Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/muidrashraba02vars

L.Heb
M6297
1878
Midrash
Muidrash Raba
Vol. 2

מדרש רבות

עם הני תלתא באורים, אהובים וברורים

עץ יוסף. ענף יוסף. ויד יוסף.

מאת הרב המנוח הצדיק מו"ה חנוך זונדל ז"ל, המפורסם לשם ולתהלה בכל קצוי ארץ,
בבאוריו שיצאו מכבר לאור על התנחומא ומדרש חמש מגילות:

העץ ישא פרי הפשט והפתרון, לבאר כל מקומות הסתומים ע"ד הפשט הנכון, ונכללו בו כל הפירושים הקרובים לפשט האמתי, כמו פי' היפ"ת ונזה"ק, ושארי מפרשים חדשים וגם ישנים:

הענף ישלח פארותיו על פלגי הכמת מפרשי המדרש, מהמבארים המפורסמים, ושכנו תחתיו דרושים קצרים ומאמרים יפים, כלמו מחמדים, יתענגו בם הנבונים והישרים:

היד יוסף הניף המחבר ידו להציג על הגליון כל המראה מקומות אשר נמצאים דברי המדרש במקומות אחרים, אם בבבלי, או בירושלמי, ומדרש רבה, ותנחומא, וזהר חדש, ותיקוני זהר, ותנא דבי אליהו, ושוחר טוב, ומדרש משלי, ואגדת שמואל, ואבות דרבי נתן, וילקוט, ואותיות דר"ע, ותרגום, ושארי מדרשים, והציב לו יד להורות מקומם:

ועתה הוספנו עליהם אבי והראש לכל המפרשים הוא הפירוש

מתנות כהונה

ואף שרובו ככולו הביא בהעץ לא חסנו על ההוצאה להדפיסו בשלימותו, והמקומות שהעץ והענף מביאים פי' המ"כ אף שהוא כולו לפני המעיין לא שלחנו בו יד והנחנו אותו כמו שהוא:

חלק שני

387912
10.1.41

בהוצאות השותפים

ה"ה הרב המופלג וכו' מוה' **יעקב יוסף** קאלינבערג נ"י מווארשא

ושותפי הרבני הנגיד וכו' מוה' **שמואל אייזיק** פעשעס נ"י מביאליסטאק

ווארשא

שנת תרל"ה לפ"ק

Varsava. 1878.
2

הקדמה

אליכם אישים אקרא שוחרי טוב . דורשי אמת ומבקשי אמונה . הטו אזנכם ושמעו אלי וישמע אליכם ה׳ . הן ביום רדת ה׳ לקמת לו עם סגולה . ונהרה עלינו אורה . **אור גדול היוצא** מעדן להשקות עם בחירו לשאת ענף ולעשות פרי ולמלאות פני תבל תנובה · ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים **פרד״ס** פשט רמז דרוש סוד . והשלשה חלקים פשט רמז סוד מיום אל יום יביעו חדשים . ומדור לדור יחוו דעת . כל איש אשר נתן ה׳ חכמה בלבו ימלא בו דברי חפצו איש כפי חקר תבונתו ימלא ירא״ה ועליהם יוסיף . אף ישתה ירוה יפקח עיניו ויראה אור ולבו שמח מכל עמלו . לא כן דרך **המדרש** הקדוש הלזה שהוא כולו מדות אין הבין . ותכם בלעיף ותתעלף . כנודע לכל רוח׳ שמה . אשר מימיו נאמנים . ממקום קדוש יהלכו . מהלכים לו בין העומדים ברומו של עולם . חז״ל בעלי המשנה והתלמודים . כלילת יופי ביד התנאים והאמוראים הקדושים . המה כללו יופי אמריו פאר דבריו . מגדל עוז בנוי לתלפיות . יפה כתרצה נאוה כירושלים . מקראי קודש יסודותיו . מדרשי חכמי תעודה כותליו . יראת ה׳ ואהבתו שמשותיו . דת ודין תומיו ואוריו . דרכי האל ומדותיו עליותיו . ממפתן פתחיו יצאו מעיני ישועה לנחם אבלינו . מבין שורותיו יאמירו בשורות ונחמות . לרפא ולחתל שברי לבבינו . וכל חכמי לב יודעים כי חכמת חז״ל גאה מעין אנוש . וגם ציור הפשט לוטה בשמלה לפני כל לומדים . ובפרט שגלשו בו מעתיקים טועים ונטו עליו קו תוהו . ואח״ז נפל ביד דפוסים משחידים ורגמו בו אבני בוהו . החסירו הותירו החליפו עירבו השחיתו דיס . מטו יסודותיו . נטו כותליו . השכו שמשותיו . כהו אוריו . ומי יאמר זכיתי לבי לבוא בחדרי משכיותיו בדרך סלולה ואין מכשול . ואיה שוקל ואיה סופר להעביר תחת קו החכמה . ולברור אחת לאחת . נודקות מבלתי נודקות . ואף שילא הכהן שדעתו יפה הוא הרב בעל מת״כ לפרש ברוב בקיאותו ויגיעו במדרש כפי הנראה מספרו . עדיין לא יצא ידי חובת ביאור כראוי . וק״ו בעל ידי משה ורבע אכרהם וכהנה שלא שמו לבם אל פשטות המאמר . כי אם אל הדרוש עיניהם . להראות חריפות ובקיאות ללא צורך . עלי זאת הורה **מדרש רבה** סתום וחתום בעשר עזקין . לא פורש . והנה נתן ה׳ בלב יתום כמוני לחזק יסודותיו . ולתמוך כותליו . ולהבהיק שמשותיו . והכינותי את לבי להבין כל מאמר במקומו . ואיך מרומז הדרש בהפסוק שמביא . ולהקים הנוסחאות על מכונה . וכל פסוק שיבא כדינו כפי הכתוב במקרא . ויגעתי הרבה לחפש בספרים המביאים מאמרי המדרש ומה ידברו בו . ות״ל יגעתי ומצאתי לקבץ מכולם פירושים נחמדים ונעימים לאזן שומעת . מיוסדים בתבונה ובדעת . מעשה חרשים כלם . לא נראו ולא נשמעו מעולם . אמרתם צרופה . מנופה בשלש עשרה נפה . כסולת יפה . בם ימצאו עונג לרוות צמאון נפשם להבין דברי המדרש על נכון . ויבינו על מה הטבעו אדניו . על מה נתיסדו יסודותיו . בשמחה ידפקו דלתיו . ברנה יבואו פתחיו . יתענגו עיני רואים מזיו שמשותיו ואוריו :

והחלקתי ביאורי על ארבע פעמותיו כדי לברר וללבן ולהקל על המעיין . הראשונה **באור המלות** לדעת כל מלה עיקר משמעותה . אשר לקטתי מספר הערוך ומוסף הערוך ומעריך ומעריך המערכות ומשארי ספרים המדברים בענין זה . השנית **ביאור הענינים** לבאר כוונת בעל המאמר מה רצה לחדש . ומה היה קשה לו בלתי מדרשו זה . וקראתיו **עץ יוסף** . השלישית ביאור העמקים במאמר עמוק שצריך בו ביאור רחב בהקדמות והצעות . העמדתיו מצד וקראתיו **ענף יוסף** וגם זה בקיצור מופלג רק הנצרך מאד . ושלא לבלבל דעת הקורא . ועוד הוספתי ענין הרביעי וקראתיו בשם **יד יוסף** להראות באצבע כל המאמרים מקומם איו בש״ס בבלי וירושלמי תנחומא וילקוט ושוח״ט ואגדת בראשית ופסיקתא רבתי ומכילתא ומדרש משלי ופדר״א ואגדת שמואל רבתי ובתרגום אונקלוס ויונתן וירושלמי וספר היושר ובזוהר ובזוהר חדש ותקוני זוהר . וגם באיזה מקומות נזכרו עוד במדרש רבה . והוא תועלת גדול לכל מבין כי התורה ענייה במקום זה ועשירה במ״א וילמד סתום מן המפורש . הן כל אלה פעלתי בכל כחי ובזיעת אפי במיעוט שינה ובמיעוט תענוג עד שמצאתי את אשר חפצתי . וברוך ה׳ אשר הביאני עד הלום להשלים ולבצע מעשה העבודה הגדולה הזה . וברוך הנותן ליעף כח כי המלאכה לא ליומים ולא לשנתים . ואני מבקש ממורי ורבותי . קוראים ומשכילים . אם שגיתי הבינו לי . אם טעיתי תקנו . אם קצרתי והסרתי השלימו . כי לטובה נתכוונתי לזכות את הרבים . ולא להתיהר ח״ו . ולא לגדולים ממני היתה מחשבתי . כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי . ואיך אפתח פי נגד מלכי רבנן . וביותר במקום שנתקלקלו הדרכים . ומה ידעתי ולא ידעו הם . רק להועיל לבני גילי היתה כוונתי . למען לא יהיה לפניהם דברי אבותינו הקדושים חז״ל התמימים מכל וכל . ובטוח אני שאף שילא מדפוס בשנים הללו ביאורים על המדרש המה גופם יודו על האמת כי ביאורי זה עולה על כולנה . ובטוח אני באנשי אמת . כי יקבלו התגלגלותי באמת כפי אשר יצא מלבי באמת . ואני תפלתי לאל העונה אותי ביום צרתי . ואליו אשים דברתי . יחנני ויזכני להביא לדפוס המדרש רבה הלזה עם הביאורים . והעין יעקב בבלי וירושלמי עם ביאורי . ומדרש שוח״ט . ופסיקתא רבתי ואגדת שמואל רבתי ומדרש אגדת בראשית וילקוט שמעוני . וביאורים על רבינו הרא״ש מסכת ברכות ושבת . וסדר התפלות . ותפן ה׳ בידי יצליח . וישלח לנו מבשר טוב לבשרנו . ואז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה . כי יבנה בית מקדשנו ותפארתנו במהרה בימינו א״ס :

דברי המעתיק . **חנוך זונדל בהמנוח מו״ה יוסף ז״ל**

הערה

הרוצה להשכיל ולהבין התועלת של חבורי זאת . אז יעלה ויבא באלה רוס שמונה מעלות :

(א) **בגוף** המדרש עצמו נפל טעיות רבות . ובכל דפוס נמצאו טעיות אחרות . וכל לבב דורש מייגע עצמו למצוא דבר פורש . יתחמץ לבבו וכליותיו ישתונן . ולא יפיק רצונו · לכן אספתי מדרשים מדפוסים הרבה . ואם מצאתי בדפוס אחד מתוקן , אחזתיו והעתקתיו ולא כתבתי עליו מאומה . כדי להקל על המעיין . רק אם הטעות נמצא בכל הדפוסים אז יראתי לגשת אל הקדש ולסמוך על דל שכלי דעת מכרעת . כי ידעתי מך ערכי עלי יותר מאשר יודעים זולתי . ומה אני לשנות ולהעמיד נוסחא בדברי התנאים והאמוראים . לכן הנחתי הנוסחא ישנה כמו שהיא . וכתבתי הגה״ה בתוך הפירוש בלשון כצ״ל . ואם המעיין בדעתו הרחבה יקיים גירסא הישנה . הנני מבטל דעתי מפני דעתו . ויקבל שכר מן השמים אשר טרח לקיים גירסת הספר . ואני על שכמי אשאנו . עטרות לראשי אענדנו . כמו אשכר אקרבנו . אך אקוה לאל שייטב בעיני המעיין . מחמת שכל דברי המה לקוחים מספרים יקרים . ומעט הם אשר ממני יצאו הדברים :

(ב) **גם** זאת הטבתי לפני המעיינים שציינתי כל מראה מקומות פסוקי תנ״ך אשר הובאו במדרש הלזה . ויודע כמה טעיות נפלו בזה . כי הרבה לא נרשמו לגמרי . והרבה נרשמו לאין נכון לו . ומדלג מנביא לנביא . ומראשו לסופו . ואני רשמתי כל אחד על מקומו כראוי :

(ג) **גם** בהעתקות הפסוקים עצמם קלקלו המדפיסים הרבה ושגו ברואה וגרעו והוסיפו ושינו והחליפו . ועל כל אלה שמתי עיני להעמידם על מכונם כנתינתן ליד הנביא . ולא יהיה המעיין נבוך בכבוי הטעיות :

(ד) **חלקתי** כל פרשה ופרשה לחלקים . כל ענין בפ״ע . והגהתי לו ציונים באותיות הא״ב . והוא טוב מאד למצוא מהרה הענין אשר הוא מבקש . וכאשר אשאל המעיין לעיין מענין לענין לומר לך אל פרשה פלוני ואל סימן פלוני שם תמצאנו . כל מבקשיה לא ייעפו . במקומה ימצאונה . גם למען הרגיע את האדם הלומד בו . כי יעמוד על הסימן ומצא לו מנוח כי בו שבת וינפש . ודבר זה למדנו מתוה״ק שבכתב ושבע״פ . ואם אלפי עולם נהג כן עם אדון הנביאים ליתן לו ריוח והפרש שיתבונן בין פרשה לפרשה . ובין פרק לפרק . כדאיתא בריש תורת כהנים . ובילקוט ריש ויקרא . ובמדבר רבה סוף פרשה י״ד . ק״ו לנו . ודע קורא נעים שבספר בראשית שמות ויקרא חלקתי לפרקים כל פרשה כמו שמצאתי במדרש שעם היפ״ת ונזה״ק . אבל בספר במדבר ודברים חלקתי בעצמי לפי הבנתי . שלא היו לפני מדרשים עם היפ״ת על שני ספרים אלו . ואיני יודע אם יצאו לאור . ואני מבקש ומחלה שמי שיש לו או ראה שני ספרים אלו עם היפ״ת יודיע לי :

(ה) **גם** בתוך הפרק הבדלתי לחלקים . לנתחיה לעצמיה בנקודות קטנות בין ענין קטן לענין קטן . למען ירוץ כל הקורא בו וכקטן כגדול ישמעון :

(ו) **המדרש** ברוב המקומות . הוא כספר החתום . ומאמר סתום . כי לא פורש . וצריכין ביאור ופירוש . אשר לזאת רבים נמנעים ומושכים ידיהם מללמוד מדרש הנ״ל ומונח בקרן זוית אין דורש ואין מבקש . וביותר כי שלטו בו מעתיקים טועים . ודפוסים מקולקלים . והכניסו בו טעיות ושיבושים . ולפעמים יחסר כמה תיבות או יתר כמה תיבות . וגם יש בו חילופים תיבות ושורות ומאמרים . ובס״ד יגעתי ותפשתי להעמיד הגרסאות על מכונם . והנוסחאות על מעמדם . וגם לקטתי באמרים אחת אחת אל אחת פירוש יפה אף נעים בלשון קצר נקרא בשם **עץ יוסף** והוא ביאור ופירוש מספיק ומלא על גדותיו לבאר כל דברי המדרש בדרך קצרה להאיר עין ולשמח לב זקנים עם נערים . עיניהם תראנה בה יחדיו ישמחו . עוד לא בא כמוהו ההוא להבין דבר דבור על אופניו על פשוטו . ובכלל זה ביאורי המלות על פי הערוך והמוסף הערוך והמעריך ומעריך המערכות ומת״כ ויפ״ת ונזה״ק ושארי ספרי׳ :

(ז) **תוספת** נקרא בשם **ענף יוסף** כלול הוא בהדרו . נמצא בו כמה חידושי תורה . שם יפרחו פרחים ושושנים מלא חכמה וכליל יופי לבא בארוכה להראות תפארת יקר גדולת המדרש לפני זקני עמי וחכמיה על מה אדניו הטבעו . ולפתוח מכמניו ומנעוליו ולהוציא מצפוניו החוצה לעיני השמש :

(ח) **ציוני** המאמרים מקומם איו . בתלמוד בבלי . בירושלמי . במדרש רבה . בתנחומא . בילקוט . בשוח״ט . בפדר״א . באגדת בראשית . באגדת שמואל רבתי . במדרש כונן . במדרש ספר היושר . בתרגום אונקלוס ויונתן וירושלמי . ותד״א . ומכילתא . מדרש משלי . פסיקתא רבתי . אותיות דר״ע . זוהר . וזוהר חדש . ותקוני זוהר . נקרא בשם **יד יוסף** שמראה כיד מקומם איו :

וקראתי החיבורים בשם עץ יוסף וענף יוסף יען כי בן יכבד אב . ויהיה זכרו בקרבו לעולם לא ימחו . ויקם את זרעו אחריו כקראם בשמותם עלי אדמות . וכמאמרם ז״ל מכבדו בחייו ומכבדו במותו . כן אנכי קראתי שם ספרי בשם אבי נ״ע . לעשות בזה זכרון לנשמתו . ובשמו אכנהו . עץ יוסף מטע ה׳ להתפאר כי פרפיו תחתיו יהיו ויעש בדים וישא פרי . ומאז לכולא ביה לבאר כל דבר איש איש על באורו לא תחסר כל בה . עוד ישלח פארות ענף יוסף יוצא ממטות בדיה אל מים רבים בשלחו להשקות לה מים קרים נוזלים מבטן הארץ יקיצנה לה . והנעלמה יהיו לה לעינים עינות מים להיות לגן רוה ואחרי בלותה היתה לה עדנה כל עובר עליה ירוה ישבע . והיה עלהו לתרופה ופריו לממתקים מתוק לחיך וטוב לעינים :

אזהרה

ידוע תדעו כי אנחנו קנינו בקניה גמורה והלוטה את הביאורים . עץ יוסף . ענף יוסף . ויד יוסף . על המדרש רבה וחמש מגילות . כאשר יש תחת ידינו שטר מכירה מהמחבר על זה . וכן יש תחת ידינו הסכמות ואיסורים מגאוני הזמן לבל ירים איש את ידו לחזור ולהדפיסם הן במדינה זו והן במדינה אחרת .

המביאים לבית הדפוס .

ויקרא רבה

(א) **ויקרא** אל משה רבי תנחום בר חנילאי א פתח (תהלים קג) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וגו'. במה הכתוב מדבר. אם בעליונים הכתוב מדבר והלא כבר נאמר ברכו ה' כל צבאיו. הא אינו מדבר אלא בתחתונים. עליונים ע"י שהן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה נאמר ברכו ה' כל צבאיו. אבל תחתונים ע"י שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה לכך נאמר ברכו ה' מלאכיו ולא כל מלאכיו. ד"א ב נקראו הנביאים מלאכים הה"ד (במדבר כ) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים וגו'. וכי מלאך ה' היה והלא משה היה ולמה קורא אותו מלאך אלא מכאן שהנביאים נקראים מלאכים ודכוותיה (שופטים ב) ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים וכי מלאך היה והלא פנחס היה ולמה קורא אותו מלאך אלא א"ר סימון פנחס ג בשעה שהיתה רוה"ק שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים. ורבנן אמרי אשתו של מנוח מה היתה אומרת לו (שופטים יג) איש האלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים. כסבורה בו שהוא נביא ואינו אלא מלאך. א"ר יוחנן ד מבית אב שלהן נקראו הנביאים מלאכים הה"ד (חגי א) ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה'. הא ע"כ אתה למד שמבית אב שלהן נקראו הנביאים מלאכים. (תהלים קג) גבורי כח עושי דברו. במה הכתוב מדבר א"ר יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר. בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א' לשבת אחת לחדש אחד שמא לשאר ימות השנה ודין חמי חקליה ביירא כרמיה ביירא ויהבי ארנונא ושתיק יש לך גבור גדול מזה וא"ת אינו מדבר בשומרי שביעית נאמר כאן עושי דברו ונא' להלן (דברים טו) וזה דבר השמיטה מה דבר שנא' להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר אף דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר. עושי דברו. ר' הונא בשם ר' אחא אמר בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר שהקדימו עשיה לשמיעה ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. לשמוע בקול דברו. א"ר תנחום בר חנילאי בנוהג שבעולם משוי שקשה לאחד נוח לשנים ולשני' נוח לארבע או שמא משוי שקשה לס' רבוא נוח לאחד. כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרי' (דברים ה) אם יוספים אנחנו לשמוע וגו' ומשה שומע קול הדיבור עצמו וחיה תדע לך שהוא כן שמכולם לא קרא אלא למשה לכך נאמר ויקרא אל משה: (ב) רבי אבהו ה פתח (הושע יד) ישובו יושבי בצילו. אלו הגרים שבאין וחסין בצילו של הקב"ה. יחיו דגן נעשו עיקר כישראל כמה דתימר (זכריה ט) דגן בחורים ותירוש ינובב בתולות. ויפרחו כגפן כמה דתימר (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה. ד"א יחיו דגן בתלמוד. ויפרחו כגפן באגדה. זכרו כיין לבנון אמר הקב"ה חביב עלי שמותם של גרים כיין נסך שקרב לפני ע"ג המזבח. ולמה ו נקרא שמו לבנון על שם (דברים ג) ההר הטוב הזה והלבנון. תני רשב"י למה נקרא שמו לבנון שמלבין עונותיהם של ישראל כשלג. הה"ד (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו. ר' טביומי אמר על שם שכל לבבות שמחים בו. הה"ד (תהלים מח) יפה נוף משוש כל הארץ וגו'. ורבנן אמרי על

שם

יד יוסף א תנחומא סדר זה: ב במדבר רבה פ' ט"ו. תנחומא ריש ס' זה. וס' שלח. וסוף מסכת ד"א: ג לקמן סוף פ' כ"א: ד ב"ר פ' ס"ה סי' ט"ז. במ"ר ר"פ ט"ז: ה במ"ר ריש פ"ח: ו גיטין דף נ"ז. חזית פ"ז סי' י':

מתנות כהונה

הא אינו מדבר אלא בתחתונים. שנקראו מלאכי' ושלוחים של הקב"ה ששלחם לעולם הזה לעשות רצונו: **במלאכות** משמע שהמלאכיות היו לו מקדם מבית אב שלו: **גבורי כח.** משמע עושי דברו של הקב"ה בכח וגבורה שמגביר יצר טוב על יצר הרע: **שמא** לשאר ימות השנה. כלו' השנה כולו בתמיה: **ודין** כו'. זה השומר שביעית: **חמי חקליה ביירה.** רואה שדהו בור ורק בלי חרישה וזריעה: **ארנונא** מס מן השדות כך וכך כורין למלך מן השדה כן פירש"י בפ' זה בורר: **אלו ישראל** כו'. וכן כאן כתיב ברישא עושי והדר לשמוע: **או שמא** וכו'. אבל שמא בתמיה: **שמותם** כו'. והיינו דכתיב זכרו שמותם הם זכרונם שנקראו בשמותם על האדמה: **על שם שכל לבבות** דרש לבנון לשון לב:

והיו

ענף יוסף

פרשה א [ולמה נקרא שמו לבנון על שם ההר הטוב הזה והלבנון]. עיין מ"ש בעץ בשם יפ"ת. ואפשר שס"פ למה נקרא היין שמתנסך ע"ג המזבח לבנון. וקאמר משום שבבהמ"ק נקרא לבנון כדכתיב ההר הטוב הזה והלבנון. וקאמר רשב"י למה נקרא הבהמ"ק לבנון ע"ש שמלבין עונותיהם של

עץ יוסף

פרשה א (א) **פתח ברכו ה' מלאכיו כו'** משום דבעי לפרש גבורי כח על מרע"ה ששמע קול דבר ה' לבדו והיינו ויקרא אל משה כדלקמן. פתח בהאי קרא ומפרש ואזיל דקרא בנביאים קמיירי. ואגב אורחיה מפרש ברישא גבורי כח בדרשות אחרות והדר מפרש ליה בנביאים לענינו כדרך המדרש: **והלא כבר נאמר ברכו ה'** כו' פי' והלא כבר נאמר בגבא המרום מלת כל ר"ל שכולם יברכו אותו. וא"כ אם ברכו ה' מלאכיו מדבר בעליונים ה"ל לכתוב ברכו ה' כל מלאכיו: **אלא בתחתונים** שנקראו מלאכים ושלוחים של הקב"ה ששלחם לעולם הזה לעשות רצונו: **ע"י שאינן יכולין לעמוד** כו' שקשה להם לעמוד בתפקידו מפני שאור שבעיסה וכאילו אינם יכולים. ולכן החטא מצוי בהם. לכך לא נאמר כל מלאכיו משום דאין ה' חפץ בקלוסו של רשע כדלקמן פ' י"ו: **ד"א נקראו הנביאים מלאכים** כי המה לובשים מלאכות בעת התנבאם. כי בעת ההיא המה מתבודדים מהומרם כאילו הם בדמות מלאכים. שהם בעלי נפש לבד. וגם לדרש זה ניחא דלא כתיב כל מלאכיו. דגם בנביאים יש שחוטאים כנביא דבית אל שעבר על נבואתו. וחנניא בן עזור שהיה מתחילה נביא אמת כמו שאחז"ל [יפ"ת]: **וכי מלאך היה** דבשלמא אי הוה נביא היינו ויעל מן הגלגל אל הבוכים שנאמרת לו הנבואה בגלגל ובא אל הבוכים להגידה לעם שהיה שם כמו שאמרו המפרשים. אבל אי הוה מלאך מ"ט בואו מן הגלגל. ועוד שהמלאך לא ידבר עם עם רב. אלא פנחס היה כדאי' בס"ע שהוא היה המדבר ברה"ק בימים ההם: **כסבורה בו שהוא נביא** אחר שעשתה לו גדי עזים והכינה מאכל לפניו. ועכ"ז אמרה ומראהו כמראה מלאך אלהים מכלל שכל הנביאים היו אז כדמות מלאכים במראיהם. ולכן חשבה שהוא נביא ולא מלאך. **מבית אב שלהם** וכו' ר"ל בנין אב של כל הדרשות האלו שהביאו כאן שנקראו הנביאים מלאכים הוא נלמד מדכתיב ויאמר חגי מלאך ה' וגו'. וזה הקרא הוא אבהון דכולא שממנו נלמד שכל הנביאים נקראים מלאכים. ולא הוצרך לומר טעם בפנחס למה הוא נקרא מלאך. ואף משה רבינו לא נקרא מלאך על שהיה גדול בנביאים שאין כמוהו. אלא נקרא מלאך ע"ש שכל נביא נקרא מלאך כדכתיב ויאמר חגי מלאך ה'. וזה לשון המדרש בב"ר ס"ה והנה מלאכי אלהים אלו משה ואהרן ומנין שהנביאים נקראו מלאכים שנאמר ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' ע"כ: **במה הכתוב מדבר** דבשלמא אי במלאכים ממש מיירי ניחא דהוו גבורי כח ודאי אבל למאי דפירש קרא בתחתונים מאי גבורי כח דמאי גבורה איכא בעשיית המצות, ומשני ר' יצחק דבשומרי שביעית יצדק גבורי כח שכובש יצרו ושותק וכדתנן איזהו גבור הכובש את יצרו: **אדם עושה מצוה** כו'. פי' מצות צדקה: **לשאר ימות השנה** ר"ל אבל שנה תמימה שיהיה נותן צדקה אלי יקשה בעיניו. וזה רואה לשדהו חרב כל השנה ופירותיו מופקרים לעניים. ונותן ארנונא היינו מס השדה ושותק. ור"ל שלא זה שהשדה בלי זריעה שנה תמימה ומוכרח לפרוע מס למלכות אע"פ שאינו נהנה ממנה ושותק ואינו מהרהר אחר ה' אין לך גבורה גדולה מזה: **וזה דבר השמטה** ואע"ג דהיא שמיטת כספים. הא מרבינן בפ"ק דמ"ק מדכתיב השמיטה שמוט דבשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים: **עשייה לשמיעה** וטעם גבורי כח י"ל שהם כובשים יצרם בקבלם כל אשר דבר ה' קודם שישמעו: **א"ר תנחום כו'** ר' תנחום מפרש קרא במשה. וא"ת מאי גבורי כח לשון רבים. כבר אמרו בתנחומא וכן בשמואל כתיב ויבא ה' ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר דבר וגו'. ולפ"ז יאמר גבורי כח על משה ושמואל שכחו גדול ג"כ שקראו ה' והיה יכול לשמוע הדבור: **כל ישראל עומדים** כו' הכוונה שלהיות קבוץ השלמים מועיל להוסיף כח בשלימותם מאשר בהם מתחלה. על כן בהיותם ששים רבוא יחד במעמד הר סיני גדול שלימות הכנתם לקבלת השפע האלהי שם. ע"כ היה אפשר שבסיוע זה אל זה להכנים אל השלימות יותר יוכלו לשמוע קול ה'. ומאחר שעכ"ז אמרו אם יוספים אנחנו וגו'. נראה שלא הספיק כח כלם יחד לשמוע קול ה' ומרע"ה לבדו היה כחו מספיק יותר מכולם: **לא קרא אלא למשה** שאילו קרא אחרים עמו לא היה נודע כחו של משה לגמרי שהיה אפשר שע"י זכות הנלוים אליו היה זוכה משה לזה אבל לבדו לא. אלא שלא קרא אלא למשה. ומ"מ הי' בו כח לשמוע קול הדבור. וע' יפ"ת: (ב) **ר"א פתח ישובו כו'** רצה לומר דויקרא אל משה אתא למימר דשם שקראו בת פרעה עדיף מכולהו כדלקמן בפרקין ולהכי מייתי האי קרא דדריש ליה בגרים וקאמר שמות הגרים חביבים לפני ה'. וה"ה נמי שהשם שקראו בת פרעה שנתגיירה היה חביב לפני ה': **אלו הגרים** דמדכתיב ישובו משמע דעד השתא לא היו יושבים בצלו ועתה שבו לשבת בה. ע"כ דאיירי מגרים דבמתן תורה ברחו האומות משבת בצלו של הקב"ה כדאי' בחזית גבי בצלו חמדתי וישבתי. להכי קאמר שעתה ישובו וירצו לשבת בצלו כמו שהיתה הכוונה האלקית במ"ת שקרא לכל האומות אליו ולא רצו [יפ"ת וע"ש]: **עיקר בישראל** שהקישן הכתוב לישראל כדלקמן ספר ד'. והתם דגרסינן בישראל בבי"ת טעות סופר הוא [יפ"ת]: **המד"א דגן בחורים** כלומר כיון דישראל איקרו דגן מקיש להו לישראל. וכן יפרחו כגפן דישראל איקרו גפן. ועיין ביפ"ת: **יחיו דגן בתלמוד** כו' כטעם שאמרו בספרי הדגן זה התלמוד תירוש זו אגדה. ומשום דבעודם בגיותן לא יוכלו להבין בתורה כדאיתא בסמ"ך פ"ל. לה"ק דהשתא יזכו לתלמוד ואגדה: **שמותן של גרים** שלהיות שם הגר נזכר בלי יחוס בית אב. אמר שעכ"ז הוא חביב. שיסתכל ה' בו. ולא בשרשו. כענין היין שהען שהוא יוצא ממנו גרוע מכל העצים בקומתו ואיכותו כי לא יצלח לכל מלאכה וכמש"כ מה יהיה עץ הגפן מכל עץ הזמורה. ועכ"ז היין חביב מאד עצמו ומתנסך על גבי המזבח [יפ"ת]: **ולמה נקרא שמו לבנון ע"ש ההר הטוב** זה הלשון אינו מכוון כי לא נתן טעם למה נקרא לבנון משום דכתיב ההר הטוב וגו' דאכתי צריך לתת טעם למה נקרא לבנון ולומר כהני טעמי' דבסמוך. ואם לא בא לומר אלא שפי' לבנון היינו בהמ"ק דומיא דההר הטוב הזה והלבנון. ה"ל למימר ואין לבנון אלא בהמ"ק כמד"א ההר הטוב כמ"ש בב"ר פ' ט"ו ולקמן בבמדבר רבה לא מייתי האי לישנא [יפ"ת]: **שמלבין עונותיהם** ע"י הקרבנות שקרבין בו: **אם יהיו חטאיכם** כו' כלו' ראיה שכפרת החטא מכונה בהלבנה: **שכל לבבות** כו' דרש לבנון מלשון לב ובאה הנו"ן להגדיל ולאהוב הענין. ולכלול את כל הלבבות כמו אותיות האמנתי"ו הבאה לתפארת הענין [עיין ידיעות שלמה] וכאילו אומר הוא לב שלנו. כלומר מקור החיות והשמחה כמו שהלב הוא מקור החיים באדם. כי הוא יפה נוף משוש כל הארץ, כי טבע ארצה טוב מאד, ודעת רבנן מפני ששם עיקר ההשגחה האלקית שורה. שזהו מכונה בשם לב. כלב הנותן חיות לכל הגוף. ויען כי הוא מקור הלב לכן

אמר

שם (משלי ט) והיו עיני ולבי שם כל הימים : (ג) רבי סימון בשם ריב"ל ורבי חמא אבוה דר' הושעיא בשם רב אמרי ולא ניתן דברי הימים אלא לידרש (ד"ה א ד) ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבינדור וגו' ואשתו היהודיה זו יוכבד וכי משבטו של יהודה היתה והלא משבטו של לוי היתה ולמה נקרא שמה יהודיה על שם שהעמידה יהודים בעולם. ילדה את ירד זה משה. ר' חנינא בר פפא ור' סימון. רחב"פ אמר ירד שהוריד את התורה מלמעלה למטה. ד"א ירד שהוריד את השכינה מלמעלה למטה. א"ר סימון אין לשון ירד אלא לשון מלוכה כמה דתימר (תהלים עב) וירד מים ועד ים. וכתיב (מ"א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר. אבינדור רבי הונא בר אחא אמר הרבה גודרין עמדו לישראל וזה היה אביהן של כולן. חבר ח שחבר את הבנים לאביהם שבשמים. ד"א חבר שהעביר הפורענות מלבא בעולם. אבי סוכו שהיה אביהן של נביאים שסוכין ברה"ק. ר' לוי אמר ל' ערבי הוא בערביא קורין לנביא סכיא. יקותיאל. ר' לוי ור' סימא אמר ט שעשה את הבנים מקוין לאביהם שבשמים. אבי זנוח. זה משה שהיה אב למזניחים שהזניחם מע"ז הה"ד (שמות לב) ויזר על פני המים וגו'. (ד"ה א ד) ואלה י בני בתיה בת פרעה. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר לה הקב"ה לבתיה בת פרעה משה לא היה בנך וקראתו בנך אף את לא את בתי ואני קורא יא אותך בתי שנא' ואלה בני בתיה בת יה. אשר לקח מרד. יב זה כלב. ר' אבא ב"כ ור' יהודה בר סימון. חד אמר זה מרד בעצת מרגלים וזו מרדה בעצת אביה יבא מורד ויקח את המורדת. וח"א זה הציל את הצאן וזו הצילה את הרועה. ו' שמות נקראו לו למשה. ירד. חבר. יקותיאל. אבינדור. אבי סוכו. אבי זנוח. ר' יהודה בר' אלעאי אמר יג אף טוביה שמו. הה"ד (שמות ב) ותרא אותו כי טוב הוא. כי טוביה הוא. ר' ישמעאל בר אמי אמר אף יד שמעיה שמו. אתא ר' יהושע בר נחמיה ופירש הדין קריא (ד"ה א כד) ויכתבם שמעיה בן נתנאל הסופר וגו'. שמעיה ששמע יה תפילתו. בן נתנאל וגו'. בן שנתנה לו תורה מיד ליד. הסופר שהיה סופרן של ישראל. הלוי שהיה משבטו של לוי. לפני המלך והשרים. לפני ממ"ה הקב"ה ובית דינו. וצדוק. זה אהרן הכהן. ואחימלך. שהיה אחיו של מלך. בן אביתר שויתר הקב"ה על ידו מעשה העגל. ר' תנחומא בשם ר"י ב"ק אמר אף לוי היה שמו על עקר משפחתו (שמות ד) הלא אהרן אחיך הלוי ומשה הרי י' אמר לו הקב"ה למשה חייך מכל שמות שנקרא לך איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה ותקרא שמו משה ויקרא אל משה :

(ד) רבי אבין בשם ר' ברכיה סבא פתח (תהלים פט) אז דברת בחזון לחסידך וגו'. טו מדבר באברהם שנדבר עמו בדיבור ובחזון הה"ד (בראשית טו) אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר. לחסידך (מיכה ז) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם. (תהלים פט) ותאמר שויתי עזר על גבור. שהרג ד' מלכים בלילה אחת הה"ד (בראשית יד) ויחלק עליהם לילה וגו'. א"ר יצחק טז וכי יש לך אדם רודף הרוגים דכתיב (בראשית יד) ויכם וירדפם עד חובה אלא מלמד שהקב"ה הורג ואברהם רודף. הרימותי בחור מעם. זה אברהם שהיה בחור מהקב"ה שנא' (נחמיה ט) אשר בחרת באברם. ד"א אז דברת בחזון לחסידך מדבר בדוד שנדבר עמו בחזון ובדיבור. הה"ד (ש"ב ז) ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה כן דבר נתן אל דוד. לחסידך שנא' (תהלים פו) שמרה נפשי כי חסיד אני ותאמר שויתי עזר על גבור. ר' אבא ב"כ אמר י"ג מלחמות עשה דוד. ורבנן אמרין י"ח ולא פליגי מאן דאמר י"ג לצרכיהן של ישראל ומ"ד י"ח ה' לצורך עצמו י"ג לצורכיהן של ישראל. הרימותי בחור מעם זה דוד שנא' (שם עח) ויבחר בדוד עבדו וגו'. ד"א אז דברת בחזון מדבר במשה שנדבר עמו בדיבור ובחזון שנא' (במדבר יב) פה אל פה אדבר בו וגו'. לחסידך שהיה משבטו של לוי שנא' (דברים לג) תומיך ואוריך לאיש חסידך ותאמר שויתי עזר על גבור. אתיא כי ההיא דא"ר תנחום בר חנילאי בנוהג שבעולם משוי שקשה לאחד נוח לשנים קשה לב' נוח לד'. או שמא משוי שקשה לס' ריבוא נוח לאחד. כל ישראל עומדין לפני הר סיני ואומרים (שם ה) אם יוספים אנחנו לשמוע ומשה שומע קול הדיבור עצמו וחיה. תדע לך שהיא כן שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה שנא' ויקרא אל משה. הרימותי בחור מעם (תהלים קו) לולי משה בחירו :

(ה) רבי יהושע דסיכנין בשם ר' לוי פתר קרא (משלי כה) כי יז טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב וגו'. ר"ע מתני לה בשם ר"ש בן עזאי רחק ממקומך

יד יוסף ז רות רבה פ"ב. ועי' מגילה דף י"ג : ח תרגום דרב יוסף : ט תרגום דרב יוסף : י בתרגום דרב יוסף איתא אלין שמהן קרת ליה בתיה ברת פרעה ברוח נבואה : יא פדר"א פ' מ"ח : יב תרגום דרב יוסף : יג ש"ר פ' א'. סוטה דף י"א. ילקוט ספר שמות : יד תרגום דרב יוסף : טו ב"ר פ' מ"ד. פדר"א : טז ב"ר פ"ג. ילקוט סדר לך לך : יז תנחומא סדר זה. ילקוט משלי כ"ט :

ענף יוסף

של ישראל ע"י הקרבנות שקרבין בו : (ג) [זו יוכבד]. תימא דקראי דהתם בכלב קמשתעי לפ"ז אשתו קאי אכלב אבל עמרם מאן דכר שמיה התם דקאמר אשתו היהודיה על יוכבד (יפ"ת) : [את ירד זה משה]. וכן תרגם רב יוסף אלא שאמר שנקרא ירד דאחית מנא לישראל. וכן הוא במגילה דף י"ג ע"א : [זה הציל את הצאן]. אע"ג דמאי דאקרי כלב מרד ע"כ משום דמרד בעצת מרגלים. מכל מקום סבירא ליה שאין המרד דמיון לענין בת פרעה. אבל דמיונה כענין ההצלה. ומפני שע"י מרדו בעצת מרגלים היה סיבה להציל את ישראל קראו כאן מרד (יפ"ת) : [בן שנתנה לו תורה]. קשה אמאי לא מני נמי יתנאל בשמות משה. ואי משום דכתיב בן כמו שכתב השמ"כ הרי אבינדור ואבי סוכו דכתיב בהו אב ומני להו כיון דמורים על ענינו. ושמא משום דכתיב שמעיה ברישא דאי נתנאל נמי שמו הו"ל לאקדומי כיון דקבלת התורה קדמה לעגל והמקומות שהתפלל עליהם : [רבי עקיבא מתני לה כו']. במדרש

מתנות כהונה

והיו עיני ולבי שם. דרש לבנון נוטריקון לב ועינים : שהעמידה יהודים וכו'. כי היתה המילדת במצרים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים וכל הכופר בע"ז נקרא יהודי כדאיתא פ"ק דמגילה : וירד פי' מלך ומושל : גודרי. גודרין פרצתן של ישראל ועושין גדר לתורה ולמצות : חבר שהעביר. פי' קרי ביה הבר בה"א בחילוף אחה"ע והוא כמו העביר שאין הברת העין נכרת כ"כ : שסוכים שרואין ומסתכלין : סכיא לשון סוכו דלעיל : זה הציל את הצאן. אצל המרגלים דכתיב ויהס כלב וגו' ודרש מרד לשון הצלה והפרשה מל' חז"ל אין מרדין את הפת שפי' מורידין ומפרישין : שהיה סופרן של ישראל. שנאמר כי שם חלקת מחוקק ספון ומדבר במשה : בן אביתר. זה משה וטעם הכתו' אחיו של אותו המלך הנקרא בן אביתר וזה משה שהי' מלכן של ישראל שנא' ויהי בישורון מלך ועל ידו ויתר הקב"ה מעשה עגל. ודרש אביתר כמו ויתר בחילוף ב' בוי"ו כמשפט אותיות בומ"ף או אביתר נוטריקון אב יתר כלומ' הקב"ה ויתר על ידו מעשה עגל וכל אלו שמות דכתיב אלא בן לא קחשיב שם בפני עצמו : רודף הרוגים. דכתיב בריפא ויכם והדר וירדפם : שנדבר עמו בחזון. ע"י נתן הנביא : פה אל פה אדבר בו וגו'. במראה דהיינו בחזון : משני היה שונה כמו מתני לה : ממקומך ממקום שהי' ראוי לך לפי מעלתך

עץ יוסף

אמר לבנון במנין הרבוי : ע"ש והיו עיני ולבי דרש לבנון נוטריקון לב עינים : (ג) רבי סימון כו'. משום דבעי לפרש דויקרא אל משה אתא לומר שנקרא בשם משה ולא בשאר שמות שהיו לו כדלקמן. דרש ואזיל האי קרא למילף מיניה כמה שמות היו למשה : לא ניתן ד"ה אלא לידרש משום דאשכחן כמה שמות ואינן אלא אחד כענין ירד ואבינדור וכל הני דמזכיר הכא. וכן יפר ושובב ואדרון חולתם. דמייתי בש"ר פ"א ובצלאל וראיה ושובל וחולתם דמייתי שם פ"מ. ועד דרוב ענינים המוכרים בד"ה מכרו בספר מלכים ושאר דוכתי. להכי קאמר שלא ניתן ד"ה אלא לידרש שמות רבים נאמרו על אחד לרמוז הדרשות שנדרשו בהם ואינם שמות אנשים מתולפים : שהעמידה יהודים שהיתה שפרה שפרו ורבו ישראל על ידה וגם ותחיינה את הילדים כדלעיל ש"ר פ"א : שהוריד התורה כי התורה העליונה במציאותה היא למעלה. כנודע. אך נלבשה במאמרים הימשלים התחתונים לקבלה : שהוריד את השכינה מרקיע השביעי לארץ. וכדאי' בב"ר פ' י"ט : לשון מלוכה ומשה איקרי מלך כדכתיב ויהי בישורון מלך : וירד פי' מלך ומושל : נודרין פרצתן של ישראל ועושין גדר לתורה ומצות : שחיבר את הבנים כו' ע"י הקמת המשכן כמ"ש ושכנתי בתוכם [הגר"א] : את הפורעניות וחבר לשון תובר חבר שמעכב פורענות הגהנים ע"י לחישתו. ור"ל שאם לא קבלו ישראל את התורה היה נחרב כל העולם. וע"י קבלת התורה נתבסס העולם. והיינו דקאמר שהעביר הפורעניות מלבא בעולם : שסוכים ברה"ק הבטה שאינה בהירה כל כך נקראת בלשון ארמית סכי'. וכל הנביאי' היה בלא אספקלריא המאירה. אך משה היה אבי כל הנביאים באספקלריא המאירה : מקוים לאביהם דרש יקותיאל קויתי אל בסירוס אותיות : שהיה אב למזניחים כי רבים אחרים עמו קך כגון אסא יאשיה וחזקיהו שהעבירו עבודות זרות ומש"ה הגדיל לעשות מכולם : וקראתו בנך כמה שנאמר ויהי לה לבן : בתיה בת יה אע"פ שלא מצאנו לה שם אחר. ודרשו טעם לשמה כדרכם ז"ל למידרש שמות : בעצת אביה שצוה לאבד ילדי העברים והיא הצילה את משה : זה הציל את הצאן ע"י שסכל עצת מרגלים כדכתיב ויהס כלב את העם. ואע"פ שגם יהושע היה עמו. לא היו חוששים לו. ששתקוהו כדאי' בסוטה. ועוד שכלב רימה אותם שאמר להם אני עמכם בעצה. ולכן אמרו נאמן עלינו כלב. וע"י זה היה יכול להשתיקם כדלקמן בבמ"ר פ' י"ו. שע"י דבורו של כלב נתרפו ידיהם קצת מתלונותם. ואלולי זה היו נאבדים מיד : את הרועה זה משה : בן שנתנה לו תורה מיד ליד דרש בן נתנאל בן שנתן אל לו התורה מיד ליד. וכתב היפ"ת לא ידעתי מי הזקיקם לפרש מקרא זה על משה שלא כפשוטו [שפשוטו מדבר מה שהיה בימי דוד שתיקן כל המשמרות הכתובים בד"ה שם וכתבם הסופר שמעיה והפיל גורלות] דלא דמי לדלעיל דמדכתיב אלה בני בתיה איכא הוכחה אל הדרשא : סופרן של ישראל שנא' כי שם חלקת מחוקק ספון ומדבר במשה [מת"כ] : שויתר הקב"ה ע"י כו' ע"ד דאי' לקמן פ' י"ד שאמר אהרן מוטב שיתלה הסרחון בו ולא בישראל. ואמר הקב"ה לאהרן אהבת לצדק את בני ושנאת מלחייבם חייך שמכל שבטו של לוי לא נבחר לכ"ג אלא אתה ע"ש המשל לזה. הרי שאף עמו ישראל בעצמם לא היה להם תקנה ח"ו. אך ע"י שעשה אהרן והקב"ה ידע טוב כוונתו שבנאו לשם הקב"ה כדאי' התם חשב זה לו לזכות וישראל מצולו ג"כ : שויתר דרש אביתר נוטריקון אב יתר כלומר הקב"ה ויתר על ידו מעשה העגל [מת"כ] : הלא אהרן אחיך הלוי ר"ל דכי היכי דאהרן איקרי לוי ע"ש משפחתו אע"פ שהיה כהן כן יצדק לומר במשה אף למ"ד שהיה כהן : (ד) פתח אז דברת כו' ס"ל שויקרא אל משה אתא לומר שהוא לבדו יבא באהל מועד. ומשם למדנו כחו של משה שהוא לבדו מקבל הדבור וכסיפא האגדה דריש פרקין. ומייתי סמך מהאי קרא דכתיב שויתי עזר על גבור דמפרש ליה במשה. והגבורה הוא שסבלו הדבור שקשה לששים רבוא כדלקמן. ומכיון דמייתי האי קרא מפרש ליה ברישא בשאר אנפי : בדיבור ובחזון שהם שני לשונות קשות במדרגת הנבואה [כדלעיל בב"ר פ' מ"ג סי' ז'] שהוא מצד תוקף הדין הקשה. ופירש טעמו בצדו באומרו לחסידך שנקרא חסיד המתחסד עם קונו בהיותו מצד החסד כמו שנא' תתן אמת ליעקב חסד לאברהם. ובמדת חסדו היה לו כח להמתיק בטוב אל השני מדות של תוקף הדין והפכו לטובה. אך שמא תאמר אם היה מצד החסד איך נעשה דין על ידו בהריגת הד' מלכים וחיילותיהם. ע"ז אמר ותאמר שויתי עזר על גבור דכתיב ויכם וירדפם שרדף הרוגים שנהרגו כבר מן השמים. כלו' שלא נעשה הדין על ידו אלא הדבר היה בעזרת האל כי מן השמים נלחמו עמם. ואברהם לא עשה להם מאומה. וממילא נשאר אברהם במדתו מדת החסד כראוי [נזה"ק] : חסד לאברהם ומדתלי חסד ביה משמע שהי' עושה חסד והוא מדת החסד : שהרג ד' מלכים ולכן נקרא גבור שהרג כ"כ בזמן מעט עם היותו במתי מעט דהיינו ילידי ביתו שי"ח וכ"ש למ"ד זה אליעזר. ומהו שהודיעו ה'. הוא שמאתו היה הדבר שעזרו. וכדר' יצחק שה' הורג ואברהם רודף. ולולי זה לא תועילנו גבורתו הטבעית : רודף הרוגים דכתיב ברישא ויכם והדר וירדפם : בדוד שנדבר עמו ע"י נתן הנביא. וא"ת כיון דלאו ממש עמו דבר מה בלע בהיות הדבור כדבור וכחזון. וי"ל כיון דלצורך דוד באה הנבואה לנתן בשני אלה היתה גדולה לדוד שבעבורו זכה הנביא שגדל כחו לקבל הנבואה בשתי המדרגות הקשות : י"ג מלחמות וגבור בטבע לא יוכל להיות עושה מלחמות רבות ולהצליח בכולם. רק אנכי שויתי עזר על גבור : לצרכיהן של ישראל להצילן מהאויבים ולהרחיב גבולם : חמש לצורך עצמו הייט א' מה שהכה לפלשתים מאתים איש והביא ערלותיהם להתחתן במלך שאול. והב' מה שהכה להעמלקי' שלכדו את צקלג ולקחו נשיו ובניו. הג' מה שלכד את מצודת ציון היא עיר דוד. שאמרו לא יבא דוד הנה. והד' מה שהכה בפלשתים בבעל פרצים שנתקבצו לבקש את דוד. והה' מלחמת אבשלום [יפ"ת] : פה אל פה וגו' במראה. ומראה והזיון היינו אחד. שחזון נגזר מן חזה ומראה נגזר מן ראה. וחזה וראה ענין אחד הוא. וע' יפ"ת : בנוהג שבעולם כו' פרשתי לעיל סי' א' : (ה) רבי יהושע כו' פתר קרא כלו' פתר קרא דויקרא אל משה בהאי קרא כי טוב אמר לך עלה הנה. ודעתו שנזכר ויקרא אל משה למעוטי אתא שלו לבדו קרא וכדעת האגדה הקודמת. אלא דס"ל שהטעם לפי שמשה היה מקיים בעצמו כי טוב אמר לך עלה הנה. ולכן אמר לו שאין השעה מנפה אלא לו : רחק ממקומך ממקום שהיה ראוי לך לפי מעלתך :

ושל

ממקומך ב' ג' מושבות ושב עד שיאמרו לך עלה. ואל תעלה שיאמרו לך רד. מוטב שיאמרו לך עלה עלה ולא יאמרו לך רד רד. יח וכן הלל אומר השפלתי היא הגבהתי הגבהתי היא השפלתי מה טעם (תהלים קיג) המגביהי לשבת המשפילי לראות. את מוצא בשעה שנגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה היה מסתיר פניו ממנו שנא' (שמות ג) ויסתר משה פניו וגו' אמר הקב"ה (שם) לכה ואשלחך אל פרעה וגו'. א"ר אלעזר יט ה"א בסוף תיבותא לומר שאם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. בים עמד לו מן הצד א"ל הקב"ה (שמות יד) ואתה הרם את מטך ובקעהו. לומר שאם אין אתה בוקעו אין אחר בוקעו. בסיני עמד לו מן הצד א"ל (שם כד) עלה אל ה' לומר שאם אין אתה עולה אין אחר עולה. באהל מועד עמד לו מן הצד א"ל הקב"ה עד מתי אתה משפיל עצמך אין השעה מצפה אלא לך תדע לך שהוא כן שמכולן לא קרא הדבור אלא למשה ויקרא אל משה: (ו) רבי תנחומא (משלי כ) פתח יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת. בנוהג שבעולם אדם יש לו זהב וכסף אבנים טובות ומרגליות וכל כלי חמדה וטובות שבעולם ודעת אין בו מה קנייה יש לו. כ מתלא אמר דעה קנית מה חסרת דעה חסרת מאי קנית יש זהב הכל הביאו נדבתן למשכן זהב הה"ד (שמות כה) וזאת התרומה וגו'. ורב פנינים זו נדבתן של נשיאים דכתיב (שם לה) והנשיאים הביאו וגו'. וכלי יקר שפתי דעת לפי שהיתה נפשו של משה עגומה עליו ואמר הכל הביאו נדבתן למשכן ואני לא הבאתי א"ל הקב"ה חייך שדיבורך חביב עלי יותר מן הכל שמכולם לא קרא הדבור אלא למשה ויקרא אל משה: (ז) ד"א ויקרא אל משה מה כתיב למעלה מהענין פ' משכן כאשר צוה ה' את משה משל למלך שצוה את עבדו וא"ל בנה לי פלטין על כל דבר ודבר שהיה בונה היה כותב עליו שמו של מלך. והיה בונה כתלים וכותב עליהן שמו של מלך היה מעמיד עמודים וכותב עליהן שמו של מלך. היה מקרה בקורות והיה כותב עליהם שמו של מלך. לימים נכנס המלך לתוך פלטין על כל דבר ודבר שהיה מביט היה מוצא שמו כתוב עליו. אמר כל הכבוד הזה עשה לי עבדי ואני מבפנים והוא מבחוץ קראו לו שיכנס לפני ולפנים. כך בשעה שאמר לו הקב"ה למשה עשה לי משכן על כל דבר ודבר שהיה עושה היה כותב עליו כאשר צוה ה' את משה. אמר הקב"ה כל הכבוד הזה עשה לי משה ואני מבפנים והוא מבחוץ קראו לו שיכנס לפני ולפנים לכך נאמר ויקרא אל משה: (ח) א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' נתן כא י"ח צווים כתוב בפ' משכן כנגד י"ח חוליות שבשדרה. וכנגדן קבעו חכמים י"ח ברכות שבתפלה כנגד י"ח הזכרות שבק"ש וכנגד י"ח הזכרות (תהלים כט) שבהבו לה' בני אלים. א"ר חייא ב"א לבד (שמות לח) מואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן ועד סוף סיפרא. משל למלך שנכנס במדינה ועמו דוכסים ואיפרכין ואסטרטליטין ואין העם יודעין איזה מהם חביב מכולן אלא מי שהמלך הופך פניו ומדבר עמו הוא חביב מכולן כך (שמות כד) ואל משה אמר עלה אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים זקנים. ואין אנו יודעים אי זה מהן חביב מכולן אלא מי שהקב"ה קורא אותו ומדבר עמו. לכך נאמר ויקרא אל משה משל למלך שנכנס למדינה עם מי מדבר תחלה לא עם אגרונימן של מדינה למה שהוא עסוק בחייה של מדינה. כך משה עסוק בטרחות של ישראל אמר להן זו חיה תאכלו וזו לא תאכלו (ויקרא יא) את זה תאכלו מכל אשר במים וגו' (שם) את אלה תשקצו מן העוף אלה תשקצו ואלה לא תשקצו זה לכם הטמא זה טמא וזה אינו טמא לכך נאמר ויקרא אל משה: (ט) ויקרא אל משה ולאדם לא קרא והלא כבר נאמר (בראשית ג) ויקרא ה' אלהים אל האדם

יד יוסף יח ב"ר ס"פ מ"ה. אדר"נ פ' כ"ה : יט ש"ר פרשה ח' : כ נדרים פ"ד דף מ"א. ירוש' ברכות. ועי' בתד"א פ"ו. תנחומא סדר זה. קהלת רבה פ"ז. ילקוט משלי כ' : כא ירוש' ברכות פ"ו תנחומא סדר ויקרא. ילקוט תהלים רמז תש"ע :

מתנות כהונה

מעלתך: ואל תעלה. מתחילה אל תעלה לישב למעלה מוטב שתרחק למטה ממקום הראוי לך כדי שיאמרו לך עלה עלה: המגביהי וגומר. ר"ל מי שהוא מגביה עצמו סופו לבא לידי ישיבה ושפלות והמשפיל עצמו יתנשא למעלה באופן שהכל ירצוהו בגרם מעלתו (וכ"ה בהדיא בב"ר מ"ה): ה"א בסוף תיבותא. פי' בסוף התיבה שעל כרחנו אקרא אותו לך בקמץ תחת הכף כלומר השליחות לך הוא משא"כ אילו הי' כתוב לך שנוכל לקרותו לך כמו לך לך: עמד לו מן הצד. כלומר החביא עצמו שלא ליטול לעצמו את השם כבורח מן הכבוד: לומר שאם אין אתה בוקעו כו'. ואתה יתירא קדייק: אין אחר בוקעו. ויאבדו ישראל ח"ו: עלה אל ה'. דייק סיפיה דקרא דכתיב אתה ואהרן וגו' אתה יתירא לעיכובא: מתלא אמר. המשל אומר בפי הבריות דיעה כו': עגומה לשון עגמת נפש: לבד מואתו אהליאב. משם והלאה הם הי"ח צווים: דוכסין כו'. מיני שלטוני' הם: ארגונימין פי' חבר העיר ומנהיג שלהם ומצאתי פי' ממונה על המדות והשערים:

לדבר

ענף יוסף

במדרש שעם סיפ"ת הגירסא ר' עקיבא משני לה כו'. משום שקשה בקרא כי טוב אמור לך עלה הנה דמשמע דודאי יאמרו לו עלה. ושמא יניחוהו שם ולא יאמרו לו עלה. והכי הול"ל טוב שלא יאמרו לך רד משיאמרו רד. ולכן משני ומתני ר"ע שכוונת הכתוב שירד מדרגות רבות עד שיאמרו לו עלה. והשתא אתי שפיר דקמ"ל חידושא דסד"א בשלמא מדרגה אחת ירד האדם שיקוה שיאמרו לו עלה. אבל שירד יותר אין זה ראוי שזה רחוק מהשכל מאד כי שמא אף שיאמרו לו עלה יעלוהו למדרגה אחת לבד ולא יעלה למדרגתו. לכן אמר שטוב שיקוה שיאמרו לו עלה עלה כלומר שיצטרך לעמוד בפחד אולי לא יאמרו לו עלה עלה משיעמוד במקומו ויורידוהו ב' מדרגות או יותר. ולזה חזר ואמר בעל האגדה מוטב שיאמרו לך עלה עלה כלומר השתא אתי שפיר דהיינו חידושא דקרא דאע"ג דבקרא ליכא רק פעם אחד משום דמיירי במדריגה האחרונה דודאי יאמרו לו עלה ונמצא שעד מדרגתו יאמרו לו עלה (יפ"ת): [ואני לא הבאתי]. וא"ת ולמה לא הביא. וי"ל שלהיותו עשיר בקש להשתתף עם הנשיאים שאמרו יתנדבו הצבור מה שיתנדבו. ומה שמחסרים אנו משלימים כדאי' בספרי. וכשהשלימו צבור את הכל לא מצאו הנשיאים להביא אלא אבני השהם והמלואים כדאי' התם. ומשה לא היה לו אבני שוהם ומלואים להביא (יפ"ת): [חייך שדבורך חביב עלי וכו']. מדרש זה דורש טעם של אל"ף זעירא. כאילו נסתלק אות אל"ף כאילו אינו. ויהיה פי' הפסוק ויקר אל משה שנתן הקב"ה למשה כלי יקר יותר מנ"ג כלים שעשו הנשיאים ומהו היקר וידבר ה' אליו שהיה הדבור אצלו. וזה חביב יותר ממה שהתנדבו הנשיאים. ומזה הטעם מאהל מועד נאמר. האמירה היה יותר טוב ממה שהתנדבו מאהל מועד בעצמו (מגלה עמוקות): [כותב עליהם שמו של מלך]. הענין בכללו כי משה בכל מעשה המשכן היה מכוון בו כוונות אלקיות. שזה היה עיקר השכינה שעי"ז ישרה השכינה בתוכו. וזהו הכוונה כאשר צוה ה'. כלומר הכוונה האלקית הנרמז בה ולא החסיר בזה. כי אם מכוון ממש למה שצוה ה' (מלבד פשוטו שעשה הכלים ג"כ כפי צווי ה') ולכן ע"י כוונתו הגדולה זכה שנכנס לפני ולפנים כי בתחילה כתיב ולא יכול משה לבוא. ורק ה' בחסדו קרא לו שיכנס ונתן לו רשות:

לדבר

עץ יוסף

ואל תעלה מתחילה אל תעלה ליסב למעלה. מוטב שתרחק למטה ממקום שראוי לך כדי שיאמרו לך עלה עלה: השפלתי היא הגבהתי הלל כיון בזה מוסר כללי בענין ענוה. שאין הכוונה שמתוך השפלה יבא לידי הגבהה וכבוד. כי גם זה אינו מאומה. כי שוא כבוד המדומה. רק הכוונה כי השפלה היא הגבהת הנפש. שהנפש מתרוממת במעלתה אם היא משפלת עצמה לבקש חכמה. כי מדת השפלות נעלה מאד עד שזה ממדותיו יתברך ומכנוייו הגדולים אף שהוא מגביה לשבת עכ"ז משפיל עצמו לראות ולהשגיח בשמים ובארץ: מה טעם המגביהי כו' מהאי ליסנא משמע דדרים מרישי' לסיפי' ומסיפי' לרישיה. דה"ק המגביהי שבת המשפילי. והמשפילי שבת המגביהי. ועיין בש"ר פ' מ"ה: א"ל הקב"ה לכה כו' הרי שהוגבה שא"ל שאין כמותו לגאלם: ה"א בסוף תיבותא כו' פי' כיון דכתיב ה"א בסוף תיבותא על כרחינו נקרא אותו לכה בקמ"ץ תחת הכ"ף. כלומר עליך הדבר מוטל דווקא ולא לאחר. משא"כ אילו היה כתוב לך בלא ה"א בסוף. אז אפשר לקרותו לך ג"כ [שהוא ההליכה בציווי] אבל לכה אי אפשר לקרות בציר"י הלמ"ד: בים עמד לו מן הצד דמדא"ל אם אין אתה בוקעו כו' כדמפרש ואזיל שמעינן שמשה היה פורש עצמו מן הדבר. שמשה היה סבר לפי שהים נברא בב' אינו ראוי להיות נעשה הנס זה ע"י אדם שנברא בששי. ולא חשב שזכותו חשוב מכל העולם. והיה משה סובר שיהיה הנס נעשה ע"י מלאך: שאם אין אתה בוקעו כו' דאל"כ ואתה למה לי: שאם אין אתה עולה כו' דייק מדכתיב אתה דה"ל למימר עלה אל ה' ואהרן וכו' ומשה היה סבר שאין מעלתו כל כך גדולה ושלימה שיעלה להר סיני. רק שיעמוד בתחתית ההר: באה"מ עמד לו מן הצד שסבר שיעמוד בחוץ וידבר עמו ה': (ו) פתח יש זהב כו' טעמו לפרש דויקרא אל משה למיעוטא אתא שהוא לבדו יבוא באהל מועד כטעם האגדות הקודמות. אלא דס"ל דמאי דמעטינהו מאהל להורות שמשה חביב לפני ה' אע"פ שלא הביא דבר במלאכת המשכן טפי מכל אותם שהתנדבו במשכן. ולהכי דריש האי קרא בענין זה. ובהישא דריש ליה דאשמועינן דדעה עדיפא מכל כסף וזהב. והדר מפרש ליה לענין משה שדבורו היה חביב לפני ה' מכל נדבת הכסף והזהב. ומה שאמר יש זהב הכל הביאו כו' פירושא אחרינא הוא אע"ג דלא אמר ד"א. כי מלינו כיוצא בו רבים במדרש: מתלא פי' משל אומרים: דעה קנית מה חסרת ר"ל דקונה דעת לא יחסר כל טוב. וזהו שקאמר קרא וכלי יקר שפתי דעת פי' וכלי יקר דאית ביה כלהו. היינו שפתי דעת. וא"ת לפירוש זה מ"ט להזכרת השפתים. וי"ל משום דמינכרה חכמה בהו כאומר לב חכם ישכיל פיהו: יש זהב הכל הביאו כו' כבר כתבתי שזה פירושא אחרינא. דלפירוש קמא אתא קרא לאשמועינן כי טוב לאדם מכסף וזהב קנין הדעת. אבל לפירוש זה אתא קרא לאשמועינן שדבורו של משה היה חביב לפני ה' מנדבת כל ישראל. וא"ת מאי נפקא מינה מאי דהוה הוה. וי"ל דילפינן מזה דה"ה דכל דבור טוב חביב מהקרבנות לפני ה'. וכ"מ לתפלה דעדיפא מהקרבנות וכמ"ש חז"ל גדולה תפלה מהקרבנות שנא' גם כי תרבו תפלה וגו': וזאת התרומה לא גרסינן ליה דלית מינה ראיה שהביאו. אלא גרסינן הביאו את תרומת ה': אלא למשה לדבר עמו והוא ג"כ מדבר עם ה' שהיה שואל לו כל ספקותיו בשמועותיו: (ז) מה כתיב כו' דעת אגדה זו דויקרא אל משה אצטריך כדי שיכנוס לאהל מועד שבזולת הקריאה לא היה יכול ליכנס. וגם לא היה ראוי שיקראנו ה' שיכנס למקום אשר שם השכינה בקבע לולי כל הכבוד שעשה משה שעל כל דבר היה כותב כאשר צוה ה'. ומפני שאין זה מספיק לזכות ליכנס במקום הזה כי מאויים הוא בכבוד המקום מצד עצמו בכל מה שאפשר. לכן הביא משל למלכו' לומר שאחר שביונא בזה יכניסו המלך בהיכלו לכבדו מדרך המוסר. לכן עשה כמו כן הקב"ה משום האנוש מאלוה יצדק: לפני ולפנים דמדכתיב ויקרא ה' וידבר משמע שקראו למקום שהיה מדבר עמו משם דהיינו מעל הכפורת וכו': (ח) י"ח צווין כו' דעת ר' נתן למפלג אאגדתא הקודמת בתרתי. חדא במה שאמר דכאשר צוה ה' את משה אתא למימר שהיה כותב משה כן על כל דבר ודבר. וקאמר איהו דאינו אלא ספור התורה וכתבו הי"ח צוין כנגד י"ח חוליות כו'. שנית במה שאמר דויקרא אל משה אתא למימר שיכנס לפני ולפנים וקאמר דלא אתא אלא למימר שהוא חביב מכולם משל למלך כו': כנגד י"ח חוליות שבשדרה ורמז שראוי להשתדל בכל עוז במצות ה' ובכל חלקי אבריו ע"ד כל עצמותי תאמרנה. ולכן היו הצווים במנין חוליות שבשדרה שהן הרכבת גוף האדם שעל ידן יתנועע: י"ח ברכות אפשר דקבעו י"ח ברכות כנגד הי"ח צוין וכנגד י"ח חוליות. וטעם קביעת י"ח ברכות כנגד י"ח חוליות אי' בירושלמי שישוח בהם בתפלה. ומה שקבעו י"ח ברכות כנגד י"ח צוין לפי שראוי להתפלל תמיד על בנין בהמ"ק. א"נ משום דהשתא דבהמ"ק חרב התפלה במקום הקרבנות קבעו מנין הברכות כנגד המשכן: י"ח אזכרות כו' אי"ח ברכות קאי. שי"ח ברכות הוקבעו כנגד י"ח צוין וי"ח חוליות כנ"ל וגם כנגד י"ח אזכרות כו' דלכולהו איכוון מסדרי הברכות. וע' בפ' תפלת השחר: לבד מואתו אהליאב אתא לאפוקי הצווי המזכר תחלה בבצלאל דא"כ ה"ל י"ט. אלא משם והלאה הם הי"ח צווים. והא דלא מני באמת ההיא ציווי המזכר תחלה בבצלאל. הוא מפני שהוא כולל כל המלאכות. והציווים שמזכיר אח"כ מואתו אהליאב ולהלן בפרט כל מעשה ומעשה שעשו האומנין הם פירושי הצווי הכולל. ואין למנות הכלל עם הפרטים: דוכסין ואפרכין ואסטרטליטין בפסיקתא דזאת הברכה ויאמר המלך סוב התיצב כה ויסוב ויעמוד א"ר אבא בר כהנא אי הוה דוכוס אתעביד איפרכוס ואי הוה איפרכוס אתעביד איסטרטליטים. וכתב המוסף הערוך דוכוס בלשון רומי שר צבא. ואיפרכוס בלשון יוני שר הפרשים. ואיסטרטליטים בלשון יוני נגיד מלחמה ע"כ ובערוך ערך אפרכוס כתב שם המוסף הערוך אפרכוס בלשון יוני שר העיר ע"כ. וכן משמע בילמדנו בסוף אם בחקתי מלך ששלח אפרכוס שלו מי מספיק לאפרכוס צרכיו בני המדינה. אמר הקב"ה אפרכוס שלחתי והן מספיקין להם מן ובאר וענן. הרי שמשמע מזה שאפרכוס הוא שר העיר: עם מי מדבר תחלה כו' גם בזה בא לתרץ מאי אצטריך לאשמועינן ויקרא אל משה. ולא ס"ל כתרוצי האגדות דלעיל. לכן מתרץ דאשמועינן שקרא למשה תחלה שמדבר עם מנהיג המדינה תחלה. ועיין ביפ"ת: אגרונימון פי' בלשון יוני פקיד ממונה על דברי מאכל ועל שער השוק [מוסף הערוך] וכן כתב בעל כתר כהונה אגרונימון פי' בעל השוק והוא הממונה על המדות והשערים ולפסוק שער שבשוק ולגזור שתמכר האיפה בכך וכך ויש רשות בידו לענוש העובר על גזירתו הן בממון הן במכות כפי מה שיראה: זו חיה תאכלו כו' ומכוון דהוה צריך לדעת מיני מאכלים ה"ל כממונה בחיי המדינה שמתעסק במזונותיהם: ואלה לא תשקצו שאע"פ שלא נזכרו בעופות ובשרצים אלא הטמאים. דייק מדכתיב אלה שהראה ה' למשה גם הטהורים וא"כ היתה טרחתו מרובה: (ט) ולאדם לא קרא דס"ל דויקרא אל משה אתא לאשמועינן דהקב"ה קראו מעצמו לדבר עמו אף שלא בא מרע"ה אל האהל ולא הכין עצמו לקבל הדבור כמו שקורא לאדם ההולך לדרכו. וזו מעלה גדולה שלא היתה לו עד

עכשיו

האדם. אלא אין גנאי למלך לדבר עם אריסו. וידבר ה' אליו ועם נח לא דבר והלא כבר נאמר (שם ח) וידבר אלהים אל נח אלא אין גנאי למלך לדבר עם נקדודו. ויקרא אל משה ולאברהם לא קרא (שם כב) ויקרא מלאך ה' אל אברהם. אלא אין גנאי למלך לדבר עם פונדקי שלו. ויקרא אל משה ולא כאברהם באברהם כתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם המלאך קורא והדיבור מדבר ברם הכא א"ר אבין אמר הקב"ה אני הוא הקורא ואני המדבר שנא' (ישעיה מח) אני אני דברתי אף קראתיו הביאותיו והצליח דרכו: (י) מאהל מועד כב א"ר אלעזר אע"פ שנתנה תורה סייג לישראל מסיני לא נענשו עליה עד שנשנית באהל מועד. משל לדיוטגמא שהיא כתובה ומחותמת ונכנסה למדינה אין בני המדינה נענשים עליה עד שתתפרש להן בדימוסיא של מדינה. כך אע"פ שנתנה תורה לישראל מסיני לא נענשו עליה עד שנשנית להן באהל מועד. הה"ד (שה"ש ג) עד שהביאתיו אל בית אמי וגו' אל בית אמי זה סיני. ואל חדר הורתי זה אהל מועד שמשם נצטוו ישראל בהוראה: (יא) א"ר יב"ל כג אילו היו אוה"ע יודעים מה אהל מועד יפה להן היו מקיפין אותו אהליות וקסטריות את מוצא שעד שלא הוקם המשכן היו אוה"ע שומעים קול הדיבור ונתרזים מתוך פניקטיהון הה"ד (דברים ה) כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים וגו'. א"ר סימון דו פרצופין היה הדיבור יוצא חיים לישראל וסם המות לאוה"ע הה"ד (שם כד) כאשר שמעת אתה ויחי את שמעת וחיית ואוה"ע שומעים ומתים. תני ר' חייא מאהל מועד כד מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל מועד: (יב) א"ר יצחק כה עד שלא הוקם המשכן היתה נבואה מצויה באוה"ע משהוקם המשכן נסתלקה מביניהם שנא' (שה"ש ג) אחזתיו ולא ארפנו. אמרו לו הרי בלעם מתנבא. אמר להם לטובתן של ישראל נתנבא (במדבר כג) מי מנה עפר יעקב (שם) לא הביט און ביעקב. (שם כד) כי לא נחש ביעקב. (שם) מה טובו אהליך יעקב. (שם) דרך כוכב מיעקב. (שם) וירד מיעקב: (יג) מה כו בין נביאי ישראל לנביאי אוה"ה ר' חמא בר חנינא ור' יששכר דכפר מנדו. רחב"ח אמר אין הקב"ה נגלה על אוה"ה אלא בחצי דיבור כמה דתימר (במדבר כג) ויקר אלהים אל בלעם. אבל נביאי ישראל בדבור שלם שנא' ויקרא אל משה. ורבי יששכר דכפר מנדו אמר כך יהא שכרן אין לשון ויקר אלא לשון טומאה כמה דתימר (דברים כג) אשר לא יהיה טהור מקרה לילה. אבל נביאי ישראל בלשון קדושה בלשון טהרה בלשון ברור בלשון שמלה"ש מקלסין בו להקב"ה כמה דתימר (ישעיה ו) וקרא זה אל זה ואמר. א"ר אלעאי בר מנחם כתיב (משלי טו) רחוק ה' מרשעים וכתיב ותפלת צדיקים ישמע. רחוק מרשעים אלו נביאי אוה"ה. ותפלת צדיקים ישמע אלו נביאי ישראל. אתה מוצא שאין הקב"ה נגלה על אוה"ה אלא כאדם שבא מארץ רחוקה. כמה דתימר (ישעיה לט) מארץ רחוקה באו אלי אבל נביאי ישראל מיד וירא ויקרא. א"ר יוסי
אין

יד יוסף כב שה"ש רבה פ"ב סי' י"א : כג תנחומא סדר תרומה. שה"ש רבה פ"ב סי' י"א : כד רבה סוף סדר נשא. שה"ש רבה פ"ב סי' י"ב : כה שה"ש רבה פ"ב סי' י"ב : כו ב"ר פרשה נ"ב ופ' ע"ד. ילקוט סדר וירא. ועי' בתד"א ח"ב פ"י :

מתנות כהונה

(ט) [לדבר עם אריסו]. קרא לאדה"ר אריס. הוא משני שהאדם ניתן למטה בארץ לעבוד ולשמור מצות ה' ולהיות בשר להשראת השכינה למטה בארץ והאדם ניתן בג"ע לעבדה ולשמרה וכמ"ש חז"ל לעבדה במ"ע ולשמרה במצות ל"ת ולכן קרא לו אריס. ונמצא דבר עמו ה' בענין באריסות שלא שמר אריסותו כראוי שעבר ואכל מעץ הדעת: [ולאברהם לא קרא ויקרא מלאך ה' אל אברהם]. קשה מאי קשה ליה הא במשה היה הקריאה ע"י הקב"ה בעצמו ובאברהם היה ע"י מלאך וכמו שאמר המדרש לקמן. וע"ק למה לא מקשה המדרש מהקרא הקודם דכתיב שם ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו' ויאמר אל תשלח ידך אל הנער וגו' לכן נראה שכך נ"ל ויקרא אל משה וגו' ובאברהם לא דבר ויקרא מלאך ה' אל אברהם וגו'. ור"ל שקשה ליה דמאי רבותיה דכתיב במשה ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מבלי שקדם משה לבקש הדבור. הא באברהם ג"כ כתיב ויקרא מלאך ה' אל אברהם וגו' ויאמר בי נשבעתי ולשון בי נשבעתי מורה שהדבור היה ע"י הקב"ה בעצמו (כמו שאמר המדרש לקמן בסמוך) והיה לו להמתין מלומר לו בפרשה זו עד שיכין עצמו לבקש הדבור. ולכן לא הביא המדרש הפסוק הקודם משום היה גם הדיבור ע"י המלאך. וגם מתורץ דלא פריך מהגר דכתיב (בראשית כא) ויקרא מלאך אלהים אל הגר. משום דהתם ג"כ היה הדבור ע"י המלאך כדמדויק שם בפסוק ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלהים אל קול הנער וגו': [לא נענשו עליה כו']. עיין בענף. ובהכי א"ש דלא תיקשי אדר"א ממה שנענשו בעגל שהיה קודם הקמת המשכן. וכן ממה שנענשו בעמלק על נסותם את ה' כדלעיל בס"ל. משום דלא איירי הכא אלא לקיום המצות פרטיות התקנה. אבל על חטא ע"ז וכן על פקפוקם בהשגחה

ענף יוסף

לדבר עם אריסו. ואדם אריסו הי' שהניחו תוך הגן לעבדה ולשמרה וזה אינו חידוש שמדבר עמו: נקדודו ובעל מקנה נקרא כן כד"א ומישע מלך מואב הי' נוקד וכן דברי עמוס אשר היה בנוקדי' וכן נח הכניס כל מין חיה ובהמות ופרנסן בצווי של הקב"ה: פונדקי שלו. דכתיב ויטע אשל ויקרא שם בשם ה' ואמרו חז"ל אשל בית אכסניא: המלאך קורא כו'. בספר שערי אורה בספיר' נצח פי' בו פיר' מיושב על הדעת ועיין שם: סייג פי' משויים ומקויים בלי חיסור ויתור: דיוטגמא כתב כתוב בו גזירות המלך על בני מדינתו: בדימוסי' של מדינה. פי' בבית מושל ומנהיג העיר (ועיין במדרש חזית ב' ג'): הורתי דרשו לשון הוראה: אהליות אהלים כמשמעו כדי שיעמוד בחוזק ויהיה לו סמוכים מפה ומפה: וקסטריות בערוך גרס גזוזטראות וכן פירושו כאן ומצאתי פי' יליע ולפי הכוונה כולה חד מלתא היא: ונתרזים פי' הערוך הטילו רעי: פניקטהון היכליהם: דו פרצופין פי' בשני פנים: אומות כו'. דאל"כ ויחי למה לי: (הקול נפסק. עיין בפ' נשא): כך יהיה שכרן. פי' בתמיה וכי לא יהא מעלתו של נביאי ישראל אלא מעלה אחת מנביאי אומות העכו"ם או ר"ל כך יהא שכרן של נביאי אומות העכו"ם וכי ראויים הם לחצי דבור: כמה דתימר מארץ רחוקה. וכאן כתיב רחוק ה' מרשעים: וירא ויקרא. שנאמר וירא ה' אל אברהם אע"פ שהיה חולה וטרוד במילתו שאמרו חז"ל בב"מ דהוה אסר ושרי ולא היה מכין עצמו לנבואה באותה שעה

עץ יוסף

עכשיו. שכל הקריאות שעד עכשיו היתה כשהיה מרע"ה מתעסק להקביל פני השכינה. והוקשה לו לפי שיטתו מאדם שקראו ה' עם היותו בלתי משחר פני ה'. אדרבא היה מתחבא מפני ה'. ולכן היה לו להמתין עד שהוא יבקש פניו. או שהוא לא ידבר עמו כלל אלא יודיענו ענשו ע"י שליח. ומשני אין גנאי למלך לדבר עם אריסו שדרכו לדבר עמו תמיד ואין גנאי שיקראנו המלך מעצמו לדבר עמו. ואדם היה אריס דכתיב ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. ואע"ג דהשתא לאו בענין אריסותיה דבר עמו. כיון דהיה רגיל לדבר עמו קראו עכשיו ועיין בענף: ועם נח לא דבר דוידבר ה' אליו ויקרא אל משה כוליה חד ענינא הוא. דאתא למימר שה' קראו ודבר עמו מבלי שקדם משה לבקש הדבור וא"כ קשה דמאי רבותיה הלא גם בנח דבר לומר לו צא מן התבה מבלי שקדם נח לבקש מלפניו: עם נקדודו פי' רועהו מלשון אשר היה בנוקדים ונח היה רועה שמסר בידו כל הבע"ח בתיבה לפרנסם: עם פונדקי וקרי לאברהם פונדקי משום שה' היה רגיל להשרות שכינתו באהל אברהם כאומר וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל. ועוד כתיב ויעל מעליו אלהים ואמר לעיל בב"ר פ' מ"ז מכאן שהאבות הן המרכבה. ולכן דומה לפונדקי שרגיל המלך לשהות אצלו ולכן גם בו לדבר עמו. אבל משה עד עכשיו לא שרתה שכינה באהלו אלא בסנה וסיני שהוא מקום השכינה היה מדבר עמו: ולא כאברהם כו' אגדה זו אתיא לאשמועינן דלא נטעה מדלא קאמר וירא ה' אל משה שהקריאה לא היה אלא ע"י מלאך אע"פ שהמדבר היה הקב"ה וכדאשכחן באברהם דאע"ג דהכי הוא באברהם הכא במשה לא היה הכי. דא"כ ה"ל למימר ויקרא מלאך ה' אל משה. ועוד דמאי אני דברתי אף קראתיו שמעינן לה כדר' אבין: אני אני דברתי כו' ואע"פ שנבואה זו היא בישעיה. אך מפני שישעיה קבל נבואתו כמשה מפי הקב"ה כדאי' לקמן פ"י לכן למדין ממנו למשה. וע' מה שפי' היפ"ת בזה: (י) א"ר אלעזר כו' משום דק"ל דה"ל לומר ויקרא אל משה מאהל מועד וידבר ה' אליו לאמר דבר אל בני ישראל וגו' שלא להפסיק בין וידבר אל לאמר כדרך הכתובים תמיד. גם קשה ליה קושית הספרי דכאן משמע שדיבר אתו מאהל מועד וכתוב אחר אומר ודברתי אתך מעל הכפורת וכן הקשה לקמן בבמ"ר סוף פ' י"ד. לכן מתרץ ר' אלעזר דמאהל מועד אינו דבק עם וידבר. אלא עם לאמר. ר"ל שמאהל מועד והלך ניתנה תורה לאמר אמירה גמורה דהיינו הוראה. משא"כ עד השתא: סייג לישראל לפי שאע"פ שלא היו יכולים לקיים המצות כתיקונן מפני שלא נתפרשו עדיין. מ"מ היו מיוחדים להיות לעם ה' ושומרי בריתו בהם שקבלו כללות התורה ונבדלו מאוה"ע להכי קאמר סייג ניתנה כגדר שמקיפן ומבדילם. ועיין בענף: משל לדיוטגמא כתב כתוב בו גזרת המלך על בני מדינתו. ונוכח המשל הוא לומר שאע"פ שהיו קצת המצות נודעות לישראל תחלה כדכתיב והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו עכ"ז מאחר שלא נצטוו בהוראה עד אהל מועד לא היו נענשים דמאי משתמשי לומר לאו אדעתין. כגזירת המלך על בני מדינתו שאע"פ שהיא כתובה וחתומה ומסתמא עדיין מפורסם לבני המדינה עכ"ז אין מעניכין על העובר עד שתתפרש לכן בפרהסיא דאל"כ יאמרו לאו אדעתין: בדימוסי' של מדינה פי' רחוב העיר. א"נ מקום המשפט [מעריך]: זה סיני שהתורה נקראת אם כאומר כי אם לבינה תקרא ואז"ל אם: הורתי פי' ישראל בהוראה דרש הורתי לשון הוראה (יא) אוה"ע יודעי' כו' משום דבעי למימר מאי דקאי ר' חייא שהקול היה נפסק וכו' מייתי נמי הא דריב"ל דהוא מהאי טעמא שע"י שלא היה הקול יוצא מאהל מועד לא היה נשמע לאוה"ע ומתוך מבהלתם שהיו נבהלים תחלה כשהדבור היה בא לגביא והיו אותם שומעים. ולכן אילו ידעו שסבת זה היו בנין אוהל מועד היו מקיפין אותו אהליות וכו': אהליות אהלים כמשמעו כדי שיעמוד בחוזק ויהיה לו סמוכים מפה ומפה: וקסטריות פי' גזוזטראות: קול הדבור כשהיה מדבר עם ישראל וכשהיה מדבר עם משה שלא בקול גדול: ונתרזים פי' הטילו רעי [ערוך] ואין הכוונה שהיו כולם שומעים הקול. כי זה אי אפשר. כי אם המתבודדים האפלים ומייגעים שיבוא עליהם ההתגלות. ולכן מסיים שהיתה הנבואה מצויה באוה"ע והם כשהיו שומעים היו נתרזים. והכוונה בכללה שהנבואה באה בביטול

יוסף

החוש עד שמפיל תרדימה על הגוף ונשאר בשכלו לבד כידוע. וידוע עוד שמטבע השפע כשבאה בעולם לפעמים היא מאצלת אף לבלתי ראוים באמצעית איש הראוי כמ"ש ואצלתי מן הרוח. ויהיה זה אם רק מכינים ומתבודדים עצמן לזה. וא"כ אין זה מן הפלא שבעת שהיתה התגלות בישראל נאצל מהרוח ג"כ לאוה"ע אך לא היה בהם כח. כי נחלש גופם עד שאחזם רעדה ונתרזו ע"י זה כי כן טבע הרעדה שהביא לידי זה. והוא ג"כ היפך הטהרה כמ"ש ויתד תהיה וגו' ויצאת חוץ כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך. אך אחר שהוקם המשכן נפסק עוד הקול. כי נתייחד רק מקום מוכן לזה: מתוך פניקטיהם פי' היכליהם. שהדבור נכנס בבתיהם כדאמר בתנחומא: אשר שמע כו' כמונו ויחי. ומפרש שכך אמרו מי הוא ששמע כמונו ועמד בבוריו. דודאי נתחלשו. ולכן אנו יראים שאם עוד נשמע הקול נמות מאחר שאין בריה יכולה לסובלו. ופירש ויחי לשון בריאות כמו ויחי מחליו: דו פרצופים פי' בשני פנים. ור"ל שהקול היה נחלק לישראל ולאוה"ע לכל אחד לפי ענינו: שומעים ומתים כלו' רבים ההם. או היו קרובים למיתה. ודייק מיתורא דאתה משמע אתה היתה שמיעתך משונה. ולהכי ה"פ מי כמוך ששמע ויחי כמוך. שאתה חיית ולא זולתך. ופי' ויחי כפשוטו. וגבי כי מי כל בשר מאי לתרץ דה"ק מכיון דאין מי ששמע וחי זולתינו שנעשה לנו נס א"כ אנו יראים פן נמות בפעם אחרת כשידבר עמנו דלאו בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא: (יב) נבואה מצויה באה"ע אין הכוונה בדבור מיוחד בהגלות שכינה. אלא הכוונה על הנבואה הטבעית והוא השגתם מהשפע השופע על השכל כפי הכנתם שמתחלה היתה נבואה זו מצויה באו"ה כי הראוי ומכוין עצמו אליה היה משיג מה שבחקו להשיג. אמנם משהוקם המשכן גם מין השפע הטבעי מהנבואה ג"כ נסתלקה מהם. [ולכן היו מרגישין בקול הדבור ומתחלחלין ממנו [כמבואר בסי' י"א] ומשהוקם המשכן לא הרגישו עוד. רד"ל]: הרי בלעם מתנבא כו' לא הוקשה הנבואותיו של בלעם המפורשות שדבר ה' בו בהגלות שכינה. כי ידוע שזה לטובת ישראל להשיבו אחור ממחשבתו הרעה. רק מקשי ממה שהיה מתנבא מתחלה שהיה מפורסם באומות למגיד עתידות וכיוצא ולכן אמר לו בלק כי ידעתי את אשר תברך מבורך. וזה מצד הכנתו בשכלו היה. מכאן הוקשה להם למה לא נסתלקה ממנו השגה זו אחר שהוקם המשכן אם ה' הסיר ההשגה מכל המוכנים לה משהוקם המשכן. והשיב שנבואת בלעם הוצרכו להגיד טובתן של ישראל שאילו אחד מישראל ברכם יאמרו אה"ע שקר דבר. אבל בהיות בלעם השונא המברך את ישראל ישימו אה"ע יד לפה כדאי' בדברים רבה פ"א. ולכן לא הסיר ה' מבלעם כח נבואתו מתחלה כדי שיהיה מוכן באחרונה וגם כדי שיתפרסם באה"ע אמתת דבריו [יפ"ת]: (יג) אלא בחצי דבור שקשה עליו להאריך עמהם בדברים: אלא בחצי דבור עד שאינו יודע האמת על בורי' מזה. כמו מי שמדבר חצי הדברים שאין השומע מבין ממנו עיקר הענין המדובר בו. כן הם לא הבינו על אמיתתו אבל בישראל הוא בלשון ברור שהוא מבין הענין על אמיתתו: כך יהא שכרן פי' בתמיה וכי כך יהא שכרן של נביאי אוה"ע: אלא לשון טומאה טומאת קרי שהלבש את נבואתו במדרגת הטומאה טומאת קרי [מזה"ק]: שמה"ש מקלסין בו הענין כי הקריאה הנאמר במלאכים הוא הכוונה על ההתקשרות העילה בעלול לקבל ממנו ההשגה הרוממה. וכן הוא הקריאה הנאמר אצל הנביאים. אין הכוונה קריאה פשוטה. כי אם קריאת ההשגה: רחוק ה' מרשעים כו' דאם כפשוטו אין זה חידוש שרחוק ה' מרשעים אם לא שמדבר על נביאיהם שהם עכ"פ עוסקים בהתבודדות השכל. אך מעשיהם רע ולכן ה' רחוק מהם דאע"פ שהוא מתגלה להם בנבואה מ"מ נקרא רחוק לפי שהוא דרך מסך מבדיל של מדרגת הטומאה. ולפיכך גם תפלתם אינה נשמעת [מזה"ק]: כאדם שבא מארץ רחוקה ר"ל שלכן כתיב בהם בלבן ואבימלך ובלעם לשון ויבא אל כו'. שאין זה מקומו הראוי לו ובא ממרחק עליהם ע"י אמצעי' רבים והסתרות רבות. והמחזה ביניהם הוא בלתי ברור ואינם מכירים אותו כי אם כמו שמכירים אדם שבא מארץ רחוקה שאינו ניכר בעיניו: מארץ רחוקה באו אלי ובהם כתיב ג"כ לשון ויבא: אבל נ"י מיד וירא ויקרא ר"ל שנא' וירא ה' אל אברהם אע"פ שהיה חולה וטרוד במילתו

אין הקב"ה נגלה על או"ה אלא בלילה בשעה שדרך בני אדם פורשים זה מזה דכתיב (איוב ד) בשעיפים מחזיונות לילה בנפול וגו' (שם) ואלי דבר יגונב וגו'. ר' חנינא בר פפא ורבנן. רחב"פ אמר משל למלך שהיה הוא ואוהבו בטרקלין וביניהם וילון כשהיה מדבר עם אוהבו מקפל את וילון עד שרואהו פנים אל פנים ומדבר עמו. אבל לאחרים אינו עושה כן אלא מדבר עמהם ומחיצת הוילון פרוסה ואינן רואין אותו. ורבנן אמרי משל למלך שהיה לו אשה ופילגש כשהוא הולך אצל אשתו הולך בפרהסיא וכשהוא הולך אצל פילגשו הולך במטמונים. כך אין הקב"ה נגלה על או"ה אלא בלילה שנא' (בראשית כ) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה. (שם לא) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה (במדבר כ) ויבא אלהים אל בלעם לילה. אבל נביאי ישראל ביום שנא' (בראשית יח) והוא יושב פתח האהל כחום היום (שמות ו) ויהי ביום דבר ה' אל משה (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה וגו': (יד) מה כז בין משה לכל הנביאים ר' יהודה ב"ר אלעאי ורבנן. ר"י אומר מתוך תשע איספקלריות היו הנביאים רואים הה"ד (יחזקאל מג) וכמראה המראה אשר ראיתי וגו'. ומשה ראה מתוך איספקלריא אחת שנא' (במדבר יב) ומראה ולא בחידות. רבנן אמרין כל הנביאים ראו מתוך איספקלרי' מלוכלכת הה"ד (הושע יב) ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה משה ראה מתוך איספקלריא מצוחצחת הה"ד (במדבר יב) ותמונת ה' יביט. ר' פנחס בשם ר' הושעיא אמר משל למלך שנגלה על בן ביתו באיקונין שלו לפי שבעוה"ז שכינה נגלת על היחידים אבל לע"ל (ישעיה מ) ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר: (טו) ד"א ויקרא אל משה וידבר ה'. מיכן אמרו כח כל ת"ח שאין בו דעת נבלה טובה הימנו. תדע לך שכן הוא צא ולמד ממשה אבי החכמה אבי הנביאים שהוציא ישראל ממצרים ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים ונוראות על ים סוף ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים ונתעסק במלאכת המשכן ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו שנא' ויקרא אל משה וידבר. להלן הוא אומר (שמות ג) וירא ה' כי סר לראות וגו'. בסנה הפסיק אליו בין קריאה לדבור. באהל מועד אין כאן הפסקה. בסנה משל למה"ד למלך ב"ו שכעס על עבדו וצוה לחבשו בבית האסורין כשהוא מצוה את השליח אינו מצוה אלא מבחוץ אבל באהל מועד כשהוא שמח בבניו ובני ביתו שמחים כשהוא מצוה את השליח אינו מצווהו אלא מבפנים כמו שהוא מושיבו בין ברכיו וכיד אדם על בנו לכך נאמר ויקרא אל משה:

פרשה ב

(א) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. זש"ה (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים. א עשרה נקראו יקרים ואלו הן התורה והנבואה והתבונה והדעת והסכלות והעושר והצדיקים ומיתתן של חסידים והחסד וישראל. התורה מנין שנא' (משלי ג) יקרה היא מפנינים. הנבואה מנין (ש"א ג) ודבר ה' היה יקר בימים ההם התבונה מנין (משלי יז) יקר רוח איש תבונה. הדעת מנין (שם כ) וכלי יקר שפתי דעת. הסכלות מנין (קהלת י) יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט. העושר מנין (משלי כ) והון אדם יקר חרוץ. צדיקים מנין (תהלים קלט) ולי מה יקרו רעיך אל. מיתתן של חסידים מנין (שם קטז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. החסד מנין (שם לו) מה יקר חסדך אלהים. ישראל מנין (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים

יד יוסף כז עי' יבמות דף מ"ט וכחדושי הרמב"ן שם: כח ע' תדא"ר פ"ו: **פרשה ב** א מדרש שמואל פ"א. שוח"ט מז' קט"ז. ילקוט ש"א רמז נ"ז:

מתנות כהונה

שעה מ"מ נגלה עליו הקב"ה כאילו כביכול האהבה דחק השורה וכן ויקרא אל משה: **ויבא אלהים אל בלעם לילה**. ואע"ג שנגלה עליו גם ביום כבר פירש"י ז"ל שזה היה לכבוד ישראל: **שנאמר וכמראה וגו'** פי' שמנה פעמים כתיב לשון ראיה בהאי קרא וכמראות תרתי משמע הרי תשעה: **באיקונין** פי' במראה פניו בלי מסך מבדיל: **מכאן** אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו. לכאורה נראה דצ"ל נמלה טובה ממנו שהנמלה יש לה דעת יתירה ביתרון הכשר חכמה כמ"ש לך אל נמלה עצל (וע"ל פ' שופטים): וגירס' הספר י"ל על דרך זה כי מאחר שאין בו שקול דעת ורוח נכון הנה הוא מכחש ועושה פלסתר תורת אלהיו אשר בקרבו אשר היא הנשים ועיקר צורתו האנושית אשר עליה בשם אדם יקרא ובלעדה הוא נשאר על חומרתו חומר ולא אדם

ענף יוסף

בסשגתה דעל זה נענשו בעמלק ודאי שראוים ליענש שהרי נכדלו לגיות נעם לה' ויאמינו בו ולזה לא היה צריך להתפרש באהל מועד. ולכן נענש גם המקלל משום שהיה כופר בעיקר. והא דנענש המקושש שהיה בכ"א לחדש השני בשנה הראשונה כדאי' בספרי. י"ל דהוראת שעה היה. תדע שהרי לא היה יודע באיזה מיתה יומת המקושש. וכן יש לתרץ המקלל דהיה נמי בזמן מקושש כמו שאחז"ל הוראת שעה היתה תדע שהרי לא היה ידוע אם חייב מיתה וא"כ לא מצי אתרו בהו כדין הרוגי ב"ד אלא דהוראת שעה היתה: [כל ת"ח שאין בו דעת כו']. הכוונה שמלת דעת מונח על היכולת אשר באדם לאחר שלמד הכמה הרבה להתבונן מעצמו דבר חדש ברור בלי שום ספק בהקשת השכל והאמת. וראיה גמורה ע"ז בירושלמי עירובין י"ב רב אחא אמר מן אולפן פי' שלמד כן מרבו. ור"י אמר מן דעה פי' מסברתו. ויען כי תכלית האדם כהויתו

כי על כן אומות העכו"ם אינם קרויים אדם כמאמר הז"ל והרי הוא נשאר יותר גרוע מנבלה אשר הוא כנוי שהם לבהמה שמתה או בני אדם הדומים לה וכן כתב רבי אליהו מדקדק בהגהות בפרשים והלא אף כי היא מושלכת כדומן על פני השדה ורוח חיים אין בקרבה הלא אינה חסירה רק מעלה אחת היא רוח חיים שהיה בה בעודה בחיים חייתה וכבר כתבו הקדמונים ז"ל וגם עינינו הרואות לעיניים שכל עוד שצורת הכלי יותר דקה וגבוה במעלה באבדונה ובהפרדה נשאר חומר הנושאו יותר גרוע ושפלה וק"ל אבל באבות דרבי נתן פרק י"א כתב ז"ל א"ר עקיבא כל ת"ח המגביה את עצמו בדברי תורה הוא דומה לנבלה מושלכת בדרך כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך שנאמר אם נבלת בהתנשא עכ"ל: **בסנה הפסיק אליו**. דלא כתיב ויקרא משה אלא ויקרא אליו אלהים ואח"כ ויאמר משה משה והפסיק אליו בין קריאה לדיבור: **שבעם על עבדו**. זה פרעה שצוה לחבשו ולאוסרו במכות ובחושך הושיבו כבבית האסורים:

זה

עץ יוסף

במילתו נגלה עליו הקב"ה כאילו כביכול האהבה דחק השורה. וכן ויקרא אל משה [מת"כ]: **אלא בלילה** אשר אז הוא זמן ממשלת החיצונים. וה"ה במקומות חרבים אשר שם מסכנים גם ביום הפך לו גם מדת היום ללילה. ולפיכך בלעם שהלך שפי ביחידי ביום במקומות חרבים נתדבק בו רוח הטומאה כמו לשאר נביאי או"ע בלילה שאינם זוכים לאור הנבואה מאת ה' לגמרי אלא בהתלבשות מדריגת החיצונים שזמנן בלילה או ביום במקומות חרבים כמו בלעם דמה"ע כתיב ביה לשון ויקר. ומאת ה' היתה זאת לגלגל נבואתו גם ביום על דרך זה לכבודן של ישראל [נזה"ק]: **בנפול וגו'** שאז דרך בני אדם לפרוש זה מזה: **שהיה הוא ואוהבו** כו' ר"ל כמו המלך שאינו מדבר עם מי שאינו אוהבו אלא ע"י הפסק הוילון. כך גם נ"א המתנבאים בלילה בזמן ממשלת החיצונים אינם מתנבאים אלא בהתלבשות מדרגות החיצונים אשר הם כוילון ומסך מבדיל בינם לבין קונם יתברך. אבל בנ"י מקפל הוילון הוא מסך המבדיל של החיצונים ומדבר עמם פנים אל פנים: **הולך במטמוניות** וכן על נביאי או"ע אינו מתגלה אלא בלילה בזמן ממשלת החיצונים בהתלבשות מדרגות החיצונים אשר השפע הקדוש בא אליהם במטמוניות בהסתר דרך גניבה: (יד) **מה בין משה** כו' משום דקאמר לעיל מה בין נביאי ישראל לנביאי או"ע והרבה במעלתם שהם מתנבאים בדבור שלם ובלשון ברור ופנים אל פנים כו' ויקשה א"כ מה יתרון למשה רבינו עליהם שאי אפשר שאין למרע"ה מעלה עליהם דבהדיא כתיב אם יהיה נביאכם וגו' לא כן עבדי משה וגו'. ומשני יתרון למרע"ה עליהם שהם היו רואים מתוך ט' אספקלריות ומשה מתוך אחד. או שהם מתוך אספקלריא מלוכלכת כו': **איספקלריות** פי' מחיצות. והכוונה שעם היותם שומעים הקול מאת הי פעמים ולא ע"י מלאך. מ"מ לא היה מגיעים הקול רק מאת ה' מן השמים והרי הם משיגים שה' מדבר עמהם משם. וזה כרואה הדבר מתוך ט' אספקלריות שהתשעה אספקלריות מפסיקין בינו ובין הדבר שמשיג. אמנם משה רבינו היה הדבור מגיע אליו מעל הכפורת מבין שני הכרובים ורואה שה' מדבר עמו משם ואין מפריד ביניהם אלא מקום שמבין שני הכרובים עדיו. ולזה אמר שהוא רואה מתוך אספקלריא אחד: **הה"ד וכמראה גו'** פי' שמונה פעמים כתיב לשון ראיה בהאי קרא. ומראות תרתי משמע הרי תשעה: **איספקלריא מלוכלכת כו'** ר"ל שאף שנמצא בשאר הנביאים ששמעו הקול מה'. מ"מ היה ע"י אמצעי והוא הכח המדמה שבו יחזה הנביא ששומע הקול. משא"כ מרע"ה שהיה שומע הקול מבין שני הכרובים שלא היה בהשתמשות המדמה. והשתמשות ע"י כח המדמה נקרא מראה מלוכלכת לפי שהוא כח גשמי. והשגת משרע"ה שהיתה שכלית לגמרי נקרא אספקלריא מצוחצחת [יפ"ת]. וע' בפ' החולץ דף מ"ט בעין יעקב: **וביד הנביאים אדמה** שהנביאים נבואתם באמצעות הכח המדמה. אבל משה ראה השגה גמורה קאמר ותמונת ה' יביט דמשמע השגה שלימה: **משל למלך** כו' משום שאמרו לעיל שמשה ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת וכדכתיב ותמונת ה' יביט וע"ז קשה דהא כתיב כי לא ראיתם כל תמונה א"כ אי אפשר לומר בו יתברך תמונה ותבנית. לכן א"ר הושעיא שזה דכתיב ותמונת ה' יביט אינו כפשוטו אלא דרך משל ע"ד דברה תורה כלשון בני אדם. כי כמו שהמלך נגלה על בן ביתו בתמונתו ממש. שאינו מדבר עמו מתוך הוילון כדרכו עם שאר העם. אבל לבן ביתו ע"י שלבו גם בו נגלה לו בתמונתו וצורתו בלי הפסק וילון. כן ה' גילה כבודו למשה בלי הפסק דברים אחרים. והיינו המראה המצוחצחת שהשיג מה שאפשר להשיג באמתת מציאותו כל מה שאפשר בחק הנביא ושמע קולו שלא ע"י אמצעי שלא כדרך שאר הנביאים שלא השיגו אמיתתו ולא שמעו קולו אלא ע"י אמצעי כדפירשתי לעיל: **לפי שבעוה"ז** כו' דרך המדרש כמה זימני לסיים במילתא דנחמתא: (טו) **נבילה טובה הימנו** פי' לפי שהנבלה נתנבלה באונסה. וזה הת"ח מתנבל בידיו [מעריך המערכות]. או יבואר ע"ד שאמרו בפסחים קי"ז הפוך בנבילתא ולא תיפוך במילי. וזה שאמרו כל ת"ח שאין בו דעה ר"ל שאין לו דעה קיימת ומיושבת עליו שאין בו מוסר ודרך ארץ. אבל הוא המפכך בדבוריו. נבלה טובה הימנו ר"ל טוב לו יותר להפוך בנבלה [מהגאון מו"ה שאול מווילנא]. והרד"ל כתב שלא יתגאה בחכמתו וכדרשת האדר"נ מאם נבלת בהתנשא: **תדע לך שכן הוא** פי' תדע לך שראוי להיות דרך ארץ ומוסר בת"ח ולא סגי ליה בת"ח. דהא מרע"ה שהיה גדול החכמים והנביאים הוצרך ליזהר גם בדרך ארץ: **להלן הוא אומר** כו' הוא דרוש אחר להבדיל בין מלות הקריאה שהיתה למשה בתחילת נבואתו [שגם שמה היתה בלשון קריאה שהיא נבואה גדולה] לבין קריאה הנאמר כאן שהיא מדריגה היותר רמה. כי בסנה כתיב ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה. הרי דמתוך הסנה מפסיק בין קריאה לדבור דמשמע דאתא לומר שמשם קראו והסנה מפסיק ביניהם. והיינו דקאמר ליה אל תקרב הלום. אבל באהל מועד אין כאן הפסקה שקוראו היבא בא"מ אשר שם האלהים. ולכן אמר מא"מ בתר וידבר לאשמועינן דלא אתא כמימר דא"מ מפסיק ביניהם. אלא אתא למימר שהדבור לא היה יוצא לחוץ לא"מ כדלעיל סי' י"א. דלא היה צריך הכנת משה לזה כי היה מוכן תיכף לזה. ודעתם שהיה מדרגת משה אף בתחילת נבואתו ג"כ גדולה. והראיה שנאמ' בל' קריאה. ורק שמה מפני שהיה עת הכעס על ישראל. ולכן היתה זאת סיבה ומניעה לנבואת משה: **כשהוא מצוה את השליח** להוציאו אינו מכניסו אצלו אלא מצוהו מבחוץ. שאין עבדו כל כך חביב בעיניו. וכן ישראל קודם מ"ת היו במצרים כעבד שחבשו רבו בבית האסורים. ולכן כששלח את משה לא דבר עמו אלא מבחוץ. אבל משקבלו התורה היתה השכינה שמחה עמהם כאב עם בניו. וכשצוה משה עליהם היה מקרבו אצלו: **אבל באהל מועד** דומה למלך כשהוא שמח עם בניו. כצ"ל [ידי משה]: **בין ברכיו וכדרך אדם על בנו** כצ"ל [יפ"ת]:

פרשה ב (א) **עשרה נקראו יקרים** לא קאמר י' הם יקרים שלפי האמת אין כולם יקרים. שהעושר אינו יקר מצד עצמו. אבל נקרא יקר מאחר שההמונים ייקרוהו. והצדיקים אע"ג דמבני ישראל הם ומני ישראל. מ"מ חשוב נמי צדיקים. משום דאין חשיבות הצדיקים כחשיבות ישראל מצד כללותם שצדיקים דחשיבי מצד עצמם עדיפי טפי. והרב מוהר"א ש"ק כתב וז"ל מלת יקר הוראתו כפולה. וכוונתו אחד. אחד על דבר יקר ונכבד מאוד. והשני על שהוא יקר המציאות וכבד להשיגה בטבע. ומובנו אחד. לפי שטבע הדבר הנכבד להיות ביוקר המציאות וכל דבר השפל הוא קל המציאות. והנה חשב כאן כמה דברים. מהם נפשיים ומהם עניינים גופנים כעושר. ולבאר אותן בדרך קצרה מאוד. התורה שהיא החכמה העליונה. היא יקרה מאוד ויוקר המציאות. כי נתנה מלמעלה לא בדרך הטבע. והנבואה. שהיא רק מלמעלה. והתבונה להבין דבר מתוך דבר להוציא האמת הברור הנכסה בטבע מעין הנפש. והדעת היא הרגשה הזכה. הנוגן מהמושכלות הראשונות המודיעים לאדם האמת הברור. והסכלות כנוי לתמימות בטבע שאינו מרגיש מעלתו ולכן אינגו מתכבד בו [ולכן על הרוב התמימים נקראים בעולם בשם אטומי שכל. כנאמר ודובר תמים יתעבו. ונאמר וסר מרע משתולל. כי מתראים כאילו אין להם לב להבין]. ולכן אמר הכתוב יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט. לפי שמטבע החכמה למצוא הגבהה בנפשו וא"כ מצורף תיכף הכבוד המדומה לחכמה. אך יקר משניהם הוא הסכלות מעט שאם הוא סכל מעט מבלי שירגיש בכבוד חכמתו זהו דבר יקר ונעלה מאוד. והעושר אם היא מפיקה לתועלת האדם לחיות חיי מנוחה ועי"ז יוכל לפנות מהשבתו לתורה וחכמה. והצדיקים במדות ובמחשבות טהורות. ומיתתן של חסידים הוא דבר יקר ונכבד עד שיקר וכבד אצל ה' כביכול לסלקם מן העולם. או באורו להיפך שיקר ונכבד המיתה להם כי שמה יגיעו למנוחתם ולתענוגם האמיתי ושמה יתענגו עדי עד. והחסד הוא מדת החסד שהקב"ה מנהיג עולמו בחסד אף שאינם כדאים ואלולי החסד כבר הי' העולם נכלה בחטאיה ולכן הוא דבר יקר ונכבד. ודע דלא חשב כאן חכמה לפי שנכלל בכלל התורה שהיא החכמה העליונה עכ"ל: **ולי מה יקרו רעיך אל** קמפרש על הצדיקים שהם כשותפים להקב"ה במעשה בראשית כמ"ש ז"ל בכמה דוכתי: **הבן יקיר לי אפרים** וכל ישראל אקרו בשם אפרים:

בנוהג

אפרים. ביוקר ישראל עומדים לי ג בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסין למקרא יוצא מהן ק'. ק' למשנה יוצאין מהן י'. י' לתלמוד יוצא מהן א'. אה"ד (קהלת ז) אדם אחד מאלף מצאתי. ד"א אדם אחד מאלף מצאתי ג זה אברהם (קהלת ז) ואשה בכל אלה לא מצאתי זו שרה. ד"א אדם אחד מאלף מצאתי זה עמרם ואשה בכל אלה לא מצאתי זו יוכבד. ד"א אדם א' מאלף מצאתי זה משה ואשה בכל אלה לא מצאתי אלו נשי דור המדבר. רבי אומר ד נשי דור המדבר כשירות היו כיון ששמעו שהן אסורות לבעליהן מיד נעלו דלתותיהן. אמר הקב"ה ה ישראל ביוקר עומדין לי. רבי אבא בר כהנא ור' יצחק. ר' אב"כ אמר אלו ו ביקש פרעה משקל כל אחד וא' מישראל אבנים טובות ומרגליות לא הייתי נותן לו. א"ר יצחק והלא בדמים נטלן משפחות משפחות של בנים משפחות משפחות של ערוב אין לו דמים הוי ביוקר ישראל עומדים לי: (ב) הבן יקיר לי. ז בכל מקום שנא' לי אינו זז לעולם לא בעוה"ז ולא לעוה"ב. בכהנים דכתיב (שמות מ) וכהנו לי. בלוים כתיב (במדבר ח) והיו לי הלוים. בישראל כתיב (ויקרא כה) כי לי בני ישראל בתרומה כתיב (שמות כה) ויקחו לי. בבכורות כתיב (במדבר ג) כי לי כל בכור בסנהדרין כתיב (שם יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. בארץ ישראל (שמות יט) כי לי כל הארץ. בירושלים (מ"א יא) העיר אשר בחרתי לי. במלכות בית דוד (שמואל א טז) כי ראיתי בבניו לי מלך. במקדש (שמות כה) ועשו לי מקדש. במזבח (שם כ) מזבח אדמה תעשה לי. בקרבנות (במדבר כח) תשמרו להקריב לי. בשמן המשחה (שמות ל) שמן משחת קדש יהיה זה לי. הא בכל מקום שנא' לי אינו זז לא לעוה"ז ולא לעוה"ב: (ג) לי אפרים. ריב"ל אמר ח פלטיאני ר' יהושע בר נחמן אמר אבגינוס א"ר פנחס עטרה זו נתעטר אפרים מאבינו יעקב בשעה שנפטר לעולמו א"ל אפרים ראש השבטים ראש הישיבה יפה ומעולה שבבני יהא נקרא על שמך (ש"א א) בן תוחו בן צוף אפרתי (שם יז) ודוד בן איש אפרתי (רות א) אפרתים מבית לחם יהודה (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים ט איזהו ילד שעשועים בן ב' בן ג' שנים. ר' אחא בשם ר' לוי בר סיסי בן ד' בן ה' שנים (ירמיה לא) כי מדי דברי בו. א"ר יודן בשם ר' אבא ב"כ די דיבורי שנתתי בו. א"ר יהודה ברבי סימון אפי' בשעה שאני מדבר עמו איני יכול לסבול בו. כי מדי דברי בו. כי בודאי דיבורי בו: (ד) דבר אל בני ישראל. רבי יודן בשם רבי ישמעאל בר נחמן י משל למלך שהיו לו פרקסין והיה מצוה את עבדו ואמר לו קפלו ונערו ותן דעתך עליו א"ל עבדו אדוני המלך מכל פרקסין שיש לך אי אתה מצוה אותי אלא על זה א"ל שאני מדביקו לגופי כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע מע' אומות אוותינטיאות שיש לך בעולמך אי אתה מצוה אותי אלא (במדבר כח) צו את בני ישראל. דבר אל בני ישראל. אמור אל בני ישראל. א"ל שהן דבוקין לי הה"ד (ירמיה יג) כי כאשר ידבק האזור על מתני איש. א"ר אבין משל למלך שהיה לו פורפירון והיה מצוה את עבדו ואומר לו תן דעתך עליו וקפלו ונערו. א"ל אדוני המלך מכל פורפירין שיש לך אי אתה מצווני אלא על זה. א"ל שאותו לבשתי ביום מלכותי. כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע מע' אומות אוותינטיאות

יד יוסף ב קהלת רבה פ"ז סי' מ"ח: ג אגדת בראשית פ' מ"ט: ד שה"ש רבה פ"ד סי' כ': ה פסיקתא רבתי פ"י: ו אגדת בראשית פ"ס: ז במד"ר פ' ע"ו. תנחומא פ' תרומה: ח רות רבה פ"ב. ואגדת שמואל פ"א. ילקוט ש"א א'. סדר"א פ' מ"ס: ט תנחומא ריש פ' פנחס: י תנחומא פ' פסח:

ענף יוסף

בכוונו הוא ללמוד החכמה ולהגיע עי"ז אל שכל הפועל כאשר כתבו המחקרים. ולעומת זה נכרא כנ"ח לא נמות מיתה כמו אלא להשתו ולהאכל מן המדבר להתעלות ולהתקדש בקדושת האדם. לכן אמרו בתחכמה כל מ"ח שאין בו דעה פי' שלא הגיע אל היכולת המעולה שהיא לדבק שכל הנקנה שנו אל שכל הנאצל שהוא הפועל, נבלה טובה ממנו. כי גם היא לחנם נבראת ולא הגיעה אל מעלתה המוחלטת. אמנם הבהמה אין לה כח לעבות חיל מצד עצמה. משא"כ א"ח שהספק בידו לעשות חיל ולדבק רוח בנשמה:

פרשה ב (א) [זה אברהם כו' זה עמרם כו' זה משה]. נראה דמ"ד ליה באברהם ס"ל כמ"ד בסוה"ע דדבר צוה לאלף דור היינו מילה ותתק"ם דורות נמחו בדור המבול מכיון דמילה ניתנה לאברהם שהיה דור עשרים. ומאן דמפרש ליה בעמרם ומשה ס"ל כמ"ד התם דדבר צוה לאלף דור היינו תורה. ותתקע"ד דורות נמחו בדור המבול דהוו להו בימי משה דהוא דור כ"ו אלף דור שתתקע"ד ומ"ד ליה בעמרם קמפרש לאלף דור עליו אע"ג דליכא אלף שלמים דאין להקפיד במנין השלם לחסרון א' (יפ"ת) [פלטיאני] מבואר במדרש רות ובשמואל דריב"ל וריב"ן אאפרתי קיימי. ודר' פנחס דבר אחר היא. ומ"מ אין ספק דס"ל לאו אאפרים קאמרי אלא בעל האגדה הביא לשון פלוגתייהו אאפרתי. דריב"ל מפרש לה לשון חשיבות וריב"ן לשון יחס ור' פנחס מפרש ליה נגזר מאפרים לפי שיעקב אבינו אמר שהגדולים שבישראל יקראו על שמו. ומייתי ליה הכא לומר שמה שנקראו כל ישראל ע"ש אפרים היינו משום חשיבות כמו שנקרא על שמו ראש השבטים (יפ"ת): [איזהו ילד שעשועים כו']. ובתנחומא סדר פנחס איתא א"ר יודן אימתי הבן חביב על אביו כשמתחיל להשיח וכה"א הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים מהו ילד שעשועים כבן ג' כבן ד' שהוא מתחיל להשיח ומשתעשע לאביו עכ"ל. ומשמע לכאורה דר' יודן דעה ג'. וקשה אמאי לא מייתי ליה הכא. ונראה שדעת ר' יודן כר' לוי ובן ג' בן ד' דקאמר היינו כשהוא בן ג' בן ד' שלמים: (ד) [משל למלך שהיה לו פרקסין כו' פורפרין כו' שהיה לו מעפורת]. בשלמים שאנו באו לצייר לנו מעלת ישראל במה שהם נבדלים מהאומות והוא בג' מעלות מיוחדות. א' שהם דבוקים בו ית' בלי שום אמצעי. וזהו המשל הראשון מהפרקסין שהוא כסות הראשון הדבוק בבשר

והש'

מתנות כהונה

זה אברהם. שהיה כשר מכל אשר לפניו וכל בני דורו וכן שרה: יוצא מהן אחד. להוראה: שהן אסורות לבעליהם. פי' שעבדו ע"ג והשתחוו לעגל והנשים לא השתחוו דכתיב בכל אלה ודרשו חז"ל באלה אלהיך ישראל לא נמצאו הנשים (ועיין בחזית (ד' ח) (ו' ד')): אין אלו דמים. בתמיה שהולך כביכול להרבות נסים ולשנות הטבע כדי להוציאם: כל מקום שנא' לי כו'. כל הני דכתיב והולך כולם עומדים עדיין ודו"ק: פלטיאני בן פלטין כלומר שנתגדל בהיכל המלך ביקרות וכבוד: אבגינים אדון ומושל: (ה"ג די) דבורי שנתתי בו בפירש"י בספר ירמיה שלמדתיו תורתי היא כדי שארחם עליו: בשעה שאני בא לדבר עמו. קשות איני יכול להתאפק מלהראו' אהבתי הקדומה: כי בודאי דיבורי כו'. ולא עם אחר וכדמפרש ואזיל: פרקסין בערוך גרס פקרסין ופירש בו מלבוש שלובשין על הבשר: אוותנטיאות פי' ממשלות: פורפירין לבוש ומלכות. משל לזקן א"ח ראש ישיבה נקרא זקן כדאיתא בפ"ק דקידושין ורבים הם בירושלים:

מעפרות

עץ יוסף

בנוהג שבעולם כו' צריך לומר ביוקר ישראל עומדים לי הא דכתיב אדם אחד מאלף מצאתי במהג שבעולם כו' לתלמוד יוצא מהן אחד. דבר אחר אדם אחד מאלף מצאתי זה אברהם כו'. וכוונת בעל המאמר למימר שישראל עומדים ביוקר ומייתי סמך מאדם אחד מאלף מצאתי שפירושו זה אברהם כדבסמוך וא"כ ישראל עומדים ביוקר כי כמה דורות נאבדו עד שנמצא אברהם שורש יחוסינו. ואיידי דמייתי קרא מפרש ליה ברישא על מה שאלף נכנסים למקרא כו' כדרך המדרש דמפרש ברישא קרא דמייתי בדרשות אחרות. וטוב דרים ליה בענינא דשייך להכא: יוצא מהן ק' פירוש שיודעים מקרא. ואותן ק' שנכנסין למשנה שהיא יותר עמוקה אינם מצליחים בה אלא עשרה. ומאותן העשרה שנכנסין לתלמוד שהיא יותר עמוק אינו מצליח אלא אחד להוראה. חה לבד החשוב שיוכל לדון ולהורות. אבל בעלי המשנה אין יכולים להורות שאין פוסקין הלכה מתוך המשניות. לפי שיש משניות שסותרות זו את זו וצריכין להרצן וזה התלמוד: יוצא מהם אחד ואמרו ואשה בכל אלה לא מצאתי לפי' פירושו שלא תגלית אשה מהן לתלמוד שדעתן קלה: זה אברהם שבאלף הדורות לא נמצא הגון לקבל המילה אלא אברהם שהיה הגון מכל קדומיו ועיין בענף: זו שרה שעם היותה צדיקת לא היתה בשלימות. שהרי נחקה על בשורת הזרע ואמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה כמסופקת בדבר ולא האמינה בנפלאות ה' ונמצא אם כן שבכל אלף הדורות לא נמצאת אפילו אשה אחת צדיקת בשלימות: זה עמרם שהיו בו ב' מעלות שלא נמצאו בזולתו שהיהם יחדיו. האחד שהיה גדול הדור וכדאי' בפ"ק דס וטה. והשני שלא חטא כלל שבעטיו של נחש מת כדאי' בפ' במה בהמה. ולכן ילדק יפה לומר בו אחד מאלף מצאתי לאיותו שלם בחכמה וביראת חטא: זו יוכבד שאע"פ שהיתה צדיקת כדאי' בפ"ק דסוטה. לא היתה נקיה מהחטא לגמרי מכיון דלא נמית עם המתים בעטיו של נחש: זה משה שהוא לבדו נמצא עד היום ההוא שלם בקדושה ועטה כמו שהעידה התורה עליו: נשי דור המדבר שאע"פ שהיו כשרות כדאמר רבי בסמוך. מ"מ לא נמצא באחת מהן מעלה זו שנמצאת במשה: אסורות לבעליהן פי' שעבדו את העגל והשתחוו לו. והנשים לא עבדוהו [מת"כ]. או פי' שהן אסורות כשהיו נשואות לאסורות להן כשנצטוו על העריות כמ"ש ז"ל גבי בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו [יפ"ת]: לא הייתי נותן לו בתמיה. והכוונה משום שאין ה' חפץ אפילו במיתתן של רשעים. ולכן היה הקב"ה עתן לו כמה אבנים טובות כדי שישלח את ישראל כדי שלא יצטרך לנות עליו בפורענות ומיתה. אלא שראה חכמתו יתברך שלא היה רוצה לשלחם בשום נד. ולכן הוצרך להכריחו ע"י המיתה ומכות. וא"כ שפיר קאמר ביוקר עומדים כיון שהוצרך להשחית המצרים שזה קשה בעיני ה' מנתינה כמה ממון: הלא בדמים נטלן כו' ר"ל שאע"פ שלא נתן לו משה. המכות שהלך עליו הוא נחשב לקופי יותר ממעות ואבנים טובות. כי ידוע. שה' אוהב משפט הטבע ולא ישנהו כל שאפשר. וא"כ מפתות הכנים והערוב שהן נס כנגד הטבע קשה בעיני ה'. אלא שעשה כן להכרח הגלת ישראל חה כמוצא ממון: (ב) בכל מקום שנא' לי כו' הטעם שבאומר לי הוא תולה אותו בהקב"ה וכשם שהוא קיים כך זה שנאמר בו לי קיים: אינו זז כו' שמעלתם וקדושתם אינה יורדת לעולם. שהשגחתו יתברך מדובק בו הן בעניני עולם הזה להחיותו. והן בעניני עוה"ב להשלים נפשו ולזכותו בגלחות הנפש ובדבקות ה' עד שיהיה מדובק בו יתברך. והא מלת לי המורה על זה. והשב הכהנים והלוים וישראל והבכורים והסנהדרין. שלכל אחד סגולה מיוחדת למעלה הזה להדבק בהם הקב"ה. ולהיותם מתנהגים מאתו יתברך. והתרומה והקרבנות הן המה האמצעיים שעל ידם יתקרב האדם להקב"ה ולכן כתיב לי בהם. והמקום המקודש שעל"י יהיה ההשראה ודיבוק ההשגחה כמקדש והמזבח. והביא כל זה על הכתוב הבן יקיר לי אפרים לאורות על יקרתו עד שנכתב בו מלת לי כי מורה על התמידות: והיו לי הלוים שמעולם לא תסוב הלויה לשבט אחר: כי לי בני ישראל שנשבע ה' שלא להחליפם באומה אחרת כדאי' באיכה רבתי על פסוק על אלה אני בוכיה: בתרומה ויקחו לי שמפני שג' תרומות נאמרו שם ואחד מהם בקע לגולגלת לקנות מהם קרבנות צבור כמ"ש ז"ל. לכן קאמר לי דאין תרומה זו לצורך האדנים והמשכן הצריכים לאותה שעה לבד. כי יש כאן תרומה שהיא מצוה לדורות תמיד: כי לי כל בכור ואע"ג דהבכורים נדחו משהוקם המשכן ומיתנו הכהנים במקומם. מ"מ לא פקעה קדושתם. דהא צריכי פדיון וכדאמר במדבר רבה פ"ג: אספה לי שהסנהדרין אחר שנתמנו אין מורידין אותם מגדולתן. דמעלין בקודש ולא מורידין: כי לי כל הארץ חיבת כל מיוחר וצריכין למחקו. והכוונה על קרא דויקרא כ"ה כ"ג. וכן הוא בתנחומא פ' תרומה שמביא פסוק זה. ור"ל שקאמר כי לי הארץ שאין קדושה ניטלת ממנה. וכן השגחת ה' כאומר תמיד עיני יי' אלהיך בה: העיר אשר בחרת לי שאחר שנבחרה שוב אין ארץ אחרת נבחרת במקומה. כנוב וגבעון ושילה שהיה המשכן בהם תחלה ושוב הובא לירושלים שנקראת נחלה כדאי' בזבחים: לי מלך שאין המלכות פוסקת מזרעו של דוד כמו שנפסק משאול: במזבח מזבח אדמה כו' שאע"פ שבבנין שלמה נסתלקו. מ"מ הם קיימים לעולם במקום שנגנזו ולא יהיה בהם הפסד. עוד י"ל אע"פ שנחרב מ"מ קדושת המקום לא בטלה. וכדעת הרמב"ם בפ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה י"ד ע"ש. בקרבנות תשמרו להקריב לי שלעולם הם קיימים אפילו כשאינם נעשים בפועל אחר החורבן ע"י שמתעסקים בדיניהם כדאיתא בספרי א"ל הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם כאילו אתם מקריבים אותם: שמן משחת קודש יהיה זה לי וכדאי' לקמן פ"י שכולו קיים לעתיד לבא: (ג) ריב"ל אמר כו' מלת אפרים קדרים לשון חשיבות כמו איש אפרתי וכדמפרש ואזיל. ועיין בענף: פלטיאני לשון פלטין כלו' מגדל בפלטין שהוא איש כבוד וחשיבות: אבגינם פי' מיוחס הרבה. והערוך גרס אוגעסטטו [מוסף הערוך]: אפרים ראש כו' פי' אמר לו. אפרים בני כל מי שיהיה חשוב ראש השבט וכן ראש הישיבה וכן היפה ומעולה דהיינו שופט ושר. כל אחד מהם יקרא על שמך. ומייתי ראש ישיבה משמואל שנא' בו בן תוחו בן צוף אפרתי. וראי' לראש השבט מדוד בן איש אפרתי. דישי אבי דוד היה ראש שבטו כדכתיב התם ודוד זקן בא באנשים ואז"ל נכנס ויוצא באוכלוס'. וראי' לשר ושופט אפרתים מבית לחם יהודה: בן שתים בן שלש פי' כשנכנס לשנה שניה או שלישית. שיש שמתחיל להשיח קצת כשנכנסים לשנה שניה ויש כשנכנסים לשנה שלישית. שאע"פ שאלו עדיין אינם יודעים להשיח שיחה שלימה רק בלעגי שפה. מ"מ האב משתעשע בו בשומעו הדבור והרמזים בהם. ולענין הנמשל אף שישראל אינן מבקשים מאת ה' כי לא ידעו לבקש צרכם מאתו. ה' ירחמם כאב את בן ירצה שמשתעשע בו אף שאינו יודע לשאול: בן ד' בן ה' פי' כשנכנס לשנה ד' או ה' שאז יש ילדים שיכולים לדבר שיחה נאה יש כשהוא נכנס לשנה ד' ויש כשהוא נכנס לשנה ה'. ואז בשיחתו מתגעגע על אביו ומבקש ממנו דבר פלוני. ולענין הנמשל עיקר חיבתם של ישראל כשהם מתפללים שה' מתאוה לתפלתם ואז מפיק רצונם כבן שיש לו געגועין על אביו. ועיין בענף: די דבורי שנתתי בו היינו התורה. וה"ק מפני שדבורי דהיינו מתן תורה היה בו מפני זכות זה אזכרנו עוד: אפילו בשעה שאני כו' בא לדבר עמו קשות איני יכול להתאפק ולהראות אהבתו הקדומה חכור אזכרנו עוד זכיותיו הקדומים ועל כן המו מעי לו: כי בודאי דבורי בו זה פי' אחר בכתוב. וה"ק קרא משום כי מדי דברי דברי אינו אלא בו ולא לאחר שכל המצות שצוה למשה לא היו אלא לישראל. שכל אומה לא רצה לקבל דברי. לכן זכור אזכרנו עוד זאת לו אפי' בעת שיהנה וכדאי' בריש רות רבה: (ד) פרקסין לבוש התחתון שעל הבשר: אוותנטיאות מלכות ושררה. כענין אוותיגמין של נהרות דב"ר פרשה י"ז: פירפורין יש מפרשים בגד חשוב.

ויק

אוותינטיאות שיש לך בעולמך אי אתה מצוה אותי אלא על ישראל צו את בני ישראל אמור אל בני ישראל. א"ל הן שהמליכוני תחלה על הים ואמרו לי (שמות טו) ה' ימלוך לעולם ועד. א"ר ברכיה משל לזקן שהיתה לו מעפורת והיה מצוה את תלמידו ואומר לו קפלה ונערה. א"ל אדוני המלך מכל מעפראות שיש לך אי אתה מצוה אותי אלא על זו. א"ל מפני שאותה לבשתי כשנתמניתי זקן. כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע מע' אומות אוותינטיאות שבראת בעולמך אי אתה מצוה אותי אלא על ישראל א"ל שקבלו עליהם מלכותי בסיני ואמרו (שם כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. א"ר יודן בא וראה כמה חיבב הקב"ה את ישראל שמזכירן ה' פעמים בפסוק אחד שנא' (במדבר ח) ואתנה את הלוים נתונים וגו'. א"ר שב"י משל למלך שהיה לו בן יחידי בכל יום ויום היה מצוה את בן ביתו אכל בני או שתה בני אזל לבית הספר אתא מבית הספר כך בכל יום ויום היה הקב"ה מצוה את משה ואומר לו אמור אל בני ישראל צו את בני ישראל. א"ר יהודה בר סימון משל לאחד שהיה יושב ועושה עטרה למלך ועבר אחד עליו א"ל מה אתה עושה א"ל אני עושה עטרה למלך א"ל כל שאתה יכול לקבוע בה אבנים טובות ומרגליות קבע זמרגדין קבע מרגליות קבע. למה שעתיד לינתן בראשו של מלך. כך א"ל הקב"ה למשה כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל שבח לגדלן ולפארן פאר. למה שאני עתיד להתפאר בהם שנא' (ישעיה מט) ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

(ה) רבי יהושע דסיכנין בשם ר' לוי אמר אף הכתובים חלקו כבוד לישראל כמה דתימא (ויקרא א) אדם כי יקריב מכם אבל כשהוא בא לדבר בדבר של גנאי ראה מה כתוב (שם יג) אדם מכם כי יהיה בעור בשרו אכ"כ אלא כי יהיה בעור בשרו. ר' שמואל בר נחמן אמר תרתין שטין (דברים טו) אפס כי לא יהיה בך אביון כשהוא בא לדבר בדבר של גנאי (שם) כי לא יחדל אביון מקרבכם אכ"כ אלא מקרב הארץ. רשב"נ אמר שיטה אחרת (שם כז) ואלה יעמדו לקלל את העם אכ"כ אלא ואלה יעמדו על הקללה. אבל בברכה כתיב (שם) אלה יעמדו לברך את העם. ר' ברכיה ור' חלבו ור' אמי בשם ר' אלעאי אמרו ולא עוד אלא שכשהפורענות באה לעולם צדיקים כובשין אותה שנא' ואלה יעמדו על הקללה:

(ו) א"ר ברכיה א"ל הקב"ה לאדם זה אדם יא יהא קרבנך דומה לקרבנו של אדה"ר שהיה הכל ברשותו ולא הקריב מן הגזילות ומן החמסים אף אתה לא תקריב מן הגזילות ולא מן החמסים ואם עשית כן (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר:

(ז) ד"א אדם יב זה לשון חבה ולשון אחוה ולשון ריעות. אמר הקב"ה ליחזקאל בן אדם בן אנשים כשרים בן צדיקים בן גומלי חסדים בן שמבזים את עצמן על כבודו של מקום ועל כבודן של ישראל כל ימיו. ד"א בן אדם למה"ד למלך ב"ו שמרדה עליו אשתו ובניו. עמד ודחפן מביתו והוציאן לחוץ לאחר מכאן שלח והביא בן אחד מאצלה א"ל בן פלוני בא ואראך ביתי ובית שכינתי שיש לי חוץ מאמך כלום פיחת כבודי ושכינתי אע"פ שאמך עומדת מבחוץ כך נדמה ליחזקאל בן בוזי הכהן שנא' (יחזקאל א) ויהי בשלשים שנה ברביעי בחמשה לחדש היה היה דבר ה' זו שיטה ראשונה. ובשנייה הוא אומר (שם) והנה רוח סערה באה מן הצפון מאחר שהראהו כל המרכבה א"ל בן אדם זהו כבודי שהגבהתי אתכם למעלה מאו"ה כלום פיחת כבודי ובית שכינתי לכם שנא' (שם מג) ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו שמא תאמר אין לי מי שעובד אותי כבר יש לי לפני ד' מאות ותשעים וששה אלפים של מה"ש שהם עומדים ומקדשים שמי הגדול בכל יום תמיד מיציאת החמה ועד שקיעתה ואומרים קדוש קדוש משקיעת החמה ועד יציאתה ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. ואין צריך לומר ע' לשון שבאדם מפני מה אתם עושין דברים המכוערים ודברים שאינן ראויין מכעיסים אתכם ביסורין הבאים עליכם אבל מה אעשה הריני עושה למען שמי הגדול שנקרא עליכם שנא' (שם כ) ואעשה למען שמי לבלתי החל וגו':

(ח) אדם כי יקריב מכם יג למה לא נאמר איש כמ"ש להלן דבר אל כל עדת בני ישראל איש כי יקריב אף כאן יאמר הכתוב ויקחו לכם איש בקר או צאן למה נאמר אדם להביא את הגר. מכם פרט לגוי שהוא מביא עולה. אמר רשב"ג יד שבעה דברים התקינו ב"ד הגדול וזה אחד מהם גוי שהביא עולתו ממדינת הים אם הביא נסכים עמה קריבין נסכים משלו ואם לאו קריבין משל צבור תנאי בית דין הוא כה"ג שמת

מנחתו

יד יוסף יא ביצה דף כ'. תנחומא ס' לו: יב סד"א ח"א פ"ז. ילקוט יחזקאל רמז ש"ס: יג תד"א ח"א פ"ז: יד משנה שקלים פ"ז:

מתנות כהונה

מעפורת פי' בערוך סודר מכסה לראש או בגד לאמר שמתעטפים בו בארץ פלשתים או מכסה להראש עם הפנים כולו זולת העינים: זמרגדין תרגום של נפך זמרגדין: תרתין שטין. פירוש כלומר שמועות מזה הענין: (ה"ג) מכעיסני אתכם ופירושו מכעיס אני אתכם כלומ' ראוי היה לכם לייסר אתכם ביסורין אבל כו': ויקחו לכם איש בקר גר': פרט לנכרי בירושלמי דפ"ק דשקלים גרס פרט למומר וכן הוא בפ"ק דחולין: שבעה דברים. כל זה בפרק אלו מנחות דף ע"ג ע"ב ובפ' התכלת דף נ"א ובמסכת שקלים בפ' מעות שנמצאו:

ז'

ענף יוסף

והב' מגד שהם תפלים ומשתוקקים שיגלה כבוד המלך עליהם. וזה המשל הב' משפורפרין שהוא לבוש מלכות. הג' כמה שהם משתוקקים לדעת חכמתו יתב' ותורתו ומצותיו. וזהו המשל הג' מהזקן שיושב בישיבה. והנה ג' השלמים האלו דברו כל אחד מזמן מיוחד. הא' מדבר על זמן קודם יציאתם ממצרים דכתיב (שמות ד') ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל ונעשו תיכף דבוקים בו יתברך. והב' מדבר מקריעת ים סוף שאז נראה אליהם כמלך גבור המנצח במלחמה ולדכתיב שם ה' איש מלחמה. והג' מדבר מעת מ"ת שנראה אליהם כזקן המלמד תורה:

אף

עץ יוסף

וכן נראה מכמה דוכתי שהוזכר בלשון חז"ל. אע"פ דבב"ר פ' ע"ה משמע אדרת: לזקן ת"ח ראש ישיבה נקרא זקן: מעפורת פי' הערוך בגד לאמר שמתעטפים בו בארץ פלשתים. וי"א סודר שמעטף ראשו וכשמגלה מניחו על ברכיו שיפול שם שערו. ובעלי מקרא מפרשין אותו אחד ממיני מסוות. והוא מה שמכסים הראש עם הפנים והכל מכוסה זולת העינים לבדן: ה' פעמים והיה מספיק בפעם הראשון ואח"כ בכנוי דהמ"ל לעבוד עבודתם ולכפר עליהם ולא יהיה בהם נגף בגשתם. אלא שמחבתם מעלה שמם על פיו כל זימני: משל למלך כו' רשב"י בא לתת טעם לרבוי המצות לישראל שהוא לאהבתו אותם ולזה ישגיח בכל צרכי שלמותם כמלך המצוה על כל צרכי בנו יחידו: משל לאחד כו'. הכוונה שמפני שמשה היה מרבה לספר בשבח ישראל לפני הקב"ה להליץ בעדם. וכמו שאמרו בש"ר פ"ל שנתן נפשו על ישראל. לכן המשילו למי שהיה עושה העטרה מעצמו. אלא שה' הוסיף להזהירו לתוספת בעצמא כעובר באקראי ומזהיר לעשות העטרה. שהוא היה עיקר מתחלה: זמרגדין פי' בלשון יוני ורומי מין אבן יקרה והיא ירוקה [מוסף הערוך]: ויאמר לי עבדי אתה אע"ג דקרא בנביא משתעי. מ"מ מכיון דקאמר ליה ישראל אשר בך אתפאר משמע שמתפאר בישראל וקאמר ליה לנביא שיתפאר בו בכלל המון ישראל שהוא שקול ככולם. או ששבחו להיותו מזרע ישראל: (ה) אף הכתובים חלקו כו' קשה דמשמע דאיכא רבותא בכתובים מהקב"ה גופיה. והא מכיון דהקב"ה בעצמו חולק להם כבוד כדלעיל לא יהא כח הכתובים יפה מכח ה' שלא יחלק להם כבוד. ועוד דלעיל נמי כתובים היו כי מה שנזכרו ה' פעמים בפרשה אחד המה בכתובים. וי"ל שהחדוש דאצ"ל מה שיחלוק הקב"ה כבוד במאמרו לשבחם. אלא אפילו מתוך שינוי הכתובים נראה כבודם. דאית הכא רבותא משני פנים. הא' שיהיו הכתובים בלתי מדויקים בלשונם שהראוי להשוות מדת הלשון בכולם כאחד. ועכ"ז מפני כבודם אינו חושש. ועוד שבענין המצות ראוי שיכתבו הדברים כראוי למצוה ולא בשום שינוי שיבא לטעות. ומכיון דבאמרו אדם כי יהיה סתם אפשר יובן כל אדם אפילו נכרי והוא שקר כי אין הדין רק בישראל. לכן ה"ל למימר מכם. ועכ"ז משום כבוד ישראל לא קאמר הכי [יפ"ת]: תרתין שטין פי' שיטות. כלומר שמועות מזה הענין: אלה יעמדו על הקללה ר"ל שר' ברכיה הוסיף לומר דאף מקרא דקללה ילפינן דחלק להם כבוד. דנהי דלא מצי למימר לקלל את העם מיהו המ"ל אלה יעמדו לקלל סתמא. אלא דאתא למימר דצדיקים יעמדו על הקללה לכבשה. וזה כבוד ואהבה לישראל שישנה ה' גזרתו מפניהם. ע"ד צדיק מושל יראת אלקים שאחז"ל הקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה [יפ"ת]: (ו) א"ר ברכיה אדם זה אדה"ר א"ל הקב"ה לישראל יהא קרבנך דומה. כצ"ל [יפ"ת] ודייק דאדם דכתיב הכא הוא אדה"ר מדלא קאמר איש כי יקריב כמו ויקחו להם איש שה. וכן בכמה דוכתין ש"מ דרמיז אאדה"ר: לקרבנו של אדה"ר דמותיטב לה' משור פר ילפינן שהקריב אדה"ר שור כדאמרינן פ"ק דע"ז יום שנברא בו אדה"ר כיון ששקעה עליו החמה אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשך בעדי וחוזר לתהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי היה יושב ובוכה כל הלילה. כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא. עמד והקריב שור שקרניו קודמות לפרסותיו שנא' ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים בריש' מקרין והדר מפרים. דאמר מר כל מעשה בראשית בקומתן נבראו שור עם קרנותיו מגודלים. וכיון שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו. ואמר דוד ותיטב לה' תפלתי משור שביום שהיה שור דהיינו אותו יום שנולד כדכתיב שור או כשב או עז כי יולד. והיה עשוי ונגמר כפר שהוא בן שלש שאפילו מקרניו לא חסר כדמפרש מקרין והדר מפרים. כן פרש"י שם. והיינו דקאמר הכא ואם עשית כן ותיטב לה' משור פר לומר דעדיף מקרבן אדה"ר כמו שמפרש לקמן בסמוך: ומן החמסים חמס היינו דיהיב דמי ושקיל בע"כ כדאי' בפרק הכונס. ואע"פ שנתן דמיו לכתחילה לא יקריב. ובדיעבד כשר: ואם עשית כן ותיטב לה'. שהיה קרבנו של אדה"ר כדלעיל. וזה שלך עדיף אחר שאין הכל שלך והיה אפשר לך להביא מן הגזל ולא הבאת אלא משלך. אבל אדה"ר שהיה הכל שלו אין להחזיק לו טובה כל כך. ואע"ג דהאי קרא ותיטב לה' וגו' תפלת דוד הוא כמו שזכרתי לעיל בשם רש"י וא"כ היכי רמיזא הא דקאמר ואם עשית כן כו'. י"ל דיליף בג"ש נאמר כאן לה' ונאמר להלן ותיטב לה'. והא דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן. היינו לענין דינא [יפ"ת]: (ז) אדם זה לשון חבה. דמ"ש אדם כי יקריב ולא קאמר איש הוא משום דאדם הוי לשון חבה שמלת אדם הונח על מדרגה רמה. ומורה על מעלת הנפש שהיא חביבה בעיניו: ולשון אחוה כי המרכבה העליונה מכונה בשם אדם. כי היא כדמות אדם מלמעלה. והאדם במעשיו הטובים מתחבר למעלה. ולכן אמרו האבות הן הן המרכבה. וזהו לשון אחוה ולשון ריעות שהם מתחברים יחד ופועלים זה בזה. ואע"ג דאיקרי נמי איש ה' איש מלחמה. היינו על שם המלחמה. אבל איש סתמא לא איקרי. וכן מצינו שקרא הכתוב תמיד ליחזקאל בן אדם. לא לגנותו אלא לשבחו. ופי' בן אנשים כשרים היינו במה שבינם לחבריהם. ובן צדיקים היינו בינם למקום. ובן גומלי חסדים היינו דמלבד מה שלא חטאו לחבריהם. גמלו להם חסדים: בן שמבזים עצמם כו' אע"ג דאין זה במשמע בן אדם. כיון דמבן בוזי שמעינן לה. כדאי' בתד"א ח"א פ"ז: איידי דקאמר הכא שהיו כשרים הזכיר מכשרותם היותם מבזים עצמם: ועל כבודן של ישראל כל ימיהם כצ"ל: בן אדם למה"ד כו' ופי' בן אדם בן ישראל שנקראו אדם. ולהכי מייתי לה הכא דגם לפ"ז שמעינן דאדם לשון חבה דקרי לישראל סתם הכי: שמרדה עליו אשתו קשה דבנמשל אינו כן. דיחזקאל שהוא משל הבן שקרא המלך. לא מרד ולא נדחף. ובתד"א גרסי' למלך שכעס על אשתו והיה לו בנים ממנה עמד ודחפה והוציאה מביתו לימים שלח והביא בן מאצלה [יפ"ת] אבל בתד"א שלפנינו הגירסא כמו כאן: זו שיטה ראשונה כלו' דרך שהראהו ראשונה במראה ראשונה: שהגבהתי אתכם כו' פי' קודם שחטאו ישראל וקודם שגלו לבין האומות: פיחת כבודי פי' אפילו לאחר שגלו. ואע"ג דכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם כדאי' בס"ר פ' פ"ז. אין זה פחיתת כבודו כי הוא יתברך ברצונו מגלה שכנתו עם ישראל באהבתו אותם. ואע"ג דאמרו בפ"ב דחגיגה שאחר החורבן נתמעט פמליא של מעלה. אין זה פחיתות בכבודו כיון דה' הוא שרוצה לעשות כן לחיבת בהמ"ק כדאי' התם: וששה אלפים של מה"ש. ובתד"א אי' ושתה אלפים רבבות. ובילקוט יש גרסא אחרת: ואצ"ל ע' לשון שבאדם. כמ"ש ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי. דאע"ג דטעו בע"ז. כולם מודים בסבה ראשונה יתברך: דברים המכוערים פי' דברים האסורים מן התורה. ודברים שאינם ראויים. פי' שאינם ראויים משום דרך ארץ אע"ג דאין בהם איסור תורה כגון דת יהודית: מכעיסים אתכם ביסורים בתד"א אי' אי' ומבעטים אתם ביסורים כו'. וכן נכון: (ח) למה לא נאמר איש כמ"ש להלן דברו אל כל עדת בני ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות אף כאן יאמר הכתוב איש כי יקריב מכם קרבן כו' למה נאמר אדם כצ"ל. [יפ"ת] וכן הוא בתד"א: להביא את הגר לאו משום דאדם משמע רבויא אלא מדשני למכתב אדם לרבוי אתא גרים: מכם פרט למומר לע"ז שאינו מביא עולה כצ"ל. וכן הוא בתורת כהנים והובא בילקוט סי' תל"ד [זקוקין דנור] אבל נכרי מביא עולה. ועיין פרק קמא דחולין. וכן כתב היפה תואר: ארשב"ג ז' דברים האי תיבות בן גמליאל הוא מיותר. וצ"ל רבי שמעון סתם והוא רשב"י: ז' דברים התקינו כו' משנה היא במס' שקלים פ"ז וע"ש שלא הביא המשנה כאן כצורתה. גם לא גרסינן במתניתין גוי שהביא עולתו. אלא שלח עולתו. ונראה דאילו הוא בעצמו הביאה לא היו צריכים להביא נסכים משל צבור שהיו מלמדים אותו שיביא נסכים. אם לא רצה ממשכנים אותו. ומה שהוצרכו לתקן כך משום דכל עולה לא סגי בלא נסכים כדילפינן במנחות מככה תעשו אותו: משל צבור מתרומת הלשכה. ושלימה

היתה

מנחתו קריבה משל צבור. ר' יהודה אומר משל יורשים ושלימה היתה קריבה על המלח ועל העצים. אמר רשב"נ פעם אחת הייתי מהלך ברוך מצאני אדם אחד והיה בא אלי כבא על חבירו בזרוע אמר לי אתם אומרים ז' נביאים עמדו לאו"ה והן מעידין בהן ויורדין לגיהנם אמרתי לו בני כך מז' דורות ואילך יכולין או"ה לומר לא נתנה לנו תורה ועדיין לא העידו בנו מפני מה אנו יורדין לגיהנם אמרתי לו בני כך שנו חכמים במשנה גר שבא להתגייר פושטין לו יד להכניסו תחת כנפי השכינה מכאן ואילך גירי הדור מעידין בדור. מן הבהמה מן הבקר וגו' אם נאמר מן הבהמה למה נאמר מן הבקר ומן הצאן מכאן אמרו [טו] מקבלים מיני זבחים מרשעי ישראל כדי להכניסן תחת כנפי השכינה [טז] חוץ מן העע"ז והמנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסיא: מן הבקר ומן הצאן. ברוך המקום שספר עצמו עם הצדיקים הראשונים אדם העלה שור על גבי המזבח שנא' (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר. נח קיים מה שכתוב בתורה שנא' (בראשית ח) ויבן מזבח לה' [יז] אברהם קיים את התורה כולה שנא' (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם וגו' שהוא עושה קרבן והקריב איל. יצחק קיים מ"ש בתורה והשליך עצמו לפני אביו כשה זבוח. יעקב קיים מ"ש בתורה שנ' (שם לה) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר וגו'. יהודה קיים מ"ש בתורה שנא' (שם לח) בא אל אשת אחיך וגו'. יוסף קיים מ"ש בתורה שנאמר (שמות כ) כבד את אביך וגו' לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד. עד שלא נתנה תורה להם והם עשו אותן מאליהן לפיכך אהבם הקב"ה אהבה גמורה והשוה את שמם לשמו הגדול עליהם הוא אומר (תהלים קיט) אשרי תמימי דרך וגו' ואומר (דברים לב) הצור תמים פעלו ואומר (תהלים יח) האל תמים דרכו: (י) ושחט [יח] את בן הבקר וגו' ובאיל הוא אומר צפונה לפני ה' אמרו בשעה שעקד א"א את יצחק בנו התקין הקב"ה שני כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית. וכל כך למה שבשעה שהיו ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקידת יצחק מעידני עלי את השמים ואת הארץ בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין אמה קורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקידת יצחק שנא' צפונה לפני ה'. ד"א צפונה לפני ה' כנגד מעשיהם של אברהם יצחק ויעקב שהם צפונים לפניו. ומנין שהלשון הזה הוא לשון צפונה שנא' (שיר ז) חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך. אברהם יצחק ויעקב ישנים. עמרם בן קהת וכל הכשרים שהיו במצרים חדשים שנא' חדשים גם ישנים. חבורתו של משה וחבורתו של יהושע וחבורתו של דוד ושל חזקיה ישנים. חבורתו של עזרא ושל הלל ושל ריב"ז ושל ר' מאיר וחביריו חדשים ועליהם הוא אומר חדשים וגם ישנים: (יא) בשור הוא אומר וכרעיו ירחץ במים והקטיר ובאיל הוא אומר והקרב והכרעים ירחץ במים והקריב מה בין איל לשור שור חסר שתי וערב איל אין חסר שתי וערב. אמרו חכמים למדנו הקרבה לשור מן האיל והקרבה לאיל מן השור. אמר להם רבותי עפר אני תחת כפות רגליכם אומר לפניכם דבר אחד. אמרו לו אמור אמר להם רבותי י"ב נשיאים עמדו לחנוכת המזבח לזה עולה ולזה עולה. לזה חטאת ולזה חטאת

יד יוסף טו עי' חולין דף ה': טז יונתן ויקרא פסוק ב': יז יומא ד' כ"ח. קדושין ד' פ"ב: יח תד"א ח"א פ"ו:

מתנות כהונה

ז' נביאים כו'. בפ"ק דבב"ב קחשיב להו להגהת מאמר זה עוררני ראש ישיבה מהו' מענדל בר' אביגדור ינ"ו והכי פירושו: מעידין בהם. מתרין בהם כמו העד העיד בנו ולפיכך יורדין לגיהנם שהרי מוזהרים הם ואמרתי לו כך הוא באמת וסוף אמר העכו"ם הניחא אותן ז' דורות שבהם עמדו אותן נביאים ומתרין אבל מאותן ז' דורות ואילך שאין עוד נביא מתרה בהם וגם דברי הנביאים הראשונים אינם כתובין בספר ללמוד מתוכם מוסר השכל וא"כ יכולין הם לומר לא לנו נתנה התורה שאנו נענשים עליה שהרי עדיין לא העיד בנו שום נביא וא"כ למה יורדין אנו לגיהנם ונ"ל שמה שאומרים עליהם שירדו לגיהנם הם כל העכו"ם אף אותם שיעמדו אחר אותן ז' נביאים והשיב שגירי הדור הם אזהרה ועדות נאמנה על הנכרים ויש להם ממי ילמדו אך קשה קצת שהרי בדורות הנביאים היו ג"כ גירי צדק וא"כ הנביאים למה: מקבלים מיני זבחים מרשעי ישראל כו'. וזהו דכתיב מן הבהמה פי' מן הרשעים שדמו לבהמה ובהמה המה להם: שספר עצמו כו'. הדמה עצמו אליהן בסיפורו כדלקמן אשרי תמימי דרך וכתיב הצור תמים פעלו לגזירה שוה: לא תרצח כו'. שאשת פוטיפרע רצתה להרוג בעלה כדי שישמע יוסף אליה כדלעיל בפרשת וישב והוא מוחה בידה וסוף דבר הנואף עובר על כל הדברות כדלקמן פרשת נשא: ובאיל הוא אומר כו'. דוקא גבי איל נאמר כן זכר לאילו של יצחק: בין נכרי ובין ישראל כו' עד שנא' צפונה לפני ה' פי' גנוז וצפון לפניו: כנגד מעשיהם של אברהם יצחק ויעקב. גרס לשון צפונה הפ"א נקוד במלאפום: גבי שור אומר כו'. עד לאיל מן השור הקישו בבחורו נגלה לעין והריני אציגה לפניך הגירסא איך שמביאה בעל הטורים פ' ויקרא וז"ל בבן בקר כתיב וקרבו וכרעיו בצאן כתיב והקרב והכרעים ואית' בתנא דבי אליהו לפי שכשמהלכת בהמה דקה מגבהת כרעיה כמו שתי וערב אבל בהמה גסה מגבהת כרעיה לצדדין ולכך בהמה גסה נשתנה מאכלה בבטנה ועל כן צואת' ג"כ משונה מבהמה גסה בבן בקר לא כתיב אלא והקטיר ובצאן כתיב והקריב והקטיר לפי שהצאן הוא מועט ומקריב ומקטיר הכל בפעם אחת עכ"ל: שתי וערב. ולפיכך כתב שתם הקרב והכרעים כאילו אינם מיוחדים לו כי השתי והערב תועבת ה' ויתברך הוא גם הקרב נשתנה מפני השתי והערב: אמר להם. מאמר זה לקוח מתנא

עץ יוסף

היתה קריבה ולא כמו בחייו שמחציתה בבקר ומחציתה בערב כך היה נראה לפרש. אבל בירושלמי גרסינן ר' יוחנן בעי מהו שלימה. שלימה בשחרית ושלימה בין הערבים. או מחצה שחרית ומחצה בין הערבים. או שלימה שחרית ומחצה בין הערבים: ארשב"נ פעם אחת כו'. ובתד"א שם ליתא לתיבת ארשב"נ. והוא לשון אליהו זכור לטוב. והמעתיק טעה וסבר שהמדבר הוא ר"ש דלעיל להכי מוסיף. ונ"ל: פעם אחת כו'. איידי דדריש הכא אדם להביא את הגר. מייתי הכא הך מילתא דתני דגרי הדור מחייבים האומות: בזרוע שבא בכעס ובתרעומת בכח טענתו: ז' נביאים בלעם ואביו איוב אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהו בן ברכאל הבוזי כדתני בפ"ק דב"ב וע"ש: מעידין בהם שנתנבאו להם ולא קבלו מהם וזה מספיק לחייבם [מעריך]: ואמרתי לו בני כך הוא. אמר לי מז' דורות כו' כצ"ל: מז' דורות ואילך פי' האומות טענו אחר ז' דורות שהיו בהם ז' הנביאים יכולין לטעון כי לא ניתנה להם התורה שניתנה לישראל שיהיו חייבים בשמירתה. ועל הנביאים המוכרים יכולים לטעון כי הם לא ראו אותם ולא העידו בהם: אמרתי לו בני כו' ר"ל שהשיב לו שאחר שפושטים יד לגרים ליכנס תחת כנפי השכינה הרי אנו מודיעים להם שגם להם ניתנה התורה אם יבואו להתגייר וע"כ גרי הדור מעידים בהם ולא מצי טעון שלא ניתנה להם התורה: מקבלין מיני זבחים ר"ל דה"ק אם נאמר מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן למה לי אלא להכי אתא מן הבקר ומן הצאן כי היכי דנייתר לן מן הבהמה למדרש בני אדם הדומים לבהמה. וע' בפ"ק דחולין: חוץ מן העע"ז דההוא אימעוט ממכם כדלעיל. והמנסך יין ומחלל שבתות בפרהסיא. משום דשעבד ע"ז ככופר בכל התורה כדמפרש בפ"ק דחולין. והאי תנא חמירא ליה שבת כעע"ז דעע"ז כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשה בראשית שהוא מעשיו של הקב"ה ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית: (ט) שספר עצמו עם הצדיקים. פי' הדמה עצמו אליהם בספורו כדלקמן אשרי תמימי דרך וכתיב הצור תמים פעלו לג"ש. וזה שאמר המדרש והשוה את שמם כו' [מת"כ] ויפ"ת כתב שצ"ל ששפת. והוא לשון הגוד כמו מילתא ששת על נבוכדנצר. וענינו שחבר ושתף הקב"ה כבודו עם הצדיקים שקרבן אליו והשוה שמם לשמו כדלקמן: משור פר ע' מ"ש לעיל ס"ו: ויבן נח מזבח וכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה ומנא ידע טהורה וטמאה. אע"כ שעסק בתורה. ולא ס"ל כמ"ד בפ' פרת חטאת כל שהתיבה קולטתו טהור כו': עקב אשר שמע אברהם וגו'. וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי. ועיין בב"ר פ' ל"ה ובתנחומא ריש סדר לך לך: שהוא עושה קרבן נראה דגרסינן ועוד שהוא עשה כו' [יפ"ת]: והקריב איל פי' שעשה בנו קרבן והקריב את האיל תחתיו ונחשב לו כאילו הקריב בנו: יצחק קיים מה שכתוב בתורה. בפ' התמונה דריש ויהי כי זקן יצחק שזקן ויושב בישיבה היה: והשליך עצמו לפני אביו כו'. פי' וכמו שמסר עצמו למיתה בעבור אהבת השי"ת. ממילא ידעינן שקיים כל המצות שבתורה אם באו לידו ויכולת בידו לקיים בעבור אהבת השי"ת: ויתנו אל יעקב ותהכא יליף לעיל בב"ר שהיה נקי בדקדוקי ע"ז אפי' מינן. וגם אמרו חז"ל כל הכופר בע"ז מודה בכל התורה כולה. ואין להקשות דהא ע"ז הוא מז' מצות המוזהרות עליהם. די"ל דעיקר האיסור הוא העבודה להם. אבל איסור הנאה נאסר אח"כ ממצות התורה. והוא קיים תחלה לאיסור אף בהנאה: כבד את אביך. שאע"פ שנסתכן מפני מצות אביו לא נמנע. וכדאמר לעיל בב"ר פ' פ"ד: לא תרצח שאשת פוטיפר בקשה להרוג לפוטיפר ולא רצה יוסף כדאי' בב"ר פ' פ"ז. ועוד לאחר שמלך במצרים ואחיו נפלו בידו והיה בידו יכולת לנקום מהם ולהרוג אותם כמו שבקשו לו לעשות. אפ"ה לא נקם מהם אלא אדרבה גמל להם טובה תחת רעה. עוד יש לפרש ע"ד מה שאמרו במד"א הובא בילקוט והאמתן ח"ל כבד את אביך ולא תרצח מה ענין זה לזה. אלא ללמדך אם יש לו לאדם ואינו זן ומפרנס אביו ואמו כאילו הוא רוצח לפני המקום עכ"ל וכבר ידוע שיוסף זן ופרנס את אביו עם כל בני ביתו. לכן אמר שפיר שיוסף קיים לא תרצח: לא תנאף מבואר שלא נאף באשת פוטיפר. ועוד מבואר ע"ד מ"ש שם בילקוט כבד את אביך ולא תנאף ללמדך אם יש לו לאדם ואינו מכבד אביו ואמו כאילו הוא נואף לפני המקום. וכבר ידוע שיוסף כיבד את אביו וכיבד אמו ג"כ כדכתיב בן פורת יוסף ודרשו חז"ל שהגביה קומתו לפני אמו שלא יתן עשו עינו בה כדאי' בב"ר פ' ע"ח: לא תגנוב כמאחז"ל כל הנואף עם אשת חבירו נקרא גנב שגונב מקור חבירו. וגם שלא גנב ממון פרעה כדכתיב [בראשית מ"ז] וילקט יוסף את כל הכסף כו' ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה. גם יש לפרש ע"ד דאי' בילקוט הנ"ל ללמדך אם יש לו לאדם ואינו מכבד אביו ואמו ואינו עושה רצון אביו ואמו נקרא גונב נפשות לפני המקום: לא תענה כדאית' ברבה ובתנחומא סדר נשא שהנואפת מעידה עדות שקר ואומרת לבעלה ממך אני מעוברת וגם הנואף מעיד עדות שקר ואומר שלא בא עליה. גם יבואר ע"ד דאי' במכילתא ובילקוט כיצד ניתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה. זה כנגד זה כו' זכור את יום השבת לקדשו כנגד לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שהוא מחלל שבת מעיד לפני הקב"ה שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח ביום השביעי וכל מי שהוא משמר את השבת מעיד לפני הקב"ה שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי עכ"ל. ויוסף שמר את השבת כדאי' בב"ר פ' צ"ג וע"ש מ"ש. עוד יש לפרש ע"פ דאי' בתד"א ובילקוט כבד את אביך ולא תענה ללמדך כל שאינו זן ומפרנס אביו ואמו ויש לו יכולת. כאילו הוא מעיד עדות שקר לפני המקום. וממילא הוא מבואר: לא תחמוד לא תחמוד אשת רעך מבואר. גם לא תחמוד בית רעך יבואר ע"פ מאי דאי' ברבה ובתנחומא סדר נשא שהנואף אשת חבירו חומד כל אשר לבעל: עד שלא ניתנה תורה ואע"ג דרציחה וניאוף וגניבה מז' מצות הן. קאמר הכי משום שאחרי דבורים של עשרת הדברות: והשוה את שמם כו' עיין בזקוקין בתד"א ח"א פ"ז: אשרי תמימי דרך הרי שהשוה שמם לשמו שקראם תמימים כמו שמו תמים: הצור תמים פעלו וכיון דפעלו תמים מכ"ש הוא דהוי תמים כדקאמר לעיל בב"ר פ' מ"ד. והא דנסיב ב' קראי. חד לתמימותו ושלמותו במעשיו ביצירותיו. והיינו הצור תמים פעלו. וחד לשלמותו בהנהגתו עם ברואיו והיינו האל תמים דרכו: (י) ובאיל הוא אומר פי' מכיון דבבן בקר כתיב ושחט לפני ה' ובאיל שהוא בן הצאן אומר צפונה לפני ה' שמעינן דלפני ה' דקאמר נמי בבן בקר היינו ירך המזבח בצפון וכמ"ש הרמב"ן. וא"כ קשה אמאי כתבי' רחמנא התם לכתבי' בבן בקר דכתיב ברישא והדר ליליף בן צאן מיניה. ומשני משום דכבשים התקין ה' זכר לעקדת יצחק שמזכר כשאומר צפונה לפני ה' להכי כתב ליה בעולת הצאן שהוא מין כבשים: בשעה שעקד כו' וא"ת והרי קדמה תורה אלפים שנה לעולם ומאז כתיב בה קרבן תמידים. וי"ל שנכתב על התנאי שיעקוד אברהם את יצחק. וכה"ג מתרץ הגמרא בפ"ק דע"ז: שני כבשים זכר ליצחק וזכר לאיל שהקריב תחתיו: וקורין לאו דוקא. שלא היו צריכין לקרות המקראות על הקרבן אלא כלו' שמקיימים המקרא שעושים הקרבן כמצותו. אי נמי או קורין קאמר והיינו בזמן החורבן שאין קרבן קורין מקרא זה במקום קרבן ומהני כדקאמר בסמוך מעידני עלי כו': צפונה לפני ה' דלפונה רמז ליצחק שהוא צפון לפני ה'. ואע"ג דבג' אבות קאמר בסמוך שהם צפונים לפני ה'. יצחק עדיף שפי להקרא צפון לפני ה' שרואה כאילו אפרו צבור ע"ג המזבח כדלעיל בב"ר פ' נ"ד: כנגד מעשיהם של אברהם כו'. כי מעשיהם הטובים ושכרן הוא צפון לפני ה': ומנין שהלשון הזה. כלו' מנין דלשון צפונה נאמר על האבות. ומשני מדקאמר ישנים הם האבות הראשונים וצפנתי אישנים בלחוד קאי. דה"ק הנה לי צדיקים חדשים בענין מלבד הישנים שהם צפונים אע"ג שאינם עכשיו בעולם: אברהם יצחק ויעקב ישנים. דריש קרא דעל פתחינו כל מגדים על פתוח הרצונות הגלות לגאול אותם בגאולת מצרים. וקאמר דזכות הישנים דהיינו ג' אבות. וזכות החדשים דהיינו עמרם וכל הכשרים שבמצרים עמדה להם. ואח"ז דריש בגלות בבל וקאמר בזכות הישנים דהיינו חבורת משה כו'. וזכות החדשים דהיינו חבורתו של עזרא והבאים אחריו בבית שני דהיינו חבורת הלל וריב"ז ור"מ וחביריו עמדה להם: (יא) בשור הוא אומר כו' כדכתיב בריש סדר ויקרא אם עולה קרבנו מן הבקר וגו' וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן וגו' ואח"ז כתיב ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו וגו' והקרב והכרעים ירחץ במים והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה וגו' וקשה לבעל המאמר למה באיל כתיב והקריב ובשור לא כתיב והקריב. ומתרץ אמרו חכמים הא דלא כתיב והקריב בשור משום דילפינן לה בשור מאיל כי היכי דילפינן להפשטה ונתח מילי לאיל מן השור. וכצ"ל אמרו חכמים למדנו הקרבה לשור מן האיל והפשטה לאיל מן השור. ור"ל דלהכי כתיב ואם מן הצאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון שילמוד תחתון מעליון ועליון מתחתון כדאמר בפ' איזהו מקומן לענין צפון. ובידי משה כתב שצ"ל והקטרה לאיל מן השור. וטעה בזה שהרי גם באיל כתיב הקטרה מפורש: אמר להם רבותי בתד"א אי' אמרתי להם. והוא אליהו: לזה עולה לזה עולה. פי' פר ואיל וכבש שנא' בפרשת נשא

חטאת לזה אשם ולזה זבח שלמים ולזה זבח שלמים. ונאמר להלן הקרבה בשור ואיל וכאן נאמר הקרבה באיל ולא נאמר בשור כדי שלא יאמר אדם בעצמו אלך ואעשה דברים מכוערים דברים שאינן ראויי' ואביא שור שיש בו בשר הרבה ואעלה לגבי מזבח והריני עמו ברחמים ומקבלני בתשובה לכך נאמר הקרבה באיל ולא נאמר הקרבה בשור:

פרשה ג (א) נפש כי תקריב מנחה. א רב יצחק פתח (קהלת ד) טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח. טוב מי ששונה ב' סדרים ורגיל בהם מי ששונה הלכות ואינו רגיל בהם אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי בר הילכן. טוב מי ששונה הלכות ורגיל בהם ממי שהוא שונה הלכות ומדות ואינו רגיל בהם אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי בר מכילאן. טוב מי שהוא שונה הלכות ומדות ורגיל בהם ממי שהוא שונה הלכות ומדות ותלמוד ואינו רגיל בהם אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי בר אולפן. טוב מי שיש לו י' זהובים ונושא ונותן ומתפרנס בהן ממי שהולך ולווה בריבית. במתלא אמרין דיוזיף בריביתא מאבד דיליה ודלא דיליה. אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי פרגמטיוטא. טוב מי שהולך ופועל ועושה צדקה משלו ממי שהולך וגוזל וחומס ונותן צדקה משל אחרים במתלא אמרין ב גייפא בחזורין ומפלגא לבישא. אלא ורעות רוח רעותיה דמתקרי בר מצוותא. טוב מי שיש לו גינה ומזבלה ומעדרה ומתפרנס ממנה ממי שהוא נוטל גנות של אחרים במחצה. במתלא אמרין דאגר גנה אכל ציפרין. דאגר גיניין צפרין אכלין ליה. אלא ורעות רוח רעותיה דאתקרי מרי אסיאן א"ר ברכיה טובה דריסה אחת שדרס הקב"ה במצרים כמה דתימא (שמות יב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה. ממלא חפנים פיח כבשן של משה ואהרן. למה שבזה היתה גאולה ובזה לא היתה גאולה. א"ר חב"א טוב מלא כף נחת זה יום השבת. ממלא חפנים עמל אלו ששת ימי המעשה אלא ורעות רוח רעותיה למעבד עיבידתיה בהון. תדע לך שבן ג שאין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת שנאמר (ישעיה ל) בשובה ונחת תושעון א"ר יעקב בר קורשוי. טוב מלא כף נחת זה העוה"ב ממלא חפנים עמל זה העוה"ז. אלא ורעות רוח רעותא דרשיעא למעבד עבידתהון בעלמא הדין מיסת מתפרע מנהון לעלמא דאתי ד כדתנן יפה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעוה"ז מכל חיי העה"ב ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העה"ז. ר' יצחק פתר קריא ה בשבט ראובן ובשבט גד בשעה שנכנסו לארץ וראו כמה זרע יש בה כמה נטע יש בה אמרו טוב מלא כף נחת בארץ הזאת ממלא חפנים בעבר הירדן חזרו ואמרו לאו אנן בחרינן לן. הה"ד (במדבר לב) יותן את הארץ הזאת לעבדיך הוי ורעות רוח רעותייהן הוות. ד"א טוב מלא כף נחת זה קומץ מנחת נדבה של עני ממלא חפנים עמל ורעות רוח זה קטורת סמים דקה של צבור שזו טעונה כפרה וזו אינה טעונה כפרה: (ב) נפש כי תקריב קרבן מנחה לה' (תהלים כב) יראי ה' הללוהו כל זרע יעקב כבדוהו יראי ה'. אריב"ל אלו יראי שמים. ר' ישמעאל בר נחמן אמר אלו גירי צדק. ר' חזקיה ור' אבהו בשם ר' אלעזר אמרי אם באין הן גירי צדק לעוה"ב אנטונינוס בא בראש כלן. ומה ת"ל כל זרע יעקב

יד יוסף א ילקוט ורבה מגילת קהלת: ב ש"ר סוף פ' ל"א: ג ירוש' תענית פ"א סוף ה"א. ועי' ש"ר פ' כ"ס: ד אבות פ"ד. תנחומא סדר זו סי' ו': ה ילקוט:

מתנות כהונה

מתנא דבי אליהו והוא אמר כן ועיין בילקוט (תמד): **והריני עמו**. פי' עם הקב"ה לכך נאמר הקרבה באיל שהוא לשון מנה ומתנה כדאמרי' במס' ע"ז סדר קורבנא לבר שמך וכן כל קרבן שבתורה ואב לכלם ונקרב קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב כו'. ע"כ הגירסא בסוף הספר: **רעותיה מתקרי בר הילכן**. רצונו שיקראו אותו בן הלכות כלומר יודע הרבה הלכות ובמדרש קהלת (ד' ה) מוסיף עליו עוד ועיין שם: **דמתקרי בר מכילאן**. פי' מדות תרגום של מדה מכילה ובערוך ערך מד פי' מכילתין ברייתות: **בר אולפן**. בן תורה שבקי בכל: **דיוזיף בריביתא וכו'**. מי שלוה הרבה מעות ברבית כדי שישא ויתן בעסק רב מאבד את שלו ושאינו שלו פי' של הלוה ושל המלוה כמו שאמרו חז"ל שבעון רבית נכסי בעלי בתים יורדין לטמיון ובמד' קהלת הגי' באופן אחר: **במתלא אמרין**. במשל אומרין הבריות כן: **פרגמטיוטא** סוחר עוסק בפרקמטיא: **גייפא בחזורין כו'**. היא מזנה בתפוחי' או כפתורי' ומחלקת לחולים דרך צדקה. לא תנאף תרגום אונקלוס לא תגוף: **בר מצוותא**. פי' בן עושה מצות ושם מצוה בספר זה הוא צדקה: **דאגר גינה**. השוכר גינה אחת אם אין לו משלו ומסתפק מאותו אחת ממה שישכור גינות הרבה ולא יכול לעבדם היטב: **אכל צפרין**. דלך משל היא שיהנה מיגיעו בחיים טובים ונעימים: **צפרין אכלין ליה גרס**. כלומר יאבד את כל אשר לו וטובה לא יראה או שיחנק מרוב צרה ויאכלו אותו הציפרין ובב"ר פר' פ"ב וכן לקמן בקהלת גרס טוב מי שסוכר גינה אחת וכו' ממי שסוכר גינות הרבה וביירן מתלא אמר דאגר גינה אכל צפרין דאגר גנייאן אכלין ליה צפרין: **וביירן**. פי' הניח אותן רק ובור כמו אם אוביר ולא אעביד: **מרי אסיאן**. אדון בעל קרקעות הרבה: **למעבד עבידתיה בהון**. לעשות מלאכתו בהן: **בשובה ונחת**. לשון שבת ומנוחה: **מיסת מתפרע מנהון כו'**. פי' כדי שיתפרע מהם לעה"ב כי אחר המות אין יכולת בידם לעשות תשובה כדתנן כו': **מיסת** פי' כדי וכדי בזיון תרגומא מיסת: ה"ג **ממלא חפנים** בעבר הירדן חזרו ואמרו לאו אנן בחרינן לה הדא דכתיב יותן את הארץ הזאת הוי ורעות רוח רעותיהון הוות ועיין בקהלת. באה בשביל כפרה. ועיין לקמן בקהלת: **שזו טעונה כפרה**. באה בשביל כפרה ועיין לקמן בקהלת

עץ יוסף

נשיא פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעולה: **לזה חטאת** פי' שעיר שנא' שעיר עזים אחד לחטאת: **לזה אשם כו'** זה לא גרסינן כי בקרבנן לא היה אשם. ובתד"א ג"כ ליתא זה: **לזה שלמים כו'** כמו שנא' ולזבח השלמים בקר שנים וגו' וכן כתיב בכל הנשיאים: **ונאמר להלן הקרבה כו'** פי' ונאמר שם בכל הנשיאים הקרבה בשור ואיל שכתיב שם ויהי המקריב וגו'. וכוונת אליהו לומר דלא מצינו למימר דלמדנו הקרבה בשור מאיל דהא הקרבה לשור ילפינן מהנשיאים דכתיב שם הקרבה בשור ואיל. ואע"ג דבנשיאים לאו הקרבה ממש במזבח. אלא נדבתם והבאתם. שהרי הקרב על המזבח אינה אלא לכהן. והכא הקרבה ממש על המזבח. וא"כ איך מצינו למילף הקרבה בשור כאן מן הנשיאים. י"ל דה"ק מכיון דלזה עולה ולזה עולה כו' אמאי אכפל קרא למימר בכל אחד פרטי קרבנו. לא הו"ל לפרט רק של נשיא ראשון ולימא וכן הקריב נשיא פלוני ונשיא פלוני כיון דכי הדדי נינהו. אלא להכי אכפל לאשמועינן דאיכא הקרבה נמי בשור כבאיל דאם אינו ענין להקרבה בנשיא תנהו ענין להקרבה דכהן. ואע"ג דבאכפל דחד הוה סגי. איידי דאכפל בחד אכפל בכולהו. וא"כ כיון דילפינן מהתם הקרבה לשור ואיל למה שינה כאן וכתב הקרבה לאיל ולא לשור. אלא כדי שלא יאמר אדם בעצמו ר"ל בקרב לבו אלך כו': **והריני עמו ברחמים** כלו' ארבה ברחמים ובתפלה לפניו עד שיקבלני בתשובה. ואע"פ שדעתו לשוב כיון דעל סמך זה חוטא אינו הגון. דהאומר אחטא ואשוב אין מספיקים בידו לעשות תשובה כדתנן בפרק יוה"כ. ובילקוט גרס ואביא שור שיש בו בשר הרבה ואעלה אותו ע"ג המזבח. מה אם ישא לו הקב"ה פנים אלא יעשה אדם מעש"ט וילמוד תורה ויביא איל שהוא כחוש בבשר וכולו לאשים ויעלהו עולה ע"ג המזבח והריני עמו ברחמים ומקבלו בתשובה. לכך נאמר הקרבה באיל ולא נאמר הקרבה בשור. פי' שע"י האיל עם התורה והתשובה ומעשים טובים הוא נעשה קרוב להקב"ה. ולא ע"י השור כשעושה דברים מכוערים:

פרשה ג (א) **ר' יצחק פתח טוב כו'** דק"ל מ"ש דכתיב הכא נפש ולא קאמר אדם כי יקריב כדקאמר לעיל. להכי בעי לתרוצי דמשום דאינה באה לכפרה. כתיב בה נפש. לומר שזו יקבל הקב"ה ברצון ונפש חפצה. שנפש לשון רצון וחפץ כמו אם יש את נפשכם וירמוז שה' יקבל מנחתו ברצון גמור אפילו טפי מקטרת יוה"כ מפני שאינה באה לכפרה. ומשום דסמיך הא מילתא דחביבה מנחה אטוב מלא כף נחת מייתי קרא הכא. ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה בריפא בכמה אנפי אחריני כדרך המדרש: **טוב מי ששונה שני סדרים כו'** סדר הלימוד בתחלה סדרי משנה שהם העניינים הכללים מתורה שבע"פ. ואח"כ הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. והיא הידיעה הדקה ההגיונית לדעת מקור ההקדמות מאין יומשכו ע"י הקישים אמיתים. ואח"כ התלמוד הוא הלמוד בסברותיהם להבדיל דבר מדבר בטעמיה ולהדמות דבר לדבר. שזהו עיקר הלימוד והידיעה האמיתית. והנה אמר שיותר טוב ללמוד כסדר עד שיהיה רגיל ובקי בהם מלילך להלאה ולא יהיה בקי בראשונות: **שני סדרים כו'** קרי לב' סדרים שרגיל כף נחת שע"י רגילתו בהם יש לו נחת רוח. וקרי לרבוי ההלכות הבלתי רגילות חפנים עמל שע"י שאינו רגיל בהם הו"ל עמל מכאוב כשחוזר עליהם. וקאמר ורעות רוח לומר שאין לו הנאה מזה אלא דמיון רוח שחפץ שיקרא בעל משניות. ועל דרך זה שאר הפירושים: **ממי ששונה ההלכות** משניות וברייתות. וב' סדרים דקאמר נמי סדרי משנה. אלא דשונה הלכות היינו כל ששה סדרי: **מתקריא בר הילכן** פי' בעל הלכות. שאע"פ שאינו רגיל בהם מפני ששונה בהם יקראוהו בעל משניות כשיראוהו עוסק בכולם: **ומדות** ר"ל היינו הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. והם ספרא וספרי הנדרשים בי"ג מדות: **בר מיכלאן** פי' שבקי בספרא וספרי שנדרשת בי"ג מדות: **ותלמוד** היינו תירוץ המשנה שע"י כן פוסקין הלכה למעשה: **בר אולפן** כלומר מורה הוראות: **ולוה בריבית** כדי להרבות בסחורה. וקרי ליה עמל מפני שהוא קרוב להפסד כי כן דרך מלוים בריבית: **במתלא אמרין כו'** במשל אומרים מי שלוה בריבית הרבה מעות כדי שישא ויתן בעסק רב. מאבד את שלו ושאינו שלו. פי' של הלוה ושל המלוה: **פרגמטיוטא** סוחר עוסק בפרקמטיא: **טוב מי שהולך כו'** קשה פשיטא דהצדקה מן הגזל שלא תועיל לו כלל. ואדרבה היא לו לקטרוג. ויש לומר דהכא עסקינן דקיימי עניים הצריכים לצדקה מרובה. וזה אין לו כדי שיתן די מחסורם. ויש עשיר שיכול ליתן ואינו רוצה. ומאחר שהדין לכופו שיתן הולך זה וגוזל ממנו ממון לתת לצדקה. ואפ"ה קאמר שטוב לתת מעט משלו משיקח מאחרים בדרך גזל וחמס. דנהי דמותר לכופו שיתן לצדקה אבל זה שבא לידך בדרך גזל כלוקח לעצמו גזל הוי. וזה דומה לנואפת בחזרין [פי' בתפוחים שלוקחת בשכרה] שאף שכוונתה להנות לחולה [בהתפוחים] אסור לעשות ע"י ניאוף: **בר מצוותא** בן עושה מצות. וסתם מצוה בספר הוא צדקה [מת"כ]: **דאגר גינא** השוכר גינה אחת אם אין לו משלו ומסתפק מאותו אחת: **אבל ציפורין** דרך משל הוא שיהנה מיגיעו בחיים טובי' ונעימים: **דאגר גינין** מי שסוכר גנות הרבה ולא יכול לעבדם הטיב צפרין אכלין ליה. כלומר יאבד את כל אשר לו וטובה לא יראה. או פי' שיחנק מרוב צרה ויאכלו אותו הציפורין: **מרי אסיאן** אדון בעל קרקעות הרבה: **טובה דריסה** דריס כף דריסת כף רגלו [של הקב"ה] ונחת לשון ירידה וחניה [יפ"ת]: **ממלא חפנים פיח הכבשן** מה שאחז דווקא במכת השחין. מפני שכל המכות לא שלטו בגופן. כי אם מכת השחין ששלטו בגופן ממש. ועכ"ז נשארו בחיים. ורק תיכף כשנזדקק להם הקב"ה לבד אז מתו תיכף ואז היתה גאולה שלימה. וקרי ליה למכת השחין עמל. משום שזרקו משה בכל כחו. ואומר ורעות רוח ירצה שזרקו באויר להתפשט לכל רוח בגבול: **זה יום השבת** הכוונה שבשבת אע"פ ששובת ממלאכתו מרויח יותר ממה שמרויח במלאכתו בימי המעשה שבזכות שבת מתעשר כדלעיל בב"ר פ' י"א. וכדי שלא יקשה מה שיועיל זכות המצוה אפי' לעוה"ז נוסף על עיקר השכר לעוה"ב. מייתי מה שנגאלין בזכות השבת: **למעבד עבידתיה** בהון לעשות מלאכתו בהון: **אלא בזכות** שבת ר"ל שאע"פ שנגאלין בזכות אחרת לא יועילו אלא ג"כ זכות שבת נמי בהדייהו: **בשובה ונחת** תושעון לשון שבת ומנוחה: **זה העוה"ב** ממלא כו' **זה העה"ז** הענין כי הרשעים הבלתי מציירים מהו פעולת הנפש והתענגותה וטובה. המה מדמים כי ענייני עוה"ב הוא כדבר אין. כי מהו פעולת הנפש מבלעדי הגוף. אבל האמת טובה הנחת במה שהיא אינה פועלת בעניינים ממשיים וגופנים. ממלוא חפנים עמל פי' במה שהגוף עמל. ולא די בזה במה שהם עמלים בלי נחת בעוה"ז. עוד להם הפרעון במה שיפרעו בעוה"ב מן מעשיהם הרעים ויהיה להם שמה רעות ושבר רוח. נמצא שרצון הרשעים לעשות מעשיהם בעוה"ז ויפרעו מהם בעוה"ב ג"כ: **מיסת** פי' כדי. וכדי בזיון תרגומו מיסת: **כדתנן יפה כו'** אריפא קאי דקאמר טוב מלא כף נחת זה העולם הבא. ומייתי מדתנן יפה שעת אחת של קורת רוח וכו'. ואיידי דמייתי הא מייתי כולה מתני'. והרד"ל גרס זה עוה"ז כדתק יפה כו' חיי עוה"ז אלא ורעות רוח רעותא דרשיעא כו' בעלמא הדין ר' יצחק פתר קריא כו': **קורת רוח** בעוה"ב ר"ל התענגותם הנפשיי שמקרר רוחו החפילה להתענג מנועם ה'. מכל תענוגי עוה"ז: **כמה זרע כו'** פי' שיש מקומות רבים ראוים לזריעה ולנטיעה טפי מעבר הירדן שאע"פ שהארץ רחבת ידים אין כל כך מקומות ראוים לזריעה ולנטיעה. ולכן אמר טוב מלא כף נחת בארץ הזאת וכו' שמקום קטן בארץ הזאת טוב טפי שיש בו נחת רוח לזריעה ולנטיעה יותר ממקום רחב בעבר הירדן שיש בו עמל למצוא מקום לזריעה. וכן משמע בקהלת רבה: **חזרו ואמרו כו'** כלומר מ"מ ורעות רוח היינו באמרם שחזרו ואמרו אין לנו שום תרעומת על אחרים כי אנו הוא שרצינו בעבר הירדן ואמרנו יותן את הארץ הזאת לעבדיך: **זה קומץ** נדבה דכתיב וקמץ משם מלא קומצו: **זה קטרת סמים** דכתיב ומלא חפניו קטורת סמים. וקראו עמל להיות טורח רב וגדול בעשייתו שצריך כמה סמנים ושחיקה ופיטום והחזרה למכתשת כדי לקיים בה מצות דקה כדאיתא בפ"ק דכריתות. ורעות רוח פי' שברון רוח והוא מענין העמל: **טעונה כפרה** כלומר באה לכפרה. וכן הלשון במגילת קהלת והכפרה מפורשת שם דא"ר ינחק וכסה ענן הקטורת הכסוי הזה אין אנו יודעים מהו עד שבא דוד ופירשו שנא' נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה: (ב) **יראי ה' הללוהו כו'**. אגדה זו ס"ל נמי דמ"ש נפש במנחה מפני שיש בה רצון גמור כדעת האגדה הקודמת. אלא דס"ל שטעם הרצון בכאן משום דהויא מנחת עני ירצה ה' בה טפי. ולהכי מייתי כי לא בזה ולא שקץ ענות עני שה' הופך פניו לעני כדבסמוך. ואיידי דמייתי האי קרא מפרש ואזיל יראי ה' הללוהו דכתיב מקמיה: **אלו יראי שמים** כמשמעו: **אם באים כו'** לישנא קלילא הוא דודאי באין אלא כלומר לא תימא דאנטונינוס לא היה ג"צ. קאמר שאם יש חלק לג"צ לעתיד. כ"ש לאנטונינוס דהוה

יעקב כבדוהו אלו י"א שבטים. א"כ למה נאמר כל זרע ישראל א"ר בנימין בר לוי זה שבט בנימין שבא באחרונה, כתיב (תהלים כב) כי לא בזה ולא שקץ ענות עני בנוהג שבעולם שני בני אדם נכנסו אצל הדיין א' עני וא' עשיר אצל מי הדיין הופך את פניו לא אצל העשיר ברם הכא (שם) ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע. ר' תני גזר תעניתא נחת מטרא אמר לא משום דאנא כדי אלא משום דכתיב כי לא בזה ולא שקץ ענות עני. וכשם שלא בזה את תפילתו כך לא בזה את קרבנו שנא' נפש כי תקריב וגו':

(ג) (ישעיה נה) יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. א"ר ביבי בר אביי כיצד אדם צריך להתוודות עיוה"כ צריך לומר מודה אני כל רע שעשיתי לפניך בדרך רע הייתי עומד וכל מה שעשיתי עוד לא אעשה כמותו יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתמחול לי על כל עונותי ותסלח לי על כל פשעי ותכפר לי על כל חטאתי הה"ד יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וגו'. רבי יצחק ור' יוסי בר חנינא רבי יצחק אמר כאדם שהוא מלחים שתי נסרים ומדביקן זה לזה. ריב"ח אמר כאדם שהוא מלחים שתי כרעי המטה ומדביקן זה לזה. (ישעיה נה) וישב אל ה' וירחמהו. רבנן ורשב"י. רבנין אמרי כל הכפרות הראה לו הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה חוץ מעשירית האיפה. ורשב"י אימר אף עשירית האיפה הראה לו הקב"ה לא"א נאמר כאן אלה ונאמר להלן (בראשית טו) אלה מה אלה האמור כאן עשירית האיפה אף אלה האמור להלן עשירית האיפה (ישעיה נה) ואל אלהינו כי ירבה לסלוח. ר' יהודה בר סימון בשם ר' זעירא אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו ואיזו. זו עשירית האיפה:

(ד) נפש כי תקריב קרבן. מה כתיב למעלה מן הענין והסיר את מראתו בנוצתה א"ר תנחומא בר חנילאי העוף הזה פורח וטס בכל העולם ואוכל בכל צד ואוכל מן הגזילות ומן החמסין אמר הקב"ה הואיל והזפק הזה מלא גזילות וחמסין אל יקרב לגבי המזבח לכך נאמר והסיר את מראתו. אבל בהמה גדילה על אבוס בעלה ואינה אוכלת מכל צד לא מן הגזילות ולא מן החמסין לפיכך היא קריבה כולה. לכך נאמר והקריב הכהן את הכל המזבחה. לפי שהנפש הזו גוזלת וחומסת בא וראה כמה צער וכמה יגיעה עד שיצא מאכלה ממנה מפומא לוושטא. מוושטא לאיסטומכא מאיסטומכא להמסיסא. מהמסיסא לבית כסיא מבית כסיא לכרסא מכרס לבי מעיא. מבי מעיא לכרוכת קטינא ומכרוכת קטינא לכרוכת עוביא. ומכרוכת עוביא לסניא דיבי. ומסניא דיבי לפטטרכא ומפטטרכא לברא. בא וראה כמה צער וכמה יגיעה עד שיצא מאכלה ממנה:

(ה) ושיסע אותו בכנפיו לא יבדיל. א"ר יוחנן ההדיוט הזה אם מריח הוא ריח כנפים נפשו קצה עליו ואת אמר והקטיר הכהן את הכל המזבחה וכל כך למה אלא כדי שיהא המזבח מהודר בקרבנו של עני. ו אגריפס המלך ביקש להקריב ביום אחד אלף עולות שלח ואמר לכה"ג אל יקריב אדם היום חוץ ממני בא עני אחד ובידו שתי תורים אמר לכהן הקרב את אלו א"ל המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום. א"ל אדוני כהן גדול ארבעה אני צד בכל יום ואני מקריב שנים ומתפרנס שנים אם אי אתה מקריבן אתה חותך פרנסתי נטלן והקריבן נראה לו לאגריפס בחלום קרבן של עני קדמך שלח ואמר לכהן גדול לא כך צויתיך אל יקריב אדם חוץ ממני היום. א"ל אדוני המלך בא עני אחד ובידו שני תורים אמר לי הקרב לי את אלו. אמרתי לו המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום. אמר ארבעה אני צד בכל יום ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים אם אי אתה מקריב אתה חותך פרנסתי לא היה לי להקריבן א"ל יפה עשית כל מה שעשית. מעשה ח בשור א' שהיו מושכין לקרבן ולא נמשך בא עני ובידו אגודה אח' של טרוקסימא והושיט לו ואכלה ונעטש השור והוציא מחט ונמשך לקרבן נראה לבעל השור בחלומו קרבנו של עני קדמך. מעשה באשה אחת שהביאה קומץ של סולת והיה כהן מבזה עליה ואמר ראו מה הן מקריבות מה בזה לאכול מה בזה להקריב. נראה לכהן בחלום

יד יוסף ו ירושלמי שלהי יומא: ז שו"ע מזמור כ"ב: ח שו"ע מזמור כ"ב:

ענף יוסף

פרשה ג (ג) [אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו]. עי' מ"ש בענין. ובספר אסכת יונתן כתב ביאורו דהנה ידוע כשאדם חוטא פוגם ברוחני ובגשמי שלו. וכשמקריב קרבן בהמה היה לה ג"כ רוחני וגשמי. מכפר בזה על נפשו וגופו זה לעומת זה. משא"כ במנחה אין בה כי אם גשמיות לחוד ולא רוחניות. וזהו שויתר לו הקב"ה לעני משלו עכ"ל. ובספר מלא העומר שעל התורה כתב יותר מ"ש מ"ש האר"י ז"ל בטעמי מצות הקרבן. שהוא לתקן היסודות דומם צומח חי מדבר. כי הסלת הוא הדומם. ויין ושמן הם צומח. והבעלי חי כמשמעו. וע"י הוידוי נתקן חלק המדבר וכוונת הכהן עד נשמה. וז"ש המדרש אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו ואיזו זו עשירית האיפה. כי במנחה לא נמצא יסוד הבעלי חי. והוא ית' ברחמיו מחשיב לעני כאילו הקריב נפשו. שהוא מובחר מהלק הם שבהם נתגלגל המאכל עד גמירא וכל זה הצער מפני שהם נפש נתפרנס מן הגזל או כדומה לו: תמני ילכן כשאכלו השור מיד נעטש והוציא מחט דרך גרונו כי לולא זה היה נטרף בו וזאת היה הסבה שלא היה נמשך מתחלה:

מתנות כהונה

בקהלת: שבא באחרונה שנולד באחרונה והשלים כלל שבטי ישראל לפיכך כתיב כל זרע ישראל. ר"ל כלל שבטי ישראל: גזר תעניתא. כדי שירד מטר: נחת מטרא. ירד מטר: כל רע שעשיתי. אשר עשיתי והכי מוכח בילקוט ישעיהו (סמ"ב): מחשבותיו וגו'. ודייק מסיפיה דקרא וישוב אל ה' וירחמהו וכן הוא בילקוט ישעיהו: מלחים פי' הערוך מדבק בשבר פנים ובאהבה קשורה כזה שמדבק שני נסרים בין של מתכת בין של עץ שלא ינתקו ונראה שדרשו וירחמהו כמו וילחמהו: נאמר כאן אלה. דכתיב במנחה אשר יעשה מאלה: ונאמר להלן. בברית בין הבתרים ששם הראה לו סוד הקרבנות ויקח לו את כל אלה וכן הוא בב"ר פ' מ"ג: וותר לנו סליחה אחת. דכתיב כי ירבה לשון רבוי ומותר: וחמסין. עיין בב"ר פ' ל"א: מפומא לוושטא כו'. כולם בני מעיים קצה מיאוס ומוקצה: מהודר כלומר מלא ויפה והרבה: טרוקסימון מין עשב שהבהמות מתעטשות: קרבנו של עני קדמך. כלומר אותו אגודה של ירק של העני שגרמה

עץ יוסף

ג"ל נמור [יפ"ת פ"ק דמגילה]: ומה ת"ל כל זרע כו' דבשלמא אי יראי ה' היינו כהנים וזרע יעקב לוים וזרע ישראל כמשמעו כדמפרש בשו"ט מיחא דנריכי. אבל אי יראי ה' ג"ל מה ת"ל תו זרע יעקב וישראל הא במכ"ש אתו. ומשני דזרע יעקב אצטריך לעשרת השבטים לאשמועינן שעתידין לחזור. לאפוקי מר"ע דקאמר אין עתידין לחזור כדאית' בפ' חלק. וזרע ישראל אצטריך לשבט בנימין והיינו אגבי הגבעה דסד"א דאין להם חלק לשוה"כ שהאשמתם כבדה מאד במעשה פלגש בגבעה ועוד שגרמו לאבד כמה אלפים מישראל (יפ"ת): שבא באחרונה ולהכי רמיז ליה באומר זרע ישראל מפני שהוא שבטים. דמשמע מי שכבר נקרא אביהם ישראל כשנזרע. ואין זה אלא בנימין שנולד אחר שנאמר לו לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל: לא אצל העשיר מיפי ראיה מדיין שאף שאסור לעשות כן מ"מ העשיר יותר מוחזק בכשרות מהעני כמ"ש ופן אורש וגנבתי. ולכן ידקדק הדיין מאד בטענת העני יותר מבטענות העשיר. אמנם הקב"ה אינו נמשך אחר חזקת העני ואף שהוא ג"כ עני במצות ומע"ש אלא חפץ לצדקו מאחר שתפלתו זכה: גזר תעניתא לדי שירד מטר: נחת מטרא ירד מטר: (ג) יעזוב רשע דרכו. בעי לפרש מ"ש נפש במנחה לרמוז שסליחת עשירית האיפה ויתור שויתר הקב"ה משלו כדבסמוך ולהכי מייתי האי קרא דדריש לה אכי ירבה לסלוח ואיידי דמייתי קרא דריש ליה כדרך המדרש. ודרש נפש ל' ויתור ורצוי: עיוה"כ דמצות וידוי יוה"כ עם חשכה אבל אמרו חכמים מתודה קודם אכילה שמא תטרף דעתו עליו מחמת הסעודה כדתני בפרק יוה"כ: כל רע שעשיתי אשר עשיתי: מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ר' יצחק וריב"ח כו' ומדביקן זה לזה. ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ריב"ם בשם כו' זו עשירית האיפה רבנן ורשב"י כו' אף אלה האמור להלן עשירית האיפה. נפש כי תקריב כצ"ל [רד"ל]: ר"י וריב"ח כו' הוקשה להם מה שאמר וישוב אל ה' וגו' וכי כל מה שאמר עד עתה אינו השבה לה' שישוב אל ה'. לכן קאמרי הני תלמידים שכוונת הפסוק כך הוא יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. ואל יחשוב הרשע לומר מה יועיל לי כל מה שאעשה אחר שהרבתי לפשוע ולמרות פני עליון. כי ידע הרשע שאם יעזוב דרכו ויסיר מחשבותיו אז בודאי ישוב אל ה' כבראשונה ור' יצחק אמר כאדם שהוא מלחים [פי' מחבר] שתי נסרים ומדביקן זה לזה. ופי' המשל לומר כי כמו ב' נסרים שרוצה האדם לדבקם ולאחנם זו בזו. המעכב בזה הוא הקשרים והמותרות שיש בזו ובזו. מה עושה האומן מלחים במעצד וברהיטים אלו הקשרים ואח"כ מדבקם כן האדם האלהי' כמה אותו ישר וכאשר הוא כן הוא דבק באלהים שהוא יצרו. וכאשר יחטא א"ו העונות והפשעים הם קשרים ויתרונות ומותרות מפסיקין ואינם מניחים לאדם להדבק בקונו הה"ד עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. וכאשר יהתוך האדם אלו הקשרים ויסליך נעשה ישר אין דבר מפסיק בינו לבין קונו כי בזה מסיר הכעס ממנו יתברך והוא שב על עבודתו. הרי הנסרים שוים. בא ר' יוסי ופי' עוד הענין והפליא להגדיל מעלת הבעל תשובה. והוא שהוא ית' ברא עולמו ולדיק הוא יסוד עולם. ורואה מה שאמר התגא בעשרה מאמרות כו' וא"כ נמצא הוא יתברך והצדיק שותפים בבריאתו של עולם. ולכן המשיל למלאים ב' כרעי המטה שא"א בלא חברו לקיים המטה כך הקב"ה כביכול והצדיק מקיימים העולם [מהר"מ אלמשנינו]: כל הכפרות משום דאמר במה אדע. והשיבו ה' בכפרות שאני טען לפניך וכדלעיל בב"ר פ' מ"ד. לכן הראה לו כל הכפרות חוץ מעשירית האיפה. אע"ש שגם זאת באה לכפרה לפעמים. אבל שאר קרבנות שאינם באים לכפרה לא הוצ"ל כפס להראותם לו: כל הכפרות הראה לו היינו קחה לי עגלה משולשת וכו' כדלעיל בב"ר: רשב"י"א אף עשירית כו' אף לרשב"י לא נאמר לו אלא ברמז: אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אח' משום דק"ל לשון ירבה. דבסליחה א' יסלח הכל. ואם בשנה שהטא ונסלח לו ושוב חזר וחטא ונסלח לו פעם אחר פעם. לא שייך לשון רבוי רק לשון כי יתמיד לסלוח או יוסיף וכיוצא. לכן פי' שהוא מה שהרבה והוסיף בתורה מין סליחה אחד על הראשונים שהיו בזכות אבותם. אבל עשירית האיפה לא הספיק זכות אברהם שיתכפרו ישראל בדבר קל כזה. רק היה ויתור מהקב"ה שממדת טובו נתן גמי סליחה זו (יפ"ת). ואתיא כרבנן שעשירית האיפה לא הראה לו ולא כרת ברית עליו. ולכן קרא ליה ויתור משלו (רד"ל): (ד) מה כתיב למעלה כו' משום דקשה ליה מ"ש הכא דכתיב נפש כדלעיל ס"ל לתרוצי משום דלעיל הזהיר והרחיק הגזל מהקרבן כאמור והסיר את מראתו כדמפרש ואזיל סמך לו שם הנפש לפי שדרכה לגזול ולחמוד כדמפרש ואזיל לומר שתזהר מהגזל שמה שה' מזהיר בקרבן: הואיל והזפק כו' לרמוז לדל אל יפותה בדלותו לפשוט ידו במה שאינו שלו שעל כן זפק מקרבנו על שהוא מן הגזל נדחה מעל המזבח (אלשיך): אל יקריב וה"ה בני מעים והקורקבן בכלל מוראתו בנוצתה כדפירש"י בחומש: והסיר את מוראתו. הוכרחו לדרש זה לפי שמצינו בעולת העוף בנאמר ושיסע אותו בכנפיו ולא יבדיל א"ר יוחנן ההדיוט הזה אם מריח הוא ריח כנפים נפשו קצה עליו ואת אמרת והקטיר הכהן את הכל המזבחה וכל כך למה אלא כדי שיהא המזבח מהודר בקרבנו של עני ע"כ. והנה כי כן מהטעם הזה למה גזר הכתוב והסיר את מוראתו בנוצתה היה ראוי להקריב הכל כדי שיהא המזבח מהודר כו' שאם הכנפים שריחן רע כשהן נשרפין צוה שיקריבו ע"ג המזבח כ"ש הזפק אלא ודאי שיש טעם בדבר לפי שהזפק מלא גזילות וחמסים אל יקרב ע"ג המזבח (נטול בנימין): והקריב הכהן את הכל. ובכלל זה הקרב והכרעים: לפי שהנפש הזו גוזלת שכל מה שיגזול האדם הוא לקיום נפשו במזונותיו. כאומרו כל עמל אדם לפיהו. ולכן יש לעיין כמה צער ויגיעה עד שיצא מאכלה ממנה ולא ירבה לגזול למה שאח"כ הוא מצטער להוציאו ממנו. ועוד שאחר שהמזון עובר בכל חלקיו אלה כדי שיצא ממנו ראוי ליזהר מהגזל שלא יהיה לו לפוקה בחטאו: לאסטומכא במדרש קהלת גבי מעשרה שליטים לא מני כרסא משום דאסטומכא הוא אצטומכא וכרסא חד גופיה חשיב ליה חד. אבל דמני אצטומכא וכרסא לשתים משום דאין כל הכרס אצטומכא אלא חלק אחד ממנו: להמסיסא בהמה אלו טרפות פרש"י סוף הכרס שקורין פנצ"א עשוי ככובע וקרוי בית הכוסות והמסס מחובר בו וסביב סביב לחבורן כשאתה מבדילן יש דופן לזה ודופן לזה ובאמצע הם שופכים זה לזה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס ומהמסס לקיבה ומקיבה לדקין. והא דלא מני הכא קיבה. אפשר משום דבני מעים מתפשטים ממנו ומכוון דמני במעיא קיבה בכלל: לכרוכת קטינא יש מפרשים כריכת בני מעים קטנים. וכרוכת שניא כריכת בני מעים עבים. ונראה דהיינו הדרא דכנתא דפ' כל הבשר: לסניא דיבי פי' הערוך שסונאים אותו הזאבים ולא יוכלו למיכל מינייהו: לפטטרכא נראה דהיינו חלחולת ובמגילת קהלת אי' תו מפטטרכא לעזקתא ונראה דהיינו פי הטבעת בתרגום טבעת עזקא: (ה) ושסע אותו כו' מייתי דרשא האי קרא בתר נפש כי תקריב למילף מיניה שקרבנו של עני חביב שרוצה ה' שהמזבח יהיה מהודר בקרבנו של עני. ומשום הכי מפרש נפש כי תקריב שנחשב כאילו נפשו מקריב כדמפרש בסמוך: ריח כנפים קמפרש בכנפיו על הנוצה. וכן פרש"י בחומש בכנפיו עם כנפיו אינו צריך למרוט כנפי נוצתו. בכנפיו נוצה ממש: נפשו קצה עליו ואין ראוי להקריב לי"י מה שאינו חביב לאדם משום הקריבהו נא לפחתך: ואת אמר והקטיר הכהן את הכל את"ג דלא כתיב הכי בעולת העוף. לאו ליסנא דקרא קאמר. אלא דמקרא שמעינן שיקטיר הכהן את הכל דוהקטיר קאי בכנפיו (יפ"ת) וע' מ"ש בנטול בנימין ח"ב דרוש ל"ט: שיהא המזבח מהודר שאם ימרט יראה העוף קטן. ולהראות שה' מחשיב קרבנו: של עני ואע"ג דמסתמא הדין כן בחטאת העוף והאוא זמנין דאתי לעשיר כגון יולדת. לא מפליג רחמנא במעשיהם: והוציא מחט כו' הכוונה כי היתה לו מחט בושט שעדיין לא ניקב הושט ובשביל זה לא היה נמשך לקרבן כדי שלא ימצא טריפה כי בשעת שחיטה מחמת הזינוק היה המחט נוקב הושט בלי ספק. ושור זה לא היה נתקן. כנודע שכל בעל חי

יפ

בחלום אל תבזה עליה כאילו ט נפשה הקריבה. והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאינו מקריב נפש כתיב בו נפש מי שהוא מקריב נפש עאכ"ו וכאילו נפשו הקריב: (ו) והביאה אל בני אהרן תני ר' חייא ואפי' רבות א"ר יוחנן (משלי יד) ברב עם הדרת מלך. וקמץ משם מלא קומצו מסלתה ומשמנה מסלתת ולא כל סלתה משמנה ולא כל שמנה. הרי שהביא מנחתו מגולה מאספמיא וראה את הכהן שהקמיץ ואכל את השאר אמר אוי לי כל הצער הזה שנצטערתי בשביל זה והכל מפייסין אותו ואומרים לו ומה אם זה שלא נצטער אלא שני פסיעות בין האולם למזבח זכה לאכול. אתה שנצטערת כל הצער הזה עאכ"ו. ולא עוד אלא והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. י ר' חנינא בר אבא אזל לחד אתר אשכח הדין פסוקא ראש סדרא והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו מה פתח עלה (תהלים יז) ממתים ידך ה' ממתים מחלד. ממתים ידך ה' מה גבורים הם אלו שנטלו חלקן מתחת ידך ה'. ואיזה זה זה שבטו של לוי. ממתים מחלד אלו שלא נטלו חלק בארץ חלקם בחיים. אלו קדשי מקדש. וצפונך תמלא בטנם אלו קדשי הגבול. ישבעו בנים. כל זכר בבני אהרן יאכלנה. והניחו יתרם לעולליהם. והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. אהרן זיכה לבנים בין כשרים בין פסולים שנאמר (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום יא שהיה רודף שלום בישראל. ואתנה לו מורא ויראני שקיבל עליו דברי תורה באימה וביראה וברתת ובזיע. מה ת"ל מפני שמי נחת אמרו יב בשעה שיצק משה שמן המשחה על ראש אהרן נרתע ונפל לאחוריו ואמר אוי לי שמא מעלתי בשמן המשחה השיבה רה"ק ואומר לו (תהלים קלג) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד כשמן הטוב על הראש וגו'. כטל חרמון שיורד וגו' מה הטל אין בו מעילה אף השמן אין בו מעילה. כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן. יג וכי שני זקנים היו לאהרן ואת אמרת הזקן זקן. אלא כיון שראה משה את השמן יורד על זקן אהרן היה שמח כאילו על זקנו יורד. (מלאכי ב) תורת אמת היתה בפיהו. שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. בשלום ובמישור הלך אתי שלא הרהר אחר דרכי המקום כדרך שלא הרהר אבינו אברהם (שם) ורבים השיב מעון. שהשיב פושעים לת"ת. וכן הוא אומר (שיר א) מישרים אהבוך. מה כתיב בו בסוף (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וגו': (ז) יד שתי מנחות הן אם מנחה על המחבת ומנחת מרחשת. ובשתיהן הוא אומר והבאת את המנחה מה בין מחבת למרחשת שזו תבלל בשמן וזו תעשה בשמן כל צרכה ואמרו טו חכמים במשנה מרחשת עמוקה מעשיה רוחשין מחבת צפה מעשיה קשין כדי שלא יאמר אדם אלך ואעשה דברים מכוערים ודברים שאינן ראויין ואביא מנחה על מחבת ואהיה אהוב לפני המקום א"ל הקב"ה מפני מה לא בללת מעשיך בדברי תורה שאין שמן אלא תורה ואין שמן אלא מעש"ט וכן הוא אומר (שיר א) לריח שמניך טובים שמן וגו' שכרנו שבאנו ללמוד תורה שפכת
לנו

יד יוסף ט תנחומא סדר זו: י אסתר רבה פ"ג: יא ת"כ פ' שמיני פיסקא ל"ז: יב תנחומא סדר קרח סי' ו'. שוח"ט מזמור קל"ג. במד"ר פ' י"ח סי' ח'. הוריות דף י"א פ"ג: יג שה"ש רבה פ"א סי' ג"א: יד תד"א ח"א פ"ו: טו מנחות פ"ה. תנחומא ס' זו. תורת כהנים פ' י"ב:

מתנות כהונה

שנראה שנמשך השור לשחיטה הוא יותר מקרבנך וכן הוא בשוחר טוב בהדיא: מי שמקריב נפש. כלומר בתענית ובתשוב'. ה"ג בספרי אל בני אהרן תני ר' חייא ואפי' רבואות פירוש אפי' כהנים הרבה מאוד משום שנא' ברוב עם וגו' ולא תאמר דוקא שנים ולא יותר דכתיב בני ומיעוט רבים שנים: מגולה מן הגולה לירושלי' ובשוחר טוב גרס מגליא: אשכח כו'. מצא בבית המדרש שהיה פסוק זה ראש הדרשה מה פתח עליה כן היה סדר לימודם כשדרשו פסוק אחד התחילו בתחלה פסוק אחר עד שנמשך להם העניין על הפסוק שהם מבקשים לדרשו: מה גבורים הם כו'. דריש ממתים לשון מתים וטף שפי' אנשים גבורים כן הוא לקמן במגילת אסתר (ג) ובילקוט תלים ובבא בתרא פרק ח': שלא נטלו חלק בארץ. דרש מחלד כלו' מן החלד שפי' עולם כלו' היו נדחים מארץ ישראל שהיא עיקר העולם כו': בשעה שיצק וכו'. עיין זה במס' הוריות (דף יב): שהשיב פושעים לת"ת מצאתי באבות דרב נתן כשהי' פוגע בו אדם רשע או איש רע הי' נותן לו שאלת שלום ולמחר בקש אותו איש לילך ולעבור עבירה אמר אוי לי איך אשא עיני ואראה את אהרן בושתי ממנו שנתן לי שלום נמצא אותו איש נמנע מעבירה וכן כשראה שנים מריבין זה עם זה הלך אצל אחד מהם וישב אצלו ואמר לו ראה בני חברך מהו עושה מטרף לבו מחנק עצמו תולש בשערו ואומר אוי לי איך אשא עיני בחבירי בושתי ממנו שאני הוא שסרחתי עליו והיה יושב אצלו עד שהיה מוציא מעליו כל קנאה שיש בלבו ושוב הלך אצל חבירו ועושה לו כך וכשפגעו זה בזה גפפו ונשקו זה לזה שנא' ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל ע"כ וזהו שאמר כאן שהשיב פושעים כו': ואמרו חז"ל במשנה. בפרק כל המנחות:

ענף יוסף

מחלק אחי הכהניו. לכך נקרא ויתור סליחה אחת משלו שהוא נגד חלק אחי ע"כ:

(ו) [ולא עוד אלא והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו, עי' מ"ש בענף. עי"ל ע"פ מ"ש חז"ל ביומא ל"ט ע"א בשתי הלחם ולחם הפנים שהיה בו ברכה. וכל כהן שמגיעו כזית יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותיר. וזה ירמוז הכתוב כי יתלה בכשרון הכהן והמתנדב עד שתשרה ברכה בנותר. והנותרת מן המנחה יאכלו אהרן ובניו שהם כללות בנית אב שהיו במקדש וזהו לפי שהוא קודש קדשים מאשי ה' מסוגל שתשרה בו ברכה אם יכוין בה הכהן כראוי. וזהו מ"ש אזכרתה זכרון הקומץ נקרא אזכרתה. שע"י הקומץ נזכרת כל המנחה. והכהן יכוין גם באכילה איך שאוכל בקודש חלק מן הקרב אל ה'. ורמז בזה שגם באכילה חלק שלו יהיה לזכרון בין עיניו איך שאוכל מקדשי ה'. וזה שאמר המדרש ולא עוד זאת אלא אף גם מעלה זו יש במנחתו שהנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו פי' יספוק שיהיה לאכילה מספקת לאהרן ולבניו שהם

ואפי'

עץ יוסף

יש לפי הרוב מגולגלים בהם. וע"י השחיטה ואכילת בעלים נתקן וכ"ש כשנקרב ע"ג המזבח. אך אם יהיה טרפה לא נתקן. וכשבא העני ונתן לו לאכול מאגודה שלו וזה גרם שגעם השור לפי שעבר המאכל בתוך הושט והוציא המתעה קודם שניקב הושט ואז נמשך לקרבן (גבול בנימין): אל תבזה עליה לאו למימרא שיקריבנו. שהרי אין מנחה פחותה מעשרון כדאי' בפ"ב דמדות. וגם אין לחברה עם סולת אחרים דאין מנחה באה בשותפות כדאי' בת"כ. אלא שלא יבזה עליה פירושו שיקבלו לעצמו לאכלה בלי הקרבה: כאילו נפשה הקריבה ולכן כתיב אצל קרבן העני נפש. אף שקרבנו קומץ סולת לא בעל חי. כי העני שאין לו כלום והיה בזה להחיות נפשו ועל כל זה הוא מקריב זאת לפני ה' וא"כ כאילו הוא נפשו מקריב. מכ"ש מי שמקריב נפש באמת: (ו) תני ר' חייא ואפילו רבואות כצ"ל והכי איתא בת"כ. ופי' הראב"ד ז"ל כלומר כולם עוסקים בה במה שיכולים להתעסק במדידת העשרון ביציקת השמן בבלילה בנתינת הלבונה בקמיצה במתן כלי במליחה בליקוט הלבונה בהקטרה כל אחד עושה מלאכתו משום ברוב עם הדרת מלך. ואשמועינן קרא הכי כדי שלא יתבזה עליהם קרבן המנחה עכ"ל. וטעם דקדוקם מדכתיב בני אהרן הכהנים. דהל"ל אל הכהן מיבעי ליה. אלא לומר שכולם מתעסקים בדבר: ולא כל סלתה ר"ל שאם חסר כל שהוא מסלתה ומשמנה פסולה כדתני בת"כ ומייתי לה בפ"ק דמנחות. וה"ק מסלתה שחסר פסולה ואפי' לא חסר כל סלתה. ודוחק: מאספמיא פי' מהגולה דהיינו אספמיא. גלות ירושלים אשר בספרד מתרגמינן די באספמיא. ובילקוט גרס מגליא מאספמיא ומחברותיה. ויש מפרשים מגרפת מספרד: ולא עוד אלא כו' דלא מבעיא שהכהן זוכה לעצמו מפני ב' פסיעות. אלא שזוכה ג"כ לבניו דהיינו והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו כדלקמן וכ"ש מי שמצטער הרבה שיזכה לו ולזרעו. ועי' מ"ש בענף: לחד אתר פי' למקום אחד: אשכח כו' מצא בבית המדרש שהיה פסוק זה ראש הדרשה שהתחילו ליפא וליתן בפסוק זה: פתח עליו כו' משום דקשה מה נ"ל לאהרן ולבניו לימא להכהנים ויכלו כולם יחד. להכי ס"ל לר' חנינא שאתא למימר דאהרן זוכה לבניו פי' שמאכיל לבניו הקטנים מחלקו מהמנחה אע"פ שהקטן אינו חולק אפי' בקדשי' קלים כדתני' בפ' אלו מנחות ולהכי דריש האי קרא בקרבנות למדרש והניחו יתרם לעולליהם. והא דכתיב תו בפרשת צו והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו י"ל משום דכתיב בחצר אהל מועד יאכלוה אשמועינן דאפי' הקטנים לא יאכלו חוץ לעזרה. והא דכתיב בפ' תצוה גבי זבחי שלמים והיה לאהרן ולבניו. י"ל דאשמועינן דאפי' בשלמים לא יאכלו אלא ע"י אביהם אבל אין חולקים להם וע' בגמרא: מה גבורים בש"ס יליף דממתים גבורים מדכתיב החרם כל עיר מתים. והטעם משום דכתיב באנשי סיחון ועוג שהיו גבורים: מה גבורים דריש ממתים בשתי תיבות מי מתים. ומפרש מי כמו מה כדאשכחן במנוח מי שמך במקום מה שמך והגבורה הוא בצדקות ע"ד איזהו גבור הכובש את יצרו ור"ל שע"י שהם צדיקים נבחרו למשרתי אלהינו ושיהיה פרנסתם משולחנו כי זו היא מעלה שיתפרנסו מקדשי ה' ולא היו זוכים לזה אלא בצדקתם. וענין הכתוב שם משום דבעי למימר אני בצדק אחזה פניך קאמר שאלו ע"י צדקתם זכו להם ולבניהם. אבל הוא אינו רואה בעצמו זכות. ואינו מבקש מה אלא בצדקה וחסד: שלא נטלו חלק בארץ ופי' מחלד המסולקים מירושת חלד שהיא הארץ כדילפינן בש"ס מהאזינו כל יושבי חלד: אלו קדשי מקדש קרבנות ולחם הפנים. וכתב בקדשי מקדש חלקם מפני שהם היו מתחלקים עם הכהנים כפי משמרותיהם כאומר חלק כחלק יאכלו. אך מעט מן הרבה. וקרא לקדשי מקדש חיים מפני שהמקדש עיקר ארץ ישראל שנקרא ארץ החיים. או מפני שרוב הקרבנות מבעלי חיים: אלו קדשי הגבול תרומות ומעשרות. וכתב בקדשי הגבול בטנם משום שקדשי הגבול לא היו מתחלקים אלא כל איש ישראל נותן מעשרותיו לזה שירצו והיה ממלא בטנו שהיה נותן הרבה ביחד פעמים רבים. ונקרא צפונך שהיו נצפנות ושמורות ביד הבעלים עד שיתנם ללוי: ישבעו בנים כל זכר ר"ל ישבעו בנים אתא למימר דאין צריך לומר שבני אהרן התמימים חולקים בקדשים אלא אפי' בעלי מומין חולקים בקדשים. והיינו דמייתי הכא אהרן זוכה לבנים ור"ל דזה הוא בזכות אהרן שזיכה אפי' לבניו הפסולים: בריתי היתה אתו ר"ל מה שזיכה אהרן לבניו היינו משום זכיותיו הרמוזים במ"ש בריתי היתה אתו היינו מצות י"י שנקרא ברית כאומר ושמרתם את בריתי. ופי' דהיינו החיים דהיינו ד"ת ומצות דאקרו חיים כאומר ובחרת בחיים.

והשלום שהיה רודף שלום. ועל ד"ת קאמר ואתנה לו מורא שקבלם באימה וביראה כדמפרש: שהיה רודף שלום כדתנן באבות הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. וע' באדר"נ: שקבל עליו ד"ת בשעה שהיה משה רבינו מלמדו תורה היה עומד ביראה ואימה שאינו מתגאה בחכמתו: מה ת"ל מפני שמי כיון שבכל ד"ת היה עומד באימה וביראה מכ"ש בהזכרת השם. ומפני דמפני שמי היינו שמן המשחה שנעשה קדוש לשמו כאומרו יהיה זה לי: שמא מעלתי זה מכוון למה דאמרו בפ"ב דהוריות כמין שני טיפי מרגליות היו תלויות בזקנו של אהרן כשהוא מספר עולות ויושבות בעיקר זקנו ועל דבר זה הי' משה דואג אמר שמא ח"ו מעלתי בשמן המשחה יצתה ב"ק ואמרה לו כטל חרמון מה טל אין בו מעילה כו'. ועדיין אהרן דואג שמא הוא לא מעל לפי שלא נהנה אני מעלתי שנהנתי. יצתה ב"ק ואמרה הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה משה לא מעל אף אתה לא מעלת ע"כ. והכא לא חש להזכיר רק דאגת אהרן משום מפני שמי נחת הוא. ומפני דמייתי הנה מה טוב וכו' שהוא תשובת אהרן מפרש נמי כשמן הטוב וגו' שהוא תשובת משה מה טל אין בו מעילה כו' וא"ת למה הקדים הכתוב תשובת אהרן לתשובת משה. י"ל מפני שהוא יותר צריכה. דאהרן הוי מסתבר טפי שמעל מפני שנהנה אבל משה לא נהנה וכנ"ל: מה הטל אין בו מעילה דפי' כשמן הטוב וגו' כטל חרמון כשמן כטל שניהם שוים. כי כן משפט ב' הכפי"ם ע"ד כעם ככהן כעבד כאדוניו: היה שמח ולא נתקנא בו: שלא אסר את המותר דאע"ג דמחמיר לנפשיה מ"מ לאחריני לא הורה אלא הדין לאמתו: ולא התיר לעצמו. את האסור ע"פ מדת חסידות אף שהיה מותר מצד הדין הגמור: שלא הרהר על מיתת נדב ואביהו אלא שתק והצדיק עליו את הדין. פריש ליה מבשלום ובמישור. כי מה שלא קרא תגר זה ענין השלום. ובמישור היינו שנדמה לאברהם שלא הרהר בנסיון יצחק שע"ז דרשו בחזית מישרים אהבוך. וי"ל עוד שמשרים נקרא מדת משפטו של הקב"ה שבע מלכותו וכמ"ש מישרים אשפוט. וכנ"ל כאן כדרך שלא הרהר אבינו אברהם וכה"א מישרים אהבוך. ורבים השיב מעון שהשיב פושעים לת"ת מה כתיב בו בסוף כו': לת"ת שלא די שהשיבם מעון אלא שהכניסם לת"ת ואע"ג דהשיב מעון לא משמע רק עזיבת החטא. מ"מ מדכתיב בסוף ותורה יבקשו מפיהו ולא אקדמיה לתורת אמת היתה בפיהו מוכח דקאי על רבים השיב מעון. וזה שמסיים מה כתיב בו בסוף כו': (ז) ב' מנחות הן שבאין בכלי שרת: ובשתיהם הוא אומר והבאת כו' פי' שוהבאת כו' כתיב רק במרחשת וקאי גם על מחבת. לומר שלא תוכל להביא מנחת מחבת אלא א"כ יהיו מעשיך רותחים פי' מתוקנים וכדמסיק ואזיל: שזו תבלל בשמן פי' אצל מנחת מחבת כתוב לשון בלולה שנא' ואם מנחה על המחבת קרבנך סולת בלולה בשמן מצה תהיה. ובמנחת מרחשת לא כתיב בלולה רק תעשה בשמן שנא' ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה: מרחשת עמוקה כו' פרש"י מחבת כלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה על האור בשמן והכלי אין עמוק אלא צף ומעשה המנחה שבתוכו קשין שמתוך שהוא צפה האור שורף את השמן. ומרחשת כלי הוא שהיה במקדש עמוק. ומתוך עומקה שמנה נצור ואין האור שורפה לפיכך מעשה המנחה העשויין בתוכה רוחשין. כל דבר רך על ידי משקה נראה כרוחש ומנענע: כדי שלא יאמר אדם כו' פי' דמחבת כנגד המעשה ולזה צפה שהמעשה נראה וניכר לעתים. והיות מעשיה קשים רמז למעשים הקשין והמכוערים. וכדי שלא יחשוב שבזה שהביא מנחת מחבת יהיה אהוב לפני המקום כדמשמע מלשון מנחת מחבת שהוא לשון חבה. לה"ק שתהיה בלולה בשמן שראוי שיהיו מעשיו בלולים בתורה ובמעש"ט דאקרו שמן כדלקמן ולולי זה לא יהיה לרצון. ומרחשת כנגד התלמוד ולזה מרחשת עמוקה כמו התלמוד שהוא בעמקי הלב. וגם לשון מרחשת ירמוז לזה שנדרש מלשון רחשושי דלבא כדבעי למימר במנחות פ"ה דף ס"ג. ולכן נעשה בשמן כל צרכה רמז לרבוי התורה. ומעשיה רותחים לומר שיהיה מהר שלא יבא לידי עון וחטא פי' שלהיות מעשה המחבת קשים רמז במעשים המכוערים היות כאן בהיפוך שמעשיה רותחים רמז למעשים המתוקנים: לריח שמניך טובים דשמניך תרתי משמע והיינו תורה ומעשים שנמשלים לשמן שכשם ששמן מאיר כך התורה והמצות מאירין שנא' כי נר מצוה ותורה אור: שכרינו שבאנו כלומר בשכר שבאנו ללמוד תורתך בסיני מה שלא רצו
אחרים

לנו תורה כשמן המורק מכלי לכלי ואין קולו נשמע לכך נאמר שמן תורק שמך על כן וגו'. ואפילו או"ה מכירין בחכמה ובבינה ובדיעה ובהשכל מגיעים לגופה של תורתך היו איהבים אותך אהבה גמורה בין כשהוא טוב בין כשהוא רע להם לכך נאמר עלמות אהבוך. קרא אדם ולא שנה עדיין בחוץ עומד שנה ולא קרא עדיין בחוץ עומד קרא ושנה ולא שימש ת"ח דומה למי שנעלמו ממנו סתרי תורה שנא' (ירמיה לא) כי אחרי שובי נחמתי אבל קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות ואגדות ושמש ת"ח אפי' מת עליו או נהרג עליו הרי הוא בשמחה לעולם לכך נאמר על כן עלמות אהבוך. מרחשת עמוקה מעשיה רוחשין. כיצד יש בו באדם תורה יהיה נזהר שלא יבא לידי עון וחטא א"ל הקב"ה ברוך אתה ותהיה לך קורת רוח ויטמנו דברי תורה בפיך לעולם. אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו ויודע להשיב בהן תשובה שלימה במקומה. עליו הכתוב אומר (משלי כ) מים עמוקים עצה בלב איש. ואומר (תהלים קל) ממעמקים קראתיך ה' ואומר (שם קב) תפלה לעני כי יעטוף. ברוך מי שאמר והיה העולם אמן אמן אמן:

פרשה ד

(א) נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה'. זש"ה (קהלת ג) ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט וגו'. רבי אליעזר ורבי יהושע ר"א אומר מקום המשפט שמה הרשע מקום [א] שסנהדרי גדולה יושבת וחותכת דיניהם של ישראל. שמה הרשע. שמה (ירמיה לט) ויבאו שרי מלך בבל וישבו בשער התוך [ב] ששם חותכין את ההלכה. במתלא אמר [ג] הן די תליא מרי זייניה. כולבא רעיא תלא קולתיה. ורוה"ק צווחת ואומרת מקום הצדק שמה הרשע. במקום שכתוב בה (ישעיה א) צדק ילין בה עתה עבידין קטולין שם הרגו את זכריה ואת אוריה. רבי יהושע אומר מקום המשפט שמה הרשע. מקום שנעשה מדת הדין במעשה העגל דכתיב (שמות לג) עברו ושובו משער לשער. שמה הרשע שם ויגוף ה' את העם ורה"ק צווחת ואומרת מקום הצדק שמה הרשע מקום שהצדקתים וקראתים אלהות שנא' (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם שמה הרשע שמה הרשיעו ועשו את העגל והשתחוו לו. ד"א מקום המשפט שמה הרשע מדבר בדור המבול. מקום המשפט שמה הרשע. מקום שנעשה בהן מדת הדין בדור המבול. [ד] כדתנן דור המבול אין להם חלק לעוה"ב ואינן עומדין בדין. שמה הרשע. שם (בראשית ז) וימח את כל היקום. ורוה"ק צווחת ואומרת מקום הצדק שמה הרשע מקום שהצדקתים דכתיב (איוב כא) בתיהם שלום מפחד. שמה הרשע (שם) ויאמרו לאל סור ממנו. ד"א מקום המשפט שמה הרשע. מדבר בסדומיים. מקום שנעשה מדת הדין בסדומיים [ה] כדתנן אנשי סדום אין להם חלק לעוה"ב אבל עומדים בדין. שמה הרשע. שם (בראשית יט) וה' המטיר על סדום. ורה"ק צווחת ואומרת מקום שהצדקתים וכתבתי בארצם (איוב כח) ארץ ממנה יצא לחם. מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו. אמרו [ו] כשהיה אחד מהן הולך אצל הגנן וא"ל תן לי באיסר ירק כשהוא נותן משכשכו ומוצא בעפרו זהב לקיים מה שנא' (איוב כח) ועפרות זהב לו. שמה הרשע. שם אמרו נעמוד ונשכח תורת הרגל מבינותינו (יחזקאל טז) ויד עני ואביון לא החזיקה. ר' יהודה בר סימון פתר קריא בשטים מקום המשפט שמה הרשע. מקום שנעשה מדת הדין בשטים דכתיב (במדבר כה) קח את כל ראשי העם שמה הרשע. שם ויהיו המתים במגפה ורוה"ק צווחת ואומרת מקום הצדק שמה הרשע. מקום שהפכתי קללת בלעם לברכה דכתיב (דברים כג) ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה. שמה הרשע. (במדבר כה) וישב ישראל בשטים. רבי לוי ור' יצחק אמרו ב' דברים בימין וב' דברים ביד. [ז] ב' דברים בימין תורה וצדקה. תורה מנין (דברים לג) מימינו אש דת למו. צדקה מנין דכתיב (תהלים מח) צדק מלאה ימינך. ב' דברים ביד נפש ומשפט. נפש שנא' (איוב יב) אשר בידו נפש כל חי. משפט דכתיב (דברים לב) ותאחז במשפט ידי. הנפש נתונה במקום משפט ונפש יוצאה ממקום משפט וחוטאת. א"ר יצחק אמר לה הקב"ה לנפש אני כתבתי עליך (שם יב) רק חזק לבלתי אכול הדם וגו'. ואת יוצאת וחוטאת

יד יוסף [א] קהלת רבה פ"ג וס"ז. תנחומא סדר ח: [ב] פרק חלק: [ג] ב"מ דף פ"ד: [ד] פרק חלק: [ה] פרק חלק: [ו] סדר"א פ' כ"ס: [ז] דברים רבה פ"ה. תנחומא ס' ח:

ענף יוסף

הם כלום כיס אב שהיו בשקדש. פ"י גדולה הקדושה שיש במנחה ע"י כוונת הכהן והמתנדב (מלא העומר): מס

מתנות כהונה

ואפילו אומות העולם אוהבים את ישראל וזהו עלמות לשון עולמות כלומר אומות העולם מכירים מגיעים וכו'. פי' ישראל: עלמות כו' קרי ביה עלמות. ל' זריזות ושמחה רמז אל הבינה התגיע להם. וקרי ביה עלמות נוטריקון רמז על הרע כו': עדיין בחוץ. פי' חוץ למחיצתה של תורה: מעשיה רוחשין. ר"ל רכים ולא קשים כן יהיו מעשיו רך כקנה ולא קשה כארז וכד"א רחש לבי דבר טוב: ויטמנו כלומר יהיו שמורים תחת ידו: התוך דרשו כאילו כתיב התוך בחילוף אותיות אהח"ע: הן די תלייא כו' היכן שהוא תולה האדון כלי זיינו הדיוט הרועה תולה שם קרמילו או סלו ובב"מ (פ"ד) וכן פרק חלק גרסינן קולבא ופי' רש"י ז"ל הדיוט וגבל וכן נראה פירושו כאן ואילו היה פירושו כלב הל"ל כלבא: עבידין קטולי'. ישראל עושים שם הריגה: שם ויגוף י"י וגו'. כלומר עיגב (אחר עיגב) וכל כך למה והשיב רוח הקודש מקום הצדק וכו'. (ה"ג והשתחוו לו ויאמרו לו): אבל עומדין בדין. משנה בפרק חלק: ונשכח תורת רגל כו' שלא יעברו עליו שברים ושבים למען ישאר הארץ הטובה רק לגו לבד: בימין של הקב"ה שני דברים ביד שמאל כד"א ידכה ודרשו חז"ל יד כהה שהיא השמאל ועיין עוד זה פרשת שופטים ובמדרש קהלת: ותוטאת לשון תמיה: לבלתי אכול הדם וגו' ומסיפיה דקרא קדייק

עץ יוסף

אחרים לקבלה על ידי זה הרבית לנו תורה כשמן המורק מכלי אל כלי ואין קולו נשמע. והיינו סתרי תורה וחכמה הנכללים בתורה שאין מרגישים בזה אלא ישראל: שמן תורק שמך ופי' שמך התורה הנקראת בשמך: ואפי' או"ה פי' אפי' או"ה אלו היו מכירים בחכמה ובדעה אבל בתורה כשהיו מגיעים לתורה היו אוהבים אותך בין יהיה טוב בין יהיה צרה להם בעסק התורה ומצותיה. אלא שהעלמת מהם סתרי תורה לפי שמתחלתה לא רצו לקבלה: על כן עלמות אהבוך דהיינו או"ה ע"ד ועלמות אין מספר: קרא אדם ולא שנה נ"ל ד"א קרא אדם ולא שנה. וכן הוא בפדר"א פ"ג שהתחלת מדרש פי' אחר בקרא ודרים לריח שמניך טובים על מקרא ומשנה שאין בהם רק ריח בעלמא. ועל שימוש ת"ח דרים שמן תורק שמך שעל ידו נמסרו לו סתרי תורה כמריק מכלי אל כלי: עדיין בחוץ עומד פי' חוץ למחיצתה של תורה (מת"כ) או פי' חוץ לעוה"ב. שפי' המקרא לבד לא יזכה לעוה"ב [זקוקין]: שנה ולא קרא כו' והא דתני בפ' אלו מגילות העוסקים במקרא מדה ואינה מדה. במשנה מדה ונוטל עליה שכר. פי' במקרא ובמשנה: שמש ת"ח שיש ידיעת סברת טעמי המשנה ולהבין שלא יהיו סותרות זו את זו וטעמי איסור והיתר וחוב ופטור והוא הנקרא תלמוד. ומפני שבזולת זה לא יוכל לדון ולהורות מתוך המשנה לה"ק דומה למי שנעלמו ממנו סתרי תורה. ומ"מ לא קאמר עדיין בחוץ עומד כיון דהוא מדה ונוטל עליה שכר כדלעיל: כי אחרי שובי נחמתי ר"ל אחר שובי להתעסק בתלמוד נחמתי על שלא עסקתי בילדותי [זקוקין]: ואפי' מת עליו שנפטרו על דברי תורה כאומרם ז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה ואפי' נהרג על דברי תורה בגזרת המלכות כענין ר"ע דאיתא בפ"ק דב"ז: על כן עלמות אהבוך קרי ביה על מות כדדרים בגמרא הנ"ל: ותהיה לך קורת רוח כי כשלא יהיה בו חטא יהיה ברוך מהלל שיפארוהו וישבחוהו. ויהיה לו קורת רוח בעולם שלא יזדמן לו נכשל בחטאו. ויתכן שגם זה מדרשת מעשיה רוחשין הוא שהשיות השמן מרובה רמז לברכה. ומעשיה רוחשים רמז לקורת רוח שיפך מעשיה קשים דרמיא לצער ועמל: ויטמנו ד"ת בפיך כמו שמרחשת עמוקה והמנחה טמונה שם. והטמנת ד"ת היינו שלא לגלות סתרי תורה. א"נ שלא להתפאר בידיעת התורה שיעשה עצמו כעני בדברי תורה: מים עמוקים כו' פי' שהעצה בלב איש דהיינו התורה שנא' בה לי עצה ותושיה תהיה כמים עמוקים ור"ל שלא יגלה אותה ולא יתפאר בה: ממעמקים כו' פי' בזכות הסתירי ד"ת קראתיך כו': תפלה לעני כי יעטוף פי' למי שעושה עצמו כעני בתורה שאינו מגלה חכמתו:

פרשה ד (א) זש"ה ועוד ראיתי כו' משום דק"ל דלא הול"ל נפש כי תחטא שהנפש לבדה אינה חוטאת רק בחברה עם הגוף כדלקמן. ולכן הול"ל איש או אדם שנא' על חבור הגוף והנפש. כמו אדם כי יהיה וגו' איש כי יהיה שמא. ובעי לתרולי שמפני שהנפש נתונה במקום המשפט וע"כ הכתוב כתמיה איך יוצאה ממקום המשפט וחוטאת כדלקמן מייתי האי קרא למדרש ביה דה"ק מקום שהמשפט נתון דהיינו הדין שמה הרשע דהיינו הנפש החוטאת. ואידי דמייתי ליה לקרא דריש ליה בכמה אנפי כדרך המדרש: מקום שסנהדרי גדולה כו' ר"ל שבלשכה טוח אך נסיה דבר זה שבמקום קדוש יהיה מושב לצים: בשער התוך פי' משום שלא נמצא בשום מקרא שער התוך בירושלים על כן דרשו שער ע"ש מקום המשפט כמו ותלאה יבמתו השערה. והתוך במקום התוך בחילוף אותיות אהע"ה והוא מקום שב"ד הגדול יושבים בירושלים שמשם הלכה יוצאה התורה ופסוקה כמ"ש וקמת ועלית אל המקום וגו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין וגו' [רש"א]: הן די תלייא כו' היכן שהוא תולה האדון כלי זינו. הדיוט הרועה תולה שם קרמילו או סלו: עבידין קטולין ישראל עושים שם הריגה: ואת אוריה ליכא לפרש באוריה נהרג בעזרה. כי לא מצינו זה שנהרג בעזרה. אלא פי' בירושלים דמלכתיב דיהויקים הרגו והשליך נבלתו אל קברי בני העם משמע בירושלים הוה:

שמה הרשע שם ויגוף ה' ופי' הרשע העונש ע"ד והרשיעו את הרשע. ור"ל שס"ל כמ"ד בפ' שני שעירים זבח וקטר לעגל בסייף. נשק וגפף במיתה. שמח לבו בהדרוקן. וכיולא בזה בבמד"ר פ"ט. ולהכי קמתמיה שלמה מאחר שנעשה הדין בעובדים בסייף. למה מתו עוד המגפיים שמן הדין אינם חייבים מיתה מפני זה כיון שמסתמא לא גמרו בלבם לעבוד עבודה דאל"כ היו מתחייבים לה מיד כאחרים. כי מי המוגע בידם אז: וקראתים אלהות כו' ור"ל כי המעלה כבדה מאד שאחר שהקב"ה הצדיקם וקראם אלוהות לומר שהם קרובים לו יתברך ואינם צריכי' השפעת זולתו כאוה"ע המושפעים מהמזלות ומגיעיהם כי ישראל גדולים ממה"ש ולא האמינו בזה אבל נכנשו להשוב כי הם צריכים לאחרים שיהיו עוזרים אותם וכדמשמע מדכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל. א"כ אפילו שלא עבדו העגל ולא חשבוהו לע"ז מ"מ במה שנשקוהו ושמחו לקראתו הנה הם מודים שהם צריכים לקבל שפע מזולת ה' וזה די להם למיתה מיתה אחר שכבר הוזהרו שאין להם צורך לזה: מקום שנעשה בהן מדה"ד כו' שהיה לשלמה שאחר שהם נענשים במה שאין להם חלק לעוה"ב למה עכ"ז ענש אותם בעוה"ז שמי מכמה דורות שהם חוטאים וה' מאריך אפו להם להענישם לעוה"ב. והרד"ל כתב ח"ל מקום שנעשה מדה"ד בדוהמ"ב שמה הרשע שם וימח את כל היקום כדתנן דוהמ"ב אין להם חלק לעוה"ב [ובירושלמי שם ילפינן מהאי קרא] ורוה"ק צווחת כו' מדה"ד בסדומיים וה' המטיר על סדום שמה הרשע כדתנן אנשי סדום כו' בדין ורוה"ק כו' כנ"ל. והענין לומר שלכאורה הוא כעוות הדין מה שכבר קבלו עונשם בעוה"ז ומיתתו מעוה"ב ג"כ כו' עכ"ל: ורוה"ק צווחת כו' ר"ל שהרוה"ק מפני מפני שחטאו בצדקה שעשה להם ה'. לכן עונש חמור שפי מצד היותם גם כן כפויי טובה שבטובה שהשפיע להם בעטו בו הפך הראוי להכיר בחסדי ה'. וכן סדום חטאו הפך מה שהיה ראוי לעשות חסד ברבוי ממונם. ולכן לקו בעוה"ז ובעוה"ב: בתיהם שלום מפחד ובדור המבול מיירי כדפי' לעיל בב"ר פ' ל"ו: ארץ ממנה יצא לחם דבסדום מיירי בודאי כדאיתא בב"ר פ' כ': הגנן פי' הגינה: משכשכו במים: ונשכח תורת הרגל כו' שלא יעברו עליו שברים ושבים למען ישאר הארץ הטובה לגו לבד: קח את כל ראשי העם. ס"ל שמשפט שלא הזכיר הכתוב שעשו כן שופטי ישראל. נתקיים דבר ה' ולא הוצרך הכתוב לכותבו. וזה קשיא ליה שכיון שהוקעו הנצמדים לבעל פעור למה היתה המגפה נוגפת בעם שהרי במעשה זה הוא שנעצרה המגפה. ונ"ל שס"ל דאותם שמתו במגפה היו מהזונים אלא שלא נצמדו לבעל פעור. ולכן ק"ל כיון שלא חטאו רק בזנות א"נ דענשן מפורש בקבלה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה כדאי' במס' ע"ז. מ"מ לא הול"ל להמיתם ברגע אלא להאריך אפו בהם כחייבי כריתות שאין מדת הדין מתוחה עליהם מיד: ורה"ק מפני שלפי שחטאו במקום שקבלו טובה מה' ולא הכירו בחסדיו נדון עונש שהיו כפויי טובה. ועוד שאחר שידעו רוע לב בלעם שהוצרך לה' להפוך להם קללתו לברכה היה להם להזהר מהלכד בזנות שהיה בעצתו לבנות מואב: מקום שהפכתי כו' זה היה בשטים בערבות מואב כמ"ש [מיכה ו] ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים: שני דברים בימין של הקב"ה: אשר בידו נפש כל חי. ויד. שמאל משמע כדיליף פ"ק דכריתות [מנחות דף ל"ז ע"ב] מדכתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים [הרש"ש]: רק חזק לבלתי אכול הדם. והטעם כדי שלא יקבל הנפש שהוא חלק אלוה ממעל הפסד ופחיתות מנפש הבהמה כי הדם הוא הנפש. והן עתה אתה גרוע יותר מהבהמה בעשותך תועבות גדולות כמאמר ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע וגו' כלומר שהבהמה מבינה יותר מהאדם [כמו הפר של אליהו והחמור של ר' פנחס בן יאיר] והוא ואתם הולכים וחוטאים [קול בוכים]: ואת יוצאת איידי דנקט יוצאת ממקום המשפט נקט נמי הכא יוצאת: וחוטאת בא לדרוש סוף המקרא דלעיל מקום הצדק שמה הרשע. מקום שהצדקתים בו ואמרתי כי הדם בנפש יכפר שמה

חוטאת נפש כי תחטא בשגגה: (ב) ד"א נפש כי תחטא וגו' ח וש"ה (קהלת ו) כל עמל אדם לפיהו. א"ר שמואל בר אמי מה שסיגל אדם מצות ומעש"ט אינו מספיק להבל היוצא מפיו. (שם) וגם הנפש לא תמלא. ר' ברכיה ור' קרציפא בשם ר' יוחנן אמרין ט כפיטורין היוצאין מן הושט ור' חנינא אמר כציפורן היוצא מן הושט. שמואל אמר כסילן רטוב והפוך היוצא מן הושט. א"ר שמואל בר יצחק כל מה שסיגל אדם מצות ומעש"ט לפיו ולא לפי בנו ולא לפי בתו. ורבנן אמרי לפיהו ולא לריח רע. לפי שהנפש הזו יודעת כל שיגיעה לעצמה יגיעה לפיכך אינה שביעה למצות ומעש"ט. א"ר לוי משל לעירוני שהיה נשוי בת מלכים אע"פ שמאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובתו למה לפי שהיא בת מלכים. כך כל מה שיפעל אדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו למה שהיא מלמעלה. ג' כפויי טובה הן. הארץ. והאשה. והנפש. הארץ שנא' (משלי ל) ארץ לא שבעה מים. האשה מנין (שם) אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און. הנפש מנין (קהלת ו) גם הנפש לא תמלא. שלשה נוטלין בשופע ונותנים בשופע. הארץ. והים. והמלכות. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי ששה פעמים כתיב כאן נפש כנגד ששת ימי בראשית אמר לה הקב"ה לנפש כל מה שבראתי בששת ימי בראשית לא בראתי אלא בזכותיך ואת יוצאת וחוטאת. נפש כי תחטא: (ג) ד"א נפש כי תחטא (משלי יט) גם י בלא דעת נפש לא טוב. אמר רבינא בר אבינא משל לאורח שהיה רגיל לבא עם הנץ החמה ושכח ושמש מטתו קודם הנץ החמה בלא ידע בלא טוב ואילו ידע ושימש עאכ"ו ולא עוד אלא (משלי יט) ואץ ברגלים חוטא. ר' יצחק בר שמואל בר מרתא בשם רב משל לאחד שהיו לפניו שתי חנויות אחת מוכרת בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ושכח ולקח מזו שמוכרת בשר נבילה בלא ידע בלא טוב. אילו ידע ולקח עאכ"ו ולא עוד אלא ואץ ברגלים חוטא. ר' יוחנן פתר קרא לענין שבת היו לפניו שני שבילין אחד יא שפוי ואחד מלא קוצין וצרורות ושכח והלך בזה שהיה מלא קוצים וצרורות בלא ידע בלא טוב. עאכ"ו אם ידע והלך ואץ ברגלים חוטא. ד"א גם בלא דעת נפש. ר' יוחנן ורשב"ל רבי יוחנן אמר בחטאות ובאשמות אסורות בנדרים ובנדבות מותר רשב"ל אמר אף בנדרים ונדבות אסור. ד"א גם בלא דעת אלו שגגות. ואץ ברגלים חוטא אלו הזדונות. תדע לך שהיא שגגה והוא עושה אותה חטאת נפש כי תחטא בשגגה: (ד) עשרה דברים יב משמשין את הנפש. הושט למזון והקנה לקול. והכבד לחימה. והריאה לשתייה. המסס לטחון. והטחול לשחוק. והקיבה לשינה. והמרה לקנאה. והכליות מחשבות. והלב גומר. והנפש למעלה מכלם. אמר הקב"ה אני עשיתיך למעלן מכלן ואת יוצאת וגוזלת וחומסת וחוטאת: (ה) דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא וגו'. יג תני רבי ישמעאל משל למלך שהיה לו פרדס והיה בו בכורות נאות והושיב בו המלך שומרים אחד

יד יוסף ח קהלת רבה פ"ו: ט ברכות פ"ק. תנחומא סדר מקן. מ"ק סוף מסכתא: י סוף קהלת רבה: יא ואורחא לדיקים סלולה מרגוס ואורחא דחרוני משיא: יב קהלת רבה פסוק מעשרה שליטים. ושוח"ט מזמור ק"ג: יג תנחומא ס' זו. ופרק חלק:

מתנות כהונה

קדייק כי הדם הוא הנפש וגו': אינו מספיק להבל כו'. אינו מספיק לתשלום גמול להקב"ה על ההבל שנתנו הקב"ה בתוכו ומשתמר בו ויוצא ונכנס: ה"ג לקמן בקהלת (ו' ו'). גם הנפש לא תמלא. אפי' הוצאת אינו ממלאה הגומא לצאת ברווח אלא בדוחק גדול וכדמפרש ואזיל. כיצד כו': כפיטורי כו'. פרש"י ז"ל פ"ק דברכות חבל שיש בו קשר וכולים למושכו דרך חור קטן שאינו נמשך אלא בדוחק גדול: ה"ג לקמן בקהלת בציפורן היוצא מן הושט פי' שמזרב זריב ומקלקל הוושט: שמואל אמר כסילן רטוב. פי' קוץ ומת־ך שהוא רטוב אינו נשבר ועומד בחזקו לבלע ולהשחית וכן בערוך גרס כגירסת הספר: ולא לפי בנו כו'. זכותו לא נתמעט לא ליתנו לבנו אע"פ שזכות אבות יעמוד לבנים: ולא לריח רע. כלומר אין נפשו קצה בהם: בשפע הרבה בלא שיעור: הארץ כמו שפי' לעיל ארץ לא שבעה מים: הים שנא' כל הנחלי' הולכי' אל הים וגו': מלכות אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא' פלגי מים לב מלך ביד ה' ופלגי מים נוטלים בשפע כדלעיל וגם הפרסו' יאמיתנו: משל לאורח כו'. רמז לווסת נדות של אשה כד"א אורח בזמנו בא וכל זה הוא סוף מדרש קהלת: שפוי נוח לילך בו ונקי ומסוקל: בחטאות ואשמו' אסור. כלומר ישמור עצמו שלא יבא לידי כך ואל יאמר אם אחטא אביא קרבן כש"ה וטוב לשמוע מתת הכסילים זבח ועיין בפ"ק דחגיגה (ז' וע"ש): תדע לך. פי' שאפי' השוגג אינו טוב שהרי שגגה היא והכתוב עושאו חטא שנא' נפש כי תחטא וגו': הושט למזון. בפרק הרואה (ס"א) איתא הוושט מכניס כל מיני מאכל: לשתייה שואבת כל מיני משקים: לטחון טוחן המאכל והמסס בבהמה הוא הקורקבן בעוף כך פירש"י ז"ל בפרק הרואה: לשחוק לשון שחוק ונחוק כך מצאתי בספר שבילי אמונה: לקנאה נוכל לומר שמבטל הקנאה והכעס הכי איתא בפרק הרואה הכבד כועס והמרה זורקת בו טיפה ומניחתו: נפש כי תחטא. בתמיה והכי איתא בספר הזוהר: בבורות לשון ביכור כלומר אילנות נושאי כל מיני פירות טובות ובפרק חלק פירש"י ז"ל תאנים בכורות: שמא

עץ יוסף

שמה הרשע. שם אוכלים הדם וחוטאים [רד"ל]: כי תחטא בשגגה חפש איסור בהטאת כדרך הש"ס למינקט חטאת חלב וחטאת דם כמ"ש התוס' בכמה מקומות [רד"ל]: (ב) כל עמל אדם לפיהו משום דק"ל מה טעמיה לתלות החטא בנפש כדכתבתי לעיל. לכן מייתי הא דדרשי גבי וגם הנפש לא תמלא שלפי מה שפי' בצער יציאת הנפש יהיה כאן הכתוב מזכיר הנפש כמתמיה אחר שתצטער כל כך ביציאתה איך תחטא. ולפי מה שפי' שאינה שביעה במצות ירצה אחר שראוי לה שלא לשבוע במצות איך תחטא. ואיידי דמייתי קרא מפרש לכוליה: אינו מספיק כו' שאפילו לא היה ה' מטיב עם האדם רק ענין נשימתו אשר בה יחיה שההבל יוצא מתוך פיו ונכנס כנגדו האויר הקר ועל ידי זה יחיה. אין שכר האדם בכל מה שיתעסק במצות ובמע"ט מספיק להסד זה שעושה עמו ה'. והרד"ל פירש להבל היוצא מפיו. הבל דבור של חטא כמ"ש [איוב ל"ה] הבל יפצה פיהו. ומפני שהדבור הוא עיקר גדר מותר האדם מן הבהמה. לכן אין מספיק כל מע"ט שסיגל נגד חטא שבו עכ"ל: גם הנפש לא תמלא ר' ברכיה כו'. יש הסרון לשון בכאן והכי אי' בקהלת רבה גם הנפש לא תמלא אפילו הוצאת הנפש אינה ממלאת הגומא. כיצד הוצאת הנפש ר"י אמר כפטורין כו'. וה"פ שאפילו צער הנפש הגדול בעת יציאתה מהגוף אינו מספיק לכפר עונה. ומפרש ואזיל מהו צערה הגדול. דאמר הוא כפיטורי כו' ואמר כציפורן כו'. ומלוי הגומא דקך משל לפחת העבירה שהיא פוגמת בנפש ועושה כפחת וגומא בה. וכל צערה אינו מספיק להשלים חסרון זה: כפיטורין כו'. בפ"ק דברכות גבי מיתת אסכרה א"ד כפיטורי בפי הושט. פרש"י יש אוקייאנוס יש בו מקומות שאינו מקבל ברזל ומחברים לוחי הספינה ע"י חבלים ועקלים שתוחבין בנקביו ותוקעין אותו בדוחק לפי שהם גסים כמדת הנקב שהוא עגול כפי ושט: בציפורן היוצא כו'. זה אי' ג"כ סוף מס' מ"ק ופרש"י שם כחבל שיש בו קשר ויוצא בקושי מן התוכן. ובערוך פי' סיב של דקל שסותמין בו נקב הספינה וכשמכניסין אותה בנקב של ספינה שדומה לושט קולו הולך וחזק מאד. אבל קשה דהכא ובתנחומא סדר מקן סי' י' ובמס' מ"ק משמע דבשם יציאת נפש הוי כך. ובברכות לא קאמר אלא במיתת אסכרה ואע"ג די"א התם מיתת אסכרה בענין אחר לא משמע דפליגי נמי בשאר מיתות: בסולם כנ"ל וכן הוא בתנחומא. אבל המת"כ כתב בשם הערוך דצריך להיות כסילן. ומפרש המת"כ שהוא קוץ. ומתוך שהוא רטוב אינו נשבר ועומד בחזקו לבלע ולהשחית: ולא לפי בנו. אינו מספיק לזכות בנו לעוה"ב: ולא לריח רע. פי' שצריך שיהיה כל עמלו במצות ומע"ט שיהיה לו שם טוב ולא שם רע [יפ"ת]. והרד"ל פירש וז"ל ולא לריח רע כוונת העמל באשר הוא עושה יהיה בשביל שיוכל לקיים גופו ויושלם בפיו גדר המדבר כפי הרצון העליון ולא בשביל האכילה עצמה שאין סופה כ"א להתעכל לריח רע עכ"ל: לעצמה יגיעה פי' שיודעת שהשכר עיקרה לעוה"ב שהוא העולם הרוחני לנפש לבדה או לתחיית המתים שיהיה השארות לנפש בעולם לבד ולכן לא תשבע במצות כי אז תתענג בשכרה. אבל אילו חשבה שאין השכר אלא בעוה"ז לנפש ולגוף יחדיו. היתה שביעה מקצת מצות מאחר שחיי עוה"ז יש להם גבול קטן ותאמר די לי במצות אלו למה שאוכל לאכול בחיים אלו: לעירוני בן כפר: ג' כפויי טובה הן אין פירושו כפשט כפוי טובה שאינו מכיר הטובה להחזיק טובה לבעליו. אלא אורחא דמלתא נקט שמי שאינו שבע אינו מחזיק טובה. ומשום דבעי לפרש גם הנפש לא תמלא כפשוטו שאינה שביעה מתאוות העולם מייתי נמי הדומים לה: בשופע הרבה בלי שיעור: הארץ שבולעת כל הגשמים ומצמחת כל הפירות. ואיידי דמייתי הכא ארץ לא שבעה מים מייתי הך מילתא. ולהכי הקדים נטילה לנתינה מפני הארץ שע"י נטילתה המימות נותנת יבולה: והים שיורדי הים מרויחים הרבה בפרקמטיא. וכשנשברת האניה מפסידים הרבה: והמלכות הקרב אליה מרויח הרבה וג"כ נוטלת הרבה באחרוניו. וטעם המאמר לאזהרה. שיזהרו הרבה ברשות ובירידת הים: ו"פ כתיב כאן נפש. בפרשה בענין חטא ומעילה. אבל נפש אשר תגע ונפש כי תשבע לא מני משום דלא כתיב גבי חטא בהדיא: אלא בזכותיך שתכלית המין האנושי שלמות הנפש. וס"ל שהעולם השפל תכלית כל הבריאה כפשט דעת חז"ל: (ג) גם בלא דעת כו'. משום דקרי לשגגה חטא מייתי מהאי קרא דגם השגגה קרובה למזיד וכדמסיים תדע לך כו'. ואיידי דמייתי ליה מפרש ליה בכמה אנפי כדרך המדרש: משל לאורח רמז לווסת נדות של אשה שהיה רגיל לבא עם הנץ החמה. ובעלה שכח ושמש מטתו קודם הנץ החמה באופן שבביאתו פירסה נדה שאע"פ שזה שוגג גמור. בלא טוב קאי שאילו הי' נזהר במה שאמרו חז"ל שיפרוש עונה א' סמוך לוסתה לא היה נכשל וכ"ש אילו ידע וזכר שהוסת היה עתיד לבוא בהנץ החמה ושיש לפרוש עונה אחת סמוך לוסת ועכ"ז לא נזהר ושמש מטתו וסמך על דעתו שלא תפרוש נדה מיד כי זה חוטא קרוב למזיד. ופירש ולא עוד אלא ואץ ברגלים ואין צריך לומר מי שהוא אץ ברגלים: לאחד שהיה לפניו כו'. רב נמי מפרש קרא כרבינא אלא דמוקי ליה בלוקח נבלה. וה"ק מי ששכח שסיתה כאן חנות מוכרת נבלה ולזה נכשל מ"מ קאי בלא טוב דהו"ל לאסוקי אדעתיה וכ"ש מי שידע שיש כאן חנות מוכרת נבלה ואפ"ה לא נזהר כראוי ולקח מהנבלה וסמך שהוא מחנות של כשרה דזה קרוב למזיד שהיה לו ליזהר מאד: ר' יוחנן פתר קרא כו'. גם ר' יוחנן מפרש קרא כרבינא אלא דמוקי ליה בענין שבת. וה"ק מי ששכח שהיה שביל אחת מלא קוצים ולזה נכשל והלך בו אפ"ה קאי בלא טוב שהיה לו ליזהר. וכ"ש מי שידע שיש שביל אחת מלא קוצים ואפ"ה לא חזר כראוי והלך בו וסמך שהוא השביל השפוי או שסמך על דעתו שלא יתלשו הקוצים ברגליו דזה קרוב למזיד: מלא קוצין ושכח כו'. בבבלי [ערובין ק'] מסקינן שמותר להלך ע"ג קוצין בשבת. והויק"ר הוא אגדה ירושלמית סובר כדעת הירושלמי [שם ושלהי ביצה] דאסור [רד"ל]: שפוי פי' סלולה וישרה ומסוקל: ר' יוחנן ורשב"ל הם מפרשים לקרא בענין ההליכה לבהמ"ק להקריב קרבנות. ולר' יוחנן היינו דווקא בחטאות ואשמות שהן באין על חטא דבכה"ג לא טוב לבוא לבהמ"ק כי יותר טוב שיזהר ולא יבא לעשות כאלה. אבל בנדרים ונדבות אין רע כי אינם באים על חטא. וקרא ה"ק גם בלא דעת כו' דלא מבעיא החוטא בדעת שהוא רע אלא גם נפש כי תחטא בלא דעת לא טוב. וגם כי אץ ברגלים שירגיל רגליו להביא קרבנות הוא חוטא. ולרשב"ל אפי' בנדרים ונדבות אינו טוב להרגיל לבוא לבהמ"ק מפני קדושת הבית שאין לבוא שם אלא ע"ד הרחוק. וס"ל דרישא דגם בלא דעת מיירי בחוטא בשוגג. וסיפא דכתיב ואץ ברגלים חוטא מיירי בכל המרבה לבוא בקרבנות. וקרא רבותא קאמר שלא יחשוב להגלל החוטא בשוגג בקרבנו שהרי המרבה בהן חוטא אפילו בנדרים ונדבות וכ"ש בחטאות ואשמות: אלו הזדונות לאשמועינן שע"י השוגג יבוא לחטוא גם בזדונות ברוע ההרגל. וז"ש תדע שהיא שגגה ועושה אותה חטאת כלו' שמביאה לחטא המזיד. וכדאיתא בתנחומא ובילקוט פרשה זו לא יגור אדם על העבירה שעשה בשוגג אלא שנפתח לו פתח שיחטא אפילו במזיד: עושה אותה חטאת. ולשון חטאת מזיד משמע. והא דתניא בפ' הממונה חטאות אלו שגגות וכה"א נפש כי תחטא בשגגה. לאו למימרא דחטאת משמע שגגה. אלא דהוא לשון מושאל על השוגג מטעמא דאמרינן הכא. משא"כ עון ופשע שאינו מושאל בשום מקום על השוגג: (ד) עשרה דברים כו'. גם בזה בא לתת טעם למה התכרה הנפש ולא קאמר איש כי יחטא. וקאמר משום דהיא למעלה מהעשרה דברים אלו. מתמה עליה איך תחטא: י' דברים כו'. לעיל פ"ג סי' ד' מני י' דברים שמשמשים את הגוף לענין העברת המזון. שהמזון יוצא ונכנס בהם. והכא מיירי בכל צרכי האדם דהיינו הקול ושחוק ושינה וזולתם להכי מני כל האברים הפנימים שפעולות אלו נתלה בהם: הושט למזון בברכות דף ס"א אי' הושט מכנים כל מיני מאכל: וכבד לחימה ע"י שהדם מתבשל בו יהיה סבה כי יחם לבבו. וחשיב לה בכלל תשמיש הנפש שעי"ז יהיה נשמר מהמתקוממים כנגדו. משא"כ אם לא יתעורר להעלות חימה ולנקום נקם כנגד המזיקים אותו. דלא הוו שבקי ליה חיי: והריאה לשתייה שהיא שואבת כל מיני משקין: לטחון טוחן המאכל. והמסס בבהמה הוא הקורקבן בעוף: לשחוק לשון שחוק ונחוק: וקיבה לשינה לפי שיעלו האידים ממנה: והמרה לקנאה מלד שהיא משכן האדומה. וגם הקנאה נחשבת התשמיש הנפש שעי"ז יתעורר לבקש התועלת אליה לקנאתה באחרים שנמצא בידם הדברים ההם ולולי זה לא היה מתעורר לבקשת המועיל: והלב גומר ובקהלת פסוק מעשרה שליטים גרס לב מבין לשון גומר. ונראה דהכא נמי גרסינן הכי. ומ"מ ליתנייהו רק עשרה דהמסס וקיבה דכי הדדי נינהו חשיב להו כחד. והיינו דהתם לא חשיב קיבה שאינה נמנה לעצמה: אני עשיתיך למעלה כו'. כלו' שאינה מכירה בחסד ה' שעשתה למעלה מכולן וחוטאת כנגדו כדרך כפויי טובה: (ה) משל למלך כו'. משום דקשה ליה לר' ישמעאל מהו נפש כי תחטא ולא קאמר איש. לכן בעי ר' ישמעאל לתרוצי דמשום דנפש טענה שהיא אינה חוטאת וכן טען הגוף וכו' והקב"ה מוצא חטאתם בהוסדם יחד. לכן פרט הנפש לבדה לומר שאין לה התגלות מפני שאינה חוטאת כשהיא לבדה. וס"ה

אחד חגר ואחד סומא ואמר להן הזהרו על בכורות הנאות האלו. לימים אמר חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס. א"ל סומא הבא ונאכל א"ל חיגר וכי יכולני להלך. אמר סומא וכי רואה אני. רכב חיגר על גבי סומא ואכלו את הבכורות והלכו וישבו להם איש במקומו. לימים נכנס המלך באותו הפרדס אמר להן היכן הם הבכורות הנאות א"ל סומא אדוני המלך וכי רואה אני. א"ל חיגר אדוני המלך וכי יכול אני להלוך. אותו המלך שהיה פיקח מה עשה להן הרכיב חיגר ע"ג סומא והתחילו מהלכין אמר להן כך עשיתם ואכלתם את הבכורות. כך לע"ל הקב"ה אומר לנפש מפני מה חטאת לפני אמר לפניו רבון העולמים אני לא חטאתי הגוף הוא שחטא משעה שיצאתי ממנו כצפור טהורה פורחת באוירה אני מה חטאתי לפניך. אומר לגוף מפני מה חטאת לפני. אמר לפניו רבון העולמים אני לא חטאתי נשמה היא שחטאת משעה שיצתה ממני כאבן שהושלך ע"ג קרקע אני נשלך שמא חטאתי לפניך. מה הקב"ה עושה להן מביא נשמה וזורקה בגוף ודן שניהן כאחד יד שנא' (תהלים נ) יקרא אל השמים מעל וגו' יקרא אל השמים מעל להביא את הנשמה ואל הארץ להביא את הגוף לדין עמו. תני ר' חייא משל לכהן שהיה לו שתי נשים אחת בת כהן ואחת בת ישראל ומסר להן עיסה של תרומה וטמאוה. אמר להן מי טמאה את העיסה זו אומרת זו טמאתה וזו אומרת זו טמאתה. מה עשה הכהן הניח לבת ישראל והתחיל מדיין עם הכהנת. אמרה לו אדוני כהן מפני מה אתה מניח את בת ישראל ומדיין עמי והלא לשנינו מסרתה כאחת. אמר לה זו בת ישראל ואינה למודה מבית אביה אבל את בת כהנת ואת למודה מבית אביך לפיכך אני מניח את בת ישראל ומדיין עמך. כך לע"ל הנפש והגוף עומדין בדין מה הקב"ה עושה מניח הגוף ומדיין עם הנשמה והיא אומרת לפניו רבון העולמים שנינו כאחת חטאנו מפני מה אתה מניח את הגוף ומדיין עמי. אמר לה הגוף מן התחתונים הוא ממקום שהן חוטאין אבל את מן העליונים ממקום שאין חוטאין לפני לפיכך אני מניח את הגוף ומדיין עמך: (ו) תני חזקיה (ירמיה נ) שה פזורה ישראל למה טו נמשלו ישראל לשה מה שה הזה לוקה על ראשו או באחד מאבריו וכל אבריו מרגישין כך הן ישראל אחד מהן חוטא וכולן מרגישין. (במדבר טז)

האיש אחד יחטא תני רשב"י משל לבני אדם שהיו יושבין בספינה נטל א' מהן מקדח והתחיל קודח תחתיו אמרו לו חביריו מה את יושב ועושה אמר להם מה אכפת לכם לא תחתי אני קודח אמר לו שהמים עולין ומציפין עלינו את הספינה. כך אמר איוב (איוב יט) ואף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי. אמרו לו חביריו (שם לד) כי יוסיף על חטאתו פשע בינינו יספוק אתה מספיק בינינו את עונותיך. א"ר אלעשא עכו"ם אחד שאל את ריב"ק כתיב בתורתכם (שמות כג) אחרי רבים להטות אנו מרובים מכם מפני מה אין אתם משוין עמנו בע"ז. א"ל יש לך בנים א"ל הזכרתני צרתי. א"ל למה. אמר הרבה בנים יש לי בשעה שהן יושבין על שולחני זה מברך לאלהי פלוני וזה מברך לאלהי פלוני ואינם עומדים משם עד שמפצעין את מוחן אלו את אלו. א"ל ומשווה אתה עמהן א"ל לא. אמר לו עד שאתה משווה אותנו לך השווה את בניך. נדחף והלך לו. כיון שיצא א"ל תלמידיו רבי זה דחית בקנה רצוץ. לנו מה אתה משיב. א"ל בעשו כתיב ביה שש נפשות וכתיב בו נפשות הרבה דכתיב (בראשית לו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו. וביעקב ע' נפש וכתיב ביה נפש אחד דכתיב (שמות א) ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וגו'. אלא עשו שהוא עובד לאלהות הרבה כתיב ביה נפשות הרבה אבל יעקב שהוא עובד לאלוה אחד כתיב בו נפש אחת ויהי כל נפש וגו': (ז) טז ר' יוחנן וריב"ל. ר"י אמר ה' פעמים אמר דוד ברכי נפשי את ה' כנגד חמשה ספרי תורה ריב"ל אמר כנגד חמשה עולמות שאדם רואה. (תהלים קג) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו. בשעה שהוא נתון במעי אמו. (שם) ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו. בשעה שהוא יוצא ממעי אמו אמר לה לא תנשיי גמליי טבייה דגמלית עמך. (שם) ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו. (שם) ברכי נפשי את ה' בשעה שעומד על קומי שלו ויוצא לפרגמטיא. (שם קד) ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד בשעת פטירתו של אדם מן העולם ואחת לע"ל. (שם) יתמו חטאים מן הארץ וגו' (שם) ברכי נפשי את ה' הללויה. רבי שמואל בר נחמן בשם ר' יוחנן אמר ק"כ מזמורים אמר דוד ולא חתם בהם הללויה עד שראה במפלתן של רשעים

יד יוסף יד ספרי פ' כ' פיסקא ט"ו : טו מכילתא פ' יתרו פסוק ואתם תהיו לי ממלכת וגו'. ילקוט ירמיה רמז של"ד : טז ברכות פ"ק. שוח"ט מזמור ק"ג. דב"ר פ' ב' :

ענף יוסף

פרשה ד (ו) [מה השה הזה לוקה כו' וכל אבריו מרגישים]. הקשה בספר יד יוסף הא כל בעלי חיים כן אם אחד מאבריו לוקה כל אבריו מרגישין. ועמ"ש בענף. אבל הוא כתב דזה ודאי לא קשה למדרש למה נמשלו ישראל לשה ולא לבריה אחרת. דא"כ יהיה קשה קושיא זו גם על כל שמות הנטיים והמשלים אשר נקראו בהנה בתנ"ך. ועוד שהרי כמה פעמים קראן הכתוב לישראל בל' הזה כמו והאתנה צאני צאן מרעיתי וכמוהו. וא"כ יהיה קשה על המדרש למה תפס דוקא הפסוק הזה של שה פזורה ישראל. אלא דקושית המדרש הוא למה קראם הכתוב בלשון יחיד שה פזורה ולא קראם בלשון רבים שיות פזורות. וע"ז תירץ המדרש שפיר שלכן קראם בל' יחיד לומר לך מה שה שהוא יחיד אחד מכן לוקה וכל האברים מרגישין אף ישראל שהמה כגוף אחד אם אחד מהם חוטא או לוקה כולם מרגישים: [ובעשו כתיב ביה שש נפשות כו']. כן לא מצינו לו בניה פי אם תמצא (עמ"ש בענף) או אפשר דבת א' היה

מתנות כהונה

שמא חטאתי גרסי'. זו טמאתו. על חברתה אומרת כן: למודה מבית אביה. איך תשמור את התרומה: במקום שאין חוטאין. והי' לך לשמור את עצמך מן החטא: יספוק דרש לשון סיפוק: נדחף כלומר נדחה בתשובה זו. וקראם נפש. לומר שיאחרו לעולם באחדות ולא יפנו אחר רוב האומות: לאלהות הרבה. לפיכך רובם אינו רוב כי כרובם כן יש להם אלהות הרבה: במעי אמו. שנא' וכל קרבי וע"ש קרבי אמו שדר בתוכן כך פירש"י ז"ל פ"ק דברכות (יד): לא תנשיי כו' פי' לא תשכח הגמול הטוב שגמלתי עמך. ונראה לגרוס דגמל עמך פי' שגמל עמך הקב"ה שהוליאך לאויר העולם שעליו נאמר העושה גדולות עד אין חקר וגו' כדאיתא במדרש תהלים: קומי קומתו ומעמדו ודרש מקומה לשון קומה ומעומד: בשעת פטירתו וכו'. סיפיה דקרא קדייק

עץ יוסף

וה"ה שאין התגלות הגוף לבדו כלום. וחד מינייהו נקט קרא. ולהכי מייתי משל הפרדס וכו'. אבל ר' חייא מהדר לקמן בסמוך כי עיקר הדין עם הנפש כי היא מהעליונים. ולכן פרט הכתוב הנפש ולהכי מייתי משל לכהן כו': משל למלך כו'. פי' שטענתם הוא מאחר שכל אחד לבדו בלתי יכול לעשות מעשה נגמר. אין ראוי ליענש על מעשה העבירה. דהו"ל כשתים שעשו מלאכה בבת שפטורים מהעונש האמור. ומ"ש הנשמה הגוף עבר על כל המצות כו' ה"ק אני לבדי לא חטאתי. הגוף הוא שסייע אותי. והקב"ה משיבם מאחר שכל אחד אין יכול לעשות עבירה אלא ע"י ההתחברות. הרי הם חייבים. אחרי שכל אחד עושה מה שאפשר לו לעשות. וזה דומה למשא שאין אחד יכול להוליאו והוליאו שנים. שמהם חייבים: בכורות לשון ביכור ר"ל פירות בכורות: ואחד סומא שאם ירלה החגר אדם נכנס יגיד לו והוא יעמוד לפניו וימנענו משלוח יד בפרדס: פורחת באויר כי הנפש מצד טבעה אינה קשורה במאווי העולם. רק כוספה חזק לדבק בה'. והנו המליצה שהיא פורחת באויר. וא"כ סיבת החטא אינה תלויה בה רק מצד סבה חיצונית. וא"כ לא נהפך עליה לחטא: אני לא חטאתי כו'. שהגוף אינו פועל מאומה כי אם מתפעל בהכרח מפני נפש התאוה המעוררו. וא"כ הוא לא עשה מאומה. מביא את הנשמה וזורקה בגוף. פי' שמחברן ממש ומקימם בתחייה: להביא הנשמה כו': ור"ל שהקב"ה יקרא אל השמים והארץ ממש כדי שהשמים יביאו הנשמה היושבת אצלם. והארץ תביא הגוף השוכן בה: את הגוף לדון עמו. פי' אל תקרא עמו אלא עמו שיהיה גם הגוף נידון ביחד עם הנשמה. שמאחר שמאז כשהיו בהתחברם יחד היו יכולים אז לפעול זה בזה. שאז שולט הבחירה שיש ביד הנפש לכוף ליצורי הגוף. ויש ביד הגוף לפעול כפי התכונות הנפש השכלי. ולכן ידונו שניהם יחד: משל לכהן כו'. ערך המשל לומר שאע"פ שאין טבע הנשמה אהרי טולה בגוף דומה לטבע העליונים שמהם לוקחה שהרי נתחדש בה בחירה ואפשרות על החטא. מאח"כ העליונים. מ"מ ע"י שהיא מהעליונים ראוי לה לנטות מפני הרגלה הראשון לזכות. כאילו היא בת כהן שנאמן לכהן שע"י שהיא למודה מבית אביה ראוי שתהיה זהירת בטהרה ככהן כרה יתה: זאת אומרת כו'. ר"ל שבאמת שתיהן פשעו בשמירת העיסה שנטמאה. אלא שכל אחת מתגלגלת שחברתה היתה עיקר בפשיעה. ומ"מ שתיהן פושעות שסמכו זו על זו. ולכן אמרה לבעלה מסרת שמירתה. וכן בנמשל אע"פ שהנפש מוליא טענה שהגוף עיקר החטא. אלהר שגם היא חטאה קלת שלא נשמרה מהחטא. ועוד שגיהנם טוב לה לטהרה אינה פוגעת לגמרי אלא לפתות יפוה אותה בדין כיון שגיהנם תטלו ביחד: (ו) תני חזקיה כו'. בא לדרוש מ"ש נפש לשון יחיד. וכן ר' אלעשה דלהגן [רד"ל]: מה שה זה לוקה כו'. שע"י שהשה דקה והגוסה משאר בהמות מרגישים בנער ספי. וע' בענף: אחד מהם חוטא כו'. וה"ה בבלקום אחד כולן מרגישין אלא דאין ענין לזה בהאי קרא. אבל היות הכל מרגישין על אחד הוא שייך לקרא דמיירי בגלות ישראל שעם היות בהם לדיקים גדולים לקו בגלות מפני הרשעים: האיש אחד יחטא ר"ל שמשה סדר דבריו דרך תימא שאין הדעת נותנת שתכלה כל העדה בעון היחיד. ולא נפתר לו ה' והפיל הטוגש על דעת קרח בלבד. הרי ממילא למדנו שיהיה אויה הרגש על כל ישראל מפני חטא היחיד אע"פ שלא יהיה כליון. דבודאי לא היה דבר ה' תחלה בלי שום טעם: משל לבני אדם כו' טעם המשל לומר שסבת הרגש חטא היחיד על הכלל לפי שע"י התחברותם הקוף היולא עליו פוגע ג"כ באחרים. וזה כמים הנכנסים בנקב הקודח

תחתיו ואחר אשר נכנסין שם מתפשטים על כל הספינה: מקדח עגבע"ר בלשון אשכנז: חביריו כי יוסיף. לאו דוקא חביריו דאליהו לחוד הוא דקאמר ליה: מספיק לשון הכאה והכטה כמו ויספוק את כפיו: אין אתם משוין עמנו בע"ז. ר"ל לכבד שרי מעלה שהם עיקר של ע"ז להסכם שייטיבו ויריעו. וה"ק ליה שמאחר שכל הגוים מודים בכבוד הסיבה הראשונה וכמ"ש מי לא ייראך מלך הגוים. וכמ"ש בכל מקום מוקטר וגו' ועכ"ז דעתם לכבד השרים שהנהגת עולם השפל מסורה בידם למה לא תסכימו אתם בזה. והשיבו ריב"ק שאי אפשר זה שהרי או"ה לא השווה דעתם מי מהשרים העליונים הגדול שנודה שההנהגה בידו: נדחף כלו' נדחה בתשובה זו: בקנה רצוץ פי' בקנה שבור ר"ל בתשובה קלה שאין זו תשובה מספקת דנהי שאין להסכים עם אחד מהאומות לתלות ההנהגה ביד אחד כי לא נדע מי הגדול. אבל אפשר לכבד את כולם כיון שההנהגה מסורה בידם איש איש על עבודתו ועל משאו. ותשובת ר' יהושע ב"ק להם שאחר שכל אחד ממונה על דבר אחד ואין כח ביד אחד לבדו בהנהגת המציאות אין ראוי שיעבד אחד מהם שאי אפשר שיהיו מנהיגים רבים אלא אחד. ולכן הכרח לומר שהם מוכרחים במנוייהם ואין בידם לשנות את תפקידם. ועוד שאין כח מוחלט ביד אחד להשפיע אפי' דבר אחד אם לא בצירוף כוכבים אחרים במקומות מתחלפין כמ"ש בעל העקרים. וזהו ענין הנפשות שזכר שכל ישראל להיות תכליתם אחד להשארות הנפש. כולם נפש אחת ורצון אחד. אבל האומות שזה מבקש עושר ועובד לכוכב פלוני לתקותו. וזה מבקש שררה ועובד לכוכב פלוני לתקותו. הם נפשות ודעות רבות: כתיב ביה שש נפשות. ר"ל היינו עם עשו. וביעקב כתיב ע' נפש היינו עם יעקב כדאיתא בב"ר פ' ל"ד וע"ש מ"ש: נפשות הרבה דכל לשון רבוי: (ז) ר' יוחנן משום דק"ל מה טעמיה נפש כי החטא ולא קאמר איש. יהיב ר' יוחנן טעמא שלהיותה קדושה מיוחסת לתורה שעל כן נאמר חמשה זמני ברכי נפשי כנגד ה' ס"ת לכן יתמה הכתוב על היותה חוטאת. וריב"ל יהיב טעמא לפי שראתה חמשה עולמות יש לתמוה עליה. איך תשכח חסדי ה' שגמלה לה בהחמשה עולמות והטיבה לו: במעי אמו כלו' דקרא מיירי על הזמן הזה דקאמר כל קרבי ע"ש קרבי אמו שדר בתוכן. אבל זמן הודייתו כשגדל היתה כשסרתה רה"ק עליו הודה לה' על כל הטוב שראה בזמן הזה: לא תנשיי כו'. לא תשכח הגמול הטוב שגמל עמך הקב"ה. והיינו מה דאי' בברכות פ"ק מאי כל גמוליו א"ר אבהו שעשה לה דדים במקום בינה. טעמא מאי. אמר רב יהודה כדי שלא יסתכל בערוה. ר' מתנה אמר כדי שלא יינק ממקום הטינופת: דגמלית עמך נ"ל דגמל עמך: על קומי שלו. קומתו ומעמדו. והוא על היות ה' עמו בכל מקום הטכתו להורות לפניו את הדרך. ועל זה אמר בכל מקומות ממשלתו: אלהי גדלת מאד וגו' תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון. הרי דמיירי מיום המיתה כדאיתא בברכות פ"ק. והא דבירך ה' על זה. משום דכתיב שם בסיפא דקרא תשלח רוחך יבראון דהיינו בתחיית המתים על זה בירך לה' שבחסדו יהיה לצדיקים תקוה במותם שישובו ויחיו לקבל שכר מצות שעשו בעוה"ז [רש"א]: לע"ל יתמו חטאים כו'. כדאמר בש"ס לפי שבעוה"ז פרעה נידון בפני עצמו. סיסרא בפני עצמו. סנחריב בפני עצמו. וכל אחד בפני עצמו. אבל לע"ל כולם נידונים בבת אחת שנאמר יתמו חטאים מן הארץ: מאה ושלשים מזמורים כצ"ל כדאמר בפ"ק דברכות. ואע"ג דק"ד הוין. כבר פירש שם דאשרי האיש ולמה רגשו חדא פרשה היא. או צריך להיות מאה ושני

רשעים שנאמר יתמו חטאים מן הארץ וגו׳ : (ח) וכי מה ראה דוד להיות מקלס בנפשו להקב״ה יז אלא אמר הנפש הזו ממלאה את הגוף והקב״ה ממלא את עולמו שנא׳ (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ וגו׳ תבא הנפש שהיא ממלאה את הגוף ותשבח להקב״ה שהוא ממלא את כל העולם . הנפש הזאת סובלת את הגוף והקב״ה סובל את עולמו שנא׳ (ישעיה מו) אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול . תבא הנפש שסובלת את הגוף ותקלס להקב״ה שהוא סובל את עולמו . הנפש מבלה את הגוף והקב״ה מבלה את עולמו תבא הנפש שהיא מבלה את הגוף ותקלס להקב״ה שהוא מבלה את עולמו שנא׳ (תהלים קב) המה יאבדו ואתה תעמוד וכלם כבגד יבלו . הנפש הזאת יחידה בגוף והקב״ה יחיד בעולמו תבא הנפש שהיא יחידה בגוף ותקלס להקב״ה שהוא יחיד בעולמו שנא׳ (דברים ו) שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד . הנפש הזאת אינה אוכלת בגוף והקב״ה אין לפניו אכילה תבא הנפש שאינה אוכלת בגוף ותקלס להקב״ה שאין לפניו אכילה שנא׳ (תהלים נ) האוכל בשר אבירים וגו׳ . יח הנפש הזו רואה ואינה נראה והקב״ה רואה ואינו נראה תבא הנפש שהיא רואה ואינה נראה ותקלס להקב״ה שהוא רואה ואינו נראה שנאמר (זכריה ד) עיני ה׳ המה משוטטים בכל הארץ . הנפש הזו טהורה בגוף והקב״ה טהור בעולמו תבא הנפש שהיא טהורה בגוף ותקלס להקב״ה שהוא טהור בעולמו שנא׳ (חבקוק א) טהור עינים מראות רע . יט הנפש הזאת אינה ישינה בגוף והקב״ה אין לפניו שינה תבא הנפש שאינה ישינה בגוף ותקלס להקב״ה שאין לפניו שינה שנא׳ (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן :

פרשה ה

(א) אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה׳ לחטאת . זש״ה (איוב לד) והוא ישקיט ומי ירשיע וגו׳. א דרש ר״מ והוא ישקיט מעולמו יסתיר פנים מעולמו כדיין הזה שהוא מותח את הוילון מבפנים ואינו רואה מה נעשה מבחוץ כך אמרו דור המבול (איוב כב) עבים סתר לו וגו׳ . אמרו לו דייך מאיר אלא והוא ישקיט ומי ירשיע נתן שלוה לדור המבול ומי בא וחייבן ומה שלוה נתן להם (שם כא) זרעם נכון לפניהם עמם וצאצאיהם לעיניהם . רבי לוי ורבנן ר׳ לוי אמר לג׳ ימים היתה אשה מהן מתעברת ויולדת נאמר כאן נכון ונאמר להלן (שמות יט) היו נכונים לשלשת ימים מה נכון האמור להלן ג׳ ימים אף נכון האמור כאן לג׳ ימים ורבנן אמרי ליום אחד היתה אשה מתעברת ויולדת נאמר כאן נכון ונאמר להלן נכון (שמות לד) והיה נכון לבוקר מה נכון האמור להלן יום אחד אף נכון האמור כאן יום אחד . וצאצאיהם לעיניהם שהיו רואים בניהם ובני בניהם. (איוב כא) ישלחו כצאן עויליהם יניקיהון א״ר לוי בערבייא קורין לינוקא עוילא . ילדיהם ירקדון כאילין שדיא. כמה דתימא (ישעיה יג) ושעירים ירקדון שם כיצד כיון שהיתה אחת מהן יולדת ביום היתה אומרת לבנה לך והבא לי צור ואני חותכת את שורך וכשהיתה יולדת בלילה היתה אומרת לבנה לך והדליק לי את הנר ואני חותכת את שורך . עובדא הוה בחד איתתא דילידת בלילה ואמרה לברה אזיל ואדליק לי בוצינא ואנא קטע שורך אזל למדלקה בוצינא ופגע ליה שידא שריהון דרוחתא עם דמתעסקין דין עם דין קרא תרנגולא א״ל אזיל גלוג לאמך ואמור לה אילולי דקרא תרנגולא הוינא קטיל לך א״ל אזיל גלוג לאמא דאמך דלא קטעת אמי שורי דאי קטעת אמי שורי הוינא קטיל לך לקיים מה שנ׳ (איוב כא) בתיהם שלום מפחד מן המזיקין ולא שבט אלוה עליהן מן היסורים . וכשהסתיר פניו מי אמר לו לא עשית כשורה . ובמה הסתיר פניו מהן הביא עליהן את המבול (בראשית ז) וימח את כל היקום וגו׳ . על גוי ועל אדם יחד גוי זה דור המבול אדם זה נח . יחד היה לו להעמיד את עולמו מאדם אחד . יחד היה לו להעמיד את עולמו מאומה

אחת

יד יוסף יז ברכות פ״ק. שוח״ט מזמור ק״ג. דב״ר פ״ב . תנחומא ס׳ חיי שרה. פדר״א פ׳ ל״ד . ובתיקונים ריש תיקון י״ג: יח פדר״א פ׳ ל״ד: יט פדר״א פ׳ ל״ד : פרשה ה א ב״ר פ׳ ל״ו. ילקוט איוב :

מתנות כהונה

קדייק דכתיב תסתיר פניך יבהלון וגו׳ הכי איתא פ״ק דברכות : ממלאה הגוף . שאין מקום רק ממנה: סובלת כלומר נושא אותו ובלעדה חייו אינו חיים : מבלה הגוף . כלומר שהיא קיימת אחר מותו והוא מתבלה בעפר : יחידה כלומר עצם נבדל ואין לו חבר לגוף להדמות לעצמותה : אינה אוכלת בגוף . אכילה ממש אבל אחר הפרדה נזונת מזיו שכינתו יתברך או גם בגוף תורה ומצות ומחשבות טובות היא לחמה ומן קדשים תאכל : דייך מאיר . כלומר די לך ושתוק שלא דרשת יפה : ומי בא וחייבן . בתמיה מי יכול ליטול מהן אותו שלוה ובילקוט גרס לא נתנה שלוה כו׳ אלא לחייבן : כאילין שדיא . פי׳ שדים: לבנה שנולד ביום ההוא: ויניקיהם בניהם ובנותיהם: שורך שיבורך: עובדא מעשה : דילידת שילדה : לברה לבנה הנולד באותו שעה : בוצינא נר : קטע הותך : שריהון כו׳. השר של הרוחות רעות : עם דמתעסקין וכו׳ . בעוד שהם מתאבקים זה עם זה לגלח זה את זה: קרא התרנגול. שהגיע זמן הבוקר ואין עוד רשות לשדים שנא׳ תזרח השמש יאספון : א״ל השד לתינוק : זיל גלוג . פי׳ השתבח לפני אמך ותן תודה לאל ורש״י פי׳ אמור לפני אמך אילולי כו׳: לאמא דאמך . כלומר דרך הפלגה : פחד מזיקי׳. כד״א מפחד בלילות: כשורה ישורנה קדרים : גוי זה דור המבול כו׳. באותו פעם שאבד את אלו הגיל את זה: היה לו. כן היה טוב בעיניו כדי שלא יחלק לכם שוב: אומה אחת. אלו בניו :

לא

ענף יוסף

היה לו לכל ספחות כדכתיב ואת בנותיו יפול זה הלשון אף על אחת כמ״ש הרמב״ן שם בפסוק בניו גו׳ בנותיו ובנות בניו . אך קשה דהא בבר כתיב ואת בניו ואת בנותיו . וא״כ ע״כ נפשות ביתו לא עלייהו קאי (מהרש״ש) : [הנפש הזו ממלא את הגוף והקב״ה ממלא את עולמו כו׳ הנפש הזו טהורה כו׳) . ר״ל כענין הנשמה אף שמתפשטת בכל פרטי אברי האדם . הנקיים וגם המלאים לכלוך טינופת וזוהמא . ועכ״ז אינם חוצצים כלל לענין טהרתה . ובקדושתה וטהרתה עומדת . כן הענין אם שהוא ממלא את כל וכל המקומות . מקומות הטהורים והמקודשים. ואפר אינהם טהורים . אעפ״כ אינם חוצצים כלל ולא גורמים שום שינוי חלילה לקדושת טהרת עצמותו ואחדותו הפשוט יתברך (ספר נפש החיים) ונראה שזהו שיסד בשיר היחוד יום רביעי כל מנופת לא יטנפוך . ובחנם מחקו המבקשים . שלא הבינו הכוונה :

נתן

עץ יוסף

ושני מזמורים . וכדאיתא בילקוט תהלים מזמור ק״ד ולמנצח על מות ולמה ה׳ ג״כ חדא פרשתא. והרד״ל גרס ק״ד מזמורים כו׳ . וגם הרש״ם כתב ח״ל נ״ל מאה וארבעה וע׳ ברכות סוף ד׳ ס׳ והיה כתוב ד׳ וטעה המעתיק בינו לך׳ פשוטה והעתיק עשרים עכ״ל : (ח) להיות מקלס בנפשו . ולא קאמר אברך את ה׳ שיכלול הנפש והגוף ומדקלס בהנפש ש״מ שיש איזו יחוס לקלס לה׳ עם הנשמה יותר מהגוף . ומהו היחוס . ומשני אלא דוד אמר כו׳ : ממלאה את הגוף. זה ידוע כי האדם נקרא עולם קטן בכל ענייניו . והיינו גופו של אדם. וקאמר דהנשמה שהיא רוחנית היא ממלאה את הגוף שהוא עולם קטן בדמיון אחד עם הקב״ה שהוא ממלא עולמו [רש״א] : ממלאה את הגוף אע״פ שלא נמצא בה מציאות מורגש היא ממלאה כל הגוף שמציאותה ותועלתיה מתפשטים בכל הגוף . וכן הקב״ה ממלא עולמו שאע״פ שאינו נתפס במקום מלא כל הארץ כבודו וכמ״ש רז״ל שאין מקום פנוי בלא שכינה והשכינה בכל מקום. והוא ענין השגחתו שמתפשטת בכל העולם : סובלת את הגוף שעל ידה הוא מתנועע ובלעדה הוא נופל מת . שחיות הגוף וקיומה תלוי בה. כי היא הצורה. והגוף לחומר לה : והקב״ה סובל עולמו . היינו שנושאו ומעמידו כאומר תולה ארץ על בלימה וכן היותו מניע כל העולם : מבלה הגוף כלו׳ שהיא קיימת אחר מותו והוא מתבלה בעפר : יחידה בגוף כלו׳ עצם נבדל ואין לה חבר בגוף להדמות לעצמותה : אינו אוכל בגוף כלו׳ הנפש המשכלת אינה צריכה לדבר מאכל בעצם. רק הגוף אין ביכולתו לקבל הנפש בקרבו מבלעדי מאכל המחזיק כחו . אבל התורה והמצות והמעשים טובים ומחשבות טובות היא לחמה . וכן אחר הפרדה מהגוף נזונית מזיו השכינה : רואה ואינה נראית פי׳ שמשגחת בגוף ואינה נראית לנו שאין מהותה מושג : והקב״ה רואה ואינו נראה . ר״ל שהוא משגיח בכל העולם ואין נסתר מנגד עיניו . ואינו נראה שמהותו נעלם מהכל : טהורה בגוף שאין לה ערוב בחומר : והקב״ה טהור שהוא נקי מחומר שהוא שכל נבדל מחומר ואין לו שום ערוב בדבר גשמי . או פירושו שהנשמה טהורה בגוף שאין החטא אלא מצד החומר . והקב״ה טהור שהוא נקי מכל חטא וגנות כי לא אל חפץ רשע הוא . וזהו דמייתי הכא קרא טהור עינים מראות ברע : אינה ישנה בגוף פי׳ אין כחה בטל רגע מפעולתה בגוף וכדאיתא בב״ר פ׳ י״ד בשעה שהאדם ישן הנשמה עולה ושואבת לו חיים . וכן מ״ש הקב״ה אין לפניו שינה פי׳ שאין בו בטול מפעולותיו כי בטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית . ואילו יצויר סלוק כחו מהעולם רגע יחדיו ישופו . והיינו דמייתי הנה לא ינום ולא יישן שר״ל שהשגחתו מצויה תמיד :

פרשה ה (א) זש״ה והוא ישקיט . משום דק״ל מאי לאשמת העם . בעי לפרש דמשיח כלבור ור״ל שאין ה׳ נושא פנים לצבור ספי מיחיד אלא משוה אותם ליחיד כדלקמן סוף סי׳ ג׳ . ולהכי מייתי האי קרא דכתיב ביה על גוי ועל אדם יחד . ואיידי דמייתי ליה מפרש כוליה קרא : ישקיט מעולמו כו׳ האי קרא בענינא דדור המבול משתעי . והאי מפרש הכא והוא ישקיט מעולמו כלו׳ כך אמרו דור המבול והוא ישקיט מעולמו מלהיות משגיח בו לעשות הדין בעושקים הרשעים . ומי ירשיע כלו׳ אם הוא אינו מרשיע אותם בדין . מעתה מי ירשיעם לחייבם בדין. לפיכך גם הם לא עשו דין בארץ באומרם שהעולם הפקר לית דין ולית דיין . וכן אמרו והוא יסתיר פנים מעולמו מלעקת הנעשקים והצדיקים לעשות עמהם אות לטובה . ואם הוא מסתיר פנים מעולמו מי ישורנו פי׳ מי יביט וישגיח בו לטובה. ולפי שכפרו דור המבול בהשגחה לגמרי בין השגה הכללית דהיינו על כלל האומה ובין בהשגחה הפרטית דהיינו פרטי האנשים . לזה אמר שם אליהו במענתו שאמרו דור המבול והוא יסתיר פנים וגו׳ ועל גוי ועל אדם יחד . כלו׳ בין על גוי כלל האומה ובין על אדם פרטי בשניהם יחד אינו משגיח כלל . ועל זה אמר בעל המאמר שהוא כדיין שמותחין את הוילון לפניו ואינו יודע מה נעשה בחוץ: ומביא ר״מ בעל המאמר ראיה שאליהו אמר זה בשם דור המבול ולא כמדבר בעדו ח״ו. שהרי כך אמרו דור המבול בפירוש עבים סתר לו ולא יראה כלו׳ שהוא כאילו משים ענן וערפל סביביו לבלתי השגיח בעולם . והאי קרא דעבים סתר לו וגו׳ ע״כ נאמר בשם אומרו דהיינו דור המבול כדכתיב בתריה הארח עולם תשמור אשר דרכו מתי און אשר קומטו ולא עת נהר יוצק יסודם . אשר כל זה נדרש בדור המבול . ובזה הוכיחו אליפז לאיוב לומר שגם הוא הלך בעקבות דור המבול לכפור בהשגחה. וממילא אף מקרא זה והוא ישקיט וגו׳ נדרש בדור המבול שאליהו אמר זה בשם אומרו דהיינו דור המבול [נזה״ק] : דייך מאיר כלו׳ דייך בדברים הללו שאין כך כוונת הכתוב כי אינו דומה למאמר עבים סתר לו כי נזכר שם מפורש בשם אומרו. אבל כאן נאמר סתם והוא ישקיט ומי ירשיע וגו׳ כאילו הוא מדבר בעדו . ולא הו״ל לסתום במקום שיש לטעות בדבר הנוגע לאמונה. והו״ל לפרש ולומר ויאמרו הוא ישקיט ומי ירשיע וגו׳ : ומי בא וחייבן . ור״ל שמקרא זה דבק למ״ש למעלה האמור למלך בליעל כו׳. וזה כלפי מה שהיה איוב מיחס עול במשפטי ה׳ היה מוכיחו שאין מן הראוי שיאמרו למלך שעושה שלא כדין . וזה אם מגד שאין ספק שכל דרכיו משפט כי מלך במשפט יעמיד ארץ. ואם יראה הפך זה . דברים בגו. וכן הקב״ה ודאי שעושה משפט. או שעם שיהיה האמת שעושה עול מי הוא זה אשר מלאו לבו לומר מה תעשה. כי מאחר שהוא מלך הכל ברשותו וכל אשר עושה שלו עושה : וכן השי״ת שברא העולם והכל שלו יכול לעשות מה שירצה ומי יאמר לו מה תעשה. ולזה הביא ראיה מדור המבול שכשהשפיע להם ה׳ שלוה לא נמצא מי שמיחה בידו לומר לו למה תעשה כה עם היותם חייבים מאד . כי ידעו דדברים בגו . וכן כשהסתיר פניו מהם לא נאמר לו שעושה שלא כשורה [יפ״ת בב״ר פ׳ ל״ו]: זרעם נכון לפניהם . דאיוב לפרש מעשה דור המבול בא כדאי׳ פ׳ כ״ו . והמקראות הללו בדור המבול משתעי שהם הגליתו כל כך ואמרו לאל סור ממנו : ג״ב נכון . ומופנה לג״ש . דאל״כ די שיאמר זרעם לפניהם . דהכנה מאן דכר שמיה : ונאמר להלן היו נכונים. ומיחא ליה למילף נכון מנכון אע״ג דלא איירי באשה : בניהם ובני בניהם . כלומר שהיו רואים בני בנים רבים . שזהו שם הצאצאים בני בנים היוצאים מן הבנים . אחר שילדו מהר עת אחר עת : יניקיהון בניהן ובנותיהן : בערבייא צווחין לינוקא עוילא . פי׳ בלשון ערבי קורין לתינוק עוילא . ור״ל דלא תימא דאקטני השור והפרה שנזכרו לפניו קאי דא״כ אין זה חידוש כלל שדרך העגלים לרקד ולדלג כבני צאן . אלא בתינוקות מיירי שהם בני אדם והרשעים הנ״ל קאי : ירקדון כאילין שדיא . דאי רקידה בעלמא כלומר שהיו חזקים ובריאים כבר נאמר ישלחו כצאן עויליהם : שורך טיבורך : והדלק לי את הנר שהוא יותר מבקשת צור או סכין שצריך ללכת ברחוק עד שימצא נר : עובדא . פי׳ מעשה : דילידת שילדה : לברא להבן הנולד לה באותה השעה : בוצינא נר : קטע חותך : שריהון דרוחתא השר של הרוחות רעות : עם דמתעסקין בעוד שהם מתאבקים זה עם זה לגלח זה את זה : קרא התרנגול ומאז אין יכולת לשדים להזיק : א״ל להזיק גלוג כו׳ . פי׳ א״ל השד לתינוק לך השתבח לפני אמך ותן תודה לאל שקרא התרנגול: לאמא לאמך כלומר דרך הפלגה : דלא קטעת אמי שורי. שלא חתכה אמי טבורי ואמי חלש ומסוכן ואיני יכול להרוג אותך . כי השדים ג״כ מתים כבני אדם כדאי׳ בפרק אין דורשין. ומ״מ היה בו כח לעמוד כנגד השד: פחד המזיקים כד״א מפחד בלילות : מי א״ל שלא עשית כשורה . שאע״פ שרשעים היו . מ״מ היותם נדונים בדין קשה זה . ועוד מה שהמית עולליהם וטפם יראה צד עול בדין : כשורה ישורנו קדרים דכנוי ישורנו משמע דקאי הקב״ה דעליו נאמר והוא ישקיט : היה לו לעמוד את עולמו כו׳. ר״ל שפי׳ הכתו׳

על

אחת: (ב) ד"א והוא ישקיט ומי ירשיע נתן שלוה לסדומיין מי בא וחייבן. ומה שלוה נתן להם (איוב כח) ארץ ממנה יצא לחם. (שם) מקום ספיר נתיב לא ידעו עיט. ר' לוי בשם ר' יוחנן בר שונאה הדין בר הדיא הוא צופה מאכלו מי"ח מיל. וכמה הוא פרוסה ר"מ אומר ב' טפחים ר"י אומר טפח ר' יוסי אומר ב' וג' אצבעות כיון דהוה קאי על אילנייא דסדום לא הוה יכול למיחמא על ארעא מן חיליהון דאילנייא. מקום ספיר ב כשהיה אחד מהן הולך אצל הגנן ונותן לו ירק באיסר היה מוצא בעפרו זהב כדכתיב (איוב כח) ועפרות זהב לו כיון שאמרו (שם כא) מה שדי כי נעבדנו (שם לד) ויסתר פנים ומי ישורנו. שהסתיר פניו מהם מי א"ל לא עשית כשורה ובמה הסתיר פניו מהם המטיר עליהן גפרית ואש (בראשית יט) וה' המטיר על סדום וגו': (ג) ד"א והוא ישקיט נתן שלוה לי' שבטים מי בא וחייבן. מה שלוה נתן להם (עמוס ו) הוי השאננים בציון. ג זה שבט יהודה ובנימין. והבוטחים בהר שומרון אלו י' השבטים. נקובים ראשית הגוים שהם באין מב' ראשי הגוים משם ועבר. או"ה בשעה שהן יושבין בשלום אוכלין ושותין ומשתכרין ומתעסקין בדברי תיפלות מה הן אומרים מי חכם כבלעם מי עשיר כהמן מי גבור כגלית ואח"כ יבואו להם בית ישראל ואומר להם אחיתופל לא היה חכם קרח לא היה עשיר שמשון לא היה גבור. (עמוס ו) עברו כלנה וראו זו קטיספון. (שם) ולכו משם חמת רבה זו חמת של אנטוכיא ורדו גת פלשתים אלין תלוליא דפלסטיני הטובים מן הממלכות האלה אם רבה גבולם מגבולכם. (שם) המנדים ליום רע ליומא של גלות. ותגישון שבת חמס הגשתם עצמיכם לישב אצל החמס זה עשו כד"א (עובדיה א) מחמס אחיך יעקב. השוכבים על מטות שן על ערסין דפילי. וסרוחים על ערשותם. שהן מסריחין מטותיהם בעבירות. ד"א וסרוחים על ערשותם אלו קטיות משופעות שהיה לכל אחד וא' כד"א (שמות כו) וסרח העודף. ואוכלים כרים מצאן כשהיה אחד מהן מבקש לאכול גדי היה מושך כל העדר לפניו והיה נוטל השמן שבהם ועומד עליו ושוחטו כשהוא מבקש לאכול עגל היה מושך כל הבקרים לפניו ועומד עליו ושוחטו הה"ד (עמוס ו) ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק. הפורטים על פי הנבל שהיו פורטים פיהם בדברי נבלות מה היו אומרים כלום אומר דוד שירה אלא בנבל הה"ד (שם) כדויד חשבו להן השותים במזרקי יין. רב ור' יוחנן ורבנן רב אמר קלוריא. ר"י אמר בכוסות קטנים. ורבנן אמרי כוסות שיש להן זרבוביות. ומהיכן היו שותין את היין ר' אבהו בשם ר' חנינא אמר מפתוגתה שהיה יינם מפתה את הגוף לזנות. ורבנן בשם ר' חנינא אמרו מפלוגתא שעל יינם נתפתה וגלה עשרת השבטים. (שם) וראשית שמנים ימשחו. ר' יהודא בר יחזקאל אמר זה שמן אסתקטון. ר' ינאי אמר זה שמן אנפיקינון שהיה משיר את השער ומצהיר את הגוף. ואחר כל השבח הזה לא נחלו על שבר יוסף לכן עתה יגלו בראש גולים וסר מרזח ד סרוחים. מהו מרזח סרוחים א"ר אייבו י"ג דימסיאות היה לכל שבט ושבט ואחד לכלם וכיון שגרמו העונות ובאו לידי עבירות ומעשים רעים נטלו כולן ולא נשתייר להן אלא זו בלבד להודיע כמה חטא גורם לקיים מה שנא' (ירמיה ה) עונותיכם הטו אלה וגו' (איוב לד) ויסתר פנים ומי ישורנו וכשהסתיר פניו מהם מי א"ל לא עשית כשורה ובמה הסתיר פניו מהן העלה עליהן את סנחרב שנא' (ישעיה לו) ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיה וגו' מהו ויתפשם ר"א בר כהנא בשם ר' שמואל בר נחמן אמר ג' גזרי דינין נחתמו באותו היום נתחתם גזר דין של י' שבטים ליפול ביד סנחרב ונחתם גזר דינו של סנחרב ליפול ביד חזקיה ונחתם גזר דינו של עוזיה שילקה בצרעת. ועל גוי ועל אדם יחד. גוי זה סנחרב דכתיב ביה (יואל א) כי גוי עלה על ארצי. אדם אלו ישראל דכתיב בהון (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם יחד זה עוזיהו המלך שלקה בצרעת שנא' (ד"ה ב כו) ויהי עוזיהו המלך מצורע. ולא כדיני ב"ו דינין של הקב"ה ב"ו לציבור נושא פנים וליחיד אינו נושא פנים ברם הכא אמר הקב"ה אם הכהן המשיח והקריב פר אם כל עדת ישראל והקריבו

פר

יד יוסף ב לעיל פרשה ד' : ג במד"ר פ"י : ד נ"ל סרוחים :

ענף יוסף

פרשה ה (ג) [נתן שלוה לעשרת השבטים]. אע"ג דבקרא דמייתי איכא נמי זכר ליהודה ובנימין דהיינו השאננים בציון כדבסמוך. נראה דס"ל שהשלוה הנזכר כאומר השוכבים על מטות שן וגו' השותים במזרקי יין וגו' לא קאי רק אעשרת השבטים דעלייהו כתיב לכן יגלו בראש גולים שהם גלו תחלה. אלא דהגב אורחיה הזכיר ג"כ השאננים בציון לרמוז כי גם עליהם תעבור כוס אח"כ ואין שלותן דומה לשלות עשרת השבטים (יפ"ת) : א"ר

מתנות כהונה

לא ידעו עיט. סיפיה דקרא ולא שזפתהו עין : איה וראה זהו בר הדיא ונקרא ראה ע"ש שרואה ביותר כדאי' בפ' אלו טרפות: בר הדיא. מין נץ הוא כדאי' פ' אלו טריפות : וכמה הוא שיעור מאכלו של בר הדיא: כיון דהוה קאי כו' : כשהי' עומד בר הדיא על אילנות בארץ סדום לא הי' יכול לראות על הארץ : מן חיליהון. מפני כח האילנות ר"ל גבהן : הגנן בעל הגן כד"א חמור פי' אדון על החמורים : משם ועבר. שמשם נקראו ישראל עברי' וזהו נקובי וגו'. את הכסף בירושלים וגו' בפ' גפא (דף ע"ב) מסייה בו מסכימים כלם כדברי ישראל : קטיספין אנטוכיא וכו' כל אלו שמות מיני ארצות הם: המנדים כו'. כלומר מנדין ומרחיקין מהן ימי הגלות לאמר לא יבא עלינו: ערסין דפילי. מטות של עצמות פיל: בעבירות בש"ז של נשי חבריהם : קטיות בערוך משמע וילון : הנבל דרש ל' נבלות : קלוריא פי' באוצר ששם מוכרין היין למען לא יחסר להן המזג: זרבוביות הערוך הביאו ולא פי' : מפתוגתא שם מקום ושמו קדרי' נומריקון מפתה גוף לזנות. וכן מפלוגתא. ל' פיתוי וגלות : אסטקמון אנפיקנון. כך שמם של שמנים משובחים: י"ג דימוסאות. מרחצאות נאים ומתוך פי' רש"י בתרי עשר נראה שהם בתי משתאות משובחות: אלא זה. זה שהי' לכלם יחד : לא עשית כשורה. ישולנו קדרי' לשון שורה וק"ל : ויתפשם דרשו כמו ויתפש שם ר"ל סנחריב ודרשו מגזרון כגזירה רמז לגזירת עוזיה על דבר הצרעת: גזר דינו של עוזיה גרסי' כדמוכח לקמן ואע"ג דשבנא גם הוא לקה בצרעת כמו שדרשו חז"ל בפ' זה בורר מגזירה שוה

עץ יוסף

על גוי ועל אדם יחד שוה הדבר לפני ה' היה להעמיד העולם מאדם אחד היינו מנח כמו שהוא מאומה אחת. כי השם יעזה ברכתו ביחיד כמו במרובים. ולכן לא היה מי שיאמר לו שעשה שלא כשורה כי לא הפסיד העולם באבדן הרשעים (יפ"ת) : (ב) ארץ ממנה יצא לחם. ובסדום משתעי קרא כדמתיבנא בפ"ד : לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה ר' לוי כו' כנ"ל. ועל עין איה מפורש הדין בר הדיא כו' (רד"ל) : בר הדיא היינו איה. דאיה ודיה אחת היא כדאיתא באלו טרפות. ומ"ש המת"כ מין נץ הוא. הוא לגירסת הערוך בחולין ס"ג ע"א הך כו' למינהו להביא את בר הדיא. אבל לפ"ז לא יתכן לומר שהוא איה דא"כ ל"ל לרבויי מן למינהו דנץ כיון דאיה כתיב מפורש (הרש"ש) : הוא צופה כו' ופי' דקרא כי מריבוי אילנותיו לא היה נראה לעיט ולאיה : מי"ח מיל באלו טרפות תנא עומדת בבבל ורואה נבלה בא"י : וכמה הוא מאכלה פרוסה כך הוא נוסח השאלתות. והזכיר זה לכאן לומר שאע"פ שמאכלו דבר קטן לופהו מרחיק להפגנת כח ראיתו : כיון דהוה קאי כו'. כשהיה עומד בר הדיא על אילנות בארץ סדום לא היה יכול לראות על הארץ: מן חיליהון. מפני כח האילנות. ר"ל גובהן : הגנן בעל הגן : וכיון שאמרו מה שדי כו' נראה דה"ל וכיון שאמרו נשכח הרגל מבינותינו ויסתיר פנים ומי ישורנו כשהסתיר פניו כו'. דהא מה שדי כי נעבדנו בקרא דמפרש לעיל בדור המבול קמיירי ועוד דלא אשכחן בשום דוכתיה שמכר עון זה בסדום רק עון שכחת הרגל כדלעיל פ"ד ולקמן פ"ז ובפ' חלק (יפ"ת) : (ג) זה שבט יהודה ובנימין. שעיקר מלכותם בירושלים: אלו עשרת השבטים. שעיקר מלכותם בשומרון : שהם באים כו' ופי' נקובי מגזרת אשר נקבו בשמות. שהם נקובים ומפורסים ביחסם שהם מזרע שם ועבר שהיו ראשי הגוים שכל אחד היה בזמנו ראש בעניני בהשגה אלהיות. ולפי שבאיש ישראל מיחוס גדול לא היה להם להתעסק בתיפלות להזכיר ראשית והטובות שהיה בקדומיהם לומר מי הכם כזה ומי גבור כזה כמו שעושים או"ה כדמסיק תוכף בסמוך. אלא היה להם להזכיר הצדיקים הקדמים ולילך בדרכיהם אבל לא להזכיר חכמה וגבורה שזכו דרך או"ה. ועתה באו להם ישראל ג"כ דרך זה. וזה שאמר הכתוב ובאו להם בית ישראל. ור"ל שעם היותם מבואתים ביחוס ממש גל צדיקים ותמיד הלכו בדרכיהם שאפי' כשהיו אוכלים ושותים ושמחים היו מברכים ומשבחין ומקלסין להקב"ה (כדאיתא באסתר רבה פ"ג) ועתה באו ג"כ בית ישראל להתעסק בדברים כאלו האומות. שאומרים ישראל להם כי גם בימיהם היו הכמים ועשירים כאחיתופל וקרח : קרח לא היה עשיר מהמת"כ נראה שהיה לפניו הגי' פה כמו דאיתא לקמן בבמד"ר פ"י שלמה לא היה עשיר שנא' בו ויתן המלך את הכסף בירושלים וגו': זו קטיספון פי' ארצות אלו להודיענו שלותם. שעם היות אלו הטובות שבארצות האומות. מ"מ של ישראל היו יותר טובות מדקאמר הטובים מן הממלכות האלה : תלוליא תרגום עדי מגזר קרסין תלולין : דפלסטיני ולא ידעתי מאי היא פלסטיני וא"א פי' ארץ פלשתים. והכי משמע מדקאי אגת פלשתים (יפ"ת). כתב הרד"ל וז"ל גת פלשתים כו' בא לדרוש מה שמינה לסמוך כאן מלת פלשתים לגת (כמו שתרגם רד"ק) לומר שאין זו עיר אלא הוא תלוליא תלי עפר שבגבול פלשתים שיורדים מעליהם לעמק פלשתים עכ"ל: ליומא של גלות כי הוא יום הרעה שהגלויות היו מתגבהים עליה : הגשתם עצמיכם כו' פירוש שמקרבין עצמיכם לשבת בגלות אדום. ופי' המנדים ליום רע לפ"ז יהיה נראה מענין נע ונד כלו' שמניעים עצמם ללכת בגלות ומגישים עצמם לשבת בגלות אדום שנקרא חמס : ערסין דפילי מטות של עצמות פיל : בעבירות בש"ז של נשי חבריהם כדאמרו בפ' במה אשה : קטיות וילונות ארוכים : ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק כשהיה כו' כנ"ל. ור"ל דהל"ל כרים מצאן למה לי לומר כרים ועגלי מרבק : כל העדר לפניו ליקח השמן שבכולם : בדברי נבלות הפה. דרשו נבל לשון נבלות דאל"כ מ"ש דפירש נבל טפי משאר כלי שיר. ומ"מ משום דאין מקרא יוצא מידי פשוטו מפרש לה נבל ממש. וזהו שמסיק מה היו אומרים כלום אמר דוד שירה אלא בנבל כלומר כי טוב לאדם שישמח ויגיל בתוף וכנור שהרי דוד לא היה משורר אלא ע"י כלי הנגון. ולא ידעו כי דוד לא היה עושה לשמחת לבו רק להודות לה' ולעורר כוונת הלב להודות לה' ושתנוח עליו רוה"ק ע"י זה ע"ד ויהי כנגן המנגן : קלורייא יין קרוש ונעשה כקלורית וע"י כן אפשר לזורקו מיד ליד ולא ישפך. והיינו במזרקי לשון זריקה : בכוסות קטנים דמדכתיב מזרקי לשון רבים משמע שהיו שותים פעמים רבות. וזה להיות הכוסות קטנים שכשהכוס גדול ישבעו בשתיה אחת : זרבובים פיות הרבה שיוכלו כמה בני אדם לשתות מהן. והראב"ד כתב בבעל הנפש שער המים והביאו הרא"ש בה' מקוואות סי' ל' שהוא קניסקנין שבשבת דף ס"ב (רד"ל) : מפתוגתא שם מקום. וקאמר שעל שם יינן שהיה משובח ומפתה הגוף לזנות שהיה משמח הלב ספי לכן נקרא פתוגתא. ודורש שם מפתגותא מפתה גיוותא כלומר הגוף. וסתם פתוי הוא לזנות. או דורש גיותא כמו גיפתא בהילוף פ"א רפה לוא"ו ופירושו זונה בלשון ארמי (רד"ל) : מפלגתא שם מקום ונקרא כך. שעל יינה נתפתו וגלו : שמן אסתקטון המרוק שמשימות הנשים להסיר את השיער. והמוסף הערוך כתב שהוא שמן המור : אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש : משיר את השיער והערוך כתב שלמד מפי ר' מצליח ז"ל שמשחיר את השיער : ומצהיר לשון צהרים : ואחר כל השבח הזה פי' ע"י רוב שלותם לא נתנו לב לתקן שבר יוסף דהיינו גופי העבירות שהיו בהם ע"ד ורם לבבך וגו' : דימוסיאות מרחצאות של מים חמין מעצמן כמו חמי טבריה. והוא זה שנשתייר דקאמר. [והרד"ל כתב וז"ל אלא זו בלבד פי' זו שהיתה ידועה בימיהם שנשארה. ונראה שהוא דיוסמת שבשבת דף ס"ב עכ"ל] ומפרש מרזח ענין רינה ושמחה. ומשום דכתיב מרזח סרוחים משמע ליה המרחצאות שבהם ישמחו המוסרחים שמטהרין בהם: שנא' ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו וגו' מהו ויתפשם כ"ז הוא ט"ס. דזה מיירי בערי יהודה והי' בשבע שנים אחר גלות עשרת השבטים. אלא ה"ג שנאמר ויהי בשנה הרביעית למלך חזקיהו עלה שלמנסר [הוא סנחריב כדאי' בסנהדרין דף צ"ד] מלך אשור וגו' ויגל מלך אשור את ישראל אשורה וגו'. ור' אבא בר כהנא אסיפא דקרא דלעיל קאי דהיינו על גוי ועל אדם יחד. ומפרש על גוי זה סנחריב והיינו שיפול ביד חזקיהו. ועל אדם אלו ישראל והיינו עשרת השבטים שיפלו ביד סנחריב. ויחד היינו שבנא שילקה בצרעת כעוזיה משום שמאז מרד שבנא בחזקיהו ונתקשר עם סנחריב בסתר כמ"ש ר"י אברבנאל : ונחתם גזר דין של שבנא שילקה בצרעת כמו שלקה עוזיה כנ"ל. ולקמן בפירקין יליף דלקה שבנא בצרעת מדכתיב ביה ועוטך עטה : דכתיב ביה כי גוי עלה על ארצי גם זה ט"ס הוא דמיירי בערי יהודה דסיפא דקרא הכרת מנחה ונסך מבית ה'. וסנחריב לא עלה על בית ה'. אלא ה"ג ומה יענה מלאכי גוי (ישעיה יד) והא מפרש ליה על מלאכי סנחריב כרבשקה וחבריו ששלחם לירושלים כי מה יענו אל אדוניהם כי ה' יסד ציון : יחד זה עוזיהו המלך כמו אחד העם מיוחד שבעם גם אדם יחד דרש על המלך שהוא אדם יחידי וכולל בנפשו כל עמו יחדיו התלויים בו (רד"ל) : זה עוזיה כלומר שהשוה את שבנא יחד עם עוזיה שהיה מצורע. והא דמקשה ליה לעוזיה ספי מלמאר מצורעים. הוא משום דלצרעת שבנא היתה על שנתגאה כדכתיב מפורש בקרא ושל עוזיה ג"כ היתה בעבור זה כדכתיב ובחזקתו גבה לבו וימעל וגו' : ולא כדיני ב"ו כו' השתא מפרש על גוי ועל אדם יחד שלפני ה' בין האומה ובין היחיד שוה שלא כדרך ב"ו שנושא פנים לצבור

ואין

על העם ומה נעשה בחלקם א"ל זרוק ע"ג המזבח. וחצי הדם זרק על המזבח. ר׳ ברכיה ור׳ חייא בשם ר׳ יוסי בר חנינא הוא נשבע להן והן נשבעין לו הוא נשבע להן. (יחזקאל טז) ואשבע לך ואבא בברית אתך נאם ה׳ אלהים. והן נשבעין לו להקב"ה שנא׳ (דברים כט) לעברך בברית ה׳ אלהיך ובאלתו. י ומנין שאין אלה אלא שבועה ר׳ נחמיה ור׳ נחמן דיפו בשם רבי יעקב דקיסרין מן הדא. (במדבר ה) והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. וכיון שעברו על תנאי הר סיני אמר להם הקב"ה (ויקרא כו) אף אני אעשה זאת לכם. א"ר פנחס כתיב (הושע ו) והמה כאדם עברו ברית ברם הכא (שם יא) כי אל אנכי ולא איש. א"ר אהבה בר זעירה כתיב (איכה ב) עשה ה׳ אשר זמם כמה שכתוב בתורתו. (ויקרא כו) ויספתי ליסרה כן עשה ח"ו אלא בצע אמרתו. מהו ז בצע אמרתו פשרה פשר. ר׳ יעקב דכפר חנין אמר בזע פורפריה ורבי ברכיה מייתי לה מן הדא (ויקרא כו) והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית. ח תני ר׳ חייא נקם בברית ונקם שאינו בברית איזה נקם שאינו בברית ר׳ עזריה ור׳ אחא בשם ר׳ יוחנן אמר זה סימוי עינים שסימו את עיני מלך יהודה שנא׳ (יחזקאל יז) כה אמר ה׳ אלהים חי אני אם לא אלתי אשר בזה. אם לא אלתי זו שבועה שנשבעתי לנבוכדנצר ובריתי אשר הפר. זה בריתי של הר סיני. ונתתיו בראשו ושאר כל הגוף לא לקה ר׳ שמואל בר נחמן בשם ר׳ יונתן זה סימוי עינים שהוא תלוי בראש וכיון שגלו לבבל אמרו לנבוכדנצר (דניאל ג) נבוכדנצר לא חשחין אנחנא הן איתי אלהנא וגו׳ והן לא ידיע להוי לך מלכא די לאלהך לא איתנא פלחין אמר להון הקב"ה (זכריה ט) גם את בדם בריתך נזכרתי אותו הדם שבסיני לפיכך שלחתי וגו׳ אין מים בו א"ר פנחס אין כאן עוד (תהלים עט) שפכו דמם כמים סביבות ירושלים. והוא עד אלו ישראל (ישעיה מג) ואתם עדי נאם ה׳ ואני אל. או ראה (דברים ד) אתה הראת לדעת. או ידע. וידעת היום. אם לא יגיד ונשא עונו. אם לא תגידו אלהותי לאו"ה הרי אני פורע מכם אימתי (ישעיה ח) וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות: (ו) א"ר סימון בארי לא נתנבא אלא שני פסוקים ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישעיה ואלו הן וכי יאמרו אליכם וחברו. א"ר יוחנן ט כל נביא שנתפרש שמו ונתפרש שם אביו נביא ובן נביא וכל נביא שנתפרש שמו ולא נתפרש שם אביו הוא נביא ואביו אינו נביא. ר׳ אלעזר בשם ר׳ יוסי בן זמרא מייתי לה מן הדא (עזרא ה) והתנבי זכריה בר עדוא נביאיא יהיה נביא בן נביא. ורבנן אמרי בין שנתפרש ובין שלא נתפרש שמו נביא ובן נביא שכן עמוס אמר לאמציה (עמוס ז) לא נביא אנכי ולא בן נביא מה זה נביא והוא אומר לא נביא אנכי אף אביו היה נביא והוא אומר לא בן נביא אנכי. כתוב אחד אומר (ד"ה ב לב) ישעיה בן אמוץ הנביא וכתוב אחד אומר (מ"ב יט) ישעיהו הנביא בן אמוץ שהיה נביא בן נביא. (ישעיה ח) הלא עם אל אלהיו ידרוש כל אומה ולשון תסגוד לאלהיה. (שם) המצפצפים אלין המצייינין והמהגים אלו דמנהמין. הלא עם אל אלהיו ידרוש. כל אומה ולשון תזכור לאלהיה בעד החיים אל המתים. א"ר לוי משל לאחד שאבד את בנו והלך לתובעו בין הקברות פיקח אחד שראה אותו א"ל בנך שאבדת חי או מת א"ל חי אמר לו שוטה שבעולם דרכן של מתין להיות נתבעין אצל חיים שמא חיים אצל מתים בכ"מ חיים עושים צרכי מתים שמא המתים עושים צרכי חיים כך אלהינו חי וקיים לעולם שנא׳ (ירמיה י) וה׳ אלהים אמת. י מהו אמת א"ר אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם אבל אלהי או"ה מתים הן שנאמר (תהלים קטו) פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו מתים הן ואנו מניחים חי העולמים ומשתחוים למתים. (ישעיה ח) לתורה ולתעודה התורה מעידה בנו אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר. יא ר׳ יוחנן ורשב"ל ר"י אמר אמר הקב"ה לישראל בני אמרו לאו"ה אשר אין לו שחר כדבר הזה אינו מזריח לכם אורה אמר רשב"ל אמר הקב"ה לישראל אמרו להן לאו"ה אשר אין לו שחר אם לעצמו אינו מזריח כיצד יזריח לאחרים. ר"א ב"כ אמר חשך ואפילה שמשו בארץ מצרים שלשה ימים שנא׳ (שמות י) ויהי חשך אפילה בכל ארץ מצרים אבל תוהו ובהו לא שימשו בעוה"ז והיכן הן עתידין לשמש בכרך גדול של רומי שנא׳ (ישעיה לד) ונטה עליה קו תהו ואבני בהו. ורבנן אמרי או"ה שלא קבלו את התורה שנתנה מתוך החשך עליהם הוא אומר (שם ס) כי הנה החשך יכסה וגו׳ אבל ישראל שקיבלו את התורה שנתנה מתוך החשך דכתיב (דברים ה) כשמעכם את הקול מתוך החשך עליהם הוא אומר (ישעיה ס) ועליך יזרח ה׳ וכבודו עליך יראה:

צו

יד יוסף ו פ׳ שבועת העדות: ז פתיחתא דאיכה רבתי סי׳ כ"ח: ואיכה רבתי פ"ב סי׳ י"ט. תנחומא פ׳ ראה סי׳ ד׳: ח ע׳ בת"כ ובמפרשים: ט מגילה דף ט"ו. וריש ילקוט ישעיה: י פסיקתא רבתי פ׳ י"ד. ירושלמי פ"ק דסנהדרין: יא תנחומא סדר אמור:

מתנות כהונה

עיין פ׳ שתי האגנות בשיעור אחד: מן הדא. מזה הפסוק: אף אני וגו׳. ולא עשה כן כדמסיים בשם ר׳ פנחס: פשרה פשר. פי׳ בלע ושבר אמירתו לחלאין אלי דין ואלי רחמים כמים פושרין לא קרירי ולא חמימי: בזע פורפוריה. קרע בגדיו כאבל כביכול והכי איתא באיכה רבה: נקם בברית כו׳. מדכתיב תרתי נוקמת נקם דריש נקמה שאינה משום העברת ברית סיני וזה סימוי עיניו של צדקיה על שעבר שבועה שנשבע לנבוכד נצר: והוא עד. חזר לראש שהתחיל לדרוש פסוק נפש כי תחטא וגו׳ אלא דמפסיק בענין חלוקת הדם ושבועת צדקיה: בארי. נביא היה: בר עדו נביא. משמע שגם עדו היה נביא: מה זה. עמוס שהיה נביא. ואעפ"כ אמר לא נביא אנכי כו׳: המצפצפים אלין המצויינים. ל׳ עופות המצויינים: מנהמין. לשון נהמות והומה כמד"א ארי נוהם ומיני חכמות הם (ה"ג. תסגוד לאלהיה וכ"ה בילקוט ישעיה): ומלך עולם. ומאמר שהוא מלך עולם הוא אלהים אמת כי מלך בשר ודם מלכותו אינו מלכות של אמת כי במותו לא ירד אחריו כבודו: ומשתחוים למתים. בתמיה: בע"ג אין כח להזריח אורו של שחר ודרשו כאלו כתיב כדבר הזה:

שנתנו

עץ יוסף

להקב"ה מה נעשה בחלקך: אמר לו זרוק על המזבח. ומה נעשה בחלקם אמר לו זרוק על העם כצ"ל. וכן נראה מנוסחת הילקוט: הוא נשבע להם כו׳ כלו׳ שקופרמסאות שנתנו ביניהם שאין כופרים זה בזה כדלעיל מאינו שהיה בשבועה שנשבעו זה לזה [כי כן הוא הכריתות ברית שביניהם נשבעים להיות בחוברת יחד] והשתא אתי שפיר פירושי בהכי ושמעה קול אלה כדלעיל. ואין אנו צריכין להביא ראיה לדבר מענין הדם הנ"ל: אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה. וכתיב לקמי׳ להפרכם את בריתי. ור"ל שהם הפרו בריתו לכן גם הוא יפר בריתו מהם אך לפי שזה אי אפשר שיובן בהחלט. כי השי"ת לא יפר בריתו מעמנו בשום צד כאומר ואף גם זאת בהיותם וגו׳. לכן אמר רבי פנחס כתיב והמה כאדם עברו ברית דהיינו שהם חוטאים כדרכם. וה׳ מרחם כדרכו. וא"כ מ"ש שגם הוא יפר בריתו היינו כפי הראוי אליו שיוכיחם שיראה כאילו הפר ברית. אבל לעולם בריתו קיים. ולהכי נמי מייתי דר׳ אהבה דקאמר שאין התוכחות מתקיימות כפשוטן אלא דרך פשר. והכי נמי אף שרמז שיפר בריתו לא יתקיים זה לגמרי: אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם כמה שכתוב כו׳ כצ"ל. ודרש צוה מימי קדם בתורה ויספתי כו׳ [כד"ל]: ויספתי ליסרה הזכיר פסוק זו. משום דכתיב ביה שבע כחטאתיכם. שאם ח"ו היה עושה כך לא היתה תקומה: כן עשה ח"ו וקרא בתמיה קאמר וכי עשה ה׳ אשר זמם. לא. אלא בצע אמרתו פשרה פשר. לשון מים פושרים. שבלע ושבר אמירתו לחלאין אלי דין ואלי רחמים. כמים פושרים לא קרירים ולא חמימים: בזע פורפריה פי׳ קרע לבוש מלכות שלו שאילו לבש לבוש מלכות שלו היה העונש גדול עליהם כמי שעבר על צווי המלך. אלא היקל עליהם את הדין. וע׳ איכה רבתי פ"ב סי׳ כ"א ובפיתחתא רבתי סי׳ י"ט: מייתי לה להא דאמר לעיל ששמעה קול אלה בסיני כמלך המשביע בסייף. דלהכי כתיב חרב נוקמת נקם ברית. וכמ"ש הראב"ע ז"ל מכאן שזאת הברית הכרותה בסיני הכתובה בפ׳ אלה המשפטים יום קבלו על נפשם ואמרו נעשה ונשמע אז נכרתה הברית ואמר להם כל הפרשה הזאת: ונקם שאינו בברית דמדכתיב נוקמת נקם מרבינן נקמה שאינה בברית ר"ל שלא נתפרשה באלות הברית והיינו סמוי עינים דצדקיה שהם כמיתה. ומ"מ באה לנקום על עון הברית. ולהכי מייתי מדכתיב ביה ובריתי אשר הפר. ואע"ג דכתיב יככה ה׳ בשגעון. היינו ע"י חולי לא נקור עינים שהוא צער גדול: שנשבע לנ"נ כצ"ל וע׳ בנדרים פ׳ ר"א ובאיכה רבתי פסוק ישבו לארץ: זה בריתי של הר סיני שלא שמר את השבועה. ואע"ג דנשאל עליה. מ"מ היה חילול ה׳ בדבר: ושאר כל הגוף לא לקה בתמיה: נזכרתי אותו הדם שבסיני שע"י כרת עם ישראל ברית שאינם כופרים זה בזה כדלעיל ועל ידי שהם שומרים בריתם כמ"ש לאלהך לא איתנא פלחין נזכר ה׳ בריתם לגאלם: אין כאן עוד כו׳ דפירש שלחתי אסיריך מבור היינו שגאלו מהגלות שהיו אסורים בו וחזרו לבית שני. ולפי שיקשה א"כ מאי אין מים בו שגלות נמשל למים כאומרו אזי המים שטפונו. לכן הוצרך לומר שרמז שלא יהיו עוד שופכים דמים כמים: או ראה אתה הראת כו׳ שפי׳ או ראה או ידע בין ראה בין ידע. והכוונה בכאן שיעידו על כבוד ה׳ בין ממה שראו בעיניהם את כבודו ואת גדלו בסיני ועל זה מביא אתה הראת לדעת וכו׳ דכתיב גבי השמע עם קול אלהים וגו׳ וכתיב שם מן השמים השמיעך את קולו. ובין ממה שידעו מהנסים שעשה להם ביציאת מצרים וירושת ארץ כנען שעל זה נאמר וידעת היום וגו׳ דכתיב גבי ויוציאך בפניו בכחו הגדול להוריש גוים כו׳: אימתי וכי יאמרו אליכם ר"ל כשיאמרו לכם כך להטעותכם תגידו אתם להם אלהותי: (ו) בארי לא כו׳ לדעת הילקוט הושע תקי"ז. וספרי פ׳ וזאת הברכה הוא המוכר בד"ה א׳ ה׳ ו׳ ובארי בנו וגו׳ הוא נשיא לראובני: בארי לא נתנבא וכ"ע ברש"י מגילה י"ד ע"א שלא חשב שם בארי: וכי יאמרו אליכם וחברו פי׳ פסוק וכי יאמרו אליכם ופסוק השני: נביא ובן נביא ומה שלא נכתבה נבואתם. מפני שלא הוצרך לדורות: שהיה נביא בן נביא שזכריה ידוע לנביא. וגם עדוא ידוע לנביא כדכתיב בד"ה שמעיה הנביא ועדוא החוזה. ובס"ע שמו שזה היה הנביא אשר קרא על המזבח בבית אל. ולכן כתיב נביאיא לשון רבים דקאי על זכריה ועל עדוא. וא"כ ה"ה כל נביא שנזכר שמו ושם אביו: בן אמוץ שהיה נביא בן נביא. והיינו דכתיב ישעיה בן אמוץ הנביא דהנביא קאי אאמוץ נמי. אבל קשה הך כמאן אזלא אי כרבנן הא קאמרי בין שנתפרש כו׳. ואי כר׳ יוחנן כל שנתפרש שמו ושם אביו נביא ובן נביא הוא וא"כ מה צורך לדיוקי לאמוץ מהאי קרא. וי"ל דהן אמת שלפי כל אחד מהם היה אביו נביא מ"מ לא יתחייב שיהיה אביו נביא מפורסם ומוכיח. אבל אמוץ היה נביא מובהק ומפורסם כענין ישעיה בנו. ולזה פי׳ שם בפירוש שאמוץ נביא הוא דכתוב אחד אומר כו׳ וכתוב אחד אומר כו׳ [כלי פז]: אלו המציצין גרסינן. דהיינו לצפוף. כמו צפרים מצויים דלקמן פ׳ י"ח. ופי׳ שהכתוב קרי לאובות וידעונים לגנאי המצפצפים והמהגים. לומר שהדבור בהם אינו אלא כעופות שמצפצפין בקולן ויש עופות שמצפצפין דהיינו סוס ועגור. ויש שמנהמין והיינו יונה. ועל זה אמר והמהגים וכדכתיב כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה: כל אומה ולשון כו׳ הוא הדבר שאמר תחלה כל אומה תסגוד. שהדרישה היא לבקש ולשחר פניו על ידי סגידה ועבודה ומזכירים בקשת צרכיהם. ומה שהקדים לפרש הלא עם אל אלהיו ידרוש מקמי המצפצפים והמהגים ע׳ ביפ"ת. וכוונת המדרש לומר שפי׳ הכתוב הוא שכך יאמרו ישראל להם שראוי שכל אומה ולשון תסגוד ותזכור לאלהיה ולא לזולתו. ואיך אנו שאלהינו חי וקיים נניחנו ונדרוש אל המתים: נתבעים אצל חיים כמו שמפרש שהמתים צריכין שהחיים יעשו בעדם. ולא המתים בעד החיים: מהו אמת ר"ל למה הוא אמת וחותמו אמת. א"ר אבין שהוא אלהים חיים. לכן מה שמבטיח הוא יכול לקיים. אבל ב"ו אם הוא מבטיח היום ולמחר הוא מת בטל הבטחתו ואינו אמת: ומלך עולם מאמר שהוא מלך עולם הוא אלהים אמת כי מלך ב"ו מלכותו אינו מלכות של אמת כי במותו לא ירד אחריו כבודו [מת"כ]: אלהי או"ה מתים לפי שאינם קיימים כאלהינו. ועוד שאין בידם לעשות דבר כי"י שבידו הכל שעל זה אמר ומלך עולם. ולכן נקראו מתים על שהם כמתים שאין יכולת בידם. ולכן ילדק לומר בהם פה להם ולא ידברו. וע׳ ביפ"ת: התורה מעידה בנו פי׳ התורה עושה התראה בנו [מלשון העדותי בכם היום] אם לא יאמרו כו׳ פי׳ שאם ישראל לא יאמרו הדבר הזה לאו"ה יעשה להם השי"ת כך וכך. והוא כמו לכן כל הורג קין שקיצר הכתוב ולא הזכיר העונש שיעשה בהדיא: כדבר הזה אשר אין לו שחר אינו מזריח כו׳ כצ"ל. קמפרש כדבר הזה דקרא שיאמרו ישראל להם כדבר הזה. דהיינו אשר אין לו לע"ז שחר. ר"ל שאין לו אורה להזריח לכם. שאפילו הכוכבים והמזלות והשמש וירח אין להם כח להאיר בלי רצון הקב"ה כדכתיב האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום: ואפילה ששמו כו׳ קמפרש אשר אין לו שחר על החשך אשר יכסה לגוג ואגפיו לעתיד. ויהיה אשר אין לו מוסב על עם אל אלהיו ידרוש הנ"ל לומר שיגידו להם שכל מי שטועה בע"ז לעתיד אין לו אור רק חשך. וכדי להביא ראיה שלעתיד יהיה חשך על גוג ואגפיו הביא ראיה מדלא שמשו בעה"ז רק חשך ואפילה אבל תהו ובהו לא שמשו א"כ ישמשו לעתיד דהיינו ונטה עליה קו תהו וגו׳ וקמפרש תהו זה קו ירוק שמקיף את כל העולם שממנו חשך יוצא לעולם: ונטה עליה כו׳ וברומי מיירי דכתיב התם כי זבח לי"י בבצרה וגו׳ והיינו מלכות רומי כמ"ש ז"ל ובצרה היא הכרך גדול שברומי: מתוך החשך הכוונה לפי שהתורה צריכה היא כמה וכמה יסורין כמו שאמרו ז"ל לעיל

סדר צו

פרשה ז (א) **צו** את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה וש"ה (משלי י) שנאה תעורר מדנים וגו'. שנאה שנתנו ישראל ביניהם לבין אביהם שבשמים היא עוררה להן דיני דנין. דאמר ר' שמואל בר נחמן קרוב לתשע מאות שנה היתה השנאה כבושה בין ישראל לבין אביהם שבשמים מיום שיצאו ישראל ממצרים ועד שנה שנתעוררה עליהן בימי יחזקאל הה"ד (יחזקאל כ) ואומר אליהם איש שיקוצי וגו' והם לא עשו כן אלא (שם) וימרו בי ולא אבו וגו'. ועשיתי עמהם בעבור שמי הגדול שלא יתחלל שנא' (יחזקאל כ) ואעש למען שמי וגו'. (משלי י) ועל כל פשעים תכסה אהבה שאיהב המקום את ישראל שנ' (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה'. ד"א שנאה תעורר מדנים שנאה שנתן אהרן בין ישראל לבין אביהם שבשמים היא עוררה עליהם דיני דינין. א"ר אסי מלמד שהיה אהרן נוטל קרבנם ופוחסו לפניהם ואומר להם דעו שאין בו ממש הוא שמשה אמר לאהרן (שמות לב) מה עשה לך העם הזה א"ל מוטב היה להן שידונו שוגגין ואל ידונו מזידים. הוא שהקב"ה אמר למשה (שם) מי אשר חטא לי אמחנו מספרי הה"ד (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו וגו'. ר"י דסכנין בשם ר' לוי * אין לשון השמדה הכתוב כאן אלא לשון כילוי בנים ובנות כמה דתימא (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת. ועל כל פשעים תכסה אהבה. תפלה שנתפלל משה עליו ומה נתפלל משה עליו רבי מנא דישאב ור' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי מתחילת הספר ועד כאן כתיב (ויקרא א) וערכו בני אהרן (שם) וזרקו בני אהרן (שם) ונתנו בני אהרן אמר משה לפני הקב"ה הבור שנואה ומימיה חביבין. חלקת כבוד לעצים בשביל בניהן ב דתנינן תמן כל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן. ולאהרן אי אתה חולק לו כבוד בשביל בניו א"ל הקב"ה חייך שבשבילך אני מקרבו ולא עוד אלא שאני עושה אותו עיקר ובניו טפלים (ויקרא ו) **צו** את אהרן ואת בניו לאמר: (ב) זבחי אלהים רוח נשברה וגו'. **זבדי בן לוי** ור' יוסי בן טרטם ורבנן ח"א אמר דוד לפני הקב"ה אני כבשתי את יצרי ועשיתי תשוב' לפניך אם אתה מקבלני בתשובה הרי יודע אני ששלמה בני עומד ובונה את בהמ"ק ובונה את המזבח ומקטיר עליו את הקרבנות שבתורה מן הדין קריא זבחי אלהים רוח נשברה. ותרנא אמר מנין למי שהוא עושה תשובה שמעלין עליו כאילו עלה לירושלים ובנה את בהמ"ק ובנה את המזבח ומקריב עליו כל הקרבנות שבתורה מן הדין קריא זבחי אלהים רוח נשברה. ורבנן אמרי מנין לעובר לפני התיבה שצריך להזכיר עבודה וקרבנות ולשוח מן הדא ברכתא רצה אלהינו שכון בציון מהרה יעבדוך בניך אית דבעי משמענה מן הדא זבחי אלהים רוח נשברה. **א"ר אבא בר** יודן כל מה שפסל הקב"ה בבהמה הכשיר באדם פסל בבהמה עוורת או שבור או חרוץ או יבלת והכשיר באדם לב נשבר ונדכה א"ר אלכסנדרי ההדיוט הזה אם משמש הוא בכלים שבורים גנאי הוא לו אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים שנאמר (תהלים לד) קרוב ה' לנשברי לב (שם קמז) הרופא לשבורי לב (ישעיה נז) ואת דכא ושפל רוח. זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ר' אבא בר יודן בשם ר' יהודה ב"ר סימון ג משל למלך שהיה מהלך במדבר ובא אוהבו וכבדו בכלכלה א' של תאנים וחבית אחת של יין א"ל זה כיבוד גדול א"ל אדוני המלך לפי שעה כבדתיך אבל כשאתה נכנס לתוך פלטין שלך אתה רואה במה אני מכבדך כך אמר הקב"ה לישראל **זאת תורת העולה**

יד יוסף פרשה ז א זוהר סדר כי תבא דף קנ"ג. במד"ר סוף פ"ע: ב תמיד דף כ"ט: ג עי' במד"ר פי"ג סי' ח':

ענף יוסף

פרשה ז (א) [בבור שנואה כו' חלקת כבוד לעצים כו']. טעם שמשלים הוא שמפני שלא הזכיר את הכהן בעבודה אפשר שיבואנו ה' מפיוס כהן לו לכן לא הזכירו. ואפשר טעם שלא זהה מכיוס כהן מ"מ אין ה' רוצה בכבודו ולכן לא יזכירנו לעבודה. לכן כנגד הדבר הא' אמר הבור שנואה כו' כי לא יתכן שהבור יהיה נמאס ומימיו חביבים שאם הבור נמאס מגד שום לכלוך בהכרח מימיו מאוסים. ומכיון דהכוונה זו"ע הכהן נמצאה לכם מהכהן כי לו נתנה הכהונה מתחלה כאומר הלא הכהן אחיך הלוי לא יתכן שהמים תנטל מהמקור. וכנגד ענין השני אמר שיש לחלוק לו כבוד בשביל בניו כמו שחלק כבוד לעצים בשביל בניהם (יפ"ת): (חלקת כבוד לעצים בשביל בניהם כו'). עי' מ"ש כאן. וקשה מאי חלוקת כבוד הוא זה שנפסל מעל המזבח: ונראה דכוונת המדרש הוא ע"פ מ"ש רש"י ז"ל בזבחים דף נ"א אמתניתין דכררו משם עלי תאנה כו' ופרש"י דטעם אגדה הוא משום שבו היה תקנה לאדם הראשון ויפשו לכם חגורות ע"כ. והנה החגורות נעשו מהעלים שהם הבנים. והגזירים היו מכשלים שהם האבות לעלים. והיינו דקאמר לעצים חלקת כבוד כו' דתנינן תמן כל העצים כשרים למערכה כו' וקשה א"כ מ"ט נפלו דוקא תאנים וכמ"ש בסיפא דאותה משנה. אלא דחלקת לעצים התאנה כבוד בשביל העלים שהם בניו. ולאהרן אי אתה כו' [בכור שור מס' תמיד] ועי' עוד ביד יוסף פ' תולדות:
שאול

מתנות כהונה

שנתנו ישראל ביניהם כו'. שעשו את העגל: **שנה**. מגומגם ובילקוט איתא: **נוטל קרבנם כו'**. קרבנם שהיו זובחים לעגל שנאמר ויזבחו לו: **ופוחסו**. הכה והשפיל צורתו: **ואל יהיו מזידים**. ואילו לא הודיעם שאין בו ממש היו סוברים שיש בו ממש והיו שוגגים: **מי אשר חטא לי**. משמעותה על היחיד דאל"כ הל"ל אותם אשר חטאו לי: **חביבין**. בתמיה: **חוץ משל זית כו'**. משנה היא במס' תמיד בפ' שני וה"ל הטעם מפני שבא מהן שמן למנחות ויין לנסך: **מן הדין קריא**. מן המקרא הזה: **רוח נשברה**. פירוש כשיתרצה ברוח נשברה ר"ל תשובה יהא כאות שיקויים בו זבחי אלהים: **זבחי אלהים כו'**. רוח נשברה דהיינו תשובה הוא כאילו היה זובח לאלהים וזה א"א אם לא בבית המקדש ועל גבי המזבח: **לשוח**. להשתחוות: (מן הדא כו'. מתוך זאת הברכה): **אית דבעי כו'**. יש מי שירצה לשמוע ממקרא זה: **רוח נשברה וגו'**. כלומר צריך להזכיר זבחי אלהים וגם יהא רוחו נשברה לשוח ולהשתחוות: **זה כיבוד גדול**. ל' תימה: **לפי שעה**. לפי השעה שאתה עומד בו עכשיו ר"ל במדבר: **היא העולה**

עץ יוסף

לעיל ס' שמות. וא"כ הרוצה לקבל עול תורה צריך להעלים עין מן היסורים. ולזה נתנה התורה מתוך החשך לרמוז שכך דרכה של תורה בצער ובהוסר כל ובחשך. וכדאי' בתנחומא ס' נח. וזהו שאמרו תו"כ שלא קבלו את התורה שנתנה מתוך החשך שהוא מורה על היסורין הממורים. לזה החשך יכסה ארץ. אמנם ישראל שקבלו עליהם החשך כדי לקיים אור תורה. עליהם יראה כבוד ה' [כלי פז]:

סדר צו

(א) **זש"ה שנאה תעורר** כו' משום דק"ל מ"ש עד השתא דלא מדכר אהרן במעשה שום קרבן אלא והקריבו בני אהרן. או כהן סתם. ומ"ש השתא דקאמר צו את אהרן. בעי לתרוצי שבתחלה היתה שנאה עליו ולכן לא הפיצו. ושוב בקש משה עליו וקרבו ה'. ולכן אמר צו את אהרן. וסמך לדבר מייתי האי קרא כדמפרש ליה בסמוך באהרן ובמשה. ואיידי דמייתי האי קרא דריב ליה בריבא בענין אחר: **שנאה שנתנו ישראל** כו' וקרא הכי מתפרש שהשנאה הקדומה מעוררת מדנים חדשים יותר מהראוי. וזה היה עון העגל שע"י השנאה שנעשה ה' עליו הוו מעורר דיני דינים בהמשך הזמנים יותר מהראוי. וכמ"ש וביום פקדי ופקדתי. ואמרו בפ' חלק אין פורענות באה לעולם שאין בו מכ"ד בהכרע ליטרא מעגל הראשון כו': **ועד שנה שנתעוררה** כצ"ל: **ואעש למען שמי** וגו' וכתיב שם ונשפטתי אתכם גו' כאשר נשפטתי את אבותיכם וזהו דיני דינין דהכא [רד"ל]: **שאיהב המקום**. ר"ל שזכר להם האהבה הקודמת לבלתי השחיתם בשנאה המתחדש בפשעם. וכמ"ש שם ביחזקאל ותחס עיני עליהם משחתם ולא עשיתי אותם כלה: **שנאה שנתן אהרן** כו' וקרא מתפרש כנ"ל שהשנאה הקדומה היינו מה שעשה אהרן העגל נגמר לו ליום ה' למילואים שמתו בניו. וג"כ שלא היה ה' מזכירו בעבודה עד שהתפלל משה עליו כדלקמן: **עוררה עליהם** פי' על ישראל כנ"ל וגם על אהרן כנ"ל: **נוטל קרבנם** ופוחסו לפניהם. נ"ל נוטל קורנס ופוחסו לפניהם. ומשום שקשה נהי דאיכא שנאה על ישראל. אבל על אהרן אין ראוי להיות שנאה מאחר שלטובה נתכוון במעשה העגל ונטל שכר על הדבר כדלקמן פ"י. לכן מביא הא דרב אסי שהיתה הקנאה כיון דהוה אפשר למעשה העגל בזולת ענין זה דשינהו מזידים. דאע"ג דאיהו לטובה נתכוון אולי ימחו ויבושו. מ"מ נחשב לו לחטא דה"ל להשוות הדעתיה מוטב שיהיו שוגגים. ולפי הגירסא נוטל קרבנם פי' קרבנם שהיו זובחים לעגל שנא' ויזבחו לו. ופחסו הכה צורתו: **ואל ידונו מזידים** ואלו לא הודיעם שאין בו ממש היו סוברים שיש בו ממש. והיו שוגגים. וזהו שאמר לו משה מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה כלומר שהגדלת חטאתם במה שנעשו מזידים: **ואל ידונו מזידים** קשה הלא זה כתובה בפירוש בתורה איסור ע"ז. וא"כ איך ידונו בזה כשוגגים. אך לפי דברי המורי בזה הדברים בעשיית העגל לא היה מברך ע"ז כי אם דימו לעשות דבר אמצעי שע"י יזכרו האלקות כמו שמשה היה אמצעי. ואהרן היה חפץ להראות להם טעותם ופיחס העגל או קרבנם ואז נידונו כמזידים אחר שראו שאין בו ממש: **אמחנו מספרי** ואחר שלא מצינו שנתקיים זה בראה אדם כי לא מצינו מי שהיה כתוב בספר ונמחה. מפרשין דהיינו אהרן שהשמיט ה' זכרונו ממצות העבודה. ואלמלא שהתפלל משה היה נמחה מספר התורה: **אין לשון השמדה** כו' כי השמדה מורה על דבר הכלה שלא ישאר ממנו זכרון מאומה לעולם. וזהו הבנים בזהו הפרי והשורש הוא האב: **כילוי בנים ובנות** לא גרסינן ובנות. ואי גרסינן לה פירושו על הבנות שהיו עתידות לצאת מהם. אך קשה כיון דגדולים הוו למה יומתו אבות על בנים. ובשלמא נדב ואביהו שנתחייבו מיתה ממתן תורה אלא שהאריך ה' להם מיתה שבתפלת אהרן קרב קצם. אבל אלעזר ואיתמר מה פשעם. ושמא גם הם היו אומרים בעגל דעו שאין בו ממש [יפ"ת]: **דתנינן תמן** כו' משנה היא במס' תמיד פ"ב. וה"ל הטעם מפני שבא מהן שמן למנחות ויין לנסך. וכן כתב הרמב"ן בס' נח שמצא במדרש כל העצים כשרים חוץ משל זית ושל גפן שהשמן והיין קרבים לגבי המזבח הנילו הפירות האילנות. וכן מצינו באברהם שהגיל את תרח שנא' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. הרי דהגלת העצים מפני הפירות היתה. וע' בענף: **מתחלת הספר ועד כאן** כתיב וערכו כו'. ובילקוט הגירסא ועד כאן כתיב והקריבו כו' ונתנו כו' וערכו כו'. והוא הנכון כפי סדר הכתובים: **שאני עושה אותו עיקר** כי אחר שהתפלה מחה העון שעליו א"כ נשאר על מעלתו הקודמת שהיה גדול מבניו: **ובניו טפלים** קח את אהרן ואת בניו אתו כנ"ל. ור"ל דמדכתיב אתו יתירה דייק דהם טפלים לאהרן. אבל בקרא דצו את אהרן וגו' לא כתיב אתו. והא דבאמת לא כתב שם אתו. משום דבריש' הקריבו להיות שוה לבניו. ושוב עשאו עיקר. דהרתי דרגא לא סלקיה. וצריך לומר שהמדרש ס"ל כדעת הרמב"ן שפרשת קח את אהרן נאמר אחר הפרשיות שמויקרא אל משה עד פרשה זו. ולא כפרש"י שכתב שפרשה זו נאמרה ז' ימים קודם הקמת המשכן. דא"כ קודם הקמת המשכן כבר נתרצה לאהרן בתפלת משה ואם כן כשצוה אחר כך בקרבנות אחר שהוקם המשכן כדכתיב מאהל מועד היכי כתב וערכו בני אהרן וזרקו בני אהרן דדחי לאהרן. גם ס"ל לבעל המאמר שנצטוה משה במלאכת המשכן קודם למעשה העגל ואז נאמר לו ואתה הקרב אליך את אחיך כו' וג"כ זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי. וכשנתרצה לו הקב"ה והבטיחו בישרה שכינתו ביניהם ידע מעצמו שמצות המשכן במקומה עומדת וגוה ליפרא עליה. שלפ"ז כל הכבוד הזה שצוה ה' על אהרן היה קודם מעשה העגל. ואח"כ בחטאו מנע ה' הטוב ממנו עד שהתפלל משה עליו: **(ב) זבחי אלהים רוח נשברה**. משום דק"ל כפל זאת תורת העולה היא העולה. בעי לאתויי מילתא דריב"ס בסמוך דאמר משל למלך שהיה מהלך במדבר כו' ומשום דתשובת זה אי' בהאי קרא מייתי האי קרא ודריש להו בריבא בענין אחר כדרך המדרש: **זבדי בן לוי** כו' קשה להו מ"ט בקשת הטיבה ברצונך את ציון וגו' התם דבעי בשעת על קבלת תשובתו בעון בת שבע ובהכי עסיק ואזיל עד זבחי אלהים רוח נשברה ומה ענינו להזכיר כאן ענין ירושלים והקרבנות העתידים. **לכן תירצו** ז"ל שטעם הטיבה ברצונך את ציון וגו' לכאן לומר שאם תקובל תשובתו ידע בבירור **שלמה עומד** ובונה בית המקדש כו'. והשני תירץ שרוצה לומר שהעושה תשובה נחשב לו כאלו עשה לירושלים ובנה בהמ"ק וכו'. ורבנן תירצו שהמתפלל צריך להזכיר עבודה וקרבנות עם תפלתו. **ולכן כיון** שהתפלל על חטאו הזכיר ג"כ עבודה וקרבנות: **מן הדין קריא** מן המקרא הזה זבחי אלהים רוח נשברה וגו' הטיבה ברצונך וגו': **מנין לעובר לפני התיבה** כו' ולשוח בהדא ברכתא רצה כו' כנ"ל. ופי' מנא ילפינן תרתי. חדא שהעובר לפני התיבה צריך להזכיר עבודה וקרבנות. ואידך שישחה בתוך ברכה זו דהיינו רצה אלהינו כו' שכשמשלים אותה פותח במודים ושוחה כדאי' בפ"ק דברכות. וקאמר דתרווייהו אית דיליף להו מזבחי אלהים רוח נשברה דמשמע כשמזכיר זבחי אלהים ישוח עצמו והיינו רוח נשברה. ומדמדכיר קרבנות ומתפלל עליהם אגל תפלתו על עונו ש"מ שכל מתפלל צריך שיזכיר עבודה וקרבנות בתוך תפלתו [יפ"ת]: **פסל בבהמה והכשיר** באדם כו' לב נשבר כו' אף דהמקריב פסול ג"כ אם הוא עור או פסח. אך הקרבן גופא שהוא האדם בעצמו הסב שהוא דוגמת הקרבן. ועכ"ז הכשיר לב נשבר. והענין שלא ידומה כי עיקר התשובה תלוי רק בשמחה ולא בעצבון. לא כן. ולכן כתיב לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. כי היינו מדמים שנבזה בעיני ה' העצבון רק השמחה: **זה כבוד גדול** בתמיה. ר"ל כמתרעם. וכן בנמשל אמר הקב"ה כמתרעם זאת תורת העולה היא העולה בתמיה וכי זו היא פעולה הראויה לו. ובבמד"ר ר"פ י"ג הלשון כך אתם מכבדים **לי אני מלך כו' וכן יתפרש כאן וכי זה כיבוד גדול**.
הראוי

העולה היא העולה אמר לפניו רבון העולם לפי שעה הקרבנו לפניך אבל לכשתטיב ברצונך את ציון (תהלים נא) תבנה חומות ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל: (ג) ד ארשב"י לעולם אין העולה באה אלא על הרהור הלב. א"ר לוי מקרא מלא הוא (יחזקאל כ) והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים וגו' ממי אתה למד מבניו של איוב בתחלה (איוב א) והלכו בניו ועשו משתה ר"מ אומר שכן דרך בני מלכים להיות קורין לאחיהן ולאחיותיהן עמהן בסעודה ר' תנחום ב"ר חייא אמר להיטפל בהם הלכו שקדשו להם נשים הה"ד (איוב א) ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם. על דעתיה דר' תנחום ב"ר חייא דאמר שקידשו להם נשים נטפלו בהם והלכו על דעתיה דר' מאיר דהוא אמר שכן דרך מלכים להיות קורין לאחיהם ולאחיותיהם בסעודה כד"א (שמות יט) ואל העם תאמר התקדשו. והשכים בבקר והעלה א"ר יודן בר חלפיי בעי מספר ימים או מספר בניו ובנותיו או מספר כל קרבנות שבתורה. כשהוא אומר (איוב א) כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם הדא אמר אין העולה באה אלא על הרהור הלב. רבי אחא בשם ר' חנינא בר פפא ה שלא יהו ישראל אומרים לשעבר היינו מקריבין קרבנות ומתעסקי' בהן עכשיו שאין קרבנות להתעסק בהם אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם מעלה אני עליכם כאילו אתם מקריבין אותם. ר' הונא אמר תרתי אין כל הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות מה טעמא (הושע ח) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם רב הונא אמר הורי (מלאכי א) כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים בכל מקום מוקטר מוגש. וכי יש מנחה טהורה וקמיצה והקטרה בבבל אלא אי זו זו משנה אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקי' במשנה כאילו אתם מקריבין קרבן. שמואל אמר (יחזקאל מג) ואם נכלמו מכל אשר עשו וכי יש צורת הבית עד עכשיו אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאילו אתם בונין אותו. א"ר אסי מפני מה מתחילין לתינוקות בת"כ ואין מתחילין בבראשית אלא שהתינוקות טהורין והקרבנות טהורין יבואו טהורין ויתעסקו בטהורי':

(ד) רבי אבא י ב"כ ור' חנן תרויהון בשם ר' עזריה דכפר חטייא אמר משל למלך שהיו לו ב' מגירסין בישל לו הא' תבשיל אתא ואכלו והיה ערב לו ועשה השני תבשיל ואכלו וערב לו ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו יותר אלא במה שהוא מצווה את השני ואומר לו כתבשיל הזה תעשו לי אנו יודעים שהשני ערב לו יותר. כך הקריב נח קרבן והיה ערב להקב"ה שנא' (בראשית ח) וירח ה' את ריח הניחוח. הקריבו ישראל והיה ערב להקב"ה ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו ביותר אלא במה שהוא מצוה את ישראל ואומר להם (במדבר כח) ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי אנו יודעים ששל ישראל הוא ערב ביותר הה"ד (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות ז כימי עולם כימי משה וכשנים קדמוניות כשני שלמה רבי אומר כימי עולם כימי נח וכשנים קדמוניות כימי הבל. שלא היתה ע"ז בימיו. ר' אבין אמר תרתי. ר' אבין אמר משל למלך שהיה מיסב על אקוביטין שלו הכניסו לו תבשיל הא' ואכלו והיה ערב לו התחיל ממחה בקערה כך עולות מחים אעלה כזה שהוא ממחה בקערה. ר' אבין אמר חורי ר' אבין אמר משל למלך שהיה מהלך במדבר הגיע לבורגנין הראשון ואכל שם ושתה שם והגיע לבורגנין השני אכל שם ושתה שם ולן שם כך במה שהוא מתמה על העולה זאת תורת העולה היא העולה על המוקדה כל הלילה עד הבוקר ח מכאן שהעולה כולה כליל לאשים: (ה) ואש המזבח תוקד בו א"ר פנחס ואש המזבח תוקד עליו אכ"כ אלא תוקד בו האש היתה מתוקד בו. תני בשם ר' נחמיה קרוב למאה ושש עשרה שנה היתה האש מתוקדת בו ט עצו לא נשרף ונחשתו לא ניתך אם תאמר דהיה גלד תני בשם ר' הושעיה כעובי דינר גרדיון היה בו. אמר רשב"ל אף במזבח הקטורת כן שנא' (שמות ל) ועשית מזבח מקטר קטורת מתקטר בקטורת אכ"כ אלא מקטר קטורת. י המזבח היה מקטיר את הקטורת. ורב אמר בכלי הבקר נתבשל הבשר אכ"כ אלא (מ"א יט) בכלי הבקר בשלם הבשר היה מבשל את הכלי: (ו) א"ר לוי נימוס קלוסים הוא יא שכל המתגאה
אינו

יד יוסף ד ירוש' יומא פ' יוה"כ. תנחומא סדר זו יונתן ויקרא ו' פסוק ב': ה פסיקתא רבתי פ' ע"ו: ו פסיקתא רבתי פ' ע"ז: ז ת"כ סדר שמיני: ח פסיקתא רבתי פ' ע"ז. ילקוט סדר לו וסדר פנחס: ט תנחומא סוף ס' תרומה: י ירוש' סוף חגיגה: יא תנחומא סדר זו סי' ב'. שוח"ט מזמור י"א. ילקוט ש"ב רמז קס"א:

מתנות כהונה

העולה. ל' תימה הלא מלעיל הוא: הרהור הלב. דייק היא העולה כד"א והעולה על רוחכם ועיין ברמב"ן: להיטפל בהם. לפי' באו שמה אחיהם ואחיותיהם לעשות להם שושבינות ולפי דעה שניהם יהיה פירושו וישלח וכבר שלח אם לא שנא' שבעת ימי המשתה היו קודם הקידושין: ויקדש. משמע לשון קידושין ולשון הזמנה לסעודה כדלקמן: התקדשו. היו מזומנים: בר חלפיי. שם חכם: בעי שאל: מספר ימים כו'. האי מספר כולם קאי על מניין כל בניו כו'. או ר"ל על מספר ימי המשתה: כאילו אתם מקריבים. דריש היא העולה הכי זאת תורת העולה כשאתם עוסקים בתורת העולה הוא הקרבת העולה בעצמו: בזכות משניות. ששונין הלכות קרבנות: יתנו. כמו ישנו בלשון ארמי משנה מתני: חורי. אחר פי' דרוש אחר שממנו נלמד שהמשנה עומד במקום ההקרבה: מגירסן. נחתומים מבשלי מאכלות: אתא. ובא ר"ל המלך בא: שלא היתה ע"ג בעולם. לפי' היתה אהובה לפני המקום וכן לעתיד יעבור ממשלת זדון מן הארץ: אקובטיון. כסא שיש לו סמיכות מכל צד כך פי' הערוך: ממחה. גורף באצבע ואוכלו ודרש מחים ל' ממחה: בורגין. בית קטן בניין ערבי: ולן שם. ומשלן שם נדע שישיבת בורגין (השני) חביב בעיניו: (ה"ג למה הוא מתמה): מתוקד בו. האש היה נשרף ונאכל מן המזבח והמזבח היה שולט עליו: גליד. מגולד ומעובה: גרדיון. שם מקום: מקטר דרש כמו מקטר: ה"ג בכלי הבקר בשלם: הבשר מבשל את הכלי. כלומר מתקנו ומחזקו: (נימוס קילוסין. פי' חק שראוי לקלסו: אלא באש. דריש העולה ל' גאות שעולה בדעתו להתגאות
על

עץ יוסף

הראוי למלך: אמר לפניו מגוסחתינו ומילקוט נראה שמשה השיב כן: (ג) גופא משום דהשתא דריש ואזיל על יתורא בזאת תורת העולה היא העולה דלכל אחד מהדרשות דבסמוך מידרש יפה כמו שאפרש. ולעיל קאמר חד טעמא. קאמר השתא גופא דעיקר הדרשות הן על זה. וגירסת הילקוט תני רשב"י העולה באה: לעולם פי' בין עולת ציבור ובין עולת יחיד: על הרהור הלב והיינו דכתיב היא העולה כלו' לכפר על העולה על רוחכם: והעולה על רוחכם כלו' וקרבן עולה היא על רוחכם מה שאתם מחשבים בלבבכם: ממי אתה למד עוד: ועשו משתה וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם. ש"מ שעולה מכפרת על הרהור הלב. וכדי שלא תאמר דילמא היו עושים עבירות ממש מתוך סעודת מרעים. לזה מייתי פלוגתא דר"מ ור"ת שבין למר ובין למר לא היה רק סעודת מלכים או קדושי נשים ולא היה ח"ו סעודת מרעים: להיטפל בהם הלכו במדרש שעם פי' היפ"ת הנוסחא נטפל בהם והלכו וכתב היפ"ת פי' תחלה נטפל בהם שקדש להם הנשים. ושוב והלכו לעשות משתה. וה"ק קרא ויהי כי הקיפו ימי המשתה וכבר שלח איוב ויקדשם לנשים. ודרש ויקדשם לשון קידושין: קורין כו' לסעודה ודרש ויקדשם לשון הזמנה כדכתיב ואל העם תאמר התקדשו למחר. ולדידיה אתי קרא כפשוטו שפיר שכששלמו ימי המשתה היה מזמנם איוב בביתו לסעודה שלו כדי להזהירם ולהעלות עליהם עולות: בר חלפי שם חכם: בעי מספר ימים כו' מייתי הא דר' יודן בר חלפי למימר דכיון דליכא לספוקי אלא בההוא ספיקא ולא שמא מספר כל העבירות שבתורה ע"כ שלא חטאו במעשה: כל הקרבנות כלו' כל עולות. דמספר כלם מאי קאי אעולות ואע"ג דעולות לשון נקבה וכולם לשון זכר אין קושיא דאשכחן כה"ג טובא: מהו להתעסק בהם כנ"ל דאפשר שאסור להתעסק בהם כיון שאין תועלת מעשה מהם. אלא יתעסקו בדינים אחרים שצייכים עכשיו: מעלה אני כו' והיינו דכתיב זאת תורת העולה היא העולה כלו' המתעסק בתורת העולה ה"ל כעושה עולה ממש: בזכות משניות ששונים הלכות קרבנות: יתנו תרגום של ישנו יתנו. ושנכנס ותתינון כלומר אם ישנו בגלות עתה בקרוב אקבצם. ונקט משניות על שהוא כלל לימוד תורה שבעל"פ המבארים כל פרטי דיני התורה באין נמלט אחד מהן וע"י הלימוד מעלה עליהם כאילו קיימם: רב הונא אמר חורי פי' רב הונא אמר דרש אחר: וכי יש מנחה כו' דהא הוזהרנו פן תעלה עולתך בכל מקום אשר תראה: וקמיצה מפרש מוגש בקמיצה לפי שההגשה קודמת לקמיצה כדכתיב והגישה אל המזבח והדר והרים. ויהיה מוקטר מוגש כולה בענין המנחה דהוה בה הגשה והקטרה: כאילו אתם מקריבין ולכן בכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה כי ההתעסקות בזה יעלה עליהם כאילו מקריבי' בפועל: ואם נכלמו מכל אשר עשו. וסיפא דקרא וישמרו את כל צורתו ועשו אותם דמשמע שמודיעם צורת הבית כדי שישמרום ויעשו אותם דהיינו שיבנו בהמ"ק בצורה ההיא. ולהכי מתמה שהרי עד עכשיו כמה שנים שלא נבנה הבית והיכי קאמר שהשומעים צורתו מיחזקאל יבנוהו. וליכא למימר דעל בנין בית שני קאמר. שהרי לא נבנה בצורה הזאת כמ"ש הרד"ק וע' בתנחומא ול"ע: כאילו אתם בונים אותו ששכר הלימוד שוה לשכר המעשה: מפני מה מתחילין כן היה מנהג בימים ההם. ומביא זה כאן לפרש היא העולה. שה"ק היא העולה בתחילה בקריאת התינוקות: שהתינוקות טהורים בלי חטא כמ"ש הבל שאין בו חטא. וכן הקרבנות טהורים מחטא כלו' שעל ידם מוטהרים מהחטא: ויתעסקו בטהורים כלו' אחר שהעסק בזה הוא כדמות הקרבה. לכן יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים: (ד) מגירסין מבשלים: אתא ובא. ר"ל המלך בא: אלא במה שהוא מצוה כו' ר"ל אחר שראינו בנח שנא' וירח ה' ועל כל זה לא נצטוה עוד הפעם שיעלה קרבנות ולא מצאנו שהקריב עוד. ובישראל הזהיר שישמרו להקריב א"כ מוכח שקרבנותיהם ערב לו יותר: כימי משה כמ"ש [ישעיה ס"ג] ויזכור ימי עולם משה עמו: כימי שלמה שירדה האש כשחנך בהמ"ק. ונרמז שלמה בשנים קדמוניות דכתיב בו ויחכם שלמה מכל בני קדם: כימי נח שערבה מנחתו כדכתיב וירח ה' את ריח הניחוח. ומפרש כימי עולם מי שנחתם העולם בימיו. ובילקוט גרס כימי נח הה"ד כי מי נח זאת לי: כימי הבל שערבה מנחתו כדכתיב וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. והבל היה קדמון בהקרבת קרבנות שמתחלה לא הקריב אחר. ואע"ג דאדה"ר הקריב כדלעיל סוף פ"ב אינו מפורש בתורה. ועוד שקרבן של אדה"ר היה על חטאו ופשוט שאין בו ערבות כל כך: שלא היתה ע"ז בימיו אבל בימי נח אף שהוא ובניו נקיים ממנה. מ"מ כבר נמצאת ע"ז בעולם שהרי בימי אנוש התחילו הטועים בה. ועניינו מפני שיש שני טעמים במצות הקרבנות. אחד הסרת הרע מפני שהיו להוטים אחר ע"ז. ולכן יחד ה' בית לשמו ויקריבו שמה קרבנותיהם ולא לע"ז. וכמ"ש בתנחומא וכדעת הרב המורה. והשני הוספת הטובה מפני שע"י הקרבנות הם מורידים השפע מלמעלה ע"י הכוונה הראויה. וזהו ערב לו יותר. ולכן אמר שיערב לו כימי הבל שאז לא היה ע"ז ולא היה הכוונה בהסרת הרע לבד. כי אם בעשה טוב: אקובטין כסא שיש לו סמיכות מכל צד [ערוך]: והיה ערב לו, הכניסו לו תבשיל השני ואכלו והיה ערב לו והתחיל ממחה בקערה. כך עולות מחים כנ"ל. ור"ל מדממחה בקערה התבשיל השני פי' שגרף באצבע ואכלו. ראיה גדולה שהתבשיל השני ערב לו ביותר. כך אמר דוד בשם ישראל עולות מחים אעלה לך. ודרש מחים לשון ממחה. ר"ל שקרבנותינו יהיו ערבים עליך יותר משל נח [יפ"ת]: לבורגנין סוכות שומרי העיר: ולן שם וצריך לומר שהיה בענין שהיה יכול ללון גם בראשונה כגון שהיו שניהם במקום אחד: במה שהוא מתמה על העולה בפסיקתא ובילקוט פ' פנחס הגירסא במה שהוא מתנה על העולה. ופי' ממה שחזר ושנה עליו כמה פעמים: עד הבוקר מכאן דשל ישראל הוא ערב לו ביותר כנ"ל. [יפ"ת] וא"ת ומנלן דבנח לא הוכשר כן. י"ל מדכתיב היא העולה דריש למעוטי בימי נח. ואח"ז נ"ל מכאן שהעולה כולה כליל לאשים. והוא ענין בפני עצמו. וכאשר רשמתי פה בפירוש משם ואילך לסי' בפני עצמו: (ה) מכאן שהעולה כו' מדכתיב על מוקדה למימר שתשרף לגמרי על האש דהיינו לשון מוקדה. לאפוקי שלא יסתפק במה שתעשה כלוי ואח"כ ישלכו בעת הדשן: עליו אכ"כ שאם לא היה האש נאחז בו אין לומר רק עליו. דבו משמע שנאחזה הבער בו. להכי פירש שהמזבח היה מתוקד באש כלו' שהאש נאחז בו כאילו הוא מתוקד. וזה כדי להראות מעשה נסים כדמסיק בשם ר' נחמיה: קרוב לקי"ו שנה כתב היפ"ת לא ידעתי טעם החשבון ע"ש. והרד"ל בפירושו לפדר"א כתב שצ"ל קרוב לק"י שנה [כמנין וקד מן תיבת תוקד] והן ל"ט של מדבר וי"ד גלגל ונ"ז נוב וגבעון שהיו בהם האש במזבח הנחושת של משה. אבל בבית עולמים וכן בשילה היו של אבנים כדאיתא בזבחים ס"א ע"ש: גלד עבה: כעובי דינר גרדיון היה בו. פי' מ"ע דינר מטבע של גורדיאנוס קיסר: המזבח היה מקטיר את הקטרת. שהאש היה נאחז במזבח ועי"ז הוא היה שורף הקטורת ומעלה עשנו: הבשר היה מבשל את הכלי אין להקשות מה בישול שייך בעצים שכבר היו נדלקים באש. דאפשר שהנס היה שמבלי שישים אש ע"ג הבשר היו העצים דולקים. ולשון בישול בעצים כדאמרינן בשבת האי מאן דשדי סכתא לאתונא חייב משום מבשל. וטעם הנס הזה להראות כי נכון הדבר מאת האלהים שידבק אלישע באליהו להיות מבני הנביאים. שעל שמחה זו הכין אלישע זה הזבח: הבשר היה מבשל את הכלי. קשה לפי זה. דכלי לשון יחיד ובשלם לשון רבים. ואפילו תימא דכלי הבקר הוא שם המין ור"ל כלי מחרישה של כל צמדי בקריו. קשה ומאי ובכלי וכלי מבעי ליה מאחר שהכלי הוא הפעול [יפ"ת]: (ו) נימוס היה וקלוסין שכל. כן הוא הנוסחא במדרש שעם פי' היפ"ת ופי' היפ"ת
ממום

אינו נידון אלא באש שנא׳ היא העולה על מוקדה. דור המבול ע״י שנתגאו ואמרו (איוב כא) מה שדי כי נעבדנו וגו׳ לא נדונו אלא באש שנא׳ (שם ו) בעת יזורבו נצמתו אריב״ל יב זריבתן לחלוטין היתה כד״א (ויקרא כה) לצמיתות לקונה. (איוב ו) בחומו נדעכו ממקומם. מהו בחומו ברותחין. א״ר יוחנן כל טיפה וטיפה שהיה הקב״ה מביא על דור המבול היה מרתיח בתוך גיהנם הה״ד בחומו נדעכו ממקומם. סדומיים על ידי שנתגאו ואמרו נשכח את הרגל מבינינו כמה דכתיב (שם כח) פרץ נחל מעם גר וגו׳ לא נידונו אלא באש (בראשית יט) וה׳ המטיר על סדום. פרעה הרשע על ידי שנתגאה ואמר (שמות ה) מי ה׳ אשר אשמע בקולו לא נדון אלא באש (שם ט) ויהי ברד ואש מתלקחת וגו׳. סיסרא הרשע על ידי שנתגאה ולחץ את ישראל כמה דכתיב (שופטים ד) והוא לחץ את בני ישראל בחזקה מהו יג בחזקה א״ר יצחק בחירופין ובגידופין לא נידון אלא באש. (שופטים ה) הכוכבים ממסילותם נלחמו וגו׳. סנחריב שנתגאה ואמר (ישעיה לו) מי בכל אלהי הארצות וגו׳ לא נידון אלא באש (שם י) ותחת כבודו יקד יקוד וגו׳. יד נבוכדנצר ע״י שנתגאה ואמר (דניאל ג) ומן הוא אלה די ישיזבינכון מן ידי לא נידון אלא באש קטל המון שביבא דנורא. מלכות הרשעה על ידי שהיא מחרפת ומגדפת ואומרת (תהלים עג) מי לי בשמים אינה נידונית אלא באש (דניאל ז) חזה הוית עד די קטילת חיותא והובד גשמה ויהיבת ליקידת אשא. אבל ישראל שהם נבזין ושפלים בעוה״ז אינן מתנחמין אלא באש שנא׳ (זכריה ב) ואני אהיה לה נאם ה׳ חומת אש סביב:

פרשה ח (א) זה קרבן אהרן ובניו. רבי לוי פתח (תהלים עה) כי אלהים שופט א מטרוניתא שאלה את ר׳ יוסי בר חלפתא אמרה לו בכמה ימים ברא הקב״ה את עולמו אמר לה לששת ימים דכתיב (שמות לא) כי ששת ימים עשה ה׳ את השמים וגו׳ אמרה לו ומאותה שעה עד עכשיו מה הוא יושב ועושה א״ל מזווג זיווגים אשתו של פלוני לפלוני. בתו של פלוני לפלוני. ממונו של פלוני לפלוני. אמרה לו הדא הוא אף אני יכולה לעשות כן כמה עבדים יש לי וכמה שפחות יש לי ואני יכולה לזווגן בשעה אחת. אמר לה אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב״ה כקריעת ים סוף הניחה והלך לו מה עשתה שלחה והביאה אלף עבדים ואלף שפחות והעמידה אותן שורות שורות אמרה להו פלוני ישא לפלונית ופלוני לפלונית זיווגן בלילה אחד לצפרא אתין לגבה דין מוחא פציעה ודין עינו שמוטה ודין אצילים פריך דין ארכובה תבירא דין אמר לינא בעיא לדין ודין אמר לינא בעי לדין מיד שלחה והביאה את ר׳ יוסי בר חלפתא אמרת לו רבי אמת היא תורתכם נאה משבחת היא יפה אמרת כל מה שאמרת אמר לה לא כך אמרתי לך אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב״ה כקריעת ים סוף שנא׳ (תהלים סח) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות מאי בכושרות בכי ושירות. דבעי אמר שירה דלא בעי בכה. ומה הקב״ה עושה מזווגן על כרחן שלא בטובתן. א״ר ברכיה בלשון זה השיבה רבי יוסי בר חלפתא הקב״ה יושב ועושה סולמות מגביה לזה ומשפיל לזה שנא׳ (שם עה) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. רבי יונה בוצרים פתר קריא בישראל בלשון זה הושפלו בלשון זה הוגבהו. בלשון זה הושפלו (שמות לב) כי זה משה ובלשון זה הוגבהו (שם ל) זה יתנו כל העובר ורבנן פתרין קריא באהרן בלשון זה הושפל ואשליכהו באש ויצא העגל הזה. ובלשון זה הוגבה זה קרבן אהרן ובניו וגו׳: (ב) ד״א זה קרבן אהרן זש״ה (שופטים יד) ויאמר להם מהאוכל יצא מאכל. א״ר שמואל בר נחמן ב כיון שהתחיל רוה״ק לנגשש בשמשון בג׳ מקומות התחיל שנא׳ (שופטים יג) ותחל רוח ה׳ לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאול. מהו בין צרעה ובין אשתאול א״ר שב״נ מלמד שנטל שני הרים והקישן זה לזה כאדם שנוטל ב׳ צרורות ומקישן זה לזה. רבי יהודה ור׳ נחמן ר״י אומר בשעה שהיתה רוה״ק שרויה עליו היה פוסע פסיעה אחת כמצרעה ועד אשתאול ר״נ אמר בשעה שהיתה רוה״ק שורה עליו שערותיו עומדות והיו מקישות זו לזו כזוג וקולן הולך כמצרעה ועד אשתאול. כשהוא יורד לתמנת (שם יד) וירד שמשון ואביו תמנתה ותצלח עליו רוח ה׳ וירד אשקלון וגו׳ (שם טו) הוא בא עד לחי כשהוא חוזר מתמנתה אמר אלך ואראה את מפלת הארית שנא׳ (שם יד) וישב מימים לקחתה וירדהו אל כפיו והיה שמשון תמיה בלבו ואמר ארי אוכל כל החיות ועכשיו יצא ממנו מאכל כך אהרן אוכל כל הקרבנות ועכשיו יצא ממנו קרבן ואיזה זה זהו קרבן אהרן ובניו: (ג) נופא א״ר אידי מתאוה ג היה דוד לקרבנם של נשיאים הה״ד (תהלים סו) עולות

יד יוסף יב ב״ר פ׳ כ״ח. ירוש׳ פרק חלק: יג שה״ש רבה ס״פ ז׳. תנחומא סדר זו. אגדת שמואל פ׳ כ״ב. תנחומא פ׳ ויצא וס׳ כי תשא וס׳ נשא. אגדת שמואל פ״ס. וע׳ ריש סוטה: ב בבלי שמואל פ׳ י״ג. שוח״ט מזמור ב׳: יד ע׳ שה״ש רבה פ״ו ופ״ז: **פרשה ח** א ב״ר פ׳ ס״ח. במד״ר פ״ג וס׳ וירושלמי פ״ק דסוטה: ג שה״ש רבה פ״ה סי׳ א׳:

מתנות כהונה

על כל ונאמר בו דקך כימן שרפי׳ עומדים ממעל לו): **זריבה**. לשון שריפת אש: **לחלוטין**. כלו׳ לשריפה גמורה: **בחומו**. משמע בחומו של הקב״ה וזהו הגיהנם: **קטול המון**. וזהו שאמר כי עמיו הי׳ וגם שנשו ודי בזיון בו מה שאמר ראשונה מן הוא אלה די וגו׳ וגם נשרף הא׳. ועיין בחזית (ז׳ ז׳): **ממונו של פלוני לפלוני**. הרואה יראה לעינים שמעות כופר הוא במקום זה. ובכל מקום שמצאתי מדרש זה אינו. ולעיל פ׳ ויצא (פ׳ ס״ח) הביאו ג״כ והעיקר אינו כן ועיין פר׳ במדבר דף ס״ו ע״ב: **לצפרא כו׳**. לבקר באו אצלה ר״ל אותן עבדים ושפחות: **דין זהו**: **מוחו פציעה**. נשברה מל׳ פצע: **אצילים**. זרועות: **פריך**. נשבר ונפרך: **ארכובו**. ברכו: **תבירה**. נשברה וכל זה כי לא היו חפצים זה בזו וזו בזה כדמפרש ואזיל: **דין**. זה: **לינא** כמו לית אנא פירוש אין אני חפץ לזה: **בבי ושירות**. נוטריקון של בכושרות: **דבעא** מי שרוצה וחפץ וגו׳ ושוב מפרש וכי מאחר שהוא בוכה ואינו חפץ בזיווגו למה לקחה בתחלה או למה לא פטרה והלך לו ואמר שהקב״ה מזווגן בע״כ: **בלשון זה**. ר״ל בלשון של מלת זה: **לנגשש**. כמו לקשקש: **צרעה ואשתאול**. ס״ל דשני הרים הוו:

עץ יוסף

נימוס פי׳ חק ומשפט אבות שיה על הראשונים כדמפרש ואזיל. וקלוסין פי׳ וגזירה היא על האחרונים עכ״ל. אבל במדרשים שלפנינו הגירסא נימוס קלוסים הוא שכל כו׳. ויש לפרש נימוס וחוק קבוע וראוי לקלס נימוס כזה כי הוא נימוס ראוי מאד שכל המתגאה כו׳: **שכל המתגאה** כו׳ טעם מאמר זה לכאן משום דקמפרש היא העולה על מוקדה בענין זה שכל העולה את עצמו כיפו להיות מוקד באש וכדאי׳ בתנחומא. ודורש כן. משום שהיה די שיאמר זאת תורת העולה על מוקדה ואמר היא העולה. לומר שהעולה ומתגאה דינו להיות על מוקדה באש נפשם. ומ״מ אין זה אלא דרשא בעלמא. ופשטא דקרא משתעי בקרבן עולה. והפשט והדרש שייכי אהדדי. וה״ט כדאמרינן דעולה מכפרת על הרהור הלב. וכן פגם הגאוה אינו אלא בהרהור הלב ותקונו ע״י העולה. ואף ע״ג דבעלמא שנות אמרינן דמחשבה רעה אינה מצטרפת למעשה. עון גאוה שאני לפי שנמשל לע״ז כדאי׳ בפ״ק דסוטה ונקטינן דבע״ז מחשבה רעה מצטרפת למעשה דעלה נאמר למען תפוש את ישראל בלבם [מה״ק]: **אלא באש**. הטעם לפי שהאש גאה על שאר היסודות ושפטו מדה כנגד מדה: **לא נדונו** אלא באש. אע״פ שלא נחתם גזר דינן אלא על הגזל. הנה ג״כ נתגלגל עליהם עון הגאוה לידון אותם באש. דסבר שהרבה עליהם אש ג״כ לגאותם או מים המים ביותר מרותחין מבלדין היו. וזהו ויתרם אכלה אש ר״ל אותם שהיו יתרים ביותר שאת ויתר עז גאוה. אכלה אש ממש או מים מבלדים ביותר. דאי משום שחטאו ברותחין די היה שיהיו המים חמין אבל לא מבלדים שעפן נכוה בהם כאש (דענין ש״ז שחטאו בה לא השיב כל קך רותחין] אלא שהיה זה לסיבת הגאוה. וז״ש ויתרם אכלה אש: **ואמרו מה שדי** כו׳. וזה מרוב הגיאות שבלבם שע״ז שכחו העיקר: **זריבתן**. לחלוטין היתה מפרש יזורבו לשון המיתות. וה״ק זריבתם פי׳ שריפתם לחלוטין היתה כד״א לצמיתות ותרגום אונקלס לחלוטין. וכלו׳ שריפה גמורה מן אש של גיהנם. שאש שלנו אינו אלא חלק ממנו. וכו קבלו פורכן. וע׳ מ״ש עוד בב״ר פ׳ כ״ח סי׳ ט׳: **סדומיים**. שהיתה שבעה להם כדכתיב גאון שבעת להם. ומרוב עשרתם נתגאו שלא להחזיק ביד עני ואביון. ואמרו נשכח תורת הרגל כדלעיל פ״ד. שלא נתשב אנוש אצלם מאומה. לכן נידונו באש: **פרץ נחל** מעם גר וגו׳ הנשכחים מני רגל. ופרש״י פרץ על סדום ועמורה. נחלי אש וגפרית. מעם גר ממקום שהוא נובע ומגר. הנשכחים מני רגל אלו אנשי סדום שהשכיחו תורת רגלי אורחים מארצם: **בחרופין**. כמד״א חזקו עלי דבריכם: **ותחת כבודו** כו׳. לפי זה המדרש קך פירושו ותחת כבודו שנתכבד ונתגאה לאמר אני עליתי מרום הרים. מי בכל אלהי הארצות כו׳. תחת זה ראוי ליענש באש יקד כיקוד אש. כי זה עונש של הגאותנים. ואע״ג דקרא ותחת כבודו וגו׳ נאמר במיתת מחנהו ולא בו. מ״מ ע״י מיתת מחנהו הורד גאותו: **קטל המון** שביבא כו׳. וכדאי׳ בתנחומא כדי זו שנה נבוכדנצר כסרף הגיו ע״ש: **אין**. מתנחמים אלא באש הוא אש שאוכלת ומכלה כל סיעות בעולם זהו הקב״ה כמ״ש כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא. והם אדוקים בו שנא׳ ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם וגו׳ ולזה מנחם אותם ואומר ואני אהיה לך חומת אש [פ״ך על התורה]:

פרשה ח (א) **ר׳ לוי פתח** כו׳. משום דק״ל מאי זה קרבן אהרן. דליכא למימר שהראה הקדוש ברוך הוא למשה באצבעו מעשה החביתין. שמה קושי יש במעשה חביתין שהוצרך ה׳ להראות לו באצבע. להכי בעי למימר דבלשון זה הוגבהו כמו שהושפלו בלשון זה. ומשום דר׳ יונה ורבנן דרשי להא מלתא דזה ישפיל וזה ירים כדלקמן. פתח ר׳ לוי בהאי קרא. ומשום דר׳ ברכיה דריש ליה בתשובת שאלת ר׳ יוסי למטרונה מייתי לה הכא בריש הך כדרך המדרש: **ממונו**. של פלוני על פי פיסקא הגדוניא שאדם פוסק עם בתו. וע׳ כ״ז בב״ר פ׳ ס״א סי׳ ד׳: **פלוני כו׳**. פלוני עבדי ישא לפלונית שפחתי: **לצפרא אתין כו׳**. פי׳ למחר באו כל אותן העבדים והשפחות אצלה זה מוחו נפצע וזה עיניו שמוטות וזה זרועו נשבר וזה ברכו נשברה. וכל זה כי לא היו חפצים זה בזו וזו בזה כדמפרש ואזיל: **דין**. פי׳ זה: **לינא** כמו לית אנא. פי׳ אין אני חפץ לזה: **קשה הוא לפני**. הקב״ה הקושי כביכול יתברך משני פנים. הא׳ להטיב למי שאינו ראוי לפי שמדת הדין מקטרגת. והב׳ להזיק אפי׳ למי שעונו מחייבו. כי השם יתב׳ הוא הטוב והמטיב ואינו רוצה בהשחתת שום נברא. אלא שלהיותו דיין אמת חוייב להעניש החוטא. ומשני פנים אלו יתייחס אצלו קושי בקי״ס אם במה שהטיב לישראל שלא היו ראוים לנס כזה להיות ביניהם פסל מיכה כמ״ש. ואם במה שהזיק למצרים [יפ״ת]: **מושיב יחידים ביתה**. אדם יחיד ואשה יחידה והוא מזווגם יחד ומושיב אותם בית אחד. מוציא אסירים שהוא מוציאן מבתיהן אסורים בעל כרחם מזווגם: **בכי ושירות**. נוטריקון של בכושרות: **דבעא אמר שירה**. מי שרוצה ונהנה בזיווגו אומר שירה. ומי שאינו רוצה הוא בוכה. ועכ״ז יחזיק בשלו שלא בטובתו. כי שולח לו טבע מלמעלה להיות מחזיק בה: **ועושה סולמות** פי׳ כי מעשה ה׳ לעולם להעמיד אבל בצדק ולזה משפיל לזה ומרים לזה כפי מעשיהם. ואין מעשה חשוב מזה וקאמר יושב ועושה סולמות לרמז כי הירידה והעליה לא תבא לאדם בבת אחת כי יבהל וימות. אלא מדריגה אחר מדריגה כעולה ויורד בסולם [יפ״ת]: **בלשון זה**. הושפלו כי זה משה האיש שמפני שהיה הגתינה לכפר עון העגל. לכן נכתב באותו לשון להגביה השפלתם. ויותר נראה שצ״ל [נחמיה ט׳] ויאמרו זה אלהיך ישראל: **זה קרבן אהרן**. לכפר על עון אהרן בעשיית העגל. ולכך נכתב כאן מלת זה: (ב) **מהאוכל יצא** מאכל כו׳ משום דק״ל מאי לשון זה גבי קרבן כדלעיל. בעי השתא לתרוצי שלהיות זה דבר חדוש שאכל אהרן כל הקרבנות דניתנין לאכילת אדם ועכשיו יצא ממנו קרבן. להכי קאמר זה קרבן כלו׳ זה קרבן זר ומחודש. ומענין זה מייתי מהאוכל יצא מאכל שהדבר תימא אריה אוכל כל החיות ועכשיו יצא ממנו מאכל כדמפרש בסמוך [ע׳ ביפ״ת]: **לנגשש**. לשון הגשה ודפוק: **בג׳ מקומות**. הגליה כצ״ל דבשלשתם כתיב ותצלח עליו רוח ה׳. ובראשונה כתיב ותחל רוח ה׳. והכונה בזה שע״י שהתחיל רוח ה׳ לנשנש בו בפעם הראשונה בזמן בחרותו. הוכן מאד עד שצלחה עליו גם אחר כן. שהמוכן בדבר לא במהרה ינתק: **מג׳ מקומות** היינו צרעה ואשתאול ומחנה דן שמחנה דן ג״כ שם מקום כמ״ש הרד״ק: **מהו בין צרעה כו׳**. אגב שמביא זה הקרא מפרש ליה אגב אורחיה. מהו בין צרעה כו׳ דלא מצינו ב׳ עיירות צרעה ואשתאול במקרא אלא במחנה יהודה ולא בנחלת דן. לכן מפרש ששני הרים היו בנחלת דן שנקראו צרעה ואשתאול. ובין אותן שני הרים היה רוח ה׳ התל בו דרך גבורה. שהיה מקרבן לאותן ב׳ הרים למקום שבין שניהם ושם היה טוחנן זה בזה. ודריש לפעמו מענין הולם פעם שהוא ענין הקשה [יפ״ת]: **היה פוסע כו׳**. דרש לפעמו מענין הרימה פעמיך. ומלשון מה יפו פעמיך: **מקישות זו**. לזו כזוג שמרוב הגבורה שהי׳ לובש כשהיה שורה עליו רה״ק היו עומדות שערותיו ומתחזקות עד שהיו מקישות זו לזו. ודרש לפעמו מלשון פעמון זהב ורמון: **כשהוא** אחר תמנתה כצ״ל: **והיה שמשון תמה**. דממשמע האדם בעת שרואה מפלת הגבור ונפילתו ומותו. יאחזנו השתוממת בזכרו מגבורתו העזה ועתה השלך באין לאל ידו להתגונן ותמה על מה שלח הקב״ה מעשה זה לידו. אם לא שרמז על אהרן: (ג) **נופא** א״ר אידי כו׳. משום דלעיל עסקינן במה קרבן אהרן מ״מ ללשון זה. והשתא מייתי הך

פר בן בקר: (ד) (משלי יח) מתן אדם ירחיב לו ה מעשה בר"א ור' יהושע ור' עקיבא שהלכו לחולות אנטוכיא לעסק מגבת צדקה לחכמים והוה תמן חד בר נש והוה שמיה אבא יודן והוה יהיב פרנסה בעין טובה פעם אחד ירד מנכסיו וראה רבותינו שם ונתכרכמו פניו הלך לו אצל אשתו א"ל אשתו מפני מה פניך חולנית אמר לה רבותי כאן ואיני יודע מה לעשות אשתו שהיתה צדקת ממנו אמרה לו לא נשתייר לנו אלא שדה פלונית בלבד לך מכור חציה ותנה להן הלך ומכר חציה ונתנה להן נתפללו עליו ואמרו המקום ימלא חסרונך. לאחר ימים הלך לחרוש בחצי שדהו עם כשהוא חורש נפתחה הארץ לפניו ונפלה פרתו שם ונשברה ירד להעלותה והאיר הקב"ה עיניו ומצא שם סימא אמר ו לטובתי נשברה רגל פרתי. בחזירת רבותינו לשם שאלו עליו ואמרו מה אבא יודן עביד א"ל הוא אבא יודן דעבדי אבא יודן דעיזיין אבא יודן דגמלי אבא יודן דתורי מן יכול למיחמי סבר אפוי דאבא יודן. כיון ששמע יצא לקראתן אמרי ליה מה אבא יודן עביד א"ל עשתה תפלתכם פירות ופירי פירות. א"ל חייך אע"פ שנתנו אחרים יותר ממך לך כתבנו בראש נטלוהו והושיבוהו אצלן וקראו עליו זה הפסוק מתן אדם ירחיב לו. רשב"ל אזל לבוצרה והוה תמן חד בר נש והוה שמיה אבא יודן רמאי וחס ושלום לא הוי רמאי אלא דהוה מרמי במצוותא כד הוון פסקין כל עמא הוה פסק כל קבל כולהון נטלו רשב"ל והושיבו אצלו וקרא עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו. ר' חייא בר אבא עבד פסיקא למיתן בבי מדרשא דטבריה והוה תמן חד בר נש מן בנוי דסילכא ופסק חדא לטרא דדהב נטלו ר"ח בר אבא והושיבו אצלו וקרא עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו. א"ר אבהו כתיב (דברים יב) השמר לך פן תעזוב את הלוי וכתיב בתריה (שם) כי ירחיב ה' את גבולך וכי מה ענין זה לזה אלא אמר הקב"ה לפי מתנותיך מרחיבין לך. ר' אחא בשם ר' הושעיא עבד מביא פר ורבו מביא פר העבד קודם לרבו דתנן תמן פר המשיח ופר העדה עומדים פר המשיח קודם לפר העדה לכל מעשיו: (ה) גופא אם הכהן המשיח וגו' ו זה שבנא דכתיב ביה (ישעיה כב) לך בא אל הסוכן וגו' אמר ר' אלעזר כהן גדול היה ר' יהודה אומר אמרכול היה על דעתיה דרבי אלעזר דאמר כה"ג היה. והלבשתיו כותנתך. על דעתיה דר' יהודה ב"ר דהוה אמר אמרכול היה (שם) וממשלתך אתן בידו. תני ר' חייא למה ח הוא קורא אותו אמרכל שהיה מר לכל. א"ר ברכיה מן הדא סכנין הוה ועלה ונתמנה קומים איספיסריאין בבהמ"ק הוא שהנביא מקנטרו ואומר (ישעיה כב) מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר א"ל גלויי בר גלויי איזה כותל בנית כאן איזה עמוד העמדת כאן אפי' איזה מסמר קבעת כאן. מכאן א"ר אלעזר צריך אדם שיהיה לו מסמר או יתד קבוע בבית הקברות כדי שיזכה ויקבר באותו מקום. כי חצבת לך פה קבר. עשאו כמין שובך ונתן קברו עליו. חוצבי מרום קברו. רבי שמואל בשם מר עוקבן אמר ממרום נחצב עליו שלא תהיה לו קבורה בארץ ישראל. (ישעיה כב) חוקקי בסלע משכן לו ארון (שם) הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר. טלטול אחר טלטול. א"ר שמואל בר נחמן כהדין תרנגולא דהוא גלה ואזל מן אתר לאתר. (שם) ועוטך עטה. שלקה בצרעת כמה דתימא (ויקרא יג) ועל שפם יעטה. צנף יצנפך צנפה. גלות בתר גלות. כדור. מה הכדור הזה שמתלקט בידים ואין מגיע לארץ כך הוא אל ארץ רחבת ידים זו כסיפא. שמה תמות ושמה מרכבות כבודך על דעתיה דר' אלעזר דהוא אמר כה"ג היה שהיה נהנה מן הקרבנות על דעתיה דר' יהודה ב"ר דהוא אמר אמרכל היה שהיה נהנה מן ההקדשות קלון בית אדוניך. על דעתיה דר' אלעזר שהיה כה"ג שהיה מבזה את הקרבנות. על דעתיה דר"י ב"ר שאמר אמרכל היה שהיה מבזה את ב' אדוניו ואי זה זה. זה ישעיהו וחזקיהו. ר' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ אמר מה עשו שבנא ויואח נטלו אגרת וכתבוה ותחבוה בחץ והושיטוה בעד החלון ונתנוה לסנחריב מה כתבו בה אנו וכל בני ישראל מבקשים להשלים לך. ישעיה וחזקיה אין מבקשים להשלים לך והוא שצפה דוד ברוה"ק ואמר (תהלים יא) כי הנה הרשעים ידרכון קשת. זה שבנא ויואח. כוננו חצם על יתר על מתחי נירא. לירות במו אופל לישרי לב. לשני ישרי לב ואיזה זה זה ישעיהו וחזקיה: (ו) ד"א אם הכהן המשיח יחטא הכהן משיח מכפר וצריך כפרה. ט תני ר' חייא הואיל ומשיח מכפר וציבור מתכפר מוטב שיקדים מכפר למתכפר דתנן (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו י ביתו זו אשתו. ד"א אם הכהן המשיח יחטא. וכהן המשיח חוטא א"ר לוי עלובה היא

יד יוסף ה דכ"ר פ"ס. ירושלמי הוריות פ"ג: ו ירושלמי הוריות פ"ג. תד"א פ' כ"א. ב"ר פ' מ"ב: ז ילקוט ישעיה רמז רל"א: ח ירושלמי שבת פ"י: ט ירושלמי פ"ג דהוריות: י שבת דף קי"ח. גיטין דף ל"ב. סוטה דף מ"ד. תוספתא סוטה פ"ז:

מתנות כהונה

שוה דעטה עטה וכן לקמן מ"מ נ"ל עתיה והרמז כולו על מלכים ולא על הדיוטות: **לחולות** אנטוכיא. לסביבות של אנטוכיא (וכפ' רחה גרס לחולתא): **והיה** תמן. והי' שם **פרנסה** כל דבר צורך לעניין מה נקרא פרנסה כד"א נותנין לבתולה שנים עשר חודש לפרנס את עצמה. ובירושלמי דהוריות גרס עבד מצותא בעין טובה: **חולניות** ל' חולי: **בחצי** שדהו. בחציה הנשארת לו: **סימה** אוצר טמון: **מה** אבא יודן עביד. מה הוא עושה ועניינו מה הטובה היא: **דעבדין** דעזיין כו'. הוא אדון על עבדים וגמלים ועזין כו': **מן** יכול וכו'. מי יכול לראו' הסברת פניו כלו' אין אדם זוכה לראותו מפני גדולתו: **רמיי** ל' רמאי ונבל ולכן קאמר חס ושלום כו': **במצוותא** במצות צדקה: **קבל** כלהון. נגד כולם: **עבד** פיסקא. גזר שיפסקו לצדקה ליתנו לב"ה של טבריא: **מן** בנו דסילכא. מבנו של סילכה של אדם מפורסם: **לפי** מתנותך כו'. אם מוסיף מוסיפין לו: **אמרכל** פירוש ממונה על בית המלך נוטריקון אמר כל כלומר על פיו ישק הכל וכן פירש"י ס"פ מקום שנהגו ובערוך פי' נשיא הנשיאים מר לכל אדון על כל: **מן** הדא סכנין. מן זה המקום סכנין והוא בח"ל ומדכתיב אל הסוכן דרש כן כך פירש"י ורד"ק: **קומים** איספוסריאן. פי' הערוך פקיד בב"ה ודייק מדכתיב על הבית ובילקוט גרס בירושלים: **וגלויי** בר גלויי. ל' גלות על שם שעלה מחוץ לארץ לארץ ישראל: **כמין** שובך. דייק מסיפיה דקרא חוצבי מרום קברו כלומר בגובה: **גלות** בתר גלות. פי' הרד"ק יסבב אותה ויהפך סביב סביב כמו מגנפת וזהו שאמר גלות: **שמה** מרכבות וכו'. שמה תמצא שכר פעולתך של מרכבות כבודך שמעלת בו למר כדאי' ליה ולמר כדאית ליה: **והושיטה** ע"י זריקה והכי איתא בהדיא בפ' זה בורר: **מתחי** נירא. פי' חבל שהוא נותם החץ כדי שיזרוק בחזקה לכן קורהו מתחי נירא: **וכהן** המשיח חוטא. בתמיה: עלובה

עץ יוסף

ואין זה נקשר למ"ש קרא תחלה מענין דור המבול וסדום וי' השבטים. אלא מילתא באנפי נפשיה קאמר הכא. ויתכן דלעולם במבול ובסדום וי' השבטים מיירי נמי ומשום דהיו מרובים ועכ"ז לא נשא להם פנים קאמר כי כן דינו יתברך שלא ישא פנים לצבור: (ד) **לחולות אנטוכיה** פי' לסביבות של אנטוכיה. וכפ' רא"ה גרס לחולתא: **והוה תמן** והיה שם: **פרנסה** כל דבר צורך לעניין מה נקרא פרנסה. ובירושלמי דהוריות גרס עבד מצותא בעין טובה: **ונתכרכמו** פניו פי' ונכספו פניו: **חולנית** ל' חולי: **בחצי שדהו** בחציה הנשארת לו: **סימא** אוצר טמון: **מה אבא יודן עביד** מהו עושה ועניינו מה. הטובה היא: **דעבדין** כו' **דעזיין** הוא אדון על עבדים ועזין וגמלים ושוורים: **מאן יכול** כו' מי יכול לראות הסברות פניו כלומר אין אדם זוכה לראותו מפני גדולתו: **וקראו עליו** כו' **ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו** כצ"ל (רד"ל): **רמיי** ל' רמאי גנבל. ולכן קאמר ח"ו כו': **במצוותא** במצות צדקה: **כד הוון פסקין** כו' כשהיה רואה שפסקו כל העם היה פוסק כנגד כולם. וזה רמאותו כדי שירבו הקהל בידעם שהוא יפסוק אח"כ כנגד כולם ולזה היו מרבים כדי שיהיו סבה שירבה זה על ידן ומתחלה לא היה פוסק כנגד מה שיפסקו הקהל. דכל שלא ידע סך פסיקתם אין זה נדר דלא סמכא דעתיה והוה כאסמכתא בעלמא: **עבד פיסקא** גזר שיפסקו לצדקה ליתנו לבית הכנסת של טבריה: **מן בנוי דסילכא** מבניו של סילכה שם אדם מפורסם: **לפי מתנותך מרחיבין** וזהו השמר לך פן תעזוב. ורצה לחזקו ועי"ז ירחיב ה' אלהיך. ולא תדמה כי ע"י הפיזור יחסר לך. כי נהפוך הוא. כי אם מוסיף מוסיפין לו: **ורבו מביא פר.** היפ"ת מגיה בירושלמי שלהי הוריות ורבו מביא שעיר: **לכל מעשיו ופר קודם לשעיר** כצ"ל: (ה) **גופא** כו' משום דמייתי לעיל שבנא אגב גררה גבי על גוי ועל אדם יחד. והשתא בעי למדרש קראי דידיה ולפרושי מילתא קאמר גופא אע"פ שאין דרך התלמוד לומר גופא אלא כשחוזר ומפרש המימרא שנזכרה תחילה: **גופא אם הכהן המשיח וגו' זה שבנא** כו' כתב היפ"ת שטעות נפל בספרים בסדר ההגדות. וסדרן כך הוא דבתר סיום סי' ד' צריך להתחיל סי' ו' דבר אחר אם הכהן המשיח יחטא משיח מכפר וצריך כפרה כו' עד וסנגוריא מקטרג בדיני נפשות. ואחר זה יתחיל סי' ה' גופא אם הכהן המשיח וגו' זה שבנא כו' עד סוף סי' ה' שסיים זה ישעיה וחזקיה. ואחר זה צריך להיות לאשמת העם משל לשוטה כו' דאיירי בשבנא כמו שאפרש: **זה שבנא** כלומר שהכתוב מרמז בזה שיהיו באחרית הימים שהכהן המשיח יחטא ועי"ז יגלו ישראל. וזהו שכתוב כאן לאשמת העם. וס"ל כמ"ד דשבנא כ"ג היה וכדכתיב ביה לך בוא אל הסוכן וגו' אשר על הבית היינו בהמ"ק. וס"ל שהיה כ"ג שהוא גדול שבמשרתי בהמ"ק. ור' יהודא ס"ל דאמרכל היה דהוא ממונה על כהני הבית (יפ"ת): **והלבשתיו כתנתך** ואע"ג דאמרכל נמי הי' לובש כתונת ואבנט. על כרחך מה שנתחדש לאליקים היינו כתונת ואבנט מיוחדים והיינו של כ"ג דהיינו כתונת בד קדש שהיה לובש ביום הכפורים שהיה של כמה מינים. וכן אבנט של כ"ג לא היה דומה לשל הדיוט. דשל כ"ג דפשתן לחוד ושל הדיוט בצמר ופשתים: **וממשלתך אתן בידו** והיינו אמרכל שממונה על כהני הבית שממשלתו גדולה טפי: **מן הדא סכנין** מן העיר ששמה סכנין ודרש סוכן שהיה מסכנין: **קומים איספיסריאן** נגיד על האוצרות שבבהמ"ק: **גלויי בר** גלויי גולה בן גולה שהיה גר בארץ אחרת: **אי זה כותל בנית כאן**. בבהמ"ק כדי שיזכה ויקבר באותו מקום שבהמ"ק שם שע"י הבנין הוא מוחזק באותה העיר. וכדמסיק לקמן צריך אדם שיהא לו מסמר כו': **בבית הכנסת** כן הוא גי' הערוך. ופי' שעי"ז שיש לו יתד בבהכ"נ זוכה למקום בבית הקברות של אותה העיר. ובילקוט גרס קבוע בבית הקברות. וכתב היפ"ת שזה יתכן במקום שבונים בניינים וציונים גדולים בבית הקברות: **עשאו כמין שובך** אחוצבי מרום קברו קאי דאתא למימר שהגביה מקום הקבורה כמין שובך ותקן קברו שם וזה דרך גדולה דאי לומר שהיה המקום גבוה מצד עצמו היינו חוקקי בסלע: **נחצב עליו שלא** כו' וה"ק קרא שאע"פ שחוקקי בסלע משכן לקבורתו. לא מהני ליה שממרום נגזר שלא יקבר בא"י ואע"ג דמשמע מזה דבמקום אחר מיהא ניתן לקבורה ולקמן בסמוך קאמר תאכלנו אם י"ל שלא נשרף גופו לגמרי. או שלקה עם מחנה סנחריב שמתו בשרפת נשמה וגוף קיים כדאי' בש"ר פי"ח: **ארון** שחקק באבן הסלע כמו ארון שישכיבוהו בתוכו כדרך המלכים והיינו משכן לו דאי על הקבורה קאמר אמאי שני ולא קאמר קברו כדרישא: **כהדין תרנגולא** מפרש גבר תרנגול כמו מקריאת הגבר דפ"ק דיומא (יפ"ת) והוזקק לזה דאל"כ מאי טלטלה גבר: **גלות בתר גלות** פי' הרד"ק יסבב אותך ויהפך סביב כמו מגנפת. וזהו שאמר גלות אחר גלות. ואתא קרא זה להוסיף על קרא מטלטלך טלטלה גבר לומר שאפי' שלקה בצרעת לא יכופר לו אלא עדיין יהיה גולה: **מה הכדור הזה** שקורין פילקע בל' לע"ז. המשחקים בו קולטין אותו מהאויר כשזורקין אותו ואין מניחין אותו שיפול לארץ ואע"ג דלא כתיב ככדור. חסר כ"ף הדמיון מפני כבדות הל' לכתוב ב' כפי"ן יחד. ועי' עוד בתוס' פ' דיני ממונות: **זו כסיפא** אפשר הוא כספיא המקום המוזכר (בעזרא ח' י"ז) בכספיא המקום. ולזה נתכוון רש"י בפי' ישעיה ע"ש: **על דעתיה דר"א כו'** ע"ד דר"י כו' שמפרשים מרכבות כבודך היינו מה שהיה נהנה ומרבה כבודו. ופי' ושמה מרכבות כבודך וגו' כי שם יפרע מהם בהנאתו ובבזיונו: **קלון בית אדוניך כו' ע"ד דר"י כו'** מפרשים קלון בית אדוניך היינו מה שהיה מבזה: **והושיטוה** ע"י זריקה: **מתחי דנירא** פי' חבל שהוא מותח החץ כדי שיזרוק בחזקה. ומ"ש המדרש שיואח היה ג"כ בקשר הרע עם שבנא אפשר שקבלה היה כן בידם: **לשני ישרי לב** שעי"ז בקש להמיתם שכשידע סנחריב שב' אלו לבדם העומדים כנגדו יכעום ולא ירחם עליהם כשיכבוש העיר: (ו) **כהן משיח מכפר** ט' אתא למימר טעמא למה הוקדמה פ' כהן משיח לפ' צבור. וקאמר טעמיה משום דכהן משיח מכפר וצריך כפרה ולכן ראוי הוא להקדימו כמו שבמעשה פרו קודם לשל צבור מהאי טעמא כדתני ר' חייא הואיל ומשיח מכפר וצבור מתכפר וכו': **וכהן המשיח חוטא** בתמיה. דאע"ג דבשוגג קמיירי מכיון דכ"ג קדוש לה' מחוייב להזהר טפי ולא ישגה: **עלובא מדינתא** פי' עניה [מעריך] והמת"כ פי' אנופה היא העיר וחרפה היא שרופא שלה חולי בפודגרא והוא חולי בגידי הרגלים או בידים לא יוכלו להרפא. והכוונה שהיות הכה"ג חוטא סיבתו חטאת הדור שהיות רע למדינה כשמנהיג הדור חוטא. ולכן כשהדור חוטא מעמיד ה' לו פרנס שאינו הגון כדי שיטעו אחריו אנשי הדור. ור' לוי דריש לאשמת העם שמפני אשמת העם היה להם כ"ג חוטא: ודאיקוסטיה

חיא מדינתא דאסיא פותריס ודאיקוטטא בחדא עינא וסנגוריא מקטרג בדיני נפשות. לאשמת העם. משל לשושטה של דוב שהיה אוכל סדורים של דוב אמר המלך הואיל והוא אוכל סדורים של דוב תאכלנו הדוב כך אמר הקב"ה הואיל והוא נהנה מן ההקדשות תאכלנו האש. א"ר אייבו מעשה יא בטבח א' בציפורי שהיה מאכיל את ישראל נבלות וטרפות פעם אחת ערב יו"כ אכל ושתה ונשתכר ועלה לראש הגג ונפל ומת והיו הכלבים מלקקין את דמו אתון ושיילון לר' חנינא מהו לאעברא יתיה מן קדמיהון אמר להון כתיב (שמות כב) ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו זה שהיה גוזל את הכלבים ומאכיל את ישראל נבלות וטרפות ארפון להון מדידהון אינון אכלין. והביא את הפר אל פתח אהל מועד. א"ר יצחק משל לאוהבו של מלך שכבדו בדורון ובקלוסין נאה אמר המלך הניחו אותו על פתח פלטין כל שיצא ונכנס יהא רואה אותו כך והביא את הפר אל פתח אהל מועד: (ז) וסמכו זקני העדה את ידיהם א"ר יצחק אוה"ע אין להם סומכין שנא' (יחזקאל ל) ונפלו סומכי מצרים ישראל יש להן סומכים שנא' (ויקרא ד) וסמכו זקני העדה. אוה"ע נקראו יב עדה שנא' (איוב טו) כי עדת חנף גלמוד ישראל נקראו עדה שנא' וסמכו זקני העדה. אוה"ע נקראו אבירי' (תהלים סח) עדת אבירים בעגלי עמים ישראל נקראו אבירים (ישעיה מו) שמעו אלי אבירי לב. אוה"ע נקראו אדירים (יחזקאל לב) אותה ובנות גוים אדירים וישראל נקראו אדירים (תהלים טז) ואדירי כל חפצי בם. אוה"ע נקראו חכמים (עובדיה א) והאבדתי חכמים וגו' ישראל נקראו חכמים (משלי י) חכמים יצפנו דעת. אוה"ע נקראו תמימים (שם א) ותמימים כיורדי בור וישראל נקראו תמימים (שם כח) ותמימים ינחלו טוב אוה"ע נקראו צדיקים (יחזקאל כג) המה ישפטו אותהם. ישראל נקראו צדיקים (ישעיה ס) ועמך כולם צדיקים. אוה"ע נקראו אישים (תהלים קמא) אישים פועלי און ישראל נקראו אישים (משלי ח) אליכם אישים אקרא. אוה"ע נקראו גבורים (תהלים נב) מה תתהלל ברעה הגבור ישראל נקראו גבורים (שם קג) גבורי כח עושי דברו: (ח) תני ר"ש מה נגרין הם ישראל שהם יודעים לרצות את בוראן. א"ר יודן כאילין יג כותאי אילין כותאי חכימין למיתסדא חד מנהון הוי אזיל לגבי אתתא א"ל אית לך חד בצל תיתנון לי מן דיהבה ליה א"ל אית בצל בלא פיתא מן דיהבה ליה אמר לה אית מיכל בלא משתי מתוך כך אכיל ושתי. א"ר אחא אית איתתא דחכימא למשאל ואית איתתא דלא חכימא למשאל. אית איתתא דחכימא למשאל אתיא לגבי מגירתא תרעא פתיחא מדפק ליה אמרה לה שלמא עליך מגרתי מה את עבידא. מה בעליך עביד מה בנייכי עבידין. אמרה לה טב נעול מתיבא לה נעול מה את בעיא. אמרה לה אית ליך מקימה פלונית תתנין לי. אמרה לה אין דלא חכימא למשאל אזלא לגבי מגירת' תרעה משקיף פתחה ליה אמרת לה אית לך מקימה פלניא אמרה לה לאו. א"ר חנינא אית אריס דחכים למשאל. ואית אריס דלא חכים למשאל. דחכים למשאל חמי בגרמיה דשקע באריסותיה. עביד לב טב סריק שעריה מחוור מאניה. אפיה טבין יהיב חוטרא בידיה. ועזקתא באצבעיה ואזיל לגבי מריה עבידתיה והוא א"ל אתי בשלום אריס טב. מה את עביד והוא א"ל טב ומה ארעא עבידא תזכי ותשבע מן פירי מה תוריה עבדון תזכי ותשבע מן שמניהון מה עזיא עבדין תזכי ותשבע מן גדייהון א"ל מה את בעי. א"ל אית לך י' דינרין תתנון לי א"ל אם את בעי עשרים סב לך. דלא חכים למשאל שעריה מקצץ מאניה צואין אפיה בישין. אזל לגבי מרי עבידתא משאיל ליה א"ל מה ארעא עבידא א"ל הלואי מעלה מה דאפקינן בגוה. מה תורי עבדין א"ל תשישין. א"ל מה את בעי אית לך עשרה דינרין תתנין לי א"ל זיל קום מה דאית לי גבך. א"ר חוני דוד מאריסא טבא הוה בתחלה משורר בקילוס ואומר (תהלים יט) השמים מספרים כבוד אל א"ל השמים שמא את צריך לכלום. ומעשה ידיו מגיד הרקיע א"ל שמא את צריך לכלום מזכיר והולך
יום

יד יוסף יא מסכת ע"ז. ירושלמי פ"ט דתרומות: יב ילקוט ישעיה קפיטל מ"ו רמז שכ"ז: יג סוה"ע מזמור י"ט:

ענף יוסף

ז [א"ר לוי משלה היא מדינתא כו']. הביא ג' משלים על ג' בחינות שונות. הרופא אף שיודע הרפואה אך אינו יכול ללכת לרפאות. א"כ לא יועיל ידיעתו. כן החכם היודע אם אינו הולך בדרך חכמתו והוראה לא יועיל לו. הב' הרופא המעביר שמיות עינים. אם הוא בעצמו עור לא יוכל לראות ולדעת החולי. כן החכם המורה שאינו יודע בעצמו החטא. אינו יוכל לראות חטא חבירו אחר שהוא בעצמו נגוע בחטא. הג' הסניגור צריך להיות איש רך הלבב בטבע אשר מזה יחפש זכות לזכות את חבירו. אך אם הוא מקטרג בטבע א"כ מלבד שלא יועיל במה שהוקם לסניגור. כי אם נהפוך הוא יהפך הזכות לחובה. כן החכם שהוקם להיות סניגור לישראל לכפר עונם. אם הוא בעצמו חוטא. או הוא נעשה קטיגור על עונות ב"י. ובעת שמביא קרבנם יזכר א"ו עונם. ולכן נאמר לאשמת העם אמלו:
פרשה

מתנות כהונה

עלובה מדינתא. אלופה היא העיר והרפה היא הרופא שלה חולי בפודגרא והוא חולי בגידי הרגלים או בידים לא יוכלו להרפא: ודאיקוטטא כו'. אומן החוטט עורון העין שקורין בל"א שטאר והוא עצמו עור בעין אחת והוא מל' נקטה ואקוטטה שפי' הרד"ק ל' כריתה או קיטוע הוא כמו חוטט כד"א החוטט בגדים: לשוטטה. פי' לפי הענין מנהיג הדוב הממונה לפרנסו וכמו שקוריו למנהיג ספינה משוט כד"א משוטיך וחובליך: הואיל והוא ר"ל שבנא: ותאכלנו האש. דרש לאשמת נוטריקון לאש מת: בעיו"כ כו'. כל זה בירושלמי פ"ט דמסכת תרומות והתם גרס בערב שבת אבל במס' ע"ז בפ' אין מעמידין גרס ג"כ בעי"כ: אתו ושיילין כו'. באו ושאלו אם מותר להעבירו מלפניהם ביה"כ: ארפין להו כו'. הניחו לכלבים שמשלהם אוכלין ארפין. ל' הרף ממני: מה נגרין כו'. נראה לפרש בדרך רחוקה מל' נגר אומן כלומר אומנים הם ויודעים לרצות בוראם וכדמפרש ואזיל: אלין כותאי אלו כותיים הם חכמים ובקיאים לבקש חסד על הפתחים: אית לך חד בצל כו'. יש לך בצל א' תנה נא לי: מן דיהב כו'. משנתנה לו אמר יש בצל בלא פת בתמיה: אית מיכל כו'. ויש לך מאכל בלא שתייה בתמיה: למשאל. לבקש דבר מה מחברתה: אתי לגבי מגירתא כו'. באה אצל חברתה: תרעא פתיחא כו'. אע"פ שהשער פתוח היא דופקת שלא תיכנס פתאום ואומרת שלום עליך שכנתי מה את עושה אם טוב מעמדך: אמרה לה טב נעיל כו'. הטוב שתכנס אל הבית לאוכלך בכך והיא משיבה בא לך פה מה את רוצה: מקימה פלונית. פי' מלאכה פלונית מלאכת רעהו ת"י מקמתי דחבריה: תרעא משקוף. השער סגור ואעפ"כ היא פותחת מעצמה: חמי בגרמיה כו'. רואה בעצמו שנשתקע באריסותיה ולא סגי ליה בלאו הכי עושה לעצמו לב טוב משריק שערותיו שיהיו נראים נאים: מחוור מאניה. כובס בגדיו וכבס ת"א וחוור: אפיה טבין פנים טובים ומאירים: יהב כו'. נותן מקל בידו דרך זריזות וטבעותיו באצבעותיו והלך אצל בעל מלאכתו ששכר ממנו השדה: אתי בשלום. בואי בשלום: תזכה ותשבע תהיה זוכה לאכול ממנו ולשבוע: מה תוריה. מה השוורים עושים: מן שמניהון. משמן שלהם: סב לך. קח לך: שעריה מקצץ. ל' קוצים מבולבלים כקוצים הללו: מאניה צואין. פי' בגדיו מלא צואה: הלואי כו'. מי יתן שתעלה הקרקע תבואה שיעור מה שהוצאתי לזרוע בתוכו: תששין. תשושי כח: קום מה דאית כו'. קום לי ותן לי מה שיש אצלך: ה"ג א"ל הרקיע שמא אתה צריך לכלום התחיל מהלל והולך יום ליום יביע אומר כו' עד תורת ה' תמימה א"ל הקב"ה כו':
מן

עץ יוסף

ודאיקוטטא כו' פי' שהאומן אין לו רק עין אחת ועי"ז שהוא חולה בעיניו לא יוכל להביט במלאכה כראוי [מעריך]: וסנגוריא כו' פי' שהסניגור נעשה קטיגור בדיני נפשות. וכל אלו משל אל היזק הדור כשפרנס מקולקל במעשיהו: לאשמת העם לאש מת העם דרש לאשמת ב' מלות. ועל שבנא קאמר שימות באש עם סנחריב כדפירשתי לעיל: לשושטה פי' משל למנהיג של דוב שהיה אוכל סדורים של דוב פי' מזונותיו. תרגום ערך לחם סדרין דלחם [מעריך]: הואיל והוא נהנה מן הקרבנות כנ"ל. דהשתא קמפרש הכהן המשיח יחטא בשגגה. וזהו שקאמר שתאכלנו האש מפני שנהנה מן הקרבנות הניתנים על האש: אתון ושיילין כו' באו ושאלו אם מותר להעבירו מלפניהם שיום הכפורים היה ונסתפקו להם שאף בהלכתא כמאן דפרי בפ' פרה להציל את המת מפני הדליקה. אפשר דוקא שלטול מן הצד אבל לא שלטול גמור ו השיב ר' חנינא שאין לדחות שום איסור יו"כ מפני הכלבים בנדון זה כיון דמדידהו אכלי ועי' בהג"ה פ"ז דחולין סי' י"ג: גוזל את הכלבים שהרי הטריפה בשכרן ניתנה להם משום ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו כדאיתא במכילתא: ארפון להון כו' הניחו לכלבים שמשלהם אוכלים. ארפון ל' הרף ממני: ובקלוסין והכא נמי וידוי האמור על הקרבן הוי קלוס לה': (ט) אוה"ע אין להם סומכין ולי' נראה שצ"ל יש להם סומכין שנא' ונפלו סומכי מצרים. ומדקאמר ונפלו משמע דאית להון סומכין אלא שיפלו בעונם בעת ההיא. וכן הוא לקמן אוה"ע נקראו חכמים שנא' והאבדתי חכמים מאדום. וכוונת המדרש לומר שכל האלו נאמר בישראל לשבח ובאוה"ע לגנאי. והא דהביא בישראל קרא דשמעו אלי אבירי לב כוונתם כמו שדרשו בגמרא שהם הצדיקים שאין צריכין לצדקה ר"ל שיעשה הקב"ה עמהם צדקה וזהו שאמר הרחוקים מצדקה: נקראו חכמים וכן אי' בב"ר פ' ע"ה ואין חכמים אלא אדום שנא' והאבדתי חכמים וגו'. והא דאי' בבמד"ר פ' י"א וכסילים מרים קלון אלו כו' י"ל שנקראו כסילים אחר שנאבד מהם חכמתם: ותמימים כיורדי בור ע' יפ"ת: ואנשי צדיקים המה ישפטו אותהם. כצ"ל והם הכשרים שעל ידם היה משפט אהלה ואהליבה. וקראם צדיקים שהיו צדיקים במעשיהם בנקמת אהלה ואהליבה. או שהם צדיקים לגבי אהלה ואהליבה שהיה נ"ע וש"ד: מה תתהלל ברעה הגבור עיין ביפ"ת. אבל בילקוט גרס קרא גבורים התים: גבורי כח עושי דברו כדאי' לעיל ריש פרשה דהאי קרא בתהלים קמיירי. וכלל הענין כי השמות הללו בישראל המה מעלות נפלאות ועצומות. ולהפך באוה"ע מורה להסרונות גדולות רבות ורשות. וזה מובן לכל ואין צריך להאריך: (ח) מה נגרין מה אומנין בקיאים כמו נגר ובר נגר. ואולי י"ל מה גבורים וקאי על דרש שלפני זה שישראל נקראו גבורים כו' כי גבורה הוא גבורת הלב שמתגבר בתפלה עד שישמע ה' קולו לענות על שאלתו כדאי' בפסקתא מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו א"ר יעמוד כגבור ויתודה על חטאיו ע"כ שהכוונה יעמוד כגבור בכוונת הלב [ערכי הכנויים אות ג'] וכן מצאתי בסוה"ע הגירסא מה גבורים: כאילין כותאי כאומן הכותים ששואלים מעט מעט והולכים ומוסיפין. וכן הצדיקים שואלים תחלה דבר קטן ושוב יותר גדול כדוד. דבריאה בקש על מחילת השוגג ואח"כ על הזדונות כדלקמן: אילין כותאי חכימין למיתסדא. פי' אלו כותים הם חכמים ובקיאים לבקש חסד על הפתחים. והמעריך כתב שנוסחא משובשת היא. והאמת למיתסדא. ולשון ערבי הוא לשואל צדקה קורין שאהד: אית לך חד בצל יש לך בצל אחד תנה לי: מן דיהב כו' משנתנה לו אמר יש בצל בלא פת בתמיה. בס"ס קאמר בצל בלא פיתא נסיב לבא: אית מיכל כו' וכי יש לך מאכל בלא שתייה. בתמיה: אית אתתא כו' מוסיף עוד ענין בידיעת הצדיקים לרצות את ה'. והיינו במה שאינם הורסים תחלה לבקש צרכיהם. אלא תחלה דופקים על שערי רחמים שיפתחו על ידי שירות ותושבחות שאומרים לפני ה'. וזה ענין האשה שאינה הורסת ליכנס תחלה עד שדופקת בפתח ובאה בדברי ריצוי ודרישת שלום וטובת חברתה עד שנפתח לבה אליה לדרוש שלומה וטובתה: למשאל לבקש דבר מה מחברתה: אתי לגבי מגירתא באה אצל חברתה: תרעא פתיחא אע"פ שהשער פתוח דופקת כיון שאין ליכנס בבית פתאום כדלקמן פ' כ"א. והאחרת היא להיפך שאף שהשער נעול פותחת ונכנסת פתאום: אמרה לה שלמא כו' אומרת לה שלום עליך שכנתי מה אתה עושה אם טוב מעמדך: טב לך ניעול הטוב בעיניך שאכנס אל הבית. והיא משיבה בא לך פה מה אתה רוצה: מקימה פלונית פי' מלאכה פלונית. מלאכת רעהו ת"י מקמתי דחברי: תרעא משקיף השער סגור ואעפ"כ היא פותחת מעצמה: חמי בגרמיה כו' רואה בעצמו שנשתקע באריסותיה ולא סגי ליה בלאו הכי עושה לעצמו לב טוב. משריק שערותיו שיהיו נראים נאים: מחוור מניה כובס בגדיו. וכבס תרגום וחוור: אפין טבין פנים טובים ומאירים: יהב כו' נותן מקל בידו דרך זריזות. וטבעותיו באצבעותיו והולך אצל בעל מלאכתו ששכר ממנו השדה: אתי בשלום בואי בשלום: תזכה ותשבע תהיה זוכה לאכול ממנו לשבוע: מה תוריא מה השוורים עושים: מן שמניהון מעגלי מרבק [מעריך]: סב לך קח לך: שעריה מקצץ לשון קוצים מבולבלים כקוצים הללו. או נ"ל שעריה מקוצץ: מניה צואין בגדיו מלא צואה ולכלוך: הלואי כו' מי יתן שתעלה הקרקע תבואה כשיעור מה שהוצאנו לזרוע בתוכו: תששין תשושי כח: קום הב כו' קום ותן לי מה שיש אצלך: השמים שמא את צריך לכלום. שהשמים חשבו שדוד מבקש מהקב"ה הדברים שהוא משפיע ונותן על ידי השמים כעושר ומזון כאומרו תענה את השמים וגו' ונאמר כי בם ידין עמים וגו'. ולכן היה מקלס את ה' שהשמים מספרים כבוד אל מאחר שהם עבדיו וסרים אל משמעתו יצוה עליהם לתת מהשפעתם אליו: ומעשה ידיו מגיד הרקיע א"ל הרקיע שמא. כצ"ל וכן הוא בסוה"ע ור"ל שהרקיע חשב שהיה מבקש גשמים או שלג הניתן מהרקיע ולכן אמר ומעשה ידיו מגיד הרקיע שפירשו מעשה ידיהם של צדיקים מגיד הרקיע. ומהו. מטר. ולא יקשה לך אין דברו לו השמים והרקיע. כי זה יובן על שר הרקיע. גם יתכן שזה דרך משל על השומעים שישאלוהו דבר מה הבקש מהשמים והרקיע וקאמר דה"ל כאילו השמים והרקיע שואלין: מזכיר והולך כו' א"ל הקב"ה כו' ר"ל כשהתחיל
לקלס

יום ליום יביע אומר וגו'. א"ל הקב"ה מה את בעי א"ל שגיאות מי יבין מן שגגתא דעבדית קמך א"ל הא שרי לך והא שביק לך א"ל מנסתרות נקני מן טמירתא דעבדית קמך א"ל הא שרי לך והא שביק לך א"ל (שם) גם מזדים חשוך עבדך אלו הזדונות ואל ימשלו בי אז איתם אלו תוקפי עבירות ונקיתי מפשע רב אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע את אלוה רב ואנא חובי רברבין יאי לאל רב דשביק לחובין רברבין הה"ד (שם כה) למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא :

פרשה ו (א) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע וגו'. זש"ה (משלי כד) אל תהי עד חנם ברעך תו'. אל תהי עד חנם א אלו ישראל שנא' (ישעיה מג) ואתם עדי נאום ה' ואני אל. ברעך זה הקב"ה שנא' (משלי כז) רעך ורע אביך אל תעזוב וגו'. והפתית בשפתך מאחר שפיתיתם אותו בסיני ואמרתם (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע לסוף מ' יום אמרתם לעגל (שם לב) אלה אלהיך ישראל. א"ר אחא הדא רה"ק סניגוריא היא. מלמדת זכות לכאן ולכאן אומרת לישראל אל תהי עד חנם ברעך ואח"כ אומר להקב"ה (משלי כד) אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו. א"ר יצחק כתיב (הושע ו) והמה כאדם עברו ברית ברם הכא (שם יא) כי אל אנכי ולא איש ראובן הוה ידע לשמעון סהדי א"ל אתי סהיד לי חדא סהדותא א"ל אין כשנכנס לדיין חזר בו וא"ל רה"ק והפיתית בשפתיך מאחר שפיתית בשפתיך והכנסת אותו לדין חזרת בך למחר אתו סהדי לראובן גבי שמעון מה יעשה כאשר עשה לו. אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו. אשיב לאיש כפעלו. והלא כבר נתנה תורה איפופסין והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו : (ב) ושמעה קול אלה הה"ד (משלי כט) חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד. מעשה בשלטון אחד שהיה הורג את הקבלנין ומתיר את הגנבים והיו הכל מליזין עליו שאינו עושה כראוי מה עשה הוציא כרוז במדינה ואמר כל עמא לקומפון מה עשה הביא חולדות ונתן לפניהם מנות והיו החולדות נוטלות את המנות ומוליכין אותן לחורין למחר הוציא כרוז ואמר כל עמא לקומפון הביא חולדות ונתן לפניהם מנות וסתם את החורין והיו החולדות נוטלות את המנות ומוליכות אותן לחורים ומוצאות אותן מסותמות ומחזירות את המנות למקומן לומר שאין הכל אלא מן הקבלנין הרי מן השלטון מן המעשה מנין. ראובן גנב לשמעון לוי ידע ביה א"ל אל תפרסמני ואנא יהיב לך פלגא למחר נכנסו לבהכ"נ ושמעו קול החזן מכריז מאן גנב לשמעון ולוי קאים תמן הלא נתנה תורה איפופסין והוא עד או ראה או ידע : (ג) גופא אל תהי שבועת שוא קלה בעיניך שהרי זכריה חמי ליה (זכריה ו) ואשא עיני וארא והנה מגלה עפה מה עפה שייטא כמא דתימר (ישעיה ו) ויעף אלי אחד מן השרפים ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגלה עפה. א"ר אבהו אפילו עורו של פיל ועורו של גמל אינן במדה הזו ואת אמר כאן זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ מהיכן יצאתה בפתחו של אולם דתנן פתחו של אולם גובהו מ' אמה ורחבו כ' אמה. א"ר אייבו ב מפני מה משביעין האדם בס"ת ומביאין לפניו נודות נפוחים לומר אתמול היה הנוד הזה מלא גידים ועצמות ועכשיו הוא ריק מכלן כך המשביע את חבירו לשקר סוף שיצא ריקם מכל ממונו. ר' אסי אמר על שקר. ר' יונה אמר ג אפילו על אמת. ר' ינאי הוה יתיב ודריש על הדא דר' יונה. א"ר סימון אין מוסרין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה הוה

יד יוסף **פרשה ו** א עי' דב"ר פ"ג : ב פסיקתא רבתי פ' כ"ב : ג ע' במד"ר פ' כ"ב :

מתנות כהונה

מן שגגתא כו'. לכן באתי לבקש עליהן: **שרי** מותר ופטור : **שביק**. נעזב ומחול : **טמירתא** נסתרות : **תוקפי עבירות**. כגון להכעיס : **חובי רברבין**. חובתי ועבירותי גדולים : **יאה כו'**. נאה ויפה לאל רב שיעזוב וימחול לעבירות גדולות : **כי רב הוא**. על שניהם הוא חוזר על שמך ועל עוני : **שפיתיתם**. כלומר שייסתם פיים ופתוי אחת היא כפי הלשון בפרט היכא דלא נתקיים הדבר כמו כאן שעשו את העגל : **סניגור**. מליץ טוב על ישראל : **ברם הכא**. אבל התשובה כתיב לא אעשה חרון אפי וגו' כי אל אנכי : **סהדי**. עדות : **אתי סהיד כו'**. בא והעיד לי עדות אחת : **בי' שמעון**. שמשמעון ידע לו עדות : **אפופסין**. דין וגמול : **הקבלנין**. פי' שהיו מקבלים מן הגנבים מה שגנבו : **מליזין עליו**. ל' לזות שפתים : **קומפן**. פי' הערוך שדה שמשחקים בו השרים : **לומר אין הכל כו'**. כלומר הי' מרמז להם כשאין הגנב מוצא מקום להוליך הגניבה שמה לא ימלאנו לבו לגנוב כלל וא"כ בדין עשה השלטון שהיה הורג את הקבלנין: **א"ל** ראובן ללוי : **שייטא**. פורחת ובילקוט גרס טייסא וכן ת"י פרחא : **מגלה עפה**. וסמיך ליה ויאמר אלי זאת האלה וגו' : **במדה זו**. באורך כ' אמה וברוחב י' והיא כפולה נמצא כשפשטו הוא (ארבעים) (עשרים) על עשרים והשתא דריש עפה כפולה כמו שדרשו חז"ל פרק עושין פסין : **ואת אמרת זאת האלה**. הרי שעונש האלה גדול מאוד שהרי עונשו כתובה על שטח גדול מעור פיל וגמל. ושוב דרש ושאל מהיכן יצאתה מאיזה שער שהוא עשרים על עשרים והשיב מפתחו של אולם כו': **על שקר**. עונש השבועה הוא כשנשבע לשקר : **אפי' על אמת**. כמו שדרשו חז"ל שפים

עץ יוסף

לקלם בתורה אמר לו ה' מה את בעי וכו' כי עכשיו גלי אדעתיה שאינו מבקש רק מילתא דתליא בתורה כגון הכמה או מחילת חטא. אע"פ שה' חוקר לב אמר לו מה את בעי כדי לפתוח לו פה שיפרש שאלתו. ואע"פ שגם מתחלה ידע ה' במה שרוצה לשאול לו פתח לו עד שיסדר כל מה שרוצה לסדר מחשבתו של מקום קודש בקשתו : **מן שגגתא כו'** באתי לבקש על השגגות שעשיתי לפניך שמי יוכל לשמור את עצמו משוגג : **הא שרי לך** פי' מותר ופטור ונעזב ומחול. ואין זה מפורש שאמר ליה הקב"ה כך. אבל ממה שבקש דוד שוב אח"כ על הגדולות ממנו דהיינו מזידים מוכח דשבק לו הראשונים [קס"א] : **מן טמירתא כו'** פי' מזיד של צנעה : **אלו הזדונות** פי' מזיד של פרהסיא: **אלו הזדונות** ומסתמא השיב לו הא שביק לך. לכן בקש אח"כ אל ימשלו בי אז איתם אלו תקיפי עבירות דהיינו הפשעים שהם כריתות ומיתות ב"ד שאינם מתכפרים אלא על ידי יסורים. ומשהשיב לו הא שביק לך בקש אח"כ ונקיתי מפשע רב. והמדרש קיצר משום שהוא מובן מאליו: **אלו תוקפי עבירות** סיים בשוח"ט כענין שנא' נחל איתן: **ונקתי מפשע רב** אותו עון רב אמר דוד לפני הקב"ה אתה כנ"ל. וכן הוא בשוח"ט. ואותו עון רב היינו מעשה בת שבע שהיה בו חילול השם שהרג את אוריהו בחרב בני עמון שהיה חקוק עליו דמות ע"ז שלהם. וחילול השם אינו מתכפר אלא במיתה : **את אלוה רב** שאתה אדון על כל העולם וכל העולם שלך שלכך אתה יכול למחול על כבודך. ואנא חובי רברבן שכיון שאני מלך וחכם שגגות שלי נחשבות לזדונות. ואם תמחול לי ילמדו ממני לעשות תשובה כמו שאחז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה. וזהו שסיים יאה לאלוה רב כו' שנא' למען שמך ה' שמורה על הרחמים שמקבל שבים לכן וסלחת לעוני כי רב הוא ויתוודע עי"ז גודל רחמנותיך. ונראה שתיבת כי רב הוא פי' בעל המאמר שקאי על שמך ה' וגם קאי על לעוני. וה"ק למען שמך ה' כי רב הוא וסלחת לעוני כי רב הוא שיאה לאלוה רב למשבק חובין רברבין שכפי גדולתו בכל העולם דיליה כן יגדל חסדו למחול העון הגדול :

פרשה ו (א) **אל תהי עד חנם כו'** קשה ליה דהוא עד יתירה הוא דה"ל למימר ושמעה קול אלה והוא ראה או ידע. לכן מפרש דכוונת הכתוב לומר דאפי' כשהתובע חטא לו שלא העיד לו עדות שהיה ידע. לא יוכל זה לשלם לו כמדתו. וה"ק קרא ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה כלו' שלא העידה לראובן עדות ששמעה. ועכשיו לראובן זה הוא עד לנפש זו שחטאה לו. מ"מ אם לא יגיד ונשא עונו. ומייתי ראיה לדין זה מהא דכתיב גבי עד אל תאמר כאשר עשה לי כו'. ואיידי דמייתי קרא דריש ליה בריתא בענין אחר כדרך המדרש : **אלו ישראל** ר"ל דקרא מיירי בתוכחת משה רבינו לישראל כשעשו את העגל. שהוכיחם שלא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה. וה"ק קרא אל תהי עד חנם עד שקר. לפי שהעידו עדות שקר שאמרו לעגל אלה אלהיך ישראל. שהשקר דבר שוא ובטל: **ואתם עדי כו'** ומפרש בספרי כשאתם עדי אני אל. וכשאין אתם עדי כביכול איני אל. וא"כ המעיד שקר בו יתברך ה"ל כעדות דמהני א"ו : **שנא' רעך כו'** ע' ש"ר פ' ל"ז : **שפתיתם אותו** שמאמרם בפתוי היה כדכתיב ויפתוהו בפיהם וגו'. וע' ש"ר פ' מ"ג. ודב"ר פ"ג : **הדא רה"ק סנגוריא** כי כפי פשוטו אין שייכות הפסוק אל תאמר שלפניו. רק אם נאמר שבאורו אם תראה העד חנם משקר עכ"ז אל תאמר כאשר עשה כן אעשה לו. ובנמשל ג"כ ככה. ויען שמלמה מדבר מפי חכמה העליונה [הוא רוה"ק שהיא מדריגת שלמה] כאילו החכמה אומרת בשם ה'. שעכ"ז לא עשיתי להם כאשר עשו לי. והיא הסנגוריא לישראל. שלא יאמר הקב"ה כמו שהם כזבו בי ואמרו לעגל אלה אלהיך ישראל כן אכפור בהם ואומר שאינם עמי : **כאדם עברו ברית** מבאר סיבת הטעם. כי אלו יתברך אין שייך מדת הנקם לעשות להם כמעשיהם. כי חטאתם אינו נוגע לעצמותו כביכול. וגם הם הוטאים מיד היצר, ע"ד דאי' באיכה רבתי נחנו פשענו ומרינו כמדתינו ר"ל כמדת האדם שיש לו יצה"ר. אתה לא סלחת כמדתך. ר"ל למה לא סלחת אתה כמדתך שדרכך לסלוח ואין להנקם בב"ו. וזהו המה כאדם שהוא ב"ו החוטא בטבע. ואל אנכי ולא איש להתפעל מחטאם. וזהו אל תאמר כאשר עשו לי כן אעשה לו כי איני דומה לו כי ח"ו שאתפעל מזה : **ולא איש** נראה שר"ל ז"ש אעשה לאיש כפעלו. שרוה"ק אומרת להקב"ה שלא יאמר כן כי לא איש הוא [רד"ל] : **ראובן הוה ידע** כו' זהו פי' אחר על פסוק אל תהי עד חנם. והכי מפרש ליה אל תהי עד לבטלה כלו' שתבטל עדותך : **אתי סהיד לי הדא סהדותא** כצ"ל. פי' והעיד לי זו העדות : **מאחר שפיתית כו'**. **חזרת בך** קשה אמאי קאמר משום דהודה לו להעיד תחלה ורמוהו. תיפוק ליה מפני שחייבה תורה להעיד. וי"ל דמיירי במי שאינו חייב מן הדין ללכת להעיד. כגון ת"ח לפני ב"ד הקטן ממנו. ואשמועינן דאפ"ה אם כבר הבטיחו להעיד לו אין לו לשנות דבורו. והיינו דקאמר כשנכנס לדין חזר בו. כי ברואתו אותו נכנס לדין שאינו חשוב לפניו חזר בו : **גבי שמעון** שמשמעון ידע לו עדות: **מה יעשה כו'** ר"ל סד"א דכיון דזה גרם לו נזק ממון בכבישת עדותו יכול להתנקם ממנו לפחות בהיותו גורם לו הפסד ממונו בשב ואל תעשה. להכי קמ"ל שאל יאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו שכיון שחברו לא הזיקו ממש בידים. וגם הוא אינו ממלא חסרונו במה ביגרום גם הוא הפסד לחברו בכבוש עדותו אין לו לעשות כן : **איפופסין** פי' גזר דין : (ב) **ושמעה קול אלה הה"ד כו'** משום דק"ל דמלת קול מיותר. לכן מפרש קול אלה הוא קול הכרזת החזן. והוא שהיודע בעדות הגניבה והולק עמו ומעלימו עתיד ג"כ לעבור על השבועה שישביעו בציבור על כל מי שיודע בדבר שאחר שחלק עמו לא יבא ויגיד מפני בושתו ומפני הפסד הממון. ולהכי מייתי הא דכתיב חולק עם גנב וכו'. ומכיון דמייתי ליה מפרש מאיזה טעם קאמר שונא נפשו. וקאמר שזה מפני פנים. האחד מהרעה הבאה עליו כדין שלמטה כי כשיודע הדבר יהרג. כמעשה השלטון דמייתי. והשני בב"ד של מעלה שישא עון שמיעת האלה ומעוות זה לא יוכל לתקן : **ומתיר את הגנבים** בילקוט הגי' מגייר את הגנבים והוא ט"ס וצ"ל מגייד בדלי"ת שכן גי' הערוך ערך גד י"ב ופירושו כמו מגגיד [רד"ל] : **מליזים עליו** לשון לזות שפתים : **לקומפון** שדה שמשחקים בו השרים : **שאין הכל כו'** כלו' היה מרמז להם בזה שעיקר הגניבה הוא מן הקבלנים שהיו מקבלים מן הגנבים מה שגנבו שהגנבים אין להאשים כל כך משום שלדוחק שעתם היו גונבים ע"ד לא יבוזו לגנב וגו'. אך עיקר האשמה הוא על המקבלים הגניבה שלולי שהם מקבלים הגניבה לא היו הגנבים גונבים אע"פ שהם דוחקים. כמו שהחולדות עם שמבקשות מזון כשאין מוצאות מקום שמירה אינן נוטלות. ולכן כדין עשה שהרג את המקבלים : **מהקבלנין** כמ"ש [גטין מ"ה] לאו עכברא גנב אלא חורא גנב [רד"ל] : **מן המעשה** כלו' ממעשה עצמו נראה שהוא שונא נפשו שהרי עושה שקר בנפשו לעבור על האלה שיכריזו בצבור : (ג) **גופא אל תהי ט'** משום דאמרינן בסמוך שהעובר על השבועה מאבד נפשו מפרש ואזיל השתא חומר השבועה אף שלא יצאתה שבועה מפיו אלא ששמע קול אלה ושתק : **חמי ליה** ראה ליה : **שייטא** פורחות: **מגילה עפה** וסמיך ליה ויאמר אלי זאת האלה וגו' : **אינן במדה הזו** הכתוב כאן דהיינו ארכה עשרים אמה ורחבה עשר אמה. ובפרט לפי מה שפרש"י בפ"ב דעירובין שהיתה כפולה נמצא כשפשטו היא עשרים על עשרים. ועכ"ז כתיב זאת האלה היוצאת כו' ר"ל שנכתבה על מגילה זו עונש האלה ולמה הוצרכה לזה מגילה גדולה כזו שהיא יותר גדולה מעור של פיל ושל גמל. אך אין זה אלא מפני פרעת השבועה רבה שהוצרכה המגלה הגדולה הזו לכתוב בה תלופי עונשיה. וזהו שסיים ואת אמרת כן זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ ר"ל ואת אמרת שעל מגלה גדולה כזו היתה כתובה האלה. למה הוצרכה מגלה גדולה כזו לזה. אע"כ שעונש האלה גדול מאד עד שנצרכה מגלה גדולה כזו להכתב עליה העונשים של האלה : **במדה הזו** ואת אמרת כן כצ"ל. וכן הוא בילקוט [רד"ל] : **מהיכן יצתה** משום דיוצאת משמע לה מתחת פני השכינה אשר בבהמ"ק. לכן שאל מאיזה שער יצאה. וקאמר מפתחו של עולם שהיתה גובהה ארבעים ורחבה עשרים. וזה מכוון למאי דאמרו בפ"ב דעירובין ארכה עשרים באמה ורחבה עשר באמה וכי פשטת לה כמה הויא עשרים בעשרים וכתיב והיא כתובה פנים ואחור וכי קלפת לה כמה הויא ארבעין בעשרים. ופרש"י כי קלפת לה ותשים קליפה זו לראש חברתה שיהא כל כתיבתה לצד אחד הוין לה ארבעין אורך בעשרים רוחב : **כך המשביע לחברו** וכ"ש הנשבע. דהא ההשבעה בס"ת והבאת הנודות לאיים על הנשבע היא עיקרה: **על שקר** אם משביע על שקר שאין לו תביעה וטוענו ומשביעו : **אפילו על אמת** פי' אפי' אם משביעו על אמת נענש גם הוא כשזה נשבע על שקר על שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן. ובא לידי חילול השם : **למי שהוא רץ אחר השבועה** ר"ל שב"ד לא יטילו עליו שבועה מיד אלא יתמיהו הדין עד שיודה

הוה עובדא בבר תמיולן וסייעא לרבי אסי. עובדא הוה דאפקיד חד גברא גבי בר תלמיון ק' דינרין אזל בעא להון מיניה א"ל מה דאפקדת בידי מסרית בידך א"ל אשתבע לי מה עבד בר תלמיון נטל חד קנה וחקקיה ויהיב ביה הלין דינרי ושרי סיסמך עליה א"ל צור הדין קניא בידך ואנא משתבע לך כיון דמטי לבי כנישתא אמר מריה דהדין ביתא טבא מה דמסרת בידי מסרתי בידך. ההוא מן דבידיה נסתיה לקניה ואקשיה לארעא שריין הלין דינרין מתבדרין ושרי ההוא מלקט א"ל לקט לקט דמן דידך אנת מלקט. (זכריה כב) שבועת ה' ד תהיה בין שניהם. שאינה זזה מבין שניהם אם המשביע משביע על שקר סופה לצאת עליו ואם הנשבע נשבע על שקר סופה לצאת עליו. עובדא הוה בחדא איתתא דעלת למילש גבי מגירתא והוו צייריין בשושיפה תלתא דנרי נסבתהון ויהבת יתהון על גבי סודרא אינבלון בלישא אפה פיתא ואזלה לה א"ל בעלה הב לי תלתא דינרין אזלת בעיא להון גבי מגירתא א"ל דלמא חמית לי הלין תלת דינרין הויין לההיא מגירתא תלתא בנין א"ל תקברנה ההיא איתתא ברא אי היא ידעת בהון נרמון חובין וקברתיה אמרה אילולי דההיא איתתא השידה בהון לא הוה קברה ליה אזלה ואמרה לה דלמא חמית לי לחלין דינריא אמרה ההיא איתתא תקבור בנה אחרינא אי היא ידעה בהון גרמון חובין ומית ברא אחרינא. זמן אוחרן אמרה לה דלמא חמית ליה הלין דינרין אמרה תקבור ההיא איתתא ברה תליתאה אי היא ידעה בהון גרמון חובין וקברתיה. אמר לה בעלה לית אנת אזיל למנחמה להדא מגירתך נסבה תרין ענולין דפיתא ואזלת מנחמת יתה כיון דקצין ענולה נפקין הלין תלת דינרי מינה הדא דברייתא אמרין בין זכאי בין חייב לידי מוטי לא תעול. (זכריה ה) ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו. א"ר שמואל בר נחמן מלאכי חבלה אין להם קפיצין שנא' (איוב א) משוט בארץ ומתהלך בה ברם הכא ולנה בתוך ביתו. א"ר אבא ב"כ דברים שאין האש שורפן שבועת שוא מכלתן דרכה של אש לאכול עצים שמא אבנים ברם הכא וכלתו ואת עציו ואת אבניו: (ב) ר' יוסי בר חנינא פתר קרייא בסוטה. ונפש כי תחטא. היא שחטאה על בעלה שהוא זנה ומפרנסה והיא הולכת ומקלקלת עם אחר. (במדבר ה) ושמעה קול אלה והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה והוא עד ועד אין בה. או ראה ונעלם מעיני אישה ולא מעיני יבמת. או ידע ונסתרה והיא נטמאה. אם לא יגיד ונשא עונו אם לא תגיד לכהן. וצבתה בטנה ונפלה ירכה: (ה) רבי פנחס פתר קריא בישראל לפני הר סיני. ונפש כי תחטא (דברים ט) וארא והנה חטאתם. ושמעה קול אלה (שם ה) ואת קולו שמענו מתוך האש. א"ר יוחנן קופרמסאות נתנו ביניהם שאינו כופר בהן והם אינם כופרים בו. א"ר יצחק מלך כשהוא משביע את לגיונותיו אינו משביען אלא בסייף כלומר שכל העובר על התנאים הללו יהא הסייף הזה עובר על צוארו כך (שמות כד) ויקח משה חצי הדם. ומהיכן היה יודע משה חציו של דם ר' יהודה ב"ר אלעאי אמר הדם נחלק מאיליו ר' נתן אמר נשתנו מראיו ונעשה חציו שחור וחציו אדום. בר קפרא אמר מלאך ירד בדמות משה וחלקו. א"ר יצחק בת קול היתה יוצאת מהר חורב ואומרת עד כאן חציו של דם. תני ר' ישמעאל בקי היה משה בהלכות דם וחלקו וישם באגנות. ר' הונא בשם ר' אבין ה באגנת כתיב לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה אמר משה לפני הקב"ה מה נעשה בחלקך א"ל זרוק על

יד יוסף ד ירושלמי פרק שבועת העדות: ה ע' ערוך ערך אגן:

מתנות כהונה

שהיו רגילים כרכים היה ליגאי המלך וכולם נחרבו על שבועת אמת כגון אמר אחד לחבירו בשבועה שאוכל עמך היום וכן עשה: וסייעא לרב אסי. ההוא שבדא דבן תלמיון ונראה מפני שלא מצינו עונשין שנענש על זה אע"פ שהיתה ערמה כדי לעכב הזוזים בה..קה שמע מיניה שאין עונשין על הנשבע באמת ובילקוט גרס מסייע לרבנן: אזל בעא. המפקיד הלך לבן תלמיון ותבע ממנו הזוזים: מסרית. מסרתי והחזרתי לך: מה עבד מה עשה: וחקקה. פי' היה חוקק הקנה עד שהיתה חלולה: ויהב בה כו'. נתן בתוך הקנה החלולה אלו זוזים: ושרי כו'. התחיל לסמוך על אותו קנה והלך כך לבה"כ לישבע: א"ל צור כו'. בן תלמיון אמר אל המפקיד קח זה הקנה בידך ואנכי אשבע לך שמסרתים בידך: צור. קח כמו וצרת הכסף: מרי דהדין כו'. פי' הנני נשבע באדון של הבית הזה הטוב ר"ל הקב"ה: מן דבידיה כו'. ממה שהיה מכניס בידו הסובב של הקנה לקחו לקנה והכהו על הארץ וה"ג בילקוט מן כבדין. ועכל לפרש ג"כ מן השקל שהיה רואה בידו ולפניו שנעשה לו לקחו בחמתו כו': נסתיה. פי' בערוך כמו נסבתיה פי' לקחו: שריין הלין כו'. התחילו אלו דינרין להתפזר: ושרי ההוא. והתחיל המפקיד ללקטם: א"ל בן תלמיון לקוט כו': דעלת למילש כו' שנכנסה ללוש את עיסתה אע"ג דבפ' השולח גט (דף לה) איתא שהפת היתה של השכנה ונתפרסה לה מקום הדינר מ"מ המאמר הזה סובר שהיתה של בעלת דינרין שהרי רצה להוכיח העונש אפי' על שבועת אמת ובגמ' מייתי שאמרה לא נהניתי לפיכך אמרו שנתפרסה מקום הדינרין: גבי מגירתה. אצל שכנתה: והוו צייירין בשושיפה. והיו מקושרין בטלית שלשה דינרים: נסבתהון כו'. לקחם לאותן ג' דינרין ונתנם על גבי סודר וקשרתן כנגד מכסה העליון שמשמה מעליה כדי שתלוש: אנבלון כו'. אותן ג' דינרין נילושו ונגבלו בתוך העיסה ואפתה הפת והלכה לה: הב. תן: אזלת בעא כו'. הלכה אצל השכנתה ושאלה ממנה אותן ג' דינרין: א"ל כו' דלמא ראית אלו ג' דינרין: הוויין כו' היו לאותה שכנה ג' בנים: א"ל כו'. השיבה השכנת תקברנה כו' והספר דיבר דרך כינוי כמורגל: גרמין חובין כו'. גרמו עבירות של אותה שכנתה ומת בנה: אמרה. אותה אשה שאפתה פתה שמה ואבדו לה ג' דינרין אלו לא נחשדה ההיא שכנתה כו'. ולכן הלכה ושאלה עוד פעם אחרת דלמא מודה ותתנם לה: אמר לה בעלה. בעל של אותה אשה שאבדה הדינרין אמר לאשתו וכי אין אתה הולך לנחם שכנתך ולהברותה: נסבה כו'. לקחה שתי ככרות והלכה לנחם אותה: כיון דקלין כו'. שחתכו עיגול ככר לחם יצאו ונפלו אלו ג' דינרין: הדא דברייתא כו' זהו שהבריות אומרים לידי מומי כו' לידי שבועה לא יכנס: קפיצין. הילוך ותנועה ומנוחה כבני האדם: משוט וגו'. משמע שתמיד היה שם בארץ: ברם אבל: ולנה. ענשו של שבועה והמלאכי חבלה הממונים על זה כדאיתא בזוהר פ' פקודי: שמא אבנים. בתמיה: והוא עד. פי' אותה עדות האלה הוא דכלפי שמיא הכל גלוי: או ראה אותה האלה ראתה אותה אבל לא אישה שנא' ונעלם וגו': ולא מעיני יבמה. אין כאן מקומו ובמסכת יבמות דרשו ליה הכי: קופרמסאות. הערוך הביאו ולא פירשו ולפי הענין פירושו הבטחה ואמונה שאינו כופר בהן הקב"ה לא יכפור בישראל: ויקח משה וכו'. רמז שאם יעברו ישפך דמם של שונאי ישראל: באגנת. חסר וי"ו לומר שהיו שוין

עץ יוסף

שוחה. או יעשו שפרה. או נמי לאיתוי קמוזהיר שלא יתעסקו עמו במילתא דאתיא לידי שבועה על שמך שישביעו. כגון שותפות וכיוצא [יפ"ת]: הוה עובדא היה מעשה: וסייעא לר' אסי פי' היא מעשה דבן תלמיון סייעת לר' אסי. ונראה מפני שלא מצינו עונשין שנענש על זה אע"פ שהיתה ערמה כדי לעכב הזוזים בחזקה. ש"מ שאין עונש על הנשבע באמת. כתב הרד"ל ח"ל. ומסייע לרבי אסי עמ"כ גירסת ילקוט לרבנן. והיינו ע"ז שאין מוסרין שבועה למי שרץ אחריו. וכ"ה בפסיקתא דעשרת הדברות בדבור לא תשא ושם גרס באידך עובדא דאיתתא מסייע לר' יונה ובירוש' דשבועות פ"ז ה"ה גרסינן מסייע לר' אסי משעבדא דאיתתא ושם נשנה איפכה דברי ר' אסי ור' יונה עכ"ל: אזל בעא כו' שמפקיד הלך לבן תלמיון ותבע ממנו הזוזים: מסרית מסרתי והחזרתי לך: מה עבד מה עשה: וחקקיה היה חוקק בקנה עד שהיתה חלולה: ויהב ביה כו' נתן בתוך הקנה החלולה אלו הזוזים: ושרי כו' התחיל לסמוך על אותו קנה והלך כך לבית הכנסת לישבע: א"ל צור כו' בן תלמיון אמר אל המפקיד קח זה הקנה בידך ואנכי אשבע לך שמסרתים בידך. צור פי' קח כמו וצרת הכסף: מריה דהדין כו' פי' אני נשבע באדון של הבית הזה הטוב. ר"ל הקב"ה: מן דבידיה נסתיה כו' פי' ממה שהיה מכניס בידו הכובד של הקנה לקח להקנה והכאו על הארץ. וה"ג בילקוט מן כבדיה. או פי' מן השקל שהיה רואה בידו ולפניו שנעשה לו לקחו בחמתו כו' [מת"כ] וכן אי' במדרש שמסוך כעסו שברה: נסתיה כמו נסבתיה. פי' לקחו: שריין הלין כו' התחילו אלו דינרין להתפזר: ושרי ההוא והתחיל המפקיד ללקטם. א"ל בן תלמיון לקוט כו': דעלת למילש כו' שנכנסה ללוש את עיסתה אצל שכנתה. אבל בפ' השולח לא משמע כן: והוו צייירין כו' והיו מקושרים בטליתה שלשה דינרין: נסבתהון כו' לקחתם לאותו ג' דינרין ונתנה על גבי סודר וקשרתן כנגד מכסה העליון שמשמה מעליה כדי שתלוש: אינבלון בלושא אותן ג' דינרין נילושו ונגבלו בתוך העיסה ואפתה הפת והלכה לה: הב פי' תן: אזלת בעיא כו' הלכה אצל שכנתה ושאלה ממנה אותן ג' זהובים: אמרה לה כו' דלמא ראית אלו ג' דינרין: הויין כו' היו לאותה שכנה ג' בנים. השיבה השכנה תקברנה כו'. והספר דבר דרך כינוי כמורגל: גרמין חובין כו' גרמו עבירות של אותה שכנתה ומת בנה: אמרה אותה אשה שאפתה פתה שם ואבדה לה השלשה דינרין אלו לא נחשדה ההיא שכנתה כו' ולכן הלכה ושאלה עוד פעם אחרת דלמא תודה ותתנם לה: אמר לה בעלה כו' בעל של אותה אשה שאבדה הדינרין אמר לאשתו וכי אין אתה הולך לנחם שכנתך ולהברותה: נסבה ב' כו' לקחה שתי ככרות והלכה לנחם אותה: כיון דקציץ כו' כיון שחתכו ככר לחם יצאו ונפלו אלו ג' דינרין: הדא דברייתא כו' זהו שהבריות אומרים: לידי מומי כו' לידי שבועה לא יכנוס. והיינו כר' יונה שאמר אפילו על אמת. וכדאי' ברבה ובתנחומא סדר מטות א"ל הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שמותר לכם להשבע בשמי. אפילו באמת אין אתה רשאי להשבע בשמי אלא א"כ יהיה בך כל המדות האלו את ה' אלהיך תירא כו': אין להם קפיצין כו' ולנה כו' פי' שאין חוליות ברגליהם שיכולים לכפוף רגליהם ולנוח. כי הם עומדים תמיד בלי מנוחה ואפ"ה כתיב ולנה כאילו יתנו שמה. והענין ע"ד האיזור. אף שניתן רשות לרע ומשחית לבוא לפעמים בעולם ולכלות יושביה. אבל עכ"ז הוא רק בדרך שיטה בעלמא. לא בתמידות שתשב ותכלה כל. זולתי שבועת שקר שמה תלין ותשכון עד שתכלה כל: משוט משמע שתמיד היה שם בארץ: ברם הכא אבל הכא ולנה. שלהומר השבועה יקשה הדין בו יותר משאר עבירות שהמלאכי חבלה הממונים להעניש את הנשבע לנים בתוך ביתו של הנשבע ויש להם מנוחה אצלו: (ד) פתר קריא בסוטה משום דק"ל דהוא עד יתירא הוא כדכתיבנא בריש פרקין מפרש ליה ע"ד הדרש בסוטה. דהשתא אתי שפיר דנקט נפש כי תחטא בלשון נקבה. ואיצטריך והוא עד לרמוז אל ועד אין בה כדמפרש ואזיל: והוא עד ועד אין בה. ר"ל אע"פ שנאמר שם בסוטה ועד אין בה מ"מ הקב"ה הוא עד. ולפי שהעדות הוא בראיה או בידיעה דהיינו או ראה או ידע כפשוטו. קאמר שעדות ה' הוא משני פנים. כי כלפי מ"מ שם ונעלם מעיני אישה דמשמע ולא מעיני הקב"ה. קאמר נמי הכא או ראה כי ה' רואה כל המעשים. וכלפי מ"מ שם ונסתרה שהיא מסתרת עצמה קאמר הכא או ידע כי הדברים נודעים לפני ה' בע"כ. שהסוטה בע"כ מודה לפניו כמ"ש ז"ל שאבריו ושמשו מעידין בו. ומה שאמר בספרים אחרים ולא מעיני יבמה ט"ס הוא וצ"ל ולא מעיני הקב"ה [יפ"ת] וע' בהגהות הרד"ל: אם לא יגיד כו' אם לא תגיד לכהן אע"פ שכתוב יגיד לשון זכר. כיון דאין זה אלא דרשה בעלמא לא קפדינן בהכי: (ה) פתר קריא בישראל משום דק"ל דהוא עד יתירא הוא. לכן מפרש לה על דרך הדרש בשמיעת האלה ששמעו ישראל לפני הר סיני שיעידו על הקב"ה ויגידו לאו"ה מה שראו ושמעו. ואתי שפיר דנקט והוא עד לומר שישראל עד להקב"ה כאומר אתם עדי וכדמפרש בסמוך: והנה חטאתם שעשו את העגל. ועברו בזה על האלה שלא די שלא העידו על אלהותו לפני האומות אלא שהם בעצמם עשו את העגל: קולו שמענו ובכלל דבריו האלה והשבועה הזאת. כי כאומרו אנכי י"י אלהיך אל קנא כולל כל העונש שיתן על המחלל כבודו: קופרמסאות שטר התנאים שבין הסוחרים נקרא קומפרומיסו בלע"ז. ור"ל משום דלא נכתב בעשרת הדברות קול אלה רק לעע"ז לא על מה שישראל מחוייבים להעיד לפני או"ה שהיא עיקר המאמר כדפרשתי. לכן אמר שכבר התנו ביניהם שבשום לד אינו כופר בהם והם אינם כופרים בו וכמ"ש בפ' הגזקין ובאיכה רבתי על פסוק את ה' האמרת היום וגו' ע"ש. וע"כ חייבים להודות לשמו והוא העדות המבוקש מהם. ולפי שעדיין לא למדנו היות אלה על תנאי זה והבא ושמעה קול אלה כתיב. להכי מייתי ר' יצחק שהאלה היא נתונה בענין חצי הדם שכרת ברית עמה. שהכוונה בזה שיהרג העובר על הברית. כמו שהמלך כשמשביע לעמו להזהירם שהעובר יהרג בסייף משביעם בסייף: כך ויקח משה חצי הדם וכתיב התם הנה דם הברית הרי שהשביעם בדם: ומהיכן היה יודע כו' ר"ל דמדכתיב חצי הדם וחצי הדם. ולא קאמר חצי הדם והשארית. משמע דחצי מצומצם קאמר. להכי קשיא איך אפשר לצמצם אפילו במדה ובמשקל: בת קול כו' פי' ב"ק יצתה והודיעתו כשהגיע להציו ואז מיד קבל השארית במזרק שני: בקי היה כו' פי' שע"י היותו בקי בעניני הדם ניהגה לו מהגה זו בדרך נס שידע לכוין חציו כדי שיהיה בקי בכל מה שצריך לזריקת דמים: לא זה גדול מזה ולזה אמר באגנת חסר שהיו בניהם כאילו הם אחד ממש. וזה היה ג"כ דרך נס כמו חילוק הדם שהיה בדרך נס: מה נעשה בחלקך לפי שחצי הדמים ניתן באגנות וחציו נקבל במזרקים קודם שזרקו על המזבח כדרכו להתקבל תחלה במזרקים. הכיר משה שמסתמא המקובל במזרקים הוא לחלקו של הקב"ה. והמושם באגנות לחלק העם. לכן שאל להקב"ה

עולות מחים וגו' איזה קרבן שיש בו פרים ואלים וכבשים אלו קרבנם של נשיאים שנא' (במדבר ז) ולזבח השלמים וגו'. ר' יהודה ור"נ ורבנן ר' יהודה אומר חביב קרבנם של נשיאים לפני הקב"ה כשירה שאמרו ישראל בים שירה שאמרו ישראל בים (שמות טו) זה אלי ואנוהו וכאן כתיב (במדבר ז) זה קרבן נחשון בן עמינדב. ר"נ אמר חביבה קרבנן של נשיאים לפני הקב"ה כשני לוחות הברית. בשני לוחות הברית כתיב. (שמות לג) מזה ומזה הם כתובים. וכאן כתיב זה קרבן נחשון בן עמינדב. ורבנן אמרי חביב קרבנו של אהרן לפני הקב"ה כקרבנן של נשיאים בקרבנות של נשיאים כתיב זה קרבן נחשון בן עמינדב וכ"כ זה קרבן אהרן. א"ר ברכיה חביב קרבן של אהרן לפני הקב"ה כי"ב שבטים מה טעם. זה מנין זה זי"ן שבעה ה"א חמשה הא תרי עשר: (ד) ביום המשח אותו עשירית האיפה רבי יוחנן בשם שמעון בן יהוצדק אמר ד מלמד שעשירית האיפה מעכבת לכהונת אהרן ובניו. סלת מנחה תמיד. ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי אמר בוא וראה כמה חס הקב"ה על ממונם של ישראל אמר להם מי שנתחייב להביא קרבן יביא מן הבקר (ויקרא א) אם עולה קרבנו. ואם לא מצא מן הבקר יביא כבש (שם ג) אם כבש. ואם לא מצא מן הכבשים יביא מן העזים (שם) ואם עז. ואם לא מצא מן העזים יביא מן העופות (שם א) ואם מן העוף. ואם לא מצא מהעוף יביא סולת (שם ו) סולת מנחה תמיד. ולא עוד אלא שכל הקרבנות אינן באים חצים וזה באה חצים מחציתה בבקר ומחציתה בערב ולא עוד אלא כל מי שהוא מקריב אותה מעלה עליו הכתוב כאילו הוא מקריב מסוף העולם ועד סופו שנא' (מלאכי א) כי ממזרח שמש עד מבואו וגו':

פרשה ט

(א) וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה' זש"ה (תהלים נ) זובח תודה יכבדנני. זובח חטאת זובח אשם אכ"כ אלא זובח תודה למה חטאת באה על חטא ואשם באה על חטא תודה אינה באה על חטא אם על תודה יקריבנו. ד"א זובח תודה יכבדנני זה עכן שזבח את יצרו מתודה (יהושע ז) ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד ויען עכן אל יהושע. ושם דרך. שהראה לשבים את הדרך הה"ד (ד"ה א ב) ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כלם חמשה א ריב"ל אמר זה עכן ולמה קוראו זמרי שעשה כמעשה זמרי. ורבנן אמרי שנזמרו ישראל על ידו. ב איתן זה אברהם אבינו על שם (תהלים פט) משכיל לאיתן האזרחי. הימן זה משה שנא' (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא. ר' שמואל בר נחמן אמר זה עכן ע"ש (יהושע ז) אמנה אנכי חטאתי. כלכל ג זה יוסף. על שם (בראשית מז) ויכלכל יוסף. ודרדע זה דור המדבר שכולו דיעה. כולם חמשה. וכי אין אנו יודעים שכולם ה'. אלא מלמד שאף עכן היה עמהן לעוה"ב וכן אמר יהושע (יהושע ז) יעכרך ה' היום הזה. ד היום הזה אתה עכור ואין אתה עכור לע"ל: (ב) ד"א זובח תודה יכבדנני. ר' הונא בשם רבי אחא יכבדני אכ"כ אלא יכבדנני כבוד אחר כבוד. ד"א זובח תודה יכבדנני. ר' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ כבדני אכ"כ אלא יכבדנני ה כבדני בעוה"ז יכבדני בעה"ב. ושם דרך אלו מסלקי דרכים. ד"א ושם דרך. אלו סופרים ומשנים שהן מלמדין את התינוקות באמונה. ד"א ושם דרך ר' יוסי ב"ר יהודה בשם ר' מנחם ב"ר יוסי אלו חנונין שהן מוכרין פירות מעושרין לרבים. ד"א ושם דרך אלו שהן מדליקין נרות כדי להאיר בהם לרבים ו דא"ר שב"ל שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י שהיה זקינו מדליק נרות לרבים אמרו מבואות אפילות היו מביתו לבית המדרש והיה מדליק נרות בהם כדי להאיר בהם לרבים. כתוב אחד אומר (ד"ה א ח) ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר (ש"א ט) קיש בן אביאל הא כיצד אביאל היה שמו אלא ע"י שהיה מדליק נרות לרבים זכה ונקרא שמו נר: (ג) ד"א ושם דרך א"ר ינאי ושם

כתיב

יד יוסף ד ירוש' ריש יומא: **פרשה ט** א ירושלמי פ"ו דסנהדרין ה"ג: ב במד"ר פי"ט: ג סדר"א פ' ל"ט: ד סנהדרין פ"ו דמ"ג ע"ב: ה אותיות דר"ע אות ח'. זהר ס' ויקרא דף כ'. סנהדרין דף מ"ג ע"ב: ו ירושלמי ספ"ג דשבועות. ותנחומא סדר צו:

מתנות כהונה

עולות מחים וגו' גרסא וסיפיה דקרא אלים בקר עתודים: **עשירית האיפה מעכבת.** כלומר ראה החדוש הזה שעשירית האיפה סולת יעכב בגדולות אהרן ובניו: **ממזרח שמש** ועד מבואו וגו'. וסיפיה דקרא ומנחה טהורה: **ה"ג** שזבח את יצרו בתודה פי' במה שהתודה על חטאתו: **שנזמרו.** שנכרתו מלשון זמיר עריצים. נראה דה"ג ר' שמואל בר נחמן אמר זה עכן על שם אמנה אנכי וגו' אבל בילקוט (נ"ך תשס"ג) לא גרים ליה כלל: **כבוד אחר כבוד.** דרש שני ענין לשני מיני כבוד: **מסלקי דרכים.** מן האבנים והצרורות והברקנים והו גמילות חסד לרבים: **מלמדי תינוקות כו'.** כי התורה נקראת דרך ועוד שהם מורים להם הדרך ללמוד תורה: **ושם כתיב.** ופי' הכתוב הוא בשי"ן אע"פ שהקרי הוא בסיגולת כמו סמ"ך:

ענף יוסף

פרשה ט (ב) [שאול לא זכה למלוכה כו']. תימא מאי רבותיה שלא זכה רק בשביל זקנו. וכלא נאמר בו בן שנה שאול במלכו ואחז"ל כבן שנה שאין בו חטא. ואמרו שלא נמשכה מלכותו מפני שלא היה בו דופי. ואמרו שהיה צדיק מדוד. וי"ל שלפי שגלוי לפני ה' שלא יקיים דברו בעמלק כראוי למלך. לא היתה זכותו מספקת למלוך לולי שנצטרפה עמו זכותו של זקנו שהיה מועיל לרבים

דשיים

עץ יוסף

הך דדרשי בלשון זה דקרבן נשיאים נמי ובלשון זה דקרבן אהרן. קאמר גופא דהשתא הוי עיקר דרשות לשון זה: **מתאוה היה דוד כו'.** משום דבעי למימר דזה קרבן אהרן אתא למימר שחביב כקרבן הנשיאים. אקדים לאשמועינן חשיבותם שהרי דוד מתאוה אליו. ושחביב כשירה. וכלוחות הברית: **לקרבנן.** של נשיאים שיבנה בהמ"ק בימיו ויביא קרבן לחנוכת הבית כמו שהביאו הנשיאים בחנוכת המשכן שהיה בו פרים ואלים כו': **ר"י ור"נ ורבנן.** יהבו טעמא מילתא חזה דכתיב בנשיאים כגון זה קרבן נחשון וכו'. ואמרו שהוא מופנה לג"ש למר שחביב קרבנן כשירה. ולמר כלוחות הברית. ולמר לומר שחביב קרבן אהרן אף ע"פ שהוא עשירית האיפה לבד. כקרבן הנשיאים דהוה ביה פרים ואלים וכבשים: **חביב כו' כשירה.** שגם ע"י קרבניהם שרה עליהם רוה"ק כבעת שירת הים: **משני לוחות הברית.** שע"י קרבניהם מלבד הרוח ששרה עליהם עוד ניתוסף השגתם בידיעת התורה העליונה וסודותיה. ולכן חביבה קרבנן כשני לוחות ששם ידיעת התורה והשגותיה טמונה בקרבה: **כי"ב שבטים.** שקרבן אהרן היה דומה בפעולתו להשפיע שפע טובה כמו זכותם. ומ"ש לעיל בב"ר סוף פ' ל"א זכות השבטים נכנסת עמו. שהוצרך גם לזכותם: **(ד) מלמד שעשירית האיפה מעכבת לכהונת** כו'. וכגירסת הת"כ שלפנינו אחד כ"ג ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתם פסולה [ודלא כהמל"מ מהלכות כלי המקדש ספ"ה שכתב דט"ס הוא וצ"ל כשירה] ור"ל דכהן גדול מקריב עשירית האיפה בכל יום מיום שנמשח עד עולם. וכהן הדיוט מקריב אותו ביום חנוכו לעבודה כדאיתא בפ' התכלת. ועשירית האיפה דקאמר הכא דמעכבת היינו ביום חנוכה לעבודה דכיון דלא הביאום ה"ל כאילו לא נתכהנו ועבודתם פסולה: **ואם לא מצא.** פי' שלא מצא ידו עושר שראוי לו בקר שממונו מעט וכפי ממונו סגי ליה בכבש כיון דמטה ידו אין ראוי להצריכו ללוות: **יביא סולת.** סולת יהיה קרבנו כצ"ל [יפ"ת וע"ש]: **כי ממזרח** שמש וגו' ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה. ומדמקיש מנחה טהורה למזרח שמש עד מבואו אלמא דחשיבה כמקריב מסוף העולם ועד סופו. כי אין הכוונה על כמות הקרבנות כי אם על איכותה וכוונתה. ולכן אף שהמנחה היא קטנה בכמותה. אך אם היא טהורה בכוונתה יתנה השפע בכל העולם כולו. והרד"ל כתב ודרש ליה על עשירית האיפה שקריבה מחציתה בבוקר ממזרח שמש ומחציתה בערב במבוא השמש ע"ש:

פרשה ט (א) זשה"כ זובח תודה. משום דק"ל מ"ש דכתיב הכא אשר יקריב לה' מה"כ בתורת העולה ותורת החטאת ותורת האשם ותורת המנחה הנ"ל. לכן בעי לתרוצי דמשום קרבן שלמים חביב טפי לפי שאינו בא על חטא להכי קאמר ביה אשר יקריב לה' דבהאי ניחא להקב"ה טפי שיקריב. אבל כל הקרבנות דלעיל על חטא באים. ואפילו עולה. שהרי על הרהור הלב היא באה כדלעיל. והמנחה במקום עולה היא שכשאחד לא תשיג ידו מביאה במקום עולה כדלעיל סוף פ"ח. להכי מייתי זובח תודה יכבדנני דטעמא דנקט תודה טפי משאר קרבנות משום שאינה באה על החטא כדמפרש ואזיל. ואיידי דמייתי קרא דריש ליה הכא בשאר דרשות: **אינה באה.** על חטא כי אם מהכרת הטובה יכנע ויתודה לפניו יתברך ויתן לו תודה כי יכיר שפלותו מול גדלו יתברך. וזהו גדר האהבה האמיתית. והוא נחשב מכל: **שים נא.** כבוד וגו' ותן לו תודה ויען עכן כצ"ל [רד"ל]: **שזבח את** יצרו בתודה כצ"ל. שבתודה שהודה הרג את יצרו המסיתו שיכפור. ופי' זובח תודה שזבח בתודה שפעמים תחסר בי"ת השימוש. ואומרו יכבדנני עתיד במקום עבר. וענין הכתוב לומר שהשב בתשובה ומודה על חטאו יזכה לעוה"ב כעכן: **שהראה לשבים** את הדרך. כלו' שהראה לבני אדם כחו של התשובה שעשה שמסר נפשו למות למען חטאו שיתכפר עליו. וכל אדם אם ירצה יוכל למסור נפשו למען כבוד ה': **הה"ד ובני זרח.** אסיפא דכתיב אראנו בישע אלהים קאי [והמפרש ז"ל כן בפנים הספר לשבים את הדרך. אראנו בישע אלהים הה"ד ובני זרח] כדי לפרש דזכה עכן לעוה"ב כדילפינן מדרשת שני קרא. וזכה שנמנה עם הצדיקים: **זמרי כו'.** זה עכן ואע"ג דעכן לאו בן זרח היה אלא בן בן בנו כדכתיב [יהושע ז'] עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח. וכן כתיב [שם ז']. וכן בד"ה כתיב [ד"ה א' ב'] ובני כרמי עכר אשר מעל בחרם. וא"כ ע"כ הא דכתיב [יהושע ז'] ויקח יהושע את עכן בן זרח שלשיתו מזרעו קאמר בן זרח. י"ל דמשמע ליה דזמרי היינו עכן מדהוצרך הכתוב לכתוב כלם חמשה שהוא למותר שמי לא ידע שהם חמשה. אלא ע"כ שזמרי היינו עכן שעשה כמעשה זמרי או ע"ש שנזמרו ישראל ע"י. ובא הכתוב לכלול אותו עם הצדיקים לומר שגם הוא יבוא לעוה"ב. שאלו הארבע מנינו בהם שהיו חכמים כמ"ש ויחכם מכל אדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע [רש"א פרק נגמר הדין]. כי אחרי תשובת עכן בתשובתו הגדולה שמסר עצמו למיתה נחשב עמהם: **כמעשה זמרי.** נואף כדאמרינן בפ' נגמר הדין שבא עכן על נערה המאורסה: **שנזמרו.** ישראל שנכרתו ישראל על ידו. מלשון לא תזמור כרמך. ור"ל שמתו רובה של סנהדרין ע"י: **איתן זה.** א"א אל תתמה על מה שיפרשו השמות שיראה שהם בני זרח על משה ואברהם כו'. כי דברי הימים ניתן לידרש: **זה א"א.** לפי שעכן משך ערלתו כדאי' בפ' נגמר הדין ולפי ששב בתשובה יזכה עם אברהם אבינו שהיה ראשון למילה: **זה משה.** לפי שעכן עבר על ה' חומשי תורה בכלל כדאיתא בפרק הנ"ל ולפי ששב בתשובה יזכה לעוה"ב עם משה שהוריד את התורה מלמעלה למטה: **על שם.** אמנה אנכי חטאתי ובאיתן וכלכל ודרדע ס"ל דהיינו אברהם ויוסף ודור המדבר. ורמז בהימן שע"י שאמר אמנה אנכי חטאתי זכה להיות עם הנזכר. אבל בילקוט ליתא דברי ר"ש בר נחמן: **זה.** יוסף לפי שעכן בא על נערה המאורסה כדלעיל. ולפי ששב בתשובה יזכה עם יוסף שמסר נפשו על זה: **זה דור.** המדבר לפי שעכן מעל בחרם ולפי ששב בתשובה זכה עם דור המדבר שנזהרו מזה כמ"ש: והחרמתי את עריהם: **שכולו דעה.** שלא היה להם עסק אלא בתורה. ועל זה אמרו לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן: **היום.** הזה אתה עכור כלו' מחיי הגוף. ולא מחיי הנפש כי שמה תזכה למעלה רמה: **(ב) יכבדנני** אין כ"כ אלא יכבדנני כצ"ל ודריש תוספת הנו"ן לרבוי: **כבוד.** אחר כבוד הענין לפי שהאדם כל זמן שהוא שקוע בחומריותו. אינו מרגיש בכבוד ה' וגדולתו וכבודו. ואם הוא משבית יצרו. ונוטע בלבו ניורים חדשים מהרגשת ה' אז יתחיל להכיר מעט כבודו יתברך. אכן אם הוא זובח יצרו ומבטלו מכל וכל. אז יתחיל להרגיש כבוד אחר כבוד יותר ויותר. כי בכל עת יצמח בו הכרת הכבוד יותר ויותר. כי לא יעמוד על מדריגה אחת קיימת כי אם יתוסף בלבו ההרגשה עת אחר עת. ולכן כתיב יכבדנני בב' נונין. כי תמיד יכבדנני יותר ויותר: **כבדני אכ"ב.** כתב ספ"מ שקרוב דגרסינן מכבדנני אין כתיב כאן: **יכבדנני.** בעוה"ב לאפוקי שאר הקרבנות שהם בטלים לעתיד לבא כדלקמן: **מסלקי דרכים.** מן האבנים והצרורות והברקנים שלא יזוקו רבים. וזהו גמילות חסד לרבים. והמפרש ז"ל אלו מסקלי דרכים: **סופרים ומשנים כו'.** והדרך היינו התורה כאומר והודעת להם את הדרך. ושם מענין שימה בפיהם. ומשום דגירסא דינוקתא קיימת מפרש השימה במלמדי תינוקות. ודרש עליהם אראנו בישע אלהים דלקמן ר"ל שהם זוכים לעמוד בימינו של הקב"ה: **פירות.** מעושרין כדי שלא יכשלו באכילת טבלים. ולפי שזה כמרימי מכשול מהדרך פן יכשלו בה קאמר ושם דרך: **ע"י שהיה.** זקינו מדליק נרות לרבים ולכן ניתנה לו המלוכה שע"י יזכה הרבים אשר יוציאם ואשר יביאם ויושיעם מצריהם כזקינו שהוי' מציל הרבים מהמכשולות. ודרש עליו אראנו בישע אלהים כד"א [שמואל א' י"א] כי היום עשה ה' תשועה בישראל. וכן זכה לעוה"ב במחילתו של שמואל הנביא: **אביאל היה שמו.** של אביו של קיש [וגם היה אביו של נר אבי אבנר כדכתיב [שמואל א' י"ד] וקיש אבי שאול ונר אבי אבנר בן אביאל] אלא על ידי שהיה זקנו של שאול הוא אביאל מדליק נרות לרבים זכה שנקרא שמו נר. ולכן מה דכתיב [בד"ה א' ח'] ונר הוליד את קיש הוא שם התואר לא שם העצם. אבל בנו נר הוא שם העצם: **(ג) ושם כתיב.** דריש ושם מלשון שומת ב"ד שהוא בשי"ן ימנית. וקושטא דמילתא דקרינן בשי"ן שמאלית כמו דדריש הכא מקמי זה באנפי אחרינא בשי"ן שמאלית כדקרינן. והכי אשכחנא בכולי נוסחי עתיקי. אך דרש זה הוא ע"ד אל תקרי בשי"ן שמאלית אלא בשי"ן

ימנית

כתיב י רשיים אורחיה סני שוי . מעשה בר' ינאי שהיה מהלך בדרך וראה אדם אחד שהיה ח משופע ביותר א"ל משנה רבי מתקבלה נבן אמר לו אין הכניסו לביתו האכילו והשקהו בדקו במקרא ולא מצאו במשנה ולא מצאו באגדה ולא מצאו בתלמוד ולא מצאו א"ל סב בריך א"ל יברך ינאי בביתיה א"ל אית בך אמר מה דאנא אמר לך . א"ל אין א"ל אמור אכל כלבא פיסתיה דינאי קם תפסי' א"ל ירותתי גבך דאת מונע לי א"ל ומה ירותתך גבי א"ל חד זמן הוינא עבר קמי בית ספרא ושמעית קלהון דמניקיא אמרין (דברים לג) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב . מורשה קהלת ינאי אכ"ב אלא קהלת יעקב . א"ל למה זכית למיכל על פתוריא א"ל מיומי לא שמעית מילא בישא וחזרתי למרה ולא חמית תרין דמתכתשין דין עם דין ולא יהבית שלמא בינייהון א"ל כל הדא דרך ארץ גבך וקריתך כלבא קרא עליה ושם דרך רשיים אורחיה סני שוי . דא"ר ישמעאל בר רב נחמן כ"ו דורות קדמה דרך ארץ את התורה ט הה"ד (בראשית ג) לשמור את דרך עץ החיים דרך זו דרך ארץ ואח"כ עץ החיים זו תורה . אראנו בישע אלהים א"ר אבהו י זה אחד מן המקראות שישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל (תהלים פ) ולכה לישועתה לנו : (ד) א"ר פנחס משל למלך שבאו אריסו ובני ביתו לכבדו בא ואמר מי הוא זה אמרו לו אריסך הוא אמר להן טלו סדורו בא אחד וכבדו ואמר מי הוא זה אמרו לו בן ביתך הוא טלו סדורו בא א' ואמר מי הוא זה אמרו לא אריסך ולא בן ביתך אלא בא לכבדך אמר יהבו ליה סלירא ויישב עליה כך חטאת באה על חטא ואשם בא על חטא . תודה אינו בא על חטא אם על תודה יקריבנו : (ב) ד"א אם על תודה יקריבנו זש"ה (משלי יד) אוילים יליץ אשם א"ר יודן הטיפש הזה מתרגם חובתו בפיו יא ואומר לא חטאת אני חייב ולא אשם אני חייב רבי יודן בשם ר' לוי אמר אלו בני אדם שנוהגים היתר בשפחות בעה"ז הקב"ה תולה אותן בקדקדי ראשיהם לע"ל הה"ד (תהלים סח) אך אלהים ימחץ ראש אויביו קדקד שער מתהלך באשמיו . כל עמא יימרון יזיל ההוא גברא בחוביה יזיל ההוא גברא בחוביה . ד"א אוילים יליץ אשם זה שהביא קרבנו ואינו מתכפר לו מה יעשה ילך אצל שבטו של לוי שכתב בו (מלאכי ג) וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי . (משלי יד) ובין ישרים רצון . זה שהביא קרבן שלא על חטא . אם על תודה יקריבנו : (ו) רבי אלעזר ור"י ב"ח . יב ר"א אמר שלמים הקריבו בני נח מתיב ר"א לר"י ב"ח (בראשית ד) והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן . דבר שחלבו קרב דא מה עבד ליה ריב"ח עבד לה משמניהון . מתיב ר' אלעזר לריב"ח (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו שלמים דא מה עבד לה ריב"ח עביד ליה כמ"ד שלמים היו בעורן בלא הפשט ונתוח . מתי' ר' אלעזר לר' יב"ח (שמות יח) ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלהים דא מה עבד
לה

יד יוסף ו סוטה ס"ח : ח פי' בשל ופניו ולכן תאב שבואת חכם (מפריך) : ט לקמן פ' ל"ה . וריש תד"א : י שוח"ט מזמור פ' . ירושלמי סוכה פ"ד : יא לקמן פ' כ"ה . שה"ש רבה ס"ס . במ"ר פ"י : יב ב"ר פ' כ"ב . וס' ל"ד . שה"ש רבה פסוק עורי צפון . במד"ר פ' י"ג . זבחים דף קט"ז . ירוש' פרק אין בין . וס"ק דמגילה . ילקוט סדר בראשית . וילקוט שה"ש :

ענף יוסף

גרסינן (יפ"ת) : (ג) [כ"ו דורות קדמה ד"א את התורה] . ואין מה שאמרו שהתורה קדמה אלפים שנה לעולם סותר לזה , דהתם בהויתה למעלה אף שהורה ע"ג אש לבנה מיירי . והכא בנתינתה למטה (יפ"ת) :
מס

מתנות כהונה

רשיים . לשון שומות ב"ד : אורחיה . דרכיו כלומר שעם אורחותיו בדרך ארץ : שני שוי . הרבה שוה שני כמו שגי : משופע . מלויין ונאה בבגדיו כתלמיד חכם והיה סבור ר' ינאי שהוא תלמיד חכם : א"ל משניה רבי כו' . פי' תשנה נא עלינו ותהיה מקובל לאכול אצלנו : סב בריך . קח הכוס וברך ברכת המזון : ה"ג בילקוט אית בך אמר מה דאנא אמר לך פי' יש בך בינה כ"כ שתענה אחרי מה שאני אומר לך : ה"ג אבל כלבא פוסתיה דינאי . פי' הכלב אכל פתו של ינאי : קם תפסיה . האורח קם ותפס לר' ינאי ואחזו בחזקה : א"ל ירותתי גבך דאת כו' . פי' האורח אמר לר' ינאי ירושתי יש לי אצלך ואתה מונע אותו ממני ור"ל התורה הוא ירושת כל ישראל בשוה ואתה הוא היודע אותה ומונעה ממני לקרות אותי כלב כאילו אין לי חלק בה : הוינא עבר הייתי עובר לפני בית הספר ר"ל בית המדרש שלומדים בו התינוקות : ושמעתי קולם של התינוקות : למה זכית כו' . מה זכות מצאת בעצמך שעליו תזכה ושמכת לאכול על שלחני : מימי לא שמעתי מלה כו' . מימי לא שמעתי דבר רע שהיה אחד מדבר על חבירו והחזרתיו לאדוניה כלומר להגידו ולהלשין לאותו הנאמר עליו או ר"ל לא שמעתי אדם אומר דבר רע עלי וחזרתי לערער עמו על זה מפני שהייתי מוחל על עלבוני : ולא חמית כו' . ולא ראיתי שנים מריבים זה עם זה שלא נתתי שלום ביניהם : (ה"ג בילקוט תהלים תתס"ג קרא עליה וגם פי' סגי שוי אראנו בישע) : סדורו . סדר מתנתו שערך והכין : סלירא . פי' כסא ועוד מצאתי פי' שכרו והוא לשון לעז : יקריבנו . משמעותו כאילו הוא לשון נווי ובאחרים לא כתיב כן : מתרגם חובתו . פי' מפרשו וממלילנו לפני כל בעזות פנים כד"א חטאתם כסדום הגידו ולא כחדו : ולא אשם אני חייב . בתמיה שלא ודאי אני חייב לפי' אני חייב להביאו והכי מסיים לקמן ס"פ קדושים חטאת אני מביא אשם אני מביא : כל עמא יימרון כו' . וכל העם יאמרו ילך אותו איש בחובתו : אצל שבטו כו' . ליטהר עמהם : שלמים הקריבו בני נח . מפורש בב"ר פ' כ"ב ופ' ל"ד ובשיר השירים (ד' י"ד) וכל זה
במסכת

עץ יוסף

יתמיה [מנחת שי] : רשיים אורחיה . שמעייני עוה"ז ואורחותיה שם אותם לעשותם כפי היושר והטוב . אז שוים המה הרבה כי אף שאינו בן תורה עכ"ז נחשב מאד בעיני ה' . כי הדרך ארץ שהמה המדות הטובות האנושיות המה יקרים ג"כ למאוד : משופע . שהיה משופע בבגדים נאים כבגדי ת"ח . והיה סבור שהוא חכם : א"ל משניה רבי כו' . פי' תשנה נא עלינו ותהיה מקובל לאכול אצלינו : א"ל אין . פי' א"ל הן : בתלמוד ולא מצאו כו' . לא נכתבו העניינים כסדרן . דבודאי התלמוד קודמה למשנה · שאם לא נמצא במשנה איך ימצא בתלמוד : סב בריך קח הכוס וברך ברכת המזון כדקי"ל דאורח מברך : אית בך אמר מה דאנא אמר לך . כלו' אם תוכל לומר אחרי מה שאני אומר : אכל כלבא . פיסתיה דינאי פי' הכלב אכל פתו של ינאי . ור"ל כי מה שאכל זה שהיה ע"ה ה"ל ככלב : קם תפסיה . האורח קם ותפס לר' ינאי ואחזו בחזקה כתובע ממנו תביעה . וא"ל ירותתי גבך דאת מונע לי . כלו' רצה הירושה שיש לי בידך ואתה מעכבת תחתי : א"ל ומה ירותתך גבי . פי' ושאל לו ר' ינאי מה היא הירושה שיש לך בידי : א"ל חד זמן כו' . א"ל האורח פעם אחת הייתי עובר לפני בית הספר ר"ל בהמ"ד שלומדים בו התינוקות . ושמעתי קולם של התינוקות אומרים תורה צוה כו' : מורשה קהלת ינאי אכ"כ אלא קהלת יעקב וכן הוא גירסת הילקוט . ור"ל דמדכתיב מורשה קהלת יעקב נראה שהתורה ירושה להמון ישראל ואפי' ע"ה יש להם חלק בה כלו' שלהצטרפותם עם ת"ח ניתנה התורה . שמפני הת"ח לבדם לא היתה ניתנת . ונמצא שר' ינאי שזכה לתורה יש בידו מירושת האיש ההמוני ההוא . וזו תוכחת מגולה על שקראו כלב . שמאחר שגם הוא מצטרף בזכות נתינת התורה נחשב גם הוא קצת לפני ה' · ומכיון דאינו מחשיבו אלא לכלב נמצא שגוזל ממנו זכותו אשר אין לו חלק בענין התורה . ואז ודאי נענה לו רבי ינאי ושאל לו דמ"מ צריך שיהיה לו שום זכות מיוחד מאחר ע"ה שעל ידו זכה לאכול על שולחנו . ודע שבמדרש שעם הס"ת האירסא מורשה קהלת יעקב ליעקב אכ"כ אלא קהלת יעקב . ופי' היפ"ת דאילו כתיב ליעקב היה אפשר לומר למיוחדים שבישראל . אבל כיון דכתיב קהלת יעקב משמע דכל הקהל כאחד יש להם חלק בירושה : לא שמעית מלה כו' . פי' מימי לא שמעתי דבר רע שהיה אחד מדבר על חבירו וחזרתיו לאדוניה . כלו' להגידו ולהלשינו לאותו שנאמר עליו . או ר"ל לא שמעתי קללה או גידוף משום אדם עלי וחזרתי לערער עמו על זה . אלא הייתי מהשומעים חרפתם ואינם משיבים : ולא חמית כו' . ולא ראיתי שנים מריבים זה עם זה שלא נתתי שלום ביניהם : דא"ר ישמעאל בר רב נחמן כו' . כי היכי דלא תקשי אטו משום דרך ארץ יזכה אדם לישע אלהים . לכן מייתי דר' ישמעאל דלאו מילתא זוטרתי היא דרך ארץ כיון דקדמה כ"ו דורות לתורה : כ"ו דורות . קדמה שהרי לכ"ו דורות ניתנה התורה . ואדרך ארץ אסבר מתאלה דמכיון דלשמור את דרך וכו' שמשיק דרך ארץ ואח"כ תורה . הרי דמקמי תורה אזכרה אדרך ארץ . ומלה שמעין בלזיה דור . נקטינן דמאדם הראשון נאחזו בו . שהעולם היה עומד בלי נתינת התורה האלקית . כי אם התנהגו כפי השכל הישר והאמונה בלי תורה . וע' בענף : דרך זו ד"א . ואח"כ עץ החיים זו תורה ולהורות בזו שהמדות הטובות המה מפרקים לתורה . וצריך האדם לנטוע בלבו המדות הטובות בכדי שעי"ז תשכון התורה בקרבו כי צריך שיראת חטאו יהיה קודמת לחכמתו : זה אחד מן המקראות כו' . פי' ולכה לישועתה לנו א' מן המקראות . ומייתי לה הכא למילף מיניה לפרש הכי נמי בישע אלהים . משום דסתימת הכוונה בכתוב שנאמר בישע אלהים יוכל לומר כביכול שהוא ישועת אלהים . ונוכל לומר שהכוונה בישע של אלהים במה שמתרם ומושיעם . ולכן בא בעל המאמר ואמר שפי' שהוא ישועת אלהים . כמו דכתיב ולכה לישועתה לנו . והאחקק לזה משום דקי"ל דישעי מבעי ליה כיון דהקב"ה הוא המדבר . ע"כ שהיתור בא לאשמועינן שהישועה לאלהים עצמו : זה אחד מן המקראות כו' . כי רבים הם המורים על זה דהיינו ויושע ה' את ישראל . ורבנה בישועתך כדלקמן בבמד"ר פ"ב . וכן ושב ה' אלהיך את שבותך כדאיתא בפ' בני העיר . וכן הני קראי דמייתי בירושלמי דסוכה ובתנחומא סוף פ' אחרי : שישועתו של הקב"ה כו' . משום כשאנו בגלות שמו מחולל ואין כבוד שמו נודע כאשר הוא בזמן הגאולה : ולכה לישועתה לנו . וכדאיתא בשוח"ט מזמור פ' ולכה מלא כתיב שכל הישועה שלך היא : (ד) א"ר פנחס משל כו' . משום דקי"ל בהאומר אם על תודה יקריבנו למה ליה למימר יקריבנו . דבלאו יקריבנו העניין מובן . לכן מתרץ שה' יתן כבוד טפי למביא שלמים . והיינו יקריבנו שה' יקריבנו אליו לכבדו טפי מאינך . כמלך שמושיב על כסא למי שלא בא אלא לכבדו שזה ראוי שיכובד יותר מאחרים : סדורו . סדר מתנתו שערך והכין : סלירא . פי' כסא : (ה) זש"ה אוילים יליץ אשם . משום דקי"ל דיקריבנו יתירא הוא כדלעיל . בעי לאתרוני קרוב למ"ש שהקב"ה יקריב אליו מביא התודה שמפיק רצון מה' שיעתר לו בבקשתו . ולהכי מייתי הא דכתיב ובין ישרים רצון כדמפרש ליה על מביא התודה שיפיק רצון מה' . ואיידי דמייתי קרא מפרש ליה : מתרגם חובתו בפיו . וכן הוא הנוסחא בילקוט . ופירושו הטיפש הזה כשעושה חטא יפרש וממלין עבור חובתו לכל בפיו שלא עבר על כריתות ומיתות ב"ד ואיידי לאוין רק אשם הוא חייב או חטאת . ור"ל שאומר ומה הוא שחטאתי לא חטאת אני חייב ולא אשם אני חייב בתמיה . חטאת אני מביא אשם אני מביא . ור' יודן הביא לדוגמא שייך לפסוק אוילים יליץ אשם . ואמר אלו בני אדם שנוהגים היתר בשפחות ר"ל בשפחה חרופה בעוה"ז על סמך שיביא אשם הקב"ה תולה אותן כו' הה"ד אך אלהים ימחץ ראש אויביו קדקד שער מתהלך באשמיו . דמדאמר קרא באשמיו ולא אמר בחטאיו משמע דמיירי בחטא שקרבנו אשם . ור"ל מתהלך בבטחון אשמיו . ר"ל שחוטא על סמך שיביא אשם שפחה חרופה . ומשום שקשה דה"ל למימר מהלך באשמיו . אבל מתהלך משמע התמדת הדבר פעמים רבות . לכן אמר שהאמת כן הוא שאין לו תקנה דוקא אלא כשחוטא ב"פ על סמך שיביא קרבן כדתנן האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקים בידו לעשות תשובה . וזהו שאמר . כל עמא יימרון יזיל ההוא גברא בחוביה יזיל ההוא כו' ר"ל כל העם יאמרו שיסולא ביד פשעו . ולכן אמר כפול יזיל ההוא כו' יזיל ההוא כו' . או אפשר שדרש מתהלך שמתי תיבות מת הלך באשמיו [כמו שדרשו בב"ר פ' י"ט על מתהלך בגן מת הלך אותו שבגן] ור"ל שהכל יאמרו שמת בעונותיו ויסולא ביד פשעו אותו שהלך בבטחון אשמיו : ד"א אוילים יליץ אשם ובין ישרים רצון זה שהביא קרבנו ואינו מתכפר לו מה יעשה ילך אצל שבטו של לוי שכתוב בו וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי . ד"ס אוילים יליץ אשם זה שמביא קרבן על חטאו ובין ישרים רצון זה שהביא קרבן שלא על חטא אם על תודה יקריבנו כצ"ל [רד"ל] ופי' זה שהביא קרבנו ואינו מתכפר לו כלו' שהוא שונה באולתו ולכן אינו מתכפר לו . וזה אמר אוילים יליץ אשם שהאוילים המליץ בינותם ובין ה' קרבן אשם . ולא יועילם אחר שהם שונים באולתם . ואמר מה יעשה ר"ל מה תקנתם . ילכו אצל שבטו של לוי [שנקראו ישרים כד"א [ד"ה ב' כ"ט] כי הלוים ישרי לבב] שכתוב בו כו' וילמדום דרך ה' כדכתיב בהם כי תורה יבקשו מפיהו ורבים השיב מעון . וגם שם והיו לה' מגישי מנחה בצדקה . ח"ש ובין ישרים ר"ל כשיהיו בין ישרים שילכו ויטפלו עמהם ללמוד ממעשיהם . רצון יהיו קרבנותיהם לרצון . ואח"ז מפרש אוילים יליץ אשם ר"ל שהאויל יעמוד מליץ על חטאו . אשם כלו' שהעולאת קרבנו יטהרנו . אבל בין ישרים שאינו מביא קרבנו על חטא כי אם תודה לשם ה' אהו לרצון לפני ה' : (ו) ר"א ור"י . משום דמדכתיב הכא אשר יקריבו לה' ולא קאמר אשר הקריבו איכא סייעתא לר' יוסי דאמר שלא הקריבו ב"נ שלמים הכא פלוגתייהו : שלמים . הקריבו ב"נ פי' שהקריבו שלמים ג"כ : עולות . הקריבו פי' עולות לבד : דבר שחלבו קרב . היינו שלמים שחלבו קרב לגבוה והבשר נאכל לבעלים . אבל עולה כולה כליל לאשים : מה עביד ליה . מה עושה ממנו ואיך מקיימו : עבד ליה משמניהון . שהביא היותר שמנות . והיינו מחלביהן שהשמנות חלבן מרובה . או שפירושו מלשון חלב יצהר שר"ל היפה והנבחר : וישלח את נערי כו' . פירוש אף קודם מתן תורה הוה שכל הפרשה הזאת דכתיב ואל משה אמר עלה אל ה' היה בארבע בסיון . שהעליה הנזכר היא עליית מתן תורה . ומה שכתוב שם ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' . הוא מצות פרישה והגבלה כפרש"י שם . ומ"ש שם וישכם בבקר ויבן מזבח כו' וישלח את נערי כו' בחמישי בסיון היה כ במכילתא . ומ"ת בששי או בשביעי הוה כדאיתא בשבת פ' ר' עקיבא . וכיון דוישלח את נערי קודם מ"ת היה הרי שהקריבו ב"נ שלמים . דקודם מ"ת כולהו ב"נ הוו : שלמים היו בעורן כלו' לעולם עולות הוו . ומאי שלמים דקאמר לשון שלימות שהיו שלימות בלא הפשט ונתוח . ע"ג דעולה טעונה הפשט ונתוח . לא הקריבוה ב"נ כמשפטה . דדין הפשט ונתוח בסיני נאמר .
ואפי'

לה ריב"ח עבד כמ"ד לאחר מתן תורה נתגייר יתרו. איפלגו ר' חייא בר אבא ור' ינאי חד אמר לאחר מ"ת נתגייר יתרו וח"א קודם מ"ת נתגייר יתרו. א"ר הונא ולא פליגי מ"ד קודם מ"ת נתגייר יתרו כמ"ד שלמים הקריבו בני נח. ומ"ד לאחר מ"ת נתגייר יתרו כמ"ד עולות הקריבו בני נח ודא מסייע ליה לר' יב"ח (שיר ד) עורי צפון ובאי תימן עורי צפון יג זו עולה שנשחטה בצפון. ולמה קורא אותה עורי דבר שהוא ישן ונתעורר. ובואי תימן. זו תודה שנשחטה בדרום ולמה קורא אותה ובואי דבר שהוא חידוש. ואף קריא מסייע לר' יב"ח (ויקרא ו) זאת תורת העולה היא העולה שהקריבו בני נח וכדו דאתו שלמים זאת תורת זבח השלמים אשר הקריבו לה' אכ"כ אלא אשר יקריבו לה' מכאן ולהבא. מה מקיים ר' אליעזר לקרייה דריב"ח עורי צפון. לכשיתעוררו הגליות הנתונות בצפון יבאו ויחנו בדרום שנא' (ירמיה לא) הנני מביא אותם מארץ צפון. לכשתעורר גוג הנתון בצפון יבא ויפול בדרום כמא דתימא (יחזקאל לט) ושובבתיך וששאתיך והעליתיך מירכתי צפון. מלך המשיח שנתון בצפון יבא ויבנה בהמ"ק הנתון בדרום הדא דכתיב (ישעיה מא) העירותי מצפון ויאת ממזרח שמש. א"ר יוסי בשם ר' בנימין בר לוי יד לפי שבעה"ז בזמן שרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת ובזמן שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת אבל לע"ל אמר הקב"ה אני מביא ארגסטס בעולם שמשמשות בו שתי רוחות הה"ד (ישעיה מג) אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ. א"ר יוחנן טו למדתך תורה דרך ארץ שאין חתן נכנס לחופה אא"כ נותנת לו כלה רשות ה"ד (שיר ד) יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו ואח"כ באתי לגני אחותי כלה: (ג) ר' פנחס ור' לוי ור' יוחנן בשם ר' מנחם דגליא טז לע"ל כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל כל התפילות בטילות ההודאה אינה בטילה ה"ד (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות וגו' זו הודאה. מביאים תודה בית ה'. זה קרבן תודה וכן דוד אמר (תהלים נו) עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך תודה אכ"כ אלא תודות ההודאה וקרבן תודה: (ח) א"ר אחא משל לשלטון שנכנס למדינה ועמו כיתות כיתות של לסטים אמר אחד לחבירו מה דחיל הדין שליטא א"ל הדא פסטמא דילך טבא ולית את דחיל מיניה. כך כיון ששמעו ישראל פרשת קרבנות נתייראו אמר להן משה אל תיראו התעסקו בתורה ואין אתם יראים מכל אלה יז ה"ד זאת התורה לעולה ולמנחה ולמה שלמים באחרונה שיש בה מינין הרבה א"ר סימון הדא גרזמיתא אינה באה אלא באחרונה למה שיש בה מינים הרבה כך למה שלמים באחרונה שיש בה מינים הרבה. דם ואימורים למזבח. חזה ושוק לכהנים. עור ובשר לבעלים. ר"ש אומר מי שהוא שלום מביא שלמים ואין אונן מביא שלמים: (ט) אמר רשב"י גדול שלום שכל הברכות כלולות בו (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. חזקיה אמר תרתי יח חזקיה אמר גדול שלום שכל המצות כתיב בהו (שמות כג) כי תראה כי תפגע (דברים כב) כי יקרא אם באת מצוה לידך אתה זקוק לעשותה ואם לאו אי אתה זקוק לעשותה ברם הכא (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו בקשהו למקומך ורדפהו למקום אחר. חזקיה אמר חורי גדול השלום שבכל המסעות כתיב (במדבר לג) ויסעו יט ויחנו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם חנייה אחת הה"ד (שמות יט) ויחן שם ישראל. ויחנו שם בני ישראל אכ"כ אלא ויחן שם ישראל אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבני. בר קפרא אמר תלת. בר קפרא אמר גדול שלום שדברו. כ הכתובים דברי בדאות בתורה בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה הה"ד (בראשית יח) אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן אבל לאברהם לא אמר כן אלא ואני זקנתי. ב"ק אמר חורי גדול השלום שדברו הכתובים לשון בדאי בנביאים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו שנא' (שופטים יג) הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית ויולדת בן אבל למנוח לא אמר כן אלא (שם) מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר מכל מקום סמנים היא צריכה. ב"ק אמר חורי כא גדול שלום ומה אם העליונים שאין להם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות ולא מצות וריבות ולא מחלוקת ולא עין רעה צריכין שלום הה"ד (איוב כה) עושה שלום במרומיו

יד יוסף יג אסר ויקרא דף י"א: יד ילקוט ישעיה מ"ג רמז ט"ו. אסתר רבה ספ"ב: טו במד"ר פ' י"ד: טז לקמן פ' כ"ז. תנחומא סדר אמור. שוח"ט מזמור נ"ו ומזמור ק': יז כדאיתא לעיל פ"ז ס"ג'. שאם יתעסקו בפ' קרבנות יחשב כאילו הקריבם: יח מסכת דרך ארץ פי"א: יט פדר"א פ' מ"א: כ ב"ר פ' מ"ח. במד"ר פ' י"א. תנחומא ס' א. וס' שופטים. ירוש' פ"ק דפיאה. עס' ד"א פי"א. ילקוט ס' וארא: כא במד"ר פ' י"א סי' י"א. דב"ר פ"ה:

מתנות כהונה

במסכת זבחים דף (קט"ז) ובירושלמי בפ' אין בין ובפ"ק דמגילה ובפ' גשא י"ג: שלמים הקריבו. פי' גם שלמים ור' יוסי סבר עולות דוקא ולא שלמים והכי מוכח לקמן ובב"ר פ' ל"ד איתא הכי בהדיא: ה"ג כמ"ד שלמים היו פי' דרים שלמים כמו שלמים בגיר"י תחת הלמ"ד לשון ויבא יעקב שלם: וכדו דאתי שלמים. כשבא לדבר בשלמים: ארגסטם. פי' הערוך רוח המשמש לשתי רוחות כאחת שלבקשו בלע"ז: דגליא שם מקום: מה דחיל כו'. מה נורא זה השלטון: הדא פסטמא כו'. פי' הערוך דבור והמסנה שלך יהא טוב נאין אתה צריך להתיירא ממנו: נתייראו מפני שלא היו שכבר קיים מה יהא על עוברי עבירה. או ר"ל כל השגיאות מי יבין וידע מה תהא תקנתו: גרזמיתא. פי' הערוך מאכל שבא באחרונה שקורין לו פינ"א והכי מוכח בכמה דוכתין: מי שהוא שלום. דייק מל' של שלמים: ברם הכא. אבל הכא גבי שלום כתיב בקש שלום כו': ויחנו. משמע ל' רבים כלומר מחולקים זה מזה ויחן כאיש אחד בלב אחד: הרי שעה. בעוד שהם בלב אחד: מ"מ. כלומר סמני רפואות צריכה להריון אבל אינה עקרה ממש: מצות. מריבות: יולדת

עץ יוסף

אפי' בני ישראל במדבר י"א שהק ריבוי בלא הפסק ונהוה שלא נתפרשו דיני קרבנות אלא באהל מועד כדאיתא בזבחים פ' פרת חטאת: עולה וזבחים. וזבחים היינו שלמים: כמ"ד לאחר מ"ת נתגייר יתרו ואע"ג דפרשת יתרו מקמי פרשה מ"ת כתיבה. אין מוקדם ומאוחר בתורה: ולא פליגי. פי' אין עיקר פלוגתייהו בהכי דכ"ע הוו ס"ל קודם מ"ת דמה לנו לעוות סדר כל הפרשיות. אלא טעם פלוגתייהו בהא דלעיל אי הקריבו ב"נ שלמים. דלמ"ד עולות דוקא מטעם שכתובים דמייתין בסמוך איצטריך לדחוקי נפשיה לומר דלאחר מ"ת בא כי היכי דלא תקשי ליה קרא דעולה וזבחים לאלהים. ולמ"ד שלמים ג"כ הקריבו אוקי פרשיות כסדרן דקודם מ"ת בא: זו העולה שנשחטה בצפון. פי' בצפון העזרה דכתיב צפונה לפני ה': שהוא ישן ונתעורר. שמתחלה היו ב"נ נוהגים בה ואח"כ נעזבו ממנה. ועכשיו אזהר דחמנא שיחזרו ישראל לנהוג אותו: ובואי תימן זו תודה. בכל המקומות שציינתי ביד יוסף הגירסא זו שלמים: שנשחטה בדרום. ר"ל אף בדרום דלא יחד קרא להם דוכתא וכדתנן שלמים קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה. ומשום דדרום נגדיי לצפון נקט תימן וכאורחייהו שנזכרים תמיד זה אצל זה: היא העולה שהקריבו ב"נ. דהיא משמע הידועה שבכבר. דאל"כ היא למה לי: וכדו דאתי לשלמים. כשבא לדבר בשלמים: יבואו ויחנו בדרום. אע"פ שא"י באמצע העולם קרי ליה דרום לגבי מקום שממנו הגליות באות דהוי צפון העולם. וכן מ"ש בגוג ומגוג שיפלו בדרום: שנאמר הנני מביא אותם מארץ צפון. ואע"ג דנתפזרו בד' כנפות הארץ. עיקר הגליות בצפון: מירכתי צפון לכשיתעורר מלך המשיח. כצ"ל: בהמ"ק. שאתון בדרום שחלק יהודה היה בצד דרום ככתוב ביהושע. והר הבית והלשכות והעזרות היו בחלקו של יהודה. ואולם והיכל וקדש קדשים בחלק בנימין הסמוך לו כדאיתא בפרק קמא דיומא: מלך המשיח שנתן בצפון שיושב עם דרום במדינה כדאיתא בס"ר ובתנחומא. ובפרק חלק אמרו דקאי ברומי: אין רוח צפונית מנשבת. והא דאמרו בפ' לא יחפור ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כולם. היינו מעט מזער כדי למתקן. והכא נשיבתם קמיירי: ארגסטם. ולקמן במד"ר גרס אגרסטס. ופי' הערוך דהיינו ענין זר חוץ מהמנהג. והיינו רוח המשמש לשתי רוחות כאחת: הה"ד אומר לצפון תני. וענין זה להבאת הבנים מרחוק שאם יביאום דרך ים באניות אלו מזה ואלו מזה יהיה הרוח מביא כלם ביחד: א"ר יוחנן. ע' במד"ר פי"ד: למדתך תורה ד"א. אע"ג דהאי קרא יבא דודי לגנו וגו' בישראל והקב"ה מיירי שקוראים אל ה' והוא יענם ליזקק להם. מ"מ מדנקט לה במשל חתן וכלה למדך דרך ארץ שאין חתן נכנס לחופה אא"כ נותנת לו כלה רשות. כלומר אף שיודע ומבין שהכלה חפץ באהבתו עכ"ז מטבע הבושה שאין לו ליכנס עד שתתן לו הכלה רשות: הה"ד יבא דודי לגנו. מפרש גנו לשון גנונו והיינו חופה כדאי' בבמד"ר שם: (ז) דגליא. פי' שם מקום. והא"א גרס רגליא ופי' בשם רש"י דנכנסין רגלים היה: לעתיד לבא. כל הקרבנות של יחיד בטלים [אבל קרבנות חובה של צבור לא בטלים כדכתיב אז תחפוץ זבחי צדק וגו'] מפני שלא יחטאו ולא יצטרכו להביא קרבנות: וקרבן תודה. אינו בטל וה"ה קרבנות שלמים שאינן באים אלא להודאה ולכבוד: כל התפילות בטילות. שלא יצטרכו להתפלל ח"ו על איזה צרה או חולי ואין בזה ח"ו ביטול מצוה מהתורה. כמו מצות מעקה למי שאין לו בית: הה"ד קול ששון כו'. ולימות המשיח מיירי דכתיב התם אצמיח לדוד צמח צדקה וגו' לא יכרת לדוד איש יושב על כסא. וזה לא נתקיים בבית שני: וכן דוד אמר עלי אלהים כו'. ולעתיד מיירי דליכא אלא קרבן תודה. דאל"כ מ"ש דנקט תודות ולא עולות שבאות ג"כ בנדר ונדבה: (ח) משל לשלטון כו'. משום דק"ל אחר שפירש הכתוב תורת העולה ותורת החטאת וכו' ותו למה לי למימר זאת התורה לעולה ולמנחה וכו'. ומשני דאתא למימר שעסק התורה עולה במקום עולה ומנחה וכו'. אלא דס"ל לר' אחא שאין לסמוך על זה לכתחלה. שכל שאפשר להביא קרבנו ממש עדיף טפי ויאמר זכות התורה לעוה"ב. ועל זה הדחק הוא דסמכינן אהכי. ולזה אמר משל לשלטון שנכנס למדינה ועמו כתות של לסטים אסורים בזיקים. ואמר אחד מהמדינה לחבירו מה נורא השלטון הזה. כי נפל פחדו עליו כי מי יוכל לדקדק במעשיו וע"י שהשלטון זה אכזרי ונורא מאד יפקיד על כל דבר פשע כקטן כגדול ומי יוכל ליזהר. והשיבו חבירו כשיהיה דיבורו טוב לא ירא ממנו כי כשיכבד להשלטון ויכנע מפניו ודאי שיעבור על השגגות והדברים הקלים ולא יפקוד רע בחטאים גדולים. וכן ישראל נתיראו בראותם כמה מיני קרבנות כי מי יוכל ליזהר בכולם כי פעמים יחטא ולאו אדעתיה כדי שיוכל להביא קרבנו. ופעמים שלא יהיה לו זמן להביאו. וכ"ש בזמן שאין בהמ"ק קיים מה יעשה. ועל זה נתן להם תקנה בהטיב דבורם בתורה: פסטמא. פי' הדבור שלך יהא טוב. כלומר התעסקו בתורה ואי אתה מתיירא [ערוך] והמוסף הערוך כתב פי' בלשון יוני בטחון וכסל: למה שלמים באחרונה. ר"ל כיון דקאמר דזאת התורה אתא למימר שהעוסק בתורה כמביא עולה ומנחה כו' א"כ קשה היכי נקט הקל בסופה דה"ל למנקט הקל תחלה ושוב החמור חמור דהוה לא זו אף זו. אבל מאחר שאמר שהתורה עולה במקום החמורים מאי קמ"ל שלמים בסיפא: גרזמיתא. מין מאכל שיש בו תורמסין ומינים הרבה ונקרא בלע"ז לופינ"י [ערוך] והמוסיף הערוך כתב פי' בלשון יוני מין מרק מעורב בציר. ומאכל זה היה העולה על שולחן מלכים בקנוח סעודה בזמן קדמון. אבל עכשיו נשכח תקונו. גרון בלשון יוני ציר. זימום מרק עכ"ל: כך למה שלמים באחרונה כו'. ר"ל שקמ"ל בזה שאם אדם יקריב שלמים ושאר קרבנות מקריב שלמים באחרונה: ואין אונן מביא שלמים. מפני שהבשר נאכל לבעלים ואונן אסור בקדשים דכתיב לא אכלתי באוני ממנו וילפינן מיניה בפ"ק דיומא לקדשים בק"ו: (ט) גדול שלום. משום דהא דק"ל למה שלמים באחרונה מיתרצא בהא דא"כ מני שכל הברכות חותמין בשלום וכן הקרבנות כדלקמן מייתי לה הכא. ואגב אורחיה מייתי מילי דכולהו תנאי וכולהו אמוראי דמיירי במעלת השלום: שכל הברכות כלולות בו. שכל ההצלחות הזמניות והנפשיות עומדות על תל השלום: ה' עוז לעמו יתן כו'. וה"פ דקרא ה' עוז והעצומות בהצלחה אשר לא תנתק יתן לעמו. ולכן יברך את עמו בכלי המחזיק כל שהם ברכה והוא השלום: בקשהו במקומך. פי' אם אפשר במקומך בקש השלום. ואם לא תוכל טרח ללכת למקום אחר למצאו כגון להתרפס לפני רעך ולהרבות אהובים. עוד יש לפרש בקשהו עם אנשי מקומך. ורדפהו אפי' עם בני עיר אחרת: הרי שעה שאני נותן תורה. וכדאי' בפסיקתא דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום בקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בשעה שיצאו ממצרים והיו חלוקים אלו עם אלו והיו אומרים בכל שעה נתנה ראש ונשובה מצרימה מה כתיב ויסעו מסוכות ויחנו באיתם היו נוסעים במריבה וחונים במריבה. כשבאו לסיני השוו כולם אגודה אחת ויחנו שם ישראל אין כתיב כאן אלא ויחן שם ישראל נעשו כולם אומה אחת. אמר הקב"ה התורה כולה שלום ולמי אני נותנה לאומה שהיא אוהבת שלום. הוי וכל נתיבותיה שלום עכ"ל. אבל אם לא היה אז באחדות גמור אע"פ שהם הכר חמד אלהים לשבתו לתת התורה עליו. מ"מ לא היה נותנה מיד אלא היה מעכבם שם עד יהיו בשלום: בדאות. מלשון [מלכים א' י"ב] בחדש אשר בדא מלבו. ופרש"י לשון כזב: לא אמר כן כו'. דא"כ יהיה ביניהם קטטה שהעקרות ממנה והיא היתה מתרעמת על בעלה כי מגדו העקרות כדלקמן בבמדבר רבה פ"י. אבל אמר דמ"מ סמנים היא צריכה שאין הורתה בדרך נס גמור אלא סמנים צריכה לעשות בדרך רפואה. והיינו מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר שתזהר מהדברים המעכבים הרפואה כגון קור וקנת מאכלים. וכל אשר צויתיה תשמור היינו הסמנים שצוה עליה שתעשה. וזה שלא כמה שאמר לה הנה נא את עקרה והרית וגו' שלפי זה לא יועילו סמנים כלל. וההריון נס גמור. אבל בהתרפאות על ידי סמנים נראה שלא היתה עקרה ממש: הורי. שנית: מצות. פי' ריבות. ומה

במרומיו התחתונים שיש בהם כל המדות הללו עאכ"ו. א"ר שב"נ גדול שלום כא שדברו הכתובים לשון בדיות בתורה להטיל שלום בין יוסף לאחיו הה"ד (בראשית נ) כה תאמרון ליוסף אנא שא נא ולא אשכחן ביעקב דפקד כלום. אמר ריה"ג גדול שלום שאפילו בשעת המלחמה אין פותחין אלא בשלום ה"ד (דברים כ) כי תקרב אל עיר וגו'. א"ר יודן ב"ר יוסי גדול שלום ששמו של הקב"ה נקרא שלום הה"ד (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום. א"ר תנחום בר יודן מכאן כב שאסור לו לאדם לשאול בשלום חבירו במקום מטונף. תני ר' ישמעאל גדול שלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה במים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו. כג רבי מאיר הוה יתיב ודריש בלילי שבתא הויא תמן חדא איתתא יציבא ושמעא ליה תנתא מדרשא אמתינת עד דיתחסל מדרדש אזלה לביתה אשכחת בוצינא טפי אמר לה בעלה אן הוית אמרה ליה אנא יתיבא ושמעה קליא דרושא אמר לה כן וכן לא עיילת להכא עד דאזלת ורוקת באנפי דרושא יתיבא שבתא קמייתא תניתא ותליתא אמרון לה מגירתא כדו אתון צהיבין אתינן עמך לגבי דרושא כיון דחמי יתהון ר"מ צפה ברוה"ק אמר אית מנכון איתתא דחכימא למילחש בעינא אמרה לה מגירתא כדו את אזלת ורוקת באנפיה ותשרי לבעלך כיון דיתבא קמיה אידחילית מיניה אמרה ליה רבי לית אנא חכימא למילחש עינא אמר לה אפ"ה רוקי באנפי שבע זימנין ואנא מינשים. עבדא הכין אמר לה איזילי אמרי לבעליך את אמרת חדא זימנא ואנא רקית שבע זימנין אמרו לו תלמידיו רבי כך מבזין את התורה לא הוה לך למימר לחד מינן למלחש לך. אמר להו לא דיו למאיר להיות שוה לקונו דתני כד רבי ישמעאל גדול שלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו אר"ש בן חלפתא גדול שלום כה שכשברא הקב"ה את עולמו עשה שלום בין העליונים לתחתונים ביום הראשון ברא מן העליונים ומן התחתונים הה"ד (בראשית א) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ בשני ברא מן העליונים הה"ד ויאמר אלהים יהי רקיע בשלישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים יקוו המים ברביעי מן העליונים יהי מאורות ברקיע השמים בחמישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים ישרצו המים. בששי בא לבראות אדם אמר אם אני בורא אותו מן העליונים הרי העליונים רבים מן התחתונים בריה אחת אם אני בורא אותו מן התחתונים הרי התחתונים רבים על העליונים בריה אחת מה עשה בראו מן העליונים ומן התחתונים הה"ד (שם ב) וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה מן התחתונים. ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים. ר' מני כו דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי גדול שלום שכל הברכות וטובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום בתפילה עושה שלום בברכת כהנים (במדבר ו) וישם לך שלום ואין לי אלא בברכות בקרבנות מנין זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים אין לי אלא בכלל בפרט מנין זאת תורת העולה. זאת תורת המנחה זאת תורת החטאת זאת תורת האשם זאת תורת זבח השלמים ואין לי אלא בקרבנות יחיד בקרבנות צבור מנין ת"ל (שם כט) אלה תעשו לה' במועדיכם ומסיים בשלמים ואין לי אלא בעוה"ז בעוה"ב מנין (ישעיה סו) הנני נוטה אליה כנהר שלום. רבנן אמרי גדול שלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנא' (שם נב) מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום:

פרשה י

(א) קח את אהרן ואת בניו אתו וגו' זש"ה (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע וגו'. ר' יודן בשם ר' עזריה פתר קריא א באבינו אברהם בשעה שביקש רחמים על סדומיים אמר לפניו רבש"ע נשבעת שאי אתה מביא מבול לעולם הה"ד (ישעיה נד) כי מי נח זאת לי. מבול של מים אי אתה מביא מבול של אש אתה מביא מה אתה מערים על השבועה א"כ לא יצאת ידי שבועה הה"ד (בראשית יח) חלילה לך מעשות כדבר הזה אמר לפניו חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט אם משפט אתה מבקש אין כאן עולם אם עולם אתה מבקש א"כ משפט את בעי תפש חבלא בתרין רישי בעית עולמי בעית דינא דקושטא אם אין מוותר צבחר לית עולמך יכול קאים. א"ל הקב"ה אברהם (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע אהבת לצדק בריותי ושנאת מלחיבן על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחביריך מהו מחביריך א"ל חייך שי' דורות שמנה עד אצלך עם אחד מהם לא דברתי ועמך אני מדבר שנא'

ויאמר

יד יוסף כא ב"ר פ' ק'. מסכת ד"א פ' י"א. יבמות דף ס"ס: כב שבת ד' י': כג במד"ר פ' י"א. דב"ר פ"ס. ירוש' פ"ק דסוטה: כד מסכת ד"א פ' י"א: כה ב"ר פרשה י"ב: כו מסכת ד"א פי"א:
פרשה י א ב"ר ריש פ' ל"ט. ופ' מ"ט. פסיקתא פל"ג. ילקוט תהלים:

ענף יוסף

(ט) [מה עשה ברא אותו מן העליונים ומן כו']. ולכאורה הלא עתה התגבר הקנאה יותר מאשר היה בורא אותו מן התחתונים לבד. שעתה יש בו חלק מן העליונים והוא כולו למטה עם חלק העליון שבו. אך הענין הוא שהאדם השלם כראוי עיקרו הוא נטוע למעלה בשורש נשמתו העליונה ועובר דרך אלפי רבואות עולמות עד שקצהו השני הוא נכנס בגוף האדם למטה. וזהו כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו שעיקרו קשור ונטוע למעלה חלק הוי"ה ממש כביכול ומשתלשל כחבל עד בואה לגוף האדם. וכל מעשיו פגימים לעורר שורשו העליון כענין החבל שאם ינענע קצה התחתון מתעורר ומתנענע גם ראש קצהו העליון. נמצא דהנשמה מתחברת בכלא ומתפשטת בכלא (נפש החיים): פרשה

מתנות כהונה

יציבא. עומדת: תנתא מדרשא. שונה מדרש: אמתינת כו'. המתינה עד שסיים: מדרדש. פי' מהדרש הלכה לביתה: בוצינא. שפי' הנר כבוי שלא תכבה ת"א לא תטפי: אן הוית. אנה היית: קליה דרושא גרס. פי' קול של הדורש: וכן וכן כו'. כין כך וכין כך לא תכנס לכאן כלומר לביתו עד כו' עד שתלך ותרוק בפני הדורש ואותו האיש היה רשע ומכוין לצערה כדאיתא פ' שופטים: יתיבא גרסי' כו'. פי' ישבה חוץ לביתו שבת ראשונ' ושניה ושלישית: מגירתא שכנותיה: כדו. כואת כלומר עדיין לעת כואת: אתון צהיבון. אתם שרוין בכעס יחד כך פי' הערוך: אתינין כו'. נבא עמך אל הדרשן וכן עשו והלכו למצוא לה תקנה: כיון כו'. משראה אותה ר' מאיר הי' צופה ברוה"ק את כל המאורע: אמר להו נר'. פי' אמר אל הנשים כלום יש מכם ובכם אשה דחכימא כו' פי' חכמה ובקיאה ויודעת ללחוש על העין שהם בעיניו וכשהיו מלחשין הי' צריכין לרוק על העין: אמרי כו'. אמרו לה השכנות כדו כו' בכן את הלך ורקק לו בפניו והאת מותר לבעליך וכן עשתה והלכה וישבה לפניו ללחוש עינו: כיון דיתבה כו'. כשישבה לפניו ללחוש היתה מתיראה לפניו מפני הבושה: לית אנא חכימא. אין אני חכמה ובקיאה ללחוש על העין: רוקי באנפי. הי' רוקק בעיני ז' פעמים: ואנא מינשי'. פי' מתרפא והרבה דונתהם בהלמוד: עבדה הכין. עשתה כן: אזילי כו'. לך אמור לבעליך אתה אמרת לרוק בפני הדורש פעם אחד ואני כו': לחד מינן. לאחד ממנו: ימחה על המים. במגילת סוטה: דשאב. שם מקום. וכן דסכנין: שלמים לעולם מסיים בשלמים: השופט כל הארץ. דרש הה"א תמיה קיימת כמו הנגלה נגלתי ופי' מי שהוא שופט כל הארץ אינו יכול לעשות משפט אמת כי אם חסד: את בעי תפוס כו'. אתה רוצה לאחוז ולתפוס החבל בשני ראשין תפלת עולמך ותפלת דין: צבחר. מעט: אין עלמך. יכול לקיים: ה"ג ועמך אני מדבר

עץ יוסף

ומה שנכתב בפנים המדרש מלות וריבות מילא וריבות הוא פירוש על תיבת ומלות: צריבין. שלום וכדאמר בבמד"ר פ' י"ב האותות של אש ורקיע של שלג ולא זה מכבה את זה כו' משלם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה כו' לית מזל חמי כו'. בבכל כיוצא כאלו תמצא השנאה והקנאה בין האחים. ומפלאות מעשה ה' בעליונים שלא יהיה בהם כדברים האלה: בין. יוסף לאחיו ואמר שדברו הכתובים לשון בדיים כו' בין יוסף לאחיו ולא הביא ראיה מהשבטים עצמם שדברו דברים בדיים בשביל השלום. י"ל דס"ל דמן השבטים עצמם ליכא ראיה שהרי מפני הסכנה דברו שקר ובהא פשיטא דמותר לשקר וכדאמריק ותי בהם ולא שימות בהם. אלא מהכתובים איכא ראיה דמאי קמ"ל בהא. דהיכי דאיכא סכנה פשיטא. אלא אם אינו ענין לעצמו תנהו לענין שלום בעלמא אע"ג דליכא פקוח נפש [יפ"ת ומה"ק]: ולא אשכחן ביעקב כו'. וא"ת מאי ראיה היא זו הרי כמה מילי דלא כתיבי בדוכתייהו וילפי' להו מספורים אחרים כגון ותקרבון אלי ותאמרו בפלגה אנשים לפנינו שלא נזכר במקומו. וכאלה רבים. וי"ל דכיון דפשט יעקב הוא אינו שת לבו לצוות קודם מותו. שאע"פ שהוא חשב שאין צורך לדבר כי לב יוסף שלם. מכל מקום יותר טוב הי' אינו צוה ולא יסמוך אפירוקו לסכנתא. א"כ לא הוה שתיק קרא מינה שאין דרך הכתוב להעלים מה שהוא שבח הצדיקים. ועוד כדי שנלמוד ממנו [יפ"ת]. אבל בספר הישר אי' שבאמת צוה יעקב זה: שאפילו בשעת המלחמה כו'. ר"ל כי השלום גדול כי הוא דבר שאין ראוי כלל שיסולק ואל תאמר כי בשעת מלחמה אין כאן שלום כי המלחמה הוא הפך השלום. שמאחר שראינו שהתורה התירה להרגם כי הם ראוים להריגה. עכ"ז גדול השלום כי אף בשעת מלחמה לא יסולק השלום. ולא יתן רשות למלחמה רק כאשר אינם רוצים בשלום. אבל אם יחפצו בשלום יקובלו. ומזה נראה כי אין הסרה מן השלום: ששמו של הקב"ה נקרא שלום מפני שהוא אחד הגמור. ושלום תכלית הפשיטות. וא"כ אין בו הרכבה מאומה ואין בעצמותו שום ניגוד: ה' שלום דרשו ס' שהוא שלום שגדר השלום רק אלו יתברך. כי הוא האחד הגמור הפשוט ואין בו שום ניגוד והרכבה מאומה: במקום מטונף שזכירת שם שלום מביא לידי זכירת ה' שהוא השלום הגמור ולכן אסור להזכיר במקום מטונף: יציבא עומדת: תנתא מדרשא שונה מדרש (מת"כ) או פי' נתאחרה הדרשה דר"מ. והא"א כתב שהגי' תיבות תנתא מדרשא מיותר. ול"נ דצ"ל אוטמי מדרשא. ופי' נמשך הדרשא. ועיין בבמד"ר פ"ט. והרד"ל גרס הדא איתתא וילפא שמעא ליה (רגילה לשמוע לו) עגתא מדרשא [נתאחרה הדרשה] אמתינת כו' וכ"ה בירושלמי ספ"א דסוטה ובבמד"ר ס"ה וכנ"ל עכ"ל: אמתינת כו' המתינה עד שמסיים: בוצינא טפי פי' הנר כבה. שלא תכבה ת"א לא תטפי: אן הוית אנה היית: קליא דרושא פי' קול של הדרשן: כן וכן הוא לשון שבועה כך וכך יהיה לי שלא תכנס לכאן כלומר לביתי עד שתלך ותרוק בפני הדורש. ואותו האיש היה רשע ומכוין לצערה (מת"כ): יתיבא כנ"ל פי' ישבה חוץ לביתו שבת ראשונה ושניה ושלישית: מגירתא שכינותיה: כדו כואת. כלומר עדיין לעת כואת: אתון צהיבין אתם שרוים בכעס יחד [ערוך]: אתינן כו' נבא עמך אל הדרשן. וכן עשו והלכו למצוא לה תקנה: דחמי שראה: אית מנכון כו' כלום יש מכם ובכם אשה דחכימא כו' פי' חכמה ובקיאה ללחוש על העין שהם בעיניו. וכשהיו מלחשים היו צריכין לרוק על העין: אמרין לה מגירתא כו' אמרו לה השכנות כדו כו' בכן את הלך ורוקק לו בפניו והאת מותר לבעליך וכן עשתה והלכה וישבה לפניו ללחוש עינו: כיון דיתבא כו' כשישבה לפניו ללחוש היתה מתיראה מפניו מפני הבושה: לית אנא חכימא אין אנא חכמה ובקיאה ללחוש על העין: רוקי באנפי היה רוקק בעיני ז' פעמים: ואנא מינשים פי' מתרפא: עבדא הכין עשתה כן: איזילי כו' לך אמור לבעליך אתה אמרת לרוק בפני הדורש פעם אחד לבד ואני כו': לחד מינן לאחד ממנו: לא דיו למאיר כו' וא"ת בשלמא בסוטה א"א בענין אחר. משא"כ בהשה זו הלא היו יכולים לכוף אותו שיתרצה. וי"ל שאף שאם היה מתרצה עכשיו מ"מ היה נוטר השנאה בלבו על אשר הביאתו לידי מלקות. או י"ל דדעת רבי מאיר שאין הבעל ראוי למכות שבאמת היא עשתה שלא כדין שאיסרה בבהכ"נ [שירי קרבן]: עושה שלום בין העליוני' כו' עי' בב"ר פ' י"ב. ועי' בענף כאן: וטובות היינו קרבנות דמפרש בסמוך: חותמים בשלום משום שאין קיום הדבר אלא בחותמיו. ושלום נותן קיום. לפיכך חותם כל הברכות וטובות וכו' חותמים בשלום (ספר נתיבות עולם): בעוה"ב דהיינו נחמות דקאמר לעיל. מנין כלומר שאולי אינם צריכים עוד לברכת שלום אחר שלא יהיה יצה"ר בעולם ולא שנאה ולא תחרות ת"ל הנני נוטה אליה כנהר שלום. וישעיה כוליה נחמתא וסיים בהך נחמתא: אינו פותח אלא בשלום והכא לא נקטיה אינו חותם כהאי דלעיל. שבשורות טובות של מלך המשיח אין להם סוף שבכל יום יהיה מוסיף בטובה. לכן פתח בשלום:

פרשה י (א) זש"ה אהבת צדק כו' משום דק"ל מאי לשון קיחה. ובעי לפרש לי' עילוי כדאכתוב לקמן. מייתי האי קרא דמדריש בעלויא דאהרן מתוך אחיו. ומכיון דמייתי ליה דריש ליה נמי באברהם וישעיה: השופט כל הארץ וגו' דקשה ליה למה דקדק לומר השופט כל הארץ. לכך מפרש דה"ק מי שהוא שופט כל הארץ כמוך ראוי שלא יעשה משפט שהוא דין גמור. שאין העולם מתקיים בדין אלא צריך לשתף דין ברחמים. ולפ"ז לא מפרש השופט כל הארץ בתמיה כפרש"י. אלא ה' זה הוא ה' האמיתית. כמו הנגלה נגליתי שפירושו הלא נגלה נגלתי. כן כאן ג"כ פירושו הלא מי שהוא שופט כל הארץ ראוי שלא יעשה משפט כראוי בדין גמור (מה"ק): א"כ עולם א"א לעולם להתקיים: א"כ משפט פי' אין כאן משפט ברור בלא רחמים: את בעי תפוס כו' אתה רוצה לאחוז החבל בשני ראשין אתה רוצה העולם ואתה רוצה גם הדין גמור בלי רחמים: אהבת לצדק לבריותי אם ימצא להם זכות: ושנאת מלחייבם אף אם לא ימצא להם זכות. שהרי בקשת להטות עליהם חסד.

וגם

(בראשית יב) ויאמר ה' אל אברם לך לך : (ב) ר' עזריה בשם ר' יהודה בר סימון פתר קריא בישעיה אמר ב ישעיה מטייל הייתי בבית תלמודי שמעתי קולו של הקב"ה אומרת (ישעיה ו) את מי אשלח ומי ילך לנו שלחתי את מיכה והיו מכין אותו בלחי הה"ד (מיכה ד) בשבט יכו על הלחי . שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פסילוס דא"ר רבי א"ר פנחס למה ג נקרא שמו עמוס שהיה עמוס בלשונו מעתה את מי אשלח ומי ילך לנו ואומר הנני שלחני א"ל הקב"ה ישעיה בני טרחנין סרבנין הם אם אתה מקבל עליך להתבזה וללקות מבני את הולך בשליחותי ואם לאו אין אתה הולך בשליחותי א"ל על מנת כן . (ישעיה נ) גוי נתתי למכים ולחיי למורטים ואיני כדי לילך בשליחות אצל בניך א"ל הקב"ה ישעיה אהבת צדק אהבת לצדק את בני . ותשנא רשע ששנאת מלחייבן על כן משחך אלהים אלהיך . מהו מחביריך א"ל חייך כל הנביאים קבלו נביאות נביא מן נביא (במדבר יא) ויאצל מן הרוח אשר עליו וגו' (מ"ב ב) ויאמרו נחה רוח אליהו על אלישע אבל את מפי הקב"ה (ישעיה סא) רוח ה' אלהים עלי יען משח וגו' חייך שכל הנביאים מתנבאים נביאות פשוטות ואת ד נחמות כפולות (ישעיה נב) עורי עורי (שם נא) התעוררי התעוררי (שם סא) שוש אשיש (שם נא) אנכי אנכי הוא מנחמכם (שם מ) נחמו נחמו : (ג) ר' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ פתר קריא באהרן בשעה שעשו ישראל אותו מעשה בתחלה הלכו אצל חור אמרו לו (שמות לב) קום עשה לנו אלהים ה כיון שלא שמע להן עמדו עליו והרגוהו הה"ד (ירמיה ב) גם בכנפיך נמצאו דם וגו' זהו דמו של חור (שם) לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה. על אשר עשו אלה אלהיך ישראל ואח"כ הלכו אצל אהרן . א"ל קום עשה לנו אלהים כיון ששמע אהרן כן מיד נתיירא הה"ד (שמות לב) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ו נתיירא מהזבוח לפניו אמר אהרן מה אעשה הרי הרגו את חור שהיה נביא עכשיו אם הורגין אותי שאני כהן מתקיים עליהם המקרא שכתוב (איכה ב) אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ומיד הם גולין . ד"א וירא אהרן מה ראה אם בונין הם אותו זה מביא צרור וזה אבן ונמצאת מלאכתם כלה בבת אחת מתוך שאני בונה אותו אני מתעצל במלאכתו רבינו משה יורד ומבעירה לע"ז ומתוך שאני בונה אותו אני בונה אותו בשמו של הקב"ה הה"ד (שמות לב) ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר . חג לעגל מחר אכ"כ אלא חג לה' מחר . ד"א וירא אהרן . מה ראה אמר אהרן אם בונין הן אותו הסרחון נתלה בהן . מוטב שיתלה הסרחון בי ולא בישראל . ר' אבא בר יודן בשם ר' אבא ז משל לבן מלכים שנתגאה לבו עליו ולקח את הסייף לחתך את אביו א"ל פדגוגו אל תייגע את עצמך תן לי ואני חותך הציץ המלך עליו . א"ל יודע אני להיכן היתה כוונתך מוטב שיתלה הסרחון בך ולא בבני חייך מן פלטין דידי לית את זייע ומותר פתורי את אכיל כ"ד אנינם את נסיב . כך מן פלטין דילי לית את זייע ומן המקדש לא יצא . ומותר פתורי את אכיל . והנותרת מן המנחה . כ"ד אנינס את נסיב אלו כ"ד מתנות כהונה שניתנו לאהרן ולבניו . א"ל הקב"ה לאהרן אהבת צדק אהבת לצדק את בני ושנאת מלחייבן על כן משחך אלהים אלהיך . א"ל חייך שמכל שבטו של לוי לא נבחר לכהונה גדולה אלא אתה . (ויקרא ח) קח את אהרן ואת בניו אתו : (ד) ד"א קח את אהרן ואת בניו אתו זש"ה (משלי כד) הצל לקוחים למות ומטים להרג וגו'. ח אנטונינוס סלק לגבי רבי אשכחיה דיתיב ותלמידיו קמיה א"ל הלין אינון דאת מגליג עליהון

יד יוסף ב פסיקתא רבתי פ' ל"ג . ילקוט ישעיה רמז ש"ז : ג קהלת רבה פ"א סי' ב' : ד ילקוט ישעיה רמז רע"ג : ה במד"ר פ' ע"ו סי' ע"ו . פדר"א פ' מ"ה . סנהדרין דף ק"ח . תנחומא סדר פנחס ופ' בהעלותך : ו סנהדרין דף ו' ע"א . שמות רבה פמ"א : ז ש"ר פ' ל"ז : ח פסיקתא רבתי פ' מ"ז :

מתנות כהונה

מדבר שנא' ויאמר ה' אל אברם לך לך וכן הוא לעיל פ' וירא (פ' מ"ט) ובילקוט תהלים וכן עיקר שזה הי' תחלת דברי ה' באברהם : פסילוס פי' בערוך קטיעא בלישנ' פי' קטוע ומוכרת בלשונו ובספר הזוהר פי' ויחי דמגמגם בלישנא פסילם קרי ליה (ועי' בק"ר א' א') : עמום בלשונו . כבד בלשונו כאילו עמסוהו משא על לשונו : על אשר עשו אלה וגו' הא דכתיב כי על כל אלה (דרים על אלה) אלהיך וגו' : שנתגאה . בערוך גרס שגזז לבו ועיין ערך כ"ז : פדגוג . אומן המגדל תינוקות המלך : מן פלטין דידי כו' . מפלטין שלי לא תזוז ומותר שלחני שיורי מאכלי אתה תאכל : אנינום מ' . מתנות את לוקח : ותלמידיו קמיה . יושבים לפניו : מגליג . מספר ומשחקות

ענף יוסף

פרשה (יא) [שנא' ויאמר ה' אל אברם לך לך] . כן הוא הנוסחא במדרשים שלפנינו וכן הוא בב"ר פ' מ"ט סי' כ' . אבל בהמדרש רבה שעם היפ"ת הנוסחא שנא' אחר הדברים האלה וגו' . וכתב היפ"ת ה"ל קשה אמאי שביק דבורא קמא דהיינו ויאמר ה' אל אברם לך לך ובדנקיט בב"ר ונקט האי קרא . ושמא י"ל משום דבדבור זה הוזכר שבחו על מה דקאמר אנכי מגן לך ואמר בב"ר מנה לא העמדתי מגינים ממך אני מעמיד מגינים . להכי ניחא ליה למנקט דבור זה עכ"ל : (ב) [שלחתי את עמוס] . שעמוס קודם לישעיה היה כדאיתא בס"ע שבעמוס הוא אומר שנתים לפני הרעש ובישעיהו הוא אומר וינועו אמות הסיפים וגו' שנתנבא ביום הרעש . וזה נעלם מהכלי פז שכתב שעמוס היה אחר ישעיה . אבל קשה בפ"ק דב"ב דפריך לקדמיה להושע בריש' הו"ל למפרך נמי לקדמיה לעמוס בריש' : [אהבת לצדק את בני] . ואין קושיא מכיון דתפן בטוכתן היאך למד עליהם קטיגוריא לומר ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב . דאיתא בפסיקתא שאמרו מתוך צערו שלא שתף קלוסו עם המלאכים היה מתרעם והוציא דבר יתר מפיו לומר ובתוך עם טמא שפתים וגו' וא"כ אין זה אלא כשגגה שיצא (יפ"ת) : [אבל את מפי הקב"ה] . הכוונה שבהיותו מקבל הנבואה מפי הקב"ה בעצמו בלא אמצעי יתדבק יותר ברחמים כענין שנאמר באור פני מלך חיים . וזה נפרע לו כמדתו מדה כנגד מדה בעבור שהחזיק בעמוד החסד והרחמים ללמוד זכות על ישראל (נזה"ק) ואע"ג דאלדד ומידד נמי מהקב"ה קבלו כדיליף בתנחומא מותנח עליהם הרוח . וא"כ איך אמר כאן שכל הנביאים קבלו נביאות נביא מן נביא . י"ל דלא איירי הכא אלא בנביאים הקבועים להוכיח את ישראל . אבל נביאות אלדד ומידד לא היתה אלא חדוש לצורך השעה (יפ"ת) : (ג) [הרי הרגו את חור שהיה נביא] . כתב הרש"א בחד"א בסנהדרין דף ו' אפשר שקבלה היה בידם שחור היה מוכיח לפניו וקראו מוכיחים כן . שהרי בכל מעשים המפורסמים נזכר הוא בפרט עם אהרן . במלחמת עמלק נאמר אהרן וחור תמכו בידיו . ובמ"ת והנה אהרן וחור עמכם וגו' . שהעמיד משה את אהרן וחור תחתיו כל זמן הארבעים יום שהיה בהר . ולא מצינו בשום מקום אח"כ מאותו מעשה והלאה שהוזכר חור עם אהרן . ועל כן אמרו שהוא ואהרן היו במקום משה באותן המ' יום . וכשנתעכב היה הוא מוכיחם והרגו אותו : [את חור שהיה נביא] . אבל אהרן לא היה נביא במדבר . שאע"פ שכתוב וידבר ה' אל משה ואל אהרן כמה זמני . הא אמר לקמן בבמד"ר פרש' י"ד שנאמרו י"ג מיעוטים למעט את אהרן . ומה דאמר לקמן פ' י"ב ויחד אליו הדיבור לא קשה דהוא אקראי בעלמא . ולעצמו בלבד (יפ"ת) . ולכאורה לא קשה מפ' י"ב שזה היה אחר מעשה העגל ביום שמיני למלואים . ודע דבמכילתא ריש פ"א איתא נמצא ממעט אהרן מכל הדברות שבתורה חוץ מג' מקומות מפני שא"א . וכ' הא"א הדא בפ' שמיני וידבר ה' אל אהרן לומר יין ושכר אל תשת אתה ובניך עמך . ואידך בפ' קרח ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך אתך תשאו את עון המקדש . וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי וגו' . ואלו ב' דברות דשייכי להדדי ובמקום אחד נאמרו חשבינהו כחדא . שלא אמר ג' דברות אלא ג' מקומות . ואידך ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם . אבל לך לקראת משה המדברה לא קחשיב שאין זה מן הדברות שבתורה . ובזית רענן כתב וז"ל אבל וידבר ה' אל אהרן ואני הנה וגו' יליף שם בספרי שנאמר למשה שיאמר לאהרן ע"כ . והיתרון והמעלה שיש במקומות אלה שנכתב בהם משה ואהרן י"א שבאותן י"ג מיעוטין היה אהרן שומע מה שהיה ה' מדבר עם משה מתוך קודש הקדשים . אבל לא היה הדבור מיוחד אליו אפי' בשותפות אחיו . א"נ שאפי' שאהרן היה שומע כמשה לא היה לו רשות לומר מפיו לשום נברא זה הדבר אשר דבר ה' לי . גם לא היה לו רשות לגלות לשום אדם מה ששמע עד שישמענו קודם מפי משה ויאמרנו תמיד מפי משה לבד אע"פ ששמע מפי ה' כמוהו . הקשה היפ"ת אי חור היה חשוב מאהרן היאך אקדים קרא אהרן לחור בכ"מ . ולכאורה זה לא קשה דאיתא לקמן ריש סדר נשא ובפ"ג דהוריות שכ"ג קודם לנביא . אך זה אינו שהרי לא היה אז כה"ג ולא היה מקדש ולא משכן . ועמ"ש לקמן בסמוך : [אם הורגים אותי שאני כהן] . אף שעדיין או לא נתנה הכהונה לאהרן כנ"ל אהרן היה בכור והעבודה היה בבכורות כמ"ש בבמה . והו"ל ככהן במקדש (רש"א) גם י"ל שממעשה הסנה זכה אהרן לכהונה כדאכתוב בסמוך : [לא נבחר לכ"ג אלא אתה

עץ יוסף

וגם בקשת לזכותם מפני השבועה : שנא' לך לך ר"ל הכפל לך לך בא לומר לך לחודך הוה דבור הנבואה . וע' בענף : (ב) פתר קריא בישעיה ר"ל שהאי קרא מקויים בישעיה : מטייל הייתי רמז שע"י ההתבודדת בתורה ובעיון במעשה ה' . הי' מוכן לקבלת הנבואה או הטיול רמז לשמחה של מצוה כי זו הכנה לקבלת הנבואה כמ"ש בפסחים אין הנבואה שורה לא מתוך עצלות וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה : שלחתי את מיכהו והיו מכין אותו בלחי (מלכים א כב) ויגש צדקיהו בן כנענה ויכה את מיכיהו על הלחי כנ"ל וכן הוא בפסיקתא רבתי פ' ל"ג . אבל הגי' שלפנינו אי אפשר לקיימה . שהרי ישעיה ע"כ מקמי מיכה נתנבא שהרי בישעיה כתיב בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו . ובמיכה כתיב בימי יותם אחז יחזקיהו והא דאמר בפ"ק דב"ב ד' נביאים נתנבאו באותו הפרק הושע ישעיה עמוס ומיכה . לא נקט מיכה בהדייהו אלא משום בימי יותם אחז יחזקיהו כדפרש"י : פסילום קטיע לישנא פי' קטוע ומוכרת בלשונו. ובזוהר סדר ויחי דמגמגם בלישנא פסילם קרי ליה : למה נקרא שמו עמוס כו' וא"ת אם בני דורו היו מבזים אותו למה הכתוב יקראנו על שם מומו . וי"ל דבשבחו דבר הכתוב שאע"פ שהיו מבזים אותו לא נסוג אחור משליחות ה' : עמוס בלשונו כבד בלשונו כאילו עמסוהו משא על לשונו : מעתה את מי אשלח כו' ואע"ג דמקמי האי קרא כתיבי כמה נבואות בישעיהו . הא שמינו במכילתא בשנת מות המלך עוזיהו זה הי' תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה : גוי נתתי כו' ואיני כדאי כלומר אני מקבל עלי את הכל באהבה כמו שמספר בעצמו גוי נתתי למכים וגו' וכמו שנותן באהבה עזה . כי אעפ"כ התבונן שאינו כדאי להיות הולך בשליחות הזאת. כי כדאי לסבול לכל היסורים בכדי לקבל המחזה העליונה : אהבת לצדק את בני היינו שרצה לזכותם ע"י שליחותו ולהשיבם בתשובה ושלא יעמדו בחובתם : נביא מן נביא שלא היה בכחו לקבל הנבואה זולתי ע"י אצילת הרוח מן נביא אחר כי מהראוי יאצל גם על הבלתי ראוי עודנה. ואף שהי' אלישע גדול בנבואתו מישעיה כפי הנראה מפשטות הכתובים ומניסיו הגדולים עכ"ז בבחינתו הגדולה . לא הי' בכחו לקבל כ"א ע"י רוח אליהו . אכן ישעיה בבחינתו לא הי' מקבל מאחר כ"א מעצמו : אבל את מפי הקב"ה מפרש שמן ששון הוא משל אל הנבואה . ומחביריך פי' יותר מחביריך (כלי פז) : רוח ה' אלהים עלי כו' פי' רוח ה' עלי ולא רוח נביא כמו יהושע ואלישע שנחה עליהם רוח רבם . והסיבה יען דנתי ישראל לכף זכות שהשבתי שמבה אותי לבשר ענוים ולא חסדתי אותם לרשעים חלילה ומתעתעים בנביאי ה' (כלי פז) : יען משח וגו' ולא עוד אלא שכל הנביאים מתנבאים כן הובא הנוסחא בנזה"ק : ואת נחמות כפולות למד זה מדסמיך ליה מר ואהלות שהם שני מיני ריח רמז אל הנחמות כפולות . וזהו שאמר שמן ששון היינו נבואה יותר מחביריך שיהיו נבואותיך כפולות כמר ואהלות (כלי פז) . והנחמה כפולה מורה על שהגביא בעת המחזה ראה הנחמות בהפלגה גדולה עד מאד שלכן אמר בלשון כפול שתתעורר העוז תמיד יותר ויותר וישישו עד מאד . ויתנחמו מאד. וזה מורה שהי' השגתו ונבואתו גדולה וראה הרבה נחמות והשיגן ונמצא כחו יפה מחביריו בתרתי . האחד בנבואות הנחמות שחביריו לא נבאו נחמות הרבה כמוהו . והשני בלשון הנבואה שהיתה כפולה והכפל מראה לחוזק הענין וכמו שכתבתי לעיל : (ג) פתר קריא באהרן ר"ל שהאי קרא מקויים באהרן : הלכו אצל חור לפי שהי' גדול כאהרן שהיה נביא כדלקמן : גם בכנפיך נמצאו דם . מפרש בכנפיך לשון כנופיא והיינו ויקהל העם על אהרן . וטעם תרעומת זה בימי ירמיה לומר שאוחזים מעשה אבותיהם בידם בע"ז וש"ד ולאוי שישאו ג"כ עון אבותם : זה דמו של חור . ואין קושיא מדכתיב נפשות אביונים נקיים ל' רבים . שהשופך דמים נחשב כשופך דם כל זרעותיו (יפ"ת) . ולפי מה דאיתא לקמן בסדר בהעלותך שהרגו גם הזקנים ניחא ממילא מה שכתוב בל' רבים : על אשר עשו אלה כו' הא דכתיב כי על כל אלה דרים על אלה אלהיך וגו' : המקרא שכתוב אם יהרג כו' כמו שסופן לעשות כן בזכריה בן יהוידע ויחרב בהמ"ק על כך (רש"י) שהרי רוה"ק משיבו לירמיה שעל כך היה עיקר החורבן כמ"ש אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא [רש"א] : ומיד הם גולים לכן מוטב דליעבדו לעגלא אפשר הויא להו כפרה בתשובה (גמרא) אבל לא כיון אהרן קדוש ה' ח"ו להציל נפשו מן ההריגה . רק כוונתו הי' למען תקנת ישראל : משה יורד ומעבירה לעגל . כן הוא במדרש שעם היפ"ת : פדגוגו אומן המגדל תינוקות המלך : לית את זייע כלו' שיכנס שם בכל אות נפשו . וכן הכהן למקדש : ומותר פתורי את אכיל . ומותר שולחני שיורי מאכלי אתה תאכל : אנונם פי' מתנות : ומן המקדש לא יצא שאע"פ שענייננו שלא ימית עבודתו ויצא . מ"מ אגב אורחיה למדנו שהיה נכנס למקדש כרצונו תמיד : כ"ד מתנות כהונה י"ב במקדש וי"ב בגבולין . י"ב שבמקדש חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור ועור העולה ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושיורי מנחות ותרומת לחמי תודה ותרומת חזה ושוק חרוע איל נזיר ולוג שמן של מצורע . י"ב שבגבולין תרומה גדולה ותרומת מעשר וחלה ובכורים ראשית הגז והמתנות בכור אדם ובכור בהמה טהורה ופטר חמור והחרמים ושדה אחוזה וגזל הגר כדאיתא בספרי : קח את אהרן דרים קח לשון עלוי וגדולה : (ד) זש"ה הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשך כנ"ל . והשתא דלשון לקיחה דכתיב הכא הוא משום בניו דאתי לאצולינהו מהמיתה שהיו לקוחים לה כתיב בהו קיחה שזה כלוקח דבר מרשות אחד לרשותו. ולר' חנין לקיחה זו לכפר על ויקח מידם: אנטנינוס סלק כו' שמפני שהיה הולך ללמוד תורה אצלו בהחבא וע"כ נוח לו שלא ימצא שם אדם בעת בואו כדאיתא בפ"ק דמס' ע"ז כשמצאו ותלמידיו לפניו א"ל למה לא נזהר בדבריו . והשיב שאין אלו

עליהון א"ל אין זעירא דאית בהון מחיה מתין בתר יומין נטה עבדו של אנטונינוס למיתה שלח ואמר שלח לי חד מן תלמידך דהוא מחיה לי הדין מיתה שלח ליה חד מן תלמידו ואית דאמר ט ר"ש בן חלפתא הוה אזיל אשכחיה רביע א"ל מה את רביע ומרך קאים על תליה מיד נזדעזע וקם ליה. ד"א הצל לקוחים למות אלו בניו של אהרן ומטים להרג אם תחשך אלו בניו של אהרן שהיו בצד המיתה. א"ר תנן כתיב (שמות לב) ויקח מידם ויצר אותו בחרט תבא לקיחה של כאן ותכפר על לקיחה שלהלן מתו ב' ונשארו שנים: (ה) קח את אהרן ואת בניו. י ר' יהודה וריב"ל ר"י אמר תשובה עושה מחצה ותפלה עושה הכל. ריב"ל אמר תשובה עשתה את הכל ותפלה עשתה מחצה. על דעתיה דרבי יהודה ב"ר תשובה עושה מחצה ממי את למד מקין שנגזרה עליו גזירה יא כיון שעשה תשובה נמנע ממנו חצי גזירה ומנין שעשה תשובה שנא' (בראשית ד) ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא. ומנין שנמנע ממנו חצי הגזירה הה"ד (שם) ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן נע ונד א"כ אלא בארץ נוד קדמת עדן. ד"א ויצא קין יב מהיכן יצא רבי יודן בשם רבי איבו אמר הפשיל בגדיו לאחוריו ויצא כגונב דעת העליונה. ר' ברכיה בשם ר' אלעאי בר שמעיה אמר יצא כמערים וכמרמה בבוראו. רבי הונא בשם רבי חנינא בר יצחק אמר יג יצא שמח כמה דתימר (שמות ד) וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח כיון שיצא פגע בו אדה"ר א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי כיון ששמע אדה"ר כך התחיל טופח על פניו א"ל כל כך היא כחה של תשובה ולא הייתי יודע יד באותה שעה אמר אדה"ר (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת א"ר לוי המזמור הזה אדה"ר אמרו על דעתא דר' יהודה ב"ר דאמר תפלה עשתה את הכל ממי את למד מחזקיה חזקיה עיקר מלכותו לא היתה אלא י"ד שנה הדא דכתיב (ישעיה לו) ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו. וכיון שהתפלל הוסיפו לו ט"ו שנה שנא' (שם לח) הנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה. על דעתא דריב"ל דאמר תשובה עשתה את הכל ממי את למד מאנשי ענתות שנא' (ירמיה יא) כה אמר ה' הבחורים ימותו בחרב. וכיון שעשו תשובה זכו להתיחס שנא' (נחמיה ז) אנשי ענתות מאה ועשרים ושמנה. ואם אין לך ללמוד מאנשי ענתות למד מיכניהו (ירמיה כב) העצב טו נבזה נפוץ וגו'. ר' אבא ב"כ אמר כעצם הזה של מוח שמשמנפצו אין בו מאומה רבי חלבו אמר כחותל של תמרה שכשאתה מנערו אין בו מאומה. אם כלי אין חפץ בו. ר' חמא בר חנינא אמר ככדין של מי רגלים. ר' שמואל בר נחמן אמר ככדין של מקיזי דם. א"ר זירא מלתא הכא שמעית מן ר' שמואל בר ר' יצחק דהוה דריש הכא ולית אנא ידע מהו א"ל טז ר' אחא אריכא דילמא דא היא (ירמיה כב) כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו. א"ל הן בימיו אינו מצליח בימי בנו מצליח. ר' אחא ור' אבין בר בנימין בשם ר' אבא גדול הוא כחה של תשובה שמבטלת גזירה ומבטל שבועה. שבועה שנא' (שם) חי אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים וגו' ומבטלת יז גזירה כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי. וכתיב (ד"ה א ג) ובני יכניה אסיר בנו. שאלתיאל בנו אסיר שהיה בבית האסורים. שאלתיאל בנו שממנו הושתלה מלכות בית דוד. א"ר תנחום ב"ר ירמיה אסיר זה הקב"ה שאסר את עצמו בשבועה שאלתיאל ששאל אל לבית דינו של מעלה על נדרו. על דעתו דריב"ל דאמר תפלה עשתה מחצה ממי אתה למד מאהרן שבתחלה נגזרת גזירה עליו שנא' (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי אין השמדה אלא כילוי בנים כמה דאת אמר (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת כיון שהתפלל משה עליו נמנעה ממנו חצי הגזירה מתו שנים ונשתיירו ב' הה"ד קח את אהרן ואת בניו אתו: (ו) ואת הבגדים. א"ר סימון יח כשם שהקרבנות מכפרים כך הבגדים מכפרין דתנן כהן גדול משמש בח' בגדים וההדיוט בד'. בכתנת ומכנסים. במצנפת. ובאבנט. מוסיף עליו כה"ג. חשן ואפוד. ומעיל. וציץ. הכתונת. לכפר על לובשי כלאים כמה דתימר (בראשית לז) ועשה לו כתונת פסים. מכנסים. לכפר על גלוי עריות כמה דתימר (שמות כח) ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה. מצנפת. לכפר על גסות הרוח המר"א (שם כט) ושמת המצנפת על

יד יוסף ט בויסל גזירת מיתה מסילד כנימול קה"ר פ"ג פ"ז : י פסיקתא רבתי פ' מ"ז. ע' סנהדרין ל"ו. ובבמד"ר פ"ח : יא דב"ר פ"ח. זוהר חדש דף כ"ס. תוספתא בזוהר בראשית דף נ"ד. סנהדרין דף ל"ז : יב ב"ר פ' כ"ב : יג שוח"ט מזמור ק' : יד פסיקתא רבתי פ' מ"ז : טו לקמן פ' י"ט : טז שה"ש רבה פ"א סי' ד' : יז זוהר סדר משפטים : יח זבחים דף פ"ח. ערכין דף ט"ז ע"א ירושלמי יומא פ"ז. שמ"ר פ"ד סי' ו' :

ענף יוסף

אתם]. ואע"ג דלא נשאר בכך נגזר עליו לשיום כהן כדאיתא לעיל גבי כלא אהרן אחיך הלוי. י"ל דהתם לענין הכהונה עצמה. והכא לענין כהונה גדולה: (ה) [שאלתיאל ששאל אל כו']. משמע מכאן דהקב"ה שואל על שבועתו לפני פמליא של מעלה. והיינו דבפרק השוכר את הפועלים איתא דאמר רבה"ח שמעתי בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מתיר לי. ואמאי אינו שואל על שבועתו לפני פמליא של מעלה (תורת חיים) אבל מצאתי בספר אמרות טהורות מאמר חקור דין ח"ד פרק פ' שלא נתברר למלאכי השרת שהיו הם יכולים להתיר. והאי מבת קול שיצאה ואמרה עכשיו שנשבעתי מי מיפר לי

מתנות כהונה

ומשחקות עליהם בהם: זעירא כו'. הקטן שיש בהם מחיה מתים: בתר יומין. לאחר ימים: אשכחיה רביע מצא אותו עבד שהי' רובץ ושוכב על מטתו שכיב מרע א"ל דרך הנערה מה זאת שאתה רובץ ושוכב ואדוניך עומד על רגלו ועל עצמו אמר כן: בארץ נוד קדרים מל' נע ונד: ה"ג בילקוט פ' בראשית: יצא כמערים וכמרמה. והכי מוכח בבראשית רבה פ' כ"ב דגרס שם כמפריס והסופר טעה והקדים הפ"א לעי"ן: ונתפשרתי. כלומר נוח ממני רתיחת מדה"ד ונעשה כפושרין: טופח. מכה בכפה: מזמור שיר וגו'. סיפיה דקרא טוב להודות לה': ויהי בארבע עשרה שנה כו'. בתר הכיא ענינא כתיב בימים ההם חלה חזקיה וגו': ואם אין לך ללמוד. אם אין אתה רוצה ללמוד: שמשמנפצו. שמנער ממש המוח שבו: אין בו מאומה. אין ראוי למאומה והכי איתא בילקוט ירמיה: ככדין בערוך גורס ככוז: מלתא כו'. דבר הוא שמעתי כאן בדבר הזה: הושתלה. לשון נטיעה כד"א שתולי זתים ובמדרש תהים (ח' ג') ישנו למדרש זה בשוכן יותר מבואר וע"ש: אין השמדה. במקום זה: כשם שהקרבנות ס'. דייק

עץ יוסף

שלו אמרים אלא מלאכים ע"כ אמר כאן שאנטונינוס הלך אצל רבי ומצא שישב ותלמידיו לפניו א"ל כן הם שאתה מתפאר בהם. כלומר במה נודע כחם: זעירא כו' הקטן שיש בהם מחיה מתים: בתר יומין לאחר ימים: אשכחיה רביע מצא אותו עבד שהיה רובץ ושוכב על מטתו שכיב מרע. א"ל דרך הנערה מה זה שאתה רובץ ושוכב ואדוניך עומד על רגליו: נזדעזע וקם ליה והוא הצל לקוחים למות פי' הצל בתפלתך הקרובים למיתה הטבעית. כשעבדא זו דהקב"ה: אלו בניו של אהרן שנגזרה עליהם מיתה כדלקמן: תבא לקיחה שעל ידי שתפילה (כדלקמן סי' ה') נתן בו הקב"ה לקיחה זו שתכפר. וע"כ אף שהלקיחה היתה בארבעתן מ"מ התפלה לא עשתה אלא מחצה: (ה) ר' יהודה וריב"ל כו' מסכים למה שפרשתי לעיל סי' ד' שטעם קח את אהרן וגו' מפני שלקה ב' במו ממות לחיים. מייתי לאה דאפליגו ר"י וריב"ל דעתיה דריב"ל בתפלת משה נמנע ממנו חצי הגזירה. אבל לר"י דקאמר דתפלה עושה הכל צ"ל שבתפלתו ניצלו ארבעתן ותוב מתו בהפאם: עושה מחצה כלומר כשנגזרה גזירה רעה על אחד ובא לבטלה ע"י תשובה תתבטל חציה. ואם ע"י תפלה תתבטל כולה. ולריב"ל איפכא ועי' ביפ"ת: גדול עוני מנשוא והוא וידוי שאמר אמת כי עוני גדול מלסלוח. וריב"ל ס"ל שפירוש כמ"ש בב"ר פ' כ"ב לעליונים ולתחתונים אתה סובל וכו'. או כמו שאמרו בס' חלק שבא בעלילה. או כמו שפי' שדבר אחר: אלא בארץ נוד דכיון דלא אשכחן מקום דאיקרי הכי מפרשינן שבכל מקום שהלך הארץ מזדעזעת תחתיו כפרש"י: ד"א ויצא קין משום דלפי' ראשון שפי' שנמנע ממנו חצי הגזירה פי' ויצא קין שיצא בזכות מלפני ה'. להכי קאמר דמ"מ יש לפרש ויצא קין לגנאי. והיינו דלא תקשי למ"ד דתשובה עושה כולה דשאני הכא שהיתה תשובה ברמאות לכן הגליה: הפשיל בגדיו לאחוריו בב"ר פ' כ"ב סי' כ"ח אי' הפשיל דברים לאחוריו וע"ש מ"ש. עי"ל דקאי אדברי קין במ"ש הרך וידוי והתחטים גדול עוני מנשוא כמנדיק עליו את דין שמים והוא כמודה ושוב ידוהם. אבל משיצא הפשיל דברים הללו לאחוריו כי לא שב בלב שלם ויצא כגונב דעת העליונה כאילו יצא מלפני ה'. וכה"ג נמי א"ר ברכיה יצא כמערים כו' פירוש שעשה עצמו כמכניע לפני בוראו וכאילו הוא קדוש וטהור ולבו בל עמו. ובב"ר שם גרס כמפרים במקום כמערים שכתב כאן. וע"ש ביאורו: יצא שמח שדרך הל' לכתוב ל' יציאה בביואה בזה ע"ד יצא פלוני זכאי או חייב בדינו. ומייתי נ"מ להסמכתא דיציאה זו היה שמחה מדאשכחן יציאה גבי ורלך ושמח בלבו: ונתפשרתי כלומר התשובה עשתה מחצה דמתחילה כתיב נע ונד תהיה בארץ. ואח"כ כתיב וישב בארץ נוד. והוא כעין פשרה (מה"ק): מזמור שיר כו' סיפיה דקרא טוב להודות לה' ועיין מ"ש בב"ר שם: ויהי בארבע עשרה שנה ובתר הכיא ענינא כתיב בימים ההם חלה חזקיה וגו': ואם אין לך ללמוד כו' פי' ואם אין אתה רוצה ללמוד מאנשי ענתות דמנית למדחי כי לא כל אנשי ענתות היו בכלל הגזירה אלא מקצתם שהיו רודפי ירמיהו ונתקיימה בהם הגזירה כי לא שבו משונם ואנשי ענתות שפלו לבית שני. הוי האחרי' שלא נגזרה עליהם גזירה: כעצם הזה של מוח מפרש עצב כמו עצם. כי אותיות בומ"ף מתחלפין. ומפרש נפוץ על מה שמנפצים העצם להוציא המוח ממנו: שמשמנפצו שמשמנענע ממש המוח: אין בו מאומה אין ראוי למאומה. כך נגזר על יכניה שלא ישאר כלום מזרעו: כחותל של תמרה כלי ששפק מהרוים של דקל. וממלאים אותו תמרים ואחר שהוא מנוער מהתמרים מרק לאשפה ואין עוד חפץ בו. ומפרש נפוץ על מה שמנפצים ומנערים אותו להוציא ממנו התמרים. אבל לא ידעתי היאך מתפרש עצב על חותל התמרים: מלתא כו' כלו' שמעתי דבר חידוש שדרש מענין הפסוק הזה כתבו וגו' ולא ידעתי מה דרש. ואמר לו שמא דרש מענין הכתוב שנא' לא יצלח בימיו. ודייק מלת בימיו: בימי בנו מצליח בימי בנו היינו זרובבל שהיה בן בנו שהגלית שהיה פחת יהודה. ואין זה סותר למ"ש כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה. די"ל שכל זה בימיו קאמר. ונמצא לפי דבריו ליכא הכא ביטול גזירה במ"ש כתבו את האיש ערירי כיון דפירושו שרק בימיו יהיה כערירי. אבל בימי בנו מצליח. וא"כ איך אמר המדרש מקודם ואם אין לך ללמוד מאנשי ענתות למד מיכניהו. הא מיכניהו ליכא ראי' כנ"ל. לכן מביא המדרש קרא העצב נבזה נפוץ וגו' שמקרא זה משמע שאין לו תקנה ותקוה שהרי בין לדברי ר' אבא ובין לדברי ר' חלבו ור' חמא ור' שמואל קמדמי ליה למילתא שהוא מרק ואינו מתקבל עוד (יפ"ת): מבטלת שבועה קשה הא בפ"ק דר"ה משמע דגז"ד שיש עמו שבועה אינו נקרע לכ"ע ואפילו בצבור. ונראה ליישב ע"פ מה שכתב הסדרי טהרה סוף מס' נדה הובא בבאר אברהם במס' ר"ה הא דמחלקינן בין יחיד לצבור שגז"ד דיחיד אינו נקרע היינו דוקא כששב רק מיראה שזדונות נעשו לו כשגגות. דבצבור נקרע אפילו לאחר גז"ד וביחיד אינו נקרע לאחר גז"ד. אבל כששב מאהבה שזדונות נעשו לו כזכיות. א"כ נתוספו לו זכיות אפילו גז"ד דיחיד נקרע. וא"כ י"ל מה שאמרו שגז"ד שיש עמו שבועה אינו נקרע כוונתם בתשובה מיראה אבל מאהבה נקרע אפילו בגז"ד שיש עמה שבועה בין לצבור בין ליחיד שמזה לא מיירי הגמרא שם כלל. ודוק: חי אני נאם ה' וגו' אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני כי משם אתקנך. ופי' ר' חנינא משם אני נותק מלכות בית דוד כדאי' בחזית. ונתבטלה דכתיב ביום ההוא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם. ושאלתיאל הוא בן בנו של יכניה כדאמר בסמוך. וקצר המדרש הזה שלא הזכיר קרא דאקחך זרובבל: הושתלה לשון נטיעה כד"א בניך כשתילי זתים: שאסר א"ע בשבועה היינו בענין המלכות וכדלעיל ועל זה הוא שנשאל להתיר לו. ומפני שמעת לידת אלו ראה ה' להעמיד המלכות מהם קרא שמותם על הדבר הזה: אין השמדה במקום הזה (מת"כ): מתו שנים שאע"פ דכתיב בהקריבם אש זרה ס"ל לריב"ל שאין בזה עון לחייבם מיתה אם לא שגם גזירת אהרן גרם מיתתן: קח את אהרן ואת בניו אתו כלו' שטעם הקיחה מפני שהיו לקוחים למות והסירם מהם כדלעיל בסי' הקודם: (ו) כשם שהקרבנות כו' כלו' להכי אסמכינהו קרא לומר כשם שהקרבנות מכפרים כו': ועשה לו כתונת פסים דלאו כלי מילת היתה אלא רקום בפסים כפי' הרמב"ע. אי נמי כדפרש"י בפ"ק דשבת גבי לשלם אל יפנה אדם בנו בין הבנים שבשביל פס ידו נתן המילת ולא כל הכתונת. וא"כ דמי לכלאים (יפ"ת). ולכאורה קשה מה נורך להביא ראיה שכתונת רמז על כלאים. הא הכתונת של כלאים היתה ולכן היתה מכפרת על כלאים. ולכן נראה דנ"ל כדאיתא בירוש' יומא הכתונת על לובשי כלאים וי"א על שפיכות דמים כד"א ועשה לו כתונת פסים. ושם בירושלמי גרסינן קרא דויטבלו הכתונת בדם: לכפר על ג"ע היינו בשוגג ולא אתיידע ליה: לכסות בשר ערוה פרש"י לחפות על ג"ע: ושמת המצנפת וכיון דמקומה בגובה הגוף תכפר על הגאוה. והכי אמר בגמרא

על ראשו . אבנט מ"ד על עוקמנין שבלב ומ"ד על הגנבים . א"ר לוי אבנט ל"ב אמה היה בו ועוקמו לפניו ולאחוריו למ"ד על העוקמנים שבלב . ומ"ד על הגנבים לפי שהיה חלול כנגד הגנבים שעושים מעשיהם בסתר . החשן מכפר על מטי דינין כמה דתימר (שם כח) ונתת אל חשן המשפט . אפוד לכפר על עובדי ע"ז שנא' (הושע ג) ואין אפוד ותרפים . מעיל . רבי סימון בשם ר' נתן אמר ב' דברים אין להן כפרה ונתנה להן תורה כפרה ואלו הן לה"ר והורג נפש בשגגה לה"ר אין לו כפרה ונתנה לו תורה כפרה במה יתכפר לו בזגי המעיל הה"ד (שמות כח) פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון . והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו אמר יבוא קול ויכפר על הקול. ההורג נפש בשגגה אין לו כפרה ונתנה לו תורה כפרה במה יתכפר לו במיתת כהן גדול . הה"ד (במדבר לה) ואחרי מות הכהן הגדול . ציץ מ"ד על עזי פנים מ"ד על המגדפים . מ"ד על עזי פנים מבנות ציון כאן כתיב (שמות כח) והיה על מצח אהרן ולהלן כתיב (ירמיה ג) ומצח אשה זונה היה לך ומ"ד על מגדפין מגלית כאן כתיב והיה על מצחו תמיד ולהלן כתיב (ש"א יז) ותטבע האבן במצחו : (ז) ויפול על פניו ארצה יט למה על פניו . מתחלה אתה דורש כדי שלא יצטער אותו צדיק שש אמות וזרת . ד"א למה על פניו על שום דגון אלהיו שהיה נתון על לבו הכמה דאת אמר (ויקרא כו) ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם . ד"א למה על פניו הפה שאמר והירף וגידף ינתן בעפר הה"ד (איוב מ) טמנם בעפר יחד פניהם חבוש בטמון . ד"א למה על פניו על שום (דברים לג) ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך וגו' : (ח) ואת שמן המשחה . א"ר יהודה ב"ר אלעאי כ שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה נסים נעשו בו מתחלה ועד סוף מתחלה לא היה אלא י"ב לוג שנא' (שמות ל) שמן משחת קודש יהיה זה לי אם לשרות בו את העצים לא היה מספיק כמה האור שורף . כמה העצים בולעים . וכמה יורה בולעת . ממנו נמשח אהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים ממנו נמשחו מזבח הזהב וכל כליו . ממנו נמשח מזבח הנחושת וכל כליו ושולחן וכל כליו ומנורה וכל כליה וכיור וכנו . ממנו נמשחו כהנים גדולים ומלכים אפילו כהן גדול בן כה"ג טעון משיחה עד עשרה דורות ואין מושחים מלך בן מלך ומפני מה משחו את שלמה מפני אדניהו ואת יואש מפני עתליה ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים וכולו קיים לע"ל הדא דכתיב שמן משחת קודש יהיה זה לי . אין מושחין מלכים אלא על גב מעיין שנא' (מ"א א) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדתם אותו אל גיחון . ואין מושחין מלכים אלא מן הקרן . כא שאול ויהוא נמשחו מן הפך שהיתה מלכותן מלכות עוברת דוד ושלמה נמשחו מן הקרן מפני שמלכותן מלכות עולמים : (ט) ואת פר החטאת ואת שני האילים . ר' הונא בשם ר' אבא ב"כ אמר עשה כמין גבעה איל מכאן ואיל מכאן ופר באמצע . ואת כל העדה הקהל פתח אהל מועד . א"ר אלעזר כל ישראל ס' רבוא ואת אומר אל פתח אהל מועד אלא כב זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה . דכוותה (בראשית א) יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד בנוהג שבעולם אדם מפנה כלי מלא לתוך כלי ריקן או שמא כלי מלא לתוך כלי מלא עולם כולו מים במים ואת אומר יקוו המים אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה . דכוותה (שמות ט) קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן . א"ר הונא כג לא דמי הדין דחפין להדין דקמיץ כד הדין דחפין תרין הדין דקמיץ ארבע חופניו תמנייא קומצין נמצא חפנו של משה מחזקת ח' קומצין אלא מלמד

שהקב"ה

יד יוסף יט אגדת שמואל פ' כ"א : כ כריתות דף ה'. הוריות דף י"א . ירוש' שקלים פ"ו . הוריות פ"ג . ות"כ במכילתא דמילואים סי' ע' : כא אגדת שמואל פ' י"ד : כב ב"ר פ"ה . וילקוט בראשית : כג שיר רבה פ"א : כד ע' ב"ר פ"ה :

מתנות כהונה

דייק מדכתיב ואת הבגדים ואת שמן המשחה ואת פר חטאת הושוו להדדי : **אבנט** ל"ב אמה הוי' בו . ה"ג בירושלמי פ' בא לו וזה רמז שהוי' מכפר על הלב ומשעוקמה לפניו ולאחריו למד שמכפר על העקמומיות שבלב : **לשון הרע** אין לו כפרה . לא קבעה לו התורה כפרה ובירושלמי ומדרש חזית (ד' ג') גורס לא היה לו כפרה : **מתחלה** אתה דורש . פי' מראש המקרא דכתיב גבהו ו' אמות וזרת הכי איתא בהדיא במדרש חזית : **שלא** יצטער כו'. לכרות את ראשו וגם בשובו ועי' לקמן במדרש חזית : **יהיה** זה לי . ז"ה בגימטריא י"ב : **העצים** . כל מיני העיקרים שנתבשלו בשמן . ובפ"ק דכריתות גר' העיקרים : **מפני** אדוניהו . שהכריזו עליו יחי אדוני המלך ולא יהי' מכר מעלת שלמה עליו אם לא במשיחת השמן : **פך** . כלי חרס שנשבר מהרה וכן עלתה ממלכתם וכל זה הוא בפ"ק דכריתות : **איל** מכאן כו'. נראה דדייק מייתורא דשני : **אל פתח** . משמע שכל אחד ואחד הי' עומד לפני הפתח : ה"ג **יקוו** המים כו'. עד שהחזיק מועט את המרובה : **הדין** דחפין . זה שלוקח בחפנו בשני ידיו קמיץ ביד אחת : **הדין** דחפין תרין הדין דקמיץ ארבע . מה שאדם נוטל בחפנו שהם שני ידיו משרוצה ליטלו ביד אחת פעם אחר פעם צריך ליטלו בארבע פעמים : **חפניו** . שתי חפנים הם שמונה קומצין וכן כתיב קחו מלא חפניכם פיח כבשן .

וכתיב

הג"ה בקו"ף כמ"ש הרמב"ן בפ' אמור בפ' בעצם היום הזה . ומ"ש הענין הקרן קיימת . ומשיחת הפך לסימן שפסק שהוא כלי חרס פחות ומעותד אל השבירה :

ענף יוסף

ני כדאיתא בפרק השפינס גבי עובדי דרבה בב"ח . וכן נ"ל גבי יכניה שניבא עליו ירמיה כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה . ואיתא במדרש שנשאל לב"ד של מעלה דקאמר הכוונה לנשמותיהן של צדיקים הנמצאים שם . או להצדיקים עצמם שנכנסים חיים לג"ע ולא למלאכי השרת ע"כ . וגם בזה לא מתורץ . דא"כ הו"ל לשאול ברבה בב"ח ג"כ לב"ד של מעלה היינו לנשמותיהם של צדיקים כנ"ל . ואפשר לתרץ שהקב"ה אינו שואל כ"א כשעושין תשובה : (ח) [מתחלה לא היה אלא י"ב לוג שנאמר שמן משחת קודש יהיה זה לי] . עי' בענף מה שכתבתי בשם היפ"ת . אבל נ"ל שבאמת מקרא זה לא ילפינן אלא בהשארותו לעתיד י"ב לוג וכמו שמסיים המדרש וכולו קיים לע"ל הה"ד שמן משחת קודש יהיה זה לי וכמו שכתבתי שם בענף . וכאן מביא קרא זה בטעות וצריך להיות במקומו שנא' ושמן זית הין . וכן מצאתי בת"כ במכילתא דמילואים סי' ע' ובירושלמי . וז"ל שמתחלה לא היה אלא י"ב לוג שנא' ושמן זית הין ע"כ ר"ל וההין י"ב לוגין . וזה הקרא מיירי בתחילת לקיחתו כדכתיב שם ואתה קח לך וגו' ושמן זית הין : [שאול ויהוא נמשחו כו'] . הנה שאול נמשח בשמן המשחה כדאיתא בבמד"ר פ"ח א"ל הקב"ה דוד אינו שאול שנמשח בשמן המשחה אבל יהוא נמשח בשמן אפרסמון כדאיתא בכריתות דף ה' . ולכאורה יש לשאול כיון ששאול נמשח בשמן המשחה מה לי אם נמשח בפך או בקרן . ויראה משום דסימנא מלתא היא דקרן סימן גדולה ורוממות ע"ד וירם קרן לעמו . וירם קרן משיחו . אצמית קרן לדוד . קרנו תרום בכבוד . או לשון זוהר ובהירות ע"ד כי קרן עור פניו . קרנים מידו לו . גם הוא לשון חוזק ועצמות כדמתרגם בעלם בכרן שהוא כמו בקרן בחטף קרן קיימת . ומשיחת הפך לסימן שפסק שהוא כלי חרס פחות ומעותד אל השבירה :

ויאמר

עץ יוסף

בגמרא יבא דבר שבגובה ויכפר על גובה : **על עוקמנין שבלב** כן הוא במדרש שעם היפ"ת . ופי' על הרהור הלב . ולפי שהם מעמיקים מה' לסתיר עצה קרי ליה עוקמנין . או הגירסא עוקמנין . לשון עקוש וערמה : **ועוקמו לפניו ולאחריו** ולכן מכפר על עקמנין שבלב : **ואין אפוד ותרפים** פרש"י בגמרא אין אפוד . נגלה עון תרפים הא יש אפוד אין תרפים : **ב' דברים אין להם כפרה** ר"ל בקרבנות : **במיתת כ"ג** לפי שה"ל לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה בישראל לכן ה"ל כהן גדול כמשותף בחטא זה ואינו מתכפר אלא במיתתו : (ז) **למה על פניו** פי' למה נפל על פניו . כי כפי הטבע ה"ל ליפול לאחור כי כן דרך המוכה הנופל מת או קרוב למיתה . וכ"ש זה שהיה טעון משא כבד משריון וכלים . ועוד נכלל בזה הקושיא למה על פניו שלפי מה שאמר שהמצא רמז על גדופו היה ראוי שיפול לאחריו שיראה טביעת האבן במצחו אשר העיז לגדף ויסמח צדיק כי חזה נקם . ולא שיפול על פניו ויתכסה מצחו : **בתחלה אתה דורש** כלומר טעם זה פשוט ובתחלה ידרש זה . ומ"מ המעמיק ימצא טעמים אחרים : **ו' אמות וזרת** היינו די"ב אמות וזרתים מינהו שהרי קומת גליות שש אמות וזרת נמצא שממקום ראשו שנפל לפניו עד המקום שהיה אילו נפל לאחוריו איכא שיעור ב' קומות דידיה . וי"ל דבאמת ה"ק שלא יצטער אותו צדיק מה שהיה צריך להתרחק לפי קומתו שהוא שש אמות וזרת שהוא כפלים במרחק אילו נפל לאחריו : **טמנם בעפר גו'** לעיל מיניה כתיב ראה כל גאה הכניעהו גו' ומדרש על גלית שנתגאה כלפי מעלה ונפל תחתיו (רד"ל) : **על במותימו תדרוך** במותימו הוא גובה שבגוף והיינו ערפם . וכשנפל על פניו ידרוך על ערפו . מ"ש ואויבי תתה לי עורף : (ח) **שמן המשחה שעשה משה במדבר** לא אמר זה להראות באיזה שמן הוא מדבר . שהרי לא היה ולא נעשה אלא זה . אלא הכוונה לתת טעם לנס שהיה נעשה בשמן המשחה תמיד . הוא מפני שעשאו משה קדוש ה' נמסך עליו השפע האלהי . ועוד שעשאו במדבר אשר היתה השכינה יותר גלויה בו מכל המקומות האחרים (קרבן אהרן) : **יהיה זה לי** וזה בגימטריא י"ב . וליכא למידק דלמא מה שנשאר אחר הבישול הוא דהוה י"ב . דהאי קרא בהשארותו לעתיד מיירי כדלקמן . ושמא מתחלה הוה טפי שבלעום העיקרים והאור . ויראה דגמרא גמיר לה ואסמכוה אקרא (יפ"ת וע' בענף) : **אם לשרות בו העיקרין** של הסמים שהיו שס"ת מנין . ובגמרא דכריתות רצה רבי יוסי לקרב הדבר אל הטבע ואמר שהיו שולקין העיקרין במים כדי שיבלעו המים וכשיליף השמן עליהן לא יבלעוהו . ועי"ש מה שהשיב לו ר' יהודה : **ממנו נמשח אהרן ובניו כו'** כדיליף בפ"ק דיומא מאומרו שבעת ימים ימלא את ידכם ואתקש משיחה לריבוי דכתיב למשחה בהם ולמלא בם את ידם (ק"א) : **ומלכים** אע"פ שלא נזכר בפרשה שמן המשחה משיחה רק באהרן ובניו . שמכיון דאשכחן דצדוק הכהן לקח משמן המשחה שהיה באהל מועד ומשחו לשלמה . מזה נראה שניתן ג"כ למשיחת מלכים . ואע"פ שיש לומר שהוראת שעה היתה . מ"מ קבלת חז"ל אין לנו לפקפק אחריה (יפ"ת) : **ואפילו כ"ג בן כ"ג** בגמ' יליף לה מדכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו . דמלת המשיח יתירה דהיה די שיאמר והכהן אשר תחתיו מבניו ולזה אמרו דהמשיח הוא תנאי לאומרו תחתיו . לומר שאם ימשח יהיה כ"ג תחתיו . ואם לא ימשח לא יהיה כ"ג תחתיו . ופירוש הכתוב והכהן המשיח . הוא אשר יהיה תחתיו מבניו (ק"א) : **עד עשרה דורות** זה לא נזכר בגמרא ולא בפוסקים . ונראה שאין לדבר קצבה אלא לעולם כ"ג טעון משיחה . ולכן יראה שזה שאמר כאן עד עשרה דורות הוא דרך גוזמא לומר שאפילו יקרה כן שהוא דבר רחוק שימצא כ"ג בן כ"ג י' דורות טעון משיחה . וה"ה עד סוף כל הדורות (יפ"ת) . ואולי הוא ע"ד הכתוב [דברים כ"ג ג'] לא יבוא ממזר גו' גם דור עשירי גו' . והכוונה לעולם . כדאיתא יבמות ע"ח ב' (רש"ש) : **ואין מושחין מב"מ** בגמרא יליף לה מדכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו ירושה היא ע"כ . וביאורו דאחר דסמך הוא למלא ובניו ר"ל שהוא נותן המלוכה לבניו וא"כ ירושה היא לבנים מהאבות ומשיחת האב הראשון די לכל הבנים (ק"א) : **מפני אדוניהו** שהכריזו עליו יחי אדוני המלך . וכשיש מחלוקת פסקה הירושה . שכן כתיב הוא ובניו בקרב ישראל . שירצה כאשר יהיה בקרב ישראל ובהסכמת כולם אז הוא מוריש את בניו ולא בעי משיחה . אבל אם יש מחלוקת לאו ירושה וממנו מתחיל וצריך משיחה (ק"א) : **ואת יהואחז** בגמרא פריך ומי הוה שמן המשחה והתניא משנגנז ארון נגנז עמו צנצנת וצלוחית שמן המשחה ומי גנזם יאשיהו . ומשני רב פפא באפרסמונא דכי (יפ"ת) : **גדול ממנו ב' שנים** דכתיב ביהואחז בן כ"ג שנה היה במלכו וג' חדשים מלך . וביהויקים כתיב בן כ"ה במלכו . נמצא יהויקים גדול מיהואחז ב' שנים כמו שמנינו בסדר עולם : **יהיה זה לי** דמלת זה יתירה דבי הוא מדבר . אלא הכוונה לומר זה פירוש בגימטריא זה יהיה קיים כולו לע"ל וכדאיתא לעיל פ"ב שכל מקום שנא' לי אינו זז לא בעוה"ז ולא לעוה"ב . והביא שם מקרא זה ג"כ ע"ש . והנה בת"כ הנ"ל ובכריתות דף ה' איתא שנא' שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם הרי דלמדו שכולו קיים לע"ל מדכתיב לדורותיכם . אבל מכאן ומלעיל פ"ב ומלקמן במד"ר פ' ט"ו דלא מייתו כלל מלת לדורותיכם משמע דס"ל דמלת לי להודא נמי משמע שהוא קיים לעולם : **על גבי מעין** בברייתא דמייתי בגמרא מפרש כדי שתמשוך מלכותו . כלו' דסימנא מלתא היא . וכי היכי דמשכי מיא תהיה מלכותו נמשכת : **והורדתם אותו אל גיחון** בגמרא פרש"י אלמא בעי משיחה על המעין . גיחון מעין קטן אצל ירושלים . ולא זהו גיחון היוצא מעדן . והרמ"ה כתב ח"ל והורדתם אותו אל גיחון והוא אחד מד' נהרות שיוצאים מעדן . והרי הוא כמעין שאינו פוסק . אלמא בעי משיחה על המעין : **שאול ויהוא נמשחו כו'** הנה עיקר השמן היה בצלוחית . ולצורך משיחת מלך היה הנביא לוקח מעט שמן מהצלוחית ומניח בקרן או בפך ומשח בזה את המלך . ועי' בענף : (ט) **עשה כמין גבעה** מפוס דק"ל כי היכי דקאמר פר החטאת ה"ל למימר ואת איל העולה ואיל המלואים כמ"ש בפר שהזכיר מעשיהו . ולהכי משני שאמר שני האילים לומר שהעמיד שניהם יחדיו עם הפר ועשאן כמין גבעה . ואילו כתיב ואת איל העולה ואיל המלואים הוה אמינא כל חד לעצמו העמידן . וטעם הגבעה מפני שהמעשה הזה מהמלואים לגדל ולרומם את אהרן ובניו ולכן שם כגבעה גבוה לפניהם שסימנא מילתא היא . וגם שישגיחו הרואים במעלתם ויזהרו בכבודם : **כמין גבעה כו'** שדרך הגבעה להיות משופעת מכאן ומכאן : **הדין דחפין כו'** ר"ל דמלא חפניכם אמר רחמנא למשה ולאהרן . הרי ד' חפנים . והחופן הוא פי שנים בקומץ . דהחופן הוא ממלא ידו . והקומץ אינו אלא חופה ג' אצבעותיו עד שמגיע לפס ידו . הרי שהארבע חופנים של משה ואהרן הם שמונה קומצין . ואח"כ נכנס דרך נס כל השמונה קומצין בחפנו של משה כדכתיב וזרקו משה השמימה וכל דבר הנזרק בכח אינו נזרק אלא ביד אחד . וזהו שא"ר הונא כאן לא דמי הדין דחפין להדין דקמיץ (פי' שאינו דומה זה שלוקח בחפנו לזה שלוקח בקומצו) הדין דחפין תרין הדין דקמיץ (פי' זה

בלוקח

שהקב"ה מספיק ואהרן היפן ומשה זרקן ואת אמר (שמות ט) וזרקו משה השמימה בבת אחת אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט למרובה. ודכוותה (שם כז) ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים אר"י בר חלפתא אורך החצר מאה באמה וכל ישראל עומדים בתוכה אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה (במדבר כ) ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע. א"ר חנן כה כמין כברה היתה וכל ישראל עומדים עליה אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. ודכוותה (יהושע ג) ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה. ר' הונא אמר זקפן בין שני בדי הארון רבי חמא בר חנינא אמר שמן בין שתי בדי הארון. ורבא אמר צימצמן בין שתי בדי הארון הה"ד (שם) ויאמר יהושע בזאת תדעו כי אל חי בקרבכם אמר להם מתוך שהחזיקו אתכם שני בדי הארון כו יודע אני ששכינתו ביניכם. אף כז בבהמ"ק כן דתנינן עומדים צפופי' ומשתחוים רווחים. ר' שמואל בר איביה בשם ר' אחי אמר ריוח ארבע אמות בין כל אחד ואחד אמה לכל צד שלא יהא אחד מהן שומע קול חבירו מתפלל. אף לע"ל כן שנא' (ירמיה ג) בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים. ר' יוחנן סלק למשאל בשלמיה דר' חנינא ואשכחיה דהוה עסיק בהדין פסוקא בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים א"ל ומחזקת כח היא אותן א"ל המקרא אומר (ישעיה נד) הרחיבי מקום אהלך. (שם) כי ימין ושמאל תפרוצי :

סדר שמיני

פרשה יא

(א) ויהי ביום השמיני. רב אהבה ב"כ פתח (משלי ט) חכמות (נשים) בנתה ביתה גו' טבחה טבחה גו' שלחה נערותיה גו' מי פתי גו' ר' ירמיה בר אלעאי פתר קרא א בברייתו של עולם. חכמות בנתה ביתה זה הקב"ה דכתיב ביה (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ. חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ימי בראשית שנא' (שמות כ) כי ששת ימים וגו' (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי. טבחה טבחת (שם א) ויאמר אלהים תוצא הארץ. מסכה יינה ויאמר אלהים יקוו המים. אף ערכה שולחנה ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע. שלחה נערותיה תקרא ב זה אדם וחוה. על גפי מרומי קרת שהסיטן הקב"ה וקרא אותן אלוהות הה"ד (בראשית ג) והייתם כאלהים. אחר כל השבח הזה מי פתי יסור הנה הן הניחו דעתו של הקב"ה והלכו אחר דעתו של נחש בשביל כך חסר לב אמרה לו (שם) כי עפר אתה ואל עפר תשוב: (ב) ר' יונה בשם ר' אבא בר ירמיה פתר קריא בגוג לע"ל. חכמות בנתה ביתה. זה בהמ"ק הה"ד (משלי כד) בחכמה יבנה בית. חצבה עמודית שבעה אלו ז' שנים של גוג דא"ר יונה בשם ר' אבא ב"כ כל אותן ז' שנים מסיקין ידותיהן של חרבות וירדותיהן של רמחים וירדותיהן של סכינין הה"ד (יחזקאל לט) ויצאו יושבי ערי ישראל ובערו והשיקו בנשק ומגן וצינה בקשת ובחיצים ובמקל יד וברמח ובערו בהם אש ז' שנים ג ואותן ז' שנים הן הן פרטגמיא של צדיקים לע"ל וסימנא דעביד פרטגמיא אכיל משתותא טבחה טבחה (יחזקאל לט) בשר גבורים תאכלו. ומסכת יינה (יחזקאל לט) ודם נשיאי הארץ תשתו. אף ערכה שולחנה (שם) ושבעתם על שולחני סוס ורכב. שלחה נערותיה תקרא. זה יחזקאל שנא' (שם) כה אמר ה' אלהים אמור לצפור כל כנף ולכל חית השדה: (ג) בר קפרא פתר קריא בתורה חכמות בנתה ביתה ד זו תורה הה"ד (משלי כ) כי ה' יתן חכמה (שם ח) ה' קנני ראשית דרכו. חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ספרי תורה ולא חמשה הן ב"ק עביד מרישיה דוידבר עד (במדבר י) ויהי בנסוע הארון חד. מן ויהי עד ובנחה חד. ועד סיפיה חד הרי ז'. טבחה טבחה אלו העונשים. מסכה יינה אלו קלין וחמורין וגזירות שוות. אף ערכה שולחנה אלו הערכין. שלחה נערותיה תקרא אלו ישראל. על גפי מרומי קרת. שהטיסן הקב"ה וקרא אותן אלהות שנא' (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם וגו' אחר כל השבח הזה

יד יוסף כה במד"ר פ' י"ט : כו אתם יודעים כנ"ל (רד"ל) : כז יומא דף כ"א : כח פסיקתא רבתי פ' כ"א. ב"ר פ"ס: פרשה יא א ירושלמי פ"ג דסנהדרין : ב סנהדרין דף ל"א : במד"ר פ' י"ג סי' ד'. ג ירוש' פ"ד דשביעית : ד ב"ר פ' ס"ד. שבת פרק כל כתבי :

ענף יוסף

פרשה יא (א) [ויאמר אלהים תוצא הארץ כו']. אין קושיא מהאי דנקט מילי שלא כסדרן בבריאה. דהכא נקט סדר תיקון סעודה. דבריאה מתקנים תבשילי הבשר שהיא עיקר הסעודה. והדר עניני המשקים. והדר ענין הפירות ומגדנות ודומיהם. ובסדר הבריאה קדם יקוו המים שהוצרך למציאות הצמחים והב"ח. ושוב תדשא הארץ שזה דבק עם טיבשה שעלתה בהקוות המים (יפ"ת) : [בשביל כך חסר לב א"ל כי עפר אתה ואל עפר תשוב]. עמ"ש בענף והכוונה שאדה"ר היה נברא תומר עד שטעו בו מלאכי השרת ורצו לומר לפניו קדוש כדאיתא בב"ר פ"ח סי' ט'. וע' מ"ש שם בענף. וכן אמרו בויק"ר פ' י"ט סימן ב' תפוח עקבו של אדה"ר היה מכהה גלגל חמה. וע"ש מ"ש בענף. אך כאשר חטא אדה"ר ע"י שבראת כחות הטומאה עליו נתעבר חומר האדם ואשתו וכל יוצאי ירכו עד גדר איכות אשר הם עתה. לכן הוצרך היות מות בעולם ליטהר וללבן בכור הארץ זוהמת נפש אשר היא עכירות האדם : (ב) [וסימנא דעביד פרטגמיא כו']. עי' מ"ש בענף. שוב ראיתי מ"ש ר' שמשון במסכת דמאי פ"ד לסעודת בחור שנשא בתולה קורין בלשון יון פרוטוגמו. ולפ"ז פירושו דעביד פרטגמיא

מתנות כהונה

וכתיב ויקח משה מלא חפניו וגו' הא למדת שחפניו של משה הי' מחזיק שיעור שני חפניהם דהיינו שמונה קומצין ועי' בב"ר פ"ה ובש"ר פי"א ובקהלת ג' י"ד : פני הסלע. משמע שכל אחד ואחד הי' עומד בפני הסלע ממש: ה"ג שהחזיק מועט את המרובה: ה"ג בילקוט יהושע : וסמכן בין כו'. וכאן שגרם שמן צריך להיות מל' שימה : קול חבירו. מתפלל. בשעה שהיו משתחוים : תוצא הארץ כו'. שהיא כמו בהמה שנשחטה ולא ניתקנה עדיין למאכל בני אדם : עשב מזריע זרע וגו' היא בערך שלחן ערוך לפני האוכל ובירושלמי פ' אחד דיני ממונות גרס שהם שבחה וגו' אלו ימים ונהרות וכל צרכי עולם : שהטיסן הקב"ה שהגביה אותם במה שקראם אלהות ודריש גפי מלשון כנפים על דרך השאלה : חסר לב אמרה. החכמה הנגזר אמרה לו יחסר לבך : פרטגמיא. הערוך הביאו ולא פירשו ומוכח בירושלמי דמסכת שבועות שפירושו קבול שכר שאמר שם מי שמת באותן שבעה ימים אין לו חלק לעוה"ב שכבר קבל שכרו והיינו טועם נער אחריו וכן המשל אומר מי שאכל פרטגמיא מין קבול שכר טוב אכל משתה שלו ובירושלמי פרק ד' דמסכת דמאי איתא בשבת של פרוטגמיא התירו משום איבה ופי' הר"ש לסעודת בחור שנשא בתולה קורין בלשון יון פרוטגמיא : ה"ג בילקוט ובערוך ובירושלמי פרק ד' דשביעית דאכל פרגמטיא אכל משתותא וגירסת הספר יש ליישבו ג"כ על דרך זה וק"ל : ה' קנני וגו'. וכתיב ראשית חכמה ובילקוט משלי הביא פסוק זה לבדו :

אל

עץ יוסף

שלוקת בחופן הוא מלא כפלים מזה שנוטל בקומץ) לארבע חופנין תמניא קומצין (פי' שארבע חופנים של משה ואהרן הם שמונה קומצין) : מספיק ע"י נס שיחזיק. וכתב הידי משה שהגירסא בגסותה היא והקב"ה מספק. פי' שמהפכו לשחין. וכן אי' בש"ר : וכל ישראל עומדים פי' שפי"ת שכולם היו בעזרה ביום הכפורים (וע' מ"ש בב"ר פ"ה סי' ו' בשם המזה"ק. ולכאורה כאן אי אפשר לפרש כן שהרי כבר אמר כאן ואת כל העדה הקהל כו' אלא זה אחד כו'. ואפשר שמקודם אמר שאין אפשר שכל ישראל יהיו עומדים לפני הפתח. ואח"כ אמר שבלא זה יש ג"כ גם שאין אפשר אפילו בעזרה יעמדו כולם) : פני הסלע משמעו שכל אחד ואחד היה עומד בפני הסלע ממש (מת"כ) : זקפן העמידם : שמן הוא מלשון שימה. ובב"ר פ"ה גרס נמדן. ופי' הושיבן כל אחד אצל בן גילו זקן אצל זקן ובחור אצל בחור. ולפ"ז בא ר' אחא להגדיל הנס שנמצא מקום מוכן לכל אחד במדרגתו ולא היו בערבוביא : צמצמן פי' שהיה המקום מחזיקם בצמצום לא פחות ולא יותר. וזה כדי שלא יהיו דחוקים וגם לא מרווחים כדי שיכירו ויתנו לב בנס שהיה המקום כמדתם ממש : בזאת תדעון כו' דבזאת משמע בנס העומד לפניהם. דכל זה מורה באצבע : אף בבהמ"ק כן משום דמשכן לא הוי אלא לפי שעה בז' ימי המלואים. לכן אמר אף בבהמ"ק היה כן פי' היה כן תמיד בשעת התפלה דהתם הוי קדושה שפי דקדושתו קדושת עולם : עומדים צפופים מלשון ויצף הברזל. שמרוב הקהל שהיו בעזרה היו מדוחקים איש באיש עד שהיו רגליהם נטולות מהארץ ועומדים באויר (רש"י). והרמב"ם והערוך פי' נצפים דחוקים : ד"א בין כל אחד כו' ובב"ר פ"ה אי' ד"א לכל אחד ואמה מכל צד. ופירושו משום דהשתחויה בפשוט ידים ורגלים היה צריך ד' אמות לקומת האדם. ואמה מכל צד שיהיו רחוקים זה מזה ולא ישמעו תפלתם ויטרדו זה את זה. או כדי שלא יתביישו שהוספת מהתודות על חטאיו :

שמתחלה לא היו המים ראוים לשתיה שהיה יסוד העפר מעורב בהם. ובהקוות המים נבדלו חלק העפר מהמים : אף ערכה כו' תדשא כו' עשב מזריע דבר הערוך ומוכן לשולחן והן מיני פירות הארץ וזרעים חיים : זה אדם וחוה ונקראו נערות שהיו כבחורים כשנבראו כמ"ש לעיל בב"ר כבן עשרים נבראו. ופי' שלחה נערותיה תקרא. החכמה הנזכר שלחה לנערותיה וקראתם וזימנתם לסעודה : שהסיטן הקב"ה שהגביה אותם במה שקראם אלהות. ודריש גפי מלשון כנפים ע"ד השאלה : והייתם כאלהים לא גרסינן לה שזה מדברי הנחש ועוד דוהייתם כאלהים קאמר אלמא דעדיין לא היו כאלהים. וגרסינן במקומו אני אמרתי אלהים אתם דדרשי לה במדרשות באדם הראשון קודם החטא : הן הניחו דעתו כו' ומי פתי יסור הנה הכי פירושו כי כפתי הזה שיסורו מהנה דהיינו שינוח דעתי מפני דעת הנחש : בשביל כך חסר כו' כלו' בשביל זה דהיינו שהיה חסר לב לכן אמרה לו החכמה הנזכר גזירת כי עפר אתה. ולא הזכיר הכתוב זה. כי באומרו אמרה לו יודעים שהיא הגזירה שנגזר עליו. וע' בענף : (ב) בחכמה יבנה בית והיינו בהמ"ק כדאיתא בש"ר פ' מ"ח : הן פרטגמיא פי' שיתעשרו בקבוץ השלל כסוחר המקבץ משות וסחורה : דעביד פרטגמיא אכיל משתותא. פי' שהזוכה ומרויח בפרגמטיא עושה משתה ונהגו מינהגו. וכן זה אם זכה לעשות פרגמטיא בשבע שנים אלו יזכה לעוה"ב. ואי לא לא. וכדאי' בירושלמי דשביעית סוף פ"ד המת בשבע שני גוג אין לו חלק לעוה"ב. סימנא דאכיל פרטגמיא אכיל משתותא. ופירושו שהמת בשבע שני גוג לפי שהם פרגמטיא של צדיקים סימן רע לו. שאילו היה צדיק היה נהנה בהם. ולכן הוא סימן שאין לו חלק לעוה"ב. ונתנו סימן לדבר מהאי דאמרי אינשי שכיל פרגמטיא כו' וכנ"ל. וע' עוד בענף : זה יחזקאל דריש נערותיה לשון שליח ומשרת כמו משרתו יהושע בן נון נער. ואמר נערותיה לשון רבים על יחזקאל והגלוים אליו מבני הנביאים ההולכים במלאכות ה' : אמור לציפור ופי' מי פתי יסור הנה וכו' לכו לחמו בלחמי. היינו החיה והעוף שאין בעלי דעת כאדם : (ג) זו תורה ר"ל חכמות זו תורה. בנתה ביתה זה העולם שע"י התורה נברא העולם. הה"ד כי ה' יתן חכמה זה לראיה שהחכמה שם נא' על התורה כדכתיב כי ה' יתן חכמה דמיירי בתורה הנתונה לישראל מפיו כדאי' בש"ר פ' מ"א. ולראיה שהעולם נבנה ע"י התורה הביא קרא ה' קנני ראשית דרכו וגו' דמהאי קרא ילפינן שהתורה קדמה לעולם ועל ידה ברא ה' העולם כדאי' בב"ר פ"א: אלו ז' ס"ת כלומר שע"י התורה שהיא ז' חלקים. נברא העולם על ידה ג"כ ז' חלקים שהרקיעי' ז' וכן הארצות ז' כדלקמן פ' כ"ט : אלו העונשים משום שתכלית הבריאה להשלים את ישראל ע"י התורה עד שיהיו כמלאכי ה'. אמר שהיו בה בתורה ג' ענינים שבעבורה התקבל אלים. והם השכר והעונש. והפלפול. ואהבת ה'. כי יש שעושה מפני השכר והעונש ויש מפני ההתחכמות בעצמו. ויש מאהבת ה'. ועל האחד אמר העונשים. ועל השני ק"ו וג"ש בזה עיקר הפלפול. וכנגד הג' ערכין כי מאהבת ה' יקדיש ערך נפשו לה'. והכוונה שנתן ה' לישראל דרך שיקבלו התורה בכל צד שאפשר להדריכם: אלו העונשים דאית בהו מיתה וכרת דדמי לטבחה: קלים וחמורים דהא דמיא למסיכת היין שמערבו זה בזה. וכן ע"י ה"ו וג"ש למד מזה לזה: אלו ישראל כמד"א כי נער ישראל וגו': שהטיסן שהפריחן :

חסר

סדר שמיני

פרשה יא (א) פתח חכמות בנתה וגו' (משלי ט) משום דק"ל מ"ש דקרא לאהרן ולבניו למעשה הקרבנות ביום השמיני ולא בשבעת הימים שעשאן משה. ובעי לתרוצי משום חצבה עמודיה שבעה כמו שאפרש. פתח בהאי קרא. ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה בריאה בכל פירושי דאשכחן כדרך המדרש : ה' בחכמה וע"ש חכמות מפני שבחכמתו כוללת חכמות רבות בהאדות פשוטה : אלו ז' ימי בראשית שאע"פ שבששה ימים נברא העולם. מ"מ היה חסר מנוחה עד שבא שבת בא מנוחה והיינו דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי (תוס' פ' אד"מ) והו ג"כ כוונת המדרש במה שהביא כי ששת ימים וגו' הכוונה וסיפיה דקרא וינח ביום השביעי. ומה שהביא המדרש ויברך אלהים את יום השביעי נראה שנתן עוד טעם שלשות שיום השבת מבורך ומקודש בכמה מילי כדלעיל בב"ר ה"ל יום השבת כבריאה אחריתי : תוצא הארץ נפש חיה בהמה. שהוא דבר העומד לשחיטה : מסכה יינה ויאמר אלהים יקוו המים. כלו' שלא נתקן ענין שתים הצריכים לשתיה דה"ל כמזוגת היין לסעודה.

הזה מי פתי יסור הנה. הן הניחו דעתו יש"ל הקב"ה ואמרו לעגל (שמות לב) אלה אלהיך ישראל בשביל כן חסר לב אמרה לו (תהלים פב) אכן כאדם תמותון: (ד) רבי אבא ב"כ פתר קריא באהל מועד. הכמות בנתה ביתה זה בצלאל. (שמות לה) ואמלא אותו רוח אלהים וגו'. חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ימי המילואים הה"ד (ויקרא ח) כי שבעת ימים ימלא את ידכם. טבחה טבחה. אלו הקרבנות. מסכה יינה אלו הנסכים. אף ערכה שולחנה. זה סדור לחם הפנים. שלחה נערותיה תקרא זה משה הה"ד ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו וגו': (ה) זש"ה (תהלים יח) עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתמם עם נבר תתברר ועם עקש תתפתל. ה ר' יהודה ורב נחמן ר' יהודה פתר קרא בא"א כיון שבא בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות בשעה שבא בתמימות הקב"ה בא עמו בתמימות ובשעה שבא בעקמנות הקב"ה בא עמו בעקמנות בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה בירר לו עסקיו. אימתי בא בחסידות בשעה שאמר (בראשית יח) אל נא תעבור מעל עבדך מה כתיב תמן (שם) ואברהם עודנו עומד לפני ה'. א"ר סימון י תיקון סופרים שכינה היתה ממתנת לו. אימתי בא בתמימות בשעה שאמר (בראשית יח) אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה מה כתיב ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה. אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר (שם טו) ואנכי הולך ערירי. מה כתיב תמן לא יירשך זה. אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר (שם) במה אדע כי אירשנה. ז מה כתיב תמן ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. ר' נחמיה פתר קרא במשה בשעה שבא בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות. בשעה שבא בתמימות. הקב"ה בא עמו בתמימו' בשעה שבא בעקמנות הקב"ה בא עמו בעקמנות. בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה בירר עסקיו. אימתי בא בחסידות בשעה שאמר (שמות לג) הראני נא את כבודך. מה כתיב תמן אני אעביר כל טובי וגו'. אימתי בא בתמימות בשעה שאמר (שם ג) מדוע לא יבער הסנה. א"ל מן דיקרי קאים בגויה. אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר (שם) ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם מה א"ל זה שמי לפי שעה אהיה אשר אהיה. אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר לו (שם) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה א"ל (שם ד) שלח נא ביד תשלח (שם ה) ומאז באתי אל פרעה. מה כתיב תמן (שם ו) עתה תראה: (ו) ר' יודן ח בשם ר' יוסי בר יהודה ור' ברכיה בשם ר' יהושע ב"ק כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהו"ג הה"ד (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו. ר' ברכיה בשם רבי סימון מייתי לה מן הדין קרא (ד"ה א כג) בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים לעמוד ולשרת בשם ה'. ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי. א"ר אלעזר בר יוסי ט פשוט הוא לן שבחלוק לבן שמש משה כל ז' ימי המילואים. ר' תנחום בשם ר' יודן תני כל ז' ימי המילואים י היה משה משמש בכהו"ג ולא שרתה שכינה על ידו הה"ד (ויקרא ט) וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם. א"ר שמואל בר נחמן כל ז' ימי הסנה היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים הה"ד (שמות ד) גם יא מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה ובשביעי א"ל שלח נא ביד תשלח א"ל הקב"ה משה אתה אומר שלח נא ביד תשלח חייך שאני צוררה לך בכנפיך. אימתי פרע לו ר' ברכיה א"ר לוי ור' חלבו ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לא"י בשביעי א"ל (דברים ג) כי לא תעבור את הירדן הזה. ר' חלבו אמר כל ז' ימי המילואים היה משמש בכהונה גדולה וכסבור שלו היא. בז' א"ל לא שלך היא אלא של אהרן אחיך היא. הה"ד ויהי ביום השמיני: (ז) ר' תנחומא ור' חייא אמרין ור' ברכיה בשם ר' אלעזר המודעי המדרש הזה עלה בידינו מן הגולה יב בכל מקום שנא' ויהי בימי אינו אלא צרה. א"ר שמואל בר נחמן וחמשה הן (בראשית יד) ויהי בימי אמרפל מה צרה היתה שם עשו מלחמה וגו'. משל לאוהבו של מלך שנכנס למדינה בשבילו היה המלך נזקק במדינה באו ברברים ונזדווגו לו כיון שבאו ונזדווגו לו אמרו הכל ווי שאין המלך נזקק למדינה כמו שהיה. כך אברהם אוהבו של

יד יוסף ה שוח"ט מזמור י"ח: ו ב"ר פ' נ"ט ופ"נ: ז ש"ר פ"ס ופ"ל. פסיקתא רבתי פ' מ"ז. תנחומא סדר קדושים סי' י"ג. תד"א ח"ב פ"ב. יונתן פסוק ידוע תדע: ח זבחים דף ק"ב. פסיקתא רבתי פ"ד. שמות רבה פ' ל"ה: ט ירוש' ריש יומא. בבלי תענית פ"ק: י ת"כ במכילתא דמילואים: יא ש"ר פ"ג. במד"ר פ' כ"א. שה"ש רבה פ"א. תנחומא סדר ויקרא. שוח"ט מזמור י"ח. סדר עולם רבה פ"ס. תנחומא סדר חיי שרה. וסדר ואתחנן. ילקוט שמואל ב' רמז קס"א: יב ב"ר פרשה מ"ב. רות רבה פ"א. אסתר רבה פ"א. תנחומא סדר שמיני. פסיקתא רבתי פ"ה. ילקוט אסתר. במד"ר פ"י. זוהר חדש דף ל"ג. זוהר סדר פנחס דף רל"א:

מתנות כהונה

אל נא תעבור אין נא אלא ל' בקשה דרך חסד ורחמים שימתין לו עד שיכניס האורחים: **תקנת סופרים**. נתבאר לעיל בב"ר פ' מ"ט וע"ש: **אולי יחסרון** וגו'. ולדיק של יסוד עולם יצטרף עם כל השעה ותשעה כי תמים דרכו ומתמם עם תמימים: **ואנכי הולך ערירי**. שאמר כך דרך תואנה: **לא יירשך זה**. סיפא דקרא כי אם אשר יצא ממעיך ויצא ממנו ישמעאל שהיו למורת רוח לו ולבניו עד היום הזה או ר"ל כיון שנולדו יצחק וישמעאל לא ידע עדיין מי הוא אשר יירשנו עד אשר הורשה לשלחו מעל פניו שנא' אל ירע בעיניך אל הנער וגו': **מן דיקרי כו'**. מפני שכבודי עומד בתוכו לפיכך לא יבער שנא' מיד ויקרא אליו י"י מתוך הסנה ובשוחר טוב מזמור י"ח גרס מן דברייה קאים בתוכו פירוש מפני שמי שברא אותו שוכן בתוכו: **עתה תראה**. ודרשו חז"ל עתה תראה וגו' ולא תראה מלחמות ל"א מלכים: **מייתי לה מן הדין קרא**. ענשו על שלח נא ומאז באתי שאהרן נעשה כהן ומשה נשאר על שבט לוי וכמו שפירש"י ז"ל בפרשת שמות על ויחר אף ה' וגו': **בניו יקראו** וגו' משמע אבל משה עצמו יקרא על שם הכהנים: **ולא שרתה** כו' עד יום השמיני. ככתוב כי היום י"י נראה אליכם וגו'. מכלל שעד עתה לא ראו כזאת: **גם מאז** כו' עיין בשמות רבה פרשה ג' ובמדרש חזית (א' י"ג): **וכסבור שלו היא**. כלומר שעל ידו תשרה השכינה: **אמרין** ליה לא גרסי' ליה ועיין בריש מגילת רות וריש מגילת אסתר ובפ' נשא

ענף יוסף

פרטגמית שהעושה סעודת אירוסין לאשונה יאכל משתותא פי' יאכל סעודת נשואין שימי החופה קראו חז"ל משתיתא כדאיתא בירושלמי דברכות רבי יונה ור' יוסי סלקין למשתיתיה דר' חנינא ופי' לחופתו. לפי שהזיווג הוא יסוד וקיום העולם לכן קראו משתיתא מלשון שממנה הושתת העולם. אבל מי שלא אכל סעודת אירוסין לא יאכל סעודת נשואין. וכן הזוכה לאותן ז' שנים יזכה ג"כ לטוה"ב. אבל מי שמת באותן ז' שנים כיון שלא זכה לטובת שבע שנים אלו בידוע שגם לטובת שלאחריהם לא יזכה ועי' בס'

עץ יוסף

חסר לב כו' פירושו ע"ד שפירשתי לעיל סי' א': (ד) **פתר קריא** באוהל מועד. משום דקשה למה לא נקרא אהרן לעבודה עד יום ח'. שבכל הז' היה משה מכהן בעבודה. וקאמר דאע"כ שזה היה כענין מנהגו של עולם שאין מזמינים את האורחים אלא אחר תיקון הבית והסעודה שיהיה הכל מתוקן לפניו. ולכן לא נקרא אהרן עד שהיה ענין הבית נגמר. וכן ענין הסעודה הנעשית שם. כי הקמת המשכן לא נשלם עד יום השמיני. שכל ז' ימי המלואים היה משה מעמידו ומקריב קרבנותיו עליו וחוזר ופורק כדאי' בת"כ. על זה אמר כאן הכמות בנתה ביתה זה בצלאל כו' פי' שה' בחכמה בנה הבית הזה ע"י בצלאל שנתן בו חכמה. והחכמה האלהית גזרה שתהיין עמידות הבית ז' פעמים קודם יום השמיני. והיינו חצבה עמודיה שבעה כלו' קצבה שהקמותיה יהיה ז'. ואף שאנו לא נדע ולא נשיג טעם לדבר הזה. שכמו שהבנין היה על ידי חכמתו יתברך הנעלמת. כן הדבר הזה. וענין הקרבנות ר"ל ידיעת הקרבתם לאהרן לא נגמרה עד עבור ז' ימי המלואים כי בהם למד מעשה הקרבנות והנסכים וסדור לחם הפנים ממעשה מרע"ה. ואחר שנשלמה הידיעה הזו כשולחן ערוך לפני אהרן אז נקרא לכהונת העבודה כקריאת האורח אחר תיקון הסעודה. וז"ש מי פתי יסור הנה וכו' כלו' טעם קדימת כל זה הוא לפי שמי פתי יסור הנה לעבודת ה'. והסר לב פירש ומי החסר לב שיתקרב את עצמו לעבודת ה' קודם שימלא את ידיו בידיעת מעשה העבודה. אבל עתה שמלא יד אהרן ובניו אמר להם לכו לחמו בלחמי וכו': (ה) **זשה"כ עם חסיד כו'**. משום דבעי לאתויי הכא הא דא"ר שמואל ב"נ כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה כו' הה"ד ויהי ביום השמיני. להכי מייתי האי קרא עם חסיד וגו' שר' נחמיה פתרו במשה וס"ל ג"כ שמאמר שלח נא ביד תשלח חשבינן לה חטא במשה עד שענשו ה' עליו כדאכתוב לקמן: **בא"א כיון שבא** בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות. בשעה שבא בתמימות הקב"ה בא עמו בתמימות. בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה בירר לו עסקיו. ובשעה שבא בעקמנות הקב"ה בא עמו בעקמנות. אימתי בא בחסידות כו'. אימתי בא בתמימות כו'. אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר ואנכי הולך ערירי מה כתיב תמן לא יירשך זה. אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר במה אדע כי אירשנה כו'. כצ"ל לפי דעתי. וע' בשוח"ט מזמור י"ח וכן אי' בפייט מוסף דר"ה ועל נאמו במה אדע נידון בקו ידוע תדע. וכן אי' בסוף סדר שמות ואם בשביל שאמר אברהם אבינו במה אדע כי אירשנה ואמרת לו ידוע תדע כי גר יהיה זרעך א"כ הרי עשו וישמעאל מבניו כו': **אל נא תעבור** דאע"ג דעוסק במצוה פטור מן המצוה. עשה לפנים משורת הדין להקבל פני האורחים אע"פ שהיה מקבל פני שכינה. ועוד דבלאו הכי היה פטור מהכנסת אורחים שהיה בצער מילתו דיום שלישי היה ומצטער פטור נ"כ. ולכן עשה לו י"י ג"כ לפנים משורת הדין להמתין לו כדר' סימון: **תקון סופרים** ר"ל שבאמת השכינה היתה ממתנת לאברהם שהרי כתיב וירא ה' אל אברהם הרי שהשכינה באת אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה וגו' והו"ל למימר וה' עודנו עומד וגו'. אלא שהכתוב תקן הדבר מפני הכבוד כסופר זה שמתקן דבר מה: **במשה בשעה** שבא בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות בשעה שבא בתמימות הקב"ה בא עמו בתמימות. בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה בירר את עסקיו. בשעה שבא בעקמוניות הקב"ה בא עמו בעקמוניות. אימתי בא בחסידות כו' אימתי בא בתמימות כו'. אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. מה אמר לו זה שמי לפי שעה אהיה אשר אהיה. אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר לו ועתה לך כו'. כצ"ל לפי דעתי. וכדאי' בש"ר פ"ג אלהי אבותיכם שלחני אליכם אותה שעה נתברר משה על עסקיו כו'. וברבה סוף ס' שמות אי' עתה תראה וגו' במלחמת פרעה אתה תראה ואין אתה תראה מלחמת ל"א. וע' בשוח"ט מזמור י"ח: **בשעה שאמר** הראני כו'. נראה דהיינו חסידותיה שרצה ללמוד מטוב מדותיו להתחסד. וי"י נהג עמו בחסידות להראות לו נפלאות מכבודו ואמר לו אני אעביר כל טובי על פניך. והיינו מה שעבר על פניו ויקרא י"י י"י אל רחום וחנון. ומשם למד חסידות עפי ע"ד שאמרו והלכת בדרכיו מה הוא חנון אף אתה חנון כו': **מדוע לא יבער הסנה כו'**. והשיבו ה' מפני ששכינת כבודו שם אז בא משה בתמימות. והיינו במה שהסתיר פניו מהביט. וענין התמימות לפי זה הוא תמימת הדעת. היינו שלא העמיק לחקור על מראה השכינה ההיא איך היא. אלא ירא והסתיר פניו. ומה שה' בא עמו בתמימות היינו מה שנתן שכרו. שבשכר ויסתר פניו זכה לדבור פנים בפנים כדלעיל ש"ר פ"ב. וזה דרך תמימות שלא דקדק ה' עמו אם ראוי למעלות אלו אלא הגנו במדרגות גבוהות כהנה: (ו) **ר' יודן כו'**. איידי דבעי לאתויי הכא דרבי חלבו דאמר כל ז' ימי המלואים כו' עד הה"ד ויהי ביום השמיני. והוא ס"ל שלא שימש משה בכהונה אלא ז' ימי המלואים. מייתי נמי הכא דר' יודן ור' ברכיה דפליגי עליה וס"ל ששמש כל מ' שנה: **משה ואהרן בכהניו** משמע ליה בכהניו קאי נמי אמשה וכינוי דכהניו קאי אקב"ה. וכמו שלא פסקה הכהונה מאהרן כל ימיו כך לא פסקה ממשה כל ימיו. אלא מזרעו [רש"א]: **יקראו על שבט הלוי**. משמע אבל משה בעצמו כהן היה [מת"כ]: **פשוט הוא לן כו'** משום דאיכא מ"ד דמספקא להו הך מילתא וכדאמר בפ"א דתעניות ובפ"ב דע"ז. להכי קאמר ר"א שפשוט אצלינו שבחלוק לבן שמש כו'. וכתב הרשב"א בתשובה סי' מ"ב חלוק לבן גמרא: **ולא שרתה שכינה** וכיון שלבש אהרן בגדי כהונה גדולה ושמש שרתה שכינה על ידו כדכתיב כי היום ה' נראה אליכם. וכתיב וירא כבוד ה' אל כל העם וגו' וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם: **הרי ששה** ע' מ"ש בש"ר פ"ג סי' כ': **כל ז' ימי אדר** שבז' באדר מת משה כדיליף בפ"ק דקדושין מקראי: **וכסבור שלו הוא** כלו' שעל ידו שרתה השכינה [מת"כ] מתרץ בזה דאי כפשוטו שסבור שהכהונה שלו הלא יקשה הא כבר נאמר לו ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך וגו' ובז' ימי המלואים הלבישם אהרן ומשחו וקדשו. ועוד יקשה הרי משעה שאמר לו הלא אהרן אחיך הלוי הודיעו שנטל ממנו הכהונה: **ויהי ביום השמיני** ר"ל דקשה כיון דאין שייכות לענין השמיני עם הז'. שהז' היו ימי המלואים. ומעשה השמיני לחנוך אהרן לעבודה ולהשרות שכינה לישראל. לא הוה ליה לטפלו אל הז' לומר ויהי ביום השמיני וכו' שמאחר שיום זה נטל עשר עטרות דחשיב מכל הז'. אלא ויהי באחד לחדש מבעי ליה או ויהי ממחרת. אע"כ שייכות אל מספר הז'. שבז' חשב משה שהוא יהיה כהן ובשמיני נדחה. דומה למעשהו בשלח נא ביד תשלח: (ז) **עלה בידינו מן הגולה** פי' קבלנו מחכמי גלות בבל [ז"ר]: **וחמשה הן כו'** הנה כל סימן זה פירשתי כבר בב"ר פ' מ"ב סי' ד'. והכא לא באתי אלא לפרש בקיצור: **ברברים** תוגרמה תרגום ירושלמי ברבר. מעם לועז ת"י מעם ברברא [ז"ר]: **שאין המלך נזקק** למדינה כמו שהיה למוד אם יהרגו את אוהבו. כצ"ל [א"א]: **ונברכו בך** ודרשו חז"ל אפילו ספינות שבים

של הקב"ה היה וכתיב בו (שם כ) ונברכו בך ובשבילו היה הקב"ה נזקק לכל העולם כולו באו כשדיים ונזדווגו לו אמרו ווי שאין הקב"ה נזקק בעולמו כמות שהיה הה"ד (שם יד) וישובו ויבואו אל עין משפט היא קדש א"ר חייא לא ביקשו להזדווג אלא לתוך גלגל עינו של עולם עין שעשתה מדת הדין בעולם בקשו יג לסותמה. היא קדש. א"ר אחא הוא כתיב הוא שקידש שמו של הקב"ה וירד לכבשן האש כיון שבאו המלכים ונזדווגו לו התחילו צווחין ווי ווי ויהי בימי אמרפל מלך. (ישעיה ז) ויהי בימי אחז בן יותם מה צרה היתה ארם מקדם ופלשתים מאחור וגו'. משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה הפדגוג שונא אותו אמר אם אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחייב ראשי למלך אלא הריני מושך את יונקתו ממנו והוא מת מאליו כך אמר אחז אם אין גדיים אין תיישים אם אין תיישים אין צאן אם אין צאן אין רועה. אם אין רועה אין עולם. כך אמר אחז אם אין קטנים אין תלמידים אם אין תלמידים אין חכמים אם אין חכמים אין תורה אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אם אין בכ"נ ובמ"ד אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם. מה עשה עמד ונעל בכ"נ ובמ"ד הה"ד (שם ח) צור תעודה חתום תורה בלמודי. ר' הונא בשם ר' אלעזר אומר יד למה נקרא שמו אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות. ר' יעקב בשם ר' אחא אמר שמעת לה מן הדא (ישעיה ח) וחכיתי לה' המסתיר פניו וגו' אין לך שעה קשה כאותה שעה שנא' בה (דברים לא) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא מאותה שעה וקויתי טו לו. כי לא תשכח מפי זרעו. ומה הועיל לו הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' וכי ילדיו היו והלא תלמידיו היו אלא מכאן לתלמידו של אדם שנקרא בנו כיון שראו הכל שאחז בכ"נ ומ"ד התחילו הכל צווחין ווי ווי ויהי בימי אחז. (ירמיה א) ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו. מה צרה היתה שם (שם ד) ראיתי את הארץ והנה תוהו ובוהו. משל לכתבין של מלך שנכנסו למדינה וכל מדינה ומדינה שהיו כתבין מגיעין היו בני המדינה עומדין על רגליהן ופורעין את ראשיהן וקוראין אותם באימה ביראה ברתת בזיע כיון שנכנסו למדינתו של מלך עמדו וקרעו אותן ושרפו אותן ואמרו אוי לנו כשירגיש המלך בכך הה"ד (שם לו) ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה וגו' וכיון שהגיע לפסוק החמישי (איכה א) היו צריה לראש. (ירמיה לו) קרעה בתער הסופר והשלך על האש אשר על האח כיון שראו כן התחילו צווחין ווי ווי ויהי בימי יהויקים (אסתר א) ויהי בימי אחשורוש. מה צרה היתה שם שנגזר להשמיד להרוג ולאבד משל למלך שהיה לו כרם ונזדווגו לו ג' שונאים התחיל א' מקטף בעוללות ואחד התחיל לזנב באשכלות ואחד מעקר בגפנים. פרעה התחיל מקטף בעוללות הה"ד (שמות א) כל הבן הילוד. נבוכדנצר התחיל מזנב באשכלות הה"ד (מ"ב כד) החרש והמסגר אלף. ר' ברכיה בשם ר' יהודה ורבנן. ר' ברכיה בשם ר"י אמר טז חרש אלף ומסגר אלף. ורבנן אמרין זה וזה אלף. ר' יהודה ב"ר סימון אמר יז אלו ת"ח. ר' שמואל בר יצחק אמר אלו הבוליותי' ורבנן אמרי אלו היועצים. המן הרשע התחיל לעקר בגפנים ביקש לקעקע ביצתן של ישראל בעא למזבן בכל בעיתה הה"ד (אסתר ג) להשמיד להרוג ולאבד. וכיון שראו הכל אחשורוש מוכר והמן לוקח התחילו הכל צווחין ווי ווי ויהי בימי אחשורוש. (רות א) ויהי בימי שפוט השופטים מה צרה היתה שם ויהי רעב בארץ משל למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך ושלח המלך גבאי טמיון לגבות. מה עשו בני המדינה עמדו ותלו אותו וגבו אותו אמרו ווי כשירגיש המלך בדברים הללו מה ששלוחו של מלך מבקש לעשות לנו עשינו לו כך כשהיה אחד מישראל עושה דבר שלא כהוגן היו מוליכין אותו אצל הדיין מה שהדיין צריך לעשות לנשפט היה הנשפט עושה לדיין אמר להן הקב"ה אתם מבזין את שופטיכם הנני מביא עליכם דבר שאי אתם יכולין לעמוד בו ואיזה זה רעב (שם) ויהי רעב בארץ. שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אמר יח כל מקום שנאמר ויהי משמש צרה ושמחה אם צרה אין צרה כיוצא בה. אם שמחה אין שמחה כיוצא בה. אתא ר' ישמעאל עבדה פלגא כל מקום שנא' ויהי אין שמחה והיה אין צרה אתיבון (בראשית א) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. אמר להן אף היא אינה שמחה לפי שלא זכה העולם להשתמש באותו האור דא"ר יהודה בר סימון יט אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו כיון שראה הקב"ה מעשה דור אנוש ומעשה דור המבול שהן מקולקלין עמד וגנזו מהן הה"ד (איוב לח) וימנע מרשעים אורם. והיכן גנזו בגן עדן שנא' (תהלים צז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. אתיבון ויהי ערב וגו'. אמר להן אף היא אינה שמחה שכל מה שנברא ביום ראשון עתיד לבלות הה"ד (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו וארץ וגו'. איתיבון ויהי ערב ויהי בקר יום שני שלישי רביעי חמישי ששי. אמר להן אף היא אינה שמחה שכל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיה. החיטין צריכין לטחון החרדל צריך למתקה ותורמוסין צריכין להמתיק. אתיבון (בראשית לט) ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח אמר להן אף היא אינה שמחה שמתוך כך נזדמנה לו אותה רשעה. איתיבון ויהי ביום השמיני אמר להן אף היא אינה שמחה שבאותו היום מתו נדב ואביהו. איתיבון (במדבר ז) ויהי ביום כלות משה אמר להן אף היא אינה שמחה שבו ביום שנבנה בנינו של בית כ נגנז. איתיבון כא ויהי ה' את יהושע אמר להן אף היא אינה שמחה שנהרג יאיר ששקול כרובה של סנהדרין שנא' (שם ז) ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש שלשים וששה אכ"כ אלא כשלשים וששה איש א"ר יודן זה יאיר בן מנשה ששקול כרובה של סנהדרין. איתיבון (ש"א יח) ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו. אמר להן אף היא אינה שמחה שכתוב בו (שם) ויהי שאול עוין את דוד. איתיבון (ש"ב ז) ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו אמר להן אף היא אינה שמחה שבאותו היום בא נתן הנביא ואמר לו (מ"א ח) רק אתה לא תבנה הבית. אמרין ליה אמרינן דילן אמור דילך אמר להם. (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס (ישעיה ז) והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר וגו' (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים וגו' (תהלים א) והיה כעץ שתול על פלגי מים (מיכה ה) והיה שארית יעקב בגוים. מתיבין ליה והא כתיב (ירמיה לח) והיה כאשר נלכדה ירושלים אמר להן אף היא אינה צרה שבו ביום נטלו ישראל איפופסין על עונותיהן דא"ר ישמעאל בר רב נחמן איפופסין שלימה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב בהמ"ק הה"ד (איכה ד) תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך:

(ח) ולזקני ישראל. א"ר עקיבא כא נמשלו ישראל לעוף מה העוף הזה אינו פורח בלא כנפים כך ישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מזקניהם. אר"י בר

יד יוסף יג לשמותם כ"ס כשאר מקומות בלויינתים לעיל: יד מד"א ח"ב פ"ע סוח"ע מז' כ': טו לו שאמר כי כל"ל (רד"ל): טז ירוש' נדרים פ"ד: יז ספרי ח"ב פיסקא ש"כ. ס"ע רבה פ' כ"ס: פנחומא סדלמ"ו: יח במד"ר פ' י"ד. פסיקתא רבתי פ"ה ופ"ז: יט ב"ר פ' י"א. ופ' י"ב. חגיגה דף י"ב. זוהר בראשית דף מ"ה. זוהר סדר אמור. זוהר חדש ד' כ'. ילקוט איוב רמז תתקכ"ד. ש"ר פ' ל"ה. במד"ר פ' י"ג. זוהר ס' מקן ד' ר"ג. זוהר שמות ד' נ"ח. זוהר חדש ד' ק"ג: כ אדר"נ פ' מ': כא ש"ר פ"ה. תנחומא סדר שמיני:

מתנות כהונה

גמא (ד' פ"ב ודף קי"ז) פירשו כל המאמר הזה: **שמעת** לה מן הדא. השמענה מזה הכתוב שנעל כל בתי מדרשות: ה"ג ווי ווי ויהי בימי אחז: ה"ג וקרעה. ר' יודא בר סימון אומר אלו ת"ה לתו להפלוגי אתא אלא לפרש: **בכל** ביעתא ה"ג ג"כ ריש רות וכ"ל בכל רצונו ואוות נפשו. ובמגילת אסתר גרס בכל ביתא פי' בכל הבית יחד: **פלגא**. חילוק וכל מאמר זה פירשתי בפ' לך לך (פ' מ"ג

עץ יוסף

שבים נתברכו בשבילו: **גלגל עינו** של עולם. ויהיה פי' עי' משפט עין העולם העשה משפט: **עין שעשתה** מה"ד. בעמין סדום. שהפך בזכותם ואמר השופט כל הארץ וגו' וכן דרכו תמיד כדכתיב כי ידעתיו וגו': **לפדגוג** פי' אומן המגדל את בני המלך: **אם אין תישים** כ אין מי שיפרה וירבה הצאן. והצאן הגמלאות יכלו מעט מעט: **אין רועה** פי' אין רועה את ה'אן: **איי עולם** כלו' שלא יתנהג העולם כראוי כי לא ימצאו עדר הצאן הצריכות לעיקר ע,ך במדינה: **אין ב"כ וב"מ** ולא ימצא מקום מוכן שתחול השכינה על אחד מהם: **צור תעודה** כלו' שאחז צרר וקפר והסגיר התעודה זה בתי מדרשות שהם מקום בית ועד לתורה כ, ילאות חתום תורה בלמודי להשכיח התורה מישראל ולסלק השכינה מישראל [מה"ק]: **וחכיתי** ל, ז' **המסתיר כו'** והוא מישעיה בא טוב לנחם את כנסת ישראל שלא התקיים מחשבת רשע זר להשכיח את התורה מישראל כי אי אפשר להיות שום דבר מעכב למנוע התורה מישראל. ויגל זה אמר וחכיתי לי' המסתיר פניו מבית יעקב שאין לך שעה קשה לישראל שהקב"ה עמם כשם חטם כאותה שעה שכתיב בה ואנכי הסתר אסתיר פני מהם. כי בהיותם בהסתר פנים אי השגחתו הם מעותדים לכל מקרה ופגעים רעים. ואעפ"כ גם על אותה שעה ופרק נאמר זה בכתוב כי לא תשכח מפי זרעו. ומזה ראיה ברורה שלעולם אין התורה משתכחת מישראל אפילו בשעת זעם. ועז"א אמר ומאותה שעה קויתי לו כלו' מאותה שעה שהיא קשה מאד קויתי לו תמיד. שהרי אם בשעה היותר קשה הבטיח ה' כי לא תשכח התורה מפי זרעו כ"ש בשאר ימנים [יפ"ת ומה"ק]: **התחילו הכל צווחין** ווי והע"ג שאמר ישעיה שלא יועיל כוונתו. מ"מ עכ"פ מחשבתו של אותו רשע הועילה במקצת לפי שעה לבטל תורה הרבה מישראל בהיותו הואז בכ"נ וב"מ לכן צווחו ווי. כי קיום כל העולם אינו אלא ע"י התורה כדכתיב אם לא בריתי וגו' [מה"ק]: **וכיון שהגיעו לפסוק** כו' אגב אורחיה אשמועינן הכא מ"ט שרפה כקרוא ד' דלתות ולא קודם או אח"כ. וס"ל דהמגילה ששרף היתה מגילת קינות. ודלתות היינו פסוקים. ולכ, בפסוק החמישי התחיל לשרוף לפי שנאמר שם היו צריה לראש אז כעס שתסור המלכות ממנו. אבל בפסוקים הראשונים לא חשש. דקאמר בהו והגא מלכא כדאי' בגמרא. כלו' אע"פ שכתוב יסב בדד וגלתה יהודה לאו לגמרי קאמר אלא ברובה הלך נחמא קאמר קרא והוא עדיין יפו על המלאכים: **שראו כן התחילו** צווחין ווי. כי ע"י מעשה יהויקים התחם הגז"ד בר רבן בהמ"ק אשר היא גרם טוללת לכל ברואי עולם: **מקטף בעוללות** פי' להכרית העוללים והם פירות הקטנים שעדיין לא באו לידי גדולם: **מזנב באשכלות** פי' לחתוך פירות הגדולים עם הענפים: **החרש והמסגר אלף** שהגלה נבוכדנצר אותם. והם החכמים או הועלים. והיינו אשכולות שהם עיקר הכרם. והשב נ"נ שימותו כולם בטלטולם ויפתכח תורתם: **זה וזה אלף** פי' שניהם יחד הם אלף: **הבוליותים** פי' שרים שהכל נשמעים להם ופתחו ואין סוגר: **אלו ת"ח** ואיקרו חרש ומסגר כדאמר בפ' המגרש בשעה שפותחין כד"ת נעשו הכל כחרשין. ובשעה שסוגרין שוב אין פותחין: **לקעקע ביצתן** פי' לעקור שרשן ועיקרן: **בעא למזבן** בכל בעיתא. הוא פי' על לקעקע ביצתן. בעיתא הוא תרגום ביצה שאמר בסמוך לקעקע ביצתן. והרד"ל כתב וז"ל בעי למזכי בכל ביעתא כצ"ל והוא פי' לקעקע ביצתן. ועניינו ליטול כל בני ואפרוחי העוף והינו מניח כלום לקיום המין. ולשון למזכי הוא כזוכה מן ההפקר לאסוף בצים עזובות עכ"ל: **ליפס** מס: **גבאי טמיון** פי' גובה מס לאוצר המלך: **עבדא פלגא כו'** פי' פשרה וחלוקה. ואמר כל מקום שנא' ויהי ברוב מקומות הוא צרה. וכא למעט מקומות עכ"פ אין שמחה. אבל והיה הוא בהיפך ברוב מקומות הוא שמחה ובמיעוט עכ"פ אין צרה: **אדם** פי' הדה"ל: **וימנע** מרשעים אורם. והמ"ש הוא מ"ש הסיבה שבשביל הרשעים נמנע אף מצדיקים. אי נמי כפשוטו דמרשעים לבד מנע שכיון שהצדיקים לבסוף יזכו בה שלהם מתוקנת לא האי מניעה לגבייהו: **נמלחו** ענין השחתה וכליון. כמו [ירמיה ל"ח] ובלוי מלחים: **החרדל** שאינו נאכל מצד חריפותו צריכין להמתיקו: **ותורמוסין** הוא מין קטניות שאינו נאכל מפני מרירותו צריכין להמתיקו. שמתבשלת ז' פעמים ואח"כ היא מתוקה ע"י תיקון כדאי' במסכת ביצה פ' אין צדין: **אותה רשעה** פוטיפרע. שעל ידי היותו מוצלח. וכל יש לו לרעו. מסר בידו. חשבה פוטיפרע שתפיק רצונה שהוא ברשותו ואין דורש מעשיו. וע"י זה נתגלגל ששמו אותו בבור: **איפופסין** פי' גמול. ובזה נתכפרה עונותיהם כמו שנאמר תם עונך בת ציון. שאלולי חורבן הבית לא היה נשאר ח"ו מישראל שריד ופליט. וכדאמרינן מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך קינה לאסף מבעי ליה. אלא אמר מזמור על ששפך חמתו על העצים והאבנים. שאלולי כן לא היה נשאר ח"ו שריד ופליט מישראל [מה"ק] וגם צרת גלות לא חשיבה צרה כלל כיון דעל ידו יכופר עון. כמו שלא ינטער הלוה בפריעת חוב המלוה:

(ח) **נמשלו ישראל לעוף**. דכתיב יונתי בחגוי הסלע. וכתיב כנפי יונה נחפה בכסף: **חוץ מזקניהם**

בר חלפתא גדולה זקנה אם זקנים הם חביבין הם אם נערים הם נטפלה להן ילדות דתני רשב"י כב לא במקום אחד ולא בשני מקומות מצינו שחלק הקב"ה כבוד לזקנים אלא בכמה מקומות. בסנה (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל. במצרים (שם) ובאת אתה וזקני ישראל. בסיני (שם כד) עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני ישראל. במדבר (במדבר יא) אספה לי שבעים איש. באהל מועד ולזקני ישראל כג אף לע"ל הקב"ה חולק כבוד לזקנים. הה"ד (ישעיה כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה. וכתיב (שם) ונגד זקניו כבוד. ר' ישמעאל בר ביבי ור' שמעון ור' ראובן בשם ר' חנינא אמר עתיד הקב"ה למנות לו ישיבה של זקנים משלו הה"ד (שם) כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. נגד זקנים אב"כ אלא נגד זקניו כבוד. ר' אבין בשם ר' ישמעאל ב"ר יהושע אומר עתיד הקב"ה לישב כגורן וצדיקים יושבים לפניו כההיא (מ"א כב) ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על כסאו מלובשים בגדים בגורן וכי בגורן היו יושבים אלא כי הא דתנינן סנהדרין כחצי גורן עגולה כדי שיראו זה את זה אמר שלמה אנא חמיתיה מצומצם ביניהון הה"ד (משלי לא) נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ: (ט) רבי ברכיה ור' חלבו ועולא ביראה ור' אלעזר בשם ר' חנינה כד עתיד הקב"ה להיות ראש חולה לצדיקים לע"ל הה"ד (תהלים מח) שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב והן עולין עליו בעולמות ומראין עליו כאלו באצבע ואומרת (שם) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד וגו' בעולמות בזריזות. עלמות כאלין עולמתא כדכתיב (שם סח) בתוך עלמות תופפות. תרגם עקילס אתניסאה עולם שאין בו מות עלמות בשני עולמות ינהגנו בעה"ז וינהגנו בעוה"ב:

פרשה יב (א) יין ושכר אל תשת הה"ד (משלי כג) אל א תרא יין כי יתאדם מהו כי יתאדם כי יתאוה לדם נדה ולדם זבה (משלי כג) כי יתן בכוס עינו בכיס כתיב לשון נקי הוא כדכתיב (שם א) כיס אחד יהיה לכלנו. יתהלך במישרים. סוף שאשתו אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי ואינו פורש. א"ר אסי אם ת"ח הוא סוף שמטמא את הטהור ומטהר את הטמא. ד"א אל תרא יין כי יתאדם ודאי מסמיק ליה. ב כי יתן בכוס עינו. הוא נותן עינו בכוס וחנוני נותן עינו בכיס. יתהלך במישרים. סוף דהוא עביד ביתיה מישרה מה הדין קדרה דנחשא עביד קדרה דחספא עבד מזבין לה ושתי חמרא בטימיתיה. ר' יצחק בר רדיפא בשם רבי אמי אמר סוף שהוא מוכר את כלי ביתו ושותה בהן יין. א"ר אחא מעשה באחד שהיה מוכר כלי ביתו ושותה בהן יין אמרין בנייא לית הדין אבונן שביק לן כלום אשקוניה ושכרוניה ואפקוניה ויתבוניה בחד בית עולם עברין שפיין בתרע בית עולם. שמעון אנגריא במדינתא פרקין טעוניהון בגו בית עולם ואזלון למחמי קלא במדינתא איתער משנתיה
חמא

יד יוסף כב ספרי ח"א פיסקא נ"ב. ילקוט ישעיה רמז רנ"ד: כג שה"ש רבה פ"א סי' ל': כד תנחומא סדר שמיני. ושה"ש רבה פ"א סי' כ"ג. קהלת רבה פ"א סי' ל'. תענית ד' ל"א. ירוש' פ"ב דמגילה. שה"ש רבה פ"ז. ילקוט ישעיה רמז רנ"ד: **פרשה יב** א אסתר רבה ריש פ"ס. במד"ר פ"י. תנחומא סדר שמיני: ב מדרש משלי פ' כ"ג:

מתנות כהונה

מ"ב) ובמגילת אסתר: **גדולה** זקנה. ע"ד שאמרו חז"ל בפ"ק דקדושין זקן זה שקנה חכמה: **חביבין** הן. שהשיבה נאה לחכמים כקנקן ישן מלא יין: **נטפלה** להם ילדות. הילדות טפל והחכמה עיקר: **וכתיב** ונגד זקניו וגו'. סיפיה דקרא של וחפרה הוא: **כגורן**. הטעם מפרש לקמן בסמוך ועיין בש"ר פ' ה': **כההוא**. כלומר כההוא דכתיב: **כדי** שיראו זה את זה. ויכלו להמתיק סוד יחדיו כמש"ה והיו עיניך רואות את מוריך: **אנא** חמיתיה כו'. אני ראיתיו: **חולה**. מחול ובלשון חכמים הינגא והוא ילך ויחול בראש' וינהיגם: **והן עולין עליו** בעולמה. חפשתי בכ"מ שכתוב מדרש זה ולא מצאתי זה וצריך לפרש ויעלו אחריו בזריזות כד"א ויבאו האנשים על הנשים ועל כל פנים נ"ל בעולמות: **עלמתא**. נערות: **תרגום עקילס** אתניסאה פירושו אחריו עולם שאין בו מות וכן איתא בילקוט תהלים וכן פי' בערוך תנסיאה מות בלשון יון. ודריש עלמות אל מות החילוף אל"ף בעי"ן שניהם ממוצא אחד. וה"ג בירושלמי דמועד קטן אתנסייה עולם שאין בו מות. ובירושלמי דפ' הקורא את המגילה גרס אתא גייסא עולם שאין בו מות ונקוד אתא גסייא ואעפ"י שפירושו לא מצאתי מ"מ לא דבר רק היא כי הוא כתוב על קלף ישן נושן טוב ויפה ומזקנים אתבונן: **בשני** עולמות. קרי ביה עולמות: **יתאוה** לדם. פרשה זו יפה נדרשת פ' נשא (דף ע"ז): **יתאדם**. נוטריקון יתאוה לדם שמכח שכרותו היין יסיתו לדבר עבירה: **לשון** נקי. כלומר שיבא על הערוה והכי איתא לקמן פרשת נשא (דף ע"ט): **כיס** אחד יהיה לכלנו. כנוי בלשון נקי כלו' זונה אחת יהיה לכולהם: **שמטמא** את הטהור כו' דריש יתהלך במישרים שהכל נעשה לו כשר וישר כמישור. או יש לפרש מדכתיב יין ושכר וסמיך ליה ולהבדיל וגו' שמכאן למדו רז"ל ששכור אסור להורות: **מסמיק**. מאדים והכל יכירו בשכרותו: **הוא** נותן עיניו בכוס כו'. דריש המסורת דכתיב כיס והקרי כוס: **מישרא**. רק כמישור: **ה"ג** מה הדין כו'. פי' אומר מה שעושה קדרה זאת של נחשת יכול ג"כ לעשות קדרה של חרס ומוכר אותו של נחשת ושותה יין בשוויו: **בטימיתיה**. באוצרו כלו' בשוויו: **סוף** שהוא עושה כו'. וזהו במישרים ל' מישור: **אמרין** בנייא כו'. אמרו בניו אבינו זה לא יניח לנו כלום: **אשקוניה** כו'. בניו השקוהו והשכירוהו והוציאוהו ונתנוהו בחד בית עולם פי' בית עולם מער' מוכנת לקבור בו מתים כדי שכשיקוץ מיינו לא ידע מי הביאו הלום ויתחרט ולא ישוב לכסלה עוד: ומצאתי בקובץ ישן שהוציאו הקול בפני השכנים שהלך שמת באמת והוציאו וקברוהו וכוונת בניו היה שימות שם: **עברין** שפיין כו'. עברו מוכרי יין בשער דרך אותו בית עולם. מוכרי יין נקראים שופי יי כך פי' בערוך: **שמעון** אנגריא. שמעו קול הומיה בעיר כעין מלחמה אנגוריא בכל מקום פי' שיעבוד והכרח ועיין בערוך: **פרקון** כו'. פרקו משא היין מעל חמוריהם ונתנוהו באותו מערה שהיה אותו איש ישן שם: **מתער** כו'. הקיץ משנתו וראה נוד נתונה למעלה מראשותיו:
שרא

ענף יוסף

כס' מעריך: (ט) [עתיד הקב"ה להיות ראש חולה כו']. הנחיו בסדר תרומה כתב שכוונת האגדה זאת על מה שמתענגים מזיו השכינה בתענוג שאין לו סוף. שהמחול הוא עגול ואין לו ראש וסוף. ולכך המשיל תענוג הנפשות שאין לו סוף למחול שאין לו סוף. ומ"ש שיהיו מראים באצבע הכוונה שישיגו כל מה שאפשר להשיג. וזאת היא ראיה שכליית ולא חושית. כי כן יורה הפסוק שהביאו לראיה שיתו לבכם ולא אמר שיתו עיניכם ע"כ. ובספר כפתור ופרח כתב שיהיו מראין באצבע ממש טעמי תורה מה שלא השיגו עומקיה וטעמיה בזה העולם. ומתוך אותן ההשגות והסודות ישיגו מדות אלהיות וזהו מה שיאמרו כי זה אלהים אלהינו ר"ל דרכי אלהינו עולם ועד. ר"ל אותה השגה ישאר בהם לעולם ועד באין הפסק: [לחולה כתיב] וכן הוא בירושלמי ובתיקוני זוהר ובמדרש חזית ובקהלת רבה. אבל בכל הספרים שלנו כתוב וקרי לחילה ביו"ד והכי איתא באגדת תהלים [מנחת שי]. והרד"ל כתב וז"ל ואפשר גרסינן לחילה כתיב ביו"ד והכוונה שכתוב בלא מפיק ה"א כי היכי דנדרוש שה' זו אינה ה' נקבה אלא מעיקר המלה הוא שם מחול עכ"ל: [תרגם עקילס]. וכן הוא מוזכר בב"ר פ' נ"ג סי' ג'. וכתב שם היפ"ת וז"ל אינו אונקלס הגר. דאונקלס לא תרגם אלא התורה. וע"ש עוד:
פרשה

עץ יוסף

מזקניהם היינו ת"ח כדאמר בקידושין אין זקן אלא זה שקנה חכמה. כי בעצתם וזכותם ישראל עומדים כדלעיל בש"ר פ"ג. ולהכי אידמו לכנפים כי הם סוככים בכנפיהם על ישראל: **גדולה זקנה כו'** ר"ל דאע"ג דסתם זקנים הנאמרים בפסוק הם חכמים כדלעיל. מ"מ גדולה הזקנה ממש הילכך אם החכמים הם זקנים ממש הם חביבין ודאי. אבל אם נערים הם נטפלה להם ילדות כי אין דעתם שלמה מצד הילדות. ולכן אינם חביבין בהחלט. וע' בתנחומא ס' שמיני ומ"ש שם: **עלה אל ה' כו'** וזה בסיני היה שפרשה זו קודם מ"ת נאמרה כדפרש"י בחומש: **אף לע"ל כו'**. ר"ל לא מיבעי בעוה"ז אלא אף לע"ל שכל הארץ ימלא דעה את ה'. על כל זה יחלוק כבוד לזקנים בחכמה ובמנין. שגם אז יהיו החכמים מכובדים שכפי הכנת האנשים עכשיו יתחכמו אז ויתחלפו במדרגה זה מזה: **עתיד הקב"ה** לישב כגורן. פי' שיהיה יושב אצלם בעגולה כגורן כדרך המלכים כדמפרש ואזיל. והיינו נגד זקניו כבוד פי' כבוד ה' יהיה נגד זקניו בהיותם יושבים כחצי עגולה ורואים זה את זה: **וכי בגורן** היו יושבין. הא אין כבוד מלכים לישב בגורן. ובפ"ק דחולין גרסינן מאי גורן ממש. אטו שער שומרון גורן הוה: **כי הא דתנינן כו'** ר"ל שמקום מושבם נקרא גורן להיותו כחצי עגולה כגורן. וע' מ"ש בש"ר: **כדי שיראו זא"ז** פרש"י שיהיו רואים זה את זה להיות שומעין איש דבר חבירו ומתוכחים זה עם זה עד שיצא הוראה כהלכה. שאילו היו יושבים בשורה שלא בעגולה אין בני השורה רואה את בני סוף שורתו. ובעגולה שלימה לא היו יושבין כדי שיהיה מקום לבא ולצאת. והיפ"ת כתב מפני סופרי הדיינים: **אני חמיתי** מצומצם ביניהון. פי' אני ראיתיו כו' ור"ל שלמה ברוה"ק ראה שעתיד שהקב"ה יושב עם הזקנים כדלעיל. ואמר נודע בשערים בעלה על עתיד שאז יהיה נודע וניכר שמראים עליו כאילו באצבע. ולפ"ז אשת חיל רמז לכנסת ישראל. ובעלה רמז על הקב"ה ע"ד תקראי אישי: (ט) **ראש חולה** מלשון מחול הכרם. ומחול פי' עגולה. וירצה שיסדר הצדיקים סביבו כעגולה. והוא יתברך יהיה באמצע. ולהיות הש"ת באמצע אמר שיהיו מראין אותו באצבע. שהאמצע נראה לכל המסובבים. ומ"ש שהקב"ה יהיה ראש חולה הוא היותו באמצע כמו המרכז לעגולה [יפ"מ]: **שיתו לבכם לחילה** ואע"ג דפשטיה דהאי קרא מיירי בירושלים כדכתיב התם הר ציון ירכתי צפון וגו' סובו ציון. י"ל הרמוז בתיבת חילה מיירי בג"ע. דאפשר שהכתוב ידבר בענין זה וירמוז בענין אחר: **לחולה כתיב** לשון מחול הכרם דתנן בכלאים: **והן עולין** עליו בעולמה. נ"ל והן חלין לפניו בעלמות [יפ"ת] ופי' שהם ירקדו לפניו בחוזק ובזריזות [כמ"ש בש"ר ותלך העלמה שהלכה בזריזות. ופרש"י כעלמה בכל כחה]: **ואומר** פי' שכל אחד יאמר כי זה וגו': **בעלמות בזריזות** כנ"ל כמו שפירשתי לעיל: **עלמות** כאלין עולמתא. זהו פי' אחר ור"ל שהם חלות במחול כעלמות פי' נערות החולות במחולות. וזהו שסיים המדרש כמד"א בתוך עלמות תופפות: **תרגום עקילס** איתניסא עולם שאין בו מות. כתב הערוך לשון יון תנסיא מות. והאל"ף שבראש התיבה מהפך פירושה מן מות ללא מות וזהו עלמות אל מות [מעריך] ור"ל שאותיות אחה"ע מתחלפין והעי"ן מתחלף באל"ף. או מפרש עלמות שעולות על מות. ושני תיבות עולם שאין בו מות דקאמר המדרש אינו מדברי עקילס אלא דברי המדרש הוא שמפרש מילתא דעקילס דר"ל עולם שאין בו מות. עוד כתב המעריך וז"ל ודע כי עד היום יש בספרי הרופאים מרקחת ששמה אתוסיא לומר שמצלת מן המות: **עלמות בשני עולמות** וכדאמר בפ' אין מעמידין גבי עלמות אהבוך קרי בי' עולמות. וע' מ"ש בקהלת רבה פ"א סי' למ"ד:

פרשה יב (א) **הה"ד אל תרא** ס"ל דטעם סמיכת מגוה זו למעשה זה דנדב ואביהו מפני שמתו על כניסתם שתויי יין כדר"ש דלקמן. להכי מייתי הני קראי דיש סמך לענין זה במ"ש בסופן וכלפעוני יפריש דדריש ליה שהפרים היין בין אהרן ובניו למיתה כדבסמוך. ואגב אורחיה מפרש כל הני קראי דסמוכים אהדדי בגנות היין: **מה כי יתאדם** שאם כפי פשוטו שלא יביט אל מראהו היפה בנותנו בכוס עינו מאחר שאחריתו כנחש ישך. קשה שהו"ל להזכיר מתועלת היין מה שהוא זן ומשמח ומחכים ומרפא שמפני זה היה ראוי שיפותה בו האדם יותר מיופי מראהו. לכן פי' כי יתאוה לדם כו' דהשתא הוי כי יתאדם וכן כוליה קראי נתינת טעם אל ההמנע משתיית היין: **לדם נדה כו'** שע"י השכרות יהיה להוט אחר הזנות ולא יחוס לנדה וזבה: **כיס אחד יהיה לכולנו**. דהתם אי אפשר לפרש כיס ממש. דא"כ סותר למ"ש גורלך תפיל בתוכנו. דאי כיס אחד לכולם אין גורלו של אחד מהם מיוחד מחבירו. וע' בקה"ר פ"א מגלן עסוקין בריבה אחת וא"ל לא כן כתיב כיס כו': **סוף שאשתו** כו'. ר"ל אפילו היא אומרת לו בפירוש שפירסה נדה מ"מ אינו חושש: **סוף שאשתו כו'** ופי' יתהלך במשרים שיתהלך בדרכו ולא ימנענו דבר מכשול: **כשושנה אדומה** רומז למ"ש בשה"ש פ"ז וכן בסנהדרין ל"ז סוגה בשושנים שאומרת לו כשושנה אדומה ראיתי ופורש ומושלו בסייג של שושנים הגודל בעד המשל כערמת חטים וכי יתן עינו בכוס פורץ גדר השושנים ויתהלך במישרים [רד"ל]: **סוף שמטמא כו'** ופי' יתהלך במשרים שכל הדרכים ישרים בעיניו אע"פ שטועה בהוראתו. וז"ש בסיפא ולבך ידבר תהפוכות: **ודאי מסמיק ליה** פי' יתאדם ודאי פירושו שמסמיק ליה שמאדים פני שותהו ויהיה ניכר בפניו שהוא שכור ובוז יבוזו לו. ולפי פי' זה ג"כ הוא נתינת טעם אל ההמנע משתיית היין: **נותן עינו בכוס כו'** ולהכי כתיב בכיס וקריין בכוס. וטעם הדבר שע"י שהוא נותן עינו בכוס אינו חושש לחסרון הממון. והחנוני נותן עינו בכיס ומרבה להוציא ממונו ולא ירגיש עד שמכלה ממונו: **מישרא** ריק כמישור: **מה הדין קדרא כו'** פי' שאומר מה שעושה קדרה זאת של נחשת יכול ג"כ לעשות קדרה של חרס ומוכר אותו של נחשת ושותה יין בשוויו: **בטימיתו** באוצרו כלו' בשווין: **סוף שהוא מוכר כו'** פי' שע"י שאומר כדברים הנזכר על הקדירה. כן יאמר בכל כלי ביתו עד שלבסוף ימכור את כולן ונעשה ביתו מישור. וזהו במשרים לשון מישור: **אמרין בנייא** כו' אמרו בניו אבינו זה לא יניח לנו כלום: **אשקוניה כו'** בניו השקוהו והשכירוהו והוציאוהו ונתנוהו בחד בית עולם. פי' בית עולם מערה מוכנת לקבור בו מתים. כדי שכשיקוץ מיינו לא ידע מי הביאו הלום ויתחרט ולא ישוב לכסלה עוד. וכתב המת"כ שמצא בקובץ ישן שהוציאו הקול מפני השכנים שהלך שמת באמת והוציאוהו וקברוהו. וכוונת בניו היה שימות שם: **עברין שפיין** כו' עברו מוכרי יין השער דרך אותו בית עולם. מוכרי יין נקראים שופי יין [ערוך]: **שמעין אנגריא** שמעו קול הומיה בעיר כעין מלחמה. אנגריא בכל מקום פירושו שעבוד. והמעריך כתב שפי' שבדרך שמעו אומרים שבעיר היו תופסים חמורים לעבודת המלך: **פרקון** כו' פרקו משא היין מעל חמוריהם ונתנוהו באותו מערה שהיה אותו איש ישן שם: **מתער** כו'

חמא זיקא יהיבא לעיל מן רישיה שרא יתיה ויהב יתיה בפומיה בתר ג' יומין אמרין בנייא לית אנן אזלינן וחזינן מה ההוא אבונן עביד אזלון ואשכחוניה והא זיקא יהיב בפומיה אמרין אוף הכא לא שבק לך ברייך הואיל ויהב לך לית אנן ידעין מה נעבד לך. עבדון ביניהן תקנה כל חד וחד הוה משקא ליה חד יומא. (משלי כג) והיית כשוכב בלב ים וכשוכב בראש חבל. כהדא אילפא דמטרפה בפליגות דימא נחתא וסלקא נחתא וסלקא. וכשוכב בראש חבל. כהדין תרנגולא דיתיב בריש חבל אזיל ואתי אזיל ואתי כהדין קוורניטון דיתיב בריש תורנה אזיל ואתי. (שם) הכוני בל חליתי מחו ליה ולא מרגיש. (שם) הלמוני בל ידעתי טלמון ליה ולא ידע שתי שיכרא חמשה קיסטון אמרו ליה עשרה קיסטון אישתיה. ואם תאמר מתער הוא משנתיה ומנשי ליה ת"ל (שם) מתי אקיץ אוסיף אבקשנו עוד. למי אוי למי אבוי למי מדינים למי שיח. רב הונא אמר למי שאינו עמל בדברי תורה. למי מדינים למי דינין למי שיח למי פיטטין למי פצעים חנם למי פרעין דמגן. למאחרים על היין. עובדא הוה בחד בר נש דהוה אליף למשתי תרי עשר קסטין דחמר בכל יומא ויומא יומא חד אשתי חד עשר קסטין דמיך ולא אתא שינתא קם בחשוכא אזל לגבי קפילא א"ל זבון לי חד קיסטא א"ל לא פתחנא לך דהיא חשוכה וצרי לי נטוריא תלה עיניה וחזא נוקבא בתרעא א"ל הב לי מיניה בהדיה נוקבא את מפני מלגאו ואנא שתי מלבר עבד ליה כן אשתי ודמיך קדם תרעא עברין עליה נטוריא סבורניה דהוה גנב מחוניה ופדעוניה וקרו עליה למי פצעים חנם. למי פדעין דמגן. למי חכלילות עינים למי שמשמין דעיינין כל אלה למי. למאחרים על היין זה שנכנס לבי קפילא קדמאה ונפיק בתראה לבאים לחקור ממסך. [ג] מן דמשמע הן אית ליה חמרא טבא דריך בתריה מה כתיב בו בסוף (משלי כג) אחריתו כנחש ישך וגו'. מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין אדם לחוה דא"ר יהודה ב"ר אלעאי [ד] אותו העץ שאכל ממנו אדם הראשון ענבים היה (דברים לב) ענבימו ענבי רוש וגו'. הללו הביאו מרירות לעולם. ר"א וכצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין נח לבניו לעבדות הה"ד (בראשית ט) וישת מן היין וישכר ויתגל שמתוך כך אמר ארור כנען. ד"א וכצפעוני יפריש כך הפריש היין בין לוט לבנותיו לממזרות הה"ד (שם יט) ותשקין את אביהן יין שמתוך כך ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. ד"א וכצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין אהרן ובניו למיתה דתני ר' שמעון לא מתו בניו של אהרן אלא על שנכנסו שתויי יין לאהל מועד. רבי פנחס בשם ר' לוי אמר משל למלך שהיה לו בן בית נאמן מצאו עומד על פתח חניות והתיז את ראשו בשתיקה ומינה בן בית אחר תחתיו ואין אנו יודעים מפני מה הרג את הראשון אלא ממה שמצוה את השני ואמר לא תכנס בפתח חניות אנו יודעין שמתוך כך הרג הראשון כך (ויקרא ט) ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם ואין אנו יודעים מפני מה מתו אלא ממה שמצוה את אהרן ואמר לו (שם י) יין ושכר אל תשת אנו יודעין מתוך כך שלא מתו אלא מפני היין לכך חבבו הכתוב לאהרן וייחד אליו הדבור בפני עצמו שנאמר יין ושכר אל תשת: (ב) רבי יצחק פתח (ירמיה טו) נמצאו דבריך ואוכלם ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי כי נקרא שמך עלי ה' אלהי צבאות א"ר שמואל בר נחמן זה הדבור [ה] נאמר למשה בסיני ולא נודע לו עד שבא מעשה לידו אמר משה לאהרן אחי בסיני נאמר לי שאני עתיד לקדש את הבית הזה ובאדם גדול אני מקדשו והייתי סבור שמא בי או בך הבית הזה מתקדש ועכשיו ב' בניך גדולים ממני וממך כיון ששמע אהרן שבניו יראי שמים הן שתק וקבל שכר על שתיקתו. ומנין ששתק שנא' (ויקרא י) וידם אהרן ומנין שקבל שכר על שתיקתו שזכה ונתייחד אליו הדיבור שנא' וידבר ה' אל אהרן: (ג) הה"ד (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב [ו] תני חזקיה נעשו דברי תורה עטרה לראש מונייק לצואר. מוליגא ללב. קילורית לעינים. כוס עיקרין לבני מעים. עטרה לראש מנין שנאמר כי

יד יוסף ג במד"ר פ"י סי' ו: ד ווסר בראשית דף ל"ו. ב"ר פ' י"ט. במד"ר פ"י. ווסר סדר נשא דף קכ"ז: ה זבחים פ' י"ד. ת"כ סדר זו: ו שוח"ט מזמור י"ט. דב"ר פ"ח:

ענף יוסף

פרשה יב (ב) [שמא בי או בך תהיה הבית מתקדשת]. ואע"פ שמתו שניהם. י"ל שהקב"ה אמר לו ונקדש בכבודי. והיה סבור משה שפירושו שאתקדש ע"י מי שעושה כבודי. והיינו אדם יהיה צדיק וירא שמים. אבל באמת היה כוונת הקב"ה כמו שדרשו חז"ל אל תיקרי בכבודי אלא במכובדי

מתנות כהונה

שרא יתיה. התיר אותו הנוד ונתנהו בתוך פיו ושתה כך כשהוא שוכב: **לבתר ג' יומים כו'.** לאחר ג' ימים אמרו בניו וכי אין אנו הולכים ונראה מה אותו אבינו עושה: **אזלו כו'.** הלכו ומצאוהו שוכב והנוד נתונה בפיו: **אמרין כו'.** אמרו אף כאן אין הקב"ה מניח אותך האויל והוא נותן לך אין אנו יודעין מה לעשות נגד רצון הקב"ה: **ברייך.** בוראך: **עבדי כו'.** עשו תקנה שכל א' וא' יפקנו יום א' ועיין כעין מעשים אלו בפ' נשא פ"י: ה"ג כהדא אילפא דמטרפא בפילגות דימא כו'. וכן הוא במגלת אסתר (רפ"ה) ופי' כספינה זאת שהיא מטורפת בלב ים: **נחתא כו'.** יורדת ועולה: **בהדין תרנגולא כו'.** כתרנגול שיושב על החבל שהוא הולך ובא: **כהדין קוורניטין.** חוזר לפרש וכשוכב בראש חבל על הקוורניטין שיושב למעלה על תורן הספינה והולך ובא ומנענע: ה"ג אזיל ואתי אזיל ואתי: **מהו ליה.** מכין אותו: **טלמין.** ל' הכאה ודחייה ודחיפה: **קיסטון.** שם מדה: **א"ל החנוני: אישתית.** שתית: **ומנשי ליה.** עוזב ממנו מלשתות עוד: ה"ג ת"ל מתי אקיץ אוסיף וגו': **רב הונא אמר כו'.** כן היה דרכו. לומר למי אוי למי שאינו עמל בדברי תורה: **פיטטין.** דברים הרבה בלי צורך ודברי ריב וקטטה כדרך השיכורים ומגרה מדון בין אדם לחבירו וכן הוא במדרש תהלים בהדיא: **פטיט.** דברן: **למי פדעין.** פי' פצעים: **דהוה אליף.** שהיה רגיל לשתות שנים עשר מדות יין: **דמיך כו'.** השכיב עצמו לישן ולא בא השינה קם בחשך בלילה והלך אצל קפילא החנוני נקרא נ"כ קפילא: **וצרי לי כו'.** פי' צר לי ודואג אני מן השומרים בלילה בעיר. והערוך גרס נדה לי ופירושו ל' אורב ופחד מל' ואסר לא נדה: **תלא עינה כו'.** הגביה עיניו וראה נקב בתוך הדלת וא"ל תן לי יין דרך הנקב: **את מפני.** מערה ומפני המידה מן היין דרך הנקב מבפנים ואני אהא שותה מבחוץ עשה לו כן שתה וישן לפני הפתח עברו עליו שומרי העיר והיו סבורים שהוא גנב הכוהו ופצעוהו: **וקרון עליו כו'.** הבריות קרו עליו המקרא הזה: **דמגן.** של חנם תרגום של חנם מגן: **שמשמין.** אדומות כשמש וכן פי' הערוך ובילקוט גרס סמקין: **שנכנם לבי קפילא כו'.** שנכנס לחנוני בראשונה ויצא באחרונה ודייק מדכתיב למאחרים שאם לא בא בראשונה מאי רבותיה: **מן דמשמע כו'.** משמועה שכן יין טוב למכור הולך אחריו ודייק מל' לחקור שחוקר ודורש היכן היין טוב: **דריך.** הולך ודורך ובל' חכמים ולא אדרכיה פי' ולא השיגו: **ענבים.** היו גרסי'. ועיין עוד גודל גנות השכרות במדבר רבה פרשה י': **נראה** דה"ג שעמד על פתח חניות וכן בסמוך לא תכנוס בפתח חניות: **לבך הכבו כו'.** מפני ששני בניו מתו ע"ז: **שאני עתיד כו'.** שלשון הזה נאמר מפי הקב"ה: **מונייק.** פי' ענק: **מוליגא.** משקה מל' מלוגמא הנמצא בתלמוד: **קילרין** כוס עיקרין שמות רפואות הן נשתנו בשמותן לפי אכר המקבל הרפואה:

לימיה

עץ יוסף

כו'. הקיץ משנתו וראה נוד נתונה למעלה מראשותיו: **שרי יתיה** התיר אותו הנוד ונתנוהו בתוך פיו ושתה כך כשהוא שוכב: **לבתר ג' ימים** לאחר ג' ימים אמרו בניו וכי אין אנו הולכים ונראה מה אותו אבינו עושה: **אזלו כו'** הלכו ומצאוהו שוכב והנוד נתונה בפיו: **אמרין כו'** אמרו אף כאן אין הקב"ה מניח אותך האויל והוא נותן לך אין אנו יודעים מה לעשות נגד רצון הקב"ה: **ברייך** בוראך: **עבדי כו'** עשו ביניהם תקנה שכל אחד יפקנו יום אחד: **כהדא אילפא כו'** פי' כספינה זאת שהיא מטורפת בלב ים שיורדת ועולה בסערה כאומר יעלו שמים ירדו תהומות. וכן השכור תועה כיינו מפה ומפה כאומר נוע תנוע ארץ כשיכור: **נחתא וסלקא** פי' יורדת ועולה: **כהדין תרנגולא כו'** פי' כתרנגולת השוכבת בראש החבל כי החבל מתנועע עמה לכאן ולכאן: **כהדין קוורניטין** חוזר לפרש וכשוכב בראש הבל על הקברניטין שיושב למעלה על תורן הספינה והולך ובא ומתנענע. ומפרש הבל על הקברניטין שיושב כו' מענין רב החובל שהוא הקברניט: **מחו ליה** מכין אותו: **טלמין** לשון הכאה ודחייה ודחיפה [ערוך] אבל המעריך פי' דמזלזלין אותו והוא אינו יודע: **שתי שברא** חמשה כו'. הכאת מפרש הלמוני בל ידעתי היינו בממונו. דאי בגופו כבר נאמר הכוני בל חליתי. ופירושו הוא שתה ה' מדות [קוסטן שם מדה] א"ל החנוני שתית עשרה מדות. והרד"ל כתב דדרש הלמוני לשתי תיבות הל מוני הוללים אותו במנין הכוסות ובל יודע עכ"ל: **ומנשי ליה** עוזב ממנו מלשתות עוד: **רב הונא אמר כו'** כך היה דרכו של רב הונא לומר למי אוי כו' למי שאינו עמל בדברי תורה. אזה למאחרים על היין ועי"ז הם מבטלין מד"ת: **למי שאינו עמל בד"ת.** דרש למי שיח למי ששח דברים בטלים ואינו עוסק בד"ת והוא תשובה על למי אבוי ואח"כ חוזר לדרוש למי מדינים כפשטיה דקרא [רד"ל]: **למי דינין** דהיינו שנפסין שעל ידי היין נכשל בעבירות כדלעיל ונענש: **פוטיטין** דברים הרבה. ועניינו שהכל ידברו ויעליזו עליו. או פירושו שבשכרותו ידבר דברי סכלות: **פדאין** פצעים: **דמגן** של חנם: **דהוה אליף כו'** שהיה רגיל לשתות שנים עשר מדות יין: **דמיך כו'** השכיב עצמו לישן ולא בא עליו השינה. קם בחשך בלילה והלך אצל קפילא פי' החנוני המוכר יין: **וצרי לי כו'** ודואג אני מן השומרים בלילה בעיר. והערוך גרס ונדו לי ופי' לשון אורב. מלשון ואסר לא נדה: **תלה עיניה כו'** הגביה עיניו וראה נקב מתוך הדלת וא"ל תן לי יין דרך הנקב: **את מפני** מערה ומפני המידה מן היין דרך הנקב מבפנים. ואנא אהא שותה מבחוץ. עשה לו כן. שתה וישן לפני הפתח. עברו עליו שומרי העיר והיו סבורים שהוא גנב. הכוהו ופצעוהו: **וקראו עליו כו'** בריות קראו עליו המקרא הזה: **שמשמין** אדומות כשמש. ובילקוט גרס סמקין: **זה שנכנס כו'** אע"פ שהקדימה לא נזכרה בכתוב. אורחא דמלתא היא שהמאריך ביינו נכנס ראשון ויוצא אחרון ע"ד ישעיה ה' הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם: **שנכנס לבי קפילא כו'.** שנכנס להנוני בראשונה ויצא באחרונה: **מן דמשמע כו'** משמועת היכן יין טוב למכור הולך אחריו. ודייק מלשון לחקור שחוקר ודורש היכן היין הטוב: **דריך** פי' הולך ודורך. ובלשון חכמים ולא אדרכיה פי' ולא השיגו: **מפריש בין מיתה לחיים.** לשון מפריש הוא משום שהאדם חי מצד הנפש. ומת מצד הגוף. כשיוצא הנפש מהגוף הויא הפרשה בין מות לחיים: **בין אדם לחוה** שנאה ע"י שהסיתתו. א"נ שפירש ממנה ק"ל שנה כדאי' בפ"ב דעירובין [יפ"ת]. או יובן עם מה שכתב ברקאנטי פ' בראשית על פסוק ותרא האשה ראתה דם כי כשסחטה ענבים דאשכול הכופר אירע בה מדה כנגד מדה ומכאן תקון טומאת האשה בימי נדותה כי הפרידה היין המשומר בענביו. וזהו שהפריש היין. שסחה ועי"ז פירשה נדה. והפריש אדם ממנה [גבול בנימין]: **בין אדם לחוה** והמ"ל שהפריש בהן בין מיתה לחיים. אלא דניחא ליה למימר הפרשה מוחשת. וכתב הרד"ל בין אדם לחוה למיתה כ"ה בילקוט משלי ואתיא כמ"ד בב"ר חוה רמשונה הזרה לעפרה. ועיין בנשא רבה עכ"ל: **לבניו** זרע חם: **בין לוט לבנותיו** דמשמעה שנא אותם והבדילם לרעה. א"נ שהקב"ה הפריש בין לוט שנתכוון לעבירה לבנותיו שנתכוונו לש"ש כמ"ש חז"ל בנזיר כי ישרים דרכי ה' זה לוט ובנותיו כו' ולוט נתגלה קלונו. ובנותיו זכו לשכר כדלעיל בב"ר פ"נ: **בין אהרן ובניו למיתה.** וה"ה דהמ"ל שהפריש בבניו בין מיתה לחיים. אלא דניחא ליה למימר הפרשה מוחשת: **ואין אנו יודעים** מפני מה מתו. ואע"ג דכתיב בהקריבם אש זרה. אי אפשר שמפני זה לבד מתו: **וייחד אליו הדבור** שהשם דבר עמו ממש זה הדבר. ודייק זה מדלא כתיב הכא אל משה ואל אהרן כדאמר בשאר דוכתי. וע' ביפ"ת: **(ב) פתח נמצאו דבריך כו'** משום דבעי למימר שאהרן שתק וקיבל שכר על זה שנתייחד אליו הדבור ועי"ז שמח מעצבו. לכן מביא דוגמא לזה מירמיה שאמר שדבר ה' הוא לו לששון. אף שכל נבואותיו היו של פורענות: **זה הדבור** אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש נאמר לו בסיני באומר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי וכדאמר בפ' פרת חטאת אל תקרי בכבודי אלא במכובדיי כו': **ובאדם גדול** שבמותו נודע שהקב"ה נודע על יראיו שבשעה שה' עושה דין במקודש. מתירא ומתעלה ומתקלס: **גדולים ממני וממך** שלסבת שהם יותר גדולים דקדק הקב"ה על חטא קל מאוד שעדיין לא נצטוו עליה כדי לקדש הבית בהם: **שבניו יראי שמים** כלו' שלא היה מיתתן מיתה פשוטה כי אם ע"י שהיו יראי שמים ע"כ נתקדש המזבח על ידם: **שתק** והצדיק את הדין. ולא הרהר לומר שעל חטא קל שעדיין לא נצטוו עליה ימותו. לכך זכה שהאציל עליו הנבואה בזמן העצבות. ועי"ז ישמח מעצבו ורגזו. שדבר ה' לנביא לששון ולשמחה היה. ויובן מעתה טעם פתיחתו במקרא זה: **(ג) הה"ד פקודי ה' ישרים.** גם טעם אגדה זו שסבת יחוד הדבור כאן לאהרן היה כדי לשמחו בשכר ששתק כדלעיל. ומייתי ראיה שדבר ה' לנביא שמחה מהאי קרא. ואיידי דמייתי ליה מייתי דרשת חזקיה ברישא דמפרש ליה בשם דברי תורה כפשטיה. והדר מסיק דמיירי בנבואת הנביא וז"ש זה אהרן כו': **מונייק** פי' ענק: **מוליגא** משקה מלשון מלוגמא הנמצא בתלמוד: **קולירין** כוס עיקרין. שמות לרפואות הם ונשתנו בשמותם לפי אכר המקבל הרפואה:

ששיה

(משלי א) כי לוית חן הם לראשך . מונייק לצואר שנא' וענקים לגרגרותיך . מולינא ללב שנא' (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב . קילורית לעינים שנא' (שם) מצות ה' ברה מאירת עינים . כוס עיקרין לבני מעים שנא' (משלי ג) רפאות תהי לשרך . מנין לרמ"ח איברים שבאדם שנא' (שם ד) כי חיים הם למוצאיהם וגו' . ד"א פקודי ה' ישרים משמחי לב . זה אהרן שהיה לבו עצב עליו בשביל בניו שמתו וכיון שנתייחד עליו הדבור שמח ומנין שנא' וידבר ה' אל אהרן : (ד) א"ר תנחומא אימיה לא יכלה ביה ואת יכיל קאים ביה הדא נופנא מסתמכא בכמה קני ובכמה דוקרין ולא יכלין קיימין ביה ואת יכיל קאים ביה . א"ר פנחס אמר הקב"ה לקרבנות נתתי סיקוסים ולך איני נותן סיקוסים . לקרבנות שנא' (במדבר כח) ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ולך איני נותן סיקוסים . אמר אבין אלנייא מתקריי לשמתהון . חיזורא מתקרי חיזור רמונא מתקרי רימון תומרתא מתקרי תמרא גופנא מתקרי נ' ז שמהן מתקרי גופנא ונפקין מן גופנא ענבין ומן ענבין חמר לומר לך מה ענבים הללו כ"ז שאתה ממרסן אתה מוציא מהן כל מה שבתוכן כך כל מי ששותה יין הרבה סוף שמקיא את כל מה שבמעיו . א"ר יודן כל אותן ז' שנים שבנה שלמה בהמ"ק לא שתה בהן יין כיון שבנאו ונשא בתיה בת פרעה אותו הלילה שתה יין והיו שם ב' בלוזמאות ח אחת שמחה לבנין בהמ"ק ואחת שמחה לבת פרעה אמר הקב"ה של מי אקבל של אלו או של אלו באותה שעה עלה על דעתו להחריב את ירושלים הה"ד (ירמיה לב) כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת . א"ר הילל בר הילני ט כזה שהוא עובר במקום המטונף ועקם חוטמו . א"ר הוניא פ' מיני ריקודים רקדה בת פרעה באותה הלילה . והיה שלמה ישן עד ד' שעות ביום ומפתחות של בהמ"ק נתונות תחת ראשו . י הדא הוא דתנן על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות . נכנסה אמו והוכיחו וי"א ירבעם בן נבט נכנס והוכיחו . ויכול היה . ר' חגי בשם ר' יצחק עמד וכנס יא אלף מתוך שבטו ונכנס והוכיחו הה"ד (הושע יג) כדבר אפרים רתת . כדבר ירבעם ריתותו של שלמה א"ל הקב"ה למה אתה מוכיחו נשיא הוא בישראל חייך שאני מטעימך משררותו ואין אתה יכול לעמוד בה . כיון שנכנס למלכות מיד (שם) ויאשם בבעל וימות . ורבנן אמרין יב ודאי אמו מוכיחתו נטלה קורדיקין שלה והיתה מסרסתו לכאן ולכאן ואמרה לו (משלי לא) מה ברי ומה בר בטני . א"ר הושעיא מה בני אכ"כ אלא מה ברי אלו צואות ואזהרות של תורה שנקראת בר כד"א (תהלים ב) נשקו בר שכל דבריה ברים . ומה בר נדרי א"ל ברי הרבה נשים נשא אביך . וכיון שבא נתן הנביא וא"ל (ד"ה א כב) הנה בן נולד לך כי שלמה יהיה שמו . היתה כל אחת אומרת אם מעמדת אני שלמה אני מקריב כל הקרבנות שבתורה ועכשיו עמדתי וקרבנותי בידי ואתה ישן . (משלי לא) אל תתן לנשים חילך ודרכך למחות מלכים . אמרה לו בני דור המבול ע"י שהיו שטופים בזמה נמחו מן העולם . (שם) אל למלכים למואל א"ר יוחנן אין נותנים מלכות למי שמפליג על דברים של אל . ומי שעושה דברים של אל הוא נתון מלך . אל למלכים שתו יין אל ישתו מלכים יין שמא ישכחו · ויאמרו כאותו שאמר (שמות ה) מי ה' אשר אשמע בקולו . (משלי לא) ולרוזנים אי שכר או כתיב אוי מן קדם חמרא . פן ישתה וישכח מחקק . כל השותה יין הרבה סוף שהוא שוכח ברמ"ח איברים שבו הה"ד פן ישתה וישכח מחוקק מחקק כתיב ואינון רמ"ח . ר' הנינא ב"פ אמר . אמר הקב"ה בית גדול היה לי ולא החרבתיו אלא מפני היין . ורבנין אמרי שני רוזנים היו לי ולא מתו אלא מפני היין דתני ר' ישמעאל לא מתו שני בניו של אהרן אלא מפני שנכנסו שתויי יין וכו' . אמר הקב"ה לפי שבעה"ז היין תקלה לעולם . לע"ל אני עושהו שמחה הה"ד (יואל ג) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסים :

פרשה יג

(א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם . ר' פנחס ור' ירמיה פתח (משלי טו) אזן שומעת תוכחת חיים וגו' אזן שומעת תוכחת חיים אלו בניו של אהרן . בקרב חכמים תלין שהיו בצד

יד יוסף ז ע' ערוך ערך תלת ל"א כוה: ח במד"ר פ"י . שבת פ' במה בהמה. מדרש משלי ל"א: ט איכה רבתי פ"ב אות ה' : י עדיות פ"ו : יא בילקוט ירמיה הגי' פ' אלף : יב תנחומא סדר שמות. סנהדרין פ' בן סורר :

מתנות כהונה

אימיה לא יכלה כו' . פי' אמו של היין שהוא הגפן אינו יכול לקיים בו ולסובלו את יכול ולקיים בו ולסבלו בתמיה . והדר מפרש היאך הגפן אינו יכול לקיים בו : מסתמכת כו' . היא מסומכת בכמה קנים ודקרים מל' דקר נעוץ ובפרק שתי הלחם כמין דקרנין פי' קנים ואינה יכולה לקיים שהענבים מכבידים אותם למטה : סיקוסים . מדה ושיעור : אלנייא מתקרין כו' . האילנות נקראין בשמותיהן כמו הפרי : היזורא . אילן שמגדל תפוחים נקרא חיזור ושל רימון רמונא כו' : בלוזמאות . הערוך הביאו ולא פירשו ולפי הענין פירושו שמחות : ה"ג בילקוט ירמיה א"ר הילל בר הילני כזה שהוא עובר כו' : ועקם חוטמו . מעקמו מן הטינוף ועל אפי דרש ל' חוטם מדכתיב ועל חמתי : דתנן ר"פ ו' דמסכת עדיות : ויכול היה . בתמיה וכי היה לו יכולת כל כך : כדבר ירבעם . שבא אפרים : ריתותו . כתהו ורוגזו : ה"ג מטעימך משררתו ואין אתה כו' . שיטעום קצת משררתו של שלמה המלך שמלך על עשרה שבטים ושלמה מלך תחת הכפה : קורדיקין . מנעלים תשובים כך פי' הערוך והכי מוכח לקמן ר"פ י"ו : מסרסתו . כלומר לחפתו והכתה אותו וטרדתו ממקום למקום : נמחו מן העולם . למחות דריש ל' מחייה : ומי שעושה דברים של אל דריש למואל נוטריקון למו אל שהשם יתברך לו לאלהים ועושה כל הדברים שמצוה אותו הקב"ה ובמדרש רבה (דף פ') הגירסא בפנים אחרים כדאיתא פ' חלק ובמדרש משלי : כאותו שאמר מי ה' וגו' . צריך לפרש כאותו שהשיב כך למשה שנקרא מחקק שנא' שם חלקת מחוקק ספון : ה"ג אי שכר או כתיב אוי מין כו' . ודריש או כמו אוי שכמעט שוין הן במבטא ; בצד המיתה כלומר קרובים למות גם המה וכדלקמן : זכו

ענף יוסף

במכובדי . ואז"ל דרשו זה אמר שראו הם האמת שמתו שנים כנ"ל : יג) [מנין לרמ"ח איברים] . קשה כיון דכן מה צריך לפרט אברים פרטיים . וי"ל דמפני שהם תולי לאברים פרטיים . ויש חלאים כוללים כל הגוף כשחפת וקדחת וכיוצא . ויש תרופות מיוחדות לכל מין מהחולאים . והמועילות לפרטיים אינם מועילות לכוללים . וכן להיפך . לכן אמר שהתורה תועיל לפרטיים ולכללים . ופי' לרמ"ח אברים חולי כולל כלם . ומאברים הפרטיים נקט לב ועינים ובני מעים שהם אברים המיוחדים . וה"ה שהתורה רפואה לכל אבר פרטי : [שהיה לבו עצב עליו] . ע' מ"ש בעץ . ובדברים אלו יש להבין קצת מה דאיתא בילקוט שמעוני ויעש אותו על המזבח . עיני אברהם בעיני יצחק . ועיני יצחק בשמי שמים . והיו דמעות מנשרות ונופלות מעיני אברהם עד שהיתה קומתו משוטטות בדמעות . א"ל בני הואיל והתחלת על רביעית דמך [פירש הזית רענן שר"ל שהתחלת למסור להקב"ה דם הנפש שהוא תלוי ברביעית דם] יוצרך יזדמן לך קרבן אחר תחתיך . באותה שעה פער פיו בבכיה וגעה געייה גדולה והיו עיניו מרופפות וצופות לשכינה והרים קולו ואמר אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם י"י עושה שמים וארץ . באותה שעה הן אראלם צעקו חוצה וגו' . עמדו מלאכי השרת שורות שורות ברקיע ואומרים זה לזה יחיד שוחט ויחיד נשחט אמרו מי יאמר לפניך על הים זה אלי ואנוהו . שבועת כה יהיה זרעך מה תעשה לה . מיד יצא קול אל תשלח ידך אל הנער עכ"ל . כי אע"פ שאברהם ויצחק עשו הדבר בשמחה . מ"מ טבע העצבות מעצמו מתעורר כמו שכתבתי בעץ . ובזה יש ליישב קצת מה דאיתא בתנחומא סדר וירא סי' כ"ג אמר [יצחק] אם בחר כי הרי נפשי נתונה לו על דמי צר לי מאד . וע"ש מ"ש ודו"ק : חדוש

עץ יוסף

שהיה לבו עצב עליו . כי אע"פ שכתוב וידום אהרן שמלת וידום מורה השתיקה מפני ההכרה האמיתית ע"ד דום לה' עכ"ז בלבו נכנס יגון מעט . להיות כי אף שבאמת הוא התגבר על עצבונו ולכן שתק . אבל עכ"פ טבע העצבות מעצמו התעורר בקרבו . כי טבע הלב שעושה מעשיהו אף בלתי ידיעת האדם . אבל ע"י התייחדות הדיבור נתבטל העצב בו כי הנבואה משמח ומשכח כל עניני העולם : (ד) א"ר תנחומא כו' . היין ושכר אל תשת קאי . ויהיב טעמא להרחקת היין ממשרתי אלהינו לפי שגורם נזקים כדלעיל . ולהכי מייתי מוסרים ליזהר מהיין לפי שאין האדם סובלו ויוצא מדעתו וראוי שיקח מוסר מהגפן שאינה סובלת הפרי . ומהתורה שמעטה אותו בקרבנות . והדר מייתי דר' יודן שיקח מוסר ממה שהחטיא היין את שלמה : אימיה לא יכלה ליה כו' . פי' של יין . שהוא הגפן אינו יכול לקיים בו ולסובלו . את יכול לקיים בו ולסובלו בתמיה . והדר מפרש היאך הגפן אינו יכול לקיים בו : הסתמכת כו' . היא מסומכת בכמה קנים ודקרים מלשון דקר נעוץ [ובפרק שתי הלחם כמין דקרנין פי' קנים] ואינה יכולה לקיים שהענבים מכבידים אותם למטה : סיקוסים מדה ושיעור : חצי ההין יהיה לפר . ולפי האכילה דהיינו פר היה ראוי יין מרובה ועכ"ז נתן לו קצבה מועטת חצי ההין לפר ושלישית לאיל וכו' : אלניא כו' האילנות נקראים בשמותיהם כמו הפרי : חיזורא אילן שמגדל תפוחים נקרא חיזור ושל רמון רמונא כו' : לומר לך מה כלו' לכן נקרא האילן גופנא ולא ע"ש הפרי דהיינו ענב כשאר האילנות שנקראו ע"ש פריים משום רמיזא דגופנא נדרש ב' מלות גו פנא . כלו' שפנה ומוציא מה שבתוכו . והיינו שהענבים במרוסן יוציאו מה שבתוכן שהרמז לזה שכן השותה יין הרבה סוף שמקיא וכו' : סוף שמקיא כו' ענינו מבואר . גם יתכן ירמוז להוצאת רוחו בשכרותו ע"ד נכנס יין יצא סוד : לא שתה בהן יין . שהיה מזדרז בבנין בהמ"ק כדי שלא ימשך אחר תענוגיו ויתעצל : בתיה בת פרעה תיבת בתיה מיותר . וכן במדרש שעם היפ"ת ליתא : בלוזמאות המעריך כתב שהוא לשון יוני ופירושו ואכילות גסות . ושם של גנאי הוא מלשון בולמוס . ולפי שאין רוח המקום נוחה מהם קרי להו הכי . והמוסף הערוך כתב פירוש בלשון יוני מחול ותחברת אנשים מרקדים ושמחים : כזה שהוא עובר כו' מפרש אפי לשון חוטם . כמו נזמי האף . שהיה מעקם חוטמו מפני הסרחון . וענייננו כעובר במקום מטונף שקץ בו קצת ועוקם את חוטמו . ומ"מ אינו נמנע מעבור שם לצרכיו . כך מ"מ השרה ה' שכינתו בירושלים כמה שנים משנבנה בהמ"ק עד שהעומד דמות צלם בבהמ"ק : מיני רקודים לשמחה ושעשוע . ועי"כ לא ישן רוב הלילה . והיה ישן עד ד' שעות ביום . וע' במד"ר פ"י . ובשבת פ' במה בהמה : דתנן ר"פ ו' דמס' עדיות : ויכול היה בתמיה . וכי היה לו יכולת כל כך : כדבר ירבעם שבא מאפרים : ריתותו כתהו ורגזו : למה את מוכיחו ומאשימו הרבה . הוא נשיא וגדול ודרך העולם אחר נשיא יחטא ברוב לבבו . ולכן אין לתמוה עליו כ"כ . ואני מטעימך מהשררה ותראה שלא תוכל לעמוד בה בלא חטא אלא תחטא יותר ממנו . וכן היה שנאשם בבעל כדי לקיים כרתו : משררתו של עולם זה כצ"ל [יפ"ת] והמת"כ גורס משררתו ואין אתה כו' . ומפרש שיטעום קצת משררתו של שלמה המלך שמלך על עשרה שבטים ושלמה מלך תחת הכיפה : קורדוקין מנעל שלה והיתה מכה אותו . ודריש ליה מדכתיב אשר יסרתו ולא נאמר הוכיחתו דמשמע יסורין ומכות . וע' בפ' בן סורר : והיתה מסטרתו כצ"ל וכ"ה הלשון באסתר רבה פ"ד ובירושלמי פ"א דפאה ובקדושין ובכ"מ [רד"ל] : נשקו בר ואי' בשוח"ט שם רב אמר נשקו בר של תורה שנא' [משלי ט'] לכו לחמו בלחמי . וע"ש מ"ש . וכאן נותן עוד טעם שנקראת התורה בר ע"ש שכל דבריה ברים : ומה בר נדרי נראה שחסר כאן וצ"ל מקודם ומה בר בטני של בית אביך כיון שמתעברות שוב אינם רואות פני המלך ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהיה לי בן מזורז ומלובן [ודריש זה מדכתיב בר בטני ולא קאמר בן בטני דמשמע לשון ברירה ולבון] ומה בר נדרי הרבה נשים נשא אביך וכיון שבא נתן כו' : נמחו מן העולם והיינו למחות מלכין שלא יהיו מעשיך כמעשים שהסבו למחות מלכין להיות ענקים וכדמתרגמינן באמת אים באמת המלך ונראה שפי' באמת עוג שהיה ענק : למי שמפליג דריש למואל למפליג על דברים של אל . וה"ק קרא אל למלכים אין ראוי להיות למלכים מי שמפליג : למי שמפליג לשון פליגא ומחלוקת שחולק על גזרתו יתברך כגון שאמר אני ארבה ולא אסור כדלעיל פ"ו : שעושה דברים של אל . שלומד תורתו . וע"י זה הוי מלך כאומר בי מלכים ימלוכו . וכן מי שמקיים מצותיו נתנה לו הממשלה בעולם כאומר מי מושל בי צדיק . צדיק גוזר וי"י מקיים כדלקמן ס' האזינו : כאותו שאמר מי ה' דריש אל למלכים שתו יין דבק עם אל למלכים למואל . ודריש למואל ו' במקום יו"ד כלו' כדי שלא יהיו כמלכים שאמרו מי אל ראוי למלכים שלא לשתות יין : אי מן קדם חמרא . דריש או כמו אוי שכמעט שוין הן במבטא . וגם מדלא כתיב בפירוש אין שכר ש"מ שבא לרמוז ג"כ אוי : שוכח ברמ"ח אבריו שבשכרותו לא ירגיש בעצמו ומתבטל מכל אבריו וכששוכח את גופו . ואמרו בתנחומא סדר זו חמר בגימטריה רמ"ח כנגד אברים שבאדם . היין נכנס בכל אבר ואבר והגוף מתרפל והדעת מטולטלת . ויתכן שירמוז לשכחת המצות שהן רמ"ח כנגד אבריו : בית גדול היה לי היינו בהמ"ק . והיינו אוי מן קדם חמרא : שני רוזנים היינו נדב ואביהו שהיו סגני כהונה כדלקמן פ"ך . ולכן אמר ולרוזנים אי שכר כלו' ועל הרוזים אוי מן קדם חמרא : אמר הקב"ה כו' דרך המדרש לומר כזאת לסיים בדבר טוב : עסים פי' מתוק . כלומר שמחה בלי תקלה :

פרשה יג

(א) פתח אוזן שומעת כו' משום דפירושו לאמר אליהם היינו לבניו לאלעזר ולאיתמר כדר' חייא דלקמן . בעי למימר דטעם זכותם לזה מפני ששמעו תוכחת משה כשכעס עליהם ושתקו כדלקמן . ולהכי מייתי סמך מהאי קרא כדמפרש ואזיל : אלו בניו של אהרן פי' זה הפסוק נתקיים בבניו של אהרן : בניו של אהרן שהיו בצד המיתה בקרב חכמים כו' . כצ"ל ולשון תוכחת חיים דרש . שע"י שקבלו תוכחה זכו לחיים אחרי שנגזר עליהם מיתה [רד"ל] : שהיו בצד המיתה שהיו קרובים למות עם נדב ואביהו [והיינו כמ"ד לעיל פ"י ומטים ליהרג אלו בניו של אהרן שהיו בצד המיתה] וזכו להנצל ולהתייחד

בצד המיתה זכו ונתייחד הדיבור עליהם ועל אביהם ועל אחי אביהם בחייהם. הה"ד (ויקרא י) ואת שעיר החטאת דרוש דרש משה מהו דרוש דרש ב' דרישות אמר להם אם שחטתם למה לא אכלתם אם לא הייתם עתידין לאכול למה שחטתם. מיד (שם) ויקצוף על אלעזר ועל איתמר א וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה. א"ר הונא בג' מקומות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה ואלו הן בשבת. ובכלי מתכות. ואונן. בשבת מנין שנאמר (שמות טז) ויותירו אנשים ממנו וגו'. כיון שכעס שכח לומר להם הלכות שבת אמר להם היא אשר דבר ה' אכלוהו היום כי שבת היום לה'. ובכלי מתכות מנין שנא' (במדבר לא) ויקצוף משה על פקודי החיל. ב וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה שכח לומר להם הלכות כלי מתכות. וכיון שלא אמר משה אמר אלעזר הכהן תחתיו שנאמר (במדבר לא) ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא. אמר להם למשה רבי צוה ולי לא צוה: באונן מנין. שנא' ויקצוף על אלעזר ועל איתמר. וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה. שאונן אסור לאכול בקדשים. הנותרים לאמר. ר' פנחס ור' יהודה ב"ר סימון אמר להון אף אתון לא אשתריתון. וידבר אהרן אל משה בדיבור ענה כנגדו כדכתיב (בראשית מג) דבר האיש אדוני הארץ וגו' הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם. א"ל היום מתו בני והיום אקריב קרבן. היום מתו והיום אוכל בקדשים. מיד י דרש אהרן ק"ו למשה ומה מעשר הקל אסור לאונן. חטאת החמיר אינו דין שיהא אסור לאונן. מיד וישמע משה וייטב בעיניו. הוציא כרוז לכל המחנה ואמר אני טעיתי את ההלכה ואהרן אחי בא ולמד לי. אלעזר ידע את ההלכה ושתק. איתמר ידע את ההלכה ושתק. זכו ונתייחד הדיבור עליהם ועל אביהם ועל אחי אביהם בחייהם הה"ד וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם. ד תני רבי חייא לאמר אליהם לבנים לאלעזר ואיתמר: (ב) רשב"י פתח (חבקוק ג) עמד וימודד ארץ. מדד הקב"ה כל האומות ולא מצא אומה שהיא ראויה לקבל את התורה אלא דור המדבר. מדד הקב"ה כל ההרים ולא מצא הר שתנתן בו את התורה אלא סיני. מדד הקב"ה את כל העיירות ולא מצא עיר שיבנה בה בהמ"ק אלא ירושלים. מדד הקב"ה כל הארצות ולא מצא ארץ שראויה לינתן לישראל אלא א"י. הה"ד עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים. רב אמר דמן התיר וממונן התיר. דמן התיר (דברים כ) לא תחיה כל נשמה. ממונן התיר שנא' (שם) ואכלת את שלל אויביך. רב הונא אמר התיר זונין שלהן כדכתיב (איוב יג) מוסר מלכים פתח. עולא ביראה בשם רשב"י אמר ה משל לאחד שיצא לגורן וכלבו וחמורו עמו הטעין לחמורו ה' סאין ולכלבו ב' סאין והיה החמור מהלך והכלב מלחית נטל ממנו אחד ונתן ע"ג החמור אעפ"כ היה מלחית. א"ל את טעין מלחית לית את טעין מלחית. כך אפי' ז' מצות שקבלו בני נח כיון שלא יכלו לעמוד בהן עמד ופרקום לישראל. א"ר תנחומא בר חנילאי משל לרופא שנכנס לבקר שני חולים א' לחיים וא' למיתה אמר לזה של חיים זה תאכל וזה לא תאכל ושאינו לחיים אמר כל דבעי הבו ליה. כך או"ה שאינן לחיי העוה"ב כתיב בהם (בראשית ט) כירק עשב נתתי לכם את כל. אבל ישראל שהם לחיי העוה"ב זאת (הבהמה) [החיה] אשר תאכלו: (ג) ד"א זאת הבהמה הה"ד (תהלים יח) (כל) אמרת (אלוה) [ה'] צרופה. רב אמר לא ו נתנה מצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות. וכל כך למה שנא' (תהלים יח) מגן הוא לכל החוסים בו. א"ר יודן ב"ר שמעון כל בהמות ולויתן הן קניגון של צדיקים לע"ל וכל מי שלא ראה קניגין של או"ה בעה"ז זוכה לראותה לעוה"ב. כיצד הם נשחטים בהמות נותץ ללויתן בקרניו וקורעו ולויתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונוחרו וחכמים אומרים זו שחיטה כשרה היא ולא כך תנינן הכל שוחטין ובכל שוחטין ולעולם שוחטין חוץ ממגל קציר והמגרה והשנים מפני שהן חונקין. א"ר אבין בר כהנא אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא חדוש (ישעיה נא) תורה מאתי

פרשה יג א ת"כ סדר זו. ספרי מ"א פיסקא קנ"ז: ב אדר"נ פ"א. פסחים ס"ו: ג אדר"נ פ' ל"ז: ד ת"כ סדר זו: ה ספרי ה"ב פיסקא שמ"ג: ו ב"ר ס' מ"ד. שוח"ט מזמור י"ח. תנחומא סדר א. אגדת שמואל פ"ד. ילקוט שמואל א' רמז קס"א:

ענף יוסף

פרשה יג (ג) [חדוש תורה מאתי תצא]. ביאור המאמר הוא שלסיות מדין תורתינו שלפעמים ישתנה איזה דבר מדינו לסוראות שעה לבד ע"י נביא. כענין ד' שהקריבו באיסור במה כמאמר הקב"ה כדאיתא בבמדב"ר פ' י"ד. כמו כן לעתיד לתענוג מעשה הקניגי שהיא יהיה בהמות מומת על ידי הוא והקב"ה יכבירנו לאכילה לאותם שעה שלא ימנע המאכל בנאות ההוא מהצדיקים. ודוק בלשון ר' אבין דקאמר חדוש תורה מאתי שלא נומר שאין דבר כאן כשך תורתינו ותורה חדשה מתחלפת אניה ח"ו רק חדוש בדיני התורה וכהידוש הוא כויתור על האיסור הזה באותה שעה כמו שהיה חדוש בחותם אליהו בשר הכרמל בהוראה שעה אבל לא ידעו ישראל היות רצון ה' כן אלא על פיו. והיה חדוש אצלם כמו שכל ברירות דבר נעלם מענין המעיין נקרא חדוש בהלכה מבלי היות הדבר ההוא סותר שיטת ההלכה. וכמו שאמרו בב"ר פ' ס"ד אין כל יום ויום שאין הקב"ה מחדש הלכה בב"ד של מעלה. ומבואר שאין חדוש זה סותר הדין דא"כ היה שינוי בתורה בכל יום ויום. אלא ענין בירות נעלם מעניני התורה (יפ"ת): אם

מתנות כהונה

זכו ונתייחד כו'. במה ששמעו תוכחה ממשה והיה בידם להושיבו ולא עשו כדלקמן: ה"ג הלכות שבת אמר להם הוא אשר דבר ה' אכלוהו כו' וע"ש בפירש"י: לא אשתריתון. וכי גם אתם לא נשארתם מן המיתה שגם עליכם נקנסה מיתה אלא שהועיל תפלתו של משה על המחנה כדלעיל ודריש הנותרים: בדיבור ענה כו'. כלומר בכח דהל"ל ויען או ויאמר: דמן התיר. ס"פיה דקרא של עמד וימודד ארץ קדרים דכתיב ראה ויתר גוים: זונין. אזורות וחגורות שלהן כך פי' הערוך: מלחית. רובץ ושב וזוחל בעי"ל דף ק"ו: את טעין מלחית. בתמיה וכי דרך רבילה תרלה לשאת אין אתה תוכל שאת דרך רבילה ונוטל ממנו ונותנו על החמור כך מצאתי בילקוט תרי עשר: אחד לחיים כו'. אחד חולה הוא לחיים שיחיה ממנו כו': קניגין. נדה דרך שחוק שרודפים החיות דרך שמחה כך פי' הערוך: נותץ כו' דחשו ודן טו: זו שחיטה כשירה

עץ יוסף

ולהתייחד הדבור עליהם. ומפרש תלין ענין חות וקיום כמו ביקר בל ילין. והכי דריש קרא אוזן שומעת תוכחת חיים תלין בין החכמים דהיינו שבחייה נתייחד הדבור לה עם החכמים דהיינו אהרן ומשה. ובזה כוב חלקם שעם היותם קרובים למות היו חכו למעלה זו: הה"ד ואת שעיר החטאת. מפרש ואזיל איך שמעו בני אהרן תוכחת משה ושתקו אע"פ שהיו יודעים להשיב יפה כדלקמן. ואגב מפרש כל הני קראי הכא: אם שחטתם כגו' אם שהטתם אדעתא לאכול: בג' מקומות כו' והא דלא חשיב דמעשה זמרי דאמר בבמד"ר נתרשלו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה. משום דהתם הוה מילתא שפי מכעס דהיינו צרה ויגון גדול על עזותו וחלול כבוד השי"ת בפרהסיא: שכח לומר להם הלכות שבת. עד שבאו אליו ביום השבת אז אמר להם כדאיתא במכילתא שחרית שהיו רגילים לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא או לא. ואמר להם את שבידכם אכלו אמרו לו הואיל ולא יצאנו שחרית נצא בין הערבים אמר להם כי שבת היום לי"י. הרי שעדיין לא הודיע לישראל שאסורים בלקיטתו ביום השבת עד יום השבת שאמר להם אכלוהו היום וגו'. ואע"פ שביום הששי במגאו להם משנה אמר להם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש לי"י מחר וגו'. אפשר שחשבו שאע"פ שיכולים ללקוט בשבת הקדים להם לחם משנה ביום הששי כדי שיהיה מתוקן להם לחם השבת מיום הששי שאסורים בתיקונו ביום השבת. וזה אמר את אשר תאפו אפו וגו'. אבל אם ירצו ללקוט בשבת לאכול כמות שהוא חי יצאו ללקוט: אמר אלעזר הכהן תחתיו שאם לא מפני שכחת משה מ"ש השתא דקאמר אלעזר הדין לישראל ולא משה: למשה רבי צוה הקב"ה שהוא יאמר אליכם. ולי לא צוה יי ע"י משה שאני אומר להם הלכות אלו. והיינו כהאשר צוה ה' את משה. דאל"כ מאי קאמר והלא כל התורה צוה ה' את משה ומפי משה היו כולם מקבלים. ולא היה עולה על הדעת שה' דבר וצוה לאלעזר. אע"כ שה"ק שצוה ה' את משה שהוא יגיד לכם. אלא שהוא שכח לומר ואני אומר תחתיו. השתא קה"ל דלא יחשבו שה' דבר וצוה את אלעזר ע"י משה שהוא יהיה המגיד ההלכה לישראל: נעלמה ממנו הלכה שאונן כו'. יש לתמוה שהרי השכחה קדמה לכעסו שאילו זכר שאונן אסור בקדשים לא כעס על שלא אכלוהו. וע' ביפ"ת מה שמתרץ: לא אשתריתון וכי גם אתם לא נשארתם מן המיתה שגם עליכם נקנסה מיתה אלא שהועיל תפלתו של משה על המחנה כדלעיל. ודייק זה דאל"כ הנותרים למה לי: בדיבור ענה כנגדו כלו' בכח. דל' דבור בלי לשון אמירה אחריו מורה על קושיא. ולשון הת"כ אין דבור אלא לשון עז. וזהו שמביא דבר האיש וגו' קשות: והיום אקריב קרבן בניחותא. כלו' אף שהיום מתו בני הייתי מקריב קרבן אלו הייתי כולה משום דכהן גדול מקריב אונן. וקמפרש הן היום הקריבו כדמפרש בגמרא דקאמר ליה משה דלמא בהמינות אקריבתיה ופסלתיה. והשיבו אהרן וכי בני שהם הדיוטות הקריבו היום על ידי היתה ואני כ"ג ומקריב אונן: והיום יאכל בקדשים בתמיה: אסור לאונן דכתיב לא אכלתי באוני ממנו: הוציא כרוז כו' דריש וישמע משה וישמע שהשמיע הדבר לכל. והוזקק לזה דאל"כ וישמע למה לי. לא הו"ל למימר רק וייטב בעיני משה. דלא אפשר לפרש לשון קבלה כמו וישמע אברהם אל עפרון. דזה בכלל וייטב בעיניו: זכו ונתייחד כו'. דמכיון דקאי משה עליהם. להם להשיבו ולא לאהרן. אלא שמפני הכבוד שתקו: לאמר אליהם לבנים נת"כ שנו או אינו אלא לומר להם לישראל. כשהוא אומר דברו אל בני ישראל לאמר זהו הדבור האמור לישראל. הא מה אני מקיים לאמר אליהם לאמר לבנים לאלעזר ולאיתמר שיהו שלוחים לישראל שהם יאמרו לישראל: (ב) פתח עמד וימודד ארץ כו'. על קרא זאת החיה אשר תאכלו קאי כדמסיים סוף סימן זה. ואגב דריש ליה לכולא קרא: מדד הקב"ה כו' שעשה מדידה זו. לומר שלא יקשה עלינו שעשה בחירת ה' עם זולת עם. ומקום זולת מקום. שבחר בישראל מכל האומות ובהר סיני מכל המקומות למ"ת. ובא"י מכל המקומות לקדושה. ובירושלים מזולתם לבנין בהמ"ק וקביעות השכינה. עם היות הכל ביתם אחד אלא יתברך שהכל מעשה ידיו. וג"כ למה ניתנה התורה לדור המדבר טפי מדור אחר. לכן אמר שכבר מדד י"י בדעתו וראה שאין ראוי אלא כך וכך: מדד הקב"ה כל האומות ואע"ג דקרא וימודד ארץ כתיב מדרים כמו וימודד יושבי ארץ: שהיא ראויה לקבל את התורה אלא ישראל. ומדד הקב"ה את כל הדורות ולא מצא דור שהיה ראוי לקבל את התורה אלא דור המדבר. כצ"ל [יפ"ת] וכן הוא בילקוט: מדד הקב"ה כל העיירות. בילקוט גרסי' מקמי הכי מדד הקב"ה כל ההרים [ר"ל של א"י או של ירושלים וע' ביפ"ת] ולא מצא הר שהיה ראוי שתשרה עליו שכינה אלא הר המוריה: דמן התיר וממונן התיר. אצטריך למימר תרווייהו. דחד לא אתי מאידך. דלא ידעינן איזה קל ואיזה חמור. שיש אדם שגופו חביב עליו מממונו ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו. מש"ה דריש תרתי מויתר גוים כיון דסתמא כתיב הו מינייהו מפקת: זונין כלי זיין שלהם. היינו ז' מצות. שמעתה לא יקבלו עליהם שכר דהוו אין מצווה ועושה. ועולא ביראה מפרש ואזיל למלתא: מלחית הולך על נחונו ורובץ תחת משאו. ופי' המלה מגזרת ויגהר עליו דמתרגמינן ואלחית עלוהי: א"ל את טעין מלחית כו'. הכוונה במליצת המשל שאמר בעל הכלב אוי יודע מה לעשות לך. כי הלא ראיתו שבין היותך טעונה אתה מלחית וזוחל על גחונך ובין כשאינך טעונה [שכבר הקלתי משאך] גם כן אתה מלחית כבתחילה. על כן יותר טוב הוא לפרוק מעליך גם את הכל [וע' בינה לעתים דרוש ל"ח]: עמד ופרקן ובגמ' פריך א"כ מצינו חוטא נשכר. ומשני לומר שאפילו מקיימים אותה אין מקבלים עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה: ופרקום לישראל אע"פ שבלאו הכי היו לישראל המצות. מ"מ כשפרקום מהם נעשו לישראל שולאים מחמת שנפרדים מהם מכל וכל. וא"כ המצות הם למשא לישראל. ומה שהיה פירוק המשא ב"פ היינו כדאיתא פ' ג"ה שקיבלו עליהם שלשים מצות ופירק מתחלה כ"ג ואח"כ ז': זאת החיה אשר תאכלו ולהכי אפקה כאן בלשון זאת החיה להורות שמפני שראויים לחיי עוה"ב נווס ליזהר מהמטמטמים את הלב: (ג) הה"ד כל אמרת אלוה צרופה. משום דק"ל דבתר דכתיב הכא אשר תאכלו מה צריך לומר תו אותה תאכלו. להכי דריש דאשר תאכלו אצטריך למימר שע"י המצוה הזאת שיזהרו מחיה טמאה יזכו לאכילת סעודת עולם הבא. ח"ש לפיכך משה מזהיר לישראל כו' כלומר להכי אצטריך למימר הכא זאת החיה אשר תאכלו ולא סגי במה שאמר אח"כ אותה תאכלו: אלא לצרף כו' ולא שיש ח"ו תועלת לו יתברך מקיומם. או היזק מביטולם. והראיה שלעתיד יתיר להם להוראת שעה שיאכלו מבהמות ע"י נחירת לויתן. ואילו היה ח"ו שום צד היזק מביטולם לא היה מתירו בשום צד בשביל הנאתם אע"כ שהוא לתועלת ישראל ומאחר שיהנו מהסעודה יניחו ההיזק הנמשך להם מזה: כל בהמות תיבת כל לא גרסינן. כי בהמות שם חיה אחת כאומר הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך: קניגין נידה דרך שחוק שרודפים החיות דרך שמחה: וכל מי שלא ראה כו' שראייתו אסור משום מושב לצים. והדברים הללו מביאים לידי ביטול תורה: נותץ כו' דחפו והן טו: וחכמים אומרים וכי זו כו'. האות אמת כתב שצ"ל והצדיקים אומרים וכו'. ולפי זה הצדיקים הוא שמואלים כך לעתיד. והקב"ה משיבם תורה חדשה וכו'. והיפ"ת מוחק הני תיבות וחכמים אומרים. וכתב שבעל המדרש מקשה ור' אבין מתרץ ובילקוט הגירסא כמו שהגיה הא"א: זו שחיטה כשרה היא. בתמיה: ולא כך תנינא כו' וסנפירי הלויתן הם כמגרה. וה"ה דהמ"ל שהיא שחיטה שאינה מכח אדם. ועוד דאין כאן שחיטה כלל כיון דנחירה עביד. אלא דניחא ליה להקשות דאפילו הוה שחיטה וע"י אדם מ"מ פסולה מפני פגימת

אתי תצא . א"ר ברכיה בשם ר' יצחק . אריסטון עתיד הקב"ה לעשות לעבדיו הצדיקים לע"ל וכל מי שלא אכל נבלות בעוה"ז זוכה לראותו לעוה"ב . הה"ד (ויקרא ז) וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו . בשביל שתאכלו ממנה לע"ל לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם זאת החיה אשר תאכלו : (ד) כמין גלגולת של אש הראה לו הקב"ה למשה מתחת כסא הכבוד וא"ל אם ניקב קרום של מוח אפי' כל שהוא . ורבנן אמרי זאת החיה אשר תאכלו החיה מטריפתה תאכלו ושאינה חיה מטריפתה לא תאכלו . אמר ריש לקיש אם זכיתם תאכלו ואם לאו תאוכלו למלכיות אמר ר' אחא כתיב (ישעיה א) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו חרובין תאכלו . דא"ר אחא ז וצריך יהודאה לחירובה עבד תתובא ח ואי מסכינותיה ליהודאי כעזקתא סומקתא דעל ליביה דסוסיא חיורא . תנא ר' חייא מלמד שהיה משה אוחז בחיה ט ומראה להן לישראל ואומר להם זה טהור וזה טמא : (ה) א"ר שמואל בר נחמן כל הנביאים ראו המלכיות בעיסוקן הה"ד (בראשית ב) ונהר יוצא מעדן להשקות וגו' . רבי תנחומא ואמרי לה רבי מנחמא בשם ריב"ל אמר עתיד י הקב"ה להשקות כוס התרעלה לאו"ה לע"ל הה"ד ונהר יוצא מעדן מקום שהדין יוצא ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים אלו ד' נהרות שם האחד פישון זה בבל על שם (חבקוק א) ופשו פרשיו הוא הסובב את כל ארץ החוילה זה נבוכדנצר הרשע שעלה והקיף את כל ארץ ישראל שמייחלת להקב"ה הה"ד (תהלים מג) הוחילי לאלהים . אשר שם הזהב . אלו דברי תורה שנא' (שם יט) הנחמדים מזהב ומפז רב . וזהב הארץ ההיא טוב מלמד שאין תורה כתורת א"י ואין חכמה כחכמת א"י . שם הבדולח ואבן השהם מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות . ושם הנהר השני גיחון זה מדי שהעמידה את המן הרשע שמשך עיסה כנחש על שום (בראשית ג) על גחונך תלך . הוא הסובב את כל ארץ כוש שנאמר (אסתר א) מהודו ועד כוש . ושם הנהר השלישי חדקל . זו יון שהיא חדה וקלה בגזרותיה על ישראל ואומר להם יא כתבו על קרן השור שאין לישראל חלק באלהי ישראל . ההולך קדמת אשור . א"ר הונא כל המלכיות נקראו על שם אשור שהיו מאשרין עצמן מישראל . א"ר יוסי ב"ר חנינא כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם שהיו מצירין לישראל . והנהר הרביעי הוא פרת הוא אדום שפרת ורבת בתפלתו של זקן . ד"א שפרת ורבת והצירה לעולמו של ישראל . ד"א שפרת ורבת והצירה לבנו . ד"א שפרת ורבת והצירה לביתו . ד"א פרת על שם סופה שנא' (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי . אברהם ראה המלכיות בעיסוקן . (בראשית טו) והנה יב אימה זו בבל על שם (דניאל ג) נבוכדנצר התמלי חמא . חשיכה זו מדי שהחשיכה בגזירותיה את ישראל שנא' (אסתר ז) להשמיד להרוג ולאבד . גדולה זו יון . א"ר נחמן מלמד שהיתה מלכות יון מעמדת יג מאה ושבעים ואחד אפרכין קכ"ז אסטרטליטין ורבנן אמרי ששים ששים ור' ברכיה ור' חנין על הדא דרבנן . (דברים ח) המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב נחש זה בבל . שרף זה מדי . עקרב זה יון מה עקרב זה משרצת יד ששים ששים כך היתה מלכות יון מעמדת ס' ס' . נופלת זו אדום על שם מקול נפלם רעשה הארץ . וי"א אימה זו אדום על שם (דניאל ז) דחילה ואמתני . חשיכה זו יון . גדולה זו מדי על שם (אסתר ג) גדל המלך אחשורוש . נופלת . זו בבל על שם (ישעיה כא) נפלה נפלה בבל . ראה דניאל המלכיות בעיסוקן הה"ד (דניאל ז) חזה הוית בחזוי עם ליליא וארו ארבע רוחי שמיא מגיחן לימא רבא וארבע חיון רברבן סלקן מן ימא . אם זכיתם מן ימא ואם לאו מן חורשא הדא חיותא דימא כי סלקא מן ימא היא ממכיא סלקא מן חורשא לית היא ממכיא . דכוותה (תהלים פ) יכרסמנה חזיר טו מיער עין תלויה אם זכיתם מן היאור ואם לאו מן היער . הדא חיותא כי סלקא מן נהרא היא ממכיא סלקא מן חורשא לית היא ממכיא . (דניאל ז) שנין דא מן דא . אל תקרי שנין אלא סנין דא מן דא מלמד שכל אומה ששלטה בעולם היתה שונא לישראל ומשעבדת בהן . קדמיתא כאריה זו בבל . ירמיה ראה אותה ארי וראה אותה נשר דכתיב (ירמיה ד) עלה אריה מסובכו (שם מט) הנה כנשר יעלה וידא . אמרין לדניאל את מה חמית להון אמר להון המיתי אפין כאריה

יד יוסף ז לקמן פ' ל"ה . שס"ג רבה פ"ה : ח חגיגה דף ט' . וע' בזוהר סדר מקץ דף רע"ג ע"ב : ט חגיגה דף י' . ת"כ סדר זו : י ב"ר פ' ט"ז . ע"ש בהגהות רד"ל . ילקוט סדר בראשית : יא ב"ר פ' ב' ופ' ט"ז . ולקמן פ' ט"ו . תנחומא סדר תזריע סי' י"א : יב בראשית טו . ב"ר פ' מ"ד . ש"ר פ' נ"א . שוח"ט מזמור נ"א : יג לעיל בב"ר פ' מ"ד איתא ק"כ כו' ק"כ כו' : יד בש"ר פ"א סי' ז' . אי' עקרב שהיא מן השרצים יולדת שבעים . הוא ט"ס וצ"ל ששים : טו אדר"נ פ' ל"ד :

מתנות כהונה

בשירה היא . בתמיה : אריסטון . סעודה לבקר . בשביל שתאכלו כו' . ואכול יתירה קדריש בשביל שתאכלו ממנו לעתיד לא תאכלוהו בעולם הזה : ניקב קרום של מוח . ההיה קדריש דמשמעותיה דבר שחיות תלוי בו לא תאכלוהו כגון נקיבת הקרום וה"ה לדומה לו : תאכלו למלכיות המסורת קדריש תאכלו והמלכיות נמשלו לחיות רעות בדניאל : צריך יהודאי כו' . (כשהיהודי) היהודי צריך לדקדוקי עניות עד שצריך לאכול חרובין מפני דחקו ואז עושה תשובה ושב להקב"ה בלב שלם ומצאתי פי' אחר בילקוט ישעיה יהודי שבא מכה וחורבה עליו נעשה תושב ועוזב מעשה נערות (וע"ל פ' ל"ה) : יאי עניותא כו' . נאה ויפה עניות לישראל כרצועה אדומה על לב סוס לבן : עיזקתא . רצועה והכי איתא בפ"ק דחגיגה יאי עניותא לישראל כברזא סומקא כו' . ופירש"י רצועה והלא אסור בזיקים תרגום בעזקיא : בעיסוקן . בממשלתן שימשלו על ישראל כדאיתא בבמה בהמה חמור שעסקיו רעים : התרעלה . לשון ערלה ואוטם וכשלון ועיין ערך רעל וערך ערב : ממקום שהדין יוצא כו' . מעדן דריש נוטריקון ממקום דין : מייחלות . דריש החוילה ל' מייחלת : אין תורה כתורת א"י . כמו שאמרו חז"ל אוירא דא"י מחכי' ויש לו סוד ליודעי חן : שמשך עיסה . נראה דצ"ל ערס' ולעיל פ' בראשית (פ' פ"ז) גרס שהיה המן שף עמהם כנחש : על גחונך . דרש גחון ל' גיחון : שהיו מאשרין . מחזקי' שנעשו עשירים וחזקים וע"ל פרשת בראשית שכתבתי בשם רש"י הגירסא משובשת וצ"ל שנקראו בתפלתו של זקן . ברכת יצחק שברכו על חרבך תחיה ומשמני הארץ וגו' : לבנו לישראל שנקראו בני בכורי ולעיל פרשת בראשית גרס לבניו : אפרכין אסטרטליטון מיני שררות על ארצות חלוקות וכן פי' בערוך : חורשא . יער : ממכיא פירושו החיה שבים כשעולה מן הים מיד היא מתה : ממכיא . לשון מך ולכן אם תזכו יהיו העכו"ם כחיות העולות מן הים שאינן יכולין לבלוע בשום בריה ואם לא יהיו כחיה העולה מן היער שמשכלת ומזקת הבריות וכן מצאתי במדרש תלים בהדיא וז"ל אם זכיתם הרי הם כחיות הים כשהן עולות ליבשה מיד מתות . ובילקוט גרס להיפך וכן במדרש חזית (ג' ד') ולפי אותן גירסות יהיה ממכיא פועל יוצא ורוצה לומר מזקת אחרים והמכוון אחד הוא : העין תלויה . וקרי ביה מיור חסר עי"ן והוא כמו מיאור שהברת האלף אינה נכרת כ"כ והיא חזיר הגדל בים והכי איתא בהדיא באבות דר' נתן סיתא

עץ יוסף

פגימת הסכין : וכל מי שלא אכל נבלות כו' . פי' אפילו צדיק דהיינו רובו זכיות לא יזכה לסעודה זו . והטעם לפי שהחוטא באבר אחד לא יזכה עוד באותו האבר . וע"כ מי שחוטא בפיו באכילה אסורה לא יזכה לאכילה זו : חדוש תורה מאתי תצא . לפי שעה כאליהו בהר הכרמל . וע' בענף : בשביל שתאכלו ממנה פי' מהסעודה הנזכר . שבשביל שמרם פיהם מנבלות וטריפות יזכו לאכול מסעודה העתידה : (ד) כמין גולגלת כו' . ליסנא דזאת קדריש משום דמורה על הרמוז : אם ניקב קרום של מוח . ששני קרומים יש למוח . העליון דבוק לעצם . והב' סמוך למוח . ואם ניקב הסמוך למוח אע"פ שלא נקב העליון . הסמוך לעצם טרפה . ולהיפך כשרה : אפילו כל שהוא וה"ה שהראה לו כמה מילי דנקיבתן במשהו . וחדא מינייהו נקט הכא : ורבנן אמרי זאת כו' אתו לתרוצי ליסנא דזאת . זאת שהיא יכולה לחיות מטריפתה תאכלו . לאפוקי שאינה יכולה לחיות מטריפתה שלא תאכלו . בדרך משל אם ניקבה הריאה והרי יש בה סימני טריפות חזינן אי חיה מטריפתה דהיינו שלא נקבו ב' הקרומות כי זו תחיה ואינה טרפה ממש בכה"ג תאכל : אם זכיתם תאכלו משום דק"ל דאותה תאכלו יתור הוא . דריש ריש לקיש דאתא לומר אם זכיתם כו' היינו אם זכיתם לאחוז בזאת התורה אז החיה תאכלו : צריך יהודאה לחרובה עביד תתובא . פירוש כאשר יהודי בא לדקדוקי עניות וצריך לאכול חרובין מפני דחקו עושה אז תשובה . שהעניות מועיל להכניע את נפש האדם ועי"ז יעשה תשובה . והמעריך כתב הפירוש האמיתי הוא כשצריך היהודי לחורבה יעשה ייסוב . כלו' יהיה בעיניו כישוב ואל יבקש גדולות . והיינו שסמך ליה יאה מסכנותא כו' : יאה מסכינותא כו' נאה ויפה עניות לישראל כרצועה אדומה על לב סוס לבן . עזקתא פי' רצועה . והמליצה הזאת הוא כפי הנודע שהסוס הלבן בטבע הוא עצל ואינו בעל כח כשאר הסוסים . והנה מטבע הסוס כשמלבישים על צוארו במלבושי כבוד יתגאה וילך במרוצה . והנה זה תועלת לעצלותו . כן העניות אף שמצד עצמו הוא רע עכ"ז מועיל להקין להאנשים מתרדימת עצלותם שעל הרוב המניעה מעשות טוב הוא ע"י העצלות : בעזקתא סומקתא דעל ליביה דסוסיא חיורא . ירמוז שהרצועה אדומה הרומזת למדה"ד אוחזת בעד הסוס לבן שלא ירוץ יותר מדאי כן אוחזת מדה"ד בעד שפע מדת הטובה לישראל יותר מדאי כדי לאחוז על לבם שלא יבעטו מרוב טובה [רד"ל] : שהיה משה אוחז בחיה . דזאת משמע שמורה באצבע . ואע"ג דזאת החיה דבור הקב"ה אפשר שכוונתו שידבר כן לישראל : (ה) בעסוקין פי' בהצלחתן כדמתרגמינן לכל חפץ לכל עיסקא . פי' אחר בצרתם לישראל מענין כי התעשקו עמו : התרעלה לשון ערלה ואוטם וכשלון [מת"כ] : ממקום שהדין יוצא מעדן דריש נוטריקון ממקום דין [מת"כ] וע' מ"ש בב"ר פ' ט"ז סי' ז' : ופשו פרשיו דבבבל כתיב . כדכתיב התם הנני מקים את הכשדים וגו' עד ופשו פרשיו פי' שירבה פרשיו : שעלה והקיף . לפי שא"י גבוה מכל הארצות להכי קאמר שעלה והקיף פי' שעלה על א"י ובנה עליה מצור מסביב כדכתיב בספר ירמיה ויבנו עליה דיק מסביב : הוחילי לאלהים כלו' שבישראל כתיב כן . ולפי שישראל בני התוחלת יכונה ארצם בלשון תוחלת דהיינו חוילה . וגם התוחלת על עדן הארץ הוא שמקוים לחזור אליה : אשר שם הזהב אלו ד"ת זהב רומז לתורה לפי שזמן קריאתה היא ביום ז' וביום ה' וביום ב' . וזהו אותיות זהב [עוללות אפרים] : אין תורה כתורת א"י . בספרי ריש פ' עקב יליף לה מן הכתוב : כתורת א"י דאוירא דא"י מחכים כדאיתא בפ' מי שמת : מקרא משנה כו' דבדולח ואבן השוהם מיני מרגליות הם ויש בהן מינים ממינים שונים . וכן יש בתורה מקרא משנה כו' : שמשך עיסה נ"ל שסף עמה . וכן איתא לעיל בב"ר הנ"ל ולקמן סוף פ' ט"ו נראה ג"כ להגיה כן . או אפשר שהגיה בם שמסך ועושה כנחש . וכן קרוב דגרסינן הכא [יפ"ת] . והמת"כ כתב שנ"ל שמסך ערסה : על קרן השור . פירשתי בב"ר פ"ב סי' ה' : שהיו מאשרין עצמן מישראל . מאשרין פי' מחזקים שנעשו עשירים וחזקים . וע' מ"ש בב"ר פ' ט"ז : על שם מצרים נפקא ליה מדכתיב ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים דקשה מ"ש דנקט הני אשור ומצרים טפי משאר ארצות שנתפזרו שם אלא שהם רמז לכולם : שפרת ורבת והתמיד מלכותם . ואגב אורחיה אשמועינן שסבת קיומה כל כך הוא מברכת הזקן יצחק אבינו . אבל בפרת לא רמיזא רק פריתה ורביתה : לעולמו של ישראל ר"ל שמהצלחתה נמשך הצרות והדוחק לישראל בהצלחת העולם שאי אפשר לשניהם יחד בהצלחה כי כשזה קם זה נופל כדאיתא בפ"ק דמגילה : והצירה לבניו פי' שהם מצירים ומצערים לישראל ש.הם בניו של הקב"ה בכוונה : והצירה לביתו זה בהמ"ק : אימה זו בבל כו' התמלי חמא . כלומר והממלא חימה מטיל אימה על רואיו . או שהאל"ף והחי"ת מתחלפין . אבל לעיל בב"ר פ' מ"ד גרסינן אימה זו בבל שנא' איום ונורא הוא : זו יון שהיא גדולה . בשרים כדמסיק והולך : אפרכין ואסטרטליטין מיני שררות זו למעלה מזו : מן ימא ולא יהיו קשים כנגדם : ממכיא נמוכה ונכנעת . תרגום שפל מן העור מכיה מן משחא : עץ תלויה וקרי ביה מיר חסר עי"ן והוא כמו מיאור שהברת הא' אינה נכרת כ"כ . והוא חזיר הגדל בים . ובאדר"נ אי' שהכתיב הוא מיאר והקרי מיער : אם זכיתם מן יאור כו' . באדר"נ כך איתא בזמן שישראל עושין רצ"מ הם דומות על ישראל כאותו שעולה מן יאור . מה חזיר של יאור אינו הורג נפשות ואינו מזיק לבריות . כך כ"ז שישראל עושים רצ"מ אין אומה ולשון הורגין בהם ולא מלקין אותם . אבל בזמן שערצ"מ הם דומות על ישראל כאותו שעולה מן יער הורג נפשות ומזיק כו' : הדא חיותה כי סלקא מן יאור היא ממכיה . כצ"ל : ירמיה ראה אותה כו' אמרין לדניאל כו' . משום דק"ל מ"ט נראתה חיה זו לדניאל בשני צורות טפי מאחריניתא . לכן רצה לומר לפי שהיו בה ב' ענינים . הא' הכח והגבורה כארי . והב' מהירות השטפות כנשר . על כן ירמיה ראה אותה בשני צורות אלו . אלא שראה אותם כאריה בפני עצמו וכנשר בפ"ע לפי שהיה מנבא הענינים כולו בפני עצמו . כשהיה מנבא על שהתחזו בעולם כתו ראה אותם כאריה ואמר עלה אריה מסבכו הנה כאריה יעלה , וכשהיה מתנבא על מהירותו ראה כנשר . אבל דניאל שלא נראה לו אלא פעם אחת ענין כולל המלכיות ראה אותה בצורת אריה בפנים להורות על הכח . ובצורת נשר בכנפים להורות על השטפות . ולכן אמר כאילו אמרו לדניאל באיזה

כאריה ותפין דנשר הה"ד (דניאל ז) קדמיתא כאריה ותפין די נשר לה חזה הוית עד די מריטו גפיה ונטילת מן ארעא. ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמן ר' אלעזר אומר כל אותו ארי לקה ולבו לא לקה דכתיב (שם) ולבב אנש יהיב לה. ור' שמואל ב"נ אמר אף לבו לקה דכתיב (שם ד) לבביה מן אנשא ישנון. (שם ז) חזה הוית וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדוב טו לדב כתיב זה מדי. הוא דעתיה דר' יוחנן דאמר ר"י (ירמיה ה) על כן הכם אריה מיער זו בבל. זאב ערבות ישדדם. זו מדי. נמר שוקד על עריהם זו יון. כל היוצא מהנה יטרף זו אדום למה כי רבו פשעיהם עצמו משובותיהם. חזה הוית וארו אחרי כנמר זו יון שהיתה מעמדת בגזירותיה ואומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק לעוה"ב בתר דנא חזה הוית בחזוי עם לילא וארו חיוא רביעאה דחילא ואמתני ותקיפא יתירה זו אדום דניאל ראה שלשתן בלילה אחד ולזו בלילה אחד למה רבי יוחנן ורשב"ל. ר"י אמר ששקולה כנגד שלשתן. רבי שמעון אמר יתירה. מתיב רבי יוחנן לרשב"ל (יחזקאל כא) בן אדם הנבא והך כף אל כף. דא מה עביד לה רשב"ל (שם) ותכפל. משה ראה את המלכיות בעיסוקן את הגמל זו בבל שנא' (תהלים קלז) אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו. את השפן זו מדי. רבנין ורבי יהודה ב"ר סימון רבנין אמרי מה השפן הזה יש בו סימני טומאה וסימני טהרה כך היתה מלכות מדי מעמדת צדיק ורשע. א"ר יהוד' ב"ר סימון יז דריוש האחרון בנה של אסתר היה טהור מאמו וטמא מאביו. ואת הארנבת זו יון אמו של תלמי ארנבת שמה. ואת החזיר זו פרס. משה נתן שלשתם בפסוק א' ולזו בפסוק א' ולמה ר' יוחנן ור' שמעון ר"י אמר ששקול כנגד שלשתן רשב"ל אמר יתירה מתיב ר"י לר"ש בן אדם הנבא והך כף אל כף. דא מה עביד ליה ר"ל ותכפל. ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון יח מכל הנביאים לא פרסמו אלא שנים. אסף ומשה. אסף אמר (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער. משה אמר (ויקרא יא) ואת החזיר כי מפרים פרסה. יט למה נמשלה לחזיר לומר לך מה חזיר בשעה שהוא רובץ מוציא טלפיו ואומר ראו שאני טהור כך מלכות אדום מתגאה וחומסת וגוזלת ונראה כאילו מצעת בימה. מעשה בשלטון אחד שהיה הורג הגנבים והמנאפים והמכשפים נהין ואמר לסנקליטיו שלשתן עשיתי בלילה א'. ד"א את הגמל זו בבל כי מעלה גרה הוא שמקלסת להקב"ה. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' ישמעאל בר נחמן כ כל מה שפרט דוד כלל אותו רשע בפסוק אחד שנא' (דניאל ד) כען אנה נבוכדנצר משבח ומרומם ומהדר למלך שמיא. משבח. (תהלים קמז) שבחי ירושלים את ה'. ומרומם (שם ל) ארוממך ה'. ומהדר (שם קד) ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת. די כל מעבדוהי קשוט. (שם קלח) על חסדך ועל אמתך. וארחתיה דין (שם צו) ידין עמים במישרים. ודי מהלכין בגוה (שם צג) ה' מלך גאות לבש. יכל להשפלה (שם עה) וכל קרני רשעים אגדע. ואת השפן זו מדי כי מעלה גרה הוא שמקלסת להקב"ה שנא' (עזרא א) כה אמר כורש מלך פרס. ואת הארנבת זו יון כי מעלת גרה היא שמקלסת להקב"ה. אלכסנדרוס מוקדון כד הוי חמי לר' שמעון הצדיק אומר ברוך ה' אלוהי של שמעון הצדיק. את החזיר זו אדום והוא גרה לא יגר שאינה מקלסת להקב"ה ולא דייה שאינה מקלסת אלא מחרפת ומגדפת ואומרת (תהלים עג) מי לי בשמים. ד"א את הגמל כא זו בבל כי מעלה גרה הוא שמגדלת את דניאל שנא' (דניאל ב) ודניאל בתרע מלכא. ואת השפן זו מדי כי מעלה גרה הוא שמגדלת את מרדכי שנא' (אסתר ג) ומרדכי יושב בשער המלך. ואת הארנבת זו יון כי מעלת גרה היא שמגדלת הצדיקים. אלכסנדרוס כד הוה חמי לשמעון הצדיק הוה קאים על רגליה אמרין ליה כב מינאה מן קדם יהודאי את קאים. אמר להם בשעה שאני יוצא למלחמה דמותו אני רואה ונוצח. ואת החזיר זו אדום והוא גרה לא יגר. שאינה מגדלת הצדיקים ולא די שאינה מגדלת אלא שהורגים אותם הה"ד (ישעיה מז) קצפתי על עמי חללתי נחלתי וגו'. נחלתי ר' עקיבא וחביריו. ד"א ואת הגמל זו בבל כי מעלה גרה הוא. שגררה מלכות אחריה. ואת הארנבת זו יון כי מעלת גרה שגררה מלכות אחריה. ואת השפן זו מדי. כי מעלה גרה. שגררה מלכות אחריה. ואת החזיר זו אדום. והוא גרה לא יגר. שאינה גוררת מלכות אחריה ולמה נקרא שמה חזיר שמחזרת עטרה לבעליה הה"ד (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה:

סדר תזריע

פרשה יד (א) אשה כי תזריע א הה"ד (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני א"ר יוחנן אם זכה אדם נוחל ב' עולמות הזה והבא. הה"ד אחור וקדם צרתני. ואם לאו בא ליתן דין וחשבון שנאמר ותשת

יד יוסף טו ב"ר פ' נ"ט אסתר רבה פ"א: יז אסתר רבה פ"ו: יח ב"ר פ' ס"ה: יט אדר"נ פ' ל"ד: כ ע' סנהדרין דף נ"כ. שוח"ט מזמור ס'. תנחומא סדר נח: כא תג"ב ס' סדר א: כב נ"ל כותאי וע' יומא ס"ע. ובמגילת תענית פ"ח. ובפסיקתא דפרה סגי' בני פלטין דידיס: כג קה"ר פ"א: **פרשה יד** א ב"ר פ"ח:

ענף יוסף

פרשה יד (א) [אם זכה אדם נוחל ב' עולמות). כלומר שהאדם נברא בגוף ונפש. הגוף מתענג מעניני עוה"ז. והנפש מעניני עוה"ב. ואף שבטבעם שהם הפכיים עכ"ז אם זכה האדם להשתמש כיותר יש לו המודות עוה"ז ולא יורידנו זה מהשלימות הנפשי. כי גם עניני עוה"ז משמשים למעיינים הנפשיים ויגות בחייו להשיג שלימותו. וזהו אחור לאחרית הזמן לחיי עוה"ב לנפש. וקדם לחיי עוה"ז צרתני. ופשט אלי כפיך להשגית על מעשי ליתן דין וחשבון עליו. כי אין מעשה בני אדם מופקרין

מתנות כהונה

איתא שהכתיב הוא מיאור והקרי מיער: **כל אותו ארי**. נבוכד נצר: ה"ג **שהיתה מנמרת** בגזרותיה. כלומר שהיתה גוזרת גזירות משונות זו מזו (ועי' בב"ר פ' נ"ט) גם הגי' מעמדת יש לייסבו וק"ל: **לעוה"ב**. בכל מקום גרס באלהי ישראל: **ולזו בלילה אחד**. בלילה מיוחדת ראה ממשלת אדום: **יתירה**. יותר משלשתן: **כף אל כף**. סיפיה דקרא ותכפל חרב וגו' ואותה נבואה נאמרת על אדום וכתיב כף אל כף להורות שמלכות אדום יהיה כמו ג' הראשונות לה: **ומשני** ותכפל כתיב שתהיה כפולה ויתירה עליהם: **צדיק** ורשע. צדיק מרדכי. רשע המן או ר"ל המן הרשע: זו פרס. דרך כנוי מדבר על מלכות רביעית: **ולזו** בפסוק א'. מלכות רביעית: **מוציא** טלפיו. מתחתיו ופושט אותם למרחוק ואומר ראו כו' כך מלכות רביעית כו':
מוציא טלפיו. מתחתיו ופושט אותם למרחוק ואומר ראו כו' כך מלכות רביעית כו': **מצעת** בימה. כאילו עשתה מטפחת ומצעת על הבימה שמניחי עליה ס"ת כלומר מראה את עצמה כאילו צדקה הדין לאמתו ובמדרש תלים גרס ומראה כאילו הם דיינים של אמת והסוב היה להגיהה מלדקת הבימה בימה היא מקום המשפט ורבים הם בספר זה ובר לבב שיערב לבו להגיה יהיה אלהיו עמו: **נהין**. הרכין וגיפה עצמו והיה לוחש באזנו: **סנקליטין**. שרים הממונים על ההריגה: **מינאי**. המינים והאפיקורסים: **מן קדם** כו'. מלפני יהודי אתה עומד: **חללתי** נחלתי וגו'. גרס וסיפיה דקרא קדריש: **וחביריו**. יראוני מלכות: **שגררה** מלכות אחריה. כלומר מלכות אחריה. כלומר מלכות שהיתה משעבדת בישראל: **שמחזרת** עטרה כו'. לשוב כולם לה' יתברך וכן יה"ר במהרה בימינו אמן:
הזה והבא. שעוה"ז הוא קדם שבא לו לאדם בראשונה ועוה"ב נקרא אחור שבא לו לאדם לבסוף. כך מצאתי הגירסא במדרש תלים: וסכ:

עץ יוסף

באותה צורה משני אלה ראית. והשיב אפין כארי וגפין די נשר לנאה ידי שתיהן: **הנה כנשר** יעלה וידאה. נ"ל הנה כנשר ידאה. והוא הכתוב במפלת מואב כי זה על בבל שהשמיד את מואב נאמר [יפ"ת]: **חמית** פי' רואה: **כל אותו** ארי לקה כו'. פי' כל גופו שנדמה לאריה. מדכתיב ונטילת מן ארעא משמע שנאבדה לגמרי. ואע"ג דכתיב ועל רגליו כאנש הקימת. היינו לענין הלב שנתן לה לבב אנוש קאמר שעומדת על רגליו כאיש: **ולבו לא לקה** אף כשנטרד היה לו קנאה לבב אנוש בכדי להרגיש בנערו וכדכתיב [דניאל ז'] ולבב אנש יהיב לה. אבל לא דעת נצולה שבפירוש כתיב [דניאל ד'] ולקצת יומיא כו' מנדעי עלי יתוב. ומפרש מ"ש לבבי' מן אנשא ישנון. שנשתנה קצת. ואידך מ"ד דרים מן אנשא ישנון לגמרי ואידך קרא דלבב אנש יהב ליה מפרש ליה על מלכות בלשאצר שנחלשה או כמפורש שם. אבל קשה הא האי קרא לבביה מן אנשא ישנון בהאוס נ"נ כתיב על מה שהיה נטרד ז' שנים עם חיות השדה ומה ענין זה ללקות הארי דהכא שמיירי מאבוד אומת בבל. ובשלמא לרבי אלעזר דאמר כל אותו ארי לקה ולבו לא לקה י"ל דהכי פירושו כלו' שאף שנאבד המלכות והכח מאומה זו עדיין יש חכמה בה כבתחילה שזה רמז לב אדם. ולא מיירי ר"א כלל מנ"נ שנטרד ז' שנים. אלא ממפלת אומת בבל. אבל על ר"ש בר נחמן קשה כנ"ל. ועוד קשה דדניאל בשנה אחת לבלשצר ראה החזון הזה. וא"כ מ"ש חזה הוית עד די מריטו גפה היינו מה שיהיה לאחר מכאן וא"כ מ"ש ולבב אנוש יהיב ליה יהיה או והיכי מצי מיירי על לבב נ"נ שקדם כבר ונפל מן העולם: **לדב כתיב** ודב זה זאב: **שהיתה מעמדת** פנים כענין הנמר שהוא עז פנים. כמ"ש עז כנמר וכהיא דב"ר פנ"ד כל המעמיד פנים כו'. והוא אמת גרס שהיתה מנמרת. והוא מענין ריחו לא נמר שפירושו הנוף או רפיון: **ולזו בלילה אחד** דהל"ל למה הוצרך לומר בחזוי ליליא בתר דכתיב לעיל על ארבעתם בחזוי עם ליליא לפ"ז מ"ש לעיל בחזוי עם ליליא לאו דוקא בלילה אחד אלא כלו' בחזיוני הלילות: **יתירה** ר"ל יותר מכל שלשתם כדכתיב בה ותקיפא יתירה: **מתיב** ר"י לרשב"ל כו'. ר"ל דכתיב שם בן אדם הנבא והך כף אל כף ותכפל חרב שלישתה חרב חללים הוא חרב חלל הגדול וגו' נתתי אבחת חרב וגו'. והוא שמקשה ודא מה עביד לה רשב"ל. ור"ל דהאי קרא באדום משתעי שהחריבה בית שני כי על ב' המקדשים נתנבא יחזקאל באותה הנבואה דכתיב לעיל מיניה והשף אל מקדשים. ומדכתיב כף אל כף משמע להורות שמלכות אדום יהיה כמו ג' הראשונות. והא דכתיב שם והכפל חרב שלישתה פירושה מכופלת ב' פעמים שהיא שקולה כנגד שלשה מלכיות הראשונות. ולכן היא מכופלת שלשה פעמים. ומשני ריש לקיש ותכפל כתיב בוי"ו ולא כתיב שכפל לרבויי אתא שפי מכפל ג'. ורבי יוחנן וי"ו לא דריש: **צדיק ורשע** שקצת המלכים היו צדיקים כגון כורש ודריוש. וקצתם רשעים כגון אחשורוש [יפ"ת] או צדיק זה מרדכי. רשע זה המן [מת"כ]: **טהור מאמו** והיינו רמז השפן דאית ביה סימני טומאה וטהרה: **אמו של תלמי** כו' בפ"ק דמגילה א' שלא כתבו לו את הארנבת מפני שאשתו ארנבת שמה. ואפשר דהא והא איתא: **ואת החזיר** זו פרס. בכנוי מדבר על מלכות רביעית וכן במלת ולזו כוונתו על מלכות רביעית: **שלשתן בפסוק אחד** כו' ר"ל במשנה תורה [יפ"ת]: **מכל הנביאים** שהזכירו מנהג מלכות רביעית לא הזכירו בפרסום זיופה אלא שנים: **כאילו מצעת בימה** לדון את הנגזלים ולהרחיק העול. שהיא מתחכמת להראות לעולם שהיא פרושה מהגזל: **נהין** הרכין ומטה את עצמו והיה לוחש באזנו שלא יודעו: **שמקלסת** שפי' מעלת גרה מענין גרון שמהזרת דרך גרונו המאכל. ולפי דרשה זו יהיה הגרון הקריאה בגרון בקולוסו: **מי לי בשמים** פי' מי יתן לי ואהיה בשמים להלחם עם הקב"ה כי עמך לא חפצתי להלחם בארץ: **שמגדלת את דניאל** ופי' גרה לפי זה ענין גרות כלו' הצדיקים שנקראו גרים בעולם ע"ד כי גרים אנחנו לפניך: **כד הוה חמי** כשהיה רואה: **אמרי ליה** כותאי מן קדם. כנ"ל: **זה ר"ע וחביריו** שנקראו נחלת ה' ביחוד בחכמתם וחסידותם. וי"ל דלאו משום נחלתו קאמר אלא אסיפא סמיך דכתיב על זקן הכבדת עולך מאד כמו שדרשו בתנחומא על זקן וגו' זה ר"ע שנשעבדה בו במלכות עד אין סוף: **מלכות אחריה** פי' שגם אחריה היה מלוכה אבל או"ה:

סדר תזריע

פרשה יד (א) הה"ד אחור וקדם צרתני משום דבעי למימר כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף כך תורתו וכו'. והא גופא תיקשה לן למה נוצר אחר הבעל חי. הקדים הכא דרשות דדרים אאחור וקדם דהיינו טעמא לאיחור יצירתו: **שני עולמות** אחור זה עוה"ב הבא לבסוף. וקדם זה העוה"ז הקודם לו. וקשה הא ר' יוחנן אמר בברכות דף ה' ע"ב לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות. וע' בתוס' שם. וע' בענף: **ואם לאו בא ליתן כו'** שאג"ל שלא יזכה לעוה"ב אלא שנענש על חטאיו: **דין וחשבון** הקדים דין לחשבון. לפי שהאדם כשהולך לבית עולמו קודם שיתן חשבון מודיעים לו כל דיני התורה. ואח"כ שואלין אותו הבא על אשת חבירו מה דינו. העושה מלאכה בשבת מה דינו. והוא משיב על הן הן ועל לאו לאו. ואח"כ מזכירין אותו כי הוא אשר עשה כן העבירות אשר שאלו אותו הדין

(שם) ותשת עלי כפכה כדכתיב (איוב יג) כפך מעלי הרחק. א"ר שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה אדה"ר אנדרוגינוס בראו. אמר ריש לקיש בשעה שנבראו ב דו פרצופין נבראו ונסרו ונעשה שנים גבים גב לזכר וגב לנקבה. איתיבין ליה (בראשית ב) ויקח אחת מצלעותיו. אמר להן מסטרוהי כדכתיב (שמות כו) ולצלע המשכן. א"ר ברכיה ור' חלבו ור' שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה אדה"ר מסוף העולם ועד סופו מלא כל העולם כולו בראו. מן המזרח למערב מנין שנא' אחור וקדם צרתני. מן הצפון לדרום מנין שנא' (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומנין כחללו של עולם שנא' ותשת עלי כפכה. אר"א אחור זה יום ראשון וקדם זה יום האחרון על דעתיה דר"א דכתיב (בראשית א) תוצא הארץ נפש חיה למינה. נפש חיה זה רוחו של אדה"ר. אמר ר"ל אחור זה יום האחרון. וקדם זה יום הראשון על דעתיה דר"ל דכתיב (שם) ורוח אלהים מרחפת על פני המים ג זהו רוחו של מלך המשיח. אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית ואם לאו אומרים לו יתוש קדמך שלשול קדמך. אמר ר' ישמעאל ב"ר תנחום אחור לכל המעשים וקדם לכל העונשין ר' יוחנן אומר אף קילוסו לא בא אלא באחרונה שנא' (תהלים קמח) החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף ואח"כ מלכי ארץ וכל לאומים. א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף כך תורתו אחר בהמה חיה ועוף הה"ד זאת תורת הבהמה ואח"כ אשה כי תזריע: (ב) ד"א אשה כי תזריע. הה"ד (איוב לו) אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק. א"ר מאיר הלשון הזה משמש שתי לשונות לשון שירה לשון דבר. לשון שירה על שבחן של צדיקים. לשון דבר על מפלתן של רשעים. למרחוק נאמר על הרחוקים שנקרבו. אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק א"ר נתן מחשבין לשמו של אברהם אבינו אותו שבא מרחוק הה"ד (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק. וא"ר חנינא בר פפא מחשבין אנו לשמו של הקב"ה שהיינו רחוקים וקרבנו לו. א"ר חגי דברים שרחוקין ממנו מהלך ה' מאות שנה שהבריות ישנין על מטותיהן והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים. ומוריד גשמים. ומגדל צמחים. ומנגבן. ומעריך שלחן לפני כל אחד ואחד. א"ר שמואל בר אידי בשם ר' אחא הפסוק הזה אם אליהו אמרו מאליו. שבח. ואם ברוה"ק אמרו. שבחי שבחים. ר' לוי אמר תלת בנוהג שבעולם מפקיד אדם אצל חבירו ארנקי של כסף בחשאי ומחזיר לו ליטרא של זהב בפרהסיא אינו מחזיק לו טובה. כך הקב"ה מפקידין לו הבריות טפה לבלוכית בחשאי והקב"ה מחזיר להם נפשות משובחות שלמות בפרהסיא ואין זה שבח הוי אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק. ר' לוי אמר אוחרי בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורין ואין כל בריה משגחת עליו בא א' והדליק לו שם נר אינו מחזיק לו טובה כך הקב"ה הולד שרוי במעי אמו ומאיר לו שם נר הוא שאיוב אומר (איוב כט) בהלו נרו עלי ראשי. אין זה שבח הוי ולפועלי אתן צדק. ר"ל אומר אוחרי בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורין ואין כל בריה משגחת עליו בא א' והתירו והוציאו משם אינו מחזיק לו טובה כך הולד שרוי במעי אמו ובא הקב"ה והתירו והוציאו משם: (ג) ד"א אשה כי תזריע וילדה זכר ד הה"ד (איוב י) חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי. ר' אבא ב"כ אמר תלת בנוהג שבעול' אם נוטל אדם ארנקי של מעות ונותן הפה למט' אין המעו' מתפזרות והולד שרוי במעי אמו והקב"ה משמרו שלא יפול וימות אין זה שבח הוי חיים וחסד עשית עמדי. ר' אבא ב"כ אמר אוחרי בנוהג שבעולם בהמה זו מהלכת רבוצה והולד נתון בתוך מיעיה כמין שק והאשה זו מהלכת זקופה והולד נתון בתוך מעיה והקב"ה משמרו שלא יפול וימות הוי חיים וחסד עשית עמדי. ר' אבא בר כהנא אמר אוחרי בנוהג שבעולם בהמה זו דדיה במקום רחמה והולד יונק במקום בשתה. והאשה זו דדיה ה במקום נאה והולד יונק במקום כבודה ואין זה חיים וחסד. הוי חיים וחסד עשית עמדי אר"א אם ישהה אדם בחמין שעה אחת אינו מת ומעיה של אשה מרותחין
והולד

יד יוסף ב תנחומא סדר זו. עירובין דף י"ח. ברכות פרק שרואה. ב"ר פ"ח ופ' י"ז. שוח"ט מזמור קל"ט. הקדמת הזוהר. וזוהר סדר בראשית דף ל"ד ע"ב. זוהר תזריע. אמר ריש ס' במדבר :
ג זוהר סדר ויחי דף קנ"ב ע"ב. ב"ר פרשה ח'. ועי' תוס' ע"ז : ד תנחומא סדר ע : ה בילקוט הגי' במקום יופיה ואפשר שצ"ל כאן במקום נויה :

מתנות כהונה

נסרו ונעשה שנים גבים גב לזכר וגב לנקבה וכן עיקר : מסטרוהי. אחד מצדי צדדיו כלומר חלקיו ולעולם כדלעיל שנסרו כו' : אחור וקדם. קדם היינו מזרח שנאמר קדמה מזרחה ומדמזרח נקרא פנים מערב שהוא הפאה שכנגדו נקרא אחור וכדפירשתי בכמה מקומות : שנא' ולמקצה וגו'. דרום וצפון נקראו קצוות כפי התוכניים וגם מדהאי קדם ואחור קאי על מזרח ומערב מכלל דולמקצה וגו' קאי על דרום וצפון : ותשת עלי וגו'. כפיך היינו היד וכתיב כי יד על כס יה ומאחר ששת עליו כפו ש"מ שכל החלל עד השמים נתמלא ממנו או י"ל דדייק מדכתיב שמים בזרת תכן וכתיב נמי ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים : זה יום הראשון. פי' למעשה יום ראשון וה"ג לעיל פרשת בראשית (פ"ח) ובמד' תלים אבל רש"י ז"ל גרס יום האחרון וכן הוא בתנחומא בפ' זו ובילקוט ריש פר' בראשית ועי' במה שכתבתי לעיל בפ' בראשית : נפש חיה למינה. זה נאמר תחלת יום ששי : אמר ר"ל אחור זה יום אחרון. למעשה יום האחרון שהאדם נברא באחרונה : ה"ג ורוח אלהים וגו'. רוחו של אדם הראשון וה"ג בילקוט תלים ובפרשת בראשית והרואה יראה כי כן עיקר. והגי' שלפנינו יש ליישבה לפי דעת המקובלים ז"ל שאמרו שרוחו של אדם זהו רוחו של משיח בסוד הגלגול וסימנים א"ד"ם אד"ם דו"ד משי"ח רוח אחד לכלם והראשון עיקר וכן מצאתי אח"כ בתב"א פרשת בראשית ובאבן שועיב בפרשת מצורע : ה"ג אם זכה אדם אומרים לו קדמת כו' וכן הוא לעיל פרשת בראשית וסיומא מילתא דר"ל היא שלפיכך נבראת רוחו ביום ראשון וגופו ביום אחרון שאם יזכה אומרים לו אתה קדמת כו'. דרך חשיבות ומעלה וכן בהיפוך כשאינו זכאי ואח"כ גרסי' א"ר ישמעאל כו' : וקודם לכל עונשין. שאין כל בריה נפקדה על מעשיה כי אם האדם לבדו או ר"ל בהאדם הוא עלול לקבל כל מיני עונש מפני חלשות הרכבתו וזך מזגו והראשון עיקר : דברים שרחוקים ממנו כו'. על זה נאמר אשא דעי וגו' לשבח להקב"ה: לבלובית. טפה של שכבת זרע : בחמין בערוך גרס קמין ומשמע במקום שמסיקין שם האור :
שפיר

ענף יוסף

מופקרין : [אר"ל בשעה שנבראו דו פרצופין נבראו ונסרו ונעשו שנים גבים גב לזכר וגב לנקבה]. וזהו אחור וקדם צרתני. וקשה מאחר שנבראו בשני פרצופין שבכל צד היה פרצוף למה מכנה צד אחד בשם אחור והשני בשם קדם. הלא שני הצדדים שוים הם. וי"ל משום דאותו הצד שהיה בו פרצוף אדם הלכה תחילה על כן מכנה אותו הצד בשם קדם והצד השני שהיה בו פרצוף הנקבה מכנה בשם אחור ע"ש שהיא כנגד אחוריו של אדם. אבל קשה א"כ היה לו להקדים צד הזכר שהלך תחלה ולומר קדם ואחור צרתני. ואפשר שמחמת קושיא זו מוקי ליה אידך מ"ד להאי קרא בפירושים אחרים (ועי' בספר נפתלי שבע רצון) : (ג) [בהמה זו מהלכת רבוצה כו' והאשה כו']. הטעם שהבהמה הולכת בקומה כפופה והאדם הולך קוממיות הוא כי ידוע שכל היסודות נכספות וגם כלות לנוח ביסודם שטבעי סובב סובב הולך הרוח. האש כי ילהב ופנה למעלה. המים מניחים המקום גבוה ויורדים למקום נמוך. והארץ לעולם במקומה עומדת. וזרוק חוטרא לאוירא אעקריה קאי. ולכן בהיות שרוח הבהמה יורדת היא למטה לארץ שנה היא בקומה כפופה. תאב למטה. כי עפר היא ואל עפר תשוב. אמנם האדם אשר מצד נשמתו הוא שמיימי כי נשמתו היא מן השמים. לכן הוא הולך קוממיות ונוטה לצד העליון. והחלק היותר גובר עליו שהוא נשמתו תחזקהו בקומה זקופה ותעלהו לשמי מרומה ולמקור אשר ממנו חוצבה
כספר

עץ יוסף

הדין ואומרים לו אתה האיש. באופן כי מתחלה הוא נותן הדין ואח"כ החשבון. והוא נותן את שתיהן : ותשת עלי כפך לשון יסורים דומיא דכפך מעלי הרחק : אנדרוגינוס אנדרוגינוס דהכא פירושו דו פרצופים. ורש"ל בא לפרש דבריו : דו פרצופין שני פרצופין נבראו תחלה אחד מלפניו ואחד מלאחריו ונסרו פי' וחלקו לשנים ועשה מן האחד את חוה : מצלעותיו דמשמע דצלע ממש הוא שלקח מגוף האדם לא פרצוף : מסטרוהי פי' אחד משני צדדיו כלו' חלקיו. ולעולם שנסרו : מסוף העולם כו' פי' שגופו היה ממלא העולם מכל הצדדים ממזרח למערב מצפון לדרום. וכן קומתו ממלא החלל מהארץ ועד לרקיע. והוא היה בג"ע שהיא גדולה מהעולם הרבה : אחור וקדם צרתני דקדם הוא רוח מזרחית כדכתיב קדמה מזרחה. ומדמזרח קרוי קדם מכלל דמערב קרוי אחור : ולמקצה השמים כו' דרום וצפון נקראו קצוות כפי התוכני' [מת"כ] : ותשת עלי כפך כד"א ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים [מת"כ]. או כמו נשא לבבנו אל כפים [איכה ג'] : אחור זה יום הראשון נ"ל אחור זה יום אחרון. וכן הוא בתנחומא סדר זו. וכן גרס רש"י בבראשית רבה פרשה ח'. וכן גרס בספר נשמת החיים מאמר שני פ' י"ז. ופירושו שגופו נברא אחור לכל מעשה יום אחרון : וקדם זה יום אחרון. פי' וקדם למעשה יום אחרון. וא"א הגיה כן : רוחו של אדה"ר שהנשמה נבראת קודם מעשה יום אחרון : אחור זה יום אחרון פי' אחור למעשה יום אחרון וקדם למעשה יום ראשון. וכן הגיה הא"א. ור"ל שגופו מאוחר לכל ורוחו קודם לכל : רוחו של מלך המשיח וכבר כתב הזוהר וחכמי האמת בכמה דוכתי דבן דוד הוא עצמו נשמת אדה"ר. ואד"ם נוטריקון אדם דוד משיח : אתה קדמת למ"ב וזה מצד הנשמה שהיא קדמה לכלל מעשה בראשית. ואם לא זכה אומרים יתוש קדמך מעשה בראשית וזה מצד הגוף שנברא באחרונה : אחור לכל המעשים דס"ל דנפשו וגופו נבראו אחרי הכל כפשטיה דקרא : וקדם לכל העונשים כדכתיב במבול וימח את כל היקום מאדם עד בהמה בריאת אדם והדר בהמה : (ב) אשא דעי כו' משום דק"ל לימא אשה כי תלד זכר. לכן בעי לתרוצי ע"ד הדרש שרמז לחסד ה' בזרע שמטפה של לבלובית נותן נפש שלימה להביו. וחסד עם התינוק בהיותו כזרע בבטן אמו שמאיר לו שם ושוב מתירו משם. ומשום דעל כל האי מתפרש ולפועלי אתן צדק כדלקמן נקט האי קרא. ואיידי דמייתי ליה מפרש ליה בריש' בא' נפי אחריתי כדרך המדרש : משמש שתי לשונות ר"ל הלשון הזה אשא יפורש לשון שירה. כמו ישאו קולם ירונו. ואומר אשא דעי למרחוק אשא קול שירה בשומי דעי להבין מרחוק. וזה על שבחן של צדיקים [האמור בפרשה שם לא יגרע מצדיק כו' וכל המענה] ויהי' פי' ולפועלי אתן צדק אתן שבח והודה לצדקתו עם הצדיקים. ויפורש לשון דבור כלו' שאין נשיאות הקול לשירה רק לדיבור דעלמא. והיינו על מפלתן של רשעים שידבר ויודה על הדבר. אבל לא יאמר שירה שאין לשורר על הרעה שנעשה לרשעים אם לא היה לו בזה הנאה. ולפ"ז פי' ולפועלי אתן צדק שיצדיק דינו [יפ"ת] : על הרחוקים שנקרבו. שיטה אחרת היא זו. דלרבי מאיר דמיירי בצדיקים ורשעים יתפרש רחוק מעבירה או רחוק מה'. אבל השתא מפרש ליה על בעלי תשובה שהיו רחוקים מהקב"ה ונתקרבו. ולפ"ז השירה לה' שפושט ידו לקבל שבים ובילקוט איוב הגי' נאמר על הרחוקים ואמרי לה על הרחוקים שנתקרבו : א"ר נתן מחשבין כלו' מעיינים וכותנים מחשבתם באברהם שבא מרחוק. והיינו אשא דעי למרחוק ועל זה לפועלי אתן צדק והודאה. והיינו על שענהו ה' שם בהר המוריה שנאמר עליו מרחוק. א"נ ההודאה היא על מה שהקריבו ה' והדריכו לא"י כאומרו מי העיר ממזרח : וא"ר ר"ח ב"פ מחשבין כו'. לר' חנינא העיון וההודאה על מה שקרבנו ה' לעבודתו אחרי היותינו רחוקים ממנו במצרים : א"ר חגי דברים כו' לר' חגי ההודאה והעיון על שקריבו אלינו הדברים הרחוקים כגשמים ורוחות : מהלך ת"ק שנה כו' כי כן השיעור מהארץ עד לרקיע הראשון : מנגבן מייבשן : אם אליהו אמרו כו'. ר"ל מה שאמר שישים דעתו למרחוק כדי להודות לה' על פעולותיו אפי' לא יאמר זה רק מאליו הוא שבח. כי בחכמתו ישיג הקבה מנפלאות ה' בטבעיות כמו שישיג החוקר ויש בזה הרבה להודות לה'. ומפני שהוא תחלת מענה יש לומר שעדיין אינו מדברי רוה"ק אלא התחלת דבר כנטילת רשות לדבר [רד"ל]. אמנם אם דבר ברה"ק עדיף טפי שמשיג מנפלאות ה' למעלה מהשגת החוקר ועל אלה יגדל כבוד ה' לאין חקר : ואם ברה"ק אמרו משום דנביא הוה כדאיתא בפ"ק דב"ב. בודאי דבריו ברה"ק היה שה' העיר את רוחו להשיב את איוב : לבלובית טיפה של שכבת זרע : ומאיר לו שם נר מסיים בס"פ המפלת וצופה מסוף העולם ועד סופו. ויש לפרש דהיינו אשא דעי למרחוק שבנר שכלו צופה בכל העולם וע"ז יתן צדק לפועלו [רד"ל] : בהלו נרו עלי ראשי ולעיל מיניה כתיב מי יתנני כירחי קדם והיינו ירחי לידה כדאמר בפ' המפלת איזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים הוי אומר אלו ירחי לידה : בבית האסורים כו' כך הוולד. וזה מ"ש במעטה שם עמי יוצא מבית האסורים ואם אסורים בזיקים גו' (רד"ל) : (ג) הה"ד חיים וחסד עשית גם כוונת אגדה זו לפרש כי תזריע לחסדי ה' בגוף האדם הילוד שהקב"ה שומרהו מהפלה ומהתמימות והזנתו מהחלב כדלקמן : שלא יפול וימות וזהו חיים וחסד ויש לפרש בזה"ש ופקודתך שמרה רוחי שפקודתך על הטבע היא שומרת רוחי בבטן (רד"ל) : אין זה שבח בתמיה. כי לולי השגחת ה' בשמירתו לא היה מועיל : בהמה זו מהלכת כו' ר"ל שהבהמה להיות רבוצה גם העובר אפילו בעת תנועתה כרע רבץ ואין מחריד. משא"כ האשה שבתנועתה הולד מתנועע וקרוב ליפול שאינו אלא נתלה באויר : והולד נתון בתוך מעיה כמין שק זה ט"ס. והעיקר כגירסת הערוך כמין סקיפסטי פי' תיבה מכוסה בל' יוני [מעריך]. והמוסף הערוך כתב פי' בלשון יוני עגלה וגב מכוסה להגן מן הרוח וגשם ושרב : אין זה חיים שאם אילו ינק ממקום הטנופת היה התינוק קץ ואינו יונק. או האם היה טריחא לה להניקו בכל עת שלא תגלה ערותה ולפעמים היה מת למעוט מזונו : בחמין בערוך גרס בקמין. ונראה שהוא אמבטי : אינו מת
בתמיה

הולד נתון בתוך מעיה והקב"ה משמרו שלא יעשה שפיר. ושלא יעשה שליא. ושלא יעשה סנדל. ואין זה חיים וחסד. הוי חיים וחסד עשית עמדי. א"ר תחליפא דקסריא אם אכל אדם פרוסה אחר פרוסה לא שנייה החתה את הראשונה האשה הזו כמה מאכל היא אוכלת וכמה משקה היא שותה ואינו דוחה הולד אין זה חיים וחסד. א"ר סימון מעיה של אשה עשויה ו קינין קינין פיקין פיקין חבילין חבילין. בשעה שהיא יושבת על המשבר אינו משליכתו בבת אחת. במתלא אמר אשתרי חד חבל אישתרי תרין חבלין. א"ר מאיר ז כל תשעה חדשים שאין האשה רואה דם בדין הוא שתהא רואה מה הקב"ה עושה מסלקו למעלה לדדיה ועושה חלב כדי שיצא הולד ויהיה לו מזון לאכול. וביותר אם היה זכר שנא' אשה כי תזריע וילדה זכר: (ד) ד"א אשה כי תזריע. הה"ד (איוב לח) ויסך בדלתים ים בגיחו מרחם יצא ח ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא. ר' אליעזר אומר כשם שיש דלתות לבית כך יש דלתות לאשה הה"ד (איוב ג) כי לא סגר דלתי בטני. ור' יהושע אומר כשם שיש מפתחות לבית כך לאשה הה"ד (בראשית ל) וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה. ר' עקיבא אומר כשם שיש צירים לבית כך יש צירים לאשה הה"ד (ש"א ד) ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה. בגיחו מרחם יצא. על ידי שמתנאה לצאת. ט בשומי ענן לבושו. זה השפיר. וערפל חתולתו. זה השליא. ואשבור עליו חוקי. אלו ג' חדשים הראשונים. ואשים בריח ודלתים אלו ג' חדשים האמצעים. ואומר עד פה תבא ולא תוסיף אלו ג' חדשים האחרונים. ופה ישית בגאון גליך רבי איבו אמר בעון גלליך לפי שהולד הזה כשהוא יוצא מלא גללין וכל מיני סירוחין והכל מחבקים אותו ומנשקין אותו וביותר אם הוא זכר הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר: (ה) ד"א אשה כי תזריע הה"ד (תהלים נא) הן בעוון חוללתי ר' אחא אמר אפילו אם יהיה חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהיה לו צד אחד מעון אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים כלום נתכוין אבא ישי להעמידני והלא לא נתכוון אלא להנאתו. תדע שהוא כן שמאחר שעשו צרכיהן זה הופך פניו לכאן וזו הופכת פניה לכאן ואתה מכנים כל טיפה וטיפה שיש בו. והוא שדוד אמר (שם כז) כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני. (שם נא) ובחטא יחמתני אמי. א"ר חייא בר אבא י אין האשה קולטת אלא אחר נדתה ובסמוך. וביותר אם היה זכר הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר: (ו) ד"א אשה כי תזריע. הה"ד (תהלים קלט) ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת. ר' יוחנן וריש לקיש ר"י אמר אין הקב"ה צר את יא האדם אלא מטיפה של לבנות ור"ל אמר זרית. כאדם שזורה ונותן תבן בפני. עצמו עד שמעמיד הדגן על בריו. רשב"ל אמר אף אינו מאבד את הטפה אלא זורה מטפה למוח ומטפה לעצמות ומטפה לגידים. וביותר אם הוא זכר הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר: (ז) ד"א אשה כי תזריע הה"ד (קהלת יא) תן חלק לשבעה וגם לשמנה. תן חלק לז' אלו ז' ימי נדה וגם לשמונה אלו שמונה ימי המילה אמר הקב"ה אם שמרת ימי נדה אני נותן לך בן ואתה מולו לח' ימים. הוי וביום השמיני ימול בשר ערלתו. יב תנא צורת הולד תחלת ברייתו דומה לרשון. ב' עיניו כב' טיפין של זבוב, ושתי חוטמיו כשתי טיפין של זבוב. ושתי אזניו כשתי טיפין של זבוב. ושתי זרועותיו כשתי חוטין של זהורית. פיו דומה לשעורה. גווייתו כעדשה. ושאר איבריו מצומצמים בו כגולם. ועליו הוא אומר (תהלים קלט) גלמי ראו עיניך ואם היתה נקבה סדוקה כשעורה לארכה. נתוח ידים ורגלים אין בה. כיצד הולד שרוי במעי אמו יג מקופל ומונח כפנקס. ראשו מונח לו בין ברכיו שתי ידיו על שתי צדעיו. שני עקביו על שני עגבותיו. פיו סתום טבורו

פתוח

יד יוסף ו ילקוט הגי' כנון: ז ר"מ לטעמיה פ"ק דנדה ו': ח בכורות דף מה. ושם נשנו דברי ר"י ור"ע כסיפן: ט תוספתא ספ"ב דברכות: י פ' המפלת: יא פרק המפלת: יב פ' המפלת: יג פ' המפלת:

ענף יוסף

(ספר נשמת חיים): (ה) [אמר דוד כלום נתכוין ישי אבי כו']. ואע"ג שאחז"ל בשבת שישי לא חטא מעולם שמת בעטיו של נחש. פי' שלא עבר על אחד מתרי"ג מצות שימות בשביל כך. אבל זאת הכוונה אין שטא הוא שימות בשביל כך. רק הוא מדרך החסידות מן המותר לו שלא ישמש רק לקיים פ"ו ולא להנאתו כמו ר' אליעזר ששמש מטתו כאילו כפאו שד: וביאור המאמר הוא ע"ד שאחז"ל במדרש שישי אבי דוד נעת וקנתו פירש מאשתו שמא מה שאמרה תורה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' הוא אפילו מואביות והוא אסור לבא בקהל ישראל. ורצה להוליא נפשו מספק והתיר שפחתו על התנאי. אם מואבי ולא מואבית אני כשר ומותר בך. ואם אפי' מואביות. אין בשחרור זה כלום ומותר בשפחה. עי' בספר פ"ח חלק ג' פ"י. ושפחתו גילה הדבר לגבירתה אשת ישי ונכנסת היא במטה תחת שפחתה ושמשה עם בעלה ישי. ויש' סבר שבא על שפחתו. ומזה המעשה נולד דוד. וזה קשה כדוד במעשה בת שבע משום שהיה דוגמת בן המורה. ושהא אבי שפיר שנ"ק דוד לפני הקב"ה בן בעון חוללתי. ולמה משום שהגם שאני חסיד שבחסידים מ"מ נריך אני לחטוא בבת שבע משום שיש בי לד אחד מעון דהיינו מצד אבי שכלום נתכוין אבי ישי להעמידני והלא לא נתכוין אז אלא להנאת עצמו. אבל אמי לא כוונה אלא להעמידני. אבל אבי לא נתכוין להעמידני אלא להנאת עצמו משום שהוא סבר שבא על שפחתו לכן יש בי לד אחד מעון מצד אבי ישי ועשה אותי כבן המורה וזה קשה בקרבי בחטאתי בבת שבע. ומה שהזכיר המדרש שפניהם הופכים פניהם כמ"ש כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני. זה לא קאי על שלא כוונו במעשיהם לשם שמים דהא אפי' ר' אליעזר שכוון לש"ש כאילו כפאו שד אפ"ה הפך פניו לאחר המעשה אלא בזה קאי על מ"ש המדרש מקודם על כמה חסדים שעשה הש"י עם הטיפה והולד כל הט' חדשים וזה אחד מהן [וקוקין דנור בהקדמה]:

מתנות כהונה

שפיר. פרש"י במס' נדה מחוי כמין שכבת זרע: סנדל. מעוך כמין סנדל: קינין כו'. מיני חדרים הם: חבילין חבילין. שהתינוק מקושר בכמה חבלים וקשורים ועי' עוד בערוך והוא גרס: (א) כנים: במתלא. במשל האומר בפני הבריות כשהותר חבל אחד הותרו שני חבלים כשהם קלועים ומגודלים זה בזה וברלאם קשר כשהותר חבל א' מתוך אותו קשר ב' החבלים נמצאים מותרים: וביותר כשהוא זכר כי הטבע מקפדת יותר על הוית וקיום הזכר מנקבה וגם הכתוב פתח בו בלשון פשיטותא כי תזריע וילדה זכר ולא כתיב אם תלד זכר כמו אצל הנקבה: ויפתח ל' מפתח ופתח: בגיחו כו'. ע"י שמתגאה דרש בגיחו כאילו כתיב בגאו בחילוף אחה"ע: גלליך. ל' גלל וטינוף: (נראה דה"ג הה"ד אשה כי תזריע וגו'. ודו"ק): אחר נדתה. מיד אחר הטבילה תדייק מדכתיב ובחטא יחמתני אמי אין חטא אלא ל' טהרה וכן הוא בפ' המפלת: ובסמוך. סמוך לנדתה: של לבנות. המלובן ומובחר והמבורר שבו: מטפה למוח כו'. הטוב ממנו למוח וקלתו הראוי לעצמות וכן הכל: (ה"נ בילקוט איוב) דומה לרשון. והוא חגב וכן הוא בתוספות פרק המפלת: זהורית. נימא של משי וביורשלמי מסיים ושני ידיו כשני טיפין כו': נתוח. בילקוט גרס פתוח ובפרק המפלת גרס חתוך: עגבותיו. שני של הירכים למעלה בגובה:

בעה"ז

עץ יוסף

בתמיה: ומעיה של אשה מרווחין וזה נס בלשה שפי מבהמה שאין מעיה כל כך המין מפני שאינה אוכלת ושותה דברים המין כאשה. ועוד כח הבהמות לסבול החום יותר מהאדם שהוא אסטנים: והקב"ה משמרו מילתא אחריתי הוא שה' משמרו ג"כ שלא יעשה שפיר כו': שפיר עור הולד שהעלמות והגידים והבשר נוצרים בתוכו. ושליא היא כמין לבוש שהולד שוכב בתוכה וסנדל היא חתיכת בשר כצורת סנדל: אם אוכל אדם ואף שהמאכל הולך אל האיצטומכא ובני מעים. והולד ברחם. מ"מ ע"י שהאשה זקופה כובד האיצטומכא היה דוחה את הרחם ודוחה הולד לולי השגחת ה': קינין קינין מיני חדרים: פוקין פוקין פי' עיגולי בשר כטבעת כמו פיקה של גרגרת: חבלים חבלים פי' שהתינוק מקושר בכמה חבלים וקשורים. והערוך גרס במקום קוים קינים כינים. ופירושו לשון כטניות והדרא דכנתא: במתלא אמר כו' במשל האומרים בני האדם כשהותר חבל אחד הותרו שני חבלים כשהם קלועים ומגודלים זה בזה וברלאם קשר כשהותר חבל אחד מתוך אותו קשר שני החבלים נמצאים מותרים: אם היה זכר כלומר כל החסדים הנזכרים שעשה ה' עם העובר וביותר עושה עמו חסד אם עשאו זכר ולא נקבה. לכן סמך וילדה זכר לכי תזריע דדרשו על החסדים שעושה הש"ת עם הזרע מתחילת זמן העיבור עד סופו (יפ"ת): (ד) ויסך בדלתים יש גם דעת אגדה זו לפרש אשה כי תזריע כאגדה דלעיל דרמיז אחסדי ה' עם העובר בבטן אמו. ולהכי מייתי נמי קראי דמשתעי בשמירת ה' העובר בבטן אמו והוצאתו לאויר העולם. ותם היכתו בעין רואיו כדמפ' ואזיל: ר"א ור"י ור"ע ט' מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: כך לאשה פי' מפתח אחד לאשה: בגיחו כו' שמתגאה כו' דרש בגיחו כאילו כתוב בגאו בחלוף אותיות אהח"ע. ור"ל בגיחו בשביל גאו כלומר שהשמירות הללו ששם ה' ברחם האשה דלתות ומפתחות הוא מפני שמירת הולד לפי שמתגאה לצאת מרחם קודם זמנו ורע לו. ולפ"ז כינה את העובר כים על שם שהוא כים נגרש ומתגאה לצאת. ויסך אותו בעדו כמו ששם ה' גבול לים שלא יצא וישטוף את העולם. והרד"ל כתב בגיחו מפרש כפשוטי' ל' נמשך לצאת ול' מתגאה דנקט הוא מסיפי' דקרא בגאון גליך עכ"ל: זה השליא על ידי שממון בתוכה כטמון במקום אפל קרי לה ערפל: ג' חדשים הראשונים מפני שאז הולד במדור התחתון כדאיתא בפ' המפלת. ולכן קרוב יותר ליפול לפי פי הרחם למטה ואז הוא קרוב לפה. וה' דבק גם מעמידו. והיינו ואשבור עליו חוקי שנתן לו חוק בל יעבור ובטל חק הטבע: ג' הדשים האמצעים שהוא במדור האמצעי והרי הוא בשמירה יותר כאילו שם לה בריח ודלתים: אלו ג"ח האחרונים שבתוך זה הזמן תהיה לידתו יש שנולד לז' ויש לט'. ולא יוסיפו עבור מזה הזמן. ואם יקרה לפעמים שיוסיף עבור מזה הזמן זהו על המקרה הרחוק. והכא בדרך העולם מדבר: בגאון גלליך כצ"ל ומה שנכתב בעון גלליך הוא ט"ס. ופירושו אע"פ שהוא מלא גללים שם הקב"ה בחק הטבע שמתגאה להתחבב בעיני הכל להבקו ולנשקו. ומפרש גליך לשון גללים פי' גלל וטינוף: וביותר אם הוא זכר כו' הכוונה דאיתא בנדה דף ל"א ע"ב מפני מה אמרה תורה זכר לז' ונקבה לי"ד. זכר שהכל שמחים בו מתחרטת לשבעה. נקבה שהכל עצבים בה מתחרטת לי"ד. וזה שאמר המדרש וביותר אם הוא זכר ר"ל שהשמחה יותר כשהוא זכר הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר וגו' שבעת ימים. ובנקבה י"ד ימים ש"מ שיש יותר שמחה בזכר מבנקבה וכנ"ל: (ה) הה"ד הן בעון כו' גם כוונת אגדה זו לפרש דאשה כי תזריע רמז לחסדי ה' עם העובר. שהאב והאם לא יכוונו רק להנאתם וה' בהשגחתו על הטפה היא מאיר מתנה העובר. ולהכי מייתי האי קרא דרמיז ביה ענין זר כדמפרש ואזיל. ואידי דמייתי קרא מפרש ליה כוליה כדרך המדרש: ר' אחא אמר בעון מלא אפילו אם יהיה חסיד כצ"ל [יפ"ת] דמיתורא דוי"ו דעון דריש שאין נקי. מעון הכוונה הוא לומר שדרך העון למצוא מאחד שאפילו חסיד אינו נמלט מקצתו. והדר דריש עיקרא דקרא דהן בעון חוללתי דר"ל שתחילת יצירתו היתה בעון שלא נתכוין מולידו למצות פו"ר אלא להנאת עצמו הנאת המשגל וזה נחשב קצת לעון: אפשר שלא כו' שאי אפשר לעמוד תמיד על הנקיות הגמור מפני טבע החומר. ועי' בענף: תדע לך שאילו יכוונו להיות זרע לא יהפכו פניהם מיד שמהנהגת העיבור שלא יפסיד מהוצאת האבר מיד אבל ישקוד שם שעה. וכן היה ראוי שתעמוד במנוחה בעת העבור שוקדת דביקת הרגלים יולדת הנשימה ותישן אחר זה: אחר נדתה ובסמוך פי' שלא יעברו ימים רבים אחרי נדתה אלא סמוך להעברת ימי נדתה והיינו כדר' יוחנן דאמר בפרק המפלת אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה ודריש ליה מבחטא יחמתני אמי שהוא לשון טהרה. כלשון וחטאו את הבית כדאיתא התם. ופירש"י ה"ק ע"י דם נדות שהוא המביאו לידי עון חוללתי שהוא גרם לי שעברה וכשנתחטאת אמי ממנו יחמתני: ארחי ורבעי כו' גם כוונת אגדה זו לפרש כי תזריע על חסד ה' עם העובר. ויותר כשעושהו זכר. והיינו דמסיים וביותר אם הוא זכר. אלא דמפרש ליה בברירת טיפת הזרע ממש וזריקתה לאיברים. ולהכי נקט האי קרא דמשמע ליה בהכי וכמפרש ואזיל. ולפ"ז יהיה פי' ארחי ורבעי על ענין התשמיש כדפרש"י בפ' המפלת ארחי תשמיש כמו דרך גבר בעלמה. ורבעי תשמיש לשון לרבעה: מטיפה של לבנות כלומר מהיותר ברור שבזרע כמ"ש בפ' המפלת על זה הפסוק שלא נוצר אדם מכל הטיפה אלא מן הברור שבה. ודריש לה מזרית כדמפרש כאדם שזורה וכו': רשב"ל אמר אף כו' מודה הוא בדרשת ר' יוחנן אלא שהוסיף עוד דזרית אתא נמי למימר שאינו מאבד הטפה הנשארת אלא שזורה ממנו לעצמות ולשאר האברים. וזהו שאמר אלא זורה מטפה למוח היינו מן הטוב ממנו למוח. ומטפה לעצמות היינו מן הנשאר: וביותר אם היה זכר פי' ביותר עושה ה' חסד עמה שעושהו זכר כדפירשתי לעיל סי' ג': (ז) תן חלק לשבעה כו' משום דק"ל מ"ט להזכיר דין המילה הכא לגבי דיני הנדות. בעי למימר דרמיז שבזכות שמירת ימי נדה תזכה לבן שיקיים בו מצות מילה. ומייתי סמך לזה האי קרא דזה פירושו למאי דמפרש ז' ימי נדה ושמנה ימי מילה: אלו ז' ימי נדה פי' תן חלק לה' לקיים מצותו בז' ימי נדה. ובכן תתן לו ג"כ חלק ותתקיים מצותו במילה. או הכוונה שיהיה חלוק והפרדה בינו ובין אשתו בז' ימי נדה ואז תזכה גם למצות שמנה: דומה לרשון הוא חגב: כב' טיפין של זבוב כעיני הזבוב: ושתי חוטמיו בגמרא מייתי דתני ר' חייא ב' עיניו מרוחקים זה מזה. וב' חוטמיו מקורבין זה לזה: זהורית נימא של משי. ועי' בירושלמי ובבלי פ' המפלת: דומה לשערה בגמ' גרסינן פיו מתוח כחוט השערה ופרש"י סדק קטן ונראה כאילו חוט השערה מתוח שם: גווייתו פי' גיד אבר הזכר. והיפ"ת פי' גויתו גופו כי כל גופו עגול ושיעורו כעדשה: גלמי ראו עיניך דלעיל מיניה כתיב תסוכני בבטן אמי אלמא ביצירת העובר מיירי: כשעורה שהיא סדוקה לארכה: אין בה פי' בצורת הנזכר. ולא בנקבה בלחוד קאי. ובגמ' גרס והתוך ידים ורגלים אין לו. ופרש"י חתוך ידים ורגלים עדיין אין נראין כדאמרינן תחלת ברייתו דומה לרשון. והא דתני וב' זרועותיו כב' חוטין היינו שיש להם הכרה לבד אבל אינם נפרדים ובולטים מהגוף. ומיהו בגמרא לא גרסינן בזרועותיו: פנקס פרש"י לוחין שכותבים בהם הגלחים: על ב' צדעיו בגמ' גרסי' צדעיו. ושם איתא התם

פתוח ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו יצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח ; (ה) בית שמאי ובית הלל יד ב"ש אומרים לא כשם שיצירת הולד בעוה"ז כך יצירתו לעוה"ב. בעוה"ז מתחיל בעור ובבשר ונומר בגידים ועצמות אבל לע"ל מתחיל בגידים ועצמות ונומר בעור. שכן כתיב במתי יחזקאל (יחזקאל לז) וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם. א"ר חייא בר אבא אין פרשת יחזקאל ראיה למה מתי יחזקאל דומין למי שנכנס למרחץ זה שפשט אחרון לבש ראשון. ב"ה אומרים כשם שיצירתו של אדם בעוה"ז כך יצירתו בעוה"ב. בעוה"ז מתחיל בעור ובשר ונומר בגידים ועצמות. ולע"ל כמו כן שכן איוב אומר (איוב י) זכר נא כי כחומר עשיתני (שם) הלא כחלב תתיכני. התכתני אינו אומר אלא תתיכני. וכגבינה תקפיאני. הקפיאתני אינו אומר אלא תקפיאני. עור ובשר תלבישני. הלבשתני אינו אומר אלא תלבישני. ובעצמות וגידים סככתני אינו אומר אלא תסוככני. חיים וחסד עשית עמדי : (ט) אם של אשה מלא דם עומד וממנו יוצא למקום נדתה וברצונו של הקב"ה הולכת טפה של לבנות ונופלת לתוכו מיד הולד נוצר. משל לחלב שנתון בקערה אם נותן לתוכו מסו נקפא ועומד ואם לאו הולך רופף. טו לשני ציירין זה צר דמותו של זה וזה צר דמותו של זה. לעולם הנקבה מן איש והזכר מן האשה. הזכר מן האשה מניין שנא' (ד"ה א ד) ואשתו היהודיה ילדה את ירד וכתיב (בראשית כב) ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם היא וגו' טז הה"ד אשה כי תזריע וילדה זכר. ונקבה מן האיש שנאמר (בראשית מו) ובתואל ילד את רבקה ואת דינה בתו. (במדבר כו) ושם בת אשר סרח. א"ר אבין לית ספר דמספר לגרמיה משל לב' שנכנסו למרחץ זה שמזיע ראשון יצא ראשון. א"ר אבהו טובה גדולה עושה הקב"ה עם אשה זו בעוה"ז שלא התחיל בצורת הולד בגידים ועצמות שאילו התחיל כן היה מבקיע כריסה ויוצא לפי שבעוה"ז אשה יולדת בצער לע"ל מה כתיב (ישעיה סו) בטרם תחיל ילדה בטרם תבא חבל לה וגו' :

פרשה טו

(א) אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת. הה"ד (איוב כח) לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה. א"ר הונא א בג' מקומות יצתה רוח שלא במשקל וכבר היתה לה להחריב את העולם ואלו הן א' בימי איוב. וא' בימי יונה. וא' בימי אליהו. בימי איוב שנאמר (איוב א) והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר. בימי יונה שנא' (יונה א) וה' הטיל רוח גדולה אל הים. בימי אליהו שנאמר (מ"א יט) ויאמר צא ועמדת בהר גו' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים. א"ר יודא ב"ר שלום היא אותה של איוב היא אותה של יונה היא אותה של אליהו בשביל אותה הבית היתה אותה של איוב. בשביל אותה ספינה היתה אותה של יונה. בשביל אותו מעשה היתה אותו של אליהו. ואין לך גדולה בהם אלא אותה של אליהו הה"ד ויאמר צא ועמדת בהר. א"ר תנחום ב"ר חייא ואמרי לה בשם רבנן אין מלך המשיח בא עד שיזכלו כל הנפשות שעלו במחשבה להבראות. ואלו הן האמורות בספר של אדה"ר הה"ד (בראשית ה) זה ספר תולדות אדם. א"ר יהושע ב"ר חנינא ב בשעה שהרוח יוצא מלפני הקב"ה משברו בהרים ומרשלו בגבעות ואומר לו הוי זהיר שלא תזיק לבריותי שנאמר (ישעיה נז) כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי בשביל נשמות שאני עשיתי (איוב כח) ומים תכן במדה ר' יודן ב"ר שמעון אמר אפילו מים שיורדים מלמעלה לא נתנו אלא במדה הה"ד (שם לו) כי יגרע נטפי מים וכתיב (ויקרא כז) ונגרע מערכך : (ב) ד"א לעשות לרוח משקל א"ר אחא אפילו רוה"ק ששורה על הנביאים אינו שורה אלא במשקל יש שמתנבא ספר אחד ויש שנים. א"ר סימון ג ב' דברים נתנבא בארי ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישעיה ואלו הן (ישעיה ח) וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים וחברו. ומים תכן במדה. א"ר יודן בר' שמואל אפילו דברי תורה שנתנה מלמעלה לא נתנו אלא במדה ואלו הן. מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדה. יש זוכה למקרא ויש למשנה

ויש

יד יוסף יד ב"ר פ' י"ד. ילקוט יחזקאל. וע' זוהר סדר פנחס דף רכ"ב : טו ברכות דף ס' ע"א. נדה פ"ג : טז זוהר סדר א : פ' טו א ב"ר פ' כ"ד. קהלת רבה פ"א : ב ירוש' ברכות פ"ט : ג לעיל פס"ו :

מתנות כהונה

בעוה"ז מתחיל בעור ובשר שנאמר בריש' עור ובשר תלבישני ואח"כ בגידים ועצמות תסוככני וכל זה איתא בב"ר בפרשה י"ד: התכתני. ל' עבר לא נאמר אלא תתיכני ל' עתיד וכן כולם: אם. הרחם שבו התינוק מונח נקרא אם: מסו. מין סם שמעמידין בו החלב שתהא נקפה או חלב קפוחה הנמצא בתוך קיבה של עגל: ספר. אומן בלן שמספר הבריות במספרים ותער ואין ספר שיוכל לספר את עצמו כן מן הזכר לא בא הזכר אלא מן הנקבה: שמזיע ראשון יצא כו'. ומניח המרחץ להנשארים וכמו כבר חלף הלך לו כן כשהאיש מזריע תחלה בשל כחו ומניח טוב הפעולה אל זריעת הנקבה והיא משלמת הפעולה ונותנת בו צורה ודמותה וכן בהיפוך: אין מלך המשיח כו' דרש לעשות לרוח משקל על מלך המשיח כענין שדרשו כי רוח מלפני יעטוף בפ"ק דע"ז ובפרק כל היד: משברו בהרים. משבר הרוח בהרים הגבוהים. ומרשלו ל' רפיון כד"א נתרשלו ידי האורג: יעטוף. ל' תולשה ואיחור מל' העטופים ללבן ומצאתי במדרש איוב מה יעטוף מפלאי כד"א בהתעטף עלי רוחי: ונגרע מערכך. ואין ערך אלא לפי שניו בשיעור מדה נכונה: וחברו. פסוק של אחריו: אפי' דבר תורה דריש ומים תכן במדה

עץ יוסף

ב' אציליו על ב' ארכבותיו ופרש"י אציליו אשול"ש. ורבינו תם פי' דאצילו היינו קוד"א: יהרוג את אמו פרש"י שבית הרחם אינו רחב להוציא רעי הנאסף בו: נפתח הסתום פיו: נסתם הפתוח טבורו: (ח) מתחיל בעור ובשר כמ"ש באיוב עור ובשר תלבישני וגידים ועצמות תסוככני: ונומר בעור ובשר כצ"ל: למה מתי יחזקאל כו' לפי שעצמותיהם היו בעולם ראוי שיבא עליהם המחובר להם תחלה ואח"כ המחובר לדבר ההוא כדרך הנכנס למרחץ שאם ילבש העליון תחלה איך ילבש אח"כ התחתון שצריך שיהיה מתחתיו. וכן אם יכסה העור על העצם איך יבא אח"כ בשר וגידים בנתים. ואע"פ שהיה אפשר דרך נס. אינו נכון. אבל בתחייה שרוב המתים עצמותיהם שבו אל העפר הריהם כיצירה חדשה ויתחיל בעור ואע"פ שעדיין נשאר עצם לוז כדלקמן פ' כ"ח. מ"מ אז גם הוא יהיה נשאר בהוויתו אלא יהיה נמחה כחלב ונקפה כגבינה [כדאי' בזוהר פנחס] וממנו יצוייר בנין כל הגוף. לכך שפיר שייך ביה קדימת עור ובשר לגידים ועצמות [נז"ק]: התכתני הוא לשון עבר ומורה על היצירה הראשונה. ולא אמר כן אלא תתיכני שהוא לשון עתיד כמשפט אית"ן: (ט) אם הרחם שבו התינוק מונח נקרא אם: מלא דם וממנו יוצא כו' ונופלת לתוכו ועומד ומיד הולד הולך כו' וכצ"ל. וכדלקמן נקפא ועומד: [כד"ל] משל לחלב כו'. שפלוסופי יון אומרים שכל גוף העובר מדם הנקבה ואין לאיש חלק בו אלא נתינת הצורה שהיא על ידי זרע האיש כמסו בחלב. וזה דעת מאמר זה [יפ"ת]: מסו סם או עשב שנותנין בחלב להעמיד ולהפריד מי החלב מן הגבינה. מסו לשון חלוקה כד"א הרמונים מסימסו. וכן אם של אשה היא מלאה דם וטיפה של בנות יורד לתוכה ומיד נקפה [מת"כ]: רופף מנענע ונע ונד: לשני ציירין זה צר דמותו של זה וזה צר דמותו של זה. כצ"ל [יפ"ת] ובא"א גרים זה נותן צורת דמותו של זה וזה נותן צורת דמותו של זה. וכתב היפ"ת דגם בעל המשל הזה ס"ל שההולדה כהקפאת הגבינה וחומר הולד מדם הנקבה וצורתו מזרע הזכר. ומ"מ יש כח בדמיון האשה לצייר הולד כצורה המצויירת בדמיונה בעת העיבור. וס"ל שזה הציור מועיל להיות העובר זכר או נקבה. וע"כ ציור הזכר שמדבק דמיונו באשתו יסבב הולד מזרע כמותה. וציור האשה בבעלה יסבב ההפך. ומי שציורו יהיה יותר חזק ינצח לשל חבירו: הה"ד אשה כי תזריע דאל"כ תזריע למה לי. אלא לומר שהיא סבת הזרעת זכר. ואע"פ שאין הזרע רק מהזכר לדעת המדרש הזה כדלעיל. פי' תזריע תתן זרע כדפי' רהב"ע הפסוק ע"ד חכמי יון: ובתואל ילד את רבקה דא"כ ולבתואל נולדה רבקה מבעיא ליה כדרך שאמר בנים לנחור אחיך אלא הזכיר הולדתו רק שנולד לו: ואת דינה בתו דבתו למה לי דהא אילדה ליעקב קאי. אלא מילתא אגב אורחיה קמ"ל דיעקב סבת דינה. והא דכתיב ותצא דינה בת לאה. היינו משום דנדמית לה בהיותה יצאנית כדלעיל בב"ר: ושם בת אשר דא"ל ושם אחותם סרח מבעי ליה כדכתיב בפרשת ויגש וסרח אחותם. אלא דמילתא אגב אורחיה קמ"ל: א"ר אבין כו'. ר' אבין חולק על הנ"ל וסובר שמשני הזרעים יחד התהוה הולד. והאשה מזרעת תחלה יולדת זכר וכו' כדעת הגמ'. וטעמו שס"ל שע"י הטביע בזרע הזכר שיתהוה ממנו נקבה. ובזרע הנקבה שיתהוה ממנו זכר כדרך העולם שאין המספר [פי' אומן בלן שמספר הבריות במספריים ותער] מספר את עצמו אלא איש רעהו יעזורו. וכן האשה תביא צורת הזכר והאיש מביא צורת הנקבה. ולכן כשהאשה מזרעת תחלה יתחיל הטבע בהויית העובר בזרעה. ולכן תהיה יצירתו זכר כנמשך מטבע זרעה. וכשיצטרף זרע האיש אל זרעה תשלים ההויה בצורה שהותחלה ויתהוה הזכר משני הזרעים. וכשהאיש מזריע תחלה יהיה בהיפך שתחילת היצירה תהיה בזרעו ואחריתה בזרעה. ולכן יצוייר העובר בטבע הנמשך מזרעו שהוא העיקר וזרע האשה נלוה אליו. ומשל המרחץ כך הוא שכמו שהמזיע ראשון יוצא ראשון לפי שהוכן ראשונה אל היציאה כן התחלת צורת העובר בזרע שנמצא ראשון: טובה גדולה כו' משום עור ובשר תלבישני וגו' חיים וחסד וגו' דעסקינן ביה לעיל נקט לה. אלא שהפסיק המדרש בענין. ועכשיו חוזר לענינו: לפי שבעוה"ז כו' לפי שדרך המדרש לסיים הפרשה במלתא דנחמתא נקט הך מילתא ביולדת מענין הפרשה דמיירי ביולדת. ויתכן דס"ל דאשה כי תזריע רמיז לה. כלומר לעתיד כשתזרע מיד תלד וכמו שדרשו במס' שבת גבי הרה ויולדת יחדיו: מה כתיב בטרם תחיל כו'. רמיזא בעלמא הוא דעיקר קרא משל על קיבוץ גליות בפתע כיולדת זכר בטרם תחיל:

פרשה טו לעשות לרוח משקל משום דבעי למדרש אדם או דם. מייתי קרא מים תכן במדה. כי בהיות מדת המים שקולה באדם עם הדם. היא הנאות כדלקמן. ואיידי דמייתי ליה לקרא מפרש ליה כוליה כדרך המדרש: בג' מקומות כו' ואף שבודאי שמציאת הרוח היא בסיבה טבעית. מ"מ השגחת ה' דבקה בהם שלא יצאו אלא במשקל הראוי לעולם ומה שיצא בג"פ האלו שלא במשקל מאת ה' היה הדבר לצורך השעה ההיא: אותה של איוב כו' דמדכתיב בשלשתן גדולה יליף דכולהו רוח אחד היו ונשמר מאיוב ליונה. ומיונה לאליהו ואע"ג דשל אליהו יותר גדולה. היינו שנתחזקה אז יותר. ומ"מ היא היא. ול"ת ומה בצע בהיות אותה הרוח או אילו היתה רוח אחר. וי"ל שלהיות יוצאת מהסדר הראוי רצה למעט בדבר שאינו ראוי כל מה שאפשר. ולכן כיון שאפשר בשמירת האחת לג' המקומות. שפי עדיף מלחדש דבר שאינו הגון שלשה פעמים: אותה הבית כו' דאל"כ לא היה מקום לעלת השטן שיטיח איוב דברים. שאם מכה כוללת באה לעולם למה יטיח איוב דברים כי דרך הוא שהצדיק לוקה עם הכלל. אע"כ שעליו בא ביחוד ולכן היה קרוב להטיח דברים מאחר שמאת ה' היתה לו: אותה ספינה מדכתיב והאניה חשבה להשבר מכלל דעל אותה ספינה לבדה באה מדלא כתיב והאניות [רש"י]: אותה מעשה כו' היינו שלא היה כלל בעולם. אלא בכדי שיראה אליהו אותו המעשה שהראה לו רוח ורעש ואש: א"ר תנחום כו' אין מלך המשיח בא כו'. ע' בב"ר פ' כ"ד ובקהלת רבה פ"א סי' י"ב ותראה שצ"ל מקודם המאמר של ר' יהושע בשעה שרוח יוצא כו' שנא' כי רוח מלפני יעטוף כו' שזה הדרש שייך לענינו. ואח"ז המאמר של רבי תנחום שהוא דרך אגב על הקרא כי רוח מלפני יעטוף. וכמו שפרשתי בקהלת רבה שהמשיח נקרא רוח כדכתיב רוח אפינו משיח ה'. וקאמר קרא הכי המשיח מלפני יאחר [כמו העטופים ללבן] על ידי נשמות אשר עשיתי. וע' בחלק וכפ' הבא על יבמתו. והגי' שלפנינו יש ליישב בדוחק שדרש לעשות לרוח משקל על מלך המשיח כמו שכתב המת"כ. אבל העיקר כמו שכתבתי: אין מלך המשיח בא כו'. הטעם כדי שלא יהיה פ"פ לקצת נשמות לומר שאילו באו לעוה"ז היו מגדלות ביראת ה' [יפ"ת]: בספר של אדה"ר דעלה כתיב זה ספר תולדות אדם שנרשמו כולם בספרו ברמז: משברו בהרים משברו להרוח בהרים הגבוהים: ומרשלו לשון רפיון: ונשמות אני עשיתי ועטוף מפלאי ליה כד"א [יונה ב'] : בהתעטף עלי נפשי. וכד"א [תהלים ק"ב] תפלה לעני כי יעטף. בשביל נשמות שאני עשיתי. כצ"ל [א"א] : מים שיורדים שהם ברכה לעולם נתנו במדה ג"כ. שאם יוסיפו יותר מדאי יזיקו: הה"ד כי יגרע משום דמים תכן במדה יש לפרשו על מי הים או מימי בראשית שנבראו במדה על דרך מי מדד בשעלו מים מייתי מיגרע נטפי מים דמיירי בגשמים דכתיב כי יגרע כו': (ב) אפילו רוה"ק דכיון דקרא דגביה בחכמה ותורה משתעי כדכתיב התם והחכמה מאין תמצא וגו' והחכמה מאין תבא וגו' ובתריה אז ראה ויספרה וגו' ודרשינן ליה לעיל בב"ר פ' כ"ד בתורה. מאי טעמא להזכרת רוח ומים בהדייהו. אלא דברוה"ק ותורה קמיירי. והא דכתיב התם בעשותו למטר חק יש ג"כ לפרש בתורה ע"ד יערוף כמטר לקחי: שמתנבא ספר אחד הכל לפי הכנת הנביא וכפי צורך השעה וכפי תכונת הדור: ויש שנים כגון משה שכתב ספרו וספר איוב. ושמואל שכתב ספרו וספר שופטים ורות. וירמיהו שכתב ספרו וספר מלכים וקינות כדאי' בפ"ק דב"ב: א"ר סימון שני פסוקים נתנבא. כצ"ל [א"א] : אפילו ד"ת דריש ומים תכן במדה על התורה שנקרא מים שנאמר הוי כל צמא לכו למים. כן אי' בילקוט: שנתנו מלמעלה הזכיר זה מפני שמזה הטעם נקראו מים כדאמר בחזית פסוק כי טובים דודיך מיין נמשלה תורה למים מה מים מן השמים כו': יש זוכה כו' כההיא דאמר בפ' כל היד מלאך הממונה על הריון נוטל טיפה

ומעמידה

ויש לתלמד ויש להגרת. ויש זוכה לטלן . ר"א לעשות לרוח משקל בנוהג שבעולם חבריות אומרים איש פלוני רוחו יתירה איש פלוני רוחו קצרה שנתנה בו רוח קטיקטון . ומים תכן במדה . אדם היה משוקל חציו מים וחציו דם בשעה שהוא זוכה לא המים רבין על הדם ולא הדם רבין על המים . ובזמן שחוטא פעמים שהמים רבין על הדם ונעשה אדריפוקים ופעמים שהדם רבין על המים תעשה מצורע הה"ד אדם או דם : (ג) ד"א אדם כי יהיה בעור בשרו הה"ד (איוב לח) מי פלג לשטף תעלה . א"ר ברכיה אית אתרין דצווחין לשערא שיטפא . מעשה באדם א' שהיה יושב ודורש ואומר ה אין לך כל נימא ונימא שלא ברא לה הקב"ה גומא בפני עצמה כדי שלא תהא אחת מהן נהנית מחברתה . ו א"ל אשתו ועכשיו אתה מבקש לצאת לתור פרנסתך תוב ובורייך קאים לך שמע לה ויתיב ליה וקם ליה בורייה ז ודרך לחזיז קולות ; אפילו קול שיוצא מן הרקיע עשה לו הקב"ה שביל בפני עצמו וכ"כ למה שלא תצא ותחריב את העולם . ר"א ודרך לחזיז קולות א"ר אבין משל לגנת ירק שהמעין לתוכה. כל זמן שהמעין לתוכה ירקה משחיר פסק המעיין הלבין ירקה. כך זכה אדם ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא ואם לאו ושער בנגע הפך לבן הה"ד אדם כי יהיה או דם : (ד) ד"א אדם כי יהיה בעור בשרו. הה"ד (משלי יט) נכונו ח ללצים שפטים. מוכנים היו ללצים דינים בנוהג שבעולם אדם רוכב על החמור פעמים שסורח עליו ומכהו פעמים ששוחק עליו ומכהו כרם הבא נכונו ללצים שפטים . ומהלומות משל למטרונה שנכנסת לתוך פלטין של מלך כיון דחמית מגלביא תלן דחלת. אמר לה המלך אל תתייראו אלו לעבדים ולשפחות אבל את לאכול ולשתות ולשמוח כך כיון ששמעו ישראל פרשת נגעים נתייראו אמר להם משה אל תתייראו אלו לאו"ה אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח . שנא' (תהלים לב) רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו . ט רבי ור' ישמעאל בר' יוסי היו יושבים ועוסקים במגילת קינות ערב ט"ב שחל להיות בשבת עם חשכה מן המנחה ולמעלה שייר בה אלף בית אחת . אמרו למחר אנו גומרין אותה . כשעלה רבי נכשל באצבעו הקטנה קרא על עצמו רבים מכאובים לרשע . א"ל ר' ישמעאל אילו לא היינו עסוקין בענין (איכה ד) רוח אפינו משיח ה' הייתי אומר . עכשיו שאנו עסוקין עאכ"ו . כשעלה לביתו נתן עליה ספוג יבש וכרך עליה גמי מבחוץ . א"ר ישמעאל ב"ר יוסי מדבריו למדנו ג' דברים . ספוג לא שהוא מוציץ אלא שהוא משמר את המכה . וקושר עליה גמי מהבית מפני שהוא מוכן . ואין קורין בכתבי הקדש אלא מן המנחה ולמעלה אבל שונין בהן ודורשין בהן אם צריך לדבר לבדוק נוטל ובודק . ושמואל אמר חרס כל שהוא גמי כל שהוא . תני ר' יודן משום ר' שמואל מגופת חבית ושבריה מותר לטלטלן בשבת ואם זרקן לאשפה אסור לטלטלן . ר' אלעזר ור' תנחום בצרורייה בשם ר' ירמיה אפילו רשע וחזר בו הקב"ה מקבלו שנא' (תהלים לב) והבוטח בה' חסד יסובבנו : (ה) מה כתיב למעלה מן הענין אשה כי תזריע וילדה זכר . מה כתיב בתריה אדם כי יהיה בעור בשרו . וכי מה ענין זה לזה א"ר תנחום ב"ר חנילאי י משל לחמורה שרעת

יד יוסף ד נ"ל סוס : ה ב"ב דף ט"ו : ו תנחומא ס' ז . וילקוט איוב : ז ב"ב דף ט"ז : ח במד"ר פ' י"ג : ט איכה רבתי פסוק רוח אפינו . ירוש' שבת פ' ט"ז : י במד"ר פ"ט :

מתנות כהונה

במדה על ההודה שנקראת מים שנאמר הוי כל צמא לכו למים כך מצאתי בילקוט : רוחו יתירה . שנתנה בו רוח יתירה וכן עיקר ויגיד עליו ריעו : קטיקטון . ל' קצר וקטן מאד כמו ירקרק יחזק שבירוקים אדמדם אדום שבאדומים וכן קטיקטון קטן שבקטנים ובערוך גרס קטריטון ולא פירשו : אדריפוקים מצאתי פי' הדרוקן : אדם או דם . בלשון נוטריקון : אות אחרא כו' . יש מקום שקורין לשער שיטפא והיינו שטף : משחיר . כלו' ירוק ולא לבן : מגלביא . רצועות ומקלות שבהם מייסרים העוברים על דת : תלן . תולין : דחלת ירא אחת : ה"ג בירושלמי דפ' כל כתבי במגילת קינות ערב תשעה באב שחל להיות בשבת עם חשיכה מן המנחה ולמעלה והכי איתא בירושלמי בהדיא ואז דוקא שרי לקרות בספר ולא קודם לזה דגזרינן שמא יקרא בשטרי הדיוטות ולאחר מנחה לא גזרינן וכן הוא בירושלמי דפרק בני העיר ולכן היו פוסקין פי' חוזרין ודורשין בספר קינות דוקא עם חשיכה ולא קודם שאז אינו מותר אלא בעל פה לא בכתב ואם צריך לבדוק לראות בספר דבר מה מותר אף קודם מנחה דבהא לא גזרו : רוח אפינו משיח ה' הייתי אומר גו' . ופי' הייתי אומר שנזדמן לך כזה לכפרת עון הדור והכי איתא בהדיא א"ר חייא רב' בחבתן מטתך כו' פי' בעונותינו הגיעך כן ועל זה א"ר ישמעאל אילו לא כו' . שנאמר רוח וגו' נלכד בשחיתותם ועכשיו שעסוקין היינו בענין זה עאכ"ו אומר בשביל כך נזדמן לך שנאמר רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם אשר אמרנו בצלו נחיה וגו' (ולא) בשביל עון עצמך : מוציץ פירוש מוצא הדם והזמא והוא נתרפא וה"ג באיכה רבה (ד' כ') ובירושלמי לא שהוא מרפא ואילו הי' מרפא היה אסור בשבת : ה"ג אלא מן המנחה ולמעלה . ור"ל מנחה קטנה דהיינו עם חשיכה ופי' אין קורין בספר וכדפי' לעיל : ה"ג אם צריך לדבר לבדוק . פי' אם צריך לבדוק ולחפש איזה פסוק נוטל הספר ובודק ולא גזרו בהא שהוא באקראי בעלמא כמו שהתירו בחזן לראות ראשי הפרשיות לאור הנר דהוה אקראי בעלמא ולא גזרינן שמא יטה : חרס כל שהוא . יניח על המכה לשמרו שמותר לטלטל ואם זרקו לאשפה כו' לפי שבטל מתורת כלי ואסור לטלטלו : בצרורייה . שם מקום

עץ יוסף

להתמידה לפני הקב"ה והומר משה זו מה תהא עליה הכס או כפס . ומשמע שנגזר עליו הכמה והו מיפסות . ויש שנגזר עליו שיהיה לבו מוכן למקרא שבמעט יגיעה ישיגה . והמשנה קשה אצלו ולא ישיגה אלא ביגיעה רבה . ויש שנגזר עליו שיהיה לבו מוכן למשנה שבמעט יגיעה ישיגה אבל בדבר דברים לא ישיג אלא ביגיעה רבה . ומעס היה זה מוכן יותר מזה אפשר כפי מעשיו הנודעים לו יתברך מתחלה . אוכפי הוראת מזלו או טבע מזגו : רוחו יתירה פי' בעל גאוה : רוחו קצרה רוח נמוכה בעל ענוה : קטיקטון שפלות מעט : [מעריך] הציו מים ידוע שהיסודות הם ד' אש אויר מים עפר . וכנגדן יש בהדם המרה הירוקה והדם והלבנה והשחורה . המרה הירוקה חמה ויבשה כטבע האש ואחר המרה אצל הדם כמו הקצף העולה מן היין כשמרתיח כן הוא קצף הדם כשירתיחהו חום הכבד . והדם הוא חם ולח כטבע האויר . והלבנה קרה ולחה כטבע המים והיא מותרי הדם שלא נתבשל . והשחורה קרה ויבשה כטבע העפר והוא שמרי הדם . והציו מים והציו דם הנזכר כאן הם ב' התלטים הנזכר שהם הדם שהוא כנגד האויר והלבנה שכנגד המים . ולכן אמר שבהרבות המים נעשה אידריפיקוס [פי' בלשון יוני ורומי בעל חולי הנזילה המים [מוסיף המעריך] כמו שכתבו הרופאים שכשתרבה הליחה הנגנה בכל הגוף תמשוך הסדפון הבשר או דריביפיה . וכשהדם רבה נעשה מצורע כמו שכתבו הרופאים שבהתערבות הדם יעורר האדם והפיך : ונעשה מצורע ח"ש להלן כשהולך אצל הנדה במו מצורעים שע"י רבוי הדם באמו נוצר כמבעהולד ג"כ רבוי דם וממילא לרעת רבה [רד"ל] : אדם או דם פי' אם חטא ירבו המים או הדם : (ג) מי פלג לשטף תעלה . משום דדריש אדם או דם בעי למימר שרבוי הדם מביא לבן השער שהוא סימן טומאה בצרעת . להכי מייתי האי קרא דדריש ביה משל לגנת ירק וכו' וכמו שאפרש . ומכיון דמייתי ליה מפרש טולה ובפי' אחר כדרך המדרש : אית אתרין כו' יש מקום שקורין לשער שיפצא . והיינו שטף . ור"ל שלכל שער ברא הקב"ה מעין בפני עצמו . וטעם מאמר זה לאיוב מפורש בתנחומא לפי שאיוב קרא תגר ואמר אשר בסערה ישופני והרבה פצעי חנם . א"ל אליהו ה"ו חלילה לאל מרשע ושדי מעול אלא כי פועל אדם ישלם לו כו' א"ל הקב"ה לאיוב אפילו השער שבלך מעין עשיתי לו ומדה נתתי לו . ובפ"ק דב"ב אי' שאיוב אמר רבש"ע שמא נתחלף לך בין איוב לאויב . א"ל הרבה נימין בראתי בראשו של אדם וכל אחת ואחת בראתי לו גומא בפני עצמה שלא יהיו שתים יונקות בגומא אחת שאלמלא ב' יונקות בגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם . גומא בגומא לא מיחלף לי בין איוב לאויב מיחלף לי : שלא תהא כו' כבר כתבתי טעם הדבר : ועכשיו אתה מבקש לצאת . יש כאן חסרון לשון . ובתנחומא אי' מעשה בכהן א' שהיה רואה את הנגעים . מטה ידו . בקש לצאת לחוץ לארץ . ואמרה לו אשתו ומה אם כל שער ושער ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו שהוא שותה ממנו . אתה שאתה בן אדם כמה שערות יש בך ובניך מתפרנסים על ידך לא כ"ש שיזמין לך הקב"ה פרנסה כו' : לתור להפש ולרגל : תוב כו' שב ומי שבראך יספקים לך : קול שיוצא כו' הוא קול הרעם היוצא מן העבים . והכי אמר בפ"ק דב"ב הרבה קולות בראתי בעבים וכל קול וקול בראתי לו שביל בפני עצמו שלא יהיו ב' קולות יוצאות משביל אחד . ושה הוא השביל ע' ביפ"ת : ד"א ודרך לחזיז . הני תיבות ד"א כו' מיותר ולא גרסינן להו [יפ"ת] . ור' אבין אדרישא דקרא קאי : ירקה משחיר ירקותם קרי ליה שחור לפי שנסבת ירקת העשבים הוא מלחות המים ומשחרות העפר שהוא מראה הממוצע מהן . ומראה הירוק הוא הממוצע מכל המראים וע"כ נגהה העין ממנו יותר . והירוק נוטה לשחרות והצהוב ללבן : אדם כי יהיה או דם שתגבורת הדם תמעט הליחה הלבנה והלבין השער [שהוא כנגה אבל מים אין לה שירקה מלבין] שהוא סימן ללקות ולרעת : (ד) נכונו ללצים שפטים כו' משום דק"ל דה"ל למימר אדם מכם כי יהיה בעור בשרו כדקאמר אדם כי יקריב מכם קרבן . לכן מתרץ כאן שלא רצה לתלות בישראל לרמוז שאין הנגעים עתידים לבא רק על או"ה . ולהכי מייתי קרא דנכונו ללצים שפטים דמשמע דייק למלתא ואגב אורחיה מפרש כוליה הכא כדרך המדרש : כרם הבא נ"ל אף הכא . שזה לשון במד"ר פ' י"ג נכונו ללצים שפטים אמר הקב"ה עד שלא בראתי את האדם התקנתי לו המשה מגלבין שהם ספחת בהרת שהן מכות . ולפ"ז מדמה יסורי כתוב ליסורי השפטים כי כמו שעם שות השוט והמתג מוכנים לא ילקה אם אינו סורח . כך עם שות טבע האדם מוכן לנגעים הללו לא ילקה אלא ע"י חטא : ומהלומות משל למטרונה כו' . נראה שרוצה לדרוש מהלומות נוטריקון מה אלו לאומות . וע' במד"ר הנ"ל ובריש מדרש אגדת בראשית : מגלביא רצועות ומקלות שבהם מייסרים העוברים על דת : אבל אתם לאכול כו' . זה ודאי דפרשת נגעים נאמר לישראל כי טומאת הכהנים והטהרה אין להם עסק אלא עם ישראל אך הכוונה הוא כמו שאדם מיירא את בנו עם השבט שבידו כדי שהבן יעשה רצונו . ואם הבן עושה רצונו אין מכה שבט בא עליו . וכל זה שהאב נוטל השבט בידו ומראה לו ליירא בזה אין כוונתו בשום אופן כדי שיכנו בשבט . אלא כוונתו להיפך כדי שלא יצטרך להכותו . כי אם שיראה הבן זאת בידו ויעשה רצון אביו ויירא לעבור על רצונו ולא יצטרך להכותו . נמצא תחילת עשיית השבט ומה שמראה לו . הכל הוא חסד גמור בלי שום תערובות דין כי כל זה נעשה כדי שלא לענוש את בנו . כן ממש רצון הבורא יתברך שברא מדת הדין בעולם כדי שייראו ממנו . וכן יעשו שלא יצטרך להגיע עליהם מדת הדין כלל וכלל [סדורו של שבת] : רבי ור' ישמעאל כו' מייתי הך עובדא . דלא תקשי אדלעיל הא אנו רואים שבאים נגעים אף על הצדיקים . שזה הוא כדי להגין על הדור : מן המנחה ולמעלה דאז דוקא שרי לקרות בכתבי הקדש . ולא קודם לזה משום ביטול בהמ"ד כדתנן בפ' כל כתבי . והיינו דמשכי לבא . ובשבת היו דורשים דרשה לבעלי הבתים שעוסקים במלאכה כל ימות החול . ובתוך הדרשה היו מורין להם הלכות איסור והיתר . וטוב להם לשמוע מלקרות בכתובים . הילכך מן המנחה ולמעלה דאין זמן בהמ"ד אז שרי . וע' ביפ"ת : רבים מכאובים לרשע . לפי שהיה מדוכא ביסורין י"ג שנה שית בצמירתא ושבע בציפרינא ונוסף לו עכשיו מכת האצבע : א"ל ר' ישמעאל בירוש' פרק כל כתבי גרסינן א"ל ר' חייא רבה בחבתן מטתך כו' פי' בעונותינו הגיעך כן . וע"ז אמר ר' ישמעאל אילו לא כו' פי' אפילו לא היינו עסוקים בפסוק רוח אפינו משיח ה' וגו' אפילו הכי הייתי אומר שהגיע לך כן בעון הדור שעליו נאמר נלכד בשחיתותם . ועכשיו שעסקנו באמת באותו ענין עאכ"ו שהוא לעד שהאמת כן הוא . ולא בשביל רבים מכאובים לרשע : ספוג לא שהוא מוצץ כו' כלו' מה שנתן הספוג אינו לפי שהוא מוצץ ומרפא . דא"כ היה אסור . דכל רפואה אסורה במידי דליכא סכנה משום שחיקת סממנים . אלא מפני שהוא משמר את המכה שלא תפגע בשום מקום . או שמא תסרט בבגדו . ובירושלמי גרסינן ספוג אינו מרפא אלא משמר : מהבית ר"ל מדנטל הגמי מהבית ולא מחוץ ש"מ שבבית מוכן ואינו אסור משום מוקצה : בכתבי הקדש בגמ' פירשו דהיינו כתובים דוקא : אלא מן המנחה ולמעלה מדלא ישב לעסוק במגילות קינות אלא עם חשיכה . דאי הוה שרי לעסוק בהו קודם מנחה . הוה ליה לאתחולי מקמי הכי כדי שיוכל לגמרה בו ביום ולא יצטרך לשייר אלפא ביתא למחר : שתים בעל פה [מת"כ] ופרש"י בפ' כל כתבי כגון מדרש שיר השירים וקהלת : אם צריך לדבר לבדוק . כלו' אם צריך לראות פסוק אחד מתוך הכתב לדרשתו נוטל ורואה . דכולי האי לא גזור : ושמואל אמר חרס כו' . נראה דהיינו דגרסינן בפ' כל הכלים א"ר נחמן אמר שמואל חרס קטנה מותר לטלטל בחצר . אבל בכרמלית לא . ופרש"י בחצר דשכיחי בה כלים שהחרס הזה ראוי להם לכסוי ותורת כלי עליו . ומשום דקאמר הכא דקשר עליה גמי מהבית מפני שהוא מוכן מייתי הא דאמר שמואל נמי חרס כל שהוא פי' שאם הוא בחצר כל חרס מותר לטלטלו ואפילו היא קטנה משום דחזו לכסוי כלי . וכן גמי בכל מין שיהיה בין לח ובין יבש דלא חזי למאכל בהמה מותר לטלטל כיון דהוא מוכן בחצר להשתמש בו . ואיידי דמייתי להא מייתי נמי הא דמגופת החבית ושבריה דטעמא נמי משום הכי וכדתני התם מגופה שנכתתה היא ושבריה מותר לטלטל בשבת . ופרש"י מגופה של הבית שנכתתה החבית היא המגופה ושבריה של חבית מטלין בשבת דחזו לכסויי מנא : ואם זרקן לאשפה פי' ואם זרק למגופה זו מבעוד יום לאשפה בטלה מתורת כלי : הקב"ה מקבלו קשה פשיטא שהקב"ה מקבל שבים . ועוד דמהאי קרא ליכא הוכחה . אלא ה"ג אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו . וכן הוא לקמן בבמד"ר . ופירושו דהבוטח בה' קאי ארשע הנזכר דאפי' הוא רשע מאחר שבוטח בה' דלא הגיף לגמרי אלא עודנו מחזיק קצת בה' ע"ד בכל דרכיך דעהו אפילו לדבר עבירה יטה אליו חסד : (ה) וכי מה ענין דאע"ג דתרוייהו דיני טומאה וטהרה . מיהו דזו טומאה קלה וזו טומאה חמורה . וזו נוהגת וזו מקרית . הוה ראוי שלא יסמכו זה לזה : משל לחמורה

שרעת ונכוית ויצא בנה כווי מי גרם לולד שיצא כווי שנכוות אמו . כך מי גרם לולד שיהיה מצורע אמו שלא שמרה ימי נדתה . א"ר אבין משל לגנת ירק שהמעין לתוכו כל זמן שהמעין לתוכה היא עושה כריכין כך כל מי שהולך אצל אשתו נדה עושה בניה מצורעים . ר' אבין קרא עליה (ירמיה לא) אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהנה והן קוראין על אבותיהם (איכה ה) אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו : (ו) ר' אבין בשם ר' יוחנן אמר כתיב ואם לא תמצא ידה די שה ומה כתיב בתריה אדם כי יהיה בעור בשרו וכי מה ענין זה אצל זה . אמר הקב"ה אני אמרתי לך הבא קרבן לידה ואתה לא עשית כך חייך שאני מצריכך לבא אצל כהן שנא' והובא אל אהרן הכהן . א"ר יוחנן למה נסמכה פרשה חלה לפרשת ע"ז לומר לך שכל המקיים מצות חלה כאילו ביטל ע"ז. וכל המבטל מצות חלה כאילו קיים ע"ז. א"ר אלעזר (משלי ו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם . מי גרם לו שיכשל באשה זונה ע"י שאכל את ככרה שאינה מעושר . אמר רשב"ל כתיב (במדבר ה) ואיש את קדשיו לו יהיו מה כתיב בתריה (שם) איש כי תשטה אשתו וכי מה ענין זה לזה אמר הקב"ה אני אמרתי תן מתנתך לכהן ולא עשית כן חייך שאני מצריכך שתביא אשתך אל הכהן שנא' (שם) והביא האיש את אשתו אל הכהן : (ז) א"ר לוי יא ברכות מברכות את בעליהן וקללות מקללות את בעליהן . (דברים כה) אבן שלימה וצדק יהיה לך וגו' אם עשית כן יש לך מה לישא ומה ליתן ומה ליקח ומה למכור . קללות מקללות את בעליהן לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה . לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה. אם עשית כן לא יהיה לך מה לישא ומה ליתן ומה ליקח ומה למכור . אמר הקב"ה אני אמרתי לא תעשה איפה גדולה וקטנה ועשית יב חייך שאפי' בקטנה אינו מספיק אותו האיש . ודכוותיה (שמות כ) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אם עשית כן חייך שאפי' של עץ ושל אבן אינו מספיק בידו שתהא לו : (ח) יג כיצד ראיית נגעים האיש נראה כעודר וכמוסק זתים כעודר . בית הסתרים . וכמוסק זתים . בית השחי . והאשה כאורגת וכמניקה את בנה תחת הדד כאורגת בעמרים לשחי ליד הימנית . ר' יהודה אומר כטוות בפשתן ליד השמאלית וכשם שנראה לנגעים כך נראה לתגלחתו . יד תנא כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו . ר' מאיר אומר אף לא נגעי קרוביו טו ומי ראה נגע מרים אם תאמר משה ראה זר אינו רואה נגעים א"ת אהרן ראה טז אין קרוב רואה את הנגעים . אמר הקב"ה אנא כהנא אנא יז מסגירה אנא מטהרה הה"ד (במדבר יב) והעם לא נסע עד האסף מרים . א"כ העם היה עם השכינה והשכינה מטתנת לה . א"ר לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא צער גדול היה לו למשה בדבר הזה כך הוא כבודו של אהרן אחי להיות רואה את הנגעים א"ל הקב"ה ולא נהנה ממנו כ"ד מתנות כהונה יח במתלא אמרי דאכל בהדי קורא ילקי בהדי קילא : (ט) שאת זו בבל . על שום (ישעיה יד) ונשאת המשל הזה על מלך בבל ואמרת איך שבת נוגש שבתה מדהבה . ר' אבא ב"כ אמר שבתה מדהבה מלכות שהיא אומרת מדוד והבא . ר' שמואל בר נחמן אמר מלכות שהיא מדהבת פנים של אדם בשעה שבא אצלה . ורבנן אמרי על שום רישיה דדהב (דניאל ב) אנת הוא רישיה די דהבא . ספחת זו מדי שהעמיד המן הרשע ששף כנחש על שום (בראשית ג) על גחונך תלך בהרת זו יון שהיתה מבהרת בגזירותיה על ישראל ואומרת להן יט כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל . נגע צרעת זו אדום שבאתה מכחה של זקן . [על שום] והיה בעור בשרו לנגע צרעת . לפי שבעה"ז הכהן רואה את הנגעים אבל לעה"ב אמר הקב"ה אני מטהר אתכם . הה"ד (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם :

זאת

יד יוסף יא רות רבה פ"א : יב ספרי חלק ב'. פיסקא רנ"ד : יג פ"ב דנגעים . ופ' תינוקות . ובת"כ : יד פ' אד"מ . דב"ר פ"ו : טו זבחים דף ק"ב : טו כלים פ"א . נגעים פ"ב : יז ספרי ח"א פיסקא ק"ס . דב"ר פ"ו . ספרי ח"א . פיסקא ק"ו : יח ילקוט אסתר : יט ב"ר פ"ב ופ' ט"ז . ויק"ר פ' י"ג . תנחומא סדר תזריע סי' י"א :

מתנות כהונה

מקום : שרעתה. שהיא חולה לשון שכיב מרע : ונכווית . ע"י רפואתה : כריכין . קשרים כמין אבעבועות ממותר הטרף שבקרבו : שאינו מעושר . בילקוט משלי מסיים בו שלא נטלה חלה ולפי זה קאי על אשתו וקראה לזונה משלא נטלה חלה : יש לך מה לישא וכו' יהיה קדרים יהיה לך ממון הרבה וכמו שפי' רש"י ז"ל בפ' נשא : שאפי' בקטנה אינו מספיק כו' . דכתיב וקטנה לא יהיה לך : שאפי' של עץ כו' . דכתיב אלהי כסף ואלהי זהב וסמיך ליה לא תעשו לכם וקרא יתירא הוא : אנא כהנא כו' . שנאמר ויקחו לי תרומה : האסף משמע מאליה וזה אי אפשר שנאמר וראה הכהן וטהר שהכהן צ"ל טהור אותה : כך כבודו של אהרן . בתמיה : במתלא אמרי . במשל אומרים דאכל כו' פי' מי שאוכל לך הדקל הנקרא קורא בפ' כילד מברכין ילקה בעץ או לכור הנקרא קולא : מדוד . דינרין ומתנות : מדהבת . זהב דהבא בל' ארמי כלומר מאדמת פני הבריות שנבהלים מפניה ואזיל חיורא ואתי סומקא או פי' ל' דאבון ותוגה : ששף כנחש. נראה דדייק ספחת מל' שף בחילוף שי"ן בסמ"ך או י"ל דנחש מצורע הוא כדאמרינן הני בהרת דע"ג נחש בהרת צרעת הן וכן עיקר : מבהרת גזירותיו . כלומ' מפורסמת וחריפה : על קרן שור . מי שיש לו שור יחקה על קרנו : ה"ג בילקוט וכן הביאו רבינו בחיי : נגע צרעת זו אדום . שהקב"ה מלקה אותו בצרעת שנא' מדוע נסתף אבירך לפי כו' ודרש נסחף כמו נספח ל' ספחת (ע"ש . נ"ל שט"ס הוא) מכחה של זקן . יצחק שברכו והיה כאשר תריד וגו' . ולכן הוא קשה מכל הגליות כנגע צרעת : לפי שבעוה"ז כו' . לפיכך כתיב והובא אל אהרן הכהן : אבל לעה"ב

עץ יוסף

לחמורה כו' מפני שנצרעת הבן מפני הנדה אפשר אם כדרך טבע שבהתהוות העובר מאותו דם המטונף מנטרע . ואם בדרך עונש שנושא הבן בעון הוריו . קאמר ר' תנחום שהוא בדרך טבע . ולזה אמר משל לחמורה שרעתה פי' ל' שכיב מרע . ועניינו שהיתה מעוברת ונעשית חולה ונכוית ע"י רפואתה . וכשנכוית נרשם העובר מכוייתה . וכן רובם הנדות נמצא בעובר בטבע . ולפ"ז א"ר אבין משל לגינת ירק כי כמו שרבוי המים מעפשים הירק כן בהיות האם מלא דם בזמן נדותה נעפש הולד . והוסיף ר' אבין לומר כי זה ג"כ בדרך עונש . לכן קרא עליה אבות אכלו בוסר כו' : כריבין קשרים כמין אבעבועות ממותר הטרף שבקרבו [מת"כ] או פי' כמו שדורות כרוכות דפ' אלו טרפות . דהיינו קליפה על קליפה . וכן ע"י רבוי הדם מעלה הולד נמחים והוא הנצרעת . ועי' הילקוט היא עשויה בינין . והוא מענין גומא בלא בילה [יפ"ת]: קרא עליה אבות יאכלו בוסר . כי הבועל נדה הוא כדמות זה , שאינו ממתין על טהרתה . כאיש הממהר לאכול פרי טרם שנגמרה . ועי"ז יקהו שיני הבנים . שבאמת הבנים לא חטאו ונדבק בהם החולאת ההיא אשר בטבעה להדבק מזה : (ו) אני אמרתי לך כו' חייך כו' . ולכאורה הקרבן על האשה . מה הבעל חייב בזה אך לפי שהבעל מביא קרבן עשיר על אשתו . כדאי' בב"מ פ' המקבל דף ק"ד ע"א . א"כ אם אין הבעל הפך . מוכרחת להביא קרבן עני . וזהו אם לא תמצא ידה די שה . שהבעל אינו רוצה להביא קרבן עשיר . ולזה העונש עליו מדה כנגד מדה שבקש להרויח כבש בחילוף בן יונה ולזה נעשה מצורע שאפילו עני לא סגי לו בלא כבש לאשם כמפורש בפרשה שאחריה [מלא העומר]: המקיים מצות חלה כו' . שטעם מצות חלה להפריש לי"י שהוא סיבה ראשונה ראשית העיסה להורות ההשתעבדות אל הסבה הראשונה . ולפי שהמקלקל בזה נרעת המינות פרחה בנפשו לזה אמר שהוא כעובד ע"ז שמכחיש אלוה ממעל : מי גרם לו כו' וה"פ דקרא כי בעד אשה זונה וכו' כלו' להכשל בה . בכל עבירה מספיק ואפילו עד ככר לחם שנראה שהיא קלה אפילו זה מספיק להכשילו . וע' ביפ"ת : שאינו מעושר כלו' שאוכל אצל אשה ככר שאינו מעושר גורם לו להכשל בה אח"כ . ואפשר ככרו גרסינן ובשביל שמזלזל במעשרות סופו להכשל בזונה [וע' בסוטה ד'] [רד"ל] : וכי מה ענין הא אין שום דמיון בין דיני אישות לדיני תרומה וקדשים . אלא דאתא לדרשא [הרא"מ] : ולא עשית כן וזה נרמז באומר ואיש את קדשיו לו יהיו ר"ל והאיש אשר קדשיו לו יהיו שלא יתנם לכהן והביא אותו האיש את אשתו אל הכהן : (ז) ברכות מברכות כו' . כלו' היושר סבת הברכה . והגזל סבת הקללה. וקרי ליושר וגזל ברכה וקללה לפי שזה מבורך מה' ומהבריות וזה בהפך : אם עשית כן יש לך כו' . מיתורא קדרים דלא יהיה לך תרי זימני למה לי. אלא ע"כ חד לקללה אתא . וכן יהיה לך תרי זימני חד לברכה : מה לישא ומה ליתן . היינו לסחורה: ומה ליקח ומה למכור . היינו לתשמישו שלוקח החפץ הצריך לו ומוכר החפץ שאינו נאות לו כדי ליקח טוב ממנו : בקטנה אינו מספיק דלא יהיה לך אתרוייהו קאי . ופי' אינו מספיק שלא תהיה לו אפילו איפה קטנה שדמיה מועטים מגדולה מפני עונותיו : לא תעשון אתי כו' . יתורא דרים דבתר לא תעשו אתי לא תעשו לכם למה לי . אלא לקללה שלא יספיק בידו לעשות כלל אפי' של עץ ואבן . דבלא תעשו לכם לא כתיב זהב וכסף : שאפי' של עץ כו' . אין להקפות מרבים שעשו ע"ז והגליהו . שאפשר היה להם זכות ומשלם לשונאיו אל פניו או לכמה סבות אחרות האמורות בענין רשע וטוב לו : (ח) כיצד ראיית נגעים אל כל מראה עיני הכהן קאי . דמיניה ילפינן שטהר הכתוב בית הסתרים וכדאי' בתורת כהנים . ואיידי דמייתי הא מתני' מייתי נמי משנת כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו וכו' השנויה אחריה בפ"ב דנגעים . כיון דשייכי לפ' דידן . ומייתי נמי תוספתא דתני עלה מי ראה נגע מרים כו': האיש נראה כעודר ובמוסק זתים . כעודר בבית הסתרים . וכמוסק בבית השחי . האשה כעורכת וכמניקה את בנה . כעורכת בבית הסתרים . וכמניקה את בנה תחת הדד כאורגת בעומרים לשחי ליד הימנית . ר"י אומר אף כטוה פשתן לשמאלית . וכשם שהוא נראה , כנ"ל וכן הוא במשנה פ"ב דנגעים . ובת"כ . והכי פירושו כעודר בבית הסתרים כחופר הוא לענין בית הסתרים והוא בית הערוה. שהחופר בקרקע דרכו לפשוט רגליו . ולזה אמר שכל מה שיתגלה מבית הערוה בהיותו במצב אשר יהיה החופר בקרקע יטמא בנגעים . ומה שאין יראה בהיותו בזה המצב אינו מטמא וכמוסק פי' מלקט זתים ובוצר אותם . בבית השחי כלו' לענין בית השחי . שהמלקט זתים דרכו להגביה זרועותיו וכל מה שיתגלה בבית השחי בהיותו במצב אשר הוא המוסק זתים טמא . ומה שלא יראה לא באשה כעורכת פת בבית הסתרים שהעורכת מפשקת את רגליה . וכמניקה את בנה לענין מה שיהיה לה מהנגע תחת הדד דמה שנראה בהיותה מניקה את בנה אינו בית הסתרים . וכאורגת בעומרים בנמר לשחי . שמרימה ידה הימנית להרוג ומגלה בית השחי . כטווה פשתן שדרך הטווה להגביה ידה השמאלית : לתגלחתו כשמטהר שצריך לגלח את כל שערו דמה שאין מטמא בנגעים אינו צריך גילוח : ר"מ אומר כו' טעמיה תניא בפ' אד"מ כל ריב וכל נגע מקיש ריבים לנגעים ונגעים לריבים . מה נגעים ביום אף ריבים ביום . ומה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים . ורבנן לא מקשי . סברי דיני ממונות בלילה : זר אינו רואה ניחא ליה למימר טעמא דאתי לכ"ע . אבל טעם קרוב ליתא אלא לר"מ . וע' בגאון קדשים : זר אינו כו' ולא קשה מהכא למ"ד לעיל פ' י"א דכל מ' שנה לא נמנע משה מכהונה גדולה . דהא מתרלי בפרק טבול יום שאני מראות נגעים דהכהן ובניו כתובים בפרשה : אנא כהנא דהקב"ה כהן הוא כדאמר בסנהדרין אלהיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה : אנא מסגירה שהסגרה ע"י שכינה היה מכיון דהעם לא נסע וזה מפני כבוד השכינה כדמפרש ואזיל : העם היה עם השכינה. דס"ל שהטעם שהעם לא נסע הוא מפני שהיה עם השכינה שלא יכלו לנסוע אלא כשהשכינה הולכת לפניהם כאומר וה' הולך לפניהם יומם וגו'. ומה שהשכינה לא נסעה היינו מפני שהיתה ממתנת לה. שה' הוא המסגירה והמטהרה . ולא ס"ל שטעם עכוב העם עד האסף מרים כדי לחלוק לה כבוד בעלמא על שהמתינה למשה כשהושלך ליאור . כמ"ש רש"י בחומש : כ"ד מתנות פרשתיו לעיל פ' י' סי' ג' : במתלא אמר במשל אומרים : דאכל בהדי קירא פי' הערוך מי שאוכל קור של דקל הכך ואינו שומרו כראוי. לוקה בקורתו של דקל . או פירושו מי שאוכל עם עוף שקורין אותו קורא יפול עליו הפח שצדין בו העופות , יהי שלהנס לפניהם לפח מתרגמינן רומיהון לקלא : (ט) מדוד דינרין ומתנות : מדהבת לשון דאבון : ששף עושר בנחש צ"ל שסף עמה כנחש . או נ"ל שנושך ועושה כנחש [יפ"ת בויק"ר פ' י"ג סי' ה'] : על שום על גחונך כו'. פי' שנקראת ספחת ע"ש הדבק הנחש לעפר שהולך על גחון . וספחת לשון דבוק וחבור . והרד"ל פי' דהיינו ששוקף מעיו כמ"ש בפרד"א פ' י"ד ודרש ספחת כמו שחפת : שהיתה מבהרת פי' לשון בהרת ר"ל שתהיה ישראל עושה רושם שאין להם חלק בי"י כבהרת שהוא רושם בגוף . ולכן גזרה כתבו על קרן השור : על קרן השור מי שיש לו שור יחקה על קרנו . וע' ביאורו בב"ר פ"א : מכחה של זקן יצחק אבינו ע"ה שבירך אותו על הרבך תחיה ועל זה סמכת אדום . או היא העומדת להם בזמן הזה: על שום והיה בעור בשרו . דרים בשרו לשון שר . והוא יצחק. והכוונה באומרו בעור בשרו שהוא מעור בשרו כלו' שהוא נתלה ונסמכת בברכת השר זקנו . א"נ דרים בשרו לשון בשורה כלו' שבא מכח בשורת הזקן שבשרוהו בברכתו : לפי שבעוה"ז כו' דרך המדרש לסיים בעניינא דלעתיד לסיים בדבר טוב : רואה את הנגעים לפיכך כתיב והובא אל אהרן הכהן : וזרקתי עליכם מים טהורים . קשה טהרת נגעים מאן דכר שמיה גבי וזרקתי עליכם מים טהורים . דפשיטא דטומאותיכם וגילוליכם דכתיב התם היינו טומאות עונות כדכתיב בתריה ונתתי לכם לב חדש וגו' ואת רוחי אתן בקרבכם וגו' . אמנם הכוונה בזה משום שהנגעים בישראל אינם טבעיים . רק בתוכחת על עון . על כן אין רפואתם כי אם על פי הכהן המורה לצדקה והוא המיסר אותו אל תשובה בהודיעו עלם חטאתו והתעוררת המצורע אל התשובה ע"י הסגירו באותן הימים . ובשנוי מראה

נגעו

סדר מצורע

פרשה טז (א) **זאת** תהיה תורת המצורע. הה"ד (משלי ו) שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו ר"מ ורבנן ר"מ אומר ו' וז' הרי י"ג ורבנן אמרי שבע מקיימין ושבע דכתיב זו שביעית שקשה כנגד כולם ואי זה זה (שם) משלח מדנים בין אחים. ואלו הן עינים רמות. לשון שקר. וידים שופכות דם נקי. לב חורש מחשבות און. רגלים ממהרות לרוץ לרעה. יפיח כזבים עד שקר. ומשלח מדנים בין אחים. א וא"ר יוחנן וכולן לקו בצרעת. עינים רמות, מבנות ציון דכתיב (ישעיה ג) יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים. וכתיב (שם) ושפח ה' קדקד בנות ציון. דהוין שייפין כרומחין ומהלכין בנסות הרוח ותלכנה נטויות גרון שהיתה אחת מהן לובשת תכשיטיה והיתה מטה גרונה בשביל להראות את תכשיטיה, משקרות עינים. רבי מני דקיסרי אמר שהיו משקרות עיניהם בסיקרא. וריש לקיש אמר בקולריא אדומה. הלוך וטפוף תלכנה. כשהיתה אחת מהן ארוכה היתה מביאה שתי קצרות א' מכאן וא' מכאן כדי שתראה ארוכה וכשהיתה א' מהן קצרה היתה מביאה ב' קצרות והיתה נותנת בתלית קנדיריקן עבת כדי שתראה ארוכה. וברגליהן תעכסנה. ר' אבא ב"כ אמר שהיתה צורת דרקון במנעליה. ורבנן אמרי היתה מביאה שפופרת של ביצה והיתה ממלאת אותה אפרסמון ונותנת אותה תחת עקיבה במנעלה וכשהיתה רואה כת של בחורים היתה רופסת עליה והיה אותו הריח מפעפע בהן כארס של עכנא והיה הקב"ה אומר לישעיה מה אלו עושות כאן יקומו ויגלו מכאן והיה ישעיה אומר להם עשו תשובה עד שלא יבאו עליכם שונאים ב אמרו אם יבואו שונאים עלינו מה הם יכולין לעשות שנאמר (ישעיה ה) האומרים ימהר יחישה מעשהו למען נראה, דוכוס רואני ונוטל אותי. אפרכוס רואה אותי ונוטל אותי. איסטרטליטוס רואה אותי ומושיב אותי בקרון הוי (שם) ותקרב ותבואה עצת קדוש ישראל ונדעה ונדע דמן הוא דקיימא דילן או דיליה. כיון שגדלו עונות באו השונאים היו מתקשטות ויוצאות לפניהם כזונות דוכוס ראה אותן ונטלן אפרכוס ראה אותן ונטלן אסטרטליטוס ראה אותן ונטלן ומושיב אותן בקרון אמר הקב"ה לא קיימא דילי וקיימא דילהון מה עשה (שם ג) ושפח ה' קדקד בנות ציון. ר' אלעזר ור' יוסי ב"ר חנינא ר"א אומר הלקן בצרעת כדכתיב (ויקרא יד) ולשאת ולספחת. ריב"ח אמר העלה על ראשם משפחות משפחות של כינים. ר' חייא בר אבא אמר עשאן שפחות מכודנות מהו מכודנות אמהן משעבדן. ר' חייא וחילפא בר אידי בשם ר' יוסי אמר מהו ושפח ג שמר משפחותיהם כדי ד שלא יתערב זרע קדש בעמי הארצות אמר הקב"ה יודע אני שאין או"ה בדילין מן הצרעת ה מה עשה ה' פתהן יערה רמז הקב"ה למעייניהם והיא מוציאה דם וממלא הקרון דם והיה אותו שלטון נועצה ברומח ונותנה לפני הקרון והיה קרון עוברת עליהן ומרמסן הוא שירמיה אומר (איכה ד) סורו טמא קראו למו ר"מ אמר לשון יווני הוא סירון סירון. לשון ו שקר. ממרים דכתיב (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה ומנין שלקתה בצרעת שנא' (במדבר יב) והענן סר מעל האהל והנה מרים מצורעת כשלג. וידים שופכות דם נקי. מיואב שנא' (מ"א ג) והשיב ה' את דמו על ראשו. ומנין שלקה בצרעת שנא' (ש"ב ג) יחולו על ראש יואב גו' זב ומצורע. לב חורש מחשבות און. מעזיה שביקש לבוז כהונה גדולה ומנין שלקה בצרעת שנא' (מ"ב טו) וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו. ורגלים ממהרות לרוץ לרעה. מגחזי שנא' (שם ה) ויאמר גיחזי נער אלישע ומנין שלקה בצרעת שנא' (שם) וצרעת נעמן תדבק בך. ומשלח מדנים בין אחים. מפרעה ששלח מדנים בין אברהם לשרה ומנין שלקה בצרעת שנא' (בראשית יב) וינגע ה' את פרעה. ארשב"נ ז פעם אחת הייתי מהלך בדרך מטבריא לצפורי מצאני זקן א' ואמר לי כ"ד מיני שחין הן ואין לך קשה לתשמיש המטה חוץ מבעלי ראתן בלבד א"ר פדת ובו לקה פרעה. לפיכך היה משה מזהיר את ישראל זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע. תניא א"ר יוסי ח שח לי זקן א' מאנשי ירושלים כ"ד מיני שחין הן וכולן אמרו חכמים תשמיש המטה קשה להן ובעלי ראתן קשה מכלן. ממאי הוי ט תנינא הקיז דם ושמש מטתו הוין ליה

יד יוסף פרשה טז א לקמן פ' י"ז ובס נכמן: ב פסיקתא רבתי פ' ל"ח. ילקוט ישעיה רמז רס"ס: ג ע' יבמות י"ז: ד תפסל' סכתוב: ה ילקוט ישעיה רמז של"ב: ו אדר"נ פ"ט. ספרי ה"ב פיסקא רע"ס: ז ב"ר פ' מ"א. כתובות פרק המדיר. תוספת כתובות פ"ז. ילקוט סדר ל"ל: ח ב"ר פ' מ"ז: ט נדה פרק כל היד:

ענף יוסף

פרשה טז (ב) [מעשה ברוכל אחד כו']. הנה הארז הלזה היה המלמד תיקון ודעת לכל או"א ולתקן כפי חטאתו. אשר תמה באופן יחיה ולא ימות. כי ידוע שבכל עבירה ועבירה יש תיקון יחוד לאשר חי מ־. ובמעשי כל מצוה יש תוספת כח לאשר מיוחד. ולזה קראו רוכל שהוא הנושא קופת הרוכלים אשר בה מינים ממינים שונים לכל אחד לפי צרכו. וכלל דבריו היה מאן בעי למזבן סם חיים כי חיים הוא נותן בכל מה שיצטרך לאיש ואיש. והנה ר' ינאי שמע והבין טעם דבריו ומענותנותו יתירה דהוה ניה לכן אף דהוה פשיט בטרקליניה כלומר שעם היותו עוסק בהוראה במקום מושבו לא בוש מלהקביל פני הרוכל כרוצה ללמוד ממנו. והנה הרוכל נסוג אחור כי ראה שאין ר' ינאי וחבריו מצריכים הוכחת תשובה שאין להם חטא. והם יודעים דרך תיקונם. אמנם ר' ינאי הפציר בו לדעת אם יש לו איזה תרופה מועילה לאיזה חטא. שאפשר שיקרה לו ולכיוצא בו. ולזה נתן הרוכל ומצא שהעון אשר קרוב שיכשל בו ר' ינאי וחביריו הוא בלשון. יען וביען היותו ר' ינאי רגיל בתורה ובתוכחה. קרוב שיכשול בלשון הרע במכרה יקנטר לאיזה אדם מבלי דעת. או אם סיפר בשבח איזה אדם אפשר שסיפר בשבחו יותר מדאי ומתוך שבחו בא לידי גנותו. כמאמרם ז"ל. אך שמא יאמר שמירתה זו יתמוס פיו ולא

גרס ושפח שמר משפחותיהם כדי כו'. ודרש ושפח טמריקון שמר משפחות וכן עיקר: **אמר** ז"ל שאמר שהלקן בצרעת אמר הקב"ה כן: **סירון**. סירון הוא ל' סרחון: **הקיז דם כו'**.

מתנות כהונה

לעוה"ב כו'. וכדי לסיים בדבר טוב נקטיה: **שבע מקיימין**. פי' שבע דוקא הן ולא יותר והאי דכתיבא שש ושבע ולא כתיב שבע שנא היינו כמו השביעית: **שייפין כו'**. משופין גבהן למעלה בקומה זקופה כרומח ובאיכה רבה (ד' ס') גרס שייפין ברומחון ואולי כי כן עיקר: **בקולירא אדומה**. כחל שכוחלין בו העינים מל' קילורית לעין: **וטפוף**. ל' נף בגובה אשר האליף ת"א דאטוף: **קונדיריקון**. פי' הערוך מנעלים: **עבה**. שהיו הסוליים עבים וגבוהים: **צורת דרקון**. דרש תכעסנה ל' כעס שהוא ארס של נחש: **רופסת**. דורכת ברגליה ודריס תעכסנה לשון עלירה ובעיטה: (והיה ישעיה בילקוט ובא"ר גרס ירמיהו): **אפרכוס**. שר: **אסטרטליטוס**. יועץ: **לא קיימא דילי**. בתמיה: **וקיימא דילהון**. פי' ושלהן מקויים: **ושפח**. ל' ספחת: **משפחות כו'**. דריש ושפח לשון משפחה מדכתיב קדקד. ומשמע דכנים היו דשכיחי התם: **אמהן משעבדן**. פי' אמהות משועבדות וה"ג באיכה רבה מהו ושפח ושפע והוא בחילוף אותיות אחה"ע ופי' השפיע ושפך דמם לחוץ וכל זה כדי שלא יבואו עליהם השונאים ויתערב זרע קודש כו' ודייק ל' קדקד בנות ציון שיסאר הקדקד ורואש יחוס בנות ציון ומצאתי בילקוט בשם פסיקתא הקב"ה כו'. סיומא דמילתא דלעיל שלא הלקה אותם בצרעת לדברי ר' יוסי בר' חנינא ולר"א משנה היא פרק כל היד ומסיים התם הקיזו שניהם ושימשו הווין להון בנים בעלי ראתן: מזבובים

עץ יוסף

נגעו. אלא לעתיד שי"י יהיה מטהר את ישראל ומכין לבם ליראה את שמו תהיה הטהרת הזאת נכונה בלתי צריכה לטהרת הכהן [יפ"ת]:

סדר מצורע

פרשה טז (א) **הה"ד שש הנה שנא ה'** משום דבעי לפרש המצורע המוציא שם רע כדלקמן ויקשה מ"ש דרמיזי אהא ספי מאשר מילי שהצרעת באה עליהם כדבסמוך. להכי מייתי האי קרא. ופלוגתא דר"מ ורבנן. דלרבנן דאמרו שהשביעית דהיינו משלח מדנים בין אחים קשה כנגד כולם ניחא דלהכי אזהר טפי אמוציא שם רע מפני שקשה ששקול כנגד ששה תועבות. ומוציא שם רע היינו משלח מדנים כמובן: **שש ושבע** הרי י"ג הנה ז' מפורשים הם. והששה הם מה שהזכיר לעיל מימיה הולך עיקשות פה קורץ בעיניו וכו': **ומה מקיימין** רבנן שבע. כצ"ל ופי' למה הלך הכתוב למיכתב הכי. לימא שבע הנה שנא ה' או תועבת נפשו: **שקשה כנגד כולם** כדאיתא בפ' יש בערכין שמגדיל עונות כנגד ע"ז וג"ע וש"ד גם אמרו חז"ל שהורג ג' נפשות וכאילו כופר בעיקר: **יפיח כזבים** עד שקר. הדא היא שפירושו הרגיל לכזב אפילו בדבר שאינו מעלה ומוריד סופו להעיד על שקר. אחר שהורגל לשונו על השקר: **וכולן לקו בצרעת** אפשר בא לדרוש זה בלשון תועבת נפשו שתועבה היא מצורע שהוא נתעב ומרוחק מן הבריות וכמד"א (איוב ל') תעבוני רחקו ממני [רד"ל]: **עינים רמות** מבנות ציון היינו ג"ע כדלקמן פי"ח. ומשום דשיכתו העין. דעין רואה ולב חומד אלא ליה בעינים: **דהוויין שייפין** כרומחין. שהיו מגביהות קומתן בזקיפה כרומח שהוא ישר שאין בו כפיפות. ושייפין נראה שהוא מלשון שפי כובע שפירושו גובה. והיינו גבהו דקרא. ומה שאמר ומהלכין בנסות הרוח נמי מגבהו יליף לה דתרווייהו ענין גאות: **בקלוריא אדומה** כחול אדום ודומה לאחד ממיני דם ומפסיק הדמע [ערוך]: **אחת מהן ארוכה** דריש טפוף לשון העדפות ויתרון כמו למפרי קאתי כלומר כמגדילות עצמן: **קונדיריקון** מנעל שקורין גאפין בלע"ז: **צורת דרקון** דריש תעכסנה לשון עכנא. ודרקון היינו עכנא. וזה אסור משום ע"ז כמו המוצא צורת דרקון כו': **רופסת** דורסת: **כארס של עכנא** בפ' במה אשה גרסינן כארס נחש כשום ופירש"י שם תעכסנה כמו וכעכס אל מוסר אויל. והוא ארס של נחש וקרי ליה עכס על שם שאינו מעלה אלא ע"י כעס: **והיה ישעיה** בילקוט ובאיכה רבתי גרס והיה ירמיהו: **אפרכוס** שר: **אסטרטליטוס** יועץ: **לא קיימא דילי**: **וקיימא דילהון** בתמי' פי' ושלהם מקויימין: **ושפח** לשון ספחת: **הלקן בצרעת** והא דתליא ליה בקדקד. אפשר מפני שהוא מקום יותר מוכן להצלת הספין. או הכוונה מקדקוד עד רגל: **ולשאת ולספחת** והא דנקט ספחת פשי מפאר. משום דספחת לאו שם נגע. אלא תולדה דשאת הבהרת כדאי' נריש שבועות וכיל שני המינים: **משפחות כו'** דרש ושפח לשון משפחה. ומדכתיב קדקד משמע דכנים היו דשכיחי בקדקד [מת"כ]: **עשאן שפחות** ופי' ושפח לשון שפחה. וענין הקדקד לפי זה דרך משל אל התשובות שבהן שהן כראש וקדקד לאחרות. והיינו דלא נחמדו כמחשבתן אדרבה כבשום לשפחה משועבדות כשפחות הפחותות: **אמהן משעבדן** הוא פי' של שפחות מכודנות. וכן גי' איכה רבתי מהו מכודנות אמהן משעבדין: **כדי לשמור** השתא נמי דריש ושפח ל' משפחה. וקדקד לשון ראשיות וחשיבות. וה"ק כדי להפריש חשיבות ומשפחות ויחס בנות ציון פתהן יערה. וכן גרס בילקוט ושפח כתיב שמר משפחותיהם שלא יתערב זרע קדש כו'. אבל באיכה רבתי גרים מהו ושפח ושפע. ולפי זה פירושו השפע דמן. ומ"מ פי' קדקד בנות ציון שמירת יחסן. וע"ש מה שכתב: **אמר הקדוש ברוך הוא כו'**. סיומא דמילתא דלעיל שלא הלקה אותם בצרעת לדברי ר' יוסי ברבי חנינא ולר' אליעזר נ"ל שאמר שהלקן בצרעת אמר הקב"ה כן: **סירון סירון** לשון יוני היא סחוב והלך [מוסיף] הערוך או פי' לשון סרחון ומיאום כמו תבנא סריא נבגא סריא: **ותדבר מרים** והיינו שפירש מן האשה מעצמו. והיה שקר כי במצות ה' עשה כמשז"ל: **יחולו על ראש יואב כו'** ומדקלקלו בצרעת ש"מ שכן הוא הדין שילקה בצרעת. דאל"כ לא היה מקללו בצרעת: **מעוזיה** שכתוב בו [ד"ה ב' כ"ו] כי גבה לבו עד להשחית [רד"ל]: **לבוז** פי' לחטוף ולגזול [והוא מלשון לבוז בז] שמחמת גסות הרוח שהיה בו עלה בדעתו שהוא הגון לדבר להקטיר קטורת: **ויאמר גחזי נער וגו'** חי י"י כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה. וירדוף גחזי אחרי נעמן וגו'. ומדאצטרך קרא לאשמועינן שאמר חי י"י כי אם רצתי אחריו ולא סגי ליה באומר וירדוף גחזי וגו'. ש"מ דאתי לאשמועינן דעיקר חטאו ברגלתו כי לולא זה היה מתיישב בדבר וידע כי רע ומר. כי חזקה על כל חכם שיכוף את יצרו כשיתבונן בדעתו. אמנם ההורס מיד לעשות כמחשבתו הראשונה יחטא ואשם. וגם ריצתו גרמה חילול השם ושבועת שוא. כי אילו נשתהה ואח"כ הלך היה מאמין נעמן למה שאמר שבאו שני נערים מבני הנביאים. אבל עכשיו שראוהו הולך מיד היה רחוק בעיניו כי בתוך רגע נתחדשה ביאת הנערים. לכן חשב נעמן שאין זה אלא שאלישע חמד ממונו ובא בתואנה זו. ונמצא ש"ש מתחלל. וג"כ זו היתה נסבה לשבועת שוא כי מפני זה לא האמין נעמן לדברי גחזי בלא שבועה כדאי' בפ' יש בערכין ע"ש: **ומשלח מדנים** והא דלא מייתי ראיה נמי ליפיח כזבים עד שקר משום דכיון דמייתי ראיה ללשון שקר דלא חמיר כולי האי כעדות שקר. מכ"ש דעדות שקר: **ששלח מדנים** כלו' שהפריד ביניהם: **וינגע ה' את פרעה** וגו' על דבר שרי אשת אברם. דר"ל על הפרידתה מאברם. אבל לא על ג"ע. דאל"כ אשת אברם למה לי: **בעלי ראתן** שרץ יש לו במוחו [רש"י בפרק המדיר] וע' מ"ש בב"ר פ' מ"א סי' ב': **ובו לקה פרעה** דייק מדכתיב וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים [רש"א]: **המוציא שם רע** טעם דרשה זו שדה"ל למכתב תורת הצרעת

כמ"ש

ליה בנים נכפין וכו'. א"ר יוחנן הזהרו מזבובי בעלי ראתן ר' זירא לא הוה יתיב י בטיה ר"א לא עייל באהלים ר' אמי ור' אסי לא הוו אכלין בעייא דיליה ועל זה נאמר זאת תהיה וגו' : (ב) ד"א זאת תהיה תורת המצורע הה"ד (תהלים לד) מי האיש החפץ חיים. מעשה יא ברוכל א' שהיה מחזיר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי והיה מכריז ואומר מאן בעי למזבן סם חיים אודקין עליה. ר' ינאי הוה יתיב ופשט בתורקליניה שמעיה דמכריז מאן בעי סם חיים א"ל תא סק להכא זבין לי א"ל לאו אנת צריך ליה ולא דכוותך אטרח עליה סליק לגביה הוציא לו ספר תהלים הראה לו פסוק מי האיש החפץ חיים. מה כתיב בתריה נצור לשונך מרע סור מרע ועשה טוב. א"ר ינאי אף שלמה מכריז ואומר (משלי כא) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. א"ר ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט עד שבא רוכל זה והודיע מי האיש החפץ חיים. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם זאת תהיה יב תורת המצורע תורת המוציא שם רע : (ג) ד"א זאת תהיה תורת המצורע הה"ד אם (איוב כ) יג יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע יד שיאו לרומא. לעב לעננא. כגללו לנצח יאבד מה גללים הללו מזוהמין אף הוא מזוהם. רואיו יאמרו איו חמון ליה ולא מכירין ביה שכן כתיב ברעי איוב (איוב ב) וישאו את עיניהם מרחוק ולא הכירוהו. רבי יוחנן ורשב"ל ר"י אמר אסור לילך במזרחו של מצורע ד' אמות ור"ש אמר אפילו מאה אמה ול"פ מ"ד ד' אמות בשעה שאין הרוח יוצא ומ"ד מאה אמה בשעה שהרוח יוצא. טו ר' מאיר לא אכיל ביעי מן מבואה דמצורע ר' אמי ור' אסי לא הוו עיילי למבואתו של מצורע

ריש לקיש כד הות חמי חד מנהון במדינתא מתם להון באבנייא א"ל פוק לאתרך לא תזהם בריתא. דתנא ר' חייא (ויקרא יג) בדד ישב לבדו ישב ר' אלעזר בר"ש כד חמי חד מנהון הוה מיטמר מיניה על שום דכתיב זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע : (ד) ד"א זאת תהיה תורת המצורע הה"ד (תהלים נ) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך. בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו אמרו ליה שמא בסדרי מרכבה אתה עוסק אמר להן לאו אלא טז מחריז ד"ת לנביאים ונביאים לכתובים וד"ת שמחין כיום נתינתן בסיני עיקר נתינתן באש ניתנו הה"ד (דברים ד) וההר בוער באש. א"ר לוי מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שאין הקב"ה חפץ בקילוסו של אדם רשע מן התורה (ויקרא יג) ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא. מן הנביאים (מ"ב ח) ויהי הוא מספר למלך את אשר החיה את המת וגו' זאת האשה אשר החיה אלישע ודלמא לאחורי תרעי הות קאים. רבנן אמרי אפי' בסוף העולם הסיטה הקב"ה והביאה כדי שלא יספר אותו רשע בשבחו של הקב"ה. בכתובים מנין שנא' ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי. יז ר' אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא אמר רמ"ח איברים יש בו באדם מהן רבוצין מהן זקופין ולשון זה נתון בין שני לחיים ואמת המים עוברת תחתיו ומכופל כמה כפולות בא וראה כמה שריפות הוא שורף אילו היה זקוף ועומד עאכ"ו לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע : (ה) ד"א זאת תהיה תורת המצורע הה"ד (קהלת ה) אל תתן את פיך יח לחטיא את בשרך ריב"ל פתר קריא באלו שפוסקים צדקה ברבים ואין נותנין ר' חנינא בר

יד יוסף י נ"ל בזיקים וע' כתובות ע"ז : יא אפשר רוכל זה היה אלכסנדראי דס"ק דע"ו דף י"ט ע"ב : יב זוהר ריש סדר זו : יג אסתר רבה פ"ו : יד ע' הגהות רד"ל ב"ר פ' י"ט : טו כתובות פ' המדיר : טז שה"ש רבה פ"א : יז ערכין דף ט"ו : יח קהלת רבה פ"ה סי' ג'. טוש"ע מזמור כ"ב :

מתנות כהונה

מזבובים כו' הזבובים שבורחים מעליהם שכל כך הוא חולי דבוק : לא עייל באהליה. של בעלי ראתן : לא הוי אכלין בעייא. לא היו אוכלים בצים מבית של בעלי ראתן וכל זה הוא בכתובות (ע"ז) : בעי למזבן. רוצה לקנות : אודקין. י"ל דוחקין אליו הבריות לקנות ממנו או פירושו הביטו אחריו ויסקף ת"י ואדיק : יתיב ופשט. ישב ועוסק בפשוטי המקרא וחוזר עליהן : בתורקליניה. בטרקלין שלו : שמעי' כו' שמע לאותו רוכל שהכריז כו' : תא סק כו'. בא ועלה אלי לכאן ומכור לי : אטרח עליה. היה מטריח עליו והפציר כו' : סלק כו'. עלה אצלו : לעננא. לענן : חמון ליה כו'. רואין אותו ואין מכירין אותו : במזרחו כו'. נ"ל שאותו רוח עלול להקביל טומאה יותר משאר רוחות ואולי ר"ל במזרחו באותו צד שהרוח בא עליו ממזרח שרוח מזרחית קשה שנאמר רוח קדים עזה וכמו שפירש"י שם ולא נקט מערבו לאורויי טעמא קאתי שרוח מזרחית קשה. מ"מ הראשון נראה עיקר ודו"ק : מבואה. רחוב ושכונה : לא הוו עיילי כו'. ולעיל איתא ר' אמי ור' אסי לא הוי אכלו כו'. ואולי תרווייהו איתנהו : כד הוי חמי כו'. כשהיה רואה אחד מבעלי ראתן : במדינתא. בעיר : מרגם להו כו'. לשון רגם ירגמוהו היה זורק בהם אבנים ואמר ליה לא לאתרך למקומך חוץ לעיר : לא תזהם לברייתא. לא תטנף ותטמא הבריות : לבדו ישב. דרש בדד מלשון בד בבד והוא ממלות הכפולות כמו אדמדם הפכפך : מוטמר מחבא ומסתיר : על שום. על כל המאמר דלעיל קאי שכל כך רחקם הקב"ה על שהוציאו לשון הרע על הבריות ורחקו שלום הבריות זה מזה : מהריז. מחבר כד"א הרוזות דגים : וטמא טמא יקרא. שהוא עצמו קורא כן והוא קלון לו : ודלמא לאחורי תרעא כו'. וכי לאחורי הדלת היתה עומדת האשה עם בנה שמיד שהתחיל לספר המצורע היו באים שנכנס לפניו שנאמר זאת האשה וזה בנה : הטיסה גרס והוא לשון טיסה ועפיפה וכד"ת אליהו בד' טיסות כו' ולשון הסיטה יש לישבו באילו אך בדרך רחוקה : כדי שלא יספר וכו' דמסתמא המלך שאל את פיה בעצמה :

ענף יוסף

ולא יוכיח לשום אדם וכדומה לזה במצות התלויות בלשון. לזה הראה לו הרוכל פסוק מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע סור מרע ועשה טוב שמשמעות הכתוב שהוכרח לעשות הטוב בהלשון היינו להוכיח למי שצריך תוכחה וגם לספר בשבח אנשים רק שינצור לשונו מרע שלא יקל בכבוד הבריות שלא ילבין ברבים בתוכחתו. וכן שלא יספר בשבחו של אדם יותר מדאי. ור' ינאי שהבין טעם דבריו אמר כי גם שלמה מכריז כו' וזה במה שאמר שומר פיו ולא אמר סותם פיו. וזה שא"ר ינאי כל ימי הייתי קורא כו' כלומר כי לעולם היה קשה לי אמאי נקט לשון שמירה כי טוב שיאמר לשון מורה על הביטול הגמור הצריך לזה"ר. אמנם עתה מדברי הרוכל הבין כי ב' אזהרות אלו קשורות זו בזו היינו שמחוייב לפתוח פיו לתוכחה ולשבח אנשים ולשאר ענייני מצות שבלשון רק שישמור א"ע כנ"ל. והרד"ל כתב וז"ל ולא הייתי יודע היכן פשוט. אפשר משום שיש לפרש שגם מקרא דלבלן סור מרע ועשה טוב וגו' נמשך למי האיש החפץ חיים וא"כ הוא כולל קיום כל התורה כולה. ובא הרוכל והודיע שעיקר מי האיש נמשך רק לנצור לשונו : כי

עץ יוסף

כמ"ש סוף הפרשה שהמכוון אל הצרעת לא אל העושה אותה. להכי דרשו המוציא שם רע. וקשה הא בריש סימן אמר שעל עשרה דברים נגעים באים. ובגמרא אמרו על ז' דברים. וא"כ למה פרש התורה דוקא חטא לשה"ר יותר מעל שאר עבירות שצרעת בא עליהם. ותירץ המהרש"א שעל שאר עבירות שנגעים באים עליהם מהני שיהיה נעגם שיהיה מצורע מוסגר. אבל על עבירה של לשה"ר הוא מצורע מוחלט ובעי טהרתו תגלחת וצפרים ע"ש : הזהרו מזבובי בעלי ראתן. זבובים השוכנים עליו קשות להביא אותו חולי על אדם אחר [רש"י] : לא הוי יתיב בגוי'. שנשמר מליישב עמהם : לא עייל באהליה של בעלי ראתן : לא הוי אכלין בעיתא. לא היו אוכלים בצים מבית של בעלי ראתן : (ב) הה"ד מי האיש כו' גם טעם אגדה זו משום דבעי לפרש המצורע המוציא שם רע ויקשה מאי שנא דנקט זו מבאר מילי שבא על ידם הצרעת· לכן מייתי לקרא זה דתלי החיים בלשון משמע שהוא עיקר והמור מכולם. ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה : מעשה ברוכל אחד כו' ע' ביאורו באריכות בענף וכאן לא באתי אלא לקצר : בעי למזבן רוצה לקנות : אודקין דוחקין עליו הבריות לקנות ממנו. או פירושו הביטו אחריו. ויסקף ת"י ואדיק : יתיב ופשט ישב ועסק בתורה. היינו שעסק בפשוטי המקרא וחוזר עליהן : בתורקליניה בטרקלין שלו : שמעיה כו' שמעו לאותו רוכל שהכריז כו' : תא סק כו' בא ועלה אלי לכאן ומכור לי : אטרח עליה היה מטריח עליו והפציר כו' : סלק כו' עלה אצלו : א"ר ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה כו'. קשה מה חידש לו הרוכל שר' ינאי לא ידע ראם נעלם ממנו הפסוק. ועוד כי הרוכל לא חידש לו דבר בפסוק כי אם שהראה לו אותו. ואדרבה אמר לו שהוא אין צריך לזה. וי"ל שהיה קשה לו כי ראה שפסוק מי האיש החפץ חיים שלא לנכח ופסוק נצור לשונך לנכח. על כן בראות המעשה הזה שהיה מכריז מאן בעי חיי ומדבר אל הבא לשאול ואומר לו נצור לשונך וגו'. הבין כי כן עשה דוד שהיה משמיע ואומר מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב שלא לנוכח. ובבא האיש לפניו והיה אומר לו שהוא חפץ בחיים. היה מדבר בו לנוכח ואומר לו נצור לשונך מרע [אלפיך תהלים ל"ה] : (ג) הה"ד אם יעלה לשמים שיאו כו'. משום דיקשה על מה שמפרש המצורע המוציא שם רע מאי שנא דרמיז אהאי משאר עבירות שהצרעת בא עליהם. בא לתרוצי הכא דמשום דעונש המצורע נודק יותר במוציא שם רע משארא. דהיינו מה שיושב בדד. כי כשם שהוא הבדיל בין איש לרעהו כן הבדילו ה' לרעה. להכי רמיז מפי המוציא שם רע. ומשום דענין ישיבתו בדד מתבאר יותר בהאי קרא דקאמר שאפילו בעת לכתו בשוק יתרחקו ממנו שעל זה נאמר רואיו יאמרו איו להכי מייתי לה. ומסכים לזה מייתי להא דר' יוחנן וריב"ל ושאר אמוראי דמזהרי על ההרחקה ממנו טפי. והיינו דמסיים על שום זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע. כלו' כל אלה לו מפני שהוציא שם רע ונדון מדה כנגד מדה : שיאו לרומא כו'. מפרש ליה להאי קרא במצורע שמצטרע מפני גסות הרוח שהוא א' מהדברים שהצרעת בא עליהם וכדלקמן. שכנגד גאותו אף שיעלה לשמים שמעלתו ישפל ויתבזה כגללים ומשום דקשה ליה בהאי קרא כיון דקאמר לשמים מאי לעב דקאמר בתר הכי שפוחת הרבה ממ"ש תחלה. לכך קאמר שפי' לשמים אינו שמים ממש אלא לשון רום וגובה. כמו שמי קורה. ולעב פירושו לעננא כפשוטו. ובא לאפוקי שלא יפרש לשמים שמים ממש. ועב פירושו המלאכים כדמפרש בטוח"ע ובמכילתא עביו עברו. אבל לעיל בב"ר פ' כ"א סי' ג' מפרש לה להאי קרא באדה"ר שהיה גבהו עד השמים ממש. וא"כ ליכא לפרש שם לעב עד המלאכים שהרי לא היה גבהו עד המלאכים וגם אין לפרש לעב לענן גם כן יקשה הא העננים ברקיע האוירי הקרוב לנו הם ואדם היה מגיע לשמים ממש כפי פשט הדברים. לכן נצריכין לדחוק ולתרץ שם דקרא מיירי לפי הדמה לאנשים שהעננים סמוכים לשמים כמו שכתבתי שם : אף היא מזוהם פי' אף המצורע מזוהם מצרעתו : חמון ליה כו' רואין אותו ואין מכירין אותו. ור"ל שאפילו בחייו בעודם רואים אותו יאמרו איו כי לא יכירוהו כמו באיוב. וזה מפני השתנותו קנת בנגעים שבאו עליו. ועוד שלא יראוהו אלא מרחוק שייראו מגשת אליו כדלקמן : אסור לילך במזרחו של מצורע ח"ל המעריך דע כי רוח מערבי מצויה ביותר וכשהמצורע מהלך הרוח מוליך הבלו למזרח. לכן אסור לילך למזרחו. ועל דרך זה הסברו במס' כלה לישן בצד מזרח של גורן הקצה. כי דברו חכמים בהווה. אבל הוא הדין לצד מערב כשרוח מזרחית מנשבת. וע' במדרש איכה פסוק טובים היו חללי חרב עכ"ל : מבואה פי' רחוב ושכונה : ר' אמי ור' אסי כו' ולעיל סי"א אי' ר' אמי ור' אסי לא הוו אכלי כו'. ואפשר תרווייהו איתנהו : כד הוה חמי כו' כשהיה רואה אחד מבעלי ראתן : במדינתא פי' בעיר כדאי' ברות רבה כל מקום שנא' מדינה הוא עיר : מרגם להו כו' לשון רגום ירגמוהו. פי' היה זורק בהם אבנים ואמר להם לאו למקומכם חוץ לעיר : לא תזהם כו' תטנף ותטמא הבריות : לבדו ישב דרש בדד לשון בד בבד [מת"כ] שלא יהיו טמאים אחרים יושבים עמו כדאיתא בפ' אלו דברים בפסחים. ופירושו שלא יהיו טמאים אחרים כגון זבין וטמאי מתים : מיטמר מחבא ומסתתר : על שום כו' כלו' כל אלה לו מפני שהוציא שם רע ונדון מדה כנגד מדה. כמ"ש בערכין דף ט"ו הפריד בין איש לאשתו כו' לכן בדד ישב ויתרחקו הבריות ממנו : (ד) ולרשע אמר אלהים כו' גם טעם אגדה זו לתרץ למה נרמז מוציא שם רע ספי משאר עבירות שצרעת בא עליהם. וקאמר משום חומר לה"ר. ולכן מייתי האי קרא דבסיפיה כתיב פיך שלחת ברעה וקראו רשע כמו גנב ונואף. ואגב קשה ליה דה"ל למימר לדבר או ללמוד. לכן פי' לשון ספיר. ר"ל אף שיודע לחרוז התורה כספיר ומרגליות כמו בן עזאי אין הקב"ה חפץ בתורתו. ולר' לוי קאי על ספור שבחי ה' דאתא שפיר לשון ספור. ואפשר דגרסי' הא דבן עזאי בתר דר' לוי. וע"ז מייתי דבן עזאי והכן : אמרו לו כו' לא אותם ששמעוהו כשהיה דורש. כי הם ודאי שמעו במה היה עוסק. אלא אחרים. ובחזית אמרו בהדיא שכשהוגד הדבר לר' עקיבא שאל לו שאלה זו : מחריז פי' מקשר ומדבק זה בזה כהורז מרגליות זו עם זו : ודברי תורה שמחים כו' משום שאפי' האותיות הקדושות הם נמצאים חיים וקיימים כאחד מגבא המרום. לכן קאמר לשון זה וד"ת שמחים : ועל שפם יעטה ודרשו במ"ק ד' פ"ז שיהיו שפתותיו מדובקים זו בזו. והמצורע רשע הוא שהנגעים באים על עון כדלקמן פ' י"ז. ובמ"ק שם מסקינן דמותר בד"ת [רק אפשר אינו נוהג לרבים] וכאן משמע אסור. וע' בפתיחתא דאיכה דרש על שפם יעטה שלא היה אחד מהם יכול להוציא ד"ת מפיו. [רד"ל] : ודילמא לאחורי תרעא כו' כלומר שמא איתרמי מילתא שלאחורי הדלת היתה עומדת האשה עם בנה שמיד שהתחיל גחזי המאורע היו באים שנכנס לפניו שנא' זאת האשה וזה בנה. זה ודאי אינו. לכן אמרי רבנן שאפילו היה בסוף העולם ה' הסיטה פי' הפריחה [וכדא"ת אליהו בד' טיסות] והביאה באותה שעה כדי שלא יספר גחזי הרשע בשבחו של מקום. והמלך שאל את פיה בעצמה איך היה המעשה כמ"ש וישאל המלך לאשה : ואמת המים עוברת הוא המאכל והמשקה העובר דרך שם לגוף. וכל המיאום הזה עובר תחתיו ואינו נכנע : כמה כפולות הוא מ"ש בפ' יש בערכין אמר הקב"ה ללשון כו' ולא עוד אלא שהקפתי לך ב' חומות אחד של עצים ואחד של בשר : (ה) הה"ד אל תתן כו' גם טעם אגדה זו טמר דמאי דרמיז קרא במצורע למוציא

כ"פ אמר באילין שאומרי' לה"ר ור' בנימין בן לוי פתר קרי' יא בתנופי תורה ר' מני פתר קריא בנדרים וכו' כדאיתא במדרש קהלת. רבנן פתרין קריא במרים אל תתן את פיך לחטיא את בשרך אל תתן רשות לאחד מאיבריך לחטוא כל איבריך ואל תאמר לפני המלאך זה משה הה"ד (במדבר כ) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. שגגה היא (שם יב) אשר נואלנו ואשר חטאנו. למה יקצוף האלהים על קולך על אותו הקול שנא' (במדבר יב) ויחר אף ה' בם וילך וחבל את מעשה ידיך. א"ר יותנן בפיה חטאה וכל האיברים לקו הה"ד (שם) והענן סר מעל האוהל. אמר ריב"ל יט מלה בסלע ומשתוקא בשתים כ דתנן שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה: (ו) א"ר ריב"ל ה' תורות כתובות במצורע. זאת תורת נגע צרעת. זאת תהיה תורת המצורע. זאת תורת אשר בו נגע צרעת. זאת התורה לכל נגע הצרעת. זאת תורת הצרעת. זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע ללמדך שכל האומר לה"ר עובר על חמשה חומשי תורה לפיכך משה מזהיר את ישראל זאת תהיה תורת המצורע: (ז) וצוה הכהן ולקח למטהר וגו' א"ר יהודה בר סימון אלין צפריא קולנין אמר הקב"ה יבא הקול ויכפר על הקול. ר' שמעון בן לוי אמר צפור דרור שאוכלת מפתו ושותה מימיו והלא דברים ק"ו ומה אם צפרים שאוכלים מפתו ושותין מימיו מכפרין עליו כהן שנהנה מישראל בכ"ד מתנות כהונה עאכ"ו. במתלא אמרי דאכל בהדי קורא ילקה בהדי קילא: (ח) א"ר אחא מאדם יהא שלא יבואו חליים עליו מ"ט דא"ר אחא (דברים ז) והסיר ה' ממך כל חולי ממך הוא שלא יבואו חליים עליך. רבי אבין אמר כא זה יצה"ר שתחלתו מתוק וסופו מר. ר' תנחומא בשם ר' אלעזר ור' מנחמא בשם רב אמר והסיר ה' ממך כל חולי זו עין. על דעתיה דר"א תשעים ותשעה בעין וא' בידי שמים. רב ור' חנינא רב כדעתיה דאמר תשעים ותשעה בעין ואחד בידי שמים ור' חנינא כדעתיה דר' חנינא ור' נתן אמרי תרווייהו תשעים ותשעה בצנה וא' בידי שמים. רב על דהוי שרי בבבל דהוה עינא בישא שכיחא. רבי חנינא על דהוה שרי בציפורי והוה תמן צינתא. כב אנטונינוס אמר לרבינו הקדוש צלי עלי א"ל תשתזיב מן צנתא א"ל יתיר חדא כסו וצנתא אזלה א"ל תשתזיב מן שרבא א"ל הא כדו צלי עלי דכתיב (תהלים יט) ואין נסתר מחמתו. ר' ישמעאל ב"ר נחמן בשם ר' נתן אמר תשעים ותשעה בשרב וא' בידי שמים. ורבנן אמרי תשעים ותשעה בפשיעה וא' בידי שמים: (ט) וצוה הכהן ושחט את הצפור האחת. למה שוחט אחת ומניח א' לומר לך כשם שא"א לשוחטה לחזור כך א"א לנגעים לחזור באותה שעה קורא הקב"ה לגיונות שלו ואומר לא על חנם הכיתי אותו אלא (ישעיה נז) בעון בצעו קצפתי ואכהו. ר' אבא ב"כ אמר חזר תוביה לתוביה כד"א (משלי כו) ככלב שב על קאו. ריב"ל אמר הדר שטיא לאורח שטותיה כמד"א (שם) כסיל שונה באולתו (ישעיה נז) דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחומים לו ולאבליו אלו איבריו המתאבלים עליו (שם) בורא ניב שפתים. ריב"ל אמר כג אם הניבו שפתיו של אדם בתפלה יהא מובטח שנשמעת תפלתו מ"ט בורא ניב שפתים שלום שלום וגו'. ר' יהושע בר נחמני אומר אם כיון לבו בתפלה הוא מובטח שנשמעת תפלתו שנא' (תהלים י) תכין לבם תקשיב אזניך כד שלימין מיניה זכיה לרחוק. ר' הונא

יד יוסף יט ווכר בכקדמה : כ אבות פ"א : כא ירוש' שבת פי"ד : כב ירוש' פי"א סנהדרין : כג ס"ס אין עומדין בבבלי ובירוש' :

מתנות כהונה

באילין. באלה בתניפי תורה. פ' בקהלת (ה' ג') בפסוק שבתי וראה כו': לאחד מאבריך. הלשון: כל אבריך בכל הגוף נלקה בצרעת: מלה בסלע כו' משל הוא במקום שקונין דבור בסלע יש לקנות שתיקה בשני סלעים כי השתיקה טובה כפלים מן הדבור וכדמפרש ואזיל: קולנין. משמיעין קול וצפצוף: צפור דרור. כלומר הצפור היה מנותו להיות צפור דרור כדאיתא בתורת כהנים ונקראת דרור על שם שהיא דרה הוכן שתרצה ואין מוחה כמו שדרשו חז"ל ואין לומר צפור דרור כמשמעו שהרי הוו צריכין להיות עופות טהורות כמו שפירש"י ז"ל בפרשה זו וע' בהרמב"ן: במתלא אמר מאן דאכל כו'. פירשתיו לעיל סוף תזריע ור"ל מי שהוא מקבל הגאות ומתנות יכפר בעדם תמורת זה: מאדם יהא כו'. ממנו הוא ובו תלוי שלא כו': זה יצר הרע כו' כל חלי דרש מלשון מהלייא ליה שפירושו ממתיק וסוף בא לידי חולי כמשמעו: ה"ג כל חלי זו עין. פי' עין הרע כן הוא בב"מ דף ק"ז והכי מוכח לקמן: רב אמר תשעים ותשעה בעין על שהיה בורח ודר בבבל דהוי ט' שהיה עין הרע שכיח: ורבי חנינא אמר תשעים ותשעה בצינה. על שהיה שורה בציפורי שהיה שם צינה והכי איתא בירושלמי דפרק (אלו קשרים) (שמונה שרצים): צלי עלי. התפלל עלי: א"ל כו'. יהי רצון שתנצל מן הצינה ומן הקור: א"ל אנטונינוס יתיר כו'. מה תפלה היא זו אם קר לך עשה לך כסות אחד יותר והצנע הולכת לה וחזר וא"ל יהי רצון שתנצל מן השרב והחום: א"ל הא כדו כו'. הרי כזה תתפלל עלי דכתיב כו' ובירושלמי דפרק חלק איתא קצת באופן אחר: תשעים ותשעה בשרב. מתים בשרב: בפשיעה שאינו שומר את עצמו בדרך הבריאות ופושע בגופו וע' שם בפ' המקבל: כשם שאי אפשר לשחוטה כו'. והא דלא בחש בניקן סי' כשם שפרחה הוא כן תפרח הצרעת: לגיונותיו. חיילותיו פמליא של מעלה: בעון בצעו כו'. סיפיה דקרא וילך שובב בדרך לבו ועל זה קאי ר' אבא ואמר הדר תובי' לתוביה פי' הערוך והכי מוכח בילקוט ישעיה (שמט) הקיא והצואה חוזרת למקום קיא וצואה ושובב קדרים מלשון שב על קיאו כלומר הצרעת שב ובא על עסקי דבה ולשון רע ור' יהושע בן לוי דרשו לענין בפני עצמו ודריש ל' שטות מלשון ומשובותיך תוכיחך: ה"ג כד שלמין מיניה זכיה

למוציא שם רע שפי מספר עבירות המביאים צרעת משום דהך חמירא טפי. ולהכי מייתי אלתתן את פיך המזהיר על לה"ר מפני הצרעת שפי מספר עבירות ואין זה אלא להומרתו. ולהכי מפרש ליה בלה"ר ובמרים. ואידי דמייתי ליה דריש ליה נמי בשאר אנפי: במדרש קהלת פר' ה' כו' ג': רבנן פתרי קרא ואתי קרא אזהרה ללה"ר הוא אלא דרמיז בזה עניני מרים. כמזהיר שלא יקרה כמו שקרה לה. ואתא לאשמועינן במי שאינו מהר יכשל שידבר אפי' באחיו כמרים. ועוד אתא לאשמועינן שלא יסמוך בהיות המדבר בו אחיו שלא יקפיד עליו או ימחול לו. וכ"ש אם הוא שנותן. וכ"ש אם יוכל להתגלל ולומר לו שוגג הייתי או לא כוונתי רק למוכה. בעל כל זה יש ליזהר כי ה' יתבע עלבונו ולא יועילו התגללותו. וכענין מרים שדברה באחיה הקטן ממנה. ולא הקפיד כמ"ש והאיש משה עניו מאד. והתגללו לו לומר אשר נואלנו ואשר חטאנו. ולא היה הדבור לגנות אלא לשבח ולהפרות פריה ורביה. ועכ"ז היה קצף אלה' ולקתה בגופו. ולכן כנה כאן את משה בשם מלאך לומר שהיה חסיד ואינו מקפיד וכ"ש שיש ליזהר מלדבר באחרים: על אותה הקול בהוצאה כשדברה עם אהרן על משה: וכל האיברים לקו ופי' וחבל את מעשה ידיך שיתקבל כל גופה ואינה יכולה לעשות מעשה כלל. ונקט מעשה ידים שהם עיקר. ובשוה"ט ותבא את מעשה ידיך אלו התופים בנא' ותקח מרים הנביאה את התוף בידה: מלה בסלע כו' פי' שאע"פ שהדיבור יהיה שוה סלע. השתיקה טוב ממנה ושוה שתים. ולא ישלול בזה השתיקה בדברים בטלים ודברי לה"ר וכיוצא. שאלו אין הדיבור טוב בהם כלל כדי שנאמר שהשתיקה טובה מהדיבור ואין בהם שוה סלעים. כי אדרבה הם פוגמים. אלא שולל בזה אותו דיבור שאינו לה"ר ודברים בטלים. שוה סלע. אך כיון שאינו בד"ת השתיקה טובה ממנה ושוה שתי סלעים. בשתיקה היא כתוב טוב שדמיו יקרים [ראשית חכמה]: לגוף טוב משתיקה פי' לענייני הגוף הוא טוב השתיקה. אבל לד"ת צריך לדבר [שם]: (ו) אריב"ל ה' תורות כו' גם טעם אגדה זו לומר דהוצאת שם רע חמיר משאר עבירות המביאות הצרעת. ולהכי רמיז ליה קרא כפי אגדה כטעם האגדות הקודמות. ולה"ק דהמשנה תורות כתובות בו ללמד שעובר על ה' חומשי תורה: עובר על ה' ח"ת כלו' שהוא כעובר על כל התורה: (ז) אילין צפריא כו' כתב הרא"מ שאין זאת האגדה נותנת טעם על הוצאת הצפרים ממש שהביא המצורע לטהרתו. אלא על הצפרים בכלל למה קרבנו מן הצפרים ולא מן הבהמות. ואמר לפי שהנגעים באים על לה"ר שהוא מעשה פטפוטי דברים לפיכך הוחקק לטהרתו צפרים ולא בהמות. מפני שהפטפוט נמצא במין הצפרים ולא במין הבהמות עכ"ל. וע' מה שמען עליו היפ"ת: קולנין משמיעין קול וצפצוף: ויכפר על הקול דהיינו לה"ר שע"י בא הצרעת. והע"ג דעל כמה דברים אחרים ג"כ בא, ההמשך והיותר נמצא שבהם הוא לה"ר כדלעיל. ולכן קבע הכפרה עליו. ולאו דוקא כפרה ממש. שהרי כבר נתכפר בנגעים שבאו עליו מאחר שכבר נתרפא וכאומר הסולה לכל שוניכי הרופא וגו' אלא הכוונה גמר כפרה. או אפשר כפרה זו נבין נקיות וטהרה: צפור דרור כלומר כצפור הזה מנותו להיות צפור דרור כדאי' בת"כ: ונקראת דרור על שם שהיא דרה שוכן שתרצה ואין מוחה כמו שדרשו חז"ל. ואין לומר צפור דרור כמשמעו שהרי הוו צריכין להיות עופות וטהורות כמו שפירש"י ז"ל בפרשה זו [מת"כ]: שאוכלת מפתו ע"י שהיא דרה בבית. שלכך נקראת דרור: מכפרים עליו אע"ג שמתים ע"י קר. כהן שנהנה מישראל עאכ"ו שראוי שיחזק לכפרתם אע"פ שלמד הוא לו: במתלא אמר כבר פרשתיו לעיל פ' ס"ו. ור"ל מי שהוא מקבל הגאות ומתנות יכפר בעדם תמורת זה: (ח) מאדם יהא שלא כו' אמר ארז ואזוב קאי. ומפרש ליה לענין עין הרע. כי כשמגביה עצמו ילקה לפי שמותגים הכל עין בו. אבל כשמשפיל עצמו ואינו מראה הגלותו' אין עין שולטת בו. על זה קאמר מאדם יהא שלא כו' ור"ל שלפי שכל חולי היינו יצה"ר או עין הרע. או צינה כדלקמן נמצא שביד האדם להנצל מהם. כי יצה"ר בידו לכבשו. וביזו להנצל מן העין בהסתרו מן העין. ומן הצינה ע"י כסות. וזהו שאמר מאדם יהא פי' ממנו היא ובו תלוי שלא יבואו חליים עליו. מ"ט דא"ר אחא והסיר ה' ממך כל חולי ממך הוא שלא יבואו חוליים עליך והקב"ה יעזור לך לכבוש את יצרך וכן ינצלך מהעין או מהצינה אף שלא תשמור עצמך כראוי. ולהכי מייתי הכא פי' כל חולי למר ולמר. ורד"ל פי' ח"ל נראה דבא לדרוש הא דכתיב כאן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע. לומר שמן האדם הצרוע תלוי הדבר רפואתו שאם שב ורפא לו ואם ישמע בקול ה' כל המחלה לא ישים עליו עכ"ל: שתחלתו מתוק דריש כל חולי לשון מתיקות. מלשון מחלייא ליה שפירושו ממתיק. וכמו דדריש לעיל ס' כי תשא ויחל משה. וסוף בא לידי חולי כמשמעו: ר' תנחומא בשם ר' אליעזר ור' מנחמא בשם רב אמר והסיר ה' ממך כל חולי זה מיתה על דעתיה דר"א ל"ט מתו במיתה וא' בידי שמים. כן הוא הנוסחא הישנה שנדפס עם היפ"ת. וכתב היפ"ת שנ"ל ר' תנחומא בש"ר אלעזר ור' מנחמא אמרו והסיר ה' ממך כל חולי זו מרה. על דעתיה דר' אלעזר תשעים ותשעה מתים במרה וא' בידי שמים. וה"פ דכל חולי היינו דבר שכל החלאים תלוין בו. וס"ל שזו היא מרה. והכי אי' בפ' המקבל כל חולי ר' אלעזר אמר זו מרה. תניא נמי הכי מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שהיא מחלה כל גופו של אדם. ד"א מחלה שפ"ג חלאים תלוים במרה כו'. ופרש"י זו מרה שהמרירה שבה גדולה ונובעת ומתפשטת בגידין ובעצמות עכ"ל היפ"ת. אבל המת"כ גרס במקום זה מיתה זו עין. וכתב שכן הוא בב"מ דף ק"ז והכי מוכח לקמן עכ"ל. הנה מה שכתב שכן הוא בב"מ אמת הוא שכן אמר רב שם. וכן לקמן נמי אי' רב כדעתיה דאמר תשעים ותשעה בעין. אבל ר' אלעזר הומר שם במרה. לכן נראה דגי' היפ"ת עיקר: רב ור' חנינא פליגי בפירוש כל חולי. רב ס"ל שהפי' הוא כל חולי זה העין כדעתיה דאמר וכו' ור' חנינא ס"ל שהפי' כל חולי זה צינה כדעתיה וכו': עינא בישא שכיחא פי' שהיה עין הרע שכיח להכי אמר זו עין הרע: צינתא שהיה שם צינה. והכי אי' בירושלמי פ' שמנה שרצים: א"ל כו' יהי רצון שתנצל מן הצנה ומן הקור: א"ל אנטונינוס כו' מה תפלה היא זו אם קר לך עשה לך כסות אחד יותר והצנה הולכת לה. וחזר ואמר יהי רצון שתנצל מן השרב והחום: א"ל הא כדו כו' הרי כזה התפלל עלי דכתיב כו' ועי' בפרק אלו נערות: בפשיעה שאינם נזהרים מהקור והחום וריבוי המאכלות והמשגל וכיוצא מהדברים הצריכים זהירות בהנהגת הבריאות: (ט) למה שוחט א' ומניח אחת. בתנחומא אי' למה שוחט אחת ומשלח אחת אלא אם עשה תשובה אין הצרעת חוזר עליו. ולפ"ז יש לפרש שהשאלה למה משלח האחת. ומשני לומר שכשם שזו משולחת ואינה חוזרת כן הצרעת אינו חוזר. וע"פ יש כאן וצ"ל כשם שאי אפשר למשולחת לחזור. ואע"פ שאפשר שתחזור. מ"מ אין בידו להחזירה: באותה שעה כו' פי' כשנתרפא קורא הקב"ה חיילותיו פמליא של מעלה ואומר לא על חנם הכיתי אותו אלא בעון בצעו. אלא שעתה עשה תשובה לכן רפאתיו: קורא הקב"ה לגיונות שלו מדכתיב התם כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון דייק שמדבר עם העליונים: לא על חנם הכתי קשה וכי חסיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא. וי"ל שמא יחשבו שהיו ממקרי הטבע ברבוי הדם וכיוצא מהסבות הטבעיות. ולפי שכל הדברים הפי"ת להם סבה ראשונה אמר הכתי: בעון בצעו אע"פ שעל עשרה דברים נגעים באים כדלקמן. נקט עון הגזל שפי' מכולהו מפני שזה נפקד יותר מכולם כמ"ש ז"ל גבי ובצעם בראם כלם: חזר תובי' כו' סיפיה דקרא וילך שובב ועל זה קאי ואמר חזר תובי' פי' המקיא לקיאו. ופי' אף ששנה באולתו והוא כי אין הקב"ה פוגע בנפשות תחלה ושולח נגעים על ביתו ובגדיו ולא נתן לבו לשוב אעפ"כ מקבלו בתשובה אח"כ: ככלב שב על קיאו ומתרגמינן איך כלבא דהפיך על תובי': הדר שטיא כו' פי' חזר השוטה לדרך שטות: אלו אבריו כו' שמלבד חולי הנגע אשר בגופו יש רעה בקצת אבריו ביחוד. כאזנים והחוטם שהם נופלים מהמצורע ופעמים ידיהם. ועל נער זה הוו להו כאבלים המתאבלים בצערן: אם הניבו כו' פי' שהתפלה שגורה בפיו סימן טוב הוא לו. ומשו' דמצורע מסתמא ע"י תפלה מתרפא מזכיר התפלה בכאן. והגב אורחיה אשמועינן שאם התפלה שגורה בפיו סימן טוב הוא לו: מ"ט בורא ניב כו' כשהניב בריא על האדם אז מובטח לו על השלום: אם כיון לבו כו' לפי שרחוק שיכוין אדם מאד בתפלתו שאפי' גדולי החכמים היו אומרים אנא מנינא אפרוחייא כו' כדאי' בירושלמי פ' היה קורא סימן י' הילכך מן השמים הוא שסייעוהו להיות לו בשורה לקבלת תפלתו

הונא ור' יודן בשם ר' אחא זה מצורע שהיה רחוק ונתקרב אמר ה' ורפאתיו ואסיניה ליה לגרמי שנא' (ירמיה ז) רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה וגו':

פרשה יז

(א) כי תבואו אל ארץ כנען ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם. הה"ד (תהלים עג) אך טוב לישראל אלהים לברי לבב א יכול לכל ת"ל לברי לבב אלו שלבן ברי במצות. (תהלים פד) אשרי אדם עוז לו בך יכול לכל ת"ל מסילות בלבבם אלו דשבילין דאורייתא כבישין בלבהון. (שם קכה) הטיבה ה' לטובים יכול לכל ת"ל ולישרים בלבותם (נחום א) טוב ה' למעוז ביום צרה יכול לכל ת"ל ויודע חוסי בו. (איכה ג) טוב ה' לקווין יכול לכל ת"ל לנפש תדרשנו. (תהלים קמה) קרוב ה' לכל קוראיו יכול לכל ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת. (שם עג) ואני כמעט נטיו רגלי רב ולוי ב ח"א אסף בן קרח היה וח"א אסף אחר היה מ"ד אסף בן קרח היה כבר הייתי שורה עם אבא בגיהנם וח"א אסף אחר היה כבר הייתי שורה עם הרשעים בגיהנם למה (תהלים עג) כי קנאתי בהוללים. במערבא אומרים אלו שלבם מלא הוללות רעות. ר' לוי ג קרי להון זהוניא אלו שמביאין אללי לעולם. שלום רשעים אראה כתיב אין שלום לרשעים ואתה אומר שלום רשעים אלא בשלומים של רשעים אראה. (תהלים עג) כי אין חרצובות למותם ובריא אולם לא הרהרתים בחלאים ולא צביתים בעונות אלא ובריא אולם עשיתים בריאים כאולם כדתנן פתחו של אולם ארכו מ' אמה ורחבו כ' אמות וה' מלתריות של מילא היו על גביו. ר' דוסתאי אמר בשם ר' מאיר ורבנן. ר' דוסתאי אמר בשם ר"מ האשה היא טווה מעה אחת עבה ומעה א' דקה אלו הציבום לעונות ואלו לאיספליטון רבנן אמרי אין להם צובים של עונות שימותו בהם אלא אלו חבריאים ליום הדין הה"ד (מ"א ז) ואולם הכסא אשר ישפוט שם אולם המשפט. (תהלים עג) בעמל אנוש אינימו לא לחרוש ולא לזרוע ולא לקצור. ועם אדם לא ינוגעו אמר רב המנונא אפי' באותם שכתוב בהם (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם לא ינוגעו לפיכך משה מזהיר לישראל כי תבואו אל ארץ כנען: (ב) הה"ד (איוב כ) יגל יבול ביתו נגרות ביום אפו ד יהו גוררין ומוציאין אימתי ביום שיגרה הקב"ה אפו באותו האיש ה הא כיצד אדם אומר לחבירו השאילני קב חטים וא"ל אין לי קב שעורים אין לי קב תמרים אין לי אשה אומרת לחברתה השאילני נפה היא אומרת אין לי השאילני כברה ואומרת אין לי מה הקב"ה עושה מגרה נגעים בתוך ביתו ומתוך שהוא מוציא את כליו הבריות רואות ואומרות לא היה אומר אין לי כלום ראו כמה חטים יש כאן כמה שעורים כמה תמרים יש כאן לווט ביתא באילן לווטיא. ר' יצחק ב"ר אליעזר מייתי לה מן הדין קרא שקערורות שקיע

יד יוסף א איכה רבה פ"ג. שוח"ט מזמור ד': ב קהלת רבה פ"ו. שה"ש רבה פסוק כמגדל דוד: ג לקמן פ"כ. וע' שוח"ט מזמור ה': ד תד"א ח"א פ' ע"ו: ה דברים רבה פ"ו:

מתנות כהונה

זכיה לרחוק כו'. והכי פי' אם נתרחק כבר מחמת חטאיו ושלמו לו זכותו השם ית' קרוב אליו מגד חסדיו הנאמנים וכמו שדרשו חז"ל אני הוא קודם שיחטא ואני לאחר שחטא אם יחזור בתשובה. וכמו שדרשו חז"ל פ' אין עומדין על פסוק זה בעצמו: ואסיניה. ארפאנו בל' ארמי ואסינ' ליה לגרמיה פי' אני בעצמו ארפאנו שאז יהא נרפא בודאי ומייתי שפיר ראיה מפסוק רפאני וכמו שדרשו בספר הזוהר על פסוק זה שרפואות ב"ו אינם אמתיות: כבישין. טמונים וחקוקים: כבר הייתי כו' וזהו כמעט אם לא הרהרתי בתשובה בשעת הבליעה כמו שדרשו חז"ל והביאו רש"י ז"ל פרשת קרח: קנאתי בהוללים. קנאתי להיות כמותם: הוללות רעות. מחשבות רעות ה"ג בערוך ובילקוט ר' לוי הוי קרי להו זהוניא ופי' בו השמחים בכל עת במשתה יין ומביאין יללה לעולם ועי' לקמן פ' כ': בשלומים. בפרעון. ותשלומי מעשיהם ל' שלם ישלם: ה"ג לא הרהרתי' בחלאים כו'. ופי' לא הרהרתים ופקדתים בחלאים רעים ולא נביתים מל' ונבתה בטנה ודרש נוטריקון של חרצובות וגם הגירסא שלפנינו שגרס חרחרתים יש ליישבו מלשון חרחור ריב בחרחור לשון תחבא בהנזקין והראשון עיקר: בעונות. ל' עינוי ויסורים ובילקוט גרס לענות. או י"ל לא ראיתם בעונות ושעות לפרקים אלא כל ימיהם בטובה בשוה: מלתריות של מילא. פי' קורות של עצי מילא עיין בערוך אמלתרא וערך על: האשה טווה. חוט אחד עבה וחוט אחד דקה ואלו הרשעים נתן להם הקב"ה צביונים ורצונם שוה בכל עונה ועת בלי עכוב וחסרון: אין להם צובים כו'. ל' תימה וכי אין להם צבא ורבוי עונות: אדם אתם. אלו ישראל: יהיו גוררין יבול ביתו. היינו תבואה שיש לו בביתו וכפר בה לשכניו: לווט ביתא. מקולל הבית וראוי לקללות הללו או פי' הוא קלל הבית בקללות אלו כמה שאמר אין

ענף יוסף

פרשה יז (א) [כי תבואו אל ארץ כו'. הה"ד אך טוב לישראל כו' יכול לכל ת"ל לברי לבב כו'] לפרש המדרש נקדים מ"ש הרמב"ם פ' י"ב מהלכות נגעים כיצד ראיית הבית. ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית. אפי' ת"ח ויודע שהוא נגע ודאי. לא יגזור ויאמר נגע נראה לי בבית. אלא כנגע כו' ע"כ. והקשה התוי"ט למה אסרה התורה מלומר נגע. והלא עד שיאמר הכהן טמא עדיין אין כאן טומאה. גם חקרו המפרשים אם הדין כך בשאר נגעים. שהרמב"ם לא כתב דין זה רק בנגעי בתים. אך יבואר ע"פ דאי' לקמן פ' זו כי תבואו אל ארץ כנען ונתתי נגע צרעת. תני ר' חייא וכי בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם. תני רשב"י כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתים ובשדות אמר הקב"ה אני הבטחתי לאבותיהם שאני מכניס את בניהם לארץ מלאה כל טוב. שנא' ובתים מלאים כל טוב. מה הקב"ה עושה מגרה נגעים בביתו והוא סותרו ומוצא בו סימא ע"כ. והנה לפ"ז קשה למה הוצרך התורה לכתוב דין נגעי בתים אם לא פשה הנגע וטהר את הבית וגו' גם אם פשה בראשון וחלצו אבנים. רק בפעם ב' כתיב אם פשה כו' ונתץ את הבית. ולפי המדרש הנ"ל היה לו לנתוץ מיד בראות הנגע. אך זה אינו דגם אחז"ל על ז' דברים נגעים באים. והקב"ה הוא בעל הרחמים ואינו פוגע בנפשות תחלה. אלא תחלה בבתים ואם לא חזר בתשובה בא על בגדים. ואח"כ על גופו כדאי' כאן במדרש. ולפ"ז הוצרך התורה לכתוב דין נגעי בתים כדי לחזור בתשובה. נמצא נגעים בתים לטובה אם לא חטא. ולחטאים לרעה. ולזה אמרה תורה שלא יאמר נגע שמכוון שהוא לרעה. אלא כנגע. שלא ידע אם הוא לרעה או לטובה כנ"ל. וכל זה הוא דוקא בנגעי בתים. אבל בשאר נגעים וודאי לאיש חוטא הוא ויכול לומר נגע. וזהו כוונת הרמב"ם. ובזה מבואר כוונת המדרש שהתחלנו בו. כי תבואו אל הארץ וגו' וקשה מה בשורה היא להם לז"א הה"ד אך טוב לישראל כו' פי' שהיא טובה כתירוץ המדרש הנ"ל. ואמר יכול לכל היא לטובה וא"כ קשה למה לא צוה התורה לנתוץ מיד כנ"ל. ת"ל לברי לבב אלו שלבם ברי במצות [מרפא לנפש]: [קרוב ה' לכל כו'. אשר יקראוהו באמת]. דייק זה משום דכל הפסוקים שבאשרי התחלת פסוק השני מתחיל בוי"ו ובפסוק

עץ יוסף

תפלתו [יפ"מ]: תכין לבם כו' וה"פ תסיר מלבם טרדת העולם ואז תעזרם להכין לבם אליך בכוונה ואז תקשיב אזנך לתפלתם כפי' הרד"ק: כבר שלמייה מיניה זכייה כן הוא הנוסחא הישנה. ופי' היפ"ת כבר נפרע ממנו חטאתו וזוכה בדינו מעתה: אם לרחוק תיבת אם מיותר [א"א]. ומתיבת לרחוק הוא התחלת המאמר: שהיה רחוק ונתקרב פי' שהיה רחוק מאנשים כדכתיב בדד ישב. ונתקרב: ואסיניה ליה לגרמיה פי' שה' בעצמו היה במרפאו. ודייק לה מאמר ה': שנא' רפאני ה' זה לראיה כי פעמים ה' בעצמו המרפא ולא ע"י מלאך והא ראיה מסיפיה דכתיב כי תהלתי אתה דמשמע ליה תהלתי ברפואתי הוא שאתה בעצמך הוא המרפא:

פרשה יז (א) אך טוב לישראל כו' משום דקשה ליה דמשמע דבשורה טובה ענין הנגעים שיבא בארצם. מדקאמר הכא כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם. לכן בעי לפרש שהנגעים הם באמת לטובתם שעי"ז יחזרו בתשובה ולכפר עונותיהם. ולפי שהפסוק אך טוב לישראל כפי פשוטו שמשמע שה' מטיב תמיד לישראל לכאורה הוא סותר זה [ולא רצה לפרש דאך טוב לעוה"ב כתיב] להכי מפרש דלא קאמר אלא לברי לבב דהיינו הצדיקים הגמורים שלבם ברי במצות. ולא שאין לבם ברי. כי אלו יהיו מתיסרים. וכ"ש שתם ההמון שיש בהם חטא מה. שהם מדוכאים ביסורים לנקותם לעוה"ב. ופי' שלבן ברי במצות היינו שאין עושים המצות אלא לש"ש ולא לאיזה פניה או תקות שכר. ומביא דוגמא לזה מה' דברים אחרים שאין ה' מבטיח אלא למי שכוונתו שלימה אבל מי שאין כוונתו שלימה פעמים שלא יועיל לו וכדמסיק והולך אחת לאחת: אשרי אדם עוז לו בך ר"ל שפירושו אשרי לאדם שיש בידו עוז דהיינו התורה שנקראת עוז. וקאמר יכול לכל ר"ל יכול שכל מי שעוסק בתורה הרבה הוא מאושר. אע"פ שלא יהיה בקי בעיון הלב בה. ת"ל מסילות בלבבם כו' ר"ל שאינו מאושר לגמרי אלא מי שבילי התורה גנוזים בלבו והוא היודע דרכי משא ומתן לאמת הדין. ואפשר שהשבילין היינו שיודע דרכים וסימנים להיותם על פיו תמיד ע"ד אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו: הטיבה ה' לטובים זה איירי בענין ג"ח והנהגת המדינה יכול כל מי שדרכו להטיב לרבים ראוי שיהיה ה' מצליח בידו לתועלת הכלל. ואף שהוא לא יכוין לשם שמים רק לתועלתו שישמור סדר המדינות ויעזר גם הוא בעת צרכו ע"ד שלי שלך ושלך שלי. וזהו שאמר יכול לכל. ת"ל ולישרים בלבותם שלא יהיה בטוח העזר האלהי אלא כשכוונתו לש"ש וזהו ישרים בלבותם שיהיו ישרותם בלבותם. שישרותם תהיה מכוונת הלב ולא לשמירות סדר המדינות לבד: טוב ה' למעוז זה הקרא איירי מפרסום כבוד ה'. וקאמר יכול לכל פי' כי כאשר יתפרסם כבוד ה' בעשותו נסים היה ראוי שיעשה מעוז אפילו שלא יהיה מי שיעשה הנס על ידו כדאי' כענין נבוכדנצר וכענין מנשה שענהו ה' כדי שיודע שיכול להציל ולא יאמר כל אפין שוין כדאי' בפ' חלק ועולתם. וקאמר ת"ל ויודע חוסי בו. ר"ל שלא תהיה הבטחה אלא לחוסי בו שכוונתו לש"ש. אבל מי שאין כוונתו לש"ש אע"פ שע"י הצלתו תודע הגבורת המופת. מ"מ אינו מובטח מהצלה מהצרה: לקוויו יכול לכל פי' יכול כל אדם מי ששם בטחונו בהקב"ה ה' טוב לו. ואפילו גנב דאמרו חז"ל גנב על פום מחתרתיה רחמנא קריה. ת"ל לנפש תדרשנו פי' שכוונתו לדרוש את השם. ולא לעבירה למלאות רצונו ותאותו: ה' לכל קוראיו יכול לכל. זה איירי מתפלה כי מהנראה שראוי שתועיל התפלה אפילו למי שאינו הגון כמ"ש ז"ל גדולה תפלה ממע"ט כמה שנאמר וגם אל הנכרי וגו' ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת שלא יהיה בטוח בעזר האלהי אלא כשכוונתו לש"ש: אסף בן קרח היה שאע"ג שבן קרח אביאסף שמו היה ברוב המקומות. מ"מ ניחא ליה למימר שהוא בן קרח שיתכן שקיצר כאן וקראו אסף. והוכרח לזה משום שאמר ואני כמעט נטיו רגלי וגו' שר"ל שכבר הייתי שורה עם אבי בגיהנם כדמסיק בסמוך. כלו' כמעט הייתי נופל לגיהנם אל אבי. הרי שהיה בן קרח. דאי אחר היה מ"מ לו שייכות אשוריו לגיהנם טפי מעונשים אחרים: אסף אחר היה שבן קרח אביאסף שמו. ומה שאמר ואני כמעט נטיו רגלי הוא דרך משל על נפילתו בטעות המינות: כבר הייתי כו' וזהו כמעט אם לא הרהרתי בתשובה בשעת הבליעה כמו שדרשו חז"ל במדרש שוח"ט: כי קנאתי בהוללים קנאתי להיות כמותם: הוללות רעות מחשבות רעות: קרי להון דהותא הוא לשון שמחה כמו דחותא מענין ודחון לא הנעל קדמוהי. ור"ל שמחים בכל עת במשתה יין ומביאין יללה לעולם. אבל בערוך ובילקוט גרס ר' לוי קרי להון זהוניא והוא לשון שמחה. ולקמן פ"ך גרס ר' לוי צווח להון אלליה. וע"ש מ"ש: שמביאין אללי לעולם ולהכי קרי להו הוללים כי אל"ף מתחלף בה"א שהם ממוצא הגרון: כתיב אין שלום כו' כי ע"י שלבם מלא מחשבות רעות להכי לא יחסר מהם דאגה ויגון מאיזה דבר שהם הומים תמיד להרע ולחטוא וכשלא ישיגו תאותם הם בצער ויגון. ואת אמרת שלום רשעים אראה דמשמע שיש להם שלום אמיתי בעוה"ז [יפ"ע הארוך באסתר רבה פסוק כטוב לב המלך]: בשלומים בפרעון ותשלומי מעשיהם. כלשון הכתוב [תהלים נ"ח] ושלומת רשעים תראה: לא חרהרתים כנ"ל ודריש חרצובות בשני מלות ענין חרחור וצבות. והחרחור מענין בחרחור ובחרב. או חרחור ריב. וצביתים מענין בטנך צבה [יפ"ת]. ולפי גירסתנו לא הרהרתים יש לפרש לא הכיתים בחלאים שיבואו מפאת זה לידי הרהורי תשובה בלבם: ולא צביתים בעונות הערוך פירש עונות חומין וכדלקמן. ופי' צבותים לא חברתים יחד. ויש לפרש עונות חטאים ופי' לא צביתים לא הסבתי עליהם לכרוך יחד עונותיהם עליהם [רד"ל]: של אולם כו' מכאן שהכתלים הם ג"כ גבוהות וחזקים: מלתראות של מילא פי' קורות של עצי מילא: האשה הזאת כו' גרסת הערוך האשה הזאת טוה מעה אחת דקה ומעה אחת עבה. וכתב שלפי הענין פירושו חוט ומטוה. כן הוא בערוך ערך מע. אבל היפ"ת כתב שגירסת הערוך האשה הזאת טוה במטוה מפה אחת עבה ומפה אחת דקה. ובשוח"ט גרס האשה הזאת טווה במטוה אחת מקופפה ואחת מעובה ואין כל השווי כלן שוה. אבל הרשעים אינם כן אלא כי אין חרצובות למותם אין בהם מום אלא בריאים כאולם לכך בריא אולם. ולכל הגירסאות הכוונה בזה למדרש חרצובות כפשוטו כמו חרצובות רשע. ויראה שאינם כאשה שבטווייתה משנה עניניה שפעמים טווייתה עבה ופעמים דקה ואלו שלותם תמיד באופן אחד בלי שום חלוקות כחרצובות שבמטווה כלו' שאין בהם מום אלא תמיד בריא אולם: הציבום לעונות ואלו לאספליטון. פי' הציבום לשון עגלות צב ור"ל שהרשו עונות עגלות מלאות. ודריש חרצובות לשתי מילות שאין מהרהר ומונע מהם רבוי עונותיהם והעונות קרי מותם. וקאמר ואלו לאספליטון פי' היכלי מלך כמו אספלידא דפ"ק דב"ב. והספ"ת והדל"ת נתחלפו. וזהו ובריא אולם שהם בריאים ומשמרים עונותיהם לעת פקודתם בבואם בהיכל מלך לעוה"ב. או כמו פירושו שאף שהם חוטאים הם חזקים כפלטין. וכדאמר לעיל עשיתים בריאים כאולם: אין להם צובים של עונות. בתמיה וכי אין להם הרבה עונות כדי שימותו בהם אלא שהם שמורים ליום הדין ופי' צובים מענין בטנך צבה. או עגלות צב כדלעיל. ומתרש אולם לשון דין כדכתיב ואולם הכסא אשר ישפוט וגו': אפילו אותם שכתוב כו' פי' דלא מבעיא אוה"ע שהם בריאים אלא אפי' ישראל לא ינוגעו כדרכם להיות מדוכאים בנגעים: אדם אתם אלו ישראל: (ב) יגל יבול ביתו כו' דבעי למדרש מ"ש ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם לפי שהם אוחזים בארץ להם שאינם רוצים ליהנות לזולתם. ולפי שדרכם להכחיש במה שנשאלין מהם לומר אין לו. לכן מביא נגעים על ביתם כדי שיוציאו מה שבתוכו ויראו שקרותם. ולהכי מייתי סמך מהאי קרא יגל יבול ביתו דמידרש בהכי: יהו גוררים ומוציאין יבול ביתו התבואה שהיה לו בביתו וכפר בה לשכניו כדכתיב וצוה הכהן ופנו את הבית: הבריות רואות כו' והיינו יגל יבול ביתו שגלה מה שבתוכו: לווט ביתא מקולל הבית וראוי לקללות הללו: שקע ביתא שקערורית דרש נוטריקון מן שקע ומן ארירה בחסרון האל"ף. שקע ארורה. כלו' בקללות: על

שקיע ביתא באילין לווטיא לפיכך משה מזהיר את ישראל כי תבואו אל ארץ כנען: (ג) ו ועל י' דברים נגעים באים. על ע"ז ועל ג"ע ועל ש"ד ועל חילול השם ועל ברכת השם ועל הגוזל את הרבים ועל גוזל את שאינו שלו ועל גסי הרוח ועל לה"ר ועל עין רע. על ע"ז מישראל שהעידו עדות שקר בהקב"ה ואמרו לעגל (שמות לב) אלה אלהיך ישראל ומנין שלקו בצרעת שנא' (שם) וירא משה את העם כי פרוע הוא שפרחה בהן צרעת. ועל ג"ע מבנות ציון שנא' (ישעי' ג) יען כי גבהו בנות ציון. ומנין שלקו בצרעת שנא' (שם) ושפח ה' קדקד בנות ציון. ועל ש"ד מיואב שנא' (ש"ב ג) יחולו על ראש יואב. ועל חילול השם מגחזי (מ"ב ה) ויאמר גחזי נער איש האלהים. מהו מאומה מן מומא דאית ביה ומנין שלקה בצרעת שנא' (שם) וצרעת נעמן תדבק בך. ועל ברכת השם מגלית שנא' (ש"א י) ויקלל הפלשתי את דוד באלהיו ומנין שלקה בצרעת שנא' (שם) היום הזה יסגרך ה' בידי ז ואין הסגרה האמור כאן אלא לשון צרעת שנא' והסגירו הכהן. ועל גוזל את הרבים משבנא ח שהיה נהנה מן ההקדשות ומנין שלקה בצרעת שנאמר (ישעיה כב) הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר ועוטך עטה ואין ועוטך עטה אלא צרעת שנא' (ויקרא יג) ועל שפם יעטה. ועל הגוזל שאינו שלו מעוזיהו דכתיב (ד"ה ב כו) ויהי המלך עוזיהו מצורע עד יום מותו ועל גסות הרוח דכתיב (שם) ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו. ט ועל לה"ר ממרים דכתיב (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה ומנין שלקתה בצרעת שנא' (שם) והענן סר מעל האהל. ועל עין הרע שנא' ובא אשר לו הבית מי י שייחד ביתו לו ואינו רוצה ליהנות לאחרים כי הא דא"ר אלעזר שקערורות שקיע ביתא באילין לווטיא. לפיכך משה מזהיר את ישראל כי תבאו אל ארץ כנען: (ד) ר' הונא בשם ר' יהושע בר אבין ור' זכריה חתניה דר' לוי בשם ר' לוי יא אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה ממי את למד מאיוב שנא' (איוב א) הבקר היו חורשות מלמד יב שהראה לו הקב"ה מעין עוה"ב שנא' (עמוס ט) ונגש חורש בקוצר. ותפול שבא ותקחם. א"ר אבין ב"כ יצאו מכפר קריינוס והלכו את כל האבולין ובאו למגדל צבעייא ומתו שם. ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך א"ר יודן כ"מ שנא' רק מיעוט אף הוא מושבר ומולקה. א"ר יודן לבדי ועל לבדי להגיד לך אף הוא כיון ששמע מיד מת. עוד זה מדבר וזה בא ויאמר כשדים שמו ג' ראשים ר' שמואל בר נחמן אמר כיון ששמע איוב כך מיד התחיל מגיים חיילותיו למלחמה הה"ד (איוב לט) כי אערוץ המון רבה ובוז משפחות יחתני אמר אומה זו בזויה שנא' (ישעיה כג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה לא היתה באה אלא ליתן איפתה כיון שאמר אש אלהים נפלה מן השמים אמר מה אני יכול לעשות (דניאל ד) קל מן שמיא נפל מאן יכולה לעשות (איוב לא) ואדום לא אצא פתח. לקח לו חרס להתגרד בו. אף במצרים כן (תהלים עח) ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים ואח"כ ויך גפנם ותאנתם וישבר עץ גבולם ואח"כ ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אונם. אף מחלון וכליון כן בתחלה נגעה בהם מה"ד בממונם ואח"כ (רות א) וימותו גם שניהם. ואף נגעים הבאים על האדם תחלה הן באים בביתו חזר בו טעון חליצה ואם לאו טעון נתיצה הרי הן באים על בגדיו חזר בו טעון כביסה ואם לאו טעון שריפה הרי הם באים על גופו חזר בו יטהר ואם לאו בדד ישב: (ה) ד"א כי תבואו אל ארץ כנען שבעה עממים הן ואתה אומר ארץ כנען רבנן אמרי רמזו מה חם סרסו וכנען לקה אף כאן ישראל חוטאין והארץ היא מתקללת ר"א בן יעקב ורבנן ר' אליעזר אומר על ידי שהיה כנען אביהם של כולם הה"ד (בראשית י) וכנען ילד את צידון בכורו ואת חת ורבנן אמרי ע"י שהיו כולם תגרין כמד"א (ישעיה כג) אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ. א"ר יוסי בן דוסא יג אליעזר הוא כנען וע"י ששימש אותו צדיק יצא מכלל ארור ובא לכלל ברוך הה"ד (בראשית ט) ויאמר ארור כנען וכתיב (שם כד) ויאמר בא ברוך ה'. ר' יעקב בשם ר' יהודה בשם ר' נתן דבית גוברין עביד להו נטילת רשות ומה אליעזר יצא מכלל ארור לכלל ברוך ע"י ששימש אותו צדיק. אחינו ישראל שנוהגין כבוד עם גדוליהם עאכ"ו לפיכך משה מזהיר את ישראל כי תבאו אל ארץ כנען: (ו) ונתתי נגע צרעת יד תני ר' חייא וכי בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם תני רשב"י כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתים ובשדות אמר הקב"ה אני הבטחתי לאבותיהם שאני מכניס את בניהם לארץ מלאה כל טוב שנא' (דברים ו) ובתים מלאים כל טוב מה הקב"ה עושה מגרה נגעים בביתו והוא סותרו ומוצא בו סימא

וכי

יד יוסף ו עי' לעיל ריש פי"ד. ובמ"ר פ"ז. זוהר בלק. תנחומא סדר זו. ופ' יש בערכין. ירוש' פ' חלק: ז לקמן פ' כ"א: ח ע' לעיל פ"ה: ט אדר"נ פ"ט. ספרי מ"ב פיסקא רע"ד: י יומא דף י"א. ערכין דף ט"ז. דברים רבה פ"ו: יא רות רבה פ"ב. וע' תנחומא סדר בהר. פסיקתא רבתי פ' י"ז. ילקוט איוב. וילקוט רות: יב ב"ב דף ט"ו: יג ב"ר פ' ס'. זוהר פ' אמור. זוהר פ' שלח לך דף קנ"ח: יד הוריות דף י':

ענף יוסף

בפסוק זה כתיב לכל אשר יקראוהו באמת וי"ו ס"מ שזה כתני פסוק הוא פי' על כתני פסוק הראשון. קרוב ה' לכל קוראיו לא לכל אלא לכל אשר יקראוהו באמת: (ד) [כיון שאמר אש אלהים כו']. משמע דבריתא סוגד לו ענין כשדים וסדר ענין האש. וקשה דבקרא כתיב אש אלהים בריתא. ונראה שמתחלה לא שם לבו כ"כ למ"ש אש אלהים שגם זה אפשר במקרה כענין הרעמים. אבל כשאמר כשדים שמו שלשה ראשים תמה איך אפשר שעם שחות כזה יתקוממו כנגדו ובהיותו חושב בזה הבין ג"כ כענין אש אלהים וראה שרחוק שבני דברים אלו באים יחד במקרה. אלא שמה' הוא. וכן ענין כשדים: [תחלה הם באים בביתו כו']. כי אע"פ שבתורה הקדים נגעי אדם ואח"כ נגעי בתים. הטעם הוא כי שם במדבר לא היו נגעי בתים כי היו מכוסים בענני כבוד והיו שוכנים באהלים. וכתיב כי תבואו אל ארץ כנען ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם. וכ"כ בת"כ סדר מצורע כי תבואו וגו' יכול משבאו לעבר הירדן ת"ל אל ארץ המיוחדת לאחוזה עד שיכבשו כו'. וגם נגעי בגדים לא היו במדבר לפי שכתיב שמלתך לא בלתה מעליך שהיו בגדיהם גדלים עמהם והיו ענני כבוד מגהצין אותם. וכ"כ בספר הגיוני וז"ל והנה גם לפי דעתי נגעי בגדים לא ינהגו כי אם בא"י. ולכן הקדימה תורה נגע צרעת כי תהיה באדם [גבול בנימין]:

פרשה

מתנות כהונה

אין לו והיה לו: שקע ביתא. שקערורית דריש נוטריקון שקע ארורות כלומר בקללות: שפרחה בהם צרעת. כד"א וראשו יהיה פרוע: ושפח ל' ספחת כדלעיל בריש הפ': מאומה. נוטריקון מן מומה ועיין זה משלם בפ' נשא (דמ"ג): דאית ביה. בנעמן: באלהיו כינוי דאלהיו מוסב על דוד ופי' עם אלהיו: מעזיהו. שגזל הכהונה גדולה: ובחזקתו וגו'. על עוזיא קאי: ה"ג מעין של ע"ה וכן הוא בב"ב (שם): והלכו את כל האבולין גרסי' ופי' הרחוב והדרך וכן הוא במגילת רות (דף ז' ע"ב): ועל לבדי. כלו' וכל עיקר שנשארתי לבדי הוא להגיד לך ואח"כ ימות גם הוא: ה"ג מן השמים אמר מה כו'. ואע"פ דהאי קרא כתיב קודם כשדים שמו ג' ראשים י"ל בראשונה היה סבור שמא לא בשבילי דוקא ירדה רק כמו שרגיל לפעמים שתרד ברד ואש מתלקחת ויאכל באשר ימצא אבל כשהגידו לו והנה רוח גדולה כו' ויגע בד' פינות הבית כנגד הטבע כמו שאמרו במד' קהלת (א ז) ולעיל בפ' ט"ו איתא שלא היה אלא בשביל אותו בית אז ידע כי מאלהים הוא לפתות אז שפט על נפילת האש שגם היא בהשגחה מיוחדת כי הרוח והאש רוח א' להם מן השמים ממעל ושניהם על אופן א' באו: מאן יכולה כמו מה אני: רמזו. רמז לכן: סרסו. לנח: והארץ מתקללה. שנותן צרעת בבתים: נטילת רשות. כשנפטר מהאכסנאי והיה רוצה ליטול רשות ממנו והיה המנהג לפטור בדברי תורה שבו נכלל ברכה לאכסנאי כהאי עובדא דאמר חז"ל באושא במד' חזית פסוק הביאני וגו': וכי בשורה כו'. דכתיב ונתתי בלא תנאי כאילו היא ברכה ובשורה ומשני אין בשורה היא ודתניא כו': מלאים כל טוב. והרי היא חסירה שממנו כל ממונם: סימא. אוצר ונקרא

על

עץ יוסף

(ג) על עשרה דברים כו'. גם פה עמנו למדרש אחוזתכם שאינם רוצים להנות לאחרים וכדפירשתי בהגדה הקודמת. ולהכי מייתי הך ברייתא דעל עשרה דברים נגעים באים דחדא מינייהו עין הרע ולהכי מסיים בה שהוא המכוון לעניננו פה: ע"ז ועל ג"ע וש"ד מיירי במזיד ולא אתרי ביה. בשוגג ולא אתידע ליה. ואע"ג דלעיל פ"י סי' ו' אי' שיש כפרה לאלו בבגדי כהונה י"ל דהתם מיירי שמכפר על הציבור שלא יענשו עליו. והכא מיירי בו בעצמו שנגעים באים עליו לכפר. וע' ביפ"ת שם בארוכה: שפרחה בהם צרעת כד"א וראשו יהיה פרוע: כי גבהו בנות ציון דטובא קרא התם בזנותם קמיירי. שגבהות קומתן ונטיית גרונם וכל הדברים האמורים שם בכתוב תכליתם לזנות שהיה שהיו מכוונים להתיפות להרגיל לערוה: ושפח לשון ספחת כדלעיל בריש הפרשה: על ראש יואב ובתרי' כתיב ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע: מהו מאומה קשה ליה שלא מצינו לשון מאומה על מציאות דבר אלא על העדרו. לא אתן לו מאומה. ולא ידע אתו מאומה. כי לא מצאתם בידי מאומה. להכי קאמר דה"ל כאילו כתיב מומה ברמיזה שיקח מומו של נעמן דהיינו הצרעת. וגבא ולא ידע מה היכא. וע' מ"ש בתנחומא. וע' במנחת שי: ואין הסגרה כו' ופי' יסגרך ה' בידי שע"י תפלתי תצטרע: גוזל את הרבים דלאו בני מחילה נינהו כדאמר בב"ב מאן ידע דמחיל: נהנה מן ההקדשות דגזבר הוה כדלעיל פ"ה: שאינו שלו אין זה גזל ממון. אלא שנטל שררה שאינה שלו כעוזיהו שרצה להשתמש בכהונה גדולה: עד יום מותו וסיפא דקרא וישב בבית החפשית וגו' שפירושו שאף מלכותו ניטל ממנו וכדאיתא בפ"ק דסוטה מה שביקש לא ניתן לו ומה שבידו ניטל ממנו. הרי מזה מוכח שהצרעת בא לו בשביל שגזל שאינה שלו. ומדאיכפל קרא לאשמועינן בחזקתו גבה לבו וגו' ש"מ דגם על גסות הרוח בא הצרעת: (ד) אין בעל הרחמים כו' משום דכתיב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם ולא קאמר הכא בנגעי הגוף והבגד. לכן משמע ליה דתחלת נתינת הנגעים הוי בבית: מעין עוה"ב פי' שהטעימו הקב"ה טעם עוה"ב שלאחר חרישת הבקר היו האתונות אוכלות תיכף מן הגלם מיד: ונגש חורש בקוצר והוא הבטחה לעתיד: מכפר קריינוס הכי גמור לה שמקום זה שבו רועים הנערים היה כפר קריינוס ולא מתו שם אלא הלכו מוכים כל האבולין והם מקומות שבנתים [והוא מלשון של השיפים עד מגדל צבעיא ושם מתו: רק מיעוט וקממעט בהמלטה שלא היתה שלימה. או ממעט בגופו: לבדי ועל לבדי דקשה ליה דבתר דכתיב רק אני הוה ליה תיבת לבדי מיותר. לכן דריש ליה לתיבת לבדי מל' לבדין והוא מין כסות. ור"ל שנשאר מסובב על כסותו כדרך המוכים. וזהו שאמר ועל לבדי פי' שנשארתי על לבדי וכסותי מסובב להגיד לך. וע' מ"ש ברות רבה: כיון ששמע איוב בשורתו מיד מת כי לא היה לו חיות רק בכדי להגיד בשורתו. וז"ש בתריה עוד זה מדבר כלומר עודנו חי ומדבר מכלל שמת מיד. וא"ת רק אני לבדי דדרשינן אף הוא מושבר ומולקה למה לי הא מלהגיד לך נפקא. וי"ל דהפסד מחמת בעיתותו הוא שמת. אבל רק אני משמע שהיה מוכה בידם: זה העם לא היה וכדמפיק ברות רבה הלואי לא היה. ופרש"י ביש' אשר לא כדאי הוא להקרא עם כו' עד שהקב"ה מתחרט עליהם על שבראם כדאי' במס' סוכה: קל מן שמיא נפל מאן יכולה לעשות זה אינו ברות רבה. ואפשר שתפס לשון המקרא דכתיב בנבוכדנצר. ורצונו לומר כיון שהוא גזירה מן שמים מה אני יכול לעשות: לקח לו חרס כו' כלו' ולבסוף נגע בנפשות עד שלקח לו חרס להתגרר בו: מחלון וכליון כן כו' דוקא מחלון וכליון ולא אלימלך. כי הוא מת תחלה. שנפגעה בו מדת הדין תיכף ומיד יען כי הוא העיקר בחטא שהיה גדול הדור ויצא ח"ל. שכשם שהצדקה תציל ממות כך מי שמעלים עיניו מן הצדקה מיתה מזומנת לו. ולפיכך מת אלימלך תחלה קודם שלקה בממונו. מה שאין כן מחלון וכליון שהיו תלויים באביהם ולא היו ברשות עצמם. שבגלל אביהם הוכרחו גם הם לצאת. אך כשראו שמת אביהם היה להם לחזור לא"י. ולפיכך לקו בממונם תחלה כדי שירגישו בחטאם. וכשלא הרגישו כתיב וימותו גם שניהם וזהו גם לרבות את מיתתם שתחלה נשארו בלי ממון שגם זה נקרא מיתה כמ"ש כי מתו כל האנשים כו' ופירשו חז"ל שירדו מנכסיהן. ואח"כ מתו גם הם [גבול בנימין] גם י"ל דלפיכך מת אלימלך קודם שלקה בממונו שהיה גדול הדור ולא הוצרך להתרות בו תחלה דת"ח אינן צריכין התראה [יפ"ת]: ואם לאו טעון שריפה במדרש רות גרס מקמי הכי חזר בו טעונין קריעה. ומדרשינו קיצר בזה: (ה) וכנען ילד את צידון כו' ומהם הם השבעה עממים אלא שנתחלפו שמות קנאם כמ"ש הרמב"ן: הוא כנען כו' כוונתו כמ"ש בזהר טעם הנגעים לפי שהם בנו בשם ע"ז. לכן ינתצו ויבנו בשם ה'. ולזה הזכיר כנען שהוא אליעזר שמארור בא לכלל ברוך. וגם כן הבתים יצאו מכלל קללת ע"ז לברכת ה': נטילת רשות כשנפטר מאכסנאי והיה רוצה ליטול רשות ממנו והיה המנהג לפטור בדברי תורה שבו נכלל ברכה לאכסנאי. כהאי עובדא דאמרו חז"ל באושא בחזית פסוק הביאני וגו': עאכ"ו שיהיה להם עוד ברכה יתירה: לפיכך משה מזהיר כו' אדלעיל קאי שהקשה והלא ז' עממים הם ותירצו ר"א ורבנן ור"י: (ו) וכי בשורה היא דאל"כ מאי ונתתי נגע צרעת. נגע צרעת כי תהיה מבעי ליה. כמו שכתוב בנגעי אדם נגע צרעת כי תהיה באדם: תני רשב"י כו' ופליגא אהא דאמר לעיל אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה שלפ"ז הם לשם

מלאים

וכי מי בא ואמר לכנענים שישראל נכנסין לארץ א"ר ישמעאל בר נחמן ג' טו פרוזדוגמאות שלח יהושע אצלם הרוצה לפנות יפנה להשלים ישלים לעשות מלחמה יעשה. גרגשי עמד מאליו לפיכך נתנה לו ארץ יפה כארצו הה"ד (ישעיה לו) עד באי ולקחתי אל ארץ כארצכם זו אפריקי גבעונים השלימו שנא' (יהושע י) וכי השלימו יושבי גבעון ל"א מלאכים עשו מלחמה ונפלו : (ז) בבית ארץ אחוזתכם. זה בהמ"ק שנא' (יחזקאל כד) הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם. ובא אשר לו הבית. זה הקב"ה שנא' (חגי א) יען ביתי אשר הוא חרב. והגיד לכהן. זה ירמיה שנא' (ירמיה א) מן הכהנים אשר בענתות. כנגע נראה לי בבית. זה טנופת ע"ז וי"א זה צלמו של מנשה טז הה"ד (יחזקאל ח) והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בביאה. מהו בביאה א"ר אחא בייא בייא תותבה מפני למרי דביתא. א"ר ברכיה כתיב (ישעיה כח) כי יז קצר המצע מהשתרע אין המטה יכולה לקבל אשה ובעלה וריעה כאחד אלא והמסכה צרה כהתכנס. עשיתם צרה גדולה לאותו שכתוב בו (תהלים לג) כונס כנד מי הים. וצוה הכהן ופנו את הבית (מ"ב יד) ויקח את אוצרות בית ה'. ונתץ את הבית (עזרא ה) וביתה דנה סתריה. והוציא אל מחוץ למחנה (שם) ועמה הגלי לבבל יכול לעולם ת"ל ולקחו אבנים אחרות שנא' (ישעיה כח) לכן כה אמר ה' אלהים הנני יסד בציון אבן אבן בחן פנת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש :

פרשה יח (א) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יהיה זב מבשרו וגו'. הה"ד (קהלת יב) וזכור את בוראיך בימי בחורותיך. תנן א עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך לעפר רימה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה וכו'. ר' אבא ב"כ אמר בשם ר' פפי ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי שלשתן דרש ר' עקיבא מתוך פסוק אחד וזכור את בוראיך בארך זו ליחה סרוחה בורך זו רימה ותולעה בוראך זה ממ"ה הקב"ה שעתיד ליתן לפניו דין וחשבון. בימי בחורותיך ביומי טליותיך עד דהילך עלך. עד אשר לא יבואו ימי הרעה אלו ימי זקנה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה. עד אשר לא תחשך השמש והאור וגו' השמש זה קלסתר פנים. והאור זה המצח. והירח זה החוטם. והכוכבים אלו ראשי לסתות. ושבו העבים אחר הגשם ר' לוי אמר תרתי. חדא לחבריא. וחדא לבוריא. חדא לחבריא בא לבכות זלגו עיניו דמעות. חדא לבוריא בא להטיל מים הגללין מקדמין אותו. ביום שיזועו שומרי הבית וגו' ביום שיזועו שומרי הבית אלו ארכבותיו והתעותו אנשי החיל אלו צלעותיו. ר' חייא בר נחמן אמר אלו זרועיו ובטלו הטוחנות זה המסס. כי מעטו אלו השינים וחשכו הרואות בארובות אלו העינים. רחב"נ אמר אלו כנפי הריאה שמשם יוצא הקול. וסגרו דלתים בשוק אלו נקביו של אדם שהן כמו דלת הפותח והסוגר. בשפל קול הטחנה בשביל שאין המסס טוחן. ויקום לקול הצפור. הדין סבא כד שמע קל הצפרין מציצין אמר בלביה ליסטין אתאן למקפחא יתי. וישחו כל בנות השיר אלו שפתותיו. רבי חייא בר נחמיה אמר אלו הכליות שהן חושבות והלב גומר. גם מגבוה יראו וגו' גם מגבוה יראו הדין

יד יוסף טו דב"ר פ"ס. ירוש' פ"ו דשביעית. וע' תוס' גיטין מ"ו ד"ה כיון : טז יומא פרק ג'. סנהדרין דף ק"ג. איכה רבתי פתיחתא כ"ג. דב"ר פ"ב : יז ירוש' יומא פ"א :
פרשה יח א קהלת רבה פ' י"ב. איכה רבה פתיחתא כ"ג. אבות פ"ג. ירוש' סוטה פ"ב. וע' מסכת שבת פרק שואל :

מתנות כהונה

על שם שהוא נסתם וסמוי מן העין: **פרזודוגמא**. בערוך פי' אגרת: **בייא בייא**. לשון אוי ואבוי והרבה הם בספר הזה וע"ל בב"ר פ' י"ב וריש ויגש ודרש בביאה נוטריקון בייא בייא: **תותבא כו'**. פי' או למנהג הזה שהתושב והוא גר שנתיישב מפנה ומגרש למריה דביתא לאדון הבית וכן הוא בילקוט יחזקאל תותבייא מפנין למריה דביתא (וכ"ה בהדי' ד"ח ב'): **וריעה**. אוהב' שמנאפ' עמו תחת בעלה ודריש מהשתרע בלשון נוטריקון ובפ"ק דיומא (ט) דרשו נמי מהסתרר עליו ב' רעים וכן הוא בא"ר (פתיחה ך ג): **צרה**. כאשה זו שהיא צרה לחברתה: **בוראך** דרש נוטריקון בורך. בואך. באר. ובארך באר ומקור שיצאת משם ושוב עין כל זה במס' שבת ובמד' קהלת (יב א) ובפתיחתא דאיכה רבה (ך"ג): **טליותך**. נערותך: **עד דהילך עלך**. בעוד שכחך עליך והוא כשהוא עדיין בחור בשנים: **קלסתר** פנים. חילוף גירסות יש פה בגמרא דשבת ומד' קהלת: **חדא לחבריא כו'**. פי' אחד כנגד החברים תלמידים חכמים ואחד כנגד עמי הארץ: **לבוריא**. לשון אין בור ירא חטא: **בא לבכות**. פי' לעת הזקנה ירך לבבו ובוכה במהרה שאינו יכול להתאפק: **הגללים** מקדמים אותו. שאפס כח המעצור והחכם עיניו בראשו ואינו משהה נקביו הגדולים כל כך: **כנפי הריאה**. הרואות דריש ל' ריאה: **כד שמע קל צפרים כו'**. כששומע קול צפרים מצפצפים סבר שגזלנין באים לקפח אותו לגזלו ולהרגו: יתאי

עץ יוסף

מלאים כל טוב והרי היא חסרה שממנו כל ממונם: **סימא** אוצר: **פרוזדוגמאות** פירוש אגרות: **שלח יהושע** הגה מלשון דב"ר פ"ה משמע ודאי לאחר שנכנסו לארץ כשהיה הולך לכבוש לשום אחת מערי ישראל היה שולח שם האיגרות. אבל בירושלמי פ"ו דשביעית איתא ג' פרוזדגמאות שלח יהושע עד שלא יכנסו לארץ. וצ"ל דתרי אמוראי אליבא דרשב"נ: **לפיכך נתנו לו ארץ יפה בארצו** זו אפריקי כצ"ל וכן הוא בדב"ר פ"ה. ולפ"ז שפיר מסיים המד' הה"ד ולקחתי כו' זו אפריקי. ר"ל שהיא טובה כא"י. אבל בסדר שלח לך פ' י"ז איתא שהכנעני פנה והלך לו ע"ש: **זו אפריקי** אפשר היא קרטגינא שבאפריקא שהסכימו החכמים שניבנית מבני כנען. ונראה שלכן באו בני אפריקא לדון עם ישראל על א"י כדאי' בסנהדרין דף צ"א מפני שהם מזרע הגרגשי והכנעני [רד"ל]: **(ז) זה בהמ"ק** דריש ג"כ ונתתי לשון בשורה שכלה ממתו על עצים ואבנים. והנגע היינו סימני חורבן כדאיתא בפ"ד דיומא ארבעים שנה קודם החורבן עלה [?]הגורל בשמאל. וכן שהכנים מנשה צלם בהיכל יבשו פרחי זהב. ואמנם גבי כנגע נראה לי הוצרך לדורשו על טנופת ע"ז. כי על הנגע הגמור מי"י לא ידלק לומר כנגע נראה לי דמשמע דמחודש מאחרים: **מהו בביאה** משום דלמאי דמפרש ליה בצלם מנשה קשה אומרו בביאה שהרי מנשה בהיכל העמידו. כמ"ש ז"ל וא"כ אינו במבוא הפתח. לכך הוצרך לפרש בביאה לשון בייא. ופירושו עול ועוות הדין שהגר תושב מפנה ומשליך לבעל הבית מביתו: **אין המטה יכולה כו'** דרך משל שכמו שאין המטה סובלת שיהיה עם האשה בעלה והחושקה. כן בהמ"ק לא יוכל לסבול צלם ע"ז עם השכינה. ודריש מהשתרע כמ"ש בפ"ק דיומא מהסתרר עליו ב' רעים כאחד ופרש"י דרש נוטריקון בב' תיבות ב' רעים שהעמיד מנשה צלם בהיכל: **אלא והמסכה כו'** פי' לא די שאין המטה יכולה לקבל ב' רעים אלא דהכא איכא עוד קשה מזאת שעשיתם צרה למי שכונס כנד מי הים. והזכיר את ה' בכאן בהיותו כנד מי הים. ולא הזכיר שבח אחר של הקב"ה. הוא להגדיל התימה כי איך ישוו המסכה שאין בה ממש לכונס כנד מי הים שהוא נס גדול מפורסם. עי"ל לפי שהכל מודים שהקב"ה יחיד על נסים שבימים כדאיתא במס' ע"ז לכן הזכיר כאן כונס כנד מי הים: **וצוה הכהן ופנו** אע"פ שבגזירת ה' היתה זאת. תלה הדבר בירמיה שעל ידי נבואתו סמך נבוכדנצר על ישראל כדאיתא באיכה רבתי פתיחתא ל"ד: **ויקח את אוצרות** בית ה' לא גרסינן דמקרא זה בימי רחבעם כתיב. אלא ב"ג ויוצא משם את כל אוצרות בית ה' [יפ"ת]: **וביתה דנה** סתרי וגו' ועמה הגלה לבבל האי קרא בעזרא ה' י"ב: **מוסד מוסד** שיהי' יסוד עולם לא ימוט :

פרשה יח (א) וזכור את בוראך כו' משום דבעי לאתויי וישוב העפר אל הארץ כשהיה דדרשינן ביה אימתי הרוח תשוב אל האלהים כשישוב העפר אל הארץ כשהיה ואם לאו ואת נפש אויביך יקלענה וכל זה בימי זקנותו אבל בימי בחורתו אם חטא לוקה בזיבות ובצרעת. ומסיים על זה שפיר לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש כי יהיה זב מבשרו. ור"ל דלכאורה מבשרו יתירה הוא. דהוה סגי ליה דלכתוב כי יהיה זב. בעי למדרש שכשהוא מלקהו ה' בדבר שיוצא מגופו. שלא יצטרך להביא עליו מכה מבחוץ כדדרך ב"ו. ודרך אגב מייתי המדרש כל הני קראי דסמיכי לקרא וזכור את בוראך ומפרש להו. כדרך המד': **הסתכל בשלשה** דברים כי כל התגאותו של אדם שאינו יכול להכניע ליצה"ר להנצל ממנו. לכך אמר הסתכל באלו שלשה דברים ותכניע את יצרך ותנצל ממנו: **מטפה סרוחה** ואף אם הטפה מתחלתה אינה סרוחה. בהיות כי היא מעותדת להסריח אם תעמוד שעה אחת חוץ לרחם. כי כן טבעה להסריח מיד כשהאויר מקיף בה. כמו שזכרו זה חכמי התולדה: **ולאן אתה הולך** לא אמר ואנה הלך. להודיעני שבכל שעה ובכל רגע אדם הולך לבית עולמו ומתקרב אל המיתה. כי יום המות מיום הולדו. שמיום שנולד הוא מתקרב והולך אל המיתה. ועל כן נקט לשון הווה ולא נקט לשון עתיד: **רמה ותולעה** רמה רומזת לשקצים שיבואו מבחוץ. ותולעה רומזת לתולעים שיצא מגוף האדם כמו וירום תולעים. ועי"כ זכר רמה ותולעה. שהם שני ענינים: **ליתן דין וחשבון** הקדים דין לחשבון. לפי שהאדם כשהולך לבית עולמו קודם שיתן חשבון. מודיעים לו כל דיני התורה. ואח"כ שואלין אותו הבא על אשת חבירו מה דינו. העושה מלאכה בשבת מה דינו. והוא משיב על הן הן. ועל לאו לאו. וכן שואלין אותו על כל עבירות שעשה אחת לאחת והוא משיב כדינו. ואח"כ מזכירין אותו כי הוא אשר עשה כן העבירות אשר שאלו ממנו ואומרים לו אתה האיש. באופן כי מתחלה הוא נותן דין ואח"כ חשבון והוא נותן את שתיהן: **דרש ר' עקיבא מתוך** תיבה אחד. כצ"ל וכן הוא בקהלת רבה [יפ"ת] ואפשר שצ"ל עקביא במקום עקיבא: **וזכור את בוראך** ר"ל מדכתיב בוראיך ביו"ד יתירה דריש דלרבויי אתא דדרשינן ביה כל דאפשר: **זו ליחה סרוחה** דבאר בכל מקום יש בו מים ולא ירמוז אל מקור הטיפה סרוחה: **זה רמה ותולעה** דבור יולדק על חפירה בלי מים כמו כי יכרה איש בור. כי שמו אותי בבור. ולכן ירמוז על הקבר אשר בו רמה ותולעה: **בוראך זה מלך** כו' שברא העולם כדין כדלעיל בב"ר ריש פ' י"ד: **ביומי טליותך** נערותיך דהיינו ימי הבחרות. וכוונת הכתוב שבעודו יכול לעסוק בתורה ובמצות יעסוק בהם קודם שיבואו ימי הרעה אלו ימי הזקנה שיהיו עליו למורח. ולכן אמר עד דהילך עלך פי' שכחך עליך. וזהו כשהוא עדיין בחור בשנים: **אלו ימי המשיח** ר"ל שקרא תרתי קאמר. חדא ימי הבחרות כפשוטו ואידך העוה"ז דהוה כימי הבחרות שיש בהם כח לעשות לגבי עוה"ב. וה"ק קרא תן צדקה בימי בחורותיך דהיינו בעוה"ז שמצוי לך עניים לעשות בהם צדקה. שמא למחר יבא משיחנו ולא תמצא עניים לזכות בהם כי כולם יהיו עשירים. וזהו שאמר המדרש שאין בה לא זכות פי' לא דבר לזכות בו שכולם יהיו עשירים. ולא חובה לאמץ ולקפוץ יד: **קלסתר פנים** דזולת המצח והחוטם איכא קלסתר פנים בפנים לחודייהו: **זו המצח** שהוא חלק ומזהיב: **זה החוטם** שהוא תואר בני אדם: **לסתות** לחיים. ובפרש"י דקהלת פי' אלו הלסתות רומני דאפי שקורין פומי"ש [והוא פאה. ובל"א דער אבערטהייל דער באקען] של לחיים שמזהיבים. הר המצח הוא העיקר המיפה. והחוטם ג"כ מיפה אבל בערך הירח נגד השמש. וכן הראשי לסתות ג"כ מייפים אבל בערך הכוכבים שהם קטנים: **חדא לחבריא** כו' פי' אחד לחכמים ואחד לטפשין. ומפרש חדא לחבריא בא לבכות כו' כי הם ידעו ויחושו לענין זה. אבל הטפשין לא יבינו זאת ולכן פירש להם בהטלת הגללים שהוא דבר מפורסם ומצער יותר בזקנים ולכן יחושו לו: **בא לבכות** כו' כלו' לעת הזקנה ירך לבבו ובוכה במהרה שאינו יכול להתאפק וע"י הבכי בא לתשות כח וצרות רבות באות עליו ובא לחשכת עינים: **הגללים מקדימין** ע"י חולשתו והאר קשריו כשיבא להטיל מים ימהר נוחה להפתח ויהיה נתרז בגללים. וקמפרש העבים על הגללים שהם עבים. והגשם על מי רגלים. אבל לפי פי' על חבריא קמפרש העבים על חשכת העינים שבא לו אחר הגשם היינו אחר הבכי: **אלו ארכובותיו כו'** לכאורה נראה שצריך להיות להיפך שומרי הבית אלו צלעותיו. והתעותו אנשי החיל אלו ארכובותיו. שהצלעות שומרים לבני המעים. ואנשי החיל הם ארכובותיו שכחו של אדם נסמך עליהם. מיהו המתרגם תרגם ביומא די יזועון ארכבתך ויתנסקון אדרעך [יפ"ת]. ולפי גירסא דכאן מפרש שיזועו שומרי הבית אלו ארכובותיו שזעין ומתפרקין ממקומן ואינו יכול להלוך כראוי: **אלו זרועותיו** שהם עושי חיל: **זה המסס** שהוא טוחן המאכל: **אלו השינים** שלעת זקנה נושרות רוב שיניו. ואע"ג דכי מעטו אטוחנות קאי. שינים נמי טוחנות מיקרו. ובשני מיני טחנות מיירי קרא. והוזקק לומר כן דאל"כ בתר שקאמר בטלו מאי כי מעטו. לכן דרשו כי מעטו אלו השינים. וה"ק קרא ובטלו הטוחנות זה המסס משום כי מעטו אלו השינים מקודם. דתחלת עכול הוא בשיניו כדאי' במס' עירובין. הילכך ע"י שנתמעטה לעיסת השינים סבה לבטל טחינת המסס. והרד"ל כתב י"ל כמ"ש בנדה ס"ה כיון שנתקנו שיניו של אדם נתמעטו מזונותיו. לכן כי מעטו השינים בטל המסס לטחון המזונות: **אלו העינים** ופירש בארובות כמדתרגמינן דמסתכלין בחרכי ריסך: **אלו כנפי הריאה** דריש הרואות לשון ריאה. וענין השכחת הוא עמיות הקול היוצא מהם. ופי' בארובות הן חלל הסמפונות שבתוכן שהם פתוחים בארובות. ועל ידי הזקנה מתמלאים ליחות ונוחר קולו. והוזקק לפרש כן ולא פירש הרואות עינים כפשוטו. משום דכבר נאמר ושבו העבים דהיינו כהות עינים כדלעיל: **שאין המסס טוחן** פי' סוגרו דלתים דהיינו עצור נקביו מפני שאין מאכלו נטחן כהוגן בהמסס. תהא בשפל קול הטחנה קול רחים הטוחנין מאכל שבמעים והוא ההמסס: **כד שמע קל צפרין** כו' פי' כששומע צפרין צועקים אומר לסטים באים עליו לגוזלו: **אלו שפתותיו** פי' שימנעו מהשירות וכדמתרגמינן ויתרפסון ספוותך מלמימר שירתא: **הכליות שהן חושבות** ט' מפרש בנות לשון בינה. ומפרש השיר לשון אשורנו ולא קרוב. ומפרש ליה על המחשבה שמעיינת מרחוק בדברים. והרד"ל כתב וז"ל הרואות בארובות כו' אלו כנפי הריאה כו' בנות השיר ס' ס"ע הכליות

הדין סבא רצווחין לית זיל לאתר פלן והוא שואל ואמר אית תמן מסקין. אית תמן סחתין. והתחתחים בדרך ר' אבא בר כהנא ור' לוי ראב"כ אמר חיתיתא של דרך נופל עליו וחרנא אמר התחיל מתווה תוואי. אמר עד אתר פלן אית לי מהלך באתר פלן ל"ל מהלך. וינאץ השקד אילין קרסולות זיסתבל התגב זה לוז של שדרה. אדרינוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בר תנינא א"ל מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לע"ל א"ל מלוז של שדרה א"ל מן הן את מודע לי אייתי יתיה קומוי נתנו במים ולא נמחה טחנו בריחים ולא נטחן נתנו באש ולא נשרף נתנו על הסדן התחיל מקיש עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא הועיל ממנו כלום. ותפר האביונה זו התאוה שהיא מטילה שלום בין איש לאשתו ר"ש בן חלפתא הוה סליק שאיל בשלמיה דרבי בכל ירח וירח כיון דסב יתיב ליה ולא יכול למיסק יום חד סליק א"ל מה עסקך דלית את סליק לגבי היך דהוית יליף א"ל רחוקות נעשו קרובות קרובות נעשו רחוקות שתים נעשו שלש ומטיל שלום בבית בטל [ופירושא רחוקות נעשו קרובות אילין עינייא דהוי חמיין מרחוק כדו אפי' מקרוב לית אינון חמיין קרובות נעשו רחוקות אילין אודנייא דהוו שמעון בחד זמן בתרי זמני כדו אפילו במאה זימנין לית אינון שמעין שתים נעשו שלש חוטרא ותרתין רגלין ומטיל שלום בבית בטל זו התאוה שמטיל שלום בין איש לאשתו]. כי הולך האדם אל בית עולמו בית העולם לא נאמר אלא בית עולמו מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו משל למלך שנכנס למדינה ועמו דוכסין ואיפרכין ואיסטרטיוטין אע"פ שהכל נכנסין בפילון אחד כל אחד ואחד שרוי לפי כבודו כך אע"פ שהכל טועמין טעם מיתה כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו. וסבבו בשוק הסופדים אלו התולעים. **עד אשר לא ירתק** חבל הכסף. זו חוט השדרה. ותרוץ גולת הזהב זו גולגולת. ר' חייא בר נחמיה אמר זו גרגרת שמכלה את הזהב ומריקה את הכסף. ותשבר כד על המבוע זה כרס. ר' חייא בריה דרב פפי ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי ב לאחר ג' ימים כריסו של אדם נבקעת ומוסרת לפה ואומרת לו הילך מה שגזלת וחמסת ונתת לי. ר' חגי בשם ר' יצחק מייתי לה מן הדין קריא (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם ר' אבא בריה דרב פפי ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי כל תלתא יומין נפשא טייסה על גופה סברא דהיא חזרה ליה וכיון דהיא חמית ליה דאישתני זיוהון דאפוי היא אזלא לה דכתיב (איוב יד) אך בשרו וגו'. בר קפרא אמר עד ג' ימים תוקפו של אבל קיים למה שצורת הפנים ניכרת דתנן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ואין מעידין לאחר ג' ימים. ונרוץ הגלגל אל הבור תרין אמוראין חד אמר כאילין גלגלים דצפורי וחורנא אמר כאילין רגבייא דטבריא כמה דתימא (שם כא) מתקו לו רגבי נחל. וישוב העפר על הארץ כשהיה וגו' ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון אימתי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה כששב העפר אל הארץ כשהיה ואם לאו (ש"א כה) ואת נפש אויבך יקלענה וגו'. ר' ישמעאל ב"ר נחמן מתני לה בשם רבי אבדימי דמן חיפא לכהן חבר שמסר לכהן עם הארץ ככר של תרומה א"ל ראה שאני טהור וביתי טהור וככר שנתתי לך טהור אם אתה נותנה לי כדרך שאני נתתי לך מוטב ואם לאו הריני זורקה לפניך כך אמר הקב"ה לאדם זה ראה שאני טהור ומעוני טהור ומשרתי טהורים ונשמה שנתתי לך טהורה אם אתה מחזירה לי כדרך שאני נותנה לך מוטב ואם **לאו**

הריני

יד יוסף ב ב"ר פ' ק'. ירושלמי מ"ק פ"ג:

מתנות כהונה

יתי. אותי: הדין סבא דצווחין כו' הזקן הזה שקוראין אותו לך למקום פלוני הוא שואל ואומר יש שם מעלות יש שם מורדות: חיתותא. מורא ופחד מלשון חתת ה': מתווה תוואים כו'. משמן סימנים וגבולים לאמור עד מקום פלוני יכולני לילך ועד מקום פלוני יותר מעט לא יכולני לילך: זה לוז כו'. והוא עליו למשא שהולך כפוף בשדרתו: ויסתבל. מגזרת סבל כמו ויסתמר מגזרת שמר: שחיק עצמות. ישחק וימחנו עצמותיו ותפיס לשון קללה חשבו לו: מציץ. ל' וינץ ציץ מגיע מן העפר לעתיד דכתיב ויציצו מעיר: מן הן. מהיכן אתה מודיעני שאותו עצם לא קיים עד אותו זמן ואינו נרקב כשאר עצמות: אייתי כו'. ר' יהושע הביא עצם לוז לפני אדריינוס: זה התאוה. דרש אביונה ל' תאב ואהב: בבל ירח וירח. כל חדש וחדש כמו שאמז"ל חייב אדם להקביל פני רבו בר"ח שנא' לא חדש היום: כיון דסב. כיון שהזקין: יתיב בביתו ולא היה יכול לעלות אליו: יומא חד סליק יום א' עלה ר"ש לר': א"ל מה עסקך. כלו' מה ענייך ומה טעם יש בו: היך דהוית יליף. כמו שהיית למוד ורגיל בקהלת יש גיר' אחרת ויש לה ספק במס' שבת: ומטיל שלום בטל. ושוב מפרש והולך א' וא': אילין עיינין כו' אלו הן העינים שהיו רואות מרחוק: וכדו. כלו' עתה אפי' מקרוב אינם רואות: אילין אודניא כו'. אלו האזנים שהיו שומעין בפעם א' או בשני פעמים וכדו כלו' עתה אפי' במ' פעמים אינן שומעות: חוטרא. מטה שהוא נשען עליו: איפרכין. שרים על אפרכין חלק ממלכותו: איסטרטיוטין. יועצי המלך: בפילין. כמו באפילנין דלקמן ופי' שער: שרוי. נח ולן בבית אושפיזא לפי כבודו: שמכלה את הזהב ומריקה כו'. שאוכל ושותה ופיזר כל זהב וכסף הכל דרך גרונו ודריש גולת כמו כולת בחילוף כ' בג' אותיות ג'י' כ' ק': פרש חגיכם. פי' כמו שדרשו חז"ל פרק שואל אלו בני אדם שעושים כל ימיהם חגים במאכל ובמשתה: טייפא. פורחת: חמי לי' כו'. רואה את הגוף שנשתנה זיו והדר פניו הולכת לה: אך בשר וסיפיה דקרא ונפשו עליו תאבל: ואין מעידין אחר ג' ימים. על איש שמת להשיא את אשתו כי שמא אין זה בעלה ואחר הוא שאחר ג' ימים נשתנה מראהו ונדמה לו כי זה הוא: כאילין גלגלייא כו'. פי' גלגלים העשויים על פי הבארות ובהם חבל ארוך שמגלגלין ומושכין בו מים מבאר. לפורי יושבת בהר ובארותיהם עמוקות והיו צריכין לאותן גלגלים: וחרנא. והאחד משני אותן אמוראים: כאילין רגבייא. פי' כאילו רגבים וצרורות של מקום טבריה שיושבת בעמק ושם שכיחין צרורות: אל הארץ כשהיה. נקי מעבירות כיום הולדו: מן צפון לדרום כו'. פירשתי לעיל ריש תזריע.

שאיתאן

עץ יוסף

שכליות שהן חושבות והלב גומר. נראה דהגי ב' מימרות נ"ל בהיפך. הרואות בארובות דריש אלו השכליות שמחשבות. והא רואות לשון ראייה אף בלבי. וזהו שמסיים והלב גומר ראיית המחשבה. ותארובות דרך משל על השקפת החכמה אולי מפני שהם שמונים בהם קראן בארובות. ועל בנות השיר דרש אלו כנפי הריאה שמשם הקול יוצא עכ"ל: הדין סבא כו' הזקן הזה שקוראין אותו לך למקום פלוני הוא שואל ואומר י"ש שם מעלות יש שם מורדות שהוא מפחד מהם שהוא ללאה לעלות ולירד: חיתותא מורא ופחד: מתווה תוואים פי' משים סמנים [כמו התתאו לכם] ואומר עד מקום פלוני יכולני לילך ועד מקום פלוני יותר מעט לא יכולני לילך: וינאץ השקד זה לוז של שדרה כנ"ל וכן הוא בקהל' רבה והוא חוליא קטנה שבסוף החוליות וכל החוליות מתכחשו' ומשפלות ע"י הזקנה. וזו נולשות כשקד לפי שהיא יותר חזקה מכולן ואינה מתכחשת בזקנה. ומייתי לראיה עובדא דאדרינוס לומר שלוז זה קשה מכל האיברים. ויתכן דס"ל דויאץ השקד רמיז אגב אורחי' שממנו מציץ האדם לעתיד לבא ולהכי מייתי הכא מילתא דאדרינוס: ויסתבל החגב אלו קרסולות כנ"ל ואף לפי נירסתינו לא שייכא כאן אלא בתר עובדא דאדרינוס גרסינן ויסתבל החגב אלו קרסולות. וכן הוא בקה"ר ופירושו שמפני שהן סובלות הגוף קאמר ויסתבל שיהיו נלאות מלסובלו [ופי' המלה הפך הענין כמו ודשנו את המזבח] ומעם קריאת הקרסול חגב נראה מפני שיש לו קרסולים מלבד הכרעים כדאיתא בפ' אלו טריפות: שחיק עצמות ישחקו וימחנו עצמותיו. והוא לשון קללה: מציץ לשון ויצא ציץ. מאיזו מן העפר לעתיד דכתיב ויציצו מעיר: מן הן מהיכן אתה מודיעני שאותו עצם לא קיים עד אותו זמן ואינו נרקב כשאר עצמות: אייתי כו' ר' יהושע הביא עצם לוז לפני אדריאנוס: זו התאוה תאות נשים שאינו מקק לתשמיש. ודרש אביונה לשון תאוה. ולפי שהתאוה מכמה פנים שאפשר תאות המאכל או תאות משתה וכיוצא. לכן הוסיף ואומר שהיא מטילה שלום בין איש לאשתו. לומר דאביונה נדרש לשון תאוה ואהבה נמי. ולזה ע"כ נדרש בתאות נשים שהיא סבת אהבה ושלום בבית. משא"כ שאר התאות: בבל ירח וירח בכל חדש וחדש כמו שאחז"ל [ר"ה י"ז] שחייב אדם להקביל פני רבו בר"ח שנא' לא חדש היום [מת"כ]. אפשר הוה מהדר אלמודא כל הלתין יומין [רד"ל]: כיון דסב כיון שהזקין: יתב ביה כו' ישב לו בביתו ולא היה יכול לעלות אליו: יומא חד סליק כו' יום אחד עלה ר"ש לרבי א"ל מה עסקך כלו' ענינך ומה טעם יש בו שאין אתה בא אלי כמקדם: ומטיל שלום בבית בטל. אע"ס שאין זה מעלה ומוריד להמנע מקבלת פני רבו. הזכיר זה לומר שקפלה עליו הזקנה מאד ולכן לא יוכל לצאת ולבא: אילין עיניא כו' אלו הן העינים שהיו רואות מרחוק: כדו כו' פירוש עתה אפילו מקרוב אינם רואות: אלין אודניא כו' אלו האזנים שהיו שומעין בפעם אחד או בשני פעמים. ועתה אפילו במאה פעמים אינן שומעות: חוטרא מטה שהוא נשען עליו: עולם בפני עצמו מדלא כתיב אל בית העולם ש"מ כל אחד יש לו עולם בפני עצמו. ולפי זה כי הולך האדם אל בית עולמו דבוק למה שאמר וזכור את בוראך. שאמר שהזהירו שלא ימתין לזמן הזקנה שאין יכולת בידו לעשות. הזכיר התועלת שיגיענו בזכות בוראו וקיום מצותיו דהיינו שיזכה למדרגה כפי צדקתו: דוכסין ואפרכין כו' שמות מיני שרים הם: בפילון בשער: שרוי נח ולן בבית אושפיזא לפי כבודו: אלו התולעים לא מצאתי טעם להמשיל התולעים לסופדים. ושמא הכי פירושו שסביב הסופדים הוא על התולעים. שאע"פ שהולך האדם למנוחתו יסבבו הסופדים אותו מפני כליון הגוף שנעשה רמה ותולעה והוא צער למת כי קשה רמה למת כמחט בבשר החי: זה חוט השדרה כפירוש קהלת פרש"י שהוא לבן ככסף ובמותו חסר מוחו ומתרוקן ויבש ומתעקם בתוך החליות ונעשה כשלשלת: גולגולת דרש גולת כמו נגלגלת. ולפי שהיא הדבר היותר חשוב שבאדם קראה זהב: שמגלה את הזהב כנ"ל וכן הוא בקהלת רבה. ודרש גולת לשון גלות. ודרש ותרוץ הרגאת משות והכוונה שהגרגרת סבת הוצאת המעות והבדתם ע"י שאוכל ושותה תמיד: זו כרס פרש"י שהיא עבה ונבקעת במותו: לאחר ג' ימים כריסו כו' הוא ע"ד המליצה דרך מוסר לפי שאחר ג' ימים מתחיל עיכול הבשר ומגיע סרחונה לפה ה"ל כאילו אומרת איך לא התבוננת מה שיהיה אחריתך כי מה ישאר לך ממה שהשבעתני בגזל ובחמס: ואפילו פרש חגיכם כן הוא הנוסחא במד' שעם פי' היפ"ת. וכתב היפ"ת ביאורו וז"ל משום דקרא ודאי במבזי הקרבנות מיירי שיענשו בכמה מילי כדכתיב התם. וא"כ קשה מאי טעמא אל בקיעת הכרס אחר המות הנוהג בכל אדם. ולכן אמר ואפי' פרש חגיכם. ולפ"ז קרא ה"ק כשם שזכיתי פרש על פניכם לאחר מיתה לומר הילך מה שגזלת. כן אזרה על פניכם אפי' פרש חגיכם עכשיו. שאלו הקרבנות שאתם מביאין בבזיון אזרה פרשם על פניכם לומר הילך מה שאתם מבזים אותי בהם בהביאכם לי הפסח והחולה. ומדכתיב פרש ב' זימני דריש דתרתי קאמר עכ"ל. אבל המת"כ לא גרס תיבת ואפילו. וכן בקהלת רבה ליתא. וכתב ביאורו כמו שדרשו חז"ל פ' שואל אלו בני אדם שעושים כל ימיהם חגים במאכל ובמשתה: ר' אבא כו' איידי דקאמר הכא לאחר ג' ימים כריסו של אדם נבקעת מייתי נמי הא דכל תלאתא יומין נפשא טייסא וכו' והא דעד ג' ימים תקפו של אבל כו': טייסה פורחת: דאשתני כו' היא אזלת לה. מה שאמר אזלת לה לא לגמרי. דהא אי' בפ' השואל כל י"ב חדש נשמה עולה ויורדת. אלא שבג' ימים הראשונים עדיין היא מסתופקת בחשק עצום לגוף. ולכן אינה נפרדת ממנו אלא מתעפרת עמו ובאהבתו תשגה תמיד אבל אחר ג' ימים שנשתנה הפרצוף מתייאשת מהאבידה. ולכן עולה ויורדת עד י"ב חדש. ועולה ואינה יורדת [נשמת חיים וע"ש עוד]: שצורת הפנים קיימת והדבר שהוא במציאות בטבעו לעורר הנפש אף שאינו לעומת פניו. והוה כחי ואין מקבלין תנחומים על החי: כאילין גלגליא דצפורי פי' גלגלים העשויים על פי הבארות ובהם חבל ארוך שמגלגלין ומושכין בו מים מהבאר. ציפורי יושבת בהר ובארותיהם עמוקות והיו צריכין לאותן גלגלים. ומ"ד זה מפרש הגלגל אל הבור כפשוטו גלגל הדולים בו מים מן הבור. והכוונה בזה ירידת הגוף לקבר כגלגל אל הבור וכדמתרגם וירסס גופך גו קברך. והרד"ל כתב וז"ל נראה שבצפורי היו גוללין אבנים לכסות בור הקבר [ומשמע לפ"ז קצת כפרש"י שגולל הוא כסוי הארון] ובטבריא היו מכסין ברגבי עפר שהיו עגולים ג"כ לכן נקרא גלגל עכ"ל: כאילין רגביא דטבריא מפרש הגלגל לשון אבן גלל שהיא האבן הקשה הנקרא מרמיר ורגבי טבריא היו כן. וכוונת הכתוב השלכת האבנים לקבר המת: מתקו לו רגבי נחל שהוא משל אל עמדו במותו בין רגבים כאילו מתוקי' אצלו: אימתי והרוח תשוב משום דקשה ליה דבתר דכתיב ותשבר כד על המבוע ונרוץ הגלגל אל הבור דמיירי בבקיעת הכרס וירידת הקבר כדלעיל מה צריך לומר תו וישוב העפר אל הארץ שהרי יציאת הרוח מהגוף סיבת לכשישוב העפר על הארץ. לה"ק דהכא מלתא אחריתי אתא לאשמועינן דחזרת הרוח אל האלהים תלוי בהחזרת העפר אל הארץ כשהיה. פי' מנוקה מכל עון ואשמה ופשע כמו שהיה הגוף נקי בעת לידה. ואם לאו שלא ישוב העפר היינו הגוף כשהיה נקי בשעת לידתו אז תקולע הנפש. ואין לנשמה התגלות לומר הגוף עבר על כל המצות והא ראיה שמיציאתי ממנו שמא הטאתי. וכדאי' כל זה בתנחומא וברבה פ' ויקרא: ר' ישמעאל בר נחמן נראה דנ"ל ר' שמואל בר נחמן. וכן אי' בקהלת רבה. אבל בפ' המפלת אי' תנא דבי ר' ישמעאל אומר משל לכהן כו' ע"ש: הריני טורפה לפניך זהו כדמות משמרם זקני ע"ה כל זמן שמזקינים דעתם מטורפת. כי הנפש אף שהזקה בשכלה על כל זה מרוב הרגל וההשתקעות ברעה ובתאוות. בבואה ברוב ימים אשר אין לו עוד הפץ התאוה. ובהכמה ובירא לא הרגיל נפשו. אז הוא כמטורף בדעתו תמיד. וזהו הריני טורפה לפניך. כאילו משליך אני אותה לפניך וראי מה תעשה בה. כי אין לה מה לעשות. ולכן מסיים שכל זה בימי הזקנה. אבל בימי ילדותו אם יחטא ילקה בצרעת כדי שיזכור שוב וישוב לה'. והרי זה טובה לו לזכור מזה וישוב לה': אבל בימי בחרותו כו' לוקה בזיבות. ח"ש זכור את בוראך בימי בחורותיך כשמלקה אותך בנגעי הבחרות זיבה או צרעת וכיוצא בהן [רמז

לדבר

הריני טורפה לפניך. כל אלו בימי זקנותו אבל בימי בחרותו אם חטא לוקה בזיבות ובצרעת. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש כי יהיה זב מבשרו: (ב) ד"א איש כי יהיה זב מבשרו זש"ה (חבקוק א) איום ונורא הוא ממנו משפטו ושאתו יצא איום ונורא הוא זה אדה"ר ר' יהודה ב"ר סימון בשם ריב"ל ג בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר מלא כל העולם כולו בראו ממזרח למערב שנא' (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני מן הצפון לדרום שנא' (דברים ד) ולמקצה השמים ועד קצה השמים. ומניין אף כחללו של עולם ת"ל (תהלים קלט) ותשת עלי כפכה. ממנו משפטו ושאתו יצא. זו חוה הה"ד (בראשית ג) ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי וגו'. ד"א איום ונורא הוא זה עשו הה"ד (בראשית כז) ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול. ממנו משפטו ושאתו יצא זה עובדיה א"ר יצחק עובדיה ד גר אדומי היה והיה מתנבא על אדום (עובדיה א) ולא יהיה שריד לבית עשו. ד"א איום ונורא הוא זה סנחריב דכתיב (ישעיה לו) מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי. ממנו משפטו ושאתו יצא אלו בניו (מ"ב יט) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב. ד"א איום ונורא זה חירם מלך צור דכתיב (יחזקאל כח) בן אדם אמור לנגיד צור כה אמר ה' יען גבה לבך. ממנו משפטו ושאתו יצא זה נבוכדנצר. א"ר סימון מסורת אגדה היא חירם בעל אמו של נבוכדנצר היה עמד עליו והרגו הה"ד (שם) ואוציא אש מתוכך היא אכלתך. איום ונורא הוא זה נ"נ (ישעיה יד) ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה וגו'. ממנו משפטו ושאתו יצא זה אויל מרודך אמרו כל אותן שבע שנים שעברו על נ"נ נטלו את אויל מרודך והמליכוהו תחתיו וכיון שחזר נטלו וחבשו בבית האסורים וכל מי שהוא נכנס בבית האסורים בימיו לא היה יוצא משם לעולם שנא' (שם) אסיריו לא פתח ביתה וכיון שמת חזרו על אויל מרודך להמליכו א"ל איני שומע לכם בראשונה שמעתי לכם נטלני וחבשני בבית האסורים ועכשיו הרי הוא הורגני ולא האמין להם עד שגיררוהו והשליכוהו לפניו הה"ד (שם) ואתה השלכת מקברך וגו' א"ר אבינא ולא עוד אלא כל שונא ושונא שהיה לו היה בא ודוקרו בחרב לקיים מה שנא' (שם) לבוש הרוגים מטועני חרב.

ד"א איום ונורא הוא אלו ישראל דכתיב (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם. ממנו משפטו ושאתו יצא שלקו בזיבות ובצרעת לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להן איש כי יהיה זב מבשרו: (ג) ד"א איש כי יהיה זב מבשרו זש"ה (ישעיה יז) ביום ה נטעך תשגשגי ובבקר זרעך תפריחי ביום נטעך ביום שנטעתי אתכם לי לעם עשיתם פסולת כמ"ד (יחזקאל כב) סיגים כסף היו. תשגשגי שנישתון אורחא הה"ד (משלי כו) כסף סיגים מצופה על חרש. ד"א תשגשגי שגישתון כי הה"ד (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו. ובבקר זרעך תפריחי. ר' חמא בר חנינא ור' ישמעאל ב"ר נחמן. רחב"ח אמר משל לאחד שהיתה לו ערוגת ירק מלאה השכים בבקר ומצאה ו שהוריקה ריב"נ אמר לאחד שהיתה לו ערוגה מלאה פשתן השכים בבקר ומצאה גבעולים (ישעיה יז) נד קציר נדנדתם עליכם קצירן של מלכות קצירן של יסורים קצירו של מלאך המות דא"ר יוחנן בשם ר' אלעזר בנו של ריה"ג ז בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע באותה שעה קרא הקב"ה למה"מ ואמר לו אע"פ שעשיתי אותך קוזמוקטר על הבריות אין לך עסק באומה זו למה שהן בני הה"ד (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם ואומר (שם ה) ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך וכי יש חשך למעלה והכתיב (דניאל ב) ונהורא עמיה שרא אלא זה מה"מ שקרוי חשך הה"ד (שמות לב) והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חירות. ח רבי יהודה ור' נחמן ורבנן ר' יהודה אמר חירות ממלאך המות ר' נחמן אמר חירות מן המלכיות ורבנן אמרי חירות מן היסורין. (ישעיה יז) ביום נחלה. ביום שהנחלתי לכם את התורה (שם) וכאב אנוש. ר' יוחנן ורבנן ר' יוחנן אמר הבאתם עליכם מכה מגרת ומתשת ט ר' יוחנן אמר הבאתם עליכם מכה גברתנית ומתשת ואי זו זו זיבות וצרעת לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש איש כי יהיה זב מבשרו: (ד) תני רשב"י י בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע באותה שעה לא היה בהן זב ומצורע ולא חיגרין ולא סומים ולא אילמים ולא חרשים ולא שוטים על אותה שעה הוא אומר (שיר ד) כולך יפה רעיתי ומום אין בך. וכיון שחטאו

לא

יד יוסף ג ב"ר פ' ח'. ויק"ר פ' י"ד : ד תנחומא סדר תזריע. ילקוט ריש עובדיה. סנהדרין דף ל"ט. אג"ב פ' ט"ו : ה במד"ר פ' ז' : ו ע' במד"ר פ"ט סגי' שספיגה וע"ש במת"כ : ז שמ"ר פ' מ"א ע"ש : ח תד"א ח"ב פ"ד. אבות פ"ו. זוהר ריש סדר קרח. שמ"ר פ' ל"ב : ט רבנן אמרי כצ"ל : י במדבר רבה פ"ז. והכוונה מבוארת בזוהר יתרו דף פ' ע"ב. במד"ר פ' י"ג. שה"ש רבה פ' ד'. פסיקתא רבתי פ"ז. תנחומא סדר יתרו סי' ס'. מכילתא סדר יתרו פסוק לעיני כל העם :

מתנות כהונה

שנישתון. ל' מהומה ובלבול כד"א המהומה תרגו' אונקלוס שגשתא: שגישתון אורחא. בלבלתם וקלקלתם הדרך: קצרין. ל' קצירה וכריתה כמשמעו או י"ל מלשון חולי כדאמר קצירי ומריעי כדקציר ורמי בערסיה: קוזמוקטור. פי' הערוך שליט ומושל ועיין מזה במד' חזית (ח' ג'): מגרת לקמן גרס מתגברת וכן בפ' נשא (פ' י'): גדוליהן

ענף יוסף

פרשה יח (ב) [איום ונורא הוא זה אדה"ר] תימא דקרא בתר כי הנני מקים את הכשדים כתיב. וא"כ אדה"ר מאן דכר שמיה התם וכן בכל הני דמפרש ואזיל בהו קרא היינו אדום סנחריב חירם מאן דכר שמייהו הם. וי"ל דהכי מפרש קרא מי שאיום ונורא הוא. היינו אדה"ר או אדום או סנחריב או חירם. ממנו משפטו ושאתו יצא. ואמר זה לפי שיעד נפילת ישראל ביד הכשדים שהיו קרובים לישראל שהם מבני נחור אחי אברהם כאומר ואת כשד ואת חזו. על כן אמר שיקרה להם כמו כל מי שהיה איום ונורא שמחריביו יצא ממנו. אמנם לפי מה שפי' המדרש אותו על נבוכדנצר ודאי כוונת הכתוב להפליג במוראו כי איום ונורא כדי שיפחדו ישראל ממנו. ואיידי דספר בגדולתו. הזכיר שממנו יצא מי שינקם ממנו. לומר שאין גדולתו חשובה לפני ה'. שהוא נפרע ממנו אפי' ע"י יוצאי יריכו: (ג) [תשגשגי כו' עשיתם פסולת. תשגשגי שגישתון אורחא. תשגשגי שגישתון כי] ההפרש בין ג' הפירושים בלשון תשגשגי יתכן שלהיות הרשעים מג' מינים. יש פועלי און בכדיא ועל זה אמר עשיתם פסולת. ויש שפעולתם טובה ומשתמשים בה לתכלית רעה. כמו הנותן מעות לאשה עניה וכוונתו להסתכל בה. וע"ז אמר שגישתון אורחא. ויש שאין כוונתם ג"כ לרעה ומ"מ אין תכליתם לשם שמים אלא על צד הסברא או מפני הבושה ועל זה אמר ויפתוהו בפיהם: [ר"ח בר חנינא אמר משל כו' ר' ישמעאל בר נחמן אמר לאחד כו']. יתכן שמחלוקתם במעשה העגל אם היה ממש לע"ז או אם כוונתם רק לקבלת השפע. ר"ח המשילם לירק שהוריקה שנפסדת לגמרי. ור"י המשילם לפשתן שנתקשה סו כר שלא הי' בהם רק קושי הלב לבלתי בטחם בישועתו ובהשגחתו תמיד : בתלוית

עץ יוסף

לדבר ז"ב ר"ת זכור בוראך] עד אשר לא יבואו ימי הזקנה שאז עושין אחרים יורד והולך כדלעיל [כד"ל]: לפיכך משה מזהיר את ישראל כו' ע' מ"ש בריש הסימן. וגם מרומז בל' איש כי יהיה כו' שלשון איש מורה על שהוא בכחו וגבורתו ובילדותו כמאמרם אשרי האיש. אשרי כשהוא עושה תשובה כשהוא איש: (ב) זש"ה איום ונורא הוא משום דדרש מבשרו שמלקהו בדבר היוצא מגופו כדלעיל ריש סי' א'. מייתי סמך לזה ממנו משפטו ושאתו יצא וכדמסיים בסוף סי' זה שלקו בזיבות ובצרעת. ואיידי דמייתי קרא דריש ליה ברישא בכמה אנפי כדרך המדרש: אחור וקדם צרתני דקדם הוא רוח מזרחית כדכתיב קדמה מזרחה. ומדמזרח קרוי קדם מכלל דמערב קרוי אחור. ומן הצפון לדרום שנא' ולמקצה השמים כו' דדרום וצפון נקראו קצוות בפי החכמים. שגופו של אדם ממלא העולם מכל הצדדים ממזרח למערב מצפון לדרום. וכן קומתו ממלא החלל מהארץ עד לרקיע. וע' בב"ר פ' ח' מה שכתבתי שם: ותשת עלי כפך חהו עד השמים כד"א וימיני טפחה שמים: זו חוה שהיתה מקלעותיו. שחוה נתכוונה שימות אדם. שכשהיא אכלה מיד הרגישה שתמות ורצתה שימות גם הוא והכריחתו לאכול כדאמרי' בב"ר פ' י"ט התחילה מיללת עליו בקולה. וה"ל כאילו המיתה אותו בידים. וזהו שאמר ממנו משפטו ושאתו ולא פי' ממנו יצא עונשו ומכתו. ושאתו לשון שאת או ספחת או לשון כויה מגזירת וישאם דוד. וכן בכל הני דבסמוך: הה"ד כו' החמודות ודרשינן לעיל בב"ר שחמדן מנמרוד והרגו. הרי שהיה גבור איום ונורא. ומיהו בתנחומא מייתי ראיה מדכתיב ביה דחילא ואימתני ותקיפא: גר אדומי היה אין זה נודע אלא בקבלה כמ"ש ר"י אברבנאל. והא דאמרו חז"ל אין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות בישראל. היינו בקבע. אבל הכא אקראי בעלמא הוא שלא נתנבא אלא נבואה קטנה זו לצורך השעה שלא נמצא כמוהו מוכן לנבואה וכדי שיגבה פורעניות עשו מיוצאי יריכו: חירם בעל אמו של נ"נ היה. פי' נ"נ היה בן אשתו של חירם: היא אכלתך ד"א איום כו' זה נ"נ. כצ"ל: ואתה אמרת בלבבך אע"פ שלא נתקיימה מחשבתו. מ"מ ילפינן מיניה שהיה איום ונורא שעל כן גבה לבו לחשוב כזאת: כל אותן ז' שנים כו' בס"ע רבה יליף לה מדכתיב ויהי בל"ז שנה לגלות המלך יהויכין בי"ב לחדש בכ"ה לחדש [ירמיה נ"ב] וכתוב אחד אומר [מלכים ב' כ"ה] בכ"ז מה ת"ל בכ"ה ומה ת"ל בכ"ז. אלא בכ"ה מת ושמו נ"נ ונקבר. ובכ"ז הוציאו אויל מרודך מקברו וגררו כו': והיה בא ודוקרו אפשר שמאויל מרודך היה שדקרוהו כדי לראות אם מת באמת. ובטענה זו היו דוקרים אותו כל אויביו: דכתיב אני אמרתי ודרשינן ליה בישראל כדלעיל ש"ר פ' ל"ב: שלקו בזיבות ובצרעת כשעשו את העגל כדלקמן. ונדרש ממנו שהן עצמן גרמו להן בחטאן וכמ"ש לעיל ס"פ ט"ז מאדם יהא שלא יבטחו עליו. ודרש שאת על צרעת כד"א לשאת ולספחת [רד"ל]: (ג) זש"ה ביום נטעך כו' בם טעם אגדה זו לפרש זב מבשרו שהזיבה לעונש לישראל כטעם האגדות. ולהכי מייתי מהאי קרא דמשמע שבעון העגל נתחדש להם מכה זו כדמפרש ואזיל: ביום שנטעתי אתכם היינו ביום נתינת הלוחות למשה כי אז עשו פסולת דהיינו העגל כדכתיב ויתן אל משה ככלותו וגו' וירא העם וגו'. וקרי ליה יום נטעך מפני שע"י הלוחות היו קומם בעולם כנטיעה של ישע בעולם. שאלו לא חטאו בעגל. אז היה מדריגתם גדולה לעולם: סיגים כסף היו ופי' תשגשגי לשון סיג בחלוף השי"ן בסמו"ך: שגישתון אורחא גם לפי פי' זה מפרש יום נטעך היינו יום נתינת הלוחות. אלא שמקודם פי' תשגשגי לשון סיג. והשתא מפרש תשגשגי מלשון נסיגה כלו' שמעוות הדרך. וכן כסף סיגים מצופה על חרש דמייתי משמע ליה לשון נסיגה ועוות. ועניינו שבהיותו מצופה על חרש הוא שלא כדרכו. ומשום שלפי הב' הפירושים ליכא חילוק בפירוש יום נטעך. להכי לא קאמר ד"א תשגשגי שגישתון אורחא: ד"א תשגשגי שגישתון כי. כן הוא הנוסחא בהמדרש שנדפס עם היפ"ת והוא לשון הטעאה והונאה. ולפי פי' זה יום הנטיעה הוא יום מעמד הר סיני כי אז פתוהו בפיהם כדר"מ לעיל ש"ר פ' מ"ב. ולפי שאז סלק הסי"ת מלאך המות מעליהם כדלקמן קרי ליה יום נטיעה. וע' בענף. והרד"ל גרס שגישתון אורחא [וע"ז אין צריך ראיה שהוא פשט המקרא] ד"א תשגשגי שגשתון בי כד"א כסף סיגים מצופה על חרש שפתים דולקים ולב רע הה"ד ויפתוהו כו' ע"כ: ערוגת ירק מלאה כלו' שכבר נגמר בשולה. ולכן כשהניחה לבקר מיד הוריקה ונפסדה. ופי' תפריחי שנגמר למיחתה שאע"פ שזה טוב היה לרעה מגד שנפסדת מהר כשלא נלקטה: נדנדתם עליכם כו' ר"ל שמכל אלו הג' היינו מלכות ויסורין ומלאך המות הייתם בני חורין מהם וניצולים מהם כדמפרש מחרות על הלוחות. אבל במעשה העגל נדנדתם עליכם פי' הבאתם עליכם אלו הג'. ומכנה לג' דברים אלו בלשון קציר ע"ש שכלם אלו מקצרים ימיו של אדם. ויתכן שהוא לשון ענף כמו תשלח קציריה. על שם שהם מתפשטים בעולם כו' או ע"ש לשון ממשלה כמו שדרשו בעירובין ל"ג מפסוק גם יהודה שת קציר ע"ש: קוזמוקטר פי' הערוך שליט ומושל תופס העולם: ונהורא עמיה שרא ס"ל כדאי' במכילתא שהרכין הקב"ה שמים העליונים על ראש ההר ודבר עמהם מן השמים. ומכיון שנגלה להם כבוד ה' על ההר ההכרח כי לילה כיום יאיר ולא יראה הענן והחשך כיון דנהורא עמיה שריה: שקרוי חשך בתנחומא סדר וישב וחשך על פני תהום זה מלאך המות שמחשיך פניהם של בריות. וכשמעכם את הקול מתוך החשך לומר שגם החשך לא יחשיך מהם קול הדבור שהיו חיים לעולם [רד"ל]: אל תקרי חרות משום שקשה מאי חרות על הלוחות. כי מהראוי יאמר חרות בלוחות. כי על הלוחות אויר עולם ומי נתן חריתה באויר. לכך אמר אל תקרי חרות אלא חירות. וכמו שמפרש ליה ר' יהודה ור' נחמן ורבנן כל אחד לפי שיטתו. שהוא על הלוחות כלו' על דבר הלוחות ע"ד על דבר שרי [בראשית י"ב] על חלומותיו ועל דבריו [שם ל"ז] שבזכות תורת הלוחות אם היו בלא מכשול העגל היה חירות [אלשיך]: חירות מן היסורים הבאים לגוף מחלאים ועניות וכיוצא: ביום שהנחלתי כו' ר"ל שביום ההוא נתעוררו האויבים לבוא עליהם כי סר פחדם מהם: מכה מגרת. פי' מפלת מגזרת וכשאו לארץ מגרת. ומתשת פי' אוכסת מגזירת ותשם בחימה. ודרים אנוש מענין נטיבה. ואע"פ שפרשם מתחלף אין דרכם לדקדק כן בדרשות: גברתנית הם דרשו אנוש לשון אנושות ולכן אמרו גברתנית מענין גבר: זו זיבה וצרעת שכיון שחטאו באו עליהם כדאמר בסמוך. ולהכי מייתי הא דרשב"י ומהיכן נתחייבו ישראל בזיבות וכו' משום דרבנן דאמרי מן העגל. ואגדה זו ס"ל כוותיה: (ד) לא היה בהם זב כו' מפני שאין כבודה של תורה להנתן לדור בעלי מומין כדמפרש לקמן בבמד"ר פ"ז והתם יליף כולהו מקראי. והרמ"ע כתב שהטעם לפי שמי שיפקד ממנו חוש מחושיו תפקד ממנו ידיעה מידיעותיו.

לא

לא עברו ימים קלים עד שנמצאו בהן זבין ומצורעים על אותה שעה הוא אומר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו'. מהיכן נתחייבו ישראל בזיבות וצרעת רב הונא בשם ר' הושעיא אמר ע"י שהיו מליזין אחר גדוליהן ואומרים משפחה זו פלוני לאו של מצורעים היא. ללמדך שאין הנגעים באים אלא על לה"ר. ר' תנחומא אומר ע"י שהיו מליזין אחרי הארון ואומרים ארון זה הורג את נושאיו ואין נגעים באים אלא על לה"ר לכך נתחייבו ישראל בזיבות וצרעת. ורבנן אמרי מן העגל דכתיב (שמות לב) וירא משה את העם כי פרוע הוא שפרחה בהן צרעת כמד"א (ויקרא יג) וראשו יהיה פרוע. ר' יהודה בר סימון אמר ממתאוננים שנא' (במדבר יא) עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא. מהו לזרא ר' הונא אמר לזרנא ולבוטנא וריש לקיש אמר לאסכרא ר' אבא אמר לאזהרה. ר' אביתר אמר לקדרא יא רשב"י אמר ובלבד שתהיו מרחקין ביותר ממה שאתם מקריבין בו. א"ר יהודה בר סימון מכאן נעשו זרים לאהל מועד: (ה) ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי יב בשר ודם נותן אכסיריה והקב"ה נותן אכסיריה שנא' (במדבר ה) צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה. ב"ו חובש בבית האסורים והקב"ה חובש בבית האסורים שנאמר והסגיר הכהן את הנגע. ב"ו גוזר טירודא והקב"ה גוזר טירודא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו. ב"ו נותן קטפרס והקב"ה נותן קטפרס (דברים כה) ארבעים יכנו לא יוסיף. ב"ו טבה קטירקי והקב"ה טבה קטירקי (שם כב) וענשו אותו מאה כסף. ב"ו נותן דונטיבה והקב"ה נותן דונטיבה (שמות יז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. ב"ו נותן פרוקיפי והקב"ה נותן פרוקיפי (במדבר א) שאו את ראש וגו'. ב"ו נותן אנונם והקב"ה נותן אנונם (שמות טז) עומר לגולגלת מספר נפשותיכם. ב"ו מכה אדם ע"י עדים והקב"ה מכה אותו על ידי עצמו (דברים לב) מחצתי ואני ארפא. רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר ב"ו מכה באיזמל ומרפא ברטייה אבל הקב"ה במה שהוא מכה מרפא שנא' (ירמיה ל) כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך:

פרשה יט

(א) ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים וגו' א זש"ה (שיר ה) ראשו כתם פז וגו' ראשו זו תורה דכתיב (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו דא"ר הונא בשם ר"ל ב ב' אלפים שנה קדמה תורה לבריאת עולם שנא' (שם) ואהיה אצלו אמון וגו'. ויומו של הקב"ה אלף שנים שנא' (תהלים צ) כי אלף שנים בעיניך וגו'. כתם פז. אלו דברי תורה שנא' (שם יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. דברים שנבראו מבראשית ג חרותים מכתם פז. קווצותיו תלתלים זה הסירגול. שחורות כעורב אלו קוצי האותיות דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר תלתלים במי הן מתקיימות במי שמשחיר ומערב בהן. א"ר שמואל בר אמי ד"ת צריכין השחרה והערבה שנא' (איוב לח) מי יכין לעורב צידו. למוד מאליהו ע"י שהשחיר והעריב בתורה לא כבר זימנתי לו עורבים שנא' (מ"א יז) והעורבים מביאים לו להם ובשר וגו'. מהיכן היו מביאין לו משולחנו של יהושפט. אמר ר' שמואל בר אמי ד"ת צריכין השחרה וערבה. בפרנסה מנין מי יכין לעורב צידו כך אם אין אדם נעשה אכזרי על גופו ועל בניו ועל ביתו כעורב הזה אינו זוכה לד"ת. ר' אסי הוה עסקן חמא חד עורב עביד קן עביד ביעין עביד אפרוחין נסבינון ויהבינון בקידרא הדתא ואשע באפיהון ג' יומין בתר תלתא יומין פתח באפיהון למידע מה אינון עבדין אשכח יתהון דעבדין צואה וצואה עבדה יתושין והוו פרחין לעיל מנהון ואכלין להון קרא עליהון הדין פסוקא מי יכין לעורב צידו. ר' יוחנן וריש לקיש ד ר' יוחנן אמר אין רנה של תורה אלא בלילה שנא' (איכה ב) קומי רוני בלילה ה ר"ל אמר ביום ובלילה שנא' (יהושע א) והגית בו יומם ולילה ר"ל הוה פשיט קרא. וכד הוה מטא באילין קראי (משלי לא) ותקם בעוד לילה קומי

יד יוסף יא ספרי בהעלותך: יב במד"ר פ' ז': פרשה יט א שה"ש רבה פ"ה: ב תנחומא סדר וישב סי' ד'. ספר הבהיר. זוהר פרשת דף כ"ג. פדר"א פ"ג, ב"ר פ' ח'. במדבר רבה פי"ב סי' פ' ופרשה י"ד. אגדת שמואל פ"ה: ג ילקוט שה"ש איתא המודים: ד שמ"ר פמ"ז ע"ש: ה ע' עירובין דף ס"ה ע"א:

מתנות כהונה

גדוליהן. משה ומרים ואהרן ג"כ לוקה (כו') שנא' ויחר אף ה' בם אלא שנתרפא מיד כמ"ש רבי' בחיי בפ' זו: לזרנא ולבוטנא פי' הערוך מיני שחין נפוח: לאזהרה. י"א שהוא ל' זיהרא פי' אדם: לקדרא. פי' בערוך תולעים: אכסיריה. פי' הערוך בית הסוהר ולפי הענין היה נ"ל לפרשו ענין פירוד וגירושין: טירודא. נפרד מבני אדם לישב בדד ועוד יש לפרשו ל' הסגר וכן פי' הערוך כי עצור עצור תרגום יונתן פרוד פרד: קטפרס. עונש ותוכחה: קטירקי. לפי הענין הוא קנס וכן פי' הערוך: דונטיבא. פי' הערוך מנות פרס מזון מבית המלך: פרוקופא. פי' הערוך ענין כבוד: אנונם. פרנסה בקצבה כך פי' הערוך וכל זה לקמן פ' נשא (פ' ז'): הסירגל פי' השירטוט: תלתלים. תלי תלים של הלכות: ה"ג השחרה והערבה. בפרנסה מניין. פי' מנין שצריך להשכים ולהעריב ולסגף עצמו בחיי צער כדי שיעסוק בתורה ועיין ענין זה במסכת עירובין (יב) ושם נתיישב יותר ועי' בילקוט (תתקכו) במדרש חזית וכל הענין במד' שמואל פ"ה: עסקן. בעל עסק לדרוש ולחקור ולנסות כל מה שהיה יכול לנסותו: חמא כו'. ראה עורב א' שעשה קנים וישב עליהם עד שעשאם אפרוחים: נסבינן. לקח את האפרוחים ונתן אותם בקדרה חדשה שלא נדבק בו מאומה מן האוכל: ואשע. הטיח בפניהם פני קדרה בטיט: פתח באפיהון כו'. פי' פתח בפניהם לידע מה הם עושים ומצא אותם שעשו צואה ומאותו צואה נעשו יתושים והיו היתושים פורחים למעל' מהם והיו אוכלים אותם: הוה פשיט כו' היה עוסק בפסוקי המקרא וחוזר עליהם ועי' ס"פ כי תשא וכשהיה מגיע לאותן פסוקים כו': ותקם בעוד לילה. הגמשל על

עץ יוסף

לכן היו צלמי האותיות להיות צלמי הידיעה: עד שנמצאו בהם כו' וה"ה חגרין וסומין וכל הנזכר. דכיון מפני קבלת התורה נסתלקו כשחטאו ראוי שיחזרו לאומן. כי בסור הסבה יסור המסובב. וכמו שנסתלק מהם מיד חזרו: מהיכן נתחייבו ט' ר"ל כיון חיבה וצרעת האחר לכולם שהמהורים ממאסים בהם מסתבר שאין להזור מום זה מכיון דנתרפאו אלא א"כ יתחדש להם חטא מחייב עונש זה: גדוליהם משה ומרים. ואהרן ג"כ לקה שנא' ויחר אף ה' בם. אלא שנתרפא מיד [מת"כ] שהיו מגנין אותם שהיו מצורעים תחלה: ללמדך כלו' מכאן אתה למד: מן העגל שאפי' לא היו מצורעים מתחלה ראוים עתה לכך בעון העגל: שפרחה בהם צרעת. שמאותם שהיו ראוים למות בעגל לקו בצרעת ולא מתו דמצורע חשוב כמת: ממתאוננים שקצתם שהיה להם השליו סבת צרעת והיה במקום מיתה: לזרנא ולבוטנא לזרנא ענין הרחקה כדמתרגם סורה אלי זר לוטי [ערוך ערך זר] בוטנא מין שחין נפוח. והמעריך פי' לזרנא ובוטנא קוץ ופלפול: ; לאסכרה ונקרא זרא לפי שהוא חולי זר ומשונה כמ"ש בפ"ק דברכות קשה מכל אסכרה: לאזהרה הוא לשון זיהרה פי' אדם [מת"כ] ובבמד"ר מפרש שמכאן ואילך יזהרו להם: לקדרא מין תולעים המשפים בבשר וקשה להפרידן [א"א]. או פרש רעי ומיאום. כמו נפיסי קסילי קדר דפ' במה מדליקין. ועניינו שישוב הבשר הזה להם למיאוס ורעי. ופי' לזרא ענין זרות וסרחון. אבל הערוך גרס לדריא. וכתב המוסיף הערוך פי' בלשון יוני ורומי חולי האסלטל: מרחקין ביותר מפרש לזרא לשון ורחוק שיהיה הרחקה יותר ממה שהיה הקירוב קודם החטא. ומדלא כתב לזר משמע ליה שיהיה הריחוק גדול [ידי משה]: מכאן פי' מן אותו זמן שנא' להם והיה לכם לזרא. ודרש ג"כ לשון הרחקה [ידי משה]: לאוהל מועד והא דנקט אוהל מועד הא זבים וזבות משולחים אפילו ממחנה לויה ומצורעים משולחים אפילו ממחנה ישראל. י"ל משום דתליא מלתא בנטיית אוהל מועד כדאמר בפ' סדר תעניות שכל זמן שאהל מועד נטוי אמרה תורה וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב. הנגלל הפרוכת הותרו זבים ומצורעים ליכנס לשם. לה"ק זרים לאהל מועד: (ה) אכסיריה פי' גזוי ומיפה וגילוח: טירודא נפרד מבני אדם לישב בדד. אפי' לא עם שאר טמאים: קטפרס עונש ותוכחה של מכות: קטירקי עונש ממון: דונטיבא מנות פרס מזון מבית המלך: פרוקופי כבוד: אנונם חק פרנסה: ב"ו מכה על ידי עדים. נ"ל ע"י עבדיו היינו על ידי סרדיוט שהוא שר הטבחים. וענינו כי מלך ב"ו לא יוכל לנקום נקמתו בעצמו אלא ע"י עבדיו שיסייעוהו אבל הקב"ה אינו כן כי אינו צריך לבריה שהוא בעצמו ינקם כשירצה ואם יהיה על ידי אחרים לפעמים הוא בשליחותו שאינו רוצה ליטפל בעצמו. ומייתי ראיה ממחצתי ואני ארפא שעניינו אני בעצמי מחצתי דאאני אני הוא ואין אלהים עמדי קאי. והרד"ל כתב וז"ל וכמדומה שיש כאן הסרון וכצ"ל מכה ע"י סרדיוט ומרפא ע"י רופא. והקב"ה מכה ע"י עצמו ומרפא ע"י עצמו שנא' מחצתי ואני ארפא עכ"ל:

פרשה יט (א) זש"ה ראשו כתם פז כו' מבוס דק"ל אמאי לא נאמר פרשה זו חבה כאחד. ובעי לאתויי דר' שמואל דקאמר בזה לאורות שהן ערבות לפני ה' כדלקמן סלאי קרא. מייתי לה הכא. ואגב אורחיה דריש ביה תחלה כמה אנפי כדרך המד': זו תורה ופי' ראשו מה שהיה ראשית לו. והכינוי מורה על הפועל: אצלו אמון וגו' שעשועים יום יום: הנחמדים מזהב ומפז. ואפ"ה לא קשה דאמר הכא רק כתם פז. משום דבעי רמיז נמי למה שאמר שחרותים בכתם פז. ואי להיות. ה"ל למימר בכתם פז. להכי כתיב כתם פז לפרש בו מכתם פז ובכתם פז. שפעמים תחסר הבי"ת כמו אשר הובאו בית יוסף. ופעמים תחסר המ"ם כמו עלות בהר: שנבראו מבראשית הרותים. היינו הלוחות שהיו חרותים בו הדברות ונבראו מבראשית כדלעיל ומכתם פז היו כמו שאחז"ל שהיו של סנפירינון: תלתלים זה הסרגול. פי' השירטוט ור"ל שע"י השירטוט אין השורות מגולגלות כמו הקווצות שהן תלתלים פי' עשויות קשורים כל אחת לעצמה ואין השערות מגולגלות: כעורב אלו הקוצים. כנ"ל [יפ"ת] ופי' אלו גוף האותיות שצריכות להיות כתובים בדיו שחור. ואתא לאשמועינן שהתורה צריכה להיות משורטט ושתהיה כתובה בדיו שחור. ויש גורסין שחורות כעורב זה הכתב והר"ן בפ"ב דמגילה גרס אלו השיטות. ועכ"פ כוונה אחת לכל אלו ג' גירסות אלו. ודע שדעת ר"ת שאינו צריך שירטוט רק בשיטה ראשונה אבל הר"ן בפ"ב דמגילה הוכיח מכאן שכל השיטות צריכין שירטוט מדקאמר קווצותיו תלתלים זה הסירגול דהיינו סירגול כל שיטה ושיטה שהן עשויות תלתלים: במי הן מתקיימות. לפי גירסא זו נראה דדרש תלתלים לשון קיום מגזרת שומדת על תלם. ומפרש קווצותיו על סתם דברי תורה. אמנם בחזית גרסינן רבי עזריה אומר אפילו דברים שאתה רואה אותם קוצים בתורה תילים תילים הם במי הן מתקיימות שחורות כעורב במי שהוא משכים ומעריב כו' וקרוב שכן נ"ל כאן והלשון קצרה. ודרש קווצותיו לשון קוצים. ותלתלים לשון תילי תילים. וכן אמרו בפ"ב דעירובין קווצותיו תלתלים מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות. ופי' הדבר שאפילו דברים שנראה לכאורה שהן שלא לצורך והן במדרגת הקוצים והברקנים שאין בהם צורך. והיינו קוצי האותיות וכדומה. יש בהם תילי תילים של חכמה והלכות. ומ"ש במי הן מתקיימות. מלתא אחריתי הוא דדריש משחורות כעורב לחוד ואסתם דברי תורה קאי: שנא' מי יכין לעורב כו' נראה דצ"ל כדאי' באגדת שמואל פ"ה א"ר שמואל בר אימי ד"ת צריכין השחרה והערבה. פרנסה מנין. מי הכין לעורב צידו. תדע לך שהוא כן שהרי אליהו ע"י שהשחיר כו'. וכן גרס כאן המעריך. ופירושו שהתורה אין מתקיימת אלא במי שעוסק בה יום ולילה ומשכים קודם אור היום ויושב גם בערב ועוסק בתורה. וכ"ת א"כ מנין יהיה לו פרנסה. ע"ז משנה מי יכין לערב צידו הא גם העורב כשהוא קטן אין לו פרנסה שאביו ואמו מתאכזרים עליו. והקב"ה מזמין לו פרנסה כדלקמן בסי' זה. כך הקב"ה יזמין לך פרנסה. ומביא ראיה מאליהו שהזמין לו הקב"ה פרנסתו: משולחנו של יהושפט שהיה בשר טהור. ולא כדאמר בפ"ק דחולין שהיו מביאין לו מבי טבחא דאחאב שהיה מומר לע"ז. ושם תירצו ע"פ הדבור שאני. ומדרשינו לא ס"ל הכי דא"כ יקשה מה הבטחון הזה אשר בטח שיזדמן לו פרנסתו כאליהו מאחר שהוצרך לאכול דבר טמא ע"י דחקו. לכן אמר דמיהושפט הוה: א"ר שמואל בר אמי לפי גי' זו נ"ל שר"ש בר אמי אמר ב' דברים. אבל באגדת שמואל איתא א"ר אמי ד"ת כו' שלפי דרש זה ה"ק פרנסה מנין. ואמר מי יכין לעורב צידו ר"ל שיתאכזר על גופו ועל בניו ובנותיו ויסתפק במועט כמו העורב שהוא אכזר על בניו והם מתפרנסים כדאמרינן בפ"ק דב"ב פרנסני כעורב וכלב. וע"ש ברש"י. וע' בעירובין פ"ג: בעורב הזה מפרש בתנחומא שעורב מוליד לבניו לבנים ואומר הזכר לנקבה עוף אחר בא עליך. ומואסים אותם ומניחים אותם. מה הקב"ה עושה מביא מצואה שלהם יתושים ופורחים עליהם ואוכלים. והיינו דרב אסי בסמוך: ר' אסי הוה עסקן בעל עסק לדרוש ולחקור ולנסות כל מה שהיה יכול לנסותו. ורצה לנסות זה שאמר הכתוב מי יכין לעורב צידו שהקב"ה מפרנס ילדיו בזולת אבותיהם שלא כשאר ב"ח: חמא כו' ראה עורב אחד שעשה בנים וישב עליהם עד שנעשו אפרוחים: נסבינן כו' לקח את האפרוחים ונתן אותם בקדרה חדשה שלא נדבק בו מאומה מן האוכל [מת"כ] שאילו היתה ישנה אפשר שהיו קצת מריח המאכל הנבלע בתוכה או שיהיה פולט ממנה קצת [יפ"ת]: ואשע הטיח בפניהם פני קדרה בטיט: פתח באפיהון כו' פי' פתח בפניהם לידע מה הם עושים. ומצא אותם שעשו צואה ומאותו צואה נעשו היתושים והיו היתושים פורחים למעלה מהם והיו אוכלים אותם: ר"י וריש לקיש משום שזה שדרש לעיל שמשכים ומעריב אתיא כר"ל דיום ולילה שוים לעיון התורה מייתי הכא פלוגתייהו: אין רינה של תורה. פי' שעיקר למודה בלילה שבני אדם פנוים. ומפרש והגית בו יומם ולילה מצות קביעות הלימוד אבל עיקרו בלילה שפנוי לעיין בה. ועיקר הלימוד קרי רינה ע"ד הכמות בחוץ תרונה שהוא ענין הפרסום והגשמת מידיעתה. ובחזית גרסינן גרנה של תורה. והכי אי' בסמ"ג עשין י"ג: הוה פשיט קראי פה

קומי רוני בלילה היה אומר יפה למדני ר"י חזר ואמר לית אתון חמין אולפני מה נהיר באפי ולמה דהוה דלילי ודיממא : (ב) רבי חנין דציפורין י פתר קרא בתלוליות זו של עפר מי שטיפש מהו אומר מי יכול לקצות את זו מי שפיקח מהו אומר הריני קוצץ שתי משפלות היום שתי משפלות למחר עד שאני קוצץ את כולה כך מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד את התורה נזיקין ל' פרקים כלים ל' פרקים מי שפיקח מהו אומר הריני שונה שני הלכות היום ב' הלכות למחר עד שאני שונה את כל התורה כולה. א"ר אמי (משלי כד) ראמות ז לאויל חכמות א"ר יוחנן לככר תלוי באוירו של בית מי שטיפש אומר מי יכול להוריד את זה מי שפיקח אומר ולא אחד תלאו אלא מביא שני קנים ומספקן זה לזה ומורידו כך מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד תורה שבלבו של חכם מי שפיקח אומר והוא לא מאחר למדם אלא הריני למד שתי הלכות היום ושתים למחר עד שאני למד את כל התורה כולה. א"ר לוי משל לטרסקל נקוב ששכר בעליו פועלים למלאותו מי שטיפש מהו אומר מה אני מועיל מכנים בזו ומוציא בזו מי שפיקח מהו אומר ולא שכר כל חבית וחבית אני נוטל כך מי שהוא טיפש מהו אומר מה אני מועיל ללמוד תורה ומשכחה ומי שהוא פיקח מהו אומר ולא שכר יגיעה הקב"ה נותן. א"ר זעירא אפי' דברים שאתה רואה אותן קוצין בתורה תלתלי תלתלים הן יכולין להחריב את העולם כולו ולעשות אותו תל כענין שנא' (דברים יג) והיתה תל עולם לא תבנה עוד. ח א"ר אלכסנדרי בר חגאי ר' אלכסנדרי קרובה אם מתכנסים כל או"ה להלבין כנף אחד של עורב אינן יכולין כך אם מתכנסים כל או"ה לעקור דבר אחד מהתורה אינן יכולין ממי את למד משלמה על ידי שביקש לעקור אות אחת מן התורה עלה קטיגוריא ומי קטרגו ט ר' יהושע אמר י' של ירבה קטרג תני ר' שמעון ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע עקרני שלמה ועשאני פלסתר שכל דייתיקי ששנים ושלשה דברים בטילה הימנה כולה בטילה והרי שלמה המלך ביקש לעקור י' ממני כתיב (דברים יז) ולא ירבה לו נשים והרבה לו לא ירבה לו סוסים והרבה לו סוסים לא ירבה לו כסף וזהב והרבה לו כסף וזהב אמר לו הקב"ה צא לך הרי שלמה בטל ומאה כיוצא בו ויו"ד ממך אינה בטילה לעולם. ר' הונא בשם ר' אחא אמר י י' שנטל הקב"ה משמה של שרה חלקו לשנים חציו לאברהם וחציו לשרה א"ר יהושע בן קרחה י' של שרה עלתה ונשתטחה לפני הקב"ה אמרה לפניו רבש"ע עקרתני משמה של אותה צדקת א"ל הקב"ה צא לשעבר היית בשמה של נקבה בסופה של תיבה אבל עכשיו הריני נותנך בשמו של זכר בראשה של תיבה ה"ד (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. (דברים ו) שמע יא ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אם את עושה דלי"ת רי"ש אתה מחריב את כל העולם כולו. (שמות לד) כי לא תשתחוה לאל אחר אם אתה עושה רי"ש דלי"ת נמצא אתה מחריב את כל העולם כולו (ויקרא כב) ולא יחללו את שם קדשי אם אתה עושה חי"ת ה"א נמצא מחריב את העולם כולו. (תהלים קנ) כל הנשמה תהלל יה הללויה אם אתה עושה ה"א חי"ת אתה מחריב את העולם. (ירמיה ה) כחשו בה' אם אתה עושה בי"ת כ"ף מחריב העולם. (הושע ה) בה' בגדו אם אתה עושה בי"ת כ"ף אתה מחריב את כל העולם. (ש"א ב) אין קדוש כה' אם אתה עושה כ"ף בי"ת אתה מחריב את העולם. (ש"א ב) כי אין בלתך. ר' אבא ב"כ כולה בלה ואת לית בלה כי אין בלתך אין לבלותך : (ג) יב ר' יהודה ב"ר סימון פתר קריא בתלמידי חכמים כתוב אחד אומר (שיר ה) שחורות כעורב וכתוב אחד אומר (שם) מראהו כלבנון בחור כארזים. וכתיב (נחום ב) מראיהן כלפידים כברקים ירוצצו אלא אלו בני תורה שהן נראין כעורים ושחורים בעוה"ז אבל לע"ל מראיהן כלפידים. ר' שמואל בר יצחק פתר קרא בפרשיותיה של תורה אע"פ שנראות כאילו הן כעורות ושחורות לאומרן ברבים כגון הלכות זיבה ונגעים נדה ויולדת אמר הקב"ה הרי הן עריבות עלי שנא' (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים וגו'. תדע לך שהוא כן שהרי פרשת זב וזבה לא נאמרו כאחד. אלא זו בפני עצמה וזו בפ"ע. איש איש כי יהיה זב מבשרו ואשה כי יזוב זוב דמה וגו' : (ד) ר' כהן פתח (קהלת י) בעצלתים יג ימך המקרה וגו'. ע"י שנתעצלו ישראל מלחנות במחלוקת לפני הר סיני ימך המקרה (שמות יט) וירד ה' על הר סיני

ויט

יד יוסף ו שה"ש רבה פ"ה : ז דב"ר פ"ח . אגדת שמואל פרשה ס' : ח ג' רד"ל שחורות כעורב א"ר אלכסנדרי . ע' כען : ט ש"ר פ' ו' . ירוש' פ"ב דסנהדרין : י ב"ר פ' מ"ז . במד"ר פ' י"ח . ש"ר פ"ו . חזית פסוק ראשי . תנחומא סוף סדר קרח : יא ריש מדרש תנחומא . ואגדת שמואל פ"ה : יב שה"ש רבה פ' ה' סי' ע' : יג קהלת רבה פ"י :

מתנות כהונה

על האדם להיות זריז וחריץ לעסוק לעולם הבא : לית אתון חמון כו'. אין אתם רואים לימודי כמה הוא מאיר בפני למה שהוא מן הלילה ויום שעסק בתורה ביום ובלילה כדאמרינן לעיל: בתלולית. תל גדול : לקצות. להתכו לפנות מקומו : משפלות. מרה שבו מפנין האשפה ועפר : ומספקן. קושרן זה בזה עד שזה יספיק ומשלים לזה עד שמי הקורה : טרסקל. פי' סל : למלאותו. פי' למלאות מים : קוצין. בלי צורך כקוצים הללו : להחריב העולם כולו. כגון דלי"ת של י"י אחד וכדומה כדמפ' לקמן : ה"ג אלכסנדרי קרובה. ועי' במד' חזית ופי' בא"ת ע"ש שהיה שליח ציבור שאומר פיוטים וקרובץ : יו"ד של ירבה. דכתיב לא ירבה לו נשים וכן סוסים וכן כסף וזהב ושלמה עשה שלשתן ואי לא יו"ד לא הוה ביה משמעות אזהרה : פלסתר זיוף וכזב ושקר כן פירש"י פ' הישן : דייתיקי. שטר צוואה : כולה בלה. כל הנבראים עשוים ועומדים לבלות : ואת לית כו'. הקב"ה וכה"ג דרז"ל פ"ק דמגילה ואגב דמייתי קרא דאין קדוש כה' מייתי נמי סיפיה : עריבות. כעורב דרש לשון עריבות כד"א ערבה וגו' : ימך המקרה נעשה

ענף יוסף

פרשה יט (ב) [בתלולית זו של עפר מי לככר כו' לטרסקל כו']. כראשון שאמר לתלולית של עפר רמז בזה כי ד"ת עמוק מאד. ולכאורה נראה שאין בה צורה וריח וטעם אלא תלולית של עפר חומר בלי צורה. כטפש אמר מי יוכל להסירם מכאן לפי שלא יבין כלום. והפקח אומר מעט מעט אגרסנו מן הארץ. אגרוס אף אם לא אבין ע"ד דאיתא בפ"ק דע"ז ליגרוס איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת. ובתוך כך יבין מעט מעט עד אשר יגדיל למודו וישכיל ויבין. וזהו נגד תאות הלימוד. והשני אמר לככר שתלוי בשמי קורה ר"ל שיבין טעמי התורה שיש בהם ריח וטעם ע"ד לכו לחמו בלחמי. וזה שאמר לככר שתלוי בשמי קורה. רק שאמר מי יוכל להשיג הדברים העליונים. והוא כטפש הרוצה ללמוד כל התורה ברגל אחד ולעשות התורה חבילות חבילות. אבל הפקח אומר וכי לא אדם אחר תלאה. ואחר שאדם אחר תלאה גם לי לבב כמוהו בענין שאשתדל להשיג הדבר ואלמוד כסדר תחלה מקרא ואח"כ משנה וכן כל חלקי התורה. וזה שאמר אני אקשור קנה על קנה ואשיגנו כי כן ענייני תורה צו לצו קו לקו. אבל בבת אחת בודאי אי אפשר להשיגם. ובא אחד ואמר מה תועלת יש לי בכל זה כי אע"פ שאלמוד ואשתדל הרבה אני כטרסקל נקוב שמכנים בזו ומוציא בזו. וכן אני ששכחה מצויה בי וכל מה שאלמוד בשנה זו אני אשכח בשנה האחרת. והפקח אומר מאחר שאני אשתדל בכל כחי ואתמיד יום ולילה בתורת ה' לא שכר יגיעי אני נוטל כי בוודאי ברית כרותה המתמיד בלימודו יום ולילה שיגדיל למודו ומן השמים יסייעו אותו שיזכור ולא ישכח עוד. וזה נגד תמידות הלימוד [ספר מטה משה דף י"ד] : [לעקור דבר אחד מן התורה] קשה מהי תיפוק שיוכלו לעקור דבר מהתורה וכי בידם התורה מסורה לעקור ממנה. ואם לעבור עליה פשיטא שיכולים לעבור על כולה שהרשות ביד האדם. וי"ל שלפי שקצת מן המתפקרים אומרים

עץ יוסף

יה עוסק בפסוקי המקרא וחזר עליהם [וע' סוף פ' כי תשא] וכשהיה מגיע לאותן פסוקים כו' היה אומר יפה למדני ר' יוחנן דעיקר העיון הוא בלילה שבזה גם אני מודה לו. אלא שבזה שהוא ס"ל דאין מקום עיון כלל ביום אני חולק עליו וס"ל דאפילו ביום הוא זמן עיון קצת כדכתיב והגית בו יומם ולילה דמשמע לי לשון עיון ודקדוק כמו והגיון לבי. ולכן בעי לאהדורי נמי בעיון היום ומביא ראיה לדבריו ואמר לית אתון חמין כו' אין אתם רואים לימודי כמה הוא מאיר בפני. מפני שהוא מן הלילה ומן היום ר"ל שעסקתי בתורה ביום ג"כ. משום דלא סגי בלילות לבד. אלא גם עיון היום מסייע : נהיר באפי ע"ד חכמת אדם תאיר פניו. וע' בשה"ש רבה : (ב) ר"ח דציפורין פתר קריא דקווצותיו תלתלים. בתלולים [פי' תל גדול] של עפר לומר שדברי תורה דומים לה שיוכלו לקנגן מעט מעט אע"פ שהן רבות. ודרש קווצותיו לשון קוצה : לקצות פירוש להתכו לפנות מקומו : משפלות פי' בערוך קופות שמוליכין בהם זבלים. ובלשון ישמעאל נקראת אלמשפט : נזיקין ל' פרקים היינו תלתא בבא שהן חדא מסכתא ואלקום לג' בבות של י' י' פרקים. וכן כלים ל' פרקים חלוקה בתוספתא דכלים לג' בבי. [וכן ס"ע רבה ל' פרקים חלוק לג' בבין] רד"ל : א"ר אמי כו' איידי דמייתי הכא דר' חנין מייתי נמי דר' אמי ודר' לוי דשייכין אהדדי : ומספקן קושרין זה בזה עד שזה יספיק ומשלים לזה עד שמי הקורה : לטרסקל פי' סל : למלאותו מים : קוצין כגון קוצו של יו"ד ותגי האותיות שנראים בעיניך שאין בהם צורך אלא כקוצין בעלמא. יש בהם סודות גדולות שהם יכולים להחריב את העולם שבשנויים נפיק חורבא בהשגות ענין הסודות הרמוזין בהם. ודוגמא לזה מייתי שמע ישראל וכל המי דבסמוך שבהשנות הרי"ש לדל"ת והכ"ף לבי"ת מחריב העולם. אע"פ שאין הפרש רק בנקודה אחת והוא קוץ הדל"ת שבהסרתו נעשה רי"ש. וכן בכל הקוצין שבתורה יש לדעת שבהשתנות הדבר מהמקובל וניתן בסיני יש שינוי גדול בסודות הרמוזים בהם. והא דמייתי בסמוך שמע ישראל כו' עד אין לבלותך גרסינן לה הכא מקמי מילתא דר' אלכסנדרי. וה"ג לה בחזית : בשם ר' אלכסנדרי קריביה. כצ"ל וכן הוא בשה"ש רבה. ור"ל שכך הוא שמו אלכסנדרי קריביה [מת"כ] או פי' קריביה קרובו שהיה קרובו של ר' אלכסנדרי הראשון [יפ"ת] והא"א כתב שהיה ש"ץ האומר פיוטים וקרובות : יו"ד של ירבה קטרגו זהו דרך משל כאילו האות צועקת על עשקה. והחכמי האמת כתבו שהאותיות שבתורה הם מלאכים חיים ועומדים בעצמם : יו"ד של ירבה קשה מ"ש התלונה ליו"ד שבירבה מהשאר. יותר יאות התרעומות בלמ"ד אל"ף דלא ירבה כי על הלאו עבר וי"ל דרבותא נקט אות יו"ד שהיא הקטנה לומר שאפילו היא אי אפשר להתבטל וכ"ש הגדולות. וע' מ"ש עוד בש"ר פ"ו ובשה"ש רבה : פלסתר זיוף וכתב ושקר [רש"י פרק הישן] : דייתיקי שטר צוואה : ששנים ושלשה דברים לאו דוקא דאפילו בחדא. כדאי' בפ' מי שמת בש"מ שנתן כל נכסיו וחזר במקצתו דמסקינן חזרה במקצת הויא חזרה בכולהו. והכי אמר בחזית דייתיקי שבטלה מקצתה בטלה כולה : ויו"ד ממך אינה בטילה והיינו שה' יגלה נבלות דעתו בזה במה שיראו הכל שיכשול בדעתו כמו שהיה באמת שנשיו הטו את לבבו וידעו העם כולן שכל המשנה תורה הוא דברי ה' ותמידית בכל זמן והרהור בלי הרהור וחילוק : יו"ד שנטל כו' משום דבעי למימר יו"ד של שרי עלתה כו' דדמי למ"ש יו"ד של ירבה כו' מייתי הא דרב הונא דלפי דבריו לא היה לה צורך להתרעם מאחר שנחלקה ואינה בטילה : חלקו לשנים עיין מ"ש בב"ר ריש פ' מ"ז : עכשיו אני נותנך כו' טעמו ע' בזהר לך לך דף נ"ו : כולה בלה כל הנבראים עשוים ועומדים לבלות. ואת הקב"ה אין אתה בלה. ואגב דמייתי קרא דאין קדוש כה' מייתי נמי סיפיה [מת"כ] : אין לבלותך כדגרסינן בפ"ק דברכות אל תקרי כי אין בלתך אלא כי אין לבלותך שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת ב"ו מעשה ידיו מבלין אותו והקב"ה מבלה מעשה ידיו : (ג) פתר קרא בת"ח דקרי להו קווצותיו תלתלים שה' מתפאר בהם כהמסלסל בקווצותיו הסדורות לו תלתלים : מראהו כלבנון שמפרש שוקיו עמודי שש על הצדיקים שהם יסוד העולם כשוקים כתרגומו. ועליהו קאמר מראהו כלבנון כלו' מראה כל אחד ואחד מהצדיקים הנזכר : וכתיב מראיהן כלפידים לא גרסינן ליה. דהאי בגבורי או"ה הבאים על נינוה מיירי. ונמשך הטעות מדמסיים אבל לעתיד לבא מראיהן כלפידים שסבור מיניה דדריש קרא בהכי וכתבוהו ג"כ ברומיא דקרא. וליתא דליסנא דקרא נקט בסיפיה משום דקושטא דמלתא הוא שכן יאירו פני הצדיקים לעתיד לבא כדלקמן פ' ל"ו. והא דלא מסיים במראהו כלבנון כדפתח. משום דמראהו כלבנון אפשר דלאו על גוון הלובן והיופי מיירי אלא על גובה הקומה כארזי לבנון. להכי מייתי מדידעינן שלעתיד מראיהן כלפידים וברקים בענין היופי וה"ה מראהו כלבנון יתפרש בלובן ויופי הפנים : נראין כעורים ע"י טרחם בתורה. וכ"ש ע"י הסיגופים כאז"ל כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו'. והא דכתיב חכמת אדם תאיר פניו. ההוא לאו ביופי הפנים מיירי אלא בשמחת האדם לעצה שהוא מבין שום דבר מחודש שישמח ויגל כאילו פניו מאירים : בפרשיותיה של תורה. ואומר קווצותיו תלתלים שכשם שהקווצות סדורות שורות שורות כן דברי תורה סדורות פרשיות פרשיות : עריבות כעורב דרש לשון עריבות כד"א וערבה לה' וגו' [מת"כ] ור"ל דניחא ליה להקב"ה שיהיו נאמרות ברבים כדי ללמד דיניהם שיזהרו בהם. ואדרבה אלו צריכים להתפרש יותר מדינים אחרים שמפני שאין מקריהם נמצאים תמיד לא בקיאי בהו אינשי כולי האי. ועוד צריכים דקדוק רב בחלופי הדמים והזמנים וכיוצא. והסכנה במעותם מרובה דשייכי לאיסור עריות ואיסור טומאת מקדש וקדשיו : לא נאמר כאחת. ר"ל שדין זב וזבה דינם שוה בטומאת מרכבן ומושבן וקרבנן. ולכן ה"ל להזכיר דין הזב והזבה ביחד והיה מקצר מאד. ולא היה צריך לומר רק מלאות זיבת הזב וזיבת הזבה ויפרש דין אחד לשניהם. אלא שמחבתם לפני ה' פלגינהו בתרתי להאריך בהן. (ד) ע"י שנתעצלו כו' וטעם הכתוב משום דקאמר

שריך

ויט שמים וירד. ובשפלות ידים. ע"י שנשתפלו ישראל מלחנות במחלוקת ידלף הבית גם עבים נטפו מים. ד"א בעצלתים ימך המקרה על ידי שנתעצלו ישראל מלעשות תשובה בימי ירמיה ימך המקרה (ישעיה כב) ויגל את מסך יהודה יד גלי דכסי. ובשפלות ידים. ע"י שנשתפלו מלעשות תשובה בימי ירמיה ידלף הבית (עמוס ו) כי הנה ה' מצוה והכה את הבית הגדול רסיסים והבית הקטן בקיעים טו מה הדין רסיסה אית מינה אליסים והדין בקיעה לית מינה אליסין לא דמו להדדי. ד"א בעצלתים ימך המקרה ע"י שהאדם הזה מתעצל לכסות את ראשו כראוי ימך המקרה הרי הוא נעשה דאומטיקוס ובשפלות ידים ע"י שהאדם הזה משתפל לקנח גופו כראוי יעלה גופו חטטין. ר' אבהו פתר קריא באשה ע"י שהאשה הזו מתעצלת מלכסות את עצמה כראוי. ימך המקרה. הה"ד (ויקרא כ) וגלה את ערותה את מקורה הערה והיא גלתה את מקור דמיה. ובשפלות ידים ע"י שהאשה הזו משתפלת מלבדוק עצמה בעונתה ידלף הבית הרי היא מתרבה בדמיה הה"ד ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים. טביתא אמתא דרבן גמליאל היתה בודקת בחביות כיון שהרגישה ישבה לה א"ל הא קהיתן אמרה ליה לא כיון דאיתבונין אמר ווי דהא אזיל חמרא אמרה ליה על כל הבית והבית הייתי בודקת ולא הרגשתי אלא בזו אמר לה תתיהב ליך נפשך היך כמה דיהבת לנפשי: (ה) ד"א ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים זש"ה (ד"ה ב טו) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה ומי נתנבא הפסוק הזה עזריה בן עודד הנביא אמר עתידין ימים לבא לישראל ללא אלהי אמת שאין מדת הדין נעשה בעולם וללא כהן מורה שהכהונה גדולה עתידה ליבטל וללא תורה שעתידין סנהדרין ליבטל כיון ששמעו אותו הדור כן רפו ידיהן יצתה ב"ק ואמרה (ישעיה לה) חזקו ידים רפות. ר' יודן ור' פנחס ר' יודן אמר חזקו ידים רפות ידים שהן נראין כאילו רפות וברכים כושלות אמצו שהן נראות כאילו כושלות. רבי פנחס אמר חזקו ידים רפות שרפיתם עצמיכם במעשיכם הרעים. וברכים כושלות אמצו שכשלתם במעשיכם הרעים. (שם) אמרו לנמהרי לב. רבי הושעיא רבה אמר למפגרי לבא שנאמר (נחום ב) ימהרו חומתה. ר' יהושע ב"ל אמר כגון אלו שהן דוחקים את הקץ שנא' (בראשית כד) ותמהר ותורד כדה. חזקו אל תיראו לפי שהיו ישראל אומרים (תהלים מב) היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום איה אלהיך יצתה ב"ק ואמרה להן (ישעיה לה) הנה אלהיכם נקם יבוא מי שהוא עתיד לשלם גמולן של או"ה (שם) גמול אלהים הוא יבוא ויושיעכם. וימים רבים לישראל וכי ימים רבים היו אלא ע"י שהיו ימים של צער היה קורא אותן רבים. דכוותה (מ"א יח) ויהי ימים רבים ודבר ה' היתה אל אליהו

בשנה

יד יוסף יד פתיחתא דאיכה רבתי סי' כ"א: טו שה"ש רבה פ"ד סי' כ"ט. קהלת רבה פ"י סי' כ':

ענף יוסף

לאופנים שדיני התורה יתנו כפי שינוי הזמנים. כענין הרפואות שמשתנות בהשתנות הזמנים. אבל שבאמת הכל כי התורה נימוס ישר שלם כולל כל הזמנים. לכן אמר שאם מתכנסים כל או"ה לא יוכלו לעקור דבר אחד עם היות שינוי בדורות. והביא דוגמא ממקרי דברים הטבעיים בשחרות העורב בעת שהגזון דבר מקרי הנה נגמר טבע זה ולא נשתנה בחילוף הזמנים ואיך תקצר יד ההשגחה מתת ההנהגה תוריית כוללות כל הזמנים מבלי שיצטרך להשנות זמנין ודת. ומענין זה היה ענין שלמה שחשב שלפי חכמתו לא היה צריך ליזהר מריבוי נשים וסוסים כחשבו כי הוא ירבה ולא יסור ולא עלתה לו נראה מזה שמשפטי התורה צדקו יחדיו בכל זמן [יפ"ת]: [גלי דכסי'. ע' מ"ש בענף בשם הערוך. ולי נראה שהגי' הנכונה גלי דכסיא או גלי דכסייה כדאי' בקהלת רבה פ"י ובפתיחתא דאיכה רבתי סי' כ"א. וכוונת המדרש ע"ד דאי' בירושלמי פ"א דיומא שאלו את ר' אלעזר דורות האחרונים כשרים מן הראשונים. אמר לכם עדיכם בית הבחירה יוכיח. אבותינו העבירו את התקרה שנאמר ויגל את מסך יהודה. אבל אנו פשטנו את הכותלים שנא' ערו ערו עד היסוד בה עכ"ל. ופי' היפ"מ וקרבן העדה אבותינו בהעלם העבירו את התקרה שלא החריב נבוכדנצר אלא התקרה של בהמ"ק והעביר היהודות שנא' ויגל את מסך יהודה. אבל אנו שהחריבו בית שני החריבו גם היסודות כדכתיב ערו ערו וגו' עכ"ל. וזהו שקאמר המדרש כאן גלי דכסיא פי' נבוכדנצר גלי והעביר דכסיא היינו תקרת בהמ"ק. וזהו ימך המקרה היינו התקרה של בהמ"ק: [ע"י שנתעצלו מלעשות תשובה]. ויואר ע"ד הדרש ע"פ מה שכתבתי בקול נבי שנדפס אצל מגילת קהלת מהדורא קמא שמידותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה. והאדם שהוא שפל ועניו ויזדמן לו עבירה יכול להתנצל ולומר לפני הקב"ה עפר אני כדרכן של בני אדם נכשלו והקב"ה יסלח לו. אבל מי שהוא מתיהר בכל דרכיו ועניניו וכשמזדמן לו עבירה יאמר זכור כי עפר אני. לא ישגיח עליו הקב"ה כיון שהוא עצמו אינו מחזיק עצמו לעפר להיות נכנע לכל אדם ולהיות שפל ונכנע למה זה יכפר לו הקב"ה בזה הטענה. ובזה מבואר ע"י שכל אחד מחזיק את עצמו לשפל ועניו לא עשו תשובה נכונה אלא סברו שיסתרו עצמם בטענת כי עפר אנחנו. ובאמת היו גאים:

והקריב

מתנות כהונה

נעשה נמוך ושפל הרקוע כד"א המקרה במים עליותיו: ה"ג גלי דכסי'. גילה כל דבר מכוסה שלהם וכן הוא במד' חזית (ד' יב) ובקהלת (י טז) ועי' עוד בפתיחתא דאיכה (כא): רסיסה. דבר המרוסס ורצוץ אית מיניה אליסים יש ממנו עלים דקים מאד שכל כך הוא נשבר עד שלא נשאר ממנו דבר ראוי משא"כ העץ הבקוע שיש ממנו עלים גדולים וחתוכות ראויות ואלוסות הוא דבר הנשבר ונרצץ עד אשר דק כדבר הנלעס בשינים ועיין בערוך ערך אלס ופשוטו של רסיסי לילה יוכיח שהוא המטר הדק שנקרא רביב כן פירש"י והרד"ק את הבית הגדול רסיסים ובערוך ערך בז וערך כס גרס וז"ל לא דמי הדין ריסא להדין ביזע הדין ריסא לית מיניה אלא רסים הדין ביזע כו' עכ"ל ופי' אלא רסים הדין רצוע של גג לית מיניה אלא רסיסי לילה: לא דמי להדדי. דבר הנבקע לדבר המרוסס לכך כתיב רסוסי דוקא: דאומטיקום. מצאתי פירושו ראשו כפוף ע"י שלא שמרו ראשו מן הקור: מקורה הערה. דם המקרא מלשון מקורה הערה: טביתא. כך היה שם שפחתו לשון טובה לסימן טוב וכן היה קורא שם עבדו טבי לשון טוב: בדקת. בחביות לראות היין אם הוא טוב או חומץ בירוש' דפרק כל היד איתא שהיתה משפשפת יין לנסכים: שהרגישה. דם נידות ישבה לה מלבדוק: א"ל הא קהיתין ר"ג. אמר לה ודאי החמיץ היין שעמדת מלבדוק עוד: א"ל לא. לא מפני שהחמיצו ישבתי לי ואז הבין שמשום טומאה ישבה לה ואמר אוי שנטמאו כל החביות והלך לו היין לאבדון כי הוא היה אוכל חוליו בטהרה: תתייהב ליך כו' תנתן לך נפשך כמו שנתת לי נפשי כמו שנפשי נבהלה מאד ועכשיו חזרה עלי כמו תנוח דעתך שהנחת את דעתי: שאין מדת הדין נעשה בעולם. שלא ישפטו עושי רשעה ואיש הישר בעיניו יעשה או י"ל שאין מדת הדין נכבשה אלא הולכת וגוברת ודוגמתו עין שעשתה מדת הדין בקשו לסמותה לעיל ריש שמיני וריש רות ומגילת אסתר ובב"ר פ' מ"א: למפגרי לב. למשברי לב: ימהרו חומתה. ת"י יכבשון שורהא: שהן דוחקים כו'. ועיין במדרש חזית (ב ז): בשנה השלישית

א

עץ יוסף

אבריך ארץ וגו' בגבורה ולא בשתי קאמר שהחולשה ושפלות ידים טובים. דהיינו בענין המחלוקת: ע"י שנתעצלו כו' משום שסבת המחלוקת היה בחנייתם בבקשת מקום תחנותם כדרך הרבים כשהולכי דרכים שכל אחד יבקש לחנות במקום היותר נאות ולהיות ראשון בחניה ובמעבר הגשרים וביוצא. לפיכך תלה בעל העדר המחלוקת בעצלה שלא בקשו למהר חנייתם כדרכם אלא כל אחד נתעצל ולא הקפיד בקדימת חבירו. וג"כ תלה בשפלות. והוא שלא בקשו המקום הנאות. אלא כל אחד השפיל עצמו ונתפייס במקום שמזדמן לו: מלחנות במחלוקת לפני הר סיני. וכמ"ש בפסיקתא דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום בקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בשעה שיצאו ממצרים והיו חלוקים אלו על אלו והיו אומרים בכל שעה [על ידי כעסם שהיו מריבים זה עם זה על המקומות כנ"ל] נתנה ראש ונשובה מצרימה מה כתיב ויסעו מסוכות ויחנו באיתם היו נוסעים במריבה וחונים במריבה כשבאו לסיני הושוו כולם אגודה אחת ויחנו שם ישראל אין כתיב כאן אלא ויחן שם ישראל נעשו אומה אחת. אמר הקב"ה התורה כולה שלום ולמי אני נותנה לאומה שהיא אוהבת שלום הוי וכל נתיבותיה שלום: ימך המקרה וירד כו' והמקרה היינו הקב"ה כדאמרי' במגילה דף י"א המקרה במים עליותיו כו' ופי' ימך שירד למקום נמוך: ויט שמים וירד וכמו שדרשו חז"ל שהרכין השמים על ההר וירד. והמקרה היינו שמים שהן כקרוי על העולם: ידלף הבית גם עבים נטפו מים. דבמ"ת מיירי כדלקמן בבמד"ר פ"א. ופי' הבית המקום. שפעמים נאמר בית על מקום כמו בית נתיבות. ונראה דמפרש דהנך מים היינו טל שהוריד ה' להחיותם כדאי' בפ' ר"ע. וזה היה לפי שנמנעו מהמחלוקת: גלי דכסי הערוך באות דל"ת גרס כאן גלי דוכסיה. ומפרש כלו' גלו השרים והעשירים והוא מלשון דוכוס] ולפ"ז מפרש ויגל את מסך יהודה על גלות השרים שהיו מסך ומגן לעם. וכמו כן ימך המקרה מפרש על גלות השרים שזה כסתירת התקרה המכסה הבית. וע' בענף: הבית הגדול זו מלכות אפרים שהיא גדולה ממלכות יהודה כי בהם יש עשרת שבטים: רסיסים ענין רעילה וכתיתה. ומעוך וכתות [ויקרא כ"ב] תרגום אונקלוס ודמרים ודרסים. ובדרז"ל ואם היה עב או מרוסס [שבת ד' כ'] ור"ל שיתשברו לבקעיות מרובות ותכופות שאין לתקנם כי אם לאחר זמן רב. שהם לא ישובו לארצם עד הגאולה העתידה: והבית הקטן זו מלכות יהודה שהיא קטנה ממלכות אפרים: בקיעים לבקעים יחידים שאפשר להקנס מהר. ר"ל שהם ישובו לארצם בזמן בית שני. וכדמפרש והולך מה הדין רסיסה כו' פי' דבר המרוסס ורצוץ לגמרי אית מיניה אליסין פי' יש ממנו עלים דקים מאד שכל כך הוא נשבר עד שלא נשאר ממנו דבר ראוי. לכן קשה להעמידה עד זמן רב. משא"כ זה הכלי הבקוע שאין ממנה התיכות דקות וקטנות רק גדולות בקל הוא להעמידה. לא דמי להדדי דבר הנבקע לדבר המרוסס. ולכן ידלוף הבית שכל בית שהוא משוברת דלף מורד בתוכה. ע' במת"כ דפי' רסיסים על רסיסי לילה ע"ש ולפירושו בנעשו בקועין שמהם נוטפים רסיסי לילה והוא ידלף הבית: דאומטיקום הוא מי שהוא חולה והושפל בעיניו [מעריך המערכות] וגירסת הערוך ריומתקום והוא בעל חולי הנזילה בלשון יוני [מוסף הערוך] והבאה מקרירות. ופי' ימך המקרה היינו הראש או המוח שהוא על הגוף כתקרה שימך התקרה וזול: יעלה גופו חטטין ופי' ידלוף הבית היינו הגוף שהוא משכן הנפש ונחל ליחה מהתספים שבו: ע"י שהאשה כו' מסתכלין בה בני אדם ונכשלים בה. והיינו ימך המקרה דהיינו כיסוי לערוה מלשון מקורה הערה. ואפשר רומז לחולי נפילת המקור כלשון ימך המקרה [רד"ל]: משתפלת ידיה. והיינו ענין הגלה: בעונתה פי' בעת שראויה לה לבדוק. הרי היא מתרבה בדמיה פי' שמתרבים ימי איסור דמיה. וקמפרש ידלוף הבית דהשיב כאילו שופעת דם. כגון נדה שסופרת שבעה וטובלת בליל שמונה צריך שתבדוק עצמה ביום שבעה שפסקה בטהרה. וכן זבה סופרת שבעה נקיים צריך שתבדוק עצמה ותמצא טהורה ואז תתחיל למנות שבעה נקיים מיום המחרת. אבל לא בדקה עצמה ביום שפסקה מלראות ובדקה לאחר ג' או ד' ימים ומצאה טהורה הרי זו בחזקת טמאה עד שפסקה בטהרה. וכן זבה שפעמים שאינה רואה ג' ימים רצופים בתוך י"א יום שבין נדה לנדה שהם ימי הזיבה אלא יום אחד או שנים ואילו בדקה עצמה לא היה לה דין זבה אלא שומרת יום כנגד יום. והשתא דלא בדקה עצמה חיישינן שמא ראתה ג' ימים ומוקמינן לה בחזקת זבה להצריכה שבעה נקיים. וענין זה ג"כ למפרע שאשה שאין לה וסת ונתעסקה בטהרות ולא בדקה עצמה ושוב בדקה עצמה ומצאה טמאה חיישינן שמא היתה טמאה מיום שבדקה עצמה והיתה טהורה. וכל הטהרות שנתעסקה בהם בינתים טמאות. ואפי' היו ימים רבים לדעת הלל. ולרבנן דהלכתא כוותייהו מעת לעת או מפקידה לפקידה שבתוך מעת לעת כדאי' בריש נדה. ומעין זה מייתי עובדא משפחת רבן גמליאל כי לולי שבדקה עצמה בכל חבית וחבית היינו מטמאין כולן מספק אע"פ שלא הרגישה אלא אח"כ: הה"ד ואשה כי יזוב זוב דמה. יתורא דזוב קדריש דהוה סגי ליה כי יזוב דמה. אלא דאתא למימר שפעמים היא מרבה בזובה כדפירשתי: טוביתא כך היה שם שפחתו. לשון טובה לסימן טוב וכן היה קורא שם עבדו טבי לשון טוב [מת"כ]: היתה בודקת בחבית אם היין טוב. כיון שהרגישה שפירסה נדה ישבה לה ולא נגעה בחביות שלא יטמאו: אמר לה הא קהיתין. פי' ר"ג אמר לה ודאי החמיץ היין שעמדת מלבדוק עוד [מת"כ] או פירושו שאמר לה נלאית. שחשב שנלאית ביגיעתה ולזה ישבה. והחולשות מכונה בקהוי מענין אם קהה הברזל שהוא הסרת כח חדודו [יפ"ת]: א"ל לא לא מפני שהחמיצו ישבתי לי או לא מפני שנלאתי ישבתי. ואז הבין שמשום טומאה ישבה לה. ואמר אוי שנטמאו כל החביות והלך לו היין לאבדון כי הוא היה אוכל חולין בטהרה [ע' נדה דף ו' שהיו יין של תרומה ע"ש רד"ל]: תתיהב ליך כו' תתן לך נפשך כמו שנתת לי נפשי. שנפשי נבהלה מאד ועכשיו חזרה עלי. והוא ע"ד תנוח דעתך כמו שהנחת את דעתי: (ד) וזש"ה ימים רבים לישראל כו' משום דזוב דמה ימים רבים היינו שלשה כדלקמן וקשה אמאי קרי להו רבים ובעי למימר משום דהוו ימים של צער. מייתי האי קרא דוימים רבים דהיינו משום דהן של צער כדמפרש בסמוך ומכיון דמייתי קרא מפרש כוליה כדרך המדרש: עזריה בן עידו הנביא אע"ג דכתיב התם ועזריהו בן עודד היתה עליו רוח ה'. קים להו שעודד היינו עידו הנביא שמתנבא בימי ירבעם ונתן אות שנקרע המזבח וכן היה. וכדאי' בס"ע פ"ך שעידו הנביא נתנבא על המזבח שבבית אל. וע' ביפ"ת: עתידים ימים אע"ג דהאי קרא לשעבר מיירי אין תימא שדברי הנביא ידברו בעבר וירמזו בעתיד. ודייק זה מדכתיב התם ואתם חזקו ואל ירפו ידיכם משמע ליה דלעתיד נמי מיירי מכיון דאשכחן חזקו ידים רפות דמיירי לעתיד: שאין מדת הדין נעשית. ופי' אלהי אמת דין אמת מגזרת אלהים לא תקלל: שעתידין סנהדרין שהן מלמדי התורה: חזקו ידים רפות אע"ג דלא כתיב הכא. מכיון דכתיב הכא חזקו אל ירפו ידיכם דרמיז ליה קאמר כי כאן משמע האי ענינא. ואע"ג דלעתיד מיירי בישעיה. מ"מ ס"ל שנא' ג"כ הכא: נראין כאילו רפות. משום דקאמר שנא' זה גבי אסא והתם לא ילדק רפות וכושלות שהרי לא היו בגולה. להכי מפרש נראין כאילו רפות נראין כאלו כושלות. והרד"ל כתב וז"ל נראה שדורש כלפי הקב"ה לר' יודן וכמ"ש צור ילדך תשי. ואמר לישראל חזקו במע"ט שלכם כח ידים וברכים שלמעלה כביכול שנראין כאילו רפין שאין כח הנהגתם מתגלה בעולם בזמן שאין ישראל עושין רצונו עכ"ל: למפגרי לבא פי' למשברי לב: ימהרו חומתה ת"י יכבשון שורהא פי' שישברו החומה: שהן דוחקין את הקץ. בתפלה ובתחנונים. וע' ביפ"ת: נקם יבוא גמול אלהים מי שהוא עתיד כו' הוא יבא ויושיעכם. כצ"ל

רד"ל

בקרוב עלי מרעים זה גלית שנא' (ש"א יז) וינש הפלשתי השכם והערב. לאכול את בשרי (שם) ויאמר הפלשתי אל דוד לכה אלי ואתנה את בשרך לעוף השמים. ר' אבא בר כהנא אמר ג הארץ אחזתו א"ר תנחומא אנא אמינא טעמא. ואבא אליך אינו אומר אלא לכה אלי מלמד שארץ אחזתו רבי ינאי בשם ר' שמעון ב"ר ינאי אומר רמ"ח קופליות של ברזל נתן הקב"ה על רמ"ח איברים שיש בו באדם באותה שעה אמר דוד (תהלים קמ) אל תתן ה' מאויי רשע לא תתן תחמדותא. זממו אל תפק לא תרפי ליה. ירומו סלה חזק כתפוי ר' יודן אמר מתאוה בדוד שהיה יפה עינים וטוב ראי מיד אמר דוד אל תתן ה' מאויי רשע תחמידתא אבל (ש"א יז) ותאות צדיקים יתן. ורבנן אמרי הלקהו בצרעת שנא' (ש"א יז) יסגרך ה' בידי ד ואין יסגרך זה אלא צרעת כד"א (ויקרא יג) והסגירו הכהן (תהלים כז) צרי ואויבי לי (ש"א יז) ותטבע האבן במצחו מכאן ואילך אמר דוד לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של פלשתים לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה של פלשתים בזאת אני בוטח. בזאת א"ר לוי בסקווטרים שהכתיב לנו משה בתורה ואמר להם לזקנים (דברים לג) וזאת ליהודה. ריב"ל פתר קרא ה בעמלקים בקרוב עלי מרעים אלו עמלקים שנא' (ש"א ל) ועמלקים פשטו אל נגב ואל צקלג. לאכול את בשרי ושתי נשי דוד נשבו. צרי ואויבי לי (שם) ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מהו למחרתם. ו אריב"ל שתי לילות ויום אחד מי היה מאיר לו הקב"ה בזיקים וברקים הוא שדוד אומר (תהלים יח) כי אתה תאיר נרי מכאן ואילך אמר דוד אם תחנה עלי מחנה של עמלקים לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה של עמלקים בזאת אני בוטח א"ר לוי בסקווטרים שהכתיב משה לזקנים וזאת ליהודה: (ג) רבנן ז פתרין קרא בר"ה ויה"כ. אורי בר"ה וישעי ביה"כ. ממי אירא עזי וזמרת יה. בקרוב עלי מרעים אלו שרי או"ה. לאכול את בשרי לפי ששרי או"ה באין ומקטרגין על ישראל לפני הקב"ה ואומרים לפניו רבש"ע אלו עובדי ע"ז ואלו עובדי ע"ז אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים מפני מה אלו יורדין לגיהנם ואלו אין יורדין לגיהנם. צרי ואויבי לי בימות ח החמה שס"ה יום השטן גימטריא שס"ד שכל ימות השנה השטן מקטרג וביה"כ אינו מקטרג אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של סמאל לא יירא לבי שהבטחתני בזאת יבא אהרן אל הקדש: (ד) בזאת יבא אהרן זש"ה (משלי כד) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ר' נתן ור' אחא בשם רבי סימון אמר אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות. (שם ו) עינים רמות. (דברים ו) והיו לטוטפת בין עיניך. לשון שקר. (שם יא) ולמדתם אותם את בניכם. וידים שופכות דם נקי (שם ו) וקשרתם לאות על ידך. לב חורש מחשבות און והיו הדברים האלה. רגלים ממהרות לרוץ לרעה. הוי רץ אחר מילה שהיא בין ברכים. יפיח כזבים עד ט חמס (ישעיה מג) ואתם עדי נאם ה'. ומשלח מדנים בין אחים (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו

ר'

יד יוסף ג שמואל רבתי פ' כ"א: ד לעיל פ' י"ז: ה פסיקתא רבתי פ"ח: ו פתיחתא דאיכה סי' כ"ט: ז שוח"ט מזמור כ"ז: ח יומא דף י"ט. נדרים דף ל"ב ע"ב. במד"ר פ' י"ח. תנחומא סדר קרח: ט שקר כצ"ל:

מתנות כהונה

הארץ אחזתו. שלא היה יכול לילך ממקומו דוגמת הא דאיתא פ' הרואה על מקום א' בבבל שכל בהמה שהולכת עליו אינה יכולה לזוז ממקומה: **אנא** אמינא טעמא. טעם וראייה לזה: **רמ"ח** קופליות. פי' חתיכות של ברזל ואיבריו נעשו כבדים וכאילו נשתברו ובמדרש שמואל גרס כבלי': **אל** תרפי. ופי' אל תתן רפיון ואל תוציא הזמם שבתוך חוטמו וכמו שדרז"ל פ"ג דמגיל' אל אדום וכמ' שמואל גרס לא תשריק ל' שרי ושביק כלומר לא תתיר אותו: **חזק** כתפוי. חוזק של כתיפיו אל תרומם ויהיה מלת אל של אל תפק מוסך עצמו ואחרת עמו כמו אל תפק ואל תרומם חזקו וגבורתו וכן מצאתי בפי' אבן עזרא או יהיה פי' כתרגומו שפי' ירומו יסתלקון והוא מלשון תרומה והפרשה והתפלל שיסתלק ממנו חזקו וגבורתו: **מתאוה** בדוד. פי' גלית היה מתאוה בדוד ליקח לו לקלון מפני שהיה אדמוני כו': **צרי** ואויבי לי כו'. ואז היה שלי וברשותי: **בסקווטרים**. בדת והבטחה כן משמע בערוך סקבטרום: **ואמר** להם לזקנים. בילקוט תלים ושמואל לא גרסי' ליה והגאי: **שני** לילות כו'. שהתחיל בנשף והכם עד הערב ועד בכלל עד למחר: **וישעי**. בי"ה שבו נגמר עיקר התשועה: **צרי** ואויבי לי. בי"ה הם שלי וברשותי שאינן יכולין לקטרג עלי כדמפרש ואזיל: **חבילות** של מצות. דרש תחבולות מלשון חבילות: **עינים** רמות. אם חטאת בעינים רמות עשה כנגדו מדה טובה נגד מדה רעה וכן כולם: **ואתם** עדי וגו'. סיפיה דקרא למען תדעו ותבינו וגו' שיעידו עליו בלב ובנפש:

קברניטון

ענף יוסף

סגולי. וכן היה בפרה שאפרה מטהר טומאה תמורה בלי טעם וסיבה נודעה. ולכן נאמר בה חוקה. וכן מיתת צדיקים מכפר בלי טעם. וזהו הוקשו לאפר פרה. ולפ"ז לרשעים יפגיע. אמנם לתלמידיו ולהנלוים לו שנהנו מתורתו ולאורו הלכו ובצלו היו חיים. להם הפסד גדול. ובעוה"ר עולם אבן בעדם ווהי לנה. וזהו מעין פרה שמטהרת טמאים וכל כך הוא מועיל לפושעים ולחטאים. ומטמאת טהורים וכן הוא לטהורים הוא העדר גדול והפסד בעוה"ר. לא כן דעת ר"ה דס"ל דמיתת צדיקים מכפרת עם תשובה גמורה ואלוטה. והמיתה פותח פתח לתשובה אשר החי יתן אל לבו כי יראה חכמים ימותו. אבל בלי תשובה לא. ולכך מקישו ליוה"כ. כמו דיוה"כ אף מיתת צדיקים צריך תשובה. אבל רבי יודן ס"ל דבאמת קשה מאד לפני ה' שצדיקים ימותו. אבל סיבת מיתתן הוא לטובת הדור כי כל זמן שצדיק גמור בדור הבינונים אינן נחשבים לכלום כי יש הבדל ביניהם וכמאמר אשה צרפת לאליהו כי באת אלי להזכיר את עוני ודרשינן כל זמן שלא היית כאן הייתי נידונית כצדקת עכשיו לרוב צדקתך אני נדונית כרשע. ולכך ה' שהוא חומל דלים לאן הדור לבל יהיו נחשבים ח"ו לרשעים מסלק הצדיק גמור ואם כן הם בדורותם צדיקים. כדאמרינן בנח איש צדיק תמים היה בדורותיו. אבל אילו היה בדורו של אברהם לא היה צדיק. ואף שקשה לפני ה' לסלק צדיק · מ"מ לטובת ישראל עושהו. וזהו היה ענין לוחות אף שהיה קשה לפני הקב"ה שבירתן מעשה אלהים שנבראו מע"ש בין השמשות בכוונה מיוחדת מאלהים יתבול מעשה ידיו. מ"מ לתקנת ישראל למען יהיה עונש נקל ויהיו כשוגג כמאחז"ל לא השגיח ה' בהעדר הלוחות ואמר למשה יישר כחך ששברת. ולכך. מדמה מיתת צדיקים לשברי לוחות [יערת הדבש]:

פרשה כא (ג) [השטן בגימטריא שס"ד כו']. עיין בעץ. עוד כתב היערות דבש בחלק ראשון דרוש י"א וז"ל להבין למה על שס"ד יש לו רשות ולא על שס"ה. ומה ענין יש בו. יובן עם מה שאחז"ל ב' יומי דר"ה כיומא אריכתא דמי. והטעם משום דאדה"ר נברא בע"ש באחד בתשרי. ומבואר ברבה פ' בראשית דלא שקעה אורה של חמה כל יום שבת עד מ"ש. ואז חשך עולם בעדו. ולכן יום א' ויום ב' תשרי כיום אחד דמי. וא"כ אז בשעת הבריאה היה יוה"כ במנין החמה תשעה לחדש. כי החמה לא שקעה ביום אחד. אמנם למהלך לבנה היה בעשירי כי במהלך לבנה לב' ימים יוחשב. ובתחילת הבריאה ניתן לשטן בחטא אדה"ר לשלוט בכל ימי השנה לא נכחד יום אחד. ובמהלך החמה היה רק שס"ד. אבל יום הכפורים הוא ביום אשר נתקבר כי נחלק יום ר"ה לשנים. ומזה נמצא יוה"כ שהוא עשירי. והוא היום אשר לא יחד לו בימי שנה כי לא היה בשנה ראשונה רק שס"ד ימים. ולכך ביום הכפורים שהוא יום עשירי אין לשטן רשות וחלק בו עכ"ל: (ד) [אם עשית חבילות של עבירות עשה כו']. הכוונה בזה משום שענין התשובה לברא מלאכים קדושים באותו אבר שחטא והם יגרשו את המשחיתים אשר היו שורים שם ע"י החטאים וז"ש כי בתחבולות ר"ל בחבילות של מצות תעשה לך מלחמה. והוא שיהיו לוחמים מלאכים קדושים עם אותם המשחיתים לגרש אותם מעליו. אך כל זה הוא אחרי עזיבת החטא. אבל קודם שנתחרט על החטא אין מתכפר וכמו שכתב האר"י ז"ל

וז"ל

עץ יוסף

כדפירש רבי אליעזר לפי שיטתו. יש לומר דפשיט ליה לפרש ה' אורי וישעי בענין זה שפירושו שבטח בה' שיציל לו ויושיענו ולכן לא יירא משום אדם וכמו שכתב ואני באתי אליך בשם ה' צבאות. ומה שכתב ה' מעוז חיי ממי אפחד היינו שעל ידי שהגביר ה' להצילו מהארי והדוב בטח ולא יפחד וכמ"ש ה' אשר הצילני מיד הארי וגו'. ופירש אורי היא שיצאה מהצרה שהיא כאפילה. ולא הוצרך לפרש רק בקרוב עלי מרעים דדייק בגלית מדכתיב ביה לשון הגשה ויגש הפלשתי השכם והערב. וכתיב שם הולך וקרב אל דוד. וכן לאכול את בשרי דאשכחן התם ואתנה את בשרך וגו': **הארץ אוחזתו** דלכאורה קשה איך אמר לאכול את בשרי על גלית הא נתן הבחירה לדוד באומרו לכה אלי. ואם לא ירצה לא ילך. להכי אמר שהארץ אוחזתו. ורבנן אמרי שע"י חולי הצרעת לא היה יכול לילך: **הארץ אוחזתו** לאו דוקא. דהא בתר הכי כתיב והיה כי קם הפלשתי וילך ויקרב לקראת דוד אלא כלומר כי השיג בשעת מעשה כבידות גדול כאילו הארץ אוחזתו ולא יכול להלוך כדרכו אלא בכבידות ומתון. והיה זה כדי שלא יתקרב אל דוד כי אז לא יוכל להכותו באבן הקלע שדרכה לקלע ברחוק מקום: **אנא אמינא** טעם וראיה לזה: **קפליות** פי' בערוך מנעולים ובאגדת שמואל גרסינן כבלים. והיינו הך כלומר שנכבדו כל רמ"ח איבריו כאילו הם אסורים בברזל ולא יכול לזוז: **על רמ"ח אברים שהיו** בו כצ"ל [יפ"ת]: **לא תרפיליה** כי אחר שנסגר בזממו מבלי יוכל להלוך לא תרפי ליה שלא ירפו קשרי כבליו להוציאם מעליו. ובאגדת שמואל גרסינן לא תשרינן פי' לשון התרה. והיינו הא: **חזק כתפוי** נ"ל רומם כפתוי. וכן באגדת שמואל [א"א יפ"ת] ופי' כפתוי קשרו. מלשון כפיתו בסרבליהון. וירומו קאי אזממו. דהיינו הקשרים והכבלים שנתן עליו. וקאמר שיתרוממו ויגדלו מאד עליו שלא יוכל לנתקן: **מתאוה בדוד** פי' גלית היה מתאוה בדוד ליקח לו לקלון מפני שהיה אדמוני וכו'. וצריך לומר שגילה רוע כוונתו זאת לדוד. דאל"כ מנא ידע דקאמר אל תתן ה' מאויי רשע: **אבל ותאות צדיקים** יתן ר"ל שכתיב תאות לשון יחיד תאוה אחת. ובגלית אמר מאויי לשון רבים מוכח שמלבד תאות הגנות הי"ל עוד תאוה לדוד: **ותאות צדיקים** יתן כי כל תאותם לדבר טוב וראוי. לא להנאה גופניות ושום דבר איסור: **הלקוהו בצרעת** ועי"כ לא היה יכול להתנועע כדרכו והוצרך לומר לכה אלי: **צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו** ותטבע האבן במצחו ויפול. כצ"ל [יפ"ת]: **בסקווטורים** לפי ענינו פי' הבטחה או מתנה ובערוך גרס בסקבטרין ופי' ספר שכותבין בו דיני המלכות ונימוסיו: **ואמר להם לזקנים** בילקוט תלים ושמואל לא גרסי ליה: **וזאת ליהודה** כדאי' בספרי מלמד שהתפלל משה על דוד אמר לפניו רבש"ע בשעה שדוד מלך ישראל שרוי בצער ומתפלל לפניך אתה מעלה אותו מתוכה. ואל עמו תביאנו שתחזירו לאחיו בשלום. ידיו רב לו בשעה שהרג את גלית ע"כ: **פתר קרא בעמלקים** כו' והא דלא מפרש מאי אורי וישעי. משום דפשיטא דה' אורי היינו מה שהאיר לו ה' בזיקים וברקים כדמסיים למילתיה. וישעי היא התשועה שהצילו בניהם ונשותיהם כדמפורש במקרא: **ושתי נשי דוד נשבו** ונשיו כבשרו ע"ד והיו לבשר אחד. ובילקוט תהלים מסיק בשרי זו אשתו: **ואויבי המה כשלו ונפלו**: **מהו** למחרתם מפני שהמשמעות מהנשף ועד הערב מתחלת הלילה עד הערב של יום המחרת כתרגומו. בעי מהו למחרתם דלמחרתו מבעיא ליה. ולהכי משני ב' לילות ויום אחד דהשתא פי' מערב יום זה ועד ערב יום שני וכל אותו הערב עד הבוקר שהוא המחרת. ומ"ש למחרתם מחרת שני הנשפים שעברו. ומלת עד עומדת במקום שנים כאילו אמר ועד למחרתם וכפירוש הרד"ק וע' ברים ברכות וצ"ע: **בסקווטרים** ובשוח"ט מז' פ"ד וק"ע הגי' אגוסטריין ופי' במ"ע שהוא צוואה שמצוה הנפטר מחבילו והיא ברכת משה קודם מותו ליהודה ועזר מצריו תהיה. ע"ש בספרי [רד"ל]: (ג) **אורי בר"ה** שמוציא לאור משפטינו כדאמר לקמן פרשה כ"ט שהופך מדת הדין לרחמים לישראל: **וישעי ביוה"כ** שמוחל עונותינו והיא תשועת הנפש: **עזי וזמרת יה** מיותר [א"א] וכן בשוח"ט ובילקוט ליתא. או אפשר דהכי גרסינן ה' מעוז חיי עזי וזמרת יה. וקא מפרש מעוז חיי על התורה שבזכותה נחיה. ומייתי דוגמא מעזי וזמרת יה לפרש מעוז על התורה דהכי בניא במכילתא אין עזי אלא תורה [יפ"ת]: **ואלו אינן יורדים** היינו רובם שאע"פ שחוטאים רובם זכיות ונפרע מהן הקב"ה בעוה"ז ביסורין. וקטרוג או"ה היינו דכיון דהא אית בהו הטא למה אינם יורדים לגיהנם: **השטן בגימטריא שס"ד** כו' קשה הא ה' דמלת השטן הוא רק משמש לפעולת ה' הידיעה. אבל עיקר שמו שט"ן. וכי שמו השטן. וא"כ עדיין חסרו ה' ימים. ותירץ ביערות הדבש דהארבעה ימים שבין יוה"כ עד סוכות ויום ראשון דסוכות ג"כ לית ליה רשות לקטרג ולהשטין ע"ש מילתא בטעמיה. וע' עוד בענף: **ביוה"כ אינו מקטרג** שאין לו רשות לקטרג ביוה"כ כדאי' בשלהי פ"ק דיומא. ופליגא אדפרדר"א דאמר שבכל השנה אין לו רשות לקטרג על ישראל אלא ביוה"כ יש לו רשות ולפיכך היו נותנין לו שוחד גורל אח' לעזאזל וכשרואה שאין להם חטא ביוה"כ מעיד על צדקתם לפני ה': **מחנה של סמאל** והא"א והיפ"ת גרסו מחנה של שרי או"ה. וכן הוא בשוח"ט: **שהבטחתנו בזאת** כו' כלו' שבקיום מצות אהרן ביוה"כ יכפר על ישראל ולכן אין מקום ביום ההוא לשטן לקטרג ולכן לא אירא בקטרוג שרי או"ה: (ד) **זש"ה כי בתחבולות** כו' דק"ל מאי בזאת יבא אהרן. דבזה או בהלה מבעי ליה כדמקשי בפ"ק דיומא. ולהכי בעי למימר דרמיז אכל הנך מצות דכתיב בהו זאת כדלקמן. ומייתי סמך מכי בתחבולות תעשה לך מלחמה דדריש ליה לשון חבילה דרך אסמכתא. ובריש' דריש המלחמה שנעשית ע"י חבילות של מצות בסתמא דאיגשי דהיינו בעלי תשובה והדר דריש ליה בכ"ג ביוה"כ: **אם עשית** חבילות של עבירות. ותרצה לעשות תשובה. תעשה תמיד היפך ההרגל שלך שבאותו אבר שחטאת תעשה בו מצות תמיד עד שההרגל תעשה טבע ולא תחזור לסורך: **עינים רמות** אם חטאת בעינים רמות עשה כנגדו מדה טובה נגד מדה רעה. וכן כולם: **אחר מילה** כו' פי' להיות מוהל. ואפשר הוא סנדיקום כמ"ש בתהלים מז' ל"ה בילקוט ברכי בהן אני עושה סנדיקום לילדים בשעת מילה ופריעה ואפשר לזה נתכוין ג"כ בת"י ס"פ ויחי שתרגם ילדו על ברכי יוסף כד אתילידו גזרינון יוסף. כי בימיהם היה המוהל עצמו סנדיקום [רד"ל]: **פתר קרא בקברניטין** המד"א ויקרא אליו רב החובל. כן גירסת הערוך. ופי' קברניטין מנהגי הספינות. ודעת ר' יוחנן דהאי קרא אתי לאשמועינן כשיצה"כ מתגבר באדם לבטלו מהמצוה צריך לבקש

שהכוונות

ר' יוחנן פתר קריא בקברניטין דא"ר יוחנן לעולם יעשה אדם עצמו קברניט היאך יכול לעשות מצוה. רבי בנאה י פתר קריא במשניות דא"ר בנאה לעולם ישקיע אדם עצמו במשניות שאם ירתק יפתחו לו אם לתלמוד לתלמוד אם להגדה להגדה. ר' אלעזר בשם ריב"ל אמר עמוד ברזל משנה: (ה) רבי יודן פתר קריא בכהן גדול בכניסתו לבית קה"ק חבילות חבילות של מצות יש בידו. בזכות התורה (דברים ד) וזאת התורה. יא בזכות מילה. (בראשית יז) זאת בריתי. בזכות שבת (ישעיה נו) אשרי אנוש יעשה זאת. בזכות ירושלים (יחזקאל ה) זאת ירושלים. בזכות שבטים (בראשית מט) וזאת אשר דבר להם אביהם. בזכות יהודה (דברים לג) וזאת ליהודה. בזכות ישראל (שיר ז) זאת קומתך. בזכות תרומה (שמות כה) וזאת התרומה. בזכות המעשרות (מלאכי ג) ובחנוני נא בזאת. בזכות קרבנות בזאת יבא אהרן: (ו) מה כתיב למעלה מן הענין ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך. א"ר אבין א"ל לך נחמו בדברים כד"א (ישעיה מ) דברו על לב ירושלים ואל יבא בכל עת. א"ר יהודה ב"ר סימון יב צער גדול היה לו למשה לדבר זה אמר אוי לי שמא נדחה אהרן אחי ממחיצתו. בכל עת יש עת לשעה. ואל יבא בכל עת. יש עת ליום (יחזקאל ד) ומים במשורה תשתה יש עת לשנה שנא' (ש"ב יא) ויהי לתשובת השנה. יש עת לי"ב שנה (תהלים קה) עד עת בא דברו. יש עת לע' שנה שנאמר (דניאל ט) למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה ואומר (ירמיה כז) עד בא עת ארצו. יש עת לעולם (תהלים ד) נתת שמחה בלבי מעת דגנם. אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת לי"ב שנה ולא עת לע' שנה ולא עת לעולם אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה. ר' יהודה ב"ר אלעזר אמר יג בי"ג זוגין בל"ו רמונים. ורבנן אמרי בע"ב זוגין ובע"ב רמונין: (ז) רבי חנינא בן חכינאי ורשב"י הלכו ללמוד תורה אצל ר' עקיבא בבני ברק שהו שם י"ג שנה רשב"י הוה משלח וידע מה בגו ביתיה ר' חנינא לא הוה שלח וידע מה בגו ביתיה שלחה לו אשתו ואמרה לו בתך בגרה בא והשיאה ואעפ"כ צפה ר' עקיבא ברוה"ק ואמר להם כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה ידע מהו אומר קם נסב רשותא ואזל יד בעי לעייל בגו ביתיה ואשכחה דפניי לזוית אחוריה מה עבד אזל ויתב ליה על מלויתהן דנשיא שמע קלהון דטליותא אמרו בת חנינא מלי קולתיך וסליק ליך מה עשה הלך אחריה עד שנכנסה לתוך ביתו נכנס אחריה פתאום לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצתה נשמתה אמר לפניו רבש"ע עניה זו זו שכרה לאחר י"ג שנה שהמתינה לי באותו שעה חזרת נפשה לגופה. ארשב"י ד' דברים הקב"ה שונאן אף אני איני אוהבן טו האוחז באמה ומשתין והמשמש מטתו ערום האומר דברים שבינו לבין אשתו בפרהסיא והנכנס לביתו פתאום ואין צריך לומר לתוך ביתו של חבירו. רב אמר אל תכנס לעיר פתאום ואל תכנס לבית פתאום טז בתך בגרה שחרר עבדך ותנה לו. ר' יוחנן כד הוה סליק למשאל שלמיה דר' חנינא הוה מבעבע על שום ונשמע קולו: (ח) ד"א בזאת יבא אהרן ר' ברכיה בשם ר' לוי אומר יז בזאת הכתוב מבשרו שהוא ח' ד' מאות וי' שנים וכי עלה על דעתך שאהרן חי ד' מאות וי' שנים אלא מקדש ראשון על ידי ששמשו בו באמונה שמשו בו יח י"ח כהנים הוא ובנו ובן בנו מקדש שני על שהיו נוטלין אותן בדמים וי"א שהיו הורגין זה את זה בכשפים שמשו פ' כהנים וי"א פ"א יט וי"א פ"ב וי"א פ"ד ומהן שמעון הצדיק מ' שנה כיון שחזרו להיות משכירין אותו בדמים היו שנותיהן מתקצרות. מעשה באחד ששלח ביד בנו ב' מדות של כ כסף ומחוקיהן של כסף ועמד אחר ושלח ביד בנו ב' מדות של זהב מלאות זהב ומחוקיהן זהב אמרו כפה סיח את המנורה. ר' אחא הוה קרי עליהן יראה

יד יוסף י ירושלמי סוף הוריות: יא פסיקתא רבתי פ' ט"ו. ב"ר פ' ל"ח: יב שוח"ט מזמור י': יג זבחים דף פ': יד כתובות דף ס"ב: טו נדה פ"ב דף ט"ז. ע"ש ברש"י ותוס': טז פסחים דף קי"ג: יז בבלי וירוש' יומא פ"ק. פסיקתא רבתי פ' מ"ז: יח ע' ביומא דף ט' ע"א. וע' ריב"א בתוס' שם: יט וי"א פ"ג עד פ"ה כנ"ל: כ כסף מלאות כסף כנ"ל:

מתנות כהונה

קברניטין. מנהיג הספינה ודרש תחבולות מל' רב החובל ופי' יעשה את עצמו רב ומנהיג באיך כו': ירתק. פי' בערוך לשון סייג וסגירה ור"ל שאם יסתם ויסגר לו בפניו דבר אחד המשניות יפתחו ויודיעו לו ודרש תחבולות חבילות של משניות: וזאת התורה כו'. בזאת יבא קדרים: נחמו בדברים. והתנחומין היא שבזאת יבא ואפי' בכל עת כדלקמן: יש עת לשעה כו'. בכל עת שהמה משמע בכל שעה קבוע: ומים במשורה תשתה. וכתיב לעיל מיניה ליום מעת עד עת והאי קרא נמי מסיים ביה מעת עד עת ולא ידעתי למה לא הביא ממקרא שלפניו דכתיב ליום מעת עד עת: לתשובת השנה. סיפיה דקרא לעת צאת המלכים: עד עת בא דברו. פסוק זה נאמר על יוסף שיצא מבית האסורים ובן י"ז שנה היה כשפירש מאביו ושנה אחת בבית פוטיפר כדאיתא לעיל בב"ר סוף פ' פ"ו וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הרי ששהה בבית האסורים י"ב שנה וכן כתב התנחומא בהדיא פ' וישב: בשלשים ושש זוגים כו'. והיינו בזאת שיהא נשמע קולו שלא יבא שמה פתאום: היה משלח כו'. תמיד היה שולח לתוך ביתו לידע כל ענייהם: בא והשיאה. ור' חנינא לא גילה הדבר לר"ע: ידע. ר' חנינא ידע והבין שעליו היה אומר זה: קם נסב שהוא לקח רשות מר"ע והלך לו: לעייל. פי' היה רוצה ליכנס לתוך ביתו ומצא שהפכו והזווית של בית לצד אחר ולא ידע אם היה ביתו או לא וע' כל זה בכתובות (סב): אזל כו'. הלך וישב לו על מלויתיהון פי' על מקום שממלאים שם הנשים מים: טליותא קול הנערות שאמרו בת חכינאי מלוי קולתך פי' כדך ועלה לך והבין שהיא בתו: מבעבע. מגמגם ונוחר בגרונו כדי שישמעוהו ולא יבא שמה פתאום ובערוך גרס מכעכע בשני כפין: ארבע מאות ועשר שנה. גימטריא של בזאת מקדש ראשון עמד ת"י שנה: ששמשו בו באמונה. ונחשב לו כאילו הוא חי עדיין כדאמרינן בעלמא כל המעמיד תלמיד הגון כאילו לא מת: כיון שחזרו מימות שמעון ואילך: ששלח ביד בנו כו'. כדי לעשות כהן גדול: ומחוקיהן. כמין עץ שבו מוחקין את המדות: כפה סיח כו'. עיר בן אתון בא והפך את המנורה וכן היה בפיהם למשל כהאי עובדא דר"ג ואחותו אם בת תירש כבן במסכת שבת דאמרינן

עץ יוסף

תחבולות שוטת לנצחו. וזו היא המלחמה הנזכרת בכתוב. ודמה זה לקברניט המתחכם להנהיג הספינה בכל הרוחות הנושבות בתחבולות פריסת הנס כפי הרוח הנושב: פתר קרייה במשניות כו' צריך אדם לשקע עצמו במשניות שאם ירתיק כו'. כן הוא גירסת הערוך ור"ל שדעת ר' בנאה קרא אתא להשמועינן שאע"פ שאחז"ל שאין לך מדה טובה מהתלמוד שהינו גמרא לפי שאין פוסקין הלכה ממשנה. מ"מ ראוי שיעשה האדם יותר עיקר מלימוד המשניות יותר מהפלפול. מפני דצריך ליגמר אינש והדר ליסבר. שאם ירתיק [מלשון עשה הרתוק פי' שלשלת] כלומר אם יקשור משנה במשנה אז יפתחו לו להבין האמת ושוב יתעסק במה שירצה אם לתלמוד לתלמוד אם להגדה להגדה. או פי' ירתיק מלשון מרתיק עלי דשמות רבה פ' ל"ג שפירושו דופק. ורצה שהדופק בשערי המשנה יפתחו לו להתלמוד ולהגדה. שאחר קדימת הידיעה במשנה הפתח פתוח אל כל אשר יהפוץ אח"כ. ופי' כי בתחבולות שבחבילות והבור המשניות תעשה מלחמתה של תורה שהיא התלמוד והפלפול: (ה) בזכות התורה כו' פי' תורה שבעל פה [פ"ך על התורה]: זאת בריתי פי' סמך זאת אל הברית: אשרי אנוש יעשה זאת פי' לכלה הכלולה [פ"ך]: בזכות ירושלים פי' ירושלים של מעלה [פ"ך]: וזאת אשר דבר להם אביהם פי' הברכות שנאמר עליהם המדה הזאת [פ"ך]: בזכות יהודה פי' אלופי המלחמה שנאמר ללמד את בני יהודה קשת: [פ"ך]: דמתה לתמר. פי' כי התמר כלול זכר ונקבה [פ"ך]: וזאת התרומה. אע"ג דאין זה תרומה דבן שהוא זכות התורה דקאמר. רמז בעלמא מייתי ללשון תרומה [יפ"ת]: בזאת יבא אהרן אע"ג דדרשינן ביה כל הני דכתיב בהו זאת. עיקריה בסדר הקרבנות של יוה"כ דאין מקרא יוצא מידי פשוטו: (ו) מה כתיב למעלה כו' משום דקשה ליה לרבי אבין ג"כ מלת בזאת כדלעיל. לכן מתרץ ר' אבין דע"י דקאמר לך ונחמו קאמר בזאת שאחר שיסיה התוחם יבא אל הקדש ולא בעצבון. וזאת ירמוז אל הנחמה: לך נחמו בדברים וענין הנחמה י"ל מה שיבשרו על מנין בזאת שהוא הוי ת"י שנה כדלקמן. או מה שנמחל לו עונו במיתת בניו כמו שנגזר עליו כלוי בניו כדלעיל פ"י: דברו על לב ירושלים אע"ג דדבר אל אהרן אחיך דבק עם ואל יבא בכל עת. מפרש ליה נמי בענין נחמה משום דק"ל דה"ל לכתוב אל יבא ומדכתיב ואל יבא משמע דמילתא אחריתי הוא. להכי דריש דבר אל אהרן מילתא באנפי נפשה דהיינו ענין הנחמה. והדר דבור אחר דהיינו ואל יבא וגו': ואל יבא בכל עת א"ר יהודה כו'. ורבי יהודה מתרץ הא דכתיב בזאת הוא כלפי מה שאמר משה אוי לי כו' והשיבו הקב"ה לא כשם שאתה סבור אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנוס בסדר זה: יש עת לשעה כו' וסבר משה שכך פירושו שלא יבא בכל שעה ושעה רק אם בא בשעה אחת צריך להפסיק שעה אחת ולא יבא עד שעה ג': ומים במשורה תשתה. וסיפיה דקרא מעת עד עת תשתה. והיינו ליום. כדלעיל מיניה עשרים שקל ליום מעת עד עת תאכלנו. והא דלא מייתי ההוא קרא אפשר דניחא ליה מהכא דהוי פסוק שני וא"כ תרי זימני אשכחן עת ליום: ויהי לתשובת השנה. וסיפיה דקרא לעת צאת המלכים: עד עת בא דברו שגזר ה' על יוסף שיהיה אסור בסוהר י"ב שנה שבן י"ז שנה היה כשפירש מאביו. ושנה אחת היה בבית פוטיפר ושלשים היה בעמדו לפני פרעה. הרי שהיה בבית האסורים י"ב שנה: יש עת לע' שנה [ירמיה כט]: לפי מלאת לבבל שבעים שנה. כנ"ל [יפ"ת] וכן הוא בשוח"ט: מעת דגנם כו' וקרא בהגלהת רשעים מיירי והצלחתם כל ימי חייהם בעוה"ז: לא עת לשעה כו' לא דק בלישנא דאיפכא ה"ל למימר לא עת לעולם כו'. ובשוח"ט לא גרס ליה: אלא בכל שעה כו' שכך פי' הלמידי ואל יבא בכל עת אך אם יבא בסדר הזה יוכל לבא בכל עת ובכל שעה. וכדאיתא בש"ך שני פרשה ל"ח אהרן היה נכנס בכל שעה לבית קה"ק. משום דבאמת שאף שאר כהנים גדולים אסורים ליכנס לק"ק אלא ביוה"כ ורק ד' פעמים שהיה נכנס לצורך העבודה. אבל אהרן היה מותר לכנוס בכל יום ובכל שעה ושעה רק שיכנים בסדר העבודה שנאמר בפרשה זו. והא דכתיב בפרשת תצוה וכפר אהרן אחת בשנה צ"ל דר"ל אחת בשנה מחויב לכפר. וע' בחכמת אדם בסופו בשם הגר"א באריכות: בל"ו זגין כו' קבלה היתה בידם שהיו ל"ו זוגין ול"ו רמונים. אלא שבהא קמפלגי דר"י סבר כלן שלשים ושש ח"י כנגד זה וח"י כנגד זה. ורבנן סברי ששה ושלשים מכל צד. וע' בשלטי המזבח מקדש. אך לכאורה תמוה דהן היו במעיל והוא לא נכנס שם אלא בד' בגדי לבן הכתובים בפרשה. ואולי משום דאילו ואיל העם ואימורי חטאת היה מקריב בח' בגדים: בל"ו זגין כו' ורמז לדבר בפר בן בקר לחטאת ר"ת עולה ל"ו. וכן ואיל לעולה ר"ת ל"ו [רד"ל]: (ז) ר' חנינא כו' איידי דקאמר הכא בל"ו זגים כו' דהיינו משום ונשמע קולו. מייתי הך עובדא דהוה סכנה משום דנכנס לביתו פתאום. וכן הא דרשב"י ורב ור"י דאמר דאין ליכנס לבית פתאום משום ד"א כמו שאכתוב לומר דמאי טעמא קאמר הכא ונשמע קולו וכו' כדי שינהוג בכניסתו לפני ה' כדרך העולם שאין ליכנס פתאום: היה משלח כו' תמיד היה שולח לתוך ביתו לידע כל ענייהם: בא והשיאה ור"ח לא גילה הדבר לר"ע: ואעפ"כ כלומר אעפ"כ שלהה לו אשתו כך. לא הניח למודו. עד שצפה ר"ע ברוה"ק ואמר כך. ואז קם והלך במצותו: ידע מהו אומר ר' חנינא ידע והבין דעליו הוא אומר כן: קם נסב רשותא לקח רשות מר"ע והלך לו: בעי לעייל כו' היה רוצה ליכנס בתוך ביתו ומצא שפינו הבית לזוית אחרת בעיר: אזל כו' הלך וישב לו על מלויתיהון דנשיא אל שפת הבור ששם ממלאין הנשים כדיהן מים: דטליותא כו' שמע קול הנערות שאמרו בת חנינא מלא כדך ועלה לך. והבין שהוא בתו: עד שיצתה נשמתה שהשמחה הפתאומית תפתח הלב והחום הטבעי יוצא ומתפזר בחלוני הגוף ויתקרר הלב: ד' דברים הקב"ה שונאן אע"ג דכל דבר עבירה שונא ה'. לא מייתי הכא מילי דאיסורא אלא מילי דהופפת בעלמא. והיינו דקאמר אף אני איני אוהבן כלומר דמילי דדרך ארץ נינהו ומסברא דדעתא דאינשי מאיסי: האוחז באמה מיירי בנשוי. א"נ באוחז מעטרה ולמטה דשרי. מ"מ אין זה דרך צנועים: והמשמש מטתו ערום שיש לו לו להיות צנועה בשעת תשמיש כדאמרינן בנדרים [תוס' פרק כל היד] ואע"ג דאמרינן בכתובות שאמרה זו קירוב בשר שלא ינהוג בה מנהג פרסיים שמשמשין מטותיהן בלבושיהן. יש לומר דעכ"פ הכתונת ילבש ומ"מ מקרי קירוב בשר [ז"כ]: לבית פתאום דילמא עבדי מילי דצניעותא: אל תכנס לעיר פתאום. טעמא משום סכנתא שאם יתכברו בני ביתו פתאום שהוא בא יתעלפו מרוב שמחתם כענין רבי חנינא דלעיל. אלא קודם בואו יודיע את בני ביתו ע"י עוברים ושבים שהוא מוכן לבא: ואל תכנם לבית פתאום. היינו אפילו כשהוא בעיר וטעמא דילמא עבדי מילי דצניעותא: שחרר עבדך ותן לה. ואע"ג דהמשחרר עבדו עובר בעשה. מצוה רבה שאני כמ"ש תוס' בגיטין [ז"כ] דאם ישהנה בבית תבוא לידי זנות: הוה מבעבע ומיירי שלא היה בא פתאום שכבר ידעו בבואו. ומ"מ הוה מבעבע בקולו משום כבוד בעלמא כמו שנוטל רשות תחלה. וכן ונשמע קולו דכ"ג אינו אלא משום כבוד. דהתם לא הוי משום צניעותא. אלא דכיון דדרך ארץ הוא שלא ליכנס לבית חבירו פתאום עביד הכי כ"ג בבהמ"ק. מבעבע ענינו השמעת קול: (ח) בזאת הכתוב מבשרו משום דק"ל דבזה או באלה מבעי ליה כדכתבתי לעיל. דרים בזאת לגימטריא דידיה דהיינו ת"י: וכי עלתה על דעתך והלא בהר ההר מת בשנת הארבעים: אלא מקדש ראשון כו' ר"ל כיון דהיו הכהנים גדולים צדיקים ה"ל כאילו היה אהרן חי כל הת"י שנה שעמד המקדש ראשון. דכל שמניח בן כשר כאילו לא מת: י"ח כהנים עיין בתוס' פ"ק דיומא: כיון שחזרו מימות שמעון הצדיק ואילך [מת"כ]: בדמים שהיו נותנין

אתה אמר להם (עמוס ז) לא נביא אנכי ולא בן נביא אלא כך מקובלני כל המורה הלכה לפני רבו חייב מיתה. תני ר' אלעזר אסור לתלמיד להורות לפני רבו עד שיהיה רחוק לו כא י"ב מיל כמחנה ישראל הה"ד (במדבר לג) ויחנו על הירדן. וכמה הם י"ב מיל. ר' תנחום ב"ר ירמיה הוה בחפר הוו שיילין ביה והוא מורה אמרו לו לא כן אלפן בי מדרשא אסור לתלמיד להורות לפני רבו עד י"ב מיל והא רבי מני רבך יתיב בצפורי אמר להון יתי עלי אין ידעית מן ההוא ענתה לא אורי. כב בר קפרא בשם ר' ירמיה בן אלעזר אמר בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן על הקריבה ועל הקרבה כג על אש זרה ועל שלא נטלו עצה זה מזה. על הקריבה שנכנסו לפני ולפנים ועל ההקרבה שהקריבו קרבן שלא נצטוו. על אש זרה אש מבית כירים הכניסו ועל שלא נטלו עצה זה מזה שנא' (ויקרא י) איש מחתתו איש מעצמו עשו שלא נטלו עצה זה מזה. א"ר ירמיה בן אליעזר כד בד' מקומות מזכיר מיתתן של בני אהרן ובכלן מזכיר סורחנן כ"כ למה להודיעך שלא היה בידם אלא עון זה בלבד. א"ר אלעזר המודעי בא וראה כמה מיתתן של בני אהרן יקרה לפני הקב"ה שכ"מ שמזכיר מיתתן מזכיר סורחנם כ"כ למה להודיעך שלא יהא פתחון פה לבאי עולם לומר מעשים מקולקלים היו בידם בסתר שעל ידי כן מתו. ר' מני דשאב ור' יהושע דסכנין ור' יוחנן בשם ר' לוי אמרו בשביל ד' דברים מתו בני אהרן ובכולן כתוב בהם מיתה כה על שהיו שתויי יין וכתוב בו מיתה שנא' (ויקרא י) יין ושכר אל תשת וע"י שהיו מחוסרי בגדים וכתב בו מיתה שנאמר (שמות כח) והיו על אהרן ועל בניו ומה היו חסרין מעיל שכתוב בו מיתה שנא' (שם) והיה על אהרן לשרת וע"י שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים שנא' (שם ל) ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו וכתיב (שם) בבאם אל אהל מועד ירחצו מים וע"י שלא היו להם בנים וכתיב בו מיתה הה"ד (במדבר ג) וימת נדב ואביהוא. אבא חנן אומר ע"י שלא היו להם נשים דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו כו ביתו זו אשתו : (ז) רבי לוי אמר כז שחצים היו הרבה נשים היו יושבות עגונות ממתינות להם מה היו אומרים אחי אבינו מלך אחי אמנו נשיא אבינו כה"ג ואנו ב' סגני כהונה אי זו אשה הוגנת לנו ר' מנחמא בשם ר"י בן נחמיה אמר (תהלים עח) בחוריו אכלה אש למה בחוריו אכלה אש משום בתולותיו לא הוללו. ועוד מן הדא (שמות כד) ואל משה אמר עלה אל ה' מלמד כח שהיו משה ואהרן הולכין תחלה ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן ואומרים מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור רבי יודן בשם ר' איבו אמר בפיהם אמרו זה לזה. ר' פנחס אמר בלבם הרהרו. א"ר ברכיה אמר להם הקב"ה (משלי כז) אל תתהלל ביום מחר הרבה סייחין מתו ונעשו עורותיהן שטוחין על גבי אמותיהן. כט ועוד מן הדא (שמות כד) ואל אצילי בני ישראל א"ר פנחס מכאן שהיו ראויין להשלחת יד דא"ר יהושע וכי קילורין עלת עמהן מסיני דאת אמר ויחזו את האלהים אלא מלמד שזנו עיניהם מן השכינה ויחזו את האלהים כאדם שמביט בחבירו מתוך מאכל ומשתה. רבי יוחנן אמר אכילה ודאי כד"א (משלי טז) באור פני מלך חיים. אמר ר' תנחומא מלמד שפרעו את ראשיהן וגיסו לבם וזנו עיניהם מן השכינה. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר משה לא זן עיניו מן השכינה ונהנה מן השכינה לא זן עיניו מן השכינה שנא' (שמות ג) ויסתר משה פניו ונהנה מן השכינה מנין שנאמר (שם לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בשכר ויסתר זכה (שם לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים בשכר כי ירא זכה וייראו מגשת אליו. בשכר מהביט זכה ותמונת ה' יביט. נדב ואביהוא
זנו

יד יוסף כא תרגום יהונתן במדבר פ"ב. וע' בילקוט פ' פקודי. סנהדרין פ"ק. עירובין דף ל"ח : כב במד"ר פ"ב : כג ת"כ סדר שמיני : כד ספרי ח"א פיסקא ק"ל. ילקוט סדר זו רמז תקכ"ד : כה זוהר חדש דף כ"ח ע"ב : כו לעיל פ"ס. זוהר ס' ויקרא דף ס' ע"ב : כז תנחומא סדר זו : כח סנהדרין דף נ"ב. תנחומא סדר א. ת"כ סדר שמיני. ילקוט תורה רמז שס"א : כט רבה ותנחומא ס' בהעלותך. וזוהר חדש דף כ"ח ע"ב :

מתנות כהונה

בפ"ק דיומא ובתנחומא גרס שנתו פי' שנה זו. בירושלמי בפ' ו' דמס' שבועות גרס שבתו : **בחפר** שם מקום : **הוי שיילין ביה**. היו שואלין אותו הוראת תורה : **לא כן כו'** פי' וכי לא כן למדנו בבית המדרש ובירושלמי דשבועות גרס לא כן אלפן רב : **יתיב בציפורי**. יושב בצפורי והוא בתוך תחום י"ב מחפר : **יתי עלי אין ידעית**. תבא עלי חם ושלום רעה אם ידעתי שהוא יושב שם : **מן ההוא ענתה כו'** מההוא עת כלומר מאותה שעה לא הורה : (ה"ג **על הקריבה ועל ההקרבה**) : **שתוי יין כו'**. אע"ג שעדיין לא הוזהרו על זה נענשו עליו לפי שהוא תלוי בסברא וגם אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן כתב הרא"ש בתשובותיו כלל י"ג: **מה היו חסרי' מעיל** אע"ג שהיו הדיוטים והדיוט אינו משמש במעיל כבר נשאל על זה הרא"ש והשיב בתשובותיו כלל ד' שלפי טעותם שהחזיקו את עצמם ככהנים גדולים שהרי נכנסו לפני ולפנים עברו על ונשמע קולו בבואו אל הקדש : **שחצים** גאים וגדולים בדעתם : **קילורין**. עוגה: **ויחזו**. סיפיה דקרא ויאכלו וישתו : **וגיסו**. הגדילו והרבה

ענף יוסף

עשה ה' ככה [אלשיך] : (ו) [שלא נטלו עצה זה מזה] טעם חטאם בזה אפשר לומר כי בלא"ה איתא וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש. ואי' בסוף פ"ק דכלים פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. א"כ בהא נמי חטאו שלא כדין עשו. שנכנסו גם שניהם לפני ולפנים. לכן י"ל שבוודאי אהר שלא ידעו אחד בחבריה ונכנסו גם שניהם. והנה ידעו שלא יתכן להקריב שני קטורת. שלא מצינו רק אחד. ואחר שכבר היו בפנים גם שניהם. ואם יקטיר אחד נמצא שלגבי השני ה"ל ביאה ריקנית שמחייבין מיתה [אף שלא נאמרה האזהרה אלא אחרי מות שני בני אהרן. מ"מ מאחר שגדולים היו. יתכן שהשיגו זאת מדעתן] ולזה נתחכמו שלא הקטירו רק קטורת אחד. וזהו שאה"כ ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטורת ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם. דקשה שאמר ויתנו בהן אש. וישימו עליה לשון יחיד ולמה לא אמר עליהן. כמ"ש בפ' קרח ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת. אך לפי הנ"ל הכי פירושו וישימו עליה גם שניהם קטרת אחד. וחשבו שבזה לא יוחשב ביאה רקנית. וזהו שחייבין מיתה שמתו גם שניהם [שכיון שלא הקריב הקטורת כל אחד מהם בשלימות ה"ל אצל כל אחד ביאה רקנית] וא"כ י"ל שזהו בחינת החטא שלא נטלו עצה זה מזה. שאילו נטלו עצה זה עם זה כבר היה ידוע להם שאין רשאין ליכנס שם שניהם [מלא העומר]:

(ז) [ואל משה אמר כו' מתי ימותו כו']. יבואר ע"פ מה דמצינו בגמרא דבן עזאי דרש כל שאינו עוסק בפ"ו כאילו שופך דמים. אמרו לו יש נאה דורש ואין נאה מקיים [ר"ל משום דבן עזאי לא היה לו אשה] אמר להם מה אעשה שנפשי חשקה בתורה. וא"כ לפ"ז קשה הא בודאי מה שאמר המדרש שהיו אומרים איזה אשה הוגנת לנו. לא אמרו זאת בפיהם אלא בלב. ודייק זה המדרש מדלא נשאו נשים.
כה

עץ יוסף

בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא והיה שלשה פרסאות : **בחפר** שם מקום : **היו שיילין ביה** היו שואלים אותו הוראת תורה : **לא כן כו'** פי' וכי לא כן למדנו בבית המדרש : **יתיב בציפורי** יושב בציפורי. והוא בתוך תחום י"ב מחפר : **יתי עלי כו'** תבא עלי ח"ו רעה אם שמעתי שהוא יושב שם : **מן ההוא** ענתה כו' מן אותו עת. כלומר מאותה שעה לא הורה : **בשביל ד' דברים מתו כו'** והד' דברים אלו נרמזו בכתוב. והוא אומרו איש מחתתו שהוא כל אחד בפ"ע. כלו' כי לא נטלו עצה זה מזה. ויתנו וגו' ויקריבו וגו' היא ההקרבה. ואמר לפני ה' היא הקריבה לפני ולפנים. אש זרה כמשמעו [אלשיך]: **אש מבית הכירים** הכניסו כלו' מן החולין ולא נטלו גחלי אש מעל המזבח : **איש מחתתו** איש מעצמו עשו והוא כי אין ספק כי במחתות היו נותנים האש. וא"כ מה ת"ל איש מחתתו. אלא לרמוז שהיה כל איש בפני עצמו בלתי נמלך בחבירו [אלשיך] וחטאו בזה. שאילו נטלו עצה זה מזה היו נותנין אל לבם כי רע ומר מעשיהם כי תשועה ברוב יועץ : **בארבע מקומות** מזכיר כו' אחד בפ' שמיני באמרו וימותו. ב' בפרשה זו באומרו אחרי מות שני בני אהרן וגו'. ג' וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה לפני ה'. ד' וימת נדב ואביהוא וגו' ובנים לא היו להם : **בא וראה** כמה כו' כוונתו כי להיות עונש המיתה רב מאד יכול הטועה לחשוב כי רבו עונותיהם. וחטאתם כי כבדה מאד. ולכן נלכדו בפח העונש הגדול והנורא ההוא. ולכן הוצרך להזכיר סרחונן להודיע לבני האדם שאינו כן. אלא שנעשה על סרחון מועט כפי מה שראתה חכמתו יתברך ע"ד בקרובי אקדש לפי שהיו קרובים אל ה' ביותר וכנ"ל ע"כ דקדק עמהם לדונם אפי' על חטא קל כמ"ש וסביביו נשערה מאד : **מעשים מקולקלים** היו בידם בסתר כן הוא בכל הדפוסים. וכן הוא בתנחומא סדר זו ובבמדבר רבה פ"ב. ובהמדרש שנדפס עם היפ"ת הנוסחא כאן היו בידם בסיני. וכתב משום דכתיב [במדבר ג'] וימת נדב ואביהוא וגו' בהקריבם אש זרה וגו' במדבר סיני משמע שבסיני נגזרה מיתה עליהם כדר"מ דלקמן. להכי קאמר בסיני דסד"א שמאז היה בידם חטא כגון הא דויחזו את האלהים דאמר בסמוך : **שתוי יין** כי היין מוליד גסות שנא' ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה. וכתיב התם אל נוה קדשך רצה בזה שגבר יהיר אינו ראוי לבא אל הקדש נוה קדשו יתברך בלב גס. והא דאמר שהיו שתויי יין דייק לה מפ' י"ב מדכתיב בתר מיתתן יין ושכר אל תשת. ואע"ג שלא נצטוו נדב ואביהוא על היין. י"ל מכיון דודאי גנאי הדבר ליכנס במקום אש להבות שלהבת בקלות ראש סגי להמיתם. שבעומד אצל השכינה חטא כל דהוא סגי. וע' בתשובת הרא"ש כלל י"ג סי' כ"א שמתרץ בדוחק : **מחוסרי בגדים** וכתיב בהו מיתה כו' שכתב בו מיתה. ר"ל מדכתיב במעיל שני פעמים מיתה. א' נכלל אזהרתו במיתה בין כל הבגדים, ופעם ב' הכתיב בו מיתה במעיל בפני עצמו ע"כ משום זה מתו שעל כן נכתב כאן בפרשה אחרי ב"פ מיתה בכתוב אחד אחרי מות וגו' וימותו לרמוז על זה בחטא : **חסרו מעיל** י"ל משום דכתיב וישאום בכתונתם דרש בכתנות כהנים הדיוטים שהיו לובשין בהם ולא היה להם ע"ג מעיל [רד"ל] : **מעיל** אע"ג שהיו הדיוטים והדיוט אינו משתמש במעיל. כבר נשאל על זה רבינו הרא"ש והשיב בתשובותיו שלפי טעותם שהחזיקו את עצמם בכהנים גדולים שהרי נכנסו לפני ולפנים עברו על ונשמע קולו בבואו אל הקדש. וע' מ"ש בתנחומא : **וכתיב בבואם** אל א"מ כו'. מביא שני כתובים לומר מדכתיב ברחיצה ב"פ מיתה וכאן כתיב ב"פ מיתה בפסוק אחד משמע מחמת זה מתו. ואע"ג דאמר לעיל דאתי לרמוז שמתו על שהיו מחוסרי מעיל. י"ל דתרתי נפקי מינה דהי מינייהו מפקת. אבל בתנחומא לא גריס זה הפסוק בבואם אל אה"מ : **הה"ד וימת** נדב ואביהוא וגו' ובנים לא היו להם. דמשמע שע"י כן מתו. ואע"ג דבשביל ביטול פ"ו לחוד ליכא חיוב מיתה מ"מ כיון דהוה בהו חטאות אחרות אהני נמי חטא זה לקרב מיתתן. ועוד שהעומד לפני ה' בחטא כל דהו מדת הדין פוגעת בו. וכן צריך לומר להא דאמר בסמוך שאנים היו. ולזה שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו. דוודאי משום זה לחוד לא היו חייבים מיתה : **שלא היו** להם נשים. כדילפינן בסמוך מבחוריו אכלה אש : **ביתו זו אשתו** מה שגרם מיתה מפני שחסרו כפרה לנשים נראה משום דבפרשה בזאת יבא אהרן כתיב ואל יבא בכל עת ולא ימות שמעינן שכל שלא יעשה כסדר הזה הוה בלא יבא וחייב מיתה. ואי לא יכפר בעד אשתו נמצא שאינו מקיים מה שכתוב בסדר הזה. ואע"ג דעדיין לא הוזהרו בדבר זה לפי הנראה מפשט הכתובים. אפשר לומר דאין מוקדם ומאוחר בתורה : (ז) **שחצים** גאים וגדולים בדעתם : **אבינו כ"ג ואנו** ב' סגני כהונה. קשה הא לא הוי אהרן כ"ג ובניו סגני כהונה אלא ביום ההוא וא"כ לא אפשר שיאמרו כן אלא ביום ההוא. ובשביל יום אחד קאמר הרבה נשים יושבות עגונות ושמא עיקרה משום אחי אבינו מלך אחי אמנו נשיא. ואגב אורחיה קאמר נמי אבינו כ"ג ואנו ב' סגני כהונה אע"ג דלא שייך אלא בההוא יומא : **משום בתולותיו** לא הוללו. פי' שלא נכנסו לחופה שנקראת בית הלולא לפי שמהללים בשירים החתן והכלה. ואע"ג דהאי קרא במלחמת פלשתים כשנשבה הארון איירי כמבואר בכתובים ומה ענין נדב ואביהוא התם. יש לומר דהכי קאמר קרא שם דלך קינה דכיון דבנדב ואביהוא נשרפו בסבת בתולות שלא הוללו א"כ היה ראוי שלא ימותו כהניו מפני נשותיהם שלא יהיו אלמנות. ולא היה כן אלא שכהניו בחרב נפלו ואיך אלמנותיו לא תבכינה על הרעה הגדולה הזאת : **מלמד שהיו משה ואהרן** דייק מדלא קאמר נדב ואביהוא שהיה משמע שהם טפלים למשה ולאהרן. אלא אמר נדב ואביהוא מוכח שהיו גאים ומבקשים לעמוד במקום משה ואהרן בחשבם עצמם חשובים כמשה ואהרן ולא טפלים להם : **מתי ב' זקנים** הללו מתים. ר"ל שאמרו שמשה ואהרן אינם ראויים להיות מנהיגים כי אם מגד שהם זקנים ולא מגד מעלתם [כלי יקר]: **סייחין** כו' הוא מליצה שגורה שלא יתהלל הילד מול הזקן ולא הבן מול האב שהוא יחיה יותר ממנו. סייחין פי' בהמות וסוסים קטנים : **מכאן שהיו ראוין** להשלחת יד רק שחסדו גבר עליהם מבלי ישלח יד עליהם. והמתין להם שלא לערבב שמחת התורה : **קילורין** בלשון רומי ויוני עוגה ומין פת [מוסף הערוך] : **ויחזו** סיפיה דקרא ויאכלו וישתו : **שזנו עיניהם מן השכינה כו' ר' יוחנן אמר** אכילה ודאי כו'. אין ביניהם אלא דלר' יהושע פי' ויאכלו וישתו שהיה לבם גם כמתוך אכילה ושתיה. כי ראיית המחזה הוא רק מתוך שמחה הנפשית ולא יצורף אליו שום שמחה גופניות מאומה. ובראייה כזה היא שמחה מעורבת ביראה. אבל שמחה הגופניות הבאה מתוך מאכל הוא שמחה לבד בלי יראה והכנעה. וזה היה מאמר הכתוב שהיה חזיונם כמתוך מאכל ומשתה. ולר' יוחנן הסתכלות בשכינה גופה מקרי אכילה ושתיה שזה מזון הצדיקים : **שפרעו את ראשיהן** הוא ענין ביטול הכוח שהראש זקופה למעלה מרוב התבודדות והראש נעשה פרוע : **וגיסו** והגדילו : **לא זן** כי מלא בלבו הכנעה והסתרת פנים למאד. וע"כ בסוף נהנה כי שרתה עליו למאוד עד שקרן עור פניו. והם להיפך שזנו ע"כ לא נהנו ומתו : **ומשה לא ידע כי קרן** עור פניו. וזה היה לו ע"י שדבר ה' עמו פנים בפנים : **ובי לפני ה'** מתו. ס"ל שלא מתו בני אהרן אלא בחוץ מקום שהלוים מותרים
ליכנס

תו עיניהם מן השכינה ולא נהנו ממנה. מן הדא (במדבר ג) וימת נדב ואביהוא לפני ה' וכי לפני ה' מתו אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה בשעה שבניהם של צדיקים מתים בחייהם. ר' יודן דיפו בעא מיניה ר' פנחס ב"ר חמא בשם ר' סימון הכא את אמר (ויקרא י) לפני ה' (במדבר ג) לפני ה' ב' פעמים ולהלן הוא אומר ל על פני אהרן אביהם פעם אחת אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה כפליים מאביהן. במדבר סיני אר"מ וכי במדבר סיני מתו אלא מלמד שמהר סיני נטלו איפופסין שלהם למיתה משל למלך שהיה משיא בתו ונמצא בשושבינה דבר של שמצה אמר המלך אם הורגו אני עכשיו אני מערבב שמחת בתי אלא למחר שמחתי באה והוא טב בשמחתי ולא בשמחת בתי. כך אמר הקב"ה אם אני הורגן עכשיו הריני מערבב שמחת בתי למחר שמחתי באה. בתי זו התורה הה"ד (שה"ש ג) ביום חתונתו וביום שמחת לבו. לא ביום חתונתו זה הר סיני וביום שמחת לבו זה אהל מועד. ובנים לא היו להם. ר' יעקב בר אבין בשם ר' אבין בשם ר' אחא אמר לב אילו היו להם בנים היו קודמין לאלעזר ולאיתמר דתנינן תמן כל הקודם לנחלה קודם לכבוד ובלבד שיהא נוהג כמנהג אבותיו. (במדבר ג) ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם ר' יצחק אמר בחייו רבי חייא בר אבא אמר במותו על דעתיה דרחב"א דאמר במותו כתיב הכא פני ולהלן אתה אומר (בראשית כג) ויקם אברהם מעל פני מתו מה להלן במותו אף כאן במותו על דעתיה דרבי יצחק דאמר בחייו נאמר כאן על פני ונאמר להלן (שם יא) וימת הרן על פני תרח אביו מה להלן בחייו אף כאן בחייו אירע טומאה באהרן שמש אלעזר אירע באלעזר שמש איתמר. מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם המלך הערבי ניתזא צינורא מפיו על בגדיו וטמאתו ונכנס יהודה אחיו ושמש תחתיו בכהונה גדולה אותו היום ראתה אמם שני בניה כהנים גדולים אמרו ז' בנים לג היו לה לקמחית וכלם שמשו בכהונה גדולה שלחו אחריה אמרו לה מה מעש"ט יש בידך אמרה להם מעולם לא ראו קורות ביתי שערות ראשי ואמרת חלוקי אמרו כל קמחייא קמח וקמח דקמחית סלת וקרון עלה (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה על דעתיה דרבי חייא ב"א דאמר במותו מת אהרן שמש אלעזר מת אלעזר שמש איתמר. א"ר אבא בר אבינא לד מפני מה נסמכה פרשת מיתת מרים לאפר פרה אלא מלמד שכשם שאפר הפרה מכפר כך מיתת הצדיקים מכפרת. א"ר יודן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשבירת לוחות אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה מיתתו של אהרן כשבירת לוחות. א"ר חייא בר אבא בא' בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביה"כ אלא מלמד שכשם שיה"כ מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפרת ומנין שיה"כ מכפר שנא' (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת דכתיב (ש"ב כא) ויקברו את עצמות שאול וכתיב (שם) ויעתר אלהים לארץ אחרי כן:

פרשה כא (א) בזאת יבא אהרן הה"ד (תהלים כז) לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא. א ר"א פתר קרייא בים אורי בים שנא' (שמות יד) ויאר את הלילה. וישעי התיצבו וראו את ישועת ה'. ממי אירא ויאמר משה אל תיראו. ה' מעוז חיי (שם טו) עזי וזמרת יה. ממי אפחד תפול עליהם אימתה ופחד. בקרוב עלי מרעים (שם יד) ופרעה הקריב. לאכול את בשרי (שם טו) אמר אויב ארדוף אשיג וגו'. א"ר שמואל בר נחמן אין הרשע הזה יוצא מן העולם עד שמוציא אפופסים שלו מתוך פיו. אמר אויב ארדוף וגו' תורישם ידי אינו אומר אלא תורישמו מוריש אני עשרי וכבודי להם. צרי ואויבי לי וניער פרעה וחילו. מכאן ואילך אמר ישראל (תהלים יז) אם תחנה עלי מחנה של מצרים לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמתן של מצרים בזאת אני בוטח בזאת שהבטחתני שנא' (שמות יד) ה' ילחם לכם: (ב) רבי שמואל בר נחמן פתר ב קרא בפלשתים בקרוב

יד יוסף ל נ"ל לפני אביהם וכוא בד"ה א' כ"ד: לא במד"ר פ' י"ב כי' ד'. פסיקתא רבתי פ"ס: לב ת"כ סדר שמיני: לג ירוש' מגילה. יומא פ"ק. בבלי פ' הוציאו לו. תוספתא דאלק. הוריות פ"ג לד מועד קטן דף כ"ח. ירוש' יומא פ"ק: **פרשה כא** א שוח"ט מזמור כ"ז. פסיקתא רבתי פ"ח: ב פסיקתא רבתי פ"ח:

ענף יוסף

כא הפשר שזה לא נבאו נשים כיה משום שהיה נפשם חשקה בתורה. אך דאי' בפ"ל סדר ואחרא ובקהלת רבה על פסוק כי העוסק יכולל הכם כל העוסק בצרכי לבור [ר"ל שהוא פרנס] יתבטל מדברי תורה ודורש יכולל לשון ערבוב. ר"ל שהעסק מערבב את החכם מחכמתו ע"ש. וא"כ אי אפשר לומר שזה שלא נשאו נשים היה משום שהיה נפשם חשקה בתורה. כיון שרצו להנהיג את הדור. א"כ ע"כ זה שלא נשאו נשים היה משום גאוה שאמרו איזה אשה הוגנת לנו. וזה שאמר המדרש שהניח היו והיו אומרים איזה אשה הוגנת לנו. אך מי יאמר שמשעם זה לא נשאו נשים דלמא משום שהיה נפשם חשקה בתורה. לכן מביא ואומר יעוד מן הדא שאמרו מתי ימותו כו' ואנו נוהגים בררה על הציבור. א"כ מזה מוכח שלא חשקה נפשם בתורה. וא"כ ע"כ מה שלא נשאו נשים מפני שהנהיגו היו ובזה ניחא מה שאמר ר' פנחס בנגנים הרבו. שקשה כא אין הקב"ה מגלף מהשבה רעה למעשה. ולפי הנ"ל ניחא שהמדרש לא קאמר שמשעם זה מתו שקאמר שמשעם זה מוכח שנהגים היו. וזה מוכח בין אם אמרו זה בפיהם או במחשבה: [נטלו איפופסין שלהם למיתה כו' אם הורגן אני כו']. וזהו שנאמר כאן בקרבתם לפני ה' וימותו. מהו ה"ל לומר. מהו וימותו אלא שר"ל שמאז דומה כאילו כבר מתו וזה מדוקדק מן לשון וימותו כאילו כבר מתו מאחר שכבר נגזר עליהם אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה שמתחין לבב ישראל זה פירושו לפי שאינן אבור בה"מ ואילו היו מתים ביום מ"ת אז היה אהרן ובניו סעתרים אינן ראויים לקבלת התורה ביום האלינות והיה בזה ערבוב כי קאמן ראויים לה"מ וקאמן אינן ראוין. אבל יום חינוך המשכן אע"פ שגם הוא יום שמחת לבו של הקב"ה ואונן אסור ג"כ נסקרבת קרבן ביום חינוך לקרבנות. מ"מ אין זה כ"כ ערבוב שהרי כ"ג מקריב אונן: [וקרון עליה כל כבודה בת מלך פנימה]. וגו' משבצות זהב לבושה יאין משבצות אלא בגדי כהונה שנאמר ועשית משבצות זהב. ודקדק מדלא קאמר משבצות זהב לבושה ואמר משבצות ב"מ דכי קאמר כל כבודה בת מלך פנימה בזכות שהיא תמיד פנימה יצאו ממנה כ"ג הנכנסים לפני ולפנים ובכניסתו לשם אינו נכנס בבגדי זהב אלא בבגדי לבן הלקוחים מבין משבצות זהב. אבל לא משבצות זהב עצמם. ודוקא ביום כניסתן לפני ולפנים אינן נכנסין במשבצות זהב. אבל בשאר עבודות משמשין בבגדי זהב. דאל"כ למה נקט משבצות זהב כלל: [מפני מה נסמכה מיתת מרים לאפר פרה כו'] ענין דבריהם כך כי ר"א דיליף מפרה ס"ל כי מיתת צדיקים מועיל לתעאים אשר בתבורתו נרפא לכם כמו ענין סגולה שמועיל ברפואה ואין בו טעם טבעי או מחקרי כלל כי אם סגולי

מתנות כהונה

והרבה יש מגיס דעתו: וימת נדב ואביהוא סיפי' דקר' במדבר סיני לומר שמסיני נטלו עונשם והכי אי' לקמן פרשת במדבר סיני (דף יג) ולקמן נמי אי' הכי: איפופסין. גזר דין: ה"ג בס"י ולהלן הוא אומר לפני אביהם ופסוק הוא בד"ה א' כ"ד ואף הגירס' שלפנינו יש ליישבה דדרש לה על ראש הפסוק כאילו כתיב וימת נדב ואביהוא על פני אהרן אביהם וכמו שפי' שם הרמב"ם ז"ל: שהוא טב. טוב הוא שאהרגנו אז בשמחתי ולא עתה בשמחת בתי: וטמאתו. שרוקו של עכו"ם מטמא כזב ועי' (יומא דף מ"ז). ובירושלמי (פ"א דיומא) גורס לא ראו קורות ביתי שערות ראשי: ואמרת. שפה: כל קמחייא כו'. קמח של כל בני העולם קמח וקמח של קמחי זאת הוא סולת ועל שם שנקראת קמחי דרשו כן: שכשם כו'. כפרה מעלייתא כמו יום הכפורים דאילו שמיתת הצדיקים מכפר למדנו מעגלות שאול דלקמן: ולמה מזכיר מיתתן כו'. כאן בפרשה שמדברת כולה מדין יום הכפורים: ה"ג בשוחר טוב ממי אירא. ויאמר משה אל העם אל תיראו: ה' מעוז חיי עזי וזמרת יה ממי אפחד תפול עליהם אימתה ופחד בקרוב כו': ארדוף אשיג וגו' גרסי' וסמך אסיפיה דקרא תמלאמו נפשי כן הוא בשוח"ט: אפופסין שלו גרסי'. ופירש גזר דינו מפרשו ומוציאו מפיו על עצמו: תורישמו. דרשו ל' ירושה וכדמפרש ואזיל כאילו כתיב תורים למו ובשוחר טוב דרש אחלק כמו אחלק מדלא כתיב אחלוק ובילקוט הגירסא כולו כמו כאן: צרי ואויבי לי. כלומר היו לי ומתים מונחים לפני ולא אני להם:

עץ יוסף

ליכנס מדכתיב ויקרבו וישאום בכתנתם. אך קשה יהיה איך שיהיה הן אם מתו בפנים והן בחוץ אמאי לא אמר משה אל אלעזר ואיתמר. הא לקרובים מצוה והובה לטמא. ותירץ בזית רענן מפני שהיתה מוטלת עבודת היום על אהרן ובניו. ואהרן לבדו לא היה יכול לעבוד עבודת כל היום ואם יטמאו את עצמם אז בע"כ ידחה עבודת היום או לעשות בטומאה. לכן לא היו רשאים לטמא את עצמם עכ"ד: לפני ה' שני פעמי' היינו חד בפרשה שמיני דכתיב וימותו לפני ה'. וחד בהאי קרא וימת נדב ואביהוא לפני ה'. ולהלן בדברי הימים כתיב לפני אביהם זימנא חדא לחוד. ובדוכתא אחריתי לא אשכחן שהזכיר גבי מיתתן שהיתה לפני אביהם. דהני במאי דכתב לה בחד דוכתא וה"ל לפני ה' הני דלכתוב רק חדא זימנא. אלא לרבויי אתא לומר שהוכפל הקושי. אחד על נדב ואביהוא עצמן ע"ד יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. והשני על צער אהרן שמתו בניו בחייו: וכי במדבר סיני מתו שהע"פ שהקמת המשכן במדבר סיני היה. מ"מ מכיון דמתו באהל מועד ה"ל למימר שמתו שם ולא להזכיר כלל שם המקום שהיה בו אהל מועד: אלא מלמד שמהר סיני נטלו כו' ופי' במדבר בדבור גזרת סיני. והוא מלשון ומדברך נאוה: משל למלך כי היכי דלא תקשי כיון דבסיני נגזר עליהם מיתה אמאי שביק לה להשתא או כדי שלא לערבב שמחת מ"ת השתא נמי איכא שמחת הקמת המשכן. לה"ק דהאי דמי לשמחת בתו והאי דמי לשמחת עצמו ומשה ליה לערבב שמחתו ולא של בתו: אם אני הורגן עכשיו הריני מערבב שמחת בתי דמ"ת תפיב כנסוי בת כדאמר בש"ר פ' ל"ג משל למלך שהיה לו בת יחידה כו'. כי הוא בת מלכו של עולם החכמה העליונה: הריני מערבב שמחת בתי כי אילו נתעלנו ביום ההוא לא היתה התורה נכנסת בלבם כל כך שאין הגאוה סורה מתוך ענוות. וכן לדבר הלכה. וכל אחד קבל ביום ההוא מסיני כל מה שעתיד ללמוד כדלעיל ש"ר פ' כ"ח. ועי' מ"ש לעיל בענף: זה הר סיני שמשם נתחתן ישראל ע"י התורה שהיא כבת שניטאת להם כדאי' ברבה סדר תרומה: זה אהל מועד וקרי ליה שמחת לבו כי בו שרתה שכינה על ישראל והיתה שמחה גדולה לפני ה' ולפני ישראל: היו קודמין לאו דוקא דהא אילו היו קטנים או שאינם ראוים כאביהם לא היו קודמים. אלא כנ' היה אפשר שיהיו קודמין: במותו פי' אבל בחייו לא שמשו בכהונה גדולה רק בכהן היום: ניתזא צינורא פי' שמשה רוק. וטמאתו שרוקם מטמא כזב. ועי' יומא דף מ"ז: ואמרת חלוקי שפת החלוק הפנימית הפונות לקרקע כשהוא לבוש היה נקראת אמרת חלוקו וכשפושטו מלמטה למעלה נמצא קורות הבית רואות אותן שהן פונות לצד מעלה ואין זה דרך צניעות שאז לא יוכל להתכסות בסדינו שלא יראה בשרו קצת. אבל כשהוא פושטו דרך ראשו כמו שהוא דרך לבישתו אז יוכל להתכסות בסדינו שלא יראה בשרו קצת. אבל כשהוא פושטו דרך ראשו כמו שהוא דרך לבישתו אז יוכל להתכסות בסדינו מתחת ויכסה במעתו כשהוא פושטו ולא יראה בשרו וכדרך זה אין קורות הבית רואות אמרי חלוקו מכיון דאינו פושטו באופן שיתהפכו כלפי מעלה: כל קמחייא כו' פי' קמח של כל בני העולם קמח. וקמח של קמחית זאת היא סולת. ועל שם שנקראת שמה קמחית דרשו כן: כל כבודה בת מלך פנימה וגו' ממשבצות זהב לבושה פי' אם תכבד עצמה בתוך הבית. תזכה להעמיד בנים כהנים גדולים שנאמר בהם ושבצת כתנות שש. ועשית משבצות זהב: מיתת אהרן לשבירת הלוחות דכתב בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים וגו' כתיב ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן: באחד בניסן כשיטת תורת כהנים שפירשו שמיני למלואים היה ר"ח ניסן. דלא כשטת הספרי דס"ל דשמיני למלואים היה ר"ח ניסן ומה שיקשה על שיטה זו ע' ברא"מ בפרשה קח את אהרן ובפרשה ויהי ביום השמיני שמתרץ הכל: ולמה מזכיר מיתתן ביה"כ. כלומר שבא להזהיר על מעשה יוה"כ: ומנין שיה"כ מכפר ר"ל מנין שיה"כ עצמו מכפר אפילו בלא קרבנות הנעשים בו: ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת אע"ג שכבר למד לעיל מהיקש שמיתתן מכפרת. בא לומר היכן מצינו שכיפרה. ומייתי משאול זית [רענן]:

פרשה כא (א) הה"ד ה' אורי וכו' משום דבעי למדרש בזאת יבא אהרן במצות דאיקרי זאת כדלקמן מייתי סמך מהאי קרא דכתיב ביה בזאת אני בוטח. והיינו בהבטחת בזאת יבא אהרן לפום מאי דדריש ליה בסמוך בר"ה ויוה"כ. ומכיון דמייתי הכא האי קרא דריש ליה בכמה אנפא ברישא כדרך המדרש: ממי אירא עזי וזמרת יה. אין טעם לגירסא זו. ובשוח"ט גרסינן ממי אירא ויאמר משה אל העם אל תיראו וגו'. ה' מעוז חיי עזי וזמרת יה. ממי אפחד תפול עליהם אימתה ופחד: אין הרשע כו' משום דמפרש בסרי ממוני והראיה מאחלק שלל. ואית מאן דמפרש במכילתא אחלק שלל בפרעה יחלק שלל לחיילותיו מאוצרותיו. מביא מזה ראיה לפי' דלא כמכילתא: איפופסין פי' גזר דין: מתוך פיו וזה מפלאי ה' שיכריחנו שבפיו יזכיר רעתו ויכיר בה אם ישים לב. או שעל ידי זה יתקיים הדבר שמסגולת דבור האדם לעשות רושם ע"ד פי כסיל מחיתה לו: אלא תורישמו לא הבנותי דקדוק זה שכנוי הרבים מעולם מנהגו במ"ם וי"ו כמו תביאמו ותטעמו וכאלה רבים. ולמה תתחלף ההבנה בין זה לזה. ועי' ביפ"ת: מוריש אני כו' דרשו תורישמו לשון ירושה וכדמפרש ואזיל כאילו כתיב תורים למו: צרי ואויבי לי וגו' המה כשלו ונפלו: בזאת שהבטחתנו ה' ילחם לכם. בשוח"ט גרסינן בזאת אני בוטח ואין זאת אלא תורה שנא' וזאת התורה. ונראה שפירושו בזאת שהבטחתנו בתורה ה' ילחם לכם. וכדגרסינן בילקוט. ואע"פ שהבטחה זו מפי משה היתה קודם נתינת התורה. מכיון דכתיב בתורה קרי ליה בתורה. ותני במכילתא שה' ילחם לכם הוא לדורות. דאי לאותה שעה הא כבר אמר האילנו וגו' וזהו כוונת המדרש מכאן ואילך אמרו ישראל כו': (ב) פתר קרא בפלשתים בקרוב כו' והא דלא תא ר' שמואל ב"ג לפרש לפי שיטתו מאי אורי וישעי כדפירש

אללי לעולם. ולרשעים אל תרימו קרן. אמר להם הקב"ה לרשעים. הצדיקים לא שמחו בעולמי ואתם מבקשין לשמוח. ר"ל בשם ר' שמעון בן מנסיא אמר ז תפוח עקיבו של אדה"ר היה מכהה גלגל חמה קלסתר פניו עאכ"ו ואל תתמה בנוהג שבעולם אדם עושה דיסקרי אחד לו ואחד לביתו של מי עושה נאה לא את שלו כך אדה"ר נברא לתשמיש של הקב"ה וגלגל חמה לתשמישו של בריותיו. א"ר לוי בשם רבי המא בר חנינא י"ג חופות קשר לו הקב"ה בגן עדן שנא' (יחזקאל כח) בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך אודם פטדה ויהלום תרשיש שוהם וישפה ספיר נופך וברקת וזהב מלאכת תפיך ונקביך בך ביום הבראך כוננו. ח רשב"ל אמר חד עשר. ורבנן אמרי עשר ולא פליגי מאן דעביד להן תלת עשר עביד כל אבן יקרה מסוכתך תלת מאן דעביד להון חדסר עבד להו חדא מאן דעבד להון עשרה לא עבד חד מנהון. ואחר כל השבח הזה (בראשית ג) כי עפר אתה ואל עפר תשוב. אברהם לא שמח בעולמי ואתם מבקשים לשמוח נולד לו בן למאה שנה ובסוף א"ל הקב"ה (שם כב) קח נא את בנך והלך אברהם מהלך ג' ימים לאחר ג' ימים ט ראה ענן קשור על גבי ההר א"ל בני רואה אתה מה שאני רואה א"ל הן מה אתה רואה א"ל ענן קשור על גב ההר אני רואה אמר לישמעאל ולאליעזר רואים אתם כלום א"ל לאו א"ל הואיל ואינכם רואים כלום וחמור זה אינו רואה שבו לכם פה עם החמור עם הדומים להמור נטל את יצחק בנו והעלהו הרים והורידו גבעות העלהו על אחד מן ההרים ובנה מזבח וסדר עצים וערך מערכה ונטל את הסכין לשוחטו ואלולי שקראו מלאך מן השמים כבר היה נשחט תדע שכן שחזר יצחק אצל אמו ואמרה לו אן היית ברי א"ל נטלני אבי והעלני הרים והורידני גבעות וכו' אמרה ווי על ברי י דרויתא אלולי המלאך כבר היית שחוט א"ל אין. באותה שעה צווחה ששה קולות כנגד ששה תקיעות אמרו לא הספיקה את הדבר עד שמתה הה"ד (בראשית כג) ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. ומהיכן בא רבי יהודה ב"ר סימון אמר יא מהר המוריה בא והיה אברהם מהרהר בלבו ואומר ח"ו נמצא בו פסול ולא נתקבל קרבנו יצתה ב"ק ואומרת לו (קהלת ט) לך יב אכול בשמחה לחמך. ישראל לא שמחו בעולמי שמח ישראל בעושיו אינו אומר אלא (תהלים קמט) ישמח עתידין הן לשמוח במעשיו של הקב"ה לע"ל כביכול הקב"ה לא שמח בעולמו שמח ה' במעשיו אינו אומר אלא (תהלים קד) ישמח עתיד הקב"ה לשמוח במעשיהם של צדיקים לע"ל. אלישבע בת עמינדב לא שמחה בעולם שראתה יג ה' כתרים ביום אחד יבמה מלך אחיה נשיא בעלה כה"ג שני בניה ב' סגני כהונה פנחס בן בנה משוח מלחמה כיון שנכנסו בניה להקריב ונשרפו נהפכה שמחתה לאבל הה"ד אחרי מות שני בני אהרן: (ג) רבי אבא ב"כ פתח (קהלת ב) לשחוק יד אמרתי מהולל אם הדין דחוכא מעורב מה חדותא מהניא. מעשה באחד מגדולי כבול שהיה משיא את בנו וברביעי שלו זימן אצלו אורחים משאכלו ושתו והטיבו את לבם אמר לבנו עלה והביא לנו חבית אחד מן העליה כיון שעלה הכישו נחש ומת המתין לו לירד ולא ירד אמר אני עולה ורואה מה טיבו של בני עלה ומצאו שהכישו נחש ומת ומוטל בין החביות המתין עד שגמרו סעודתן אמר להם רבותי לא לברך את בני ברכת חתנים באתם אלא ברכו עליו ברכת אבלים. לא להכניס את בני לחופה באתם באו והכניסוהו לקברו הפטיר עליו ר' זכאי דמן כבול לשחוק אמרתי מהולל: (ד) טו ר' יודן גלייה פתח (איוב לט) אם על פיך יגביה נשר אמר הקב"ה לאהרן על מימר פומך הייתי משרה שכינתי על גבי הארון או על מימר פומך הייתי מסלק שכינתי מעל גבי הארון. סלע ישכון מקדש ראשון ויתלונן לינה אחת מקדש השני על שן סלע ומצודה

יד יוסף ז זוהר תולדות. אהל ספר בראשית בשמטות דף י"ח. זוהר סדר קדושים. וזוהר סוף ה"ב דף ס"ז סי' י"ב. מדרש משלי סי' ל"א. קהלת רבה: ח ב"ר פ' י"ח. ב"ב דף ע"ח. וע' בזוהר סדר פקודי דף רמ"ס. פדר"א פ' י"ב. פסיקתא רבתי פרשה י"ד: ט ב"ר פ' נ"ו. קהלת רבה פ"ט. תנחומא סדר וירא. פסיקתא רבתי פ' מ': י כתב המעריך שהוא ט"ס וצ"ל דדיותא פי' בשחורה. וע' בערוך ערך דיו. והרד"ל גרס דעלובתא: יא ב"ר פ' נ"ח. פדר"א פ' ל"ב: יב במד"ר פ' י"ז. תנחומא סדר שלח: יג במדרש משלי סי' ל"א גרס ד' כתרים ולא חשב לפנחס. תנחומא סדר ט פי' א'. סדר עולם פ' י"ז. זבחים דף ק"ב: יד קהלת רבה פ"ב. תנחומא ס' שמיני. זבחים דף ק"ב. שה"ש רבה פ"ג: טו פסיקתא רבתי פ' מ"ז. תנחומא סדר זו. ילקוט איוב רמז תתקכ"ו:

מתנות כהונה

דיסקרי. קערות: עביד כל אבן וגו'. עושה מהם ג' חופות: מאן דעבד כו'. מי שעושה מהם י"א חופות עושה מאלו כל אבן יקרה מסוכתך חופה אחת: לא עביד חד כו'. אינו עושה אפי' אחת מהן וקאי על החופות הנ"ל: ה"ג בילקוט והורידוהו בקעות וכן לקמן והורדני בקעות: אן הוה ברי אנה והיה היית בני: ווי על ברא דרויתא. אוי על בן השיכורה על עצמה אמרה כן כלו' האשה העלופה והמטורפת: ששה תקיעות. נגד שלש תקיעות ושלש יבבות. וכך מצאתי שלשה בכיות נגד ג' תקיעות ושלשה יבבות נגד ג' יללות: אם הדין דחוכא פי' אם הענין של שחוק ושמחה הוא מעורב מה שום שמחה מועלת: על מימר פומך עי' ברבינו בחיי בפרשה זו:

דתנינן

ענף יוסף

תימא דר"מ קאמר לעיל בב"ר פ"ח טוב שמו. ואחרים אומרים שנולד מהול ולמ"ש התוס' דאחרים היינו ר"מ היינו דלאחר דאסקיה אחרים חזר בו ואמר שנולד מהול אתיא הך כסברתו בתר דסדר ביה. אבל קשה אמאי התם קרי ליה אחרים והכא קרי ליה ר"מ: (ב) [תפוח עקיבו של אדה"ר היה מכהה גלגל חמה]. ולכאורה איך אדם שמחומר קרוץ היה זך כל כך. גם בב"ר פ"ח סי' ט' אמרו שטעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש. וגם שם קשה קושיא זו איך אדם שמחומר קרוץ היה כך זך עד שטעו בו מלאכי השרת שרצו לומר לפניו קדוש. אך הנה אין ספק כי כשברא הוא יתברך ארץ ושמים זכי האיכות היו. ולכן כשיצר האדם מעפר האדמה זך ובהיר היה. שהיה חומרו מעין לבוש אשר יתלבש אחד ממלאכי השרת בבואו אל העולם הזה. ויראה בדמות איש לרואה אותו. אך כאשר חטא אדם ונתקלקלה האדמה ע"י השראת כחות הטומאה בה. ונתעכרה עד היותם כאשר היא עתה ונתעכרה גם חומר אדם ואשתו וכל יוצאי יריכו עד גדר איכות אשר הם עתה. גם השמים הם עולם הגלגלים אשר הם גשמיים גם בהם שלט כח החיצוני להלבישם עכירות גשמי תחת הגשמיות הדק קרוב אל הרוחניות שהיה בהם [אלפיך תהלים מזמור ק"ג פסוק כ"ד] וע' מ"ש בענף בב"ר פ"ח סי' ט': [שכשחזר יצחק אצל אמו כו']. הא פליגא אפדר"א דקאמר שמתה בזה ואמר לה שנשחט יצחק וע"י כן מתה

עץ יוסף

מחשבות כדפי' הערוך. אבל המעריך פי' אלאיות רעות מלשון מחול. ור"ל שע"י שהם עוסקים תמיד בשמחה הם מעורבבים ויוצאים מדרך הישר: **צווח להון אלליא** פי' היה קורא אותן אללייא על שמביאים אללי לעולם. אבל בערוך ובמעריך גרסו קרא להו זהייא אלו שמביאין אללי לעולם. ומפרשים זהייא שמחים בכל עת [והכי משמע מדגרס לעיל פ' י"ז סי' א' קרא להון דהותא ע"ש] ומ"מ הוללים לשון אללי. ולפ"ז פי' הוא צווח להון ר"ל שקורא באזניהם ואומר להם דעו שהשמחים מביאין אללי בעולם. ועי"ז נאמר אמרתי להוללים אל תהולו: **תפוח עקבו** העגול שבעקב שדומה לתפוח הי' כל כך יפה שהיה מכהה גלגל חמה שהיתה החמה נראית לגביה אפל. שלהותו יניר כפיו יתברך נתן בו כח זה. ויש מפרשים תפוח עקבו כו' סוף השגתו למעלה מגלגל חמה. וע' בענף: **דיסקרי** קערות [ערוך]. והמעריך פי' תיבה קטנה יפה אוסקריני בלע"ז: **לתשמישן של בריות** דכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ ואע"פ שהשמש מקלס להקב"ה כמ"ש בתנחומא פ' זו. מ"מ לא נברא לתכלית זה: **בעדן גן אלהים היית**. אע"ג דקרא בחירם מלך צור מיירי. ילפינן מיניה לאדם. דה"פ וכי סבור אתה להיות כאדם הראשון שהיה בג"ע והיה לו כל החופות. אבל קשה לפי זה מאי פריך ר' חמא גופיה לעיל בב"ר פ"ט סי' ו' וכי בג"ע היה חירם: **י"ג חופות** בפ' הספינה א"ר חמא בר חנינא עשר חופות. וי"ל אמוראי נינהו אליבא דרב חמא: **ולא פליגי** ל"ע דכיון דפליגי בפי' דקרא הא פליגי: **עביד כל** כו' עושה מהן ג' חופות. ע' תוס' כתובות דף ח' שלשון כל אינו נופל על פחות מג': **מאן דעביד** כו' מי שעשה מהם י"א חופות עושה מאלו כל אבן יקרה חופה אחת: **לא עביד חד מנהון** דס"ל דכל אבן יקרה כלל. והדר מפרש מאי כל אבן יקרה אודם פטדה וגו': **ובסוף א"ל הקב"ה** אין לפרש שזה היה ערבוב שמחתו שנא' לו קח נא. וכי נצטער מזה. דא"כ ליתא נמי כל הנסיונות שנתנסה. כי בכולם הוה מצטער. אלא כל הנהו לא חשב להו העדר שמחה כיון דלטובתו הוה שנתנסה ונמצא שלם והגון. א"כ מהאי טעמא נמי ליכא לאתויי קח נא את בנך לראיה כיון דלנסיון הוה. אלא מה שלא שמח דקאמר היינו משום מיתת שרה לחוד דנצער זה קיים לעולם דכל שמתה אשתו ראשונה כאילו נחרב בהמ"ק בימיו כדאי' בסנהדרין. ומאי דקאמר ובסוף א"ל קח נא את בנך כו' היינו לענין שמחתו כי שמח שנתנסה בבנו ונמצא שלם בנסיונו. ולבסוף נתערבה לו השמחה שמתה שרה: **ראה ענן קשור** שממנו הכיר כי הוא ההר חמד אלהים לשבתו ופי' שראה ענן עב מאד כאילו קשור ואחוז בהר שלא כדרך שאר עננים שנראים נשואים באויר. ומתוך שינוי זה הכיר כי ענן כבוד ה' הוא: **וחמור זה** כו' דאל"כ למה הקישם לחמור ה"ל למימר שמרו פה החמור: **והורידוהו בקעות** כן גרס הילקוט. וכן לקמן גרס והורידני בקעות: **אן הוית ברי** אנא הייתי בני: **ווי על ברא דרויתא** אוי על בן השיכורה. ועל עצמה אמרה כן. שכורת ולא מיין. כלומר האשה העלופה והמטורפת: **כנגד ו'** תקיעות. כלומר שכנגד זה נצטוינו בו' תקיעות בר"ה שלפי שסופר בר"ה כדי להזכיר עקידת יצחק כדאיתא במס' ר"ה. לכן היו ו' תקיעות כנגד ו' קולות דשרה שהיו ע"י העקידה: **ששה תקיעות** דמדאורייתא עבדין שלש של שלש שלש. דהיינו ג' תרועות ובכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה נמצא שמנין הפשוטות ששה. והכא הוא דקרי תקיעה. ובפדר"א אמר ג' בכיות שבכתה שרה כנגד ג' תקיעות. ג' יללות כנגד ג' יבבות: **ויבא אברהם** כו' פי' ומכיון דבעי לפרש מהר המוריה בא. שמעינן דמשמועת העקידה מתה שרה. דאל"כ מאי אתא קרא לאשמועינן דמאי נפקא מינה. אלא הא קמ"ל שע"י העקידה שהיתה עכשיו בהר המוריה מתה. ונפקא מינה לתקיעות שופר דר"ה שהן כנגד קולותיה כדאי' הכא ובפדר"א: **אברהם מהרהר** כו' מבואר דענין זה היה בהר המוריה. ואף דקאמר לה השתא בתר ויבא אברהם. משום דענין זה מייתי לה בקהלת רבה על פסוק לך אכול בשמחה לחמך ושם שביק לה לסיפא כדרך המדרש דשביק מילתא דקרא דעסיק בה לסיפא. לכן איידי דנקיט התם הך מילתא בסיפיה נקטיה נמי הכא בסיפא: **אברהם מהרהר** דלא אס"ד דאברהם שהדבר היה לנסיון. שה' חוקר לב ומה צריך נסיון. ולכן חשב אברהם שה' היה חפץ בו לקרבן ממש. ולא מסתבר ששוב חזר בו. כי לא אדם הוא להנחם: **במעשיו של הקב"ה** בגאולה ובבנין בהמ"ק שבעניינים כאלו לא שמחו עדיין שמחה גמורה: **במעשים של צדיקים** מפני שהצדיקים דוויים וסחופים בעוה"ז אין שמחת ה' גמורה. ולעתיד שיהא אורם ישמח. וקרי למעשיהם של צדיקים מעשיו מפני שחביבים לו כחבת אדם למעשיו: **ביום אחד** ביום שהוקם המשכן כדאית' בסדר עולם: **אחיה** נחשון בן עמינדב: **שני בניו** היינו נדב ואביהוא. וא"ת מ"ט ב' סגני כהונה דבכל דוכתי לא אשכחן אלא חד סגן דהיינו הממונה תחת כ"ג לשמש תחתיו אם יארע בו פסול. אבל בזבחים פ' טבול יום לא גרס אלא בניה סגן: **פנחס בן בנה** כו' בקהלת רבה לא מני לפנחס ולא מני שם אלא ד' שמחות: (ג) **פתח לשחוק** אמרתי כו'. גם הוא דעתו לומר שאין שמחה לצדיקים בעוה"ז לתרוצי בקרבתם לפני י"י כדפירשתי בטעם אגדה הקודמת. ולהכי מייתי האי קרא ומייתי עובדא דאחד מגדולי כבול: **אם הדין דחוכא מעורב** דרים מהולל לשון ערבוביא כמו אמרתי להוללים דלעיל באגדתין: **מאי חדותא מהני** זהו פירוש ולשמחה מה זו עושה כלו' מה תועלת עושה כיון דאחריתה תוגה: **כיון שעלה** כו' ואע"ג דשלוחי מצוה אינם נזוקין. י"ל דהכא קביע היזקא הוא שבמקום החבית שכיחי ביה נחשים. ועוד דהתן צריך שימור דשטן מקטרגו ולהכי חשיב קביע היזקא: **אלא ברכו** כו' לאו דוקא קאמר דהא לא היילא אבילות קודם הקבורה. אלא למרר בבכי קאמר הכי: **הפטיר עליו** כו' לפי שנתערבה שמחתו: (ד) **ר' יודן גלייא פתח** ק"ל ג"כ בקרבתם. ומפרש שבא להורות שמיתתם בפנים היתה במקום שקרבו בו לפני ה': **יגביה נשר וכי ירום קנו אמר הקב"ה לאיוב אם על מימר פומך הייתי משרה שכינתי על גבי הארון** כשם שעשיתי על ידי אהרן. כצ"ל שמשום שהיה איוב מהרהר אחר מדותיו של יתברך מפני היסורין שהגיעוהו קאמר ליה הקב"ה האם הגעת למעלת אהרן. כדאיתא בפסיקתא וז"ל אמר הקב"ה לאיוב וכי גדול אתה מאהרן כו' שכבודי היה מלא הבית ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת כי מלא כבוד ה'. ובזמן שהוא נכנס הייתי חולק לו כבוד ומסלק את כבודי בין שני הכרובים הוא שאמר איוב [ר"ל ספר איוב או צ"ל לאיוב] אם על פיך וגומר אם על פיך היה הקדוש ברוך הוא מגביה את כבודו בין שני הכרובים בכניסתו של אהרן. יגביה נשר זה הקדוש ברוך הוא שנאמר כנשר יעיר קנו כו' ומשהיה יוצא היה חוזר וממלא את הבית עד כאן לשונו. ולפי זה כוונת המדרש במה שאמר הייתי משרה שכינתי על גבי הארון היינו שהיה הקב"ה מצמצם שכינתו בין שני הכרובים שעל הארון בכניסתו של אהרן. וענין יגביה לפי שהארון גבוה מן הארץ עשרה טפחים. ונשר זה הקב"ה כנ"ל. ומה שאמר הייתי מסלק שכינתי מעל גבי הארון פירושו שלאחר שיצא אהרן חוזר ונתפשטה השכינה בכל הבית. ודרש וכי ירום קנו מלשון הרמה וסילוק. וקאמר ליה הקב"ה לאיוב כל אלו המעלות היה לאהרן ואחר כל השבח הזה ראה בניו חללים במקום שכינה ועל כל זה לא הרהר אחרי אלא שתק. ואתה מהרהר אחרי: **סלע ישכון מקדש ראשון לינות הרבה. ויתלונן לינה אחת מקדש שני** על שן סלע ומצודה. דתנינן כו' כצ"ל ור"ל משום דקשה דבתר ישכון יתלונן למה לי. וגם למה כתיב מקודם סלע סתם ואח"כ כתיב שן סלע לכן מפרש סלע ישכון במקדש ראשון וסלע היינו הר המוריה שבו בהמ"ק. והיה הארון ושכינה על גביו כשוכן בתוך הבית וכאדם השוכן על דבר הראוי לשכון בתדירות. אבל ויתלונן על שן סלע ומצודה קאי על מקדש שני שלא

היה

ומצודה ליגות הרבה דתנינן תמן משניטל הארון היתה שם אבן שתיה ולמה נקראת כן אר"י ב"ר חלפתא טז שממנה הושתת העולם הה"ד (תהלים נ) מציון מכלל יופי. כיצד היתה תפלתו של כה"ג ביה"כ בצאתו מן הקדש אומר יה"ר מלפניך שתהא שנה זו גשומה שחונה וטלולה שנת רצון שנת ברכה שנת זול שנת שובע שנת משא ומתן ואל יצטרכו בה עמך ישראל אלו לאלו ואל יגביהו ישראל שררה אלו על אלו ואל תפנה לתפלת עוברי הדרכים. רבנן דקסרין אמרו על אחינו שבקסרין שלא יגביהו שררה. רבנן דרומא אמרו על אחינו שבשרון שלא יעשו בתיהן קבריהן. (איוב לט) משם חפר אוכל. משם היה נוטל אוכל של כל ימות השנה. (שם) למרחוק עיניו יביטו מר"ה היה יודע מה בסופה. הא כיצד יז בשעה שהיה צופה ורואה עשן של מערכה עולה לדרום הי' יודע שהדרום שבע עולה למערב היה יודע שהמערב שבע עולה למזרח היה יודע שהמזרח שבע וכן כלם עולה באמצע הרקיע יודע שהעולם כולו שבע אחר כל השבח הזה (איוב לט) ואפרוחיו יעלעו דם ראה אפרוחיו מגעגעין באדמה ושתק אלא (שם) ובאשר חללים נדב ואביהו (שם) שם הוא השכינה

ר' יודן בשם ריב"ל ור' ברכיה בשם ר' חייא בר אבא אמר קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש מאת פני הארון אינו אומר אלא מאת פני הקדש כאדם שאומר לחבירו העבר המת הזה מאת פני האבל הזה עד מתי אבל זה מצטער הה"ד אחרי מות שני בני אהרן: (ה) רבי אחא ור' זעירא פתח (שם לז) אף יח לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו מהו ויתר יקפץ כד"א (ויקרא יא) לנתר בהן על הארץ אמר הקב"ה לא יהיו בניו של אהרן דומין למטהו שנכנס יבש ויצא לח. טיטוס הרשע נכנס לבית קה"ק וחרבו שלופה בידו גידר את הפרוכת ויצאת חרבו מלאה דם נכנס בשלום ויצא בשלום ובניו של אהרן נכנסו להקריב ויצאו שרופים הה"ד אחרי מות שני בני אהרן: (ו) ר' ברכיה פתח (משלי יז) גם יט ענוש לצדיק לא טוב אמר הקב"ה אע"פ שענשתי את אהרן ולקחתי שני בניו ממנו לא טוב אלא (משלי יז) להכות נדיבים על יושר הה"ד אחרי מות. כ תני רבי אליעזר לא מתו בניו של אהרן אלא ע"י שהורו הלכה בפני משה רבן ומעשה בתלמיד אחד שהורה לפני רבו רבי אליעזר אמר לאימא שלום אי לאשתו של זה אינו מוציא שבתו לא באת שבתו עד שמת נכנסו חכמים אצלו א"ל נביא

אתה

יד יוסף טז תנחומא פקודי. יומא פ"ה משנה ב'. במדבר רבה פ' י"ב. זוהר ס' נח דף ע"ב. פדר"א פרק ל"ה. זוהר ויחי דף רל"א. זוהר פקודי דף רכ"ב. שה"ש רבה פ"ג סי' י"ח : יז יומא פרק קמא : יח תנחומא סדר זו. וע' בתרגום פסוק אף לזאת יחרד לבי : יט תנחומא ס' זו : כ עירובין דף ס"ג. ירוש' פ"ק דגיטין. ושביעית פ"ו. יומא דף נ"ג. ת"כ ס' שמיני : תנחומא ס' זו :

ענף יוסף

מפס ופליגי נמי אדתנחומא דקאמר שכשטן בא בדמות יצחק ואמר לס נטלני אבא וסעלני הריס : (ה) [אף לזאת יחרד לבי כו']. הלא כמו זר נחשב מי נתן בני אהרן בפסוק אף לזאת וגו'. אך הוקשה למו כי אומרו אף לזאת כו' לא יצדק אם לא אם היה אומר תחלה שיחרד לבו על דבר אחר ואמר אח"כ אף לזאת יחרד לבי כמו על הקודם. אך לא חרד על דבר תחלה. ועוד שגם פה לא הוכיר על מה חרד לבו. כי הפסוק שאחריו אומר שמעו שמוע וגו' הוא דרך נווי על מה שאמר ולא סיפור על מה חרד. על כן דרשו על דרך גזירה שוה כדרך המדרש. והוא כי נאמר שם בזאת יבא אהרן אל הקודש וגו' ונאמר כאן לזאת הוא על דבר ביאה אל המקדש. וראה לדרוש על זאת האמור בביאת מקדש משני טעמים. אחד שאין חרדה על ענין שנאמר בו זאת אם לא על ביאת נדב ואביהוא. עוד שנית כי מלת אף מיותרת ובלי הכונה כי לא סיפר שחרד על דבר אחר שיאמר עתה שגם חרד על זאת אך ניתנה תיבה זו לדרש. והוא כי אמר היות אף [פי' קצף]. לזאת הוא ביאת מקדש מה שאין כן לאחרת היא של טיטוס וחרד לבי ויתר ממקומו על האחרת. והענין כי אחר שסיפר מפרעות השגחתו יתברך כענין הגשם שממנו למד ליסר דברים אמר כי בזה לבד יחרד לבו כי לא השיג דעתו על מה

עפס

מתנות כהונה

דתנינן כו'. מלת סלע בא לפרש: גשומה ושחונה. יומא (נג) ופריך התם וכי שחונה מעליות' היא ומשני גשומה אם שחונה פי' אם נגזר שתהא שחונה יהי רצון מלפניך שתהא גשומה: יצטרכו בה. בשנה זו: תפלת עוברי דרכים. שמתפללים תמיד שלא ירדו גשמים: אחינו שבשרון. פי' הערוך מקום יש בא"י והיה בעמק בחול ולפרקים היה בא רוח חזק והיה מהפך החול עליהם ועל בתיהם ומתו שם: שבקסרין. שם מדינה ובערוך פי' בשם תרגום יונתן שהוא דן: שלא יגביהו שררה וע"ז עיין בירו' (פ' הואיל לו): משם חפר אוכל. סיומא דהאי פסוק סלע ישכון דלעיל ומפורש והולך מה חפר אוכל: ה"ג משם היה נוטל אוכל ופי' משם מתוך אותו אבן שתייה היה מתפלל על ישראל בסיפוק מזונותיהם כדאמר לעיל יהי רצון שתהא שנה זו כו'. ורבינו בחיי מביא מדרש זה בסיגנון אחר וכאן גרס תפלת כהן גדול דלעיל וגירס' מילל י"ל מבקש ומתחנן כעני בפתח (ודוגמתו בחזית א' ט"ו): מראש השנה. כלומר מראשית השנה ור"ל ביום הכפורים גם אמרינן בעלמא שיום הכפורים נקרא ג"כ ראש השנה כמו שנא' בראש השנה בעשור לחדש: מגעגעין מתחזקים ומתכנפי': מאת פני הקדש. דרשו על אהרן שנקרא קדוש ה': אמר הקב"ה. בילקוט גרס אמר איוב יהבי מוכח בתרגום איוב שפי' על בנוי דאהרן אתנבי ואמר לחוד להדא לבי תוה ופוור אחריה : תני ר"א כו'. כל זה הוא בירושלמי פ"ק דגיטין : מוציא שבתו.

בפ"ק

עץ יוסף

היה שם ארון. אלא באבן שתיה שהיתה שם היה נותן המחתה תמורת בין שני בדי ארון שהיה מונח בבית ראשון. ועל שם סלע אין דרך לשכון בתדירות רק ע"י הדחק לינה אחת. וזה שאמר המדרש ויתלונן לינה אחת מקדש שני על שם סלע ומצודה. ר"ל מדכתיב ויתלונן משמע רק לינה אחת ע"כ קאי על מקדש שני שלא היה שם רק אבן שתיה שהיתה בולטת כשן מסלע שאין דרך לשכון עליו בתדירות רק ע"י הדחק לינת ערא כאורח נטה ללון. והרד"ל גרס כגירסתינו ומפרש משום שמקדש שני עמד עשר שנים יותר מהראשון קרי ליה ליגות הרבה: דתנינן תמן בא לפרש מצודה על היות אבן זה חזקו ויסודו של עולם כמצודה ומגדל חזק: משניטל הארון בגמ' דייק משניטל ולא תני משנגנז שגלה לבבל. דלא כמ"ד ארון במקומו נגנז: אבן שתיה מלת שתיה פי' יסוד שבה יסד הקב"ה עולמו. והוא שאמר שממנה הושתת העולם: שממנה הושתת העולם מפרש בגמ' דהא כמ"ד מציון נברא העולם. והנה נקודה אמצעיית הלזו שממנה הושתת העולם שהוא מקום אשר תחת כנפי הכרובים בקדש הקדשים הוא הוא אשר אמר עליה יעקב אבינו ע"ה מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים כי כל ההויות של כל העוה"ז וכל הברכות וההשפעות הטוב והמטיב לכל הכל יורד תחלה לשם. ומשם מתחלק לכל יושב הארץ כי שם נקרא לב הארץ בסוד הכתוב דברו על לב ירושלים. וכמו שבאדם כל הכח מן המאכלים בא תחלה אל הלב שהוא מלך בכל האברים שבגוף. והלב לוקח לעצמו הזך והנקי. ואח"כ שולח מאתו כח לכל האיברים דרך מעביר הורידין כנודע בספרי החכמה. כן כל השפעת ההויות היורד מן השמים לארץ יורד תחלה אל נקודה אמצעיית הלזו הנקראת לב הארץ ומשם יתחלק השפע לכל האיברים. ועל כן נקרא שער השמים כי שם הוא שער הראשון לקבלת ההשפעה הבאה משמים. ושם נקרא נשקי ארעא ורקיע אהדדי כי תחלה עולים דרך שם כל התפלות ותחנונים ושבחי הש"ית ויחודי שמותיו יתברך מתתא לעילא ועי"ז מתעורר כנגדו לעילא לעילא להיות יורד כל שפע טוב וברכה ורחמים וחיים ממקור מחיה מתים לנוה אפריון למכון בית אלהינו [במ"ח] : כיצד היתה תפלתו משום דבעי לפרש משם חפר אוכל משם היה מרגל ומחפש אוכל. אקדים לאודיע תפלתו שעיקר על הפרנסה. ומהשתא ידעינן דחפר אוכל דקאמר היינו על מה שהיה מתפלל שם על הפרנסה. והרד"ל גרס מקודם משם חפר אוכל כו' עד כל ימות השנה. ואח"ז כיצד היתה תפלתו עד בתיהם ואח"ז מתחיל למרחוק עיניו. וכ"ה בפסיקתא : שחונה בגמרא פריך וכי שחונה מעליותא היא. ומשני גשומה אם שחונה פי' אם נגזר שתהא שחונה יהי רצון מלפניך שתהא גשומה. ופי' גשומה שיהיה גשמים לפי הצורך. שחונה פי' חמה. טלולה פי' שיהיה טל לפי הצורך: ואל יצטרכו בה בשנה זו: לתפילת עוברי דרכים שמתפללים תמיד שלא ירדו גשמים: על אחינו שבקסרין לפי גירסא זו נראה שאנשי קסרין היו חשובים ובעלי שררה ולזה היה צריך לבקש עליהם שלא יתגאו זה על זה : על אחינו שבשרון מהרי"ב פי' שם מקום ע"ד דאיתא במשנה סוטה מ"ג הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר. ופי' רש"י מקום הוא ששמו שרון ורש"י שבת דף ע"ו ד"ה מן כתב שרון שם מדינה הוא ואין קרקע שלה יפה ללבנים ולא הוה דבר קיימא כו'. ובגמרא דסוטה דף מ"ד הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר תנא מפני שמחדשים אותו פעמים בשבוע. ובב"ב דף ל"ג קנקנים בשרון פי' הרשב"ם כדים באותו המלכות כו'. ומפני כך שלא היה בתיהם של קיימא והיו מעותדים ליפול היה כ"ג מתפלל יה"ר כו' : משם היה מיליל כן הוא בפסיקתא ויהפרו לנו את הארץ מתרגמינן ויאללון : מר"ה היה יודע לאו דוקא ר"ה דביה"כ עסקינן. אלא משום דהוי בקרוב לתחלת השנה קאמר מראש השנה. ובספר ה"א כתב דבערכין אמרינן דיה"כ נקרא ראש השנה. והבחיי לא גרס ר"ה : עולה לדרום ר"ל דהיינו כשיוצא מבהמ"ק למעלה באויר שהיתה הרוח מנשבת ומטה אותו וכשהיתה רוח צפונית מנשבת ומטה אותו לצד דרום: ואחר כל השבח הזה אע"ג דלא היה כן עדיין לאהרן. שהרי ביום שהוקם המשכן אירע ענין נדב ואביהו. ועדיין לא בא יה"כ שנכנס בו אהרן אל המשכן להיות לו כל הענינים המזכרים. מ"מ מכיון שנעשה כ"ג והוכן של כל השבח הזה ה"ל כאילו היה כבר בפועל [יפ"ת]: מגעגעין באדמה המעריך המערכות מפרש באדמה בדם. ובתנחומא אי' בהדיא בדם. וכן גרס הבחיי. כי איעלעו דם קאי. ואע"ג דלא משמע דנפיק מינייהו דם. כיון דלא היה רק שריפת נשמה וגוף קיים כמו שאחז"ל. מ"מ קאמר כדרך המומתים כדרך דקרי לה ג"כ חללים. ופי' מגעגעין ענין צעקה. מיגעה שור. וקמפרש יעלעו לשון דיבור כדפי' הרד"ק ילע קודש. ויִלעו נמי פרשו לוע כמ"ש הרד"ק: וישתק משמע דמפרש דם מודוס אהרן. וקשה הא קודם זה מפרש דם דם ממש. ויש לומר דתרתי דריש דמדלא

קאמר בדם משמע לשון דממה. ומ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו דהוה דם ממש : וישתק ולא עוד אלא ובאשר חללים. כצ"ל [יפ"ת] ופירושו שאף שהיתה השכינה שם וה"ל לאהרן להטיח דברים איך לא עמדה השכינה להם שהיתה שם ולא הצילתם. עכ"ז שתק. ובלאו ההגהה ג"כ פירושו אלא כמו ולא עוד אלא. אבל באות אמת הגיה ושתק ואעפ"כ לא סלקתי שכינתי ממנו ובאשר חללים נדב ואביהוא שם הוא השכינה עכ"ל. וכן הוא בפסיקתא: שם הוא השכינה ותיבת הוא קאי אנשר הנזכר דרמיז על השכינה. והכוונה בזה שבפנים מתו: מאת פני הקדש מאת הקדש אינו אומר. כצ"ל דכל המשכן הוא קודש. ואמר פני להורות שבפנים במקום השכינה מתו. והכוונה לומר שיעבירם מיד מפניו כמעביר המת מלפני האבל לסלק צערו. שהקב"ה מצטער במיתתן כאב לבנים: הה"ד אחרי מות שני בני אהרן וגו' בקרבתם לפני ה' וימותו. לרמוז על זה דאמר לעיל ולא עוד אלא ובאשר חללים כו' לפי גירסת היפ"ת. וזהו בקרבתם לפני ה' ואעפ"כ וימותו. וגם לפי נוסחת האות אמת הנ"ל ג"כ יש רמז כאן : (ה) פתח אף לזאת גם דעתם כדלעיל שמתו בפנים. וקמפרש ממקומו אקדשי קדשים פי' ממה שנעשה במקומו של הקב"ה חרד וקפץ לבו. דאל"כ ממקומו מיותר דוודאי דבר הקופץ יוצא ממקומו. וכתב הרד"ל וז"ל אפשר קרא דלקמי' יגיד עליו ריעו מקנה אף על עולה דרש על בני אהרן שזכו לעלות אל ה' כמ"ש [שמות כ"ד] עלה אתה כו' ואהרן נדב ואביהו ומתקנא בהם עליהם ויגיד עליו ריעו הוא מטה אהרן או טיטוס שהיה להם רעים במעשה זו שנכנס לפנים ויצאו: אמר אליהו לא יהיו. כצ"ל וכן גרס הבחיי: לא יהיו בניו של אהרן כו' ר"ל שתמיהתו הוא שאף שיהיו בניו של אהרן חייבי מיתה מחמת איזה דבר כדאי' לקמן. מ"מ לא ה"ל להמיתן שם שהוא מקום החיים. מאחר שהעץ היבש חי ופרח. ואיך ראוי שתבוא מיתה ממקום החיים. אלא כשאתם החוץ ימותו ע"י סיבה אחרת. וכן משמע הלשון דמייתי הבחיי : טיטוס הרשע כו' הגם שלפי האמת אין כאן קושיא. כי זה היה בעון ישראל שנסתלקה שכינה ונתן מקום שטיטוס יוכל לעשות כרצונו כדאי' באי"ר. מ"מ לפי הנראה לעינים הדבר תמוה שטיטוס הרשע שנכנס למרות עיני כבודו יגליה. ואלו שכוונתם לעבודת השם ימותו בחטאם. וע' בענף : מלאה דם מהיכן היה הדם ע' בב"ר פ"י : (ו) רבי ברכיה פתח כו' ר"ל שהיה קשה לר' ברכיה בפסוק אחרי מות שני בני אהרן וגו' דלמה הזכיר שני פעמים מיתתן דמה היה מקרא חסר אלו אמר אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' ושתק. וימותו למה לי. גם קשה למה לא אמר אחרי מות נדב ואביהוא. למה תולה מיתתן מחמת שהם בני אהרן. גם קשה מינה למה לי. לכתוב אחרי מות בני אהרן. שזה כבר ידעינן שלא מתו רק שנים. אך הכוונה כך דאי' לעיל פ"י ובפסיקתא פ' מ"ד ובתנחומא סדר זו סי' ח' שארבעתן היו ראוין למות מחמת חטא אהרן שעשה את העגל אלא שהתפלל משה עליהם ועשתה תפלתו מחצה ומתו שנים ונשארו שנים. ומסיים בפסיקתא ובתנחומא שם מנין ממה שקרינו בענין אחרי מות שני בני אהרן. הרי שמתורץ בזה שני קושיות האחרונות. וכדי לתרץ קושיא הראשונה דלמה הזכיר ב' פעמים מיתתן קאמר ר' ברכיה שכוונת הכתוב כך הוא שאעפ"י שמתו שני בני אהרן מחמת שנגזר על אהרן כלוי בנים וכנ"ל מ"מ מחמת זה לבד לא טוב הדבר שימותו. שהיה ראוי להעביר על עונו. ועוד שאין כדאי שילקו הבנים בשביל האב. אך עוד גרם היה בקרבתם לפני ה' שהיו צדיקים גמורים קרובים לי"י וימותו כדי שיתקדש ש"ש על ידם בעולם וכדאי' בתנחומא סדר שמיני אמר משה לאהרן בעת שאמר לי הקב"ה בקרובי אקדש חשבתי בי או בך יפגע מדת הדין ועכשיו אני רואה כי הם גדולים ממני וממך ע"כ. והביא ר' ברכיה סמוכים לזה הדרש מפסוק גם ענוש לצדיק לא טוב אמר הקב"ה אע"פ שענשתי את אהרן ולקחתי שני בניו ממנו לא טוב הדבר שהיה ראוי להעביר על עונו ועוד שאין טוב שילקו הבנים בשביל האב. אלא עוד היה כוונה להכות. נדיבים על יושר. פי' שיתקדש ש"ש על ידיהם בעולם ויתיסרו הכל מעשיהם וכנ"ל ונדיבים היינו נדב ואביהוא. ולפ"ז ב' בקרבתם הוא ב' הסיבה שבעבור קרבתם לפני ה' מתו עכ"ל: לא מתו בניו כו' כדכתיב [ויקרא י'] ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם. ובגמרא אי' מאי דרוש ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אעפ"י שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. וע' בחדא"ג שם. ולפ"ז בקרבתם לפני ה' פירושו שנתקרבו הם לפני ה' בלי ממונע. ר"ל בלי שאלת משה רבם: מוציא שבתו כן הוא בירושלמי פ"ו דשביעית. אבל בתנחומא ובפ"ק דיומא גרסו מוציא שנתו : וכמה הם י"ב מיל דהכא הוה מבית היטימון עד אבל השיטים. וכמה שאמר בגמרא אמר רבה

בר

בשנה השלישית לאמר. רבי ברכיה ור' חלבו בשם ר' יוחנן טז ג' חדשים בראשונה וג' חדשים באחרונה וי"ב באמצע הרי י"ח חדשים וכי ימים רבים היו אלא ימים של צער לפיכך הוא קורא אותן רבים. יז ודכוותה (שמות ב) ויהי בימים הרבים ההם וכי רבים היו אלא ע"י שהיו ימים של צער. ודכוותה (אסתר א) שמונים ומאת יום וכי רבים היו אלא ע"י שהיה וכו'. והדין פסוקא ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים תני ר' חייא ימים שנים רבים שלשה מכאן ואילך אין זו נדה אלא דוה. והנדה בנדתה אכ"כ אלא והדוה בנדתה א"ר שמלאי צער גדול נתן הקב"ה לאשה זו שמאחר שמשמרת ימי זיבה יושבת ומשמרת ימי נדה והתורה קורא אותה נדה. והדוה בזיבתה אכ"כ אלא והדוה בנדתה. ר' יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ריה"ג אומר ומה אם האשה הזו ע"י שפרשה ב' ג' ימים התורה קורא אותה נדה אנו שפירשנו מבית חיינו ומבית קדשינו ותפארתינו כמה ימים וכמה שנים כמה קיצים וכמה עיבורים עאכ"ו: (ו) ד"א ואשה כי יזוב זוב דמה מי קיים מצות זיבה יכניהו בן יהויקים. אמרו כיון שעלה נבוכדנצר להחריב את ירושלים עלה וישב לו יח בדפני של אנטוכיא ירדה סנהדרי גדולה לקראתו אמרו לו הגיע זמנו של בית זה ליחרב אמר להם לאו אלא יהויקים מרד בי תנוהו לי ואלך באו אצלו ואמרו לו יהויקים נבוכדנצר בעי לך אמר להן כך עושין יט דוחין נפש מפני נפש דוחין נפשי ומקיים נפשיכון כתיב (דברים כג) לא תסגיר עבד אל אדוניו אמרו לו לא כך עשתה זקנתך לשבע בן בכרי כיון שלא שמע להם עמדו ונטלוהו ושלשלוהו לו. וכיצד שלשלוהו ר' אליעזר ור' שמעון ר' אלעזר ב"ר נתן אמר חי שלשלו אותו כד"א (יחזקאל יט) ויתנוהו בסוגר בחחים בחיים כתיב. ר' שמעון אומר מת שלשלו אותו לו כד"א (ירמיה כב) למען לא ישמע קולו עוד. כ אריב"ל אני מקיים דברי שניהם חי שלשלו אותו אלא שהיה מפונק ומת בידם מה עשה לו נ"נ. ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אומר נטלו והחזירו בכל ערי יהודה וישב עליו בפרדימוס והרגו וקרע את החמור והכניסוהו לתוכו הה"ד (ירמיה כב) קבורת חמור יקבר. ר"נ אומר נטלו והחזירו בכל ערי ישראל והרגו והיה מחתך ממנו כזתים ומשליך לכלבים הה"ד קבורת חמור יקבר היכן היא קבורת חמור לא במעי הכלב הוא שהנביא מקנתר עליו ואומר (מ"ב כד) ויתר דברי יהויקים וכל אשר עשה. ר' יוחנן אמר ג' אמוראין חד אמר שהיה לבוש כלאים וח"א כא שמשך לו ערלה וחד אמר שנמצאת כתובת קעקע חקוקה על בשרו. ר' יוחנן אמר ע"י שבא על אמו ועל כלתו ועל אשת אביו דא"ר יוחנן כללו של דבר בפתח שיצא בו נכנס. ריב"ל אמר על שהושיב בירניות בירושלים מהו בירניות ביירן ציירן שהיה הורג את בעליהם ומענה את נשיהם ומכנים ממונם לטמיון הה"ד (יחזקאל יט) וידע אלמנותיו. כיון שהרגו נ"נ המליך את יכניה בנו תחתיו וירד לו לבבל יצאו כל בני בבל לקלסו אמר לו מה עשית אמר להם יהויקים מרד בי והרגתיו והמלכתי יכניה בנו תחתיו אמרו לו כב מתלא אמר גור טוב מכלב ביש לא תרבי גור ביש מכלב ביש עאכ"ו מיד שמע להם ועלה וישב כג בדפני של אנטוכיא ירדה סנהדרי גדולה לקראתו ואמרו לו הגיע זמנו של בית זה ליחרב אמר להם לא אלא אותו שהמלכתי תנוהו לי ואני הולך לי אזלין אמרין ליכניה נבוכדנצר בעי לך כד מה עשה עמד וכנס כל מפתחות בהמ"ק ועלה על ראש הגג ואמר רבש"ע הואיל ולא זכינו להיות גזברין לפניך עד עכשיו היינו בעלי בתים נאמנים לפניך

יד יוסף טז ילקוט תנחומא סדר זו. אסתר רבה פ"ב: יז שמות רבה פ"א: יח ירוש' פ"ו דשקלים: יט משנה פ"ז דאהלות אין דוחין נפש מפני נפש: כ ע' בסנה"ר פ' כ"ה רומיא דקראי ומה דמשני שם. והוא כעין דברי ריב"ל דסכה (רד"ל): כא אג"ב פ' מ"ח. תנחומא סוף סדר לך לך: כב סדר עולם רבה פ"ה: כג ירוש' פ"ו דשקלים: כד ע' בזוהר סדר מקץ דף רי"ג. ובאדר"נ פ"ד. ובסוף תענית. ותרגום שני פסוק בימים ההם:

מתנות כהונה

של צער: ג' חדשים קדרים ימים שנים רבים שלשה ושלשה ימים לא צ"ל למקרי מקצת השנה ושלשה שבועות נמי לא דלא בא לחשוב אלא לפרש משהיה בשנה ראשונה שלשה חדשים הא דכתיב בשנה השלישית דרשו נמי שלשה חדשים: אלא דוה. דוה היא זבה בלשון ארמי: נדה. ל' ריחוק ונדוי: יכניה בן יהויקים וכדמפרש לקמן: להחריב את ירושלים כלו' לכבוש את יהויקים ואילו לא נתנוהו היה מחריב את ירושלים ובפרשת ויגש פ' נ"ד גרס לכבוש את יהויקים כו': בדפני פי' הערוך רבלה הרבלה ת"י דפני. ר' יהודה ור' נחמיה לא ס"ל שמת תחת ידיהם: בפרדימוס משמעותו ישב עליו בדין מל' דימוס בילקוט ירמיה גרסי' החזירו בכל ערי ישראל בפרדימוס ומצאתי פירושו חמור של עץ: שלשה אמוראים פליגי. מה תועבותיו אשר עשה: כתובת קעקע בפ' חלק (קג) איתא שחקק השם על אמתו: בפתח שיצא כו'. שבא על אמו: ביירין. פי' בור ופניות ורקות: ציירין. מקושרות ומעוגנות מלשון הלהן תעגנה. ובילקוט מלכים גרס ניידין לשון נדו וממון: לטמיון. לאוצר המלך: גור. כלב קטן כדאמרינן בפ' אעפ"י דמעללא בגורייתא קוטנייתא' פירש"י ז"ל בכלבים קטנים: גור טב. בירו' דשקלים ומשל הוא

עץ יוסף

[רד"ל]: וכי ימים רבים היו משום דפשטיה דקרא במה שעבר מיירי [כדכתבתי לעיל] דהיינו מה שחטאו בימי ירבעם ואביה ולהכי פריך וכי ימים רבים היו כי לא היה כל ימי מלכותם רק עשרים שנה. ומכיון דאשכחן שישראל חטאו ימים רבים טפי מהנך כגון בימי השופטים לא היה ראוי לקרותם ימים רבים: ימים של צער כדכתיב ובעתים ההם אין שלום ליוצא ולבא וגו': של צער והמצטערים מרגישים הרבה בהמשך הזמן. וזה שאנו מבקשים [תהלים צ'] שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה: ג"ח בראשונה כו' ובתנחומא סדר זו אי' אחד מן הראשונה וכל אותה השנייה ואחד מן השלישית. [וכדפליגו ר"י ור"ע במתני' דב"ב גבי חזקה ע"ש רד"ל]. וכן הוא באסתר רבה. וכיון שלא עברו אפילו החצי לגירסת התנחומא ואסתר רבתי. ולפי גירסתנו לא עבר עכ"פ יותר מהחצי איך קורא אותה ימים רבים. אלא ע"י שהיו של צער דבשני אליהו לא היה תבואה כלל כדאי' בפ' המקבל להכי קורא אותה ימים רבים: וכי רבים היו קשה הא באמת ימים רבים היו לישראל. וי"ל שהוקשה להם כיון שכבר נגזרה גזירה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ולא עבדו כי אם רד"ו שנה. ובתוך אותו הזמן אמר ויהי בימים רבים ההם. וכי רבים הם. ולכן קאמרו ע"י שהיו ימים של צער שגם בלילה לא שכב לבם מעוני ומרוב עבודה והיו מעמידים אותם בקרות הגבר למלאכתן כנודע. לכן קראם ימים רבים שהקב"ה חשב להם לילות וימים [גבול בנימין]: שמונים ומאת יום וכי רבים היו. שאם לענין הסעודה היה רבים. לענין להראות כבוד עשרו הגדול מועטים הם. עד שנצטרכו במדרש אסתר לומר שעשה אספריות [פי' אוצרות] היה מראה להם בכל יום. או שמיני יציאות הראה להם. אך מפני שהיו ימים של צער לישראל בהראות עשרו שהיה שם כלי בהמ"ק ובגדי כהונה גדולה נחשב להם לימים רבים גם לגבי הראות עשרו: ימים שנים רבים שלשה. ומסיים בת"כ יכול שנים ושלשה והרי ה'. וכי נאמר ימים ורבים. והלא לא נאמר אלא ימים רבים הא כיצד ימים האלו יהיו מרובים על הב' וכמה הן הוי אומר ג' וע' שם בקה"ע: מכאן ואילך משעברו ג' ימי הזיבה הרצופים ויכנסו ז' נקיים אע"פ שהיא טמאה לבעלה אין דינה כנדה כאשר היתה בג' ימי הזיבה שמטמאה משכב ומושב וכלים כטומאת הנדה כדכתיב כימי נדתה תהיה. אלא דוה שמה ואינה מטמאה כנדה. וכדי שלא יקשה א"כ למאי הילכתא מקים לה לנדה כדכתיב שם והדוה בנדתה. מייתי דר' שמלאי דקאמר והתורה קוראה אותה נדה כו'. והרד"ל גרים והתורה קורא אותה דוה וע' שלהי איכה רבה: ומשמרת ז' ימי נדה. ז' נקיים שהיא טמאה לבעלה כשבעת ימי הנדה. וזהו צער גדול שאין ימי הזוב עולים לה כלל למנין השבעה כמו בז' ימי הנדה שימי שפע הנדות מצטרפים למנין הז': שפירשה מבעלה קורא אותה נדה. שהוא לשון נדוי וריחוק שתרגום נדה רחיקה: ומה אם האשה כו' משום דקשה ליה לר"א בנו של ריה"ג ג"כ מה שקשה ליה לר' שמלאי היכי מקים לה לנדה ומתרץ לה ר"א דלא מקים רק ימי הזוב ממש לא כל הי"א ימים. ולמאי דקשה לן א"כ מאי קמ"ל הא כבר כתב לה. לה"ק דקרא אשמועינן לשום לב לפרישתינו מבהמ"ק כל כך שנים כי רע הדבר ובעי למבעי רחמי מכיון דדוה בג' ימי הזוב מיקריא נדה מפני שפירשה ג' ימים אנו שפירשנו מבית חיינו כו': (ו) יכניה בן יהויקים וכמדפרש לקמן: להחריב את ירושלים אע"פ שלא החריבה בפעם ההוא ולא בקש רק נפש יהויקים. היינו ע"י שהסנהדרין שחרו פניו והודו לבקשתו ונתפייס אז. אבל לעיל בב"ר פ' נ"ד גרסינן שעלה לכבוש את יהויקים: בדפני של אנטוכיא שפס הרבלה תרגם יונתן דפני אנטוכי. והמוסף הערוך כתב שם מגדל עיר אנטוכיא. וגם מקומות אחרים נקראים על שם אילנות דפני הנטועות שם: הגיעה זמנו כו' דרך שאלה וקובלנא ברוח נשברה אמרו לו אם דעתו להחריב את בהמ"ק ולפי שכבר ידעו מהנביאים שהיה עתיד ליחרב ולכן אמרו לנ"נ האם הגיעו זמנו כלו' אם ה' שם בלבו להחריבה: דוחין נפש מפני נפש שאתם מוסרין נפשי להנצל נפשיכם: לא תסגיר עבד שאע"פ שלא יהרגני נ"נ רק שיחבשני בבבל מ"מ אין לכם למסריני משום לא תסגיר. דלא גרע אני מעבד של נכרי שברח שאין מוסרים אותו להיות עוד עבד. וכן אני שמרדתי במלך בבל אין להסגירני שיכבוש אותי לעבודתו ולהוציאני מ"ל: זקנתך נ"ל עשו אבותיך. או נ"ל עשה זקנך. והוא דוד שביקש שיתנהו לו שבע בן בכרי. וכן עשו מפני שהדין כך למסור מי שייחדוהו בשם. ואע"ג דההוא בדין הוה שמרד במלכות. הא גם יהויקים מרד בנבוכדנצר. וע' מ"ש בב"ר פ' נ"ד: ששלשלוהו פי' מע"ג החומה כמ"ש בירמי' סחוב והשלך להלאה משערי ירושלים [רד"ל]: ויתנוהו בסוגר בחחים. דביהויקים מיירי כמו שאמרו המפרשים. ולא כפירוש רי"א: בחיים כתיב אין תימה מה שאין כן בספרים שלנו. שכמה פעמים התלמוד חולק על המסורת שלנו כמ"ש התוס' בפרק במה בהמה גבי מעבירם כתיב. והרד"ל כתב וז"ל בחחיים כתיב כצ"ל בשני יודי"ן לכן דרש בחיים וע' מנחת שי שם עכ"ל: למען לא ישמע קולו דמשמע דתיכף כשנתן בסוגר לא היה קולו עוד נשמע. ורבי שמעון לא חייש למאי דכתיב בחיים כיון דקרינן בחחים. ור' אליעזר מתרץ למען לא ישמע קולו דהיינו פחדו ומוראו שהיה מתחלה בארץ כמ"ש ותשם ארץ ומלואה מקול שאגתו: ומת בידם מצרתו. וקשה להני דס"ל דמת שלשלוהו סוגר וחחים ומצודות למה ועוד דבד"ה כתיב ויאסרוהו בנחשתים להוליכו בבלה. וי"ל דבעודו חי אסרוהו סנהדרין על פיו של נבוכדנצר ופי' ויאסרוהו בצווי ואז היתה כוונתו להוליכו בבלה ולא עלתה לו שמת קודם שבא לידו. ולר' שמעון מת בידם של סנהדרין ומ"מ שלשלוהו אותו בהיותו אסור בהם להראות לנ"נ שעשו צווי שבחייו אסרוהו. ולריב"ל בשעת מסירתו היה חי ומיד היה מת: מה עשה לו נ"נ אליביה דר"א דאמר חי שלשלוהו קאמר. ואין זה לשון שאלה דאפשר שהרגו מיד. אלא קמפרש דלר"י ור"נ לא הרגו מיד אלא תחלה החזירו בכל ערי ישראל. והכי גמירי לה. או דס"ל שפי' סחוב והשלך היינו בהיותו חי שהיו מחזירים אותו ממקום למקום: בפרדימוס פי' דין קשה ויותר מדאי. ולשון יוני הוא [מעריך] או הוא שם כלי זיין שהרגו בו נבוכדנצר בידו [יפ"ת] ובילקוט ירמיהו גרס החזירו בכל ערי ישראל בפרדימס. ומצאתי פירושו חמור של עץ [מת"כ]. ומ"ע פי' חצר שלפני הבית: והכניסו לתוכו לבזותו. ופי' קבורת חמור שהחמור יהיה לו לקבורה: הוא שהנביא כו' כלו' כל הרעה הזאת היתה ראויה לו כי הוא מי שנאמר בו ויתר דברי יהויקים וכל אשר עשה דהיינו התועבות דמפרש וחזל: ויתר דברי יהויקים ותועבותיו והנמצא עליו. כצ"ל והוא המקרא שבד"ה. וה"ג ג"כ בילקוט: ג' אמוראים מחולקים בפי' והנמצא עליו ח"א שהיה לבוש כלאים וזהו והנמצא עליו משום דלבוש עליו [ודרך רמז י"ל מ"ש ריש לפניה ופקדתי וגו' ועל בני המלך ועל כל הלובשים מלבוש וגו'. דהיינו לבוש כלאים]וח"א שהנמצא עליו היינו שמשך לו ערלה. וח"א דהיינו שנמצא כתובת קעקע על בשרו דהיא עבירה שעל בשרו. והא לא גילה ר' יוחנן סברתו. שבוודאי דעתו כמו שאמר בפ' חלק שחקק דמות ע"ז על אמתו או שחקק שם שמים על אמתו: ר"י אמר שבא כו' ריב"ל אמר כו' ר"ל ר"י וריב"ל מפרשים מאי תועבותיו. וקאמרו עריות וש"ד דאיקרו תועבות. ומה שהזכיר תחלה פי' והנמצא עליו והדר פירש תועבותיו שלא כסדר הכתוב. מפני שרצה ר' יוחנן להזכיר תחלה דברי האמוראין שקדמוהו בפי' חטאת יהויקים: א"ר יוחנן כללו כצ"ל וכן הוא בילקוט. ומלתא אחריתי הוא דקאמר שעיקר תועבותיו שבעבור זה נענש כשם שנזכר לעיל הוא מפני שנכנס בפתח שיצא בה דהיינו שבא על אמו. כי אין בזה שום הנאה יצרו ולא עשה אלא להכעיס וכדאמרו בפ' חלק על אמון. וכן בכל הדברים הנזכרים לעיל לא עשה אלא להכעיס כמו לבישת כלאים וכתובת קעקע: שהושיב בירניות כו' גי' הערוך באות בי"ת ע"י שהושיב יהויקים נשים בירניות בירושלים. מהו בירניות ברין צירין שהיה הורג בעליהן כו'. וכתב המוסיף הערוך בירן פי' כמו שדה בור שאינו נזרע. צרין פי' צרורות ומעוגנות עכ"ל וכן פי' המת"כ. והמעריך מפרש בירניות גבורים ורוצחים שהורגין אף בעליהן. ולפ"ז אין צריכין להגיה במדרש. וזהו שמפרש המדרש מהו ברניות ביירין פי' אנשים רקים כמו שדה בור. ציירן שמצירים אנשים בכעסן. וגי' הילקוט מלכים. ניידין יותר נכונה שפי' שנדין אנשים והורגים אותם: לטמיון לאוצר המלך: וידע אלמנותיו גבי ויתנהו בסוגר כתיב וביהויקים מיירי. ופי' וידע לשון שבירה ואלמנותיו פי' אלמנות ממש. ור"ל שהיה מצער כנזכר והוא מגזרת ויודע בהם את אנשי סכות. או שהוא מגזרת והאדם ידע והוא מה שהיה מענה אותם. והרד"ל כתב וז"ל הה"ד וידע אלמנותיו לעיל מיניה כתיב אדם אכל ובתריה כתיב ועריהם החריב ותשם ארץ וגו'. ודרש אדם אכל שהרג בעליהם. וידע אלמנותא שהיה מענה נשיהם. ותשם ארץ שהיה מכניס ממונו לטמיון עכ"ל: גור כלב קטן. ומשל הוא בפי הבריות אפי' כלב קטן שהוא טוב לא תגדלנו בביתך אם הוא בא מכלב רע. מכ"ש כלב שהוא

לפניך מיכן ואילך תרי מפתחותיך לפניך. תרין אמוראין חד אמר כמין יד של אש ירדה ונטלתן ממנו וח"א משעה שזרקן עוד לא ירדה מה היו בתוריהן של ישראל עושין היו עולין לראש גגותיהן ונופלים מתים הה"ד (ישעיה כב) משא גיא חזיון מה לך איפוא כי עלית כלך לגגות מה עשה נ"נ נטלו וחבשו בבית האסורים וכל מי שהיה נחבש בימיו לא היה יוצא משם לעולם על שום (שם יד) אסיריו לא פתח ביתה. גלה יהויכין וגלתה סנהדרי גדולה עמו הה"ד (ירמיה כב) העצב כה נבזה נפוץ ר' אבא ב"כ אמר כעצם הזה של מוח שבשעה שאתה מנפצו אינו יפה למאומה כו' עד שאלתיאל שאל הקב"ה לב"ד של מעלה והתירו לו את נדרו באותה שעה ישבה סנהדרי גדולה על דעתה ואמרו בימינו מלכות בית דוד פוסקת אותו שכתוב בו (תהלים פט) וכסאו כשמש נגדי. מה נעשה נלך כו ונפייס לגדלת וגדלת למלכה ומלכה למלך הלכו ופייסו לגדלת וגדלת למלכה ומלכה למלך. מה היתה שם אשתו של נ"נ רב הונא אמר שמירה שמה ר' אבין אמר שמירמות שמה. ורבנין אמרין שמירעם שמה ע"י שנולדה ברעם כיון שבא נ"נ להזקק לה א"ל את מלך ויכניה אינו מלך אתה מבקש תפקידך ויכניה אינו מבקש תפקידו מיד גזר ונתנו לו אשתו וכיצד שלשלוה לו רבי שבתי אמר דרך קנקלין שלשלוה לו ורבנן אמרו פתחו המעזיבה ושלשלוה לו כיון שבא להזקק לה אמרה כשושנה אדומה ראיתי פרש ממנה מיד הלכה וספרה וטהרה וטבלה. א"ל הקב"ה בירושלים לא קיימתם מצות זיבה ועתה אתם מקיימין שנא' (זכריה ט) גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור כו נזכרתם אותו הדם שבסיני בשביל כן שלחתי אסיריך. א"ר שבתי לא זז משם עד שמחל לו הקב"ה על עונותיו על אותה שעה אמר (שיר ד) כלך יפה רעיתי ומום אין בך יצתה בת קול ואמרה להם (ירמיה ג) שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם:

סדר אחרי מות

פרשה כ (א) אחרי מות שני בני אהרן. ר' שמעון פתח (קהלת ט)

הכל א כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע. לצדיק זה נח שנא' בו (בראשית ו) איש צדיק אמר ר' יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי נח כשיצא מן התיבה הכישו הארי ושברו ולא היה כשר להקריב והקריב שם בנו תחתיו. ולרשע זה פרעה נכה כיון שביקש לישב על הכסא של שלמה לא היה יודע ב מנהגיו ג הכישו ארי ושברו זה מת צולע וזה מת צולע היינו דכתיב מקרה אחד לצדיק ולרשע. לטוב ולטהור ולטמא לטוב זה משה שנא' (שמות ב) ותרא אותו כי טוב הוא ר"מ אומר ד שנולד מהול. ולטהור זה אהרן שהיה עוסק בטהרתן של ישראל שנא' (מלאכי ב) בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון. ולטמא אלו מרגלים. אלו אמרו שבחה של ארץ ישראל ואלו אמרו גנאי אלו לא נכנסו ואלו לא נכנסו. היינו דכתיב לטוב ולטהור ולטמא. לזובח זה יאשיה שנא' (ד"ה ב לה) וירם יאשיה לבני העם צאן כבשים ובני עזים. ולאשר איננו זובח זה אחאב שביטל קרבנות הה"ד (שם יח) ויזבח לו אחאב צאן ובקר לרוב זבח לו זבח ולא קרבנות. זה מת בחצים וזה מת בחצים היינו דכתיב לזובח ולאשר איננו זובח. כטוב כחוטא. כטוב זה דוד שנא' (ש"א יז) וישלח ויביאהו והוא טוב רואי א"ר יצחק טוב רואי בהלכה כל הרואהו נזכר לתלמודו. כחוטא זה נבוכדנצר שנאמר (דניאל ד) וחטיך בצדקה פרוק. זה בנה בהמ"ק ומלך מ' שנה וזה החריב בהמ"ק ומלך מ' שנה הוי מקרה אחד וגו'. כנשבע זה צדקיה שנא' (ד"ה ב לו) וגם במלך נ"נ מרד. כאשר שבועה ירא זה שמשון שנאמר (שופטים טו) ויאמר להם שמשון השבעו לי פן תפגעון בי זה מת בנקור עינים (מ"ב כה) ואת עיני צדקיהו עור וזה מת בנקור עינים (שופטים טז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו הה"ד מקרה אחד לנשבע וגו'. ד"א מקרה ה אחד אלו בני אהרן דכתיב בהו (מלאכי ב) בשלום ובמישור. לרשע זה עדת קרח דכתיב בהון (במדבר טז) סורו נא וגו' אלו נכנסו להקריב במחלוקת ויצאו שרופין ואלו נכנסו להקריב שלא במחלוקת ויצאו שרופין: (ב) ד"א אחרי מות ר' לוי פתח (תהלים עה) אמרתי להוללים אל תהולו למערבביא אלו שלבם מלא עליהם ו חלחליות רעות ר' לוי הוה צווח להון אלליא שמביאין

אללי

יד יוסף כה לעיל פ"י סי' ה': כו כ"ר פ' ק': כז ע' לעיל סס"ו: פרשה כ א קהלת רבה. תנחומא סדר נח. וסדר ואתחנן: ב בתנחומא ס' ואתחנן הגי' מנגנין שלו ופי' התכולות מלאכתו. ג ב"ר פ' כ"ט. תנחומא סדר נח. וסדר ואתחנן. שוח"ט מז' ל"ז. זוהר סדר נח דף ס"ט: ד שמות רבה פ"א. קהלת רבה פ"ד. תנחומא סדר נח. אדר"נ פ"ג. זוהר ס' שמות דף י"א. שוח"ט מזמור ט': ה אחד לצדיק כנ"ל: ו לעיל פ' י"ו. תנחומא סדר זו. וע' בשוח"ט מזמור ס':

ענף יוסף

פרשה כ (א) [והקריב שם בנו תחתיו] והא דכתיב ויבן נח מזבח וגו' גם איתא בבמד"ר פ"ד עמד נח והקריב קרבן שנא' ויקח נח וגו' ויעל עולות במזבח. וי"ל משום שנח התחיל במצוה שהבנים כתיבה ז' מן הטהורים כדי שיקריב קרבן בצאתו לכן אף שהקריב שם בנו תחתיו קראה הכתוב על שמו של נח. וכמו שדרשו חז"ל מזמור שיר חנוכת הבית לדוד וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו אלא לפי שנתן דוד נפשו לבנות הבית נקרא על שמו [גבול בנימין]: [ר"מ אומר שנולד מהול.

תימה

מתנות כהונה

הוא בפי הבריות אפי' כלב קטן שהוא שב לא תגדלנו בביתך אם הוא בא מכלב רע מכ"ש כלב שהוא רע ובא מכלב רע שלא תגדלנו: מנפצו. מריק המוח ממנו: אינו יפה למאומה. כן לא נאמר כאן כלום הידור תורה: ה"ג למאומה כו' עד שאלתיאל ור"ל המדרש עד גמירה כמ"ש לעיל פי' ובמד' חזית. (ח ג): ישבה סנהדרין כו'. היו מתיישבין ונתנו על לבם: לגדלת. אומנות ומגדלת המלכה: יכניהו. אינו מלך בתמיה: קנקלין. פי' הערוך חלונות: הדם שבסיני. ס"פ משפטים ויקח משה חצי הדם וגו':

אלו אמרו שבחה. משה ואהרן: זה בנה בית המקדש. דוד המלך הכין הכל ומעלה עליו כאילו הוא בנאו וגם הוא בנה היסודות והעיקר ככולו ועי' כל זה במדרש ובתנחומא פרשת ואתחנן: ויאמר להם וגו'. מכלל שהיה הוא ירא שבועה דאל"כ היו ג"כ נחשדים בעיניו: למערבביא. למעורבבים שהם מעורבים במחשבות רעות וכדמפרש ואזיל: חלחליות. מחשבות כד"א חללה של רשות: צווח להון כו'. קרא לרשעים: אללי אוי ואבוי:

חסקרי

עץ יוסף

רע ובא מכלב רע שלא תגדלנו [מת"כ] ויכניה רע היה כדכתיב ביה ויעש הרע בעיני ה' ככל אשר עשו אביו ואמו. רע לשמים ולבריות הוה כדלעיל: הואיל ולא זכינו אמר זה דרך ענמת נפש אולי ירחמו מן השמים. או כמטיח דברים הטוב לו להחריב ביתו מלהאמינו בידם: עוד לא ירדו שנעשו נס שנשארו שם באויר ושם היו גנוזים. ולמ"ד יד נעלם פי' שניטלו למעלה [כבוד הכמים וזה היה לרמוז להם כי אין לה' חפץ בעבודתם: ונופלים מתים שלא היה מקפיים ביכמיה לבדו אלא באה העיר במצור והגלה כל ירושלים וכל השרים וכלי חמדת ה': וגלתה סנהדרי גדולה. היינו החרש והמסגר שהוליך בגלות זה כדאמר לעיל פ' י"ח אלו ת"ח: העצב נבזה כו' עד שאלתיאל שאל הקב"ה כו' את נדרו. הנה עיקר דרש זה אי' לעיל פ"י סי' ה' ולא שייך זה כאן אלא מה שאמר שם אסיר שהיה בבית האסורי' שמזה ראיה שחבשו נבוכדנצר ליכניה בבית האסורים ושם הוליד בן למלוכה כדלקמן. וגם איתא דרשה שם אסיר שאסר הקב"ה עצמו בשבועה וכדכתיב העצב נבזה נפוץ וגם כתיב בתריה כתבו את האיש הזה ערירי. לכן הביא זה לכאן בקיצור וסמך על המעיין שם: כעצם הזה כו' מפרש עצב כמו עצם. ומפרש נפוץ על מה שמנפצין העצם להוציא המוח ממנו. ור"ל שהקב"ה גזר עליו שלא יהיה לו תקנה עוד כעצם הזה של מוח שבשעה שאתה מנפצו אין יפה למאומה: לגדלת יש מפרשים אומנת. ויש מפרשים גדלת שער. כמו גדלת דפ' האיש מקדש: שם אשתו מפני שהסיבה לעשות מזכיר שמה לטובה: ויכניה אינה מלך בתמיה. ודרך המלכים שלא לחסר די מחסורם של מלכים התפוסים בידם: תפקידך עונת תשמיש: וכיצד שלשלוה דמכיון דאסיריו לא פתח ביתה לא הכניסוה דרך הפתח. אבל מאכל ומשתה האסורים לא קשה ליה דפשיטא שאפשר דרך חורין וחלונות: דרך קנקלים פי' דרך החלונות [מעריך המערכות] שהחלונות היו רחבים שתכנס האשה בהם. ומ"מ לא היו פתח שהאסורים יצאו משם שהיו בגובה הכותל ולא יכלו לעלות שם בלי סולמות: המעזיבה פא"ה בלע"ז: הלכה וספרה שבעה נקיים אחר ג' ימי הזיבה. וכי"א ימי זיבה הוה קאי. והא שקאמר לעיל ומי קיים מצות זיבה ולא קאמר ומי קיים מצות נדה: הדם שנזכר בסיני שמפרש בדם בריתך על דם הברית שע"י כרת ה' עמם ברית כדכתיב [שמות כ"ד] הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם. וקאמר שמכרתם אותו הדם שנכרת בו ברית על כל התורה ותבקשו עכשיו לקיימה: בשביל כן שלחתי אסיריך דהיינו גאולת ישראל דבהכי מפתחי קרא. ונקט לה הכא לפי שנתקיים הדבר ביכניה שאכר דם שבסיני ובזכות זה זכה לצאת ממאסרו שאויל מרודך הוציאו כשמת נבוכדנצר: שמחל לו הקב"ה משום דאיתא בילקוט שנעשה לו נס ונתעברה אשתו מעומד. ולכן אלולי שמחל עונו לא זכה לנס. ולורך הנס הזה נראה שבית האסורים היה מקום צר ולא יכולו ליזקק אלא מעומד. וענין הנס דגמירי אין אשה מתעברת מעומד כדאי' בגמרא בענין חלקיהו אבי ירמיהו: על אותה שעה כו' תחת אשר תחלה נאמר עליו ככלי אין חפץ בו. חזר ואמר עליו שאח"כ מצא חן בעיני ה' כלך יפה ומום אין בך. [או י"ל מפני שלעיל פ' י"ח אמר ממקרא זה דכלך יפה כו' שלא היה בהם זבים ומצורעים וכשחטאו נמצאו בהן זבין וכו' לכך כאן שאמרו שיכניה קיים מצות זיבה לכן אומר שעל אותה שעה נאמר כלך יפה כו' [רד"ל]: יצאת ב"ק ואמרה להם לישראל שובו בנים שובבים שימחול להם כמו שמחל ליכניה:

פרשה כ (א) ר"ש פתח הכל כו' כוונתו על מה שדרש בסוף הסי' מקרא אחד אלו בני אהרן כו' ואגב דמייתי ליה לקרא מפרש ליה גם בדרושים אחרים כדרך המדרש: הכישו הארי כו' ע' מ"ש בתנחומא ס' נח סי' ט' בענף. ודייק זה מדכתיב וישאר אך נח. ואך מיעוט הוא. ואין כאן שום דבר למעט אלא נח עצמו היה ממועט מבריאתו: והקריב שם בנו דהיה כ"ג כדאיתא בב"ר פ' כ"ו. ומ"מ לולי שנפסל נח לא הקריב שם. שלא ישמש בכהונה לפני אביו: שבקש לישב ט' שלקחו כשמת שלמה בכתובת בתו. והכישו הארי לפי שהיו עשויין בערמות שהיו מתגלגלים ופושטין ידיהם: והמלך שלמה היה נשען עליהם כשהיה עולה על הכסא. וזה לא ידע סדר העליה וכשנתגלגל הארי הכהו על יריכו ונצלע. ולזה נקרא פרעה נכה: שנולד מהול שעיקר סבת המלה תקון המדות. והיותו נולד מהול יורה כי בבטן אמו היה מתוקן במדותיו: אלו המרגלים לפי שהוציאו דבה רעה איקרו טמא שהגנות והדבה הרעה אקרו טומאה כמ"ש טמאת שפתים מוציאי דבה. והפוסל פוסל: אלו אמרו שבחו משה ואהרן אמרו שבחה של א"י: וירם יאשיהו לבני העם. כדכתיב בד"ה שנתן לעם כדי לעשות פסחיהם: לרוב לו זבח ולא קרבנות. כנ"ל קשה הא קרא זה ביהושפט כתיב ויזבח לו אחאב צאן ובקר. וקרבנות מאן דכר שמייהו התם לדיוקי מדכתיב לו. ובמדרש קהלת לא מייתי קרא נראה דממילא ידעינן שלא זבח קרבנות לה' מכיון דעובד ע"ז היה: מת בחצים ונספך דמו כמ"ש עליו בחיכה רבה תשתפכנה אבני קדש. ולא הגין דם זבחים עבורו בזה [רד"ל]: טוב רואי בהלכה דאם לא כן בתר אדמוני עם יפה עינים טוב רואי למה לי ואין טוב אלא תורה: נזכר תלמודו כענין עיניך רואות את מוריך. וכמ"ש הא דמהדרנא דחזיתיה לר"מ כו'. ומ"ש הידה"מ שרואהו בחלום ליפה שבברכות כ"ז אמרו עליו שזוכה לחסידות [רד"ל]: בנה בהמ"ק שבנה היסודות. וגם מפני שהכין כל צרכי בנין בהמ"ק מעלה עליו כאילו הוא בנה אותו: מלך מ' שנה אע"ג דנבוכדנצר מלך מ"ה שנה כדיליף בפ"ק דמגילה מקראי. לא קאמר אלא מ' משום דדוד לא מלך אלא מ'. כלומר שזכה למלכות כ"כ כדוד. וכ"ש כיון שיקשה אם היותו יותר ממנו: זה צדקיהו ומ"מ לא קאמר שנשבע לשקר. דבהיתר עבד. שע"י שהיה נשאל על שבועתו כדאי' בנדרים. ומ"מ נחשב לו להטא דמגניא מילתא. או משום חילול השם: ויאמר להם שמשון כו' ואם לא היתה שבועה המור' בעיניו היה חושד באחרים ולא יסתכן בידם. אלא דלא ס"ל שיהיו עוברים על השבועה: אלו בני אהרן ר' שמעון בעל המאמר הזה ס"ל שלא מתו בני אהרן רק מפני בהקריבם אש זרה. ופליג על המ"ד דלקמן. וכיון שהיו גדולים ממשה ואהרן כדלעיל לא יצאו מפני חטא אחד מכלל צדיקים [יפ"ת]: בשלום ובמישור וסיפיה דקרא ורבים השיב מעון. וכיון דהצדיק אחרים מכ"ש שהצדיק את בניו: (ב) אמרתי להוללים כו' משום דק"ל בתר אחרי מות שני בני אהרן תו למה בקרבתם לפני ה'. להכי בעי לפרש בקרבתם לפני ה' שלהיותם צדיקים וקרובים לה' מתו. כי כן דרך העוה"ז שאין הצדיקים שמחים בו. וזה לאות לבני מרי שילמדו ק"ו אם לעושי רצונו כך ק"ו לעוברי רצונו. ולהכי מייתי דרשת אמרתי להוללים אל תהולו דמוהר הכי כדמפרש ואזיל: למערבביא מפרש הוללים ל' ערוב כמו מהול במים. ור"ל שע"י רוע מחשבתם מעורבבים הם תמיד בדעתם ופי' הלחליות

מחשבות

וחמא חדא אורדען טענה חדא עקרב ומגזתיה נהרא אמר זו מוכנת לעשות שליחותה אגיזתא נהרא ואזלת ועבדת שליחותה וחזרה יתה לאתרה ונשמע קול יללה בעיר פלוני נשכו עקרב ומת. ר' פנחס בשם ר' חנין דצפורי אמר עובדא הוה בחד גברא דהוה קאים יב וחפר בהדא בקעת בית שופרי חמא חד עשב ולקט יתיה ועבדה כלילא לראשיה אזל חד חויא ומחה יתיה וקטל יתיה אתא חד חבר וקם ליה סקר בההוא חויא אמר תמה אנא על מאן דקטל הדא חוייא אמר ההוא גברא אנא קטלית יתיה תלא אפוי וחמא ההוא עשבא עביד בה כלילא על רישא א"ל מן קושטא אנא קטלית יתיה א"ל את יכיל מרים הדין עשבך מן רישא א"ל אין כיון דארים יתיה א"ל את יכיל קריב הדין חויא בהדין חוטרא א"ל אין כיון דקרב לההוא חויא מיד נשלו איבריו. ר' ינאי הוה יתיב מתני על תרע קרתא וראה נחש אחד מרתיע ובא והוה מרדף ליה מן הדין סטרא והוא חזר מן הדין סטרא אמר זה מוכן לעשות שליחותו מיד נפלה הברה בעיר איש פלוני נשכו נחש ומת. ר"א הוה יתיב ומטייל בבית הכסא אתא חד רומי ומקים יתיה ויתיב אמר הדא לא על מגן. מיד נפקא חד חויא ומחא יתיה וקטליה קרי עליה (ישעיה מג) ואתן יג אדם תחתיך. ר' אלעזר הוה קאים על הדא שוניתא דימא דקסרין וראה קוליא אחת שהיתה מתגלגלת ובאה והוה מצנע לה והיא מתגלגלא אמר זו מוכנת לעשות שליחותה לבתר יומין עבר חד בלדר איתגלגלת בין רגלוי ונכשל בה ונפל ומת אזלין ופשפשוניה ואשכחון יתיה טען כתבין בישין על יהודאי דקסרין. ר' שמעון הוה עסקן בדברים יד הו"ל חד פרדס חד זמן הוה יתיב ביה והוה ביה חד סדן חמא חדא דוכיפת דעבד ליה קן בגויה א"ל מה בעי הדין עופא מסאבא בהדין פרדס אזל ר"ש וסתריה לההוא קינא אזל ההוא דוכיפת ותקנה מה עבד ר"ש אזל אייתי חד לוח ויהבה באפויה דההוא קינא ויהב ביה חד מסמר מה עבד ההוא דוכיפת אזל אייתי חד עשב ויהבה על ההוא מסמרא טו ושרפה מה עבד ר"ש אמר טוב למגנז הדין עשבא דלא יילפין גנבייא למעבד כן ויחרבון ברייתא. חמרתא דר' ינאי אכלה עשבא ואיסתמית ואכלת עשבא אחרי ואיתפתחת. עובדא הוה בתרין גברא דהוו עיילין באילין שבילייא דטבריא חד סמי וחד פתח והוה ההיא פתיחא גדיש ליה לההוא סמיא יתבון למקרטא באורחא וארעת שעתא ואכלון מן עשבא דין דהוה סמי אתפתח ודין דהוה פתיח אסתמי ולא עלן מן תמן עד דנגדש ההוא סמיא לפתיחא. עובדא הוה בחד גברא דהוה סלק מן בבל יתיב למקרטא באורחא וחמא תרתין צפרין מתנציין הדא עם הדא וקטלא חדא מנהון חברתה אזלת ההיא אחריתי ואתייה עשבא ויהבת עלה ואחיית יתה אמר טב לי נסב מן הדין עשבא ואחייה ביה מתיי דארעא דישראל כי פרי וסלק חמא חד תעלא מית מקלק באורחא אמר טב לי מנסייא בהדין תעלא ויהב עלית ואחייה וסליק עד שהגיע לסולמי צור כיון שהגיע לסולמי צור חמא חד ארי קטיל ומקלק באורחא אמר טב לי מנסייא בהדין אריא ויהב עלוהי מן עשבא וחיה וקם ואכל יתיה הוא טז דברייתא אמרין טב לביש עבדת בישא עבדת טב לביש לא תעביד וביש לא מטי לך. א"ר תנחומא אפילו במים הקב"ה עושה שליחותו מעשה במוכה שחין אחד שירד לטבול בטבריה וארעא שעתה וטפת לבירא דמרים ואסחי ואיתסי והיכן הוא בארה של מרים א"ר חייא בר אבא כתיב (במדבר כא) ונשקפה על פני הישימון יז שכל מי שהוא עולה על ראש הר ישימון ורואה כמין כברה קטנה בים טבריא זו היא בארה של מרים. א"ר יוחנן בן נורי שערותא

רבנן

יד יוסף יב וחצד כצ"ל : יג זוהר סוף ח"ג דף ש"ד סי' י' : יד זוהר שמות דף ו' ע"ב : טו ושלפה כצ"ל (רד"ל) : טז ב"ר פ' כ"ב סי' י"ז : יז במד"ר פ' י"ט. תנחומא סדר חוקת. ירושלמי כלאים פ"ט. קה"ר פ"ה סי' י'. ב"ר פ"ה. שבת דף ל"ה ע"א. וע' ברש"י שם. וע' אבות פ"ה משנה ז' ובתוי"ט שם. ד"ה ופי הבאר :

מתנות כהונה

ומחליף בה כלו' שהיה חי ובערוך גרס שחי ופי' בו מגלה ומגלד : **ומגזתיה**. פי' העבירה על הנהר כד"א וכן גנזו ועבר : **עובדא כו'**. מעשה היה באיש אחד שהיה עומד וקוצר באותו בקעה של בית שופריה וראה עשב אחד ולקט אותו : **ועבדא כלילא** פי' ועשאה אותו עשב עטרה לראשו בא נחש אחד והכה האיש אותו והמית אותו : **אתא חד חבר**. בא אחד שהיה יודע לחבר נחשים והיה בקי ומכיר טבעם ועניינם : **סקר**. הביט ומסתכל בההוא חויא ואמר מתמיה אני על מי שהרג אותו נחש : **תלה אפוי כו'**. הרים עיניו ותלה פניו למעלה וראה אותו עשב שעשה ממנו עטרה על ראשו מתוך שהביט בו הרגיש אותו האיש שהיה תמה עליו ואמר לי' מן קושטא כו' באמת אנכי הרגתיו כך נראה לפרשו לפי הגירסא שלפנינו אבל לעיל בב"ר מוכח דגרסי' א"ל מן קושטא את קטלת יתיה א"ל אין א"ל את כו' : **את יכול מרים כו'**. בלשון שאלה א"ל יכול אתה להרים ולהסיר עשב זה מן ראשך : **את יכול קריב** יכול אתה לנגוע באותו נחש במטה זה : **נשלו איבריו**. פי' נפלו ונתפרקו מלשון ונשל : **מתני**. היה שונה על שער העיר : בפרשת קרח גרס מרתיע פי' בא ברוגז ובריתחא : **והוה מרדף ליה כו'**. ר' ינאי היה רודף הנחש מצד זה : **הברה**. קול הברה : **ומטייל** : פי' מטייל לשון נקי ודרך כינוי לעשות צרכיו : **חד רומי**. א' מעיל רומי : **ומקים יתיה ויתיב**. פי' הקימו והעמידו וישב הוא : **הדא לא על מגן**. פי' דבר זה לא על חנם באת לידי שמצערני כל כך : **ואתן אדם תחתיך**. דרשו כמו ואתן אדום כי רומי הוא אדום : **הוה קאים**. עיין כל זה בב"ר : **בלדר**. שר חשוב : **עסקן בדברים**. היה עוסק לראות ולנסות הכל : ה"ג **חד סדן**. פי' אילן עב כד"א סדן של שקמה ובא"א מקיים גרסת הספר ופי' סדן הוא ענף (כמו סוכת עלים יפת"ה) : **וסתריה** שבר וקלקל הקן : **ויהבא באפוי כו'**. היה נותן הדף לפני הקן : **ונתן** בו מסמר. בדף ובסדן כדי לסתור הקן : **טב למגנז**. פי' טוב שתגנוז העשב הזה שלא ילמדו הגנבים לעשות כן שיכירו העשב הזה ויפתחו לו כל המסגרות ויגנבו כל אשר בבית ויחריבו הבריות : **ואיסתמית**. נעשית סומא : **ואכלה** עשב אחר וחזרה ונפתחו עיניה : **עובדא כו'**. מעשה היה בשני אנשים שהיו נכנסין באותן שבילים של טבריא אחד היה סומא ואחד היה פתח כלומר רואה בטוב והיה אותו פתח גדים פירוש מנהיג וסומך ועיין ס"פ קרח : **יתבין למקרטא**. ישבו לנוח ולפוש : **וארעת שעתא**. ויקר מקרה השעה שאכלו מין עשב אחד זה שהיה סומא נעשה פתח וזה שהיה פתח נעשה סומא ולא הלכו משם עד שהנהיג אותו שהיה סומא מקודם לאותו שהיה פתח מקודם. וכן היה הסגולה של אותו עשב : **סליק** מבבל. לעלות לארץ ישראל וראה שני צפרין שהיו מריבים זה עם זה והמית אחד מהם את חבירו והלכה אותו אחרת שנשארה חי והביאה עשב ונתנה עליה והחייה אותו ובספר בן סירא איתא שעוף אחר הביא אותו עשב וכן משמע לקמן בקהלת : **אמר כו'** אותו האיש אמר טוב הוא שאקח מאותו עשב ואחייה בו מתים של ארץ ישראל : **כי פרי**. פי' הערוך רץ והוא לשון ירושלמי. כי פריטו'. כשהיה רץ ועלה לו לא"י ראה שועל אחד מת : **מקלק**. פי' הערוך מושלך : באורחא. בדרך היה מושלך : **טב לי כו'**. פי' טוב לי שאנסנו בזה השועל אם הוא מועיל להחיות את הכל : **לסולמי צור**. נקרא כך על שעולין אליה בגובה מרום הרים כזה שעולה על הסולם : **חמא כו'**. ראה ארי שנהרג ומושלך בדרך : **וקם**. האריה קם ואכל לאותו האיש : **הוא דברייתא כו'**. זה שהבריות אומרים טב לביש כו' אם עשית טוב לאיש רע רע עשית טוב לאיש רע לא תעשה ורעה לא תגיע לידך. וכל מעשים אלו הביא על פסוק ויתרון ארץ כו'. להראות את מעשה ה' כי נורא הוא ואין שום בריה בעולם נבראת ללא צורך : **וארעת שעתא**. ויקר לו מקרה השעה וטפת והציף לו ונזדמן שמה בארה של מרים : **ואסחי**. ורחץ בה ונתרפא :

שערותא

ענף יוסף

מה צדקה עשה להם. שהרי שמן היה בזכותו. אך התשובה לזה דכיון שהוציאם משם מן הישוב אשר תמן שובעא וזולא אל המדבר שמם וחרב. היה מוכרח לזון אותם באיזה אופן שיוכל. משום שהיה לישראל פ"פ לומר ולהתרעם עליו ולמה העליתנו ממצרים להביא אותנו אל המדבר לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות. א"כ עליו החיוב לזון ולפרנס אותן ולא היה דרך צדקה. לזה אמר מה צדקה עשה עמהם. אלא שהיה מזהיר להם כו' [מעיל צדקה] : [ר' אלעזר הוה מטייל בבית הכסא כו']. בב"ר פ"י איתא ר"א הוה יתיב מטייל בבית הכסא כו' תרכיה וקדים יתיה ויתיב כו'. והנה ראיתי מי שמוחק תיבת ומטייל. ונעלם ממנו מה דאי' בברכות דף כ"ג ע"ב ובשבת דף פ"ב ע"א הנכנס לסעודת קבע [וגנאי הוא לו אם יצטרך לעמוד מן הסעודה ולפנות] יהלך עשרה פעמים של ארבע אמות [שימתין בין פעם לפעם ויבדוק עצמו] ואמרי לה ד' פעמים של עשר עשר אמות ונפנה. וזה שאמר הוה יתיב מטייל ר"ל שישב לפנות ולא היה יכול וקם וטייל בכה"ג עשר פעמים של ד"א. או ד"פ של עשר אמות. וכשבא הרומאי מצאו מטייל תרכיה וקדים יתיה ויתיב ליה לפנות וכן הכוונה כאן : [והיכן היא בארה של מרים כו']. וכן הודיעו מקומו בסימנים האר"י ז"ל כנזכר בקונטרס אמרי קדוש להרח"ו ז"ל. ומ"ש בשבת ל"ה

יעלה

עץ יוסף

בשוה : **כל מה** כמו כל מה : **דהוה הדין שני כו'** וכן הוא בב"ר פ"י. ופי' היפ"ת דשני מענין כמישה. כמו זרעים שנלמחו ושני דסדר תעניות. ופי' מיד כשהוציאוהו היה כגוזל ואח"כ היה הולך והקטין עד שעמד כיתוש דעלמא. וזה שאמר כל מה שהיתוש היה נחלש ונקטן גם טיטוס מתמוגג ונחלש והולך. עד שעמד היתוש על שיעורו הראשון ואז פרח כדרכו ואז גם טיטוס מת. ואף שאמר לעיל שפלעו את מוחו. עכ"ז היה עדיין חי. כי אפשר לקחת הגולגולת בלא ניקב הקרום. ובלאו הכי היה הכל על דרך נס : **עובדא הוה** כך עובדא אינה מענין מ"ש שע"י הכל הקב"ה עושה שליחותו. אלא מענין מ"ש שאין דבר בעולם שאין בו צורך ותועלת : **עובדא הוה כו'** מעשה היה באיש אחד שהיה עומד על שפת הנהר וראה צפרדע אחת שהיתה טוען ונושא עליה עקרב אחד ומעבירה את הנהר. אמר זו מוכנת לעשות שליחותה : **ומגזתיה** פי' ומעבירו : **אגיזתא נהרא כו'** העבירה והלך העקרב ועשה שליחותו שנשתלחה מן השמים לנשוך אחד. ואח"כ החזירה הצפרדע למקומה : **דהוה קאים כו'** שהיה עומד וקוצר באותו בקעה של בית שופרי [ובקהלת רבה גרס בית טופת] ראה עשב אחד ולקט אותו : **אתא חד חבר** בא אחד שהיה יודע לחבר נחשים והיה מכיר ובקי בטבעם ועניינם : **סקר** הביט ומסתכל בההוא חויא ואמר מתמיה אני על מי שהרג אותו נחש : **תלה אפוי כו'** הרים עיניו ותלה פניו למעלה וראה אותו עשב שעשה ממנו עטרה על ראשו מתוך שהביט בו הרגיש אותו האיש שהוא תמה עליו. וא"ל קושטא כו' באמת אנכי הרגתיו : **את יכול מרים כו'** בלשון שאלה א"ל יכול את להרים ולהסיר עשב זה מן ראשך : **את יכול קריב כו'** יכול אתה לנגוע באותו נחש במטה זה : **נשלו איבריו** פי' נפלו ונתפרקו. מלשון ונשל : **מתני** היה שונה על שער העיר : **מרתיע ובא** פי' בא בשוגג ובריתחא : **והוה מרדף ליה כו'**. פי' ר' ינאי היה רודף את הנחש מצד זה. והיה הנחש חוזר ובא מצד אחר : **הברה** קול הברה : **ומטייל** פי' מטייל לשון נקי ודרך כינוי לעשות צרכיו. וע' בענף : **חד רומי** איש אחד מאנשי רומי : **ומקים יתיה ויתיב**. פי' הקימו והעמידו וישב הוא : **הדא לא על מגן** פי' דבר זה לא על חנם באת לידי שמצערני כ"כ : **ואתן אדם תחתיך**. דרשו כמו ואתן אדום כי רומי הוא אדום. וכן הוא בהדיא בב"ר פ"י : **קוליא** עצם של רגל המת : **והוה מצנע לה כו'**. כל עוד שהיה מצניע אותה היתה חוזרת ומתגלגלת באמצע הדרך : **בלדר** פי' בלשון רומי רץ וציר נקרא ברדר. ובמלות נכריות אותיות למ"ד ורי"ש מתחלפות [מוסף הערוך] והבלדר היה שר וחשוב. וכי גזרי גזירתא ומת חד מינייהו מבטלין לגזרתייהו כדאי' בתענית דף כ"ט ע"א : **ופשפשוניה** חפשוהו בשקו ומצאוהו אגרות שהיה נושא כתבים רעים על היהודים מעיר קסרין : **הוה עסקן בדברים** פי' היה עוסק לראות ולנסות הכל כל מה דאפשר : **חד סדן** פי' אילן עב כד"א סדן של שקמה. ובאות אמת מקיים גירסת הספר חד סכן ופי' סכן הוא ענף כמו סוכת עלים. וכתב היפ"ת שאפשר שהוא אילן גדול כמו אילן המסך על הארץ דאי' בנזיר פ"ג : **וסתריה** שבר וקלקל הקן : **ויהבא באפוי כו'** היה נותן הדף לפני הקן ונתן חד מסמר בדף ובסדן כדי לסתור הקן : **טוב למגנז כו'** פי' טוב שתגנוז העשב הזה שלא ילמדו הגנבים לעשות כן שיכירו העשב הזה ויפתחו לו כל המסגרות ויגנבו כל אשר בבית ויחריבו הבריות : **ואיסתמית** נעשית סומא : **ואכלת** עשב אחר וחזרה ונפתחה עיניה : **עובדא כו'** מעשה היה בשני אנשים שהיו נכנסין באותן שבילין של טבריא אחד היה סומא ואחד היה פתח. כלומר רואה בטוב. והיה אותו פתח גדים פי' מנהיג ותומך : **יתבין למקרטא** ישבו לנוח ולפוש : **וארעת שעתה** ויקר מקרה השעה שאכלו מין עשב אחד. וזה שהיה סומא נעשה פתח וזה שהיה פתח נעשה סומא. ולא הלכו משם עד שהנהיג אותו שהיה סומא מקודם לאותו שהיה פתח מקודם. שכן היתה הסגולה של אותו העשב : **דהוה סליק כו'** שהיה עולה מבבל לעלות לא"י וראה שני צפרין שהיו מריבים זה עם זה. והמית אחת מהן את חברתה. והלכה אותו אחרת שנשארה חי והביאה עשב ונתנה עליה והחיה אותה : **אמר כו'** אותו האיש אמר טוב הוא שאקח מאותו עשב ואחיה בו מתים של ארץ ישראל : **כי פרי** כאשר רץ ראה שועל אחד מת. מקלק פי' מושלך בדרך : **טב לי כו'** פי' טוב לי שאנסנו בזה השועל אם הוא מועיל להחיות את הכל : **סולמי צור** נקרא כן על שעולין אליה בגובה מרום הרים כזה שעולה על הסולם : **חמא כו'** ראה אריה שנהרג ומושלך בדרך : **טב לי מנסייא בהדין אריה** שאז יהיה חזקה משלשה מינים. ויהיה מומחה ומוחזק לכל [רד"ל] : **וקם כו'** האריה קם ואכל לאותו האיש : **הוא דברייתא כו'** זהו שהבריות אומרים אם עשית טוב לאיש רע. רע עשית. טוב לאיש רע לא תעשה ורעה לא ימטי פי' לא יגיע לך : **וארעת שתא כו'** ויקר לו מקרה השעה וטפת פי' והציף לו בארה של מרים. וכך צ"ל וטפת לו בארה של מרים. פי' שצפתה ובאה הבאר על פני המים עד מקום שבו טבל האיש ההוא. שמסגולת בארה של מרים לרפאות השחין. ולפי שרצה ה' לרפאות האיש ההוא אז גזר שיצפו מי הבאר לשם : **ואסחי** ורחץ בה ונתרפא : **שעורתא רבנן** פי' שיערו אותה. והוא לשון קצר : **כל קבל** ט' היא

מכוונת

רבנן והיא מכוונא כל קביל תרעא מציעיא דכנישתא עתיקא דטבריא. ר' תמא בר פפא בשם ר' יהודה ב"ר סימון אמר באיסור במה היו ישראל מקריבין במדבר עד שלא הוקם המשכן יח דתנינן תמן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות והעבודה בבכורות ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות והעבודה בכהנים והיו ישראל נוהגין באיסור הבמה במדבר והיו פורעניות באות עליהם והיו או"ה אומרין עובדין לשמו והוא הורגן לפיכך אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל איש איש מבית ישראל ואל פתח אהל מועד לא הביאו: (ג) ד"א איש איש מבית ישראל יט הה"ד (ישעיה סו) שוחט השור מכה איש זובח שה עורף כלב מעלה מנחה דם חזיר מזכיר לבונה מברך און. ר' יוחנן ורשב"ל ר"י אמר כל מי שהוא גוזל את חבירו שוה פרוטה מעלין עליו כאילו הורגו ואית ליה קריין סגיין שוחט השור מכה איש (יחזקאל יח) וילמד לטרף טרף אדם אכל (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח (יואל ד) מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקיא בארצם (ש"ב כא) ויאמרו אל המלך האיש אשר כולנו ואשר דמה לנו נשמדנו מהתיצב בכל וגו' כ וכי הוא הרגן או דמה להן אלא ע"י שהחריב נוב עיר הכהנים שהיתה מספקת להם מזונות מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. ור"ל הוה מסרס קרייא. מכה איש שוחט השור עורף כלב זובח השה דם חזיר מעלה מנחה מברך און מזכיר לבונה גם המה בחרו בדרכיהם. כא ר' אלעזר שאל את ר' חנינא ואית דאמרי ר' חנינא שאל את ר' אלעזר ואפשר כן רבה שאול לתלמידא אלא לא בעא מיניה אלא למבדקיה א"ל מהו דין דכתיב (משלי ל) שתים שאלתי מאתך שוא ודבר כזב הרחק ממני ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חוקי. פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלהי. איזה מהן קשה הראשונה או השנייה א"ל מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ולא ויתר על חילול השם ומנין שויתר הקב"ה על ע"ז שנא' (יחזקאל כ) ואתם בית ישראל כה אמר ה' אלהים איש גילוליו לכו עבודו וכתיב ואת שם קדשי לא תחללו עוד והיו ישראל נוהגין באיסור הבמה במדבר והיו פורעניות באות עליהם והאומות רואין ואומרין הם מקריבין לו והורגם. לפיכך אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל הזהרו שלא תהיו מקריבין לאיסור במה לפיכך משה מזהיר לישראל אמור להם איש איש מבית ישראל אשר ישחט: (ד) ר' כב ישמעאל ור' עקיבא ר"י אמר הרי זה היתר מכלל איסור לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר לא בא הכתוב והתיר להם אלא בשחיטה ר"ע אומר ה"ז אסור מכלל היתר לפי שהיו ישראל כג נוחרין ואוכלין במדבר לא בא הכתוב ואסר להם כן אלא בשחיטה. תני רבי ישמעאל לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר ולפיכך הזהירן הכתוב שיהיו מביאין קרבנותיהן לכהן והכהן שוחט ומקבל אע"פ שהבעלי' יושבים ומחשבין כל היום אין הכל הולך אלא אחר השוחט ומת"ל שתי שחיטות אשר ישחט ב' פעמים תני בשם ר' יודן ב' דקדוקי שחיטה הן רוב שנים בבהמה ורוב אחד בעוף: (ה) ר' פנחס בשם ר' לוי אמר משל לבן מלך שגס לבו עליו והיה למד לאכול בשר נבילות וטריפות אמר המלך זה יהיה תדיר על שולחני ומעצמו הוא נדור. כך לפי שהיו ישראל כד להוטים אחרי ע"ז במצרים והיו מביאים קרבניהם לשעירים דכתיב (ויקרא יז) ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ואין שעירים אלו אלא שדים שנא' (דברים לב) ויזבחו לשדים ואין שדים אלו אלא שעירים שנא' (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם. והיו מקריבין קרבניהם באיסור במה ופורעניות באות עליהם אמר הקב"ה יהיו מקריבין לפני בכל עת קרבנותיהן

יד יוסף יח זבחים דף קי"ב: יט תנחומא סדר ו. ב"ק דף קי"ט: כ במד"ר פ"ס ופ"ח. ופרק הגוזל בתרא: כא פסיקתא רבתי פרשה כ"ד: כב חולין פ"ק ספרי ח"ב פיסקא ע"ה: כג תנחומא סדר ו: כד תנחומא סדר ז:

ענף יוסף

יעלם לראש הכרמל ויאסף וירא כו' נ"ע שהר הכרמל הוא אצל ים הגדול במערב א"י והבאר נגנז במזרח א"י קודם שעברו הירדן. והוא בימה של טבריא שבמזרח א"י. ודוחק לומר שמחמת גובה הר הכרמל רואין ממנו ממערב למזרח. וכדומה שצ"ל שם ג"כ לשר ישימון. ומפני שבמימרא שלפני זה שם אמרו יעלה אחד בראש הכרמל כו' טעו הסופרים לכתוב גם בכאן דבאר כן [כד"ל]: (ד) [ומה ת"ל שני שחיטות]. דבשלמא לר"ע דס"ל שנחירה היה מותר להם במדבר ונחירה ג"כ שחיטה קרי מצי מימר דנקט כאן הכא לשון שחיטה לאשמועינן דבקדשים שחיטה ממש בעינן. ולא מתכשרא נחירה אלא בחולין. דמודה ר"ע במוקדשים דבעינן שחיטה ממש כדלעיל והכא במוקדשים איירי קרא לר"ע ואילו לא כתיב בהיתר אלא פעם אחד ה"א היינו נחירה כדאמר גבי הצאן ובקר ישחט להם נחירה שלהם זו היא שחיטתן: (ה) [לפי שהיו ישראל להוטים כו' אמר הקב"ה יהיו כו']. וז"ל המורה [פל"ב מח"ג] עיקר טעם להקרבנות בגוף הוא יתברך להודעה הוא. כי ההרגל הוא שני לטבע. ולהיות העם מורגלים מאד במצרים ובאומות הכשדים עובדי עלה ושעירים. והגוי הודו עובדים הבקר ועיקר עבודתם הוא בדמם. ולהסירם מכל זה היה מהנמנע. ולזאת התחכם הוא יתברך להיות נשאר העבודה אצלם ויהיה באלה הבהמות. אבל יעסקו כולם לשם הנכבד. ואם כי הוא יתברך לא חפץ באלה. רק הקשב רצונו ושמוע מזבח טוב ע"כ. וזו תורף עניינו של הרב. אף כי אינו לשונו. וממדרש הזה אין ראיה לדבריו. כי זה באמת לא המשיל זאת ר"פ רק לטעם איסור בשר תאוה במדבר. והרמב"ן טען אלה כי מעשה שלהן ה' מגואל שאינו רק לבולית שלחן של רשעים ושוטי עולם. והכתוב אומר כי הם לחם אשה לה'. ונח בצאתו מן התיבה הקריב קרבן וירח ה' את ריח הניחוח. ולא היו אז בעולם אנשים עובדי ע"ז להתרחק מהם. והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו. וישע ה' אל הבל. ולא היה עדיין ע"ז בעולם כלל. ורבים אומרים כי הם באים לערך ההודאה להטיל בו געדה ותוכחה על חטאתו אשר חטא. בגם כי אין שום ערך בינו לבין אלהיו. לא

מפני

מתנות כהונה

שערותא רבנן. שערותא כמו שיערו אותה והוא ל' קצר כמו יומא חדא: כל קביל כו'. היא מכוונת נגד שער האמצעי של בית המדרש הישן שבטבריה: תנינן תמן. פי' באיסור במה היו ישראל מקריבין במדבר ור"ל אחר שהוקם המשכן שהרי עד שלא הוקם המשכן תנינן תמן שהיו הבמות מותר כו': נוהגין באיסור הבמה כו'. ופי' שהיו נוהגין היתר בבמה שלא כדין שהרי משהוקם המשכן היה להם לידע מדעת עצמן שלא יקריבו בבמות שאל"כ מאי רבותיה דמשכן ולפיכך נענשו והיה חילול שם שמים בדבר: והוא הורגן. בתמיה: מסרס קרייה. מסרס המקרא ודורשו המכה האיש דומה בעיניו כאילו מקריב שור על גבי המזבח וכן כולם: ואפשר כן. פירוש הספר מתמה על איכא דאמרי והאיך אפשר שרבי חנינא ישאל מרבי אליעזר תלמודו ומשני לא שאל ממנו אלא לבדקו אם יודע להשיב אם לאו לא שהיה צריך לו: מהו דין. מהו זה וגר' דג' מהו דין: שויתר הקב"ה כו'. וכאן הראשון ע"ז שנ' מי ה' והשני יש בו חילול השם שיגנוב ויתחלל שם שמים על ידו: והורגם. וזהו חילול הש"י: אסורין כו'. א"ל שיקריבנו שלמים: ה"ז היתר פי' ההיתר שהתיר בשר תאוה כשיעשוהו שלמים ללמוד מן האיסור שלא יהא מותר רק בשחיטה אע"ג דלא כתיב שחיטה אלא ההיתר מדכתיב גבי האיסור אשר ישחט וגו' מכלל דשריותא דאהל מועד נמי דוקא בשחיט': איסור מכלל היתר. מתוך ההיתר שהתירו בשחיטה דוקא כדפירש נשמע שקודם לזה היו נוחרין דאל"כ לשתוק מן השחיט': אלא בשחיט' פי' וכי לא בא הכתוב ואסרו להם בנחירה אלא דוקא בשחיטה דאל"כ למה הזכיר השחיטה ויותר היה נ"ל לגרוס בא הכתוב: שגס לבו. לבו גדול ומתנשא לעשות כל מה שלבו חפץ: אלא ע"י נביא.

כלומר

עץ יוסף

מכוונת נגד שער האמצעי של בית המדרש הישן שבטבריא: מקריבין במדבר משהוקם המשכן דתנינן. כצ"ל [יפ"ת]: והיו ישראל נוהגין באיסור הבמה. ופי' שהיו נוהגים היתר בבמה שלא כדין. שהרי משהוקם המשכן היה להם לידע מדעת עצמן שלא יקריבו בבמות. שאל"כ מאי רבותיה דמשכן ולפיכך נענשו והיה חילול שם שמים בדבר [מת"כ] מתרץ בזה מה שהקשה למה היה הפורעניות באות עליהם כיון שלא הוזהרו. ולפי מתהלה הוזהרו ועברו ונענשו מאי אולמי דהך אזהרה מהראשונה לשימנעו מהעבירה: והוא הורגן בתמיה: לפיכך אמר הקב"ה כו' ר"ל כדי להצילן מן העבירה וביזהר מפני חילול השם. לפיכך אמר הקב"ה כו': (ג) הה"ד שוחט השור כו' קמפרש מי שמקריב שור תוך מאהל מועד כמכה איש כאילו נפש שוחט שנא' דם יחשב לאיש ההוא כדמפרש בתנחומא וקצר ולא פירש שהוא מובן במעט עיון. ואיידי דמייתי קרא מייתי נמי עליה דר"י וריש לקיש כדרך המדרש להביא כמה פירושים דלא שייכי לענינו רק להביא קרא דמייתי: ואית ליה קריין סגין פי' ויש לו ראיה מהרבה פסוקים: שוחט השור כו' מי שהוא שוחט שור של חבירו כאילו הורג איש: וילמד לטרף טרף כו' פירוש שגזלתו נחשב לו כשפיכות דמים. דלא כדאמרינן לעיל פ"י"ם שהרג האנשים ומענה נשיהם: כן ארחות כל בוצע כו' כו דהכי משמע כן דרך כל בוצע ומלסטם את הבריות שהוא נוטל נפשו של נגזל והורגו: מחמס בני יהודה כו' והחמס היינו גזל כמו ותמלא הארץ חמס. עד חמס. ואמר מחמס בני יהודה שהוא כאילו אשר שפכו דם נקי בארצם: מסרס קרא ר"ל שמהפך הקרא. ולפ"ז הכי פירושו שמכה האיש כאלו שוחט השור כי לא יקשה בעיניו הכאת האיש יותר משחיטת השור. ולא עריפת הכלב לאכילה או לקרבן כזביחת שה. ולא העלאת דם חזיר כמעלה מנחה טהורה. ולא מברך און ממזכיר לבונה. כי לא יבדילו בין זה לזה. כי יאמרו זה בעל חי וזה בעל חי ונתמעטה דמות אדם בעיניהם ולא יבדילו בין טהור לטמא. א"נ הכי פירושו מכה איש וגוזל ממונו הוא שוחט השור לקרבן ה' להתכפר. וכן עורף כלב וזובח השה לקרבן כחשבו שזה יכפר על זה. וכן דם חזיר מעלה לע"ז או על שולחני מעלה מנחה לה' לכפר זה על זה. ע"ד את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים: ואפשר כן פירוש הספר מתמה על איכא דאמרי שאיך אפשר שר' חנינא ישאל מר' אלעזר תלמודו. ומשני לא שאל ממנו אלא לבדקו אם יודע להשיב אם לאו. לא שהיה צריך לו: מהו דין מהו זה: איזו קשה הראשונה או השניה א"ל השניה א"ל ולמה א"ל מצינו. כצ"ל טעם השאלה דמשמע דפן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' קשה שפי שהוא כופר בעיקר משפן אורש וגנבתי וגו' שנשבע על שקר. ונמצא א"כ שהשניה דהיינו העושר קשה מן הראשונה דהיינו ריש וא"כ ה"ל לומר עושר וריש אל תתן לי שבתחילה יש לו לבקש על הקשה ושוב יבקש אפי' על הקלה. ומשני דראשונה קשה שפי משום חילול ה' שיש בה שהגונב ונשבע על שקר כשתמצא בידו הגניבה או יבואו עדים נמצא שם שמים מתחלל על ידו. וחילול השם קשה מע"ז: שויתר הקב"ה על ע"ז לגבי חילול ה'. דניחא ליה בע"ז משיתחלל ש"ש בהם: והורגם וזהו חילול שם שמים: (ד) רבי ישמעאל ור"ע כו' כ"ה במסכת חולין דף ט"ז ע"א. וקאי על פסוק כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך אשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר [דברים י"ב] ומאי דמייתי הך דר' ישמעאל הכא. משום דממלתיה שמעינן דאל אהל מועד לא הביאו אפילו בשר תאוה מיירי וכדפרש"י שם בחולין. והיינו דרבי ישמעאל דבסמוך. וכן הוא בהדיא לקמן סדר ראה וז"ל שם אסר הקב"ה לשחוט ולאכול לישראל עד שיביאנו פתח אהל מועד מנין שנאמר ואל פתח אהל מועד לא יביאנו כו'. ואגב מייתי לר"ע בר פלוגתא: אסורין בבשר תאוה אם לא שיקריבו שלמים. ואם היו שוחטים בלא קרבן היו ענושים כרת כדכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' וכשנכנסו לארץ ונתרחקו מן המזבח הותר להם מן המקרא הזה שיזבחו בשר לתאותם ויאכלו: לפי שהיו ישראל נוחרין כו'. ר"ל ס"ל לר"ע שכשהיו ישראל במדבר הותר להם בשר נחירה. ונפקא לה מהאי קרא דכתיב כי ירחק וגו' וזבחת מכלל דעד השתא לא נצטוו על הזביחה. אבל משנכנסו לארץ נאסר להם בשר נחירה כדכתיב בההוא קרא דכי ירחק ממך המקום וגו' וזבחת מבקרך ומצאנך וגו': נוחרין ואוכלין והאי דכתיב ושחט את בן הבקר. מתרץ בגמרא קדשים שאני. והא דכתיב הצאן ובקר ישחט להם מתרץ בגמרא נחירה שלהן זו היא שחיטתן: והכהן שוחט כו' ס"ל שטעם איסור בשר תאוה מפני שהיו מחשבים בשחיטתן לע"ז והבשר אסור דהוה תקרובת ע"ז. אבל כשיביאו לעזרה יהיה הכהן שוחט ומקבל לשם שמים. ואע"פ שהבעלים יחשבו מחשבה רעה אין הבשר נאסר דבתר מחשבת שוחט אזלינן והיינו דכתיב ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים. כי מחשבת השוחט לא תהיה לשעירים. ואע"פ שאין מחיוב הקרבן שישחטנו הכהן דשחיטה כשרה בזר. מ"מ אורחא דמילתא שהכהן היה שוחט הזבח: אלא לאחר השוחט כסתם מתני' דס"פ ב"ש בזבחים: ומה ת"ל אשר ישחט ב"פ דלא היה צריך לומר רק אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או מחוץ למחנה: (ה) משל לבן מלך כו' משום דס"ל דבשר תאוה נאסר לישראל במדבר כדרבי ישמעאל דלעיל. וקשה מ"ט לאיסור הזה. וקאמר ב' טעמים. א' משום שהיו להוטים אחר ע"ז והיינו ולא יזבחו עוד את זבחיהם. ב' משום דהיו מקריבים באיסור במה ופורעניות באות עליהם וכו' וכדר' חמא דלעיל. לכן גזר הקב"ה שאפילו חולין שלהם יקריבו לקרבן שלמים באהל מועד. וזהו שמסיים בסמוך אמר הקב"ה יהיו מקריבין לפני בכל עת כו'. ר"ל אפילו חולין שגזר ה' שיקריבו אותם לקרבן שלמים. ומפני שיקשה דמ"מ מה הועיל שלא יזבחו לשעירים אחר שיחזור להתיר להם בשר תאוה כשיכנסו לארץ. שאז יחזרו לסורם. לכן אמר משל לבן מלך כו' שע"י שהוא תדיר לאכול על שלחן המלך יקנה לב טהור ומעצמו יפרד מנבלות וטרפות אשר אכלם מפני גסות לבו והתבזות כבודו וכן ישראל אחר שיהיה מאכלם מהשלמים הנחלקים למזבח ולכהנים ולבעלים הרי הם כסמוכים על שלחן ה' ותיקר נפשם בעיניהם לבלתי השתחוות והכנע להבלי ע"ז שיכירו כבודם וגדלם להיות דבקים בה' ויבוזו כל מיני ע"ז. ואחר שיאבד מהם ההרגל הראשון אשר הורגלו במצרים ויקנו ההרגל הטוב משולחן גבוה לא ישובו לכסלה אף שיחזור להתיר להם בשר תאוה בכניסתן לארץ: ומעצמו הוא נדור גירסת הילקוט גדור. והוא מלשון גדר או מענין הגדלה כמו להתגדר בו. ויתכן דנזור גרסינן כלומר פרוש: ויזבחו לשדים דבלא זה מי הוכרחנו שלא לפרש כפשוטו שזבחו לשעירים ממש. ומ"מ אי לא דאשכחן השדים אקרו שעירים לא הוינו מפקי קרא ממשמעותיה והוה אמינא דזבחו לשעירים:

ושעירים

(משלי י) יראת ה' תוסיף ימים אלו ששמשו במקדש ראשון ושנות רשעים תקצרנה אלו ששמשו בבית שני : (ט) ר' חנינא וריב"ל חברין דרבנן אמרו [כא] מפני מה כה"ג משמש בח' בגדים אלא כנגד מילה שהיא לח' ימים הה"ד (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום. ר' סימון בשם ר' יהושע אמר מפני מה אין כה"ג נכנס בבגדי זהב אלא [כב] אין קטיגור נעשה סניגור כדי שלא ליתן פ"פ לשטן לקטרג ולומר אתמול עשו להם אלהי זהב והיום הם מבקשים לשמש בבגדי זהב. [כג] ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אומר בשביל לחוס על ממונן של ישראל. ר' לוי אמר מפני גאוה על שום (משלי כה) אל תתהדר לפני מלך: (י) בפר בן בקר [כד] זה אברהם על שום (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם ואיל לעולה זה יצחק על שום (שם כב) והנה איל אחר נאחז בסבך. עז בזכותו של יעקב דכתיב (שם כז) וקח לי משם שני גדיי עזים טובים [כה] ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר טובים לך. טובים לבניך. טובים לך. שעליהם תקבל הברכות. טובים לבניך. שעליהם מתכפר להם ביום הכפורים הדא היא דכתיב (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם אין לי אלא אבות אמהות מנין תלמוד לומר בד בבד יהיה. רב ברכיה ורבי ירמיה בשם רבי חייא אמרו [כו] כשורות של מעלן כך שורות של מטן מה שורות של מעלן (יחזקאל ט) ואיש אחד בתוכם לבוש בדים כך של מטן כתונת בד קדש ילבש : (יא) ובא אהרן אל אהל מועד וגו' תני ר' חייא [כז] מלמד שטעונין גניזה ואין כשרים ליה"כ אחר ר' דוסא אומר כשרין הן לכהן הדיוט. וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בשנה [כח] שמת בה שמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם בכל שנה ושנה היה זקן אחד לבוש לבנים ומעוטף לבנים נכנס עמי ויצא עמי שנה זו נכנס עמי ולא יצא עמי א"ר אבהו ומי יאמר שאדם היה ולא הקב"ה בכבודו היה נכנס עמו ויוצא עמו א"ר אבהו וכה"ג לא אדם היה אלא כההיא דא"ר פנחס [כט] בשעה שהיה רוה"ק שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים עליו. הה"ד (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' :

פרשה כב

(א) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז הה"ד (קהלת ה) ויתרון ארץ בכל היא ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אמר [א] אפי' דברים שאתה רואן יתרון לעולם אף הן בכלל [ב] הנייתו של עולם הן סיבא למעבד חבלא סיבוא למסוך ניניא (קהלת ה) מלך לשדה נעבד אפי' הוא מלך והוא שליט מסוף העולם ועד סופו לשדה נעבד עבדת ארעא עביד לא עבדת ארעא ולא כלום לפיכך (שם) אוהב כסף לא ישבע כסף אוהב ממון לא ישבע ממון ואוהב בהמון לא תבואה וגו' שכל מי שהומה ומהמה אחר הממון וקרקע אין לו מה הנאה יש לו ר' ישמעאל ב"ר תנחום ור' חנין בריה דרבי בשם ר' ירמיה כתיב (יחזקאל כז) וירדו מאניותיהם על הארץ יעמדו [ג] וכי אין אנו יודעין שעל הארץ היו עומדין אלא הרי ששקעה ספינתו של אחד בים ויש לו קרקע על הארץ יעמוד אם אין לו קרקע אין לך הבל גדול מזה. ר' נחמיה אמר ויתרון ארץ בכל היא אפילו דברים שאתה רואה אותן יתרון למתן תורה כגון הלכות

יד יוסף כא ירוש' יומא פ"ז. פסיקתא רבתי פ' מ"ז : כב ר"ה השנה פ"ג דף כ"ז : כג ע' קדושין ד' ל"א בעובדא דדמא בן נתינא : כד פסיקתא רבתי פ' מ"ז : כה ב"ר פ' ס"ה. תנחומא תולדות ולקמן פ' כ"ז. תנחומא סדר אמור. ופסיקתא רבתי פ' מ"ז : כו ירוש' יומא פ"ז : כז יומא דף י"ב : כח ירוש' יומא פ"ק. בבלי יומא ר"פ טרף בקלפי. ומנחות פ' י"ג. תוספתא פ' י"ג דסוטה : כט לעיל פ' א' : **פרשה כב** א ב"ר פ"י. ש"ר פ"י. במד"ר פי"ח. קה"ר פ"ס. תנחומא ריש סדר חקת : ב בב"ר הגי' בריותו ובקה"ר הווייתו : ג ע' יבמות ס"ג :

מתנות כהונה

דאמרינן התם אתא חמרא ובטש לשרגא פי' בא החמור ודחה המנורה : **שאין קטיגור כו'**. פירושו בתוספות פרק השותפין שכל דבר הבא לכפרה לא היה בא בדרך שיהא בו קטיגוריא ובגדי כהן גדול לכפרה בא כדאמרינן לעיל פ' י' כתונת על שפיכות דמים וכן כולם : **גאוה**. שלא יתגאה כהן גדול לפני המלך הקב"ה : **זה אברהם**. בזכותו : **אמהות**. זכות האמהות : **בד בבד**. משמע כל יחיד ויחיד עם אשתו ודריש כעין גזירה שוה דכתיב הכא בד והתם בד בבד וטכל לומר מדכתיב בד שפירושו אחד נ"ל איש עם אשתו שנקראו אחד שנאמר ויקרא שמם אדם וכדאמרינן בספר הזוהר וגברא בלא איתתא פלגא גופא אקרי ופלגא לא איקרי חד ודריש בד דכתיב הכא כלומר בבד היה וק"ל או ר"ל בד גימט' שלו ששה וששה אמהות הן עם בלהה וזלפה : **ובא אהרן וגו'**. סיפיה דקרא והניחם שם וממנה למדוהו בתורת כהנים : **א"ר אבהו ומי יאמר כו'**. אמר זה כי היכי דלא תיקשי מההוא עובדא דשמעון הצדיק והא כתיב וכל אדם וגו' ואמר שהקב"ה בכבודו הי' : **וכ"ג לא אדם היה**. וכתיב וכל אדם לא יהיה וגו' וע"כ כשנכנס הוא היה שם אדם : **בוערות כו'**. ויצא מכלל אדם לכלל מלאך בירושלמי דיומא בפ' הוציאו לו גרס בעון קומי ר' אבהו והכתיב וכל אדם כו' אפי' אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם לא יהיה כו'. אמר להו אני אומר הקב"ה בכבודו כו' ובכל זאת אינו מיושב היטב הא דמסיים כי מלאך ה' כו' שהרי כתיב וכל אדם אפי' אותם שכתוב כו' והדרא קושיא לדוכתיה אם לא נאמר שחזר בו ופירש וכל אדם כמשמעו אדם ולא מלאך וליסנא דייק הכי דאמר אלא כההוא כו' : **ויתרון ארץ בכל היא** עיין בקהלת (ה ו) ושם פירשתי כל הענין : **סיבוא**. מין עשב : **למסוך**. להמתיק בו עשב מר הנקרא ניגא ובילקוט גרס סיכא למיסמך ביה גופנא ופי' סיכה יתידות של אילני סרק : **סיבא**. למיעבד חבלא פי' בערוך מין עשב עלי ירקות שעושין ממנו חבלים : **עבדת ארעא כו'**. אם עשתה הארץ פירותיה עשה גם הוא ומעשיו קרויים מעשה לא עשתה הארץ גם מעשיו אינם כלום : **שהומה ומהמה**. כפל ל' להגדיל המהומה כד"א לא מהם ולא מהמהם : **יעמוד**. יש לו עדיין עמידה וקיום : **בכל הדברים כו'** ע' בק"ר הגי' ושם עיקר. ופי' היה יכול לכתוב כל וכתב

ענף יוסף

וז"ל כל מעשים טובים שהאדם עושה בעודו רשע אין נ"ל שאינו מוסיף בה בקדושה אלא אף גם מוסיף בה בקליפה [ספר כבוד חכמים] : (יא) [בשנה שמת שמעון הצדיק כו' בכל שנה ושנה זקן אחד כו']. כתב בספר תורת העולה שאי אפשר להאמין הדבר כפשוטו. אלא שהיה מראה הנבואה וראה במראה שלו איש יוצא ונכנס והוא כדרך מה שראו הנביאים בדמות שהוא כמראה אדם · ואמר ביוצא ונכנס עמו ר"ל שעזרו שנכנס בשלום ויצא בשלום ולא אירעו מקרה רע מלבד בשנה שמת בו. ואולי פגע לו שום מקרה בצאתו עד שידע בזו כי ה' סר מעליו. וכדי להגדיל מעלת שמעון הצדיק א"ר אבהו שלא היה אדם כמו שראו הנביאים כמו שביאר הרב המורה חלק שלישי פרק ז' בזהו נאמר על השכל הנבדל. לא על השם יתברך. רק אמר שהקב"ה נכנס עמו בכבודו. וידוע כי כבוד השם יתברך. אינו הש"י בעצמו אלא היא דבר נברא מכונה כבוד השם יתברך בעצמו. וכמו שכתב המורה פ"ז חלק ג'. וכמו שנאמר במתן תורה [שמות כ"ד] כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר שהיה דבר נברא וקראו כבוד ה' כדרך שכתב המורה חלק ראשון פ"ס. ולכן היה אפשר בנביא לדמות בדמיונו לתמונת אדם. והוא אספקלריא שאינה מאירה והמשכיל יבין. ועכ"פ נתבאר שלא יפלו דברים אלו בחק הש"ת בעצמו עכ"ל : **פרשה כב** (א) [כגון הלכות ציצית כו']. ע' בענף והרד"ל כתב וז"ל. כגון כו' שהן הלכות כעין מס' קטנות. וכ"כ הרב מוסר"א בן הגר"א ז"ל ששמע מאביו שבמנין ז' מסכת קטנות הן

עץ יוסף

נותנין למלך : **ומחוקיהן** שה"ל להביאן גדושות וכדי שלא יפלו המעות הביאן מחוקות ומה שהסר מפני שהיו מחוקות הביא בעד זה המחוקות של כסף. והוא כמין עץ שבו מוחקין המדות : **כפה סיה** את המנורה כלומר שהמרבה בשוחד נולה לאחר. ומפני שאירע כן בענין בהמה ומנורה כדאי' בפ' כל כתבי אתא חמרא ובטש לשרגא. פי' החמור דחה המנורה. היה למשל בכל כיוצא בזה : (ט) **מפני מה כ"ג כו'** טעמיה לפרש בזאת בזכות המילה דאיקרי זאת כדרבי יודן דלעיל. ומייתי סייעתא לזה ממה שהיו הבגדים שמונה לזכר זכות זה. והיה צריך זכות שלא יוזק מהמלאכים העומדים שם. והיינו דמייתי בריתי היתה אתו החיים והשלום כלו' שע"י זכות בריתי היה לו חיים ושלום ולא יוזק : **שאין קטיגור כו'** פי' בתוס' פרק השותפין שכל דבר הבא לכפרה לא היה בא בדרך שיהא בו קטיגוריא. ובגדי כ"ג לכפרה באו כדאמרינן לעיל פ"י : **לחום על ממונם** שאילו שמש בבגדי זהב היו צריכין הוצאה מרובה שצריכין לעשות לו חדשים ביום הכפורים. שאותן ששמש ביום הכפורים אינן ראויים עוד שטעונין גניזה. ואפילו לרבי דוסא דאמר ראויים הם לכהן הדיוט היינו משום דהוו דבון כבגדי כהן הדיוט. אבל אילו היה של זהב לא יועילו לכהן הדיוט דאינו יכול לשמש בבגדי זהב : **גאוה** שלא יתגאה כהן גדול במקום שיש שם עיקר השכינה היינו ק"ק : (י) **זה אברהם** בזכותו : **טובים לך כו'** דאל"כ מה צריך לומר טובים דפשיטא שיקח לכבוד אביו היותר טובים. לכך דריש טובים לך ולבניך. דאי טוב לך לחוד דהיינו לקבל הברכות. הא כבר כתיב בתריה להדיא בעבור אשר יברכך לפני מותו. אלא צריך לומר נמי טובים לבניך כלומר בהיותם טובים לך יהיו טובים ג"כ לבניך. כי אתה סימן לבניך לדורות שיזכו בכפרת השני גדיים ביוה"כ [מה"ק] : **ת"ל בד בבד יהיה** ת"ל מצאתי בפסיקתא פ"מ וז"ל ומנין שאף בזכות האמהות שנאמר [ויקרא ט"ז] כתונת בד קדש ילבש. ומכנסי בד. ובאבנט בד. ובמצנפת בד. הרי ארבע אמהות עכ"ל ונראה שכוונת המדרש כאן ג"כ כן מדכתיב ד"פ בד רמז לד' אמהות. והרמז דבד ידרוש לשון משקל כמו בד בבד יהיה דמתרגמינן מתקל במתקל. ולהכי מייתי בד בבד יהיה. ויראה שד' אלו משקל במשקל והיינו ד' אמהות ששקולות זו כזו שארבעתן צדקניות ונביאות היו : **כשירות של מעלן כו'** כן הוא במדרש שנדפס עם היפ"ת. וכן הוא בילקוט. והוא מלשון שרת כמו ושרת את אחיו. ועניינו כי הכהן הגדול פועל במעשיו דוגמת העניינים אשר למעלה. כי בית המקדש של מטה מכוון למקדש של מעלה שחביבה לפני ה' עבודת כ"ג כעבודת העליונים : (יא) **תני רבי חייא מלמד שטעונין גניזה. רבי דוסא אומר כשרין הן לכהן הדיוט** ואין כשרים ליום הכפורים אחר. כנ"ל. ופי' שטעונין גניזה. מסיפא דוהניחם שם דריש. וממילא שמ"ל שאין כשרים ליום הכפורים אחר וה"ה לכהן הדיוט בשאר ימות השנה. דאל"כ אמאי טעונין גניזה דקאמר. ורבי דוסא ס"ל דכשרים הם לכהן הדיוט כדלמד בפ"ק דיומא מדכתיב גבי תרומת הדשן ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו. וילבש יתירא הוא דהא כתיב ברישא דקרא ולבש. ולא היה צריך לומר אלא ומכנסי בד על בשרו. אלא לג"ש אתא דילבש ילבש. למימר דבגדי כ"ג ביוה"כ דכתיב בהו כתונת בד קדש ילבש. כשרים להדיוט כל השנה. דלא תימא והניחם שם כתיב בהו לומר שטעונים גניזה. אלא שלא ישתמש בהם כ"ג ביוה"כ אחר. כן פרש"י שם : **ומי יאמר כו'** יש כאן חסרון לשון והכי אי' בירושלמי בעון קומי רבי אבהו והא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד אפילו אותם שכתוב בהם ודמות פניהם פני אדם לא יהיו באהל מועד. אמר לון מאן אמר לידהוה בר נש אני אומר הקב"ה היה. וכתב עליו בעל עין יעקב. אין פירוש בר נש אדם ממש שהרי פסוק ודמות פניהם פני אדם הוא על אחד מד' חיות המרכבה הדומה לאדם. אני אומר שהזקן ההוא היה דמות העולה למעלה מכל חיות המרכבה והוא דמות הקב"ה : **וכה"ג לא אדם היה** שר' אבהו ס"ל וכל אדם לא יהיה כפשוטו אדם ממש. והא דקאמר ר' אבהו לעיל הקב"ה בכבודו היה. הוא להרץ אפי' אליבא דהני דמפרשים אפילו אותם שכתיב בהם ודמות פניהם פני אדם. אבל הוא ס"ל כפשוטו. לכן מקשה וכ"ג לאו אדם הוא כלומר שאין לשון הכתוב מתוקן שכולל כל אדם וזה נראה הפך האמת כיון דכ"ג היה שם · ולא היה לו לומר אלא וכל אדם מבלעדיו. או וכל אדם אחר : **אלא כההיא דא"ר סימון פנחס כו'** כנ"ל. וכן הוא לעיל פ"א ע"ש. והכוונה שבזמן בואו אל הקודש היה צריך התפשטות הגשמיות ונעתק ממדריגת אדם. ומלאך ה' צבאות הוא. ולכן בבית שני רוב הכהנים לא הוציאו שנתם לסיבת שלא הגיעו למדרגה זו להתפשטות הגשמיות ולא נתקיים בהם וכל אדם לא יהיה באהל מועד [מלא העומר] : **שהיה רוה"ק כו'** ושהם כ"ג היתה רוה"ק שורה עליו כי אינו נשאל באו"ת אם אינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו כדתניא בס"פ בא לו כהן גדול. והיה לו אז התפשטות הגשמיות כמו שכתבתי לעיל :

פרשה כב (א) **הה"ד ויתרון ארץ כו'** מייתי ליה סמך למ"ש ריב"ז בסמוך שע"י שהיו מקריבים באיסור במה היה הפורעניות באות עליהם. ומפרש ליה הכי ויתרון ארץ בכל הוא שע"י הכל עושה הקב"ה שליחותו ליפרע מהחוטאים כדלקמן וכן היה במדבר שהיו פורעניות באות עליהם ע"י נחשים או רוחות או שאר מזיקין. וזה היה לפי שמלך לשדה נעבד כלו' שהיה מלך מלכי המלכים נעבד מהם בשדה שהיו מקריבין לו הקרבנות בבמות והיינו בשדה כדכתיב אשר הם זובחים על פני השדה. והואיל דמייתי קרא דריש ליה בכל אנפי כדרך המדרש : **סיבא** כנ"ל וכן הוא בקהלת רבה. והוא סיב הגדל סביב לדקל שעושין ממנו חבלים : **סיבא למסוך ניניא** גירסת הערוך סינא למיסג גנין. ומפרש למיסג לשון סייג. ויראה א"כ דסינא מין קוצים שעושין מהן גדר לגנים ולכרמים וגירסת הילקוט סיכא לממסך ביה גופנא. פי' סיכה יתד : **אפילו הוא מלך כו'** לפ"ז כך פי' הכתוב ויתרון ארץ בכל הוא שכר עבודת אדמה חשוב הוא על הכל שאפילו מלך צריך הוא להיות נעבד לשדה אם עשתה הארץ פירותיה יש לו מה יאכל ואם לאו מת ברעב. וע' ברש"י על קהלת. ואע"ג שר' יהודה דרש אפילו דברים שאתה רואה אותם כו' אפשר דס"ל דקרא תרתי קאמר : **עבדית ארעא עביד כו'** פי' אם עשתה הארץ. עושה חיל. ואם לאו לא יועיל כלום כל מלכותו מאחר שאין לו מה יאכל. וזה שעבודו לארץ. וע' הגירסא בקהלת רבה ומה שפירשתי שם : **לא ישבע ממון** פי' שלא יאכל ממון. וכך נ"ל לא ישבע ממון [שם] ומי אהב בהמון לא תבואה גם זה הבל שכל מי שהומה ומהמה כו' · פירשו בהמון מגזרת המה. כפלם שאון גאון מן שאה גאה. או פירשו מל' המיה והוא כדכתיב [עמוס ה'] הסר מעלי המון שיריך. וכן משמע סוף הפסוק וזמרת נבליך לא אשמע : **ויש לו קרקע כו'** ואע"ג דהאי קרא בקללות צור כתובה. הזכיר זה לומר שכל סחורותיהם יאבדו עד שלא תהיה להם שום תקומה כן בקרקעותיהם. אי נמי ע"ד שאמרו בב"ר פ"ך אף קללת הקב"ה יש בה ברכה : **על הארץ יעמדו** יש לו עדיין עמידה וקיום : **יתרון**
למ"ת

הלכות ציצית תפילין ומזוזה אף הן בכלל מתן תורה שנא' (דברים ט) ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים ריב"ל אמר ד ועליהם ככל הדברים וכתיב (דברים ח) כל המצוה אשר אנכי וגו' כל ככל דברים הדברים מצוה המצוה מקרא משנה הלכות תלמוד תוספתא אגדות ואפילו מה שהתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כלן נאמרו למשה בסיני שנא' (קהלת א) יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא. חבירו משיב עליו כבר היה לעולמים. מלך לשדה נעבד ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אומר מלך זה בעל תלמוד לשדה נעבד זה בעל משנה שהוא סודר הלכה לפניו. ר"נ אומר מלך זה בעל משנה לשדה נעבד זה בעל תלמוד שהוא ה מקבל הלכה לפניו. לפיכך אוהב כסף לא ישבע כסף אוהב תורה לא ישבע תורה ואוהב בהמון וגו' שכל מי שהומה ומהמה אחרי תורה ותלמיד אין לו מה הנאה יש לו. ו ר"א ב"ר בשם רבי אחא אומר למד ולא לימד אין לך הבל גדול מזה: (ב) ורבנן אמרי ויתרון ארץ ז אפילו דברים שאתה רואן בעולם מיותרין כגון זבובין ופרעושין ויתושים אף הן בכלל ברייתו של עולם דכתיב (בראשית ב) ויכולו השמים והארץ וכל צבאם. ח מלך לשדה נעבד זה הקב"ה דכתיב ביה (תהלים צג) ה' מלך גאות לבש. לשדה נעבד זו ציון דכתיב (מיכה ג) ציון שדה תחרש. לפיכך אוהב כסף לא ישבע כסף ט אוהב מצות לא ישבע מצות ואוהב בהמון וגו' שכל מי שהומה ומהמה אחר המצות ומצוה קבועה לדורות אין לו. מה הנאה יש לו. תדע לך שהוא כן שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה וכמה מעש"ט בידו ויש לו מצוה קבועה לדורות. הה"ד (דברים ד) אז יבדיל משה. ד"א ויתרון ארץ אמר הקב"ה לנביאים אם אין אתם עושין שליחותי יש לי שלוחין הוי ויתרון ארץ וגו' בכל אני עושה שליחותי. א"ר אחא בכל י הקב"ה עושה שליחותו אפילו ע"י נחש אפילו ע"י צפרדע ואפילו ע"י עקרב ואפילו ע"י יתוש. טיטוס הרשע נכנס לבית קדשי הקדשים יא וחרבו שלופה בידו וגידר את הפרוכת ונטל ב' זונות והציע ספר תורה תחתיהן ובעלן על גבי המזבח ויצא חרבו מליאה דם מאן דאמר מדם הקרבנות ומ"ד מן דם פר ושעיר של יוה"כ התחיל מחרף ומגדף כלפי מעלה אמר לא דמי ההוא דעבד קרבא עם מלכא במדבר ונצח ליה להוא דעבד קרבא עם מלכא בגו פלטין דידיה ונצח ליה. מה עשה כינס כל כלי בהמ"ק ונתן לתוך גרגותני אחת וירד לו לספינה כיון שירד מחא נחשולא בימא אמר דומה לי שאין כחו של אלוה זה אלא במים. דור אנוש לא פרע מהם אלא במים וכן דור המבול וכן פרעה וחילו אף אני כיון שהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמוד בי ועכשיו לכאן קדמני א"ל הקב"ה רשע חייך בבריה פחותה ממה שבראתי מששת ימי בראשית אני פורע ממך מיד רמז הקב"ה לים ועמד מזעפו כיון שהגיע לרומי יצאו כל בני רומי וקלסוהו נקיטא ברבריא. מיד הסיקו לו את המרחץ ונכנס ורחץ כיון שיצא מזגו לו כסא דחמרא וזימן לו הקב"ה יתוש אחד ונכנס לתוך חוטמו והיה אוכל והולך עד שהגיע למוחו התחיל מנקר את מוחו אמר קראו לרופאים ויפצעו מוחו של אותו האיש וראו במה אלוה של אומה זו נפרע מאותו האיש מיד קראו לרופאים ופצעו את מוחו ומצאו בו כמו גוזל בן יונה והיה בו משקל שתי לטראות. א"ר אלעזר ב"ר יוסי תמן הוינא ויהבון גוזלא מן דין סטרא ותרתין ליטרייא מן דין סטרא ותקל חד כל קבל חד ונטלוהו ונתנוהו בתוך קערה אחת כל מאן דהוה הדין שני הוה הדין שני פרח יתושא פרח נשמתא דטיטוס הרשע. ד"א ויתרון ארץ עובדא הוה בחד גברא דהוה קאים ע"ג נהרא

וחמא

יד יוסף ד קה"ר פ"א וב"ה. מגילה פ"א. ירוש' פיאה פ"ב. שמ"ר פ' מ"ז: ה מקבע כנ"ל (רד"ל): ו דב"ר פ"ב: ז קהלת רבה פ"ס. שמות רבה פ"י. במדבר רבה פ' י"ח. תנחומא סדר חוקת. אסר סדר שמיני. פדר"א פ' מ"ט: ח ע' זוהר חיי שרה: ט דב"ר פ"ב: י שמ"ר פ"י. במד"ר פ' י"ח. תנחומא סדר חקת. זוהר סדר שמיני: יא גיטין פ' הנזקין:

ענף יוסף

כן תס' תפילין תאוה ותס' תוכחה נוספת על שש סדרי משנה. ואיפשר לזה רמז רב האי גאון ז"ל בתשובתו שבתשובת הגאונים שבש"ס נכרות דמשק [באלונקי תקס"ב] סי' קמ"ג שראה ביד איש אחד חכם חסיד וזקן סדר משנה תוספת על סדרים שלנו ולא זכה להעתיקו מנהגו לדרכו. וע' בפי' המשניות להרמב"ם פ' ההכלת הטעם שש"ס לא נכתוב במשנה עכ"ל: [שהוא סודר ההלכה לפניו]. שבעל משנה מביא לו ראיה מהמשנה וברייתא כענין הכל צריכין למרי' דחיטי. ובקה"ר הגי' שהוא עודר ההלכה לפניו. פי' חורש ולבנון נעבד הדוש דקרא שבעל התלמוד חורש לתקן המשנה והרי הוא עובד לו [רד"ל]: (ב) [כתב מצות וצדקות עשה]. מאמר חז"ל הביאו הילקוט נדקה כ' עשה מה נדקה עשה עם ישראל. והלא כמה היה להם. ובאר היה עמהם. אלא שהיה מוסיר להם כי יהיה בך אביון. ותמוה מאי מקשה מס

מלחמה בעיר מלכותו ומנצחו: **מהא נחשולא**. הכה נחשול בים שהאניה חשבה להשבר ובב"ר גרס מהאיה ופי' הכה אותו: **נקיטא ברברייא**. לקח לו וגלה הרקים הלועזים שאינם בעלי אמונה כך פי' הערוך: **תמן הוינא** כו' שם הייתי והיו נותנין הגוזל מן זה הצד של מאזנים ושני ליטראות בצד השני והיה שוקל אחד נגד כל אחד בשוה: **כל מאן**. כמו כל מה: **שני**. פירוש שונה

ומחליף

מתנות כהונה

וכתב ככל וכן כולם: **שהוא סודר** לפניו. לפיכך בעל תלמוד משועבד לבעל המשנה שמסדר לפניו הדברים כמו שהם שנויים למען ידעו מוצאם ומובאם: **מקבל הלכה**. פסק הלכה אליבא דהלכתא שאי אפשר לעמוד עליו מתוך המשנה כדאמרינן תנאים מבלה עולם הן ופירש"י במי שפוסק אחר שהם משנתן כמו שהיא שנויה: **אוהב כסף** וגו'. אוהב תורה דרש הכסף מלשון כיסופא כד"א נכסף נכספתה שהיא כוסף אמיתי ותשוקה נכבדת: **ויכולו** וגו'. משמע שנשתכלל העולם עם כל צבאיו שיש בקרבו: **זה ציון**. כביכול הקב"ה משועבד לתבוע עלבונה כמו שפירש"י בקהלת: **ויש לו** כו'. היה מהדר עליהם לעשות אע"פ שלא היו קולטות בחייו: **מאן דאמר**. כמו איכא מאן דאמר: **לא דמי**. אינו דומה מי שעושה מלחמה עם מלך במדבר ומנצחו למי שעושה עמו

עץ יוסף

למ"ת וקרי לתורה אף ע"פ שארוכה מארץ מדה כדאיתא בהדיא בב"ר פ' נ"ח וע"ש מ"ש: כגון **הלכות ציצית** כו' שלכאורה נראה שהחכמים מוסיפים על ד"ת קמ"ל שכל תורה שבעל פה משיני נאמרה: **כתובים באצבע אלהים ועליהם** ככל הדברים וכתיב [דברים ח'] **כל הדברים** אשר אנכי מצוה וגו' ריב"ל אמר עליהם כל ככל דברים הדברים המצוה כל המצוה. כנ"ל והכי הי' במדרש קהלת פ"ה סימן ז'. ופי' דמדה"ל למימר עליהם כל דברים אשר דבר ה' וכתב ועליהם ככל הדברים אית לן ג' רבויא. ומדכתיב נמי כל המצוה ולא המצוה איכא עוד רבויא הרי כנגד משנה תלמוד תוספות אגדות לומר שכולן נאמרו למשה מסיני בעל פה כשנתן לו הלוחות. ומקרא דנקט הכא לאו משום רבויא. אלא משום דמשנה בנויה על המקרא נקטיה הכא [יפ"ת]: **תלמוד** היינו תירוצי סתירת המשניות: **תוספות** של בית רבי ורבי נתן ור' חייא ור' אושעיא. שהן ביאור למשניות ותוספת דינין שקצרו בהם בעלי המשנה: **אגדות** דרשות דלא נפקא מיניה לענין דינא: **ומה שתלמיד** כו' היינו קצת דינים שמבין דבר מתוך דבר. ודרשות שעל ידן יסמוך דיני המשנה על המקראות כגון י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. כי כל הענינים שיתכן שיפול בלב איש הכל מרומז בתורה האלהית ונכללת בה. וכל המעיינים שבה המה עקרים כוללים: **חבירו משיב עליו** כו' כלומר שהכתוב בעצמו אומר יש דבר שידמה כי הוא דבר חדש. אבל חבירו משיב לא כן כבר היה לפנינו: **ר' יהודה** ורבי נחמיה. אע"ג דלא פירש ר"י קרא הכא מלך לשדה נעבד אפילו הוא מלך כו' כדלעיל. הכא אליבא דר' נחמיה קאמר דכיון דמפרש קרא בתורה ניחא לפרושי מלך בבעל תלמוד: **זה בעל** תלמוד. כלומר שאע"פ שהכל ניתן בסיני ויש שכר טוב בעמלם. מ"מ צריך לשלמות אדם משנה ותלמוד. אלא דלר' יהודה בעל התלמוד עדיף שהוא היכול לדון ולהורות. משא"כ בעל המשנה. ולהכי חייבי דרך משל דבעל תלמיד מלך. וקאמר דמ"מ הוא נכנע לבעל המשנה שע"י שרגיל במשניות יוכירהו אם שכח איזה משנה. ואחר שיזכיר לו כל המשניות ישא ויתן בעל התלמוד בתירוציהם ויוציא את הדין לאמתו. ופי' אוהב כסף לא ישבע כסף שבתלמודו לבדו לא יהגה. ומי אוהב בהמון כלומר מה בצע בתלמוד אם אין לו תבואה דהיינו עיקר המשניות ע"ד הכל צריכין למארי חטייא. ור' נחמיה ס"ל דבעל משנה עדיף שבכך אפשר להורות קצת בזולת תלמוד. אבל בעל תלמוד בלי משנה לא מהני ליה מידי. ומ"מ צריך שיהיה נכנע לבעל תלמוד שילמדו הוראת הדין מתוך משניותיו. כי בזולתו לא ישבע ויהגה ממשניותיו. ומי אוהב במשניות בלא תבואה דהיינו הוראת הדינים שהוא פרי הלימוד. ח"ש ותלמוד אין לו מה הנאה יש לו. ופי' שהוא סודר ההלכה לפניו שבעל התלמוד מלמד ומסדר ההלכה היינו הדינים לפני בעל המשנה. והוא לא יוכל ללמוד מפי משנתו. ופי' שהוא מקבל ההלכה לפניו [שבדברי ר' נחמיה] שבעל משנה מקבל ההוראה ולומדה לפני בעל התלמוד: **ותלמוד אין לו** שהתלמוד הוא פרי תבואת נדיק [רד"ל]: **למד ולא לימד** כו' קמפרש מי אוהב בהמון לא תבואה שלמד תורה הרבה ולא העמיד תלמידים שהטובים אינם נשאר אחריו. אין לך הבל גדול מזה. ומיירי במי שהיה ספק בידו ללמוד והיתה שיטו רעה באחרים שלא ללמד. אבל מי שלא הספיק ללמוד כתב רש"י שבכר למודו אינו מפסיד: **(ב) ורבנן אמרין** כו' רבנן באו להוסיף על ר' יהודה. שלר' יהודה ליכא בדברים המזיקים תועלת לעולם כלל אדרבה הם להזיק. והע"ג דודאי לא איבריו לבטלה. לאו בכלל ברייתו של עולם הפיני אלא דוקא מילי דהנאה דלית בהון נזקא כגון סיבה לחבלא. ורבנן כברי דאף זבובים ופרעושים שהם מאוסים ומזיקים איכא דאית בהו תועלת לעולם ורפואה ולכך בברייתו של עולם תנהו. ועוד דאפילו בגד שהם מזיקים לעולם הם בכלל ברייתו של עולם. ובתרתי פליגי. וחנא שאמר אח"כ דבר אחר ויתרון ארץ כו' שאפילו דברים המזיקים יש צורך בבריאתן להפרע מן הרשעים. ובתרתי פליגי: **ויכולו** כו' משמע שנשתכלל העולם עם כל צבאיו שיש בקרבו: **לשדה נעבד** זו ציון. ר"ל כיון דאפילו דברים קלים זבובים ויתושים חשובים לפני ה' והם בכלל ברייתו של עולם שברא בהשגחתו וזן אותם. כ"ש שהשגחתו על ציון לתת שכר לבוניה וליפרע מן מחריבי': **לפיכך אוהב כסף** כו' ר"ל השתא דאמרינן שעיני ה' משוטטות בעולם ונותן שכר ועונש ראוי להרבות במצות כי נאמן הוא בעל מלאכתנו שישלם. ואין לשבוע מן המצות אלא להרבות בהם תמיד. ואגב אורחיה אשמועינן נמי שצריך לעשות מצוה קבוע לדורות דבלאו הכי אין הנאה. והיינו מי אוהב בהמון לא תבואה. ומה שאמר שכל מי שהומה כו' אינו מקושר לדברים הראשונים אלא אקרא דמי אוהב בהמון קאי. ור"ל שפירושו שכל מי שהומה כו'. וגירסת הילקוט וכל מי שהומה כו': **מה הנאה יש לו** כיון שאין לו מצוה שיזכה בה לדורות שאחריו. כגון בונה בה"כ או כותב ספר תורה והיינו לא תבואה דקאמר שלא תעשה המצות פירות תמיד כשאינו קבוע: **ויש לו מצוה קבוע** כו' ואע"פ שמשה זיכה לכל הדורות במצות. היינו במה שלמדם. אבל במעשה מצות עשה לא זכה אלא בהבדל ערי מקלט שיגלו תמיד הרוצחים ע"י: **אז יבדיל** כו' דכיון דלא קלטו שלש שבעבר הירדן עד שנבחרו ג' שבארץ כנען למה היה טרח משה להבדילם אם לא מפני שהיא מצוה קבוע ויזכה בה לאחר זמן: **אפילו** ע"י נחש. שאינו בר דעת. ואפילו ע"י צפרדע שאין דרכה לנשוך ולהזיק כלל. שלפעמים יסייע בשליחות כסך שבדא דמייתי לקמן. ואפילו ע"י עקרב שאינו גדול כנחש. ואפילו ע"י יתוש שהוא בריה קלה ונשיכתן קלה: **מאן דאמר** כמו איכא מאן דאמר: **מדם הקרבנות** היינו פר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז שהיו מזין מדמן בהיכל נגד הפרוכת ופעמים היו נוגעים בפרוכת ולכך נס אע"פ דודאי יבשה היתה נתלחלח הדם ונבלן ונדבק בחרבו. וטעם הנס כתבו בתוספות שהיה להודיע שקשה לפני הקב"ה חורבן בהמ"ק. או כדי להטעותו שיסבור שהרג את עצמו כדאי' במס' גיטין: **מן דם פר ושעיר** של יוה"כ. הנעשות בהיכל נגד הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ ופעמים נגעו בפרוכת וניכר היה בפרוכת הזאות דפר ושעיר של יוה"כ. והזאות דפר העלם דבר של ציבור ושעיר ע"ז. כי אילו היו כסדרן מלמעלה למטה כמצליף ולא אלו. כדאי' בפ' הוציאו לו והאומרים מדם הקרבנות ר"ל שראו הפרוכת חתוך במקום ההזאות שלא כסדרן וא"כ דם החרב שחתכו היה מדם הקרבנות. והאומר מדם פר ושעיר של יוה"כ ר"ל שראוהו חתוך במקום הזאות אלו. והנה ר' אליעזר העיד על ראותה כדאי' בפרק הנזכר: **התחיל מחרף** כו' שסבר שהרג את עצמו: **לא דמא** כו' אינו דומה מי שעושה מלחמה עם המלך במדבר ומנצח אותו. למי שעושה עמו מלחמה בעיר מלכותו ומנצחו: **גרגותני** פי' סל: **מחא נחשולא בימא** הכה נחשול בים. וזה היה ע"י שר של ים: **אמר דומה לי** כו' כלפי מעלה אמר כן נדמה בעיני שאין כו'. וא"כ מגליה שלא היה הרוח מקרה מהים. וי"ל שהיו כל האניות עוברים בשלום ואניתו לבדו בסערה: **אלא במים**. כדאי' בירושלמי מסכת ע"ז שכל האומות מודים שהקב"ה שליט במים [וזה"ק ומדר"א]: **א"ל הקב"ה** כו' מפורש בגיטין שב"ק יצאה ואמרה לו כן: **בבריה פחותה** נקרא כן לפי דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה. ונפרע ממנו בבריה זו לרמז לו שמעלנא אית ליה שנכנס לעירו בכבוד. ומפקנא לית ליה שלא יצא עד שנפגר. ועוד מעלנא אית לה ליכנס בחוטמו. ומפקנא לית ליה לצאת ממנו [נבול בנימין] וע' מ"ש בקהלת רבה: **נקיטא ברברייא** עם לועז פי' ברברייא. ור"ל שקלסוהו שגלה לישראל. וקראו להם ברברייא בלשון בזוי: **ונכנס ורחץ** הודיענו זאת. משום שע"י המרחץ היתה הסיבה להכנסת היתוש במוחו, שמרוב תאותו אל השתיה לא עיין בכוסו. וכשהיה שותה נכנס היתוש אשר בו במוחו: **קראו לרופאים** וכן הוא בב"ר פ"י ובקהלת רבה. ופליגי אדגיטין דהתם אמר שלא הוציאוהו אלא כשמת והכא קאמר שבעודו חי הוציאוהו שלא יכול לסבול הצער עוד. ועי' מ"ש בקהלת רבה: **תמן הוינא** כו' שם הייתי והיו נותנין הגוזל מן זה הצד של מאזנים ושני ליטרות בצד השני והיה שוקל אחד כנגד אחד

בשוה

שמע אמר להן לינא חכם עבור לפני התיבה אמר להן לינא חכם אמרין דין הוא ר' אלעזר דין הוא דאתון מתגלגלין ביה. על מגן צווחין ליה רבי נתכרכמו פניו והלך לו אצל ר"ע א"ל למה פניך חולניות תני ליה עובדא א"ל צבי מרי דיליף א"ל אין אלפיה לבתר יומין אזל לההוא אתרא אמרו ליה פרוס על שמע פרס עבור לפני התיבה עבר אמרין אתחסם ר' אלעזר וקרין ליה ר' אלעזר חסמא. רבי יונה הוה מליף לתלמידוי ברכת אבלים אמרי יהוין גברין בכל מלה: (ה) רבי חנינא בריה דר' אבא פתר קריא במלכיות ט מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים רוח צפונית יוצאה ומטה אותה כלפי דרום והחוח עוקצה רוח דרומית יוצאה ומטה אותה כלפי צפון והחוח עוקצה ואעפ"כ לבה מכוון כלפי מעלה כך הן ישראל אע"פ שהן נגבין אונניות ואנגריות לבן מכוון כלפי אביהם שבשמים מ"ט (תהלים כה) עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי. ר' איבו פתר קרייה בגאולת מחר מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללקטה ומה הן עושין מביאין את האור והן שורפין חוץ לה ואח"כ לוקטין אותה כך (איכה א) צוה ה' ליעקב סביביו צריו י כגון חלמיש לנוה ירידו לנערן סוסיתא לטבריא נסטרא לחיפה לוד לאונו הה"ד (יחזקאל ה) זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה למחר כשיגיע הקץ מה הקב"ה עושה מביא את האור ושורף חוץ לה הה"ד (ישעיה לג) והיו עמים משרפות סיד ומה כתיב בהו (דברים לב) ה' בדד ינחנו: (ו) א"ר אבין יא מה שושנה זו יוצאה עליה שרב הרי היא כמושה יצא טל הרי היא מפרחת כך כל זמן שצלו של עשו קיים כביכול לישראל נראין כאילו הם כמושין בעה"ז. אבל לע"ל יעבור צלו של עשו וישראל מרטיבין והולכים הה"ד (הושע יד) אהיה כטל לישראל. מה שושנה זו אינה בטילה אלא על גב ריחה כך ישראל אינן בטלין אלא על גב מצות ומעשים טובים. מה שושנה זו אינה אלא לריח כך לא נבראו צדיקים אלא לגאולתן של ישראל. מה שושנה זו עולה על שולחנן של מלכים תחלה וסוף כך ישראל הן הן לעה"ז והן הן לעה"ב. מה שושנה זו נכרת בין העשבים כך הן ישראל נכרין בין האומות שנא' (ישעיה סא) כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'. מה שושנה זו מתוקנת לשבתות ויטים טובים כך ישראל מתוקנין לגאולת מחר: (ז) א"ר ברכיה יב אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל כשהייתם במצרים הייתם דומין לשושנה בין החוחים עכשיו שאתם נכנסין לארץ כנען היו דומין לשושנה בין החוחים ותנו דעתכם שלא תעשו לא כמעשה אלו ולא כמעשה אלו הה"ד כמעשה ארץ מצרים. ר' יצחק פתר קרייא בבן אדם שיש לו שתי בנות מאם אחת שתיהן מאב אחד שתיהן משפיר א' כד"א (בראשית י) ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען. א"ר חנינא משל למלך שהיה לו בת יחידה והשרה אותה במבוי אחד ונמצאו כולן בעלי זנות ובעלי כשפים א"ל בתי תני דעתך שלא תעשה לא כמעשה אלו ולא כמעשה אלו כך כשהיו ישראל במצרים היו מצרים בעלי זנות שנא' (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם. וכשנכנסו לארץ כנען היו כנענים בעלי זנות ובעלי כשפים שנא' (נחום ג) מרוב זנוני זונה טובת חן בעלת כשפים. אמר להן הקב"ה בני הזהרו שלא תעשו לא כמעשה אלו ולא כמעשה אלו הה"ד כמעשה ארץ מצרים: (ח) (איוב לז) ועתה לא ראו אור יג תנא הרואה החמה בתקופתה לבנה בגבורה כוכבים במסלותם מזלות כסדרן אומר ברוך עושה מעשה בראשית. אמר רב הונא הדא דאת אמר בימות הגשמים ובלבד לאחר ג' ימים ועתה לא ראו אור. ר' ברכיה ור' ירמיה בריה דר' חייא בר אבא אמר יד דרש ר' לוי בר סיסי בנהרדעא (שמות כד) ויראו את אלהי ישראל זה עד שלא נגאלו אבל משנגאלו היכן היתה דרכה של לבנה לינתן שם היתה נתונה. א"ר ברכיה מעשה לבנת הספיר אין
כתיב

יד יוסף ט שה"ש רבה פ"ב: י איכה רבתי פ"א סי' ס'. קידושין דף ע"ב. שה"ש רבה פ"ב סי' ח': יא שה"ש רבה פ"ב: יב שה"ש רבה פ"ב: יג ירוש' ברכות פ"ט: יד שה"ש רבה פ"ד. ירושלמי סוכה פ"ד:

מתנות כהונה

טה לקוננם: **לינא חכם**. והוא כמו לית אנא והוא בקיצור לשון פירוש אין אני חכים ובקי: **דין הוא כו'**. בתמיה: נראה דס"ג דאתון מתגלגלין כו'. שאתם משבחים אותי ומספרים לו כד"א זיל גלוג לאמך ובמדרש חזית (כ' ב') גרס כמו כאן וז"ל שהכל טרידין ומטריחין ומגלגלין בשבילו: **על מגן כו'**. על חנם קורא אותו רבי: **נתכרכמו**. נעשו פניו ירוקים ככרכום דאזיל סומקא ואתי חיורא ואזיל חיורא ואתי סומקא: **חולניות**. לשון חולי: **תני ליה כו'**. סיפר לו המעשה וא"ל רוצה אתה רבי ללמדני וכן משמע בספר יוחסין ויש מפרשין שר"ע א"ל כן לרבי אלעזר ולא נראה לי שר"ע יקראנו רבי ומצאתי בספר יוחסין דגרס א"ל ובעית מילף ולפ"ז ודאי שר"ע אמר כן לר"א **אלפיה**. למדו: **לבתר יומין כו'**. לאחר ימים הלך ר"א לאותו העיר: **איתחסם**. נראה פירושו איתחזיק וכן בב"ר בפרשה י"ב אין הארץ שותה אלא לפי חיסומה כהאי דאמרינן במסכת ביצה פרק המביא אין מלבנין הרעפין מפני שצריך לחסמן ופירש"י לחזקן ולהקשותן וי"א מלשון לא תחסום שור והדעת מחסם בזה שיגלה שמו שלא על שם הכבוד: **יהוון גברין כו'**. פי' יהיו אנשי חיל בכל דבר: **אונניות כו'**. מסים ועולים: **בגאולת מחר**. ליגאל מעליה נקט או הוא על דרך שאמרו חז"ל פרק חלק מתי אתי בר נפלא אמר מחר ופירשו שם על דרך שאמר הכתוב היום אם בקולו תשמעו: **כחלמיש**. היו רשעי אומות העולם מצירים לישראל שיהיו דרים בנוה סמוך לו וכן כולם וכולן מעמון הם כדאי' פ' י' יוחסין ועיין במדרש חזית ובמד' איכה (א' פ'): **אלא על גב ריחה כו'**. אינה בטלה וכלה אלא עם הריח כי הריח לא ימות ממנה כל זמן שהיא קיימת: **כמעשה אלו כו'**. מצרים ושל כנען: **שתי בנות** רמז לכנען ומצרים: **משפיר**. משליא אחת ועיין בערוך ערך שפיר וערך דשן: **בשר חמורים**. שפיה דקרא וזרמת סוסים זרמתם ועל כשפים אינו מביא ראיה שהוא ידוע: בירושלמי דפרק לולב וערבה גרס במעשה אין כתיב כו': ה"ג **ובלבד לאחר ג' ימים**. ופירושו בהגהות מיימון בשם הערוך שלשה ימים היו מעוננים ולא נראית חמה וכוכבים צריכים לברך עליהם בעת שיתראו ואולת זו העת לא עכ"ל ודייק מסיפי' דקרא דכתיב רוח עברה ותטהרם וגרסי' ועתה לא ראו אור וגו': **זה עד שלא נגאלו**. היה תחת רגליו דמות לבנה על שם עמו אנכי בצרה או על שם וירא את עניינו **שם היתה** נתונה. כלומר לא נראית עוד כי אם רנה ושמחה במעונו
דכתיב

עץ יוסף

פרוסה. ע"ש: **לינא חכים** אין אני חכים ובקי: **מתגלגלין ביה** מתפארים בו. מלשון גלוג לאמך דלעיל פ"ה: **על מגן** על חנם: **נתכרכמו פניו** נעשו פניו ירוקים ככרכום: **חולנית** לשון חולי: **תני ליה עובדא כו'** סיפר לו המעשה. אמר ליה ר"ע אם תרצה אדני שיליף לך. א"ל הן. או פי' שרבי אלעזר א"ל לר"ע רוצה אתה אדוני ללמדני. א"ל הן. וכתב המת"כ שכן עיקר לפי גירסא שלפנינו. אבל לפי גירסת היוחסין דגרס א"ל ובעית מילף א"כ ודאי פירושו שר"ע אמר כן לר"א: **אלפיה** למדו: **לבתר יומין כו'** לאחר ימים הלך ר"א לאותו העיר: **אמרין איתחסים כו'** חסמא. יש מפרשים מלשון לא תחסום שור. וקשה איך יקרא חסמא שם גנאי. וכן נראה כאן במדרש שקראו חסמא אחר שידע לפרוס על שמע וירד לפני התיבה אלא פירושו איתחסם אתחזק. מלשון מפני שצריך לחסמן דפרק המביא כדי יין. וכפי' המת"כ והיפ"ת: **מליף לתלמידוי** ברכת אבלים. ובחזית גרס מליף לתלמידוי ברכת חתנים וברכת אבלים. וכן צ"ל כאן: **יהוין גוברין בכל מלה** פי' יהיו אנשי חיל בכל דבר: (ה) **פתר קרייה במלכיות** שנקראת נשיאות ג"כ: **אוננויות ואנגוריות** מיני מסים הם: **לבן מכוון כו'** ולא יסורו ממנו וגם לא יהרהרו אחר מדותיו. וגם אין תולין הדבר במקרה. אלא מבקשים מה' סיעתם: **עיני תמיד כו'** ואע"פ שהמזמור בשם דוד נכתב. תפלה הוא כנגד כל ישראל. והראיה דמסיים ביה פדה אלהים את ישראל: **בגאולת מחר** בגאולה העתידה במהרה קורא כן כדאי' בפ' חלק אימתי קאתי מר א"ל למחר: **כגון חלמיש כו'** כל אלה שמות מקומות ובהם היו דרים רשעי עמון ומואב כדאי' ביבמות דף ט"ו ובקדושין דף ע"ב ובאיכה רבתי: **הה"ד זאת ירושלים כו'** ואע"ג דהיינו בזמן שהיו ישראל במקומות ההם ועתה מפוזרים בין אומות. מ"מ ילפינן מיניה שה' מסבב את ישראל בצריהם. ונפקא מינה שכן יהיו בכל מקום עד שיגאלם: **ומה כתיב בהו** ר"ל בישראל: **ה' בדד ינחנו** וכדמפרש בספרי אמר להם המקום לישראל כדרך שישבתם יחידים בעוה"ז ולא נהניתם מן האומות כלום. כך אני עתיד להושיבכם לע"ל ואין אחד מהאומות נהנים מכם כלום: (ו) **הרי הוא כמושה** ודבר זה מיוחד בשושנים משאר צמחים. שהם יותר רכים מכל הצמחים. ולכן השרב ייבוש בהם יותר. וכן הפרחתה בטל הוא יותר משאר צמחים. שכל עליה מסגרות בגבעול שלה הנקרא קיטג"ה וכשירד הטל עליה תפתח ויתפשטו עליה בתוך כ"ד שעות. וכן ישראל גלותם כבד מכל גלות האומות כמ"ש במד' איכה גבי גלתה יהודה מעוני. והצלחתם בגאולה תהיה גדולה ותהיה בפתע פתאום בלי הדרגה כהצלחת האומות: **היא כמושה** והא דכתיב בין החוחים אתא לומר שע"י שהיא בין החוחי' שאין להם ענפים ופרחי' שיגינו עליה. לכן השרב מכה אותה הרבה: **שצלו של עשיו קיים** היינו מערכת מזלם. ע"ד סר צלם מעליהם: **מה שושנה** אינה בטילה כו'. וכן הוא בשה"ש רבה. וכלומר שלעולם נשאר ריחה בה ואינה בטילה מזה שאפילו כשהיא יבשה ובאיזה אופן שתהיה עמד ריחה בה. וכן ישראל אין ריח מצות ומע"ט בטל מהם שאפילו שהם בצרות לעולם מקיימים מצות ומע"ט. ואפשר שתגירסא מה שושנה אינה נטלת אלא ע"ג ריחה כך ישראל אינן נטלין כו' ופי' שהשושנה אינה נלקטת אלא בשביל ריחה: **כך לא נבראו הצדיקים** אלא לגאולתן כו'. אף דעיקר בריאתן בשביל עצמן אפשר לפרש במה שמחלקן בכל דור כדאי' בפרק הממונה עמד ושתלן בכל דור ודור. שזה כדי להגין על הדורות: **תחלה וסוף** כלומר שמתחלה ועד סוף שע"י שהיא לריח אינה נאכלת ועומדת לפניהם בכל הסעודה: **והן הן לעוה"ב** שהם קיימים לעולם. ע"ד ולא דבר ה' למחות את שם ישראל. כן יעמוד זרעכם וגו'. וכאלה רבים. וג"כ הם לפני ה' תמיד שאין מחליפן בשומה אחרת כמ"ש גבי ה' האמירך היום כו': **לגאולת מחר** שהיא עונג ושמחה ומנוחה כשבתות וי"ט: (ז) **כשהייתם במצרים הייתם דומין כו'** משום דקשה ליה כיון דמעשה ארץ מצרים וארץ כנען דמזהר עלייהו היינו עריות מה צורך לומר כן מכיון דהא מפרש ואזיל קרא כל העריות בהדיא ומה בגע להודיענו שכן היה מעשה המצריים והכנענים. להכי קאמר דאתא לומר שכמו שבמצרים שמרו יחוסיהם שנזהרו מהזנות ולכן היו בין המצרים בשבתם ביניהם כשושנה בין החוחים להיות המצרים כולם מנאפים והם היו קדושים ביחוסיהם. כן יהיו בבואם לארץ כנען. שאחר שהתחילו בטהרה קרוב להם יותר ליזהר: **הייתם דומין לשושנה כו'**. אע"ג דאמר לעיל גוי מקרב גוי אלו ואלו ערלים כו' מ"מ היו גדורים מן הערוה כדלקמן פ' ל"ב. ובהא מילתא הוו דהוו כשושנה בין החוחים: **רבי יצחק פתר קרייה כו'**. אין ספק שהסופר השמיט מדברי רבי יצחק עיקר כוונתו. ומדרך אומדן דעת יש לומר דמעשה ארץ מצרים וארץ כנען תרווייהו ענין זנות. דלא כהרא"ב"ע שפירש דמעשה ארץ מצרים ר"ל השעירים הנזכר. ולכן אמר שהם כב' בנות מאם אחת דדמיין להדדי. וא"כ מכיון דמצרים וכנען בני חם מסתמא דומים במעשיהם [יפ"ת]: **משל למלך כו'** משום דק"ל מה צורך להזכיר מעשה מצרים וכנען ואשר ישבתם בה. אתא לתרוצי שמפני שע"י הרגלם ביניהם קרוב לטעות שיעשו כמעשיהם. לכן צריך להזהיר מלכת בדרכיהם. כבת היחידה במבוי האנשים שקרוב להטעותה ללמוד מהם לכן צריכה להזהירה שלא תטעה. כך ישראל צריכין להזהירם: **היו מצרים בעלי זנות** ולא הוצרך להביא ראיה על המצריים על הכשפים משום שהיה מפורסם בתורה מחרטומי פרעה. אבל ענין הזנות צריך להביא ראיה. שאינו פשוט כל כך: **אשר בשר חמורים בשרם** ובזנות קמיירי. והבשר כינוי לערוה כמו זב מבשרו: **היו הכנענים** בעלי זנות ואע"פ שהקב"ה צוה לכנען לא תחיה כל נשמה. ידע ה' כי ישאירו ממנו ככתוב בספר יהושע. ולזה הוצרך להזהיר שלא ילמדו ממעשיהם: **שנאמר מרוב זנוני זונה כו'** זה משתעי בנינוה והוא מבני שם. רק יליף מזה דדרך הזונה להיות בעלת כשפים והואיל דזנות ידעינן לה דכתיב כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ש"מ נמי דהות בעלי כשפים: (ח) **ועתה לא ראו אור כו'** בעי לפרש כמעשה ארץ מצרים דלאו דוקא מעשה הזנות אלא אפי' שחוק וקלות ראש שמביאים למעשה זנות כי היכי דמפרש רבי ברכיה כמעשה לבנת הספיר היא וכל ארגלייא שלה כו'. ומשום דבר קפרא ורב הונא נחלקו בפי' דועתה לא ראו אור. דרב הונא מפרש לה בברכת חמה בתקופתה ובר קפרא מפרש ליה כמעשה לבנת הספיר מייתי כולה מילתא הכא: **ובלבד לאחר שלשה ימים** כצ"ל וכן הוא בירושלמי. ור"ל בימות הגשמים שעברו ג' ימים מעוננים ולא נראית חמה בהם ולא כוכבים. בעת שיתראו צריך לברך עליהם. ומייתי סמך מועתה לא ראו אור כו' דה"ק כשעברו ימים מעוננים ולא ראו ושוב יש בהירות בשחקים ראוי לשבח לשמו יתברך דהיינו היסופר לו כי אדבר דכתיב התם דמיירי בסיפור שבחו יתברך כדאי' בפ' אין דורשין. אך זהו שיטת ירושלמי אבל לענין דינא אין לנו אלא כפי תלמודא דידן [ברכות דף נ"ט] וכ"כ כל הפוסקים: **זה עד שלא נגאלו** פי' זה שאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר היינו קודם שנגאלו שהיו משתעבדים בהם בחומר ובלבנים והיה תחת רגליו כמעשה לבנת זכר לצורתם ע"ש עמו אנכי בצרה. אבל משנגאלו שוב לא היתה שם לבנה אלא הושלכה למקום שדרכה לינתן. ובמקומה שתחת רגליו היה כעצם השמים לטוהר. ואע"פ שויראו את אלהי ישראל משנגאלו הוה. יש לומר דה"ק ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו שמתחלה היה לבנת הספיר עכשיו ראו כעצם השמים לטוהר. לא שעכשיו ראו לבנת הספיר: **היא וכל ארגלייא**. פי' שהכ"ף מרבה כל כלי מעשה הלבנים דהיינו הסל שבו היו מביאים החמר. והמגרפה שבה גורפין הטיט שהכל היה לפני ה'. וארגלייא הערוך פי' כלים אלו המרגילים אותה. והמוסף
הערוך

כתיב כאן אלא כמעשה היא וכל ארגלייא שלה נתנה היא וחסל והמנריפה שלה נתנה . בר קפרא אמר עד שלא נגאלו ישראל ממצרים היתה רשומה ברקיע משנגאלו עוד לא נראתה ברקיע מ"ט (שם) וכעצם השמים לטוהר כך אינון נקיין מן ענגין : (ט) תני רבי ישמעאל כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו וגו' ואם לאו אני ה' אלהיכם. תני ר' חייא למה אני ה' כתיב שני פעמים אני הוא שפרעתי מדור המבול ומסדום וממצרים אני עתיד ליפרע ממי שהוא עושה כמעשיהם דור המבול נמחו מן העולם ע"י שהיו שטופין בזנות . א"ר שמלאי כ"מ שאתה מוצא זנות טו אנדרלמוסיא בא לעולם והורגת טובים ורעים . רב הונא בשם רבי יוסי אמר דור המבול לא נמחו מן העולם אלא על ידי שכתבו נומסיות לזכר ולנקבה . ר' עזריה בשם ר' יהודה ב"ר סימון וריב"ל בשם בר קפרא מצינו שעל הכל הקב"ה מאריך רוחו חוץ מן הזנות בלבד ואית ליה קריין סגיין שנא' (בראשית ו) ויהי כי החל האדם ויראו בני האלהים את בנות האדם וירא ה' כי רבה רעת האדם ויאמר ה' אמחה את האדם . סדומים ריב"ל בשם בר קפרא אמר כל אותה הלילה היה לוט עומד ומדבר עליהם סניגוריא כיון שבאו ואמרו לו (שם יט) איה האנשים וגו' ונדעה אותם בתשמיש מיד ויאמרו האנשים אל לוט עוד מי לך פה עד כאן היה לך פתחון פה ללמד עליהן סניגוריא אלא חתן בניך ובנותיך וגו' כי משחיתים אנחנו. אני ה' אני הוא שנפרעתי משמשון וטאמנון ומזמרי ועתיד אני ליפרע ממי שיעשה כמעשיהם . אני הוא ששלמתי ליוסף ליעל ולפלטי בן ליש. אני עתיד לשלם שכר למי שעושה כמעשיהם . יוסף מנין . אמר רשב"נ טז יוסף משלו נתנו לו פיו שלא נשק בעבירה (בראשית מא) על פיך ישק כל עמי . צוארו שלא הרכינו לעבירה (שם) וישם רביד הזהב על צוארו . ידיו שלא משמשו בעבירה ויסר פרעה את טבעתו . גופו שלא נגע בעבירה וילבש אותו בגדי שש. רגליו שלא הלכו בעבירה וירכב אותו במרכבת המשנה . מחשבה שלא חשב בעבירה תבא ותקרא חכמה ויקראו לפניו אברך :

(י) ג' הם שברחו מן העבירה ושתף הקב"ה שמו עמהם ואלו הן יוסף ויעל ופלטי . יוסף מנין שנא' (תהלים פא) עדות ביהוסף שמו מהו ביהוסף יה מעיד עליו שלא נגע באשת פוטיפר . יעל מנין שנא' (שופטים ד) ותצא יעל לקראת סיסרא וגו' ותכסהו בשמיכה מהו בשמיכה רבנן דהכא אמרי בסודרא ורבנן דתמן אמרי במשיכלא . אמר ר"ל הזרנו על כל המקרא ולא מצינו כלי ששמו שמיכה . ומהו שמיכה שמי כה שמי מעיד עליה שלא נגע בה אותו רשע . פלטי מנין כתוב אחד אומר (ש"א כה) ושאול נתן את מיכל בתו לפלטי וכתוב אחד אומר (ש"ב ג) פלטיאל וקרי ליה פלטי וקרי ליה פלטיאל מי נסיב פלטי ומי יהב פלטיאל אלא מעיד אני עליו שלא נגע באשת דוד : (יא) א"ר יוסי יז ג' הן שתקף יצרן עליהם ונשבעו לו יוסף דוד ובועז. יוסף מנין שנא' (בראשית לט) ואיך אעשה הרעה הגדולה רב הונא בשם ר' אידי אמר יח כלום המקרא חסר והטאתי לה' אין כתיב כאן אלא לאלהים נשבע ליצרו ואמר לאלהים אני חוטא ואיני עושה הרעה הגדולה . דוד יט מנין שנא' (ש"א כו) ויאמר דוד חי ה' כי אם ה' יגפנו . למי נשבע רבי יוחנן ורשב"ל ר' יוחנן אמר ליצרו נשבע. ור"ל אמר לאבישי נשבע אמר לו חי ה' אם תגע בו אני מערב דמך בדמו הה"ד (שם) ויאמר דוד אל אבישי אל תשחיתהו. בועז מנין שנא' (רות ג) חי ה' שכבי עד הבקר. ר' יודן ור' חמא ר' יודן אומר כל אותו הלילה היה יצרו מפתהו בדברים ואומר לו את פנוי והיא פנויה אתה מבקש אשה והיא מבקשת איש ליצה"ר נשבע חי ה' ולאשה אמר שכבי עד הבקר. א"ר חנינא (משלי כד) גבר חכם זה בועז (שם) ואיש דעת מאמץ כח שגבר על יצרו בשבועה : (יב) ד"א כמעשה ארץ מצרים הה"ד (איוב כד) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים . אמר ר"ל כ שלא תאמר שכל מי שהוא בגופו נקרא נואף. נואף בעיניו נקרא נואף שנא' ועין נואף. והנואף הזה יושב ומשמר אימתי נשף בא אימתי ערב בא שנא' (משלי ז) בנשף בערב יום. כא והוא אינו יודע שיושב בסתרו של עולם זה הקב"ה צר כל קטורין

יד יוסף טו ב"ר פ' כ"ו . תנחומא סוף סדר בראשית . וסדר וירא . במד"ר פ"ט ילקוט ס' בראשית . ירוש' פ"ק דסוטה : טז תנחומא סוף ס' בראשית . ב"ר פ' נ' . במד"ר פ' י"ד . זוהר מקץ דף קנ"ו . ילקוט סדר מקץ : יז רות רבה פ"ו . סנהדרין דף כ' . וע' סדר"א פרק ל"ט : יח ב"ר פ' פ"ז וש"נ : יט במד"ר פ' ט"ו . רות רבה פסוק לוני הלילה : כ פסיקתא רבתי פ' כ"ד : כא במד"ר פ"ט :

מתנות כהונה

דכתיב בסיפיה דקרא וכעצם השמים לטוהר וכדלקמן וירוש' מייתי הגי' זו משנגאלו אבל עד שלא נגאלו כו' ולא ידענא מאי אידון ביה וכרכינו בחיי משמע שפ"ש הוא: ארגלייא . פי' הערוך מנהגיה ומלאכתה המרגילים אותה וכן בתנחומא פרשת כי תשא וז"ל התורה קשטתיה ותקנתיה כלה היא וכל ארגלייא שלה מקרא ומשנה תלמוד הלכות ואגדות כו' : נתנה . תחת רגליו וירושלמי לא גרס ליה : ה"ג כד אינון נקיין מן ענגין . וכן הוא בתרגום ירושל' פי' כשהם מנוקים מן העננים שהם בהירים ומזהירים : ואם לאו . אם לא תשמעו לי ותעשו כמעשיהם אני ה' וגו' ליפרע מכם כדמפ' ואזיל : אנדרלמוסיא . גזר דין כולל מבולבל ומטורף והוא ידוע : נומסיות . פי' הערוך כתובה בל' יון : לזכר . למשכב זכור : קריין סגיין . פסוקים הרבה נראייה : ונדעה אותם . בתשמיש שנאמר וידע אדם וגו': פתחון פה . פה דרש כמו פה בסגול:

חתן בניך וגו' . הוציאם וגו' כי משחיתים אנחנו משמע אם לא יוציאם שיאבדו הכל : הרכינו . נטהו וכופהו : אברך . דרשו חז"ל נוטריקון אב בחכמה ורך בשנים : במשיכל' . פי' הערוך מין בגד או ספל גדולים : שמי כה . כמו פה וכאן : מי נסיב כו'. כשלקחה נקרא פלטי ומשנתקה ממנו וגרשה נקרא פלטיאל בתמיה : כלום המקרא חסר כו'. שהיה לו לכתוב וחטאתי לה' : לאלהים אני חוטא . בב"ר פ' פ"ז ובמגילת רות ישנו גיר' מחולפת ולגירסא זאת פי' אחטא לאלהים ולכפור ח"ו בגד אלהותו אם אעשה כו'. ועיין בב"ר פכ"ז : ואיני עושה . ליסגא מעליא נקט כי לא נאה לומר כשאני עושה כו' והוא ק"ל : אל תשחיתהו . סופיה דקרא כי מי שלח ידו במשיח ה' ונקה רמז לו שאם ישלח בו יד אל ינקהו : מי שהוא בגופו . העושה מעשה זנות בגופו הוא לבדו נקרא נואף אלא אף נואף בעין נקרא נואף : קטורין . קשרים : בדמותו

עץ יוסף

הערוך כתב ארגלייא בלשון יוני כלי אומנות ופעולה : נתנה פירש תחת רגליו : היתה רשומה ברקיע ומ"מ לא היתה נראית לגמרי לכל כאשר היא . רק רושם כל דהו . ואלו שראו את אלהי ישראל הם ראו כולה . דאל"כ מאי רבותא דהני שראו אותה : כד אינון נקיים מן ענגין כצ"ל וכן הוא בירושלמי . ופי' שנראה השמים כמו שהם בטהרתן כשהם נקיים מהעננין. וקמפרש ועתה לא ראו אור שעתה במקום הרושם שלא היה אור ברקיע . הנה הוא בהיר בשחקים כמו שהוא בטהרות עברה ותטהרם מהעננים : (ט) תני רבי ישמעאל כו' בא ג"כ להרן הזכרת מצרים וכנען לומר שאם יעשו כמעשיהם יענשו כמותם וכדר"ח אני הוא כו' ולא הזכיר הכתוב כאן דור המבול וסדום מפני שלא ראו בעיניהם . אבל מצרים וכנען ראו בעיניהם לכן מזכירם : למה אני ה' כתיב שני פעמים . קאי אאני ה' אלהיכם שכתוב ב"פ שם. וכן הגירסא בילקוט . דאאני ה' לא קשה דבכל מקום פירושו חד לשכר וחד לעונש . ומשני דחד אני הוא שנפרעתי מהם . וחד לומר אני עתיד ליפרע כו' ואי לא הוי כתיב אלא חד ה"א דאיחידים לא יחמיר כל כך כמו שנפרע מדור המבול ואידך דשאני התם דהוו רובם רשעים קמ"ל דאין חילוק . והדר דריש אני ה' אני הוא שנפרעתי משמשון וכאן אין צריך ב"פ דמסיפי תיתי לחלק יחיד מיחיד . ואני ה' השני דריש לשכר : אנדרולומוסיא בלשון יוני הרג ומגפת אנשים [מוסף הערוך] נומסיות פי' כתובת [ערוך] והמוסף כתב פי' בלשון יוני נשואים : לזכר ולנקבה וגירסת הערוך לזכר ולבהמה : לזכר פי' למשכב זכור : ויאמר ה' אמחה את האדם כו' . שהוא מכה כללית : מי לך פה כלומר קרי ביה פה בסגול . כלומר כלום יש לך עוד פה להשיב ללמוד סנגוריא על רשעים אלו : אלא חתן כו' המדרש מוסיף תיבת אלא לומר שהכתוב נחלק לשני דבורים שעוד מי לך פה הוא דבור אחד . וחתן ובניך וגו' הוא דבור אחר . ועיין מ"ש בב"ר פ' כ"ז סי' י' : שכר למי שעושה כמעשיהם . פי' שבא לידי עבירה ופירש ממנה שנותנים לו שכר כשובה מצוה : יוסף מנין קשה הא המדרש אמר אני הוא ששלמתי ליוסף וליעל ולפלטי ולא מפרש אלא שנתנו שכר ליוסף . ומה שכר נתנו ליעל ולפלטי . וי"ל לפי האמת מתן שכרן היה שתוף שמו יתברך בהם ע"ד כי שם ה' נקרא עליך וכדמסיק . אך כיון דביוסף נוכל לפרש כדאי' בסוטה שגבריאל למדו ע' לשון ולא היה גמיר עד שהוסיף לו אות אחד משמו של הקב"ה . וא"כ אין כאן שכר שיתוף שמו . לכן הביא ראיה לשכרו פי' שנדע מה שכר שהוא בעד מצוה זו מדה כנגד מדה : יוסף משלו כו' פי' שנשתלם מדה כנגד מדה נגד מעשיו הטובים : צוארו שלא הרכין. פי' שלא נטהו וכפפו . ולפי שתחלת תנועת חוליות השדרה שהיא עיקר הגוף בצואר . נקט צואר להרכנה ובכלל זה הראש והברכים וכל המתנועעים לדבר : ידיו שלא משמשו בעבירה . שלפעמים דרך הפריצים להתעלם בממשוש הידים להוד לכן נקט כל הגר והגר בפני עצמו : גופו שלא נגע בעבירה היינו קירוב בשר לחוד בלי מעשה . שמזה ג"כ נזהר כדאי' בב"ר פ' פ"ז סימן ה' : שלא הלכו בעבירה שכשהיתה תובעתו משגחת היתה אומרת לו לבוא אחריה חדר לפנים מן החדר ולא רצה ללכת: מחשבה שלא חשב בעבירה ס"ל כמ"ד בב"ר ס' פ"ז ויבא הביתה לעשות מלאכתו לחשוב חשבונות של רבו . דאי למ"ד לעשות צרכיו נכנס ושוב פירש הרי חשב בעבירה :ותקרא חכמה הפך המחשבה לעבירה דאין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנס בו רוח שטות . וכ"ש זנות דנואף אשה חסר לב: ויקראו לפניו אברך ובב"ר פ"צ מקיים אב בחכמה ורך בשנים . ור"ל שאעפ"כ שהיה רך בשנים אעפ"כ היה גדול בחכמה : (י) שלשה הם שברחו כו' מייתי ליה הכא משום דמפרש אני ה' שמו משותף עם הבורח מן העבירה: ושתף שמו עמהם והא דלא שתף ג"כ שמו בבועז שברח ג"כ מן העבירה יש לומר דבועז לא חשיב כל כך בורח מן העבירה דהא אפשר הי"ל בהיתר שהוא פנוי והיא פנויה ויכול לכונסה בהיתר לאשה . וה"ל כמי שיש לו פת בסלו שאין יצרו תוקפהו . עוד יש לומר דאין כחו כ"כ דלא הוה אלא פעם אחד משא"כ ג' אלו דהוו ימים רבים : יה מעיד עליו ולא ס"ל כדאמר בסוטה דבא גבריאל ולמדו ע' לשון ולא הוה גמיר עד שהוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה : במשיכלא לפי ענינו כאן הוא מכסה כלי משי : שמו מעיד עליה . וה"ק ותכסהו ובכל זאת שמי מעיד עליה שלא נגע בה אע"פ שקרבה אצלו וכסהו. ועיין מ"ש בתנחומא סדר בראשית סי' י"ב בענף : שמי כה כמו פה וכאן : מי נסיב כו' שבנשואיה כתיב פלטי ובנתינתה לדוד כתיב ויקחיה מעם פלטיאל : שלא נגע באשת דוד. שנתקדשה לו בערלות פלשתים . ושאול שנתנה לפלטי טועה היה דסבור שאין ממש בקדושיו כדאמ' בסנהדרין פכ"ב ע"ש ופלטי ידע דהוו קדושין ונזהר . ומ"מ נשאה במצות המלך . אי נמי דותב הטעה את שאול להתיר אשת דוד כדלעיל בב"ר פ' ל"ב : (יא) שלשה הם שתקפן כו' אידי דמייתי לעיל ג' שברחו מן העבירה מייתי נמי ג' שנזדמנו בשבועה דיוסף חד מנהון : יוסף דוד ובועז מה שהקדים דוד לבועז כתב בעל טורח ימי מפני שסדר זה תורה נביאים כתובים : כלום המקרא חסר וחטאתי לה' כו'. ר"ל דאין לפרש וחטאתי לאלהים הוא לשון אדנות כלומר וחטאתי לאדני. דא"כ מאי מקרא חסר שלא יכתוב כלל אך תיבה לאלהים הלא בלאו הך תיבה נמי יהיה מובן שקאי וחטאתי על האדון שנכתב ברישא הן אדני לא ידע וגו'. אלא ע"כ צ"ל דפירושו לאלהים יתברך . א"כ היה לו לומר וחטאתי להוי"ה שזה לשון ברור שקאי על הקב"ה. שבשם זה לא יכונה ע"ז . אבל השם אלהים יכונה גם בע"ז . וא"כ איך יאמר סתם לאלהים בדברו עם אדונתו כאילו מוסכם ביניהם מי הוא אלהים . והלא היא מכחשת ואומרת ואיננו . ואין פניה רק בע"ז . אלא ודאי לא אמר לה אלא וחטאתי ומלת לאלהים באנפי נפשה שישבע ליצרו באלהים . ואמר לאלהים אני נשבע שאיני חוטא [שכן הוא הנוסחא האמיתי לאלהים איני חוטא] ואיני עושה הרעה הגדולה כו'. שעל לשון שבועה אין צריך רק רמז שבועה והדבר מובן . כמו חי דדוד ובועז אע"ג דלא מפרש למילתא שני . שהוא מובן מן הענין שעוסקים בו . דלא גרע מידות נדרים : למי נשבע מה שדרשו חי ה' דדוד לשון שבועה בלתי דבק עם כי ה' יגפנו כו' הוא מיותרא דקרא דכיון דדוד הוא המדבר מתחלה ויאמר דוד אל אבישי אל תשחיתהו. ולא ענהו עוד . א"כ ויאמר דוד תו למה לי . על כן אמר כי יש פה מדבר אשר אליו ישוב דבר ויאמר דוד . ועל כן אמר שזה כנגד היצר או כנגד אבישי שנה באולתו [טורח ימי]: ר' יודן ור' חמא כו' איכא בינייהו דלרבי יודן נשבע אחר שכבר קטרגו יצרו . ולרבי חמא נתחכם וראה את הנולד וירא שמא יקטרגו היצה"ר וקדם ונשבע . ומלבד כחו על יצרו מגד לדקתו אמנו וחזקו עוד בשבועה [יפ"ת] . מזה נראה שטעות נפל בספרים לקמן א"ר חנינא גבר כו' אלא צ"ל א"ר חמא גבר כו'. או דכאן צ"ל ר' יודן ור' חנינא : את פנוי כו' קשה כיון דהיצה"ר מפתהו שיקדש אותה בביאה . ומכיון דהיא פנויה מה לו אם הוא פנוי ומבקש אשה או לאו. וי"ל משום גואל קרוב ממנו סד"א דאית הכא שמץ עון שנוגע בחלק חבירו . לזה אמר לו יצרו דבמדון כזה הוא הקודם מכיון דהוא אין לו אשה וטוב יש לו אשה ובנים . וטוב לרות להגאל ע"י בועז משתגאל ע"י טוב : (יב) הה"ד ועין נואף כו' אאני ה' דכתיב בתר כמעשה ארץ מצרים קאי ובעי למדרש אני ה' המפרסמו . ולהכי מייתי האי קרא דדרים ביה שי"י צר צורת העובר כצורת הנואף בשביל לפרסמו . ואיידי דמייתי ליה מפרש קרא כולה כדרך המדרש : נואף בעיניו כו' פי' הלא אפילו נואף בעיניו שהוא מסתכל בערוות וזן עיניו ממנו נקרא ג"כ נואף: שנא' ועין נואף

קרבנותיהן באוהל מועד ויהיו נפרשים מע"ז והם ניצולים הה"ד איש איש מבית ישראל וגו' : (ו) א"ר יוסי בר' חנינא כה אין הבמה מותרת אלא ע"י נביא מ"ט שנא' (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך. ואליהו מקריב בשעת איסור הבמה א"ר שמלאי הקב"ה א"ל שנא' (מ"א יח) ובדברך כו עשיתי בדבורך עשיתי. ר' יוחנן בר מרי מייתי ליה מן הדא (יהושע ח) אז יבנה יהושע אין לי אלא בגלגל בגבעון מנין שנא' (שופטים ו) ויהי בלילה ההוא ויאמר לו ה' קח את פר השור. א"ר אבא ב"כ כז ז' עבירות נעשו בפרו של גדעון עצי אשרה ואבנים פסולות ומוקצה ופר הנעבד וזר ולילה ומחוסר זמן. אין לי אלא בגבעון בשילה מנין שנא' (ש"א ז) ויקח שמואל טלה חלב אחד. א"ר אבא ב"כ ג' עבירות נעשו בעולה של שמואל היא ועורה ומחוסר זמן ולוי היה. א"ר יוסי אין מן הדא קריא לית את שמע כלום ואתייא הדא דר' שמואל בר נחמני (שם) ותשובתו הרמתה כי שם ביתו : (ז) ד"א איש איש מבית ישראל הדא דכתי' (תהלים קמו) עושה משפט לעשוקים אלו ישראל דכתיב בהון (ירמיה נ) כה אמר ה' צבאות עשוקים בני ישראל ובני יהודה. נותן לחם לרעבים אלו ישראל דכתיב (דברים ח) ויענך וירעיבך. (תהלים קמו) ה' מתיר אסורים. כח מה שאסרתי לך התרתי לך. אסרתי לך חלב בהמה והתרתי לך בחיה. אסרתי לך גיד הנשה בחיה והתרתי לך בעוף. אסרתי לך שחיטה בעופות והתרתי לך בדגים. ר' אבא ור' יונתן בשם ר' לוי אמר יותר ממה שאסרתי לך התרתי לך. דם הנדה אסרתי לך התרתי לך דם בתולים. אסרתי לך אשת איש התרתי לך את השבויה. אשת אח התרתי לך יבמה. אשה ואת אחותה בחייהם התרתי לך לאחר מיתה. לבישת כלאים התרתי לך סדין בציצית. בשר חזיר התרתי לך דג ששמו שבוטא. את החלב התרתי לך את השומן. את הדם התרתי לך טחול. בשר בחלב התרתי לך את הכחל. ר' מנחמא ור' ביבי ור' אחא ור' יוחנן בשם ר' יונתן אמרו תחת מה שאסרתי לך התרתי לך. תחת איסור דגים כט לויתן דג טהור. תחת איסור עופות זיז עוף טהור הוא הה"ד (תהלים נ) ידעתי כל עוף הרים וזיז שדי עמדי. א"ר יהודה ב"ר סימון ל בשעה שהוא פורש את כנפיו מכהה גלגל חמה הה"ד (איוב לט) המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן ולמה נקרא שמו זיז שיש בו כמה מיני טעם מזה ומזה. תחת איסור בהמות בהררי אלף. לא ר' יוחנן ור"ל ורבנן רבי יוחנן אמר בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה כל מיני עשבים והיא אוכלת שנא' (שם מ) כי בול הרים

הרים

יד יוסף כה ירוש' מגילה פ"ק. ע' קה"ר פי"ג יש שם ט"ס : כו שמואל רבתי פ' י"ג. ירוש' מגילה פ"ק. ופ' ג' דתעניות. במד"ר פ' י"ד. שה"ש רבה פ"ג סי' י"ז. תנחומא סדר זו : כז תמורה דף כ"ט. תנחומא סדר נשא. ירוש' פ"ק דמגילה. ילקוט שופטים. במד"ר פ' י"ד. שמואל רבתי פ' י"ג : כח תנחומא ס' שמיני. חולין דף ק"ט. דב"ר פ"ד. וע' בפוה"ט במקומו שם : כט חולין ד' ס"ז ע"ב : ל ב"ר פ' י"ט : לא רבה ותנחומא סדר פנחס. ילקוט סוף ספר איוב. פסיקתא רבתי פ' ע"ז. פדר"א פ' י"א. תנחומא ס' נגנים. וע' זוהר בראשית י"ח : ויחי דף רכ"ג. בהעלותך דף כ"ד. פנחס דף רנ"ו. ובעה"ק לר"מ גבאי חלק ס"ת פ"ז :

מתנות כהונה

כלומר לשעה שהנביא מתירו לצורך שעה : מייתי ליה כו'. מביא ראיה מכאן שהבמה מותרת על פי נביא לשעה : ה"ג אין לי אלא בגלגל בגבעון מניין : שבעה עבירות כו'. גירסת הספר הוא בירושלמי בפ"ק דמגילה רק במקום מחוסר זמן גרס באיסור במה ועיין שם שהגירסא נשתנית ומי יערב לבו להגיה כולי האי ובבמ"ר פ' י"ד חשיב ג"כ שבעה אך חלוקים במקצת ובתנחומא בפ' נשא מנה אותם כמו שנמנים לק' פר' נשא ובילקוט שופטים גרס שמנה ומונה ג"כ חוץ ורש"י פירש בס' שופטים דפלוגתא היא ובמס' (תמורה דף כ"ח) גרס שמנה ולא חשיב אבנים פסולות וחשיב כלי אשירה פירש"י כלים שבהם היו מקטירים לאשרה בו היה מקטיר לשמים ובמ' שמואל גרס ג"כ ז' וחשיב אבנים פסולות במקום בן כומרים דג' בפ' נשא: אבנים פסולות. אבני גזית מלשון פסל לך : אין מן הדא כו'. אם מן המקראות הללו תשמע אין אתה שומע כלום שמכל הפסוקים האלו אין אנו שומעין חוץ שבכל מקומות אלו היה הארון ובמקום הארון אינו קרוי חוץ : ואתיית. ובאת את בהכרח להביא זאת לראיה שנאמר ותשובתו הרמתה וגו' ויבן שם מזבח משמע שברמתה היה מקריב וזה היה חוץ ממש ועיין בירושלמי כי כן הוא : גיד הנשה בחיה. אף בחיה : שחיטה בעופות לאסרם בלאו הכי : השבויה. יפת תואר : לאחר מיתה. הרי זמן ההיתר כל ימי עולם וזמן האיסור רק ימי חיי אשתו : סדין בצינית. בשעה שתכלת היה מצוי היה מותר כלאים בציצית : שיבוטא. פירש"י בפרק כל הבשר טעמו כטעם חזיר והתם גרס מוח של שיבוטא ובילקוט תהלים גרס לשון דג שהם : טחול. כולו דם ובחולין (ק"ט) גרס כבדא ופירש"י הכבד כולו דם : התרתי. לך כלומר ויתרתי לך : ה"ג בילקוט תחת איסור דגים לויתן דג טהור וכן כולם : זיז. נוטריקון מזה ומזה :

אית

ענף יוסף

מפני זה יפטר וילך לו. אבל היה מתחסד אלוהי. להגדיל ענינו בדרך פשר כדי שלא תנעל דלת בפני השבים. והקרבן הוא תועלת לאלה התועים. כי יבואו לכלל דעת ולהכיר שיעור חטאתם. כאשר יראו שהקרבן המקריב על חטאו ישחט ויופשט וינותח וישרוף על האש על המזבח. כי או ישים אל לבו שכן משפטו על חטאו. ובן ראוי שיעשה בו. לולי ה' שריחם עליו לקבל אשם נפשו. ומתוך כך יהיה מורא שמים עליו ויעורר לתשובה. והוא אחת מהסיבות שיותר הוא יתברך מכבודו ומגדולתו אצל האומה ממה שיאות לו לפי גודל רוממותו א"ס וא"ת. אבל קשה מה נעשה במין השני מהקרבנות אשר בלי עון ירוצון. כמו נדרים ונדבות שלמים חנוכת המזבח וחנוכת הבית מה טעם יש באלה הקרבנות ומה העבודה הזאת. ושלמה הקריב אלף עולות פעם אחד. ועיין בספר הכוזרי מה שהשיב החבר את המלך בענין הקרבנות ועיין בספר תורת העולה במבוא סי' י"ג וי"ד : (ו) [בגבעון מנין כו']. קשה מה ענין גדעון להיתר במה. דגדעון בעוד שילה קיימת היה ואז לכ"ע הבמות היו אסורות. וענין גדעון הוראת שעה ע"פ הדבור הוה. ונראה שאין זה אלא הגהת איזה תלמיד טועה שחשב דאריב"מ הוא דמייתי ר"י בר מרי ראיה. והתחכם גם הוא להבין מגדעון והעתיק הכנים הגהתו בתוך לשון ר"י בר מרי. והנוסחא הישרה כמו שכתבתי בעץ יוסף :

מפני

עץ יוסף

ושעירים ירקדו שם ובמקום השמם והחרוב לא תעבור בו רגל בהמה אלא שדים ליגהו : ופורעניות באות עליהם והוא חילול ה' : (ו) אין הבמה מותרת כו'. ס"ל לר' יוסי בר' חנינא שאין הבמה מותרת כלל משנאסרה כשהוקם המשכן אלא לפי שעה ע"י נביא שאז מותרת אפילו בזמן שבית המקדש קיים כענין אליהו. והא דמייתי לה הכא יתכן דדרים איש איש מבית ישראל דרמיז דוקא איש דעלמא. אבל נביא מקריב בבמה אע"פ שנאסרו הבמות לדרשא זו : בדבורך עשיתי רבים מקשים אם מאת ה' נהיה הדבר למה הוצרך אליהו לבא בתפלה ובתחנונים שיענהו ה'. וי"ל שכך היה הדבור מהקב"ה שיתפלל לפניו על הדבר. כי הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. וגם שירוה כבודו שנעתר ה' תיכף לתפלתו : ר' יוחנן בר מרי כו' הנה לשון האגדה זו הועתק מהירושלמי דפ"ק דמגילה והשמיט הסופר מכאן פיסוק דמתני' דתנן התם קדושת שילה יש אחריה היתר. משום דבבלי פרק פרת חטאת תני ליה ג"כ זה דקדושת שילה יש אחריה היתר. וכן תני שם באו לגלגל הותרו הבמות. פי' כשעברו את הירדן והוקבע המשכן בגלגל בז' שנים שכבשו ובז' שחלקו הותרו הבמות. ע"כ אמר דר"י בר מרי שמע ליה מיהושע דהתם אחרי בואם לגלגל הוה והותר לבנות שם מזבח אלמא הותרו הבמות משבאו לגלגל: אין לי אלא בגלגל בגבעון מנין כו'. זה הוא נדפס בטעות. וכך צ"ל אין לי אלא בגלגל שילה מנין [ר"ל מנין דקדושת שילה יש אחריה היתר] שנאמר [שמואל א' ז'] ויקח שמואל טלה חלב א' [ר"ל וזה הוה בתר חורבן שילה] א"ר אבא ב"כ ג' עבירו' נעשו בעולה של שמואל היא ועורה ומחוסר זמן ולוי היה. א"ר יוסי אין מן הדא לית את ש"מ כלום דא"ר אבא ב"כ ז' עבירות כו'. וה"פ אי מדשמואל הנזכר באת ללמוד דשילה יש אחריה היתר כדלעיל. איך יכול ללמוד כלום דהא א"ר אבא ב"כ ז' עבירות וכו' וכי היכי דהתם הוה היתר במה לפי שעה ע"פ הדבור דהא בזמן איסור במה הוה דאז משכן שילה הוה ולכ"ע משבאו לשילה נאסרו הבמות. ה"נ טלה חלב דשמואל לפי שעה ע"פ הדבור הוה. ולא משום דאז הותרו הבמות. אך קשה דלמה לו משום הא דר' אבא תיפוק ליה הא דקאמר ג' עבירות הותרו בשיו של שמואל גופיה דכי היכי דאותן ג' הותרו לפי שעה ע"פ הדבור הכי נמי איתא דהוה היתר במה. הא לא קשיא דמאי סבר ר"י בר מרי דלא הוה עבירה מהנך דאין פי' כליל הוא ועורו אלא כליל לאישים בהפשט וניתוח ולא היה מחוסר זמן. ולא הקריבו שמואל בעצמו אלא בלוי ע"י כהן. אבל בגדעון הוו ודאי עבירות [יפ"ת] : ז' עבירות נעשו כו' וכן הוא בירושלמי פ"ק דמגילה ובבמדבר רבה ובתנחומא. אך חלוקים בגירסאות. אבל בילקוט שופטים גרס שמונה. וכן במס' תמורה. ואגדת שמואל גרס ז' : ואבנים פסולות מפני שהיו אבני מזבח הבעל. א"נ שהיו פגומים שכשהרס מזבח הבעל מסתמא נפגמו כהגירת לפורן ופסולי בהכי [יפ"מ] : ומוקצה שהוקצה להקרבת ע"ז כדכתיב ופר השני ז' שנים ומפרש בפרק כל האסורים שהוקצה לע"ז ז' שנה [שם] : ופר הנעבד לא ידעתי מהיכן נפקא [רש"י] : ולילה שהקרבן בכל מקום פסול בלילה והכא כתיב ויעש לילה. וא"ת אי הקב"ה א"ל לעשותו בלילה מאי קאמר ויהי כי ירא מעשות יומם ויעש לילה הרי כך מצוהו. ואי לא קאמר ליה היכי מאי עביד עבירה. וי"ל דקאמר ליה אי בעית עביד בלילה והלמלא פחדו היה עושה ביום כעיקר המצוה [יפ"מ]: ומחוסר זמן וכן הוא באגדת שמואל. אבל בירו' במקום מחוסר זמן גרס באיסור במה : ג' עבירות אבל איסור במה לא הוה התם דמשחרבה שילה הותרו הבמות עד בנין בהמ"ק [יפ"ת] ופליג על ר' יוסי בר חנינא : היא ועורה דכתיב ויעלה עולה כליל. משמע כלו בלא הפשט וניתוח. ועולה טעונה הפשט כדכתיב והפשיט את העולה. וה"ה לעולות הצאן ולעולת הבקר כדתנו בת"כ ומחוסר זמן דכתיב טלה חלב מפרש קטן יונק. ודייק דהיה קטן כ"כ דהוה מחוסר זמן משום דהל"כ מאי נפקא מינה לאשמועינן דהוה יונק [יפ"מ]: אתייא הדא דר' שמואל כו' ופי' ובאת אתה בהכרח להביא ראיה דקדושת שילה יש אחריה היתר מדברי ר' שמואל שדייק מזה דכתיב ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וגו' ויבן שם מזבח לה'. ואך בנה שם ברמה מזבח בקביעות אע"כ דבמות מותרות לאחר שחרבה שילה : (ז) הה"ד עושה משפט לעשוקים דעת אגדת זו כר"י לעיל שנאסר בשר תאוה במדבר והותר כשנכנסו לארץ. ובעי לאתויי סמך מה' מתיר אסורים דהיינו בשר התאוה שאסרו ושוב התירו. וכדדרש ליה לקמן דברים רבה פ"ד. ומעין זה מייתי נמי היתר דוגמת איסורין. חלב חיה כנגד חלב בהמה. והיתר גיד הנשה בעוף כנגד איסורו בבהמה כו' שגם זה נכלל בפירוש ה' מתיר איסורים. ואיידי דדרים הכא ה' מתיר אסורים דריש נמי הכא עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים : מה שאסרתי לך התרתי לך. שכדי להראות שאין למצות טעם מצד עצמן זולת הרצון אלקי. לכן הפליא ה' להתיר בדברים שמעין האיסור כי זו הוכחה גדולה שאין הדבר מתרחק מצד עצמו שא"כ היה ראוי להרחיק כל הדומה לו. אלא שאין כאן רק מצותו יתברך היכא דגלי גלי : בדגים וה"ה חגבים. ולא איצטריך למימר אלא דגים דדמו לעוף שנבראו כולם מן המים : יותר ממה שאסרתי כו'. פי' יודוס יותר ממה שאסרתי לך. מדבר זה עצמו התרתי לך כנגדו. או פי' יותר ממה שאסרתי לך התרתי לך. וכדמפרש והולך אסרתי לך דם נדה כו' ור"ל דמשום דאשה הזאת שלא בשעת נדתה בריא ובריא נמי דם בתולים נמצא שאיסור הנדה היתר רב מהאיסור : אסרתי לך א"א כו' ר"ל כיון דפנויה בריא ואיכא נמי שבויה דהויא אשת איש דבריא נמצא שאע"פ שאסר א"א ההיתר יותר מהאיסור. וכן י"ל באשת אח ואשה ואחותה כי נשים אחרות מותרות. וכן בכלאים כי כל צמר ופשתים כשהן לבדן כל אחד שרו. וכן בשר בחלב. וכן י"ל בחזיר דאיכא חיות רבות שמנות דשרי. ובחלב פשיטא דההיתר יותר. דמדאורייתא לא נאסר אלא קרום וקלף והוא מעט לגבי השומן. ובדם י"ל דכיון דמדאורייתא לא אסור אלא דם שפירש אבל שאר דם האברים שלא פי' שרי ושרי נמי דם טחול נמצא ההיתר רב מהאיסור : סדין בציצית שאע"פ שהסדין של פשתן ותכלת דציצית הוא צמר שרי. דאתי עשה דציצית ודחי ל"ת דשעטנז : דג ששמו שבוטא שטעם מוחו כטעם חזיר : את השומן לא קאמר חלב חיה כדלעיל. דהא עדיף ליה דאפילו בבהמה גופה איכא היתרא. ועוד דהיתר זה יותר מרובה כדכתיבנא : התרתי לך טחול הא דלא קאמר דם דגים וחגבים ודם מהלכי שתים. אפשר דעדיפא מינה קאמר דאפילו בבהמה איכא בריותא. מיהו בתנחומא איתא אסר בעוף הדם התיר אותו בדג : ר' מנחמא כו' אמרי תחת מה שאסרתי לך התרתי לך. אפשר שצ"ל הותרתי לך פי' השארתי לך מתן שכר שמור לבעליו. וגם יש לתרץ הנוסחא שלפנינו התרתי לך. שאע"ג שלויתן וזיז טהורים ניניהו כדמפרש. מ"מ קאמר התרתי לך. שכפי גדולתם לא היו יכולים לאכלם. אלא שה' מתיר כחם ומוסרם לישראל לעתיד בשכר שפירשו מדגים ועופות טמאים : תחת איסור דגים טמאים. אאכילנו לויתן לע"ל שהוא ראש דגי הים ויש בו טעם דגים הטובים. ואע"פ שיש רמז ענינים נסתרים בדבריהם ז"ל בענין בהמות ולויתן. מ"מ הדברים כפשוטן כי ה' יאכילנו לעתיד מהם. אשרי שיזכה לכך. וכן ראוי לומר כן בענין זיז שדי. אלא שאין זה דוגמת האכילה בעוה"ז שהוא רק שביעת הגוף. כי אם הוא מזון הנפש כמו שהיתה אכילת אדה"ר בג"ע וכמו המן שאמרו לחם שמלה"ש אוכלים אותה : זיז עוף טהור הוא מדכתיב עמדי וכדרך שאחז"ל אין דבר טמא יורד מלמעלה. ומה"ט נמי ילפינן דבהמות טהורה היא דכתיב כי לי כל חיתו יער : מכהה מפרש נץ לשון ניצוץ השמש שבאברתו יסך ניצוץ השמש. שכפי גדלו מכסה בכנפיו לפני השמש ומסתיר אור מהעולם. ואין קושיא ממה שלא נראה לעולם התכסות השמש בכנפיו. כי אולי עמידתו באופק אחר זולת האופק אשר אנו בו. והעומדים באופק ההוא ירגישו בזה : זיז שיש בו כו' דרש זיז נוטריקון מזה ומזה : כמה מיני טעם שכל מאכל שירצה מוצאים בו טעמו : בהמה אחת היא ושמה בהמות. ולא בהמות רבות. וראיה מאיוב מ' הנה נא בהמות וגו' חציר כבקר יאכל הנה נא כחו וגו' הכל בלשון יחיד. שהמה העצם הוא בהמות. ולר' יוחנן בהמות הוא יחיד לבד. אבל לריש לקיש יש לו בן זוג כדלעיל בב"ר פ"ז סימן ה'. ומ"מ לא קאמר קרא אלא אחת משום דס"ל לריש לקיש דאיש ואשתו שניהם כאיש אחד בלבד : ורבוצה על אלף הרים פי' שרועה ומרבץ כולם. פעם בזה ופעם בזה שצריכה למזונותיה כל גדוליהם : כי בול הרים ישאו לו.

ספי'

הרים ישאו לו ור"ל אמר בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה מאכל לאכילתן של צדיקים והיא אוכלת מאי טעמא (ישעיה סה) והיה השרון לנוה צאן ורבנן אמרי בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה מיני בהמות והיא אוכלת מ"ט שנאמר (איוב מ) וכל חית השדה ישחקו שם ואפשר כן אית בעיר אכל בעיר א"ר תנחומא גדולים הם מעשה האלהים מה ששונין הם מעשיו של הקב"ה. ומהיכן היא שותה ר' יוחנן ורשב"ל ר"י אמר כל מה שהירדן מכנים אחת לו' חדשים היא עושה גמיעה אחת מ"ט שנא' (שם) הן יעשוק נהר ולא יחפוז. רשב"ל אמר כל מה שהירדן מכנים לי"ב חדשים הוא עושה גמיעה אחת מ"ט (שם) יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו ויש בהם לכלוך פה ורב הונא בשם ר' יוסי אמר אין בהם לכלוך פה ומהיכן הוא שותה תני רשב"י נהר יוצא מעדן ושמו יובל ומשם הוא שותה מ"ט שנא' (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו. א"ר מאיר (איוב יב) ואולם שאל נא בהמות ותורך זה בהמות ועוף השמים ויגד לך זה זיז שדי. או שיח לארץ ותורך זה גן עדן. ויספרו לך דגי הים זה לויתן. מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' עשתה זאת:

פרשה כג

(א) כמעשה ארץ מצרים הה"ד (שיר ב) כשושנה בין החוחים ר' יצחק פתר קרא ברבקה שנא' (בראשית כה) ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו' א אם ללמד שהוא מפדן ארם מה ת"ל אחות לבן הארמי אלא אביה רמאי ואנשי מקומה רמאין וצדקת הזו יוצאת מבניהם למה"ד לשושנה בין החוחים. ר' פנחס בשם ר' סימון אמר כתיב (בראשית כח) וישלח יצחק את יעקב וילך גו' כללן כולן ברמאות: (ב) רבי אליעזר ב פתר קרא בגאולת מצרים מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללוקטה כך היתה גאולתן של ישראל קשה לפני הקב"ה ליגאל הה"ד (דברים ד) או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי. ג אלו ואלו ערלים אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים א"כ לא היתה נותנת מדה"ד לישראל שיגאלו ממצרים לעולם א"ר שמואל בר נחמני ד אלולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה לא נגאלו ישראל לעולם הה"ד (שמות ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' ה ואין לכן אלא שבועה כד"א (ש"א ג) לכן נשבעתי לבית עלי. א"ר ברכיה (תהלים עז) גאלת בזרוע עמך בטרוניא ו א"ר יודן מלבא לקחת לו גוי מקרב גוי ועד מוראים גדולים ע"ב אותיות הן ואם יאמר לך אדם ע"ה אמור לו הוצא מהן גוי השני שאינו עולה מן המנין א"ר אבין בשמו גואלן ששמו של הקב"ה ע"ב אותיות: (ג) רבי ז עזריה בשם ר' יהודה ב"ר סימון אומר משל למלך שהיה לו פרדס נטועה שורה של תאנים ושל גפנים ושל רמונים ושל תפוחים ומסר לארים והלך לו לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס לידע מה עשה ומצאו מלא חוחין ודרדרין הביא קצצים לקוצו והציץ באותן החוחין וראה בו שושנה אחת של ורד נטלה והריח בה ושבת נפשו עליה. אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס. כך העולם כולו לא נברא אלא בשביל תורה לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לידע מה עשה ומצאו מלא מים במים דור אנוש מים במים דור המבול מים במים דור הפלגה מים במים. והביא קוצצים לקוצצו שנא' (תהלים כט) ה' למבול ישב וראה בו שושנה אחת של ורד אלו ישראל ונטלה והריחה בשעה שנתן להם י' הדברות ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס בזכות תורה וישראל ינצל העולם: (ד) רב חנן דציפורי ח פתר קריא בגמילות חסדים בנוהג שבעולם י' בני אדם נכנסים לבית האבל ואין א' מהם יכול לפתוח את פיו ולברך ברכת אבלים ואחד מהם פותח פיו ומברך דומה כשושנה בין החוחים. בנוהג שבעולם י' בני אדם נכנסין לבהכ"נ ואין אחד מהם יכול לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה ואחד מהם יודע דומה כשושנה בין החוחים. ר' אלעזר אזל לחד אתר אמרו ליה פרוס על שמע

יד יוסף פרשה כג א בראשית רבה פרשה ס"ג סי' ד'. שה"ש רבה פ"ב. זוהר סדר תולדות דף קל"ו. ילקוט ס' תולדות: ב שה"ש רבה פ"ב סי' ו': ג פסיקתא דפ' החודש: ד ע"ל פ' ל"א אבות כרחמים כו': ה ש"ר פ' ו': ו ב"ר פ' מ"ד. דב"ר פ"י. ילקוט בראשית רמז ע"ז. שה"ש רבה פ"ב פסוק כשושנה. פסיקתא רבתי פ' ע"ו: ז שה"ש רבה פ"ג: ח שה"ש רבה פ"ב:

מתנות כהונה

אית בעיר כו'. וכי יש בהמה שאוכלת בהמה: ולא יחפוז. י"ל דדריש וי"ו של ולא ואע"ג שמלאתי כתוב לא יחפוז בלא וי"ו התרגום ורש"י והרלב"ג ואבן העזרא גרסי ליה וכן הרד"ק הביאו בשרשיו ולא יחפזו וכן הביאו הרקנטי ורשב"ל דרש י"ב של יבטח: ויש בה לכלוך פה בתמיה והלא לפי גדלו אינו מספיק ללכלוך פיו (רב הונא גר' וה"ג בילקוט איוב ובספרי תורה פ"ז בספר עבודת הקודש מקיים גירסת הספר ע"פ הקבלה:) ועל יובל כו'. הרי שיובל גדול וטוב מכל הנהרות: אם ללמד כו' סיפיה דקרא קדריש בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי: רמאין. דרש הארמי לשון רמאות בהיפוך אותיות: וילך. הכא נמי דריש סיפיה דקרא: ללוקטה. גרסי': ערלים. שבליל פסח נמולו כדכתיב כל ערל לא יאכל בו וכתיב בדמיך חיי בשני דמים דם פסח ודם מילה: בלורית. מספר קומי והוא ידוע: בטרוניא. בעלילה ובחזקה נגד מדת הדין ודרש בזרוע כלומר בכח. קצצים לקוצו. פי' נוה

עץ יוסף

שפי' שההרים נושאים ומפריחים מאכלים לו. ואע"ג שלא פירש מניין. סמך אהררי אלף דכתיב בתם: מאכל לאכילתן של צדיקים לע"ל. היפ"ת מגיה כאכילתן של צדיקים. ופי' כמו שלעתיד ימצאו מיני מאכלים למאכלן של צדיקים הן מיני תבואות הן מתבשילי בשר כדאיתא בפ"ב דבבא. כן ההרים מגדלים למאכלה. ודריש לה מדכתיב כי בול הרים ישאו לו וכל חית השדה ישחקו שם. ומפרש דה"ק קרא כל מיני מאכל הן מתבואות דהיינו בול הרים. הן מתבשילי בשר והיינו וכל חית השדה. ומייתי ראיה למאכלן של צדיקים מן והיה השרון כו' ופירש הפסוק כמו שהשרון לנוה צאן ועמק עכור לרבץ בקר שמגדל נאות למזונותיהם. כך יהיה לעמי אשר דרשוני שיגדיל להם מיני מאכליהם. וי"ל הגירסא שלפנינו לאכילתן של צדיקים משום שבהמה זו מוכן לסעודה גדולה של צדיקים כדאי' בפדר"א פ' י"א לכן הקב"ה מגמיה לה על אלף הרים בכל לילה כל מיני עשבים כדאי' בפדר"א שם. כדי שינתן בו בבהמה טעם וריח טוב שיהנו הצדיקים באכלם סעודה: מיני בהמות והיא אוכלת. אבל לא מעשבים. ומ"ש כי בול הרים ישאו לו. היינו ביצירתו נאמים למזון החיות אבל בם שכן בעבורו. ומה שאמר אכיר כבקר יאכל תבן בתמיה קאמר והם יאכל תבן כבקר. הא ליתא. אלא בעלי חי אוכל. וזה מכלל הנפלאות כדלקמן: אית בעיר אכיל בעיר. וכי יש בהמה שאוכלת בהמה כדרך החיות אלא מהנמצאים הם מזונות: ולא יחפוז דריש ו' של ולא. והרבב"ל דרש י' ב' של יבטח [מת"כ] ויש בה לכלוך פה. בתמיה והלא לפי גדלו אינו מספיק לכלוך פיו [מת"כ] ולפי פירושו צריך להיות רב הונא בשם כו'. גם יש לפרש בניחותא וים בה כדי לכלוך פה בעלמא כלומר דהאת פה לבד מפני גדלו. וע"ש ביפ"ת ורב הונא בשם רבי יוסי אמר אין בהם כו' ר"ל שאפילו לכלוך פה אין בהם: נהר יוצא מעדן והוא גדול מאד וממנו יבתה לשבעה: ועל יובל כו' ומקרא ליה יובל ע"ש שהוא ובלימיו לבד זה שיבתה הבהמה ממנו. דאל"כ מ"ש קריאתו יובל: זה בהמות כו' זה וזה שדי כו' שאלו מפני גדולתן שבח הבורא יתברך ניכר יותר בהן: זה גן עדן שהוא גדול מכל העולם הרבה כמ"ש בפ"ק דתעניות עולם אחד מששים בג"ע: זה לויתן וקאמר דגי הים משום שים בו טעם מכמה מיני דגים כדאי' לעיל:

פרשה כג (א) הה"ד כשושנה בין החוחים כו' משום דבעי לאתויי אכמעשה ארץ הא דרבי ברכיה דאמר כשהייתם במצרים הייתם דומים לשושנה וכו' כדלקמן מייתי הא' קרא. וגריסא דרים ליה בכמה אנפי כדרך המדרש: פתר קרא ברבקה ואע"ג דודאי קרא בשבחה דכנסת ישראל מיירי. מ"מ רמיז נ"כ לשבחה דרבקה לומר שישראל דומים אליה. ע"ד זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה קאי: אם ללמד שהיא מפדן ארם מת"ל אחות כו'. כן הוא בחזית. אבל כאן ושם קיצר המדרש בלשון. והעיקר כדגרסינן בב"ר פ' ס"ג סימן ד' ע"ש: וצדקת הזאת יוצאה מביניהם ולא נמשכה אחר מעשה הרע. והוא דומה לשושנה בין החוחים כלו' שמעלת השושנה היא מצד גדולתה בין החוחי' שבטבע המקום אינו ראוי לגדל שושנה ואעפ"כ נתגדלה שם בהשגחה נפלאה. וכן רבקה כי אע"פ שהיתה מוכנת לרע גם מצד טבע אנשי מקומה. מ"מ התגברה בבחירתה לטוב: כללן כולן ברמאות יבשרה יעקב הוא דהתם שלא למד ממעשיהם הרעים: (ב) כך היתה גאולתן של ישראל קשה לפני הקב"ה כו' דאע"ג דהוו בהם קצת צדיקים כמו שבט לוי ומשה ואהרן ושאר צדיקים הדומים לשושנה בין החוחים. מ"מ לא היתה מדת הדין נותנת שיגאלו משום שהעולם נידון אחר רובו: אלו ואלו ערלים כו' בחזית דייק מדלא קאמר גוי מקרב עם או עם מקרב גוי. וע"ש מ"ש: אלו ואלו כו' וזה נראה להם שעבר נמנו על המילה מאבותיהם. ולא שכולם היו תמימים ומגדלי בלורית כו' אלא ברובם קאמר: ואלו מגדלי בלורית וזה הוא מילתא דע"ז כדאמרינן הגיע לבלוריתו שומט את ידיו כו': ואלו לובשי כלאים ואף שלא נאסרו עדיין בכך. אך כבר כתב הרב בחלק ג' פרק ל"ז שהכלאים משמשי ע"ז הוא: אלולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה כו'. שהקב"ה בזכות הצדיקים שבימיהם הקדים לישבע למעלה שלא כנגד מדת הדין. וא"כ שתף שמו עמהם. שאם לא זה לא היו נגאלים. וכמה שכתבתי לא יחלוק רבי אלעזר על האומר לעיל בש"ר שבזכות משה ואהרן נגאלו. ועל האומר בזכות נשים צדקניות. אבל פליג אהא דאמר לקמן פ' ל"ב בזכות ארבע דברים נגאלו שלא שינו את שמם כו' דהנהו בכל המון ישראל היו. וגם פליג נמי על הא דאמר בדברים רבה פ"ב שנגאלו מתוך ה' דברים וכו' דאי ס"ל שעשו תשובה הרי שוב אינן דומים למצרים דלימא בהו גוי מקרב גוי. והסיא דש"ר פ"א סי' מ"ב אתיא כרבי אליעזר דהכא [יפ"ת]: שאסר פי' שקשר כד"א לאסור איסר: בטרוניא בעלילה ואלמות. שבא הקב"ה בעלילה כנגד מדת הדין בטענת השבועה: אמר ר' יודן כו' מייתי להו הכא לומר שלמען שמו הוא שגאלם אע"פ שלא היו כדאין שיגאלו. והיינו ע"ב אותיות כנגד שם ע"ב שנגאלו בו: שאינו עולה מן המנין. לפי שגוי נאמר על מצרים הגוי השני לא ימנה בכלל קדוש השם: ששמו של הקב"ה ע"ב אותיות. וכן הוא בב"ר פרשה מ"ד סימן כ"ב. אבל בחזית אי' ששמו של הקב"ה ע"ב שמות הן. וע"ש מ"ש: (ג) נטועה שורה של תאנים כו' הנמשל בנטיעת השורות הוא מה שברא ה' העולם בצביונו וקומתו. שכל סדרי בראשית היו בתיקונם. ומ"ש ומסר לארים היינו שהקב"ה סלק השגחתו מהעולם ומסרו ביד שרו של עולם שביומי אדם נסתלקה השכינה לרקיע הראשון כדאי' בב"ר פ' י"ט. ומ"מ היה משגיח בכלל העולם ליפרע מהם כשרובן חוטאים. ולכן נפרע מהם בדור אנוש ובדור המבול. ומ"ש לאחר ימים בא המלך כו' היינו שלאחר כ"ו דורות בא להשגיח בעולם בהשגחה פרטית שאז ירדה שכינה לארץ כדאי' בב"ר פ' הנ"ל. ומ"ש ומצא מלא חוחים ודרדרים ר"ל הם החוטאים שבאנשים. שכמו החוחים משחיתים הפרדס. כן ע"י חטאם נתקלקלו סדרי בראשית כדאי' בב"ר פי"ג ד' דברים נשתנו בימי אנוש כו'. ואין צ"ל במבול שנשחתו הדברים וכדאי' בב"ר פ' כ"ח. ומה שאמר והביא קוצצים כו' ר"ל שכשראתה השכינה שהדורות החוטאים היו מקלקלים העולם בחטאתם רצה לאבד העולם לולא מפני ישראל שקבלו את התורה: ושבת נפשו עליו כנ"ל [א"א]: בשביל שושנה ינצל כו' ומיירי שהחוחי' היו סמוכים זה בזה ואילו קוצץ שאר החוחים הוה נקצץ ג"כ ההוא שהשושנה בו. ולכן שלא תקצץ השושנה הניח את כולן. וכן בנמשל לפי שישראל צריכין להמון העולם לעבודת הארץ ולישובו של עולם. שאם יאבדו לא יהיה להם קיום. ע"ד פן תהיה הארץ שממה וגו'. לכן יחיה המון כל העולם בעבורם: אלא בשביל תורה ר"ל מה שבתחלה היו הדברים נאותים כמו שכתבתי לעיל שכל סדרי בראשית היו בתיקונן וטוב נשהתו. היינו משום דבשביל התורה נברא העולם וכשעברו אותה נתקלקל. ואע"פ שעדיין לא ניתנה תורה מ"מ ניתן להם ז' מצות ג"כ שהם חלק מהתורה: לאחר כ"ו דורות משנברא העולם: ומצאו מלא מים במים היינו קלקול העולם ע"י שנשטף העולם במים בחטאתם: דור אנוש מים במים שעלה הים והציף את העולם: דור הפלגה מים במים כדאיתא בב"ר פ' ל"ח רבנין אמרין אין ויפץ אלא ויצף הציף עליהם הים והציף שלשה משפחות מהם: והביא קוצצים לקוצצו היינו כשבא ליתן התורה. שהיה העולם תלוי בדין שאם לא יהיו ישראל מקבלים התורה היה מחזיר העולם לתוהו ובוהו כדאי' בפ' ר"ע ובב"ר פ' ס"ו ובריש רות רבה ובכמה דוכתי: שנאמר ה' למבול ישב פי' שבקש ה' להשחית העולם כמו שעשה בדור המבול. לולי התורה שישראל קבלו. וח"ש ה' עוז לעמו יתן דהיינו מתן תורה כמ"ש ז"ל: והריחה בשעה שנתן כו' ס"ל שפירש ואל משה אמר עלה אל ה' היה אחר מתן תורה כר"י ב"ר יהודה דמכילתא וא"כ מאמר נעשה ונשמע מדמה ליפוב נפש אשר אחר הריח. כי במאמר זה שנתחייבו בכל מה שישמעו עשו נחת רוח לגמרי. ואע"ג דמקמי מתן תורה אמרו כל אשר דבר ה' נעשה. אפשר על קבלת עשרת הדברות לבד. ועוד שבקדימת נעשה לנשמע כמה מעלות טובות שאחז"ל שהורו על תמימות לבם ושנדמו למלאכי השרת: בזכות תורה וישראל ובשה"ש רבה איתא בזכות התורה ולומדיה: (ד) ומברך דומה כשושנה בחזית גרס תו בנוהג שבעולם עשרה בני אדם נכנסים לבית המשתה וכו'. והכא חסורי מחסרא: פרוס על שמע ח"ל הש"ע בסי' ס"ט אם יש ב"א שהתפללו כל אחד בפ"ע ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה. עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע לשון חתיכת פרוסה

קטורין שלו בדמותו בשביל לפרסמו הוא שאיוב אומר (איוב י) הטוב לך כי תעשוק . זה זן ומפרנס והוא צר כל קטורין שלו בדמות אחד אלא (שם) כי תמאס יגיע כפיך מאחר שאתה יגע בו כל ארבעים יום אתה חוזר ומקלקלו אלא (שם) ועל עצת רשעים הופעת . כך הוא כבודך לעמוד בין נואף לנואפת אמר לו הקדוש ברוך הוא איוב ראוי אתה לפיים אלא יהי אומר כאשר אמרת (איוב י) העיני בשר לך אלא אמר הקב"ה הריני צר כל קטורין שלו בדמות אביו בשביל לפרסמו . א"ר לוי משל לתלמידו של יוצר שגנב ביצת יוצרים ועמד רבו על גניבתו מה עשה עמד ועשאו כלי ותלאו בפניו וכל כך למה להודיע שעמד רבו על גניבתו אמר הקב"ה הריני צר כל קטורין שלו בדמותו בשביל לפרסמו . ר' יהודה ב"ר סימון בשם ר' לוי בן פרטא כתיב (דברים לב) צור ילדך תשי . התשתם כחו של יוצר . משל לצייר שהיה יושב וצר איקונין של מלך משהוא גומרה באו ואמרו לו נתחלף המלך מיד תשו ידיו של יוצר אמר של מי אצור של ראשון או של שני כך כל מ' יום הקב"ה עוסק בצורת הולד ולסוף מ' יום היא הולכת ומקלקלת עם אחר מיד רפו ידיו של יוצר אמר של מי אצור של ראשון או של שני הוי צור ילדך תשי התשת כחו של יוצר . י' זעירא ולית בקרייה כוותה . א"ר יצחק מצינו כל עוברי עבירות הגונב נהנה והנגנב מפסיד . הגוזל נהנה והנגזל מפסיד ברם הכא שניהם נהנין מי מפסיד הקב"ה הוא מאבד סמניו : (יג) רבי מנשיה בר בריה דר' יב"ל אמר מצינו שכל מי שרואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה זוכה להקביל פני שכינה מ"ט (ישעיה לג) ועוצם עיניו מראות ברע מה כתיב בתריה (שם) מלך ביפיו תחזינה עיניך תראנה ארץ מרחקים :

סדר קדושים

פרשה כד

(א) קדושים תהיו א הה"ד (ישעיה ה) ויגבה ה' צבאות במשפט . תניא ארשב"י אימתי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה שעושה מדת הדין ברשעים ואית ליה קריין סגיין (יחזקאל לח) והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' וכתיב (תהלים ט) נודע ה' משפט עשה . (ירמיה טז) בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי (מיכה ו) למען דעת צדקת ה' והדין ויגבה ה' צבאות במשפט : (ב) ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר ב הה"ד (תהלים צב) ואתה מרום לעולם ה' . לעולם ידך בעליונה . בנוהג שבעולם מלך ב"ו יושב בדין בזמן שהוא נותן דימוס כל העם מקלסין אותו . ובזמן שהוא נותן ספיקלא אין כל בריה מקלסת אותו . מפני שהם יודעין שיש שטף בדינו . אבל הקב"ה אינו כן אלא בין במדת הטוב בין במדת פורענות ואתה מרום לעולם ה' לעולם ידך בעליונה . רב הונא בשם ר' אחא אמר ג כתיב (תהלים קא) לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה . אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אם חסד אתה עושה עמי אשירה בין כך ובין כך לה' אזמרה . א"ר תנחום ב"ר יודן כתיב (שם נו) באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר בין כך ובין כך (שם) אהלל דברו . ורבנן אמרי ד כתיב (תהלים קטז) צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא כוס ישועות אשא ובין כך ובין כך ובשם ה' אקרא . א"ר יודן בר פיליא הוא שאיוב אומר (איוב א) ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך בין שנתן ברחמים נתן בין שנטל ברחמים נטל ולא עוד אלא כשנתן לא נמלך בבריה וכשנטל נמלך בבית דין . א"ר אליעזר ה בכל מקום שאתה מוצא וה' הוא ובית דינו בנין אב שבכלן (מ"א כב) וה' דבר עליך רעה . א"ר יודן כתיב (תהלים צג) ואתה מרום רוממות אתה ו נוהג בעולמך נתת כהונה לאהרן לעולם ברית ז מלח היא נתת מלכות לדוד לעולם שנא' (ד"ה ב יג) הלא לכם לדעת כי אלהי ישראל נתן ממלכה נתת קדושה לישראל לעולם שנא' קדושים תהיו : (ג) ד"א קדושים תהיו הה"ד (תהלים כ) ישלח עזרך מקודש . ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר ח מעשה בקרתני באבא יוסי איש ציתור שהיה יושב ושונה על פתח מעין אתגלי עלויה ההוא רוחא דהוה שרי תמן א"ל אתון ידעין כמה שנין אנא שרי הכא ואתין ונפקין אתון ונשיכון ברמשא ובטיהרא ולית אתון מתנזקין .
וכדון

יד יוסף פרשה כד א תנחומא סדר ז : ב ירוש' ברכות פ"ט : ג ברכות דף ס' ע"ב : ד תנחומא סוף ס' יתרו . ספרי ס' ואתחנן פיסקא ל"ב : ה ב"ר פ' נ"א . ש"ר י"ב . במד"ר פ' ג' . תנחומא ס' וארא . ירוש' סנהדרין פ"ק . זוהר ס' נח . וסדר בא . וסדר פקודי . חזית פרשה ל"א . ילקוט מ"א רכ"ב . ירוש' ברכות פ"ט : ו ילקוט תהלים רמז תתמ"ג : ז מלח עולם היא כצ"ל וכוא בבמדבר י"ח : ח שוח"ט מזמור כ' . תנחומא ס' ז :

מתנות כהונה

בדמותו . בגלמו בנים יולדו ממנו בזנות : **לפרסמו** . שהכל יראו שזה זנה עמה : **זה זן כו'** . בעלה זנה ומפרנסה והיא זנתה עם אחר והקב"ה צר הולד בדמות הנואף והוא כעין עושק וגזל : **שאתה** . כלפי הקב"ה אמרה כמו שמוכיח המענה : **מ' יום** . שהוא זמן יצירת הולד ואח"כ היא מזנה עם אחר והקב"ה צר העובר בדמות הנואף כדאי' פ' נשא ר"פ ט' : **כך היא כבודך** . בתמיה : **ראוי אתה לפיים** . לפייסני : **העיני בשר לך** . כלומר דעתי ועיני נפלאות מעיני בשר והעסק אלא כו' : **יוצר** . אומן כלי חרס : **ביצת כו'** . עגולי' של חמר שעושים ממנו כלים ותבירו בפ"ק דביצה ובהרבה מקומות בתלמוד : **ועשאו כלי** . אותו ביצה שמצא אצלו : **בפניו** . על פניו : ה"ג **כך** אמר הקב"ה : **נתחלף** כלו' מת וכ"ה בפ' נשא בהדיא : **אצור** . אצייר יו"ד זעירא כו' יו"ד של תשי קטנה ואין דוגמתה במקרא להורות כי הוא הפסיד לבדו כביכול וכדמפרש ואזיל : **ברם** . אבל אמנם :

קריין סגיין . מקראות הרבה לראיה : **דימוס** . פסק דין של הצלה וחסד : **ספיקליא** . פסק דין של תוכחה בלי חסד וע"ל בב"ר פ' ע"ט : **ידך בעליונה** . שהכל מצדיקים עליו דינו לאמר יפה דנת

עץ יוסף

נואף דאל"כ עין למה לי . ונואף שמרה נשף מבעי ליה : **אימתי ערב בא** הוצרך לפרש דנשף דהכא היינו ערב דומיא דבנשף בערב יום . משום דזימנין דנשף הוה צפרא כדאי' בריש ברכות : **זה הקב"ה** והיינו וסתר פנים ישים שר"ל היושב בסתר יצייר הפני' לעובר בדמות הנואף : **קטורין** קפרים [רד"ק] והערוך פי' מלשון ציורים וצורות : **בדמותו** בגלמו : **לפרסמו** שהכל יראו שזה זנה עמה : **זה זן ומפרנס** שהבעל מפרנסה בימי עיבורה ועם היות העובר מזרעו וכל מ' יום נתעסק בצורתו . וכשבא עליה הנואף אחר מ' יום חוזר ומהפך הצורה בדמות הנואף כדלקמן . וזהו עושק שמכיון שהבעל הוא שמפרנסה ראוי לחוש לזרעו ולא לזרע הנואף : **אלא כי תמאס** . כלומר ולא עוד אלא כי תמאס כו' . וכן אלא על עצת כלומר ולא עוד אלא ועל עצת רשעים הופעת . וכמוהו רבים במדרש : **ראוי אתה לפיים** . פיים פירושו חתיכי אדמה וצרורות וטיט יבש שנעשה כאבן [ערוך] וכלומר שא"ל הקב"ה ראוי אתה להיות מוכה באבנים וצרורות על מאמרך זה אלא מה דעתך שהיה אומר כאשר אמרת העיני בשר לך לכפור בהשגחתי . ולכן ראוי לעמוד אפילו בדבר פחות זה לפרסם השגחתי . שפירש העיני בשר לך טענה על סילוק הידיעה האלהית מהעולם . באומר שאין ידיעה בפרטים אלא ע"י חושים היולאניים וה"ת הנקי מזה איך ידע בעניני פרטי המציאות . ואם תאמר איוב היכי קאמר תרתי דסתרין . דבאומרו הטוב לך כי תעשוק קורא תגר על פרטיות ההשגחה בדברים ובאומר העיני בשר לך הוא כופר בהשגחה . הא לא קשה דלדברי חביריו הוא דהוה אמר הטוב לך כי תעשוק : **יוצר** אומן כלי חרס : **ביצת כו'** עגולים של טיט שעושים ממנו כלים : **ועשאו כלי** אותו ביצה שמצא אצלו : **בפניו** על פניו : **כך אמר הקב"ה** כצ"ל : **כחו של יוצר** דרש צור כמו צייר : **נתחלף** פי' אלף הלך לו מן העולם כלומר מת . וכן הוא בסדר נשא בהדיא : **אצור** אצייר : **יו"ד זעירא כו'** יו"ד של תשי ואין דוגמתה במקרא . גם זה רמז לתשות כח ה' כביכול שהיו"ד תחלת שמו לרמוז כי כביכול נותן חולשה בשמו יתברך אשר בו יצר עולמו : **כל עוברי עבירות** במה שבין אדם לחבירו קמיירי . כגון גזלות וחבלות וכיוצא : **ברם** אבל אמנם : **מי מפסיד הקב"ה** והיינו צור ילדך תשי כלומר הוא לבדו נעשה תש : **הוא מאבד סמניו** שנפסל הזרע שהי' מצייר ממנו הולד כסימני היוצר . שנתרחק מקהל ה' : **(יב) רבי מנשיה כו'** קאי ג"כ אאני ה' דכתיב בתר כמעשה ארץ מצרים . למימר שהנזהר מהעבירות זוכה לקבל פני שכינה כדאשכחן שכל מי שרואה כו' : **ואינו זן עיניו כו'** הכוונה כי העין הוא מהחושים שאין ברשותו של אדם שרואה מה שאינו רוצה . לכן אמר כל מי שרואה דבר ערוה שאינו יכול לעכב עצמו מלראות בעיניו הדבר ערוה אבל אינו זן עיניו ממנה שתכף עוצם עיניו מלהסתכל ולהתבונן בה . זוכה לקבל פני שכינה לפי שהוא יתברך קדוש ושונא זימה . לכן הנזהר ומתקדש ואינו זן אפילו עיניו מדבר ערוה . יהנה מזיו השכינה . וזש"ה ועוצם עיניו מראות ברע שאע"פ שהתחיל לראות עוצם עיניו שלא להתמיד הסתכלותו בה יזכה לראות פני השכינה [גבול בנימין] :

סדר קדושים

פרשה כד (א) **הה"ד ויגבה ה' צבאות** כו' משום דבעי לאתויי דר' ברכיה דמייתי ואתה מרום לעולם י"י משום הא דמסיים רוממות אתה נוהג כו' נתת קדושה לישראל לעולם וברישא מפרש ליה באנפא אחרינא כדרך המדרש . מייתי ויגבה י"י צבאות לומר דהאי קרא נמי מפרשינן ליה כדמפרש ר' ברכיה ואתה מרום לעולם ה' לעולם ידך על העליונה . והכי אי' בשוח"ט מזמור ק"א אם במשפט ויגבה ה' צבאות ואם בצדקה האל הקדוש נקדש בצדקה . ואיידי דמייתי לית מייתי דרשב"י דמפרש ליה על מה ששמו יתברך מתגדל בעולם כשעושה דין : **אימתי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה כו'** . לפי שיעלה על הדעת שאין ה' מתגדל גבי פורעניות בריותיו כי מעשיו הם ואין ה' שמח במפלתן של רשעים כנודע . ואדרבה יראה חסרון בגדולתו בחסרון מעשה ידיו . שמגדולת שמו להפרות ולהרבות מעשיו בטוב מדותיו . לכן אמר שאינו כן שמאחר שע"י פורעניות יראה כבוד ה' בעולם והנשארים ישמעו ויראו יתגדל כבוד שמו בזה : **קריין סגיין** . מקראות הרבה לראיה . שבכולם כתיב משפט הרשעים . דגבי והגדלתי כתיב ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגו' וגבי הנני מודיעם בפעם הזאת כתיב ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם כו' . וגבי למען דעת צדקות ה' כתיב ועשיתי באף ובחמה נקם וגו' [מיכה סוף סי' ה'] . ודע שכך צ"ל בפנים המדרש [ירמיה ט"ז] בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה' [מיכה ו'] למען דעת צדקת ה' : **(ב) הה"ד ואתה מרום** כו' משום הא דמסיים רוממות אתה נוהג בעולמך כו' נקט ליה ודרש ליה ג"כ באנפי אחרינא כדרך המדרש וכמו שכתבתי לעיל : **לעולם ידך בעליונה** שידך דין אמת וכשיבואו להתוכח עמך תענה בך צדקתך ותהיה ידך על העליונה . לכן יברכוך על יושר דינך : **דימוס** בלשון רומי נמחל ונסלח [מוסף הערוך] ור"ל כשנותן להם פסק דין של הצלה ומחילה וחסד : **ספיקלא** בלשון רומי יסורים ועונשי הגוף [מוסף הערוך] ור"ל כשנותן להם פסק דין של עונש : **שטף** ענין מהירות שאינו מדקדק אלא דן בהשיטה . אי נמי מענין אכזריות ושטף אף . והמליצה באה מלשון המקרא [ישעיה כ'] בוש שוטף כי יעבור והייתם לו למרמס [יפ"ת] : **אם חסד אתה עושה עמי ואם משפט אתה עושה עמי** אשירה בין כך ובין כך לך ה' אזמרה כצ"ל . וכן הוא בירושלמי . והא דדייק מסיפיה דקרא דהיינו מן לך ה' אזמרה ולא סגי מחסד ומשפט אשירה . משום דאפשר לומר דוקא כשהחסד ומשפט יחדיו דהיינו שאין הדין גמור אלא שיש עמו קצת רחמים . אבל בדין הגמור לא . להכי קאמר תו לך ה' אזמרה לומר על כל אחד אזמרה : **כתיב** באלהים אהלל כו' . דרשינן באלהים מדת הדין ובה' מדת הרחמים . ומ"מ הוצרך להביא מהכתוב האחר דכתיב באלהים אהלל דברו . דאי לאו האי קרא הוה מפרשינן באלהים אהלל דבר על דין שעושה ה' באויביו שזכר שם . ובה' אהלל דבר היינו על מה שהטיב עמו . אבל השתא דקרא אחרינא כתיב באלהים אהלל דברו . וא"כ חד מינייהו יתירא . ש"מ דלגלויי אתא שפירש באלהים אהלל דבר שאפילו על מדת הדין יהלל . וע"כ על הדין שעושה עמו . דאי באחרים מאי קמ"ל : **בין שנטל ברחמים** נטל . לכפר על עונותיו ונפרע ממנו למטה מעונותיו וכמ"ש בצדוק הדין של אבל [ברכות דף י"ט] הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני אלא וכו' [רד"ל] : **שאתה מוצא** וה' הוא ובית דינו . ובמדרש שעם היפ"ת הגירסא שאתה מוצא ה' וה' הוא ובית דינו . וכתב היפ"ת פי' כל מקום דה"ל למימר ה' והוסיף וא"ו וכתיב וה' דרשינן הוא ובית דינו . ומכ"ש היכא דכל השם יתירא . וע' מ"ש בב"ר פ' נ"א : **ובנין אב שבכולם** כו' משום דכתיב התם בריש' דקרא נתן ה' רוח שקר וגו' מהו טוב וה' דבר דלא ה"ל למימר אלא והוא דבר וגו' אלא לרבות בית דינו . שמייען עמהם : **רוממות שאתה נוהג בעולמך לעולם** . כצ"ל וכן הוא בילקוט . וטעם מאמר זה כלפי מ"ש ברשעים להשמדם עדי עד קאמר בצדיקים שמעלתם לעד לעולם [יפ"ת] : **נתן ממלכה** וגו' לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח : **שנא' קדושים תהיו** שאע"פ שהוא אזהרה על הפרישות כדאי' בת"כ . מ"מ מדלא קאמר היו קדושים כמו היו נכונים לשלשת ימים בלשון צווי . משמע שהוא לשון בשורה שנותן להם הקדושה . ומדתלי לה בהקב"ה שנא' כי קדוש אני . ש"מ למימר שכשם שקדושתו לעדי עד . כך קדושת ישראל לעדי עד . או דרש תהיו בהוייתכם שתהיו לעד : **(ג) הה"ד ישלח עזרך**
מקודש

וכדון תהון ידעין דהא רוח ביש בעי מישרה הכא והוא מזיק ברייתא א"ל ומה נעביד א"ל אזיל ואסהיד בבני מתא ואמר להון מאן דאית ליה מכוש מאן דאית ליה פס מאן דאית ליה מגרופיא יפקון הכא למחר עם מצמחיה דיומא ויהון מסתכלין על אפי מייא וכד אינון חמיין ערבוביא דמיא יהון מקשין בפרזלא ואמרין דידן נצח ולא יפקון מן הכא עד זמן דיחמון חרדה דדמא על אפי מיא אזל ואסהיד בבני קרתא ואמר להון מאן דהו"ל מכוש מאן דהו"ל פס מאן דהו"ל מגרופי נפקין למחר לתמן עם מצמחיה דיומא ויהון מסתכלין כלפי מיא כיון דחמון ערבוביא במיא הוון מקשין בפרזלא ואמרין דידן נצח דידן נצח ולא עלון מן תמן עד זמן דחמון כמין חרדה דדמא על אפי מיא ותרי דברים ק"ו ומה אם הרוחות שלא נבראו לשום סיוע צריכין סיוע אנו שנבראו לסיוע עאכ"ו הוי ישלח עזרך מקדש : (ד) ד"א ישלח עזרך מקדש א"ר לוי ט כל טובות וברכות ונחמות שהקב"ה עתיד ליתן לישראל אינו אלא מציון . ישועה שנא' (תהלים יד) מי יתן מציון ישועת ישראל . עוז מציון שנא' (שם קי) מטה עזך ישלח ה' מציון . ברכה מציון שנא' (שם קלד) יברכך ה' מציון . שופר מציון שנא' (יואל ב) תקעו שופר בציון . טל וברכה וחיים מציון שנא' (תהלים קלג) כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צוה וגו' . תורה מציון שנא' (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה . עזרה וסיוע מציון שנא' ישלח עזרך מקודש מקדוש מעשים שיש בידך . ומציון יסעדך מציון מעשים שיש בידך . אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל בני כשם שאני פרוש כך תהיו פרושים כשם שאני קדוש כך תהיו קדושים הה"ד קדושים תהיו : (ה) תני רבי חייא י פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה . ר' לוי אמר מפני שי' הדברות כלולין בתוכה אנכי ה' אלהיך וכתיב הכא אני ה' אלהיכם . לא יהיה לך וכתיב הכא ואלהי מסכה לא תעשו לכם . לא תשא וכתיב הכא ולא תשבעו בשמי . זכור את יום השבת וכתיב הכא את שבתותי תשמורו . כבד את אביך ואת אמך וכתיב הכא איש אמו ואביו תיראו . לא תרצח וכתיב הכא לא תעמוד על דם רעך . לא תנאף וכתיב הכא מות יומת הנואף והנואפת . לא תגנוב וכתיב הכא לא תגנובו . לא תענה וכתיב הכא לא תלך רכיל . לא תחמוד וכתיב הכא ואהבת לרעך כמוך . ר' יודן בשם רשב"י אמר יא ג' פרשיות הכתיב לנו משה רבינו בתורה וכל אחת ואחת מהן יש בה מששים ששים מצות ואלו הן פרשת פסחים ופרשת נזיקין ופרשת קדושים . ר' לוי בשם ר' שילא דכפר תמרתא אמר משבעים שבעים . א"ר תנחומא ולא פליגי למאן דעבד פרשת פסחים ע' כלל עמה פרשת תפילין מאן דעביד פרשת נזיקין ע' כלל עמה פרשת שמטה ומאן דעבד פרשת קדושים ע' כלל עמה פרשת עריות : (ו) א"ר יהודה בן פזי מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא בו גדר ערוה אתה מוצא קדושה ואתיא כהדא דר' יהודה בן פזי יב דאמר כל מי שהוא גודר עצמו מן הערוה נקרא קדוש ריב"ל מייתי מן שונמית הה"ד (מ"ב ד) ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא א"ר יונה הוא קדוש ואין משרתיו קדושים הה"ד (שם) ויגש גחזי להדפה א"ר ריב"ח יג שהדפה בהוד יפיה על דדיה ר' איבון אמר מלמד שלא הביט בה מימיו ורבנן אמרי שלא ראתה יד דם טפת קרי מימיה על סדין שלו . אמתיה דר' ישמעאל בר רב יצחק אמרה אנא הוינא משמשא למנוי דמרי ולא מן יומוי חמית מלה בישא על מנוי דמרי . אריב"ל מפני

יד יוסף ס סוף מזמור י"ד . ומזמור כ' . וע' אג"ב פ' נ"ג : י תנחומא סדר זו : יא פסיקתא רבתי פ' ע"ו . ילקוט ריש פ' משפטים : יב ירוש' פ"ב דיבמות : יג ברכות פ"ק . סדר"א פ' נ"ג : יד מיותר :

ענף יוסף

פרשה כד (ו) [מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים] . קשה איפכא ה"ל למימר פ' קדושים לפרשת עריות . אך יש לומר שכוונת המדרש כי בסוף פ' אחרי נאמר אזהרת עריות . ובסוף סדר קדושים נאמר עונשן . וזהו שהוקשה לרבי יהודה בן פזי למה נסמכה פרשה עריות לפרשה קדושים מלפניה ומלאחריה . דה"ל לסמוך עונש לאזהרה . לזה אמר כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה כו' ר"ל כאמת דאף ביתר מצות מצינו שאמר קדושה . אך נשתנו עריות עד שבכל מקום שהוזכרו נאמר בהם קדושה [ספר זרע קודש] . ובספר מלא העומר כתב וז"ל הקשה במג"ע מאי קשה ליה למה נסמכה כו' הא לא שייך לסקשות רק אם הוא שלא כסדר . ונראה כי בוודאי אחר שבפרשת קדושים ג"כ כתיב עונשן של עריות . א"כ ה"ל לסמוך פרשה עריות לפרשה עריות . כי בפרשה דלעיל כתיב אזהרת העריות . ובפרשה זו כתיב העונשין . אמנם יתכן שהוסיר הכתוב דרך הישר אשר ילכו בה . כי נודע שיש שני מיני יראה . יראת העונש ויראת הרוממות . כי יראת העונש היא בחינה גרועה . ולזה הודיענו הכתוב אחר אזהרת כלאו על עריות ואמר קדושים תהיו . לא בשביל יראת העונש המיועד ומבואר בפרשה אח"כ כי אף שעדיין לא נאמר העונש רק מפני אזהרתו של הקב"ה בלבד ראוי ליזהר . וזה רמז לנו הכתוב בחינת היראה בטרם שכתוב העונש . לכן אמר קדושים תהיו . מלד כי קדוש אני ה' אלהיכם

מתנות כהונה

דנא : ה"ג בין כך ובין כך אהלל דברו . פי' בין שתעשה דין שזהו אלהים ובין שתעשה רחמים שזהו ה' והכי מוכח בילקוט תלים ואיוב ובמסכת ברכות דף ס' : וה' הוא ובית דינו . והא כתיב וה' לקח וגבי נתינה כתיב ה' נתן שלא נמלך : זה בנין אב . דכתיב ברישא דקרא נתן ה' רוח שקר וגו' מהו טוב וה' דבר אלא לרבות הטעה : שנאמר קדושים תהיו . דייק מדכתיב כי קדוש אני מה קדושתי לעדי עד כך קדושת ישראל לעדי עד או דרש תהיו בהויתכם תהיו לעד : ה"ג בילקוט מעשה בעירני וכן קרתני פי' בעיר שלנו : ציחור . שם מקום : אתגלי עליה כו' . נגלה עליו אותו רוח ורוח רעה היה וא"ל אתם ידעתם כמה שנים שאני שורה ושוכן פה : ה"ג ואתין ונפקין אתון ונשיכון ברמשא ובטיהרא . פי' באתם ויצאתם אתם ונשיכם בערב ובצהרים ואין אתם נזוקין : וכדון כו' . ומעתה תהיו יודעים שהרי רוח רעה רוצה לשכון פה במקומי והוא מזיק הבריות א"ל ומה נעשה שלא יבא א"ל לך והתרה באנשי העיר ואמור להם כל מי שיש לו מכוש פי' כלי מפץ שמכין בו ולקמן פ' כ"ה משמע שהוא מרא או חצובה שחוצבין בקרקע ליטע נטיעות ומי שיש לו פס כלי שחופרין בו האשפה : יפקון כו' . יצאו כולם לכאן למחר כשנוטה היום ומתחיל להאיר ויהיו מסתכלין על פני המים : כד יהון כו' . כשיהיו רואין ערבוב על פני המים : יהיו מקשין . מכין בברזלי הכלים זה אל זה להשמיע קול ויאמרו שלנו נצח : ולא יפקון כו' . ולא יצאו מכאן עד שיראו חרדה של דם על פני המים שהוא סימן לנפילת הרוח והריגתו : חרדה דדמא . פי' טפה של דם וה"ג בילקוט תלים טפה דדמא וטוב להגיה חררה אך שבתנחומא גם כן גרס חרדה : אזל ואסהיד כו' . הלך ר' יוסי להעיד והתרה בבני העיר ואמר להם כל המאורע וכן עשו ומי שהיה לו מכוש כו' : ולא עלון . ולא נכנסו לעיר : שנבראנו לסיוע . כלומר חסירי כח צריכין לסיוע בכל עת ושעה : מקודש כו' . מכח קדושת מעשיך המצויים והמשובחים : בהקהל בנא' אל כל עדת בני ישראל : הוא קדוש . וכדמפרש לקמן ר' איבון והא דמייתי הה"ד כו' דברי הספר הם אבל האשה לא בשביל כך ידעה עתה שאינו קדוש כי לא ידעה עדיין שהגלכך לבא אליו ויגש להדפה והכי משמע בפ"ק דברכות ובירושלמי בפרק ב' דיבמות : על דדיה . זהו פירושו של הוד יפיה : הדפה . דרש נוטריקון הוד יפה : שלא הביט בה . ולפיכך קראה אותו קדוש דאל"כ מאי ראתה בו דבר קדושה וע' לא היזהרה נפלאה על גדר הערוה בפ' נשא : אמתיה . שפחה שלו אמה עבריה : אנא הוינא

עץ יוסף

מקודש משום דקשה דהו מבעי ליה בעי למדרש שע"י קדושתם תהיה להם הוי"ה בעולם . ולהכי מייתי ישלח עזרך מקודש דמפרשינן ביה מקדושת מעשים שיש בידך . ומכיון דמייתי ליה דרים לה נמי כדרך המדרש : **מעשה בקרתני** פי' מעשה בעיר שלנו . וכתב היפ"ת לא ידהק שות זה כפשוטו אחר שמצינו שות הכמים מספרים עם השדים והרוחות ומשתמשים בהם . ולפי דעת הפילוסופים ברוחות אוירות שהם נגד רוחות הקדושות הפורחות ומתדבקים בעולם . ומדרך הקדושה להתדבק יותר בנפש האדם . שהיא קדושה בעצמה והם נבראו לסיוע לעזור את בני האדם לטוב . ולהיפך הרוחות האויריות לא נבראו לסיוע לבני אדם כי הם נגד דעת הנפש ומוריו הטובים . ואף שלא נבראו לסיוע עכ"ז הם צריכים סיוע מבני אדם . ופעמים בני אדם צריכים להם לבלייתמקו . ומכ"ש האדם הצריך סיוע מלמעלה . וזהו ישלח עזרך מקודש . היפך מרוחות הבלתי קדושות . וזהו קדושים תהיו נבדלים במעלה כי קדוש אני . ואתם צריכים לעזר מקודש : **ציתור** שם מקום : **איתגלי עלויה** כו' נגלה עליו אותו רוח . ורוח רעה היה . וא"ל אתם ידעתם כמה שנים שאני שורה ושוכן פה : **ואתין ונפקין** כו' פי' באתם ויצאתם אתם ונשיכם בערב ובצהרים ואין אתם נזוקין : **וכדון** כו' ומעתה תהיו יודעים שהרי רוח רעה רוצה לשכון פה במקומו והוא יזיק הבריות . וא"ל ומה נעשה שלא יבא . א"ל לך והתרה באנשי העיר ואמור להם כל מי שיש לו מכוש פי' כלי מפץ שמכין בו . ולקמן פ' כ"ה משמע שהוא מרא או חצובה שחוצבין בקרקע ליטע נטיעות . ומי שיש לו פס כלי שחופרין בו האשפה : **יפקון** כו' יצאו כולם לכאן למחר כשנוטה היום ומתחיל להאיר . ויהיו מסתכלין על פני המים : **יהיו מקשין** כו' . יהיו מכין בברזלי הכלים זה אל זה להשמיע קול ויאמר שלנו נצח . ובשוח"ט שם מפרש וישמע [הרוח] אתכם והוא סבור שבעל שוטי אתם באים ויפחד ואוכל להרגו ע"ש : **ולא יפקון** כו' ולא יצאו מכאן עד שיראו חרדה של דם על פני המים שהוא סימן לנפילת הרוח והריגתו . חרדא דדמא פי' טפה של דם . ואע"פ שהם מיסוד האש והאויר וא"כ מאין מקום לצאת דם מגופם . אולי אינו דם ממש אלא רושם בעלמא שעשה הרוח הנשאר לאות על הריגת חבירו : **אזל ואסהיד** כו' הלך ר' יוסי להעיד והתרה בבני העיר ואמר להם כל המאורע . וכן עשו . ומי שהיה לו מכוש כו' : **ולא עלון** ולא נכנסו לעיר : **שלא נבראו** לשום סיוע . פי' שאין דרכם בסיוע זה מזה . מ"מ צריכין סיוע מבני אדם כמעשה זו שע"י שהרגו את עצמם כמסייעים לאחד מהם נגד . אנו שדרכנו בסיוע זה לזה עאכ"ו . ובא לתרץ דק"ל מהאי שאמר ישגבך שם אלהי יעקב מה צריך לומר עוד ישלח עזרך מקודש דמשמע שישלח ליה מירופלים אנשים שיהיו בעזריו . ומפני מאחר שדרכו של אדם בעזר אנשים אע"פ שה' בעזרו מ"מ צריך לשלוח לו עזר ע"י אנשים שיחזיקו לבבו ולהפחיד אויביו : (ד) **ד"א ישלח עזרך** א"כ לוי כו' . בא ג"כ לתרץ קושיא הנ"ל בתר ישגבך שם אלהי יעקב . ישלח עזרך למה לי . והא לתרוצי לאשמועינן שהעזר ישואהו מציון ולא ממקום אחר כדרך כל הטובות שהם נתונות לישראל משם כדמפרש ואזיל . והטעם מפני שפע ההשגחה האלהית דביק בה מזולתה כמו הרץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד מפני שהיא מכוונת בנגד בהמ"ק של מעלה : **מקדוש** מעשים הוא ד"א ואתא נמי לתרוצי הא דק"ל בתר ישגבך וגו' ישלח עזרך מקודש למה לי . וקאמר דאתא למימר שבזכות קדושת מעשיו הוא שיהיה ה' בעזרו : **מקדוש מעשים** הוא פעולת מעשים טובים : **מציון מעשים** פי' מצות שרשומן ניכר לעולם כמצוה קבוע לדורות דהאמר לעיל [פ' כ"ב] . ודרש מציון מלשון הציבי לך ציונים : **אמר הקב"ה** כו' קאי אקדושים תהיו כי קדוש אני . ונראה שהכא גרסינן כשם שאני קדוש כו' והדר כשם שאני פרוש כו' . וכן הוא בת"כ . וברישא אמר כלשון הכתוב . והדר מפרש שלא מבעי כו' והיינו שתפרוש מן המותר לך : (ה) **פרשה זו נאמרה בהקהל** דייק מדכתיב הכא דבר אל כל עדת בני ישראל דומיא דויקהל משה את כל עדת בני ישראל . ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל . שאמר להם בהיות כולם עדה אחת . וע' במזרחי וביפ"ת : **מפני שרוב גופי** תורה תלויין בה . לכן נהג באמירתה כבוד יותר מהשאר להזהיר עליה בהקהל : **מפני שיו"ד הדברות** כו' ומפני כן נהג כבוד באמירתה כדלעיל . א"נ לפי שבסיני שמעו י' הדברות בהקהל . נאמרה להם כמו כן עכשיו בהקהל : **וכתיב הכא** לא תלך רכיל ס"ל כמאן דאמר בפרק נערה דמכאן אזהרה למוציא שם רע . דאי רכיל כפשוטו אין לו ענין לעדות שקר : **לא תחמוד וגו' וכל אשר לרעך** וכתיב הכא ואהבת לרעך כמוך . כנ"ל שאם תאהבנו כמוך לא תחמוד את אשר לו וכמ"ש דהוא כללא דאורייתא דעלך סני כו' [רד"ל] : **ג' פרשיות** מפני שכולן נאמרו בהקהל דכתיב בהו ג"כ כל עדת כו' אמר הטעם מפני שיש בהם רבוי מצות : **מס' ס'** מצות לא יכולתי להוציא שבפ' פסחים לא מצינו רק עשרים מצות . ובפרשת משפטים אפילו שנמנה עד סוף כל הסדר ליכא אלא נ"א ונ"ע וע' ביאור על זה במחזור רעדלהיים במערבית של ליל ראשון של פסח ד"ה אזכרה שנות עולמים כו' ותמצא נחת : (ו) **מפני מה נסמכה** כו' משום דפרשת עריות נאמרה לישראל בזמן המתאוננים דכתיב וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו ואמר במס' שבת על עסקי משפחותיו . להכי הקשה למה נכתבה פה פרשה עריות . לגבי מתאוננים ה"ל לכותבה וע' בענף : **כי איש אלהים** קדוש הוא . וכדמפרש לקמן ר' איבון . ומאי דמייתי הה"ד ויגש גחזי כו' דברי הספר הם . אבל האשה לא בשביל כך ידעה עתה שאינו קדוש . כי לאי ידעה עדיין שתלמידו לבא אליו ויגש להדפה [מה"כ] : **ואין משרתיו קדושים** ובברכות פ"ק גרס הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש : **שהדפה בהוד יפיה** כצ"ל משום דלפי פשוטו מלשון דהיפה לכתוב לדחפה . ומדכתיב להדפה . לכן דרשו בהוד יפיה נוטריקון . וגם אינו יוצא מידי פשוטו שדחפה . ולכן אמר שדחפו בהוד יפיה . ואפשר שדייק גם ממלת הגשה . מפני שלשון הגשה מורה על דבר שהוא בלתי ראוי או מפני יראת הכבוד כמו ויגש אליו יהודה . או מפני שהדבר בעצמו אינו ראוי . ולכן דרשו ממלת הגשה שהיה במקום הבלתי ראוי . כי כל כוונתו היה לנגוע בה . ועשה עצמו כאילו דוחפה ובברכות פ"ק אי' שאחזו בהוד יפיה : **שלא הביט בה** וזהו גדר ערוה שעינא ולבא תרי סרסורי דעבירה הם : **על סדין שלו** וזה לשון הגמרא סדין של פשתן הציעה לו על מטתו ולא ראתה קרי עליו : **אמתיה** שפחה שלו אמה עבריה : **אנא הוינא** כו' אני הייתי שורש ומציע המטה של אדוני ומימי לא ראיתי דבר רע . ר"ל קרי על כליו של אדוני . ובירושלמי דפרק

מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה ואית ליה קריין סגיין (ויקרא כא) אשת זונה וחללה וגו' וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב (שם) אלמנה וגרושה וחללה זונה וגו' ולא יחלל זרעו והדין דבר אל כל עדת בני ישראל: (ז) א"ר יודן בשם ר' שמואל בר נחמן טו משל למלך שהיה לו איפקרסין והיה מצוה את עבדו נערה וקפלה וכו'. אמר רשב"נ משל לכה"ג שהיה מהלך בדרך ונזדמן חלוני אחד א"ל אלך עמך א"ל בני כהן אני ובדרך טהור אני מהלך ואין דרכי להלוך בין הקברות אם אתה הולך עמי מוטב ואם לאו סוף שאני מניחך והולך לי. כך א"ל משה לישראל (דברים כג) כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך. מהו להצילך תרין אמוראין ח"א להגן עליך להיות צל על ראשך. וח"א לרוקן כל נכסי האומות וליתן לך כד"א (שמות ג) ונצלתם את מצרים. על מנת (דברים כג) והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר טז ערות דבור רשב"נ אמר זה נבול הפה: (ח) ר' אבון אמר תרתי ר' אבון אמר משל למלך שהיה לו מרתף של יין והושיב בו המלך שומרים מהם נזירים ומהם שכורים לעת ערב בא ליתן שכרם נתן לשכורים ב' חלקים ולנזירים חלק אחד אמרו לו ארונינו המלך לא כלנו שמרנו כאחד מפני מה אתה נותן לאלו ב' חלקים ולנו חלק אחד אמר להם המלך אלו שכורים הן ודרכן לשתות יין ולפיכך אני נותן לאלו ב' חלקים ולכם חלק אחד. כך העליונים לפי שאין יצה"ר מצוי בהם קדושה אחת שנא' (דניאל ד) ומאמר קדישין שאילתא אבל התחתונים לפי שיצה"ר שולט בהם הלואי בשתי קדושות יעמדו הה"ד דבר אל כל עדת בני ישראל וכתיב והתקדשתם והייתם קדושים. ר' אבין אמר אוחרי משל לבני מדינה שעשו ג' עטרות למלך מה עשה המלך נתן בראשו א' ושתים בראשם של בניו. כך בכל יום ויום העליונים מכתירין להקב"ה ג' קדושות מה הקב"ה עושה נותן בראשו א' ושתים בראשן של ישראל. הה"ד דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו והתקדשתם והייתם קדושים: (ט) א"ר שב"ל יז ב' פרשיות הכתיב לנו משה בתורה ואנו למדין אותן מפרשת פרעה הרשע כתוב אחד אומר (דברים כח) והיית רק למעלה יכול כמוני ת"ל רק לשון מיעוט גדולתי למעלה מגדולתכם ואנו למדין אותה מפרעה הרשע שנא' (בראשית מא) אתה תהיה על ביתי יכול כמוני ת"ל רק הכסא אגדל ממך גדולתי למעלה מגדולתך. והדין קדושים תהיו יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם ועוד אנו למדין מפרעה הרשע שנא' (שם) ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה יח יכול כמוני ת"ל אני פרעה גדולתי למעלה מגדולתך. יט א"ר יב"ל מאני של ב"ו אתה למד אני של הקב"ה ומה אני של ב"ו ע"י שאמר פרעה ליוסף אני פרעה זכה לכל הכבוד הזה לכשיבא אני של הקב"ה (ישעיה מו) ועד זקנה אני הוא וכתיב (שם מד) כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים עאכ"ו:

פרשה כה

(א) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל הה"ד (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. א אמר רב הונא בשם רבי אחא שלא יהו דברי תורה בעיניך כאדם שיש לו בת בוגרת והוא רוצה להשיאה לאחד אלא (משלי ב) בני אם תקח אמרי ומצותי תצפון אתך אם יש לך זכות קח אמרי. רב הונא בשם ר' בנימן בן לוי אמר משל למלך שאמר לבנו צא לפרקמטיא א"ל אבא מתיירא אני בדרך מהלסטים ובים מפני אפורטין מה עשה אביו נטל מקל ב וחקקו ונתן בו קמיע ונתנה לבנו ואמר לו יהי המקל הזה בידך ואי אתה מתיירא משום בריה. אף כך אמר הקב"ה למשה אמור לישראל בני עסקו בתורה ואין אתם מתייראין משום אומה. אילו נאמר עץ חיים היא לעמלים בה לא היתה תקומה לשונאי ישראל. אלא למחזיקים בה. אילו נאמר אשר לא ילמד לא היתה תקומה לשונאי ישראל. אלא (דברים כז) אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת לכך נאמר עץ חיים היא למחזיקים בה. רב הונא אמר אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים מהו יעשה ויחיה אם היה למוד לקרות דף א' קורא ב' דפים ואם היה למוד לשנות פ"א ישנה שנים ואם אינו למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויחיה ילך ויעשה פרנס על הצבור וגבאי של צדקה והוא חי שאילו נאמר ארור אשר לא ילמד לא היתה תקומה אלא ארור אשר לא יקים. אילו נאמר עץ חיים לעמלים בה לא היתה תקומה אלא עץ חיים היא למחזיקים בה. (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף א"ר אחא בשם ר' תנחום ב"ר חייא ג למד אדם ולימד ושמר ועשה והיתה ספק בידו למחות ולא מיחה להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור הה"ד ארור אשר לא יקים. ר' ירמיה אמר בשם ר' חייא לא למד אדם ולא עשה ולא שמר ולא לימד לאחרים ולא היתה ספק בידו להחזיק והחזיק ד ולא למחות ומיחה ה"ז בכלל ברוך. רבי הונא ור' ירמיה אמרו

יד יוסף טו לעיל ספר זה פ"ב. ע"ש סיום המאמר: טז זוהר סדר נח דף ע"ז. וזוהר סדר אחרי: יז ב"ר פ' ל: יח במד"ר פ' י"ד סי' י"ז: יט ילקוט ישעיה קפיטל מ"ד רמז שנ"א:

פרשה כה א תנחומא סדר עקב: ב עי' כלים ס"פ י"ז מקל שיש בו בית קבול מזוזה (רד"ל): ג ירוש' סוטה פ"ז. ועי' באורי הגר"א בי"ד סי' רמ"ו ס"ק ז': ד ע' שבת דף נ"ה:

מתנות כהונה

הינא כו'. אני הייתי פורש ומניע המטה של אדוני ומימי לא ראיתי דבר רע ר"ל קרי על כליו של אדוני וביכוס' דפ' חלק גרס הינא מזגע ופירושו מכבסת: למנוי. לכליו ר"ל סדיניו ומצעיו: איפקרסין. לבוש שהוא פתוח על כתפו וכשהוא לובשו קושרו: ה"ג ונזדמן לו חלוני. פי' זר תרגום אונקלוס חלוני: דבר. קרי ביה דבור ומפרש והולך היאך: שכורי'. שאין נזירים ושותין ומשתכרין: לפיכך אני נותן כו'. על שעמדו נגד יצרן ולא שתו: אוחרי. משל אחר: והייתם קדושים וגו'. כי קדוש אני הרי שלא ייחד לעצמו אלא קדושה אחת: ה"ג ומבלעדי אין אלהים עאכ"ו: אפורטין שיושבים על נמל הים הנקרא פורטין והם גוזלין וחומסים העוברים ושבים: יקים. שעוזר ומקים ללומדים. או פי' שמקיימה כזה שמקיים השטר ואומר אמת

ענף יוסף

אלהיכם. לא בשביל יראת העונש שיהיה בעיניכם כאילו לא נכתב עונש כלל. רק בבחינת יראת רוממותו יתברך ששוא המזהיר ומפרישנו מן העריות. שהם הדברים הנתעבים וגורמים טומאה ופגם בנפש. עכ"ל: (ח) [בכל יום ויום העליונים מכתירין להקב"ה ג' קדושות כו']. ולהבין למה שתים בראשו של ישראל. נראה כי מדעת ז את לכל משכיל שדבר שבקדושה צריך קודם הזמנה בפה לזמין הקדושה על הדבר הזה בפיו. ובזה מסלק הסט"א וכל דבר רע מן הדבר הזה. ואז תוכל לשרות הקדושה על הדבר ההוא שע"כ היה צריך הקרבן הפרשה קודם שיאמר בפה הרי זה העולה כמ"ש הרמב"ם בתמיד ושאר קרבנות הכל בכדי להשרות הקדושה עליו קודם. ולגרש ע"י זה כל בחינת הס"א המלאים בכל הללי דעלמא. ולזה אמר הקרא והתקדשתם והייתם קדושים שאתם צריכין תחלה להזמין עצמכם לקדושה. ואח"כ והייתם קדושים שתוכל הקדושה לשרות עליכם. וע"כ שתים בראש בנ"י כי הם צריכים שני קדושות שיהיו מזומנים תחלה לקודש ואח"כ הקדושה גופה. וע"כ אמר הכתוב קדושים תהיו לשון רבים פי' שני קדושות יהיה בכם. אחד והתקדשתם היינו הזמנה בכדי להסיר הרע מדבר ההוא. והב' והייתם קדושים היינו הקדושה עצמה. ולזה סיים כי קדוש אני ה' ואי אפשר לי לשרות על דבר אשר לא יוסר מרע [ספר באמ"ה]:

פרשה כה (א) [אם נכשל אדם בעבירה כו' מה יעשה כו' ואם אינו למוד לקרות כו' וגבאי של צדקה והוא חי]. מאמר זה מכריז וכשופר מרים קולו באו וראו עד היכן מגיע מעלת הצדקה לפני המקום. שהרי מי שאינו למוד לקרות ולשנות פירש מן החיים הוא וראוי שימות מיד ואף שלא נכשל בעבירה דחייב מיתה מן השמים. על שאינו למוד לקרות ולשנות הרי הוא חייב מיתה כמדובר

עץ יוסף

דפרק חלק גרס הינא מזגע ופירושו מכבסת: למנוי לכליו של אדוני ר"ל סדיניו ומצעיו: שאתה מוצא גדר ערוה כו'. כי עיקר החומריות נובע מחטא זה הבאה מחומר ותאוותו. ואוא היפך הקדושה הנפשית הנטהרת מעניני החומר ותאוותיו: (ז) משל למלך כו' דק"ל מאי קדושים תהיו כי קדוש אני כי מי יוכל להיות קדוש כמוהו. והתשובה לזה כפי המשל הראשון דענין הקדושה רמז אל הקיום והנצחיות ע"ד שאמרו גבי קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם כו'. והכוונה שע"י דביקת ישראל לה' יהיו חיים וקיימים כמוהו. וזהו משל הפרקסין שישראל דבקים בה' ולכן יהיו חיים וקיימים כמוהו יתברך. וכפי המשל השני התשובה לזה שעניינו שילכו בדרכיו וכדלעיל מה אני פרוש כו' וכמאחז"ל אחרי ה' תלכו וכי אפשר כו'. והמשיל לכהן גדול שהוא במעלה נגד החלוני מ"מ כשהולכים בדרך אחד הם דומים יחד. כן הדמיון בין ישראל לה': איפקרסין לבוש שהוא פתוח על כתפו וכשהוא לובשו קושרו [ערוך] ועי' לעיל פ"ב: חלוני פי' זר. וזר לא יאכל ת"א וחלוני לא כו'. כן הוא גירסת המת"כ והמעריך. אבל גירסת היפ"ת חגוני. וכן גירסת הילקוט: מהו להצילך דאי הגלה ממש מאי אתא למימר הא עדיפא מינה קאמר לתת אויביך בידיך ופשיטא שיגלל. ומשני להגן עליך להיות צל כו' פי' שיגן עליך מן היסורים שלא ינוכה מזכיותיך בגלות האויבים וילקה במקום אחר אלא ה' מגן לך: והיינו לפנים משורת הדין בשביל שתהיה פרוש ביותר בדמסיק ערות דבור: כד"א ונצלתם ויהיה להציל כמו להציל לך. כמו שאל אביך ויגדך שפירושו ויגד לך: ערות דבר שאי אפשר לפרש דבר ערוה ממש מכיון דכתיב והיה מחנך קדוש כי אין הקדושה פרישת ערוה לחוד אלא בהרחקה יתירה דהיינו אפילו נבלות הפה ולשון הרע. ע' ספרי תצא פיסקא רנ"ד וע' שבת דף ל"ג דדרשו על קרא דעל בהוריו [כהן עיקר בעלי הכח והגבורה למלחמה] לא ישמח ה' וגו' שמסלק השכינה. וע' בירושלמי פ"ק דתרומות ובבלי ב"מ דף קי"ד: (ח) ר' אבון אמר כו' דק"ל יתורא דבפ' אחת כתיב קדושים תהיו והייתם קדושים. ובשלמא והתקדשתם לגופי' להכנת הקדושה וכדאיתא ביומא אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה: שכורים שאינם נזירים ושותין ומשתכרין: לפיכך אני נותן כו' על שעמדו נגד יצרם ולא שתו: הה"ד דבר אל עדת בני ישראל וגו' ואמרת אליהם קדושים תהיו. ובילקוט גרס הלואי בשתי קדושות יעמדו הה"ד והתקדשתם כו' ופסוק דבר אל כל כו' שבינתים מיותר: הלואי בשתי קדושות אפשר קדושה השניה רומזת לקדש עצמך במותר לך כמ"ש הרמב"ן בתורה והלואי ע"י גדר זה יעמדו להתקיים בקדושתן [רד"ל]: אוחרי משל אחר: והייתם קדושים כי קדוש אני ה'. שלא ייחד לעצמו אלא קדושה אחת: (ט) אר"ש בן לקיש כו' משום דק' ליה ג"כ מאי קדושים תהיו כי קדוש אני הלא אין קדוש כה'. ומפרש דאתא למימר קדושתי למעלה מקדושתכם. דומיא דאני פרעה. ואגב זה מייתי מאי דילפינן נמי מפרעה לענין והיית רק למעלה. וע' ביאור המאמר בב"ר פ"צ סי' ב': מאני של ב"ו כו' פי' שאמר פרעה אני פרעה שפירשו רק הכסא אגדל ממך ושוב היה ליוסף כל הכבוד כמו פרעה עאכ"ו אם נפרש כן אני של הקב"ה כביכול מה כבוד יהיה להם [ידי משה]:

פרשה כה (א) הה"ד עץ חיים כו' משום דבעי למדרש ונטעתם כל עץ מאכל הערה אל לימוד התורה וקיום מצותיה שהם נטעי נעמנים מיתורא דונטעתם. דהא"כ כי תבואו אל הארץ וערלתם ערלת פרי כל עץ מאכל מבעי ליה. ומדכתיב ונטעתם משמע דבנטיעה עצמה מצוה איכא. והיינו נטיעת התורה. ועל זה מייתי קרא דעץ חיים לזכר לומר דתורה איקריא עץ חיים. ומכיון דמייתי ליה דרש ליה כדרך המדרש: שלא יהו דברי תורה כו'. משום דקשה ליה יתורא דעץ חיים. דלעיל מיניה כתיב אורך ימים בימינה. והא תו למה לי. לה"ק ר' אחא שלא יהו ד"ת כו' והכוונה בזה שלא יחשוב החושב מאחר שאין בעליונים מי שיוכל לקיים מעשה המצוה כפשוטן. וגם בתחתונים לא רצו לקבלה אלא ישראל נמצא שישראל עשו נחת רוח ליוצרם בקבלת התורה כי לולי הם היתה נשארת כבת בוגרת שאביה מבקש להשיאה ואינו מוצא ונשארת בירכתי ביתו עגומה. לכן אמר שאינו כן. כי עיקר מה שנתנה התורה לתחתונים לישראל אינו אלא לזכותם. שאין המצות לתועלתו יתברך רק שחפץ להצדיק את ישראל. כי אם צדקת מה תתן לו. רק להצדיקם ולהחיותם בה. וזה שאמר עץ חיים היא לטוב המקבלים אותה היינו לטוב המחזיקים בה ניתנה. לא לתועלת הנותן ח"ו. ולא תקח אמרי אלא א"כ יש לך זכות היינו אם תהיה ירא כדכתי' ירא את ה' בני וגו' ופי' אם תהי' ירא את ה' תזכה לתורה שע"י תהיה נקרא מלך כדכתיב בי מלכים ימלוכו. וזהו שאמר בני אם תקח אמרי ור"ל שאם תקח אמרי הוא סימן שאתה בני ר"ל ירא שמים. שבלא זכות לא תקח אמרי כמו שאמרו אם אין יראה אין חכמה: והוא רוצה להשיאה למי שמוצא. כן הוא בדב"ר פ"ז ותנחומא סדר עקב וכנ"ל וכמ"ש לעיל פ' כ"א בתך בגרה כו' [רד"ל]: אם יש לך זכות קח אמרי אפשר מסרס המקרא אם תצפון מצותי אתך אז תקח אמרי [רד"ל]: אפירטון פי' בלשון יוני ורומי שודדי אניות בים [מוסיף הערוך]: לא היה תקומה לרוב העולם שאינם בעלי לימוד: יקים שעוזר ומקים ללומדיה. מדברי הרב המאירי סוטה כ"ב נראה שמפרש מחזיק ומקים הן מקיימים המצות בפשטו. ועמלים הן שטורחים להשיג אור התורה והכמתה ע"ש [רד"ל]: כי בצל החכמה שומא דרב הונא הוא לראיה שנוכל לפרש למחזיקים מחזיקי לומדי תורה כי זה הפסוק השווה יחד ג"כ: ולא היתה ספק בידו להחזיק אע"פ שהחזקתו לא היתה כדי ספוק. ומ"מ החזיק קצת במעט האפשר בידו. ולא למחות ומיחה אף שלא ישמעו

אמרו בשם ר' חייא בר אבא ח עתיד הקב"ה לעשות צל וחופות לבעלי המצות אצל בני תורה בגן עדן ואית ליה ג' קריין חדא כי בצל החכמה בצל הכסף. ב' (ישעיה נו) אשרי אנוש יעשה זאת. והדין עץ חיים היא למחזיקים בה. י שמעון אחי עזריה אמר משמו והלא שמעון היה גדול מעזריה אלא ע"י שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון לפיכך נקרא הלכה על שמו. ודכוותה (דברים לג) ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באוהליך והלא יששכר גדול היה מזבולן אלא על ידי ז שהיה זבולן מפרש מיישוב ועוסק בפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של יששכר נותן לו שכר בעמלו לפיכך נקרא הפסוק על שמו שנאמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באוהליך. א"ר תנחומא כל מי שיוצא ח לדרך ואינו מכוין לבו למלחמה סוף שהוא נופל במלחמה אבל שבטו של זבולן בין מתכוין בין שאינו מתכוין יוצאין למלחמה ונוצחין הה"ד (ד"ה א יב) ומזבולן יוצאי צבא עורכי מלחמה ולעדור בלא לב ולב מהו בלא לב ולב אלא בין מתכוונין בין שאינן מתכוונין הם יוצאים ומנצחין: (ב) דרש ר' יהודה בן פזי ט מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר שלא יכולת לעמוד על צוויך שעה אחת והרי בניך ממתינין לערלה ג' שנים. אמר רב הונא כד שמעה בר קפרא כך אמר יפה דרש ר' יהודה בן אחותי הה"ד (ויקרא יט) וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל: (ג) ר"י ב"ר סימון פתח (דברים יג) אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לב"ו להלוך אחר הקב"ה אותו שכתוב בו (תהלים עז) בים דרכך ושבילך במים רבים וגו' ואתה אומר אחרי ה' תלכו. (דברים יג) ובו תדבקון וכי אפשר לב"ו לעלות לשמים ולהדבק בשכינה אותו שכתוב בו (שם ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה וכתיב (דניאל ז) כרסיה שביבין די נור וכתיב (שם) נהר דינור נגיד ונפק מן קדמוהי ואתה אומר ובו תדבקון. אלא מתחלת ברייתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא במטע תחלה הה"ד (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן. אף אתם כשתכנסו לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחלה הה"ד כי תבאו אל הארץ ונטעתם: (ד) ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי פתח (קהלת ב) הגדלתי מעשי בניתי לי בתים נטעתי לי כרמים אמר הקב"ה למשה לך אמור לאבות הראשונים הגדלתי לעשות עם בניכם כל מה שהתניתי עמכם. י בניתי לי בתים שנא' (דברים ו) ובתים מלאים כל טוב. נטעתי לי כרמים שנא' (שם) כרמים וזיתים אשר לא נטעת. עשיתי לי ברכות מים שנא' (שם ח) בורות חצובים וכתיב (שם) עיינות ותהומות. (קהלת ב) להשקות מהן יער צומח עצים א"ר לוי אפי' קנה חצים לא היתה א"י חסרה. עשיתי לי גנות ופרדסים (דברים ח) ארץ חטה ושעורה. נטעתי בהם עץ כל פרי הה"ד כי תבאו אל הארץ ונטעתם: (ה) (איוב לח) מי שת בטוחות חכמה מהו בטוחות בטויא (שם) או מי נתן לשכוי בינה הדא תרנגולתא. אמר רבי לוי בערביא צווחין לתרנגולתא שכוי הדא תרנגולתא כד אפרוחיא דקיקין היא מכנשא להון ויהבת להון תחת אנפיא ומשחנא להון ומעדרנא קדמיהון וכד אינון רבייה חד מנהון בעי למקרב לותה והיא נקרה ליה בגו רישיה ואמרה ליה זיל עדור בקולקלתך. כך כשהיו ישראל במדבר מ' שנה היה המן יורד והבאר עולה להן והשליו מצוי להן וענני כבוד מקיפות אותן ועמוד ענן מסיע לפניהם כיון שנכנסו ישראל לארץ א"ל משה כל או"א מכם יטעון מכושיה ויפוק וינצוב ליה נציבן. הה"ד כי תבאו אל הארץ ונטעתם יא אדרינוס שחיק טמיא הוה עבר באילין שביליא דטבריא וחמא חד גבר סב קאים חציב חציבן למנצב נציבן א"ל סבא סבא אי קרצת לא חשכת א"ל קריצת וחשכית ומה דהני למרי שמיא עבד. א"ל בחייך סבא בר כמה שנין את יומא דין א"ל בר ק' שנין. א"ל ואת בר ק' שנין וקאים וחצב חצובין למנצב נציבין סבר דאת אכיל מנהון. א"ל אין זכית אכלית ואם לאו כשם שיגעו לי אבהתי כך אני יגע לבני. א"ל בחייך אם זכית לאכול מנהון תהות מודע לי. לסוף יומין עבדין תאינים אמר הא ענתא נודע

יד יוסף ח ע' פסחים דף נ"ג: ו פ"ק דזבחים וס"ס דערכות ע"ש. ילקוט משלי סוף כמו תמקל"ד: ז ב"ר פ' ע"ב. פ' נ"ט. ואג"ב פרק פ"ב: ח נ"ל למלחמה וכן הא בילקוט: ט ב"ר פ' כ"א: י קס"ר פ"ב: יא קהלת רבה פ"ב:

ענף יוסף

כמדובר. ועם כל זה אם נכשל בעבירה דחייב מיתה בידי שמים. ועוד עון גדול בידו שאינו למוד לקרות ולשנות. אם נעשה גבאי של צדקה. והוא חי. לרמוז שכח הצדקה מצילו מן החיוב מיתה ממש שנכשל בעבירה וגם מהחיוב מיתה ממש שלא היה למוד לקרות ולשנות. לא קאמר יעשה עצמו גבאי של צדקה כמה אלא קאמר והוא חי כלומר והוא ג"כ חי ממה שהיה חייב מיתה על שלא היה למוד לקרות ולשנות כיון שנעשה גבאי של צדקה. וזהו והוא חי כוי"ו לתוספת שגם חי מכל הדברים שהיה חייב מיתה עליהם מקודם שנכשל בעבירה [מעיל צדקה דף נ"ד]: (ב) [אלא במטע תחלה]. והא דתני לקמן בפרשת שופטים

מתנות כהונה

אמת תורתו ומה שכתוב בו: ואית ל"ה ג' קריין. ויש לו ג' פסוקים לראייה: אשרי אנוש וכו'. ובן אדם יחזיק בה: שמעון אחי עזריה אמר כו'. בסוטה בפ' היה נוטל פרש"י שמעון היה עוסק בתורה ועזריה היה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון בתנאי שיש לו חלק עמו בעוה"ב: אפי' קנים. ועיין במד' קהלת (ב' ח') והוא אילן סרק שעושין ממנו חצים: בטויא. מין עוף ובמס' ר"ה פ' ראוהו ב"ד גרס זה כליות ובערוך גרס טיטוויא ופי' בו בסתר (והיינו הכליות) ואחם סתרים ת"י ולחמא דטיטויא: הדא תרנגולתא. זהו תרנגול: צווחין. קורין:

כד אפרוחיה וכו'. כשאפרוחיה דקים וקטנים היא מאספת אותם ונותנת אותם תחת כנפיה ומחממת אותה: ומעדרנא כו'. היא עודרת ומנקרת לפניהם באשפה וכשהן גדולים אחד מהם בעיא לקרב אליה והיא מנקרת בקרקפתו בתוך ראשו ואומרת לו לך עדור באשפך: יטעון מכושיה ישא על כתיפו מרא חצובה שחופרין בו לנטוע נטיעות: ויפוק וינצוב. ויצא וילך ויטע לו נטיעות: שחיק טמיא. כלו' ישחקו וישחנו עצמותיו ונקט ל' קללה תחשב לו: והוה כו'. היה עובר באותן שבילין ודרכים של טבריא וראה איש זקן אחד עומד והיה חוצב חציבות בקרקע לנטוע נטיעות ובקהלת (ב' י"ז) גרס הגד: וא"ל אנדריינוס זקן אי קרצת כו'. אם יגעת ועמלת בבקר בימי נעוריך כדי שיהיה לך מה לאכול לעת הזקנה לא חשכת. אל תייגע עצמך בימי הזקנה לעת הזקנה שלא תזכה לאכול ממנו: א"ל קריצת כו' יגעתי בבקר וגם בערב אייגע ומה שהוא הנאה וטוב בעיני המקום יעשה בי: בחייך. ל' שבועה משביע אני אותך בחייך א"ל בן כמה שנים אתה היום זה: ואתה בר מאה שנה כו' בתמיה וכי סבור אתה לאכול מהם: אין זכיתי שאאריך ימים כל כך אאכול מהם ויפה עשיתי שנטעתי ואם לא כו': אם זכית כו' אם

עץ יוסף

יתמשו בקולו: צל וחופות כו' דהיינו מחזיקים ביד ת"ח אצל ת"ח. כלומר שהשכרם שוה או קרובים זה לזה כמסובים בסעודה זה אצל זה. ונקט צל וחופות על דרך משל כדכתיב ועל מקראיה ענן יומם וגו' כי על כבוד חופה וסוכה תהיה לצל יומם: ואית ליה ג' קריין ויש לו ג' פסוקים לראיה: אשרי אנוש יעשה זאת הוא הלומד התורה שנקראת זאת שנאמר זאת התורה וגו'. ובן אדם יחזיק בה זה שמחזיק ידי לומדי תורה: שמעון אחי עזריה אומר משמו. לא שהלכה היתה נאמרה בשם עזריה כדמשמע מאגדה זו. שתיבת משמו הוא ט"ס כי שמעון אחי עזריה נזכר במשנה בפ"ק דזבחים ובפ"ב דטהרות ולא קאמר משמו. אלא כוונת המדרש דיהיב נשמעון על עזריה אחיו הקטן ממנו ב"מ גדול שכר המחזיק כמו שמסיים שנקראת הלכה על שמו פי' שאומר הלכה דהיינו שיישן נקרא על שמו של עזריה. ונמצא שמו של המחזיק נזכר בהלכה: לפיכך נקרא הפסוק על שמו. בעל אות אמת הגיה נקדם בפסוק. ואין צורך דה"פ דכיון שאמר ולזבולן אמר ולא קאמר וליששכר נקרא הפסוק על שמו שתלה הכל בזבולן כאילו הוא לבדו המתהלל כאן. ופי' הכתוב שמח זבולן ממה שיששכר באהליך כדלעיל בב"ר פ' נ"ט: יוצאין למרחמה ונוצחין ואין זה אלא בזכות שמחזיק ביד יששכר שיעסיק בתורה כדכתיב התם ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. והזכיר זה כאן סייעתא למה שאמר עץ חיים היא למחזיקים בה לומר שאפילו בענין המלחמה בלי כוונה נותנת חיים ומציל ממות: (ב) דרש ר' יהודה בן פדיי' כצ"ל וכן הוא בתנחומא שמיני סי' ה'. שלכן א"ל בר קפרא להלן רבי יהודה בן אחותי כדאי' בכ"מ שהיה בן אחותו של ב"ק: מי יגלה עפר כו' דרש סיומא דקרא שאמר יהיו לכם ערלים. מלא לכם דייקא לכם ולא לאדם הראשון שלא המתין אפילו שעה א' מלאכול מעץ הדעת. והוא צוה שלא לאכול. ואתם הייו ממתינים ג' שנים מבלי לאכלה: (ג) פתח אחרי ה' אלהיכם כו' משום דק"ל יתורא דונטעתם כדכתבתי בסי' א' ס"ל ר' יהודה בר סימון דמילתא אגב אורחיה קמ"ל דמצוה לעסוק במטע אילנות כשיכנסו לארץ מיד כמו שעשה ה' בתחלת ברייתו של עולם. ולהכי מייתי מאחרי ה' תלכו דהיינו שילמדו ממעשיו כדמפרש ואזל. וענין זה משום ישובו של עולם דלשבת יצרה: להלוך כו' להדבק ר"ל שאין הכוונה כפשוטו הליכה ודביקות נפשי. כי אם ההליכה אחרי רצונו יתברך ומעשיו: אלא במטע תחלה כי א"י הוא דוגמת הג"ע בקדושה [ע' במדרש איכה על הכתוב והמה כאדם עברו ברית] והנטיעה בא"י להחזק שפוב היא דוגמת הנטיעה בג"ע. ואף שלכאורה היא רק מעניינים גשמיים על כל זה ראינו שכביכול לא נתעסק תחלה רק בזה להכנת אדה"ר להיות לו למאכל: גן בעדן מקדם. אף כצ"ל ולשון מקדם דרש שנתעסק תחלה במטע [רד"ל]: (ד) פתח הגדלתי מעשי כו'. דק"ל יתורא דעץ מאכל. ובעי למימר דאשמועינן דאפי' פלפלין לא חסרה א"י וכדאמרי' בפ' כילד מברכין מדמשמע שנאמר ונטעתם אותי יודע שעץ מאכל הוא. אלא מה ת"ל עץ מאכל הוא לומר לך עץ שטעם עצו ופריו שוה. הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבים בערלה ושאין א"י חסרה כלום כדכתיב לא תחסר כל בה. ולהכי מייתי מהני קראי דמדכתיב נטעתי בהם עץ כל פרי משמע ליה הכי וכדאי' בתנחומא: אמר הקב"ה למשה לך אמור כו'. אע"ג דהאי קרא לאו בכאן. מכיון דמדכתיב זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב להמר לזרעך אתננה דרשינן שאמר הקב"ה למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי להם כבר קיימתיה לבניכם כדאי' בפ' מי שמתו. לכן מפרש דהא דמשתבח שהגדיל לעשות עם ישראל שבנה להם בתים ונטע כרמים כו'. היינו כדי שילך משה ויאמר לאבות. דאל"כ מאי קמ"ל הכי נראין היו הדברים לעין: הגדלתי לעשות עם בניכם כו' קשה דע"כ קרא בשלמה כתיב דדברי קהלת ניהו ושהיה מספר מה שהגדיל לעשות בימי גדלותו. ומה ענין לפרש הכתוב על דברי ה'. וצריך לומר דאסמכתא בעלמא היא: קנה חצים הם עצים דקים כקנים שעושים מהם חצים ואינן גדלין אלא בחיים הרחוקים. ומיעטר צומח עצים דרים שכל מיני עצים גדלים בה. דאי סתם עצים מאי רבותא. והרד"ל כתב דדרש כמו צומח חצים שה' נבלע בקריאת ב' התיבות יחד וכדכתיב [ש"א י"ז] חץ חניתו וקרינן עץ חניתו: עשיתי לי גנות נקט האי קרא בתר עשיתי לי ברכות שלא כסדר הכתובים. משום דמסיים נטעתי לי כו' הה"ד כי תבואו אל הארץ ונטעתם. ואורחיה דמדרש לסיומי בקרא דעניינא דפ' דידן: (ה) מי שת בטוחות חכמה משום דק"ל ג"כ דונטעתם. בעי השתא למימר דלמד התורה דרך ארץ שמעתה שהן נכנסין לארץ ישראל ראוי להם לעסוק בפרנסתם ולעסוק בנטיעה. כי לא כימים הראשונים שהיו מתפרנסים בלי טורח ע"י המן והשליו שהיו במדריגת קטנים. ולהכי מייתי האי קרא שמדעת התרנגולת שכשנעשו בניה גדולים דוחה אותה מעליה שילכו לבקש פרנסתם ולא יסמכו על אמן: בטויא פי' שדרך לגלותן. וכן מוכח בנסחא רבה פי' [מעריך] אבל בערוך גרס בטיטויא. תרגום ולחם סתרים ינעם. ולחמא דטיטויא בסימא עכ"ל. ולפ"ז פי' בטוחות בכליות שהם בסתר: הדא תרנגולתא זאת התרנגולת: צווחין קורין: כד אפרוחיה כו'. כשאפרוחים דקים וקטנים היא מאספת אותם תחת כנפיה ומחממת אותם: ומעדרנא כו' היא עודרת ומנקרת לפניהם באשפה. וכשהם גדולים אחד מהם שרוצה לקרב אליה והיא מנקרת בחרטומה בתוך ראשו ואומרת לו לך ועדור באשפה: כך כשהיו ישראל במדבר כו' שאז היו ישראל כקטנים שלא יוכלו לעסוק בפרנסתם כי המדבר לא מקום זרע. ועוד שהשנים ההם היו עסוקים בתורה מאד. שמטעם זה לא הכניסם לארץ מיד. אלא עד שתהיה התורה שגורה בהם בארבעים שנה אלו כדאי' בתנחומא ובמכילתא סדר בשלח: מכושיה ישא על כתיפו מרא חצובה שחופרין בו לנטוע נטיעות: ויפוק וינצוב ויצא וילך ויטע לו נטיעות: שחיק טמיא כלומר ישחקו ויטחנו עצמותיו. ונקט לשון קללה תחשב לו: הוה עבר כו' היה עובר באותו שבילין ודרכים של טבריא. וראה איש זקן אחד עומד והיה חוצב חצובות בקרקע לנטוע נטיעות. והביא מעשה זה לפרש דונטעתם כל עץ מאכל אזהרה שיעסוק בישוב עולם לנטוע ולזרוע כדלעיל. והא ראיה דאותו זקן שהיה רחוק שיהנה מנטיעותיו לא מנע עצמו מן להיות לו או לבאים אחריו. וע' בתנחומא שפם יותר מבואר: וא"ל סבא כו' ואמר לו אדרינוס זקן אי קרצת כו' אם יגעת ועמלת בבקר בימי נעוריך כדי שיהיה לך מה לאכול לעת הזקנה. לא חשכה אל תייגע עצמך בימי החושך לעת הזקנה שלא תזכה לאכול ממנו. והמעריך פי' שה"ק ליה אם תגיע לאור הבוקר לא תגיע לערב כי זקנת מאד ולמה לך לטרוח עכ"ל: א"ל קריצת כו' יגעתי בבוקר וגם בערב אייגע. ומה שהיא הנאה וטוב בעיני המקום יעשה בי: בחייך לשון שבועה. משביע אני אותך בחיים. אמור לי בן כמה שנים אתה יום זה: ואתה בר מאה שנה כו' בתמיה וכו' וסבור אתה לאכול מהם: אין זכיתי שאאריך ימים כל כך אאכול מהם ויפה עשיתי שנטעתי. ואם לא כו': אם זכית כו' אם תזכה לאכול מהם תהא מודיע לי: לסוף כו' לסוף ימים אותן אילנות עשו תאנים: הא ענתה כו' הרי העת

נודע למלכא . מה עבד מלא קרטלא תאינין וסלק וקם ליה על תרע פלטין אמרין ליה מה עסקך אמר לון עלון קדם מלכא כיון דעל א"ל מה עסקך . א"ל אנא סבא דעברת עלי ואנא חצב חציבין למנצב נציבין ואמרת לי אין זכית תיכול מנהון תהא מודע לי הא זכיתי ואכילית מנהון והילין תאיניא מן פיריהון . אמר אנדרינוס בההיא שעתא קלוונין אנא תיתנון סילון דדהבא ויתיב ליה. אמר קלוונין אנא דתפנון הדין קרטלא דידיה ותמלון יתיה דינרין . א"ל עבדוהי כל הדין מיקרה תיקריניה להדין סבא דיהודאי אמר להון ברייה אוקריה ואנא לא אנא מוקר ליה . אנתתיה דמגירא הות ברת פחין אמרה לבעלה בר קבלוי חמי דהדא מלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין . מה עבד מלא מדעליה תינין ואזל וקם קדם פלטין א"ל מה עסקך אמר לון שמעית דמלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין עלון ואמרין למלכא חד סבא קאים על תרע פלטין טעין מלא מדעליה תינין ואמרנא ליה מה עסקך א"ל שמעת דמלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין אמר קלוונון אנא דתקימון יתיה קדם תרע פלטין וכל מאן דעייל ונפק יהי טרי על אפיה. באפתי רמשא פינון יתיה ואזל לבייתיה אמר לאנתתיה ככל הדין יקרא אנא שלים לך אמרה אזל גלוג לאמך תהוין אינון תינין ולא הוון אתרוגין דהוון בשילן ולא פגינן : (ו) רב הונא ב"ק אמר יב ישב אברהם אבינו ודרש נאמר ערלה באילן ונאמר ערלה באדם מה ערלה שנא' באילן מקום שהוא עושה פירות אף ערלה שנא' באדם מקום שהוא עושה פירות. אמר רבי חנין בן פזי וכי כבר היה אברהם אבינו יודע קלין וחמורין וגזירות שוות אלא רמז רמזה לו (בראשית יז) ואתנה בריתי ביני וביניך וגו' מקום שהוא פרה ורבה. תני ר' ישמעאל בקש הקב"ה להוציא כהונה משם משום שנאמר (שם יד) ומלכי צדק מלך שלם כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום א"ל אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת האדון הוציא הקב"ה ממנו ונתנה לאברהם שנא' (תהלים קי) נאום ה' לאדני וכתיב בתריה נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק על דבורו של מלכי צדק. הה"ד (בראשית יד) ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. ר' ישמעאל ור"ע ר"י אומר אברהם כה"ג היה הה"ד נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם וכתיב (שם יז) ונמלתם את בשר ערלתכם . ומהיכן ימול אם ימול מן האוזן עדיין אינו כשר להקריב אם ימול מן הלב עדיין אינו כשר להקריב אם ימול מן הפה עדיין אינו כשר להקריב מהיכן ימול ויהיה כשר להקריב הוי אומר זו מצות הגוף . ר"ע אומר ד' ערלות הן נאמר ערלה באוזן (ירמיה ו) הנה ערלה אזנם . ערלה בפה שנא' (שמות ו) ואני ערל שפתים. נאמרה בלב שנאמר (ירמיה ט) וכל בית ישראל ערלי לב. וכתיב (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים מהיכן ימול אם ימול מן האוזן עדיין אינו תמים אם ימול מן הפה עדיין אינו תמים מהיכן ימול ויהיה תמים הוי אומר זו ערלת הגוף. נגדא אמר כתיב ובן שמונת ימים מהיכן ימול אם מן האוזן עדיין אינו שומע אם מן הפה עדיין אינו מדבר אם מן הלב עדיין אינו יכול לחשב מהיכן ימול ויהיה שומע ומדבר ומחשב הוי אומר זו ערלת הגוף. א"ר תנחומא מסתברא דנגדא. (שם) וערל זכר אשר לא ימול ר' יודן בשם ר' יצחק ור' ברכיה בשם ר' יצחק ותנו לה בשם ר"י בן חלפתא וערל זכר וכי יש ערל נקבה אלא ממקום שרואין אותו ויודעין אם זכר הוא אם נקבה משם מולין אותו : (ז) דרש ר' לוי בר סיסי (יחזקאל טז) ותזני אל בני מצרים שכניך גדלי בשר מהו גדלי בשר וכי יש לזה רגל אחד ולזה ג' אלא שהיו כלם ערלים וכן הוא אומר וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו. ד"א בעלי גברין היו . ר' ברכיה ור' שמואל בר נחמני כתיב (יהושע ה) וימל את בני ישראל
יג אל גבעת הערלות. א"ר לוי מקום שהיא גבעה בערלה : (ח) (שיר ה) שוקיו
יד עמודי שש. שוקיו זה העולם. עמודי שש שהוא מיוסד על ימי בראשית דכתיב (שמות כ) כי ששת ימים עשה ה' וגו'. מיוסדים על אדני פז אלו ד"ת כד"א (תהלים יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. ד"א מיוסדים על אדני פז
אלו

יד יוסף יב תנחומא ס' ל"ג . ופ' א' תהלים . ופדר"א . וב"ר פ' מ"ז . ילקוט סדר לך לך : יג שהש"ר פ"א . קה"ר פ' י"א : יד שם ש"ש רכה . ולעיל פ' ע' . ובמד"ר פ"י :

מתנות כהונה

אם תזכה לאכול מהם תהא מודיע לי: לסוף ימים. אותן האילנות עשו תאנים: הא עכשיו כו'. הרי העת הגיע שאודיע למלך: מה עביד מלא קרטלא. פי' הערוך של מאותן תאנים ועלה והעמיד עצמו על פתח הפלטרין פי' מבלר מסגב למלך: א"ל ליכנס ובא לפני המלך: כיון שנכנס א"ל המלך מה עסקך א"ל אני הזקן שעברת עלי כו': והילין. ואלו התאנים מן פריהון: קלוונין. גוזר ומצוה אני שתתנו כסא של זהב וישב לו עליו. ושוב אמר גוזר ומצוה אני שתפנו זה הסל מן אותן תאנים ותמלאון דינר זהב: א"ל עבדוהי כו' אמרו לו עבדיו לאנדרייאנוס כל זה היקר תתייקר ותכבד לזה זקן יהודי וא"ל בוראו מכבדו ואני לא אייקר אותו ואכבדנו: אנתתי' כו'. אשת שכנו של אותו הזקן היתה בת פחותה וגרועה כלומר אשה רעה ואמרה לבעלה בר קבלוי פי' בן אונן ושכל ראה שזה המלך אוהב תאנים ומחליף אותם בדנרים: מדעליה. שק הגדול שמשימין על החמורים כך פי' בערוך ולקמן בקהלת גרס מדחייה וע"ש הוא שם ושם כל הענין משובש מאד: ה"ג ואמרנא ליה כו' שמעית. שמעתי: קלוונין אנא כו'. פי' גוזר ומצוה אני שתעמידו אותו על פתח הפלטין וכל מי שיצא או יכנס יהא משליך התאנים על פניו הכי איתא בתנחומא וכן עשו לו: באפתי רמשא כו'. לפני הערב קרוב אל הלילה פינו אותו ופטרוהו והלך לביתו ואמר לאשתו כל היקר הזה אני אשלם לך שגרמת לי בעצתך דרך קנטור וכעס אמר כן: אמרה אזיל כו'. פי' לך והשתבח וספר לאמך דרך שבח שהיו תאנים ולא אתרוגים שאילו היו אתרוגים היו ממיתים אותך בהם ושהיו התאנים מבושלים שהם רכים ולא פגין שאינן מבושלים כל צרכן וקשין הם שאילו כן היו הורגים אותך בהם והיא אמרה זה תשיב דרך קנטור ולעג: שעושה פירות. ומשם נמצאת למד שמה שא"ל הקב"ה לימול הערלה שהוא מאותו מקום: מלך שלם וגו'. והוא כהן לאל עליון: מצות הגוף. כמו הגויה: נגדה. שם אכם: וערל זכר. אגב דאיירי ביה מייתי הכא: ותני לה. והיו שונין אותו: ה"ג בילקוט יחזקאל: ולזה שלשה אלא שהיו כלם ערלים וכה"א וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו: ר' אמר בעלי גברין. פי' גדולים ובעלי גבורה: נבעה בערלה. שהעמידו כדי גבעה בערלות: שוקיו זה העולם. עיין לקמן במדבר רבה (ד' ע"ה) פי' למה נקרא העולם שוקיו: ה"ג שהיא מיוסד על ששה כו'. ועיין בפ' נשא
וגם

ענף יוסף

שופטים שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ. להעמיד להם מלך. ולהכרית זרעו של עמלק. ולבנות להם בית הבחירה. לא קשיא דלא מיירי התם אלא במצות המוטלות על ב"ד וכל ישראל יחדיו. אבל מטע מצוה לכל אחד בפני עצמו [יפ"ת]: (ו) [כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום כו']. ולכאורה קשה איך שם שהיה צדיק ונביא טעה וכתב השם לבסוף. אך יש לתרץ ע"פ מה דאי' במדרש סדר לך לך אמר ר' יודן קובע אני לך ברכה בשמונה עשרה. אבל אין אתה יודע אם שלי קודמת אם שלך קודמת. א"ר אחוי' משום רבי זעירא שלך קודמת לשלי בשעה שהוא אומר מגן אברהם אח"כ מחיה המתים ע"כ. לפ"ז לא יפלא על שם מה שהקדים לאברהם כי שמע הנביא מה שהשבועית הקב"ה להקדים ברכה שלו ברכת מגן אברהם קודם. אך אעפ"כ לא מן השם הוא זה ולא יפה דבר כי אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. והרב שמחל על כבודו כו'. ובזה מתרץ יתיר יו"ד של תיבת דברתי שנא' אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק שלפי הנ"ל פירושו אתה כהן לעולם ולא מלכי צדק מפני שהקדים ולקח דברתי. כלו' כמו שאני הקדמתי ברכתך לברכתי שלא יפה עשה בזה כנ"ל. [ספר נפלאות חדשות]:
עד

עץ יוסף

העת הגיע שאודיע למלך: מה עביד מלא קרטיל פי' הערוך של אותן תאנים ועלה והעמיד עצמו על פתח הפלטרין. פי' מבלר מסגב למלך: עלון הכניסוני לפני המלך: כיון דעל א"ל מה עסקך. כיון שנכנס א"ל המלך מה עסקך. וא"ל אני הזקן שעברת עלי כו': ואילין כו' ואלו התאנים מן פריהון: קלוונין גוזר ומצוה אני שתתנו כסא של זהב וישב לו עליו. ושוב אמר גוזר ומצוה אני שתפנו זה הסל מן אותן התאנים ותמלאון דנרי זהב: א"ל עבדוהו כו' אמרו לו עבדיו לאנדריאנוס כל זה היקר תייקר ותכבד לזה זקן היהודי. ואמר להם בוראו מכבדו ואני לא אייקר אותו ואכבדנו: אנתתיה כו' אשת שכנו של אותו הזקן היתה בת פחותה וגרוע כלומר אשה רעה. ואמרה לבעלה בר קבלוי פי' בן אונן ושכל ראה שזה המלך אוהב תאנים ומחליף אותם בדנרים: מדעליה שק גדול שמשימין על החמורים: שמעית שמעתי: קלוונים אנא כו' גוזר ומצוה אני שתעמידו אותו על פתח הפלטין וכל מי שיצא או יכנוס יהא משליך התאנים על פניו: באפתי רמשא כו' לפני הערב קרוב אל הלילה פינו אותו ופטרוהו והלך לביתו. ואמר לאשתו כל היקר הזה אני אשלם לך שגרמת לי בעצתך. ודרך קנטור וכעס אמר כן: אמרה אזיל כו' פי' לך והשתבח וספר לאמך דרך שבח שהיו תאנים ולא אתרוגים. שאילו היו אתרוגים היו ממיתים אותך בהם. ושהיו תאנים מבושלים שהם רכים ולא פגין שאינן מבושלים כל צרכן וקשים הם. שאילו כן היו הורגים אותך בהם. והיא אמרה תשיב דרך קנטור ולעג: (ו) רב הונא ב"ק צריך להיות רב הונא בשם ב"ק. וכן הוא בב"ר סדר לך לך [סדר הדורות]: ישב א"א משום דקשה לו ערלתו למה לי. דוערלתם את פריו הוה סגי. מייתי הא דיליף אברהם ג"ש מערלת אילן לערלת האדם. דהשתא אצטריך ערלתו להיות מופנה לג"ש ואיידי דמייתי דרב הונא מייתי נמי דרב חנין ושאר החולקים אדרב הונא וילפי מקום מילה משאר דוכתי. ואיידי דבעי למימר דר' ישמעאל דקאמר אברהם כ"ג מייתי נמי הכא הא דתני בקש הקב"ה להוציא כהונה משם ושוב חזר ביה והוציאה מאברהם: וכי כבר היה אברהם כו' לשון וכי כבר מכוון למה דאי' בזהר שאברהם לא למד ולא קיים כל התורה אלא אחר שנמול ולא קודם שנמול. לכך דקדק לומר וכי כבר היה אברהם אבינו יודע ק"ו וג"ש באשר אז עדיין לא נימול ולא השיג ולא ידע כל זה אלא לאחר המילה [נזה"ק]: מלך שלם והוא כהן לאל עליון: כיון שהקדים כו' אף שהיה צדיק עכ"ז אחר שראינו בו מדה שאחר שנתפעל מצדקת אברהם שכח והזכיר לאברהם קודם. א"כ זה חסרון בחוקו שמוכח בכבוד ה'. וע' בענף: הוציאה הקב"ה ממנו כלומר הוציאה שלא יהיה לו כהונת עולם לזרעו אחריו. אבל מאשם גופיה לא ניטלה. והכי אמר בגמ' והוא כהן ואין זרעו כהן: ונתנה לאברהם אע"פ שאברהם מזרע של שם. לא זכה בכהונה מחמת שם אלא מחמת עצמו [רש"י]: נאם ה' לאדוני בפ' חלק איתא אליעזר אמר כן לשם אייתי הקב"ה לאדוני לאברהם ואותביה לימיניה כו' שנאמר נאם ה' לאדוני ופרש"י שם אליעזר אמר זה נאום ה' לאדוני אברהם שב כו'. ובנדרים דף ל"ב פרש"י דודהוא דקא' דנאום ה' היה לאדוני היינו אברהם שב לימיני כו' וכתוב בההוא מזמור אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק: ד' ערלות כו' כלומ' שמהכתוב עצמו מוכרע. אחרי שהכתוב אומר התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי מכלל שבאותו מקום הוא. דאם בשאר איברים הנקראים לפעמים ערלה לא יהיה תמים בחיתוכו. והענין כי מלת ערלה הנאמר עליהם. הוא להורות על חסרונם. אם אזנם לא ישמע דבר הראוי. או הפה אשר לא יוכל לדבר. והלב שאינו שומע דבר הראוי. וא"כ בחיתוכם לא יוכל לתקן חסרונם אדרבא יוסיפו חסרון על חסרון. אבל באותו מקום החיתוך הוא התיקון שמסיר התאוה שהוא החסרון כנודע: נאמרה בלב שנאמר כו' ערלי לב. ונאמרה ערלה בגוף וערל זכר. כצ"ל וכן הוא לעיל בסדר לך לך: אם ימול מן הפה עדיין אינו תמים. מן הלב אינו תמים. כצ"ל וכן הוא שם. ויש מתמיהים היכי הוה אפשר למול מן הלב. כי הלב לא יסבול פירוק חיבור שבפירוקו מת. ולפחות מידי סכנה גדולה לא יצא ואיך יתכן שיצוה ה' לסכנות נפשות לו ולדורותיו. ושמא מן הלב לא מלבו ממש אלא מכנגד לבו. או מאיזה עורק המחובר אליו [יפ"ת]: מסתברא דנגדא לפי גירסא זו ר' תנחומא מסייע לנגדא מסברה בעלמא. והדר מייתי המדרש וערל זכר לומר דמהכא ילפינן לה רבי ור' יוסי. אבל גירסת ב"ר פ' מ"ו יותר מתיישב: וכי יש ערל נקבה גירסא זו קשה להלמו. אבל בספרים המדוייקים הכי גרסינן וכי לא יש ערל נקבה. וה"פ אי אמרת דהמילה היא בשאר איברים כמו באוזן ולב ופה. וכי לא יש ערלה זו גם בנקבה ומדוע לא ציוה ה' אלא על הזכר הרי ראוי לבטל הלאת זוהמא גם בנקבה. אלא ודאי דה"ק ממקום שהוא ניכר אם הוא זכר אם נקבה משם מוהלים אותו. וממילא לא שייך כלל הך ערלה בנקבה [נזה"ק בב"ר פ' מ"ו]: (ז) דרש ר' לוי כו' מייתי ליה הכא לומר דמהכא ילפינן מקום מילה. דילפינן מה בשר דהתם היינו ערלת הגוף שהוא מקום הזנות הכי נמי בשר ערלתו דהכא: וכי יש לזה כו' כלו' האם הראשונים שהזכיר שם שזנתה עמהם היו בעלי רגל אחד ולכן קרא המצרים שהיו בעלי שני רגלים גדלי בשר לגבייהו. או האם היו למצרים ג' רגלים ועל כן נקראו גדלי בשר לגבי האחרים שהיו בעלי ב' רגלים: אלא שהיו ערלים ולפ"ז גדלי בשר נאמר על מותר הערלה: בעלי גברין היו. ובילקוט גרס בעלי גבורים היו. ויראה שאפילו אבר תשמיש שלהם היה גדול. וכדרך שאמר בפרק הפועלים בתשובת המטרונותא כי כאיש גבורתו ופרש"י אבר תשמיש. ודומה כמו בעל גבר בבכורות דף מ"ד ע"ב במשנה ופרש"י גידו גדול. ובגמרא שם תניא כו' ובעל גבר בגיד. וע' רש"י ורד"ק שם ביחזקאל. וע' בערוך ערך בעל: שהוא גבעה בערלה והיא ראש הגויה שהערלה שלו כמו גבעה משא"כ בשאר איברים: (ח) שוקיו זה העולם דרש שוקיו לשון שווקים ורחובות. ולפי שהעולם עשוי שווקים ודרכים קראו כך. אבל במדבר רבה פ"י מפ' שנשתוקק הקב"ה לבראתו: שהוא מיוסד על ששת ימי בראשית ואומר עמודי שעומד ומיוסד בהם. והכוונה כי כמו שהאדם נסמך ע"י שוקיו. כן העולם הוא המעמיד לכל הברואים שיתקיימו עליו. והיא מיוסדת שהולכת כפי טבעה המיוסד בששת ימי בראשית סדר עמידתה וטבעה. עכ"ז אין לה קיום כי אם ע"י אדני
התורה

אלו פרשיותיה של תורה שהן נדרשות לפניהם ולאחריהם ולמה הן דומות רב הונא בשם ב"ק אמר טו כעמוד הזה שיש לו בסיס מלמטן וקיפלוס מלמעלה כך הם פרשיותיה של תורה נדרשות לפניהם ונדרשות לאחריהם נדרשות לפניהם כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וכתיב איש כי ישכב את אשה שכבת זרע וכי מה ענין זה לזה אלא משהוא מנכש עמיה הוא אזיל ומתעבד ברביי מתוך שהוא יוצא ונכנס בתוך ביתו הוא נחשד על שפחתו אמר לא חטאת אני חייב ולא אשם אני חייב חטאת אני מביא ואשם אני מביא טז דא"ר יודן בשם ר' לוי אלו שהם נוהגים היתר בשפחות בעה"ז עתידין הן להתלות בקדקדי ראשיהן לע"ל הה"ד (תהלים סח) אך אלהים ימחץ ראש אויביו קדקד שער מתהלך באשמיו. מהו מתהלך באשמיו כל עמא אמרין יזיל ההוא גברא בחובוי יזיל ההוא גברא בחובוי. נדרשת לאחריהם שנא' (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים וכתיב לא תאכלו על הדם וכי מה ענין זה לזה אמר הקב"ה לישראל אתה ממתין לערלה ג' שנים ולאשתך אינך ממתין שתשמור על נדתה. לערלה אתה ממתין ג' שנים ולבהמתך אי אתה ממתין עד שימצה דמה. ומי קיים מצות הדם (ש"א יד) ויגידו לשאול לאמר הנה העם חוטאים לה' ויאמר שאול פוצו בעם ושחטתם בזה מהו בזה. יז רבנין אמרין סכין בת י"ד הראה להן ב' תרתין ז' שבעה ה' חמשה א"ל כסדר זה תהיו שוחטין ואוכלין אימתי פרע לו הקב"ה הוי אומר ביום מלחמת פלשתים הה"ד (ש"א יג) והיה ביום מלחמה ולא נמצא חרב וגו'. ולא נמצא ואת אמרת ותמצא מי המציאה לו רבי תני בשם ר"י אמר מלאך המציאה לו ורבנין אמרי הקב"ה המציאה לו. כתיב (שם יד) ויבן שאול מזבח לה' אותו החל לבנות מזבח כמה מזבחות בנו ראשונים נח אחד. אברהם אחד. יצחק אחד. יעקב אחד. משה אחד. יהושע אחד. ואתה אומר אותו החל אלא אותו החל להיות ראש במלכים. א"ר ע"י שנתן נפשו על הדבר הזה העלה עליו הכתוב כאילו אותו החל לבנות מזבח לה': (ט) א"ר שמעון בן לקוניא לפי שבעה"ז בונה אדם ואחר מבלהו נוטה נטיעה ואחר אוכל אבל לע"ל מה כתיב (ישעיה סה) לא יבנו ואחר ישב לא יטעו ואחר יאכל לא יגעו לריק וגו' וכתיב (שם סא) ונודע בגוים זרעם:

סדר אמור

פרשה כו (א) **אמור** אל הכהנים בני אהרן ר' תנחום ב"ר חנילאי פתח (תהלים יב) אמרות ה' אמרות טהורות. אמרות ה' אמרות טהורות אמרות בשר ודם אינן אמרות טהורות בנוהג שבעולם מלך ב"ו נכנס למדינה כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילוסן א"ל למחר אני בונה לכם דימוסיאות ומרחצאות למחר אני מכניס לכם אמה של מים ישן לו ולא עמד היכן הוא והיכן הן אמרותיו. אבל הקב"ה אינו כן אלא (ירמיה י) וה' אלהים אמת. א למה הוא אמת. א"ר אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם. אמרות טהורות. ר' יודן בשם רבי יוחנן ור' ברכיה בשם ר' אלעזר ור' יעקב דכפר חנין ואמרין לה בשם ריב"ל ב מצינו שעיקם הקב"ה ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר (בראשית ז) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה ובמקום אחר עקם שתים ושלש תיבות בתורה כדי שלא להוציא דבר של טומאה מתוך פיו הה"ד (שם) ומן הבהמה אשר לא טהורה אשר טמאה היא אינו אומר. אלא אשר לא טהורה היא. א"ר יודן בן מנשה אף כשבא לפתוח להם בסימני בהמה טמאה לא פתח אלא בטהרה (ויקרא יא) את הגמל כי לא מפרים פרסה הוא אכ"כ אלא כי מעלה גרה. את השפן כי לא מפרים פרסה הוא אינו אומר אלא כי מעלה גרה. וכן הארנבת וכן החזיר: (ב) רבי יוסי ממלחיא ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר ג מצינו תנוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא מ"ט פנים טהור והוה דוד מצלי עליהון הוא שדוד אומר (תהלים יב) אתה ה' תשמרם אתה ה' נטר אורייתא בלבהון. תצרם מן הדור זו לעולם מן הדור ההוא שהוא חייב כלייה אחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין אלא ע"י שהיו בהם דלטורין היו נופלין הוא שדוד אומר (תהלים נז) נפשי בתוך לבאים. לבאים. זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה. אשכבה לוהטים. זה דואג ואחיתופל שהיו להוטין אחר לה"ר. בני אדם שניהם חנית וחצים. אלו אנשי קעילה דכתיב בהם (ש"א כג) היסגרוני בעלי קעילה בידו. לשונם חרב חדה. אלו הזיפים דכתיב בהן

בבא

יד יוסף טו תנחומא ס' בכר כי' א' : טז לעיל פ"ט : יז במד"ר פ"י סי' ד'. אגדת שמואל פ' י"ז: **פרשה כו** א דב"ר פ"א. ירוש' סנהדרין פ"א : ב פסחים דף ג'. ב"ר פ' ל"ב. במד"ר פ' י"ט. שוח"ט מזמור ס'. תנחומא ס' ויבלח. וסדר חקת. פסיקתא רבתי פ' י"ד. שוח"ט מזמור י"ב : ג במד"ר פ' י"ט. שוח"ט מזמור ז'. ומזמור י"ב. דב"ר פ"ה. ירוש' פ"ק דפיאה. תנחומא ס' חקת:

מתנות כהונה

וגם במד' חזית (ה' י"ב) : **בסים**. רגל וכן מגוייר יפה : **וקופלם**. כתר ונזר רחב לקבל עליו הבנין וקיפלם ל' חוזק עיין בערוך ערך ספף : ה"ג **משהוא** מנכש כו'. פי' מתוך שהוא עודר עם בעל הבית הוא הולך ונעשה כנערו בן ביתו : ה"ג **ולא** אשם אני חייב חטאת כו'. פי' כך הוא אומר וכי אין אני חייב חטאת כו' בתמיה לפיכך אביא חטאת ואשם ועי' גם זה לעיל פ' ס' ושם לא גר' דא"ר יודן אלא ר' יודן אמר : **שימצה** ל' מין אפים : **חוטאים לה'** וגו'. לאכול על הדם : **בת** ארבעה עשר כו'. ארכו ארבע עשרה אצבעות שלא יבא לידי דרסה מתוך שהוא קצר : ה"ג ולא נמצא חרב וחנית וגו'. פי' בריסא אמרת ולא נמצא חרב וחנית לכל ישראל והדר אמרת ותמצא לשאול : **אלא** אותו החל כו'. פי' במלכים היה הוא ראש בונה מזבחות וכפ' נסח [דף ע"ז] גרס ר' יוסי אמר אותו החל כו' ופי' במלכים היה הוא ראשון שבנה מזבח וע"ש על הדבר של שחיטה :

דיומסיאות. פי' הערוך מיני מרחצאות : **ולא** עמד. שמת : **איננה** טהורה. ולא א' טמאה והו אמרות טהורות : **נטר** כו'. שמור תורתם בלבם : **דילטורין**. בעלי לה"ר ורכילות

עץ יוסף

התורה שהוא אדני פז. וכאומר שהעולם הוא קיום האדם. אך קיום העולם ע"י התורה וא"כ כולם מקויימים בתורה. והדרש השייך להכא מסיים להלן : **אלו פרשיותיה** כו' ולמה נקראים אדנים שהם בסיס ויסוד לבנין כאדני המשכן. למה שהן לו כעמוד שיש לו בסיס מלמטה כו' כדמפרש ואזיל : **בסים** רגל ומושב ומגוייר יפה : **וקיפילום** בלשון יוני כותרת העמוד [מוסף הערוך]. וזה לשון התנחומא העמוד הזה אם אין לו כותרת מלמעלה ובסיס מלמטה אינו נראה יפה. ולפ"ז נראה שבעמוד שעומד לנוי בעלמא איירי : **משהוא מנכש** עמיה כו'. פי' על ידי שהוא מנכש ומעדר עמו בנטיעותיו נעשה כבן בית : **על שפחתו** ר"ל בשפחה חרופה כדמסיים לא אשם אני חייב : **לא חטאת אני חייב** ולא אשם. כן הוא לעיל פ"ט. אבל לקמן במדבר רבה פ"ט ליכא הני תיבות לא חטאת אני חייב. והיינו משום דמיירי בשפחה חרופה וליכא חטאת בה : **דא"ר יודן בשם ר' לוי** לעיל פ"ט או' א"ר יודן. ולקמן במדבר רבה פ"י הכי או' ומתוך שהוא יוצא ונכנס בתוך ביתו נחשד על שפחתו וכשם שאדם פורש את עצמו מן פירות ערלה כך המקלקלין בשפחות פרושין מן הכשרים ליום הדין דא"ל יודן כו'. אבל לשון דכאן דאמר ר' יודן לא ניחא : **שהם נוהגים** היתר בשפחות ר"ל בשפחה חרופה על סמך ביאת אשם. ועי' ביאור המאמר לעיל פ"ט : **לערלה אתה ממתין** דאין יגרו תקפו ע"ז כמו אהיך : **ולאשתך אינך ממתין** קמפרש דלא תאכל על הדם אזהרה נמי על הנדה ופי' לא תאכל כנוי להשמיש כמו אכלה ומחתה פיה [יפ"ת]. וכמו אוכלת עמו מלולי שבת ללילי שבת : כפ"ו דכתובות : **שימצה** לשון מין אפים : **עד שימצה דמה** פשטי' היינו עד שתצא נפשה [בדמה כי הדם הוא הנפש] וכדדרשינן אזהרתו מלא תאכלו על הדם סנהדרין ס"ג וכן יתפרש כפשוטו הא דשאול דחוטאים העם לאכול על הדם [רד"ל] : **ומי קיים** מצות הדם. מייתי להא הכא לאוכיח שנוכל לפרש לא תאכלו על הדם קודם מצוי הדם דהשתא לשאול שקיים מצוה זו כלומר שהזהיר העם שהיו עוברים ע"ז כמ"ש הנה העם חוטאים לה' לאכול על הדם. שמעינן דלא תאכלו על הדם פירושו קודם מצוי הדם. ואיידי דמייתי ענין שאול מפרש הכא ושהמשם בזה ויבן שאול מזבח דכתיב התם : **סכין בת י"ד** אצבעות. כצ"ל וכן אי' לקמן במד"ר פ"י והיינו שיעור ב' צוארי בהמה. ואע"ג דאי שחט בהולכה והובאה אפילו בסכין כל שהוא שפי. זימנין דשהי בהולכה או הובאה לחוד. לכן בעינן סכין בת י"ד אצבעות שהוא שיעור מלא צואר ותוך לצואר כדאי' בפ' השוחט : **בת י"ד אצבעות** ע' בהגר"א י"ד סי' ה' ס"ק ד'. ומדשני לכתוב בזה ולא כתיב ושחטתם פה דרש דלרמוז על הסכין קאתי [רד"ל]: **בסדר זה** כלומר בסכין כזו. ואע"ג דלהפרישם מלאכול על הדם נתעורר לו. איידי דאזהרינהו מהא הזהירם נמי בשיעור דסכין משום דרשה: **ולא נמצא** ואת אמרת ותמצא. פי' בריסא אמרת ולא נמצא חרב והנית בכל ישראל. והדר אמר ותמצא לשאול : **מלאך המציאה לו כו'** הקב"ה המציאה וזה היה לו פרשן על ושחטתם בזה. ואע"ג דשחטתם בזה היה בלילה אחר המלחמה. יש לומר מגיד מתחלת ההרית הקדים לו שכרו. ועל דרך מי הקדימני ואשלם : **נח אחד** ואע"ג דאחז"ל דאדה"ר הקריב נמי פר. וכן הבל הקריב מבכורות צאנו. מ"מ אין מפורש שבנו מזבחות. שאולי בלא מזבח הקריבו : **החל להיות ראש במלכים** כלומר הוא היה ראשון למלכים שבנו מזבח. אבל משה עיקר גדולתו מפני נבואתו ויהושע אקרי שופט : **ראש במלכים** ובשבחיה דבר הכתוב לפי שדרך המלכים שלא לחזר כ"כ בעבודת ה' ע"ד ורם לבבך וגו' אמר שאול בהכנסתו לא עזב את ה' במלכותו. אבל היה ראשון למלכים שמהרו בעבודתו : **שנתן נפשו על הדבר** פי' שנתן נפשו על השחיטה שהוא צורך מזבח לפיכך מעלה עליו הכתוב כאילו אותו החל לבנות מזבח. וכן הוא מסיים במד"ר בהדיא : **לפי שבעה"ז כו'** כדרך המדרש לסיומי במילתא דנחמתא בכמה דוכתי מעין הפרשה מסיים הכא בהך מילתא מעין ונטעתם כל עץ דעסקינן ביה או אפשר סמיכות לא תאכלו על הדם קדרים שלעתיד לא יהיה אכילתם כמו בעוה"ז שהמות מקדמת ומניחו לאחרים. אבל לא יאונה להם מות ודם ועי"כ שיהיו חיים וקיימים נודע בגוים זרעם :

סדר אמור

פרשה כו (א) **פתח אמרות ה'** כו' משום דק"ל באמור אל הכהנים ואמרת אליהם ב' אמירות למה לי לכן דרשו על ב' פרשיות כדמסיק בסי' ג' ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה בריסא בשאר אנפי כדרך המדרש : **אמרות ה' אמרות** ב"ו אינן אמרות בנוהג שבעולם. כצ"ל וכן הוא בפסיקתא דפרה ובילקוט וה"פ מדאכפל למימר אמרות ב' זימני תרתי אשמועינן. חדא דאמרות ה' אמרות נאמרות שלא כמאמרות ב"ו שאינן בטוחות ועל זה אמר בנוהג שבעולם כו'. שניה שהן טהורות ועל זה אמר מצינו שעיקם הקב"ה ח' אותיות : **למה הוא אמת** כו' כלו' למה דבריו בטוחים. מפני שהוא חי לעולם וקיים לעולם ואינו כב"ו שימות ואבד דבורו. ובירוש' ריש סנהדרין פ' המפרש שאמת ר"ת אלהים מלך תמיד : **שעיקם** ר"ל שמלבד שהאריך הכתוב עיקם לכתוב שלא כדרך. דהיינו אשר איננה טהורה הוא הגלילה. דה"ל לומר מן הבהמה הטמאה כי אורהיה בכתוב [רש"א] : **שתים ושלש תיבות** כו' הה"ד ומן הבהמה כו'. הנה בכאן יש ג' תיבות מיותרים דה"ל לומר ומן הבהמה הטמאה וכתיב מן הבהמה אשר לא טהורה היא. א"כ קשה אמאי קאמר שתים. אפשר שסמך על הפסוק שהביא לעיל ומן הבהמה אשר איננה טהורה דשם מיותרים ב' תיבות. והכי קאמר בעל המאמר ובמקום אחר [היינו בב"ר פ' ל"ב סימן ד'] אמרו בשם ריב"ל מצינו שעיקם ב' וג' תיבות בתורה. ונקט ב' וג' למכלל ב' הפסוקים כמו שכתבתי התם. ואמר פעם בלשון זה ופעם בלשון זה. להורות שאין הקפדה באותיות או בתיבות. וספר אות אמת מוחק כאן מלת שתים רק גורס ובמקום אחר מצינו שעיקם שלש תיבות בתורה : **ומן הבהמה אשר לא טהורה היא** הטמאה אינו אומר. כצ"ל [יפ"ת]: (ב) **מצינו תינוקות** כו' משום דהא דתורה נדרשת מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא נדרש מדכתיב מזוקק שבעתים והכא עסקינן בהאי קרא. מייתי ליה הכא. ואגב זה מייתי ענין התינוקות. ודרש בעליל מלשון עוללים. ומזוקק שבעתים על התורה שנדרשת במ"ט פנים כנ"ל. ואעפ"כ כשסביב רשעים יתהלכון היינו הולכי רכיל. כרום נתרוממו האויבים. והיה זולות לישראל : **תשמרם נטר** כו' זהו תורה שבע"פ שצריך לחוקקה בלוח לב ולשומרה שלא תשכח לחזור עליה תמיד וזהו שדרשו [קידושין ל"ז] ובכ"מ בספרי ושמרתם זו משנה [רד"ל] : **נטר אורייתהון בלבהון** פי' שמור תורה בלבם. דאי שמירת גופם הרי הוא אומר תנצרנו מן הדור : **מן הדור ההוא שהוא חייב** שלא ילכדו בעונם. ור"ל מן הדור ההוא שביאר בם למעלה במז' כי גמר גו' כי פסו גו' שוא ידברו גו' אשר אמרו ללשוננו גו' והן בעלי לה"ר כדמפרש כאן. והכריתם דוד כרוה"ק יכרת ה' גו' וזה חיוב כליה דקאמר [רד"ל] : **יוצאין למלחמה ונופלין** לא יקשה בעיניך שבימי דוד בכל מלחמותם היו נוצחים. דהכא בימי שאול מיירי כדאמר בהדיא בדברים רבה פ"ה : **דלטורין** בעלי לשון הרע ורכילות : **לבאים זה אבנר ועמשא כו' אחר לה"ר** עמשא אף שהיה חשוב בימי שאול. וכדדרש

(תהלים נד) בבא הזיפים ויאמרו לשאול. אותה שעה אמר דוד וכי מה השכינה עושה בארץ (שם נז) רומה על השמים אלהים סלק שכינתך מביניהן אבל דורו של אחאב כולן עובדי ע"ז היו ועל ידי שלא היו בהן דלטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין הוא שעובדיה אמר לאליהו (מ"א יח) הלא הוגד לאדוני וגו' ואכלכלם לחם ומים. אם לחם למה מים אלא מלמד שהיו המים קשים לו להביא יותר מן הלחם ואליהו מכריז בהר הכרמל ואומר (שם) אני נותרתי נביא לה' לבדי וכל עמא ידעי ולא מפרסמי למלכא. ד א"ר שמואל בר נחמני אמרו ליה לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדירות א"ל מפני שפרצתי גדרו של עולם. תני רשב"י הנחש פרץ גדרו של עולם תחלה לפיכך נעשה ספקלטור לכל פורצי גדרות. ה אמרו לו למה אתה נושך מה אתה מועיל ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל ואת נושך וממית א"ל (קהלת י) אם ישוך הנחש בלא לחש אפשר דאנא עבד כלום אלא אם מתאמר לי מן עליותא. ו א"ל למה אתה נושך באבר אחד וארסך מהלך בכל האברים. א"ל ולי אתם אומרים אין יתרון לבעל הלשון דיתב ברומי וקטיל בסוריא וקטיל ברומי. ז ולמה קורא שלישי שהוא הורג ג' האומרו המקבלו והנאמר עליו. עוברא הוה בגבר דהות ליה כלה בישא והות צמידה אמרה לישן ביש והוה מפייס יתה תרין זמנין ביומא חד ברמשא וחד בצפרא א"ל אנא בעי מינך דלא תימרון לישן ביש מה עבדת אזלת ואמרת לבעלה הדין אבוך בעי לשמשא יתי ואי לית את מהימנת לי אתת לרמשא ואת משכחת יתיה יתיב ומפייס לי. אזל ורצד עליו וחמא יתיה קאים נחן וסייח יתה אמר כבר מלה קשטן מה עבד מחא לאביו וקטליה אובילון יתיה לדינא ואתחייב קטולין ולההיא אנתתא דאמרת על אבוי לה"ר ואיתחייבה קטילון ואשתכח לישנא קטיל תלתיהון

ובימי שאול הרג ד'. דואג שאמר. שאול שקבלו. אחימלך שנאמר עליו. ח אבנר למה נהרג אריב"ל אבנר נהרג על שעשה דמן של נערים שחוק הה"ד (ש"ב ב) ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. רשב"ל אמר על שהקדים שמו לשם דוד הה"ד (שם ג) וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמור למי ארץ והכי כתב ליה מאבנר לדוד. רבנן אמרו על ידי שהיה לו לשאול להתפייס בדוד ולא הניחו אבנר שאמר לו דוד (ש"א כד) ואבי ראה גם ראה. ט א"ל מה את בעי מן גלגוי' דידך בסירה הועדה. כדאתו למעגל א"ל (ש"א כו) הלא תענה אבנר בכנף אמרת בסירה הועדה. חנית וצפחת בסירה הועדו. וי"א ע"י שהיה ספק בידו למחות בשאול על נוב ולא מיחה: (ג) א"ר תנחום ב"ר חנילאי י ב' פרשיות הכתיב לנו משה בתורה והן טהורות ועל ידי מי נתנו ע"י שבטו של לוי שכתוב בו (תהלים יב) כסף צרוף בעליל לארץ וכתיב (מלאכי ג) וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי וזקק אותם ואיזו זו פרה אדומה ופרשת המת:

(ד) ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים יא זש"ה (תהלים יט) יום ליום יביע אומר יב תניא באחד בתקופת ניסן ובאחד בתקופת תשרי היום והלילה שוין מכאן ואילך היום לוה מן הלילה והלילה מן היום ופורעין זה לזה בפיוסין הכל בלי שטר ובלי גזר דין הוי יום ליום וגו'. אבל למטה כמה שטרות וכמה גז"ד. בכל הארץ יצא קום. רב שלום בשם ר' אחא בריה דר' זירא אמר יג משל לאחד שנטל הגמוניא מן המלך עד שלא הגיע למתורין שלו היה מהלך כפגן וכיון שהגיע למתורין שלו היה מהלך כקלאמין כך עד שלא יצאו לעולם אין אומר ואין דברים כיון שיצאו לעולם כמה שטרות כמה גזרי דינין. בכל הארץ יצא קום: (ה) רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר משל לישראל וכהן שנכפו נמסר להן רופא מומחה והיה מצוה את

יד יוסף ד ב"ר פ' ס"ס: ה תענית דף ח: ו קהלת רבה פ"י: ז שוח"ט מזמור י"ב: ח ירוש' סוטה פ"ק: ט שוח"ט מזמור ז': י שוח"ט מזמור י"ב: יא שוח"ט מזמור י"ט: יב ירוש' פ"ק דברכות: יג ב"ר פ' כ':

מתנות כהונה

ורכילות: למה מים. כ"ש שהיה מספיק להן מים ולמה ליה למימר ובש"ט מזמור ז' ובירושלמי דפיאה גרס אם לחם למה מים ואם מים למה לחם משמע דשקולים הם ולא היה נ"ל שהיה: המים קשים כו' הרי"ן שהאיב בפ' שלח כתב הטעם שבימי אחאב נעצרו הגשמים: גדרו של עולם. שאלמלא שהחטיא את האדם לא היו מתים: ספקלטור. שר הטבחים ההורג המחוייבים מיתה: מה אתה מועיל. מה מועיל לך ומה הנאה יש לך ממנו: נושך וממית. שאין לך בו הנאה וברים חקת ישנו באופן אחר קצת: מן עליותא. מן העליה כלו' מן השמים מלמעלה: לשון שליפי. לשון הרע נקרא לישנא תליתאי: עובדא כו'. מעשה היה באיש אחד שהיה לו כלה רעה והיתה למודה פי' אדוקה ל' למיד פתיל לספר ל' הרע והיה מפיים ומרצה אותה שני פעמים בכל יום: חד ברמשא כו'. פעם אחת בבוקר ופעם אחת בערב ואמר לה אני מבקש ממך שלא תאמר לשון הרע: מה עבדה כו'. מה עשתה כלתו הלכה אצל בעלה ואמרה לו אביך הזה רוצה לשמש עמי בזנות ואם אין אתה מאמין לי בא לערב ואתה תמצא אותו ומפייס אותי לשמוע אליו: אזל ורצד. לפי הענין פי' וארב עליו וראה אותו כפוף ושוחה והיה מפיים אותה שלא תדבר עוד לשון הרע והיה הבן אומר כבר הדברים אמת הם מה עשה לאביו הכה לאביו והמית אותו לב"ד ומתחייב מיתה ולאותה אשה הביאו ג"כ שאמרה על אביו לשון הרע ואתחייבת מיתה ג"כ ונמצא שהלשון הרגה שלשה: ארבע. אבנר הוא הרביעי אליבא דיש אומרים וכן הוא בירושלמי בפ"ק דמסכת פאה ובפ' חקת ובמדרש תלים: מה את בעי כו'. מה אתה רוצה מן הדבר הזה ומשבחיו: בסירה כו'. בקוץ הוסרה ממך כנף מעילך ולא הוא התכה וברים חקת גרס מה את בעי מן גלימא דידך וע"ס הוא דבירוש' מסכת פאה גרס מן גלגלוי: כדאתון למעגל. כשבאו למעגל ונטלו הצפחת והחנית מעל ראשו: בסירה הועדו. בתמיה: למתורין. הערוך לא פירשו ולפי הענין פי' למקום ההגמוניים בב"ר פ' ל' גרס לבית אוריי: כפגן. פי' הערוך כמו הדיוט וכיון: כקלאמין. פי' בערוך שר ושופט וחשוב: כיון שיצאו לעולם

ענף יוסף

פרשה כו (ד) [עד שלא הגיע למתורין שלו היה מהלך כפגן כו']. ויש משחאות שכתוב היה הולך כגפן. וכתב המעריך כי זאת הנסחא של מלת כגפן. גם הערוך כתבה בסוף אות המ"ם. והיא כאמיתית ומינה לא תזוז. וה"פ אחד שנטל הגמוניא עד שלא הגיע לא אינו מראה שום שררה אלא מהלך כגפן פי' בראש כפוף כגפן הזאת שנכפפת ואינה יכולה לעמוד על עמדה אם לא יסמכוה בכלונסות ואעפ"כ נכפפת. וכיון שהגיע למקום ממשלתו מהלך זקוף כמו קנה בגאוה ובגודל לבב. קלמין בלשון יוני קנה. למתרון פי' מקום מושבו וכסא כבודו. אבל בנוסחא אחר אי' לבי אוריו [וכן הוא בב"ר פ"נ סי' ד'] וזהו האמת ופירושו לכפר. כי כפר בלשון יוני אוריו. וזה אעפ"פ שעדיין

עץ יוסף

וכדדרש לקמן ושני אנשים עמו זה אבנר ועמשא מ"מ לא היה מספר לה"ר על דוד שהיה נשוי לבת ישי אחותו אלא שאח"ז בימי אבשלום היה עם אבשלום [רד"ק]: אלו אנשי קעילה אע"ג דמסירתם את דוד ביד שאול נראה שמתוך האונס היה שאול קבץ העם למלחמה לרדת קעילה לצור את דוד. מ"מ קרי בהם שניהם חנית ואנים מפני שמן הדין אפילו שהם בסכנה לא היו יכולים למסרו מכיון דאינו חייב מיתה. וע' בב"ר פ' נ"ד סי' ט': מה השכינה עושה בארץ שלה"ר מסלק השכינה כדאי' בדברים רבה פ"ה: ונוצחין שהרי אחאב מלך בכיפה כדאיתא בפ"ק דמגילה: למה מים דלעולם אומרים הקל תחלה ואח"כ הקשה. או כך פירושו דכיון דהיה מפרנסם באכילה ודאי שישקום מים דלא יחיו בזולתם: שהיו המים קשים כו' משום שבימי אחאב נעצרו הגשמים. וקאמר לה הכא לומר דכיון דמים קשים יותר. משתמא מפרסמא מילתא כשיבקשם לכל כך נביאים וירגישו בדבר. וילפינן דכ"ע ידעי ולא מפרסמא מלתא: שפרצתי גדרו של עולם שהביא מיתה לעולם: ספקלטור שר הטבחים ההורג המחוייבים מיתה: לכל פורצי גדרות דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש: אמרו לו למה כו' ליסנא דאמרו לו לאו דוקא. דהך מילתא לעתיד הוא כדגרסינן בפ"ק דתעניות: ארי דורס ואוכל פי' שאוכלם מחיים. זאב טורף ואוכל שהורג ואח"כ אוכל [רש"י בפ' יש בעירכין]: ואת נושך וממית. שאין לך בו הנאה: מן עליותא. מן העלייה. כלומר מן השמים מלמעלה: דיתיב ברומי וקטיל בסוריא שאומר לשון הרע על מי שעומד בסוריא ועל ידי זה נהרג: ולמה קורא שליפי. שדרכם היה לקרות ללה"ר שליפי: עובדא כו' מעשה היה באיש אחד שהיה לו כלה רעה והיתה למודה פי' אדוקה [לשון למיד פתיל] לספר לה"ר והיה מפיים ומרצה אותה שני פעמים בכל יום: חד ברמשא כו' חד בערב ופעם אחת בבקר. ואמר לה אני מבקש ממך שלא תאמר לשון הרע: מה עבדה כו' מה עשתה כלתו הלכה אצל בעלה ואמרה לו אביך הזה רוצה לשמש עמי בזנות. ואם אין אתה מאמין לי בא לערב ואתה תמצא מפייס אותי לשמוע אליו: אזל ורצד עליו פי' אזל וארב עליו. וכן כתב רש"י בפסוק למה תרצדון הרים גבנונים [תהלים סח] בשם ר' משה הדרשן רצד הוא מארב בלשון הערבי וכן פי' הר"ן: וחמא יתיה כו' וראה אותו כפוף ושוחה והיה מפיים אותה שלא תדבר עוד לה"ר. והיה הבן אומר כבר הדברים אמת הוא. מה עשה לאביו הכה לאביו והמית אותו. והביאו אותו לב"ד ונתחייב מיתה. ולאותה אשה הביאו ג"כ שאמרה על אביו לה"ר ואתחייבה מיתה ג"כ [ואע"ג דבעל לה"ר אין ב"ד ממיתין. ואף אם עשה שליח להרוג את חבירו קי"ל דהמשלח פטור. יש לומר שהוראת שעה היתה שב"ד היה להם רשות להכות ולהעניש שלא מן התורה כדי לעשות סייג לתורה [וע' ביבמות דף צ' ע"ב וסנהדרין דף מ"ו ע"ב ומגילת תענית פ"ו. ותנחומא סדר משפטים סי' ה'] ונמצא שהלשון הרג שלשה: דואג שאמרו כדאי' בילקוט סימן קל"א כיון שראו תלמידיו שהוא מטמא את הטהור ומטהר את הטמא נתנו חבלים ברגליו וגררוהו שנאמר גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל. ובפסיקתא אי' שהמגיד לדוד על הריגת שאול ואמר לו דמך על ראשך היה דואג בעצמו. ובחלק אי' שמת ולא נהרג אך אי' התם שנצטרע. וזה חשיב נהרג דמצורע חשיב כמת וה"ל כנהרג בלא עתו: ובימי שאול הרג ד' שאבנר הוא הרביעי אליבא דיש אומרים. ומשום דבעי לאתויי דעת יש אומרים מייתי נמי דעתייהו דריב"ל ורשב"ל הכא: ואבנר למה נהרג דכיון דצדיק הוה כמו שאמר עליו דוד כי שר וגדול נפל היום בישראל וגם נורך הקבור ביה ודוד חפץ בו. בודאי היה ה' גגב עליו לשמרו שלא יהרגנו יואב. לולי שחטאו גרם. ולהכי בעי מה חטא היה בידו: על שהקדים שמו כו' אבל מיקימו הנערים וישחקו לא ס"ל שנתחייב. כי מאי סבר שלא נתכוון אבנר אלא לשחוק בעלמא כדרך המתאבקים להראות גבורתם. ושוב נמשך מהשחוק שהרגו זה את זה והיתה מלחמה: מאבנר לדוד והיינו דכתיב אל דוד תחתיו שהזכיר שמו אחריו: מה את בעי מה אתה רוצה: מן גלגוי דידך המעריך גרס מן גלגוי דדין. וכתב שהוא מענין זיל גלוג לאמך שפי' השתבח. אף כאן אמר אבנר לשאול מה אתה רוצה ומאמין במה שדוד מתהלל ומשתבח בשקר. אין הדבר כן אלא הכנף בסירים נאחזה ונקרעה עכ"ל. ולפי הגירסא שלפנינו מן גלגוי דידך פירושו שאבנר אמר כן לדוד מה אתה רוצה בשבח שלך שאתה משבח עצמך בשקר אין הדבר כן אלא הכנף בסירים נאחזה ונקרעה. והערוך פי' גלגוי ציצית. ור"ל שאבנר אמר לדוד מה אתה משבח את עצמך שהיה שאול בידך שהרי הכנף של ציצית בידך ולא הרגת אותו. הציצית בסירה הועדת פי' בקוץ הוסרה. וכן אי' בהדיא בשוח"ט תהלים מזמור ז' שנכרתו הכנף עם הציצית. וכגירסא דידן אי' בשוח"ט אמר לו לאבנר היכן הוא כנף מעילי אמר לו בסירות בקוצים עברת ונכרת. ואבנר אמר זה לשאול מה אתה רוצה מן הציצית שלך בסירה הועדת: כדאתון למעגל כשבאו למעגל ונטלו הצפחת והחנית מעל ראשו: חנית וצפחת בסירה הועדה. כלומר וכי יכול אתה כאן גם כן לומר כך. הלא ע"כ להודות שהלכתי ולקחתי אותם והייתי ג"כ יכול להרגו. ומ"מ לא חש אבנר בטענתו ואמר לשאול שמא אחד מבני הצבא נתנם לו: ולא מיחה אבל ר' יהושע בן לוי ורשב"ל ורבנן מאי סברי שמיחה ולא שמעו לו: ולא מיחה שנתיירא מפני שאול שלא יכעוס עליו. או שיהשוב שידו עמהם אך מ"מ לא היה לו למנוע משום זה מלמחול ש"ד. וזהו הרביעי שנהרג בלה"ר: (ג) שני פרשיות הכתיב לנו כו' כלומר שפי' אמרות טהורות היינו שבתי פרשיות שבתורה שמדברות בדיני טהרה דהיינו פרשת פרה שהיא לטהרת הטמאים. ופרשת המת שהיא להפריש מהטומאה ניתנו לכהנים בני לוי דאיקרו כסף צרוף שאזהרת הטומאה לכהנים וכן מעשה הפרה ע"י כהן. ומייתי לה רב תנחום דאמור אל הכהנים לומר דב' אמירות דרמיז הכא רמיז אשתי פרשיות אלו. וע' בשוח"ט שהגירסא נכונה שם ומ"ש שם: (ד) זש"ה יום ליום יביע אומר דריש כפל אמור ואמרת דק"ל כדלעיל דאתא למימר שיאמר להם האזהרה ויחזור לאמור [כדרך שדרשו גבי דבר ואמרת] ויום ליום יביע אומר מפרש ליה נמי בהכי שיהיה חוזר מאמר התורה יום אחר יום תמיד [שפסוק זה קאי על התורה כדאי' בילקוט] ומכיון דמייתי ליה דריש ליה ג"כ באנפי אחריני כדרך המדרש: הוי יום ליום יביע אומר. פי' יום זה פורע מה שלוה זה. וכן לילה זה פורע מה שלוה זה. וכאילו מדברים זה בעד זה להשלים ולפרוע מה שחסר זה. ואין אומר ואין דברים ביניהם שפורעין זה לזה בלי מחלוקת ודברים. אבל למטה בבני אדם בהלואתן כמה שטרות ופסקי דינים הם צריכין: משל לאחד שנטל כו' קמפרש אין אומר ואין דברים שכשצבא השמים נפטרים מלפני שכינה שמשתחוים לה [כדאי' בפ' לא יחפור ובפרק חלק] אז הם כפופים ואינם משמיעים קול ודברים כמי שנטל הגמוניא פי' שררה שהולך עד שלא הגיע למותרון פי' לממשלה שלו. כפגין פי' כהדיוט. וכיון שהגיע למותרין פי' לממשלה שלו הוא הולך כקהלמון פי' כחשוב. כן צבא השמים כשיוצאים ונראין בעולם שניתן להם שם ממשלה למשול ביום ובליל' אז משמיעים קולם ושררתם כמושל שהגיע למקום ממשלתו. והיינו בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם. והשמעת קולם לפי הפשט הוא מ"ש בב"ר שקול חמה מנסרת ברקיע כו': כיון שיצאו לעולם בבל הארץ יצא קום. כצ"ל [יפ"ת]: (ה) נמסר להם רופא כו'

ה"ג

את ישראל ומניח את הכהן א"ל הכהן מפני מה אתה מצוה את ישראל ואתה מניחני א"ל זה ישראל הוא ודרכו להלך בין הקברות אבל אתה כהן ואין דרכך להלך בין הקברות לפיכך אני מצוה את ישראל ומניחך . כך העליונים שאין יצה"ר מצוי בהם אמירה אחת דיה להם שנא' (דניאל ד) בגזירת עירין פתגמא ובמימר קדישין שאלתא אבל התחתונים שיש בהם יצה"ר הלואי לשתי אמירות יעמדו הה"ד ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' : (ו) ד"א אמור אל הכהנים הה"ד (תהלים יט) יראת ה' טהורה עומדת לעד א"ר לוי מיראה שנתיירא אהרן מלפני הקב"ה זכה ונתנה לו הפרשה הזו שאינה זזה ממנו ולא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות ואי זו זו פרשת המת שנא' ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן : (ז) מה יד כתיב למעלה מן הענין (ויקרא כ) ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני . ר' יהושע דסכנין אמר בשם ר' לוי ואיש זה שאול ואשה זה אשה בעלת אוב . ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא מה כתיב (דברים כח) והיית רק למעלה מוטב היה לו לשאול באורים ותומים של מעלן ולא באוב וידעוני של מטן הוא שאמר לעבדיו (ש"א כח) בקשו לי אשת בעלת אוב ואלכה אליה ואדרשה בה למה שאול דומה באותה שעה . אר"ל משל למלך שנכנס למדינה וגזר ואמר כל תרנגולין שיש כאן ישחטו . בלילה בקש לצאת אמר יש כאן תרנגול שיקרא אמרו לו לא אתה הוא שגזרת ואמרת כל תרנגול שיש כאן ישחטו . כך שאול הסיר את האובות ואת הידעונים מן הארץ והוא אומר בקשו לי אשת בעלת אוב . אפילו כן ויאמרו לו עבדיו הנה אשה בעלת אוב . ויתחפש שאול נעשה חפשי למלכות . וילבש בגדים אחרים מאנוין פניקא . וילך הוא ושני אנשים עמו זה אבנר ועמשא . א"ר איבו טו למדתך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם יוצא לדרך בפחות משנים שאם יצא סופו נעשה עבד לעבדו דא"ר איבו שני בני אדם נהגו בד"א אברהם ושאול . באברהם מהו אומר (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר ויקח את שני נעריו עמו ומי היו ישמעאל ואליעזר . בשאול מהו אומר (ש"א כח) וילך הוא ושני אנשים עמו מי היו אבנר ועמשא . ויבאו אל האשה לילה וכי לילה היה אלא מלמד שהיה השעה אפילה להם כלילה . ויאמר קסמי נא לי באוב ותאמר האשה אליו הנה נא ידעת וגו' וישבע לה שאול בה' למה שאול דומה באותה שעה אמר ר"ל משל לאשה שהיתה אצל אוהבה ונשבעת בחיי בעלה כך שאול שואל באוב וידעוני ואומר חי ה' אם יקרך עון בדבר הזה . ותאמר האשה את מי אעלה לך . מאותן שאמרו מי ה' או מאותן שאמרו מי כמוכה . ויאמר את שמואל העלי לי . עבדת מה דעבדת אמרת מה דאמרת ואסיקתיה . כיון דחמיתיה אדחלת שנא' ותרא האשה את שמואל ותזעק בקול גדול . וכי מנין היתה יודעת שהוא שאול אלא לא כשם שעולה

יד יוסף יד תנחומא סדר זו . אגדת שמואל פרק כ"ד : טו ב"ר פ' נ"ה . תנחומא סדר בלק : טו סדר"א פ' ל"ג :

ענף יוסף

שמדיין לא הגיע למדינה שלו . כיון שהגיע סמוך לכפר שהקלה גבולו מיד מתחיל להתנהג בחשיבות ולהראות ברדה עכ"ל : (ו) [א"ר לוי מיראה שנתיירא אהרן מלפני הקב"ה זכה ונתנה לו הפרשה כו'] . לפרש מאמר זה נקדים מאמר החכם [משלי ט"ו] אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין . ולכאורה לא ידענו מה תוכחת חיים . אך יבואר ע"פ מאמר חז"ל [ברכות דף ה'] לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו ואל תחטאו . אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש אם נצחו מוטב וא"ל יזכור לו יום המיתה הרי שאופני התוכחה הם ג' . עסק התורה . וק"ש . וזכירת יום המיתה . והנה עלה החכם שלמה המלך ע"ה אשר יען לומר טוב ללכת אל בית אבל הוא המדרגה האחרונה . והנה לתוכחה כזו יאות לקראה תוכחת מות . ואופנים הראשונים נקראים תוכחת חיים כמאמר עץ חיים היא וגו' . והנה ידוע כל איש מבתר נכון לביותו מלוי במקום השגת התורתו . ולכן האיש אשר איננו מקבל תוכחה מעסק התורה בלתי מזכירת יום המיתה אותו נוה החכם ללכת לבית אבל . אבל מי שמקבל רפואות נפשו מיראה ומוסר מעסק התורה עליו אמר אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין כלומר שם הוא מקומו ואינו צריך לכיוס דורש אל המתים . וזהו מאמר המדרש דכאן מיראה שנתיירא אהרן לפני הקב"ה זכה לפרשה א . כלומר אל יפלא בעיניך בהזהיר המקום את אהרן ובניו לבל יזדקקו למתים והלא הוא הדרך אשר ממנו תוצאות היראה והמוסר על כן אמר כי אהרן לא היה צריך לכל זה ולא לפניו יבא תועלת מוסר כזה [קול יעקב] : (ז) [ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני] בכריתות דף ג' ובסנהדרין דף ס"ה בעל אוב זה הפיתום והמדבר משחיו . וידעוני המדבר בפיו . ובגמרא ת"ר בעל אוב זה המדבר מן הפרקים ובין אצילי ידיו . וידעוני זה המניח עצם חיה שמה ידוע בפיו והוא מדבר מאליו . פי' פיתום בלשון יוני מין רוח טומאה והוא אוב מגיד דברים נעלמים לבעל אוב ומכשף אשר הוא כאיש נבוב ומבולבל וקול הרוח נשמע כיוצא דרך אבריו [מוסף הערוך אות א'] . והנה בענין שהעלה בעלת האוב את שמואל . מצאתי ברדב"ז ח"ג שאלה תרמ"ב וז"ל להבין זה אקדים לך שתי הקדמות בקוצר . אחת שכח הבעל אוב להכניס כח מכחות הטומאה בגוף המת והוא מספר לו עתידות בשם קרובות אשר שומעין מהכרוז . ומה שיתאמת לך הקדמה זו . הוא מה שאמרו שהמת מדבר מבין שחיו . וכבר ידעת כי בית השחי ובית הערוה הם משכן לכחות הטומאה . ולפיכך אין קולו אלא ממקומו . ועל כן הוא קול נמוך כיון שאין יוצא דרך הגרון והפה . ועוד ראיה שעולים דרך מרגלותא דרך קלון וטומאה שלא כסדר הבריאה והיצירה הקדושה . ועל כן כל העולים על ידי האוב עולים ורגליהם למעלה . עוד הקדמה שנית כי גוף הנביא והנביא או הצדיק או שהוא כסא לקדושה עליונה ואפילו אחר מיתתו הגוף ההוא יש בו קדושה רבה . וכל כחות הטומאה אינם יכולים ליכנס בו . אבל הנשמה הטהורה פוקדת אותה כל השנה כולה ועולה ויורדת עד שבלה הגוף ואז עולה ואינה יורדת . ועתה יתבאר כי כאשר שאל שאול המלך לבעלת אוב להעלות את שמואל והיא עשתה פעולתה וקסמיה וקטרתיה והשבעותיה להכניס בגופו של שמואל הנביא כח מכחות הטומאה כפי הכח והסגולה שיש בפעולה ההיא . וראה הקב"ה שהיה מזומן הכח ההוא להכנס בגוף הטהור והנקי לעצמו רמז לנשמתו של שמואל שיכנס במשכן הטהרה לגוף של שמואל כאשר בתחלה . לא בכח הבעלת אוב ח"ו . אלא במצות הקב"ה כי אמר מוטב שתטרח ותתרגז נשמת הצדיק ממה שיכנס במשכן הטהרה דבר טמא . וזהו שאמרה אלהים ראיתי עולים מן הארץ כי הכירה שאין זה כשאר הפעמים אלא אלהים שהוא דבר קדושה ולא כדרך שאר העולים שעולים דרך הרגלים אלא כדרך העולים וראשם זקוף למעלה . דרך מעלה וכבוד . וזה הכירה כי שאול היה השואל כי חשבה לכבודו לא עלה אלא שמואל בעצמו ולא רוח אחרת [וגם חשבה שלכבודו הוא עלה ראשו זקוף למעלה] וזהו שאמר ליה שמואל לשאול למה הרגזתני להעלות אותי . נמצא למד כי לא היה כח בעלת אוב להעלות את שמואל ולהרגיזו ממנוחתו אלא במצות הבורא לתקנת גופו ולטהרתו . ואפילו זה לא היה אפשר אלא בתוך י"ב חדש שעדיין הנשמה יש לה קצת יחוס ושייכות עם הגוף . אבל לאחר י"ב חדש לא אפשר שכבר נכנסה למחיצתה . ועוד שכבר הגוף כלה עכ"ל : [וילך הוא כו' לילה וכי לילה היה כו'] . קשה הא מפורש בקרא שהיה לילה ומאי מקשה וכי לילה היה . ונראה לתרץ משום דלעיל באותו סימן אמר המדרש שני בני אדם נהגו עצמן כדרך ארץ . ר"ל שיצאו לדרך ולקחו שני בני אדם עמהן . אברהם ושאול . באברהם כתיב וישכם אברהם בבקר ויקח שני נעריו עמו וגו' . שאול דכתיב וילך הוא ואנשיו עמו . ולכאורה קשה על זה מנלן למילף שנהג שאול עצמו בד"א הואיל ולקח שני נעריו עמו . דלמא מש"ה לקח שנים עמו משום שהיה הולך בלילה ואחז"ל שנים רואין ואינם נזוקין שלשה אינם רואין ואינם נזוקין . בשלמא מן אברהם שפיר איכא למילף מאחר שהיה ביום כמ"ש וישכם אברהם בבקר וגו' משא"כ שאול שהלך בלילה . ומוכרחים לומר דבאמת הלך שאול ביום אליה . ובקרא כתיב לילה להכי מקשה שפיר וכי לילה היה . ומתרץ אלא שהיה אפילה כלילה [ספר נפתלי שבע רצון] . ובספר יערות דבש מתרץ ואמר שכוונת המדרש כך . כי אמרו בגמרא דשבת דכל הני מילי אתון אמריתון נשמת צדיקים תחת כסא הכבוד והוא טמיא היך אסיק לשמואל . ומשני תוך י"ב חדש הוי שנשמתו עולה ויורד ומבואר בזוהר ביום הנשמה למטה ובלילה למעלה בצרור החיים במקום פקדון הנשמות . וא"כ אתא שפיר דיפה הקשה המדרש וכי לילה היה דנשמת שמואל היה למעלה ולא היה אפשר לאובי טמיא להעלותו . ולכן משני דאמת יום היה רק היה יום חשך לשאול עכ"ל . והרד"ל כתב וז"ל אפשר משום דאמרינן בשה"ש רבה פ"ג לית הרבין מצליחין בלילה לכן פשיטא ליה שלא היה לילה . גם י"ל ממש כי לא אכל לחם כל היום וכל הלילה מפרש דהיינו לילה שלאחריו [דאי בעניו הו"ל לכתוב לילה קודם] ולא לחם ביום ונעשה שם רוב הלילה שלאחריו והעלירה בו בעלת האוב לאכול ואכל בסוף הלילה והלך משם בלילה . ע' במקראות עכ"ל . ועיין מ"ש בתנחומא : [ותרא האשה את]

מתנות כהונה

לעולם כו' . מפני חושבי תקופות ומזלות כך משמע במדרש תלים : **מיראה שנתיירא** . והיראה הוא מה שלא רצה לשמש בכהונה גדולה מפני מורא ובושת פנים כמו שלמדו חז"ל ממה שאמר לו משה קרב אל המזבח וגם נתיירא שמא מעל בשמן המשחה וכמו שדחז"ל ובפסוק כשמן הטוב ובפסוק ואחגם לו מורא ויראני (לעיל פ"ג) : **תרנגול שיקרא** . לידע כמה שעות הוא בלילה : **חפשי** . דרש ויתחפש כאילו השי"ן בימין : **למלכות** . כמו מן המלכות : **פניקא** . נראה דגרסינן נפיקא פי' בגדי בזיון ע' ערך נפק . או גרסי' פגינא ופי' בגדי הדיוט . וכן מצאתי בשוח"ט דגר' פגניקא : **וכי לילה היה** . כיון ששינה בגדיו שלא יכירוהו למה הוצרך לילך בלילה : **מי ה'** . פי' מאומות העולם : **מי כמוך** . אלו ישראל ודרש את מי ממי : **עבדת כו'** . פי' עשתה מה שעשתה ואמרה

עץ יוסף

ה"ג בילקוט ומסר להם הרופא קמיע מומחה והיה מצוה את ישראל ומניח את הכהן . א"ל אותו כהן אדוני גו לא לפנינו מברת כהאד ונכני מה אתה מצוה את ישראל ומניח אותי . ולפי זה מובן ענין המצוה הזאת שהוא שישמור הקמיע מהמומחה שלא יאבד סגולתה . ובעת מסירתה מסתמא הזהיר את שניהם . וזו היא האמירה הא' שבנמשל . אלא שלא הספיק לו בזה אלא לכהן שהכבר הוא מחבר מהמומחה : אבל לא לישראל שדרכו ללכת בבית הקברות . ולכן הוצרך לו ריבוי האזהרות . וניכתבנו יש לפרש שלא נתן להם קמיע אלא שריפא בשאר רפואות וצוה להם שלא ילכו בבית הקברות שזהו מסגולת הנכפה . ולכהן לא צוה רק פעם אחד . ולישראל צוה פעם אחר פעם : **אמירה אחת דיה להם** לעשות כל אשר יצוה לעשות בעולם שלא ישנו את תפקידם והיינו בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא פי' בגזרת ה' על המלאכים היה הדבר ההוא וכן במאמר שאמר ה' להם שאלתא ר"ל ששאלו מהקב"ה מה לעשות ואמר ה' להם לעשות כן . והיינו כשנגזר שנתן ה' לנבוכדנצר שטרדו מן המלכות שהיה ע"י מלאכים שהם שלוחי ההשגחה : **הה"ד ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים** דאל"כ אמור ואמרת למה לי כדלעיל . אלא שאתא לומר שצריכין לכפול בהם האזהרה כדי שיקיימוה . אך קשה למה הכפיל האזהרה במצוה זו דוקא . וי"ל דלרבותא נקטה הכא דאע"ג דכהנים זריזין הם וגם אין במצוה הזאת מורא או חסרון כיס . אלא כבוד והדר . צריכין לכפול האזהרות משום כי יצר לב האדם רע . וכ"ש בשאר מצות שהן לכל ישראל ויש בהם מורא או חסרון כיס : (ו) **הה"ד יראת ה' טהורה** כו' אתא לתרוצי הא דק"ל אמור ואמרת למה לי . ובעי למימר דמעלה זו מיוחד לאהרן ולכל בניו אחריו . והיינו ואמרת אליהם לרמוז לכל הבאים אחריו . ולהכי מייתי הא דדרשינן מיראת ה' טהורה שבזכותו ניתנה לו הפרשה זו שקיימת לעולם : **מורא שנתיירא אהרן מלפני הקב"ה** כדכתיב ביה ויחגם לו מורא ויראני כדלעיל פ"ג . וזהו לשון ונתנה לו . וע' בפק : **שאינה זזה ממנה** כו' שאף כשחרב בהמ"ק ובטלה טהרה וקדושת העבודה מכהנים קדושה וטהרה זו של איסור טומאת מת לא בטלה [רד"ל] : (ז) **מה כתיב למעלה מן הענין** כו' . כלו' מה ענין זה אצל זה : **ואיש זה שאול** לאו דוקא . אלא רמז כאן לשאול שהיה איש נדרש באוב מלהסמיכה לפרשת אמור אל הכהנים . שרצה לסמוך שתי חטאותיו דהיינו שאלת אוב והריגת הכהנים בפי' אמור אל הכהנים שהם מקטריגים עליו כדלקמן : **כתיב והיית רק למעלה** אע"ג דקרא בברכה מיירי . מ"מ נקטינן דבכל מילי טוב להיות למעלה מלמטה . אבן טוב היה לשאול לשאול באורים ותומים שהוראתם מלמעלה . מלשאול באוב שהיא ממהים אשר למטה . ור"ל שאפי' לא היה מגיד החטא שיש באוב . מ"מ הענין בעצמו טוב לשאול מלמעלה ולא מלמטה . וז"ש בריפיה דקרא ונתנך ה' לראש ולא לזנב לראש הוא כהן הראש השואל באו"ת ונשפע בשכל רוה"ק להשיב ולא לזנב המעלה בזכורו [רד"ל] : **הוא שאמר לעבדיו כו'** הם את מייתי ראיה למ"ש שאל באוב . ואגב אורחיה מפרש ואזיל כולהו קראי דעניני : **תרנגול שיקרא** לידע כמה שעות הוא בלילה : **נעשה חפשי** דרש ויתחפש כאילו השי"ן בימין . ודרשו כן מדהוי שני דלכתוב וילבש בגדים אחרים שהמובן שזה להשתנות . וכתיב ויתחפש ע"כ לרמוז גם שנעשה חפשי למלכות . כלומר אבד המלכות . ולפי שהמלכות כעבדות קרי הסרתו חפשיות . שמחמת חטא אוב נתמלא סאתו והוסרה המלכות ממנו מיד . אבל לולא חטא זה אע"פ שבענין עמלק נקרעה המלכות ממנו . אפשר שהיה עומד עוד כמה שנים במלכותו : **מאנין** פניקא נוסח אחר פנקו . וכן עיקר . ופירושו בגדי הדיוט כדאמרינן הפגן הדיוט הוא [מעריך] והיפ"ת מקיים הנוסחה שלפנינו מאני פניקא ופירש בגדים פחותים שאין מגמר טוב אלא מגמר שאינו נעשה כתקונו וכענין עירין ופנקין דסוף ב"ק : **זה אבנר ועמשא** שכל מקום שנאמר אנשים משמע חשובים . דה"ל למימר ושני עבדים כדכתיב בריש' ויאמר שאול לעבדיו . ומכיון דלא פירש מאן ניהו נקטינן דהיינו אבנר ועמשא שהם היותר חשובים שבעם . ונקראו אנשים במלכים א' ך' ל"ב : **למדתך תורה ד"א** כו' ע' מ"ש בב"ר פ' נ"ה . ובתנחומא סדר זה . ואגדה זו לא ס"ל ההוא דבלעם משום דרך ארץ . דדלמא לא ה"ל יותר משני נערים ובגנותו דבר הכתוב כמו שאמר הלא אנכי אתונך כו' להודיע פחיתתו שלא היה לו סוס ורכב כדאיתא בפ"ק דברכות : **נעשה עבד לעבדו** פי' אולי יחלה העבד ויצטרך שמוש והוא ישמשנו בעל כרחו [יפ"ת] וע' במד"ר פ"ך : **משל לאשה כו'** כוונת ריש לקיש לומר שלא יפלא היותו נשבע בה' עם היותו דורש באוב . כי לעולם יראת ה' על פניו ולא חטא אלא במעשה זה כאשה המנאפת שעדיין אהבת בעלה עליה כמו שכתב הבדרשי ח"ל אמת האשה כשתכשול עם אחר לא משנאת בעלה על הרוב ולא מבזה אותו אלא למלאות תאוותה ורע תכונתה . וכן שלמה חכמינו ומלכנו לא סלקו מהאמנתם לעולם יחוד ה' ומציאותו והשגחתו וכל האמונות התוריות . אלא היו נכשלים בעבודות הנכריות מצד הזמן ובהלה תקופה ובקשת הצלה הכרחית . או לחוזק התשוקה להצלחות הזמניות מנצוח האויבים וקבץ הממונות : **מאותו שאמרו מי ה'** כלו' מהאומות שכופרים בה' כפרעה שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו . או מאותן שאמרו מי כמוך דהיינו ישראל . וה"ל כאילו כתיב מי תרי זמני שפי' מי מהאומרים מי : **עבדת מה דעבדת** . פי' עשה מה שעשתה ואמרה

שעולה להדיוט הוא עולה למלך. להדיוט עולה פניו למטה ולמלך פניו למעלה. ויאמר לה אל תיראי. כיון דשמע אלהים דחל טז וי"א צדיקים עלו עמו באותה שעה. ויאמר לה מה תארו. ולא הוה מכיר ליה אלא ג' דברים נאמרו במי שמעלה מת בזכורו המעלהו רואהו ואינו שומע קולו מי שצריך לו שומע קולו ואינו רואהו ומי שאינו צריך לו לא שומע ולא רואהו. וכך האשה שהעלת את שמואל ראתה אותו ולא שמעה קולו שאול שהיה צריך לו שמע קולו ולא ראהו אבנר ועמשא שלא היו צריכים לו לא רואין אותו ולא שומעין קולו. (ש"א כח) ותאמר איש זקן עולה והוא עוטה מעיל. יז על שום (ש"א ב) ומעיל קטן תעשה לו אמו (שם כח) ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי. יח רבי הוה פשיט קריה וכד הוה מטי להדין פסוקיא הוה בכי (עמוס ד) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח מגיד לאדם מה שיחו מהו מגיד לאדם מה שיחו. רב הונא בשם ר' יעבץ אמר יוצר הרים ובורא רוח ר' הונא בשם ר' יעבץ אמר אוחרי תהו חשך ואפילה יט אפילו דברים שאין בו ממש אפי' שיחה קלה שאדם משיח עם אשתו הן נכתבין על פנקסו של אדם וקוראין לפניו בשעת מיתתו ומי כותבן (עמוס ד) עושה שחר עיפה. וחבריה (צפניה ב) בקשו את ה' כל ענוי הארץ. וחבריה (עמוס ה) שנאו רע ואהבו טוב. וחבריה (איכה ג) יתן בעפר פיהו. וחבריה (קהלת יב) כי את כל מעשה האלהים. וחבריה ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי א"ל לא היה לך להרגיז בוראך אלא עשיתני ע"ז אין אתה יודע כ כשם שנפרעין מן העובדין כך נפרעין מן הנעבדין. וי"א שהיה שמואל סובר שהוא יום הדין ונתיירא והעלה למשה עמו שאין אלהים אלא משה שנאמר (שמות ז) ראה נתתיך אלהים לפרעה. והרי דברים ק"ו מה שמואל שכתוב בו (ש"א ג) וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה' ע"י שהיה סבור שהוא יום הדין נתיירא אנו עאכ"ו. (שם כח) ויאמר שאול צר לי מאוד. ולמה לא א"ל באורים ותומים. אמר ר"י ב"ר חייא. (משלי יד) לב יודע מרת נפשו שאילו א"ל באו"ת היה לו לומר אתה הוא שגרמת על עצמך לא אתה שהכית נוב עיר הכהנים. (ש"א כח) ואקראה לך להודיעני מה אעשה ויאמר שמואל ולמה תשאלני. א"ל הידא לי גבי שנאך הידא לי גבי ערך. (שם) ויעש ה' לו כאשר דבר בידי וגו' ויתנה לרעך לדוד. א"ל ולית הללו מלה קדמייתא דהוית אמר לי כד הוית גבי. הוית אמר (שם טו) ונתנה לרעך הטוב ממך וכדון את אמר הידא ליה גבי שנאך והידא ליה גבי ערך א"ל כד הוינא גבך הוינא בעולם דשקר והוית שמיע מיני מילין שיקרין דהוינא דחיל מינך דלא תקטלנני וכדו דאנא בעלמא קושטא לית את שמיע מיני אלא מילין דקשוט לא חנם עשה הקב"ה זה אלא (ש"א כח) כאשר לא שמעת בקול ה' ולא עשית חרון אפו בעמלק ויתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים. א"ל ואין מיערק אמר אין ערקת את משתזיב כא ואם אתה מקבל עליך מדת הדין (ש"א כח) ומחר אתה ובניך עמי. מהו עמי כב א"ר יוחנן עמי במחיצתי כיון ששמע את דברי שמואל נתיירא שנא' (ש"א כח) וימהר שאול ויפול מלא קמתו ארצה ויירא מאוד מדברי שמואל. אמרו לו אבנר

יד יוסף טז פדר"א פ' ל"ג: יז אגדות שמואל פ"ז: יח קהלת רבה פ' י"ב. חגיגה פ"ק. תנחומא סדר זו. ירוש' חגיגה פ"ב: יט אותיות דר"ע אות וי"ו: כ ב"ר פ' נ"ו: כא פדר"א פ' ל"ג: כב ברכות דף י"ב. עירובין דף נ"ג. אגדת שמואל פ' כ"ג:

מתנות כהונה

ואמרה מה שאמרה והעלתיהו כיון שראתה היתה מתיראת: **פניו** למטה. ורגליו למעלה: **פניו** למעלה. ורגליו למטה כדאיתא בפרק ד' מיתות: **כיון** דשמע אלהים. כיון ששמע שאול שאמרה האשה אלהים ראיתי עולים וגו': **דחיל**. ירא: **צדיקים** כו'. וזה אלהים על דרך שאמר הכתוב עד האלהים יבא וגו': **ולא** היה מכיר. בתמיה: **פשיט** קרייה. היה לומד המקרא בפשטיה וכש"פ כי תשא משמע פירושו חזר תלמודו: **וכד** כו'. כשהיה מגיע לזה הפסוק: **בשם** ר' יעבץ אמר יוצר הרים כו'. וזהו המגיד לאדם מה שיחו ועניינו ואין כל דבר נעלם ממנו כן פי' הרד"ק: **תהו** וחשך כו'. פי' דברי רוח וחשך וה"ק קרא (צייר) (יוצר) הרוח והחשך שהם דברי הבאי מגיד לאדם עושה שחר עיפה: **וחבריה**. חבירו של פסוק שלמעלה כשהגיע בו היה בוכה וכן כלם וע' בירושלמי פרק אין דורשין וסוף מד' קהלת ובמ' איכה (ג' י') ובפ"ק דחגיגה: **ולמה** תשאלני. סיפיה דקרא והיה ערך ופירושו שנאך כד"א הלמא לשנאך ופשרי לערך: **הידא** לי כו' מוכנת היא אצל שנאך זה דוד או פירושו זאת הוא בעיני אל שונאך זה דוד שהגיע שעתו למלוך וכדלקמן: **ולית** הלון. פי' הלא אין אלו הדברים שאמרת מקודם כשהיית אצלי בעוה"ז כו': **וכדון** כו'. עתה אמרת לי הידא כו' וזהו דוד ובמד' שמואל גרס בהדיא אמר' לרעך לדוד: **כד** הוינא. כשהייתי אצלך הייתי בעולם השקר והיית שומע ממני דבר שקר מפני שהייתי מתיירא ממך שלא תמיתני: **וכדון** כו'. ועתה אנכי בעולם האמת לא תשמע ממני אלא דברי אמת ואינני מתיירא ממך: **ואין** מיערק. אם אברח אנצל או לא וא"ל אם תברח תנצל כו' ובמד"ש גר' ולית למיערק

ענף יוסף

את שמואל]. כתב בספר נשמת חיים ידוע כי היה שמואל הנביא ע"ה בכל פעם בקברו. אלא לא ראתה כי אם הרוח. והמופת על זה כי אמר שמואל אל שאול מחר אתה ובניך עמי ודרשו לקמן עמי במחיצתי כי לא נקברו עם שמואל. אלא על הרוח אמר והוא הפרצוף פנים שהיה בחייו ובאותו מעיל שנקבר רוח הגוף ורוח המעיל סביב הרוח. וזהו סוד התכריכין. ואין זה תימה שהרי המזל והמלאך המגין על האדם הם בדמות אותו אדם עכ"ל: [ויש אומרים צדיקים עלו עמו]. כתב בספר זכ"ש סדר אמור שהוא ט"ס וצריך להיות וי"א צדיקים עלו עמו. וכן הוא בילקוט שמואל בשם פדר"א. והמדפיס עשה מן י"א יש אומרים. והכוונה לזה דאי' בזוהר פרשת ויחי בעובדא דרבי יצחק דאתו שנים עשר צדיקים לבא לקראהו בעת מותו. וכן כאן שהגיע זמנו של שאול להפטר מן העולם הזמין לו הקב"ה י"א צדיקים עם שמואל שעולה מספרם י"ב עם שמואל כדי שילוו את נשמת שאול לג"ע עכ"ל וע"ש עוד. אבל לפי מאי דאיתא בפדר"א פ' ל"ג וי"א צדיקים הרבה כיוצא בו עלו עמו. ליתא זה: [הנה יוצר הרים כו' מהו מגיד לאדם מה שיחו ר' הונא בשם ר' יעבץ אמר יוצר הרים ובורא רוח]. והוא תמוה. אך הכוונה שידוע שכל דבוריו של אדם עושה רושם למעלה כדכתיב [במדבר ל'] ככל היוצא מפיו יעשה ופי' במדרש שמואל הכוונה שכל היוצא מפיו יעשה רושם למעלה אם לטוב ואם לרע ח"ו. ואפשר שיתעקש איזה אדם ויאמר איך אפשר שהדבור בלא מעשה יעשה רושם למעלה ויגידו לו בעת מותו מה שיחו. לכן תברר לו טעותו כי הנה אנו רואים שהקב"ה ברא הרים גדולים שאי אפשר לעקור אותו אפי' ע"י כמה אלות בני אדם. ומ"מ הרוח בא ועוקרתו. והרוח אין בו ממש כלל מ"מ יש לו כח גדול כזה מכ"ש הדבור שיש בו ממש שעושה רושם למעלה אם לטוב ואם לרע. וזהו כוונת המדרש מהו מגיד לאדם מה שיחו ר"ל איך יכולין לברר לו זה שיגידו לו שיחו בעת מותו. ואמר רבי הונא יוצר הרים ובורא רוח ר"ל שבזה יבררו לו שהדיבור עושה רושם וכהנ"ל [שמעתי בשם גדול אחד]: [וי"א שהיה שמואל סבר שהוא יום הדין ונתיירא]. כתב בספר נשמת חיים מה שאחז"ל ששמואל היה מתיירא שמא נקרא לדין לא כוונו על הדין הגדול לעתיד לבא. כי הוא היה נאמן נביא לה' ולא נפל דבר מכל דבריו ארצה. ואיך יטעה בחשבונו בהיות מן הזמן ההוא עד התחייה כשלשת אלפים שנה. וגם כי לדעת הרב הנאמני יהיה יום הדין אחר התחייה. ואם שמואל עדיין לא חיה ולא קם מקברו בתחייה איך יחשוב שהיה נקרא לדין. אבל הם כוונו לומר כי לפי שהיה זה בתוך י"ב חדש לקבורתו חשב שמא נקרא לדין באותו דין שני שהאדם נידון בהפרד נפשו מגופו שהוא באותם שנים עשר חדש עכ"ל: [א"ל כד הוינא גבך הוינא בעלמא דשקר כו']. הענין הוא דשאול צדיק מדוד טוב ממנו שהיה רודף תמיד אויבי ה' היפך שאול שהיה רחמן ועשה חרון אף של הקב"ה בעמלק וז"ש הקב"ה לדוד אלמלא אתה שאול כו' פירושו שאילו שאול היה כמו דוד בענין המלוכה יאבדו כמה דוד מפניו שהוא צדיק ממנו. וזה שאמר שמואל כשהיה בעולם השקר אמר לרעך הטוב ממך שהוא בבחינת שלימות המדינה שהוא בעולם השקר קראו טוב ממנו. ומ"מ מפני יראתו לא אמר לו שהוא דוד בפירוש. אבל כשהוא בעולם האמת לא אמר לו שהוא טוב ממנו אלא דוד סתם שבבחינת שלימות הנפשיי שהוא העיקר שאול טוב ממנו [יפ"ת]: אמר רבי יוחנן עמי במחיצתי]. קשה

עץ יוסף

ואמרה מה שאמרה והעלתהו. כיון שראתה היתה מתיראת: **פניו למטה** ורגליו למעלה: **פניו למעלה** ורגליו למטה כדאי' בפ' ד"מ: **כיון דשמע אלהים** כיון ששמע שאול שאמרה אלהים ראיתי עולים שהוא לשון רבים נתיירא שקרא לאחד ועלו שנים: ומי היו שמואל ומשה כדאי' לקמן בסמוך ובפ"ק דחגיגה: **ויש אומרים צדיקים עלו עמו** ללותו. ובזוהר איתא תאני רבי חייא רבה שמיכאל ומלאכי השרת השומרים שערי הצדק יוצאים לקראת הצדיק ומקדימין לו שלום לנשמת הצדיק בשעה שהיא יוצאה מהגוף ומובילין אותו לאוהל חופתו ע"כ. ואי' במפרשים ז"ל ודע שלא המלאכים משרתי עליון לבד יוצאים לקראת נשמתו של הצדיק אלא אף גם נשמות ונפשות הצדיקים שכבר מתו והם הקרובים. ובפרט אביו ואמו כולם הולכים לקבל נשמתו בחדוה ורינה שכולם פונאים לינה ע"כ. עוד יש לפרש שהצדיקים שהעלה עמו שקראו לעזרתם מפחד יום הדין כענין קריאתו למשה כדלקמן בסמוך: **מה תארו** של אחד מהם: **וכי לא היה מכירו** בתמיה. כלו' וכי לא היה רואה אותו. דקס"ד ששאול ראהו. ומשני שהצריך לו שומע קולו ואינו רואהו: **שמעלה המת** בזכורו הוא שם מכשפות. תרגומו דאוב וידעוני בידין וזכורין [תוס']: **על שום ומעיל קטן** כו'. ולפי שכן היה לו לבושו עלה כך שכשם שאדם הולך לבוש כך הוא בא לבוש כדלעיל בב"ר פ' צ"ה. וצריך לומר שנקבר במעיל. וכן אי' בתנחומא בהדיא: **הוה פשיט קרייה**. היה לומד את המקרא בפשטיה [מת"כ]: **מהו מגיד לאדם**. נ"ל מי הוא מגיד לאדם. וכמו מי כותבן דבסמוך [א"א] ולפי גירסא שלנו כך ביאור המאמר. דיוצר הרים ובורא רוח הם כוללים הגוף והנשמה. שהגוף נוצר מאמצעיתו של עולם מהר הבית. והנשמה נבראת מרוח ה' כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים. ושיחו של אדם שהוא הדבור יוצא מבין שניהם שהם כלי הדבור מהגוף ומן הרוח כמ"ש לרוח ממללא. וז"ש מי הוא מגיד לאדם מה שיחו ר"ל אפילו שיחו של מה [שמלת מה מורה על דבר קטן כמו ואנחנו מה] שבין איש לאשתו כדלקמן.[ואמר רב הונא בשם ר' יעבץ יוצר הרים ובורא רוח. ר"ל כיון שהוא יוצר וברא אותם א"כ יודע מה שיחו. וכיון שהוא המגיד כלום תקנה יש לו לאדם לכן בכה רבי. ועוד אמר רב הונא בשם ר' יעבץ שיטה אחרת מסיפא דקרא עושה שחר עיפה וגו' ה' אלהי צבאות שמו. שמדסמך מה שיחו לעושה שחר עיפה רמז דאפילו שיחה של עיפה דהיינו תהו חשך ואפלה כלומ' דברים שאין בהם ממש ואפילו שיחה קלה כו' הן נכתבים על פנקסו. ר"ל הם נאמרים לו. ומפום דכל דברים שיענש עליהם נכתבים כדתנן וכל מעשיך בספר נכתבים. הזכיר הכתיבה. ולכן אמר ומי כותבן במקום מי מגידן. וקאמר עושה שחר עיפה וגו' ה' אלהי צבאות. וכיון דהוא המגיד כלום תקנה יש לו. ולכן בכה רבי. ולפי גירסא שלנו כך פירושו מהו מגיד לאדם מהו הדברים שמגיד לאדם משיחו וקאמר יוצר הרים ובורא רוח פי' מדסמך מה שיחו לבורא רוח רמז דאפילו שיחה של רוח מגיד לו. ולשיטה האחרת קאמר תהו חשך ואפלה פירוש מדסמך מה שיחו לעושה שחר עיפה רמז דאפילו שיחה של עיפה דהיינו תהו חשך ואפלה כלומר דברים שאין בהם ממש מגיד לו. וקאמר מי כותבן כלומר מי מגידן. וקאמר עושה שחר עיפה ה' אלהי צבאות: **אפילו שיחה קלה** כתב המנחת שי שבספרים שלנו נכתב שתא בנירי ובלא יו"ד. אך חז"ל דרשוהו מלשון שיחה לפי שסיגה הכתוב לכתוב כלשון הזה ולא כתב לשון אחר היותר מובן על ענין האדם ומעשיו עכ"ל: **בשעת מיתתו** שמאז מתחיל העונש על המת: **וחבריה** חבירו של פסוק שלמעלה. כשהגיע בו היה בוכה. וכן כולם: **בקשו את ה' כל ענוי ארץ**. סיפיה דקרא בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום חרון אף ה'. ולהכי בכי כולי האי ואולי: **יתן בעפר פיהו** ר"ל דכתיב שם יתן למכהו לחי ישבע בחרפה יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה. ע"ז אמר כולי האי ואולי פי' כולי האי יסורים לקבל ועודנו בספק אם תהיה לו תקוה: **כי את כל מעשה האלהים**. יביא אלהים במשפט על כל נעלם. ואי' שם בחגיגה מאי על כל נעלם אמר רב זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה. שזה דבר מועט ונענש עליו ושמואל אמר זה הרק בפני חברו ונמאס בה נענש עליו: **לא היה לך להרגיז בוראך** אלא בי שעשיתני ע"ז. כן הוא הנוסחא בתנחומא ובירושלמי דחגיגה: **כשם שנפרעין** כו' ואפשר שטעם הפרעון מן הנעבדין אע"פ שלא חטאו לפי שהקב"ה יצטרך להראות שאין ממש בהנעבדין על דרך ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים: **שהוא יום הדין** לא כיוונו על הדין הגדול לעתיד לבא וכמו שכתבתי בענף בשם ספר נשמת חיים וכן כתב ספר ישועות משיחו: **והעלה למשה עמו** בפ"ק דחגיגה מפרש אמר שמא ח"ו לדינא קא מתבעינא קום בהדאי דליכא מילתא דכתיבא באורייתא ולא קיימתיה. ועיין שם בתוס': **למה לא אמר ליה באורים ותומים**. שהרי גם בהם שאל ולא ענהו ה' כדכתיב וישאל שאול בה' ולא ענהו ה' גם בחלומות גם באורים. וצ"ל שאף שאביתר הוליכם בידו כאשר הלך אצל דוד. שלח שם שאול אנשים לדרוש ממנו: **אתה הוא שגרמת** כו'. ולכן לא הזכירם שנתביים ממנו שלא יאמר לו כן כדאי' בפ"ק דברכות: **שהכית נוב עיר הכהנים**. ובעונם זה לא נענית בכהן: **ולמה תשאלני** וסיפא דקרא והיה ערך ופי' שנאך. ונראה דצ"ל הידא לי גבי שונאך הידא לי גבי חברך. וכן הוא באגדת שמואל. שכן כתיב שם והיה ערך וגו' ויתנה לרעך לדוד. או צ"ל הידא לי גבי שנאך הידא לי גבי רעך. שטעות זה שכיח שיתחלף האותיות וכאן נתחלף רעך בערך. ותיבת הידא מצינו בתרגום על פסוק יעשו עץ גבוה חמשים אמה והידא מיתה תתעבד ליה. פי' אי זה. ומלה זו מורכבת הי דא כמו שכתב הערוך. וזהו שאמר ליה שמואל לשאול ולמה תשאלני אי זה לי גבי שנאך פי' איזה שאלה תשאל לי הרי המלוכה היא גבי שנאך דוד. אבל היפ"ת גרס הידא ליה. וכן הוא באגדת שמואל. ופי' הלך ליה אצל שנאך. והרד"ל כתב וז"ל הידא ליה כ"ה לקמן ולפ"ז קאי על הקב"ה שעליו אמר ויהי עם ערך כפי' ת"י והמפרשים שם עכ"ל: **גבי שנאך** גבי ערך. נ"ל תחלה ערך כלשון המקרא ואח"כ חוזר ומפרש לשון ערך שהוא שנאך וע' במדרש שמואל א' [רד"ל]: **ויעש ה' לו כאשר דבר**. מביא זה לראיה על פי' ויהי ערך שפירושו ויהי עם ערך וכן הרד"ק על ישעיה הביאו זה לראיה [רד"ל]: **ולית הללו** כו' הלא אין אלו הדברים שאמרת לי כשהיית אצלי בעוה"ז כו': **וכדון** כו' ועתה אמרת לי כו' גבי שנאך וזה דוד. ודוד לא הוה טוב ממנו שהיה שאול צדיק מדוד: **כד הוינא** כו' כנ"ל וכ"ה במדרש שמואל. פי' כשהייתי אצלך הייתי בעולם השקר והיית שומע ממני דבר שקר מפני שהייתי מתיירא ממך שלא תמיתני: **וכדון** כו' ועתה אנכי בעולם האמת לא

אבנר ועמשא מה אמר לך שמואל אמר להם אמר לי למחר את נחית לקרבא ונצח ולא עוד אלא בניך מתמנין רברבין. נטל שלשה בניו ויצא למלחמה. אר"ל באותה שעה קרא הקב"ה למה"ש ואמר להם באו וראו בריה שבראתי בעולמי כג בנוהג שבעולם אדם הולך לבית המשתה אינו מוליך בניו עמו מפני מראית העין וזה יוצא למלחמה ויודע שנהרג ונוטל בניו עמו ושמח על מה"ד שפוגעת בו. אר"י דסכנין בשם ר' לוי כד מלמד שהראהו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו דור דור ומלכיו דור דור וחכמיו דור דור ומנהיגיו דור דור ומשניו דור דור ושוטריו דור דור ופרנסיו דור דור ותומכיו דור דור וגזלניו דור דור ונביאיו והראהו שאול ובניו נופלים בחרב אמר לפניו מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב א"ל הקב"ה ולי אתה אומר אמור אל הכהנים שהרג שהם מקטרגים אותו שנא' ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן. כה ת"ר על ה' חטאים נהרג אותו צדיק שנא' (דה"א י) וימת שאול במעלו אשר מעל בה' ועל שהרג נוב עיר הכהנים ועל שחמל על אגג ועל שלא שמע לשמואל שנא' (ש"א י) שבעת ימים תוחיל עד בואי אליך ולא עשה כך ועל ששאל באוב וידעוני ולא דרש את ה' וימיתהו הה"ד (איוב לד) כי פעל אדם ישלם לו וכארח איש ימציאנו וכתיב (ויקרא כ) ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו: (ח) ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' כו כל מקום שהוא אומר ויאמר ויאמר צריך לידרש (אסתר ז) ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה ויאמר ויאמר למה אמר לה אם הוא זה מוטב ואם לאו אמרי שהוא הוא. רבי אומר עד שהכיר בה שהיא יהודית היה מסיח עמה על ידי תורגמן ומשהכיר בה התחיל הוא מספר עמה. כיוצא בו (מ"א כ) ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' ויאמר ויאמר כז כשיפול בן הדד בידך לא תחמול עליו אמירה שנייה א"ל הוי יודע כמה מצודות וחרמים פרשתי לו עד שבא לידך ועכשיו אם יפקד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו. כיוצא בו (יחזקאל י) ויאמר אל לבוש הבדים ויאמר. הקב"ה אמר למלאך והמלאך לכרוב א"ל נזר עלי הקב"ה ואני אין לי רשות ליכנס למחיצתך אלא עשה עמי צדקה ותן לי שני גחלים משלך שלא אכוה. מיד וישא ויתן אל האיש לבוש הבדים. ר' פנחס אמר כח הפשירן ונתנן לו. אר"י דסכנין בשם ר' לוי ששה שנים היו אותן גחלים עמומות בידו של גבריאל סבור שישראל עושין תשובה כיון שלא עשו בקש לזרקן ולקעקע ביצתן א"ל הקב"ה גבריאל גבריאל יש בהם בני אדם שעושים צדקה אלו עם אלו שנא' (יחזקאל י) וירא לכרובים תבנית יד אדם. א"ר אבא בשם ר' ברכיה מי מעמיד העליונים ותחתונים הצדקה שעושים ביד הה"ד (תהלים עא) וצדקתך אלהים עד מרום וגומר ואף כאן אמור אל הכהנים ואמרת אליהם אמירה ראשונה למת מצוה יטמא כט והשנית לאחרים לא יטמא לפיכך נאמר אמור ואמרת מה כתיב אחר הענין והכהן הגדול מאחיו למה נקרא שמו כה"ג ל שהוא גדול בה' דברים. בחכמה. בכח. בנוי. בעושר. ובשנים. בנוי שהיה נאה מאחיו. בכח שהוא גבור לא בא וראה אהרן כשהניף את הלוים כ"ב אלף הניף ביום אחד כיצד היה מניפם מוליך ומביא מעלה ומוריד הוי שהיה גדול בכח. בעושר מנין שאם לא היה עשיר שאחיו הכהנים מעשרין אותו מעשה בפנחס הסתת שמינוהו כ"ג ויצאו אחיו הכהנים וראוהו חוצב באבנים ומלאו המחצב לפניו דנרי זהב ומנין שאחיו מגדלין אותו אם אין לו שנא' והכהן הגדול מאחיו. ולא כה"ג בלבד אלא המלך כיוצא בו וכן אתה מוצא בדוד המלך כיון שהלך להלחם עם גלית א"ל שאול (ש"א יז) לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם עמו כי נער אתה א"ל דוד רועה היה עבדך לאבי בצאן ובא הארי והדוב ונשא שה מהעדר ויצאתי אחריו והכיתיו והצלתיו מפיו ויקם עלי והחזקתי בזקנו והכיתיו והמיתיו (שם) גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם; אמר לו שאול מי אמר לך שאתה יכול להרגו מיד השיבו דוד ה' אשר הצילני מיד הארי ומיד הדוב הוא יצילני מיד הפלשתי הזה מיד וילבש שאול את דוד מדיו

יד יוסף כג שוח"ט מזמור ז'. ילקוט ש"א קפיטל כ"ו : כד זוהר סדר שלח דף קנ"ז . ע"ז דף ס'. סנהדרין דף ל"ח. ב"ר פ' מ'. תד"א ח"ב פ"ו : כה שוח"ט מזמור ז': כו אגדת שמואל פ' כ"ד. תנחומא סדר זו . מגילה דף ט"ז. איכה רבתי פסוק ממרום שלח אש . ילקוט מלכים רמז ר"כ : כז ירוש' פ' י"ב דסנהדרין : כח עי' יומא ע"ז : כט במדרש שמואל סגי' לסיפך : ל יומא דף י"ח . ת"כ . תנחומא סדר זו. ירוש' יומא פ"ק : לא קהלת רבה פסוק וישב העפר על הארץ כשהיה :

ענף יוסף

קשה כיון שאם היה בורח היה ניצול ועכשיו שלא ברח לא היה ניצול וה"ל מאבד עצמו לדעת שהיה לו לברוח וא"כ איך היה בממיצתו והרי היה לו לברוח. וי"ל דהוא עשה כדי לכפר על ישראל כדאי' במדרש תהלים ר' ברכיה אמר אמרו כנסת ישראל לפני הקב"ה בשעה שאתה מיצר לי מימר לי דודי את נעשה נעשה דודי ורואה איזה הוא אדם גדול שיש בו שיכול לומר למדה"ד די ואתה נוטלו וממשכנו בעדי הה"ד אשכול הכופר מהו אשכול הכופר איש שהכל בו מקרא משנה תלמוד תוספתות ואגדות. הכופר שמכפר עונותיהם של ישראל. ולפ"ז שאול היה יודע באם שהוא ימות אזי יכפר על כל ישראל. אך קשה על מה היה הרון אף על יונתן שנהרג. בשלמא שאול חטא בעמלק ובנוב. אלא יונתן למה נהרג. וי"ל דאי' באגדת חלק אלמלא לווהו יונתן לדוד בשתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד דואג ולא נהרג שאול ושלשת בניו. לפ"ז יונתן חייב בדמי נוב כו' וכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב לכך נהרג. אך קשה למה נתפסו שאר בניו של שאול. וי"ל דאי' ברבה סדר חוקת ולמה נתפס אהרן שאמר ה' אל משה יען לא האמנתם בי. משל לבעל חוב שבא ליטול גורנו של זה ונטל שלו ושל שכנו. אמר לו הלוה אם אני חייב שכני מה חטא. אף כך אמר משה רבינו אני הקפדתי אהרן מה חטא לפיכך הכתוב מקלסו ולולי אמר תומך ואוריך לאיש חסידיך וגו' אשר נסיתו וגו'. עי"ל דמתו בעון הדור [ספר תוספת מוהר"ם] : [ולי אתה אומר אמור אל הכהנים שהרג שהם מקטרגין אותו]. יבואר ע"פ מה דאמרו חז"ל בברכות דף י"ב. כל העושה דבר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עונותיו כו' שנאמר ויאמר שמואל אל שאול מחר אתה ובניך עמי וא"ר יוחנן עמי במחיצתי. הרי מבואר מזה דנמחלו לו עון נוב עיר הכהנים. וממדרש זה מבואר דלא נמחל לו אותו עון עד שמת. אך התירוץ בזה כי העבירות נחלקים לשני חלקים. החלק האחד כהעבירות שבין אדם למקום והחלק הב' העבירות שבין אדם לחבירו כגון גניבה רציחה כו'. וכשיעבור האדם על שבינו למקום יענשהו ה' לעולם הבא וכשיעבור על שבינו לחבירו אזי עשה ב' עבירות בזה. אחד למקום שצוה על זה ואחד לחבירו שעשה לו רע. ולכן על חלק המקום יענש בעוה"ב. ועל חלק חבירו יענש בעוה"ז. וכזה היה חטא שאול בהריגת נוב עיר הכהנים שהיה בבחינת רע לשמים ורע לבריות. ולכן כאשר נתבייש מפני שמואל נמחל לו חלק מה שחטא נגד המקום. אבל חלק חטא הבריות נשאר לו לקבל בעוה"ז. וזה שדקדקו בגמרא ואמרו מנין דאחילו לו מן שמיא פי' חלק הרע לשמים זה נמחל לו עבור בושתו. וזה שדקדקו במדרש שאמר הקב"ה ולי אתה אומר פי' אתה אומר לי

מתנות כהונה

למיערק פי' וכי אין תקנה לברוח: **נחית** כו' אתה יורד למלחמה ותגלח: **מתמנין רברבין**. ופירוש יהיו ממונים שרים והשובים ואמר כן כדי שלא ילך לבבם ולב העם: **וכתיב** ואיש או אשה כו'. לכך סמכן הקב"ה שעתיד שאול ליהרג על עון אוב ועל הריגת כהנים והכי איתא בתנחומא: **אם הוא זה**. אם המן הוא זה שאמרת שמסר עמך להריגה מוטב: **ואם לא אמרי** שהוא. פי' אמרי שהוא זה שהיה חפץ שיהרג מטעם שאמרו חז"ל שהיה נראה לו בחלום שרצה להרגו: **הפשירן**. ל' פושרין שלא יהיו חם כל כך ודייק מדכתיב וישא ויתן שלא היה צריך לומר וישא כן הוא במ' שמואל ובפ' יום הכיפורים: **ששה שנים**. שהרי נבואה זו היתה בשנה ששית והעיר לא חרבה עד שנת י"א ועי' כ"ז בא"ר (א' מ'): **עמומות**. דוממים והולכים ולוגנים ובמ"ש גרס עמושים: **יד אדם**. רמז לצדקה שנא' בו לא תקפוץ ידך: **הסתת**. מסתת אבנים לבניין

עץ יוסף

לא תשמע ממני אלא דברי אמת שאינני מתיירא ממך. וע' בענף: **ואת מיעריק** נ"ל ואית מיעריק. ופי' האם יש מקום לברוח. ובאגדת שמואל גרס לית למערק ולפ"ז פי' האם אין מקום לברוח. ושיטה הא [יפ"ת]. והמת"כ גרס כאן ואין מיערק ופי' ואם אברח אגלה או לא. וא"ל אם תברח תגלה: **עמי במחיצתי** שאם לא יברח יתכפר עונו במיתתו ויזכה למחיצת שמואל בזכיותיו. ודייק דעמי פירושו עמי במחיצתי דאי למימר שיהיו מתים כמוהו. במה שאמר ויתן ה' גם את ישראל עמך ובניך היה הדבר מובן: **א"ל למחר את** כו' שלא רצה לגלות להם פן ירך לבבם ויסתכנו יותר במלחמה: **נחית** כו' אתה יורד למלחמה ותגלח: **מתמנין רברבין** יהיו ממונים שרים והשובים. והא דנפל שלא קומתו ארצה. מסתמא אמר להם שיהיה דרך השתוים. ומ"מ לא הוציא שקר מפיו כי כוונתו היה על מלחמת היכל. שבודאי היכל א"ל ערוק ואם ניצול גם מה שאמר שבניו יעלו לגדולה אמת שאין לך גדולה מזו שיהיו במחיצת שמואל. ובפרט שיכול לסות שמינה אותם לרברבין על החיל במלחמה זו באמת: **מלמד שהראוהו** כו' ר"ל כיון דמאמור אל הכהנים ילפינן שהראהו שאול ובניו נופלים בחרב שמעינן שהראהו כל הדורות וגדוליהם. כי אין טעם שיראהו לו ענין שאול לבד: **ומשניו** שונים משניות: **דור דור ותומכיו**. היינו קצת מהמלכים שהיו חומסין וגזלנים כענין אחאב ויהויקים. שמאחר שהראהו לו המלכיות הראהו אפילו רשעיהם. אבל שאר גזלנים והחמסנין מה טעם להראותו: **ותומכיו** המכן יהיב דמי. וגזלן לא יהיב דמי כדאי' בב"ק: **מלך ראשון שיעמוד** כו'. ס"ל דאי משום על שלא עשה חרון אף ה' בעמלק. העונש על זה העון הוא רק הסרת המלכות ממנו לאמר כדכתיב קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך. א"ל הקב"ה ולי אתה אומר אמור אל הכהנים שהרג אותם בחרב ולכך עונשו שיהרג הוא ג"כ בחרב. וע' בענף: **שנא' ויאמר ה'** אל משה אמור אל הכהנים. דמדסמך לאיש או אשה כי יהיה בהם אוב דרשינן דרמיזו המתתו של שאול כדלעיל וא"כ דרשינן אמור אל הכהנים בכהני נוב: **על ה' חטאים** כו' מפום דדרשינן אמור אל הכהנים שהם מקטרגים וסד"א דמשום הא לחוד נהרג. להכי מייתי הא דתניא דעל ה' חטאים נהרג. וי"ל שעל כולם היה הקב"ה מוותר לו לולי קטרוג של נוב. דס"ד חמיר טפי. או על שחטא נוב הוא בין אדם לחברו. וכמ"ש בענף: **על שהרג נב עיר הכהנים**. [כצ"ל על ולא ועל]: **ולא דרש את ה' וימיתהו** [שמואל א' י"ד] **ויאמר שאול** אל הכהן אסוף ידך. כצ"ל כדאי' באגדת שמואל. ר"ל דמדכתיב במעלו אשר מעל בה' הרי תרי מעילות. והוא אחד שהרג נוב עיר הכהנים. והוא במעלו והשני שחמל על אגג. והוא אשר מעל בה' שאין השם שלם ואין הכסא שלם כ"ז שזרעו של עמלק קיים וכתיב על דבר ה' אשר לא שמר והוא אשר לא שמע לשמואל שא"ל בשם ה' שימתין ז' ימים עד בואו. וכתיב בסריה וגם לשאול באוב לדרוש הרי ד' כמשמעו. וכתיב אח"ז ולא דרש בה' וימיתהו היינו מה שאמר לכהן אסוף ידך ולא המתין עד שידרוש באו"ת. והגר"א [בד"ה א' י'] גרס על בזה המאות נהרג. והכב מעשה אזב לשתים ס' לשאול בבעלת אוב להעלות המת. ב' מה שדורש עניינו מן המת. וזה שאמר הכתוב וגם לשאול באוב הרי אחד. לדרוש הרי ב'. והרד"ל כתב וז"ל חושב אוב וידעוני לשנים כן משמע במדרש שמואל שם. ואף שלא נתבאר בשאול רק מעשה אוב וכן בד"ה כתיב לשאול באוב לדרוש. אפשר ממ"ש בריש זה דעניינא הסיר את האובות ואת הידעונים משמע ליה שאח"כ שאל לשניהם יחד עכ"ל: **(ח) ואם לאו** אמרי שהוא הוא. שהיה מבקש עילה להמיתו שנתקנא בו שזמנתו אסתר למשתה כדאי' בפ"ק דמגילה: **ומשהכיר בה** שהוא יהודית. ומזרע המלוכה: **התחיל** הוא מספר עמה. ויאמר קמא הכי קאמר מתחילה היה אומר ע"י תורגמן. אבל השתא ויאמר לאסתר ממש: **לא תחמול עליו** וזה נכלל במאמר ונתתי את כל ההמון הגדול הזה בידך. שהוא בתנאי שלא יחמול עליהם: **כמה מצודות וחרמים**. שעם בלבם שיתקבצו למלחמה וא"כ הפיל החומה על כ"ז אלף איש: **והמלאך לכרוב** וה"פ דקרא ויאמר ה' אל האיש לבוש הבדים. והאיש אמר לכרוב. והדר מפרש שמאמר ה' למלאך היה בא אל בינות לגלגל: **שלא אכוה** אע"פ שגבריאל שרו של אש. אש של מעלה שאני: **הפשירן** לשון פושרים שלא היו חמים כל כך. ודייק מדכתיב וישא ויתן ולא אמר ויקח ויתן דרים ליה ע"ד שאהו בהיקף לומר שתחלה נתנם בחיקו להפשירן ושוב נתנם לו: **ששה שנים** שהרי נבואה זו היתה בשנה ששית והעיר לא חרבה עד שנה י"א: **עמומות** דוממות והולכות ומלטננים: **ולקעקע ביצתן** פי' לשרש שרשיהם: **יש ב"א** שעושין צדקה. ולכן אין לו לזורקן בחימה אלא בנחת: **שנא' וירא** לכרובים תבנית יד אדם. אע"ג דיד כרובים נינהו. בהראותם לו רמז שזכות ידי אדם בצדקה העמדתם: **הה"ד צדקתך** אלהים עד מרום. וה"פ הצדקה שנותנים מקיימת העולם עד העליונים אשר עשית בהם גדולתך. וכינה לצדקתך. מפני שהיא במצותו: **ובשנים** ובתורת כהנים מפיק בבנים ועייל במקומו במראה. וכתב בספר גבול בנימין שהוא משום שלא מצינו היות הכ"ג זקן מכולם. כי הנה בניו קודמין לכל אדם כשממלאין את מקומו של אביו וא"כ אפילו יהיו אחרים זקנים ממנו הוא מוקדם לכולם [ובפ"ק דחולין תנן כשר בכהנים פסול בלוים ופי' בברייתא כהנים במומין פסולים בשנים כשרים ובלוים להפך] לכן גרס בת"כ ובמראה. ופירושו בנוי הוא בסדר האברים. ומראה הוא בלובן ואודם משוער. וכן פי' בעל קרבן אהרן. ודרשו שהוא גדול בה' דברים משום דהו"ל לכתוב והכהן גדול או וכהן הגדול מאחיו. לכן דרשו והכהן ה' גדול עכ"ל. ורבינו הגר"א ז"ל בהגהותיו על הת"כ כ"י מוחקו. ונדחק לפרש מנין ה' עם הכהונה. וכתב הרד"ל וז"ל וגי' דהכא אפשר הנכונה [וכן ה' דברים שמנו ספ"ב דעדיות שהאב זוכה לבנו] ואף שמצאנו שלא הקפידו בבחירת כה"ג על שנים וכהיא דפלוהי מנחות ק"ט בשני בני שמעון הצדיק · היינו מפני שמעלות האהרות הכריעו בקטן. אבל לכתחלה יש לבחור גם בשנים וכלשון גדול כפשוטו. אך קצת משמע שמאמר דכאן בא לסייס שכשנמשח לכ"ג מתהווין בו מעלות אלו בשלמות. וזה קשה לומר על שנים אם לא דהדרו ליה דרי חוורתא כר"א בן עזרי' עכ"ל: **הסתת** מסתת אבנים לבנין: **הגדול מאחיו** הדרש שנתגדל מאחיו: **א"ל שאול**

מדיו וכתיב בשאול (שם ט) משכמו ומעלה גבוה מכל העם כיון שהלבישו בגדיו וראה שעשויין לו מיד לב הכניס בו עין הרע כשראה דוד שהלבין פני שאול א"ל לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי ויסירם דוד מעליו. הא למדת שאפי' יהא אדם קצר ונתמנה מלך נעשה ארוך. כ"כ למה שבשעה שנמשח בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו. אמר דוד בשמן המשחה שנמשחתי בו אני שמח שנא' (תהלים טז) לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח:

פרשה כז (א) שור או כשב או עז הה"ד (שם לו) צדקתך כהררי אל א ההרים מעלין עשבים והצדיקים יש להם מע"ט. ד"א צדקתך כהררי אל מה ההרים ראוים להזריע ועושים פירות כך הצדיקים עושים פירות ומטיבין לעצמם ולאחרים למה"ד לפעמון זהב והגיל שלו מן מרגליות כך הצדיקים מטיבין לעצמן ולאחרים שנא' (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. משפטיך תהום רבה אלו הרשעים מה תהום אינו יכול להזרע ואינו עושה פירות אף הרשעים אין להם מע"ט ואין עושין פירות אלא מצירין לעצמם ולאחרים שנא' (שם) אוי לרשע רע רע לעצמו ורע לאחרים. צדקתך כהררי אל ב סרס המקרא ודרשהו צדקתך על משפטיך כהררי אל על תהום רבה מה ההרים הללו כובשין על תהום שלא יציף העולם כך הצדקה כובשת את הפורענות שלא תבוא לעולם. צדקתך כהררי אל מה ההרים הללו אין להם סוף כך אין סוף למתן שכרן של צדיקים. משפטיך תהום רבה מה התהום אין לו חקר כך אין חקר לפורענותם של רשעים לע"ל. ד"א צדקתך כהררי אל ר' ישמעאל אומר ג הצדיקים שעושין התורה שניתנה מהררי אל הקב"ה עושה עמהן צדקה כהררי אל אבל רשעים שאין עושין התורה שניתנה מהררי אל הקב"ה מדקדק עמהן עד תהום רבה. ר"ע אומר אלו ואלו מדקדק עמהן. הצדיקים גובה מהם מיעוט מעשים רעים שעשו בעוה"ז בשביל ליתן להם שכר טוב לע"ל ומשפיע שלום לרשעים ומשלם להם מיעוט מע"ט שעשו בעה"ז כדי ליפרע מהם לע"ל. ר' מאיר אומר ד משל הצדיקים בדירתן שנאמר (יחזקאל לד) במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נויהם ומשל הרשעים בדירתן שנא' (שם לא) ביום רדתו שאולה האבלתי כסיתי עליו את תהום. ר"י ב"ר אמר משל אין עושין כסוי לגיגית לא מכסף וזהב ולא משאר מתכות אלא מחרס מפני שהוא מין במינו כך אמר הקב"ה גיהנם חשך דכתיב (תהלים לה) יהי דרכם חשך וחלקלקות ותהום חשך שנא' (בראשית א) וחשך על פני תהום והרשעים חשך שנאמר (ישעיה כט) והיה במחשך מעשיהם יבא חשך ויכסה חשך שנא' (קהלת ו) כי בהבל בא ובחשך ילך ובחשך שמו יכוסה. ד"א צדקתך כהררי אל ר' יהודה ב"ר סימון אמר צדקה שעשית עם נח בתיבה כהררי אל שנא' (בראשית ח) ותנח התיבה על הרי אררט ומשפטיך שעשית עם דורו דקדקת עמהם עד תהום רבה שנא' (שם ז) ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה וכשזכרתו לא לבדו זכרתו אלא ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה. ריב"ל ה כי סליק לרומי ראה שם עמודים של שיש מכוסים בטיפטיאות בשרב שלא יפקעו ובצנה שלא יקרשו ראה שם עני א' ומחצלת קנים תחתיו ומחצלת קנים על גביו על העמודים קרא צדקתך כהררי אל אן דאת יהיב את משפע ועל העני קרא משפטיך תהום רבה אן דאת מחי את מדקדק. ו אלכסנדרוס מוקדון אזל לגבי מלכא קציא לאחורי הרי חשך אזל לחדא מדינתא דשמה קרטגינא והות כולי דנשי נפקין קדמוי אמרי ליה אי את עביד עמנא קרבא ונצחת לן שמך נפק לעלמא דמחוזא דנשי אחרבת ואי אנא עבדינן עמך קרבא ונצהינך שמך נפיק בעלמא דנשיא נצחוך ותו לית את קאים קדם מלכו כי נפק כתב על תרע פילי אנא אלכסנדרוס מוקדון שטי הוינא עד דאתי לקרטגינא מדינה ואלפית עצה מנשיא. אזל למדינתא אוחרי דשמא אפריקי ז נפקין קדמוניה בחזורין דדהב וברמונין דדהב ובלחם דדהבא אמר ומה זה דהבא מתאכיל בארעכון א"ל ולא הוא כן בארעך אמר להון לא עבידתכון אתיתי למיחמי אלא דינכון אתיתי למיחמי. עד דאינון יתבין אתו תרי גברי לדינא קדם מלכא חד אמר מרי מלכא חרובא זביני מהאי גברא וגריפתא ואשכחית בה סימא ואמרת ליה סב סימתיך דהרוב זבינית וסימא לא זבינית. ואחרינא אמר כמה דאת מסתפי מעונש גזל כך מסתפינא אנא כד זבינית לך חרובתא וכל דאיתו בה זבינית לך. קרא מלכא לחד מנהון א"ל אית לך ברא א"ל הן קרא לאחרינא א"ל אית לך ברתא א"ל הן א"ל זילון ונסבון דין לדין וייכלון תרוייהון סימא שרי אלכסנדרוס מוקדון תמה א"ל מלכא מה את תמה לא דנתי טבת א"ל הן א"ל אילו הוה הדין דינא בארעכון מה הויתון עבדין א"ל מרים רישא דדין ורישא

יד יוסף לב אגדת שמואל פ' כ"א: פרשה כז א תנחומא סדר זו: ב שוח"ט תהלים מזמור ל"ו. ב"ר פ' ל"ג. אגדת בראשית פ"ד ע"ש: ג ב"ר פ' ל"ג. ילקוט תהלים: ד ש"ר פ' י"ד. במ"ר פ' א'. קהלת רבה פ"ו. תנחומא סדר כא. וריש במדבר: ה ילקוט תהלים רמז תשכ"ז: ו תמיד פ"ד: ז ירוש' פ' אלו מציאות. ילקוט תהלים רמז תשכ"ז:

מתנות כהונה

לבנין: **הגדול** מאחיו. דרשינן גדלוהו משל אחיו: **שעשויין** לו. נכונים לו כמדתו: **מיד** הכניס בו עין הרע. פי' שהרגיש שילך למלוכה: **צדקתך** כו'. כ"ז הוא לקמן ריש במדבר ובב"ר פ' ל"ג ובש"ר פ' י"ד ושם פירשתי כל הענין וע"ש: **והצדיקים** יש להם כו'. שאוהבים תמיד להרבות מצות כהררים המגדלים עשבים: **והגיל**. הזוג שמקיש בתוכו: **רע** לעצמו כו'. דאל"כ רע למה לי אין לך רשע טוב: **יפקעו**. יתבקעו: **אן**. אנה: **כולה דנשי**. כל הנמצאים שם היו נשים והאנשים אולי החביאו את עצמם כדי שיגלו הנשים המדינה בערמה זו: **נפקין** כו'. יצאו לקראתו ואמרו לו אם אתה עושה עמנו מלחמה ותנצח אותנו שמך יצא בעולם שמדינה של נשים נצחת במלחמה: **ותו** כו'. ושוב אין אתה יכול לקיים בפני שום מלך שיאמרו מלך חלש הוא ושמע להם והלך לו: **כי נפק** כו'. כשיצא כתב על שער המדינה: **שטי הוינא** כו'. שוטה הייתי עד שבאתי בקרטיגנא המדינה ולמדתי עצה מן הנשים: **בחזורין**. בתפוחים של זהב: **ומה זה דהבא** כו'. וכי זהב נאכל בארצכם אמרו ולא היה כן לחם ומזון בארצך ולמה באת לכאן ואמר לא מעשיכם באתי לראות: **דנכון**. דין שלכם היאך אתם דנין דין: **עד דאינון** כו'. בעוד שהם יושבים ומדברים באו שני אנשים לדון לפני המלך האחד אמר אדוני המלך חורבה קניתי מאיש הזה וחפרתי ומצאתי בו אוצר ואמרתי לו קח אוצרך כי החורבה קניתי והאוצר לא קניתי והאחר שכנגדו אמר כשם שאתה מתיירא מעונש גזל כך מתיירא אנכי ובירושלמי דאלו מציאות יש לכל אלו מעשים אכן בסיגנון אחר ושם איתא שכל אחד ואחד מהם היה רוצה ליקח האוצר: **א"ל זילון** כו'. לכו ויקחו זה את זה הבן יקח הבת ויאכלו האוצר יחדיו: **שרי** התחיל: **טבות** טוב ונאה: **אילו הוה** כו'. אילו היה הדין הזה בארצכם מה הייתם עושים: **מרים** כו'. מרימים ראשו של זה כלומר היו הורגים אותו כד"א ישא פרעה את ראשך: **וסימא** כו'. והאוצר היה עולה לבית המלך כי כן הדין עוד היום בארץ אדום שכל האוצרות הטמונים בקרקע

עץ יוסף

מי אמר לך שאתה יכול להרגו. ר"ל שאין מכאן ראיה שתוכל להרוג את הפלשתי. דשאני גברא דאית ליה מזלא וערמה ותחבולה בהיותו מלומד לקרב. ודוד בחכמתו הבין ספק דבריו והשיבו שאין למד מזה לענין גבורה טבעית. אבל מה שלמד מכאן כי מה' היתה לו להיות לו לנסי' שיהיה בעזרו. אבל קשה מנין שהיה ויכוח יותר ממה שמפורש בקרא. וי"ל מדכתיב ויאמר דוד אל שאול רועה הייתי וגו' ויאמר דוד ה' אשר הצילני וגו' שקשה ויאמר ויאמר למה לי. ע"כ צ"ל דבין מאמר למאמר נכנסו דברי שאול שאמר ליה מי אמר לך כו'. וע' מ"ש בתנחומא: **משכמו ומעלה** גבוה מכל העם. וא"ת ושאול מאי הוה דעתיה להלבישו אותו מדיו מאחר שהם ארוכים ודוד קצר הקומה. וי"ל דדרך חבה וכבוד הלבישן לו לשעה כדרך המלך שלכבוד אדם ילבישנו לבושיו. וחשב שמיד יפשיטנו מעליו ועל שכמו ישאנו לביתו מאחר שאינו שוה למדתו: **שעשויין לו** פי' שהיו כמדתו. מיד הכניס בו שאול עין גרה לפי שהרגיש שילך למלוכה ויליף לה שהיו עשויין לו מדכתיב מדיו דרש שהיו כמדתו כדמשמע בפ' הערל: **שבשעה שנמשח** בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו. והא דאמר לעיל כיון שהלבישו בגדיו וראה שעשויין לו כו' דמשמע דאז נתארך ולא כשנמשח. י"ל לעולם אימא לך שמאז בשעה שנמשח נתארך אלא ששאול לא נתפעל אלא ע"י שבאו לו בכיון כאילו עשויים לו. ולזה נתן עיניו בו. וזהו קרוב לפשוטו [כלי יקר]: **בו אני** שמח כו' שמח לבי. אפשר דרש ליה ישמח לב על שמן המשחה כד"א [משלי כ"ז] שמן וקטורת ישמח לב [רד"ל]: **לכן** שמח לבי כו'. י"ל שבפסוק זה נרמז החמשה דברים. לכן שמח לבי זהו כנגד החכמה שהוא בלב כדכתיב [קהלת א'] ולבי ראה הרבה חכמה. וכתיב [משלי ב'] כי תבוא חכמה בלבך. ויגל כבודי זהו כנגד העושר שכבודו של אדם זהו עשרו. אף בשרי זהו כנגד הנוי והמראה. ישכון לבטח כנגד הכח שמי שהוא גבור שוכן בטח ואינו ירא מכלום:

פרשה כז (א) הה"ד צדקתך כהררי אל. משום דבעי למימר אמיום השמיני והלאה ירצה שמשפטו כאדם דכתיב ביה וביום השמיני ימול. מייתי האי קרא למדרש במ"ש אדם ובהמה תושיע ה' אדם ובהמה שוין כדלקמן ומכיון דמייתי ליה דריש כוליה כדרך המדרש: **ההרים מעלים** עשבים כו' ד"א צדקתך כהררי אל מה ההרים ראוים להזרע כו'. לפי אלו ב' הדרשות כוונת הכתוב שצדקת ה' ומשפטו כפי רבוי הצדיקים או הרשעים בעולם. וה"ק צדקתך לעולם כפי מציאות הררי אל בעולם דהיינו צדיקים דאיקרו הרים כדיליף בתנחומא משמעו הרים את ריב ה'. ומשפטיך ועונשך כפי מציאות תהום רבה דהיינו רשעים דאיקרו תהום כדיליף בתנחומא מתהומות יכסיומו. אלא דלפי' קמא מיירי בצדקת ורשע שבין אדם למקום. ולהכי יהיב טעמיה למה שנקראו הצדיקים הרים לפי שמעלים עשבים כי זה תפארת להם ואין תועלת לאנשים. וכן מעשים הטובים לתועלת העושים. ואין ה"נ שנקראו הרשעים תהום לפי שאינו מעלה עשבים כדאי' בתנחומא. ולפי' שני מיירי בצדקת ורשע שבין אדם לחבירו ולהכי יהיב טעמא למה שנקראו הצדיקים הרים לפי שנזרעים ועושין פירות שיש תועלת להם בהיותם יפים בזריעתם ותועלת לעולם בפירותיהם. והתהום איפכא: **והגיל** הזוג המקשקש בתוכו זהוא משל לקרן שכרו הצפון לעוה"ב כמו הגיל שהוא טמון ואין נראה רק קולו נשמע. והוא משל פירותיו שאוכל בעוה"ז ומטיב בהן לאחרים ג"כ אבל עיקרו הצפון לעוה"ב לו לעצמו ואין לזרים אתו [רד"ל]: **ואין** עושין פירות. אפשר ר"ל שאין לעבירה שלהם פירות וכדדרשינן בספרי הא' זינו פיסקא שכ"ד ובירושלמי ספ"ק דקידושין ודפיאה ממקרא זה אבל אינו כ"כ מענין המאמר [רד"ל]: **אמרו** צדיק כי טוב. וכמו שאמרו בילקוט צדיק למקום. כי טוב לבריות: **ורע לאחרים** דאל"כ רע למה לי. אין לך רשע טוב: **סרס המקרא** כו' ע' כ"ז בב"ר פ' ל"ג ושם פירשתי: **משל את** הצדיקים בדירתם. פי' המשיל ודימה את שכר הצדיקים לדירתן. שכמו שדירתן בהרי ישראל הטובים כענין שנאמר במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נויהם כי בהרים הוא אויר טוב ויפה. כן רמז הפלגת הצדקה הנעשית להם כהררי אל: **ומשל את הרשעים** בדירתן. פי' והמשיל הפלגת עונש הרשעים לעומק התהום כדמיון דירתן בגיהנם המכוסה בתהום שהוא חשך. וע' בב"ר פ' ל"ג: **בטפטיאות** הוא מין בגד טוב: **יפקעו** יתבקעו: **יקרשו** שלא יהיו נקרשים מחוזק הקור: **אן דאת יהיב** כו' היכן שאתה נותן טובה אתה נותן בשפע ובמלוי: **אן דאת מחי** כו' היכן שאתה מכה אתה מכה בכח ובדקדוק גדול: **כולה דנשי** כל הנמצאים שם היו נשים. והאנשים אלו החביאו את עצמם כדי שיגלו הנשים המדינה בערמה זו [מת"כ]: **נפקין** כו' יצאו לקראתו ואמרו לו אם אתה עושה עמנו מלחמה ותנצח אותנו. שמך יצא בעולם שמדינה של נשים נצחת במלחמה: **ותו** כו' ושוב אין אתה יכול לקום מפני שום מלך. שיאמרו מלך חלש הוא. ושמע להם והלך לו: **כי נפיק** כו' כשיצא כתב על שער המדינה: **שטי הוינא** כו' שוטה הייתי עד שבאתי בקרטיגנא המדינה ולמדתי עצה מן הנשים: **נפקין קדמוניה** כו' יצאו לקראתו במתנה ובמנחה בתפוחים של זהב כו'. ורמזו לו בזה כי הוא נבהל להון בבואו עד אחורי הרי חשך לצבור בר כסף וזהב לבלוע ולאכול כל כסף וזהב שבעולם כפרי הנאכל בקנות סעודה: **ומה זה דהבא** כו' וכי זהב נאכל בארצכם אמרו לו ולא היה כן לחם ומזון בארצך. ולמה באת לכאן. ואמר לא מעשיכם באתי לראות. או פי' לא עבידתכון מלפון ועבודה רבה וכן בתנחומא הגי' עותריכון: **דינכון** דין שלכם היאך אתם דנין דין. והטעם כי בעון עינוי הדין ועיות הדין מתרבים הצרות בעולם וכדמפורש בפ"ק דשבת ובאשר שמעתי על יושבי אחורי הרי חשך כי הם יושבים בהשקט ובטח ובשלוה יתירה בהיותם מחזיקים בעמוד הדין היושר והצדק. לפיכך באתי הנה לשמוע יושר דינם ולידע משפטם (נזה"ק): **עד דאינון** כו' בעוד שהם יושבים ומדברים באו שני אנשים לדון לפני המלך. האחד אמר אדוני המלך חורבה קניתי מאיש הזה וחפרתי ומצאתי בו אוצר. ואמרתי לו קח אוצרך כי החורבה קניתי והאוצר לא קניתי. והאחר שכנגדו אמר כשם שאתה מתיירא מעונש גזל כך מתיירא אנכי. ולא היה שום אחד רוצה האוצר אפי' במתנה משום שונא מתנות יחיה: **א"ל זילון** כו' לכו ויקחו זא"ז. הבן יקח את הבת. ויאכלו האוצר יחדיו: **שרי** התחיל: **טבית** טוב ונאה: **אילו היה** כו' אילו היה דין זה בארצכם מה הייתם עושים: **מרים** כו' מרימים ראשו של זה כלומר היו הורגים אותו: **וסימא** כו' והאוצר היה עולה לבית המלך. כי כן הדין עוד היום בארץ אדום שכל האוצרות הטמונות בקרקע הרי הן למלך. ואילו שהיו מבקשים לעכבם חייבים הריגה: ושמעה

ורישא הדין וסימא סלקא לבי מלכא אמר ושמשא דנחא בארעכון א"ל הן ומיטרא נחית בארעכון א"ל הן א"ל דילמא אית בארעכון בעיר דקיק א"ל תפח רוחיה דההוא גברא בזכות בעירא דקיקא שמשא דנחא עליכון ומטרא דנחית עליכון אמטו בעירא דקיקא אתון משתזבין הה"ד (תהלים לו) אדם ובהמה תושיע ה' אדם בזכות בהמה תושיע ה'. אמרו ישראל רבש"ע באדם אנחנו כבהמה תושיענו לפי שאנו נמשכין אחריך כבהמה הה"ד (שיר א) משכני אחריך נרוצה. להיכן אנו נמשכין אחריך לג"ע הה"ד (תהלים לו) ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם. א"ר אלעזר ב"ר מנחם עדנך אכ"כ אלא עדניך ח מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עדן בפני עצמו. אדם ובהמה תושיע ה' א"ר יצחק ט משפט אדם ומשפט בהמה שוין. משפט אדם (ויקרא יב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו. משפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה וגו': (ב) ר' תנחומא פתח (איוב מא) מי י הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא זה רווק הדר במדינה ונותן שכר סופרים ומשנים אמר הקב"ה עלי לשלם גמולו ושכרו וליתן לו בן זכר. א"ר ירמיה בר ר' אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת בראש ההרים ואומר כל מי שפעל עם אל יבא ויטול שכרו הה"ד (במדבר כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל וגו' ורוה"ק אומרת מי הקדימני ואשלם מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה מי מלל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית מי עשה לי סוכה עד שלא נתתי לו מקום מי עשה לי לולב עד שלא נתתי לו דמים מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית מי הפריש לפני פאה עד שלא נתתי לו שדה מי הפריש לי תרומה עד שלא נתתי לו גורן מי הפריש לפני חלה עד שלא נתתי לו עיסה מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה הה"ד שור או כשב או עז: (ג) ר' יעקב בר זבדי פתח (יחזקאל כט) ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון וכתיב (ישעיה ו) שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף יא בב' יעופף לקילוס ובב' יכסה פניו שלא להביט בשכינה ובב' יכסה רגליו שלא יראו פני שכינה דכתיב (יחזקאל א) וכף רגליהם ככף רגל עגל וכתיב (שמות לב) עשו להם עגל מסכה על שם ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון. תמן תנינן כל השופרות כלן כשרין חוץ משל פרה ולמה חוץ משל פרה אלא מפני שהוא קרן של עגל וכתיב עשו להם עגל מסכה על שום ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון. תאנא מפני מה סוטה אינה שותה בכוס של חברתה שלא יאמרו בכוס זה שתת פלונית ומתה על שום ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון. תנינן (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא מפני שבאת תקלה על ידה לאדם אמרה תורה תסקל שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויהיו אומרים זו בהמה שנסקל פלו' על ידה על שום ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון. שור או כשב וכי שור נולד והלא עגל נולד אלא משום עשו להם עגל מסכה. לפיכך קראו הכתוב שור ולא עגל הה"ד שור או כשב או עז: (ד) ד"א שור או כשב או עז הה"ד (קהלת ג) מה שהיה כבר הוא יב ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אומר אם יאמר לך אדם שאילו לא חטא אדה"ר ואכל מאותו העץ היה חי וקים לעולם אמור לו אתה כבר היה אליהו שלא חטא הוא חי וקיים לעולם. ואשר להיות כבר היה יג אם יאמר לך אדם שהקב"ה עתיד להחיות לנו מתים אמור לו כבר היה ע"י אליהו וע"י אלישע וע"י יחזקאל. ר' אחא אמר בשם ר' אליעזר בר חלפתא כל מה שהקב"ה עתיד לעשות ולחדש בעולמו לע"ל כבר הקדים ועשה מקצתו על ידי נביאיו הצדיקים בעוה"ז. אמר הקב"ה אני הוא שאני עתיד לעשות ים יבשה ולא כבר עשיתי ע"י משה דכתיב (שמות יד) ואתה הרם את מטך וגו'. אני הוא שעתיד לפקוד עקרות כבר עשיתי שנא' (בראשית כא) וה' פקד את שרה. אני ה' שעתיד לעשות מלכים שישתחוו לכם שנא' (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך כבר עשיתי ע"י דניאל שהשתחוה נ"נ לדניאל שנא' (דניאל ב) באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד. אני פוקח עורים לע"ל כבר עשיתי שנא' (מ"ב ו) ויפקח ה' את עיני הנער של אלישע: (ה) (קהלת ג) והאלהים יבקש את נרדף יד רב הונא בשם רב יוסף אמר לעולם והאלהים יבקש את נרדף אתה מוצא צדיק רודף צדיק והאלהים יבקש את נרדף. רשע רודף צדיק האלהים יבקש את נרדף. רשע רודף רשע והאלהים יבקש את נרדף אפי' צדיק רודף רשע והאלהים יבקש את נרדף. מ"מ והאלהים יבקש את נרדף. ר' יהודה בר' סימון אמר בשם ר' יוסי ב"ר נהוראי לעולם הקב"ה תובע דמן של נרדפין מן הרודפין תדע לך שכך הוא שכן הבל נרדף מפני קין ובחר הקב"ה בהבל שנא' (בראשית ד) וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. נח נרדף מפני דורו ולא בחר הקב"ה אלא בנח שנא' (שם ז) כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה. אברהם נרדף מפני נמרוד ובחר הקב"ה באברהם שנא' (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם. יצחק נרדף מפלשתים ובחר הקב"ה ביצחק שנא' (בראשית כו) ראה ראינו כי היה ה' עמך. יעקב נרדף מפני עשו ובחר הקב"ה ביעקב שנא' (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה. יוסף נרדף מפני אחיו ובחר הקב"ה ביוסף שנא' (שם פא) עדות ביהוסף שמו. משה נרדף מפני פרעה ובחר הקב"ה במשה שנא' (שם קו) לולי משה בחירו. דוד נרדף מפני שאול ובחר הקב"ה בדוד שנאמר (שם עח) ויבחר בדוד עבדו. שאול נרדף מפני פלשתים ובחר

הקב"ה

יד יוסף ח רות רבה פ"ג. שבת דף קנ"ד. קהלת רבה פסוק כי הולך האדם אל בית עולמו: ט לקמן סי' י'. זוהר סדר אמור: י תנחומא סדר זו. במד"ר פ' י"ד: יא תנחומא סדר זו. סדר"א פ' י"ד. ופ' תנחומא צו פ' י"ג: יב קהלת רבה פ"ג. תנחומא סדר זו: יג במ"ר פ' י"ד: יד תנחומא סדר זו. קהלת רבה פ"ג:

מתנות כהונה

בקרקע הרי הן למלך ואלו שהיו מבקשים לעכבם חייבים הריגה: **ושמשא כו'**. שאל לו הגד לי אם השמש זורח בארצכם: **נחית** יורד: **בעיר דקיק**. בהמות דקות א"ל הן א"ל תפח כו': **אמטו כו'**. בשביל בהמה דקה אתם ניצולים: **עדנך** לשון יחיד: **עדניך** לשון רבים: **רווק** רק בלא בנים: **ומשנים** השונים לתינוקות שבעיר: **מפוצצות** כלומר מצפצף: **שפעל כו'**. כלו' עשה צדקה ומצות לשם ה': **מי קדם**. הקדים עצמו לעשות מצוה לשמי ולא גמלתי לו קודם עשייתו: **מלל** מל בנו. כד"א המול לכם וכה"א מי מלל וגו' פירושו שמעתי אם היה מי שמל לאברהם מקודם ימים רבים כבר היתה שרה מניקה בנים הרבה: **תאנא**. כמו תני: **היה חי קיים כו'**. בתמיה. וכי אפשר למורכב מחומר שיהיה לעולם: **לאתפגגא**

פירש

עץ יוסף

ושמשא כו' שאל לו הגד לי אם השמש זורח בארצכם: **נחית** יורד: **בעיר דקיק** פירוש בהמות קטנות וכצ"ל בעיר דקיק: א"ל הן א"ל תיפח רוחיה: **אמטו** בשביל בהמה דקה אתם נצולים: **אדם** בזכות בהמה דאל"כ לא הו"ל למנקט אדם ובהמה בחדא מחתא. והאי הה"ד המדרש קאמר לה: **אמרו ישראל כו'** השתא דריש אדם ובהמה תושיע ה' כאדם אנחנו כבהמה תושיענו. ופי' שאע"פ שאנו תמימים בדעת כאדם. תושיענו מהעונש כבהמה שאינה נענשת לפי שאין בה דעת. ופי' שהטעם שלא ישפטנו כחטאתינו בדעת הוא מפני שאנו נמשכין אחריו כבהמה בלי הרהור אחריו. ולפי שהמשכה זו אחר ה' היא סיבת הצלחתינו להדבק בו לגן עדן. לכן אמר עוד הביאני המלך חדריו וגו' וח"ש להיכן אנו נמשכים אחריך לג"ע כלו' שמסבת המשכינו אחריך נבוא לג"ע. והזכיר זה כאן משום דבענין זה דריש מה שנאמר בתר אדם ובהמה תושיע ה' מה יקר חסדך אלהים וגו' ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם דמשמע ג"ע. וכדי שלא יקשה או בג"ע מאי נחל עדניך לשון רבים שהרי התענוג הוא רוחני ופשוט לא ינדק בו מינים שונים כתענוגי עוה"ז שהוא מכמה מינים אם באכילה אם במשגל אם בכבוד וכיוצא. לכן אמר שהרצוי בבחינת הצדיקים שכל אחד יש לו עדן בפני עצמו. אבל כל אחד אין הנאתו אלא הנאה אחד פשוטה: **אנו נמשכין** לג"ע הה"ד ירויון. משום שרוב מוליכת בהמה אחריו הוא למנה לכן מפרש כאן כדכתיב בתריה ירויון [רד"ל]: **יש לו עדן** בתחלה נכנסין כולם לגן. ושוב נכנס כל אחד לעדן שלו. וזהו שאמרו לעיל פ' י"ח שכל צדיק יש לו עולם בפני עצמו: **משפט אדם** ומשפט בהמה שוין. כלומר והיינו דכתיב אדם ובהמה תושיע ה' שכשם שרחמיו על האדם שלא ימול עד יום השמיני. כן היה רחמיו על הבהמה שאע"פ שידעינן בודאי שכלו לו חדשיו הצריך הקב"ה להמתין להקרבה עד ח' ימים. וכדאמר לקמן בדברים רבה פרשה תצא ע"ש: (ב) **פתח** מי הקדימני כו'. דק"ל מאי שור או כשב. וכי שור נולד והא עגל נולד כדלקמן. להכי מתרץ הכא דה"ק לפי' כשיקריב שור או כשב אין להתפאר בו כי מתחלה נולד לו והקב"ה הוא המקדימו. ולהכי מייתי פי' הקדימני ואשלם דדרשינן ביה מי קלס כו' עד מי מקריב לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה. ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה נמי בענין אחר כדרך המדרש: **זה רווק** בבמד"ר הגי' מי שאין לו בנים וצ"ל כאן ג"כ רווק האותן שכר ותיבות הדר במדינה שהכנסו להוסיף מלשון הש"ס בפסחים קי"ג רווק הדר במדינה ואינו הוגא [רד"ל]: **ומשנים** השונים לתינוקות שבעיר: **אמר הקב"ה עלי לשלם כו'**. ולדידיה כך פי' מי הקדימני שהקדים יבא ויטול שכרו כגון זה רווק. ואע"פ שאי אפשר לעשות המצוה אם לא יקדים לו ה' המעות. קרי ליה ר' תנחום מקדים המצוה כיון דעביד לה קודם שהוצרך לעשותה: **גמולו ושכרו** משום דמלבד שכרו העיקרי שבעה"ב עמל בשוה"ז בבן זכר. לכן כפל לומר גמולו ושכרו: **מפוצצ'** כלומר מצפצף: **שפעל עם אל** כלו' עשה צדקה ומצות לשם ה': **בעת** יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. ומפרש מה שפעל כמו מי פעל עם אל. וכבר מצינו מה במקום מי: **ורוח הקדש** אומרת מי הקדימני כו'. ולר' ירמיה כך פירושו מי הקדימני אין בעולם מי שהקדימני ועל כן אינני חייב לתת לו שכר שהרי חייב לעשות המצוה בשביל מה שהקדמתי לו מהטובה. מ"מ אשלם לו שכרו מאחר שקיים מצותי: **מלל** מל בנו: (ג) **פתח** ולא יהיה עוד כו'. משום דבעי לתרוצי דהא דכתיב שור או כשב ולא קאמר עגל היינו משום עשו להם עגל מסכה כלומר שלא להזכיר עונם כדלקמן מייתי האי קרא דקאמר שאין ה' רוצה בהזכרת עון. ומענין זה מייתי משרפים והשופר והסוטה והבהמה דכולהו מחד טעמא: **לקילוס** פי' שבשפופתם מקלסים את ה' כדאי' בפדר"א ובפ' אין דורשין: **מפני שהוא** קרן של עגל ע' בפ"ג דר"ה: **לפיכך** קראו הכתוב שור ולא עגל. והא דכתיב קח לך עגל. ועגל וכבש. שאני התם דאי הוי כתיב שור אתי למעוטי בשור ממש והמצוה בעגל. אבל הכא ליכא למעוטי דהא כתיב כי יולד והיה ז' ימים וגו': **הה"ד** שור או כשב או עז. דאיידי דבעי למכתב שור כתב נמי כשב ועז ולא כתב טלה וגדי: (ד) **הה"ד מה שהיה כו'** משום דכתיב בסיפיה והאלהים יבקש את נרדף מייתי ליה לתת טעם לבחירת הג' מינים אלו מהבהמה לקרבן ולא בקש מהחיות שהטעם מפני שהם נרדפים כדלקמן. ואיידי דמייתי ליה דריש כוליה קרא הכא כדרך המדרש: **ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר אם** אומר לך אדם אפשר שהיה העולם כלו מים במים. אמור לו כבר הוא אוקיינוס כלו מים במים. ואשר להיות כבר היה אם יאמר לך אדם אפשר שהקב"ה עתיד לעשות ים יבשה. אמור לו כבר היה לא כך עשה ע"י משה שנא' ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. וכתיב ואתה הרם את מטך וגו' וכתיב ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. ר' נחמיה אומר אם יאמר לך אדם אפשר שאילו לא חטא אדם כו'. כצ"ל (יפ"ת) וכן הוא בקהלת רבה: **שאילו לא חטא אדם** כו' משום שלפי הסברא אי אפשר לאדם המורכב מהפכים שתתקיים הרכבתו לעולם. לכן יקשה הדבר בעינים. ויאמרו כי מה שאמר הכתוב כי ביום אכלך ממנו מות תמות פירושו שע"י חטאו קרב קצו למות ביום אכלו ואילו לא חטא היה מאריך ימים יותר. אבל מ"מ סוף אדם למות אמנם ממה שידענו בענין אליהו שלא מת ונכנס חי לג"ע. ע"כ להודות בפשט הכתוב באדם שאילו לא חטא לא מת: **עתיד להחיות לנו מתים** בתמיה. משום שענין תחיית המתים קשה אל הסברא. לכן יפרשו הכתובים המורים עליה. בתחיית הנפש והשארותה. ומה שנא' יחיו מתיך וכדומה יפרשו שהוא משל לתגבורת אומתינו השפלה בימות המשיח עם היותנו חשובים בגלות כמתים. אמנם מענין תחיית בן השונמית ובן הצרפית שהית' תחיה ממש יודו בתחייה כפשט הכתובים: **שאני עתיד** לעשות ים יבשה. דכתיב הן בגערתי אחריב ים. והחרים ה' את לשון ים מצרים: **שעתיד** לפקוד עקרות. כדדרשינן בפ' חלק ועלהו לתרופה להתיר פה עקרות: **אני פוקח** עורים לע"ל. כדכתיב אז תפקחנה עיני עורים: **שנאמר ויפקח ה'** את עיני הנער. ואע"ג דאין זה רפואות עורון ממש רק פקוחת עינים לראות דברים רוחנים. כ"ש הוא שיותר קלה רפואות העין לראות כשאר אנשים מפקיחתה מה' לראות מראות מלאכים. ויתכן דפוקח עורים דלעתיד נמי דקאמר היינו לראות מראות אלהים: (ה) **לעולם** והאלהים יבקש את נרדף. דמדסתם ולא פירש אם צדיק אם רשע משמע דכל נרדף בין צדיק בין רשע יבקש עלבונו בין שיהיה רודפו צדיק בין שיהיה רשע: **אפי' צדיק** רודף רשע. לא שרודפו על רשעתו דא"כ מצוה קעביד. אלא מיירי שרודפו להנאתו: **שור נרדף** כו' עז נרדף כו'. כמ"ש ישעי' י"ת

וגר

הקב"ה בשאול שנא' (ש"א י) הראיתם אשר בחר בו ה'. ישראל נרדפין מפני האומות ובחר הקב"ה בישראל שנא' (דברים יד) ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה. ר' אלעזר ב"ר יוסי בן זמרא אמר אף בקרבנות כן אמר הקב"ה שור נרדף מפני ארי עז נרדף מפני נמר כבש מפני זאב לא תקריבו לפני מן הרודפים אלא מן הנרדפין הה"ד שור או כשב או עז כי יולד: (ו) ד"א שור או כשב או עז [טו] הה"ד (מיכה ו) עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי א"ר אחא ענה בי וקבל שכר ולא תענה ברעך עד שקר ותקבל עליו דין וחשבון לע"ל. אר"ש בר נחמן בג' מקומות בא הקב"ה להתוכח עם ישראל ושמחו או"ה ואמרו כלום אינון יכולין להתוכח עם בוראם עכשיו הוא מכלן מן העולם. בשעה שאמר להם (ישעיה א) לכו נא ונוכחה יאמר ה'. כיון שראה הקב"ה ששמחו או"ה הפכה להם לטובה שנא' (שם) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. באותה שעה תמהו האומות ואמרו זו תשובה וזו תוכחה. לא אתא אלא לאתפנגא עם בנוי. ובשעה שאמר להם (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה' שמחו או"ה ואמרו היאך אלו יכולין להתוכח עם בוראן עכשיו הוא מכלן מן העולם כיון שראה הקב"ה שאו"ה שמחין הפכה להן לטובה שנא' (שם) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב תמהו כלם ואמרו זו תשובה וזו תוכחה זו אחר זו לא אתא אלא מתפנגא עם בנוי. [טז] ובשעה שאמר (הושע יב) וריב לה' עם יהודה ולפקוד על יעקב שמחו ואמרו היאך אלו יכולין להתוכח עם בוראן עכשיו הוא מכלן מן העולם מיד הפכה להם לטובה. הה"ד (שם) בבטן עקב את אחיו. א"ר יודן בר ר"ש משל לאשה אלמנה שקובלת על בנה לדיין כיון דחמת דיינא דיתיב ודאין בנור ובזפת ובגלבין אמרה אין אנא מודענא סורחנא דהדין ברי להדין דיינא כדון הוא קטיל ליה דרכת עד דחסל דיינא כיון דחסל א"ל הדין בריך מה סרח עליך א"ל מרי כד הוה במעי הוה מבעט א"ל כדין הוא עבד לך כלום א"ל לא א"ל זיל ליך דלית בהדא מילתא סורחן כלום כך כיון שראה הקב"ה שאו"ה שמחים הפכה להם לטובה שנא' בבטן עקב את אחיו מיד תמהו או"ה ואמרו זו תשובה וזו תוכחה זו אחר זו לא אתא אלא לאתפנגא עם בנוי. ומה הלאתיך ענה בי א"ר ברכיה משל למלך ששלח שלוחין שלו למדינה ועמדו בני המדינה ושמשו לפניהם באימה וביראה וברתת ובזיע. כך א"ל הקב"ה לישראל שלחתי לכם ג' שלוחין משה ואהרן ומרים שמא אכלו מכם שמא שתו מכם שמא הטריחו עליכם כלום לא בזכותן אתם מתפרנסין [יז] המן בזכות משה הבאר בזכות מרים ענני כבוד בזכות אהרן. א"ר יצחק משל למלך ששלח פרוזדוגמא שלו למדינה מה עשו בני המדינה עמדו על רגליהם ופרעו את ראשיהם וקראוה באימה וביראה ברתת ובזיע. כך אמר הקב"ה לישראל הדא פרוסטוגמא דידי לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם שתהיו קורין ק"ש לא עומדין על רגליכם [יח] ולא פורעין את ראשיכם אלא (דברים ו) בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. א"ר יהודה ב"ר סימון אמר הקב"ה [יט] עשר מיני בהמות מסרתי לך ג' ברשותך וז' אינן ברשותך ג' ברשותך שור שה כשבים ושה עזים וז' אינן ברשותך איל צבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם להתיגע בהרים להביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך אלא ממה שברשותך מן הגדל על אבוסך הה"ד שור או כשב או עז: (ז) ר' לוי פתח (ישעיה מא) הן [כ] אתם מאין ופעלכם מאפע. מאין מלא כלום ומלחה סרוחה. מאפע מק' פעיות שהאשה פועה בשעה שיושבת על המשבר צ"ט למיתה ואחת לחיים. (ישעיה מא) תועבה יבחר בכם אע"פ שהתינוק הזה יוצא מתוך מעי אמו מלוכלך ומטונף מלא רירין ודם הכל מחבקין אותו ומנשקין אותו [כא] וביותר כשהוא זכר. ד"א הן אתם מאין א"ר ברכיה [כב] הן לשון יוני הוא אחד. אמר הקב"ה אומה אחת אתם לי מאו"ה. מאין מאותן שכתוב בהן (ישעיה מ) כל הגוים כאין נגדו. ופעלכם מאפע א"ר לוי [כג] כל פעולות טובות ונחמות שהקב"ה עתיד לעשות עם ישראל אינם אלא בשביל פועה שפעיתם לפני בסיני ואמרתם (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. תועבה יבחר בכם אותה תועבה שכתוב בה (שם לב) עשו להם עגל מסכה מאותו התועבה הביאו לפני קרבן שנא' שור או כשב: (ח) (הושע ז) ברעתם ישמחו

יד יוסף טו תנחומא סדר א. שפ"ט רבה פ"ו סי' ב': במד"ר פ' י': טז זוהר סוף סדר האזינו דף רנ"ט: יז תענית פ"ק. ורבה ותנחומא ריש סדר במדבר. ובמדבר רבה סוף פ' י"ג. תנחומא סדר זו. סדר עולם רבה פ"ו. מדרש משלי סי' י"ב פסוק חכמות נשים. זוהר סדר אמור: יח עי' ב"י א"ח סי' ס"א. ובהגר"א ס"ח סק"ו: יט במד"ר פ"כ ופ' כ"א. וע' בספר תולדות אהרן עמוד כ"ד. ופסיקתא דאת קרבני: כ תנחומא סדר זו: כא ע' ריש פ' תזריע: כב שבת דף ל"א. תנחומא סדר זו. ב"ר פ' נ"ט סי' ח'. ילקוט איוב פסוק הן אל ישגיב בכחו. אגדת בראשית פרק ע"ו: כג בערוך שני' כל הכרבות:

מתנות כהונה

פירש הערוך להשתעשע ולענג: עם בנוי. עם בניו: זו תשובה וזו תוכחה. בתמיה וכי זו תשובה היא על דבריו הראשונים שאמר שמעו הרים את ריב וגו' וזו תוכחה היא בתמיה: אלא מתפנגא גרס: כיון דחמית כו'. כיון שראתה את הדיין שהיה יושב ודן באור של זפת ובמ' חזית (ז' א') גרס ובזפת וכן בפרשת נשא (ד' ע"ה): ובמגלבין ובמקלות כל א' וא' לפי דינו אמרה אם אני מודיע סרחון וחטא בני הזה לדיין זה עכשיו הוא ממית אותו: דרכת לפי הענין פירושו הממתינה אבל לא מצאתי לו חבר ובפ' נשא גרס דהלת פי' היתה מתיראת והממתינה עד שסיים הדין: כד הוה במעי כו'. כשהיה במעים שלי היה בועט ודורס ברגליו: א"ל כדון כו'. פי' בעת הזאת עכשיו הוא עושה לך כלום: זיל ליך כו'. לכי לך שאין הדבר הזה סרחון חטא של כלום: לאתפנגא גרסינן: פרוזדוגמא איגרת של גזירת המלך: (וביותר כשהוא זכר גר' ועיין פ' תזריע): כל פעולות טובות כו'. בערוך ערך פעה שני'

ענף יוסף

הרי כבר מחלתי. אמור אל הכהנים בני אהרן שהרג שהלקם נשאר והם מקטרגים אותו ומזכרת לקבל עונשו בעוה"ז [באר מים חיים על התורה סדר בראשית]:

פרשה כז (ז) [אומה אחת אתם לי כו' מאין מאותן שכתוב בהם כו']. הכוונה שהקב"ה חזר על כל אומה ולשון שיקבלו את התורה ויתנו לו מקום להשרות שכינת כבודו ותורתו ביניהם ולא רצו לקבלה עד שבא אלינו ישראל וקבלנוהו עם כבוד מלכותו ותורתו. לכן אינו משראוי להקב"ה להתקצף עלינו על מחסר מאומה אשר יחסר לו בהאכסניא שלנו אחר שאין לו מלון אחר כלל. וזהו כוונת המאמר הן אתם מאין מן או"ה שנקראו אין. כלו' מכח או"ה שאינם מסוגלים לכלום תמצאו חשיבותיכן של ישראל לפי שהם לא רצו לקבלו ע"כ אי אפשר למאוס בישראל אף אם גם המה לא יצאו ידי הוכחן בשלימות

עץ יוסף

וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי גו' ועגל וכפיר גו' ואריה כבקר גו' [רד"ל]: מפני ארי ולא מפני נמר וזאב שהם קטנים ממנו. אבל עז נרדף אפילו מפני נמר אבל לא מזאב. וכבש אפילו מזאב נרדף: אלא מן הנרדפים. שזה שיבותא היא לגבייהו שיהיו נקרבים לגבוה: (ו) הה"ד עמי מה עשיתי לך. בעי למימר שטעם בחירת שור וכשב ועז לקרבן שפי מחיות טהורות לפי שאלו מצויים כדי שלא להטריח את ישראל. ומשום דהך מלתא בכלל מה הלאתיך כדרבי סימון דלקמן. מייתי ליה הכא. ואיידי דמייתי ליה מפרש ליה כולה הכא כדרך המדרש. ומשום דהאי קרא חד מהויכוחים שבא השם להתוכח עם ישראל מייתי דלרשב"נ נמי הכא: ענה בי כלומר שאין ענה בי דבק אל מה הלאתיך כפשוטו שיגיד מה שהרע לו. דא"כ מ"ש ללשון ענה בי דהיינו עדות. כי אין ענין עדות אצל תרעומת. הגד או אמור או ספר מיבעי ליה. אלא דבק לכי העליתיך מארץ מצרים דבתריה. וקרא תרתי קאמר חדא מה הלאתיך שאין לך שום תרעומות. ולא עוד שיש לך להעיד על צדקתי שעשיתי עמך כי העליתיך מארץ מצרים: וקבל שכר על עדות זה במה שאתה מודיע חסדי ה' לרבים. והרד"ל כתב וז"ל וקבל שכר במצות שהן עניות עדות ואפשר רומז על ק"ש כדסיים לא אמרתי שתהיו קורין ק"ש כו' והיא עדות כמ"ש בכורות י"ד כאילו מעיד עדות עכ"ל: לכו נא ונוכחה כו' משום דונוכחה משמע להוכיחם בחטאתם שיבורר אותם בפניהם ותכלית זה להפרע מהם. דאל"כ מ"ט דהתוכחה. והדר קאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ונמצא שמוותר על הראשונות כשמעכשיו יאבו ושמעו. וא"כ תוכחה למה. לכן א"ר שמואל בר נחמן דאין ה"נ שהתוכחה היתה להפרע. ומפני שאו"ה שמחו בה הפכה לטובה: ששמחו או"ה וצ"ל שהתוכחה היתה מפורסמת לכל: הפכה להם לטובה. דכך היא המדה כדתנן באבות בנפול אויבך אל תשמח כו' פן יראה השם ורע בעיניו והשיב מעליו אפו. חרון אפו לא נאמר אלא אפו. מלמד שמוחלין לו על כל עונותיו. אך קשה השם יודע שישמחו או"ה למה בא להוכיחם. וי"ל למצוא מקום למחול עונותיהם: זו תשובה בתמיה. כלו' וכי זהו שהשיב ה' בויכוחו. וזו היא התוכחה שאמר להוכיח בהם: לאתפנגא להשתעשע: שמעו הרים את ריב ה'. דלפי פשוטו קשה מה דכתיב בתר הכי עמי מה עשיתי לך וגו' שאין בזה תוכחה אלא התגלות ה' שלא הרע להם ושהטיבם וראוי להחזיק לו טובה. לכן אמר רשב"נ דאין ה"נ שהתוכחה היתה להפרע. ומפני ששמחו או"ה הפכה לטובה: שמחו או"ה שאע"ג שראו שבפעם הראשון נהפכה לטובה. סברו שמא השתא לא יהיה כן דלאו בכל שעתא ושעתא מתרחש ניסא: וריב לה' עם יהודה כו'. דלפי פשוטו קשה דבתריה דכתיב בבטן עקב את אחיו וגו' מאי טעמיה לריב על זה. להכי אמר רשב"נ דאין ה"נ שהריב היה להפרע מהם. אך מפני ששמחו האו"ה הפכה לטובה: שקיבלת לשון קובלנא: דחמת כו' כיון שראתה את הדיין שהיה יושב ודן באור וזפת ובמקלות. כל אחד ואחד לפי דינו. אמרה אם אני מודיע סרחון וחטא בני הזה לדיין זה. עכשיו הוא ממית אותו: דרכת הממתינה והרד"ל גרס קרהת: דחסיל דסיים: כד הוה במעי כו' כשהיה במעים שלי היה בועט ודורס ברגליו: א"ל כדון כו' פי' בעת הזאת עכשיו הוא עושה לך כלום: זיל ליך כו' לכי לך שאין בדבר הזה סרחון וחטא של כלום: א"ר ברכיה משל למלך כו'. משום שקשה מאי קאמר ומה הלאתיך. הא הכביד ה' עלינו עול תרי"ג מצות. להכי מתרץ ר' ברכיה דהכא בענין השלוחים שלא לטובתינו קמיירי. שלא הטריח עלינו לפרנסתם ולשמשם במורא ופחד כדרך שלוחי ב"ו ואדרבה הם היו מפרנסים אותנו. והענין דבק למה שנאמר בתריה ואשלח לפניך משה אהרן ומרים. אבל טורח המצות לא חשיב טורח כי לטובתינו הוא ולחיותינו: המן בזכות משה כו' מדאשכחן שכשמת' מרים נסתלק הבאר. אלא שחזרה בזכות משה ואהרן. וכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד. אלא שחזרו בזכות משה. וכשמת משה נסתלקו שלשתן כדאי' בפ"ק דתעניות ולקמן בבמד"ר פ"א. שמעינן שהמן היה בזכות משה. והבאר בזכות מרים. וענני כבוד בזכות אהרן: הבאר כו'. בבמדבר רבה פ"א מפרש היאך עשוי ומתגלגל עמהם במדבר. וכתב רש"י בפ"ק דתעניות שהיא הסלע שהכה משה שלא רצה ליתן מימיו לפי שמתה מרים: א"ר יצחק משל כו' רבי יצחק מתרץ קושיא הנ"ל שמה שאמר ומה הלאיתיך בענין ק"ש מיירי שלא הטריח עלינו קריאתה באימה ויראה כקריאת גזרת מלכים. והענין דבק למה שאמר ענה בי שפירושו שנעיד בטובת ה' ונקבל שכר כדלעיל. וק"ש עדות לישראל הוא על יחוד ה' ויכלתו והשגחתו. ובענין זה הוא דקאמר שלא הלאנו: פרוזדוגמא בלשון יוני דת וגזרה [מוסף הערוך]: לא עומדין כו' אע"פ שהיא כמו עדות כמש"ל ועדות צריכה עמידה וגם משום כבוד קבלת מ"ש היה ראוי לעמוד אבל לא הטרחתי דקי"ל כב"ה דאמר בין עומד ובין יושב [רד"ל]: ולא פורעין את ראשיכן. לכאורה משמע דה"ה בלא אימה ויראה וברתת ובזיע. ולא הוצרך להזכיר עוד כל הנ"ל. אמנם הטור בסי' ס"א הביא מדרש זה וכתב דלא הקל אלא בעמידה ופריעת הראש [שזה לאות] אבל באימה ויראה ורתת וזיע מיהא צריך [שאין זה לאות אלא כיון דעת]: א"ר יהודה בר ר' סימון כו'. ריב"ס מתרץ קושיא הנ"ל דמה הלאתיך מדבר בענין הקרבנות שאע"פ שמסר לנו עשרה מיני בהמה. הקל ממנו טורח הקרבנות. וה"ק ראה מה טובה עשיתי לך שמסרתי לך עשרה מיני בהמה ומהם לא הלאתיך להביא רק קלי הטורח: לא הטרחתי עליכם כו' ואע"ג דאם אפי' היה מכשיר כל החיות לקרבן לא היה מיגע את ישראל כל שהיה מכשיר ג"כ שור או כשב או עז כיון שבידו להביא ממה שירצה. י"ל שלהורות שאין ה' חפץ ביגיעתינו פסל אותם שיש יגיעה בהבאתם כאילו הם מאוסים לפניו מכיון דמייתי לידי טרחא: (ז) ר' לוי פתח כו' משום דק"ל מה ראה לעשות שור ראש לקרבנות כדבסמוך בעי הכא לתרוצי מפני שחטאו בו להכי מייתי האי קרא דדריש תועבה יבחר בכם בהאי ענינא. ואגב דמייתי ליה מפרש ליה בענין אחר כדרך המדרש: מאין מלא כלום מליחה סרוחה כנ"ל. (יפ"ת): ממאה פעיות דריש מאפע מאה פעיות. ודריש נמי מא' פעיה. כלו' אחד מהפעיות הוא לחיים כי רובן למיתה. וצ"ע דבפ"ר פ' כ"ה קאמר תשעה חלקים למיתה ואחד לחיים משמע דאינה מסוכנת כל כך כדקאמר הכא: וביותר כשהוא זכר נכתב כאן משום שספת המאמר דר"פ תזריע שמסיים שם כן ע"ש [רד"ל]: אומה אחת אתם לי כו'. אע"ג דקראי דמקמי האי קרא באו"ה משתעי. האי קרא לאו בדידהו משתעי אלא הוזר לישראל שהזכיר לעיל וקאמר להו הן אתם מאין. אומה אחת אתם לי כו' כלומר מכל האומות אין לי אלא אומה אחת כי כל האומות כאין ואין בעולם אלא אתם. וע' בענף: שהקב"ה עתיד לעשות. פי' פעלכם פועל הנעשה לכם: אינם אלא בשביל פועה אחת כו'. פי' בשכר שקבלו התורה. כי לולי הם היה העולם חרב כדאי' בריש רות רבה ולכן יספיק זכות זה לכל מה שיאכלו בעוה"ז. ושכר מצות שמור להם לעוה"ב: אותה תועבה שכתוב כו'. ר"ל לפי שירצה שבמעשה העגל הפסידו שכר נעשה. לכן אמר שהקב"ה נוה שמאותה תועבה יקריבו קרבן שמשם ראיה שלא חטאו ישראל בזה. וכדא"כ לוי גופיה בסמוך: (ח) ברעתם ישמחו

כד ישמתו מלך. וכי מה ראה לעשות שור ראש לכל הקרבנות א"ר לוי משל למטרונה שיצא עליה שם רע עם אחד מגדולי מלכות ובדק המלך בדברים ולא מצא בהם ממש מה עשה המלך עשה סעודה והושיבו אותו האיש בראש של מסובין כל כך למה להודיע שבדק המלך בדברים ולא מצא בהם ממש. כך או"ה מונין להם לישראל ואומרים להם עשיתם את העגל ובדק הקב"ה בדברים ולא מצא בהם ממש לפיכך נעשה שור ראש לכל הקרבנות הה"ד שור או כשב או עז. ר' הונא ור' איבו בשם ר' שמואל בר נחמן מוצלין היו ישראל מאותו מעשה שאילו עשו ישראל את העגל היה להם לומר אלה אלהינו אלא הגרים שעלו עמהם ממצרים עשוהו והם מונים לישראל ואומרים אלה אלהיך ישראל. א"ר יהודה ב"ר סימון כתיב (ישעיה א) ידע שור קונהו וגו' ולא היו יודעין אלא שדשו בעקב. ודכוותה (ירמיה ד) כי אויל עמי אותי לא ידעו ולא היו יודעים אלא שדשו בעקב. דכוותה (הושע ב) והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה ולא הות ידעה אלא שדשה בעקב: (ט) ד"א שור או כשב או עז כה שור בזכות אברהם שנא' (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם. כשב בזכות יצחק דכתיב (שם כב) וירא והנה איל. עז בזכות יעקב דכתיב (שם כז) לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים כו מהו טובים ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר טובים לך טובים לבניך טובים לך שעל ידיהם אתה מקבל מיני ברכות וטובים לבניך שעל ידיהם מתכפר להם ביה"כ. הה"ד (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם: (י) והיה שבעת ימים תחת אמו. ולמה ז' ימים אלא כדי שיבדק שאם נגחתו אמו או שנמצא בו מום ה"ז פסול ולא יהיה כשר לקרבן דתנינן תמן יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה ואין חייבין עליו קרבן ר' שמעון אומר ה"ז כילוד. ד"א והיה שבעת ימים תחת אמו ר"י דסכנין בשם ר' לוי אמר משל למלך שנכנס למדינה וגזר ואמר כל אכסנאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו כז פני המטרונה תחלה כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת הה"ד ומיום השמיני והלאה ירצה. א"ר יצחק כח משפט אדם ומשפט בהמה שוים משפט אדם (ויקרא יב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו ומשפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה כלומר אם הבאתה לפני קרבן ברצון ובטובה הוא קרבנו ואם באונס ע"כ איני מעלה לך שתקריב לפני אלא אשה לה'. ודכוותה (במדבר כח) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי מהו לאשי אמר הקב"ה אם תבאתם ברצון ובטובה הוא קרבני ואם באונס הרי הוא לאשי ואינו לשם: (יא) ושור ושה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. א"ר ברכיה בשם ר' לוי כתיב (משלי יב) יודע צדיק נפש בהמתו זה הקב"ה שכתוב בתורתו (דברים כב) לא תקח האם על הבנים. ורחמי רשעים אכזרי זה סנחריב שכתוב בו (הושע י) אם על בנים רוטשה. ד"א יודע צדיק זה הקב"ה שכתוב בתורתו שור או כשב או עז. ורחמי רשעים אכזרי זה המן הרשע דכתיב (אסתר ג) להשמיד להרוג ולאבד. א"ר לוי כט אוי להם לרשעים שהם מתעסקין בעצות על ישראל וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך. עשו אמר שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה אני איני עושה כן אלא (בראשית כז) יקרבו ימי אבל אבי. פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר יקרבו ימי אבל אבי ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו אני איני עושה כן אלא עד דאינון דקיקין תחות כרסיה דאמהון אנא מחנק יתהון הה"ד (שמות א) וראיתם על האבנים וגו' כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. המן אמר שוטה היה פרעה שאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולא היה יודע שהבנות נשאות לאנשים פרות ורבות מהם אני איני עושה כן אלא להשמיד להרוג ולאבד. א"ר לוי אף גוג ומגוג לע"ל עתיד לומר כן שוטים היו הראשונים שהיו מתעסקים בעצות על ישראל ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים אני איני עושה כן אלא בתחילה אני מזדווג לפטרון שלהם ואח"כ להם הה"ד (תהלים ב) יתיצבו מלכי ארץ א"ל הקב"ה רשע לי באת להזדווג חייך שאני עושה עמך מלחמה הה"ד (ישעיה מב) ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה וכתיב (זכריה יד) ויצא ה' ונלחם בגוים ההם מה כתיב תמן (שם) והיה ה' למלך על כל הארץ: (יב) וכי תזבחו זבח תודה לה'. ר' פנחס ור' לוי ור' יוחנן בשם ר' מנחם דגליא לע"ל כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטלה לעולם כל ההודיות בטלין והודיות תודה אינו בטלה לעולם הה"ד (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות. כי טוב אלו ההודיות. מביאים תודה בית ה' זה קרבן תודה. וכן אמר דוד (תהלים נו) עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך תודה אינו אומר אלא תודות ההודיה וקרבן תודה:

פרשה כח

(א) דבר אל בני ישראל והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן. הה"ד (קהלת א) מה יתרון לאדם בכל עמלו

יד יוסף כד תנחומא סדר זו: כה תנחומא סדר זו: ט ב"ר פ' ס"ס. ולעיל פ' כ"ח. תנחומא תולדות וס' אמור. ופסיקתא רבתי פ' מ"ז: כז ע' ע"ז יו"ד ס"ס רס"ה: כח לעיל סי' א'. זוהר סדר אמור דף נ"א. תנחומא סדר זו: כט שוח"ט מזמור ב'. ילקוט אסתר. אגדת בראשית פ"כ. ילקוט תורה רמז קי"ד:

מתנות כהונה

הגי' יותר נכונה וכן בתנחומא: ולא מצא בהם ממש לפי' כו'. שהערב רב עשאוהו ולא בני ישראל וכדמפרש ואזיל: מונים ל' אונו: ולא היו יודעים. בתמיה דכתיב ישראל לא ידע: שדשו בעקב. כלו' כבשוהו תחת רגליהם כאילו לא ידעו: מתכפר להם. ע"י שני שעירים אחד לה' וגו': נגחתו אמו. כלומר שנדחף ונתרסקו איבריו בשעת לידתו ובילקוט לא גרס ליה: יוצא דופן כו'. וזה שנתרסקו איבריו או מום בו כיוצא דופן דמי: אשה לה'. כלומר עומד לשריפת אש: עד דאינון דקיקין כו'. דקים וקטנים תחת כסא המשבר של אמם אני חונק אותם: פטרון אדון הלוחם בשבילם: להזדווג לעשות מלחמה עמי: מה יתרון כו'. בלשון תימה: בכל עמלו כו'. עמלו משמע עמל שלו מה שעמל לצרכי גופו: תחת

עץ יוסף

ישמתו מלך. אע"ג דקרא כתיב גבי תלונת י"י על חטאת ישראל. מ"מ מפרש דה"ק שזה שעושים עכשיו מהע"ז הוא הפך דרכם הראשון. כי ברעתם היו משמחים ממ"ה דהיינו ע"י העגל שנחשב להם לחטא היו מכפרים פניו בהקריבם אותו לקרבן לאות שהם לא חטאו בו. ומ"מ לפי שלא מיחו ביד הערב רב שעשאוהו נחשב להם לחטא. ולזה אמר רעתם. ואומר ובכחשיהם שרים על שרי מעלה שהם שמחים בו כשישראל עושים רצונו של מקום. שהעולם בתיקונו: מה ראה לעשות שור ראש לכל הקרבנות. מאחר שחטאו בשור לא ה"ל להקדימו. ומשני דאדרבה היינו טעמא כדי להראות שלא חטאו בו ישראל: עם אחד מגדולי מלכות. ובנמשל הוא מה שמשו פני השור שבמרכבה כדאי' בב"ר פ"ג ופ' מ"ב ופ' מ"ג. ודב"ר פ"ג: ולא מצא בהם ממש. שלא היו ישראל העושים אלא הערב רב כדרשב"ן דבסמוך. א"נ שלא נתכוונו בעגל לע"ז ממש כדפירשתי לעיל בב"ר פ' מ"ב סי' ו': אלא הגרים ומ"מ טעו אחריו מעטים מישראל והם ג' אלף איש שהרגו בני לוי. ומ"ש כאן דדוקא הגרים. היינו העושים אותם בתחילה שהם שאמרו אלה אלהיך ישראל. ומ"מ עשה שור ראש לקרבנות כיון דרוב ישראל לא טעו אחריו ואין לחוש על המעט שכבר מתו. ומה שנענשו כלל ישראל כאומר וביום פקדי ופקדתי. היינו שלא מיחו: מונים לישראל מבזים אותם באמרם כי לא כאשר היו מתפארים כי ה' המוציא אותם מארץ מצרים שאינו כן אלא אלה אלהיך ישראל: אלא שדשו בעקב פי' שנענשו על שלא מיחו בערב רב ועשו עצמם כלא ידעו. תרגום טעשו נתלתי דושו ית אחסנתי. [וז"ה עמי לא התבונן אף שידעו לא התבוננו בה וכן במקרא דירמיה דאותי לא ידעו כתיב אח"כ סכלים המה ולא נבונים חכמים ט' ולהטיב לא ידעו. רד"ל]: (ט) שור בזכות אברהם כו'. משום דק"ל מה ראה לעשות שור ראש לקרבנות כדלעיל. קאמר שבזכות האבות נתן לו י"י כפרה בקרבנות. ורמזו בשור וכשב ועז. ולפ"ז אתא שפיר דאקדים שור שהוא כנגד האב הראשון: מהו טובים מייתי לה הכא לראיה שקרבן עז הוא בזכות יעקב מדקאמר התם טובים לבניך שעל ידיהם מתכפר ביוה"כ. וע' בב"ר פ' ס"ה סי' פ': (י) ולמה ז' ימים. דכיון דהיכא דקים לן שכלו לו חדשיו כשר לאכילה קשה מה צריך להמתין ז' ימים לקרבן: כדי שיבדק אבל כשהוא תוך ז' ע"י קטנותו אין מומו ניכר כל כך. וג"כ אין נגיחת אמו נכרת. שאף שאינו עומד על רגליו יחשב שמפני קטנותו הוא. אבל כשהוא בן ח' דרכו לעמוד על רגליו כשלא דרסתו אמו: שאם נגחתו אמו או שנמצא בו מום. עמ"כ ואפשר הכל דבר אחד ור"ל שאם נגחתו אמו ונמצא בו מום שע"י הנגיחה רגיל ליפול מום כדאמרינן [בכורות כ"ה] דהכיתו שומא אגב דמגנתו. אך מה היא הבדיקה ע"י ז' ימים לא נתבאר. ודרך הגה"ה רבה אולי נ"ל כדי שיבדק תחת אמו שאם מתה אמו או שיצא דרך דופן ה"ז פסול כו' דתנינן תמן כו'. [ולגי' שלנו גם הא דתנינן תמן תמוה שמ"ש המ"כ שנתרסקו אבריו כיוצא דרך דופן דמי אין לו ביאור כלל] ולפ"ז הא כדי שיבדוק היינו אם הוא נפל כההיא דשבת קל"ד אף שבאמת לקרבן אפי' קים לן שאינו נפל פסול קודם ז' ימים כמ"ש המל"מ פ"ג מאסורי מזבח [רד"ל]: ולא יהיה כשר לקרבן. לכאורה הלשון מיותר. ובילקוט לא גרסינן ליה: דתנינן תמן נראה דה"ג כי יולד פרט ליוצא דופן דתנינן תמן כו' רש"א הרי זה כילוד. ומסיק גם בגמרא [נדה דף מ'] דמודה ר"ש בקדשים. ויליף ליה התם מכי יולד מופנה לג"ש [יפ"ת]: אין יושבין עליו בריש פ' יוצא דופן מפרש טעמיה דרבנן ור' שמעון: פני המטרונה טעם קריאת שבת מטרונה מבואר שהוא ע"ד שקראוה כלה כאומר שבתא מלכתא בואי כלה: משפט אדם כו' זה פעם אחר להמתנת ז' ימים לקרבן ולמילה והיינו נרחמים כדפירשתי לעיל פרקין. ואין זה כותר המשנה שאמרו שהאומר על קן צפור יגיעו רחמיך מעתקין אותו מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות. כי בתפלה אינו ראוי לומר כן כי מתוך ההתפעלות הגדולה דומה ממש כפשוטו שהוא מרחם מתוך המיית הלב כאילו מתפעל וחומל עליהם. אבל באמת כי מדותיו רחמים במדה פשוטה בלי שום המיה ח"ו: כלו' אם הבאתם כו'. מילתא באנפי נפשה היא דדריש מה דכתיב ירצה לקרבן. דמדכתב לשון ריצוי רמז שאם יהיה ברצון ובטובה נקרא קרבן. ואם באונס אינו אלא אשה לה' כלומר שנשרף באש בחנם: ואם באונס כו' וצריכי הני תרי קראי על זה. כדמתרגינא בפ"ק דר"ה דף ו' ע"א אוקריב אותו ע"ש ודו"ק. ופירש באונס היינו שכפוהו עד שאמר רוצה אני. שאף שמתכפר לו מ"מ הרי הוא לאישים ואינו קרבן שלם: מהו לאשי דהא לאישי מיותר דהא ידעינן דהקרבן ניתן לאשים: ואינו לשם ונוסחת היפ"ת ואינו שלם: (יא) כתיב יודע צדיק כו'. משום דס"ל שטעם אותו ואת בנו וכן שלוח הקן משום רחמים. לכן סמך ליה אודע צדיק נפש בהמתו דמשמע שרחמי ה' על נפש הבהמה. הפך ורחמי רשעים אכזרי. ולהכי דריש ליה בסנחריב והמן שעשו הפך מי"י שצוה י"י לרחם על הבהמה. וע' מ"ש לעיל ובדב"ר פ"ו: לא תקח האם על הבנים. אין קושיא ממ"ש בהמתו. דזמנין נמי דעוף בכלל בהמה דמרבינן ליה מבהמתך דשבת: שכתוב בו אם על בנים רטשה. דהאי קרא בגלות עשרת השבטים מיירי וע"י סנחריב הוה: שכתוב בתורתו שור או כשב או עז ורחמי כו' זה המן דכתיב כו'. לגי' זו אין מכוון יפה אכזריות המן נגד רחמי התורה שיהיה ז' ימים תחת אמו [והיה נכון לגרוס זה פרעה שאמר וראיתם על האבנים. כדמפרש להלן תחות כרסי אמהון אנא מחנק כו'] ובילקוט מסלי הגי' שכתוב בתורתו שור או שה או"ב לא תשחטו ביום אחד ומכוון נגד זה גזירת המן להשמיד וגו' טף ונשים ביום אחד [רד"ל]: שור או כשב או עז וגו'. והיה שבעת ימים תחת אמו. וזהו מגד רחמים של הקב"ה על הבהמה. או אפשר דסמך על שור ושה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד דכתיב בתריה: אוי להם לרשעים כו'. מייתי ליה הכא משום ורחמי רשעים אכזרי דקאימנא ביה: עד דאינון דקיקין כו'. עד שהם דקים וקטנים תחת כסא המשבר של אמם אני חונק אותם: שהבנות נשאות לאנשים כו'. שאף שלא יהיה זכרים מישראל ינשאו לנכרים. ונכרי הבא על בת ישראל בין למ"ד ממזר הוא ובין למ"ד כשר תרוייהו מודו דישראל הוא. לכן גזר על כולן אף על הנקבות [של"ה]: בתחילה אני מזדווג כו' אין כוונת המאמר כפשוטו שבודאי לא שוטים המה לחשוב ללחום בהקב"ה. אך הכוונה שגוג ומגוג ירצה להפסיק הדבוק אשר לו יתברך עם ישראל על ידי שיבטלם מן המצות. ובזה הם נלחמים בה' למרות במצותיו שלא תהיה אהבה ודבוק ישראל עם הקב"ה והקב"ה בהם וזהו שאמר שם ננתקה את מוסרותימו דהיינו תפילין כו' כדאי' בשוח"ט. ולזה יצא ה' ונלחם בעצמו עמו. מאחר שעיקר המלחמה עמו: שאני עושה עמך מלחמה. שלא תהיה מפלתם על ידי מלחמת ישראל כענין יהושע וברק ודומיהם. או ע"י מלאך כמפלת סנחריב. אלא בהשגחה פרטית מן השמים כאומר ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש. כלו' כביכול אני בעצמי וכן הוא בשוח"ט מז' ב' אע"פ שיש לי כמה גדודין אני עושה עמך כו': (יב) לעתיד לבא אתזבחו השני קאי שהוא לפרש"י בחומש מיותר וע"ש פרש"י מתרץ בענין אחר. וע' לעיל פ"ט: וקרבן תודה כו' כי כל הקרבנות באים לכפר ולע"ל לא יהיה חטא בעולם. אבל התודה יהיה לעולם. כי גם לע"ל יודו רק לי"י: אלו ההודיות כלו' שיודו בפה. ומביאים תודה היא הקרבן ממש:

פרשה כח (א) הה"ד מה יתרון כו'. כוונתם בזה לתת טעם למצות העומר שהוא שיכיר האדם בטובת י"י שמידו הכל. ולזה יקריבו עומר מקצירם כטחים קמח

עמלו שיעמול תחת השמש א א"ר בנימין בן לוי בקשו לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהן נוטין לצד מינות אמרו כך היה ראוי שלמה לומר (קהלת יא) שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך משה אמר (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ושלמה אמר (קהלת יא) והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך אלא הותרה רצועה לית דין ולית דיין כיון שאמר (שם) ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אמרו יפה אמר שלמה. א"ר שמואל בר נחמני בקשו לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם נוטים לצד מינות אמרו כך היה שלמה צריך לומר מה יתרון לאדם יכול אף בעמלה של תורה במשמע חזרו ואמרו אילו אמר בכל עמל ושתק היינו אומרים אף בעמלה של תורה במשמע הוא הא אינו אומר אלא בכל עמלו בעמלו הוא שאינו מועיל אבל בעמלה של תורה מועיל. א"ר יודן תחת השמש אין לו למעלה מן השמש יש לו. ר' לוי ורבנן ר"ל אומר כל מה שהבריות ב מגדלין במצות ובמע"ט בעוה"ז דיין שהקב"ה מזריח להם השמש שנאמר (קהלת א) וזרח השמש ובא השמש ורבנן אמרי כל מה שהצדיקים מגדלין במצות ובמע"ט בעוה"ז ג דיין שהקב"ה מחדש פניהם כגלגל חמה שנא' (שופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. א"ר ינאי בנוהג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק כמה יגיעות הוא יגע כמה צער הוא מצער עד שבשלה והבריות ישנין על מטותיהן והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות ואין נותנים ד לו אלא שכר העומר הה"ד והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן: (ב) א"ר פנחס ה בנוהג שבעולם אדם מכבס כסותו בימות הגשמים כמה יגיעות הוא יגע עד שלא ינגבה והבריות ישנין על מטותיהן והקב"ה מוצא מעט רוח ומנגב את הארץ. א"ר אבין בא וראה כמה היו ישראל מצטערין על מצות העומר ו דתנינן תמן קצרוהו ונתנוהו בקופה והביאוהו לעזרה והיו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלי דברי ר"מ וחכמים אומרים בקנים ובקלחות היו חובטין אותו כדי שלא יתמעט נתנו באבוב ואבוב היה מנוקב כדי שתהא האור שולט בו ושטחוהו בעזרה והרוח מנשבת בו הביאוהו לרחיים של גרוסים כל כך למה כדי להוציא ממנו עשרון שהוא מנופה בי"ג נפה. א"ר לוי הרי שחרשת וזרעת ועדרת וכסחת וקצרת ועמרת ודשת ועשית תבואה בגרניה אם אין הקב"ה מוציא לך מעט רוח שתזרה מהיכן אתה חי. הוי אין אתם נותנין לי אלא שכר הרוח. הוי מה יתרון לו שיעמול לרוח. ר' שמעון ברבי נסב איתתא צווח רבי לכל רבנן ולא צווח לבר קפרא כתב ליה על תרע ביתיה אחר שמחתך אתה מאית מה יתרון לשמחתך. נפק רבי אסתכל ביה אמר מאן הוא דין דלא צווחינן ליה דכתיב אלין מלין אמרו ליה ב"ק אמר למחר אנא עביד ארסטוון בגופיה. עבד אריסטוון וצווח ליה כיון דעלון אורחין יתבין למיגס כיון דהוה מגיס עליל הוה אמר עליה תלת מאוון דמתלין על הדין תעלא והוי צנין ולא טעימן אורחין כלום אמר רבי למשמשנוי למה מגוסיא נפקן ולא מטעמין אמרין ליה אית תמן חד גבר סב וכיון דמגוסי עליל הוא אמר תלת מאוון דמתלין על הדין תעלא והוה צנין סליק רבי לגביה א"ל בגין מה את לא תשבוק אריסיא דיגסון אמר דלא תימר למיגס אתיתי אלא על דלא צווחת יתי עם חבירי: (ג) א"ר אלעזר ז כתיב (ירמיה ה) ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו יהיב לכון כולא ולית אתון צריכין ליה מן הדין (שם) שבועות חקות קציר ישמר לנו ישמר לנו מרוחות רעות ומטללים רעים. ואימתי באלו שבע שבועות שבין פסח לעצרת. תני ר' חייא שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. א"ר יהושע סנטרך אנא ולית את יהיב לי דסנטרותי. א"ר ברכיה מגרסך אנא ולית את מטעים לי תבשילך

דנדע

יד יוסף פרשה כח א קהלת רבה פ"ט. פסיקתא רבתי פ' י"ח: ב בקה"ר איתא מסגלין וכצ"ל: ג לקמן פ"ל ילקוט שופטים: ד לו שכר אלא כצ"ע [רד"ל]: ה קהלת רבה פ"א: ו פסיקתא רבתי פ' י"ח. מנחות ס"ו במשנה: ז קה"ר פ"א. פסיקתא רבתי פ' י"ח:

מתנות כהונה

תחת השמש כו'. בעמל שתחת השמש אין לו יתרון אבל התורה היא למעלה מן השמש או ר"ל בהאי עלמא שהיא תחת השמש שכר תורה ליכא אבל בעולם הבא יש לו ולקמן בקהלת יש פנים לשני הפירושים ועיין כ"ז פ' ב' דשבת: **דיין** שהקב"ה מזריח כו'. ויהיה פי' הכתוב כל עמלו הוא במקום השמש שהקב"ה מזריח אותו להם: **עד שלא כו'.** קודם שינגבה: **מצטערין** צער ויגיעה רבה הגיע להם: **ובקלחות** בקלח של כרוב שאינו קשה כדי שלא יתמעט כשמכין אותו לדושו: **נסב** אתתא. לקח אשה: **זמנם** לסעודה כו'. כל המעשה מפורש לק' בקהלת: **מאית** מת: **מאן** כו'. מי הוא זה שלא קראנוהו דכתב אלו דברים: **ארסטוון** סעודה בגהרים: **בגופיה** בפני עצמו ובשבילו כיון שנכנסו האורחים וישבו לאכול כיון שהיה התבשיל נכנס היה בר קפרא אומר עליו ג' מאות משלים על השועל וכך היו אומרים משלים על השועל דברי חכמה והנמשל היה יראת שמים ומדות טובות כדאי' במס' סוכה: **והוה צנין כו'.** והיו התבשילים צוננים ולא היו טועמים האורחים כלום ממנו אמר ר' לעבדיו למה התבשילין יוצאין ולא נאכל מהם כלו' א"ל יש שם איש זקן וכיון שהתבשיל נכנס כו': **סלק כו'.** עלה ר' אצלו וא"ל בשביל מה אתה איך מניח האורחי' שיאכלו אמר כדי שלא תאמר לאכול באתי ובשביל זה כעסתי רק כעסתי על שלא קראתני עם חברי: **אריסיא** אורחים וע"ש האריסטון נקרא כן: **ולית** אתון כו'. אין אתם צריכים לי מעתה בתמיה בילקוט תלים הגי' כך רצונו של מקום. בזמן שיש ישוע ושכניה ביניהם וה"ג בילקוט ועיין במדרש קהלת שכתבתי בשם הרוקח שצ"ל בזמן שאין ישוע כו': **סנטרך** פי' הערוך שומרך: **דסנטרותי** שכר שמירתי: **מגירסך** פי' קפילך

מבשל

ענף יוסף

כשלימות. וזהו שא"ר לוי בשכר פעיה אחת לשקטין שענין לומר אפילו אם תהיה קבלתם אותי דומה רק לפעיה אחת לא לדבור ולא למקח כמאמר כי לקח טוב וגו' די לפני [קול יעקב]:

פרשה כח (א) [אמר רבי בנימין בן לוי כו' כך היה ראוי שלמה לומר שמח בחור כו']. קשה בשלמא בקרא דרבי שמואל ב"נ טעו לכאורה במה שלא דקדקו במ"ש בכל עמלו. אבל הכא איך טעו לחשוב שדבריו נוטין לצד מינות מכיון דכתיב בסיפא ודע כי על כל אלה וגו'. וכי מעיקרא לא ראו סיפיה דקרא. וי"ל דנהי דשלמה סמך ע"ס אדעתיה דסיפא קאמר רישא. אלא דמ"מ כיון דנקט לשון חיוב דקאמר שמח בחור וגו' ולא קאמר בלשון שלילה אל תשמח נראה קצת נוטה לצד מינות דודאי לעשות עיקר תשוב דבר קאמר לה בלשון חיוב. ואם תאמר שדרך לדבר כן דרך לעג כלו' עשה כן ולבסוף תתחרט. זה היה ניחא אי הוה האומר הדיוט. אבל חכם כשלמה לא ידבר לדבר כהס"ג דלא ליתי למטעי בדבריו כאמרו חכמים הזהרו בדבריכם כו'. ושוב דקדקו בסיפיה דקאמר כל. וכל אתא לרבויי אפילו מאכלים מותרים ע"ד קדש עצמך במותר לך. שעיקר התכלית העליון הוא שהאדם יזכך עצמו מכל תענוגי העולם וידבק רק בה' ויעקור מלבו הציורים העולמים בתכלית. כי שמה בעולם הנשמות מוכרת לצרף מכל ענין תאוה עולמיות אף הקטנה שבקטנות. וכמ"ש רבי לא נהניתי אפילו באצבע קטנה. וא"כ לכן אמר בלשון חיוב כלו' אמת שראוי שתשמח במותר לך. ועכ"ז גם בזה קדש עצמך כי דע שעל כל אלה וגו' כל דייקי אף דבר היתר יבוא במשפט [יפ"ת]: [ר' לוי ורבנן]. ע' מ"ש בען. ויאמן דלא פליגי דר' לוי מיירי בסתמא דאינשי. ורבנן מיירי בצדיקים גמורים שראוים ליותר שכר. והיינו דר' לוי נקט בריות ורבנן נקטי צדיקים [יפ"ת]: [שהקב"ה מחדש פניהם]. ענין חידוש פניהם הוא כמו שיהיו במדריגת אדם הראשון קודם החטא שאמרו תפוח עקיבו היה מכהה גלגל חמה שהיה גופו ספירי. ולכן היה מוכן להיות חי וקיים לעולם. והכוונה ג"כ על אור הנפשי והשגה המתחדש להם לעתיד לבא כנודע:

רעב

עץ יוסף

קלא שכר על חסדו יתברך בגדול התבואה שמשיב רוחות ומעלה עננים כו' כדלקמן. להכי מייתי מה יתרון לאדם וגו' דדריש ליה בסמוך על נתינת העומר לי"י שכר גדול הצמחים ודישון הפירות. ומכיון דמייתי ליה מפרש ליה כוליה כדרך המדרש: **יכול אף** בעמלה של תורה. מפני שהתורה ג"כ בכלל עמל האדם. אבל אחר העיון ראו מדלא אמר בכל עמל דהוה כייל כל מיני עמל. אלא אמר בכל עמלו משמע דוקא המיוחד לו. והיינו עמל הגופני המיוחד לו מצד מה שהוא אדם שנברא מאדמה. לא עמל התורה המיוחד לו מצד היותו מלאך בשכלו: **א"ר יודן** תחת כו'. ר"ל דלר' יודן תחת השמש קאי אעמלו. וירצה שבעמל של תחת השמש דהיינו מילי דעלמא אין לו יתרון. אבל במילי דשמיא שהן למעלה מן השמש יש יתרון בעולם. וע' בפ"ב דשבת: **ר' לוי ורבנן** לפרש תחת השמש קאתו. ור' לוי הכי מפרש קרא מה יתרון יקוה האדם בכל עמלו. מאחר שכל עמלו שיעמול היא תמורת השמש שהקב"ה מזריח לו. שכבר הוא חייב לעשותן חלף מה שהקדימו הקב"ה בהזרחת השמש. והכוונה כי כל מה שיזכה האדם בשכר המצות חסד הוא שעושה ה' להם כי שכרן כבר אכלוהו במה שהזריח להם אורה. ומייתי ר' לוי ראיה לפירושו מדכתיב בתריה וזרח השמש וגו' דמשמע שהוא דבק למ"ש מה יתרון לאדם וגו' ואתא למימר דמ"ש תחת השמש היינו מה שהשמש זורח תמיד לכל דור ודור. ורבנן אמרי דתחת השמש אתי למימר שהיה די בשכר המצות מה שיזריח פניהם כגלגל חמה והיינו תחת השמש דקרא. ומה שיוסיף י"י בשכרן יותר מזה חסד הוא שיעשה להם. ולא ס"ל דדי במה שמזריח להם אורה. כי כפי מעלת המצות ראוי לשכר גדול מזה. וקרא דוזרח השמש ובא השמש לרבנן נדרש באנפי נפשיה בכמה מילי דמייתי בקהלת רבה. ואינו דבק לרבנן לפסוק מה יתרון לאדם. ועיין עוד בענף: **שהקב"ה מחדש פניהם** לע"ל כדלקמן בפרשה למ"ד: **א"ר ינאי** בנוהג שבעולם כו'. קמפרש מה יתרון לאדם מה יתרון ושכר לאדם. כלו' מה שכר הוא נותן בכל עמלו וקרבנות שמביא לפני י"י בשכר השמש שמוציא לבשל הפירות. כי אינו נותן לו רק העומר [שמקיימים בו מצות קלי מדה כנגד מדה נגד חום השמש] שהוא מעט מזער: **(ב) א"ר פנחס** כו'. משום דר' ינאי קאמר דעומר הוי שכר בישול הפירות ומפרש בה קרא דמה יתרון לאדם כדלעיל. אתא רבי פנחס למימר דלא הוי אלא שכר הרוח שזורה בה ומפרש בהכי קרא דמה יתרון לו שיעמול לרוח כדאכתוב לקמן: **עד שלא ינגבה** פי' קודם שינגבה: **א"ר אבין** כו' מייתי דר' אבין לומר שאף במה שאתה נותן לי שכר היינו העמל בעומר אין יכול אתה לעשותו בשלימות אם איני שולח הרוח לנשב בעזרה [אסיפת אמרים]: **מצירין** צער ויגיעה רבה הגיע להם: **והיו מהבהבין** בשבלים: **וחכ"א בקנים** כו' ס"ל שבתחלה חובטין אותו. אך לא כדרך תבואה יבשה שחובטין אותו במקל שקורין פלייל. אלא בקנים לחים ובקולחות בקלח של כרוב כדי שלא יתמעט. ואח"כ מקיימים בו מצות קלי. שנותנין אותו באבובי כלי של נחשת ואבוב היה מנוקב כו': **של גרוסות** שלא היו טוחנות דק אלא עבה שכן דרך הסולת. שאם יטחנו יפה יעבור כל הקליפה בנפה עם הסלת. ועל שם כך נקרא גרש וכרמל: **בי"ג נפה** ע"פ' אלו מנחות: **הוי אין** אתם נותנין לי. העומר: **הוי מה יתרון** לו שיעמול לרוח. מפרש קרא הכי שאין לאדם שום שכר במור לו אחרי מותו על מצותיו. כי אין לו שום יתרון במצות שיש בה עמל גדול כמצות העומר שאינה אלא שכר הרוח. ומכ"ש שאר המצות שאין בהם כל כך עמל שיצאו בשכר כמה חסדים שהשם עושה לאדם. ואם כן מה נשאר לו לאחר מותו. והע"ג דבודאי אין להכחיש בשכר מצות ה'ו. חסד הוא שעושה השם עם האדם לפרוע לו שכר בעוה"ב. ולקצת גם בעוה"ז: **ר"ש ברבי נסיב כו'.** מייתי הכא הך עובדא משום דהאי קרא דמה יתרון מייתי בר קפרא למלתיה וכדגרסינן בקה"ר בתר אלא דלא צווחת לי עם חבירי לא כן אמר שלמה מה יתרון לאדם כו' מאחר שדור הולך ודור בא ע"כ. ופי' מכיון דהכל למיתה הם עומדין כי דור הולך ודור בא מה יתרון לאדם בעמלו בשמחת עוה"ז: **נסב** פי' לקח: **צווח** קרא: **תרע** פי' שער: **אתה מאית** אתה מת. וכתב לו זה כדי לצערו בהזכיר לו המות על ראש שמחתו: **מאן** כו' מי הוא זה שלא קראנוהו דכתב אלו הדברים: **ארסטוון בגופיה** סעודה לעצמו שבשבילו לבד יעשה עוד סעודה גדולה ויקרא כל הקרואים: **כיון דעלון** כו' כיון שנכנסו האורחים וישבו לאכול. כיון שהיה התבשיל נכנס היה בר קפרא אומר עליו ג' מאות משלים על השועל [לפי שהשועל פקח שבחיות מושלים עליו משלים הרבה. והנמשל היה יראת שמים ומדות טובות]: **והוה צנין** כו' והיו התבשילין צוננים ולא היו טועמים האורחים כלום ממנו. אמר רבי לעבדיו למה התבשילין יוצאין ולא נאכל מהם כלום. אמרו לו יש שם איש זקן וכיון שהתבשיל כו': **סלק** כו' עלה רבי אצלו ואמר ליה בשביל מה אין אתה מניח האורחים שיאכלו. אמר כדי שלא תאמר לאכול באתי ובשביל זה כעסתי. רק כעסתי על שלא קראתני עם חברי: **אריסיא** אורחים. על שם האריסטון נקרא כן: **(ג) כתיב** ולא אמרו בלבבם כו'. גם זה לתת טעם למצות העומר. ולהכי מייתי הא דקאמר שיש לבקש מי"י על ז' שבועות אלו של ספירת העומר שישמור לנו התבואה מרוחות וטללים רעים שע"י זה אתא שפיר מה שנתן לנו המצוה הזאת לזכות בה כיון דתמימות שבתות אלו תליא בעשיית רצונו של מקום: **את ה'** אלהינו הנותן גשם ויורה ומלקוש בעתו יהב לכון כולא ולית אתון צריכין ליה מן כדון. כצ"ל [יפ"ת] בתמיה. ומפרש קרא הנותן גשם ויורה ומלקוש בעתו שבועות חקות קציר ישמר לנו הכי שאף שלא נירא את ה' מאחר שכבר נתן כל מה שצריך מגשם ויורה ומלקוש בעתו ומעכשיו אין צורך לגשמים. מ"מ צריך לירא מפניו כדי שישמור שבועות חקות קציר. והיינו ז' שבועות אלו שהן זמן הקציר שישמרם מרוחות רעות וטללים רעים דאל"כ תפסד התבואה ומה בלע בגשמים שירדו בעתם. וזה מהפלגת המוסר שאפילו יגוייל שלא לירא מפניו מפני הגשמים יש לירא מפני שבועות חקות קציר. כ"ש השתא דיש לירא על הכל. שאף שכבר נתן הגשמים בשנה זו. יש לירא אותו מפני השנים הבאות: **בזמן שישראל** עושים רצונו של מקום. דהיינו כשמקיימים מצות השמר והספירה אז יהיו אלו השבועות תמימות ונקיות מרוחות רעות וטללים רעים: **סנטרך** שומר שלך. סנטור הוא הממונה על השדות וגבוליהם: **מגרסך** בלשון יון קורין למבשל מגרוס. ור"ל שכשם שהמבשל צריך לטעום מהתבשיל לידע צרכיו. כן צריך שיטעמו מהפירות לה' ר"ל לעבודת השם ולהקריב העומר כדי שיהיה ה' נזקק לברכה ולהשגיח בהם אם צריכין מטר או יספיק בטל. כמו שכיוצא בזה יטעימו למבשל כדי שיעשה בשולו כראוי.

וה היג

דנ"ע מה אינון צריכין אם טל אם מטר. הוא שדוד אמר (תהלים סח) גשם נדבות תניף אלהים. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אם גשם היא צריכה נדבות ואם טל היא צריכה תניף אלהים. א"ר ברכיה אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל כשהייתי נותן לכם את המן הייתי נותן עומר לכל א' וא' מכם הה"ד (שמות טז) עומר לגלגלת ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר אין לי אלא עומר אחד מכלכם ולא עוד אלא של שעורים לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם והבאתם את עומר: (ד) ד"א והבאתם את עומר הה"ד (איוב ה) אשר [ח] קצירו רעב יאכל אשר קצירו זה נמרוד. רעב יאכל זה א"א ע"ה. (איוב ה) ואל מצינים יקחהו. לא בזיין ולא במגן אלא בתפלה ותחנונים הה"ד (בראשית יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות. [ט] ריש לקיש אמר בשם ב"ק אליעזר לבדו היה ששמו של אליעזר י"ח ושלש מאות. (איוב ה) ושאף צמים חילם. מי דחק בממונו של נמרוד אברהם וכל המצומתין לו. ד"א אשר קצירו זה פרעה. רעב יאכל זה משה. ואל מצינים יקחהו לא בזיין ולא במגן אלא בתפלה ובתחנונים הה"ד (שמות יד) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. ושאף צמים חילם. מי דחק בממונו של פרעה משה וכל המצומתין לו. ד"א אשר קצירו זה סיחון ועוג. רעב יאכל זה משה. ואל מצינים יקחהו (במדבר כא) ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו. ושאף צמים חילם. מי דחק בממונן של סיחון ועוג משה וכל המצומתין לו. ד"א אשר קצירו זה סיסרא. רעב יאכל זה דבורה וברק. ואל מצינים יקחהו (שופטים ה) מן שמים נלחמו. ושאף צמים חילם. מי דחק על ממונו של סיסרא דבורה וברק וכל המצומתין להם ד"א אשר קצירו זה סנחריב. רעב יאכל זה ישעיהו וחזקיה. ואל מצינים יקחהו ויתפלל חזקיהו המלך [י] וישעיה הנביא בן אמוץ. ושאף צמים חילם. מי דחק בממונו של סנחריב ישעיה וחזקיה וכל המצומתין להון. ד"א אשר קצירו זה המן. רעב יאכל זה מרדכי ואסתר. ואל מצינים יקחהו. (אסתר ד) שק ואפר יוצע לרבים. ושאף צמים חילם. מי דחק בממונו של המן הרשע מרדכי ואסתר וכל המצומתין להן. ד"א אשר קצירו אלו ל"א מלכים. רעב יאכל זה יהושע. ואל מצינים יקחהו. לא בזיין ולא במגן אלא בתפלה ותחנונים שנא' (יהושע ז) ויאמר ה' אל יהושע קום לך. ושאף צמים חילם. מי דחק בממונן של ל"א מלכים יהושע וכל המצומתין לו. ומאיזה זכות זכו ישראל לירש הארץ הוי אומר בזכות מצות העומר דכתיב גביה כי תבואו. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר: (ה) והניף את העומר לפני ה'. [יא] וכיצד היה מניפו ר' חמא ב"ר עוקבא בשם ר' יוסי בר חנינא אמר מוליך ומביא מעלה ומוריד. מוליך ומביא למי שהעולם כולו שלו. מעלה ומוריד למי שהעליונים ותחתונים שלו. ר' סימון בר' יהושע אמר מוליך ומביא כדי לבטל רוחות קשות. מעלה ומוריד כדי לבטל טללים קשים. א"ר אבון ור' נחמיה ור' יעקב בר אבא בשם ר' יהודה ב"ר סימון ר' יוחנן ורשב"ל היא: (ו) ר' יוחנן אמר לעולם [יב] אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען. הה"ד (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריך על מנת (שם) ואתה את בריתי תשמור ואי זה מצות העומר. ר"ל אמר לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר עשה הקב"ה שלום בין איש לאשתו הוי אומר בזכות קמח שעורים. א"ר אבהו ור' סימון וריב"ל הוא שעמדה להם בימי גדעון שנא' (שופטים ז) ויבא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שעורים. מהו צליל שעורים רבנן אמרי על שצלל עליהם אותו הדור מן הצדיקים ובזכות מה ניצולו בזכות לחם שעורים ואיזו זו מצות העומר. א"ר שמואל בר נחמן היא שעמדה להם בימי חזקיהו הה"ד (ישעיה ל) והיה כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח ה' עליו בתופים ובכנורות ובמלחמות תנופה נלחם בה וכי יש מלחמת תנופה באותו הדור הוי אומר זו מצות העומר. ורבנן אמרי היא שעמדה להן בימי יחזקאל הה"ד (יחזקאל ד) ואתה קח לך חטים ושעורים. ר' חמא ב"ר חלפתא אמר ריבה בהן שעורין. רשב"נ אמר ריבה בהן דברים [יג] שהן מריצין לבני מעים. ושמואל אמר [יד] תמן אמרין עבדין מיניה לכלבא ולא טעמא. שאלה מטרונה אחת את רבי יוסי א"ל כמה נצטער אותו צדיק כמה עבדים וכמה שפחות יש לו והן מפסלין באוכלין ומשקין שלו אמר לה כ"כ למה להודיעך שכל זמן שישראל בצער אף הצדיקים הוין עמהם בצער. ר' לוי אמר היא שעמדה להם בימי המן דא"ר לוי כיון [טו] שראה מרדכי את המן בא כנגדו והסוס בידו אמר דומה אני שאין רשע זה בא אלא להרגני והוון תלמידוי יתבי תניין קמוי אמר להם עמדו וברחו שמא תכוו בנחלתי א"ל בין ליקטול בין לחיי אנן עמך ולא נשבקך מה עשה נתעטף בטליתו ועמד בתפלה לפני הקב"ה ותלמידוי יתבין תניין אמר להם

יד יוסף [ח] פסיקתא רבתי פ' י"ח: [ט] ב"ר פ' מ"ג. בומ"ט מז' ק'. זוהר ס' וירא דף קי"ב. ילקוט ס' לך לך. נדרים דף לב. תנחומא ס' לך לך. ל"ב מדות מדה כ"ט. אג"ב פ' י"ג: [י] וישעיה בן אמוץ. שנביא. כצ"ל וכן הוא בד"ה ב' ל"ב: [יא] פרק לולב הגזול. פסיקתא רבתי פ' י"ח: [יב] פסיקתא רבתי פ' י"ח: [יג] שבת דף ק"ח ע"א: [יד] ערכין פ"א: [טו] אסתר רבה פ"ס:

ענף יוסף

(ד) [רעב יאכל זה אברהם אבינו]. וא"ת והיכי קרי לאברהם רעב והא מקמי הכי היה כבד במקנה בכסף ובזהב. וי"ל דלגבי ממונו של נמרוד קרי ליה רעב שהיה ריק ממנו ומתאוה אליו. וכן מאי דקרי למשה רעב לגבי סיחון ועוג וליהושע לגבי ל"א מלכים [יפ"ת] ובאשד הנחלים כתב על זה שאמר המדרש מי דחק בממונו של נמרוד אברהם כו' אף שאברהם לא לקח מידו מאומה כמ"ש הרימותי ידי מכ"ז דחקו שלא להשאר בידו עכ"ל. ולא ידעתי מאי קאמר. שלא היה אברהם מתאוה לממונו של מלך סדום. אבל לממונו של נמרוד שאמרפל הוא נמרוד ונקרא אמרפל שאמר פול היה אברהם מתאוה שיפול בידו הוא וממונו ע"ד ישמח צדיק כי חזה נקם: נתיירא

מתנות כהונה

מבשל המאכלים: נדבות כי הגשם ברכת נדבה מאת הש"י וכמו שתקנו חז"ל מכלכל חיים בחסד אבל הטל הוא מן הדין בריח כרותה שאין הטל חסר לעולם כדאיתא במסכת תענית: י"ח ושלש מאות. בגי' אליעזר: המצומתין המחוברים ואגודים באגודתו כד"א מבעד לצמתך: ואל מצינים. בלי מגן וצנה: דחק דרש ושאף כמו ושף שפי' ענין דחיקה כד"א שייף ונפיק: בממונו בילקוט איתא גרס לממונו והוא יותר מיושב: מרדכי כו'. עיין עוד במדרש אסתר בפסוק והמלך קם: בזכות מצות העומר. דכתיב גביה כי תבואו: ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש היא כלומר הם דרשו מעלת מצות העומר: ואיזה זה כו'. דכתיב גביה כי תבואו: על שלל כו'. נשקע כמו צללו כעופרת: ריבה בהם שעורים. השעורים היו מרובים בו מן ההטין ושאר המינים שהיו בה: מריצין כו'. משלשלין כדי שיצטער: מפסלין היו פסולין לעסותו דכתיב קח לך: תלמידוי כו'. תלמידיו של מרדכי היו יושבין ושונין לפניו: תבוו בנהלתי. כלומר תהיו נהרגין בשבילי: בין לקטול כו'. בין למיתה בין לחיים אנו עמך ודבוקים בך ולא נעזבך

עץ יוסף

והנהיג ה' מנהג דרך ארץ: הוא שדוד אומר גשם כו'. מייתי ראיה שהגשם משגיח במטר ושל מה שצריך: גשם נדבות תניף אלהים. שקשה רישא דקרא אסיפיה שמתחלה קאמר גשם נדבות דמשמע שהגשם בנדבה. ואח"כ מסיים תניף אלהים ואלהים הוא דין. אלא ע"כ דתניף אלהים אטל קאי. וה"ק קרא אם גשם היא צריכה נדבות פי' בנדבה ורצון ואתו ישכרך. אבל טל אין צריך נדבה שטל אין נעצר לעולם כדאי' בפ"ק דתענית. ולזה אמר תניף אלהים כי במדת הדין יבא. אף שאינו מוכרח ה' ליתן טל של ברכה כדאי' בפ"ק דתענית. לכן קאמר המדרש בריש סימן זה ישמר לנו מטלטלים רעים: תניף אלהים פי' תניף ענין הזולה כד"א נופת הצופים והוא טפל על הטל כד"א חזל כטל אמרתי [רד"ל]: א"ר ברכיה אמר הקב"ה כו'. בא להרץ לשון הפסוק. דה"ל למימר והבאתם מראשית קצירכם עומר. דמלשון הפסוק משמע שכבר היה לנו עומר ידוע מהקציר ונוה עכשיו להביאו לזה אמר שבא לרמוז על עומר המן. ושלא המריח עליהם להדר בזמן פסח ולהפש אולי נתבשל באיזה מקום חטים. רק הקב"ה הקל להביא מן שעורים שהוא ראשית הקציר קודם החטים. וגם הקל בעומר אחד לכל ישראל לא כמו שהוא נתן להם במדבר עומר מן לכל אחד ואחד: (ד) אשר קצירו כו'. מייתי קרא זה משום דדריש ליה בסוף סימן זה בל"א מלכים ומסיים באיזה זכות זכו ישראל לירש את הארץ הוי אומר בזכות העומר. ואגב דמייתי ליה דריש ליה בכמה ענינים כדרך המדרש: ואל מצינים יקחהו לא בזיין כו'. מתחלה פי' ואל האל"ף בפת"ח ואל כמו ועם פי' ועם התפלה שטובה מצינים יקחהו. ובאסתר רבה נראה דדריש מצינים לשון תפלה: הה"ד וישמע אברם כו'. ואמרפל היינו נמרוד כדלעיל בב"ר: אליעזר לבדו היה וא"כ ע"כ לא בהרגו ובקשתו נצח אלא בתפלה וירק את חניכיו שהעמידו עמו בתפלה הנקראת זיין ע"ד אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי. ולפי שאליעזר היה לדיק כדלעיל בב"ר העמידו עמו בתפלה: המצומתין המחוברים ונאגדים באגודתו: ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי ועיקר שאלם היה ביד כמ"ש ז"ל גדולה ביאת הים מביאת מצרים: מי דחק דרש ושאף כמו ושף שפי' ענין דחיקה: אל תירא אותו כי אינך צריך למגן וצנה להלחם אתו: בזכות מצות העומר דכתיב כו' וקצרתם את קצירה. והפשר מתכוון לדרוש את קצירה על קציר ל"א מלכים דדרש בסמוך אשר קצירו אלו ל"א מלכים. ובזכות והבאתם את העומר: וזהו שייכות ענין דרשת אשר קצירו לכאן [רד"ל]: (ה) מוליך ומביא למי שהעולם כו'. בפרק לולב הגזול גרסינן למי שד' רוחות שלו. ופרש"י מצוה זו אנו שמים לבנו כך מראה בהנפתו: מוליך ומביא כדי לבטל כו'. בפ' כל המנחות באות מצה פרש"י מוליך ומביא לצפון ולדרום מזרח ומערב כדי לעצור רוחות רעות הבאות מד' רוחות. מעלה ומוריד לעצור טללים רעים הבאים מלמעלה ומלמטה ע"כ: ר' יוחנן ורשב"ל היא. כלו' הם דרשו מעלת מצות העומר [מת"כ]: (ו) לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך. שלראות לכאורה ענין העומר מתמיה להמריח הצבור [כדאי' לעיל סי' ב'] בכמה יגיעות במצוה זו. וכפי איכות וכמות העומר יראה דבר קל להטריח כ"כ עליו. כי בטוב העיון יש בו טעם לשבח שבזכות העומר זכה אברהם לירש את הארץ כנען: ואיזה זה מצות העומר. דהכא כתיב תשמור ובעומר דרשינן לעיל סי' ג' שבועות חקות קציר ישמר לנו. וגם משום דכתיב התם באברהם לדורותם ובעומר כתיב לדורותיכם [יפ"ת]: שע"י מצות העומר עשה הקב"ה שלום. ריש לקיש ס"ל טעם העומר מטעם התאחדות השכינה בישראל כמ"ש בספר הזוהר שהעומר בא להתאחדות השכינה וקב"ה ע"י ישראל והרחקת רוח הטומאה. ולזה היה קמח שעורים במנחות קנאות שהיה לקרב האשה הכשרה ולהרחיק הסוטה ע"ש. ועל זה אמר שע"י מצות העומר עשה הקב"ה שלום כו': מהו צליל שעורים דהל"ל עוגת שעורים. עוד קשה לו דכתיב צלול טי"ו וקרינן צליל. ולמה לא קרינן צלול כמו שכתוב. וזהו שאמר מהו צליל ר"ל ולא צלול. ומשיב ואומר שאמר לשון צליל כדי להרכיב בו קרי וכתיב. צלול על שהיה הדור צלול [פי' נטבע. כמו צללו כעופרת] מצדיקים. ובזכות מה ניצולו בזכות העומר. ועל זה מרמז הקרי צליל לשון הצלה שיצלו בזכות לחם שעורים הוא העומר שבא משעורים שהקריב גדעון [כלי יקר]: וכי יש מלחמת תנופה כו'. דבמפלת סנחריב מיירי ושם לא היה מלחמת תנופות ותנועות בהולכה והובאה ועליה וירידה כדרך מלחמה. שבהיות ישראל במנוחה בליל פסח יצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. ע"כ צ"ל שפי' מלחמת תנופה תנופת העומר דכתיב ביה והניף את העומר שבזכות זו נלחם ה' בהם ושלח מלאך והכם: הה"ד ואתה קח לך חטים כו'. דייקו לה מדכתיב התם בתר הכי ועוגת שעורים תאכלנה וגו' וקשה אחר שמינים הרבה היו בה למה יחדה אח"כ בשם שעורים. לכן דרשו שעוגת שעורים רמז על העומר שהוא מן שעורים. שבשכר עומר שערים הוא שנתן להם הגלה פורתא. אמנם ר' חמא דוחה ראיה זו ומתרץ הקושיא באומר רבה שעורים. ירצה שהמרובה שבמינים היו שעורים ולזה נתייחסה העוגה להם. וזה ג"כ דעת ר' שמואל בר נחמן. ומפרש למה רבה בהם שעורים ואמר לפי שמריצין כלומר שמשלשלין כי כן דרך לחם השעורים כדאמרינן בשבת דף ק"ח אכלין נהמא דשערי כי היכי דליששלשל. ולולי זה מפני כובדה להתעכל לא היתה יוצאה מבני מעיים. ולזה ג"כ אמר שמואל עושים ממנה לכלבים ואין טועמים אותה שזה יורה רובו שעורים שהם פחותים. שאילו היו חטים שוים לשעורים כבר יאכלוהו הכלבים. ולפי שלפ"ז נמצא מאכל יחזקאל מגואל ביותר הביא שאלת המטרונה להודיע הסכנה שהוא להצטער בעמל ישראל: והן מפסלין פי' מתקנים כמו מזרדין מפסלין דפ"ב משנה ג' דשביעית. ור"ל כיון דאדם גדול כזה מאכלו נקיה ומתוקנת מסתמא על ידי כמה עבדים ושפחות. ואיך יצטער עכשיו לאכול להם מגואל זה הפך מנהגו. ויש גורסין והן מבזבזין. ולפ"ז ירצה לפרש שאדם עשיר כזה שעבדיו מבזבזין במאכלו ומשקהו לאכול לשבעה מאכל בריאה איך יצטער עכשיו לאכול לחם צר ומגואל הפך מנהגו [יפ"ת] כי למען היות להם יחזקאל למופת לא היה ראוי לצערו כל כך. וקאמר רבי יוסי דעוד אחת יש שיש לצדיקים להצטער בצער המון ישראל. וגם זה בכלל ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא. ואפשר דגרסינן כמה עבדים ושפחות יש לי והן מפסלין באוכלין ומשקין שלי. ועל עצמה אמרה כן שאפילו עבדים ושפחות שלה היו מתפסלין מלאכול זאת: כיון שראה כו' כל זה גמרא גמיר לה: תלמידוי כו' תלמידיו של מרדכי היו יושבין ושונין לפניו: תבור בנחלתי כלו' תהיו נהרגין בשבילי: בין לקטול כו' בין למיתה בין לחיים אנו עמך ודבוקים בך

לחם במה אתם עוסקים אמרו לו במצות העומר שהיו ישראל מקריבין במקדש ביום הזה אמר להון הדין עומרא במאי הוה דדהב או דכסף אמרו לו דשערין אמר להון וכמה הות טימי דידיה בי' קנטרין אמרין ליה סגין בי' מנין אמר להון קומו דנצחו עשרת מנכון לעשרת אלפים קנטריא דכספא. כיון דשמעת אסתר כן אפקת כרוז בכל מדינתא ואמרה לא יפתח בר נש חנות בנו שוקא כל עמא יפקון להון טז פרטי דיהודאי בעי למצטלבא כיון דחסל מן מצלי אמר המן למרדכי לבוש הדין פורפירא והב הדין כלילא על רישך וסק ורכוב על הדין סוסיא א"ל שוטה שבעולם לית את ידע דאנא מן שקא ומן קטמא אית ב"נ לבוש פורפירא דמלכא דלא סחי מה את בעי לבזוייה למלכותא אזל בדיל בלנאי ולא אשכחיה מה עבד אסר מטו מסותיה ועל מזגיה וקנחיה ועל אסחיה כיון דחסל לבש פורפירא א"ל הב הדין כלילא דמלכא בראשך א"ל אית בר נש יהיב כלילא דמלכא ברישיה ולא מספר מפני מה את בעי לבזוייה למלכא אזל בגין ספרא ולא אשכחיה מה עביד אפיק מאני ספורוי ויתיב ומספר ליה עד דהוה יתיב ומספר ליה שרי מתנח א"ל מה לך א"ל ווי ליה לההוא גברא מה אתא עלוי מאן דעביד קומוס בגרון מאן דעביד קומוס קלטור מאן דעבד מגסטאר פלטין אתעביד בלנאי וספר. אמר ולינא חכים לאבוה דההוא גברא שחיק טמיא בכפר קרינוס בלנאי וספר ואילין אינון מאניה ספוריה כיון דחסל למספרה ליה א"ל קום רכוב על הדין סוסיא א"ל לית בי כח דאנא גבר סב אמר ולית אנא גבר סב א"ל ולאו את גרמת לנפשך א"ל קום דאנא מימיך לך קדל ודרוס עלי וסק ורכוב הדין סוסיא למקימא עליכון מה דאמר כתבכון (דברים לג) ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך כיון שרכב על הסוס התחיל מקלס להקב"ה ואמר (תהלים ל) ארוממך ה' כי דליתני ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני ה' העלית מן שאול נפשי. תלמידיו מה אמרו (שם) זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו כי רגע באפו וגו'. אותו רשע מהו אומר (שם) ואני אמרתי בשלוי וגו' ברצונך העמדת להררי עוז. אסתר מה אמרה (שם) אליך ה' אקרא וגו' מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך. ישראל מה אמרו (שם) שמע ה' וחנני וגו' הפכת מספדי למחול לי. א"ר פנחס בקריאת שמע היה עוסק ולא הפסיק שנאמר (שם) למען יזמרך כבוד:

פרשה כט

(א) בחדש השביעי באחד לחדש. א הה"ד (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. ב תני בשם ר' אליעזר בכ"ה באלול נברא העולם. ג ואתיא דרב כההיא דתני ר' אליעזר דתנינן בתקיעתה דרב זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חוק לישראל הוא וגו' ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות ד נמצאת אתה דורש ביום ר"ה בשעה ראשונה עלה במחשבה בשניה נתייעץ עם מה"ש בג' כנס עפרו ברביעית גבלו בה' רקמו בו' עשאו גולם בז' נפחה בו נשמה בח' הכניסו לגן בט' נצטוה בי' עבר בי"א נידון בי"ב יצא בדימוס אמר הקב"ה לאדם ה זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום הזה ויוצאין לפני בדימוס אימתי בחדש השביעי באחד לחדש: (ב) ר' נחמן פתח (ישעיה מד) ואתה ו אל תירא עבדי יעקב מדבר ביעקב דכתיב (בראשית כח) ויחלום והנה סולם מוצב ארצה א"ר שמואל בר נחמן אלו שרי או"ה דא"ר שב"נ מלמד שהראה הקב"ה ליעקב

יד יוסף טז ילקוט אסתר סגי' אפנטון דיסודא בעי כו': **פרשה כט** א פסיקתא רבתי פ"מ. ירושלמי ע"ז פ"ק: ב ע' פדר"א רפ"ח: ג ירושלמי פ"א דר"ה. פסיקתא דבא' לחודש הביאו הר"ן בפ"ק דר"ה: ד סנהדרין דף ל"ח. תנחומא פקודי ושמיני. שוח"ט מזמור שיר ליום השבת. פדר"א פ' י"א. פסיקתא על פסוק לעולם ה' דברך נצב בשמים: ה אתה כימן כנ"ל: ו ע' שמ"ר פל"ב. תנחומא סדר ויצא. פדר"א פ' כ"ס. שוח"ט מזמור ע"ח:

מתנות כהונה

נעזבך: **א"ל המן כמה כו'**. וכמה הוות טימה כמה היה ערכו ואוצר דמי שוויו שמא בעשרה קנטרין משקלות גדולים שקורין בל"א צענטנער כמו שפירש"י בשקלי עפרון: **קומו** עמדו מתפלתכם ושק ואפר: **יו"ד מנכון**. עשר מנה שלכם: **כיון** שמעת אסתר כן. שצוה המלך להמן שירכיב את מרדכי על הסוס כו': **הוציאה כרוז**. בכל העיר שלא יפתח שום איש חנותו למשא ומתן אלא יהיו כלם בטלים וכלם יצאו להם לראות: **פרטי כו'**. המושל והשליט ועיין בערוך ערך פרט השביעי: **כיון דחסל כו'**. כיון שסיים מרדכי מלהתפלל: **פורפריא** לבוש מלכות: **והב כו'**. פי' ותן זאת הכתר על ראשך: **וסק ורכוב כו'**. פי' ועלה ורכוב על הסוס הזה: **לית את ידע כו'**. וכי אין אתה יודע שאני קם מן השק ואפר וכי יש בן אדם לובש לבוש מלכות ולא רחץ מן הזוהמא מה אתה רוצה לבזות המלך והיה המן מתיירא פן יקצוף המלך על זה: **ואזיל כו'**. והלך בשביל בלנאי אומן המרחץ כדי שירחץ מרדכי ולא אשכחיה שאסתר צוחה שישבתו כלם ממלאכה מה עשה קשר מטוי מסותיה פי' הערוך ערך ווסי בגד מזוהם ובילקוט גרס זוניתא ופי' חגור ובמגילת אסתר גרס הרציה פי' קשר מתניו: **ועל כו'**. ונכנס והסיק המרחץ ומזג מים חמים ופושרים: **וקנחיה גרסי'**. פי' היה מקנח בית המרחץ: **ועל אסחיה** כיון דחסל כו'. פי' נכנס והרחיץ אותו כיון שמסיים: **ברישיה** ולא מספר. פי' ואינו מגלח קודם: **אזל בגין ספרא**. פי' הלך לבקש אומן המגלח: **אפיק כו'**. הוציא כלי מספרים ויסב ומספר אותו ובעוד שישב וגילח אותו התחיל מתאנח אמר לו מרדכי מה לך שאתה מתאנח אמר אוי לאותו איש ועל עצמו אמר כן: **מה אתא כו'**. מה מכה באתה עליו: **מאן עביד** כו'. משנעשה קומוס בגרון ממשלה היא וכן קימוס קלטיר ומגסטאר פלטין: **אתעביד בלנאי**. נעשה אומן לבית המרחץ והמגלח: **ולינא** פי' כמו ולית הנא כלומר וכי אין אני מכיר לאביו של אותו איש ימח שמו וישחקו עצמותיו שהיה בכפר קרינוס בלן ומגלח ואלו הן כלי הגילוח שלו שאתה יורשת אותם ממנו: **גבר סב**. איש זקן וא"ל המן וכי אין אני איש זקן והאיך אני יכול להרים אותך על הסוס: **מימיך כו'**. אני משפיל ואכוף לך צוארי ואתה תדרוך עלי ועלה ורכוב על זה הסוס לקיים עליכם מכתב שלכם: ה"ג בשלוי בל אמוט לעולם: **יזמרך כו'**. סיפיה דקרא ולא ידום פי' לא יפסוק כד"א שמש בגבעון דום שפירושו פסוק ממהלכך: **בתקיעתא** בסדר תקיעו' שאומר בראש השנה בתפלה: **עלה במחשבה**. לברוא אדם הראשון: **בדימוס** פי' הערוך לפי העניין פירוש מעלות וכן מצאתי

עץ יוסף

בך ולא נעזבך: **במקדש ביום הזה** שאותו היום היה ט"ז בניסן כדאיתא באסתר רבה פ"ה. ולהכי עסקי ביה בעומר גם עכשיו בביטול בהמ"ק כדאמרינן בזמן שאין בהמ"ק מה תהא עליהן. א"ל בזמן שקורין לפני סדר קרבנות מעלה אני עליהם כאילו הקריבום [רפ"א] וע' באסתר רבה מ"ש שם כי שם מקומו: **וכמה הות טימי דידיה כו'**. כמה היה ערכו ואוצר דמי שוויו שמא בעשרה קנטרין. משקלות גדולים שקורין צענטנער בלשון אשכנז: **סגיין בעשרה מנין** פי' על הרוב אינו אלא עשרה מנין. או פי' די בעשרה מנין: **קומו** עמדו מתפלתכם ושק ואפר: **י' מנכון** עשרה מנה שלכם לעשרת אלפים כו'. ואע"ג דהשתא לא היו מקריבין עומר י"ל דידע המן שעסוקים בתורת העומר חשיבא כהבאתו: **כיון דשמעת** אסתר כן. שצוה המלך להמן שירכיב את מרדכי על הסוס. הוציאה כרוז בכל העיר שלא יפתח שום איש את חנותו למשא ומתן. אלא כולם יהיו בטלים וכולם יצאו להם לראות: **פרטי דיהודאי** פי' שלטון היהודים רוצים להעלותו ולהראות כבודו בעיר [יפ"ת] וכוונתה היה כדי שתהיה פתח תקוה לישראל השרוים בצער. וג"כ שהאומות יפחדו מלשלוח יד ביהודים כשיראו במעלת מרדכי: **כיון דחסל** כו' כיון שסיים מרדכי מלהתפלל: **פורפירה** לבוש מלכות: **והב הדין** כלילא כו'. ותן זאת הכתר על ראשך. וע' מ"ש ע"ז באסתר רבה: **וסק רכוב** כו' ועלה ורכוב על הסוס הזה: **א"ל שוטה שבעולם** הנה מרדכי ביזה אותו וקראו שוטה. וכן רכב על צוארו כדלקמן. כי רצה מרדכי להכעיסו שממרירות נפשו על בזיונו יפגע במרדכי ויחייב ראשו למלך ובמותו תבטל גזרתו אשר גזר על היהודים [יפ"ת]: **לית את ידע** כו'. וכי אין אתה יודע שאני קם מן השק ואפר. וכי יש בן אדם לובש לבוש מלכות ולא רחץ מן הזוהמא. מה אתה רוצה לבזות המלך. והיה המן מתיירא פן יקצוף המלך על זה: **ואזיל** כו' והלך בשביל בלנאי אומן המרחץ כדי שירחץ מרדכי ולא אשכחיה. שאסתר צוה שישבתו כולם ממלאכה ויצאו לראות כשיעבור מרדכי: **מה עבד** אסר מטו כו'. מה עשה קשר מטוי מסותיו פי' בגד מזוהם. ונכנס והסיק המרחץ למזוג מים חמים ופושרים. וקנחיה פי' היה מקנח בית המרחץ. ונכנס והרחיץ אותו: **כיון דחסיל** כיון שהשלים: **ולא מספר** ואינו מגלח קודם: **אזל בגין ספרא** הלך לבקש אומן המגלח: **אפיק** כו' הוציא כלי מספרים ויסב ומספר אותו. ובעוד שישב וגילח אותו התחיל מתאנח. אמר לו מרדכי מה לך שאתה מתאנח. אמר אוי לאותו איש כו' ועיין מ"ש באסתר רבה: **מה אתא** מה מכה באתה עליו: **מאן עביד** כו' פי' קומוס שלטון. ובגרון וקלטור כו' מיני שלטונים הן. ור"ל מי שהיה ממנה שלטונים עכשיו נעשה בלן וספר: **ולית אנא** גבר סב. הכוונה שמרדכי בקש ממנו שיכרע לפניו כדי שיעלה עליו לרכוב על הסוס לפי שאינו יכול לרכוב בזולת זה מפני זקנתו. והשיב המן כי גם הוא זקן ואיך יתרפס לפניו. לזה השיב מרדכי כי הוא גרם לעצמו זה שבקש כן מן המלך. ואז הוצרך המן להודות שידרוך עליו ויתקיים בו ואתה על במותימו תדרוך: **התחיל מקלס** להקב"ה ארוממך כו'. כי מרדכי מענותנותו [?] תלה הצלתו בחסד ה'. ולזה אמר שועתי אליך ותרפאני דהיינו סליחת עונו על דרך רפאה נפשי. אמנם תלמידיו היודעים בחסידותו תלו הצלתו בזכותו. לזה אמרו זמרו לה' חסידיו שיהיו בטוחים שלא יעזוב את חסידיו לעולם כמו שעשה למרדכי. ואם יקרה להם צרה לא יתמיד. שיצילם ה' כמרדכי. וזהו שאמרו כי רגע באפו וגו'. והמן היה אומר ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם ולא זכרתי יד ה' המשפיל גאים. ועכשיו אני רואה ומודה בע"כ שמשפיל גאים [ור"ל שהמשורר אמר זאת בשם המן כאלו היה המן ראוי לומר ככה]. ואסתר אמרה אליך ה' אקרא וגו' שעדיין לא היתה בטוחה מפחד המלך שמא יסור לה מה שנכנס' שלא ברשות. וכ"ש אם ילטרף [?] מה שחשב עליה מה שהיא זימנה להמן לבדו. וכ"ש מה שהעיזה פניה במלך שהוא הצורך כמ"ש בגמרא שבאומרה איש צר ואויב היתה מכוונת אליו. או שמא יכעוס המלך שבאתה לבטל גזירתו. וישראל אמרו שמע ה' וחנני שעדיין לא היו בטוחים בהצלתם כל שלא הוחזרו ספרי האף והקצף. ורה"ק אומרת למען יזמרך כבוד כו' כדסיים באסתר רבה. ור"ל שרה"ק מעידה על מרדכי שהיה עוסק בק"ש [כדא"ר פנחס] ולא הפסיק. והיינו למען יזמרך כבוד ולא ידום. כלו' ראה חבה של מרדכי למען שהיה מזמרך כבוד דהיינו ק"ש שהוא כבוד ה'. ולא ידום להפסיק אלא היה אומר ה' אלהי לעולם אודך [יפ"ת]: **בק"ש היה** עסוק כו'. כי היה עומד בדביקות במחשבת קבלת מלכות שמים. וזהו נקרא כבוד אמתי כי מרגיש כבוד ה' בלבו: **ולא הפסיק** שנא' למען יזמרך כבוד ולא ידום. שהיה ראוי מרדכי שהוא עיקר הנס היה הוא הפותח והוא החותם לגמור פסוק השירה אך שהיה עסוק בק"ש דמם ושתק ולא ענה. לכן נאמר מקרא זה מישראל כמדברים בעדו על ענין זה שאח"כ כשיגמור קריאתו יזמר לה' בכבוד ולא ידום. ועתה אני כנסת ישראל לעולם אודך [רד"ל]:

פרשה כט (א) הה"ד לעולם ה' דברך נצב בשמים. בא לתרץ טעם אל היות יום תרועה דהיינו יום הדין בחדש השביעי. שלכאורה נראה שאין לקבוע דין ביום מיוחד מזולתו. אלא שיהיה הדין בכל יום ובכל שעה. ואמר שהטעם משום דבתשרי נברא האדם וביום זה עמד אדם בדין ויצא בזכות ראה הקב"ה שיהיה סימן לבניו. ולזה הוקבע דינם תמיד ביום זה כדמפרש ואזיל. ומייתי סמך מלעולם ה' דברך וגו' לדור וגו' למשפטיך וגו' דמשמע דה"ק שלעולם משפט ה' ודברו נצב בשמים שגוזר בכל שנה מה שיהיה בעולם והיה זה ביום הבריאה והיינו לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד למשפטיך עמדו היום ירצה ביום שכוננת הארץ תעמיד יצוריך במשפטיך לפי שהם עבדיך וכוונתך לזכותם כמו שזכית לאדה"ר ביום זה: **בכ"ה באלול** נברא העולם. זה היה תחלת הבריאה ובר"ה דהיינו יום ששי לבריאה נברא האדם: **כההיא דתני ר"א** דאי לר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם אין זה היום תחלת המעשים: **בתקיעתא דרב** פי' בברכות שסידר שתוקעין על סדרן דהיינו מלכיות זכרונות שופרות: **ועל המדינות** בו יאמר. בא להוציא מדעת ר' יוסי דאמר אדם נידון בכל יום. וכן מדעת ר' נתן שאמר בכל שעה כדאי' בפ"ק דר"ה. דלדידהו לא אתיא הא דקאמר הכא ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות: **נמצאת אתה דורש** כלו' מכיון דבכ"ה באלול נברא העולם נמצא שבר"ה הוא שנברא אדם. ואגב אורחי' קאמר סדר בריאתו שבשעה א' עלה במחשבה כו' לומר דבי"א נידון ובי"ב יצא בדימוס שהוא המכוון לענייננו: **בשעה ראשונה** עלה במחשבה כו' נתייעץ כו'. המחשבה אצלו יתברך כינוי לרצון העליון לאצילות ראשונה הבלתי נתגלה גם למלאכי מעלה שידעו מזה עודנה. כי אם הוא במחשבה. והתייעצות הוא כינוי להודעה למלאכי מעלה שידעו מזה ויסכימו ג"כ לזה שיבינו כי כן ראוי להיות: **כנס עפרו** שמכל העולם הוצבר עפרו. גופו מבבל וראשו מא"י ואבריו משאר ארצות כדאי' בפ' אד"מ. ונראה דגבלו דקאמר היינו עפר ראשו לחוד ועפר גופו לחוד: **רקמו** שעשה בו צורת הפנים והתוך אברים ע' נדה דף כ"ה: **עשאו גולם** שאע"פ שהיה בו תוך אברים מקרי כל זמן שלא נזרקה בו נשמה גולם. ומה שחידש בששית היינו שאף שהיה מרוקם לא היה אלא עפר מגובל. ושוב עשאו גוף בשר ודם (יפ"ת). וע' בכל המקומות שציינתי ביד יוסף שהגירסות נשתנות: **בדימוס** בלשון רומי למחילה ולסליחה קורין דימוס (מוסף הערוך) שאע"פ שנטרד מג"ע נהג עמו מדת רחמים שלא מת מיד אלא נתן לו יום אחד משלו כדאי' בב"ר פ' כ"ב: **בא' לחודש** גו' זכרון תרועה. כנ"ל והיינו זכרון ליום ראשון כן יעלה זכרון ישראל לפניו לטובה ע"י תרועה שהיא עצמה לשון ריעות ורצון ג"כ (רד"ל): (ב) **פתח** ואתה אל תירא כו'. עכשיו בא לתת טעם שיום זה מיוחד ליום הדין מפני שסמוך לזכותם באסיפה סדנן [?] במצות לקט שכחה פאה. להכי מייתי סמך מקרא לא תעשה כלה וגו'

ליעקב אבינו שרו של בבל עולה ע' עווקים ושל מדי נ"ב ושל יון ק"פ ושל אדום עולה ולא יודע כמה באותה שעה נתיירא יעקב אבינו אמר אפשר שאין לזה ירידה א"ל הקב"ה ואתה אל תירא עבדי יעקב אפי' הוא עולה ויושב אצלי משם אני מורידו הה"ד (עובדיה א) אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך. א"ר ברכיה ור' חלבו ורשב"י בשם ר"מ מלמד שהרא' הקב"ה ליעקב שרו של בבל עולה ויורד ושל מדי עולה ויורד ושל יון עולה ויורד ושל אדום עולה ויורד אמר הקב"ה ליעקב אף אתה עולה באותה שעה נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא ח"ו כשם שלאלו ירידה אף לי כן א"ל הקב"ה ואתה אל תירא אם אתה עולה אין לך ירידה עולמית לא האמין ולא עלה. א"ר ברכיה ור' חלבו בשם רשב"י ר' מאיר היה דורש (תהלים עח) בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו זה אבינו יעקב שלא האמין ולא עלה א"ל הקב"ה אילו האמנת ועלית עוד לא ירדת ועכשיו שלא האמנת ולא עלית עתידין בניך שיהו משתעבדין בארבעה מלכיות בעה"ז במסים ובארנוניות ובזימיות ובגלגוליות. באותה שעה נתיירא יעקב אמר לפני הקב"ה רבש"ע יכול לעולם א"ל (ירמיה ל) ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק כמד"א (ישעיה לט) מארץ רחוקה באו אלי מבבל. ואת זרעך מארץ שבים מגליא ומאספמיא ומחברותיה. (ירמיה ל) ושב יעקב מבבל · ושקט ממדי. ושאנן מיון. ואין מחריד מאדום. (שם) כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתיך שמה. אוה"ע שהן מכלין את שדותיהן אעשה כלה. ואותך לא אעשה כלה אבל ישראל שאין מכלין את שדותיהן כד"א לא תכלה פאת שדך לא אעשה כלה. (שם) ויסרתיך למשפט מייסרך בייסורין בעה"ז כדי לנקותך מעונותיך לע"ל אימתי בחדש השביעי: (ג) יהודה ב"ר נחמן פתח (תהלים מז) עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה מה טעם עלה אלהים בתרועה ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה הוא עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדה"ד לרחמים אימתי בחדש השביעי. ר' יהושע פתח (תהלים פט) אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון א"ר אבהו פתר קרא בה' זקנים שהם נכנסים לעבר השנה מה הקב"ה עושה מניח סנקליטין שלו מלמעלן ויורד ומצמצם שכינתו ביניהם מלמטן. מלה"ש אומרים הא תקיף הא תקיף הא אלהא הא אלהא מי שכתוב בו (תהלים פט) אל נערץ בסוד קדושים רבה מניח סנקליטין שלו ומצמצם שכינתו למטה. כ"כ למה שאם טעו בדבר הלכה הקב"ה מאיר פניהם הה"ד באור פניך יהלכון. א"ר יאשיה כתיב אשרי העם יודעי תרועה וכי אין אוה"ע יודעים להריע. כמה קרנות יש להן כמה בוקינוס יש להם כמה סלפירגסי יש להם ואמרת אשרי העם יודעי תרועה [ט] אלא שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להן מדה"ד למדת רחמים אימתי בחדש השביעי: (ד) ר' ברכיה פתח בשם ר' ירמיה (משלי טו) אורח חיים למעלה למשכיל אין אורח חיים אלא תורה כד"א (שם ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. ד"א אורח חיים למעלה למשכיל אין אורח חיים אלא יסורין כד"א (שם) ודרך חיים תוכחת מוסר. למעלה למשכיל למי שמסתכל למצותיה של תורה מה כתיב למעלה מן הענין לא תכלה פאת שדך: (ה) ר' ברכיה פתח (תהלים פא) תקעו בחדש שופר וכי כל החדשים אינן חדש אלא בכסה וכל החדשים אינן נכסין אלא ליום חגינו והלא ניסן חדש נכסה ויש לו חג בפני עצמו אלא איזהו חדש שנכסה ויש לו חג וחגו בן יומו אתה מוצא אלא בחדש תשרי. בחדש זה יתחדשו מעשיכם בשופר בחדש הזה שפרו מעשיכם אמר להן הקב"ה לישראל אם שפרתם מעשיכם הריני נעשה לכם כשופר הזה. מה שופר זה מכנים בזו ומוציא בזו כך אני עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. והופך לכם מדה"ד למדת הרחמים אימתי בחדש השביעי: (ו) ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא פתח
כה

יד יוסף ז פוח"ע סו' מ"ז: ח פוח"ט מז' ס"ט. וע' ב"ר פ' ע"ו סי' כ' וג"ע. ע"ש בסגנת הרד"ל: ט זוהר בהעלותך ע"ש: י ר"ה דף ח':

ענף יוסף

פרשה כט (ב) [נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא כו']. לכאורה קשה מה שנתיירא יעקב מלעלות שמא תהיה לו ירידה כפי מה שהיה לשרי מעלה דמ"מ מה הוא מפסיד בעלייתו דה"ה הוי שעה מיהא איכא. וי"ל כי יעקב נשא בשרי האומות ואימתן שעלייתן היה סיבת ירידתם. כי בהיותם אתלה עולים ברום המעלות ככר קבלו מיעוט שכרן בעוה"ז ומזה ירדו אחר זה מטה מטה. ולפיכך גם יעקב נתיירא לעלות כלל בעוה"ז להיות שכרו משלם בעוה"ב כי לא הכל זוכה לשתי שולחנות ועל זה אמר לו הקב"ה אל תירא שאם אתה עולה אין לך ירידה עולמית ויהיה לכך בטוח לזכות בנחלת שתי העולמות יחד וכמ"ש בב"ר פ' ע"ו שאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז. ועל זה אמר שיעקב לא האמין [נזה"ק] ופי' לא האמין כמו שכתבתי בענף: (היה דורש בכל זאת חטאו עוד כו'). תמוה לומר על יעקב אבינו חטאו ולא האמינו בלשון רבים. ועוד תימא יעקב מאן דכר שמיה התם. דקרא בדור המדבר מיירי בענין השליו שבתאוי ועלה קאמר ואף אלהים עלה בהם ויהרוג במשמניהם וגו' ובתרה כתיב בכל זאת חטאו עוד וגו'. ושמא י"ל דדייק מדכתיב חטאו עוד שחטאו במה שלא האמינו בנפלאותיו יותר מאשר שחטאו ג"כ בחסרון אמנה והיינו יעקב. דאי לומר שחטאו עוד על חטאתם הראשונה כפשוטו. קשה תיבת עוד למה לי. הרי באומר בכל זאת חטאו ידעינן שהוסיפו על הראשונות. וסרמז ביעקב חטא בזה במה שאמר במזמור הזה ואש נשקה ביעקב וגם אף עלה בישראל כי לא האמינו באלהים וגו' שכפל לומר יעקב וישראל לומר שגם יעקב עצמו חטא בחסרון אמנה [יפ"ת]:

מתנות כהונה

מצאתי במדרש ישעיה פי' שליבות סולם ועיין עוד סוף פ' משפטים: במסים כו'. מיני מסים הם גלגולות אדם ובהמה ונכסים שיש להם אחריות ושאין להן אחריות: מכלין שדותיהן. שקוצרין אותן כולה ואינם מניחים פאה ודייק מדכתיב לא אעשה כלה מדה כנגד מדה: ה' בקול שופר. ה' הוא מדת הרחמים: סנקליטין בית דינו: הא תקיף כו'. זהו התקיף זהו האלוה: כמה בוקינוס גרסי'. והוא מין שופר וחצוצרות וכן סלפירגסי. ה"ג בילקוט משלי לא תכלה פאת שדך למען סור משאול מטה אלו העכו"ם: אין חדש. בתמי' וכי אין הירח מתחדש בכל חדש אלא בכסה פי' באותו חדש שהחדש מתכסה בו: אלא ליום חגינו. באותו חדש שיש
בו
חני

עץ יוסף

וגו' כדמסיים סי' זה. ומכיון דמייתי האי קרא דריש ליה כולה קרא כדרך המדרש: מדבר ביעקב פי' ביעקב גופיה. ואין תימא ממ"ש כי הנני מושיעך מרחוק וגו' שכבר אמרו בפ"ק דתענית יעקב אבינו לא מת מדכתיב הכא כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים דמקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ואפשר דמהאי טעמא דריש הכא קרא ביעקב גופיה: אלו שרי אוה"ע דייק זה מדלא קאמר יורדים ועולים: עולה ע' עווקים הערוך הביא הגוסחא חווקים ופי' מעלות. והמוסיף כתב בנוסחאות דידן כתוב עווקים: ע' עווקים רמז לשבעים שנה שפשטה בבל על ישראל. וכן של מדי נ"ב. ושל יון ק"פ. ובתנחומא גרס של יון מאה: ולא ידע כמה רמז על גלות קץ האחרון שלא נודע לו: א"ל הקב"ה ואתה אל תירא. ונרמז במ"ש במראה הסולם אני ה' אלהי אברהם אביך וגו' שעיקר הבשורה להגלות העתידה: אפי' הוא עולה ויושב אצלי. רמז להפלגת הצלחתו ולמה מזלו. וירמוז ג"כ על עמידתה על ה' ועל מבירו להשיא זמנין ודת. וע' מ"ש בתנחומא סדר ויצא בענף: שמא ח"ו כשם כו'. שסבר יעקב דאין הבטחה לצדיקים בעוה"ז שמא יגרום החטא. כי מן השמים הבטחת ה' כשאינה ע"י נביא היא על התנאי שלא יחטא המובטח. ומכיון דהבטחה זו היתה מפי הקב"ה ליעקב פחד שמא יגרום החטא. ומ"ש לא האמין ר"ל לא האמין בעצמו ע"ד אל תאמין בעצמך עד יום מותך (יפ"ת וזב"ס): אם אתה עולה אין לך ירידה. שאע"פ שיחטאו לא ירדו מגדולתם. אבל יקחו מיד ה' שנגעו ביסורים אהריש ע"ד ופקדתי בשבט פשעם וגו': ועכשיו שלא האמנת כו'. ולא בטחת בחסד ה' שיקיים הבטחתו אע"פ שיחטאו לו. מאחר שהבטיחו ואמר לו ואתה אל תירא. וכמ"ש באברהם והאמין בה' וגו' ופירש הרמב"ן שהאמין שהבטחה זו בצדקת ה' ובחסדו ולא בשכרו. ולכן לא ירא אברהם פן יגרום החטא. אבל יעקב כיון שלא האמין שה' ישמור לו חסדו אפילו כשיחטאו והשב דודאי על התנאי שלא יחטאו קאמר. לכן נענש שנשתעבדו בניו בחטאתם ולא זכו להשקד שנס ביד ה' נלכד: כמד"א מארץ רחוקה באו טו'. פי' דמושיעך מרחוק מיירי על הגאולה של בית שני שעלו מבבל. ואת זרעך מארץ שבים מיירי בגאולה העתידה שהיא קיבוץ גליות מכמה מקומות. ולכן אמר מארץ שבים שכולל גליא ואספמיא וכל המקומות. ומ"ש ושב יעקב מבבל פי' בשדם בבבל שיהיה להם תמיה. ופי' ושב מלשון שובה ונחת. וכן ושקט ממדי כו': מגליא ומאספמיא שמות מדינות שגלו ישראל לשם בגלות שני: אוה"ה שהם מכלים את שדותיהם. דרש שמוכים לא תכלה וגו' בחדש השביעי: שאין מכלין את שדותיהם. שאין שופין שדותיהם כלה ומפקירין מהפירות לעניים ראוי שירוחמו כדין אפי' אם יהיה עליהם מבפם מות. ולכן סמך הכתוב ראש השנה ללקט ופאה לומר שזמן הדין סמוך לאסיפת הדגן והוא בחדש תשרי שאז זכותן נכון לפניהם עמם ויגן בעדם שבבוא למשפט ודינם ביסורין תמורת המות. והרד"ל גרס הכא כל המאמר דר' ברכי' דלקמן סי' ד' וכנ"ל לנקותך מעוונותיך לע"ל ר' ברכי' כו' עד סוף הסי' פאת שדך ואימתי בחודש השביעי: (ג) פתח עלה אלהים בתרועה כו'. משום דק"ל מ"ט לקביעת יום דין בא' בתשרי כדכתבתי לעיל. בא לתת טעם מפני שע"י השופר מזכיר הקב"ה עקידת יצחק ועומד מכסא דין לרחמים. לכיאות יום זה מזולתו לפי שעקידת יצחק היתה בימים ההם כדלקמן סי' ח'. ולהכי פתח האי קרא דדריש שבקול שופר השם יושב בכסא רחמים. וגם זה טעמו של ר' יהושע דפתח אשרי העם יודעי תרועה: בשעה שהקב"ה יושב כו'. דהיינו ביום הדין: מ"ט עלה אלהים בתרועה. ואלהים הוא דין ופי' בתרועה לאו תרועת שופר. אלא רמז לעמידתו לדין כמלך במסיבו ומקבץ שריו אצלו ע"ד ותרועת מלך בו. או הוא רמז אל מדה"ד כענין תרועת מלחמה שבא להלחם עם הרשעים. או מדרש לשון שבירה כד"א תרועם בשבט ברזל. כן נראה לפרש ע"פ פשטיות. וע' מ"ש בפוח"ט לפי גירסא דפס: ה' בקול שופר והוי"ה היא מדת רחמים. ושופר הוא לרחמים לזכרון טוב לישראל כמ"ש במכילתא יתרו שכ"מ שנ' שופר הי' יפה לישראל: סנקליטין פי' בלשון יוני סנקליטין ב"ד (מוסף הערוך). אבל קשה דהא דלא כמאן. דאי כר"מ עיבור השנה בשלשה. ואי כרשב"ג אין גומרין אלא בשבעה כדתנן בריש סנהדרין. וי"ל דבכמה דוכתין מצינו דהתלמוד בבלי שלנו פליגי אתלמוד ירושלמי והמדרש רבה הוא מאגדת של תלמוד ירושלמי. וע' בש"ר פ' ט"ו סימן כ': הקב"ה מאיר פניהם ר"ל שאם טעו בחשבונם מ"מ הקב"ה מסכים על ידיהם ומשנה סדר הדברים בעבורם שיבואו הכל על נכון ועל הסדר כפי חשבונן. וזהו אשרי העם יודעי תרועה פי' זמן התרועה. שהם יישנה זמן התרועה לאותו יום שקבעו הם: קרנות כו' בוקיים כו' סלפירגסי. פי' בלשון יוני ובלשון רומי קרנות וחצוצרות ושופרות (מוסף הערוך): לפתות את בוראן בתרועה. שמכוונים בה לתשובה וחרדת הלב וקבלת עול מלכות שמים הנרמז בתרועת השופר ויתר דברים טובים הנרמז בזה. וביחוד הזכרת עקידת יצחק שהשופר זכר לאילו של יצחק: והופך להם מדה"ד לרחמים. והיינו באור פניך יהלכון כי יאר ה' פניו במדת רחמיו כהוראת שם הוי"ה ב"ה: (ד) פתח בשם רבי ירמיה אורח חיים כו'. (ע' מ"ש לעיל סוף סי' ב' בשם הרד"ל). דעתו בטעם קביעות הדין באחד בתשרי מפני זכות לקט שכחה ופאה שקיימו תמול שלשום. ודריש סמוכים שלעיל כתיב לא תכלה פאת שדך כהיא דלעיל סי' ב'. ומייתי סמך מאורח חיים למעלה למשכיל דדריש לאסתכל למה שכתוב למעלה כדלקמן. ומכיון דמייתי ליה דריש כוליה קרא הכא כדרך המדרש: למשכיל למי שמסתכל למצותיה של תורה. קאי על דרש הראשון אין אורח חיים אלא תורה. וה"ק אורח חיים דהיינו תורה כלו' השגת סודות התורה וטעמיה הוא למי שמסתכל למצותיה של תורה כלו' שמסתכל בסדר כתיבת המצות לדקדק לדרוש סמיכות זו עם שלמעלה ממנה. שמזה נלמוד טעמיה כדילפינן הכא טעם יום הדין בא' בתשרי מדכתיב לעיל מיניה לא תכלה. ואגב אמר הכתוב שבזכות התורה יסור משאול מטה. ולמ"ד אייסורין מפרש שהייסורין הם למעלה גדולה להמשכיל היינו להצדיקים בשביל להסירם משאול מטה: (ה) פתח תקעו בחדש שופר כו'. ס"ל לר' ברכיה שטעם קביעות הדין בתשרי מפני דברים רבים א' מפני לקט שכחה פאה. ב' מצד היותם יותר פנויים מכל מלאכת השדה שכבר אספו מגרנם ומיקבם והם נכונים לעסוק בתורה. ואם מצד התעסקם בכמה מצות בחדש הזה סוכה לולב מצות מעשר מהתבואות שהכנים לבית. וא"צ בזמן השמיטה והיובל. ולכן פתח בהאי קרא דמפרש ביה בחודש הזה תחדשו מעשיכם כו'. ומכיון דמייתי קרא דריש ליה כוליה הכא: וכי כל החדשים אינן חדש. והיכי קאמר תקעו בחדש שופר סתם על ר"ה ה"ל לקראו בשם או בתואר שיורה על ר"ה שהוא יום התקיעה: אלא בכסה כו' ר' ברכיה קאמר לה וה"ק אלא מה תשיבני דבאומרו בכסה ייחד היום הזה. הא נמי ליתא דכל החדשים נמי נכסים: אלא ליום חגינו כו'. ר"ל ואלא מה תאמר שבאומרו ליום חגינו ייחד אותו. הא נמי ליתא דבניסן נמי אית ביה חג: ויש לו חג בפני עצמו. גירסת הערוך יותר נכונה שגרס והלא ניסן חדש ונכסה ויש בו חג. אלא שחגו בפני עצמו ואין לך חדש שהוא נכסה ויש בו חג וחגו בו ביום אלא תשרי עכ"ל ולפ"ז תשובת השאלה היא דקאמר דלא דמי חג דניסן דהוה בפני עצמו ולא ביום ר"ח. וקרא בכסה שיש בו חג קאמר כלו' שכסוי החדש הוא ביום החג גופיה ופי' ליום חגינו כמו ביום חגינו: תחדשו מעשיכם לרבות מצות: תשפרו מעשיכם לשוב מעבירות שבידכם. כי זמן זה הוקבע לתשובה: מה שופר זה מכנים בזו ומוציא בזו. מכנים מן המצר ומוציא לרחבה (רד"ל): (ו) פתח כה אמר ה'. טעמו לומר שהקביעות הדין ביום ר"ה לפי שאנו באים בזכות אבות ובזמן הזה מועיל ביותר מפני שעקידת יצחק היתה בימים ההם כדלקמן סי' ח'. וכ"ש למ"ד
נתפרי

(ישעיה מח) כה אמר ה' גואלך קדוש ישראל אני ה' מלמדך להועיל מסקיד לך כמה דהדין מסאסא מסקד להדא פרתא. יא ג' שמות נקרא לו מלמד מרדע דרבן. מלמד שמלמד הפרה לחרוש כדי שתתן חיים לבעליה. מרדע שמורה דעת לפרה. דרבן שמורה בינה לפרה. אמר הקב"ה ומה אם לפרתו עושה אדם דרבן. ליצרו הרע שמוציאו מחיי העוה"ז והבא עאכ"ו. מדריכך בדרך תלך. ר' לוי בשם רחב"ה אמר משל לבן מלכים שהיה לו דין בפני אביו א"ל אביו ואם אתה מבקש לזכות לפני בדין ביום הזה מני נקולוגוס פלני ואת זכי לפני בדין. כך אמר הקב"ה לישראל בני אם אתם מבקשים לזכות לפני בדין ביום הזה תהיו מזכירים זכות אבות ואתם זוכים לפני בדין. (ויקרא כג) באחד זה אברהם שנא' (יחזקאל לג) אחד היה אברהם. (ויקרא כג) זכרון תרועה זה יצחק שנא' (בראשית כב) וירא והנה איל. (ויקרא כג) מקרא קודש זה יעקב שנא' (ישעיה מח) שמע אלי יעקב וישראל מקוראי. ואימתי תהיו מזכירין זכות אבות ואתם זוכין לפני בדין (ויקרא כג) בחדש השביעי: (ז) ר' חייא בר אבא בשם ר' לוי פתח (תהלים סב) אך הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד בנוהג שבעולם מה הבריות אומרים איש פלוני נושא פלונית אך הבל בני אדם. פלונית תנשא לפלוני כזב בני איש. המה מהבל יחד א"ר חייא עד שהן עשוין הבל בתוך מעי אמן הם יחד. אמר רב נחמן יב כל הבלים וכזבים שבני א"א עושים בעוה"ז כדי הוא לכפר בעד כולם. הה"ד (יהושע יד) האדם הגדול בענקים. במאזנים לעלות. במאזנים הוא מתכפר להם בחדש שמזלו מאזנים ואיזה זה חדש תשרי. תשרי ותשבוק ותכפר על חובי עמך אימתי בחדש השביעי. ד"א בחדש השביעי שהוא משובע בכל גתות בתוכו. ברכות בתוכו. כפור בתוכו. סוכה בתוכו. לולב וערבה בתוכו: (ח) ד"א בחדש השביעי ר' ברכיה הוה קרי ליה ירחא דשבועתא שבו נשבע הקב"ה לא"א ע"ה הה"ד (בראשית כב) ויאמר בי נשבעתי נאם ה'. יג מה צורך היה לשבועה ר' ביבי בר אבא בשם ר' יוחנן עמד א"א בתפלה ותחנונים לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך בשעה שאמרת לי (בראשית כב) קח נא את בנך את יחידך היה בלבי מה להשיבך והיה בלבי מה לאמר אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו אתה אומר לי והעלהו שם לעולה. אלא כשם שהיה לי מה להשיבך וכבשתי את יצרי ולא השיבותיך (תהלים לח) כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו כך כשיהיו בניו של יצחק באים לידי עבירות ומעשים רעים תהא מזכיר להם עקידת יצחק אביהם ועמוד מכסא הדין לכסא רחמים ותתמלא עליהם רחמים ותרחם עליהם ותהפוך להם מדה"ד למדת רחמים אימתי בחדש השביעי. (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו יד מלמד שהראה הקב"ה לא"א את האיל ניתש מחורש זה ונסבך בחורש אחר אמר הקב"ה לאברהם כך עתידין בניך להיות נאחזים בעונות ונסבכים בצרות וסופן ליגאל בקרניו של איל הה"ד (זכריה ט) וה' אלהים בשופר יתקע. אמר רב הונא בר' יצחק מלמד שהראה הקב"ה לאברהם את האיל ניתש מחורש זה ונסבך בחורש זה אמר הקב"ה לאברהם כך הם עתידין בניך נאחזין באומות ונסבכין בצרות ונמשכין ממלכות למלכות מבבל למדי ממדי ליון ומיון לאדום וסופן ליגאל בקרנו של איל הה"ד (זכריה ט) וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו. רבי אבא בריה דרב פפי ורבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר כל ימות השנה ישראל עוסקין במלאכתן ובר"ה נוטלין שופרותיהן ותוקעין לפני הקב"ה והוא עומד מכסא דין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים אימתי בחדש השביעי: (ט) כל השביעין טו חביבין לעולם. למעלן השביעי חביב טז שמים ושמי השמים ורקיע ושחקים זבול ומעון וערבות וכתיב (תהלים סח) סולו לרוכב בערבות ביה שמו. בארצות שביעית חביבה. יז ארץ. אדמה. ארקא. גיא. ציה. נשיה. תבל. וכתיב (שם צו) והוא ישפוט תבל בצדק ידין לאומים במישרים. בדורות שביעית חביב אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך וכתיב (בראשית ה) ויתהלך חנוך את האלהים. באבות שביעי חביב אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה וכתיב (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. בבנים השביעי חביב שנאמר (דה"א ב) דוד השביעי. במלכים השביעי חביב שאול איש בושת דוד שלמה רחבעם אביה אסא וכתיב (דה"ב יד) ויקרא אסא אל ה'. בשנים שביעי חביב שנאמר (שמות כג) והשביעית תשמטנה ונטשתה. בשמיטים שביעית חביב שנאמר (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים. בימים שביעי חביב שנא' (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי. בחדש שביעי חביב שנא' (ויקרא כג) בחדש השביעי באחד לחדש: (י) ר' יוחנן ור"ל יח הוון יתבין מתקשין ואמרין תנינן י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו

יד יוסף יא קהלת רבה פ' י"ב. ירושלמי סנהדרין פ"י. פסיקתא דחנוכה: יב פסיקתא רבתי פ"מ: יג ב"ר פ' נ"ו. פסיקתא רבתי פ"מ: יד ירושלמי תענית פ"ב: טו במד"ר פ"ג. ופדר"א פ' י"ח ע"ש: טז שוח"ט מזמור קי"ד. דב"ר פ"ב. זוהר שמות דף ו' ע"ב. זוהר וארא דף ל' ע"ב. זוהר בשלח דף נ"ו ע"ב. זוהר ויקרא דף ע'. זוהר בלק דף קפ"א. זוהר חדש דף ע"ו. זוהר ס' פנחס דף רל"ו. אדר"נ פ' ל"ז: יז שה"ש רבה פ"ו פי' י"ט. זוהר בראשית בהשמטות דף ג' ע"א. זוהר בראשית דף ל"ט ע"ב. אדר"נ פ' ל"ז. ועיין מדרש משלי פסוק להנחיל אוהבי יש. ופסוק חצבה עמודיה שבעה: יח ירוש' ר"ה פ"ד:

מתנות כהונה

בו חג. ה"ג בחדש בחודש זה כו'. ודרש מלת בחדש ומלת שופר: מסקיד לך. פי' נוקד ונועץ ודרש מלמדך מל' מלמד הבקר: מסאסא פי' הערוך דרבן שמנקרין בו הפרה להוליכה בדרך: להדא פרתא. פי' לזאת הפרה. ה"ג בערוך: מני נקליגוס ופי' עכו"ם אבוקטו ולפי הענין הוא מליץ: מני ל' מינוי ופקידה: כזב כו'. אין בדבריהם ממש: המה מהבל. בעוד שהם הבל ושפיר במעי אמם והקב"ה מזווגן יחד: כדאי הוא כו'. אברהם אבינו: האדם הגדול. וכאן כתיב הבל (מבני) (בני) אדם: תשרי ותשבוק. פי' תנוח ותעזוב ותכפר: משובע בכל. לשון שובע ודרש השביעי לשון שביעה: ירחא דשבועתא חודש של השבועה: ניתש נעתק: מחורש מיער ודרש איל אחר דמשמע אחר שנתש מחורש שהיה בו או יש לפרש דרש אחר האי"ת קמוצה בקמץ קטן דמשמע שלא היה אות האיל שנא' לו מקודם מפני שהיה מחורש אחר: ויצא כברק חצו. וסיפא דקרא בשופר יתקע: מתקשין מקשין קשיא על

עץ יוסף

בחשרי נולדו אבות. ולהכי פתח בהאי קרא דדרשינן ביה שי"י מודיענו שנבוא לפניו בזכות אבות כדלקמן. ואיידי דמייתי ליה דריש ליה לכוליה: מסקיר לך יש נוסחאות כתוב בהם ברי"ש ויש נוסחאות כתוב בהם בדלי"ת מסקד. ותרגום כי כאשר ייסר איש את בנו היכמה דמסקר גבר ית בריה (מוסף הערוך): כמה דהדין מסאסא מסקר להדא פרתא פי' כמו מלמד הבקר דהיינו מרדע שמנהיג את הפרה (ערוך) ודריש מלמדך מלשון מלמד הבקר. תרגום כי כאשר ייסר איש את בנו היכמה דמסקיר גבר ית בריה. וזה מחסדי ה' לפי שהאדם אינו מכיר תועלתו ונוטה מעליו. וי"י מנהיגו ע"י יסורין ודוחקו עד כמעט שיהיה מוכרח ללכת בתועלתו: מרדע לא נמצא במקרא אלא בלשון חכמים בפ' לא יחפור כמלוא המרדע. ובכמה דוכתי: נקולוגוס פי' מליץ: תהיו מזכירין זכות אבות כו'. ולפ"ז מדריכך בדרך תלך פי' כשיהיה לך דין מדריכך אני באיזה דרך תלך כדי שתנצח לפני: שנא' שמע אלי יעקב וישראל מקוראי. והיינו יעקב ממש כדאי' בשוח"ט מזמור י"ד כשתבא השמחה לישראל יעקב שמח מכל האבות לפי שהוא מזומן לסעודה שנא' וישראל מקוראי מהו מקוראי מזומני כמד"א ויתן להם מקום בראש הקרואים: (ז) פתח אך הבל כו'. ס"ל טעם קביעות הדין בר"ה בזכות אברהם להודיע. ולהכי מייתי האי קרא דמפרש בני אדם באברהם ומפרש במאזנים לעלות בחדש שמזלו מאזנים. ואיידי דמייתי ליה דריש ליה ברישא בענין אחר. ואגב אורחיה קאמר נמי ששם החדש אות על הכפרה דתשרי משמע תשרי ותשבוק כו': איש פלוני כו'. משום שעל הרוב אחד מהניהם מרוצה מאד ואחד מהם במוכרח שלא מדעתו. לכן כנגד האחד אמר איש פלוני נושא פלונית שהוא המכריח אותה שתנשא לו שלא מדעתה. וכנגד הב' אמר פלונית תנשא לפלוני: עד שהן עשוין הבל בתוך מעי אמן. שהן נזרעין ועדיין לא נוצרו. הם יחד נגזר עליהם איך יהיו יחד כל אחד עם בן זוגו. שארבעים יום קודם יצירת הולד ב"ק יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. ופי' במאזנים לעלות שגזרה זו על פי המזל וכאילו נשקלים זה לעומת זה במאזנים כי לפי הדמותם במזלם הם מזדווגים זה לזה: כל הבלים וכזבים נראה שבטול מצות עשה קרי הבלים שמתבטלים מן המעשה ויוצא זמנם בהבל. ובטול מצות לא תעשה קרי כזבים שהם מכזיבים דברי ה' האומר שמעשה זה רע. והם עושים אותו כאילו טוב הוא: הה"ד האדם הגדול בענקים. דהיינו אברהם כדלעיל בב"ר פ' י"ד יהוא מכריע את כולם בזכותו כשיעלה בכף מאזנים של זכות מטה כלפי חסד. והא דכתיב תו בני איש הכא היינו כי היכי דנייתר לן בני אדם למדרש בני אדם בני אברהם: תשרי ותשבוק ותכפר פי' תנוח ותעזוב ותכפר: שהוא משובע בכל לשון שובע. ודרש השביעי לשון שביעה. וס"ל שטעם הדין בחדש זה להיותו מוכן לזכות. אם מצד היותם פנויים לעשות מצות שכבר אספו מגרנם ומיקבם. גם מצד מצות צדקה ומעשרות שיעשו בתבואותיהם. ועל זה אמר גתות בתוכו ברכות בתוכו. ואם מצד מצות סוכה ולולב. ועל זה אמר סוכה בתוכו כו' וכ"ש בזמן היובל שהוא ביום הכפורים ועל זה אמר כיפור בתוכו. והרד"ל כתב וז"ל גתות בתוכו ברכות בתוכו לחוק לפרשו על ברכות תפלת ר"ה ונראה דגרסינן בדות בתוכו כדנקטינן בכל דוכתא גתות ובדות בהדדי עכ"ל: (ח) הוה קרי ליה. שהיות יום הדין בחדש הזה הוא כדי שיזכו בו ישראל בזכות אבות מפני זכות העקידה שהיה בו. להכי קרי חדש השביעי על שם שבועת אברהם רמז לענין זה: ירחא דשבועתא חדש של השבועה: מה צורך היה לשבועה. כי הבטחה לבד די. ומפרש לפי שהיה אברהם אבינו ירא מאד פן יחטאו הרבה ולא יהיה להם זכות מאומה. ועל זה השבועה מועילה. שאותה נגד מדת הדין החזקה. כי אי אפשר לבטל השבועה. אך בלא זכות אי אפשר. ולזה מצא זכותו הגדול שכבש יצרו אף שהיה מה להשיב כן לא יהיה פתחון פה למדה"ד אף שיהיה לו מה לקטרג. וזהו זכרון תרועה לזכור עקידתו של יצחק ואילו: מלמד שהראה הקב"ה את האיל ניתש כו'. כי היו כל הפעולות והענינים מהעקידה דוגמת בניו מה שיהיה באחרית. ועל יד זה היה ההתגלות והסימן לו מה שיהיה עמהם: ניתש נעתק: מחורש מיער. ת"א יער חורשא. ודרש איל אחר אחר שנתש מחורש שהיה בו. וע' בב"ר פ' נ"ו ומ"ש שם: ויצא כברק חצו וסיפא דקרא אלהים בשופר יתקע. שהוא זכרון שופר של איל וקרניו: במלאכתן כלו' בעבירות: (ט) כל השביעין חביבין. משום דק"ל מ"ט להיות יום הדין בחדש הזה דוקא. יהיב הטעם טעמא משום דכל השביעין חביבין. ואין ספק שיש סוד בדבר למה השביעים חביבים. ואנכי לא ידעתי. ואולי הוא למה שהוא רמז לעוה"ב שהוא באלף השביעי (יפ"ת). וחשב פה כמה ענינים. הן במדריגות הברואים. הן למעלה בשמים והן למטה בארץ. והן בבני אדם. הן בדורות. והן בבנים. והן במספר הימים והחדשים והשנים. לכן כתיב חדש השביעי בה' שידיעה לפי שהשביעי הוא עיקרי ומיוחד והנודע (ע"פ הסוד) בסגולותיו: שמים ושמי שמים כו'. הנה בפ"ב דחגיגה מני ג"כ שבעה רקיעים. ויש שינוי בשמותם ע"ש: בארצות שביעית חביבה זו ארץ ישראל: שבעה שמות הן ארץ אדמה. כנ"ל ופי' שבכלל הארצות יש להן ז' שמות דהיינו ארץ אדמה כו' ומכיון דתבל חביבה מכלן נמצא שא"י שהיא שביעית חביבה. דתבל היינו א"י כדשנו בספרי משקת בתבל ארצו זו א"י שהיא מתובלת מכל הארצות. שכל הארצות מה שיש בזו אין בזו. אבל א"י אינה חסרה כלום. ד"א למה נקרא שמה תבל ע"ש תבלין שבתוכה ואיזה זה תורה שנא' בגוים אין תורה מכאן שהתורה בא"י: בארצות שביעית חביבה כו'. הא פליגי אהא דבב"ר פ' י"ג סימן י"ב דקאמר שם ד' שמות נקראו לארץ כנגד תקופותיה. דלא ס"ל רק ד' שמות. ופליגי נמי אההיא דספרי דתני י' שמות יש לארץ: גיא אולי הא דכתיב גם כי אלך בגי צלמות. דמשמע ליה שהוא שם אקלים שהוא צלמות כמו אחרי הרי חשך. דומיה דארץ ציה וצלמות דמשמע כלל מקום שהוא ציה והוא חלק המדבר השמם כמו והדחתיו אל ארץ ציה. ישושום מדבר וציה. גם ארץ נשיה משמע שם חלק מהמדבר השמם: ויתהלך חנוך את האלהים. ס"ל דפי' ואיננו כי לקח אותו אלהים היינו שהכניסו אותו אלהים חי בג"ע כדאמר במדרש. וא"כ בחר בו מכל הראשונים. ודלא כדאמר בב"ר פ' כ"ה שחנף היה וסילקו הקב"ה קודם זמנו: באבות לאו דוקא דהא אין קורין אבות אלא לשלשה כדאי' בפ"ק דברכות. אלא כלו' הטובים וראשים בצדקות מהצדיקים שהתחיל ה' לתת להם תורה ומצות. ואע"ג דאדם ונח נצטוו על ז' מצות ב"נ. אין זו תורה מיוחדת. אלא היא לכלל העולם. אבל תורת אברהם ובניו היא מיוחדת: בבנים פי' בבני ישי: איש בושת בתנחומא לא חשיב ליה מפני שמיד פסקה מלכותו והרי ה' א כלא היה: וכתיב ויקרא אסא אל ה'. ובמה שענהו שם נמצא שחביב מכל הראשונים. שאסא לא היה לו כח להרוג אלא לרדוף והוא היה רודף והקב"ה מפילם (כדאי' באיכה רבתי פסוק לא האמינו) ונתן בידו כל הכושים עם היותם רבים מאד וחיל אסא מעט בערכם: וקדשתם את שנת החמשים שנה. קשה דשנת החמשים היא אחר שנת השמיטה וא"כ מה היא חבת השמיטה השביעי. וי"ל דמשום דשנת השמיטה השביעית סמוך ליובל הוא חביב בנמצאו ב' שנים קדושות סמוכות. ובחבורת השלמים יוסיף כל אחד בשלמות: (י) מתקשין מקשין קשיא על משנה זו דתנינן במס' ר"ה דף כ"ט: אבל לא במדינה פרש"י ותוס' לא בירושלים ולא בגבולין. אבל הרמב"ם פי' מקדש תקרא ירושלים

היו תוקעין אבל לא במדינה אם דבר תורה הוא ידחה בגבולים אם אינו דבר תורה אפי' במקדש לא ידחה. עד דאינון יתבון מתקשין עבר כהנא אמרין אתא מרא דשמעתא ניזיל ונשאל ליה אזלון ושאלין ליה אמר לון כתוב אחד אומר (ויקרא כג) זכרון תרועה וכתוב אחד אומר (במדבר כט) יום תרועה יהיה לכם הא כיצד בזמן שבא בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין. ארשב"י ידחה במקדש שהן יודעין זמנו של חדש ואל ידחה בגבולין שאין יודעין בזמנו של חדש דארשב"י יום תרועה יהיה לכם ועשיתם אשה. מקום שהקרבנות קריבין. א"ר תחליפא קיסרא יט בכל מוספין כתיב והקרבתם וכאן כתיב ועשיתם אשה. הא כיצד אמר להן הקב"ה לישראל בני מעלה אני עליכם כאילו היום נעשיתם לפני כאילו היום בראתי אתכם בריה חדשה הה"ד (ישעיה סו) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה :

פרשה ל

(א) ולקחתם לכם ביום הראשון ר' אבא ב"כ פתח (משלי ח) קחו מוסרי ואל כסף קחו מוסרה של תורה ואל כסף. (ישעיה נה) למה תשקלו כסף בלא לחם למה אתם שוקלים כסף לבני עשו בלא לחם על שלא שבעתם מלחמה של תורה. (שם) ויגיעכם בלא לשבעה על שלא שבעתם מיינה של תורה דכתיב (משלי ט) ושתו ביין מסכתי. ר' ברכיה ור' חייא אבוי בשם ר' יוסי בן נהוראי אמר כתיב (ירמיה ל) ופקדתי על כל לוחציו א אפי' על גבאי צדקה חוץ משכר סופרים ומשנין שאין נוטלין אלא שכר בטלה בלבד אבל שכר דבר אחד מן התורה אין כל בריה יכולה ליתן מתן שכרה. ב תני מר"ה נקצצין מזונותיו של אדם חוץ ממה שמוציא בשבתות וימים טובים וראשי חדשים ומה שהתינוקות מוליכים לבית רבן אם מוסיף מוסיפים לו אם פוחת פוחתין לו. ג ר' יוחנן הוה מטייל סלק מטבריא לצפורין והוה ר' חייא בר אבא מסמך ליה מטון חד בית חקלא אמר הדין בית חקלא הוה דידי וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא. מטון חד דבית כרמא אמ' הדין בית כרמא דידי הוית וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא. מטון חד דבית זיתא אמר הדין בית זיתא דידי הות וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא. שרי ר' חייא בכי א"ר יוחנן מה את בכי א"ל על דלא שבקת לסיבותיך כלום א"ל קלה היא בעיניך מה שעשיתי שמכרתי דבר שנברא לששה ימים וקניתי דבר שניתן למ' יום שנא' (שמות לד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. וכתיב (דברים ט) ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה. כד דמך ר' יוחנן הוה דורו קורא עליו (שיר ח) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו. כד דמך ר' הושעיא איש טיריא ראו מטתו שפרחה באויר והיה דורא קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב הקב"ה לאבא הושעיא איש טיריא בוז יבוזו לו. כד דמך ר"א בר"ש היה דורו קורא עליו (שם ג) מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל מהו מכל אבקת רוכל אלא דהוה קרייא ותניי ופייטן ודרשן. אמר רבי אבא ב"כ משכר לקיחה אתה למד שכר לקיחה, במצרים כתיב (שמות יב) ולקחתם אגודת אזוב בכמה הוית טימי דידיה בד' מיני והוא גרם לישראל לירש ביזת הים ביזת סיחון ועוג ביזת ל"א מלכים לולב שעומד על האדם בכמה דמים וכמה מצות יש בו עאכ"ו לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון: (ב) ד"א ולקחתם לכם הה"ד (תהלים טז) תודיעני אורח חיים שובע שמחות אמר דוד לפני הקב"ה ד הודיעני באיזה פילון מפולש לחיי העה"ב. ר' יודן אמר אמר הקב"ה

יד יוסף יט פסיקתא רבתי פ"מ. ירושלמי פ"ד דר"ה ה"ח. ע"ש הגירסא: פרשה ל א ב"ב דף ח' ע"ב: ב ביצה דף ט"ז: ג שה"ש רבה פ"ח סי' ז': ד שוח"ט מז' ט"ז:

ענף יוסף

פרשה ל (א) [תני מר"ה נקצצין מזונותיו של אדם כו']. והנה חז"ל אמרו שקודם יצירת הולד נגזר על הטיפה אם תהא עליה עשיר או עני. אך זהו בכלל על כל שנותיו. אבל בפרטות על כל שנה בפ"ע אמרו מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה. ומזה נמשך תוכחת מוסר לאדם. שיסיר משפה את עיני האדם. שאומר לו איך אפשר שתעסוק בתורה. כי מוכרח אתה לעסוק בפרנסה לפרנס אשתך ובני ביתך הקטנים. ומה גם בעתים הללו שעול הפרנסה כבדה מאד ואין לך יום כו'. אבל באמת הוא טענה מזויפת. שבכל יגיעותיו כל היום בפרנסתו לא ישיג בשום אופן יותר ממה שנקצב לו מר"ה כמה ישתכר בשנה זו. ומה שנקצב לו יכול להשיג גם ביגיעה מועטת. אבל בתלמוד תורה תלוי רק לפי רוב יגיעותיו. וכל מה שיתיגע בה יותר ישיג בה יותר [מדרש שמואל]: (וראשי חדשים). בביצה ט"ז ליתא ושטור בא"ה ס"ס תי"ט הביא זה בשם הפסיקתא. ואי' בש"ע מצוה להרבות בסעודת ר"ח. והיום הלבנה כמו במועד ואסמכוה אקרא מדאתקיש ר"ח למועדים לשמחה דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם עכ"ל. ובא"ר כתב מצוה להרבות כו' מפני כבוד היום שהוא כפרה לישראל שאחז"ל הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח. כלו' בעבורי על שמעטתי הירח ממאור שלה ואני רוצה לעשות לה כבוד שיתכפרו בה כל ישראל בכל עת שמתחדשת. עוד טעם זכר לסעודה שהיו עושים לעדי הלבנה בזמן שהיה בהמ"ק קיים שהיו מקדשים ע"פ הראיה [כל בו] ועיין בשל"ה שכתב על שאומרים בהלל זה היום עשה ה' נגילה וגו': (ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן). הכ"י שם פי' דהיינו שכר למודם [וכמו דאמר בביצה שם והוצאות בניו לת"ת]. והמג"א שם גורס מה שמוליכין לבית רבן בר"ח. ופי' מזה כמך המנהג שנוהגין מעות בר"ח למלמדים וקורין מעות ר"ח ואין לבטלו אחד המרבה ואחד הממעיט [כ"ח וא"ר]. וכתב בספר חס"מ מצוה להחליף הבגדים בר"ח וסימנך חמ"ש חליפות בגדים. חמ"ש

מתנות כהונה

על משנה זו: תנינן במס' ר"ה (דף כ"ט. וע"ב): עד דאינון כו'. בשעה שהיו יושבין ומקשין: ניזל ונשאל ליה כו'. פי' אמרו הרי בא אדון של הלכה זו נלך ונשאלנו: אמר לון וכו'. השיב להם מדברי ר"ש דלקמן: שהם יודעים כו'. כלו' יודעין ומכירין באיזה זמן בחדש הוא מפני שהם מקריבי' קרבן היום: אפילו גבאי צדקה. הכופין העם לצדקה אעפ"כ לא ניחא להקב"ה לנגוש אותם אבל על שכר הסופרים ומשנים כופין שאינו כו': מסמך ליה. היה סומכו תחת כתפיו ור"י היה נסמך עליו: מטון כו'. הגיעו לבית שדה אמר ר"י זה בית שדה היה שלי ומכרתיו בשביל ללמוד לזכות בתורה: שרי התחיל לבכות: מה את. כמו למה: על דלא כו'. על שלא הנחת לזקנותך כלום: קלה היא כו'. ל' תימא ולעיל פ' כי תשא ישנו מאמר זה ושם לא גרס שאמר לו ר"י בתחלה שמכרו כדי ללמוד תורה והוא יותר מיושב כדי שלא יקשה עלינו בכיית ר' חייא ובמדרש חזית (ח' ד') גרס ליה: דמך מת ולשון נקייה דבר: קרייא ובעל משנה פייטן. יודע להבר ענייני זמר ותפלות כרוכל הזה שמוצאין אצלו הכל: טימי אגרו ודמי שוויו: בד' מיני כמו ארבע מנה. וה"ג בילקוט בהדיא ועיין עוד במדרש חזית (ב' ג'): פילון שער כלומר הודיעני באיזה שער ודרך הולכין לחיי עד: ה"ג בילקוט אמור

עץ יוסף

ירושלים כולה. ומדינה שאר העיירות שבכל א"י. ולפרש"י הא דקאמר בסמוך אם ד"ת הוא ידחה בגבולין פי' אף בגבולין. ורבותא קאמר דאע"ג בירושלים אלא אפי' בגבולין ראוי לדחות: אם דבר תורה הוא. לדחיית שבת מפני תקיעת שופר: עד דאינון כו' בעוד שהיו יושבין ומקשין: מרא דשמעתא שהוא כהן ותוקע במקדש (אסיפת אמרים) או פי' עבר כהנא ר"ל רב כהנא שהיה גברא רבה. וכן אי' בירושלמי בהדיא: אמר לון כו' פי' שאמר להם על שני מקראות אלו סמכו חכמים לאסור בגבולין. והתירא דמקדש מפרש בסמוך: הא כיצד בזמן כו' אבל לא תוקעין. ובירושלמי גרס כאן מעתה אף במקדש לא ידחה. ומשני תנא באחד לחדש. ופי' היפ"מ ח"ל פי' דכתיב באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם וגו' ובחומש הפקודים כתיב באחד לחדש מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם ועשיתם עולה וגו' וקס"ד דה"ק באחד לחדש יהיה לכם שבתון אבל לגבוה אינה שבתון דהא לפניו גלוי אימתי יום ראשון. וה"ה במקדש דידעינן אימתי ר"ה תוקעין אפילו בשבת. ואהדר זה כריך שם מעתה אפילו במקום שהן יודעין שהוא באחד להדם ידחה. פי' מעתה בכל מקום שיודעין שהוא ר"ה יהיו תוקעין ר"ל בכל שכונות ירושלים שמודיעים השלוחים באיזה יום יהיה ר"ה ידחה שבת. ואנן תנן שלא היו תוקעים במדינה אפילו במקום שיודעין. ומשני תני רשב"י יום תרועה יהיה לכם ועשיתם במקום שהקרבנות קריבין עכ"ל. ועתה נחזור לפרש דברי המדרש שלפנינו: זכרון תרועה מזכירין מקראות של תרועה כדפרש"י במסכת ר"ה: שאין יודעין בזמנו כו'. עד שמודיעים השלוחים באיזה יום קבעו ר"ה: וכאן כתיב ועשיתם מייתי לה הכא משום דלפי דרשא זו דרשינן נמי סמיכות ועשיתם אל יום תרועה יהיה לכם דהוי כאילו קאמר ביום זה עשיתם לכם. כדקאמר היום נעשיתם לפני כו': כאילו היום נעשיתם לפני. שע"י התרועה והתשובה שביום זה אתם זוכים כאילו היום נעשיתם לפני. פי' כאילו עשו את עצמן. וכדאמר לקמן פ' ל"ה גבי ועשיתם אותם הריני מעלה עליכם כאילו עשיתם עצמכם: בריה חדשה פי' כאילו היום כאותה בריה שהבטחתי אתכם לעתיד כדכתיב כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה עומדים לפני כן יעמוד זרעכם ושמכם. אבל בנוסחת הילקוט משמע שעל ידי שניצולו ביום הדין חשוב כאילו היום נולדו. כי מלת עשיה הונח על דבר הנעשה כמעט מאין ליש וכאילו נבראתם בריה חדשה. כי באמת אחר כפרת עונות הרי זה כבריה חדשה ונפש חדשה :

פרשה ל (א) פתח קחו מוסרי ואל כסף. משום דמפרש ולקחתם לכם להנאתכם והיינו עושר שיהיו בשכר מצוה זו וכדאמר בסמוך משכר לקיחה אתה למד שכר לולב. לכן סמך לזה פסוק קחו מוסרי ואל כסף שפי' שלא יצטרכו ליקח כסף בהשתדלותם כי בקיום המצות ימצא להם. ומכין דמייתי ליה מפרש ליה בריש באנפי אחריני כדלך המדרש: קחו מוסרה של תורה כו'. השתא מפרש כשתקחו מוסרי לא תאבדו כספכם ע"י אומ"ה שזה יקרה מפני ביטול תורה. וזה קחו מוסרה של תורה ואל כסף פי' ולא תאבדו ממונכם: על שלא שבעתם כו' דהמקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות: מיינה של תורה כו' שהתורה נקראת יין כדכתיב ושתו ביין מסכתי: ר' ברכיה ור"ח כו' השתא מפרש קחו מוסרי וגו' שכשלומדים התורה היא לשלם בלא כסף שבשכר סופרים ומשנים אינו אלא שכר בטלה אבל שכר דבר אחד מן התורה אין מי שיכול ליתן. ולהכי מייתי הא דר' יוסי בן נהוראי: אפי' על גבאי צדקה. כשדוחקין למי שאינו אמוד וממשכנין עליה: חוץ משכר סופרים ומשנים. דההך שרי למשכן למי שאינו פורע ואפי' שאינו עשיר. שמכיון דאינן נוטלין שכר אלא פורתא דהיינו שכר בטילה. דאילו שכר כל דבר אין לו סוף. לכן ראוי לבלתי קפח שכרם ולמשכן עליו שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות: אלא שכר בטלה משום משנים קאמר לה. דאילו שכר סופרים שהם מלמדי מקרא לתינוקות בלאו הכי איכא טעמא ליטול שכר דהיינו שכר שימור ושכר פיסוק טעמים כדאי' בפ' אין בין המודר: תני מר"ה כו' השתא מפרש קחו מוסרי וגו' שהוצאת לימוד התינוקות אין לחוס לה מאחר שאם מוסיף מוסיפין לו. וה"ק קחו מוסרי ולא תחושו להוצאת הכסף. ולהכי מייתי הא דתניא מר"ה נקצצים כו': מר"ה נקצצין כו' במס' ביצה פרק יו"ט יליף לה מדכתיב תקעו בחדש וגו' כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. והאי חק ליטנא דמזוני הוא כו': מזונותיו של אדם. כל מה שעתיד להשתכר בשנה שיהא ניזון מזה משם קצוב לו כך וכך ישתכר בשנה זו. לכן יש לו ליזהר מלעשות הוצאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר מזונות אלא מה שפסקו לו [רש"י פ' הנ"ל]: חוץ ממה שמוציאין בשבתות כו'. שזה לא פסקו לו מה ישתכר לצרכן ומהיכן תבואהו. אלא לפי מה שרגיל ממציאין לו לשעה או אחר שעה (רש"י): פוחתין לו כלומר ממציאין לו שכר מועט: ר' יוחנן הוה מטייל כו'. השתא מפרש שלא יחוש אדם בהוצאת כל ממונו כדי ללמוד תורה. ולהכי מייתי מילתיה דר' יוחנן שמכר כל נכסיו: מסמך ליה היה סומכו תחת כתפיו ור"י היה נסמך עליו: מטון כו' הגיעו לבית שדה. אמר ר"י זה בית שדה היה שלי ומכרתיו בשביל ללמוד לזכות בתור': שרי התחיל לבכות: מה את כמו למה: על דלא כו' על שלא הנחת לזקנותך כלום: קלה היא כו' לשון תימה: דבר שנברא לו' ימים ואע"פ שלא היו ו' ימים אלא לכל הנבראים יחד אבל לארץ לא הוצרך אלא יום אחד שנא' בו יקוו המים וגו' ותראה היבשה. ואפילו תימא שנבראת ביום א' ונגלית ביום אחר. מ"מ ליכא אלא ב' ימים. י"ל שאע"פ שכל חלק נברא ביומו אך כיון דכל העולם כאיש אחד מקושר קצתו בקצתו וכל חלק צריך לאחרים. שהארץ צריכה למאורות להצמחת דשאיה. וכן לגשמים הבאים ע"י הרקיע. והקש אל זה בכל הדברים לכן אמר על כל דברים הנמצאים עכשיו שנבראו בו' ימים: דמך פי' מת: היה דורו קורא עליו אם כו'. אם יוציא אדם כל ממונו לעסוק בתורה כמו שעשה ר' יוחנן בוז יבוזו לו פי' ביזת גוג ומגוג תהיה לו כמ"ש המתרגם: ראו מטתו שפרחה באויר. כשהיו נושאין אותה היתה מסולקת מעל האנשים ופורחת באויר שהמלאכים היו נושאים אותה. או אחר שנקבר היתה פורחת באויר שהיו מוליכין אותו לג"ע (יפ"ת) ועיין מ"ש באוי אריאל כוונה בזה המאמר: שאהב הקב"ה לאבא הושעיא. שכבדו בכבוד הזה. ואתא למימר דלא מיבעיא מפני עיקר השכר אשר לצדיקים. אלא אפי' כבוד זה לא יערכנו כל ממון שבעולם: דהוה קריי כו' פי' שהיה בעל מקרא ומשנה ופייטן ודרשן. והיינו מכל אבקת רוכל שהיה בו מכל מיני בשמים. ופי' בחזית ומ"ש שם: משכר לקיחה אתה למד כו'. דריש לה אולקחתם לכם כלומר תקחו לכם למוד משכר לקיחה אחרת ללקיחה זו: טימי אגרו ודמי שוויו: בד' מיני נ"ל בד' מנה. ובתמיה קאמר וכי ערכו ארבעה מנה דזכו כולי האי על ידו: (ב) הה"ד תודיעני אורח חיים כו'. רצה לפרש ולקחתם לכם שהלקיחה להורות שהנצחון שלכם. שהלולב מורה על זה. ולהכי מייתי האי קרא דדרש נעימות בימינך נצח שהמצוה הזו הוראה על הנצחון כדלקמן. ואיידי דמייתי קרא מפרש כוליה קרא: תודיעני באיזה פילון (פי' אורח) מפולש לחיי העה"ב. ר"ל ששאלת דוד היה כיצד יזכה האדם ליכנס לעוה"ב מיד בלי שום הפסק שגם אחלה כאותן שדונין

ני"ב

הקב"ה לדוד אם חיים אתה צריך יסורין אתה צריך כדכתיב (משלי ו) ודרך חיים תוכחות מוסר. שובע שמחות שבענו בה' שמחות מקרא משנה תלמוד תוספתא ואגדות. ד"א שובע שמחות את פניך ה אלו ז' כתות של צדיקים שעתידים להקביל פני שכינה ופניהם דומות לחמה ולבנה לרקיע ולכוכבים לברקים ולשושנים ולמנורה הטהורה שהיתה בבהמ"ק. ולחמה מנין שנא' (ש"ה ו) ברה כחמה. ללבנה מנין שנא' (שם) יפה כלבנה. לרקיע מנין שנא' (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע. לכוכבים מנין שנא' (שם) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. לברקים מנין שנא' (נחום ב) מראיהם כלפידים כברקים ירוצצו. לשושנה מנין שנא' (תהלים פ) למנצח על שושנים. למנורה הטהורה מנין שנא' (זכריה ד) ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה. (תהלים טז) נעימות בימינך נצח. וכי מי מודיענו איזה כת החביבה והנעימה שבהן. תרין אמורין חד אמר זו שבאה מכחה של ו תורה ומכחן של מצות ואוחרנא אמר אלו סופרין ומשנין שמלמדין תינוקות לאמיתן שהן עתידין לעמוד בימינו של הקב"ה הה"ד נעימות בימינך נצח. ד"א שובע שמחות אל תהי קורא כן אלא שבע שמחות אלו ז' מצות שבחג ואלו הן ד' מינין שבלולב וסוכה חגיגה ושמחה אם שמחה למה חגיגה ואם חגיגה למה שמחה. א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נצח אלא מאן דנסב ח באיין בידיה אנן ידעין דהוא נצוחיא כך ישראל ואו"ה באין ומקטרגים לפני הקב"ה ולית אנן ידעין מאן נצח אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון נצוחייא לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון. ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד (תהלים קב) פנה אל תפלת הערער וגו' שנצחו ישראל בדין ונמחלו עונותיהן והן אומרי' נצחו ישראל שנא' (ש"א טו) וגם נצח ישרא' לא ישקר ולא ינחם הוא שדוד אומר לישראל אם קיימתם מצו' לולב שנקרא נעים שנא' נעימות בימינך נצח הרי אתה מבושר שנצחת לאו"ה שנא' וגם נצח ישראל לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם: (ג) א"ר אבין פנה אל תפלת הערער וא"ר אבין אין אנו יכולין לעמוד על אפו של דוד פעמים שקורא עצמו עני פעמים שקורא עצמו מלך. הא כיצד בשעה שהיה צופה ומביט שצדיקים עתידין לעמוד ממנו כגון אסא יהושפט חזקיה ויאשיה היה קורא עצמו מלך שנ' (תהלים עב) אלהים משפטיך למלך תן. ובשעה שצופה רשעים יוצאים ממנו כגון אחז מנשה אמון היה קורא עצמו עני שנאמר (שם קב) תפלה לעני כי יעטוף. ר' אלכסנדרי פתר קרייה בפועל הזה מה הפועל הזה יושב ומשמר לכשיפליג מלאכתו קימעה וילקישנה בסוף כד"א (בראשית ל) והיו העטופים ללבן. מהו העטופים ר' יצחק ב"ר חלקיה אמר לקישיא. ד"א פנה אל תפלת הערער היה לו לומר לא בזה תפלתו ואם לא בזה תפלתם היה לו לומר פנה אל תפלת הערערים אלא פנה אל תפלת הערער זה תפלתו של מנשה מלך יהודה שהיה ערער ממע"ט ולא בזה את תפלתם זו תפלתו ותפלת אבותיו דכתיב (דה"ב לג) ויתפלל אליו ויעתר לו מהו ויעתר לו א"ר אליעזר בר רבי שמעון ט בערבייא צווחין לחתירתא עתירתא. וישיבהו ירושלים למלכותו במה השיבו ר' שמואל בר יונה אמר בשם ר' אחא י ברוח השיבו כד"א משיב הרוח באותה שעה (דה"ב לג) וידע מנשה כי ה' הוא האלהים באותה שעה אמר מנשה אית דין ואית דיינא. ר' יצחק פתר קרייה בדורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא לא כהן ולא או"ת ואין להם אלא תפלה זו בלבד אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אל תבזה את תפלתם. (תהלים קב) תכתב זאת לדור אחרון מכאן שהקב"ה מקבל השבים. ועם נברא יהלל יה שהקב"ה בורא אותן בריה חדשה. ד"א תכתב זאת לדור אחרון זה דורו של חזקיה שהיה נטוי למיתה. ועם נברא יהלל יה שבראן הקב"ה בריה חדשה. ד"א תכתב זאת לדור אחרון זה דורו של מרדכי שהיו נטויין למיתה. ועם נברא יהלל יה שבראן בריה חדשה. ד"א תכתב זאת לדור אחרון אלו דורות הללו שהם נטויין למיתה. ועם נברא יהלל יה שהקב"ה עתיד לבראות אותן בריה חדשה. ומה עלינו לעשות ליקח לולב ואתרוג ונקלס להקב"ה לפיכך משה מזהיר את ישראל ואו' ולקחתם לכם ביום הראשון: (ד) ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד (שם צו) יעלוז שדי וכל אשר בו. יעלוז שדי זה העולם שנא' (בראשית ד) ויהי בהיותם בשדה. וכל אשר בו אלו הבריות כמד"א (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה

יד יוסף ה ירושלמי חגיגה פ"ב. שוח"ט מז' י"א וט"ז. ספרי ס' דברים וס' עקב. וע' תד"א ח"ב: ו ע' לעיל פ' כ"ח: ז תורה שנא' מימינו אש דת למו כ"ה בשוח"ט שם: ח פי' במת"כ בשם הערוך כידון: ט בבלי וירושלמי פרק חלק. רות רבה פ"ה. ב"ר פ' ס"ג: י דב"ר פ"ב:

מתנות כהונה

אמור ובתלים באיזה פילון מפולש כו' א"ל הקב"ה דוד חיים אתה בעי נפש ליראה שנאמר יראת ה' תוסיף ימים ר' יודן כו': בה' שמחות. כל המקרא חשיב להו בחד. אבל בילקוט תלים ומשלי גרס בז' שמחות ותשיב תורה נביאים וכתובים משנה כו' וזה נתיישב יותר על הדעת שדרש שובע לשון שבע והכי איתא בילקוט תלים בהדיא: ז' כתות כו'. נגד ז' מראות שחשיב לקמן: נעימות כו'. משמע אותו כת הנעימה והטובה בעיני הקב"ה: מכחה של תורה. דכתיב מימינו אש דת למו: של מצות לא גרס ליה בילקוט תלים ומשלי: סופרים כו'. שלדקתם עומדת לנצח: באיין פי' הערוך כידון: ואנן ידעין כו'. מי שאוחז בידו הכידון ידענו שהוא נצח ולפיכך מביאין שלמים וחגיגה: והן אומרים. אוה"ע ודייק מדכתיב פנה שזה ל' עבר (ה"ג בפנים הה"ד פנה אל תפלת הערער כו' עד) שנצחו ישראל בדין כו'. וה"פ כתיב פנה וגו'. משל לשנים שנכנסו לדין כו' כדלעיל והכי איתא במדרש תלים: בימינך נצח. זה הלולב שניקח בימין ובו מראין הנצחון: אפו כמו אופיי' פי' מנהגו: לכשיפליג כו'. כפרוזה שמלאכתו מתמעטת ישמרנה לזמן אחר כן גבי תפלה נופה שיתמעט עונשו בסוף: ואם לא בזה את תפלתם כו'. פי' ואם ירצה לומר תפלתם לשון רבים הו"ל ערערים: צווחין קורין: לחתירתא מחתר' שהקב"ה עשה לו מחתרת תחת כסא כבודו לקבל תפלתו כדאי' פרק חלק: כד"א משיב הרוח. מביא ראיה ממטבע שטבעו חכמים בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם וכן לק' סוף הסדר הלין יניח כד"א רנה והחלילנו וכן פירש"י בחומש ריש פ' בחקותי מכאן שהשלום שקול כנגד הכל שנאמר עושה שלום ובורא את הכל. וכן הביאו בש"ר פרשה כ"ח ובמקרא כתב ובורא רע אלא מביא ראיה ממטבע שטבעו חכמים ברית תפלת יוצר ובזה נתיישב קושית החזקוני שהקשה על רש"י ז"ל שהרי בכתוב לא כתיב כן וכן בפ' נשא ד' נ"ח ול"ע ויחנך שתהיו חנונים בדעת ובינה כמה דמלינן אתה חונן: שהיה נטוי למיתה. מפני סנחריב וכן דורו של מרדכי

עץ יוסף

תמ"ש ר"ת חדש מועד שבת יחליף השמלות: (ב) [אלא מאן דנסב באיין בידו כו']. פי' שמת"כ בשם הערוך כידון. והוא לפי הענין. וכמו שכתב שם הערוך מסתבר שהוא ענין כידון. אבל הפירוש האמיתי של מלה זו הוא בלשון יוני לולב של תמרים [באיין פאלמצווייג] וכן היה מנהג אומות הקודמות שהחיל החוזר ושב מהמלחמה בנצחון אויבו נשאו איש איש כף תומר בידו לסימן ואות על הנצחון. וכן בפני בעלי דברים בדינם. מי שזכה בדינו נשא סימן זה בידו לאות על נצחון בעל דינו: (כך ישראל ואו"ה באים ומקטרגים לפני הקב"ה). מלת ומקטרגים שכתוב בכל המדרשים הוא טעות הדפוס וצ"ל באין לדין לפני הקב"ה. וכן במשל אמר לשנים שנכנסו אצל הדיין. ולא אמר לקטרוג. וכן מפורש בהדיא בילקוט תהלים רמז תר"ע כך או"ה וישראל באין לפניו בדין כו' ובעל היפ"ת לא ירד לזה ופירש מה שפירש בדחוקים

ב"ב חדשים ושוב זוכים לעוה"ב. והיינו שער מפולש שנכנסין בו בהדיא מבלי שום הפסק. ולזה אמר בייסורים שממרקין עונות בעוה"ז ונשאר נקי לעוה"ב: שבענו בה' שמחות מבוס דשמחות ה' אותיות דרים ה' שמחות. ולפ"ז תרתי בעי. הדא שיודיעהו באיזה פילון מפולש. ושיזכהו בתורה: שמחות מקרא משנה כו'. דפקודי ה' ישרים משמחי לב: אלו ז' כתות הפסוק דרים שובע לשון שבע: והמשכילים שיעסקו בתורה ובמצות יזהירו כזוהר הרקיע (רש"י) ולעתיד קאי דהא כתיב לעיל מיניה ורבים מישני אדמת עפר יקיצו: כברקים ירוצצו קשה הא האי קרא בגבורי או"ה מיירי. וע' בב"ר פ' ע"ז. וי"ל שאין מהמקרא אלא כאספקלריא שכמו שהגבורים ההם יאהיבו פניהם ע"י המרוצה כן יאירו פני הצדיקים ע"י השתדלות' והתענוגים במהלך השלימות: למנצח על שושנים. קמפרש דשושנים היינו צדיקים דאקרו לשון רש"י כדמפרש בשוח"ט מזמור מ"ה. ומשמע ליה שעל דמות פניהם לשושנים איקרו הכי. וזה לשון רש"י על שושנים לכבוד ת"ח יסדו השיר הזה שהם רכים כשושנים ונאים כשושנים ומרטיבים מגות כשושנים: ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה. וכתיב התם זה דבר ה' אל זרובבל. אלו צדיקים נדמו למנורה: נעימות כו' משמע אותו הכת הנעימה והטובה בעיני הקב"ה: מכחה של תורה ומכחן של מצות. ר"ל שאינן באים בתחנונים כי אם בזכותם. ע"ד שדרשו גבי הרקוקים מצדקה שבאים בזרוע: שמלמדין תינוקות באמתן. שהם סיבה להגדיל התורה בעולם לכן שכרן מרובה ויזכו לעמוד בימינו של הקב"ה: לעמוד בימינו של הקב"ה בשוח"ט שם מסיים שנא' שויתי ה' לנגדי תמיד מימיני בל אמוט ואפשר ר"ל מפני שהם צריכין להשים נגד עיניהם ה' תמיד לעשות מלאכתן בלא רמיה וכדרב שמואל בר שילת פ"ק דב"ב דף ח' [רד"ל]: אלו שבע מצות שבחג. ולפ"ז פי' תודיעני אורח חיים מיירי בר"ה ויוה"כ שאח"כ תיכף מתחילין לעסוק בז' מצות אלו. וכל ז' מצות אלו איקרו שמחה. דבארבעה מינים שבלולב כתיב ושמחתם לפני ה'. ומדכתיב בתריה בסוכות תשבו משמע דשייכא נמי בשמחה. וכן בחגיגה דהתם נמי כתיב ושמחתם אותו: חגיגה היינו שלמי חגיגה שנתחייבו להקריב לכבוד הרגל כדאיתא בפ"ק דחגיגה: ושמחה היינו שלמי שמחה שנתחייבו להביא מדכתיב ושמחת בחגיך: אם שמחה למה חגיגה כו'. פי' כיון דתרוייהו שלמים שהבשר נאכל לבעלים תרתי ל"ל. והתירוץ חסר כאן והוא בירושלמי פ"ק דחגיגה ע"ש. והרד"ל כתב וז"ל וכמדומה דגרסינן כאן נציחה במקום חגיגה ודייק על לשון שובע שמחות כו' נצח יש נצוח הוא במלחמה והיינו שעת שמחה ודרש ואזיל שהשמחה בלולב הוא סימן הנצחון כשישב כבר מהמלחמה עכ"ל: משל כו' קאי אנעימות בימינך נצח. וה"פ תודיעני שנצחתי ביה"כ. וע"י מה. ע"י שבע שמחות ומכללן ד' מינים שעליהם נאמר נעימו' בימינך נצח וכדדרש לקמן אם קיימתם כו': באין ומקטרגין פי' שרי או"ה אומרים הללו עובדי ע"ז והללו וער' בענף: בידו אנו יודעין שישראל אינון נצוחייא בדין ונמחלו עונותיהם והן אומרים נצחו ישראל שנא' (שמואל א' ט"ו) וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם. הוא שדוד אומר

לישראל אם קיימתם מצות לולב שנקרא נעים שנא' נעימות בימינך נצח הרי אתה מבושר שנצחת לאו"ה שנא' וגם נצח ישראל. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד פנה אל תפלת הערער א"ר אבין אין אנו יכולים לעמוד על אפו. כצ"ל (יפ"ת): שנא' וגם נצח ישראל לפי דרש זה קרי ליה להקב"ה נצח ישראל על שנותן הנצחון לישראל. וה"ק ליה שמואל לשאול שמפני שה' חפץ בנצחון ישראל לעולם לכן יקרע הממלכה ממך ויתננו לדוד שהוא מיהודה שנתן לו הנצחון כאומרו ידך בעורף אויבך: שנקרא נעים ע"י פרי עץ הדר שטעמו: (ג) א"ר אבין פנה כו'. כבר כתבתי למעלה שסימן זה צריך להתחיל ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד פנה אל תפלת הערער אמר רבי אבין אין אנו יכולין לעמוד כו': על אפו והערוך גרס על אופו. ופי' מנהגו ועקרו ודעתו: שנא' אלהים משפטיך למלך תן. ומזמור זה דוד אמרו שכתיב בסופו כלו תפלות דוד. ומה שאמר לשלמה פי' שחבר אותו על שלמה או על מלך המשיח: יושב ומשמר כו' שכשמעיין שביטל קצת ממלאכתו שוהה שעה בלילה כדי להשלימה בסוף שלא תחסר מלאכתו שצריך לעשות ביומו. וכן דוד אמר בענין התפלה שאף שפעמים לא התפלל בזמנו מחמת איזה טרדה משלים אותה אח"כ. ולהכי קרא לנפשו עני בענין זה כי כן דרך העני שע"י שהוא צריך להשלים מלאכתו לכדי חייו נותן לב להשלימה בסוף אם אירע שהפסיק ממנה לפעמים. והרד"ל כתב בפועל שסתמו עני וכיוצא בו פי' הרמב"ם בפי' המשניות פט"ז דכלים גנוניות העני שהוא הפועל ע"ש ופירש לכשיפליג כו' וילקישנה כלו' שמאחר תפלתו יותר משאר ב"א לאחר שיפליג ממלאכתו. ודרש כי יעטוף כי יאחר כמפורש: תפלתו של מנשה מפרש בשוח"ט שהיה ערער ממעשים טובים: תפלתו ותפלת אבותיו. פי' תפלת מנשה ותפלת אבותיו שנצרוף תפלת אבותיו נתקבל' תפלתו: צווחין קורין: לחתירתא עתירתא שהקב"ה עשה לו מחתרת תחת כסא הכבוד לקבל תפלתו שלא מדעת המלאכים כדאי' בפ' חלק. ומייתי לה הכא דניחא מה שקראו ערער שאף בשעת תפלתו לבו לא נכון עם ה' ולכן היו מלאכי השרת רוצים לדחותו כדאי' ברות רבה פ"ה: משיב הרוח ויפנהו קדרשי לשון משיב הרוח: בדורות הללו דרש הערער לשון ערו ערו והיינו חורבן בהמ"ק: תפלה זו של ר"ה ויוה"כ. ודרש תפלתם של כל יחיד ויחיד: מכאן שהקב"ה כו' פי' תכתב זאת לדור אחרון שילמדו מכאן שהקב"ה מקבל שבים [כמ"ד בגמרא דאף גז"ד דיחיד נקרע בתפלה. דאל"כ בלא זה ידעינן מן התורה] והראיה מדקרי אותם בריה חדשה: של חזקיה שהיה נטוי למיתה. שאם לא היו שומעים לסנחריב היה משחית בהם אם היה נוצח בהם: שבראן בריה חדשה שאחר שהיו כמתים וחיו. הו"ל כנבראו מחדש: ומה עלינו לעשות הפתח הזה לענין ראשון שפירש הכתוב בקבלת שבים בר"ה ויוה"כ. וקאמר אחר שה' בורא השבים בריה חדשה. עלינו ליקח לולב לקלסו שנא' ועם נברא יהלל יה: ואומר ולקחתם לכם. ופי' לכם עליכם מוטל הדבר לעשותו: (ד) הה"ד יעלוז כו' בתנחומא מייתי המשל מהנצחון דלעיל והיינו לפיכך

ומלאה. (דה"א טז) אז ירננו עצי היער א"ר אחא היער וכל עצי היער. היער אלו אילנות שעושין פירות. וכל עצי היער אלו אילנות שאינן עושין פירות. לפני מי לפני ה' למה כי בא בר"ה ויוה"כ. מה לעשות (תהלים צח) ישפוט תבל בצדק ועמים במישרים: (ה) ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון הה"ד (תהלים כו) ארחץ בנקיון כפי. במקח ולא בגזל יא דתנינן תמן לולב הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. ואסובבה את מזבחך ה'. כההיא יב דתנינן תמן בכל יום ויום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומר אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הושיעה נא. ר"י אומר אני והו הושיעה נא אותו היום מקיפין המזבח ז' פעמים. (תהלים כו) לשמיע בקול תודה אלו הקרבנות. ולספר כל נפלאותיך א"ר אבין יג זה הלל שיש בו לשעבר ויש בו לע"ל ויש בו לדורות הללו ויש בו לימות המשיח ויש בו לימות גוג ומגוג. (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים לשעבר. (שם קטו) לא לנו ה' לדורות הללו. (שם קטז) אהבתי כי ישמע ה' לימות המשיח. (שם קיח) כל גוים סבבוני לימות גוג ומגוג. (שם) אלי אתה ואודך אלהי ארוממך לע"ל: (ו) ד"א ולקחתם לכם. תני ר' חייא יד במקח ולא בגזל לכם לכל או"א מכם. לכם משלכם ולא הגזול. א"ר לוי מי שלוקח לולב גזול למה"ד ללסטים שיושב בפרשת דרכים ומקפח לעוברים ושבים חד זמן עבר עלוי חד לגיון למגבי דמוסיא דההיא מדינתא קם קדמיה וקפחי' ונסב כל מה דהוה בידיה בתר יומיא אתצייד ההוא ליסטא ואתחבש בפילקי שמע ההוא לגיונא ואזל לגביה וא"ל הב לי מה דקפחתני ואנא מליף עליך זכו קדם מלכא א"ל מן כל מה דקפחית ומן כל מה דנסבית טו לית ליה להוא גברא כלו' אלא הדין טז טפיטא דתחותי והוא מן דידך א"ל הב יתה לי ואנ' מליף עליך זכו קדם מלכא א"ל נסביה א"ל תהוי ידע דאת עליל למחר קדם מלכא לדינא והוא שאיל ואמר לך אית לך ב"נ מליף עלך זכו ואת א"ל איתלגיין פלן מליף עלי זכו והוא משלח וקרי לי ואנא אתי למילף עלך זכו קדמוי למחר אוקימתיה קדם מלכא בדינ' שאל ליה מלכא א"ל אית לך בר נש דמילף עליך זכו א"ל אית לגיון פלני מליף עלי זכו שלח מלכא וקרייה ליה א"ל חכם את על הדין גברא זכו א"ל חכם אנא כד שלחתני למגבי דמוסיא דההוא מדינתא קם קדמוי וקפח ונסב כל מה דהוה עמי והדין טפיטא דהוא מן דידי מסהיד עלוי כל העם צווחין ואומרי' אוי לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו כך אדם לוקח לולב לזכות בו ואם היה גזל צווח לפני הקב"ה ואומר גזול אני חמוס אני ומה"ש אומרי' אוי לזה שנעשה סניגורו קטיגורו: (ז) ביום הראשון זה ט"ו ואתה אומר יז ביום הראשון ר' מנא דשאב ור"י דסכנין בשם ר' לוי אמר יח משל למדינה שחייבת ליפס למלך והלך המלך לגבותה בתוך עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו התיר להם שליש מדמוסיא שלהם. בתוך ה' מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו התיר להם עוד שליש כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו והתיר להם הכל אמר להון מלכא מה דאזל אזל מן הכא נחל חושבנא. כך בער"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן. מר"ה ועד יוה"כ היחידים מתענין הקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהם. וביה"כ כולן מתענין אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל מה דאזל אזל מן הכא ולהלן נחל חושבנא. ומיהכ"פ עד החג כל ישראל עוסקין במצות זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו. ובי"ט הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה ואומר להם מה דאזל אזל מן הכא נחל חושבנא

לפיכך

יד יוסף יא סוכה דף כ"ט. ירושלמי פרק לולב הגזול. תנחומא ס' זו: יב סוכה דף מ"ה: יג ירושלמי פ"ב דברכות. רפ"ב דמגילה: יד ע' סוכה מ"ג: טו ע' ערוך ערך לאכסן נ"א נוס: טז הערוך גרס דיופטא ע"ש: יז טור א"ח סי' תקפ"א: יח קס"ר פ"ט:

ענף יוסף

בדהוקים גדולים: (ז) [בער"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהן כו']. קשה דא"כ ער"ה חשוב כמו יוה"כ שהרי הוא מתכפר בו שליש העונות כיוה"כ. והוא חשוב כמו כל ט' ימי תשובה שהרי ט' ימי התשובה אינו מתכפר אלא שליש. ובער"ה לבדו מתכפר שליש. וי"ל דשליש ראשון קל להתכפר. ושליש שני קשה יותר ושליש שלישי קשה יותר מכולם [ב"י סי' תקפ"א]. ולכאורה דבריו צריך מלח ותבלין. ובפרט שאין הענין כשוה אצל כל בני אדם. יש מי שעונותיו מרובין ונמצא שקל אצל הקב"ה לכפר שליש שלו הראשון שעולה למספר מרובה. ויש איזה בני אדם שעונותיו מגומגמים במספר מועט מאד ונאמר שקשה אצל הקב"ה לכפר לו שליש האחרון שעולה למספר מועט. ונראה לפרש ע"פ הידוע ומקובל אצלנו כי כל חטא וחטא מחטאי בני אדם נעשה פגם וכתם בנשמתו אשר היא זכה וטהורה. וכאומר ויהושע היה לבוש בגדים צואים. והפייט אומר טנופם מחה. וזאת ידוע דאיזה בגד לבן שנעשה בו כתם מאיזה רבב או דם הנופל עליו והכתם ההוא מגושם עליו מאד. כשמכבסין אותו הבגד ע"י כובס והכובס שורה את הבגד לתוך המים. בוודאי שהכובס ההוא מעביר ראשון ראשון ומעביר חלק גדול מגשמות הכתם יותר ממחצה בכבוס מועט. ונקל אצל הכובס בטירחא מועטת בעסק שעוסק בכיבוסו להעביר ולנקות את עצמות גשמות עוביו של הכתם עד שלא נשאר בהבגד רק חלק עשירית בערך מרובה הכתם. אולם על חלק מועט הנשאר שם רישומו ניכר מתייגע הכובס ביגיעה קשה ובטירחא מרובה וגדולה ומכלה זמן בכפלי כפליים להעביר את רישומו הניכר אף שרושם הנשאר ההוא אינו אפילו חלק עשירית מערך עוביו גשמות של הכתם. מ"מ כמה יגיעות יגע הכובס על זה ומי שמשרה מרובה עד מאד עד שמעמיד הכובס היאך את הבגד הזאת על ניבונו כמו בראשונה. והטעם משום שבכל כתם ורבב שנופל על איזה בגד עצמות גשמיות הכתם הוא על הבגד מלמעלה ועוד נבלע ממנו בגוף הבגד. וכל זמן שאין הכובס מוציא את הבלוע בפנימיות של בגד עדיין רישומו ניכר קצת. ולכן הכתם שעל הבגד נקל להעביר במים וטרחא מועטת. אך הבלוע בפנימיות הבגד קשה מאד להוציא הבלוע ממנו. כך הוא הענין בעסק העוונות שנעשה מהם פגם כתם וטינוף שנא' ויהושע לבוש בגדים צואים. וכתיב הסירו הבגדים הצואים מעליו. ואמרו על פרה אדומה משל לבן שפחה שטנף היכל המלך תבוא אמו ותקנח הטנופת. וכפרה הוא לשון קינוח. לכן הענין האמור בער"ה שמכפר שליש עונות אינו כוונתו על שליש מנין עבירות. ולא על שליש מדה או משקל עבירות. אלא הואיל שהחטא הוא טינוף וכתם שמהלכך לכבס כנא' הרב כבסני מעוני. וכתיב כבסי מרעה לבך. והכפרה הוא קינוח ונקיון מהכתם. ולכן אמר שער"ה מכפר ומקנח שליש מכל עבירה ועבירה מכבס ומטהר ומנקה גשמות עוביו של טינוף שנעשה מכל עבירה ועבירה. וזה מבואר. שהשליש ראשון מעוביו של עצמות גשמותו נקל מאד. ובעשרת ימי תשובה מנקה ומטהר שליש השני מטינוף וכתם העבירות. וידוע שהשליש השני קשה מהראשון לכן נתעכב עליו כל עשרת ימי תשובה. אולם שליש האחרון הנשאר בלוע מהכתם בנשמה. זה אין בו כח אלא יוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה קבוע מהקב"ה. אשר ביום הזה אמיץ כוחו עד מאד הוקף כפרה אשר תקוע מהקב"ה בו לטהר וללבן את הבגד מטינוף הכתמים אשר היה עליו עד שלא נשאר בו שום רושם כלל ונעשה לבן זך ונקי כבראשונה [ספר גליא מסכת]: (ואומר להם מה דאזיל כו' לפיכך משה

מתנות כהונה

מרדכי מפני המן הרשע: וכל עצי. לעיל עצי וגו'. ועוד כתיב (היער) (יער) במזמור צ"ו: במקח שיקח הלולב במעותיו ודרש כפי מל' כפות תמרים: אותו היום. בשביעי של סוכות הוא הושענא רבה והכי איתא בירוש' פ' לולב וערבה: לגיון עבד המלך לגבות מסים קצובים של אותה מדינה. עמד והקדים לפניו על הדרך וגזלו ולקח כל מה שהיה בידו: בתר כו'. לאחר ימים נלכד ונתפס אותו גזלן ונכנס בבית הסוהר: הב לי כו'. תן לי מה שגזלתני ואני אלמוד עליך זכות שתגאל: דקפחית שגזלתי: דנסבית שלקחתי: טפיטא וילון ומכסה ובערוך דיופוטא הביא הגי' אלא הדין דיופטא ופי' בו ב' צורות ובל' יון קורין אותו כך: דתחותי שתחתי: נסביה קחהו: תהוי תהא יודע שאתה נכנס למחר כו': מליף עליך זכו. שילמוד עליך זכות ואתה תאמר יש לגיון פלוני שילמוד עלי זכו: והוא המלך ישלח ויקראני ואני אבא ואלמד עליך זכות לפניו: אוקמתיה העמידוהו: חכם את כו'. מכיר ויודע אתה ע"ז האיש זכות: חכם אנא. יודע ומכיר אני: מסהיד כו'. מעיד עליו שאמם לקחתיו ממנו: התיר הניח ל' ויתור: מה דאזיל כו'. מה שהלך ועבר עבר ואין אני אזכרנו מעתה: מן הכא. מכאן ואילך נתחיל לחשוב כו': נחל נתחיל: לפיכך משה כו'. הראשון דרש ראשון לחשבון

עץ יוסף

לפיכך אמר דוד יעלוז. וכן כאן הכי פירושו שראוי שיעלוז העולם בגאולת ישראל ועל זה ירננו ישראל להקב"ה בעצי היער היינו ד' מינים מהם שעושים פירות ומהם אין עושים: ויהי בהיותם בשדה. ס"ל כמ"ד בב"ר פרשה כ"ב שהיו מדיינים על חלוקת העולם: ומלואה ולא נכלל מלואה באמרו הארץ. וכן כאן אף דכתיב שדי כתיב בפרשות וכל אשר בו: ומלואה [תהלים צו] אז ירננו כל עצי יער א"ר אחא יער וכל עצי יער יער אלו אילנות שעושים פירות. וכל עצי יער אלו אילנות שאין עושין פירות. כצ"ל ור"ל שבסוף פסוק יעלוז שדי וכל אשר בו כתיב אז ירננו כל עצי יער. ודייק ר' אחא מדלא קאמר אז ירננו עצי יער כדכתיב בד"ה א' ט"ז כל ל"ל. ב"מ שתיבת כל בא לרבויא אילנות שאינן עושין פירות: שעושין פירות כו' שאין עושין. הן ד' שבלולב שב' מהן עושין פירות וב' אין עושין כדאי' [מנחות כ"ז] ובכולם יחד ירונו ויהללו לה' בסוכות כדמפרש [רד"ל]: לפני מי לפי שפשט הכתוב מדבר בגאולה העתידה וא"כ פי' ירננו לפני ישראל ג"כ כמ"ש ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה. לזה אמר שהפשט פי' לפני ה' לפני ה' לבד כי ישראל עצמם הם המרננים לפני ה'. ומקשה למה ירננו כשבא לשפוט הלא אין לשמוח ברעת שום נברא. לזה אמר כי בא בר"ה לשפוט במישרים. כלומר שאין הכוונה להרע. אלא לשפוט במישרים דהיינו לזכותם. וכדדרשינן בירושלמי דר"ה מהאי קרא. ולהכי נקט האי קרא שהוא בתהלים צ"ח ולא נקט קרא דעמים באמונתו שהוא בתהלים צ"ו: (ה) הה"ד ארחץ בנקיון כפי. משום דבעי לפרש ולקחתם לכם משלכם ולא מן הגזל. מייתי הא דדרשינן ארחץ בנקיון כפי על הלולב שיהא נקי מן החמס ומן הגזל ואז יסובבו בו המזבח כדרכם להקיף בו המזבח: במקח שיקח הלולב במעותיו ולא שיגזול. ולאו מולקחתם דריש. אלא מלכם הוא דממעטינן גזל כדבסמוך: והיבש פסול. פרש"י דבעינן מצותו מהודרת דכתיב ואנוהו. וע' שם בתוס': של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. משום דלשרפה קיימי ולולב בעי שיעור והני כיון דלשרפה קיימי כשרופים דמי וליכא שיעורא: הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא. כצ"ל וכן הוא בסוכה במשנה: אני והו הושיעה נא. במתני' פרש"י אני והו בגימטריא אנא ה'. ועוד מע"ב שמות הן ע"כ. וכתב הא"ר שלפ"ז צריך להיות וה"ו בלא א' שהשתי שמות משם של ע"ב היוצא מהפסוקי' של ויסע ויבא ויט וה"ו בלא א'. וכן לפי טעם אני וה"ו בגימטריא אנא ה' מוכח כן. אבל הלבוש כתב עוד מדכתיב והוא אסור בזיקים. וכ"כ התוס' יו"ט. וזה בא"לף בירמיה ואבודרהם כתב דהרמב"ם היה גורס והוא בא"לף. ופי' שרומז לפסוק אני אני הוא כו' שהבטיחנו בזה לישועה ע"כ: אותו היום שביעי של סוכות הוא הושענא רבה: אלו הקרבנות דבדידהו נמי קאמר ואסובבה את מזבחך. וקאמר ארחץ בנקיון כפי דלא יקריב מן הגזל: זה הלל שהיו אומרים אותו על הקרבן: שיש בו לשעבר ויש בו כו'. ולהכי קאמר ולספר כל נפלאותיך שפירש כל נפלאותיך שעתיד ותעשה לנו. דאל"כ קשה מי מאי מספר כל נפלאותיו מי ימלל גבורות ה': ויש בו לע"ל פי' לעולם הנשמות. וע' בפסחים קי"ח. ושם שני הקצוות יחד שקודם הכל ושאחר הכל. ואח"כ האמצעים. ואח"כ מפרש להו כסדרן: לא לנו ה' לדורות הללו. שהם בגלות ומבקשים מה' שיגאלם למען שמו ולא למענם. וזהו לא לנו שאין לנו זכות: אהבתי כי ישמע ה' לימות המשיח. דכתיב התם אפפוני חבלי מות כו' והיינו חבלי משיח: כל גוים סבבוני לימות גוג ומגוג. שיעלו עמו כל הגוים לירושלים למלחמה וכתיב התם בשם ה' כי אמילם וגו': (ו) במקח ולא בגזל. כבר כתבתי בסי' הקודם דמלכם נפקא וכדמסיק: לכל אחד ואחד מכם. שכל אחד מישראל חייב בנטילת ד' מינים. ור' חייא דתרתי דריש מלכם. לכם ולא מן הגזל. לכם לכאו"א מכם: למה"ד כו' בא לפרש לכם משלכם ובשבילכם: לגיון שלטון לגבו' מס קצובים של אותה מדינה: קם כו' עמד והקדים לפניו הדרך וגזלו ולקח כל מה שהיה בידו: בתר כו' לאחר ימים נלכד ונתפס אותו גזלן ונחבש בבית הסוהר: הב לי כו' תן לי מה שגזלתני ואני אלמוד עליך זכות שתגאל: דקפחית שלקחת: דנסבית שגזלתני: טפיטא פי' בלשון יוני ורומי מכסה מרוקם ויש לו גוונין שונים עשוי לכסות הכתלים או למכסה סוסים [מוסף הערוך]: דתחותי שתחתי: תהוי ידע כו' הוי יודע שאתה נכנס למחר כו': מליף עליך כו' שילמד עליך זכות. ואתה תאמר יש לגיון פלוני שילמוד עלי זכות: והוא כו' והמלך ישמע ויקראני ואנא אבא ואלמד עליך זכות לפניו: אוקמתיה העמידוהו: חכם את כו' מכיר ויודע אתה על זה האיש זכות: חכם אנא יודע ומכיר אני: מסהיד כו' מעיד עליו שאמר לקחתיו ממנו: צווח לפני הקב"ה כו'. כמ"ש החמס קם למטה רשע. ע' ב"ר ר"פ ל"א: (ז) זה ט"ו ואתה אומר ביום הראשון. דליכא למימר דביום הראשון של חג הסוכות קאמר. דלמה תלה יותר מצות נטילת לולב ביום הראשון של חג. ובמצות עשיית סוכה וחגיגה תלה אותם במנין ט"ו בחדש. על זה תירץ דאתא לדרשה לאורויי דיום ט"ו הוא ראשון בחדש לחשבון עונות. דקודם ט"ו בחדש לא היו נחשבים. דמער"ה הניח להם שליש כו'. ומיהו הדרא קושיא לדוכתיה למה תלה הכתוב דרשא זו בלולב יותר מבסוכה ומבחגיגה. ועיין ב"ת מה שתירץ ע"ז. ולי נראה שמתורץ בזה דאמר לעיל פרשה זו סוף סי' ב' שהלולב הוא סימן שנצחו ישראל בדין ע"ש. ולכן עשה הקב"ה בתורתו הרמז על מחילת עונות עד ט"ו יום בחדש. ע"י הלולב: משל למדינה פי' ענין ר"ה ויוה"כ: התיר לשון ויתור: מדמוסא מהמס: מה דאזיל כו' מה שהלך ועבר עבר ואין אני אזכרנו מעתה. מן הכא פי' מן השתא נתחיל לחשוב כו': נחל פי' נתחיל: בער"ה גדולי הדור מתענין כו'. עיין בענף ותמצא נחת: וביה"כ הכל מתענין כו' מן הכא ולהלן חושבנא. ואע"ג דתחלת החשבון לפי האמת מראשון של חג כדאמרי' בסמוך. מ"מ משום דהא דעוסקים במצות מיוה"כ עד החג לאו מלתא פסיקתא היא שהרי אפשר שיתעצלו מהמצות ויחטאו בהם לכן אמר ביוה"כ כי כפי מנהגם דהשתא מכאן ואילך חושבנא שהראשונים ודאי נמחלו. והם עומדים לחטא. מעתה תחלת החשבון. ואחר שעברו ג"כ הימים שבין יוה"כ לחג ורואה ה' שעסקו במצות חוזר ואומר להם מן הכא נחל חושבנא ש

זה

לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון. א"ר אחא כי עמך הסליחה מר"ה הסליחה ממתנת אצלך כ"כ למה למען תורא בשביל ליתן אימתך על בריותיך. ביום הראשון יט ביום ולא בלילה. ביום ואפי' בשבת ביום הראשון אינו דוחה את השבת אלא יום הראשון בלבד: (ח) פרי עץ הדר תני ר' חייא עץ שטעם עצו ופריו שוה זה אתרוג. הדר. בן עזאי אמר הדר באילנו משנה לשנה תרגום עקילם הגר כ הדר שהוא דר על המים. כא כפות תמרים ר' טרפון אומר כפות אם היה פרוד יכפפנו. וענף עץ עבות שענפיו חופין את עצו הוי אומר זה הדס כב וערבי נחל אין לי אלא של נחל של בקעה ושל הרים מנין ת"ל וערבי נחל. אבא שאול אומר וערבי נחל ב' ערבה ללולב וערבה למקדש. ר' שמעון אומר כג פרי עץ הדר א' וכפות תמרים א' וענף עץ עבות ג' וערבי נחל ב' דליות ואחת שאינה קטומה. ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומות: (ט) ד"א פרי עץ הדר זה הקב"ה שכתוב בו (תהלים קד) הוד והדר לבשת. כפות תמרים זה הקב"ה שכתוב בו (שם צב) צדיק כתמר יפרח. וענף עץ עבות זה הקב"ה דכתיב (זכריה א) והוא עומד בין ההדסים. וערבי נחל זה הקב"ה דכתיב ביה (תהלים סח) סולו לרוכב בערבות ביה שמו: (י) ד"א פרי עץ הדר כד זה אברהם שהדרו הקב"ה בשיבה טובה שנאמר (בראשית כד) ואברהם זקן בא בימים וכתיב (ויקרא יט) והדרת פני זקן. כפות תמרים זה יצחק שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח. וענף עץ עבות זה יעקב. מה הדס הזה רחוש בעלין כך היה יעקב רחוש בבנים. וערבי נחל זה יוסף מה ערבה זו כמושה לפני ג' מינין הללו כך מת יוסף לפני אחיו. ד"א פרי עץ הדר זו שרה שהידרה הקב"ה בשיבה טובה שנא' (בראשית יח) ואברהם ושרה זקנים. כפות תמרים זו רבקה מה תמרה זו יש בה אוכל ויש בה עוקצין כך העמידה רבקה צדיק ורשע. וענף עץ עבות זו לאה מה הדס זו רחוש בעלין כך היתה לאה רחושה בבנים. וערבי נחל זו רחל מה ערבה זו כמושה לפני ג' המינין כך רחל מתה לפני אחותה. ד"א פרי עץ הדר. זה סנהדרי גדולה של ישראל שהידרה הקב"ה בשיבה טובה שנא' (ויקרא יט) מפני שיבה תקום. כפות תמרים אלו תלמידי חכמים שכופין את עצמן ללמוד תורה אלו מאלו. וענף עץ עבות אלו ג' שורות של תלמידים שיושבין לפניהם. וערבי נחל אלו ב' סופרים של דיינין שעומדין לפניהם וכותבין דברי המזכים ודברי המחייבין: (יא) ד"א פרי עץ הדר אלו ישראל כה מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מע"ט. כפות תמרים אלו ישראל מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כך הם ישראל יש בהם תורה ואין בהם מע"ט וענף עץ עבות אלו ישראל מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש בהם מע"ט ואין בהם תורה. וערבי נחל אלו ישראל מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל יש בהם ב"א שאין בהם לא תורה ולא מע"ט ומה הקב"ה עושה להם לאבדן א"א אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה הה"ד (עמוס ט) הבונה בשמים מעלותיו ואימתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגודה אחת שנא' (שם) ואגדתו על ארץ יסדה לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון: (יב) רבי יהודה בשם ר"ש בן פזי פתח (משלי ד) שמע בני וקח אמרי הרבה קיחות צויתי אתכם בשביל לזכותכם אמרתי אליכם (במדבר יט) ויקחו אליך פרה אדומה תמימה שמא בשבילי אלא בשביל לטהר אתכם דכתיב (שם) והזה הטהור על הטמא. אמרתי לכם (שמות כה) ויקחו לי תרומה בשביל שאדור ביניכם. (שם) ועשו לי מקדש כביכול אמר הקב"ה קחו אותי ואדור ביניכם. ויקחו תרומה אינו אומר אלא ויקחו לי כו אותי אתם לוקחים. אמרתי לכם ויקחו אליך שמן זית זך וכי אורה שלכם אני צריך והא כתיב (דניאל ב) ונהורא עמיה שרא אלא בשביל לזכותכם ולכפר על נפשותיכם שמשולה כנר שנא' (משלי כ) נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. ועכשיו שאמרתי לכם ולקחתם לכם ביום הראשון כדי לזכותכם כדי שאוריד לכם מטר לכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון: (יג) ר' מני פתח (תהלים לה) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב.

השדרה

יד יוסף יט סוכה דף מ"ג: כ הדר אידור שהוא כו' כ"ה בסוכה: כא סוכה דף לב: כב סוכה דף ל"ג: כג סוכה דף ל"ד ע"ש. רמב"ן במלחמות ה': כד זוכר ויחי דף ר"כ: כה מנחות כח: כו שמות רבה פ' ל"ג:

מתנות כהונה

לחשבון עונות ועיין בעקידה שנתן טעם לשבת הואך נלמוד ועיקרו שלא היה לו לומר ראשון מאחר שאין שני אחריו שהרי פסוק זה מדבר בגבולין שמן התורה אין מצותו אלא בראשון בלבד ועוד נראה לומר מאחר שנגמר דין של ראש השנה אינו נחתם עד ליל החתימה והכל הולך אחר החיתום שמראש השנה עד ליל החתימה הכל כיומא אריכתא ועת ומשפט אחד לפיכך היה לו לומר ביום ט"ו מראש חודש שהוא ר"ה ובזה יתיישב יותר היטב הלשון שאמר והלא חמשה עשר ודוק: **על המים**. ומפני זה נשאר תמיד בהידורו או יש לפרש כדאמרי' (בסוכה דף לה) אל תקרי הדר אלא אידור שכן בל' יון קורין למים אידור: **יכפפנו** פי' יקשרנו: **ת"ל וערבי וגו'**. ל' רבים: **דליות** ר"ל דלות קטומות: **והוא עומד כו'**. והוא שמו של הקב"ה: **רחוש** מנענע ורוחש ומרעיש מפני שהוא מסורבל וממולא בעלין ובערוך ערך רחש כתב שהעיקר הוא דל"ל רחום פי' כבד ומטופל בעלין: **כמושה** ממהרת לכמוש יותר משלשת מינים הללו: דומה

ענף יוסף

משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם כו'). ובספר יערות הדבש כתב שגם יום ראשון של סוכות כי בו אתרוג ולולב מצוה לס"א כמבואר במדרש. ובזה תבין מ"ש חז"ל השטן בגי' שס"ד ויום אחד יוה"כ אין לו רשות. ויש להבין הא ה' דמלת השטן הוא רק משמש לפעולת ה' הידיעה. אבל עיקר שמו שטן וכי שמו השטן. וא"כ עדיין חסרו ה' ימים. אבל זה הוא אלו ה' ימים. ד' ימים בין יוה"כ לסוכות. ויום ראשון דלולב ואתרוג מגין ואין לו רשות כנ"ל. ולכך אין לו רק שנ"ט ימים. וזהו כוונת המדרש ולקחתם לכם ביום ראשון וכי ראשון הוא אלא ראשון לחשבון עונות. וכו ביום נלקח לולב שהוא ג"כ כופה לס"א. ולכן נרמז ה' בלולב ולא בסוכה. ולהורות כי ה' ימים שאין לו אחיזה עכ"ל: (ט) [עץ עבות זה הקב"ה שכתוב והוא עומד בין ההדסים]. וכתב המת"כ והוא שמו של הקב"ה עכ"ל. ודע שכן כתיב שם והנה איש רוכב על סוס אדום והוא עומד בין ההדסים. ודרשו בסנהדרין דף צ"ג והנה איש רוכב אין איש אלא הקב"ה שנא' ה' איש מלחמה. על סוס אדום בקש הקב"ה להפוך את כל העולם כולו לדם. כיון שנסתכל בחמ"ו נתקררה דעתו שנא' והוא עומד בין ההדסים וגו'. ופרש"י שעמיד הקב"ה בזכות ההדסים אשר

עץ יוסף

זה חלילה לומר להיות ד' ימים מקודשים אלו הפקר איש כל הישר בעיניו יעשה אלא ביארו כמו שכתבתי לעיל: **לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון**. פי' שר"ל שהוא ראשון לחשבון עונות כדאמרי' בתנחומא בהדיא: **מר"ה הסליחה** ממתנת. מדהו"ל למימר לך הסליחה וכתיב עמך הסליחה דרים שהיא ממתנת אצלו. פירוש שהסליחה היא שמורה אצלך יתברך מר"ה שמתחיל לסלוח להם מר"ה ואינך קובעה עד יוה"כ כדי שאותן מקצתן של א שבו עדיין יתנו עוד לב לשוב בא' ימי תשובה וביוה"כ. ומייתי לזה דר' אחא הכא לסייעתא למ"ש לעיל שבעה"ה הגדולים באים ומוחל להם שליש ושוב חוזר ומוחל. ובילקוט תהלים מסיים בהדיא על בריותיך ביה"כ. ובקה"ר גרס הא דעמך הסליחה על הא דבתענית ער"ה מתיר שלים: **אלא יום הראשון**. דה"א של הראשון מיעוטא הוא כלומר בראשון להודיה הוא דאמינא לך ואפי' בשבת [רש"י]: (ח) **פרי עץ** הדר תני ר' חייא עץ כו'. ובת"כ גרס ביום ראשון תני ר"ח ביום ולא כו' פרי עץ הדר עץ שטעם כו': **עץ שטעם עצו** כו' פרש"י פרי עץ שהעץ כפרי בטעם שוה: **הדר באילנו** שאף שתולשין של שנה זו עדיין דאשתקד קיימים בו: **תרגום עקילס** הדר אידור שהוא דר על כל מים. כ"ה בסוכה דף ל"ט: **שהוא דר על המים**. ומפני זה נשאר תמיד בהידורו. ועיין בסוכה דף ל"ה: **יכפפנו** פירוש יקשרנו: **שענפיו** חופין את עצו. פרש"י ענף עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעלין על ידי שהן עשויין בקליעה ושוכבין על אפיהן: **ת"ל וערבי נחל** פרש"י מרבי לשון רבים: **אבא שאול אומר** כו'. פרש"י אבא שאול אומר ערבי דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא. אלא ללמדך שצריך שני מצות של ערבה האחת לערבה של לולב והאחת למקדש להקיף את המזבח: **וכפות תמרים אחד** פרש"י דכפת כתיב: **וענף עץ עבות ג'** פרש"י ענף חד עץ חד עבות חד וע"ש בתוספות: **שתים דליות** פי' אפילו שתים קטומות כיון דאחד אינו קטום כשר. והההדסים קאי. ויש חסרון בפנים המדרש וכצ"ל וערבי נחל שתים ואפי' שנים דליות כו': (ט) **זה הקב"ה** דרש הרמז והזכרון שיהיה לאדם על ידי מצוה זו שיזכור את ה' הנכבד והנורא המכונה בדמותים הללו דוגמת פעולותיו עם העולם ודוגמת תוארי יתברך. ובקצרה ארמוז מעט מן המעט. אף שלוטה בה סודות נסתרות. כנוי הבריאה מיוחד לו יתברך כלבוש הדר אשר ממנו יוכר מעט מכבודו. כמלך הניכר ונבדל מתוך מלבושו. ונמשל כביכול לתמר ע"ד הדוגמא כמו שאנו מכנים הצדיקים בשם תמר. וכמו שהביא המדרש הדמויים כולם בשם תמר לענינו. וערבי נחל זכר לערבות שהוא השמים העליונה שבעליונים ומשם השפע יוצא לכל העולם כי היא הזכה שבכולם [מנחתי]: (י) **זה אברהם** כו' כלו' שיזכרו ישראל זכותם המגין עליהם וידבקו במעשיהם עי"ז. וכלל זה המאמר שרמז האבות והאמהות בד' מינים אלו שלהיותינו באים לרצות במינים אלו על המים נבוא בזכר האבות והאמהות והסנהדרין. ומחמת שבזכות הד' מינים אלו יפרע ה' מעשו הזכיר עמהם את יוסף שטנו של עשו כדאי' בב"ר פ' ס"ג: **זה אברהם** כו' המשילו זה הפרי שהוא יחיד. לאברהם. כי כן באברהם כתיב אחד היה אברהם. עץ כשם שהעץ יבש בהעדר המים וחוזר ועושה פירות. כן אברהם לאחר שנתייאש הוליד בן למאה שנה. הדר שהדרו הקב"ה בזקנה וכמ"ש ז"ל עד אברהם לא היה זקנה ולא היו מכירין בין אב לבנו. אברהם נתן לו זקנה שנא' ואברהם זקן בא בימים וכתיב והדרת פני זקן [עמק ברכה]: **כפות תמרים** זה יצחק שהיה כפות כו'. ותמרים הוא מלשון ותמרות עשן שהיה עולה תמימה. וכתיב מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן [ספר הנ"ל]: **רחוש** מנענע ורוחש ומרעיש מפני שהוא מסורבל וממולא בעלין. ור"ל שיעקב לא מלבד מדריגתו שנעלה על הכל עוד זאת שזכה לזרע אמת שבטי יה כולם נבחרי' וזכים. ובערוך גרס מה הדס זה רחוש בעלים אף כו' רחום בבנים. ומפרש רחום דחוק. וכו' ע"ז הרד"ל וז"ל אמת שכתב כן מפני שהיה לפניו הגי' רחום בדלי"ת אבל גי' שלפנינו רחוש ברי"ש נכונה ועיקר הפי' מרובה בגידולין כמו הרש שהוא יער וע' ערוך ע' רחש ג' שגורם רחישת קנים במקום חריפת קנים שהוזכר במדרש בכ"מ עכ"ל: **וערבי נחל זה יוסף** כו'. שהיה עומד בצדקתו אפי' בין המצרים והיותו מלך ושליט: **כמושה** ממהרת לכמוש יותר משלשת המינים האלו: **אלו ת"ח** לאו היינו ג' השורות שלפני סנהדרין דמ"ט לרמוז זה פעמים. אלא ת"ח דעלמא. שהואיל שהזכיר סנהדרין ודבקיהם הזכיר עמהם שאר ת"ח דחשיבי נמי: **שכופין את עצמן**. פי' שהם צריכים ללמוד דבר זה מזה שואלים ולומדים ולא יתבוששו. א"נ שכופין עצמן שמכתתין רגליהם ללכת ממקום למקום ללמוד תורה: **ג' שורות של ת"ח** כנ"ל והכי תנן בפרק אד"מ ושם פרש"י צורך הג' שורות ושיבתם ע"ש: (יא) **אלו ישראל** טעם הרמז הזה ביום הזה הוא משום שביום הזה יבאו לפני השם לרצות על המים וכפי רוב ההמון המשוללים מתורה ומעשים טובים יקשה איך יבואו לראות את פני ה' לבקש מלפניו ואין להם זכות על מה שיסמכו. לכן רמז כי מן התחברות אלו עם אלו יכפרו אלו על אלו. ולכן יעמדו יחד זה עם זה שבבחינת התקבצם יהיה תועלת אפי' בהמונים ויצליחו: **שיש בהם תורה** ואין בהם מעש"ט. עם שכפי דקות התורה ורוחניותה יאות יותר להמשילה אל הריח. לא עשה כן. לרמוז דתלמוד גדול ממעשה. ולכן המשיל התורה אל הטעם שהוא עיקר תכלית הפרי ותועלתו. והמעשים אל הריח שהוא טפל בתועלת הפרי: **שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים** רק שאין פורשים מדרכי הצבור ומכנין את עצמם בשם ישראל. וגם יש להם שכר וכמ"ש כל הכופר בע"ז כמודה בכל התורה כולה ולכן כולם אחודים זה בזה [אדרת אליהו סדר וזאת הברכה]: **יוקשרו כלם אגודה אחת**. ואע"ג דאתרוג אינו נאגד עם שאר המינים לכ"ע כדילפינן בת"כ ובסוכה שם. מ"מ מכיון דעולים כל המינים יחד הו"ל כאגד. וכן בנמשל אין הת"ח הדומה לאתרוג ראוי להתקשר תמיד באגודה אחת עמהן. ודיו שיתקרב אליהם [רד"ל]: **אני מתעלה** שבהנמדם יחד ילמדו לקח זה מזה לכן יתעלה ויתכבד ה' מהם. ועוד שעל ידי השלום למטה מתרבה השלום למעלה. שיחדיו ידובקו יחד להשפיע שפע טובה בעולם. וזהו הבונה בשמים מעלותיו שהם למעלה מעלות מעלות ומדריגות זו ע"ג זו. להשפיע למטה. אך יסדה באופן אם אגודתו בארץ שהם מתאחדים יחד באהבה: **לפיכך** משה מזהיר כו'. דרים לכם דומה לכם. שלקיחה זו לדמיון לכם שתהיו נאגדים יחדיו: (יב) **פתח שמע בני כו'**. השתא דרים ולקחתם לכם להנאתכם ולטובתכם. והיינו דמסיים לפיכך משה מזהיר כו' ולהכי פתח בהאי קרא שמע בני דדרים ביה הרבה קיחות כו' שאע"פ שהקיחות הם הוצאות ממון מהם מ"מ אין זה חסרון כיס כי הכל להנאתן והכי דרים קרא שמע בני שאף שמאמרי קח ר"ל שאני מצוה אותך מצות קיחה כגון פרה ותרומה כו' מ"מ שמע בני זה שירבו לך שנות חיים ונמצאת מרויח ולא מפסיד. והזקיקו לפרש כן מיתורא דשמע וקחו. דהוה סגי דלכתוב שמע בני אמרי: **בשביל לזכותכם** במה שתקיימו מצותי. ובש"ר פ' ל"ה קאמר כדי להעלותכם בפני האומות: **ונהורא עמיה שרא** אלא בשביל לזכותכם. כי ע"י נר המנורה ישפיע בכם שפע ואור החכמה בנפשיכם שהיא כנר המוכנת להאיר אם יאירו בה מלמעלה: **כדי שאוריד מטר** שארבעה מינים אלו גדלים על כל מים וירצו עליהם: (יג) **פתח כל עצמותי כו'**. השתא מפרש ולקחתם לכם דוגמתכם. שד' מינים הללו דוגמת אבריו של אדם. ולהכי מייתי הא דדרשינן כל עצמותי בלולב: **לא נאמר פסוק זה כו'**. מפני שפשוטו של מקרא שתוכן אבריו של אדם מעידים על חכמת

חשדרה של לולב דומה לשדרה של אדם. וההדס דומה לעין. והערבה דומה לפה. והאתרוג דומה ללב. אמר דוד אין בכל האיברים גדול מאלו שהן שקולין כנגד כל הגוף הוי כל עצמותי תאמרנה: (יד) ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון אחר כל אותו החכמה שכתוב בשלמה (דה"ב א) החכמה והמדע נתון לך (מ"א ה) ותרב חכמת שלמה וגו' ויחכם מכל האדם. ישב לו תמיה על ד' מינין הללו שנא' (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממני כז ג' המה פסח מצה ומרור. וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב שבקש לעמוד עליהם. פרי עץ הדר מי יאמר שהוא אתרוג כל האילנות עושין פירות הדר. כפות תמרים התורה אמרה טול שתי כפות תמרים להלל בהן והוא אינו נוטל אלא לולב לבה של תמרה. וענף עץ עבות מי יאמר שהוא הדס הה"א במקום אחר (נחמיה ח) צאו ההר והביאו עלי זית וגו'. וערבי נחל כל האילנות גדלין במים וארבעה לא ידעתים. חזר ומזכירן פעם אחרת שנא' (משלי ל) שלשה המה מטיבי וגו' אלו ד' מינין שכל א' וא' מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקב"ה והם נראים קטנים בעיני אדם וגדולים לפני הקב"ה ומי פירש להם לישראל על ד' המינין האלו שהן אתרוג לולב הדס וערבה. חכמים. שנא' (שם) והמה חכמים מחוכמים: (טו) ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר כח בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון הרי אני נגלה לכם ראשון ופורע לכם מן הראשון זה עשו הרשע דכתיב ביה (בראשית כה) ויצא הראשון וגו'. ובונה לכם ראשון זה בהמ"ק דכתיב ביה (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו. ומביא לכם ראשון זה מלך המשיח דכתיב ביה (ישעיה מא) ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן:

פרשה לא

(א) צו את בני ישראל ויקחו אליך וגו' הה"ד (תהלים עא) וצדקתך אלהים עד מרום. א"ר אמי שאל את ר' שמואל בר נחמן א"ל בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה מהו וצדקתך אלהים עד מרום א"ל כשם שהתחתונים צריכין צדקה אלו מאלו כך העליונים צריכין צדקה אלו מאלו הה"ד (יחזקאל י) ויאמר אל האיש לבוש הבדים וכו'. פתחא בריש פרשת אמור אל הכהנים. אשר עשית גדולות אלו שני המאורות הגדולים שנא' (בראשית א) את שני המאורות הגדולים. אלהים מי כמוך מי כמוך בעליונים מי כמוך בתחתונים שאתה כובש על מדה"ד אתה מאיר לעליונים ולתחתונים אתה מאיר לכל באי עולם ואתה מתאוה לאורן של ישראל הה"ד צו את בני ישראל: (ב) ר' יצחק פתח (תהלים קיט) צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה כצורף הזה שמכניס הזהב לכור ב' או ג' פעמים עד שמזקקו כך פרשה זו נאמרת ונשנית ונשתלשת. והרי הדברים ק"ו ומה אם פרשה קטנה שבתורה נאמרה ונשנית ונשתלשת שאר כל פרשיות של תורה עאכ"ו: (ג) צו את בני ישראל הה"ד (איוב יד) תקרא ואנכי אענך כד"א (ישעיה נח) אז תקרא וה' יענה. למען תכסוף למעשה ידיך תתחמד נפשך כד"א (בראשית לא) כי נכסוף נכספת. אמר איוב לפני הקב"ה רבש"ע העליונים והתחתונים ברשותך ואת מעשה ידיך תכסוף אלא תשגיח במעשה ידיך. הרי צו את בני ישראל: (ד) ד"א צו את בני ישראל בר קפרא פתח (תהלים יח) כי אתה תאיר נרי ב אמר הקב"ה לאדם נרך בידי ונרי בידך נרך בידי שנא' (משלי כ) נר ה' נשמת אדם. נרי בידך להעלות נר תמיד. אלא אמר הקב"ה אם הארת נרי הריני מאיר נרך הרי צו את בני ישראל. ד"א צו את בני ישראל ג הה"ד (שיר ז) ראשך עליך ככרמל ודלת ראשך כארגמן. אמר הקב"ה לישראל הרשים שבכם חביבין עלי כאליהו שעלה לכרמל הה"ד (מ"א יח) ואליהו עלה על ראש הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכיו דולמה שם פניו בין ברכיו אמר לפני הקב"ה רבש"ע אם אין לנו זכות הבט לברית מילה. ודלת ראשך כארגמן. אמר הקב"ה הדלים שבכם חביבין עלי כדוד שנאמר (זכריה יב) והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד. וי"א כדניאל דכתיב ביה (דניאל ה) והלבישו לדניאל ארגונא. מלך אסור ברהטים שאסר הקב"ה עצמו בשבועה שמשרה שכינתו בתוך רהיטין של יעקב אבינו. בזכות

יד יוסף כז תנחומא סדר זו: כח ב"ר פ' ס"ג. ש"ר פ' ט"ו. פסחים דף פ' ע"א. ילקוט פ' תולדות. ילקוט ישעיה רמז ש"ד. וע' זוהר סוף פ' מצורע: פרשה לא א איכה רבה פ"א אות מ': ב דב"ר פ"ד: ג תנחומא תצוה: ד קהלת רבה פ' י"א סי' ס':

ענף יוסף

אשר במעלות פ"ש. וא"כ אין צריכין לדוחק שמת"כ: (יג) [שדרה של לולב דומה לשדרה של אדם כו']. פעם שיום דוגמא לאברים אלו מזולתם להיות זכיות האדם וזוכותיו אם במעשה ואם בדבור ואם במחשבה. ובמעשה בכח ומעצמותיו עצמות האדם וכנגד זה השדרה אשר היא חבור רוב העצמות המתנועעים. והפה כלי הדיבור. והלב כלי המחשבה. ולפי שתחלת התעוררות האדם אל הדברים הוא ראיית העין כאומרו עין רואה ולב חומד. לכן שם בכללם העין. וז"ש שאלו שקולים כנגד כל הגוף: כלומר

מתנות כהונה

דומה לעין. נראה מפני שהבד מכוסה בעלין עד שאין רואין אותו כל עיקר כמו שאין העין ניכר בשעה שהוא עצום: גדול חשוב: ג' המה מטיבי וגו'. הם פסח מצה ומרור כדלעיל וסיפיה דקרא וד' מטיבי לכת אלו ד' מינים: מעשה ידך תכסוף עיין בש"ר פ' ל"ו: רהיטין ר"ל ישראל ההולכים לרגל ועיין במ' חזית (ד' פ"א): רהטים של מי מריבה. לשון

עץ יוסף

חכמת בורלו א"כ קשה מאי כל עצמותי כל האברים מבעי ליה. לכן אמר שפסוק זה לא נאמר אלא על הלולב. ומיהא שנקט עצמותי על האברים אלו שהם עצמותו ועיקרו של אדם: אלא בשביל לולב. וענינו שע"י הלולב שהוא דוגמת אברי האדם ישבחו לה'. וע' בענף: ההדס דומה לעין. שדומה בתבניתה רחבה באמצע ומתקצרת בצדו כעין ממש. ועוד בזה דומה לעין מפני שהבד מכוסה בעלין עד שאין רואין אותו כל עיקר כמו שאין העין ניכר בשעה שהוא עצום: גדול פי' חשוב: (יד) אחר כל אותה החכמה כו'. השתא דריש ולקחתם לכם שהדבר מסור לכם. וענינו שמציאות הד' המינין לא נתפרש בתורה אלא נאמר לישראל בקבלה כשאר תורה שבע"פ. ולהכי מייתי מה שעלמה בחכמתו לא יכול להשיג אמתת מציאותן והודה שהחכמים הם שפירשום לישראל. וזה מפי השמועה אשר למדו הלכה למשה מסיני: ג' המה פסח כו' בתנחומא ל"ג ליה ולדבריו דרש ג' וד' היינו ועוד א' שעמו הן ד' שזהו ג' מינין שבלולב הנאגדין עם הד' האתרוג שאינו נאגד עמהם [רד"ל]: מי יאמר שהוא אתרוג כו'. אע"ג דבגמ' יליף להו מקראי אפשר דאסמכתא בעלמא הוא למה שהוא מקובל בידם. אבל בזולת הקבלה לא הוה ילפי' מהנהו טעמי: התורה אמרה פי' הנראה מפשט התורה שיטול ב' כפות תמרים דהיינו ב' קבוצות תמרים עצמם שדרכם להיות הרבה תלויין ביחד במכבדות שלהם שיותר ראוי להלל בפרי מבלולב: לולב לבה של תמרה. מכאן סמך למה שכתב ריא"ז בס"ג רפ"ג דסוכה שלולב הוא מענפים הפנימים שבתוך לבו של דקל ולא מן החיצונים שנקראים הריות [אף שמלשון הש"ס משמע שהריות נקראין הלולבין עצמן כשמתקשין. רד"ל]. והעיקר ר"ל שהמצוה לקחת מן הענפים האמצעים כי הם מהודרים [קונטרס דברים עתיקים]: והביאו עלי זית. סיפיה דקרא ועלי הדס וגו' ועלי עץ עבות. אלמא עץ עבות לאו הדס הוא. ומיהו בתר דגמרינן הלכה למשה מסיני דעץ עבות היינו הדס מתרצים כדאמר בפ"ק דסוכה הדס שופה לסוכה עץ עבות ללולב: כל האילנות גדלים במים. פי' גדלים נ"כ לפעמים על המים. ומנלן דהיינו ערבה. דליכא למימר משום דהו גדלה במים ולא במקום אחר. דהא איכא נמי גדלה בהרים: ג' המה מיטיבי צעד כו'. הם פסח מצה ומרור כדלעיל. וסיפיה דקרא וד' מטיבי לכת אלו ד' מינין: והם נראים קטנים. ח"ש ארבעה המה קטני ארץ. ר"ל שהם נראין קטנים שלא ישיגו בהם רק טעמים פשוטים. וגדולים הם לפני הקב"ה שיסודותם בהררי יסודות טעמים עמוקים: חכמים פירוש בקבלה המסורה להם כדפרישית: (טו) בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון כו'. השתא דריש ולקחתם לכם להגאלתכם ולטובתכם כדלעיל סי' י"ב. אלא דמפרש השתא שהגאלה הוא בזה שיגלה לנו ראשון כו' ואגב נכרא ניחא ליה נמי מ"ש ביום הראשון ולא קאמר ביום חמשה עשר. להורות שהוא הראשון במעלה ובחשיבות. וע"י יזכו שיפרע מן הראשון. ויהיו הם במעלה ראשונה ויבנה המקדש שהוא העיקרי הראשי. ומביא לנו משיח שהוא הראשון במעלה. וכן המה הענינים העקרים שהוא השלימות המיועד לנו ב"ב:

פרשה לא (א) הה"ד וצדקתך אלהים עד מרום. טעמו לומר שמצות המאיר לפני ה' מאהל בלא לאורה הוא צריך אינו אלא לזכותינו. ולהכי מייתי האי קרא דלפום מה דדריש ביה ירמה שמכלל צדקתו יתברך לצוותינו להאיר לפניו: כך העליונים צריכין צדקה כו'. ופי' צדקתך מדת צדקתך שאתה נוהג ומצוה לעולם יבנה בכל העולם ואפי' במרום שצריכין להתנהג בצדקה אלו עם אלו: מי כמוך בעליונים מי כמוך בתחתונים. משום דהאי כתיב אלהים פעם ב' ודרש שמי כמוך נמשך גם למעלה שבמרום אין כמוך וכן בתחתונים [רד"ל]: אתה מאיר לכל באי עולם. משום דעליונים ותחתונים דקאמר אפשר דוקא לשעבר. קאמר לכל באי עולם. לכלול כל העתידים לבא: ואתה מתאוה לאורן של ישראל. כדדרש להלן תכסוף תחמוד [רד"ל]. אלא ע"כ כדי לזכותם הה"ד צו את בני ישראל ויקחו אליך. כלומר אליך ולא לי כדאמרי' בפ' כל הקרבנות. ופרש"י אליך לרצותם ולהראותם הבתים לפני ולא בשבילי שלא לאורה אני צריך: (ב) כך פרשה זו נאמרת ונשנית ונשתלשת. שהיה משה שונה להם לישראל הפרשה ג' פעמים עד שילמדוה כהוגן. ולהכי מדמה לה לצורף שע"י חוזר הלימוד יוסר מהם כל ספק וטעות שהיה בלימוד הראשון והשני שלא יבינו הדברים כהוגן. ועוד שכל פרשה שנשנית הוא לחדש איזה דבר ולהורות כמה ענינים כמוסים. וזהו ענין הזיקוק והצירוף: (ג) הה"ד תקרא ואנכי אענך. בא לתת טעם למצות המאור שאינה אלא לזכות ישראל. ולהכי מייתי מהאי קרא: כמד"א אז תקרא וה' יענה. למעשה ידיך תכסוף תתחמד כו' כנ"ל. וכוונת המדרש לומר שאין פירוש תקרא ואנכי אענך ענין ויכוח זה עם זה. שאין זה מענין מ"ש למעשה ידיך תכסוף. אלא פי' אהיה נשמע לעשות רצונך כמו אז תקרא וה' יענה. וה"ק במה שאתה מבקש שתקרא ואעשה רצונך אתמה מה בצע אליך אשר למעשה ידיך תכסוף ותחמוד. שמאחר שהכל מעשה ידיך בודאי שאין לך צורך מהם כי הכל ממך. אע"כ הוא רק כדי שתשגיח במעשה ידיך לזכותם. וע' ש"ר פרשה ל"ו: (ד) פתח כי אתה תאיר נרי. משום דק' מ"ש מצות המאור. שאחר שה' יאיר נרי איך יבקש מהאדם שיאיר לפניו. להכי פתח בהאי קרא. ומשני דאמר הקב"ה נרך בידי כו' כלומר שהכוונה לזכותינו ולכפר על נפשותינו. ולזה נתן לנו מצוה בנר דוגמת הנפש שקרויה נר כדי שע"י זה נזכה להשלים נפשותינו. וכאילו נר ה' בידינו ובשכר הארתינו נרו יאיר נרנו. והרד"ל כתב וז"ל אפשר דרש שמן למאור להעלות נר תמיד שע"י מצות שמן למאור תזכה שיעלה הקב"ה אור נר נשמתך תמיד כד"א [ישעיה נ"ח] ונחך ה' תמיד והשביע גו' ושמן על ראשך לא יחסר עכ"ל: הה"ד ראשך עליך כו'. משום דבעי למימר שטעם צו את בני ישראל שיהא גוזר על ישראל כמלך כדלקמן. ולא אשכחן בהדיא דמשה איקרי מלך. דמה שנא' ויהי בישורון מלך אפשר דבהקב"ה מיירי. להכי מייתי סמך ממלך אסור ברהטים דמדריש במשה כדלקמן. ומשום דאין דרשה זו מוכרחת דאפשר למדרשיה בהקב"ה או באברהם או ביעקב. מייתי עליה סמך מויהי בישורון מלך. דכיון דאיכא תרי קראי דאתי שפיר למדרשינהו במשה ניחא ליה דקרינן ליה למשה מלך. ואיידי דמייתי האי קרא דריש ליה כוליה הכא כדרך המדרש: הרשים שבכם כו' הכוונה שלכאורה יחשב היות העני רחוק משתקובל שועתו אל האלהים. כי במה יקדם ה'. כי אין לאל ידו לקדם בעולה וזבחים ומעשה הצדקה וכיוצא. ולא עוד אלא שנראה כי נסתרה דרכו מה' בעונו אחר שאין ה' נותן לו די מחסורו. אבל לפי האמת זו אינה ראיה שפעמים הצדיק בצער בעוה"ז לסבות ידועות. ותעל שועתם אל האלהים להטיב לאחריתו כמ"ש ז"ל צדיקים לאחריני מהנו לדידהו לא מהנו. לכן אמר שהרשים חביבים לפני ה' כאליהו שאף שהיה מצטער במזונותיו שפעם הוצרך לאשה אלמנה לכלכלו ופעם לעורבים. עכ"ז היה מועיל להשביע כל העולם בתפלתו ע"י הגשמים. וכדי שלא יחשוב היותו אליהו בלתי חביב מצד מאחר שהוצרך לשום פניו בין ברכיו שמזה נראה שהוצרך להצטער בתפלתו. וזה יורה על היותו בלתי נאהב למעלה. לכן אמר כי זה לא היה משום צער אלא לרמוז לזכות הברית מילה: הדלים שבכם חביבין כו'. דלים הם אלו שמלבד עניותם הם נכנעים ביד אחרים ומשועבדים כעבדים. ואלה יחשב שהם רחוקים מה' שאינם שליטים בעצמם לקיים המצות. לכן אמר הדלים שבכם חביבים עלי כדוד שאע"פ שהיה מגורש אחרי הצאן כעבד נמכר. עכ"ז בטוב לבבו קרבו ה' והשליטו. וכן ענין דניאל שהיה סריס ועבד בהיכל מלך עד שהיה צריך להתגאל במאכלות אסורות להתפרנס. ועם כל זה בתם לבבו ניצול ועלה לגדולה. ופי' והיה הנכשל בהם לפ"ז החלש והעני. על דרך והנכשלים אזרו חיל: כדוד שנא' כו' ר"ל כדוד שהיה אדמוני ודומה קצת לארגמן. וגם היה לבוש לבוש ארגמן לבוש מלכות: שאסר הקב"ה עצמו בשבועה שהוא משרה שכינתו כו' בא לומר שלא די שהקב"ה מקבל תפלתם. אלא שאף לפעמים משרה שכינתו עליהם. שאף שאין השכינה שורה אלא על חכם גבור עשיר. זהו על הרוב. אבל לפעמים וצורך שעה משרה בזולת תנאים אלו. ולכן אמר כאן כי מאחר שה' נשבע להשרות שכינה בישראל לכן אף שלא יהיו עשירים תשרה שכינה עליהם כשלא ימצאו יותר ראוים מהם: בתוך רהיטין ר"ל ישראל ההולכים לרגל [מת"כ] והמעריך כתב פי' לזרעו קורא כן לפי שהוא רץ כתן. והרד"ל כתב כמו רהיטנו ברותים שדרשוהו על בהמ"ק והוא כמו באהלי יעקב. וחוזר ודורש רהטים לשון ריצה עכ"ל: דכתיב ואל הבקר רץ. בתנחומא קאמר בזכות ב' ריצות שנא' ואל הבקר רץ. ויצא וירץ

בזכות מי ר' אבא ב"כ אמר בזכותו של א"א דכתיב (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם ר' לוי אמר בזכותו של יעקב דכתיב ביה (שם ל) ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים. א"ר ברכיה מלך אסור ברהטים זה משה דכתיב ביה (דברים לג) ויהי בישורון מלך אסור ברהטים שגזר הקב"ה עליו שלא יכנס לא"י בשביל מי בשביל רהטים של מי מריבה הה"ד (במדבר כ) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל. ר' יהודה ה משלו מלה"ד למלך שגזר ואמר כל מי שילקוט ויאכל מפירות שביעית יהו מחזירין אותו בקמפון הלכה אשה אחת בת טובים ולקטה ואכלה מפירות שביעית התחילו מחזירין אותה בקמפון והיתה צווחת ואומרת בבקשה ממך אדוני המלך תלה את הפגין הללו בצוארי כדי שלא יהיו הבריות אומרות דומה לנו שנמצא בה דבר של ערוה או דבר של כשפים אלא מתוך שרואים את הפגין בצוארי הן יודעין שבשבילן אני מחזרת. כך אמר משה לפני הקב"ה רבון העולם כתוב בתורתך מפני מה איני נכנס לארץ שלא יהו ישראל אומרים דומה לנו שזייף משה את התורה או אמר דבר שלא נצטוה א"ל הקב"ה חייך שאני כותב שלא היתה אלא על המים הה"ד (במדבר כז) כאשר מריתם פי במדבר צין. ר"ש משלו מלה"ד למלך שמהלך בדרך ובנו עמו על קרוכין כיון שהגיעו למקום צר נהפכה קרוכין על בנו נסמית עינו נקטעה ידו נשברה רגלו כיון שהיה המלך מגיע לאותו מקום היה מזכיר ואומר אוי לי כאן ניזוק ברי כאן נסמית עינו כאן נקטעה ידו כאן נשברה רגלו כך הקב"ה מזכיר בתורתו ג' פעמים מי מריבה כלומר כאן הרגתי את משה כאן הרגתי את אהרן כאן הרגתי את מרים הה"ד (תהלים קמא) נשמטו בידי סלע שופטיהם ושמעו אמרי כי נעמו. רב נחמן אמר מלך זה משה דכתיב ויהי בישורון מלך אמר הקב"ה למשה אני מניתיך מלך על ישראל ודרכו של מלך להיות גוזר ואחרים מקיימין כך תהא גוזר וישראל מקיימין הה"ד צו את בני ישראל: (ה) ר' יהושע דסכנין בשם ר' אחא אמר (משלי כא) עיר גבורים עלה חכם. גברים כתיב שכלם גברים ואין בהם נקבה. עלה חכם זה משה שנא' (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. (משלי כא) ויורד עוז מבטחה. ר"י ור' נחמיה ורבנן. ר' יהודה אומר עוז זו תורה מבטחה שבטחונן של מלאכים שהיו סבורין שלהם נתנה התורה עד שאמר להם הקב"ה (איוב כח) ולא תמצא בארץ החיים. ור"נ אומר עוז זו תורה מבטחה שבטחונה בה ומתן שכרה בצדה. ורבנן אמרי עוז זו תורה מבטחה שכל מי שיגע בה בטוח שגוזר ואחרים מקיימין כך אמר הקב"ה למשה הרבה יגעת בתורה אלא תהא גוזר וישראל מקיימין הה"ד צו את בני ישראל: (ו) ד"א צו את בני ישראל רבי ורבנן ר' אומר יכתוב אחד אומר (איוב כה) היש מספר לגדודיו. וכתוב אחד אומר (דניאל ז) אלף אלפין ישמשוניה וכתוב אחד אומר (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדני בם סיני בקדש. אלא הרי זה מספר גדוד אחד אבל לגדודיו אין מספר. ורבנן אמרי כתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו וכתוב אחד אומר אלף אלפין ישמשוניה אלא עד שלא חרב בהמ"ק היה קלוסו של הקב"ה עולה משלם כיון שחרב בהמ"ק כביכול מיעט הקב"ה פמליא שלו ואמר הקב"ה אינו בדין שיהא קלוסי עולה כמו שהיה עולה. (איוב כה) ועל מי לא יקום אורהו מי בא מכל באי עולם ואומר לא האיר לי חמה ביום ולא האיר לי לבנה בלילה אתה מאיר לעליונים ולתחתונים ולכל באי עולם ואתה מתאוה לאורן של ישראל הה"ד צו את בני ישראל. א"ר חנינא ז חלונות היו לבהמ"ק ומהם היה אורה יוצא לעולם שנאמר (מ"א ו) ויעש לבית חלוני שקופים אטומים. שקופות אטומות היו מקטינות מבפנים ומרחיבות מבחוץ כדי להוציא אורה לעולם. א"ר לוי משל למלך שבנה לו טרקלין ועשה חלונותיו מקטינות מבחוץ ומרחיבות מבפנים כדי להכניס אורה לתוכו. אבל חלונות של בהמ"ק לא היו כן אלא מקטינות מבפנים ומרחיבות מחוץ כדי להוציא אורה גדולה. ר' שמעון בן יהוצדק ח שאל לרבי שמואל בר נחמן בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה
מהיכן

יד יוסף ה ספרי ח"א פיסקא קל"ז. וספרי ח"ב פיסקא כ"ו. יומא דף פ"ו. במד"ר פ' י"ט. דב"ר פ"ב: ו חגיגה דף י"ב. במד"ר פ' י"א. וע' ב"ר פ' ע"ח: ז במד"ר פ' ט"ו. תנחומא סדר בהעלותך. מנחות פרק כל קרבנות: ח ב"ר פ' ג'. וש"ר פ"נ. שוח"ט מז' ק"ד. ילקוט תהלים רמז תתס"ב. וילקוט ס' בראשית. תנחומא:

מתנות כהונה

פגין לשון ריגה ופחיזא כד"א פחז כמים: קמפון פלטיא גדולה שבה שוחקים המלכים: פירות שביעית: קרוכין הוא מרכבה חשובה: גברים כתיב חסר וי"ו ל' גבר זכר שכל המלאכים זכרים: ה"ג בטחונן של מלאכים: בטחונה בה. מה שהיא מבטחת הוא בה ובקרבה

ענף יוסף

פרשה לא (ד) [כלומר כאן הרגתי את משה כו'] וא"ת לפ"ז ה"ל להמשיל למלך שמהלך בדרך עם ג' בניו ונהפכה קרוכין על ג' בניו ומתו. מכיון דשלשה צדיקים מתו. ולא הוי ליה להמשיל בנזק ג' אברים בגוף אחד. וי"ל דס"ל שאין העונש למשה ואהרן במיתתם רק לישראל שלא זכו שיכניסום לארץ כמו שדקדקו המפרשים מלכן לא תביאו את הקהל. וישראל הוא דוגמת הבן שנזוק בג' אבריו במה שנסתלקו מהם ג' הרועים האלה: (כאן הרגתי את מרים). תימא דשטת התלמוד וכל המדרשים דמיתת מרים קדמה למי מריבה. וכדאי' בסדר עולם רבה ריש פ"ט שע"י שמתה מרים נסתלק הבאר ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן כו' ע"ש. והיכי קאמר הכא דבמי מריבה מתה מרים. ושמא משום דבמות משה נחשב כאילו אז מתו אהרן ומרים עמו לפי שהבאר וענני כבוד שנסתלקו במותם חזרו בזכות משה ונסתלקו במותו כדאי' בפ"ק דתענית גבי ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד. וכדאי' בס"ע רבה פרק יו"ד. להכי חשוב כאילו מי מריבה הרגו גם את מרים מאחר שהרגו את משה: (כך תהא גוזר כו'). עיין בעץ. ומ"מ צריך טעם מ"ש שבא הרמז הזה במצות נרות ושילוח טמאים וקרבנות מוזלתן. וי"ל משום דאיכא חסרון כיס בנרות וקרבנות מיד ולדורות כתב בהו לו לומר שאפילו יגזור משה כדומה לכן דהיינו חסרון כיס מיד ולדורות אפ"ה ישמעו לו. ושילוח טמאים נמי משום דהוי צער גלות כתב בהו לומר שאף שיגזור משה כיוצא בזה דהיינו צער גלות ישמעו לו. והרד"ל כתב וז"ל ודרכו של מלך כו' ואחרים מקיימים. אפשר ר"ל שאסור בעשיית מלאכה בפרהסי' כדאי' בקדושין דף ע' כיון שנתמנה כו' עכ"ל: (ה) [ואין בהם נקבה]. קשה שהרי המלאכים אינן בעלי הגוף וגויה ומ"ט תבנית זכר או נקבה בהם. ואי כפי התראותם לפני הנביאים קאמר. הרי פעמים נראים בדמות נשים כדאי' בב"ר סוף פרשה כ"ח. ובהדיא כתיב בזכריה ב' נשים מוליכות את האיפה וע' מ"ש בעץ. עי"ל שהכוונה שהמלאכים זריזים במצות ה' שאין בהם עצלות שהנקבה רמז לעצלות והכלות שכן דרכם של נשים שהן עצלניות ודעתן קלה: (ו) [אבל חלונות של בהמ"ק לא היו כן אלא מקטינות כו']. כי האור צריך שיצא בתחלה במקום צר שלא יתגלה אותו בפתע פתאום ויחשיך עפעפי עין הרואה מלהסתכל בו וע"כ הוא מאיר במעט מעט ממקום צר והולך ומתרחב. והוא דמיון העושה פי משפך קטן כדי לקבל על ידו רוב המשקה הנמשך אל תוכו. וכן האור השפע והברכה שיצא מבהמ"ק פעם אחר פעם מעט מעט
כדי

עץ יוסף

וירץ לקראתם: זה משה מעין מ"ש כי לא בזה ולא שקץ ענות עני בתפלתו. אמר עוד כי העשיר לא תהיה תפארתו בתפלתו להענות בה. שפעמים תדחה ולא יועילנו כל עשרו. שהרי משה שהיה מלך ועם כל זה נגזר עליו עונש ולא יכול כפרה בתפלתו: בשביל רהטים של מי מריבה. פי' מדכתיב שם ויתקו אותם ואת בעירם. ושייך לשון רהטים דכתיב וימלא את הרהטים [ידי משה]: ר' יהודה משלו משל כו' ר' שמעון משלו משל כו' הביא דבריהם כאן כי היכי דלא תקשה על מה שפי' מלך אסור ברהטים על משה שנענש בחטא מי מריבה. וכי יזכיר הכתוב את משה על ענין חטאו וענשו. דלפי דברי ר' יהודה ור"ש ניחא. כמו שמפורש והולך: משל למה"ד פי' מה שנכתב חטא מרע"ה כמה פעמים בתורה. דלולי זה לא היה ראוי להזכירו רק פעם אחד. שאין להזכיר גנות הצדיק כל שאפשר להעלימו: קמפון פי' שדה שמשחקים המלכים שמו בלשון יון קמפון [ערוך] והמוסף כתב בלשון רומי שדה מרווא הן לטייל הן לשחוק נקרא קמפון: מפירות שביעית בספרי ובפרק יוה"כ ובבמדב"ר פ' י"ט גרסי' פגי שביעית ופרש"י תאנים שלא בשלו כל צרכן ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ולא להפסד. וא"כ הא דקאמר הכא פירות שביעית דמשמע בתקנן. צריך לומר דלאו דוקא. וע' בשו"ת הריב"ש סי' פ"ו: דבר של ערוה כו'. שדרך האשה המוצאת שהם בערוה או כשפים. ולכן הרואה אותה שמחזירין אותה בקמפון יתלה בחטא המצוי בנשים. וכן הרואה הנביא לוקה יחשוב שחטא בשליחותו דהיינו שזייף בתורה כו' דהויא מילתא דשייכא בדידיה: או אמר דבר שלא נצטוה. בתורה שמסר בעל פה. וזייף בתורה דקאמר היינו בתורה שבכתב דהוי שתם תורה. א"נ אמר דבר שלא נצטוה דקאמר. היינו במילי דלא שייכי למצות התורה קאמר. שאמר דבר שלא נצטווה כענין משעותיהם והניותיהם והמלחמות וכיוצא בזה: ר"ש משלו משל כו'. לר"ש הזכרת מיתתו של מרע"ה כמה פעמים הוא דרך התאוננות כמלך שמזכיר צערו כשמגיע במקום שנזוק בנו: קרובים והערוך גרס קרוכין. וכתב המוסיף פי' בלשון רומי מין עגלה: ג' פעמים מי מריבה. הדא גבי מיתת אהרן. ותרתי במיתת משה היינו חדא בסדר פנחס וחדא בסדר האזינו. אבל מ"ש המה מי מריבה בדוכתיה. לא חשיב. דההוא לגופיה אצטריך להודיע שורשו: הה"ד נשמטו בידי סלע שופטיהם. שפירושו שע"י הסלע שנצטוו להוציא ממנו מים מתו ונשמטו שופטי ישראל דהיינו משה ואהרן ומרים שגם היא רועה את ישראל וכמ"ש ואכחיד את ג' הרועים. ומסיים ושמעו אמרי כי נעמו ר"ל הסכימו לגזרתי כמ"ש ויעל אהרן כו' וכן משה. או הכתוב נדרש מסיפיה לרישיה אף שמשה ואהרן שמעו אמרי אל ויכעמו למו. מ"מ בדבר הסלע נשמטו ונענשו: ר"נ אמר מלך זה משה דכתיב כו'. אע"פ שאינו מחדש בזה על דברי ר' ברכיה כלום. איידי דבעי למימר אמר הקב"ה למשה כו' נקט לה. כלו' שפיר דרשינן מלך במשה מכיון דאמר לו הקב"ה שיגזור כמלך: כך תהא גוזר כו'. נראה דלאו בענין מצות ה' קאמר. דמה גזרה איתא במה שיוה לעשות מצות השם כל נביא וחכם יגזור כזאת מבלי היותו מלך. אלא לדברי הרשות קאמר בענין המלחמות ומנוי שרים ושופטים כטוב בעיניו וכיוצא. ואע"ג דמצו את בני ישראל דכתיב בענין מצות ה' דרשי' ליה. מ"מ אם אינו ענין למצות ה' כי מ"ט לומר כאן לשון צוואה מזולתן דרים דרמיז שיגזור על בני ישראל בדברי הרשות. וע' בענף: (ה) אמר עיר גבורים כו'. משום דבעו למימר דלו את בני ישראל אתא למימר שיגזור משה על ישראל. אלא דלא ס"ל דטעם משום דהוה מלך אלא מפני שעסק בתורה וה"ה לכל מי שעוסק בתורה להכי מייתי האי קרא דקאמר בכל מי שעוסק בתורה בטוח שגוזר ואחרים מקיימים לשיטת דרבנן. ואיידי דמייתי דרבנן מייתי נמי דר' יהודה ודר' נחמיה: גברים כתיב חסר ו' לשון גבר זכר שכל המלאכים זכרים. ור"ל שאינם בעלי החומר שהחומר מכונה בנקבה והצורה בזכר כמ"ש בספר המורה. וע' בענף: זו תורה שנא' ה' עוז לעמו יתן (ילקוט): ולא תמצא בארץ החיים. מקרא הוא איוב כ"ח בפרשת החכמה מאין תמצא שדרשוה על זה שאלו תורה היכן היא כו' ודרש כאן לא תמצא אצל המלאכים שהם חיים לעולם. וכתיב בה בתורה אדם כי ימות באהל: שבטחונה בה ומתן שכרה בצדה. כד"א בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. והיפ"ת כתב שבטחונה בה כו' כלו' שבטחונה בה ע"י שמתן שכרה בצדה. שאין התורה כרוב המצות שלא נתפרש בהם שכרם העיקרי. אבל תלמוד תורה כתיב בה כי היא חייך ואורך ימיך: שגוזר ואחרים מקיימים פי' שעושה סייגים וגזרות למשמרת התורה כתקנות חכמים וכולם יקיימו כן. ודרש עוז מבטחה אין עוז אלא מלכות ושררה כמלך שגוזר ואחרים מקיימין וכדאי' (תהלים ל"ז) ובטח עליו והוא יעשה (רד"ל): הרבה יגעת בתורה כו'. כלו' הרבה יגעת בתורה ואין חידוש מה ששמעו תורה מפיך אלא עוד תזכה שתאמר לישראל גזרות ותקנות ויקבלו ממך: (ו) כתוב אחד אומר. איידי דבעי לאתויי ועל מי לא יקום אורהו. לומר מי בא בכל באי עולם כו'. דריש רישא דקרא היש מספר לגדודיו. ומתרץ דלא תקשי אקרא אחרינא: הרי זה מספר גדוד אחד. כלו' כל גדוד וגדוד כך מנינו. וקרא לא מיירי אלא בגדוד אחד שהוא המשמש לפני ה' לבדו בפעם אחד. ושוב גדוד אחר. כי לא ישמשו כל גדודיו יחדיו. וא"ת מ"מ היכי מתרצי קראי דאלף אלפים ישמשוניה ורכב אלהים וגו'. וי"ל דאלף אלפים ורבוא רבוון היינו רבותים אלפי שנאן דהיינו ב' רבבות וב' אלפים. ופי' אלף אלפים אלף זוגות דהוו להו אלפים וכן רבוא רבוון פי' רבוא זוגות דהוו להו ב' רבוון. ונקט הכ"ג משום דמלאכים ב' מינים. מהם ממונים לטובה. ומהם ממונים לרעה. כאומר עומדים עליו מימינו ומשמאלו ואז"ל אלו מיימינים לטובה ואלו משמאילים לרעה. ולכן יהיו זוגות זוגות זה לעומת זה. אבל לגדודיו אין מספר כלו' שיש בם מינים חלוקים וכל מין הוא גדוד בפני עצמו. ויש מינים רבים עד שאין מספר להם מרוב רבויים: כיון שחרב בהמ"ק שבימי דניאל כבר נחרב הבית: כביכול אף כלפי מעלה צבא השכינה הוזקקנו לומר כך כמו ב"ו שאתה יכול לומר בו מיעוט (רש"י פ' אין דורשין): ולכל באי עולם כלומר העתידים לבא לעולם תמיד: ואתה מתאוה לאורן קמפרש ומה יצדק אנוש עם אל דכתיב בתר ועל מי לא יקום אורהו דהכי קאמר מכיון דהוא מאיר לכל איך יהיה האיש מועיל ועושה צדקה עם אל שיאיר לפניו: הה"ד צו את בני ישראל. ויקחו אליך. כלומר אליך ולא לי כדאמרינן בפ' כל הקרבנות. ופרש"י אליך לרצותם ולהראות הבתם לפני. ולא לי ולא בשבילי שלא לאורה אני צריך: היו מקטינות מבפנים כו'. שפירוש שקופים רחבים. ופירוש אטומים קצרים. וקמפרש שקופים לצד חוץ ואטומים מצד פנים. וצ"ע מנ"ל לפרש הכי דילמא איפכא וכדרך החלונות. וי"ל דא"כ למה ליה למימר כלל שקופים אטומים לא לכתוב רק ויעש לבית חלונות והנא ידענא שמן הסתם היו כדרך כל החלונות. אלא ש"מ דאתא להורות שהיה היפך מכל החלונות דעלמא (רש"א): מקטינות מבפנים דדרך כותל אבנים כשעושין חלון מרחיבין אותם מבפנים שמשפעים את עובי הכותל מכל צד כדי שלא יתחום ויעכב לפני הכותל את האור מלבא לנדדים. אבל ההיכל קצר מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ כדי שתצא אורה מן ההיכל ומאיר לעולם (רש"י בפ' כל הקרבנות):
מהיכן

מהיכן אורה יצא לעולם . א"ל נתעטף הקב"ה כשלמה והבהיק כל העולם כולו מזיו הדרו א"ל בלחישה א"ל מקרא מלא הוא שנא' (תהלים קד) עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה ואת אומר לי בלחישה. אמר כשם שאמרוה בלחישה כך אמרתי לך בלחישה . א"ר ברכיה אלולי שדרשה ר' יצחק ברבים לא היה אפשר לאמרה . וקמי מן כן מה הוון אמרין. א"ר ברכיה בשם ר"י ממקום בהמ"ק משם אורה יוצאה לעולם . הה"ד (יחזקאל מג) והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו . ואין כבודו אלא בהמ"ק כד"א (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו : (ז) ר' אבינא אמר תרתי ור' ברכיה אמר תרתי ורבנן תרתי . רבי אבינא אמר הגלגל הזה של חמה אחד ממשמשי הוא ובשעה שיוצא לעולם אין כל בריה יכולה ליזון עיניו ממנו הה"ד (דניאל ז) נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי ולאורך אני צריך . א"ר אחא (ישעיה מב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר . לא בראתי אלא לזכותך . ר' אבינא אמר אותיי הברק הזה אחד מתולדות האש שלמעלן הוא מסוף העולם ועד סופו מבהיק אורו ולאורך אני צריך . א"ר אחא ה' חפץ למען צדקו היך דקדמוי . ר' ברכיה אמר הגלגל הזה של עין אין אדם רואה מתוך הלבן שיש בו אלא מתוך השחור . אמר הקב"ה מה מתוך חשיכה בראתי לך אורה ולאורך אני צריך . א"ר אחא ה' חפץ למען צדקו . ר' ברכיה אמר אותיי (בראשית א) והארץ היתה תוהו ובוהו מה כתיב בתריה ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור אמר הקב"ה מה מתוך חשיכה בראתי לך אורה ולאורך אני צריך א"ר אחא וכו'. ורבנין אמרי תרתי אמר הקב"ה לולד כל אותן ט' חדשים שהיית במעי אמך אני הייתי מאיר לך ולאורך אני צריך . ורבנין אמרי אותרי (דניאל ב) הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא . אמר הקב"ה נהורא שרא גבי ולאורך אני צריך . אמר רב ט בשעה שגלגל חמה ולבנה נכנסין ליטול רשות מלפני הקב"ה עיניהם כהות מזיו השכינה ומבקשין לצאת להאיר לעולם ואינן רואין כלום ומה הקב"ה עושה להם מורה לפניהם חצים ומהלכים לאורם הה"ד (חבקוק ג) שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חניתך . וכתיב (יואל ג) שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם. ר' הושעיא בריה דר' שמלאי דקיסרין בשם ר' יצחק בר זעירא לעולם אין גלגל חמה שוקע עד שהוא נעשה כמין חרדל של דם . מאי טעמא (תהלים יט) והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ אורח. ואין אורח אלא של נשים כד"א (בראשית יח) חדל להיות לשרה אורח כנשים . א"ר לוי בכל יום ויום הקב"ה יושב בדין על גלגל חמה ולבנה שאין מבקשים לצאת להאיר לעולם מה הם אומרים הבריות י מקטרגין לנו הבריות משתחוים לנו . א"ר יוסטא בר שונם מה הקב"ה עושה להם יושב עליהם בדין ויוצאין ומאירין לעולם בעל כרחן הה"ד (צפניה ג) בבקר בבקר משפטו יתן לאור לא נעדר . מהו לא נעדר לא פסק . (שם) ולא יודע עול בשת לא בהתין אלא סנדין להון . חמין להו לקיין לא בהתין הה"ד ויקחו אליך שמן זית : (ח) תני ר' חייא שמן זית ולא שמן שומשמין ולא שמן אגוזין ולא שמן צנונות ולא שמן שקדים אלא שמן זית מזיתך . א"ר אבין משל למלך שמרדו בו לגיוניו ולגיון אחד משלו לא מרד בו . אמר המלך אותו לגיון שלא מרד בי ממנו יעשו דוכסין ואיפרכין ואיסטרליטין . כך אמר הקב"ה יא הזית הזה הביאה אורה לעולם בימי נח הה"ד (בראשית ח) ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה יב מהו טרף קטיל כד"א (בראשית לז) טרוף טורף יוסף. א"ר ברכיה אילו לא קטלתיה אילן רב הוה מתעבדא. ומהיכן הביאתו ר' אבא ב"כ אמר מהר המשחה הביאתו. ר' לוי אמר משבשושי ארץ ישראל הביאתו הדא דאינון אמרי ארעא דישראל לא לקת במוי דמבולא הוא שהקב"ה

יד יוסף ט בוה"ט מז' י"ט : י נ"ל מקטירין [רד"ל] : יא שה"ש רבה פ"א : יב ב"ר פ' נ"ג. ילקוט בראשית :

ענף יוסף

כדי שיהיה כח בגוף האדם העכור לקבל האור הבהה [במ"ח] : (ז) [בכל יום ויום הקב"ה יושב בדין על גלגל חמה]. קשה כיון דעמד עליהם בדין יום אחד למה ימנעו להאיר ביום אחר עד שיצטרך לגוזלם בעל כרחם. ובאמת בכל יום מוסיפים החוטאים בחטא יותר משל חברו ולזה יחשבו שלא יאיר ה' להם [יפ"ת] ועיין בסדר קרח ומ"ש שם : ד"א

מתנות כהונה

ובקרבה: ה"ג נתעטף הקב"ה כשלמה (וה"ג בש"ר פ' ג') ובסוחר טוב גרס בטלית לבנה וטוא הוא: קמיי מן כן. קודם שדרשה ר' יצחק ברבים מה היו אומרים מהיכן נבראת האורה: ממקום ב"ה. כך היו דורשין קודם שדרש ר' יצחק ברבי' דרשת ר' שמואל בר נחמן ואלולי שדרשה ר' יצחק ברבים לא היו מאמינים וה"ג בילקוט אי אפשר מיהמנ' והכי משמע בשו"ט מזמור ק"ד : ליזון עיניו ממנה. לראות ולהסתכל בה בפומבי : נהר דינור כו'. מגומגם הוא ובא"א מתקו : ה"ג לא בראתי אלא לזכותך . פי' לא צויתי מצות נרות אלא לזכות אותך ועיין בפרשת תצוה ור"פ בהעלותך ושם בילקוט : היך דקדמוי. פי' כמו שדרשו בראשונה פסוק ה' חפץ וגו' : מורה ל' יורה בחצים ויורו המורי' : חרדל יאור מהלך מים כד"א חרדלת של גשמי' וכמ' תגיה גרס הרדה : מקטרגים לנו . על דרך שאחז"ל כשם שנפרעין מן העובדי' כך נפרעים מן הנעבדים : לא בהתין . כלו' העול הרשע העובד לשמש וירח אינו בושה ואין נותן אל לבו השלכן שמגיע אל הנעבדים אלא מתהוין להם רואין אותן שהן לוקין ואינם בושים : דוכסין ואפרכין כו'. מיני ממשלות הם : קטיל הרגו קודם זמנו שעדיין לא הגיע זמנו ליקצץ : אילו לא קטלתיה כו'. פי' אילו לא הרגתו אילן גדול היה נעשה ולעיל בפ' נח גרס אמר לה אילו לא כו' פי' נח אמר לה כן שלא עשתה יפה : ומהיכן הביאתו גר' : מהר המשחה הביאתו

עץ יוסף

מהיכן אורה יצאה לעולם. לפי שאמר כאן שמבהמ"ק היה אור יוצא לעולם. לכן בעי לאתויי והארץ האירה מכבודו דדרשינן בבהמ"ק. ומייתי דר' שמעון בן יהוצדק ור' שמואל בר נחמן משום הא דקאמר בתר מליהון מן קמי כן מה היו אומרין א"ר ברכיה מקום בהמ"ק כו': מהיכן אורה יצאה לעולם. ר"ל מהיכן נבראת האורה כדאי' בב"ר פ"ג. משום דדעת ר' שמעון בן יהוצדק כהסכמת רוב הז"ל שכל מה שנבראת בששת ימי בראשית נברא בהבראת שמים וארץ. וכל מה שנברא אחרי כן היו בכח בהם. אלא שהיו יוצאים כל דבר ודבר מן הכח אל הפועל. והאור הזה אינה אור המאורות הנזכר ברביעי. אלא אור הנברא תחלה לכל הדברים כדאי' בב"ר פ"ג סי' א'. והוא האור הגנוז לצדיקים כדאי' בב"ר פ' י"א. ע"כ שאל ר' שמעון לר' שמואל מהיכן יצא ונבראת אותה האורה. כלו' על שאר דברים איני שואל כי משמים וארץ נבראו ויצאו כנ"ל. רק שאלתי היא על האורה שהיא נבראת תחלה לשמים וארץ ולכל הדברים. דליכא למימר דהיא האור העליון. דא"כ יאמר יהי אור שיורה על הויה חדשה. הא אינה רק התפשטות מאור העליון. ואיך יאמר יהי אור: א"ל נתעטף הקב"ה כשלמה כו'. צריך להיות בשלמה. וכן גרס בעקידה. וה"ג בשוח"ט כיצד ברא הקב"ה את האורה א"ל נתעטף בטלית לבנה והבהיק את העולם באורו. ור"ל בהושיטו שהאורה זו אינה נתפסת בחמר אלא מושפעת מאתו יתברך ולפי שלרבוי זיוה והדרה לא יוכל העולם לסובלה והנך מצינו שאותה אורה שימשה ד' פעמים בעולם. אחת במצרים בלילה גאולת מצרים. ואחת במ"ת. ואחת בשבעת ימי אבלו של מתושלח קודם המבול שסבלו אותו כל גויי הארץ כדאי' בב"ר. ואחת בשעה שהראה הקב"ה למשה כל העולם מגלעד ועד דן. לכן נתעטף השי"ת בשלמה ומתוכה הבהיק זיוו כדי שיסבלוה. כמו שחלושי הראות יביטו באור החמה ע"י מסך מבדיל שמקלים זיו האור לעיניהם. ויהיה השמלה לבנה שבלבנונית תתפלש האורה מתוכה בבהירות. משא"כ בשאר לבושים. ועי"ז שלא היה אותה האורה כעצמיות אור העליון. כי אם כדבר מתהוה מחדש כתיב יהי אור. שזה יתייחס בגדר מה להויה: א"ל בלחישה שאין לדבר במעשה בראשית בפרסום. ועוד לפי שזה המאמר יראה מגונה שנראה המגא למעלה שמלה ח"ו. לכן אמרה בלחישה כדי שלא ישמעו ההמוניים ויבינו הדברים כפשוטן: א"ל מקרא מלא הוא. ולא הפשט הכתוב אלא ימעט שוב אדם לחשוב דברים כפשטן. כמו שהוא דרך הכתוב במאמרים ושאר הענינים: מקרא מלא הוא ומתחלה לא אמ"ד דהאי קרא אתא לאשמועינן רק מילתא. אבל כשידע הענין הבין שזה הענין הכתוב באור: עוטה אור כשלמה פי' כאור כשלמה שמהם סביבו יתברך: אלולי שדרשה ר' יצחק ברבים. האי דרשה דר' שמואל בר נחמן. לא היה אפשר לן לאומרה ברבים. אלא לאומרה בלחישה כדעבד ר' שמואל בר נחמן מהטעם שזכרנו. אלא שכבר הורה זקן יצחק. והשתא בעי מקודם שבאו ר"י ורשב"נ שחדשו ענין זה מה היו אומרים העולם בדרוש הלז. וא"ר ברכיה בשם ר"י שהיו אומרים שממקום בהמ"ק כו'. והוו סברי שהעולם נברא תחלה כדעת ר' נחמיה בב"ר. ולא אמ"ד דעוטה אור כשלמה בבריאת האור קמיירי. אלא בפירושו בהשי"ת שמשפך באור כמו שמעטף בשלמה ע"ד ונהורא עמיה שרא (יפ"ת וע' באלשיך): ואין כבודו אלא בהמ"ק. שמבהמ"ק אורה יוצא. לכן הוי אמרי דאפילו מתחלת הבריאה משם יצא האורה: (ז) רבי אבינא אמר תרתי ב' טענות להוכיח שהי"ת אינו צריך לאורינו (וע' ביפ"ת) וכן ר' ברכיה. וכן רבנן: הה"ד נהר דינור כו'. שפי' נהר דינור הוא השמש שנמשך כנהר על כל העולם ומאיר לו. או אחד משאר גלגלים המאירים. ומייתי לה לראיה שהחמה אחד ממשמשיו יתברך מדכתיב נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי אלף אלפים ישמשוניה שפירושו אלף אלפים גלגלי אורה שהם כנהר די נור משמשין לפני ה'. וע' בפ' אין דורשין (יפ"ת) אבל הא"א והמת"כ מתקו הני תיבות הה"ד נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי. והרד"ל כתב וז"ל ואפשר לפרש כמ"ש בפדר"א פ' ל"א שכשהשמש יוצא להאיר על הארץ מדליק אורו בנהר של אש. והוא נהר די נור כמבואר בס' רזיאל אך העיקר נראה שמקרא זה כתוב כאן בטעות ומקומו להלן באותך דר' אבינא הברק הזה מתולדות אש שלמעלן הוא הה"ד נהר די נור נו' שמביא ראיה ע"ז שיסוד האש נמשך מלמעלן עכ"ל: ה' חפץ למען צדקו. לפרש דברי ר' אבינא. לומר מאחר שי"י אינו צריך לאורך א"כ מה טעם מצוה זו. אין זה אלא לזכות את ישראל כמו שהיה הענין בשאר מצות התורה: לא צויתי אלא לזכותך. כצ"ל (יפ"ת): היאך דקדמויא פי' כדרך שאמר בתחלה לא צויתי אלא לזכותך: מה כתיב בתריה ויאמר אלהים כו' ס"ל שפי' בראשית ברא אלהים את השמים וגו' כמשמעו שבתחלה ברא את השמים ואת הארץ. והארץ בתחלת בריאתה היתה תהו ובהו ושוב אמר אלהים יהי אור: אני הייתי מאיר לך. כדכתיב בהלו נרו עלי ראשי וכדאי' בפ' המפלת: נכנסין ליטול רשות היינו בשחרית בעת הזרחה כשרוצים לצאת למזרח להאיר לעולם הם נכנסין לזבול. שאף שמקומן ברקיע. בשעה זו נכנסים לזבול שהוא רקיע הרביעי כדי ליטול רשות מן הקב"ה. ואע"פ שכסא הכבוד בערבות. אינן יכולין ליכנס שם. ובזבול מיהו קרובים לפני י"י מפני ששם ג"כ מקום משכן כבוד ה' כי שם ירושלים ובהמ"ק ומזבח בנוי ומיכאל שר הגדול מקריב כו': עיניהם כהות לאו דוקא שהרי אינן בעלי חיים ואיברים. אלא ענינו שאורם כהה לנגד זיו השכינה: מורה לשון יורה בחצים ויורו המורים. וכלו' שעולה ניצוצי אורה להאיר לפניהם. ולפי שהם יורה כאן קרי להו חצים: וכתיב שמש וירח קדרו. מפני השכינה דאיתא התם וי"י נתן קולו לפני חילו. והוא שמש וירח קדרו: כמין חררה של דם. פי' עגולה כמו עוגה המהפך בחררה (מעריך) נוסח אחר חרדל. פי' יאור מהלך מים כד"א חרדלת של גשמים עוברת ביניהם (בחגיגה סוף פרק אין דורשין) והערוך פי' חררה חתיכה. ומדרש זה רמז למ"ש בשוח"ט מזמור י"ט שנכנס לעולם טהור ויוצא טמא ממעשה הבריות. וזהו כמו חרדל של דם כטומאת הנדה: מקטרגים לנו שאומרים שאנו אלהות וזה לנו לקטרוג שכשם שנפרעים מן העובדים כן נפרעים מן הנעבדים: יושב עליהם בדין כו'. שבשביל שוטים שקלקלו אין לאבד העולם: לא בהתין אינן מתביישין. ודרים ולא ידע עול בושת שעובדי כוכבים ומזלות לא יבושו ממעשיהם אע"פ שרואין חמה ולבנה לוקין. ויש להם לדעת מזה שלוקים כי לא אלהים המה. כי אם את עצמן לא יועילו איך יצילו עובדיהם. והיה להם להתבייש על סכלותם בחשבם שיש בהם ממש: הה"ד ויקחו אליך העיקר מילתא דאגדתין קאי. דהיינו שהקב"ה אינו צריך לאורה ודריש ויקחו אליך בשבילך ולא בשבילי כדכתבתי לעיל: (ח) ולא שמן שומשמין כו'. קושיא הוא. כלומר למה דוקא שמן זית בחר בו ה' ולא שמן שומשמין ולא כל שאר השמנים. אטו בכלהו ליכא דחשיב כשמן זית. ומשני אלא שמן זית מזיתו (כן צ"ל וכן הוא בת"כ ובמנחות פ"ו) כלומר מפני שאילן זית הוא שבחר י"י בשמנו מפני שהזית הביא אורה לעולם. כלו' שהיה סימן טוב לעולם. ופי' מזיתו ע"ד שאמרו במנחות דף הנ"ל דתניא שמן זית (פרש"י דכתיב (שמות כ"ז) שמן זית זך) מזיתו (פרש"י שיהיו הזיתים באילן עד שיהיה בהן שמן) וזהו כוונת המדרש ג"כ: משל למלך כו' ס"ל דהזית לא נשחת במי המבול ולכן נמצא ממנו להביא עלה זית. וס"ל שאר האילנות לפי שקלקלו טבעם לקו ונתקלקלו שכל הזית לא קלקל טבעו (ואפשר רמז למ"ש בירושלמי ספ"א דכלאים ובשוח"ט מזמור קכ"ח שהזית אינו מקבל הרכבה. וזהו לא מרד בדור המבול שהרכיבו ושינו סדרי הבריאה בבעלי חיים וצומחים. והזית שאינו מקבל הרכבה נשאר בהוויתו כרצון וסדר הבריאה תחלה. רד"ל) היה שכרו שעל ידו באה אורה לעולם בימי נח ובבית המקדש: ולגיון אחד משלו פי' מהמיוחדים שהם שומרים לראשו. והנמשל בזה הזית שהוא מהפירות המיוחדות לי"י. שהוא משבעת המינים שנשתבחה בהם א"י ומביאין בכורים מהם: דוכסין ואפרכין כו' מיני ממשלות הם: קטיל הרגו' פי' שברו. וכלו' שאילן מחובר היה והומת עלהו: אילו לא קטלתיה כו'. פי' אילו לא הרגתיו אילן גדול היה נעשה: מהיכן הביאתו כו' אידי דמייתי הך סברא שאילן מחובר היה ושלא נתקלקל בעבור שלא קלקל טבעו מייתי נמי דברי האומר מא"י או מג"ע. ופי' דבריהם כתבתי בס' נח ע"ש: מהר המשחה ששם היו זתים הרבה: משבשושי פי' מזמורות. ויש נוסחאות משבשובי. והענין אחד הוא (מוסף הערוך): הדא דאינון כו' זהו שהבריות אומרים א"י לא נלקה במי המבול

שהקב"ה אומר לה על ידי יחזקאל (יחזקאל כב) בן אדם אמור לה את ארץ לא מטוהרה היא. א"ר יוחנן אפי' איסטרבולי של ריחים נמחו במים. ר' ברכיה אמר שערי ג"ע נפתחו לה ומשם הביאתו. א"ל ר' איבו אילו מג"ע הביאתו לא היה לה דבר מעולה יותר להביא כגון קנמון ובלסמון אלא רמז רמזה לו ואמרה לו מרי נח מר מזה מתחת ידו של הקב"ה ולא מתוק מתחת ידך: (ט) מחוץ לפרוכת העדות אר"א בן שמוע בזכות יערוך תנצלו מן (ישעיה ל) כי ערוך מאתמול. א"ר חנין בזכות להעלות נר תמיד אתם זוכים להקביל פני נרו של מלך המשיח מה טעם (תהלים קלב) שם אצמיח קרן לדוד וגו' ואומר (שם קכב) שמחתי באומרים לי בית ה' נלך:

פרשה לב (א) ויצא בן אשה ישראלית ר' יהודה ור' נחמיה ר"י אומר הה"ד (שם יב) סביב רשעים יתהלכון [א] סביב לרשעים הצדיקים מתהלכין. כיצד בשעה שהצדיקים יוצאין מתוך ג"ע ורואין את הרשעים נדונין בגיהנם נפשם שמחה עליהם הה"ד (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי. באותה שעה הן נותנין שבח והודאה להקב"ה על הייסורין שהביא עליהם בעוה"ז הה"ד (שם יב) ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך באו"ה ותנחמני מהם אימתי כרום זלות לבשירומם הקב"ה כרם בזוי בעולמו ואין כרמו של הקב"ה אלא ישראל שנאמר (שם ה) כי כרם ה' צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו. א"ל ר' נחמיה עד מתי אתה עוקף עלינו את המקרא אלא סביב לצדיקים הרשעים מהלכים דכתיב סביב רשעים יתהלכון הא כיצד בשעה שהרשעים עולין מתוך גיהנם ורואים את הצדיקים יושבים בשלוה בתוך ג"ע נפשם [ב] מתמענה עליהם הה"ד (תהלים קיב) רשע יראה וכעס. אימתי כרום זלות לכשירומם הקב"ה מצות בזויות בעולם [ג] מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני מה לך יוצא לישרף על ששמרתי את השבת מה לך יוצא ליהרג על שאכלתי מצה. מה לך לוקה בפרגל על שעשיתי סוכה. על שנטלתי לולב. על שהנחתי תפילין על שהטלתי תכלת על שעשיתי רצון אבא שבשמים. הה"ד (זכריה יג) ואמר אליו מה המכות האלה וגו' מכות האלה גרמו לי להאהב לאבי שבשמים. ד"א אימתי כרום זלות לכשיפרסם הקב"ה כרמו של ממזרים וכבר פרסמן ע"י משה שנאמר הוצא את המקלל: (ב) (קהלת י) גם במדעך מלך אל תקלל. א"ר אבין לא במדע שנתתי לך יתיר מן הבהמה וחיה ועוף תהיה מחרף ומגדף לפני. בראתי לך ב' עינים ולה ב' עינים לך ב' אזנים ולה ב' אזנים דמיתיך להם שנא' (תהלים מט) נמשל כבהמות נדמו ואין נדמה אלא שתיקה [ד] שתקתי מפני כבודה כמה טובות עשיתי עמך ואין אתה מבין שנא' (תהלים מט) אדם ביקר בל יבין. ד"א גם במדעך. מלך שלפניך אל תקלל. ובחדרי משכבך עשיר שלפניך אל תקלל. כי עוף השמים יוליך הקול. א"ר ירמיה בן אלעזר זה העורב וחכמת טייארין. ובעל כנפים יגיד דבר. ר' לוי אמר [ה] אזנים לדרך ואזנים לכותל. ד"א גם במדעך מלך שבדורך אל תקלל ובחדרי משכבך עשיר שבדורך אל תקלל כי עוף השמים יוליך את הקול. א"ר יהודה בר סימון אמר הקב"ה לדוד כך היית צריך לומר (תהלים ו) יבושו ויבהלו מאד כל אויבי מי היה אויבך לא שאול לא כך כתיב (שם יח) ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול באותה שעה אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אל תעלה אותו עלי זדונות אלא שגגות הה"ד (שם ז) שגיון לדוד. ד"א גם במדעך מלך אל תקלל מלכו של עולם אל תקלל. ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר עשירו של עולם כי עוף השמים יוליך את הקול. א"ר לוי יש קול יוצא לטובה ויש קול לרעה. לטובה (דברים ה) וישמע ה' את קול דבריכם בדברכם

יד יוסף **פרשה לב** א טוה"ע מז' י"ב: ב מתמעטת כצ"ל: ג מכילתא סדר יתרו פ"ו פסוק פוקד עון אבות: ד שתקתים מפני כבודך כצ"ל: ה טוה"ע מז' ז'. וע' ב"ר פ' ע"ד:

מתנות כהונה

הביאתו. שמשם היו זתים הרכה: משבשושי זמורות: הדא דאינון כו'. זהו שהבריות אומרים א"י לא נלקה במי המבול: אסטרובלין רחיים התחתונה הקבוע בקרקע: אלא רמז כו'. נ"ל דר' ברכיה השיב כן וק"ל ואולי שצ"ל א"ל רמז כו': מרי נח. אדוני נח: מר מזה. טוב ונוח לי להתפרנס פרנס' שהיא מרה מזה רק שתהא מתחת ידי הקב"ה: יערוך הערכות הנרות: ערוך מאתמול. זהו הגיהנם שנברא קודם שנברא העולם: ה"ג במדרש תלים אימתי כרום זלות כרם כתיב ודרשו לשון רוממות כמו הקרי וכדמפרש והולך: עוקף מעקם ומעוות כד"א לבא עליו בעקופין ובמדרש תלים גרס עוקם: מתמענת י"ל ל' עינוי ובמדרש תלים גרס מתמעט: לכשירומם כלומר יפרסם וה"ג בהדיא במדרש תלים ולקמן: מצות בזויות. בעיני הרשעים: ה"ג בערוך ובילקוט מה לך לוקה בפרגיל. ופי' הערוך גודלו ובמוחר טוב משמע שהוא רומח שגורם מה לך יוצא לידקר בפורתגון: ואמר אליו וגו'. סיפיה דקרא אשר הוכתי בית מאהבי: מה לך. כלומר מה עשית: כרמן נטיעתן וגידולן: מלך שלפניך. כלומר בדורך וה"ג בקהלת ולקמן: טייארין חכמת שיחת עופות ופי' הערוך עוף קורין בלשון ישמעאל טיאר ונראה שהוא ל' חכמה יתירה וניחוש נחשתי תרגום יונתן אטיירית נהם ינחש מטיירא מטייר ביה: ה"ג ואזנים לכותל. והוא דרך משל: כך היית צריך. בתמיה והלא שאול מלך היה: שגיון לדוד. וסיפיה דקרא על דברי כוש בן ימיני ודרשו חז"ל בפ' אלו מגלחין שעל שאול

ענף יוסף

פרשה לב (ב) [ד"א גם במדעך מלך אל תקלל מלכו של עולם כו']. כוונתם במה שיתחכמו קצת על הנהגת ה' לומר שהיא בלתי נאותה ממה שיראה רוע הסדר מצדיק ורע לו ורשע וטוב לו. ולזה אמר גם במדעך כלו' לפי מה שיראה בדעתך הענין לא תקלל ותטיח דברים כנגד ה'. וכנגד המשך הרעות על הצדיקים אמר מלך אל תקלל. שבבחינת עשות הדין והמשפט נקרא מלך. כי מלך במשפט יעמיד ארץ. ולזה אמר מלכו של עולם שגוזר גזרות המשפטים בעולם. וכנגד המשך הטובות על הרשעים אמר ובחדרי משכבך לא תקלל עשיר. כי מתנהג עמהם בנדיבות כמדת עשיר לתת להם עושר וכבוד [יפ"ת] משום שכל משפטי ה' הכל בצדק. והענין ע"ד שאחז"ל ג' דברים בקש משה מהקב"ה מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו. רשע וטוב לו רשע ורע לו וכו'. ולכאורה הקושיא על צדיק ורע לו ורשע וטוב לו. אבל באמת זה לא הוקשה לו כלל. כי כן הדין נותן כמו שכתוב במדרש על פסוק ויתרוצצו הבנים בקרבה שיעקב ועשו חלקו ביניהם העולמות בבטן אמם. יעקב נטל העוה"ב ועשו נטל העוה"ז. וא"כ שורש הדין שלא יהיה לישראל חלק כלל בעוה"ז. רק לרשע גמור שעושה מעשה עשו

עץ יוסף

המבול: אסטרובלין רחים התחתונה הקבוע בקרקע. ויש מי שאמר אמת הרחים והוא מקום בית קיבול (ערוך) והמוסף כתב בלשון יוני אבן הדורכת או טוחנת בגת או ברחים נקרא אסטרבולין. וכוונת ר' יוחנן לומר מכיון דאפילו אסטרבולין נמחה במים ע"כ הביאתו ממקום שלא היה מבול. והרד"ל כתב וז"ל ואולי יתפרש לפ"ד הרמב"ן ע"פ הפדר"א שמ"מ נתגלגלו המים משאר ארצות וירדו לא"י רק שהגשמים לא ירדו עליה. דלכן קאתי לדחות דברי ר' לוי שאמר משבשושי א"י היו שגם אלו ודאי נמחו במי המבול כיון שהיו המים אדירים כ"כ עד שנמחו בהן אבני רחים אלא מג"ע הביאה עכ"ל: אלא רמז כו' צריך לומר דר' ברכיה השיב כן. ואולי שצ"ל א"ל רמז כו': מרי נח אדוני נח: מר מזה טוב ונוח לי להתפרנס פרנסה שהיא מרה מזה. רק שתהא מתחת ידו של הקב"ה. כי גם ב"ח טבען ורצונם להיות חפשי אף שיזונו במזון הפחות. ולא להיות נכנעין תחת אחרים אף שיזונו במזון טוב: (ט) בזכות יערוך משום דקשה ליה אמאי שני לישנא דבריש' קאמר להעלות נר תמיד והדר קאמר יערוך. לימא תרוייהו לשון עליה או לשון עריכה. להכי קאמר ר' אלעזר דרמיז אל הגולה מן כי ערוך מאתמול. וזהו מהגיהנם שנברא קודם שנברא העולם. ור' חנין אמר דבזכות להעלות נר תמיד זוכין להקביל נרו של משיח. והשתא אתי שפיר דנקט לשון עריכה דומיא דערכתי נר למשיחי דכתיב התם: ואומר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. משום דמלהעלות נר תמיד אין כל כך ראי' לזכות המשיח. דאפשר הטעם לנר מצוה או לנשמה שנקראת נר. מייתי עוד סייעתא מדאשכחן שמחה במלכות בית דוד דכתיב התם כסאות לבית דוד. ומכיון דאורה ושמחה כי הדדי נינהו דלשון שמחה נופל על האור ע"ד אור לצדיקים ישמח. ליהודים היתה אורה ושמחה. ניחא דבזכות המאור יזכה לנרו של בית דוד. והרד"ל כתב וז"ל תנחומא מסיים במקרא דאור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. וכאן נמי הכוונה שלע"ל כשיבנה בהמ"ק יערוך נרו של משיח ויחזור האור שנגנז להאיר וישמחו בו אבל עתה אמרו בבמד"ר פט"ו נמנעה השמחה מרשעים והולך הקב"ה כביכול לישב עם הצדיקים בנר ור"ל כמד"א וימנע מרשעים אורם שהיא השמחה ולכן שמחתי באומרים לי בית ה' נלך ורומז למקרא (ישעי' ב') בית יעקב לכו ונלכה באור ה' דכתיב שם לכו ונעלה גו' אל בית גו' עכ"ל:

פרשה לב (א) הה"ד סביב רשעים. משום דמפרש ויצא בן אשה ישראלית שנתפרסם ממזרותו כדמפרש בסמוך בסוף סי' זה. להכי מייתי האי קרא דכרום זולות דקדריש שי"י מפרסם הממזרים. ואגב אורחיה דריש הכא כוליה קרא: לכשירומם הקב"ה כרם בזוי. מלת כרם כתיב חסר וא"ו. והמדרש דריש ליה לשון רוממות כמו הקרי ולשון כרם כמו הכתיב (מנחת שי): אתה עוקף פי' אתה מעקם ומעוות את המקרא שלפי פירושך נ"ל פסוק הטעם במלת רשעים (מנחת שי): נפשם מתמעטת כו' ס"ל לר' נחמי' דלא די בזה שהצדיקים יראו ביסורי הרשעים וישמחו כדר"י אלא הרשעים יראו בשלות הצדיקים ויצטערו וכדאי' בתדא"ז פ' כ"א ואותיות דר"ע אות כ' שאמר גבריאל וכו"י לפני הקב"ה שיראו ויבושו כמד"א ותרא אויבתי ותכסה בושה (רד"ל): לכשירומם כלו' יתעלו: מה לך יוצא ליסקל כו'. משום דהוה הכי בגזירות שהיו סוקלין על המילה ושורפין על השבת כו' נקט הכי: בפרגול פי' בלשון יוני שוט ורצועה לרדות: מכות האלו גרמו לי להאהב כו'. משום שקשה בכתוב אומרו אשר הוכתי בית מאהבי וכי מכות באים מאוהבים. דה"ל למימר אשר הוכתי בית שונאי. לכן אמרו שפי' שהם גרמו לי להאהב לאבי שבשמים. ולכן אמר בית מאהבי ולא אמר בית אוהבי משום שפירושו בית מאהבי בית האויבים המכים אותי ועל ידי כן מאהבים אותי לפני ה'. ומכיון דמכות אלו שהוכה על קיום המצות גורמת ליאהב לי"י נמצא שהמצות שהיו בזויות בעיני בני אדם מכיון דנהרגין עליהם. הן מתעלות שמתכבד לפני ה' על שקיימן: כרמן של ממזרים כלו' משפחתם ותולדותם. ודריש כרום לשון כרם ולשון רוממות כדלעיל. ור"ל שיתרומו פי' שיתפרסמו לעתיד וכמאן דאמר בשלהי מס' קדושין וכפ"ה דעדיות דלעתיד ה' מבדיל את הממזרים. ומביא ראיה למ"ד זה ואמר והלא כבר פרסמן על ידי משה. לומר דכי היכי דפרסם ממזר זה שנא' הוצא את המקלקל ולא כתיב רגום אותו באבנים ע"כ פירושו הוצא שיפרסם ממזרותו. כן יפרסם לעתיד ע"י אליהו. והרד"ל כתב וז"ל אפשר עיקר הגי' לכשיפרים כו' וכבר הפרים כו' ודרש כרום לשון הרומו מתוך העדה ודרש זלות על הממזר הזה שזלזל בכבודו של מקום עכ"ל: (ב) גם במדעך כו'. קמפרש ע"ד הדרש שקללת המקלל היתה למשה שעל ידי שילא מבית דינו מתחייב כדלקמן יצא וקלל אותו בי"י. והקב"ה לכבוד נביאו חייבו סקילה כמברך את השם. שהחולק על רבו כחולק על השכינה ואף שמפורש כפשוטו שבברכת ה' קמיירי. נוכל לומר שעל ידי שקלל את משה לסוף יצא קללה שבירך את השם. ויצא שמו לקללה שנסקל ונתפרסם ממזרותו. ומייתי סמך לדבריו מהאי קרא גם במדעך וגו' דמפרש ליה במשה כדלקמן. ומכיון דמייתי ליה דריש ליה נ"כ באנפי אחריני כדרך המדרש: לא במדע כו' מפני שהאדם על ידי הדעת שניתנה לו יש בידו לעשות כרצונו להטיב ולהרע. מה שאין כן הבעלי חיים שאין בהם דעת לחטוא. ולכך אמר שאינו ראוי שמפני הדעת שחננו ה' לטובתו. יהיה חוטא כנגדו. משא"כ הבעלי חיים עושים. והכי פירוש דקרא גם במדעך כו עם היותך בן דעת ויכול לעשות כרצונך לא בשביל זה תשכח כבוד יוצרך כי הכל גלוי לפניו. וזה שאמרו כי עוף השמים יוליך את הקול כדר' אבין דבסמוך ואגב זה הזכיר מטובת ה' לאדם על הבהמה שעם היותו דומה אליה במתכונת האיברים ידים ורגלים כו' עם כל זה הם חסרו הדבור שבזה נמצא האדם מתעלה מהם. וזה שאמר שתקתים מפניך. ולכן ראוי לו שיכיר חסדי ה' עמו ולא יכפור בהשגחת י"י ויחרף ויגדף כדרך המינים: שנא' אדם ביקר ולא יבין. כצ"ל ופי' אדם בכבוד שעשה לו הקב"ה ולא יבין בדבר ומהו כבודו. הוא שעם היות נמשל כבהמות באבריו. עם כל זה נשתתקו לפניו: מלך שלפניך פי' הגם שהוא כבר מת. מ"מ אל תקלל אותו וכן עשיר שלפניך ג"כ פירושו אף שכבר מת. וכ"ש מלך ועשיר שבדורך שהם בחיים. ודרש במדעך לשון ידיעה שאפילו לא היה בדור שלך רק שהיה לך ידיעה ממנו אפ"ה לא תקלל. והדבר אחר גם במדעך מלך שבדורך כו' פליג. וס"ל שפי' במדעך שיש לך ידיעה והכר ממש ממנו. וס"ל כר' יוחנן בירושלמי פ"ק דמגילה גבי נבוכדנצר (ידי משה) ולפ"ז הגי' בקה"ר פרשה י' סימן כ"ג כ"ד מסורסת. אבל ביפ"ת עשה עיקר לגירסת קה"ר וסירס הגירסא שבכאן. ועיין בקה"ר ביאורו לפי הגי' דשם: זה העורב וחכמת טייארין. כתב הערוך בלשון ישמעאל קורין לעוף טייר והוא יוליך את הקול כמעשה דרב עילש בגיטין דף מ"ה. וכן על ידי קרקור העורב משיגים דברים: אזנים לדרך כו' הוא משל בעלמא כדאמרי אינשי אזנים לדרך אזנים לכותל. ור"ל שיש ליזהר מלדבר רע אפילו במקום שאין שם אנשים. שפעמים ימצא איש שומע והוא אינו מכיר בו. והוא יגלה הדבר. ולזה יש לפחד כאילו הדרך והכותל יש להם אזנים שומעות. וכן בעל כנפים משל שיש ליפחד שהעוף בעל כנפים יגיד הדבר: כך היית צריך לומר כו'. בתמיה וכי כך ראוי היה לך לומר כו' שקללת את שאול בבושה ובהלה דהוא משנה שברון כמ"ש בטוה"ע מז' ק': לא כך כתיב כו'. ומדאקים שאול לאויביו משמע דמאויביו חשיב ליה. והא דפרטיה לחודיה משום דשקול ככל אויביו: אלא שגגות דהדר ביה וגדולה תשובה שזדונות נעשות כשגגות. אבל מנוסחת קהלת רבה משמע דמדינא קאמר שאין ראוי לחשוב לו זה זדונות כי לא היה רק כשוגג בדבר: הה"ד שגיון לדוד וגו' על אשר שר לה' על דברי כוש. וכוש היינו שאול. ונקרא כוש מה כוש משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו

בדברכם אלי וגו׳ מהו הטיבו אשר דברו ר׳ חייא בר אדא ובר קפרא ו חד אמר הטבה כהטבת נרות. וח״א הטבה כהטבת הקטורת. יש קול לרעה (דברים א) וישמע ה׳ את קול דבריכם ויקצוף וישבע לאמר. א״ר תחליפא אמר הקב״ה להם הוא קצפון ולי מה אני קצפון. (תהלים צה) אשר נשבעתי באפי ונשבעתי באפי וחוזר אני בי. אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינן באין אבל באים הם למנוחה אחרת. ר׳ לוי בשם ב״ק אמר משל למלך שכעס על בנו וגזר עליו שלא יכנס עמו לפלטין מה עשה המלך עמד סתריה ובנייה והכניס את בנו עמו לפלטין נמצא מקיים שבועתו ומכניס את בנו. כך אמר הקב״ה אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אין באין אבל באין למנוחה אחרת. ובעל כנפים יגיד דבר. א״ר אבין בשעה שהאדם הזה ישן הגוף אומר לנשמה והנשמה לנפש והנפש למלאך והמלאך לכרוב והכרוב לבעל כנפים ובעל כנפים יגיד דבר לפני מי שאמר והיה העולם. ד״א גם במדעך מלך אל תקלל זה משה דכתיב (דברים לג) ויהי בישורון מלך. ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר זה משה ומהיכן העשיר משה א״ר תנין ח מחצב של סנפירינון ברא לו הקב״ה בתוך אהלו וממשם העשיר הה״ד (שמות לד) פסל לך הפסולת שלך באותה שעה אמר משה (משלי י) ברכת ה׳ היא תעשיר. כי עוף השמים שטס כעוף ועלה לשמים. ובעל כנפים יגיד דבר. שהוגד למשה מסיני הוצא את המקלל: (ג) ט ויצא בן אשה ישראלית מהיכן יצא. ר׳ לוי אמר יצא מעולמו המד״א (ש״א יז) ויצא איש הבינים. ר׳ ברכיה אמר מפרשה של מעלן יצא אמר כתיב ולקחת סלת ואפית אותה דרכו של מלך להיות

אוכל פת חמה שמא צוננת כההיא דתנינן י תמן לחם הפנים אין נאכל פחות מתשעה ולא יתר על י״א. כיצד נאפה בע״ש ונאכל בשבת חל להיות יום טוב בע״ש נאכל לעשרה ב׳ ימים טובים של ר״ה נאכל לי״א כדאיתא בתנחומא. יא תני ר׳ חייא מפרשת יוחסין יצא שבא ליטע אהלו במחנה דן אמרו לו מה לך ליטע אהלך במחנה דן אמר להם מבנות דן אני. אמרו לו כתיב (במדבר ב) איש על דגלו באותות לבית אבותם ולא לבית אמותם. נכנס לבית דינו של משה ויצא מחויב עמד וגדף: (ד) והוא בן איש מצרי. רבנן ור׳ לוי רבנן אמרי אע״פ שלא היה ממזרין באותה שעה הוא היה ממזר. יב ר׳ לוי אמר ממזר ברור היה. כיצד נוגשין היו מצרים ושוטרים היו ישראל. נוגש היה ממונה על י׳ שוטרים ושוטר היה ממונה על י׳ בני אדם נמצא נוגש ממונה על ק׳ בני אדם. חד זמן קדם נוגש גבי שוטר א״ל זיל כנוש לי חבורתך כיון שנכנס שחקה לו אשתו אמר דהדין גברא היא יצא והטמין עצמו לאחורי הסולם כיון שיצא בעלה נכנס וקלקל עמה הפך לאחוריו והמתיה נפק מן גוי ביתא כיון דידע דחמתיה נפק לגביה והוי מחי ליה כל ההוא יומא וא״ל לעי טבאית לעי טבאית מתכוון בעי למקטליה באותה שעה הציץ רוה״ק במשה הה״ד (שמות ב) ויפן כה וכה מהו כה וכה אלא ראה מה עשה לו בבית ובשדה א״ל לא דיו שקלקל עם אשתו אלא שהוא מבקש להרגו מיד (שם) וירא כי אין איש. ר׳ יהודה ור׳ נחמיה ורבנן יג אומר ראה שאין מי יעמוד ויקנא לשמו של הקב״ה ויהרגהו. ר״נ אומר ראה שאין מי יעמוד ויזכיר עליו את השם ויהרגהו. ורבנן אמרין יד ראה שאין תוחלת עתידה לעמוד ממנו ולא מבניו

יד יוסף ו שה״ש רבה פסוק יונתי בחגוי: ז סנהדרין דף ק״י. ירושלמי נדרים פרק ד׳: ח ש״ר פ׳ מ״ז. קהלת רבה פ״ט. שדר״א פ׳ מ״ו. ירושלמי שקלים ס״ס. תנחומא סדר כי תשא סי׳ כ״ט. וסדר עקב. ספרי ה״א פיסקא ק״א. נדרים דף ל״ח: ט תנחומא ס׳ זו: י מנחות דף ו״ז: יא תורת כהנים: יב תנחומא סדר זו. ותורת כהנים. וש״ר ותנחומא סדר שמות: יג ש״ר פ׳ א׳: יד תרגום יונתן:

ענף יוסף

שמו. וכן אין לעשו חלק בעוה״ב רק בטובה משפט יעקב. כמ״ש במעשה אנטונינוס ורבי. רק שסקאיפא של צדיק וטוב לו ורשע ורע לו. וא״כ שמה באמת איך ולמה ומאין יש לצדיקים פעמים טוב בעוה״ז ולרשעים רע. אך אמרו חז״ל הזכות יש לה קרן ויש לה פירות. ר״ל בעוה״ז. שנא׳ אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. שהעבירה יש לה קרן ואין לה תומש ר״ל פירות. אלא מה אני מקיים ויאכלו מפרי דרכם עבירות שעושה פירות למחטיא את הרבים או רבים לומדים ממנו יש לה פירות. ושאינה עושה פירות אין לה פירות. וא״כ מכ״ש שמצוה כעושה פירות יעלה חד דרגא מאחר שעצמות המצוה שיאכלו פרייהם בעוה״ז. כמו שעבירה עולה חד דרגא מאין לה פירות שזו יש לה פירות. ומכ״ש הוא במדה טובה מרובה [מסגאון דוואלאזין] וא״כ דצדיק וטוב לו הוא משכר אותן המצות שיש להם פירות. ורשע ורע לו הוא בעד אותן עבירות שיש להם פירות: (ח״א הטבה כהטבת נרות כו׳). ביאורו שהטבת הקטורת אי אפשר זולת אמצעי כמו שכתב הרמב״ם בפ״ג מהלכות תמידים וז״ל אין המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר. ואם כ״ג הוא אומר לו הממונה אישי כהן גדול הקטר. אבל הטבת נרות אי אפשר ע״י אמצעי באם כבה נר אחד לא יוכלו להדליקה ע״י אמצעי. היינו מנר אחר שהדליקו מהמנורה. כמו שכתב הרמב״ם בפ״ג מהלכות תמידין ומוספין כל נר שכבה מהם מדליקו מנר חברו ואינו יכול להדליקו בנר אחר. וקמפלגי הכא מ״ד אם מה שאמר הקב״ה הטיבו כל אשר דברו קאי למה שדברו אחר מ״ת שלא היו רוצים רק שנים היה לראות מלכם בלי אמצעי. וזהו כהטבת נרות שהיה בלי אמצעי. או הטיבו כל אשר דברו קאי למה שדברו אחר מ״ת שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה שהיו רוצים לשמוע ע״י אמצעי. וזהו כהטבת קטורת שהיה ע״י אמצעי [יד יוסף]. והרד״ל כתב וז״ל נראה ר״ל שהיינו פועל יוצא שבכיכול הטיבו לב של מעלן בדבריהם הטובים ובלשון הטבה האמור בנרות שפירשו כן בזוהר [נח ע׳. ויהי רמ״ד] ובכ״מ דאדליק בוצינא לעילא. וכן בקטורת [אף שלא מצאנו בו לשון הטבה הרי הוא עולה לריח ניחוח לה׳ לשכך כל זעם כמ״ש בזוהר וכתיב [משלי כ״ז] שמן וקטורת ישמח לב] ונגד זה בא נפרש באידך קול לרעה שח״ו לא פעלו למעלה כלום בהקצפתם רק להם הוא קצפון כמ״ש שחת לו לא בניו מומם: (ולי מה אני קצפון). היפ״ת גרס ולי אין קצפון. ומפרש בתמיה הם כעסו עלי יכעסו כנגדי ואני לא אקצוף עליהם. ומה שאמר המדרש אשר נשבעתי באפי. באפי נשבעתי וחוזר אני בי. הוא כמו דבר אחר ודוחה הדרשה הראשונה וס״ל מה שנמצא קצף בענין הזה לטובה נאמר שהנשבע בכעס יכול למצוא היתר לשבועה מחמת הכעס. ומה שדייק דאשר נשבעתי באפי היינו לטובה הוא מדכתיב לעיל מיניה ואומר עם תועי לבב הם יראה שהוא הלכה עליהם קצא כי לבלתי יודעים דרך ה׳ תעאו: גן

מתנות כהונה

שאול אמר כן: להם הוא קצפון. בעיניהם הוא קצף אבל בעיני אינו קצף וכן הוא בהדיא בילקוט תלים: אם יבואון כו׳. כן יש לי פתחון פה לשבועתי: סתריה כו׳. החילו וסתרו ובנאו מחדש: נשמה נשמת רוח חיים: לנפש נפש המדברת נשמה קדושה: סנפירינון שממנו חצב הלוחות כדאמרינן בעלמא הלוחות של סנפירינון היו: מעולמו שחירף וגידף ויצא לו מעולם הבא דוגמת מה שאמרו חז״ל ראה עולמו בחייו ורבינו בחיי פירש וז״ל ופי׳ מעולמו יצא כי האדם עולם קטן עכ״ל והכוונה כי מאחר שחרף מערכות אלהים חיים כבר נמשל כבהמות נדמה וגרוע מהם עד שלא יאות עליו שם אדם שהוא עולם קטן דוגמת עולם העליון הגדול והוא הסב דרכו והרחיק מאוד מאדם: הבינים וגו׳. אשר חרפתי היום מערכת ישראל עליו נתקנא דוד: מפרשה של מעלה. משם הי׳ אפיקורוסותי׳: מתשעה תשעה ימים עברו עליו: שחקה לו. הטיבה בעיני הנוגש כי יפת תואר היתה וכן הוא לעיל פ׳ שמות או י״ל שהיתה מצחקת עם בעלה השוטר או הוא כינוי לדרך ארץ כד״א תטחן לאחר אשתי והרגיש שהיה אשתו: דהדין גברא היא גרס. פי׳ הנוגש אמר בלבו של זה האיש היא ולפיכך הקימו שילך לו: וחמתיה כו׳. ראהו בעלה יוצא מן תוך הבית ואם גוביתא תיבה אחת יהי׳ פירושו מן החור שקלקל עמה שם בהחבא או הוא ל׳ קבתה פי׳ אהל: כיון כו׳. כיון שידע שראה הי׳ יוצא אליו והיה מכה אותו כל היום והי׳ אומר לו יגע היטב יגע היטב והיה מתכוין להרגו: במסטירין

עץ יוסף

במעשיו כדאמר בפ״ק דמ״ק: ד״א גם במדעך כו׳. השתא מפרש במדעך במחשבתך כפשוטו. ועיין בענף: בדברכם אלי וגו׳ הטיבו כל אשר דברו. ואגב דמייתי האי קרא מפרש ליה כדרך המדרש: להם הוא קצפון בעיניהם הוא קצף אבל בעיני אינו קצף שהם לא היו יודעים זה הפתח של הרטה שיש לי שבורים הם שקצפתי קצף ממש. אבל לי אין זה קצף שיש לי פ״פ לשבועתי וכדמסיק ואזיל דקרא דאשר נשבעתי באפי. וע׳ בענף: נשבעתי באפי וחוזר אני בי. כי השבועה יש לה התיר בנשבע מתוך הכעס. וקרא זה בדור המדבר איירי. דלעיל מיניה כתיב ארבעים שנה אקוט בדור. והיינו דור המדבר שהכעיסו ה׳ ארבעים שנה במדבר: וחוזר אני בי היינו שיתיר שבועתו ככל הנשבע בכעסו ושוב חוזר בו בשכך כעסו ונשאל על שבועתו. וע׳ מ״ב בבמד״ר פי״ד: אם יבואון אל מנוחתי כו׳. הך דרשה דלא כמ״ד נשבעתי באפי וחוזר אני בו דלפ״ז אע״פ שהשבועה כוללת. מתבטלת ע״י התרה. וצריך להיות ד״א אם יבואון אל מנוחתי. והיא שיטה אחרת דאשכח לה התרה ממקום אחר: למנוחה זו אינן באין. פי׳ דמנוחה היינו ירושלים בבנינה כדמפרש בפ׳ פרת חטאת אל דמנוחה זו ירושלים ודייק שיבואו לעתיד. דמנוחתי משמע המנוחה הנמצאת אז. לא בנין העתיד. והיינו דא״ר לוי משל למלך כו׳ שאע״פ שהשבועה של מלך היה סתם שלא יכנס לפלטין לא כלל כל הפלטרים אלא הנמצא אז. וכשנהרס ונבנה אחר האחר. שמשמעות השבועה אינה על הפלטין הבנויה בעת ההוא: הגוף אומר לנשמה כו׳. ענין המאמר שעם בכל מקום עיני ה׳ משוטטים. מיוסר דיני ה׳ שהחוטא בעצמו יודיע דרכיו ויודה לפני ה׳ להודות כי צדק דינו. ולפי שאינו כדאי לעמוד לפני ה׳. כל אחד אומר למי שגדול ממנו שיודיע הדברים לפני ה׳. ולכן הגוף אומר לנשמה כו׳ והמלאך והכרוב ובעל כנפים הם מלאכים גדולים זה מזה. ובקהלת רבה מסיים ובעל כנפים מי הוא. זהו השרף. והשרף יוליך דבר ויגיד לפני מי שאמר והיה העולם עכ״ל. ודייק שבעל כנפיים הוא השרף מדכתיב שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים לאחד. הרי שבעלי כנפים הם השרפים העומדים לפני ה׳: הגוף כלומר הגשם הגופני. שלהיותה יותר נראית בגוף שהוא עומד על ידה קרי לה גוף: לנשמה הוא הנפש המרגשת והמתנועעת. וקראה נשמה על שעל ידה יתגשב האי: לנפש היא נפש המשכלת: אל תקלל זה משה. ע׳ מ״ש ריש סי׳ זה: ומהיכן העשיר משה הא לא לקח כלום ממצרים שהלל עסקו ושאלו כסף וזהב ושמלות והוא עסק בעצמות יוסף: סנפירינון הוא אבן טוב. שממנו חצב את הלוחות כדאמרינן בעלמא הלוחות של סנפירינון היה: הפסולת פי׳ מה שתכרות סביב כדי לרבע ולהעמידן על ששה טפחים. יהיה שלך. שלשים עיקר שכרו של משה בתורה שבלוחות. לכן נמשך לו ממנה ג״כ עושר ממון כי אפי׳ בעמלה שכר וכבוד וכ״ש בימינה: ברכת ה׳ היא תעשיר. וגו׳ ולא יוסיף עצב עמה. שבתוך ביתו נברא לו זה העושר. ולא היה לו עצב כלל כמו שהיה לכל ישראל לשאול כסף וזהב ושמלות ממצרים ולהעשיק עליהם או על המוריהם: שטס בעוף ר״ל שמשה רבינו ע״ה שהיה עלה למעלה השמימה כעוף ישפוף על פני רקיע השמים. הוא הגיד דבר פי׳ שפרסם והכריז על ממזרותו שנודע לו בנבואה: ובעל כנפים יגיד דבר שהוגד כו׳. ר״ל קרא להקב״ה המגיד משפטו למשה ובעל כנפים יגיד דבר. כי ה׳ בעל הכנפים ע״ד ותחת כנפיו תחסה. בצל כנפיך יחסיון. לחסות תחת כנפיו: (ג) יצא מעולמו דרש זה מדסמך חק עולם ויצא בן (רבינו בחיי) לומר שיצא מעולמו שהיה שכינת עוזו של הקב״ה המתעלם ומתכסה בלבושי העולמות שברא [רד״ל] וי״ל שנטרד ג״כ מהעוה״ב כמ״ש במגדף הכרת תכרת ואחז״ל הכרת בעוה״ז ותכרת בעוה״ב. והא דאשמועינן הכא שנטרד מעולמו הוא לפי שמת בלא תשובה: המד״א ויצא איש הבינים שפי׳ שיצא מעולמו. ואומרו ממחנות פלשתים דבק עם איש הבינים כלו׳ שהיה ממחנות פלשתים: מפרשה של מעלה יצא. כלו׳ משם נולד ונמשך ענין זה שבן אשה הישראלית לגלג וגדף. וכן למ״ש מפרשה יוחסין יצא פי׳ נולד: מתשעה ט׳ ימים עברו עליו: חל להיות י״ט ע״ש לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את י״ט. לפיכך הוא נאכל לעשרה. כי אינה נאכלת אלא לשבת הבאה ונמצא כשנאפת ביום ה׳ קודם י״ט הוא נאכל לעשרה. וכשנאפה ביום ה׳ דהיינו ע״פ הכרח כשיהיה ר״ה ביום ה׳ וביום ו׳ נאכלת לי״א. ודוקא בר״ה והיינו כשבאו עדים ממנחה ולמעלה אבל שארי ימים טובים לא היה אלא יום אחד בירושלים. וכן בכ״מ שהשלוחים מגיעים: (ד) רבנן ור׳ לוי קשה להו מאי בן איש מצרי והלא לא התחתנו עמהם. ומפרש שממזר היה: הוא היה ממזר. אע״פ שנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ישראל גמור. מ״מ היה נחשב בעיניהם לממזר מפני שאמו לבדה זנתה. ור׳ לוי אמר ממזר ברור היה ר״ל שמפרש והוא בן איש מצרי. כלו׳ נודע ומפורסם בזה [קרבן אהרן] ובת״כ גרס הוא היה כממזר וזה עולה יותר יפה לפי פי׳ הנ״ל. אך בזה י״ל דר׳ לוי פליג על רבנן וס״ל דממזר ברור היה ור״ל דפלוגתייהו תליא בפלוגתא [דיבמות דף מ״ה] אם הולד ממזר או מזוהם. וע׳ רמב״ן כאן [רד״ל]: נמצא נוגש ממונה על ק׳ בני אדם. אבל במדרשים שעם היפ״ת הגירסא על ק״י בני אדם. וכן הוא בתנחומא: שחקה לו אשתו אמר דהדין גברא הוא. לעיל בש״ר ובתנחומא ליתא להך גירסא. ולייסבה יש לומר שהשכים לבא בלא עתו הקבוע דהיינו בקרות הגבר. ולכן כשנכנס שחקה אשתו עליו ואמרה לו וכי הדין גברא הוא כלומר הזה עת קרוי הגבר הוא. ולזה יצא להון כממתין עד בא עתו [יפ״ת] ולפ״ז צ״ל בפנים המדרש אמרה דהדין. אבל יותר נראה לפרש שחקה לו אשתו פי׳ לו למצרי הראתה פנים שוחקות ודברה עמו דבר שחוק לכן הסכים בלבו ואמר דהדין גברא היא כלומר על עצמו אמר שיפתה וגם יוכל לה לזנות [אף שאחרי נשי הדור נגועות היו] ולכן הטמין עצמו המצרי אחורי הסלם שכשיצא בעלה למלאכתו יהיה מזומן לחזור לביתו לקלקל עמה. אבל מה׳ היתה נסבה שבעלה בדרכו הפך פניו לאחוריו וראהו יוצא מביתו והבין שקלקל עמה [רד״ל]: וחמתיה נפיק מגוי כו׳. ראהו בעלה שיוצא מן תוך הבית: כיון כו׳ כיון שידע שראהו היה יוצא אליו והיה מכה אותו כל היום והיה אומר לו יגע היטב: בעי למקטליה. רצה להרגו שלא יודע הדבר פן יהיה לו לבוז. או שמא מצות מלך היתה עליהם שלא יתגהגו הפקר בנשותיהם של ישראל. וזאת מאת ה׳ יצאת להפרישנו מזרע מצרים: שאין מי יעמוד כו׳ וזה כי אין איש בעולם שיקנא שמו הגדול. ולכן מסר א״ע לעשות זאת: ר״נ אומר ראה שאין מי יעמוד ויזכיר כו׳. מה שלא אמר ג״כ ראה שאין מי שיקנא ויזכיר שמו עליו. י״ל דלא שייך לשון קנא אלא כשהורג בידים ומעמיד עצמו בסכנה שלא יהרגנו. משא״כ בהזכרת השם שאינו מכר ואינו מסכן עצמו [ידי משה]: שאין תוחלת כו׳ שאין זה במדריגת איש ואף הדור

מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות טיד ויך את המצרי. ר' יצחק אמר באגרוף הרגו כד"א (ישעיה נח) ולהכות באגרוף רשע. ר' לוי אמר טו במסטירין של ישראל הרגו כד"א (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים: (ה) ד"א ויצא בן אשה ישראלית הה"ד (שיר ד) גן טז נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום. א"ר פנחס גן נעול אלו הבתולות גל נעול אלו הבעולות. מעין חתום אלו הזכרים. תני בשם ר' נתן גן נעול גל נעול אלו שתי בעילות כדרכה ושלא כדרכה. ד"א א"ר פנחס בשם ר' חייא בר אבא גן נעול על ידי שגדרו ישראל במצרים עצמן מן הערוה נגאלו ממצרים מתוך כך שלחיך שלוחיך. כד"א (שמות יג) ויהי בשלח פרעה. ר' הונא בשם ר' חייא בר אבא אמר שרה אמנו ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה ונגדרו כל הנשים בזכותה יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו ישראל בזכותו. א"ר חב"א כדאי היה גדור ערוה בעצמו שנגאלו ישראל על ידו. ר' הונא אמר בשם ב"ק יז בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים. שלא שנו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לה"ר ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה. לא שנו את שמן ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין לא היו קורין ליהודה רופא ולא לראובן לוליאני ולא ליוסף לסטים ולא לבנימין אלכסנדרי. לא שנו את לשונם להלן כתיב (בראשית יד) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי וכאן (שמות ג) ויאמרו אלהי העברים נקרה עלינו וכתיב (בראשית מה) כי פי המדבר אליכם יח בלה"ק ולא אמרו לה"ר שנא' (שמות יא) דבר נא באזני העם אתה מוצא שהיה הדבר מופקד אצלן כל י"ב חדש ולא הלשין אחד על חבירו. ולא נמצא אחד מהן פרוץ בערוה. תדע לך שהיה כן אחת היתה ופרסמה הכתוב שנא' ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן. שלומית דא"ר לוי דהות פטטא בשלמא שלם לך שלם לכון. בת דברי א"ר יצחק שהביאה דבר על בנה. למטה דן יט גנאי לאמו. גנאי לו. גנאי למשפחתו. גנאי לשבטו שיצא ממנו: (ו) אמר כ רב לעולם אין ממזר חי יותר על ל' יום. א"ר חונאי אחת לע' שנה הקב"ה מביא דבר גדול לעולם ומכלה הממזרים ונוטל כשרים עמהם. מאי טעמא (ישעיה לא) וגם הוא חכם ויבא רע ולא היה צריך קרא לומר אלא ויבא טוב אלא ללמדך שאפי' רעה שהקב"ה מביא לעולם בחכמה הוא מביאה. (שם) ואת דבריו לא הסיר את דברו לא הסיר כל כך למה (שם) וקם על בית מרעים. ואתיא כההוא כא דאר"ל (ויקרא ו) במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת כ"כ למה כדי שלא יתפרסמו החטאים. אמר"ל כב מדכרין ומניחין מדכרין ומשתקין. מדכרין ומניחים (שמות לא) בצלאל בן אורי בן חור. מדכרין ומשתקין (יהושע ז) עכן בן כרמי בן זרחי. מדכרין ומניחין (במדבר ג) פקוד את בני לוי. מדכרין ומשתקין (דברים כה) זכור את אשר עשה לך עמלק. מדכרין ומניחין (אסתר ב) איש יהודי היה. מדכרין ומשתקין (שם ז) איש צר ואויב. מדכרין ומניחין (שם י) כי מרדכי היהודי. מדכרין ומשתקין (שם ט) כי המן בן המדתא. מדכרין ומניחין (ש"א יז) ודוד בן איש אפרתי. מדכרין ומשתקין (מ"א יא) וירבעם בן נבט אפרתי. מדכרין ומניחין (ש"א א) ויהי איש אחד מן הרמתים. מדכרין ומשתקין (שופטים יז) ויהי איש אחד מהר אפרים ושמו מיכהו. מדכרין ומניחין (שמות לא) ואתו אהליאב. מדכרין ומשתקין ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן. רבי זירא כד סלק להכא כג שמע קלהון קריין ממזרא וממזירתא אמר הא אזיל הוא דאמר רב הונא אין הממזר חי יותר על ל' יום. א"ל ר' יעקב ב"ר אחא ההוא דאמר רבא ורב הונא בשם רב אין הממזר חי יותר מל' יום אימתי בזמן שאינו מפורסם אבל אם נתפרסם חי הוא. ביומי דר' ברכיה סליק להכא חד בבלאי והוה ר' ברכיה ידע ביה דהוא ממזר אזל גביה א"ל זכי עמי א"ל ר' ברכיה זיל לך ולמחר את אתי ואנן עבדין לך פסיקא בצבורא למחר אזל גביה אשכחיה
בבי

יד יוסף טו פדר"א פ' מ"ח: טז שה"ש רבה פ"ד. במד"ר פ"ג. ילקוט ומכילתא פ"ס. ותרגום: יז תנחומא סדר בלק. במד"ר פ' י"ג ופ' כ'. שוח"ט מזמור קי"ד. מכילתא פ"ה. וע' בתד"א ח"א פ"י ופ"ק כ"ג וכ"ד. ועיין בפדר"א פ' מ"ח: יח ב"ר פ' צ"ג: יט ש"ר פ' מ"ח. תורת כהנים: כ ירושלמי יבמות פ"ח. קדושין פרק י' יוחסין: כא ירושלמי סוטה פ"א: כב ש"ר פ' מ"ח. אגדת שמואל פ"א. תנחומא ס' ויקהל. וילקוט ס' ויקהל: כג ירושלמי פ"ח דיבמות. ובבלי פ"ח דיבמות:

מתנות כהונה

במסטירין של ישראל. כלומר הרגו בפני ישראל וצוה להם שיסתירו הדבר וזהו ויטמנהו בחול אלו ישראל ועיין בפ' שמות: ונגדרה עצמה. כשלקחה אבימלך: ישראל הזכרים וכן הוא במדרש חזית (דף יא): נחתין יורדין לשם: סלקין עולין משם: היה הדבר מופקד כו'. מה שאמר. ושאלה אשה משכנתה: פטטא דברנית ושואלת בשלום כל אדם ואין כך דרך נשים: דברו לא הסיר. בשם נקודות: שלא יתפרסמו כו'. לפיכך מתים ג"כ הכשרים עמהם וה"ג בירוש' בהדיא ועיין במדבר רבה דף כ"ו: מדכרין ומניחין. יש שמזכירין אותו הוא טובה ונחת רוח לכל ואומרין עליו הניח דעתו ינוח על משכבו מדכרין ומשתקין ויש שמזכירין אותו אומרין עליו ימח שמו וישתקו עצמותיו כד"א שחיק טמיא: כד סלק להכא כו'. כשעלה לכאן לא"י שמע קולם של הבריות קורין זה לזה ממזר וממזרת א"ר זירא הא אזיל הרי הלך לו דבריו ואינם אמת שהרי א"ר הונא כו': זכי עמי. קנה לך זכות עמי ותן לי צדקה: זיל כו'. לך לך
עתה

ענף יוסף

(ה) [גל נעול אלו הבתולות גן נעול אלו הבעולות כו']. וזה היה דבר חידוש גדול במצרים להיות עיקר טומאת קליפת מצרים הוא בדבר הזה בבחינת גילוי ערוה שעל כן נקראת ערות הארץ. ולכן היו המצרים שטופי זימה למאד כמאמר הכתוב [יחזקאל כ"ג] וזרמת סוסים זרמתם וגו' כי שם נתגבר חיות קליפה זו. וישראל היו שם בתכלית הירידה עד שאמרו שמקצתם היו עובדי ע"ז כמאחז"ל [ש"ר פ"ו] ונודע אשר נכנסו ונשקעו במ"ט שערי טומאה. ואעפ"כ לא נגעל נפשם בטומאה זו מלהתערב בהם ונשמרו מן העריות הן הזכרים הן הנקבות והכתוב מעיד עליהם בני ישראל עלו בני ישראל נפקו כמ"ש בזוה"ק [שמות דף ס"ו] שבטי יה עדות לישראל שחתם הקב"ה שמו בכל משפחותיהם להעיד כי רק בני ישראל המה לא מעם אחר כמאחז"ל בפסיקתא מובא בילקוט רמז תשע"ג [ספר במ"ח]: (גל נעול אלו הבתולות גן נעול אלו הבעולות). ע' מ"ש בענף. אבל בילקוט גרס כמו כאן. וגם המתרגם תרגם גן נעול על הנשואות גל נעול על הבתולות. וגם במכילתא גרסינן גן נעול אלו הנשואות גל נעול אלו הארוסות. ולכן אין לשבש גירסתינו ונאמר דקמפרש גן נעול על הנשואות כי הן כגנה זרועה תלמיה ויש בה מדרך כף רגל אבל הוא נעול שלא הדרוך בה רגל זר. וגל נעול על הבתולות דגל נעול פי' שער נעול כדפרש"י וזה יצדק בבתולות שאין מבוא בהן כלל אלא נעולה מהכל. ומה שהקדים המדרש דרשת גל נעול כדי להזכיר בעולות אחר בתולות כנראה לפום ריהטא דזהירות הבעולות הוא רבותא טפי. אבל הכתוב הקדים שבח הבעולות ושוב הבתולות דהוי רבותא טפי מצדדים אחרים דאין לה שומר כבעולה שבעלה משמרה. ועוד דיצרה תקיף טפי שאין לה בעל. ועוד דלית בה איסורא כל כך: (ו) [שלא יתפרסמו החטאים]. והא דאמר לעיל סוף פרשה כ"ג שהשם מפרסם את הנואפים. וה"נ אמר בש"ר פ"ח גבי אם יסתר איש במסתרים כו'. וי"ל דהיכא שהחוטא שב בתשובה כגון מביא חטאתו. או שמקבל עונש כגון מי שנסקל. וכן כשהממזרים מתים שהעבירה מסתלקת מן העולם ה' חס עליו שלא ישאר שם קלונו בעולם. וכן היה ענין אדה"ר שלקה בחטאתו לכן לא פירש מה היה עץ הדעת כדאי' בב"ר פ' ט"ו. אבל כל שלא שב בתשובה ולא קבל דינו מתפרסם להודיע השגחת ה'. ומה שפרסם ה' את זמרי בן סלוא שפירש שמו.

עץ יוסף

הדור יוצא ממנו לא טובים יהיו. וזהו ויפן כה וכה כי ראה כל הדורות היוצאים ממנו: במסתורן של ישראל. כוונתו על שם המפורש שהוא המסתורין של ישראל כדאי' בש"ר רבנן אמרי הזכיר עליו השם והרגו. או פי' ויטמנהו בחול שהניח הדבר בסוד בתוך בני ישראל כדאמר לעיל בש"ר. ולפ"ז נ"ל טמנו במקום הרגו: (ה) הה"ד גל נעול כו' הכוונה לפרש ויצא בן אשה ישראלית שזה יצא מכלל ישראל להיות בן פרוצה בערוה כי כל ישראל היו גדורים ולא נמצא פרוץ בערוה זולתה כדלקמן. ולהכי מייתי דרשת האי קרא דמיירי בגדר ערותן של ישראל. דקרא בשבח כנסת ישראל שחביבין ככלה קמיירי: גל נעול אלו הבתולות כו'. הא"א גרס איפכא גן נעול אלו הבתולות גל נעול אלו הבעולות. וכן הוא במד"ר פ"ג. ובשה"ש רבה פ"ד. והכי משמע לפום ריהטא. דבקרא גן נעול כתיב ברישא וראוי להקדים שבח הבתולות ואח"כ הבעולות דהוי רבותא טפי דעביד לזנות טפי מבתולות. וע' בענף שכתבתי ליישב גירסתינו. ולפי גירסת הא"א קמפרש גן שאין בו פתח כלל ונעול לגמרי. וגל נעול פי' שער ופתח נעול היינו הבעולות שפתחן פתוח אלא שנעול: מעין חתום אלו הזכרים. שזרעם מושך כמעין. אבל בבמדב"ר פ"ג גרס מעין חתום אלו הפנויות. [וכן תקנו במטבע ברכת בתולים לבל יבלע זר במעין חתום] וע' מ"ש שם: מתוך כך שלחיך. הא לאו הכי לא היו שלוחים מאז עד בא קץ ת' שנה: מתוך כך שלחיך וגו' פרדס רמונים. ופי' פרדס רמונים היינו דהוי דמיא לפרדס רמונים ברבוי אנשיהם וחכמתם כדאי' בש"ר פ"ה: שרה אמנו כו' דריש גן נעול כו' שבזכות גן נעול דהיינו שרה או יוסף היה גל נעול דהיינו אנשי ישראל או נשותיהם: ונגדרה עצמה שכשלקחה פרעה פירשה ממנו והיתה אומרת למלאך שיכה בו כדאי' בב"ר: ונגדרו כל הנשים בזכותה הכוונה ע"ד שאמרו מעשה אבות סימן לבנים. ור"ל שהאב כשמוסף הקדושה גורם לזרעו שיוכלו בקל להתדבק במדה ההיא לפי שכבר פתחו האבות פתח. אף כאן כי לולא שרה שירדה למצרים ושברה שם כח התאוה לזנות שרבה שם. לא היו יכולים הנשים הפשוטות לעמוד נגד יצרם. וכן יוסף לזכרים. שלעולם ע"פ הרוב טבע האב והבן שוים. הן בעניני הגוף הן במעלות הנפש וחסרונה. וע' מ"ש עוד בשה"ש רבה: כדאי היה גדור ערוה כו'. הוא ס"ל כבר קפרא דארבעה דברים טובים היו בישראל אלא שבזה פליג עליו דבר קפרא ס"ל דבזכות כל הארבעה דברים נגאלו קודם זמנם. והוא ס"ל דכדאי היה גדור ערוה בעצמו שיגאלו קודם זמנם אף שלא היו שאר דברים טובים בהם. אלא דאיתרמי מלתא שנמצאו ג"כ בהם הזכיות האחרות. אבל האחרות לבדנה לא היו מספיקות: בשביל ד' דברים נגאלו קודם לזמנם. וראיתי מדרשות חלוקות הרבה בזה. שיש אומרים ד'. וי"א ג'. וי"א ב'. וי"א א'. וע' בש"ר פ"א סי' מ"ב ביפ"ת: ולא שינו את לשונם. ע' מ"ש בשהש"ר: נחתין יורדין לשם: סלקין עולים משם: ליהודה רופא כו'. נ"ל ליהודה ליאני ולראובן רופא. ורופא הוא קיצור השם מראובן. או על שם אבנו אודם הנקרא רוביני"ו והוא אדום בלשון רומי רופוס. וליאני הוא אריה בלשון רומי על שם גור אריה יהודה כמובא בדברי הראשונים ז"ל ליאון כנוי ליהודה [רד"ל]: ליוסף לסטים אפשר צ"ל אדעטים. והוא יוסף בל' רומי [רד"ל]: ויגד לאברם העברי. ופי' שהוא מסיח בלשון עברי כרבנן דלעיל בב"ר. ומשום דאפשר פירושו שהוא מבני עבר או מעבר הנהר כדאמר התם מייתי סמך מפי המדבר אליכם דמשמע שהוא לשון מיוחד לבית אברהם והוא לשון עברי: מופקד אצלם כל י"ב חדש. דאע"ג דדבר נא באזני העם נאמר לבסוף כשהודיעו מכות בכורות. מ"מ בתחלת שליחות משרע"ה נאמר לו ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה. והודיע הדבר לישראל ומה שאמר אח"כ דבר נא באזני העם הוא לומר שאז הגיע עת מעשה. והא דנקט הכא דבר נא באזני העם לאשמועינן דאע"ג דזה נאמר לבסוף מ"מ הדבר הזה היה ידוע אצלם מתחלה: ולא הלשין אחד על חבירו. לומר עליו שהוא רשע ויכפור בפקדונו ולכן יזהר מלהשאילו: אחת היתה ופרסמה הכתוב. נראה דהא פליגא אדאמר לעיל חד זמן קדם נוגש גבי שומר כו' דלפ"ז לא היתה פרוצה אלא אנוסה או מוטעת ומהכא משמע שהיתה פרוצה בעריות. ודלא כהרא"מ. וע' ביפ"ת: שנא' ושם אמו שלומית. דאל"כ מה צריך להשמיענו שם אמו אלא לומר זו בלבד היתה פרוצה: דהות פטטא בשלמא. דברנית ושואלת בשלום כל אדם. ואין כך דרך נשים [וזו היא מדברת עם כל אדם דכתובות דף ע"ב] ומזה נמשך המעשה הזאת כי היתה דוברת הרבה עם כל אדם. ודרכן של חז"ל למדרש השמות כפי הענין דקי"ל שמא גרים: למטה דן גנאי לאמו גנאי לאביה גנאי למשפחתה ולשבט שיצאה ממנו. כיוצא בו עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה גנאי לו גנאי לאביו ולמשפחתו ולשבט שיצא ממנו. כצ"ל [יפ"ת] וכן הוא בש"ר מ"ח. והכוונה להודיענו שאדם רשע מה שעושה לא ימשך הגנאי אליו לבדו אלא גנאי הוא לו ולכל משפחתו שיצא מהם רשע זה: לשבטו שיצא ממנו. אמר ר"ל מדכרין כו' מדכרין ומשתקים ושם אמו שלומית בת דברי. אמר רב לעולם אין ממזר כו' שלא יתפרסמו החטאים ר' זירא כד סלק להכא כו' · כצ"ל [רד"ל] וע' בירושלמי יבמות וקדושין: (ו) אמר רב לעולם כו' משום דק"ל כיון דעיקר גנאי הרשע לעצמו אמאי לא פירש הכתוב שמו של מגדף כמו שפירש שם אמו ואביה ומשפחתה. לכן הביא דר' הונאי שהקב"ה אינו מפרסם החוטאים [והטעם דכשמקבל עונשו חס על כבודם] ואגב מייתי דרב בר פלוגתיה: אין ממזר חי כו'. כדי שלא יטמעו בו כשרים. דבאינו מפורסם מיירי כדלקמן: אחת לע' שנה. צריך לומר דלרבי חונאי מכלם אף בתוך ע' מעט מעט קודם שיבאו לידי נשואין. ומ"מ ישארו מדור לדור קטנים ועודם בקטנותם. אבל בשנת הע' מכלם כלן שלא ישאר בהן אחד. ולפ"ז יבא על נכון המדרש דבמדבר רבה פ"ט: לא היה נ"ל אלא ויבא טוב. שלהטיב יתואר בחכמה לא להרע. ומשני שבסלוק הממזרים מיירי. שאף שמביא דבר לעולם בחכמה מביאה דהיינו לסלק הממזרים ונוטל עמהם כשרים שלא לפרסמם: את דברו לא הסיר. כלו' קרי ביה דברו. ודריש ליה לשון דבר: כ"כ למה כדי שלא יתפרסמו החטאים. ואע"ג דעולה נמי על חטא באה כדאמר לעיל פ"ז שבאה על הרהור הלב. מ"מ אין בו גנות החטא שיש בו מעשה. וע' בפרק אלו נאמרין וע' בענף: מדכרין ומניחין יש שמזכירין אותם ומברכין אותם ואומרים עליו ינוח על משכבו: מדכרין ומשתקין. ויש שמקללים אותם ואומרים עליו ימח שמו וישתקו עצמותיו כד"א שחיק טמיא: כד סליק להכא כו'. כשעלה לכאן לא"י שמע קולם של הבריות קורין זה לזה ממזר וממזרת. א"ר זירא הא אזיל הרי הלך לו דבריו של ר' הונא כלו' נפסד דברו כי שקר דבר: זכי עמי קנה לך זכות עמי ותן לי צדקה: זיל כו' לך לך עתה ולמחר אתה תבא ואני אעשה לך פסיקא כו' שיפסקו לך צדקה
בנדבה

בבי כנישתא יתיב דריש אמתין ליה עד דחסל כיון דחסל מן דרש אזל לגביה אמר לון ר' ברכיה אחינן זכוון בהדין גברא והוא ממזר עבדון ליה פסיקא כיון דנפקו להון מן תמן א"ל רבי חיי שעה כד אתי בעי נבך ופסקת חייו דההוא גברא א"ל חייך חיין יהבית לך דאמר רבא ורב הונא בשם רב אין הממזר חי יותר משלשים יום אימתי בזמן שאינו מפורסם אבל אם נתפרסם חי הוא: (ז) ד"א ויצא בן אשה ישראלית. הה"ד (קהלת ד) ושבתי אני ואראה את כל העשוקים דניאל חייטא פתר קרייה כה בממזרים. והנה דמעת העשוקים אבותם של אלו עוברי עבירות ואילן עלוביא מה איכפת להון כך אביו של זה בא על הערוה זה מה חטא ומה איכפת לו. ואין להם מנחם אלא מיד עושקיהם כח מיד סנהדרי גדולה של ישראל שבאה עליהם מכחה של תורה ומרחקתן על שום לא יבא ממזר בקהל ה' ואין להם מנחם אמר הקב"ה עלי לנחמן לפי שבעוה"ז יש בהן פסולת אבל לע"ל כו אמר זכרית אנא חמיתיה אלו כורסון כולו דהב נקי הה"ד (זכריה ד) ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה׃ תרין אמוראין ח"א גולה וח"א גואלה. מ"ד גולה שגולה לבבל וגלתה שכינה עמהן כדאמר (ישעיה מג) למענכם שלחתי בבלה ומ"ד גואלה פרוקא שנא' (שם מז) גואלנו ה' צבאות שמו וכתיב (מיכה ב) עלה הפורץ לפניהם פרצו ויעברו שער ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם:

סדר בהר

פרשה לג (א) וידבר ה' אל משה וכי תמכרו ממכר לעמיתך

הה"ד (משלי יח) מות וחיים ביד לשון תרגום עקילס מיצטרא מכירין מות מכאן וחיים מכאן. בר סירא אמר היתה לפניו גחלת ונפח בה וביערה א רקק בה וכבת. א"ר ינאי היה ככר טבול אכלו עד שלא עישרו מות ביד לשון עישרו ואכלו חיים ביד לשון. א"ר חייא בר אבא היתה לפניו כלכלה של תאנים אכלה עד שלא עישר מות ביד לשון עישרה ואכלה חיים ביד לשון. ארשב"ג לטבי עבדיה פוק זבין לי צדו טבא מן שוקא נפק זבן ליה לישן א"ל פוק זבין לי צדו בישא מן שוקא נפק זבן ליה לישן א"ל מהו דין דכד אנא אמר לך צדו טבא את זבן לי לישן וכד אנא אמר לך צדו בישא את זבן לי לישן א"ל מינה טבתא ומינה בישתא כד הוה טב לית טבא מיניה וכד ביש לית ביש מיניה. רבי עשה סעודה לתלמידיו הביא לפניהם לשונות רכים ולשונות קשים התחילו בוררין ברכים ומניחין הקשים אמר להם דעו מה אתם עושין כשם שאתם בוררין את הרכין ומניחין את הקשים כך יהיה לשונכם רך אלו לאלו. לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר: (ב) ד"א וכי תמכרו ממכר הה"ד (עמוס ז) והנה ה' נצב על חומת אנך על שורא דאוניתא. ובידו אנך כבעל חוב שעומד ושטרו בידו. ודכוותה (שמות א) ויקם מלך חדש כבעל חוב ושטרו בידו. ודכוותה (עמוס ז) ויאמר ה' אלי מה אתה רואה עמוס ואומר אנך ב זה סנהדרי גדולה של ישראל שהיא מנין אנ"ך. (עמוס ז) ויאמר ה' הנני שם אנך א"ר יהודה ב"ר סימון היורה הזו אין מעמידה אלא ג נכה כך אמר הקב"ה אנככם אני בייסורין בעוה"ז אבל לע"ל (עמוס ז) לא אוסיף עוד עבור לו. ר' יצחק בן אלעזר ור' טביומי בשם ר'

יד יוסף כד אחים כנ"ל: כה קהלת רבה פ"ד. וזהר משפטים ד' קי"ג: כו שה"ש רבה פ"ד סי' ע"ו: פרשה לג א הרד"ל גרס נסב: ב פתיחתא דאיכה סי' כ"ד: ג נ"א אנאנס:

מתנות כהונה

עשה ולמחר אתה תבא ואתו נעשה לך פסיקה כו' שיפסקו לך צדקה בנדבה ברבים: יתיב דריש. יושב ודורש: אמתין המתין לו עד שסיים הדרשה כיון שסיים מן הדרשה הלך אצלו: אחינן כו'. הוו זוכים בזה האיש והוא ממזר ובירושלמי פרק ג' דקידושין גרס דהוא ממזר: עבדין כו'. עשה לו פסיק' נדבה: כיון דנפקו כו'. כשיצאו משם אמר אותו עני לר' ברכיה רבי חיי שעה באתי לבקש ממך ופסקת חיי במה שגלית שאני ממזר א"ל חייך דרך שבועה חיים נתתי לך: של אלו. ממזרים: עלוביא הנעלבים מה להם בכך ומה יכולין לזה ומ"מ הן פסולין: כך אביו מגומגם ובקהלת רבה (ד' א') איתו: אנא חמיתי' כו'. אני ראיתי כל ישראל ס"ג בקהלת ובמדרש חזית (ד' ו') וכן בערוך: אלו כורסון. כולו דהב נקי. אלו פי' כולו: וכורסון פי' זהב טהור. ומה שכתוב בפנים כולו דהב נקי הוא פי' של אלו כורסון: וגלת שכינה עמהם. זהו הנחמה שבשר אותם: מיצטרא מוכירין. פי' הערוך כף וסכין מן הכף בא חיים לאדם מן החרב בא מיתה: בר סירא. בן סירא: וביערה הרי רעה: וכבת הרי טובה ושניהם באים מן הרוח היוצא מפיו על ידי הל': טבול שעדיין בטבלו: פוק כו'. צא וקנה לי צדה טובה מן השוק יצא וקנה לו לשון מן הבהמה: מינה טבת' כו'. ממנה באה הטובה וממנה באה הרעה כשהוא טוב אין לך טוב ממנה ולכך כשצותני לקנות צידה טובה קניתי לשון כו': וכי תמכרו. סיפיה דקרא אל תונו ודרשו מל' אונאת דברים: שורא דאוניתא. זה התרגום של חומת אנך דאוניתא ל' אונאה: אלא נכה. כך א' הקב"ה אנככם אני ביסורי':

פ"ג

עץ יוסף

בנדבה ברבים: יתיב יושב ודורש: אמתין המתין לו עד שסיים הדרשה. כיון שסיים מן הדרשה הלך אצלו: אחינן זכוון כו' אחינו היו זוכין בזה האיש והוא ממזר. ובירוש' גרס דהוא ממזר: עבדין כו' עשו פסיקות נדבה: כיון דנפקין כו' כשיצאו משם אמר אותו עני לר' ברכיה רבי חיי שעה באתי לבקש ממך ופסקת חיי במה שגלית שאני ממזר. שאהיה נבזה ונמאס בעיני העם: א"ל חייך כו' הוא דרך שבועה. חיים נתתי לך: בזמן שאינו מפורסם. כי אחר שאינו מפורסם אם יחיה ויתערב בין הכשרים ירבו ע"י ממזרים בעולם: (ז) הה"ד ושבתי אני כו'. נראה שרוצה לפרש ויצא בן אשה ישראלית שיצא מכלל שאר ממזרים שזוכים לעתיד. וזה על ידי שחרף וגדף נטרד גם מעוה"ב. ולהכי מייתי הא דדרשינן בהאי בלעתיד ה' מנחם הממזרים כדלקמן: אבותם של אלו. הממזרים. עוברי עבירות. ר"ל שבאו על איסור ערוה במזיד: עלוביא הנעלבים מה להם בכך ומה יכולים לזה. ומ"מ הם פסולין: כך אביו של זה כו'. השתא איירי בממזרים שנהיו משוגג. כמי שהלך בעלה למדינת הים ואמרו לה שמת ונשאת וילדה בן ממזר. לזה אמר זה בא על הערוה ולא קאמר עובר עבירה. משום שלא עבר במתכוין אלא בשוגג בא על הערוה. ומ"ש וזה מה חטא דמשמע דאביו מיהו חטא. היינו משום דמ"מ חטא דהו"ל למידק טפי. ככל חוטא בשוגג. ומשום דבכה"ג הוי עושק טפי שמאחר שאפי' האב לא עבר במתכוין לא הו"ל להרחיק את בנו. מדוייק קרא והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם בהכי: אלא מיד עושקיהם כח. כלו' אלא הם עשוקים מיד עושקיהם אלו סנהדרי גדולה כו' שהם מלמדים אותנו שאין חילוק בין מזיד לשוגג. וכח הוראתם מדרשתם התורה ואמר לא יבא ממזר ולא חילק. אבל אי לאו פי' חז"ל וקבלתם האמיתית היה אפשר לפרש שלא הרחיקה התורה אלא הנולדים באיסור מזיד בעון אביהם: עלי לנחמן שיהיו כשרים לעתיד וכדמפרש ואזיל לעתיד לבא כולה זהב טהור. ודייק שאמר הקב"ה כך מדכתיב ואין להם מנחם. וכ"מ שנא' אין לה הוה לה כדאיתא בב"ר פ' ל"ח. [ואתיא כמ"ד בלהי קדושין עתידין ממזרין לטהר ע"ש בר"ן. ובקה"ר משמע שלענין שבאין לעוה"ב הוא דאמר עלי לנחמן ע"ש. רד"ל]: אנא חמיתיה אולון כרוסון הה"ד. כצ"ל וכן גרס הערוך. ופי' אולון בלשון יוני כולן. וכרוסון פי' בלשון יוני זהב טוב בלי פסולת. ומה שנכתב בפנים כולו דהב נקי זהו פי' על תיבות אולון כרוסון. והיה נכתב על הגליון והכניסוהו המדפיסים בפנים המדרש: הה"ד ראיתי והנה מנורת זהב כולה. ואף שמפורש שם זה דבר ה' אל זרובבל שנראה בבנין בית שני שע"י זרובבל איירי קרא. כבר פירשו המפרשים שזרובבל נאמר על מלך המשיח העומד מזרעו: תרין אמורין כו' משום דמייתי סייעתא למ"ש שלעתיד אין בישראל פיסול. דכיון דפי' גולה על ראשה להראותו שהקב"ה בראשם משמע דלית בהו פיסול דאין השכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות. להכי מייתי לה הכא לפלוגתא דאמוראי: חד אמר גולה וח"א גואלה. אע"ג דודאי פי' גלה כמו מימין הגולה דכתיב התם. קאמר שרמז הגולה להקב"ה שהוא הגולה עמהם או גואל: מ"ד גולה שגלו לבבל כו'. כלו' שפי' גולה השכינה שהיתה בגלות עמהם. ופי' דקרא שהשכינה שהיתה בגלות באה בראשם כי כשהם נגאלין גם השכינה נגאלת עמהם בגאולתן. ואע"ג דהכא בגאולה העתידה קמיירי כדלעיל. קאמר גולה שגלו לבבל וה"ה לאדום כדאי' בש"ר פ' כ"ז: ומ"ד גואלה כו' וא"ת מאי בינייהו. וי"ל דלמ"ד סבת הגאולה מפני השכינה שהיא בגלות [וזה שיסדו לנו הכנסת הגדולה בתפלת י"ח כי לישועתך קוינו כל היום] ולמ"ד חסד הוא שעושה הקב"ה לגאול את ישראל. והיינו דמייתי מגואלנו ה' צבאות שמו דמשמע שסבת הגאולה להטיב לישראל מדכתיב התם קדוש ישראל דמשמע שהגאולה להיותו קדוש ישראל ואע"ג דהאי קרא בגאולת בבל איירי שמעינן מינה לגאולה העתידה: וכתיב עלה הפורץ כו'. וה"נ גולה על ראשה נדרש על ה' שבא על ראשם כדאמר הכא וה' בראשם:

סדר בהר

פרשה לג (א) הה"ד מות וחיים ביד לשון. משום דבעי לפרש אל תונו איש את אחיו דכתיב הכא באונאת דברים כדאכתוב בסמוך. מייתי האי קרא דמתמיר בלשון הרע. ואיידי דמייתי ליה מפרש ליה ברישא בכמה אנפי אחריני כדרך המדרש: מיצטרא מזכירין בערוך גרס מצטרא מכירין. וכ' פי' בלשון יון חרווד מצטרא. סכין מכירין עכ"ל. ויפה גרס שכן מצאתי בתנחומא סדר ויחי סי' ט' מכרותיהם לשון יוני הוא שקורין לחרבות מכירין. ור"ל כף וסכין נתנו. והרד"ל כתב הוא מין כלי שבצדו אחד מצטרא תרווד וכף ובצדו השני מכירין חרב והיה לתשמיש אנשי החיל שבכף החרב יהיו יכולין לאכול ע"כ. מן הכף בא חיים לאדם. ומן החרב בא מיתה. כן הלשון פעמים יש בו חיים ופעמים יש בו מות וכדאמרו בפרק יש בערכין דבעי חיי בלישניה דבעי מיית בלישניה. ופרש"י דבעי חיי בלישניה שיעסוק בתורה שכתוב בה עץ חיים היא למחזיקים בה. ודבעי מיית בלישניה שיספר לשון הרע: בר סירא בן סירא: וביערה הרי רעה: וכבת הרי טובה. ושניהם באים מן הרוח היוצא מפיו על ידי הלשון: ככר טבול שעדיין בטבל שלא עישרו: כלכלה של תאנים כו'. קשה מה חילוק בין משל הככר טבול לבין משל הכלכלה של תאנים של טבל. וי"ל דקמ"ל אפילו תרומת פירות דרבנן יש ג"כ דין זה באוכל שאינו מעושר מות ביד לשון [מלא העומר]. ובשוח"ט מזמור ג"ב אי' כלכלה של תאנים בידו אכל ובירך חיים ביד הלשון. אכל ולא בירך מות ביד הלשון. והרד"ל כ' ואפשר לומר עוד שבא להוסיף כלכלת תאנים שבא חוב המעשר ע"י הלשון כגון שקרא עליו שם לתרומה וכדתנן ספ"ב דמעשרות דכלכלת תאנים שתרמה חייב במעשר ג"כ עכ"ל: ארשב"ג לטבי עבדיה. נראה דצ"ל ר"ג כדמצינו בכמה מקומות שהיה לו טבי עבד. בר"פ היישן במשנה. ב"ק דף ע"ד ע"ב בגמרא. ולקמן ס"פ בחקותי. ומת קודם ר"ג רבו כדאי' ס"פ היה קורא במשנה. וע' לעיל בס"פ מצורע שביתא דר"ג ובמת"כ שם [הרש"ש]: פוק כו' צא וקנה לי צידה טובה מן השוק. יצא וקנה לו לשון מן הבהמה: צידו בישא פי' צידה רעה: מינה טבתא כו'. ממנה באה הטובה. וממנה באה הרעה. כשהוא טוב אין לך טוב ממנה ולכן כשצוה אותי לקנות צידה טובה קניתי לשון כו'. ואע"פ שאין זה ענין לצדו טבא או בישא דהיינו מאכל. מכיון דלשון איקרי טב וביש הביא לשונות לצדו טבא ובישא בשיתוף השם: כך יהיה לשונכם רך כו' לפיכך משה כו'. עמ"כ וע' ב"מ דף נ"ח ואפשר לשון את עמיתך דרש שהוא לשון אחוה וריעות שיהיו מדברין בנחת זל"ז [רד"ל]: לפיכך משה מזהיר את ישראל כו'. פי' דאל תונו איש את אחיו דכתיב בסיפא איירי באונאת דברים וכדרך שאמרו בפרק הזהב גבי לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר. כיצד אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים כו' ע"ש: (ב) הה"ד והנה ה' נצב כו'. משום דדעת המדרש לפרש אל תונו איש את אחיו באונאת דברים כדפירשתי לעיל מייתי סייעתא מהנך קראי לחומר עון זה. דלא תימא אונאת דברים לאו מילתא היא דליזהר עלה קרא: על שורא דאוניתא פי' על חומה של אונאה. כלו' שעון אונאה גדול כחומה וה' עומד ליפרע מזה. ודריש חומת אנך לשון אונאה. ודריש ובידו אנך לשון חובות ושטרות. והכוונה כתופס שטר חוב בידו. האונאה כתופס שטרו בידו ליפרע מחובו. ומה שדרש אנך תניין שלא כאנך ראשון. מדלא קאמר וכן בידו ולא היה צריך להזכיר עוד אנך: ודכוותה ויקם מלך חדש. כלומר כי היכי דנצב על חומת אנך דרשינן שנצב לדין ליפרע. ה"נ ויקם מלך חדש ענין התעוררותו כנגד ישראל. וס"ל כמ"ד לא מלך חדש ממש אלא שנתחדשו גזרותיו. ודריש הכא ויקם על ההתעוררות: ודכוותיה ויאמר ה' אלי. זה ט"ס וצ"ל כדאי' בילקוט ודכוותיה צלמא דכן רב כבעל חוב שעומד ושטרו בידו. ויאמר ה' אלי כו' וה"פ דמה שנאמר התם קאים לקבלך היינו שהוא מתקומם ומתעורר כנגדו. והרמז שהמלכיות הנרמזים בצלם הם מוכנים ליפרע מעונות ישראל. והא דויאמר ה' מה אתה הוא מסיים דרשא דקרא דעמוס: זו סנהדרי גדולה כלו' שראה שה' נצב לדין על ישראל כעומד לפני סנהדרין למשפט: אלא אנאבה כך אמר הקב"ה אנככם אני. פי' השתא מפרש אנך בדיל כפירוש המפרשים. אלא דקאמר דאתא למימר שכמו שקיום הורה ע"י הבדיל שמתיכין ושפין אותה מבפנים כי לולא זה ישאת נחושת בלא ובתשמיש הורה. כן ה' מתקן את ישראל ע"י יסורים כבדיל כדי שלא יפסדו בעולם בעונש ויהיו קיימים לעתיד [יפ"ת] והערוך גרס אלא נכה ופירש המוסיף הוא ענין הכאה. וע' במת"כ. והרד"ל כתב וז"ל החומה הזו אינה מעמידה אלא אנכה כצ"ל ועל חומת אנך קאי ותרגומו שורא דדינא. וכן סיפיה הנני שם אנך בקרב עמי ישראל ומפרש כמו שחומה שמעמידין אותה ע"פ אנך שהוא קו חוט המשקולת הבנאים שתהא שוה ואם דבר יוצא בעקום מהאנך חותכין אותו לישרו והוא סבת עמידתה וקיומה. כן ישראל כל קיומם שילכו

ר׳ ירמיה בכל עונות כתיב (מיכה ז) נושא עון וכאן כתיב לא אוסיף עוד עבור לו: (ו) (עמוס ט) ראיתי את ה׳ נצב על המזבח עומד על הדור לזבחו. (שם) ויאמר הך הכפתור וירעשו הספים הך הכפתור זה יאשיה וירעשו הספים אלו סנקליטין שלו. (שם) ובצעם בראשי כלם ר׳ שמעון בר אבא בשם ר׳ יוחנן ד משל לסאה שהיא מלאה עונות מי מקטרג בה גזל. ר׳ יודן בשם ר׳ יוחנן ה משל לבני אדם שהיו בהן עובדי ע״ז ומגלי עריות ושופכי דמים וגזל שקול כנגד הכל. ר׳ יעקב בר אידי בשם ר׳ אחא כ״ד חטאות סדר יחזקאל ומכלם לא חתם אלא בגזל הה״ד (יחזקאל כב) והנה הכיתי כפי אל בצעך. לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר: (ד) הה״ד (במדבר ב) ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה׳ את משה כן חנו לדגליהם ואהרן היכן היה ר׳ יהושע בר נחמיה ור׳ לוי בר חייתא ור׳ אבא בשם ר׳ חייא בר אבא כיון שבא ליחסן הונו אותו ואמרו לו אתה מיחסנו עד שאתה בא ליחסנו לך ויחס את בניך אלעזר בנך ו למי הוא נשוי לא לבתו של פוטיאל הה״ד (שמות ו) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל כיון שראה הקב״ה שהן מזלזלין בו התחיל מייחסהו הה״ד (במדבר כה) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ז כהן בר כהן קנאי בן קנאי משיב חמה בן משיב חמה שנא׳ השיב את חמתי לכן אמור הנני נותן לו וגו׳. לפיכך ח הקיש הקב״ה כבודו של אהרן לכבודו של משה הה״ד (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן ומשה משה ואהרן אכ״כ אלא אהרן ומשה. לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר: (ה) ט ד״א וכי תמכרו ממכר הה״ד (דה״ב יג) ויכו בהם אביה ועמו מכה רבה מה הוא מכה רבה ר׳ אבא ב״כ אמר שהעביר צורת פניהם של ישראל כד״א (ישעיה ג) הכרת פניהם ענתה בם. שמואל בר אמי אמר שהעמיד עליהם שומרים ג׳ ימים עד שנתקלקלה צורתם דתנינן י תמן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אפילו יש בו סמנין ובכליו ואין מעמידין אותו אלא עד ג׳ ימים הה״ד (דה״ב יג) ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביה ויגפהו ה׳. א״ר שמואל בר נחמני אתה סבר לומר שירבעם ניגף והלא לא ניגף אלא אביה ולמה ניגף ר׳ יוחנן ור״ל ורבנן ר״י אמר ע״י שחסדן ברבים הה״ד (שם) ואתם המון רב ועמכם עגלי הזהב אשר עשה לכם ירבעם לאלהים. ור״ל אמר ע״י שבזה לאחיה השלוני וקרא אותו בליעל הה״ד (שם) ויקבצו עליו אנשים רקים בני בליעל. ורבנן אמרו על ידי שבאת ע״ז לידו ולא בערה הה״ד (שם) וירדוף אביה אחרי ירבעם וילכד ממנו ערים את בית אל וכתיב (מ״א יב) וישם את האחד בבית אל. והרי דברים ק״ו ומה אם המלך על ידי שהונה מלך כמוהו ענשו הכתוב מי שהונה את חבירו עאכ״ו לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו׳: (ו) ד״א וכי תמכרו ממכר ר׳ חייא בריה דר׳ אדא דיפו אמר וכי תמכרו עתידין אתם יא למכור לאו״ה אלא תהי שותפין לבריכון יב כדרך שעשו חנניה מישאל ועזריה שאמרו לנבוכדנצר (דניאל ג) לא חשחין אנחנא על דנה פתגם להתבותך הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכול לשיזבותנא והן לא ידיע להוי לך מלכא. ענה נבוכדנצר ואמר להון הצדא שדרך מישך ועבד נגו מהו הצדא ר׳ אבא ב״כ אמר אונטים. ר׳ יוסי ב״ר חנינא אמר צדו מה באתם לעשות ע״ז שלי צדו תרגום תוהו ובוהו צדיא. ר׳ יוחנן אמר תרתין ר׳ יהודה ב״ר סימון אמר תרתין שמואל בר נחמן אמר תרתין ורבנין אמרי חדא. ר״י אומר תרתין אמר להם עיקרה של ע״ז לא משלכן היתה לא כן כתיב (ישעיה י) ופסיליהם מירושלים ומשומרון וכאן באתם לעשות ע״ז שלי צדו. ר׳ יוחנן אמר חורי אמר להם כשהייתם בארצכם הייתם שולחים אצלנו ולוקחין טופרין ושער ועצמות של ע״ז חוקקים אותן לקיים מה שכתוב (יחזקאל כג) צלמי כשדים חקוקים בששר וכאן באתם לעשות ע״ז שלי צדו. רבי יהודה ב״ר סימון אמר תרתין אמר להם כשהייתם בארצכם הייתם נעשים פסקיות פסקיות לע״ז כד״א (יחזקאל טז) ותתעבי את יפיך ותפשקי את רגליך לכל עובר וכאן באתם לעשות ע״ז שלי צדו. ר״י ב״ר סימון אמר חורי אמר להם כשהייתם בארצכם הייתם נעשה הומניות ע״ז הה״ד (שם כג) וקול המון שלו בה מובאים קאניסין סבאים דחיין (שם) ויתנו צמידים על ידיהם ר׳ יהודה ב״ר סימון אמר קדשין כד״א (שם) ואומר לבלה ניאופים מהו לבלה תרגום עקילס פילה פורני דהוא מבלי גיארא. א״ר יהודה ב״ר סימון אין לשון לבלה אלא לשון ע״ז כד״א (ירמיה נא) ופקדתי על בל בבבל וכאן באתם לעשות ע״ז שלי צדו. ר׳ שמואל בר נחמני אמר תרתין אמר להם ע״ז שלכם של כסף של זהב היתה כד״א (הושע ח) כספם וזהבם

יד יוסף ד קה״ר פ״א סי׳ ל״ד: ה ילקוט יחזקאל רמז שס״ב. וילקוט עמוס רמז תקמ״ו: ו במד״ר פ׳ כ״א כו׳ ד׳: ז סנהדרין פ״ב: ח נ״ל סקדיס: ט ב״ר פ׳ ס״ה. אגדת שמואל פ׳ ט״ו. סדר עולם פ׳ י״ז. ילקוט מלכים רמז רע״ז. ילקוט רות פ״ז. ב״ר פ׳ ע״ג. ירושלמי פ׳ בתרא דיבמות: י מתני׳ סוף יבמות: יא לימכר כצ״ל: יב במד״ר פ׳ ט״ו. תנחומא ס׳ נח. וס׳ בהעלותך. אגדת בראשית פ״ז. ושה״ש רבה פ״ב סי׳ למ״ד. פ״ז סי׳ י״ג:

מתנות כהונה

ה״ג בערוך ולא פירשו ולפי הענין נ״ל נכה ל׳ הכאה ופי׳ היורה הזאת אינה עומדת על קיומה והווייתה אלא ע״י הכאת הספים כך כו׳: **וכאן** כתיב לא אוסיף כו׳ שלא ימחול עון זה: **סנקליטין** בעלי עצה: **ואהרן** היכן היה. ובראש הפר׳ כתי׳ וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן: **בר** קנאי. בן לוי שקנא על דינה אחותו: **בן** משיב בן אהרן שהשיב אף ה׳ מישראל בקטרת שנא׳ כי יצא הקצף: **לא** ניגף אלא אביה. כי אביה לא מלך רק בשנת שמונה עשר לירבעם ולא מלך רק ג׳ שנים ואסא בן אביה מלך בשנת עשרי׳ לירבעם נמצא כשמת אביה עדיין ירבעם חי: **על** שחסדם ברבים ופי׳ לשון בזיון וחרפה וכן הוא בב״ר פ׳ ס״ה ופ׳ ע״ג וה״ג רש״י וכן הוא בש״ר פ׳ ל׳ ובירושלמי דיבמות גר׳ על שביזה אותם ברבים וכן עיקר כי על דבר אמת לא שייך חסד ועניין הטעם היה שכיון שהגיע לבית אל ולכדו וראה עגלי הזהב חמל עליהם וקרא לאחיה בליעל. כך מצאתי בילקוט מלכים (רמז ר״ה) בשם סדר עולם ועיין שוב בפירש״י מאמר זה בב״ר פ׳ ס״ה: **דיפו** ממקו׳ יפו: **שותפין** לבריכון. שותפים ומחוברים לבוראכם: **אונטים** הערוך לא פירשו ונרא׳ פי׳ כמו אטימם פי׳ מוכן ומזומן ואמת וכן מצאתי בפי׳ אבן עזרא ורבינו סעדיה גאון ורב האי גאון: **פסקיות** חלקים ותבורות: **מובאים** סבאים. סיפיה דקרא של וקול המון שלו בה: **קאנוסין** דחיין. שמות ארצות וכן פי׳ הרד״ק: **קדשין** תרגום של צמידים קדשין ודרשו מל׳ לא יהיה קדש: **פיליא** פורני כו׳. פי׳ הערוך פליאה בל׳ יון ישן ובלוע ופורני זונה ניארה זנות: **מבליא** גיארה. פירושו של פיליא פורני שהזנות הוא מבלה ומבלה הכל

ענף יוסף

יש לומר להודיע שכחו של פנחס שלא פחד ממנו אע״פ שהיה גדול בעמו. מיהו הא דאמרינן בבמד״ר בשם שפרשה פנחס לשבח פרשה הרשע לגנאי משמע דפליגא הא:

פרשה לג (ב) [בכל עונות כתיב נושא עון וכאן כתיב כו׳]. תמה היפ״ת דהא בשבועת שוא כתיב כי לא ינקה ה׳ וגו׳. ונראה ע״פ מה שדרשו חז״ל [ר״ה דף י״ז ע״א] כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנא׳ נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע. אמר רב אחא בר חנינא אליה וקוץ בה לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו למי שמשים עצמו כשירים. נמצא לפ״ז בכל עבירות שייך נושא עון לפי שעובר על פשע היינו שמעביר על מדותיו ומשים עצמו כשירים. אבל באונאת דברים שאין זה אלא מגאוה וגודל לבב. א״כ לא אהני ליה מה שמעביר על מדותיו לגבי אחרים לפי שחטא במכפר. כמו שהרג כ״ג בשוגג שלא היה כפרה במיתת הכהן לפי שחטא במכפר. וא״כ כיון שהוא בעצמו חטא בזה שחירף את חבירו. א״כ אפילו שעובר על מדותיו אין לו כפרה במה שטבעו לעבור על מדותיו כיון שבזה עצמו חטא. ואם מרצה את חבירו. פשיטא שמחול לו. רק בהעברת על מדותיו לגבי אחרים אין לו תיקון. אבל מה דכתיב לא ינקה. מ״מ הא מעבירין ממנו כל פשעיו. ומובן שפיר [מלא העומר]: ה׳

עץ יוסף

שילכו בדרך ישר וכשיוצאים ומשים מני דרך ויעשקו דרכם צריכים לעונשין עד שישובו אל דרך הישרה עכ״ל: **אבל לע״ל** לא אוסיף עוד עבור לו. פי׳ לא אוסיף עוד להיות עובר ומתעבר ולריב עמכם: **בכל** עונות כתיב. פי׳ בכל עונות שבין אדם למקום כתיב נושא עון שהקב״ה מוחל עון ע״י תשובה. אבל כאן באונאת דברים לא אוסיף עוד עבור לו. ור״ל שבאונאה אין השם מוחל אפילו בתשובה לפי שחטא לחבירו וכדתנן פרק יוה״כ עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר. ורבותא נקט באונאה לא אוסיף עוד עבור לו דאע״ג דלא חטא לחבירו אלא באונאת דברים. לא ניתן למחילה כ״ש אם נערו בגופו ובממונו: (ג) **ראיתי את ה׳** כו׳ בעל אגדה זו פליג אדלעיל ומפרש אל תונו איש את אחיו באונאת ממון. ולהכי מייתי קרא משא דמהמיר בגזל: **עומד על הדור** לזבחו. מפרש נצב היינו נצב לדין. ועל המזבח פי׳ לעשות זבח בדור: **זה יאשיה** שהכפתור הוא המשקוף שהמזוזות נשענות עליו ולכן הוא משל למלך. והמזוזות הנשענות עליו משל לשרים. ולפי שהמלך הראשון במפלת יהודה ובנימין היה יאשיהו פירש הנבואה עליו: סנקליטון שרים: **משל לסאה** כו׳ מפרש ובצעם כמו בצעם מלשון בוצע בצע: **מי מקטרג** פי׳ שאף שאין גזל חמור כל כך כשאר עבירות. מ״מ הוא מקטרג מרוב עשוקים יזעקו. ופי׳ בראשם כולם בהוא מקטרג ועולה על כולם כשהסאה שהיא מלאה דברים ועולה למעלה אחת מהם שהוא ממלא הסאה: **ר״ש בר אבא** בשם ר״י משל כו׳. ר״י ס״ל הגזל חמור ושקול כנגד הכל. ופי׳ בראשם כלם שהוא עיקר. כמו בשמים ראש: **לפיכך** כו׳. ממכר. ד״א וכי תמכרו ממכר הה״ד ויעשו כו׳ כצ״ל [רד״ל]: (ד) **הה״ד** ויעשו בני ישראל כו׳. דעת אגדה זו לפרש אל תונו איש את אחיו באונאת דברים כדלעיל סי׳ א׳. ולהכי מייתי מהכא שה׳ הקפיד על אונאת אהרן עד שבעבור זה אקדמיה למשה. אלמא קפיד רחמנא טפי באונאת דברים: **ואהרן** היכן היה. דכיון דלמשה ולאהרן נאמר איש על דגלו באותות הו״ל למימר ככל אשר צוה ה׳ את משה ואהרן: **של פוטיאל** ומפרש באגדה דהיינו יתרו שפיטם עגלים לע״ז. ובתו לאו דוקא אלא כלו׳ מזרעו. וע׳ במס׳ סוטה: **הה״ד פנחס** כו׳ ואע״פ שהיו מזלזלים באלעזר. לפי שעיקר הזלזול בפנחס שנולד מבנות פוטיאל לכן התחיל לייחסו מפנחס. וע׳ ביפ״ת: **קנאי** בר קנאי. בן לוי שקנא על דינה אחותו שאמר הכזונה יעשה את אחותינו [רש״י פי׳ הנשרפין]: **בן משיב חמה** אהרן במעשה דקרח דכתיב כי יצא הקצף מלפני ה׳ וכתיב ויתן את הקטורת [רש״י]: **משה ואהרן** אין כתיב כאן. כאורחא דקרא תמיד לאקדומי למשה. רק באמרו הוא אהרן ומשה דאתא למימר דשקולין זה לזה כדאי׳ בב״ר סוף פרשה א׳]: (ה) **הה״ד** ויכו בהם אביה כו׳. גם דעת אגדה זו לפרש אל תונו איש את אחיו באונאת דברים כדלעיל. ולהכי מייתי האי קרא דויגפהו ה׳. וילפינן מיניה חומר עון זה כדאמר לקמן ומה אם המלך ע״י שהונה מלך כו׳. ואיידי דמייתי קרא דריש ליה כוליה הכא: **מהו מכה רבה** דמשמע רבה והולכת עוד מזולת החללים שנפלו. והיינו עיגון הנשים כמתות בחייהן: **שהעביר צורת** פניהם של ישראל. כדי שלא יעידו עליהם ויתעגנו נשותיהם. כד״א הכרת פניהם ענתה בם הרי שהכרת האדם הוא בפנים לא זולת: **לא** ניגף אלא אביה. שהרי ירבעם קבר את אביה ומלך אחריו ב׳ שנים כדאי׳ בס״ע פ׳ ט״ז: **שחסדן** שהרפם ברבים כלו׳ שבזה וחירף את הרבים. וע׳ בב״ר פ׳ ס״ה מ״ש שם: **ויתקבצו** עליו כו׳. פי׳ מאחר שאמר ויתקבצו עליו בני בליעל ויתאמצו על רחבעם. ואחיה היה המחזיק את ירבעם דאשונה בדבר ה׳ הרי שקרא לאחיה בן בליעל: **ע״י שבאת** העגל לידו ולא בערה כו׳. וכדאי׳ בס״ע ז״ל וכשלכד את בית אל וראה את עגלי הזהב חמל עליה: **ומה אם** המלך על ידי שהונה כו׳. פי׳ מה מלך שהיה לכאורה מהראוי שיענישו הקב״ה והוא בחיים בעונשים זולת המיתה והנגיפה. משום דבמיתתו נפיק חורבה לכל עמו ומ״מ ענשו הכתוב בעונש מיתה שניגף ולא בעונש זולתו על שהונה מלך שכמותו. הדיוט שהונה את הדיוט עאכ״ו שיענשו עונש של נגיפה ולא יחוש לבניו ובני ביתו. כיון שלא חשש הקב״ה במלך שנגפו ולא חשש אל עמו עם רב [כלי יקר על נ״ך]. ולי אפשר משום דדרך המלכים להזכיר עון שכנגדו כדי להתפס בידו ע״ד והוא מזכיר עון להתפס וע׳ באיכה רבתי. ובזה מבואר הק״ו ודו״ק: (ו) **עתידים אתם** כו׳ ס״ל נ״כ דאל תונו איש את אחיו באונאת דברים מדבר ולפ״ז אינו דבק אל וכי תמכרו ממכר לעמיתך אלא הוא מילתא באנפיה נפשיה. והכי פירושו וכי תמכרו ממכר העבד בגלות. אל תחושו אלא תהיו שותפים להקב״ה שנקרא רעך ורע אביך והיינו לעמיתך. והרד״ל כתב נכון לגרוס תפושין במקום שותפין פי׳ אחוזים: **אונטים** הערוך גרס אנטוס. וכתב המוסיף הערוך פי׳ בל׳ יוני אמת ויציב: **לא כן** כתיב ופסיליהם כו׳. ופי׳ הכתוב לפ״ז שהיה אומר סנחריב שכמו שמצאה ידו לממלכות האומות עם היות שפסיליהם היו מירושלים ומשומרון שהרשעי׳ שבירושלים ושומרון היו מוכרים פסילים לשאר המלכיות כן תמצא ידו לירושלים: **טופרין** תרגום לפורן טופרא והוא לחקוקה. ובילקוט דניאל הגירסא טופסין של ע״ז פי׳ טופס צורת ע״ז: **ושער** י״ל שטובלין בס בצבעים למשוח בשמר [רד״ל]: **ועצמות** אפשר של״ל וצבעו׳: **פסקיות** פסקיות פי׳ כתות כתות וחבורות: **הומניות** קהילות והסכמות של רבים: **שלו** בה. ואל אנשים מרב אדם מובאים סבאים קאנוסין דחיין. כצ״ל וכן הוא בילקוט. ופירוש מדות יין חי. ודרש סבאים לשון סבאך מהול: **קדשין** תימא דגזם מתרגמינן קדשא אבל תרגום צמידים שיריה: **קדשין** ואומר לבלה כצ״ל. ותיבות כד״א מיותר. והוא הכל סיומא מענין מקרא זה ביחזקאל שם דאזיל ודרש [יפ״ת]: **פיליא** פי׳ זקנה: **פורני** פי׳ זונה: **דהיא** מבליה ניארא. פי׳ שהיא זקנה ומאסה: **אינה אלא** אולון כרוסא הה״ד. כצ״ל וכן גירסת הערוך. ופי׳ אולון כולן

וחכם עשו להם עצבים אבל ע"ז שלי אינו אלא אלו טורסן כולו דדהב נקי הה"ד (דניאל ג) נבוכדנצר מלכא עבד צלם וכאן באתם לעשות ע"ז שלי צדו. ר"ש בר נחמני אמר חורי א"ל לא כך כתב לכם משה בתורה (דברים ד) ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם אמרי מרי מלכא לא למסגד אלא למפלה במסים ובארנוניות ובזימיות ובגולגליא דאמר ר"ש בר נחמן תמן קרייא למלכיא אלהייא. ורבנן אמרי הדא אמר להם לא כך כתב לכם ירמיה (ירמיה כז) הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנצר וגו' אמר להון או אתון מקיים מן רישיה דהדין פסוקא או אני מקיים סופיה מיד (דניאל ג) ענו שדרך מישך ועבד נגו ואמרין למלכא נבוכדנצר יג אם מלכא למה נבוכדנצר אם נ"נ למה מלכא אלא במסים ובארנוניות ובזימיות ובגלגליות את מלך עלינו אבל לדבר הזה שאתה אומר לנו נ"נ את ונ"נ שמך את וחד כלב שוין עלונן כחדא נבוכדנצר נבח ככלבא נפח כקולתא נצר כצרצרה. מיד נבח ככלבא ונפח כקולתא ועביד נצר כצרצרה שנא' (קהלת ח) אני פי מלך שמור א"ר לוי יד אני פי ממ"ה הקב"ה אותו אשמור הפה שאמר לנו בסיני (שמות כ) אנכי ה' אלהיך. על דברת שבועת אלהים על שום וידבר אלהים את כל הדברים האלה. שבועת אלהים על שום לא תשא. לפי שבעוה"ז ישראל משועבדין לאו"ה ולע"ל מה כתיב (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך. לפי שבעוה"ז או"ה מונין לישראל אבל לע"ל אמר הקב"ה עתיד אני להאכילם מבשרם ולהשכירם מדמם הה"ד (שם) והאכלתי את מוניך את בשרם וכעסיס דמם ישכרון:

פרשה לד

(א) וכי ימוך אחיך א הה"ד (תהלים מא) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. אבא בר ירמיה בשם ר' מאיר אמר זה שממליך יצר טוב על יצר הרע. איסי אמר זה שנותן פרוטה לעני. ר' יוחנן אמר זה שקובר מת מצוה. רבנן אמרי זה שמבריח עצמו מן המלכות. רב הונא אמר ב זה שמבקר את החולה דאמר רב הונא כל מי שמבקר את החולה פוחתים לו אחד מס' בחליו. איתיביה לרב הונא א"כ יעלו ששים וירד עמהם לשוק אמר להם ס' ובלבד שיהו אוהבין אותו כנפשו אעפ"כ מרויחין לו. על דעתיה דאבא בר ר' ירמיה דאמר בשם ר' מאיר זה שממליך יצר טוב על יצר רע דכתיב (תהלים מא) ה' ישמרהו מיצר רע. על דעתיה דאיסי דאמר זה שנותן פרוטה לעני דכתי' (שם) ויחיהו. על דעתיה דר' יוחנן דאמר זה שקובר מת מצוה דכתי' (שם) יאושר בארץ. על דעתייהו דרבנן דאמרי זה שמבריח עצמו מן המלכות דכתיב (שם) ואל תתנהו בנפש אויביו. על דעתיה דרב הונא דאמר זה שמבקר את החולה דכתיב (שם) ה' יסעדנו על ערש דוי. א"ר יונה ג אשרי נותן לדל אכ"כ אלא אשרי משכיל אל דל הוי מסתכל בו היאך לזכות עמו. ר' יונה בשעה שראה בן גדולים שירד מנכסיו והוא מתבייש ליקח היה הולך אצלו ואומר לו בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה במדינת הים הא לך חפץ זה לכשאתה מתרווח את נותנו לי ובשעה שנותנו לו היה אומר לו מתנה לך נתתיו. ר' לוי בשם ר' חמא בר ר' חנינא אמר כ"ב פעמים כתיב אשרי ומכלם לא נטל אפוכי אלא זה ומאי אפוכי נטל (תהלים מא) ביום רעה ימלטהו ה' לפיכך משה מזהיר לישראל וכי ימוך אחיך: (ב) ד"א וכי ימוך אחיך עמך הה"ד (משלי יט) מלוה ה' חונן דל. אר"א כתיב (תהלים קמו) נותן לחם לכל בשר בא זה וחטף לו את המצוה אמר הקב"ה עלי לשלם לו גמולו הה"ד (משלי יט) וגמולו ישלם לו. ר' תנחומא אמר לה בשם ר' חייא בר אבא ר' נחמן אמר לה בשם ר' יודן בר"ש ורבנן בשם רשב"ל אלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו ד כביכול דרכו של לוה להיות עבד למלוה הה"ד (משלי כב) ועבד לוה לאיש מלוה. ר' פנחס בשם ר' ראובן אמר כל מי שנותן פרוטה לעני הקב"ה נותן לו פרוטות וכי פרוטה נותן לו והלא לא נותן לו אלא נפשו הא כיצד היתה ככר בי' פרוטות ועני עומד בשוק ואין בידו אלא ט' ובא אחד ונתן לו פרוטה ונטל ככר ואכלה ושבה נפשו עליו אמר הקב"ה אף אתה בשעה שנפשך מצפצפת לצאת מתוך גופה אני משיבה לך לפיכך משה מזהיר לישראל וכי ימוך אחיך: (ג) ד"א וכי ימוך הה"ד (משלי יא) גומל נפשו איש חסד. זה הלל הזקן שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך עמם אמרו לו תלמידיו רבי להיכן אתה הולך אמר להם לעשות מצוה אמרו לו וכי מה מצוה זו אמר להן לרחוץ בבית המרחץ אמרו לו וכי זו מצוה היא אמר להם הן מה אם איקונין של מלכים שמעמידים אותו בבתי טרטיאות ובבתי קרקסיאות מי שנתמנה עליהם הוא מורקן ושוטפן והן מעלין לו מזונות ולא עוד אלא שהוא מתגדל עם גדולי

יד יוסף יג במד"ר פ' ט"ו. סוח"ט מז' כ"ח: יד ירושלמי פ"ג דסנהדרין. קהלת רבה פ"ח: **פרשה לד** א סוח"ט מז' מ"א: ב סוף הקדמת האזהר. ואזהר סדר פקודי דף ר"ע. וע' בזוהר סוף סדר האזינו דף רנ"ט. נדרים דף מ' ע"א: ג ירושלמי סוף פאה. זוהר בשלח דף ס"א: ד סמ"ר פ' ל"א:

מתנות כהונה

סכל: דדהב נקי. ופירושו עיין ס"פ אמור: וכן כמו וכאן: לא למסגד כו'. לא להשתחוות לע"ז אמר לנו הקב"ה אלא לעבדה במסים כו' כולם מיני מסים הם גלגולות ומסים מקרקעות ומטלטלים ובהמה: למלכייא כו'. למלכים קורין אלהים וזה שכתוב ועבדתם שם אלהים ופי' יעבדהם שם למלכים ופי' ולפיכך אמר נבוכד נצר כששמעו אליו והשיבו אמת שנעבוד למלכים במסים כו'. או ר"ל נבוכד נצר סבר אלהים פירושו ע"ז והם אמרו לא כן פי' אלא פי' למלכים תעבדו עבודתן במסים וארנונות: או אני מקיים סופו. ופי' או תקיימו אתם ראש הפסוק ותעבדו או לצלם אבל אטו אליכם או אני אקיים סופו בחרב או ברעב ובדבר אפקוד: וחד כלב. אתה וכלב אחד שוה בעינינו ודרש נגו כלב הטבח ועיין במד' חזית (ב' י"ג): נבח ככלב' כו'. נבוכד נצר דרש מטריקון נ"נ נבו כלב כד כמשמעו נצר נרנר ופי' אם אתה נובח ככלב ונפה כמו כד וגועק ומצפצף כצירצור אין אנו שומעין לך ונרנור פי' הערוך מין שרץ או בקבק בפיו נר וכששותין מתוכו עושה נר נר ול"י נראה שהוא מין עוף ועיין אס"ר דף פ"ו: קולתא הוא כד: אשרי משכיל כו'. עיין בפרשת משפטים (ל"א): שמבריח עצמו כו' וחבירו עזרו שלא נמסר בידם כדלקמן סוף כסדר: אע"פ כן כו'. לפום ריהט' משמע אע"פ שאינם בן גילו ואין אוהבים אותו כנפשם מ"מ מרויחין לו מחוליו וכשיעורייתא דבי רבי וכדמפרש בנדרים דף ל"ט שאוהבים אותו כנפשם ירד עמהם לשוק אבל בפרק אין בין המודר הגיה באופן אחר והיתא התם אעפ"י שאוהבים אותו כנפשם אינם נוטלים מחוליו אלא כשיעורייתא דבי רבי וכן פירש כאן: ויחיהו והוא מדה כנגד מדה שהוא החייה את נפש העני בנפש אויביו זה המלכות שרודפת אחריו בעלילה: אפוכי הנהה ושכר טוב: חטף לו. שעל הקב"ה מוטל לפרנסו והלך הוא ומפרנסו: לאיש מלוה. לזה שחטף לו המצוה: ושבת ונהה ל' שבת וינפש: קרקסיאות כו'. מיני שחוק

עץ יוסף

כולן. וכרוסא פי' זהב. ומה שכתב בפנים כולו דהב נקי הוא פי' שהיה נכתב על הגליון והכניסוהו בפנים [יפ"ת]: לא למסגד כו' לא להשתחוות לע"ז אמר לנו הקב"ה אלא לעבדה במסים כו' כולם מיני מסים הם. מס גלגולת מס קרקעות ומטלטלים ובהמה וכדמסיים תמן קריין למלכיא אלהייא. פירוש שם קורין למלכים אלהים. כי אלהים לשון שררה והוא שם משותף למלכים ושרים. ופירוש הכתוב כך הוא ועבדתם שם מלכים עובדים מעשה ידי אדם. וכדכך המתרגם במוסיף פלחו בלשון הכתוב: או אתם מקיימין רישיה כו'. פי' שצריכין לקיים מאמר נ"נ עליה' כמו שכתוב ברישיה דקרא. ואם לא יקיימם ימיתם כמה שנאמר בסיפיה דקרא בחרב וברעב ובדבר אפקוד על הגוי ההוא: אני מקיים סיפיה. ולפי זה פי' הגדא הוא כך האם תעשו נדו דברי ירמיה הנביא שהבטלו דבריו: נ"נ נבח ככלבא דריש נבוכדנצר נוטריקון נבו כד נצר. ומפרש נבו נבח. וכד קולתא. דכדה על שכמה מתרגמינן וקולתה. ונצר נצר כצרצירא. ופירוש שבשעתו נבח ככלב ונפה כקולתא כלו' התמלא הומה ככד הנפוח. וצעק כצרצורא שהוא מין עוף כדפירשו קצת: אני פי מלך שמור. כלו' מ"ש לנ"נ שאין חוששין לדבריו רק למצות המלך למסים היינו משום דכתיב אני פי מלך שמור כו' שפירושו שאף שראוי לשמור את מצות המלך מ"מ יש להבחין על דברי שבועת אלהים. כלו' שאין לחוש למצות נ"נ במה שהוא נגד דברי ה'. ואגב אורחיה מייתי הכא דר' לוי דמפרש כוליה קרא במצות המלך: על דברת על שום וידבר אלהים כו'. : לפי שבעוה"ז כו' לפי בהדך המדרש כמה זמני לסיים במלתא דנחמתא מעין מילתא דקאי עלה. מסיים הכא כנגד מ"ש לעיל עתידים אתם לימכר לאו"ה כו' אומר לפי שבעוה"ז ישראל משועבדים כו'. וכנגד מה שפי' לא תונו באונאת דברים מסיים במ"ש בעוה"ז או"ה מונין לישראל כו':

פרשה לד (א) הה"ד אשרי משכיל אל דל כו'. משום דקשה ליה מאי ומטה ידו עמך. בעי לפרש דעם עלמך אתה מטיב כשתחזיק בו. מייתי האי קרא דמיירי בשכר חונן דל שאת מה שי"י יחייהו כמו שהוא מחיה העני. ולפ"ז אתי שפיר עמך שאותה הטבה עלמה שעשה לעני שמחייהו מעשה לך. והיינו דמסיים לפיכך משה מזהיר לישראל וכי ימוך אחיך. כלו' מ"ש ומטה ידו עמך. ואגב אורחיה מייתי כל הפירושים שנאמר במשכיל אל דל: שממליך יצ"ט דאיקרי דל כדדרים בשוח"ט מז' מ"א ובקה"ר שאין הבריות שומעין לו. ועוזריו מעטים כי כל כלי הגוף המה עוזרים וגומים רק אחרי יצר הרע. ואשרי מי שהוא משכיל להתבונן עליו לילך אחר עצתו: זה שקובר מ"מ דאין לך דל מן המת: זה שמבריח עצמו כו'. שאין לך מתנו שחשיב כמת. והיבת עצמו מיוסר וכן בשוח"ט ליתא. ופירושו שמבריח ומציל ממי שרודפו להמיתו: שמבקר את החולה כפ' אין בין המודר מפרש אין דל אלא חולה שנא' מדלה יבצעני. א"כ מאי קרא מדוע אתה ככה דל בן המלך. וזהו פי' הכתוב ארוממך י"י כי דליתני ר"ל בהחליתני ואח"כ שלחת לי רפואה ולא שמחת אויבי לי. וכמ"ש חז"ל שפה הדפים נצטרע דוד כו': איתיבון לרב הונא כנ"ל (א"א): א"ל ששים ובלבד כו'. הגה בשוח"ט ליתא היבת בפים. וא"כ כך הביא להם אמת כן רק ובלבד שיהיו אוהבים אותו כנפשו ר"ל שיהיו בני גילו שנולדו במזל של החולה. ואעפ"כ שאין אוהבים אותו כנפשו מ"מ מרווחין לו קצת מחוליו. ואפשר לפרש ג"כ גירסתנו אמר להם ששים פי' כשיעור ששים לבקרו יקום החולה רק ובלבד שיהיו אוהבים אותו כו'. או אפשר לפרש א"ל ששים פי' אחד נוטל אחד מששים מן החולי שנשאר לחולה אחר שבקרו אותו שלפניו. וגם זה דוקא שיהיו אוהבים אותו כו' וכנ"ל. וע' בפ' אין בין המודר: ה' ישמרהו מיצה"ר כדדרשי' בבמד"ר פ' י"א מדכתיב ושמר רגלך מלכד ע"ש (רד"ל): מיצר הרע דאע"ג דממליך יצר הטוב עליו. מ"מ צריך עזר אלהי. שהיצה"ר מבקש להתקומם עליו לעולם ואפילו בסוף ימיו כמ"ש ז"ל בקדושין סוף פ"ק: דכתיב ויחייהו שבשכר שמחיה את העני בפרנסתו י"י מאריך ימיו: דכתיב ואושר בארץ פי' שיגוח על משכבו בשותו נקבר בארץ: כ"ב פעמים כתיב בספר תהלים אשרי. ואע"ג דאשכחן כ"ה י"ל דכל דכתיב באחד מזמור לא מחשיב אלא חד. וכן אשרי יושבי ביתך ואשרי אדם עוז לו בך. וכן אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו. וכן אשרי נשוי פשע ואשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון לא מחשב אלא לחד: אפוכי הנחה ושכר טוב: ביום רעה ימלטהו ה' ומסיים בערוך ואין לך יום רעה אלא יום דינה של גיהנם שנא' והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך כלו' מוחל להם עונותיהם. וזה לא אשכחן אלא בהאי אשרי: לפיכך משה כו' ע' מ"ש ברים סי' זה:

(ב) הה"ד מלוה ה' כו'. גם טעם אגדה זו לפרש ומטה ידו עמך כטעם האגדה הקודמת ולהכי מייתי האי קרא דמיירי בשכר חונן דלים. ואגב אורחיה מפרש ליה הכא: כתיב נותן לחם לכל בשר כו'. כלו' מלוה לה' מקרי מי שחונן לדל לפי שי"י חייב במזונות העניים. וזה שמפרנסו נמצא כמלוה לי"י: דרכו של לוה להיות עבד למלוה. והכוונה שיעשה ה' רצונו ובקשתו ויבטל גזרתו מפניו ע"ד שאמרו בפ' אלו מגלחין מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה והוא מבטלו: כל מי שנותן פרוטה כו'. אגמולו ישלם קאי. וה"ק כל מי שנותן פרוטה לעני תעלה על דעתך שי"י נותן לו פרוטות. וכי פרוטה נתן לו כדי שיתן לו י"י פרוטות בשכרו והלא נפשו נתן לו:

(ג) הה"ד גומל נפשו כו'. גם טעם אגדה זו לפרש ומטה ידו עמך שעמך אתה מטיב ולהכי מייתי האי קרא שפירושו שעם נפשו מטיב גומל חסד וכדאכתוב בסמוך בדר' נחמן. ואיידי דמייתי ליה מפרש לי' ברישא בפי' אחר כדרך המדרש: זה הלל הזקן כו'. מבואר שהכוונה לפרש גומל נפשו איש חסד שהמטיב ומהנה את עצמו יחשוב לו לצדקה כעושה חסד לאחרים ולהכי מייתי מהלל הזקן דחשיב הרחצת גופו ומזונותיו דבר מצוה: היה מהלך והולך עמם ר"ל שכשהיה נפטר מתלמידיו היה דרכם ללוותו עד מקצת הדרך כתלמידים לרבם. ואיתרמי מלתא שבהיותו מהלך עמם בעת הפטרתו היה נחפז ללכת לדרכו לפניהם. והיינו מהלך והולך עמם שהיה כמהלך לדרכו עם היותו הולך עמהם שראו פניו מועדות ללכת לדרכו מהרה. ולזה שאלו מה היום מיומים שממהר ללכת כאילו הוא טרוד באיזה צורך גדול. ולז"א שהיה הולך לדבר מצוה. ושאלו ממנו איזה מצוה היא אולי יזכו גם הם בה: אם איקונין כו' והדין נפשא כו'. ההתבוננות הלזו היא מופלאת בעניינה להיות שהאנשים הקדושים אשר כל מבטם לנפשם המשכלת השוכנת בתוך גופם החומרי והבהמי. והנה יש בני אדם המשליכים אחרי גיום כל צרכי החומר ומאויו אף העניינים ההכרחיים לקיומה ומתאכזרים על גופם מאד לבלי תת קיומו כי יודעים כי כל כחי הגוף ותאוותיו המה נגדיים לנפש. אבל הלל הזקן מדה אחרת בו שחמל גם על גופו הבהמי לגמול לו הכבוד כמו ששבה עם אחרים ולהנאותה וליפותה בשביל שהוא איקונים של מלך כי לא היה כוונתו למען הנאתו כי אם חמל עליה כראוי: קרקסיאות כו' מיני שחוק הם סרגוס

גדולי מלכות אני שנבראתי בצלם ובדמות דכתיב (בראשית ט) כי בצלם אלהים עשה את האדם עאכ"ו. ד"א גומל נפשו איש חסד זה הלל הזקן שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך עמם אמרו לו תלמידיו רבי להיכן אתה הולך אמר להם לגמול חסד עם הדין אכסניא בגו ביתא אמרו לו כל יום אית לך אכסניא אמר להם והדין נפשא עלובתא לאו אכסניא הוא בגו גופא יומא דין היא הכא למחר לית היא הכא. ד"א גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי א"ר אלכסנדרי זה שמגעת לו שמחה ואינו מדביק את קרוביו עמו משום עניות. ה א"ר נחמן כתיב (דברים טו) כי בגלל הדבר הזה גלגל הוא שחוזר בעולם לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי ימוך אחיך: (ד) ד"א וכי ימוך אחיך הה"ד (משלי כט) רש ואיש תככים נפגשו. (שם כב) עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה'. ירש זהו רש בתורה. ואיש תככים זה ששונה סדר או שני סדרים עמד רש עם איש תככים א"ל השניני פרק אחד והשנהו (משלי כט) מאיר עיני שניהם ה' קנו העה"ז והעה"ב. עשיר ורש נפגשו עשיר בתורה רש בתורה אמר אותו רש לאותו עשיר השניני פרק אחד ולא השנהו א"ל אנא בעי מיתב ומתניתך במשקין או במאימתי קרי ותני עם דכוותך עושה כולם ה' מי שעשה לזה חכם יכול לעשותו טפש ומי שעשה לזה טפש יכול לעשותו חכם. ד"א רש שהוא רש בנכסים ואיש תככים זה שהוא עושה בפעולה עמד רש עם איש תככים א"ל תן לי מצוה ונתן לו מאיר עיני שניהם ה' זה קנה חיי שעה וזה קנה חיי העוה"ב. עשיר ורש עשיר זה שעשיר בנכסים ורש זה שרש בנכסים עמד רש עם העשיר א"ל תן לי מצוה ולא נתן לו עושה כולם ה' מי שעשה זה עני יכול לעשותו עשיר ומי שעשה לזה עשיר יכול לעשותו עני אמר העשיר לאותו העני לית את אזיל לעי ונגים חמי שקיין חמי כרעין חמי כרסיון חמי קפדון א"ל הקב"ה לא דייך שלא נתת לו משלך מאומה אלא במה שנתתי לו אתה מכנים לו עין רעה לפיכך (קהלת ה) והוליד בן ואין בידו מאומה מן כל מה דהוה ליה לא ישבוק לבריה ונסיב מומא לנפשיה לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי ימוך אחיך: (ה) רבי תנחום ב"ר חייא פתח (שם ז) ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעומת זה עשה האלהים ו אם באת רעה לחבירך ראה היאך לזכות בו ולפרנסו כדי שתקבל מתן שכרו. כך היה ר' תנחום ב"ר חייא עושה בשעה שאמו לוקחת לו ליטרא אחת של בשר מן השוק היתה לוקחת לו ב' אחת לו ואחת לעניים על שום גם את זה לעומת זה עשה הקב"ה ח עניים ועשירים כדי שיהיו זכין אלו לאלו לפיכך משה מזהיר לישראל וכי ימוך אחיך: (ו) ד"א וכי ימוך אחיך ט הה"ד (תהלים קו) פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם. בימי שפוט השופטים היו ישראל עובדים ע"ז ומשתעבדים במלכות ועושין תשובה ונגאלים חוזרי' ועובדים ע"ז ומשתעבדים במלכות ועושין תשובה ונגאלין עד היכן. תרין אמוראין ה"א עד שדלו מן המצות ואהרינא אמר עד שידלדלו מן הנכסים עד שלא היתה ספיקא בידו של אחד מהן להביא אפי' קרבן עני כד"א (ויקרא יד) ואם דל הוא ואין ידו משגת. י ח' שמות נקראו לעני. עני. אביון. מסכן. רש. דל. דך. מך. הלך. עני כמשמעו. אביון שמתאב לכל. מסכן שהוא בזוי לכל שנאמר (קהלת ט) וחכמת המסכן בזויה. רש מן הנכסים. יא דל מדולדל מן הנכסים. דך מדוכדך רואה דבר ואינו אוכל רואה דבר ואינו טועם ואינו שותה. מך שהוא מך לפני כל עשוי כמין סקופה התחתונה. לפיכך משה מזהיר לישראל וכי ימוך אחיך: (ז) א"ר זעירא אפי' שיחתן של בני א"י תורה הא כיצד אדם אומר לחבירו זכי בי או רכי בי זכי גרמך בי. ר' חגי אמר סכי בי אסתכל בי סכי בי מה הוינא ואסתכל בי מה אנא יב דא"ר חגי בשם ר"י כתיב (קהלת ה) ואבד העושר ההוא בענין רע. שהשיב לאותו העני בענין רע וא"ל לית את אזיל לעי ונגים חמי שקיין חמי כרעין חמי כרסיון חמי קפדן. א"ל הקב"ה לא דייך שלא נתת לו משלך מאומה אלא במה

יד יוסף ה שבת דף קי"א : ו תמורה דף י"ג . וע' במכילתא : ז קהלת רבה פ"ז סי' ל' : ח ע' זוהר ויגש : ט תנחומא סדר א ילקוט שופטים : י תנחומא סדר א . מדרש משלי פרשה כ"ב : יא תד"א פ"ב ריש פרק ה' : יב קה"ר פ"ה :

מתנות כהונה

בפסוק הס : **נפשא** עלובתא כו' . נשמה העלובה מדרכי הגוף : **משום** עניות . מפני שהם עניים : **ואיש** תככים . פי' רב סעדיה גאון איש בינוני וזהו ששונה סדר או שני סדרים : **מה** אנא כו' . מה אני רוצה ליסב ולשנות אתך במסכת משקין שהוא סוף ששה סדרים או במאימתי קורין את שמע שהוא ריש ששה סדרי' : **קרי** ותני כו' . פי' היה קורא ושונה עם דוגמתך : **בפעולה** שעושים מלאכה בשכר ואינו לא עשיר ולא עני : **מצות** צדקה וכן בכל הספר הזה קורא לצדקה מצוה : **לית** את אזיל כו' . למה אי אתה הולך ויגע במלאכה : **ונגים** ואוכל ראה בוקרים שים לך ראה כרעים ראה כרסיון גרס וכן הוא לק' ופי' בעל כרם ובטן גדול ולקמן בקהלת (ה י) לא גרס ליה : **חמי** קפדן . בעל בשר קיפד הוא בשר בל' ירושלמי והערוך גרס קפרן ופי' בו ג"כ שמן ובעל בשר : **ונסיב** כו' . פי' כל מה שהיה לו לא יניח לבנו ויקח מום לעצמו ודרש מאומה ג"כ ל' מום כי הברת האל"ף אינו ניכר' כל כך : **לוקחת** לו כו' . שהיה צריך לליטרא אחת ועיין בקהלת (ז יב) ושם הענין יותר מבו' : **אפילו** קרבן עני כו' . דריש וימוכו לך מך ועני : **שהוא** בזוי כו' . במדרש משלי גרס שהוא מסוכן בחייו ועל הלך לא מפרש ביה טעמא ובמדרש משלי לא גרס ליה ולא קא חשיב אלא ז' שמות : **מדוכדך** ניכך וניתק מכל : **סקופה** כו' . סיפיה דבית' שהכל דורסין עליה : **שיחתן** דיבורן : **רבי** נראה פי' כמו בר ריבא ר"ל התגדל בי להורות ביותר במה שטובה עמו עושה לעצמו : **אסתכל** בי סכי בי . פי' הסתכל מה הייתי עשיר ובעל נכסים ומה שאני לעת עתה ולרמז לו שאעפ"י שהוא גם כן עתה עשיר לא בשביל כך יסמוך על עשרו ולהתייאש ממדת העוני ודעת ר' חגי מה שאומרים זכי הוא כמו סכי וכן הוא בילקוט בהדיא : **בעניין** רע . פי' בו ל' ענייה כד"א וענו

ענף יוסף

פרשה לד (ו) [ח' שמות נקרא לעני] . לכאורה למה נקרא העני בח' שמות על מה בא לרמוז המספר הזה של ח' . והחכם השלם ה"ר ידידיה אבואלעפיה ז"ל פי' ע"פ דרשת חז"ל גבי דוד דקאמר ח' פעמים בני בני אבשלום . ז"פ להעלותו מז' מדורי גיהנם . ואחד להביאו לעלמא דאתי . לכן נקרא העני ג"כ בשמונה שמות ז' להצילו מז' מדורי גיהנם שלא ירד בו . ואחד לזכותו לעלמא דאתי . כאמרו חז"ל על פסוק יתלונן עני בעניו בשכר עוניו יתלונן מדינה של גיהנם . ובספר מעיל צדקה כתב דשמונה מדריגות לצדקה כמו שמנאם הרמב"ם ז"ל והביאם ג"כ הרב ב"י ז"ל בש"ע . ולכן נקרא העני בשמונה שמות לרמוז שיחזקהו האדם על איזה אופן שיוכל משמונה מדריגות אלו . עוד נראה שנקרא בח' שמות לרמוז שהעושה עמו גורם לקרב ביאת ה' נסיכי בני אדם הבאים עם מלך המשיח

עץ יוסף

הרגוס ונגינות שותי שכר . ואמריכון דאזלין למשתי מרוות בבית קרקסין : **והן מעלין** לו מזונות . והערוך הביא הנוסחא והן מעלין לו סלדון . ופי' המוסיף הערוך וז"ל בלשון רומי שכר פועל ואומן : **לגמול חסד** עם הדא אכסנאי כו' . והא דלא השיב להם בפירוש שהוא הולך לאכול . כי היה בא להודיע וללמד את תלמידיו כוונת אכילתו של אדם ותענוגיו בעוה"ז שלא יהיה רק כדרך אורח המתאכסן והסוסים קשורים בעגלה ללכת . אותו אורח מקצר בתענוגו חוטף ואוכל ושותה וממהר . כך לא יעשה אדם סדר וישיבה בזה העולם אלא הכל יהיה לו דרך עראי ומהירות כאורח נטה ללון (ספר תורת חיים) : **כל יומך** אית לך אכסנאי . שאירע הדבר שאמר להם כזאת כמה פעמים : **נפשא עלובתא** כו' נשמה העלובה מדרכי הגוף : **ד"א וגומל נפשו** אע"ג דר' אלכסנדרי לא איירי אלא בעוכר שארו אכזרי . קאמר ד"א גומל נפשו . משום דנפק מינה לפרש גומל נפשו . דמכיון דקרא קאמר דבר והפכו שמעינן דמכיון דעוכר שארו איירי במרחיק קרוביו ידעינן דרישא דקרא במקרבן . וכוונתו כי איש החסד גומל תחלה נפשו דהיינו קרובו שהם כנפשו ושארו ע"ד עניך ועניי עירך עניך קודמין (יפ"ת) אבל בילקוט גרס ד"א גומל נפשו איש חסד דמפלג מזון (פי' המהלך לצדקה והוא גומל בזה טוב לנפשו) ועוכר שארו כו' (ילקוט משלי) : **ואינו מדביק** את קרוביו . שהמה שאר בשר וראוי שהם ישמחו בשמחתו והוא מונע את שמחתם מחמת שהוא בוש על שהם עניים : **כתיב כי** בגלל כו' . ורמז הכתוב שיהירו במתנות עניים מאחר שמדה זו מוכנת לבא . ובזכות מתנתו יצילהו ה' . ומייתי ליה הכא דבהכי מידרש משה"כ ומטה ידו עמך פעם עצמו מטיב כשיהון דלים : **גלגל הוא** שחוזר בעולם . פי' העניות חוזר ומתגלגל בעולם כגלגל : (ד) **הה"ד** רש ואיש תככים כו' . גם טעם אגדה זו לפרש ומטה ידו עמך כטעם האגדות הקודמות . ולהכי מייתי רש ואיש תככים כו' שפירושו שהנותן לרש זוכה לחיי עולם כדלקמן . ומייתי נמי עשיר ורש כו' שפירושו שכאשר לא יחנן העשיר לעני יבא לידי עניות כדלקמן דבהכי נמי מתפרש עמך . ומכיון דמייתי קרא דריש ליה ברישא בלימוד התורה : **זה ששונה** סדר כו' . שאיש תככים פרש"י בינונים שיודע סדר או ב' סדרים : **מאיר עיני** שניהם ה' . שאף האיש תככים צריך עדיין תלמוד ומלמדו השם ושניהם זוכים לעוה"ז ולעוה"ב : **מה אנא** כו' מה אני רוצה ליסב ולשנות אתך במס' משקין שהוא סוף ששה סדרים או מאימתי קורין את שמע שהוא ריש ששה סדרים : **קרי ותני** כו' פי' היה קורא ושונה עם דוגמתך : **מי שעשה** לזה חכם . בפרק שני דתמורה פירש רש"י עושה כולם ה' עכשיו הוא מתחיל לעשותם חדשים לזה חכם ולזה טפש : **זה שהוא** עושה בפעולה . שהוא בעל מלאכה ונהנה מיגיעו שאינו לא עשיר ולא עני ולכן נקרא איש תככים שפירושו בינוני כדלעיל : **אמר העשיר** לאותו עני . מבואר שיש כאן חסרון לשון וצ"ל כתיב ואבד העושר ההוא בענין רע . בענין רע שהשיב העשיר לעני אמר העשיר כו' ומייתי לה הכא סייעתא למ"ש עושה כולם ה' שע"י שלא נתן העשיר לעני יביאנו לידי עניות דהכי נמי אמר הכא שע"י שהשיב לעני בענין רע לא יניח ממונו לבניו שהכל יאבד מידו : **ומגים** ואוכל : **חמי** ראה שוקים שים לך ראה כרעים ראה כרשיון : **קפדון** בעל בשר . וכלו' אחר שאתה חזק ובעל בשר למה אינך טורח להתפרנס . ומבקש ממני : **ונסב מומה** דריש מאומה לשון מום וכאילו כתיב ואין בידו רק מום שהוא החטא שנאמר לו ממה שלא חנן דלים : (ה) **פתח** ביום טובה כו' . בעי למדרש ומטה ידו עמך שהעני נבראת עמך שתזכהו זה עם זה . ולהכי מייתי הך דרשא דזה לעומת זה כו' : **אם באה** רעה כו' . במדרש קהלת איתא הכי ביום טובתו של חבירך שמח עמו . וביום רעה ראה היאך לפרנס את העניים שתקבל עליהם שכר כו' ויראה דה"פ כמו שביום טובתו של חברך אתה שמח עמו ג"כ ראה ביום רעת הצריך להועיל ותהיה ג"כ בטוב שתקבל שכר : **כדי שיהיו** זכין אלו באלו . כצ"ל ופירושו שעל ידי שיפרנס העשיר להעני יזכה וינצל מדינה של גיהנם . כי לולי זה היה הקב"ה משוה את כולם כדאיתא בפ"ב דב"ב בשאלת טורנוסרופוס לר' עקיבא . וברבה ובתנחומא סדר משפטים : (ו) **הה"ד** פעמים רבות כו' . בעי לאת טעם אמאי כתיב וכי ימוך טפי משאר לישני דעניות . ובעי למימר משום דמך גרוע טפי מכלהו . ולהכי מייתי האי קרא דכתיב ביה וימכו בעונם והיינו תכלית הדלות שלא היה בידם להביא אפילו קרבן עני כדמפרש ואזיל . ולהכי נמי מייתי ח' שמות נקראו לעני ומפרש כולהו דמינה ילפינן דמך הוא שפל מכלן דהוה כאסקופה הנדרסת : **עד שדלו** מן המצות . הוא בימי גדעון דכתיב וידל ישראל עד מאד . ומשום דק"ל בתר דכתיב התם שלא השאירו ישראל מחיה מה צריך לומר וידל ישראל עד מאד . לכן דרשו שדלותם היתה מהמצות או מנכסים כפשוטו ואשמועינן שהיו בתכלית הדלות עד שלא היה ביד אחד מהם להקריב אפילו קרבן עני . וע' מ"ש בתנחומא סדר זו סי' ב' : **ח' שמות** נקראו לעני . במדרש משלי גרס ז' שמות ולא חשב שם רש ולא הלך אלא חשב שם איש תככים : **עני כמשמעו** שהוא מעונה ביסורי עוני ע"י חסרונו והוא שם העצם : **שמתאב לכל** שע"י חסרונו תמיד הוא מתאווה למלאות נפשו ואיננו . ובערוך גרס אביון שהוא רואה דבר ואינו אוכל רואה דבר ואינו שותה ותאב לכל : **מסכן שהוא בזוי** לא ידעתי מ"ט לשון מסכן אל הבזיון . ובמדרש משלי גרס מסכן שהוא מסוכן בחייו : **רש מן הנכסים** כלומר שהוא ריקן ומגורש מהם מלשון והורשתם את יושבי הארץ : **דך מדוכדך** ר"ל מדוכדך בגופו רזה וכחוש ושבור : **ורואה דבר** כו' ואינו שותה . כל זה לא גרס בערוך : **שהוא מך** שפל ונכנע מלשון ימך המקרה : **כמין אסקופה התחתונה** שהכל דשין עליו ואינו נחשב בעיני בני אדם מפני רוב דלותם . ועל הלך לא מפרש ביה טעמא . ובילקוט מפרש שכל נכסיו הלכו לו : **לפיכך משה** מזהיר כו' . פי' הזהיר להם בלשון מך הגרוע מכולם להזהירם שאם ח"ו לא יקיימו המצוה יבואו ח"ו למדריגה זו : (ז) **אפילו שיחתן** פי' דבורם . וכוונת ר' זעירא לפרש ומטה ידו עמך שעם עצמך אתה מטיב או מריע שבהשגיחו בעני יטיב לעצמו . וההפך בהפך כדלעיל . ולהכי מייתי מה שרמז בדברי בני א"י ענין זה שאומר העני לעשיר זכי בי שיזכה לעצמו . או סכי בי רמז שיסתכל בירידתו ממנכו כי כזה יקרהו לעשיר כשלא ישגיח בו : **או רבי בי** פי' התגדל בי (כמו בר ריבי) להורות שיותר ממה שעושה עמו עושה לעצמו . והיפ"ת גרס דכי בי וכתב שהיינו כמו זכי בי שהדלי"ת והזי"ן מתחלפות . והרד"ל כתב דכי בי לשון טהרה יטהר נפשך מעוניך בצדקה שתתן לי : **ר' חגי** אמר סכי בי אסתכל בי סכי בי מה הוינא כו' . כצ"ל ור"ל שר' חגי מוסיף שג"כ פעמים היו אומרים סכי בי . ופירושו הסתכל בי מלשון סוכה ברה"ק ויש בזה רמז שיסתכל במדרגתו עכשיו ואיך מה היה בתחלה . שהיה עשיר ובוז העני . וזה היה לו ע"י שהיתה עינו צרה בעניים כדמייתי ואבד העושר ההוא בענין רע כו' . ור"ל כי גם הוא כמקרה זה יקרני אם לא יפתח ידו לעניים (יפ"ת) : **שהשיב לאותו** עני בענין רע . משום דק"ל מאחר שאבד העושר ודאי דענין רע הוא כי איך יאבד העושר בענין טוב . לכך דריש בענין רע לשון עין רע . ור"ל בשביל עין רעה שנתן בעני דא"ל חמי שקיין כו' על כן נאבד עשרו (יפ"ת) והמת"כ כתב שמפרש בענין לשון עניה כד"א וענו הלוים

במה שנתתי לו את משים בו עין רעה לפיכך והוליד בן ואין בידו מאומה מן כל מן דהוות ליה: (ח) ר' סימון בש"ר אליעזר אומר בה ר' שיטין מי הוא שעשה חסד עם מי שלא היו צריכין אברהם עם מה"ש כתיב (בראשית יח) והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. יג וכי אוכלין היו א"ר יודן נראין כאוכלין ושותין וראשון ראשון מסתלק ומה פרע הקב"ה לבניו המן ירד להם והבאר עולה להן והשליו מצוי להם וענני כבוד מקיפין אותם ועמוד הענן נוסע לפניהם והרי דברים ק"ו ומה אם מי שעושה חסד עם מי שאינו צריך לחסד פרע הקב"ה לבניו מי שעושת חסד עם מי שצריך עאכ"ו. ר' סימון בשם ר' אליעזר אמר בה שיטה חורי מי הן שלא עשו חסד עם מי שלא היו צריכין לחסד עמוני ומואבי עם ישראל דכתיב (דברים כג) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים יד וכי צריכין היו להם ישראל והלא כל אותן מ' שנת שהיו ישראל במדבר היה טו המן יורד להן והבאר עולה והשליו מצוי להם וענני כבוד מקיפות אותם ועמוד ענן נוסע לפניהם אלא דרך ארץ הוא הבא מן הדרך מקדימין להם במאכל ובמשתה מה פרע להן הקב"ה מתוך כך לא יבא עמוני ומואבי והרי ק"ו ומה אם מי שלא עשה חסד עם מי שאינו צריך חסד ראה מה פרע להם שכרם מי שאינו עושה חסד עם מי שצריך חסד עאכ"ו. ר' שמעון בן אלעזר אומר בה שיטה חורי מי הוא שעשה חסד עם מי שחייב לו יתרו עם משה (שמות ב) ויאמר להן קראן לו ויאכל לחם ר' סימון אמר בשכרו האכילו דכתיב (שם) וגם דלה דלה לנו ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן ר"י אמר דלה לנו ולאבותינו ר' נחמיה אמר דלה לנו ולרועים. ורבנן אמרי דלה לנו בזכות אבותינו ולרועים בשביל להטיל שלום ואימתי פרע לו הקב"ה שכרו ר' יוחנן בשם ריה"ג אומר בימי שאול הה"ד (ש"א טו) ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו וגו' וכי עם כל ישראל עשה חסד והלא לא עשה אלא טז עם משה לבדו אלא ללמדך שכל מי שעושה חסד עם אחד מגדולי ישראל מעלין עליו כאילו עושה חסד עם כל ישראל והרי דברים ק"ו ומה מי שעשה חסד עם מי שחייב לו ראה מה פרע לו הקב"ה מי שעושה חסד עם מי שאינו חייב לו עאכ"ו. ר' סימון בשם ר' אלעזר אומר בו שיטה חורי אמר מי הוא שעשה חסד עם מי שצריך חסד זה בועז עם רות הה"ד (רות ב) ויאמר לה בועז לעת האכל גשי הלום קרובי להבא. ואכלת מן הלחם מלחם של קוצרים. וטבלת פתך בחומץ שכן דרך הקוצרים להיות טובלין פתן בחומץ בשעת השרב. א"ר יונתן מכאן שמוציאין מיני חמצים לגרנות. ותשב מצד הקוצרים ודאי. ויצבט לה קלי קליל זעיר בראשי אצבעותיו נתן לה והכתיב ותאכל ותשבע ותותר יז א"ר יצחק אנן שמעינן מינה תרתי או ברכה שירת בידו של אותו צדיק או ברכה שירת במעיה של אותה צדקת אלא מן מה דכתיב ותאכל ותשבע ותותר אנו יודעין שברכה שורה בתוך מעיה של אותה צדקת: (ט) יח א"ר יצחק למדתך תורה ד"א שכשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח שאילו היה ראובן יודע שתקב"ה מכתיב עליו (בראשית לז) וישמע ראובן ויצילהו מידם היה טוענו ומוליכו אצל אביו. ואילו היה יודע בועז שהקב"ה מכתיב עליו ויצבט לה קלי עגלים פטומים היה מאכילה. ר' כהן ור' יהושע ב"ר סימון בשם ר' לוי אמרו לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה אליהו ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם כההוא דכתיב (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב וגו': (י) תני ר' יהושע יט יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב שכן רות אומרת לנעמי שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז אשר עשה עמי אכ"כ אלא אשר עשיתי אמרה לה הרבה פעולות וטובות עשיתי עמו היום בשביל פרוסה שנתן לי. א"ר כהן (ויקרא כו) יען וביען הוא יען הוא עני. א"ר שילא דנוהא האביון אהן מסכינא הב הונך מניה. א"ר אבין העני הזה עומד על פתחך והקב"ה עומד על ימינו דכתיב (תהלים קט) כי יעמוד לימין אביון. אם נתת לו דע מי שעומד על ימינו ונותן לך שכרך. ואם לא נתת לו דע מי שעומד על ימינו פורע ממך דכתיב (שם) להושיע משופטי נפשו. א"ר איבו כתיב (דברים טו) נתן תתן לו א"ר נחמן (שם) כי בגלל הדבר הזה אהן עלמא מדמי כ לגלגלא דאנטילא

יד יוסף יג ב"ר פ' מ"ח. קהלת רבה פ"ג סי' י"ו. זוהר סדר וארא דף ק"כ: יד פסק"ר פ"ב ופ"ד: טו ע' ב"ר פ' מ"ח סי' א': טז ברכות דף ס"ג. וע' במהרש"א שם שדבריו אמתים כמבואר כאן. ובפס"ר רבה פ"ב סי' ע"ו. שמואל רבתי פ' י"ח. סדר"א פ' מ"ד: יז רות רבה פסוק ותאכל ותשבע. מדרש משלי סי' י"ו ספוקלדיק אוכל: יח רות רבה פ"ס: יט רות רבה פ"ס: כ שמ"ר פ' ל"א:

מתנות כהונה

ופני הלוים בשביל עניה שענה לעני ענייה רעה: ר' סימון. ארבע סימן וסוגיות ועיין זה בירושלמי פ"ק דסוטה ובמדרש תזית (ב' ה'): וראשון ראשון. מן התכשילין: רשב"א היינו רבי סימון דלעיל ודו"ק: דלה לנו ולאבותינו. הדלה והגבי' אותם במה שהכניסן תחת כנפי השכינה כדלקמן: להטיל שלום. אלא יתקנאו בהם הרועי': מצד הקוצרים ודאי. דוקא בצד כלם ולא בתוכם משום צניעות והכי מוכח במגילת רות: בחומץ שכל דבר חמוץ טבעו קר ולא כמו שכתב בספר שבילי אמונה נתיב רביעי: קלי קליל זעיר. ודרש קלי כמו קליל וכן הוא במדרש רות (ד' י"ז): שורה היה שורה: ותותר משמע שמותר היה מגדה ובזכותה: מי כותבה כו'. מדכתיב ויכתב משמע ע"י אחר דאי ר"ל הקב"ה בעצמו הל"ל ויכתוב: יען הוא עני. נוטריקון לומר הבורח מן הצדקה מואם בחוקי הקב"ה: דנוהא מעיר נוהא: האביון אהן כו'. האביון דרש נוטריקון הב לון הון רב תן לך ממנו ובמגלת רות גרס הונך ביה פי' הון שלך תולה בו: אהן מסכנא. זה העני: עלמא כו'. זה העולם דומה לגלגל כו' פי' הערוך הבנאים כשבונים בניין גבוה משימין גלגל על הבנין ומשליכין על הגלגל חבל ארוך ושני ראשיו למטה וקושרין בשני ראשיו שני כלים ושמם אנטילין ונותנין בו דבר הצריך להם ומושכין המלא והריק יורד וחוזר חלילה וכן העולם הזה מי שעתה עשיר יעני והעני יעשיר: שבהם שבעניים

עץ יוסף

הלוים. ור"ל בשביל עשיה שענה לעני עניה רע: חמי כרסיון פי' כסאו והוא העגבות שעליהן האדם יושב. אבל המת"כ פי' בעל כרס ובטן גדול. ושבוש הוא (מעריך): חמי קפדן קופרן גרסינן ופי' בשרים כלו' כמה הוא בעל בשר (מעריך): (ח) ר' שיטין ארבע סיטין וסוגיות: וכי אוכלין היו כו'. פרשתיו בב"ר: וראשון ראשון מסתלק פי' וראשון ראשון מן המאכלים נסתלק: עם מי שאינו צריך לחסד. שהמלאכים לא היו צריכין לאכילה ולא אכלו כדאמר המדרש פרק נראין כאוכלים. אבל לפי שיטת תד"א שאכלו שפתח ה' פיהם כו' א"כ לפ"ז כבר היו המלאכים צריכין חסד מאברהם מאחר שנהגו מענין זה: ר' שמעון בן אלעזר אומר. הוא ר' סימון דלעיל. אלא שבירושלמי הוא נקרא ר' סימון ובבבלי הוא נקרא ר' שמעון. וע"פ הרוב נקרא במדרש ר' סימון סתם: ר' יהודה ור' נחמיה כו'. מייתי להו הכא לאשמועינן דשכר משה היה ראוי היותו רב מאד ונמצא שעשה עמו מעט מזעיר וק"ו כו': רבי יהודה אומר דלה לנו ולאבותינו. האלביך כתב בסדר שמות שהיה לבנות יתרו צאן שלהם חוץ צאן אביהם. ולכבוד אביהם רצו להשקות תחלה צאן אביהם ואח"כ צאנן ע"ש. וזהו ג"כ כוונת ר' יהודה: ר' נחמיה אמר דלה לנו ולרועים. ואתו רבנן ומפרשי דבריו דלה לנו בזכות אבותינו ור"ל שבזכות אבותיהם הוא בהשיב להן משה לא שכן היו ראויות החסד הזה. ולרועים היינו להטיל שלום ביניהם שלא יתקנאו בהן הרועים. אבל לולי זה לא היה משה נזקק להם אחר שהיו רשעים שגערו בנות יתרו: וכי עם כל ישראל עשה חסד. דהא לא מצינו זה בשום מקום. ומ"ש רד"ק דהיינו עצת ואחת התזה. זה לא מיקרי חסד אלא דערה בעלמא: כאילו עושה חסד עם כל ישראל. וא"ת והלא מה שעשה עם משה היה במדין וקרא כתיב בעלותו ממצרים. וי"ל שע"י שמשה העלה ממצרים נחשב החסד שנעשה למשה כאילו נעשה לישראל בעלותם ממצרים. שלולי שהחיה את משה לא עלו ממצרים. ומטעם זה נחשב החסד הנעשה לגדולים כנעשה לכל ישראל לפי שהכל נהגים מתורתם וזכותם: קרובי להבא הוי תיבות קרובי להכא הוא פי' על גשי הלום. כלו' שבעת האוכל תקרב עצמה אל הקוצרים לאכול עמהם. וע' ברות רבה מ"ש: מן הלחם של קוצרים. משום שברות רבה יש כמה דרשות שדרש להם בע"ה לכן נקט כאן בהך דרשא מתפרש להם כפשוטו. וכן מצד הקוצרים ודאי כלו' כפשטי' שלא כדדרשינן התם (רד"ל): בשעת השרב בעת החום. מפני שהחומץ הוא משקה הצמא ומחזיק האצטומכא ועומד כנגד העפושים (הג"ה): מצד הקוצרים ודאי פי' כל הקוצרים הפסיקו בינו לבינה ולא הושיבה בתוכן או אצלו. דבתוכן לא הושיבה משום שמא יכשלו בה שהיתה יפה מאד כדאי' ברות רבה. וגם אצלו לא הושיבה כדי שלא יחשדוהו (ז"ך) וע' מ"ש עוד ברות רבה: קליל זעיר פי' מעט מזעיר: תרתי כלו' חדא מתרתי: אלא מן מה דכתיב ותאכל ותשבע ותותר. ר"ל מדקאמר ותותר ולא אמר ונותר. כי לפי האמת המותר הוא נותר מאליו אחרי שכבר שבע האדם מלאכול ואינו יכול לאכול עוד שאר המאכל נשאר ממילא מותר. ואין שייך לומר שהאוכל הותיר אותו. אמנם להודיענו כי זה המותר לא נותר מאליו כי לפי האמת לא היה באותו המאכל שעור כדי שתשבע כי לא נתן לה אלא קליל בשתי אצבעותיו. אמנם לפי שבשבת זה הנותר היתה היא שברכה ברכה במעיה על כן אמר ותותר בתי"ו של כנוי הנקבה כאילו היא היתה סיבת מה שנותר. כי בזכותה נותר שברתה ברכה במעיה. וכן דייק לקמן דקאמר את אשר הותירה משבעה להודיענו אמור שהוא הותירה אותם ע"י שברתה ברכה במעיה כלה (הג"ה): (ט) א"ר יצחק למדתך כו'. עיקרה דהך מימרא במדרש רות במילתא דבועז. ומייתי לה הכא משום דבעי למדרש ומשה ידו עמך שעם עצמו עשה המטיב לעני. לכן מייתי לה הכא דמיניה שמעינן גדול שכר המצוה שנכתבת בספר זכרון לפני ה': שאילו היה ראובן יודע כו'. קשה וכי היו עושים על מנת לקבל פרס ולאוי שיעגם אם היה יכול לעשות ולא עשה. והכ"י אדרבי פי' שכולם עשו כפי מציאות המצוה מה שראוי לעשות. מ"מ אם היו יודעים שהקב"ה מכתיבו ומפרסמו כדי שהבאים אחריהם יראו וישמעו וילמדו ממעשיהם ודאי שהיו עושין יותר ויותר לעורר לב השומעים ולהקיצם מתרדמותם. שאנשים כאלו צריכין לעשות לפנים משורת הדין יותר מדאי כדי שילמדו ממעשיהם כיון שהם עיני העדה: ואילו היה יודע בועז כו'. יש כאן חסרון. דמקמי הכי נ"ל ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתיב עליו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. וע' ברות רבה מ"ש שם בביאור מאמרים אלו: היה אדם עושה מצוה כו'. היינו אותו מצוה שראויה לכותבה ללמד לדורות הבאים. ולהכי בעי עכשיו אם יעשה אדם מצוה שצריכה היות דוגמא לדורות מי כותבה להודיע לדורות. והשיב שאליהו ומלך המשיח שהם חיים וקיימים מזמן הגלות ולעולם. הם כותבים אותה ומהם תתפרסם בעולם. ועוד שהקב"ה חותם על ידיהם ר"ל שגם השי"ת מפרסם לעושי רצונו ומצותיו. כאילו היו נכתבים ונקראים בספר לפני הכל. דאי כפשוטו קשה מה צריך הקב"ה לכתוב הא אין שכחה לפני כסא כבודו. אע"כ ענין הכתיבה הוא הפרסום: אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו. פי' אליהו עם משיח מדבר כלו' שכותבין אותו. והקב"ה חותם כמש"כ ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו (ז"א): (י) יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני כו'. ביאור דבר זה כי כאשר נותן צדקה אל העני. העני הוא מקבל מן אשר נותן לו. והנותן מקבל מן השי"ת. ודרך המעין כאשר נפתח ומימיו יוצאים ומתפשטים לחוץ אז במעין הזה נכנסים בו המים מן המקור. ולפיכך אמר שיותר עושה העני עם בעל הבית יותר ממה שעושה בעל הבית עם העני. כי דבר זה בעצמו שעושה הבעל הבית עם העני שהוא משפיע ונותן על העני. דבר זה עצמו עושה העני עם בעל הבית שגורם לו שהשי"ת משפיע ונותן לו יותר. כי מי שפותח המעיין להוציא מימיו לכרמו ולשדהו הרי שפותח הזה עושה יותר עם בעל המעיין. ממה שעשה בעל המעין עמו שנותן לו המים לכרמו. כי בשביל שהוציא המים לכך באים המים הזכים למעיין מן המקור עצמו. ובשביל פרוסה שנתן בועז לרות קבל בועז כמה ברכות (ספר נתיבות עולם) וע' מ"ש ברות רבה: הרבה פעולות כו' לא שאמרה זאת כמתגאה. אלא שמחה במה שהביאתו לידי מצוה: הוא יען הוא עני. עד השתא דריש עמך שתעשה עם עצמך טובה כדלעיל. והשתא דורש כשלא תחזיקו יהיה העניות עמך. והיינו הב הונך מניה. פי' ע"י העני תתן הונך ר"ל שתאבד ממונך: הוא יען הוא עני. ר"ל שאותיות יען הוא אותיות עני. ור"ל דכתיב בפרשה שמיטה יען וביען והוא לשון מיותר. להורות שבעון השמיטה שלא שמרו כדין וגזלו את העניים שלוה ה' ואכלו אביוני עמך. לכן ירדו גם הם מנכסיהן ויגלו מן הארץ: דנוהא פי' ממקום ששמו נוהא: אהן מסכני כו' דריש האביון הב הון בנוטריקון. ופי' ענינו שזה העני מסבתו תתן הונך ר"ל שתאבד ממונך כשיצעק עליך אל ה': להושיע משופטי נפשו דריש להושיע כאן ולכאן. וה"ק כי יעמוד לימין אביון להושיע חונן אותו. וג"כ להושיע משופטי נפשו פי' שנפרע מהקופץ ידו שהוא אויב העני וממיתו. וע"י נקמתו נושע העני. והיינו שה' עושה לזה עני ולזה עשיר כדלעיל סי' ד': א"ר איבו כתיב נתן תתן כו'. הכוונה לפרש עמך כדפירשתי מעיקרא שעם עצמו עושה המטיב עם העני. אלא שזה בבחינה אחרת. והוא שהעוזר לעני יסייעוהו ג"כ מן השמים שכשיצטרך. וג"כ הבריות ירחמו עליו לעשות לו כאשר עשה. ודריש כפל לשון נתון תתן ומפרש מי שנתן תנתן לו. והדג"ש שכתי"ו שני לחסרון נו"ן נפעל. והפורש את כדעת רש"י ז"ל. והרד"ל פי' נתן תתן אם נתן תזכה שתתן עוד. ועל זה אמר הכתוב ואל ירע לבבך בתתך לו שנראה שקללה היא. כי בגלל וכו' וכדר"נ. וע' דוגמתו בשבת דף קנ"א ע"ב ויבואר לך היטיב (אסיפת אמרים): אהן עלמא כו' דרשו בגלל לשון גלגל. ופי' זה העולם דומה לגלגל כו'

דאנטילא דמלא מתרוקן דמתרוקן מתמלא: (יא) תני בשם ר' אליעזר נקמתן של ישראל ביד עניים דכתיב (דברים טו) וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא. נקמתן של אדום ביד ישראל שנא' (יחזקאל כה) ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל. כא ר' אבהו בשם ר' אליעזר אמר צריכין אנו להחזיק טובה לרמאין שבהם שאלולי הרמאים שבהם כיון שהיה אחד מהם תובע בידי אדם והוא מחזירו מיד נענש למיתה שנא' וקרא עליך אל ה' וגו' וכתיב (יחזקאל יח) הנפש החוטאת היא תמות. ר' יוחנן ור"ל נחתין למסחי בהדין דימוסין דטבריא פגע בהון חד מסכן אמר לון זכון בי. א"ל כי נפקין אנן זכיין בך. נפקין אשכחוניה מאית אמרין הואיל ולא אטפלון ביה בחייו נטפל ביה במותו עד דאינון מסחין ליה אשכחין חדא כיסא ושית מאה דינר תליא בקדיליה אמרו ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם לא כן א"ר אבהו בשם ר' אלעזר צריכין אנו להחזיק טובה וכו': (יב) ר' סימון אמר בשם ריב"ל לעולם אל תהי מצות עני קלה בעיניך שהפסדה כ"ד קללות ומתן שכרה כ"ד ברכות. הפסדה כ"ד קללות כתיב (תהלים קט) הפקד עליו רשע. בהשפטו יצא רשע. יהיו ימיו מעטים. יהיו בניו יתומים. ונוע ינועו בניו ושאלו. ינקש נושה לכל אשר לו. אל יהי לו מושך חסד. יהי אחריתו להכרית. יזכר עון אבותיו אל ה'. יהיו נגד ה' תמיד. ויאהב קללה וילבש קללה וכולי ענינא דמזמורא. כ"כ למה יען אשר לא זכר עשות וגו'. מתן שכרן כ"ד ברכות כתיב (ישעיה נח) הלא פרוס לרעב לחמך. א"ר סימון הלא תפרוש אכ"כ אלא הלא פרוס כבר הוא פרוס. שמראש השנה נגזר על אדם מה שמשתכר ומה שמתחסר. כב רשב"י כך דמך ליה בלילי ריש שתא חמא בחלמיה בני אחתיה מתבעיין מן מלכותא שית מאה דינרים אנסינון אקמינון פרנסין אמרין ליה מן כג דמא מפקתא אמר להון אתון מפקין וכתבין בסופיה דשתא אין מתאבדין אנא אשלם לכון. בסופיה דשתא איתאמרין עלייהו לישן ביש. כד הוו יתבין ונסבין בהדין מטכסא אתא חד גבר ממלכותא אמר להון או אתון עבדון פורפרא דמלכא או אתון מארמאין שית מאה דינרין וסביתינון וחבשתינון בסלקי. כיון דשמע רשב"י אזל לגביהון ואמר לון מה אפקתון אמרו ליה הא כתבא שרי קרי הדא כתבא ואשכח דאפקן שית מאה דינרין חסר שית דינרין אמר להון הבו לי שית דינרין ואנא מפקא לכון אמרו ליה אתון חמון להדוא סבא מתבע מנהון שית מאה דינרין ואתה אמרת שית דינרין ואנא מפקא לכון אמר להון הבו לי שיתא דינרין ולא איכפת לכון אתון יהיבון ליה שיתא דינרין בגו קמציה אזל יהבון שוחדא להדין סבא דלא לדבר למלכא מילא ואפקינון מתמן. א"ל דילמא הוית ידעת דאנן מזדמיין אמר לון הייכון מלילי ריש שתא הוינא ידעין דאינון מארסוון שית מאה דינרין אמרו ליה אילו אמרת לא הוינא יהבין אף שיתא דנרין בגו מצותיה אמר להון ואילו אמר לכון לא הוון מהמנין יתי אלא אית הוא משתחיי להון למעבד מצותיה לשמה: (יג) (ישעיה נח) ותפק לרעב כד אם זכיתם לרעבו של יעקב. ואם לאו לשבעו של עשו. (ישעיה נח) ועניים מרודים תביא בית אלו הם עניים מנעוריהם. א"ר יצחק כהדין סמייא דקריין ליה סגי נהורא לכך נאמר ועניים מרודים תביא בית. ד"א ועניים מרודים תבא בית אלו בעלי בתים שירדו מכבודם ומנכסיהם מי גרם להם שיהיו עניים על ידי שלא פשטו ידיהם לעניים ועל ידי שלא עשו רצון אביהם שבשמים לכך נאמר ועניים מרודים תביא בית. ד"א ועניים מרודים אלו אבלים ומרי נפש שנפשן עגומה עליהן ומי משמחן יין דכתיב (משלי לא) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש לכך נאמר ועניים מרודים תביא בית. ד"א ועניים מרודים תביא בית אלו תלמידי חכמים שנכנסים לבתי עם הארץ ומרוים אותם מדברי תורה לכך נאמר ועניים מרודים תביא בית. ד"א ועניים מרודים תביא בית אלו ת"ח ותלמידיהם שמורים לישראל טומאה וטהרה איסור והיתר ומלמדים אותן לעשות רצון אביהם שבשמים לכך נאמר ועניים מרודים תביא

יד יוסף כא כתובות דף ס"ז. ירושלמי פאה פרק ח': כב ע' דוגמתו בפ"ק דב"ב. וע' בזוהר מקץ דף קנ"ט ע"א: כג דמס כנ"ל: כד פ"ק דב"ב. ילקוט ישעיה רמז שנ"ב:

מתנות כהונה

שבעניים: **מחזירו** מחזירו ריקם: **וקרא עליך.** סיפיה דקרא והיה בך חטא (בך דייקא יפ"ת) וכתיב כו': **נחתין כו'.** ירדו לרחוץ במרחצאות של טבריא: **זכון בי.** תזכו בי בצדקה אמרו ליה כשנצא מן המרחץ נזכה בך יצאו ומצאוהו מת אמרו הואיל ולא זכינו לטפל עמו בחייו נטפל עמו במותו בקבורתו ובעוד שהיו רוחצין אותו מצאו כיס אחד ושש מאה דינרין בתוכו תולה בצוארו. ובירושלמי דמסכת פיאה גרס מי מטפלין פי' משהיו מטפלין בו: **פרוס** קרי בי' פרוס קמץ תחת הפ"א: **פרוסה** חלוקה מראש השנה: **כד דמך.** ישן ממש: **בליל** ראש השנה. ראה בחלום שבני אחותו יהיו נתבעים מן המלכות שש מאות דינרין: **ואנסינון** ואנס אותם ר"ש והקים אותם גבאי צדקה ואולי צ"ל ונסיבון פירוש לקח אותם וא"ל מן מה יהיה ההוצאה לעניים אמר להו אתם תוציאו משלכם וכתבו הכל בפנקס ובסוף השנה אם תהיו אבודים דבר מה אני משלם לכם בסוף השנה: **איתאמרין** עלייהו גרס. פי' נאמר עליהם לשון הרע: **כד הוו** יתבין ונסבין גרס פי' כשהיו נושאין ונותנין במשי ואולי לא היה רשות שישאו ויתנו בו: **בא** איש אחד מן המלכות: **או** אתון עבדון כו'. פי' או אתם תעשו פורפירא בגד חשוב למלך או תתנו שש מאות דינרין: **מארמאין** נגבים לשון תרומה ומצאתי במדרשות גורס מזדמיין והוא ל' עול ומסים כדלעיל ס"ב ל"ג: **וסביתינון כו'.** ולקח אותם שליח המלך וחבש אותם בבית האסורים: **ומה** אפקתון. פי' הוצאת' לצדקה: **הדא** כתבא. הרי הכתב שכתבנו עליו את כל מה שהוצאנו והיה קורא זה הכתב ומצא כו': **ואנא מפקא כו'.** ואני אוציא אתכם מבית האסורים: **אמרו לי'.** אתם רואים שאותו זקן שליח המלך תובע מהם כלו' ממנו. או פי' באו וראו לאותו זקן ר"ל רשב"י: **אתון כו'.** באו ונתנו לו שש דינרים בקומץ שלו בהצנע והלך ונתן אותם שוחד לאותו זקן שליח המלך שלא ידבר כלום למלך: **מילא** דבר: **ואפקינון** והוציאם משם: ה"ג **מזדמיין** או מארמאין כדלעיל פי' שמא ידעת שיבא זאת עלינו: **הוינא** ידעין. הייתי יודע: **לא** הוינא יהבינן כו'. בתמיה וכי לא היינו נותנין גם אלו שש דינרין בתוך הצדקה ואמר להם אלו אמרתי לכם וכי לא הייתם מאמינים לי בתמיה וכי לא הייתי יודע זאת. אלא י"ל דבר כזאת בזה האופן כדי שתעשו המצוה לשמה באילו ידעתם שתאבדו שש מאה דינרין פשיטא שנתתם לצדקה כדי שלא לתתם למלכות: **משתחוי** ל' דבור ושיחה כן משמע לי פי' מפ"ק דב"ב (ד' י'): **לרעבו** של יעקב. לעניים רעבים מזרע יעקב: **לשבעו** של עשו. סיפיה דקרא ונפש נענה תשביע: ה"ג בילקוט אלו הם עניים מנעוריהם שהם בתכלית העניות והירידה: **כהדין** סמייא כו'. כסומא הזה שקורין אותו סגי נהור לכך נאמר כו'. שקורא אותם מרודים ל' ממשלה כד"א והוא היה רודה וגו': **שירדו כו'.** דריש מרודים מל' ירידה ועל אלו מצוה ביותר מפני שרגילים בחיים טובים והצער להם יותר גדול: **שלא** פשטו. שלא עשו כו' דרש מרודים ל' מרד שמרדו בהקב"ה: **אבלים כו'.** דרש מרודים ל'

עץ יוסף

כו'. וזה לשון הערוך פירוש גלגל שמשימין הבנאין על הבנין כשבונים בגובה ומשליכין על הגלגל חבל ארוך ושני ראשיו למטה. וקושר בשני ראשיו שני כלים ושמם אנטלים. המלא עולה והריקן יורד. וחוזר חלילה. והמוסיף כתב וז"ל פי' בלשון יוני דלי וגם ערמנות להריק מים ממקום עמוק עשוי כוסות כוסות וזה מתמלא וזה נתרוקן וחוזר חלילה. וכן בני העולם אחד עולה ואחד יורד: **(יא) תני** בשם ר' אלעזר כו' השתא בעי לפרש ומטה ידו עמך לענין עונש להכי מייתי הא דר' אלעזר שע"י צעקת העניים נענשים העשירים ונמצא שלעצמו מזיק מי שאינו משכיל אל דל: **ביד עניים** פי' אף שהקב"ה מאריך אפו על עבירות שבין אדם למקום. אך ע"י העניים יתעוררו אלו עבירות ג"כ. וזה אמר והיה בך חטא דפירושו והיה בך החטא הקודם ותתן דין עליו עכשיו על ידי צעקת העני. והביא דוגמא לזה מונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל דג"כ פירושו מה שחטאו לי אנקם מהם ע"י ישראל. שע"י יתעורר הדין עליהם על מה שהרעו לישראל יתעורר ג"כ על מה שחטאו לי"י: **צריכין אנו** להחזיק טובה כו'. משום שקשה דעל כל זה ראינו לפעמים שמעלים עיניו מצדקה ואינו נענש כל כך. מביא התנצלות ע"י הרמאים: **מיד נענש** אבל השתא ע"י הרמאין דשכיחי איכא התנצלות כשהוא מחזירו שצריך לדקדק אחריהם: **וקרא עליך** וסיפי' דקרא והיה בך חטא בך דייקא וכתיב כו': **נחתין** כו' ירדו לרחוץ במרחצאות של טבריא: **זכון בי** תזכו בי בצדקה. אמר לו כשנצא מן המרחץ נזכה בך (ומה שלא נזקקו לו מיד אפשר שלא היה בידם ליתן לו עד שילכו לביתם) יצאו ומצאוהו מת. אמרו הואיל ולא זכינו לטפל עמו בחייו. נטפל עמו במותו בקבורתו. ובעוד שהיו רוחצין אותו מצאו כיס אחד ושש מאה דינרין בתוכו תלוי לו בצוארו: **(יב) לעולם** אל תהי מצות עני כו'. קשה מהי תיתי שתהיה קלה. וי"ל דמיירי במי שנתן צדקה כפי ערכו ותיכף ומיד נזדמן לו עני אחר. דסד"א שיעלים עיניו בו מאחר שכבר נתן כראוי לו. ולזה אמר שלעולם יש לו להשגיח בעני הבא אצלו. שאף שהדבר קשה אצלו יסתכל ברוב שכר הצדקה וברוב עונש מניעתה. ולזה יזהר מאד שלא יכשל במניעתה: **כ"ד ברכות** ע' סוף הפרשה: **כל כך** למה יען אשר לא זכר כו'. ואע"ג דזה המזמור מיירי בדוד שקלל אויביו על שרדפוהו וצערוהו. מ"מ מדסיים יען אשר לא זכר עשות חסד משמע דכל זאת באתהו מפני מניעות החסד. שאלו עשה חסד היה מגין בעדו. וא"כ שמעינן דהפסדה גורם הקללות האלו: **כתיב הלא** פרוס כו'. בסוף פרקין מסיק הרי כאן י"ד ועשרת אחרנייתא דכתיב גבי יעקב. ואיידי דמייתי הכא הני קראי מפרש ואזיל הכא לכולהו: **אלא הלא פרוס** קרי ביה פרוס שכבר פרוס וקצוב: **פרוסה** חלוקה מר"ה: **כך דמך** ישן: **בלילי ריש** שתא כו'. בליל ראש השנה. ראה בחלום שבני אחותו יהיו נתבעים מן המלכות שש מאות דינרין: **אנסינון** כו' אנס אותם ר' שמעון והקימם לפרנסי עניים. וא"ל ממה יהיה ההוצאה לעניים. אמר להם אתם תוציאו משלכם וכתבו הכל בפינקס ובסוף השנה אם תהיו אבודים דבר מה אני משלם לכם. בסוף השנה נאמר עליהם לשון הרע: **כד הוו** כו' הספ"ת גרס דהוו יתבין כו' ופי' שנאמר עליהם לה"ר למלכות שהיו עשירים ונושאים ונותנים במשי. ולזה בקשו מהם שיעשו מלבוש חשוב למלך או שיתנו ת"ר דינרין לצרכו: **מארמאין** מפסידים: **וסבתינון** כו' ולקחם האיש שהיה ממונה של מלך והכניסם בבית הסוהר: **בסלקי** נ"ל בפילקי ופירושו סוהר:

ומה אפקתון מה הוצאתם לצדקה: **הדא כתבה** הרי הכתב שכתבנו עליו את כל מה שהוצאנו. והיה קורא זה הכתב ומצא כו': **ואנא מפקא** כו' ואני אוציא אתכם מבית האסורים: **אמרו ליה** כו' אמרו לו אתם רואים שאותו הזקן של מלך תובע מהם שש מאה דינרין כו': **אתון** כו' באו ונתנו לו שש דינרין בקומץ שלו בהצנע והלך ונתן אותם שוחד לאותו זקן שליח המלך שלא ידבר כלום למלך: **מילא** דבר: **ואפקינון** והוציאם משם: **אמרו ליה** דלמא הוות ידעת מה אנן מרכסוון. כצ"ל [יפ"ת] ופי' שמא היית יודע מה שאנו מפסידין בממון. ומרכסוון מלשון אבידה: **הוינא ידעין** פי' הייתי יודע: **דאינן מרכסוון** כצ"ל: **לא הוינא** יהבין כו'. בתמיה וכי לא היינו נותנין גם אלו שש דינרין בתוך צדקה. ואמר להם אילו אמרתי לכם לא הייתם מאמינים לי: **אלא יאות** הוא דלא חוית לכון למעבד מצוה לשמה. כצ"ל [מ"כ ויפ"ת] ופי' אלא כמו ולא עוד אלא: **למעבד מצותיה לשמה** שמה שהיו מלוים ממונם לצדקה היה מצוה: **(יג) הלא** פרוס לרעב לחמך אם זכיתם כו'. כצ"ל דאכתי בהאי קרא דריש ואזיל. והכי אי' בפ"ק דב"ב: **לרעבו של יעקב** לעניים רעבים מזרע יעקב: **ואם לאו** לשבעו של עשו. וזהו שנאמר ועניים מרודים תביא בית אלו הם עניים מרודים מנעוריהם. פי' זו הרשות שצועקים תמיד הבו הבו שאנו צריכין. מרודים כמו אריד בשיחי. ומ"ש מנעורותם כלו' שהם תמיד כן מקטנותם: **כהדין סמיא** דקריין ליה סגי נהורא. שהוא כנוי הפך ענינו. כן קורא לאומות שהם עשירים ומושלים עניים מרודים הפך עניינם: **שירדו** כו' דרש מרודים מלשון ירידה. ועל אלו מצוה ביותר מפני שרגילים בחיים טובים והצער להם יותר גדול [מת"כ]: **ע"י שלא פשטו** ידיהם לעניים. הכוונה שאמרו לעיל יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב. וכתב בגבול בנימין וז"ל דבספר הליקוטים כתוב וז"ל והיה מעשה הצדקה שלום יכוין במלת והיה כי זרוע בעה"ב הנותן צדקה הוא הוי"ו. והיד הוא הה"א. והפרוטה שנותן לעני היא היו"ד. וה"א אחרונה הוא יד העני. ולכן גדול מה שגורם העני לבעה"ב יותר ממה שגורם הבעה"ב לעני עכ"ל. אך זהו אם מתעורר הבעה"ב מעצמו ברצונו הטוב ופושט ידו לעני נמצא הוא גורם הוי"ו ונעשה על ידו רובו של שם. אבל אם הוא אינו רוצה ליתן רק כשהעני פושט ידו אליו ומבקש ומתחנן לפניו הוא נותן לו נמצא לא נשאר אלא בעה"ב רק שני אותיות השם לכן נענש שמקצר באותיות השם: **וע"י שלא** עשו רצון אביהם שבשמים. כלו' שהעניות בא אף על שאר דברים שלא עשו בהן רצון ה'. וכדגרסינן בפ' כל הגט אמר רבא בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהם. דמפקי עבדייהו לחירותא. ודסיירי נכסייהו בשבתא. ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא: **אלו אבלים** ומרי נפש. ופי' עניים שהם מעונים בצערם. ופי' מרודים לשון מרירות ואבל ויללה כד"א אריד בשיחי: **ומי משמחן יין** וכדאמרו בפ' הדר לא נברא יין אלא לנחם אבלים. וכן כתוב בהגהות מיימוני פ"ז דמשמע בפ' הנודר דלא סגי שלא ישתה האבל יין בהבראה: **אלו ת"ח** וקרי להו עניים שהם ענוים ושפלים כעניים. ודרש מרודים בנוטריקון מרוים דודים. שהן דברי תורה כד"א כי טובים דודיך מיין: **שמורים לישראל** דריש מרודים נוטריקון מורים דינים. מאיסור והיתר שמבלעדם לא ידעו מאומה ממה להזהר. וכן מלמדים לעשות רצון ה' שיהיו יראים ואוהבים ה'. או דרש מרודים מורים ומלמדים: **באילו הקריב**

בכור

תביא בית. א״ר אבין כל המארח ת״ח בביתו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב בכורים נאמר כאן תביא ונאמר להלן (שמות כג) תביא בית ה׳ אלהיך מה להלן בכורים אף כאן בכורים: (יד) (ישעיה נח) כי תראה ערום וכסיתו כה רב אדא בר אהבה ורב ור׳ יוחנן ח״א מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפש. וחכמים אומרים אף בכסות אינן מדקדקין מפני בריתו של אברהם אבינו. (ישעיה נח) ומבשרך לא תתעלם ב״ק אמר הוי רואה בשרו כבשרך. תני ב״ק אין לך אדם שאינו בא לידי מדה זו אם לא הוא בנו אם לא בנו בן בנו. ד״א ומבשרך לא תתעלם ר׳ יעקב אמר בש״ר אלעזר זו גרושתו. כו ריה״ג הו״ל אתת בישא והוה מבזיא ליה קדם תלמידוי אמרו ליה תלמידוי רבי שבק הדא איתתא מינך דלית היא עבדא ליקרך אמר לון פרנא דידה רב עלי ולית בי משבק לה חד זמן הוין יתיבין פשטין הוא וראב״ע מן דהסלון א״ל משנה רבי ואנן סלקין לביתא א״ל אין מה דסלקין אמכת על אפא ונפקת לה צפה בההיא קידרא על תפייה א״ל אית בההיא קידרא כלום אמרה לית אית בה פרפריון אזל גליתא ואשכח בגוה פרגיין. ידע ראב״ע דלא יתיבא דעתה עם בעלה. כד יתבין להון אכלין אמר לה לא אמרה פרפריין והא אנא אשכחנא בגווה פרגיין אמר מעשה נסים הן כיון דאכלין מה דאכלין א״ל רבי שבק הדא איתתא מינך דלית היא עבדה ליקרך. א״ל פרנא רב עלי ולית בי משבק לה אמרו ליה אנן פסקינן פרנא ושבקת מינך עבדון ליה כן פסיקו לה פרנה ושבקה מיניה ואסבון יתיה איתתא אוחרי טבתא מינה. גרמין חובא דההיא אינתתא ואזלה ואתנסיבת לסנטירא דקרתא. לבתר יומין אתון יסורין עליו ואתעביד ההוא גברא סגי נהור והוות אתתא נגידא ליה בכל קרתא והוות אזלא בכל שכוניא ובשכונתיה דריה״ג לא הוות אזלא. הוה ההוא גברא חכים קרתא אמר לה למה לית את מוביל לי לשכונתיה דריה״ג דאנא שמיע דהוא עביד מצוון א״ל משבקתי׳ אנא ולית בי חמא אפוי. אתון חד זמן וקרון בשכונתיה דריה״ג שרי חבט עלה והוות קלהון מתבזיין בכל קרתא. אודיק ריה״ג וחמהון מתבזין בגו שוקא נסיבון ויהב יתהון בחד ביתא מן דידיה והוה מפרנס יתהון כל ימי חייהון משום ומבשרך לא תתעלם. כז ביומוי דר׳ תנחומא היו צריכין ישראל למטרא אתון לגביה ואמרין ליה רבי גזר תעניתא דייהות מטרא. גזר תעניתא פעם ראשונה ושנייה ולא ירדו גשמים. פעם שלישית קם ודרש אמר לון כל עמא יפלגון מצוה. קם חד גבר ונסב מה דהוה ליה בגו ביתיה ונפק להפלגה פגעה ביה משבקתיה וא״ל זכי בההיא איתתא דמן יומא דנפקית מן ביתך לא חמית טב. כיון שראה אותה ערומה ובצרה גדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה על שום ומבשרך לא תתעלם. חמיתיה חד גבר וסליק וא״ל לר׳ תנחומא רבי את הכא ועבירה הכא. א״ל מה חמית א״ל חמית גבר פלן דמשתעי למשבקתיה ולא עוד אלא דיהב לה פריטין אי לאו דחשיד עלה לא יהיב לה. שלח ר׳ תנחומא ואיתיתיה וא״ל ברי את ידע דעלמא קאי בצערא ובריאתא קיימא בצערא ואזלת ואשתעית עם משבקתך. ולא עוד אלא דיהבת לה פריטין אלולי דחשוד אתה לא יהבת לה פריטין. א״ל ולא כך דרשת ומבשרך לא תתעלם את אמרת כל עמא יפקון ויפלגון מצות קאמית אנא למפלגא מצוה פגעת בי משבקתי ואמרת לי זכי בההיא איתתא דמן יומא דנפקית מביתך לא חמית טב כיון שראיתיה ערומה ובציה גדולה נתמלאתי עליה רחמים ונתתי לה על שום ומבשרך לא תתעלם. באותה שעה הגביה ר׳ תנחומא פניו לשמים ואמר לפני הקב״ה רבש״ע מה אם זה שהוא ב״ו ואכזרי ולא היו עליו מזונותיה נתמלא עליה רחמים ונתן לה אנו שאנו בני בניך בני אברהם יצחק ויעקב ומזונותינו עליך עאכ״ו שתתמלא עלינו רחמים. באותה שעה ירדו גשמים ונתרווח העולם: (טו) (ישעיה נח) אז יבקע כשחר אורך א״ר ירמיה בן אלעזר כח אפי׳ אותה שכתב בה והארכת ימים מהרה תצמח. (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כל מה דאת לעי לנפשא לעי. ולפיכך וכבוד ה׳ יאספך אז תקרא וה׳ יענה אם תסיר מתוכך מוטה אלו שטרות פרועים. שלח אצבע ודבר און אם ראית חברך שבורח מן המלכות אין הוה אזיל בדא הם אזיל בדא ואין לא הוה אזיל בדא אמור הא אזיל בדא. (שם) ותפק לרעב נפשך אר״ל אם אין לך ליתן לו נחמו בדברים אמור לו תצא נפשי עליך שאין לי מה ליתן לך. (שם) ונפש נענה תשביע אם עשית כן (שם) וזרח בחושך אורך ואפלתך כצהרים ונחך ה׳ תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ. א״ר טביומי אם עשית כן הרי את כבוראך כאותו שכתוב בו (שיר ה) דודי צח ואדום. ועצמותיך יחליץ ישמוט ישזיב ויניח. ישמוט כד״א (דברים כה) וחלצה נעלו מעל רגלו. יזיין כד״א (שם ג) חלוצים תעברו. ישזיב כד״א (תהלים קמ) חלצני ה׳ מאדם רע. ויניח מכאן קבעו חכמים לומר רצה והחליצנו בשבת. (ישעיה נח) והיית כגן רוה. זה גן. וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. זה
עדן

יד יוסף כה כ״כ פרקמא. ירושל׳ פאה פ״ח. ילקוט ישעיה רמז ננ״ח : כו כ״ר פ׳ י״ז · וש״נ. תד״א ס״א פ׳ כ״ז. ילקוט ישעיה רמז סנ״ב : כז כ״ר פ׳ ל״ג. ילקוט תהלים רמז תתפ״ח : כח ילקוט ישעיה רמז סנ״ב :

מתנות כהונה

ל׳ אבל וללה כד״א אריד בשיחי : תלמידי חכמים כו׳. דרים מרודים ל׳ ירידה וענוה ול׳ גימריקון מורה הוא יורה דין ול׳ מרוה הוא יורה : מדקדקין בכסות. שאין נותנין לכל הפושט יד אלא אם הוא הגון : אין מדקדקין מפני כו׳. מפני בריתו שלא ילך בגלוי ערוה : רבי יוסי הגלילי כו׳. המעשה הזה הוא בב״ר פרשה י״ז ושם פירשתיו : על תפיי גרס : א״ל לא אמרת כו׳. ר׳ יוסי היה שואל את אשתו והיא השיבתו דרך קינטור מעשה ניסים הם אבל לעיל בפרשת בראשית ובכל המדרשות יש שר׳ אליעזר שאל כן לר׳ יוסי והשיב מעשה נסים הן : א״ל אנן פסקינן. פי׳ אנו חבורות התלמידים : אודיק ר׳ יוסי. ופי׳ ראה והביט ועיין ערך דק : יפליגון מצוה. יחלקו צדקה : קם חד גבר כו׳. קם איש אחד ולקח כל מה שהיה לו בתוך ביתו ויצא לחלקו לעניים : משבקתיה גרושתו : אמרה ליה זכי כו׳. כלומר תן צדקה לאותה אשה שמן היום שיצאה מן ביתך לא ראתה שום טובה ועיין כל זה בב״ר פ׳ ל״ג : חמיתיה כו׳. ראוהו איש אחד ועלה כו׳ : רבי את הכא כו׳. כלומר אתה יושב פה ועבירה גדולה נעשה וא״ל מה ראית וא״ל חמית גבר פלן גרסי׳ פי׳ ראיתי איש פלוני שמדבר עם גרושתו ולא עוד אלא שנתן לה פרוטות ואי לאו דחשוד עליה לא היה נותן לה : ואיתיתיה והביאו אותו : קאי בצערא. עומד בצער שאין גשמים יורדים והבריות עומדים בצער והלכת ודברת עם גרושתך כו׳ : ומזונותינו עליך. כלומר אין לנו על מי לסמוך רק עליך : אפי׳ אותה שכתוב בה כו׳. דרש אורך והארוכתך מל׳ אריכות ימים ופירושו נראה שר״ל אפי׳ ימות המשיח ולעולם הבא שבא אחר אריכות ימים כמו שדרשו חז״ל לעולם שכולו ארוך אעפ״י שזמנו לעת קבוע בזכות הצדקה ימהר יחיש הקב״ה שילמת מהרה וכמו שאמר הכתוב בעתה אחישנה ודרשו חז״ל לא זכו בעתה זכו אחישנה : דאת לעי כו׳. מה שאתה יגע ועמל בתורה ומעשי׳ טובים לנפשך ולעצמך אתה יגע : שטרות פרועי׳. דרש מוטה מל׳ ומטה ידו : ישמוט יצילם מכל רעה

עץ יוסף

בכורים דת״ח הטוב כבהמ״ק כמ״ש בפ״ק דברכות כל מי שיש בו דעה כאילו נבנה בהמ״ק בימיו. וגם כי ע״י הבאת הבכורים לירושלים נזכר בכבוד ה׳ וטובו והשגחתו. וכן הת״ח מזכירים את לב האדם להכרת השם. ועיין כתובות דף ק״ה ותדא״ז פ״ב :
(יד) מדקדקים בכסות כו׳ בא עני ואמר ערום אני כסוני בודקין שלא יהיה רמאי. אבל אם בא עני ואמר פרנסוני מפרנסין אותו מיד · ובפ״ק דב״ב מפרש טעמא. אי בעית אימא סברא הכא איכא קיום נפש. הכא ליכא קיום נפש. אבע״א קרא הכא כתיב הלא פרוס לרעב להמיך פרוס לאלתר הכא כתיב כי תראה ערום וכסיתו כי יראה לך. ומייתי התם נמי מ״ד איפכא ויהיב נמי טעמיה. אבע״א סברא האי קא מיבזי. אבע״א מקרא הלא פרוס לרעב להמיך בפי״ן כתיב פרש והדר הב ליה. והתם כתיב כי תראה ערום וכסיתו כי תראה לאלתר ונראה דסברא זו היתה כתובה באגדתינו והשמיטה הסופר. או אפשר שהיא וחכמים אומרים פ״ס הוא וכצ״ל ר״א בר אהבה אמר רב ור״י [כי פליגי] חד אמר כו׳ וחד אמר. וכן הוא בירושלמי פאה פ״ח : מפני בריתו של אברהם אבינו. כלו׳ מפני הכבוד. שאינו כבוד שבן בריתו של א״א יהיה מתבזה בהיותו ערום. וע׳ כתובות דף ה׳ קורא גומלי חסדים מחזיקים בבריתו של א״א ויש לפרש כאן ג״כ כן : א״א שנא׳ ומבשרך כו׳. היכא שנאמר מיותר [א״א ויפ״ת] וכן בילקוט ליתא. והכי מסתבר דמילתא באנפי נפשה היא דדריש השתא מבשרך לא תתעלם : הוי רואה כו׳ וכמו שלא תתעלם מבשרך ותשתדל לכסותו מיד. כן תעשה לאחיך : אין לך אדם כו׳ כלו׳ וסיים מבשרך לא תתעלם כלו׳ לא תתעלם מראות שמדה זו תחסר מאחרך אלא דע שעכ״פ תבוא עליך או על זרעך. וטעמא דמילתא משום דגלגל הוא שחוזר בעולם כדאי׳ בס״פ שואל : זו גרושתו שהיתה מאז כבשרו כמ״ש והיו לבשר אחד. וכן דריש לעיל פ׳ כ״א לאכול את בשרי ושתי נכי דוד נשנו : ר׳ יוסי הגלילי כו׳. המעשה הוא בב״ר פי״ז ושם פרשתיו : פרנא כתובה : פשטין פי׳ עומדין : דהסלון פי׳ דסיימון : אמכת על אפא היתה משפלת פניה למטה בפנים זועפים ויצאה לה לנהר : צפה בההיא קידרא עלי הפייה. המעריך הביא הטפחה עלי שפייה. וכתב שפירושו כירה כדתנן לשפות עליהם את הקדירה. וכתיב שפות הסיר. ור״ל שלפה ר׳ יוסי והסתכל בקדירה בעל הכירה : פרפריין מיני לפתן : פרגיין תרנגולים מפוטמות או עופות קטנים : א״ל אנא פסיק לה פרנא. שר׳ אליעזר בן עזריה היה עשיר כדאי׳ בפ״ד דברכות : לסנטירא לשומר העיר : נגידה ליה מחזרת אותו : הכם קרתא מכיר ובקי ברחובות העיר : משבקתיה גרושתו אני ואין בי כח מפני הבושה לראות לסבכה פניו : קרון לשון מקרה. מקרה מקלה שבאו בבכונותיה דר׳ יוסי הגלילי. והוא רנה להכתיבו לבתו על ר׳ יוסי הגלילי והיא לא רצתה. התחיל להכותה והלך הקול בכל העיר : אודיק כו׳ הבים והבקיף ר׳ יוסי הגלילי אותם מתבזים בתוך השוק. לקח אותם והכנס בתוך בית אחד משלו כו׳ : יפלגון מצוה יחלקו צדקה : קם חד גבר כו׳. קם איש אחד ולקח כל מה שהיה לו בתוך ביתו ויצא לחלקו לעניים : משבקתיה גרושתו. ואמרה ליה זכי כו׳ כלו׳ תן צדקה לאותה אשה שמן היום שיצאה מן ביתך לא ראתה שום טובה וע׳ כ״ז בב״ר פ׳ ל״ג : חמיתיה כו׳ ראוהו איש אחד ועלה כו׳ : רבי את הכא כו׳. כלו׳ אתה יושב פה ועבירה גדולה נעשית · וא״ל מה ראית. וא״ל ראיתי איש פלוני שמדבר עם גרושתו. ולא עוד אלא שנתן לה פרוטות. ואי לאו דחשוד עליה לא היה נותן לה : ואיתיתיה והביאו אותו : קאי בצערא עומד בצער שאין גשמים יורדים. והבריות עומדים בצער והלכת ודברת עם גרושתך כו׳ : הגבי׳ ר״ת כו׳ כי ע״י המעשה הזה נתעורר לבו למאד מאד והתפלל מעומק הלב וממרירות נפש מאד ונענה תיכף : ומזונותינו עליך כלו׳ אין לנו על מי לסמוך רק עליך : (טו) אז יבקע כשחר אורך וגו׳. והארוכתך מהרה תצמח. וע״ז א״ר ירמיה אפי׳ אותה שכתב בה והארכת ימים מהרה תצמח. ודרש אורך והארוכתך מלשון אריכות ימים. ופירושו אפי׳ ימות המשיח ועוה״ב שבא אחר ימים כמו שדרשו חז״ל למען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך אע״פ שזמנו לעת קבוע בזכות הצדקה ימהר יחיש הקב״ה שילמת מהרה וכמו שאמר הכתוב בעתה אחישנה ודרשו חז״ל לא זכו בעתה. זכו אחישנה : כל מה דאת לעי כו׳. כל מה שאתה טורח. לעצמך אתה טורח ור״ל דשאר מצות כשירצה אדם שתעמוד זכות לבניו אחריו לא יהנה משכרן בעה״ז וכענין האבות דמייתי לקמן פרשה ל״ו. אבל מצות הצדקה אף שעומדת לבניו זכה העושה אותם גם בעוה״ז לעצמו כאומרו וצדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד : כמד״א תקרא והכי אענך כנ״ל. ופי׳ שאין לפרש תקרא וה׳ יענה שישמע בתפלתו. דהיינו תשוע ויאמר הנני. אלא פי׳ שיזכה לנבואה או רוה״ק. שבשיאל דבר הכמה מה׳ יעננו להודיעו. כענין תקרא ואנכי אענך דהיינו לענין מו״מ וויכוח עם הסי״ת : אלו שטרות פרועים. לא גזל ממש דא״כ מאי קמ״ל. אלא שטרות פרועין שאסור להשהותם משום עולה כדאיתא בכתובות דף י״ט : אם ראית כו׳ וה״ק קרא בראוי שתשלח אצבע ותדבר שקר. והיינו אם ראית חבירך בורח מן המלכות אם הולך בדרך זו אמור לרודף שהלך בדרך אחרת. ואם לא הלך בדרך זו אמור שהלך בדרך זו כדי שלא ימצאהו ולהכי קאמר שלח אצבע שעל ידם מראה הדרך : שאין לי מה ליתן. וחסה״כ ונפש נענה תשביע שתשביעו בדברים שתפייסנו בדברים : אם עשית כן. ר״ל אף זאת לחוד דהיינו פיוס דברים אם אין לך מה ליתן לו. מ״מ יקויים עליך וזרח בחשך אורך וכו׳ וכדאמרינן בפ״ק דב״ב והמפייסו מתברך בי״א ברכות : הרי אתה כבוראך. ופי׳ והשביע בצחצחות נפשך שתהיה בשובע שמחות בהיות נפשך כמי שהוא צח. וטעם אמרו בצחות כאן מפני מאמר תהרים מפני שהלובן רמז אל הרחמים כמ״ש שנדמה לישראל בסיני כזקן מלא רחמים. וזה שכר זה שנתמלא רחמים על העני : ישמוט פי׳ שישמיטהו מהצרות ר״ל שלא תבאנה הצרות עליו. ע״ד אין בעל הנס מכיר בנסו : יזיין יחזק כחו : ישזיב אחרי שבאו הצרות או האויבים עליו יצילהו : ויניח שינוח מעמל בקשת צרכיו וכיוצא : מכאן קבעו כלו׳ מלשון זה הוא שאומרים רצה והחליצנו שפירושו לשון מנוחה : זה גן דכיון דלא פירש. שמעינן דהיינו הגן היותר רוה. ומוצא מים היותר גדול. והיינו גן. ועדן : זה עדן שממנו המים יוצאים כאומרו ונהר יוצא מעדן להשקות
את

עדן : (טז) (שם) ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם . כט רבי טרפון יהב לר' עקיבא שית מאה קונטרין דכסף א"ל אזיל זבין לן הדא אוסיא דנהוון לעין באורייתא ומתפרנסין מינה . ל נסב יתהון לספרייא ולמתנויי ולאילין דלעין באורייתא . לבתר יומין קם עמיה א"ל זבנת לן להדיא אוסיא דאמרית לך . א"ל אין א"ל אית בך מחמי לה לי א"ל אין . לא נסאתיה וחמאי ליה ספרייא ומתנייא ולאילן דלעיין באורייתא א"ל אית בר נש יהב מגן אפוכי דידה הן היא . א"ל גבי דוד מלך ישראל דכתיב ביה (תהלים קיב) פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד . (ישעיה נח) וקורא לך גודר פרץ ר' אבין בשם ר' ברכיה אמר הקב"ה הפרצה הזו עלי היתה לגודרה עמדת אתה וגדרת אותה חייך שאני מעלה עליך לב כאותו שכתוב בו (תהלים קו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו . (ישעיה נח) משובב נתיבות לשבת א"ר יהודה ב"ר סימון העני הזה יושב ומתרעם מה אני מפלוני הוא ישן על מטתו ואני ישן כאן פלוני ישן בביתו ואני כאן ועמדת אתה ונתת לו חייך שאני מעלה עליך כאילו עשית שלום ביני לבינו הה"ד (ישעיה כז) או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי . (שם נח) אם תשיב משבת רגליך ת"ר לא יטייל אדם בתוך כרך בשבת ע"מ שתחשך וירחץ בבית המרחץ מיד. עשות חפצך ביום קדשי מכאן אסור לאדם לצאת בתוך שדהו לידע מה היא צריכה בשבת . לג מעשה בחסיד אחד שיצא לתוך כרמו לידע מה היא צריכה ומצא שם פרצה אחת וחישב עליה לגודרה בשבת אמר איני גודרה על שחשבתי עליה בשבת . מה עשה הקב"ה זימן אילן של נצפה ועמד וגדרה והיה מתפרנס ממנו כל ימיו . (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג זו שבת בראשית . לד ולקדוש ה' מכובד זה יהכ"פ . וכבדתו זה י"ט . מעשות דרכיך זה חולו של מועד . ממצוא חפצך מכאן אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת . ר' זעירא בעי קומיה דר' חייא בר אבא א"ל אלין דאמרינן רועינו זונינו פרנסנו בשבת מהו א"ל טופס ברכות כך היא . ודבר דבר לה איתיה דרשב"י כד הוה משתעיא מותר מילי בשבת הוה אמר לה שבתא היא והות שתקא . (ישעיה נח) אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ הרי י"ד ועשרה אוחרנייתא דכתיב גבי יעקב דכתיב (שם) והאכלתיך נחלת יעקב אביך ואלו הן (בראשית כז) ויתן לך האלהים מטל השמים וגו' :

סדר בחקותי

פרשה לה (א) **אם** בחקותי תלכו הה"ד (תהלים קיט) **חשבתי דרכי** ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך . ר' הונא בשם ר' אחא אמר א חשבתי מתן שכרן של מצות והפסידן של עבירות ואשיבה רגלי אל עדותיך . ר' מנחם חתנא דר' אלעזר בר אבינא אמר חשבתי מה שכתבת לנו בתורה אם בחקותי תלכו ומה כתיב תמן ונתתי שלום בארץ . ואם לא תשמעו לי מה כתיב תמן ויספתי ליסרה אתכם . ר' אבא בריה דר' חייא בשם ר' יונתן אמר חשבתי ברכות השבתי קללות ברכות מאל"ף ועד תי"ו ב וקללות מן וי"ו ועד ה"א ולא עוד אלא שהן הפוכות . א"ר אבין אם זכיתם הריני הופך

לכם

יד יוסף כט ילקוט ישעיה רמז תנ"ס . ע' במס' כלה שם הוא בשינוי קצת . ל נסב ופלג יתהון כנ"ל : לא נסבי' ואחמי' כנ"ל [רד"ל] : לב א"כ מי שנתן צדקה לעני יגיע למעלת משה . וזה נרמז בפסוק וזיה מעשה הצדקה שלום . ר"ת משה . לרמוז שיש לו מעלה כמשה רבינו ע"ה [בספר של הגאון בן השל"ה דף ט"ז] : לג שבת דף ק"נ . ירושלמי שבת פרק ט"ו : לד שבת פרק כל כתבי : לה תנחומא סדר בראשית : **פרשה לה** א אבות פרק ב'. ע"ש פי' הגר"א ז"ל . במד"ר פ' י"ד סי' י"ז . ב"ב פ"ט דף ע"ס באו השכון אלו כו' : ב ע' ב"ב דף פ"ח . תד"א ח"א פ' י"ח . תנחומא סדר ראה סי' ד' :

מתנות כהונה

רעה : **רצה** והחלילנו . הרי שיהלין ל' מנוחה : **זבין לן** . קנה לנו שדה אחת שנעסוק בתורה ונתפרנס מאותו שדה לקח אותם וחלקם לסופרים ולמשנים ולאלו שעוסקים בתורה לאחר ימים קם עמיה פי' היה עומד ומדבר עמו וא"ל קנית לנו אותה שדה שאמרתי לך : **אית בך** כו'. יש בידך להראותו לי : **נסאתיה** לקחו והמשיכו והראה לו הסופרים כו' ור' טרפון היה סבור שחזר ומכר אותה שדה להם ולכן א"ל וכי יש בן אדם שנותן דבר בחנם ואיה אפוכי ההנאה והריות ממנו : **הן היא** : **הפרצה** הזו כו' . כלומר פרנסת העני : **מה אני** . למה אני גרוע ממנו : **ואני ישן** כאן על הקרקע : **ואני כאן** . בטלטול בדרך : **בתוך ככך** . כלומר בסופו כדי שמיד כשילא שבת ילך למרחץ שהוא חוץ לעיר : **על שחשבתי** . כלומר על זאת שחשבתי עליו בשבת ועיין כל זה בירו' בפרק אלו קשרים : **נצפה** פי' בערוך אילן גלף שגדלין בו קפריות : **משתעי** כו' . משיחה ומדברה דברי מותר בשבת : **הרי** ארבעה עשר . מאלו ארבע ועשרים שאמר למעלה : **ועשרת** כו' . ועשרה אחרים שעדיין חסרים : **אם** בחקותי : **מאלף** כו' . הם

ענף יוסף

המשית כמאמר חז"ל גדולה צדקה שמקרבת הגאולה . וגורס ג"כ יחוד מ' אותיות הוי"ה ואדנות שאז כגאולה יחוד שלם לעולם ועד עכ"ל : (טז) [איתיה דרשב"י כד הוה משתעיא כו'] . לכאורה קשה וכי יהודה ועוד לקרא ומה נלמד מעובדא דרשב"י יותר ממשמעות דברי הפסוק ודבר דבר . וי"ל שמה שהביא בעל המדרש עובדא דרשב"י הוא לראיה שמ"ש שלא יהיה דבורך וגו' פירושו כמ"ש התוס' [בשבת דף קי"ג ע"ב תוס' ד"ה שלא יהא דבורך] ולא כפרש"י שהאיסור הוא על החשבונות ומשא ומתן אבל בשיחת חולין מותר . והוא ממ"ש כי הוות משתעיא מותר מילין וכו' משמע שאם שיחה מקצרת דבריה לא אמר לה כלום וזה ע"כ לא קאי על חשבונות ומשא ומתן כי זה לכל הדעות אסור אפי' במיעוטו . וע"כ שהיה דבריה בשיחת חולין או בדברים שמותרים בשבת והם דברים הצריכים בשבת גם בזה אסור להרבות ולכן היה מוחה בה [ספר כבוד חכמים] : תוקים

עץ יוסף

את הגן . ומהאי קרא שמעינן בפ' אין עומדין דגן לחוד ועדן לחוד : (טז) **ר' טרפון** כו' מייתי הך עובדא הכא למימר שפי' ובנו ממך חרבות עולם וגו' במה שיפרנס העניים חשוב כבונה הרבות ומקים מוסדי הדורות . כי הכא שבמקום קניות השדה לקיום פרנסתו חלק הממון לעניים : **קונטרין** פי' לענטנער בלע"ז : **זבין לן** כו' קנה לנו שדה אחת שנעסוק בתורה ונתפרנס מן אותו שדה . לקח אותם וחלקם לסופרים ומשנים ולאלו שעוסקים בתורה . לאחר ימים קם עמיה פי' היה עומד ומדבר עמו . ואמר לו קנית לנו אותה שדה שאמרתי לך : **אית בך** כו' יש בידך להראותו לי : **נסאתיה** כו' לקחו והמשיכו והראה לו הסופרים כו' . ור' טרפון היה כסבור שמה שהראהו הסופרים והמשנים היינו שקנה מהם השדה או שנתן להם המעות בתורת עיסקא וכיוצא כדי שיתפרנס ר' טרפון מאותו הריוח . ואמר לו כי אין אדם נותן מעות בחנם ר"ל בלי ראיה . ולכן שטר הראיה שעשה על זה היכן הוא . ופי' אפוכי שטר זכרון כמו אפכיות דלקמן בבמדב"ר פ' י"ז שפי' הערוך ספרי זכרון : **גבי דוד** מלך ישראל . לפי שבקש שטר ראיה . השיבו דרך צחות היותו אצל מי שיש להאמין בו הכתוב הנ"ל . כי הוא דוד מלך ישראל אשר הודה בחוב זה : **וצדקתו** עומדת לעד . ומינה שיתקיים הממון בידו . שפי' צדקתו עומדת לעד שלעולם יהיה לו ממון כדי לעשות בו צדקה : **הפרצה הזו** העניות עלי היה לגודרה שהשי"ת נותן להם לכל בשר . וזה חסף לו המגוה כדלעיל : **כאותו שכתוב** בו לולי משה בחירו כו' . ר"ל שיחשב כאילו קיים והחיה כל ישראל כמשה שעמד בפרץ לששים רבוא . לפי שהמקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא : **העני חזה** כו' דרש משובב לשון השקט כמו בשובה ונחת . ונתיבות לשבת כמו לשבת נתיבות . כלו' העניים הולכי נתיבות ודרכים נעים ונדים מפני עניותם מניח ומשקיט תרעומת שהיה להם על ה' לומר שפלוני ישן בביתו ואני כאן . או מפרש משובב נתיבות שהוא משיב נתיבות לבו במה שהרהר שלא כדת . וזה עשיית השלום שנעשה נפשו שלימה לאלהיו בלי הרהור נגד מדותיו יתברך : **חייך שאני** כו' זהו דרשא אחרת שמפרש עליו מקרא שמביא אח"כ ואין שייך למעלה [רד"ל] : **הה"ד או** יחזק במעוזי . והיינו החונן דלים שמחזיק במי שהקב"ה היה צריך לתת לו משום נותן להם לכל בשר כדלעיל : **לא יטייל** אדם בתוך כרך בשבת אע"ג דמאי מהלך כל הכרך בשבת . מ"מ מפני שכוונתו כדי להיות מזומן ליכנס כשתחשך מיד למרחץ שחוץ למדינה אסור . וזהו שתשיב מהמת שבת רגליך לבלי הלוך בטיול לצורך חול . וכן תשיב מעשות חפציך אף לאחר השבת . היינו שאסור לאדם לצאת בתוך שדהו כו' אע"פ שאינו עושה ואינו מדבר רק שמעיין בלבד . דאי תפרש הכתוב כפשוטו שלא יעשה בשבת . הלא אין זה מעלה כל כך כי אם סור מרע ומאיסור לבד . אך למען אחר השבת זהו מדת חסידות כמו שמספר מההסיד : **נצפה** זה אילן גלף . שהוא אילן גדול ובעל ענפים הרבה וג' מיני אוכל יש בפירותיו. אביונות . קפריסין . ולולבין [רמ"ז] : **זה שבת בראשית** לפי שמיטה נקראת ג"כ שבת . לזה אמר על שבת של ימי השבוע שנקראת שבת בראשית : **זה יוה"כ** שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה כדאי' בפ' כל כתבי . ופרש"י דמדכתיב וקראת לשבת עונג מכלל דלקדוש ה' לאו אשבת קאי : **זה יו"ט** דאי יוה"כ הא כתיב ביה מכובד . ובפ' כל כתבי מוקי לה בשבת לאקדומי סעודתיה או לאחר : **זה חולו** של מועד . שלא כל המלאכות אסורות בו אלא עובדין דחול . והיינו מעשות דרכיך : **אסור לאדם** לתבוע צרכיו . מפני שיש בזה טרדת הלב ודאגה . ומכלל עונג שבת שיחשב כאילו כל מלאכתו עשויה ואין לו שום צרה ויגון : **טופס ברכות** ולא אמרו אלא לתבוע דבר מחודש שאינו רגיל לתבוע . ומה שאין אנו מתפללים כל י"ח בשבת. הא אמרי' בפ' מי שמתו דמשום כבוד שבת לא אטרחוהו : **מותר מילין** דלאו דוקא במילי דסחורה אסור לדבר בשבת אלא אפילו בדברים בטלים וע' בענף : **הרי** ארבעה עשר . מאלו ארבע ועשרים שאמר למעלה . וצריך לומר דחשיב אז תקרא והשוע לחד . כגון רוה וכמוצא מים לחד . וקורא לך ומשובב לחד . ופליג אדרשות דלעיל : **ועשרה** כו' ועשרה אחרים שעדיין חסרים : **דכתיב** גבי יעקב . משום דביעקב כתיב במילת שבת יותר משאר אבות כדאי' בב"ר פ' י"א נקט ברכת יעקב טפי משאר אבות . וא"ת והא איכא ברכות טפי מעשרה ביעקב . וי"ל דנקט אלו ברכות דוקא שניתנו לו ע"י המטעמים דדמי לפרנסה . והא פליגי אדפרק כל כתבי דמפרש נחלת יעקב אביך מה שאמר לו ופרצת ימה וקדמה [יפ"ת] :

סדר בחוקותי

פרשה לה (א) הה"ד חשבתי דרכי כו' . משום דקשה ליה לשון הליכה דאמר בחוקים דהול"ל תשמרו . ולהכי בעי לתרוצי דוגמא מה שאמר ואשיבה רגלי אל עדותך למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה . וכמו שמפרש : **בכל יום** ויום הייתי מחשב כו' . דקשה להו מה השבון דרכים הוא שיבוא האדם למצות . אדרבה המחשבה בדרכי האדם ישיבנו אחור מדרכי ה' . ולזה פירש ת"ק שבהיותו מחשב בדרכיו . רגליו היו משיבות אותו משם . ומוליכות אותו לבתי כנסיות שלא מדעתו . לרוב הרגלו בהם . ולפ"ז פי' אם בחקותי תלכו שע"י שהרגל תהיו . הולכים מעצמכם . מ"מ אני מעלה שכר עליכם כאילו את מצותי תשמרו בכוונה מכוונת . וזהו שאמר ואשיבה רגלי אל עדותיך במקום דהו"ל למימר ובבו רגלי . לרמוז שאמר שיתן לו הקב"ה שכר כאילו אני אשיבה רגלי . והרד"ל כתב וז"ל מפני שהיה רגיל ואוהב לילך שמה תמיד לכן היו רגליו מובילות אותו מעצמן שמה כענין מ"ש הלל [סוכה נ"ג] למקום שאני אוהב לשם רגלי מוליכות אותי עכ"ל : **חשבתי מתן** שכרן של מצות כו' . פי' דרכי דלך החיים דהיינו מתן שכרן של מצות . ודרך המות דהיינו הפסדן של עבירות . ואע"ג דלפ"ז א"כ עשה דוד מיראה ולא מאהבה . כבר כתבו המפרשים שאף השלם אי אפשר שמתחלה יהיה עובד מאהבה. אלא מתוך שלא לשמה בא לשמה . וכך אמר דוד מתחלה חשבתי דרכי . אבל אח"כ אשיבה רגלי פי' שבותי אל עדותיך כי לא כוונתי רק אל עדותיך מצד עצמם . ולפ"ז פי' אם בחקותי תלכו שתהיו הולכים ממדרגה למדרגה בתחלה ע"מ לקבל פרס . ואח"כ מאהבה : **חשבתי מה** שכתבת לנו בתורה כו' . ולדידיה כוונת הכתוב הוא כך . שפעמים אדם יהפוך מיוסר לפי שיראה שמכה ידו וכיוצא . לזה אמר דוד חשבתי דרכי כו' כי אף אם עלה על דעתי לשוב מאחרי ה' להיותי נרדף עכ"ז שבתי והשבתי שדרכי הם הגורמים . שהרי ה' אמר אם בחקותי תלכו וגומר ונתתי שלום בארץ . שלא יהיו או"ה מטרידים אותם מעסק התורה . ובקללות כתיב ויספתי ליסרה אתכם . ולזה ואשיבה רגלי אל עדותיך . ולפ"ז פי' אם בחקותי תלכו שהליכתם בהם תסבב ההליכה עוד שה' יגליה בידם : **חשבתי ברכות** כו' לדידיה כוונת דוד ענין ההבטחה בה' והרחקת היאוש . וזה כי ידוע כי רבים חללים הפילה מחשבת היאוש . כי המתיאש מן הרחמים בחושבו שאין מזור להטאו יוסיף ברעתו . ולכן יש ליזהר מהיאוש לדעת כי חנון ורחום ה' לשבים אליו . ולפי שמהפלגת ה' בתוכחות על עון ירצה גודל חרון אפו . ומזה יתיאש האדם כי מי יוכל ליזהר בכל דרכיו . אבל אם יביטו בברכות היותן מאל"ף ועד תי"ו [שפתח אם בחקותי ומסיים קוממיות . האות הראשונה א' והאחרונה ת'] וקללות מן וי"ו ועד ה"א [שמתחלת ואם לא תשמעו לי . ומסיימת ביד משה . וקללות שבמשנה תורה פותחת והיה אם וגו' ומסיימת ואין קונה] תראו שאין הקב"ה חפץ ברעה אלא לזכותם . שהרי הברכות מא' ועד ת' וזה מרמז שיבואו בכל מה שאפשר לבא . שאין דבר יוצא מכלל האותיות שמאל"ף ועד תי"ו . וגם בהיותן בסדר הזה נראה שהן הן המכוונות לה' . אמנם הקללות אותם שבת"כ הן מועטות . ואף אותם שבמשנה תורה שהן מרובות אחר שהן מוי"ו עד ה"א נראה מזה שהכוונה האלהית בלתי נרצית בקללה שבין שתי האותיות מהלך קצר מאד לא ישוער יותר קצר ממנו כמו שמאל"ף ועד תי"ו רב המרחק בתכלית מה דאפשר [והוא ע"ד מפי עליון לא תצא הרעות והטוב . ר"ל שאין רעות רבות

ולא

לכם קללות לברכות אימתי כשתשמרו את תורתי הה"ד אם בחקותי תלכו: (ב) ד"א אם בחקותי תלכו הה"ד (משלי ח) ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמרו מדבר ביעקב דכתיב ביה (בראשית כח) וידר יעקב נדר לאמר. רבנן ור' אסי רבנן אמרו ג על הכל השיבו הקב"ה ועל הפרנסה לא השיבו. אם יהיה אלהים עמדי א"ל והנה אנכי עמך. ושמרני אמר לו ושמרתיך. בדרך הזה אשר אנכי הולך א"ל בכל אשר תלך. ושבתי בשלום אל בית אבי א"ל והשיבותיך אל האדמה הזאת. ועל הפרנסה לא השיבו. א"ר אסי אף על הפרנסה השיבו דכתיב (בראשית כח) כי לא אעזבך ואין לשון עזיבה האמורה כאן אלא לשון פרנסה כד"א (תהלים לז) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. ד"א אע"פ שזרעו ובניו הם מבקשים לחם לא ראיתי לאותו צדיק אביהם נעזב מיראתו של הקב"ה. א"ר הושעיא אשרי ילוד אשה שכך שומע מפי בוראו. א"ר חנינא בר פפא אשרי ואשריכם כשנתקיימו כל התנאין הללו שהתניתי עמכם. א"ר אחא אף לבניו אמר כן שנאמר ועתה בנים שמעו לי אשרי ואשריכם לכשתקיימו כל התנאים הללו שהתניתי עמכם אימתי כשתשמרו את תורתי שנא' אם בחקותי תלכו: (ג) א"ר אלעזר ד בנוהג שבעולם מלך ב"ו גוזר גזירה אם רצה לקיימה הרי הוא מקיימה ואם לאו סוף שמקיימה על ידי אחרים. אבל הקב"ה אינו כן אלא גוזר גזירה הוא מקיימה תחלה הה"ד (ויקרא יט) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני ה' ה אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תחלה: (ד) אם בחקותי תלכו חקים שבהם חקקתי את השמים וארץ שנא' (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. חקים שבהם חקקתי את השמש ואת הירח שנא' (שם לא) כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה. חקות שבהם חקקתי את הים שנא' (משלי ח) בשומו לים חוקו. חוקות שבהם חקקתי את החול שנא' (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים. חוקים שבהם חקקתי את התהום שנא' (משלי ח) בחוקו חוג על פני תהום חוק וחוג לגזירה שוה. ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא אמר חוקים שבהם חקוקים על יצר הרע הה"ד (ישעיה י) הוי החוקקים חקקי און. א"ר לוי משל למקום אדרימון שהוא משובש בגייסות מה עשה המלך הושיב בו קוסטרינוס בשביל לשמרו כך אמר הקב"ה תורה קרויה אבן ויצר הרע קרוי אבן. תורה קרויה אבן שנאמר (שמות כד) את לוחות האבן והתורה והמצוה. יצר הרע קרוי אבן דכתיב (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם. תורה אבן ויצר הרע אבן האבן תשמור את האבן. א"ר אחא בן אלישוב חוקים שמביאים את האדם לחיי העולם הבא הה"ד (ישעיה ד) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים הוא שעוסק בתורה שהוא עץ חיים שנא' (משלי ג) עץ חיים היא וגו': (ה) תני בשם ר' אלעזר ו הסייף והספר נתנו מכורכין מן השמים אמר להם הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר זה הרי אתם ניצולים מן הסייף ואם לאו סוף שהוא הורג אתכם. והיכן הוא משמען של דברים שנא' (בראשית ג) ויגרש את האדם וגו' לשמור את דרך עץ החיים ז את דרך זו דרך הארץ ואחר כך עץ החיים זו תורה. תני בשם רשב"י ח הככר והמקל ניתנו מכורכין מן השמים אמר להם אם שמרתם את התורה הרי ככר לאכול

יד יוסף ג כ"ר פ' ס"ע. תנחומא סדר וילא. ילקוט סדר וילא. וילקוט תהלים רמז תשל"א : ד ירושלמי פ"א דר"ס. וע' שמ"ר פ"ל. ובערוך ערך אגרסס כ"א בזה : ה ירושלמי בכורים פ' י"ב : ו ספרי ח"ב פיסקא מ'. דב"ר ריש פ' ראה : ז לעיל פ' ט'. וריש תד"א : ח מדרש הנעלם תולדות דף קל"ו ע"א :

ענף יוסף

פרשה לה (ד) [חוקים שהם חקוקים על היצה"ר]. כלומר שניתנו לשמירה כלפי יצה"ר. ולכאורה קשה כא עיקר מכשול יצה"ר אינו אלא על הסיתו לאדם לעבור על מצות התורה. ואילו היה אדם חפשי ממצות לא הוה שייך יצה"ר כלל. והיכי קאמר שניתנו המצות להיות שמירה כלפי יצה"ר. ונראה דלהכי לא קאמר אלא לשון חוקים דוקא והיינו מה שטעמם מכוסה ונעלם כמצות שבין אדם למקום. משום דודאי המשפטים שהם מצות שכליות כמצות שבין אדם לחבירו מן הדין נצטוו מפני תיקון העולם לבל יתרבה החמס והמריבות בעולם שהוא חורבן העולם ואין העולם מתקיים אלא בשלום. אבל החוקים שבין אדם למקום לא היה ראוי לצוות עליהם כי אין בזה תועלת לו יתברך וכדכתיב אם תצדק מה תתן לו. ואם כדי לזכות שכרם. גם במשפטים היה יכול לזכות שכרן לכן אמר שלא ניתנו אלא לשמירה כלפי היצה"ר. והוא כי בחוקים שבין אדם למקום בהתם אדם נזהר בהם ובכח קדושת מצות הללו דהיינו מצד ראיית שרשם למעלה יתלבשו כח היצה"ר עד כי יהיה היסק בידם לקיים גם המשפטים ומצות שבין אדם לחבירו שהם הכרח מפני תיקון העולם. וממילא גם מצות שבין אדם למקום לא ניתנו אלא עבור מצות שבין אדם לחבירו. והו שאחז"ל בב"ר פ' כ"ד סי' ח' ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה [נו"ק] : (ה) [תני בשם ר"א הסייף והספר ניתנו מכורכים כו']. ויש להתבונן באיזה סייף הוא מדבר. ונראה לפרשו ע"פ מדרש בראשית בפסוק ואת להט החרב המתהפכת זה גיהנם ע"ש וליהם אותם היום הבא כו'. נמצא לפי מדרש זה נקרא הגיהנם הרב. וזהו שאמר ספר וסייף שהוא הגיהנם כנזכר ירדו כרוכים כו' אם אתם מקיימים כו' [דרכי נועם] : (תני בשם רשב"י הככר והמקל כו'). הנה לבאר זה במה מחלוקתם. אקדים מה דאי' בברכות פ"ו ת"ר ואספת דגנך יגו' כו' נהוג בהם מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל. רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה כו' תורה מה תהא עליה. אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. מלאכתן נעשית ע"י אחרים כו' ובזמן כו' ע"ש אמר אביי הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן. והרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן. ומה מבואר דר' אלעזר ס"ל כר' ישמעאל שצריכין לקבוע עתים לתורה ולחרוש בשעת חרישה כו'. ואם לא יעשה אפילו כן. בודאי ראוי ליענש בסייף. אבל רשב"י לשיטתו ס"ל שצריך האדם רק לעסוק בתורה ולא לבטל אפילו רגע אחד ומלאכתו יהיה נעשית ע"י אחרים. ואם לא יעשה כן אלא כר' ישמעאל אינו ראוי לרדותו בחרב אלא במקל. וזהו שאמר רשב"י הככר והמקל ניתנו מכורכים מן השמים א"ל אם שמרתם את התורה שתתעסקו בה יומם ולילה הרי ככר במלאכתכם יהי' נעשה ע"י אחרים ויהיה לכם לחם מזומן ע"י אחרים. ואם לאו אלא שתעשו כר' ישמעאל הרי מקל ללקות בו [שמעתי בשם גדול אחד]. וע' מ"ש

מתנות כהונה

אם בחקותי ומסיי' קוממיות וגו' : מן וי"ו וגו'. ואם לא וגו' ומסיי' ביד משה : ילוד אשה. ר"ל יעקב אבינו : אשרי כך אמר הקב"ה אשרי לי ואשריכם כו' ודרש אשרי בלר"י כמו אשרי בפת"ח והוא על דרך שאחז"ל כשישראל עושים רצונו כו' : הוא מקיימה כו'. כשגוזר גזירה הוא מקיימה תחלה ולפיכך כתיב בחקותי שקיימתי אני : עמידת זקן כו'. שנא' ואברהם עודנו עומד לפני ה' והוא תיקון סופרים דהל"ל וה' עודנו וגו' שהרי כתיב וירא אליו ה' ועיין לעיל פרשה וירא : חוק וחוג לגזירה שוה. נראה שאין כאן מקומו ומקומו על נכון בפרשת בראשית בפ' יהי רקיע וכך מצאתי בא"א : אדרימון פי' לפי הענין מקום שמם ומצויים שם לסטים וגייסות מקפחים הבריות ועיין ריש קהלת : משובש בערוך גרס מגשם. ופי' ענין בלבול ומסוכסך ובספר עבודת הקודש גרס משובש : קוסטרינו' פי' הערוך בניין וגוזטראות לשמירה מעלייא : דרך הארץ. כדאמר לעיל פ"ט כ"ו דורות קדמה דרך ארץ קודם מתן תורה שנא' לשמור דרך עץ חיים דרך זה דרך ארץ עץ חיים זו תורה וסמיך ליה ואת להט החרב וגו' : לחרובא

עץ יוסף

ולא טוב אחד לבדו שופעין מלמעלה. אדרבה המיבות שופעים בעלם וברבוי. והרע בא במקרה ועל המעט]. ועוד מהן הפיכות שאין הה' קודם הוא כסדרן נראה בכוונתו להפך הקללה לברכה כל מה דאפשר וא"כ אין להתיאש מן הרחמים. ופי' השבתי דרכי הברכות והקללות שהם דרך החיים ודרך המות. וכשמתי אלה נוכח אלה לא נתייאשתי מן הרחמים. ואשיבה רגלי אל עדותיך אשר מורו אתיר גבורה. ולפ"ז פי' בחקותי תלכו שע"י חקותי תלכו תמיד ותעמדו על עמדכם ולא יתנגפו רגליכם ולא תתייאשו מהשיב : (ב) הה"ד ועתה בנים שמעו לי. בעי למדרש אם בחקותי תלכו כמ"ש בת"כ מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה וכה"א לו עמי שומע לי. ור"ל דדריש ליה סמוכים לאני ה' דסוף הפרשה דלעיל. וה"ק אני ה' מלפה ומתאוה אם בחקותי תלכו. ולהכי מייתי הא' קרא ועתה בנים שמעו לי : מדבר ביעקב ר"ל בה"ק הקב"ה לישראל עתה בנים של יעקב שמעו לי כי ידעתם אשרי דרכי ישמורו ממה שהגליח יעקב בוטחו. והתנה תנאים עם הקב"ה כדמפרש אם יהיה גו' והבטיחו הקב"ה וכן קיים ולכן גם אתם שמעו לי. וכיון שהתניתי להאיכם וקיימתי כן אקיים לבנים : על הכל השיבו מייתי זה הכא. דלא תימא דכל מה שהבטיח ה' ליעקב לא היה בתנאי שמירת דרכי ה' דמתחלה קאמר ליה והנה אנכי עמך וגו' והכא קאמר ואשרי דרכי ישמורו. לה"ק דכל הבטחות אלו הוו תשובת בקשתו אם יהיה אלהים עמדי כו' וכל זה על תנאי הוה דכתיב והיה ה' לי לאלהים וגו' : אשרי ילוד אשה ר"ל יעקב אבינו. ודרש ואשרי סמוך לשמעו לי לומר שאשרי השומע כן : א"ר חנינא אשרי ואשריכם כשנתקיימו כל התנאין הללו שהתניתי עמכם. כל זה מיותר כאן ולא גרסינן ליה אלא אחר דברי ר' אחא : א"ר אחא אף לבניו אמר כן. פירוש כמו שאמר ה' הבטחות אלו ליעקב ג"כ אמר לבניו שנא' ועתה בנים שמעו לי בפירושו ועתה בנים של יעקב שמעו לי כי אשרי דרכי ישמורו דהיינו יעקב. שאשריו לפי שאמר דרכי וגם תזכו לכך : אשרי ואשריכם כו' כתי נ"ל א"ר חנינא אשרי ואשריכם כו' וכוונת ר' חנינא לומר שמה שאמר אשרי דרכי ישמורו ולא קאמר אשריכם דרכי תשמורו כמה שאמר שמעו לי לנוכח. הוא לרמוז דקרינן נמי אשרי כי כביכול הקב"ה אומר שאשריו כשישראל מקיימין תורתו. כי הוא מתאוה לזה שעל ידי ... כי היא רצונו וחמדתו. מה שאין כן כשאין מקיימין תורתו שילמך להתאכזר עליהם ויענה ידתו. והרד"ל כתב וז"ל מביא דהת"כ כתיב אשרי אדם שומע לי דרש ב' אשרי. אשרי אדם הוא אשריכם ואשרי דרכי ישמורו הוא אשרי לי עכ"ל : כל התנאים הללו כו'. וז"ש שם בשעו מיוסר היה יעקב עשה כמ"ש אם בחקותי תלכו. ואל תפרעו מצ"ת כמ"ש ואת מצותי תשמרו: שנא' אם בחקותי. נראה שירמוז ג"כ למ"ש בת"כ אם בחקותי תלכו שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. ור"ל כמ"ש פ' קמא דע"ז אם לשון תחנונים [רד"ל] : (ג) בנוהג שבעולם כו'. שייכות הני ה' לאם בחקותי דריש כדלעיל. והכי דריש ליה לומר אני ה' המקיים תחלה ואח"כ בחקותי תלכו : סוף שמקיימה ע"י אחרים כלו' בין כך ובין כך לבסוף מקיימה ע"י אחרים : אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תחלה. שהיה אברהם יושב והשכינה עומדת ומכיון דמצוה זו דאית בה עניה כפי קיים כ"ש שאר מצו' : זקן תחלה הה"ד אם בחקותי תלכו. ד"א אם בחקותי חקים כו' כנ"ל [רד"ל] : (ד) חוקים שבהם חקקתי כו'. הא דלא קאמר דחקות היינו מצות שאין להם טעם בהשגן מביע עליהם. י"ל דא"כ בריבה הו"ל למכתב מצותי והדר חקותי דרך לא זו אף זו : שבהם חקקתי את השמים כו'. דייק מדלא קאמר אם בחוקים. ואמר בחקותי. לכן דרשו חוקים בחקקתי בהם כו' כי התורה היא חק וגבול ומדה שחקק והצב בה כל הענינים [מגלה עמוקות] שעל ידי התורה נברא העולם כדאי' ברבה ובתנחומא ריש סדר בראשית : חוקות ירח וכוכבים ובשמים נמי איכא חוקה מדכתיב בתריה אם ימושו החוקים האלה. דקאי אכל הנזכר : חקקתי הים שלא יעבור גבולו : חקקתי את החול שלא יכנוס החול לפנים מגבולו. אלא לעולם התפשטות הים עד גבול החול שהוחק בבריאה. ואע"פ שפעמים המים מתמעטים ויכנס החול לפנים. לא יתמיד. אלא בזמן מועט ישובו המים לגבולם הראשון : את התהום מים התחתוני' איקרו תהום כלומר תהום אל תהום קורא וגו'. ונתן לו ה' חק שלא יעלה ויציף העולם : חק וחג לגזירה שוה. מיותר ולא גרסינן ליה [א"א מת"כ ויפ"ת]. והרד"ל כתב וז"ל תהום חוק וחקת לג"ש כנ"ל. ופי' דילפינן הא' חוק וחקת הכתובים בשמש וירח ויס ותהום מן חקות הנאמר בשמים וארץ ששם כתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים כו' וכן בחקותי דהכא לומר שכל אלו החוקות הן בזכות חקת התורה עכ"ל : חוקים שהם חקוקים על יצה"ר. פי' שע"י התורה נשבר היצה"ר ונדכה. ור"ל שניתנו לשמירה כלפי היצה"ר : הה"ד הוי החוקקים חקקי און כו'. קשה להם ז"ל בפסוק שהיה די שיאמר הוי החוקקים און. ע"כ משמע מזה שהכי פירושו שהיה להם חקקי טובים והם הלפו וחקקו און. וזהו שאמר שהיה להם חוקים [היינו כל התורה והמצוה בכללה] שהם חקוקים על יצה"ר פי' לבטל היצה"ר והתאוה והם הלפו ובמלום אלא חקקו חקקי און. והביא המשל לגלות תועלת התורה. ואמר משל למקום אדרימון שהוא היכל מלך מקום תבוב [אבל המעריך והמוסיף הערוך כתבו שנ"ל למקום אירימון. ופי' בלשון יוני נקרא מדבר שממה והרב אירימי וארמון. ולפ"ז מכנה היצה"ר למקום חרב ושמם] : משובש בגייסות [הערוך פי' גייסות חיילות. ובספר אוהב גר כתב שהאמת שהוא לשון סורי וענינו בוזז שודד וליסטים. ורבותינו שמשו בו להורות על גדוד של בוזזים ושודדים. וכן בתרגום נחת גדודיה אבדך גייסהא. וכן גדוד בעברו אינגו חיל ובא רק מספר קטן מאנשים בוזזים ושודדים עכ"ל] כי יש פחד פן יכנסו שם. כן האדם הוא היכל נכבד ויש פחד פן יכנס בו היצה"ר כו' : קוסטרינום פי' אנשי מערכה [מוסיף הערוך] והמעריך כתב פי' שומרים במגדלים בלשון טורקי הרסאדילו ובלע"ז קסטליאני : חוקים שמביאין את האדם כו'. דריש חוקים ענין כתיבה והקיקה. ומפרש שהכתיבה היא שנכתב האדם לחיי העולם הבא. ולהכי מייתי מכל הכתוב לחיים דמזכיר כתיבה. דאילו לומר שהתורה מביאה לחיי עוה"ב אין צרך ראיה מכאן. שכל התורה מלאה מזה : (ה) הסייף והספר כו' רשב"י הככר והמקל כו'. הנה רשב"י עשה המשל בככר שהוא מורה על רוב הטובה. והמקל שהוא העונש ועם העונש הקטן שאינו דבר ממית כדי לכלול השכר שנמשך ממנה האהבה. והעונש אשר עליו תהיה היראה. אמנם ר"א המודעי אמר שלא הולך הקב"ה לידעם בשכר. כי אם בירא' העונש. וגם זה מופלג וגדול כסייף לא קטן כמקל : ויגרש את האדם גו' ואת להט החרב זה הסייף. לשמור את דרך גו' זה הספר כדמפרש : זו דרך ארץ שקדמה לתורה כ"ו דורות. ור"ל שהקב"ה צוה שישמרו את הדרך ארץ ואת התורה ואם לא ישמרו יכנסו לגיהנם. וזהו ואת להט החרב המתהפכת וכמו שתרגמו התרגומים : הככר והמקל כו' אפשר לשמור את דרך עץ החיים דריש עץ וחיים עץ זה המקל וחיים זה הככר [רד"ל] : חרובין תאכלו גם זה מדברי ר' שמעון בן יוחאי שמפרש לשון החרובין היינו ירקות תאכלו וזהו מקל היסורים. ואע"ג דאין מקרא יוצא מידי פשוטו י"ל דמשום דהרובין

לאכול ואם לאו הרי מקל ללקות בו. היכן הוא משמעו של דבר (ישעיה א) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו וחרבון תאכלו. א"ר אחא ט צריכין ישראל לחרובא עבדון תתובא. א"ר עקיבא יאה מסכנותא י לברתיה דיעקב כערקא סומקא ברישא דסוסיא חיורא: (ו) ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם א"ר חמא ב"ר חנינא אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאילו אתם עשיתם אותם ועשיתם אתם. א"ר חנינא בר פפי אמר להם אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם יא כאילו עשיתם עצמכם ועשיתם אותם. יב תני ר' חייא הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא. א"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שליתו על פניו ולא יצא לאויר לעולם. א"ר אחא הלמד ע"מ לעשות זוכה להקביל רוה"ק מה טעם (יהושע א) למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח דרכיך ואז תשכיל ואין תשכיל אלא רוה"ק כמד"א (תהלים פט) משכיל לאיתן האזרחי: (ז) ונתתי גשמכם בעתם א"ר יונתן יג ג' נתנו מתנה לעולם התורה והמאורו' והגשמים. התורה מנין שנא' (שמות לא) ויתן אל משה ככלותו. המאורות מנין שנאמר (בראשית א) ויתן אותם אלהים. הגשמים מנין שנאמר ונתתי גשמיכם בעתם. ר' עזריה בשם רשב"ל אומר אף השלום דכתיב ונתתי שלום בארץ. ר' יהושע בן נחמיה אמר אף הישועה דכתיב (תהלים יח) ותתן לי מגן ישעך. ר' יצחק ב"ר מריון אמר אף פרשת הים הגדול דכתיב ביה (ישעיה מג) כה אמר ה' הנותן בים דרך שאלמלא כן כיון שאדם יורד לתוכו מיד מת. ר' תנחומא אמר אף א"י דכתיב (תהלים קה) ויתן להם ארצות גוים. ורבנן אמרי אף הרחמים דכתיב (שם קו) ויתן אותם לרחמים וי"א אף נקמתן של אדום דכתיב (יחזקאל כה) ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל: (ח) ד"א ונתתי גשמיכם בעתם יד ברביעית. אתה אומר ברביעית או אינו אלא בערבי שבתות טו אמרו אפי' שנים כשני אליהו והגשמים יורדין בערבי שבתות אינן אלא סימן קללה הא מה אני מקיים ונתתי גשמיכם בעתם ברביעית. ד"א ונתתי גשמיכם בעתם בלילות. בימי טז הורדוס המלך היו גשמים יורדין בלילות בשחרי' נשבה הרוח נתפזרו העבים זרחה החמה נתנגבה הארץ והיו פועלים יוצאים ועוסקים במלאכתן ויודעין שרצון אביהם שבשמים מעשיהם. ד"א ונתתי גשמיכם בעתם יז בלילי שבתות. מעשה בימי שמעון בן שטח ובימי שלמצה המלכה שהיו גשמים יורדים בלילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני הזתים ועדשים כדינרי זהב וצברו מהם חכמים והניחו לדורות הבאים להודיע כמה חטאים גורם לקיים מה שנא' (ירמיה ה) עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם. ד"א ונתתי גשמיכם בעתם לא גשמי כל הארצות מה אני מקיים (בראשית כח) ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך אלא שיהיה השבע בא"י ורעב בכל הארצות ויהיו כל הארצות באין ולוקחין מכם פירות ומעשרין אתכם בכספים כענין שנא' (שם מז) וילקט יוסף את כל הכסף. וכתיב (דברים לג) וכימיך דבאך שיהיו כל הארצות דובאות כסף ומביאין לא"י: (ט) עד כמה יח גשמים יורדים והארץ עושה פירות ר' מאיר אומר עד ב'. ר' יוסי אומר עד ג'. על דעתיה דר"מ דאמר עד ב' יורה ומלקוש יורה במרחשון ומלקוש בניסן. על דעתיה דר' יוסי דהוא אומר עד ג' יורה בכסליו ומלקוש בניסן וגשמים באמצע הרי ג'. רבי דוסתאי ב"ר ינאי אמר הה"ד (איוב לז) כי לשלג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם יט הרי שלשה מטרות שנים הרי ה'. ורבנן אמרין שבעה אלין חמישתה יורה ומלקוש. יורה בכסליו ומלקוש בניסן הרי ז'. א"ר אבהו עבר הוינא קומי כנשתא דטרסיא דלוד ושמעית קליה דר' שמואל בר נחמן יתיב ודרש רבנין בשם חזקיה אמר בשעה שישראל עושין רצונו של הקב"ה פקידה אחת הוא פוקד הארץ ומיד היא עושה מה טעמא (תהלים סה) פקדת הארץ ותשוקקה רבת תעשרנה שהיה עושה לכם אחד לעשרה. ר' ברכיה ור' חלבו ורב פפא ור' אליעזר אמר כ פעמים שעושה בזכות איש אחד בזכות עשב אחד בזכות שדה אחד ושלשתן בפסוק אחד שנאמר (זכריה י) שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיזים ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה. לאיש ולא לאנשים· לעשב ולא לעשבים. לשדה ולא לשדות. (מלאכי ג) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' ברכה עד בלי די. מהו עד בלי די ר' יונה בר אבא בשם ר' יוחנן אמר דבר שאי אפשר

יד יוסף ט לעיל פ' י"ג. מסכת חגיגה: י בס"ש רבה פ"ב. זוהר סדר עקב: יא תנחומא סדר תבא: יב ירושלמי ברכות פרק קמא. תורת כהנים סדר זו. שמ"ר פ"מ: יג ב"ר פ"ו. ס"ר פ' מ"א. ילקוט סדר בראשית. ת"כ ע"ש בק"א: יד תורת כהנים סדר זו. תענית פ"ג: טו תענית דף ח': טז תענית פ"ג: יז ספרי ה"ב פיסקא מ"ב. תענית פ"ג: יח תענית דף ס': יט ע' תענית דף ג': כ תענית פרק א'. וירושלמי תענית פ"ג:

מתנות כהונה

לחרובא כו'. פירושו מצאתי בילקוט ישעיה כשבא חורבה ומכה חשובה על יהודי נעשה תושב אלי נראה פי' צריך היהודי לדוחק ועוני עד שאין לו מה לאכול רק חרובין ואז עושה תשובה וכן בתרגום יונתן בכל מקום שר"ל תשובה כתיב תתובא ועוד עיין לקמן במדרש חזית (א"ה) ובמד' קהלת (פ' י"א): יאה כו'. נאה ויפה העניות לבת יעקב כרצועה אדומה בראש סוס לבן: ערקא הרצועה כד"א ערק' דמסאנא: הלמד הראשון והשני בחיר"ק תחת הה"א הלמד כמו אשר יזה יהא כזה ופירושו הי' לומד השלישי והרביעי פת"ח תחת הה"א והן כמו הלומד: כיון שאדם כו'. שאין טבע האדם יכול לסובלו: בערבי שבתות. עיין בפ"ק דתענית (כב): לא גשמי כל כו'. בתמיה והלא יורד על כל הארצות ומה אני וכו': ה"ג על דעתיה דר' מאיר דאמר עד ב' יורה ומלקוש יורה במרחשון ומלקוש בניסן כו'. עד יורה בכסליו ומלקוש בניסן ועיין בפ"ק דתענית (ה') ותמצא כי כן הוא: עד שני כו'. שני רביעיות: עבר הוינא כו'. הייתי עובר

ענף יוסף

מ"ש כען: (כערקא סומקא ברישא דסוסיא חורא). י"ל הכוונה כי דרך סנסים להקשט בתכשיטין וכמו שאחז"ל כתובות דף נ"ט ע"ב אין אשה אלא לתכשיטין. אך זהו בביתה לפני בעלה למצוא חן בעיניו כמ"ש כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה. אבל כשהיא הולכת חוץ לביתה בחוצות וברחובות אז העניות תכשיט לה. היינו שתלך שם בלא תכשיטין כדי שלא יכשלו בני אדם בה. ועוד שמעוררת קנאה מהאומות עלינו. וכמו שאמר יעקב אבינו למה תתראו. וע"ש ברש"י. ולכן מדמה ר' עקיבא התכשיט הזה של העניות לברתיה דיעקב לערקא כו' משום שדרך הסוס כשהוא עומד בדיר אין עליו שום תכשיט. אולם כשמוליכין אותו ברחובות ובחוצות אז יעדו אותו עדי ושם ישימו עליו כל לנאותו ולא יבצר ממנו וורדא סומקא. כמו כן יהי התכשיט של עניות לברתיה דיעקב בחוצות וברחובות. ששם ישימו עליהם התכשיט

עץ יוסף

דחרובין קשים לגוף כחרבות כמ"ש ז"ל להכי קאמר באכילתן הרב תאכלו. ואיידי דמייתי הכא דרשב"י מייתי נמי דר' אחא דקאי אהאי קרא: צריכין ישראל לחרובא כו'. פי' צריך היהודי לדוחק ועוני עד שאין לו מה לאכול רק חרובין אז עושה תשובה: יאה כו' נאה ויפה העניות לבת יעקב כרצועה אדומה בראש סוס לבן. ערקא פי' רצועה. ונראה דזה מיירי כשפרנסתו בצמצום. אבל עני מדוקדק ביותר אחז"ל שמעביר על דעת המקום ועל דעת הבריות: (ו) הריני מעלה כו'. דאל"כ ועשיתם אותם למה לי בתר דקאמר ואת מצותי תשמרו אלא דהכי פי' כאילו עשיתם את דברי תורה עצמן: כאילו עשיתם עצמכם כוונתם ז"ל לומר דמדכתיב אתם חסר וא"ו קרי ביה אתם. ועיין פי' המאמר בהקדמת קרבן אהרן על הת"כ: נוח לו שנהפכה שליתו על פניו. כיון שלא נברא אלא להשלים הגוף במעשה. שהשכל משכיל היה מקודם שנברא [קרבן אהרן]: ואין תשכיל האמור כאן אלא רוח הקודש· דאל"כ בתר תצליח תשכיל למה לי: (ז) נתנו מתנה לעולם. בב"ר פ"ו פירשתי ע"ש: אף פרשת הים הגדול. שאלמלא הקב"ה שיכך את הרוחות היה הרוח בא ומובע לכל הפורש בים [רש"י בב"ר פ"ו]: (ח) ד"א ונתתי הני תיבות ד"א מיותר [א"א] שהשתא לא דריש על תיבת ונתתי. כי אם על תיבת בעתם: בעתם ברביעית מכוני בעתם דייקו דרשה זו. שבבחינת הגשמים אין עת קבוע להם. שכל עת וזמן כאשר יזלו העבים גשם על הארץ יריקו. ואין עת קבוע להם בבחינתם. וא"כ לא היה לנו לכוות העת לגשמים. אלא יאמר ונתתי גשמכם בעת וירצה בעת אשר אתם צריכים לו. ולזה דרשו בעתם דה"ק בעת אשר לא יהיה עת וזמן לד"א אלא להם לבד. והוא לומר שגם בעת אשר הזרעים צריכים אליהם לא ירדו בעתות אשר אתם צריכים אליהם ללכת בדרכים. אלא בעת שלא יהיה אלא עתם להם לאחוד. והוא ברביעית והוא מליל ד' ללילי ד' שאין בני אדם הולכים בדרכים אז כדאי' בפ' ערבי פסחים אל יצא אדם יחידי לא בלילי ד' ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת יוצאה כו' [קרבן אהרן]: או אינו אלא בערבי שבתות. דנוכל לומר דה"ק דהגשמים ירדו בעתם בעת אשר העולם צריכין אליהם אפי' שיהיו בערבי שבתות שהם מטרידים לאנשים ומונעים מהכנת צרכי שבת [ק"א]: אמרו אפילו שנים כו'. כלו' זה אי אפשר לפי שהכתובים מדברים בברכה וזה היא סימן קללה שכן אמרו שאע"פ שיהיו שנים כשנות אליהו שהעולם צריכין לגשמים הרבה כמו שהיו צריכין אליהם אז ומתאוים אליהם. אם ירדו בערבי שבתות הוא סימן קללה שהוא מופת על שאינם נשלחים מההשגחה ממנו יתברך אחר שהוא מבטלם מעונג שבת. וא"כ אינו אלא בשעה שאין עיכוב וביטול כלל והוא בלילי רביעית [ק"א]: בימי הורדוס שסתר בנין דעזרא ובנה אותה בנין יפה כדאי' במס' ב"ב לא היו יורדים הגשמים אלא בלילות ולמחר היה יבש מה שהיה יורד מפני שהיתה חמה מזרחת לנגב את הארץ כדי שלא יתבטלו ממלאכת הבנין. ובזה ידעו שמעשיהם לש"ש אע"פ שסתרו בנין עזרא ובנו בה בנין אחר והיה נראה לאנשים שעשה זה הורדוס כדי להתגדל [שם]: ד"א ונתתי גשמיכם בעתם בלילי שבתות. לפי שבלילי ד' הן אמת שאין האנשים יוצאין יחידים. אבל הרבה בני אדם יחד אין כאן סכנת מזיקין יותר לצאת. אבל בליל שבת איכא מונע אחר מלצאת מלבד המזיקין שהוא אסור במלאכה ואין בני אדם יוצאין מבתיהם אפילו הרבה יחד. ולזה בלילי ד' עדיין איכא ביטול להרבה בני אדם יחד שהוא מונע אותם מלצאת. אבל בלילי שבת ליכא ביטול כלל. ולזה הדר אמר דבעתם הוא בלילי שבתות [ק"א]: מעשה בימי שמעון כו'. כלו' ואם תספק ותאמר איך יספיקו גשמים מעטים כאלו לברכת השנה. בא ולאה שזה נמצא בחוש והברכה היתה רבה להודיעך שאין הגשמים סיבת הברכה אלא ברכת ה' היא הסיבה. ובזה היתה הברכה יוצאה מהנהוג יותר ממה שהיה מירידת הגשמים הטבעיים. ולזה צררום החכמים ושמרום למשמרת לאות לדורות הבאים שידעו מה גורמים המעשים הממשיכים השגחת האל יתברך וברכתו [ק"א]: ד"א ונתתי גשמיכם בעתם לא גשמי כו'. דייקו זה מדה"ל לכתוב ונתתי גשמים בעתם ומדכתיב גשמיכם ע"כ בא למעט גשמי כל הארצות: מה אני מקיים ונברכו בך כל משפחות האדמה. דמשמע שנברכו כל משפחות האדמה באמצעות ישראל ממה שיושגחו בו ותהיה הברכה לכולם: אלא שיהיה שבע כו'. כלו' שלא תהיה הברכה המגעת להם מברכת א"י. אלא שיהיה שבע תמיד בא"י ויהיה רעב בכל הארצות ויהנו מברכת ישראל במה שימצאו לקנות מהם מה שיצטרכו [ורעב לאו דוקא אלא שלא יהיה להם מה שיספיק להם] וישראל יהנו שיתעשרו [ק"א]: דובאות כסף פי' שממשיכות כספם לא"י. ופי' וכימיך דבאך כמ"ש רש"י שם וכימים שהם טובים לך כמנין ימיך כל הימים שאתה עושה רצונו של מקום יהיו דואבך שכל הארצות דואבות כסף פי' דבות וזבות כסף: דובאות כסף ומביאות לא"י. ולפ"ז האי קרא לא מיירי באשר לבדו אלא כנגד כל ישראל כמ"ש רש"י גבי ברזל ונחושת מנעליך: (ט) עד כמה גשמים כו'. פי' עד כמה פעמים גשמים יורדים. ונפקא מינה למבעי רחמים דלמאן דאמר עד ג' צריכין למבעי רחמים אפילו שירדו ב' פעמים. שעדיין אין סיפק בהן. א"נ למסבר קראי כדאמרינן בעלמא: עד כמה גשמים כו'. מייתי לה הכא למדרש גשמיכם הצריכות לכם לבד דהיינו ב' למר וג' למר לא פחות ולא יותר. שרבוי הגשמים לער. דיומא דמטרא קשה כיומא דדינא: יורה ומלקוש וכתיב בתריה ואספת את דגנך [רד"ל]: וגשמים באמצע דרש מטר ארצכם הוא לבד יורה ומלקוש [רד"ל]. דיורה ומלקוש היינו תחלת זמן הגשמים וסופן. ולעולם איכא גשמים באמצע: בר' ינאי אמר חמשה הה"ד כי לשלג כו'. כצ"ל [רד"ל]: ואלין חמישתא כלו' אלו ה' רמוזים בלשון מטר ארצכם בעתו. ולבד זה יורה ומלקוש. הרי ז'. וקרא דיורה ומלקוש לא נקט אלא תחלתן וסופן כדכתבתי לעיל: עבר הוינא כו' הייתי עובר לפני בית הכנסת ושמעתי קולו כו': אחד לעשרה שבמקום שהיה ראוי לעשות אחד עושה עשרה. ומה שלא פירש תעשרנה לשון עושר. דתעשירנה מבעי ליה. ובסה"ש רבה פסוק אני לדודי ועלי תשוקתו הגירסא אם זכיתם תעשרנה. ואם לאו תעשרנה שתעשה לכם אחד מעשרה: פעמים שעושה בזכות איש אחד כו'. מייתי ליה הכא למדרש קרא דידן בהכי דגשמיכם אתא לומר לכל אחד ואחד מכם. ומדכתיב ונתנה הארץ יבולה ולא קאמר יבוליה משמע אפילו מין אחד. ומדכתיב ועץ השדה ולא קאמר ועץ הארץ כדכתיב בקללות משמע אפילו שדה אחת: בזכות עשב אחד כלו' שצריך אתה בעולם להעשב ההוא לאיזה איש להיותו בזה לרפואה וכדומה. והנזה"ק כתב שהכוונה שלפעמים יש עשב אחד שכלול בו אור ניצוץ קדוש מאד יותר מבזולתו. ובהגיע עת הניצוץ קדוש לצאת חוצה כדי בחינתו. הגשמים יורדים בזכות אותו אור הקדוש הכלול בו באותו עשב להוציאו מכח אל הפועל ע"י הגשמים עכ"ל: בזכות שדה אחת פי' בעבור שדה שהוציאו ממנו מעשרותיו כראוי: דבר שאי אפשר כו'. דבגשמים מיירי דהוא דבר שאי אפשר לומר עליו די. שאף שירדו עתה כדי ספוקן עוד צריכות אחר זמן. ולכן אי אפשר לומר עליהם די עתה. ואפי' על שעת רבוין אין לומר די כדאמר בפ"ג דתעניות דאי אפשר להתפלל על הגשמים שילכו להם. אבל בשאר ברכות אפשר שיאמר אדם די לי בזה כמש"כ רב ועשר

אפשר לומר עליו די הוא ברכה . ר' ברכיה ור' חלבו ור' אבא ב"כ אמר בשם רב כא עד שיבלו שפתותיכם לומר דיינו . לפי שבעוה"ז כב גשמים מרודות לעולם יוצאי דרכים מצירין בהם מפרשי ימים מצירין בהם ודורכי גתות וטחי גגות . אבל לע"ל הקב"ה עושה אותן ברכה מה טעמא (יחזקאל לד) ונתתי אותם וסביבות גבעתי ברכה והורדתי הגשם בעתו גשמי ברכה יהיו :

פרשה לו (א) וזכרתי את בריתי יעקב הה"ד (תהלים קב) לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים . א בית שמאי ובית הלל . ב"ש אומרים השמים נבראו תחלה ואחר כך הארץ שנא' בראשית ברא אלהים וגו' וב"ה אומרים הארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים . אלו ואלו מביאין טעם לדבריהם טעמא דב"ש דאינון אמרי השמים נבראו תחלה ואחר כך הארץ . משל למלך שעשה לו כסא משעשאו עשה אפיפירין שלו כך (ישעיה סו) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי . טעמון דב"ה דאמרי הארץ נבראת תחלה ואחר כך השמים משל למלך שבנה פלטין משבנה התחתונים בנה העליונים כך כתיב (בראשית ב) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים . א"ר תנחומא ואנא אמרי' טעמא לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים . א"ר חנינא ממקום שהמקרא מסייע לדב"ש משם ב"ה מסלקין איתו על דעתין דבית שמאי דאינון אמרי השמים נבראו תחלה ואח"כ הארץ שנא' בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ . על דעתין דב"ה דאמרי הארץ נבראת תחלה ואח"כ שמים דכתיב (שם א) והארץ היתה תוהו ובוהו והארץ כבר נבראת . ר' יוחנן בשם חכמים אמר לבריאה שמים קדמו ולשכלול הארץ קדמה . ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים . ארשב"י ב תמה אני איך נחלקו אבות העולם על בריית שמים וארץ שאני אומר שמים וארץ לא נבראו אלא כאלפס וכיסוי הה"ד (ישעיה מח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים . א"ר אלעזר ב"ר שמעון אם ג כדעת שאמר אבא בכל מקום ד הוא מקדים שמים לארץ ובמקום אחד הוא אומר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים אלא מלמד ששניהם שקולין שוין זה כזה . בכ"מ הוא מקדים תורים לבני יונה ובמקום אחד הוא אומר ובן יונה או תור מלמד ששניהם שוין זה כזה . בכ"מ הוא מקדים משה לאהרן ובמקום אחד הוא אומר (שמות ו) הוא אהרן ומשה מלמד ששניהם שוין זה כזה . בכ"מ מקדים יהושע לכלב ובמקום אחד הוא אומר (במדבר לב) בלתי כלב בן יפונה הקניזי ויהושע בן נון . מלמד ששניהם שוין זה כזה . ה בכל מקום מקדים כבוד אב לכבוד אם ובמקום אחד הוא אומר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו מלמד ששניהם שקולים זה כזה אבל אמרו חכמים האב קודם לאם בכ"מ מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו . בכל מקום מקדים אברהם לאבות וכאן וזכרתי את בריתי יעקב מלמד ששלשתן שוין זה כזה : (ב) ד"א וזכרתי את בריתי יעקב הה"ד (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע מה הגפן הזה אין נוטעין אותה במקום טרשים גדולים אלא בולשין אותה מתחתיה ואח"כ נוטעין אותה כך (שם) תגרש גוים ותטעה . מה הגפן הזו כל שאתה מפנה תחתיה הרי היא משובחת כך הם ישראל פנית לפניהם כל מלך ואח"כ ותשרש שרשיה ותמלא ארץ . מה הגפן הזה אין נוטעין אותה ערבוביא אלא שורות שורות כך ישראל הם דגלים דגלים הה"ד (במדבר ב) איש על דגלו באותות לבית אבותם . מה הגפן הזו נמוכה מכל האילנות ושלטה בכל אילנות כך הם ישראל נראים כאילו שפלים בעה"ז אבל לע"ל הן עתידים לירש מסוף העולם ועד סופו . מה הגפן הזו שרביט אחד יוצא ממנו ומכבש כמה אילנות כך ישראל צדיק אחד יוצא מהן ושולט מסוף העולם ועד סופו הה"ד (בראשית מב) ויוסף הוא השליט (יהושע ו) ויהי ה' את יהושע (דה"א יד) ויצא שם דוד בכל הארצות (מ"א ה) ושלמה היה מושל בכל ו הממלכות (אסתר ט) כי גדול מרדכי בבית ז המלך . מה הגפן הזה העלים שלה מכסין על האשכלות כך הם ישראל עמי הארץ שבהם מכסין על תלמידי חכמים . מה הגפן הזו יש בה אשכולות גדולות וקטנות הגדול מחבירו נראה כאילו נמוך מחבירו כך ישראל כל מי שאחד מהם יגע בתורה וגדול מחבירו בתורה נראה נמוך מחבירו . מה הגפן הזו טעונה שלש ברכות כך ישראל מתברכין שלשה ברכות בכל יום . (במדבר ו) יברכך ה' . יאר ה' . ישא ה' . מה הגפן הזו יש בה ענבים יש בה צמוקים כך ישראל יש בהם בעלי מקרא בעלי משנה בעלי תלמוד בעלי אגדה · מה גפן זו יש בה יין ויש בה חומץ זה טעון ברכה וזה טעון ברכה כך ישראל חייבין לברך על הטובה ועל הרעה . על הטובה ברוך הטוב והמטיב . על הרעה ברוך דיין האמת . מה היין הזו כל מי ששותה ממנו פניו מאירות וכל מי שאינו שותה ממנו שניו קהות כך ישראל כל מי שבא ומזדווג להם סוף שנוטל את שלו מתחת ידיהן . מה גפן זו בתחלה היא נרפסת ברגל ואח"כ עולה לשלחן מלכים כך ישראל נראין כאילו מאוסים בעוה"ז דכתיב (איכה ג) הייתי שחוק לכל עמי נגינתם כל היום . אבל לע"ל ונתנך ה' עליון דכתיב (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך . מה גפן זו עולה על כל מסע ומסע כך ישראל סופרין על כל מלכות . מה גפן זו מדלין אותו על גבי ארזים גדולים כך ישראל שנאמר (תהלים פ) כסו הרים ח צלה . מה גפן זו נשענת על גבי קנה כך ישראל נשענין בזכות התורה שכתובה בקנה . מה גפן זו השומר שלה עומד למעלה כך ישראל השומר שלהם למעלה שנא' (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן וגו' . ט מה גפן זו נשענת ע"ג עצים יבשים והיא לחה כך ישראל נשענין בזכות אבותם אע"פ שהן ישנין הה"ד וזכרתי את בריתי יעקב וגו' : (ג) הה"ד (משלי יא) יד ליד לא ינקה רע ב"ק אמר י אחז וכל מלכי ישראל הרשעים אין להם חלק לעוה"ב שנא' (הושע ז) כל מלכיהם נפלו אין

קורא

יד יוסף כא במד"ר פ' י"ב . תענית פ"ק . מכות פרק ג' . ירושלמי ברכות פ"ט : כב שהש"ר פ"ח : פרשה לו א ב"ר סוף פ' א' . חגיגה פרק ב' . פדר"א פ' י"ח . אגדת שמואל פ"ה . ירושלמי חגיגה פ"ב . ריש מכילתא . סוף מסכת כריתות . קדושין פ"ק . ילקוט סדר בראשית · וילקוט ישעיה רמז ס"ע : ב ילקוט ישעיה רמז בע"א : ג ע' מ"ש בב"ר פ"א בענף : ד מכילתא פ"א . תנחומא סדר נח · ווכר סדר קדושים דף פ"א : ה עכר סדר קדושים דף פ"א : ו בממלכו' כנ"ל : ז במלך ושמעו הולך בכל המדינות כנ"ל [רד"ל] : ח צלה וענפיה ארזי אל כנ"ל : ט שמות רבה פ' מ"ד ע"ש : י ירושלמי פ' י"א דסנהדרין :

מתנות כהונה

עובר לפני בית הכנסת ושמעתי קולו כו' : שא"א לומר כו' . פי' כי לעולם אדם חפץ בברכה : בית שמאי ובית הלל כו' . כל זה לעיל פ' בראשית ס"פ א' : אלא כאלפס כו' ור"ל בפעם אחת : ה"ג בירושלמי (דחגיגה פ"ב) אם כדעת שאמר אבא כו' פי' הניח לדבריו שהרי בכ"מ כו' : בולשין מחפשין : ושולטת כלו' חשוב מכולן או ר"ל שעולה בגידולו על רוש כלם ביאה מופך למעלה ע"י סנסניו : ומכבש כו' . שעולה על כלם על ידי סנסניו : כאילו הוא נמוך מחבירו . ע"י שהוא משנה בגרגרים ועגול נראה נמוך וקצר : נמוך מחבירו . ע"י הענוה : שלשה ברכות . על הבוסר בורא פרי האדמה ועל הענבים בורא פרי העץ ועל היין בורא פרי הגפן : יש בה צמוקים כו' . ר"ל יין וחומץ : וזה טעון ברכה . ופי' כששותה החומץ לרפואה טעון ברכה : פניו מאירות . ובילקוט תלים מסיים בו כך ישראל חכמת אדם תאיר פניו : וכל מי שאינו שותה כו' . ר"ל מי שאינו ממתין עד שנעשה יין אלא אוכלן בעוד שהם בוסר הכי איתא בילקוט תלים : נרפסת נדרכת שדורכין הענבים ברגלים : מסע שעושין מלע מקנים כמין עלייה ומושכין הגפנים על גב כולם : סופרים על כל מלכות . שלא יספרו מרוב אויבי'

עץ יוסף

ועובר אל התן לי . ולא אמרה די לי במים כדאי' בפ' הרואה . ולפי"ז פי' בלי די עד שיעור מרובה שתרצו בלא יתברכו עוד ולא תוכלו לומר די : לפי שבעה"ז כו' לסיומא במילתא דנחמתא כדרך כמדרש : הקב"ה עושה אותן ברכה כו' . שירדו בשעה שאין מצירין לעולם כמ"ש בעתו וכמ"ש לעיל בלילי ד' [רד"ל] :

פרשה לו (א) הה"ד לפנים הארץ יסדת כו' . משום דק"ל למה נזכרו האבות כאן שלא כסדר זכירתן בכל מקום . בעי לתרוצי משום דשקולין הם כדמסיק . מייתי האי קרא דמקדים ארץ לשמים שלא כדרך הכתוב בכמה מקומות . ובעי למימר דהיינו משום דשקולין הם זה כזה כדלקמן . ואגב אורחיה מייתי פלוגתא דרבוותא בסדר בריאתן דמר דייק מהכא ומר מהכא . כדי לאתויי דעתיה דרשב"י דכאחת נבראו וטעם הלוף הכתובים בסדרם משום דשקולין הם זה כזה . ועי' בב"ר פ"א שם פירשתי כל הסימן הזה : אפיפירון כסא קטן כשיושבין מלכין בקתדרא מניחין אותו כורסי קטן תחת רגליהם : מסלקין אותו דוחין דברי ב"ש : איך נחלקו אבות העולם . ב"ש וב"ה . קראן אבות העולם משום שבתחילת הבריאה אמר הקב"ה נעשה אדם בצלמנו . ותכף נמלך עם שמאי הילל שהם כלל כל נשמות הצדיקים ובן הן ממש אבות העולם שמאי משמאל המרכבה . הלל מימין המרכבה [מגלה עמוקות אופן ע"ה] : כאלפס ובכסוייה בהאותן שבה אותן בבת אחת : אם כדעת אבא ניחא מה שפעמים מקדים זה לזה להגיד ששניהם שקולין כאחד ושניהם כאחד נבראו : הוא אהרן ומשה מלמד ששניהם שקולים · והא דהודיע זה כאן אגב הוצאת ישראל ממצרים ששניהם שקולים כדכתיב הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל ממצרים . בא להודיע שזכות ופעולת שניהם שוים בהוצאה וגאולה זו [במ"ה] : (ב) הה"ד גפן ממצרים תסיע . משום דק"ל סדר זכירת האבות בכאן שלא כסדר זכירתן בכל מקום כדלעיל . בעי לתרוצי דכיון דהדום הוא שיהא החיים נשענים בזכות המתים . להכי הכא דמיירי בעמידת החיים בזכות האבות המתים . נקט המתים תחלה באחרונה דהוי רבותא טפי דלא מבעי המתים בזמן קרוב אלא אפילו המתים מזמן רחוק ישענו ישראל בהם . ולהכי מייתי האי דישראל נמשלו לגפן וחד מטעמייהו מה גפן נשענת ע"ג עצים יבשים כו' כדלקמן . ואגב אורחיה מייתי נמי כולהו טעמי : טרשים אבנים : בולשין מחפשין : מה הגפן הזו כל מה שאתה מפנה מפניה . כצ"ל וכן הוא בילקוט . ופי' שמלבד מה שמפנין האבנים ממקום נטיעתה ממש אלא גם מפנים גם שאר העצים וזרעים שהם מזיקים לה שהם יונקים מן הארץ ומכחישים כח הגפן [יפ"ת] : ישראל פנית לפניהם ר"ל ז"ש [שם] פנית לפניה [רד"ל] : כל מלך היינו אותם שהיו בא"י כמוך לא"י גם הם השמידם ה' שלא יהיו צוררים לישראל : ושולטת בכל אילנות לפי שפושין לה משענת מכל מיני אילנות [י"מ] : ומכבש כמה אילנות זהו מה שאמר למעלה ושולטת בכל מיני אילנות . אלא דלעיל איירי בגוף הגפן והכא אפילו בשרביט אחד ממנה . גם אפשר שכבוש האילנות הוא שמסתבך שרביט הגפן באילנות וקושר אותם : מכסים על האשבולות שלא יכה שרב ושמש ורוחות כך ע"ה חורשים וזורעים וקוצרים מה שת"ח אוכלים : הגדול מחבירו נראה כאילו היא נמוכה . פי' מתוך גודלה ואורך האשכול מגעת עד סמוך לארץ נראה שהיא נמוכה הגם שהעוקץ הוא למעלה אבל גודלה מגעת עד לארץ [י"מ] : וגדול מחבירו בתורה נראה נמוך מחבירו . שאין ד"ת מתקיימין במי שמגביה דעתו עליו . וכל מי שגדול בתורה עניו ביותר כמו שמניכו ומלבשתו ענוה . ולפיכך זה משה רבינו ע"ה היה ראוי שתנתן התורה על ידו לפי שהיה עניו מכל האדם : ג' ברכות דאענבים מברך בורא פרי העץ . ואיין בורא פרי הגפן . ואבוסר בורא פרי האדמה . אבל מה שמברכין על החומץ ועליו ולולבין שהכל לא חשיב משום דלא נטעי גפן אדעתייהו . והרד"ל כתב וז"ל ואפשר ר"ל ברכה מעין ג' לאחריה או ג' ברכות ממש לר' גמליאל לדעת התוספות בברכות עכ"ל : יש בה צמוקים וכן יין וחומץ . וכדאי' באגדת שמואל : יש בה יין ויש בה חומץ זה טעון ברכה וזה טעון ברכה . עמ"כ [שפי' כששותה החומץ לרפואה טעון ברכה] ואפשר לפרש כשהחמיץ יינו אומר ברוך דיין האמת וכששותה מינוי יין לטוב אומר ברוך הטוב והמטיב [רד"ל] : מה הגפן הזו כל מי שאוכל ממנה ושותה מיינה פניו מאירות וכל מי שאינו שותה ממנו שניו קהות . כך חכמת האדם תאיר פניו בשעה שהוא נשאל ומשיב . ועוז פניו ישונה בשעה שהוא נשאל ואינו משיב . מה הגפן הזו כל שהוא אוכל ממנה בוסר שיניו קהות עליו כך ישראל כל מי שבא ומזדווג להם סוף שנוטל את שלו מתחת ידיהם פרעה וסיסרא באו להזדווג להם סוף שנטלו את שלהם ל"א מלכים עשו מלחמה עם ישראל וכולם נפלו . כצ"ל יפ"ת : מה גפן זו עולה על כל מסע ומסע כך ישראל סוף עולין על כל מלכות . כצ"ל ופי' דעולה על כל מסע ומסע ר"ל שחוזרין ובותלין אותם במקום אחר כדאי' בב"ר פ' מ"ד ובכל מסע שחוזרין ותולין אותה עולה למעלה . וכן ישראל ע"י גלותן מזו לזו זוכים לעלות [יפ"ת] : השומר שלה עומד למעלה שע"י שהיא נמוכה נמצאת סוכת השומר גבוהה ממנה . אבל שאר אילנות שהם גבוהים אין השומר למעלה מהם : על גבי עצים יבשים . עיין ש"ר פ' מ"ד : (ג) הה"ד יד ליד לא ינקה רע . משום דק"ל למה הוזכרו האבות בסדר זה כדלעיל ובעי למימר דמשום דזכות יעקב עדיף טפי לזרעו מפני שהוא היה יותר מחוסר הגאות בעוה"ז שבכל ימיו לא שלו ולא שקט . משא"כ יצחק שבא למדריגה שכרת ברית עם מלך פלשתים . וכן אברהם . ולהכי נקט ברישא זכות יעקב והדר יצחק ואברהם

דהוי

קורא בחם אלי והרי הוא נמנה באיפטיא של מלכים שנא' (ישעיה א) בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה. ר' אחא בשם ר' אלעזר ור' יוסי בשם ריב"ל אמר על ידי שהיה לו בושת פנים כיצד כיון שהנביא בא לקנתרו היה לו יוצא למקום טומאה לומר שאין שכינה שורה במקום טומאה הה"ד (שם ז) ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס. אל תהי קורא כובס אלא כובש כיצד כיון שהיה הנביא בא לקנתרו כובש פניו. רבי אומר על שנתייסר על בנו הבכור הה"ד (דה"ב כח) ויהרוג זכרי גבור אפרים את מעשיהו בן המלך ואת עזריקם נגיד הבית ואת אלקנה משנה המלך. רבי הושעיא רבה אמר על ידי שהיה אביו צדיק הוא שחזקיה אומר (ישעיה לח) הנה לשלום מר לי מר. מר לי מלפני מאחז. מר לו מאחרי ממנשה. אלא מנשה היה אביו צדיק ובנו רשע. אבל אחז היה אביו צדיק ובנו צדיק. א"ר סימון (משלי יא) וזרע צדיק נמלט אכ"כ אלא וזרע צדיקים שמושחל מבין שני צדיקים נמלט. א"ר פנחס כל מי שעושה מצוה ומבקש ליטול שכרו עליה מיד ליד לא ינקה רע רשע הוא ואינו מניח לבניו כלום. יא א"ר סימון כאינש דאמר הא סקא הא סילעא הא סאתא קום טול כך אילו בקשו אבות הראשונים ליטול שכר מצות קלות שעשו בעוה"ז מהיכן היתה זכות עומדת לבניהם אחריהם שהרי הוא אומר וזכרתי את בריתי יעקב: (ד) ד"א וזכרתי את בריתי יעקב יב הה"ד (ישעיה מג) ועתה כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל. ר' פנחס בשם ר' ראובן אמר הקב"ה לעולמו. עולמי עולמי אומר לך מי בראך מי יצרך יעקב בוראך יעקב יצרך ככתוב בוראך יעקב ויוצרך ישראל. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר בהמות לא נבראו אלא בזכותו של יעקב הה"ד (איוב מ) הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך. ר' יהושע ב"ר נחמיה בשם ר' חנינא ב"ר יצחק אמר שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות יעקב דכתיב (תהלים עח) ויקם עדות ביעקב ואין עדות האמור כאן אלא שמים וארץ כד"א (דברים ד) העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ. א"ר ברכיה שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות ישראל דכתיב בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא יג ישראל שנא' (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. א"ר אחא שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות משה שנא' (דברים לג) וירא ראשית לו. א"ר אבהו הכל לא נוצר אלא בזכות יעקב הה"ד (ירמיה י) לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא בשביל יעקב יצר הכל. ר' ברכיה ור' לוי בשם רבי שמואל בר נחמן אמר יד אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכות יעקב. משל לאחד שהיה עומד ונידון לפני שלטון ויצא דינו לפני שלטון לישרף צפה אותו השלטון באצטרולוגים שלו וראה שעתיד להוליד בת שהיא נשאת למלך אמר כדי הוא להנצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד. כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לצאת ממנו אמר כדי הוא להנצל בזכות יעקב הה"ד (ישעיה כט) כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. ורבנן אמרין אברהם עצמו לא נברא אלא בזכותו של יעקב הה"ד (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ואין צדקה ומשפט אלא ביעקב שנא' (תהלים צט) משפט וצדקה ביעקב אתה עשית. ולמה נאמרו אבות אחורנית לומר אם אין מעשה ביעקב כדי הם מעשה יצחק ואם אין מעשה יצחק כדי הם מעשה אברהם כדי הוא מעשה כל אחד ואחד שיתלה כל העולם בגינה. למה נאמר ביעקב ובאברהם זכירה וביצחק לא נאמרה. ר' ברכיה ורבנן. ר"ב אמר על ידי שהוא בן של יסורין. ורבנן אמרי רואה אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח. טו ולמה נאמר באברהם וביצחק אף ולא נאמר ביעקב אף על ידי שהיתה מטתו שלימה לפניו אברהם יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה יצחק יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום אבל יעקב מטתו שלימה כל בניו צדיקים הה"ד (בראשית מב) כלנו בני איש אחד נחנו. אין לי אלא אבות אמהות מנין ת"ל את את את אין אתים אלא אמהות דכתיב (שם

שמה

יד יוסף יא פתיחתא דרות רבה סי' ג': יב ילקוט ישעיה רמז שי"ו: יג בראשית רבה פ"א סי' ו': יד ב"ר פרשה ס"ג. אג"ב פרק ס"ד. תנחומא סדר תולדות. זוהר סדר ויצא דף קל"ד. סנהדרין דף י"ט. זוהר חדש רות דף נ"ב. זוהר ריש סדר אחרי. תנחומא סדר שמות סי' ד': טו תורת כהנים. ואג"ב פ' ס"ד:

מתנות כהונה

איפטי' פי' בערוך בחשבון ומספר: אביו צדיק. אמון כך פירש"י פרק חלק (דק"ד): מאחז אביו היה והיה רשע: מאחרי ממנשה. בנו היה והיה צועק שמר לו מר שאין לו לסמוך לא על זכות אביו ולא על זכות בנו: אלא מנשה כו' למה נמנה עם אותם שאין להם חלק לעולם הבא הלא אביו חזקיה צדיק: מושחל נמשך כד"א כמשחל ביניתא מחלבא: רע רשע כו'. דרש רע כאילו כתיב רשע כד"א או לרשע רע וגומר ועי"ל בשמות רבה פ' מ"ד: הא סאתא גרס. פי' כזה שאומר הרי לך השק והסלעים והסאה קום ומדוד לך כמו שתרצה כי אינך חסר כלום כך הכינו לפנינו אבות העולם זכות מעשיהם ולא נטלוהו ראשונה: אשר עשיתי עמך. ונראה דדרים כעין גזירה שוה והיקש דכתיב גבי יעקב והנה אנכי עמך וגו' עד אשר אם עשיתי: ביעקב בזכות יעקב: יסורין שנאמר ותכהנה עיניו והיה כלוא בבית וצריך לומר שהיסורין היו ממרקין אותו עד שנחשב כא' מצבא המרום ולא צריך לכתוב אצלו זכירה ובילקוט לא

ענף יוסף

שתכשיט של עניות מפני הרואים. אמנם בביתם לא יהיה עליהם התכשיט הזה של עניות. אלא יהיה ממשבצות זהב לבושם והכה עם בעלה ויקויים עליהם שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בג"ע שבה קישט הקב"ה לחוה בכ"ד מיני תכשיטין כדאי' בב"ר. וע' מ"ש בענף:

פרשה לו (ד) [וביעקב לא נאמר אף כו']. קשה איך אפשר לו להתחיל ביעקב אף מתחלת דבריו. ואם שאלתו שיתחיל מאברהם ונמצא מוכרח לומר ביעקב אף. הלא קודם זה תירץ קושיא זו באומרו למה מנה האבות אחורנית כדאי' הוא יעקב כו' וא"כ הלא כבר תירץ קושיא זו. ועתה מה היה חסר שמקשה עוד פעם אחרת. ולפשר לומר שלמה שתירץ שיצחק אפרו רואה צבור הלא לפי זה יצחק יותר טוב מן יעקב שעולתו ידשנה סלה. וא"כ מהראוי להתחיל בו תחלה כי מתעטר לרחם אבינו. וכן בפסוק צדק ומשפט מכון כסאך בצדק שהוא מדת יצחק אבינו. ובזה מתרץ שמטתו של יעקב היה שלימה [מגלה עמוקות]: (הה"ד כולנו בני איש אחד נחנו). ע' בענף. ולי אפשר לקיים הגירסא שלפנינו. דאי' בב"ר פ' צ"א סי' ז' כולנו בני איש אחד נחנו נצנצה בהם רוה"ק אמרין ליה אנן ואת בנוסי דגבר

עץ יוסף

דהוי רבותא טפי שאף שנהגו בעוה"ז מ"מ נשמר זכותם לזרעם. ולהכי מייתי האי קרא דדרים ביה שראוי להניח זכות המצוה לבנים כמו שעשו האבות כדבסמוך. והואיל ומייתי קרא דרים נמי הכא סיפא דהיינו וזרע צדיקים נמלט. ולהכי מייתי הא דבר קפרא עד א"ר סימון. והקדים דרשת סיפיה דקרא לדרשת רישיה. משום דרישיה שייך לוזכרתי את בריתי יעקב דקאי עליה. ודרך המדרש למנקט מה דשייך דקרא קאי עליה בסיפא: אחז וכל מלכי ישראל הרשעים. בר קפרא תנא הוא ופליג אסתם מתני' דפרק חלק דלא מני אלא ג' מלכים דהיינו ירבעם אחאב ומנשה: כל מלכיהם נפלו היינו בעוה"ב. משום ואין קורא בהם אלי. שנפלו מאמונתם עד כי אין קורא בהם אלי כי נשחתה נפשם לגמרי: באיפטיא בחשבון [ערוך] ור"ל קושיא הוא. והא הרי הוא נמנה בחשבון של מלכים הצדיקים. ומשני מפני שהיה לו בושת פנים. או על ידי שנתייסר בבנו. או בזכות אביו. זכה להמנות בחשבון המלכים. ומ"מ לא יזכה לעוה"ב: שאין שכינה שורה במקום טומאה. ולכן לא יצא הנביא שם פן תבא שכינה לשרות עליו ותמנע מפני המקום: שדה כובס ושדה כובס הוא מקום טומאה שמכבסים שם בגדים טמאים והבגדים המטונפים. ואע"פ שיציאה זו לקראתו לא היתה לקנתרו אלא לבשרו שאל ירך לבבו ממלך ארם ומלך ישראל. מ"מ לפי שכשהיה רואה את הנביא בא היה חושב שבא לקנתרו והיה בורח שם. הולך לצאת אליו שם: אל תהי קורא כובס. מדה"ל למימר כבוס שהיה ראוי לקרות השדה ע"ש המלאכה ולא ע"ש הפועל דרשו כן: אלא כובש שהיה כובש פניו ובורח ממנו. הא כיצד בשעה שהנביא בא לקנתרו היה בורח למקום טומאה וכובש את פניו במקום טומאה. כן הוא בירושלמי. ולפ"ז כובש פניו דקאמר לאו היינו שמשפיל וכובש פניו למטה כדרך המתביישים כדמשמע בתלמודא דידן. אלא הבריחו למקום טומאה היינו כובש הפנים שפי' שמסתיר פניו מהנביא בברחו במקום שלא יראהו: בבנו הבכור ואע"ג דהקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו כדאי' בפ"ק דברכות. י"ל אחרי זאת שב על קיאו ככתוב בד"ה. ולכן נטרד מעוה"ב. ולא הועיל לו צער בנו רק לימנות בחשבון המלכים הצדיקים: ר' הושעיה רבה אמר כו'. בירושלמי ה"ג ר' הושעיה רבה אמר מפני שהיה אביו צדיק ומנשה לא היה אביו צדיק. מנשה אביו צדיק ובנו רשע הוא. וחזקיהו אביו רשע ובנו רשע. הוא שחזקיהו אומר הנה לשלום מר לי מר. מר לי מלפני מאחז. מר לי מאחרי ממנשה. אחז אביו צדיק ובנו צדיק הה"ד יד ליד לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט. וזרע צדיק אין כתיב כאן אלא וזרע צדיקים זרע שהוא מוטל בין ב' צדיקים נמלט. וה"פ כיון דאחז נמנה באפטיא של מלכים מפני כבוד אביו ה"ל לממני מנשה בהדייהו שהרי גם בימיו נתנבא ישעיהו. ומשני דלא דמי דמנשה אע"ג דאביו צדיק בנו רשע הוה דהיינו אמון. אבל אחז היה אביו צדיק ובנו צדיק הפך חזקיהו שהיה אביו ובנו רשעים. ולכן זכה אחז לימנות באפטיא של מלכים: זרע שמושחל מבין שני צדיקים נמלט. ר"ל קצת רשעים נמלטים מן גיהנם ע"י שהם נמשכים מבין שני צדיקים. ומ"מ לא אהני לאחז על שהרבה אשמה. אלא דמי ליה קצת שימנה באפטיא של מלכים. וזהו כבוד גדול שזכה יותר ממנשה שהיה בנו רשע: רשע הוא דרש רע כאילו כתיב רשע כד"א אוי לרשע רע: הא סקא כו' פי' כזה שאומר הרי לך השק והסלעים והסאה קום ומדוד לך כמו שתרצה כי אינך חסר כלום. וזהו מיד ליד שרוצה ליטול שכרו תיכף ומיד כקונה דבר ונותן מעות מידו ליד המוכר ומקבל דבר הנקנה לידו כאינש דקאמר הא סקא כו'. לא ינקה רע רשע הוא שאינו מניח לבניו כלום. וע' בש"ר פ' מ"ד: קום טול זהו שבוע ונ"ל קום כל פי' מדוד. כמו וכל בשלים עפר הארץ [מעריך]: (ד) הה"ד ועתה כה אמר כו'. משום דק"ל למה נזכרו האבות אחורנית. וקאמר לרמוז דזכות יעקב עדיף מכולהו שבזכותו נברא העולם: אמר הקב"ה לעולמו אע"ג דקרא בהדיא בישראל קמיירי דכתיב אל תירא וגו'. ה"ק לישראל כה אמר ה' לעולם בוראך הוא יעקב. ומכיון דהוא חביב שבשבילו נברא העולם אל תירא כי זכות יעקב תעמוד לבניו. והוזקק לפרש כן דכיון דבהדייהו קמשתעי לא היה צריך לומר יעקב וישראל אלא כה אמר ה' בוראך ויצרך כדכתיב בוראך ויצרך מבטן: יעקב בוראך וזהו שנא' אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו ר"ל שהיה שברו שה' יהיה אלהיו כלו' שייחד שמו עליו ויהיה נקרא אלהי יעקב. עושה שמים וארץ ר"ל שיעקב עשה וברא שמים וארץ כמו שאמר כאן יעקב בוראך: יעקב בוראך וישראל יוצרך. כצ"ל וכן הוא בילקוט. וירצה שהבריאה על תחילת ההויה יש מאין והיצירה על יציאת כל דבר בשלימותו כדאי' בב"ר פ' י"ב שכל אחד הופיע בזמנו: אשר עשיתי עמך דרים כעין ג"ש והיקש. דכתיב גבי יעקב והנה אנכי עמך וגו' עד אשר אם עשיתי: ביעקב בזכות יעקב: הה"ד כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. הוכרחו לדרש זה משום דהיה ראוי להיות הפסוק מסורת כן. ה' אשר פדה את אברהם אמר אל בית יעקב. ומדהפך הסדר לכן דרש שיעקב פדה את אברהם כו'. והענין הוא כי כשנגמר דינו של אברהם לישרף היה הדין נותן שישרף כיון שעתיד לצאת מיוצאי חלציו ישמעאל ועשו. אך שצפה הקב"ה שעתיד לצאת ממנו יעקב שמטתו שלימה שגם כל יוצאי חלציו כולם צדיקים לכך נפדה מן השריפה. שאם ח"ו היה איזה פיסול ביעקב או בזרעו היה נשרף. נמצא הצלת אברהם מן האש בזכות ביתו של יעקב ובניו להיותו שלם. וזהו שדייק בעל המאמר וקאמר הה"ד כה אמר ה' אל בית יעקב וגו' פס"ל שבית יעקב היה לו יד ושם בפדיית אברהם כאמור [כלי פז] וע' מ"ש בב"ר פ' ס"ג: לומר אם אין מעשה ביעקב כו'. ובת"כ אי' לומר אם אין מעשה אברהם כדי מעשה יצחק. ואם אין מעשה יצחק כדי מעשה יעקב. כדי לכל אחד ואחד שיתלה העולם בגינו ע"כ. ופי' הקרבן אהרן וז"ל אילו אמרם כסדרן לא היה מזכיר יצחק עד שקדם לו אברהם. ולא היה אומר ליעקב עד שקדם אברהם ויצחק. ולזה הייתי אומר שיצחק צריך לאברהם ויעקב צריך ליצחק ולאברהם. לזה אמר אחורנית והתחיל ביעקב לומר שמיעקב לבדו יספיק אף אילו לא היה אלא הוא. וגם יצחק לבדו בלא אברהם יספיק. וא"כ באומרו אותו אחורנית הפרידם כל אחד לעצמו. וכפי סדר זה אין לומר שיצחק צריך ליעקב ואברהם צריך ליצחק וליעקב. שיצחק קדם בלא יעקב ואברהם קדם לשניהם. ואין לומר זה מבנים לאבות עכ"ל. אבל הגירסא שלנו קשה להולמה שהרי האבות היו מוסיפים זה על זה במעלה כמ"ש בתנחומא גבי והנה ה' נצב עליו ע"ש ובב"ר פ' ע"ז קראו ליעקב בחיר באבות. וי"ל דה"פ שאפי' לא היה יעקב כל כך גדול וכדי. כדי מעשה יצחק. ואם לא היה יצחק כ"כ גדול היה כדי זכותו של אברהם לבד. ומכ"ש שיצחק היה גדול מאברהם ויעקב גדול משניהם: שהיה בן של יסורים. שנא' ותכהינה עיניו והיה כלוא בבית והיסורים היו ממרקים אותו עד שנחשב כאחד מצבא המרום ולא צריך לכתוב בו זכירה: כאילו צבור ע"ג המזבח. ולא יאמר זכירה על דבר הנראה תמיד: ולא נאמר ביעקב אף. זהו טעם אחר נ"כ למה אמרם אחורנית. וזה שהיה בשביל שלא יצטרך לומר אף ביעקב. ועל זה אמר ולמה זכרם בזה הסדר שאמר אף באברהם ויצחק ולא אמרם כסדרן ויאמר אף ביעקב. ודוק בזה שאמרנו. שאלולי זה יקשה דאיך יאמר אף ביעקב ובו התחיל ולא יאמר אף בהתחלה [קרבן אהרן] וע' בענף: שהיתה מטתו שלימה שמלת אף מורה פסול מה. כאומר ואף זה אעפ"י שהיה פעם לבלא אזכור. ועל זה לא יאמר

אלא

(סט) שמה קברו את אברהם ואת שרה וגו'. למה הוא מזכיר זכות אבות ומזכיר זכות הארץ עמהם. אר"ל משל למלך שהיו לו שלשה בנים ושפחה אחת משלו מגדלתן כ"ז שהיה המלך שואל שלום בניו היה אומר שאלו לי בשלום המגדלת כך כל זמן שהקב"ה מזכיר אבות מזכיר הארץ עמהם הה"ד וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור: (ה) עד מתי טו זכות אבות קיימת ר' תנחומא אמר בשם ר' חייא בר מנחמא ואמרי לה ר' ברכיה בר חלבו בשם יורבא בר זבדא עד יהואחז הה"ד (מ"ב יג) ויחן ה' אותם וירחמם וגו' עד עתה זכות אבות קיימת. ריב"ל אמר עד אליהו הה"ד (מ"א יח) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא וגו'. שמואל אמר עד הושע הה"ד (הושע ב) ועתה אגלה את נבלותה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי ואין איש האמור כאן אלא אברהם כד"א (בראשית כ) ועתה השב אשת האיש ואין איש אלא יצחק שנא' (שם כד) מי האיש הלזה ואין איש אלא יעקב שנא' (שם כה) ויעקב איש תם. ר' יודן אמר עד חזקיה כד"א (ישעיה ט) למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו'. ר' יודן ברבי בשם ר' ברכיה אמר ראית זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמטטה לך והטפל בחסדים הה"ד (שם נד) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. הרים אלו אבות והגבעות אלו אמהות ואח"כ וחסדי מאתך לא ימוש. א"ר אחא לעולם זכות אבות קיימת לעולם מזכירין ואומרין (דברים ד) כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח ברית אבותיך וגו':

פרשה לז

(א) איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' הה"ד (קהלת ה) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. א"ר מאיר ור' יהודה ר"מ אומר טוב אשר לא תדור וטוב תנודר ומשלם. ראיה לר"מ שנא' (תהלים עו) נדרו ושלמו לה' אלהיכם. ר"י אומר טוב אשר לא תדור וטוב משניהם מי שאינו נודר כל עיקר אלא מביא כבשתו לעזרה ומקדישה ושוחטה. וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא אמר רב הונא מעשה באחד שנדר ולא שלם את נדרו והלך לפרוש בים הגדול ושקעה ספינתו ומת בים. א"ר שמואל בר נחמן כל מי שנודר ומשהה את נדרו ב סוף שבא לידי ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע ממי אתה למד כלהון מיעקב על ידי שנדר ושהה את נדרו באו לידי כולן. ע"ז מנין (בראשית לה) ויאמר יעקב אל ביתו הסירו את אלהי הנכר. ג"ע מנין מדינה שנאמר (שם לד) ותצא דינה. ש"ד מנין שנאמר (שם) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו'. לשון הרע מנין שנא' (שם לא) וישמע את דברי בני לבן. ורבנן אמרי כל מי שנודר ומשהא נדרו ג קובר את אשתו הה"ד (בראשית מח) ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל. א"ר שמואל בר יצחק כל מי שנודר ומשלם יש לו שכר על הנדר ועל השילום שנא' נדרו ושלמו לה' אלהיכם ומי שנודר ומשהא נדרו גורם מיתה לעצמו דכתיב (דברים כג) כי דרוש ידרשנו ה' אלהיך מעמך ממך נפרעין ולא מממונך. ד א"ר אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון אין מיתה בלא חטא שנא' (יחזקאל יח) הנפש החוטאת היא תמות ואין יסורין בלא עון שנא' (תהלים פט) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. ארשב"י ה כשם שבנדרים בל יחל ובל תאחר כך בערכין בל יחל ובל תאחר לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה': (ב) ד"א איש כי יפליא הה"ד (איוב לד) כי פעל אדם ישלם לו וכאורח איש ימציאנו. עובדא הוה בחד גבר דהוה ליה תרי בנין חד מנהון עבד מצות וחד מנהון לא עבד כל עיקר ההוא דעבד מצוה זבן לביתיה וזבן כל מה דהוה ליה ואפקנתהון למצותא. חד זמן ביומא דהושענא יהבא ליה אינתתיה י' ו פולסין אמרה לו פוק זבין לבניך כלום מן שוקא כיון שיצא לשוק פגעו ביה גבאי צדקת אמרי הא אתא מריה מצותא. אמרו ליה הב חולקך בהדא מצותא דאנן זבנין

זבנין

יד יוסף טו ירוש' בנהדרין פ"י. בבלי שבת דף נ"ה ע"א. וע' תוס' שם ד"ה ותמהא. אג"ב פ"ו: יז נ"ל ר' אבא בר זבדא [ס' הדורות]: פרשה לז א חולין פ"ק. בבלי וירושלמי פרק קמא דנדרים. קהלת רבה פ"ה. תנחומא סדר וישלח. ספרי ת"ב פיסקא רס"ה: ב ע' ב"ר פ"ע: ג שבת דף ל"ב · זוהר ס' וישלח דף קע"ה: ד שבת דף נ"ה. קה"ר פ"ה: ה תורת כהנים סדר זו: ו המעריך פי' פרוטות. ולשון ערבי הוא:

ענף יוסף

דתנר מד אגן. וכתב היפ"ת הוא ע"ד ניבא ואינו יודע מה ניבא ודייק המדרש כן דאל"כ כלנו למה לי ע"כ. ומדאמר הרוה"ק שהם כולם בני איש אחד משמע שדומה אותם זה לזה בצדקות וכולם לאביהם. וכדאי' בב"ר פ"א סוף פי' א' ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' השוון כלם ליעקב שכולם צדיקים כיוצא בו. פי' שהלכו כולם בעקבותיו וכל רואיהם יכירום כי הם זרע יעקב בטוב צדקתם:

פרשה לז (א) [ושקעה ספינתו ומת בים]. אפשר רמיזה כמ"ש יונה בסוף תפלתו אשר נדרתי אשלמה ישועתה לה'. לומר שבזכות שמשלם נדריו יושיעו ה' מן הים. ומכלל הן נשמע כו' [רד"ל]: (אין מיתה בלא חטא כו'). לכאורה קשה דהמיתה ודאי קשה מהיסורים וא"כ לפי הסברא בהפך יהיה דהיינו דאין מיתה בלא עון שהוא מזיד ואין יסורים בלא חטא שהוא שוגג. ולפי מ"ש התוס' דמיירי הכא ביסורים שהם מכוערים י"ל שהם קשים טפי ממיתה. ומ"מ יש לעיין בזה דיסורי איוב ודאי מכוערים היו ואינו עולה על הדעת שהיה בו עון מזיד דמפורש ביה איש תם וישר וירא אלהים וסר מרע [רש"א]. ולי נראה לתרץ דהנה חז"ל אמרו ב"מ דף ל"ג ע"ב על פסוק הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. הגד לעמי פשעם אלו ת"ח שהשגגות נעשה להם כזדונות. ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות ע"כ. ובזה מבואר. אין מיתה בלא חטא שוגג. וליכא למימר דאיירי בת"ח. דהא אצל הת"ח ליכא שגגות שהשגגות שלו הם נחשבים למזידים. אע"כ דמיירי מעם הארץ שעשה עון הוא מזיד שאצלו נחשב לשוגג [נגד העון של הת"ח] וכיון שלא עשה תשובה מת. וכיון שעם הארץ מת מחמת מזיד כ"ש ת"ח. ולא יסורין בלא עון מזיד. וליכא למימר דאיירי מעם הארץ דהא בעם הארץ ליכא מזיד. שזדונות שלו נחשבים לשוגג. אע"כ דמיירי בת"ח שעשה שוגג. ושוגג שלו נחשב לעון מזיד [נגד השוגג של ע"ה] ואם לא שב באים עליו יסורים. וא"כ י"ל דת"ח שעשה עבירה בשוגג באים עליו יסורים מכוערים. וע"כ על שוגג באים יסורים שאינם מכוערים. ולכן איוב שהיה ת"ח וצדיק ובודאי שלא עבר עבירה במזיד אלא בשוגג. באו עליו יסורים

מכוערים

מתנות כהונה

לא גרס ליה וכן בתורת כהנים: **אין אתיא**. היינו מרבים אלא האמהות או אתיא פי' קאתין הכתובים פה היינו אלא כו': **עד עתה זכות וכו'**. ועיין כל זה בפ' במה בהמה: **אליהו הנביא וגו'** וסמך אסיפיה דקרא היום יודע משמע שאתה זוכר זכות אברהם יצחק וישראל ותו לא כך פירש"י שם: **אין קץ וגו'**. וסיפיה דקרא קנאת ה' צבאות תעשה זאת ולא זכות אבות: **טוב אשר לא תדור כו'**. עיין בפ"ק דחולין ובמ' קהלת (ה' ב') ובבבלי ובירושלמי בפ"ק דנדרים: **שאינו נודר כל עיקר**. פירש רש"י לעיל מיניה כתיב ואת אשר תדור שלם ועליה קאמר טוב אשר לא תדור כלל שמא תדור ולא תשלם: **מצוה** צדקה: **ואפקנתהון** כו'. והוציאן לצדקה: **פולסין** פי' הערוך שקלי': **פוק זבין** צא וקנה: **אמרו** גבאי צדקה הרי בא בעל הצדקה וא"ל תן חלקך בזאת המצוה שאנו קונין קולא מין תכשיט ליתומ' אחת

לקח

עץ יוסף

אלא על מי שיש בו שום שמץ פיסול בנמצא בזרעו. אבל לא על יעקב שאין טעם לשלא יזכר שהיתה מטתו שלימה: **הה"ד כלנו** בני איש אחד נחנו. נראה דהלך יפה רעיתי גרסינן דדרשינן ביה בחזות שיעקב מטתו שלימה. דאי מהאי קרא מה ראיה דאינהו הוא דמשתבחי לומר כנים אנחנו [יפ"ת]: **אין אתים** אלא אמהות. שמלת את מורה על המחובר וטפל לאחר והאמהות הם מחוברות לאבות: **מזכיר הארץ עמהם** שהארץ גדלתם שדירת א"י עוזרת אל השלימות ואל רוה"ק לזה הזכירה עמהם: (ה) **עד** מתי זכות אבות קיימת. הא דמייתי לזה הכא הוא משום דקשה ליה בתר חכרתי את בריתי וגו' והארץ תעזב מהם. להכי קאמר דהא בזמן ההוא תמה זכות אבות ולכן לא מהני בזמן הזה זכות אבות רק להגלה פורתא. אבל לא לעשות גם או הגלה שלימה בזכותם לבד. שלהגלה שלימה או לגם תמה זכות אבות. אלא א"כ ע"י בקשת רחמים: **עד עתה** זכות אבות קיימת. דכתיב ויפן אליהם למען בריתו את אברהם וגו' ולא השליכם מעל פניו עד עתה. ועד עתה משמע דמכאן ואילך השליכם ולא פנה אל ברית אבותם. ולמ"ד מימי אליהו תמה זכות אבות. לא קאי עד עתה אזכות אבות אלא אהשלכתו מעל פניו. ומה שזוכרה זכות אבות בימי יהואחז. תירץ רש"י דע"י רחמים הוזכרה זכות אבות להושיע: **הה"ד ויהי** בעלות המנחה וגו' ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע וגו'. ופרש"י היום יודע שאתה זוכר ברית אברהם יצחק וישראל. ומדקאמר היום יודע ותו לא מכלל דתמה. ואשר אמורחי מגו מפרש היום יודע לענין הנס שימהר לעשותו ביום ההוא ולא יאחר להם ליום אחר: **ואין איש** אלא אברהם. דאל"כ פשיטא שאין מידו מציל. אע"כ ע"י זכות קאמר. והיינו שכבר תמה זכות אבות. ולמ"ד דמימי אברהם או יהואחז תמה זכות אבות. יש לומר דאיש לא יצילנה מידי היינו זכות איזה צדיק שבדור. שלכובד פשעם לא יגן בעדם זכותו: **כד"א למרבה** סיפא דקרא מעתה ועד עולם קנאת יי' צבאות תעשה זאת. משמע מעתה קנאת ה' צבאות תעשה זאת ולא זכות אבות. ולמ"ד דמעיקרא תמה זכות אבות יפרש דמעתה ועד עולם דבק עם להכין אותה ולסעדה. וקנאת ה' צבאות לא אצטריך למעוטי זכות אבות: **אם ראית** כו' משום דהא סייעתא למ"ד תמה זכות אבות. דלא כר' אחא דקאמר לעולם זכות אבות קיימת מייתי לה הכא: **לך והטפל בג"ח** פי' לבקש מהקב"ה שיעשה למען חסדו. א"נ להתעסק בג"ח. ופי' וחסדי מאתך וגו' החסד שעשיתי לעשות: **הרים אלו אבות** וע"ד כי מראש צורים אראנו וגו'. וכן מדלג על ההרים וגו': **ולעולם מזכירין** אותה וכה"א כי אל רחום כו'. כצ"ל [יפ"ת]: **ולא ישכח** את ברית אבותיך. ולמ"ד תמה זכות אבות יש לומר לפי מה שכתבתי ברית שי' זה דלעולם זכות אבות שעילה קצת. או ע"י בקשת רחמים. א"כ יש לפרש האי קרא בהכי. עי"ל דלמ"ד תמה זכות אבות מפרשין ברית אבות על הברית שכרת עם ישראל ביציאת מצרים ובמדבר. וע' בתוס' בשבת דף נ"ה:

פרשה לז (א) **הה"ד** טוב אשר לא תדור כו'. יתורא דנדר בעי למדרש. דהוה סגי דלכתוב כי יפליא בערכך. ובעי למימר דאתא למימר דנדר מאבד נפשות כדרב הונא וכר"ש בר"י דלקמן ואגב מייתי נמי דר' מאיר ור' יהודה דאפי' לידור ולשלם איכא דאמר שאינו הגון. ומייתי נמי אגב דמשהה נדרו בא לידי ע"ז וג"ע וש"ד. והדר מייתי דרשב"י דאמר דנדר אתא לאקושי ערכין לנדרים מה נדרים בבל תאחר אף ערכין: **וטוב הנודר** ומשלם כלומר וטוב מזה הנודר ומשלם. והכי מפרש קרא טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. אבל משתדור ותשלם לא. שהוא טוב מכולם [רש"י]: **וטוב משניהם** מי שאינו נודר כל עיקר. פרש"י לעיל מיניה כתיב את אשר תדור שלם. ואפ"ה טוב אשר לא תדור. שמא תדור ולא תשלם. הכי מפרש לה: **וטוב משניהם** פרש"י טוב מנודר ואינו משלם ומנודר ומשלם. שאינו נודר כל עיקר. שהרגיל בנדרים בא לידי לא יחל דברו: **לעזרה ומקדישה** לאו בעזרה ממש שאסור להביא חולין בעזרה. אלא ר"ל בפתח העזרה [ר"ן בפ"ק דנדרים]: **וכי תחדל לנדור** כו' ר"ל וכד"א וכי תחדל לנדור כו'. ולראיה מייתי לה דטוב שאינו נודר כל עיקר. מדכתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא. משמע הא תדור יהיה בך חטא: **ומת בים** וי"ל שזה היה בזמן שלא היה רוח סערה ולא נסתכן אלא זה. דאל"כ מנלן שבחטאו היה. גם נ"ל שהיה מוחזק שאין לו חטא אחר. דאל"כ מנ"ל דהא גרמה ליה: **סוף שבא** לידי ע"ז כו' אי אפשר לומר שזה על צד העונש שיכשילוהו באלה מפני שחטא ששהה את נדרו. כי חלילה לאל מרשע שמפני שאדם יחטא יזמינו לו שיחטא עוד. אלא הכוונה דמשום דה' רגלי חסידיו ישמור מן החטא ואפי' בני ביתו ישמור. קאמר דמשהה את נדרו לא ישמרוהו מן השמים וסוף בא אפי' לידי עבירות חמורות כאלו. כיון שיצא מן כלל רגלי חסידיו: **הסירו את** אלהי הנכר. ואע"ג דלאו ע"ז ממש הוא. כיון דהיה בידם כלים של ע"ז הו"ל לאו דע"ז: **ותצא** דינה אע"פ שאנוסה היתה. שכיון דע"י שהיתה יצאנית קרה לה. נחשב לה כלאו דג"ע: **ויהי** ביום השלישי. כו'. אע"פ שמן הדין הותר להם הריגתם. מ"מ כיון שנמולו לאו דש"ד הוא: **וישמע את** דברי בני לבן. אע"ג דיעקב לא סיפר לשון הרע. מ"מ לאו דלה"ר הוא מה שקבל לה"ר. דמסתמא לא אמרו בני לבן זה לפניו אלא לפני אחרים והגידו ליעקב ויעקב קבל דבריהם: **הה"ד ואני** בבואי מפדן כו'. מדקאמר מתה עלי דרים שמתה בשבילו. ופליג אהא דאמרו בב"ר פ' ע"ד דמקללת אשר תמצא את אלהיך לא יחיה מתה רחל. וכן פליג על הא דדרשו ממתה עלי כאל בריש רות רבה ובסנהדרין פ' כ"ג אין אשה מתה אלא לבעלה: **שנא' נדרו ושלמו** והא דאמר בפ' ד' דנדרים הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן. אתיא כמ"ד טוב משניהם שאינו נודר כל עיקר: **אין** מיתה בלא חטא פי' חטא הוא שוגג. ואין יסורים בלא עון. הוא מזיד. וע' מ"ש בענף: **כשם** שבנדרים בל יחל. אם עברו עליו ג' רגלים ולא שלם: **לפיכך משה** מזהיר ואומר איש כי יפליא כו'. פי' היינו דאצטריך למכתב נדר להיקשא. כדכתיבנא לעיל: (ב) **הה"ד** כי פעל אדם ישלם לו כו'. בעי למדרש איש כי יפליא כנדרים בתורת כהנים איש להוציא את הקטן. יכול שאני מוציא את הקטן שיש לו הפלאה [שיודע להפלות ולפרש לשם מי נדר ולשם מי הקדיש והוא כשהוא בן י"ב שנה ויום אחד] ת"ל כי יפליא [וה"ק קרא איש הוא לענין ערכין כאשר יפליא כשיודע להפלות] ולהכי מייתי קרא כי פעל כו' דדרשינן מיניה לקמן שבשכר שישב משה בסבלות בני ישראל בין גדול לקטן כו' זכה לייסב מדריהם בין גדול לקטן וכו'. ומכיון דמייתי קרא דרים לה ברישא בעובדא דההוא גבר דהוי ליה תרי בנין כו': **מצוה** צדקה: **ואפקנתהון** והוציאוהו לצדקה: **פולסין** שקלים [ערוך] והא"ה גרס פולרין: **פוק זבין** צא וקנה: **אמרי** גבאי צדקה הרי בא בעל הצדקה ואמרו ליה תן חלקך בזאת המצוה שאנו קונין קולב פי' תכשיט ליתומה אחת. לקח אותם עשרה שקלים

שנתנה

זבנין חד קולא לחד יתומתה נסב אילין י' פולסין ויהב יתהון להון ונתבייש ליזיל לביתו הלך לו לבית הכנסת חמא תמן מן אילין אתרוגיא דמינוקייא מקלקלי ביום הושענא ז ותנינן תמן מיד התינוקות שומטין לולביהן ואוכלים אתרוגיהם . נסב מנהון מלא ית סקא והלך לפרוש בים הגדול עד שהגיע למדינת המלך כיון שהגיע שם ארעת שעתא ואשתכח מלכא חשש מעוי אמרין ליה בחלמא אסוותך אכול מן אלין אתרוגין דיהודאי מצלין עמהון ביום הושענא ואת מתסי . פשפשין בההיא שעתא לכל אלפא ולכל מדינתא ולא אשכחין . אזלון ואשכחון להוא גברא יתיב על סקא אמרין ליה אית גבך כלום אמר להם גבר מסכן אנא ולית גבי כלום למזבנא פשפשי בסקיה ואשכחין מן אילין אתרוגין ואמרין ליה אילין מן הן אמר לון מן אילן דיהודאי מצלי ביום הושענא אטענון סקא ואעלוה קדם מלכא אכל מלכא אילן אתרוגא ואיתסי פינן שקא ומלאוה דינרין . א"ל מלכא שאיל לך עוד שאלה ואנא עביד א"ל שאילנא דיחזור לי מודלי ויפקון כל עמא לקדמותי עבדין ליה כן כיון דמטא לההיא מדינתא נפק כרוזא קדמוי ונפקו כל עמא לקדמותיה נפקי אחוי ובניו לקדמותיה מיני נוזין בחד נהרא יהב להון שבלתא דנהרא ושטפת יתהון ואשתכר עליל לביתיה וירת מודלי דאחוי לקיים מה שנא' כי פועל אדם ישלם לו . ד"א כי פועל אדם ישלם לו זה משה דכתיב (שמות ב) ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם מה ראה ח ראה משוי איש על אשה ומשוי גדול על קטן ומשוי בחור על זקן וישב להם סבלותם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן א"ל הקב"ה אתה ישבת לבני סבלותם חייך שאת עתיד ליישב ולפרש לבני נדריהם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן הה"ד וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש כי יפליא לנדור נדר בערכך נפשות לה' : (ג) ט רבן גמליאל היה מטייל מן עכו לכזיב והיה טבי עבדו מהלך לפניו ור' אלעאי מאחוריו ראה ככר מושלך בדרך וראה גוי אחד א"ל מבגי טול את הככר הזה ונטלו נטפל לו ר' אלעאי א"ל מה שמך א"ל מבגי א"ל ברכת גמליאל מימיך א"ל לאו אמר מאיזה מקום אתה א"ל מעיירות הללו של בורגנין. למדנו ג' דברים י שחמצו של גוי מותר לאחר הפסח. שצפה ברוה"ק ששמו מבגי. יא שאין מעבירין על האוכלין. ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבהו הדא דתימא בראשונה אבל עכשיו מעבירין על האוכלין מפני כשפים . נכנסו לכזיב כיון שאכלו ושתו בא אחד לשאול לו את נדרו א"ל רבן גמליאל לר' אלעאי משער את רביעית יין באיטליקית א"ל הן א"ל לשואל טייל אחרינו עד שנפוג את ייני התחיל מטייל אחריהם עד שהגיעו לסולמי צור כיון שהגיע לשם יב ירד רבן גמליאל מעל החמור ונתעטף בטליתו וישב לו ולמדנו דברים הרבה באותו היום כי רביעית יין משכרת. והדרך מפיגה את היין . ואין מורין שתויי יין . וממנו למדנו ג' דברים שאין מפירין נדרים לא שתויי יין ולא רוכבין ולא עומדין אלא יושבין עטופין . במה פתח לו יג א"ר יוחנן בלשון הזה פתח לו (משלי יב) יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא בדין הוא כל מי שמבטא לנדרים שידקר בחרב ומהו רפואתו ולשון חכמים מרפא הולך אצל חכמים והם מפירים את נדרו לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם איש כי יפליא נדר : (ד) ד' פתחו בנדרים יד ג' שאלו שלא כהוגן והשיבם הקב"ה כהוגן ואחד שאל שלא כהוגן והשיבו המקום שלא כהוגן ואילו הן אליעזר עבד אברהם . ושאול . ויפתח . וכלב . אליעזר שאל שלא כהוגן שנא' (בראשית כד) והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך א"ל הקב"ה אילו יצתה שפחה או גויה או זונה היית אומר אותה הוכחת לעבדך ליצחק ועשה לו הקב"ה וזימן לו את רבקה . כלב שאל שלא כהוגן שנא' (יהושע טו) ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה השיבו הקב"ה אילו לכדה גוי או ממזר או עבד היית נותן לו בתך מה עשה הקב"ה זימן לו את אחיו ולכדה שנא' (שם) וילכדה עתניאל בן קנז . שאול שאל שלא כהוגן שנא' (ש"א יז) והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו אמר הקב"ה אלו הרגו גוי או ממזר או עבד היית נותן לו את בתך זימן לו הקב"ה דוד ונתן לו בתו מיכל . יפתח שאל שלא כהוגן שנא' (שופטים יא) והיה היוצא מדלתי ביתי וגו' אמר הקב"ה אילו יצא גמל או חמור או כלב היית מעליהו עולה השיבו הקב"ה שלא כהוגן וזימן לו את בתו. ויהי כראותו אותה ויקרע את בגדיו טו היה יכול להפר את נדרו ולילך אצל פנחס אמר אני מלך ואלך אצל פנחס ופנחס אמר אני כהן גדול ובן כה"ג ואלך אצל עם הארץ זה. בין דין לדין ספת ההיא עלובתא ושניהם נתחייבו בדמיה פנחס נסתלקה ממנו רוה"ק הה"ד (דה"א ט) ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים

יד יוסף ז סוכה דף מ"ה. וע"ש בתוס' ד"ה מיד : ח ש"ר פ"א ופ' י"ח . תנחומא סדר ויצא סי' ט' : ט ירושלמי ע"ז פ"ק . עירובין בבלי פרק הדר . תוספתא פסחים פרק ב' : י פסחים דף כ"א ע"א : יא ב"מ דף כ"ג ע"א : יב נדרים דף ע"ז ע"ב : יג נדרים דף כ"ב ע"א : יד תענית דף ד' . ב"ר פ' ס' . תנחומא בחקותי . ילקוט סדר חיי שרה : טו תנחומא סדר זו :

מתנות כהונה

לקח אותן י' שקלים שנתנ' לו אשתו ונתנם להם : חמא תמן כו' . ראה שם מאלו האתרוגים שהתינוקות משברין ביום הושענא רבה ואולי צ"ל מקלקלין ופי' משליכין : שומטין כו'. ואין בו משום גזל מאחר שעושין כן משום שמחה : נסב כו'. לקח מהם ומלא מהם שקו : ארעת כו'. נזדמן השעה ויקר מקרה ונמצא המלך חושש והלה מעיו ואמרו לו בחלום רפואתך שתאכל מן אלו אתרוגים שהיהודים מתפללים עמהם ביום הושענא רבה ואתה תהי' נתרפא : פשפשין כו'. חפשו באותה שעה לכל הספינות ולכל העיירות ולא מצאו מהם מאותן האתרוגים : אזלון כו'. הלכו ומצאו לאותו איש יושב על השק ואמרו לו יש אצלך שום דבר למכור וא"ל איש עני אני ואין אצלי כלום למכור חפשו בשקו ומצאו מאלו האתרוגים : מן הן. מאין הם : אטעונין כו'. נשאו השק והעלוהו לפני המלך ואכל המלך מהם ונתרפא פינוהו השק ומלאוהו בדינרין : שאיל כו'. בקש ממני עוד בקשה ואני אעשה א"ל מבקש אני שיחזירו לי (ממוני) (נכסי) שמכרתי ואני אחזור להם הדמים ויצאו כל העם לקראתי עשו לו כן כיון שהגיע לאותו מדינה שהוא דר בו יצא הכרוז לפניו שיצאו כל העם לקראתו ויצאו כל העם לקראתו ויצאו גם אחיו עם בניו לקראתו משהיו עוברים הנהר נתן עליהם שבולת הנהר ושטף אותם : ואשתכר י"ל והוא היה נשכר בדיעה גלולה ונכנס לביתו וירש כל עשרו של אחיו ואולי צ"ל ואשתכח כלו' ונמצא הוא נכנס וירש כל נכסי אחיו : וישב להם כו'. היה מיישב ומסדר המשאות וע"ל פרשת שמות : היה מטייל כו'. עיין כל זה בעירובין (ד' פ"ד) : ברכת כו'. נתת לו ברכת שלום שלפיכך הוא מכיר אותך : בורגנין בתים קטנים גרועים : מותר לאחר הפסח. נ"ל שרבן גמליאל לקח לו הפת וכדאי' בפ' הדר ואי היה אסור בהנאה לא היה לו לומר לגוי טול אותו מן הקרקע שהגוי ודאי יחזיק לו טובה ע"ז וכן פי' רש"י שם : כשפים שמא נעשה בו כישוף למי שיקחנו : משער אתה תוכל לשער ששתינו כמו רביעית יין ממקום איטלקי : ג' דברים. בפ' הדר מוסיף והולכין אחר הרוב : ג' שאלו כו'. עיין כל זה פ"ק דתענית (ד' ד): ספת כו'

ענף יוסף

מכוערים . ודו"ק : (ב) [נסב אילין י' פולסין ויהב להון] . צריך לומר שלא נתנם אלא מפני הבושה . שאחר שהיו צריכין לו לפרנסתו ופרנסת בניו לא היה ראוי להניח עצמו ובניו מפני אחרים . שחייב אדם להקדים פרנסתו לכל אדם . ואפילו בניו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם הם קודמין לשאר עניים . ואפילו בעשיר תקנה המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות כדאי' בפרק נערה . כ"ש זה שאין לו רק עשרה פולסין דלא ה"ל ליתנם ולהניח ביתו ריקם [יפ"ת] : (אסוותך אכול מן אילין אתרוגין כו') . ראוי לשום לב למה עשה אלהים כך להעשירו ע"י אתרוגים ולא באופן אחר דהרבה פתחים למקום ולא על חנם ודרך מקרי העשירו ע"י אתרוגים . וצריך לדעת מה רמז לן הקב"ה בזה . ויראה שבהיות שאתרוג נקרא הדר על שדר באילנו משנה לשנה כמאמר חז"ל . והנה בעבור שנתן ממעות שנתנה לו אשתו לצדקה הוצרך לברוח ושלא לדור בביתו . לכן העשירו באתרוג לרמוז לו שיהיה לעולם דר בביתו שלא יצא עוד לידי עניות שיצטרך לצאת מביתו [מעיל צדקה] : (ד) [יפתח שאל שלא כהוגן כו' השיבו הקב"ה שלא כהוגן] . צ"ע אמאי הוא גרע יפתח מהני שלשה שנענו כהוגן אע"פ ששאלו שלא כהוגן . וי"ל שנדרו של יפתח היה להשי"ת והנודר לאביר יעקב צריך לדקדק בדבריו . כי אינו ראוי לדבר בשל גבוה והיה היוצא וגו' והעליתיהו עולה ואפילו אם יהיה כלב . ולזה נענש וענהו שלא כהוגן בתו . אמנם השלשה האחרים אע"פ ששאלו שלא כהוגן היה לענין ב"ו ולכך לא נענשו וענו אותם כהוגן [כלי יקר על נ"ך] :

עץ יוסף

שנתנה לו אשתו ונתנה להם . והמעריך הביא הגירסא חד קולא . ומפרש קולא כמו גולא . ופי' לבוש . וכתב עוד שבספר כתיבת יד גרים קולר והוא תכשיט לצואר ונקרא קטלא עכ"ל .ובערוך ע' קלב גרס קלב ופירושו כתונת . ואית דגרסי חד כילה לחדא יתומא : חמא תמן כו' ראה שם מאלו האתרוגים שהתינוקות משליכין ביום הושענא רבה : שומטין כו' ואין בו משום גזל מאחר שעושין כן משום שמחה : נסב כו' לקח מהם ומלא מהם שקו : ארעת כו' נזדמן השעה ויקר מקרה ונמצא המלך חושש וחלה במעיו . ואמרו לו בחלום רפואתך שתאכל מן אלו אתרוגים שהיהודים מתפללים עמהם ביום הושענא רבה ואתה תהיה נתרפא : פשפשין כו' חפשו באותה שעה לכל הספינות ולכל העיירות ולא מצאו מהם מאותן האתרוגים : אזלון כו' הלכו ומצאו לאותו איש יושב על השק . ואמרו לו יש אצלך שום דבר למכור . ואמר להם איש עני אני ואין אצלי כלום למכור . חפשו בשקו ומצאו מאלו האתרוגים : מן הן מאין הם : אטעונין כו' נשאו השק והעלוהו לפני המלך ואכל מהם המלך ונתרפא . פינוהו השק ומלאוהו בדינרין : שאיל לך עוד כו' בקש ממני עוד בקשה ואני אעשה . אמר ליה מבקש אני שיחזירו לי נכסי שמכרתי ואני אחזיר להם הדמים . ויצאו כל העם לקראתי . וכתב היפ"ת צריך לומר דהיינו נכסין שלקחו ממנו באלמות . דאי קרקעות שמכר בדעתו איך יבקש שיחזירם לו בע"כ : עבדין ליה כן כו' עשו לו כן . כיון שהגיע לאותו מדינה שהוא דר בו יצא הכרוז לפניו שיצאו כל העם לקראתו . ויצאו גם אחיו ובניו לקראתו . משהיו עוברים הנהר נתן עליהם שבולת הנהר ושטף אותם : ואשתכר פי' והוא היה נשכר שנכנס לביתו וירש כל עשרו של אחיו . ואולי צ"ל ואשתכח כלו' ונמצא הוא נכנס וירש כל נכסי אחיו : וישב להם כו' . היה מיישב ומסדר המשאות : נדריהם בין איש לאשה . שאין ערך הזכר והנקבה שוים . וכן בין גדול לקטן שאין ערך בן חדש ובן ה' שנים ובן עשרים שוין . וכן בין בחור לזקן שאין ערך בן עשרים ובן שלשים ובן יותר מששים שוין : (ג) ראה ככר אחד כו' . בפ' הדר גרסינן מצא גלוסקין בדרך . א"ל אלעאי טול גלוסקין מן הדרך . מצא גוי אחד א"ל מבגאי כו' : ברכת כו' נתת לו ברכת שלום שלפיכך מכיר אותך . ובפרק הנזכר גרסינן כלום הכירך : נטפל נתקרב אצל הגוי [רמ"י] : מותר לאחר הפסח בהנאה . וה"ה לאכילה למי שאינו נזהר מפת של נכרי . ודייק זה מדנתנו רבן גמליאל הככר להנכרי דאיכא טובת הנאה להנכרי [רמ"י] : מפני כשפים שמא נעשה בו כישוף למי שיקחנו . ודוקא בשלמין . אבל בפתיתין לעולם אין מעבירין דליכא למיחש בהו לכשפים [גמרא] :

משער את כו' אם תוכל לשער ששתינו כמו רביעית יין ממקום איטליקי שיין זה משכר ברביעית : כי רביעית יין משכרת. פי' רביעית יין האיטליקי : אין מורין שתוי יין. דטעם דלא הפר עד שפיג. ייינו משום דדמי להוראה שיהיה צריך לבקש לו פתח כדלקמן : שאין מפירין נדרים לא שתוי יין . אע"ג דבכלל מה שאמר אין מורים שתויי יין איתא כדכתבתי . הוא כדי לכלול כל מיני דנדרים כחדא : שידקר בחרב בפ' הדר פרש"י ראוי לדוקרו דלמא לא מקיים ליה . והיינו פתח דקאמר ליה אילו היית יודע שאסור לנדור וחייב מיתה אתה עליו כלום היית נודר . ואמר לו שיאך לא . וע' בירושלמי דנדרים פ' ר' אליעזר . ואכן לא קיי"ל הכי כדאמר בפ"ד דנדרים דלא פתחינן בהא דמתוך פחד יאמר דאדעתא דהא לא נדר אע"ג דמשקר : ואמר להם איש כי יפליא . דקשה דכי יפליא מיותר הכא . אע"כ פירושו כתרגומו ארי יפריש . ור"ל שמפרש לפני החכם ואומר כן נדרתי ולדעת כן נדרתי אבל לדעת כן לא נדרתי ומתוך כך הוא בא לידי היתר . ולהכי בתר דמייתי הא דר"ג שהולך ליטוב הדעת לחפש איזה פתח ימצא לו . קאמר דהיינו איש כי יפליא דבעי שיברר להיתר אם נדר לדעת כן : (ד) ד' פתחו בנדרים כו' . מפרש איש כי יפליא שיברר דבריו דנדרו ולא יוציא מפיו דבריו סתומים כאילו הד' שאלו שלא כהוגן במה שסתמו ולא פירשו כהוגן ליזהר שלא יכשלו במעניהם : שנא' והיה הנערה כו' . ר"ל דכתיב ובנות אנשי העיר יוצאות והיה הנערה משמע הנערה היוצאת תחלה מן העיר ויאמר לה השקיני . לה היה מנחש : אילו יצתה שפחה כו' והא דלא קאמר אילו יצתה הגרית או סומא כדאמרו בגמרא . אפשר שס"ל לבעל המאמר שאם יראה שהיא הגרית או סומא לא יאמר לה הטי נא כדך וכו' : אילו הרגו גוי או ממזר כו' . ר"ל כיון שסתם שאול דבריו והיה האיש אשר יכנו וגו' ולא פירש האיש הכשר אשר יכנו . א"כ יכנו איש שאינו כשר ויהיה צריך ליתן לו בתו . שלא יאה למלך כזביות ולהדר מדבוריה . וביותר בדבר שנתן נפשו עליו ושם נפשו בכפו להלחם עם גלית : אילו יצא גמל כו' קשה אמאי לא קאמר יכול אפי' בתו ושאר כל אדם דשלא כהוגן הוא כמו שאמר שהשיבו שלא כהוגן שנזדמנה לו בתו [יפ"ת] : ספה כו' בין זה לזה נספת ההיא הנערה הנעלבה : נגיד היה עליהם . נגיד עליהם אין כתיב כאן אלא נגיד היה לפנים ה' עמו : דמים היה חייב ר"ל שיתן דמיה לבדק הבית : ר' יוחנן אמר אפי' דמים לא היה חייב כצ"ל [א"א] : ולא עוד כו' חסר כאן וצ"ל כדאיתא בתנחומא אמר להן הקב"ה לישראל אם אתם מביאין לפני ערכין שלכם מעלה אני עליכם כאילו נפשותיכם הקרבתם

לפנים ה' עמו. יפתח נישול אבר אבר ונקבר הה"ד (שופטים יב) ויקבר בערי גלעד בעיר גלעד לא נאמר אלא בערי מלמד שהיה נישול ממנו אבר אבר ונקבר במקומות הרבה. רשב"ל ור' יוחנן ר"ל אמר דמים היה חייב ליתן וליקרב על גבי המזבח. ר"י אומר דמים לא היה חייב טו דתנינן דבר שראוי ליקרב על גבי המזבח יקרב דבר שאינו ראוי ליקרב על גבי המזבח לא יקרב על גבי המזבח. ולא עוד אלא כל מי שנודר ומשלם נדרו זוכה ומשלם נדרו בירושלים הה"ד (תהלים קטז) נדרי לה' אשלם היכן בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים הללויה. ואומר (שם קיח) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו:

יד יוסף טו תמורה ס"פ ו':

מתנות כהונה

כו'. בק זה לזה נספה ההיא הנעלבה ועיין זה במד' קהלת (י' י"ד) ובב"ר פר' ס': **סליק פירוש מתנות כהונה מס' ויקרא בעזה"י:**

עץ יוסף

הקרבתם לפני. לכך נאמר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות. ועלה קאמר ולא עוד אלא כל מי שנודר ומשלם כו': כל מי שנודר ומשלם עכשיו. זוכה שישלם נדרו בירושלים לימות המשיח: הה"ד נדרי לה' כו'. מדכתיב ב"פ נ"ל דס"פ כשנדרי אשלם אזכה לשלם נדרי בחצרות בית ה': היכן בחצרות בית ה'. והוא דבק עם נדרי אשלם. דלא תימא בחצרות בית ה' נמשך למאמר הללויה. יקשה הרי בכל מקום שייטיב ה' ראוי להודות לה' והיינו הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו דמייתי אלמא לעולם כשעושה חסד צריך להודות לו. וא"כ אמאי קאמר בחצרות בית ה'. אע"כ לומר דאתשלומי נדריו קאי:

סליקא ליה מדרש רבה על ספר ויקרא לתפארת למי שנתן התורה

איתא בילקוט מלכים א' קפיטל י"ז. לאחר ימים חלה בן האשה ומת. אמרה לו האשה באת אלי בתשמיש המטה והזכרת את עוני עלי ומת בני אלא טול מה שהבאת אלי ותן לי את בני ועמד אליהו ז"ל והתפלל לפני הקב"ה ואמר לפניו רבון העולמים לא די כל הרעות שעברו על ראשי. אלא אף האשה הזאת שאני יודע שמתוך צרת בנה דברה דבר שלא נעשה כו'. והנה המאמר הזה הוא פלאי שאיך אפשר אמו של יונה הנביא ואשת אמתי הנביא [כמו שאחז"ל כל מקום שנתפרש שם הנביא ושם אביו בידוע שהוא ואביו נביאים. ויונה נתפרש יונה בן אמתי. הרי שגם אביו היה נביא] תדבר כזאת. והתגלגלות של אליהו שמתוך צרת בנה דברה כן אין זה מספיק להתגלגלות אשה כשרה כזאת. גם קשה דאיתא בב"ר פ"נ שכך אמרה לצרפית עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני עירי והיה מעשי רבים על מעשה בני עירי. עכשיו שבאת אלי באת להזכיר את עוני ולהמית את בני ע"כ. ואם בא עליה בתשמיש א"כ אינו צריך להזכיר את עונה. גם קשה מה שאמרה באת אלי בתשמיש כו' הו"ל למימר באת עלי כו'. גם מה שאמרה טול מה שהבאת אלי אינו מדוקדק:

ונראה ע"פ דאחז"ל דאליהו זה פנחס. וזכה לכל המעלה הגדולה הזאת רק על שקינא קנאת ה' צבאות בשיטים בתשמיש של זנות דזמרי. והנה היא ידעה שהוא אליהו. אבל כל העולם ובני עירה לא ידעו שהוא אליהו. שאילו היה מפורסם שהוא אליהו היה הורג אותו אתבעל מלך צידון או מוסרו ביד חתנו אחאב. ולכן לא רצתה לומר לו בפירוש כי באת אלי בזכות קנאתו בשיטים שא"כ יודע שהוא אליהו ויסתכן. לכן אמרה דבריה בלשון שהיא והוא ידעו כו' הדברים שבאת אלי בזכות תשמיש המטה שקנאת ע"ז בשיטים. וכנגד זכות גדול כזה אני במעשי נחשבת לרשעה והזכרת את עוני להמית את בני. אלא טול הזכות מה שהבאת אלי והתפלל אל ה' ותן לי בני חי. אבל העולם הבינו דבריה כפשוטו. וזהו שאמר אליהו בתפלתו שאני יודע שמתוך צרת בנה דברה דבר שלא נעשה לפי הבנת דבריה כפשוטו. ועיין מ"ש בביאורי על נביאים ראשונים ובביאורי על הילקוט:

איתא במדרש רות. **ותקם** היא וכלותיה ותשב משדי מואב כי שמעה בשדה מואב. שמעה מהרוכלים המחזירים בעיירות. ומה שמעה כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם. כתוב אחד אומר כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב. וכתוב אחד אומר כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול. א"ר איבי כשישראל זכאין בעבור עמו ונחלתו. וכשאין זכאין בעבור שמו הגדול ע"כ. **והנה** מה שאמר המדרש שמעה מהרוכלים המחזירים בעיירות קשה מה הכריח להם לומר ששמעה מהרוכלים. ולא משאר עוברי דרכים. ויותר קשה מה שסיים המדרש ומה שמעה כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם. הא זה מפורש בקרא. ומאי חידש המדרש בזה: **אך** נראה שהיה קשה להם מה שאמר הכתוב כי שמעה בשדי מואב כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם. דהו"ל לכתוב כי פקד ה' את ארצו בלחם. או נחלתו בלחם. ומדקאמר כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם ש"מ שכוונת הכתוב לומר שהפקידה היה בעבור עמו דייקא שיתן להם לחם. וא"כ קשה מי עמד בסוד ה' לידע זאת שנתן להם לחם בזכות עמו. ולא בעבור שמו הגדול. לכן אמר שמעה מהרוכלים המחזירים בעיירות כו' שהמוכיחי' נקראים רוכלים כדאי' במדרש מצורע מעשה ברוכל אחד שהיה מחזיר בעיירות כו' ע"ש [שלפי שהמוכיח הוא המלמד תקון ודעת לכל אחד ואחד לתקן כפי חטאתו אשר חטא באופן יחיה ולא ימות. כי ידוע שבכל עבירה ועבירה יש היזק ידוע לאבר מיוחד. ובמעשה כל מצוה יש תוספת כח לאבר מיוחד. ולזה קראו רוכל שהוא הנושא קופת הרוכלים אשר בה מינים ממינים שונים לכל אחד לפי צרכו] ואי' במס' תמיד ובתנחומא סדר משפטים תני רבי אומר איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם. אהב את התוכחות שכל זמן שהתוכחות בעולם נחת רוח בא לעולם. טובה בא לעולם. ברכה בא לעולם. רעה מסתלקת מן העולם. שנא' ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב על המוכיח ועל המקבל התוכחה ע"כ. וזה ידוע דמלת שמיעה יש לה ג' פירושים. לשון שמיעה כפשוטו. ולשון הבנה. ולשון קבלה. וזה ידוע שבאותן המדינות והעיירות שאין התוכחה נאהב להם אין מחזירים בהם מוכיחים. ולכן כאשר שמעה שהרוכלים הם המוכיחים מחזירים בעיירות של א"י. מזה הבינה וידעה כי הפקידה בלחם הוא בעבור עמו. וזה שאמר המדרש שמעה והבינה מהרוכלים הם המוכיחים המחזירים בעיירות ומסתמא מקבלים תוכחה. ומה שמעה והבינה וקאמר כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם בזכותם:

איתא במסכת מגילה א"ר אבא בר כהנא משל דאחשורוש והמן למה"ד לשני בני אדם אחד יש לו תל בתוך שדהו. ואחד יש לו חריץ בתוך שדהו. אמר בעל התל מי יתן לי חריץ זה בתוך שדי. ובעל חריץ אומר מי יתן לי תל זה בתוך שדי. לימים נזדווגו שניהם. א"ל בעל החריץ לבעל התל מכור לי תלך. א"ל הלואי טול אותו בחנם. **ויש** לדקדק למה דימו חז"ל שישראל היו בעיני אחשורוש לתל. ולהמן לחריץ. **וביותר** קשה שכשאמרה אסתר לאחשורוש כי נמכרנו אני ועמי להשמיד וגו' אמר מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן הלא הוא היה העיקר בזה והרצים יצאו דחופים בדבר המלך. ואיך שכח מה שעשה בג' ימים: **אך** יבואר ע"פ מ"ש ביערת הדבש. והוא זה. שהקשה שמלך רב כזה השליט בכיפה אין ספק שיש לו תואר ממעלה להכין בחסד ומשפט כסאו. ולנהוג עמים במישור. ולבל יהיה שבט רשע. כי זולת זה לא היה כך מקובל בעיני הבריות. וא"כ למה זה היה שונא לישראל בלא פשע בו. ועבדים נאמנים היו למלכי פרס ולא נמצא בהם שום רמיה ומרידה. וגם מה זה אח"כ כאשר אמרה לו אסתר שהיא יהודית איך פרחה שנאתו ויגדל אהבתו לכל העם ותירץ כי כבר נודע כי מלכים קדמונים כך היה דרכם להתחכם בקסמים ועננים ותרפים לדעת מי שימשול אחריו. והנה אחשורוש התחכם לדעת מי ימלוך אחריו. ראה בקסמים והוברי שמים וכלדיים שיהודי ימלוך אחריו וימשל ממשלתו וישב על כסאו. ולזה חרה לו עד למות כי לריק יגע ויבוזו ישראל ממשלתו. לכך חשב מזימות לכלותם בל יקומו לירש כבוד ממשלתו. ולכך כאשר בא המן והלשין עליהם לכלותם נתמלא שמחה כי זה יום שקוה. וזהו הכל מתחילה. אבל כאשר נתוודע לו אח"כ שאסתר היא יהודית. הבין המראה והענין שיהיה לו בן מאסתר. ונכרי הבא על בת ישראל הולד ישראל והוא יהיה יורש אחריו כבודו וכסאו. כאשר היה באמת שדריוש בנו מאסתר ירש כסאו וכתרו וממשלתו. ובזה שמח ונח דעתו למאד ונהפך לעם ישראל לאוהב. כי ראה כי בהם ענינו. ולכך נתחרט ואמר כתבו על היהודים כטוב בעיניכם. וזה נכון וברור עכ"ל. **וא"כ** ניחא בזה מה שאמרו משל לבעל התל כו' כי סיבת שנאת היהודים נתחלפו אצלם. כי לאחשורוש גברה השנאה על היהודים אחר כי היו בעיניו גבוהים בתכלית המעלה שחשב שלהם יהיה המלוכה והם יבוזו יגיעו ועמלו. ועל זה נתקנא בהם ורצה להאבידם מן העולם אולם שנאת המן ליהודים היה בהיפוך כי היו בעיניו שפלים מאד ונבזים כאשר אמר ולמלך אין שוה להניחם והם מפוזר ומפורד. ולזה דימו אצלו כמי שיש לו חריץ עמוק בשפל הארץ. **ומתורץ** בזה אחרי שאמרה לו אסתר כי נמכרנו אני ועמי להשמיד וגו' הבין מדבריה שהמוכר ידע שהיא יהודית ומכרה לה ולעמה להשמיד וגו'. אמר מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעשות כן. שכל שנאתו על היהודים לא היה אלא על שלא ידע שאסתר היא יהודית. אבל אילו ידע לא היה שונאם ואדרבה היה אוהבם. והיא אמרה שהמוכר ידע שהיא יהודית ומ"מ מכרה עם עמה להשמיד ולהרוג. לכן שאל אותה מי הוא זה וגו'. ואמרה איש צר ואויב המן הרע הזה שהוא ידע מזה ומ"מ מכר אותי ואת עמי להשמיד וגו':

במדבר רבה

פרשה א (א) **וידבר** ה' אל משה במדבר סיני. א זש"ה (תהלים לו) משפטיך תהום רבה. א"ר מאיר משל את הצדיקים בדירתן ואת הרשעים בדירתן. משל את הצדיקים בדירתן (יחזקאל לד) במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נויהם. ומשל את הרשעים בדירתן (שם לא) כה אמר ה' אלהים ביום רדתו שאולה האבלתי כסתי עליו את תהום. במה רשעים מתכסים כשהן יורדין לשאול בתהום. חזקיה ב"ר חייא אמר הגיגית הזו במה מכסין אותה בכלי חרס ממהו בה כשם שהיא של חרס כך מכסין אותה בכלי חרס כן הן הרשעים מה כתיב בהם (ישעיה כט) והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו. ולפי שהן חשוכין הקב"ה מורידן לשאול שהיא חשוכה ומכסה עליהם את התהום שהוא חשך שנא' (בראשית א) וחשך על פני תהום. הוי (תהלים לו) צדקתך כהררי אל ב צדקה שאתה מביא על העולם מפורסמת כהרים הללו. משפטיך תהום רבה משפט שאתה עושה בעוה"ז תהום רבה. מה התהום בסתר אף משפט שאתה מביא בסתר. כיצד כיון שחרבה ירושלים בתשעה באב חרבה. וכשמראה ליחזקאל הוא מראה לו ג בכ' בחדש. למה שלא לפרסם באי זה יום חרבה. אבל מי שהוא בא לגדל ישראל מפרסם אי זה יום אי זה מקום אי זה חדש אי זו שנה אי זו אופטיאה. לצאתם מארץ מצרים לאמר. מה א"ל שאו את ראש כל עדת בני ישראל: (ב) ד"א וידבר ה' אל משה במדבר סיני זש"ה (ירמיה ב) הדור אתם ראו דבר ה' המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה וגו'. אמר הקב"ה לישראל על שאמרתם למשה (במדבר יט) למה העליתנו ממצרים למות במדבר. וכי כמדבר הייתי לישראל וכי כמדבר עשיתי עמהם. בנוהג שבעולם מלך ב"ו שיצא למדבר שמא מוצא הוא שם שלוה כשם שהיה מוצא בפלטין או אכילה או שתייה ואתם הייתם עבדים למצרים והוצאתי אתכם משם והרבצתי אתכם בסינגמטין. שנא' (שמות יג) ויסב אלהים את העם דרך המדבר מהו ויסב שהרביצם כדרכי המלכים רבוצין על מטותיהם. ולא העמדתי להם ד ג' ה פדגוגין משה אהרן ומרים שבזכות משה הייתם אוכלים את המן מה שלא ראו אבות הקדושים שנאמר (דברים ח) ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך. ובזכות אהרן הקפתי אתכם בענני כבוד שנא' (תהלים קה) פרש ענן למסך. וכמה ענני כבוד היו מקיפין את ישראל במדבר. ר' הושעיה ור' יאשיה. ר' יאשיה אמר ה' ד' לארבע רוחות וא' מהלך לפניהם. ר' הושעיה אמר ו ז' ד' לד' רוחות השמים וא' מלמעלן וא' מלמטן וא' שהיה מהלך לפניהם רחוק ג' ימים והיה מכה לפניהם את הנחשים ואת העקרבים ואת השרפים ואת הסלעים ואם היה מקום נמוך היה מגביהו ואם היה מקום גבוה היה משפילו ועושה אותם מישור שנא' (ישעיה מ) כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו. והבאר בזכות מרים שאמרה שירה על המים שנא' (שמות טו) ותען להם מרים שירו לה'. ובמי באר (במדבר כא) אז ישיר ישראל את השירה הזאת. א"ר ברכיה הכהן בש"ר לוי מלך ב"ו שיש לו מדינה והוא משלה בני אדם גדולים לתוכה שיהו נושאים משואיהם ועושים משפטיהם מי צריך להיות זקוק למזונותיהם לא בני מדינה צריכין להיות זקוקין להם. אבל הקב"ה לא עשה כן אלא שילח למשה ולאהרן ולמרים שנא' (מיכה ו) ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים. ואעפ"כ בזכותן היו מתנהגין. המן בזכות משה תדע לך שהוא בזכות ז משה כיון שנסתלק משה (יהושע ה) וישבת המן ממחרת. וענני כבוד בזכותו של אהרן מנ"ל כיון שנסתלק אהרן מה כתיב (במדבר כא) ותקצר נפש העם בדרך. שהיתה השמש קופחת עליהם. והבאר בזכות מרים מה כתיב (שם כ) ותמת שם מרים ותקבר שם. ומה כתיב אח"כ (שם) ולא היה מים לעדה. והיאך היתה הבאר עשויה סלע ח כמין כוורת היתה ומתגלגלת ובאת עמהם במסעות. וכיון שהיו הדגלים חונים והמשכן עומד היה אותו הסלע בא ויושב לו בחצר אהל מועד והנשיאים באים ועומדים על גביו ואומרים עלי באר והיתה עולה. ואח"כ הבאתי לכם שלוים. המדבר הייתי לישראל. שמא כמדבר נהגתי עמכם אלא אם ארץ מאפליה. לא אני בידי הייתי מאיר לכם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם. ד"א אם ארץ מאפליה מהו מאפליה. שמא אמרתי לכם שאני מביא לכם טובה והלקשתי אותה. ואין מאפליה אלא הלקשה שנא' (שם ט) והחטה והכסמת לא נכו כי אפילות הנה. לא נפל דבר ממה שאמר הקב"ה לישראל שכן אמר יהושע (יהושע כא) לא נפל דבר מכל הדבר הטוב אשר דבר ה' אל בית ישראל הכל בא. (ירמיה ב) מדוע אמרו עמי רדנו. מהו רדנו ט לשון משנה הוא הרודה פת חמה אמרו ישראל כשהפת נתבשלה בתנור וניטלת ממנה יכולה היא ליקבע

יד יוסף פרשה א א ב"ר פ' ל"ג. תנחומא ס"ז. ויק"ר פ' כ"ז. ילקוט ס"ז. תנחומא אמור : ב תנחומא וילקוט ס"ז : ג ירוש' פ"ד דתענית הל' ה' ונ"ע : ד פסט"ר פ"ד סי' י"ג. סדר עולם רבה פ"י. ויק"ר פ' כ"ז. תנחומא אמור וס"ז. תענית ט'. לקמן פ' י"ג. מדרש משלי סי' י"ד פסוק חכמת נשים. זוהר אמור וילך דף רפ"ג : ה (פדגוגין) כאשר ישא את היונק תרגום ירוש' פדגוגא : ו תנחומא בשלח. תרגום יונתן פסוק שמאלו תחת לראשי. ספרי בהעלותך פיסקא פ"ג וק"ו. ת"י בא. זוהר סוף חלק ג' דף ש"ג סי' ע' ואמור. וילך דף רפ"ג. תד"א ח"א פ' י"ב. אדר"נ פ' ל"ט. מכילתא ריש בשלח. תוספ' סוטה פ"ג. וע' בילקוט דחשיב י"ג עננים. ברייתא דמלאכת המשכן : ז ע' סע"ר פ"י. תוספ' סוטה פ"א. מכילתא בשלח פ' ה'. קידושין ל"ח : ח תוספ' סוכה פ"ג. ויק"ר פ' כ"ב וס"ג : ט תרומות פ"י מ"ג. מכשירין פ"ג מ"ג :

מתנות כהונה

פרשה א אמר רבי מאיר כ"ז בב"ר פ' ל"ג ושם פירשתיו : **ממהו בה**. ממה שהיא נעשה בה מכסין אותה : מי. שהוא. כמו משהו כלו' כשהוא : **אופטיאה** פי' הערוך כשאירע דבר של חשיבות וגדולה שממנו חושבין חשבונות בשטרות כמו שכותבין כך וכך למלך פלוני : **מה אמר להם שאו**. דרשו לשון גדולה והתנשאות : **בסיגמטין** הערוך לא פירשו ולפי הענין הם מטות מכובדות : **רבוצין** דרש ויסב לשון הסיבה כמו שהיו רגילין בימי חכמי התלמוד ליסב על מטות סביב השלחן : **פדגוג** אומן ת"י פדגוג כאשר ישא האומן וגו' : **משואיהם** משא שלהם להנהיגם ולהדריכם בכל דבר צרכם : **מתנהגים** בכל דבר צרכם : **קופחת** לשון הכאה כד"א לקפח בהם מקפח בהלכות : **שמא כמדבר** כלו' רק מדבר לבדו והלא קיימתי הכל כן הוא לקמן בפרשת מסעי : **אלא אם ארץ** וכו'. כלומר לאו דוקא לא כמדבר אלא אפי' אם ארץ מאפליה ובילקוט ירמיה ה' לא גרס אלא : **והלקשתי** ואחרתי אותה כד"א יורה ומלקוש

ענף יוסף

פרשה א (א) [וכשמראה ליחזקאל הוא מראה לו בעשרים בחדש] נראה דצ"ל בעשירי בחמשה לחדש למה שלא לפרסם באיזה חדש ובאיזה יום חרבה. ור"ל דביחזקאל (סי' כ"ד) כתיב ואתה בן אדם הלא ביום קחתי מהם את מעוזם וגו' ביום ההוא יבא הפליט אליך. דמשמע שביום החורבן ממש יבא הפליט. וכתיב (שם סי' ל"ג) ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותינו בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר. דמשמע שהיה החורבן בחדש עשירי בחמשה לחדש. ובאמת היה החורבן בתשעה באב שהוא חדש חמישי. אלא כדי שלא לפרסם באיזה חדש ובאיזה יום. וה"ה שלא לפרסם באיזה שנה דהא החורבן היה באחת עשרה שנה. אלא שהמדרש מקצר כרא

עץ יוסף

פרשה א (א) **זש"ה** כו' כוונת הדורש שדבור זה היה לגדל את ישראל לכן פרסם הכתוב באיזה מקום ובאיזה עת היה ומביא סמוכים לזה מקרא צדקתך כהררי אל ומשפטיך תהום רבה. וכיון שמביא הקרא דריש ליה בדרש אחר בתחלה : **זש"ה צדקתך** כהררי אל משפטיך תהום רבה. כצ"ל דריש דרישא מיירי בצדיקים וסיפא ברשעים. ואמר משל את הצדיקים בדירתן פירוש המשיל ודימה את שכר הצדיקים לדירתן. שכמו שדירתן בהרי ישראל הטובים כענין שנא' במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נויהם. כי ההרים הוא אויר טוב ויפה. כן רמז הפלגת הצדקה הנעשית להם כהררי אל : **ומשל את** הרשעים בדירתן. והמשיל הפלגת עונש הרשעים לעומק התהום כדמיון דירתן בגיהנם המכוסה בתהום שהיא חושך : **ביום רדתו** שאולה כו'. דכתיב התם כי כולם נתנו למות אל ארץ תחתית וגו' אל יורדי בור. וכתיב בתריה ביום רדתו שאולה וגו' ומפרש דמאמר ביום רדתו הוא מוסב אל יורדי בור המזכר מקודם ביום רדתו אל הבור הוא הקבר אז שאול הובלתי (ומפרש האבלתי כאילו כתיב הובלתי). מיד אחר רדתו לקבר הולכתיו לגיהנם. והיינו דכתיב בתריה כסיתי עליו את התהום כלו' כסיתי עליו בגיהנם את התהום. והא מפרש טעמא לפי שאין עושין כיסוי לגיגית של חרס אלא מחרס כפי מינה. כך הרשעים חשך כדכתיב והיה במחשך מעשיהם. וכן כיוצא בו הגיהנם ארץ עיפתה. וכן התהום וחשך על פני תהום : **ממהו בה** פי' ממה שהיא נעשה בה מכסין אותה והא"א גרס מינה ובה : **צדקה שאתה** מביא לעולם. זהו פירוש אחר על פסוק צדקתך כהררי אל וגו'. ונראה שצ"ל ד"א צדקתך כהררי אל צדקה כו' : **אבל מי שהוא בא**. נ"ל אבל כשהוא בא (א"א) : **אופטיאה** בלשון יוני שררה ושלטון של שני שרים רומיים הנבררים מידי שנה בשנה למשול. ובכל ספרי זכרונות היו כותבין בשנת שררת פלוני פלוני לכוון הזמן לקבוע מינו. והמעריך פי' אפסי' מעשה : (ב) **ד"א וידבר** כו'. זש"ה כו'. שגילה לן הכתוב שבמדבר היה. לפי שקלסה להקב"ה לכן פרסם הכתוב מדבר זה ומביא סמוכים לזה מפסוק הדור אתם ראו דבר ה' כדמסיק זש"ה הדור אתם ראו כו' : **בסיגמטין** בלשון יוני מיני מצעות (מוסף הערוך : **רבוצין על** מטותיהם דרש ויסב לשון הסיבה על מטות סביב השולחן וחשב כאן ב' ענינים חומרי ורוחני. שעל הרוב מקום מדבר מונע מן שלימות הנפשי. ועכ"ז הסיבן להיות בשלוה ומנוחה. וכן מקום אין זרע לאוכל המטרתי מן לפניכם שהיה בו ב' שלימות רוחני וגשמי. כי היה נבלע באברים ועוזר להכוחות הגופניים ולחם שמה"ש אוכלין אותה שזהו מזון הנפש : **שנא' ויאכילך** כו' אין מזה ראי' שהיה בזכות משה אלא מביא מזה הפסוק ראי' שהמן לא ראו אבותיהם הקדושים. ובסמוך דייק דהמן היה בזכות משה מדפסק המן כשמת משה : **שנא' פרש ענן למסך** זה לראי' שהקיף אותם בעננים. אבל מה שהיה בזכות אהרן למד לקמן מדנסתלקו כשמת אהרן : **לארבע רוחות** בגין דלא ישלוט בהון עינא בישא : **ואחד מלמעלן** בגין דלא ישלוט בהן ברדא ושמשא ואוף לא מטרא ברדא : **ואחד מלמטן** די הוה מסובר יתהון היכמא דמסובר תורבינא ית ינקא בעטפיה ת"י בשה"ש פסוק שמאלו : **משואיהם** משא שלהם להנהיגם ולהדריכם בכל דבר צרכם : **היו מתנהגים** בכל דבר צרכם. והכוונה ששלח לנו אנשים שכל זכותינו נובע רק מהם. אף שאין אנו זכאים רק בזכותם : **וישבות המן ממחרת** באכלם מעבור הארץ וגו'. אלמא דעד ט"ז ניסן הוה להו לישראל מן. ומה ת"ל (שמות ט"ז) ובני ישראל אכלו את המן וגו' עד בואם אל ארץ נושבת היינו ארץ סיחון ועוג. שלא יום שמת משה פסק המן מלירד. ועדיין היו אוכלין את המן שבכליהם עד שעברו את הירדן. ואז וישבות המן ממחרת הפסח. ונמצא שאכלו עד ט"ז בניסן ומסיים בס"ע הרי מ' שנה חסר ל' יום. ול' יום שהיו אוכלים עוגה שהוציאו בידם ממצרים שהיה יפה להם כמן. לכן כתיב ובני ישראל אכלו את המן מ' שנה : **קופחת עליהם** פי' מכה עליהם : **כוורת** פי' כלי להכניס בתוכו נחיל של דבורים. ופעמים שעושים כלי כמין כוורת ומכניסין לתוכו דברים אחרים (מוסף הערוך) : **שמא כמדבר** נהגתי עמכם. כן הוא בדפוסים ישנים : **אלא אם** ארץ מאפליה. כלו' לאו דוקא לא כמדבר. אלא אפילו אם הייתי להם כארץ מאפליה בתמיה. ומפרש מאפליה לשון אופל וחשך. ובתנחומא ליתא תיבת אלא : **בידי הייתי** מאיר לכם. הכוונה על אור הרוחני להשראת השכינה. ואור הגשמי ג"כ המאיר להם הדרך : **מהו מאפליה** ר"ל מהו מ"ם של מאפליה : **שמא אמרתי** לכם כו' והלקשתי אותה. וה"ק אם מדבר הייתי לישראל אין מקום זרע מאומה. או עכ"פ הארץ מאפלת את תבואתה ומאחרת אותה. והכוונה אם לא הכינותי להם כל טוב והכל כאשר הבטחתים כן באה להם כדכתיב ולא נפל : **כי אפילות הנה** פי' מאוחרות היו שעדיין לא היו קשים ועומדין בפני הרך ובפני הקשה : **לשון משנה הוא** תרומות פ"י מ"ג. מכשירין פ"ג מ"ג : **הרודה פת חמה** הוצאת הפת מן התנור נקראת רדיה : **כשהפת נתבשלה** בתנור כו'. שתנורים שלהם

ליקבע בתנור עוד. ואנו היינו בידו כבתנור שנאמר (ישעיה נ"א) ותנור לו בירושלם. י והגליתנו לבבל ומה את מבקש ממנו עוד. ד"א מדוע אמרו עמי רדנו לא נבוא עוד אליך מהו רדנו כד"א (מ"א ה) כי הוא יא רודה בכל עבר הנהר. אמרו לו נתצת לנו את בהמ"ק וסילקת שכינתך ממנו ומה את מבקש ממנו ולא נבוא עוד אליך. א"ל ומי יתן לי והייתי במדבר עכשיו היכן כל אותן הנסים שעשיתי לכם. וכה"א (ירמיה ט) מי יתנני במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי וגו' היכן שהייתי מתקלס שנאמר (ישעיה מב) ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירונו יושבי סלע. לנשיא שנכנס למדינה וראו אותו בני המדינה וברחו. נכנס לשניה וברחו מלפניו. נכנס לעיר חריבה וקדמו אותו והיו מקלסין אותו. אמר הנשיא זו העיר טובה היא מכל המדינות כאן אני בונה כס נאה וכאן אני דר. כך כשבא הקב"ה לים ברח מלפניו שנא' (תהלים קיד) הים ראה וינוס. וכן ההרים רקדו כאילים. בא במדבר חרבה קידמה אותו וקילסה אותו. שנאמר (ישעיה מב) ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירונו יושבי סלע. אמר זו העיר טובה לי מכל המדינות בו אני בונה כנסיה ודר בתוכה התחילו שמחים שהקב"ה דר בתוכן שנא' (שם לה) ישושום מדבר וציה: (ג) ד"א וידבר ה' אל משה במדבר סיני. יב עד שלא עמד אהל מועד דבר עמו בסנה שנא' (שמות ג) ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה. ואח"כ (שם יב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. ודיבר עמו במדין שנא' (שם ד) ויאמר ה' אל משה במדין. ודיבר עמו בסיני שנאמר וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. וכיון שעמד אהל מועד אמר יפה הוא הצניעות שנאמר (מיכה ו) והצנע לכת עם אלהיך הרי הוא מדבר עמו באהל מועד. וכן דוד אמר (תהלים מה) כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה. בת מלך זה משה שנא' (ישעיה יט) וסכרתי את מצרים ביד אדונים קשה. אלו הן המכות שבאו על מצרים. ומלך עז ימשל בם. זה משה שהיה מלכה של תורה שנקראת עז שנא' (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן לפיכך כך כבודה בת מלך פנימה. ממשבצות זהב לבושה. זה אהרן שנא' (שמות כח) ועשית משבצות זהב יג מיכן אמרו אשה שהיא מצנעת עצמה אפי' היא ישראלית ראויה היא שתנשא לכהן ותעמיד כהנים גדולים שנא' ממשבצות זהב לבושה. אמר הקב"ה כך הוא כבודי שאהא מדבר מלפנים שנאמר (במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד. אריב"ל יד אילו היו או"ה יודעים מה היה המקדש יפה להם קסטריות היו מקיפים אותו כדי לשומרו. שהיה יפה להם יותר משל ישראל שכן שלמה סדר תפלה (מ"א ח) וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וכתיב (שם) ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי. אבל כשהוא בא אצל ישראל מה כתיב (דה"ב ו) ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו. אם היה ראוי לו היה נותן לו ואם לאו לא היה נותן לו. ולא תאמר בהמ"ק אלא טו אילולא ישראל לא היה מטר יורד טז ולא השמש זורחת. שבזכותן הקב"ה מרוית בעולמו. ולעוה"ב עכו"ם רואין לישראל היאך הקב"ה עמהם והן באין להידבק להם שנא' (זכריה ח) בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים: (ד) ד"א וידבר ה' אל משה במדבר סיני. יז זש"ה (ש"ה ז) שררך אגן הסהר. מדבר בסנהדרין שהיתה נתונה בלשכת הגזית והיא משולה בשרר. ולמה היא משולה בשרר אלא יח מה השרר הזה נתון באמצע הגוף כך סנהדרין של ישראל נתונה באמצעו של בהמ"ק. (שם) אל יחסר המזג מהו אל יחסר המזג שלא היו חסרים אחד משלשתן. אל יחסר המזג. מי שהוא מוזג כראוי מוזג שלישו של כוס יין ושני חלקים מים. כך היתה סנהדרין יושבת מתמיד השחר עד תמיד של בין הערבים ולא היה אחד מהם נפנה לצורכו. ומה היו עושים כשהיה אחד מהם מבקש לצאת היה סופר אם היה שם כ"ג היה יוצא ואם לאו לא היה יוצא למה שכתב אל יחסר המזג. שלא היו חסרים אחד משלשתן לפיכך אל יחסר המזג. (שם) בטנך ערמת חטים. נמשלו ישראל כערימה של חטים מה החטים הללו נכנסות לאוצר במנין. כך אמר הקב"ה שיהו ישראל נמנים בכל שעה לכך נאמר בטנך ערמת חטים. אבל התבן והקש אינן נמנין ולא נמדדין. כך עכו"ם נמשלו בתבן ובקש שנא' (תהלים פג) כקש לפני רוח וכן (עובדיה א) ובית עשו לקש. למה שאין להקב"ה הנייה מהם שנא' (ישעיה מ) כל הגוים כאין נגדו. אבל ישראל יש להקב"ה הנייה מהם קורין ק"ש ומתפללין ומברכין שמו של ממ"ה הקב"ה בכל יום. לפיכך הן נמנים בכל שעה לכך נמשלו בחטים שנאמר בטנך ערמת חטים: (ה) וידבר ה' אל משה בהר סיני זש"ה (תהלים קמז) לא עשה כן לכל גוי וכן (שם קמח) וירם קרן לעמו. יט משל למלך שנטל אשה ראשונה ולא כתב לה כתובה. גירשה ולא כתב לה גט. כך לשנית ולשלישית ולא היה כותב להן כתובה ולא גט. אלא מה עשה ראה עניית יתומה בת אבות ביקש ליטול אותה. אמר לשושבינו אל תנהוג בה כראשונות זו בת אבות היא צנועה היא במעשיה וכשרה וכתוב לה כתובה באי זו שבוע באי זו שנה באי זה חדש בכמה בחדש באי זו איפרכיא. כשם שכתוב באסתר (אסתר ב) ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו. כך הקב"ה ברא לדור המבול ולא כתב אימתי בראן. העבירן מן העולם ולא כתב אימתי העבירן אלא (בראשית ז) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה. וכן לדור הפלגה וכן למצרים לא היה כותב אימתי נבראו ואימתי מתו. אלא כיון שעמדו ישראל אמר הקב"ה למשה איני נוהג באלו כאותן הראשונים אלו בני אבות הם בני אברהם יצחק ויעקב. לך כתוב להם באי זה חדש בכמה בחדש ובאי זו שנה ובאיזה איפרכיא ובאיזה עיר רוממתי קרנם ונתתי להם תלוי ראש. לכך נאמר וידבר ה' אל משה במדבר סיני הרי איפרכיא. באהל מועד הרי מדינה. בשנה השנית זו שנה. בחדש השני זה החדש. באחד לחדש בכמה לחדש הרי נכתבה אופטיא. למה שאו את ראש כל עדת בני ישראל לקיים מה שנאמר (תהלים קמז) לא עשה כן לכל גוי. ומה עשה וירם קרן לעמו: (ו) ד"א וידבר ה' אל משה. אשריו של משה שס' רבוא עומדים והכהנים והלוים והזקנים הכל עומדים שם ומכולם לא נדבר אלא עם משה. וידבר ה' אל משה במדבר סיני: למה במדבר סיני מכאן שנו חכמים כ בג' דברים ניתנה התורה. באש ובמים ובמדבר. באש מנין (שמות יט) והר סיני עשן כלו וגו'. ובמים מנין שנא' (שופטים ה) גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים. ובמדבר מנין וידבר ה' אל משה במדבר סיני. ולמה נתנה בג' דברים הללו אלא מה אלו חנם לכל באי העולם. כך ד"ת חנם הם שנא' (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים.

ד"א

יד יוסף י ספרי סוף בלק נך. וע' פד"א ח"א פרק ל"א: יא עיין מ"ש בענף יוסף שפי' רדנו ביטול הממשלה עוד ו"ל דהכי אמרו היינו רודים מושלים כל עוד שבית המקדש היה בינינו ושכינה בתוכו. אבל אחרי שנתנה את ביהמ"ק שהוא משכן השכינה אין עוד אליך: יב תנחומא וילקוט ס"ז: יג ויק"ר פ' כ'. תנחומא אחרי. ילקוט שמיני רמז תקכ"ה ותהלים רמז תש"נ. לקמן סוף פ"ב: יד ויק"ר פ' א'. תנחומא ס"ז ותרומה: טו ב"ר פ' ל"ע: טז כמ"ש ירמיה ל"א. פסוק ל"ד ול"ה: יז תנחומא ס"ז. חזית פ"ז: יח פסיקתא רבתי פ"י: יט פסיקתא רבתי פ' ע"ו. תנחומא ס"ז: כ מכילתא יתרו. ילקוט ס"ז:

ענף יוסף

(ה) [ברא לדור המבול כו' העבירן מן העולם ולא כתב אימתי העבירן] לכאורה יפלא הלא לא נסתר דבר הכתוב בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש וגו' ולא וחשוב שני הדורות מאדם ומבואר שאז היה אלף תרנ"ו שנה לבריאת עולם. ואולי כיון שאיכא פלוגתא בזה ר"א אמר זה מרחשון ורבי יהושע אומר זה אייר הובא ברש"י בחומש א"כ אינו מבורר באיזה חדש היה: בלא

מתנות כהונה

ומלקוס: ה"ג שכן אמר יהושע לא נפל וכו': ה"ג הרודה פת חמה אמרו ישראל כשהפת נתבשלת: ה"ג היינו בידו כבתנור: כד"א כי הוא רודה וכו'. ויהיה פי' רדנו ביטול הממשלה כד"א לדשנו שפירושו הסרת הדשן: והצנע לכת גרסי': ביד אדונים קשים גרסי': ה"ג אמר הקב"ה כך וכו' עד שאהא מדבר מלפני: קסטריו' פי' הערוך גוזטראות בבנייני': ולעולם הבא. לימות המשיח. וכן תמצא בהדיא בפ' שני דייני גזירות שקורא לימות המשיח עולם הבא ועיין בב"ר סוף פרשה מ"ג: בשרר כטבור: משלשתן מבלוס מהן וכדמפרש ואזיל ועיין כל זה בפ"ק דסנהדרין ומדרש חזית: ולא היה ה' מהן וכו'. בתמיה: ה"ג וידבר ה' אל משה במדבר סיני זהו שנאמר וכו': אלא מה עשה גרסי': כתב לה כתובה גרסי': בת אבות. כלומר בת טובים מבתי אבות: ה"ג בני אבות הם בני אברהם יצחק ויעקב: אפרכי' פי' הערוך מקום וארץ ומכונה: תלוי

עץ יוסף

שאהם היהם למעלה ומדביקים הפת בכותלי התנור. וכשהיה נאפה היו מקפלים ומסירים הפת מן כותלי התנור. ולא היה באפשר עוד להדביקו לתנור: **ואנו היינו** בירושלים כבתנור. כ"ה בתנחומא וכ"ה במדרשים ישנים: **ומה את** מבקש ממני עוד. וזהו דכתיב שם רדנו לא נבא עוד אליך. כי דימו שהירידה טובה להם שנסתלקה השכינה ולא יענשו ככה בחטאתם: **כי הוא** רודה בכל כו'. פי' רדנו ביטול הממשלה כד"א לדשנו שפירושו הסרת הדשן: **אמרו לו** נתנת לנו את. כצ"ל וכ"ה בתנחומא: **ומי יתן לי והייתי במדבר היכן כו'**. ולכן מסיים המדבר הייתי וע' הטעם הייתי במדבר אמר שם הכירוני ויראו ממני: **היכן שהייתי** מתקלס שנא' ישאו מדבר כו'. כי בעת התגלות כבוד שכינה למטה בתורה הגדול ונורא. אז גם אור הגשמי מתראה כידוע. ח"ש ישאו מדבר וגו' ירונו יושבי סלע: **כאן אני** בונה אסנאי כאן כו'. וכ"ה בתנחומא וילקוט: **וכן ההרים** רקדו כאילים. כשבא הקב"ה לים. ועיין מ"ש בתנחומא: **התחילו שמחים** שהקב"ה דר בתוכו. ושאו את ראש קאי על משה ועל המדבר שישאו ראשם של ישראל וישאו לפניהם רינה (עי' על התורה): (ג) **ד"א וידבר** כו'. בתנחומא וילקוט ליתא ד"א. וכן נ"ל שמיותר: **ודבר עמו** בסיני שנא' וידבר ה' כו' בהר סיני. כצ"ל: **יפה הוא הצניעות** ר"ל שהפרשת השכינה היה בצניעות למען תהיה באימה ויראה: **כל כבודה** של התורה. שהיא בתה של משה. שהיה מלך שהוקם על של תורה. והוקם על פרעה ועל ביתו. ראוי להיות פנימה בצניעות באהל מועד. ששם היה נכנס אהרן במשבצות זהב. ומכפרים על כמה עבירות כדאי' בויק"ר פ"י: **ה' עוז** לעמו יתן. וכתיב בי מלכים ימלוכו. לפיכך כל כו'. כן הוא בנחיי: **מכאן אמרו** אשה כו'. זהו דרש אחר על פסוק כל כבודה בת מלך וגו' ומביאו כאן להראות מעלת הצניעות: **קסטריות** בלשון רומיי מבצר ומחנה של אנשי המלחמה. ת"י בחיליהם ובסירותם בכפרניהון ובקסטרוותהון: **אם היה** ראוי לו היה נותן לו כו'. לפי שישראל מכיר להקב"ה ויודע שהיכולת בידו ואם אין תפלתו נשמעת תולה בעצמו ובחטאתו. אבל עכו"ם קורא תגר ואומר בית ששמו הולך מסוף העולם ועד סופו נתיגעתי בכמה דרכים ובאתי והתפללתי בתוכו ולא מצאתי בו ממש. ולפיכך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי: **ולא היה מטר יורד**. כמ"ש בב"ר פ' ל"ט הגשמים בזכותך כו': **ולעוה"ב** פי' לימות המשיח: **אשר יחזיקו** עשרה אנשים. עיין במס' שבת דף ל"ב: (ד) **בשרר** פי' בטבור: **שלא היו** חסרים אחד משלישתן. כצ"ל וכ"ה בתנחומא. ופי' שלא היו חסרים מכ"ג שהוא השליש מסנהדרין של ע'. שג"פ כ"ג הוא ס"ט ועם מופלא ב"ד הם ע'. וכ"ה בהדיא בשהש"ר: **מי שהוא** מזוג כראוי כו'. היינו דוקא ביין השרוני כדאי' בשה"ש רבה. אבל לא בשאר יינות כדאמרו שבת דף ע"ז כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא. וכמ"ש התוס' שם ובעירובין דף כ"ט: **ובמנין** כן ישראל נמנין כי הם נחשבים כדבר שבמנין. והעכו"ם מכונים בתבן וקש שאינו עיקר הפרי. רק הוכן לשמירת הפרי: (ה) **וידבר** ה' אל משה במדבר סיני זש"ה. כצ"ל: **משל למלך** מגייר לנו יקרת ענין האומה שהקפיד ה' למנותם ולכתוב ענייניהם ומקומם: **בת אבות** כלו' בת טובים: **לשושבינו** ולאמנון רע תרגום ולאמנון שושבינא: **איפרכיא** פי' מקום ומכונה ובב"ר ומבית אביך זה איפרכיא שלך: **תלוי ראש** שאו דרש לשון התנשאות ותלוי ראשם: **בא"מ הרי מדינה** או שצ"ל הרי עיר. או שלעיל צ"ל ובאיזה מדינה רוממתי קרנם: **אוטטיאה** פירשתי לעיל: **למה שאו** את ראשם. ולא קאמר ספור: (ו) **אשריו** של משה. משום דכאן כתיב במדבר סיני ששם היו כל ישראל עומדים ועכ"ז דיבר רק אתו. וזה אשוריו ותהלותיו שנבחר מכל במעלתו: **למה במדבר סיני** כלומ' למה ליה לכתוב שהיה הדבור במדבר: **הוי כל** צמא לכו למים. וגו' ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב. וכל הכתוב מיירי בתורה. שהתורה נמשלה למים ויין וחלב ולחם ונתנה בג' דברים אלו. שיורו בלא על צרך

דקים

א וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני אלא כא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה. לכך נאמר במדבר סיני: (ז) ד״א וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני. כב ו׳ שמות נקראו לו. הר אלהים. הר בשן. הר גבנונים. הר מוריה. הר חורב. הר סיני. הר אלהים למה שישב בו האלהים בדין שנא׳ (שמות כא) ואלה המשפטים. הר בשן שבא שם הקב״ה. הר גבנונים הר שפסל כל ההרים כשם שאתה אומר (ויקרא כא) או גבן או דק. הר חמד שחמד הקב״ה לישב שם שנאמר (תהלים סח) ההר חמד אלהים לשבתו. הר חורב שעליו נשמטה החרב שנא׳ (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת. מות יומת הרוצח. הר סיני שבו נשנאו עכו״ם להקב״ה כג ונתן להם אפופסים שנא׳ (ישעיה ס) והגוים חרוב יחרבו. א״ר אבא ב״כ בש״ר יוחנן והגוים מחורב יחרבו שנטלו איפופסים שם. ד״א וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני. א״ל שאו את ראש אמר הקב״ה לישראל לא חיבבתי בריה יתירה מכם לכך נתתי לכם תלוי ראש ודמיתי אתכם לי שכשם שיש לי תלוי ראש על כל באי העולם שנא׳ (דה״א כט) לך ה׳ הגדולה וגו׳. כך לכם עשיתי להיות לכם תלוי ראש לכן נאמר שאו את ראש לקיים מה שנא׳ (תהלים קמח) וירם קרן לעמו. וכה״א (דברים כח) ונתנך ה׳ אלהיך עליון על כל גויי הארץ: (ח) ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף וגו׳. את מוצא המנין הזה שוה למנין שנמנו ישראל במלאכת המשכן שנא׳ וכסף פקודי העדה וגו׳. והוא היה בשנה ראשונה שהרי כשקבלו עשרת הדברות מיד עלה משה לקבל הלוחות וחטאו על מעשה העגל ומיד עשו משכן והוקם באחד בניסן בשנה שניה שנאמר (שמות מ) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן. ואימתי היה המנין הזה באחד באייר בשנה שניה שנא׳ ואת כל העדה הקהילו וגו׳. באותו מנין שמנאן כשיצאו ישראל ממצרים בט״ו בניסן כמה היו ת״ר אלף רגלי הגברים לבד מטף וכשבאו למנותן בשנה שניה באחד לחדש השני הוא מוצא אותן יתירים ג׳ אלפים ות״ק ונ׳. ואין אנו יודעים אלו היתירים אם מונה להם עשרים מר״ח ניסן של שנה שניה ליציאתם ממצרים או מונה להם עשרים מר״ה שהוא ר״ח תשרי והוא שנה ראשונה ליציאתם ממצרים. צא ולמד מן האדנים שנא׳ וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו׳ בקע לגלגולת מחצית השקל וגו׳ אימתי הביאו השקלים ממחרת יוה״כ. כד ולשני בקרים הביאו כל הנדבה למלאכת המשכן שנא׳ (שמות לו) והם הביאו אליו עוד נדבה וגו׳. ואם אתה אומר שלא מנו לאותן שיצאו ממצרים שהיו פחות מבן עשרים לא מנו להם כ׳ שנה עד חדש ניסן של שנה שניה אם כן את מוצא בשקלים ג׳ אלפים ות״ק ונ׳ שקלים יתירים. אלא מה יש לך לומר מתשרי כה מנו להם עשרים שהוא ר״ה לברייתו של אדם הראשון ולכך כלל החשבון כך להודיענו שהרי נכנסו חדש אחד בשנה שניה ליציאתם ממצרים ולא ניתוספו אותן של עשרים שנה במנינם על אותן שנתנו לאדני המשכן לומר לך שאין מונין להן מניסן אלא מתשרי: (ט) והלוים למטה אבותם וגו׳. בא הכתוב לומר לפי שלא א״ל הקב״ה למשה בתחלה שימנה שבט לוי שכן אתה מוצא שלא מנה נשיא לשבט לוי בשעה שמנה נשיא השבטים אף משה לא מנאו שכך אמר משה אילו היה חפצו של הקב״ה שאמננו היה אומר לי לכך נאמר והלוים למטה אבותם וגו׳ שלא רצה למנותן. מיד היה משה עומד תמה למה לא צוהו הקב״ה למנות שבטו ולא היה יודע אם מונה אם לאו ראה הקב״ה שהוא תמה מיד פירש לו למה לא צוהו למנות הה״ד וידבר ה׳ וגו׳ אך את מטה לוי לא תפקד וגו׳ א״ר פנחס בר אידי מה כתיב בראש הספר שאו את ראש כל עדת בני ישראל. רומם את ראש גדל את ראש לא נאמר אלא שאו את ראש. כאדם האומר לקיסטנר סב רישיה דפלן כך נתן רמז למה שאו את ראש שאם יזכו יעלו לגדולה כמ״ד (בראשית מ) ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך. אם לא יזכו ימותו כולם כמה דתימא ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ. והיה גלוי לפני המקום שימותו כולם במדבר וינטלו ראשיהן לפיכך אמר הקב״ה למשה אך את מטה לוי וגו׳. כו בתוך בני ישראל אין אתה מונה אותן אבל לעצמן מנה אותן. למה אמר הקב״ה אם נמנה שבט לוי עם ישראל ומתערב עמהם בא מלה״מ להרוג את ישראל והגזרה יוצאת עליהם שלא יכנסו לארץ אלא מתים במדבר שנא׳ (במדבר יד) במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם והוא מוצא לשבטו של לוי מעורב עמהם כז והם מתערבים עם ישראל למות. לפיכך לא מנה אותם עם ישראל אלא הפרישם במנין. ולכך אף בלשון שכתוב בהן בישראל שאו את ראש לא נאמר בהם אלא פקוד את בני לוי: (י) ד״א אך את מטה לוי לא תפקוד. למה לא נמנו עם ישראל. אלא שבטו של לוי פלטינין היו. משל למלך שיש בו לגיונות הרבה ואמר לפרופסיטוט לך מנה את הלגיונות חוץ מן הלגיון העומד לפני. לפיכך א״ל הקב״ה למשה אך את מטה לוי וגו׳ בתוך בני ישראל אין אתה מונה אותן אבל לעצמן מנה אותן שאין שבחו של מלך שימנה לגיונו עם הלגיונות לפיכך נמנו ישראל לעצמן ושבט לוי לעצמן. ומנין אתה אומר שמטעם הזה א״ל. שכן כתיב אחריו ואתה הפקד את הלוים על משכן העדות וגו׳. בשעה שא״ל הקב״ה למשה אך את מטה לוי לא תפקוד וגו׳ נתירא משה ואמר שמא יש פסול בשבטי שאין הקב״ה חפץ שאמננו. א״ל הקב״ה למשה לא אמרתי לך כן אלא להוציאן מן הגזירה שלא ימותו עמהם הה״ד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל. למה שהלוים שלי הן. והיו לי הלוים

שבל

יד יוסף כא לקמן פ׳ י״ט : כב ילקוט ס״ז. ש״ר פ״ג סי׳ ו׳. שבת פרק ר״ע. ש״ר פ׳ נ״א. תנחומא ס״ז. תוספ׳ כ״ק נ״ח : כג שהש״ר פ״ד סי׳ ד׳. ילקוט ישעיה סי׳ ס׳ : כד ב״ר פ׳ מ״א ופ׳ ס״א · ותנחומא נשא סי׳ כ׳.: כה ע׳ בבאר אברהם ר״ה י״א : כו לקמן פ״ג כז ע׳ מ״ש בעץ בשם המזרחי. ובב״ר פ׳ ע״א סי׳ ז׳ בעץ ונ״ע :

מתנות כהונה

תלוי ראש. שאו דרש ל׳ התנשאות ועלוי ותלוי ראש: **הפקר** שפל ועניו ללמוד מכל וללמד לכל: **הר המוריה.** בילקוט ובתנחומא גרס הר חמד והכי מוכח לקמן וגם לא מצינו שנקרא הר המוריה ולעיל פרשת שמות פר׳ ב׳ גרס המשה שמות וקלא בטעמי׳ שונות: **שבא שם.** בשן דרש נוטריקון בא שם ובירו׳ שכיח מאד להחליף נון במ״ם אדם אדן רשות הרבים הרבין חסידים חסידין וכן הרבה: **גבן וכו׳.** הרי שגבן לשון פסול הוא: **ה״ג** הר חמד שחמד הקב״ה לישב שם שנא׳ ההר כו׳: **אפופסין** פי׳ הערוך גזר דין: **מחורב** מהר חורב: **א״כ** אתה מוצא כו׳. בתמיה ואולי צריך לומר אי אתה מוצא ומצאתי בספר הנקרא פסיקתא זוטרתי שכתב וז״ל למדנו שכל זמן שהיו ישראל עסוקין במלאכת המשכן לא חסרו מהם נפש אחת עכ״ל ובזה נחה שקטה תמיהת הרמב״ן על רש״י ז״ל כמו שהיא בפירושו: ה״ג **לפי** שלא אמר לו הקב״ה: **אם מונה כו׳.** כלומר אם ימנה אותם לעתיד או לא ימנה אותם כל עיקר: **קוסטניר** ההורג את המחוייבים מיתה למלך: **סב רישיה דפלן.** קח ראשו של פלוני כלומר שיחתוך ראשו: **אף בלשון כו׳.** כי היכא דלא לישתמע סב רישא דפלניא: **פלטינין** בניפלטין המלך וחשובים הם למנות בפני עצמן: **פרופסיטוט** פי׳ הערוך ל׳ לעז הגדול שבשרים: **ואת ראשם** לא תשא. וכדפי׳ לעיל סב רישיה דפלן: ה״ג

ולא

ענף יוסף

(ט) [שלא מנה נשיא לשבט לוי] לקמן סדר בהעלותך א׳ ומי היה נשיאו של לוי זה אהרן שנא׳ ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי. א״כ קשה מה שאמר כאן שלא מנה נשיא לשבט לוי. הא כתיב כאן אתם ואהרן. וי״ל מדלא אתרו שכתוב כאן בשם נשיא שבטו ע״כ דלא היה הכוונה שיהיה לצורך מנין שבטו רק שיהיה במעמד הזה כמו משה עצמו: (אמר הקב״ה אם נמנה שבט לוי עם ישראל כו׳ והוא מוצא לשבטו של לוי מעורב עמהם והם מתערבים עם ישראל למות) קשה איך שייך לומר שהמלאך המות יהרוג אלו שלא חטאו ובפרט צדיקים גמורים כאלו הא כתיב יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש. והא דאחז״ל כיון שניתן כו׳ אין מבחין כו׳ היינו צדיק שאינו גמור. ושמא י״ל שגם הלוים טעו בדברי המרגלים. ועם כל זה לא הענישם מפני שלא טעו בעגל. אבל שאר השבטים שטעו בשניהם יחד נגזרה בהם הגזירה של מ׳ שנה. ולכן אם היו מתערבין עם ישראל היה מלאך המות ממית גם הלוים כיון שגם הם היו באותו החטא:

וישאל

עץ יוסף

דקות השכל. ובמים בחריצות ופחז כמים. ובמדבר על התמדה וקיום בהתבודדות. ושמירתו הצריכה: **מה אלו** חנם לכל באי עולם. כי נמצאים הם בכ״מ. המים בכ״מ. האש נקל להשיגה מחמת שהיא מתרבה והולכת תמיד. ומדבר שהוא מקום לא זרע. לכן הוא חנם לכל: **במדבר הפקר** ר״ל שאינו חושש לגופו מרוב התמדתו בתורה. שצריך האדם להמית א״ע על ד״ת. ולהיות שפל ועניו ללמוד מכל וללמד לכל כי אין התורה נמצאת בגסי הרוח: (ז) **ששה שמות** נקראו לו. הכא לא חשיב אלא שמות דהר גופא אבל צין וקדש ופארן וקדמות אינו אלא שמות המדבר שאצלו: **הר מוריה** בתנחומא גרס הר חמד במקום הר המוריה. וטעות נפל בספרינו וכמ״ש לקמן בסמוך הר חמד שחמד הקב״ה כו׳ ולא מפרש למה נקרא הר המוריה: **שישב בו** אלהים בדין. שכן שם אלהים מורה על מדת הדין. שישב בו אלהים בדין פי׳ שדן ואמר אם מקבלים התורה מוטב ואם לאו אכפה להם ההר. ומה שהוכיח מאלה המשפטים היינו דסמך משפטים להר סיני (יפ״ת בש״ר): **שבא שם** ר״ל התגלות ה׳ פנים בפנים. ודרש בשן נוטריקון בא שם. ובירוש׳ שכיח מאד להחליף נ״ן במ״ם. ונקרא כן להודיע ענותנותו של הקב״ה שהניח ההרים הרמים. ושכן שכינתו בשפל: **גבו** כו׳ הרי שגבן לשון פסול הוא. והכוונה שעל כל ההרים נעבדה עכו״ם ונפסלו בזה כבעל מום שפסול להקרבה לגבוה. אבל הר סיני לא נעבד בו עכו״ם (יפ״ת): **שחמד הקב״ה** כו׳ ר״ל שאין בכחנו לדעת סבת הבחירה והחמדה להר ההוא דוקא: **שעליו נשמטה החרב.** בתנחומא גרס נמשכה החרב. והיא היא שנשמטה פי׳ נשמטה מתערה. והכוונה שמעת קבלת התורה נגזר על עובריה מיתה בידי אדם או בידי״ש: **נשנאו העכו״ם** הכוונה על האמונה האמתית באחדותו ית׳ ועבודתו. כי במצות המעשיות אין החיוב עליהם. כי הכל זכר לקורותינו כמו שהאריכו הספרים וברא׳ש הכוזרי. אבל עיקרו הדת האמה ראוים להיות כוללים כל אומה ולשון. אך המה אז לא קיבלוה ולכן כל העכו״ם שעבדו אז אליליס נחרבו ונאבדו מן העולם המה עם אמונותיהם: **נשנאו** כו׳ דריש סיני שנאה דאותיות זסשר״ץ מתחלפות: **אפופסין** גזר דין (ערוך): **אמר רבי** אבא ב״כ כו׳. לא דריש זה על הר סיני אלא על הר חורב. ועיין בש״ר פ״ב סי׳ ו׳: **מחורב** מהר חורב: **לך ה׳ הגדולה וגו׳** לך ה׳ הממלכה והמתנשא לכל ראש. לכך נא׳ שאו את ראש: (ח) **ויהיו כל הפקודים** שש מאות אלף וגו׳ ושלשת אלפים ותק״נ: **וכסף פקודי העדה** מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקודש בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. ופרש״י כך היו ישראל וכך עלה מנינם אחר שהוקם המשכן בספר וידבר. ואף עתה בנדבת המשכן כך היו. ומנין אדני השקלים של שש מאות אלף עולה מאת ככר כל אחד של שלשת אלפים שקלים ע״ש ברש״י: **והוא היה** בשנה ראשונה. לממחרת יה״כ שאז נצטוו על מעשה המשכן: **ולשני בקרים** הביאו כו׳. מייתי ראיה שהביאו כל השקלים תיכף ממחרת יום הכפורים כשנצטוו עליה: **שהוא** ר״ה לברייתו של אדה״ר. וכמו שפרש״י בסדר כי תשא אבל שנות האנשים בשנה אחת נמנו. אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים לפי שליציאת מצרים מונין מניסן כמו ששנינו במס׳ ר״ה ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשניה שנתחדשה שנה באחד בניסן. אבל שמות האנשים מנויין למנין שנות עולם המתחילים מתשרי. נמצאו שני המנינים בשנה אחת המנין האחד היה בתשרי לאחר יום הכפורים שנתרצה המקום לישראל לסלוח להם. ונצטוו על המשכן. והשני באחד באייר. וע׳ מזרחי כי תשא: (ט) **בא הכתוב** לומר לפי כו׳. דק״ל למה לא מנה משה את הלוים כיון שלא אמר לו הקב״ה שלא ימנה את הלוים: **ולא היה יודע** אם ימנה. כצ״ל. כלו׳ אם ימנה אותם לעתיד. או אם לא ימנה אותם כל עיקר: **קיסטנר** ההורג את המחוייבי מיתה: **סב רישיה דפלן** קח ראשו של פלוני. כלו׳ שיהרגנו: **אלא הפרישם במנין** והא דלא מנה אותם ג״כ מבן עשרים. הוא מפני שאילו היה מנין שבט לוי מבן עשרים שנה ומעלה כשאר השבטים היו נכללים גם הם בכלל הגזרה. אף אם היו השבטים סך לעצמן ושבט לוי סך לעצמו. ולפ״ז פי׳ אך את מטה לוי לא תפקוד וגו׳ בתוך בני ישראל באותו מנין שפקדת את ישראל דהיינו מבן עשרים שנה ומעלה (מזרחי) וע׳ לק׳ פ״ג סי׳ ח׳: **אף בלשון** כו׳ כי היכי דלא לישתמע סב רישא דפלניא: (י) **פלטינין היו** פלטין בלשון רומיי היכל וארמון. ובני היכל מלך נקראו פלטיני (מוסף הערוך): **לפרופסיטוט** בלשון רומיי שר ונגיד (מוסף הערוך): **שאין שבחו** של מלך שימנה לגיונו עם הלגיונות. שמפני שהם לגיון של מלך אין ראוי שיהיה מנינם מבן עשרים שנה ומעלה כמנין שאר השבטים. ולכן מנה שאר השבטים מבני כ׳ ומעלה ושבט לוי מבן חדש ומעלה. שבזה יהי׳ נבדל שבט לוי משאר השבטים ונהיה שבט לוי מין בפני עצמו ושאר השבטים מין בפני עצמו (מזרחי): **ואתה הפקד** את הלוים. מפרש הפקד לשון פקיד ושר. ר״ל שא״ל הקב״ה ואתה תמנה את הלוים על משכן העדות. הרי שפלטינין היו: **הה״ד ואת** ראשם לא תשא. וכדפירש לעיל סב רישא דפלן: **והיו לי הלוים** במדבר ח׳. וכדאי׳ בויק״ר פ׳ ב׳ סימן

ג׳

שכל מי שהוא מקרב אותי אני מקרבו הם קרבו עצמן לי שנא' (שמות לב) ויאמר משה מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי הן קרבו אותי ואני מקרבן. והיו לי הלוים. ולא עוד כן אלא לפי שנמצאו עמי נאמנים ששמרו אזהרתי (שם כ) לא יהיה לך אלהים אחרים וגו'. לפיכך הן ראויין שיהיו נאמני ביתי ואתה הפקד את הלוים וגו' וכה"א (תהלים קא) עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי. את מוצא כל מי שנדבק בדבר המקום אהבו לעולם. שכן אתה מוצא ביהושע שנדבק בעמלק ועשה בו כתורה וכמצוה שנאמר (שמות יז) ויחלש יהושע וגו'. א"ל המקום משבטך אני מעמיד פורעו לעמלק לעולם (שופטים ה) מני אפרים שרשם בעמלק. ושאול שנבדק ולא נמצא נאה בפיקודו אלא ויחמל שאול והעם החזירו לאחריו וניטלה הימנו מלכותו (שם) אחריך בנימין. ואף השבט הזה בדקתיו ונמצאו שמורים ונתנו נפשם על קדושת שמי שנא' (שמות לב) שימו איש חרבו על ירכו וגו' ויעשו בני לוי כדבר משה וגו' (דברים לג) האומר לאביו ולאמו וגו'. אף כן אני מקרבן ועושה אותן בני פלטירי ואני מאמין קדושתי ותשמיש ביתי אליהם. הה"ד ואתה הפקד את הלוים וגו' למה שהם נאמנים לי. ואף בשעת פרוקו והקמתו איני חפץ באחרים שיפרקוהו ויקימוהו אלא הם. הה"ד ובנסוע המשכן וגו'. יכול המצוה על הלוים אבל אם עשו ישראל רשות ת"ל והזר הקרב יומת. וכה"א (תהלים קא) עשה סטים שנאתי וגו' אלו ישראל שסטו מאחרי המקום ועשו את העגל ושנאן את המקום להיות נזברין שלו. ולא תאמר שלא יגעו בו ישראל בשעת מסעות אלא אף בשעת המחנות לא יקרבו אליו אלא בני לוי הה"ד וחנו בני ישראל איש על מחנהו וגו' והלוים יחנו סביב למשכן. ולמה אני מזהירן שירחקו ישראל עצמן מן המשכן כדי שלא יהא קצף עליהן שאינן ראוין להתקרב אצלו הה"ד ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל. אבל הלוים הם ישמרוהו הה"ד ושמרו הלוים את משמרת משכן העדות. ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו. שריחקו עצמן מן המשכן ונתנו מקום ללוים לחנות סביב למשכן:

פרשה ב

(א) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. בי"ח מקומות אתה מוצא משה ואהרן שוים כנגד י"ח ברכות. א ג' אבות הראשונים משם אתה מוצא קבע שמתפללים ג' פעמים ביום. אברהם קבע תפלת בקר שנא' (בראשית יט) וישכם אברהם בבקר וגו' ואין עמידה אלא תפלה שנא' (תהלים קו) ויעמד פנחס ויפלל. יצחק קבע תפלת המנחה שנא' (בראשית כד) ויצא יצחק לשוח ואין שיחה אלא תפלה שנא' (תהלים קב) תפלה לעני כי יעטף וגו'. יעקב קבע תפלת הערב שנא' (בראשית כח) ויפגע במקום וגו' ואין פגיעה אלא תפלה שנא' (ירמיה ז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה וגו'. בי"ח מקומות משה ואהרן מזוגין רמז לי"ח ברכות ב כנגד י"ח אזכרות שכתובות בשמע ישראל. ובמזמור (תהלים כט) לדוד הבו לה' בני אלים. ג' אבות התקינו שמתפללים ג' פעמים ביום ומשה ואהרן ומן האזכרות האלו למדנו לי"ח ברכות: (ב) איש על דגלו וגו'. ג הה"ד (שם כ) נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול וגו'. אמרו ישראל להקב"ה הרי אנו מרננים בישועתך מה שעשית לנו בשמך נרננה בישועתך (שמות יד) ויושע ה' ביום ההוא את ישראל ד ויושע כתיב כביכול ישראל נגאלים וכאילו הוא נגאל. ובשם אלהינו נדגול שקבע הקב"ה שמו בשמנו ועשה אותנו דגלים שנא' (במדבר ב) איש על דגלו. חיבה גדולה חבבן הקב"ה שעשאם דגלים כמה"ש כדי שיהיו ניכרין; ומנין שהוא אהבה לישראל שכן שלמה אומר (שיר ב) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה. א"ר אבהו מה ת"ל הביאני אל בית היין וגו'. למה"ד לעשיר שהיה לו אוצר מלא יין ונכנס לבודקו ומצאו כולו חומץ. בא לצאת מתוך האוצר ומצא חבית אחת יין טוב אמר חבית זו עומדת עלי כמלא אוצר. כך ברא הקב"ה ע' אומות הקדמונים ומכולם לא מצא הנייה אלא בישראל. שנא' הביאני אל בית היין ומניין יין עולה ע'. י' עשרה נ' חמשים הרי ע' ומכולם ודגלו עלי אהבה. ה ר' יהודה אומר הביאני אל בית היין למרתף הגדול של יין זה סיני ולמדנו משה תורה שהיא נדרשת מ"ט פנים ודגל"ו עלי אהבה. א"ר חנינא בראשונה כל מי שהיה מראה איקונין של מלך באצבע היה נהרג והתינוקות הולכים לבית המדרש ומראים את האזכרה באצבע אמר האלהים ודגלו עלי אהבה וגודלו עלי אהבה. ר' יששכר אומר ודגלו עלי אהבה אפי' אדם יושב ועוסק בתורה ומדלג מהלכה להלכה ומפסוק לפסוק. אמר הקב"ה חביב הוא עלי ודגלו עלי אהבה. ודילוגו עלי אהבה. ד"א ודגלו עלי אהבה אמר הקב"ה יש לאומות קדמונים דגלים ואין חביב עלי אלא דגלו של יעקב. הה"ד ודגלו עלי אהבה. ד"א הביאני אל בית היין בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו ו כ"ב רבבות של מלאכים שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן. והיו כולם עשויים דגלים דגלים שנא' (שיר ה) דגול מרבבה. כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים התחילו מתאוים לדגלים אמרו הלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן. לכך נאמר הביאני אל בית היין זה סיני שנתנה בו התורה שנמשלת ביין (משלי ט) ושתו ביין מסכתי. הוי אל בית היין זה סיני. ודגלו עלי אהבה. אמרו אילולא הוא מדגיל עלי אהבה וכה"א נרננה בישועתך וגו'. א"ל הקב"ה מה נתאויתם לעשות דגלים חייכם שאני ממלא משאלותיכם (תהלים כ) ימלא ה' כל משאלותיך. מיד הודיע הקב"ה אותם
לישראל

יד יוסף פ"ב א בבלי וירוש' ברכות פ"ד. תנחומא חיי שרה ומקץ. ושו"ט מזמור נ"ס. זוהר נח דף ע"ב ופנחס. וב"ר פ"ס ופ' ס"ח. וילקוט ויקרא רמז פ"ו: ב ויק"ר פ"ח. בבלי וירוש' ברכות פ"ד. תנחומא ויקרא. ותוספתא סוף פ' תפלת השחר: ג תנחומא ס"ו: ד ילקוט זכריה רמז תקע"ז. תנחומא סוף אחרי. ש"ר סוף פ"ל: ה שהש"ר ס"ב: ו תנחומא ריש וישלח וס"ז. ילקוט תהלים רמז תשנ"ו. שהש"ר פ"ו סי' ע"ז:

מתנות כהונה

ולא עוד כן אלא לפי שנמצאו כו': **אחריך** בנימין. כלומר רמז הכתוב שמלכותו חזר לאחור: **ונמצאו** שמורים גרסי': ה"ג **ולא** תאמר שלא יגעו בו ישראל בשעת מסעות אלא אף בשעת המחנות לא יקרבו כו' פירוש ולא תאמר שלא יהיו נזכרים אלא אף בשעת החניה לא יגעו בו: **שריחקו** עצמן גרסי': **פרשה ב קבע** קביעות. ראייה וסמך וכל זה בב"ר ס"ח: **מזוגין** לשון זוג כלומר נמנים בשוה: ה"ג **ומן** האזכרות כו'. פי' ממה דכתיב י"ח פעמים משה ואהרן וי"ח אזכרות בק"ש ובמזמור הבו לה' וכו' למדנו י"ח ברכות בתפלה: **ויושע** כתיב כלומר נוכל לקרותו ויושע שמו כשמינו ישראל כדלקמן בפ' ז: **נכרין** כל א' וא' לבדו ראובן לעצמו ושמעון לעצמו: **חבית** זו גרסי': **ודגלו** כמניין ודגלו: **וגודלו** אצבעו שמראה בו האזכרה. או פי' לי גדולה שמתגדל ומתרהב בו: **ודילוגו** ודגלו נוטריקון ודלוגו: **אלואי** כמו הלואי: **אמרו** אלולי כו'. עיין זה בש"ה פסוק הביאני ובפסוק מי זאת הנשקפה ושם הוא יותר מבואר: **אילולי**
כמו

עץ יוסף

ג' בכ"מ שנא' לי אינו זז לעולם לא בעוה"ז ולא לעוה"ב עכ"ל. והטעם שאומר לי הוא תולה אותו בהקב"ה. וכשם שהוא קיים כך זה שנא' בו לי קיים: **ולא עוד כן** אלא לפי שנמצאו כו'. פי' ולא מחמת זה הדבר הגדול שעשו שמסרו עצמן על קדושת שמי. אלא אפי' מחמת זה הדבר הקטן שלא עבדו העגל ראוין הם שיהיו נאמני ביתי: **כל מי שנדבק** נ"ל שנבדק. וכן להלן ביהושע נ"ל כן. וכ"ה במדרשים ישנים: **אהבו לעולם** כלו' אף לזרעם אחריהם. ויותן לו שכרו מדה במדה. בדבר אשר נדבק נפשו בו. כמו יהושע שהתחזק עצמו במלחמת עמלק. על כן זאת שכרו שמשבטו יצא מכה בעמלק ע"ד שכר מצוה מצוה: **מני אפרים** שרשם בעמלק. ומסיים בילקוט מני אפרים בלבד לשרש בינתו של עמלק. ופי' ממני ומלבי שאפרים בלבד ישרש בינתו כו': **האומר לאביו** ולאמו לא ראיתיו. ופרש"י כשחטאו בעגל ואמרתי מי לה' אלי נאספו אלי כל בני לוי וצויתים להרוג את אבי אמו והוא מישראל. או את אחיו מאמו. או בן בתו. וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש ואמו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש. שהרי לויים היו. ומשבט לוי לא חטא אחד מהם שנא' ויאספו אליו כל בני לוי ע"כ: **בני פלטירי** פי' השוכים ובני פלטרין שלי שיהיו ממונים על המשכן: **ולא תאמר** שלא יגעו בו ישראל אלא בשעת הקמתו ובשעת פירוקו לבד. אבל בשעת המחנות יגעו. אלא אף בשעת המחנות לא יקרבו כנ"ל. (א"א): **שריחקו עצמן** כו' עשו בלב שלם הואיל והוא צווי ה'. וזהו דכתיב ככל אשר צוה ה' כן עשו (ש"ך על התורה):

פרשה ב (א) משה ואהרן שוים בדיבור. שבי"ח פעמים כתיב וידבר ה' אל משה ואל אהרן: **מג' אבות הראשונים** אתה מוצא. כצ"ל (א"א):
וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם לפני ה'. והוא (בראשית י"ט): **ויצא יצחק** לשוח בשדה ואין שיחה כו'. בזוהר סדר נח דף י"ח ע"ב א' ויצא יצחק לשוח בשדה וכי לא הוי ליה בית או מקום אחר להתפלל. אלא אותו השדה היה אשר קנה אברהם סמוך למערה כו' ובשעתא דהוי יצחק אעיל בגויה חמא שכינתא וכו'. ואברהם אמאי לא הוי מצלי תמן משום דקבישתא דאחרא הוי ליה בקדמיתא וכו' ע"כ: **ואין שיחה** אלא תפלה שנא' תפלה כו'. בבאלהות פרשה לך לך א' שנא' אשפוך לפניו שיחי. וכן הוא בתוס' ע"ז דף ו' ע"ב ד"ה ואין שיחה: **יעקב קבע** תפלת הערב. ובודאי שכל השלשה אבות התפללו כל אחד כל השלשה תפלות כל אחת בזמנה ערב ובקר וצהרים. רק מדמצינו בקרא שאברהם התפלל שחרית. ויצחק מנחה. ויעקב מעריב. ע"כ שאף שכ"א התפלל כל התפלות. מ"מ בעיקר התקנה לדורות הניח כ"א מקום להשני לתקן תפלתו לדורות. ולכן כתב בתורה שחרית באברהם ומנחה ביצחק וערבית ביעקב. והדרשנים אומרים סי' לזמניהם לאות שיש משמותם. אברהם ב' כנגד בקר. יצחק צ' כנגד צהרים. יעקב ע' כנגד ערבית (אבודרה"ם): **רמז לי"ח ברכות** שבתפלה ופירוש' א' א"ר הונא אם יאמר לך אדם י"ט ברכות אינון אמור לו של מינים קבעו חכמים ביבנה לאחר זמן מרובה. ואנשי כנסת הגדולה לא תקנו רק י"ח: **כנגד י"ח אזכרות** שכתובות בשמע ישראל. פי' שי"ח ברכות תקנו ג"כ כנגד י"ח אזכרות שבכל הג' פרשיות של ק"ש (ועיין ברכות כ"ח ע"ב) וכנגד י"ח אזכרות שבמזמור לדוד הבו לה' בני אלים. דלכלהו איכוונו מסדרי הברכות ועיין בויק"ר פ"א סי' ח': **ג' אבות התקינו** כו' כלו' הג' תפלות בכלל ג' אבות תקנום. ואיכות הברכות ופרטם שהם י"ח. תקנום כנגד משה ואהרן וכנגד י"ח האזכרות. ועיין בתענית דף כ"ח ע"א ברש"י ד"ה הללו: (ב) **הרי אנו** מרננים בישועתך מה שעשית לנו כו'. ר"ל שאין אנו מרננים בישועתינו אלא בישועתך שנתרומם ונתגדל שמך אחר הגער כביכול משעבודנו במצרים ע"ד עמו אנכי בצרה: **וישע כתיב** יותר נראה גירסת הספרים דגרסי ויושע כתב כי הוא מלא וא"ו ע"פ המסורת ודרשינן ליה כאילו היה נקוד ויושע היו"ד בחיר"ק והוא"ו בקמץ. כמו שיסד הפייט לגוחה מצויינת ויושע. וכ"ה בתנחומא ס"ס אחרי וכן הובא בילקוט זכריה רמז תקע"ז בשם תנחומא (מנחת שי) וז"ש כביכול ישראל נגאלין וכאילו הוא נגאל עמהם (כנ"ל): **שמו בשמנו** ישראל ישר אל. וגם כתיב הראובני השמעוני וכן כל השבטים שה"א בראש השם ויו"ד בסוף השם. הוא שם יה: **ועשו אותנו דגלים** שהדגלים שעשו ישראל בסדרן מכוון לענין סדרי המלאכים למעלה ורמוזים עליהם כמ"ש להלן: **א"ר אבהו** כו' למה"ד כו'. דריש הביאני אל בית היין אל בית המיוחד ליין. היינו בראות האוהב שאין בו מאומה יין. הביאני שמה. כי נתסבבתי לגפן סוב מוציא יין משובח. ונתן דגלו עלי. כי כל הבטתו עלי באהבה. והנמשל מבואר שהעולם אשר עיקר התכלית שיהיו אנשיו עובדי ה'. אך כולם פנו לרעה. רק עלי הביט שאני מוכנת לזה ולכן נתן דגלו זו התורה עלי למען אתייפר ע"י זה להיות מוכנת לדיבוק ובזכותי עומד האוצר כולו: **למרתף הגדול** של יין זה סיני. כי הר סיני הוא מקום מוכן להשפעה הגדולה והחזקה אשר כל מיני שמחות נובע רק מזה: **מנין ודגלו** שעולה מנין מ"ט ובתנחומא ובשה"ש רבה גרס שהיא נדרשת מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא. והכוונה שבתורה יש ששים רבוא אותיות. ולעתיד יתחברו ויצרפו ה' באופנים וצירופים הרבה ומכל צירוף יהיה פנים חדשות לתורה. ולכן יעלו הצירופים לפנים הרבה (רמב"ן): **היה נהרג** כי אינו מהחק וסימום להראות באצבע על דמות המלך אכן אלו יתברך אינו כן. איקונין פי' צורה: **ומראים את האזכרות** באצבע. שלהיות אותיות התורה שמותיו של הקב"ה ויש להם רוחניות והרגש היה להם להקפיד (יפ"ת): **וגודלו** פי' אצבעו שמראה בו את האזכרות או י"ל גדולתו שהוא מתגדל ושלבו גס בו (מת"כ): **ודלוגו** עלי אהבה. ר"ל שלא יאמר אדם איך אני יכול ללמוד תורה שיש כמה וכמה מאמרים חמורי' וצריך אני לדלג אותם. אמר הקב"ה מ"מ עלי אהבה: **כ"ב רבבות** של מלאכים. וכ"ה בתנחומא ריש וישלח. אבל נ"ל שם וכאן כ"ב אלף מרכבות מלאכים וכ"ה בתנחומא ס"ז: **עשה אותם** דגלים כמו שנתאוו. דרש בלשון בכל אות נפש. שכל ישראל נתאוו לדגלים במעמד הקדוש כשראו שם דגלים של מלאכי
השרת

לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו : (ג) איש על דגלו באותות. ז הה"ד (שיר ו) מי זאת הנשקפה וגו'. קדושים וגדולים היו ישראל בדגליהם וכל העכו"ם מסתכלין בהם ותמיהין ואומרים מי זאת הנשקפה וגו'. אומרים להם העכו"ם שובי שובי השולמית הדבקו לנו באו אצלנו ואנו עושין אתכם שלטונים הגמונים דוכסין אפרכין אסטרטליטין שובי שובי ונחזה בך. ואין נחזה אלא שררה שכן אמר יתרו למשה (שמות יח) ואתה תחזה וגו'. וישראל אומרים מה תחזו בשולמית מה גדולה אתם נותנים לנו שמא כמחולת המחנים שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלהים במדבר דגל מחנה יהודה דגל מחנה ראובן דגל מחנה דן דגל מחנה אפרים יכולים אתם לעשות לנו כך. מה תחזו בשולמית מה גדולה אתם נותנים לנו שמא כמחולת המחנים שמא יכולים אתם ליתן לנו כגדולה שעשה לנו האלהים במדבר שהיינו חוטאים והוא מוחל לנו ואומר לנו והיה מחניך קדוש. אף בלעם הביט בהם ויצאת עינו כנגדן שלא היה יכול ליגע בהם שנא' (במדבר כד) וישא בלעם את עיניו וגו' אלו הם הדגלים התחיל אומר מי יכול ליגע בבני אדם אלו מכירין את אבותיהם ואת משפחותיהם שנא' (שם) שוכן לשבטיו. מכאן למדנו שהיו הדגלים גדולה וגדר לישראל לכך נאמר איש על דגלו : (ד) ד"א איש על דגלו. הה"ד (שיר ו) יפה את רעיתי כתרצה ח שאני מתרצה לכם. ד"א כתרצה שאתם ט מתרצים לי. ד"א כתרצה שאתם י מתרצים בקרבנות שנא' (ויקרא א) ונרצה לו לכפר עליו. נאוה כירושלים כאותן כתות של מלה"ש שהם יראים ומושלמים לי. איומה כנדגלות ובמה אתם כנדגלות בדגלים שנתתי לכם. ודוד רואה ואומר (תהלים קמז) לא עשה כן לכל גוי אלא לעמו הה"ד איש על דגלו וגו' : (ה) ד"א איש על דגלו. הה"ד (דברים לב) ימצאהו בארץ מדבר וגו'. מציאה גדולה מצא הקב"ה את ישראל שנאמר (הושע ט) כענבים במדבר מצאתי ישראל. כך ימצאהו בארץ מדבר. מדבר היה העולם עד שלא יצאו ישראל ממצרים. ובתהו יליל ישימון. תהו ולילה היה העולם עד שלא יצאו ישראל ממצרים ועד שלא קבלו את התורה. לא עשה כן אלא כיון שיצאו ישראל ממצרים וקבלו את התורה י מהו אומר יסובבנהו יבוננהו וגו'. יסובבנהו שהקיפן בענני כבוד יבוננהו שהבינם בד"ת. יצרנהו אשרי האזנים ששמעו עד היכן חבבן עד היכן שמרן עד היכן נצרן. כביכול עד כאישון עינו. ראה היאך שמרן עד היכן שמרן היאך נצרן שאמר האלהים למשה משה אמור להם שיעשו משכן ביניהם כביכול אני מניח את העליונים ויורד ושוכן ביניהם. ולא עוד אלא שעשה אותם דגלים לשמו. אמר הקב"ה למשה עשה אותם דגלים לשמי למה שהם בני שנאמר (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. והם צבאותי וכה"א (שמות ז) והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים. וכה"א דגל מחנה יהודה תימנה לצבאותם. ולפי שהן צבאותי אעשה אותם דגלים לשמי הה"ד איש על דגלו : (ו) באותות יא סימנין היו לכל נשיא ונשיא מפה וצבע על כל מפה ומפה כצבע של אבנים טובות שהיו על לבו של אהרן. מהם למדין המלכיות להיות עושין מפה וצבע לכל מפה ומפה. כל שבט ושבט נשיא שלו צבע מפה שלו דומה לצבע של אבנו. ראובן אבנו אודם ומפה שלו צבוע אדום ומצוייר עליו דודאים. שמעון פטדה ומפה שלו צבוע ירוק ומצוייר עליו שכם יב לוי ברקת ומפה שלו צבוע שליש לבן ושליש שחור ושליש אדום ומצוייר עליו אורים ותומים. יהודה נפך וצבע מפה שלו דמותו כמין שמים ומצוייר עליו אריה. יששכר ספיר ומפה שלו צבוע שחור דומה לכחול ומצוייר עליו שמש וירח ע"ש (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. זבולן יהלום וצבע מפה שלו לבנה ומצוייר עליו ספינה על שם זבולן לחוף ימים ישכון. דן לשם וצבע מפה שלו דומה לספיר ומצוייר עליו נחש ע"ש יהי דן נחש. גד שבו וצבע מפה שלו לא לבן ולא שחור אלא מעורב שחור ולבן ומצוייר עליו מחנה ע"ש (בראשית מט) גד גדוד יגודנו. נפתלי אחלמה וצבע מפה שלו דומה ליין צלול שאין אדמותו עזה ומצוייר עליו אילה על שם נפתלי אילה שלוחה. אשר תרשיש וצבע מפה שלו דומה לאבן יקרה שמתקשטות בו הנשים ומצוייר עליו אילן זית ע"ש מאשר שמנה לחמו. יוסף שוהם וצבע מפה שלו שחור עד מאד ומצוייר לשני נשיאים אפרים ומנשה מצרים ע"ש שהיו תולדותם במצרים. ועל מפה של אפרים היה מצוייר שור ע"ש בכור שורו זה יהושע שהיה משבט אפרים. ועל מפה שבט מנשה היה מצוייר ראם ע"ש (דברים לג) וקרני ראם קרניו ע"ש גדעון בן יואש שהיה משבט מנשה. בנימין ישפה וצבע מפה שלו דומה לכל הצבעים לי"ב הצבעים ומצוייר עליו זאב ע"ש בנימין זאב יטרף. לכך נאמר באותות שסימנין היו להם לכל נשיא ונשיא : (ז) לבית אבותם לא היה צ"ל אלא איש על דגלו באותות יחנו בני ישראל. מה ת"ל לבית אבותם יג הה"ד (איוב לו) אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק. בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה אותם דגלים כמו שנתאוו התחיל משה מיצר אמר עכשיו עתידה המחלוקת להנתן בין השבטים אם אני אומר לשבטו של יהודה שישרה במזרח והוא אומר אי אפשי אלא בדרום. וכן ראובן וכן אפרים וכן כל שבט ושבט מה אני עושה. א"ל הקב"ה משה מה איכפת לך אין צריכין לך מעצמן הן מכירין דירתן. אלא דייתיקי יש בידן מיעקב אביהם היאך לשרות בדגלים איני מחדש עליהם כבר יש להם טכסים מיעקב אביהם כמו שטענו אותו והקיפו את מטתו כך יקיפו את המשכן. דא"ר חמא ב"ר חנינא כיון שבא אבינו יעקב ליפטר מן העולם קרא לבניו דכתיב (בראשית מט) ויקרא יעקב אל בניו ובירכן וציוון על דרכי האלהים וקבלו עליהם מלכות שמים. משגמר דבריו א"ל כשתטלו אותי ביראה ובכבוד לוו אותי ולא יגע אדם אחר במטתי ולא אחד מן המצריים ולא א' מבניכם מפני שאתם נטלתם מבנות כנען. וכה"א (שם נ) ויעשו לו בניו כן כאשר צום. בניו ולא בני בניו. וישאו אותו בניו. היאך צום אלא א"ל בני יהודה יששכר וזבולן יטענו מטתי מן המזרח. ראובן ושמעון וגד יטענו מטתי מן הדרום. אפרים ומנשה ובנימין יטענו מן המערב. דן אשר ונפתלי יטענו מן הצפון. יוסף אל יטען שהוא מלך ואתם צריכין לחלק לו כבוד. לוי אל יטען למה שהוא טוען את הארון. ומי שהוא טוען ארונו של חי עולמים אינו טוען ארונו של מת. ואם עשיתם וטענתם את מטתי כשם שצויתי אתכם האלהים עתיד להשרות אתכם דגלים. כיון שנפטר טענו אותו כשם שצום שנא' ויעשו לו בניו כן כאשר צום : הוי (איוב לו) אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק. שמיעקב היה בהם דעה היאך ישרו דגלים. ולפועלי אתן צדק זה הקב"ה שפעל פעולות טובות עם ישראל. וכדי ליתן להם פעולה טובה שכר שקיימו מצות אביהם לא צום

יד יוסף ז שה"ש ר' פ"ו. תנחומא ס"ז : ח ילקוט ס"ז : ט ספרי סוף והאחנן : י שהש"ר פ"ו סי' ע'. וילקוט ס"ז ושה"ש : יא תנחומא ס"ז. ועי' יונתן ב"ע. במד"ר פ"ב פסוק ג' : יב ל"ע שלוי לא היה במנין הדגלים (רד"ל) : יג תנחומא ס"ז :

מתנות כהונה

כמו מי יתן האחי : הגמונים וכו'. מיני שלטונים ושרים הם עיין כל זה בשיר השירים פסוק שובי שובי : וישא בלעם. סיפיה דקרא וירא את ישראל שוכן לשבטיו : וגדר לשון גדולה והתנשאות כד"א הניחו לי מקום להתגדר בו פי' להתגדל : ה"ג ומושלמים לי : ועד שלא קבלו התורה לא עשה. לא עשה להם שום סימן חיבה או אסי' לא עשה ולא עכב אלא מיד כו' וכן תמצא רבים בספר הזה : ה"ג להיות עושין מפה וצבע : דייתיקי שטר צואה : תנינן תמן. עיין

ע:ף יוסף

פרשה ב (ג) [וישראל אומרים כו' מה גדולה אתם נותנים לנו כמחולת המחנים כו'] דכוונת הדגלים שעשה להם דבר שמלאכי השרת מתעטפים בהם כדאמרו חז"ל במדרש כשירדו המלאכים לסיני

עץ יוסף

הפרת (בחיי) : (ג) **קדושים** וגדולים היו ישראל כו'. הקדושה הוא בענינים הנפשיים שנתקדשו עי"ז מאד. כי הסידור והמדרגה הנעשה בעולם השפל המכוון לעולם העליון נעשה כח מקבל השפע מלמעלה. כמו סדר הבית המקדש כתבניתו כמצווה היה מוריד השפע מלמעלה וגדולים בעניני הגוף ג"כ שהכל היו יראים מפניהם כי נפל פחדם עליהם כי מהקדושה נמשך הגדולה : **ואומרים מי זאת** הנשקפה וגו' אומרים להם כו' הדבקו לנו כו'. ביאור הדבר שהעכו"ם בחזותם מעלתם. אמרו מי זאת הנשקפה כזוהר. ומחלים פניהם שיתחברו אתם באהבה וישובו מאחרי ה'. ואומרים שובי שובי אלינו השולמית אתם האומה שמשלימים נפשיכם למיתה על אלהיכם (ודרש השולמית נוטריקון משלמת למיתה כדאי' בחזית). שובי שובי אלינו להדבק בנו ותהיו מכובדים ונחזה בך שנעשה אתכם שלטונים ודוכסים. ולא שתהיו עם לבדד ישכון בשל במיעוטו : **הגמונים** בל' יוני פקיד וקצין (מוסף הערוך) : **דוכסין** ואפרכין אסטרטליטין. דוכוס פירוש שר. ואיפרכוס גדול ממנו. ואיסטרטליטים גדול ממנו כדאיתא בפסיקתא דואתת הברכה. דוכוס בל' רומיי שר צבא. ואיפרכוס בל' יוני שר הפרשים. ואיסטרטליטין בל' יוני פקיד מלחמה (מוסף הערוך) : **וישראל אומרים** להם מה תחזו בשולמית. מה גדולה אתם נותנין לאומה שמשלמת עצמה למיתה. שמא כמחולת המחנים. שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלהים במדבר דגל מחנה יהודה. ואחז בדגל יהודה בראשונה. לפי שמשבטו המלוכה כמ"ש לא יסור שבט מיהודה. ועוד ראו אהבתו עלי שחטאתי לפניו ומחל לי. והזהירני עוד על הקדושה יתירה למען לדבק בו. ואיך תפתני להסיר הדיבוק והקדושה ולהתחבר עמך : **אף בלעם** כו' כלו' שהיה מחפש אולי ימצא מקום לקללם. וכשראה אותם שוכן לשבטיו זהו הדגלים · שכל אחד עומד במקומו הראוי המכוון לענין כחו למעלה. ואז אין כח במזל הרע העומד נעומתם לשלוט עליהם. ולכן בירכן בע"כ : **גדולה** וגדר פי' גדר לבל ישלוט בהם רע או קללה ח"ו : (ד) **כתרצה שאני** מתרצה לכם כו' שאתם מתרצים בקרבנות. הענין שעל ג' דברים העולם עומד. על התורה ועל העבודה ועל ג"ח. ואמרו חז"ל כשחרב בית המקדש בכו ואמרו ח"ו שאין לנו תקומה כי אין לנו תורה (כמ"ש מלכה ושריה בגוים אין תורה) ולא עבודה אמר רבי יוחנן בן זכאי ועוד נשתייר לנו דבר אחד והוא ג"ח כמ"ש עולם חסד יבנה. וז"ש כתרצה שאני מתרצה לכם והיינו ע"י התורה שהוא עיקרית שהתורה וקב"ה חד הוא. ד"א כתרצה כשאתם מתרצין לי ע"י ג"ח כמ"ש עולם חסד יבנה. ד"א כתרצה כשאתם מתרצים בקרבנות והיא העבודה : **שהם יראים** ומושלמים לי. דרש ירושלים לשני תיבות ירא ושלם : **ובמה אתם** איומה ואמר כנדגלות בדגלים שנתתי לכם : (ה) **מציאה גדולה** כו' המציאה הוא דבר שלא חשב שימצא במקום הזה. וכן נדמו ישראל למציאה שימצא ויצא מבין העכו"ם כלם אומה שתהיה דבוקה בה' והוא כמציאת ענבים במקום מדבר ושממה שהם חביבים מאד על מוצאם : **תהו ויללה** היה העולם כנ"ל : **עד שלא** קבלו את התורה. כדאיתא בריש רות רבה שאילו לא קבלו את התורה היה העולם מתמוגג : **לא עשה כן** פי' לא עיכב אלא מיד כו' : **מהו אומר** יסובבנהו יבוננהו וגו' יסובבנהו שהקיפו כו'. ר"ל מה עשה ה' לשמרם ולהגן עליהם מן העכו"ם שסביבותם הן בענינים גופנים לבלי יזיקו להם הקיפם בעננים מעלה ומטה וכד' רוחות כדאי' לעיל פ"א. והן בענינים נפשיים נתן להם התורה התמימה המיישרת הלב. וכ"כ נצרם עד שכינה הכתוב שנצרם כאישון עינו כביכול ונוס להקים לו משכן שישכון בתוכם ונוה לעשות דגלים לאות ולסימן שהם מיוחדים לו : **עשה** אותם דגלים לשמי. דוגמת דגלי מלאכי מעלה ועי' בבחיי שהאריך בדברי נועם : (ו) **באותות** סימנין היו. דרש באותות מלשון אותות השמים. והם סימנים שהיו בכל דגל ודגל : **ומצוייר** עליו דודאים. כתב הבחיי שהיה בדגל ראובן צורת אדם רמז לדודאים : **כמו שמים** פי' כעין שמים : ומצוייר עליו אריה. שכן המשילו אביו לגור אריה : **יודעי** בינה לעתים. שהיו בקיאים בתקופות ומזלות : **וצבע** מפה שלו לבנה. סימן לעשרו שהכסף לבן (בחיי) : **דומה לספיר** שהוא שחור : **וצבע מפה** שלו דומה לכל הצבעים. פי' שהיה צבע מפתו כלולה מכל הצבעים של כל השבטים : **שמתקשטות בו הנשים** על שם שבנות אשר היו נאות והיו ראויות למלכות כדאי' בב"ר פרשה ע"ט. ובחיי הגירסא לאור שמן זית : (ז) **הה"ד** אשא דעי למרחוק. שמשם התבוננתי איך ראוי להיות סדר ומעמד הדגלים ולפועלי זה הקב"ה אתן צדק שציוה עלי בדגלים ככה : **דייתיקי** שטר צואה ועיקר הדבר דא שהא

צום לחנות דגלים אלא כמצות אביהם. צדק עמהם שלא שינה הדבר שלא ליתן מחלוקת ביניהם. לכך נאמר לבית אבותם כענין שהקיפו מטת אביהם כן יחנו. הוי לבית אבותם יחנו בני ישראל: (ח) מנגד סביב לאהל מועד יחנו. תנינן תמן השובת בדרך עושה לו עגולות עד ד' אמות דברי ר' חנינא. ומטלטל בתוך ד' אמות בשבת ואומר שביתתי במקומי ווזכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח ורוח. וכמה הם ד"א ר' יהודה אומר כדי שיטול חפץ מן מרגלותיו ויתננו במראשותיו. והשובת במדינה אפי' היא גדולה כאנטוכיא מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. והשובת במערה אפילו היא כמערת צדקיהו שהיתה י"ח מיל מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח שירצה. ומנין סמכו תחומין מן התורה שנאמר (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה ואת פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה וגו'. וכן את מוצא ביהושע כשהלך להחריב את יריחו א"ל יהושע עתידים אתם לעשות שם את השבת אל תרחיקו מן הארון יותר מן אלפים אמה לכל רוח. למה שתהיו רשאין לבוא להתפלל לפני הארון בשבת. וכה"א (יהושע ג) אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה. וכן את מוצא כשאמר הקב"ה למשה שישרה ישראל דגלים א"ל השרה אותם לכל רוח רחוק אלפים אמה שנא' (במדבר ב) מנגד סביב לאהל מועד יחנו. מהו מנגד א"ר יצחק ברחוק מיל שהם אלפים אמה. ומנין דהאי מנגד ברחוק מיל הוא ילפינן מנגד מנגד. כתיב הכא מנגד סביב לאהל מועד יחנו וכתיב להלן (בראשית כא) ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת וגו' ותשב מנגד וגו'. מה להלן מיל אף כאן מיל. ומנין דהאי מנגד דאמר בהגר רחוק מיל. כתיב הכא הרחק וכתיב להלן רחוק אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה מה להלן מיל אף כאן מיל: (ט) והחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה וגו'. הה"ד (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ וגו'. ברא הקב"ה ד' רוחות לעולם. מזרח מערב צפון ודרום. מזרח משם האור יוצא לעולם. מערב אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום יוצאין לעולם. דרום טללי ברכה ונשמי ברכה יוצאין לעולם. צפון משם החשך יוצא לעולם. וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות העולם כך סיבב לכסאו ד' חיות ולמעלה מכולם כסא הכבוד. וכנגדן סידר הקב"ה הדגלים למשה. א"ל הקב"ה משה מזרח שממנו אור יוצא לעולם יהיה כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה שנא' והחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה וגו'. ועליו שבט יששכר שהוא בעל תורה שנא' (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וכה"א והחונים עליו מטה יששכר וגו'. ועליו זבולן שהוא בעל עשירות כמה דכתיב (בראשית מט) זבולן לחוף ימים וגו'. וכה"א מטה זבולן וגו' כל הפקודים למחנה יהודה וגו' ראשונה יסעו שכן התורה נקראת ראש (משלי ח) מעולם נסכתי מראש. ואומר (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר (מיכה ב) ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם. את מוצא בכ"מ יהודה תחלה. לחניות דגל יהודה תחלה שנא' והחונים קדמה וגו'. תחלה לנסיעה שנא' ראשונה יסעו. לקרבנות יהודה תחלה שנא' ויהי המקריב וגו'. למלחמה יהודה תחלה שנא' (שופטים א) מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה ויאמר ה' יהודה יעלה וכתוב אחר אומר (שם כ) ויאמר ה' יהודה בתחלה. וכשיבא המבשר יהודה מתבשר תחלה שנא' (נחום ב) על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום תני יהודה חגיך. הרי מן המזרח. ודרום טללי ברכה ונשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם. יהי כנגדו שבט ראובן שהוא בעל תשובה ותשובה מדה טובה ורחמיו של הקב"ה באים על הבריות בשעה שהם עושין תשובה. הה"ד דגל מחנה ראובן תימנה וגו'. ועליו גד שהוא בעל גדוד שנא' (בראשית מט) גד גדוד יגודנו. ראובן בתשובה וגד בגבורה ושמעון באמצע לכפר עליו. הה"ד והחונים עליו מטה שמעון וגו' ומטה גד וגו' כל הפקודים למחנה ראובן וגו' ושנים יסעו. שהתשובה שניה היא לתורה. לאחר שהיו נוסעים אלו שני דגלים היו הלוים נוסעים את המשכן. הה"ד ונסע אהל מועד מחנה הלוים וגו'. מערב אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום. וכנגדן אפרים ובנימן ומנשה ומי יעמוד לפני שלג וברד אפרים ומנשה ובנימן שנאמר (תהלים פ) לפני אפרים ובנימן ומנשה עוררה את גבורתך. ושכינה לעולם במערב בגבול בנימן שנא' (דברים לג) לבנימן אמר ידיד וגו'. הה"ד דגל מחנה אפרים לצבאותם ימה וגו' ועליו מטה מנשה וגו' ומטה בנימן ונשיא וגו' כל הפקודים למחנה וגו' ושלישים יסעו. נאה לתורה ולתשובה גבורה כדי שיתגבר אדם בתורה ויתגבר על יצרו. צפון משם החשך יוצא לעולם. וכנגדן שבט דן למה שהוא החשיך בעולם בע"א שעשה ירבעם שני עגלי זהב. וע"א חשך הוא שנא' (ישעיה כט) והיה במחשך מעשיהם. וחזר ירבעם על כל ישראל ולא קבלו ממנו אלא שבט דן שנא' (מ"א יב) ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב וגו' ואת האחד נתן בדן. ולכך צוה הקב"ה שיחנה דן בצפון הה"ד דגל מחנה דן צפונה וגו'. ועליו שבט אשר מאיר על החשך שנא' (דברים לג) ולאשר אמר ברוך וגו' וטובל בשמן רגלו. וכה"א והחונים עליו מטה אשר. ועליו נפתלי שהוא מלא ברכה כדי לפרנס. כמה דכתיב (שם) נפתלי שבע רצון וגו'. וכה"א ומטה נפתלי וגו' כל הפקודים למחנה דן וגו' לאחרונה יסעו לדגליהם. שכל מי שעובד ע"א הולך לאחור ולא לפנים. לכך נאמר (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. כשם שברא הקב"ה ד' רוחות וכנגדן ד' דגלים אף כך סיבב לכסאו ד' מלאכים. מיכאל וגבריאל ואוריאל ורפאל. מיכאל בימינו כנגד ראובן. למה נקרא שמו מיכאל בשעה שעברו ישראל בים פתח משה בשירת מי כמוך וגו'. משסיים את התורה אמר (דברים לג) אין כאל ישורון. מי כמוך אין כאל הרי מיכאל. אוריאל משמאלו כנגד דן שהוא בצפון למה נקרא שמו אוריאל בשביל תורה נביאים וכתובים שהקב"ה מכפר עליו ומאיר להם לישראל שנא' (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך. ודוד אמר (תהלים קיח) אל ה' ויאר לנו הרי אוריאל. וכה"א (מיכה ז) כי אשב בחשך ה' אור לי. גבריאל מלפניו כנגד מלכות יהודה ומשה ואהרן שהיו במזרח. ולמה נקרא שמו גבריאל. ביהודה כתיב כי יהודה גבר באחיו וגו'. ובמשה כתיב ויקרא אל משה. וכתיב (ישעיה ט) ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור הרי גבריאל. רפאל כנגד אפרים. ולמה נקרא שמו רפאל כדי לרפאות שברו של ירבעם שיצא מאפרים שהוא במערב (במדבר יב) אל נא רפא נא לה הרי רפאל: (י) אלה פקודי בני ישראל לבית אבותם וגו'. בי' מקומות נמנו ישראל. א' בירידתן למצרים (דברים י) בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו'. וא' בעלייתן (שמות יב) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה וגו'. וא' אחר מעשה העגל (שם ל) כי תשא את ראש בני ישראל וגו'. וב' בחומש הפקודים א' בדגלים ואחד בחילוק הארץ. וב' בימי שאול (ש"א טו) ויפקדם בטלאים

מתנות כהונה

עיין בירושלמי בפ' מי שהוציאוהו : כמערת צדקיהו . ומפ' בתנחומא כמערה שברח בה צדקיהו וגרסי' י"ב מיל אלפים אמה להלוך : ה"ג אך רחוק יהיה וגו' : ה"ג סיבב לכסא ד' מלאכים : מששיים כמו משסיים : מי כמוך . הרי כתיב מי וכתיב אין כאל הרי מיכאל אוריאל משמאל עיין פ' שופטים הארכתי קצת בזה : ויאר לנו . ויאר בהיפך אותיות אורי וכתיב קוה אל ה' הרי

עץ יוסף

פרה למיקם ולאיות (ערוך) : טבסים בל' יוני סדר (מוסף הערוך) : (ח) עושה לו עגולות עד ד' אמות דברי ר' חנינא כו' . פי' ד' אמות מכל צד שמותר לטלטל בהם : ומטלטל בתוך ד"א . הטעם דנותנין לו ד"א דכתיב שבו איש תחתיו ומקומו של אדם ד"א : כדי שיטול חפץ מן מרגלותיו כו' . אבל ר"מ פליג וס"ל מלא קומתו ופישוט ידיו ורגליו ואיכא בינייהו מגומגמות . דלרבי ד"א מגומגמות ולר"מ גדולות דפישוט ידים ורגלים יותר מאמה הוא : והשובת במדינ' פי' מהלך את כולה ועבורה וחוץ מעבורה אלפים אמה לכל רוח ומהו עבורה הנויות ופינדקאות (פי' מלון אורחים שאוכלין ושותים וישנים שם) והן תוך למדינה על הדרך ע"כ : כמערת צדקיהו מפרש בתנחומא כמערה שברח בה צדקיהו . ושם בתנחומא גרים שהיתה בת י"ב מיל : ומנין סמכו תחומין . כלו' היכן מצאו סמך לתחומין מן התורה וקאמר מפסוק ומדותם וגו' : ומדותם מחוץ לעיר . שזה שייך לעיר מגרש וא"כ מותר בהליכה בה כעיר עצמו ולכן לא הרחיקו הארון כי אם אלפים אמה בכדי שיהיו יכולין ללכת בשבת . ודייק ג"כ על אלפים דכתיב מנגד שהוא סימן הרחוק ומצאנו במקום אחר כתיב מנגד רחוק . ורחוק הוא אלפים אמה א"כ גם כאן כן : אך רחוק יהיה ביניכם כו' . ואך משמע מיעוט כדאמרינן בעלמא אכין ורקין מיעוטין . והיינו שלא יתרחקו יותר מאלפים אמה כדי שיהיו רשאים לבא להתפלל לפני הארון . ומ"מ הזהרו ג"כ אף שלא להתקרב פחות מאלפים כדכתיב להדיא אך רחוק יהיה בינו וביניכם כאלפים אמה במדה אל תקרבו אליו . ודיוקו שטעם הריחוק הוא משום שבת . כתב הרד"ק ממ"ש במדה בפת"ח הבי"ת ולא בשו"א מורה על מדה הידוע שהוא אלפים אמה של תחום שבת הידוע : ותשב לה מנגד הרחק . וילפינן עד מנגד ורחוק מרחוק פי' כאן בדגלים כתיב מנגד סביב לאהל מועד יחנו ולא פירש שיעורו . וילפינן ממנגד דכתיב בהגר . ובהגר ילפינן דמנגד היינו אלפים אמה מדכתיב הרחק וכתיב ביהושע אך רחוק מה רחוק שנא' ביהושע אלפים אמה שהרי שם מפורש כאלפים אמה . אף רחוק שנא' בהגר ג"כ מיל שהם אלפים אמה . והלמד בג"ש חוזר ומלמד בג"ש כדאי' בפ' איזהו לו : (ט) והחונים קדמה כו' ה' בחכמה יסד ארץ . בא להורות בזה שהעולם השפל מכוון למול עולם העליון . וכל מה שאנחנו רואים פה בעולם מקום טוב יותר הוא נגד הדבר הטוב המיוסד למעלה . וידוע דאור הוא הגשם שיותר זך ובהיר מכל הגשמיים על כן נמשכה מציאותו מדבר היותר נעלה בעליונים כי את זה לעומת זה עשה האלהים . ולכן יהודה שהוא הראשון במעלה ואף לו המלוכה . הוא במזרח שהוא מעלת המקום . ודי בזה להבין בדרך כלל הענינים ומורם (אסה"ג) : וקור וחום ועיין פדר"א ס"ג : ונשמי ברכה שם איתא וגשמי נדבה : וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות וסיבבן לכל העולם כולו ובריות העולם עומד באמצע . כך ברא הקב"ה ד' רוחות וסיבבן לכסא הכבוד . וכסא הכבוד באמצע למעלה מכולם . כן הוא במדרש כונן : מזרח שממנו אור יוצא לעולם . יהיה כנגדו מי שהוא אור . כן הוא שם . ור"ל שהמלוכה נקראת אור כדכתיב (מלכים א' י"א) למען היות ניר לדוד ופי' ניר כמו נר . והתורה נקראת אור שנאמר ותורה אור . והעבירות נקראת אור וכדאמרו בשבת דף קנ"ו האי מאן דבכוכב יהא גבר עתיר כו' מאי טעמיה משום דאית ביה נורא : ורחמיו של הקב"ה באה על הבריות כו' . פי' שהקב"ה משפיע ברכה על הבריות בשעה שהם עושים תשובה : וגד בגבורה כדכתיב וטרף זרוע אף קדקד ודרשו חז"ל הובא ברש"י הרוגיהן של גד היו ניכרין חותכין הראש עם הזרוע במכה אחת : לכפר עליו על מעשה זמרי : שהתשובה שניה היא לתורה . כמ"ש ולבבו יבין (בתורה) ושב ורפא לו : ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנות . ופירושו ונסע אהל מועד בתוך מחנה הלוים ומחנה הלוים בתוך המחנות של ישראל : עוררה את גבורתך . והגבור יכול לעמוד נגד קור וחום : ושכינה לעולם במערב בגבול בנימן . ר"ל אפי' במדבר כדכתיב לבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו . וכתב הגר"א באדרת אליהו שם ישכון לבטח במדבר : ושלישים יסעו נאה לתורה ולתשובה גבורה ר"ל שנאה לתורה שהיה בדגל יהודה ולתשובה שהיה בדגל ראובן . גבורה דגל אפרים : וכנגדן שבט דן עיין בהשמטות הזוהר מספר בראשית דף ט' ע"ב דפוס אמשטרדם : ולא קיבלו ממנו . אלא שבט דן ואע"ג דאחד נתן בבית אל שהיתה מחלק בני יוסף . יש לומר כיון דירבעם היה מבני יוסף היו כמוכרחים לקבל ממנו . אבל משבטים אחרים לא רצו אלא שבט דן : כדי לפרנס פי' שהוא ברכה של אכילה דכתיב שבע רצון . משא"כ באשר דכתיב ברוך מבנים אשר וטובל בשמן רגלו . נמצא שהברכה שלו הוא רק שמן ולא פרנסה של אכילה . לכן הוצרך לנפתלי בשביל פרנסתו : הולך לאחור כי נסוגו אחור מדרכי ה' ועבודתו : מי כמוך הרי כתוב מי . וכתיב אין כאל . הרי מיכאל : אוריאל משמאלו כנגד דן כו' . וכן הוא במדרש כונן . ובזוהר סדר צו אי' אוריאל מלפניו כנגד יהודה . גבריאל משמאלו כנגד דן : בשביל תורה נו"כ במדרש כונן גרס כנגד תנ"ך : ויאר לנו ויאר בהיפך אותיות אורי . וכתיב אל ה' הרי אוריאל . וכן אל נא רפא נא . רפא עם תיבת אל . הוא רפאל : וכתיב ויקרא שמו כו' . ר"ל וכתיב בהכן שיצא מיהודה ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור . הרי גבריאל : (י) ושנים בחומש הפקודים . הוא ספר במדבר : ואחד בחלוק הארץ . היינו בפרשת פנחס : כד אינון עתירין פי' כשהם עשירים היה מונה

בטלאים ויפקדם בבזק. כד אינון עתירין באילין אמרייא וכד אינון מסכינין בבזקייא. וא' בימי דוד (שם ב כד) ויתן יואב את מספר מפקד העם אם מספר למה מפקד ואם מפקד למה מספר אלא יד עשה שתי אנפריאות גדולה וקטנה. הקטנה הראה לדוד הגדולה לא הראה לו. לפיכך כתיב את מספר מפקד. וא' בימי עזרא (עזרא ב) כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו'. וא' לע"ל (ירמיה לג) עוד תעברנה הצאן ע"י מונה: (יא) אלה פקודי בני ישראל וגו', הדא דכתיב (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו'. והיה מספר בני ישראל הדא דכתיב (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים. מפני שהבטיח הקב"ה את אברהם ובאת אותה הבטחה בשעה שיצאו ישראל ממצרים. ואימתי הבטיחו הקב"ה כשאמר לו לצאת מבית אביו שנא' (בראשית יב) לך לך מארצך וגו' ואעשך לגוי גדול וגו'. אמר אברהם לפני הקב"ה רבון העולמים כל מה שהבטחת אותי מה הנאה יש לי בהם שאין לי בנים שנא' (שם טו) ויאמר אברם ה' אלהים מה תתן לי וגו'. שאברהם רואה במזל שאינו עתיד להוליד בנים. מה עשה לו הקב"ה באותה שעה א"ר יהודה בר ר' סימון א"ר חנין א"ר יוחנן מלמד שהעלהו הקב"ה למעלה מכיפת הרקיע וא"ל צא מן אותו המזל שאתה רואה שאין אתה עתיד להוליד ממנו אני מראה לך שאתה מוליד שנא' (שם) ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וגו'. א"ר שמואל ב"ר יצחק אינו אומר הבט אלא למי שהוא נתון למעלה כמ"ש (תהלים פ) הבט משמים וראה. ויאמר לו כה יהיה זרעך. מהו כה יהיה זרעך א"ר לוי בשם ר' יוחנן למה"ד טו למי שיצא לדרך והלך יום הראשון ויום השני ויום השלישי עד י' ימים ולא מצא לא עיר ולא פונדק ולא אילן ולא מים ולא בריה. ואחר שהלך י' ימים צפה אילן א' מרחוק אמר שמא יש תחתיו מים. כיון שהגיע אצלו מצאו עומד על המעין. כיון שראה אותו נאתן ופירותיו מתוקין וענפיו נאין ישב לו ונתקרר בצלו ואכל מן פירותיו ושתה מן המעין וערב לו ושבת נפשו עליו. כיון שעמד לילך אמר לאילן מה לי לברכך ומה יש לי לומר לך. שיהא עצך נאה נאה הוא. שיהא צלך נאה כבר הוא נאה. שיהיו ענפיך נאים נאים הם. שיהו פירותיך מתוקין מתוקין הם. שיהא מעין יוצא מתחת שרשיך כבר מעין יוצא מתחת שרשיך. שתהא עומד במקום חביב במקום חביב אתה עומד. מה לי לברכך אלא כל הנטיעות העומדות ממך יהיו כמותך. כך כשברא הקב"ה את העולם עמדו עשרים דור ולא היה בהם תועלת ולא עמד מהם צדיק אחד. אחר כ' דור צפה הקב"ה את אברהם שהיה נתון בארץ בבל שנקראת רחוקה שנא' (מ"ב כ) מארץ רחוקה וגו'. ואמר הקב"ה תאמר שיש בו כח לעמוד. כיון שהשליכו אותו לכבשן האש וקידש שמו של הקב"ה ועמד בנסיונו מיד קירבו הקב"ה לא"י. בנה לו את הפונדק והיה זן עוברים ושבים והיה מכנים את הבריות תחת כנפי השכינה. והודיע כבודו של הקב"ה בעולם. ונתן שמו ע"ש הקב"ה כמלאכים. א"ל הקב"ה אברהם מה יש לי לומר לך ומה יש לי לברכך. שתהא שלם צדיק לפני או שתהא שרה אשתך צדקת לפני. צדיק אתה שרה אשתך צדקת לפני. או שיהיו כל בני ביתך צדיקים צדיקים הם לפני. מה יש לי לברכך אלא כל בנים שעתידים לעמוד ממך יהיו כמותך. מנין שכ"כ (בראשית טו) ויאמר לו כה יהיה זרעך. את מוצא אברהם שנתברך בכוכבים שנא' (שם) הבט נא השמימה וספור הכוכבים וגו'. ויצחק נתברך בחול שנא' (שם כב) כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך וגו'. ויעקב נתברך בעפר הארץ שנאמר (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ וגו'. ברכתו של אברהם באתה בימי משה שכן כתיב (דברים א) ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום וגו'. וברכתו של יעקב שנתברך בעפר הארץ באתה בימי בלעם שכ"כ (במדבר כג) מי מנה עפר יעקב. וברכתו של יצחק שנתברך בחול באתה בימי הושע שנא' (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. והואיל דביצחק כתיב ביה ברכת החול. היה נצרך לומר והיה מספר בני יצחק ואינו אומר כן אלא והיה מספר בני ישראל. ולמה. אלא בשעה שיצא יעקב אבינו לילך לפדן ארם מסר לו יצחק את ברכת החול כמ"ש לו (בראשית כח) ויתן לך את ברכת אברהם. מהו את. א"ר חמא ב"ח כך א"ל ברכה שנתברכנו אני ואברהם כאחד. כי ברך אברכך ברכה לאב ברכה לבן. והרבה ארבה רבייה לאב רבייה לבן. וכחול אשר על שפת הים. את הברכה הזו מסר יצחק ליעקב לפיכך הוא אומר והיה מספר בני ישראל כחול הים הוי (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים: (יב) ד"א והיה מספר בני ישראל. א"ר ברכיה הכהן ברבי והיה מספר הסופר כמספר התורה נתבקש להם. שכך אמר להם ע"י משה (דברים ז) ברוך תהיה מכל העמים הוי והיה מספר בני ישראל כחול הים. משלן בעפר משלן בכוכבים. בעולם הזה הם משולים בעפר מה עפר הארץ עשוי דייש לכל באי עולם. כך ישראל עשויים דייש לאו"ה שנא' (מ"ב יג) כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש. ד"א מה עפר הארץ אם אינו נמצא אין אדם מתקיים. אם אין עפר אין אילנות ואין תבואה. כך אם אין ישראל אין העולם מתקיים שנא' (בראשית כב) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. בעוה"ז הםמש ולים לעפר לימות המשיח הם משולים לחול הים. מה דרכו של חול מקהה שיניו. כך ישראל לימות המשיח מכלין כל העכו"ם שנא' (במדבר כג) וירד מיעקב וגו'. וכתיב (יחזקאל כה) ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל. ד"א למה משלן בחול. מה חול אדם נוטל ממנו מלא קמצו ונותן לעיסה או לתוך התבשיל אין בריה יכול לטעמו שהוא מקהה את שיניו. כך הם ישראל כל מי שהוא בוזזן או גוזלן בעוה"ז הוא מקהה את שיניו לע"ל למה שהוא קדש שנאמ' (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו רעה תבוא אליהם נאם ה'. וכל מי שנוגע בקדשים חייב מיתה. ד"א כחול הים. מה דרכו של חול אדם מכניסו לאור ומוציאו בולים ועושין הימנו כלי זכוכית. כך ישראל נכנסין לאור ויוצאין חיים שנא' (דניאל ג) עבדוהי די אלהא עילאה פוקו ואתו וגו'. ואף לע"ל הם נכנסין לגיהנם ועכו"ם נכנסין

שם

יד יוסף יד אג"ב סוף פ' ל': טו תד"א ח"ב פ' כ"ה:

מתנות כהונה

הרי אוריאל וכן אל נא רפא למפרע הוא רפאל: **כדאינון** עתירין גרסי'. פי' כשהם עשירים היה מונה אותם בטלאים שכל א' וא' היה נותן טלה וכשהם עניים היה נותן כל א' וא' אבן אחד בזק היינו אבן כן פי' הערוך ועיין מזה בפ"ב דיומא: **אנפריאות** ספר חשבון: **נפקד** לשון חסר כד"א לא נפקד ממנו איש ומצאתי בקובץ ישן מספר הוא המנין בפרטות ומפקד הוא המנין בכלל: ה"ג תאמר שיש כו'. מי יאמר שיש בו כח לעמוד ביראת בוראו וכן הוא בירושלמי לשון מורגל: **ונתן** שמו. במה שנקרא אברם נוטריקון אב"רם וכן המלאכים נקראים בשם הש"י מיכאל וגבריאל: ה"ג והיה מספר הסופר כמספר וכו'. ובא לפרש מה דכתיב והיה מספר דמשמע שיש להם מספר והדר קאמר אשר לא יספר ואמר כמספר הסופר וכולי כמו מספר הכתוב בתורה מכל העמים וקרי ביה מספר ר"ל התורה: **ומוציאו** בולים ה"ג בערוך ופי'

ט

ענף יוסף

לסיני ראו אותם בדגלים ואמרו לאומינו שיעשה גם לנו הקב"ה דגלים. א"ל הקב"ה למשה עשה להם דגלים ועניין דגלים אלו שהיו משתמשים בהם באותיות התורה כדאיתא באורך בספר עמודיה שבעה:
(יב) [ד"א והיה מספר בני ישראל א"ר ברכיה הכהן ברבי והיה מספר הסופר כמספר התורה נתבקש להם] בא לתרץ רומית הש"ס [יומא כ"ב ע"ב] כתיב והיה מספר בני ישראל וכתיב אשר לא ימד ולא יספר. וקאמר שהכוונה שכתוב והיה מספר בני ישראל היינו מספר התורה שהוא ששים רבוא אותיות יהיה כחול הים אשר לא ימד וגו' אחר שבאות אחד יתלו רבבות מישראל. שהוא רמז ישראל יש ששים רבוא

עץ יוסף

מונה אותן בטלאים שכל אחד ואחד היה נותן טלה. וכשהם עניים היה נותן כל אחד ואחד בזק היינו אבן כדפירש בתנחומא ע"ש שהגירסא נשתנה. ועיין בפ"ב דיומא: **אם מספר למה מפקד** ר"ל שאם הלשון החביב הוא מספר למה אמר מפקד. ואם מפקד חביב למה אמר מספר. לזה אמר שעשה שתי אנפריאות גדולה וקטנה. והגדולה נקראת מספר והקטנה נקראת מפקד שנפקדו ונחסרו ממנו רבים. דמפקד לשון חסרון כמו לא נפקד ממנו איש. לזה אמר הכתוב את מספר עם מפקד וחסרו. שהקטן הראהו (כלי יקר): **אנפריאות** פירש בלשון יוני חשבון ומספר דבר מה (ערוך): (יא) **שאברהם** ראה במזל שאינו עתיד להוליד. וח"ש הן לי לא נתת זרע. פי' בהתחלת בריאתי. שלא בראתני במזל מוליד (יפ"ת): **שנא' ויוצא** אותו החוצה. ודרש שהוציאו חוץ לעולם. והיינו למעלה מכיפת הרקיע. וזה להורות לו שיתנהו עליון וישלוט על הסידור השמיימי. ולא ימס לבבו ממה שהמזל דוחקו (יפ"ת). ובתנחומא סדר שופטים אי' ואין חוצה אלא רקיע שנא' עד לא עשה ארץ וחוצות. וכה"א הן אראלם צעקו חוצה: **אינו אומר הבט** כו' ר"ל מדלא אמר שא נא עיניך השמימה. ע"כ משום שהיה למעלה מכיפת הרקיע כדמצינו הבטה שהוא מלמעלה למטה: **מהו כה יהיה זרעך**. ר"ל דהל"ל כן זרעך לא ימנה אע"כ שרמז לו במ"ש כן יהיה זרעך שיהיו כולם ראוים שיתנהג העולם על ידם כמו הכוכבים אלו שהם מנהיגי העולם השפל. ועל"ד שנא' ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד: **שמא יש** תחתיו מים יהיה מה שיהיה חביב הוא בעיניו מפני שצמא מאד. וכיון שהגיע אצלו מצאו עומד על המעיין מתוק וטוב שהשמחה שלו גדולה עד מאד: **ולא היה** בהם תועלת. שלא נמצא אפי' איש טוב ומכ"ש שלא נמצא בהם צדיק. ומצא אח"כ אברהם שהיה צדיק גדול: **שנקראת** רחוקה שנא' מארץ רחוקה באו מבבל (מ"ב כ') או (ישעיה ל"ט) מארץ רחוקה באו אלי מבבל: **שנקראת רחוקה** שעיקר התקרבות השכינה והופעתה על הארץ בארץ ישראל מקום הקדושה. ובבל רחוק מהשראת השכינה. ולכן אנשי ה' אינם בעלי תורה וחכמה כמוהם. וכמ"ש אוירא דא"י מחכים. ואברהם היה בבבל. ולכן אמר הקב"ה תאמר שיש בו כח לעמוד. פי' שימסור עצמו על קדושת השם ולהוכיח את בני דורו: **בנה לו** את הפונדק. כדאי' בב"ר פ' נ"ד ויטע אשל פונדק. אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים. ומשהיו אוכלין ושותין אמר לון בריכו. והן אומרין מה נימר. ואמר להון ברוך אל עולם שאכלנו משלו. הה"ד ויקרא שם בשם ה' אל עולם: **ונתן** שמו על הקב"ה כמלאכים. הכוונה ע"פ דאי' בילקוט ס' וירא בן ברכאל בן אברהם שברכו אל הרי שהיה שמו כמלאכים מיכאל גבריאל שיש שם אל בשמם (אסיפת אמרים): **ובמה יש לי** לברכך כו'. ובאור הכתוב הבט נא השמימה וראה מעלתך הגבוה שאתה מנהיג בצדקתך את כל העולמות ובמה אברכך עוד שתצדיק את נפשך יותר רק בזאת אברכך הלואי יהיה זרעך היוצא ממך כמוך מנהיגי עולם. וזהו שמסיק שברכתו של אברהם באתה בימי משה כדכתיב והנכם היום ככוכבי השמים לרוב פי' מנהיגי עולם השפל ככוכבים: **כי ברך אברכך** שפירש ברכה לאב וברכה לבן. והרבה ארבה רבייה לאב רבייה לבן. וברכת האב ורבויו היינו במדרגת הכוכבים. וברכת הבן רבויו היינו במדרגת החול שכל אחד היא מדרגה המיוחדת בפני עצמה. וכל אחד נתקיים בעתו וזמנו. וזהו שמסיים הוי לעולם ה' דברך נצב בשמים כלו' הבטחתך נצב בשמים ועומדת לעד. וזהו לדור ודור אמונתך. כי נתקיים ברכותיהם בדור ודור בימי משה ובימי יהושע: (יב) ד"א והיה מספר כו'. בגמרא (יומא כ"ב ע"ב) כתיב והיה מספר בני ישראל וכתיב אשר לא ימד ולא יספר: **והיה מספר** הסופר כו'. יבואר משום שכשישראל צדיקים אף שיש להם מספר בכמות אין להם מספר באיכות. כמו מבה שהיה שקול כששים רבוא וז"ש שתפלת הושע היה על ישראל שיהיו כולם צדיקים. ואמר והיה מספר כלו' אפי' מה שיוכל הסופר לספור בכמות יעלה לאין מספר אשר לא ימד ולא יספר באיכות. שכל אחד יחשב כמספר התורה שיש בה ס' רבוא אותיות ויהיה אותו המספר לאין מספר אשר לא ימד ולא יספר וכן נאמר להם על ידי משה ברוך תהיה בלשון יחיד. שכל אחד יהיה ברוך מכל העמים. ועמים יאמר על ישראל כמו שדרשו על פסוק אף חובב עמים: **מה עפר הארץ** מגד שהוא היסוד החזק מכל ע"כ הוכן שיהיה לדוש פי' למרמס לכל העולם. כי ממנה יצמחו כל. כך ישראל המה תכליתים ונגזר עליהם שלמען יוצרפו יותנו כעפר לדוש: **מה דרכו** של חול. אשר המה עצמיים נפרדים וחזקים מאד. ולכן המה מקהות השינים. כן האומה הנבחרה היו נרדים מכל והמה חזקים ומדותיהם: **מלא קומצו** נותן לעיסה כו'. ר"ל שהחול אף שהוא מעורב בקמח. עכ"ז לא נתבטל במקום שהוא. ומקהה את השינים: **מה דרכו** של חול אדם מכניסו לאור. אין האור שולט בו לכלותו כך הם כו': **ומוציאו בולים** נ"ל בולים כסמ"ך וכן הביאו הערוך ערך בלם. ועיין שבת קנ"ד ע"ב התם בכולסא פירש"י התיכות רחבות של זכוכית: **כך הן** מזהירים לע"ל הן בזוהר ההשגה.

כי

שם. ואלו הם נכנסין לתוכה ואובדים וישראל יוצאין מתוכה בשלום שנא׳ (ישעיה מג) כי תלך במו אש לא תכוה. למה. כי אני ה״א מחזיק ימינך. לכך מושלן בחול. לע״ל משלן בכוכבים מה הכוכבים מזהירין בכל הרקיע כך הם מזהירין לע״ל. שנא׳ (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. ולמה נמשלו בכוכבים ולא בחמה ולא בלבנה ט אלא אברהם נמשל בחמה. ויצחק בלבנה. ויעקב בכוכבים. לע״ל החמה והלבנה בושים שנא׳ (ישעיה כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה׳ צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקיניו כבוד. והכוכבי׳ אינם בושים. כך אברהם ויצחק פניהם מתכרכמות לע״ל בשביל בניהם. אברהם בשביל ישמעאל ובני קטורה. יצחק בשביל עשו ואלופיו. הכוכבים אין להם בושה. כך יעקב אין לו בושה שלא יבוש שנא׳ (שם כט) לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו. למה כי בראותו ילדיו מעשה ידי וגו׳ שכולם צדיקים (שיר ד) כולך יפה רעיתי. ד״א מה הכוכבים חולקין כבוד זה לזה ושלום ביניהם שנא׳ (איוב כה) עושה שלום במרומיו. כך הם הצדיקים אוהבים זה לזה. כשם שהכוכבים אינן מריבין זה עם זה כך הם הצדיקים. ד״א מה הכוכבים אינן שולטים אלא בלילה. כך ישראל אינן שולטים אלא בלילה מפני עול גלות. ד״א מה הכוכבים יכול אחד לשרוף כל העולם כולו. כך הם הצדיקים כגון אליהו שירדה אש בדיבורו שנא׳ (מ״ב א) אם איש האלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אותך ואת חמשיך ותרד אש אלהים מן השמים ותאכל אותו ואת חמשיו: (יג) אשר לא ימד ולא יספר (הושע ב). משהוא נותן קצבת והיה מספר חוזר ואומר אין להם קצבת אשר לא ימד ולא יספר. אלא שהראה הקב״ה להושע כשם שהראה לאברהם וא״ל (בראשית טו) הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם. מה הדבר הזה וספור הכוכבים אם תוכל לספור. מי שאמר וספור חוזר ואומר אם תוכל לספור. להודיעך שהראה אותו תחלה במספר א׳ ואחר כך שנים ואח״כ ג׳ ואח״כ י״ב ואח״כ ע׳ ואחר כך הראה לו מזלות שאין להם מספר. ולמה הראה אותו כך. סימן הראה אותו שהוא מרבה אותן כך בעולם. הראה אותו א׳ שמתחלה הוא היה יחיד בעולם שנאמר (יחזקאל לג) אחד היה אברהם ויירש את הארץ ואנחנו רבים לנו נתנה הארץ למורשה. שהוא בא להסות תחת כנפי שמים תחלה. חזר והראה אותו שנים אברהם ויצחק. חזר והראה אותו שלשה אברהם יצחק ויעקב. וחזר והראה אותו י״ב שבטים. ואח״כ ע׳ כנגד שבעים נפש שירדו למצרים. ואח״כ הראה אותו מזלות שאין להם מספר. שישראל עתידין לפרות ולרבות באחרונה שאין להם מספר שנא׳ (שמות א) ובני ישראל פרו וישרצו. ואף להושע שהראהו במספר ושלא במספר. שתחלתן היו במספר וחזרו ורבו שלא במספר. לכך נאמר אשר לא ימד ולא יספר וגו׳. ד״א בעוה״ז יש להם מספר שנא׳ (דברים ד) ונשארתם מתי מספר וגו׳. אבל לע״ל בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר: (יד) והיה במקום אשר יאמר להם וגו׳. היכן נאמר להם. כשעשו אותו המעשה קרא אותן הקב״ה עמו של משה שנא׳ (שמות לב) לך רד כי שחת עמך מיד חגר משה מתניו בתפלה שנא׳ (שמות לב) ויחל משה את פני ה׳ אלהיו וגו׳. משל למלך שראה את אשתו מנשקת לסרים. אמר לשושבינה מגרשה אני טורפה אני תלך לבית אביה. א״ל למה. שמצאתיה מנשקת לסרים. א״ל עכשיו היא מעמדת לך בנים נאים וגבורים והם יורדין עמך למלחמה. אמר אין הימנו תוחלת אין מוליד לי. ועל דבר שאין הימנו הנאה אתה כועס. כך (שם) למה ה׳ יחרה אפך בעמך וגו׳. א״ל משה זה העגל שעשו ישראל עכשיו הוא מסייעך. הוא מוריד גשמים ואתה מפריח טללים. א״ל הקב״ה וכי יש בו תוחלת. א״ל משה ואם אין בו ממש למה אתה כועס. למה ה׳ יחרה אפך בעמך וגו׳ למה יאמרו וגו׳ זכור לאברהם וגו׳. מה כתיב אחריו וינחם ה׳ על הרעה וגו׳. שלו. הוי והיה במקום אשר יאמר להם וגו׳: (טו) ד״א והיה במקום וגו׳. א״ר יוחנן מה כתיב למעלה מן הענין (הושע א) לך קח לך אשת זנונים וגו׳ וילך ויקח את גמר וגו׳. וכל הענין קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי וגו׳ ואח״כ והיה במקום אשר יאמר להם וגו׳. מה אם בשעה שהיה כועס עליהם כך היה מחבבן. בשעה שהוא אוהבן עאכ״ו. למה״ד למלך שכעס על אשתו אמר מגרשה אני ואיני חס על בניה. לא היא אשתי ולא אני אישה. ירד לשוק הלך לו אצל הזהבי א״ל עשה לאשתי תכשיטין של זהב. הלך אוהבו ומצא לו אצל הזהבי שעושה לאשתו תכשיטים. הלך ואמר לשכנותיה לא שמעתן שהמלך עושה מריבה עם אשתו והוא אומר לה מגרשה אני. עכשיו ראיתי אותו אצל הזהבי א״ל עשה תכשיטין לאשתי. כך כשכעס הקב״ה על ישראל אמר להושע לך קח לך אשת זנונים וגו׳. איני מבקשה זנה תזנה הארץ וגו׳. איני מרחם עליה קרא שמה לא רוחמה. לא היא שלי ולא בני שלה (שם) כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם. אמר להם הושע עכו״ם מה אתם סבורים בשביל שאמר להם הדברים הללו כי אתם לא עמי שהוא כועס עליהם. ראו היאך הוא אומר להם. מה כתיב אחריו והיה במקום אשר יאמר וגו׳. וכן ישעיה אומר (ישעיה א) שמעו שמים והאזיני ארץ וגו׳ הוי גוי חוטא. ומה כתיב אחריו (שם) לכו נא ונוכחה וגו׳ רחצו הזכו וגו׳. למה״ד לבן מלכים שא״ל אביו לבית הספר הלך לו לשוק והיה מתחיל משחק עם הנערים וירע אביו שלא הלך לבית הספר מקללו ומשמיעו דברים רעים. אח״כ א״ל רחוץ ידך ובוא סעוד עמי. כך ישעיה אמר (שם) בנים גדלתי וגו׳ ומי שהוא גומר כל הענין מהו אומר לכו נא ונוכחה וגו׳. וכן ירמיה הקב״ה א״ל (ירמיה א) מה אתה רואה ירמיהו ואומר מקל שקד וגו׳ סיר נפוח וגו׳ מצפון תפתח הרעה וכל הענין. מה כתיב אחריו הלוך וקראת באזני ירושלם וגו׳ קדש ישראל וגו׳. משל למלך שנטל אשה היה אומר אין נאה הימנה אין משובחת הימנה אין מיושבת הימנה. נכנס שושבינה לביתה ראה אותה מנוולת. הבית אינה מכוונת. המטות אינן מוצעות. א״ל שושבינה הלואי את שומעת שהיה בעליך משבחיך לתוך השוק אין אותו השבח מעשים הללו. אמר השושבין אם כשהיא מנוולת כך הוא משבחה. אילו היתה מתוקנת על אחת וכמה. כך דורו של ירמיה חוטאין והוא אומר להם (שם ב) זכרתי לך חסד נעוריך וגו׳. א״ל ירמיה הלואי אתם שומעין מה הוא אומר עליכם הלוך וקראת באזני ירושלם וגו׳ זכרתי לך חסד נעוריך וגו׳ קדש ישראל וגו׳. אמר אם בשעה שהם חוטאים כך הוא מחבבם. כשהם עושין רצונו על אכו״כ. אף כאן כי אתם לא עמי וגו׳ ומה אחריו והיה במקום וגו׳: (טז) ד״א והיה במקום וגו׳. הה״ד (שיר ח) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה וגו׳. ואומר אם יתן איש את וגו׳. א״ר שמואל בר נחמן בשתי אהבות הכתוב הזה מדבר. ראשו מדבר באהבתו של ישראל. שאם יתכנסו כל עכו״ם ליטול את האהבה שבינו לבין ישראל אינן יכולין. שנא׳ מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. ואין מים רבים אלא עכו״ם שנא׳ (ישעיה יז) הוי המון עמים רבים וגו׳. ונהרות לא ישטפוה. אלו הם המלכים והשרים שלהם כמה שנא׳ (שם ח) ולכן הנה ה׳ מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים וגו׳. וסופו מדבר באהבתו של תורה שאם מתכנסין כל העכו״ם ואומרים אנו מוכרים כל ממונינו ועושים את התורה והמצות א״ל הקב״ה אפי׳ אתם מוכרים את ממונכם לקנות את התורה בזיון הוא עליכם (שיר ח) אם

יד יוסף ט׳ פסיקתא רבתי פ׳ י״א:

מתנות כהונה

ט מראה זכוכי׳ וזכוכי׳ עצמה וכן תמצאנו בב״ר פ״ו: ה״ג ילדיו מעשי ידי: אינם שולטים אלא בלילה. כלו׳ כל שמחתם ושולטנותם שמראים הכל בלילה שביום אינם מראים מפני אימת הגלות: ועל דבר שאין הימנו כו׳ כך השיב לו השושבין: שלו כלו׳ הרי הכתוב קראם עם שלו של הקב״ה שנאמר וינחם וגו׳ לעשות לעמו: איני מבקשה זנה גרסי׳: מיושבת כלומר נחה ומתונה במעשיה: מה אחריו. כלו׳ מה כתיב אחריו: אינה מכוונת. מגולגלת ואינה מיושבת ומכוון דבר על אופניו: אלואי הלואי: אין אותו השבח וכו׳. אין השבח ההוא ראוי

עץ יוסף

כי ירבה אור כנתו למאד. וכן באור הגוף דוגמת זיו זוהר אדה״ר קודם החטא: אלא אברהם נמשל בחמה כו׳. כי החמה אורה בעצמותה. ויצחק היה תם מנעוריו ואורו מאור אביו. כאור הלבנה שמאירה מאור החמה. ויעקב נמשל לכוכבים המאירים באור עצמיי (כמו החמה) רק שאורם רחוק מאד מאתנו ולא יתראה אלינו בתקפו. כן זרע יעקב הגלותם באחרית הימים. ובעוה״ז אור שלהם אור כהה. ע״ד הכ׳ אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וגו׳: החמה והלבנה בושים ענין הבושה נוכל לומר דרך מליצה. לפי שהשמש והירח אורם נחשך ונסתר מאתנו מסבת הלקוים ונדמה אליהם אברהם ויצחק במה שלא הועילו באור שונם ולדקתם ליתר בניהם להיות גם הם זרע קודש מצבתם. אבל הכוכבים אף שאורם קטן לעינינו מהחמה ולבנה אבל על כל זה אינם נסתרים לעולם. וזהו ישראל בכלל אף שהם נראים קטנים במעלתם מאבותיהם עכ״ז הם כולו זרע אמת: לא עתה יבוש יעקב. קאי על עת העתיד. כי יזככו ע״י יסורין וישובו להיות טובים וישרים: מה הכוכבים יכול אחד לשרוף כו׳. ר״ל כמו שהוסד בכוכבים חום גדול עד שיחממו האויר מאד. ובהתקרבותם לארץ יכולים לשרוף העולם כן הצדיקים והחסידים: כך ישראל אין שולטין. בתורה אלא בלילה שביום יש להם כמה מונעים ובפרט טרדת הפרנסה: (יג) שהראה אותו תחלה במספר אחד ואח״כ שנים כו׳. ר״ל שמתחלה אמר לו לספור הכוכבים היותם נראים לעינים והתחיל למנות אחד שנים שלשה וכו׳ עד שאח״כ הראה לו שהם זה על גב זה לאין מספר. ומסיים ואף להושע שהראהו במספר ושלא במספר כו׳ ח״ש הושע והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד וגו׳ פי׳ והיה מספר ב״י בכמות. כחול הים אשר לא ימד ולא יספר באיכות. שכל אחד יהיה נחשב למרובים: ד״א בעוה״ז שהם חוטאים יש להם מספר שנא׳ ונשארתם מתי מספר שיהיה להם מספר אבל לע״ל שהארץ ימלא דעה את ה׳ יהיו ב״י כחול הים אשר לא ימד ולא יספר באיכות: (יד) זה העגל שעשו ישראל עכשיו הוא מסייעך. פי׳ בשמות רבה פ׳ מ״ג סימן ז׳ ושם נסב׳: אשר דבר לעשות לעמו. לעמו של משה אכ״כ אלא לעמו שלו הוי במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם כי שחת עמך אמר להם בני אל חי. כן הוא בפסיקתא רבתי: (טו) למה״ד למלך כו׳ תכשיטין כו׳. שבתחילה גילה לו שיאמר להם לא עמי. ומהר גילה לו בנבואה שבמקום לא עמי יאמר להם עמי וגו׳ בני אל חי. והוסיף להם שם חדש יותר מאשר היה בתחלה. וזהו כדמות התכשיטין שהוסיף לה יותר למען לא ידמו אחרים שהוא שונאה באמת: רחוץ ידיך כו׳ הכוונה בנמשל שירחצו מהטנופת וטנופים שהתגאלו בהם כמ״ש רחצו הזכו. שישובו מעונותיהם ולא יטנפו עוד להבא א״ע. אף שחטאו מתחלה ועזבו התורה. וזהו ולא הלכו לבית הספר: ומי שהוא גומר ר״ל ומשגומר: אין נאה הימנה אחז אצל ירמיה המשל הזה. ואצל ישעיה משל אחר. וזה ע״פ מליצת הנביא במה שמדמה ומשוה את ישראל. ירמיה אמר זכרתי לך אהבת כלולותיך. וזהו בעת היותה כלה בעת התחלתה לדבק בו. ולכן מביא משל מנשואי אשה. ישעיה מדמה כבן בנים גדלתי. ולכן אמר משל לבן: מיושבת כלו׳ נחה ומתונה במעשיה: מה אחריו כלו׳ מה כתיב אחריו: (טז) מדבר בב׳ אהבות. כלו׳ אחד האהבה והדיבוק שבין ישראל לה׳. שהקב״ה אוהבם ועשה חסד עמהם לרוב. ויקומו העכו״ם ויחפצו לבטל זאת כמו שמסיק והולך. הב׳ אהבת התורה שיקומו העכו״ם ויאמרו שיאהבו את התורה ויקיימו אותה. וזה ג״כ א״א כי המה לא היו מוכנים לזה: שאם יתכנסו כל העכו״ם כו׳. עיין מ״ש בב״ר פ׳ מ״ט. עוד יש לפרש שאפי׳ יקטרגו העכו״ם כנגד ישראל לומר שגם ישראל חוטאים כמותם ולמה יבחר בהם יותר. וכמו שקטרג בלעם כדלקמן פ׳ כ׳ גבי בנה לי בזה שבעה מזבחות. עכ״ז לא יוכלו לבטל אהבת ה׳ מישראל. שה׳ יוכיחם לישראל על עונותיהם ותעמוד אהבתו במקומה. וז״ש אם מתכנסין שאע״פ שהם רבים לא יהיו נבחרים מישראל שהם מעט מכל (יפ״ת): ואין מים רבים אלא כו׳. שהם ברבוי כמים רבים: ונהרות לא ישטפוה אלו המלכים והשרים. הקדמונים. היינו מלכות אנטיוכוס ואחרים שבאו בחזקת יד להשיב את ישראל מאחרי ה׳ ולא יכלו: אנו מוכרים כל ממונינו. וז״ל הפוה״ע ושוחד

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו . באי זו אהבה באהבתו של תורה שנאמר (תהלים קיט) מה אהבתי תורתך וגו' . א"ל למה אין את מקבלנו . א"ל שאתם חוטאים. אמרו לו ישראל אינם חוטאים. א"ר ברכיה מה כתיב אחריו (שיר ח) אחות לנו קטנה וגו' . א"ל הקב"ה כשם שהתינוקת הזו כשהיא קטנה והיא חוטאת על אבותיה אין אבותיה מתרעמין עליה למה שהיא קטנה כך הם ישראל כשהם חוטאים אין הקב"ה מעלה עליהם תדע לך שהוא כן י שכן בימי הושע הכעיסו להקב"ה . התחיל הקב"ה מייראן כי בני זנונים וגו' כי היא לא אשתי וגו' קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי. ועל שהוציא מפיו לשעה ולא עשה אלא בשביל להחזירן למוטב ולא יכול לסבול אפי' אחת אלא עד שהיה במקומו חזר בו והיה במקום וגו' . א"ר יצחק אמר הקב"ה לישראל אני ראשון לטובה ואחרון לרעה ; ראשון לטובה (הושע ב) ואמרתי ללא עמי עמי אתה ואח"כ הוא יאמר אלהי אבל ברעה אני אחרון (שם א) כי אתם לא עמי ואח"כ ואנכי לא אהיה לכם. א"ר חנינא בלא דעת סבורים מה שהוא אומר ואנכי לא אהיה לכם שהוא אומר שאינו הווה לכם לאלוה לאו אלא מהו ואנכי לא אהיה לכם אע"פ שאתם לא עמי שתבקשו להפריש ממני אני לא אהיה לכם אין דעתי משתוית עמכם אלא בעל כרחכם תהיו עמי וכה"א (יחזקאל כ) והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וגו' . אלא מה אני עושה לכם (שם) חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם . הא למדת חיבתן של ישראל לפני המקום : (יז) ד"א והיה מספר בני ישראל. ר' אבין הלוי ב"ר פתח (עזרא ח) במספר במשקל לכל וגו' . א"ר אבין כל הדברים יש להם מדה המים יש להם מדה שנא' (ישעיה מ) מי מדד בשעלו מים . והשמים יש להם מדה שנא' (שם) ושמים בזרת תכן . והעפר יש לו מדה שנא' (שם) וכל בשליש עפר הארץ . וההרים יש להם מדה שנא' (שם) ושקל בפלס הרים . והגבעות יש להם מדה שנאמר (שם) וגבעות במאזנים . כל הדברים יש להם מדה שנא' במספר במשקל לכל . ומי שאין לו מספר ולא מדה אלו ישראל שאין להם מספר ומדה שנא' והיה מספר בני ישראל כחול הים . מה חול הים אין לו מדה כך ישראל. למה"ד למי שהיה יודע ג' אומניות זהבי ויוצר וזגג כל מי שהיה מחבבו היה קורא אותו בנו של זהבי וכל מי שהיה שונאו היה קורא אותו של זגג . כך היה משה מפני שהיה אוהב את בני ישראל משל אותן בכוכבים שנא' (דברים א) והנכם היום ככוכבי השמים לרוב . אבל בלעם שהיה שונא אותם משל אותם כעפר שנא' (במדבר כג) מי מנה עפר יעקב . והושע שהיה בינוני לא אוהב ולא שונא משלן כחול שנא' מספר בני ישראל כחול הים. ד"א כחול הים נמשלו ישראל בחול והעכו"ם בסיד שנא' (ישעיה לג) והיו העמים משרפות סיד . אם אין אתה נותן חול בסיד אין לו עמידה כך אם אין ישראל אין העכו"ם יכולים לעמוד . כך אתה מוצא אילולא יוסף היו מצרים אבודים ברעב . וכן אילולא דניאל היו חכימי בבל אבודין. יז רבי מנחמא בש"ר אליעזר בן יעקב נמשלו ישראל כחול . מה החול הזה אתה עושה בו גומא מבערב ובשחרית אתה מוצא אותה שנתמלאת. כך כל האלפים שחסרו ישראל בימי דוד אימתי נתמלאו בימי שלמה שנא' (מ"א ד) יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים לרוב. ר"א בש"ר יוסי בן זמרא כ"ז שנמנו ישראל לצורך לא חסרו שלא לצורך חסרו . ואיזה זמן נמנו לצורך בימי משה בדגלים ובחילוק הארץ. ושלא לצורך בימי דוד : (יח) אשר לא ימד ולא יספר י א"ר שמלאי מהו הדבר הזה מי שהוא אומר שיש להם מספר הוא חוזר ואומר שאין להם מספר לא ימד ולא יספר . אלא יח בזמן שאין עושין רצונו ש"מ יש להם מספר שאין חסרים ממנין ס' רבוא והיה מספר . ובזמן שהם עושין רצונו של מקום אין להם מספר אלא אשר לא ימד ולא יספר . ד"א אשר לא ימד ולא יספר . א"ר סימון בשם ריב"ל מי שהוא אומר והיה מספר בני ישראל חוזר ואומר אשר לא ימד ולא יספר אם אין להם מספר היאך יש להם מספר . כשם שהוא אומר (ויקרא כד) ויצא בן אשה הישראלית וגו' (יהושע ז) וילכד עכן בן כרמי וגו' (במדבר כה) ושם איש ישראל המוכה וגו' זמרי בן סלוא וגו' לאלו יש מספר . אבל לצדיקים אשר לא ימד ולא יספר : (יט) אלה פקודי בני ישראל לבית אבותם בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני המקום שהרי כתב הקב"ה חשבון ישראל ד' פעמים בדגלים . שני פעמים בפרט . ושני פעמים בכלל . ועוד מנה כל דגל ודגל בכלל ופרט להודיע כמה היו חביבין לפניו שהם היו צבאותיו ורוצה למנותן כל שעה כאדם שיש לו סגולה חביבה עליו ביותר והוא מונה וחוזר ומונה עד כמה פעמים כדי שידע חשבונה וישמח בה על כל מנין ומנין. כך היה הקב"ה שמח בזכירת מנין ישראל לומר כך צבאות יש לי בעולמי שעושין רצוני ומתנחם בהם . והלוים לא התפקדו וגו' כשם שאומר במנין ישראל כאשר צוה ה' את משה . ששמחה היתה לפני המקום לפי שהלוים לא נמנו עמהם כדי שלא יכלו עמהם בגזירה. ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה חביבין הם הדגלים לפני המקום שהרי כתב בהן כאשר צוה ה' את משה כשם שכתוב במלאכת המשכן . כן חנו לדגליהם וכן נסעו איש למשפחותיו על בית אבותיו מגיד הכתוב שמיד היו ישראל זריזים לקיים דברי המקום בדגלים ולא עכבו לעשות : (כ) ויעשו בני ישראל וגו' . ואהרן היכן היה. ר' יהושע ב"ר נחמיה ור' לוי ב"ר חיתא בש"ר חייא בר אבא כיון שהלך אהרן ליחסן א"ל ישראל עד שאתה מיחסנו יחס אלעזר בנך למי הוא נושא לא לבתו של פוטיאל דכתיב (שמות ו) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה . כיון שראה הקב"ה שהיו מזלזלין בו ישראל הקדים כבודו של אהרן לכבודו של משה הה"ד (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן ומשה . כל מי שהמקום מתעסק בו להעמיד ממנו אומה או שלשלת יוחסין היה המקום מתעסק בו כענין הזה לכתוב בו תולדות . שכן את מוצא י"ב תולדות בכתובים הראשון (בראשית ב) אלה תולדות השמים והארץ . זה ספר תולדות אדם. (שם ו) אלה תולדות נח . אלה תולדות בני נח. אלה תולדות שם. אלה תולדות תרח. אלה תולדות ישמעאל. יצחק. עשו . יעקב . אלו י' תולדות נתעסק בהן הקב"ה לבראות עולם ולהעמיד אומות. ושני בני אדם כתב המקום תולדותם . אחד לשלשלת המלכות ואחד לשלשלת הכהונה. (רות ד) ואלה תולדות פרץ להעמיד שלשלת המלכות הימנו . אלה תולדות אהרן ומשה בשביל שלשלת הכהונה : (כא) אלה תולדות אהרן ומשה. והרי תולדותיו של משה לא נתבעו כאן ולמה נאמר תולדות אהרן ומשה בשביל כבודו של משה שלא למעט את כבודו . ואלה שמות בני אהרן הבכור נדב וגו' אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים אשר מלא ידם לכהן זו היא שאמרנו שלא נתעסק הכתוב אלא בשלשלת הכהונה : (כב) וימת נדב ואביהוא לפני ה' (במדבר ג) . בכמה מקומות נכתבה מיתת נדב ואביהוא ללמד שהיה צער לפני המקום עליהם שהיו בני אהרן חביבים וכה"א בקרובי אקדש . בהקריבם אש זרה . ר"ע אומר על ההקרבה מתו שנאמר בהקריבם

יד יוסף יז אג"ב פ' ל"ב . פסיקתא רבתי פ' י"א : יח יומא כ"ב . ספרי ח"ב פיסקא מ"ז . ילקוט הושע ב' :

מתנות כהונה

דאוי ושייך למעשים אלו : מהו אומר עליכם גרסי' : אינם חוטאים . בתמיה : כשהיא קטנה . והוא הדין לקטן אלא מדכתיב אחות נקט לשון נקבה ובשיר השירים רבה גרס קטן : אין הקב"ה מעלה עליהם . אינו מחשב עליהם חטאת : לשעה כלומר מה שקראן לא עמי אינו היה רק לשעה עד שיחזירם למוטב : אפי' אחת . שעה אחת ואולי שכך צריך להגיה : בלא דעת סבורים . פי' אנשים חסרי דעת מבינים אותו שלא יהי' להם לאלוה כו' : יוצר אומן העושה כלי חרס : זגג אומן העושה כלי זכוכית : זהבי אומן צורף זהב : ה"ג על הים לרוב ד"א כו' : הדבר הזה גרסי' : מי שהוא . כמו משהוא : סגולה אבן טובה או תכשיט חשוב : נר' דצ"ל ד' פעמים בדגלים ב' פעמים בפרט וב' פעמים וכו' : ה"ג כך צבאות יש לי בעולמי : ה"ג למי הוא נושא : ה"ג אומה או שלשלת יוחסין : לא נתבעו . כלו' לא נתבקשו לשון תובע ונתבע : זו היא שאמרנו כו' . דייק מדכתיב הכהנים כו' לכהן ש"מ דחשיבות אתא לאשמועינן : ה"ג ר"ע אומר על ההקרבה מתו פי' שהקריבו אש זרה וכן הוא לעיל פרשה אחרי מות ובילקוט פרשת שמיני וכן הוא לפי דקדוק הלשון : הקריבה פי' שקרבו את עצמם ליכנס לפני ולפנים :

ה"ג

עץ יוסף

שוחד על נקי לא לקח שאם מתכנסים כל העכו"ם ונותנין ממונם בדבר אחד מן התורה אינן יכולין כו' : בזיון הוא לו כי די בזיון לאיש לומד תורה ועכ"ז הוא חוטא . ורק ישראל אף שחוטאים זהו רק במקרה מצד היצה"ר . אבל עצם נפשם טובה . ולא יתכן הנפילה בהם לגמרי : ישראל אינם חוטאים בתמיה : כשהיא קטנה מדכתיב אחות נקט קטנה לשון נקבה : כך הם ישראל כשהם חוטאים . בשהש"ר כך ישראל מתלכלכין בעבירות כל ימות השנה יוה"כ בא ומתכפר להם : אין הקב"ה מעלה עליהם . אינו מחשב עליהם לחטא : תדע לך כו' . זה ביאור והיה במקום אשר וגו' . כלו' באותו מקום ובאותו זמן עצמו : התחיל הקב"ה מייראן ולהחרידם שישובו בתשובה בכדי שיתקרבו אליו : לשעה כלו' מה שקראן לא עמי לא היה רק לשעה עד שיחזירם למוטב : לסבול אפי' שעה אחת . כצ"ל (א"א) : בלא דעת סבורים פי' אנשים חסרי דעת סבורים כו' : שאינו הווה לכם לאלוה לאו אלא . כצ"ל . או צ"ל לא תאמר כן אלא : (יז) כל הדברים יש להם מדה . רק בחול לא מצינו שכתוב בו מדה . ולכן נדמו ישראל לחול שאין להם מדה באיכות : זהבי אומן צורף זהב ועושה אומנות בזהב : ויוצר אומן העושה כלי חרס : וזגג אומן העושה כלי זכוכית : בנו של זהבי כי משה שהיה אוהב לישראל מאד יודע ערכם המשילם לזהב שהוא יפה עד מאד כך הם יפים באמונתם ובמדותם הטובות גם חזקים כזהב שעומדים לעולם להיות עם ה' : וכל מי שהוא שונאו . כגון בלעם המשילם לעפר שהוא עכור ולא חזק . וכך צ"ל שונאו היה קורא אותו של יוצר . ומי שאינו לא אוהבו ולא שונאו קורא אותו של זגג . והוא הושע שהיה בינוני בדעתו אמר שישראל הם יפים אבל כזכוכית ובעת שחוטאים הם נוחים להשבר כזכוכית . שדימה אותם לחול וזכוכית עושין מחול : אם אין אתה נותן חול בסיד אין לו עמידה . עיין בב"ב ס"ג : גומא מבערב שהחול הוא עצמיים קטנים ונפרדים על כן יתקבץ מהם מהצדדים ויתמלא הגומא כבראשונה . כן ישראל אינם נחשבים ונאהבים לה' מצד כללותם . כי אם כל איש פרטי נחשב ג"כ והוא נאהב לה' . ועל כן יתמלא כל חסרון מאיש איש בפרט : שלא לצורך חסרו כי ברית כרותה למראית העין שיתחסרו ח"ו מצד עין הרע . ולא כן אם הקב"ה מנה ע"ז אז לא ישלוט בו שום הפסד : (יח) ויצא בן אשה כו' לאלו יש מספר . שהצדיקים אף שיש להם מספר בכמות מ"מ אין להם מספר באיכות . וז"ש לאלו הרשעים יש מספר . אבל צדיקים אשר לא ימד ולא יספר באיכות : (יט) שמח בזכירת מנין . ע"ד ה' זכרנו יברך . שע"י יתברכו מפיו ית' : והלוים לא התפקדו וגו' . כאשר צוה ה' את משה . ששמחה היתה לפניו בזה ג"כ שלא יהיו נמנים הלוים בתוך בני ישראל כדי שלא יהיו בכלל הגזירה כדאי' לעיל פ"א סי' ט' : זריזים ולכן אמר הכתוב שכן חנו וכן נסעו . כלו' מהר עשו זאת וקיימו : (כ) ואהרן היכן היה . ר"ל למה כתיב ככל אשר צוה ה' את משה הא צווי של הקב"ה היה למשה ולאהרן לאמור איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל : לא לבתו של פוטיאל . ומפרש באגדה דהיינו יתרו שפיטם עגלים לעכו"ם . ובתו לאו דוקא . אלא כלו' מזרעו . ועיין במס' סוטה : הקדים כבודו של אהרן לכבודו של משה הה"ד כו' . שלא כתיב אלה תולדות משה ואהרן כאורחיה דקרא תמיד לאקדומי למשה . אלא דאתא למימר דשקולין זה לזה כדאי' בב"ר פ"א : (כא) לא נתבעו כלו' לא נתבקשו . לשון תובע ונתבע (מת"כ) : בשביל כבודו של משה כו' . ומ"מ לא נכתב ח"ו שקר בתורה . משום דהא אמרו בסנהדרין דף י"ט א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל המלמד בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנא' ואלה תולדות אהרן ומשה וכתיב (שם) ואלה שמות בני אהרן . לומר לך אהרן ילד ומשה לימד . לפיכך נקראו על שמו : זו היא שאמרנו כו' . דייק מדכתיב הכהנים כו' לכהן . ש"מ דחשיבות אתא לאשמועינן (מת"כ) : (כב) מלמד שהיה צער כו' . כי הדבר התמיד מוזכר תמיד לעורר הצער כאילו קשה בעיניו כביכול מיתתם . ולכן נכתב מיתתם בד' מקומות : ר"ע אומר על ההקרבה מתו . פי' שהקריבו אש זרה כדכתיב כאן בהקריבם אש זרה : על הקריבה מתו פי' על שנתקרבו ונכנסו לבית קדשי הקדשים בלא רשות . ואע"ג שאזהרה אל יבא ולא ימות אחרי מותם נאמר .

מ"ת

בהקריבם אש זרה. ר' יוסי אומר על הקריבה מתו שנאמר בקרבתם לפני ה'. ר"א אומר אף משום הקריבה. אש זרה לא מן התמיד של בין הערבים ולא מן תמיד של שחר אלא אש הדיוטות שנא' אש זרה. בר קפרא בש"ר ירמיה ב"ר אלעזר אומר בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן על הקריבה ועל ההקרבה ועל אש זרה וכו' (כמו שכתוב למעלה בויקרא רבה בפרשת אחרי מות פר' סיתיב משו וכמשו סורוסיכן שמיתן פיג אמותיכן). בד' מקומות הוא מזכיר מיתתן של בני אהרן ומזכיר סורחנן וכ"כ למה להודיעך שלא היה עון בידם אלא זה בלבד. א"ר אלעזר המודעי צא וראה כמה היא קשה מיתתן של בני אהרן לפני הקב"ה שבכל מקום שהוא מזכיר מיתתן מזכיר סורחנן. ככ"ל כדי שלא יתן פתחון פה לבאי עולם שלא יהו הבריות אומרים מעשים מקולקלים היה להם בסתר שע"י כן מתו. וימת נדב ואביהוא לפני ה'. א"ר יוחנן וכי לפני ה' מתו אלא מלמד שקשה לפני הקב"ה בשעה שבניהם של צדיקים מסתלקים בחייהם דאביהם. בהקריבם אש זרה לפני ה'. ר' יוחנן דיפו בעא קומי ר' פנחס בר חמא בש"ר סימון כאן את אמר לפני ה' לפני ה' ב' פעמים ולהלן את אמר על פני אהרן אביהם פעם א' אלא מלמד שהוא קשה לפני הקב"ה כפלים מאביהם. במדבר סיני. וכי במדבר סיני מתו אלא מלמד שמהר סיני נטלו אפופסי שלהם למיתה. הה"ד (שמות כד) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו א"ר פנחס מכאן שהיו ראוין להשלחת יד. א"ר הושעיא וכי קילורין עלתה עמהם לסיני כמה דתימא (שם) ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. אלא מלמד שזנו עיניהם כלפי שכינה כאדם שמביט בחבירו מתוך מאכל ומשקה. ר' יוחנן אמר אכילה ודאית דכתיב (משלי טז) באור פני מלך חיים. א"ר תנחומא מלמד שהגיסו את לבן ועמדו על רגליהם וזנו עיניהם מן השכינה. ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר משה לא זן עיניו מן השכינה ונהנה מן השכינה. לא זן עיניו מן השכינה. דכתיב (שמות ג) ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים. ונהנה מן השכינה דכתיב (שם לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו. בשכר כי ירא וייראו מגשת אליו. בשכר מהביט (במדבר יב) ותמונת ה' יביט. נדב ואביהוא זנו עיניהם מן השכינה ולא נהנו מן השכינה. ולמה לא מתו באותה שעה. משל למלך שהיה משיא את בתו ונמצא בשושבין שלה דבר של לוגמיא. אמר המלך אם אני הורגו עכשיו הריני מערבב שמחת בתי למחר שמחתי באה ומוטב בשמחתי ולא בשמחת בתי. כך אמר הקב"ה אם אני הורג נדב ואביהוא עכשיו הריני מערבב שמחת תורה למחר שמחתי באה מוטב בשמחתי ולא בשמחת תורה הה"ד (שיר ג) ביום חתונתו יט זה סיני. וביום שמחת לבו זה אהל מועד. ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר. ר' יעקב בר איבי בש"ר אחא אילו היו להם בנים קודמין לאלעזר ולאיתמר שכל הקודם לנחלה קודם בכבוד ובלבד שהוא נוהג כמנהג אבותיו. ויכהן אלעזר ואיתמר וגו'. ר' יצחק אמר בחייו. ר' חייא בר אבא אמר במותו. על דעתיה דר' יצחק דהוה אמר בחייו נאמר כאן על פני ונאמר להלן על פני דכתיב (בראשית יא) וימת הרן על פני תרח אביו. מה על פני האמור להלן בחייו אף על פני האמור כאן בחייו. ע"ד דר' חייא בר אבא דהוא אמר במותו נאמר כאן על פני ונאמר להלן על פני (שם כג) ויקם אברהם מעל פני מתו. מה על פני האמור להלן במותו אף על פני האמור כאן במותו. ע"ד דר' יצחק דהוא אמר בחייו אירעה טומאה באהרן שימש אלעזר. אירעת טומאה באלעזר שימש איתמר. כ מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לדבר עם המלך הערביים וניתזה צינורה של רוק מפיו על בגדיו וטימאוהו נכנס יהודה אחיו ושימש תחתיו לכהונה גדולה. אותו היום ראתה אמן שני בניה כהנים גדולים. אמרו חכמים ז' בנים היו לקמחית וכולן שימשו בכהונה גדולה. נכנסו חכמים אצלה אמרו לה מה מעשים טובים יש בידך. אמרה להם כך יעזרו עלי אם ראו קורות ביתי שערות ראשי מימי. אמרין כל קמחא קמחין וקמחא דקמחית קמחה סלת וקראו עליה הפסוק הזה (תהלים מה) כא כל כבודה בת מלך פנימה וגו'. וע"ד דר' חייא דהוא אמר במותו כשמת אהרן שימש אלעזר בנו. כשמת אלעזר שימש איתמר. לכך נאמר ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם:

פרשה ג

(א) הקרב את מטה לוי וגו'. זהה"ד (תהלים צב) צדיק כתמר יפרח וגו'. א מה התמר הזה צלה רחוק כך מתן שכרן של צדיקים רחוק מהם עד לעה"ב. מה התמר הזה עושה תמרים רטובים ניקלווסין נובלות ועושה סולין. כך הם ישראל יש בהם בני תורה ויש בהם עמי הארץ ויש בהם בורים. מה התמרה הזו יש בהם נובלות שאינן נכנסות לאוצר ועושה תמרים והם נכנסות לאוצר. כך ישראל כשהיו במדבר מהם נכנסו לא"י מהם לא נכנסו. מה התמרה הזו עושה תמרים ועושה קוצים וכל מי שהוא מבקש לגבות תמרים הקוצים שיש בה שולטין בו. כך הם הצדיקים כל מי שאינו משמר עצמו מהם ב נשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף ואף כל דבריהם כגחלי

יד יוסף יט שלטי תענית: כ ויק"ר סוף פ"כ. ירוש' פ"ק דיומא: כא לעיל פ"א כו' ג' וכ"נ: פ"ג א ב"ר פ' מ"א. שוח"ט מזמור נ"ב. תנחומא ס"ו: ב אבות פ"ב מ"י:

ענף יוסף

דבוא אותיות להורם (מגלה טעומר): (כב) [שמסר סיני נטלו אפופכין שלהם למיתם כו'] פי' שמאז בסיני נגזר עליהם מיתה. וזהו שנאמר בקרבתם לפני ה' וימותו שר"ל שמאז דומם כאילו כבר מתו מאחר שכבר נגזר עליהם אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה שמתין להם. וערבוב זה פירושו לפי שאונן אסור בפ"א ואילו היו מתים או לא היו אהרן ובניו פנותרים כראוין לקבלת התורה. אבל יום חינוך המשכן כ"ג מקריב אונן: וה"א

מתנות כהונה

ה"ג שנא' בקרבתם לפני השם ר"א אומר אף משום הקריבה ופי' דר"ע סבר על ההקרבה לחוד מתו ולא על הקריבה ורבי יוסי סבר על הקריבה לחוד מתו ולא על ההקרבה כדאיתא בהדיא בת"כ ובילקוט ריש אחרי מות ור"א סבר שעל כל אחד מהן על הקריבה והקרבה היו ראוין למות. וה"ג בת"כ ר"א אומר כדאי קריבה לעצמה כדאי ההקרבה לעצמה: ולהלן הוא אומר כו'. כל זה פירשתי ריש אחרי מות: ה"ג להודיעך שלא היה עון: ה"ג מיתתן של בני אהרן לפני כו': ה"ג שמהר סיני נטלו אפופסין: ודאית בהנאה מזיו השכינה נקרא אכילה שממנו בא קיום וחיים לבעליה שנאמר באור פני מלך חיים: ונמצא בשושבין גרסינן: לגומיא לפי ענינו הוא דבר שמלה וה"ג לעיל ריש אחרי מות: אמרה להם כך יעזרו עלי. כך יעזרו לי מן השמים: פנימה וגו'. ממשבצות זהב לבושה כהן גדול הלבוש ממשבצות זהב: עד לעולם הבא. דהכי מגיה בהאי עלמא ליכא וכן מסיים בשוחר טוב שנא' והיה עקב וגו': נקלווסין פי' הערוך מין פרי: סולין קוצים מלשון סילון ממאיר: נובלות פירות כמושין מלשון נבל פטל: שולטין בו. עוקצים אותו: להילול להלל בו בחג הסוכות: ה"ג בב"ר בפ' מ' תניינא ובויקרא רבה פרשה כ"ב שיבים לחבלים ופי' סיב הגדל סביב האילן השר העליון עושין מהם חבלים

עץ יוסף

מ"מ פגע בהם מדת הדין אע"פ שלא הוזהרו תחלה שהיה להם ליזהר שלא ליכנס אחר שאהרן לא נכנס עדיין שם. אבל על אש זרה ס"ל לר' יוסי שאין ליענש דמצוה להביא מן ההדיוט: ר"א אומר אף משום הקרבה. ס"ל שב' הדברים יחד חייבו להם מיתה. וכל אחד מהם מספיק לחייב מיתה. וכדאי' בת"כ סדר אחרי ר"א אומר כדאי הקרבה לעצמה (להתחייב מיתה עליה) כדאי הקריבה לעצמה (להתחייב מיתה עליה): בפר' אחרי פ"כ סי' ו': סייחים סוסים קטני': שטיחין פי' מכסה: בד' מקומות אחד בפ' שמיני באמרו וימותו. ב' בפרשה אחרי מות שני בני אהרן. ג' וימת נדב ואביהו בהקריבם אש זרה לפני ה'. ד' וימת נדב ואביהו וגו' ובנים לא היו להם: להודיעך כו' להודיע לפני האדם שמתו על השא קל. ע"ד בקרובי אקדש לפי שהיו קרובים אל ה' ביותר על כן דקדק עמהם לדונם אפי' על השא קל כמ"ש וסביביו נשערה מאד: וכי לפני ה' מתו. שלא מתו בני אהרן אלא בחוץ מקום שהלוים מותרים ליכנס מדכתיב ויקרבו וישאום בכתנותם: אלא מלמד שקשה לפני הקב"ה בשעה כו'. דייק זה משום דכתיב וימת נדב ואביהו על פני אהרן אביהם להורות שקשה הדבר שמתו בחיי אביהם. ולכן אמר כאן לפני ה' כאילו הדבר קשה לפניו ית' משום זה. וזה כדרך לשון בני אדם מתו מוטל לפניו ומצטערו הרבה. ודעת השני אחר שנאמר ב"פ וזה לחזק הדבר כידוע שהכפל הוא לחזק הדבר. מוכח מזה שכפלים קשה לפני ה' מהצער שסבל אביו: לפני ה' שני פעמים. היינו חד בפרשה שמיני וימותו לפני ה'. וחד בהאי סדר וימת נדב ואביהו לפני ה'. ופ"א בדברי הימים כתיב לפני אביהם: כפלים מאביהם וכפל הקושי אחד על נדב ואביהו עצמן ע"ד יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. והשני על צער אהרן שמתו בניו בחייו: וכי במדבר סיני מתו. שאע"פ שהקמת המשכן במדבר סיני היה מ"מ מכיון שמתו באהל מועד ה"ל למימר שמתו שם: אלא מלמד שמהר סיני נטלו כו'. ופי' במדבר בדבור נגזרת סיני. והוא מלשון ומדברך נאוה: אפופסין גזר דין: קילורין בלשון רומיי עוגה ממין פת (מוסף הערוך): עלה עמהם לסיני דהא אמר ויחזו כו'. כצ"ל: כאדם שמביט בחבירו כו' ר' יוחנן אמר אכילה ודאית. לר' הושעיא פי' ויאכלו וישתו שהיה לבם גס (פי' גדול) כמתוך אכילה ושתיה. ולר' יוחנן הסתכלות השכינה גופא מקרי אכילה ושתיה שזה מזון הצדיקים כי באור פני מלך חיים: ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. וזה היה לו ע"י שדבר ה' עמו פנים בפנים: ולא נהנו מן השכינה. כלו' שמתו בעבור זה. וזהו כל הרודף כו' וכל הבורח כו': משל למלך דק"ל דכיון דבסיני נגזר עליהם מיתה ושביק לה כדי שלא לערבב מתן תורה ישתא נמי ליכא שמחת הקמת המשכן. לה"ק דהאי דמי לשמחת בתו והאי דמי לשמחת עצמו. ואיתא ליה לערבב שמחתו ולא של בתו: דבר של לוגמיא פי' בלי"י דבר אסר לאיבכח (מוסף הערוך): הריני מערבב שמחת בתי. דמ"ת הפיב כנשואי בת כדאמר בש"ר פ' ל"ג משל למלך שהיה לו בת יחידה כו': הריני מערבב שמחת התורה. כי אלו נתעלבו ביום ההוא לא היתה נכנסת בלבם כל כך שאין הנבואה שורה מתוך עצבות. וכן לדבר הלכה וכל אחד קבל ביום ההוא פסוקי כל מה שעתיד ללמוד כדלעיל ס"ר פ' כ"ח: זה סיני שבו נתחתן לישראל ע"י התורה שהיא כבת שניפאת להם כדאי' ברבה סדר תרומה. ועיין שלטי תענית: זה אהל מועד וקרי ליה שמחת לבו כי בו שרתה שכינה על ישראל והיתה שמחה גדולה לפני ה' ולפני ישראל: היו קודמין כלו' היה אפשר שיהיו קודמין: קודמין בנחלה לירש אביהם והם קודמין לאחי אביהם: במותו פי' אבל בחייו לא שמשו בכהונה גדולה רק ככהן הדיוט: אירע טומאת דאל"כ לא היה אהרן נסתלק מכהונה גדולה: וניתזה צינורה שמטה רוק: וטימאוהו שרוקם מטמא כזב. ועיין יומא דף מ"ז: כל קמחה קמחין פי' קמח של כל בני העולם קמח. וקמח של קמחית היא סולת. ועל שם שנקראת שמה קמחית אמרו כן: כל כבודה בת מלך פנימה. וגו' ממשבצות זהב לבושה. פי' אם תכבד עצמה בתוך הבית. תזכה להעמיד בנים כהנים גדולים שנא' בהם ועשית משבצות זהב. וע' לעיל פ"א סימן ג':

פרשה ג (א) צדיק כתמר מה תמר כו'. כדמסיק צדיק כתמר יפרח מדבר בשבט לוי כו'. אלא שמההלה דריש ליה באנפי אחרינא: צלה רחוק שע"י שהם גבוהים וענפיהם למעלה נמצא הצל למרחוק ולא אצלם: כך מ"ש של צדיקים רחוק מהם עד לעה"ב. שנא' (דברים ז) והיה עקב תשמעון. וכתיב (שם) לשומרי מצותיו לאלף דור (שוח"ט). דהכי מגוה בהאי עלמא ליכא: רטובים לתמרים שאינן מבושלות קורין בלשון ישמעאל רוטב (ערוך): נקלווסין בלשון רומיי מין תמרים חשובים (מוסף הערוך) והמעריך פי' תאנים יבשים: סולין לשון יוני ופירושו עלים. או תמרים שוטים כמ"ש בערוך זרע סליון של לוף. זרע ביוצא ממנו לוף שוטה. והמת"כ פי' סולין קוצים. וקשה דא"כ ה"ל למימר ויש בהם רשעים (מעריך): נובלות כמושים מלשון נבול תבול: ויש בהם עמי הארץ. עם הארץ דעתו מעורב עם הבריות במדות חשובות ומקנא דעות ישרות ויודע לשמור עצמו מן הפשעים. ועל זה נקרא עם הארץ מפני שהוא עמהם בדרך ארץ: ויש בהם בורים בור יקרא מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ שאפי' מדות אין בו ליסב בין אנשים. כמו שקראו חז"ל לשדה שאינה לא זרועה ולא חרושה שדה בור שהיא שממה: לגבות תמרים. נ"ל לגנוב תמרי' שהב"ה הולך בלא מורא ופחד ללקט התמרים ומשמר עצמו מן הקוצים. או שכרת מקודם הקוצים ואח"כ לוקט התמרים. אבל הגנב ממהר. לכן שורט ידיו בהקוצי': כך הם הצדיקים הנוגע בהם לרע נשיכתן כו' ועקיצתן כו': נשיכת שועל שיניו של שועל דקות ועקומות כלפי פנים. וכששינים נכנסות בבשר אין מרגיש בנשיכה מרוב דקות השן. אבל כשחוזר להוציא שיניו נאחז הבשר בכפיפת השינים ונעתק עמהם והוא מרגיש אז כאב גדול מכל נשיכת שאר בעלי חיים. האדם לרוב דקותו אין הבשר מרגיש בו לשעתו. אלא שאח"כ נוקב ויורד ומתפשט ומכאיב (מדרש שמואל): עקיצת עקרב הוא מלשון עוקץ והוא הזנב. שהעקרב מכה בזנבו שהם כנוס האדם ומיתה: ולחישתן לחישת שרף השרף שורף בהבל פיו: ואף כל דבריהם כגחלי אש. שאם לא יעשו מיתה כשועל ועקרב ושרף עכ"פ יעשו רושם כגחלי אש (מדרש שמואל). ורב"י פי' ואף כל דבריהם אף קלות שבקלות. כי פורץ גדר של חכמים רגון יחוד של פנויה לא שנא טהורה כגון שטבלה ולא

כנחלי אש. ד"א מה תמרה זו אין בה פסולת אלא תמרים לאכילה. לולבין להילול. חריות לסיכוך. סיבים לחבלים. סנסנים לכברה. שפעת קורות לקרות בהן את הבית. כך הם ישראל אין בהם פסולת אלא מהם בעלי מקרא מהם בעלי משנה מהם בעלי אגדה מהם בעלי מצות מהם בעלי צדקות וכל הענין. ד"א מה תמרה זו לבה מכוון למעלה כך ישראל לבן מכוון לאביהן שבשמים שנאמר (תהלים כה) עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי. ד"א מה תמרה זו יש לה תאוה כך צדיקים יש להם תאוה מה תאותם הקב"ה שנאמר (ישעיה כו) נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל. א"ר תנחומא מעשה בתמרה אחת שהיתה עומדת בחמתן ולא היתה עושה פירות והיו מרכיבין אותה ולא עשתה פירות אמר להם דקלי תמרה היא רואה מיריחו והיא מתאוה לה בלבה והביאו ממנה והרכיבו אותה מיד עשתה פירות. כך כל תאותן וצפויין של צדיקים הקב"ה. מה תמרה זו אינו עושה פחות מג' אנבונין כך אין ישראל חסרים מג' צדיקים בעולם כאברהם יצחק ויעקב חנניה מישאל ועזריה. וכה"א (שיר ז) אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו ויהיו נא שדיך כאשכלות הגפן וריח אפך כתפוחים. מה תמרה זו יש בה לולבין להלל והריות לסוכה אפי' הסיב שלה הולך לחיזוק ועצה להדליק. כך בישראל צדיקים ישרים חסידים בני תורה אפי' סוריהן גומלי חסד אינון. אי מה התמרה אין עושין ממנה כלים כך הצדיקים אין עושין פירות ת"ל (תהלים צב) כארז בלבנון ישגה. א"ר תנחומא שאלתי אותה לר' הונא ואמר היינו בבבל ועושין ממנה כלים שלחנות ומנורות. אי מה הארז הזה אין עושה פירות כך הצדיקים אין עושין פירות ת"ל צדיק כתמר יפרח. מה התמרה עושה פירות כך הצדיקים עושים פירות שנא' (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. מה תמרה וארז כל מי שהוא עולה לראשם ואינו משמר את עצמו הוא נופל ומת כך כל מי שהוא בא ומזדווג לישראל סוף שהוא נוטל את שלו מתחת ידיהם. תדע לך שכן שרה ע"י שמשכה פרעה לילה אחת לקה הוא וביתו בנגעים שנא' (בראשית יב) וינגע ה' את פרעה וגו'. מה תמרה וארז גדולים מכל האילנות כך ישראל גדולים מכל העכו"ם שנאמר (אסתר ט) כי גדול מרדכי וגו' (שמואל ב ה) וילך דוד הלוך וגדול. מה תמרה ג אם נעקרה אין לה חילופים כך הם הצדיקים אין להם חילופים בשעה שמתים שנא' (איוב כח) והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה. ד"א צדיק כתמר וגו'. מדבר בשבטו של לוי שהיו צדיקים והפריחו מע"ט בעת שעשו ישראל העגל שנאמר (שמות לב) ויאספו אליו ד כל בני לוי. לפיכך גידלם הקב"ה בישראל כארז הזה שהוא גבוה וגדול בלבנון משאר האילנות כך הם גדולים מכל ישראל שלא בחר בכל השבטים לעמוד בשימושו אלא בני לוי בלבד. הה"ד (תהלים צב) שתולים בבית ה' א"ר חנן בן פזי עד שהם שתולי' הם בבית ה' אלו התינוקו' שהם בבי' הספר. ד"א שתולי' בבית ה'. שלא היו זזים מבהמ"ק לעולם. בחצרות אלהינו יפריחו. אלו השירות תדע לך שהוא כן שנא' הקרב את מטה לוי וגו' ושמרו את משמרתי וגו': (ב) ד"א הקרב את מטה לוי וגו'. הה"ד (שם סה) אשרי תבחר ותקרב אשרי מי שבחרו הקב"ה אע"פ שלא הקריבו ואשרי מי שקרבו אע"פ שלא בחרו. ואיזה זה שבחרו זה אברהם שנא' (נחמיה ט) אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם. אבל לא קירבו אלא הוא קירב את עצמו. ה יעקב בחרו הקב"ה שנאמר (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה. וכה"א (ישעיה מא) יעקב אשר בחרתיך. אבל לא קירבו אלא הוא קירב את עצמו שנא' (בראשית כה) ויעקב איש תם יושב אהלים. משה בחרו שנאמר (תהלים קו) לולי משה בחירו אבל לא קירבו. אשריהם אלו שבחרם הקב"ה אע"פ שלא קירבם. בא וראה יתרו קירבו הקב"ה אבל לא בחרו. רחב הזונה קרבה אבל לא בחרה. אשריהם אלו שקירבן אע"פ שלא בחרן. מטרונה שאלה לר' יוסי א"ל אלהכון מאן הוא בעי מקריר. הביא לפניה כלכלה של תאנים והיתה בוררת יפה ובוררת ואוכלת. א"ל את יודעת לברור והקב"ה אינו יודע לברור מאן דהוא חמי עובדוי טבין הוא בחר ביה ומקריב ליה. ר' נחמיה בש"ר שמואל בר רב יצחק לא כל הקרוב קרוב ולא כל הרחוק רחוק. יש נבחר ונדחה ונתקרב יש נבחר ונדחה ולא נתקרב. אהרן נבחר (ש"א ב) ובחר אתו מכל שבטי ישראל לי לכהן. ונדחה ובאהרן התאנף ה'. וכתיב ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. שאול נבחר (שם י) הראיתם אשר בו בחר ה'. ונדחה (שם טו) ונחמתי כי המלכתי את שאול וגו'. ולא נתקרב (שם טז) ואני מאסתיו ממלך על ישראל. דוד נבחר (תהלים עח) ויבחר בדוד עבדו. ונדחה (שם טו) ויצא המלך וכל ביתו ברגליו ויעמדו בית המרחק. ריב"ל אמר נידוהו אעפ"כ קיבל עליו נדוייו הה"ד (שם) ודוד עולה במעלה הזתים עולה ובוכה וראש לו חפוי. ונתקרב. א"ר יודן עירא היאירי רבו של דוד קירבו. הוא שדוד אומר (תהלים קיט) ישובו לי יראיך ויודעי עדותיך. יודעו כתיב עירא היאירי היה רבו וקירבו. ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר ששה הם שנבחרו כהונה לויה ישראל מלכות בית דוד ירושלים בהמ"ק. כהונה מנין דכתיב (ש"א ב) ובחר אתו מכל שבטי ישראל לי לכהן. לויה מנין שנא' (דברים יח) כי בו בחר ה' אלהיך. ישראל מנין שנא' (שם ז) ובך בחר ה' אלהיך. מלכות בית דוד מנין שנא' (תהלים עח) ויבחר בדוד עבדו. ירושלים מנין שנאמר (ד"ה ב ו) העיר אשר בחרת בה. בהמ"ק מנין דכתיב (שם ז) בחרתי והקדשתי את הבית הזה. אמר דוד אשרי מי שהקב"ה בחר בו. ואשרי מי הוא שקירבו. ואיזהו אשרי בכפלים מי שהקב"ה בחר בו וקירבו. ואיזה זה זה אהרן ולוי. אהרן מנין שנאמר ובחר אתו מכל שבטי ישראל לי לכהן ומנין שהקריבו שנא' ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. לוי בחר בו הקב"ה שנא' כי בו בחר ה' אלהיך. ומנין שהקריבו שנא' הקרב את מטה לוי והעמדת. ועליהם הכתוב אומר (תהלים סה) אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך כמה דתימא ושמרו את משמרתו ואת משמרת כל העדה וגו'. (שם) נשבעה בטוב ביתך. שהיו אוכלים מן המעשרות שהיו מביאים לבית כמה דתימא ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה וגו'. והעמדת אותו לפני אהרן הכהן ושרתו אותו. ישרתוהו בעבודתו וימנה מהם גזברין ואמרכלין. ושרתו אותו עליהם הכתוב אומר (שם קא) עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי הולך בדרך תמים הוא ישרתני וגו'. ושמרו את משמרתו וגו' ושמרו את כל כלי אהל מועד וגו' שהיו חונים סביב למשכן והם היו נושאין כליו וטוענין אותם. ונתתה את הלוים לאהרן וגו' יכול ישרתוהו בעבודתו שיעשו לו מלאכתו ת"ל ואני הנה לקחתי לי הלוים וגו' נתונים לה' לשם הם מסורים לכהנים

יד יוסף ג תנחומא ל"ע. זוהר בראשית: ד ופרש"י ביומא כל בני לוי כלן בכלל זה ועיין בספר באר אברהם שם ביומא : ה זוהר ריש תרומה :

מתנות כהונה

הכלים : שפעת קירות. פי' בערוך קורות גדולות : לקרות לעשות מהם תקרה לבית : ה"ג בעלי משנה מהם בעלי אגדה כו' עד צדקות וכל ענין : תאוה שמתאוה התמרה להיות מורכב מאילן אחר וכדמפרש לקמן ועיין בערוך ערך נסן : ה"ג מעשה בתמרה א' שהיתה עומדת בחמתן והמתן שם מקום : דקלי אומן בקי בהרכבת דקלים : תמרה היא כו'. לעיל פ' לך לך גרסי' תמרה זו רואה ושם בפרש"י הביא גי' זו בשם שוחר טוב ובשוחר טוב שלפנינו גרס תמרה זו : וצפויין שממתינים וצופין ומביטין : עושה פחות משלשה גרסינן : אנבונין פירות כד"א ואכניה שגיא : אעלה בתמר. ודרשוהו חז"ל על חנניה מישאל ועזריה כמו שפירש"י שם : ה"ג חריות לסוכה. כלומר לסכך בו וכן אמר לעיל חריות לסיכוך : סוריהן הקוצים שבהם כד"א כקול הסירים. ור"ל הגרועים עמי הארץ ובשוחר טוב גרסי' בורים שבהם שנא' כפלח הרמון רקתך : ה"ג אין עושים ממנה כלים כך הצדיקים ת"ל כארז : חילופן דוגמתן ותמורתן וכן הוא לקמן בקהלת ובירושלמי : שתולים ר"ל קטנים ונערים כנטיעה זו : ה"ג הם בבית ה' אלו התינוקות : ה"ג רחב הזונה קירבה : מאן הוא בעי כו'. מי שרוצה לקרב ולבחור בו מקרבו אף על פי שאינו ראוי לקרבו : מאן דהוא כו'. מי שהוא רואה שמעשיו טובים : ה"ג התאנף ה' וכתיב ואתה הקרב את אהרן אחיך : לבית לבית המקדש : אמרכלין גזבר עליון נוטריקון מר על כל כ"פ הערוך בשם תוספות דשקלים וכן הוא בויקרא רבה פרשה ה' ועיין עוד שם פי' אחר : לקחתי לי הלוים וגו'. גרסינן ונאמר כי נתונים נתונים המה

עץ יוסף

ולא שנא שמאה שלא סבלה : אין בה פסולת שאין בכל האילן דבר שלא יצא ממנו תועלת. רק שהתועליות מתחלפות בין רב למעט. כן בישראל יש בהם כמה תועליות היוצא מלימודם הטוב. ורק יש גדולה ויש קטנה מהם : להילול להלל בו בחג הסוכות להקב"ה : חריות פי' ענפים לסכך בהם את הסוכה : סיבים פי' סיב הגדל סביב האילן ועושין ממנו חבלים : סנסנים פי' כמין חוטין תולין ממנו כמו בגופן : שפעת קורות פי' קורות גדולות (ערוך) : לקרות לעשות מהן תקרה לבית: מה תמרה זו יש לה תאוה. שמתאוה התמרה להיות דבוק למינה. ותאותה אינה להנאת עצמה זולת הטבע פועל בה למען יצא ממנו התכלית הנכון. וזהו הוצאת פרי התמר המשובח ע' ערוך ערך נסן : כך הצדיקים יש להם תאוה. שהם חלק אלוה ממעל מאד מקור נפשותם יש להם ג"כ תאוה לה' לא להנאת עצמם מאומה כי אם לכבוד ה' שזהו עונג התשוקה הנפשית להתדבק בו ובדרכיו : בחמתן שם מקום : דקלי אומן בנטיעות דקלים : תמרה היא רואה מיריחו. זכר אחד עומד ביריחו והיא מתאוה לקבל הרכבה ממנו : וצפויין שממתינים וצופים ומביטים : אנבונין הם עיקר הפרי שבתמר. כן בישראל מוכרח שמנא ג' צדיקים גדולים כו' כי כן יסד הקב"ה בעולמו. שעל ידיהם העולם מתקיים : אעלה בתמר ודרשו חז"ל על חמ"ו כמו שפרש"י שם : הולך לחיזוק פי' לעשות ממנו חבלים ולקשור ולחזק מהם : צדיקים ישרים חסידים ישרים עדיפי מצדיקים (רש"י ספ"ק דתענית ט"ו ב) על מ"ש שם צדיקים לאורה וישרים לשמחה. בגוואת ר"א הגדול אי' מעלה א' צדיקים כו' מעלה ב' ישרים כו' מעלה ג' תמימים כו'. ורשב"א כתב צדיקים עדיפי מישרים : סוריהן הקוצים שבהם כד"א כקול הסירים. ור"ל הגרועים עמי הארץ. ובשוח"ט גרסי' בורים שבהם שנא' כפלח הרמון רקתך : שולחנות ומנורות בשוח"ט הגי' וכנורות : הוא נופל ומת מפני שכל שענפים הם למעלה בראשו : ומזדווג להרע להם. אף שלא כיון להרע להם רק למען אהבתו כמו פרעה ולקה הוא וביתו : גדולים כו' כלו' גדולים במעלה. שכשהם יתחילו להתגדל ילכו הלך וגדול כמו מרדכי ודוד : חילופן דוגמתן ותמורתן : כך הם הצדיקים אין להם חילופים בשעה שמתים. אבל אח"ז כשיגדיל אותו שנולד למלאות מקומו יהיה אז חילופים להצדיק שמת : עד שהם שתולים הם בבית ה'. זהו לפי הפי' צדיק כתמר יפרח אלו הצדיקים וכמש"ל· ד"א שתולים בבית ה' שלא היו זזים כו'. הוא לפי הפירוש והדרוש שפסוק צדיק כתמר יפרח מדבר בשבטו של לוי : בחצרות אלהינו אלו העזרות. כצ"ל (רד"ל) שאמרו שם שירה נאה כמו הפרח שהוא דבר נחמד ונאה : (ב) מי שבחרו אע"פ שלא קירבו. הבחירה הוא שהוא מוצא חן בעיניו מצד כחותיו הטובים. והנה האבות אע"ו כחותיהם היו טובות. אבל לא קירבם ה' בתחילה לסייעם בעשות טוב. כי היו משולמים. ורק הם בעצמם התחזקו מאד להתהלך לפני ה'. אבל רחב ויתרו לא נתבחרו כי לא היו כחותיהם טובות. רק ה' קירבן ועוררם ע"י משה ויהושע. ואם כה בבחירה בלא קריבה. ובקריבה בלא בחירה. ואיך אשרי מי שנבחר מצד כחו. ונתקרב מה' לסייעו : יתרו קירבו הקב"ה אי' לעיל סדר יתרו אמר הקב"ה למשה כו' אני הוא שהקרבתי ליתרו כו' : מאן דהוא בעי מקריב. מי שרוצה לקרב בו ולבחור בו מקרבו. ודעתה היה. כי ה' בורא אנשים טובים ונותן בהם כח להטיב מעשיהם. והטיב לה הבחירה הוא ביד האדם. רק לאיש טוב המתחזק עצמו בטוב ה' מסייעו : מאן דהוא חמי עובדוי טבין. מי שהוא רואהו שמעשיו טובים הוא בחר ביה כו' : ולא נתקרב ואני מאסתיו כו'. ר"ל שלא נדחה רק ממלוכה אבל לא נדחה מצדקתו ח"ו. שלא הוא הנקרא ג"כ אח"כ בחיר ה' : וראש לו חפוי והוא הולך יחף. פי' שנהג עצמו כמנודה. כי מנודה חייב בעטיפת הראש ולילך יחף : וידעו כתיב לשון יחיד : כי בו בחר ה' אלהיך. קשה הא קרא זה קאי שם על הכהנים. והיה נראה להגיה שנא' (דה"א ט"ו ב') כי אם הלוים כי בם בחר ה' וגו' : שהיו מביאים לבית ר"ל לבית המקדש וכדכתיב (מלאכי ג') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי וגו'. וזה היה אחר דקנסינהו עזרא ללוים לפי שלא עלו עמו וצוה להביא כל המעשרות אל לשכת בית ה' והיו הכהנים והלוים שוים במעשר ראשון : אמרכל גזבר עליון מר על הכל : ת"ל ואני הנה לקחתי וגו' והיו לי הלוים. כצ"ל פי' לי לעבודתי לשרת לעניני בהמ"ק ולא לצורך עצמם : נתונים

לב..ים ולא לעשות מלאכתו. שהיו שוערים ומשוררים ושומרין כל כלי אהל מועד ונושאין אותם וטוענים אותם. ואת אהרן ואת בניו תפקד וגו' כשם שנצטוו הלוים כן נצטוו הכהנים על עבודתם וכולם ע"י משה והזר הקרב יומת. הרי זה עונש: (ג) וידבר ה' אל משה לאמר. ואני הנה לקחתי וגו'. ואני ו בשמחה הנה ברצון דברי ר' ישמעאל אמרו לו תלמידיו רבינו לפי שהוא אומר (בראשית ו) ואני הנני מביא את המבול מים. שומע אני יש שמחה לפני המקום. אמר להם ז יש שמחה לפני המקום כשיאבדו מכעיסיו וכה"א (משלי יא) בטוב צדיקים תעלוץ קריה וגו'. ואומר (תהלים ג) שני רשעים שברת לה' הישועה וגו'. ואומר ה' מלך עולם ועד וגו'. ואומר (שם קד) יתמו חטאים וגו'. ואומר ובאבד רשעים רנה. ר' נתן אומר ואני מוסיף אני על חבתן הנה בשמחה וכה"א (שמות ד) וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו. ורבנן אמרי כל מקום שנא' בו ואני כביכול הקב"ה ובית דינו. ח וכנין אב שבכולם (ירמיה יא) וה' וגו' דבר עליך רעה: תחת כל בכור פטר רחם בבני ישראל. בתחלה היתה עבודה בבכורות ולפי שקלקלו בעגל זכו לוים על שלא טעו בעגל ליכנס תחתיהם. כי לי כל בכור וגו' כמה דתימא קדש לי כל בכור וגו'. לי יהיו אני ה' לפי שהוא אומר ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל תחת כל בכור שומע אני מיום ההוא ואילך לא יהיו הבכורות קדושים ת"ל יהיו מלמד שהם צריכין פדיון: (ד) במדבר סיני לאמר. הה"ד (תהלים סח) אלהים מושיב יחידים ביתה. אמר הקב"ה אף ע"פ שבני אדם בעה"ז היו יחידים אלא הפריתי אותן והרביתי אותן ועשיתים בתים שישבו בהן בעה"ז. כיצד דוד היה יחידי ועשיתי אותו בית שנא' (ירמיה כא) בית דוד כה אמר ה'. ואהרן היה יחידי ועשיתי אותו בית שנא' (תהלים קלה) בית הלוי ברכו את ה' בית אהרן ברכו את ה'. ואף ישראל יחידים היו שנא' (ש"ב ז) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וגו' והרבה אותן האלהים שנא' (דברים א) ה' אלהיכם הרבה אתכם וגו'. הוי מושיב יחידים ביתה. ד"א אלהים מושיב וגו' ט שאלה מטרונה אחת לר"י בן חלפתא אמרה לו הכל מודים שבששת ימים ברא אלהים את העולם. מששה ולכאן מהו עושה. אמר לה מעלה סולמות ומוריד סולמות. פלוני שהיה עשיר יעני. ופלוני שהיה עני יעשר שנא' (ש"א ב) ה' מוריש ומעשיר וגו'. ר' ברכיה אומר לא השיבה כן אלא כך אמר לה מזווג בעולמו זווגים ואומר פלוני ישא פלונית ופלונית תנשא לפלוני ומושיבן בבתיהן. אמרה לו יכולה אני לזווג אלף ביום אחד. שתק ר' יוסי והלך לו. מה עשתה הביאה אלף עבדים ואלף שפחות וזיווגן זה לזה אמרה להם פלוני ישא פלונית ופלונית תנשא לפלוני. כיון שנכנסו עמהם בלילה נפלה קטטה ביניהן ועמדו והכו אלו את אלו. לבקר הלכו אצלה דין רישיה פצוע ודין ידיה פצוע. שלחה בשביל ר' יוסי וספרה לו המעשה. אמר לה אם הדבר הזה קל הוא בעיניך קשה לפני המקום כקריעת י"ס הה"ד (תהלים סח) אלהים מושיב יחידים ביתה וגו'. מהו אלהים מושיב יחידים. הקב"ה יושב ודן אותם ומביא זה ממקום א' וזה ממקום אחר ומושיבן בבית א'. מוציא אסירים בכושרות. שהוא מוציאן מבתיהן אסורים בעל כרחן ומזווגן. בכושרות אם אינן זוכין בוכים ואם זכו משוררין. ד"א אלהים מושיב יחידים ביתה. שהוא מזווג לכל או"א כמותן. ד"א אלהים מושיב. מי שהוא נושא אשה הגונה לו הקב"ה עושה אותן בתים. ואין יחיד אלא לשון גדולה. כמה דתימא (בראשית כו) כמעט שכב אחד העם. ואומר (דה"א יז) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. והוא מוציא מהם בנים בעלי תורה אוסרים ומכשירים. הוי מוציא אסירים בכושרות. אך סוררים אבל מי שאינו נושא אשה הגונה לו יוצאין מהם בנים ע"ה הה"ד (תהלים סח) שכנו צחיחה. ואין צחיחה אלא לשון צמא כמה דתימא (ישעיה ה) צחה צמא. ומ"ש הכתוב צחיחה שהן צמאים בלא תורה. היאך מה דתימא (עמוס ח) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'. ד"א אלהים מושיב יחידים. מי היה זה עמרם ויוכבד. בזכות להוציא אסירים בכושרות אלו ישראל שהיו משועבדים במצרים מה עשה הקב"ה זיווג יוכבד לעמרם כדי שיעמוד מהם גואל ויגאל ישראל. ד"א אלהים מושיב יחידים אלו ישראל שירדו יחידים למצרים בשבעים נפש ועשאן הקב"ה בתים שנא' (שמות א) ובני ישראל פרו וישרצו וגו'. מוציא אסירים בכושרות על שהרחיקו עצמן מן הזנות הוציאן ממצרים. וכן שלמה אומר (שיר ד) גן נעול אחותי כלה וגו' יא גן נעול אלו הבתולות. גל נעול אלו נשי האנשים. מעין חתום אלו הפנויות. אמר להם הקב"ה בזכותם אני גואל את בני. הה"ד אחריו (שם) שלחיך פרדס רמונים בזכות כן שלחיך ויהי בשלח פרעה. הוי בזכות הנשים כשירות יצאו ישראל ממצרים לכך נאמר מוציא אסירים בכושרות. ד"א מוציא אסירים בכושרות מה בכושרות אלא כיון שיצאו ישראל ממצרים לא יצאו אלא בכושרות. אר"ע לא הוציאן אלא יב בחדש כשר לצאת לא בתמוז מפני השרב ולא בטבת מפני הצנה. אלא בניסן שהוא כשר לצאת בו לדרך לא חמה קשה ולא צנה קשה. וא"ת תשרי הרי יש בו עונת גשמים הוי בכושרות. ד"א בכושרות א"ר אלעזר בכושרות אותן שהיו בוכין אלו ישראל ומשה. (שמות ב) והנה נער בוכה וכן (שם) ויאנחו בני ישראל וגו'. הרי הם משוררין עכשיו שנא' (שם טו) אז ישיר משה ובני ישראל הוי בכושרות. ד"א בכושרות אר"א בן עזריה בכיה ושירה יש כאן יג המצריים בוכים מפני שהיו בוזזים שבזזום ישראל ורקנו בתיהם שנא' (שם יב) וינצלו את מצרים. וישראל היו משוררים שהיו טוענים ביזת שונאיה' הוי בכושרות. ד"א אדונו של עבד בוכה שברח עבדו לפניו ועבד משורר שנפנה מן השעבוד. כך המצריים בוכין שברחו ישראל שנא' (שם יד) ויגד למלך מצרים כי ברח העם. וישראל אומרים שירה שנפנו מן השעבוד הוי בכושרות. ד"א באיזו זכות יצאו ישראל ממצרים א"ר חלפיי בזכות יעקב שנא' בכושרות שכה"א (הושע יב) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו. ד"א בכושרות רבותינו אומרים בזכות הנשים האמהות הכשירות שנ' בכושרות בכשרון אכ"כ אלא בכושרות ביפות וכשרות. ד"א בכושרות בזכות הכשרי' שהיו בהם יצאו. ומי היו הכשרים שהיו בהם. אלא זה שבטו של לוי שאע"פ שהיו ישראל עובדי כו"ם במצרים יד שבטו של לוי היו עובדין להקב"ה ומלין עצמן לפיכך משה מקלסן בסוף מיתתו שנא' (דברים לג) כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו הוי בזכות הכשרים שבהם יצאו ישראל ממצרים. ד"א בכושרות בזכות מה יצאו ישראל ממצרים. אריב"ל מפני

שצפה

יד יוסף ו ספרי קרח פיסקא קי"ז: ז מגלת תענית פ"ח. ברכות ט'. שוח"ט מזמור ק"ד. פדר"א פי"ט: ח ירוש' סנהדרין פ"ק: ט ב"ר פ' ס"ח. ויק"ר פ"ח. ולקמן פ' כ"ב. תנחומא ויצא כי תשא מעות. תנ"ש פ"ס. ועיין ריש סוטה. ילקוט ויצא וילקוט תהלים רמז תתכ"ד ורמז תתי"ב: י ילקוט תהלים רמז תשנ"ה: יא ויק"ר פ' ל"ב. שוח"ט מזמור ס"ח. שהש"ר פ"ד. מכילתא סדר בא. ובילקוט ובפרגוס: יב ע' איכ"ר פסוק נטקד. ילקוט תהלים רמז תשנ"ה: יג ילקוט תהלים רמז תשנ"ה: יד ש"ר פ' י"ט. לקמן פ' ע"ו. תנחומא בהעלותך סי' ח'. ספרי ח"א פיסקא ס"ז. ות"כ פיסקא ס"כ:

מתנות כהונה

המה לי לשם הם מסורים לכהנים: ה"ג כמה דתימא קדש לי וגו': **אלא** הפריתי. כלומר לא נשארו כך אלא וכו' ואולי אלא הוא ט"ס: **שאלה** וכו'. בפרשה ויצא ובויקרא רבה פ"ח פירשתיו: **זוכין** זכאין לפני הקב"ה ודריש בכושרות נוטריקון בכי ושירות: **כמותן** · דוגמתן כאילו הם אחד: **ומי** כעמך ישראל גרסינן: **בע'** נפש. ואומות העולם הקדמונים הם ע' הרי שישראל לא היו כי אם איש איש נגד אומה שלמה ואין לך יחידים גדול מזה: **על** שהרחיקו עצמן. דרש בכושרות לשון כשר וטוב: ה"ג גל נעול אלו נשי וכו': **פנויות** אלמנות וגרושות: ה"ג אלו ישראל ומשה והנה כו': **בכושרות** דרש נוטריקון מי שבכה לשעבר היה משורר עכשיו: **וישר** אל מלאך. דרש וישר לשון שירה כמתיבתו וכתיב בכה ויתחנן הרי בכה ושירות.

אל

עץ יוסף

נתונים לה' כן כתיב (במדבר י"ח ו') מתנה נתונים לה': **כשם שנצטוו** הלוים כו' עד והזר הקרב יומת. פי' כשם שנצטוו הלוים שלא יעשו עבודת הכהנים כן נצטוו הכהנים על עבודתם שלא יעשו עבודת הלוים. והזר הקרב אפי' כהנים לעבודת הלוים חייבים מיתה שגם הם זרים הם ללוים. ועיין בספרי סדר קרח: **וכולם על** ידי משה. שלמשה נאמר הקרב את מטה לוי וגו' וגם נאמר לו ואת אהרן ואת בניו תפקוד וגו': (ג) **ואני** הנה לקחתי את הלוים וגו'. תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלוים: **ואני בשמחה** הנה ברצון. מדכתיב כאן לשון ואני הנה דריש ליה דה"ל למיכתב ואני לקחתי את הלוים. ובספרי סדר קרח אי' ואני ברצון הנה בשמחה: **שומע אני** שיש שמחה כו'. פי' והרי הוא לרעה: **ובאבוד רשעים** רנה הרי שיש רנה לפני המקום כשהרשעים נאבדים. וכן מביא קרא שני רשעים שברת וסיפא על עמך ברכתך סלה שיש שמחה לפניו יתב'. וכן הביא הפסוק ה' מלך עולם ועד וגו' כשיאבדו הרשעים מארצו. וכן מביא ראיה שאפי' על רשעי ישראל כשנאבדים יש לו שמחה כדכתיב יתמו חטאים מן הארץ וגו' ברכי נפשי את ה' ר"ל עם ה' שגם לפניו יתב' יש שמחה: **ואומר באבוד** רשעים רנה. מיותר שהרי כבר הובא זה הקרא: **ואני מוסיף** אני על חבתם. פי' על החבה שהבבתי אותם שבחרתי אותם להיות מבני היכלא דמלכא ולעבוד עבודתי. עוד אני מוסיף להם מתנות לויה: **ואני כביכול** הקב"ה ובית דינו כו' וה' דבר עליך רעה. פירש"י שהוי"ו לשון תוספת הוא כמו פלוני ופלוני. ובספר המאמרות כתב הטעם מפני שהוא מאמר של שם הויה כדכתיב והכר ה' והוי"ו הנוספת מורה על הב"ד: **ולפי שקלקלו בעגל** לכן נפסלו לעבודת ה' כדכתיב על כן לא יעלו כהני הבמות כו'. ומה שלא הרגום בני לוי או לא מתו במגפה מפני שמפחדם שלא יהרגו הקריבו לעגל. והדין הוא כהן שעבו"ס אפי' בשוגג נפסל מהכהונה ולזה נפלה העבודה מהם: ת"ל יהיו פי' לי יהיו בקדושתן וצריכין פדיון: (ד) **ועשיתים בתים** לא לבד שנבחרו הם בעצמם להיות חלק ה'. אבל גם זרעם מיוחדים במעלה והשבם לבית אב מיוחד: **מטרונא** אשה חשובה: **מששה ולכאן** מהו עושה. בעולמו. כי חשבה שקיום העולם הוא כמו המלאכה שיוצאת מהאומן שאינה צריכה המלאכה עוד לבעלים. ולא הבינה כי העולם צריכה בכל רגע להידוש ולקיום האיש כמ"ש המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. והשיב לה שהוא עשה סולמות. והכוונה לסדר הטבע. שהעני בטבע יעשר. והעשיר יעני. שכל מעשה ה' להעמיד הכל בצדק: **אלא כך** אמר לה מזווג כו'. הסביר לה שאף פעולות הטבעיות והרצוניות נמשך מאתו. והראה לה בדבר אופי מענייני הזיווג עד שראתה והבינה איך תוכן רוחות ה' והוא הפועל בעולמו אף לאחר הבריאה: **קשה לפני** המקום כקריעת ים סוף. יתייחס אצלו יתב' קושי בקריעת ים סוף אם במה שהטיב לישראל שלא היו ראוים לנס כזה כמ"ש חז"ל. ואם במה שהזיק למצרים (יפ"ת): **ומביא זה** ממקום אחר כו'. אדם יחיד ואשה יחידה מזווגם יחד ומושיב מהם בית: **אסורים בע"ב** כלו' מה שהיה תחלה שלא ברצון שפה רצון להם. וזהו באמת בע"כ. כי לפי רצונו הטבעי לא היה מחפצו לזה: **אם אינם זוכין** ואינם נהנים מזווגם הם בוכין. ואם זכו ונהנים מזווגם הם משוררים ושמחים. ודרש בכושרות נוטריקון בכי ושירות: **ד"א כו' כמותן** הדבר אחר מפרש ליה בזווג שני שהוא לפי מעשיו כדאי' במס' סוטה. שקשה לזווגם כקריעת ים סוף: **מי שהוא** נושא אשה הגונה לו כו'. וה"פ מושיב יחידים גדולים וכשרים שנשאו זה לזה. ביתה בית של תורה וחכמה: **אחד העם** ודרשו המיוחד שבעם דאחד הוא לשון גדול: **אין צחיחה** אלא לשון צמא. צחיחה ליה וצמאה: **זה עמרם ויוכבד** שגרשה והיו יחידים זה בפ"ע וזו בפ"ע כדאי' בסוטה: **על שהרחיקו** עצמן מן הזנות. דרש בכושרות לשון כשר וטוב: **גן נעול** אלו הבתולות. שהוא נעול לגמרי. וגל נעול פי' שער (מלשון טרוקו גלי) נעול היינו נשי האנשים שהוא נעול לאחרים. מעין חתום אלו הפנויות היינו אלמנות וגרושות. חתום משמע שמירה יתירה לרבותא דאף על גב דידעו איש ותקיף יצרייהו עם כל זה הם שומרים א"ע (יפ"ת): **בזכות כן שלחיך** הא לאו הכי לא היו שלוחים מאז עד ת' שנה. ופי' פרדס רמונים דהוו דמו לפרדס רמונים ברבוי אנשיהם וחכמתן כדלעיל ש"ר פ"ה: **לכך נאמר** מוציא אסירים בכושרות במעשה הכשרות. ד"א מוציא. כנ"ל: **אלא בניסן** שהוא זמן מוכשר וטוב: **בכושרות אותן** שהיו בוכין כו'. דרש נוטריקון מי שבכה לשעבר היה משורר עכשיו: **ומשה והנה** נער בוכה. שע"י שהיה בוכה חמלה עליו בת פרעה ומזה נצמח הגאולה שע"י זה שרו: **וישראל משוררים** שמלבד שנפטרו מהשעבוד אלא אף גם ראו נקמה בשונאיהם: **אדונו של עבד** כו'. וזהו שמחה כפולה לראות נקמה כזו: **בזכות יעקב** כי מעשה אבות סימן לבנים: **וישר אל מלאך** דרש וישר לשון שירה וכתיב בכה ויתחנן הרי בכי ושירות. או דרש בכושרות בכי ושרות לשון שררה ממש כמו וישר אל מלאך: **ומלין**

עצמן

שצפה הקב"ה שהם עתידין לעשות לו משכן שנא' (שמות כט) וידעו כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ע"מ לשכני בתוכם. הוי לא יצאו ישראל ממצרים אלא בזכות המשכן · ושבטו של לוי בזכות מה יצאו שמא בזכות אהל מועד יצאו אף הם. אריב"ל לא אלא בזכות עצמן יצאו לפיכך כיון שהוא בא למנות את ישראל בראש הספר הוא מזכיר אהל מועד ויציאת מצרים. שנא' וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד מזכיר מיד לצאתם מארץ מצרים להודיעך שלא יצאו ישראל ממצרים אלא בזכות אהל מועד. אבל בני לוי שיצאו בזכות עצמן כיון שהוא בא למנותן אינו מזכיר בפרשתן לא אהל מועד ולא יציאת מצרים. הה"ד וידבר ה' אל משה במדבר סיני לאמר פקוד את בני לוי: (ה) פקוד את בני לוי. להלן הוא אומר אך את מטה לוי וגו' וכאן הוא אומר פקוד את בני לוי. א"ר יהודה בר שלום לטובתן של בני לוי לא נמנו עם ישראל [טו] שאת מוצא שישראל שיצאו ממצרים לא נכנסו לארץ שנא' (במדבר יד) במדבר הזה יפלו פגריכם וגו'. ואילו נמנה שבט לוי עמהם היו בגזירה שכך אמר הקב"ה וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים וגו'. [טז] אבל לא נמנו עמהן ונכנסו לארץ. ולמה זכו שנכנסו כולן לארץ לפי שכשם שהיו צדיקים במצרים כך היו צדיקים במדבר ונתנו נפשם על הקב"ה. ואימתי עשו כן בשעה שעשו ישראל אותו מעשה מה כתיב (שמות לב) ויעמד משה בשער המחנה וגו'. וכשם שעמדו בימי משה כך בא"י בימי יהושע היו מלמדים ישראל שיעבדו להקב"ה שנא' (יהושע כד) ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וגו'. מי היו הזקנים הללו ר' יהודה הלוי בשם רבותינו אמר אלו היו בני לוי. ר' ברכיה ב"ר חלבו בשם אבא סמוקיר אלדד ומידד היו. נמצאת אומר שהאריכו ימים אחר יהושע. ומנין שנכנס שבט לוי לא"י שנאמר (במדבר כו) כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר אלו היו ישראל. (שם) ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון. מן המשמע של מקרא אתה שומע שלא נשתייר אדם מישראל כי אם כלב בן יפונה ויהושע. אינו כן אלא אתה קורא ומוצא שנכנס אלעזר בן אהרן הכהן ועל ידו נתחלקה הארץ לכל שבט שבט מבניהם של אותם שיצאו ממצרים שנא' (יהושע יט) אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וגו'. מהו כן שכיון שאמר ולא נותר מהם איש כי אם כלב וגו' ואת מוצא שנשתייר אלעזר. אלא בא אלעזר ללמד על שבטו כשם שנכנס הוא כן נכנסו הם כההיא דתנינן כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. ואף אלעזר היה בכללן של ישראל בגזרה שנא' (במדבר כו) מות ימותו במדבר ויצא מכללן של ישראל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על השבט. אם אתה אומר שלא נכנס כל השבט אף אלעזר לא נכנס ואם אומר את שנכנס אף כל השבט נכנס · א"ר תנחומא ב"ר אבא אני שאלתי ולמדתי אותה לפני ר' אבא הונא הכהן ב"ר אבון ואמרתי לו תדע לך שנכנסו כל שבט לוי לא"י ואמרתי לו מן המקרא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן וגו'. ואמר לי כלום נגזרה הגזרה אלא על בני כ' שנה נמצאת אומר מי שהיה פחות מבן כ' שנה נכנס. אמור שהיה אלעזר פחות מבן כ'. ואמרתי לו הרי אנו מוצאים שהיה נשוי אשה עד שהוא במצרים שנא' (שמות ו) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה. וא"ל ר' הונא אומר אני שהיה בן י' שנים כלום היתה הגזירה אלא על בן כ'. ואמרתי לו והרי היה עד שלא נגזרה גזרה משמש באהל מועד שנא' (במדבר ד) ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן וגו' מצינו שלא היה רשות לאחד מן הכהנים ליכנס ולשמש באהל מועד אא"כ היה לו בן ל' שנה שנא' (שם) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה וגו'. הרי נמצאנו למדים שהיה אלעזר עד שלא נגזרה הגזירה בן ל' שנה או יותר מיד הודה לו ר' הונא לר' יהודה שנכנסו כל שבט לוי לארץ. לפיכך א"ל הקב"ה למשה הואיל שישראל אין נכנסין ושבטו של לוי נכנסין כשתבא למנותן עשה הפרש בין ישראל לביניהם. הה"ד (במדבר א) אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' אי אתה מונה אותם עם ישראל אבל אתה מונה אותם לעצמן הה"ד (שם ג) פקוד את בני לוי וגו': (ו) כל זכר. למה כל זכר ואינו מזכיר כל נקבה מפני שכבודו של הקב"ה עולה מן הזכרים. אמר דוד (תהלים קכז) הנה נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן. הנה נחלת ה' בנים הזכרים ואם באו הנקבות אף הן שכר: (ז) מבן חדש ומעלה תפקדם. למה מבן חדש ומעלה וכי מבן חדש יכולים לשמור אהל מועד הרי הוא עצמו מבקש למי שישמרנו ולמה הוא מונה מבן חדש. א"ר הונא הכהן בש"ר שמואל בר זעירא בשביל לכפול להם שכר. למה [יז] שאתה מוצא שאינן קריבים לשרת אלא מבן ל' שנה ולמה הוא מונה אותן מבן חדש אלא שיהיו מקבלים שכר ובאים עד שהם מבן חדש. א"ר הונא הכהן א"ר שמואל בר זעירא את מוצא [יח] כתוב בשמואל (ש"א ז) וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו וכי כל ימי חייו שפט שמואל את ישראל והרי כל ימי חייו לא היו אלא נ"ב שנה ואת מוצא שתים שהיה יונק ומ' שנה שהיה עלי קיים ושופט בהם לא היה שמואל יכול לשפוט לפני רבו וב' שנים שמלך שאול הרי מ"ב. נשתייר שם עוד י' שנים. הוי לא נשא נשואן של ישראל אלא י' שנים וכתיב (שם) וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו. אלא אמר הקב"ה הריני מכתיב עליו כל ימי חייו שיקבל שכר כל ימים שהיה בעולם. ואף שבט לוי אמר הקב"ה למשה שימנה אותן מבן חדש ומעלה כדי שיהא מתחשב להם עד שהם מבן חדש הוי מבן חדש ומעלה תפקדם: (ח) ד"א מבן חדש א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום למוד הוא הקב"ה להיות מונה בשבט הזה בכ"מ עד שהם קטנים. [יט] מנין בשעה שאמר הקב"ה ליעקב שירד למצרים אותה שעה ספר את בניו נמצאו כולם ס"ו שנא' (בראשית מו) כל נפש ששים ושש וב' בניו של יוסף ויוסף הרי ס"ט והוא אומר כל הנפש לבית יעקב הבאה וגו'. אמר ר"ש ב"נ למוד הוא הקב"ה למנות השבט הזה עד שהם במעי אמן. א"ר ברכיה הכהן ב"ר השרף הזה אינו מספיק לצאת עד שמספגין אותו כך יוכבד היתה אמה מעוברת בה באותה שעה והיתה במעי אמה ונמנה עליה. ארשב"ל [כ] עד שאמה נכנסת לפתח מצרים ילדה אותה לפיכך נאמר עליה (דברים י) בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה. ואף מבני בניה אמר הקב"ה כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם. למה הוא כן. לפי שהשבט הזה חביב הוא לעולם לפני הקב"ה. מכל השבטים לא נבחר אלא השבט הזה בלבד שנא' (ש"א ג) ובחר אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן. א"ר לוי את מוצא דברים הרבה ברא הקב"ה בעולם ובירר לו א' מהם. [כא] ברא ז' ימים ובחר הקב"ה בשבת שנא' (בראשית ב) ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו. ברא שנים ובירר לו א' מהם שנא' (ויקרא כה) ושבתה הארץ שבת לה'. ברא שביעית ובירר לו א' מהם שנא' (שם) וקדשתם את שנת החמשים שנה. ברא ארצות ובירר לו אחד מהם א"י שנא' (דברים יא) תמיד עיני ה' אלהיך בה. וכן הקב"ה קורא אותה ארצו שנא' (יואל ד) ואת ארצי חלקו. ברא רקיעים ובירר לו א' מהם זה ערבות שנא' (תהלים סח) סולו לרוכב בערבות ברא אומות ובירר לו אחת מהם אלו ישראל שנא' (דברים יד) ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה. ברא שבטים ובירר לו אחד מהם זה שבט לוי שנא' (ש"א ג) ובחר אתו מכל שבטי ישראל. לפיכך אמר הקב"ה למשה שיפקדם מבן חדש מפני שהוא מחבבן ביותר. איתיבין אם טעמים אלו היה צריך למנותן מבן יום אחד. אמרו רז"ל למה צריך למנותן מבן חדש מפני שאין בן יום בן קיימא אבל בן חדש ידוע שהוא בן קיימא לפיכך מבן חדש ומעלה תפקדם: (ט) ד"א למה נמנו מבן חדש לפי שלא נמנו הלוים מנין זה אלא לפדות בכורי ישראל וכשם שהבכורים נפדים מבן חדש כך הלוים נמנו מבן החדש. ויפקד אותם משה ע"פ ה' וגו' אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאמנה אותן מבן חדש יכול אני להיות מחזר ומסבב

יד יוסף [טו] לעיל פ' א'. ב"ב קכ"א: [טז] ב"ב קכ"א: [יז] שוח"ט מזמור נ"ב: [יח] תנחומא כי תשא סי' ג': [יט] ב"ר פ' נ"א. תנחומא ס"ז. אג"ם פ' ל"א: [כ] ילקוט פנחס רמז כ"ז: [כא] ויק"ר פ' כ"ט. פדר"א פ' י"ח. שוח"ט מזמור נ"ב. ועיין תקוני על פסוק וילד את חנוך. ספר יצירה סוף פ"ד. ילקוט תהלים סי' קל"ט רמז תתפ"ח. זוהר ויקרא דף ע'. ז"ח רות דף ס'. ת"ז תנ"א ובהשמטות זוהר ח"א:

מתנות כהונה

או דרש בכושרות בכו ושרות לשון שרה ממש כמו וישר: מפני שלפה כו' דרש בכושרות למשכן ע"ש שנטהרו ונתכפרו בו ודרשו מלשון קורות כד"א כשורה בדברי רז"ל פירוש קורה על שם שאמר הכתוב קורות בתינו ארזים שדרשו חז"ל על המשכן וכמו שפרש"י שם: אבא סמוקיר. כך שמו: (השבטים א"ה אולי צ"ל השבט) ואמרתי לו כו'. כדדרש לעיל בכל דבר שהיה בכלל וכו': ה"ג מן הזכרים אמר דוד כו': נשא נשואן. נשא משאן: שמספגין וכו'. כלומר רודין אותו מן העץ ע"י ספוג שנבלע השרף בתוכו: ה"ג חביב הוא לעולם לפני הקב"ה: בן

עץ יוסף

עצמן אבל ישראל בטלו את המילה כדאי' בש"ר פ"א סי' י' ע"ש. אבל בפדר"א פ' כ"ט אי' שפרעה מנע מהם ברית מילה: כי שמרו אמרתך היינו מה שצוה ה' שלא לעבוד כו"ם. שמאדם הראשון הוזהרו על זה. ובריתך ינצרו זו המילה שנקראת ברית שנא' בה ואתה את בריתי תשמור. וזהו דאי' בספרי דברים פיסקא ש"ן כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו במצרים. וכן הוא בש"ר פ' י"ט: שהם עתידים לעשות לו משכן. פי' שהוציאם בשביל להושיבם בית ה'. ודרש בכושרות למשכן ע"ש שנטהרו ונתכפרו בו: על מנת לשכני בתוכם. וכן פרש"י בחומש: (ה) במדבר הזה יפלו פגריכם. וכל פקדיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה: ולמה זכו שנכנסו כולן לארץ. שהרי גם הלוים טעו בדברי מרגלים כמ"ש לעיל פ"א סימן ט' ע"ש. וקאמר שזכו על שלא טעו בעגל משום שעלתה גזירה זו כמחשבה תיכף בחטא העגל: נמצאת אומר שהאריכו ימים כו'. נראה דקאי אאלדד ומידד. וכדאי' ברבה ובתנחומא סדר בהעלותך שהשבעים הזקנים לא נכנסו לארץ. אבל אלדד ומידד נכנסו לפי שמעטו את עצמם ואמרו שאינם כדאין להיות במנוי הזקנים: ואמרתי לו תדע לך כו'. דכל דבר שהיה בכלל כו': אומר אני שהיה בן י' שנים. כלו' יכול אני לומר שהיה בן י' בעת שנשא. והביא לו ראיה שהיה משמש באהל מועד וזה א"א עד שהיה בן שלשים שנה: מיד הודה לו ר' הונא לר' תנחומא שנכנסו כנ"ל: (ו) שכבודו כו' כי המה עיקרי עובדי ה' ומקיימי התורה: ואם באו הנקבות מפרש בכל פרי הבטן כלו' נחלת ה' הם בנים זכרים ומ"מ אם מוליד נקבות הם ג"כ שכר פרי הבטן:

(ז) שנים שהיה יונק. לא גרסינן לה דימי היניקה נכלל בארבעים שנה שהיה עלי שופט: שיקבל שכר כל ימים שהיה בעולם. כי מי שהוא חביב לו יתב' מלך שמזגו טוב חביב בעיניו מעת ילדותו. וכן היו חביבין בעיניו הלוים: (ח) עד שהם במעי אמן. בילקוט ליתא עוזא מייתי להא דכתיב בעולי גולה מספר בנוי. ומשמע דדריש ליה שהוא סופרן כשהן עדיין בנוי במעי אמן: למוד הוא הקב"ה למנות כו'. כלו' שהיתה יוכבד מן המנין אע"פ שלא נולדה עדיין. כי לחשיבות השבט הזה כשהוא במעי אמו נחשב כילוד. ע"ד הכתוב בטרם אצרך בבטן ידעתיך (נזה"ק). ועיין בב"ר פ' נ"ד סי' ח': השרף הזה שרף הנוטף מעצי הקטף ומיד מידי נתאו מן העץ מקבלין אותו ומספגין אותו בספוג שלא לאבד טפה ממנו (מת"כ): אמר רשב"ל ועד שאמה נכנסה כו'. לפיכך מנה אותה הכתוב בכלל שבעים נפש הבאים מצרימה לפי שנולדה מיד כשבאו למצרים על שער העיר דכיון שנולדה מיד חשובה כאילו באה עמהם: ועד שאמה נכנסה לפתח מצרים ילדה אותה. ובגמ' ב"ב מסיים דכתיב אשר ילדה אותה ללוי במצרים. לידתה במצרים והורתה שלא במצרים ע"כ: מכל השבטים לא נבחר אלא השבט הזה בלבד שנאמר ובחור אותו מכל שבטי ישראל לי לכהן. לעיל סימן ב' מייתי ליה על בחירת הכהונה. והולי דייק הכא מדקאמר מכל שבטי ישראל מוכח דהשבט גרס (הרש"ש): שנא' וקדשתם את שנת החמשים. דשנת השמיטה השביעית הסמוך ליובל הוא חביב שנמצאו ב' שנים קדושות סמוכות: שאין בן יום בן קיימא. ולמה ימנו בחנם: (ט) יכול אני להיות מחזר כו'. ר"ל שהלוים

ומסבב בחצרותיהם ובתוך בתיהם ולספור כאו"א שאת אומר לי כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם. א"ל הקב"ה את עושה שלך ואני עושה שלי. א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום היה משה הולך ועומד לו על פתח אהליהם והשכינה מקדמת ואומר לו ה' תינוקות יש בבית הזה ח' תינוקות יש באהל הזה י' תינוקות יש באהל הזה הה"ד (במדבר ג) ויפקד אותם משה ע"פ ה' וגו'. כשם שהשכינה אומרת לו: (י) ויהיו אלה בני לוי בשמותם וגו'. כב א"ר אבהו כ"מ שנא' אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשוני'. כאן שנא' ויהיו אלה בני לוי בשמותם מה פסל. פסל בכורי ישראל על שעבדו לעגל: (יא) ואלה שמות בני גרשון וגו'. ראה כמה חביבין הלוים שנתעסק הקב"ה בכל משפחות שלהם למנות שמותם מה שלא עשה כן בישראל. הה"ד ואלה שמות בני גרשון למשפחותם וגו'. וכן ובני קהת למשפחותם ועמר. וכן ובני מררי למשפחותם וגו'. אמרו רבותינו אלו שמונה משמרות שהתקין משה מפי הקב"ה עד שעמד דוד ועשה אותן כ"ד לכהונה ולויה. לגרשון משפחת הלבני וגו' למה צריך לחזור משפחותיהם והלא כבר אמורים למעלה למה צריך הכתוב לכך. לפי שהוא אומר ואלה שמות בני אהרן הבכור וגו' וימת נדב וגו' אע"פ שהיו לאהרן ד' בנים לא העמידו משפחות אלא השנים אלעזר ואיתמר. יכול אף הלוים כן אע"פ שהיו לגרשון ב' בנים ולקהת ד' בנים ולמררי ב' בנים שמא לא העמידו כולם משפחות. לכך חזר הכתוב כשבא למנות בניהם גרשון וקהת ומררי חשב שהעמידו כל בניהם משפחות שהיו כולם צדיקים חביבין בני לוי שנתעסק המקום בכל משפחה ומשפחה מהן במנינם ובמקומם ובנשיאיהם ובעבודתן במשכן. בני גרשון מהו אומר פקודיהם במספר כל זכר וגו' הרי שנתעסק הכתוב במנין בני גרשון. משפחות הגרשוני אחרי המשכן יחנו ימה הרי מקומן. ונשיא בית אב אליסף וגו' הרי נשיא שלהם. ומשמרת בני גרשון וגו' וקלעי החצר וגו' הרי עבודתן במשכן. וכן מונה הכתוב בבני קהת הה"ד ולקהת משפחת העמרמי וגו' הרי שהודיע הכתוב בבני קהת שהעמידו כולם משפחות שלא נתכלו אחד מהם. במספר כל זכר וגו' הרי מנינם. למה פירש הכתוב במספר בני קהת שומרי משמרת הקדש מה שלא נאמר לא במספר בני גרשון ולא במספר בני מררי. וכי בני קהת מבן חדש ומעלה שומרים משמרת הקדש והלא עד שהיה בן ל' לא היה כשר לעבודה. למה עשה כן. לפי שהיה הארון מכלה בבני קהת והיה ממעטן שהיה מקצר ימיהם ואעפ"כ מחיבת הקדש היו רצים בני קהת אחריו. לפיכך העלה עליהם שכר כאילו מבן חדש נכנסו לשמש כמו שכתוב בשמואל הרמתי (ש"א ז) וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו. אף הוא היה מבני קהת. משפחות בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה הרי מקומן. ונשיא בית אב וגו' הרי נשיא שלהם. ומשמרתם הארון וגו' הרי עבודתן בקדש. ונשיא נשיאי הלוי וגו' למה השב בבני קהת שני נשיאים. לפי שמקהת יצאו כהנים ולוים מעמרם יצאו משה ואהרן בני משה היו לוים ובני אהרן כהנים. ולכך חשב אלעזר שהיה מן הכהנים והוא היה אמרכל על הלוים של בני קהת וגם הוא היה נושא מעבודת הקדש עם בני קהת הה"ד (במדבר ד) ופקדת אלעזר בן אהרן וגו'. ולמה לא חשב איתמר והלא על ידו היתה משמרת בני גרשון ובני מררי למה לא מנאו עמהם לנשיא כמו שמנה אלעזר לנשיא עם בני קהת. לפי שאיתמר לא היה משותף בעבודת בני גרשון ובני מררי לכך לא מנאו לנשיא עמהם. אבל אלעזר שהיה שותף במשאו עם בני קהת לכך מנאו הכתוב לנשיא עמהם: למררי משפחת המחלי. הרי שמנה הכתוב בבני מררי שלא מת אחד מהן והעמידו משפחות ופקודיהם במספר כל זכר וגו' הרי הודיע מנינן. ונשיא בית אב למשפחותם צוריאל וגו' הרי נשיא שלהם על ירך המשכן יחנו צפונה הרי מקומם. ופקדת משמרת בני מררי הרי עבודתן במשכן: (יב) והחונים לפני המשכן קדמה. זכה קהת שהקיפו בניו המשכן מב' רוחות. הרי נעשו שבט לוי ד' מחלקות להקיף ד' רוחות המשכן כנגד ד' דגלים. ולפי מעשיהם היו הלוים חונים לארבע רוחות כמו שהיו הדגלים סדורים. הא כיצד מערב משם אוצרות שלג ואוצרות ברד וקור וחום וכנגדן היו חונים דגל אפרים ובנימין ומנשה שהיו גבורים כדי לעמוד בכולם וכן השרה המקום לרוח מערב גרשון שהיה עבודתו בקדש האהל מכסהו ומסך. מי יעמוד לפני שלג וברד וקור וחום אהל ומכסה ומסך. ולמה נקרא גרשון מי יגור נגד שלג וברד וקור וחום מי שהוא חזק כשן ואין שן אלא לשון חזק כדכתיב (ש"ר ס) מעיו עשת שן. דרום טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם ושם חונים דגל ראובן שהוא בעל תשובה שבזכות התשובה הגשמים יורדין. וכן השרה הקב"ה לאותו רוח דרום בני קהת שהיו נושאין הארון שבו התורה שאין הגשמים תלוים אלא על התורה שנא' (ויקרא כו) אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם וגו' ואם בחקותי תמאסו וגו' ונתתי את שמיכם כברזל. ולכך נקרא קהת כמה דתימא (קהלת י) אם קהה הברזל אם ראית שקהו השמים מלהוריד מטר ונעשו ברזל כמ"ד (ויקרא כו) ונתתי את שמיכם כברזל הוי יודע בעבור עונש התורה שלא קיימו דכתיב (קהלת י) והוא לא פנים קלקל. על שלא קיימו ההורה שנתנה להם פנים בפנים כמה דתימא (דברים ה) פנים בפנים דבר ה' עמכם וגו'. וקלקלו מעשיהם הוי קלקל. צפון משם החשך יוצא לעולם ושם היו חונים שבט דן שהיה חשך בע"א שעשה ירבעם כג והניח בדן. לכך היו חונים שם בני מררי שהיתה עבודתם העצים קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו כמה דתימא (ירמיה י) מוסר הבלים עץ הוא ולכך נקרא שמו מררי על מירור. מזרח משם האור יוצא לעולם ושם היו חונים דגל יהודה שהיו בעלי מלוכה בעלי תורה בעלי מצות. לכך היו חונים שם משה ואהרן ובניו שהיו בעלי תורה בעלי מצות מכפרים על ישראל בתפלתם ובקרבנם. כד ועליהם נאמר אשרי צדיק ואשרי שכנו אלו שבטים שהיו סמוכים למשה ולאהרן יהודה ויששכר וזבולן היו כולם גדולים בתורה (בראשית מט) לא יסור שבט וגו' ומבני יששכר יודעי בינה וגו' ומזבולן מושכים בשבט סופר. על שהיו שכנים לתורה נעשו כולן בני תורה; וג' של דרום שהיו לבעלי מחלוקת סמוכין אבדו עמהם ועליהם נאמר כה אוי לרשע אוי לשכנו. ומי היו בעלי מחלוקת קרח בן יצהר בן קהת ולפי שהיו סמוכים להם ראובן ושמעון וגד היו כולם בעלי מחלוקת שנא' (במדבר טז) ויקח קרח בן יצהר וגו' וכן בני גד ובני שמעון אף הם היו בעלי מריבה. ושמרו משמרת המקדש למשמרת בני ישראל. היו שומרים שלא יכנסו שם ישראל. כ"כ למה שאם היו נכנסין לשם היו נענשים מיתה הה"ד (שם א) והזר הקרב יומת: (יג) כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן כו וא"ו של ואהרן נקוד על שלא היה אהרן מן המנין. ודכוותה (בראשית טז) ישפוט ה' ביני וביניך שלא אמרה לו אלא על הגר בלבד. וי"א המטילים מריבה בינו לבינה. ודכוותה (שם יח) ויאמרו אליו איה שרה נקוד על אי"ו שבאליו

יד יוסף כב ב"ר פ' י"ב וש"נ. וש"ר פ"א וש"נ. תנחומא שמות ומשפטים. ילקוט בראשית ומשפטים. וזכר בראשית ורים נח: כג עיין מ"ש לעיל: כד לקמן פ' י"ח: כה בת"כ מצורע. מקני' סוף פ' י"ב דנגעים. אדר"נ פ"ט. תנחומא סדר במדבר סי' י"ב: כו אדר"נ פ' ל"ד. מ"ס ס"ו. ב"מ פ"ז. נזיר כ"ג. בכורות ד'. פסחים נ"ג. מנחות פ"ז. סנהדרין מ"ג. ספרי בהעלותך. ב"ר פ' מ"ח וס' נ"א וס' ע"ח וס' פ"ד. שמש"ר פ"ג. ילקוט וירא רמז פ"ב וס"ה. וישלח רמז קל"ג. וישב רמז קמ"א. בהעלותך רמז תשכ"ב. תנחומא וישלח. ירושלמי פסחים פ' ט':

מתנות כהונה

בן קיימא. דאי להתקיים שיצא מכלל נפל: **נתכלו** ל' כליון: **לא היה משותף**. שלא היה נושא במשאן אבל אלעזר הוא בעצמו נשא ד' דברים כדלקמן סוף פ"ד: **לכך נקרא גרשון**. נוטריקון יגור

עץ יוסף

שבלוים לא יניחו אותי לספור בניהם כדי שלא תשלוט עליהם המגפה. וא"א היה לכל אחד ליתן שקלים כמנין בניו. וי"ל דמ"מ האב מונה את בניו לידע כמה שקלים יתן. אבל במנין ישראל נתן כל אחד שקלו ולא היו נמנין כלל (ז"כ): **והשכינה מקדמת** ואומר לו. כצ"ל. וכן הוא בתנחומ': **וכשם שהשכינה** אומרת לו. כלו' שנתגלה לו בנבואה כמה בנים לכל אב: (י) **אלה פסל** את הראשונים. דמשמע אלה הם החשובים ולא הראשונים: **ואלה מוסיף על הראשונים**. להשוות שלה לאלה (יפ"ת): (יא) **אמרו רבותינו** אלו שמנה משמרות. כצ"ל. שבני גרשון היו ב' לבני ושמעי. ובני קהת היו ד' עמרם ויצהר חברון ועזיאל. ובני מררי היו ב' מחלי ומושי. ועיין בתענית דף כ"ז דאי' שם משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות ד' מאלעזר וד' מאיתמר. בא דוד ושמואל והעמידן על כ"ד: **והלא כבר** אמורות למעלה. קאי אפרשת ואלה דשם מנה משפחות לוי בפרטן. או קאי אדלעיל מיניה דהכי משמע ליפנא דלמעלה מפי: **לפי שהוא אומר** ר"ל שמזכיר שהיה לאהרן ד' בנים ומתו שנים ונהגו רק שנים. מוכרח לכתוב שאלו גרשון וקהת ומררי כולם פרתו ולא נפקע אחד מן השירות: **ומשמרת בני גרשון** וגו' וקלעי. כצ"ל: **הרי עבודתן במשכן** ור"ל שהודיע לך הכתוב מנינם כמה היו. ומקומם באיזה מקום עמידתן. ואיזה נשיא שלהם. ומה עבודתן. וכ"ז מרוב חיבתן: **שלא נתכלו** פי' שלא כלה: **למה פירש** הכתוב במספר בני קהת שומרי כו'. וכי תימא שהוא על שנשאו את הארון שהוא ק"ק. למה כתיב זה כאן כשמנאן מבן חדש. וכי מבן חדש ומעלה שומרים משמרת הקודש: **כמ"ש בשמואל הרמתי** עיין לעיל סי' ז': **בני משה** היו לוים. אבל משה עצמו כהן היה כדכתיב משה ואהרן בכהניו. ועיין בפוח"ע פסוק זה: **אמרכל** פי' אמרכל שהוא מר (פי' אדון) על הכל: **לא היה משותף** שלא היה נושא במשאן. אבל אלעזר הוא בעצמו נשא ד' דברים כדלקמן סוף פרשה ד': (יב) **שהיו גבורים** כדכתיב לפני אפרים ובנימן ומנשה עוררה את גבורתך. ועיין לעיל פ"ב סי' ס': **ולכך נקרא גרשון** נוטריקון יגור שם וכדמפרש: **אם בחקותי** תלכו כו'. וקאי על התורה שבה חקק וברא הקב"ה עולמו כדאי' ברים תנחומא: **ולכך נקרא קהת** לעורר על הפכו שבהעדר עשיית התורה יקהו שמים מהוריד גשמי ברכה: **דכתיב והוא לא** פנים. ר"ל הדור ההוא לא קיימו התורה שניתנה להם פנים בפנים וקלקל מעשיהם: **עבודתם העצים** למען יתגברו במעשי המשכן ובעצים. לא בעצי עכו"ס. כי כל מעשה המשכן ופעולת השבטים לבטל כח ההפך הנומח מכחותיהם ופעולותיהם: **מכפרים על** ישראל בתפלתם ובקרבנם. שרוח מזרחית מזקת הרבה לזה היה צריך לאותו רוח משה ואהרן כו': **ועליהם נאמר** אשרי צדיק כו'. ליתא בפסוק. אלא נלמד מדכתיב וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר. וגם אוי לרשע אוי לשכנו ג"כ אינו פסוק אלא נלמד מדכתיב בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך: **לא יסור** שבט מיהודה. וכדדרשו בב"ר פ' צ"ח לא יסור שבט מיהודה זה סנהדרין כו' ע"ש: **יודעי בינה** כו' כדאי' בבמדב"ר פ' י"ג מהו לעתים ר"י אמר לעבורין. לדעת מה יעשו ישראל באיזה יום יעשו מועדים וכו'. וכן אי' באסת"ר פסוק ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים: **ויקח קרח בן יצהר**. וגו' ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: **וכן בני גד** שנא' גד גדוד יגודנו פי' שהיה בעל גדוד ומריבה. ובדה"א י"ב כתיב ופני אריה פניהם: **ובני שמעון** אף הם כו'. שהרי חלקו על משה במעשה זמרי: **שלא יכנסו שם ישראל**. וזהו למשמרת בני ישראל. כלו' לשמור את ישראל שלא יכנסו ויתחייבו ח"ו מיתה לשמים: (יג) **וי"ו של ואהרן** נקוד על שלא היה אהרן מן המנין. כצ"ל (א"א). וכן הוא באדר"נ פ' ל"ד והגיה שם הגר"א שאין אהרן מן המנין. ולשון רש"י בחומש שלא היה במנין הלוים. וכתב הרא"ם פי' שלא היה אהרן מהעסק במנין הלוים אלא משה לבדו. ונקוד ואהרן ללמד שאע"פ שכתוב אשר פקד משה ואהרן לא היה רק משה לבדו. אבל בפ"ק דמסכת בכורות פרש"י שלא היה אהרן בכללו מנין לא הוא ולא בהמותיו כו'. פי' שלא היה נכלל בתוך מניינם של לוים כו'. וכתב הז"כ דתרוייהו איתנייהו מדכתיב אשר פקד משה ואהרן משמע שאהרן מנה לאחרים והוא לא היה מן המנין. ומדנקוד עליו וכל נקודה עוקר התיבה ללמדנו שלא היה ג"כ מן המונים: **ישפוט ה' ביני וביניך**. פי' נקוד על יו"ד שניה של וביניך. כן הוא במס' סופרים פ"ו ובמסורה: **אלא על הגר בלבד**. פי' שלא אמרה לו שישפוט ה' את אברהם. אלא על הגר אמרה כאילו כתוב ישפוט ה' ביני ובין הגר: **וי"א על המטילין מריבה** כו'. מפרשים ביני ר"ל דבאמת היה תרעומות גם על אברהם שהיתה סבורה שמדעתו עשתה או שמח בעבור שלא היה מוחה בה. אך הנקודה אתי להורות שעיקר תלונתה על הגר היתה ושעליה אמרה ישפוט ה': **על אי"ו** שבאליו

שבאליו שהיו יודעין היכן היא ומבקרין אחריה. ודכוותה (שם יט) ולא ידע בשכבה ובקומה נקוד על וא"ו שבאמצע של ובקומה של בכירה בשכבה לא ידע אבל בקומה ידע. ודכוותה (שם לג) וישקהו נקוד עליו על שלא נשקו בכל לבו. ודכוותה (שם לז) וילכו אחיו לרעות את למה נקוד על את מלמד שלא הלכו לרעות אלא לאכול ולשתות ולהתפתות. ודכוותה (במדבר ט) או בדרך רחוקה לכם נקוד על הי"ת של רחוקה מלמד שלא היה דרך רחוקה אלא מן אסקופת העזרה ולחוץ. וי"א שאפי' בדרך קרובה והוא טמא לא היה עושה עמהם את הפסח. ודכוותה (שם כא) ונשים עד נפח אשר נקוד על רי"ש שבאשר שאף מלהלן היה כן. וי"א מלמד שלא החריבו האומות אלא מדינות. ודכוותה (שם כט) עשרון עשרון תעשה. נקוד על עשרון אחד ראשון של פסח מלמד שלא היה שם אלא עשרון אחד בלבד. ודכוותה (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן שבעד. א"ל עשיתם גלויים אף אני אודיע לכם את הנסתרות. וי"א למה נקוד אלא כך אמר עזרא אם יבא אליהו ויאמר למה כתבת אותן אומר לו כבר נקדתי עליהם. ואם יאמר לי יפה כתבת כבר אמחוק נקודותיהם מעליהן: (יד) ע"פ ה' למשפחותם כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף. כז את מוצא שבט לוי היו בפרט כ"ב אלף וג' מאות. מפני שהיו ד' משפחות גרשון וקהת ומררי משה. ואת קורא כל משפחה ומשפחה בפני עצמה ומחשב אותם לגרשון שבעת אלפים וה' מאות ולקהת ח' אלפים ושש מאות למררי ששת אלפים ומאתים והם עולים כ"ב אלף וג' מאות. וכיון שהוא כולל את הלוים הוא עושה אותם כ"ב אלף. השלש מאות היכן. אלא אותם שהזכיר בפרט להודיע כמה היו בכל משפחה ומשפחה. ואלו שנכללו כ"ב אלף וחיסר מהן ג' מאות למה עשה כן. אלא מפני שמנאן להקישן לפדות בכורי ישראל ופחת מהן ג' מאות שהיו בכורות שהיו בלוים שאין בכור פודה בכור. לכך היו במשפחות כ"ב אלף וג' מאות ובכלל כ"ב אלף לפדות בהן בכורי ישראל:

פרשה ד

(א) ויאמר ה' אל משה פקוד כל בכור זכר לבני ישראל וגו'. הה"ד (ישעיה מג) מאשר יקרת בעיני נכבדת וגו'. א אמר הקב"ה ליעקב יעקב הרבה את יקר בעיני. שכביכול קבעתי איקונים שלך בכסאי ב ובשמך המלאכים מקלסין אותי ואומרים (תהלים מא) ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. הוי מאשר יקרת בעיני נכבדת וגו'. ד"א מאשר יקרת וגו' אמר הקב"ה ליעקב הרבה יקר את בעיני שכביכול אני ומלה"ש שלי יצאו לקראתך בצאתך לילך לפדן ארם. ובביאתך. בשעה שיצאת מה כתיב (בראשית כח) ויצא יעקב וגו' ויפגע במקום וגו' ויחלם והנה סולם וגו' והנה ה' נצב עליו וגו'. א"ר הושעיא אשרי ילוד אשה שכך ראה המלך ופמליא שלו נצבים עליו ומשמרים אותו. ומנין בביאתו שנא' (בראשית לב) ויעקב הלך לדרכו וגו' הרי המלאכי' השכינה מנין שנא' (שם לה) וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו וגו' הוי מאשר יקרת בעיני וגו'. ד"א מאשר יקרת בעיני וגו' אמר הקב"ה יקר את בעיני שלכל העכו"ם לא נתתי מנין ולך נתתי מנין. ג משל למלך שהיו לו גרנות הרבה והיו כולם טינופות ומלאות זונים ולא דקדק במנינן. והיה לו גורן אחת ראה אותה נאה אמר לבן ביתו אותן הגרנות טינופות ומלאות זונים לפיכך לא דקדקתי במנינם אבל זה דע כמה כורים יש בו כמה שקים כמה מודיאות יש בו. כך המלך זה ממ"ה הקב"ה. והגורן אלו ישראל (ישעיה כא) מדושתי ובן גרני וכה"א (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתה. ובן ביתו זה משה שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. אמר הקב"ה למשה העכו"ם טינופות הן שנא' (ישעיה לג) והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים וגו' לפיכך אל תדקדק במנינם. אבל ישראל צדיקים הם כולם חטים אגודיהם שנא' (שם ס) ועמך כלם צדיקים וכה"א (שיר ד) כולך יפה רעיתי ומום אין בך. לכך דקדק במנינם של ישראל כך עשה משה מנה אותם כמה כורין יש בו שנא' (במדבר א) שאו את ראש כל עדת בני ישראל. כמה שקים וצבאו ופקודיו. כמה מדות שנאמר פקוד כל בכור זכר וגו': (ב) ד"א פקוד כל בכור זכר וגו'. ד הה"ד (שיר ו) ששים המה מלכות וגו' אחת היא יונתי תמתי וגו'. משל לאדם שהיה לו פרגמטוטין של אבנים של זכוכית. והיה מוציאן לשוק ולא היה מבחין במנין שלא היה מוציאן במנין. ונכנס להניחן ולא היה מניחן במנין שלא היה משגיח עליהם שהיו של זכוכית. והיה לו פרגמטיא אחת של מרגליות נאות והיה נוטלה ומוציאה במנין ומניחה במנין. כך כביכול אמר הקב"ה לעכו"ם לא נתתי מנין למה שאין חשובין לפני כלום שנאמר (ישעיה מ) כל הגוים כאין נגדו. אבל אתם בני שנא' (שם מו) העמוסים מני בטן וגו'. לכך מונה אתכם בכל שעה. לכך נאמר פקוד כל בכור זכר. הוי ששים המה מלכות וגו'. אחת היא יונתי אלו ישראל: (ג) מבן חדש ומעלה. ה תנינן תמן תינוק שנולד לח' חדשים אין מחללין עליו את השבת ואין חותכין את טבורו ואין מטלטלין אותו ממקום למקום. אלא אמו גוחנת עליו ומניקתו. והמטלטלו בשבת כמטלטל אבן בשבת. בן ז' וספק שהוא בן ח' אין מחללין עליו את השבת ואין חותכין את טבורו ואין טומנין שלייתו ואין מטלטלין אותו ממקום למקום. ואם דבר ברי שהוא בן ז' חי מחללין עליו את השבת וחותכין טבורו וטומנין שלייתו כדי שלא יצטנן הולד ומטלטלין אותו ממקום למקום. למה מחללין את השבת על הנולד בן ז' מפני שהוא של חיים. אבל הנולד לח' לא כלו חדשיו ואינו של חיים לפיכך אין מחללין עליו את השבת. ו שאלו לר' אבהו מניין לנולד בן שבעה שהוא חי. א"ל מדידכון אנא ממטי לכון. זיט"א איפט"א איט"א אופט"י. ואי זהו בן ח' כל שאין צפרניו ושעריו גמורים. ז רשב"ג אומר כל שאינו חי ל' יום לא כלו חדשיו אבל נפל הוא. למה סמכה דעתו של רשב"ג לדבר תורה. שלא צוה המקום למנות הבכורים כדי לפדותן אלא אחר ל' יום הה"ד

יד יוסף כז לקמן פ' ד': פ"ד א תנחומא ס"ז. ילקוט ישעיה: ב תנחומא קדושים: ג פסיקתא דפ' שקלים: ד תנחומא ס"ז: ה תוספתא שבת פ' ט"ו. שבת קל"ה: ו ב"ר פ' י"ד ופ' כ'. ירוש' יבמות פ"ד. תנחומא ס"ז. וילקוט בראשית: ז שבת קל"ה. יבמות ל"ו ס'. נדה מ"ד. תוספתא פ' ט"ו דשבת:

מתנות כהונה

יגור שן וכדמפרש ואזיל: ה"ג ואם בחקותי תמאסו וגו' ונתתי את שמיכם כברזל: ה"ג וג' של דרוש שהיו לבעלי וכו': ומבקרים אחריה. מפני השלום לחבבה על בעלה כמו שדרשו חז"ל שם: למה נקוד. עיין בב"ר פ' פ"ד גרס למה נקוד על את וכן הביאו כל המפרשים וכן במס' סופרים פ' שני ועיין כל אחד ואחד בפרשה שלו: ה"ג עשיתם גלויים פי' מצות הנגלות: ח"ג נקודותיהן מעליהם על פי ה': זונים. פסולת הנמצא בתוך החטים ועיין בערוך ערך זנין: מודיאות מדות: אגודיהם קשר שלהם כלומר הכל בכלל: פרגמטיא תיבה מלא סחורה של אבנים וכו': תנינן בברייתא היא בפ' ר"א דמילה: ואם דבר ברי כו': חי פי' ראוי הוא לחיות חי: בערוך גרסי' תיטא אוכטו ועיין פירושו בב"ר פרשה י"ד: לדבר תורה

עץ יוסף

שבאליו פי' תיבת אליו אל"ף יו"ד וא"ו נקוד: שהיו יודעים היכן היא כו'. עיין ב"ר פ' מ"ח: אבל בקומה ידע פי' שהרגיש בעמידתה ואעפ"כ לא נשמר ליל שני מלשתות כן פרש"י בחומש: שלא נשקו בכל לבו. הנקודה באה למעט את פעולת הנשיקה שלא היתה בכל לב: ולהתפתות וכן הוא באדר"נ. והגר"א מוחק תיבת ולהתפתות. אבל בזרע אברהם שעל הספרי כתב פי' לאכול ולשתות ועי"ז אסילה ושתיה יתפתו זה לזה להתייען על יוסף: נקוד על הי"ת של רחוקה. באדר"נ פרשה ל"ד ובמס"ם פ"ו ובפסחים פרק מי שהיה ובירושלמי ובספרי כתבו שנקוד על ה"א של רחוקה שלא היה דרך רחוקה כו'. ר"ל שהנקודה באה ללמד שלא קאי רחוקה אדרך אלא אחים שהוא בדרך. רחוק מעשיית הפסח. והיינו שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה. ועיין בתוי"ט פרק ט' דפסחים משנה ב': והוא טמא פי' שהדרך טמא. ור"ל טומאה וודאית מפסיק בינו לא היה עושה עמהם את הפסח. והידי משה כתב הוא טמא שהדרך טמא כגון בית הפרס: שאף מלהלן היה כן. פי' מנפח ולהלן החריבו ג"כ (ז"ר וח"א): וי"א מלמד שלא כו'. וא"ל האדר"נ על פי הגהות הגר"א מלמד שאף מכאן ולהלאה החריבו אלא שעד כאן החריבו האומות והמדינות. מכאן ולהלאה החריבו האומות ולא המדינות: נקוד על ועשרון אחד ראשון של פסח. נ"ל נקוד על ועשרון אחד ראשון של חג הסוכות. וכן הוא באדר"נ בהדיא. ור"ל דביום ראשון של חג כתיב ועשרון עשרון ונקוד על וי"ו שני של ועשרון. ובמנחות א"ר יוסי למה נקוד וי"ו שבאמצע עשרון של עשרון ראשון של חג. שלא ימדוד לא בשל ג' לפר ולא בשל שנים לאיל ע"כ. וזהו מ"ש המדרש מלמד שלא היה שם אלא עשרון אחד בלבד פי' שלא היה מודד בשל ג' עשרונים לפר כו' אלא בשל עשרון היה מודד: נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן שבעד. והן י"א אותיות שהן כמנין אותיות לה' אלהינו שהן ראויין לנקוד ומנקד י"א אותיות אחרים. ועיין סנהדרין דף מ"ג ופלוגתא דר"י ור"נ: עשיתם גלויים פי' אם עשיתם משפט באותן שעשו עבירות בגלוי. אף אני אודיע לכם הנסתרות כלו' אז יעשו אף ה' להעניש אותם שעברו בנסתרות להודיע קלונם ברבים: וי"א למה נקוד כו'. הוא דעה אחרת דעזרא עצמו היה מסופק בזה (א"ח). ובספר א"א הקשה דלמה לא היה לו לכתוב אותם ולמה היה לו להסיר מה שכתוב בתורה עכ"ל. ובאדר"נ ע"פ הגהות הגר"א אי' נקוד על לנו ולבנינו. ועל ע' שבעד מלמד שלא ענש עליהם אלא עד שעברו את הירדן. ולמה נקוד אלא כך אמר עזרא כו'. ואף לגירסא זו לא מתורץ: כבר נקדתי עליהם כלו' ויבינו הכל שצריך לחסר ולגרוע אותן: יפה כתבת וכלו' והנקוד בטעות. אז אעבור הנקודה מעליהן. ונ"ל ואם יאמר לי יפה כתבת אמחוק כו': (יד) על פי ה' למשפחותם כו' ואת מוצא כו'. כלו' דבמספר הפרט מגיע כ"ב אלף וג' מאות. ובמספר הכללי רק כ"ב אלף. ומפרש מפני שהיו הג' מאות לוים בכורים ואין בכור פודה בכור. לכן אינם עולים לחשבון. אבל בפרטם חשבם להודיע כמה היו: מפני שהיו שלשה משפחות כו'. כצ"ל ותיבת משה מיותר. ועיין רפ"ה במת"כ ד"ה ד' משפחות (רש"ש): שאין בבור פודה בכור. שדי שיפקיעו את עצמן:

פרשה ד (א) הרבה את יקר בעיני. כדמסיק שלך נתתי מנין וכו' ומתחלה דריש ליה בדרשות אחרות: איקונים תואר פנים: ובשמך המלאכים מקלסין אותי ואומרים כו'. עיין בתנחומא סדר קדושים סי' ב' אמר להם הקב"ה לישראל עד שלא בראתי אתכם (כצ"ל) היו מלאכי השרת מקלסין אותי בכם ומקדשין את שמי בכם והיו אומרים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם וע"ש מ"ש: והנה ה' נצב עליו וגו' כו'. שכביכול הקב"ה נראה נצב עליו כמשמרו: אשרי ילוד אשה שיעלה במעלה הגבוה ככה שיראה המלך ופמליא כו': ופמליא חיילות (ערוך). והמוסיף כתב בלשון רומיי בני בית: ומנין בביאתו שהיה בא מבית לבן הארמי הפסר שלא זכה לזה: וירא אלהים אל יעקב עוד. שהיתה מראה זו כעין הראשונה שהיה ה' נצב עליו בצאתו כן גם עתה בביאתו ג"כ (כלי פז): מדושתי ובן גרני תבואה קדם של ערימת חטיי כמו שפרש"י שם: זונים זרעונים שחורים הנמצאים בין החטים (ערוך). והמוסיף כתב פי' בלע"ז ורומיי מין נטע כמו מין דגן נולד מהטיה מעופשים קודם הזרעם: כולם חטים אגורי הם. כן גרס המעריך. ופי' מלאים סולת כמו זית אגורי: ועמך כולם צדיקים נאמר על ימות המשיח שאז יתבטל היצה"ר מלב אנשים ואז יהיו כולם צדיקים. ועיקר ראייתו מהכתוב אחריו נצר מטעי. שנפשותיהם טובות בעצם שהם נצר ממטעו של הקב"ה. אף שחטאו לפעמים. עכ"ז תכונתם טובה: (ב) פרגמטוטין בלשון יוני סחורה (מוסף הערוך): למה שאין חשובים כלום. כדאי' בשהש"ר פ"ו סימן י"ג ששים המה מלכות ושמונים פלגשים כו': (ג) תמן תנינן תוספתא שבת פט"ו והובא במס' שבת דף קל"ה: אין מחללין עליו את השבת. שהרי כמת הוא ואין מילתו מילה. ולקמן נמי מוקי האי תיטא במכשירי מילה ואליבא דר' אליעזר (רש"י): אלא אמו גוחנת עליו ומניקתו. בגמרא מסיים מפני הסכנה. ופרש"י מפני שחלב הרבה בדדיה ומביאה לידי חולה. ועיין בתוס' שם: כמטלטל אבן בשבת עיין בתוס' שם: ספק בן ז' ספק בן ח'. כצ"ל: אין מחללין עליו את השבת. ובטו"ד סי' רס"ו סעיף י"א בהגהת רמ"א כתב ויש אומרים דמהלינן ליה הואיל וספק בן שבעה הוא. אלא דאין מחללין עליו את השבת בשאר דברים וכן נראה לי עיקר עכ"ל. ועיין בהש"ך שם: ואין טומנין שלייתו שבשאר ולדות טומנין את השליא כדי שיחם הולד. שליא הוא מה שהולד מונח בו במעי אמו: שאלו לר' אבהו מבואר בספר בראשית פ' י"ד: כל שאינו חי ל' יום. ורשב"ג פליג בתרתי. היינו דבספק ולדות לרשב"ג היכי דלא שהה תבינן ליה ספיקא. ובשהה לרשב"ג

הה"ד פקד כל בכור וגו'. ושא את מספר שמותם. נתן להם תלוי ראש לפי שהבכורים חייבין מיתה במעשה העגל: (ד) ד"א פקוד כל בכור זכר. ח יש פקידה לבכורות שנא' פקוד כל בכור זכר. יש פקידה לבנים שנא' (ש"א ב) כי פקד ה' את חנה וגו' ותהר ותלד ג' בנים ושתי בנות. יש פקידה לשמירה (איוב י) ופקודתך שמרה רוחי. ויש פקידה של שלום שנא' (ישעיה ס) ושמתי פקדתך שלום. ולקחת את הלוים לי. שיהיו לקוחים לשמי. אני ה'. נאמן אני לשלם שכר טוב על שהם לקוחים לשמי. תחת כל בכור בבני ישראל. לפי שהבכורות שלי הם שנא' (במדבר ג) כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים וגו'. אמר הקב"ה בשביל חיבתם של ישראל שניתי סדרו של עולם. באיזה צד. כתבתי בתורה שיהא חמור נפדה בשה שנא' (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה. אני לא עשיתי כן אלא פדיתי שה בחמור. המצריים שנקראו חמור שנא' (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם. וישראל נקראו שה שנאמר (ירמיה נ) שה פזורה ישראל. והרגתי בכוריהם והקדשתי בכוריהם של ישראל שנא' כי לי כל בכור בבני ישראל ביום הכותי כל בכור וגו'. ואת בהמת הלוים תחת כל בכור בבהמת בני ישראל. שכן את מוצא שהתה המקום בכורי בהמות מצרים והציל בהמות ישראל. ולכך הקדיש לשמו בכורי בהמות ישראל וכה"א כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור וגו': (ה) ויפקד משה כאשר צוה ה' אותו את כל בכור בבני ישראל. את מוצא במנין הלוים נאמר בו ע"פ ה' שנא' ויפקד אותם משה ע"פ ה' מלמד שהשכינה אמרה לו כך תינוקות לוים יש בבית הזה. למה שהוא מקרבן לעבודתו. אבל במנין הבכורות שהוא מוציאן מעבודתן לא נשתתף הקב"ה במנין שלהם לכך לא נאמר בהם ע"פ ה'. ד"א הלוים שהיו צדיקים ולא נשתתפו במעשה העגל ומסרו עצמן על קדושת השם שנאמר (שמות לב) ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי. אמר הקב"ה הם נשתתפו לי אף אני אשתתף להם למנותם בעצמי ובכבודי. אבל הבכורות הם ריחקו עצמן מן הקב"ה והם הקריבו לפני העגל לכך ריחק הקב"ה מן מניינם: (ו) ויהי כל בכור זכר במספר שמות מבן חדש ומעלה וגו'. הרי שהיו הבכורות יתירים על הלוים רע"ג. כיון שראה משה כן לא ידע מה לעשות. אמר משה אמר לי המקום שאמנה הלוים ואמרה בכורי ישראל ואקח הלוים לשמו תחת בכורי ישראל. והרי יש בכורי ישראל יתרים על הלוים רע"ג ועכשיו מה אעשה לבכורי ישראל היתרים על הלוים. מיד קפץ הדיבור על משה והורהו מה לעשות הה"ד וידבר ה' וגו' קח את הלוים וגו'. אמרו רבותינו למה צוה הקב"ה לפדות בכורי ישראל בלוים. שבתחלה היו הבכורות משמשין עד שלא עמד שבט לוי כמה ששנו רבותינו עד שלא הוקם המשכן היה הבמות מותרות ועבודה בבכורות ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. ותדע לך שהיו הבכורות מקריבים עד שלא עמד שבטו של לוי. טול מתחלת ברייתו של עולם. אדה"ר היה בכורו של עולם וכיון שקירב קרבנו שנא' (תהלים סט) ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס לבש בגדי כהונה גדולה שנא' (בראשית ג) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם בגדי שבת היו והיו הבכורות משתמשין בהם. כיון שמת אדם מסרן לשת שת מסרן למתושלח כיון שמת מתושלח מסרן לנח עמד נח והקריב קרבן שנאמר (שם ח) ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו'. מת נח ומסרן לשם וכי שם היה בכור ט והלא יפת היה בכור שנא' (שם י) אחי יפת הגדול. ומפני מה מסרן לשם. מפני שצפה נח שלשלת האבות עומדת ממנו. ותדע לך ששם היה מקריב שנא' (שם יד) ומלכי צדק מלך שלם וגו' וכי כהונה לו ניתנה והלא לא ניתנה כהונה אלא משעמד אהרן מהו שהוא אומר כאן והוא כהן מפני שהיה מקריב ככהנים. מת שם ומסרה לאברהם וכי אברהם היה בכור אלא מפני שהיה צדיק נמסרה לו הבכורה וקירב שנאמר (שם כב) ויעלהו לעולה תחת בנו. מת אברהם ומסרה ליצחק. עמד יצחק ומסרה ליעקב וכי יעקב בכור היה אלא שאת מוצא שנטלה יעקב מן עשו בערמה. א"ל (שם כה) מכרה כיום את בכורתך לי. את סבור שמא על חנם אמר יעקב לעשו שהוא ימכור לו את הבכורה ילאו. אלא שהיה יעקב מבקש להקריב ולא היה יכול מפני שלא היה בכור. אמר עשו מה אני מבקש מן הבכורת הזאת שנא' (שם) הנה אנכי הולך למות וגו'. יא באותה שעה נתנבא עליו יחזקאל וא"ל (יחזקאל לה) אם לא דם שנאת ודם ירדפך וכי שונא היה עשו את הדם הרי כמה צדיקים הרג הרי כמה חסידים הרג והוא אומר אם לא דם שנאת ודם ירדפך. אלא א"ל אם לא דם הקרבן שנאת שהיה בכור והבכורות מקריבין לפיכך ודם ירדפך. באותה שעה כיון שלקח יעקב את הבכורה התחיל מקריב שנא' (בראשית לה) ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל וגו' ועשה שם מזבח וגו'. וכן בשעה שהקריב משה בסיני הבכורות הן הקריבו שנא' (שמות כד) יב וישלח את נערי בני ישראל וגו' מהו נערי הבחורין שבבכורות. ויעלו עולות הא למדת שלא היה אדם מקריב אלא הבכורות. וכיון שעשו ישראל אותו המעשה אמרו יבואו הבכורות ויקריבו קרבנות לפניו שנא' (שם לב) וישכימו ממחרת ויעלו עולות ויגשו שלמים. א"ל האלהים אני נתתי פרוקפי לבכורות ועשיתי אותן גדולים בעולם וכפרו בי ועמדו והקריבו לפני העגל הרי אני מוציא את הבכורות ומכנים את בני לוי. לפיכך אמר האלהים למשה שימנה אותן שנאמר (במדבר ג) פקוד את בני לוי. א"ר יהודה הלוי מי לחשך שהוציא האלהים את הבכורות מן הקרבן והכניס את בני לוי שנא' קח את הלוים תחת מי תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלוים תחת בהמתם. והיו לי הלוים אני ה' אמרו רבותינו למה"ד לטרפסטים של מדינה שנמצא אחריו דבר של זיטמא. ידע המלך ואמר לאפרכוס עלו הוצא אותו והכנס אחר תחתיו אעפ"כ נמצא אותו השולחני חייב קטבלטון. אמר המלך מי שיורש מקומו יפרע עליו מה שהוא חייב. כך הבכורות היו גדולים בעולם ועמדו והקריבו לפני העגל אמר האלהים יצאו הבכורות ויכנסו בני לוי. אעפ"כ היו הבכורות חייבין כליה אמר האלהים יבאו בני לוי ויפדו אותן לפיכך אתה מוצא הלוים פודין את הבכורות הה"ד קח את הלוים וגו'. ואת בהמת הלוים תחת בהמתם יג כי פטורין כהנים ולוים לפדות בכוריהם מבכור אדם ומבכור חמור דאיתקש לבכור אדם דכתיב אך פדה תפדה וגו' ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. יד אבל מבכור בהמה טהורה לא אלא קדוש הוא. מהו והיו לי הלוים אני ה' נאמן אני לשלם להם שכר טוב

על

יד יוסף ח תנחומא ס"ו. ילקוט שמואל רמז פ"א ט ב"ר פ' ל"ו: י לק' פ"י: יא ב"ר פ' ס"ג. תד"א ה"א פ' כ"ד: יב לקמן פ"י: יג בכורות ד': יד ב"ר י"ג:

מתנות כהונה

הורס. כלומר סמך עלמו על דברי התורה: תלוי ראש. דרש ושא לשון התנשאות: באיזה צד. פי' כמו היכא בתלמוד בבלי: במניין הללו. במנין הלוים כמו ששנו בפרק בתרא דמס' זבחים: שנא' אחי יפת הגדול. עיין בפרש"י בס' נח: על חנם. בלא כוונה ומעם: פרוקופי מתנה של גדולה וחשיבות: לחשך לחש באזנך והוא לשון מורגל בתלמוד: טרפסטי' שולחני וע"ש שמונה מעותיו על השלחן נקרא טרפיס והוא שולחן בלשון יון: זיטמא דבר זיוף והוא מלשון זוטא שפירושו גרוע כ"פ הערוך: אפרכוס שר חשוב: קטבלטון לא מלאתי פירושו

עץ יוסף

פיט נשל אפי' לא כלו לו הדשיו. דאמרינן לשבעה נגמרה לורתו ולשמונה עד שמונה. ועיין יבמות דף פ' תוס' ד"ה כיון: למה סמכה דעתו כלו' על מה סמך דבכ"ג דעתו בזה שאמר כל שאינו חי כו'. ע"ז קאמר המדרש שסמך על דברי תורה: נתן להם תלוי ראש לפי שהבכורים חייבים מיתה כו'. דרש ושא לשון התנשאות. כלו' בא את ראשם ע"י המנין הזה. כי אלולי זאת אין כפרה להם בחטאם: (ד) שנא' כי פקד ה' את חנה. הא דלא הביא מן התורה דוה' פקד את שרה. לפי שבה היתה הטובה מרובה עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אמללה כדרשת חז"ל: לי שיהיו לקוחים לשמי. ובויק"ר פ"ב סי' ג' אי' בכ"מ שנא' לי אינו זז לעולם לא בעה"ז ולא לעה"ב ע"כ: אני ה' נאמן אני לשלם שכר טוב. שכ"מ שנא' אני ה' אצל מצוה הוא מראה לגודל השכר. וכשנא' אצל עבירה הוא מראה לגודל העונש. שה"ק הקב"ה ראה שאני המצוה שיטלא ניחי: שהבכורות שלי הם שנא' כי לי כל בכור. ואע"פ שכ"מ שנא' לי אינו זז כו' והבכורות מהו משפוקם המשכן. מ"מ לא פקעה קדושתם. דהא לריכי פדיון כדאמר לעיל פ"ג: באיזה צד פי' כמו היכא. ובתנחומא אי' בהדיא היכא: כתבתי בתורה שיהיה חמור נפדה בשה. שפטר חמור עם היותו ראוי להיות קדוש להיותו בכור. הנה להיותו טמא מטבעו הוא מרחק משולחנו של מקום ובא השה תמורתו ועיין בגזה"ק בב"ר פ' ל"ו סימן ו': (ה) את שלא במנין הלוים נאמר ע"פ ה'. כנ"ל: שהוא מוציאן מעבודתם כו' שכל דבר רע ועונש אין השם ה' כי מפיהו לא תצא הרעות. לכן אין מזכיר שמו על זה: והם הקריבו לפני העגל. שזה שנא' ויעלו עולות ויגשו שלמים היה ע"י הבכורים. אך לא עשו אלא מפחד שלא יהרגו כחטא"ל פ"ב סימן ג' ע"ש: (ו) היו הבמות מותרות. כל אחד בנה מזבח ומקריב עליו. ומשהוקם המשכן נאסרו כדכתיב (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו': ועבודה בבכורות בכורי ישראל היו מקריבים. ומכאן ואילך הכהנים כדכתיב קרב אל המזבח (רש"י): ותיטב לה' משור פר. וכדאי' בפ"ק דעבו"ז שאדם הראשון הקריב שור שקרניו קודמות לפרסותיו שנא' ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס. בריאה מקרין והדר מפריס ע"ש ברש"י: שנא' ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. וכתיב (ויקרא יז) כתונת בד קדש ילבש (אג"ב): בגדי שבת היו שבש"ם קודם שלילה חטא והא"כ ויעש לו כתנות עור וילבישם. ואפשר שז"ל בגדי שבת היו. וכן איתא בזהר סדר ואתחנן דף רס"א ע"ב מאני לבושי יקר הוו. ועיין בב"ר פ' כ' ותבין: והיו הבכורות כו' וכדאי' בב"ר פ"כ שבהם היו בכורות משתמשין פי' מנחם (תהלים פ"ג): שנא' ויקח מכל הבהמה הטהורה. וכדאי' בפדר"א פכ"ג וז"ל הביא נח ממין בהמה טהורה שור וכשב ועז וממין עוף טהור תורים ובני יונה כו' והקריב עולות ארבע. ועיין בב"ר פ' ל"ד: מת נח מסרן לשם. ובפדר"א פרק כ"ד אי' שלקחה חם בן נח והנחילה לנמרוד כו': שנא' אחי יפת הגדול. עיין מ"ש בב"ר פ' ל"ז סימן ט' בעז. אבל בפדר"א פ"ח אי' וכי שם בן נח כהן היה. אלא ע"י שהיה בכור (וכן אי' באג"ב פ' מ"ב) והיה משרת ביום ובלילה לפיכך נקרא כהן ע"כ: וכי אברהם היה בכור. בב"ר סוף פ' ל"ח דייק מדכתיב תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן. מדחשיב ליה קרא לאברהם ברישא משמע היה אברהם גדול מכל האחים. אבל המדרש דכאן סובר דדרך הכתוב חשיב להו: מת שם ומסרה לאברהם. שנא' על דברתי מלכי צדק: מת אברהם ומסרה ליצחק. כדכתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ואי' בב"ר פ' ס"א סי' ה' ובדברים רבה פ' י"א ר' יהודה אומר בכורה. וכמ"ש שם שהכוונה דהיינו הבכורה לענין עבודה. שאע"פ שישמעאל היה בכורו וראשית אונו של אברהם מ"מ מפני שהיה יצחק צדיק נמסרה לו הבכורה לקדושת העבודה: עמד יצחק ומסרה ליעקב. ואע"ג שיעקב לקח הבכורה מעשו. מ"מ אמר שיצחק מסרה ליעקב. הוא במה שאמר גם ברוך יהיה. שהסכים יצחק וברכו מדעתו כמ"ש רש"י שם: בערמה בחוכמא: שמא על חנם אמר יעקב כו'. דודאי משום ירושת פי שנים לא ימסור יעקב עצמו ונפשו דהא ידע יעקב שע"י זה ימור לו שנאה ויבקש להמיתו: שנא' הנה אנכי הולך למות. וכדאי' ברש"י בחומש אמר עשו מה טיבה של עבודה זו. א"ל כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה אמר אני הולך למות על ידה א"כ מה חפץ לי בה: ויעלו עולות ויגשו שלמים. והתם כתיב ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים. מה התם בכורות אף כאן בכורות: פרוקפי בלשון יוני גדולה וכבוד (מוסף): להשך להם באזניו. והוא לשון מורגל בתלמוד. כלומר מאין הבנת זאת. א"ל מהמקרא הזה ולהורות בא שהוא רמוז בתורה: לטרפסטים בלשון יוני שולחני ועל שם שמונה מעותיו על השולחן נקרא טרפוס שהוא שולחן בל"י: זיטמא בל"י חקירה ותביעה ועון (מוסף): לאפרכום בל"י שר העיר (מוסף): קטבלטין בלשון יוני השלום ופרעון (מוסף) והמעריך פי' פדיון נפש: כי פטורין כהנים ולוים לפדות בכוריהם. וכדאי' בבכורות דף ד' ע"א כהנים ולוים שפטרו את עצמן (מפדיון הבן) מק"ו. אם הפקיעה קדושתן של לוים קדושת של ישראל במדבר לא יפקיעו את של עצמן. ופרש"י אם הפקיעה קדושת פשוטי הלוים את קדושת בכורי ישראל במדבר. דין הוא שהפקיע קדושת בכורה שבהן כדאמר לקמן בכורי הלוים לא הפקיעו אלא עצמן עכ"ל: ומבכור חמור פי' ומבכור פטר חמור פטורים כהנים ולוים משום דאיתקש לבכור אדם פי'

שכל

על שקירשו שמי בעגל : (ז) ואת פדויי השלשה וגו'. אמרו רבותינו וכי בבכורות טו היו עודפין על הלוים שהוא אומר העודפים על הלוים. והרי מן החשבון הלוים היו עודפים על הבכורות . שאת מוצא שבט לוי היו בפרטם כ"ב אלף וג' מאות מפני שהיו ד' משפחות גרשון וקהת ומררי ומשה ואת קורא כל משפחה ומשפחה בפני עצמה ומחשב אותה וכן ארבעתן הן עולות כ"ב אלף וג' מאות . ובכורות את מוצא כ"ב אלף ורע"ג הרי שהיו הלוים עודפים על הבכורות כ"ז והוא אומר בבכורות העודפים על הלוים . אלא מפני שהיו כ"ב אלף של בכורות ורע"ג וכולהם היו בכורות אבל בלוים היו שם ג' מאות בכורות שלכך הוציא בפרטם כ"ב אלף וג' מאות ובכלל כ"ב אלף ולא יותר . נמצאת אתה אומר במנין לא היו עודפים הבכורות על הלוים אבל הבכורות היו עודפין עליהם. הוצא מהן הבכורות שאין בכור פודה בכור והיו ג' מאות בכורים נמצאו בכורי ישראל עודפים על הלוים רע"ג . טז וזו השאלה שאל הונגטים הגמון לריב"ז א"ל משה רבכם או גנב היה או לא היה יודע לחשוב . א"ל למה . א"ל הונגטיא מפני שהיו כ"ב אלף בכורות ועוד רע"ג וצוה המקום שיפדו הלוים בבכורות . תן כ"ב אלף של לוים כנגד כ"ב אלף בכורות ועוד נמצאו בלוים יתירים על כ"ב אלף ג' מאות כמו שהוא מחשב במנין ראשון בפרטן · מפני מה אותן ג' מאות לוים היתירים לא פדו אותן רע"ג בבכורות העודפין על כ"ב אלף בבכורות . שאנו מוצאין שאותן רע"ג נותנין ה' ה' סלעים . ועוד מפני מה כשכלל מנין הלוים בסוף מפני מה פחת מהן ג' מאות מן מנין הראשון . הוי לא גנב אותן מן החשבון אלא כדי שיתנו אותן רע"ג בבכורות ה' ה' סלעים לאהרן אחיו . או שמא לא היה יודע להשוב . א"ל רבן יוחנן לא גנב היה ויודע היה לחשוב ודבר אחד לחש לי לומר לך . א"ל אמור . א"ל ריב"ז יודע את לקרות אבל אין את יודע לדרוש . אמרו אותן כ"ב אלף של לוים פודין לכ"ב אלף של בכורות . נשתיירו בלוים עוד ג' מאות . ובכורות עוד רע"ג . והיו אותן ג' מאות שבלוים בכורות ואין בכור פודה בכור לפיכך משמנה אותן גנבן מפני שהיו בכורות . מיד נסתלק ממנו : (ח) ולקחת חמשת חמשת שקלים וגו' . יז אמר הקב"ה אתם מכרתם בכורה של רחל זה יוסף בכ' כסף שהם ה' שקלים לפיכך יהיה כאו"א מכם פודה בנו הבכור ה' סלעים במנה צורי . ונתתה הכסף לאהרן ולבניו . פדויי העודפים בהם כשם שניתנו הלוים לאהרן ולבניו דכתיב (במדבר ג) ונתת את הלוים לאהרן ולבניו נתונים נתונים המה לו מאת בני ישראל . כך ניתן לו כסף הפדיון שהיה במקום לוים : (ט) ויקח משה את כסף הפדיום וגו' . כיצד עשה להם . יח ר' יהודה ור' נחמיה . ר"י אומר כך עשה כתב על כ"ב אלף פיתקין לוי לוי ונתן בקלפי . ועוד על רע"ג פיתקין כתב ה' סלעים ה' סלעים ונתן בקלפי ועירבן · והיה אביו של בכור פושט ידיו בקלפי אם עלה בידו פתק כתב בן לוי היה אומר לו כבר פדאך בן לוי . ומי שעלה בידו פתק של ה' סלעים היה משה אומר לו תן ה' סלעים שאתה חייב וכן עשו כולם . ור"נ אומר אם כן יכול הוא לדון עמו ולומר לו לא הימך לומר לי תן ה' סלעים הרי נתמצו כל הפיתקין שכתוב עליהן לוי לוי אם אני נותן ידי מה עולה בידי לא פיתק של ה' סלעים מי אומר לי שאם היה שם פיתק של לוי לוי שלא זכיתי בו . אלא כך עשה כתב על כ"ב אלף ורע"ג פיתקין לוי לוי ועל רע"ג ה' סלעים . באו ונתנו ידן . ומי שהיה עולה בידו ה' סלעים אם היה בא לומר לו כלום . היה משיבו משה אילו זכית לא היה שם פיתק לוי אלא שאת חייב מן השמים . באותה שעה היה נותן : (י) מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף חמשה וששים ושלש מאות ואלף בשקל הקדש . יט מלמד שלא כשקלי הדיוט שקלי הקדש . שקלי הדיוט אם שוקל א' אחד חוזר ושוקל כולן כאחד או יוסיף או יגרע . אבל שקלי הקדש ישרים שקלן כל אחד ואחד וחזר ושקלן כולן כאחד לא ריבה ולא מועט . ויתן משה את כסף הפדיום וגו' מלמד שלא נתן להם עד שנאמר לו מפי הקב"ה תן להם . כאשר צוה ה' את משה נתן מחצה לאהרן ומחצה לבניו כשם שא"ל הקב"ה ונתת הכסף לאהרן ולבניו . שקל אהרן כנגד בניו : (יא) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר . כ לפי שכל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן לכלל דיבור . שזה כלל שכל זמן שדיבר לכהנים מעשה לכהנים . נשא את ראש וגו' אינו אומר פקוד אלא נשא את ראש לשון נשיאות כשנמנו להתמנות על מלאכת הקדש קבלו נשיאות . מתוך בני לוי שמכל בני לוי לא חשובים כבני קהת מהם כהנים ולוים . ולפי שהיו חשובים ועוד שעבודתן היתה קה"ק לפיכך נמנו תחלה שאת מוצא כשמנאן מבן חדש לפדות הבכורים נמנו דרך תולדותיו גרשון תחלה ואחר קהת ואחר מררי . אבל כאן שמנאן למנותן על כלי הקדש לפי חשיבות עבודתן מנאן . קהת לפי שהיה ממונה על הארון ועל קה"ק זכה למנות תחלה . ואחריו גרשון שהיה בכור והיה ממונה על היריעות ועל אהל מועד · ואחריו מררי שהיה ממונה על הקרשים ועל הבריחים ועל העמודים ועל האדנים ועל היתדות . כא מבן שלשים שנה ומעלה וגו' וכתוב אחד אומר מבן כ"ה שנה כיצד יתקיימו ב' כתובים הללו . מבן כ"ה לתלמוד מבן ל' לעבודה . זאת עבודת בני קהת וגו' לפי שזכה קהת שיצא ממנו אהרן שהיה ק"ק לכך זכו בניו להיות עבודתן קה"ק : (יב) ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה וגו' . אמר הקב"ה למשה בשעה שיהיו מפרקין את המשכן לא יהיו בני קהת מפרקין את הפרכת מפני הארון · אלא יהיו בני אהרן נכנסין והם מפרקין אותה מפני שהם כהנים . ושנו רבותינו הכהנים שומרים מבפנים והלוים מבחוץ . מחיצת הכהנים גדולה ממחיצת הלוים ומה היו בני אהרן עושים כשהיו מורידים את הפרכת א"ר חמא ב"ר חנינא כך היו קונטטין גדולים וצינורות של זהב בראשיהן וי"א של ברזל והיו מגביהין את הפרכת בקונטטין ופורקין את הקורקסין . ואעפ"כ לא היו משפילין אותה בבת אחת כדי שלא יראו הארון אלא משפילין קימעא קימעא עד שיורידוה וכסו את הארון . מנין שכן האלהים אמר למשה שנאמר ובא אהרן ובניו וגו' . כב אמרו הפרכת היתה דומה לוילון ועביה טפח ועל ע"ב נימין נארגת ועל כל נימא ונימא כ"ד חוטין . וג' מאות כהנים מטבילין אותה וב' כהנים גדולים נושאים אותה בקונטיסון מפני הארון . ואח"כ נותנין עליו כיסוי עור תחש שלא יראה בארון כלום . הה"ד (במדבר ד) ונתנו עליו כסוי עור תחש וגו' : (יג) ר' נתן אומר כג חביב מעשה הארון ככסא הכבוד של מעלה שנאמ' (שמות טו) מכון לשבתך פעלת . שהמקדש מכוון כנגד בהמ"ק . והארון כנגד הכסא עשה למעלה הימנו כפורת כשרפים שהם עומדים ממעל לו . עשה בו ב' כרובים שהם חביבים כנגד שמים

יד יוסף טו לעיל פ' ג' : טז בכורות ה' . ירושלמי פ"ק דסנהדרין : יז ב"ר פ' פ"ד . ירוש' שקלים פ"ב : יח בבלי וירוש' פ"ק דסנהדרין . וספרי ס' א' פיסקא ל"ט : יט לקמן פ' י"ד סי' כ"ז : כ ספרי נשא פיסקא ל"ט ובהעלותך פיסקא נ"ע : כא חולין כ"ד . ספרי בהעלותך פיסקא כ"ג : כב ש"ר פ' נ' . שקלים פ"ח . חולין ע' . תנחומא ויקהל . תג"כ פ' ע"ע : כג תנחומא ויקהל :

מתנות כהונה

פירשו ואולי הוא מלא שפורסין על השלחן דלך כבוד ועיין ערך קסבל : ה"ג ורע"ג וכולהם : שלכך גרסי' : כ"ב אלף שלש מאות גרסינן : להש לי . משה רבי לחש באזני במה שכתבו בתורה וכדמפרש ואזיל : גנבן העלימם והשמיטם בכללם בסוף : כתב על כ"ב גרסי' : הימך כמו הימנך כלומר ממך ודעתך : נתמצו לשון מיצוי אפיס כלומר כבר כלו כולם : היה נותן . בירושלמי סוף פ"ק דסנהדרין פריך ח"ל הגע עצמך שעלו כולן לוי א"ל מעשה נסים היו ומסורגין עכ"ל פי' הלא יכול להיות שיעלו כולם בן לוי אף אותן רע"ג היתרים על הלוים ומפני מעשה ניסים כו' : לתלמוד . שילמוד ה' שנים דיני עבודה : ה"ג בני אהרן עושין כשהיו מורידין כו' עד ב"ר חנינא אלא כך היו . ופי' מה היו עושין שלא יראו הארון בשעה שפורסין את הפרוכת : קונטטין כמו קונדיסין : צינורות ברזל . חד מקום למעלה כדי להגביה את הפרוכת מתוך הקורקסין דהיינו הווין שהיה תולה בו : ה"ג ומרפין את הקורקסין או ופורקן : כדי שלא יראו גרסי' : אמרו הפרוכת כו' . ע"ז סוף פרשת פקודי : ה"ג דומה לוילון : בקונטטין קלונסין : ה"ג שהמקדש מכוון כנגד בית המקדש והארון כו' ור"ל כנגד ביהמ"ק של מעלה . וכן מצאתי כתוב

עץ יוסף

שכל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה וכל שאינו בבכור אדם כגון לוים וכהנים שנפטרו מק"ו כדלעיל אינו בבכור בהמה טמאה : אבל מבכור בהמה טהורה לא . פי' לא נפטרו . אלא קדוש הוא קדושת עולמית שלא יוכל לצאת לחולין ע"י פדייה : (ז) מפני שהיו ג' משפחות כו' . (ותיבת ומשה מיותר) וכן שלשתן כצ"ל : ואת קורא כל משפחה ומשפחה בפני עצמה כו' . בגרשון כתיב שבעת אלפים וחמש מאות . ובקהת כתיב שמונת אלפים ושש מאות הרי ששה עשר אלפים ומאה . ובמררי כתיב ששת אלפים ומאתים הרי שנים ועשרים אלף ושלש מאות . ובכללן כתיב כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף : הונגטין ובבכורות דף ה' פי' קונטרוקוס : לחש לי משה רבי לחש באזני . כלו' רמז לי בתורה שאדע להשיבך . וכ"ז דרך לאות וכבוד : גנבן פי' העלימן והשמיטן בכללם לבסוף : ואין בכור פודה בכור . משום שדי לבכור שיפקיע קדושת עצמו . כן הוא בפ"ק דבכורות . ועיין מ"ש לעיל סוף פ"ג : מיד נסתלק ממנו נפטר ממנו וקיבל תשובתו : (ח) בכורה של רחל . לפי שרוצה לומר שערך הבכורות כנגד ערך זה הזכירו בשם בכורה של רחל לפי שהיה בכור לה : שהם חמשה שקלים שהשקל ד' דינרין : לפיכך יהיה כל כו' . אין זה טעם לפדיון הבכורות . דודאי הוא מפני שניתנו הלוים תמורתם . אלא טעם ערך הפדיון קאמר (יפ"ת) . ועיין בב"ר פ' פ"ד סי' י"ז : (ט) כיצד עשה להם . כלו' אחר שהעודפים רע"ג היו מוכרחים לפדות א"ע בה' שקלים דוקא . א"כ יהיה מחלוקת שכל אחד יאמר למה לא אהיה מהנפדים בלוים . ומפרש שהיה זה ע"י גורל : הימך כמו הימנך כלו' מתך ודעתך : נתמצו לשון מיצוי אפיס . כלו' כבר כלו כולם (מת"כ) : באותה שעה היה נותן . בירו' פריך וח"ל הגע עצמך שיעלו כולם בן לוי . א"ל מעשה נסים היו . ופי' הלא יכול להיות שיעלו כולם בן לוי אף אותן רע"ג היתירים על הלוים . ומשני מעשה ניסים היו . ועיין שם ביפ"מ : (י) מלמד שלא כשקלי הדיוט שקלי הקדש כו' פי' שקלי הקדש היו מכוונים במשקלם שהמשקל של פרוטרוט י"זהו שוה למשקל של פרוטרוט האחרת . שאם היתה משקל באמת בלא שום הכרע היה גם משקל האחרים כן כדמות ההכרע ההיא בלי שום תוספת ומגרעת . לא כדרך השוקלין שאין מדקדקין במשקל הפרוטרוט כל כך בצמצום ולפעמים יהיה בו הכרע ולפעמים לא יהיה בו . ועיין לקמן פ' י"ד סי' כ"ז : כסף הפדיום וגו' לאהרן ולבניו ע"פ ה' כאשר צוה ה' את משה . מלמד שלא נתן כו' . ר"ל שלא תאמר שמשה סמך בזה על מצות פדיון בכור שאמרה לו מכבר ליתן לאהרן ולבניו אלא שבפירוש נא' לו עתה בשעת מעשה שיתן לאהרן ולבניו : (יא) לפי שכל מעשה הפרשה באהרן . הביא את אהרן לכלל הדיבור . ולא שהיה הדיבור מתאחד למשה ולאהרן בשוה . כי נבואת משה היה פא"פ . ולא כן נבואת אהרן : שכל זמן שדיבר לכהנים כו' . פי' שכל מצוה שנצטוו הכהנים מעשה בכהנים ולא בישראל שאינו נוהג רק בכהנים ולא בישראל : לשון נשיאות התנשאות ורוממות : מבן שלשים לעבודה דבן שלשים לכח לעבודת משא . וחמש שנים מקודם ללמוד עבודת משא : (יב) ומה היו בני אהרן עושים . שלא יראו הארון בשעה שפורסין את הפרוכת : קונטיטין כמו קונדיסין בלע"ז ורומיי עץ ארוך וראשו חד : וצינורות תרגום מזלגותיו צינורייתיה . הוא דבר חד עקום למעלה כדי להגביה את הפרוכת מתוך הקורקסין . דהיינו הווין שהיה תולה בו : לוילון בלשון רומיי יריעה ומסך (מוסף) : ועל ע"ב נימין נארגת . לוי"ע בלעז : כ"ד חוטין לפי שהיתה עשויה מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש . וכל מין ומין חוטו כפול ששה כדאי' ביומא דף ע"א : וג' מאות כהנים לשון גוזמא . דלא היה צריך כל כך כהנים להטבילה . כדאי' בפרק גיד הנשה : מטבילין אותה דכלים הנגמרים אע"פ שנגמרו בטהרה צריכין טבילה לקדש כדאיתא במסכת חגיגה משנה ב' פרק ג' בברטנורא . ובחולין דף ע' פרש"י מטבילין אותה אם נטמאה . ועיין במסכת תמיד פרק ב' בפי' הרא"ש ובפי' נר תמיד : וב' כהנים גדולים כו' . זהו סיום לדלעיל . וצ"ל וב' כהנים נושאים כו' בקונטסין גדולים בלפני הארון . וכן הלשון לעיל בסמוך : בקונטיסון בקולנסין : (יג) שנאמר מכון לשבתך . אל תקרא מכון אלא מכוון כנגד שבתך . ויפ"מ פי' מדלא קאמר מכון שבתך כמו ואתה תשמע השמים מכון שבתך . משמע שפירוש נאותו שהוא שבתך דהיינו השמים : המקדש מכוון כו' פי' המקדש של מטה מכוון כנגד המקדש שלמעלה

שמים וארץ שהיה בהם מושבו של הקב"ה שנא' (שמות כה) כרוב א' מקצה מזה וגו'. וכשם שהשמים פותח את אוצרו לארץ שנא' (דברים כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים. כך השכינה נתונה למעלה משתי כרובים שנתונין מזה ומזה הם מכוונים זה לזה. שנא' (שמות כה) ופניהם איש אל אחיו. כנגד כסא הכבוד שמכוון כנגד הקב"ה שנא' (תהלים נ) מציון מכלל יופי אלהים הופיע. ואף בשעה שהיו נוסעים לא היו פורסין עליו לא בגד אתמן ולא תולעת שני אלא בגד כליל תכלת. כי למה שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנא' (יחזקאל א) וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר וגו'. ללמדך שהארון היה דומה לכסא הכבוד. ולכך נאמר בו כליל תכלת שכולו היה דומה לו. ולפי שהארון דומה לו לכך היה הבגד תכלת מלמעלה פניו כנגד הרקיע הדומה לו. מה שאין את מוצא בשאר כלים שיהא בגד תכלת מלמעלה אלא בגד תכלת מלמטה וכסוי עור תחש מלמעלה. אבל בארון כסוי עור תחש מלמטה ובגד תכלת מלמעלה. ועוד בארון נא' בו כליל תכלת מה שלא נאמר בכולם כליל תכלת. למה שהוא חשוב מכל כלי המשכן: (יד) ר' שמעון אומר כה ג' כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהם. מעשה הארון כנגד בעלי תורה שהם ספונים. שלכך כתב מלמעלה שכל הזוכה לתורה כאילו זוכה למלכות וכהונה. ובה"א (משלי ח) בי מלכים ימלוכו וגו'. מעשה השלחן כנגד מלכות בית דוד. שהשלחן מכסין בתכלת כנגד דוד שהיה צדיק וכרת לו הקב"ה ברית מלכות לו ולבניו. ולכך הפריש כליו ממנו וכסה בתולעת שני. שע"י חטא בניו נחלקה מלכות. ולכך היה הוא וכליו בכסוי אחד שבסוף מלכות חוזרת להם בבתחלה: (טו) ועל שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת. על כל כלים העומדים בהיכל היו פורשים בגד תכלת מפני שהשכינה שורה שם דוגמת מקום שכינתו של מעלה הדומה לתכלת. באיזה צד היו עושין היו נותנים על גופו של שלחן בגד תכלת להבדיל בינו ובין כליו. ואח"כ נותנין כליו עליו שנא' ונתנו עליו את הקערות וגו'. הקערות אלו דפוסין שהיו עושין את לחם הפנים בדפוס. ואופין אותו בתנור בדפוס וכשהיו מוציאין מן התנור היו מחזירין אותו לדפוס שלא ישבר הלחם. ג' דפוסין היו שם אחד לתנור ואחד לבצק וא' שהוא רודה נותנן לדפוס כדי שלא יקלקלו את הלחם. את הכפות אלו בזיכי לבונה שהיו נותנין על גבי המערכות כמד"א (ויקרא כד) ונתת על המערכת לבונה זכה. הא באי צד מסדרין לחם הפנים נותן ו' חלות לסדר זה ו' חלות לסדר זה. אם נתן ח' חלות לסדר זה וד' חלות לסדר זה. או שעשה ג' סדרים של ד' ד' לא עשה כלום. עשה ב' סדרים של י"ב ר' אומר רואין את העליונות כאילו אינן והתחתונות כשרות. באי צד מסדרים את הבזיכין. נותן בזיך א' ע"ג סדר זה ובזיך אחד ע"ג סדר זה. אם נתן בזיכין בלא לבונה או לבונה בלא בזיכין או שהיה דבר חוצץ בין הבזיכין ללחם ובין הלחם לשלחן הרי אלו פסולין. אבא שאול אומר בתוך ב' טפחים שבין האדם לחבירו היה נותנן ומה אני מקיים ונתת על המערכת לבונה זכה שהיא כולה סמוכה למערכה: ואת המנקיות אלו הקנים כ"ח קנים של זהב חלולין מקבלין טומאה היו שם י"ד לסדר זה וי"ד לסדר זה. נכנס בע"ש ושומטן ונותנן לארכו של שלחן. כל הכלים שהיו במקדש ארכן לארכו של בית חוץ מן הארון שהיה ארכו נתון כנגד רחבו של בית. כך היו בדיו נתונין כך היה נוטל. כיצד מסדירין אחר שבת היה נכנס מגביה ראשה של חלה ונותן קנה תחתיה מגביה ראשה האחר ונותן קנה תחתיה ואחד באמצע. ג' תחת כל חלה וחלה וב' תחת העליונה שאין עליה משוי. והתחתונה נתונה על טהרו של שלחן. ולמה היו נותנין קנים ביניהם כדי שישלוט הרוח בהם ולא יתעפש הלחם. ולמה היו הקנים עשויים כחצי קנה חלול כדי שלא יתיקרו על הלחם. ולכך כתיב בצווי ומנקיותיו אשר יוסך בהן שהיו מעמידין הלחם כמין סוכה. שכל חלה וחלה נעשית סוכה לזו שהיא תחתיה. ואת קשות הנסך אלו סניפין ד' סניפין של זהב עושין לו וקרניו היו שם שבהן סומכין את החלה התחתונה ב' לסדר זה וב' לסדר זה מפני שהחלות דומות לספינה כדי שלא תהא רוקדת. והיו הסניפין כנגד הלחם כדי שיהיו הסניפין מגביהין את הלחם מע"ג השלחן. ומהו שאמר הכתוב (במדבר ד) קשות הנסך שאף הם היו מעמידין ראשי החלות התחתונות למעלה שלא היו נוגעין בשלחן והיו מסיכות על השלחן אבל אמצעית של חלה תחתונה נוגעת בשלחן לפי שחלה עשויה כמין ספינת רוקדת חדה מלמטה ונסבה ורחבה למעלה. ולחם התמיד עליו יהיה מכאן אתה למד שאף בשעת מסעות היה עליו לחם. ופרשו עליהם בגד תולעת שני על הכלים ועל הלחם. ואח"כ היו מכסין השלחן וכל הכלים אשר עליו בכסוי עור תחש והיו משימין בדיו לישא אותו בהם שנא' וכסו אותו במכסה עור תחש ושמו את בדיו: (טז) ולקחו בגד תכלת וכסו את מנורת המאור. אף המנורה לפי שעומדת בהיכל היא וכל כליה הנכנסים לשם היו מכסים בבגד תכלת הה"ד ולקחו בגד תכלת וכסו וגו'. במנורה לא היה מפריש בינה לבליה. ואח"כ היו מכסין אותה ואת כל כליה במכסה עור תחש והיו נותנין אותה על המוט לפי שלא היו שם בדים שישאו אותה בהם הה"ד ונתנו אותה ואת כל כליה וגו': (יז) ועל מזבח הזהב יפרשו בגד

יד יוסף בר סימן י"ז. חולין פ"ס. מנחות צ"ג. ספרי בלק פיסקא קט"ו. תנחומא בלה סי' ס"ו. ירוש' ברכות פ"ק. ולקמן פ' י"ד סי' י'. ושוח"ט מזמור כ"ד. ולק' פ' ע"ז. זוהר סוף ח"ג דף ס"א סי' כ'. ספר הכשיר דף י"א: כה אבות פ' ע'. אדר"נ פ' מ"א. תנחומא ויקהל. אג"ס פ' כ"ג. ש"ר פ' ל"ד. יומא פ"ז. קה"ר פסוק טוב שם. ולקמן פ' י"ד:

מתנות כהונה

בלות אמת: ה"ג מזה ומזה מכוונים זה לזה ופי' שהיו נתונים כל א' וא' על קצה הכפורת ופניהם זה מול זה: ה"ג בעלי תורה שהם ספונים. פי' חשובים: שלכך כתיב מלמעלה. ופרשו עליו בגד תכלת מלמעלה: וכרת לו. דרש כן מפני שהתכלת ירוק ככרתי: שעל ידי הפא גרסי': א' לתנור. שהיו אופין אותו בתוכו בתנור: ואחד לבצק. כשהיה עדיין בצק היו מתקנין אותו בדפוס שיהא עשוי כעין אותו דפוס: רודה מפריש ומוציא הלחם מן הדפוס ואח"כ היו נותנין אותו בדפוס ולא הניחוהו בדפוס הראשון לפי שנפתח בתנור וצריך דפוס גדול מן הראשון: כדי שלא יקלקלו את הלחם גרסי' וה"ג בפ' שתי הלחם ובתורת כהנים וכן אמר למעלה שלא ישבר: באי צד. כמו כיצד והוא לשון קצר מן באי צד כלו' באיזו צד ואופן היה נעשה: או שעשה ג' גרסי': ה"ג סדר זה ובזיך א' על גבי סדר זה וכל הענין מבואר בפרק שתי הלחם במסכת מנחות: הרי אלו פסולין גרסי': ה"ג של זהב חלולין ומקבלין טומאה היו שם כו' עד לארכו של שלחן: בערב שבת. פירוש בליל שבת: ונותנין כו'. פי' על הגלופה היו מניחין לארכו של שלחן דהיינו על השלחן לא היה מקום פנוי להניחן לארכן כן פירשו שם התוספות: סמוכה למערכת. דהיינו על המערכה סמוך כמו ועליו מטה מנשה שפירושו סמוך כדאיתא בפ' שתי הלחם: ה"ג סניפין של זהב עושין לו: וקרניו היו שם וכו'. שבראש כל סניף היו ב' קרניים כזה. ופוליו של לחם התחתון שהיה חד כשולי הספינה היה נכנס מכוון בין שתי הקרנות ואע"פ שגם ה' לחמים שעליו היו ג"כ כספינה רוקדת מ"מ לא היו הסניפין סומכין אלא התחתון וכן הוכיחו שם התוס' לפי שא"א כלל בלא העמדה והעליונות היו מונחים על התחתונות ונסמכין ע"י כ"ח קנים כדאיתא בפ' שתי הלחם וכל זה למאן דאמר שלחם הפנים היו עשוי כמין ספינה רוקדת כלומר חד למטה שמרקד והולך מהרה אבל למאן דאמר שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה היו באותן סניפין פגולין הרבה כמנין רחשי הקנים שהיו מונחים על הלחם. ויס"ג כמין דקרנין היו שם וכן הוא בפ' ב' הלחם: שלא תהא רוקדת. מרקד ונופל לנדדין כך יש לפרש גי' הספר ומוב להגיה דומות לספינה רוקדת כו' עד כדי שיהו הסניפין מגביהין וכו' וכ"ת בא"א: כנגד החלה כלומר תחתיו ממש ושוה לו: ונסבה ורחבה למעלה גרסי' ולשון המקרא ביחזקאל מ"א: על הכלים וכו'. אבל לא על השלחן עצמו: לפי שעומדת בהיכל כו'

עץ יוסף

שלמעלה: כנגד הכסא הכבוד של מעלה שנא' (ירמיה י"ז) כסא כבוד מרום מראשון. ובאיזה מקום הוא. מקום מקדשנו כן הוא בתנחומא: כשרפים שהם עומדים ממעל לו. ר"ל למעלה על כסא הכבוד. וכן פי' רבינו בחיי כוונת המדרש וז"ל כי הכפורת שעל הארון נגד השרפים שעל הכסא שנא' שרפים עומדים ממעל לו: שהיה בהם מושבו של הקב"ה. שנא' ודברתי אתך שם מעל הכפורת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים: שנתונין מזה ומזה פי' שהן נתונין כל או"א על קצה הכפורת. ובתנחומא גרס שנתונים מזה ומזה מגדלין לישראל בלוחות שנא' כהם מזה ומזה הם כתובים. מכוונים זה לזה כו': מציון מכלל יופי פי' שהוא כלול יופי של מעלה: שתכלת דומה לים שתכלת צבע ירוק של חלזון. פי' חלזון הוא דג ועולה מן הים פעם אחת לע' שנה ומראית דמו דומה לים (מזרחי): כמראה אבן ספיר דמות כסא. הרי שהכסא דומה לספיר. והרקיע דומה ג"כ לספיר שנא' (שמות כ"ד) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וגו' דהיינו רקיע. ועיין מנחות פ"ד בתוס' ד"ה רקיע: (יד) וכתר שם טוב עולה על גביהן. בשמ"ר פ' ל"ד סי' י' ושם נתבאר: ספונים השונים: שלכך כתיב מלמעלה ופרשו עליו בגד תכלת מלמעלה: כאילו זוכה למלכות לכן בתכלת שהוא לבוש מלכות כמ"ש (אסתר ח') בלבוש מלכות תכלת וגו': ברית מלכות לו ולבניו. ולפי שהתכלת ירוק ככרתי לכן אמר וכרת לו הקב"ה ברית כו': ולא הפריש כליו ממנו. מלת ולא מיותר וצ"ל ולכך הפריש כליו ממנו וכסה בתולעת שני כו'. ובתולעת שני מרמז על החטא כמ"ש אם יהיו חטאיכם כשנים. וע"י החטא נכסה מבניו המלוכה: ולכך היה הוא וכליו כו'. צ"ל ואח"כ היו מכסין אותו ואת כליו בכסוי אחד (א"א): (טו) דוגמת מקום שכינתו כו'. כדאי' לעיל סי' י"ג: אחד לתנור שהיו אופין את לחם הפנים בתוכו בתנור. וזו היתה של ברזל לפרש"י בחומש. אבל ברמב"ם אי' שהיה של זהב: ואחד לבצק לפי שהחלות היו דומות לספינה כדלקמן סי' צ. לכן היו צריכין לתקן הבצק בתוך הדפוס שיהא עשוי כעין הדפוס. ודפוס זה היה של זהב (רמב"ם): ואחד כשהוא רודה כו'. ובמנחות דף צ"ד ע"א פריך הגמרא ולהדרה לדפוס קמא אחר שרדה מן התנור היינו לדפוס שתיקנה בו. ומשני כיון דאפי לה נפחה. וצריכה דפוס גדול מן הראשון. ואותה דפוס שלישי של זהב היה כמו שפרש"י בסדר תרומה: אלו בזיכי לבונה פי' בזיכין שנותנין בהם לבונה שתים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות: באי צד כמו כיצד. כלומר באיזו צד ואופן היה נעשה: רבי אומר רואין את כו'. ס"ל כאבא שאול דלקמן בסמוך שלא היו נותנין הבזיכין על החלות אלא על השולחן סמוך להם. ועיין מנחות דף צ"ח ע"א: בתוך ב' טפחים כו'. עי' במשנה מנחות פ' י"א ותבין: אלו הקנים שמקיימין הלחם מעיפוש: מקבלין טומאה מיותר (א"א). אבל בתו' שם מנחות פי"ג אי'. ובאמת קנים אלו שהיו של זהב מקבלין טומאה בכל ענין שכלי מתכות פשוטיהם טמאים: י"ד לסדר זה כו'. ששה חלות היו בכל סדר. והחלה התחתונה היתה יושבת על טהרו של שולחן ובין החלה התחתונה לשניה היה נותן ג' קנים. וכן בין שניה לשלישית ובין שלישית לרביעית ובין רביעית לחמישית. הרי י"ב קנים. ובין החמישית לששית לא היה נותן אלא ב' קנים. שלא היה על החמישית משא כבידה: נכנס בע"ש כו' משום דסדור הקנים במערכה החדשה וגם נטילתן מעל היבנה אינו דוחה את השבת. לכן היה נכנס הכהן בע"ש סמוך לכניסת שבת ושומטן להקנים מבין כל לחם ולחם ומניחן לארכו של שולחן. ופירשו התוס' לארכו של שולחן על הגלופה היו מניחן לאורך השולחן ועיין תוי"ט: ארכן לארכו של בית. ממזרח למערב היו מונחים בארכן: חוץ מן הארון כו'. שהרי הבדים שבארון היו בולטין ודוחקין בפרוכת ודומין כשני דדי אשה בג' (מ"א ח') ויאריכו הבדים ויראו. והבדים לרחבו של ארון היו מונחין. נמצא ארכו של ארון לרחבו של בית: כיצד מסדירין את הקנים: שלא יתיקרו שלא יכבידו על הלחם: שהיו מעמידים הלחם כמין סוכה כו'. ובמנחות דף צ"ז אי' שמסככין בהן את הלחם. ופירש"י שעל הלחם מסככין הקנים בין חלה לחברתה. וכן פי' רש"י בחומש: ד' סניפים של זהב כו'. עי' פירש"י בחומש: ד' סניפים של זהב עושין לו מפוצלות מראשיהן כמין דקרנין היו שם שבהן סומכין כו' מפני שהחלות דומות לספינה רוקדת והיו הסניפין כו'. כצ"ל (א"א). (עי' מנחות ריש פ' י"א) ספינה רוקדת פירוש כמין ספינה שאין לה שוליים אלא מלמעלה רחבה ולמטה כלה והולכת עד כאצבע ושני ראשיה חדין והולכין ואין נוגעין במים ולהכי קרי לה רוקדת שמרקדת והולכת מהר. ועיין בגמ' שם דפריך היכי סמכו ליה סניפין ללחם (והלא אין הסניפין כומין אלא מעט ברחבו של לחם ואין יכול לסמוך פני אחר דופנותיו שלא ישבר) ומתרץ דעגיל להו מיעגל (פי' אין הסניפין עומדין זקופין אלא עשויים כחצי מעגל שקורין צירקי"ל). ואותו שיגול תחת שיפועו של לחם וסומך את כל הלחם. וראש הסניף סומך לראש הלחם: והיו משימין בדיו כו'. פי' שהיו משימין אותן לכוון יפה לשאת בהם כמ"ש הרמב"ן: (טז) לפי שעומדת בהיכל. שהוא מקום קדוש מאד שהוא נגד ביהמ"ק של מעלה. לפיכך היו מכסין אותה בתכלת הדומה לרקיע כמו שפי'

בגד תכלת. אף מזבח הזהב לפי שהיה עומד בהיכל היו מכסין אותו בבגד תכלת תחלה ואח"כ כסוהו במכסה עור תחש ושמו בדיו ליטול בהם שנא' וכסו אותו במכסה וגו'. אבל כליו לא היו נותנין עמו אלא לבד היו נותנין אותן על בגד תכלת ומכסין אותן במכסה עור תחש והיו נותנין אותן על המוט כדי ליטלן עליו שנא' כל כלי השרת אשר ישרתו וגו'. מה היו כליו כף ומחתה כף לקטרת סמים ומחתה להכנים בה גחלים. כו היה מניח המחתה של גחלים על גבי המזבח ומערה הקטורת שבכף לתוכה על גבי הגחלים זה היה מזבח הזהב. מזבח הנחשת שהיה עומד בחצר היו מסירין את הדשן מעליו והיו פורשים עליו בגד ארגמן להבדיל בינו ובין כליו הנתונין עליו הה"ד ודשנו את המזבח ופרשו עליו בגד ארגמן. מזבח העולה לפי שלא היו בפנים לא היו מכסין אותו בתכלת אלא בארגמן למה בארגמן שהוא היה אורג את ישראל מן החטא שעליו היו מקריבין תמידין בכל יום וחטאות ואשמות ועולות ושלמים. ואחר שהיו מכסין אותו נותנין עליו כליו שנא' ונתנו עליו את כל כליו אשר ישרתו וגו': (יח) תנו אש תמיד כז אף בשבת אף בטומאה. לא תכבה אף במסעות מה היו עושין לה כופין עליה פסכתר דברי ר' יהודה. ר"ש אומר אף בשעת מסעות היו מדשנין אותה שנא' ודשנו את המזבח. על דעתיה דר"י ניחא שלכך לא הזכיר פסכתר עם כלי המזבח במסעות שנאמר את המחתות ואת המזלגות ואת היעים ואת המזרקות ואינו מזכיר סירות למה שעל גבי האש היו כופין אותה. ע"ד דר"ש כל כלי המזבח לרבות את הסירות. על דעתיה דר"ש ודשנו את המזבח ניחא. על דעתיה דר"י היו מדשנין אותו והיו מניחין שם אש וחוזרין וכופין עליו פסכתר כדי שלא תכבה. ואע"פ שהיה הפרש כלים הנתנין בפנים לכלים העומדים בחוץ לענין בגד תכלת אבל לענין עור תחש אלו ואלו שוין שנאמר ופרשו עליו כסוי עור תחש ושמו בדיו: (יט) מה ראה המקום לצוותן כך ארון תחלה ואח"כ שלחן ואחריו מנורה ואחריו מזבח הזהב ואחריו מזבח העולה אמרו רבותינו פירוקן בשעת מסעות כעמידתן בשעת חניית מסעות מה בשעת הקמת משכן ארון תחלה דכתיב ויבא את הארון וגו' ואח"כ ויתן את השלחן ואח"כ וישם את המנורה וגו' ואח"כ וישם את מזבח הזהב וגו' ואח"כ ואת מזבח העולה וגו'. אף בשעת פריקתן ארון תחלה ואחריו שלחן ואחריו מנורה ואחריו מזבח הזהב ואחריו מזבח העולה. וכלה אהרן ובניו לכסות את הקדש זה הארון. ואת כל כלי הקדש אלו שלחן ומנורה וב' מזבחות וכל כליהן. בנסוע המחנה לא היה כן אלא בשעת מסעות: (כ) ואחרי כן יבאו בני קהת לשאת וגו' אמר משה לפני האלהים רבש"ע דמן של בני קהת אסור ודמן של בני אהרן מותר. א"ל הקב"ה לאו אלא אהרן ק"ק שנא' (ד"ה א כג) ויבדל אהרן להקדישו קדש הקדשים וארון ק"ק ואין ק"ק מזיק לק"ק. אבל בני קהת אינם ק"ק וארון וכל כלים הנתונים בפנים ק"ק והם מזיקים להם לכך יתנו בני אהרן דעתן שלא ימותו בני קהת. אלה משא בני קהת באהל מועד אלה במשא ואין שאר כלים במשא אלא בעגלות. וכה"א ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש וגו': (כא) ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן וגו'. הה"ד (משלי כה) אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד. אם לפני מלך ב"ו צריך אדם לנהוג שפלות בעצמו ק"ו לפני המקום. ותנינן הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. ללמדך שאין גאוה לפני המקום כח אליהו אומר כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה. וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו כבוד שמים במקומו וכבודו מתמעט. מעשה באיש אחד שהיה עומד בבית הכנסת ובנו עומד כנגדו וכל העם עונים אחר העובר לפני התיבה הללויה ובנו עונה דברים של תפלות. אמרו לו ראה בנך שהוא עונה דברים של תפלות. אמר להם ומה אעשה לו תינוק הוא ישחק. שוב למחר עשה כאותו ענין וכל העם עונין אחר העובר לפני התיבה אמן הללויה ובנו עונה דברים של תפלות. א"ל ראה בנך שהוא עונה דברים של תפלות א"ל ומה אעשה לו תינוק הוא ישחק. כל אותן ח' ימי החג ענה בנו דברים של תפלות ולא א"ל כל דבר ולא יצאת אותה השנה ולא שנתה ולא שילשה עד שמת אותו האיש ומתה אשתו ומת בנו ובן בנו ויצאו ט"ו נפשות מתוך ביתו ולא נשתייר לו אלא זוג אחד של בני אדם אחד חיגר וסומא ואחד שוטה ורשע. שוב מעשה באדם אחד שהיה מתחרט שלא קרא ולא שנה. פעם אחת היה עומד בבית הכנסת וכיון שהגיע העובר לפני התיבה לקדושת השם הגביה את קולו ואמר ק' ק' ק' ה' צבאות. א"ל מה ראית שהגבהת קולך. אמר להם לא זכיתי לא למקרא ולא למשנה ועכשיו שניתנה לי רשות לא אגביה את קולי ותשוב נפשי עלי. ולא יצאת אותה השנה ולא שנתה ולא שילשה עד שעלה אותו האיש מבבל לא"י ועשאוהו שר החיל של קיסר ומינוהו ראש על כל בירניות שבא"י ונתנו לו מקום ובנה עיר וישב שם וקראו לו קילונו לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות. מכאן אתה למד שלא ינהג אדם גאוה לפני המקום שכל המתגאה לפניו מתבזה וכה"א (ש"א ב) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. וכן את מוצא בדוד מלך ישראל שלא נהג עצמו בגאוה לפני המקום אלא ביזה עצמו לפניו כהדיוט להרבות כבודו של מקום. אימתי בשעה שהעלה הארון מבית אבינדב אשר בגבעה להביאו לירושלים הה"ד (ש"ב ו) ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף. אמר דוד איני מעלה את הארון בחשאי מיד נתייעץ עם שרי האלפים והמאות שישלחו בכל א"י שיתקבצו אליהם וילכו להעלות הארון שנא' (ד"ה א יג) ויועץ דוד עם שרי האלפים והמאות לכל נגיד (שם) ויאמר דוד לכל קהל ישראל אם עליכם טוב ומן ה' אלהינו וגו' ויקבצו אלנו ונסבה את ארון האלהים אלינו וגו'. מיד אמרו לו כולם עשה כמו שאתה חפץ שנא' (שם) ויאמרו כל הקהל לעשות כן כי ישר הדבר בעיני כל העם. מיד שלח וקיבץ כל ישראל שבכל א"י שנא' (שם) ויקהל דוד את כל ישראל מן שיחור מצרים ועד לבא חמת להביא את ארון האלהים מקרית יערים. כמה זקנים מינה דוד שם. א"ר ירמיה בן אלעזר ור' ברכיה בשם ר' אבא ב"כ כט צ' אלף זקנים מינה דוד ביום אחד ולא מינה את אחיתופל עמהם וקדשן שיהיו עושין דרגון לפניו הה"ד ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף ויוסף תלתין אלפין. עוד ל' אלף. ל ופשוטיה דקרייה ל' אלפין הרי צ' אלפין. מיד הלכו לגבעה להעלות משם הארון שנא' (ש"ב ו) ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה וגו'. כתוב אחד אומר (ד"ה א יג) ויעל דוד וכל ישראל בעלתה אל קרית יערים אשר ליהודה להעלות משם את ארון האלהים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם וגו'. וכתוב אחד אומר

ויקם

יד יוסף כו פ"ו דתמיד: כז ספרא ריש ט. ירושלמי ספ"ד דיומא: כח תד"א ח"א פי"ג: כט ירוש' פרק חלק. ילקוט ש"ב ו'. אג"ש פ' כ"ה: ל כתב הכלי יקר על נ"ר. יתכן שהשלשים אלף שנכתב בפסוק מפורש הם היותר מעולים. והששים אלף הנלוים אחריהם מסתמא גרועים מהם עכ"ל:

מתנות כהונה

כו'. שהוא נגד כ"ה של מעלה לפיכך היו מכסין אותה בתכלת הדומה לרקיע כמו שפי' למעלה: אותם על המוט גרסי': ה"ג זה היה מזבח הזהב מזבח הנחשת כו' שאורג כו' כלומר מבדיל ומציל: תנו כמו תנו רבנן: תנו את תמיד גרסי': אף בשבת ט'. תמיד תדירים: פסכתר כפיפה של נחושת: סירות היינו פסכתר וכ"ת אונקלוס סירותיו פסכתרותיה: ה"ג בקודש הקדשים וארון קדש קדשים ואין קדש קדשים מזיק לק"ק אבל בני קהת אינם קדש קדשים וארון וכל כו': בירניות מקומות המבצרים: קילוני נראה שהוא לשון קול על שם שזכה לכך על שהגביה קולו בעניית אמן או הוא לשון גזירה כמו קלוון אלא שפי' גוזר אני וע"ש שהיה גוזר על כל קראוהו כן: איני מעלה את הארון בחשאי. ע"ד ברוב עם הדרת מלך: שיקבצו אליהם גרסי': ה"ג כמה זקנים מינה דוד שם. דוד שם היה ממנה נשיאים וזקני העדה ודייק מדכתיב ל' אלף ובד"ה כתיב שקבץ כל ישראל שמע מינה אלו ל' אלף היו זקנים: דרגנין בערוך משמע שמירה ומגן: ה"ג בירו' דפ' חלק ויוסף ל' אלפים עוד ל' אלפים ופשוטה דקרייה ל' אלפין הרי נ' אלפין: ופשוטה דקרייה. פשוטה של מקרא:

אמר

עץ יוסף

ספי' למעלה: (יז) היה מניח המחתה כו'. עיין פ"ו דתמיד: הה"ד ודשנו את המזבח. פי' יטלו את הדשן מעליו: שאורג כו'. אפשר שהוא מלשון כל שפר ארג נכסי: (יח) אף בשבת דלהכי אמר תמיד לומר שלא היה שבת וטומאה מונעין אותו אלא בשבת יבעיר. ואם נטמאו כהנים הוו מבערין בטומאה (ק"א): לא תכבה קרא יתירא הוא לזה דרשו אותו במסע המחנות במדבר ממקום למקום. ולזה אמר לא תכבה שירצה לא תכבה אותה בשביל טורח המסעות (ק"א): מה היו עושין לה. כדי שלא תשרוף האש בגד הארגמן אשר היו פורשין עליה דכתיב ופרשו עליו בגד ארגמן: פסכתר כלי גדול מחזיק לתך. והיא קדירה גדולה דתרגום סירותיו פסכתרותיה: אף בשעת המסעות הוו כו'. כן הוא בילקוט סדר זו. אבל בת"כ סדר הנ"ל א' ר"ש אומר אף בשבת ומסעות מדשנין אותה. ולפי גרסתנו ה"ק ליה ר"ש לר"י אתה אומר לא תכבה אף בשעת המסעות זה אינו שהרי בשעת המסעות היו מדשנין אותה שהוציאו כל הדשן ואי כביא שנא' ודשנו את המזבח א"כ לא תכבה הוא שלא בשעת המסעות. ונראה שגם ר"ש מודה שהאש שירדה מן השמים היתה נשארת רבוצה תחת הבגד הארגמן ולא היה שורף הבגד שעליו אף בלא פסכתר וצ"ע ברש"י: ואינו מזכיר סירות היינו פסכתר: על דעתיה דר' יהודה מדשנין אותו והיו מניחין שם אש. שר"ש ס"ל ודשנו שהסירו כל הגחלים וכל האפר. ור"י ס"ל שלא הסירו רק הדשן והיו מניחין שם אש היינו הגחלים לוחשות עם האש: (יט) אף בשעת פריקתן כו'. עיין תוס' מנחות דף צ"ה ע"א ד"ה מר: לא היה כן אלא בשעת מסעות. ר"ל בעת שהיו מפרקין ומכינים לנסוע אבל בעת המסעות והדרך לא היו בני אהרן רשאין עוד לעסוק בדבר. אבל לא מסתבר לומר שבא למעט בשעת הקמת המשכן שיהיו רשאים הלוים בני קהת בעצמן לפרק ולהעמיד הכלים על מקומם. שהרי כיון שכבר הוקם המשכן תחלה ע"י בני גרשון ומררי לא היו יכולין ליכנס לאהל מועד ולק"ק לסדר הכלים שם (רד"ל): (כ) דמן של בני כו'. שלכך הרבית להזהיר אותם ועל בני אהרן לא הזהרת כ"כ כאלו אינך מקפיד עליהם אם ימותו. ואמר לו ה' לא כן אך מגיד שאהרן בעצמו קודש קדשים לכן יכול ליגע קודש קדשים ולא יזיק לו. אבל בני קהת לא יוכלו לדבק בקדושה יתירא: (כא) ק"ו לפני המקום. לפיכך לא נהג אלעזר כבוד בעצמו ונשא בעצמו שמן המאור וקטרת הסמים כו' כמו שמסיים בסוף סימן זה: הוי עז כנמר ע' טוש"ע א"ח סי' א': וקל כנשר כמ"ש (ש"ב א') מנשרים קלו: ורץ כצבי כמ"ש (הושע ו') ונדעה נרדפה וגו': וגבור כארי כדכתיב (ש"ב א') ומאריות גברו וגו': אליהו אומר כל המרבה. תדא"ר פי"ג: וממעט כבוד עצמו כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה. כצ"ל וכן הוא בתד"א: וכל העם עונים אחר העובר לפני התיבה אמן הללויה. כן הוא בתד"א: תינוק הוא ושוחק כן הוא בתד"א: כל אותן ימי החג ענה בנו דברים של תפלות. כצ"ל וכן הוא בתד"א: ולא יצאת אותה השנה ולא שנתה ולא שילשה כו'. דבכל שנה מתו קצת נפשות מאותן ט"ו. וכן לקמן עלה לגדולה יתירה בכל שנה (רש"ש): א"ל ומה ראית בתד"א הגי' אמרתי לו. ואליהו ז"ל הוא שמספר שאמר לו כן: א"ל לא זכיתי כו'. שהיה מצטער על העדר ידיעתו בתורה. ולכן בעת עמדו בתפלה התפלל בכל נפשו: בירניות מקומות המבצרים (מת"כ): ובנה עיר בתד"א הי' בית: וקראו לו קילוני כמו קלומא פירוש דרור ופיטור מכל מיני מסים: בדוד מלך ישראל כלו' אף שהיה מלך ישראל ועכ"ז נכנע לבו. כמ"ש ונקלותי עוד מזאת: בחשאי ע"ד ברוב עם הדרת מלך: נתייעץ עם שרי אלפים. וזה ממדת ענוה שלא עשה כי אם אחר העצה: כמה זקנים מינה דוד שם נשיאים וזקני העדה. ודייק מדכתיב (בשמואל ב ו) שלשים אלף. ובד"ה כתיב כל ישראל. ש"מ אלו ל' אלף היו זקנים: דרגון הוא לשון התמנות וכבוד: ויוסף תלתין אלפין פי' מדכתיב ויוסף מרבה שלשים אלף שהתוספת כעיקר ומדכתיב עוד מרבינן תו שלשים אלף. ופשוטו של מקרא שלשים אלף הרי תשעים אלף. אבל בהגדת שמואל דריש לה תחת כל בחור. דדריש בחור כל בחור את כל בחור (יפ"מ): מיד הלכו לגבעה להעלות משם הארון. שהארון בגבעה היה בבית אבינדב שהניחוהו שם כשהחזירוהו פלשתים כמ"ש (שמואל ב ו) וכן כתיב

כתן

(ש״ב ו) ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה וגו׳ כיצד יתקיימו שני כתובים הללו . כל ישראל הלכו לבעלתה שהיא קרית יערים והמתינו שם על הארון עד שיביאוהו מן הגבעה אבל דוד והזקנים קמו מבעלי יהודה היא בעלתה היא קרית יערים והלכו נגד הארון לגבעה להביאו מן הגבעה לקרית יערים היא בעלתה ומבעלתה יעלוהו כל ישראל עמו עד ירושלים וי״א בתחלה נמלכו שלא ילכו אלא עד בעלתה וישלח משם עד בית אבינדב אשר בגבעה להעלות משם ארון האלהים עד קרית יערים ומשם יעלו כולם עמו לירושלים . כיון שהיו שם אמר להם אין כבודו של ארון שיבא ביחידים אלא נלך כולנו לשם לכך כתיב ויקם וילך דוד לכל העם וגו׳ . ולמה לא הלך בתחלה אל בעלתה שהיא קרית יערים לפי שהגבעה וקרית יערים בבת אחת היו יושבים ששם היו יושבין הגבעונים שנאמר (יהושע ט) ויסעו בני ישראל ויבאו אל עריהם ביום השלישי ועריהם גבעון והכפירה ובארות וקרית יערים ונפלה קרית יערים בהלק יהודה שכן הוא מונה בחלק נחלתו קרית בעל היא קרית יערים והיא היתה גבול בין יהודה ובנימין שכה״א בגבול ארץ בנימן (שם יח) והיו תוצאותיו אל קרית בעל היא קרית יערים עיר בני יהודה וגו׳ . אבל הגבעה ששם היה הארון היה בגבול בנימין שכן כתיב בערי בנימין (שם) גבעון והרמה ובארות והמצפה והכפירה והמצה. ולכך באו בתחלה עד קרית יערים שהיא גבול בין יהודה לבנימין ואחר הלכו לגבעון . אשר נקרא שם שם ה׳ צבאות׃ [לא] א״ר יוחנן משום רשב״י מלמד שהשם וכל כנוייו מונחין בארון. רב הונא אמר מלמד [לב] שהלוחות ושברי הלוחות מונחין בארון . וירכיבו את ארון האלהים וגו׳ לא נשאו כתורה שהרי כתיב ולבני קהת לא נתן וגו׳ [לג] מפני מה נענש שנתעלם המקרא מעיניו מפני שקרא לד״ת זמירות שנא׳ (תהלים קיט) זמירות היו לי חקיך וגו׳ . א״ל הקב״ה ד״ת שכתוב בהן (משלי כג) התעיף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותן זמירות הרי אני מכשילך בדבר שאפי׳ תינוקות של בית רבן יודעין אותו ולבני קהת לא נתן וגו׳ ואיהו אתייה בעגלה׃ [לד] והיה ארונא טעין כהניא לרומא וטריף לון לארעא טעין כהניא לרומא וטריף לון לארעא . שלח דוד ואייתיה לאהיתופל א״ל לית את אמר לי מה נעביד לדין ארונא דהוא טעין כהניא לרומא וטריף לון לארעא וטעין כהניא לרומא וטריף לון לארעא . א״ל שלח שאיל לאינון חכימיא דמניתה . אמר דוד מאן דידע למקימתיה ולא קם ליה יהא סיפיה מתחנקא . א״ל דבח קומוי והוא קאים . אמר הקב״ה לאהיתופל מילה דמינוקיא אמרין בכנישתא בכל יום לא אמרת ליה ולבני קהת לא נתן וגו׳ ודא רבתא אמרת ליה דבח קמוי וקאים . ולכך היה זובח כשהעלהו בשניה שלא יבא לידי כך שנא׳ (ש״ב ו) ויהי כי צעדו וגו׳. ויהי עוזא ואחיו נוהגין את העגלה שנא׳ (שם) וישאוהו מבית אבינדב וגו׳ עוזא מאחריו ואחיו לפניו וישאוהו מבית אבינדב אשר בגבעה וגו׳ . מהו שאמר הכתוב וישאוהו מבית אבינדב וגו׳ מה נשאו עמו ארגז ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל שעליו ס״ת מונח כההוא [לה] דתנינן ארון שעשה משה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת ו׳ טפחים . והלוחות ארכן ו׳ [לו] ורחבן ו׳ ועוביין ג׳ מונחות לארכו של ארון . וכמה לוחות אוכלות י״ב טפחים ונשתיירו שם ג׳ טפחים צא מהם טפח חציו לכותל זה וחציו לכותל זה נשתיירו שם ב׳ טפחים שבהם ס״ת מונח שנא׳ (מ״א ח) אין בארון רק שני לוחות וגו׳ . אין רק . אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ס״ת שמונח בארון . פירנסת ארון לארכו בא ופרנס ארון לרחבו כמה לוחות אוכלות בארון ו׳ טפחים נשתיירו שם ג׳ טפחים צא מהן טפח חציו לכותל זה וחציו לכותל זה נשתיירו שם ב׳ טפחים שלא יהא ס״ת נכנס ויוצא ברוחק דברי ר״מ . ר״י אומר באמה בת ה׳ טפחים והלוחות ארכן ו׳ ורחבן ו׳ ועוביין ג׳ ומונחות לארכו של ארון . כמה לוחות אוכלות בארון י״ב טפחים נשתייר שם חצי טפח אצבע ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה . פירנסת ארון לארכו צא ופרנס ארון לרחבו כמה לוחות אוכלות בארון ו׳ טפחים נשתיירו שם טפח ומחצה צא מהם חצי טפח אצבע ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה . נשתייר שם טפח שבו העמודים עומדין שנא׳ (שיר ג) אפריון עשה לו המלך שלמה וגו׳ עמודיו עשה כסף . וארגז ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל מונח בצדו שנא׳ (ש״א ו) ואת כלי הזהב אשר השיבותם לו אשם תשימו בארגז מצדו ושלחתם אותו והלך . ועליו ס״ת מונח שנא׳ (דברים לא) לקוח את ספר התורה הזה . בצדו היה מונח ולא בתוכו ומה אני מקיים אין בארון רק שני לוחות לרבות שברי לוחות שמונחין בארון . לפי שהלוחות השלמות [לז] ולוחות השבורות על צדיהן היו מונחות בארון לפי שלא היו עבות אלא ג׳ טפחים . אבל קודם שהיה הארגז דף אחד היה יוצא מן הארון ועליו היה ס״ת מונח לכך כתיב וישאוהו מבית אבינדב זה היה הארגז שעליו ס״ת מונח והיה עומד מצד ארון ברית ה׳ . ואחיו הולך לפני הארון . מכאן אמרו אחיו הולך לפניו . כיון שהעלו אותו היו צ׳ אלף זקנים מהלכין לפניו והכהנים טוענין בו והלוים מנגנין וכל ישראל משחקין מי שיש בידו לולב מי שיש בידו תוף וכלי שיר הה״ד (ש״ב ו) ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה׳ וגו׳ זה לולב שאדם [לח] מנענע בו . (שם) ויבאו עד גורן נכון [לט] כתיב כידון וכתיב נכון א״ר יוחנן בתחלה כידון ולבסוף נכון . (שם) וישלח עוזא אל ארון האלהים וגו׳ א״ל הקב״ה הארון נושאיו נשא עצמו לא כ״ש דכתיב (יהושע ד) ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעבור ארון ה׳ והכהנים לפני העם נשא ארון נושאיו ועבר . (שם ו) כי שמטו הבקר למה שמטו שהיו מוליכין אותו שלא כתורה שהן היו צריכים להוליכו בכתף וטענוהו בעגלה והלך

לו

יד יוסף [לא] ב״ב י״ד : [לב] תנחומא ויקהל סי׳ ז׳ . ברכות י״ח . מנחות נ״ט : [לג] סוטה ס״ז. ולקמן פ׳ כ״ה . תנחומא פנחס סי׳ ה׳ . וכתב רש״י בדס״א י״ג שמעות דוד היה לפי שאמר דוד כל עויות שבא עלי כשהביאוהו פלשתים על עגלה חדשה . ועיין לקמן על הגליון : [לד] ירוש׳ פ׳ חלק . תד״א ה״א פ׳ נ״א : [לה] ב״ב י״ד. ירוש׳ שקלים פ״ו : [לו] ש״ר פ׳ מ״ז . וע׳ ב״ב תוס׳ ד״ה מלמד . מנחות נ״ט : [לז] תנחומא ויקהל סי׳ ז׳ : [לח] מנענע בו ג״כ לשמחה לפני ה׳ כת״ם ושמחתם לפני ה׳ אלהיכם . וע׳ ויק״ר פ״ל : [לט] סוטה ס׳ ז׳ :

מתנות כהונה

אשר נקרא שם וגו׳ גרסי׳ : וכל כינויו . מייתורא דשם שם קדרים : לא נתן . עגלות אלא בכתף ישאו : נענש דוד שבאת לידו שנתעלם וכו׳ : התעיף לשון כפל וכפלת ת״י ותעיף אלא תכפול עיניך לסתום עין בהיסח הדעת מהסתכל בהם מיד ואיננו כפרש״י : ואיהו אתייה גרסי׳ בפ׳ אלו נאמרים . ופי׳ הוא הביאו על עגלה : ה״ג בירושלמי והיה ארונא טעין כהניא לרומא וכו׳ פי׳ והיה הארון נושא הכהנים למעלה וחובטן למטה לארץ : ואייתי והביאו : א״ל לית וכו׳ . לשון שאלה אין אתה יכול לומר לי מה נעשה לארון זה : דהוא טעין כהנים וגו׳ : שאל לאינון חכימיא כו׳ . שאל לאותן חכמים שמנית ודרך קינטור א״ל כן על שלא מינה אותו עמהן ואמר דוד מי שיודע להקים הארון שיעמוד על העגלה ואינו מקים אותו יהא סופו בחנק : א״ל דבח . זבח לפניו זבח והוא עומד : מילה דמינוקא וכו׳ . דבר שהתינוקות אומרים בכל יום בבה״כ : ה״ג ודא רבתא א״ל דבח כו׳ ופי׳ וזה דבר גדול שיזבח לפניו אמרת לו : דבח וכו׳ היה דוד זובח לפניו והיה הארון עומד כההיא דתנינן פ״ק דב״ב : ה״ג אין רק אין מיעוט וכו׳ : ועמודים שמדים . עמודים של כסף היו מונחים בארון רמז לקיומם ועמידתן של ישראל כדאיתא התם : לקוח את ספר וגו׳ . סיפיה דקרא ושמתם אותם מצד ארון : לכך כתיב וישאוהו וגו׳ . סיפיה דקרא עם ארון האלהים : ומשחקים לפני ה׳ וגו׳ . ובמנענעים דרש ביה לשון ניענוע : כתיב כידון . בד״ה גורן כידון והוא רומח או אלה : בתחלה כידון . על שמת עליו עוזא : ולבסוף כשהעלוהו מבית עובד שנשאוהו הלוים ולכך כתיב

עץ יוסף

כאן וישאוהו מבית אבינדב אשר בגבעה : כיצד יתקיימו שני כתובים הללו . דבשמואל כתיב ויקם וילך דוד וגו׳ מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלהים דמשמע שהלכו מבעלי יהודה אל מקום אשר שם הארון להעלותו משם . ובד״ה כתיב ויעל דוד וכל ישראל בעלתה קרית יערים אשר ליהודה להעלות משם את ארון האלהים דמשמע שהארון היה שם . ובאמת היה הארון בגבעה כדכתיב (שם שמואל ב ו) וישאוהו מבית אבינדב אשר בגבעה ומפרש שכל ישראל הלכו לבעלתה שהיא קרית יערים . והמתינו שם על הארון עד שיביאוהו מן הגבעה אך דוד והזקנים באו אל לבם שאין כבוד הארון שיעלוהו מגבעה ע״י יחידים קמו מבעלי יהודה והלכו לגבעה להביא הארון מן גבעה לבעלי יהודה ומבעלי יהודה יעלוהו כל ישראל עמם עד לירושלים . וי״א שגם כל ישראל הלכו עם דוד לגבעה מפני כבוד הארון : אשר נקרא שם שם ה׳ צבאות . פסוק הוא (בשמואל ב ו) . ומדכתיב שם שם מורה על השם הוא השם המפורש וכל כינויו הם השבע שמות שאינם נמחקים : הלוחות ושברי לוחות כו׳ לכן כתיב שם שם כפול להורות על שני הלוחות אשר כל אחד נקרא בשם ה׳ : לא נשאו כתורה שהרי כתיב ולבני קהת לא נתן משה עגלות . לפי שהם עליהם לשאת בכתף : מפני מה נענש דוד מפני שקרא לד״ת זמירות כו׳. פי׳ שאמר דוד כשהייתי בורח מפני אויבי ויגורתי מפניו הייתי משתעשע בחקיך והיו לי זמירות לשעשועי (רש״י) : התעיף לשון וכפלת דמתרגמינן ותעיף . שאם תכפול עינך לסתום עין בהיסח הדעת מהסתכל בהם מיד איננו (רש״י) : אתה קורא אותן זמירות. כי דברי תורה הם צריכים עיון והיגון שלא ישכחו ממנו : שאפי׳ תשב״ר יודעין אותו כו׳ בכתף ישאו . לשון עתיד לרמוז שגם לעתיד ישאו בכתף ולא בעגלות . ודוד טעה מה שאפי׳ תינוקות יודעים שישאו הוא לשון עתיד (רי״ף) : והיה ארונא טעין כו׳ . פירוש והיה הארון נושא הכהנים למעלה וחובטן למטה לארץ : ואייתי והביאו : אמר ליה לית כו׳ . לשון שאלה אין אתה יכול לומר לי מה נעשה לארון זה : שאל לאינון חכימיא כו׳ . שאל לאותן חכמים שמנית . ודרך קנטור אמר ליה כן על שלא מינה אותו עמהן . ואמר דוד מי שידע להקים הארון שיעמוד על העגלה ואינו מקים אותו יהא סופו בחנק : א״ל דבח זבח לפניו זבח והוא עומד : אמר הקב״ה לאחיתופל מלה דינוקיא כו׳ . דבר שהתינוקות אומרים בכל יום בבה״כ לא אמרת לו . וזה דבר גדול שיזבח לפניו אמרת לו : דבח קמוי וקאים היה דוד זובח לפניו והיה הארון עומד : ולכך היה זובח כשהעלהו בשניה שלא יבא לידי כך . נראה שצ״ל שלא בא לידי כך . וכן הוא׳ לקמן וכיון שראה דוד כו׳ הוסיף עוד חבה לפניו כו׳ : עוזא מאחריו כו׳ מדכתיב ואחיו הולך לפני הארון . מסתמא הלך עוזא מאחריו : שנא׳ וישאוהו מבית אבינדב אשר בגבעה עם ארון האלהים מה נשאו עמו . כצ״ל. ור״ל מדכתיב וישאוהו מבית וגו׳ עם ארון האלהים דמשמע עוד ד״א נשאו עם ארון האלהים : ארגז ששיגרו פלשתים כו׳ . אפשר שלא הזכירו בפרטות לפי שהיה מפלשתים : כההוא דתנינן בפ״ק דב״ב : ארון שעשה משה אמתים וחצי ארכו . כצ״ל : באמה בת ו׳ טפחים . ר״מ לטעמיה דאמר כל האמות היו בינונית : והלוחות ארכן ו׳ ורחבן ו׳ · וכן הוא בב״ב פ״ק. ובש״ר פ׳ מ״ז . אבל בתנחומא סדר כי תשא סי׳ ל״ו ובירוש׳ פ״ד דתענית אי׳ ורחבן שלשה : חציו לכותל זה שהרי מכוון נמדד אמתים וחצי ארכו : ס״ת שכתב משה . כמו שנאמר ויכתוב משה את התורה : אין רק ר״ל אין הוא מיעוט . וגם רק הוא מיעוט . ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ס״ת : פירנסת פי׳ פירשת צרכי מדתו לארכו : רי״א באמה בת ה׳ . ר״י לטעמיה דאמר אמת הכלים באמה בת ה׳ . עיין מנחות דף נ״ז ע״א במשנה : אצבע ומחצה באצבע קטנה קאמר . שהטפח ד׳ אצבעות בגודל . וה׳ באצבע . ו׳ בקטנה : שהיו העמודים עומדים שני עמודי כסף כמין עמודי ס״ת שוכבין לארכו והלוחות ביניהם שנא׳ עמודיו עשה כסף (רש״י) : מונח בצדו של ארון : ועליו ס״ת מונח אבל מעיקרא היה מונח בדף היוצא מן הארון (רש״י) : לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה׳ . כצ״ל : לרבות שברי לוחות שמונחות בארון . כצ״ל : מכאן אמרו אחיו הולך לפניו ועוזא מאחריו. כצ״ל . דמדכתיב שאחיו הולך לפניו מסתמא עוזא מאחריו כמש״ל : והכהנים טוענים בו מצאתי באלשיך שכתב שכראות דוד מיתת עוזא אח״כ שב לנשאות בכהנים והיו מיד הכהנים מסתכנים : זה לולב שאדם מנענע בו . ובמנענעים דרש לשון נענוע : בתחלה כו׳ ולבסוף כו׳ . פי׳ בתחלה כשלא נשאוהו הלוים היה כידון פי׳ שבר וחורבן שנהרג עוזא וגם הכהנים היו בסכנה . ולבסוף כשנשאוהו הלוים היה נכון שעזר אלהים את הלוים : הארון נושאיו נשא כשעברו ישראל את הירדן : נשא הארון נושאיו שהכהנים עמדו עם הארון בירדן בשפת המזרח עד שעברו כל העם . וכשעברו נתקו כפות הכהנים אל החרבה נמצאו הארון והכהנים מצד מזרח וכל ישראל בצד מערב . נשא הארון נושאיו ועבר . וזהו דכתיב ויעבור ארון ה׳ ולא כתיב נושאי הארון . ועיין בסוטה ל״ה ברש״י : והלך לו לעצמו שהארון דחה הבקר ושמט אותם והיה מהלך מעצמו ועזא חשב לאחוז בארון עד יחזיר הבקר למקומם . לכן ויחר אף ה׳ בעוזא על

עסקו

לו לעצמו . (שם) ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם האלהים על השל . מהו על השל . ר' יוחנן ור"א ח"א על עסקי שלו . וח"א שעשה צרכיו בפניו . וימת שם עם ארון האלהים א"ר יוחנן עוזא בא לעוה"ב שנא' עם ארון האלהים מה ארון קיים לעוה"ב אף עוזא בא לעוה"ב . ויחר לדוד על אשר פרץ ה' וגו'. מהו ויחר א"ר אלעזר שנשתנו פניו כחררה מה טעם דלא כתיב ביה אף . מיד נתירא דוד להביאו אצלו שנא' (שם) ויירא דוד את ה' ביום ההוא ויאמר איך יבא אלי ארון ה' . מה עשה דוד הטהו בית עובד אדום לעמוד שם שנא' (שם) ולא אבה דוד להסיר אליו את ארון ד' וגו' ויטהו דוד בית עובד אדום הגתי . לוי היה עובד אדום הגתי שכן מיחסו עם הלוים (ד"ה א כו) ועובד אדום ואחיו ששים ושנים . ולמה נקרא שמו עובד אדום ע"י שעבד לפני ה' כראוי . אדום שהאדים פני דוד . הוא היה מתירא מפני הארון שלא ימיתנו והוא עובד לפניו ובירכו הקב"ה . הגתי שהיה מגת • ם כשחזר דוד לירושלים בא אחיתופל וא"ל דוד לא היה לך ללמד מפסוק קטן שהתינוקות קוראין (במדבר ז) ולבני קהת לא נתן וגו' . הלוים נושאים את הארון ואין הכהנים נושאין את הארון . בכתף הם נושאים את הארון ולא על עגלה . ומנין שכן הוא שכן את מוצא כשהעלהו בשניה לא היה שם כהן ולא עגלה שנא' (דה"א טו) אז אמר דויד לא לשאת את ארון האלהים כי אם הלוים . וכתיב (שם) וישאו בני הלוים את ארון האלהים וגו' . (ש"ב ו) וישב ארון ה' בית עובד אדום הגתי סא אמרו רבותינו שני דברים היו קדושים וגדולים וכסבורין בני אדם שהן קשים וכדי שלא להוציא לעז עליהם כתב בהן דבר גדול של שבח וברכה . ואלו הן קטרת וארון . קטרת שלא יאמר אדם קשה הוא קטרת על ידו מתו נדב ואביהוא וע"י נשרפו עדת קרח וע"י נצטרע עוזיהו . לכך כתב הקב"ה מעלה גדולה בקטרת שניצלו ישראל על ידו שנא' (במדבר יז) ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל וגו' . ארון שלא יאמר אדם קשה הוא הארון הוא הכה בפלשתים הוא הרג באנשי בית שמש הוא הרג לעוזא לכך כתב בו ברכה שנא' וישב ארון ה' וגו' . ללמדך שאין קטרת וארון הורגין אלא עונות הורגין . במה בירך הקב"ה בית עובד אדום . ר' יוסי אומר בבנים הה"ד (ד"ה א כו) ולעובד אדום בנים שמעיה הבכור וגו' יואח השלישי ושכר הרביעי ונתנאל וגו' פעולתי השמיני . בעון קומי ר' יוחנן מהו פעולתי א"ל על שפעל פעולה גדולה בתורה . מה פעולה גדולה פעל שהיה מדליק לפני הארון נר א' שחרית ונר א' ערבית . ר' יוסי סב עבד לה אפטרה מה אם הארון שלא אכל ושתה ולא מתכבד אלא בשביל שני לוחות שהיו בו זכה בית עובד אדום שיתברך בזכותו . מי שקבל חכמים ותלמידיהם במאכל ובמשתה ועל מטות כבודות עאכ"ו שישלם לו הקב"ה שכרו . סג אמרו על עובד אדום ח' בנים היו לו וח' כלות היו לו וכל חדא וחדא מנהון ילדה תרין בירחא הא כיצד היתה טמאה ז' וטהורה ז' ויולדת . ט"ז לכל ירח לתלתא ירחין הרי מ"ח . ובנו ששה דכתיב (דה"א כו) ולשמעיה בנו נולד בנים וגו' בני שמעיה עתני וגו' הא נ"ד . וח' דידיה דכתיב ולעובד אדום בנים וגו' הא ס"ב . הה"ד (שם) כל אלה מבני עובד אדום המה ובניהם ואחיהם איש חיל בכח לעבודה ששים ושנים לעובד אדום . הוי כי ברכו אלהים לכך נאמר ויברך אלהים את בית עובד אדום וגו' . שמע דוד לסוף ג' חדשים שבירך הקב"ה לעובד אדום ולביתו קיבץ זקני ישראל והשרים ושרי הכהנים והלוים להעלות את הארון בשמחה גדולה דכתיב (ש"ב ו) ויגד למלך דוד לאמר ברך ה' את בית עובד אדום וגו' וכתוב אחד אומר (דה"א טו) ויהי דויד וזקני ישראל וגו' . מי העלוהו הלוים העלוהו . וכיון שראה דוד שהעלוהו הלוים ולא ניזוקו כמה שא"ל אחיתופל הוסיף עוד וזבח לפניו כמ"ש אחיתופל בראשונה . הה"ד (שם) ויהי בעזור האלהים את הלוים וגו' . כתוב א' אומר ויזבחו ז' פרים וז' אילים וכתוב א' אומר (ש"ב ו) ויהי כי צעדו וגו' ששה צעדים ויזבח שור ומריא . סד ר' חנינא ור' מנא ח"א על כל צעידה וצעידה שור ומריא ובסוף ז' פרים וז' אילים . וח"א על כל צעידה וצעידה ז' פרים וז' אילים ובסוף שור ומריא . רבנן אמרי מקרא חד פריש לחבירו על כל ו' פסיעות ז' פרים וז' אילים . רב פפא בר שמואל אמר על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא על כל שש פסיעות ז' פרים וז' אילים . א"ל רב חסדא א"כ מלאת את כל א"י במות אלא על כל שש פסיעות שור ומריא על כל שש סדרים של שש שש פסיעות ז' פרים וז' אילים . (שם) ודוד מכרכר בכל עז לפני ה' וגו' . בא וראה כמה בזה דוד את עצמו לכבודו של הקב"ה היה לו לדוד להיות מהלך לפניו סתם כמלך לבוש כלי מלכותו . לאו . אלא לבש כלים נאים לכבוד הארון ומשחק לפניו מה שאפשר לומר . שנא' (דה"א טו) ודוד מכורבל במעיל בוץ וכל הלוים הנושאים את הארון וגו' וכתיב (ש"ב ו) ודוד מכרכר בכל עז לפני ה' . מהו בכל עז בכל כחו מהו מכרכר שהיה מקיש ידיו זו על זו וטופח ואומר כירי רם והיו ישראל מריעים ותוקעים בשופרות ובחצוצרות ובכל כלי שיר שנא' (שם) וכל בית ישראל מעלים את ארון ה' בתרועה ובקול שופר וכתוב אחד אומר (דה"א טו) וכל ישראל מעלים את ארון ברית ה' וגו' . כיון שבאו לירושלים היו כל הנשים מציצות על דוד מן הגגות ומן החלונות וראו אותו מרקד ומשחק ולא היה איכפת לו . הה"ד (ש"ב ו) והיה ארון ה' בא עיר דוד וגו' הרי לך שאשתו נשקפה עליו ומנין שכל נשי ירושלים כן שכן היא אומרת לו (שם) מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו . (שם) ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר וגו' כיון שראתה אותו משים עצמו כהדיוט נתבזה בעיניה . מהו מפזז ומכרכר היאך היה עושה . אמרו רבותינו היה לבוש בגדי זהב סנונין דומין לפז והיה מכה בידיו זו ע"ג זו וטופח כיון שהיה מכרכר כירי רם היה מפזז מהו מפזז שהיה הזהב המסונן שהיה עליו קולו פוזז . יכול לא היה דוד עושה יותר מזו לאו אלא הופך איספירים ומשוויר

יד יוסף ם ספרי נשא פיסקא מ"ו . ולק' פ' י"ב סי' כ"ס : סא מכילתא בשלח . ילקוט ש"ב ו' . תנחומא בשלח סי' כ"א : סב ברכות ס"ד . שהש"ר פ"ב : סג ירוש' פ' החולץ . שהש"ר פ"ב סי' ט"ז . תרגום דר"י דס"א י"ג : סד ירוש' פרק חלק . סוטה פ"ז . וילקוט שמואל רמז קמ"ב :

מתנות כהונה

כתיב שם בד"ה ויהי בעזור האלהים את הלוים שהיה הארון נושא את נושאיו וכ"כ הרד"ק אבל רש"י פי' בפ' אלו נאמרין שלבסוף היה נכון לבית עובד שנתברך בגללו ועיין סוף שם : **שלף** פרש"י שנג לאחוז בארון : **שעשה** צרכיו פירש"י דדרש מלשון כי ישל ושלייתה דבר שמשיל ויורד מלמעלה למטה : **כחררה** עוגה שאופין על הגחלים : **מאי** טעמא . מ"ט דרשת להאי ויחר לשון חררה יותר מכל ויחר דכתיבי בתורה ומשני משום דלא כתיב ביה אף וכל שאר ויחר כתיב ביה אף והכי איתא בהדיא בפ' אלו נאמרין : **ועובד** אדום . פי' בני אדום ואחיו הכל ס"ב כמו שמנה אותם בד"ה סי' כ"ו : **ה"ג** אדום שהאדים פני דוד : **פעולתי** שם בן עובד השמיני בד"ה סימן כ"ו ושאר הבנים שמותם מבוארים מעצמן ולכן לא שאל עליהם וע' שם : **אפטרה** שנפטר מן האכסניא כדאיתא בפ' הרואה : **לתלתא** ירחין . שכך שהה בביתו : **ובנין** שהה וכו' . ובירושלמי פ' החולץ ובפ' הרואה בתלמודא דידן חשיב שאשת עובד אדום ילדה גם כן ששה : **ותמניא** דידיה . שמונה בני עובד עצמו : **ולא** נזוקו גרסי' : **מקרא** חד פרוש כו' . ואותו מקרא שבד"ה הוא פירוש למאי דכתיב בשמואל שור ומריא היינו ז' פרים וז' אלים ויהי שור ומריא שם הכלל כמו ויהי לי שור וחמור ושמה לצעדים דכתיב בשמואל פירוש לויזבחו שבעה פרים שבד"ה שהיה לאחר ששה לצעדים : **ה"ג** על כל ו' פסיעות ז' פרים : **סתם** כלומר כפשוטיה בלי פזוז וכרכור : **לאו** כלומר לא עשה כן : **מה** שאפשר לומר בפיו הכל היה עושה : **וכתיב** ודוד מכרכר גרסי' : **כירי** רם . נוטריקון של מכרכר . כירי אדון כמו סך כירי פלסתר וכלפי הקב"ה אמר כן או י"ל שאומר כן על הארון ע"ד ש"ה ארון הברית אדון כל הארץ ואע"ג דכירי בכ"ף היינו עבד כדמוכח בפרק כילד מעברין ובפ' שלות הקן נ"ל דהיינו כשהכף רפוי' או לא היו מהדקין הכף כל כך כמו הקוף אבל כשמהדקין אותה היטב משמעותיה נ"כ אדון : **מציצות** מביטות כד"א מציץ מן החרכים : **סנונים** מזוקקים ומצורפים אמרות ה' צרופתא תרגום מימרא דה' סנין יהיה כזה שהוא מסנן דבר מה במסננת כדי לזקקו : **קולו** פוזז . נגלל כפעמונים

ענף יוסף

כא) [וח"א שעשה צרכיו בפניו] עיין מ"ש בעץ יוסף . עוד יש לי יר' ע"פ דאי' לקמן פ"ה סימן ה' שמכתו של לוי היו משלכים יתפים . וע"פ זה י"ל על השל דעוזא לא חלק כבוד לארון ולא חלץ מנעליו . ששל פירושו חליצת מנעלים כדכתיב של נעליך מעל רגליך וגו' . ופי' צרכיו שהלך במנעלים כמו שתקנו לברך על המנעלים שעשה לי כל צרכי . דנעילת מנעלים מקרי עשיית צרכיו . וק"ל : עשר

עץ יוסף

עסקי שלו פי' שגגו . ועיין באלשיך : **וחד אמר** שעשה צרכיו בפניו . דרש של מלשון כי ישל זיתך דבר שמשיל מלמעלה למטה (רש"י) וצ"ל דזה נמי גרמה לו דהא בד"ה מפורש במקרא ויכהו על אשר שלח ידו וגו' (רש"א) . אך קשה מאד הדבר לפי פי' זה . לכן נראה שפי' צרכיו צרכי עצמו . כלו' שהסיח דעתו מקדושת הארון וחשש שמא יפול ואחז בו : **הארון קיים** שהרי נגנז כדאמרינן ביומא שגנזו יאשיהו : **שנשתנו פניו כחררה** שהיה מצטער על שמת עוזא על ידו . ודרש ויחר לשון חררה : **מה טעם** דרשת להאי ויחר לשון חררה . ומפרש משום דלא כתיב ביה אף . משום שאז"ו שיחרה אפו של דוד על משפטי ה' . רק שנשתנו פניו כאדם שמתבהל ממקרה פתאומית : **לוי היה** עובד אדום . מפני שכתוב הגתי סד"א שגר היה הולכך לפרש שהיה לוי : **מייחסו עם** הלוים ששים ושנים לעובד אדום . (ד"ה א' כ"ז) כנ"ל וכדלקמן בפרשה (רד"ל) : **ובירכו** הקב"ה כמ"ש ויברך ה' את עובד אדום : **ואין הכהנים** נושאין את הארון · ר"ל שאפי' כהנים אין נושאין את הארון . רק בג' מקומות נשאו הכהנים את הארון (כדאי' בסוטה דף ל"ג ע"ב) ע"פ הדיבור : **וירץ אל** תוך הקהל וגו' . ויתן את הקטורת ויכפר על העם . ועיין מ"ש בילקוט שמואל ב' ו' רמז קמ"ב : **שנא'** וישב ארון ה' וגו' . ברך ה' את בית עובד אדום וגו' בעבור ארון האלהים . ר"ל בעבור כבודו להסיר מעליו תרעומות שהיו אומרים שהוא של פורענות . לפיכך רצה הקב"ה שיהיה של ברכה : **אפטרה** כשנפטר מן האכסניא כדאי' בפרק הרואה ואמר דרוש זה לכבוד אכסנאי : **לתלתא ירחין** שכך שהה הארון בביתו : **ובנו ששה** כו' בירו' פרק החולץ ובבבלי פ' הרואה חשוב שאשת עובד אדום ילדה ג"כ ששה : **ותמניא דידיה** בני עובד אדום עצמו : **הא שתין ותרין** הרי ס"ב ואגדה זו ס"ל שילדו בכל ב' שבועות אחד אחד . אבל בבבלי הנ"ל אי' שילדו ששה בכרס אחד : **הלוים העלוהו** מפני שהוזכרו גם כהנים בפסוק הוצרך לפרש הלוים נשאוהו : **ח"א על** צעידה וצעידה שור ומריא . ובסוף שבעה פרים ושבעה אילים . פי' ובסוף אחר ששה צעדים . וה"ק קרא דבכל אחד מששה צעדים שור ומריא . ולא נקט ששה אלא משום ז' פרים וז' אילים דמפורש באידך קרא דד"ה שאותן ז' פרים וז' אילים היה אחר כל ששה צעידות . והוא כדעת רב פפא לקמן בסמוך : **וח"א על כל** כו' ובסוף . פי' אחר ששה צעדים שור ומריא : **מקרא חד פריש** ואותו מקרא שבד"ה הוא פירוש למאי דכתיב בשמואל שור ומריא היינו ז' פרים וז' אילים . ויהיה שור ומריא שם הכלל . כמו ויהי לי שור וחמור . וששה צעדים דכתיב בשמואל פירוש לויזבחו ז' פרים שבד"ה שהיה לאחר ו' צעדים (מת"כ) . ופי' מריא אילים פטומים : **ועל כל שש פסיעות** ז' פרים כו' . לפי שבכל פסיעה היו מקריבין פר אחד . וא"כ בפסיעה השביעית היה ראוי להקריב ג"כ פר אחד . וגם כנגד כל השש פסיעות ששה פרים . ועלו במספר שבעה פרים . וכן יתבאר לקמן על כל שש פסיעות שור ומריא ועל ו' סדרים של שש שש פסיעות ז' פרים (רי"ף) : **מלאת כל א"י** במות . דעל כל פסיעה מזבח (רש"י) : **אלא על כל** ששה פסיעות שור ומריא . ולדידיה ניחא טפי דנקט בהאי קרא ששה צעדים . וקרא דד"ה ז' פרים וז' אילים היינו על כל ששה סדרים כו' . אע"ג דלא מפורש התם כלום . נלמד סתום מן המפורש מה בשמואל בשור ומריא ששה אף התם בד"ה בז' פרים ששה (רש"א) : **סתם** כלו' כפשוטיה בלי פזוז וכרכור : **לאו** כלו' לא עשה כן : **אלא לבש** כלים נאים כו' . נאים שבבגדי מלכות כדמפורש בגדי זהב סנונין דומין לפז : **מה שאפשר לומר** בפה הכל היה עושה (מת"כ) : **כירי רם** נוטריקון של מכרכר . כירי פי' אדון . וכלפי הקב"ה אמר כן . או י"ל שאמר כן על הארון ע"ד שאה"כ ארון הברית אדון כל הארץ (מת"כ וע"ש) : **מריעים ותוקעים בשופרות** שמ"ש בתרועה בקול שופר הוא כלל ופרט שמפרש אח"כ במה היו מריעים בקול שופר וחצוצרות : **וכל ישראל** כו' ר"ל ששם בד"ה מפורשים שארי כלי שיר . דכתיב שם וכל ישראל מעלים את ארון ברית ה' בתרועה ובקול שופר ובחצוצרות ובמצלתים משמיעים בנבלים וכנורות : **מציצות** פי' מביטות כד"א מציץ מן החרכים : **ותרא את** המלך דוד מפזז ומכרכר וגו' ותבז לו בלבה כיון

ומשוויר לפניו שכן כתיב במקום אחר (דה"א טו) ותרא את המלך דוד מרקד ומשחק וגו'. והיו כל הנשים מציצות עליו מן הגגות ומן החלונות ולא איכפת לו. ומהיכן את למד שהיה דוד הופך איספירס ומשוויר שכן את מוצא כיון שהכניסוהו לעיר דוד הציגוהו במקום אשר הכין לו דוד והעלה עולות לפניו הוא וישראל שכן כתיב (ש"ב ו) ויביאו את ארון ה' ויציגו אותו וגו'. תמן כתיב ויקריבו עולות ושלמים לפני האלהים. אחר שכלת להעלות ברך כל העם על שכבדו את הארון ונתן לכולם מתנות מרוב שמחתו בארון ולנשים. שנא' (שם) ויכל דוד מהעלות העולה והשלמים וגו' ויחלק לכל העם לכל המון ישראל וגו'. מהו אשפר מח אחד מששה בפר. אשישה אחת מששה באיפה. וי"א אשישה גרבא דחמרא. כמה דתימא (הושע ג) ואוהבי אשישי ענבים. לאחר שנפטרו כל ישראל ממנו נפנה לברך את ביתו ולשמחה מרוב שמחת הארון. יצאת מיכל לקראתו ובזתהו על שבזה עצמו לכבוד הארון לעיני הנשים הה"ד (ש"ב ו) וישב דוד לברך את ביתו וגו'. לא הניחתו ליכנס לתוך הבית אלא יצאת לחוץ והיתה מקפחתו בדברים ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו מכאן את למד שהיה הופך איספירס ומשוויר שכן היא אומרת לו אשר נגלה היום. התחילה עושה מריבה כנגדו מבקשת לאבול פניו אמרה לו אם ראית כבודך מה נכבד היום מלך ישראל עכשיו הודעת שאתה מלך אשר נגלה היום הלוואי בצניעות אלא לעיני אמהות עבדיו ואלו הן נשי ישראל שהיא קורא אתהן אמהות. כהגלות נגלות אחד הריקים. א"ר אבא ב"כ מי הריק שבריקים זה ארכסיטס שאין ריקם הימנו מכל מצוה כך היה דוד מרקד לפני הארון. אמרה לו היום נגלה כבודו של בית אבא בא וראה מה בינך לבין בית אבא כל בית אבי היו צנועים וקדושים אמרו עליו על בית שאול שלא נראה מהם לא עקב ולא גודל מימיהם הה"ד (ש"א כד) ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול וגו'. מהו ויבא אל גדרות הצאן. ר' אבין בש"ר אלעזר סי נכנס לו לדיר הצאן גדר לפנים מגדר. ויבא שאול להסך את רגליו. עשה עצמו כסוכה עטיף פעליונים וישב לבית הכסא והוה חמי ליה משולשל ציבחר ומסלק ציבחר משולשל צבחר ומסלק צבחר. אמר דוד לית אריך מנגע בהא גופא צניעא הדא הוא דהוא א"ל (שם) הנה היום הזה ראו עיניך את אשר נתנך ה' היום בידי במערה ואמר להרגך ותחס עליך. ואחוס עליך אכ"כ אלא ותחס עליך צניעותך חסת עליך. וכך אמרה לו מיכל של בית אבי היו צנועין כל כך ואת עומד ומגלה לבושך כאחד הריקים · כיון שגמרה דבריה א"ל וכי לפני מלך ב"ו שחקתי ולא לפני ממ"ה שחקתי אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו. ואילו היה אביך צדיק יותר ממני היה האלהים בוחר בי ופוסל בבית אביך הה"ד (שם ו) ויאמר דוד אל מיכל לפני ה' וגו'. א"ל אביך היה מלך על ישראל בלבד אני נגיד על ישראל ויהודה הה"ד על עם ה' זה שבט יהודה על ישראל אלו שאר שבטים. ד"א א"ל סח של בית אביך היו מבקשין כבוד עצמן ומניחין כבוד שמים. ואני איני עושה כן אלא מניח כבוד עצמי ומבקש כבוד שמים הה"ד (שם) ונקלתי עוד מזאת ואל תאמרי שהייתי שפל בעיני אחרים ולא נבזה בפני עצמי ת"ל והייתי שפל בעיני. ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה. א"ל אותן בנות ישראל שצוותת אותן אינן אמהות אלא אימהות לוואי יהא לי חלק עמהם לע"ל הה"ד (שם) ועם האמהות אשר אמרת לוואי עמם אכבדה ולפי שאמרה מיכל כן נענשה שכן כתיב אחריו (שם) ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה. והכתיב (דה"א ג) יתרעם לעגלה אשתו מט שגעתה כעגלה ומתה היינו דכתיב עד יום מותה הא ביום מותה היה לה. אין לך אדם בישראל שביזה עצמו על המצות יותר מדוד. ה"ה דהוא אמר לפני אלהים נ (תהלים קלא) ה' לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל למלך. ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גלית. ולא הלכתי בגדולות בשעה שהחזירוני למלכותי. ובנפלאות ממני בשעה שהעליתי את הארון (שם) אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כשם שהתינוק הזה אינו מתבייש להתגלות לפני אמו כך שויתי נפשי לפניך שלא נתביישתי להתבזות לפניך לכבודך. כגמול עלי נפשי כהן ינקא דנפק ממעי דאימיה ואין בו רוח גסה לינק משדי אמו כן הות נפשי עלי שאיני מתבייש ללמוד תורה אפילו מקטני ישראל. א"ר אדא ב"ר חנינא א"ל הקב"ה אתה שוית עצמך לגמול. הייך כשם שאין לתינוק הזה עונות כך אין לך עונות שנא' (ש"ב יב) גם ה' העביר חטאתך לא תמות. מיכן את למד שאין אדם רשאי לנהוג גאוה לפני המקום אלא צריך אדם להתבזות על כבודו. א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום נא אין מעשיו של הקב"ה כמעשה ב"ו למה עביד מגידם של ב"ו יש לו כלים נאים בשעה שהוא יוצא לשוק הוא לובשם אבל בשעה שהוא עומד לבשל פושט את היפים ולובש מקורעים ווזסטא ועוד בשעה שהוא גורף את הכירים ואת התנור הוא לובש רעים מהם. אבל לפני הקב"ה בשעה שכהן גורף את המזבח ומדשנו היה לובש כלים מעולים שנא' (ויקרא ו) ולבש הכהן מדו בד וגו' בשביל והרים את הדשן למה כן אלא להודיעך שאין גאוה לפני המקום. וכן אתה מוצא באלעזר הכהן שהיה נוהג בשפלות לפני המקום. נב אריב"ל אלעזר היה דוכנין נשיא על הנשיאים שנא' (במדבר ג) ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן וגו'. ראה שררה שהיתה בידו. ואת סבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיטענו את הכלים שהיה עשוי לטעון אותם לאו אלא הוא עצמו היה טוען שנא' ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן וגו'. והיאך היה טוען כל אלו אמרו רבותינו כן היה טוען שמן המאור בימינו וקטרת הסמים בשמאלו ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו. ובין הערבים היכן היה נתון. א"ר אחא ארשב"י כמין צלוחית קטנה היה תולה באפונדתו. מפני
שהיה

יד יוסף מה פסחים ל"ב : מו ירוש' סוכה פ' החליל : מז בברכות ס"ב. ירוש' פ' החליל. ילקוט שמואל רמז קל"ג : מח אג"ש רבתי פ' כ"ס. ירוש' פר' החליל : מט ב"ר פ' פ"ב. אג"ש פ' י"א. סנהדרין כ"א : נ ירוש' סנהדרין פ"ב : נא ירוש' שבת פ' המצניע : נב ועיין יב"ע פסוק נשיא נשיאי הלוי :

מתנות כהונה

כפעמונים : ה"ג יכול לא היה דוד כו' : אספירס ומשוויר. פי' בגדים ארוכים דרך צניעות יהוא היה מהפך שוליהן מלמטה למעלה כדי שיהא קל ברגליו כדלקמן ובא"א כתב בשם הערוך משוויר קופץ : ה"ג המפר א' מששה בפר כן הוא במס' פסחים : נגלה לשון גלוי : לאבול פניו דרך משל הוא או צ"ל לחבל כלומר לבייש פניו : הלווי כמו הלואי : הריק שבריקים גרסי' : זה ארכסיטס. בערוך משמע שר על הליסטים וגרס ארכליסטים ארכי פירוש שר ודריש אחד הריקים המיוחד שבריקים : לבין בית אבא גרסי' : כסוכה להסך קדרים לשון סוכה : פעליונים וילונות סדינים או סודרים ועיין בערך פליום : והוה חמי ליה. דוד היה נחבא במערה והיה רואה אותו וכו' : ה"ג בירושלמי בפ' כהן גדול משולשל נבחר וכו' פי' משלשל ומוריד בגדיו מעט וחוזר ומעלה אותם מעט כדי הצורך כדאי' בפ"ב דכתובו' דמהדר ליה למחת שופילתא : וה"ג בהדיא בירושלמי דפ' החליל משלשל ציבחר ומסלק : ה"ג בירושלמי בפ' החליל אמר דוד לית אריך מנגע וכו'. ופי' אינו הגון לנגוע בגוף צנוע הזה : ותחס עליך. גם זה בפ' הרואה : אימהות לשון אם למקרא : ליואי כמו הלוואי : שגעתה שצעקה : ה"ג שאמר לפני אלהים ה' לא גבה עיני וכו' : כהן ינקא וכו'. כזה התינוק שיונא ממעי אמו : לגמול לקטן כד"א כגמול עלי אמו : עביד מגידם גרסי' ופי' עושה תבשילין : ווזסטא לפי הענין פירושו ומלוכלכי' : ה"ג בירושלמי בפ' המצניע אלעזר היה דוכנין וכו' ופי' לשון שררה כד"א בפ' לא יחפור ריש דוכנא ועיין ערך דכן : ה"ג בירושלמי ומנחת התמיד של יום תלויה ובה"ע

עץ יוסף

כיון שראהו. כצ"ל : סנונים שירקרק הרין מתרגמינן דהבא סניא : קולו פוזז צלול כפעמונים : אלא הולך אספירס פי' בלשון יוני כפות הרגלים. פי' הופך עקבות פרסות רגליו. ומשוויר פי' ומרקד (מוסף הערוך). אבל המעריך כתב אספירס בלשון טורקי שאקל"א מין דילוג הוא שהאדם הופך כל גופו. ולכן ביזתו מיכל : והעלה עולות לפניו הוא וישראל כו' תמן כתיב ויקריבו כו'. מזה אתה למד שישראל הקריבו ג"כ. ובכדי לסיים שבירך כל העם על שכיבדו הארון והקריבו קרבנות : וי"א אשישה כו' פסחים דף ל"ו ע"ב : גרבא דחמרא פי' חבית של יין : נפנה לברך את ביתו. לשון ברכה ממש. כי היום יום רצון מהקבלת פני שכינה. והוא ביום בירך את ישראל בשם ה' צבאות. וגו ביום וישב ג"כ לברך את ביתו בשם ה' צבאות : לא הניחתו ליכנס לתוך הבית כו'. דייק זאת מדכתיב ותצא וגו' לקראת דוד וגו' : אשר נגלה לשון גלוי : לאבול פניו דרך משל הוא. או צ"ל לחבל פניו פי' לבייש פניו : אם ראית כבודך דרך שחוק ובזיון הוא. כאומר היום קבלתי כבוד ממך. כי הראית כבודך (זהו בלשון נקיה) וחזרה ואמרה אשר נגלה היום כלו' בגלוי ולפני מי לעיני אמהות עבדיו. ואגב מפרש המדרש מגלות מיכל עד שקראה לכל נשיא ישראל אמהות : הריק שבריקים זהו אחד הרקים. כלו' המיוחד והראש שבריקים : ארכיסטם ובאגדת שמואל אי' ארכיסטרים. פי' בל"י מרקדים ומכרכרים (מוסף הערוך). או פי' גדול הגנזים (מעריך) : היום נגלה כבודו של בית אבא. דייקו מדהשיב לה ה' אשר בחר בי מכל בית אביך. ובזה באה להשיבה שלא תתכבד בבית אביה כי שמעון כי נלקחה המלוכה מבית אביה וניתנה לדוד : גדר לפנים מגדר מדכתיב גדרות בל"ר דרש כן : כסוכה להסך קדרים לשון סוכה. ור"ל שסיכך רגליו בבגדיו ועשה עצמו כסוכה וכדמפרש : פעליונים וילונות סדינים או סודרים : והוה חמי ליה דוד היה נחבא במערה והיה רואה אותו משולשל ציבחר כו' פי' משלשל ומוריד בגדיו מעט. וחוזר ומעלה אותם מעט כדי הצורך : לית אריך כו' פי' אינו הגון לנגוע בגוף צנוע הזה : צניעותיך חסת עליך והע"ג דיהיב טעמא כי משיח ה' הוא. לעבדיו לדחותו הוא דקאמר (יפ"מ) : היה האלהים בוחר בי ופוסל בית אביך. בתמיה : אביך היה מלך על ישראל לבד. אפשר שצ"ל בית אביך והיינו אית עצמו. משום שהיא אמרה לו כל בית אבי היו צנועים וכיוונה בזה על איש בושה שהיה צדיק וצנוע. וכמו שאמר דוד בעצמו (ש"ב ד' י"א) אף כי אנשים רשעים הרגו איש צדיק וגו' וע"ז השיב לה דוד בית אביך היה מלך על ישראל לבד : הה"ד ונקלותי עוד מזאת. פי' יותר ממה שעשיתי אעשה לבזות עצמי ולהקל : ואל תאמרי כו' אל תאמרי שאני מראה עצמי לשפל ונבזה בעיני אחרים אבל בעיני עצמי אני מכובד ת"ל והייתי שפל בעיני : אמהות פי' שפחות : אימהות לשון אם שרה רבקה רחל ולאה : לוואי יהא לי חלק עמהם לע"ל. ולכך אומר כלו' עתיד אכבדה : לעגלה אשתו והיינו מיכל כדאמרי' בסנהדרין פרק כ"ג עגלה זו מיכל כו' הרי שהיה לה בנים. ומתרץ המדרש דעל שגעת כעגלה ומתה הוא דמתקריא עגלה. והיינו שמתה בלדתה כדאי' בב"ר פ' פ"ב והיינו דכתיב עד יום מותה. ונענשה דקאמרנא היינו שעד יום מותה לא היה לה בן (יפ"מ) : הא ביום מותה הוה לה. בגמ' הכ"ל דחו האי ביגוית והירצו עד אותו מעשה הוה לה ומכאן ואילך לא הוה לה : בשעה שמשחני שמואל למלך. נקט גובה לב בשעת המשיחה שלא היתה מפורסמת ולא היה יכול להתגאות בפומבי רק בלב. וכשהרג גלית שנתכבד בפרהסיא נקט רום עינים דהוי בפרהסיא (יפ"מ) : בשעה שהחזירוני למלכות דהיינו שהיו מחזירים אותו בעיר ויקראו לפניו אברך לא הלך בגאוה ובגודל (יפ"מ) : בשעה שהעליתי את הארון. אמר בנפלאות על העלות הארון. על שנעשו על ידו כמה פלאים בירדן ובפלשתים. ובכמה דוכתי (יפ"מ) : כך שויתי נפשי כו'. ופי' שויתי ודוממתי השויתי עצמי ונדמיתי לגמול : כהן ינקא כו' כתינוק הזה שיוצא ממעי אמו כו' ומלת גמול נאמר גם על היונק אחרי גדלו מעט הקרוב להגמל : כשם שאין לתינוק עונות כו'. לפי שתכונת דוד היה טוב מאד : לנהוג גאוה אף שמכוון מפני כבוד הבריות ע"ד נהוג נשיאותך ברמה. ג"ז לא ימנא בגנו : מגירס פי' עושה תבשילין : וזוסטא בל' יון חגורה וכתונת שהותה נתון לפני הבגדים כדי שלא יטנפו (מוסיף) : שנא' ולבש הכהן מדו בד כו' למה כן. כלו' אמאי לבים הכי הא אין דרך העולם ללבוש בגדים נאים בגריפת תנור וכיריים אלא לפי שאין גדולה לפני ה' דאפי' כשהוא לבוש בגדים נאים הוא משמש לפני ה' בעבודות השפלות. וזה לאות שאין גאוה לפניו. והא דכתיב ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים ואמרו הטעם בגדים שבשל בהם קדרה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו. התם גלאי הדבר שישמש בעבודה הגרועה בבגדים שמשמש בהן בעבודה המעולה : היה דוך דוכמן נשיא על הנשיאים. כצ"ל וכן אי' בירוש' ודוך לשון דוכוס. והני תיבות נשיא על הנשיאים הוא פי' על דוך דוכמן : ואיך היה טוען כל אלו. כלו' איך היה יכול לטעון כל אלה. וקאמר שמן המאור בימינו כו' ואף כי כל אלה היו משא כבד כבר כתב הרמב"ן דאלעזר חזק ואמיץ כיעקב אבינו. וכן מרע"ה ואהרן אחיו וקוי ה' יחליפו כח :
בזרועו

שהיה חגור מתניו בזינו כעבד לפני קונו · להודיעך שאין גאוה לפני האלהים פקודת כל המשכן וכל אשר בו בקדש ובכליו שעל ידו היה נותן להם הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכל כליהם כמה דתימא ומשמרתם הארון וגו' ונשיא נשיאי הלוי אלעזר וגו' :

פרשה ה (א) אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי וגו'. א הה"ד (תהלים לג) הנה עין ה' אל יראיו וגו' להציל ממות נפשם וגו'. הנה עין ה' אל יראיו וגו' זה שבטו של לוי שהם יושבים ומקוים לחסדו של הקב"ה. וכי כל הבריות אינן מיחלים לחסדו של הקב"ה אלא ביותר שבטו של לוי שלא נטלו חלק בארץ אלא יושבים ומתפללים שתעשה א"י פירותיה כדי שיטלו מעשרותיהם. שאין להם כלום בעולם אלא חסדו של הקב"ה היו למיחלים לחסדו. להציל ממות נפשם מן מיתה עצמה ולחיותם ברעב אלו כ"ד מתנות כהונה שנתנו לשבט לוי. י' במקדש וי' בגבולין וד' בירושלים הוי ולחיותם ברעב. א"ר אלעזר בן פדת מאיזו מיתה היו נצולים אם ממיתה של עולם הרי אין בריה שאין מתה. מהו להציל ממות נפשם אלא ממיתת הארון. כיצד א"ר אלעזר בן פדת בשם ר' יוסי בן זמרא בשעה שהיו ישראל נוסעין היו שני ניצוצין של אש יוצאין מתוך שני בדיו של ארון כדי לפגוע שונאיהם. ומנין שכן משה אומר לישראל מה אתם מתייראין מן בני ענק וכי קשים הם מאותן שהיו באים כנגדנו והיה הארון שורפן. וכה"א (דברים ט) וידעת היום כי ה' אלהיך הוא העובר לפניך וגו'. מכאן אתה דורש שהיו ב' ניצוצין מקדמין לפניהם. אמר להם (שם) הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך וכיון שהיו הניצוצין יוצאין היתה האש שפה בטועני הארון והיו נשרפין ומתמעטין. ומנין שהיה שבט קהת ממועט אלא אתה מוצא ג' משפחות היו טוענין כל כלי המשכן. גרשון טוען כל כלי האריגה יריעות פרכת המסך והקלעי'. ומשפחת קהת היו טוענין הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכלי הקדש. ומררי טוען הקרשים והבריחים והעמודים והאדנים. את מוצא שהיו נמנים ד' משפחות הללו מבן חדש ומבן ל' שנה וכיון שהוא מונה את הגרשוני מבן חדש הוא מונה אותם ז' אלפים וה' מאות וחוזר ומונה אותן מבן ל' שנה ומוצא אותן ב' אלפים ושש מאות ול' הרי שהיו ק"ל יותר על שליש. וכן מררי מונה אותם מבן חדש ועולה מניינן ו' אלף ומאתים וכיון שהוא מייחסן מבן ל' שנה הוא מוצא אותן ג' אלפים ומאתים הרי שהיא ק' יותר על הציין. אבל משפחת קהת את מוצא אותן מרובין מכל המשפחות. כי מבן חדש הוא מונה אותן הוא מוצא אותן ח' אלף ו' מאות וכיון שהוא בא מבן ל' שנה הוא מוצאן ב' אלף ו' מאות ונ'. הרי שהיו אפי' פחות משלישיתן קי"ז. למה כן אלא כשם שאמר ר"א בן פדת בשם ר"י בן זימרא מתוך שהיתה האש יוצאה ושפה בטועני הארון היו מתמעטין והיו כאו"א רצין זה נוטל את השלחן וזה נוטל את המנורה וזה נוטל את המזבחות ובורחים מן הארון מפני שהיה מזיקן והיה הארון כאילו מתבזה והיה הקב"ה כועס עליהם ושוב היו מתכלין. אמר הקב"ה למשה מה אני הורג בני קהת אם יטענו הרי מתמעטין ואם לא יטענו הרי כעס עליהם א"ל הקב"ה למשה ולאהרן עשו להם תקנה לבני קהת כדי שלא יכרתו מן העולם שלא יהו מניחין ובורחין אל תכריתו את שבט וגו' אלא יבא אהרן ובניו ושמו אותם איש איש על עבודתו ואל משאו כדי שלא יוכלו להתחלף מעבודה לעבודה וממשא למשא הה"ד (במדבר ד) וזאת עשו להם וחיו וגו'. ר' שמואל ב"נ אמר ח"ו לא היו בני קהת מניחין את הארון ורצין לשלחן ומנורה אלא אע"פ שמתמעטין היו נותנין נפשם על הארון. וא"כ למה היה מזהיר עליהם אל תכריתו את שבט וגו' אלא מפני שהיו יודעין שכל מי שטוען בארון שכרו מרובה והיו מניחין את השלחן והמנורה והמזבחות וכולן רצין לארון ליטול שכר. ומתוך כך היה זה מריב ואומר אני טוען כאן וזה מריב ואומר אני טוען כאן. ומתוך כך היו נוהגין בקלות ראש והיתה השכינה פוגעת בהם. אמר האלהים למשה עשה להם תקנה כדי שלא יתכלו מן העולם אל תכריתו וגו'. אלא יסדרו אותם על עבודתם ואל משאם שלא יריבו זע"ז. עשה להם משה תקנה אלא שהיו מריבין זה כנגד זה זה אומר אני טוען בארון וזה אומר לאו אלא אני טוען ולא היה יודע א' מה קבוע לו מהו משאו. אמר הקב"ה יהיו אהרן ובניו נכנסים ונותנים לכל א' וא' טעונו שנא' ואהרן ובניו יבאו ושמו אותם וגו' : (ב) ד"א אל תכריתו וגו'. ב הה"ד (משלי כב) אל תגזול דל כי דל הוא וגו'. אמרו רבותינו במה הכתוב מדבר אם הוא דל מהו גוזל לו אלא לא דיבר אלא במתנות עניים שהוא חייב ליתן להם מן התורה לקט שכחה ופאה ומעשר עני והזהיר הקב"ה שלא יגזול אדם מהם מתנות הראויות ליתן להם כי דל הוא די לו עניותו. לא די לעשיר שהוא עומד בריוח ועני בצער אלא אף גוזל ממנו מה שנתן לו הקב"ה. ואל תדכא עני בשער וגו' כמה דתימא (שמות כג) לא תטה משפט וגו'. ואומר כל אלמנה וגו'. (משלי כב) כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש. וכה"א אם ענה תענה אותו וגו' וחרה אפי והרגתי וגו'. ד"א אל תגזול. מדבר בשבטו של לוי ג למה קורא אותן דלים שהיו דלים במנין מכל השבטים אין לך בכל השבטים פחות במנין כמנשה שלא עלה מניינם אלא ל"ב אלף ור' והם היו מבן כ' שנה ועד בן ס' חוץ מאותן שהיו מבן חדש ועד כ' וחוץ מן אותן שהיו מן ס' שנה ומעלה. אבל כל שבט לוי לא היו מבן חדש ומעלה אלא כ"ב אלף וג' מאות ואהרן ובניו. למה שהיו סמוכים לקדש וכל מי שאינו נזהר כראוי מדת הדין פוגעת בהן. אמר הקב"ה לישראל הם שומרים משמרת הקדש כדי שלא תזוקו והם מתדלדלים בשבילכם אל תגזלו מהם המתנות שנתתי להם. כי דל הוא ועוד שהם דלים מנחלה שלא נטלו עמכם חלק בארץ שנא' (יהושע יג) ולשבט הלוי לא נתן משה נחלה. (במדבר יח) ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה וגו' ולא יקרבו עוד וגו' ועבד הלוי את עבודת אהל מועד וגו'. ואל תדכא עני בשער. כמה דתימא (דברים כו) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך וגו'. שאם עשית כן כי ה' יריב ריבם וגו'. אל תגזול דל מדבר בבני קהת למה קורא אותן דל שהיו משבט לוי שלא נטלו חלק בארץ : (ג) ד"א אל תכריתו וגו'. הה"ד (מ"ב יד) ולא דבר ה' למחות את שם ישראל מתחת השמים. אין הקב"ה מבקש שימות אחד מהם. ראה מה כתיב (ישעיה נו) ואל יאמר בן הנכר וגו'. ומה על בן נכר אמרתי שלא לפסלו עאכו"כ ישראל

יד יוסף פ"ה א תנחומא ס"ז : ב תנחומא ס"ו. ולקמן פ"י סימן ח' : ג תנחומא ס"ז :

מתנות כהונה

וכה"ע היכן היה נתון אמר רבי אחא כו' : ה"ג בירושלמי וכן הביא רבינו בחיי כמין צלוחית קטנה היה תולה באפונדתו : **בזינו** בחגורו : **פקדת כל המשכן** גרסי' : **ה"ג** מעשרותיהם שאין וכו' : **עשר במקדש**. בפסיקתא זוטרתי קחשיב להו חטאת בהמה. אשם ודאי. זבחי שלמי צבור. חטאת העוף. ואשם תלוי. לוג שמן של מצורע. שתי לחם. לחם הפנים. מותר העומר. שירי מנחות : **עשר בגבולין**. תרומה. תרומת מעשר. חלה. ראשית הגז. מתנות שהם זרוע ולחיים וקיבה. פדיון הבן. ופדיון פטר חמור. שדה אחוזה. שדה חרם. גזל הגר : **ד'** בירושלים. בכור. בכורים. המורם מתודה. ואיל נזיר : **עורות קדשים**. הא קמפרש לאו כל ה' וא' כמשפטו : **מאותן** מכל אותן שונאים שהיו באים נגדינו ולא היתה להם תקומה בפני הארון : **כנגדינו גרסי'** : **מכאן** אתה דורש מדכתיב אש אכלה ושני פעמים כתיב הוא ש"מ שני ניצוצים היו : **שפה** נוגע בחזקה כד"א ושייף ועייל : **ד'** משפחות. גרשון קהת ומררי ואהרן עם בניו וכן הוא לקמן בהדיא : **אצל** בני חדש של בני קהת גרסי' ח' אלף ושש מאות : **ה"ג** מתוך שהיתה האש : **היו** מתמעטין. ואע"פ שלפי סדר הפרשיות היה מנין קודם שנשאו הארון שהרי בראש הספר כתיב באחד לחדש השני ומצוה והולך על סדר נסיעתם ובעשרים לחדש נסעו ככתוב בפ' בהעלותך מ"מ ס"ל דפרשה זו של אל תכריתו לא נאמרה עד אחר נסיעתן ונכתבה פה אצל סדר הנסיעות דאל"כ מהו זה שאמר אל תכריתו ומי הוא זה שהכריתן אם לא ע"י נשיאות הארון ועוד דאם לא כן לא ידענו למה נחסר המנין השני מהראשון כל זה השיעור ולא מצינו בהם חטא משפט מות ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש שהיו נכרתים ע"י נשיאות הארון ונחסר מהם כל כך ולכך נוח שטוב אל יגרמו להם כריתה אלא אהרן ובניו יכנסו ויסדרו דבר דבור על אופניו. וכן מצאתי כתוב בפי' החזקוני בפ' פנחס בפרשה ואלה פקודי הלוי וגומר עד ויהיו פקודיהם כ"ג אלף ופי' הוא ז"ל וז"ל מניין זה מוכיח שהארון היה מכלה בהן שהרי הם נמנים מבן חדש ולא נוסף במניין ל"ח שנה רק אלף וישראל שמתו משהיו מעשרים ומעלה היה מספרם עכשיו קרוב למנין שבמדבר סיני עכ"ל הרי שמהקושיא בחסרון המנין נלמד שהארון היה מכלה בהם כי בלעדי זאת לא יוכל למצוא מקום לחסרון המנויין והוא הדבר אשר דברתי : מתכלין נעשין כלה מרוגזו של הקב"ה : **לא** תטה משפט. דייק מדכתיב בשער וכ"מ שנ' שער מדבר בסנהדרין או דיינים : **כי תכלה**. סיפיה דקרא ואכלו בשעריך : **ומה על בן נכר גרסי'** : נכרי

ענף יוסף

פרשה ה (א) [עשר במקדש] בפסיקתא זוטרתי והוא ברייתא בחולין דף קל"ג ע"ב. ובב"ק דף ק"י ע"ב קחשיב להו חטאת בהמה. אשם ודאי. זבחי שלמי צבור. חטאת העוף. ואשם תלוי. לוג שמן של מצורע. שתי הלחם. לחם הפנים. מותר העומר. שירי מנחות : [עשר בגבולין] תרומה. תרומת מעשר. חלה. ראשית הגז. מתנות שהם זרוע ולחיים וקיבה. פדיון הבן. ופדיון פטר חמור. שדה אחוזה. שדה חרם. גזל הגר : (וארבע בירושלים) בכור. בכורים. המורם מתודה ואיל נזיר וחזה ושוק של שלמים. ועורות קדשים היינו עור העולה והחטאת ואשם אבל עורות קדשים קלים לבעלים וכו' בספרי

עץ יוסף

בזרועו שמן המשחה היכן היה נתון. כצ"ל וכ"ה בירוש' וכ"ה מבואר בכתוב : **באפונדתו** כיס שהוא חלוק קטן ויש בו הרבה מקומות תפורים ונותנין שם דבר המאורע להם (ערוך) : **בזינו** פי' בחגור : **שאין גאוה לפני המקום**. כלו' כל מצותיו שוים באין הבדל ואיננו תלוי בעשיית דבר נכבד לפי הראות או בלתי נכבד כי הכל שוים :

פרשה ה (א) אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי מתוך הלוים. כצ"ל : **זה שבטו** של לוי ומנין שנקרא שבטו של לוי יראי ה' שנא' (מלאכי ב') ואתנם לו מורא וייראני למיחלים לחסדו שהם יושבים. כצ"ל. וכ"ה בתנחומא וילקוט : **מאותן** מכל אותן שונאים שהיו באים נגדינו ולא היתה להם תקומה מפני הארון : **הוא העובר לפניך** אש אוכלה הוא : **מכאן אתה דורש** שהיו ב' ניצוצין כו'. עיין בתנחומא סדר ויקהל סי' ז' ומ"ש שם : **מכאן אתה דורש** כו'. מדכתיב אש אוכלה. ושני פעמים כתיב הוא ש"מ שני ניצוצין היו (מת"כ) : **שפה** נוגע בחזקה כד"א שייף ועייל (מת"כ) : **גרשון טוען** כו' פרכת המסך. הרש"ש מוחק תיבת פרכת כי שם פרכת הוא רק על אותו שהיה מבדיל בין קדש לק"ק והוא היה במשא בני קהת : **ד' משפחות** גרשון קהת ומררי ואהרן עם בניו. וכ"ה לקמן בהדיא. ועיין מ"ש לעיל : **עשה להם** משה תקנה שהיו מריבין. כצ"ל (א"א) : (ב) **לא** תטה משפט. דכ"מ שנא' שער מדבר בסנהדרין או דיינים : **ואומר כל אלמנה וגו'**. כי מדרך הטבע לאיש עני ומדוכא כמו אלמנה וכדומה עליהם אין משגיחין מאומה כי מי יריב ריבם. ולזה אמר אל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם. וזהו שאח"כ כפל אל תגזול דל כי דל הוא : **דלים במנין** כי שם דל הונח על מיעוט ורזון הבשר באיש אחד. או במספר הרבוי שהם דלים ורזים במנין : **למה שהיו סמוכים** לקדש כו'. ודאי דגם במצרים לא נתרבו מפני שלא היה עליהם שיעבוד. ומי שלא היה בכלל כאשר יענו לא היה גם כן בכלל כן ירבה וכן יפרוץ אבל היה להם להתרבות אחר כך במדבר. על זה אמרו מפני שהיו סמוכים לקדש כו' : **כדי שלא יזוקו** ישראל בנגעם בארון. והם כלים בעבורכם. לכן ראוי לחמול עליהם. וזהו אל תגזול דל. כלו' ראוי לתת מתנותיהם התבוננו איך הם דלים במספר מפני שנושאים הארון והם מוסרים א"ע לסכנה בשבילכם. ועוד כי דל הוא מנחלה ואין לו במה להחיות נפשו : **כי תכלה** וסופו ואכלו בשעריך ולכן כאן דכתיב עני בשער מוסב עליהם : **שאם עשית כן** וגזלת את מתנותיהם : **אל תגזול** דל מדבר בבני קהת. מתחלה דרש על כלל לוים שעכ"פ הם שומרים משמרת הקודש משארי כלי בהמ"ק. ועתה מפרש על בני קהת שהם נושאים הארון : (ג) **הה"ד** ולא דבר ה' כו'. כדמסיק המדרש ק"ו : **שהיו** גרים נגררין ובתנחומא גרים גרים אכורים : **והרג הכהנים** כו' ומלשון התנחומא משמע שהרג

ישראל שהם בני. הוי ולא דבר ה' למהות וגו'. וכן הגבעונים שהיו גרים גרורים ולא היו גירי אמת אלא מן היראה נתגיירו קבלתי אותם ד ועל שבקש שאול להזדקק להם והרג הכהנים שהיו מספיקין מזונותן הרגתיו ולא עוד אלא שהבאתי ג' שנים רעב בשבילם שנא' (ש"ב כא) ויהי רעב בימי דוד וגו'. ומה אם לגבעונים שבאו אצלכם לא פסלתי. לבני אני פוסל הוי ולא דבר ה' למהות וגו' ועאכ"ו ללוים שהם משרתים לפני הוי אל תכריתו: (ד) אל תכריתו. הה"ד (נחום א) טוב ה' למעוז ביום צרה. ה אין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו מלך ב"ו שמרדה עליו מדינה הוא עושה בה אנדרולומוסיא והורג הטובים עם הרעים והקב"ה אינו כן בשעה שהדור מכעיס לפניו הוא ממלט לצדיקים ומאבד לרשעים. חטא דור אנוש ו איבד אותם והציל לחנוך (בראשית ה) ויתהלך חנוך. למה ביום צרה ויודע חוסי בו. דור המבול הכעיסו ואיבדן והציל לנח (שם ו) ונח מצא חן בעיני ה' הוי ביום צרה ויודע חוסי בו. סדומיים הכעיסו ואיבדם והציל לוט שנא' (שם יט) ויהי בשחת אלהים את ערי הככר וגו' הוי ביום צרה ויודע חוסי בו. הביא חשך על המצריים (שמות י) ולכל בני ישראל היה אור הוי ביום צרה ויודע חוסי בו • יצאו ישראל ממצרים באו למדבר עשו אותו מעשה חוץ משבטו של לוי שנא' (שם לב) מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי. מיד עמד משה והרג להטאים ע"י שבט לוי שנא' (שם) ויעשו בני לוי כדבר משה. ונגף הקב"ה עושי מעשה העגל ולא נגף שבט לוי שנא' ויגוף ה' וגו' הוי ביום צרה ויודע חוסי בו. אמר הקב"ה שבט לוי חסו בי וקדשו שמי בעגל הדין הוא שארע אותם לטוב ואצילם מצרה לפיכך הזהיר למשה ולאהרן על בני קהת שהיו לוים שלא יתכלו במעשה הארון. הה"ד אל תכריתו וגו': (ה) ד"א אל תכריתו וגו'. מה כתיב למעלה וידבר ה' אל משה ואל אהרן. א"ר לוי מה עסקו של אהרן נזכר כאן אלא שהוא נותן רמז לבני קהת ואומר להם תנו דעתכם שלא לנהוג בקלות ראש ולהכנס אצל הארון. אם נהגתם בו בקלות ראש למדו מבני אהרן. אמר בני אהרן בשביל שנכנסו שלא ברשות מה כתיב בהן (ויקרא י) ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם. אף אתם תנו דעתכם שלא יגיע לכם כשם שהגיע לבני אהרן לפיכך הוא כתוב וידבר ה' אל משה ואל אהרן ורבותינו אמרו למה כתיב כאן אהרן לפי שבשעה שנצטוו בני קהת על משא הארון נתייראו התחילו צווחין על משה ואומרים הרי אנו מתים כשם שמתו בני אהרן. א"ל הקב"ה למשה כשם שעשיתי תקנה לאהרן שנא' בזאת יבא אהרן וגו' כך למשפחות הקהתי אעשה להם תקנה שלא ימותו הה"ד אל תכריתו וגו' וזאת עשו להם וגו'. ואל תתמה על זו שעשה להם הקב"ה תקנה שלא ימותו שאף ברשעים מצינו שעשה להם תקנה שלא ימותו. בשעה שפי' הקב"ה למשה ל"ו כריתות שבתורה אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים אם יחטא אדם בהן כך הוא נטרד. א"ל הקב"ה ילקו ארבעים ויצאו ידי כריתתן. וזו ששנינו כל חייבי כריתות שלקו נפטרין מידי כריתתן שנא' (דברים כה) ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך דברי ר' חנניה בן גמליאל. ומה העובר עבירה אחת נפשו ניטלת עליה העושה מצוה אחת עאכ"ו שתנתן לו נפשו. ולמה חייבתו תורה ליתן לו מלקות מ' לפי שעבר על התורה שנתנה למ' יום וגרם מיתה לעצמו שנוצר במ' יום. ילקה מ' ויצא ידי עונשו. כשם שנעשה לאדה"ר שחטא ונתחייב מיתה ונלקה מ' שנתקלל העולם בחטאו מ' קללות י' לאדם וי' לחוה וי' לנחש וי' על הארץ והאריך לו הקב"ה היום שנא' (בראשית ב) כי ביום אכלך ממנו מות תמות והוא חיה תתק"ל שנה ולא גמר יומו של הקב"ה. אם לרשעים עשה תקנה ק"ו לצדיקים הוי אל תכריתו וגו' ר' אבא בר איבו אמר די הוא שאינו מזכיר כאן אלא על המשפחה בלבד למה הוא מזכיר לכל השבט שהרי הוא אומר את שבט משפחות הקהתי אלא שהקב"ה (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית ומקדים דברים שלא נעשו צפה הקב"ה שקרח עומד ממשפחות קהת וחולק על משה שנא' (במדבר טז) ויקח קרח בן יצהר וגו'. ומשה עתיד לבקש לפני האלהים שתבלע הארץ אותן. א"ל הקב"ה תן דעתך זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר וגו' • חסר קרייה כלום מהו לו. א"ל הקב"ה משה לו אני שומע אבל לכל השבט איני שומע לך לכך נאמר אל תכריתו וגו': (ו) הקהתי הה"ד (ישעיה מח) למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחטם לך לבלתי הכריתך מדבר בישראל. למען שמי אאריך אפי אלו ישראל שייחד הקב"ה שמו עליהם אנכי ה' אלהיך. ושיתף שמו בשמם ישראל. ולכך האריך הקב"ה אפו עם ישראל שלא טרדם וגבה מהם קמעא קמעא בגלות כדי לנקותם ולא בקש למחותם שלא יתחלל שמו בהם. שכן מצינו כשהיו ישראל במצרים מרדו בהקב"ה ורצה הקב"ה לכלותם שם והאריך אפו עמהם למען שמו ולא עשה כמה דתימא (יחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם וגו'. וכן כשיצאו ישראל במדבר מרדו בו ובקש הקב"ה לכלותם והאריך אפו עמהם למען שמו שנא' (שם) ואומר לשפוך חמתי עליהם וגו'. וכן בני דור המדבר מרדו בהקב"ה ובקש לכלותם והאריך אפו עמהם למען שמו ונשבע שיפרע עמהם בשעבוד מלכיות. אבל לא עשה כלה שנא' ואומר לשפוך חמתי וגו' והשיבותי את ידי וגו' וגם אני נשאתי את ידי וגו'. (ישעיה מח) ותהלתי אחטם לך כדי שלא יתחלל שמו של הקב"ה בהם יביא להם קץ הגאולה החתום שנא' (יחזקאל לו) וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגוים וגו' ולקחתי אתכם מן הגוים וגו'. ד"א ותהלתי אחטם לך לפי שישראל נבראו לומר תהלתו של הקב"ה כמה דתימא (ישעיה מג) עם זו יצרתי וגו' לכך כדי שיתהלל שמו בהם הקב"ה הותמם לטובה כמה דתימא (שיר ח) שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך. והיא גרמה להם שלא נכרתו בגלות הוי לבלתי הכריתך. ד"א למען שמי אאריך אפי מדבר בקהתים למה"ד למלך שהיה לו בן ונדבק ללסטים ונתפשו ונתפש בנו עמהם. אמר המלך מה אעשה אהרוג את הלסטים אי אפשר שהרי בני עמהם. בשביל בני הריני ז מפנה אותם עכשיו. וכך היו הלוים נושאים המשכן והיה הקב"ה מביט בקרח ובעדתו שעתידין לחלוק על משה ועל אהרן. אמר הקב"ה מה אעשה לאלו להרוג אותם עכשיו אי אפשר שהרי מעורבים הם עם האחרים צדיקים. וכדי שלא יפגע בכולם מדה"ד לקח הקב"ה חצי שמו ונתן עליו יה שנתן הקב"ה עליו הקהתי ה"א בתחלה ויו"ד בסוף הרי י"ה כדי לעשות עליהם משמרת עד יבא יומם הוי למען שמי אאריך אפי וגו' לכך כתיב הקהתי כאן: (ז) וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו וגו'. וזאת עשו להם כשם שכתב באהרן זאת בזאת יבא אהרן וגו' אף כאן כתיב זאת. כמו שעשה תקנה לאהרן כן עשה להם. וחיו ולא ימותו וגו' א"ל הקב"ה עשו להם תקנה לבני קהת שיחיו ולא ימותו בגשתם אל הארון שאילולא הם לא היו ישראל קיימים. למה שארבעה משפחות הללו גרשון וקהת ומררי ואהרן ובניו מקיפין את אהל מועד שאם נטנפו ישראל בדבר והפורענות באה

יד יוסף ד לקמן פ"ח. יבמות פרק ט"ל : ה תנחומא ס"ז סי' כ"ו : ו כדאי' בב"ר פ"ה וכסוף פ' כ"ג : ז בתנחומא גרס מכפר :

מתנות כהונה

לבני אני פוסל. בתמיה : אין מדותיו גרסי' : אנדרולומוסיא אבדון כולל על כלם : הורג הטובים וכו'. לפי שאינו יודע מי מרד ומי לא מרד : ה"ג כשם שהגיע לבני אהרן לפיכך הוא כתיב כו' : ה"ג ברשעים מצינו שעשה : ה"ג על התורה שנתנה לארבעים : שנוצר במ' גרסי' : ה"ג ונתחייב מיתה ונלקה ארבעים : ולא גמר יומו של הקב"ה. שהוא אלף שנה שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול והוא לא היה חי כל אלף לקיים כי ביום אכלך מות תמות : ק"ו לצדיקים גרסי' : ה"ג בר איבו אמר די הוא וכו' : אלא על המשפחה. של קהת : לכל השבט. של לוי : דברים שלא נעשו גרסינן : ה"ג עתיד לבקש לפני האלהים : אותן כל השבט : חסר כו' בתמיה וכי חסר הכתוב כלום : לו על קרח וסיעתו : שיחד הקב"ה שמו גרסי' וגם הגירסא אפשר ליישב מלשון י"ס שחל להיות : קץ גאולה החתום. דרש אחטם כמו אחתם ופי' אסיר ואפתח החותם כמו ודשנו פי' הסרת הדשן וכן רבים : וכלים ומגעים כד"א כלאם שפי' בו

עץ יוסף

שהרג מהגבעונים שמש וכדאי' בירוש' סנהדרין שהמית מהגבעונים ז'. שני חוטבי עצים. ושני שואבי מים. ושמש. וסופר. וחזן. ועיין ע"ד פ"ח סי' ד' מ"ש שם : (ד) אין מדותיו כלו' אף שמדה"ד מתוחה על העולם ומוסרם לטבע הכולל אשר אינה מבחנת בין טוב לרע. עכ"ז ה' יצילם שלא כדרך הטבע : אנדרולמוסיא פי' אבדן כולל על כולם : חטא דור אנוש איבד אותם. כדאי' בב"ר פ"ה וכסוף פ' כ"ג : הציל לחנוך שנא' ויתהלך חנוך. וגו' ואיננו כי לקח אותו אלהים וס"ל כמ"ד בפדר"א שחנוך בא חי לג"ע. ולכן אמר שניצול מפורענות בני דורו. ודייק לה מדלא כתיב ביה לשון וימת כמו באינך וכנגד כל אלו ההוטאים שחשב פה רמז (בנחום) בכנגד דור אנוש יהיר המבול אמר ובשטף עובר וגו'. וכנגד הסדומיים אמר שם אכלו (כקש) כקש יבש. וכנגד המצרים ואויביו ירדף חשך : והרג לחטאים כו' ונגף הקב"ה עושי מעשה העגל. עיין בתנחומא כי תשא סי' כ"ו. ובפסיק' רבתי וברש"י בחומש : ואצילם מצרה כלו' התנכנו כי הוא מבני לוי אשר השה קדשו שמי ואיך לא אחוס עליהם : (ה) מה עסקו של אהרן נזכר כו'. נ"ע דהא מעשה הפרשה באהרן (אהרן ובניו יבואו ושמו וגו') (רד"ל) : למדו מבני אהרן ולכן היה אהרן עם משה בנבואה זו כדי שיראו את אהרן ויזכרו ממעשה בניו ויזהרו מאד מזה : כך הוא נטרד בתמיה. וכי כך הוא נטרד מן העולם ח"ו. ומה יהיה ממנו. והשיב לו ה' שע"י מלקות הוא נפטר : ומה העובר כו' כלו' כך השה עליו התורה שתנתן לו נפשו. אף כי בעבור המצוה : עשרה לאדם ובפדר"א חשיב שם העשרה קללות דאדם וחוה ונחש וארץ. ועיין בילקוט בראשית ועי' בעירובין דף ק' ע"ב ובאדר"נ פ"א. ועי' בתקונים פ"י פי' הגר"א ז"ל בביאורו שם : ולא גמר יומו של הקב"ה. ולא שיש אצלו ח"ו זמן. אלא שע"ד המשלה כתבו שיומו של הקב"ה אלף שנים. וזהו שנא' כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול. והוא לא היה חי כל האלף לקיים כי ביום אכלך ממנו מות תמות : די הוא היה די שיזכור רק המשפחה. ולמה מזכיר שבטו. רק רמז לו מפני שמשה אולי ראה בנבואה על משפחות בני קהת שיעמדו נגדו וע"י זה יכלו. ואולי יעלה על הדעת מבלי לחמול עליהם. ולזה אמר הש"י שכריתו את כל השבט כי לא כולם רעים ח"ו : למען אשר לא יקרב איש זר וגו' כאשר דבר ה' ביד משה לו חסר קרייה. כנ"ל. פי' מה היה חסר אם לא היה כתוב תיבת לו. מהו לו. על קרח וסייעתו : (ו) שמו בשמם ישראל. שהם אל ים בישראל : וגבה מהם קמעא קמעא בגלות. וזה אריכת אפים שלא גבה עונם בפעם אחת כי אם מעט מעט. שהאף והכעס היה נמשך במשך זמן ובנקל. ולא בפעם אחת ובחזקה : ואומר לשפוך חמתי עליהם וגו' בתוך ארץ מצרים והעם למען שמי וגו' וכן כשיצאו ישראל במדבר מרדו בו וביקש הקב"ה לכלותם והאריך אפו עמהם למען שמו שנא' (שם) ואומר לשפוך חמתי עליהם במדבר לכלותם ואעשה למען שמי וגו'. וכן בני דור המדבר מרדו כו'. כצ"ל. ור"ל כשיצאו ישראל ממצרים למדבר כתיב וימרו על ים בים סוף. וכן אח"כ במדבר חטאו בעגל ובמרגלים : יביא להם קץ הגאולה החתום. מרומז זאת במלת אחטם. לפי שהאף והחוטם הונח על הכעס שיוצא מהנחירים. ובסגירת האף אז אות כי נתבטל הכעס לגמרי. ואז יתהיל האהבה האמתית בין ישראל לאביהם שבשמים וזהו ותהלתי פי' למען תהלתי אחטם ואסגור כעסי בשלימות. ואביא לכם קץ הגאולה החתום : לפי שישראל נבראו לומר תהלתו של הקב"ה. וז"ש ותהלתי בשביל שהם מרוממים תהלתי אחטם ואסגור לך כעסי בשלימות. וזה יהיה לעת התחי' כ"כ : ונדבק ללסטים פי' שנדבק ללסטים במקרה שתפסו אותם והוא ביניהם ולכן המל עליו. ואמר בשביל בני הריני מפנה אותם עכשיו. פי' אהיה מסיר הדין מהם ומכפר להם עכשיו. וכן בנמשל מפני הצדיקים שבהם הוסיף עליהם חצי שמו לבלתי יקטרג מדה"ד על קרח ועדתו שסופן לחטוא איך המה ישאו את עון המקדש : עד יבוא יומם היינו בעת שחלקו על הכהונה. שאז נתחלקו לצד אחר מכל הלוים. וזהו שת"א ואתפלג קרח פי' שנחלק מאחר העדה. ולכן לא הגינו הצדיקים עליהם ולא היה שמירת הקב"ה רק על הצדיקים : (ז) וזאת עשו להם כשם שכתוב באהרן. וזאת וא"ו מוסיף. כלו' הדבר האמור אצלכם הכהנים כן תעשו להם. דאל"כ ה"ל למימר זאת : מיד בני קהת שהם שרוים אצל אהל מועד כו'. ואף שבשעת חנייתם היו כל הלוים סמוכים לאהל מועד קהת

באה לצאת מאהל מועד מפני השכינה מיד בני קהת שהם שרוים אצל אהל מועד עומדים וכלים אותה שלא תצא עליהם מנין שנא' (במדבר א) והלוים יחנו סביב וגו'. א"ר פנחס הכהן בר חמא ואם אין את למד מכאן יש לך מהיכן ללמוד בשעה שחלק קרח על משה בא מלאך המות לצאת על ישראל ולחבל אותם ואילו יצא הרג את כל ישראל. והיה משה שרוי אצל אהל מועד שהיה מבני קהת והרגיש בו שמבקש לצאת על ישראל מיד אמר לאהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח וגו' וכפר עליהם מהרה בדילוג ורץ עצמך מה אתה עומד ומשתהא הולך מהרה אל העדה. א"ל אהרן ח מרי מה ראית א"ל ראיתי למה"מ שיצא לנגוף לשונאי ישראל כי יצא הקצף מלפני ה'. נמצאת למד שהלוים היו כלין את הפורעניות ומהן בני קהת שנושאי הארון היו. א"ל הקב"ה הם מצטערים עם ישראל כל הצער הזה ואין אתם עושים להם תקנה (שם ד) וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו: (ח) מה ראה הקב"ה להזהיר על משפחות הקהתי יותר משאר המשפחות. א"ר יהודה ב"ר סימון בש"ר שמואל בן ר' יצחק יש דבר מעולה בשבט לוי ובמשפחות קהת מה שאין בכל ישראל. כיצד כל השבטים לא איכפת להם בכלי בית המשכן אבל שבטו של לוי טוענין בכלי המשכן. מי שהוא טוען בקרשים מי שהוא טוען בבריחים מי שהוא טוען באדנים כך היו בני מררי טוענין. ומשפחות בני גרשון טוענין כל כלי האריגה. ומשפחות בני קהת בארון. ד"א במה היה שבטו של לוי מעולה מישראל שישראל היו מהלכין לבושים סנדלים. אבל שבטו של לוי שהיו טוענין בכלי המשכן היו מהלכין יחיפים הרי למדנו שהיה שבט לוי מעולה מכל השבטים. ומעולין בשבט לוי משפחת קהת שהיה בן לוי נותן משאו או הקרשים או הבריחים או האדנים או כל דבר על העגלות אבל משפחות קהת היו טוענין בכתפיהם שלא היה להם רשות ליתן הארון על העגלות שנא' (במדבר ז) ולבני קהת לא נתן וגו'. ועוד בדבר אחר היו מעולים מכל הלוים שכל הלוים היו טוענין בכלי המשכן והיו מהלכין כדרכן ופניהם כנגד הדרך אבל בני קהת היו מהלכין אחוריהם ט ופניהם לארון כדי שלא ליתן אחור לארון. הוי נמצאת אומר אע"פ שהיו גדולים מן שאר המשפחות ואין צ"ל מן ישראל לא היתה רוחן גסה עליהון אלא משועבדין לפני הארון למה כן לפי שאין גדולה לפני האלהים. נמצאת אומר אע"פ שהיתה משפחת קהת י פלאטיני אלא כיון שהיו באין לטעון את הארון היו טוענין בו כעבדים. אמר הקב"ה התורה היא חיים שנא' (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה וגו' (שם ד) כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא. ובני קהת מחזיקים בתורה שהיא חיים זה הארון שנושאין שבו התורה בדין הוא שיחיו ולא ימותו הוי וחיו ולא ימותו וגו'. אהרן ובניו יבאו ושמו אותם וגו' מכאן היה ר' שמואל ב"ר נחמן אומר מפני שהיו בני קהת יודעין שכל מי שטוען בארון שכרו מרובה והיו מניחין השלחן והמנורה והמזבחות וכו' (כמ"ש למעלה) עד אהרן ובניו יבואו וגו':

(ט) ולא יבאו לראות כבלע וגו'. א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום רוצה אתה ללמוד באיזה ענין מתין בני קהת צא ולמד מן המקרא הזה ולא יבאו לראות כבלע וגו' מלמד כשהיו באין לטעון את הארון היו מפרקין את הפרכת מפניו והיו זנים עיניהם מן הארון לפיכך היו מתכלים שנא' (שמות לג) כי לא יראני האדם וחי. והיאך עשה להם משה תקנה א"ל האלהים בשעה שיהיו מפרקין את המשכן לא יהיו בני קהת מפרקין את הפרכת מפני הארון. אלא יהיו בני אהרן נכנסין ומפרקין אותה מפני שהם כהנים ויכסו הארון וכן השלחן וכן כל הכלים הנזכרים לו ובזת יהיה להם תקנה שלא ימותו אם אינם מסתכלין בארון. הה"ד ולא יבאו לראות כבלע וגו' זה הארון אם עושין כן. מהו כבלע א"ר לוי אם רואין בארון כבלע הזה שהוא נופל מן העין מיד הם מתים תדע מאנשי בית שמש שנא' (ש"א ו) ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' ויך בעם וגו'. מהו כי ראו בארון ה' ר' אבהו ור' אלעזר יא ח"א קוצרים ומשתחוים היו וח"א יב מדברים דברים יתירים היו מה אמרו מאן אמרייך דאמריית ומאן פייסך דאיפייסת. ר' לוי אמר יג נכפפה היריעה שעל הארון וראו בו י איתא חמי כמה תקלה גדולה היה להם על כן שכן כתוב (שם) ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש. יד ר' אבהו ור' אלעזר ח"א ע' איש היו וכל א' וא' שקול כחמשים אלף איש. וח"א נ' אלף היו כל א' וא' שקול כע' סנהדרין. ר' חנינא ור' מונה ח"א ע' איש טו זו סנהדרין ונ' אלף איש טז שהיו שקולין כנגד נ' אלף איש. וח"א ע' איש זו סנהדרין ונ' אלף איש מעם הארץ. אליהו אומר נתקבצו ויצאו למלחמה ונפלו מהם נ' אלף איש ונפלה כת סנהדרי גדולה עמהם. מי הרג אותם הוי לא הרג אותם אלא אנשי בית שמש על שראו בארון. ולכך הזהיר בני קהת ולא יבאו לראות וגו'. אמר הקב"ה כשם שעשיתי לבני קהת על שהיו יראים אותי כבדתים והלקתי להם כבוד והזהרתי עליהם להציל ממות נפשם. כך כל מי שהוא מתירא ממני אני מכבדו ואיני מכרית שמו מן העולם. ממי את למד מבני יונדב בן רכב ע"י שעשו רצוני מה כתיב בהם (ירמיה לה) לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים. ומה אם אותן שהם גרים כך עשיתי להם בישראל שהם בני אוהבי בני ידידי עאכ"ו כשהם עושים רצוני שהם עומדים לפני כל הימים שנא' (ישעיה מח) לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ואומר (דברים ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום:

סדר נשא

פרשה ז (א) נשא את ראש בני גרשון וגו' הה"ד (משלי ג) יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה א תנינן תמן חכם קודם למלך מת חכם אין לנו כיוצא בו מת המלך כולן ראויין למלכות. המלך קודם לכה"ג שנא' (מ"א א) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדניכם וגו'

יד יוסף ח פי' אדוני : ט מכאן סוגיא הרמב"ם ספ"ב מהלכות כלי המקדש דינו שם ע"ש והכ"מ לא הראה מקומו : י פלאטיני פי' חשובים כבני פלטרין : יא סוטה ל"ה : יב תד"א ח"א פ' י"א . אג"ש פ' י"ב : יג תנחומא ויקהל סי' ז' : יד פ' אלו נאמרים : טו ת"י : טז פי' שכל סנ' סנהדרין ביחד היו שקולים כנגד נ' אלף אבל מ"ד דלעיל ס"ל שכל אחד מסע' היה שקול כנ' אלף איש כנ"ל : פ"ז א בבלי וירוש' פ"ג דהוריות . תד"א ח"ב פ' ע"ז :

מתנות כהונה

בו מנע הדיבור מהם וכן ויכלא הגשם : והרגיש בו שמבקש לצאת גרסינן : ה"ג מהרה בדלוג . פי' שילך בקפיצה וריצה ודייק מדכתיב מהרה : מרי אדוני : כלין מונעין : ה"ג למד מכאן יש וכו' : ה"ג ומהן בני קהת שנושאי הארון היו : השבטים לא איכפת גרסי' : כלי האריגה גרסי' : או כל דבר על העגלות גרסי' : ה"ג מעולים מכל הלוים שכל הלוים שהיו כו' עד מהלכין כדרכן : מהלכין אחוריהם גרסי' : פלאטני חשובים כבני פלטין : כבלע כשיעור הרף עין שהמכסה יורד למטה על העין ומכסה העין וחוזר ונגלה עד מהרה וזהו הרף עין שגרפה העין מראייתו : קוצרים ומשתחוים . פירש"י בפ' אלו נאמרין לא היו בטלים ממלאכתן לכבודו והאי ראו לשון בזיון הוא כמו אל תראוני שאני שחרחורת ועיין מזה בב"ר פ' נ"ד : ה"ג ומאן פייסך דאיפייסת : מאן אמרייך . מי הכעיסך שהכעסת ולא הגלת עצמך מן השבייה ועתה מי פייסך שנתפייסת לבא מאליך : איתא חמי . בא וראה : במה תקלה גרסי' : ה"ג כל אחד ואחד שקול כחמשים אלף : מי הרג אותם כלומר מאיזה חטא : בני אוהבי וידידי . זה אברהם שנא' זרע אברהם אוהבי ונאמר מה לידידי בביתי ודרשוהו חז"ל על אברהם אבינו : אמר המחבר טרם אני אחלה לדבר בביאור הפרש' הארוכה והרחבה הזאת לעזור במילין לא אוכל כי אם דברתי דברי על אוזן שומעת המעיין יצ"ו . דע אתה המעיין יברכך השם שבפרשה הזאת תמצא לפעמים כתבתי על קצת ענינים עיין במקום פלוני ולא אאתי לבא ולהרחיב הביאור על אופן שלמותו אפס קצהו כמקצר ועולה אמנם היתה זאת לבד בית מקומות שיצא המחבר ז"ל מגדר האגדי לבאר ענין ההלכות ודיניהם כענייני גזל ופר' סוטה ונזיר וברכת כהנים וכיוצא בהם וטעמי ונמוקי עמי להיות דרובא דאנשי המעיינים בספר הזה שמו פני כוונתם לבד אל הדרושי' ההולכים על דרך האגדה יען כי הוא רוב מניין ובנין בספר זה ומעט מזער היוצאים מן הכלל הזה והם בטלים ברוב האלף וא"כ למה לי להגדיל אמרים ודברים להבית

ענף יוסף

בספרי סדר קרח : (ח) [כך היו בני מררי טוענין] שהיה משאם מ"ח קרשים ונ"ו עמודים של החצר וד' של מסך . ומאה אדנים . וס"ה אדני נחשת ס' לחצר וה' לעמודי פתח אהל מועד למסך . בני גרשון טוענים כל כלי האריגה . והיה משאם ח' דברים . יריעות המשכן עשר התחתונות . ואהל מועד הם יריעות עזים העשויות לאהל עליו . מכסהו הם עורות האילים המאדמים ומכסה התחש שכן אמר בסדר תרומה ועשית מכסה לאהל עורות אילים מאדמים ומכסה עורות תחשים מלמעלה . ומסך פתח אהל מועד . וקלעי החצר . ומסך פתח החצר ומיתריהם . ומשפחות בני קהת היה משאם הארון והשולחן והמנורה והמזבחות ב' והפרוכת וכלי שרת . עיין רש"י במדבר ד' :

פרשה ז (א) [יקרה היא מפנינים כו'] קשה מנלן דקרא מיירי מת"ח ממאי דלמא בת"ח כשר אבל שהוא יקר מכ"ג ע"ש . וי"ל דמדקאמר מפנינים מזה שנכנס לפני ולפנים ולא הזכיר ג"כ שבח שהוא מצמצם בשמנה בגדים אלא לומר יקרה היא התורה אף שהוא ממזר בלא יבא בקהל מכהן גדול

עץ יוסף

קהת בעבר דרום . והשאר לשארי רוחות . אמר מיד בני קהת שהם שרוים אצל א"מ כו' משום שהם היו יותר גדולים שבלוים : שנא' והלוים יחנו סביב . וגו' ולא יהיה קצף : היו כלין את הפורעניות . פי' היו מונעין את הפורעניות . כמו ויכלא הגשם : מהרה בדילוג פי' שילך בקפיצה וריצה . וקדייק מדכתיב מהרה : (ח) מה ראה הקב"ה להזהיר על משפחות הקהתי יותר מכל המשפחות . הלוים . שגם הם טוענין דברים המקודשים . ומפרש אמת שכל הלוים נשאו המשכן . אבל שבט הקהתי מקודשים יותר מפני שהם נושאים לארון הקודש . לכן צריכין שמירה יתירה : היו מהלכים יחפים משום שכינה שהיתה שרויה בארון וכליו : לפי שאין גדולה לפני האלהים . כלו' שלא יתגאה האדם בלבו שאם יתגאה לא יהיה מרוצה לפניו ית' . וכאשר יזכור האדם מגדולת הבורא ית' ומרוממותו איך יתגאה אף שהוא גדול ומובחר משאר בני אדם עכ"ז מהו נגד הבורא ית' : בדין הוא שיחיו כו' . בא ליישב כפל לשון דה"ל למימר ויחיו . ובודאי ולא ימותו : (ט) שהם כהנים והם קדש . ואין קדש מזיק לקדש כדלעיל : זה הארון הא דכתיב כבלע את הקדש זה הארון : כבלע הזה שהוא נופל מן העין כו' . פי' כשיעור הרף עין שהמכסה יורד למטה על העין ומכסה העין וחוזר ונגלה עד מהרה . וזהו הרף עין שגרפה העין מראייתו (מת"כ) : מהו כי ראו בארון ה' . הכוונה כמו דפריך בפרק אלו נאמרים משום דראו ויך . ופרש"י משום דראו ונסתכלו ויך בתמיה : קוצרים ומשתחוים היו דייק מדכתיב ובית שמש קוצרים . למאי נכתב זאת אם לא לגנותם . שלא בטלו ממלאכתם לכבודו : מאן אימרייך פי' מי הכעיסך שהכעסת ולא הגלת עצמך מן השביה . אתה מאן פייסך שנתפייסת לבא מאליך (רש"י) ועיין בב"ר פ' נ"ה : איתא חמי בא וראה :

כמה תקלה גדולה בא להם : רבי אבהו ור' אלעזר . מדלא כתיב וחמשים איש בוי"ו . גם מדכתיב איש איש בכל פרט משמע להו דהיינו השבעים היינו החמשים אלף למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה . דא"כ לכתוב חמשים אלף ושבעים איש (רש"א) : שבעים איש זו סנהדרין כו' . ולפי דבריו יתיישב דנקט איש בכל פרט . אבל לא יתיישב דה"ל למכתב וחמשים בוי"ו (רש"א) : אליהו אומר הוא תד"א ח"א פ' י"א ושם הוא בארוכה שנתקבצו ויצאו למלחמה בימי עלי עם הפלשתים ונפלו מהם מישראל כמה אלפים . ובסוף כשהחזירו הפלשתים את הארון נפלו מישראל חמשים אלף איש ונפלה כת סנהדרי גדולה עמהם . ומי הרג אותם הוי אנשי בית שמש שראו את הארון והתחילו שוחקים וזוקפים עיניהם ועומדים ומרקדים ומדברים דברים יתרים . ועי' שם בארוכות : ואיני מכרית שמו כלו' אני משבב שיגאל נפשו וישאר זרעו ושמו בעולם תמיד : לו הקשבת וגו' ויהי כחול זרעך וגו' לא יכרת ולא ישמד שמו מלפני . וזהו ואיני מכרית שמו לעולם : בני אוהבי אברהם כדכתיב זרע אברהם אוהבי . וגם נקרא אברהם ידיד שנא' מה לידידי בביתי ודרשוהו חז"ל על אברהם :

סדר נשא

פרשה ז (א) הה"ד יקרה היא מפנינים . הכוונה למאי דסיים המדרש לקמן מדכר בקהת כו' . אלא שדורש עליו תחלה דרשות אחרות : חכם שמת אין לנו . שאין כל ישראל ראוין לחכמה (רש"י) : ויאמר המלך כו' ר"ל מדקאמר ליה דוד לצדוק הכהן דהוה

וגו' . בה"ג קודם לנביא שנא' (שם) ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא צדוק קודם לנתן . ר' הונא בש"ר חנינא אמר נביא כופף ידיו ורגליו ויושב לו לפני כהן מה טעם דכתיב (זכריה ג) שמע נא יהושע הכהן הגדול וגו' . יכול בני אדם הדיוטות היו ת"ל (שם) כי אנשי מופת המה ואין מופת אלא נבואה שנא' (דברים יג) ונתן אליך אות או מופת . ב משוח בשמן המשחה קודם למרובה בגדים . נביא קודם למשוח מלחמה . משוח מלחמה קודם לסגן . סגן קודם לראש משמר . ראש משמר קודם לראש בית אב . ראש בית אב קודם לאמרכל . אמרכל קודם לגזבר . גזבר קודם לכהן הדיוט . כהן הדיוט קודם ללוי . לוי קודם לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר גר לעבד משוחרר . אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר ת"ח קודם לכה"ג עם הארץ שנא' יקרה היא מפנינים . סברין מימר לפדות להחיות ולכסות הא לישיבה לא . א"ר אבין אף לישיבה מה טעם יקרה היא מפנינים אפי' מזה שהוא נכנס לפני ולפנים . ד"א יקרה היא מפנינים . מדבר בקהת וגרשון אע"פ שגרשון בכור ומצינו שבכ"מ חלק הכתוב כבוד לבכור . לפי שהיה קהת טוען הארון ששם התורה הקדימו הכתוב לגרשון. שבתחלה אמר נשא את ראש בני קהת ואח"כ אומר נשא את ראש בני גרשון וגו' . הוי יקרה היא מפנינים מבכור שיצא ראשון ואין פנינים אלא תחלה כמד"א (רות ד) וזאת לפנים בישראל : (ב) נשא את ראש וגו' . הה"ד (איוב לו) לא יגרע מצדיק עינו וגו' . אין הקב"ה מונע דוגמא דידהו לפי שמצינו שיעקב חמד את הבכורה לשם שמים כדי שיוכל להקריב ולקחה מעשו בדמים . הסכים הקב"ה עמו וקראו בני בכורי . ונתן גדולה לבכורים שיקריבו לפניו . הוי לא יגרע מצדיק עיניו ואין עיניו אלא תחתיו כמד"א (ויקרא יג) והנה הנגע עמד בעיניו . ומהו תחתיו אלו בניו כמד"א (תהלים מה) תחת אבותיך יהיו בניך . (איוב לו) ואת מלכים לכסא שחלק הקב"ה כבוד לבכורים . ולהם ראוי מלכות ליטול שנא' (דה"ב כא) ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור . וכן בדוד הוא אומר (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ . הוי ואת מלכים לכסא ויושיבם לנצח שהם היו ראוים ליטול הכהונה ומה שהלוים עושים אלולי לא חטאו במעשה העגל שבתחלה היו הבכורים מקריבים שנא' ג (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וגו' . וכן יעקב אומר לראובן (בראשית מט) ראובן בכורי אתה וגו' . ד שאת זו כהונה כמד"ת (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם . עז זו מלכות שנא' (ש"א ב) ויתן עז למלכו . שאלולי לא סרח ראובן במעשה בלהה היה ראוי ליטול כהונה ומלכות לפי שהיה בכור . ומנין אף לעבודת הלוים היו ראוין שכן את מוצא שנכנסו ה פשוטי הלוים תחת בכורי ישראל שנא' (במדבר ג) ולקחת את הלוים לי אני ה' תחת כל בכור בבני ישראל וגו' . הוי ויושיבם לנצח זו היא הלויה שהיו ראוים הבכורים ליטול כמד"ת (דה"א כג) ויספרו הלוים מבן שלשים שנה ומעלה וגו' (עזרא ג) מאלה לנצח על מלאכת בית ה' וגו' . ועל שבט הלוי אמר הכתוב (תהלים קא) עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי . הוי ויושיבם לנצח ויגבהו מי גרם להם לבכורים שאבדו הכבוד הזה על שנתגבהו בעצמם ועבדו לפני העגל לפיכך ואם אסורים בזקים שנאסרו מלהקריב דבר הנעשה באש . ואין זקים אלא אש שנאמר (ישעיה נ) הן כולכם קדחי אש וגו' שהם צריכין לפדות עצמם כאו"א ה' שקלים כסף וליתן ללוים . הרי מצינו בבכורי ישראל שירדו מגדולתם על מעשה העגל אבל בכורי הלוים שלא טעו בעגל ניתנה הכהונה לאהרן שהיה בכור ושאר בכורי הלוים לא הוצרכו לפדיון ולא לכפרה וזכו ללויה עם אחיהם . ואם לחשך אדם והלא גרשון היה בכור למה הקדים הכתוב לקהת לנשיאת ראש ואחר מנה לגרשון אף אתה אמור לו לפי שקהת היה מטועני הארון שהוא קה"ק ויצא ממנו אהרן הכהן שהוא קה"ק וגרשון היה קדש לכך הקדימו הכתוב לקהת . ומנין את למד שגרשון לא איבד גדולתו לפי שהיה בכור שכן את מוצא כשם שאמור בקהת נשא את ראש בני קהת כך אמור בגרשון נשא את ראש בני גרשון . ומהו שאמר הכתוב גם הם שלא תאמר שלכך מנה בני גרשון שניים שהם פחותים מבני קהת לאו אלא כתב גם הם שאף בני גרשון כיוצא בהם של בני קהת אלא שהקדימו הכתוב כאן בשביל כבוד התורה אבל במקומות אחרים הקדים לגרשון תחלה לקהת : (ג) לבית אבותם למשפחותם . לבית אבות עשה לו משפחות ולא לבית אמותם . שאם נשאו בני גרשון מבנות קהת או מבנות מררי יקראו בניהם על שם משפחות גרשון . אבל אם משאר משפחות נשאו מבנות גרשון היו בניהם נקראין על שם שאר המשפחות : (ד) מבן שלשים שנה ומעלה וגו' . ו תני כה"ג אין נכנס לעזרה לעבודה אלא א"כ ז נמשח ז' ונתרבה ז' אע"פ שלא נמשח ז' ונתרבה ז' ועבד עבודתו ח כשרה . כהן הדיוט אין נכנס לעזרה לעבודה אלא א"כ הביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו אע"פ שלא הביא עשירית האיפה משלו ועבדה בידו ועבד עבודתו כשרה . בן לוי אין נכנס לעזרה לעבודה אלא א"כ למד ה' שנים שנא' (במדבר ח) זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ט ולהלן הוא אומר מבן שלשים שנה אם נאמר מבן חמש ועשרים למה נאמר מבן שלשים ואם נאמר מבן שלשים למה נאמר מבן חמש ועשרים אלא
כל

יד יוסף ב הוריות י"ג ותוספתא : ג לעיל פ"ד : ד ב"ר פ' צ"ח וצ"ט : ה פשוטים שאינם בכורים שאותן שהיו בכורים לא היו פודים בכורי ישראל שדי להם להפקיע את עצמם : ו תוס' שלא שקלים ע"ש : ז יומא כ' : ח כת"כ פ' צו סנה' פשוטה וכבר כתב הפל"מ פ"ב מהלכות כלי המקדש שגי' דהיא כברה עיקר וע' בויק"ר סוף פ"ח : ט לעיל פ"ד . חולין כ"ד . ספרי בהעלותך פיסקא ס"ג :

ענף יוסף

נ"ל ע"ב בזאת בא ונכנס לפני ולפנים : ד [תני כ"ג אין נכנס לעזרה כו'] וז"ל הרמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ד הלכה י"ב וי"ג . וממנין כ"ג הוא רא' לכל הכהנים ומושחין אותו בשמן המשחה ומלבישין אותו בגדי כ"ג כו' . ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בבגדי כהונה גדולה בלבד כו' . כיצד מרבין אותו בבגדים לובש שמונה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום כו' . וכשם שריבוי בגדים שבעה כך משיחה בשמן שבעה ימים יום אחר יום . ואם עבד קודם שיתרבה בבגדים כל שבעה או קודם שימשח כל שבעה עבודתו כשרה הואיל ונתרבה או נמשח פעם אחת נעשה כ"ג לכל דבר ובהגב בהלכ"ד נראה מדבריו ימים שהיה בהם שמשיחה לא היה עובד ואין זה מן ההכמה אלא כשאמרו נתרבה שבעה ונמשח שבעה דבעינן שבעה לכתחלה ה"מ לעבודת יוה"כ אבל לעבודת אותן הימים
בכל

מתנות כהונה

להביא ברשי העניינים ההם למוצאיהם בגובה ועומק ואורך ורוחב הרבה הפעולה למעט תועלת הכן אם ואולי ימצא איש נלבב ילבב ימאן מלהניח דבר גדול וקטן מלעמוד על המכוון בו כמשפט אוהבי אמת המעריכים המעט מן הטוב כקטן כגדול הלא הגבתי לו ניונים באות אמת יורהו דרך נכון מן מוצא דבר שרשיו וענפיו עמודיו ואדניו לא יעדרו דבר ועד מהרה ירוץ ויבקש וימצא מה שלבו חפץ זאת היתה הכוונה לא זולתו . וה' יתברך יאיר עיניך ועיני בתורתו אמן : שמע נא . סיפיה דקרא היושבים לפניך והם היו נביאים כדמפרש ואזיל וכל הענין בירושלמי סוף פ' בתרא דהוריות : אמרכל גזבר עליון נוטריקון מר על כל שכל דבריו מתקיימים ועיין עוד לעיל בכ"ג : נר קודם לעבד משוחרר. בירושלמי מפרש הטעם מפני שעבד עסקו רע עם הבריות אמר ר' יוחנן אל תאמין בעבד עד שנה עשר דורות ויליף לו מישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה והרג גדליה במצפה : יקרה היא וגומר . דריש ליה בגמרא דידן סוף מסכת הוריות יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים פי' לקדש קדשים : סברין מימר . התלמידים היו ר"ל : לפדותו מבית השביה : לפני ולפנים . לפנים מכל הבירות של התלמידים והוא נכנס ויושב בראש ישיבה לפנים מכולם : דוגמא דידהו . גרס בבראשית רבה פ' ע"א ופי' מה שתפלים בו וקובעין דוגמתו ומגמתו נגד עיניהם ולבם כד"א יכוינו כעין הבדלה : ואין עיניו וכו' . עכשיו לא דרש ליה מעין דוגמא והוא כמו דבר אחר : פשוטי הלוים . שאינם בכורים שאותן שהיו בכורים לא היו פודים בכורי ישראל שדי להם להפקיע את עצמם : וליתן ללוים . לאהרן ולבניו ככתוב בפ' במדבר : לחשך אמר לך ולחש באזניך : ואחר ואח"כ : ויצא ממנו אהרן בני קהת עמרם היה קדש ולא קדש קדשים : ולא לבית אמותם גרסי' : ונתרבה שלובש שמונה בגדים שבעה ימים עיין בפ"ק דיומא : עשירית האיפה וכו' . כל זה בתורת כהנים ובשקלים בפ' משנה שנמצאו : אא"כ למד חמש
שנים

עץ יוסף

דהוה כ"ג קאו עמהם מעבדי אדוניהם . וע"כ אנפשיה קאמר ס"מ דמלך אדוניו של כ"ג הוא (רש"י) : שמע נא יהושע הכהן . וגו' אתה ורעיך היושבים לפניך . משמע דכפופין לפניו (יפ"מ) . וצריכין אנו לדברי רב הונא משום דאי מקרא ומשחו אותו שם צדוק כו' צדוק קודם לנתן . ה"א דלמא שאני צדוק דהוה מכהן באורים ותומים וה"ל כהן ונביא . לכן הוסיף רב הונא ללמוד מיהושע כ"ג שהיה בבית שני . ובבית שני לא הוו אורים ותומים : ואין מופת אלא נבואה. כלו' אין נקראים אנשי מופת אלא אנשי נבואה שנעשה מופת על ידן . ואתיא כדאי' במגילה פ"ק שהיו חגי זכריה ומלאכי . ואין להקשות דלמא יהושע כ"ג נמי נביא הוה דהא קא משתעי מלאך בהדיה דכתיב ויעד מלאך ה' ביהושע לאמר . י"ל דהא זכריה הוא דקא חזי לה במראה הנבואה להודיע גדולתו של יהושע בן צדוק הכהן הגדול . כדכתיב בריש' דעניינא ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' : משוח בשמן המשחה קודם למרובה בגדים . הא' בבא ליתא בירושלמי שם . אבל בבבלי שם י"ג ובתוספתא אי' . וגרס שם אח"כ מרובה בגדים קודם למשוח מלחמה . וכאן הרכיב המסדר שתי הגי' יחד . ואין מכוון כל כך שהרי נביא קודם למרובה בגדים וכ"ש למשוח מלחמה (רד"ל) : לאמרכל פי' אמר כולא . כלו' הממונה על כולם ואין משיבין על דבריו : גיזבר פרש"י הממונה על האוצרות שבמקדש : ממזר לנתין שמ"מ הוא מישראל : גר לעבד משוחרר שהגר כיון דהגייר איגלאי מלתא למפרע דמעיקרא הוה דעתיה להתגייר והוה מינטר נפשיה . אבל עבד משוחרר לא היה בחזקת שימור דלא ידע דמשחררין אותו דלאו בדידיה קיימא לאשתחרורי ואינו משמר עצמו מזנות ומדברים רעים אחרים . ועוד שעבד הוא בכלל ארור כנען . שמדלא מנא נח קללה לכנען גדולה מזו שיהא עבד לאחיו . מכאן שכל עבד הרי הוא בכלל ארור . ועיין בהוריות וברש"י שם : לכ"ג עם הארץ היינו בזמן בית שני שלא דקדקו לקיים והכהן הגדול מאחיו שיהא גדול בחכמה כו' (תוי"ט) והואיל ואינו קורא בתורה אין עבודתו עבודה ואינו מקבל עליה שכר (ז"א רום) : קודם לכ"ג ע"ה שנא' יקרה היא מפנינים . בירושל' ליתא הני תיבות שנא' יקרה היא מפנינים . וכ"נ דאיך שייך אח"כ למימר סברין מימר כו' : סברין מימר התלמידים היו רוצים לומר : לפדותו מבית השביה : מזה שהוא נכנס היינו הכהן גדול שהוא נכנס כו' : (ב) דוגמא דידהו פי' מה שתפלים בו וקובעין דוגמתו ומגמתו נגד עיניהם ולבם כד"א ועינו כעין הבדולח (מת"כ) : שיעקב חמד את הבכורה כו' . ואף שמסתמא ראה יעקב בנבואה מאחרית הבכורים . מ"מ רצה שיקריב הוא ובניו הבכורים כל זמן שלא יבטל מהם : לשם שמים כו' ע"ל פ"ד סימן ו' : ואין עיניו אלא תחתיו . עכשיו לא דריש זה מעין דוגמא . והוא כמו ד"א (מת"כ) : והנה הנגע עמד בעיניו . וכתיב שם ואם תחתיה תעמוד הבהרת . ושניהם פירושם אחד שהנגע או הבהרת עומדת במראה אחת כמקודם . לכן לא יגרע מצדיק עיניו הוא כמו לא יגרע מצדיק תחתיו . ומהו תחתיו . וקאמר אלו בניו : ואת מלכים לכסא וגו' ויושיבם לנצח ויגבהו ואם אסורים בזיקים ילכדון בחבלי עוני : ויושיבם לנצח שהם היו ראוים כו' . זהו ויושיבם לנצח כי זה הוא מנוחה נצחית שומרי משמרת הקודש במנוחה תמיד ועוסקים בעבודת הקודש במקום קדוש : וישלח את נערי ב"י . מהו נערי הבחורים שבבכורות כדאמר לעיל פ"ד : וישא אהרן וה"ק יתר שאת שהיה ראוי להיות לך יתרון על כל אחיך שהכהונה שהיא נשיאת כפים : זו מלכות שהיא סגולה אלהית אשר מלכים שנלבשים ביתר עוז בעת זכותם למלוכה . כמ"ש בשאול שנהפך לאיש אחר אחרי המשחו למלוכה : זו היא הלויה פי' זו היא עבודת הלוים . שהיו ראוים הבכורים ליטול . ודרש לנצח בפש"ת תחת הנו"ן וז"ש כמ"ד ויספרו כו' ומעלה וגו' מאלה לנצח על כו' : קודחי אש וגו' מאזרי זיקות : שהם צריכים לפדות עצמן . זה דריש מסיפיה דקרא ילכדון בחבלי עוני . שצריכים ליתן כספם ואבדו מנת חלקם בקדשים ונעשים עניים : וליתן ללוים פי' לאהרן ולבניו שהם משבט לוי : לאהרן שהיה בכור כנגד משה . ולא שהיה בכור ממש . שהרי מרים היתה גדולה ממנו ב' שנים כדאי' בס"ר פ"א : לחשך אומר לך ומלחש באזנך : ואחר פי' ואח"כ מנה לגרשון : לפי שקהת היה מטועני הארון . והקדימו להורות דכבוד התורה הקדימו ודחה לזקנה : ויצא ממנו אהרן בני קהת עמרם וגו' : גרשון היה קודש ולא ק"ק : (ד) אלא א"כ נמשח שבעה . ימים זה אחר זה . וז"ל הרמב"ם הלכו' כלי המקדש הלכה ט' כיצד מושחין את הכהן יצק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עיניו כמין כ' יונית כזה כ שנא' ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו : ונתרבה שבעה פי' שלובש הרבה בגדים היינו שמונה בגדי כ"ג ז' ימים זה אחר זה : כהן הדיוט אין נכנס כו' . וז"ל הרמב"ם אין הכהן עובד תחלה וכן כ"ג אינו עובד תחלה עד שיביא עשירית האיפה משלו ועובד בידו שנא' זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו . ואם עבד קודם שיביא עשירית האיפה .
וכן

כל אותן שנים שמבן כ"ה ועד בן ל' היה למד מכאן ואילך מקרבין אותו לעבודה מכאן אמרו כל שאינו רואה סימן ברכה במשנתו בתוך ה' שנים שוב אינו רואה. ר' יוסי אומר ג' שנים שנא' (דניאל א) ולגדלם שנים שלש י זקן אין מושיבין אותו בגזית אלא אם כן נעשה דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית משם מעלין ומושיבין אותו בחיל משם מעלין ומושיבין אותו בלשכת הגזית: (ה) כל הבא לצבא צבא שהיו שוערים. לעבוד עבודה באהל מועד שהיו משוררים. זאת עבודת משפחות הגרשני ולא אחרת מלמד שבני גרשון היו אסורין ליכנס לעבודת בני מררי בקרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו. לעבוד ולמשא שבעת שהיו מקימין המשכן הם היו פורשין יריעות המשכן אהל מועד וכל מה שהיה ממונה תחת ידם היו מקימין. ובעת שהיו פורקין המשכן הם היו טוענין אותו על העגלות. ומכסה התחש אשר עליו מלמעלה כמשמעו ארשב"ל אומר היה ר"מ יא תחש שהיה בימי משה בריה בפני עצמו היה ולא הכירו בו חכמים שבאותו הדור אם מין חיה הוא או מין בהמה הוא וקרן אחת היתה לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה ונעשה ממנו משכן ונגנז מדקאמר קרן אחת היתה לו במצחו מזה למדנו שטהור היה. ואת מסך פתח אהל מועד כמד"ת ((שמות כו) ועשית מסך לפתח וגו'. ואת קלעי החצר אלו קלעים שעשו סביב החצר כמד"ת ועשית את חצר וגו'. וכן לפאת צפון וגו' ורחב החצר וגו' וחמש עשרה אמה קלעים וגו' ולכתף השני וגו' ואת מסך פתח שער וגו' כמד"ת ולשער החצר וגו'. אשר על המשכן ועל המזבח סביב יב תני מזבח העולה ארכו ה' אמות ורחבו ה' אמות וגבהו ג' אמות שנא' (שם כז) ועשית את מזבח העולה וגו' דברי ר"מ א"ל ר' יוסי ממשמע שנא' חמש אמות ארך וחמש אמות רחב איני יודע שהוא רבוע מה ת"ל רבוע יהיה אלא מופנה להקיש לדון ממנו גז"ש. נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע מה רבוע האמור להלן גבהו שנים ברחבו אף כאן גבהו שנים ברחבו. א"ל ר"מ אם כדבריך נמצא גובה מזבח מן הקלעים ה' אמות. א"ל ר' יוסי והלא כבר נאמר וקלעי החצר סביב וגו' מה משכן י' אמות אף מזבח י' אמות. ואת מיתריהם אלו המיתרים. יג מה היו עושין בהם היו מקפלין היריעות והקלעים והיו אוסרים אותם בהם ומניחים אותם על העגלות. ואת כל כלי עבודתם אלו קרסי זהב ואלו קרסי נחשת שהיו מחברים בהם היריעות. ואת כל אשר יעשה להם ועבדו כל מה שהיה נעשה לכל הכלים יהיו בני גרשון עושים. ע"פ אהרן ובניו תהיה להם וגו' זו היא שאמרו שחלק הקב"ה כבוד לבכור כשם שעבודת בני קהת היתה ע"פ אהרן ובניו כמד"ת (במדבר ד) אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש וגו' כן עבודת בני גרשון היתה ע"פ אהרן ובניו. אבל בבני מררי לא נאמר בו ע"פ אהרן ובניו. ופקדתם עליהם במשמרת את כל משאם הביא הכתוב משה עמהם שיהיו מצוים עליהם שיהיו שומרים על כל מה שנושאים. זאת עבודת משפחות בני הגרשוני וגו' בתחלה שמו אהרן ובניו ומשה עמהם לבני גרשון על עבודתם ועל משאם ועל משמרתם מכאן ואילך עבודתם ומשמרתם היתה ביד איתמר בן אהרן הכהן: (ו) בני מררי למשפחותם. בבני קהת ובני גרשון נאמר בהן נשיאות ראש שחלק להם הקב"ה כבוד לקהת בעבור כבוד הארון ולגרשון על שהיה בכור. אבל בבני מררי שלא היו אלא בני פשוט ועבודת משאם לא היה אלא קרשים ובריחים ועמודים ואדנים לא נאמר בהם נשא את ראש למשפחותם לבית אבותם תפקוד אותם למה נאמר בבני קהת ובני מררי למשפחותם לבית אבותם הקדים משפחותם לבית אבותם. ובגרשון הקדים לבית אבותם ואחר אמר למשפחותם. לפי שנשיאות ראש של בני גרשון באה מבית אב שלהם אבל נשיאות ראש של בני קהת אינה תלויה בבית אבות שלהם כ"א בנשיאת הארון. וכן בני מררי לא היו כ"א מבית אב פשוט לכך הקדים משפחות לבית אבות. וזאת משמרת משאם וגו' זאת ולא אחרת מלמד שבני מררי אסורין לשמור ולעבוד מה שבני גרשון שומרים ונושאים ועובדים. קרשי המשכן אלו מ"ה קרשים של משכן. ובריחיו אלו ט"ו בריחים והבריח התיכון. ועמודיו אלו ד' עמודי שטים שפורסים עליהם הפרוכת וה' עמודי שטים שפורסים עליהם המסך של פתח האהל. ואדניו אלו אדני הקרשים ואדני העמודים שהיו ק"ה אדנים. ועמודי החצר סביב אלו נ"ו עמודים שהיו עומדים סביב החצר שעליהם פורסים הקלעים. ואדניהם אלו נ"ו אדנים שבהם היו מעמידין העמודים וד' עמודים וארבעה אדנים שהיו פורסין עליהם מסך שער החצר. ויתדותם אלו יתדות המשכן ויתדות החצר של נחשת שהיו נועצים בארץ סביב שלא יפיל הרוח לקלעים. ומיתריהם לכל כליהם ולכל עבודתם שבהם היו מעמידים הקלעים עם היתדות ובהם אוסרים העמודים והבריחים וטוענים על העגלות שלא יפלו לארץ. אבל לקרשים היו עושים יד אטבי של ברזל שבהם מחזיקים הקרשים שלא יפלו מעל העגלות. ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם הזהירם הקב"ה שיהיו מפקידים כל הלוים איש איש על עבודתו ועל משאו כדי שלא יבאו לידי מחלוקת. וכך היו עושין איש פלוני לוי יטעון קרשים איש פלוני לוי יטעון בריחים איש פלוני לוי יטעון עמודים וכן כל כלי וכלי. זאת עבודת משפחות בני מררי וגו' בני מררי על שלא היה נשיאתם מבית אב שלהם לכך לא נאמר ע"פ אהרן ובניו תהיה כשם שנא' בבני גרשון אלא כל מעשיהם היתה ביד איתמר מלמד שהיה איתמר נוטל כל הכלים ונותנם לבני מררי. וכן לבני גרשון והיה מעמידם על עבודתם ועל משמרתם: (ז) ויפקד משה ואהרן. מיד עשו משה ואהרן ופקדו את בני הקהתי תחלה כשם שאמר להם הקב"ה ומנין שאמר הקב"ה לשניהם שיפקדו אותם שנא' (שם) וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר נשא את ראש בני קהת. מפני מה נאמר דיבור בקהת ובגרשון מה שלא נאמר במררי. כדי לחלוק כבוד לגרשון על שהיה בכור ולהקישו לקהת. למה לא נאמר ואל אהרן בדבור פרשת בני גרשון כשם שנאמר בפרשת בני קהת. טו לפי שאהרן ממועט הוא מכל הדברות שנא' למשה שלא דברה שכינה עם אהרן. ולמה יש מקומות הרבה שכתב בהן אהרן. לא שהיה הדיבור עם אהרן אלא כל פרשה שהיה אהרן צריך לה כתיב בה אהרן. לאמר הקב"ה אמר למשה כדי שיאמר לאהרן. לכך נכתב אהרן בדיבור בני קהת לפי שכל משא בני קהת וכל עבודתם היו נותנים להם אהרן ובניו שהם לא היו רשאין ליגע בארון ובכל הכלים עד שאהרן ובניו

היו

יד יוסף י ירוש' סנהדרין פ"ק ובבלי פ"ח: יא בבלי שבת פ' כ' וירוש': יב זבחים נ"ט: יג לקמן פי"ב סי' כ"ד ומ"ש: יד שבת נ"ח: טו ריש מכילתא ולקמן פ' י"ד:

מתנות כהונה

שנים. עיין זה בפ"ק דחולין: **מושיבין** אותו בלשכת הגזית גרסי': ה"ג **ר"ש בן לקיש** אומר היה ר' מאיר אתם כו'. ועיין בפרק במה מדליקין: **מזה למדנו כו'**. שהרי שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו כדאיתא פ"ק דע"ז ויהמור פי' הרד"ק שהיא חיה דומה לעז גדול ואנחנו פותרין אותו בל"א איין הארן פי' בעל קרן אחת: **העולה וגו'** גרסי': **ארכו** חמשה. כל זה במסכת זבחים פ' קדשי קדשים: **להלן** בבית עולמים: **אוסרים** קושרים: **נשיאות** ראש. נשא את ראש: **כן** עבודת בני גרשון. עיין לקמן ע"ב: **פשוט** שמררי לא היה בכור: **בא** מבית אב וכו'. שגרשון היה בכור: **ובהם** אוסרים העמודים והבריחים גרסי'. פי' בשעת המסעות: **אטבי** מסגרת של ברזל כדאיתא במסכת שבת בפ' הזורק: ה"ג **בני** מררי על שלא היה נשיאתם מבית אב וכו': הכי גרסינן **היתה** ביד איתמר מלמד כו': **לפי** שאהרן ממועט כו'. עיין בפרש"י ריש פ' ויקרא ולקמן בסדר זה:

היו

ענף יוסף

בכל יום עובד בשמונה בגדים עכ"ל וע' בכסף משנה: (ז) [לפי שאהרן ממועט הוא מכל הדברות שנא' למשה כו'] במכילתא ריש פ"א אי' נמצא ממעט אהרן מכל הדברות שבתורה חוץ משלשה מקומות מפני שא"א. וכתב האות אמת חדא בפ' שמיני וידבר ה' אל אהרן יין ושכר אל תשת וגו'. ואידך בפ' קרח ויאמר ה' אל אהרן ואני הנני נתתי לך וגו' ודבר ה' אל אהרן אתה ובניך אתך תבאו וגו'. ואלו ב' דברות דשייכי להדדי ובמקום אחד נאמרו חשבינהו כחדא שלא אמר ג' דברות אלא ג' מקומות. ואידך ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם. אבל לך לקראת משה המדברה לא קחשיב שאין זה מן הדברות שבתורה. וע' ביפ"ת בויק"ר פי"ב סוף סי' א' ולקמן פ' י"ד:

מכן

עץ יוסף

יכן כ"ג שעבד בכהונה גדולה קודם שיביא עשירית האיפה עבודתן כשירה עכ"ל. ועיין בסוף פ' התכלת דף נ"א ע"ב ובתוספתא סוף שקלים וביהו' פ"ז דשקלים: **היה למד** הלכות עבודה (רש"י): **לעבודה** דבן שלשים לכה: **סימן ברכה** שיתברכה השגתו ויתוסף זכירת לימודו. אז שוב אינו רואה. כי זה סימן שהכחו מרובה או שקידתו אינו ע"ד האמת והישר. ואז קשה לו עוד לבוא לתכלית האמת: **ג' שנים** בשלש שנים צריך שיהא רואה סימן יפה במשנתו. ובחולין מקשה מלוים ומתרץ שעבודה שאני שהוא קשה ולכן לא ילפינן לימוד מלימוד: **ולגדלם כו'** בחולין מתרץ לת"ק שאני לשון כשדים דקליל: **בעירו** דאז הרגיל עצמו בתחלה בעבודת משא העם ואח"כ יבא להעמים עליו יותר ויותר בדבר נבחר: **מעלין ומושיבין** אותו בהר הבית כו'. פי' להיות דיין בהר הבית כשמת אחד מהם. ויושב שם עד שמת אחד משל חיל ומעלין את זה שם. וכולן יש בהם מעלה זה מזה (רש"י): **בחיל** בסנהדרין דף פ"ח וברמב"ם איתא בעזרה: (ה) **שהיו שוערים** שאין עובדים רק עומדים בצבא לשמור פלטין של מלך: **שהיו משוררים** וכדעת ר' יוחנן לקמן סוף סי' י"א ע"ש: **לעבוד ולמשא** שבעת שהיו מקימין כו'. דרש לעבוד ע"ז שבעת שהיו מקימין המשכן הם היו פורשין כו'. ולמשא הוא הטעינה על העגלות: **על העגלות** מכסהו אלו עורות אילים מאדמים. ומכסה התחש אשר כו'. כצ"ל. וכן הוא בפרש"י בחומש. והיינו דקאמר על מכסה התחש כמשמעו מפני שמכסה הראשון אין מפורש וצריך לדורשו שהוא עורות האילים (רד"ל): **בריה בפני עצמו היה**. הא' בריה בפני עצמו לא הוי ממש כמו במקומות אחרים. אלא דהיינו ספק כדקאמר ולא הכירו בו כו' (רש"א): **לפי שעה** ומ"ש ונגנז תחש היינו כמו בדור המדבר לפי אותה שעה (רש"א): **למדנו שטהור היה** ומסיים בגמרא ואמר רב יהודה שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו שנא' ותיטב לה' משור פר מקרין כו': **דברי ר' מאיר** לפי הגמרא זבחים דף נ"ט ע"ב צריך להיות דברי ר' יוסי ס"ל דברים ככתבן שלא היה גבהו אלא שלש: **ונאמר להלן רבוע** ר"ל וגו' במזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו: **אף כאן** גבהו שנים ברחבו. הרי עשר אמות. והא דכתיב ושלש קומתו היינו משפת סובב ולמעלה עד מקום הקרנות. ולמטה היינו שש אמות. וגובה הקרן אמה: **נמצא גובה** מזבח מן הקלעים ה' אמות. ואפשר כהן עומד על גבי המזבח ועבודה בידו וכל העם רואים אותו מבחוץ (גמרא): **מה משכן** צריך קלעים לחצר סביביו מוקף גובה עשר אמות דהא הכי הוה גובהה דכתיב (שמות כ"ו) עשר אמות אורך הקרש. אף מזבח צריך היקף קלעים עשר אמות. והא דכתיב שגובה הקלעים היה ה' אמות היינו משפת מזבח ולמעלה ר"ל למעלה מן המזבח היה בגובהן ה' אמות. ועי' כל זה בזבחים דף נ"ט ע"ב: **אלו המיתרים** פי' חבלים: **אוסרים** קושרים: **כל מה שהיה נעשה**. תיקון לכל הכלים: (ו) **נשיאות ראש** נשא את ראש: **פשוט** שמררי לא היה בכור: **באה מבית** אב שלהם. שגרשון היה בכור: **אלו ט"ו בריחים** כפי' הרמב"ם בפ' תרומה: **והבריח התיכון** עי' שבת דף צ"ח ע"ב: **וד' אדנים** וד' עמודים שהיו פורשין עליהם מסך שער החצר. כצ"ל: **ובהם אוסרים** העמודים והבריחים. פי' בשעת המסעות: **אטבי** פי' הם המסגרות שמשימין למעלה בעגלות סביב כשהיא טעונה ובלע"ז איסטריטור"א (ערוך): **שהיו מקפידים** כל הלוים איש איש על עבודתו. וזהו ובשמות שידעו כל איש מיוחד בשמו. וזהו המלאכה העמוסה רק עליו ולא על זולתו. אף שהוא מותר במלאכת רעהו. עכ"ז עשו זאת בכדי שלא יבא לידי מחלוקת שידמו לפעמים שמלאכת זולתו יותר קלה: (ז) **מיד עשו** משה ואהרן. דאל"כ מאי רבותא שעשו משה ואהרן כאשר צוה ה'. אלא בא להורות שעשו מיד בזריזות: **אלא כל פרשה** שהיה אהרן צריך לה כתב בה אהרן. וכתב הראב"ד שהיתרון והמעלה שיש במקומות אלו שנכתב בהם משה ואהרן הוא שהיה אהרן נכנס עם משה באהל מועד באלו דברות. ואע"ג דממעטינן אהרן אפי' מהיעודה כדאי' בתורת כהנים. זהו בערך מה שלא היה מתיעד עמו ולא היה קורא לו. אבל היה נותן לו רשות למשה להכניסו עמו באותן דבורים בלבד שנא' בהם אל משה ואל

אהרן

היו מכסים אותם כמד"ת (במדבר ד) וכלה אהרן ובניו לכסות את הקדש וגו' לכך כתיב בדיבור פרשת בני קהת אהרן שהוא היה מצווה על עבודתם ועל משאם. אבל בבני גרשון אין את מוצא שיעשה שם אהרן כלום אלא על פיו היו עושין בני גרשון כל מה שהיו עושין. ומעשיהם ביד איתמר שהוא היה נותן לכל א' וא' עבודתו ומשאו. לכך לא נכתב אהרן בדיבור פרשת בני גרשון: (ח) ונשיאי העדה את בני הקהתי וגו' מה צריך נשיאים כאן והלא הקב"ה לא א"ל למשה שיהיו נשיאי ישראל עמו במנין הלוים. למה עשה כן. אלא כך אמר משה אחר שהנשיאים היו עמי במנין כל ישראל כמה דתימא ואתכם יהיו וגו' לא אעשה להם חלישות דעת ואוליכם עמי למנין הלוים. ומנין שכן הוא אתה מוצא אחר מנין ישראל כתיב (שם א) אלה הפקודים אשר פקד וגו'. אבל אחר מנין הלוים אין את מוצא שיזכור שם נשיאים אלא אשר פקד משה ואהרן. ללמדך שנשיאי ישראל לא מנו הלוים ע"פ הדיבור אלא משה הוליכם עמו כדי לחלוק להם כבוד. מבן שלשים וגו' מכאן אמרו טו בן ל' לכח. ויהיו פקודיהם למשפחותם וגו' זו היא שאמרו שהארון היה הורג בבני קהת שכשמנאם מבן חדש היו ח' אלפים ות"ר ומשמנאן מבן ל' שנה לא נמצאו שליש. אלה משפחות הקהתי וגו' זו היא שאמרו שהנשיאים לא מנו עמהם מפי הדיבור שאין מזכיר כאן נשיאים. ע"פ ה' ביד משה ואהרן הם עשו ע"פ ה' כשם שאמר הקב"ה למשה שימנה אהרן עמו בבני קהת שנא' וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר נשא את ראש וגו'. לכך נאמר ביד משה שמשה אמר לאהרן לפי שאהרן נתמעט מכל הדברות שבתורה שנא' למשה: (ט) ופקודי בני גרשון וגו' כשם שמנה לבני קהת על פי ה' כך מנה לבני גרשון. מבן שלשים שנה וגו' באהל מועד היו פסולים מנ' שנה ולהלן יז אבל משנכנסו לא"י לא היו נפסלים אלא בקול. ויהיו פקודיהם וגו' זו היא שאמרו שבני גרשון לפי שלא היו מטועני הארון לפיכך לא הסרו ממנין הא' שני שלישים אלא היו ב"ל יותר משליש. אלה פקודי משפחות בני גרשון למה לא נאמר במנין הקהתים בני קהת וכתיב בהן הקהתי כשם שאמור בבני גרשון ובני מררי לפי שמנייתם היתה לשם טעינת הארון צירף הקב"ה שמו עמהם כדי שלא יכלו ה"א בראשו ויו"ד בסופו הרי י"ה לומר י"ה יצילם ממיתה לקיים מה שנא' (תהלים לג) להציל ממות נפשם. אשר פקד משה ואהרן ע"פ ה' למה לא נאמר במנין בני גרשון ביד משה כשם שאמור במנין בני קהת. לפי שבני קהת אמר הקב"ה למשה שימנה אהרן עם משה הקב"ה הזכיר לאהרן בראש המנין על דעת כן שימנה כל הלוים עם משה אבל משה משמע שבמנין בני קהת הזכיר הקב"ה לאהרן ולא הזכירו עוד לא במנין בני גרשון ולא במנין בני מררי חשב משה בדעתו ואמר לכך אמר לי הקב"ה שימנה אהרן עמי לבני קהת מפני שעל ידו נעשית כל משאם וכל עבודתם אבל עבודת בני גרשון ובני מררי שאינה נעשית על ידו איננו רוצה שימנה עמי לכך א"ל לאהרן שימנה בני קהת עמו בשם הקב"ה ולכך כתיב במנין בני קהת ע"פ ה' ביד משה. אבל כשבא למנות בני גרשון לא א"ל משה לאהרן בשם הקב"ה שימנה בני גרשון עמו אלא חלק לו כבוד לפי שהיה אחיו הגדול והוליכו עמו וצירפו עמו למנין לכך לא נאמר ביד משה. אף על פי שבדעתו של הקדוש ברוך הוא היה שימנה אהרן עמו כל הלוים ולדעת כן הזכיר אהרן בראש המנין לפי שלא אמר ליה משה לאהרן שימנה בני גרשון עמו בשם הקב"ה חיסר כאן ביד משה: (י) ופקודי משפחות בני מררי למשפחותם וגו'. מפני מה נאמר בבני מררי במנין משפחות ולא בבני קהת ולא בבני גרשון לפי שבני מררי היו מרובין לעבודה שהרבו משפחות שהיו ו' אלפים ור' נתרבו מבן ל' ק' יותר על מחצה מבן חדש. שכן את מוצא מבן חדש עלה מספרם ו' אלף ור'. ומבן ל' שנה ומעלה עלה מספרם ג' אלף ור'. מאה יותר ממחצית. אבל בבני קהת לא נאמר משפחות בני קהת שמבן ל' שנה ומעלה לא נמצאו שליש מאותו שנספרו מבן חדש ומעלה. וכן בבני גרשון לא נאמר ופקודי משפחות שאף הם לא הגיעו לחצי אותם שהיו מבן ל' שנה ומעלה לפי שמבן חדש ומעלה היו ז' אלף וה' מאות ומבן ל' שנה ומעלה לא היו כי אם ב' אלפים ושש מאות ול'. מבן ל' שנה ומעלה וגו' מבן נ' שנה ומעלה היה פסול לעמוד במשכן לעשות עבודת שלא היו יכולים לומר שירה אבל מנ' שנה ומעלה חוזר היה לנעילת שערים. ויהיו פקודיהם למשפחותם שלשת אלפים ומאתים זו היא שאמרו לפי שנתרבו באוכלוסא ראויין לעבודה נאמר בהם משפחות. אלה פקודי משפחות וגו' למה נאמר בבני מררי ביד משה שבשעה שראה הקב"ה שלא א"ל משה לאהרן בשם הקב"ה שימנה בני גרשון לפיכך כשבא למנות בני מררי א"ל הקב"ה למשה לך אמור לו לאהרן בשמי שימנה בני מררי עמך לכך נאמר ביד משה: (יא) כל הפקודים אשר פקד משה וגו'. מאחר שחשב הלוים משפחת בני קהת לבד ומשפחת בני גרשון לבד ומשפחת בני מררי לבד חזר וכלל מניינם ביחד להגיד שכולם שקולים לפני המקום בחיבה. מבן ל' שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת וגו'. יח תני השיר מעכב את הקרבן דברי ר"מ וחכמים אומרים אינו מעכב. א"ר אלעזר טעמיה דר"מ מהאי קרא (במדבר ח) ואתנה את הלוים נתונים וגו' ולכפר על בני ישראל וגו' מה כפרה מעכבת אף שירה מעכבת. ורבנן מוקמין מהאי קרא מה כפרה ביום אף שירה ביום. א"ר יהודה בשם שמואל מנין לעיקר שירה מן התורה שנא' (דברים יח) ושרת בשם ה' איזהו שירות שבשם ה' הוי אומר זו שירה. ר' יצחק אמר מהכא (תהלים פא) שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל. ר"נ בר יצחק אמר מהכא (ישעיה כד) המה ישאו קולם ירנו בגאון ה' וגו'. תני ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ממשמע שנא' בכתף איני יודע שישאו. מה ת"ל ישאו. אין ישאו אלא לשון שירה וכה"א שאו זמרה ותנו תוף וגו' ואומר ישאו קולם ירננו. חנניה בן אחי ר' יהושע אמר מהכא (שמות יט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול על עסקי קול. ר' אסי אמר מהכא (דה"ב ה) ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד. ר' יונתן אמר מהכא (במדבר יח) ולא ימותו גם הם גם אתם מה אתם בעבודת מזבח אף הם בעבודת מזבח. ר' יוחנן אמר מהכא לעבוד עבודת עבודה איזו היא עבודה שצריכה עבודה הוי אומר זו שירה: (יב) ויהיו פקודיהם שמונת אלפים וחמש מאות ושמונים. זו היא שאמרו מנאם בפרט מנאם בכלל. כאדם שיש לו חפצים נאים ומשובחין וחביבין עליו ביותר מונה אותם בפרט וחוזר ומונה אותם בכלל מתוך ששמח בריבוי מניינם. כן צוה הקב"ה לכתוב מנין הלוים בפרט וכלל לפי שהיו בני ביתו וכשרים וחביבים עליו ביותר. על פי ה' אשר פקד אותם ביד משה הרי זה אמור כנגד בני קהת שאהרן מנאם לבני קהת ואמר פלוני ופלוני ישאו את הארון פלוני ופלוני ישאו את המזבח וכן כל כלי קה"ק. כשם שאמר הקב"ה למשה שיעשה אהרן כן עשה אהרן הוי ביד משה. ומנין אתה אומר שבעבודת בני קהת הכתוב מדבר שכן כתיב (במדבר ד) איש איש על עבודתו ועל משאו. וכן אמור בבני קהת אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבודתו ואל משאו. ופקדיו אשר צוה ה' את משה הרי זה אמור כנגד בני גרשון ובני מררי שצוה הקב"ה למשה שעל פיו תהיה עבודתם עם אהיו אהרן. בבני גרשון כתיב (שם) ופקדתם עליהם במשמרת את כל משאם הרי משה עמהם. ובבני מררי כתיב (שם) ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם הביא משה עמהם לכך כתיב (שם) ופקדיו אשר צוה ה' את משה. שמנה משה ואמר פלוני ופלוני של בני גרשון ישאו את היריעות. פלוני ופלוני ישאו את אהל מועד. וכן כל כלי עבודתם משא של בני גרשון היה ממנה להם במנין. וכן מנה משה ואמר פלוני ופלוני של בני מררי ישאו את הקרשים פלוני ופלוני של בני מררי ישאו את הבריחים וכן עשה לכל כלי עבודת

משא

יד יוסף טו אבות פ"ה: יז חולין כ"ד: יח ערכין י"א :

ענף יוסף

(י) [מבן חמשים שנה ומעלה היה פסול לעמוד במשכן כו' שלא היו יכולים לומר שירה אבל כו' חוזר היה לנעילת שערים] הנה זה דורש המדרש על פסוק מבן שלשים שנה וגו' דכתיב במררי הרי דס"ל שבני גרשון ומררי נמנו מבן שלשים עד בן חמשים אע"ג שלא היתה עבודת הכתף עליהם משום השיר דלאחר ל' שנה היו נפסלים לשיר. אבל זאת לא מצינו מבואר בבני קהת אחר נ' שנה אם נפסלים משיר נ"כ שהם אינם נפסלים אלא מעבודת הכתף שלזה נמנו מבן ל' ועד נ' שלאחר נ' לא יעבוד עוד עבודת הכתף. אבל לשיר הם כשרים אף לאחר חמשים וע' ברש"י בהעלותך וברמב"ן ובמזרחי ובספרי סדר כנ"ל ובחולין: (יא) [השיר מעכב הקרבן] קשה דהך השיר בשעת ניסוך והניסוך אין מעכבת הקרבן (מנחות דף ט"ו) ונראה לפרש שיר מעכב את הקרבן היינו ניסוך שאם אין שירה אין ניסוך (תוס' ערכין י"א ד"ה השיר) וע' ברש"ג כ"א תוס' ד"ה ונתקלקלו הלויים בשיר :

ואם

מתנות כהונה

היו ח' אלפים גרסי' ועיין ריש פ' ה': משנכנסו לא"י זו היא שאמרו לעיל ריש פ"ה: שני שלישים. כמו בני קהת: ה"ג אלא היה מאה ול' יותר וכו' ועיין לעיל ריש פ"ה: ה"ג שימנה אהרן עם משה הקב"ה כו': ה"ג אבל משה משמע שבמנין וכו' אינו רוצה שימנה עמי גרסי': ה"ג אע"פ שבדעתו של הקב"ה היה שימנה אהרן עמו כל הלוים: ולא בבני קהת גרסי': ה"ג שאף הם לא הגיעו לחצי אותם כו': ה"ג ז' אלף וה' מאות ומבן ל' שנה ומעלה לא היה כ"א ב' אלפים ושש מאות ול' מבן שלשים ומעלה וגו' מבן נ' שנה ומעלה היה פסול וכו': מחמשים שנה חוזר לנעילת שערים עיין כל ענין השיר בפ' אין נערכין: מוקמין וכו'. לומדים ומעמידים הדין מפסוק זה: שצריכה עבודה וכו'. אין השירה עבודה בפני עצמה

עץ יוסף

אהרן ע"כ: (ח) חלישת דעת שידעו אולי נפלו ממעלתם: בן ל' לכח שכן בן לוי לא היה נכנס לישא בכתף עד שהוא בן שלשים מפני שאז נכנס בכחו ובגבורתו: וכשמנאן מבן ל' כו'. ומבני גרשון היו יותר משליש ובבני מררי יותר מחצי. מוכח שהארון היה מכלה אותם: (ט) כך מנה לבני גרשון ע"פ ה'. כדכתיב אלה פקודי משפחות בני גרשון וגו' אשר פקד משה ואהרן על פי ה': משנכנסו כו' בקול לפי שאז בבית עולמים לא היתה עבודתם רק בשיר ולכן נפסלים בקול. וז"ל הרמב"ם בהלכות כהמ"ק פ"ג הל' ע' אבל לדורות אין הלוי נפסל בשנים ולא במומין. אלא בקול שיתקלקל קולו מרוב הזקנה יפסול לעבודתו במקדש. ונראה לי שאינו נפסל אלא לומר שירה. אבל יהיה מן השוערים עכ"ל: צירף הקב"ה כו' שיהיה מושגח בהשגחה אלהית מיוחדת משאר כדי שלא יכלו ח"ו: (יא) להגיד שכולם שקולים. ושוים הם אף שיש מהם מיוחדים למלאכות עליונות וגדולות ויש לקטנות מהם. עכ"ז כולם שוים במעלה: ואתנה את הלוים ולוים משוררים הם. וכתיב ולכפר על ב"י להקיש זה לזה. מה כפרה מעכבת אף שירה מעכבת: ורבנן מוקמין כו' פי' והחכמים מעמידים זה הפסוק לומר מה כפרה ביום אף שירה ביום: שבשם ה' פי' שמזכירין בו שם שמים: שאו זמרה בזה לווי לוים: בגאון ה' וגו' להלן מים ופרש"י ישאו בקול שישמע יותר מלהלת ים סוף: תני בגמרא אי' ותנא מייתי לה מהכא ולבני קהת כו'. ופרש"י מייתי לה לעיקר שירה מן התורה: אלא לשון שירה כלו' שירה ג"כ ובאמרו בכתף ועוד ישאו. שיש עליהם שתי עבודות: על עסקי קול שהיה מטוהו לשורר לפי שמשה לוי היה (רש"י): רבי אסי בגמרא אי' רב אסי: ויהי כאחד למחצצרים וכקרא (במדבר י') כתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם. אלמא איכא שירה מן התורה: אף הם הלוים בעבודת המזבח. ולא משכחת לוים כשרים בעבודת מזבח אלא בשיר: זו שירה שירה צריך עבודת קרבן שהיינו נאמר אלא על היין של נסכי קרבן כדכתיב (במדבר י') ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם (רש"י): (יב) מנה כו' בפרט כו' בכלל. אף שאין הבדל בין מנינם כי מהפרט יודע הכלל עכ"ז מרוב החביבות טוב לו להשוב גם הכלל בפועל בכדי שיצוייר לפניו מספר הרבוי הרב וגם מספר הפרטי. ויתכן עוד לפי שכל פרט יש בו מעלה מיוחדת מה שאין ברעהו כי כל אדם נבדל במעלתו מזולתו. ויש בזה מה שאין בחבירו. אך המה פרטים מיוחדים. ובהצטרף הכלל מכולם אז ימצא כל השלימות המיוחדים באיש איש מהם. ולכן השב מספר הפרטי ומספר הכללי מכולם: על פי ה' פקד אותם ביד משה. כנ"ל ותיבת אשר מיותר: וכן אמור בבני קהת אהרן ובניו יבאו ושמו. וכנ"ל: הביא משה עמהם שאמר תפקדו לשון רבים הכוונה משה עמהם:

לא

כשא בני מררי שמינה אותם במנין על עבודתם הוי אשר צוה ה' את משה. שמשה נצטוה על שתי המשפחות הללו בני גרשון ובני מררי שהוא יצוס היאך ישאו והיאך ישמרו מה שתחת ידיהם הוי אשר צוה ה' את משה:

פרשה ז (א) צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה וגו'. הה"ד (משלי כה) הגו סיגים מכסף ויצא לצורף כלי. א"ר תנחומא ב"ר אבא מהו הגו סיגים מכסף כ"ז שהפסולת הזו בכסף אינו מראה יופיו לא עשה אלא נסתננה הפסולת ממנו מיד הוא מראה שבחו. הגו סיגים מכסף אח"כ ויצא לצורף כלי. א כיצד בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו כל רובן בעלי מומין. למה מפני שהיו יגיעים בטיט ובלבנים ועולים לראש הבנין ומי שהוא בונה ע"י שהיו עולין לראשי הדמוסין או האבן נופלת וקוטעת ידו או הקורה או הטיט נכנס בעינו והוא נסמא והיו בעלי מומין. כיון שבאו למדבר סיני אמר האלהים כך היא כבודה של תורה שאתן אותה לדור בעלי מומין ואם אמתין עד שיעמדו אחרים הרי אני משהא במתן תורה מה עשה האלהים אמר למלאכים שירדו אצל ישראל וירפאו אותן ותדע לך שכן א"ר יהודה א"ר סימון ב מנין שלא היה בהן חגרין שנא' (שמות יט) ויתיצבו בתחתית ההר ואין נצב אלא על רגליו. מנין שלא היה בהן גדמין שנא' (שם כד) כל אשר דבר ה' נעשה. ומנין שלא היה בהן חרשין שנא' ונשמע. ג ומנין שלא היה בהן סומין שנא' (שם כ) וכל העם רואים את הקולות. ומנין שלא היה בהן אלמים שנא' ויענו כל העם. נמצאת אומר שהרי נתרפאו כולן. ואם אין אתה למד מכאן יש לך ללמוד ממקום אחר שנא' (שם טו) כל המחלה אשר שמתי וגו'. הרי לך שנתרפאו. אבל כיון שעשו אותה מעשה של עגל חזרו למומן ונעשו זבין ומצורעין. שכן משה רואה אותן שנא' (שם לב) וירא משה את העם כי פרוע הוא ואין פרוע אלא לשון צרוע כמד"ת (ויקרא יג) והצרוע אשר בו הנגע וגו' ראשו יהיה פרוע. אמר האלהים למשה עד שלא עשיתם את המשכן הייתי מגלגל בדברים והיו הזבים והמצורעים מעורבים עמכם. עכשיו שעשיתם את המשכן ואני משרה שכינתי ביניכם הפרישו אותם מכם וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. בשביל מה ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם: (ב) וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו'. למה נסמכה פרשת מצורעים לפרשת הלוים. את מוצא ישראל והלוים קבלו עליהם מלכותו של הקב"ה בסיני שנא' (שמות יט) ויענו כל העם יחדיו. לסוף מ' יום מרדו ישראל בהקב"ה (שם לב) ועשו להם עגל מסכה וגו' ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים. אבל הלוים נמצאו מושלמים עם הקב"ה שנא' (שם) ויעמוד משה בשער המחנה וגו'. אמר הקב"ה (ש"א ב) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו בני לוי שכבדוני שלא כפרו בי להם אני מכבד. אבל ישראל שביזוני שאני העליתי אותם ממצרים והם אמרו לעגל שהוא העלם בדין הוא שיקלו. מה כבוד כיבד הקב"ה את הלוים שלקחם לחלקו שנא' (במדבר ג) ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל וגו'. וכיון שבא למנותן לעמוד בשימושו הוא בעצמו מנאם ומנין שכן הוא א"ר יהודה ב"ר שמעון כתיב למעלה מן פרשת מצורעים ע"פ ה' פקד אותם ביד משה. ואומר ופקדיו אשר צוה ה'. וכתיב בראש הענין ויהיו פקודיהם. אר"י ב"ר שמעון היאך ימצא הדורש ידיו בין פקודיו לפקודיהם. אם פקודיו למה פקודיהם. אלא פקודיהם מה שמנו משה ואהרן ופקודיו מה שמנה האלהים. ולמה מנאם האלהים אמר הקב"ה שלא יאמר אדם וכי משה ואהרן היו יכולין למנות כל אותן האוכלוסין אמר האלהים אם הרהרת אחריהם כאילו אחרי אתה מהרהר לכך כתיב ופקודיו ופקודיהם. והיאך מנאם משה א"ר ברכיה הקב"ה א"ל למשה במשפחת פלוני כך וכך עד שמנה אותן הה"ד ע"פ ה' פקד אותם ביד משה. לכך כשמנאם משה מבן חדש ע"פ הקב"ה מנאם שנא' (שם) כל פקודי הלוים וגו'. א"ר ברכיה הכהן כך את סבור שהיה משה הולך ונכנס לאהלו של כאו"א לראות כמה בנים היו לו. לאו. אלא אמר האלהים למשה יש באהלו של פלוני שנים ובאהלו של פלוני שלשה עד שמנה אותן מנין שנא' ע"פ ה'. הוי כבוד גדול חלק להם שהוא בעצמו מנאם. אבל במנין ישראל אין את מוצא ע"פ ה' לפי שהם לא כבדוהו אף הוא לא כבדם. וכן כשבא הקב"ה לעשות משכן קירב הלוים לשימושו כשם שאמור בפרשה אמר הקב"ה הלוים שכבדוני יהיו אצלי אבל אותן שטעו בעגל הם ילקו בצרעת שנא' (שמות לב) וירא משה את העם כי ד פרוע הוא וכה"א (תהלים קא) עשה סטים שנאתי וגו': (ג) וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו'. את מוצא מלך ב"ו יש לו פרופיסיטין אף האלהים יש לו פרופיסיטין שנא' (במדבר א) שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו'. מלך ב"ו יש לו דוכסין אף האלהים יש לו דוכסין שנא' (שם ג) ונשיא נשיאי הלוי וגו' אריב"ל דוך דוכנין היה. ה מלך ב"ו מחלק דונטיבא ללגיונותיו והאלהים מחלק דונטיבא שנא' (שמות טז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. מלך ב"ו מחלק כלים ובסטיא לאיסרטיוטות שלו ואף האלהים כן שנא' (דברים ח) שמלתך לא בלתה וגו'. מלך ב"ו יש לו ספקולא ואף האלהים יש לו ספקולא שנא' (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת. מלך ב"ו יש לו קטריקם אף האלהים יש לו קטריקם שנא' (דברים כב) וענשו אותו מאה כסף. מלך ב"ו יש לו קטפירם אף האלהים יש לו קטפירם שנא' (שם כה) ארבעים יכנו לא יוסיף. מלך ב"ו יש לו מטלון של טרודין אף האלהים יש לו מטלון של טרודין שנא' וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו': (ד) וישלחו מן המחנה וגו'. ו מהיכן באת עליהם הצרעת ר' יהודה ב"ר סימון אמר מן מעשה העגל. ורבותינו אמרין מן המתאוננים. לדעת רבותינו מן המתאוננים באת עליהם צרעת כיצד בשעה שהוריד להם האלהים את המן עשה להם האלהים כמה נסים. אמרו רבותינו לא היו נצרכין להפנות כדרך בני אדם ולמה כן אלא אמר האלהים יהיו בני נצרכין להפנות והיאך הכתבתי עליהם שהם אלהים שנא' (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם. אלא כשם שאין המלאכים צריכין לדבר זה אף הן לא יצרכו לדבר זה עוד. ד"א אמר האלהים האומות אוכלין ונצרכין והיאך אני נותן הפרש בין בני לבין האומות לפיכך לא היו נצרכין. מה עשו ז בטובה שעשה להם האלהים התחילו אומרים ליצנות עליו. אומר זה לזה אי אתה שומע שמעון אחי. וזה אומר מה אתה אומר ראובן אחי. א"ל בחייך ראית בימיך אדם נותן חטים ברחים ואינן נטחנות ויורדות אף אנו אוכלין את המן ואינו יורד. א"ל חבירו מתירא אני שליום אחרון תנפח כריסו ותיבקע מפני שאין אנו מוציאין אותה. באותה שעה אמר האלהים למשה איני יכול לסבול ולכבוש (במדבר יד) עד אנה ינאצוני וגו' ועד אנה לא יאמינו לי בכל נפלאותי אשר אעשה עמו אכ"כ אלא אעשה בקרבו. ארשב"י כמה אותות ונפלאות עשיתי בקרביהן והן מנאצין אותי כענין שנא' (ויקרא ח) והקרב והכרעים וגו'. ומנין שלא היה יוצא מהן שנא' (תהלים עח) לחם אבירים אכל איש. אל תהי קורא אבירים אלא לחם איברים ח לחם שהוא נימוח באיבריהם

יד יוסף פ"ז א תנחומא יתרו סי' ח'. שהש"ר פ"ב סי' ע"ו: ב מכילתא וזוהר יתרו דף פ"ב. לקמן פ' י"ג. שהש"ר פ"ד. פסיקתא רבתי פ"ז. תנחומא יתרו סי' ח': ג מכילתא שם פסוק לעיני כל העם: ד שפרשה בהם צרעת כמד"א (ויק"א י"ג) והאשו יהיה פרוע (ויק"ר פ' י"ח סי' ד'): ה ויק"ר פ' י"ח: ו ויק"ר פ' י"ח: ז לקמן ט"ז: ח יומא ע"ה:

מתנות כהונה

עצמה אלא עבודה היא לעבודת הקרבן כמו שפירש"י ז"ל בסדר זה: **הביא** משה. במה שאמר תפקדו לשון רבים: **לא עשה**. לא נשאר ולא נתעכב במראה הזאת אלא וכו': **ומי שהוא** כמו ומשהוא: **ע"י** שהיו גרסי': **הדמוסין** שורות הבנין נקראו דימוסין: ה"ג **כך היא כבודה**. בתמיה: ה"ג **עד** שיעמדו אחרים הרי אני משהה כו': **יש לך** ללמוד ממקום אחר גרסי': **אשר** שמתי. פי' אשר שמתי עליך במצרים ע"י עבודתם: **מגלגל** בדברים. י"ל כשהייתי רוצה לצוות דבר מה הייתי נגלה בדבור אל משה אבל לא היה לי ביניכם קביעות מקום ולכן לא הייתי מקפיד על שיש ביניכם זבים ומצורעים: **מעורבים** עמכם גרסי': **עד** שמנה אותם עד שמנא ועמד על סוף מניינם: **לאהלו** של כל אחד גרסי': **פריפיסיטין** פי' בערוך לשון גדולי' וחשובים: **דוך** דוכנין. דוכוס על הדוכסים וכן פי' הערוך בשם הירושלמי: **דונטיבא** מנה ופרס מבית המלך כן פי' הערוך: **בסטיא** לפי הענין הוא מין בגד: **לאיסרטיוטות** שרים: **ספקולא** עונש מיתה כ"פ הערוך וע' בב"ר פ' ע"ט ותמצאהו: **קטריקם** עונש קנס: **קטפירם** פי' הערוך עונש מלקות וע"ל פ' מצורע פר' י"ח כל הענין: **מטלון** מטיל שכוד וגלות על המחויבים מל' ג' אני נוטל עליך או הוא ל' הסגר ועצרה והרבה הם בספר זה: ה"ג **אי אתה שומע שמעון אחי כו'**: **בקרביהן** לבון הקרב והכרעים וכדמפרש ואזיל

ענף יוסף

פרשה ז (א) [ואם אין את למד מכאן כו' כי אני ה' רופאך] ע"ד דאי' בסנהדרין ק"א כתיב כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך. וכי מאחר שלא שם רפואה למה. לכן מפרש הדע שלא אשים עליך כל המחלה אשר שמתי במצרים תמה שאני היה רופאך מן

עץ יוסף

פרשה ז (א) **לא עשה** לא נשאר ולא נתעכב במראה הזאת אלא כו' (מת"כ): **מיד הוא מראה שבחו** שהכסף הוא מצד עצמו יפה ונחמד ואין צריך לייפותו. רק החסרון מצד הסיגים. והיכף כשיוצא ממנו הסיגים אז נטהר ממילא כן ישראל כל חסרונם ומומיהם לא היה מצד עצמן רק מצד שיגעו בטיט ולבנים. והיכף כשנתרפאו אז נטהרו ממילא: **הדמוסין** שורות הבנין: **כך היא כבודה** בתמיה: **אשר** שמתי במצרים. פי' אשר שמתי עליך במצרים ע"י עבודתם (מת"כ): **חזרו למומן** פי' מאותם הראוים למות לקו בצרעת ולא מתו דמצורע חשוב כמת: **מגלגל בדברים** כלו' שלא היה הדבור קבוע בתמידות. כי אם ע"י גלגול וסבה בעת שהגיע לגלות להם המצות וכדומה. וגם לא היה לי ביניכם קביעות מקום. ולכן הייתי נגלה בדבור אל משה ולא הייתי מקפיד על שיש ביניכם זבים ומצורעים. אבל אחרי הקמת המשכן שאז אני משרה שכינתי בקביעות ואין השכינה שורה במקום טומאה: (ב) **בדין הוא שיקלקלו** נראה דצ"ל בדין הוא שיקלו מלשון ובוזי יקלו: **והיאך** מנאן משה. דהא האבות לא יניחו למנות בניהם שלא ישלוט עליהם נגף. גם ליכא למימר שכל אחד נתן שקלים כמנין בניו ומנה משה להשקלים. דא"כ יהיה צריך כל אב למנות את בניו לידע כמה שקלים יתן. אבל במנין ישראל שמנו מבן עשרים נתן כל אחד שקלו ולא היה מנין כלל (ז"ר): **עשה** סטים שנאתי וגו'. לא ישב בקרב ביתי וגו'. שבחטא העגל סטו מאחרי ה' וע"כ נתרחקו. כי נעשו זבים ומצורעים הבלתי ראוים לקבל אות אלהי: (ג) **פרופיסיטין** בלשון רומיי שרים ונגידים (מוסף): **דוך** דוכנין דומה על הדוכסין. ודוכוס בל"ר שר צבא: **דונטיבא** בל"ר מתנות שמחלק שר צבא לחיילות בעת נצחם נגד אויביהם (מוסף): **ובסטיא** בל"ר מלבוש (מוסף): **לאיסרטיוטות** תרגום אחשדרפני המלך אסטרטילוסי דמלכא: **ספקולא** בל"ר יסורים ומקל השוטר ומיתת ב"ד (מוסף): **קטריקם** עונש קנס (מת"כ): **קטפירם** פי' עונש מלקות (ערוך): **מטלין** של טרודין. בל"י ורומיי מקום מחנב המתכות אשר לשם היו גולים האנשים הפושעים ועונשים אותם לחפור ולחפש המטמונים (מוסף): (ד) **ריב"ס אמר מן** מעשה העגל. ורבותינו אומרים מן המתאוננים. בס' מצורע הגי' איפכא: **שהם אלהים** ענינו שהם אנשים אלהיים מדובקים רק בדביקת ה' בלי פירוד מאומה. ואחר שיהיו נצרכים להפנות יכרת הדיבוק כי אינו שורה במקום מאוס. ואסור אז להרהר בדברי קדושה: **הפרש** בין בני כו'. דעת הדבר אחר דאף באמת שישראל היו כדאים שיזכו לזאת המעלה. אבל חפץ ה' להראות ההבדל שביניהם לעכו"ם למען ידעו שהם אנשי סגולה. ולכן נתן בטבעם כן: **ליצ־ות** דייק מדכתיב ונאצוני המורה על זדון גדול המעלה הימנה. וזה מצד התלוצצות. שזה דבר רע מאד: **אף אנו** אוכלים את המן ואינו יורד. כי באמת היה המן מבריא מאד את כל הגוף. כי לא היה בו פסולת מאומה. ולכן היה נבלע באיברים בלי מותרות. והם דברו עליו ליצנות שהוא מחליא הגוף ונרקבים המותרות בתוכו. ומזה יבואו לידי חלאים כי יתעבה הדם מרבוי המותרות: **ועד אנה לא** יאמינו בי בכל האותות אשר אעשה עמו אין כתיב כאן כצ"ל: **אלא** עשיתי בקרבו. כצ"ל פי' בקרב מעיו מלשון הקרב והכרעים וכדמפרש. ור"ל שבחטא מרגלים הזכיר הקב"ה חטא מתאוננים שדברו ליצנות על המן: **אעפ"ב למד** משה סנגוריא. פי'

באיבריהם. אע"פ כן למד משה סניגוריא עליהם וחזר בו אלהים מן הרעה. ואח"כ אמרו זה לזה והיו זכורין אותן הימים שהיינו במצרים בשעה שהיינו מבשלין קדירות של בשר ויושבין ואוכלין פכסמין ופותין בתוך הזום של בשר. לואי מתנו שם ולא הוציאנו האלהים משם שנא' (שמות טז) מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו וגו'. עכשיו אין לנו אלא המן הזה בלבד בערב כן בבקר כן בחול כן בשבת כן עשה אדם יו"ט אין לו לאכול אלא מן. עשה יום רע אין לו לאכול אלא מן הרי נפשות יבשים שנא' (במדבר יא) ועתה נפשנו יבשה אין כל וגו'. ארשב"י וכי בשר היו מבקשין והלא כל מעדני עולם טועמין במן. כל מי שהיה מתאוה בשר היה טועמו. וכל מי שהיה מתאוה דגה היה טועמו. מי שהיה מתאוה תרנגול או פסיון או טווס כך היה טועם כל מה שהיה מבקש ולמה מתרעמים אלא שהיו מבקשים עלילה היאך להזור למצרים. ואעפ"כ אמר האלהים למשה מה הם מבקשים בשר אמור להם שאני אתן להם בשר ואין אתם אוכלים ממנו יום א' בלבד או יומים אלא חדש ימים הה"ד (שם) לא יום אחד תאכלון וגו' עד חדש ימים. באותה שעה נתן להם האלהים בשר כל מי שלא נתרעם לפני האלהים היה אוכלו ונהנה ממנו ומי שהיה מנאין לפני האלהים היה אוכלו והיה בודקו ויוצא מאפו שנא' (שם) עד אשר יצא מאפכם. והיה לכם לזרא רשב"ל אומר לאסכרא ר' הונא הכהן בר אבין בשם רשב"נ בשם רבותינו שבגולה אומר לזרא ולבוטנא. ר' אביתר אומר מאי לזרא לקדרא או שאהיה אותן חורא במעיהן. ר' איבו בר נגרי אומר והיה לכם לאזהרה שמיכן ואילך יזהירו להם. ר' יהודה ב"ר סימון אמר מהו והיה לכם לזרא שנעשו כולם זרים כמה שנא' (ויקרא כב) וכל זר לא יאכל בו כך כל מי שניאץ לאלהים נעשה זר. והיאך נעשה זר אלא שבאת עליהם הצרעת. א"ל האלהים למה הם נאצו אותי הרי הם זרים מן הקהל וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו'. ועל דעתיה דר' יהודה ב"ר סימון דאמר מן מעשה העגל באת עליהם הצרעת מפיק ליה מהאי קרא (ישעיה יז) ביום נטעך תשגשגי וגו'. [ט] אמרו רבותינו אחר מ' יום שקבלו ישראל את התורה עשו ישראל את העגל מנין שכן אתה מוצא שהאלהים רמז למשה על כך. א"ל האלהים משה אין את רואה לישראל היכן הם עומדים ואומרים (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. חייך בכזבים הם עומדים אינם מושלמים לי אלא מ' יום שנא' (שם יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו'. חסר מקרא כלום. לי. למ"ד שלשים. יו"ד עשרה הרי מ'. [י] רשב"י ור"א בן יעקב אחד מהם היה אומר כ"ט יום היו ישראל מושלמין. וחד מנהון היה אומר י"א יום היו ישראל מושלמין ותרויהון מחד קרא שנא' (דברים א) אחד עשר יום מחורב וגו' אחד מהן אומר מהו אחד עשר יום אמר להם משה לא כ"ט יום הייתם מושלמין לאלהים וי"א אחרונים הייתם מתחשבין היאך לעשות את העגל שנא' אחד עשר יום. וחבירו אומר י"א יום היו מושלמים לאלהים וכ"ט היו מתחשבין היאך לעשות את העגל. ר"ש בן חלפתא אומר יום אחד היו מושלמין שנא' (שם ד) יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. ר"מ אומר לא כדברי אלו ולא כדברי אלו אלא אפי' בשעה שהיו אומרים (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע היו אומרים בפיהם אחד ובלבם אחד. שנא' (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו הרי אפילו באותו היום שהיו עומדים לפני הר סיני לא היה לבם נכון לבוראם. הוא שישעיה אומר להם ביום נטעך תשגשגי. [יא] א"ל האלהים ביום שבקשתי לעשות אתכם נטיעה לשמי עשיתם סיגים הוי ביום נטעך תשגשגי. מהו (ישעיה יז) ובבקר זרעך תפריחי ר' חמא ור' חנינא ור' שמואל בר נחמן חד מנהון אמר למה"ד למלך שהיה לו גינה אחת מליאה בכרוב נאה ומשובח נכנס לתוכה בין הערבים וראה אותה ואמר מה נאה ומשובח. לבקר אני מוכר אותה לתגרין ואמלא כיסי זהובים. בבקר נכנס לראות ומצא אותה שהפריגה. א"ל תיפח רוחך בערב היית נאה ומשובח ובבקר הרי הפרגת. כך אמר האלהים לישראל ובבקר זרעך תפריחי. וחבירו אומר למי שהיה לו שדה של פשתן נכנס לתוכה בערב והיתה נאה. בא להכנס בבקר ומצאה שנעשה גבעולין. כך א"ל האלהים ובבקר זרעך תפריחי. (שם) ביום נחלה ביום שסברתי לעשותכם נחלה לשמי לא קיימתם מלכותי עליכם. (שם) וכאב אנוש בואו וקבלו את הצרעת. ולמה קורא אותה וכאב אנוש לשון גבר מפני שהיא מכה הגברתנית. ד"א וכאב אנוש שהיא מנתשת את הגוף שהיא נכנסת בו לפיכך אמר האלהים למשה הפרש המצורעים שביניהם שהם עשו אותו המעשה: (ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו'. מכאן א"ר יהודה הלוי ב"ר שלום [יב] על י"א דברים הצרעת באה על קללת השם ועל ג"ע ועל שפ"ד ועל האומר על חבירו דבר שאינו בו ועל גסות הרוח ועל הנכנס בתחום שאינו שלו ועל לשון שקר ועל הגנבות ועל שבועת שקר ועל המחלל ש"ש ועל ע"ז. ר' יצחק אומר על עין רעה. ורבותינו אומרים על מי שמנאץ בדברי תורה. ועל דעתייהו דרבנין דאמרין על מי שהוא מנאץ בד"ת שנא' (שם ה) לכן כאכול קש לשון אש וגו' ופרחם כאבק יעלה זה צרעת שנא' (ויקרא יג) ואם פרוח תפרח הצרעת. מהו כאבק יעלה. כאותו פיח כבשן שזרק משה השמימה (שמות ט) והיה לאבק על כל ארץ מצרים וממנו לקו המצרים בשחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה. על דעתיה דר' יצחק דאמר על עין הרע [יג] כשאדם צר עין ואינו משאיל את כליו הקב"ה משלח צרעת בביתו ומוציא כליו לחוץ והבריות אומרים פלוני שלא היה משאיל כליו ואומר שלא היו לו כלים הרי שהיה לו כליו ועליו הכתוב אומר (איוב כ) יגל יבול ביתו. ועל דעתיה דר"י הלוי דאמר על קללת השם מפיק ליה מגלית. שנא'

כי

יד יוסף ט ש"ר פ' מ"ב סי' ו': י ש"ר פ' מ"ב: יא ויק"ר פ' י"ח: יב פ' יש בערכין. ויק"ר פ' ט"ז ופ' י"ז. דב"ר פ' ו'. ירוש' פ חלק. תנחומא מצורע. ילקוט מ"ב רמז ר"ל. זוהר בלק דף ר"ו: יג דב"ר פ"ו. יומא י"א. ערכין ט"ו:

מתנות כהונה

ואח"ל: שהוא מימות בחיבריהם גרסי': פכסמין נוטריקון פת כוסמין: הזום במרק כן משמע בערוך: ופותין לשון פתות אותה פתים: פסיון מין עוף: טווס פאווא: ה"ג הערוך ערך זר ולעיל פר' מצורע לזרנא ולבסנא ופי' בו לזרנא ענין הרחקה ולבסנא נפיחת הבטן וע"ע שם: ה"נ הערוך ולעיל פרשת מצורע פ' י"ח: לזרא לקדרא ופי' הערוך תולעים ובערוך ערך דדרא גרס דרכיא: דורא פי' הערוך בערך דר מיני תולעים: היכן כלומר איך הם: אלא ארבעים יום גרסי': חסר מקרא וכו'. אם אמר ואתם תהיו ממלכת למה אמר לי: י"א יום מחורב. פי' מאותן ימים שהייתם בחורב בהר סיני שהיה בין הכל מ' יום ועיין בב"ר פ' מ"ב: סיגים תשגשגי נקוד בשיבולת לשון ס"ג והוא ממלות הכפולות: ה"ג וראה אותה ואמר מה נאה: שהפריגה שהחליפה את עצמה מטובה לרעה לא נמר ת"י לא פרג ודרש תפריחי כמו תפריגי הגימ"ל רפויה אחר יו"ד הנחה והשני דרש שפרח הזרע והלך לו ולא נשארו רק הגבעולים: תיפח רוחך בערב גרסי' וגם גירסת הספר אפשר לקיימה וק"ל: לא קיימתם וכו'. ריסיה דקרא נד קציר פי' הקציר נתנדנד ממקומו: גבר חזק וכבד כמו שפרש"י ורד"ק: מנתשת לשון תשות וכד"א אנוש אנוש בקמ"ץ ועיין כל זה בויקרא רבה פ' י"ו: ה"ג דבר שאינו בו ועל גסות כו' עד שאינו בו: כשאדם צר עין גרסי': ואם אין. כמו ואם אין מחוי פי'

עץ יוסף

פי' מלינה. כדכתיב שם במתאוננים (במדבר י"א ב') ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש: ואח"כ אמרו זה לזה יהיו זכורים כו'. כדכתיב שם אח"ז והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו. והמדרש מפרש תיבת זכרנו על מי יאכלנו בשר דכתיב מקמיה. ר"ל שזכרנו אותן הימים כו': פכסמין פי' לחם יבש פשטים שיתקיים הרבה (והוא שטים כן למאכל עבדי המלך כנסוג פתם) ח"ב פותים בתוך הזום כו' (מוסף). והמת"כ פי' פכסמין נוטריקון פת כוסמין: ופותין מלשון פתית אותה פתים: הזום הוא המרק או הקצף העולה על פי הקדירה (ה"א) ודייק המדרש זאת מדכתיב שאמרו בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע ולא כתיב באכלנו בשר שלא נתנו להם בשר. אלא שנתנו להם המרק או הקצף העולה על פי הקדירה ופתתו הלחם לפתים בהמרק ההוא ואכלו עם המרק: עכשיו אין לנו אלא המן הזה כו'. חוזר לענין מתלוננים שאמרו כן כדכתיב בלתי אל המן עינינו: הרי נפשות יבשים. כלומר הנפש המתאוה יבישה מהפלה בדפילה לפעמים במאכל אחר: פסיון בלו תרגומו פסיוני. והוא מין עוף טהור חשוב ועולה על שולחן מלכים (מוסף הערוך): טווס קרויה בן והבנים תרגום ופן דפיל וטווסין. מין עוף בגילית מגוונים בוהים: עלילה בלי טעם מאומה רק מלב מלא כעס דברו דברים שאינם אמת: לאסכרא הוא חלטון יסכר פי דוברי שקר. והוא מין חולי הגרון המחנק. ונקרא חולי זה זרה לפי שהיא חולי זר ומשונה כמ"ש בברכות דף ח' קשה מכולם אסכרא. והיה להם מדה כנ"מ שהמלאו נגרון ליהנות בדבר שאינו ראוי: לזרנא ענין הרחקה כמתרגם סורו אלי זורו לותי. ולטוסנא פי' שחין נפוח. והמעריך פי' לזרנא ולטוסנא קיא ושלשול: לקדרא מין תולעים קטנים הנשפכים בבשר וקשה להפרידם (ה"א) ופי' לזרא שהיא מכה זר ומשונה. והערוך גרס לדריא. וכתב התוסף פי' בלע"ז ורומיי חולי המשלשל: שהיה אותן הרד"ל גרס נותן: דורא פי' תולעים: לאזהרה שיהיה לכם לאזהרה באחרית לשאול עוד דבר כזה. כי תראו מה אחריתו מזה. וזה כדמות מליצה לומר אח"כ תזהרו מלבקש עוד כזה: מפיק ליה מהאי קרא ביום נטעך. מכוונה על מה שמסיים בסוף: חסר המקרא כלום. פי' מה היה חסר המקרא אלו לא היה כתוב תיבת לי. אלא שתיבת לי באתה לרמוז ואתם תהיו כמנין לי ממלכת כהנים וגוי קדוש: וי"א אחרונים הייתם מתחשבין כו'. אלא שלא מצאו מקום עד שראו שנתאחר משה ומצאו עילה לרוע כוונתם. ופי' דקרא הכי הוא אחד עשר יום מאותן הימים שהיו מחורב עד מעשה העגל דהיינו ארבעים יום יצאו להם בדרך הר שעיר פי' לדרך שעיר לעבוד אלילים: וכ"ט היו מתחשבים כו'. ופי' דקרא הכי הוא כיון שעברו אחד עשר יום בשהרה מחורב היינו הר סיני שקבלו שם את התורה. באו לדרך שעיר דהיינו לעשות מעשה שעיר. ומאז ממרים הייתם עם ה' תמיד עד קדש ברנע שחטאו במרגלים ושם נחתם גזר דינם למות במדבר: שנא' יום אשר עמדת כו'. ובש"ר פ' מ"ב גרס שנא' ואתמול עמי לאויב יקומם. וע"ש ביאורו: אפי' בשעה שהיו אומרים כו'. והא דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם כל הימים. פי' מי יתן והיה זה מה שאמרו בפיהם בלבבם כל הימים (רי"ף): ביום שבקשתי לעשות אתכם נטיעה לשמי כו'. פי' ביום שבקשתי לעשות אתכם מצד טוביות דבריכם שהיו כנטיעה שעושה היא קציר כמו נטע. בו ביום נעשיתם סיגים ככסף סיגים. שדבריכם היו טובים רק לפנים אבל לבבם לא היה נכון. ודרש תשגשגי לשון סיג משום שהוא נקוד בשי"ן שמאל. והוא ממלות הכפולות: ר' חמא ור' חנינא. נ"ל ר' חמא בר חנינא. וכן הוא בויק"ר פי"ח: שהפריגה שהמירה והחליפה את עצמה מטובה לרעה. לא נמר ת"י לא פרג. ודרש תפריחי כמו תפריגי (מת"כ): ומצאה שנעשה גבעולין. מפרש תפריחי שפרח הזרע והלך לו ולא נשאר רק הגבעולין. והרמז בזה שהאמונה הפנימית מכונה בשם זרע. והגבעולין הם החיצונים. וא"כ האיש שאין תוכו כברו הוא כמו הגבעול בלא זרע שאינו נחשב למאומה: ביום שסברתי כו' מפרש קציר לשון ענף (כמו ועשה קציר כמו נטע) ור"ל ביום שקויתי לעשותכם נחלה לשמי להיות אני עליהם לסכך ולמגן ולגל מן השעבוד ומן מלאך המות ומן היסורים כדכתיב חרות על הלוחות. נתנדנד אותו הענף ונתבטל מלהיות עליכם לסכך ולמגן ולגל. וזהו נד קציר נתנדנד הקציר הוא הענף ביום שקויתי לעשותכם נחלה לשמי: לשון גבר כו' מפרש אנוש לשון אנושות. וז"ש מפני שהוא מכה הגברתנית פי' מכה חזקה ככח גבורת אנוש. שתיבת אנוש הוא מלשון איש אנוש אדם גבר: הגברתנית נ"ל גברתניית (ה"א): מנתשת נ"ל מתשת (ה"א) ומפרש אנוש מלשון והנושה מכתי. כי הצרעת אוכלת בשר הבריאה ומתשת הגוף: (ה) מכאן א"ר יהודה הלוי. פי' מכאן למד אחד מהאחד עשר דברים והוא עכו"ם כמ"ש לקמן: על י"א דברים כו'. עיין מ"ש בויק"ר פי"ז: לכן כאכול קש כו'. עיין פתיחתא ב' דאיכה רבתי: ופרחם כאבק יעלה זה הצרעת כו'. ומפני מה. כי מאסו את תורת ה' צבאות זו תורה שבכתב. ואת אמרת קדוש ישראל נאצו זו תורה שבע"פ. כדאי' בפתיחתא הנ"ל. וכל המצות נצטוו לטובת ישראל שנא' (דברים ו') ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים. ולכן מי שמנאץ דברי תורה אינו חפץ בטוב. שולח הקב"ה עליו צרעת שהיא אוכלת כל הגוף ועוכר את דמו. ומסולק מכל טוב: אותו פיח הכבשן כו'. והוא כדמות מליצה שתפרח צרעת בגופם כמו שקרה למצרים בזרוק משה הפיח למעלה ונתהפך לשחין אבעבועות: משלח צרעת בביתו ובא לכהן ואמר כנגע נראה לי בבית. והוא מגוה ושע

אם

(ש"א יז) כי חרף מערכות אלהים חיים מה כתיב בו (שם) היום הזה יסגרך ה' בידי יד ואין יסגרך אלא הצרעת שנא' והסגירו הכהן . ועל ג"ע מנין שנא' (ישעיה ג) ושפח ה' קדקד בנות ציון א"ר אלעזר בן פדת אין וספח אלא הצרעת שנא' שאת או ספחת וגו' . ועל שפ"ד מקין שנא' (בראשית ד) וישם ה' לקין אות א"ר נחמיה זו הצרעת נאמר כאן אות ונאמר בחזקיהו אות . מה אות האמור בחזקיהו שחין אף כאן שחין. ואם אין את למד מכאן למד מיואב ששפך דמים מה כתיב בו (ש"ב ג) ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע . ועל האומר דבר לחבירו שאינו בו זה משה בשעה שא"ל האלהים שילך אצל ישראל א"ל רבוני והרי אינן מאמינין אותי שנא' (שמות ד) והן לא יאמינו לי וגו' . טו א"ל האלהים הא משה כבר את יודע שאינן מאמינין אותך מאמינין בני מאמינין הם ואמרת לי (שם) והן לא יאמינו לי וגו' הבא נא ידך בחיקך וגו' מיד ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג . ועל גסות הרוח זה נעמן שנא' (מ"ב ה) ונעמן היה איש גדול מהו גדול שהיתה רוחו גסה מפני שהיה גבור חיל וע"י כך נצטרע . ועל הנכנס בתחום שאינו שלו זה שבקש להכנס בתחום הכהונה ומה כתיב בו (דה"ב כו) והצרעת זרחה במצחו. טז ועל לשון שקר זו מרים שנא' (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה ומה כתיב אחריו (שם) ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת. ועל הגנבות ועל שבועת שקר דכתיב (זכריה ה) ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר וגו' . אי זו היא מכה שהיא מכלה את העצים ואת האבנים הוי אומר זו הצרעת שנא' (ויקרא יד) ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו וגו' . ועל המחלל ש"ש זה גחזי שרץ אחר נעמן ליטול ממנו ממון שנאמר (מ"ב ה) וירדוף גחזי אחר נעמן וגו' . אלישע קידש שמו של הקב"ה שלא רצה ליטול מנעמן כלום וגחזי רדף אחריו ונשבע לו לשקר ששלח אצלו שישלח לו ממון נמצא זה מחלל שם שמים מה שקידש אלישע. א"ל הקב"ה לגחזי רשע אתה אמרת (שם) חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה. יז נשבעת בשמי כדי להללו חייך מאומה אמרת ומומו אתה נוטל וצרעת נעמן תדבק בך . ועל ע"ז אלו ישראל כשעשו אותו מעשה נעשו מצורעים שנא' (שמות לב) וירא משה את העם כי פרוע הוא ואומר (ישעיה יז) וכאב אנוש לפיכך אמר האלהים למשה הפרש המצורעים שביניכם ממחנה ישראל שהם עשו אותו המעשה : (ו) וישלחו מן המחנה כל צרוע . אריה"ג בא וראה מה כה עבירה קשה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה לא היו בהן זבין ומצורעים משפשטו ידיהם בעבירה היו בהן זבין ומצורעין לפי דרכנו למדנו שלשה דברים אלו אירעו בו ביום : (ז) צו את בני ישראל . כ"מ שנא' צווי הצווי מיד בשעת המעשה ונוהג לדורות . ר' יהודה בן בתירא אומר אין צווי בכ"מ אלא זירוז שנא' (דברים ג) וצו את יהושע וחזקהו . לפי דרכנו למדנו שאין מחזקין אלא המוחזקין ואין מזרזין אלא המזורזין. רשב"י אומר אין צווי בכ"מ אלא חסרון כיס שנא' (ויקרא כד) צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך . צו את בני ישראל וישלחו . (במדבר לה) צו את בני ישראל ונתנו ללוים . (שם כח) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני הא אין צווי בכ"מ אלא חסרון כיס חוץ מאחת ואי זה זה (שם לד) צו את בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם באים אל הארץ כנען תייחס לענין חילוק הארץ. ר' אומר אין צווי בכ"מ אלא אזהרה שנא' (בראשית ב) ויצו ה' אלהים על האדם וגו' ומעץ הדעת טוב ורע וגו' : (ח) וישלחו מן המחנה . יח ממחנה שכינה מלמד שמצורעים וטמאי מתים משתלחים משם. צרוע זה מוסגר כל צרוע זה מוהלט. זב זה זב גמור כל זב לרבות זב שתי ראיות וכל זב לרבות זב ראיה אחת . טמא לנפש זה אדם שהוא יכול להשתלח כל טמא לרבות כלים הנוגעים במת וכל טמא לרבות כלים הנוגעים בשרץ . וי"א טמא לנפש זה אדם וכלים הנוגעים כל טמא לרבות הנוגעים בשרץ . מזכר ועד נקבה בכל אדם הכתוב מדבר . או אינו מדבר אלא בלוים נושאי ארון . ת"ל מזכר ועד נקבה תשלחו בכל אדם הכתוב מדבר . מזכר ועד נקבה אחד גדולים ואחד קטנים במשמע . מזכר טבול יום ועד נקבה לרבות מחוסר כפרה . ולא יטמאו את מחניהם יכול כולם ישתלחו חוץ למחנה אחת אמרת צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה ריבה כאן מחנה אחת . אל מחוץ למחנה תשלחום ריבה כאן שתי מחנות . ולא יטמאו את מחניהם ריבה כאן ג' מחנות. יט מכאן אמרו ג' מחנות הן מחנה ישראל ומחנה לויה ומחנה שכינה . מפתח ירושלים ועד הר הבית מחנה ישראל . מפתח הר הבית ועד העזרה מחנה לויה . מפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה . יכול כולם ישתלחו למקום א' ת"ל במצורע בדד ישב מחוץ למחנה מושבו כל שהזב מטמא מצורע מטמא חמור מצורע שמטמא בביאה . כל שטמא מת מטמא הזב מטמא חמור הזב שהוא מטמא תחת אבן מסמא . כל שטבול יום מטמא טמא מת מטמא חמור טמא מת שהוא מטמא את האדם . כל שמחוסר כפורים פוסל טבול יום פוסל חמור טבול יום שהוא פוסל את התרומה

יד יוסף יד ויק"ר פ' כ"א. שמואל רבתי פ' כ"א : טו ש"ר פ' ג' : טז אדר"נ פ"ט . ספרי ת"נ פיסקא רע"ס : יז זוהר תזריע על פסוק ואיש כי יהיה בו בהרות : יח ספרי ס"ז וילקוט ס"ז : יט זבחים קי"ז :

מתנות כהונה

פי' ואם אין רצונך ללמוד משם שאם לא היה כי אם שחין למד אותו מיואב ובא"א הגיה למד מכאן למד מיואב: **כבר את** וכו' . בתמיה : **ונשבע לו**. שנא' הואל קח וגו' הואל ל' אלה ושבועה פי' נעמן אמר שישבע לו כן פרש"י במלכים ובפ' חלק וכן בהדיא במדרש שמואל פ' י"ו : **ששלח** אצלו גרסי' : **מאומה** לשון מום שאין הכרת האל"ף נכרת ורש"י פי' שהכתיב הוא מומה : **כאב** אנוש. כדלעיל עמוד ג' : **שג'** דברים כו'. מעשה עגל . ושנעשו מצורעים ונשתלחו מן המחנה וכל זה תמצא בספרי : **תייחם** לעניין חלוק הארץ . פי' אותו לשון לווי הוא ייחוס ושייך לענין חילוק הארץ ודוגמא זה עיין בב"ר פ' ל"א וז"ל זה שיכון לעסיי' התיבה שפירש"י יחוס ושייכות וכן לקמן דף קע"ג ע"ב : **זב גמור** . בעל ג' ראיות : **מפתח ירושלים** כו' . כל זה בספרי ובמסכת כלים : **בביאה** אם עבר טהור תחת אילן בעוד שהמצורע יושב תחתיו טמא גם הוא אבל אם הטהור יושב ומצורע עובר טהור וכל זה עיין בפ"ק דמסכת כלים ובפ' י"ג דמסכת נגעים : **אבן** מיסמא . פי' אבן או דף מונח ע"ג כלים אפי' י' זה על גבי זה והזב יושב על האבן וירד ובא טהור וישב לו על האבן טמא הטהור ועיין שם בפי' הר"ש טעמו ונימוקו :

עשר

עץ יוסף

את הבית . והוא מוציא כליו לחוץ : **ועהכ"א יגל יבול ביתו**. וכמו שדרשו בויק"ר פ' י"ז יגל יבול ביתו נגררות ביום אפו יהו גוררין ומוציאין . אימתי ביום שיגרה הקב"ה אפו באותו האיש . הא כיצד אדם אומר לחבירו השאילני קב חטים ואומר לו אין לי כו' . השאילני נפה וכברה ואומר אין לי . מה הקב"ה עושה מגרה נגעים בתוך ביתו כו' . וזהו יגל יבול ביתו שנגלה מה שבתוך ביתו . התבואה והכלים נגררות מתוך ביתו ביום שיגרה הקב"ה אפו באותו האיש : **יסגרך ה' בידי** שע"י תפלתי תצטרע ולא תוכל לברוח ממני ע"י שיותם כחך ע"י הצרעת ואוכל אני להרגך . וכמו שמסיק המדרש ואין יסגרך אלא צרעת : **וספח ה'** קדקד בנות ציון . וכולהו קראי דהתם בזנותם קמיירי שהגבהת קומתן ונטיית גרונם וכל הדברים הנזכרים שם בכתובים תכליתם לזנות היתה שהיו מכוונים להתייפות להרגיל לערוה : **אמר ר"נ** זו הצרעת . לפי שהיה חייב מיתה על שהרג את הבל וכשירצה שסלח הקב"ה עליו צרעת קשה יבינו שזה לו במקום מיתה שמצורע חשוב כמת : **ונאמר** בחזקיהו אות . (מ"ב כ') מה אות כי ירפא ה' לי . ולעיל מיניה כתיב וישימו על השחין ויחי . ובב"ר פ"כ יליף מן והאמינו לקול האות האחרון : **מיואב** ששפך דמים . שהרג את אבנר ועי"ז קלל דוד אותו אל יכרת כו' . כך צ"ל ואם אין את למד מכאן למד מיואב : **כבר** את יודע . בתמיה : **מאמינים** שנא' ויאמן העם (ש"ר פ"ג סי' ט"ו) : **בני מאמינים** שנאמר (בראשית ט"ו) והאמין בה' . ועל הרוב מעשה אבות ירשו בנים ויהיו גם כן מאמינים : **בשמי לשקר** וגו' ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו : **אלישע קידש** שמו של הקב"ה . לפי שהפועל היא של רפואת נעמן היה מהשי"ת לא רצה לקחת שכר ע"ז : **חייך מאומה** אמרת ומומה את נוטל . משום דקשה שלא מצינו לשון מאומה על מאומות דבר . אלא על העדרו . לא תתן לי מאומה . להכי קאמר דה"ל כאילו כתיב מומה שרמז שיקח מומו של נעמן דהיינו הצרעת . והכלי יקר כתב שהם ז"ל דורשים קרי וכתיב דקרי מאומה וכתיב מומה לשון מום . ועיין מנחת שי : **וצרעת נעמן** תדבק בך . שמאחר שנעמן נתן הכסף והבגדים כופר תרופת צרעתו ואתה לקחתו . ראוי אם כן שתקח ג"כ הצרעת עמו : **כי פרוע הוא** שפרחה בהם צרעת כד"א וראשו יהיה פרוע : **וכאב אנוש** עיין סוף סימן הקודם : (ו) **מה כח** עבירה קשה . הן בגוף והן בנפש ועושה רושם חזק עדי עד : **שעד שלא** פשטו ידיהם בעבירה . ר"ל מעשה העגל : **היו בהם** זבים ומצורעים . דייק זה מדכתיב ויעשו כן בני ישראל וישלחו כו' משמע שהיה בהם זבין ומצורעים . וכבר ידעת שבשעת מתן תורה נתרפאו כולם . א"כ ע"כ לומר שבמעשה העגל חזרו למומן (ז"ר): **למדנו שג'** דברים אלו . ר"ל זב ומצורע וטמא מת (ז"ר) : **אירעו** בו ביום . ר"ל ביום שעשו את העגל . והמה"כ פי' שג' דברים היינו מעשה עגל ושנעשו מצורעים ונשתלחו מן המחנה . וכל זה תמצא בספרי עכ"ל . ודבריו תמוהין . וכן בספרי ליתא רמז לזה : (ז) **הצווי מיד** בשעת מעשה. ר"ל בשעת הקמת המשכן שבו ביום הוקבעו שלש מחנות . מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל . והוזקקו הטמאים להשתלח : **ונוהג לדורות** היינו בבית עולמים שבירושלים . שגם שם לא היה שלש מחנות : **אלא זירוז** פי' שיהא מהיר וזריז בדבר : **לפי דרכינו** למדנו שאין מחזיקין כו' . פי' שהתורה באה ללמדנו שאין מזרזים אלא למזורזים . וזה נלמד דוקא מיהושע שהיה בלאו הכי זריז בתורה דכתיב ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל ואמר הקב"ה למשה חזקהו ואמצהו בתורה (ז"א) : **אלא חסרון** כיס . בא להוסיף על דברי ת"ק . ואמר שהסיבה היותר גדולה שיאמר הכתוב בלשון צו אינו אלא מפני שיש באותה מצוה גם חסרון כיס . אבל מצוה שאין בה חסרון כיס אפי' שיש בה זירוז מיד ולדורות לא תבא עליו מלת צו (הרא"מ) : **צו את בני ישראל** וישלחו . ומי שהוא גר חוץ למחנה יש בו חסרון כיס וודאי שאין יכול לישא וליתן עם בני אדם (ז"ר) : **תייחם** לענין חילוק . פי' שם אני מודה שהוא לשון זירוז (י"מ) . ובספרי גרס תזרזם לענין חילוק הארץ . וי"ג תיחס : **ומעץ הדעת** טוב ורע לא תאכל ממנו . וילפינן צו דהכא מצו דהתם . מה התם אזהרה בלא תעשה אף כאן אזהרה בלא תעשה שלא יכנסו טמאים למקדש . וא"ת ולא יטמאו את מחניהם למה לי י"ל דמצו איכא ל"ת למיד . ומלא יטמאו לדורות (ז"א) : (ח) **וישלחו מן** המחנה ממחנה שכינה . דליכא למימר דקאי וישלחו מן המחנה ממחנה לויה דמדכתיב אל מחוץ למחנה תשלחום הרי מחנה לויה אמור . הא מה אני מקיים וישלחו מן המחנה אלא זה מחנה שכינה . ועי' בספרי ובז"א שם : **מלמד שמצורעים** וטמאי מתים משתלחים משם . אינו מדוקדק דהא מצורע משתלח חוץ משלש מחנות : **צרוע** זה מוסגר. קשה הא מוחלט חמור ממוסגר והל"ל צרוע זה מוחלט כל צרוע זה מוסגר וי"ל דה"א כיון שצריך הסגר צריך לשלחו מן המחנה משא"כ מוחלט קמ"ל (ז"ר) . אבל יותר נראה לגרוס איפכא צרוע זה מוחלט כל צרוע זה מוסגר : **זב זה** זב גמור בעל שלש ראיות : **וי"א** כו' **כל טמא** לרבות הנוגעים בשרץ . והוי"ו של וכל טמא לא דרשו : **מזכר ועד** נקבה בכל אדם הכתוב מדבר . צ"ל וישלחו מן המחנה בכל אדם הכתוב מדבר . וכ"ה בילקוט וכן גרס הז"ר והז"א : **או אינו** מדבר אלא בלוים נושאי ארון . פי' מדכתיב המחנה בה"א הידיעה משמע דקאי אמחנה שכתוב קודם לזה היינו מחנה לויה שכתוב בפרשה שלפני זו (ז"ר) : **ת"ל מזכר** ועד נקבה תשלחו כו' . ואם אי' דקאי אדלעיל מיניה לא ה"ל להזכיר נקבה דהא לעיל לא הופקדו אלא הזכרים הראוים לעבודה . אלא ודאי בכל אדם הכתוב מדבר (ז"ר) : **ואחד קטנים במשמע** ודייק זה מדכתיב מזכר עד נקבה ולא כתיב מאיש עד אשה דהוי משמע להוציא את הקטנים . אבל מזכר עד נקבה משמע כל דהו ואפי' קטנים ור"ל שהגדולים מצווים על הקטנים להטעינן שלוח חוץ למחנה . דלא עדיף הקטן מכלים טמאים (ז"א) : **טבול יום** שכבר טבל אבל לא היה לו הערב שמש ואסור ליכנס למחנה שכינה : **ועד נקבה** לרבות מחוסר כפרה . אפשר דרש דבר הפורש מן הנקבה ואין דוגמתו בזכר . והיינו יולדת שהיא מחוסרת כפרה . והוא שטבלה והעריב שמשה אלא שלא הקריבה עדיין קרבנותיה שעדיין לא טהרה טהרה גמורה שנא' וכפר עליה הכהן וטהרה. מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה כדאי' בס"פ הנשרפין דף פ"ג ע"ב : **ועד העזרה** היינו עזרת ישראל כן הוא בזבחים דף קי"ו ע"ב ותוספתא פ"ק דכלים : **יכול כולם** ישתלחו אל מקום אחד . פי' חוץ לכל השלש מחנות : **ת"ל במצורע** בדד ישב . ודרשי' לבדו ישב שלא יהיו טמאים אחרים יושבים עמו . ופרש"י כגון זבים וטמאי מתים . למדנו לשילוחו של מצורע שהוא חמור מכולם . ובספרי מסיים מצורע היה בכלל ויצא מן הכלל ולימד על הכלל מה מצורע שהוחמרה טומאתו חמור שילוחו משל חבירו אף כל שחמורה טומאתו חמור שלוחו משלוח חבירו . מכאן מנו חכמים למחיצות כל שהזב מטמא כו' : **חמור מצורע** שמטמא בביאה . לכאורה קשה דהא זב חמור ממצורע שמטמא משכב ומושב ומטמא כלי חרס בהיסט משא"כ מצורע . ועיין פסחים ס"ז ע"ב (רש"ש) : **שמטמא בביאה** פי' אם בא אל הבית מטמא כל מה שבתוכו אע"פ שלא נגע : **תחת אבן מסמא** פי' אבן גדולה מונחת על הבגדים והזב יושב על האבן אע"פ שאינו מכביד על הבגדים . הבגדים טמאים : **שהוא מטמא** את האדם . מפני שהאדם אינו מקבל טומאה אלא באב הטומאה . וטמא מת הוא אבי אבות הטומאה ומטמא

אדם

התרומה. מכאן נתנו חכמים מחיצות ואמרו כ עשר קדושות הן א"י מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין כן מכל הארצות. ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן ארץ כנען כשרה לבית שכינה ואין עבר הירדן כשר לבית שכינה. כא עיר חומה מקודשת מן הארץ שמצורעים הולכים בכל הארץ ואינם הולכים בערי חומה. ירושלים מקודשת מערי חומה שקדשים קלים ומעשר שני נאכלים בירושלים. ואינן נאכלים בערי חומה. הר הבית מקודש מירושלים שזבים וזבות נכנסים בירושלים ואין נכנסים בהר הבית. החיל מקודש מהר הבית שגוים וטמא מת נכנסין להר הבית ואין נכנסין להיל. עזרת הנשים מקודשת הימנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבים עליו חטאת. עזרת ישראל מקודשת הימנה שמחוסרי כפורים נכנסין לעזרת הנשים ואין נכנסין לע"י. ישראלים מעורבין שמש נכנסים לעזרת כהנים ברוחב י"א אמה על אורך קל"ה אבל לא היו עומדין על הדוכן. והלוים היו עומדין על הדוכן אבל לא היו נכנסין מיכן ולפנים. ובעלי מומין כהנים ופרועי ראש ושתויי יין היו נכנסין מיכן אבל לא היו נכנסין בין האולם ולמזבח ולא לאולם ולא להיכל ולא לסביבות המזבח ד' אמות. ושאר כהנים נכנסין לאולם ולהיכל ולסביבות המזבח ד' אמות. אבל לא היו נכנסין לבית קה"ק. וכה"ג היה נכנס לבית קה"ק ד' פעמים ביוה"כ. א"ר יוסי בה' דברים בין האולם ולמזבח שוה להיכל שאין פרועי ראש ושתויי יין ושלא רחוץ ידים ורגלים נכנסין לשם. וכדרך שהם פורשים מן ההיכל בשעת הקטרה כך היו פורשין מבין האולם בשעת הקטרה. כב הוי מה מעלה בין האולם ולמזבח ולהיכל אלא שבין האולם ולמזבח נכנסין לעבודה ושלא לעבודה ולהיכל אין נכנסין אלא לעבודה בלבד. כג וכשם שהיו במדבר ג' מחנות מחנה שכינה מחנה לויה מחנה ישראל כך היה בירושלים. מפתח ירושלים ועד פתח הר הבית מחנה ישראל. מפתח הר הבית ועד שער ניקנור מחנה לויה. משער נקנור ולפנים מחנה שכינה. והן הן קלעים שבמדבר. ובשעת מסעות אין בהן משום קדושה ואין חייבין עליהם משום טומאה: (ט) ולא יטמאו את מחניהם. כד למה נאמר לפי שהוא אומר וישלחו מן המחנה שומע אני לא יגעו לא בארון ולא בנושאין אבל יקצו להם מקום בפני עצמן ת"ל ולא יטמאו את מחניהם. אשר אני שוכן בתוכם חביבין הן ישראל שאע"פ שהן טמאין שכינה ביניהם שנא' (ויקרא טז) השוכן אתם בתוך טומאותם ואומר ולא יטמאו את מחניהם ואומר (במדבר לה) ולא תטמא את הארץ וגו'. ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה להודיע שבחן של ישראל שכשם שא"ל משה כן עשו. כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל ר' אלעזר ב"ר שמעון אומר אין במשמע אלא המשלחים לא הוצרכו ומנין אף המשתלחים לא הוצרכו ת"ל כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל מעצמן לא הוצרכו שיעשיאום משה ואהרן: (י) ד"א צו את בני ישראל. רבנין פתרין קריית בגלות. צו את בני ישראל על שעברו ישראל על המצות נתחייבו שילוח זה גלות. הה"ד וישלחו מן המחנה אין וישלחו אלא לשון גלות כמד"ת (ירמיה טו) שלח מעל פני ויצאו. מן המחנה זו א"י ששם השכינה חונה. כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש רמז להם שאם יעברו ישראל על ג' עבירות הללו עכו"ם וג"ע ושפיכות דמים יתחייבו גלות. צרוע זו ע"ז מה מצורע מטמא בביאה אף ע"ז מטמא בביאה. זב זו ג"ע שאלו ואלו מטמאין ע"י שכבת זרע. טמא לנפש אלו שופכי דמים שהן מטמאין עצמן ומטמאין הארץ בשפ"ד. ותנינן כן כה גלות בא לעולם על עובדי ע"ז ועל ג"ע ועל שפ"ד ועל שמיטת הארץ. על ע"ז כיצד הוא אומר (ויקרא כו) והשמדתי את במותיכם וגו' וכתיב (שם) ואתכם אזרה בגוים וגו'. א"ל המקום לישראל הואיל ואתם רוצים בע"ז אף אני אגלה אתכם למקום שיש ע"ז לכך והשמדתי את במותיכם. ועל ג"ע כיצד א"ר ישמעאל ב"ר יוסי כ"ז שישראל פרוצין בעריות שכינה מסתלקת מהם שנא' (דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. ועל שפ"ד כיצד שנא' (במדבר לה) ולא תחניפו את הארץ וגו'. מגיד הכתוב ששפ"ד מטמא את הארץ ומסתלקת השכינה. ומפני שפ"ד חרב בהמ"ק וגלו ישראל מארצם והדברים הללו היו במקדש ראשון ולכך גלו וחרב בהמ"ק

יד יוסף כ פ"ק מ"ו דכלים: כא תוספתא פ"ק דכלים: כב תוספ' דכלים פ"ד: כג זבחים קי"ז. תוספ' דכלים פ"ד: כד ספרי פ"ז פיסקא א'. ילקוט ס"ז: כה אבות פ"ה:

ענף יוסף

מן התחלואים שהבר היו כמצרים בזכות התורה א"כ כ"ש שלא אסים תחלה: (ח) [א"י מקודשת כו' שמביאין ממנה העומר כו' ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן כו'] הנה מכאן משמע שעבר הירדן נקראת א"י ומביאין ממנה עומר ובכורים כו' ות"ק דריה"ג בכורים פ"א משנה י'. וכן תניא בסנהדרין דף י"א ע"ב ת"ר על שלש ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן והגליל. וכתב רש"י שם על עבר הירדן והגליל כו' דהואיל ומביאין עומר מעבר הירדן כו'. אבל בתנחומא סדר מטות סי' ה' אי' בני גד ובני ראובן שהיו עשירים כו' וישבו לשם כה"ל לכך גלו תחלה. וכן משמע בקה"ר פסוק טוב מלא כף נחת. וכן משמע ביחזקאל מ"ז פסוק י"ח ע"ש וברש"י. וכן כתב הר"ן נדרים דף כ"ב דעבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר וע' בספרי ריש סדר מסעי: [ופרועי ראש ושתויי יין כו] ע' במשנה פ"ק דכלים וברטנורה שם וכאן או דצריך למחוק ושתויי יין או דצריך להוסיף גם שלא רחוץ ידים ורגלים: [ובעלי מומין כהנים כו' לא היו נכנסים בין האולם ולמזבח ולא לאולם ולא להיכל ולא לסביבות המזבח ד' אמות] וא"צ הרמב"ם פ"ו מהלכות ביאת מקדש שלכך א' כל כהן שיש בו בין מום קבוע בין מום עובר לא יכנס למקדש מן המזבח ולפנים שנא' אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש ואם עבר ונכנס לוקה אע"פ שלא עבד. וע' במשנה למלך וברמב"ן בהשגת ספר המצות לאוין סימן ס"ע. ומלשון המדרש שלפנינו משמע בהדיא כהרמב"ם:

מתנות כהונה

עשר קדושות. פ"ק דמסכת כלים ואע"פ שהם אחד עשר עיין בערוך סוף ערך עשר דפי' בשם רב האי דא"י אינה חשובה קדושה לפי שבשאר הקדושות יש בהן כבוד למקום מה שאין כן קדושת ארץ ישראל וי' קדושות הן בתוך א"י ועיין במסכת כלים בפירוש הר"ש שהאריך בזה: ה"ג **בה'** דברים כו'. עד שאין בעלי מומין ופרועי ראש כו': **אבל יקצו.** יחדו להם מקום מיוחד בתוך המחנה: ה"ג **מה** מעלה בין האולם ולמזבח ולהיכל אלא כו': **לא הוצרכו.** לעשות וכפייה: **שיעשיאום** שיכפו אותם לשון גט מעושה: **בביאה** כבר נתפרש בסמוך שני

עץ יוסף

את האדם. משא"כ טבול יום דקליפה טומאתיה: **שהוא פוסל** את התרומה. דכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים וקי"ל דבתרומה משתעי. וקמ"ל ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה שאם היה טהרתו תלויה בקרבן כגון זב ומצורע והוי מחוסר כפורים מותר לאכול בתרומה: **נתנו** חכמים מחיצות. להורות שיש הבדל בקדושה מחיצה לפנים ממחיצה ואין קדושתן שוה: **עשר קדושות** הן. דא"י אינה ממנין הקדושות. לפי שבשאר קדושות יש בהם כבוד למקום שמונעים ממנו קצת טומאות. או שמונעים מקצת בני אדם ליכנס אליו. ואין בשתם א"י קדושה זו. והבאת בכורים ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים אינם כקדושות הללו (ברטנורא סוף פ"ק דמסכת כלים): **שמביאין ממנה העומר** דכתיב (ויקרא כ"ג) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר. קצירה ולא קציר חוצה לארץ: **והבכורים** דכתיב (דברים כ"ו) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך: **ושתי הלחם** דכתיב (ויקרא כ"ג) ממושבותיכם תביאו לחם: **ארץ כנען** מקודשת מעבר הירדן כו'. זה אינו במשנה דמסכת כלים פ"א: **כשירה לבית שכינה** פי' לבנות שם בהמ"ק (ז"ר): **עיר חומה** פי' עיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון. דבמצורע כתיב (שם י"ג) מחוץ למחנה מושבו חוץ למחנה ישראל. וכשכבש יהושע את הארץ קדש העיירות שהיו מוקפות חומה בימיו שיהיו כמחנה ישראל להשתלח מהם מצורעים. ואם נכנס מצורע לעיר המוקפת חומה אינו לוקה אע"פ שאינו נשאר. אבל אם נכנס לירושלים לוקה ואם נכנס להר הבית לוקה שמונים. כן כתב הרמב"ם מהלכות ביאת מקדש פ"ג הלכה ח' ט' ע"ש: **שקדשים קלים** ומעשר שני כו'. דכתיב (דברים י"ב) ובאת שמה והבאתם שמה וגו'. וכתיב (שם) לא תוכל לאכול בשעריך וגו': **הר הבית** ת"ק אמה על ת"ק אמה היה. וכן היה בית המקדש בנוי. ומשם מתחיל מחנה לויה ושיעורו עד עזרת ישראל: **שזבים וזבות** נדות ויולדות (משנה פ"ק דכלים): **שזבים וזבות** נכנסים בירושלים כו'. שכל שטומאתו המורה שלוחו חמור משלוח חבירו. ולכן מצורע שמטמא בביאה מגולה חוץ לירושלים שהיא כנגד מחנה ישראל. זבים וזבות שטומאתו חמורה מטמא מת שמטמא באבן מסמא לכן משתלחים מהר הבית שהוא מחנה לויה. ומותרות בירושלים: **החיל** לפנים מחומת הר הבית היה כותל נמוך עשרה טפחים והוא נקרא סורג. ולפנים ממנו החיל עשר אמות: **וטמא מת** נכנס להר הבית. וה"ה מת עצמו מותר בהר הבית שהוא מחנה לויה. שנא' ויקח משה את עצמות יוסף עמו. עמו במחנה לויה: **ואין נכנסין להיל** וה"ה טמאי מתות (רמב"ם): **עזרת הנשים** לפנים מן החיל היתה אורך מאה וחמשים וחמשה על רוחב קל"ה: **שאין טבול** יום נכנס לשם. יהושפט ובית דינו גזרו זה כדאי' בזבחים דף ל"ב וביבמות דף ז' ע"ב. וגזרו על טבול יום ולא גזרו על מחוסר כפורים. לפי שטבול יום אסור בתרומה ומחוסר כפורים מותר בתרומה. וכל שטומאתו המורה מחברו חמור שלוחו משלוח חברו: **ואין חייבין** עליו חטאת. לפי שאינה אלא מדברי סופרים: **עזרת ישראל** לפנים מעזרת נשים היתה אורך קל"ה על רוחב אחת עשרה. וכן עזרת כהנים היתה אורך קל"ה על רוחב אחת עשרה. ורצפי פספסין היו מבדילים בין עזרת ישראל לעזרת כהנים: **ואין נכנסין** לעזרת ישראל. וה"ה שאין טהור נכנס לשם עד שיטבול (ברטנורא): **ואין נכנסין** לעזרת ישראל. ומסיים במשנה פ"ק דכלים וחייבין עליה חטאת וכדאי' בפ' הקומץ רבה דף כ"ז תנא מחוסר כפרה שנכנס לעזרה בוגע חייב חטאת. מזיד שגגתו כרת. וא"צ לטבול יום ושאר כל הטמאים: **ישראל מעורבין** שמש ט'. ומיירי באלו שאינם צריכין כפרה שכיון שהעריבו שמשן הרי הם טהורים לכל דבר ומותרים ליכנס בעזרת כהנים. ודוקא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה כדאי' במשנה פ"ק דכלים: **ובעלי מומין** כהנים ופרועי ראש. להרמב"ם מדאורייתא לא היו רשאים ליכנס בין האולם ולמזבח כו'. בעלי מומין דכתיב (ויקרא כ"א) כי כל אשר בו מום לא יקרב. ופרועי ראש דאמר רחמנא לאהרן ולבניו (שם י') ראשיכם אל תפרעו והם היו במשכן. אבל הרבה חלקו עליו וס"ל דכל הני מעלות דרבנן: **ולא לסביבות** המזבח ד' אמות. משאר צדדי המזבח שלא כנגד האולם. עיין ברמב"ן בהשגות ספר המצות ס"ט: **ושאר כהנים** ר"ל שאינם בעלי מומין ופרועי ראש ואינם שתויי יין וגם רחצו ידיהם ורגליהם הם רשאים ליכנס לאולם כו'. ועיין משנה ט' פ"ק דכלים בתוי"ט: **ד' פעמים** אחד להקטיר קטורת. ב' להזות מדם הפר. ג' להזות מדם השעיר. ד' להוציא כף ומחתה. ואם נכנס ה' פעמים חייב מיתה כדאי' בתוספתא פ"ק דכלים: **שוה להיכל** שאין בעלי מומין ופרועי ראש וכו'. כצ"ל וכן הוא במשנה: **בשעת הקטרה** בין בשעה שכ"ג מקטיר קטורת לפני ולפנים. ובין בשעה שמקטירין קטורת במזבח הזהב שבהיכל. כל העם פורשים מבין האולם ולמזבח כשם שהיו פורשים מן ההיכל. ות"ק פליג על רבי יוסי וסבר דבשעה שמקטירין קטרת בהיכל הוא דפרשי מבין האולם ולמזבח אבל כשמקטיר קטורת לפני ולפנים אין העם פורשים אלא מן ההיכל בלבד ולא מבין האולם ולמזבח. והלכה כת"ק (ברטנורא) וע"ש בתוי"ט: **שער ניקנור** של עזרה היה שער המזרח (רש"י): **והן הן קלעים** שבמדבר. לפנים משער ניקנור היה במקום לפנים מן הקלעים במשכן (רש"י): **בשעת מסעות** כו' עיין מנחות דף צ"ה ע"א: (ט) **שומע** אני לא יגעו לא בארון כו'. פי' שמי שמשולח ממחנה שכינה לא יגע בארון שבמחנה שכינה אבל יקצה (פי' מיחד) לו מקום שם וידור. או מי שמשתלח ממחנה לויה לא יגע בנושאים אבל מותר להיות שם. ת"ל ולא יטמאו את מחניהם שאסור לו להיות בהמחנה בלא יטמאו את המחנה: **שנא' השוכן** אתם כו'. מייתי ג' קראי ללמוד שאפי' טמאו כל השלש מחנות שכינה עמהם והכי דייקי קראי השוכן אתם דמשמע במחנה שכינה. ולא יטמאו את מחניהם מחנה שלהם היינו לויה. ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה היינו מחנה ישראל (ז"ח): **להודיע שבחן** אף שדבר קשה עד מאד להיות מרוחק מבין בני אדם עכ"ז קיימו תיכף: **המשלחים לא הוצרכו** לכפיה לכופם שיבלהו את הטמאים ולא יחושו עליהם. ומנין שאף המשתלחים היינו הטמאים עצמם לא הוצרכו לכפיה לכופם לצאת חוץ למחנה. ת"ל כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל. והוא מיותר דהרי כבר כתיב ויעשו כן בני ישראל אלא ללמד שאף הטמאים לא עכבו: **שיעשיאום משה ואהרן** כצ"ל (א"א) ופי' שיעשיאום שיכפו אותם מלשון גט מעושה: (י) **פתרין** קרייה בגלות. כי מגלות איש פרטי שנגלה ממקום הקודש והסרת השכינה נוכל לקחת ציור על גלות הכללי. ובכאן ע"י חטא העגל ההלה הגלות מעט מעט להתפשט בין אנשים פרטים. וכמו שקרה אז להפרט כן אח"כ קרה לכולם ולכן מצאנו הלשונות שוות כדמסיק: **אין וישלחו** אלא לשון גלות. שהגלות שהוא בע"כ נקרא שלוח: **מטמא בביאה** אם בא אל הבית כל מה שבתוכו טמא אף שלא יגע: **אף עכו"ם** מטמא בביאה. פי' תקרובת עכו"ם עיין חולין י"ג ע"ב (רש"ש): **על עכו"ם** כו' ועל ג"ע כו'. מה שאמר מלת על ד' פעמים הוא להודיענו שעל כל א' מהם לבדו כדאי הגלות לבא: **הואיל ואתם** רוצים בעכו"ם כו'. ר"ל שהוא מדה כנגד מדה כי לפי שהם ברצון נפשם עבדו עכו"ם על כן הם הולכים בגלות ושם יעבדו עכו"ם שכן כתיב ועבדתם שם אלהים אחרים וגו': **שכינה מסתלקת מהם** ומפורש בתורה בסוף פרשת אחרי אל תטמאו בכל

בהמ"ק. דא"ר יוחנן בן תורתא כו מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שהיו בה ג' דברים ע"ז וג"ע ושפ"ד. ע"ז דכתיב (ישעיה כח) כי קצר המצע מהשתרע וגו' כז א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן קצר מצע זו מלהשתרר עליו שני רעים כא'. (שם) והמסכה צרה כהתכנס א"ר. שמואל בר נחמני כי מטי ר' יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה (תהלים לג) כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה. ג"ע שנא' (ישעיה ג) ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון וגו'. שפ"ד דכתיב (מ"ב כא) וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו'. כח ולפיכך הביא עליהם הקב"ה ג' פורעניות כנגד ג' עבירות שבידם שנא' (מיכה ג) לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו' והשילוח הזה אמור בגלות בבל. מזכר עד נקבה תשלחו הרי זה אמור כנגד גלות מדי שהלכו מבבל למדי. ולפי שלא יצאו מא"י כשגלו למדי לכך לא נאמר כאן מחנה. ולמה כתיב בגלות מדי מזכר עד נקבה רמז להם שעתידה מלכות מדי לגזור עליהם גזירות מזכר עד נקבה שנא' (אסתר ג) ונשלוח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות המלך להשמיד וגו'. אל מחוץ למחנה תשלחום הרי זה אמור כנגד גלות אדום שהחריבו בהמ"ק והגלו את ישראל מארצם. ולמה סמך גלות אדום אצל גלות בבל לפי שכשם שבבל חרב המקדש והגלה ישראל כך עשו אדומיים. וכה"א (תהלים קלז) בת בבל השדודה הכתוב קרא לאדום בת בבל. ואע"פ שגלות מדי מבדיל ביניהם במקרא לא עשה הכתוב כן אלא מפני שגלות מדי לא בא אלא מכח גלות בבל שכשגלו למדי מבבל יצאו. ולא יטמאו את מחניהם הרי זה אמור כנגד שעבוד יון ולכך לא נאמר בזה שילוח שלא הגלום מארצם. ולכך נאמר בזה טומאה שטמאו יונים את ההיכל בע"ז שלהם. אשר אני שוכן בתוכם רמז להם שבב"מ שיגלו שכינה עמהם. כט תני רבי נתן אומר חביבין ישראל שכל מקום שגלו שכינה עמהם גלו למצרים שכינה עמהם שנאמר (ש"א ב) הנגלה נגליתי לבית אביך וגו'. גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר (ישעיה מג) למענכם שלחתי בבלה וגו'. גלו לעילם שכינה עמהם שנא' (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעילם. גלו לאדום שכינה עמהם שנא' (ישעיה סג) מי זה בא מאדום. וכשהן פזורין שכינה עמהם שנאמר (דברים ל) ושב ה' אלהיך את שבותך וגו' והשיב לא נאמר אלא ושב. ואומר (שה"ש ד) אתי מלבנון כלה וגו'. ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה כיון שחטאו גלו. כאשר דבר ה' אל משה כן עשו בני ישראל מה דבר הקב"ה למשה שאם יעשו תשובה במלכיות שיהיו שם הקב"ה מקבצם. שנא' (דברים ל) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו' והביאך ה' אלהיך וגו' ומל ה' אלהיך וגו'. כן עשו בני ישראל שעתידין ישראל שיעשו תשובה באחרית הימים והם נגאלים שנא' (ישעיה ל) בשובה ונחת תושעון. וכשם שמצורע וזב וטמא נפש לא יטהרו לעולם עד שיבואו במים טהורים. כך עתיד הקב"ה לזרוק עליהם מים טהורים ולטהרם שנא' (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו':

פרשה ח

(א) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת וגו'. א ר' אבהו אומר (הושע יד) ישובו יושבי בצלו אלו הגרים שהם באים וחסים בצלו של הקב"ה. יחיו דגן בתלמוד ויפרחו כגפן באגדה זכרו כיין לבנון אמר הקב"ה חביב עלי שמותן של גרים כיין נסך שהוא מתנסך על גבי המזבח. ולמה הוא קורא אותו לבנון ב שמלבין עונותיהם של ישראל כשלג שנא' (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים וגו'. רשב"י אומר שכל הלבבות שמחים בו הה"ד (תהלים מח) יפה נוף משוש כל הארץ. ורבנן אמרי ע"ש (מ"א ט) והיו עיני ולבי שם כל הימים. ד"א יחיו דגן יעשו עיקר הם כישראל כמה דתימא (זכריה ט) דגן בחורים. יפרחו כגפן כישראל כד"ת (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע. וכן אתה מוצא כשם שכתובה פרשה בתורה בין ישראל לחבירו אם מועל בו שהוא חייב קרבן שנאמר (ויקרא ה) נפש כי תחטא ומעלה וגו'. כך הקב"ה כתב פרשה בתורה בין ישראל לגרים שאם גוזל אדם מישראל לגר דינו כגוזל מישראל. את מוצא בזה כתיב חטא כי תחטא ובגוזל הגר כתיב מכל חטאת האדם. בזה כתיב ומעלה מעל בה' ובזה כתיב למעול מעל בה'. בזה כתיב והיה כי יחטא ואשם ובגר כתיב ואשמה הנפש ההיא. בזה כתיב ושלם אותו בראשו ובגר כתיב והשיב את אשמו בראשו. בזה כתיב וחמשיתיו יוסף עליו ובגר כתיב וחמישיתו יוסף עליו. בזה כתיב ואת אשמו יביא לה' ובגזל הגר כתיב מלבד איל הכפורים. הא למדנו שהגרים עיקר הם כישראל הוי יחיו דגן ויפרחו כגפן: (ב) איש או אשה וגו'. ג הה"ד (תהלים קמו) ה' אוהב צדיקים וגו'. כך אמר הקב"ה (משלי ח) אני אוהבי אהב וכה"א (ש"א ב) כי מכבדי אכבד. הם אוהבים אותי ואף אני אוהב אותם ולמה הקב"ה אוהב צדיקים שאינן נחלה ואינם משפחה. את מוצא הכהנים בית אב הם. הלוים בית אב הם. שנא' (תהלים קלה) בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה'. אם מבקש אדם להיות כהן אינו יכול. להיות לוי אינו יכול. למה שלא היה אביו לא כהן ולא לוי. אבל אם מבקש אדם להיות צדיק אפי' גוי יכול הוא שאינן בית אב לכך הוא אומר (שם) יראי ה' ברכו את ה'. בית יראי ה' לא נאמר אלא יראי ה'. אינו בית אב אלא מעצמם נתנדבו ואהבו להקב"ה לפיכך הקב"ה אוהבם לכך נאמר (שם קמו) ה' אוהב צדיקים וגו'. הרבה הקב"ה אוהב את הגרים למה"ד למלך שהיה לו צאן והיתה יוצאת בשדה ונכנסת בערב. כן בכל יום. פעם א' נכנס צבי אחד עם הצאן הלך לו אצל העזים היה רועה עמהם נכנסה הצאן לדיר נכנס עמהם יצאת לרעות יצא עמהם. אמרו למלך הצבי הזה נלוה עם הצאן והוא רועה עמהם כל יום ויום יוצא עמהם ונכנס עמהם. היה המלך אוהבו בזמן שהוא יוצא לשדה ד היה מפקד מרעה יפה לרצונו. לא יכה אדם אותו. הזהרו בו. ואף כשהוא נכנס עם הצאן היה אומר להם תנו לו ישתה. היה אוהבו הרבה. אמרו לו מרי כמה תישים יש לך כמה כבשים יש לך כמה גדיים יש לך ואין את מזהירנו. ועל הצבי הזה בכל יום ויום את מצוינו. אמר להם המלך הצאן רוצה ולא רוצה כך היא דרכה לרעות בשדה כל היום ולערב לבא לישן בתוך הדיר. הצביים במדבר הם ישנים אין דרכם ליכנס לישוב בני אדם לא נחזיק טובה לזה שהניח כל המדבר הרחב הגדול במקום כל החיות ובא ועמד בחצר. כך אין אנו צריכין להחזיק טובה לגר שהניח משפחתו ובית אביו והניח אומתו וכל או"ה ובא לו אצלנו לכן הרבה עליו שמירה שהזהיר את ישראל שישמרו עצמם מהם שלא יזיקו להם וכה"א ואהבתם את הגר וגר לא תונה וגו'. וכשם שחייבה תורה לגוזל לחבירו תשלום ממון וקרבן איל הכפורים כן הייבה תורה לגוזל את הגר תשלום לו ממונו ויביא קרבן איל הכפורים. שכן כתיב דבר אל בני ישראל איש או אשה וגו'. והפרשה הזו בגזל הגר אמורה דכתיב (שם) ה' שומר את גרים. שהרבה

יד יוסף כו יומא ט': כז פתיחתא דאיכה רבתי סי' כ"ב. ויק"ר פ' י"ז ופ"ק דיומא: כח שבת קלט: כט מ"ר פ' ע"ו. איכה רבתי פ"א. ירוש' תענית פ"ק. ספרי ח"א פיסקא פ"ד. מכילתא. ילקוט ס"ז. מגילה כ"ט. זוהר אחרי דף ס"ו והאזינו דף רל"ז. זוהר ריש שמות: **פ"ח** א ילקוט הושע: ב ספרי ח"ב פיסקא כ"ח. ילקוט ואתחנן: ג שוח"ט קמ"ו: ד שוח"ט שם:

מתנות כהונה

שני רעים. שני חבירים ור"ל הקב"ה ולהבדיל בין קדש לחול ע"ז שבחרו ועיין זה במדרש איכה בפתיחה: **והשילוח** הזה. דכתיב בפרשת וישלחו וגו': **ולמה** סמך כו'. י"ל משום דכתיב תשלחום ולא כתיב תשלחו כמו שכתוב גבי גלות מדי מזכר עד נקבה תשלחו מ' הכינוי שב אל הצרוע והזב הנזכרים בפסוק ראשון אגל גלות בבל לרמוז לנו שהם דומים זה לזה ואח"כ אמר ואע"פ שגלות מדי מבדיל ביניהם למה לא סמכם זה לזה ממש אלא מפני וכו': ה"ג **אלא** מפני שגלות מדי כו': ה"ג **שאם** יעשו תשובה במלכיות: על שם והיו עיני ולבי. לבנון נוטריקון לב ועינים: ה"ג **יחיו** דגן יעשו כו': **עיקר** הם כישראל גרסי': **שאינן** נחלה וכו' שלא יכול אדם לירד בתוכה דרך ירושה ונחלת אבות וכדמפרש ואזיל: **שאינו** בית אב. הצדקות אינו בית אב: **רוצה** ולא רוצה גרסי': **לסורן** פי' נראה לסכלותו כמו לסיאורו שהוא תרגומו של לכסל' והכי איתא במדרש קהלת בפסוק טוב אחרית חזר הפרסי לסיאורו ובערוך לא

עץ יוסף

בכל אלה וגו' ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה. הרי בבירור שהגלות בא על ג"ע: **ומפני** ש"ד חרב בהמ"ק וגלו כו'. והוא מדה כנגד מדה כמו שהם שפכו דמים כך נשפך דמם סביבות ירושלים ואין קובר. מהנשארים נמקו בעונם: **כי קצר המצע** כו'. אמר דרך משל כי קצר המצע מהשתרע מלהשתרר עליו שני רעים כאחד ודריש מהשתרע נוטריקון מהשתרר ריע אחר. ור"ל שכמו שאין האשה סובלת שיהיה עם האשה בעלה ואהובה. כן בהמ"ק לא יסבול הסמל שהעמיד מנשה בהיכל עם השכינה: **תעשה לו מסכה צרה**. פי' שעשו את מסכות זהבם צרה להשי"ת שכתוב כונס כנד מי הים כאשה שנעשית צרה לחברתה. ולשון כהתכנס דורש שמרמז על הכתוב כונס כנד מי הים. ועיין באיכה רבתי: **יען כי גבהו בנות ציון**. וכולי קראי דהתם בפריצות דרכם קמיירי שהיו מכוונים להתייפות להרגיל לערוה: **ציון שדה תחרש** וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער הרי ג' גזירות שדה ועיים ובמות יער ועיין שבת קל"ט ע"א: **והשילוח הזה** דכתיב בפרשה וישלחו וגו' (מת"כ): **להשמיד** וגו' טף ונשים וגו': **ולמה סמך** גלות אדום אצל גלות בבל. ר"ל והלא שעבוד יון קדים: **שבב"מ שגלו** שכינה עמהם. לפי שכביכול שכינה מצטערת עמהן בגלות מפני חיבתו לכן לא מסרם לטבע המערכות. כי אם הכל בהשגחה פרטית גם לא יניחום להיות משוקעים בטומאת העבירות כי רוה"ק יעטור בתוכם לטהרם: **הנגלה נגליתי** דאין ה"א הנגלה ה"א התימה: **למענכם שלחתי בבלה** פי' שלחתי שם השכינה עמהן. ע"ד ובפשעיכם שולחה אמכם שפירשו חכמי אמת על השכינה. אבל בירוש' פ"ק דתעניות גרס שנא' למענכם שולחתי בבלה. ר"ל דדריש שלחתי כמו שולחתי: **גלו לעילם** היינו למדי כמד"א (דניאל ח') ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה. ועיין במ"ר ספ"ו: **וכשהן חוזרין** שכינה עמהם. כצ"ל וכן הביא הנוסחא היפ"ת בשם מדרש זה וכן הוא בספרי: **והשיב לא** נאמר אלא ושב. ומלת את שבותך יתפרש עם שבותך (ז"א): **ואומר אתי מלבנון כלה**. פי' כשתגלו מלבנון אתי תגלו כי אני אגלה עמכם וגו'. אתי מלבנון תבואי פי' וכשתשובו מן הגולה אני אשוב עמכם. ואף כל ימי הגולה אני אשוב בצרתך לי צר ועל כן כתיב אתי מלבנון תבואי ולא כתיב אתי ללבנון תבואי. לומר משעת יציאתכם מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תלאו ותבואו (ז"א): **במים טהורים** שזהו גאולה אלהית אף שנטהרו מצרעתם עכ"ז צריך גם למים. כן גם עם התשובה צריך גם טהרה מלמעלה. והוא הנקרא סיוע מלמעלה כמ"ש הבא לטהר מסייעין לו כי יתעורר מלמעלה רוה"ק ויטהרם על לבבם:

פרשה ח (א) **יחיו דגן** בתלמוד. כי לא יתכן שיבטיח להם בענינים גשמיים. שזהו כאין וכאפס בעיני האיש השב לעבודת ה'. אע"כ שמרמז על ענינים נפשיים. ודרש הדגן שהוא לחם המשביע את הגוף ומסעדו. וכן לנפש המזון המחיה לנפש מלחם שמים הוא התלמוד שהוא העיקרי להשלמה שממנה ידע האדם איך להורות. וקרא לאגדות גפן שכמו שביין מתענג האדם כן האגדות עינוגו של מקרא: **שמותם של גרים** אין הכוונה על שם ההסכמי הניתן להם. כי אם שם הגר שכנויו שבא להתגייר באמונה אשר לא נתגדל עליה. והוא נחשב כקרבן וכיין המתנסך ע"ג המזבח. כי שפיכת נפשו לה' חביב מכל קרבן: **שמלבין עונותיהם** של ישראל. כדאי' בסדר תצוה פ' ל"ו משום כל הארץ שלא היה אחד מישראל מילך כשהיה ביהמ"ק קיים. למה שהיה אדם נכנס לשם מלא עונות והיה מקריב קרבן ומתכפר לו אין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק: **שכל הלבבות** שמחים בו. שהכל שותים מתמלית א"י ונקרא לבנון ע"ש הלב. והגה"ן נוסף: **ע"ש והיה עיני ולבי** לבנון נוטריקון לב ועינים: **ד"א יחיו דגן יעשו עיקר** כו'. כלו' שיהיו עקרים כישראל. וקרא לדגן בכנוי כעיקר שהמזון הוא העיקר לחיי הגוף. וכן דימו אותם לגפן כישראל המכונים בשם גפן: (ב) **שאינן נחלה** כו'. שלא יכול לירד בתוכה דרך ירושה ונחלת אבות וכדמפרש: **שאינו בית אב** הצדקות אינו בית אב: **צבי אחד** כו' כלו' אחר שהוא מסוג המדבריים יושב במנוחה במקום רחב ידים אינו נכנע לבן אדם. ועכ"ז נכנס תחת רשות בעלים. וא"כ תכונה טובה יש בו. כן הגר הגלות של

שהרבה בשמירתם כדי שלא יחזרו לסורם. ה חביבין הגרים שבכל מקום הכתוב מקיש אותם כישראל שנא' (ישעיה מד) ואתה ישראל עבדי יעקב וגו'. נאמרה אהבה בישראל שנאמר (מלאכי א) אהבתי אתכם אמר ה'. ונאמרה אהבה בגרים שנא' (דברים י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. נקראו ישראל עבדים שנאמר (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים ונקראו גרים עבדים שנא' (שם נו) מהיות להם עבדים. נאמר רצון בישראל שנא' (שמות כח) והיה על מצחו תמיד לרצון וגו'. ונאמר רצון בגרים שנאמר (ישעיה נו) עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי וגו'. נאמר שירות בישראל שנאמר (שם סא) ואתם כהני ה' תקראו וגו'. ונאמר שירות בגרים שנא' (שם נו) ובני הנכר הנלוים וגו'. נאמר שמירה בישראל שנא' (תהלים קכא) ה' שומרך וגו'. ונאמר שמירה בגרים (שם קמו) ה' שומר את גרים. וכן את מוצא ו בארבע כתות העומדות לפני המקום שנא' (ישעיה מד) זה יאמר לה' אני וגו' זה יאמר לה' אני הרי כולו למקום לא נתערב בו חטא. (שם) וזה יקרא בשם יעקב אלו גרי צדק. (שם) וזה יכתוב ידו לה' אלו בעלי תשובה. (שם) ובשם ישראל יכנה אלו יראי שמים. הא למדנו שהגרים הרי הם כישראל ולכך נאמרה פרשה זו: (ג) איש או אשה וגו' הה"ד (ש"א ב) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. תני ז ר' יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המבזה את התורה גופו מבוזה על הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד וגו'. ד"א כי מכבדי אכבד ח זה פרעה שנהג כבוד במי שאמר והיה העולם ויצא בראש פמליא שלו שנאמר (שמות יד) ופרעה הקריב וגו'. אמרו לו עבדיו אדונינו כל המלכים אינם יוצאים אלא לאחר פמליא שלהם. אתה מפני מה אתה יוצא בראש פמליא שלך. אמר להם וכי לפני ב"ו אני הולך הריני הולך להקביל פני ממ"ה הקב"ה. ט לפיכך נהג הקב"ה בו כבוד ולא נפרע ממנו אלא הוא בעצמו שנאמר (שה"ש א) לסוסתי ברכבי פרעה וגו'. ובוזי יקלו זה סנחריב מלך אשור שנא' (מ"ב יט) ביד מלאכיך חרפת ה' וגו' לפיכך הקב"ה נוהג בו בזיון ולא נפרע ממנו אלא ע"י מלאך שנא' (שם) ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו'. ד"א כי מכבדי וגו' מדבר בגרים הם מכבדים להקב"ה שמניחים מעשיהם הרעים ובאים וחסים תחת כנפי השכינה הקב"ה מכבדם. ללמדך שכל המיישר ארחותיו הוא מכבד להקב"ה שנא' (תהלים נ) זובח תודה יכבדנני ואומר (ירמיה יג) תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך וגו'. ובוזי יקלו אלו הרשעים שהרי סרים מאחרי המקום הקב"ה מקילם. מי היו שבזו המקום אלו עובדי העגל מה ביזוי עשה להם שלקו בצרעת ובזיבות ושלחם מן המחנה שנא' וישלחו מן המחנה וגו'. ומה כיבוד עשה הקב"ה לגרים שאחר פרשת שילוח טמאים כתיב פרשת אזהרת גרים. ללמדך להוטאים מישראל הרחיק המקום ולגרים הבאים לשמו קירב המקום שעשה דינם חמור כדין ישראל שכל הגוזל להם כאילו גוזל לישראל הוי כי מכבדי אכבד: (ד) איש או אשה וגו'. הה"ד (תהלים קלח) יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך. א"ר פנחס. י ב' דברים שמעו מלכי או"ה מפי הקב"ה ועמדו מכסאותם והודו. בשעה שנתן הקב"ת תורה לישראל ואמר (שמות כ) אנכי ה' אלהיך. אמרו מלכי או"ה זה כמונו אומר אי זה מלך רוצה שיהא אחר מכחישו. וכן הקב"ה בשעה שאמר לא יהיה לך אמרו אי זה מלך רוצה שיהיה לו שותף. וכן הקב"ה בשעה שאמר לא תשא אמרו אי זה מלך רוצה שיהיו נשבעים בו ומשקרים. וכן הקב"ה בשעה שאמר זכור את יום השבת אמרו אי זה מלך רוצה שלא יהיו הבריות מכבדים את יום השבת. אבל בשעה שאמר כבד אמרו בנימוסות שלנו כל מי שמכתיב את עצמו סינרון למלך הוא כופר באבותיו וזה מכריז ואומר כבד את אביך ואת אמך. עמדו מכסאותם והודו לו. בשעה שאמר הקב"ה ואת אשר חטא מן הקדש ישלם אמרו בנימוסות שלנו כל דאכיל צינורא מן קיסר יהב ביה סכן דפדן. וזה מכריז ואומר את אשר חטא מן הקדש ישלם. ולא עוד אלא שהחמיר בהדיוט יותר מגבוה שבגבוה כתיב (ויקרא ה) נפש כי תמעול מעל וגו' ובהדיוט כתיב נפש כי תחטא וגו'. עשאו כמזיד. יא ולא עוד אלא שבזה הקדים מעילה לחטא ובזה הקדים חטא למעילה. ולא עוד לישראל אלא אפי' בגוזל הגר כן. מי הוא אלוה כזה האוהב את אוהביו ומקרב רחוקים כקרובים הבאים לשמו. עמדו מכסאותם והודו לו. ולא תאמר בגירי הצדק שנתגיירו לש"ש קירב הקב"ה אלא אפי' אותן שנתגיירו שלא לש"ש מצינו שתבע הקב"ה עלבונם יב הה"ד (ש"ב כא) ויהי רעב בימי דוד וגו'. מהו שנה אחרי שנה מלמד שהיו ג' שנים רצופות. כשראה דוד שהתחיל הרעב לבא בימיו אמר יג בעון ה' דברים הגשמים אינן יורדין בעון עובדי ע"ז ומגלי עריות ושופכי דמים ופוסקי צדקה ברבים ואינן נותנין ובעון שאינן נותנין מעשרותיהם כתקנן. בעון עובדי ע"ז מנין שנא' (דברים יא) השמרו לכם פן יפתה וגו' ואומר וחרה אף ה' בכם וגו'. בעון מגלי עריות מנין שנא' (ירמיה ג) ותחניפי ארץ בזנותיך וגו' ואומר (שם) וימנעו רביבים ומלקוש וגו'. בעון שופכי דמים מנין שנא' (במדבר לה) כי הדם הוא יחניף את הארץ. כי הדם הוא יחן אף על הארץ. בעון פוסקי צדקה ברבים ואינן נותנין מנין שנא' (משלי כה) נשיאים ורוח וגשם אין. למה איש מתהלל במתת שקר. בעון שאין נותנין מעשרותיהן כתקנן מנין שנא' (מלאכי ג) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו'. יד שנה ראשונה התחיל דוד להוכיח דורו בעת הרגל ואמר להם שמא יש בכם בני אדם שהן עע"ז שאין השמים נעצרים מהוריד טל ומטר אלא בעון זה. יצאו ובקשו ולא מצאו. שנה שניה אמר להם שמא גלוי עריות יש בכם שאין השמים נעצרים אלא מפני כך. יצאו בקשו ולא מצאו.

שנה

יד יוסף ה מכילתא משפטים פי"ה. ילקוט ישעיה רמז ש"כ : ו אדר"נ פ"א. מד"א ח"א פ' י"ח. מכילתא משפטים פ' י"ח : ז אדר"נ פ' כ"ז. פרקי אבות פ"ד : ח סנהדרין נ"ד. שוח"ט מזמור י"ח : ט ש"ר פ' י"ח סי' כ' וש"נ : י פסיקתא רבתי פ' כ"ג : יא ב"ב פ"ס : יב אג"ש פ' כ"ח : יג ירוש' פ"ג דתענית ופ"ד דקדושין. ילקוט בלק רמז תשע"א. יבמות ע"ח. סדר"א פ' י"ז. שוח"ט מזמור י"ז סי' י"ג : יד יבמות ע"ח. סדר"א פ' י"ז :

ענף יוסף

פרשה ח (ג) [לפיכך נהג בו הקב"ה כבוד ולא נפרע ממנו אלא הוא בעצמו] בפ' חלק אי' פרעה שחירף בעצמו ופרע הקב"ה ממנו בעצמו. סנחריב שחירף ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח. ופרש"י בעצמו הוא בעצמו ולא ע"י שליח לא היה בזוי כל כך. ולכן הקב"ה כמו כן נפרע ממנו בעצמו ולא נתפייס כל כך דאינו דומה מתפייס מן הגדול למתפייס מן הקטן. ועי' במהרש"א שפי' באופן אחר וכאן משמע כפרש"י. וכן משמע לקמן פ"ט סי' למ"ד ובתנחומא סדר בשלח ע"ש :

אינו

מתנות כהונה

לא פי' כן וע"ש : **יעקב** אשר בחרתי וגו'. אלו הגרים כדלקמן וזה יקרא בשם יעקב או י"ל דסמוך אסיפיה דקרא זרע אברהם : ה"ג **להקביל** פני מלך : ה"ג **לפיכך** הקב"ה נהג בו בזיון : **זובח תודה**. סיפיה דקרא ושם דרך וגומר ודרחז"ל כל השם אורחותיו זוכה ורואה פני השכינה ועיין מזה בויקרא רבה פ' ט' : ה"ג **מי היו** שבזו המקום : ה"ג **שמעו** מלכי אומות : **מכחיש** במלכותו לאמר לו לא מלך אתה : **סינרון** מוסגר ומשועבד למלך : **צינורא** כלי קטן כד"א מחטין וצינורות : **יהב ביה**. נותן בעדו סכין של שני פיות : **פדן** שנים כמו שפרש"י אלא פדן אלם : **ולא עוד**. עיין בפ' הספינה : **ויהי רעב** וכו' עיין כל זה בפ' הערל ביבמות : **יחניף** נוטריקון יחן אף : ה"ג **התחיל** דוד להוכיח דורו ובא"א הגיה דוד דורם : **מוצל** נקי וניטל :

אוט

עץ יוסף

אל ה' ועזב עמו ומשפחתו ועצר בנפשו להיות נכנע תחת עול עבודת ה' איך לא אאהבנו יותר מישראל שהם בתכונתם טובים : **בגזל הגר אמורה** דייק מדכתיב ואם אין לאיש גואל. וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא זה הגר : **לסורם** כדי שלא יסורו מאחרי ה' כמו שהורגלו לסור מאחרי ה' : **ישראל עבדי יעקב** אשר בחרתיך אלו הגרים כדלקמן וזה יקרא בשם יעקב. אי נמי י"ל דסמיך אסיפיה דקרא זרע אברהם אוהבי (מת"כ) : **נקראו ישראל** עבדים. וזה מעלה להיות מעבדי המלך ה' לבאות כמ"ש במשה שנקרא עבד ה' : **נקראו גרים** עבדים שנא' מהיות להם עבדים. ע"ס וצ"ל (כדאי' בילקוט ישעיה רמז ש"כ ובמכילתא סדר משפטים פ' י"ח) שנא' (ישעיה נ"ו) להיות לו לעבדים ורישא דקרא ובני הנכר הנלוים כו' : **שירות** מלשון ושרת את אחיו. וזה מעלה גדולה שהם משרתי ה' : **שמירה** זו ההשגחה הנסיית המופלגת עליהם נעלה מהשגחה הטבעית : **לא נתערב בו חטא**. אלו החסידים המדקדקים אפי' על חטא קל. וזהו כולו לה' שלא חטאו מאומה כי הוא מדובק תמיד בה' : **וזה יקרא** בשם יעקב אלו גרי הצדק. דמשמע שעד עתה לא נקראו בשם יעקב ויקראו עתה בשם יעקב : **אלו בעלי** תשובה. לזה אמר שיכתוב ידו לה'. כאילו כותב וחותם שמעתה יהיה לה' ולא יחטא עוד : **אלו יראי שמים**. שלא טעמו טעם חטא. אבל באדר"נ פ' ל"ז דרשו ובשם ישראל יכנה אלו גרי אמת. והנוסחא דהכא הוא גם במכילתא. ומצאתי בהגהות הגר"א שכן צ"ל זה יאמר לה' אני אלו יראי שמים שלא נתערב בהם חטא. וזה יקרא בשם יעקב אלו קטני בני רשעי ישראל. וזה יכתוב ידו לה' אלו בעלי תשובה. ובשם ישראל יכנה אלו גרי הצדק : (ג) **כל המכבד** את התורה. שאינה מניחה אלא במקום קדוש ולא על הספסל שיושבים בו בני אדם. גם לא סורה על גבי תורה. פי' אחר כל המכבד את התורה שאינו מלמדה לתלמיד שאינו הגון שנא' יפוצו מעינותיך חוצה לתלמיד הגון. ואין לזרים אתך לתלמיד שאינו הגון (רש"י) : **פמליא** פי' בל"ר בני בית (מוסף) : **ולא נפרע** ממנו אלא הוא בעצמו. ולא נתפייס פרעה כל כך דאינו דומה מתפייס מן הגדול למתפייס מן הקטן (רש"י) : **שנא' לסוסתי** כו' וכמו שדרשו בשהש"ר רכב פרעה על סוס זכר וכביכול נגלה הקב"ה על סוס זכר כו' ע"ש. ועיין בסנהדרין דף צ"ד : **ביד מלאכיך** חרפת ה'. ע"י שלוחים דהוא בזוי יותר. אף הקב"ה נפרע ממנו ע"י שליח ונתפייס יותר (רש"י) : **זובח תודה יכבדנני** סיפיה דקרא ושם דרך וגו' ודרשו חז"ל כל השם אורחותיו זוכה ורואה פני השכינה. ועיין מ"ש בויק"ר פ"ט : (ד) **ב' דברים** שמעו כו'. וקא מפרש קרא יודוך ה' כל מלכי ארץ על כל המאמרות ששמעו מאמרי פיך. על כולם שרו וישירו ממה שראו כי גדול כבוד ה' לכבד התחתונים שהם אב ואם וישירו בדרכי ה' שהם דרכים להלוך בהם בני ישראל. ולא לכבוד עצמו כי גדול כבוד ה' מבלי כבוד הבריות : **זהו כמונו** הענין כי האומות לא ידעו מדרכי ה' מאומה אשר הוא בלי השתנות רק לקחו ליוצר מתכונת ב"א המתפעלים ומקבלים תענוג מכיבוד זולתו. ולכן כאשר ראו אזהרת ה' מעניני כבוד ה' חשבו כי הכל למען כבודו. אבל כאשר ראו שהוא מזהיר על כיבוד אבותיו אשר מדרך הטבע המתכבד וחפץ בכבוד. אינו רוצה שיכבד לאחרים מאומה זולתו. אז הודו שכל האזהרות הוא רק למען האדם (חה"ג) : **מכחישו** במלכותו לאמר לו לא מלך אתה : **מכבדים את** יום השבת. פי' איזה מלך רוצה שלא יהיו הבריות מכבדים יום מועד שלו : **סנרין** בלשון רומיי איש מלחמה הנשבע לעשות כפי יכלתו לגוי השררה (מוסף) : **כל דאכיל צינורא** פי' ניצוץ של רוק. והכוונה בכל מי שנהנה מן דבר של מלך אפי' דבר מועט נענש מיתה ותוחבין בו סכין של שני פיות. פדן פי' שנים כמו שפירש"י אלא פדן ארם. ור"ל שנענש כפול ממה שראוי אם היה גוזל להדיוט : **נפש כי תמעול** מעל. וחטאה בשגגה : **שבזה הקדים** מעילה לחטא כו'. פי' בגזל גבוה כתיב נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה'. לא מקרי חטא עד שנהנה. אבל בהדיוט כתיב נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש וגו' דמיד בהתחלת הגזל קרי ליה חטא משעת כפירה (רש"י) והטעם בזה דבהקדש כל זמן שהוא בעין כל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ולכך לא הוי חוטא עד שנהנה ממנו (רש"א) : **בעון ה' דברים** ובירושלמי פ"ג דכתובות אמר בעון ד' דברים ולא חשב שם בעון שאינם נותנין מעשרותיהם כתיקונן מטעם שאכתוב לקמן בסמוך. אבל באגדת שמואל פ' כ"ח ובילקוט בלק רמז תשע"א אי' : **וחרה אף ה'** בכם. ועצר את השמים ולא יהיה מטר. והוא מדה כנגד מדה. משום דמפתח של גשמים ביד ה'. לזה ראוי שיסגור ה' בעדו מה שבידו מאחר שעובד אחרים (יפ"ת) : **וימנעו רביבים** ומלקוש וגו'. ומצח אשה זונה היה לך. והוא מדה כנגד מדה משום דזנות באה על ידי רוב שבע ותענוג ולכן ילקו ברעב (יפ"ת) : **יחניף** נוטריקון יחן אף : **יחן אף** על הארץ. ומדה כנגד מדה מה שאף הם ימותו ברעב (יפ"ת) : **איש מתהלל** במתת שקר. ומדה כנגד מדה הוא שאותו שמתהלל במתת שקר השומע חושב שיבא פרי לדקתו לאכול לשבעה ולמכסה עתיק. והיה מתת שקר שאינו נותן כלום. לעומת זה באים העננים והרוח ואינו יולד הגשם (כלי יקר) : **אל בית האוצר** וגו' אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. וס"ל לבעל המאמר דהאי ברכה היינו גשמי ברכה והוא מדה כנגד מדה כדי שהארץ תצמח תבואה להוציא ממנה תרומות ומעשרות. ומכלל הן אתה שומע לאו שאם לא יתנו תרומות ומעשרות לא תזרע ולא תצמיח : **שנה ראשונה** התחיל כו'. משמע להו הכי דמסתמא קודם שכלו השלש שנים שפשפש

ובדק

שנה שלישית א"ל שמא שופכי דמים או פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים יש בכם או מונעי המעשרות יש בכם שאין הגשמים נעצרים אלא עליהם. יצאו ובקשו ולא מצאו. מכאן ואילך אמר דוד אין הדבר תלוי אלא בי. התחיל שואל באורים ותומים הה"ד (ש"ב כא) ויבקש דוד את פני ה' ארשב"ל ששאל באו"ת. א"ר אלעזר טעמיה דרשב"ל אתיא פני פני. כתיב הכא ויבקש דוד את פני ה' וכתיב התם (במדבר כז) ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו וגו'. א"ל הקב"ה דוד מוצל אתה אלא על שאול ועל בית הדמים הה"ד (ש"ב כא) ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים וגו'. על שאול שלא עשיתם עמו חסד ולא נספד כהלכה. א"ל הקב"ה דוד אינו שאול שנמשח בשמן המשחה. אינו שאול שבימיו לא נעשתה ע"ז בישראל. אינו שאול שחלקו עם שמואל הנביא. ואתה בארץ והוא בח"ל. ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים טו והיכן מצינו שהמית גבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. א"ר אלעזר כתיב (צפניה ב) בקשו את ה' כל ענוי הארץ אשר משפטו פעלו מהו אשר משפטו פעלו שהוא עושה משפטו ופעלו כאחת. את מוצא הקב"ה תובע משפטן של גבעונים מן שאול וזוכר פעולתו של שאול לשלם לו שכר טוב. באותה שעה טז אמר דוד וכי בשביל הגרים הללו עשה הקב"ה לעמו כן. א"ל הקב"ה אם תרחיק את הרחוקים סופך לרחק את הקרובים. צא ולמד מיהושע רבך שבשעה שאמרו הגבעונים (יהושע י) עלה אלינו מהרה והושיעה לנו ועזרנו. באותה שעה אמר יהושע וכי בשביל הגרים הללו אנו מטריחים על הציבור. א"ל הקב"ה יהושע אם תרחיק את הרחוקים סופך לרחק את הקרובים. צא ולמד מהיכן הוא מטעך לא מן הגרים שנא' (בראשית מו) ויולד ליוסף בארץ מצרים וגו' וכתיב (במדבר טו) למטה אפרים הושע בן נון. מיד (ש"ב כא) ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם והגבעונים וגו'. מהו שאמר הכתוב (שם) והגבעונים לא מבני ישראל המה וכי מה ענין זה לזה אלא כך אמר הכתוב לפי שקרא דוד לגבעונים ואמר אליהם מה שאמר ולא קבלו ממנו לכך והגבעונים לא מבני ישראל המה שעמד דוד וריחקן שלא יבאו בקהל וזו היא ששנינו שנתינים אסורים לבא בקהל. יז באותה שעה אמר דוד ג' מתנות נתן הקב"ה לישראל רחמנין ובייشנין וגומלי חסדים. רחמנין דכתיב (דברים יג) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך. ביישנים דכתיב (שמות כ) ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו יח זה סימן לביישן שאינו חוטא וכל מי שאין לו בושת פנים דבר ברי שלא עמדו אבותיו על הר סיני. גומלי חסדים מנין דכתיב (בראשית יח) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו'. וכתיב (דברים ז) ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד. ואלו אין בהם אחד מאלה מיד עמד וריחקן. הה"ד והגבעונים לא מבני ישראל המה אין ראויין אלו להתערב עמהם אע"פ שגרים הם לא עמדו אבותיהם על הר סיני כי על שם כנענים מתחשבים הה"ד (ש"ב כא) כי אם מיתר האמורי. מה כתיב בהן (דברים ז) לא תתחתן בם וגו' אף אלו כמותם אין ראויין להדבק בישראל. כתוב א' אומר (יהושע ט) ויאמר איש ישראל אל החוי וגו' וכאן קרי ליה אמורי אלא מן האמורי היו ולמה קורא אותן חוי על שעשו מעשה חוי מעשה נחש. הנחש אמר יודע אני שא"ל הקב"ה (בראשית ג) כי ביום אכלך ממנו מות תמות אלא הריני הולך ומרמה בהם והם אוכלין ונענשים ואני יורש את הארץ לעצמי. כך עשו הגבעונים אמרו יודעים אנו שאמר הקב"ה לישראל (דברים כ) כי החרם תחרימם החתי והאמורי וגו' (שם ז) לא תכרות להם ברית וגו' אלא הרי אנו הולכין ומרמין בהם והם כורתים אתנו ברית מה נפשך יהרגו אותנו יעברו על השבועה יקיימו אותנו עוברים על הגזירה בין כך ובין כך נענשים ואנו יורשין את הארץ לעצמינו. לפיכך כשראה יהושע כן א"ל (יהושע ט) למה רמיתם אותנו וגו'. א"ל יהושע אתם עשיתם מעשה נחש לפיכך תטלו שכרו של נחש א"ר אלעזר אררן כנחש דכתיב (שם) ועתה ארורים אתם כשם שכתוב בנחש (בראשית ג) ארור אתה מכל הבהמה. מהו (ש"ב כא) ובני ישראל נשבעו להם. אמר דוד בעת שבני ישראל נשבעו להם תלוי הדבר בי שאם אחפוץ לרחקן ולקרבן הרשות בידי הריני מרחקן. ומנין שתלו הדבר בדוד דכתיב (יהושע ט) ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים וגו' א"ר אמי בשם ריב"ל אחר שאמר לעדה ולמזבח ה' מה צ"ל אל המקום אשר יבחר אלא תלאו יהושע בדוד. אמר אני איני לא מקרבן ולא מרחקן אלא מי שהוא עתיד לבנות בית הבחירה אם ראתה דעתו לקרב יקרב לרחק ירחק. וכיון שבא דוד וראה שהיו אכזרים ריחקן. אף עזרא ריחקן דכתיב (נחמיה יא) והנתינים יושבים בעופל וגו'. יט אף לעתיד לבא הקב"ה מרחקן שנאמר (יחזקאל מח) והעבד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל יאבדוהו מכל שבטי ישראל. (ש"ב כא) ויבקש שאול להכותם אף ע"פ שלא הכם נתאכזרו עליו ללמדך שלא על חנם ריחקן דוד. בקנאתו לבני ישראל ויהודה אע"פ שלא כעס עליהם שאול אלא בשביל קנאה שהיה לו על ישראל ויהודה ולא עשה בשביל שנאה שהיו שונאם ולא ריחמו על בניו. מה היא הקנאה שלא היו מגלים לו היכן דוד היה מתחבא. מיד שלח דוד וקרא להם מה לכם ולבית שאול אמרון ליה על שפסק מזוננו ועל שהמית ממנו ז' אנשים שני חוטבי עצים וב' שואבי מים והזן וסופר ושמש. אמר לון ומה אתון בעיין כדון הה"ד (שם) ויאמר דוד אל הגבעונים מה אעשה לכם ובמה אכפר וברכו את נחלת ה'. א"ל מה הנייה ליהוי לכון אם תקטלון מן בית שאול נפשא. אלא אמרו לי מה תקנה אעשה לכם שאתם מתפייסין וכמה כסף וזהב אתן לכם כופר נפשכם. ובמה אכפר כמד"ת (שמות כא) אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו כדי שיפסוק הרעב הה"ד וברכו את נחלת ה'. וכמה דתימא (בראשית

ויברך

יד יוסף טו לעיל פ' ה'. ויק"ר פ' כ"ב. ב"ק פ"י: טז לג"ם: יז ירוש' פ"ד דקידושין. שוח"ט מזמור ה'. לג"ם פ' כ"ח. יבמות ע"ט: יח נדרים כ': יט ב"ר פ' כ'. לג"ם פ' כ"ח:

מתנות כהונה

אינו שאול כו'. בתמיה: **שחלקו** כו'. שנא' מחר אתה ובניך עמי ודרחז"ל עמי במחיצתי: **אין** ראויין אלו להתערב גרסי': **ואמר** אליהם מה שאמר. להתפייס מבית שאול כדאיתא ביבמות פרק הערל: **מעשה** חוי. מעשה נחש שנחש גרסי' הוי תרגום של נחש חוי: **כורתים** אתנו ברית גרסי': **יהרגו** אותנו. נ"ל מיד שיתנו לבם להרוג אותם הרי הוא כאילו עברו על השבועה וה' יתברך יצרף להם מחשבה למעשה כי לא יתן לשפוך דם נקי חנם והאמורים יעמדו עליהם ויהרגום: **ובני** ישראל נשבעו. פסוק בשמואל ב' כ"א: **תלו** הדבר בי שאם אחפוץ גרסי': **ושואבי** מים. אסיפיה דקרא קסמיך אל המקום אשר יבחר וכדמפרש ואזיל: **יאבדוהו** בשוחר טוב מזמור ה' איתא דהכתיב הוא יאבדוהו וכן הוא במזמור י"ז: **ומה** אתון בעין כדון

ענף יוסף

(ד) [אינו שאול שנמשח בשמן המשחה] משמע ששאול נמשח בשמן המשחה ובכריתות דף ה' ע"ב אי' מלכי בית דוד מושחין ואין מלכי ישראל מושחין וכו'. וכתבו רש"י ותוס' שם מלכי ישראל אין מושחין מדוד ואילך דכתיב ביה מיעוט זה טעון משיחה ולא אחר. אבל שאול דהוי קודם לכן נמשח עכ"ל וכן

עץ יוסף

ובדק. ומסתמא על פי חומר העבירה בדק תחלה (רש"א): **אין הדבר** תלוי אלא בי. ר"ל דבר מלכות שצריך להיות נחתך ע"פ המלך. ולכן שאל באורים ותומים דאין שואלין באו"ת אלא למלך דהיינו דבר התלוי במלוכה (רש"א): **מוצל** פי' נקי וניצול אתה מן החטא. רק מחטא שאול ובית הדמים: **על שאול** שלא עשיתם עמו חסד ולא נספד כהלכה. שלא עשיתם עמו חסד הוא לשון ירוש' שם. ולא נספד כהלכה הוא לשון הבבלי ביבמות שם: **שלא נספד כהלכה** ופי' הכתוב בעבור שאול בלבד יש חטא על העם. וכן בעבור בית הדמים: **אינו שאול** בתמיה. השכחתם מעלתו שהיה מלך שנמשח בשמן המשחה. ופעל טוב בקרב ישראל. כי הוא עקר עבודת אלילים ובער התרפים מן הארץ: **שחלקו** עם שמואל. שנא' מחר אתה ובניך עמי. ודרשו חז"ל עמי במחיצתי. אשר מדרגתו לעוה"ב כמדרגת שמואל: **והוא** קבור בח"ל. מכאן משמע שעבר הירדן אינו בקדושת הארץ. ועיין מ"ש לעיל פ"ז סי' ז': **שהיו מספיקין** להם מים ומזון. כ"ה בבבלי פ' הערל. ופרש"י כהנים היו מספיקים להם מזון לגבעונים שהיו חוטבי עצים ושואבי מים למזבח עכ"ל. ומים לאו דוקא שהרי הוא דבר הניתן בחנם: **מעה"כ** כאילו הרגם. אבל בירוש' פ"ד דקידושין אי' שהרג מהגבעונים שבעה אנשים ב' חוטבי עצים וב' שואבי מים וחזן וסופר ושמש: **מהו אשר** משפטו פעלו. דמה ענין ענוה עם משפט דקאמר ענוי ארץ אשר משפטו פעלו. היה לו לומר צדיקים או ישרים אשר משפטו פעלו (יפ"מ): **שהוא עושה** משפטו ופעלו כאחת. שבמקום שעושה משפטו לאנשים. שם מזכיר הצדקות שפעלו. כי הכא שתובע משפטן של גבעונים מן שאול וזוכר טוב פעולתו של שאול. באומר אל שאול ואל בית הדמים כדמפרש: **סופו לרחק** כו' כי מדה גוררת מדה אם ירגיל עצמו בהרחקת האדם: **ואמר אליהם** מה שאמר. להתפייס מבית שאול: **שעמד** דוד וריחקן. שלא יבואו בקהל. וזהו לא מבני ישראל שגזר עליהם שלא יהיו נחשבים מב"י לענין החיתון. וזה ששנינו שנתינים אסורים לבא בקהל. ומזה המדרש משמע דלא כשיטת ר"ת ביבמות דף ע"ט ע"א בתוס' ד"ה ונתינים דנתינים אסורים מן התורה ודוד גזר עליהם שעבוד: **ג' מתנות** נתן כו'. חשב אלו הג' מדות שהם העקרים הגדולים. הן בעניינים שבין אדם לחבירו כרחמים וג"ח. והן בעניינים שבין אדם למקום שמכח הבושה יבוש לחטוא מפניו יתב': **רחמנים**. לרחם על אויביהם שלא לנקום מהם כבקשת דוד מהגבעונים (יפ"ת): **ונתן לך** רחמים ורחמך. ואמרו בשבת פרק כ"ג כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים שנא' ונתן לך רחמים ורחמך. ופי' הכתוב ונתן לך רחמים דהיינו שיהיה לך מדת הרחמים שתהיה אתה מרחם על הבריות. ולא כן העכו"ם: **ובעבור תהיה** יראתו על פניכם כו'. ואמרי' בנדרים דף כ' זו הבושה כו'. כי היראה הניכרת בפנים היא הבושה כמ"ש בושת פנים. וזה סימן לביישן שאינו חוטא. ומחמת שהבושה באה לנו מנתינת התורה. לכן אמר וכל מי שאין לו בושת פנים דבר ברי שלא עמדו אבותיו על הר סיני: **ואת** ביתו אחריו. ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ואע"ג שלא הוזכר בכתוב אלא משפט וצדקה. הוציאו מן הכתוב הזה ג"כ ג"ח והוא בכלל ושמרו דרך ה' כי הג"ח נקרא דרך ה' כו' (רש"א): **ואלו אין** בהם אחד מאלה. שאין בהם מדת רחמנים מדלא מרחמי על בני שאול. ואין בהם מדת ביישנים שלא בושו מדוד ושריו שפייסום. והשיבו פניהם ריקם. ואין בהם מדת ג"ח דכיון דלא ויתרו על עלבונם שכבר היה זה כמה שנים. מכ"ש שלא יוותרו לגמול חסד בגופם או בממונם (יפ"מ): **הה"ד והגבעונים** לא מבני ישראל המה. שפירושו כמו שמפרש המדרש שאין ראויין אלו להתערב עמהם אע"פ שהם גרים דאל"כ מאי קמ"ל הא פשיטא שלא היו מבני ישראל ממש: **מעשה חוי** מעשה נחש. תרגום של נחש חויא: **הנחש אמר** כו' שאחז"ל שהנחש היה כגמל וסמאל רוכב עליו. והוא היצה"ר ממש אשר כל תענוגו ברע. וכל רצונו וירצתו מטוב שאינו יכול להתדבק בטוב: **יהרגו אותנו** נ"ל שמיד שיתנו לבם להרוג אותם הרי הוא כאילו עברו על השבועה. וה' יתב' יצרף להם מחשבה למעשה כי לא יתן לשפוך דם נקי. והאמוריים יעמדו עליהם ויהרגום (מת"כ). אבל גיר' הילקוט ואין יורשין את הארץ ניחא טפי: **אררן כנחש** כמו שהנחש נגרע מכל חיות השדה במינו. כן נגרעים הם מכל ישראל במינם: **אני לא** מקרבן ולא מרחקן. שאע"ג שיהושע גזר עליהם. לא החליטה אלא תלאה בדוד: **לבנות** בית הבחירה. ודוד בנה היסודות כדאי' במדרש חזית ועוד שחפץ לבנותו והכין כל הזהב והכסף והנחשת. ונתן תבנית כל הבנין לשלמה. ומחשבה טובה מצרפה ה' למעשה. ולכן נקרא הבית על שמו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד כדאי' בשוח"ט: **אף** עזרא ריחקן. ר"ל ריחקן יותר מדוד. דכתיב והנתינים יושבים בעופל. אלמא שהיו נבדלים ממחנה ישראל ויושבין לעצמן. ויתכן דדרים עופל לשון אופל על שהיו מרוחקים (יפ"מ): **והעבד** העיר יעבדוהו. ביחזקאל גבי ישיבת ירושלים לעתיד. ומשמע ליה דבגבעונים מיירי שהוא העובד שניתן לחוטבי עצים ושואבי מים. ופשטיה דקרא שהגבעוני יהיה שם לפקח על צרכי העיר ולכן יעבדוהו מכל שבטי ישראל ר"ל שיפרנסוהו. ומינה ילפינן שעבודתם תדירה עליהם ולא ימלטו ממנה. אלא מדנקט לשון יעבדוהו שהוא בלתי הגון ולא קאמר יפרנסוהו וכיוצא. רמזו נמי דקרינן ביה יאבדוהו כלו' מבוא בקהל כמו שהיו מלפנים (יפ"מ) ועיין במנחת שי: **שלא** כעס כו' בשביל קנאה. הקנאה הוא בלב. והכעס הוא בפועל לעשות להם רעה בעבור זה: **על** שפסק מזוננו. יבמות שם ועיין ויק"ר ספכ"ב: **ועל שהמית** כו' ירוש' שם. והרכיב המדרש דעת הבבלי והירוש' ביחד. ואפשר שס"ל להמדרש שזה וזה היה. שבשעה הרג ולהשאר איבד מזונותיהם: **ומאי אתון** בעיין כדין. מה אתם רוצים כעת הזאת: **וברכו** את נחלת ה' כו'. מפרש ברכו כו' התפללו עליהם ולא ישחיתו על חנם: **לי כתיב** פי'

אין

ם) ויברך יעקב את פרעה כ שברכו שיכלה הרעב. (ש"ב כא) ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו לי כתיב לנו קרי. למה כן. א"ל דוד מה הנייה לכון דאינון מתקטלין סבו לכון כסף וזהב א"ל אין אנו מבקשין כסף וזהב עם שאול ועם בני ביתו לא היה לנו חייב ממון שממון ניטל ממנו אלא נפשות חייב לנו ונפשות אנו מבקשין. אמר דוד דילמא דאינון בהתין פלגין מן פלגין נסב כל חד וחד מנהון והוה מפייס ליה קבל גרמיה והוה א"ל מה הנייה לך ואינון מתקטלין סב לך ממון והוא א"ל אין לי כסף וזהב עם שאול ועם ביתו. ואין לנו לחזור על אחרים אלא עליו שעבדיו לא רצו לשלוח יד בכהנים ולא בנו שנא' (ש"א כב) ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם לפגוע בכהני ה' הוי ואין לנו איש להמית בישראל. כיון שראה דוד שלא קבלו ממנו א"ל מה אתם אומרים אני עושה לכם. אם נפשות אתם מבקשים אני אעשה הה"ד (ש"ב כ"א) ויאמר מה אתם אומרים אעשה לכם. כיון שאמר להם דוד כן אמרו לו אין אנו מבקשין לפרוע לו ככל מדתו. הוא כלנו וחשב להשמידנו שלא יהיה לנו עמידה בכל גבול ישראל. אין אנו מבקשים מכל בניו אלא ז' כנגד הז' אשר התם ממנו הה"ד ויאמרו אל המלך האיש אשר כלנו ואשר דמה לנו וגו'. אשר כלנו ז' אותיות הן כנגד ז' נפשות שהרג מהם לפיכך (שם) יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' וגו'. כדי שיראו כל העולם ויתיראו ולא יוסיפו עוד להרע לגרים לכך כתיב לה' שהוא צוה להיטיב לגרים והוא הרע להם. למה בגבעת שאול כדי שידעו אם למלך לא נשא הקב"ה פנים ק"ו להדיוטים. בחיר ה' אתמהא הם מקטרגים עליו וקריין ליה בחיר ה' אלא הם אמרו בגבעת שאול כא יצתה ב"ק ואמרה בחיר ה'. כיון שראה דוד צרתו צרה התחיל אומר להם אני אתן הה"ד (שם) ויאמר המלך אני אתן. ויחמול המלך על מפיבושת בן יהונתן וגו' כב על שהיה אדם גדול בתורה נתן דוד עיניו בו להצילו מידם אמר דוד הריני מעבירן לפני המזבח וכל מי שהמזבח קולטו הרי הוא שלו והעבירן לפני המזבח ונתפלל עליו והלך המזבח ממנו ולא קלטו הה"ד (תהלים נז) אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי שהסכים הקב"ה עם דוד. (ש"ב כא) ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול וגו'. והכתיב (שם ו) ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה. ומירב היכן היא אמור מעתה בני מירב היו ונידלתם מיכל ונקראו על שמה. (שם כא) ויתנם ביד הגבעונים ויוקיעום בהר לפני ה' ויפלו שבעתם יחד שבעתם כתיב חסר יו"ד זה מפיבושת בן יהונתן שניצל שהיה חסר מן השבעה. (שם) והמה הומתו בימי קציר בראשונים בתחלת קציר שעורים מלמד שהומתו בי"ו בניסן יום שהיו מקריבים את העומר. (שם) ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור. מהו אל הצור א"ר הושעיא שהיתה אומרת הצור תמים פעלו. (שם) מתחלת קציר שעורים עד נתך מים עליהם מן השמים ר' אחא בר זבינא אמר בש"ר הושעיא גדול הוא קידוש השם מחילול השם כתיב (דברים כא) לא תלין נבלתו על העץ ובק"ה כתיב מתחלת קציר שעורים עד שנתך מים עליהם מן השמים מלמד שעמדו תלוים מי"ו בניסן עד י"ז במרחשון. כג וכתיב (דברים כד) לא יומתו אבות על בנים. ובנים מתו בעון אביהם. א"ר חייא בר אבא בש"ר יוחנן מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל ש"ש בפרהסיא. והיו או"ה אומרים תורתן של אלו פלסטון היא כד כתוב בתורתן לא תלין נבלתו ואלו תלוים ז' חדשים. כתוב בתורתן אין דנים ב' ביום אחד ואלו שבעתם יחד. כתוב בתורה לא יומתו אבות על בנים ואלו מתים בעון אבותם. והיו שואלים עליהם מה חטאו אלו שנשתנית מדת הדין והיו ישראל אומרים להם אבותיהם של אלו פשטו ידיהם בגרים גרורים. אמרו להם וכי מה טיבן. אמרו להם אלו הגרים שנתגיירו בימי יהושע. אמרו להם וכי בשביל הגרים הגרורים הארורים הללו עשה הקב"ה לעמו כן. מה בבני מלכים כן בהדיוטות עאכ"ו. מה אם אלו שלא נתגיירו לש"ש ראו היאך תבע הקב"ה את דמן המתגייר לש"ש עאכ"ו. ודאי אין אלוה כאלהיהם ואין אומה כאומתה ואין לנו לידבק אלא באומה זו שאלהיה גדול מכל אלהים. מיד נתגיירו הרבה גרים מאו"ה באותה שעה ק"נ אלף שנא' (ד"ה ב' ב') ויספור שלמה כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל אחרי הספר אשר ספרם דוד אביו וימצאו מאה וחמשים אלף ושלשת אלפים ושש מאות. מהם עשה שלמה ע' אלף נושא סבל ופ' אלף חוצב בהר שנא' (שם) ויספור שלמה שבעים אלף איש נושא סבל וגו'. וכ"כ למה להודיע שהקב"ה מקרב את הרחוקים ושמח לרחוקים כקרובים ולא עוד אלא שמקדים שלום לרחוקים מן הקרובים שנא' (ישעיה נז) שלום שלום לרחוק ולקרוב הוי עד נתך מים עליהם מן השמים. מהו ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם. בא וראה החסד שעשתה רצפה בת איה עמהם שהיתה שומרם ביום מעוף השמים ובלילה מחית השדה ז' חדשים. ואע"פ שאמר הקב"ה לדוד על שאול שלא נספד כהלכה והוא נקבר בח"ל והיה דוד מתעצל בהספדו שאמר שאול כבר עברו עליו תריסר ירחי שתא ולא ארחי לאספודי כיון שהגידו לו מעשים של רצפה בת איה נשא ק"ו בעצמו ואמר. מה זו שהיא אשה כך עשתה גמילות חסדים. אני שאני מלך עאכ"ו. מיד הלך לגמול חסד עמהם הה"ד (ש"ב כא) ויגד לדוד את אשר עשתה וגו' וילך דוד ויקח את עצמות שאול וגו' ויעל משם את עצמות שאול וגו'. מה עשה דוד כה עמד וכנס כל זקני ישראל וגדוליהם ועברו את הירדן ובאו ליבש גלעד ומצאו את עצמות שאול ויהונתן בנו ונתנו אותם בתוך ארון המת ועברו את הירדן שנא' (שם) ויקברו את עצמות שאול ויהונתן בנו וגו'. מהו בצלע בקבר קיש אביו מלמד שהביאוהו לגבול ירושלים וקברוהו שם. וצלע היא בצד ירושלים שנא' (יהושע יח) וצלע האלף והיבוסי היא ירושלים וגו'. (ש"ב כ"א) ויעשו ככל אשר צוה המלך. ומה צוה המלך צוה להיות מעבירים ארונו של שאול בכל שבט ושבט והיה השבט שהיה נכנס בו ארונו של שאול יוצאים הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וגומלים חסד עם שאול ובניו כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים עד שבאו לארץ אחוזתו לגבול ירושלים. וכיון שראה הקב"ה שגמלו לו כל ישראל חסד ועשו דינם של גבעונים מיד נתמלא רחמים ונתן מטר על הארץ שנא' (שם) ויעתר אלהים לארץ אחרי כן. הא למדנו כמה קירב הקב"ה את הרחוקים אפילו שנתגיירו שלא לש"ש ואין צריך לומר על גירי הצדק. הוי יודוך ה' כל מלכי ארץ וגו': (ה) דבר אל בני ישראל. כו תני דבר אל בני ישראל על ידי ישראל מתודים ואין מתודים לא על ידי גוים ולא על ידי תושבים. איש או אשה כז להשוות אשה לאיש בכל חטאת ונזקין שבתורה. כי יעשו מכל

יד יוסף כ ב"ר סוף פ' ס"ט. ול"ג מדות דריס"ג: כא ברכות י"ב: כב ירוש' שם: כג יבמות שם: כד מתני' סוף פ"ו דסנהדרין: כה פדר"א פ' י"ז: כו ספרי זוטא הובא בילקוט ג כז פסחים מ"ג. סוכה כ"ח. יבמות פ"ד. קידושין ל"ס. ב"ק ט"ו. תמורה ב'. נדה פ"ח. ספרי ס"ז פיסקא ב':

מתנות כהונה

כדון. מה אתם רוצים כעת הזאת: ה"ג **מה הנייה** לכון דאינון כו'. מה הנאה ותועלת יש לכם שהם נהרגים קחו לכם כסף כו': ה"ג **אמר** דוד דלמא דאינון בהתין פלגין כו'. פי' ושמא הם מתביישין זה מזה ליקח ממון: **פלגין** כו'. החצי מן הגים כגון כל אחד מחבירו: **נסב** כו'. לקח כל אחד ואחד מהם: **קבל** גרמיה. נגדו ובפני עצמו: **סב** לך ממון גרסי': **על** אחרים. מישראל שיהרגו בעדם: **מבקשים** אני אעשה גרסי': **נתן** דוד עיניו בו גרסי': **ומירב** היכן היא. כלו' למה לא זכר את בניה ומה הגיע אליהם: **פלסטין** כמו פלסתר שפי' כזב ושקר: **שלא** לשם שמים. כדלעיל כדי שיעברו ישראל או על הבריה או על גזירת המקום ויענשו: **כאלהיהם** כאומתם גרסי': **גדול** מכל אלהים גרסי': **ולא** ארחיה. אין דרכו ושורת הדין לאספודי

עץ יוסף

אין לי כסף וזהב כתיב וקרינן אין לנו. לכן מפרש שבתחלה דיבר עם כולם ביחד והשיבו כולם ביחד אין לנו כו'. וכן דיבר עם כל אחד בפני עצמו אולי יפתה לכל אחד ולא יחזקו יחד [illegible] את רעהו. והשיב כל אחד אין לי וגו': **מה הנאה** לכון כו'. פי' מה הנאה ותועלת יש [illegible] שהם נהרגין קחו לכם כסף כו': **דלמא דאינון** בהתין פלגין כו'. פי' שמא הם מתביישין [illegible] זה ליקח ממון. פלגין מן פלגין פי' החצי מן החצי: **נסב** כו' לקח כל אחד ואחד מהם: **קבל** גרמיה נגדו ובפני עצמו: **על אחרים** מישראל שיהרגו בעדם: **לכך** כתיב לה'. כאלו [illegible] היה לה' במה שהמרו את מצות ה' שצוה לקרבם: **יצאת בת** קול ואמרה בחיר ה'. כלו' שנתכפרו לו שגגותיו (רד"ק): **ויחמול המלך** על מפיבושת בן יהונתן וגו' על שהיה כו'. אינו מפיבושת זה שאמרו עליו שהיה מבייש פני דוד בהלכה דההוא מפיבשת בן שאול הוה ומפיבושת זה הוא שנמסר ביד הגבעונים כדכתיב את ארמוני ואת מפיבשת. ומה שמסרו דוד מפני שבקש עליו רחמים ולא נענה: **על שהיה** אדם גדול בתורה. בקרא כתיב ויחמול המלך על מפיבשת בן יהונתן על שבועת ה' אשר ביניהם בין דוד ובין יהונתן בן שאול והכא אמר על שהיה גדול בתורה. ואפשר דקים להו לחז"ל דאם לא היה גדול בתורה לא היה דוחה נפש מפני נפש אלא מפני שהיה ג"כ גדול בתורה נתפלל עליו וכו': **לפני המזבח** כן הוא בירוש'. אבל בבבלי פרק העגל אי' לפני הארון. וקאמר כל שהארון קולטו למיתה הכף מ"ש כאן שהנקלט לחיים: **הרי** הוא שלו. ובירוש' גרס הרי הוא שלי: **ונתפלל עליו** דאל"כ מאי ויחמול המלך. הלא קליטתו הצילתו. ואם לא העבירו לפני המזבח יקשה וכי מבואר פנים יש בדבר: **שהסכים** כו' וזהו לשון גומר שדוד התחיל וה' גמר על ידו לעשות כחפצו להצילו: **אשר ילדה** לשאול. וגו' את חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזלי המחולתי. ועל זה הקשה והכתיב ולמיכל בת שאול כו': **והכתיב ולמיכל** בת שאול כו' ומירב היכן היא. פריך בתרתי. הדא היך אמר ואת חמשת בני מיכל הא מיכל לא היה ולד. שנית הא מירב היא שהיתה אשת עדריאל לא מיכל כמ"ש על מירב והיא ניתנה לעדריאל המחולתי. וז"ב ומירב היכן היא הלא היא שניתנה לעדריאל ולא מיכל. ועמ"ש דלעיל פ"ד אי' דביום מותה היה לה ולד למיכל. אך זה מן המגע דיהיה לה ביום מותה ה' בנים. ונ"ל ג"כ דהמדרש פליג אגמ' דסנהדרין פ' כ"ג ע"ש: **שבעתם כתיב** חסר יו"ד זה מפיבושת ב"י שניצל שהיה חסר מן הז'. פי' שהוא היה לו להיות מן הז' אלא שהתפלל דוד והצילו. ואע"פ שלעולם ז' היו המוקעים שנתן אחר תחתיו כמ"ש ב' בני רצפה בת איה וחמשת בני מיכל מ"מ כתיב חסר י' רמז למה שנחסר מפיבושת מהמוקעים. ונראה שצ"ל יתיר יו"ד. וע' רד"ק פ' ויפלו שבעתים: **יום שהיו** מקריבין את העומר. כדאי' ברות רבה פ"ד סי' ב' כ"מ שנא' קציר שעורים בקציר העומר הכתוב מדבר: **מהו אל הצור** ולא קאמר על הגבעה כדקאמר בריש' בגבעת שאול: **שהיתה** אומרת הצור תמים פעלו. פי' שהצדיקה עליה את הדין. וה"ק קרא ותטו הדבר אל הצור. כי מיד צור זאת שהבינה שמיד ה' היתה זאת: **ובקידוש** השם כתיב. שהכא הי' קידוש השם בהנחתם על העץ ימים רבים שיתפרסם הדבר לכל ויאמרו אין אלוה כאלהי ישראל שעושה משפט לעשוקים כדלק': **עד** י"ז במרחשון. שהוא רביעה ראשונה: **ואל יתחלל** שם שמים. שהיו האומות אומרים אין אומה זו ראויה להדבק בה שהרי פשטו ידיהם בגרים ליטול מזונותיהם וגם הרגו מהם ז' ולא עשו נקמה בהם: **הוי עד** ניתך המים עליהם. כלו' שלכן כתיב זאת להורות על מעלת ק"ה שנעשתה במה שתלו עד ימות הגשמים בלא קבורה: **אני** שאני מלך. יש בכחי לעשות טוב וחסד בכל אשר אני רוצה עאכ"ו. וסמיכות קדרים שמיד נכתב וילך דוד להורות שממעשיה התעורר לעשות זאת: **ועברו את** הירדן ובאו ליבש גלעד ומצאו את עצמות שאול ויהונתן בנו שלא שלטה בהם רמה ותולעה ועליו נאמר שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה ולקחו את עצמותם ונתנום בארון כו'. כן הוא בפדר"א פ' י"ז. ואפשר שגם כאן צ"ל כן רק שנחסר מדפוס: **ומה צוה המלך** דאין לומר שיקחו עצמות שאול כבר כתיב ויקח את עצמות שאול כו' אלא שבא להוסיף שצוה המלך להספידו כדמסיק: **ונתן מטר** על הארץ. והא דכתיב מקודם עד נתך מים עליהם מן השמים. וי"ל שלא ירדו אז אלא מעט להודיע שיקברו אותם. ואחר שנקברו ויצאו ידי ג"ח עם שאול נעתר אלהים לארץ וירדו גשמים הרבה (רד"ק): **אפי' אותם** שנתגיירו שלא לש"ש. היינו הגבעונים. כדלעיל שכל כוונתם היה כדי שיעברו ישראל על הבריה או על גזירת המקום: **(ה) ע"י** ישראל מתודים. אם אמר

מכל חטאת האדם. למה נאמר פרשה ז. לפי שהוא אומר נפש כי תחטא וגו' אבל בגוזל הגר לא שמענו בכל התורה לכך נאמר איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם בא הכתוב ולימד על גוזל הגר ונשבע לו שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח. זו מדת בתורה כל פרשה שנאמרה במקום אחד וחיסר בה דבר אחד וחזר ושנאה במקום אחר לא שנאה אלא על שחיסר דבר אחד. כי יעשו שחשבו לעשות ולא עשו. ללמדך שמשחישב אדם לחטוא כמועל במקום. מכל חטאת האדם. ממה שבינו לבין חבירו על הגנבות ועל הגזלות ועל לה"ר. למעול מעל בי"י. לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל. ד"א מכל חטאת האדם למעול מעל בי"י למה נאמר לפי שהוא אומר נפש כי תחטא וגו' או מצא אבידה. אין לי אלא במשקר באלו מעלה עליו הכתוב כאילו משקר במקום. בשאר כל דבר מנין ת"ל כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בי"י וגו'. למעול מעל אין מעילה בכ"מ אלא שיקור וכה"א (ד"ה א ה) וימעלו באלהי אבותיהם ואומר (יהושע ז) וימעלו בני ישראל מעל בחרם ואומר (ד"ה א י) וימת שאול במעלו אשר מעל וגו' ואומר בעוזיה (דה"ב כו) צא מן המקדש כי מעלת ואומר ומעלה בו מעל. ואשמה הנפש ההיא מנין אתה אומר בגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שיהיו היורשים פטורים ת"ל ואשמה הנפש ההיא. או כשם שפטורים מן האשם כך הם פטורים מן הקרן ת"ל ונתן לאשר אשם לו. ואשמה הנפש ההיא הכל במשמע האנשים והנשים והגרים במשמע. משמע מביא את אלו ומביא את הקטן אמרת מה אם ע"ז החמורה פטר בה את הקטן ק"ו לכל מצות שבתורה. ואשמה הנפש ההיא והתודו למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא ס) והתודה אשר חטא עליה. אין לי אלא חטאת שטעונה וידוי אשם מנין ת"ל ואשמה הנפש ההיא והתודו. כח ר' נתן אומר בנה אב לכל המתים שטעונין וידוי. אין במשמע וידוי אלא בארץ ומנין אף בגלות וידוי אמרת והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו'. וכן דניאל אומר (דניאל ט) לך י"י הצדקה וגו' מפני מה כי חטאנו לך:

(ו) והתודו את חטאתם אשר עשו. כט ולא על מה שעשה אביו שאם א"ל תן פקדון שהפקדתי אצל אביך והוא אומר לא נתת פקדון משביענו ואמר אמן ולאחר מכאן נזכר שומע אני שהוא חייב ת"ל והתודו את חטאתם אשר עשו ולא על מה שעשה אביו. והשיב את אשמו בראשו. למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא ס) ושלם אותו בראשו אין לי אלא עיקר דמים. חומש מנין ת"ל והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו. בראשו וחמישיתו יוסף ל כשהוא בראשו מביאים חומש ואשם ואין מביאים על תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' חומש ואשם. וחמישיתו יוסף עליו לא שיהא הוא וחומשו חמשה. ונתן לאשר אשם [illegible] אומר הרי שהיה הנגזל חייב מנה לחבירו ובא בב"ד ולא הספיק ליתנו עד שנמצא בעל חוב של נגזל מנין שמוציאין מן יד הגזלן ונותנין לבעל חוב של נגזל ת"ל ונתן לאשר אשם לו מ"מ: (ז) ואם אין לאיש גואל. לג אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל להשיב האשם אליו. האשם המושב לי"י לכהן בכסף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשם כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הרי אשם אמור. הא מה ת"ל האשם המושב לי"י בכסף הכתוב מדבר. האשם זה הקרן. המושב זה החומש. לי"י לאסרו לזרים. או יכול מקודש ת"ל לכהן. לד קנאו השם ונתנו לכהנים לכהן שבאנשי משמר. מלבד איל הכפורים מכאן אמרו משמרה שזכתה בכסף זכתה באיל. באי זה איל הכתוב מדבר באיל האמור להלן במכחש בפקדון ובגזל. ואת אשמו יביא לי"י איל תמים מן הצאן וגו' אשר יכפר. לה צריך שיקדים כסף לאיל. בו פרט לאיל שמת עליו. היה ר"ע אומר הרי שגזל את

יד יוסף כח סנהדרין מ"ג : כט ספרי פ"ז פיסקא ג'. ב"ק ס"ז וק"ד : ל ב"ק ס"ס ע"ב. ת"כ פכ"ב : לא ב"מ נ"ד. ת"כ פ' כ"ב : לב ספרי ופסחים ל"א. קידושין ע"ו. כתובות י"ט פ"ב. גיטין ל"ז. ב"ק מ' : לג ב"ק ק"ט : לד ערכין כ"ט. מנחות מ"ט : לה ב"ק קי"א :

מתנות כהונה

לאספודי : ע"י ישראל. משביע על אחד תן לי פקדוני וכחש ונשבע והכר שהוא חייב ולא על השבועה שמשביעו עכו"ם או תושב וע' לקמן : שחשבו לעשות גרסי'. ודייק מדלא כתיב אשר עשו : היורשין פטורין. מן האשם : אלא חטאת. כדכתיב אשר חטא לשון חטאת ואשמה לי אשם : ה"ג ולא על מה שעשה אביו : משביענו גרסי' פי' משביע אותו : ה"ג אין לי אלא עיקר דמים חומש מנין ת"ל והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו יוסף כשהוא כו' ופי' אין לי שמביא אשם אלא על כפירת עיקר הגזל על כפירת חומש מניין שמביא אשם ת"ל והשיב אשמו בראשו וחמישיתו לומר שהחומש והקרן שוין להבאת אשם כמו שהם שוים לתשלומים תומש אם כפר בחומש ונשבע עליו לשקר כדיליף בת"כ מדקאמר וחמישיתו לרבות חמישיות הרבה ואח"כ דרש בראשו וחמישית כשאינו חייב אלא קרן אחד מביא אשם ומשלם חומש ולא כשהוא משלם ד' וה' קרנות והמעיין בת"כ ובספרי ימצא כי כן הוא : הוא וחומשו חמשה ה"ג נמי בת"כ ופי' חומש מלבר שהוא רביעית מלגיו והכי איתא בפ' הזהב דף נ"ד ודייק מדכתיב וחמישיתו יוסף עליו שלאחר שניתוסף עליו יהיה בין הכל חמשה חלקים : להשיב האשם וכו'. משמע מ"מ בין איש ובין אשה : מקודש לקנות מהם קרבנות : שבאנשי משמר. כלומר לאנשי אותו משמר : האמור להלן. בפ' ויקרא : צריך שיקדים. דאל"כ מה מועיל קרבנו והגזילה עדיין תחת ידו דוגמת טובל ושרץ בידו ודייק מדכתיב אשר יכפר שיביא האיל בזמן שהוא יכול לבא לכפרה והוא אחר השבת הכסף ועיין כל זה סוף פרק הגוזל עצים : שמת עליו

עץ יוסף

אמר לו ישראל תן לי פקדוני וכחש ונשבע ואחר והודה שהוא חייב. ולא על שבועה שמשביעו עכו"ם או תושב (מת"כ) : תושבים פי' גרים תושבים : למה נאמר פרשה זו. שהרי כבר נאמר בפ' ויקרא שהגוזל את חבירו ונשבע לו ואח"כ הודה שמחוייב לשלם קרן וחומש ואשם : אבל בגוזל הגר לא שמענו בכל התורה. ר"ל דלא שמענו שאם מת הגר שישלם לכהנים. אבל הא ודאי דגוזל הגר נמי צריך לשלם קרן וחומש לגר ואשם למזבח דהא כתיב וכחש בעמיתו וגר נמי בכלל עמיתו כדמוכח בב"מ דף נ"ט ע"ב ע"ש : ולימד על גוזל הגר ונשבע לו ומת הגר. שישלם קרן וחומש לכהנים כו' (ז"ר) : שחשבו שמלת יעשו הוא לשון עתיד שחושב לעשות ועי"ז יעשה בעתיד : כמועל במקום וצריך להתודות כשגב. וכן מתפרש סיפא דעל הגניבות כו' ועל לה"ר כו' שכולם לענין וידוי לכפרה קאמר : ממה שבינו כו'. זהו חטאת האדם שחוטא אדם לאדם. ולמעול מעל בה' הוא מדבר במה שבין אדם למקום. וזהו הנשבע לשקר כלו' שחוטא בדבר שבינו לבין חבירו ונשבע לשקר ע"ז שזהו בין אדם למקום : להביא הנשבע לשקר והמקלל. דס"ד שאלו משום חומרן אין מועיל להם הוידוי : למה נאמר מלת מכל קדייק דלכתיב איש או אשה כי יעשו מחטאת ט' : אלא במשקר בהט. כגון בפקדון או בתשומת יד או בגזל הכתובים בקרא דהוי כאילו משקר במקום. דהא כתיב בהו ומעלה מעל בה' : בשאר כל דבר. פי' בשאר עבירות מנין ג"כ דהוי כאילו משקר במקום : ת"ל כי יעשו מכל חטאת האדם. כל רבויא הוא כל חטאת שעושה כאילו משקר במקום. ולכך מייתי בתר הכי כל הני קראי לראיה גם על שאר עבירות : וימת שאול במעלו אשר מעל. עיין באגדת שמואל על פסוק זה : ואומר ומעלה בו מעל. גבי סוטה כתיב. הרי דאפי' בשאר עבירות כאילו משקר במקום : ולא הספיק להביא עד שמת. פי' הגזלן : ת"ל ואשמה הנפש ההיא דייק דמשמע דוקא הגזלן הוא דמייתי אשם ולא היורשים (ז"א) : ת"ל ונתן לאשר אשם לו. ואשם היינו קרן מדכתיב בתריה מלבד איל הכפורים ש"מ דהאשם דרישא קרן הוא (רש"י). ונראה דכיון שהם חייבים בקרן חייבים ג"כ בחומש. והכי דייק לישנא דקתני שפטורים מן האשם משמע אבל לא מן החומש (ז"א). והטעם בזה הוא דקרבן לא יביא שהוא קנס. אבל חומש שהוא מה שהיה יכול להשביח במעותיו אילו היה בידו. הוה ליה כמו הקרן וישלמו לו אותו עם הקרן. ומיירי דהודה האב הגזלן קודם שמת וכדקאמר שהלך להביא את הכסף כו'. אבל אם לא הודה האב קודם מיתתו אלא שהודה היורש משלם הקרן לבד : הכל במשמע היינו טומטום ואנדרוגינוס. כן אי' בספרי בהדיא : האנשים ונשים כדי נסבא. דהא בהדיא כתיב איש או אשה. אלא ר"ל הנפש מרבה ג"כ הגרים כמו אנשים ונשים. שאם הגר גזל את הגר חברו ונשבע לו ואח"כ הודה חייב קרן וחומש ואשם (ז"א) : משמע מביא את אלו. פי' כמו שמביא את אלו כך אביא לרבות גם את הקטן : אמרת מה אם עכו"ם החמורה פטר בה את הקטן ק"ו. כצ"ל וכן הוא בספרי. ור"ל דכתיב בפ' שופטים איש או אשה פרט לקטן : והתודה אשר חטא עליה. גבי קרבן עולה ויורד כתיב שהיא חטאת : ת"ל ואשמה הנפש ההיא והתודו. דרים סמוכים ואשמה והתודו שאף האשם טעון וידוי : לכל המתים שטעונין וידוי. דרים סמוכים הנפש והתודו שאפי' בשעת נטילת הנפש טעון וידוי. ועיין ז"ר : ומנין אף בגלות כו'. כלו' דאולי הגלות והצרות בעצמן מכפרים עד שאין צריך לזה וידוי. לזה אמר שלא כן והטעם בזה כי הצרות יכניעו הגוף. והוידוי הוא לתיקון הנפש שאם לא יתודה ישאר רושם הרע בנפשו : (ו) משביענו פי' משביע אותו. אבל בספרי גרס משביעך אני : ולאחר מכאן נזכר. כלו' על מה שעשה בעצמו מביא על השוגג כמזיד מפני שהיה לו לזכור. אבל עניני אביו לא רמיא על נפשיה והוי כאנוס : ולא על מה שעשה אביו. ומיירי שאין הגזילה קיימת להכי פטור היורש אפי' על שבועה דידיה דאל"כ הא אי' בב"ק ק"ד שהיורש אינו חייב על שבועת אביו אבל על שבועה דידיה חייב בנשבע לשקר אפי' על פקדון אביו. וכאן הגזילה קיימת יש חילוק דאי איכא אחריות נכסים חייבים לשלם הקרן משום כבוד אביהם ופטורים מחומש. ואי ליכא אחריות נכסים פטורים אף מקרן (ז"א) : והשיב את אשמו בראשו למה נאמר. ר"ל דהרי כתיב כבר בפ' ויקרא ושלם אותו בראשו : אין לי אלא עיקר דמים. פי' אין לי שמוסיף חומש אלא על כפירת עיקר הגזל. על כפירת חומש מנין שמוסיף חומש. היינו אם נתן לו את הקרן אחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש. ונשבע לו שבועה שניה על החומש שנתנו לו והודה מנין שמשלם לו החומש וחומשו של חומש : ת"ל והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו. פי' דהכא לא כתיב אותו רק כתיב אשמו. משמע דקאי אחומש. דושלם אותו משמע אקרן אבל אשמו משמע במה שאשם אפי' בחומש (וכן משמע מפרש"י בחומש) : בראשו וחמישיתו יוסף כשהוא כו'. זהו דרש אחר על פסוק בראשו וחמישיתו יוסף. ועיין בב"ק דף מ"ה ובת"כ פ' כ"ב : שהוא בראשו פי' כשאינו חייב אלא קרן אחד מביא חומש ואשם. ולא כשהוא משלם ד' וה' קרנות. כגון אם טבח או מכר שנתחייב לו ד' וה' וכפל ונשבע והודה אינו חייב חומש ואשם. וזהו דעת רשב"י בב"ק דף ס"ה. אבל חכמים פליגי וס"ל שאשם ממש משלם אף במקום שיש כפל כו'. ובת"כ משמע שסתם כחכמים ע"ש : שיהא הוא וחומשו חמשה. שהוא רובע הקרן. שאם גנב ארבעה זוזים יתן לו ה'. דהכי משמע מאמרו וחמישיתו יוסף עליו שלאחר שניתוסף עליו יהיה בין הכל חמשה חלקים. והוא חומש מלבר שהוא רביעית מלגיו : ר' נתן אומר כו' ובא בב"ד. פי' שבא הנגזל עם הגזלן לב"ד ונתחייב הגזלן ולא הספיק הגזלן ליתנו לנגזל עד שבא בעל חוב של נגזל כו' : ת"ל ונתן לאשר אשם לו. ולא כתיב לאשר הלוהו אלא לאשר האשם שלו. ואשם היינו קרן כדאמרינן בהגוזל (דף ק"י) למי שהקרן שלו (רש"י). וזה שאמר המדרש לאשר אשם לו למי שנגזל ממנו. פי' שאם עיקר הממון הוא של אחר אף שגזל אצלו צריך ליתן למי שבאת הגזילה משלו. וכמו שמסיק ר' נתן ואמר הרי שהיה כו' : (ז) אשה מנין פי' מנין שאם גזל את אשה גיורת ונשבע והודה לאחר מיתתה שצריך ליתן המעות לכהנים. ת"ל להשיב האשם אליו האשם המושב. ופרש"י תרי השבות כתיב להשיב האשם וכתיב האשם המושב. לישנא אחרינא תרי אשמות כתיב להשיב האשם האשם המושב עכ"ל ור"ל חד לאיש וחד לאשה. והמת"כ פירש להשיב האשם משמע מכל מקום בין איש ובין אשה. והוכרח לפרש דלא כפרש"י מחמת שלא הביא המדרש רק אלו התיבות להשיב האשם אליו. והני תיבות האשם המושב לה' וגו' מביא על דרש אחר. אבל באמת סומך המדרש על הני תיבות האשם המושב וכמו שפרש"י. והא ראי' שגם בגמרא שם נשמע תיבת האשם לפי' הב' שברש"י : האשם המושב לה' לכהן בכסף הכתוב מדבר. פי' האשם היינו הכסף : לה' יכול מקודש לאסרו לזרים ת"ל לכהן קנאו השם כו'. כצ"ל וגי' הספר תמוה דאין אסור לזרים וחולין גמורים הם (רד"ל) : קנאו השם הקב"ה כדכתיב המושב לה' : לכהן שבאנשי משמר. נ"ל שבאנשי משמר. פי' לכהן שבאותו משמר שהוא בא להתכפר בו ולהביא קרבנו. אבל אין נראה לפרש של אותו משמר של שעת הודאה שאז נתחייב. שהרי בכל הקרבנות חטאות ואשמות נדרים ונדבות אין אנו הולכים אחר שעת החיוב ליתנו לאותו משמר שהיה באותו שעה שנדר או נדב או חטא שהוא מתחייב בה. אלא אחר הבאה אנו הולכים. וכמו כן בכאן (תוס') : שנא' מלבד איל הכפורים. מכאן אמרו משמרה שזכתה באיל זכתה בכסף. כצ"ל. וז"ל הגמרא ב"ק דף ק"ט ע"ב לכהן שבאותו משמר. אתה אומר לכהן שבאותו משמר או אינו אלא לכל כהן שירצה. כשהוא אומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי בכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר ע"כ. ופרש"י כשהוא אומר מלבד איל הכפורים משמע נמי שזה ניתן זה ניתן. ואיל הכפורים אינו יכול להקריב אלא כהן שבאותו משמר כדכתיב (דברים י"ח) לבד ממכריו על האבות אני בשבתי ואתה בשבתך ע"כ. והא דאמר לקמן סי' פ' אמר ר' עקיבא מה לי בין יהויריב גופל כו'. אפשר דכאן קאמר לכתחילה : אשר יכפר צריך להקדים כו'. ר"ל מדכתיב בלשון עתיד ולא כתיב אשר כיפר. משמע דכשהשיב לכהן את האשם דהיינו הקרן שהוא הכסף עדיין לא כיפר (רש"י סוף הגוזל קמא) ועיין מה שפי' המת"כ : בו פרט לאיל שמת עליו. כתב הז"ל נראה דגרסי' בו פרט לאיל שמת בעליו. עליו לרבות האיל שמת. פי' ממלת בו ממעטינן אם מתו

את חבירו ונשבע לו ונתן הכסף לאנשי משמר והלך להביא את האשם ולא הספיק להביא עד שמת מנין אתה אומר שיורשיו פטורים להביא איל הכפורים במקומו שנא' אשר יכפר בו עליו יצא זה שכפרה לו נפשו: (ח) וכל תרומה. לח מגיד הכתוב על התרומה שהיא נוהגת בכל. לכל קדשי בני ישראל. ריבה קדשים וחרמים סתומין שאין מפורשין בענין הזה שהם לכהנים ואין בהם לשם כלום כשם שאמור המשיב על גזל הגר. ואתמהא מה אני מרבה החלה והתרומים והעורות והבכורות פדיון הבן ופדיון פטר חמור. אשר יקריבו. ר' ישמעאל אומר וכי תרומה מקריבין מה ת"ל אשר יקריבו לפי שהוא אומר (שמות לד) ראשית בכורי וגו' אבל לא שמענו מה יעשה להם ת"ל אשר יקריבו לכהן לו יהיה. בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהיו נתנים מלך לכהנים: (חז) ואיש את קדשיו לו יהיו שהוא אומר (במדבר יח) כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל וגו'. שומע אני יטלו בזרוע ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת קדשים לבעליהן. ואיש את קדשיו לו יהיו. קדשי ישראל לישראל מעשר כספו ומעשר בהמתו ושלמים ונטעי רבעי ותודה ופסחו. קדשי כהן לכהן חטאתו ואשמו מעשרו ובכורו. איש אשר יתן לכהן לו יהיה. לפי שאמרו משמרה שזכתה בכסף זכתה באיל הרי מי שנתן כסף לכהן ולא הספיק להביא את האיל עד שמת האיש יכול יטול הכסף מכהן ויחזיר ליורשי האיש ת"ל ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה. א"ר אלעזר ב"ר שמעון זו היתה משנת ר"ע עד שלא בא מזיפרין משבא מזיפרין אמר מה לי בין יהויריב נוטל את הכסף בין ידעיה נוטל את הכסף הרי שנתן כסף ליהויריב ולא הספיק להביא את האיל עד שנכנס ידעיה יכול יטול הכסף מיהויריב ויתן לידעיה אמר איש אשר יתן לכהן לו יהיה. אמרת מתנת איש מתנה ואין מתנת קטן מתנה. אין לי אלא מתנת איש ומנין את מרבה מתנת אשה ויורשי קטן אמרת ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה. ואיש את קדשיו לו יהיו הרי שמדד לכהן בארץ ונתוספו אחרים עליהם יכול קורא אני עליו ואיש את קדשיו לו יהיו ת"ל איש אשר יתן לכהן לו יהיה. או יכול אפי' מדד לו בקופה ונתוספו אחרים יכול קורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו. רבי יוסי אומר הרי שפדה בנו בתוך ל' יום ומת יכול קורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו. לאחר ל' יום אין מוציאין מיד כהן וקורא אני עליו ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה: (י) ד"א ואיש את קדשיו לו יהיו. מה כתיב למעלה וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל וגו'. אמר הקב"ה כל מי שיתן תרומה וקדשים לכהן כראוי זוכה שישיא בנותיו לכהונה ויהיה זרעו אוכל בקדשים. וע"ז נאמר ואיש את קדשיו לו יהיו שזרעו יהיה אוכל קדשים בזכות תרומות ומעשרות והקדשים שנתן לכהן בעין יפה. ד"א ואיש את קדשיו לו יהיו הה"ד (תהלים קכח) אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו אינו אומר אשרי ישראל אשרי כהנים אשרי לוים אלא אשרי ירא ה' אלו הגרים שהם יראי ה' שהם באשרי כשם שנא' בישראל (דברים לג) אשריך ישראל כך נאמר בהם אשרי כל ירא ה'. ובאי זה גר אמור אשרי בגר שהוא גר צדק לא בכותיים הללו שכתוב בהם (מ"ב יז) את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים אלא בגר שהוא ירא מן הקב"ה והולך בדרכיו של הקב"ה הה"ד ההולך בדרכיו. יגיע כפיך כי תאכל זה הגר שאין לו זכות אבות וכדי שלא יאמר אוי לי שאין לי זכות אבות כל מע"ט שאסגל אין לי שכר אלא בעה"ז לכך הכתוב מבשר לגרים שבזכות עצמו יאכל בעה"ז ובעה"ב. הה"ד יגיע כפיך כי תאכל אלו מע"ט שיגע בעה"ז כמה דתימא (איוב ג) ושם ינוחו יגיעי כח ואומר (קהלת ט) כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה וגו'. מה שכרו (תהלים קכח) אשריך וטוב לך לח אשריך בעה"ז וטוב לך לעה"ב. אשתך כגפן פוריה אע"פ שאשתו נתגיירה עמו ואינה מבנות ישראל הרי היא כבנות ישראל. הה"ד כגפן פוריה אלו ישראל שנא' (שם פ) גפן ממצרים תסיע. פוריה שהיא טוענת פירות ולא כגפן בוקק שהיא זוכה לבנים. בירכתי ביתך בזמן שהיא נוהגת בעצמה דת יהודית שהיא צנועה זוכה שיוצאין ממנה בנים בעלי משנה בעלי מקרא בעלי מע"ט. הה"ד (שם קכח) בניך כשתילי זיתים לט מה הזית הזה זיתים לאכילה זיתים ליבש וזיתים לשמן ושמנו דולק מכל השמנים מ ואין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים כך באים בני הגרים מהם בעלי מקרא מהם בעלי משנה מהם בעלי משא ומתן מהם חכמים מהם נבונים ומהם יודעי דבר

יד יוסף לו ספרי פיסקא ה' : לז ספרי פיסקא ו' : לח ברכות ח' : לט שוח"ט מזמור קכ"ח : מ מנחות פ"ו :

מתנות כהונה

עליו. כלומר קודם שמקריבים: הא עד שמת מנין אתה אומר שיורשיו וכו': שכפרה לו נפשו. כלומר שמת ומיתתו זהו כפרתו: שהיא נוהגת בכל. אם פי' תרומה אף תמין הפטור מתרומה וכפי משמעות לן בספרי דליף מסיפיה דקרא לכל קדשי וגו' מה קדשים נוהגים בכל אף תרומה כן: ה"ג לכל קדשי בני ישראל ריבה: והבכורות בכור בהמה טהורה נאכל לכהנים ולא בא ממנו לגבוה אלא מתן דמים ע"ג המזבח: לפי שהוא אומר ראשית וכו'. והיא תרומה פי' בכורים כמו שפירש"י ז"ל בסדר זה: והעורות של קרבן בהמה: שטובת קדשים כו'. טובת הנאה ליתנו למי שירצה: לישראל מעכבו לו לעצמו: מעשר כספו מעשר שני שפודהו בכסף ומוליכו לירושלים לאכלו שם: יהויריב וידעיה. ראשי משמרות הן ועיין בירושלמי דתענית בפ' בשלשה פרקים: הרי שנתן הכסף ליהויריב גרסי': מה לי בין וכו'. דפשיטא שאין היורשין מעכבין לעצמן: יכול יטול וכו' שהכסף יגרור אחר מי שמקריב האיל אבל לגבי יורשין אין לומר כך שהרי מקריבים איל בשביל אביהם כדלעיל: בארץ חלק קרקע: יכול כו'. ויהיה גם לאותן שנתוספו חלק כו' מטעם שטובת ההנאה לבעלים ליתנו למי שירצה ת"ל לכהן לו יהיה שהרי אינו מחוסר מעשה משא"כ במדד לתוך הקופה שעדיין לא בא ברשות כהן: שהם באשרי. מבורכים בברכת אשרי: בוקק רק שאינו טוען פירות לאכילה בעוד שהם לחים: דולק מכל וכו'. אורו מבהיק מכל השמנים: יודעי דבר בעתו. כד"א ובני יששכר יודעי בינה לעתים לשון לכל עת ועת שעתו כפי הענין והזמן וכן מצאתי שוב פירושו בהרד"ק ד"ה א'

עץ יוסף

כמו הבעלים. והכלא שלו מביאין את האיל ובעליו קיימים שצריך להביא אחר שכ"ל: היה ר' עקיבא אומר הרי שגזל את הגר. כצ"ל וכ"ה בספרי. וז"ש ונתן הכסף לאנשי משמר שדין זה אינו אלא כבר שאין לו יורשים: ונשבע לו ומת הגר: שכפרה לו נפשו. כלו' במת ומיתתו זהו כפרתו. ולמ"ל הי' כ' יליף מן והאשם הנפש היא לאוכא דלא נתן הכסף עדיין והכא אם כבר נתן הכסף בחייו: (ח) שהיא נוהגת בכל. וכ"ה בספרי פ"ז. ח"ל הספרי בח"ב פיסקא ק"ח מאחר דגבך תירושך ויצהרך יכול אין לחייב אלא על דגן תירוש ויצהר. ת"ל תבואת זרעך עכ"ל הרי דס"ל דכל הפירות חייבים מדאורייתא. וכן פסק הרמב"ם רפ"ב מהלכות תרומות ע"ש: כשם שאמור המשיב לה' לכהן על גזל הגר. כצ"ל (רד"ל): והחרמים ס"ל כריב"ב פ"ח דערכין שסתם חרמים לכהנים (ז"ר): והעורות היינו עורות שאר קדשים דלא כתיבי בהדיא שהם לכהנים. דאילו עורות של עולות כתיב בהדיא בקרא בפ' צו ולמה לי למרבינהו (ז"ר): והבכורות בכורי בהמה טמאה שבהמה טהורה דאילו תמימים הא כתיב (במדבר י"ח) אך בכור שור וגו' את דמם וגו' לא מלבם הקטיר ועיין בכורות ריש דף מ"ם: פדיון הבן ופדיון פטר חמור. קשה הא כל הני שסדרם כתיב בהו בהדיא בקרא שהם לכהנים וצ"ל למרבינהו וי"ל דליכא כאן שיהו נתונים לאנשי משמר ולא יחנם לכל כהן שירצה. אבל בעורות ליכא למימר הכי דבעורות עולות ושאר קדשים שיהו נתונים לאנשי משמר אלא לכל כהן שירצה דהא בעורות כתיב בהדיא (ויקרא ז' ח') והכהן המקריב את עולת איש עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה. והיינו לאנשי של יום כמפורש"י שם. לכן מ"כ נ"ל כמו שפירשתי לעיל בשם ס"ד: אשר יקריבו לכהן הם ישמעאל עותר וכי תרומה מקריבין לכהן והא על אשר יקריבו לכהן. כ"ה גירסת ילקוט והספרי. ופירש"י בבהמות וכי תרומה מקריבין לכהן והלא כהן הוא המחזר אחריה לבית הגרנות: בא הכתוב ולימד שיהו נתונים לכהנים. וכן הוא בגבון זה הוכא בגר שנתוספו. אבל הוא ז"ל כתבו שגילי הסדרא שיהו כלם מתנים לכהנים. ופירושו שאע"ג דכתיב בהדיא בפ' קרח ויתנם הם אל אהרן וגו' בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה ותוקי לה בספרי פ' קרח פיסקא קי"ח על בכורים ממש ולא על מנחות כדמוכח לה במסכת מנחות דף פ"ד שום שאינה דמקריבים קא מפסם למזבח והאמר לכהנים כמו אשר קרבנות להכי כתיב כאן ללמד שיהו שלך לכהנים. והמע"ג דכתיב כל אשר וכל דבש לא תקטירו מהם כל מיני טרות לא תקטירו. ה"ה אבל בכורים גלו בכתובת הביאה שם ה' אלהיך להקריב שם למזבח קמ"ל. ותגיר' הספרי שלמים יב להתן דתא"ג דכתיב בסדר קרח לך יהיו ס"א לכל כהן שירצה בא הכא ולימד שיהו לכהן שבמשמר ולפי הגמרא דמנחות הנ"ל ג"כ לא קשה: (ט) לפי שהוא אומר (במדבר י"ח) כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל. כצ"ל: מגיד שטובת קדשים לבעליהם. פי' שטובת הנאת קדשים לבעלים. ר"ל שהרשות ביד בעלים לתת קדשיהם לאיזה כהן שירצו. ונוטל מישראל סלע או יותר כדי לתת תרומתו או שאר קדשיו לבן בתו כהן. אבל כהן עצמו אסור אפי' לסייע בבית הגרנות. וכ"ש ליתן לבעלים מעות בעד זה. ואם עשו כן חללו: מעשר בספו ס"ל אלהיך ליתן מעשר מריות כספו (ז"ל): מעשר בהמתו כדתני' במתני' פ' איזהו מקומן והמעשר לכל אדם. ופרש"י מעשר בהמה: ושלמים כו' שלמים ותודה דכתיב בפ' צו שהחזה ושוק לכהנים מכלל הנאה לבעלים. וגבי פסח כתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה וגו'. ונטע רבעי הוא יום נטע אדם אילן. שלש ג' הוא ערלה ואסור בהנאה. ובשנה הרביעית נאכל לבעלים בירושלים: מעשרו היינו תרומת מעשר: ובכורו כדתני' במשנה פרק איזהו מקומן הבכור נאכל לכהנים.

ופרש"י כדכתיב (במדבר י"ח) ובשרם יהיה לך: איש אשר יתן לכהן לו יהיה לפי שאמרו משמרה שזכתה באיל זכתה בכסף. כצ"ל: מזיפרין שם מקום: משבא מזיפרין אמר מה לי בין יהויריב נוטל את הכסף כו'. פי' זו היתה משנת ר"ע עד שלא בא מזיפרין שאז היה סבור שהגם שאין מקריבין כלל האיל מ"מ הכסף שנתן לכהן לו יהיה. אבל אחר שבא מזיפרין אמר היכא אמרינן שהכסף שנתן לכהן לו יהיה אלא היכא שמקריבין האיל אלא שמקריב אותו משמר אחר. אבל אם אין מקריבין כלל האיל כגון שמת הגזלן אחר נתינת הכסף לכהן קודם שהביא את האיל. יטול הכסף מכהן ויחזיר ליורשי הגזלן. לפי שאמרו משמרה שזכתה כו'. כצ"ל ליישב הגי' שלפנינו. ועיין בספרי וילקוט: אמרת מתנת איש מתנה. פי' כן כתיב איש אשר יתן. אבל מתנת קטן אינו כלום. אך מנין לרבות אשה ת"ל ואיש לרבות. ר"ל וי"ו של ואיש רבוי הוא לרבות מתנות אשה ויורשי קטן. וצריך לומר דמיירי שהניח הקטן תבואה ומת. ובד"א כיון שהקטן לא היה מתחייב לעשר גם הם פטורים קמ"ל (ז"ר). ואפשר שצ"ל ואפוטרופסי קטן. ועיין ספרי ר"ב פ"א (רד"ל): הרי שמדד לכהן בארץ כו'. לפי הגי' שלפנינו כך פירושו אם הניח הפירות בארץ אע"פ שבאו כהנים אחרים אין רשאי ליטול ממנו וליתן לאחרים. אבל אם מדד בקופה של בעל הבית ונתוספו עליהם כהנים מותר ליטול מהם וליתן לאחרים. וקשה דהא אפי' הוא בארץ לא זכה בו הכהן דהא עדיין מונח בקרקע של בעל הבית. ועוד דדוחק לומר שבשל הבית מדד לתוך קופה שלו. לכן נראה שהכי ר"ל הרי שמדד לכהן בארץ כו' יכול קורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו. או אפי' מדד לו בקופה (ר"ל בקופה של כהן) ונתוספו אחרים יכול קורא אני עליו ואיש את קדשיו לו יהיו ת"ל איש אשר יתן לכהן לו יהיה. ומ"מ לא קי"ל כמ"ש דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה. וי"ל דגבי מתנות כהונה סקלו (ז"ל): הרי שפדה את בנו בתוך שלשים. דנפל הוא ולא מחייב בפדיון (רש"י). אבל בתוספ' פרטו דאפי' ודאי לן שכלו חדשיו. בכן תנא שלש רחמנא: לאחר ל' אין מוציאין. לאשמועינן רבותא קמ"ל משום דקי"ל דאם נתן לו בתוך שלשים ומת בתוך שלשים דצריך הכהן להחזיר לו שהפדה שלפניה כדאי' שם במתנות. אבל אם נתן לו בתוך שלשים ומת לאחר שלשים דאמרי לא קיים מצות פדיון שהרי מתן לו בעת שהיה פטור מפדיון. וס"ל דמוציאין מיד הכהן ויחזור ויפדהו. תפקע היה שאם ילדה אח"כ ליתן לכהן אחר יהא רשאי: ס"ל ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה שאין מוציאין מידו (ז"א): (י) יזכה שישא כו'. דרש ואיש המחזיק את קדשיו סופו שלו יהיו פי' בנותיו ישאו לכהן ויאכלו קדשיו: אלו הגרים שהם יראי ה'. וכמו שדרשו לעיל ס"פ ב' יראי ה' ברכו את ה' אלו הגרים: כשם שנאמר בישראל אשריך ישראל כך נאמר בהם. כצ"ל: שאין לו זכות אבות. רק מיגיע כפו וזכותו: ושם ינוחו יגיעי כח. שפי' ששם ינוחו הצדיקים שהיו משיגעים בכחם לעמוד עד סוה"ל: אשריך בעוה"ז שלא יהיה נצרך לבריות רק נהנה מיגיעו. מדה כנגד מדה: בוקק פי' ריק שאינו טוען פירות לאכילה. והוא מלשון (הושע י') גפן בוקק ישראל: מה הזית הזה זיתים לאכילה כו'. כלו' כמו הפרי הזה ועליו אין בו דבר שלא יהיה לתועלת ולטובת העולם אף שהטובות אינם שוות. יש טובה מרובה ולאלתר. ויש לאחר זמן לייבש. ויש רק להאיר. כן בניך יש ת"ח שהם עיקר השלימות ויש בעלי משנה שיגדלו אחר כך בתלמוד. כי מן המשנה יבוא ללמוד התלמוד. וכן בעלי מו"מ וחכמים בענינים המדיניים שהם כשמן הדולק ומאיר לזולתו. כך הם מאירים ומועילים לעולם: דולק מכל כו' פירוש אורו מבהיק מכל השמנים: ואין עליו נושרים כו'. מנחות דף נ"ג ע"ב: יודע דבר בעתו. כמה דאת

דבר בעתו ויש להם זרע קיים לעולם. (שם) סביב לשלחנך שלבניך יעמוד זכותך שמשלחנך יזכו בניך למעלות גדולות. (שם) הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' שכן מצינו באברהם ושרה שהיו גרים סא והיה אברהם ירא ה' הוא נתברך בענין הזה וכן יתברכו כל הגרים שינהגו כמנהגם. (שם) יברכך ה' מציון מלמד שהקב"ה מברכם ממקום שהוא מברך את ישראל. ומנין שהברכות יוצאות מציון שנא' (שם קל"ג) כטל חרמון שיורד על הררי ציון וגו' ואומר יברכך ה' מציון וגו'. וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך שיזכו לראות בטוב ירושלים לע"ל. וראה בנים לבניך שלום על ישראל וכי בשביל שיראה הגר בנים לבניו לכך יבא שלום על ישראל אלא בגר צדק הכתוב מדבר שזוכה שמשיא בתו לכהן וזוכה ועומדים מבנית שהם בני בניו כהנים שמברכין את ישראל ואומרים יברכך וגו' יאר ה' וגו' ישא ה' וגו' לכך נאמר שלום על ישראל. כשם שמצינו ברחב הזונה על שהכניסה את המרגלים לביתה ומלטה אותם העלה עליה הקב"ה כאילו עמו עשתה ונתן לה שכרה וכה"א (יהושע ב) ותקח האשה את שני האנשים ותצפנם אב"כ אלא ותצפנו. ומה שכר נטלה שנשאו מבנותיה לכהונה וילדו בנים שהיו עומדים ומשמשים על גבי המזבח והיו נכנסין למקדש ומברכין את ישראל בשם המפורש. ואלו הן סב ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה וירמיה בן חלקיה וחנמאל בן שלום הרי למדנו שאין הכתוב מדבר אלא בגירי הצדק לכך נאמר (תהלים קכ"ח) וראה בנים לבניך שלום על ישראל. וכן רמז משה בתורה כן שאחר פרשת גזל הגר כתיב ואיש את קדשיו לו יהיו לומר שגר שמתגייר לש"ש זוכה שיוצאים מבניו בנים שיהיו הקדשים שלהם וכה"א (דברים י) ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. סג עקילס הגר נכנס אצל ר' אליעזר א"ל הרי כל שבחו של גר ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. א"ל וכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט עליו אותו זקן (בראשית כח) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ובא זה והושיטה לו בקנה. נכנס אצל ר' יהושע התחיל מנחמו בדברים לחם זו תורה שנא' (משלי ט) לכו לחמו בלחמי. ושמלה זו טלית זכה אדם לתורה זכה למצות ולא עוד אלא שמשיאין בנותיהם לכהונה ויהיו בני בניהם מקריבים עולות ע"ג המזבח. לחם זה לחם הפנים ושמלה אלו בגדי כהונה גדולה. הרי במקדש בגבולים מנין לחם זה חלה ושמלה זו ראשית הגז לכך נאמר ואיש את קדשיו לו יהיו בפרשת הגר:

פרשה ט

(א) איש איש כי תשטה אשתו וגו'. הה"ד (דברים ל"ב) צור ילדך תשי וגו'. צור ילדך הה"ד (איוב כד) ועין נואף שמרה נשף וגו'. הנואף אומר אין בריה יודעת בי לפי שכל מעשיו אינן אלא בחשך וכה"א (משלי ז) עובר בשוק אצל פנה ודרך ביתה יצעד בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה. הוא סבור לפי שעושה מעשיו בחשך שהקב"ה לא ידע בו וכה"א (ישעיה כט) הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו שכן דרך כל עוברי עבירה הם תושבים שהקב"ה לא יראה במעשיהם וכה"א (איוב כב) הלא אלוה גבה שמים וראה ראש כוכבים כי רמו. ואמרת מה ידע אל וגו'. עבים סתר לו ולא יראה וגו'. האורח עולם תשמר וגו'. וכה"א ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין. אינו אומר לא יראני אדם אלא לא תשורני עין לא עין של מטה ולא עין של מעלה. מהו וסתר פנים ישים. הקב"ה שהוא יושב בסתר ישים פנים של נואף באותו העובר לפי שהנואף והנואפת רוצין שלא תתעבר אלא שיעשו תאותן בלבד והקב"ה מפרסמן בעולם כדי שידעו הבריות ויאמרו פנים של זה הם פני הנואף שצר צורת העובר בדמות הנואף הוי וסתר פנים ישים. ולפיכך נקרא זמה לפי שהן כופרים שניהם ואומרים לא עברנו עבירה והבריות אומרות א"כ זה מהו. ולא תאמר בזמן שהיא מתעברת מן הנואף אותה שעה דומה צורת הולד לצורת הנואף אלא אפילו היא מעוברת מבעלה ובא עליה הנואף הקב"ה מהפך צורת הולד לצורת הנואף וכה"א (דברים לב) צור ילדך תשי. א"ר יצחק הנואף הזה כביכול מרשל כח השכינה. כיצד העובר שהוא מתעבר מן האיש צר צורתו בתוך מ' יום לאחר מ' יום הנואף בא עליה והקב"ה עומד ותוהא ואומר של מי אצור של צורת הבעל או של צורת הנואף כביכול צור ילדך תשי. יו"ד של תשי זעירא. תש ידי הצייר. א"ר אבהו למה"ד לצייר שהיה צר איקונין של מלך בא לגמור הפרצוף אמרו לו מת המלך ועמד מלך אחר כיון ששמע הצייר כך נתרשלו ידיו התחיל אומר מה אעשה מאלו הסממנין אם אצור אותו בצורת מלך הראשון או בצורת השני התחיל תמה. כך האיש משמש הקב"ה צר צורת העובר בדמות אביו. חזר הנואף ובא עליה הרי נתערבו הסממנין הה"ד (הושע ד) אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו. מה עשה הקב"ה כביכול חזר והפך את הצורה שצר בתחלה בדמות האיש לדמות הנואף לקיים מה שנא' וסתר פנים ישים. הוי צור ילדך תשי ותשכח אל מחוללך. משל לארכיקיטון קטאדיקום על אותה מדינה התחילו בני המדינה מטמינים כספם וזהבם לתוך המטמונים א"ל הארכיקיטון אני בניתי את המדינה ואני עשיתי את המטמונים ממני אתם מטמינים. כך אמר הקב"ה למנאפים ממני אתם מסתירים את עצמכם והלא אני הוא שבראתי את הלבבות הה"ד (ירמיה יז) אני ה' חוקר לב בוחן כליות וגו' לכך נאמר ותשכח אל מחוללך. אני בראתי אתכם ועשיתי אתכם מחילים מחילים אלו הלבבות והכליות ואתם שוכחין אותי ומשקרין בי איני רואה ואיני יודע מעשיכם. וכן רמז משה דבר זה בפרשת סוטה הה"ד (במדבר ה) איש איש כי תשטה אשתו וגו'. לא היה צ"ל אלא איש כי תשטה אשתו מה ת"ל איש איש שאע"פ שהיא משמשת לאחד אעפ"כ לשנים היא זקוקה שהיא כופרת בשנים. האחד כשהיא מזנה היא כופרת באישה שהפקיד גופו אצלה לשמרו. והאחד שהיא כופרת בהקב"ה שצוה אותה (שמות כ) לא תנאף: ואומר (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת. ומנין שהקב"ה נקרא איש

יד יוסף סא כמ"ש כי ירא אלהים אתה (בראשית כ"ב): סב מגילה י"ד. ספרי בהעלותך פיסקא ע"ח. רות רבה פ"ב. פדר"א פ' כ"ע. ילקוט יהושע רמז ע': סג ב"ר פ' ע'. ש"ר פ' י"ט. קה"ר פ' טוב אמרים. ילקוט ויגש. תנחומא נ"ל:

מתנות כהונה

ה' י"ב: ה"ג שלבניך יעמוד כו'. משלחנך כלומר ממעשיך הטובים כי זהו השלחן אשר ערך לו או י"ל ממעשה הצדקה וגמילות חסדים שמאכיל ומשקה לאין נכון לו כמו שמצינו באברהם ויטע אשל: שינהגו כמנהגם גרסי': לע"ל לימות המשיח כדאמרי' כל ימי חייך להביא לימות המשיח וכן הוא בהדיא ה"פ שני דייני גזרות ובמאמר התחייה להרמב"ם ז"ל: ה"ג כאילו עמו עשתה ונתן לה שכרה: ותצפנו ל' יחיד כביכול כלפי מעלה: והושיטה לו בקנה. כלו' בנקל כזה שמושיט בקנה קלה ועיין עוד בב"ר פ' ע' ובמדרש קהלת פסוק טוב אחרית דבר: בגבולים מנין. שיהא לו מתנות מברכת שלחן גבוה: צור ילדך. עיין כל זה בויקרא רבה סוף פ' אחרי מות: זה מהו. כלומר צורת התינוק הזה מהו הלא צורתו דומה לצורת הנואף: ה"ג של מי אצור של צורת הבעל או של צורת הנואף: מאלו הסימנים גרסי': ארכיקיטון פי' הערוך אומן בונה חדרים טובים. ארכי פי' שר כלומר אומן. קיטון פי' חדר: קטאדיקום פי' הערוך תמונה לענוש ולקנוס בני המדינה ומעשה זה יותר בביאור בב"ר פר' כ"ה: המטמונים החדרים הסתומים: מחילים מחילים. מערות חלולים ודרש מחוללך ל' מחילות או פי' מחשבה מל' חללה של רשות ובפ' אחרי מות אלתוליות רעות פי' הערוך מחשבות רעות וכן עיקר: איני רואה וכו'. בתמיה: מה ת"ל איש איש גרסי': משמשת לאחד גרסי'. פי' לבעלה: זקוקה הוא

עץ יוסף

דלא אמר ובני ישכר יודעי בינה לעתים לכוון בכל עת ועת שעתו לפי הזמן והאמן: שלבניך יעמיד כו' משולחנך כלומר ממעשיך הטובים כי זהו השולחן אשר ערך לו. או יש לומר ממעשה הצדקה וגמילות חסדים שמאכיל ומשקה לאין נכון לו. כמו שמצינו באברהם ויטע אשל: ממקום שהוא מברך כו'. כי ידוע כי רק מציון מקור הברכה וההשפעה הטובה כי שמה השכינה שורה הם מקור הטובה ומשם יינקו ישראל ולא ממקום אחר: לע"ל לימות המשיח כדאמרינן כל ימי חייך להביא לימות המשיח. וכ"ה ה"פ שני דייני גזרות ובמאמר התחייה להרמב"ם ז"ל (מת"כ): ישא ה' וגו' וישם לך שלום. ומדת השלום היא מדה כוללת כי אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום. וזהו וראה בנים לבניך והם יהיו שיתנו שלום על ישראל כי יזכו בכהונה. והא אי אפשר כי אם בנכדיו: אלא ותצפנו לשון יחיד כביכול כאילו הסתירה לו יתב' כי הגלה עבדי ה'. שהוא רצונו וחפצו בעולם: ואלו הן ברוך ב"נ כו'. בר"ר ריש פ"ב אי' שם שמנה כהנים נביאים והם שם ג"כ יחזקאל וכוזי: ברוך בן נריה ושרי' בן מחסיה. ומצינו שהיו כהנים דכתיב במלאכים ב' כ"ה שריה כהן הראש. ושריה היה בן נריה בן מחסיה ככתוב בירמיה נ"א וברוך היה ג"כ בן נריה בן מחסיה (שם ל"ב) ומזה נראה שהיו אחים. ואף דלכאורה משמע דברוך לא זכה לנבואה דכתיב ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש נ"ל שהקב"ה אמר לו שהוא לא יבקש נבואה. אבל מצד החסד זכה לנבואה. ועיין לקמן פי"ד סי' י"ד ומ"ש שם: הרי כל שבחו כו'. דקס"ד שזה הוא כל עיקר שבחו להיות לו רק מזונות מצומצמים ולא עושר גדול ועל זה אמר שזה הוא דבר קטן. והשיב שאין זה אלא לפי שהגר אינו מבין כל כך בטובי הקב"ה: א"ל וכי קלה כו'. ר"ל שר"א השיבו וכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט פי' שנצטער בו אותו זקן יעקב המובחר שבאבות. וממנו למדנו ע"כ שאין זה עיקר השכר אלא הוא ברכה טוב הצפון לעוה"ב. ואין זה אלא מצאת חנם ולפיכך די לך בלחם חוקך ולא בעושרות למען יהיה שכרך שלם לעוה"ב. וכן הוא בגר (מה"ק): ובא זה הגר והושיטה לו הקב"ה בקנה כלו' בנקלה: לחם זו תורה דתרתי קאמר קרא. לחם כפשוטו ותורה נמי דאיקרי לחם דהא בהא תליא. שאם אין קמח אין תורה כו' כי התורה היא לחם ומזון הנפש. כמו שהלחם הגשמי הוא מזון הגוף וא"א להתקיים בלעדו: זו טלית פי' שהיה דרכן ומוהר זה היה לסימן לסמוכים להיות מורי הוראה לרבים ח"ש זכה לאדם זכה לטלית כי יזכה להיות מכת שרדה על הציבור (יפ"ת) או רמז למ"ש בזוהר שכל צדיק שהיה לו נכס יקר מן האור התורה והמצות שמתעטף בהם ועה"ז זכה לתורה זכה לטלית הוא אור טלית העליון (מה"ק): שהן משיאין כו'. ולחם היא עולות כמד"א את קרבני לחמי ונקם עולות שהוא הקרבן היותר קדוש שכולה כליל: לחם זה לחם הפנים. בב"ר פרשה ע' גרס ד"א לחם זו לחם הפנים כו' ונראה שכן צ"ל גם כאן. משום דמעיקרא דריש לחם זו עולה והשתא דריש זו לחם הפנים. הרי שהוא דרש אחר: בגבולין דליכא קרבן וכוונה מנין שיהיה לו מתנות מברכת שולחן גבוה. וקאמר שמ"מ איכא חלה וראשית הגז: לכך נאמר ואיש את קדשיו לו יהיו כו'. פי' ואת קדשיו במה שמקדש עצמו להכנים א"ע תחת עבודת ה' אז לו יהיה כל עבודות ה' בקרבנות ובכל הדברים שחשב כאן:

פרשה ט (א) איש איש כי כו'. הה"ד צור ילדך תשי. שהנואף מרשל כח השכינה כדדרש בסמוך. וא"ש איש איש לרמז שהיא כופרת בשני אישים בבעלה ובהקב"ה שנקרא איש כדלקמן: צור ילדך תשי הה"ד ועין נואף. פי' דכתיב צור ילדך תשי ותשכח אל מחוללך אל שברא אותך ועשה בך מחילין מחילין ואתה משקר בו כאילו אינו רואה כדלקמן. ע"ז אמר הה"ד ועין נואף שמרה נשף וגו': ישים פנים של נואף באותו העובר. שהנואפת מרוב אהבתה להנואף ורוב חשקה בו ומחשבתה אדוקה בו. ומצייר בקרב הולד שבקרבה ג"כ ציור דמותו: זה מהו כלו' צורת התינוק הזה מהו הלא צורתו דומ' לצורת הנואף: לאחר מ' יום הנואף בא עליה. ה"ל דאשתה מתעברת משמים כאחד כמ"ש תוס' (ז"ר). ובירוש' יבמות פ"ד אי' עד שלא הסריח הזרע מתעברת משני בני אדם כאחת. ולא אחר שנסרח הזרע ע"ש: ותוהא לשון תמהון: יו"ד של תשי זעירא. ואין בכל המקרא כמותה הוא לרמוז שתש ידי הצייר. ודרש צור כמו צייר כדרך שאמר בברכות אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו: איקונין צורה שאינה בולטת (ערכי הכנויים): לארכיקיטון הוא שני תיבות ארכי קיטון. ור"ל ראש הבונים והאומנים: קטאדיקום פי' גובה עונש (ערוך): המטמוני החדרים הסתומים: מחילים מערות חלולים. ודרש מחוללך לשון מחילות או פי' מחשבה מלשון הגלה של רשות (מת"כ): ומשקרין בי איני רואה כו'. פי' ומשקרין בי לומר שאיני רואה ואיני יודע מעשיכם: משמשת לאחד פי' לבעלה: לשנים היא זקוקה. פי' היא זקוקה להשמר משמים שלא תמעול בהם הקב"ה ובעלה. וכך נ"ל לשנים היא זקוקה והיא כופרת בשנים כשהיא מזנה האחד היא כופרת באישה כו': היא כופרת באישה שהפקיד גופו אצלה. היינו הטיפה זרע של בעלה שהיא מתעברת ממנו ואח"כ כשהנואף בא עליה נתערבו הטיפות כדלעיל. והיא כופרת בו ותשכח באין יודע ממעשיה הרעי' מאומה ונסתרו מעשיה ממנו: כופרת בהקב"ה שסוברת כי אין רואה מעשיה: וכה"א העוזבת אלוף נעוריה. היינו בעלה שנקרא אלוף שהוא אדון לה ולקחה לאשה. ואת ברית אלהיה

איש שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה וגו'. ולכך כתיב בסוטה ומעלה בו מעל לפי שהיא כופרת בפקדון כמד"ת (ויקרא ה) נפש כי תחטא ומעלה מעל בה'. וכחש בעמיתו וגו' והרי דברים ק"ו מה ממון הקל כל הכופר בפקדון כאילו כופר בהקב"ה שנא' ומעלה מעל בה' וכחש. הכופר בפקדון תנוף עאכ"ו שכל הכופר בו כאילו כופר בהקב"ה לכך נאמר איש איש על שהיא כופרת בשני אישים בהקב"ה שנקרא איש ובבעלה שהוא איש. וכה"א (משלי ב) העוזבת אלוף נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה: (ב) ד"א איש איש. לימדה אותך התורה שתהא ותרן בתוך ביתך. נשפך יין הוי ותרן (משלי ח) להנחיל אוהבי וגו'. וכן שמנך ואוצרותיהם אמלא. נקרע כסותך (תהלים כ) ימלא ה' כל משאלותיך. אבל אם שמעת דבר אשתך קום כנגבר למי שנגבר את הוי נבר לכך נאמר איש איש. ד"א איש איש הוי שוי לבני אנשא. מעשה באשה אחת שנזדקק לה אדם אחד וא"ל לאי זה מקום תלך מה עשתה האשה הלכה ואמרה לאשתו והלכה אשתו לאותו מקום ונזקק לה. אח"כ תוהא בו ובקש למות. אמרה לו אשתו מפתך אכלת ובכוסך שתית אלא מי גרם לך שאת גם רוח הוי שוה לבני אדם. ד"א איש איש. הרבה פורשין לים ורובן חוזרין. יחידים הם שהולכים ולא חוזרין. כך הרבה נוטלים נשים רובן מצליחין ויחידים נכשלים (קהלת ז) וחוטא ילכד בה. ד"א איש איש מה כתיב למעלה (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו' א"ר תנחום בר חנילאי למה נכתבה פרשת מצורע למעלן ואחריה פרשת סוטה א משל להמורה שהיתה חולה והוליכה אצל האפייטרום וכיוה אותה וילדה בן מרושם למה שנכוית אמו כך הולידה פרשת מצורע בן מרושם זה הנואף שכתוב בו לצבות בטן ולנפיל ירך. וכה"א בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה הוי איש איש וגו': (ג) כי תשטה אשתו. הה"ד (משלי ו) נואף אשה חסר לב וגו' נואף אשה וגו'. הה"ד (קהלת א) מעות לא יוכל לתקן וגו'. תני מעות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של שחרית או ק"ש של ערבית או תפלה של שחרית או תפלה של ערבית. (שם) וחסרון לא יוכל להמנות זה שנמנו חביריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם. ד"א מעות לא יוכל לתקן ב תני מי שלא חג י"ט ראשון של חג חוגג את כל הרגל וי"ט האחרון של חג עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו על זה נאמר מעות לא יוכל לתקן. ר"ש בן מנסיא אומר אי זהו מעות שאינו יכול לתקן זה הבא על הערוה פנויה והוליד בן או בא על אשת איש אע"ג דלא הוליד. כל עבירות הכתובים בתורה יש להם תקנה. גונב אדם איפשר יחזיר גניבתו ויתקן. גוזל אדם איפשר יחזיר גזילתו ויתקן וכן השולח יד בפקדון וכן העושק שכר שכיר. אבל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם והלך לו שאינו יכול לתקן שתהא אשתו מותרת לו כבתחלה הוי מעות לא יוכל לתקן.

ואומר (תהלים לז) לוה רשע ולא ישלם וגו' יש אדם לוה ואינו פורע שאין הדניסטים משבר שניו וגובה אותו. מהו לוה רשע ולא ישלם וגו'. יש אדם שהוא גוזל בית או שדה או ממון ב"ד מוציאים ממנו אבל אם בא על אשת איש מהו משלם אם משלם כך שגם הוא יתן לו אשתו לזנות עמה נמצא העולם מלא ממזרים הוי לוה רשע וגו'. הרשע עושה מלוה שאינו יכול לשלם שאוסר אשה על בעלה אבל מי שהוא צדיק אינו לוה דבר מן חבירו אלא מה שהיה חונן ונותן לכך נאמר מעות לא יוכל לתקן שעושה מעשה מעות שלא יוכל לתקנו. וחסרון לא יוכל להמנות שהוא נקרא חסר לב ולא ימנה במנין הצדיקים וכה"א (משלי ו) נואף אשה חסר לב משחית נפשו הוא יעשנה. מהו חסר לב מכאן שאין אדם הולך אצל אשת איש עד שיצא מדעתו וכה"א (שם ט) מי פתי יסור הנה וחסר לב ואמרה לו מים גנובים ימתקו וגו' (שם) ולא ידע כי רפאים שם וגו'. וכשם שהוא נקרא פתי כך הזונה נקראת פתיות שאינה מזנה עד שתצא מדעתה שכן כתיב (שם) אשת כסילות הומיה פתיות ובל ידעה מה לקרא לעוברי דרך וגו'. וכן רמז משה בתורה על חסרון דעתה שנא' איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב בשי"ן לומר שאינה מזנה עד שיכנס בה השטות הוי כי תשטה אשתו: (ד) ד"א איש איש וגו'. הה"ד (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וגו'. ונתתי לך הה"ד (דברים כג) כי ה' אלהיך מתהלך וגו' הה"ד (משלי ה) ועתה בנים שמעו לי וגו' הרחק מעליה דרכך וגו' פן ישבעו זרים כחך וגו'. מהו ועתה בנים שמעו לי מדבר בעשרת השבטים ובשבט יהודה ובנימן שכל ישראל נקראו בנים שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם וגו'. שמעו לי הזהירם שיקיימו את השמיעה. ואל תסורו מאמרי פי הזהירם שיקיימו את העשיה כשם שקבלו עליהם בסיני (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. לפי שעל עבירות שניהם גלו שנא' (מ"ב יח) ויגל מלך אשור את ישראל וגו' על אשר לא שמעו בקול ה' וגו' ולא שמעו ולא עשו. (משלי ה) הרחק מעליה דרכך הזהירם שיתרחקו הזנות מהם. ואל תקרב אל פתח ביתה הזהירם על העריות שנא' בהן (ויקרא יח) איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. (משלי ה) פן תתן לאחרים הודך שיאבדו מלכותם ותנשא לגוים ואין הודך אלא מלכות כמד"ת (דניאל יא) ולא נתנו עליו הוד מלכות. (משלי ה) ושנותיך לאכזרי נתנו שנותיהם למלאך אכזרי שקרבו ימיהם ושנותיהם ליאבד כמד"ת (יחזקאל כב) ותקריבו ימיך ותבוא עד שנותיך וגו'. (משלי ה) פן ישבעו זרים כחך שגלו מארצם וישבו זרים במקומם ואכלו כחם ויגיעם ואין כחך אלא כח ארצם כמד"ת (בראשית ד) כי תעבוד את האדמה וגו'. וכן את מוצא כשהגלה מלך אשור לעשרת השבטים הושיב זרים בארצם שנא' (מ"ב יז) ויבא מלך אשור מבבל ומכותה ומעוא ומחמת וגו' הוי פן ישבעו

יד יוסף פ"ט א ויקל"ר פ' ט"ז סי' ס': ב חגיגה ט':

ענף יוסף

וכן פרש"י בסוריות דף י"א ע"ב: (ג) [מעות לא יוכל לתקן זה שבטל ק"ש כו'] נקט דוקא שבטל ק"ש או תפלה אף שכתב מצות יש לכם זמן ואם עבר הזמן אין תקנה לו. לא דמי כי המצות שאינה תלויה בגופם כמו ק"ש ותפלה שהם ע"י דבור שבלו. אינה דומה למצוה שהיא תלויה בגופם ר"ל במעשה. כי המצוה שהיא על ידי מעשה אפשר שיעשה מצוה אחרת והיא תיקון המצוה שבטל וכאילו עשה המצוה שבטל. אבל המצוה שהם בלא גופם כמו ק"ש ותפלה שהם ע"י דיבור שבלו שייך בזה מעוות לא יוכל לתקן כי אין תקנה לדבר שהוא שבלו. כי אין בו הפתנות ואף שיעשה עוד מצוה כזו אין תיקון לאותה מצוה שבטל. רק מצוה שבטל בפני עצמה ומצוה שיעשה היא מצוה בפני עצמה. וכן מי שמינוהו חביריו לדבר מצוה ולא עשה עמהם. מצות הרבים הוא דבר עליון עד שנחשב מצות הרבים דבר נבדל לגמרי ועליו

מתנות כהונה

הוא. להשמר משניהם שלא תתפול בהם בהקב"ה ובבעל': להנחיל וגו' גרסי'. כלומר יש ביד הקב"ה להנחילך עד טובה הרבה ונקט לשון הכתוב להנחיל אוהבי יש וגו': למי שנגבר את וכו'. על מי שאתה נגבר וכחך עליה הוה גבר וזריז להשמר שלא תשטה ושני אים דרים: ה"ג ד"א איש איש הוי וכו': שווי שלא יגים דעתו וכדמפרש ואזיל: שנזדקק לה. ודבר עמה שתשמע אליו: לאיזה מקום גרסי': הוי שוי כו'. וזהו איש איש כלומר היה שוה לכל איש ואיש ולמה תזוח דעתך עליך: האפייטרום לפי הענין פירושו רופא בהמות ומלאכתם בא"ש והם טרפי ברזל ולפיכך נכוית: מרושם כמו רושם של הכוויה ועיין בויקרא רבה פ' ט"ז: וכה"א בתת וגו'. וזה מדבר בנואף כמו שפירש"י ז"ל בסדר זה וכדלקמן: תני מעות כו'. בפ' תפלת השחר ימשיך בה דליירי דבמזיד לא התפלל דאי בשוגג הא מתפלל תפלה שלאחריה שתים: ה"ג בפ"ק דחגיגה וי"ט אחרון של חג עבר הרגל ולא חג אינו כו': הערוה פנויה. כגון אחותו שלא זכרה על שום אדם ילו לאו דמוליד ממזר לא היתה קלקלתו עומדת לעד והכי מוקי ליה בפ"ק דחגיגה: או הבא על א"א שאסרה על בעלה לעולם וכדמפרש ואזיל: דניסטים פי' הערוך מליה בלשון יון: משבר שיניו. בתמיה כלומר יורד עמו עד לחייו שגובה מה שיש לו בידו: ה"ג הזהירם שיקיימו את השמועה. ואל תסור וגו' הזהירם שיקיימו את העשייה: שיתרחקו הזנות

ענף יוסף

שייט הקב"ה שבהם. והוא איש איש כי תשטה אשתו. שהוא תסור ותשטה משניהם שנקראו איש: (ב) שתהא וותרן בתוך ביתך. פי' על ענין ממון תהיה וותרן עם בני ביתך. ואל תטיל אימה יתירה בתוך ביתך. כדאמרו בפ"ק דגיטין כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף הוא בא לידי ג' עבירות ג"ע וש"ד וחלול שבת. וגיר' ר"ח וחילול השם במקום מחלל שבת: להנחיל אוהבי יש. כלו' יש ביד הקב"ה להנחילך עד טובה הרבה ונקט לשון הכתוב להנחיל אוהבי יש: וכן שמניך ואוצרותיהם אמלא. דכתיב (ד"ה א' כ"ז כ"ח) אוצרות שמן: נקרע כסותך ימלא ה' כל משאלותיך. אולי מדכתיב השמלה וגו' ושמלות (שמות ג' כ"ב): למי שנגבר את כו'. על מי שאתה נגבר וכחך עליך הוי נגבר זריז להשמר שלא תשטה ושני אים דרים: הוי שוי לבני אינשי. והוא איש איש כלו' איש היה שוה לכל איש ולא תזוח דעתך עליך. כי מרוב גסות הרוח שתהיה בך לא תהיה רוחך שוה באשתך ותהיה בגנאה עמה ומזה תבא היא להרהר באחר: שנזדקק לה מדבר עמה שתשמע אליו: מי גרם שאת גם רוח. ומרוב גסות רוחך לא היית מרוצה באשתך: ויחידים נכשלים בלקוחת אשה מנאפת וזהו וחוטא ילכד בה באשה המנאפת. והוא איש איש כפול לרמוז על איש פרטי שאירע בו שנכשל: האפייטרום פי' בל"י רופא הסוסים והבהמות ונכוית ע"י רפואתה. וכשנכווית נרשם העובר מכויתה: כך הולידה פרשת מצורע בן מרושם כו'. אפשר ר"ל שאם שימש עמה באיסור בימי נדתה. וכן בזנה (שנכללת ר"כ בלשון זב האמור בפרשה שילוח טמאים) אם לא פירשה מבעלה. יצא הולד מרושם נואף שיענש אח"כ בנפילת ירך וצביית בטן (רד"ל) ועיין טיק"ד פ' פ"ז סימן ד' ול"ע: וכה"א בתת וגו'. וזה מדבר בנואף כמו שפרש"י ז"ל בס' זה וכדלקמן (מת"כ): (ג) כי תשטה אשתו הה"ד נואף אשה כו'. דכתיב תשטה בשי"ן. לכן אמר שבא לרמוז שאינה מזנה עד שתכנס בה השטות: נואף אשה וגו' הה"ד מעות לא יוכל לתקן. ר"ל למה נקרא בעבירה זו חסר לב יותר מבכל עבירות. משום שהוא מעות שלא יוכל לתקן: זה שביטל ק"ש כו'. בפ' תפלת השחר מסיק דאיירי דביטל במזיד. אבל בשוגג יש לו תשלומים ע"ש: או תפלה של שחרית או תפלה של ערבית. וה"ה תפלת המנחה. אלא דנקט ליה דומיא דביטל ק"ש דלא שייך רק בק"ש של שחרית וערבית (רש"א): זה שנמנו חביריו לדבר מצוה. ואמרו לו לך עמנו ולא הלך נמצא שחסר עצמו מאותו מנין שלא יוכל עוד להמנות באותו מנין שהכבר עשו אותה מצוה (רש"י): תני מי שלא חג כו'. חגיגה דף ט' ע"א: מי שלא חג. שלא הביא שלמי חגיגתו ושלא ראייתו. אבל

יוסף

שלמי שמחה כל הימים חייבים בשמחה. ולפיכך לא שייך לומר בהם שהם תשלומי הראשון: ויום טוב האחרון שמיני עצרת. ואע"ג דרגל בפני עצמו הוא. הוי תשלומין דראשון וחג השבועות נמי אע"ג דלא הוי אלא יום אחד. יש לו תשלומין כל ז'. מדאקשינהו קרא להדדי בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות. מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה: והוליד בן שמביא פסולים בישראל ואין לו לזכרון. לפיכך אין שונו נמחק בתשובה ומסיימו התוס' אבל שאר עבירות רוצח וגזל אין עדיו לפניו. ועיין במהרש"א דבגזל של רבים קאמרי ע"ש: הבא על ערוה פנויה. כגון אחותו שלא אסרה על שום אדם. ואי לאו דמוליד ממזר לא היתה קלקלתו עומדת לעד: או בא על אשת איש. שאסרה על בעלה לעולם וכדמפרש: דניסטים פי' מלוה בריבית בל"י דנסטס (ערוך): אם משלם כך שגם הוא יתן כו'. עיין בתוספתא חגיגה פ"א ס"י א' ומה שהגיה שם בעל מנחת בכורים ונעלם ממנו מדרש הלזה: משבר שיניו בתמיה כלו' יורד עמו לחייו שגובה מה שיש לו בידו: אלא מה שהוא חונן ונותן. פי' אלא מה שהוא יכול להיות חונן ונותן: חסר לב ולא ימנה כו'. כי כל אדם אף החוטא לבו טוב לה'. ורק יצרו הוא רע כמ"ש כי יצר וגו'. אבל זה נקרא חסר לב. כי אין עוד לבו טוב אצלו. ולכן לא יוכל להמנות בין הצדיקים כי השחית נפשו מאד בזה: עד שיצא מדעתו. כי אלולי היה שכלו עמו לא לא היה נפתה על דבר זה לעשות עבירה כזה: בשי"ן לדרוש גם בשי"ן ימין: (ד) ד"א איש איש וגו' הה"ד ונתתי לך כו'. שבא לרמוז שאף שהנואפת רוצה שירש הממזר נכסי בעלה וליטול חלק בארץ. אומר הקב"ה ומעלה בו בבעל מעל. ר"ל שבבעלה היא יכולה למעול ולשקר. אבל בי שאמרתי ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך. ר"ל לזרע המיוחס אחריך אתן את ארץ ישראל ולא לממזרים. אינה יכולה לשקר שאני טורדו לממזר מן העולם. וכמו שמסיק לקמן: נקראו בנים מפני שהם מדובקים בה' ושמו הגדול משותף בהם: שיקיימו את השמיעה. היא האמונה האמתית באחדות ה' ואהבתו ויראתו שזהו שמיעת הלב: שיקיימו את העשיה. לשמור מצותיו בפועל ובמעשה האברים. וזהו אל תסורו מאמרי פי שמצותיך לשמור ולעשות: הזהירם שיתרחקו הזנות מהם. כי מזונה צריך להרחיק אף מדרכה שיהיה רחוק ממנה מכל וכל: הזהירם על העריות. שהם קרובים לו אף שאין צריך הרחקה מהם מ"מ אל תקרב אל פתח ביתה. הוא כינוי לפועל העבירה כמ"ש לא תקרבו לגלות ערוה: למלאך אכזרי קרא להעונש שהוא ממדת הדין הגדול המענים בשם מלאך אכזרי

ישבעו זרים כחך. (משלי ה) ועצביך בבית נכרי אין עצביך אלא בנים כמד"ת (בראשית ג) בעצב תלדי בנים. ד"א עצביך זו יגיעת הארץ לומר שיאכלו בעצבון כל מה שיאכלו בארץ נכריה כמד"ת (שם) בעצבון תאכלנה וגו' וכה"א (מ"ב יח) ויגל מלך אשור את ישראל אשורה וגו'. כל זאת אירע להם לעשרת השבטים על שהיו שטופים בזנות אשת איש שעליו נחתם גזר דין שנא' בהם (עמוס ו) השוכבים על מטות שן וסרוחים על ערסותם וגו' ג שהיו מסריחים מטותיהם בש"ז שאינה שלהם שהיו מחליפים נשותיהם זה לזה מה כתיב אחריו (שם) לכן עתה יגלו בראש גולים וסר מרזח סרוחים אותה שעה תסור שמחת הסרוחים. וכן מיכה מתנבא עליהם (מיכה ב) נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה מעל עולליה תקחו הדרי לעולם מגיד הכתוב שהיו מענים נשי אנשים ואסרום אותן על בעליהן והן מגרשין אותן הוי נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה זה בית בעלה שהיתה מתענגת בו. מהו מעל עולליה תקחו הדרי לעולם לא היה לי בעולם הדר אלא העוללים שנא' (תהלים ח) מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ואני מתהדר בהם כמה דתימא (משלי יד) ברב עם הדרת מלך. ואתם עשיתם אותם ממזרים בטלתם אותו הדר שלי שאין אני חפץ בממזרים שכן כתיב (דברים כג) לא יבא ממזר בקהל ה' וגו'. מה כתיב אחריו (מיכה ב) קומו ולכו כי לא זאת המנוחה בעבור טמאה תחבל וחבל נמרץ. א"ל הקב"ה על שאר עבירות הייתי מאריך אפי עמכם כיון שפשטתם בניאוף קומו ולכו וגו'; מהו וחבל נמרץ אני אמרתי (דברים לב) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו אני נטלתי יעקב לנחלה והוא היה חלקי לפי שהיה זרעו דומה לחבל שהוא משולשל זה בזה שהיו כולם מיוחסים בני אבותיהם ולא היה זרע אחר מפסיק ביניהם שכולם שומרים עצמן מן הניאוף ולא היה שם ממזרות. כיצד כתיב (דה"א ה) אלעזר הוליד את פנחס פנחס הוליד את אבישוע וכן כולם. והשלשלת באה בך ואת נכנסת על אשת חבירך וטמאת את הנחלה היאך הוא מונה פלוני בני והוא אינו בנו שהוא ממזר פסקת את החבל הוי וחבל נמרץ. מהו נמרץ נואף ממזר רשע צורר. הא למדת בי' השבטים שלא נחתם גזר דין אלא בעון הניאוף. ומנין לשבט יהודה ובנימן שלא נחתם גזר דינם אלא על הניאוף שכן ירמיה צווח לפני האלהים בימי מנשה עשו ישראל רעות יותר מהם ולא ההרבת אותם אלא בימי הה"ד (ירמיה ד) מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו'. א"ל הקב"ה בימי מנשה אע"פ שהכעיסו אותי היו הבנים בני אבותם עכשיו בני זמה הם הה"ד (שם ד) כי אויל עמי וגו' מה כתיב בסוף הפרשה (שם ה) סוסים מיוזנים משכים היו איש אל אשת רעהו יצהלו. אע"פ שעברו על המצות כולן וכפרו בהקב"ה כמד"א (שם) כחשו בה' הוא מאריך אפו. ועל הניאוף נחתם עליהם גזר דין שכן כתיב אחריו (שם) העל אלה לא אפקד בם נאם ה' וגו'. אמר הקב"ה על הכל אני כובש ועל הזמה אני כועס הריני מוסרן למלכיות הה"ד אחריו (שם) עלו בשרותיה וגו'. (משלי ה) פן ישבעו זרים כחך וכן א"ל משה לישראל בשעה שאתם יוצאים למלחמה הזהרו שלא יהיה בכם עון ניאוף שאם יש עון זמה ביניכם ד הקב"ה הנלחם לכם הוא ישוב מאחריכם ואתם נמסרים ביד שונאיכם הה"ד (דברים כג) כי ה' אלהיך מתהלך וגו' ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. מהו כי ה' אלהיך א"ל משה לישראל הוו יודעין שאין הקב"ה מייחד שמו בישראל שהוא נקרא אלהיך אלא בזמן (שם) והיה מחניך קדוש ואותה שעה הוא משרה שכינתו ביניכם והוא מציל אתכם מיד אויביכם ומוסר שונאיכם הה"ד מתהלך בקרב מחניך להצילך וגו'. ומנין שישראל נקראו קדושים בעת ששומרים עצמן מן הניאוף ומן הזמה שכן כתיב

(ויקרא כ) והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה' אלהיכם מכאן בזמן שהם קדושים הוא להם לאלוה מה כתיב אחריו (שם) ושמרתם את חקתי ועשיתם אותם אני ה' מקדשכם. אימתי הקב"ה מקדש את ישראל בזמן שהם שומרים חקיו ומה הם החקים אלו העריות דכתיב ניאוף אשת איש בראשון שנא' ואיש אשר ינאף. ומה ראה להפסיק קללת אב ואם בין הקידוש לניאוף שכן בתחלה כתוב איש איש אשר יקלל את אביו לפי שכך אמר הקב"ה מי גרם לבן שיקלל אביו הניאוף לפי שהוא סבור בבעל אמו שהוא אביו ומכבדו וסבור בנואף שאינו אביו ומקללו. כיוצא בו אתה אומר (שמות כא) ומכה אביו ואמו וגונב איש ומכרו. וכי מה ראה להפסיק גונב נפש בין מכה למקלל והלא לא היה ראוי להפסיק ביניהם לפי שמכה ומקלל שניהם נאמרים בעונש אביו ואמו. למה עשה כן ללמדך שעל זה נתחייב גונב נפש מישראל לאחר שהוא מכה אביו ואמו ומקללם לפי שאינו גדל עמם ואינו מכירם אף כאן לכך הפסיק בין הקידוש לזנות מקלל אביו לפי שכל מי שבא על אחת מכל עריות האמורות בתורה פעמים שמוליד בן וגורם לממזר לקלל אביו. ולמה הזכיר קללת אם והלא אמו מכיר הוא אימתי מכיר אמו בזמן שהממזר הוא מניאוף אשת איש לפי שהנואפת תולה אותה בבעלה. אבל בשאר עריות פנויות הן משליכות את בניהן בשווקים מפני הבושה ואחרים מגדלים אותם ואותן ממזרים אינן מכירין לא אביהם ולא אמותיהם. ואפי' ממזר מאשת איש פעמים שאינו מכיר לא אביו ולא אמו אימתי בזמן שנאפה ובעלה במדינת הים והיא משלכת אותו. ולכך ענש הכתוב מי שבא על אשת איש ועל העריות מיתת בית דין וכרת לכך נאמר והיה מחניך קדוש. ד"א והיה מחניך קדוש ה תמן תנינן אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה לא מן הדוכן ולמעלן ולא מסנהדרין ולמעלן כל שהוחזקו אבותיו שוטרי הרבים וגבאי צדקה משיאים לכהונה ואינו צריך לבדוק אחריהן. ר' יוסי אומר אף מי שהיה חתום עד בערכי ישנה של צפורי ר' חנניה בן אנטיגנוס אומר אף מי שהיה מוכתב באיסטרטיא של מלך. כתיב (דברים יז) שום תשים עליך מלך וגו' אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינין ומכין ברצועה ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשמישו עליך לא יהא אלא מקרב אחיך ומן הברורים שבאחיך. ו ר' שמואל בר נחמן בש"ר יונתן אומר מנין שאותם היוצאים למלחמה צריכין שלא יהיו ביניהם ממזרים. שכן כתיב בבני אשר (דה"א ז) והתיחסם בצבא במלחמה זכות יחוסיהן עומדת להם במלחמה. עד כדון מן הקבלה מדבר תורה מנין שכן כתיב (דברים כג) לא יבא פצוע וגו' לא יבא ממזר וגו' לא יבא עמוני וגו' לא תתעב אדומי וגו' מה כתיב בתריה כי תצא מחנה על אויביך וגו' לכך כתיב והיה מחניך קדוש וגו' שלא יהיו ביניהם ממזרים ולא נולדים שלא בקדושה לפי שאין הקב"ה מיחד שמו עליהם ואינו מסייעם במלחמה. וכן אמר הקב"ה לאברהם אבינו (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך. ז לאותו זרע שיהיה מיוחס אחריך לו אתן את ארץ מגוריך לאחוזת עולם ואהיה להם לאלהים אבל ממזרים שאינן מיוחסים אחריך שאינן ניכרין אבות שלהם לא אהיה לו לאלהים שאיני מיחד שמי עליו ולא אתן לו חלק בארץ. ולכך כתיב בסוטה בעת ששוכבת עם אחר ומעלה בו מעל. ב' מעילות הללו למה אחת שהיא משקרת בהקב"ה והשנית שהיא משקרת בבעלה. כיצד משקרת בבעלה שהיא אומרת על הממזר שהוא בנו ואינו בנו והוא יורש את נכסיו. כיצד משקרת בהקב"ה שהקב"ה אמר שהממזרים לא יקחו חלק בארץ אלא בן שהוא מיוחס אחר אביו והיא אומרת על הממזר שהוא בן בעלה ונותנת לו

יד יוסף ג שבת ס"ג: ד אדר"נ סוף פ' ל"ח: ה קדושין פ"ד: ו יבמו' קידושין פ"ד. ספרי שופטים פיסקא קנ"ז. יבמות מ"ה. קידושין ע"ו: ז יבמות ס':

מתנות כהונה

הזנות מהם גרסי': אירע להם לעשרת גרסי': שמחת הסרוחים. מרזח דרש לשון גובה רוח וגסות ושמחת לב כמו שאמרו גבי נבל הרשע הזה עושה לו מרזיחים פי' מיני שמחות: ה"ג בתחלה כתיב איש: לאחר שהוא מכה. כלומר שלאחר כך הוא מכה אותם לפי שגנוב מהם בנערותו ואינם מכירם הלשון מגומגם: ערכי ישנה. פי' סנהדרין הממונים בעיר ישנה קרוב לציפורי: אסטרטיא וכו'. פי' בגמרא דפ' י' יוחסין הנמנין בחיילות בית דוד וכו': הכי גרסינן משיאין לכהונה ואינו צריך כו' ועיין כל זה בפ' י' יוחסין: ה"ג היוצאים למלחמה צריכין שלא יהיו ביניהם ממזרים: עד כדון. עד עתה הבאתי לך ראיה מן הקבלה דהכי והתיחסם בצבא פסוק הוא בדברי הימים סימן ז' וכל המקרא נקרא קבלה חוץ מתורת משה: מכא

עץ יוסף

אכזרי. שמענים בזעף גדול. אמר שעי"ז קרבו ימיהם להגלות מארצם: אלא בת ארצם שהיה מוכן להיות כחך כי תוסיף תת כחה לך ועתה תהיה לזרים: אלא בנים שגלו ממקומם למקום זרים: יגיעת הארץ כלו' אף הדבר הבא ביגיעה. שזהו יגיעת הארץ שנגזר על האדם שיאכלנה בעצבון ועמל. אך יהיה זה בבית נכרי בארץ נכריה: ויגל מלך אשור את ישראל אשורה וגו'. זה אין לו שייכות כאן והוא מיותר: שמחת הסרוחים מרזח דרש לשון גבה רוח וגסות ושמחת לב כמ"ש בנבל. הרשע הזה עושה לו מרזיחים. פי' מיני שמחה: שהיו מענים אשי אנשים ואוסרים אותם על בעליהם. לשון עינוי נופל גם על פיתוי כדכתיב (דברים כ"ב פ' כ"ד ע"ש) דאילו באונס מותרת לבעלה חוץ מאשת כהן שהיא אסורה אפי' באונס: הדר אלא העוללים כי שם הדר הונח על הדבר שאין בו פסולת מאומה. וכן הם היונקים שעודנה אין בהם רע למאומה והם נקיים עודנה מכל טומאה וחטא: שהיו כולם מיוחסים. והיו ראוים ע"י זה שיהיו כולם נקיים ומהורים כתכונת אבותיהם: מהו נמרץ נואף כו'. הסב את אלו האותיות שהם הגרועים שבעולם שאין כמוהו. אביו נואף. ובנו ממזר. שניהם רשעים וצוררים שהם רשעים בזדון ומרד. כי תכונתם רע ובליעל: בימי מנשה כו' שזהו מעי מעי אוחילה עד מתי ארחם. די כל זה שאל על מה שהגזירה בימיו. ועל זה היתה התשובה אחריה כי אויל עמי אותי לא ידעו. ומסיים המקרא איש אל אשת רעהו יצהלו. וזהו גמר הגזירה: מה כתיב בסוף הפרשה סוסים כו'. היינו בפרשה שאחריה: עלו בשרותיה וגו' הוי פן ישבעו. כצ"ל: שהוא נקרא אלהיך. ר"ל שמייחד שמו עליך: דכתיב ניאוף ס"א בראשון. תחלה לשנשי אחר העריות בפרשת קדושים: וגונב איש ומכרו ואח"כ כתיב ומקלל אביו ואמו. נמצא מפסיק גונב נפש בין מכה אביו למקלל אביו: לפי שאינו גדל עמהם ואינו מכירם. שרוב הגנבים הם קטנים שנגנב מבית אביו כשהוא קטן ומוכר ועל כן אינו מכירם. ויכול להכותם בלי ידיעה מאומה שהם אבותיו: ולכך ענש הכתוב כו' מיתת ב"ד. לפי שעי"ז יטמא סדר העולם: ד"א והיה מחניך קדוש שמן כו'. הכוונה למה שסיים המדרש שהיוצאים למלחמה צריכין שלא יהיה ביניהם ממזרים. וז"ש והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך: אין בודקין לא מן המזבח ולמעלן. פי' התחיל לבדוק באמהות ומצא שאבי אביה שמש על המזבח א"צ לבדוק בהם אבי אביה. דכיון דכהן שמש על המזבח בידוע שמיוחס הוא (רש"י): ולא מן הדוכן ולמעלה. אם הועד עליו שעמד אצל הלוים בדוכן לשורר שיר: ולא בסנהדרין אם נמנה בסנהדרין א"צ לבדוק את אמו. וכן שוטרי הרבים וגבאי צדקה משיאין בנותיהם לכהנים ואין צריכין לבדוק אחריהם: אף מי שהוא חתום עד בערכי כו'. עיר סמוכה לציפורי ששמה ישנה: באיסטרטיא של מלך. בגמרא או' בחיילות של בית דוד. ופרש"י שהיו באים במחלוקות אדם בחדש ואחרין חליפה. והוא לשון איסטרטיא. וכותבין בשמות משפחת פלוני ופלוני בחדש פלוני. והיו זהירין ליחסן מכל פסול שתסייעם זכות אבותם במלחמה: אין לי אלא מלך. דבעינן שיהיה מקרב אחיך: שוטרי הרבים פרש"י דיינין בעלמא שאינן ממנין כ"ג של סנהדרי קטנה: כל שתשמישו עליך כו'. פרש"י מרבויא דמשימות דקרא קא יליף שום תשים מקרב אחיך תשים כל משימות שאתה מש' עליך להיו' תשמישו עליך: ומן הברורי' שבאחיך. דמקרב אחיך משמע מעיקרן דאי לאפוקי גר. מאחיך מיבעי ליה: זכות יחוסיהן עומדת להם במלחמה. פי' לכך היו אנשי המלחמה מיוחסים כדי שתעמוד להם זכות אבותם כדאמר בבבלי. ואע"ג דמדאורייתא ילפינן לה דרשינן טעמא דקרא דאל"כ מאי טעמא הרי אין כאן סררה (יפ"מ): עד כדין מן הקבלה. פי' עד עתה הבאת ראיה מן הקבלה דהאי והתיחסם בצבא המלחמה פסוק הוא בד"ה. וכל המקרא נקרא קבלה חוץ מתורת משה: מדברי תורה מנין. משום דליכא מידי דלא רמיזא משה בתורה כדאי' בתענית. לכן בעי לאתויי מד"ת היכן הוא (יפ"מ): מה כתיב בתריה כי תצא

לו חלק בארץ. מהו ומעלה בו אמר הקב"ה בבעליך את יכולה לשקר בי אין את יכולה לשקר שאני רואה את הכל שכן כתיב (זכריה ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ ואומר (משלי טו) עיני ה' צופות רעים וטובים. לא כשאת סבורה להנחיל הממזר שלך נכסי בעליך אני מכיר הממזר ואני מורח מן העולם. כההיא דא"ר תניא אחת לס' ולע' שנה הקב"ה מביא דבר גדול בעולם ומכלה מהם את הממזרים ונוטל עמהם כשרים שלא לפרסם את התואמים. (ישעיה לא) גם הוא חכם ויבא רע לא מסתברא דלא גם הוא חכם ויבא טוב אלא ללמדך שאפילו רעה שהקב"ה מביא לעולם בחכמה הוא מביא. (שם) ואת דברו לא הסיר וקם על בית מרעים ועל עזרת פועלי און. ר' הונא אמר אין ממזר חי יותר מל' יום ח"ר זעירא כד סליק להכא שמע קלי קריי ממזריא וממזרתא אמר לון מהו כן אמר הא אזלא הדי' הונא אין ממזר חי יותר מל' יום א"ל רבי יעקב בר אחא עמך הייתי כשאמר ר' אבא בר רב הונא בשם רב אין ממזר חי יותר מל' יום אימתי בזמן שאינו מפורסם אבל אם היה מפורסם חי הוא הוי ומעלה בו מעל ולא בהקב"ה: (ה) ד"א ומעלה בו מעל. הה"ד (ירמיה כג) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'. מדבר בנואף שהוא מטמין עצמו בסתר לעשות זמה כמד"ת (איוב כד) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים. ואני לא אראנו נאם ה' משל למה"ד למי שנכנס לגנוב בתוך שני בתים זה לפנים מזה והיו בהם ב' שומרים אחד בחוץ ואחד בפנים כיון שבא לצאת מפתח הפנימי יצא ולא הרגיש בו השומר הפנימי בא לצאת מן החיצון הרגיש בו השומר שבחוץ ותפסו א"ל בשבפנים שחקת אבל בי אין את יכול לשחוק. כך אמר הקב"ה לנואף בבעל האשה שחקת שלא הרגיש בך אבל אני יושב ומשחק על הרשעים כמד"ת (תהלים ב) יושב בשמים ישחק אדני ילעג למו לפי שאני רואה את הכל כמד"ת (זכריה ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ ואומר (משלי טו) בכל מקום עיני ה' צופות רעים וטובים. ואני אהיה עד ממהר לפרסמך בעולם כמד"ת (מלאכי ג) והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ועושקי שכר שכיר אלמנה ויתום ומטי גר ולא יראוני אמר ה' צבאות אף כאן הוא אומר ואני לא אראנו נאם ה'. ט קרי בית לא אראנו לבריות ואפרסם מעשיו. כיצד הוא מפרסם מעשיו שהקב"ה נותן בלב בעל הסוטה לקנאות את אשתו והוא משקה והמים בודקין את הסוטה והנואף. הוי לא אראנו נאם ה'. אותה שעה מתפרסם הנואף והכל יודעין שהוא שכב עמה. אף כאן הוא אומר ומעלה בו מעל אומר הקב"ה לסוטה בבעליך את מועלת ומשקרת בי אין את יכולה לשקר שאני אפרסם את מעשיך מעביר עליו רוח קנאה והיא שותה ושניהם נדונים הוי ומעלה בו מעל. י אמרו מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו והיתה האחת נשואה בעיר אחרת בקש בעלה של אחת מהן לקנאות לה ולהשקותה מים המרים בירושלים הלכה לאותה העיר שהיתה אחותה נשואה שם אמרה לה אחותה מה ראית לבא בכאן אמרה לה בעלי רוצה להשקות אותי מים המרים ואני טמאה אמרה לה אחותה אני הולכת תחתיך ושותה. אמרה לה לכי ועשי כן. מה עשתה לבשה בגדי אחותה והלכה ושתתה מים המרים ונמצאת טהורה חזרה לביתה יצאת אחותה שזנתה לקראתה חבקו ונשקו זו לזו כיון שנשקו זו לזו הריחה במים המרים מיד מתה לקיים מה שנאמר (קהלת ח) אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות ואין משלחת במלחמה ולא ימלט רשע את בעליו הוי לא אראנו וגו' לכך נאמר ומעלה בו מעל. ד"א ומעלה בו מעל מעילה כפולה שמעלה בו בנפשות ובממון שהביאה לו נפשות אחרות לקחת לו ממונו. ד"א ומעלה בו מעל שמעל בו בזכרים ובנקבות ומעלה בו מעל בעה"ז ולעה"ב פירשה הימנו בב' עולמות: (ו) ושכב איש. ע"י איש הוא מקנא אותה ואינו מקנא אותה ע"י בהמה. אותה זו שהתרו בה. שכבת זרע יא פרט לשקינא לה דרך איברים שלא תאמר בפקידת הבעל תלה הכתוב ובעל הא קפיד לכך נאמר שכבת זרע. ונעלם מעיני אישה יב ולא שיהא בעל רואה ומעמעם הא אם ידע בה בעלה אין רשאי להערים עליה ולהשקותה. ונסתרה והיא נטמאה כיון שנסתרה התורה קראה אותה טמאה. ד"א ונסתרה והיא נטמא' יג כמה שיעור סתירה כדי טומאה כמה היא טומאה כדי ביאה כמה היא ביאה כדי הערואה כמה הערואה ר"א אומר כדי חזרת דקל ברוח. ר"י אומר כדי מזיגת הכוס. בן עזאי אומר כדי לשתותו. ר"ע אומר כדי גלגול ביצה. ר' יהודה בן בתירה אומר כדי לגמות ג' ביצים מגולגלות זו אחר זו. ר"א בן פנחס אמר כדי שיקשור גרדי את הנימא. פנימון אומר כדי שתושיט ידה ותטול ככר מן הסל אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (משלי ו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד. א"ר יוסי כל אלו שיעורים לאחר התרת סינר. א"ר יוחנן כל אחד ואחד בעצמו שיעור. ובן עזאי נשא אשה מימיו. אית דבעי מימר נתחמם. ואית דבעי מימר בעל

יד יוסף ח ויק"ר פ' ל"ב סי' ו'. ירוש' ובבלי יבמות פ"ח: ט ספרי תורה וילק' קנ"ה. ב"ר פ"ח סי' ג'. קה"ר סוף פ' י' וכ' בתרגום פסוק אם יסתר איש: י תנחומא ס"ו: יא סוטה כ"ז. לקמן סי' ע"ו למד שאין המים בודקין אותה על דרך איברים: יב ספרי תנחומא ס"ו: יג לשון ירוש' ובבלי סוטה פ"ק. ספרי ס"ז. תנחומא ס"ז. תוספ' סוטה פ"ק:

מתנות כהונה

מהו ומעלה בו כו'. פירוש צריך לומר בהם כיון שמדבר בשניהם בהקב"ה ובבעלה: ה"ג לא כבאת סבורה ה"ג בירושלמי דפ' הערל לא מסתברא אלא וגם וגו' פי' אין הסברא לומר אלא וגם וכו' ובירושלמי דעשרה יוחסין גרס כמו כאן והוא הוא ופירושו לא מסתברא ולא מתיישב אלא זאת פירושו וגם כו': ואת דברו לא הסיר ואת דברו כו'. גרסי' בסנה"ל תחת הדלת וכ"ה בירושלמי דעשרה יוחסין ועיין בויקרא רבה פרשה ל"ב: כד סלק כו'. כשעלה לכאן לארץ ישראל: שמע קלי. שמע קול הבריות קורים לזה ממזר ולזו ממזרת אמר להו לחכמים מהו זה הלך לו ובמעט דברי רב הונא שאמר אין וכו': ה"ג בירושלמי דפרק הערל ובפ' עשרה יוחסין א"ל רב יעקב בר אחא עמך הייתי כשאמר ר' אבא בר ר' הונא בשם רב אין ממזר חי יותר מל' יום אימתי וכו': ה"ג הוי ומעלה בו מעל ולא בהקב"ה: בשבפנים גרסי' פי' באותו שומר שבפנים: כך כלומר עשית כך שהיית מתעלם מפניו ושתקת לו: קרי ביה לא אראנו. פל"ף רהטגה בפתם והוא טועל יוצא: הוי ומעלה בו. בבעל דוקא: ה"ג בעלי רוצה להשקות אותי מים כו': נפשות אחרות גרסי': זו שהתרה בה. אבל אינה נאסרת על בעלה בשכיבת אחותה או אמה כדבעי למילף בק"ו ביבמות פ' החולץ ובספרי לקמן דף קנ"ד פ"ג ואתי אותה לדחות הקל וחומר: ומעמעם ומהפך את עצמו כאילו אינו רואה לשון עמיא תרגומו של כהה: חזרת דקל ברוח. פ"ק דסוטה ופירש"י ז"ל שהולך סביב הדקל והרוח דוחפתו עד שאחר למקומו: התרת סינר. פי' כן היה מנהג הנשים לחגור על בגדם סינר כעין מכנסיים כדפרש"י בפ' כילד במסכת יבמות וגם עזרא תיקן שבנות ישראל יחגרו בסינר ארוך מלפניה ומאחריה עד האזן: בעצמו שיעור. כפי מה שהרגיש בעצמו משיעור תשמישו: ה"ג בירו' דפ"ק דסוטה ובן עזאי נשא אשה מימיו אית דבעי מימר נתחמם וכו' פי' והלא בן עזאי לא נשא אשה מימיו כמו שאמר ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה: נתחמם גרסי' ופי' ראה קרי בחלומו כאילו בא על אשה: וביחו' גרסי' אתחמם והוא כמו ונתחמם ופי' נתחזק ונתעלם וקבל כן מרבו וככי אמרינן פ"ק דסוטה מרבו קבל ודוגמתו בויקרא רבה פרשה כ"ב אתחמם ר' אליעזר לפי מה שנראה לי פירושו

עץ יוסף

הג"א כו'. באמצ' מאן דלא דריש סמוכין בכל התורה. במשנה תורה דריש כדאי' בריש יבמות: מהו ומעלה בו דהא אפי' בלא תיבת בו נ"כ ידעינן שהמעילה היא בבעלה כדכתיב ברישא דקרא איש איש כי תשטה אשתו. ועוד כיון דדרשינן למעלה מכפל איש איש שמשקרת בשני אישים בהקב"ה איש מלחמה ובאישה הוא בעלה. וכן דרשינן ב' מעילות הללו אחת שהיא משקרת בהקב"ה והשנית שהיא משקרת בבעלה אם כן יותר ראוי שלא יכתוב תיבת בו ויהי' קאי המעילה על שני האישים: בבעליך את יכולה לשקר כו'. והא בו מעל שבו מעלה לשקר. אבל מעל בהקב"ה נהי' ידוע לו יתב': שאני רואה את הכל. שלא ידומה מ"ז אחר שהוא יתב' מקור הטוב אינו צופה ברע. כי לא יגור בו רע למאומה. לזה אמר שלא כן כמ"ש עיני ה' צופות רעים וטובים: שלא לפרסם את התואמים. כי הדבר מכלה ע"פ הרוב גם שבלתי חוטאין כמ"ש חז"ל כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע. ותשכה זו לא ידעו מי המה הממזרים. אבל סבת הדבר הוא מחמת הפסולים: לא מסתברא דלא פי' ודי לא מסתבר שפי' שלא לכתוב כך אלא לכתוב וגם הוא חכם ויבא טוב. שלהטיב יתואר בחכמה ולא להרע. וטעמי דבילוק ממזרים מיירי שאף שמביא דבר לעולם. בחכמה מביאה דהיינו לסלק הממזרים ונוטל עמהם כשרים שלא לפרסם את התואמים. והא דאמר לעיל שכדי לפרסם את התואמים הקב"ה גר גורם השבר בולד. וכן אמרו בס"ר גבי אם יסתר איש במסתרים שהקב"ה מפרסם עובד עכו"ם בסתר ע"פ פ"ח. י"ל דוקא בניאוף מפרסם ה' משום ממזרות שלא יטמעו בכשרים. ובעכו"ם נ"כ דאיקרי זנות בכמה דוכתי הקפיד ה' בפרסום מעשיהם. שיהו הא דאמרינן לקמן פ' פנחס כשם שפרסם פנחס לשבח פרסם הרשע לגנאי משמע דפליג אהא. ועיין בויק"ר פ' ל"ב: ואת דברו לא הסיר וקם כו'. זהו סוף פסוק של וגם הוא חכם ויבא רע. והרם דבר ע"ד דאמרו בסוף קה"ל למה קורין אותו דבר דהכיר שבין עם ביטן. והא לראיה שהטיל שמהם כשרים למען עזרת פועלי און שלא ידעו מי הם. ונראה שכך פי' הכתוב וקם על בית מרעים הם הממזרים. ועל עזרת פועלי און כלו' אותן הכשרים שמתו עמהם בדבר הם אותם שלא שבו ברע בעצמן. אבל סייעו לדבר עבירה או שלא מיחו בהם: אין ממזר חי יותר משלשים יום. כדי שלא יטמעו בכשרים. ובלבד מפורסם איירי כדמסיק: כד סליק כו' כשעלה לכאן לא"י: שמע קלי הבריות קורין לזה ממזר ולזה ממזרת. אמר להו לחכמים מה זה הלך לו ובמעט דברי רב הונא שאמר אין כו': אבל אם היה מפורסם חי הוא והכך שבא"י מפורסמים היו לפיכך הם חיים: (ה) ד"א ומעלה בו מעל הה"ד אם יסתר. גם בהגדה זו בא לתרץ מה דכתיב ומעלה בו כמו בהגדה הקודמת: שבפנים שחקת פי' באותו שומר שבפנים שחקת שלא הרגיש בך: קרי ביה לא אראנו. פל"ף רהטוגה בפ"ח והוא שיטל יצא. דאי כפשוטו קשה מי לא ידע שה' רואה הכל. אלא הכוונה שמראה לכל: והמים בודקים את הסוטה והנואף. שגם לבועל המים בודקים כדלקמן: הוי ומעלה בו מעל. פי' בו בבעל דוקא: מעביר עליו רוח קנאה והיא שותה ושניהם נדונים. כצ"ל: אמרו מעשה כו' הביא מעשה זאת לתרץ ג"כ זה דכתיב ומעלה בו: לכלוא את הרוח. כלו' להסגיר רוחו בקרבו מבלי לצאת ממנו אם הגזירה שהולכת: בזכרים ובנקבות כלו' שהוליד ממזרים הן זכרים והן נקבות: בשני עולמות כי על הרוב אם היא אשה כשרה נמשכת אחרי בעלה במדותיה ואז ישתלמו שניהם בעוה"ב במדרגה אחת: (ו) ואינו מקנא אותה ע"י בהמה. דאין זנות לבהמה (סוטה דף כ"ו ע"ב) ואינה משקית אותה בבעילת בהמה ואינה נאסרת על בעלה (רש"י): זו שהתרה בה. אבל אינה נאסרת על בעלה בשכיבת אחותה או אמה כדבעי למילף בק"ו ביבמות פרק האשה רבה דף צ"ה ע"א ובספרי. ואתי אותה לדחות הקל וחומר. או פי' זו שהתרה בה דוקא אם קנא לה מקודם היא דנאסרת. אבל בלא קינוי אינה נאסרת בסתירה גרידא. או פירושו דוקא זו שקינא לה היא שנסתרה. אבל קינא לאחותה אחת ונסתרה אחותה השניה לא: דרך איברים פי' פריצותא בעלמא שלא שוכב עמה בקרוב בשר (רש"י): בקפידת הבעל תלה הכתוב. דכתיב וקינא. ובעל הא קפיד שהרי קינא לה על כך (רש"י): ולא שיהא הבעל רואה ומעמעם. פי' ונעלם משמע דוקא שנעלם ממנו הטומאה. הא אם היה רואה ומעמעם פי' מהפיך את עצמו כאילו אינו רואה אין המים בודקין אותה. תרגום של כהה עמיא. וכן משמע מונעלם אם ידע בה בעלה שנטמאה אין ראוי להשקותה אלא יפטרנה בגט (ז"א): כמה שיעור סתירה כדי טומאה. דהא ונטמאה דכתיב בתר ונסתרה בשיעור טומאה קמיירי. דאי ס"ד טומאה ממש. מאי והיא נטמאה הא לעיל מיניה כתיב כבר ושכב איש אותה שכבת זרע והיינו אטמאה (ז"א): כדי הערואה פרש"י היינו נשיקת אבר באותו מקום: כדי חזרת דקל ברוח. פי' שהרוח דוחפתו להענו והוא חוזר למקומו: כדי מזיגת הכוס למחוט במים. השיעור כוס רביעית מן הכתם: כדי גלגול ביצה פי' גליית הביצה נקראת גלגול על שם שנוהגים לגלגל את הביצה לראות אם היא כבר גלויה. ובבבלי מפרש כדי לגלות ביצה ולגומעה: ג' ביצים מגולגלים זו אחר זו. דהיינו גליה וגמיעה. ועיין פ"ב דסוטה: שאין ראיה כו' פי' אע"פ שאין ראיה גמורה לדבר דקרא לאו הוספות יד לכל כתיב ביה. יש רמז מקרא דהוקשה אשה זונה לככר לחם: לאחר התרת סינר השיעור סתירה כדי התרת הסינר והשיעורים האמורים: התרת הסינר כן היה מנהג הנשים לחגור על בגדם סינר כעין מכנסיים (מת"כ): כל אחד ואחד מהתנאים שלנו בעצמו שיעור כמה שוהה בבעילתו: ובן עזאי נשא אשה מימיו. בתמיה. והלא אמר בפ' הבא שאמרו לו נאה נאה דורש ואין נאה מקיים. והשיבם מה אעשה ונפשי חשקה בתורה. אפשר

בעל ופירש. ואית דבעי מימר (תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. יד מנין להעראה שהיא אוסרת באשת איש א"ר יונה שכן כתיב (ויקרא יח) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה הוקשו כל העריות לנדה מה נדה בהעראה דכתיב (שם כ) את מקורה הערה אף כל העריות בהעראה. ועד אין בה שהוא כשר להעיד טו ומנין אף עד שאין כשר להעיד אם אמר נטמאת אינה שותה ת"ל עד ועד. והיא לא נתפשה אסורה הא אם נתפשה מותרת טז ויש לך תפושה בישראל והיא אסורה ואיזו זו כל שתחלתה ברצון וסופה באונס. ויש לך שאינה תפושה בישראל והיא מותרת ואיזו זו כל שתחלתה באונס וסופה ברצון. כהדא אתתא אתת גבי ר' אמרת ליה נאנסתי א"ל ולא ערב ליך א"ל ואם יטבול אדם אצבעו בדבש ויתננה לתוך פיך ביוה"כ שמא אינו רע לך ובסוף אינו ערב לך וקבלה. יז ר"א ועד אין בה אע"פ שאין לה עכשיו יש לה לאחר זמן. כיוצא בדבר אתה אומר (בראשית יא) ותהי שרי עקרה אין לה ולד אע"פ שאין לה עכשיו יש לה לאחר זמן שנאמר (שם כא) וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר. כיוצא בדבר אתה אומר (אסתר ב) לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד אע"פ שלא הגידה עכשיו הגידה לאחר זמן. ואף כאן ועד אין בה אע"פ שאין לה עכשיו יש לה לאחר זמן שנא' (מלאכי ג) וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר וגו': (ז) ועבר עליו רוח קנאה וגו'. הה"ד (משלי ו) שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו. יח ריה"ג אומר אלו ז' דברים בסוטה הם אמורים (שם) עינים רמות שהסוטה תולה עיניה לאיש אחר וכה"א (ישעיה ג) יען כי גבהו בנות ציון וגו'. (משלי ו) לשון שקר שהיא נואפת ואומרת ממך אני מעוברת ומשקרת לו. (שם) וידים שופכות דם נקי שהנואף נכנס ע"מ שאם נתפס יהרוג או יהרג. (שם) לב חורש מחשבות און שהנואף והנואפת אין מחשבותם בכל שעה אלא עון אימתי הם חוטאים ואומרים זה לזה באיזה מקום באיזה שעה. (שם) רגלים ממהרות לרוץ לרעה בודאי שממהרין לעשות את החטא. (שם) יפיח כזבים עד שקר שאם יתפשו הם מכזבים ומשקרים ונשבעים משיחים היינו זה עם זה לדברים אחרים. (שם) ומשלח מדנים בין אחים שכל ישראל אחים זה עם זה שנא' (תהלים קכב) למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך. והנואף אשת חבירו הבעל שומע ושונאו ואף הנואף אינו יכול לראותו הוי ומשלח מדנים בין אחים. אף כאן הוא אומר ועבר עליו רוח קנאה אין קנאה אלא לשון כעס כמד"ת (דברים לב) הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם ואומר (משלי ו) כי קנאה חמת גבר וגו': (ח) ועבר עליו רוח קנאה. הה"ד (קהלת ז) ומוצא אני מר ממות וגו'. כיצד היא מרה ממות שהיא נותנת לו יסורין בעה"ז למה שהוא טועה אחריה ולבסוף מורידה אותו לגיהנם שנאמר (משלי ה) כי שחה אל מות ביתה שאול צעדיה יתמכו. יט שאלו תלמידיו לר' הונא אביו של ר' אחא למדתנו רבינו הנואף והנואפת עוברין על י' הדברות על הט' אנו מכירים ועל השבת אין אנו מכירים. כיצד על אנכי כ שכל הנואף באשת חבירו כופר בהקב"ה. שנא' (ירמיה ה) איש אל אשת רעהו יצהלו העל אלה לא אפקד נאם ה' ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי עלו בשדרותיה ושחתו וכלה אל תעשו הסירו נטישותיה כי לא לה' המה. על לא יהיה לך דכתיב בו (דברים ה) כי אנכי ה' אלהיך אל קנא. וב' פעמים אמרו בסוטה ועבר עליו רוח קנאה וגו'. למה ב' פעמים שהיא מקנאה להקב"ה ולבעלה. וכה"א כי מנחת קנאות הוא שהן ב' קנאות. על לא תשא שהוא מנאף ונשבע שלא עשה. ועל כבד את אביך שהנואף עם הסוטה מתעברת ממנו ואומרת לבעלה ממך אני מעוברת והעובר גדל ומכבד לפני בעלה סבור שהוא אביו ואינו אביו ועובר בשוק ומקלל את הנואף סבור שאינו אביו והוא אביו. על לא תרצח שהנואף נכנס על מנת או יהרוג או יהרג. על לא תנאף דבר שהוא מפורש שהוא נואף. על לא תגנוב שהוא גונב מקור חבירו וכה"א (משלי ט) מים גנובים ימתקו. על לא תענה שמעידה עדות שקר ואומרת ממך אני מעוברת. על לא תחמוד שהנואף אשת חבירו חומד כל אשר לבעלה. כיצד כשבעלה נפטר מן העולם סבור שאותו הבן הוא שלו עומד הבעל וכותב לו דייתיקי מכל נכסיו ומוריש כל מה שיש לו ואינו יודע שאינו בנו נמצא שהנואף חומד כל מה שיש לחבירו וחומד אשתו. א"ל לר' הונא הרי אמרנו ט' אמור לנו כיצד עובר על זכור את יום השבת. א"ל אני אומר לכם פעמים כהן יש לו אשה וישראל נואף בא עליה והיא יולדת בן סבורים בו שהוא בנו של כהן ועומד אותו בן ומשמש בבהמ"ק ומעלה עולות בשבת ונמצא מחלל את השבת. הרי שעברו הנואף והנואפת על י' הדברות ועליה אמר שלמה (קהלת ז) ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה טוב לפני האלהים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה. אוי לה לעבירה שעוברין בה על י' הדברות. את האשה אשר היא מצודים צדה בעוה"ז וצדה בעוה"ב. וחרמים החרם הזה צד במים ואינו צד ביבשה אבל האשה צדה במים וצדה ביבשה. לבה שהיא תובעת בלבה. אסורים ידיה אלמלא שאסורים ידיה שאינה תובעת בפה לא היתה מנחת לאדם שלא תהא תובעתו. טוב לפני האלהים ימלט ממנה כא תני בשם ר"מ כשם שיש דעות במאכל ובמשתה כך יש דעות באנשים יש אדם שיורד זבוב בכוסו וזורקו ושותיהו זה בשאר כל אדם שהוא רואה את אשתו מדברת עם שכניה ועם קרוביה ומניחה. יש לך אדם זבוב פורח על גב כוסו והוא נוטלו ושופכו ולא טועמו זה חלק רע באנשים שנתן את עיניו בה לגרשה. יש לך אדם זבוב שכן על גב כוסו והוא נוטלו ומניחו כמות שהוא זה יהודה בן פפוס שנעל את הדלת בפני אשתו אמרין ליה נהיגין הוון אבהתך עבדין כן. יש לך אדם זבוב מת נופל לתוך כוסו והוא נוטלו ומוצצו ושותהו זה הרשע שהוא רואה את אשתו לבה גס בעבדיה יוצאת לשוק וראשה פרוע ופרומה מב' צדדיה ורוחצת במקום שב"א רוחצין זו מצוה מן התורה לגרשה שנא' (דברים כד) כי ימצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו. מהו (שם) והלכה והיתה לאיש אחר הכתוב קראו אחר שאין זה בן זוגו של ראשון שהלה הוציא את אשתו משום ערוה והלה נכשל בה אם זכה הוא לשמים

יד יוסף יד יבמות כ"ד : טו ירוש' סוטה פ"ו : טז שם פ"ד : יז תנחומא ס"ז. ב"ר פ' נ"ח. איכה רבתי פ"א סי' כ"ה וסי' נ"ה. פסיקתא רבתי פ' נ"ב. תנחומא פ"ז. ילקוט גם : יח תנחומא ס"ז : יט תנחומא וילקוט ס"ז. פסיקתא רבתי פ' נ"א : כ דע שכתב רש"י ז"ל אין לשון ניאוף בכ"מ אלא באשת איש דבשאר עריות זונה מתקרי. וכ"כ רש"י ז"ל פ"ז דסוטה גבי כל הפרשה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת : כא ירוש' פ"ק דסוטה. בבלי סוף גיטין. תוספ' סוטה פ"ה :

מתנות כהונה

פירושו שם ועיין עליו : **בעל ופירש**. שהיה נשוי ובעל ופירש וגרשה מחמת שנפשו חשקה בתורה והכי איתא כתוב בפ' הבא על יבמתו ובגמ' פ"ק דסוטה : **הערואה** נשיקה שמש : **עד ועד**. היה יכול לכתוב עד וכתב ועד לרבות אף מי שאינו ראוי להעיד : **אם** אמרה נטמאתי גרסי' : **בישראל** אפילו בישראל : **כהדא כו'**. כמעשה זאת האשה הבאה לפני כו' : **וקבלה** כלומר וקבל דבריה והתירה לבעלה ישראל : **יש** לה לאחר זמן גרסינן ופי' הקב"ה יעיד בה כדלקמן : **ממך** לבעלה אמרה כן : ה"ג **רוח קנאה**. אין קנאה אלא לשון כעס : **מכירים** יודעים : **כי** לא לה' המה. אינם מאמינים בה' : **ומורישו כו'**. עיין מזה פרשה י"א לקמן : ה"ג **מדברת** עם שכינה וכן הוא בירושלמי פ"ק דסוטה ובבלי סוף גיטין : **לגרשה** ולפיכך מקפיד עליה כל כך כדי למצוא עלילה לגרשה : **כמות שהיא**. אינו שופכו אבל אינו שותה גם כן : **נהיגין וכו'**. בתמיה וכי אבותיך היו נוהגין לעשות כן שמפני זה נכנס איבה בינו לבינה ומזנה שאחריו כן פירש"י סוף מסכת גיטין : ה"ג **נוטלו** ומוצצו ושותהו : ה"ג בירושלמי לבה גס בעבדים. ופשט ולוק גרסי' יוצאה לשוק וכוא מתלמוד בבלי סוף גיטין : **משום ערוה** גרסי' : **ראוי היה**. דייק מדכתיב

עץ יוסף

אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים. ובספר י"א נתחדש פי' שראה קרי לאמתו על ידי פיוס. ושיער באמתו החוש כשיעור האכר. ויש דאין ה"ג שבאת אשה ובעל. ועוד פירש שהנה ולא נשא עוד ועז"א מה אעשה ונפשי חשקה בתורה : **כתיב כי כל אשר יעשה כו'**. בפ' עריות כתיב כי כל אשר כו' : **ת"ל עד ועד** ר"ל דה"ל לכתוב עד אין בה וכתיב ועד לרבות אף מי שאינו ראוי להעיד : **ויש לך** שאינה תפושה בישראל והיא מותרת. והיא מיתפסת הוא כלו' בתחלה הוא אשר אמרתי לך שעם האיסור תלוי בלא נתפסה מותרת. ויש אשה שאע"פ שברצון מותרת ואיזה כל שתחלתה של בעילה באונס וסופה של בעילה ברצון : **כהדא** כו' כמעשה זאת האשה הבאה לפני כו' : **אמרה ליה נאנסתי** פי' מה אני לבעל. אסורה או מותרת : **ולא ערב ליך** בסוף שנהנים מבעילת האונס דה"ל סופו ברצון : **ובסוף אינו ערב לך**. לאחר שנכנס בגרונך אפ"ה את נהנה ממנו : **וקיבלה** רבי לתשובתה והסירה לבעלה דה"ל אונס גמור. אע"ג דהוה רצון בסוף יצר אלבשה האונס : **ועד אין** בה שאפי' שאין לה עכשיו כו'. יצא להם זה מתאי דנקט תלת אין ולא נקט לא היה בה. ועיין באיכה רבתי פתיחתא ס'. והיינו שהקב"ה יעיד בה וכמו שמסיק המדרש וקרבתי אליכם כו' : **אע"פ שאין** לה עכשיו יש לה אחר. ואתא לאשמועינן דמתחלה ברמז הרעה נרמז תיקונה דבתר הכי. דאין שינוי רצון בדברי ה'. ועוד קמ"ל שמקדים רפואה למכה (יפ"ת) : **לא הגידה אסתר** נ"ל אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה. שהדיוק הוא מדכתיב אין כנ"ל : (ז) **בודאי** שממהרים לעשות את החטא. פי' בודאי כשממעט שממהרין לעשות את הרע ואין צריך לפוש דרש. וכן לשון המדרש כמה פעמים : **ואף הנואף** אין יכול לראותו כו'. כמ"ש שלשה מדרים דניחא ליה דלימות כמ"ש כי נאפו ודם בידיהם : **אלא** לשון כעס. כי מלת קנאה בכ"מ הוא ברצותו הצלחת זולתו ושוט. וכאן לא שייך זאת. רק מפני שהקנאה בא מלב כועס מאד. ע"כ מכנה פה הכעס לקנאה. ומביא ראיה שהכתוב הם קנאוני ג"כ מוכרח להיות פירושו לשון כעס וכמו שמסיים כעסוני : (ח) **שהיא** נותנת לו יסורין בעה"ז. כי לבסוף יתודע הדבר ותגלה רעתו וילבש הגבר קנאה וכעס עליו. והבעל משקה אותה מים המרים והמים בודקין את הנואף ג"כ : **הסירו נטישותיה** הם הזמורות הרעות. והוא שם מושאל על בנים הנולדים באיסור. כי מקורם לא לה' המה כי מולידיהם כפרו בה' בעת עשותם כמו שאמרו : **שהוא גונב** מקור חברו. הוא שם מושאל דרך כבוד : **ואומרת ממך** אני מעוברת. פי' שאומרת לבעלה ממך אני מעוברת : **דייתיקי** פי' ספר צואה. ונקרא כן מלשון דא תהא למיקם דהוי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי : **וישראל נואף** בא עליה. ודא דאפי' כהן נואף בא עליה הולד ממזר ואינו ראוי לשמש על גבי המזבח. אלא דמשכחת לה בחייב ממזר כגון שהראשון קדש על תנאי שאין בה מומין. ואח"כ נמצא בה מומין שאפי' בזה תלויה על כתיפה הולכת לה. ובזה מתורץ מה שמקשין הא ממזר לא חי. עמ"ש במנחות וכל דברי כד"ל לקות מהם : **ומעלה** עולות בשבת. היינו עולת התמיד : **החרם הזה** כו' חרם הוא מצודה שצד דגים במים כד"א חרמו שלים. ומצודה נקרא מה שפורשים אותו ביבשה : **אבל האשה** צדה בים וצדה ביבשה. אפשר הכוונה שהיא מאבדת אותו מן העוה"ז ומן העוה"ב ע"ד שאמרו חז"ל שעוה"ז דומה ליבשה והעוה"ב דומה לים שכל מי שאינו מכין ביבשה אין לו מה לאכול בים. חשה"כ אשר היא מצודים וחרמים. ובילקוט דריש צדה בעוה"ז וצדה בעוה"ב. המצודה הזה צדה ביבשה ולא בים. והחרם הזה צד בים ולא ביבשה. אבל האשה צדה במים וביבשה עכ"ל. הרי כמו שפירשתי ועיין קהל"ר פ' ומוצא אני מר ממות את האשה. ופ' כי לא ידע האדם את עתו : **לבה שהיא** תובעת בלבה. כלו' אף שתובעת רק בלבה ולא תגלה בפה עכ"ז היא כמצודים לצוד את האיש. ומכ"ש אם היתה תובעת בפה אז ח"ו היו כולם נכשלים בה : **שאינה** תובעת בפה. שנטע הקב"ה בטבעה כך בגזירת והוא ימשול בך כדאי' בעירובין דף ק' ע"ב : **כשם שיש** דעות במאכל כו'. שיש מואס במאכל מחמת מיאוס דבר מועט ויש במרובה ויש שאינו איסטניס כלל. כך דעות בני אדם חלוקות בקפידות פריצות אשתו : **פורח על גבי כוסו**. אף שלא נגע בכוסו. כן ימצא איש אף שלא ראה מאומה מאשתו רק שידמה מעט מן המעט בלבו על אשתו זה סימן שבטבע שונאה וחפץ לגרשה על כן חושב עליה רע בחנם : **זבוב שכן** ע"ג כוסו. כלו' בדבר מועט שמדברת עם אדם : **ומניחו** כמות שהוא. נוטל הזבוב ומשמר הכוס שלא ישכון עליו זבוב עוד. כמו שעשה יהודה בן פפוס שנעל את הדלת בפני אשתו. ודימה הענין הזה לזבוב ע"ד מליצה היצר הרע דומה לזבוב היושב על מפתחי הלב : **שנעל את** הדלת כשיצא לשוק נעל את הדלת מפני אשתו שלא תדבר עם שום אדם : **נהיגין** כו' בתמיה וכי

לשמים הרי הוא מגרשה ואם לאו סוף שהיא קוברתו שנא' (שם) או כי ימות האיש האחרון אשר לקחה לו לאשה ראוי היה זה למיתה שהאשה הזאת הכניס לתוך ביתו. על הראשון שגרשה אמר שלמה טוב לפני האלהים ימלט ממנה ועל שני שהכניסה לתוך ביתו אמר הכתוב וחוטא ילכד בה. ד"א טוב לפני האלהים ימלט ממנה זה שהקב"ה מעביר עליו רוח קנאה ומקנא לאשתו בזמן שרואה אותה שהיא פרוצה. וחוטא ילכד בה זה שהוא רואה את אשתו שהיא קולנית ותלה רמה ופרוצה בשחוק ואינו מקנא בה לפי שדרכן של בנות ישראל לא קולניות ולא רגל רמה ולא פרוצות בשחוק לכך נאמר ועבר עליו רוח קנאה: (ט) תנא דבי כב ר"י אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנסה בו רוח טהרה שנא' ועבר עליו רוח קנאה. ותליא בפלוגתא תני וקנא את אשתו רשות דברי ר"י ר"ע אומר חובה הא למדנו שהוא רוח טהרה שאם אתה אומר רוח טומאה וכי רשות יש לו לאדם או חובה להכנים רוח טומאה בעצמו. תני ר"א בן יעקב אומר כלפי שאמרה תורה (ויקרא יט) לא תשנא את אחיך בלבבך יכול זו ת"ל ועבר עליו רוח קנאה וגו'. ועבר עליו רוח קנאה כיצד עוברת עליו כמה דתימא (קהלת י) כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר. היה ר"מ אומר אדם עובר עבירה בסתר הקב"ה מכריז עליו בגלוי שנא' ועבר עליו רוח קנאה ואין עבירה אלא לשון הכרזה שנאמר (שמות ט) ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו'. וקנא את אשתו א"ר נחמן בר יצחק אין קינוי אלא לשון התראה וכה"א (יואל ב) ויקנא ה' לארצו ויחמול על עמו: (י) והיא נטמאה או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה. תני ר' אומר כג ג' טומאות נאמרו בפרשה אחת לבעל ואחת לבועל ואחת לתרומה. וכי מצאנו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה א"ר אבון אכן איתמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליבם. אר"י ב"ר בון מתניתא אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתיבמת: (יא) והביא האיש את אשתו אל הכהן. מה כתיב למעלה מן פרשת סוטה ואיש את קדשיו לו יהיו וגו' וכי ישראל אוכל קדשים אלא אם באת אצל כהן בנדרים ובנדבות ובבכורים אני מעמיד הימך כהנים אוכלים קדשים ואם לגלגלת במצות כד ולא הבאת קדשים לכהן סופו והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו'. תרעא דלא פתיח למצותא פתיח לאסיא. והביא את קרבנה עליה כה הרי זה מביא קרבן משלו. עשירית האיפה לפי שעברה על עשרת הדברות. קמח שעורים כו הנואף האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה. לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה כז תני אר"ש בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה כדי שלא יהיה חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנה מהודר. ד"א לא יצוק עליו שמן למה שהשמן אורה לעולם שהכתוב קראו יצהר והיא אהבה את האפילה לא יהיה אורה במנחתה. ולא יתן עליו לבונה שהלבונה זכרון לאמהות שנא' (שה"ש ד) אלך לי אל הר המור אלו אבות העולם ואל גבעת הלבונה אלו האמהות וזו פירשה מדרכיהן לא יהא זכרונן בקרבנה שהלבונה קרואה זכרון. כי מנחת קנאות הוא שתי קנאות היא כשם שקנאה לבעל כך קנאה לבועל כשם שקנאה למטה כך קנאה למעלה. מנחת זכרון זו לטובה אם נמצאת טהורה. מזכרת עון זה לרעה אם נמצאת טמאה. והקריב אותה הכהן כח אינה באה בתוך הרגל. והעמידה שלא יעמיד עמה לא עבדיה ולא שפחותיה מפני שלבה סמוך עליהם. לפני ה' בשער נקנור. מכאן אמרו ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשער כט נקנור: (יב) ולקח הכהן מים קדושים. ל אין מים קדושים אלא שנתקדשו בכלי ואלו הן מי כיור. ולמה היו המים מן הכיור לפי שהכיור לא לא נעשה אלא מן מראות הנשים שנא' (שמות לח) ויעש את הכיור נחשת וגו'. אותן נשים שאמרו האלהים מעיד עלינו שיצאנו טהורות ממצרים. כשבא משה לעשות כיור א"ל האלהים באותן המראות עשה אותו שלא נעשו לשם זנות והימנה תהיינה בנותיהן נבדקות אם טהורות הן כאמותיהן. ד"א אמר האלהים והלא לא נגאלו ישראל ממצרים אלא בזכות המצוה הזאת על ששמרו עצמן מן הזנות. וכן את מוצא כל נסים שעשה האלהים לישראל במצרים לא עשה אלא על ששמרו עצמן מן הערוה. לב שהיה המצרי משלשל דליו והיהודי משלשל דליו זה ממלא דם וזה ממלא מים. שניהם שותים מן החבית זה שותה דם וזה שותה מים. צפרדע רואה ליהודי והיא בורחת הימנו ורואה למצרי וקופצת עליו. בהמתן רועות כאחד והיה הברד מניח לזו והורג לזו ראה פלאים שהיה שם וכן כל י' מכות. באו לים ועשה להם יותר ממצרים במצרים כתיב (שם ט) הנה יד ה' הויה ובים כתיב יד הגדולה שנאמר (שם יד) וירא ישראל את יד הגדולה. א"ר יצחק וכי יש יד גדולה ויש יד קטנה אלא גדולה ממש שעשה במצרים עשה בים. לג הקפה שלישו של ים שנאמר (שם) קפאו תהומות בלב ים והלב שלישו של אדם והלכו בתוכו ביבשה. מה כתיב שם שמעו עמים ירגזון היו או"ה קוראין תגר ואומרים משוא פנים יש כאן אנו ערלים והם ערלים להם ויושע ה' ביום ההוא וגו' ולנו ונער פרעה וחילו בים סוף. באיזו זכות הוא עושה להם כל הנסים הללו א"ל הקב"ה (שה"ש ו) לד ששים המה מלכות ושמנים פילגשים הרי ק"מ ולא מצינו אלא ע' לה ל' בני חם וי"ד בני יפת כ"ו בני שם שנא' (דברים לב) יצב גבולות עמים למספר בני ישראל וכמה הם (בראשית מו) כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים והאומות ע' ואת אומר ק"מ. אלא

יד יוסף כב סוטה פ"א. ספרי פ"ז : כג ירוש' פ"ק דסוטה ה"ב : כד יב"ע במדבר פ"ס פ' ע"ו : כה נדרים ל"ס : כו סוטה ע' וי"ח : כז סוטה י"ד. יבמות ל"ב. מנחות ו' : כח ספרי זוטא סוכא בילקוט. תוספ' ירוש' פ"ק דסוטה וברמב"ם פ"ו מהלכות י"ע סי"א וע"ע : כט תמיד פ"ס : ל ספרי פ"ז : לא זוהר שמות דף ד' : לב ש"ר פ"ט סי' ע' וס"נ : לג מכילתא בשלח פ"י. תנחומא בשלח סי' י"ו : לד ספרי האזינו פיסקא ס"א : לה סוה"ע שמור ט'. ולקמן פ' י"ד סי' כ"ב :

ענף יוסף

ופליו נאמר ותסרון לא יוכל להמנות. שאע"ג שנמנה אח"כ עם אחרים מנין ראשון כבר הלך ווה מנין אחר. אך כל זאת הוא דוקא כשלא שב בתשובה. אבל בתשובה ודאי יש תקנה על הכל ואפילו בא על הערוה והוליד ממנה ממזר. אלא דכאן איירי בלא תשובה. וקאמר דלא דמי לגנב וגזלן שאע"ג שלא עשו תשובה להחזיר מ"מ כיון שאפשר בחזרה אין לומר בו מעוות לא יוכל לתקן. וי"מ שעונשו יותר קל ממי שעשה חטא שאי אפשר בחזרה (נתיבות עולם נתיב תשובה פ"ה) : (יב) [הקפה שלישו של ים] וז"ל במכילתא קפאו תהומות בלב ים היאך לבו של אדם נתון משתי חלקיו ולמעלה. כך קפא עליהם הים משני חלקיו ולמעלה עכ"ל. ויובן עם מ"ש הגר"א יהושע י' פסוק כ"ג. וז"ל כי בירדן המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד וכל ישראל עוברים בחרבה בקריעת הירדן. משא"כ בים אולו היו המים נהרבין ונכרתים היה להם צורח גדול לירד לעומקם של בור המים. כי שולי היה עמק עמוק. ואלולי היו משום כמה שהם מתייבשים כמו נד. היה צורח גדול לדרוך ולעלות על מי הים. כי גובה המים נטה כעין הר גבוה. לכן הפליא הקב"ה חסדו ונפלאותיו בקע גבהו של ים עד מקום שהמים שוים עם הארץ. וגזר אותם נגזרים כמין חומה מימינם ומשמאלם. אבל המים שבין עם כל פני הארץ נהייבשו כעין קרח ועליהם

מתנות כהונה

מדכתיב כי ימות לשון ודאי והל"ל אם ימות : קולניות שצועקת בקול רם דרך עזות : רגל רמה. פסיעות גסות בקפילה דרך גבר : זה שהקב"ה גרסי' : לביתה כלומר לבעלה : אכן כמו הכן פי' הכי אתמר : ה"ג אני מעמיד : הימך ממך כד"א הימנו ממנו : ואם לגלגלת במצות גרסי' : תרעא כו'. שער שאינו פתוח לצדקה יהא פתוח לרופא והיה כן למשל בפיהם : משלו דייק מדכתיב והביא שהיה ל"ל והביאה שהרי אמר קרבנו עליה : הנואף האכילתו גרסי'. פי' שהיא האכילה הנואף וכן לקמן וכן פרש"י בפרשה ע וכן הוא בפ"ק דסוטה בהדיא : שלא יהא חוטא נשכר. שהוא ממעט ההוצאה על השמן והלבונה : לפי שעברה גרסי' : אינה באה וכו'. ומדכתיב אותה לבדה וברגל רבים הבאים וכן הוא בספרי : באותן המראות גרסי' : משלשל וכו'. מוריד דלי לתוך הבור למלאות מים : תגר ירגזון לשון רוגז ותרעומות : ה"ג ולא מצינו אלא ע' שלשים בני חם וי"ד בני יפת כ"ו בני שם ועיין בפרשת נח. ואע"פ שבפרשה מנה מולא ע"ד שם וחם ויפת עצמן לא מנה שמהן רק הנולדים אחר המבול באז התחיל עולם חדש ויאחר רק א' יותר ואחד לא מעלה ולא מוריד ושוב מצאתי בשוחר טוב מזמור ט' שגורם כמו

שהגהתי אות באות אבל בילקוט בפ' נח כתב בשם מדרש מ"ם מדות ח"ל ע"ד היו בני נח ולא נחלק העולם אלא לשבעים יצב גבולות עמים למספר בני ישראל אמור מעתה שם וארפכשד ושלה

עץ יוסף

וכי אבותיך היו נוהגין לעשות כן שמפני זה נכנס איבה ביני לבינם ומזנה תחתיו (רש"י) ועוד כיון דאבותיך לא היו נוהגין לסגור הדלת בעד נשותיהם אם כן לפי הקפדתך ראוי שתחוש לעצמך לפסול ממזרות : אם זכה כלו' שמן השמים יצילוהו להפרד ממנה שלא יחטא ח"ו : ראוי היה דייק מדכתיב כי ימות ודאי. והל"ל לומר אם ימות : ד"א טוב וגו' שהקב"ה מעביר כו'. מפרש בזה מלת ועבר. שהוגה על דבר שבא מתוך. כי ה' ב"ה מעורר לבו שיעבור עליו רוח קנאה : קולנית שצועקת בקול רם דרך עזות. ובתוספתא איתא היא קולנית כל שהיא מדברת בתוך ביתה ושכניה שומעין את קולה. ועיין בכתובות דף ע"ב : רגל רמה פסיעות גסות בקפילה דרך גבר : לכך נאמר ועבר עליו רוח קנאה. שהקב"ה יעביר עליו רוח שיקנא לה : (י) תני דבי ר' ישמעאל אין אדם כו'. בסוטה ד"ג א' תנא דבי ר' ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אלא א"כ נכנסה בו רוח. שנא' ועבר עליו רוח קנאה. מאי רוח רבנן אמרי רוח טומאה (פרש"י ע"י שטן הבא להחטיאו להקנים את אשתו) רב אשי אמר רוח טהרה (פרש"י רוח טהרה שסונא את הפריצות) ומסתברא כמ"ד רוח טהרה כו' ע"ש. וזה הגיה שחסר כאן : וקנא את אשתו רשות. פי' רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש (תוס') : ר"ע אומר חובה פי' יקנא אבל לא יגרש : יכול אף זו כן. ר"ל יכול אף זה שיראה את אשתו עוברת על דת יהודית נסתרת עם שכניה לא יקנא לה : כי עוף השמים כו'. ר"ל שנודע מבלי הגדה רק בהעברה בעלמא. וכמו שמסיים אין עבירה אלא כרוז. כי נסתבב מלמעלה שיצא הקול : אדם עובר בסתר כגון אשה פרוצה עוברת בסתר. והקב"ה מכריז בגלוי. שנותן בלב בעלה לקנאות לה והדבר מתפרסם בגלוי (רש"י) : וכה"א ויקנא ה' לארצו. התרה בילק והסיל וגזם שלא ישחיתו עוד את ארצו. דבילוה נובאי משהעי קרא. ולארצו פירוש על ארצו : (י) ג' טומאות נאמרו בפרשה. ונסתרה והיא נטמאה. והיתה אם נטמאה. תחת אישה ונטמאה (ז"ר). ורש"י כתב אחד וקינא את אשתו והיא נטמאה : ואחת לתרומה שאפי' היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה : וכי מצאנו כו' ר"ל למה צריך להביא מן המקרא לפוסלה מן התרומה שבודאי היא אסורה בתרומה אחר שנאסרה לביתה. לכן אמר ר"א דאתא לאוסרה על היבם : לביתה לבעלה : אבן פירוש

יוסף

הכי איתמר : (יא) הימך ממך כמו הימנו ממנו : תרעא דלא כו' שער שאינו פתוח לצדקה יהא פתוח לרופא. והיה כן למשל בפיהם. וכן כאן יהיה מוכרח לבוא אל הכהן שלא בטובתו כ"א לרפא נגע לבבו : משלו דייק מדכתיב והביא שהיה צ"ל והביאה שהרי אמר קרבנה עליה (מת"כ) : כדי שלא יהיה כו'. פי' כדאי וכנון ורא ויהי היה שלא יהיה חוטא נשכר. שהוא ממעט ההוצאה על השמן והלבונה. אלא מפני מה אינה טעונה כו' : כשם שקנאה לבעל ר"ל כשם שאסורה לבעל כל זמן שלא תשתה כך אסורה לבועל : כשם שקנאה למטה פי' כשם שמעורר עליה קנאת הבעל למטה. כך מעורר עליה קנאת המקום למעלה : זו לטובה שאז היא נקראת מנחה שהוא הקרבן העולה לרצון לפני ה'. ואם לאו היא מזכרת עון לבד. ולכך כתיב זכרון ב"פ : אינה באה בתוך הרגל. פי' שברגל א"צ להקריבה שמאליה באה לעזרה. אע"ג דנשים פטורות מראיה מכל מקום כשבאתה לירושלים היא מקיימת מצות ראיה (ז"כ) : מפני שלבה סמוך עליהם. פי' כשאדם רואה בני ביתו דעתו מתגברת עליו ולא תודה ואנו מבקשים שתודה כדי שלא ימחה שם הקדוש על המים : בשער נקנור הוא שער המזרח מפני שלא נתקדש (ז"ר) : ראש המעמד פי' הממונה על כך מעמיד את הטמאין (היינו המצורעים שכבר טהרו מצרעתם) בשער נקנור שהוא שער המזרח כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם (רמב"ם). ויליף מצורע מסוטה דכתיב בה לפני ה'. ועיין בז"א : (יב) ואלו הם פי' איזהו הם המים שנתקדשו בכלי. הוי אומר אלו מי כיור : באותן המראות כמ"ש במראות הצובאות אשר צבאו : והימנו תהיינה בנותיהם נבדקות כו'. שהימנו עומד קטגוריא על בנותיהם אם אינן טהורות כאמותיהן. כי היאך יושהתו בנות הכשרות ככה : משלשל דליו מוריד דלי לתוך הבור למלאות מים : וכי יש יד גדולה כו'. אף שהוא משל מ"מ צ"ל המשל על דרך הרגיל. לכן מפרש שהיד פירוש ההכאה. ומלת גדולה מוסב לעומת ערך מכת מצרים היה בים גדולה ממנו. ולפ"ז לא קאי הגדולה על היד אלא על ההכאה שאף שבמצרים כתיב יד הנה יד ה' הויה במקק. בים היה המכה למצרים והנס לישראל יותר גדול : תגר ירגזון לשון רוגז ותרעומות (מת"כ) : למ"ד בני חם וי"ד בני יפת כ"ו בני שם. אבל שם חם ויפת עצמן לא מנה עמהן רק הנולדים

דידיה וחד לצואה דידה. חד לעשיה דידיה וחד לעשיה דידה. חד לבדיקה דידיה וחד לבדיקה דידה. המים המאררים למרים מה ת"ל למרים אלא שהיו עושים בה מיני פורעניות משונים היתה מלובנת עושין אותה שתורה מאדמת עושין אותה ירוקה וסרח פיה ותפח צוארה יהא בשרה נישל תהא זבה תהא מתעטשת תהא מתפרקת איברים: (כא) ולקח הכהן מיד האשה [סה] ולא מיד שלוחה. מיד האשה א"ל ר"א לר' יאשיה [סו] מנין למנחת סוטה שטעונת תנופה בבעלים א"ל אתיא יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן מיד האשה וכתיב התם (ויקרא ז) ידיו תביאנה את אשי ה' מה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד כהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף. את מנחת הקנאות מגיד שמביאה מנחה אחת לשם שתי קנאות. והניף את המנחה לפני ה' במזרח [סז] שבכ"מ שנאמר לפני ה' הוא במזרח עד שיפרט לך הכתוב. והקריב אותה אל המזבח [סח] לימד על מנחת סוטה שטעונה תנופה והגשה. וקמץ הכהן מן המנחה וגו' [סט] מן המנחה המחוברת שלא תהא מונחת בתוך ב' כלים. וקמץ והקטיר המזבחה מן הקטרת שאנו עתידין לרבות. כיצד מקטירו מולחו ונותנו על גבי אישים דכתיב וכל קרבן מנחתך וגו': (כב) ואחר ישקה את האשה את המים. מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה את האשה אלא להביא את שרשומו ניכר. והשקה את האשה למה נאמר לומר לך שאם נמחקה מגלה ואמרה איני שותה היה ר"א אומר מכין אותה ברחבו של סייף ומערערים אותה ומשקים אותה על כרחה. והיתה אם נטמאה בין כדרכה בין שלא כדרכה. ותמעל מעל באישה מגיד הכתוב שמעילת הבעל גורם לפי שמצינו טומאה בשאר עריות יכול אם נטמאת באחת מהן שהמים יבדקו אותה ת"ל ותמעל מעל באישה שמעילת בעלה גורמת לה שתבדק. ובאו בה המים וגו' מלמד שהם מתחלחלים בכל איבריה. וצבתה בטנה וגו' כתוב אחד אומר בתת ה' את ירכך וגו' הקדים ירך לבטן. וכתוב א' אומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה הקדים בטן לירך. רבנן אמרי כי לייט ירך והדר בטן לייט [ע] כשם שהתחילה בעבירה תחלה. מיא כי בדקי כארחייהו בדקי. איתיבין בקללה נמי כתיב לצבות בטן ולנפל ירך לא תברא ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים. והיתה האשה לאלה בקרב עמה שתהא מפורסמת לכל: (כג) תני היה ר"מ אומר [עא] מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדים לו שנא' (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה. אין לי אלא דבר שהוא סאה מנין למודד בתרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן ועוכלא מנין שנא' (שם ט) כי כל סאון סואן ברעש. ריבה כאן סאות הרבה. אין לי אלא דבר הבא במדה מנין שאפילו פרוטות מצטרפות לחשבון גדול ת"ל (קהלת ז) אחת לאחת למצוא חשבון. בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה שחייבין עליה מיתה בידי שמים מת שורו אבדה תרנגולתו אבדה צלוחיתו נכשל באצבעו החשבון מתמצה [עב] אחת מתארעה לאחת והחשבון מתמצה. כמה הוא מיצוי חשבון עד א'. וכן את מוצא בסוטה שבמדה שמדדה בה מודדין לה היא עמדה לפניו כדי שתהא נאה בעיניו לפיכך כהן מעמידה לפני הכל להראות את קלונה שנא' והעמיד הכהן את האשה לפני ה' זה שער נקנור. היא פרסה סודרין נאין על ראשה לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ונותנה תחת כפות רגליה. היא קשטה לו פניה לפיכך פניה מוריקות. היא כיחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות. היא קילעה לו שערה לפיכך כהן סותר את שערה. היא הראית לו באצבעותיה לפיכך צפרניה נושרות. היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר למעלה מדדיה. היא פשטה לו ירכה לפיכך ירכה נופלת. היא קבלתיה על כריסה לפיכך בטנה צבה. היא האכילתו מעדני עולם [עג] לפיכך קרבנה מאכל בהמה. היא השקתו יין משובח בכוסות משובחות לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרס. היא עשתה בסתר יושב בסתר עליון שם בה פנים שנא' (איוב כד) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים. ד"א היא עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי שנא' (משלי כו) תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל. [עד] אנשי דור המבול לא נתגאו לפני המקום אלא מתוך טובה שהשפיע עליהם שנא' (איוב כא) בתיהם שלום מפחד וגו' שורו עבר וגו' ישלחו כצאן עויליהם וגו' ישאו בתוף וכנור וגו' יבלו בטוב ימיהם וגו' היא גרמה להם ויאמרו לאל סור ממנו וגו' מה שדי כי נעבדנו וגו'. אמרו דור המבול הואיל ואין לו עלינו טרחות אלא שני טיפות של גשמים הללו אין אנו צריכין יש לנו מעיינות ונחלים שאנו מסתפקין מהם מים בין בימות החמה בין בימות הגשמים שנא' (בראשית ב) ואד יעלה מן הארץ וגו'. א"ל הקב"ה בטובה שהטבתי לכם בה אתם מתגאים לפני בזה אני נפרע מכם שנא' (שם ז) ביום הזה נבקעו וגו' וימח את כל היקום וגו'. רבי
יוסי

יד יוסף סה ספרי ס"ז: סו סוטה י"ט: סז מנחות ס"א: סח ת"כ ויקרא פ' י"א: סט מנחות כ"ב. ת"כ צו פ"ב. לקמן סי' מ"ח: ע ב"ר פ"נ סי' י"א: עא סוטה ס'. טוח"ע מזמור פ"א. ירוש' פ"ק דסוטה. סנהדרין פ' י"א. זוהר פנחס. תוספ' סוטה ריש פ"ג: עב המעריך מפרש לשון ריעות כלו' מצטרפות ופירושו עולה יפה לפי הגירסא שלפנינו. אבל לפי גירסת הירוש' דגריס ד"א צריכין לפרש כמו שכתבתי בעץ בשם היפ"מ: עג ת"י במדבר פ"ה פסוק ע"ז ולהלן: עד תנחומא ומכילתא בשלח:

מתנות כהונה

פעמים ובאו והוי מצי למכתב באו הרי שלשה ווין לרבות עוד ג' הרי ששה: **תנופה בבעלים** גרסי' פי' שמניח הכהן ידו תחת ידה כמו בכל התנופות ועיין כל זה בפ' היה מביא: **מנחה אחת** וכו'. דאל"כ מנחות מבעי ליה: **המחוברת** שתהא כל המנחה מחוברת בכלי אחד: **ושרשומו** ניכר. שלא נמחקה לגמרי מגילת סוטה במים אפ"ה ישקה אותה: **שמצינו** טומאה. דכתיב טומאה גבי כל העריות: **שמעילת** בעלה. שזנתה תחתיו לאחר שקינא בה: **כי לייט**. כשמקלל הכהן: **מיא כי** כו'. המים כשהיו בודקין כדרך הליכתן בבטן מתחלה ואח"כ בירך: **לא** תברא. אינה סתירה שמודיע לה הכהן שמבטן יתחיל תחלה שלא יאמרו אח"כ שלא היו בודקין כמאמר הכהן: **תומן** ועוכלא. משקולות קטנים וביעורם בב"ב המוכר את הספינה כפרש"י בפ"ק דסוטה: **שאפי'** פרוטות. פירש"י אע"פ שלא נפרעו ממנו פעם ראשונה ושנייה לא יותרו לו עליה אלא מצרפין לו אותו לחשבון: ה"ג **החשבון** מתמצה אחת מתארעה לאחת והחשבון כו' והכי מוכח לקמן בקהלת ובילקוט קהלת: **מתמצה** למצוא דרש לשון מצוי פי' גמר וסוף: **אחת מתארעה** כו'. אחד מזדמן נגד חבירו כלומר במה שנכשל או ניזוק הוא נגד מה שנתחייב מיתה כי דם בדם יכפר ואם נאמר שבא על נכשל באצבעו לבדו מתיישב יותר וכא לומר שהנכשל באצבעו אינו מתכפר לו אלא אם ינקף באותו אצבע פעם שנית קודם שנתרפא ניקוף הראשון כדאיתא בפ"ק דחולין דם ניקוף מרצה כדם עולה ה"מ באצבע ימין ובניקוף שני ופירש"י ז"ל שבאצבע ימין ניקף בכח ובניקף שני קודם שנתרפא הראשון ולפי זה אין צורך לדחוק דבר אחר וכן בירושלמי גרס ליה בפ"ק דסוטה: **שער** ניקנור. שהיה למזרח וכל מקום דכתיב לפני ה' הוא נגד מזרחי: **כיפה** נעיפה: **תחת** רגליה ה"ג פ"ק דסוטה: **באצבעותיה** רמזה לו שיבא אצלה: **צלצול** חגורה נאה: **חבל** מצרי. פי' בערוך חבל העשוי מנצרים של אילן ועיין לקמן: **שם** בה פנים. פירש"י פנאי שלו כד"א ושמתי את פני באיש ההוא: ה"ג פנים
ישים

עץ יוסף

אתא לגזוה שהקב"ה גוזר שיבואו בה המים למרים. והוי"ו יתירה אתא לגזוה דידיה שהקב"ה גוזר שיבואו בו בגוזף המים למרים: **חד לעשיה דידיה** כו'. ר"ל דקרא והשקה את המים והיתה אם נטמאה וגו' עשיה. כאן הודיע הכתוב את ישראל דמבטיח להם שיבדקוה המים. והוי"ו יתירא אתא לעשיה דידיה: **חד לבדיקה** כו' בגמרא אי' חד לידיעה דידה וחד לידיעה דידיה. ופרש"י שקרא ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן להודיע לנו דבטן והדר ירך שלא להוציא לעז על המים ותפשר לייתב הגי' דכאן חד לבדיקה כו' שבודקין המים אותו תחלה הבטן והדר ירך. וחד לבדיקה דידה שבודקין אותה ג"כ תחלה בטנה והדר ירכה:

(כא) **שטעונה** תנופה בבעלים. שתהא האשה מניפה עם הכהן. דהא קרא בכהן לחודיה כתיב ולקח הכהן מיד האשה וגו' (רש"י): **משלמים** מתנופת חזה ושוק ואימורין דשלמים: **ידיו תביאנה** בבעלים כתיב וגבי תנופה כתיב: **לשם** שתי קנאות. אם קינא לה מאנשים הרבה ונסתרה עמהם כדאי' בפ"ב דכריתות (ז"כ): **לפני ה' במזרח** עי' מנחות דף ס"א ע"א ובתוס' שם: **שטעונה תנופה והגשה** תנופה מדכתיב והניף את המנחה לפני ה'. והגשה פי' שיגיש אותה לקרן מערבית דרומית כדתני' במנחות דף י"ט ע"ש: **המחוברת** שתהא כל המנחה מחוברת בכלי אחד: **מן הקטורת** שאנו עתידים לרבות. לקמן פ' ז' סי' מ"ח הכי אי' והקטיר המנחה א קטרת הקומץ שקידמה אזכרה. פי' שנקראת מקודם אזכרה שעל ידו היא נזכרת למעלה ע"ש: (כב) **ואחר** ישקה את האשה את המים מה ת"ל כו'. סדר המקראות כן הוא. וכתב ומחה והשקה והניף המנחה והקריב וקמץ והקטיר ואחר ישקה את האשה והדר כתיב השקאה ג' והשקה את המים והיתה אם נטמאה וקאמר המדרש ואחר ישקה את האשה מת"ל שהמדרש ס"ל כרבנן בסוטה דף י"ט דוהשקה קמא לגופא שהיה משקה ואח"כ מקריב כדאי' לעיל סי' כ'. לכן מקשה ואחר ישקה דכתיב אחר הקטרה למה נאמר. על זה מתרץ אלא להביא את שרשומו ניכר ר"ל שאם היה רשומו ניכר צריך לחזור ולמחוק עד שלא יהיה רשומו ניכר (רש"י). ואי' שם בגמרא דלרבנן אתא והשקה בתרא שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה כו' משקין אותה בעל כרחה. ולפ"ז צריך להיות כאן והשקה את המים למה נאמר לומר לך שאם נמחקה מגילה כו': **מערערין אותה** כלו' פותחין פיה שלא בטובתה ושופכין את המים לתוך גרונה (רש"י): **בין שלא כדרכה** דכתיב משכבי אשה. ופרש"י שתי משכבות יש באשה שוין זה לזה לחייב בכל עריות כדרכה ושלא כדרכה: **שמעילת בעלה** שזנתה תחתיו לאחר שקינא בה: **שהם מתחלחלים** דייק מדכתיב אח"ז וצבתה בטנה וגו' למה כתיב תו ובאו בה. אלא מלמד שהם מחלחלים כו': **כי לייט** כשמקלל הכהן: **כשם שהתחילה** בעבירה תחילה. שהירך נהנה תחילה בקירוב בשר לפיכך לייט הירך תחילה (רש"י). ובעל שירי קרבן פירש שהתחילה בעבירה היינו שיצאה חוצה דכל כבודה בת מלך פנימה: **מיא כי בדקי** כו'. המים כשהיו בודקין כדרך הליכתן בבטן תחלה ואח"כ בירך: **לא תברא** אינה סתירה שמודיע לה הכהן שמבטן יתחיל תחלה שלא יאמרו אח"כ שלא היו בודקין כמאמר הכהן: (כג) **בסאסאה** בשלחה תריבנה. פי' בתוך אותה סאה עצמה כשאתה משלחה להאבדון תריבנה: **דבר שהוא סאה** כלו' עבירה גדולה: **בתרקב** פרש"י חצי סאה. תרי וקב דהיינו ג' קבין: **תומן ועוכלא** תומן פי' חצי קב שהוא חצי רובע שמונה תרגום תמני. ועוכלא הוא אחד מחמשה בקב והקב ששה ביצים. והוא ביצה וחומשא דביצה. ועיין בבבא בתרא דף נ' (ערוך): **ריבה כאן סאות** הרבה. פי' דכל רבויא הוא ורבי כל מיני מדה. דאי סאה לחוד. כל למה לי. ופירושו כל סאון שהקב"ה מודד לכל אחד כסאתו: **מנין שאפי'** פרוטות כו'. פי' אם לא נפרע ממנו פעם ראשונה ושניה לא ויתרו לו עליהם אלא מצטרפין לו אותו לחשבון: **בנוהג שבעולם** אדם נכשל כו'. כלו' וכן לענין הטובה כל חוב גדול נפרע לפעמים מן האדם אחת לאחת והן מצטרפין לעונש גדול שהיה חייב (קרבן העדה): **החשבון מתמצה** פי' ה' מצרף מיתת השור ואבדת התרנגולת והצלוחית ומכת האצבע. אע"פ שכל אחד בפני עצמו עונש קל. מ"מ נחשב הוא כאילו הוא עונש חמור בבחינת צרופם יחד לכפר על עונש המיתה כנפרע כל חשבונו עד תמניתו ולא נ"ח לו כלום: **אחת מתארעה** לאחת כו'. בירושלמי גרס ד"א אחת מתארעה לאחת כו'. ופי' היפ"מ שהקב"ה נפרע ממנו מעט מעט על עונותיו כדי שלא יצטרפו ויצטרך ליפרע ממנו בבת אחת. ופי' מתארעא לשון מערערין אותה שפירושו ענין סתירה ושיבור. והכוונה שהצרה האחת סותרת ומבטלת העבירה האחת עד שיתנקה מכולם: **מיצוי חשבון** עד אחת. פי' שהחשבון מדוקדק עד אחת כי אפילו עבירה קלה לא יוותר ה' עליה. ואפי' צרה קלה לא תבא בחנם. אלא זה לעומת זה (יפ"מ): **שער נקנור** שהיה למזרח. וכ"מ דכתיב לפני ה' הוא נגד מזרחי: **כפה** נעיפה: **לפיכך פניה מוריקות** שאינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות: **בצלצל** חגורה נאה (מת"כ): **חבל מצרי** חבל העשוי מנצרים של אילן (ערוך): **שם בה פנים** פנאי ליפרע ממנה. ושמתי אני את פני (ויקרא כ') ונתתי פני (שם י"ז) כולן לשון פונה אני מכל עסקי ועוסקני בהן: **שנא' תכסה** שנאה במשאון. פרש"י המכסה דבר השנאוי למקום במשאון בחשך שעושה מעשיו בחשך: **אנשי דור המבול** באג"ב מפרש בכל העונשין איך הם מדה במדה: **שלום מפחד** שלא היו מזיקין שולטים בהן: **שורו עבר** כו' פי' השור מעבר את נקבתו ולא יפליט כלפי החוץ: **ישלחו כצאן עויליהם** שולחים עולליהם לנפשם מבלי אומנים ומגדלים כצאן הזה שאין מי מגדלם ועוסק בתיקונם. ורש"י פי' בעת לידתו היה הולך ומרקד מיד ואם פגע במזיק היה נלחם בו. והיתה אומרת לו אמו הבא לי מספרים ואחתוך שרך: **ישאו בתוף וכנור** היו נושאים קול בשיר בתוף וכנור: **יבלו בטוב ימיהם** הזקינו ימיהם בטובה: **היא גרמה להם** כו'. כי ע"י טובה הרבה שכחו שצריכין למשגיח מלמעלה. וחשבו הטובה כמחוייבת: **ויאמרו לאל סור** ממנו. האנשים ההם אמרו לאל סור עצמך ממנו: **מה שדי** כו' בזו את ה' ואמרו מה שדי כי נעבוד לו: **ואין לו עלינו**
טרחות

יוסי בן דורמסקית אומר הם לא נתגאו לפני המקום אלא בגלגל העין שדומה למים שנא' (שם ו) ויראו בני האלהים את בנות האדם. אף המקום לא נפרע מהם אלא בגלגל המים הדומה לעין שנא' ביום הזה נבקעו וגו'. אנשי המגדל לא נתגאו לפני המקום אלא בשביל טובה שהשפיע להם שנא' (שם יא) ויהי כל הארץ שפה וגו' ויהי בנסעם מקדם וגו'. ואין ישיבה אלא אכילה ושתיה שנא' (שמות לב) וישב העם לאכול ושתו. והיא גרמה להם שנא' (בראשית יא) ויאמרו הבה נבנה לנו וגו'. ובה נפרע מהם הקב"ה שנא' (שם) ויפץ ה' אותם משם וגו' על כן קרא שמה בבל וגו'. אנשי סדום לא נתגאו לפני המקום אלא בשביל טובה שהשפיע להם מהו אומר בארצם (איוב כח) ארץ ממנה יצא לחם וגו' מקום ספיר וגו' נתיב לא ידעו עיט וגו' לא הדריכוהו בני שחץ וגו' אמרו סדום הואיל ומזון יוצא מארצנו כסף וזהב יוצא מארצנו אבנים טובות ומרגליות יוצאות מארצנו אין אנו צריכין שיבא אדם אצלינו שאין באין עלינו אלא לחסרנו נעמוד ונשכח את הרגל מבינותינו. א"ל המקום בטובה שהטבתי לכם אתם מבקשים לשכח את הרגל מבינותיכם אני אשכח אתכם מן העולם מהו אומר (שם) פרץ נחל מעם גר וגו'. (שם יב) לפיד בוז לעשתות שאנן וגו' ישליו אוהלים וגו' היא גרמה להם לאשר הביא אלוה בידו וכה"א (יחזקאל טז) חי אני נאם ה' אלהים אם עשתה סדום אחותך ובנותיה כאשר עשית את ובנותיך הנה זה היה עון סדום אחותך וגו' וכ"כ למה (שם) ויד עני ואביון לא החזיקה וגו'. מצרים לא נתגאו לפני המקום אלא במים שנא' (שמות א) ויצו פרעה לכל עמו וגו' כל הבן הילוד וגו'. אף המקום לא נפרע מהם אלא במים שנא' (שם טו) מרכבות פרעה וגו'. סיסרא לא נתגאה לפני המקום אלא בשביל לגיונות שאין מקבלין שכר שנא' (שופטים ה) באו מלכים נלחמו וגו' אז נלחמו מלכי וגו'. אף הקב"ה לא נפרע מהם אלא בלגיונות שאין מקבלין שכר שנא' (שם) מן שמים נלחמו וגו'. לא זזו משם ולא ספנוהו מפני שהוא גולייר. שמשון מרד בעיניו שנא' (שם יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני אף הוא לקה בעיניו שנא' (שם טז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו: (כד) כתוב אחד אומר (שם יד) וירד שמשון תמנתה וכתוב א' אומר (בראשית לח) הנה חמיך עולה תמנתה רב אומר שתי תמנות היו אחת של יהודה ואחת של שמשון. א"ר איבו בר נגרי כגון הדא בית מעון שיורדים לה מפלונתא ועולי' לה מטבריא. ר' סימון אומר תמנת אחת היתה ולמה כתיב בה ירידה ועליה אלא של יהודה שהיתה לש"ש לפיכך כתיב בה עליה. של שמשון שלא היתה לש"ש לפיכך כתיב בה ירידה. כתיב ויבאו עד כרמי תמנתה א"ר שמואל בר רב יצחק מלמד שהיו אביו ואמו מראים לו כרמי תמנתה זרועים כלאים ואומרים לו כשם שכרמיהם זרועים כלאים כך בנותיהן זרועות כלאים. ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא א"ר אלעזר בז' מקומות כתיב לא תתחתן בם א"ר אבין ליאסר ז' עממים והכא הוא אומר הכן. א"ר יצחק (משלי ג) אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: (כה) תני ר' אומר תחלת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה. תחלת קלקולו בעזה דכתיב (שופטים יד) וירד שמשון עזתה וירא שם אשה זונה ויבא אליה לפיכך לקה בעזה דכתיב (שם טז) ויורידו אותו עזתה ויאסרוהו בנחשתים ויהי טוחן בבית האסורים. איתיבון והכתיב (שם יד) וירד שמשון תמנתה א"ר שמואל בר נחמן דרך נשואין היה של תמנתה אבל תחלת קלקולו בעזה היה. ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק וגו' מהו בנחל שורק שנעשה כאילן שאין עושה פירות כך כיון שנשתלש בחטא נעשה מועד לעבירה. ושמה דלילה רבי אומר אלמלא לא נקרא שמה דלילה היתה ראויה שתקרא כן. דלדלה את כחו דלדלה את מעשיו דלדלה את לבו. כתיב (שם טז) ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו וגו' מנא ידעה א"ר חנן ניכרין דברי אמת. נחמני אמר ידעה ביה באותו צדיק דלא מפיק ש"ש לבטלה כיון דאמר לה נזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קא אמר. דלדלה את כחו דכתיב (שם) ויסר כחו מעליו. ויהי טוחן בבית האסורים א"ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכה"א (איוב לא) תטחן לאחר אשתי וגו' מלמד שכאו"א הביא לו אשתו בבית האסורין כדי שתתעבר ממנו היינו דאמרי אינשי קומי דשתי חמרא חמרא קומי רפוקא גרידיא דיבלא. א"ר יצחק דבי ר' אמי לפי שנתאוה שמשון לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא שנא' (שופטים טו) ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי ויצאו וגו'. ויקרא שמשון אל ה' ויאמר אדני אלהים זכרני נא וגו' מה זכירה היתה לו אצל הקב"ה והוא מתאוה לזנות. א"ר יהודה בשם רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבון העולם זכור לי כ' שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום. מהו האלהים ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים א"ר אחא אמר לפניו רבון העולם תן לי שכר עיני אחת בעוה"ז ושבר עיני אחת תהא מתוקנת לי לע"ל: (כו) אבשלום בשערו מרד שהיה מתגאה בו שנא' (ש"ב יד) וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל ובגלחו את ראשו והיה מקץ ימים לימים וגו'. לפיכך נתלה בשערו שנא' (שם יח) ויחזק ראשו באלה ויותן בין השמים וגו'. תני ר' יהודה הנשיא
אומר

יד יוסף עה זוהר נח דף ס"ב: עו ב"ר פ' ס"ס. בבלי וירוש' פ"ק דסוטה: עז תנחומא ומכילתא בשלח. תוספ' פ"ג דסוטה: עח ירוש' ובבלי פ"ק דסוטה ותוס'. תנחומא בשלח פ"ג סי' י"ב:

מתנות כהונה

ישיב ד"א היא וכו': במשאון בחטך: שני ספות וכו'. ע"ש שני רביעיות שהן זמן הגשמים כדאיתא בפ"ק דתענית: אמרו סדום הואיל גרסי': שיבאו בני אדם גרסי': לא זזו משם. משמע הכוכבים לא חלקו לו כבוד כלל ולא ירדו למטה אלא מן השמים נלחמים משא"כ גבי פרעה דכתיב ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו' גם הוא לבדו נשאר כמו שדרשו מדכתיב עד אחד: ולא ספנוהו. פי' לא חשבוהו לכלום: ספונים הוא חשובים: וגלייר הדיוט וחלש ודייק מדכתיב מן השמים ממסילותם נלחמו: של יהודה. כלומר שעלה שמה יהודה והיא יושבת על ההר: ה"ג בירושלמי פ"ק דסוטה כגון הדא בית מעון וכו' פי' בית מעון היתה יושבת בשיפועו של ההר והיו עולין לה מטבריה שיושבת בעמק ויורדין לה מפלוגתא שהיה יושבת בראש ההר: ה"ג ליאסר שבעה עממים והכא הוא אומר הכן א"ר יצחק וכו' פירוש וכאן הוא אומר כן כי מה' הוא: אם ללצים כו'. כלומר בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו: דרך נשואין. אותה שלקח בתמנת דרך נשואין ולא היה כ"כ בקילקול אבל אותה שבעזה היתה בלא קידושין כפירש"י: שאין עושה פירות. קרי ביה בנחל סרק: שנשתלש שזה היה פעם הג': היתה ראוי שתקרא גרסי': ה"ג כתיב ותרא דלילה: עבירה זנות: ה"ג כדי שתתעבר ממנו היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפיקא גרירא דיבלא אר"י כו'. פירש"י לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו לפני שותי יין מביאין יין לפני עובד אדמה ותוסר בגנות שרגיל בדבר ירק מביאין של מלא ירק: דיבלא מין ירק הוא: ה"ג אבשלום
א"ר

עץ יוסף

מרתות. כי חשבו שהעולם עומד בטבע. גם אינם צריכים לגשמים. כי יש להם המעינות שהוא הכל בטבע: שתי טיפות כו' ע"ש שני רביעיות שהן זמן הגשמים כדאי' בפ"ק דתעניות (מת"כ): בגלגל העין הדומה למים. שהתאוה הרעה מקורה מיסוד המים. וע"כ נענשו ביסוד זה: ארץ ממנה יצא לחם. פי' הארץ שממנה אשר יצא ממנה לחם רב: מקום ספיר היו אבנים: נתיב לא ידעו עיט. לא עבר עליהם חיל של לסטים: לא הדריכוהו בני שחץ. לא עברו דרך בו בני גאוה הם פריצי החיות: פרץ על סדום ועמורה נהלי אש וגפרית. מעם גר ממקום שהוא נובע ונגר: לפיד בוז אש של גיהנם עומד למי שאינו בעשתונו לומר שלום יהיה לי: ישלין אהלים לשודדים. אהלי השודדים המה בשלוה: היא גרמה להם לאשר הביא אלוה. השורענות עליהם בידו: אז נלחמו מלכי וגו' בצע כסף לא לקחו פי' הגס באו לעזרת סיסרא לא בקשו ממנו שכר רק הלכו ברצון ובאהבה ובחשק נמרץ: מן שמים נלחמו וגו' הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא ועיין תנחומא סדר בראשית סי' ה': לא זזו משם לא ירדו הכוכבים למטה לארץ אלא ראש הכוכב האחד היה בשמים וסופו השני בארץ. והוא דכתיב ממסילותם נלחמו: ולא ספנוהו פי' לא חשבוהו לכלום. מה שאין כן גבי פרעה כתיב ויסע מלאך האלהים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו'. וגם במצרים נשאר פרעה כמו שדרשו מדכתיב עד אחד. ובמלחמת סיסרא אף הוא נהרג: גולייר הדיוט וחלש. שלא אמן לבו בגבורים לעמוד במלחמה אלא גם ברגליו: שמשון מרד בעיניו. כתב הרמב"ם אל יעלה על דעתך ששמשון מושיען של ישראל. ושלמה ידיד ה' נשאו נכריות עד שלא נתגיירו. אלא גיירום. ולפי שלא בבית דין הגדול נתגיירו רק מהמת אהבת אדם נתגיירו חשבם הכתוב כנשים נכריות: (כד) וירד שמשון תמנתה. אלמא תמנת בירידה. וכתיב הנה חמיך עולה תמנתה אלמא תמנת בעליה. ושמשון ויהודה תרווייהו בארץ ישראל היו (רש"י): שתי תמנות היו אחת בירידה ואחת בעליה. ואותה של יהודה היתה בעליה על ההר: ר' איבו בר נגרי אמר כגון. כצ"ל ור"ל שלעולם הדא תמנת הוה. אלא שהיתה יושבת באמצע שיפוע ההר. והבא מגובה ההר יורד והבא מלמטה עולה. וכן היה בית מעון באמצע ההר וטבריא ברגלי ההר ופלגותה (בירושלמי גרס פלוסתה) בגובה ההר: של יהודה שהיתה לשם שמים. דאמר לשם שמים נתכוונה להיות לה זרע מבית יעקב כתיב בה עליה: של שמשון שלא היתה לש"ש. דכתיב אותה קח לי כי היא ישרה בעיני: מלמד שהיה אביו כו'. דייק מדלא קאמר ויבואו בכרמי תמנתה ש"מ שהלכו ביחד תמנתה לבוא עד הכרמים כדי לומר לו זה: זרועות כלאים ממזרים מעורבבים מן הכשל והטולף. וזה פגם שהיה אשתו מזרע מנאף (יפ"מ): בשבעה מקומות כתיב לא תתחתן בם. כלו' איסור נכריות בא"ש אי' בשבעה מקומות. דכתיב בסדר כי תשא ולקחת מבנותיו לבניך. ובס' ואתחנן לא תתחתן בם. לא יהיה קדש כתרגומו לא ישא עבד או שפחה. וכתיב לא תחיה כל נשמה. וכתיב לא תכרות להם ברית והיינו התחתנות. וכתיב ביהושע והתחתנתם בהם. וכתיב בעזרא ולהתחתן בעמי וגו'. אי נמי הא דכתיב בסדר ואתחנן לא תכרות להם ברית ולא תחנם לא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך. הרי חמשה לאוין בחמשה קחשיב להו. והא דפ' כי תשא ולא תחיה כל נשמה הרי שבעה (קה"ע): לאסור ז' עממין אבל שאר אומות מותרין. והכא הוא אומר הכין שנעשה שמשון על זנות של דלילה והא לא נאסרו בנות פלשתים מדאורייתא אפי' באיסור כ"ש בזנות: אם ללצים הוא יליץ כיון שנתחבר לרשעים ראוי הוא לעונש (קה"ע): (כה) והא כתיב וירד שמשון תמנתה. וגו' וירא שם אשה מבנות פלשתים ותישר בעיני שמשון. ומעשה של זו שבתמנת קודם מעשה של זו שבעזה: דרך נשואין היו ומסתמא נגיירה ולא הוה קלקול כולי האי (קה"ע): שאין עושה פירות. כי האדם המורגל בעבירה אז אין תכלית טוב יוצא ממנו. כי משוקע בעבירה וברגילתו. ודרש שורק מלשון סרק (מת"כ): אלמלא לא נקרא שמה דלילה כו'. משום דגבי אשה שבתמנת וגבי אשה זונה שבעזה לא הוזכר שמם. ובאשה זו הוזכר שמה דלילה. ועוד הה"ל למימר ודלילה שמה שהרשעים קודמין לשמן. מכל זה דקדק שאלמלא לא נקראת כו'. ר"ל ראוי שתקרא דלילה כיון שדלדלה פי' שקרה כחו ולבו ומעשיו (כלי יקר). ולפי שמצינו ג"פ ותאמר דלילה בהאי ענינא דרשו שדלדלה אותו בג' דברים כחו ולבו ומעשיו (רש"א): ניכרים דברי אמת מתקבלים ומיושבים דברי אמת ודבורם על אופניהם. ראתה שערו גדול ולא היה שותה יין והבינה שהדברים האחרונים שאמר לה שבדבר זה היה כחו גדול אמת הוא (רש"י): ויסר כחו מעליו. דלדלה את מעשיו דכתיב והוא לא ידע כי ה' סר מעליו. כצ"ל שדלדלה את לבו ילפינן מדכתיב ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו. וצ"ל לעיל דכתיב ותרא דלילה כו': אין טחינה אלא לשון עבירה. פי' זנות והוציאו לשון טחינה מפשטיה. דבעל כרחו מתן להם בריאים שהיא מלאכה כבדה אם כן הוה ליה למכתב וטחן להם דהוה משמע בעל כרחו. אבל ויהי טוחן משמע לשון רצון כדאמרי אינשי כו'. ומייתי מתטחן לאחר אשתי וגו' דמוכח שפי לדבר עבירה מדכתיב שם ועליה יכרעון וגו' כי הוא זמה וגו' (רש"א): כדי שתתעבר ממנו שחשבו שאע"פ שסר כחו לפי שעה היה עד שישוב שערו אל ראשו שאז ישוב כחו אליו. לכך היו מבקשים להתעבר ממנו (כלי יקר): קמי דשתי חמרא כו'. פי' לפני כל אדם מביאים מה שרגיל בו. לפני שותי יין. קמי רפיקא כו' פי' לפני חופרי שדות וגנים שרגיל לאכול ירק מביאים לו מדה מלא ירק. דיבלא מין ירק הוא (רש"י). וכן אליו נתגלגל הדבר בדבר שהיה חומד תמיד בו היה נכשל: אשר בלחי ולחי החמור דבר טמא הוא. ואלמלא הלחי היה מת בצמא (רש"י): העבר לי מקל שנמצא בו מדה טובה מאד. כי לא היה בו מדת גאוה ולא רצה ליהנות מהם אפי' העברת מקל שהוא צורך הדיינים לרדות במקל למי שלא יקבל הדין. וכ"ש דבר שהיה להנאתו לבדו (כ"י): תן לי שכר עיני אחת. דייק מדקאמר נקם אחת הכוונה שינקם על אחת מהשתי עינים ולא על שתיהן כדי שתשאר לו השניה לעולם הבא (כ"י). ואע"פ שחטא בעיניו ולקה בהם מ"מ מאחר שעל הצלת ישראל קנאוהו פלשתים יש לו שכר בזה (יפ"מ): (כו) אבשלום בשערו מרד. שהיה מתגאה בשערו לומר שהוא נאה למלכות שנא' וכאבשלום לא היה וגו': אחד לי"ב חדש היה מגלח. דבכך הוה כובד ובכל"ל
מהפ

אלא לו ס' משפחות יש בארץ שמכירין את אביהם ואינן מכירין את אמותיהן ונקראו מלכות. ושמונים משפחות יש בארץ מכירין את אמותיהן ואינן מכירין את אביהן ונקראו פילגשים שהפילגשים חשודות. והשאר אינם מכירין לא אביהם ולא אמם אלא מעולמים ועליהם נאמר (שיר ו) ועלמות אין מספר. וישראל אחת היא יונתי תמתי גדלו במצרים (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים וגו' והן גן נעול אחותי וגו'. אחת היא שקילקלה שם ופירסמה הכתוב שנאמר (ויקרא כד) ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי הוא המצרי שהרג משה שלא תתפרסם הדבר בין המצריים שנא' (שמות ב) ויך את המצרי וגו'. אבל ישראל (תהלים צו) הבו לה' משפחות עמים כיון שראו כן ראוה בנות ויאשרוה וגו'. באו לילך וה' הולך לפניהם וגו' לא ימיש וגו' והמן יורד והבאר עולה לתרים להם יורד המן מן השמים והמים מן הארץ ובשר מן הים ויגז שלוים מה שלא נעשה לבריה בעולם הרגישו האומות ואמרו (שיר ו) מי זאת הנשקפה וגו' אמרו להם בניו של אלהים הן אמרו להן אינן בני מצרים לא כשם ששעבדו המצרים בזכרים לא כך שעבדו בנשים מיד קפץ הדיבור על משה א"ל מנה את בני וידעו שהבנים בני אבותיהם שנא' (במדבר א) שאו את וגו' בני ראובן וגו' בני שמעון וגו' וכן כולם. אמר הקב"ה לסוטות אמותיכן גדלו בין הטמאים ולא נחשדו ואתם גדלתם בין הטהורים ונחשדתם לפיכך יבא מעשה ידיהן של אותן שגדלו בין הטמאים והיו טהורות ויבדקו ויוכיחו למי שגדל בין טהורים ונטמאו לכך היו המים מן הכיור. בכלי חרש [לז] א"ר מאיר היא השקתו יין משובח בכוסות משובחין לפיכך כהן משקה אותה המים המרים במקדה של חרס. ומן העפר [לח] מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה זכתה יוצא ממנה בן כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר לא זכתה תחזור לעפרה. [לט] רבותינו אמרו בשכר שאמר א"א ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות אפר פרה ועפר סוטה אבל עפר כיסוי לא מנה מפני שהוא הכשר מצוה ואין ממנו הנאה. למה היה בודקה במים ובעפר לפי שהאדם נברא מן העפר והיא נוצרה במים לכך היא נבדקת במים ובעפר אם טהורה כברייתה: (יג) ומן העפר אשר יהיה. [מ] יכול יתקין מבחוץ ויכניס ת"ל בקרקע המשכן אי בקרקע המשכן יכול יחפור בדקר ת"ל אשר יהיה הא כיצד יש שם הבא אין שם תן שם. יקח הכהן ונתן אל המים [מא] תני ג' צריכין שיראו עפר סוטה ואפר פרה ורוק יבמה. משום ר' ישמעאל אמרו אף דם צפור של מצורע. והעמיד הכהן את האשה מקום שמעמידה בתחילה שם מעמידה בסוף. לפני ה' והלא כתיב למעלה והעמידה לפני ה' אלא שהוא מודיעה לפני מי היא עומדת לפני ה'. ופרע את ראש האשה לכהן שנכנס בבה"ק ועבדו טמתין בחוץ שלא יטמא לא דיו להיות כרבו כך שלא יאמר הכהן אני פורע ראש האשה ורוחו גסה עליו לכך נאמר לפני ה' ופרע. ופרע למה שדרך בנות ישראל ראשיהן מכוסות ולכך היה פורע ראשה ואומר לה את פרשת מדרך בנות ישראל שדרכן להיות מכוסות ראשיהן והלכת בדרכי הגוים שהן מהלכות ראשיהן פרועות הרי לך מה שרצית. [מב] ונתן על כפיה את מנחת הזכרון אבא חנן אומר משום ר"א מפני ליגעה כדי שתחזור בה והלא דברים ק"ו אם חס המקום על עוברי רצונו עאכ"ו שיחוס על עושי רצונו. מנחת קנאות היא [מג] יהיו כל מעשיה לשם קנאה יכול אם לא היו כל מעשיה לשם קנאה לא תהא כשרה ת"ל היא. וביד הכהן יהיו מי המרים מגיד הכתוב שאין המים נהפכין להיות מרים אלא בידי כהן. ד"א נקראו מרים ע"ש [מד] שמאררים את הגוף ומבערין את העון. המאררים א"ר תנחומא מים המאררים כנגד רמ"ח איברים שיש בה וכנגד רמ"ח איברים שיש בנואף: (יד) והשביע אותה הכהן. [מה] אין משביעין שתי סוטות כאחת ואין שורפין שתי פרות כאחת ולא עורפין ב' עגלות כאחד לא הורגין ב' אנשים כאחד ולא מסגירין ב' כא' ולא מחליטים ב' כא'. ואמר אל האש' [מו] בלשונ' ואל הגנב ואל הגזלן בלשונם אם לא שכב איש אותך [מז] מלמד שפותח לה בזכות אומר לה הרבה היין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה קדמוך ונשטפו. אל תגרמי לשם הגדול שנכתב בקדושה שימחה על המים. [מח] ואומר לפניה דברי אגדה מעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון (איוב טו) אשר חכמים יגידו וגו'. ואומר לפניה דברים שאינן כדאי לשומען היא וכל משפחות בית אביה כגון מעשה ראובן בבלהה ומעשה יהודה בתמר שהודו על מעשיהם ולא בושו מה היה סופן נחלו חיי עוה"ב: (טו) ואם לא שטית טומאה תחת אישך. [מט] למה נאמר לפי שמצינו שריבה הכתוב ארוסה ושומרת יבם לקינוי יכול שיהיו שותות ת"ל תחת אישך את שהיא תחת אישה שותה ואין אלו שותות. טומאה [נ] להוציא דרך איברים. הנקי ממי המרים המאררים האלה א"ר ישמעאל בתחלה מודיעה כחן של מים המרים אומר לה בתי אומר לך המים המרים האלה למה הם דומים לסם יבש הנתן על גבי בשר חי ואין מזיקו כשהוא מוצא מכה מתחיל לחלחל אף את אם טהורה את שתי ולא תמנעי שתהיי נקיה הה"ד הנקי ממי וגו'. ואת כי שטית אין לי אלא כדרכה שלא כדרכה מנין ת"ל וכי נטמאת. ויתן איש בך את שכבתו
להביא

יד יוסף לו שהש"ר פ' ששים המה מלכות: לז סוטה ט': לח שם י"ז: לט חולין פ"ט. ב"ר פ' מ"ג: מ סוטה ט"ו: מא סוטה ט"ז ותוספ' פ"א. ספרי ס"ז: מב שם י"ד ספרי ס"ז: מג ספרי זוטא הובא בילקוט. מנחות ח' ושם לי' סיפך ממ"ש כאן: מ בספרי הגי' שמררין והוא הנכון: מה סוטה ח'. פרה פ"ד מ"ב. סנהדרין מ"ה: מו סוטה ל"ב. ופ"ז דשבועות: מז סוטה ז'. סנהדרין ל"ב. שבועות ל"ו: מח ירוש' ובבלי פ"ק דסוטה וספרי ס"ז: מט סוטה כ"ה: נ שאין המים בודקין אותה ע"ד איברים וזה מודיעה לה הכהן:

מתנות כהונה

אלא ועבר לצדיקים היו ולפיכך יצאו מכללם: **ואינם מכירים את אמותיהן** כ"ג ג"כ במדרש חזית ונראה שיש לכל אחד ואחד נשים הרבה והבנים הנולדים בערבוביא הם ולכן אין מכירין אימותן: **חשודות** לנאוף אף עם מי שאינה מיוחדת לו: **מעולמים** נעלמים: ה"ג שלא תתפרסם שלכן הרגו כדי שלא תתפרסם משום חלול השם שלא ימצא בעל דין מקום לומר הרי שהמצרי זה שלט באשה זו וילמוד סתום מן המפורש שאף בכולן נעשה כן ולכן מצא מרע"ה מקום כשר להרגו: ה"ג **כיון** שראו כן כו': **השקתהו** היא השקתה את הנואף: **אמרה** תורה הבא עפר גרסינן: **עפר** כיסוי לא מנה גרסי': בילקוט דף כ"ה ריש ע"ג גרס לפי שהוא נברא כו'. ופי' הבועל כי טבע הזכר קשה וחזק בתולדות וטבע אדם הראשון הנברא מן העפר והיא נוצרה ממנו מאחת מצלעותיו ותולדות המים גוברת בהן לפיכך הן חלושי כח ומעודני בשר ודם הנדה והזיבה מצוי בה מכח לחה הלבנה שגוברת בהן ובירושלמי יש גירס' אחרת והביא הילקוט גם היא אבל כאן אין צורך להגיה: **כברייתה** תאמר כברייתה: **יש שם**. עפר תחוח יביא ואם אין שם עפר תחוח יביא ממקום אחר ויניחם בקרקע המשכן ויטלנו משם והכי איתא בהדיא פ' היה מביא: **תני ג'** צריכים שיראו ירושלמי בפ' היה מביא: **לא דיו**. בתמיה וכי יהיה טוב מרבו: **אני פורע**. לשון תימה בזיון הוא לי: **אם חס המקום**. שהרי חס עליה שלא תמות במים המאררים: **יהיו כל מעשיה** גרסי'. ופי' מעשה של מנחה: **ת"ל** הוא מיותר. הוא לרבות שתהא כשרה מכל מקום: **ה"ג** מגיד הכתוב שאין כו': **ומבערין** לשון ביעור. בספרי גרסי' ומרעדין ובילקוט גרסי' ומערערין: **כנגד** רמ"ח וכנגד רמ"ח. המאררים גמטריא שלו ב' פעמים רמ"ח: **אין משביעין** כו'. אותה קדייק וכן בכל אלו כתיב בכל אחת מהם מיעוט: **מסגירין** ומחליטין. המצורע: **בלשונה** באותה לשון שהיא שומעת ודייק מאל האשה והיא דעת רבי יאשיה אבל לדעת ר' ישמעאל יליף לה מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן אם אינה שומעת כיצד היא אומרת אמן כדאי' בספרי: **היין** כו'. שכרות מביא לידי זנות וכן שחוק וילדות ואין הגנאי כל כך גדול ולכן תודה: **ונשטפו** ע"י שלא היו מודים ושותים: **בכתובים הראשונים** וכו'. פירש"י פ"ק דסוטה בדברים הכתובים בתורה שנעשו בימים הראשונים כגון הגדה זו של אשר חכמים יגידו ומי הם ראובן ויהודה: **להוציא** דרך איברים גרסי': **לחלחל** מרעיד ומקלקל

עץ יוסף

הנולדים אחר המבול שאז התחיל עולם חדש. ועיין מת"כ: **ששים משפחות** מקובל היה להם ככה. ונקראו היודעות את אביהם בשם מלכות שעכ"פ הם בנות מלכות. והבלתי מכירים את אביהם בשם פלגשים החשודות אף עם מי שאינה מיוחדת לו: **מעולמים** נעלמים: **אשר בשר חמורים** ומגודלים בתאוות רעות למאד כחמור שהוא גם החומר למאד: **שלא תתפרסם הדבר** פי' שלכן הרגו כדי שלא תתפרסם משום חילול השם שלא ימצא בעל דין מקום לומר הרי שמצרי זה שלט באשה זו וילמוד סתום מן המפורש שאף בכולן נעשה כן. ולכן מצא מרע"ה מקום כשר להרגו (מת"כ): **אבל ישראל** הבו כו'. אחז הכתוב הזה דוגמת הכתוב ראוה בנות ויאשרוה שכולם שבחו אותם. וז"ש הבו לה' משפחות עמים. שאתם בעצמיכם תתנו תודה על משפחות ישראל שהם טהורים. ולכן אחז בכאן בשם משפחה להורות על ההיפוך: **בניו של** אלהים הן. כלו' אנשים אלהיים מבזים כל עניני עולם הזה והמודותיה. רק דבוקים בה' תמיד: **זכתה יוצא** כו' לפי שמבזין אותה עד מאד על כן אם היא טהורה זוכה לכל טוב. ואם לאו הוא להיפך: **ואין ממנו הנאה** ואין זה קיבול שכר. אבל כאן יש הנאה. בסוטה לאת שלום ושלא ירבה ממזרים בישראל אם זונה היא. ואם נקתה ונזרעה זרע ומבטלת לעז מעל בניה (רש"י): **לפי שהאדם** נברא מן העפר. פירוש הבועל. כי טבע הזכר קשה וחזק בתולדתו מטבע אדה"ר הנברא מן העפר. והיא נוצרה ממנו מאחת מצלעותיו שתולדות המים גוברת בהן (מת"כ): **כברייתה** פירוש תאמר כברייתה: (יג) **ומן העפר** אשר יהיה יכול כו'. פרש"י אי לא הוי כתיב בקרקע יכול יתקן מבחוץ ויכניס ר"ל יזמין עפר מחוץ ויכניס בהיכל ודיו בכניסתו: **ת"ל בקרקע** פי' בקרקעיתו: **אי בקרקע** המשכן יכול כו'. פרש"י אי בקרקע ולא כתיב אשר יהיה. יכול לא מצא שם עפר תיחוח יחפור שם בדקר: **ת"ל** אשר יהיה. פי' מדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ש"מ לא הקפיד אלא שיהיה מונח בקרקעית המשכן שעה אחת: **הא כיצד** יש שם כו'. פי' יש שם עפר תיחוח הבא משם. אין שם תן שם על הקרקע וחוזר ונוטלו משם ונותנו לתוך המים: **תני ג'** צריכין שיראו. פי' שלשה דברים בתורה שיעורן בכדי שיראו. עפר סוטה מדלא כתיב ונתן במים אלא כתיב אל המים שצריך שיתן שיעור שיהא נראה וניכר על פני המים. ואפר פרה גמירי לה בג"ש מן עפר סוטה. ורוק יבמה דכתיב לעיני הזקנים וירקה. רוק הנראה לעיני הזקנים: **אף דם ציפור** ששוחטו אל כלי חרס על מים חיים וצריך שלא ליתן מים אלא כשיעור שיהא הדם של ציפור ניכר בהם: **מקום שמעמידה** בתחלה שם מעמידה בסוף. שהיו מסיעין אותה ממקום למקום כדי ליגעה ותודה שלא יצטרכו למחוק את השם. וקאמר דבמקום שמעמידה בתחלה היינו בשער נקנור שם היו מחזירין אותה דכתיב לפני ה'. ולפני ה' הוא שער נקנור כמו שדרשו לעיל: **לא דין** בתמיה וכי יהיה טוב מרבו: **שלא יאמר** הכהן אני פורע. בתמיה. בזיון הוא: **כדי** שתחזור בה. פי' כדי שתודה ולא תשתה. וזהו הק"ו: **אם חס המקום** שהרי חס עליה שלא תמות במים המאררים: **יהיו כל מעשיה**. פי' המעשה של המנחה: **ת"ל הוא** הוא מיותר לרבות שתהא כשרה מ"מ (מת"כ): **שאין המים** נהפכין להיות מרים אלא בידי כהן. שהרי מים קדושים הם מן הכיור ואיך קורא אותם מי המרים. אלא ביד כהן נהפכין להיות מרים: **ומבערין** לשון ביעור. ובילקוט גרסינן ומערערין. ובספרי גרס ומרעדים. והוא מלשון חיל ורעדה: (יד) **ואמר** אל האשה בלשונה. פי' באותה לשון שהיא שומעת ומבינה. דאל האשה משמע דברים הנכנסין בלב האשה שתהא מכרת הלשון (רש"י): **מלמד שפותח לה** בזכות. דה"ל למימר אם שכב הנקי וממילא נשמע ג"כ הדיוק הא אם לא שכב הנקי אלא שבדיני נפשות פותחין תחלה בזכות: **הרבה** ילדות עושה. וגורם לנערה ילדה שתבא לידי קלקול ושמא אמת הדבר אל תביאי עצמך לידי מיתה מנוולת כזו: **הרבה** קדמוך ונשטפו. שקלקלו ולא התודו ונענשו כמו דור המבול שקלקלו בזמה ונשטפו מן העולם: **בכתובים הראשונים** בדברים הכתובים בתורה שנעשו בימים הראשונים כגון הגדה זו דאשר חכמים יגידו ויודו על חטאם ולא כחדו מאבותיהם עונש. כגון ראובן הודה על מעשה בלהה. יהודה על מעשה תמר (רש"י): **שאינן** כדאי לשומען. אינם ראוים לה שאומר לפניה דברי הודאות צדיקים הראשונים אלא כדי שתודה על קילקולה כדאמרי' לקמן שראובן ויהודה הודו ולא בושו (רש"י): (טו) **לפי** שמצינו שריבה הכתוב כו'. כדאי' לקמן סי' ל"ג ובסוטה דף כ"ד דבר אל בני ישראל ואמרת עליהם לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי: **ת"ל** תחת אישך. כאן יליף מקרא תחת אישך וכר' יוחנן ור' יאשיה בסוטה דף כ"ד ולקמן סי' ל"ב למד מקרא תחת אישה ונטמאה כמו שלמד במשנה סוטה דף כ"ג ע"ש: **להוציא דרך איברים** עיין לעיל סי' ו': **ואין מזיקו** כיון שהבשר הוא שלם ויפה אין מזיק לו הסם: **לחלחל** לנקב הבשר בעומק עד חלל הגוף מחמת לחלוחית המכה מצא מין את מינו וניעור: **שתי ולא תמנע** ולא יזיקו לך מים המרים: **ת"ל וכי נטמאת** דכתיב משכבי אשה וקיי"ל בסנהדרין דף נ"ד מגיד לך הכתוב ששתי משכבות באשה. פרש"י שתי משכבות יש באשה שוין זה לזה לחייב בכל עריות כדרכה ושלא
כדרכה

נא להביא את הסרים. מבלעדי אישך להביא את אשת הסרים על הכל היה מתנה עמה: (טז) והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. נב א"ר זירא בש"ר ב' שבועות האמורות בסוטה למה אחת קודם שנמחקה מגלה ואחת לאחר שנמחקה מגלה לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה. ורבנן אמרין אחת שבועה שיש עמה אלה ואחת שבוע' שאין עמה אלה כיצד היא שבועה שיש עמה אלה באומר לה משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבאו בה. ואמר הכהן לאשה נג פרט לחרשת. יתן ה' אותך נד אוי להם לרשעים שעושים מדת רחמים אכזריות בכ"מ שנא' ביו"ד ה"א מדת רחמים שנא' (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון וכאן מדת אכזריות. לאלה ולשבועה יכול עצמה של אשה לאלה ולשבועה אמר בתוך עמך לומר שיהיו הכל נשבעות בך ולוטות זו את זו ואומרות אם עשית חפץ זה יהא סופך כסופה של פלונית: (יז) בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה. נה תני הרי הוא אומר בסוטה בתת השם את ירכך נופלת ואת בטנך צבה. ממקום שהתחילה בעבירה משם התחילה הפורענות ירך התחילה בעבירה ואח"כ בטן לפיכך תתקלל ירך תחלה ואח"כ בטן ושאר הגוף לא פלט שנא' והיתה האשה לאלה בקרב עמה. נו וכן את מוצא באנשי דור המבול אדם התחיל בעבירה תחלה שנא' (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ לקו תחלה ושאר לא פלטו שנא' (שם ז) וימח את כל היקום וגו'. קטני סדום התחילו בעבירה תחלה (שם יט) אנשי סדום נסבו וגו' אף הם לקו תחלה ושאר לא פלטו שנא' (שם) ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים. פרעה התחיל בעבירה תחלה שנא' (שמות א) ויצו פרעה לכל עמו ויאמר אל עמו הבה הוא לקה תחלה והשאר לא פלטו שנא' (שם ז) ובך ובעמך. מתלים הם התחילו בעבירה תחלה שנא' (במדבר יג) ויוציאו דבת הארץ אף הם לקו תחלה ושאר לא פלטו שנא' (שם יד) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ ואומר (שם) אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה. שכיני ארץ ישראל הם התחילו בעבירה תחלה שנא' (ירמיה יב) כה אמר ה' על כל שכני אף הם לקו תחלה שנא' (שם) לכן כה אמר ה' וגו' הנני נותשם מעל אדמתם. נביאי ישראל הם התחילו בעבירה תחלה שנאמר (שם כג) כי מאת נביאי ירושלים יצאה חנופה לכל הארץ אף הם לקו תחלה ושאר לא פלטו שנא' (שם) ולקח מהם קללה: (יח) ובאו המים המאררים האלה במעיך. אין לי אלא במעיך ומנין אף בכל אבר ואבר ובכל שערה ושערה ת"ל ובאו ובאו אף בכל אבר ואבר ובכל שערה ושערה. לצבות בטן ולנפל ירך ר"נ אומר נז מנין כשם שהמים בודקין את האשה כך בודקין את האיש הנואף ת"ל לצבות בטן ולנפל ירך. ואמרה האשה ולא אלמת. אמן אמן על השבועה אמן על האלה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן לשעבר אמן לע"ל נח אמן שלא נטמאתי מן האירוסין אמן שלא נטמאתי מן הנשואין. וכתב את האלות האלה ולמה מים ממקום שבאת ועפר ממקום שהיא הולכת. וכתב לפני מי שהיא עתידה ליתן דין וחשבון. את האלות נט יכול כל האלות שבתורה היה כותב ת"ל האלה. הכהן פסל הכתוב בישראל. בספר ולא בנייר: (יט) ומחה אל מי. ר' זכריה חתניה דר' לוי משתעי הדין עובדא. ס דר"מ הוה יליף דריש בכנישתא בכל ערובת שובה והות תמן חדא איתתא יליפה שמעת קליה. חד זמן איעני דרשא אזלת בעייה מיעל לביתה ואשכחת בוצינא מיטפי. א"ל בעלה הן הוית אמרה ליה הוינא שמעת קליה דדרושה. א"ל כך וכך לא הוי אתתא עללת להכא עד זמן דהיא אזלא רקקה באפוי דדרושה. צפה ר"מ ברוה"ק ועבד גרמיה חשש עייניה. אמר כל איתתא דחכמה מלחיש לעיינא תיתי תלחוש. אמרין לה מגירתא הא ענתיך תיעולין לבייתיה עבדי גרמיך לחשה ואת רקקה גו עייניה. אתת לגביה אמר לה חכמת אנת מלחיש לעיינא. מן אימתיה עלה אמרת ליה לא. א"ל ורוקית בגוה ז' זמנין והוא טב לה. מן דרוקת א"ל אזלין אמרין לבעליך חד זמן אמרת לי והא דרוקית ז' זמנין. אמרין ליה תלמידוי ר' כך מבזים ד"ת אילו אמרת לן לא הוינן משלחין ומייתין ליה ומלקין ליה ספסלא ומרעיין ליה לאינתתיה. א"ל לא יהא כבוד מאיר גדול מכבוד קונו ומה אם שם הקדוש שנכתב בקדושה אמר הכתוב שימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו וכבוד מאיר לא כ"ש: (כ) אל מי המרים. סא אמר אבוה דשמואל צריך ליתן מר לתוך המים שנא' מי המרים שמרים כבר. והשקה את האשה וגו' תני סב היה משקה ואח"כ מקריב את מנחתה שנא' והשקה את האשה וגו' ואח"כ ולקח הכהן וגו'. ובאו בה המים המאררים למרים תני סג כשם שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו שנא' ובאו ובאו דברי ר"ע סד וכן היה דורש ר"ע ששה קראי כתיב באו ובאו באו ובאו חד לצואה

דידיה

יד יוסף נא וכ"כ בספרי : נב סוטה י"ח : נג ספרי זוטא הובא בילקוט. סוטה כ"ז : נד זוהר פ"ז : נה סוטה ח'. ירוש' פ"ק דסוטה. ספרי ס"ו. ב"ר פ"נ. תוספ' סוטה. מכילתא ותנחומא בשלח. ילקוט ויל"א : נו תוס' סוף פ"ד דסוטה : נז סוטה כ"ח וספרי ס"ו : נח יונתן במדבר ה' פ' כ"כ : נט ספרי וש"ס י"ז : ס ירוש' פ"ק דסוטה. ויק"ר פ"ט. דב"ר פ"ס : סא סוטה כ' : סב ברכנן שם י"ט : סג סוטה כ"ז : סד סוטה כ"ח :

מתנות כהונה

ומקלקל הבשר או הוא לשון חלל כלומר ממקה הבשר ומפיל בה נקבים : **הסרים** פירש"י פ' ארוסה וסרים בר שכיבה הוא ואע"ג דלאו בר זריעה הוא : **ולפי שאין מוקדם וכו'**. כלומר אע"ג ששתי השבועות נכתבו קודם שנמחקה המגילה כדמתקיף רבה פרק היה מביא אין מוקדם וכו' וכאילו אחת כתובה אחר שנמחקה : **משביעני כו'**. שתהא אמת שלא נטמאת' כאשר אמרת ואם נטמאת יבואו בך המים דקיימה שבועה אשה שלא נטמאת' והאלה שתחול כפירש"י וכאילו אמר ואם נטמאת משביעני שיבאו בה : **יכול עצמה וכו'**. שיתקיימו בה השבועה והאלה ת"ל לצבות בטן מיתורא קא יליף ליה כדאיתא פ' כשם וכן פירש"י בסדר זה : **מאיש זה**. שנחשדה עליו : ה"ג בירושלמי פרק היה מביא שהיא הולכת וכתב לפני מי שהיא עתידה ליתן דין וחשבון : ה"ג בירושלמי פ"ק דסוטה משתעי הדין עובדא דר' מאיר היה יליף דריש בכנישתא בכל ערובת שובה וכו' פי' היה מספר זה מעשה דר"מ היה רגיל שהיה דורש בבה"כ של עיר חמת בכל ערב שבת ושוב עיין מעשה זה בויקרא רבה פ"ט ושם פירשתיו וכן לקמן פ' שופטים : **חדא** איתתא גרסי' : ה"ג שמעת קליה : **איעני** דרשה. נמשך הדרשה : ה"ג **בעיה** מיעל מיטפי. לא הוי אתתא עללה להכא עד זמן דהיא אזלא רקקה באפוי דדרושה : **גרמיה** כל אתתא. עבדי גרמיך. חכמת אנת גרסי' : **מן** אומתיה. מן אימתו שמתיראה מפניו כי נגועה היתה : **ספסלה** וכו'. פי' היינו כופתין אותו על העמוד ומלקין אותו : **ומרעיין** ומרלין ומפייסין כו' : **אל** מי המרים גרסי' : ה"ג **ובאו** ובאו דברי ר"ע ועיין כל זה פ' כשם : **ששה** קראי וכו'. פי' דכתיב ג' פעמים

עץ יוסף

כדרכה. וא"כ שלא כדרכה הוי נמי טומאה : **להביא את הסרים** לקנוי שמקנא לה ממנו אע"ג דלאו בר זריעה הוא מ"מ בר שכיבה הוא : **להביא אשת הסרים**. אע"ג דלאו בר זריעה הוא מ"מ בר שכיבה הוא. ומבלעדי אישך למוקדם שכיבת בעל לבועל הוא דאתא וסרים בר שכיבה הוא. ובסרים חמה קאמר דמותר לקיימה. ולא בסרים אדם שאסור לקיימה משום לא יבא פצוע דכא (רש"י סוטה דף כ"ו ע"א ד"ה קמ"ל) ועיין בתוס' שם ובתוי"ט. אבל בסוטה דף כ"ד במשנה פרש"י אשת סרים כגון שנסתרה לאחר שנשאה וקדמה שכיבת בעל לבועל עכ"ל וצ"ע : **על הכל** היה מתנה עמה. פי' אפי' אם הבועל הוא סרים (ז"א). ונראה שמ"ש הוא שם וכאן וצ"ל על כל עריות היה מתנה עמה. וכן אי' במשנה סוטה דף כ"ד ע"א אשת סרים שותה. ע"י כל עריות מקנין ועי' בגמרא וברש"י שם. ואף גירסתנו יש לפרש כן : (טז) **לפי שאין מוקדם** כו'. כלו' אע"ג ששתי השבועות נכתבו קודם שנמחקה המגלה אין מוקדם כו' וכאילו אחת כתובה אחר שנמחקה (מת"כ) : **שיש עמה אלה** דכתיב בהדא מינייהו בשבועת האלה : **משביעני עליך** בשם ומזכיר את השם : **שלא נטמאת** ואם נטמאת יבואו בך. כצ"ל. ופרש"י משביעני עליך שיהא אמת מה שאמרת בפנינו שלא נטמאת יבואו בך המים. דקיימא שבועה האשה שלא נטמאת והאלה שתחול : **ואמר הכהן** לאשה פרט לחרשת. ספרי זוטא הובא בילקוט וכתבו הרמב"ם פ"ב ה"ג. ובש"ס לא נתבאר זה רק דאתיא מכלל דאמרינן שם דף כ"ז מקום שאין לאיש וכיון דנתחרש הוא אינה שותה דבעינן והביא האיש וגו' ה"ג נתחרשה היא : **מדת אבזריות** כי גם מדה"ד מסכים להעניש שלא כדרך הטבע : **יכול עצמה** של אשה כו'. שיתקיימו בה השבועה והאלה : **ואומרות אם** עשית חפץ. כצ"ל : **יהא סופך** כסופו כו'. וכן פרש"י סדר זה יתן ה' אותך לאלה יהיו הכל מקללין בין יבואך כדרך שבא לפלונית. ולשבועה שיהיו הכל נשבעין בך לא יארע לי כדרך שאירע לפלונית : (יז) **ירך** התחילה בעבירה. פרש"י בדרך תשמיש הירך נהנה תחלה בקירוב בשר : **לפיכך תתקלל** הירך תחלה. והקללה היא שהגלת הפורענות. ומיהו כי בדקי מיא כי אורחייהו בדקי שבמעים נכנסו תחלה ומקלקלות אותן ואח"כ טפלות לירך. ועיין סוטה דף ט' בגמרא וברש"י : **שנא' והיתה** האשה לאלה בתוך עמך. צ"ל בקרב עמך. ובמשנה ליתא זה. ובספרי אי' שאר אברים מנין ת"ל ובאו בה. וכ"ה בילקוט. ועיין לקמן : **וימח את** כל היקום. אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה. בריש' אדם ואח"כ בהמה : **אנשי סדום** נסבו על הבית. מנער ועד זקן : **הכו בסנורים** מקטן ועד גדול. הרי שהקטנים שהתחילו תחלה בעבירה לקו תחלה : **אם לא** זאת אעשה. לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימותו. הרי שגם השאר לא פלטו : **שכיני א"י** כו' אף הם לקו תחלה שנא' הנני נותשם מעל אדמתם. כצ"ל והוא סוף פסוק של כה אמר ה' על כל שכני הרעים : (יח) **ת"ל** ובאו ובאו אף בכל אבר כו'. וכ"ה בילקוט בשם ספרי זוטא. ובגמ' בסוטה דף כ"ח דרשינן להני ובאו כולהו לדרשא ע"ש. ואפשר שצ"ל כאן ת"ל ובאו בה בכל אבר כו' : **ת"ל לצבות** בטן ולנפל ירך. ובסוטה דף כ"ח ובספרי מסיימים או אינו אלא בטנה וירכה של נבעלת. כשהוא אומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה הרי בטנה וירכה של נבעלת אמור. הא מה ת"ל לצבות בטן לנפיל ירך זה בטנו וירכו של בועל : **ולא אילמת** סוטה דף כ"ז : **אמן על השבועה**. ר"ל שאמרה אמן שלא נטמאתי היינו קבלת השבועה. אמן על האלה היינו שאמרה אם נטמאתי יבואו בי כמו שמשביעה שבועה שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך. כך אומרת אמן על השבועה ואמן על האלה : **אמן לע"ל** שאם תטמא לאחר זה מים מערערים אותה וחוזרין לתוך גרונה כאדם הנחנק ע"י משקה נראה כעושה ערער : **מן האירוסין** ע"י גלגול שבועה הוא מגלגל עליה זנות של אירוסין ואע"פ שלא היה בו קינוי מכאן לגלגול שבועה מן התורה : **וכתב את האלות האלה**. ולמה מים ועפר וכתב. מים ממקום שבאת. ועפר למקום שהיא הולכת. וכתב לפני מי שהיא עתידה ליתן דין וחשבון. כצ"ל. וכ"ה בירוש' פרק היה מביא. ופי' ולמה מים ועפר דהוה אפשר לבודקה בלאו הכי ע"י השבועה לחוד (יפ"מ). ודרים מים ממקום שבאת פי' שבאת מטיפה סרוחה. ועפר למקום שהיא הולכת למקום עפר רימה ותולעה. ולפני מי כו' שהקב"ה חושב וכותב הכל : **יכול כל** האלות שבתורה היה כותב. פי' אילו כתיב וכתב את האלות ה"א כל אלות שבתורה. ת"ל האלה שאינו כותב רק האלות שבפרשה זו : **הכהן פסל** הכתוב בישראל. אם נעשה ע"י ישראל : **בספר ולא בנייר** פי' בספר בקלף : (יט) ר' זכריה כו' משתעי הדין עובדא. היה מספר זה המעשה כדי שיגייר האדם בלבו כמה גדול השלום עד שלא יחוס האדם על בזיונו בשביל זה : **דר' מאיר** הוי יליף כו'. דר"מ היה רגיל שהיה דורש בבית הכנסת בכל ערב שבת. והיה שם אשה אחת רגילה לשמוע קולו. פעם אחת שהה בדרשתו. הלכה ורצתה ליכנס לביתה. ומצאה נרות כבויים. אמר לה בעלה אנה היית. אמרה לו הייתי שומעת קול הדרשן. אמר לה כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף שאין האשה הזאת נכנסת לביתה עד שתלך ותרוק בפני הדרשן : **וצפה ר"מ** כו' ראה ר"מ הדבר ברוח הקודש ועשה עצמו חולה בעיניו. אמר כל אשה שיודעת ללחוש לעינים תבא ותלחש : **אמרין לה** מגירתא כו'. אמרו לה השכינות הרי השעה שתבא לביתך עשי עצמך לוחשת לו ותא רוקקת תוך עיניו : **אתת לגביה** כו' באת אצלו אמר לה יודעת את ללחוש לעין. ומאימתו עליה אמרה לו שאינה יודעת. אמר לה מ"מ רקקי בו ז' פעמים והוא טוב לה לעין. אחר שרקקה אמר לה לכי אמרי לבעלך פעם אחת אמרת לי ואני רקקתי שבעה פעמים : **אמרין ליה** תלמידיו כו'. אמרו לו תלמידיו כך מבזין דברי תורה אילו אמרת לנו לא היינו שולחין ומביאים אותו ומלקין אותו על הספסל ומרצין ומפייסין אותו לאשתו : **ולא יהא** כבוד מאיר ככבוד קונו שאם היה מתרצה עכשיו מ"מ היה נוטר השנאה בלבו על אשר הביאתו לידי מלקות : **בשביל** להטיל שלום. דליכא למימר כדי ליפרע מסוטה שהרי כשמודית שזנתה אינה שותה (יפ"מ) : (כ) **צריך** ליתן מר לתוך המים. לענה או שאר דבר מר. וזה נ"כ שאמר לעיל סי' י"ג שאין המים נהפכין להיות מרים אלא בידו של כהן. והיינו ע"י דבר מר : **ואח"כ ולקח הכהן** מיד האשה את מנחת הקנאות והניף וגו' : **ששה קראי** כתיב באו ובאו באו ובאו באו ובאו חד לגופה. כצ"ל. שר"ע ו"ו יתירא דריש כדמסיק בסוטה דף כ"ח ע"א. הילכך לרבי עקיבא שיתא קראי כתיבי. שלשה ובאו כתובים שם. חד ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן. וחד והשקה את האשה את מי המרים המאררים ובאו בה המים וגו'. וחד והשקה את המים וגו' ובאו בה המים וגו'. ובכולם כתיב ו"ו יתירא הרי שית דבכל אחת היה צריך לכתוב באו וכתיב ובאו. הרי תלתא באו ותלתא ו"ו הרי ששה : **חד לצואה דידיה** ר"ל קרא דוהשקה את האשה את מי המרים המאררים ובאו בה המים

אחת

אין בה צח בב׳ עדים הכתוב מדבר אתה אומר בב׳ עדים הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בעד אחד ת״ל לא יקום עד אחד באיש וגו׳ שאין ת״ל אחד אלא בנה אב כ״מ שנא׳ עד הרי הוא בכלל ב׳ עד שיפרט לך הכתוב אחד. והיא לא נתפשה צט להוציא את האנוסה שמותרת לבעלה או יכול בין ישראל בין בכהונה אמרת מה אם שרצים קלים שהיא טומאה קלה עשו בה אונס כרצון בכהונה. סוטה חמורה דין הוא שעושה אונס כרצון בכהונה. ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ק שלא יקנא לה לא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש אלא מתוך דבר של אימה: (לז) תניא המקנא לאשתו קא ר׳ אליעזר אומר מקנא לה ע״פ שנים ומשקה ע״פ עד אחד או ע״פ עצמו. ר׳ יהושע אומר מקנא ע״פ שנים ומשקה ע״פ שנים. קב מ״ט דר״י כי מצא בה ערות דבר ערוה זו הסתירה דבר זה הקינוי כי מצא אין מציאה בכ״מ אלא בעדים. ר״א אומר ערוה שהיא באה מכח דבור. קג כיצד הוא מקנא לה אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה. נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ואם מת חולצת ולא מתייבמת. אל תדברי לשון נקי הוא מתניתא שאינו אומר אלא על הטומאה. וקנא את אשתו ר״א אומר חובה ר׳ יהושע אומר רשות. א״ר אלעזר ב״ר יוסי קומי ר׳ יוסי אתיא דר׳ אליעזר כב״ש ור״י כב״ה. דר״א כב״ש דב״ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם מצא בה ערות דבר. מצא בה דברים כעורים לגרשה אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים כעורים. לפום כן הוא אומר חובה. ור״י כב״ה דב״ה אומרים אף אם הקדיחה תבשילו לפום כן אומר רשות רצה לקנאות יקנא לגרש יגרש. והיא נטמאה או עבר עליו וגו׳ קד היה ר׳ ישמעאל אומר מה ת״ל והיא נטמאה והיא לא נטמאה. אם היא טמאה למה שותה ואם טהורה היא למה הוא משקה אלא בא הכתוב ללמדך שלעולם אין משקין אלא על הספק. ומכאן אתה דן לשרץ. מה סוטה שלא עשה בה אונס כרצון ושוגג כמזיד דין הוא שנעשה בו ספק כודאי אף שרץ כן. ומה סוטה רשות היחיד אף שרץ רשות היחיד. ומה סוטה דבר שיש לו דעת לישאל אף שרץ יש לו דעת לישאל. מכאן אמרו דבר שיש לו דעת לישאל ספק רה״י טמא ספק רה״ר טהור קה את שאין לו דעת לישאל בין ברה״י בין ברה״ר ספיקו טהור: (לח) והביא האיש את אשתו. האיש משקה ואין ב״ד משקין. והביא האיש וגו׳ קו מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן אבל אמרו כיצד הוא עושה לה מוליכה לב״ד שבאותו מקום ומוסרין לו ב׳ תלמידים שמא יבא עליה בדרך. קז ר׳ יהודה אומר בעלה נאמן עליה מק״ו מה אם הנדה שחייבין עליה כרת הרי הוא נאמן עליה זו שאין חייבין עליה כרת אינו דין שיהא נאמן עליה. אמרו לו לא אם אמרת בנדה שיש לה היתר אחר איסורה תאמר בזו שאין לה היתר אחר איסורה ואומר (משלי ט) מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם. כ״ש הואיל ואין חייבין על ביאתה כרת לא יהא בעלה נאמן עליה נחשדו ישראל על הסוטות ולא נחשדו על הנדות. א״ל ר״י גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו אל הכהן. אמרו לו ובלבד בעדים. ר׳ חייא ב״ר יוסף שלח בתר איתתא תלתא תלמידין אמר שאם יפנה אחד מהם לצורכו תתייחד עם השנים. והא תני מוסרין לו שני תלמידי חכמים וכו׳. א״ר אבין ובעלה הרי ג׳. אף הוא שכר לה בית והיה מעלה לה מזונות ולא היה מתיחד עמה אלא בפני בניה. קח וקרא על עצמו הפסוק הזה (ירמיה מה) יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי: (לט) והביא את קרבנה עליה. קט חכמים אומרים קרבן שמכשירה לו כגון זבה ויולדת הרי זה מביא משלו ואין מנכה מכתובתה וקרבן שאין מכשירה לו כגון שקיפחה נזירות בראשה או שחללה את השבת הרי זה מביא משלו ומנכה מכתובתה. עשירית האיפה אחד מעשרה באיפה. קמח ולא סלת. שעורים ולא חטים אמר ר״ג הניחו סופרים לי ואומר כמין חומר אבל נראה הוא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה. לא יצק עליה שמן קי אבל צק הוא על שיריה. ולא יתן עליה לבונה מגיד שהוא בשתי אזהרות אם נתן עליה

יד יוסף צח סוטה כ׳ ול״א סנהדרין ל׳: צט יבמות נ״ו וק״י. כתובות י״א וע״ז. נדה נ״ב: ק ירוש׳ סוטה רפ״ק: קא בבלי וירוש׳ ריש פ״ד דסוטה וספרי ח״ב פיסקא קפ״ח: קב ירוש׳ ריש סוטה קג בבלי רפ״ק: קד ספרי ס״ז פיסקא ז׳. סוטה כ״ח: קה פסחים י״ט. נדה ד׳ וה׳. ירוש׳ סוטה פ״ק: קו ספרי ס״ז פיסקא ח׳ ׳ סוטה ז׳: קז ירוש׳ פ״א דסוטה ובבלי: קח שוח״ט מזמור ו׳ קט ספרי פיסקא ח׳: קי מנחות נ״ט:

מתנות כהונה

כו׳. וגרים נתרבו מאיש איש: ששכיבתה עם איש אחר אוסרת׳ על בעלה. וזו הרי שכיבתה אוסרתה על הגר שהרי יש לו קידושין בה: שאינו איש. ה״ג בספרי ובגמ׳ פ׳ ארוסה גרס ושאינו איש ומפרש התם למעוטי מאי וכן בירו׳ דפ׳ ארוסה: ה״ג שהיה בדין שתאסר. כלו׳ בדין הוא שתאסר בשכיבת אחותה ומה אם במקום כו׳: שאין האוסרה. זה בעלה שאוסרה על כל העולם: לפי שהיא ניתרת בגט גרסי׳: שכיבתה אוסרתה גרסי׳: דבר של אימה. מדכתיב רוח קנאה קדייק: ודברה עמו גרסי׳: המקנא כו׳. עיין כ״ז בפרק קמא דסוטה בתלמוד בבלי וירושלמי ובספרי: היא מתניתא. היא שנוייה: ה״ג מצא בה ערות דבר מצא בה דברים: לפום כן אומר רשות גרסי׳: כיצד הוא עושה לה גרסי׳ אמרו לו לא אם אמרת גרסי׳: ה״ג בספרי נחשדו ישראל על הסוטות ולא נחשדו על הנדות. ובירוש׳ לא גרס ליה ולא בתלמוד דידן בפ״ק דסוטה: שלח בתר כו׳. בירושלמי משמע ששלח אחריה להעלותה מגבל לא״י: אף הוא שכר כו׳. נראה שהיתה נשבית דוגמא מעשה דזכריה בן קצב בפ״ב דכתובות: ה״ג בספרי חכמים אומרים קרבן שמכשירה: ה״ג שם שקיפחה׳ נזירות בראשה: סלת מובחר מן הקמח כדאמרי׳ במסכת אבות מוציא את הקמח וקולטת את הסלת: הניחו לי כו׳. כלומר הניחו לי לאמר טעם נאה ומקובל כחומר הזה וחומר פי׳ התוס׳ בשם ר׳ הילל מרגלית ע״א בושם שריחו נודף ורבינו סעדיה גאון פי׳ כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חמריך מה מעשיך ושוב עיין בפירש״י: ה״ג אבל צק הוא על שיריה. פירוש שירי המנחה אחר הקרבת הקומץ

עץ יוסף

להעיד שנסתרה עם אותו שקנא לה בעלה. אלא עד אחד בלבד אע״פ שקנא לה בעלה בשני עדים וגם יש אחד לטומאה כיון שאין שני עדים לסתירה אינה אסורה לבעלה. אלא צריך שיהיו שני עדים בעת שקנא לה בעלה אל תסתרי עם איש פלוני. ושני עדים שנסתרה עמו אחר הקנוי. ואז אם העד עד אחד שנטמאת עמו היא נאסרת עליו (מזרחי): ועד אין בה בשני עדים הכתוב מדבר. פי׳ וקאמר עדים שנים אין כאן בטומאה זו אלא עד אחד. וקרא בטומאה קא משתעי ושכב איש אותה שכבת זרע ועדים שנים אין בה אלא אחד והיא לא נתפשה לא נאנסה אסורה ואינה שותה. דקרא דועד אין בה על והיא לא נתפשה אסורה קאי. ולא על והביא האיש את אשתו וגו׳ שהוא סדר השקאתה (ועיין מזרחי): או אינו מדבר אלא בעד אחד. דאפי׳ עד אחד אין בה בטומאתה. ובגמ׳ פריך אלא במאי מתסרא ע״ש: שאין ת״ל אחד דמדכתיב עד ולא כתיב עדים אני יודע דאחד קאמר: עד הרי הוא בכלל שנים. פי׳ משום שעד אינו אלא לשון עדות ושתם עדות שנים: להוציא את האנוסה דאנוסה מותרת לבעלה: בין בכהונה שאפי׳ אשת כהן שנאנסה תהא מותרת לבעלה: סוטה המורה שהיא במיתה. אינו דין שעושה אונס כרצון בכהונה ואשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה: דבר של אימה מדכתיב רוח קנאה קדייק (מת״כ): (לז) מקנא לה ע״פ שנים. פרש״י שצריך להביא שני עדים שאמר לה בפניהם אל תסתרי עמו. ומשקה ע״פ עד אחד או על פי עצמו שאפי׳ אין עדים שנסתרה אלא עד אחד או הוא בעצמו ראה נאסרה על בעלה עד שתשתה: מה טעמיה דרבי יהושע כי מצא כו׳. כן הוא בנוסחא בתוס׳ ד״ה מאי טעמיה בדף ב׳ ע״ב. אבל בירושלמי שלפנינו הנוסחא מ״ט דר״א: כי מצא בה ערות דבר. ואע״ג דהאי קרא לאו בסוטה כתיב מ״מ דריש ליה אקינוי וסתירה הואיל ותליא קינוי בגירושין (פני משה): ערוה זו סתירה שמביאה לידי ערוה: דבר זו קינוי שבא ע״י דבור: אין מציאה בכל מקום. בכ״מ שנא׳ בתורה כי ימצא איש שוכב וגו׳ ולדומה דוקא בעדים הוא. והכא נמי צריך שיהיו ב׳ עדים לקינוי ולסתירה (פ״מ): ר״א ערוה שהיא באה מכח דבור. נ״ל דר״א ור״ל רבי אליעזר דסבירא ליה מקנא לה על פי שנים אבל משקה לה ע״פ עד אחד א״כ לא דריש אלא תיבת דבר שהוא קינוי קשה עליו מה מקיים הוא תיבת ערוה דלאיזה מילתא דריש ליה. והא כי מצא דילפינן מיניה שנים קאי ג״כ על תיבת ערוה שפירושו סתירה. וא״כ גם בסתירה צריך שנים. ומשני דר״א דריש ליה ערוה שהיא באה מכח דבור כלו׳ דלא דרשינן לערוה בפ״ע אלא חדא קאמר קרא כי מצא בה ערוה שהיא באה מכח דבור היינו הקינוי שאילו לא יקנא לה ע״פ שנים מקודם לא היתה נאסרת ע״פ עד אחד ולא היתה נקראת ערוה. וכן מצאתי בדפוס מינקווי שאי׳ שם ג״כ רי״ש במקום ד׳ ר״א: כיצד הוא מקנא לה כו׳ בפני שנים אל תדברי. אל תדברי פירושו אל תסתרי אלא נקט לשון נקי כדלקמן. וה״ק אם אמר לה אל תדברי כו׳ לאו כלום הוא ועדיין מותרת. אלא דוקא כשאמר לה אל תדברי ונכנסה עמו לבית הסתר כו׳: חולצת ולא מתייבמת דכתיב גבי אשה שמצא בה ערות דבר והלכה והיתה לאיש אחר ודרשינן לאיש אחר ולא ליבם ואעפ״כ אינה פטורה מן החליצה כשם שאם היה בעלה חי דלא היתה מותרת בלא גט (גמרא): אל תדברי לשון נקי הוא. פירוש שלאו משום דיבור בעלמא הוא משקה אותה אלא לשון טומאה הוא רק שדיבר בלשון נקי. ומיהו דברה בסיפא על כרחך דיבור ממש הוא: רבי יהושע אומר רשות. פירוש אם רצה לקנא הרשות בידו. ואי לאו קרא ה״א דאסור הוא משום לא תשנא את אחיך בלבבך. ת״ל יקנא את אשתו שאם רצה לקנא הרשות בידו: לפום כן פי׳ לפיכך: מה ת״ל היא נטמאה. דמשמע דודאי נטמאה ומה ת״ל והיא לא נטמאה. אי פשיטא ליה דנטמאה למה שותה. ואי פשיטא ליה דלא נטמא׳ למה משקה: על ספק וה״ק קרא אשה זו שמא נטמאת שמא לא נטמאת. וקאמר לך דישקנה לברר הספק. ואי לא משקה אותה אסורה (רש״י): דן לשרץ ספק נגע בטהרות ספק לא נגע. דמחזיקין לה בטומאה מספק: שלא עשה בה אונס כרצון. שאם נאנסה מותרת לבעלה: אף שרץ כן ר״ל שרץ שמטמא באונס כברצון ובשוגג כבמזיד כ״ש שמטמא מספק: ומה סוטה רשות היחיד. דנסתרה כתיב ואין רשות הרבים ראוי לסתירה אלא ברשות היחיד. אף שרץ רשות היחיד דוקא ספיקו טמא אבל ברשות הרבים ספיקו טהור: דבר שיש בו דעת לשאול. אם נטמא אם לאו. אף ספק טומאת שרץ דבר שיש בו בנוגע זה דעת לשאול אם נגע אם לאו והוא אומר איני יודע כגון אדם. או טהרות שהיה אדם עסוק בהם בשעה שנולד הספק הוא דעמ׳ אבל בדבר שאין בו דעת לשאול אם נגע אם לאו אפי׳ ברשות היחיד ספקו טהור: (לח) מן התורה האיש כו׳ שהיה צריך להעלותה אל ב״ד הגדול שבירושלים. וקאמר דמן התורה בעלה נאמן עליה שלא יבא עליה בדרך. דקי״ל דאם בא עליה בדרך שוב אין המים בודקין אותו: ומוסרין לו ב׳ ת״ח. שידעו להתרות בו שלא יבא עליה בדרך: בעלה נאמן עליה וא״צ להעמיד עדים אצלו: הרי הוא נאמן הבעל נאמן עליה להתייחד עמה ולא חיישינן שיבא עליה: זו שאין חייבין עליה כרת. סוטה שאין חייבין עליה כרת אלא לאו הוא דאיכא דכתיב לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה ודרשי׳ מיניה לרבות סוטה שנסתרה. לא כ״ש שיהא בעלה נאמן עליה: שיש לה היתר אחר איסורה. כשמטהר לפיכך אין יצרו תוקפו. שמובטח הוא לאחר זמן. תאמר בזו שאין לה היתר אם תמצא טמאה לפיכך לבו רודף אחריה. וא״ת לא יתקפנו יצרו על אשתו הואיל ובעלה כבר. על זה אמרו ואומר מים גנובים ימתקו כלו׳ דבר האסור לו יצרו רודף אחריו. ועוד כ״ש הואיל ואין חייבין כו׳. ועוד נחשדו ישראל על הסוטות כו׳: אמרו לו ובלבד בעדים. הא דכתיב והביא האיש את אשתו היינו שיביאנה לבית דין בעדים שלא להתייחד עמה. ומיתורא דהא קדרים: שלח בתר איתתא שנשבית ושלח להביאה: תלתא תלמידין דבדרך לא סגי בשנים עד דאיכא שלשה דוקא: ובעלה הרי שלשה שהרי בעלה הוא מעלה אותה: אף הוא אהא דתנן בפרק ב׳ דכתובות שאמרו לו לרבי זכריה בן הקצב אין אדם מעיד על עצמו ואסר עליו אשתו שהיה כהן קאי שאף על פי כן שכר לה לאשתו בית לעצמה. ואפשר שרבי חייא בר ר׳ יוסף כהן היה ועליה קאי. אי נמי שאשתו היתה נחבשה על נפשות שאסורה אפי׳ לבעלה ישראל (קרבן העדה): יגעתי באנחתי להוציאה מבית השביה. ומנוחה לא מצאתי שאסורה עלי: (לט) שמכשירה לו שמטהרת לו לגמרי שמותרת לאכול בקדשים ויש לבעלה מזה טובת הנאה. אבל לבעלה טהורה אף קודם הבאת הקרבן (ז״ר). ודבריו אלו היה נעלם מהרש״ם: שקיפחה שכרתה נזירות בראשה (ז״א): או שחללה כנ״ל: סולת מובחר מן הקמח: הניחו לי כו׳ כלו׳ הניחו לי מקום להתגדר לאמר טעם נאה ומקובל כחומר הזה. והומר פי׳ תוס׳ מרגלית. ענין אחר בושם שריחו נודף. ורש״י פי׳ הומר בוטו״ן בלע״ז והוא של זהב ותוחמים בו שני צוארי חלוק לנוי. ורבינו סעדיה גרס חומר בה״א ופי׳ כמין מעשה. שכן קורין המעשה בלשון ארמית. וכדמסיים כשם שמעשיה מעשה בהמה: מעשה בהמה שהפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה: אבל צק הוא על שיריה. פי׳ שירי המנחה אחר הקרבת הקומץ שהיה נאכל לכהנים וכתיב ביה למשחה שיאכלוהו דרך גדולה כדאי׳ בפ׳ היה מביא (מת״כ): בשתי אזהרות מה״ד

כתיב

ונו' (פז) ולקצת ירחין תרי עשר ונו' : (לא) ואם לא נטמאה האשה לשעבר . וטהורה היא לע"ל . אותה שעה ונקתה מן האלות ומן השבועה . ונזרעה זרע ר"א אומר כדאי הוא הצער שינתן לה בנים בשכרה פח שאם היתה עקרה נפקדת . ר' יהושע אומר א"כ ילכו כל העקרות ויקלקלו בשביל שיפקדו וזו שישבה הפסידה . מה ת"ל ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה יולדת בצער היתה יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים יולדת לב' שנים יולדת בכל שנה יולדת א' יולדת ב'. ר"ש אומר אין נותנין שכר לעבירה אלא לפי שהיתה אסורה לזרע לשעבר יכול תהא כן לע"ל ת"ל ונקתה ונזרעה זרע מותרת היא לזרע מעתה : (לב) זאת תורת הקנאות . פט אין לי אלא לשעה לדורות מנין ת"ל זאת תורת הקנאות . הקנאות המקנא יקנא בשילו ובבית עולמים יכול אף בבמה ת"ל זאת . אשר תשטה אשה להביא את מי צ שנתחרש בעלה או שנשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין שב"ד מקנין להם לפוסלן מכתובתן . או אף להשקותן ת"ל והביא האיש את אשתו אל הכהן האיש משקה ואין בית דין משקין . תחת אישה ונטמאה להוציא את הארוסה ואת היבמה . או איש אשר תעבור וגו' איש או איש לרבות כהן וסרים שיקנאו . והעמיד את האשה לפני ה' לרבות אשת כהן צא ואשת סרים שהן שותות . ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת כל מה שאמור בפרשה ללמדך שדבר אחד מעכב . ונקה האיש מעון מגיד שהוא בנשיאות עון עד שלא תשתה האשה אבל לאחר שתשתה ונקה האיש מעון . והאשה ההיא תשא את עונה צב שמעון בן עזאי אומר בטהורה הכתוב מדבר הואיל והביאה את עצמה לידי דברים הללו אף היא לא תצא מידי פורענות : (לג) איש איש וגו' . אין במשמע אלא אשתו הנשואה לקינוי צג מנין את מרבה ארוסתו ושומרת יבם שהוא מקנא לה להשקותן כשינשאו ולקנאות כל הנשים שיש בהן הויה כגון אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין כדי לאוסרן אבועל כבעל דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם. לפי שנא' והביא האיש את אשתו האיש משקה ואין ב"ד משקין . או האיש מקנא ואין ב"ד מקנאין דבר אל בני ישראל וקנא לרבות ב"ד שיקנאו . דבר אל בני ישראל ע"י ישראל מקנאין ואין מקנאין לא ע"י גוים לא ע"י תושבים. או בני ישראל פרט לגרים . א"ר איש איש לרבות את הגרים . ד"א איש איש לעשות אשה כאיש דברי ר"ע . ד"א איש איש לרבות אשת חרש ושוטה ואשת שעמום ושהלך בעלה למדינת הים והיה חבוש בבית האסורין שבית דין מקנין להן לפוסלן מכתובתן . יכול אף להשקותן ת"ל והביא האיש את אשתו וגו' : (לד) כי תשטה אשתו צד בראויה לאיש הכתוב מדבר להוציא אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט . צה וכדברי עקביא בן מהללאל אף המשוחררת והגיורת וחכ"א משקים . אמרו לו והרי כורכמית שפחה משוחררת היתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון . כלשון הזה אמר להם דוגמא השקוה ונדוהו ומת בנדויו וסקלו ב"ד את ארונו . מה אנן קיימין אם בישראל שנשא גיורת כבר כתיב בני ישראל ולא גרים אם בגר שנשא בת ישראל כבר כתיב והביא האיש את אשתו אלא כן אנו קיימין בגר שנשא גיורת . מ"ט דעקביא בני ישראל ולא גרים . מה טעמייהו דרבנן ואמרת אליהם לרבות כל האמור בפרשה מה אמור בפרשה ושכב איש אותה מי ששכיבתה אוסרתה בעלה מקנא ומשקה : (לה) ומעלה בו מעל . מעילה על דבר ערוה או מעילה על דבר ממון כשהוא אומר ושכב איש אותה שכבת זרע הרי מעילה על דבר ערוה ולא על דבר ממון . ומעלה בו מעל אין מעל בכל מקום אלא שיקור וכה"א (דה"א ה) וימעלו באלהי אבותיהם וגו' . (יהושע ז) וימעלו בני ישראל בחרם וגו' . ושכב איש אותה להוציא את הקטן שאינו איש . צו אותה ולא אחותה לומר ששכיבתה מזנותה אוסרתה על בעלה אבל אם שכב בעלה עם אחותה אינה אסורה היא על בעלה שאינה נאסרת על בעלה בשכיבת אחותה . שהיה בדין שתאסר שאם במקום שבא על איסור קל זה הבא על אשת איש שהוא איסור קל שאין האוסרת אוסרה כל ימיו לפי שהיא ניתרת בגט נאסר האוסר זה הבעל שנאסרה לו אשתו אחר שזנתה . מקום שבא על איסור חמור כגון הבא על אחות אשתו ועל חמותו שהוא איסור חמור שהאוסרה אוסרת כל ימי האוסר זו אשתו שהיא אוסרת על בעלה אמה ואחותה אינו דין שנאסר האוסר זו אשתו שתהא ראויה שתאסר בשכיבת אחותה ואמה ת"ל אותה . אותה שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה וחמותה אוסרתה : (לו) ונעלם מעיני אישה צז להוציא את הסומא . ונסתרה והיא נטמאה אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה או אין עדים לא לטומאה ולא לסתירה אם אמרת כן אף היא מותרת לבעלה הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה . ועד

אין

יד יוסף פח סוטה כ"ז . ברכות נ"א . ספרי כ"ז . ירוש' סוטה פ"ג : פט ספרי ס"ז פיסקא כ' : צ סוטה כ"ז . ירוש' פ"ד : צא לעיל סי' ע"ו . סוטה כ"ו וירוש' פ"ד : צב ספרי ס"ז פיסקא כ' : צג סוטה כ"ד וכ"ס וירוש' פ"ד : צד ספרי ס"ז פיסקא י' : צה ברכות פ"ג . עדיות פ"ה . ירוש' סוטה פ"ג . ספרי ס"ז פיסקא ז' : צו יבמות נ"ס : צז ספרי ס"ז פיסקא ז' . סוטה ה' :

מתנות כהונה

כי סוף פ"ב דסוטה : הצער של ההשקאה כדאיתא לעיל : ה"ג בנים בשכרה : לעבירה שהזקיקה עצמה להשקותה שלא היתה זהירה בקנאות בעלה וכדלקמן : אסורה לזרע . לזרוע זרע מבעלה : יכול וכו' . מאחר שנאסרה תאסר באיסורה : בשילו בשעה שהיה משכן שילה קיים יכול היה האיש לקנאות באשתו וכן בשעה שבית עולמים קיים דדריש הקנאות לשון רבים ומיעוט רבים שנים ורש"י פי' בפ' היה מביא דלא גרסי' בשילו וכ"ש דלא גרסי' נוב וגבעון וכ"ה בספרי : איש או איש . שהיה יכול לכתוב איש וכתב או איש לרבות כו' וכל זה נתבאר היטב בפ"ד דמסכת סוטה ובספרי : להוציא את הארוסה כו' . שאינן שותות אבל קנוי מקנאין להן כדלקמן והכי איתא בפ' הארוסה : ה"ג להשקותן כשינשאו : הויה קידושין : כבעל שכבר אסורה עליו ואין צורך לאוסרה עליו במשכב בועל : ה"ג אבועל כבעל דבר אל בני ישראל ואמרת וכו' ועיין בפ' ארוסה ודייק ואמרת אליהם לרבות וכן פירש"י פ' ארוסה : בני ישראל . וסמיך ליה וקנא והאי דבר אל בני ישראל מיותר הוא לרבות הב"ד שיקנאו דוגמת מה שדרשו אל ראשי המטות ועיין שם בפירש"י ז"ל : ה"ג פרט לגרים א"ר : אשה כאיש . ועיין סוף פרק ארוסה למאי הלכתא ותמצאנו מבואר לקמן : ה"ג דברי ר"ע ד"א איש איש לרבות ודברי ר"ע תמצא בספרי . ולימד איש איש סוף פ' ארוסה להוציא אלמנה שאינה שותה אבל מקנין לה כדלעיל ושיא אינה ראויה לקיימה לאישות אע"פ שקידושין תופסין בה : המשוחררת גרסי' : דוגמא השקוה . עיין בפ' מי שמתו בבלי וירוש' : אם בגר שנשא בת ישראל גרסי' : כבר כתיב כו'

עץ יוסף

אינם ראוים שיפרה וישב וידור בקרבם : (לא) וטהורה היא לעתיד לבא . ר"ל אבל לכשנטמאה לע"ל מים מערערין ובודקין אותה (גמ' סוף פ"ב דסוטה) : הצער של ההשקאה : וזו שישבה בביתה ולא עשתה כן הפסידה בתמיה . כלו' הלא עכ"פ היא יותר נטעה שלא באה לידי כך אף שהפלה בבנים : שאם היתה יולדת בצער כו' . ובשביל זה לא תסתרה עם איש שהרי יחוד אסור מן התורה ונקרא קלקול : אין נותנים שכר לעבירה . שעכ"פ עשתה עבירה כשהסתירה עצמה כנ"ל והזקיקה עצמה להשקותה : אסורה לזרע פי' אסורה לזרוע זרע מבעלה : יכול כו' מאחר שנאסרה תאסר באיסורה . ת"ל ונקתה כו' מותרת היא לזרע מעתה . וכמ"ש בספרי שאין אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב : (לב) לדורות מנין פי' בשילו ובבית עולמים . ת"ל זאת תורת הקנאות . הקנאות המקנא יקנא בשילו ובבית עולמים . כן נראה לפי גירסא ע . אבל לקמן סי' נ"א אי' זאת תורת הקנאות שהוא מקנא לה בבית עולמים ובשילו ובנוב ובגבעון . ועיין רש"י בסוטה דף מ"ו ד"ה איסי בן יהודה כו' שכתב דשילו משכן הוא ואין צריך לרבויא דהוא עיקר הכתוב . ונוב וגבעון אין משקין בה סוטות דהא במה הואי כו' ולא קרבה כאן מנחת סוטה . אבל בית עולמים (ביהמ"ק שבירושלים) הוצרך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש . אבל התוס' שם ד"ה לרבות נוב וגבעון מקיימים הני' : להביא את מי שנתחרש בעלה . כ"ה בספרי . אבל בגמ' סוטה דף כ"ז יליף לה מאיש איש : שב"ד מקנאין להם אם רואים אותה שמנהגת בפריצות : להוציא את הארוסה ואת היבמה . ארוסה דלא קרינא בה תחת אישה . ויבמה לא מיקרי אשתו כיון דעדיין לא בא עליה ולא אגידא בהדיה אלא מחמת קידושי אחיו . ולא ממעטינן אלא דלא שותות ולא נוטלות כתובה הא קינוי מקנין להם כדלקמן : לרבות אשת כהן ואשת סרים שהן שותות . בגמ' פריך אשת כהן שותה פשיטא . ומתרץ מהו דתימא והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת וזו הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה קמ"ל . אשת סרים פשיטא מהו דתימא מבלעדי אישך אמר רחמנא והאי לאו בר הכי הוא קמ"ל . ועיין לעיל סי' פ"ו : שהוא בנשיאות עון עד שלא תשתה ר"ל אם בא עליה קודם שתשתה אבל אחר שתשתה ויצאה טהורה רשאי לבא עליה : והביאה עצמה לידי דברים הללו . שעברה ונסתרה ויחוד אסור . וגם גרמה לשם הקדוש שנכתב בקדושה שימחה על המים : (לג) כדי לאוסרן אבועל כבעל דבר אל בני ישראל . ר"ל ת"ל דבר אל בני ישראל ואמרת עליהם . ופירש"י דואמרת רבויא הוא : ואין ב"ד מקנאין ת"ל דבר אל בני ישראל וקנא לרבות ב"ד שיקנאו . כ"ה בדפוסים הרבה ופי' המת"כ בני ישראל וסמיך ליה וקנא והאי דבר אל בני ישראל מיותר הוא לרבות הב"ד שיקנאו : ואין מקנאין לא ע"י עכו"ם כו' . בסוטה דף כ"ו מסיק דמקנאין על ידן ע"ש : לרבות אשה כאיש שכשם שאם הוא סומא לא היה משקה דכתיב ונעלם מעיני אישה . כך שאם היא סומא לא היתה שותה (גמרא דף כ"ז) : (לד) בראויה לאישות כנ"ל וכ"ה בספרי : אלמנה לכהן גדול שאין קדושין תופסין בה מש"ה אין משקין אותה דהכא כתיב וזו אינה אשתו (ז"ה) : אף המשוחררת והגיורת . אין משקין : כורכמית כך שמה . או על שם מקומה (רש"י) : דוגמא כו' רש"י פירש על שהיו דומין לה שהיו בני גרים כמותה לכך השקוה שהיו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב . פי' אחר דוגמא השקוה פי' מי צבע . אבל לא מי מרים ממש ולא מחקו המגילה עליהם אלא ליראם אותה : ונידוהו לפי שזלזל בכבודן של שמעיה ואבטליון . ולפירוש השני לפי שחשד אותם לעשות שלא כדין לפי שאין עושין כן שמא יוציאו לעז על מי המרים לומר שאין בודקין . ועיין כל זה בתוי"ט : מה אנן קיימין טעמייהו דחכמים דאמרי משקין . ובמאי עסקינן : אם בישראל שנשא גיורת כבר כתיב והביא האיש וגו' אם בגר שנשא בת ישראל כבר כתיב בני ישראל ולא גרים . כנ"ל . וכן הוא גי' הרא"ב"ד וה"פ אם בישראל שנשא גיורת הא אין משקין דכבר כתיב והביא האיש את אשתו דמשמע שיהיו שוים בכמו דבאיש בעינן דוקא ישראל כדלקמן ה"ה באשה בעינן שתהא ישראלית דמשוו להו קרא איש את אשתו . ואם בגר שנשא ישראלית וקרי לה גיורת על שהיא אשת הגר . אמאי משקין הא כתיב בני ישראל וגו' איש כי תשטה אשתו דמשמע דדוקא אם הוא ישראל הוא דכי תשטה אשתו עושין לה ככתוב בפרשה אבל לא הגרים : אלא כן אנו קיימין . פי' הלא כי פליגי חכמים ועקביא בגר שנשא גיורת : ומה טעמיה דעקביא פי' ומ"ט דעקביא דאמר אין משקין משום דכתיב בני ישראל וממעטינן גרים אפי' נשאו גיורת : ואמרת עליהם לרבות פי' ואמרת אליהם רבויא הוא דכתיב בראש הפרשה דבר אל בני ישראל ואמרת עליהם ומוקמינן בני ישראל למעט גר שנשא בת ישראל ומואמרת אליהם מרבינן גר שנשא גיורת שאליהם משמע שיהיו שוין והני דמיין להדדי : מי ששכיבתה אוסרתה . על בעלה . בעלה מקנא ומשקה לה וזו לאחר שנתגיירה אם זנתה נאסרת על בעלה הגר (פ"מ) : (לה) או מעילה על דבר ממון . כגון כאשם בפקדון דכתיב ביה מעילה סוף סדר ויקרא : וימעלו באלהי אבותם שעבדו אלילים : וימעלו בני ישראל מעל בחרם . גבי עכן כתיב שמעל בחרם : להוציא את הקטן פחות מבן ט' שנים שאין ביאתו ביאה ואינה נאסרת על בעלה : שהיה בדין שתאסר כלו' בדין הוא שתאסר בשכיבת אחותה ומה אם במקום שבא כו' : שהוא איסור קל ולמה נקרא איסור קל לפי שאין האוסרה (זה בעלה שאוסר אותה על כל העולם) אוסרה כל ימיו . דיכול לשלחה בגט (הנה הז"ל קראו אשת איש איסור קל לגבי חמותו . במה שיש לה היתר . משא"כ בחמותה . והנה מצד אחר אשת איש חמורה מחמותו . שזו בחנק וזו בשרפה) : זו אשתו שהיא אוסרת על בעלה אמה ואחותה . כל ימי חייה שאפי' יגרשנה בעלה מ"מ אסור לישא אחותה של גרושתו כל ימי חייה של גרושתו (ואמה אסור לישא אפי' לאחר מיתה . ואפי' למ"ד חמותו לאחר מיתת אשתו אינו בשריפה מ"מ איסורא איכא דארור שוכב עם חותנתו (רש"י בסנהדרין ד' ע"ו) א"כ נ"ל שמ"ש שהאוסרה אוסרה כל ימי האוסר זו אשתו כו' משום אחותה נקט) : (לו) להוציא את הסומא . ממלת מעיני ממעט סומא שאין לו עינים : אבל יש עדים לסתירה . מונסתרה והיא נטמאה לא משמע זה . אלא מסיפא דקרא דכתיב ועד אין בה ומלת בה יתירה דה"ל למכתב ונסתרה והיא נטמאה ועד אין ואנן ידעינן דהטומאה דלעיל מיניה קאי דהא מיניה קא סליק . השתא דכתיב בה אינו אלא למעט דדוקא בה דהיינו בטומאה דקאי עלה הוא דעד אחד מהימן אם קנא לה בעלה מתחלה אל תסתרי עמו ועברה ונסתרה . אבל לסתירה אם לא באו שני עדים

להעיד

אני שוברת כתובתה ויוצאה אם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשערי מזרח לשער נקנור ששם משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות ומטהרין את המצורעים. והכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו אם נפרמו נפרמו. [קיח] תני ופרע את ראש האשה כהן נפנה לאחוריה ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה דברי ר' ישמעאל. ד"א [קיט] לימד על בנות ישראל שיהיו מכסות ראשיהן אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר (ש"ב יג) ותקח תמר אפר על ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קרעה. [קכ] תני ופרע את ראש האשה אין לי אלא ראשה גופה מנין ת"ל האשה אם כן מה ת"ל ופרע את ראש מלמד שהכהן סותר את שערה. היתה מכוסה לבנים מכסה שחורים היו עליה כלי זהב וקטלאות ונזמים וטבעות מעבירין ממנה כדי לנוולה כשם שלא חסה על כבוד המקום כך אין חסין על כבודה. ואח"כ מביא חבל המצרי וקושר למעלה מדדיה. [קכא] ולמה חבל המצרי א"ר יצחק לפי שעשתה מעשה מצרים. וכל הרוצה לראות בה רואה חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גס בהן וכל הנשים מותרין לראותה שנא' (יחזקאל כג) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה: (מג) ונתן על כפיה. [קכב] מכאן שאם היתה נדמת לא היתה שותה. [קכג] תני היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה. [קכד] כדי ליגעה כדי שתחזור בה. וביד הכהן יהיו מי המרים המאררים [קכה] יראה אותה המים כדי להטיל אימה עליה. והשביע אותה הכהן הכהן משביעה ואינה נשבעת מאליה. ואמר אל האשה ילמדה הכהן סדר שבועה דברי ר' ישמעאל ר' יונתן אומר אם אינה שומעת לשונו [קכו] יאמר לה ע"י תורגמן. אם לא שכב איש אותך לרבות המערה אותה מכל צד. ואם לא שטית טומאה תחת אישך [קכז] פרט לאונסים מה תחת אישך לרצון אף כאן לרצון. הנקי ממי המרים המאררים האלה היה א"ל אם טהורה את שתי ואל תמנעי כדי שתהא נקיה לבעליך ע"י אלו המים והיה משביעה כדי שתשתה. ואת מזידה היית כי שטית תחת אישך. וכי נטמאת לרבות בן ט' שנים ויום א' שיקנאו לה: [קכח] אמרו רבותינו בזמן שהאשה מייחדת עם בעלה והיא משמשת עמו ולבה לאיש אחר שראתה בדרך אין לך ניאוף גדול מזה שנא' (יחזקאל טז) האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים וכי יש אשה שמנאפת תחת אישה אלא זו היא שפגעה באיש אחר ונתנה עיניה בו והיא משמשת עם בעלה ולבה עליו. שאל מלך ערביים את ר"ע אני כושי ואשתי כושית וילדה בן לבן אהרגנה שזינתה תחתי. א"ל צורות ביתך שחורות או לבנות א"ל לבנות א"ל כשהיית מתעסק עמה נתנה עיניה בצורות הלבנות וילדה כיוצא בהן. ואם תמה אתה בדבר למוד מצאנו של יעקב אבינו שמן המקלות היו מתיחמות שנאמר (בראשית ל) ויחמו הצאן אל המקלות והודה מלך ערביים לר"ע. אף כאן רמז משה בתורה תחת אישך וכי נטמאת. ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך לא על זו אנו משביעין אותך בלבד אלא מה ששטית מבלעדי אישך: (מד) תני [קכט] מבלעדי אישך פרט לשקדמה שכיבה אחרת לאישך שאם שכב בעלה עמה אחר כן אין המים בודקין אותה. והא תנינן כשם שהמים בודקין אותה כך הם בודקין אותו כשם שהיא אסורה לבעלה כך היא אסורה לבועל כשם שאסורה לאחיו של בעל כך היא אסורה לאחיו של בועל כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבעלה אחר הבועל כך הם בודקין אותו ר' אבין בש"ר אילא אמר כאן בידוע כאן בשאינו ידוע: (מה) והשביע הכהן וגו'. [קל] מכאן שאם נכתבה מגלה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה שבתחלה כתיב והשביע ואח"כ וכתב. בשבועת האלה [קלא] מכאן אתה דן לכל השבועות שבתורה שלא יהיו אלא באלה ובשבועה. הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהן שאינה אלא באלה ובשבועה אף פורטני בכל השבועות שבתורה שלא יהיו אלא באלה ובשבועה. ואמר הכהן לאשה יתן ה' אותך הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט לך באחת מהן שאינה אלא ביו"ד ה"א אף פורטני בכל השבועות שבתורה שלא יהיו אלא ביו"ד ה"א. לאלה ולשבועה למה נאמר [קלב] לפי שהוא אומר להלן (ויקרא ה) ושמעה קול אלה אין לי אלא אלה מנין לעשות שבועה כאלה הרי אתה דן נאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה מה אלה האמורה כאן עשה שבועה כאלה אף אלה האמורה להלן עשה שבועה כאלה. לאלה ולשבועה [קלג] שכל הנשים לוטות כך תגיע ליך כשם שהגיע לפלונית. ולשבועה שיהיו הכל נשבעות כך תגיע לי כמו שאירע לפלונית אם לא אעשה כך וכך. בתוך עמך ועמך שלום. בתוך עמך ולא בעם אחר הפרש בין אדם המתנבל במקום שמכיר לאדם המתנבל במקום שאין מכיר. בתת ה' את ירכך וגו' זו בדיקת האשה. ובאו המים המאררים וגו' [קלד] ריה"ג אומר זה בטנו וירכו של בועל מגיד הכתוב שבשם שהפורענות פוקדתה כך פורענות פוקדתו. והלא דברים ק"ו אם מדת פורענות מועטת
המביא

יד יוסף קיח ספרי ס"ז פיסקא י"א: קיט כתובות ע"ב: קכ סוטה ח': קכא ירוש' פ"ק: קכב סוטה י"ד: קכג ספרי ס"ז: קכד ירוש' ריש פ"ק וסוף פ"ז והובא בילקוט: קכה ספרי ס"ז: קכו ירוש' רפ"ז דסוטה: קכז ירוש' פ"א ה"ב: קכח תנחומא ס"ז: קכט סוטה כ"ד. יבמות נ"ח. ירוש' פ"ק: קל סוטה י"ז וי"ט: קלא ספרי ס"ז פיסקא י"ד: קלב שבועות ל"ה. ספרי ס"ז פיסקא י"ד: קלג ספרי שם: קלד סוטה כ"ח ספרי שם:

מתנות כהונה

כדאי כו'. כגון מעשה דראובן ובלהה ועיין שוב בפ"ק דסוטה: **נפרמו** פירש"י פרימה גדולה מקריעה: ה"ג בספרי ד"א לימד על בנות ישראל: **ולמה חבל המצרי** כו'. בירו' פ"ק דסוטה ולפי הנראה שהיה חבל מיוחד העשוי מפשתן של מצרים ורש"י פי' פ"ק דסוטה חבל העשוי מצורי הדקל ונוכל לומר מפני שלשון צורי נופל על ל' מצרי: **נדמת** שנקצצה ידה: ה"ג **כדי** שתחזור בה וביד הכהן יהיו וגו' יראה אותה המים כדי להטיל אימה עליה: **והשביע** כו'. וה"ג בירוש' דריש פרק היה מביא כתיב וביד הכהן יהיו מים וגו' מעתה כדי לייגעה אלא כדי כו' פי' שמקשה על הא דתנן ונותנה על ידיה כדי לייגעה אלא מעתה הא דכתיב וביד כהן וגו' וכי גם זה היה כדי לייגעה והרי לא היו בידה ומשני שזה היה נוטל בידו כדי להטיל אימה כו': **יראה** כו'. היה מראה לה המים: **סדר** שבועה. כל ענייני השבועה כדאיתא ריש פרק אלו נאמרין: ה"ג ילמדה הכהן סדר שבועה וכו' ובספרי ישנו לזה אכן יש שם ט"ס והילקוט הביא כהוגן ובירושלמי וכן בגמ' דידן גרס ר' יאשיה במקום ר' ישמעאל: **מכל** צד. בין הערה בה כדרכה או שלא כדרכה: **מזידה** היתה. דייק מדכתיב ואת דמשמע מדעתה במזיד: **ט' שנים** ויום אחד. שבעילתו ביאה ומקנין עליו ובילקוט מביא בת ט' שנים ובודאי ט"ס הוא ועיין בפ' ארוסה דתנן על כל עריות מקנין חוץ מן הקטן ומפרש בגמ' דכתיב ושכב איש אותה ולא קטן ע"כ הרי שבן ט' שביאתו ביאה בכל מקום מקנין על ידו: **אלא** מה ששטית כו'. כלומר אלא על כל מה ששטית עמו יהיה מי שיהיה: ה"ג **פרט** לשקדמה שכיבה אחרת לאישך שאם שכב כו' ופי' שאם שכב הבועל עמה קודם שבא עליה בעלה מימיו ופי' הענין אחריו באמרו שאם שכב כו'. ועיין פ' ארוסה דף כ"ד ע"ב וביבמות דף נ"ח ובירושלמי פ"ק דסוטה: ה"ג **בודקין** אותה. ופריך והא תנינן כו' עד על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת כו' שמע מיניה שאם בא בעלה עליה אחר ביאת הבועל שהמים בודקין אותה ומשני לא קשיא כאן בידוע שאז אין המים בודקין ואם אין ידוע שבא הבועל עליה קודם בעלה המים בודקין אותה: ה"ג **בשם** ר' אילא אמר כאן כו': **פורטני** כמו פורט אני וה"ג בילקוט: **השבועות** שבתורה גרסי': **למה** נאמרה. שהרי כבר נאמר והשביע הכהן את האשה ועיין בפ' שבועת העדות: ה"ג **נשבעות** כך תגיע לי כמו שאירע לפלונית אם לא אעשה כך וכך: ה"ג **בתוך** עמך ולא בעם אחר כו': **שמכיר** את
הבריות

עץ יוסף

נכנסין להר הבית ומשם לשער נקנור הוא שער העליון שבחומה שבין עזרת ישראל לעזרת נשים. נקנור אדם גדול היה והביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים לאותו שער. ונעשה בו נסים. וקראו על שמו: **ששם משקין סוטות** דבעינן לפני ה' כדלעיל: **ומטהרין את היולדות** דאין קרבנו של אדם קרב אלא א"כ עומד על גביו. ומי שיכול ליכנס לעזרה נכנס. ואלו שלא היו יכולות מפני שהיו מחוסרות כפרה עומדות בחלל שער נקנור שלא נתקדש (גמרא): **ומטהרין את המצורע** כדכתיב והעמיד הכהן המטהר וגו': **ואוחז בבגדיה** בבית הצואר שלה (רש"י): **ואם נפרמו** פרימה גדולה מקריעה. שנקרעה לקרעים הרבה: **כהן נפנה לאחוריה** דכתיב והעמיד האשה לפני ה' ואין כהן לפני ה' (ז"ר) שהוא עומד מבחוץ והיא עומדת מבפנים: **שיהיו מכסין ראשיהן** מדהצריך הכתוב לפרוע ראשה של סוטה כדי לנוולה ש"מ שגנאי הוא לבנות ישראל לילך בגלוי ראש: **אע"פ שאין ראיה לדבר**. די"ל דשאני תמר דבת מלך היתה לכן הוי גנאי לה. מ"מ זכר לדבר איכא דר"ש הוא דאמר כל ישראל ב"מ הם: **ד"א לימד על** כו'. נוסח אחר ר' יאשי' אמר לימד. וכן מצאתי בספרי: **גופה מנין** כדתנן מגלה את לבה: **וקטליאות** תכשיט הוא כמין חצי עגול פתוח וסוגרת בו את חלוקה ומקיף את גרונה מן הצדדים: **חבל מצרי** לפי הנראה שהיה חבל מיוחד העשוי מפשתן של מצרים. אבל רש"י פי' בפ"ק דסוטה חבל עשוי מצורי דקל מסיב הגדל סביב הדקל וכרוך עליו (מת"כ): **למעלה מדדיה** כדי שלא ישמטו בגדים לארץ: **לפי שעשתה** מעשה מצרים. לפי שנא' בתחלת בפרשת עריות כמעשה ארץ מצרים ועיין תוי"ט: **מפני שלבה** גס בהן. כשאדם רואה בני ביתו דעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודה ואנו מבקשים שתודה ולא ימחה שם הקדוש על המים: **וכל הנשים** מותרים לראותה. בגמ' פריך והא תני ריש' כל הרוצה לראות בה רואה ואפי' אנשים. ותירץ רבא כל הרוצה לראות בה רואה לא שנא גברי לא שנא נשים. ונשים חייבות לראות שנא' ונוסרו כל הנשים: (מג) **אם** היתה נידמת קטועת הכף: **היה מביא** הבעל כדכתיב והביא את קרבנה עליה: **יראה אותה המים** היה מראה לה את המים: **ילמדה אותה הכהן** סדר שבועה. שמלמד עמה מעיקרא סדר השבועה על מה אומרת כל זה (ז"ר): **לרבות המערה** אותה מכל צד. שמתי משכבות יש באשה שוין זה לזה לחייב בכל עריות כדפי' לעיל: **כדי שתשתה**. ואת כי שטית תחת אישך מזידה היית. (דייק מדכתיב ואת דמשמע מדעתך במזיד): **וכי נטמאת** לרבות בן ט'. כצ"ל. וז"ל הילקוט לרבות בן ט' שנים ויום אחד שיקנו לה ויפקו אותה מתחת ידו עכ"ל. ועיין בירוש' ספ"ד: **בן ט'** שנים ויום אחד. בעילתו ביאה: **לא על זו** ר"ל לא על זו שבסמוך שחטאה במחשבה. שאף שהיא עבירה גדולה על כל זה אין המים בודקין אותה על זה. אלא על מה ששטית במעשה מבלעדי אישך: (מד) **מבלעדי אישך** פרט לשקדמה כו'. שמבלעדי אישך משמע שבעלה נתן בה שכבתו קודם סתירה זו ולא אחר זו (רש"י): **על כל ביאה** כו'. דבאיסורא נבעלת להבעל אחר שכיבת הבועל וכפי רבוי האיסורין היא נענשת ומיתתה מנוולת ביותר: **כך הם בודקין** אותו לבועל. שהוא ג"כ חייב באיסורין שעשה הבעל. שמעינן מיהת שאף שבא עליה אח"כ היא סוטה והמים בודקין אותה. ומשנינן כאן בידוע ר"ל כשידע הבעל שהיא אסורה לו שכבר היה לה קינוי וסתירה אם בא עליה הבעל אין המים בודקין אותה דלא קרינן ביה ונקה האיש מעון וכאן שאינו ידוע שלא ידע הבעל שהיא אסורה לו. לכך המים בודקין אותה ונענשת על ביאת הבעל של אחר הבועל (קרבן העדה): (מה) **קודם** שתקבל עליה שבועה פסולה. ובירו' פ"ב דסוטה הלכה ג' א' פלוגתא בזה ע"ש: **הואיל ונאמרה** שבועה בתורה סתם. כגון שבועת העדות ושבועת הפקדון ושבועת הדיינים. ופרט באחת מהם כו' ר"ל ופרט כאן בסוטה בשבועת האלה. שמשביעה גם באלה שבוע' שלא נטמאת ואם נטמאת יבאו בך כו' אף פורטני פי' אף בכל שבועות כו' (ז"א): **ופרט לך** באחת מהן שאינו אלא ביו"ד ה"א. כלומר כאן בסוטה דכתיב יתן י"י אותך לאלה: **לאלה ולשבועה** למה נאמר. והלא כבר נאמר בשבועת האלה מהכא משמע דתהוי לאלה ולשבועה והו לא ה"ל למכתב אלא יתן ה' את ירכך נופלת (רש"י): **אין לי אלא** אלה. פי' שבועה שיש עמה אלה. מניין לעשות שבועה כאלה פי' שבועה גרידתא בלא אלה כשבועה שיש עמה אלה (ז"א): **נאמר כאן אלה** בסוטה ונאמר להלן אלה פירוש להלן גבי שבועת העדות. מה אלה האמורה כאן עשה שבועה כאלה פי' שבועה גרידתא כשבועה שיש עמה אלה. ודייקי' זה מדכתיב לאלה ולשבועה דמיותר כנ"ל. וגם מדכתיב מהופך לאלה ולשבועה דה"ל למכתב יתן ה' אותך לשבועה ולאלה דשבועה שיש בה אלה כך הסדר שבועה שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך. אע"כ לומר דהא דכתיב ברישא והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה אין פירושו דוקא שבועה שיש בה אלה אלא אפי' שבועה גרידתא ג"כ הוי כשבוע' שיש בה אלה. וז"ל הילקוט בשם ספרי זונה אם השביעה בשבועה יצא ואם השביעה באלה לא יצא. אף אלה האמורה להלן בשבועת העדות עשה שבועה גרידתא בלא אלה כשבועה שיש עמה אלה (כנ"ל לפרש. ודלא כבעל ז"א בספרי פיסקא מ"ד): **לוטות** מקללות: **לפלונית** הסוטה: **ועמך שלום** ר"ל אתה תהיה לקללה ולעמך יהיה שלום: **ולא בעם אחר** פי' ובתוך אנשיך תהיה לקללה שמכירין אותך. ולא בעיר אחרת שהפרש בין כו'. ואפשר שפירושו ולא בעם אחר בזמן שזה אין משקין סוטות. ומה שאמר שהפרש יש בין אדם כו' הוא דרש על בתוך עמך. וכן נראה לשון
הילקוט

המביא תקלה לחבירו הרי הוא כיוצא בו ק״ו למדת הטובה מרובה : (מו) ואמרה האשה אמן אמן . [קלה] הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא באמן אף פורטני בכל השבועות בתורה שלא יהיו אלא באמן . שאם אין אתה עונה אמן אחר המשביע אתה עושה שבועתו שוא . אמן אמן [קלו] מכאן שמגלגלים עליה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר . ומכאן אתה דן לכל שבועות שבתורה שמגלגלין עליהן את הישן . והלא דברים ק״ו ומה סוטה שלא נתבעה מקודם מגלגלין עליה את הישן נזילות שנתבעו מקודם אינו דין שמגלגלין עליה את הישן . אמן שלא נטמאתי ואם נטמאתי לעצמה . [קלז] ר״א בש״ר יוסי בן זמרא אמן לקבלה אמן לשבועה אמן יאמנו הדברים . אמן לקבלה מסוטה ואמרת האשה אמן אמן . אמן לשבועה (ירמיה יא) למען הקים את השבועה אשר נשבעתי וגו׳ . אמן יאמנו הדברים (מ״א א) ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן יאמן ה׳ את דבריך : (מז) וכתב את האלות [קלח] כדכתיבין שאם כתבן למפרע פסולה . [קלט] בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב מואם לא שכב איש אותך וגו׳ ואת כי שטית וגו׳ והשביע הכהן את האשה וגו׳ ובאו המים וגו׳ ולא היה כותב ואמרה האשה אמן אמן דברי ר״י. ס״ט אלות אלות ממש ואת לרבות צואות וקבלות. האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות כגון הנקי ממי המרים וגו׳ שמכלל הן שומע לאו · האלה למעוטי קללות שבמשנה תורה . ר׳ יוחנן ורשב״ל . ח״א משביע ואחר כך כותב וח״א כותב ואח״כ משביע . מ״ד משביע ואחר כך כותב כמה דהיא קרייה והשביע וכתב . ומ״ד כותב ואח״כ משביע כדי לסמוך שבועה להשקאה ואין מוקדם ומאוחר בתורה . הכהן בספר [קם] לא על לוח ועל הנייר אלא על המגלה שנא׳ בספר . [קמא] כתבה איגרת פסולה שנאמר בספר . כתבה על ב׳ דפין פסולה שנאמר בספר ספר אחד ולא שנים . אין כותבין לא בקומוס ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרושם אלא בדיו . שנא׳ ומחה כתב שיכול לימחק . [קמב] והלא דברים ק״ו מה לעשות שלום בין איש לאשתו אמר המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים ספרי מינין שמטילין איבה וקנאה עאכו״כ שימחו מן העולם ושורף את האזכרות שבו עמו מפני שלא נכתב בקדושה דברי ר״ע . ומחה אל מי המרים מגיד הכתוב עשה את המים מרים . והשקה את האשה וגו׳ היה ר״ש אומר [קמג] נאמר השקאה קודם למנחה ונאמר השקאה לאחר מנחה לומר שאם קדמה השקא׳ כשרה ואם קדמה מנחה כשרה : (מח) ולקח הכהן מיד האשה . [קמד] וכי על ידו הוא מניף לא על ידיה הוא מניף אלא מכאן שהוא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה לתוך כלי שרת וכהן מניח ידו תחתיה ומניפה . [קמה] מכאן אמרו היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת ונותנת על ידיה וכהן מניח ידו תחתיה ומניפה . והניף והגיש וקמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים . מיד האשה [קמו] ולא מיד שלישה שאם פירסה נדה לא היתה שותה. והניף את המנחה מוליך ומביא . מעלה ומוריד מנין ת״ל אשר הונף ואשר הורם . מקיש הרמה לתנופה לומר שכ״מ שיש תנופה יש הרמה מכאן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד . וקמץ הכהן מן המנחה וגו׳ מן המנחה המחוברת שלא תהא מונחת בשני כלים וקומץ . והקטיר המנחה זו הקטרת הקומץ שקידמה אזכרה . ואחר ישקה את האשה כענין שאמרנו : (מט) והשקה את המים וגו׳ . [קמז] היה ר״ע אומר אם נמחקה מגלה ואמרה איני שותה מחמת רתיתא משקין אותה בע״כ אבל אם אמרה מחמת בריותא אין משקין אותה שהרי היא בדוקה ועומדת . ובאו בה וגו׳ למה נאמר לפי שהוא אומר וצבתה בטנה [קמח] אין לי אלא

בטנה

ד יוסף קלה שם : קלו ירוש׳ סוטה פ״ב : קלז דב״ר פ״ז . ירוש׳ פ״ב דסוטה . שבועות ל״ו . שוח״ט מזמור נ״ב . ילקוט תהלים רמז תת״מ : קלח סוטה י״ז : קלט בבלי וירוש׳ פ״ב : קם שם : קמא סוטה י״ז : קמב ספרי פ״ו פיסקא ט״ז : קמג סוטה י״ט : קמד ירוש׳ סוטה ריש פ״ג : קמה בבלי וירוש׳ ריש פ״ג דסוטה : קמו ספרי פ״ו פיסקא י״ז : קמז סוטה י״ט : קמח ספרי פ״ז פיסקא י״ב :

ענף יוסף

ותליהם הדכו בני ישראל . וא״ש והיה בקעה לפניהם היינו המים הנכוסים . ואח״כ ויעברו בינהם ובאותן המים עצמן ואת רודפיהם הטבלה . ע״ש באריכות : (מז) [מגיד שהכתוב עשה את המים מרים] בילקוט גרס מגיד שהכתב עושה את המים מרים . וכתב המת״כ שט״ס הוא בילקוט וצ״ל מגיד שהכתוב כמו שהוא הגי׳ לפנינו במדרש . אבל מצאתי בירוש׳ סוטה פ״ב ה״ב על פסוק מי המרים וז״ל מי יכול מראה מים (פי׳ יכול יהא מראיהם מראה מים) תלמוד לומר אֹרר (פי׳ המאררים שיהיו שחורים) אי אֹרר יכול מראה דיו . ת״ל מי . הא כיצד מראה מים ומראה אֹרר שיערו חכמים חצי לוג מים מן הכיור (שבו ניכר שמים וכדיו שנמחק מעל המגילה שקצת שחרות ניכר בהם) ועי׳ בקרבן העדה שם הלכה ג׳ . הרי דלפי הירוש׳ אפשר לקיים נסחת הילקוט :

מכאן

מתנות כהונה

הבריות . וממילא שהם מכירין אותו והולכו בכל מקום שמכירים אותו : מועטת שהיא מועטת נגד מדת הטוב שמדה טובה לעולם מרובה : את הישן . שאין כח הדין נותן להשביעו עליו כמו כל גילגול שבועה : לעצמה כלו׳ יארע לעצמה ויתקיים בה שבועות האלות והספר מדבר דלך כינוי : ה״ג בירושלמי אמן לשבועה אמן יאמנו הדברים כו׳ פי׳ אמן יש בקבלת שבועה והאמנת דברים וכו׳ . וכדמפרש ואזיל : למען הקים את השבועה . סיפיה דקרא ואען ואומר אמן ירמיה י״א : מואם לא שכב גרסי׳ : שומע לאו . ואם לא הנקי : ה״ג לרבות צואות וקבלות ועיין בפ׳ היה מביא : כמה דהיא קרייה גרסי׳ . פי׳ כמו שהיא נקראת בפרשה : הכהן בספר . רישא דקרא וכתב וגו׳ : איגרת לשון שירטוט ועי׳ בפרש״י בפ׳ היה מביא : שרושם נבלע בקלף ואינו יכול למחות : שימחו מן העולם גרסי׳ : שבו בספרי מינין . כל הענין הזה לקוח מספרי ושם גרס הכי מגיד הכתוב עשה את המים מרים פי׳ שיתן בו דבר מר וכ״ה בפ׳ היה נוטל דף כ׳ ע״א ואע״פ שהילקוט מביא הגי׳ כמות שהיא כתובה פה בודאי ט״ס הוא שבגמרא דייק מדכתיב המרים שמרים כבר : שלישה שליש בין הכהן ובין האשה שיקבל מנחת׳ מחמתה : פירסה נדה . הטמא המגיה אם תגע בו : הנפה ל׳ מוליך ומביא כד״א ינופף ידו מנייפא ליה במס׳ מגילה : אזכרה הקומץ נקרא כך לפי שעל ידי היא מזכרת למעלה : כענין שאמרנו גרסי׳ : מחמת ברייתא גרסי׳ . פי׳ שאמרה ברי לי שטמאה אנכי דסמכה מעיקרא כי מטינא למשתי לא שתינא כפירש״י בפ׳ ה״כ : יארעיך גרסי׳

עץ יוסף

הילקוט וז״ל בתוך עמך ולא בזמן הזה . בתוך עמך הפרש יש בין אדם כו׳ : הרי הוא כיוצא בו . שהבעל נענש כמותה . ק״ו למדת הטובה כו׳ שהמביא את חבירו לעשות מצוה שמקבל שכר כעושה מצוה : (מו) שלא יהיו אלא באמן . אם אחד משביע את חבירו אינו חייב עד שיענה אמן אחריו : אתה עושה שבועתו שוא . פי׳ תהיה שבועתו לבטלה (ז״א) : שמגלגלין עליה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן אם ארוסה אמן אם נשואה ומכאן אתה דן . כצ״ל לפי דעתי ובפיר מסיים לפי זה מגלגלים עליה את הישן . היינו שנשבעת שלא זנתה כשהיתה ארוסה ע״י גלגול : מה סוטה שלא נתבעה מקודם . פי׳ בסוטה אע״פ שלא תבע הבעל לגלגל עליה . הב״ד מגלגלין עליה על מה שעבר . ק״ו בגזלות שהבעל דבר בעצמו תובעו על מה שעבר אינו דין שיגלגלו עליו (ז״ר) : אמן שלא נטמאתי משום שצריכה לומר אמן על השבועה אמן על האלה . והיינו שאומרת אמן שלא נטמאתי הוא אמן על השבועה שהשביעה הכהן משביע אני עליך שלא נטמאת . ואם נטמאתי לעצמה הוא קבלת האלה שאמר לה הכהן ואם נטמאת יבואו בך כל הקללות הללו . לכן אמרה אמן על זה שאם נטמאתי יארע לעצמה ויתקיים בה האלה . והספר מדבר דרך כינוי (קה״ע) : ר״א בשם ר״י בן זמרא אמר אמן לשבועה אמן לקבלה אמן יאמנו הדברים . אמן לשבועה מסוטה . אמן לקבלה למען הקים כו׳ . כצ״ל (קרבן העדה) וה״פ אמן משמש ג׳ דברים . כשעונה אמן אחר שבועה שחבירו משביע אותו כמוציא שבועה מפיו דמי . וכאומר לחברו הריני עושה לך דבר זה על מנת שתקיים לי תנאי זה ועונה אחריו אמן . כאילו אמר בפירוש בפיו שמקבל עליו תנאי זה מה שהתנה חבירו עמו . והעונה אמן אחר תפלה ותחינת חבירו הרי הוא כאומר יהי רצון שכן יהא ויתאמתו דבריך : אמן לשבועה מסוטה שהרי הכהן הוא משביע ושני באמירת אמן שאמרה היא ובדקי לה מיא : אמן לקבלה למען הקים כו׳ . דכתיב בריש ארור אשר לא ישמע את דברי הברית הזאת אשר צויתי את אבותיכם וגו׳ למען הקים את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם כיום הזה ואען ואומר אמן ה׳ . והיינו שקיבל על עצמו ארור : (מז) שאם כתבן למפרע . פי׳ שאם כתב הפסוק שכתוב מאוחר קודם להפסוק דכתיב קודם פסול . דכתיב האלה משמע כמו שהם כתובות בפ׳ : והשביע הכהן את האשה וגו׳ יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה ובאו המים וגו׳ . וכותב ואמרה האשה אמן אמן . כצ״ל . ועיין בבלי וירושלמי פ״ב דסוטה : אלות אלות ממש ר״ל דכתיב וכתב את האלות האלה הכהן בספר . וס״ל לרבי יוסי אלות אלות ממש היינו יתן ה׳ אותך וגו׳ ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו׳ . ותיבת את אתא לרבות שכותב צואות וקבלות . צואות היינו והשביע הכהן את האשה . וקבלות היינו ואמרה האשה אמן אמן . האלות ר״ל ה״א מתיבת האלות אתא לרבות שכותב קללות הבאות מחמת ברכו׳ והיינו ואם לא שכב איש אותך וגו׳ הנקי דמשמע הא אם שטית לא הנקי . האלה למעוטי קללות שבמשנה תור׳ . דאי כתיב קרא וכתב את האלות בספר הזה משמע אלות שבמשנה תורה יככה ה׳ בשחפת וגו׳ דאלה איקרי דכתיב והיה בשמעו את דברי האלה הזאת וגו׳ . אבל ה״א דהאלה לא דרש ר״י דאורחיה הוא (רש״י) : כמה דהיא קרייה כלו׳ כפשטיה דקרא דכתיב תחלה והשביע ואח״כ וכתב . ופלוגת׳ זה אי׳ בירו׳ . אבל בבבלי סוטה ד׳ י״ז ליכא פלוגת׳ אלא פסקו שם שאם כתב ואח״כ השביעה פסולה כדאי׳ לעיל פ׳ ז׳ סי׳ מ״ה : לא על לוח לוח של עץ : הנייר נייר של עשבים הוא שכותשין ומדבקין אותן בדבק שקורין גלי״ד ועושין כעין עור (רש״י) . ונראה דצ״ל ולא על הנייר ולא על דיפתרא אלא על המגילה . שכן הוא במסכ׳ בבבלי ובירוש׳ . ודיפתרא הוא עור שאינו מעובד כל צרכו דמליח וקמיח ולא עפיץ שהיו מעבדין הקלפין בעפצים שקורין גלי״ש : בספר בקלף : איגרת בלא שירטוט פסולה שנאמר בספר והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שירטוט (רש״י) : על שני דפין כדפי של ספר תורה העשויין עמודים (רש״י) : בקומוס שרף האילן ומתיכו במים וכותב הימנו : בקנקנתום וויטרא״ל או אורדימנ״ט קורין אותו (רש״י) : שרושם ונבלע בקלף ואינו יכול למחוק . וקומוס וקנקנתום עבדי רושם : אלא בדיו שלנו של שרף (רש״י) : האזכרות השמות : מגיד הכתוב עשה את המים מרים . וז״ל הספרי מגיד הכתוב עושה את המים המרים . ופי׳ בז״א שהכהן עושה אותם מרים . שיתן לתוך המים לענה או שאר דבר מר . וכן הוא בפרק היה נוטל דף כ׳ ע״א . וכ״ה לעיל סי׳ כ׳ : שאם קדמה השקאה כשרה כו׳ . מלשון זה משמע שוה בין אם משקה אותה תחלה או אחר כך . אבל בגמ׳ אי׳ ור׳ שמעון ואחר ישקה לגופו שמקריב את מנחתה ואח״כ משקה . והשקה קמא שאם השקה ואח״כ הקריב את מנחתה כשרה : (מח) ולקח הכהן מיד האשה . וגו׳ את מנחת הקנאות והניף את המנחה לפני ה׳ . ופריך וכי על ידו הוא מניף הכהן את המנחה . הא תנן במתני׳ שהכהן מניח ידו תחתיה ומניפה . אלא מכאן שהניחה תחלה לתוך כלי חול והיינו כפיפה מצרית ועתה נוטל מתוך כלי חול ונותנה לתוך כלי שרת וחוזר ונותן על ידיה ומניח ידו תחתיה ומניפה (קרבן העדה) : מניח ידו תחתיה בירוש׳ פריך ואין הדבר כאור (פי׳ וכי זה אינו מכוער) ומתרץ מביא מפה . ופריך ואינו חוצץ . ומתרץ מביא כהן זקן . ואפי׳ תימא ילד שאין יצה״ר מצוי לשעה מועטת : והגיש לקרן מערבית דרומית : ולא מיד שלישה שליש בין הכהן ובין האשה שיקבל מנחתה מחמתה . ובספרי גרס ולא מיד שלוחה . מיד האשה שאם פרסה נדה לא היתה שותה עכ״ל . שאם פרסה נדה אין הכהן יכול ליקח מידה שהרי מטמאנו וגם המנחה נטמאת ולא היה יכול להקטיר הקומץ לכך לא היתה שותה : מוליך ומביא דתנופה היינו מוליך ומביא כד״א ינופף ידו (מת״כ) : אשר הונף כו׳ באיל המלואים כתיב . והרמה היינו מעלה ומוריד : מקיש הרמה לתנופה מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה כן (פי׳ אף היכא דכתיב הרמה לבד צריך ג״כ להוליך ולהביא) ומה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה ומוריד (פי׳ אף במקום דכתיב תנופה לבד צריך ג״כ הרמה היינו מעלה ומוריד) כן הוא בספרי : זו הקטרת הקומץ שקרויה אזכרה . כצ״ל וכ״ה בספרי . ופי׳ שקרויה אזכרה שע״י היא נזכרת למעלה : כענין שאמרנו לר״ש כדאית ליה ולרבנן כדאית להו . דלר״ש אתא לומר שבתחלה מקריב את מנחתה ואח״כ משקה ולרבנן אתא לשרישומו ניכר דאם לא נמחקה יפה לא ישקנה . ועיין מ״ש בסי׳ הסמוך : (מט) והשקה את המים היה ר״ע אומר כו׳ . עיין בסוטה דף י״ט ע״ב ותראה שט״ס יש כאן . דר״ע ס״ל והשקה קמא היינו והשקה את האשה אתא למימר שאם נמחקה ואע״ג שנמחקה שלא כדין קודם הקטרה מ״מ משקין אותה בעל כרחה . ואחר ישקה אתא לרישומו ניכר . והשקה בתרא היינו והשקה את המים לגופיה לומר שמקריב מנחתה ואח״כ משקה ע״ש ברש״י . ולפ״ז או שצ״ל כאן והשקה את האשה היה ר״ע אומר או צריכין למחוק הני תיבות היה ר״ע אומר וכן נ״ל והשקה את המים אם נמחקה כו׳ . והוא כר״ש הובא דעתו לעיל סוף סי׳ מ״ז . או כרבנן הובא דעתם לעיל סי׳ כ׳ תני היה משקה ואח״כ מקריב את מנחתה . וכן הובא דעתם לעיל סי׳ כ״ב ואחר ישקה את האשה כו׳ להביא את שרישומו ניכר : מחמת רתיתא שאנו רואים אותה רותתת דאיכא למימר דאינה מאמנת שלא יבדקוה המים אם היא טהורה ורוצה היתה לסמוך על טהרתה ולשתות ולפיכך היא רותתת וכשמגעת לשתות חוזרת בה (רש״י) : מחמת בריותה שאינה רותתת וקאמרה איני שותה ודאי טמאה היא ולכך אינה רותתת דסמכא מעיקרא ואמרה כי מטינא למישתי לא שתינא (רש״י) : ת״ל ובאו בה והא דכתיב וצבתה בטנה ונפלה ירכה לומר אבר שהתחיל בעבירה ממנו יתחיל הפורענות כדאי׳ לעיל :

שיהיו

בטנה וירכה שאר איברים מנין ת"ל ובאו בה. והיתה לאלה שיהיו אלין בה יארעיך כשם שאירעה לפלונית וכה"א (ישעיה סה) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי והמיתך אדני אלהים ולעבדיו יקרא שם אחר. ומצינו למדים שהרשעים שבועה לצדיקים. ומנין שהצדיקים ברכה לרשעים שנא' (ירמיה ד) והתברכו בו גוים ואומר (בראשית מח) ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה: (נ) ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא. ר' ישמעאל אומר וכי מי טמאה שהכתוב מטהרה שהוא אומר וטהורה היא. אלא מגיד הכתוב כיון שיצא עליה שם רע אסורה לבעלה. וטהורה היא טהורה לבעל טהורה לבועל טהורה לתרומה. ר' יהודה אומר משום ר"א וכי אין אנו יודעין שאם לא נטמאה האשה שהיא טהורה מה ת"ל וטהורה היא אלא סוף שהמקום פורע לה תחת ניוולה קטם שאם היתה עקרה שהיא נפקדת· יולדת בצער יולדת בריוח. יולדת כעורים יולדת לבנים. וי"א וטהורה היא קי טהור הוא הולד. ונקתה ונזרעה זרע להוציא את איילונית ושאינה ראויה לילד: (נא) זאת תורת הקנאות. הקנאות שהוא מקנא לה בבית עולמים ובשילו ובנוב ונבעון. תורת קנא מלמד שהאשה שותה ושונה בין באיש אחד ושני בועלים בין בשני אנשים ובועל אחד בין בשני אנשים ושני בועלים. יכול אף באיש אחד ובועל אחד ת"ל זאת. אשר תשטה אשה תחת אישה להקיש איש לאשה קנב ואשה לאיש לומר לך כשם שאם היה הוא סומא לא היה משקה דכתיב ונעלם מעיני אישה כך אם היתה היא סומא לא היתה שותה. וכשם שאם היתה היא חגרת גדמת ואלמת לא היתה שותה דכתיב והעמיד הכהן את האשה ונתן על כפיה ואמרה האשה כך הוא אם היה חגר או גדם או אלם לא היה משקה: (נב) ונטמאה היה ר"ע אומר קנג ד' פעמים האמורים בפרשה אם נטמאה ואם לא נטמאה נטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה ואחד לכהונה. קנד או איש אשר תעבור וגו' למה נאמר לפי שהוא אומר ועבר עליו רוח קנאה רשות יכול כשם שעד שלא קנא לה רשות אף כאן משקנא לה רשות ת"ל אשר תעבור עליו וגו' חובה. ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת מכאן אמרו קנה מגלת סוטה שנכתבה בלילה פסולה. נאמר כאן את כל התורה הזאת ונאמר להלן (דברים יז) על פי התורה אשר יורוך. מה משפט ביום אף מגלת סוטה ביום. מנין שאם כתב אות אחת ומחק אות אחת וכתב אות אחת ומחק אות אחת שהיא פסולה דכתיב ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת: (נג) ונקה האיש מעון קנו שלא יאמר אוי לי שהרגתי בת ישראל אוי לי שהייתי משמש עם הטמאה לכך נאמר ונקה האיש וגו'. ונקה האיש מעון אינו חושש שמא תלתה לה זכות. יכול אף היא לא תחוש שמא תלתה לה זכות ת"ל והאשה ההיא תשא את עונה. קנז ואתיא כמ"ד הזכות תולה ואינה נכרת. ד"א ונקה האיש מעון קנח כשהאיש מנוקה מעון האשה ההיא תשא עונה. אבל בזמן שאין האיש מנוקה מעון אין האשה תשא את עונה. שאין המים בודקין אותה כענין שנא' (הושע ד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כשמנאפים א"ל הואיל ואתם רודפין אחר זנות המים לא יבדקו את נשותיכם לכך נאמר ונקה האיש מעון והאשה וגו': (נד) ד"א כי תשטה וגו'. רבנין פתרין קרייה במעשה העגל איש זה הקב"ה שנקרא איש שנא' (שמות טו) י"י איש מלחמה. כי תשטה אשתו אלו ישראל שסרו מאחריו כד"ת (שם לב) סרו מהר ומתרגמינן סטו בפריע. והם נקראו אשתו שנא' (הושע ב) והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי וגו'. וכה"א (שמות יט) וקדשתם היום ומחר. קדושים תהיו. ומעלה בו מעל זו מעילת ע"ז כמד"ת (במדבר לא) למסר מעל בה' על דבר פעור· ושכב איש זה אהרן שעשה להם את העגל. שכבת זרע שכך היתה דרכה של עבודתה שמעבירים את זרעם לפניה באש כמד"ת (ויקרא יח) ומזרעך לא תתן להעביר למולך. ונעלם מעיני אישה ונסתרה ח"ו שהם חשבו בעצמם כאילו עין של מעלה אינו רואה כמד"ת (תהלים צד) ויאמרו לא יראה יה. ואומר (איוב כב) עבים סתר לו ולא יראה. ונסתרה כמד"ת (ישעיה כט) הוי המעמיקים מי"י לסתר עצה. והיא נטמאה כמד"ת (יחזקאל לו) כטומאת הנדה היתה דרכם לפני. ועד אין בה שלא היה בהם נביא שיעיד בהם כמד"ת (מ"ב יז) ויעד י"י בישראל וביהודה ביד כל נביאי כל חוזה שכבר הרגו לחור על שהיה מוכיחם. והיא לא נתפשה שעשו אותה ברצון ולכך נענשו. ועבר עליו רוח קנאה (שמות כ) כי י"י אלהיך אל קנא. וקנא את אשתו כמד"ת (שם לב) לך רד כי שחת עמך וגו'. והיא נטמאה כמד"ת (שם) וישתחוו לו ויזבחו לו. או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה שהרבה כשרים היו בהם וקנא הקב"ה לכולם שבקש להם לכלות הטובים עם הרעים שנא' (שם) ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם. והביא האיש זה הקב"ה. את אשתו אלו ישראל. אל הכהן. קנט זה משה שהיה כהן כל ז' ימי המלואים ואומר (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו. מה היא ההבאה שהביא דינם אל משה שא"ל לך רד כי שחת עמך. והביא את קרבנה עליה שנתן למשה אותה שעה שני לוחות העדות שנא' (שמות לא) ויתן אל משה ככלותו וגו'. עשירית האיפה שהיו כתובים עליהם עשרת הדברים. קמח שעורים שבעון ע"ז נעשו ישראל כקמח כמד"ת (ישעיה מז) קחי רחים וטחני קמח. והסעירם הקב"ה בין האומות כמ"ד (זכריה ט) ואסערם על כל הגוים לפי שבדיבור לא יהיה רמז שם ד' מלכיות. לא יצוק עליה שמן שא"ל הקב"ה ועתה הניחה לי וגו'. ולא יתן עליה לבונה כמד"ת (דברים ט) הרף ממני וגו'. לומר שלא יזכיר לו לא זכות אבות ולא זכות אמהות. כי מנחת קנאות היא כמד"ת (שם) ראיתי

יד יוסף קטם ברכות נ"א. סוטה כ"ו. ספרי ס"ז: קנ סוטה כ"ו. ספרי ס"ז פיסקא י"ט: קנא סוטה י"א: קנב סוטה כ"ז. קנג סוטה כ"ט: קנד ספרי ס"ז פיסקא כ"א: קנה סוטה י"ז: קנו ספרי ס"ז פיסקא כ"א: קנז עי' תוס' סוטה י' ד"ה וטהורה כו': קנח יבמות נ"ח. סוטה כ"ח ומ"ז. קידושין כ"ו. שבועות ה'. ספרי ס"ז פיסקא כ"א: קנט ש"ר פ' ל"ז:

מתנות כהונה

גרסי': טהורה לבועל. אותו שנחשד עליה לבועל: טהור הוא הולד. שאלד מכאן ולהבא וכדלעיל: ובשילו ובנוב כו'. ע"ל ה"ג שהאשה שותה ושונה בין כו'. ועיין סוף פ' היה מביא: יכול אף כו' השותה ושונה: שאם היה הוא סומא גרסי' סוף פ' ארוסה: כך אם היתה היא סומא גרסי': ד' פעמים כו'. עיין בפ' כשם: רשות שאם רוצה קנא ואם לא: משקנא לה רשות. וימחול על קנוי ועיין בפ' ארוסה דף כ"ה ע"א: ה"ג מגלת סוטה שנכתבה בלילה: אשר יורוך. סיפיה דקרא ועל המשפט הכי איתא בפ' הי' מביא: התורה הזאת. כמשפט ס"ת שאם היא מנומר' פסולה: אף היא כו'. פי' אם יודעת בעצמה שהיא טמאה אע"פ שאין המים בודקין אותה תדע שהזכות תולה לה ולבסוף לא תנקי עיין מזה לעיל: ה"ג ואתם רודפים אחר זנות המים כו' ומתרגמינן סטו לשון סוטה דכתיב בקרא: תקרא וגו' גרסי': שמעבירים את זרעם לפניה באש גרסי': שכבר הרגו כו'. לפיכך לא נמצא נביא שיוכיחם מפני האימה וע"ל בפ' כי תשא: לכלות הטובים וכו'. שאע"פ שלא עבדוהו לא היו ראוי' ליגאל ואולי על שלא מיחו בידם כי רבים היו הכשרים: ה"ג והכי מוכח לקמן לפי שבדיבור לא יהיה רמז כו' וזהו במה שכתוב פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים והיא רמז לארבע מלכיות כי בבל ומדי נחשבים לגלות אחת בעבור שלא היה הפסק גאולה ביניהם כדאיתא לעיל ומכל מקום המלכיות עצמם היו חלוקים וכן כתיב על שלשים ועל רבעים שלשים מצד הגלות ורבעים מצד המלכיות: ה"ג ועיין לקמן ותמצא כי כן הוא שבדיבור לא יהיה יהיה

עץ יוסף

שיהיו אלין בה מקללין בה: כשם שאירע לפלונית הסוטה. ובספרי מסיים לשבועה שיהיו נשבעין בה שיארעך כשם שאירע לפלונית אם עשית הדבר הזה. וכה"א והנחתם שמכם כו': והתברכו בו גוים פי' כל אחד יאמר לבנו תהא כפלוני ישראל. ומפני שאפשר לפרש כפרש"י שם וז"ל מי שיוכל לדבק בישראל יתפאר בדבר וא"כ אין ראיה שהצדיקים ברכה כו' לזה מביא ראיה מקרא ישימך אלהים כאפרים כו' ופרש"י הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלהים וגו' (ז"א): (נ) וכי מי טמאה שהכתוב מטהרה. פי' דטהורה היא יתירא הוא כיון דכתיב ואם לא נטמאה פשיטא דטהורה היא: אסורה לבעלה וטהורה היא אתיא ללמד שעכשיו לאחר שבדקוה במים המרים ונמצאת טהורה שלא נטמאת הוא דטהורה ולא קודם לכן אע"פ שלא זינתה ודאי. דס"ל ספק סוטה אסורה לבעלה עד שתבדק (ז"א): טהורה לבעל כו' פי' כלפי שאמרה תורה ונטמאה ג"פ למימר שהיא טמאה לבעל ולבועל ולתרומה. על זה אמר עכשיו שהיא טהורה לבעל וטהורה לבועל שנחשד עליה שאם אח"כ מת בעלה או גרשה מותרת לו וטהורה לתרומה: שאם היתה עקרה כו'. עיין סוטה דף כ"ו ובילקוט בשם ספרי זוטא: טהור הוא הולד שאלד מכאן ולהבא (מת"כ) וכדלעיל: ושאינה ראויה לילד כגון עקרה וזקנה שאינה ראויה להריון. וממעט לה מדכתיב ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע יצאה זו שאין דרכה להזריע ולהכי לא שותה (גמרא): (נא) בשילו ובנוב וגבעון. עיין מ"ש לעיל סימן ל"ב: תורת מלמד שהאשה שותה ושונה כו'. ר"ל מדכתיב תורת הקנאות משמע תורה אחת לכל הקנאות שכולן יעשה לה כתורה הזאת (רש"י): בין באיש אחד ושני בועלים. פי' שחזר וקינא לה והיא נסתרה עם בועל אחר. בין בשני אנשים פי' שמת בעלה זה שהשקה ונישאת לאחר וקינא לה והיא נסתרה עם הבועל הראשון. בין בשני אנשים ושני בועלים היינו לאחר שהשקה זאת מת ונישאת לאחר וקינא לה מבועל אחר: ת"ל זאת מיעוטא הוא. זאת ולא אחרת: דכתיב והעמיד ולא חיגרת: ונתן על כפיה ולא גידמת קטועת יד: ואמרה האשה ולא אלמת: (נב) ד"פ האמורים בפרשה כו'. וז"ל הגמ' סוטה דף כ"ט ע"א אלא לר"ע ארבעה קראי כתיבי. ופרש"י ד' קראי כתיבי יתירי ב' נטמאה וחד ונטמאה ור"ע דריש וו"י הרי ארבעה עכ"ל. וכוונת רש"י לזה דאי' שם דף כ"ח ע"א ת"ר שלש פעמים האמורין בפרשה אם נטמאה נטמאה ונטמאה למה ופרש"י שלש פעמים וקינא את אשתו והיא נטמאה והיתה אם נטמאה תחת אישה ונטמאה עכ"ל ולפ"ז כך צ"ל כאן ד' פעמים האמורים בפרשה אם נטמאה נטמאה ונטמאה אחד כו': ואחד לתרומה שאפי' היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה (רש"י): או איש אשר תעבור וגו' למה נאמר. הרי בתחלת הפרשה נאמר ועבר עליו רוח קנאה (ז"א): ועבר עליו רוח קנאה רשות. ס"ל כר' ישמעאל וקנא את אשתו רשות רצה לקנא יקנא (ז"א): אף כאן משקינא לה רשות. אי בעי משקה לה ואי בעי לא משקה לה. ואע"ג דספק סוטה אסורה לבעלה באמת יגרשנה (ז"א): חובה שמשקינא לה ונסתרה חובה הוא להשקותה כדי לברר הספק: אשר יורוך וגו' ועל המשפט: כתב אות אחת ומחק. על המים וחזר וכתב את שאחריה ומחקה על המים עד שהשלים את כולה. פסול דכתיב את כל התורה עד שתהא כולה כאחד: (נג) אף היא כו'. פי' אם יודעת בעצמה שהיא טמאה אע"פ שאין המים בודקין אותה תדע שהזכות תולה לה ולבסוף לא תנקי: כשהאיש מנוקה מעון למעוטי הא אם האיש אינו מנוקה מעון שבא ביאה אסורה מימיו. אין המים בודקין את אשתו. ולפי שיש לומר דונקה האיש מעון אתי להך דרשי דלעיל. ולעולם אימא לך אפי' אם הוא אינו מנוקה מעון המים בודקין אותה. לכך מייתי קרא אחרינא (ז"א): לא אפקוד על בנותיכם. עוד לבודקן במים המרים כשתזנינה. למה כי בעליהם עם זונות יפרדו וכשאין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו. יפרדו תרגום יונתן מסתייעין כלו' מתחברין אתם לשתות יין: (נד) פתרין קרייה במעשה העגל. הוא על צד הרמז בפרשה: וכה"א וקדשתם היום כו' קדושים כו'. דרש ליה לשון קידושין כדלקמן פי"ב: ח"ו פי' ח"ו שהם הסתירו עצמם מהקב"ה אלא בכל מקום עיני ה' משוטטות. אלא הכוונה שהם חשבו בעצמם שיסתירו עצמם מהקב"ה: שכבר הרגו לחור לפיכך לא נמצא נביא שיוכיחם מפני האימה (מת"כ): לכלות הטובים כו' שאע"פ שלא עבדוהו לא היו ראוים ליגאל על שלא מיחו בידם כי רבים היו הכשרים: זה משה שהיה כהן. כדאי' בש"ר פ' ל"ז. ויש אומרים לא שמש אלא שבעת ימי המילואים. אבל בויק"ר אי' כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדולה הה"ד משה ואהרן בכהניו. ואפשר שה"ק המדרש שהיה כהן כל שבעת ימי המלואים. זהו לחד מ"ד. ואומר משה ואהרן בכהניו שמזה לימד מ"ד אחר ששמש כל מ' שנה בכהונה גדולה: שבעון עבו"ם נעשו ישראל כו'. שבעון העגל נגזרה עליהם גלות כדאי' במדרש: והסעירם הקב"ה המדרש מפרש שעורים בשי"ן כמו שהיה כתוב סעורים בסמ"ך. שאותיות אלו מתחלפים זה בזה: לפי שבדיבור לא יהיה רמז כו'. וזהו מ"ש פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים. והוא רמז לד"מ. כי בבל ומדי נחשבי' לגלות אחד בעבור שלא היה הפסק גאולה ביניהם כדאי' לעיל פ"ז. ומ"מ המלכיות עצמם היו חלוקים. וכן כתוב על שלשים ועל רבעים. שלשים מצד הגלות ורבעים מצד המלכיות (מת"כ): לומר שלא יזכיר לו כו'. שמן נקראו האבות כדכתיב לריח שמניך ודרשו חז"ל אלו האבות. ולבונה אלו האמהות

ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא. מנחת זכרון שבדיבור לא יהיה יהיה לישראל שם זכרון טוב לבוערים בע"ז כמ"ש (שמות כ) ועושה חסד לאלפים וגו'. מזכרת עון לטועים אחריה כמו שנאמר (שם) פוקד עון אבות וגו'. והקריב אותה הכהן שנתפלל עליהם כמד"ת (שם לג) ויחל משה את פני י"י וגו'. והעמידה לפני י"י שמחל הקב"ה ואמר שלא יאבד את כולם כמד"ת וינחם י"י על הרעה. ולקח הכהן זה משה. מים קדושים לקדושת שמו של הקב"ה ירד אל הנחל היורד מן ההר. בכלי חרש כשם שאין לכלי חרש טהרה אחר שנטמא כך לא היה להם תקנה לכל הטועים בעגל שכולם נאבדו. ומן העפר זה היה עפרות הזהב אשר טחן כמד"ת (שם) ויטחן עד אשר דק. אשר יהיה בקרקע המשכן שע"י העגל ירדו ישראל שעבדוהו עד לקרקע ונתמשכנו בידי המות. יקח הכהן זה משה. ונתן אל המים כמד"ת (דברים ט) ואשליך את עפרו אל הנחל היורד מן ההר. והעמיד הכהן זה משה. את האשה לפני י"י כמד"ת (שמות לב) ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי לי"י אלי וגו'. ופרע את ראש האשה וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה אהרן. קס באותה שעה שלטה בהם הצרעת כמד"ת וראשו יהיה פרוע. ונתן על כפיה את מנחת הזכרון שהוכיחם על התורה שקבלו. שאם יזכו יהיה להם לזכרון שם ולפי שעברו עליה היתה להם מנחת קנאות. וביד הכהן זה משה. יהיו מי המרים המאררים למדך הכתוב שע"י משה נהפך הנחל למים רעים. והשביע אותה הכהן זה שבועה שהשביעם שיקיימו את התורה כמ"ד (שם כד) הנה דם הברית אשר כרת י"י וגו'. ואין ברית בלא שבועה. וכך אמר להם משה אם קיימתם שבועת הברית אם לא שכב וגו' שלא טעיתם אחר ע"ז שלא השתחויתם לה. ואם לא שטית שלא זבחתם. טומאה שלא שחקתם לפניה. הנקי ממי המרים האלה כמד"ת (שם טו) ויאמר אם שמוע תשמע לקול י"י אלהיך וגו'. את כי שטית זה המזבח לעגל. ואת כי שטית זה המקטר. כי נטמאת זה המנסך. וכי נטמאת זה המשתחוה. ויתן איש בך וגו' זה המקבלו עליו לאלוה ואמר לו אלי אתה. קסא וכל אלה עדים ולא התראה. והשביע הכהן את האשה וגו' כמד"ת (דברים כט) לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו. אין ברית אלא שבועה כמד"ת (בראשית כא) כי שם נשבעו שניהם ויכרתו ברית בבאר שבע. ומנין שבסיני לקחו שבועת האלה שכן כתיב (דברים כח) אלה דברי הברית וגו' מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב הקיש ברית חורב לברית ארץ מואב. מה להלן באלה אף כאן באלה. אי זהו ברית של חורב ואם לא תשמעו לי וגו'. ואמר הכהן לאשה זה משה. יתן י"י אותך לאלה ולשבועה וגו' אלו קללות שבתורת כהנים. ובאו המים המאררים האלה אלו המים של נחל שבו השליך משה עפר זהב העגל והשביעם משה בכל מה שקבלו בסיני שהמים יבדקו אותן. קסב ג' פעמים כתוב כאן ובאו כנגד ג' דינין שנידונו עובדי העגל חרב ובדיקת מים ומגפה. לצבות בטן ולנפל ירך מלמד שאף אהרן השוכב נענש עמהם שנא' (דברים ט) ובאהרן התאנף וגו' קסג ואין להשמידו אלא מיתת בנים כמד"ת (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל וגו'. ראויים היו כל בניו למות אלא שנתפלל משה עליו ומתו השנים כנגד שני קללות האמורות כאן לצבות בטן ולנפל ירך. ומנין שעל מיתת הבנים הכתוב מדבר שכן כתיב (תהלים קכז) שכר פרי הבטן. ואומר פרי בטנך. ואומר יוצאי ירך יעקב

ונשארו השנים. קסד וכה"א (שמות כב) על כל דבר פשע מדבר באהרן שהפשיע את ישראל בדיבור לא יהיה. על שור כמד"ת (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור. על חמור אלו המצריים שנקראו חמורים כמד"ת (יחזקאל כג) אשר בשר חמורים וגו' הם הסיתו את ישראל לעשות העגל. על שה אלו ישראל שטעו אחריו שנקראו שה כמד"ת (ירמיה נ) שה פזורה ישראל. על שלמה שהמליכוהו עליהם כמד"ת (ישעיה ג) שמלה לך קצין תהיה לנו. על כל אבדה שאבדו מה שאמרו בסיני (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה. אשר יאמר כי הוא זה שאמרו לעגל אלה אלהיך ישראל. עד האלהים יבא דבר שניהם זה משה שנקרא אלהים (שם ז) ראה נתתיך אלהים לפרעה. אשר ירשיען אלהים זה משה. ירשיען כתיב. (שם כב) ישלם שנים לרעהו אלו שני בניו ששילם להקב"ה שהוא ריע לישראל שמתו. ואמרה האשה אמן אלו ישראל שענו אמן אחר קללת ע"ז כמד"ת (דברים כז) ארור האיש אשר יעשה פסל וגו'. למה ב"פ אמן. כנגד ארור בפרט ארור בכלל כמד"ת (שם) ארור אשר לא יקים וגו'. וכתב את האלות האלה הכהן זה משה. בספר זה הלוח שהיה כתוב בו פוקד עון אבות וגו'. וכי הוא כתבן והלא הקב"ה כתבן אלא לפי שטעו ישראל לא נתנן הקב"ה אלא למשה כמד"ת (שמות לא) ויתן אל משה. ולכך נקראו על שמו כאילו הוא כתבן. ולמה קרא הלוח ספר לפי שהיה ספר. ומחה אל מי המרים לפי שבעון ישראל שיבר את הלוחות קסה ופרח הכתב מעליהם ובאותה מחיית הכתב שתו ישראל עונשם במים. והשקה את האשה כמד"ת (שם לב) וישק את בני ישראל בדקן כסוטות. ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות אלו הלוחות שהיה הקב"ה שולח להם לקחם מהם שלא רצה ליתנם להם. והניף את המנחה לפני ה' שהחזיר כתב הלוחות למקומן. והקריב אותה אל המזבח אלו הלוחות ששיבר תחת ההר כמד"ת (שם) וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר במקום המזבח אשר בנה משה תחת ההר לקבל התורה כמד"ת (שם כד) ויבן מזבח תחת ההר. וקמץ הכהן מן המנחה וגו' שלימד משה סניגוריא על ישראל ממה שכתוב בלוחות ועושה חסד לאלפים לאוהבי. אמר משה הרי האבות אוהביך עשה עמהם חסד והצל את בניהם הה"ד (שם לב) זכור לאברהם וגו'. ואחר ישקה וגו' אחר שנתלה עליהם והעביר פנים של זעם כמד"ת (שם) ויפן וירד משה אחר כן בדקן כסוטות והשקה את המים. והיתה אם נטמאה ותמעל מעל באישה ובאו וגו' בעת ששתו מהם נבדקו ומתו כל החוטאים מיתה משונה. קסו מטרונה שאלה את ר' אליעזר מפני מה חטייה אחת בעגל והם מתו בה ג' מיתות. אמר לה אין חכמה לאשה אלא בפלכה דכתיב (שם לה) וכל אשה חכמת לב בידיה טוו. א"ל הורקנוס בשביל שלא להשיבה ד"א מן התורה איבדת ממנו ג' מאות כור מעשר בכל שנה. א"ל ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים. וכשיצא אמרו לו תלמידיו ר' לזו דחית בקנה לנו מה אתה משיב ר' ברכיה בר אבא בר כהנא בש"ר אלעזר אמר כל מי שהיה לו עדים והתראה היה מת בב"ד. עדים ולא התראה היה נבדק כסוטה. לא עדים ולא התראה היה מת במגפה. רב ולוי בר סיסי תרויהון אמרין זיבח קיטר וניסך היה מת בב"ד. טיפח ריקד שחק היה נבדק כסוטה. שמח בלבו היה מת במגפה. והיתה האשה לאלה בקרב עמה ועמה שלום שהן לקו והשאר פלטו. לא

יד יוסף קס לעיל פ' ז: קסא יומא ס"ז: קסב זוהר תצא דף קנ"ג: קסג ויק"ר פ' ו': קסד תנחומא אחרי ס' ח': קסה תנחומא תצא ועקב. אדר"נ פ"ב. תד"א ח"א פ' כ"א וח"ב פ"ד. סדר"א פ' מ"ס. ירוש' תענית פ"ד. יונתן תצא ודברים. אותיות דר"ע. ש"ר פ' מ"ז: קסו ירוש' סוטה פ"ג ס"ד. יומא ס"ב. פסיקתא רבתי:

מתנות כהונה

יהיה לישראל וכו' פירוש אם מקיימים דיבור לא יהיה להיות נשמרים מלעבוד ע"ג כמה שנא' ועושה חסד וגו' ולשומרי מצותי והנזהר מע"ז כמקיים כל התורה: לבוערים ל' מפשות כמו נבער מדעת שמחזיקים אותה לשטות והבל וריק או הוא לשון ביטול וכיעור: כמו שנא' פוקד גרסי': שכולם נאבדו גרסי': עפרות זהב. של העגל: ה"ג ישראל שעבדוהו עד לקרקע. כלו' לכלל שפלות גמור ונתנו למשכון ביד המות שאלמלא שעשו העגל היו חיים וקיימים לנצח כמו שדרשו ז"ל בפסוק אני אמרתי אלקים אתם וגו' אמרתי שתהיו קיימים לנצח כאלהים שנא' חרות על הלוחות חירות מגליות וחירות ממלאך המות ועכשיו נמכרו ביד הגלות וביד המות וזהו בקרקע המשכן: שחקתם כמו שאמר ויקומו לצחק: ה"ג את כי שטית זה המזבח לעגל: ואת כו'. ודרש את ואת וכן דריש כי וכי נטמאה: המקבלו עליו באלוה וכו'. פירש"י בפ' ד' מיתות שכולה חדא מילתא היא שמקבלו באלוה באמירה בעלמא כגון שאמר אלי ובל"א פי' המקבלו עליו באלוה שלא בפניו ואמר לו אלי אתה בפניו ותנא סיפא לגלויי רישא דאיירי אפילו שלא בפניו: ולא התרייה. עיין לקמן: ואם לא תשמעו לי. בפרשת בחקותי: שאף אהרן כו'. כעין שדרשו חכמים ז"ל לצבות בטן של בועל: בדיבור לא יהיה כדפי' לעיל ב': הם הסיתו. ערב רב שממצרים היו: שטעו אחריו גרסי'. ור"ל שטעו אחר העגל: ירשיען כתיב. חסר וי"ו לשון יחיד: שמתו הוזר על בניו: אחר קללות ע"ז גרס: לפי שהיה ספר. כלו' ספור דברים כדאמרינן גבי וכתב לה ספר כריתות. ואולי צ"ל כספר: ובאותה מחיית הכתב שתו ישראל עונשים גרס: בדקן כסוטות גרסי' וכן ה"ג אחר שנתחלה עליהם ור"ל שהתפלל עליהם ולשון ויחל משה נקט: היה נבדק כסוטה וכן

עץ יוסף

האמהות. וכיון דכתיב לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה הרי שלא רצה להזכיר לא זכות אבות ולא זכות אמהות: לישראל שם זכרון טוב. שבדבור לא יהיה כתיב ועושה חסד וגו' ולשומרי מצותי. והנזהר בעכו"ם כמקיים כל התורה. הרי שאם מקיימים הדבור לא יהיה להיות נשמרים מעכו"ם הוא להם לזכרון טוב (מת"כ): לבוערים הא"א מגיה למטעים: עפרות זהב של העגל: ירדו ישראל שעבדוהו עד לקרקע ונתמשכנו כו'. פי' שירדו ישראל לשפלות גדול ועזר עליהם שעבוד. ונתנו למשכון בידי המלאך המות שאלמלא לא עשו את העגל היו בני חורין משעבוד וממות כדכתיב חרות על הלוחות. ודרשו חז"ל חירות מן השעבוד וחירות ממלאך המות וחירות מיסורים: שחקתם לפניה כדכתיב ויקומו לצחק: את כי שטית זה המזבח לעגל ואת כי שטית זה המקטר. כצ"ל שדרש תיבת ואת בלא ו' זה המזבח. ודריש הוי"ו זה המקטר. וכן דריש כי וכי: זה המקבלו עליו באלוה כו'. פרש"י בפרק ד"מ שכולה חדא מילתא היא שמקבלו עליו באלוה באמירה בעלמא כגון שאמר אלי אתה. ובלשון אחר פירש המקבלו עליו באלוה שלא בפניו. ואמר לו אלי אתה בפניו. ותנא סיפא לגלויי רישא דאיירי אפי' שלא בפניו: מלמד שאף אהרן השוכב נענש עמהם. וכמו שדרשו לעיל דקרא לצבות בטן וגו' קאי על הבועל ע"ל סי' מ"ה: שכר פרי הבטן אמר שהבנים הם השכר מפרי הבטן. א"כ בנים בכן הוא כינוי להיפך על השמדת הבנים: על כל דבר פשע כו'. מוצא עוד מגוה שהיא דוגמת ע המרמז עליו. שלכן אחז הכתוב באבידת אלו הענינים משור שה חמור שלמה לרמוז על זה: וימירו את כבודם כו'. שישראל קבלו את העגל ע"ש שור של מעלה שבמרכבה כדאי' ברבה ובתנחומא סדר כי תשא ע"ש. וז"ש על חמור אלו המצריים. הם הע"ר שנתגיירו ועלו עמהם ממצרים והיו סיבת העגל (בחיי): על שה אלו ישראל. ר"ל שהע"ר התחילו במעשה העגל ונספלו ישראל שנקראים שה עמהם. וטעו גם הם אחר העגל (בחיי): שאמרו לעגל אלה אלהיך ישראל. נראה שצ"ל (נחמיה ט') זה אלהיך ישראל: אשר ירשיען אלהים זה משה. שאמר לאהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה. הרי שהרשיע הדיין לאהרן: ירשיען כתיב חסר וא"ו לשון יחיד. וכן הוא ברים פ"ק דסנהדרין: שמתו חוזר על בניו. ועיין תנחומא סדר אחרי סי' ח' מ"ש בזה: לפי שהיה ספר כלו' ספור דברים. ואולי צ"ל כספר (מת"כ). ולי נראה שצ"ל לפי שהיו נגללין כספר כדאי' בשהש"ר ס' ידיו גלילי זהב. ואפשר שזהו ג"כ כוונת המת"כ שכתב ואולי צ"ל כספר: וקמץ הכהן מן המנחה וגו' את אזכרתה. ודרשו לעיל שמזכרת זכות ג"כ: שנתחלה עליהם פי' אחר שהתפלל עליהם מלשון ויחל משה: ויפן וירד משה ודרשו בס' כי תשא ויפן שפינה הזעם. אח"כ וירד משה: מטרונא אשה חשובה: חטייה אחת בעגל עבודותיו שוות לענין איסור. מפני מה אין מיתתן שוות שמתו העובדים בשלש מיתות. בסייף שימו איש חרבו וגו'. ובמגפה ויגוף ה' את העם. ובמיתת הדרוקן ויזר על פני המים. ואמרי' שבדקן כסוטות לצבות בטן: בפלכה פי' פלך שהאשה טווה בה: ג' מאות כור מעשר. שר"א כהן היה (י"מ). ותמוה איך לא הוזו הרמב"ם בין הכהנים. ועוד וכי מטרונא נתנה מעשר (סדר הדורות): ישרפו ד"ת ואל ימסרו לנשים. כ"ש שאין למסור להם בשביל הפסד ממון. דס"ל לר"א אסור ללמד בתו תורה: זיבח קיטר כו' פי' או זיבח או קיטר או ניסך היה מת בב"ד בסייף. ואע"ג דחייבין עליהם סקילה. כיון שעדיין לא נתפרשו להם ד' מיתות ב"ד נידונו במיתת ב"ג בסייף (רש"י). ואע"ג דמשה

לא נטמאה האשה אלו שהיו כשרים ששתו. וטהורה היא אלו שבט לוי. ונקתה אלו הלוים שזכו לעבודת הקדש על זאת שכל מעשיהם בנקיות. ונזרעה זרע אלו ישראל הכשרים שזרעם נכנס לארץ כמד"ת (הושע ב) וזרעתיה לי בארץ. ועשה להם הקב"ה מ"ש לאברהם (שמות לג) וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם וגו' שכן כתיב אחר מעשה העגל (שם לג) וידבר ה' אל משה לך עלה מזה. זאת תורת הקנאות כך אמר הקב"ה התורה הזאת של קנאות ע"ז לעולם תהיה שכשם שפרע הקב"ה מעובדי העגל בקנאה כך יפרע מהם לדורות וכה"א (דברים לב) הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם מה כתיב (שם) מזי רעב נגד וצבתה בטנה שכן תרגם אונקלוס נפיחי כפן. מחוץ תשכל חרב כנגד אותן שהרגו בני לוי בחרב. וקטב מרירי זה הדבר כנגד ויגוף ה' את העם. אשר תשטה אשה (יחזקאל טז) האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים היה נביא מוכיחם שתחת הקב"ה עבדו ע"ז. או איש אשר תעבור עליו רוח קנאה היה מתנבא משה שעתיד הקב"ה לקנאותם. ולכך כתב בתחלת הפרשה ועבר עליו רוח קנאה שהוא מדבר כנגד קנאת העגל שעברה ולבסוף כתב תעבור עליו רוח קנאה שהוא אומר על העתיד. וקנא את אשתו זה היה בימי יחזקאל שהיו ישראל עובדי ע"ז וקנא להם הקב"ה שנא' (שם ח) ויאמר אלי בן אדם שא נא עיניך דרך צפונה ואשא עיני דרך צפונה והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בביאה. והעמיד את האשה לפני ה' שהוכיחם יחזקאל על זאת להשיבם להקב"ה ולא הועיל. ועשה לה הכהן זה יחזקאל. את כל התורה הזאת שנבאו להם שיבאו עליהם פורעניות הוא וירמיהו הכהן כשם שבאו על ישראל במדבר על מעשה העגל ובאה הפורעניות על ישראל בימיהם. את מוצא במעשה העגל מתו בחרב כך בימי אלו הכהנים כתיב בהם (ירמיה מג) אשר לחרב לחרב. בעגל מתו מיתות משונות כך בימי ירמיהו (שם טז) ממותי תחלואים ימותו. בעגל מתו בדבר שנא' (שמות לב) ויגוף ה' את העם כך בימי ירמיהו אשר לדבר לדבר. בעגל כתיב (שם) וביום פקדי ובימי יחזקאל כתיב (יחזקאל ט) קרבו פקדות העיר לכך נאמר ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת. ונקה האיש מעון זה הקב"ה שינקה את ישראל שלא יעשו לו עוד עון לפניו שכך אמר להם ע"י יחזקאל (שם לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וגו' ונתתי לכם לב חדש וגו' ואת רוחי אתן בקרבכם וגו' (שם לז) והושעתי אותם מכל מושבותיהם וגו'. והאשה ההיא תשא את עונה כמד"ת (שם לו) לא למענכם אני עושה נאם אדני אלהים יודע לכם בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל. וכשם שמחל להם הקב"ה בעגל ונתרצה להם ושכן בתוכם והכניסם לארץ כך נבא יחזקאל שכך יעשה הקב"ה לבסוף שנא' (שם לז) דבר אליהם כה אמר אדני אלהים הנה אני לקח וגו' ולא יטמאו עוד בגלוליהם וגו' והיה משכני וגו' כי אני ה' מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם:

פרשה י (א) **איש** או אשה כי יפליא וגו'. הה"ד (שיר ה) שוקיו עמודי שש וגו'. א שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראתו כמד"ת ועלי תשוקתו. ומנין שכה"א שנא' (בראשית ב) ויכלו השמים והארץ וגו'. ואין ויכלו אלא לשון תאוה שנא' (תהלים פד) נכספה וגם כלתה נפשי וגו'. עמודי שש שהעמיד כל מעשה בראשית לו' ימים שנא' (שמות כ) כי ששת ימים עשה ה' וגו'. הרי ג' אמהות שמהם נבראו הכל. מיוסדים על אדני פז שיסודן היה ג' דברים משובחים שאין כמותן בעולם הה"ד (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו זה הים. חכמה היא יראת ה' כמד"ת (איוב כח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה. דעת זה המכיר את בוראו כמד"ת (הושע ד) ואין דעת אלהים בארץ ואומר (ירמיה ט) השכל וידוע אותי. מראהו כלבנון זה שכר בעל תשובה שהוא נקרא סר מרע שעליו אמר הכתוב (הושע יד) ארפא משובתם וגו' ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון. בחור כארזים זה הירא והמכיר בוראו שהוא נקרא צדיק ועליו אמר הכתוב (תהלים צב) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה ואומר (ש"א ב) ובחר אותו מכל שבטי ישראל וגו' ואומר (תהלים סה) אשרי תבחר ותקרב. חכו ממתקים זה הקב"ה ראה מהו אומר (עמוס ה) כי כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו ויש לך חיך מתוק מזה. (יחזקאל לג) חי אני נאם אדני אלהים אם אחפץ במות הרשע וגו' ויש לך חיך מתוק מזה. ובשוב רשע וגו' אין לך חיך מתוק מזה. ארשב"ל ובלבד בתוהא על הרשע הא כיצד תני רשב"י הרי שהיה אדם רשע גמור כל ימיו ובסוף נעשה צדיק גמור עליו הכתוב אומר (שם) ורשעת הרשע לא יכשל בה. א"ר יוחנן ולא עוד אלא כל עבירות שעבר הקב"ה מונה אותן לו זכיות הה"ד (תהלים מה) מר ואהלות קציעות כל בגדתיך. כל בגדות שבגדת בי הרי הן כמור ואהלות בזמן שהן קציעות ואומר (יחזקאל לג) עליהם הוא יחיה: (ב) ד"א חכו ממתקים א"ר שמואל בר נחמן ב בג' מקומות שמעו או"ה שהקב"ה מוכיח את ישראל ושמחו ובסוף יצאו בבושת פנים ואלו הן (ישעיה א) לכו נא ונוכחה יאמר ה' אמרו עכשיו הוא מכלה שונאיהם של ישראל מן העולם אפשר לאלו להתוכח עם בוראן. כיון שא"ל אם יהיו חטאיכם כשנים וגו'. אמרו זו התוכחות לא בעי אלא מתפוגגה עמהון. ודכותיה (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה' וגו' אמרו עכשיו הוא מכלה שונאיהן של ישראל מן העולם אפשר לאלו להתוכח עם בוראן. וכיון שא"ל (שם) עמי מה הלאתיך ענה בי. אמרו זו תוכחה לא בעי אלא מתפוגגה עמהון. ג ודכותיה (הושע יב) וריב לה' עם יהודה ולפקד על יעקב וגו' אמרו עכשיו הוא מכלה שונאיהם של ישראל מן העולם אפשר לאלו להתוכח עם בוראן. כיון שא"ל (שם) בבטן עקב את אחיו וגו'. אמרו זו תוכחה לא בעי אלא מתפוגגה עמהון. א"ר יודן ב"ר שמעון לאלמנה שקבלה על בנה חמתיה לדיין דאין בנור ובזפת ובמגלבין אמרה אין דאין הוא לברי באילין דיניא קטיל הוא ליה דחלת. כד גמר מיליא א"ל מה הוא עביד ליך אמרה ליה כד הוה במעי הוה מבעט לי. א"ל וזו סורחנא כך יעקב בבטן עקב את אחיו. ר' אלעזר בש"ר סימאי אלוהו של יעקב חלק לו כבוד: (ג) ד"א חכו ממתקים. ר' עזריה ור' אחא בש"ר יוחנן ד בשעה ששמעו ישראל אנכי בסיני נפשם יצאה מהם. חזר הדבור אצל הקב"ה אמר לפניו רבון העולמים אתה חיים ותורתך חיים ושלחתני אצל מתים

יד יוסף פ"י א ויק"ר פ' כ"ס. שהש"ר פ"ס סי' י"ד: ב ויק"ר פ' כ"ז. שהש"ר פ"ו סי' ב'. תנחומא אמר: ג זוהר סוף האזינו דף רנ"ט: ד ש"ר פ' כ"ט. שהש"ר פ"ו סי' ג': ה תנחומא בראשית:

מתנות כהונה

וכן לקמן מעשה זה איתא בירושלמי פ' היה נוטל: **על זאת**. על שלא טעו בעגל כלל: **כך אמר ב"ה כו'**. דרש קנאות ל' רבים: **התורה הזאת של קנאות**. כלו' דין זה שנדונו בג' מיני מיתות כשם שבאו על ישראל גרסי': **זה העולם כו'**. כל זה הוא לעיל סוף פ' קדושים ובמדרש חזית בפסוק שוקיו עמודי שש וכו': **שנשתוקק** שחשק וחפץ ברצונו המוחלט ודרש שוקיו לשון משתוקק: **ומניין** פי' מניין שהקב"ה משתוקק לבראתו: **ג' אמהות**. ארץ ושמים והים הנזכרים בפסוק זה בפ' וישמע. ואמהות ר"ל עיקר ושורש הכל כדאי' בס' יצירה ג' אמות אמ"ש כו' שפי' בו המפרשים כך: **וסור מרע בינה**. היינו בינה היינו תבונה וא"צ לפרשו שמי שיש בו תבונה הוא סור מרע: **בתוהא על הרשע** גרסי' ובמד' חזית גרס על הראשונות: **שהן קציעות**. כשעושין קציעות כותשין במכתשת ועושין אותן כמין ככרות ואז ריחן נודף: ה"ג **שהן קציעות** ואומר עליהם יחיה. ורישא דקרא ובשוב רשע מרשעתו והאי עליהם דרש ארשעתו כלו' בשביל הרשעות יחיה: **בשלשה מקומות כו'**. כל זה בויקרא רבה פ' כ"ז ושם פ' ו' ובמ' חזית פסוק חכו ממתקים: **מתפוגגה** פי' הערוך משתעשע: **זו תוכחה**. בתמיה: **וזה סורחנה** גרסי'. בתמיה וכי זהו סרחון: **חלק לו כבוד**. סיפיה דקרא ובאונו שרה את אלהים: **חזר הדיבור אצל הקב"ה** גרסי': **כולם מתים**. כלו' שהרי כולם מתים

עץ יוסף

דמשה ודאי ידע דין ד' מיתות דבסיני נאמרו לו כללות ופרטות. מ"מ המתרים בהם לא ידעו דין ד' מיתות. והמותרה לדבר קל לכ"ע לא הותרה לדבר חמור. לכך נידונו בסייף (קה"ע): טיפח שהכה כף על כף מחמת שמחה: **אלו שהיו כשרים ששתו**. שמשה היה משקה כל העדה שלא היו עליהם עדים והתראה. והכשרים שהיו בהם ששתו זכו ונכנסו זרעם בארץ. ואלו שהיו עליהם עדים ולא התראה נבדקו כסוטות. כך צריכין לומר לרבי אליעזר אף שהוא קלא דהוק. ולרב ולוי בר סיסי ע"כ צ"ל שמשה השקה כולם שמאין ידעו שזה שטיפח וריקד ושחק היה לשם עבודת העגל: **שזרעם נכנס לארץ** קשה אם היו זרעם בני עשרים בשעת שילוח מרגלים בודאי לא נכנסו ואם לא היו בני עשרים גם בניהם של העובדי העגל נכנסו: **כך אמר הקב"ה כו'** דרש קנאות לשון רבים: **התורה הזאת** של קנאות כלו' דין זה שנדונו בשלש מיני מיתות: **בימי יחזקאל** כי מרמז ג"כ על העתיד אשר קרה כמוהו בסבת עון זה:

פרשה י (א) **שנשתוקק** שחשק וחפץ ברצונו המוחלט. ודרש שוקיו לשון משתוקק (מת"כ): **ומנין שכן** הוא אומר. פי' מנין שכך אמר הכתוב בשום מקום. ומשיב שנא' ויכולו השמים וגו' ויכל אלהים ואין ויכל (כצ"ל) אלא לשון תאוה. משום דליכא לפרש ויכל כמשמעו שכלה מלאכתו ביום השביעי דא"כ הוא סותר לקרא דוישבות ביום השביעי. ומ"ש ואין ויכולו אלא לשון תאוה הוא ט"ס משום דויכולו השמים פירושו כמשמעו. אלא צ"ל ואין ויכל אלא לשון תאוה. וככל כתב דתרגום ירושלמי ויכל וחמיד. והוא שתקנו לנו מסדרי התפלות חמדת ימים אותו קראת: **ג' אמהות** ארץ ושמים והים הנזכרים בפסוק זה בס' וישמע יתרו (והמפרשים פסו' כי ששת לבראשית טעה. כי הכוונה לפרשת יתרו) ואמהות ר"ל עיקר ושרש הכל (מת"כ). ועיין מה שמגיה הידי משה. אבל לי נראה שהני שש תיבות הרי שלשה אמהות שמהם נברא הכל. צריכין להיות אחר השכל וידוע אותי קודם מראהו כלבנון. והמעיין יבחר: **וסור מרע בינה** היינו בינה היינו תבונה ואין צריך לפרשו שמי שיש בו תבונה הוא סר מרע (מת"כ): **זה שכר** בעל תשובה. שהוא נקרא סר מרע והיא בינה כד"א ולבבו יבין ושב ורפא וכמ"ש רפ"ב דמגילה: **ובלבד בתוהא** על הרשע. צ"ל על הראשונות (א"א) וכ"ה בשהש"ר. ועיין בירוש' פ"ק דפיאה. ור"ל שלא יהיה כטובל ושרץ בידו. כי יש בעל תשובה שמתחיל לעשות טוב אבל אינו שב על העוברות: **הא כיצד** כלו' כ"כ גדלה מעלת התשובה עד שאפי' בשעה אחת קונה לו חיי עוה"ב אף שהיה רשע גמור כל ימיו. וזהו מרוב חסדי ה'. ויש לך חיך מתוק מזה להתנהג בחסד ככה: **מונה אותן** לו זכיות כתב בר"ח שער התשובה שאין ספק שזה דוקא כששב מאהבה: **בזמן שהן קציעות** פי' בזמן שמקוטעין ומופסקים מלעשות עוד להבא. וכמו תוהא על הראשונות. או פי' בזמן שהן קציעות כשעושין קציעות כותשין במכתשת ועושין אותם כמין ככרות ואז ריחן נודף (מת"כ). והכוונה שמהיות שממשפט התשובה שתהיה באותו זמן של החטא. ור"ל שיהיה להבעל תשובה כחו עתה ככחו אז לעשות העבירה. והוא מתגבר על יצרו ומשבר כחותיו ותאוותיו. ומתרחק מן העבירה. זה נקרא שב לאמתו ומחמת אהבת המקום. אבל אם שב מפני שבטל ממנו התאוה. קשה מאד שהתשובה ההיא תקובל אם לא ברוב החסד מאת המקום יתב'. ומ"מ לא נעשה לו זכיות מהעבירות שעבר: (ב) **בג' מקומות** כו' לכו נא ונוכחה כו'. משום דנוכחה משמע להוכיחם בחטאתם שיברר אותם בפניהם. ותכלית זה להפרע מהם. דא"כ מאי טעמיה. והדר קאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ונמצא שמוותר על הראשונות כשעכשיו יאבו ושמעו. וכן גבי שמעו הרים את ריב ה' דבתר הכי אמר עמי מה עשיתי לך וכו' דאין בזה תוכחה אלא התגלות ה' שלא הרע להם ושהטיבם וראוי להחזיק לו טובה. וכן גבי וריב לה' עם יהודה דכתיב בתריה בבטן עקב את אחיו כו' ומאי טעמיה לריב על זה. להכי דריש דאין ה"נ שהתוכחה היתה להפרע. ומפני שמחו העכו"ם בה. הפכה לטובה (יפ"ת): **וישמעו** כו' וצ"ל שהתוכחה היתה מפורסמת לכל (יפ"ת): **אמרו זו התוכחה** בתמיה וכי זו היא התוכחה שאמר להוכיח אותם: **מתפוגגה** פי' הערוך משתעשע: **שקיבלה** לשון מריבה: **חמתיה** כו' ראתה את הדיין שדן באור ובזפת ובצלוחות. כל אחד ואחד לפי דינו. אמרה אי ישפוט הדיין לבני באלו המשפטים יהרוג הוא אותו: **דחלת** יראה לומר לדיין חטא בנה: **כד גמר** כו' כשגמר הדיין משפטו אמר לה מה זה עשה לך בנך. אמרה לו כשהיה בבטני היה בועט ודורס ברגליו בי: **א"ל זו סורחנא** כו' פי' בתמיה וכי זה סרחון וחטא: **חלק לו כבוד** סיפיה דקרא ובאונו שרה את האלהים (מת"כ). והכוונה שהקב"ה חלק כבוד ליעקב שנתן בו כח להאבק עם המלאך ולהיותו שר כנגדו. וזה האות הראה לו הקב"ה כי בניו יהיו חלק ה' לבדו שלא ישלטו בהם כוכב ומלאך כל זמן שיעשו רצון הקב"ה ולא יחתו מאותות השמים: (ג) **נפשם יצאה מהם**. ר"ל שהיו קרובים למות

מתים. כולם מתים. באותה שעת חזר הקב״ה ומתיק להם את הדיבור. (תהלים כט) קול י״י בכח קול י״י בהדר אמר ר״ח ב״ר חנינא לבחורים קול י״י בכח לתשים קול י״י בהדר. תני רשב״י התורה החזירה להם נפשותיהם שנא׳ (שם יט) תורת י״י תמימה משיבת נפש. כולו מחמדים ר״ח בר אבא בנוהג שבעולם פועל עושה עם בעל הבית ע״י שהוא מנבל עצמו בטיט הוא נותן לו שכרו אבל הקב״ה מזהיר את ישראל ואומר להן אל תנבלו עצמכם בדבר רע ואני נותן לכם שכרכם הה״ד (ויקרא יא) אל תשקצו את נפשותיכם וגו׳. מהו אני י״י נאמן אני לשלם מתן שכר על כך אתמהא הוי כלו מחמדים. ר׳ תנחום ב״ר חייא בש״ר יוחנן כתיב (יחזקאל כ) ואת שבתותי קדשו ה במה את מקדשו במאכל ובמשקה ובכסות נקיה מה כתיב בו (שם) והיה לאות ביני וביניכם לדעת כי אני י״י אלהיכם. אני י״י נאמן אני לשלם לכם מתן שכרה הוי כלו מחמדים. זה דודי כמד״ת (ויקרא כ) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. א״ר לוי כל מעשיהם של ישראל מובדלים מן או״ה בחרישתן ובזריעתן בקצירתן בעומרן בדישתן בגרניהם ביקביהם ובתגלחתם ובמנינם. בחרישתן (דברים כב) לא תחרש בשור ובחמר יחדיו. בזריעתן (ויקרא יט) שדך לא תזרע כלאים. בקצירתן (שם) לא תכלה פאת שדך בקצרך. בעומרן (דברים כד) ושכחת עומר בשדה וגו׳. בדישתן (שם כה) לא תחסום שור בדישו. בגרניהם ביקביהם (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר. בתגלחתם (ויקרא כא) ופאת זקנם לא יגלחו. במנינם שישראל מונים ללבנה ואו״ה מונין לחמה כי תשא את ראש וגו׳ שאו את ראש וגו׳. להיות לי הרי אתם שלי הוי זה דודי וזה רעי. ר׳ יודן בש״ר חמא ב״ר חנינא ור׳ ברכיה בש״ר אבהו אמר שהוא מרבה לי רעים. י כיצד כתיב ואבדיל אתכם מן העמים כזה שהוא בורר את היפה מן הרע בורר וחוזר ובורר שכל מי שבורר את הרע מן היפה שוב אינו חוזר ובורר. כך הקב״ה מצפה לאו״ת שמא יעשו תשובה ויקרבן לתחת כנפיו: (ד) ד״א שוקיו עמודי שש וגו׳. שוקיו זו תורה שנא׳ (משלי ג) ושקוי לעצמותיך. עמודי שש למה נמשלו ד״ת לעמודים לפי שהם עמודי העולם שנא׳ (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. ר׳ הונא בשם בר קפרא אמר ז מה העמודים הללו יש להם קופליות מלמעלן ובסיסיות מלמטן כך הן פרשיותיה של תורה נדרשות לפניהם ולאחריהם. נדרשות מלפניהם כגון הדא (ויקרא יט) כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ וגו׳ מה כתיב לפניהם (שם טו) ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע וכי מה ענין זה לזה אלא איניש דהוא אזיל ומתחבר בחבריה בנטיעותיו ומתוך שהוא נכנס ויוצא בתוך ביתו נחשד על שפחתו. וכשם שאדם פורש את עצמו מן פירות ערלה כך המקולקלין בשפחות פרושין מן הכשרים ליום הדין דא״ר יודן בש״ר לוי אלו שהיו נוהגין היתר בשפחות בעה״ז עתידין להתלות בקדקדי ראשיהם לע״ל שנא׳ (תהלים סח) אך אלהים ימחץ ראש אויביו קדקד שער והוא אומר לא אשם אני חייב. יתהלך באשמיו יזיל ההוא נברא בחוביו. כיצד נדרשות מאחריהם שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל מה כתיב בתריה (ויקרא יט) לא תאכלו על הדם וכי מה ענין זה לזה אלא אמר הקב״ה לערלה את ממתין ג׳ שנים ולאשתך אין את ממתין עד שהיא מטהרה מנדתה. לערלה את ממתין ג׳ שנים ולבהמה אין את ממתין עד שתמצה דמיה. מי קיים מצות הדם שאול קיים מצות הדם שנא׳ (ש״א יד) ויגידו לשאול לאמר הנה העם חוטאים לי״י לאכול על הדם וגו׳ (שם) ויאמר שאול פוצו בעם ואמרתם להם הגישו אלי איש וגו׳. ח מהו ושחטתם בזה רבנן אמרין סכין הראה להם כמה היה צריך להיות שיעור ארכו מנין בזה ב׳ תרין ז׳ שבעה ה׳ חמשה הרי ארביסר אצבעות א״ל כסדר הזה תהיו שוחטים ואוכלים. והיכן פרע לו הקב״ה ביום מלחמה שנא׳ (שם) והיה ביום מלחמת ולא נמצא חרב וחנית ביד כל העם אשר את שאול ואת יהונתן ותמצא לשאול וליהונתן בנו. מי המציאה לו ר׳ הונא בש״ר יצחק אמר המלאך המציאה לו. ורבנן אמרי הקב״ה המציאה לו חרב מדה כנגד מדה. מה כתיב שם (שם יד) ויבן שאול מזבח לי״י וגו׳ ט והלא כמה מזבחות בנו ראשונים נח בנה מזבח אברהם בנה מזבח יצחק בנה מזבח יעקב בנה מזבח משה בנה מזבח יהושע בנה מזבח. ואת אומר אותו החל לבנות מזבח לי״י. רבי יוסי אומר החל במלכים. ר׳ יודן אמר לפי שנתן נפשו על הדבר של שחיטה שהוא צורך מזבח לפיכך העלה עליו הכתוב כאילו אותו החל לבנות מזבח. ודכותיה פרשת נזיר נדרשת לפניה ולאחריה כיצד לאחריה זאת תורת הנזיר וגו׳ מה כתיב אחריו (במדבר ו) כה תברכו את בני ישראל וגו׳ וכי מה ענין זה לזה אלא כך צות הקב״ה כשם שאין הנזיר טועם יין אף אתם לא תטעמו יין כשתהיו מברכים את ישראל לכך כתיב (שם) כה תברכו בענין נזיר ולכך אין הכהנים נושאים כפיהם במנחה משום שכרות. כיצד נדרשת לפניה איש או אשה כי יפליא וגו׳ מה כתיב למעלה (שם ה) זאת תורת הקנאות וכי מה ענין זה לזה אלא כשהם משקים את הסוטה היו אומרים לה י הרבה יין עושה וכל ישראל עומדים שם אנשים ונשים ואם היתה טמאה וצבתה בטנה וגו׳ וכשם שבודקים אותה כך בודקים אותו. והיו ישראל האנשים והנשים שהיו רואין באים לתוך בתיהם ואומרים אוי לו לפלוני ולפלונית ששתו יין ונשתכרו ועברו עבירות ומתו נשבע אני שאיני שותה יין לעולם שלא יהא לי כמותו וכן הנשים אומרות לכך נסמכו זו לזו. אמר הקב״ה אם נזר אדם מן היין כך תורתו איש או אשה כי יפליא וגו׳. ד״א כשם שהנזיר מובדל מיין כך אני מבדיל את הסוטה משאר נשים לרעה: (ה) איש או אשה כי יפליא וגו׳. הה״ד (משלי כג) תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה.

תנה

יד יוסף ו פסיקתא רבתי דפ׳ שתדם. ילקוט כא וסוף קדושים שהש״ר פ״ו סי׳ ד׳ : ז ויק״ר פ׳ כ״ס. שהש״ר פ״ס : ח ויק״ר פ׳ כ״ס. אג״ס ס׳ י״ז : ט לקמן פ׳ כ׳ סי׳ ע״ז : י לעיל פ״ט וש״נ :

מתנות כהונה

מתים: **לתשים** תשושי כח. וזקנים: ה״ג **פועל** עושה עם בעל כו׳: **אתמהא** בתמיה וכי ראוי לתת שכר על דבר שהוא להנאתו וטובתו הרי שאין לך חיך מתוק מזה: **כי תשא** את ראש וכו׳. שנותנים כופר נפשם ונמנים דוקא מבן עשרים שנה ומעלה והלוים מבן חדש: **להיות לי**. כלומר וזה שאמר הכתוב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שתהיו בכל דבר מובדלים מן העכו״ם לשמי: **מרבה לי רעים**. חברים כלומר הגרים שמתגיירים ומתחברים לישראל ועיין כל זה במד׳ חזית: **קופליות** עיין סוף פרשת קדושים: הכי גרסינן **ומתחבר** בחבריה או ושמעכד כלומר שבא עמו בנטיעותיו ועיין בפ׳ קדושים ובמדרש חזית פסוק שוקיו: **כך המקולקלין** גרסי׳: ה״ג **נוהגין** היתר בשפחות בעולם הזה עתידין להתלות בקדקדי עד אני חייב יתהלך באשמיו: **והוא** אומר. אדלעיל קאי שאמר שנחשד על שפחותיו ועיין סוף קדושים ובמד׳ חזית פסוק שוקיו ושם פירשתיו: ה״ג **הרי ארביסר** אצבעות: ה״ג יעקב בנה מזבח משה בנה מזבח יהושע כו׳: **בענין נזיר**. טוב הוא להגיה כענין נזיר כלומר הברכות היו כענין הנזיר שאינו משתכר: **הרבה יין עושה**. כלומר שמא מתוך יין באת לידי קילקול ולכן אין הגנאי כל כך ותן תודה כדי שלא ימחה השם בחנם כדלעיל בפ׳ סוטה: **שבודקים** המים אותם: **אותו** ר״ל הבועל כמו שדרשו מן לצבות בטן ולנפיל ירך: **נשבע** אני כו׳. עיין עוד

דברים

עץ יוסף

גרית. הה״ד אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה׳ אלהינו עוד ומתנו. הרי שלא מתו אלא שהיו קרובים למות. ומ״ש נפשי יצאה בדברו פי׳ קרוב ליציאת הנפש. וח״ש הדבור להקב״ה ושלחתני ר״ל מתים ר״ל שנהפכים כמתים מגד הליפותם. חזר הקב״ה והמתיק כו׳: **קול ה׳ בכח כו׳**. דבמתן תורה מיירי המזמור הזה כדאי׳ במכילתא: **לתשים** פי׳ לתשושי כח ולזקנים: **מנבל עצמו** ר״ל שעושה דבר מגונה נגד טבעו. על כן נותן לו שכרו שכפה עצמו לעשות נגד הטבע: **אתמהא** בתמיה. וכי ראוי לתת שכר על דבר שהוא להנאתו וטובתו. הרי שאין לך חיך מתוק מזה: **כל מעשים** של ישראל כו׳. וכדאי׳ בתנחומא סדר בלק שלא הניח הקב״ה דבר בעולם שלא נתן בו מצוה לישראל ילא לתרום כו׳: **כי תשא** את ראש כו׳. שנותנים כופר נפשם ונמנים דוקא מבן עשרים ולמעלה והלוים מבן חדש: **להיות לי** הרי כו׳. כלו׳ וזש״כ להיות לי שנא׳ ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי לומר הרי אתם שלי שתהיו בכל דבר מובדלים לשמי (מת״כ): **שהוא מרבה לי רעים**. חברים שיכנסו תחת כנפי השכינה: **וחוזר ובורר** שמא ימצא עוד טובים. אבל הבורר הרע מן היפה אינו חוזר ובורר שלא חש אם ימצא עוד רעים. וכן כאן הקב״ה בורר וחוזר ובורר הצדיקים מהם שנכנסו תחת כנפי השכינה. וז״ל הילקוט סוף פ׳ קדושים א״ר ברכיה בשם ר׳ אבהו אינו אומר ואבדיל העמים מכם לא היה תקומה לעכו״ם. אלא ואבדיל אתכם כזה שהוא בורר היפה מתוך הרע וחוזר ובורר. אבל כשהוא בורר הרע מתוך היפה שוב אינו בורר ע״כ: **מצפה לעכו״ם** ר״ל שה׳ יתברך בורר רק היפות מן הרעות עד שאפי׳ העכו״ם שהם הרעים הגמורים מצפה גם עליהם אולי ישובו: (ד) **לפי שהם עמודי עולם**. שהוא היסוד והעיקר המעמיד לכל העולם שהן שם סדרי משנה שמעמידים העולם שנבראת בששה ימים: **אם לא בריתי** היינו התורה שמיתנה בברית. יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. או כך פירוש אם לא בריתי יומם פירוש אם לא התורה שנאמר בה והגית בו יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: **מה העמודים הללו יש להם קפליות**. כי סמיכות הפרשיות לא דבר ריק הוא שהעולם מתקיים על זה כמו על העמודים כדמפרש: **קופליות** פי׳ כתר ומר רחב לקבל עליו הבנין. וקיפלוס לשון חוזק (מת״כ). והיפ״ת כתב בלשון יון קורין לראש קייפלי״ש: **ובסיסיות** רגל מצוייר יפה: **ומתחבר בחבריה בנטיעותיו** כלומר שבא עמו בנטישותיו: **עתידין לתלות** בקדקדי ראשיהן כו׳. עיין ביפ״ת שמפרש טעם העונש הזה על העון הזה: **והוא אומר** לא אשם אני חייב. מתהלך באשמיו כולי עלמא אמרין יזיל כו׳. כצ״ל (א״א). ור״ל מדכתיב מתהלך באשמיו ולא כתיב בהמאתו או בעונותיו כאורחיה דקרא משמע ליה דמיירי בשפחה חרופה שמביאה אשם עליה. וה״ק קרא אך אלהים ימחץ ראש של איתו שמתהלך בבטחון אשמיו ביביא אשם. ומשום דהל״ל מהלך באשמיו. לכן אמרו שאתא ג״כ לרמוז שעמיה חובוי. ר״ל שלא נתכפר לו אות אשמה ותמיד עמיה חובוי: **ולאשתך אין** אתה ממתין. קמפרש דלא תאכלו על הדם אזהרה נמי על הנדה. ופי׳ לא תאכלו כנוי לתשמיש דהאי לאו שבכללות הוא ומרבי׳ מיניה כמה מילי (יפ״ת): **שתמצה** לשון מיץ אפים: **מי קיים** מצות הדם כו׳. מייתי להא הכא להוכיח שפירוש לא תאכלו על הדם קודם מצוי הדם. ולאפוקי לשאול שקיים מצוה זו כלו׳ שהזהיר העם שהיו שוברים על זה כמ״ש הנה העם חוטאים לה׳ לאכול על הדם. שמעינן פי׳ דלא תאכלו על הדם על כרחך קודם מצוי הדם (יפ״ת). ואגב דמייתי ענין שאול מפרש הכא ומתמהם בזה. וכן מפרש ויבן שאול מזבח דכתיב התם: **הרי ארביסר אצבעות** והיינו כשיעור ב׳ צוארי בהמה. ואע״ג דלאו שחיט בהולכה והובאה אפי׳ בסכין כל שהוא סגי. אך זמנין דשחטי בהולכה או הובאה לחוד. לכן בעי שיהיה הסכין מלא צואר חוץ לצואר כדאי׳ בפרק השוחט: **בסדר הזה** כלו׳ בסכין כזה. ואע״ג דלהפריש מלאכול על הדם נתעורר. איידי דאזהרינהו מהא הזהיר׳ נמי בשיעור הסכין משום דרשה (יפ״ת): **שנא׳ והיה** ביום מלחמת כו׳. ואע״ג דזה היה קודם י״ל דהקב״ה ידע שיעשה זאת הקדים לו החסד: **מי המציאה לו** שהרי מתחלה קאמר ולא נמצא ואח״כ ותמצא: **רבנן אמרי** כו׳ דעת רבנן דכיון דשם אלהים עשה היום הזה שבנה מזבח לה׳ כדלקמן נעשה לו נס זה ע״י הקב״ה. אבל דעת ר׳ יצחק כיון דהחרב הוי לשפוך בו דם לא היה זה ע״י הקב״ה אלא ע״י מלאך שאין שמו יתב׳ נקרא על הרעה (יפ״ת): **נח** וכו׳ ואע״ג דאדם נמי הקריב שור שקרניו קדמו לפרסותיו כדאי׳ בפ״ק דעכו״ם לא חשיב הכא אלא המפורש בקרא. והבל אע״פ שהקריב מבכורות נאנו לא מצינו שבנה מזבח (יפ״מ): **החל במלכים** כלו׳ הוא היה ראשון למלכים שבנה מזבח. ובשבחו דבר הכתוב שלא עזב את ה׳ במלכותו ובגדולתו והיה ראשון למלכים שנזהרו בעבודת ה׳. ועיין מ״ש בויק״ר פ׳ כ״ה ובשהש״ר פ״ה סי׳ י״ד: **לפי שנתן** נפשו על הדבר של שחיטה. בשמואל רבתי ליתא הני תיבות של שחיטה. נוכל לפרש שם ע״פ מה שהביא הרד״ק שם מדרש אותו החל לבנות שהוא נתן בעצמו אבן הראשונה ע״ש. וז״ש לפי שנתן נפשו לדבר שבנפשו ובעצמו עסק בבנינו לכן העלה עליו הכתוב כו׳. אבל יותר נראה שפשט פירושו כמו שמפורש כאן לפי שנתן נפשו על הדבר של שחיטה שהוא צורך מזבח לפיכך כו׳: **בענין נזיר** פי׳ סמוך לפרשת נזיר. או אפשר שצ״ל כענין נזיר (מת״כ). כלו׳ הברכות היו כענין נזיר שאינו משתכר. ויותר נראה שצ״ל לכך כתיב כה תברכו אחר ענין נזיר: **הרבה יין עושה** כלו׳ שמא מתוך יין באתה לידי קלקול ולכן אין הגנאי כל כך ותן תודה כדי שלא ימחה השם הקדוש בחנם: (ה) **ומלתם את** כו׳ ושמתם כו׳. ר״ל שיהיה הלב דבוק רק בה׳ ולא תחשוב בדברים טפשים המטמטמים הלב. וכן העינים לא יביטו

בתאוות

תנה בני אלו ישראל שנקראו בנים שנא' (דברים יד) בנים אתם לי"י אלהיכם לבך לי כמד"ת (שם י) ומלתם את ערלת לבבכם וגו' ושמתם את דברי אלה על לבבכם . ועיניך דרכי תצרנה כמד"ת (במדבר טו) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות י"י. (משלי כג) כי שוחה עמוקה זונה בע"ז הכתוב מדבר שהיא נקראת זונה כמד"ת (דברים לא) וזנה אחרי אלהי נכר הארץ. נקראת שוחה ע"ש (ישעיה ב) וישח אדם. עמוקה ע"ש (שם) וישפל איש וכה"א (שם) ושח גבהות האדם וגו'. ומנין שבע"ז הכתוב מדבר שכך כתיב אחריו (שם) והאלילים כליל יחלוף. ובאר שע"י ע"ז ירדו ישראל לבור שנא' (איכה ג) צמתו בבור חיי. (משלי כג) צרה כמד"ת והצר לך וגו' . (שם) נכריה זו ע"ז כמד"ת אלהי נכר . (שם) אף היא מנא לן שע"ז מביאה אף על האדם שנא' (דברים יא) פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף י"י בכם . (משלי כג) כחתף תארב כמד"ת (דברים יא) ואבדתם מהרה . (משלי כג) ובוגדים באדם תוסיף אדם אלו ישראל שנקראו אדם אתם. ובוגדים כמד"ת (ישעיה כד) רזי לי רזי לי וגו'. ד"א ובוגדים באדם וגו' אלו קללות של ת"כ שהם פורעניות אחר פורעניות וכתוב בהן ויספתי כמד"ת (ויקרא כ"ו) ואם עד אלה לא תשמעו וגו' ויספתי עליכם מכה. ומנין שעל עובדי ע"ז הכתוב מדבר שכן כתיב (שם) והשמדתי את במותיכם וגו'. (משלי כג) למי אוי למי אבוי וגו' אע"פ שחטאו ישראל ומסרן הקב"ה ביד או"ה בעונותיהם אף הם לא יצאו נקיים שלסוף הקב"ה דן את עכו"ם שמסרן בידם כמו שעשה במצרים ובבבל . לכך כתוב ו' פעמים למי כנגד ו' גליות שגלו ישראל לבין האומות וכולן לקו יא על ידיהם ואלו הן מצרים תחלה ואחר אשור בבל מדי ויון ואדום וכה"א (זכריה א) וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים אשר אני קצפתי מעט וגו' (ירמיה מו) כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתיך שם לכך נאמר למי אוי למי אבוי וגו'. למאחרים על היין אלו ישראל שנקראו יין כמד"ת (ישעיה כז) ביום ההוא כרם חמר ענו לה. למאחרים אלו או"ה המאחרים על היין לשתותם וליקח כל יגיעם. הבאים לחקור ממסך שהם חוקרים עלילות אחריהם באי זה ענין יטלו את אשר להם ויהרגו אותם ויעשו עמהם רעה. (משלי כג) אל תרא יין כי יתאדם הקב"ה מזהיר את הגוים שלא יכבידו עול קשה על ישראל הה"ד אל תרא יין כי יתאדם · מהו כי יתן בכוס עינו בכים כתיב שהם נותנין עיניהם בכיסם של ישראל. (שם) יתהלך במישרים שנוטלין כל אשר להם ונשארים בתיהם כמישור . ד"א יתהלך במישרים שעושים בהם איש כל הישר בעיניו. ד"א יתהלך במישרים שכל גזילות שגוזלין לישראל אין חושבין עצמם עון אלא חושבין שכל מה שעושין להם מן היושר. (שם) אחריתו כנחש ישך אומר להם הקב"ה חוה לפי שהלכה אחר עיניה בעצת הנחש כמד"ת (בראשית ג) ותרא האשה כי טוב וגו' מה היה סופה נתקללה ע"י הנחש ז' קללות מן הכתוב . שנא' (שם) אל האשה אמר הרבה ארבה וגו' יב ואותו אילן יין היה. אף אתם תלקו ע"י ישראל שנקראו יין בעת שתסתכלו בהם ותשתו ממונם שנא' (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו וגו' . (משלי כג) וכצפעוני יפריש מה הצפעוני מפריש את האדם מן חיים למות כך בעון שעושין רעה לישראל יאבדם מן העולם שנא' (יואל ד) מצרים לשממה תהיה וגו'. זה הגזל שהוא חשוב עליהם כמות הה"ד (שם) אשר שפכו דם נקיא בארצם. (משלי כג) עיניך יראו זרות תחת הראייה שהיו האומות מסתכלים בישראל כנגד זה יביא עליהם הקב"ה פורעניות משונות שיהיו זרות זו לזו כדרך שבאו לישראל. כמד"ת (דברים לא) ומצאוהו רעות רבות וצרות. רעות שהן צרות ז לזו כגון זבורא ועקרבא. (משלי כג) ולבך ידבר תהפוכות אתם מתהפכים עליהם בכל יום

כמד"ת (איכה ג) אך בי ישוב יהפוך ידו כל היום ולבם של ישראל יוצא מדעתו מרוב התלאות שעושים להם כך ישלם הקב"ה גמול להם מדה כנגד מדה שיביא עליהם פורעניות קשות שיצא לבם מדעתו וידבר לבם תהפוכות ויביא עליהם בלהות . תהפוכות כד"א (איוב ל) ההפך עלי בלהות וכן הוא אומר (ישעיה סו) קול י"י משלם גמול לאויביו מדה כנגד מדה. והיית כשוכב בלב ים זה פרעה שטבע בלב ים כמד"ת (שמות טו) קפאו תהומות בלב ים ואומר ונער פרעה וחילו בים סוף. מה פרעה הכהו הקב"ה י' מכות כנגד י' דברים שגזרו על ישראל ולבסוף טבעו כנגד (שם א) כל הבן הילוד וגו'. כך יעשה הקב"ה לכל האומות שעושים רעה לישראל מדה כנגד מדה. (משלי כג) וכשוכב בראש חבל זה היה סיסרא מה כתיב (שופטים ד) והוא לחץ את בני ישראל בחזקה עשרים שנה מה היה סופו יג לפי שהיה מחרפם ומגדפם בנחיצה לכך מת מיתה נדופה שמסרו ביד אשה כד"א (שם) כי ביד אשה ימכור י"י את סיסרא . לכך נאמר וכשוכב זה היה סיסרא שכתוב בו (שם ה) בין רגליה כרע נפל שכב. בראש חבל שחבלתו יעל בראשו עם היתד שבאהל. הה"ד (שם) ידה ליתד תשלחנה וימינה וגו' מדה כנגד מדה: ד"א וכשוכב בראש חבל זה היה המן שבקש להרוג את כל היהודים הם ובניהם ולבוז את ממונם ובקש לתלות את מרדכי לכך הגיע לו מדה כנגד מדה שמת הוא ובניו ולקח מרדכי ממונו. לכך נאמר וכשוכב זה היה המן שמת מיתה משונה כד"א (יחזקאל לב) שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה אשר נתנו בגבורתם את חללי חרב והמה את ערלים ישכבו ואת יורדי בור. בראש כד"א (אסתר ט) ישוב מחשבתו הרעה על ראשו ותלו אותו . חבל אלו בניו שנא' ותלו אותו ואת בניו על העץ. ואין חבל אלא בניו כד"א (קהלת ה) למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך מעשה ידיו של אדם אלו בניו. חיבל חבל כתיב זה היה המן שנחנק בחבל. ומנין שהיה ממונו למרדכי שנא' (אסתר ח) ותשם אסתר את מרדכי על בית המן מדה כנגד מדה. (משלי כג) הכוני בל חליתי אוי להם לאו"ה שאין לומדים מוסר. במה שעשה הקב"ה לראשונים לא למדו אחרונים הה"ד הכוני בל חליתי. אומרים האומות אע"פ שהכה הקב"ה פרעה ומצרים על אודות ישראל אעפ"כ לא לקחתי מוסר הה"ד בל חליתי. הלמוני בל ידעתי אע"פ שפרע מסיסרא שכתוב בו והלמה סיסרא לא נתתי לדעתי בו לקחת מוסר ממנו. מתי אקיץ ולא עוד אלא שהייתי ממתין מתי תעבור המכה ואוסיף לבקש רעתם של ישראל. הה"ד (שם) אוסיף אבקשנו עוד וכה"א (שם כז) אם תכתוש את האויל במכתש וגו' : (ו) ד"א תנה בני לבך לי וגו' . מה ראה הקב"ה לשאול מישראל הלב והעינים שיהיו אחריו לפי שהעבירה תלויה בהם הה"ד (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' . עינא וליבא תרי סרסורי דחטאה אינון . כי שוחה עמוקה זונה כשם שאמר משה אשר אתם זונים אחריהם. לומר שהזנות תלויה בהם. העינים רואות את הזנות והלב מהרהר אחריה. כך אמר רוה"ק ע"י שלמה כי שוחה עמוקה זונה. למה קראה שוחה על שם כי שחה אל מות ביתה. עמוקה כמד"ת (משלי ט) בעמקי שאול קרואיה. זונה זו אשת איש. ובאר צרה שהיא מורידה לנואף לגיהנם הה"ד (שם ה) שאול צעדיה יתמכו ושאול נקרא בור דכתיב (תהלים ל) ה' העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור. מהו שאמר צרה זה גיהנם שהיא רחבה מלמטה ופיה צר מלמעלה הה"ד (איוב לו) ואף הסיתך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה. נכריה שהיא נכריה לך שהיא אשת איש. (משלי כג) אף היא שמביא' את האף על האדם שכן כתיב לא תנאף
לא

יד יוסף יא כנ"ל : יב ב"ר פי"ט . ויק"ר פי"ב · ולקמן פ' זו סי' ט' . זוהר בראשית דף ל"ו . ילקוט שם . וזוהר ויקרא דף קל"ז : יג ויק"ר פ"ז:

מתנות כהונה

דברים נעימים בואלה שמות רבה פ' י"ו : ה"ג ששה פעמים למי כנגד כו' . פי' למי אוי למי אבוי וגו' כתיב ו' פעמים ועיין בפ' שמיני כל פ' זו נדרשת יפה : ה"ג ענו לה למאחרים אלו א"ה המאחרים על היין לשתותם . מאחרין ויועצין עצות על ישראל לשתות יגיעם דוגמת שנא' על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם : יכבידו כו' . דרש אל תרא ראיה להרע כד"א אל תראוני שפי' אל תבייշוני : בתיהם כמישור גרסי' : שתסתכלו כו' . בעין הרע שנותנין עיניהם בממונם : זה הגזל . סיפיה דהאי קרא מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי : כמות כאילו הרגום : ה"ג כנגד זה יביא עליהם : זרות מהופכות וצרות כדלקמן ואולי שצ"ל צרות : ה"ג שיהיו זרות זו לזו כדרך שבאו לישראל וכן מצאתי בא"א : שהן צרות זו לזו בפ"ק דחגיגה פי' ר"ת רפואות נשיכה זו קשה לזו דאמרינן בפ"ב דע"ז קרירא לעקרבא חמימי לזיבורא ואילופא סכנתא הלכך היכן שנושכו' שניהם נעשות צרות זו לזו ואין לו תקנה : ה"ג ועקרבא ולבך ידבר תהפוכות : יוצא מדעתו גרסי' : מדה כנגד מדה גרסי' : לבם מדעתו גרסי' : י' דברים . שגזר פרעה בילקוט ואיתא הכיא בשם תנחומא ותנא דבי אליהו שגזר עליהם עשר גזירות וכנגד כל גזירה וגזירה נפרע מהם הקב"ה מדה כנגד מדה וגם הפייטן הביאוהו בפיוט של פסח : בראש חבל שחבלתי גרסי' : סרסורא האמצעי כסרסור הזה שהוא אמצעי בין המוכר

עץ יוסף

באוות המרחקות את האדם מה' : ע"ש וישח אדם כי ע"י זה נעשה שפל במעלתו שגרע מכל ונעשה יותר מכולם : אף הוא הוא לשון הכתוב אף הוא כחתף תארוב . ודרש מלשון אף וכעס : רזי לי רזי לי וגו' . ור"ל וסיפיה דקרא אוי לי בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו . ופרש"י חמש בגידות הללו כנגד בבל ומדי ופרס יון ואדום שישתעבדו בישראל . ועל עכו"ם הכתוב מדבר מדכתיב בתריה וחפרה הלבנה וגו' ותרגם יונתן ויבהתון דפלחין לסיהרא כו' . או אפשר שמפרש רזי לי ע"ד דכתיב (צפניה ב') כי רזה את כל אלהי הארץ . ופרש"י התים כחם כלו' יבטל אותם וישבית אמונתם : אלו קללות דרש ובוגדים כאילו הטובות בוגדים באדם מלבא עליהם . רק יוסיף עליהם רעה אחר רעה : ו' פעמים למי למי אוי למי אבוי וגו' כתיב ששה פעמים : ואחר אשור שהגלה את עשרת השבטים : בבל הוא נבוכדנצר מלך בבל שהגלה יהודה ובנימן : אשר אני קצפתי מעט . פי' אני קצפתי מעט על ישראל נגד מה שהרעו הם לישראל בגלות והם עזרו לרעה . להרע להם יותר מדאי : המאחרים על היין לשתותה . פי' המאחרים בנשף ויועצין עצות על ישראל שנקראו יין . לשתותה פי' לשתות יגיעם : שלא יכבידו עול קשה . דרש אל תרא ראיה להרע כמד"א אל תראוני וגו' שפירשו חז"ל אל תבזוני כד"א כי ראו בארון ה' : נתקללה ע"י הנחש ז' קללות . אפשר דצ"ל עשרה קללות כדאי' בבמדב"ר פ"ה סי' ה' ע"ש . ואפשר כיון שאמר קללות מן הכתוב לכן קאמר ז' שמן הכתוב לא משמע רק ז'. ועיין בעירובין דף ק' : ראשית תבואתה וגו' כל אוכליו יאשמו וגו' : לשממה תהיה וגו' מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי . ע"ז אמר זה הגזל כו' : כמות כאילו הרגם : זרות מהופכות וצרות כדלקמן . והא"א מגיה שצ"ל צרות במקום זרות : כגון זבורא ועקרבא ופי' הר"ת בפ"ק דחגיגה רפואות נשיכה זו קשה לזו דאמרן בפ"ב דעכו"ם קרירא לעקרבא חמימי לזיבורא ואילופא סכנתא . הלכך היכא שנושכות שניהם נעשות צרות זו לזו ואין לו תקנה : כמד"א ההפך עלי בלהות . מביא ראיה דמה דכתיב לבך ידבר תהפוכות הוא כאילו כתיב בלהות כדכתיב ההפך עלי בלהות : כשוכב בלב ים כלו' תקבלו העונשים כמו שקבלו הקודמים פרעה וסיסרא : כנגד עשרה דברים שגזרו על ישראל . שגזר פרעה על ישראל כדאי' בתנחומ' ובתד"א שגזר עליהם עשרה גזירות . וכנגד כל גזירה וגזירה נפרע מהם הקב"ה מדה כנגד מדה . הביאוה בפייט של פסח : את בני ישראל בחזקה . ודרשו בויק"ר פ"ז סי' ו' מהו בחזקה בחירופין וגידופין . וז"ש מה היה סופו לפי שהיה מחרפם ומגדפם בנחיצה . ואפשר שצ"ל בלחיצה : שמסרו ביד אשה לבושת לו ולחרפה שגבור כמוהו (וכדאי' בילקוט שכבש העולם בכחו . ולא היה כרך שלא הפיל החומה בקולו . ואפי' חיה שבשדה כיון שהיה נותן עליה קולו לא היתה זזה ממקומה) יפול ביד אשה : חיבל חבל כתיב זה . כצ"ל . ור"ל שקרינן חבל . ולכן דרשינן מקודם אלו בניו כד"א וחבל את מעשה ידיך . והשתא קאמר חבל כתיב לכן דרשינן על המן שנתלה בחבל : (ו) תרי סרסורי סירסור הוא אמצעי בין המוכר והקונה . וכן עינא וליבא . לפי שחוש הראות רואה דבר האסור ותיכף הלב מתאוה לרעה כאילו הם סרסורים לפתות את נפש האדם לעשות זאת . ולכן המה העקרים שמבקש ה' מהם שידבקו בדרכיו יתב' ויראו ויחשבו רק בה' : רחבה מלמטה ופיה צר מלמעלה . ע"ד האיור . כמו שהבור הרחב למטה וצרה למעלה

לא תתנה האף ממך. ד"א לא תנאף אל תתן אף בין איש לאשתו. כחתף תארב שאין הקב"ה מאריך למנאפים להפרע מהם. וכה"א (מלאכי ג) והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים. (משלי כג) ובוגדים באדם תוסיף שהיא מפתה אנשים כשרים ועושה אותן בוגדים ומוספת רשעים בישראל הה"ד (שם ט) אשת כסילות הומיה וגו' וישבה לפתח ביתה וגו' לקרא לעוברי דרך המישרים אורחותם מי פתי יסור הנה וחסר לב ואמרה לו מים גנובים ימתקו וגו' ולא ידע כי רפאים שם וגו' הוי ובוגדים באדם תוסיף. למי אוי למי אבוי כנגד הנואף אומר למי אוי כמד"ת לצבות בטן. למי אבוי זה אב אוי. כמד"ת ולנפל ירך לפי שהירך הוא עושה העבירה לכך נקרא אבוי אב אוי. למי מדנים כל אלו למי האוי והאבוי לנואף המשלח מדנים בין איש לאשתו. הוי למי מדנים למי שהמדנים שלו וכה"א (שם ו) ומשלח מדנים בין אחים זה איש ואשתו שהם אחים זה לזה. למי שיח ועוד למי הם באות הקללות שאמרנו האוי ואבוי הוי למי שיח. למי פצעים חנם זו הזונה שהיתה נפצעת פצעי אהבה. חנם בלי שום פצע מבעלה שוחקת עם אחר. למי חכלילות עינים זו הזונה שמשקת את הנואף יין כמד"ת (בראשית מט) חכלילי עינים מיין. ד"א למי שיח זו שבועת האלה כמד"ת ואמר הכהן לאשה יתן ה' וגו'. למי פצעים חנם על עסקיה נפצעת חנם. שהכהן פורע את ראשה ואוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו אם נפרמו נפרמו. למי חכלילות עינים זו שתיית המים שמיד כשהיתה שותה עיניה בולטות. כל אלו למי למאחרים על היין. מכאן שהיין גורם. לבאים לחקור ממסך יד מן דשמע הן אית ליה חמר טבא רדיף בתריה. אל תרא יין כי יתאדם הזהירה רוה"ק על היין שלא ישתכר אדם למה כי יתאדם שאחריתו דם שעובר עבירה שיתחייב עליה מיתה. ד"א כי יתאדם כי יתאוה לדם נדה ולדם זבה. (משלי כג) כי יתן בכוס עינו בכיס כתיב ע"י הכוס יתן עינו בכים לשון נקי דברה תורה לומר שיבא על הערוה. יתהלך במישרים סוף אשתו אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי ואינו פורש. א"ר אסי אם ת"ח הוא סוף שמטמא את הטהור ומטהר את הטמא. ד"א יתהלך במישרים סוף שהוא מתיר את העבירות ועושה אותן הפקר כמישור מסיח עם אשה בשוק מנבל פיו דברים רעים בשברות ואינו מתבייש. אחריתו כנחש ישך מה הנחש ע"י שהסית לחוה לשתות יין נתקללה האדמה בעבורו שנאמר (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך. כך נח ע"י יין נתקלל בנו שלישי של עולם שנא' (שם ט) וייקץ נח מיינו וגו'. ארור כנען זה היה חם שהיה בנו שלישי והוא נקרא אבי כנען. וכן היה מאררו. מה צפעון זה מפריש בין מתים לחיים. כך מפריש היין את האדם מדרכי חיים לדרכי המות. לפי שהיין גורם לו לע"ז הה"ד (משלי כג) עיניך יראו זרות כמד"ת (תהלים פא) לא יהיה בך אל זר. ד"א שהוא בא על אשת איש כמד"ת (משלי ה) ולמה תשגה בני בזרה. ד"א שיעשה את המצות זרות כמד"ת (תהלים קיט) גערת זדים ארורים השוגים וגו'. ואין זדים אלא הטועים בעבור היין כמד"ת (משלי כא) זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון זה שכור שנקרא יהיר ולץ. יהיר מנין שנאמר (חבקוק ב) ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה. לץ מנין דכתיב (משלי כ) לץ היין הומה שכר כל שוגה בו לא יחכם. ולבך ידבר תהפוכות שהוא הופך פניו מן הקב"ה ומן המצות כמד"ת (דברים לב) כי דור תהפוכות וגו'. והיית כשוכב בלב ים זה נח ששכב בתבה י"ב חדש בתוך מי המבול ועל ששתה ונשתכר אירע בו פסול שנסתרס. וכשוכב בראש חבל זהו אדם הקדמוני שהוא היה ראש לכל בני אדם שע"י היין נקנסה עליו מיתה וגרם להביא חבלי מות לעולם. הכוני בל חליתי אוי לו לנואף שאינו לומד דעת ממה שעברו עליו. הוא ראה מה אירע לסוטה ע"י היין ולא למד דעת. הלמוני בל ידעתי ראה בתורה מה אירע לנואף ע"י היין ולא ידע להבין. אלא אמר מתי אקיץ אוסיף אבקשנו עוד. שב"ז שיהיה לו פנאי להתעסק בזנות ירדוף אחריה. הא למדנו שהיין גורם לזנות. טו ולכך כתב הקב"ה בתורה פרשת נזיר אחר פרשת סוטה שלא יעשה אדם כמעשה נואף ונואפת ששתו יין ונתקלקלו אלא הירא מן החטא יזיר את עצמו מן היין. לכך נאמר איש או אשה כי יפליא וגו': (ז) הה"ד (עמוס ו) הוי השאננים בציון וגו'. טז זה שבט יהודה ובנימין שהיו מסובין בהיכלי עונג. והבוטחים בהר שומרון אלו י' השבטים שיושבים לבטח בסבסטי. נקובי ראשית הגוים הבאים משני שמות שם ועבר שמשם נקראו ישראל עברים. (שם) ובאו להם בית ישראל או"ה בשעה שהם אוכלים ושותים הם מתעסקין בדברי תפלות. מי חכם כבלעם. מי גבור כגלית. מי עשיר כהמן. אח"כ באין ישראל ואומרים להם אחיתופל לא היה חכם. שלמה לא היה חכם. שמשון לא היה גבור. דוד לא היה גבור. קרח לא היה עשיר. שלמה לא היה עשיר. שנא' בו (מ"א י) ויתן המלך את הכסף בירושלם וגו' ומסכימין כולם כדברי ישראל. עברו כלנה וראו זה קטיספון. ולכו משם חמת רבה זו חמת אנטוכיא. ורדו גת פלשתים אלו תלוליא דפלסטיני. הטובים מן הממלכות האלה זה ציון ושומרון. אם רב גבולם מגבולכם א"ל הקב"ה חלק גדול וטוב נתתי לכם שאין לאחת מכל האומות טוב וגדול מחלק שלכם. ולמה אין אתם עושים רצוני ואין אתם מתיראים ממני שאביא עליכם פורענות על שאין אתם משימין דברי על לבבכם. הה"ד (עמוס ו) המנדים ליום רע זה יום של גלות שמרחיקים אותו מלבם שאין חוששין עליו שאומרים לא תבא עלינו רעה. ותגישון שבת חמס הגשתם עצמכם לישב אצל החמס זה עשו כמד"ת (עובדיה א) מחמס אחיך יעקב וגו'. השוכבים על מטות שן על ערסין דפיל. וסרוחים על ערשותם שהיו מסריחין בעבירות את מטותיהן שהיו מחליפין נשותיהם זה לזה ומסריחין מטותיהם בשכבת זרע שאינה שלהם. ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק בא וראה כל שבט ושבט היה לו מיומם בפני עצמו כיון שהיה מבקש לילך למיומם שלו היה מעביר כל המרעה לפניו והיה נוטל השמן שבהם ועומד עליו ושחטו. הפורטים על פי הנבל כדוד חשבו להם כלי שיר כשם שהיה דוד משורר ע"י נבלים להקב"ה כך התקינו להם נבלים לשורר על היין הה"ד השותים במזרקי יין. רב ור' יוחנן ורבנן. רב אמר קלוריא

יד יוסף יד ויק"ר פ' י"ב סי' א': טו ברכות ס"ג. נזיר ב'. סוטה ב': טז ויק"ר פ"ה. תנחומא שמיני סי' ה':

מתנות כהונה

כמוכר והקונה: נקראת בור. וזה באר: תהנה האף. תנאף נוטריקון תהנה האף: לצבות בטן. ודרשו חז"ל בסוטה שמדבר בבטן של נואף וע"ל בפ' סוטה: אב אוי. כלומר הסבה והמקור שממנה באה האוי עליו: פצעי אהבה. ע"י חבוק ונשוק ולחוק: ה"ג על עסקיה נפצעת חנם שהכהן כו'. ואע"פ שלא נודע שנטמאה רק על עסקי הסתירה עושין לה כך וזהו חנם: מן דשמע כו'. עיין כל זה בפ' שמיני ושם פירשתיו: בנו שלישי גרסי': וכן היה מאררו גרסי' פי' נח כשהיה מאררו היה קורא אותו כנען לפי שהיה אבי כנען וכתיב כנען בידו מאזני מרמה: שנסתרס כן דרשו חז"ל בפסוק וירא חם וגו': ממה שעברו כו'. כלומר ממי שקדם לו ולא למד דעת: מה אירע כו'. כלומר מה שכתוב בתורה שאירע לסוטה: בל חליתי. שלא קיהה ולא הרגיש כד"א ואין חולה מכם עלי: ה"ג אקיץ אוסיף אבקשנו עוד: הוי השאננים כו'. המאמר הזה כולו בויקרא רבה פ"ה ושם פירשתיו: בסבסטי ילקוט בספר עמוס לא גרס ליה וכן לעיל בפ' ויקרא ל"ג ליה ולפי הענין הוא שם מקום: לישב אצל החמס גרסי': בעבירות את מטותיהן גרסי': האוכלין כרים מצאן גרסי': למיומם

עץ יוסף

למעלה קשה לצאת מתוכה. ולמטה הוא מתהפך לכל צד לסבול העונש בה. כן הגיהנם המוכן לנפש החופשית רחבה למטה שיש בה די לרוב לקבל עונש. וצר למעלה לצאת ממנה: ואף הפיתך הסורין הסיקך והדיתך: מפי צר רחב וז"ל הילקוט מפי צר זה גיהנם שפיה צר. ימה תאמר כשם שפיה צר כך כולה צר ת"ל רחב. וכה"א (ישעיה ל') העמיק הרחיב: לא תהנה האף ממך. כי המדה"ד המכלה ומענים עושה מעשהו בהפק גדול נמרץ לענוש אנשיו כאילו נהנה ממנו מאד. ודרש תנאף תהנה אף: כחתף תארב כהתף פי' פתאום: לצבות בטן ודרשו הז"ל בסוטה שמדבר בבטן וירך של טועל: זה אב אוי דרש אבוי לשתי תיבות אב אוי. וה"ק למי אב אוי פי' למי הקללה של לנפיל ירך. וקרי לירך אב אוי שהוא הסיבה והמקור שממנו באה האוי עליו כדמפרש שהירך הוא עושה העבירה. וקאמר שכל אלו למי כו' לנואף שהוא משלח מדנים בין איש לאשתו. והדר קאמר למי שיח למי עוד הם באות שיח ודיבור מקללות הנ"ל היינו האוי זו לצבות בטן. והאבוי זה אב אוי היינו לנפיל ירך. וקאמר שהם באות למי פצעים חנם זו האשה הזונה כדמפרש: בלי שום פצע מבעלה. כלו' נודדת מאהבת בעלה חנם לאהבת אחר: שמשקת את הנואף יין. למען הגבר אותו: זו שבועת האלה שמוכרח להרבות בשיחה ולהשביעה: על עסקיה נפצעת חנם. פי' על עסקה שהסתירה עצמה נפצעת לפעמים חנם. שאף שהם היא טהורה מ"מ בזיונה שביזהה הכהן זה הוא הוזרת: אם נקרעו נקרעו ואינו חושש. ואם נפרמו אינו חושש. פרימה גדולה מקריעה שנקראה לקרעים הרבה (רש"י): מן דשמע הן אית כו'. שמועה שיכן יין טוב למכור הולך אחריו. ודייק מלשון לחקור שחוקר ודורש שיכן היין טוב: אל תרא יין כי יתאדם הזהירה כו'. משום דאי כפשוטו ה"ל להזכיר מתועלת היין מה שהוא זן ומשמח ומחכים ומרפא. לכן פי' כי יתאוה דם. ודרש יתאדם לשתי מלות פי' שמהמת שכרות יתאוה לעשות עבירה שיתחייב עליה מיתה. ולדבר אחר יתאוה לדם נדה ולדם זיבה. דהשתא הוי כי יתאדם נתינת טעם אל ההמנע משתיית יין: לדם נדה כו' שע"י השכרות ישיה לנוע אחר הזנות ולא יחוש לנדה וזיבה: לשון נקי דברי תורה. ובויק"ר מסיים כדכתיב (משלי א') כיס אחד יהיה לכולנו ע"ש ביאורו: סוף שאשתו כו' ופי' יתהלך במישרים שיתהלך בדרכו ולא ימנעהו דבר מכשול: סוף שמטמא את הטהור כו'. ופי' יתהלך במישרים שכל הדרכים ישרים אצלו בעיניו אע"פ שטועה בהוראתו: לשתות יין כמ"ד אותו אילן ענבים היה וכדלעיל סי' ה' וש"נ: נתקלל בנו שלישו של עולם. שלאחר המבול לא נשתייר העולם אלא לפני נח ושלשה בניו נמצא יצא כל אחד מבניו שליש העולם: וכן היה מאררו כנ"ל. פי' נח כשהיה מאררו היה קורא אותו כנען לפי שהיה אבי כנען וכתיב כנען בידו מאזני מרמה (מה"כ): בין מתים לחיים בויק"ר גרס בין מיתה לחיים. ופי' לשון מפרים הוא משום שהאדם חי מצד הנפש ומת מצד הגוף. וכשיוצא הנפש מן הגוף הויא הפרשה בין מות לחיים: כך מפריש היין כו'. כך הפרים היין של עץ הדעת את האדם מדרכי חיים לדרכי מות שנגזר עליו ועל דורותיו מיתה: לדרכי מות עיניך יראו זרות לפי שהיין. כצ"ל (רד"ל): גורם לו לעכו"ם כו', שהוא בא על א"א כו' שיעשה את המצות זרות. חשב ג' דברים אחד בענין המוגה. הב' במדות כי ירדוף אחרי תאותו. והג' במעשה לסור ח"ו ממצות התורה: שנסתרס כן דרשו חז"ל בפסוק וירא חם וגו': ממה שעברו כו' כלו' ממי שקדם לו ולא למד דעת: מה אירע כו' כלו' מה שכתוב בתורה שאירע לסוטה. ופי' בל חליתי שלא קיהה ולא הרגיש כמד"א ואין חולה מכם עלי: (ז) זה שבט יהודה כו'. שעיקר מלכותם בציון ובירושלים: אלו עשרת השבטי' שיושבי' לבטח בסבסטי. פי' מוסף הערוך וז"ל הורדוס המלך בנה עיר שומרון החרבה ויקרא לה סבסטי לכבוד קיסר אגוסטוס אשר היונים קוראים לו סווסטוס: הבאים משני שמות שם ועבר. ובויק"ר פ"ה סי' ג' גרס שהם באים משני ראשי הגוים משם ועבר. והכוונה שפי' נקובי מגזירת אשר נקבו בשמות. ור"ל שהם נקובים ומפורסים ביחוסם שהם מזרע שם ועבר שהיו ראשי הגוים שכל אחד היה בזמנו ראש בעולם בחכמה ובחשיבות. ולפי שבאים ישראל מיחוס גדול לא היה להם להתעסק בתפלות לומר מי חכם כזה או גבור כזה. אלא היה להם להזכיר הצדיקים הקודמים ולילך בדרכיהם ועתה בחרו להם ישראל ג"כ דרך זה. וזה"כ ובאו להם בית ישראל ור"ל שעם היותם מיוחסים ביחוס ממש של צדיקים ותמיד הלכו בדרכיהם. עתה באו ג"כ להתעסק בדברים כאלו שאומרים ישראל להם כי גם ביניהם היו חכמים ועשירים: קטיספון בב"ר פ' ל"ח אכד ואכד וכלנה. הדס ונציבין וקטספון. ומפרש המדרש שמות ארצות אלו להודיענו שלותם. שעם היות אלו הטובות שבארצות האומות. מ"מ של ישראל היו יותר טובות מדקאמר הטובות מן הממלכות האלה: זו חמת אנטוכיא תרגום ירוש' חמת אנטוכיא. מבר ההר תתאו לבא חמת אנטוכיא. ואת החמתי וית אנטוכיא: תלוליא דפלסטיני תרגום עדי מבצר קרסין תלולין. וכתב המוסף הערוך בלשון יוני נקרא פלשת פלסטיני. וצידון נקרא פניקיא עכ"ל. וכן כתב הא"א: זה יום של גלות. כי הוא יום הרעה שהנביאים היו מתנבאים עליהם: הגשתם עצמכם כו' שתקרבון עצמיכם לשבת בגלות. ופי' המנדים ליום רע לפי' יהיה מענין נע ונד כלו' שמניעין עצמם ללכת בגלות ומניסים עצמם לשבת בגלות: ערסין דפיל מטות

קלוריא ר"י אמר בכוסות קטנים רבנן אמרי בכוסות שיש להם זרבובית. מהיכן שותים ר' אבהו בש"ר חנינא אמר מפתגיתא שהיה יינו מפתה את הגוף. רבנן אמרין בש"ר חנינא מפלוגתא. וראשית שמנים ימשחו רב יהודה בר יחזקאל אמר זה שמן אנפיקנון שמשיר את השער ומחליק את הבשר. ר' ינאי אמר שמן אנטכנון. ואחר כל השבח הזה ולא נחלו על שבר יוסף. מה סופן ע"י יין נתפתו וזנו ולכך יגלו הה"ד (עמוס ו) לכן עתה יגלו בראש גולים וגו'. הא למדנו כ"מ שיש יין יש ערוה ולכך כתב הקב"ה פרשת נזיר אחר פרשת סוטה לפי שהיין גורם ערוה ולפיכך יזיר אדם עצמו ממנו שלא יטעה אותו. ולכך נאמר איש או אשה כי יפליא וגו':

(ח) הה"ד (משלי לא) יזדברי למואל מלך. למה נקרא שלמה למואל. א"ר ישמעאל באותו הלילה שהשלים שלמה מלאכת בהמ"ק נשא בתיה בת פרעה. והיו שם צהלת שמחת בהמ"ק וצהלת בת פרעה ועלתה צהלת שמחת בת פרעה יותר מצהלת בהמ"ק. הוא דאמר מתלא כולא מחנפים למלכא. ולכך נקרא למואל שהשליך עול מלכות שמים מעליו כלומר למה לו אל. ובאותה שעה עלתה במחשבה לפני הקב"ה להחריב את ירושלים הה"ד (ירמיה לב) כי על אפי ועל חמתי וגו'. רבנן אמרי אלף מיני זמר הכניסה לו בת פרעה והיתה מצוה לזמר לפניו באותו לילה. והיתה אומרת לו כך מזמרין לפני ע"ז פלונית וכך מזמרין לפני ע"ז פלונית. מה עשתה בת פרעה כמין פרס שטחה לו למעלה יחממנו וקבעה בו כל מיני אבנים טובות ומרגליות שהיו מבהיקות כעין כוכבים ומזלות. וכ"ז שהיה שלמה רוצה לעמוד היה רואה אותן הכוכבים והמזלות והיה ישן לו עד ד' שעות. א"ר לוי אותו היום נתקרב תמיד בד' שעות ועל אותה שעה שנינו מעשה היה ונתקרב תמיד של שחר בד' שעות והיו ישראל עצבים שהיה יום חנוכת בהמ"ק ולא היו יכולין לעשות מפני שהיה ישן שלמה והיה מתיראים להקיצו מפני אימת המלכות. הלכו והודיעו לבת שבע אמו והלכה היא והקיצתו והוכיחתו הה"ד (משלי לא) משא אשר יסרתו אמו. יטא"ר יוחנן מלמד שכפפתו אמו על העמוד ואמרה לו מה ברי הכל יודעין שאביך ירא שמים היה עכשיו יאמרו בן בת שבע הוא אמו גרמה לו. ומה בר בטני כל הנשים של בית אביך כיון שמתעברות שוב אין רואות פני המלך ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא הבן מלובן ומזורז. ומה בר נדרי כל נשים של בית אביך כיון שמתעברות היו נודרות ואומרות יהיה לנו בן הגון למלכות ואני נדרתי ואמרתי יהיה לי בן זריז ומלומד בתורה והגון לנביאות. (שם) אל תתן לנשים חילך שתהא רודף אחר זמה שהן מטלטלין דעתו של אדם (שם כט) ורועה זונות יאבד הון. ודרכיך למחות מלכין התורה הזהירה ואמרה (דברים יז) ולא ירבה לו נשים הזהיר בדברים הללו שהם מחיית מלכים. אל למלכים למואל מה לך אצל מלכים שאומרים למה לנו אל לעשות כמעשיהם. אל למלכים שתו יין מה לך להשוות עצמך למלכים השותים יין ומשתכרין ועושין כל מיני זמה אל תעשה כמעשיהם. ולרוזנים אי שכר מי שכל רזי עולם גלוים לו ישתה יין וישתכר. פן ישתה וישכח מחוקק אר"ש אלו ד"ת החקוקים וכתיב בהן לא תנאף. וישנה דין כל בני עוני אמרה לו הדין נמסר למלכות בית דוד כמד"ת (ירמיה כא) בית דוד דינו לבקר משפט. תשתה יין ותשנה דין כל בני עוני תזכה את החייב ותחייב את הזכאי. כמכאן אמרו דיין ששתה רביעית יין אל ידון כאוכן חכם ששתה רביעית יין אל יורה. (משלי לא) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש א"ר חנן לא נברא יין בעוה"ז אלא לשלם שכר לרשעים בעוה"ז שהם אבודים לעוה"ב ולנחם אבלים הה"ד ויין למרי נפש. מכאן אמרו כל הנהרגים בב"ד היו משקין אותו יין חי כדי שתטרוף דעתו עליו לקיים מה שנא' תנו שכר לאובד. ישתה וישכח רישו על האובד יאמר שישכח המות שהיא רישו. ועמלו על מרי נפש הוא אומר שמתו לו בנים ובנות והוא מר נפש והיין ישמח לב ולא יזכר עוד את צערו. ועמלו לא יזכר עוד אלו בניו שהם עמלו כההיא דתנינן ואת עמלינו אלו הבנים כמ"ש (שמות א) כל הבן הילוד וגו'. פתח פיך לאלם מכאן שאם אין טוענין ליורש וללוקח שב"ד טוענין. ד"א פתח פיך לאלם כנגד היתומים הוא אומר שאין יודעין לטעון ועוד שאין יודעין בעסק אביהם שבית דין טוענים בשבילם. הוי אל דין כל בני חלוף זה בני המת שחלף והלך לבית עולמו. ד"א שהן חלופי אביהם כמד"ת (תהלים נה) אשר אין חליפות למו וגו' א"ר חנינא כבזה שאין מניח לו בן. פתח פיך שפט צדק שלא תעשה שתלמדם טענות. ודין עני ואביון כמד"ת (שמות כג) לא תטה משפט אביונך בריבו. ד"א אלו הצדקות ומתנות עניים שהם דינם שאתה צריך להוציא מן הגזלן ולתת להם. כגלקיים מה שנא' (משלי כב) אל תגזול דל כי דל הוא וגו':

(ט) ד"א דברי למואל מלך משא וגו'. זו היתה תורה שמיסרתו לשלמה שנקראת אם ללומדיה כמד"ת (שם ב) כי אם לבינה תקרא אם כתיב. ולמה נקרא הדבר משא לפי שדבר קשה בא לו לכל מי שיעשה כמעשה שלמה. מה ברי וגו' אינו אומר מה בני אלא מה ברי אלו צוואות ואזהרות של תורה שהיא נקראת בר. כמד"ת (תהלים ב) נשקו בר פן יאנף וגו' שכל דבריה ברים. ועל אזהרה הכתובה בתורה (דברים ז) ולא תתחתן בם בתך
לא

יד יוסף יח ויק"ר פי"ב. תנחומא שמות. ומדרש משלי פ' ל"א. ושבת פ"ס : יח פי' למעלה ממטתו : יט סנהדרין פ' בן סורר ומורה : כ תוס' פ"ה דסנהדרין : כא ויק"ר פ' ל"ז. עירובין ס"ד : כב ב"ב קט"ו. ילקוט תהלים רמז תשע"ב : כג במדב"ר פ"ה. תנחומא שמות :

מתנות כהונה

למיומם ילקוט ובויקרא רבה לא גרס ליה גם לא מצאתי ולא שמעתי פי'. ולפי הענין הוא יום טוב כעין זבת משפחה : מפלוגתא שעל ידיהם נתפתו וגלו י' השבטים : ה"ג ואחר כל השבח הזה : אחר פ' סוטה גרסי' : למואל דוגמא מדרש זה יש בויקרא רבה פ' י"ב : ה"ג והיו שם צהלת כו' : ה"ג למה לו אל ובאותה וכו' : למה לא אל למואל קא דריש בנוטריקון : פרס יריעה פרוסה ושטוחה ובמדרש משלי גרס פרכת : מפני שהיה ישן. והמפתחות מב"ה היו מונחים תחת ראשו כדאיתא פרשה י"ב בויקרא רבה : שכפפתו על העמוד כו'. כל הענין בפרק בן סורר : בת שבע היא אמו גרמה לו גרסי' : הכי גרסינן שיהא הבן מלובן ומזורז : לעשות כמעשיהם. מה לך אצלם ללמד מהם ולעשות כמעשיהם : אל למלכים שתו יין גרסי' : כדי שתטרף דעתו עליו. בפרק נגמר הדין קאמר שנותנין בתוכו קורט של לבונה כדי שתטרף דעתו : על האובד. מזכר בפסוק שלפניו ויהיה פסוק שני ישתה וישכח וגו' פי' לפסוק תנו שכר לאובד וגו' : ועמלו הוא פי' על מרי נפש שבפסוק תנו וטעם דברי הספר כן הוא וישכח רישו חוזר על האובד ועמלו הוא חוזר על מרי נפש : בניו שהם עמלו גרס : ה"ג שאם אין טוענין כו'. פי' שאם הם עצמם אינם טוענים וגם אין שם מי שטוען זכות בשבילם שב"ד עצמן טוענים בשבילם כל טענות שאבי היורש או המוכר היו יכולין לטעון ולמדוהו רז"ל בב"ב מפסוק זה פתח פיך לאלם. ואח"כ דרשו דוקא על היתומין : חילופי אביהם. במקומם תחתם : דינם דין של העניים שהקדוש ברוך הוא זוכה אותו להם : מן הגזל. המעכב שלא ליתן להם : שמסרתו היא מייסרת אותן וכדמפרש ואזיל : שדבר קשה. כמשא הכבדה על האדם : ה"ג לא תתחתן בם ר"ש בן יוחאי אמר לאהבה ממש כו'. ועיין
כ"ז

עץ יוסף

מסוה של עצמות פיל : בעבירות בש"ז של נשי חבריהם כדמסיק והולך : מיומם לפי הענין הוא יום טוב ושמחה של ליצנות. ועיין בשוח"ט מזמור י"ח : היה מעביר כו' דאל"כ מאן למה לי. לימא כרים ועגלי מרבק : היה מעביר כל המרעה. ליקח השמן שבכולם : כשם שהיה דוד משורר. ר"ל שאמרו כי טוב לאדם שישמח ויגיל בתוף וכנור שהרי דוד לא היה משורר אלא ע"י כלי הניגון. ולא ידעו כי דוד לא היה עושה לשמחת לבו רק להודות לה' ושתנוח עליו רוה"ק ע"י זה על דרך ויהי כנגן המנגן וגו' : הדא הוא דכתיב הני תיבות מיותר. ועיין בויק"ר פ"ה : קלוריא יין קרוש ונעשה כקלורית וע"י כן אפשר לזורקו מיד ליד ולא ישפך. והיינו במזרקי לשון זריקה : בכוסות קטנים דמדכתיב מזרקי לשון רבים משמע שהיו שותים פעמים רבות. וזה להיות הכוסות קטנים שהכוסות גדולים ישבעו בשתיה אחת : זרבוביות פיות הרבה שיוכלו כמה בני אדם לשתות מהם (יפ"ת). והמוסף הערוך כתב זרבובית פי' מרזבים והאותיות הפוכות. וכן לדעת רבים פי' הפסוק בעת יזרבו נצמתו מים הנגרים במרזב : מפתגיתא בויק"ר גרס מפתגתא ופירושו שם מקום. וקאמר שעל שם יינו שהיה משובח מפתה את הגוף לאות שהיה משמח הלב טפי. לכן נקרא פתוגתא : מפלוגתא שם מקום. ונקרא כך שעל יינה נתפתו וגלו : אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש : שמשיר את השער וכן איתא בפסחים דף מ"ג אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש. ולמה סכין בו שמשיר את השער ומעדן את הבשר. והערוך כתב וז"ל ואני למדתי מפי רבי מצליח ז"ל שמשחיר את השער : אנטכנון לא מצאתי פירושו : ואחר כל השבח הזה. פי' ע"י רוב שלוותם לא נתנו לב לתקן שבר יוסף דהיינו גופי העבירות שהיו בהם ע"ד ורם לבבך וגו' : (ח) נשא בתיה בת. תיבת בתיה מיותר. ועיין מ"ש בויק"ר : צהלת שמחה : הוא דאמר מתלא כו'. זהו שאומרים המשל כולו מחנפים למלך : להחריב כי אחרי שהמלך ככה. העם ימשכו אחריו : כי על אפי ועל חמתי. היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היום הזה להסירה מעל פני. ופי' כי בימי שלמה שבנה את העיר ואת הבית החלו לחטוא. והיינו באותו הלילה שנשא בת פרעה : מיני זמר כלי שיר (רש"י) : לפני עבו"ם פלונית ולא מיחה בה (רש"י) : פרס יריעה פרוסה ושטוחה. ובמדרש משלי גרס פרוכת : מבהיקות מאירות : מפני שהיה ישן והמפתחות מבית המקדש היו מונחים תחת ראשו כדאי' בויק"ר : הה"ד משא אשר יסרתו אמו. פרשת תוכחה שהוכיחתו אמו : שכפפתו אמו על העמוד. להלקותו. יסרתו לשון מלקות. ומפני שהיתה רואה שהוא בעל הגאה שיתה מוכיחתו (רש"י) : הכל יודעים כו' עכשיו יאמרו כו'. והיינו מה ברי למה תגרום לרנן אחריך שאתה ברי ולא בן אביך כלו' שאתה רשע מחמתי (רש"י) : כל נשים של בית כו'. כלו' מעי גרמו לך להיותך בעל גורה ובעל כח שדחקתי ונכנסתי שתמצא יפה ללבנו ולזרזו כדאמרי' ג' חדשים אחרונים יפה לאשה ויפה לולד. ואיך לא נזדרזת (רש"י) : והגון לנביאות דרש בר לשון נבואה שהנבואה נקראת בר כמו שאמר מה לתבן את הבר (מהרש"א) :

הזהר בדברים הללו כו'. וה"ק ודרכיך תשמור מאותן מעשים שמסבבין למחות מלכין : מי שכל רזי עולם גלוים לו כו'. וה"ק קרא אל לרוזנים לומר איה שכר. לא נאה להם לומר כן. או דרשו אי מלשון אין כלו' לרוזנים ראוי לומר אין שכר שלא ישתוהו : שכל רזי עולם גלוים לו. פי' מי שכל רזים והסודות גלוים לו וראוי להיותן סודות אצלו שלא לגלותן לאחרים ישתה יין וישתכר ויגלה הסודות כמ"ש בפרק אחד דיני ממונות נכנס יין יצא סוד (רש"י ורש"א) : דברי תורה החקוקים שאינה דת אנושית כי אם חקוקה מלמעלה ועומדת תמיד במצותיה ואזהרותיה כדבר החקוק העומד בלי יתבטל לעולם : הדין נמסר למלכי ב"ד. כי היה כחם מוכשר לזה : לא נברא יין בעוה"ז אלא לשלם כו'. משום דאמרי' לעיל שהרבה קלקולים באין מן היין. וכן אמרי' בכמה דוכתי ועל כן היה ראוי שלא לבראו כלל. אי לא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים : לשלם שכר לרשעים שמתעדנין בו בעוה"ז ומקבלין בו שכר מקצת מצות שעשו בעוה"ז : ולנחם אבלים להפיג צערו מעט. וכן הרוגי בית דין שיטרוף דעתן ולא ירגישו כל כך בצער : תנו שכר לאובד היינו רשע שנטרד והולך לו : למרי נפש לאבלים לפכוחי צערייהו : כדי שתטרוף דעתו עליו. בפרק נגמר הדין קאמר שנותנין בתוכו קורט של לבונה כדי שתטרוף דעתו : ישתה וישכח רישו על האובד יאמר. שתחלה כתב הפסוק תנו שכר לאובד וגו' ואח"כ כתיב ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר עוד. וס"ל שהפסוק השני הוא פירוש על פסוק הראשון וה"ק קרא שזה שאמרתי לך ויין למרי נפש הוא כדי שעמלו לא יזכר עוד. וכך נ"ל ועמלו על מרי הנפש הוא אומר. ור"ל זה דכתיב בפסוק ב' ועמלו לא יזכר עוד על מרי נפש הוא אומר. שלכן נותנים יין למרי נפש כדי שלא יזכור עוד עמלו אלו בניו כדמסיק : עמלינו אלו הבנים שהאדם יש לו עמל הרבה עד שיגדלם : שאם אין טוענים כו'. פי' שאם הם עצמם אינם טוענים וגם אין שם מי שטוען זכותם בשבילם שב"ד עצמן טוענים בשבילם כל הטענות שאבי היורש או הלוקח היו יכולים לטעון. ולמדוהו חז"ל בב"ב מפסוק זה פתח פיך לאלם. ואח"כ דרשו דוקא על היתומים (מת"כ) : חלופי אביהם במקומם ותחתם כי קיום העולם במה שדור הולך ודור בא. והמה תחת אביהם : אשר אין חליפות למו. דרש חליפות לשון חליפין ממלא מקומו (רש"י). והיינו כדאמר ר' חנינא זה שאינו מניח לו בן שיהיה ממלא מקומו לקיים מצות בוראו להעמיד עולם הגלגלי דלעתיד. מאח"כ הנקבה שעיקר בריאתה לקיים המין בעוה"ז עולם העובר ואינה חייבת ברוב המצות : שלא תעשה שתלמדם טענות כו'. כלו' שמפתח פיך לאלם אבל עכ"ז תשפוט אמת שלא תלמדם טענות. והרד"ל כתב שנ"ל פתח פיך שפט צדק שלא תטה דין עני ואביון כמד"א לא תטה כו' : שהם דינם שלהעניים שהקב"ה זיכה אותם להם : מן הגזלן המעכב חלקם שלא ליתן להם : (ט) זו היתה התורה שמסרתו לשלמה. שבאה התגלות הנבואה וההתעוררת מהתואה העליונה להוכיחו על זה. והיא הנקראת אם המגדלת במה. כי הם מגודלים בכל טוב ע"י שמירת התורה : כמד"ת נשקו בר וכדאי'
בשוח"ט

לא תתן לבנו הוא אומר דבר זה לפי ששלמה לקח מבנות הגוים והתחתן בהם. שנא' (מ"א יא) והמלך שלמה אהב נשים וגו' מן הגוים אשר אמר ה' אל בני ישראל לא תבאו בהם והם לא יבאו בכם אכן יטו וגו'. כד חנניה בן ר' יהושע אמר משום הכי אמר לא תתחתן בם. רשב"י אומר לאהבה ממש לזנות. ר"י ב"ר חלפתא אומר לא חייבין לגיירן ולקרבן תחת כנפי שמים. מה בר בטני הזהירה תורה על אשת איש ולכך כתיב בכאן בטן שבנואף ונואפת כתיב וצבתה בטנה וגו' לצבות בטן וגו'. ומה בר נדרי הזהירתו התורה שלא לשתות יין כדי שלא יבא להתעסק בזנות ולכך כתיב בכאן נדרי כנגד פרשת נזיר הכתובה אחר פרשת סוטה שכתוב בה איש כי יפליא וגו'. (משלי לא) אל תתן לנשים חילך אחר שזכר רוה"ק אלו ג' אזהרות ברמז חזר ופרטן בפירוש. הה"ד אל תתן לנשים חילך כנגד נשים נכריות שלקח וסרו לבבו מן הקב"ה הוי חילך זו חילך של תורה שאמרה (דברים יז) ולא ירבה לו נשים וגו' ועבר עליה. ודרכיך למחות מלכין כנגד זנות אשת איש הכתוב מדבר הה"ד ודרכיך למחות כמד"ת (בראשית ו) כי השחית כל בשר וגו'. למחות דברי תורה היועצים אותך טובה כמד"ת (משלי ח) לי עצה ותושיה. ואין מלכין אלא עצות כמד"ת (דניאל ד) להן מלכא מלכי ישפר עליך. הוי למחות מלכין כמד"ת וכתב האלות האלה וגו'. אל למלכים למואל וגו' כה ג' שמות נקראו לו ידידיה קהלת ושלמה. ריב"ל אמר כו ז' אגור בן יקא למואל איתיאל. א"ר שמואל ב"ר נחמן עיקר אוותינגיה שלהם ג' ידידיה קהלת ושלמה. מודי ר' שמואל כרבי נחמן באילין ארבעתייה אלא שנתכנה בהם והוצרכו להדרש אגור שאגר ד"ת. יקא שהקיא ד"ת כספל הזה שהוא מתמלא בין שעתו ומתפנה בין שעתו. למואל שנם לאל ואמר יכולני להרבות נשים ולא לחטוא. איתיאל שאמר איתי אל ואוכל. ואומר אל למלכים למואל אמרה התורה ג' דברים שנצטוו המלכים שלא להרבות נשים ושלא להרבות סוסים ושלא להרבות כסף וזהב אין עליהם לומר לאל שירבו ולא יחטאו. אל למלכים שתו יין הרי זה אמור כנגד נזיר האמור אחר פרשה סוטה שצריכין המלכים לשמור עצמן מן היין וכן הרוזנים כדי שלא יבאו לידי זמה ויתחייבו העולם. ולמה הזהירה מלכים ורוזנים לבדם והלא כל בני אדם צריכין להזהר מן היין שלא ישתו ויקלקלו. אלא מפני שסיפק ביד מלכים לשתות ולעשות כל רצונן בעבירה ואין שימחה בידם. (שם לא) פן ישתה וישכח מחוקק שבשביל היין שישתה ישכח מה שצותה תורה למחוקק חקים של תורה היא פרשת סוטה. וישנה דין כל בני עוני הנואף הזה כשהוא הולך אצל אשת איש והיא מתעברת הימנו נמצא אותו ממזר שאין לו דין חלק בנכסי בעלה והוא יחלוק עם בניו בנכסים שיהיו סבורים שהוא בנו. ד"א פעמים לא יניח הבעל בן ומן התורה ירושתו חוזרת לאחיו וזה הממזר יירש ממנו שיהיו סבורים שהוא בנו וישנה דין כל בני עוני. לכך הזהירה תורה אחר סוטה דין נזיר שהיין גורם לנואף ונואפת לבא לתקלה הה"ד איש או אשה כי יפליא וגו'. ומנין שחזר שלמה והודה שנא' (שם ל) כי בער אנכי מאיש זה נח דכתיב (בראשית ט) ויחל נח איש וגו' שע"י יין נתקלל ולא למדתי ממנו. ולא בינת אדם לי זה אדה"ר שע"י יין ששתה נתקלל העולם בעבורו. דא"ר אבין כז יין מסכה לו חוה לאדם ושתה. שנאמר (שם ג) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכתיב (משלי כג) אל תרא יין כי יתאדם וגו'. ולא למדתי חכמה מחכמת התורה שבכ"מ שכתוב יין בתורה עשה רושם. ודעת קדושים אדע מי שרצה לקדש עצמו שלא יכשל בזנות יזיר עצמו מן היין. וקלקלתי בזנות ודעת קדושים אדע. לכך נאמר פרשת נזיר אחר סוטה: (י) דבר אל בני ישראל אלו הנודרים בנזיר. ואמרת אליהם להזהיר ב"ד על כך שלא יניחו לנזיר לעבור על נזירותו שאם יראו שירצה לבטל נזירותו יכופו אותו כדי לקיים דבריו ללמדך שהגדולים מוזהרין ע"י הקטנים והם נענשים על ידיהם אם לא יוכיחו אותם. כח וכה"א וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה: (יא) איש או אשה כי יפליא וגו'. הה"ד (שופטים יג) ויהי איש אחד מצרעה וגו'. ויהי א"ר לוי כט כ"מ שנא' ויהי אינו אלא לשון צער (אסתר א) ויהי בימי אחשורוש היה המן. (רות א) ויהי בימי שפוט ויהי רעב. (בראשית ו) ויהי כי החל האדם ויראו בני האלהים וגו'. (שם יד) ויהי בימי אמרפל עשו מלחמה. (יהושע ה) ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו' וחרבו שלופה בידו. (שם ו) ויהי י"י את יהושע (שם ז) וימעלו בני ישראל מעל בחרם. (ש"א ח) ויהי כאשר זקן שמואל ולא הלכו בניו בדרכיו. ויהי דוד בכל דרכיו משכיל (שם יח) ויהי שאול עוין את דוד. (שופטים יג) ויהי איש אחד מצרעה (שם) ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות: (יב) ויהי א"ר יודן ל כ"מ שנא' בלשון הזה בצדיקים שקול הוא כל"א צדיקים כמנין ויהי: איש אחד כ"מ שנא' אחד גדול הוא. בהקב"ה נאמר אחד דכתיב (דברים ו) י"י אחד אין בעולם כיוצא בו וכן באברהם (יחזקאל לג) אחד היה אברהם לא היה באותן ימים כיוצא בו. בישראל כתיב (דה"א יז) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אין באומות כיוצא בהן. וכן באבימלך הוא אומר (בראשית כו) כמעט שכב אחד העם לפי שהיה מלך. וכן באלקנה הוא אומר אחד לפי שלא היה בדורו כיוצא בו: (יג) מצרעה לא כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא מאותה העיר שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים. ממשפחת הדני לפי שצרעה היתה ליהודה כדכתיב (יהושע טו) אשתאול וצרעת וצרעה היה לדן (שם יט) ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול לפיכך צריך לפרש שהיה ממשפחת הדני. אינו אומר משבט אלא ממשפחת הדני מלמד שהיה אביו מדן ואמו של מנוח מיהודה. ועל זה אמר יעקב (בראשית מט) דן ידין עמו וגו' לב כמיוחד שבשבטים זה יהודה לכך הקישו ליהודה שמארץ יהודה היה ואמו היתה מיהודה. וכן מנוח היה מדן ואשתו היתה מיהודה נמצא שמשון בא משבט דן ומשבט יהודה שכך אמרו לג אמיה דשמשון הצללפוני שמה והיא מיוחסת על שבט יהודה שנאמר (דה"א ד) ושם אחותם הצללפוני: (יד) ושמו מנוח לד הרשעים קודמים לשמם נבל

יד יוסף כד ירוש' פ"ב דסנהדרין. שהש"ר פ"א סי' י': כה ריש קה"ר. ריש שהש"ר: כו בזוהר נח דף כ"ח. ובאדר"נ סוף פ' ל"ט אי' ו' שמות. זוהר תזריע דף מ"ז: כז ב"ר פ' י"ט סי' ח'. ילקוט בראשית. זוהר פקודי דף רס"ו: כח סנהדרין כ"ז. שבועות ל"ט. ת"כ בחקותי סוף פ"ז: כט ב"ר פ' מ"א. מגילה י': ל אג"ש פ"א: לא מגילה ע"ו: לב ב"ר פ' נ"ח ונ"ט. תנחומא ויחי: לג ב"ב נ"א: לד אג"ש פ"א. אסת"ר פ"ו. רות רבה פ"ד. ילקוט ש"א א':

מתנות כהונה

כ"ו מפלס במדרש חזית סוף פ"א: משום הכי כו'. הלשון מגומגם ובמדרש חזית גרס על שם לא תתחתן כלומר שעבר ממש על לא תתחתן: לזנות אבל לגיירן מצוה: ה"ג ור' יוסי בן חלפתא אומר לא חייבין לגיירן כו': כי השחית וגו'. ונימוחו מן העולם: ה"ג למחות מלכין דברי תורה כו'. כמ"ד וכתב וכו' לכן אמר למחות לשון מחייה: למואל וגו'. סיפיה דקרא אל למלכי' שתו יין הרי יין בהדיא שהוא המליצה: אוותינגיה ממשלה ועיקר ועיין זה ריש מדרש קהלת ומד' חזית: באילין ארבעתייה. באלו הד' שגם באלה היה נקרא אלא שנקרא כהן דרך כינוי: בין שעתו וכו'. כלומר כמעט רגע: שנם לאל. דרש למואל כמו נמואל בחילוף אותיות דטלנת כמו לשכה נשכה: להרבות נשים ולא לחטוא גרס: ה"ג לא יניח הבעל בן: יזיר עצמו גרס: וקלקלתו בזנות. מעתה ודעת קדושים אדע או הוא ל' תימה: שירצה לבטל נזירותו גרסי': אינו אלא ל' צער. עיין זה מפלס בב"ר פ' מ"א וריש רות וריש

עץ יוסף

בשוח"ט מזמור ב' רב אמר נשקו בר של תורה שנא' (משלי ט') לכו לחמו בלחמי עד שלא תזדקף עליכם מדה"ד ותאבדו דרכה של תורה: ועל אזהרה הכתובה בתורה ולא תתחתן כו'. ר"ל זהו שאמרתי לך מה ברי שלו צוואות ואזהרות איזה אזהרות אני אומר. אלו אזהרות הכתובות בתורה ולא תתחתן כו' שעל אלו אזהרות התורה מייכרתו לשלמה על שעבר עליהם: חנניה בן ר' יהושע אומר על שם לא תתחתן בם. כצ"ל. וכן הוא בירוש' פ"ב דסנהדרין ובשהש"ר פ"א סי' י'. והכוונה דס"ל לר' חנניה דהא דכתיב לא תבואו בהם היינו בחתנות. וחטא שלמה היה משום לא תתחתן. וס"ל דלא תתחתן כשהן דרך אישות. ולא אתיא בכל האומות כר' שמעון דאמר כי יסיר לרבות כל המסירים. שעבר בכל הנשים דקאמר קרא בת פרעה מואביות עמוניות אדומיות צדניות חתיות. ולא ליתא בכל האומות אלא בשבעה עממין. שעבר בלא תתחתן בחתיות מיהא: רשב"י אומר לאהבה ממש לזנות. ס"ל דלא עבר שלמה על דאורייתא כי לא לקחן דרך אישות. דבכה"ג ליתא חתנות ולא חטא בזה אלא משום דמיגניא מילתא לשלם כמוהו. וכ"ש שהיה הדבר ידוע לכל והיכא חלול ה'. ומה שאמר הכתוב מגוים אשר אמר ה' לא תבואו בהם. ה"ק דאפי' מן הגרועים שבהם שנאסרו בחתנות דבק שלמה לאהבה ר"ל לזנות: ר' יוסי בר חלפתא אומר לא חייבין לגיירן. כצ"ל. וכן הוא בירוש' ובשהש"ר רבה. ור"ל שהוא פליג על תרוייהו וס"ל שגיירן כהלכה קודם שנשאן. וליכא איסור חתנות. דס"ל דדוקא אם לא נתגיירו הוי איסור בחתנותן. ומה שנחשב לו לחטא היינו משום שלא היו מתגיירים לשם שמים כמ"ש הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה: על אשת איש. ופירושו מה בר בטני שכתבתי בתורתי העונש בצביית בטן על זה וא"כ אתה משוגג זה: וצבתה בטנה וגו' לצבות בטן. וכמו שדרשו לעיל פ"ט ונבתה בטנה וגו' הוא בטנה וירכה של הנואפת. ולצבות בטן וגו' הוא בטן וירך של הנואף: שלא לשתות וא"כ היה לך לנהוג בר נדרי להזיר מן היין: חילך של תורה שמהראוי שיתעסק בכחו וחילו רק בתורה ולא להחלישה בתאוות נשיות. או פירושו חילך של תורה אחרי שהתורה צוה שלא ירבה בדאי מצוה חזקה ותקיפה מאד מבלי לסור ממנה: הה"ד ודרכיך למחות כמה דאומא כי השחית כל בשר את דרכו וגו'. כצ"ל. ואפי' לפי הגי' שלפנינו קאי אכמה דאומא כו' על אינם ודרכיך טעמ שודרכיך הוא זנות אשת איש שכמו דרכו הכתוב שם הוא זנות כן ודרכיך הכתוב כאן שהוא זנות: למחות מלכין למחות ד"ת. כצ"ל: וכתב האלות האלה וגו' ותמה אל מי המרים: ידידיה ככתוב בספר שמואל ב' י"ב: אגור יקא לתואל איתיאל. כולן בספר משלי סי' ל': אוותינגיה בשהש"ר גרס אוותנטיה. ופי' בלשון יון מלכות ושררה (ערוך) ופירושו העיקר והמובחר שבהם הם אלו השלשה: שאגר שאסף: שהיא מתמלא ומתפנה בשעתו. כצ"ל. וכ"ה בקהלת ושה"ש רבה. ופי' ומתפנה ונשפך. וכך למד שלמה תורה בשעתו ושכחה בשעתו: שנם שדיבר: שאמר אתי אל ואוכל. דרש איתיאל לשתי תיבות איתי אל. ואל הוא לשון כח כמו ואת אילי הארץ לקח כלו' יש לאל ידי להרבות נשים וסוסים וכסף וזהב ואוכל עמוד שלא אחטא: וישנה דין כל בני עוני הנואף כו'. מפרש עוני לשון זנות כמד"א וישכב אותה ויענה. ור"ל שישנה דין כל בני הכשרים של המעונה הזונה שבניה הכשרים שיש לה מבעלה ראוים לירש כל הירושה של בעלה. ולדבר אחר מפרש כל בני עוני הממזרים שיטלו ירושה שלא כדין: זה נח פי' בער אנכי יותר מאיש נח. כי ראיתי מה שאירע לו מזה. ועכ"ז לא למדתי ממנו: שע"י יין נתקלל הא"א גורם נתקלקל. אבל הגי' שלפנינו ג"כ ניחא שכיון שנתקלל זרעו ה"ל כאילו נתקלל הוא: ולא בינת אדם לי זה אדה"ר כו'. פי' שלא היה לי הבינה להבין מאדה"ר שלא לשתות יין: כי טוב העץ למאכל. וגו' וכי תאוה הוא לעינים וכתיב אל תרא יין כי יתאדם ויפה למראה עינים: עשה רושם שלא על היין לבד התורה מרמזת כי אם גם מה שימשך ממנה שלכך נסמכה פרשת סוטה לפרשת נזיר: יזיר עצמו מן היין שלא יקלקלהו בזנות הוי ודעת קדושים אדע. כצ"ל שתיבת ולא דכתיב ברישא דקרא ולא למדתי חכמה קאי על ודעת קדושים אדע כאילו כתיב ולא דעת קדושים אדע: (י) אלו הנודרים עצמם בנזיר: איש בעון אחיו דאי כפשוטו הל"ל איש באחיו. אע"כ ה"ק קרא וכשלו איש בעבור עון אחיו. אם היה בידו למחות ולא מיחה לו כדאי' במסכת שבועות דף ל"ט: (יא) ויהי אינו אלא לשון צרה. שכשתחלק תיבת ויהי לשתי תיבות ווי הי שתיהם לשון צרה (יפ"ת). ועי' בב"ר פרשה מ"א וריש רות וריש אסתר רבה: ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו' וחרבו שלופה בידו. (כדאי' במגילה דף ג' ע"ב ופרש"י שנצטער המלאך על ביטול תורה ותמיד של בין הערבים): (שם ו) ויהי ה' את יהושע (שם ז') וימעלו בני ישראל מעל בחרם. כצ"ל: (יג) לפיכך צריך לפרש שהיה ממשפחת הדני. מזה נראה שס"ל שהיה צרעה ואשתאול אחת ליהודה. וגם היה צרעה ואשתאול אחת לדן. ולפיכך צריך הכתוב לפרש שאותו צרעה שהיה מנוח בה היתה ממשפחת הדני. אבל רש"י והרד"ק כתבו שזה דכתיב בדן ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול. ר"ל הגבול מנחלתם הלך לצרעה ומשם לאשתאול. אבל הן עצמן היו מנחלת יהודה: דן ידין עמו ועל שמשון נאמרה נבואה זו כדאי' בב"ר פ' צ"ח: (יד) הרשעים קודמין לשמן כו'. והכוונה הרשע אינו מקפיד על פעולותיו שיעשו לו שם באדם לשם ה' אלא הוא רוצה על האומר מקודם.

חט

נבל שמו גלית שמו שבע בן בכרי שמו. אבל הצדיקים שמן קודמים ושמו אלקנה ושמו ישי ושמו בועז ושמו מרדכי ושמו מנוח דומין לבוראן ושמי י"י. אתיבין ליה הכתיב (בראשית כד) ולרבקה אח ושמו לבן. [לה] ר' יצחק אומר אפרדוכוס ור' ברכיה אומר מלובן ברשע. אתיבין ושמו מיכיהו לפי שהיה מקבל אורחים נכתב שמו בשם הצדיקים. אתיבין מבני שמואל ויהי שם בנו הבכור יואל ושם משנהו אביה [לו] רבנין אמרין מה זה רשע אף זה רשע. ר' יודן אמר בש"ר סימון לבסוף עשו תשובה ולכך נקרא שמו ושני שנשתנו למע"ט. ולכך זכו לרוה"ק הה"ד (יואל א) דבר י"י אשר היה אל יואל בן פתואל זה שמואל. [לז] למה נקרא שמו פתואל שפיתה להקב"ה בתפלתו. מנוח למה נקרא שמו מנוח שזכה לדבר עם מלאך והנבואה נקראת מנוחה שנא' (ירמיה נא) ושריה שר מנוחה. מלמד שזכה ברוך בן נריה לרוה"ק כמד"ת (ישעיה יא) ונחה עליו רוח י"י. ואשתו עקרה ולא ילדה מלמד שהיה מחלוקת בין מנוח לאשתו הוא אומר לה את עקרה ולכך אינך יולדת. והיא אומרת לו את עקר ולכך לא ילדתי. ולא היה מנוח עקר: (טו) וירא מלאך י"י אל האשה. מכאן את למד שאשתו של מנוח צדקת היתה שזכתה לדבר עמה מלאך ולשום שלום בינה לבין בעלה ולהודיעה שהיא עק"ה והיא מונעת ההריון ולא בעלה לכך דבר עמה. ולפי שראתה במלאך נקראת שמה [לח] הצללפוני שהיא פונה במלאך ואין צלל אלא מלאך כמד"ת (בראשית יט) כי על כן באו בצל קורתי. להלן שהיה לוט צדיק יותר מאשתו באו המלאכים בצל קורתו ולא בצל קורתה ברם הכא שבא המלאך אצלה לפי שהיתה צדקת לכך נקראת הצלל. למה נאמר הצלל ולא אמר הצל לפי ששתי פעמים נראה לו לאשה אחת בעיר ואחת בשדה. (שופטים יג) ויאמר אליה הנה נא את עקרה ולא ילדת הודיעה שהיא עקרה ולכך לא ילדה כדי לשום שלום בינה לבין בעלה לפי שהיתה מתרעמת על מנוח בעלה על שלא היתה יולדת. והרית ויולדת בן מכאן ואילך אל תקבלי הריון ותלדי בן: (טז) ועתה השמרי נא. הזהירה שלא תשתה חומץ יין וחומץ שכר וכל משרת ענבים שאלו אינם אלא משמרת ליין כדי שלא יבא הנזיר לשתות יין הנזיר לכך אסרן עליו הכתוב. (שם) ואל תשתי יין ושכר כמשמעו כמד"ת מיין ושכר יזיר. ואל תאכלי כל טמא [לט] ואין טמא אלא אסור שהתורה הזהירה לנזיר שלא לאכול כלום. מכל אשר יצא מגפן היין כמד"ת (במדבר ו) וענבים לחים ויבשים לא יאכל וגו' מכל אשר יעשה מגפן היין וגו'. כי הנך הרה וילדת בן מכאן שהיתה השכבת זרע של הלילה שמורה ברחמה שלא פלטתה וכיון שא"ל המלאך והרית ויולדת בן אותה שעה קבלה הרחם אותה טיפה לשם. ומורה לא יעלה על ראשו כמד"ת ותער לא יעבור על ראשו למה נקרא שמו של תער מורה שאין השער מתירא אלא מן תער שהוא מגלחת גילוח של השחתה כמד"ת (ויקרא יט) ולא תשחית את פאת זקנך. כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן גלוי היה לפני הקב"ה ששמשון יהיה הולך אחר עיניו לפיכך הזירו בנזיר שלא יהיה שותה יין לפי שהיין מביא לידי זמה. ומה בזמן שהיה נזיר הלך אחר עיניו אילו היה שותה לא היה לו תקנה לעולם מרוב שהיה רודף אחר זמה. מהו שאמר מן הבטן לקיים מה שנאמר (ירמיה א) בטרם אצרך בבטן ידעתיך. אבל ברשעים מהו אומר (תהלים נח) זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב וכה"א (שם נא) הן בעון חוללתי וגו'. והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים בו תהיה חלה נבואת יעקב שאמר (בראשית מט) דן ידין עמו וגו' יהי דן וגו': (יז) ותבא האשה וגו' ומראהו כמראה מלאך וגו'. מכאן שלא היתה שורה השכינה אלא [מ] על בעלי מראה. ויאמר לי הנך הרה וגו' אבל מה שאמר לה הנה נא את עקרה לא גלתה לו שלא רצתה לגלות קלקולה. כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן עד יום מותו היא הוסיפה עד יום מותו לפי שלא ידעה מה שעתיד אבל המלאך שהיה יודע שעתיד הוא לאבד נזירותו ע"י דלילה לכך לא אמר עד יום מותו. ויעתר מנוח אל י"י ויאמר בי ארוני וגו' ארשב"ל למה נמשלה תפלת הצדיקים לעתר. לומר לך [מא] מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום כך תפלתן של צדיקים מהפכין מדת אכזריות למדת רחמניות. וישמע אלהים בקול מנוח למה חזר המלאך אצל האשה ולא בא אצל מנוח. שלא לפסול דבריו הראשונים שאמר לאשה. ד"א כדי לחבבה בעיניו. ותמהר האשה ותרץ וגו' מלמד שכל מעשה הצדיקים במהירות. אשר בא ביום אלי אינו אומר היום אלא ביום מלמד שלא נראה המלאך אליה עד למחר. לפי שמנוח לא נתפלל עד למחר בתפלת הבקר כמד"ת (תהלים ה) י"י בקר תשמע קולי וגו'. מלמד שהצדיקים מבררים על מעשיהם. ויאמר אני אני הוא בתחלה ואני הוא בסוף שאיני מחליף בדבורי. ויאמר מנוח עתה יבא דבריך א"ל מנוח עד כאן שמעתי מן האשה והנשים אינם בנות הוראה ואין לסמוך על דבריהן אבל עתה יבא דבריך מפיך אני רוצה לשמוע. שאיני מאמין בדבריה שמא חלפה בדברים או פיחתה או הותירה. מה יהיה משפט הנער מנזירות שיצטרך הנער לשמור אחר שיולד. ומעשהו מה תעשה אמו קודם לכן כל הימים שתהיה הרה ממנו. ויאמר מלאך י"י אל מנוח מכל אשר אמרתי אל האשה לחלוק כבוד לאשה ולחבבה בעיניו. תשמר על חומץ יין והומץ שכר ומשרת ענבים. א"ל מכל אשר יצא מגפן היין וגו' ויין ושכר אל תשת

יד יוסף לה ב"ר פ' ע': לו שוח"ט מזמור פ' ורוש רבה: לז ילקוט יואל א': לח ב"ב סוף פ' הספינה. מדרש משלי סי' ל"א. אג"ב פ' נ"ב: לט סוטה פ"ק: מ בשנה נ"ב אמרו בעל קומה: מא י"ר פ' ס"ג. סוכה י"ד:

מתנות כהונה

וריש אסתר: **דן ידין עמו**. על שמשון נאמרה נבואה זו כמו שפרש"י בפ' ויחי: ה"ג **שבך** אמרו אימיה דשמשון הצללפוני שמה והוא בב"ב בפ' הספינה בסופו: **אפורדוכסי'** פי' הערוך לבן מאוד ועיין מזה במדרש רות בפסוק ולנעמי מודע: **מלובן ברשע** גרסי': ה"ג **אתובין** מבני שמואל ויהי שם בנו הבכור יואל ושם משנהו אביה ופסוק הוא בשמואל א' סי' ח' ומדכתיב ומשנהו משמע ששניהם שוים ודרשו רבנן מה זה רשע כו' ובשניהם כתיב ושם קודם שם העצם ומתרץ ר' יודא כו': **נקרא** שמו ושני. בדברי הימים א' סי' ו': **פתואל** וזה שמואל הנביא: **שפתה** להקב"ה גרסי' והפתוי הוא דכתיב ויקבצו המצפתה וישאבו מים וגו' עד ויאמרו חטאנו לה' וזה היתה הפתוי שאמר כלום אתה מבקש מן האדם הזה אלא שיאמר חטאתי שנאמר הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי והרי אומרים חטאנו כמו שמצינו בילקוט עמוס: **ולא היה** כו' כלומר והאמת שמנוח לא היה עקר וכדמפרש ואזיל: **נראה** לו גרסי': **משמרת יין** כלומר גזירה שלא לשתות יין עצמו וכמו עשו משמרת למשמרת: **שלא** יבא הנזיר לשתות יין גרסי': **ואל** תשתה יין וגו'. חוזר למעלה על אשת מנוח: **מכאן** שהיתה כו' שהרי לא היתה בכיתה בין דיבור והרית וילדת שפי' לעתיד ובין דיבור כי הנך הרה שפי' שכבר הרה היא: **כמה** דתימא ולא תשחית וגו'. וילפינן פאת פאת לגזירה שוה מן ופאת זקנם לא יגלחו כמו שפרש"י פרשת אמור: **אחר** עיניו. כלומר אוהב נשים וכן הוא אומר כי היא ישרה בעיני וכן אמרו חכמים ז"ל שמשון הלך אחר עיניו שנא' כי היא ישרה בעיני: **בו** תהיה חלה נבואות יעקב גרסי'. וכ"ה בפ' קמא דסוטה על ותחל רוח ה' לפעמו: **מכאן** שלא היתה כו'. שהרי היא לקחה אות וסימן שהוא איש האלקים כלומר נביא ממה שהיה מראהו כמלאך כלומר בעל מראה: **עתר** עץ ארוך ובראשו שני עוקצין פור"ק בלע"ז כן פי' רש"י בפ' קמא דסוכה: **אינו** אומר היום. שמשמעותו שראייה הראשונה היתה ג"כ היום אלא ביום משמע ביום ההוא של

עץ יוסף

וזהו הן קודמין לשמן. אבל הצדיק רואה את הנולד אם רק כתר שם טוב יעלה על ג' כתרות. ולכן אינו מקפיד על הנאת גופני. והיפ"ע כתב הצדיקים שמן קודם לפי שידוע טוב מעשיהם קודם בואם לעולם והעליונים שמחים בהם כמ"ש בתנחומא ס' קדושים עד שלא בראתי עולמי היו מה"ש מקלסים להקב"ה בישראל ואומרים ברוך ה' אלהי ישראל. אבל לא כן ברשעים: **שבע בן בכרי שמו**. קשה הא שם כתיב ג"כ ושמו שבע בן בכרי: **אפורדוכום** פי' הערוך מלובן ביותר שהיה משונה עד אשר רואיו ושומעיו יתמהו עליו. ובשם רש"י מצאתי שני לדוכום התובע עניים של הבריות ומלבן את הדין ועושה דין בין אדם לחבירו. וכלו' שאין לבן שם העצמי כי שמו קמואל או בלעם כדאי' במדרשים. אלא ע"י שהיה מלובן בעורו מאד או מלבן את הדין כינו אותו בשם לבן. ורבי ברכיה אמר שהיה מלובן ברשע כלו' שהיה רשעו ברור ועל שם זה נקרא לבן. ומ"מ למה שאין זה שם העצמי כגלית ונבל נשתנה לכתוב תחילה ושמו. לפי ששם אחר קדם לו לשם לבן והוא השם שנקרא כשנולד (יפ"ת): **ושם משנהו** אביה רבנן אמרי מה זה רשע. דרשו זה מדכתיב משנהו משמע שהיה שוה לו מה זה רשע אף זה רשע. ומ"מ כתיב שמו קודם. ותירץ ר' יודן שנשתנו למעשה הטוב. ור"ל מצד עצמם היו טובים ומחוכמים בחכמה רק חטאתם גרם להם רעתם. והראיה כששבו מיד זכו לרוה"ק מצד גודל חכמתם. ומפרש ומשנהו ג"כ ששב כראשון: **ולכך נקרא** שמו ושני. בד"ה א' סי' ו': **פתואל זה שמואל** הנביא: **שפיתה להקב"ה בתפלתו** והפיתוי הוא דכתיב ויקבצו המצפתה וגו' ויאמרו חטאנו לי"י וזה היה הפתוי שאמר כלום אתה מבקש מן האדם הזה אלא שיאמר חטאתי שנא' הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי. והרי אומרים חטאנו. כמו שמצינו בילקוט עמוס: **מלמד שזכה** ברוך כו'. לכאורה נראה דצ"ל מלמד שזכה שריה בן נריה. ועיין מ"ש לעיל פ"ח סי' י'. ולפי הגי' שלפנינו נ"ל דס"ל המדרש דשריה בן נריה בן מחסיה הוא ברוך בן נריה. וקראו שריה ע"ש שררה של מנוחת רוה"ק: **ולא היה** מנוח עקר. כלו' והאמת שמנוח לא היה עקר וכדמפרש: (טו) **לשום** שלום בינה לבין בעלה. וכדאי' לעיל שהיה מחלוקת ביניהם ממי מניעת ההריון: **שהיא פונה במלאך** פי' שהשיגה היותו מלאך ופונה בו בכוונה. ומה שאמרה לבעלה איש האלהים בא אלי ומראהו וגו'. הוא משום ענוה יתירה דהיה בה שלא רצתה ליטול לה כתר נבואה (כלי יקר): **ואין צלל** אלא מלאך. יתכן לפי שהמלאך אין לו תמונה גשמית קיימת כי אם במראה לבד על כן מכונה דוגמת הצל שאינו גוף ממש: **לפי שהיה צדקת** לא קאמר שהיתה צדקת יותר מבעלה. דגם הוא היה צדיק כמותה וכמו שאמרו לעיל סי' י"ד שנא' ושמו מנוח. שאע"פ שלחד מ"ד עם הארץ היה. מ"מ היה שלם במדות. אלא משום שקשה למה לא בא המלאך אצלו כמו בלוט לכן מתרץ לפי שהיתה צדקת והיתה ראויה לראות מלאך. וכדי להשתיק המחלוקת שהיה בינה ובין בעלה בא המלאך אצלה ואמר לה הנה נא את עקרה ולא בעליך. לכן לא תתקוטט עמו. ולא היה יאות שיאמר זה לבעלה: (טז) **הזהירה** שלא תשתה כו'. דרש השמרי לשון משמרת כלו' שלא תשתה חומץ יין וחומץ שכר גזירה שלא לשתות יין ושכר עצמו: **לשתות יין** הנזיר לכך אסרן. היכא הנזיר מיותר: **מכאן שהיתה** שכבת זרע כו'. דבתחלה אמר והרית שפירושו לעתיד ילדה מזה שלא הרתה עדיין. ואיך יאמר אח"כ הנך הרה בלשון הווה שמשמע שכבר הרה היא. לכך אמרו שהיה תוך ג' ימים של קליטת הזרע. ובתחלת דבורו אמר לה והרית תקבל הריון. ואחר דברו זה נקלט הזרע ואמר לה הנך הרה: **אלא מן התער** שהוא משחית השער לגמרי לא במספרים: **ולא תשחית** וגו' וילפינן פאת פאת לגז"ש מן ופאת זקנם לא יגלחו כמו שפי' רש"י בפ' אמר: **יהיה הולך** אחר עיניו. כלו' אוהב נשים. וכמו שאחז"ל שמשון הלך אחר עיניו שנא' כי היא ישרה בעיני: **בבטן ידעתיך** שהכינו מן הבטן בנזירות שע"י שנזר אלהיו על ראשו יהיה ה' עמו ויהופך תכונתו לטוב מתחלת תולדתו: **בו תהיה** חלה נבואתו של יעקב. בו תהיה שורה ומתקיים נבואת יעקב שאמר דן ידין עמו וגו' יהי דן נחש נוקם עלי דרך כן היה שמשון נוקם ומתנקם על פלשתים וגו' לישועתך קויתי ה': (יז) **מכאן** שלא היתה שורה כו'. לקחה אות וסימן שהוא איש אלהים כלו' נביא ממה שהיה מראהו כמלאך כלו' בעל מראה. פ"מ שלא היתה השכינה שורה אלא על בעל מראה: **שלא רצתה** לגלות לו קלקולה. וגם לא אמרה לו מה שא"ל המלאך והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים. משום שהיתה יראה לגלות פן יודע הדבר ויהרגוה והיא הרה. או בנאתו מרחם אמו. וזהו דכתיב ותבא האשה ותאמר לאישה לאמר ר"ל שאמרה לו רק מה שראוי לומר לו אבל מאמר את עקרה ומאמר והוא יחל להושיע את ישראל. שאין ראוי לומר לו לא אמרה לו: **לעתר** הוא עץ ארוך ובראשו שני עוקצין פורק"ך בלע"ז כן פרש"י בפ"ק דסוטה: **שלא לפסול** דבריו הראשונים. כי לא היה רוצה לומר שהחסרון היה תלוי בה מפני דרכי שלום. ויהי מוכרח לשנות ולפסול דבריו (יד"מ): **כי לחבבה** שידע מעלתה שלה נראה ולא לו: **הצדיקים במהירות** כי הם נוערים תמיד אל השלימות במהירות בלי עצלות: **אינו אומר היום** שמשמעותו שראייה ראשונה היתה ג"כ היום. אלא ביום משמע ביום ההוא של אתמול (מת"כ): **מבררים** על מעשיהם. הכוונה שזה שהתפלל מנוח שיבא המלאך אליו ולא האמינה לדבריה הא מנוח בודאי ידע תום מעשיה וצדקתה שלא תדבר כזב. אך שדרך הצדיקים לברר על מעשיהם וכמו שמסיק בסמוך: **מה יהיה** משפט הנער מגזירות שיצטרך הנער. כנ"ל: **תשמר על** חומץ יין כו'. ר"ל

תשת כמשמעו וכל טומאה אל תאכל כמד"ת (במדבר ו) וענבים לחים ויבשים לא תאכל · כל אשר צויתיה תשמר מה שאמר לה ומורה לא יעלה על ראשו: (יח) ויאמר מנוח אל מלאך י"י נעצרה נא אותך. א"ל מנוח עצורים היינו כמד"ת (בראשית כ) כי עצור עצר י"י בעד כל רחם ואתה בשרתנו בתרותה נעשה עמך יו"ט. כמד"ת (במדבר כט) ביום השמיני עצרת תהיה לכם. ונעשה לפניך גדי עזים שמחתנו ונשמחה עמך בגדי עזים לפי שאין שמחה אלא בבשר. ויאמר מלאך י"י אל מנוח אם תעצרני לא אוכל בלחמך א"ל המלאך אין דרך נביאי י"י לקבל שכר על נבואתם. בנביאי שקר מהו אומר (יחזקאל יג) ותחללנה אותי אל עמי בשעלי שעורים ובפתותי לחם להמית וגו'. אבל בנביאי אמת מהו אומר (מ"ב ה) ויאמר חי י"י אשר עמדתי לפניו אם אקח. ואם תעשה עולה לי"י תעלנה רמז לו המלאך שצריך להעלות עולה לי"י על בשורה טובה כשם שעשה אברהם בשעה שא"ל הקב"ה (בראשית יב) לזרעך אתן את הארץ הזאת מיד בנה אברהם מזבח על בשורה טובה שכן כתיב ויבן שם מזבח לי"י הנראה אליו ואין מזבח אלא קרבן. כי לא ידע מנוח כי מלאך י"י הוא למה נאמר לפי שאשתו אמרה לו ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא מאד היתה סבורה שהכיר בו מנוח שהוא מלאך ואעפ"כ היה מזמנו לו לאכול שטועה היה כסבור שיש אכילה למעלה. לכך נאמר לא ידע מנוח כי מלאך י"י הוא לכך היה מזמנו לאכול. אבל אילו היה יודע שהיה מלאך אינו אומר לו שיאכל. שבקי היה שאין אכילה למעלה. ולמה לא הכיר בו: מכאן את למד בשעה שהיו הנביאים הולכים בשליחותו של הקב"ה רוה"ק שהיתה שורה עליהם היתה נותנת להם אימה בעיני רואיהם שהכל מתיראים מהם שהיו דומין למלאכים. ולמה אכלו המלאכים שבאו לבשר את שרה בהריון וזה לא רצה לאכול. לפי שאותם מלאכים כשנתראו תחלה לאברהם בדמות עוברי דרך נתראו לו והוא הכניסם לביתו כמנהגו והזמינם לאכול והם לא רצו לבטל ממנו מנהג האכסנאים ואכלו עמו ואחר שאכלו אמרו שליחותן ולא נראה הדבר שיקבלו שכר על שליחותן. אבל זה המלאך בתחלה אמר שליחותו ואילו היה אוכל עמו היה נראה כאילו קיבל שכר על שליחותו לכך נמנע מלאכול. ויאמר מנוח אל מלאך י"י מה שמך לפי שלא הכיר בו שהיה מלאך לכך שאל לו על שמו. כי יבא דברך וכבדנוך א"ל מנוח אמור לי שמך כדי שאשאל באי זה מקום אמצאך בעת שיתקיים נבואתך ונתן לך דורון. ואין וכבדנוך אלא מנחה כמד"ת (במדבר כב) כי כבד אכבדך. ויאמר לו מלאך י"י למה זה תשאל לשמי א"ל המלאך אין את צריך לידע שמי שאין סופך שתראני עוד לעולם. הה"ד (שופטים יג) והוא פלאי על עצמו א"ל שהוא יהיה מכוסה ממנו שלא יראנו עוד לעולם כמד"ת (תהלים קלט) פליאה דעת ממני. ד"א והוא פלאי א"ל המלאך איני יודע לומר לך שמי שלפי השליחות ששולח הקב"ה אותנו קורא לנו שם הוי והוא פלאי לפי פליאה ופליאה שעושה על ידינו הוא קורא לנו שם. ד"א והוא פלאי שם שמו המלאך פלאי לפי שליחותו. הוא בא להזיר את שמשון כמד"ת כי נזיר אלהים יהיה הנער לכך קרא שמו פלאי כענין שאמר הכתוב איש או אשה כי יפליא וגו'. את מוצא שרמז בפרשה זו לנזירות שמשון ללמדך שאין לך דבר כתוב בנביאים וכתובים שלא רמז משה בתורה איש זה היה המלאך שבא להזיר את שמשון שנקרא איש כמד"ת (שופטים יג) האתה האיש אשר דברת אל האשה. מהו ויאמר אני א"ל המלאך אתה חושב בי שאני איש ואני איני איש אלא אני מלאך. ודכותיה (בראשית כז) אתה זה בני עשו ויאמר אני איני עשו אלא יעקב. או אשה שלא נראה תחלה אלא לאשה. כי יפליא ששם שמו פלאי. לנדור נדר נזיר להזיר לי"י כמד"ת כי נזיר אלהים יהיה הנער: (יט) דבר אל בני ישראל וגו': [מב] תני דבר אל בני ישראל ישראל נודרים נזירות ואין הגוים נודרים נזירות. ואמרת אליהם לרבות את העבדים. איש ולא קטן. או אשה לעשות הנשים כאנשים. וזו היא ששנינו הגוים אין להם נזירות נשים ועבדים יש להם נזירות. חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה עבדו ואינו כופה את אשתו. חומר בעבדים מבנשים שהוא מיפר נדרי אשתו ואינו מיפר את נדרי עבדו. הפר לאשתו הפר עולמית הפר לעבדו יצא לחרות משלים נזירותו. עבר מכנגד פניו ר"מ אומר לא ישתה ור' יוסי אומר ישתה: (כ) כי יפליא. מי שיודע להפלות מכאן אמרו מופלא הסמוך לאיש נדריו קיימין. ד"א כי יפליא כשיפריש. לנדור פרט למהרהר בלב. לנדור נדר נזיר למה נאמרה פרשה זו [מג] לפי שהוא אומר איש כי ידור נדר לי"י או השבע וגו' שאם נדר יום אחד אסור יום א' ב' אסור ב'. מאותו המין שנדר מאותו המין אסור. שומע אני אף בנזירות כן לכך נאמרה פרשה זו [מד] שאם נדר יום אחד או שעה אחת אסור ל' יום לשתות יין וליטמא למתים ואסור בתגלחת. לנדור נדר נזיר למה כתיב כאן נדר לעשות נזירות כנדרים מה בנדרים עובר על בל יחל ועל בל תאחר אף בנזירות כיוצא בהן ומה בנדרים האב מיפר נדרי בתו והאיש מיפר נדרי אשתו אף בנזירות כיוצא כהן. נזיר להזיר [מה] לעשות כינוי נזירות כנזירות האומר הריני נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר. להזיר יכול שיזיר את אחרים ת"ל נזיר את עצמו מזיר ואין מזיר את אחרים אבל הלכה למשה מסיני שהאיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר. ר' ישמעאל אומר נזיר להזיר [מו] מכאן שאדם קובע עליו נזירות בתוך נזירותו. להזיר לי"י. [מז] שמעון הצדיק אמר מימי לא אכלתי אשם נזיר

יד יוסף [מב] ספרי פ"ז. בבלי וירוש' נזיר ריש פ"ט: [מג] נזיר פ"ב. נדה מ"ו. ספרי פ"ז: [מד] נזיר ז': [מה] שם כ'. נדרים ג': [מו] שם י"ח: [מז] ירוש' ספ"ב דנזיר וספרי פ"ז. נדרים ט'. נזיר ד':

מתנות כהונה

של אשכול: ה"ג שכל אשר יצא מגפן כמה דתימא וענבים: וכל טומאה. פי' אסור כדלעיל ברלם העמוד: ה"ג ונשמחה עמך בגדי עזים לפי כו': היתה סבורה שהכיר גרסי'. פי' שמא אתה היית סבור שהכיר כו': ואחר שאכלו כו'. הוא טעם אחר למה אכלו עם אברהם ולא עם מנוח ורבים הם בספר הזה כיוצא בזה: שהוא יהיה מכוסה גרסי': קורא לנו גרסי': שם שמו המלאך פלאי. המלאך שם את שמו פלא ע"ש כי יפליא וכדמפרש ואזיל: אתה זה בני גרסי': כופה את עבדו. לבטל נזירותו: ה"ג יצא לחרות משלים נזירותו פירוש כשהוא יוצא לחירות צריך להשלים נזירותו: עבר מכנגד פניו. פירוש העבד ברח מעם אדוניו ור' יוסי סבר שסוב לא מקרי שם אדוניו עליו: ה"ג כפ' בתרא דנזיר ר"מ אומר לא ישתה ור' יוסי אומר ישתה: לעשות נזירות כנדרי' גרסי' ועיין זה במס' נזיר: גם לי. אמר לי: רועה הייתי בעירי גרסי': הניאוב כל מאמר זה בירושלמי דפרק קמא דנזיר ולפי הענין הוא

עץ יוסף

ר"ל במלת תשתה מרומז שלא תשתה חומץ יין כו'. כמו שדרשו לעיל סי' פ"ז ועתה השמרי נא נזירה שלא תשתה חומץ יין וחומץ שכר וכל משרת ענבים שאלו אינן אלא משמרת ליין כו': וכל טומאה אל תאכל כמד"ת וענבים לחים כו'. שמפרש וכל טומאה כל הדברים האסורים לנזיר כדלעיל סי' ע"ז ואל תאכלי כל שמא אין שמא אלא אסור שהתורה הזהירה לנזיר שלא לאכול כלום. והיינו ענבים לחים ויבשים לא יאכל: (יח) עצורים היינו כו'. כלו' שלכן אמר בלשון עצירה לשורדו על הטובה שעשה עמם שעד הנה היו עצורים וגרוותו: אין דרך נביאי ה'. השיב לו כדמיונו שהוא נביא ולא מלאך. לזה אמר אם תוכל לעצרני כדמיונך שאני בן אדם. אבל לא אוכל בלחמך כי איני חפן בשכר. רק עיקר השעלה להודות לה' ע"ז: ואין מזבח אלא קרבן. כצ"ל. או שכך פירושו ואין מזבח הוא עיקר. אלא הקרבן הוא העיקר: מראהו כמלאך ה' נורא מאד היתה סבורה כו'. הכוונה כמו שכתבתי לעיל סי' פ"ו שהיא הכירה שהוא מלאך אלא שלא רצתה להתפאר לפני בעלה שזכתה לנבואה ולא הוא אמרה אל בעלה איש האלהים בא אלי. וכדי שיבין מעצמו שהיה מלאך סיימה בדבריה ומראהו כמראה מלאך האלהים וגו'. ולכן היתה סבורה שהכיר בו מנוח שהוא מלאך כו'. לכן העיד הכתוב עליו שלא ידע מנוח כי מלאך ה' הוא לכך היה מזמנו לאכול כו': ולמה אכלו המלאכים שבאו כו'. ס"ל כדעת המד"א ויאכלו שאכלו ממש. ולפי הנ"ל שאמר שהיו נראים כאוכלים קאמר הטעם על שלא היו נראים כאן ג"כ כאוכלים: ולא נראו הדבר שקבלו. כצ"ל: שם שמו המלאך פלאי. כה שמו פלאי ע"ש כי יפליא וכדמפרש: לפי השליחות כי השם הוא רק לפי הפעולה. ואין להם פעולה קיימת שיהיה קריאת השם בתמידות ככה. ואף שיש מלאכים קיימים בשמם מיכאל גבריאל וכדומה. כאן היה מהמלאכים הנבראים רק לשעתם: איני עשו אלא יעקב. דייק זה מדלא קאמר אני עשו. אלא אני (רש"י): (יט) ואין הגוים נודרים נזירות. שאם קבלו נזירות אינו כלום ומותרים לשתות יין ואין מביאים קרבנות נזירות עליהם: לרבות את העבדים. שיש להם נזירות: לעשות הנשים כאנשים. שהנשים יש להם נזירות: וזו ששנינו נזיר ריש פ"ט: שהוא כופה את עבדו. עבד שנדר בנזיר רבו כופהו לשתות יין בעל כרחו. אבל אשתו שנדרה בנזיר אינו יכול לכופה. וכיון שנדרה ושמע ולא הפר לה שוב אינו יכול להפר (רש"י): שהוא מפר נדרי אשתו וכו'. שאם היפר נדר אשתו ואח"כ רוצה שתקיימנו אינה חייבת לקיימו. ואם כפה עבדו לעבור על נדרו ואח"כ רוצה בקיומו חייב העבד לקיימו (קה"ע): הפר לאשתו הפר עולמית. שאפי' נתארמלה או נתגרשה אינה משלמת נזירותה כיון שהפר לה הבעל בעוד שהיתה תחתיו. אבל בעבדים אינו כן שכיון שיצא לחרות משלים לנזירותו שקיבל עליו ומתחיל ומונה כבתחילה. ואם מנה קצת בפני רבו משלים את השאר (רש"י): הפר לעבדו לאו דוקא אלא כלו' שיחה: עבר מכנגד פניו שברח מפניו של רבו: ר"מ אומר לא ישתה. דקנסינן ליה לעבדיה דליהוי ליה נער דליהדר גבי רביה. דאי קאי ליה גביה כפי ליה למשתי חמרא: ורבי יוסי אמר ישתה. קסבר כיון דמיהדר הדר לרביה ישתה חמרא בכל מקום דאיתי' כי היכי דלא ליכחוש ולא להוי פסידא לרביה. ולדברי הכל בתר תקנתיה דרביה אזלינן:

(כ) מי שיודע להפלות. דהיינו קטן בן י"ב שנה ויום אחד שהוא מופלא סמוך לאיש. מופלא יודע לפרש לשם מי נדר. סמוך לאיש שהוא סמוך לבא לכלל גדול דהיינו שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא ב' שערות. והיינו כשהוא בן י"ג שנה ויום אחד. וכל שנת י"ג בודקין אותו אם יודע לשם מי נדר ולשם מי הקדיש נדרו נדר והקדשו הקדש: ד"א כי יפליא כשיפריש. דהיינו שיאמר בהדיא הריני נזיר. ולא שיתלה נזירותו בדבר אחר. היינו אם אמר הריני נזיר אם זה פלוני. אינו נזיר. כרבי טרפון בנזיר דף ל"ב ע"ב: לנדור פרט למהרהר בלב. שהרהר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא (ז"ר). והרד"ל מגיה בחנם שצ"ל כי יפליא לנדור כשיפרוש פרט למהרהר בלב: שומע אני אף בנזירות כן. פי' שאם נדר בנזירות יום אחד לא יהא נזיר אלא יום אחד. וכן אם נדר מן התגלחת לא יהא נזיר אלא מן התגלחת: לכך נאמרה פרשה זו. לחלק דין נזירות מדין נדרים דבנזירות אפי' לא אמר אלא הריני נזיר שעה אחת הרי זה נזיר שלשים יום דקי"ל אין נזירות פחות משלשים יום. וכן אם אמר הריני נזיר מן התגלחת הרי זה נזיר ואסור בכולם כדאי' בגמרא. ויליף לה מדכתיב מיין ושכר יזיר אפי' לא נזר אלא מיין לחודיה הוי נזיר מכולם (ז"א): מה בנדרים עבר על בל יחל ובל תאחר. אם אמר ככר זה עלי איכא בל יחל. ואי נדר להביא קרבן איכא בל תאחר (ר"ן): אף בנזירות כיוצא בהן. ובנדרים דף ג' ע"ב פריך בל יחל דנזירות היכי משכחת לה הא כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר. אכל קם ליה בבל יאכל. שתה קם ליה בבל ישתה. ותירץ רבא לעבור עליו בשנים. עוד פריך פש בל תאחר דנזירות היכי משכחת לה כיון דאמר הריני נזיר הוי ליה נזיר אכל קם ליה בבל יאכל. ותירץ רבא כגון דאמר לא איפטר מן העולם עד שאהא נזיר דמן ההיא שעתא הוי ליה נזיר דילמא מיית. וצריך לקבל עליו מיד הנזירות דילמא מיית. ואי משהה ליה קם ליה בבל תאחר ע"ש: ומה בנדרים האב מפר נדרי בתו כו'. כדכתיב בסדר מטות: אף בנזירות כיוצא בהן. שהאב והבעל יכולין להפר בנזירות. ואע"ג דנזירות עינוי נפש הוא ופשיטא דמצי מיפר. סד"א כיון דבדבור אחד נאסרו ביין ובתגלחת ובטומאה. ושומאה לאו עינוי נפש הוא סד"א דלא מצי מפר קמ"ל (ז"ר וז"א): האומר הריני נזיק נזיח פזיח ה"ז נזיר. כן מצאתי הנוסחא בדפוס מאהליב. ונוסחא זו עיקרית. ובגמרא אי' איכא דאמרי לשון שבדו להן חכמים הן. ואיכא דאמרי דהני כנויים לשון נכרים הם אי משום דכי מחקת לרגל דקוף דנזיק. ודופן דה' דנזיח. וגגו דפ' דפזיח ודופן ח' שבו משוית ליה נזיר (רש"י בגמרא): יכול שיזיר את אחרים. מדכתיב להזיר פועל יוצא משמע שהוא מזיר אחרים שאם אומר פלוני יהא נזיר יהיה נזיר (ז"ר): ואינו מזיר את אחרים. לא כמו נדר שיכול להדיר אחרים שלא יהנו ממנו: שאדם קובע עליו נזירות בתוך נזירותו. שאם אמר הריני נזיר היום וחזר ואמר הריני נזיר היום צריך למנות ב' נזירות של שלשים שלשים יום דסתם נזירות שלשים יום. ואי לאו קרא ה"א כיון דכבר הוי נזיר לא חייל תו נזירות עליה. בא קרא דנזיר להזיר למימר כשקיבל להיות נזיר אפשר לו להזיר עוד (ר"ן והרא"ש): להזיר לשם שמעון כו'. פי' מדכתיב להזיר לה' דבעינן שמוה להנזיר לשם שמים וכהאי עובדא דשמעון הצדיק: לא אכלתי אשם נזיר. אשם נזיר טמא (גמרא) דאילו נזיר טהור

נזיר אלא אחת פעם אחת עלה אלי אחד מן הדרו' וראיתיו אדמוני ויפה עיני' וטוב רואי וקווצותיו מסודרות תלים תלים. אמרתי לו מה ראית להשחית את השער הנאה הזה. נם לי רבי רועה הייתי בעירי והלכתי למלאות את הניאוב מן המעין וראיתי את הבוביא שלי בתוך המים ופחז יצרי עלי ובקש לאבדני מן העולם אמרתי לו רשע מה אתה מתגאה בדבר שאינו שלך של עפר של רמה ושל תולעה הוא. עלי להקדישך לשמים ולגלחך לשמים: והרכנתי את ראשי ונשקתיו ואמרתי לו כמותך ירבו עושי רצון המקום בישראל עליך אמר הכתוב להזיר לי"י. ר' מונא בעי למה לא היה שמעון הצדיק אוכל אשם נזיר א"ת מפני שנזיר חוטא היה על שציער עצמו מן היין וכי לא אכל שמעון הצדיק חטאת חלב או חטאת דם מימיו. סבור שמעון הצדיק בני אדם מתוך הקפדה הם נודרים בנזיר וכיון שהם נודרים מתוך הקפדה סופן לתהות וכיון שהוא תוהא נעשו קרבנותיו כשוחט חולין בעזרה וזה מתוך ישוב הדעת נדר ופיו ולבו שוים: (כא) מיין ושכר יזיר וגו'. הה"ד (ישעיה ה) הוי גבורים לשתות יין וגו' מצדיקי רשע עקב שחד וגו'. תמן כתיב (קהלת י) אשריך ארץ שמלכך בן חורים אימתי הארץ באשרי בזמן שמלכה עוסק בתורה שנא' (שמות לב) והלוחות מעשה אלהים המה וגו' [מח] אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שהוא עוסק בתלמוד תורה בלבד. ושריך בעת יאכלו שקובעים עתים לתורה ואח"כ הם אוכלים לקיים מה שנא' (קהלת ט) לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך. הה"ד אחריו (שם י) בגבורה ולא בשתי בגבורה של תורה ולא בשתייה של יין. לכך אמר ישעיה גבורה של תורה היא באשרי אבל גבורת יין היא באוי הוי גבורים לשתות יין. וכה"א (משלי כג) למי אוי למי אבוי וגו' למאחרים על היין וגו'. ואנשי חיל למסך שכר תמן כתיב (שמות יח) ואתה תחזה מכל העם וגו' ושפטו את העם וגו'. אבל אלו אינם אנשי חיל אלא למסך שכר כמד"ת (משלי כג) לבאים לחקר ממסך. מהו למסך שכר שהיו מוסכים יין חזק ביין קל כדי להשתכר בו. מעשה בחבורה אחת של זלין שהיו יושבים ושותים יין עד חצי הלילה ולא היו משתכרים בא להם יין אמרו למזוג יין ביין היו עושים כן עד שנכנס בהם היין עמדו והכו זה את זה מתוך השכרות נפלה הצוחה בעיר ובא הלופר ותפשם ומסרם למלכות ונאבדו כולם מי גרם להם היין שהיו שותים. ועליהם נאמר לבאים לחקר ממסך אין ממסך אלא יין ביין הוי ואנשי חיל למסך שכר. ומתוך כך משכחין את התורה ומעוותין את הדין שכן כתוב אחריו (ישעיה ה) מצדיקי רשע עקב שוחד ואומר (משלי לא) פן ישתה וישכח מחוקק ישכח את התורה שניתנה ע"י

מחוקק זה משה שנא' (דברים לג) כי שם חלקת מחוקק ספון מה כתיב (משלי לא) וישנה דין כל בני עוני. היין והדעת נמשלו ככימה ועקרב [מט] כל שעה שכימה נראית ברקיע אין עקרב נראה ברקיע ומשעקרב נראה אין כימה נראית. כך היין משול בעקרב והדעת משולה בכימה מה עקרב מכה בעוקצו כך היין מכה בסופו שנאמר (שם כג) אחריתו כנחש ישך. [נ] וכשם שהכימה מבשלת את הפירות ונותנת בהם טעם כך הדעת נותנת ריח וטעם בדבריו של אדם. נכנס היין יצא הדעת כ"מ שיש יין אין דעת. נכנס יין יצא סוד יין חשבונו ע' וסוד חשבונו ע'. הדעת מתחלקת בארבע חלקים ב' בשתי הכליות וחלק אחד בפה וחלק אחד בלב. ומנין ששני חלקים של חכמה בשתי כליות שנא' (איוב לח) מי שת בטוחות חכמה אלו הכליות שהן טוחות בגוף. וחלק אחד בלב שנא' (תהלים נא) ובסתום חכמה תודיעני. וחלק א' בפה (שם מט) פי ידבר חכמות. ניתנה הדעת הזו כד' כלים האלו וכנגדן נתנו חכמים שיעור לשכרות בד' רביעית יין חי שהן ד' כוסות. שתה אדם כוס א' שהוא רביעית יצא האדם מרביעית דעתו. שתה ב' כוסות יצאו שני חלקים מדעתו. שתה ג' כוסות יצאו ג' חלקים מדעתו ולבו מטורף מיד הוא מתחיל לדבר שלא כהוגן. שתה כוס ד' יצא כל דעתו נשתעממו כל הכליות ונטרף לבו והלשון נפסק מבקש לדבר ואינו יכול אלא לשונו עגום לכך אמרו [נא] כהן ששתה רביעית יין פסול לעבודה ישראל ששתה רביעית יין פסול מלדון. ללמדך שאין טוב יוצא מן היין הה"ד מיין ושכר יזיר וחומץ מפני שכרות. למה אסרה משרת ענבים שהוא לא ישתכר מהם וגם אסרה אכילת כל היוצא מן הגפן דברים שלא ישתכר מהם. למה כך. מכאן שחייב אדם להרחיק עצמו מן הכיעור ומן הדומה לכיעור ומן הדומה לדומה מכאן שעשתה תורה סייג לדבריה: (כב) תמן תנינן [נב] הוו מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה כיצד יעשה אדם סייג לדבריו כדרך שעשתה תורה סייג לדבריה. [נג] הה"א ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים ת"ל לא תקרב. יכול תישן עמו בבגדיה על המטה ת"ל לא תקרב. יכול תרחץ את פניה ותכחול את עיניה ויטול הימנה את הכוס ת"ל והדוה בנדתה כל ימים שהיא דוה תהא בנדתה. מכאן אמרו כל המנבלת עצמה בימי נדתה רוח חכמים נוחה הימנה. כל המתקשטת עצמה בימי נדתה אין רוח חכמים נוחה הימנה. הה"א איש איש אל כל שאר בשרו וגו' מכאן אמרו אל יתיחד אדם עם כל הנשים [נד] בפונדק אפי' עם אחותו ואפי' עם בתו ועם חמותו מפני טענת הבריות. לא יספר עם אשה בשוק אפילו עם אשתו ואצ"ל עם אשה אחרת מפני טענת הבריות. כאן נאמר

אצל

יד יוסף מח זוכר קרה. אבות פ"ד משנה כ': מט ע' ר"ה י"א ברש"י ותוספ': נ ב"ר פ"י סי' ז': נא לעיל סי' ח' וש"נ: נב אבות ואדר"נ פ"א: נג אדר"נ פ"ב. ש"ר פ' ע"ו סי' כ'. תד"א ח"א פ' ט"ו: נד הוא בית גדול שרגילין אורחין ואכסנאין ללון בו (רש"י ב"ק י"ד):

מתנות כהונה

הוא שם כלי: ופחז יצרי גרסי': ה"ג ושל תולעה הוא וכן הוא בספרי: ה"ג והרכנתי את ראשי. פי' נטיתי לו את ראשי ובירושלמי גרס וסמכתי: ה"ג ואמרתי לו כמותך: לתהות להתחרט כד"א כתה תהית ובבבלי פ"ק דנדרים איתא שלא אכל אשם נזיר טמא שמפני שמרבה עליהן ימי נזירות והן מתחרטין וסוגית הספר היא סוגית הירוש': שמלכה עוסק בתורה גרסי': זלין זוללין: הלופר לא מצאתי פירושו ולפי הענין הוא שומר העיר בלילה ואולי צריך להיות השומר: ונאבדו כלם גרסי': אלא יין ביין ממסך. קא דריש שני נסוכים דאל"כ לחקור מסך מיבעי ליה. ועי' מעשי' כאלו בויקרא רבה פי"ב: ה"ג כבימה ועקרב כל שעה כו'. כימה שם מזל ברקיע כדאמרי' עש כסיל וכימה: בעוקצו בזנבו: ריח וטעם בדבריו של אדם גרסי': טוחות סתומות מלשון כי טח עיניהם וכן פי' הרלב"ג בספר איוב והרד"ק בשרשים: נשתעממו ל' שגעון ושעמום: עגום ל' גמום כלו' נכרת: טומאתה לא תקרב גרסי' ועיין כל זה במס' אבות דר' נתן בפ"ק: יכול יחבקנה גרסי': לא תקרב. משמע שום קריבת דעת: והדוה בנדתה גרסי': מפני טענת ט'. שאין הכל בקיאין בקרוביו: כאן נא' אצל

שאר

עץ יוסף

טהור אינו מביא אשם אלא חטאת: קווצותיו פי' שערות הראש הדבוקים יחד: תלים לשון תלויים: את הניאוב הוא שם הכלי. בירוש' פ"ק דנדרים גרס השאוב: וראיתי את הבוביא שלי. פי' וראיתי בבואה שלי שבמים וראיתי שהוא נאה: ופחז יצרי פי' מיהר יצרי להתגבר עלי ובקש להביאני לידי מעשים רעים להעבירני מן העולם הבא וליך אחר מראה עיני: ולגלחם לשמים פי' שאקבל עלי נזירות ותהיה הגלחת לשם שמים (הרא"ש): והרכנתי את ראשי פי' ר"ש אמר זה נטיתי לו את ראשי ונשקתיו כו': אמר הכתוב להזיר לה'. שנזירותו לשם שמים: א"ת מפני שנזיר חוטא הוא וכי לא אכל שמעון הצדיק. כצ"ל ומה דביני וביני צריכין למחוק. ופי' חוטא הוא היינו שמצער עצמו ור"ל א"ת שמפני זה לא אכל משום שנהגו לאכול דבר שבא על חטא ולהכי לא אכל אשם נזיר משום שבא על שציער עצמו אף שהוא לפעמים בשוגג. א"כ קשה וכי לא אכל שמעון הצדיק חטאת חלב כו'. ועיין ביפ"מ: סופן לתהות ר"ל כשהן מיטמאין וסתרו להנהו יומי ובעו למימני יומא דנזירות אחר. ורבה עליהן ימי נזירות מתחרטין בעצמן שנדרו. וכיון דמתחרטין לא הוי נזירות לשם שמים ונמצאו מביאין חולין בעזרה. משום הכי לא אכל. אבל בנזיר טהור ליכא למיחש דמתחרט דכיון דלא נטמא ולא רבו עליו ימי טומאה והאי לא מתחרט דאי לאו דאמיד בנפשיה קודם שנדר דיכול לעמוד בו לא היה נודר ולא מתחרט כל היכי דלא נטמא. ואה"נ דלא הוה אכל כל קרבנות נזיר טמא דמייתי אחר שמגיה נזירות טהרה. דכיון דנתחרט בטומאתן הוי כאילו נעקר נדרו ואף קרבנות דסוף נזירות הן כחולין בעזרה. אלא נקט אשם דפסיקא ליה לפי שאין נזיר טהור מביא אשם (יפ"מ): כשוחט חולין בעזרה שאסורין בהנאה. אבל חולין בעזרה ממש לא הוי. שכל זמן שלא התירו חכם נזירותן קיימת וקרבנותיהן חובה עליהן. אלא כענין חולין שמתוך שאין כוונותיהם רצויה אף קרבנותיהם אינן רצויים. אבל זה שבא מן הדרום אינו רואים שלא נעשה מתוך הקפדה אלא מתוך מתון ויישוב הדעת ופיו ולבו שוים. אף שהדי שלא יתחרט כיון שהוא צדיק גמור:

(כא) הארץ באשרי האושר האמתי שלה אם מלכה היה עוסק בחכמה וכל המון נמשכים ונגררים אחריו והוא החירות האמתי שאינם עבדים לתאותם המדומה. וזהו עיקר החירות (אסה"נ): אל תקרי חרות כו'. כי מהראוי יאמר חרות בלוחות. לכך אמר אל תקרי חרות אלא חירות על הלוחות כלו' על דבר הלוחות. שבזכות תורת הלוחות אם היו בלי מכשול [illegible] היה חירות (אלשיך): שאין לך ב"ח כו'. לפי שבני אדם מכבדין ומשמשין לפניו. ומי [illegible] עוסק בה מתרחקין ממנו (רש"י): בגבורה ש"ת כי הם מתגברין על יצרם ואינם נכ[illegible] לתאותם כהמשתכר ביינו שנכנע רק לדמיונותיו: הוא באשרי כי סופו להיות מאושר וחזק בזה ובבא. אבל אחרית היין היא אוי כי תביא רעה באחרית. והענין כי המשתכר בטבעו הוא חזק בדעתו לא יחת מפני כל. אבל כל גבורתו הוא מאין כי סופו להכשל. ולא כן המתחזק בבטחון אמתי ע"י התורה (אסה"נ): ואתה תחזה מכל העם. אנשי חיל וגו' ושפטו את העם וגו': זלין פי' זוללין: הלופר הרכוליפרין פי' בערוך שר הטבחים שהורג חייבי מיתות: אלא יין ביין ממסך קא דריש שני נסיכים. דאם לא כן לחקור מסך מיבעי ליה (מת"כ): כי שם חלקת מחוקק ספון. פי' כי שם בארץ סיחון ועוג חלקת מחוקק ספון היתה אותה החלקה שהמחוקק קבור בה שהוא משה (ועי' ספורנו): כבימה ועקרב הם שמות מזלות וכשזה עולה זה שוקע: מה עקרב מכה בעוקצו. שספרו הטבעיים שבעקרב (שקאר פיאן) יש לו זנב ארוך ובעוקצו נמצא קוץ אחד כפוף אשר ידקור בו ואצלו מפוח קטן מלא מין ארסי והיה בדקרו יזרוק המין ההוא לתוך הפצע כו'. וגם העקרב הגדול (קראקאדיל) הוא מכה בזנבו הארוך וממית (הרש"ש): ונותנת בהם טעם לעדן אותם לפי שטבעו קר והוא מקרר ומלחלח הפירות שלא יתיבשו וירקבו. ועי' בב"ר פ"י סי' ז': בשתי כליות הוא כפי מאמרם הכליות יועצות. ולהיות שב' כליות הם מימין ומשמאל. והמה בכחות מתחלפות לכן נחשב לב'. הנה התחלת הרעיון לנטות לאיזה דבר היא מהכליות. והלב הוא המחשב בדבר אם לעשות אם להניח. והפה גומר. ובידיעת החכמה ג"כ הפה גומר הידיעה. כי כל זמן שהוא מחשב בלבו היא עדנה ידיעה כללית. והפה הוא מוציא הדבר אל ההתגלות ועל ידי השכרות נאבד ממנו מעט מעט אלו הד' (אסה"נ): בטוחות סתומות מלשון כי טח מראות עיניהם: ובסתום חכמה תודיעני ופרש"י ובלב שהוא סתום הודעתני חכמה: נשתעממו לשון שגעון ושעמום: עגום לשון גמום כלו' נכרת (מת"כ): הה"ד מיין ושכר יזיר מפני השכרות. כצ"ל ותיבת ואומן מיותר (א"א): (כב) הוו מתונים בדין. שלא יבהל כמו מתון מתון במס' ברכות דף כ' וכמ"ש בסנהדרין דף ז' ע"ב דכתיב לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים: והעמידו תלמידים הרבה אשמעינן דמלמדין תורה לכל אדם ואין צריכין לבדוק אחריו כמ"ש ב"ש סוף פ"ב דמס' אדר"נ. ולשון ברטנורא לאפוקי מן ר"ג דאמר כל שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש. אי נמי שאם העמיד תלמידים בילדותו יעמיד תלמידים בזקנותו כמ"ש ביבמות ס"ב ע"ב: ועשו סייג לתורה עשו משמרת למשמרת כדי שלא יבא לידי איסור של תורה: יכול יחבקנה פי' שבכתוב נאמר לא תקרב לגלות ערותה יכול יחבקנה: ת"ל לא תקרב משמע שום קריבת דעת: על המטה ת"ל לא תקרב. המדרש למד כולה מלא תקרב דאף שלא ישן עמה בבגדים על המטה משום דקסבר דעכ"פ קורבא מיהא איתא ועיין בשבת דף י"ג וא"ע: כל ימים שהיא דוה תהא בנדתה. דמדלא כתיב והדוה בזיבתה אלא בנדתה שהוא לשון נדוי וריחוק כמו המנודה שהוא מרוחק מבני האדם כן היא לא תתקשט ותהיה מרוחקת מבעלה: כל המנבלת עצמה כו'. כדעת הזקנים הראשונים שאמרו בשבת דף ס"ד שלא תכחול ולא תתקשט ואפשר דאף דאמר להו ר"ע א"כ אתה מגנה אותה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה כו' מ"מ מה דאפשר לה למעט בקשוט תמעט: ואפילו עם אחותו דאמר רב אסי בקידושין דף פ"א ע"ב מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו אפי' בקביעות. מ"מ מפני טענת הבריות לא יתייחד עמה אפילו לפי שעה. משום שאין הכל מכירין בקרובים ואתי לאחשודי. אך מה שכתב כאן ועם חמותו הוא טעות הדפוס שבה לא שייכא כלל מפני טענת הבריות דהא

בה

אצל שאר בשר לא תקרבו ולהלן הוא אומר לא תקרבו. לדבר המביא לדבר עבירה לא תקרבו הרחק מן הכיעור ומן הדומה לכיעור. שכך אמרו חכמים הרחק מחטא הקל שמא יביאך לידי חמור הוי רץ למצוה קלה שתביאך לחמורה. אחריתו כנחש ישך מה הנחש ע"י שהסית לחוה לשתות יין נתקללה האדמה בעבורו שנא' (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך כך ע"י יין נתקלל שלישו של עולם שנא' (שם ט) וייקץ נח מיינו וגו' ונאמר ארור כנען זה היה חם שהיה בנו שלישי והוא נקרא אבי כנען. מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך מפריש היין את האדם מדרכי חיים לדרכי המות לפי שהיין גורם לו לע"ז. הה"ד (משלי כג) עיניך יראו זרות כמד"ת (תהלים פא) לא יהיה בך אל זר. וכה"א וכל משרת ענבים לא ישתה וגו' מכל אשר יעשה מגפן היין עשתה תורה סייג לדבריה שלא יאכל ולא ישתה מכל דבר הנעשה מגפן היין כדי שלא יבא לשתות יין. [נה] מתלא אמר לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב: (כג) מיין ושכר יזיר. אפי' לא אמר אלא הריני נזיר מן היין הרי הוא נזיר שלם. לפי שמצינו ג' דברים אסורים בנזיר לשתות יין ולגלח שערו וליטמא למתים יכול לא יהא נזיר עד שיזיר מכולם ת"ל מיין ושכר יזיר אפי' מא' משלשתן הרי זה נזיר. אמרו [נו] האומר הריני נזיר מן החרצנים מן הזגים מן התגלחת מן הטומאה הרי זה נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו ריה"ג אומר [נז] מיין ושכר יזיר למה כפל הכתוב יין ושכר הלא יין הוא שכר ושכר הוא יין למה כן לפי שהוא אומר (דברים יד) ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר מעשר דגנך וגו' יכול אף הנזיר במשמע ומה אני מקיים מיין ושכר יזיר בשאר כל המינים חוץ מיין מצוה. או אף ביין מצוה ומה אני מקיים ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר וגו' בשאר כל אדם חוץ מן הנזיר ת"ל מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות. ר"א הקפר אומר יין זה מזוג שכר זה חי או אינו אלא יין זה חי ושכר זה מזוג. ת"ל ונסכו יין רביעית ההין ואומר הסך נסך שכר חי אתה מנסך [נח] ואין אתה מנסך מזוג הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון הראשון יין זה מזוג שכר זה חי. יזיר אין נזירות בכ"מ אלא פרישות וכן וכה"א וינזרו מקדשי בני ישראל ואומר ענבי נזירך ואומר וינזרו לבשת ואומר האבכה בחדש החמישי הנזר הא אין נזירות בכ"מ אלא פרישות. יזיר שומע אני מסחורתו ומרפואתו ת"ל לא ישתה בשתייה הוא אסור ומותר ברפואתו ובסחורתו: (כד) חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה [נט] מגיד שעשה בו חומץ כיין וחומץ מצוה כיין מצוה. וכל משרת וגו' מגיד [ס] שאם שרה ענבים במים שהן בנותן טעם. מכאן אתה דן לכל האיסורים שבתורה מה אם היוצא מן הגפן שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש לו היתר אחר איסורו עשה בו טעם כעיקר שאר איסורין שבתורה שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה ואין להם היתר לאחר איסורן אינו דין שנעשה בו טעם כעיקר. וענבים כמשמען. לחים להביא את הבוסר. ויבשים לא יאכל לחייב ע"ז בפני עצמו וע"ז בפ"ע. ומיכן אתה דן לכל איסורין שבנזיר ומה כאן שהוא מין אחד והם ב' שמות חייב ע"ז בפני עצמו וע"ז בפ"ע אף כל שהם מין א' והם ב' שמות חייב ע"ז בפני עצמו וע"ז בפ"ע להביא יין חדש וענבים שהוא חייב ב': (כה) כל ימי נזרו מכל וגו'. [סא] בא הכתוב ללמדך שאם אכל כזית מכולם שהוא לוקה את הארבעים מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה. מה אם היוצא מן הגפן שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש לו היתר לאחר איסורו הרי הן מצטרפין זה עם זה לכזית שאר איסורין שבתורה שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה ואין להם היתר אחר איסורן דין הוא שיצטרפו זה עם זה לכזית. מכל אשר יעשה מגפן היין שומע אני אף העלין והלולבין במשמע ת"ל מחרצנים ועד זג [סב] מה פרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי להוציא את העלין ואת הלולבין שאינן פרי ופסולת פרי. מחרצנים מיעוט חרצנים ב' ועד זג א' דברי ר"א בן עזריה. אלו הן החרצנים ואלו הן הזגים החרצנים אלו החיצונים והזגין אלו הפנימים כמד"ת (שמות כח) פעמון זהב ורמון ומתרגמינן זגא דדהבא ורמונא דברי ר' יהודה. ור' יוסי אומר שלא תטעה כזוג של בהמה החיצון זוג והפנימי ענבל. לא יאכל אין אכילה פחות מכזית מכאן לאיסורי נזיר בכזית: (כו) כל ימי נדר נזרו תער וגו'. למה צוה הקב"ה לנזיר שלא יגלח ראשו לפי שהגילוח מתארו ומיפהו כשם שאמרו ביוסף (בראשית מא) ויגלח ויחלף שמלותיו וגידול שער הוא לשון צער ואבל לכך אמר הקב"ה אחר שזה הנזיר אסר עצמו מן היין כדי להרחיק עצמו מן הזמה יגדל שערו שיתנבל ויצטער כדי שלא יהא יצה"ר קופץ עליו. עד מלאת הימים אשר יזיר לה' קדוש יהיה יאסרו עליו כקדש שלא יגע בו לפי שהוא הקדישו לש"ש. כל ימי נדר נזרו [סג] נדרו תלויה בנזירותו ולא נזירותו תלויה בנדרו. תער לא יעבור [סד] אין לי אלא תער תלש מירט וסיפסף כל שהוא מנין ת"ל לא יעבור על ראשו לרבות כל המעבירים. ומאחר שסופנו לרבות כל דבר מה ת"ל תער לפי שלא למדנו לתגלחת אחרונה שהיא בתער ללמד ממצורע אי אפשר שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו. ר' אומר אינו צריך הה"א תער לא יעבור עד מלאת

התורה

יד יוסף נה שבת י"ג. ב"מ נ"ב. ע"ז י"ז ונ"ח. זוהר נשא דף קכ"ז: נו נזיר ג': נז ספרי פ"ז: נח ב"ב נ"ו: נט ספרי פ"ז פיסקא כ"ג: ס נזיר ל"ז. פסחים מ"ד: סא נזיר ד' ול"ז. פסחים מ"ס. ספרי פ"ז פיסקא כ"ד: סב נזיר ל"ד: סג ספרי פ"ז פיסקא כ"ס: סד נזיר ל"ט:

ענף יוסף

(כה) [מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה כו'] שיצטרפו זה עם זה לכזית. משמע שאם אכל חצי זית חלב וחזר ואכל חצי זית דם בכדי אכילת פרס שהוא חייב והיתא הא קי"ל בשבת דף ע"א ובכריתות דף י"א דשני מינים אין מצטרפין משום דהלוקין להשאות ופרש"י אי הוי כשיעור לכל חד אין אחד מהם מתכפר

מתנות כהונה

שאר בשר לא תקרבו גרסי' וכן בסמוך: **לדבר המביא** כו'. דייק מדכתיב ל' קריבה ולא אמר ל' שכיבה או ל' גילוי לא יגלה לא ישכב: **יביאך** החטא הקל: ה"ג **ונאמר** ארור כנען: ה"ג **אבי** כנען מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך וכו' וע"ל: **וכן** הוא אומר. חוזר על מה שאמר למעלה שיעשה אדם סייג למעשיו: **משלשתן** הרי זה נזיר גרסי': **ר"א** הקפר כו' כל זה בספרי פרשה זו: **ונסכו** יין. אע"פ דלא כתיב יין בסוף פרשה תלוי כתיב ביה: **חי** אתה מנסך. שכר פירושו יין המשכר וכפי' הרד"ק בספר שרשים: **מסחורתו** שלא יעשה סחורה ביין ולא יתרפא וכל דינים אלו עיין בספרי ובירושלמי בפ' שני דמסכת ערלה בפ' שלש מינים: **שאר** איסורין גרסי': ה"ג **לא** יאכל לחייב על זה בפני עצמו ועל זה כו' עד בפני עצמו: ה"נ ואין איסורו איסור הנאה: **זוג** וענבל. כ"ז בפ' ג' מינים: **שלא** תטעה לומר. כר' יודא אלא הוא כזוג כו': **מתארו** עושה לו תואר פנים יפות: **נדרו** תלויה בנזירתו כדלעיל שאפי' אמר אהיה נזיר ליום אחד לדבר אחד צריך להיות נזיר שלשים יום ובכל דבר: **מורט** וסיפסף. כולם ענין העברת שער הם ועיין פרק שלשה מינים: ה"ג **שלא** למדנו תגלחת

עץ יוסף

גם היכא איסור יחוד דאורייתא ואפשר שצריך להיות במקום חמותו אמו: **כאן נאמר** אצל שאר בשרו לא תקרבו. כדכתיב איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. וכאן ר"ל בנדה כתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ושינה התורה בלשונה וכתב בזה לא תקרבו ובזה לא תקרב לרמז על הלימודים הנ"ל. היינו מלא תקרב ילפינן לדבר המביא לדבר עבירה לא תקרב היינו בנדה חיבוק וניפוק ולישן עמה בבגדיה על המטה ומלא תקרבו ילפינן הרחק מן הכיעור היינו להתייחד בפונדק עם אחותו ובתו. ומן הדומה לכיעור היינו שלא יספר אפילו עם אשתו בשוק שהוא רק דומה לכיעור שמא יטעו ויסברו שאינה אשתו: **שמא יביאך** החטא הקל לידי עבירה חמורה. ור"ל שמלבד העונש שיהיה לו מחמת שהוא עובר עבירה קלה. עוד יקבל עונש על מה שיבא מחמת זה לידי עבירה חמורה: **הוי רץ** למצוה קלה כו'. שמלבד שיקבל שכר על מה שעשה המצוה קלה עוד יהיה לו שכר על מה שיבא מחמת זה למצוה חמורה: **שלישו של עולם** שנח היה לו שלשה בנים והם ירשו כל העולם אחר המבול. וכיון שנתקלל אחד הרי נתקלל שלישו של עולם: **לעכו"ם** שהיא דרכי המות האמתי באין חיים אמיתיים: **וכן הוא** אומר וכל משרת. חוזר על מה שאמר למעלה שיעשה אדם סייג למעשיו (מת"כ): **לך לך** אמרין לנזירא סחור כו'. דאמרינן ליה לנזיר שילך לו מן הכרם וירחיק עצמו ממנו בתכלית הריחוק דאפילו סחור סחור לכרמא דהיינו סביב הכרם לא יקרב דאפילו קריבה בעלמא אסור (תורת חיים): (כג) **ת"ל** מיין ושכר יזיר אפילו מאחד משלשתן. ר"ל מדכתיב מיין ושכר יזיר משמע דאפי' לא נזר אלא מיין לחודיה הוי נזיר מכולם (רש"י): **אמרו האומר** הריני נזיר מן החרצנים כו'. פרש"י ותוס' מן החרצנים ומן הזגין או או קתני. ר"ל שאם אמר הריני נזיר מן הזגין כו' הרי הוא כאילו אמר הריני נזיר סתם שמקבל עליו כל דקדוקי נזירות: **וכל דקדוקי** נזירות עליו. משום דנזיר שמשון מותר ליטמא למתים. קאמר הכא וכל דקדוקי נזירות עליו (תוס'): **מעשר דגנך** וגו' תירושך. ותירוש היינו יין: **יכול אף** הנזיר במשמע. שאפי' נזיר מותר לשתות יין של מעשר שני שהוא מצוה: **ת"ל ונסכו** רביעית ההין. כנ"ל. ור"ל מדכתיב ונסכו משמע נסוך שלו כמות שהוא בלי תערובות מים. ואומר (נראה שצ"ל וגו') בסיפא דקרא הסך נסך שכר דהמסוך יהיה מן השכר. אלמא דשכר הוא חי (ז"כ וז"א): **וינזרו מקדשי** בני ישראל. פרש"י יפרשו מן הקדשים בימי טומאתם: **ענבי נזירך** פרש"י שהפרשת והנזרת בני אדם מהם ולא הפקרתם לא תבצור אותם אלא מן המופקר: **וינזרו לבושת** שהפרישו את עצמן לעכו"ם: **בחדש החמישי הנזר** שהיינו פרושים מן האכילה ושתייה מן התענוג בחדש החמישי הוא ט"ב כל שבעים שנה של גלות בבל ועכשיו שנבנה בית שני אם מחוייבים אנו עוד להתענות. כך שאלו בני גולה לנביא כשעלו מגלות בבל. והביא המדרש כל אלו פסוקים להורות שבכל מקום שיש נדנוד עבירה כתיב ביה לשון נזירה פי' יפרשו את עצמן מן העבירה (ז"א): **מסחורתו ומרפואתו** שלא יעשה הנזיר סחורה ביין ולא יתרפאו ע"ג מכתו: (כד) **וחומץ מצוה** כגון שנשבע לשתות חומץ וחזר ואמר הריני נזיר (ז"א) אסור שכשם שעשה בו יין מצוה כיין הרשות כך עשה בו חומץ מצוה כחומץ הרשות: **בנותן טעם** פי' אם יש במים טעם יין חייב בכזית מהן. והא לאו משום היתר מצטרף לאיסור הוא. אלא משום דאתעביד ליה כולה איסור אבל היתר מצטרף לאיסור לא ילפי מינה (רש"י): **לכל איסורין שבתורה** שיהא טעמו של איסור כממשו: **שאין איסורו** איסור עולם. אלא כמה שפירש בנדרו. ואם סתם נדר בנזירות הוא נזיר רק שלשים יום: **ואין איסורו** איסור הנאה. שהרי מותר בסחורה וברפואה כנ"ל: **ויש לו** היתר אחר איסור. אף תוך ימי נזירות אם שאל לחכם מתיר לו ע"י פתח וחרטה (ז"כ): **את הבוסר** פי' ענבים שלא נתבשלו: **לחייב ע"ז** בפ"ע כו'. וזהו לשון הגמרא נזיר דף ל"ח ע"ב ת"ר וענבים לחים ויבשים לא יאכל לחייב ע"ז בפ"ע כו'. וכתבו התוס' לחים ויבשים קרא יתירא הוא לכתוב ענבים והוו לחים ויבשים במשמע. אלא לחייב ע"ז בפ"ע כו' שאם אכל לחים ויבשים בהתראה אחת שהתרו אל תאכל ענבים לוקה שתים ואפילו הן מין אחד וטעם אחד כיון שהן שני שמות: **להביא יין** חדש וענבים. שאע"פ שטעמם שוה הואיל שהוא שני שמות לוקה שתים (רש"י ותוס' ע"ש): (כה) **שאם** אכל כזית מכולם שהוא לוקה. פי' שאם לא אכל בין חרצן וזג אלא כזית לבד משניהם אפ"ה חייב מלקות. ופרש"י מדכייללינהו לחרצנים וזגין בחדא אכילה לומר שמצטרפין: **והלולבין** אלו החוטים רכים שבגפן: **מה פרט** מפורש פרי ופסולת. פרי פרי ענבים. פסולת פרי חומץ. וע' בנזיר ד' ל"ד ע"ב: **מחרצנים** מיעוט חרצני' שנים. ואע"ג דכבר דרש לה לכלל ופרט. מ"מ דרשינן זאת ג"כ. דאל"כ לכתוב חרצנים וזגים או חרצן וזג. ש"מ למידרש ביה כלל ופרט ואיכא נמי למידרש ביה עד שיאכל שני חרצנים וזג (נזיר דף ל"ה): **החרצנים אלו החיצונים** הקליפה מבחוץ. והזגין הן הגרעינים שבפנים: **ור"י אומר** שלא תטעה כו'. ר' יוסי ס"ל בהיפך החרצנים אלו הפנימים והזג הוא מבחוץ. ויהיב סימנא שלא תטעה כזוג של בהמה החיצון נקרא זוג. כן בענבים החיצון נקרא זג. וממילא הפנימים נקראים חרצנים: (כו) **שהגלות מתארו** עושה לו תואר פנים יפות: **כדי שלא יהא** יצה"ר קופץ עליו. כדאי' לעיל מעשה פעם אחת כו' וקווצותיו מסודרות תלתלים כו'. **נדרו תלויה בנזירותו** פי' שאם אמר הריני נזיר ע"מ שאהא שותה יין או שאהא מטמא למתים הרי זה נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מ"ש בתורה תנאו בטל (ז"כ): **תלש** השיער בסמוך לבשר. אבל לא עקרו לגמרי וכגון שעקרו נראה: **מירט** דעקרו לגמרי ממקום גידולו: **וספסף** כמו סוף. ר"ל שתלש קצת בראש השער (רש"י). והמעריך כתב תלש פי' תלש עיקר השיער מעיקרו. מירט הסירו ע"י סם כמד"א את תמרוקיה. סיפסף קוץ קצת ונשאר מקצת: **כל שהוא** פי' שער אחד (תוס'): **לרבות כל המעבירים** ובלבד שיהא כעין תער מעיקרו משרשו לגמרי (תוס'): **כל דבר** אפי'

שאר

התורה אמרה אחר מלאת לא תהא תגלחת אלא בתער. ד"א א"כ למה נאמר תער ללמדך שאינו סותר לא זוג ולא מספרים אלא תער בלבד: (כז) עד מלאת הימים אשר יזיר לי"י. מנין אתה אומר שאם אמר הריני נזיר סתם מגלה יום ל"א ואם גילח יום ל' לא יצא ת"ל עד מלאת הימים אשר יזיר לי"י ועדיין לא מלאו ימי נזירותו. קדוש יהיה זו קדושת שער. קדוש יהיה אין לי אלא המגלח כמצותו ששערו אסור גילחוהו אחרים קודם זמנו ושלא כמצותו מנין ת"ל קדוש יהיה מכ"מ. [סה] בר פדא אמר סתם נזירות ל' יום שנא' קדוש יהיה יהיה בגימטריא ל'. ר' שמואל בר נחמן בש"ר יונתן כנגד כ"ט פעם שכתוב בפרשה נדר נזיר נזרו יזיר להזיר והא אינון תלתין א"ר יוסי בר בון אחד לחידושו יצא ואינו עולה מן המנין. [סו] על דעתיה דבר פדא אם גילח יום ל' לא יצא ע"ד דר' שמואל אם גילח יום ל' יצא. אית דבעי נשמעינה מן הדא גדל פרע שער ראשו כמה הוא גידול שער ל' יום. ואית דבעי נשמעינה מן הדא עד מלאת הימים וכמה הם ימים מלאים ל' יום מעתה אם גילח יום ל' לא יצא. א"ר יצחק בר אלעזר הימים הימם כתיב: (כח) גדל פרע. לומר לך שהוא גדל פרע אין לי אלא מי שיש לו פרע מי שאין לו פרע מנין ת"ל שער ראשו משהוא. אין לי שהוא אסור לגלח אלא עד מלאת הימים אשר יזיר [סז] מנין שהוא אסור בתגלחת עד הבאת קרבן ת"ל ואחר ישתה הנזיר יין וכי הנזיר שותה יין אלא מופנה להקיש לדון ממנו גזירה שוה נאמר כאן נזיר כל ימי נדר נזרו ונאמר להלן נזיר מה להלן אסור לשתות עד הבאת קרבן אף כאן אסור לגלח עד הבאת קרבן. כל ימי הזירו לי"י וגו' בא וראה שכל מי שמקדש את עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה זה לפי שמזיר את עצמו מן היין ונוהג צער בעצמו שלא יגלח ראשו כדי לשמור עצמו מן העבירה אמר הקב"ה הרי הוא חשוב לפני ככה"ג מה כהן אסור ליטמא לכל המתים אף נזיר אסור ליטמא לכל המתים. מה בכה"ג כתיב (ויקרא כא) כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אף בנזיר הוא אומר כי נזר אלהיו על ראשו. מה בכהן כתיב (ד"ה א כג) ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים אף נזיר נקרא קדוש שנא' כל ימי נזרו קדוש הוא לי"י. בא וראה כמה המצות מעטרות את ישראל והלא גדול שער ניוול הוא לאדם שהוא אינו חופף ראשו ולפי שהוא מגדלו לש"ש קראו הכתוב עטרה לראשו הה"ד כי נזר אלהיו על ראשו: (כט) כל ימי הזירו וגו'. [סח] נזיר שכלו ימיו אסור לשתות ולגלח וליטמא למתים ואם גילח ושתה יין ונטמא למתים סופג את הארבעים. על המתים מנין שלוקה דכתיב כל ימי נזרו וגו' לעשות ימים של אחר מלאת כימים שלפני מלאת. לגלח מנין דכתיב כל ימי נדר נזרו וגו' לרבות ימים של אחר מלאת כימים שלפני מלאת. על הטומאה מנין דכתיב כל ימי הזירו לי"י וגו' לעשות ימים של אחר מלאת כימים שלפני מלאת. [סט] ג' מינין אסורים בנזיר הטומאה והתגלחת והיוצא מן הגפן. הטומאה מנין דכתיב כל ימי הזירו לי"י על נפש מת וגו'. תגלחת מנין דכתיב (במדבר ו) כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו. היוצא מן הגפן מנין דכתיב כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן וגו'. חומר בטומאה ובתגלחת מביוצא מן הגפן שהטומאה והתגלחת סותרים והיוצא מן הגפן אינו סותר. חומר ביוצא מן הגפן מבטומאה ותגלחת שלא הותר כלל היוצא מן הגפן והותר בתגלחת מצוה כגון מצורע דנפקא [ע] מראשו האמור במצורע דמיותר להביא נזיר מצורע שמגלח והותר במת מצוה ליטמא. חומר בטומאה מתגלחת שהטומאה סותרת את הכל וחייבין עליה קרבן ותגלחת אינה סותרת אלא שלשים יום ואין חייבין עליה קרבן: (ל) על נפש מת לא יבא [עא] שומע אני נפשות בהמה במשמע כענין שנא' (ויקרא כד) מכה נפש בהמה ת"ל לאביו ולאמו במה ענין מדבר בנפשות אדם. ר' ישמעאל אומר אין צריך הה"א לא יבא בנפשות המטמאות בביאה הכתוב מדבר ואלו הן נפשות אדם. לאביו למה נאמר לפי שהוא כולל בכהן הדיוט (ויקרא כא) לנפש לא יטמא בעמיו וחזר והתירו לקרובים כי אם לשארו וגו' יכול אף נזיר כן יהא מותר ליטמא לקרובים ת"ל לאביו לומר שאינו מטמא לקרובים. ולאמו למה נאמר לפי שהוא אומר בנזיר לא יטמא להם במותם. [עב] רבי אומר במותם אין מטמא אבל מטמא הוא בנגען ובזיבתן. ואין לי אלא בנזיר בכה"ג מנין ת"ל לאמו בכה"ג שלא הייתי צריך שכבר ק"ו הוא ומה אם במקום שכהן הדיוט מטמא לאחיו מאביו אין כה"ג מטמא לאביו מקום שאין כהן הדיוט מטמא לאחיו מאמו דין הוא שלא יהא כה"ג מטמא לאמו. אם זכית מן הדין מה ת"ל לאמו בכה"ג. [עג] מופנה להקיש לדון ממנו גזירה שוה נאמר בכה"ג אמו ונאמר בנזיר אמו מה אמו האמור בנזיר מטמא בנגען ובזיבתן אף אמו האמור בכה"ג מטמא בנגען ובזיבתן. לאחיו למה נאמר לאחיו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. לאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא להם במותם. יכול לא יטמא למת מצוה ת"ל לאחותו לאחותו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. נאמר לאחיו להתירו

יד יוסף סה ספרי ס"ו פיסקא כ"ס. בבלי וירוש' פ"ק דנזיר: סו וכ"ה בירוש' פ"ק ה"ג: סז ספרי ס"ו: סח נזיר ס"ו: סט נזיר ל"ד ומ"ד: ע נזיר מ"א: עא נזיר מ"ח. ספרי ס"ו פיסקא כ"ו: עב נזיר מ"ג ומ"ח: עג וס"ל דמופנה מצד אחד למדין ומשיבין ועי' בתוס' נזיר מ"ח:

מתנות כהונה

תגלחת אחרונה שהיא כו'. ד"א אם כן כו'. בירושלמי דפרק ג' מינין ופי' אעפ"י שכל המעבירין אסור מ"מ אין סותר הנזירות כי אם תער: ה"ג ואם גלח יום שלשים לא יצא: והא אינון תלתין גרסי' וכן הוא בירושלמי פ' הנזיר: לחידושו כלומר לגופו ולחדש בתורה דין נזיר או פי' כמו שפירש"י ותוס' פ' קמא דנזיר: גידול שער ל' יום עיין פרק קמא דנזיר: אם גילח יום שלשים יצא. שכבר עברו כ"ט ימים: ימים מלאים. ל' יום חודש ימים הרי הקף של הימים: הימם כתיב. חסר יו"ד בתרא ומעתה אין ראיה מכאן: וכי הנזיר. שקראו שותה כו' עדיין נזיר: כל ימי נדר נזרו וכו' תער לא יעבור: ונאמר להלן נזיר. ואחר ישתה הנזיר יין מגדלו לשם שמים גרסי': אסור לשתות יין ולגלח. עד הבאת קרבן כדלעיל: סותרים שאם גילח או נטמא למת צריך להתחיל הנזירות מראש והימים הראשונים יפלו: ה"ג ותגלחת אינה סותרת אלא שלשים ועיין כל זה בפרק ג' מינין: בביאה בביאת אהל שהמת שם ואלו דוקא נפשות אדם שנא' אדם כי ימות וגו' ועיין לעיל: ה"ג לפי שהוא אומר בנזיר לא יטמא להם במותם ועיין כל זה בספרי בארוך ובנזיר פרק כהן גדול: רבי אומר במותם כו'. עיין בפרש"י בנזיר פרק כהן גדול: ה"ג אין כ"ג מטמא לאביו מקום כו': להתירו לטמא למת מצוה גר': ה"ג בספרי

ענף יוסף

מתכפר בקרבן שבא על חברו לכך לא מצטרפי עכ"ל וכן פסק הרמב"ם פ"ד מה' מ"א (ועי' בז"א שעל הספרי): (ל) [ת"ל לאביו ולאמו במה הענין מדבר בנפשות אדם] תימא א"כ איך יליף לקמן בסמוך מלאביו לגופי' שאינו מותר לטמא לקרובים. ולאמו לג"ש למילף מינה אמו שאמורה בכהן גדול. אבל בגמרא גרס ת"ל על נפש מת לא יבא בנפש אדם שהכתוב מדבר. ופרש"י שלא מצינו שנקרא נפש מת אלא אדם לבד. וע"ש

עץ יוסף

שאר מעבירין: לתגלחת אחרונה של טהרה לאחר השלום ימי נזירות שלא כתיב שם אלא וגילח: שאין דנין קל מחמור. שהמצורע חמור שטעון תגלחת כל שער גופו משא"כ בנזיר שאין צריך לגלח אלא ראשו. ולכך ה"א דלא יטעון תער. לכך כתיב תער לא יעבור. ואם אינו ענין לאיסור העברה שבתוך נזירותו דהא איתו בכל המעבירים לקי. תניהו להתגלחתו של סוף נזירותו דאינו אלא בתער (תוס'): רבי אומר אין צריך. שמן דקדוק הכתוב ידעינן ממילא דתגלחת אחרונה בתער. שהרי הוא אומר תער לא יעבור על ראשו עד יום מלאת משמע דביום מלאת צריך גילוח בתער דוקא (ועיין רש"י): ד"א א"כ למה כו'. זהו מהירוש' פ"ו דנזיר וז"ל שם תער אין לי אלא תער מנין לרבות את המספסף ואת המספרים כבתער ת"ל לא יעבור על ראשו כל המעבירים במשמע. מה ת"ל תער מכאן שאינו סותר אלא זה בלבד. ופי' הקרבן העדה שאין תגלחת סותר שלשים יום אלא תער לבד אבל במספרים ושאר מעבירים אע"פ שלוקה עליהם אינם סותרים: (כז) ואם גילח יום ל' לא יצא כו'. זה לבר פדא דאמר לקמן סתם נזירות שלשים מיהיה. ומסיים על דעתיה דבר פדא אם גילח יום ל' לא יצא. דלדידיה מלאת הם שלשים. ולגי' הספרי מנין אתה אומר כו' ואם גילח יום ל' יצא ת"ל עד מלאת הימים אשר יזיר לה' וכבר מלאו ימי נזירות. הוא לדברי ר' שמואל דלקמן דאמר כנגד כ"ט פעם שכתוב בפרשת נזיר. ולדידיה מלאת הם כ"ט יום. ואם גילח יום ל' יצא כדמסיק. ועיין בבלי וירוש' ריש פרק מי שאמר הריני נזיר וצ"ע: זו קדושת שער פי' שיהיה השער אסור בהנאה. ופי' הרא"ם דמלת קדוש הוא תואר לשער שלו ע"ש: אחד לחידושו יצא דנזר אלהיו לא קחשיב דהוא לשון כתר כדמתרגמי' כלילא (רש"י ותוס'). או פי' אחד לחידושו כלו' לגופו איצטריך לחדש דין נזיר. וכ"ט הנותרים לדרשא דכ"ט ימים סתם נזירות: אם גילח יום שלשים לא יצא. דבעינן שינהוג נזירותו שלשים יום שלמים וביום ל"א שהוא לאחר מלאת מגלח. וע"ד דר"ש מן התורה א"צ לנהוג אלא כ"ט ימים שלמים ומגלח יום ל'. אלא מדרבנן אסור לגלח ביום ל' דגזרינן אטו היכא דאמר בפירוש הריני נזיר ל' יום. ולכן אמר המדרש אם גילח יום ל' יצא. והיינו בדיעבד משום דלכתחלה לא יגלח ביום ל' מטעם הנ"ל: אית כו' איכא דיליף דסתם נזירות ל' יום מהכא: וכמה הם ימים מלאים. כלו' איזהו ימים שהן מלאים וחסירים הוי אומר החדשים. וחדש מלא הוא ל' יום: מעתה אם נימא דלהאי מ"ד מדכתיב יום מלאת מדאורייתא בעינן ל' יום מלאים א"כ אם גילח ביום ל' לא יצא דמלאת החדש ל' יום שלימים הן (פ"מ): הימם כתיב חסר כתיב לומר דבחדש חסר סגי דהיינו כ"ט יום. והא דדרשי' למלאת לכתחילה הוא דבעינן שלמים. ועיין בירוש' פ"ק דנזיר: (כח) מי שאין לו פרע מנין. כב"ה דנזיר ממורט צריך להעביר תער על ראשו. או פירושו מי שאין לו פרע כגון שהוא מגלח בעת הנזירות מנין שהוא חייב לגדל שער: נאמר כאן נזיר גבי תגלחת כל ימי נדר נזרו: ונאמר להלן נזיר ואחר ישתה הנזיר יין. ואע"ג דהתם כתיב נזיר והכא כתיב נזרו מ"מ ילפינן מיניה (ז"א): אסור לשתות עד הבאת קרבן. כרבנן נזיר דף מ"ו דס"ל ואחר ישתה הנזיר יין אחר מעשה יחידי. ופרש"י אחר מעשה קרבן ואע"ג שעדיין לא גילח דתגלחת לא מעכבא: חשוב לפני ככה"ג כי קדושתו גדולה על ידי נזירותו כמעלת כהן גדול: קראו הכתוב עטרה כי עיקר היופי היא יופי הנפש וזכותה שהוא היפך יופי הגוף המביא לידי התאוה שהוא הניוול האמתי (כט) נזיר שכלו ימיו. ימי ל' בנזירות סתם. ובנזירות מרובה כל ימי שהזיר. ולאחר מלאת קודם הבאת קרבנותיו אסור לשתות כו': סופג את ארבעים. על השתיה מנין שלוקה דכתיב כל ימי נזרו וגו'. כנ"ל. ור"ל דבשתיה כתיב כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין וגו'. ובגלוח כתיב כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו. ובטומאה כתיב כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא. ופרש"י בנזיר דף י"ד דכתיב כל דלא צריך וכתביה ואמר כל ימי וגו' לרבות ימים שלאחר כו'. ועיין שם דף ט"ו: שהטומאה והתגלחת סותרים טומאה בהדיא כתיב והימים הראשונים יפלו ובתגלחת סותרת ל' יום כדאמרי' לקמן. והיוצא מן הגפן אינו סותר כדיליף בגמרא כי טמא נזרו טומאה סותרת ואין היין סותר: שלא הותר כלל היוצא מן הגפן. כדאמרי' לעיל סימן כ"ג שאסור יין מצוה כיין הרשות: דנפקא מראשו האמור במצורע דמיותר. דהלא כבר כתיב ברישא דקרא יגלח את כל שערו. את ראשו למה לי. אלא לפי שנאמר גבי נזיר תער לא יעבור על ראשו תוך ימי נזירותו יכול אף מצורע כן אסור לגלח. וכל שערו דקרא בשאר גופו. ת"ל את ראשו דמיותר למימר דאף נזיר מצורע חייב לגלח. ועי' נזיר דף מ"א ע"א: שהטומאה סותרת את הכל. אפי' בנזירות מרובה (רש"י): וחייבין עליה קרבן אשם ותורים או בני יונה: ותגלחת אינה סותרת אלא ל' יום. ואפי' בנזירות מרובה משום דבעינן גדל שער כדי גידול שער שסתם נזירות שיהא השער בשעת תגלחת מצוה: (ל) שומע אני נפשות בהמה במשמע. דגם נבלת בהמה לא יטמא דבהמה ג"כ קרויה נפש כענין שנא' ומכה נפש בהמה: אין צריך למעט בהמה מלאביו: המטמאות בביאה פי' שמטמאות באהל. ואילו נבלה לא מטמאה באהל: במותם אין מטמא משום דבמותם יתירא דהא כתיב ברישא דקרא על כל נפשות מת. אלא לומר לך במותם הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא לנגעם ולזיבתם: ואין לי אלא בנזיר. פי' ואין לי שמטמא לאביו ולאמו בנגעם ובזיבתם אלא נזיר. כהן גדול מנין: שלא הייתי צריך שום לנו ללמוד מן הדין שאינו מטמא שהרי ק"ו הוא: שכהן הדיוט מטמא לאחיו מאביו. דכתיב לאחיו. וס"ל דגמר אחוה אחוה מבני יעקב. הרי עדיפא משפחת אב ממשפח' אם לגבי כהן הדיוט. ומ"מ אין כהן גדול מטמא לאביו. מקום שאין כהן הדיוט מטמא לאחיו מאמו. אינו דין שאין כ"ג מטמא לאמו: אם זכית מן הדין. פי' אם למדת מן הדין שאין כ"ג מטמא לאמו מה ת"ל אמו בכ"ג. אלא מופנה כו': לאחיו פי' לאחיו דכתיב גבי נזיר: לאחותו דכתיב גבי נזיר מה ת"ל: הרי שהיה הולך הנזיר לשחוט פסחו ולמול את בנו דמילת זכריו ועבדיו מעכבין את

להתירו לטמא למת מצוה שאינו אלא איסור ר׳: לא יטמא להם ונאמר לאחותו להתירו לטמא אפי׳ במקום פסח ומילה דחייבי כריתות הן. אבל לבנו ולבתו לא נאמר שאין הקטנים ניזורין. עד ר"ע אומר נפש אלו הרחוקים מת אלו הקרובים לאביו לאביו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. ואם נאמר לאביו למה נאמר לאמו. אם נאמר אביו ולא נאמר אמו הייתי אומר לכך לא יטמא לו משום דחזקה בעלמא הוא אבל אמו דודאי ילידתיה ליטמא לה. ואי כתב רחמנא אמו הייתי אומר לאמו הוא דלא אזיל זרעה בתורה אבל אביו כיון שאמר הכתוב למשפחותם לבית אבותם אימא ליטמא ליה לכך נאמר לאביו. לאחיו שאם הוא כה"ג ונזיר לאחיו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצו׳. ולאחותו שאם היה הולך לשחוט פסחו ולמול את בנו לאחותו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. לא יטמא להם במותם אבל עה עומד הוא בהספד ובשורה ר׳ אומר במותם אינו מטמא אבל מטמא הוא בנגעם ובזיבתם. כי נזר אלהיו על ראשו להגיד מה גרם: (לא) כל ימי נזרו קדוש הוא לה׳. למה נאמר. עו לפי שהוא אומר עד מלאת הימים אין לי אלא מי שיש לו פסק לנזירותו נזיר עולם מנין ת"ל כל ימי נזרו להביא נזיר עולם. קדוש הוא לה׳ עז זו קדושת הגוף. וכי ימות מת עליו עח במחוורת עליו הטומאה להוציא את הספק זו טומאת התהום. עט אי זו טומאת התהום כל שאין מכירה אחד בסוף העולם היה מכירה א׳ בסוף העולם אין זו טומאת התהום. היה טמון בתבן או בצרורות הרי זו טומאת התהום. במים באפילה ובנקיקי הסלעים אין זו טומאת התהום. ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד. בפתע פתאום פ רבי יונתן אומר בפתע זו שוגג וכה"א (במדבר לה) בפתע בלא איבה הדפו. פתאום זה אונס וכה"א (שם יב) ויאמר ה׳ פתאום אל משה וגו׳. פא ורבנן אמרי פתאום זה מזיד וכה"א (משלי כב) ופתיים עברו ונענשו. ד"א פתאום זה שוגג דכתיב (שם יד) פתי יאמין לכל דבר. וכי מאחר שיש בפתאום להוציא ממנו מזיד ואונס ושוגג למה צריך הכתוב לכתוב בפתע להביא את השוגג. פב אילו לא נכתב פתע הייתי אומר כי מביא קרבן על טומאתו היכא דנטמא בשוגג סידי דהוה אבל התורת כולה אבל אונס ומזיד אימא לא כתב רחמנא פתע דשוגג הוא לגלות על פתאום דאונס ומזיד הוא ואפילו הכי הייב קרבן על טומאתו. וטמא ראש נזרו פג במי שהיה טהור ונטמא הרי היא חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן ולפטור הנזיר בקבר. וגלח ראשו ראשו הוא מגלח ואין מגלח כל שערו. פד ביום טהרתו ביום הזייתו בשביעי. אתה אומר ביום הזייתו בשביעי או בשמיני ת"ל ביום השביעי ינלח. אי בשביעי אע"פ שלא הזה ת"ל ביום טהרתו ביום הזייתו. ביום השביעי אין לי אלא שביעי שמיני תשיעי ועשירי מנין ת"ל יגלחנו. אין לי אלא ביום בלילה מנין ת"ל יגלחנו. אין לי אלא תגלחת הטומאה תגלחת הטהרה מנין ת"ל יגלחנו. כיצד היה מזה בשלישי ובשביעי ומגלח בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני ואם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בו ביום דברי ר"ע: (לב) וביום השמיני פה להוציא את השביעי או אינו אלא להוציא את התשיעי נאמר כאן שמיני ונאמר להלן שמיני (ויקרא כג) ומיום השמיני והלאה וגו׳. מה שמיני האמור להלן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה. אף שמיני האמור כאן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה. אילו אמר תורים יכול הרבה ת"ל יביא שתי תורים לא אמרתי אלא שתים. יכול יביא תורים ובני יונה ת"ל או שני בני יונה. יכול יביא פרידה אחת מזו ופרידה אחת מזו ת"ל שתי תורים או שני בני יונה. פו מכאן אמרו אין מביאין תורין כנגד בני יונה ולא בני יונה כנגד תורין. אל הכהן אל פתח אהל מועד מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתם עד שיביאם אל פתח אהל מועד. ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה פז שיפרישם הכהן א׳ לחטאת וא׳ לעולה בעשייתן. אין לי אלא הפרשה לכהן בבעל מנין נא׳ ביולדת (שם יב) ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת הרי שהבעלים מפרישין בשעת לקיחתן. נמצאו למדין הפרשה בכהן והפרשה בבעלים ונמצינו למדים כאן קן סתומה בזמן שהכהן צריך להפרישן בזמן שהבעלים מפרישין אותה סתומה ונמצינו למדין כאן קן מפורשת בזמן שהבעלים מפרישין אי זו לעולה ואי זו לחטאת: (לג) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש. משום טומאת המתים דברי ר׳ ישמעאל ר׳ אלעזר אומר פח מאשר חטא על נפשו שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה המצער נפשו מן היין צריך כפרה ק"ו המצער נפשו על כל דבר. וקדש את ראשו ביום ההוא והזיר לי"י את ימי נזרו נמצינו למדין פט שמתחיל למנות מיום שגילח דברי ר׳ יוסי בר ר׳ יהודה. ר׳ אומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא ביום הבאת קרבנותיו. והזיר לי"י את ימי נזרו צ כל אשמות שבתורה מעכבין את הכפרה חוץ מזה יכול אף זה מעכב ת"ל והזיר והביא אע"פ שלא הביא

הזיר

יד יוסף עד נזיר ב׳ ומ"ט: עה ספרי ס"ז פיסקא כ"ו: עו ספרי ס"ז פיסקא כ"ז: עז נזיר ד׳: עח נזיר ס"ג. ספרי פיסקא כ"ח: עט נזיר ב׳: פ כריתות ט׳ ובספרי: פא כריתות שם: פב כריתות ט׳: פג נזיר י"ח: פד נזיר מ"ד: פה ספרי ס"ז פיסקא כ"ט: פו קנים פ"ב וספרי ס"ז: פז ספרי ס"ז פיסקא ל׳. יומא מ"א: פח נזיר י"ט וכ"ב. תענית י"א. נדרים פ"ק. ב"ק נ"א. שבועות ח׳. סוטה ט"ו. כריתות כ"ח: פט נזיר י"ח וירוש׳ פ"ו ה"ט: צ ספרי ס"ז. נזיר י"ח:

ענף יוסף

וע"ש עוד בתוס׳ וא"כ מיותר ליה לאביו ולאמו: (לג) [ת"ל והזיר והביא אע"פ שלא הביא הזיר] וא"ש א"כ לרבנן הגות למה לי היפוך ליה מוהזיר בריש׳ והדר והביא. וי"ל או לאו הגות הוה דרשינן והזיר

מתנות כהונה

בספרי שאין הקטנים ניזורין וכן הביאו הילקוט ור"ל שאין הנזירות חלה עליהם והאב אינו יכול להזיר את בתו הקטנה אע"פ שהיא ברשותו: ה"ג לאמו הוא דלא אזיל כו׳: ה"ג לאחיו שאם הוא כ"ג ונזיר כו׳. בפ׳ כ"ג דף מ"ח ע"ב: מה גרם. כלומר כמה טובה אובד בהטמאו לבטל מעל ראשו נזר אלהיו או נמי להגיד שהנזירות בראש וכדאי׳ בסוף פ"ק דנזיר נזר אלהיו על ראשו מגיד שהנזירות בראש ובספרי ישנו לכל המאמר כצורתו ולא גרס לזה: פסוק הפסק: זו קדושת הגוף. ולא קדושת שער ובספרי יליף לזה: במחוורת ידוע וברור ודייק מדכתיב עליו ועיין כל זה במס׳ נזיר בפ׳ העכו"ם אין להם נזירות: אלא למת בלבד. מפני קבר התהום אבל לזב ולשבה לא מהני: ולפטור הנזיר מקבר גרסי׳. ופירושו שהיה בבית הקברות או שמא משאר טומאה מתחלת נזירתו והכי יליף ליה במיר בפ׳ מי שאמר הריני מגלח: ביום הזייתו מגלח שמיני וכו׳ מניין שאם לא גילח ביום ההזייה בשביעי שיגלח ביום ח׳ ס׳ י׳: ה"ג בספרי אין לי אלא תגלחת הטומאה תגלח׳ טהרה מניין ת"ל יגלחנו כיצד כו׳: ה"ג וביום השמיני להוציא כו׳: ה"ג מה שמיני האמור להלן הכשר כו׳: יכול הרבה. שאם ירצה להביא הרבה הרבות בידו ת"ל כו׳: מכאן אמרו. מדכתיב או: ביולדת ולקחה שתי גרסי׳: בעשייתן כשיבא להקריבן צריך שיאמר זה לחטאת וזה לעולה: בזמן שהבעלים מפרישין אותה סתומה. שהיינס מפרישין לאמר איזה לחטאת ואיזה לעולה אלא בסתם שאז הכהן צריך לפרש ולומר זה לחטאת כו׳. ובספרי אין הנוסחא כן מ"מ היא היא: והלא דברים קל וחומר. פ"ק דנדרים והע"ז: נמצינו למדין וכו׳. כל זה הוא בפ"ק דנזיר ובפרק מי שאמר הריני נזיר: מנין שהוא אסור כו׳

עץ יוסף

את פסחו (רש"י): אמרת לא יטמא להם במותם. נקט לשון הכתוב: שאין הקטנים ניזורים ואע"פ שאם הוא נזיר אינו מטמא להם. מ"מ לא משכחת שיהיו הם ניזורים ולא יטמאו לו. מה שאין כן גבי כהנים שפיר כתיב לבנו ולבתו דאמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים (ז"א. ועי׳ בז"ר): נפש אלו הרחוקים דסברא הוא לאוקמיה קרא קמא ברחוקים. ומת הכתוב אח"כ מיותר לאוסרן אף בקרובים. דס"ל לר"ע דאפי׳ לא כתיב מת בנפש ליכא למיטעי לאוקמי בבהמה (ועי׳ תוס׳): דחזקה בעלמא הוא פי׳ דקורבא דאביו חזקה בעלמא הוא משום דרוב בעילות הולין בבעל. אבל אמו דודאי ילידתיה אימא דמיטמא לה. לכך או הוה כתב לאביו לחודיה ה"א דהאי יתורא דאביו למשמי לאמו (ועי׳ תוס׳): למשפחותם לבית אבותם משפחות אב קרוי׳ משפחה ולא משפחת אם קרוי׳ משפחה (ב"ב דף ק"ט): אבל עומד הוא בהספד ובשורה. שהיו עושין שורות שורות סביב האבל לנחמו בשובו מן הקבר: אבל מטמא הוא בנגעם ובזיבתם. ואינו עובר על מגעם משום לא יטמא. ועיין מ"ש לעיל: מה גרם ר"ל מה חשיבות גרם לעצמו שנכתב עליו נזר אלהיו על ראשו. ומתרגמי׳ כלילא דאלהיה: (לא) נזיר עולם מנין. משום דקי"ל נזיר מגלח מי"ב חדש לי"ב חדש. מנין שאם גילח בתוך י"ב חדש שלא ינא. ת"ל כל ימי נזרו וגו׳ וכל רבוי׳ הוא להביא נזיר עולם (ז"א): זו קדושת הגוף שלא לטמא למתים (רש"י) ובספרי מסיים או אינו אלא קדושת שער (פי׳ שיהיה השער אסור בהנאה) כשהוא אומר קדוש יהיה הרי קדושת שער אמורה הא מה ת"ל קדוש הוא לה׳ זו קדושת הגוף: במחוורת עליו הטומאה. פי׳ בברורה לו כגון טומאה ידועה סותר. אבל בטומאת התהום שאינה מחוורת ולא הכיר בה אחד בסוף העולם אינו סותר: היה טמון בתבן או בצרורות. טומאה מכוסה מכל אדם היא זו שמא גל אבנים או עפר או תבן נפל עליו ולא הכירו בו בני אדם מעולם. אבל מים ואפילה ונקיקי הסלעים אין זו הטומאה מכוסה ונעלמה שהמעיין יכול לראות ולא נמירי הילכתא אלא בטומאה שהיא בתהום המכוסה מן הכל (רש"י פסחים דף פ"א ע"ב): בלבד אלא למת אבל שאר טומאות ספק לא הותרו (רש"י): ויאמר ה׳ פתאום אל משה. פרש"י ובע"כ יצאו שלשתן ע"פ הדיבור: זה מזיד שנפקה פתאום לעבות זה בכוונה: במי שהיה טהור ונטמא. כלו׳ שהתחיל למנות נזירות בטהרה ואח"כ נטמא כדכתיב והימים הראשונים יפלו: ולפטור הנזיר בקבר פי׳ שנזר והוא בבית הקברות (כ"ה בספרי) שאין טעון העברת שער והבאת קרבן. וה"ה דממעט לה מהאם דכתיב בתאום עיינא (תוס׳): ביום טהרתו ביום הזייתו בשביעי. פי׳ התגלחת יהיה בשביעי שהוא יום טהרתו להזאה שניה. וקורא אותו ביום טהרתו אע"פ שלא נטהר לגמרי כל עוד שלא הביא כפרתו. מפני שיום הזייתו הוא קצת טהרתו (רא"מ): או בח׳ ונקרא יום טהרתו על שם הבאת קרבנותיו שמטהרו ליכנס למקדש: או בז׳ אע"פ שלא הזה. ר"ל ואי הוה כתיב בז׳ לחוד ה"א אע"פ שלא הזה. ת"ל ביום טהרתו ואח"כ ביום השביעי יגלחנו למיעוטי שמתחלה מזין עליו הזאה שניה ואח"כ מגלח: שמיני תשיעי ועשירי מנין. פי׳ מנין שאם לא גילח בז׳ לאיזה סיבה שיוכל לגלח בח׳ או בט׳ כו׳. ת"ל יגלחנו שהוא מיותר דבכבר כתיב וגלח את ראשו אלא לרבוי׳ (ז"א): בלילה מנין אע"ג דכתיב ביום מנין שיכול לגלח בלילה: תגלחת הטהרה מנין שיהיה כשר בלילה. וכתב הז"ר אע"פ שצריך לשלח תחת הדוד. הא שלמים נאכלין בלילה: כיצד פי׳ תגלחת טומאה כיצד היה מזה כו׳. וכ"ה במתני׳ דף מ"ד ע"ב: (לב) להוציא את הז׳. שאינו רשאי להביא קרבנות בז׳: יכול הרבה שאם ירצה להביא הרבה הרשות בידו. ת"ל כו׳ (מת"כ): מכאן אמרו מדכתיב או: אין מביאין תורין כנגד בני יונה. כגון אם הביא חטאתו בן יונה לא יביא עולתו תור וכן איפכא. אלא או שניהם תורים או שניהם בני יונה (ז"ר): שהוא חייב בטיפול כו׳. דייק זה כיון דכתיב אל הכהן. למה לי אל פתח אהל מועד פשיטא דכהן לא יקריבם בחוץ. אלא מלמד שהוא חייב בטיפול כו׳ ולא שיתנם לכהן בביתו והכהן יביאם אל אהל מועד. אלא הוא בעצמו חייב להביאם לאהל מועד (ז"א): שיפרישם הכהן אחד כו׳. בעשייתן. אם נתנו הבעלים הקינין לכהן ולא פירש בשעת לקיחה איזהו לחטאת ואיזהו לעולה. אז יפרישם הכהן בשעת עשייתן אחד לעולה כו׳. מדכתיב ועשה הכהן אחד לחטאת כו׳: בבעלים מנין פי׳ מנין שהבעלים יכולים להפריש בשעת לקיחה ושוב אין הכהן רשאי לשנותן: נמצאו למדין הפרשה בכהן. מדכתיב ועשה הכהן. הפרשה בבעלים מדכתיב ולקחה שתי תורים: ונמצינו למדין כאן קן סתומה בזמן שהכהן צריך להפרישן ונמצינו למדין כאן קן מפורשת בזמן שהבעלים מפרישין כו׳. כצ"ל. ומה דגרסינן צריכין למחוק. ופירושו מבואר קן סתומה אם לא פירשו בעלים בשעת לקיחה איזה לחטאת ואיזה לעולה הוי קן סתומה עד שעת עשייה של כהן. קן מפורשת אם פירשו הבעלים בשעת לקיחה זה להטאת וזה לעולה שוב אין הכהן יכול לשנותן: (לג) משום טומאת המתים. ר"ל מדדרש אשר חטא על הנפש התרגומו ויכפר עלוהי מדחב על מיתא שבנזיר טמא הכתוב מדבר. אבל בנזיר טהור לא מיקרי חוטא: מאשר חטא על נפשו שציער כו׳. והא דקאמר לעיל שנקרא קדוש על שציער עצמו מן היין. מ"מ עבירה קצת הוא שציער עצמו (ועי׳ בתוס׳): ק"ו המצער נפשו מכל דבר. כצ"ל (ז"א) וכ"ה בגמרא: מיום שגילח היינו מז׳. ודייק זה דאי כרבי ביום הבאת קרבנותיו. לימא קרא וקדש את ראשו. ביום ההוא למה לי דפשיטא דאשמיני דקיימינן ביה איירי. לכן אם אינו ענין לשמיני תנהו ענין לשביעי: ר׳ אומר כו׳ ס"ל מדכתיב וכפר עליו מאשר חטא על הנפש והדר וקדש את ראשו דמשמע אימתי וקדש את ראשו שיתחיל למנות בו בזמן שכפר עליו דהיינו בשמיני. ויתורא דביום ההוא אתא לאשמועינן דחייל עליו נזירות ביום שמיני אע"פ שלא הביא קרבנותיו. ועיין נזיר דף י"ח: מעכבין את הכפרה כדאמרינן ביבמות הביא כפרתו אוכל בקדשים: חוץ מזה אשם נזיר טמא שאינו מעכב שאע"פ שלא הביא אשמו מתחיל למנות ימי נזירותו: ת"ל והזיר והביא כו׳. פרש"י מדכתיב והזיר לה׳

חזיר משום ר' ישמעאל אמרו אף זה מעכב שנא' והזיר לי"י אימתי והביא כבש בן שנתו לאשם : (לד) והזיר לי"י את ימי נזרו [צא] מנין שהוא אסור ליטמא למתים בימים של אחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן ת"ל ואחר ישתה הנזיר יין וכי נזיר שותה יין אלא מופנה להקיש לדון ממנו גזירה שוה. נאמר כאן נזיר ונאמר להלן נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים של אחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן אף נזיר האמור כאן נעשה בו ימים של אחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. והביא כבש ולא איל. בן שנתו לעצמו ולא בן שנה לשני עולם. לאשם הרי זה קנס. א"ר שמעון לא מצינו אשם שיבא לבטל אלא זה בלבד שכן כתוב אחריו והימים הראשונים יפלו [צב] מי שיש לו ראשונים ואחרונים סותרות. מנין אם אמר הריני נזיר ק' יום ונטמא סוף מאה חסר יום אחד מנין שהוא סותר את הכל ת"ל והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר וזה יש לו אחרונים. נטמא ביום ק' יכול יהא סותר הכל ת"ל והימים וגו' מכלל דאיכא אחרונים וזה אין לו אחרונים. או אפילו נטמא בתחלת ק' סותר את הכל ת"ל והימים הראשונים יפלו מי שיש לו ראשונים וזה אין לו ראשונים. כי טמא נזרו [צג] הטומאה סותרת את הכל ואין התגלחת סותרת את הכל אלא ל' יום דבעינן גדל פרע הטומאה סותרת ואין היין סותר : (לה) וזאת תורת הנזיר. [צד] תורת אחד נזיר ימים ואחד נזיר עולם. [צה] יכול שאת מרבה נזירות שמשון ת"ל וזאת שכן אמרו מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער מביא ג' בהמות ואם נטמא מביא קרבן טומאה נזיר שמשון הכביד שערו אין מיקל בתער ואם נטמא אין מביא קרבן טומאה. ר' אומר אבשלום נזיר עולם היה שנאמר (ש"ב טו) ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לי"י בחברון כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור בארם לאמר אם ישוב ישיבני י"י ירושלים ועבדתי את י"י. מהו מקץ ארבעים שנה ר' נהוראי אומר משום ר' יהושע לקץ מ' שנה ששאלו להם מלך ואותה שנה ששאלו להם מלך היא שנת י' לשמואל הרמתי. ומגלח אבשלום אחד לי"ב חדש דברי ר' שנא' (שם יד) והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך. נאמר כאן ימים ונאמר להלן (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו מה להלן י"ב חודש אף כאן י"ב חדש. רבי נהוראי אומר מגלח אחד לל' יום כדרך שהכהנים מגלחים שנא' (יחזקאל מד) ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם. ר' יוסי אומר מערב שבת לע"ש שכן מצינו בבני מלכים מגלחים מע"ש לערב שבת : (לו) וזאת תורת. [צו] לקרבן טהרה או אף לקרבן טומאה ת"ל ביום מלאת ימי נזרו לא אמרתי אלא במי שיש פסק לנזירותו. ביום מלאת ביום יביא ולא בלילה. יביא אותו הוא יביא את עצמו ואין אחרים מביאין אותו זו אחת מג' אתים שהיה ר' ישמעאל דורש בתורה. והשיאו אותם עון אשמה וכי אחרים משיאים אותם והלא הם משיאין את עצמן. כיוצא בו אתה אומר (דברים לד) ויקבור אותו בגיא וכי אחרים קברו אותו והלא הוא קבר את עצמו. אף כאן אתה אומר יביא אותו הוא יביא את עצמו ואין אחרים מביאים אותו : (לז) והקריב את קרבנו לי"י. מגיד שבהמה מקודשת לשם. בן שנתו בן שנה לעצמו ולא בן שנה לשנים. [צז] תמים להוציא את בעל מום. אחד ולא שנים אחד שיהא הקדשו לשם אחד. לעולה שיהא הקדשו לשם עולה. וכבשה יכול שתים ת"ל אחת אמרת אחת אין מגלחין שתי נזירות כאחת : בת שנתה בת שנה לעצמה ולא בת שנה לשנים. תמימה להוציא בעלת מום. לחטאת שיהא הקדשה לשם חטאת. ואיל יכול שנים ת"ל אחד אמרת אחד מגלח הוא על זבח א'. תמים להוציא בעל מום. לשלמים שיהא הקדש לשם שלמים [צח] לימד בנזיר שיטען בג' בהמות : (לח) וסל מצות. מצוה שיביא בסל אין לי אלא סל מנין את מרבה שאר הכלים ת"ל סל וסל. [צט] וסל מצות כלל חלות מצות פרט אין בכלל אלא מה שבפרט מלמד שאין טעון ד' מינין כתודה. מצות חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים למה צ"ל מצות ברקיקים יכול ליתן לחלות משיחה ולרקיקים בלילה ת"ל מצות למצה שוו ולא שוו לבלילה ולמשיחה. ורקיקי מצות משוחים בשמן יכול כדרך המושחין ת"ל בשמן כדי קיום שמן. כיצד הוא עושה טובל אצבעו ונותן אחת על זו ואחת על זו. [ק] ומנחתם ונסכיהם לעולה ולשלמים או אף לחטאת ולאשם כדרך שהוא אומר במצורע שמביא מנחה על חטאתו ואשמו ועולתו שנאמר (ויקרא יד) וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה וגו' היה מביא ג' עשרונים עשרון לכל מין ומין. יכול אף בנזיר כן ת"ל ואת האיל יעשה זבח שלמים וגו'. ועשה הכהן את מנחתו ואת נסכו והלא איל היה בכלל ומנחתם ונסכיהם ויצא מן הכלל ולימד על הכלל מה האיל שהוא שלמים מיוחד שהוא בא בנדר ובנדבה טעון נסכים אף כל הבאים בנדר ובנדבה שיטענו נסכים : (לט) והקריב הכהן לפני י"י ועשה את חטאתו ואת עולתו מלמד שהחטאת קרב קודם עולה בכ"מ. ואת האיל יעשה זבח שלמים מגיד שהעולה קודמת לשלמים. על סל המצות שיקדים הלחם לזביחת

יד יוסף צא ספרי ס"ז פיסקא ל"א : צב נזיר י"ט : צג נזיר מ"ד : צד ספרי ס"ז פיסקא ל"ב : צה נזיר פ"ז : צו ספרי ס"ז פיסקא ל"ב : צז ספרי פיסקא ל"ג : צח נזיר מ"ס : צט ספרי פיסקא ל"ד. מנחות ע"ח : ק מנחות נ"א :

מתנות כהונה

כו'. עיין לעיל : **לעצמו** מיום שנולד חשבינן לו השנה מעת לעת ולא לשני העולם כגון אם נולד בניסן שיהיה גמר שנתו בתשרי לפיכך כתיב בן שנתו ולא בן שנה סתם : **קנס** עיין לקמן : **וזה** יש לו אחרונים. מקלא יום צ"ט ויום ק' כולו : ה"ג וזה יש לו אחרונים נטמא ביום ק' יכול יהא סותר הכל ת"ל והימים וגו' מכלל דאיכא אחרונים וזה אין לו אחרונים או אפילו כו'. ועיין בפרק מי שאמר הריני נזיר : **אלא** ל' יום. עיין בפרק ג' מינים : **ת"ל** וזאת גרסי' : **שאתה** מרבה כו'. שיסתור נזירתו ג"כ : **שכן** אמרו. בפ"ק דנזיר : **מקל** בתער. אחר כל ל' יום : **ששאלו** להם גרסי' : **שנת** עשר לשמואל. ויצא החשבון מכוון שמרד בשנת ל"ז למלכות בית דוד ועיין בפי' הרד"ק בספר שמואל : **לקרבן** טהרה. פי' זאת יביא לקרבן טהרה והכי מוכח בספרי : **פסק** הפסק לאפוקי קרבן טומאה שלא נפסק נזירתו עדיין : ה"ג **אין** אחרים מביאים אותו והקריב את קרבנו וכן הוא בספרי : **לשנים** לשני העולם וכדלעיל : ה"ג **וכבשה** יכול שתים ת"ל אחת אמרת אחת וכו'. והכי מוכח לקמן וה"ג בילקוט : ה"ג **ת"ל** סל וסל. פי' דהוה ליה למימר סל וכתב וסל לרבות שאר כל הכלים : ה"ג **שאין** טעון ד' מינין כתודה : **למה** צריך כו'. שהרי כתיב מצות ברא"ש הפסוק וסל מצות וגו' : **שוו** החלות והרקיקים : ה"ג **בספרי** יכול כדרך המושחין פי' שדרך המושחין למשוח על כולו : **אחת** על זו. משיחה אחת ובספרי מפרש שכל משיחה היה כמין כ"י וכן הוא בפרק כל המנחות דף ע"ו ובפרק קמא דכריתות דף ו' ושם מפורש מלת כי שהוא אות יונית עיין שם בפרש"י ותוספות : **היה** בכלל וכו' ולמה חזר וכתב ומנחתו ונסכו גבי איל : **ולימד** על הכלל כו'. שכל דבר שהיה בכלל ויצא כו' : **ויצא** מן הכלל. במה שכתב אלו בפרט מנחה ונסכים : אף

עץ יוסף

לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם. לפיכך הקדים הכתוב והזיר להבאת אשמו לומר שאע"פ שלא הביא הזיר : **והזיר לה' אימתי** פי' אימתי מתחיל למנות ימי נזירות בזמן שהביא כבש בן שנתו לאשם : (לד) **אלא מופנה** ר"ל תיבת נזיר : **נאמר כאן נזיר** גבי טומאה כתיב והזיר לי"י את ימי נזרו. וגבי יין כתיב ואחר ישתה הנזיר וילפינן ג"ש מה ביין עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן כדדרשינן ואחר ישתה וגו' אחר כל המעשים. שכל זמן שלא הביא קרבנותיו אע"פ שהשלים נזירותו אסור לשתות יין. אף כאן אסור לטמא למתים אף שהשלים נזירותו עד שיביא קרבנותיו : **בן שנתו לעצמו** מיום שנולד חשבינן לו השנה מעת לעת. ולא לשני העולם כגון אם נולד בניסן שיהיה גמר שנתו בתשרי : **לאשם הרי זה קנס**. כדאי' לקמן לפי שלא שמר עצמו מן הטומאה קנסה אותו התורה כדי שיקבל נזירות בטהרה : **מי שיש לו ראשונים כו'**. קאי על פסוק והימים הראשונים יפלו. והכי תיבות והימים הראשונים יפלו קאי למעלה ולמטה : **מי שיש לו ראשונים כו'**. כדמפרש מנין אם אמר כו' : **ת"ל והימים הראשונים יפלו** מכלל דאיכא אחרונים. לכן מי שיש לו אחרונים סותר וזה יש לו אחרונים היינו מקלא יום צ"ט ויום ק' כולו : **נטמא ביום** מאה כו' וזה אין לו אחרונים. לפיכך אינו סותר הכל אלא ל'. והך ברייתא ר"א היא דס"ל הכי. דאילו רבנן ס"ל במשנה רפ"ג אפי' נטמא ביום מאה סותר הכל (רש"י ותוס') : **או אפי'** נטמא בתחילת מאה. פי' ביום ראשון : **וזה אין לו ראשונים**. הלכך יום שנטמא ממנין נזירותו הוא וימנה צ"ט לזה ויגלח ביום מאה שהוא יום ק"א למניינו (תוס') : **ואין התגלחת סותרת** כו'. שאם גילח תוך ימי נזירותו אם היה הנזירות יותר מל' יום אינו סותר הכל אלא ל' יום דאין גידול פרע פחות מל' יום כדלעיל : **הטומאה והתגלחת** סותרת ואין היין סותרו. כצ"ל : (לה) **ואחד נזיר עולם**. שאם הכביד שערו מיקל בתער (ועי' בתוס') דהיינו מיב"ח ליב"ח ומביא ג' בהמות בשעה שמיקל חטאת ועולה ושלמים בנזיר טהור. ואם נטמא מביא קרבן טומאה שתי תורים ואשם : **ואם נטמא** אין מביא קרבן טומאה. שכן מצינו בשמשון שנטמא למתים : **ואשלם את** נדרי אשר נדרתי. וסתם נדר משמע ליה נזירות. ועוד אחר שלא היה מגלח אלא מימים לימים מכלל דנזירות נדר : **מהו מקץ** מ' שנה. אגב דמייתי הפסוק דריש ליה : **מקץ מ'** שנה ששאלו להם מלך. שמרדו במלכו של עולם הלא מרידת אבשלום. ועי' רש"י ותוס' בנזיר דף ה' : **מה להלן** י"ב חדש. כדמפרש ביה עד מלאת לו שנה תמימה (רש"י) : **כדרך שהכהנים** הדיוטים (רש"י) מגלחים דמידי הוא טעמא דאמרי' דכהנים מגלחים בל' יום משום דאיכא כובד שער והוה ליה ניוול. ה"נ איכא כובד (גמרא). ועיין תוס' שם : (לו) **לקרבן טהרה** דוקא. אבל לא לקרבן טומאה : **או אף לקרבן טומאה**. שיביא אלו ג' בהמות אף לקרבן טומאה עם הקרבנות של טומאה. ומיעוט דואת למעט שלא יביא נזיר טהור קרבנות של נזיר טמא (ז"א) : **לא אמרתי** אלא במי שיש פסק לנזירותו. פי' שיש הפסק לנזירותו. אבל נזיר טמא עדיין לא פסק נזירתו. לכן אינו מביא קרבן טהרה רק קרבן טומאה (מת"כ ז"כ ז"א) : **ואין אחרים** מביאין אותו. שאין ב"ד כופין אותו להביא קרבנותיו (ז"א) : **והלא הם** משיאין את עצמן. יטענו עון באכלם את קדשיהם שהבדילו לשם טומאה (רש"י בחומש) : **וכי אחרים** קברו אותו. ר"ל דמלת ויקבור אותו משמע שעכשיו בשעת מיתה קברו אלא ודאי פירושו שהוא קבר את עצמו שנכנס לשם בחיים ושם מת (ז"א) : (לז) **מגיד** שבהמה מקודשת לשם. פי' שהבעלים מקדשים אותם (ז"ר) : **ולא בן שנה** לשנים. דה"א כשמגיע תשרי מתחיל שנה אחרת : **אחד ולא** שנים כו'. וז"ל הילקוט כבש אחד ולא שנים אמר אחד שיהא הקדשו לשם אחד ופי' הז"ר כבש לשון יחיד משמע ולא שנים א"כ מה ת"ל אחד אלא לשיהא הקדשו לשם אחד. לשם הקב"ה וכן י"ל ג"כ כאן : **וכבשה יכול** שתים כו'. פי' וכי ממלא וכבשה יכול שתים שהוצרך לכתוב אחת. ומתרץ אמרת דמלת אחת אתא למימר שאין מגלחין שתי נזירות כאחת (ז"ר) : **ואיל יכול** שנים בתמיה שת"ל אחד. ומתרץ דלהכי כתיב אחד למימר שמגלח הוא על זבח אחד. וכתב הז"ר דס"ל שהיה מגלח על השלמים לחוד : **לימד בנזיר** שיטען בשלשה בהמות. פי' מדכתיב בכל אחד בפני עצמו תמים. ש"מ שטעון ג' בהמות ושלשתן שלשה מצות ואין מעכבין זא"ז כדאי' בגמ' שאם גילח על אחד משלשתן יצא (ז"ר) : (לח) **ת"ל** סל וסל. פי' דה"ל למכתב סל וכתיב וסל לרבות שאר כלים : **וסל מצות כלל** פי' מצות כלל כולל כל המינים חלות ורקיקים ורבוכה וחלות חמץ. חלת מצות פרט פי' הא דכתיב אחריו סלת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות. זהו פרט. וז"ל הגמרא דבי ר' ישמעאל תנא מצות כלל. חלות ורקיקין פרט. אין בכלל אלא מה שבפרט. חלות ורקיקין אין מידי אחרינא לא. ובספרי מסיים שהיה בדין הואיל ותודה טעונה לחם ואיל נזיר טעון לחם אם למדתי לתודה שטעונה ד' מינים אף בנזיר יטעון ד' מינים ת"ל וס"ל מצות כלל כו' אין בכלל כו' : **למה צריך** מצות ברקיקין. שהרי כתיב מצות ברא"ש הפ' וסל מצות וקאי על החלות ועל הרקיקין שנא' אחריו : **למצות** שוו החלות והרקיקין : **יכול כדרך המושחין** פי' שדרך המושחים למשוח על כולו : **אחת** על זו ואחת על זו. ובילקוט מסיים כמין כי. פרש"י כי היא כ"ף יונית שהיא עשויה כנו"ן שלנו : **ומנחתם ונסכיהם** לעולה ולשלמים. פי' זה דכתיב ומנחתם ונסכיהם בעולות ובשלמים הכתוב מדבר : **או אף** לחטאת ולאשם. יטעון מנחה ונסכיהם. החטאת בנזיר טהור. אשם בנזיר טמא (רש"י) : **והלא איל** היה בכלל ומנחתם ונסכיהם. דהא כתיב בריש' ואיל אחד תמים לשלמים (רש"י). והזרע אברהם פי' איל שלמי נזיר בכלל שאר אילים שטעונין נסכים היה כדכתיב בפרשת נסכים או לאיל תעשה מנחה וגו'. ויצא מן הכלל דהכא כתיב באיל נזיר את מנחתם ואת נסכו : **ולימד על** הכלל כולו מה איל. כצ"ל : **אף** כל הבאים בנדר ונדבה שיטענו נסכים. יצאו חטאת ואשם שאין באין בנדר ונדבה שאין טעונין נסכים. ק מסיים בספרי : (לט) **לענין שאמרנו** סוף סי' דלעיל ללמד מה האיל שהוא שלמים

לזביחת האיל שאין הלחם קדוש אלא בדם הזבח. ועשה הכהן את מנחתו ונו' לענין שאמרנו. וגלח הנזיר פתח אהל מועד ר' יאשיה אומר קי בשלמי' הכתוב מדבר או אינו אלא פתח א"מ כמשמעו אמרת אם כך אמרה תורה (שמות כ) לא תעלה במעלות על מזבחי וגו' ק"ו לדבר בזיון שלא יגלח הא מה ת"ל פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר שנא' בהן (ויקרא ג) ושחטו פתח אהל מועד. ר' יצחק אומר אינו צריך הה"א ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת וגו' במי שמחוסר לקיחה ונתינה ולא במי שמחוסר לקיחה הבאה ונתינה. הוי מקום שהיה מבשל שם היה מגלח. אין לי שמגלח אלא במקדש ומנין אף במדינה אמרת גלח וגלח אף במדינ'. מה בין מגלח פתח אהל מועד למגלח במדינה. המגלח פתח אהל מועד היה משלח את השער תחת הדוד. והמגלח במדינה לא היה משלחו תחת הדוד. וגלח הנזיר פתח אהל מועד אבא חנן אומר משום ר' אלעזר אם אין שם פתח פתוח לא היה מגלח. ונוטל את הרוטב ונתן על שער ראש נזרו ומשלח תחת הדוד של שלמים. שנאמר ונתן על האש אשר תחת זבח מזבחו יהא תחתיו. השלמים אין לי אלא תחת השלמים תחת חטאת מנין ת"ל זבח מכ"מ. אין לי ששורפו אלא בזמן שמגלח במקדש במדינה מנין ת"ל ונתן על האש מכ"מ: (מ) ולקח הכהן את הזרוע בשלה. קב אין בשלה אלא שלימה. ד"א ולקח הכהן את הזרוע יכול חיה ת"ל בשלה קג אי בשלה יכול בפני עצמה ת"ל מן האיל מלמד שנתבשל עם האיל כיצד הוא עושה חותכה עד שהוא מניח כשערה. לא הקדש בולע מן החול ולא החול בולע מן הקדש. ריב"ל בשם בר קפרא אמר כל נותני טעמים א' מק'. ר' חייא ור' יהושע בשם בר קפרא אמר כל נותני טעמים אחד מס'. ושניהם למדים מאיל נזיר. מ"ד אחד מק' את עושה את הזרוע אחד מק' לאיל. ומ"ד אחד מס' את עושה את הזרוע אחד מס'. מ"ד אחד מק' את מוציא את העצמות מן הזרוע. מ"ד א' מס' אין את מוציא את העצמות מן הזרוע. וכשם שאת מוציא את העצמות מן הזרוע כך הוצא מן האיל. לית יכיל דתני אין טנופת של תרומה מצטרפת עם התרומה קד להעלות את החולין אבל טנופת של חולין מצטרפת עם החולין להעלות את התרומ'. קה וחלת מצה אחת מן הסל שאם נפרצה או חסרה פסולה. ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו אלו אחר התגלחו את נזרו ואין הבאת קרבנו אחר התגלחו את נזרו: (מא) והניף אותם הכהן. מניח הכהן ידיו תחת כפי הנזיר ומניף. כיצד מניף מוליך ומביא. ומנין שהיה מעלה ומוריד שנא' אשר הונף ואשר הורם. מקיש הרמה לתנופה מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה מוליך ומביא מה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה ומוריד מכאן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד. תנופה תנופה אחת ולא שתים. לפני ה' קו במזרח שבכ"מ שנאמר לפני ה' הוא במזרח עד שיפרט לך הכתוב. קדש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה והלא איל נזיר בכלל כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו' ולמה נאמר כאן לפי שיצא איל נזיר לידון בדבר חדש שהוא טעון בהפרשת זרוע יכול אין לו אלא חידושו בלבד לכך צריך הכתוב להחזירו לכללו שהוא טעון הפרשת חזה ושוק. קז ואחר ישתה הנזיר אחר מעשה יחידי. או אינו אלא אחר המעשים כולם כתיב הכא ואחר ישתה וכתיב התם אחר התגלחו את נזרו. מה התם אחר מעשה יחידי אף כאן אחר מעשה יחידי: (מב) זאת תורת הנזיר וגו'. קח אין לי אלא לשעה לדורות מנין שיהא הדבר נוהג בשילו ובבית עולמים ת"ל תורת. יכול אף בבמה ינהוג קרבן נזירות ת"ל זאת. קרבנו לה' על נזרו ולא נזרו על קרבנו. קרבנו לה' על נזרו הרי נזרו כקרבן לומר כדרך שמועלין בקרבן כך מועלין בשער. קט מלבד אשר תשיג ידו וכי נזיר תלוי בהשגת יד הא כיצד קרבנו לה' על נזרו שהפריש הוא משלו מלבד אשר תשיג ידו שהפרישו לו אחרים שיתכפר במתנתם. כפי נדרו אשר ידור מנין אתה אומר שאם אמר הריני נזיר ע"מ לגלח על מאה עולות ועל ק' שלמים שצריך להביא את כולם ת"ל כפי נדרו. או אפי' אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה חטאות ועל ק' אשמות שיהא חייב להביאן ת"ל אשר ידור לא אמרתי אלא קדשים הבאים בנדר ובנדבה יצאו חטאות ואשמות שאין באין בנדר ובנדבה. כן יעשה על תורת נזרו או אפי' אמר הריני נזיר ע"מ שאהא שותה יין ומטמא למתים קורא אני עליו כפי נדרו ת"ל כן יעשה על תורת נזרו. או אפי' אמר הרי עלי ה' נזירות שאגלח תגלחת אחת ותעלה לכולן קורא אני עליו כפי נדרו ת"ל כן יעשה על תורת נזרו. היה ר' שמעיה אומר מה ראתה תורה להקל על נזיר טמא שמביא תורים או בני יונה. לפי שהוא כשנזר לש"ש נתכוון וכשנטמא מאבד כל מה שעשה וחוזר מראש. לפיכך חסה התורה עליו לפטור עצמו בקרבן עני. למה היה כבש לאשם לפי שלא שמר עצמו מן הטומאה קנסו אותו התורה כדי שיקבל נזירות בטהרה

יד יוסף קא נזיר מ"ס. כספרי פיסקא ל"ס: קב כספרי פיסקא ל"ו. חולין ל"ח: קג ירוש' נזיר ס"ו: קד לאסור את החולין כצ"ל וכן העתיק הרא"ש בפג"ס סי' למ"ד (רש"ש): קה ספרי ס"ז פיסקא ל"ו: קו מנחות ס"א ולעיל פ"ט: קז נזיר מ"ו: קח ספרי פיסקא ל"ח: קט תמורה ו':

מתנות כהונה

את כל הבאים כו'. לאפוקי חטאת ואשם שאינם באים בנדבה והכי מסיים בספרי: בשלמים כו' השלמים הוא מגלח והאי פתח אהל מועד פירוש וגילח על השלמים שנא' בהן פתח אהל מועד ועיין כל זה בפרק ג' מינין: גלח וגלח. היה יכול לומר גלח ואמר וגלח לרבות אף במדינה ועיין זה בפ' ג' מינין: ה"ג ונוטל את הרוטב ומתן על שער ראש נזרו ועיין בפ' שלשה מינין ותמצא כי כן הוא: אין בשלה אלא שלימה. עיין בתוספות פרק גיד הנשה דף צ"ח ריש ע"ב: אין לי שמורף כו'. עיין בפ"ג מינין דתנאי פליגי בהכי: יכול חיה כו'. כל זה בירושלמי פרק ג' מינין וכפס כו' קושיא היא כלומר וא"כ לא יהיה חלק המאה מן האיל ומשני לית יכול פירושו אין אתה יכול לומר כן: ה"ג בירושלמי דפ"ג מינין לית יכול: להעלות כלומר לבטלו: אבל טינופת של חולין כו'. וכן כאן העצמות מן האיל שהם חולין מצטרפין עם בשר האיל לבטל טעם בשר הזרוע שהוא קודש: ה"ג בספרי אחרי התגלחו את נזרו אלו אחר התגלחו את נזרו ואין כו': ה"ג אף הרמה מוליך ומביא מה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה וכו': אחר מעשה יחידי. אחר הקרבת הקרבן ואע"פ שעדיין לא גילח כן פירש"י בפ' ג' מינין והוא דפי' חכמים: מה התם כו'. לאחר גילוח עושה תנופה כדכתיב ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו: קרבנו לה' על נזרו. כלומר יגלח ואח"כ יקריב הקרבנות: ה"ג וכי נזיר תלוי בהשגת יד הא

עץ יוסף

שלמים כו': בשלמים הכתוב מדבר שיהא מגלח אחר שחיטת השלמים שהרי נא' כאן פתח אהל מועד ולא מצינו שאר קדשים שטעון פתח אהל מועד אלא שלמים בלבד בשביל שהן דורון וכדרב יהודה אמר שמואל דאמר שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנא' ושחטו פתח אהל מועד (רש"י): או אינו אלא פתח אהל מועד כמשמעו. בפתח ההיכל יהא מגלח ולא במקום אחר: לא תעלה במעלות אלא דרך כבש שלא לגלות בשר ערוה עליו ק"ו שלא ינהוג בו דרך בזיון: ר"י אומר אין צריך. ללמוד מכאן שאסור משום דרך בזיון שאפי' לא יהא בו בזיון אינו יכול לגלח אלא מכאן דכתיב ולקח את שער ראש נזרו וגו': ולא במי שמחוסר לקיחה הבאה ונתינה. שאם יהיה מגלח אצל פתח אהל מועד יהיה מחוסר לקיחה והבאה לעזרה ונתינה תחת הדוד. הלכך אינו יכול לגלח אלא בצד הדוד של שלמים. והאי דכתיב וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר: גלח וגלח פי' דה"ל לכתוב גלח וכתיב וגלח לרבות אף במדינה: תחת הדוד שהשלמים בו: והמגלח במדינה שיש לו רשות לגלח במקום שירצה: אם אין שם פתח פתוח כו'. פי' לכך נאמר בו פתח שאינו יכול לגלח כל זמן שאין פתח אהל מועד פתוח (רש"י): אשר תחת זבח השלמים. דהאי תיבת זבח מיותר. לכן דרש אשר תחתיו יהא זבח השלמים כלו' מן הזבח עצמו יהא תחתיו: אין לי אלא תחת השלמים. פי' אין לי שישלח השער אלא תחת השלמים. מנין שאם שילח תחת החטאת (או תחת האשם גמ') שילא. ת"ל זבח מ"מ. שהטהור משלח תחת זבח שלו דהיינו חטאת ילא (ואם כמא הוא שטון שילוח תחת זבח שלו דהיינו אשם) רש"י. ועי' בגמרא: במדינה מנין אתיא כרבי יהודה (נזיר מ"ה) דס"ל דטהורים כאן וכאן היו משלחין תחת הדוד אפי' אם גילח במדינה היה משלח תחת הדוד: (מ) אין בשלה אלא שלימה. התוס' חולין דף צ"ח ע"ב פי' דמשמע ליה בשלה כמו בשל לה למ"ד דנשה (כוונתם שאם אקרא דגובה הוראתה כאילו כתיב בשל לה) ומפיק ה"א כמו שיש לה כלו' כמו שהיא עכ"ל: יכול בפני עצמה דמשמע שהיא לבדה נתבשלה: ת"ל מן האיל שעדיין מחוברת באיל (קה"ע): כיצד הוא עושה שתהיה מחוברת ותהא בפני עצמה כדי שיתקיימו שני כתובים האלו: חותכה עד כו' פי' חותכה לזרוע קודם הבישול עד שהוא מניח בה כשערה (ובירו' הגיר' כבשרה) מחוברת לאיל ואין זה חיבור ממש. ומבשלה עם האיל ונמצא ב' הכתובים קיימים: לא הקדש כו' קושיא הוא. הזרוע איקרי קדש ואסורה לזרים ושאר איל נאכל לזרים. ואיך מבשל הזרוע עם האיל הלא בולעין זה מזה ואיך יאכל הזר קודש (קה"ע): ושניהם למדים מאיל נזיר. דהזרוע נתבשל בקדירה אחת עם האיל ואעפ"כ לא נאסר האיל: את עושה את הזרוע אחד ממאה. כדמסיק לקמן דמשער הבשר של הזרוע לבד חוץ מן העצמות. השאר לא בעי לשיעוריה דהא לא פליט טעמא. וכי משערת בשר הזרוע בהדי איל איכא מאה והזרוע אינה אוסרת האיל. והכי נמי ילפינן כל האיסורים: את מוציא את העצמות מן הזרוע. פי' שלא לשערן עם הבשר: אין את מוציא כו'. אלא בכוליה משערינן בשר בהדי עצמות וקים להו לרבנן דהכי איכא ואינה אוסרת את האיל: וכשם שאת מוציא כו'. להאי מ"ד דס"ל דמשערין בשר זרוע בלא עצמות צריך כשם שאתה מוציא עצמות מן הזרוע כך נימא דאתה מוציא עצמות מן האיל וא"כ לית כאן מאה. ומאי תזית דמשערת האיל בשר בהדי עצמות. וזרוע מלבד העצמות: לית יכיל ומתרץ אי אתה יכול לומר כן: דתני אין טנופת של תרומה. כגון תרומה שנתערבה בחולין אין הטנופת שבתרומה כגון הסובין והמורסן ושאר פסולת שבתוכה מצטרפין לתרומה. אלא אם יש מאה בחולין נגד המאכל שבתרומה הרי זה עולה ומצטרפין הפסולת שבחולין למאה להעלותה. והכי נמי מצטרפין העצמות שבאיל שמותר לזרים להעלות בשר הזרוע שאסור לזרים. אבל אין מצטרפין עצמות שבזרוע לאיסור. וכצ"ל אין טנופת של תרומה מצטרפת עם התרומה לאסור את החולין: נפרצה פי' נשברה: פסולה דריש לה ממלת אחת דמשמע שלימה (ז"א): אלו אחר התגלחו את נזרו. פי' התנופה אחר הגלות. אבל הבאת קרבנות קודם הגלות. ואע"ג דכתיב בהדיא בקרא שהגלות אחר הבאת קרבנות קמ"ל הכא לעכב אפי' בדיעבד (ז"כ): (מא) כיצד מניף מוליך ומביא. דתנופה היינו מוליך ומביא כד"א ינופף ידו (מת"כ): שנא' אשר הונף כו'. באיל המלואים כתיב והרמה היינו מעלה ומוריד: אף הרמה אף היכא דכתיב הרמה לבד צריך ג"כ להוליך ולהביא: אף תנופה אף היכא דכתיב תנופה לבד צריך גם כן הרמה והיינו מעלה ומוריד: לפני ה' במזרח במסכת מנחות דף ס"א תנופה היתה במזרח. ופרש"י כלו' אפי' במזרחו של מזבח יכול להניף וכ"ש במערבו שקרוב יותר להיכל עכ"ל. ועיין ברמב"ם פ"ט מהלכות מעה"ק ה"ו. ובכ"מ שם: והלא איל בכלל כי את חזה התנופה. פי' והלא כבר כתיב בפרשה צו כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם ואתן אותם לאהרן הכהן לחק עולם. ושלמי נזיר בכלל היו. א"כ למה נאמר כאן על חזה התנופה ועל שוק התרומה: לפי שיצא איל נזיר לידון כו'. פי' שהכתוב הוציא שלמי נזיר מכלל שאר שלמים לידון בהפרשת זרוע בשלה. ואי לאו דהדרא קרא הוה אמינא למאי דנפק נפק היינו לזרוע בשלה. ולמאי דלא נפק היינו לידון בחזה ושוק לא נפק. לכך הוצרך לכתוב על חזה התנופה: אחר מעשה יחידי אחר הקרבת הקרבן ואע"פ שעדיין לא גילח. כן פרש"י והוא דעת חכמים. ותוס' פירשו אחר מעשה יחידי אף אחד מן הדמים כדמשמע במתני' שם: מה התם אחר מעשה יחידי. דלאחר גילוח עביד תנופה כדכתיב ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו (רש"י): (מב) ת"ל תורת פי' שמלת תורת הוא שם מונח על נימוס התמידי כמו שהתורה נוהג לעולם (ז"א): קרבנו לה' על נזרו כו'. פי' שמתחלה ימנה נזירות ואח"כ יפריש קרבן. ולא שיפריש קרבן ואח"כ ימנה נזירות (ז"א): כך מועלין בשער לאו דוקא מועלין דליכא קרבן מעילה. אלא אסור בהנאה כקדש קאמר (כד"ל): וכי נזיר תלוי בהשגת יד. פרש"י וכי נזיר נדון בהשגת יד היינו קרבן עולה ויורד. והלא קרבן נזיר קבוע הוא בין עשיר בין עני. הא כיצד כו' ה"ק קרא קרבנו שהפריש הוא משלו יביא על נזרו. מלבד אשר תשיג ידו מלבד אותו שאינו יכול להפריש משלו שעני הוא ותשיג ידו לאחר זמן שאחרים יתנו לו יביאנו נמי ויגלח. ומסיק שם בגמ' דלענין כפרה איתמר. ואי לאו דרבי רחמנא מלבד אשר תשיג ידו ה"א גזירת הכתוב הוא מדידיה הוא מכפר מדאחרים לא קמ"ל: שצריך להביא את כולם ת"ל כפי נדרו. פי' זה דכתיב והקריב את קרבנו הוא בנדר סתם. מלבד אשר תשיג ידו ויאמר בעת שנדר הריני נזיר על מנת שאגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים כו' כי אז כפי נדרו אשר ידור כן יעשה (מזרחי): או אפי' אמר הרי עלי חמשה כו' על תורת נזרו. פי' על כמו למעלה. דוקא כשנודר יותר מתורת נזרו. אבל אם פיחת מתורת נזרו אין אני קורא בו כאשר ידור כן יעשה:

בטהרה. למה נזיר טהור מביא ג' מיני קרבן כדי להתיר ג' דברים האסורין לו היוצא מן הגפן והתגלחת והטומאה החטאת היה מביא להתיר הטומאה והעולה להתיר התגלחת והשלמים להתיר היוצא מן הגפן. ולפי שכתובין ב' אזהרות באכילת היוצא מן הגפן לכך היה מביא עם השלמים שני מיני לחם. נסכים לעולה ולשלמים כנגד ב' אזהרות של שתייה להתירן. ולמה היה מפריש משלמי נזיר הזרוע כדי לחזק זרועו. למה פרשת נזיר אחר פרשת סוטה ואחר פרשת נזיר ברכת כהנים לפי שהיו אומרים לסוטה בתי הרבה יין עושה אין דרכה של אשה אלא להבדל מן היין כנזיר מתנים עליה כל האמור בפרשה. ואם היתה טהורה ונקתה ונזרעה זרע יוצאים הימנה כהנים מברכים את ישראל:

פרשה יא (א) **כה** תברכו את בני ישראל וגו'. הה"ד (משלי ג) אל תקנא באיש חמס ואל תבחר בכל דרכיו. איש חמס זה עשו הרשע. איש כמד"ת (בראשית כה) ויהי עשו איש יודע ציד. חמס כמד"ת (עובדיה א) מחמס אחיך יעקב. ומהו שאמר אל תקנא לפי שהיה גלוי לפני הקב"ה שעתידין ישראל שיהיו משועבדים תחת אדום ויהיו דחוקים ולחוצים ביניהם ועתידים ישראל להתרעם על זאת כשם שאמר מלאכי (מלאכי ג) אמרתם שוא עבוד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וגו' ועתה אנחנו מאשרים זדים גם נבנו עושי רשעה גם בחנו אלהים וימלטו לפיכך אמרה רוה"ק ע"י שלמה אל תקנא באיש חמס. אל תקנאו בשלום עשו הרשע ואל תבחר בכל דרכיו שלא תעשו כמעשיו. למה הביטו לאחרית הדבר שהנה היום יבא שיתעב האלהים כל מי שהיה מליז במצות. הה"ד (משלי ג) כי תועבת ה' נלוז וכה"א (תהלים ה) איש דמים ומרמה יתעב ה'. אבל מי שמישר ארחותיו לפניו הוא יהיה מאנשי סודו. הה"ד (משלי ג) ואת ישרים סודו וכה"א (במדבר כג) כעת יאמר ליעקב וגו' ואומר (תהלים כה) סוד ה' ליראיו וגו' ואומר (מלאכי ג) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע ובין עובד אלהים לאשר לא עבדו. (משלי ג) מארת ה' בבית רשע זה עשו הרשע כמד"ת (מלאכי א) כי תאמר אדום רששנו ונשוב ונבנה חרבות כה אמר ה' צבאות המה יבנו ואני אהרוס וקראו להם גבול רשעה. (משלי ג) ונוה צדיקים יברך אלו ישראל שכתוב בהם (ישעיה ס) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ. (משלי ג) אם ללצים הוא יליץ אלו אדומים שנקראו לצים שנא' (שם כא) זד יהיר לץ שמו. והם נקראו זדים כמד"ת (מלאכי ג) ועתה אנחנו מאשרים זדים. ומנין שבאדומים הכתוב מדבר שכן כתוב גם נבנו עושי רשעה אלו אדומים כמד"ת (שם א) וקראו להם גבול רשעה. והם מתלוצצים בכל יום על ישראל על הצרות הבאות עליהם כמד"ת (יחזקאל לה) ותגדילו עלי בפיכם והעתרתם עלי דבריכם אני שמעתי. (משלי ג) הוא יליץ שעתיד הקב"ה למדוד להם כמדתם כמד"ת (עובדיה א) כאשר עשית (כן) יעשה לך גמולך ישוב בראשך. (משלי ג) ולענוים יתן חן אלו ישראל שהם עניים ביניהם ומהלכים בענוה בתוכם וסובלים עולם עליהם כדי לקדש שמו של הקב"ה שעתיד הקב"ה לחון עליהם לעשות דין בהן כמד"ת (ישעיה ל) ולכן יחכה ה' לחננכם ואומר (שם כט) ויספו ענוים בה' שמחה ואומר (שם ל) כי עם בציון ישב בירושלים בכו לא תבכה. (משלי ג) כבוד חכמים ינחלו אלו ישראל שהם נקראו חכמים בעת שהם עושים את התורה ואת המצות שנא' (דברים ד) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם וגו'. ולפי שישראל משמרים את התורה ביניהם עתיד הקב"ה להנחילם כסא כבוד כמד"ת (ש"א ב) וכסא כבוד ינחילם שעתיד הקב"ה להחזיר לישראל המלכות כמד"ת (דניאל ז) ומלכותא ושלטנא ורבותא די מלכות תחות כל שמיא וגו'. (משלי ג) וכסילים מרים קלון אלו אדומים כמד"ת (עובדיה א) והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו ואומר (ירמיה מט) האין עוד חכמה בתימן אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם. מהו מרים קלון שהם ירימו בחלקם קלון שסופם ילכו לאש ואין קלון אלא שריפה כמד"ת (שם כט) אשר קלם מלך בבל באש ואומר אביב קלוי באש וכה"א ובית יוסף להבה וגו' ואומר (דניאל ז) חזה הוית עד די קטילת חיותא והובד גשמה ויהיבת ליקדת וגו' הוי וכסילים מרים קלון: (ב) ד"א אל תקנא באיש. מדבר בנואף שהוא בעת ששוכב עם אשת חבירו והיא מתעברת ממנו הוא גוזל ממון מבני בעל האשה ונותן לממזר לפי שבעלה חושב בו שהוא בנו ואינו בנו ומנחילו עם בניו ועל דבר זה נקרא הנואף איש חמס. מהו אל תקנא שכל מי שרואה לנואף שהוא עושה תאות לבו עם אשת חבירו והיא מאכילתו ומשקתו אל יקנא בשלותו ואל יבחר בכל דרכיו למה כי הנואף נקרא תועבה (משלי ו) שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו. ומשלח מדנים בין אחים היא מן התועבות זה הנואף שמשלח מדנים בין איש לאשתו כמד"ת (במדבר ה) ועבר עליו רוח קנאה וגו'. לכך נאמר כי תועבת ה' נלוז זה הנואף שכתוב בו ונלוזים במעגלותם. ואת ישרים סודו זה שרואה מעשיו ונוזר עצמו מן היין כדי ליישר אורחותיו כמד"ת (משלי ט) המישרים ארחותם. מהו סודו שהקב"ה מלמדו היאך ינצל ממנה כמד"ת (שם ד) בדרך חכמה הורתיך. א היין עולה חשבונו ע' והסוד ע' הוא נזר עצמו מן היין העולה מניינו ע' זוכה לסוד החכמה שהוא עולה ע' נכנס יין יצא סוד הוי ואת ישרים סודו. (משלי ג) מארת ה' בבית רשע זה הנואף. מה היא המארה ב שהמים המרים המאררים בודקין אותו כשם שבודקין אותה הוי מארת ה' כמד"ת (במדבר ה) יתן ה' אותך לאלה וגו'. (משלי ג) ונוה צדיקים יברך זה נזיר ונזירה שאם נזרו מן היין להשמר מן העבירה זוכים לברכה לכך סמך אחר פרשת נזיר פרשת ברכת כהנים שהוא זוכה לקבל הברכות של ברכת כהנים הוי ונוה צדיקים יברך כמד"ת יברכך ה' וישמרך. (שם ג) אם ללצים זה הנואף הטועה ביין שנקרא לץ כמד"ת (שם כ) לץ היין הומה שכר וגו'. הוא יליץ שהכל מתלוצצים על הנואף שהוא לאלה ולשבועה לבחירי. ולענוים יתן חן אלו הנזירים שתופשים ענוה בעצמן שנוזרים מן היין ומגדלים פרע כדי לענות עצמן ולהשמר מן העבירה הקב"ה נותן להם חן כמו שכתוב בברכת כהנים ויחנך. (שם ג) כבוד חכמים ינחלו לפי שהיו הנזירים יראים מן החטא נקראו חכמים כמד"ת (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ה' ואומר הן יראת ה' היא חכמה נוחלים כבוד שהקב"ה נושא פניו אליהם ומשיא להם שלום שבעת שאדם יושב בשלום בביתו הוא כבודו וכה"א (מ"ב יד) הכבד ושב בביתך שכן כתוב אחר פרשת נזיר ברכת כהנים שכתוב בה וישם לך שלום. (משלי ג) וכסילים מרים קלון אלו נואף ונואפת והם נקראו כסילים נואף מנין (משלי ט) מי פתי יסור הנה הנואפת דכתיב (שם) אשת כסילות הומיה. מרים קלון (במדבר ה) ופרע את ראש האשה ואומר וצבתה בטנה וגו' יש לך קלון יותר מזה הוי מרים קלון. לכך נאמר פרשת ברכת כהנים אחר פרשת נזיר שכל מי שמזיר עצמו מן היין לש"ש זוכה לכל הברכות האמורות בברכת כהנים מנין כמ"ש בענין כה תברכו וגו':

(ג) דודי לצבי או לעפר האילים (שיר ב). א"ר יצחק אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים אין את אתא לגבן תחלה דומה דודי לצבי מה הצבי הזה מדלג כך היה הקב"ה מדלג ומקפץ ממצרים לים ומן ים לסיני. במצרים (שמות יג) ועברתי בארץ מצרים וגו'. בים שנא' (שם טו) זה אלי ואנוהו. לסיני (דברים לג) ויאמר ה' מסיני בא. או לעופר האילים ר' יוסי ב"ר חנינא אמר לאורזילא דאיילתא. (שיר ב) הנה זה עומד אחר כתלנו זה מדבר סיני. משגיח מן החלונות (שמות יט) וירד ה' על הר סיני וגו'. מציץ מן החרכים (שם כ) וידבר אלהים את כל הדברים וגו'. ענה דודי ואמר לי (שם) אנכי ה' אלהיך. ד"א דומה דודי לצבי א"ר יצחק אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים את אמרת לנו את אתי לגבן תחלה דומה דודי לצבי מה הצבי הזה נגלה וחוזר ונכסה כך גואל הראשון נגלה ונכסה. ר' ברכיה בש"ר לוי אמר כגואל הראשון כך גואל האחרון. הגואל הראשון זה משה נגלה להם וחזר ונכסה מהם. כמה נכסה מהם ר' תנחומא אמר ג' חדשים הה"ד (שמות ה) ויפגעו את משה ואת אהרן וגו'. אף גואל האחרון נגלה להם

יד יוסף פי"א א עירובין פ"ו. סנהדרין ל"ח: ב לעיל פ"ט סי' י"ח:

מתנות כהונה

הא כיצד: על מנת לגלח על מאה עולות כו'. כל זה הוא בספרי: ה"ג ונוה צדיקים יברך אלו ישראל: ביניהם בין אומה הרשעה: עולם עול ומסים שמשימים עליהם: ה"ג לחון עליהם לעשות דין בהם: הכי גרסי' ושלטונא ורבותא די מלכות. דניאל ז': מבני בעל האשה גרסי': אל יקנא גרסי. ועיין כ"ז לעיל בפ' ט': ושבע תועב' נפשו גרסי': שהכל מתלוצצי' על הנואף גרסי': אין אתא וכו'. אם אתה בא אלינו כן דרכך להגלות לנו תחלה וכו'. ועיין במדרש חזית שיש שם קצת גירסא אחרת: שלשה חדשים וה"ג במדרש חזית בפסוק דומה דודי לצבי וכן הביאה הילקוט שם אכן בפ' שמות הביא הגירסא ששה חדשים

ענף יוסף

והזיר לרבות אע"פ שלא הביא עולתו. ולעולם אשם מעכב. כתב רחמנא ההוא ומגלי ד'אית לן למדרש והזיר אע"פ שלא הביא ומש"ה צריכי למיכתב תרתי (תוס'):

פרשה יא (ג) [רבי תנחומא אמר שלשה חדשים] אבל בש"ר פ"ה אי' ששה חדשים. ואפשר ששני הדעות אמתכוונו אמק"א דהנה ששתיו עבר הנגנים נראו בארץ שקאי אגאות וגאולת מצרים

עץ יוסף

פרשה יא (א) כה תברכו כו' הה"ד אל תקנא כו'. דריש דנסמכה פ' ברכת כהנים לפרשת הנזיר לרמז שנזיר זוכה לקבל הברכות של ברכת כהנים כדמסיים. ומביא מפ' אל תקנא כדדריש ליה בסי' ב'. ואגב דריש ליה לקרא כדרך המדרש: **כעת יאמר ליעקב** ולישראל מה פעל אל. ופרש"י עוד עתיד להיות עת כזאת אשר תגלה חבתן לעין כל. שהן יושבין לפניו ולמדים תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממה"ש והם ישאלו להם מה פעל אל: **ונוה צדיקים** יברך אלו ישראל. וה"ק קרא מארת ה' בבית רשע שלרשע העוה"ז אצלו כבית שהיא בקביעות. אבל להצדיקים הוא נוה. שנוה היא מקום דירה לפי שעה. והומר שלרשע יהיה מארת ה' אפי' בביתו שכאן הוא הקביעות שלו יהיה גם כן מארת ה' ומכל שכן בעה"ב. ונוה צדיקים יברך פי' ולהצדיקים אפי' הנוה שלהם שהעוה"ז אצלם כנוה לפי שעה יברך וכ"ש בעוה"ב (הגר"א): **הוא יליץ** על ידי אחרים שעתיד הקב"ה למדוד להם כמדתם שכשם שיתלוצצו מאחרים כן אחרים יתלוצצו מהם: **לעולם יירשו ארץ** ארץ החיים וחיי העוה"ב: (ב) **שהמים** המרים המאררים. בודקין אותו כו'. כדאי' לעיל פ"ט סי' י"ח: **נכנס יין** יצא סוד כו'. היינו דאמרינן בפרק הדר המתייחד ביינו הרי יש בו מדעת שבעים זקנים שהסוד מתגבר על ידי היין ואין כח ביין להוציא: **הכבד ושב בביתך** ר"ל שיהואש מלך ישראל שלח אל אמציהו מלך יהודה הכבד ושב בביתך ר"ל כבודך יהיה כשתשב בביתך כי תשיגך קלון מצאת המלחמה ותאבד כבודך ושם גבורה אשר עתה אתה בה: (ג) **דומה** דודי לצבי כו'. לפי שרוצה לדרוש קרא בענין ברכת כהנים מביא ליה כאן: **אין את אתא** כו'. פי' אם אתה תבא אלינו אין זה חדשות שכן דרכך מעולם להיות דומה לצבי ולהגלות לנו תחלה וכמו שמפרש (מת"כ): **לאורזילא דאיילתא** עופר האילים תרגום אורזילא דאיילא ופי' איל בחור: **אחר כתלנו** זה מדבר סיני. בשהש"ר גרס אחר כתלנו של סיני הה"ד כי ביום השלישי ירד ה'. והכוונה כמו שמי שהוא עומד אחר הכותל והוא קרוב שיבא לבית. כן היה הקב"ה מוכן וקרוב לבא אליהם ליתן להם הדברות: **משגיח מן החלונות** וירד ה' כו'. הכוונה על מה שאמרו בשהש"ר פ"א ששתים מפי הגבורה שמענו היינו אנכי ולא יהיה לך. אבל שאר הדברות שמעו מפי משה. ומה שנא' דבר אתה עמנו וגו' היה תיכף אחר ב' דברות אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה וז"ש כאן משגיח מן החלונות שדיבר הקב"ה בעצמו עמנו ואח"כ מציץ מן החרכים וידבר אלהים את כל הדברים וגו' והיינו ע"י משה. והמדרש בעצמו מפרש הדברים ענה דודי ואמר לי אנכי ה' אלהיך. פי' שאמר לי בעצמי. זהו הפירוש משגיח מן החלונות ר"ל בפרהסיא כאדם המדבר עם חברו מתוך החלון. ואח"כ מציץ מן החרכים וידבר אלהים את כל הדברים וגו' פי' שאר הדברות לא נאמרו

להם וחוזר ונכסה מהם. כמה יהא נכסה מהם א"ר תנחומא בש"ר חמא ב"ר הושעיא מ"ה ימים הה"ד (דניאל יב) ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים וכתיב (שם) אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה אילין מותריה כמה אינון מ"ה יום שהוא נכסה מהן וחוזר ונגלה להם. ולהיכן מעלה אותן אית דאמרין למדבר יהודה ואית דאמרין למדבר סיחון ועוג. ג כל מי שהוא מאמינו והולך אחריו הוא איכל שרשי רתמים ועלי מלוחים הה"ד (איוב ל) הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם. וכל מי שאינו הולך אחריו הוא הולך ומשלים לאו"ה ובסוף או"ה הורגין אותו. א"ר יצחק בר מריון לסוף מ"ה ימים הקב"ה מוריד להם מן. הה"ד (הושע יב) עוד אושיבך באהלים כימי מועד ואומר מועד צאתך ממצרים. או לעופר האילים אר"י בר' חנינא לאורזילא דאיילתא. הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי של ביהמ"ק שאינו חרב לעולם למה שהשכינה במערב. משגיח מן החלונות בזכות אבות. מציץ מן החרכים בזכות אמהות. כשם שיש הפרש בין הלון לחרך כך יש הפרש בין זכות אבות לזכות אמהות. ענה דודי ואמר לי מה אמר (ישעיה מט) חי אני נאם ה' כי כלם כעדי תלבשי ותקשרים ככלה. ד"א דומה דודי לצבי מה הצבי הזה מקפץ ממקום למקום ומגדר לגדר ומאילן לאילן מסוכה לסוכה כך הקב"ה מדלג ומקפץ מכנסת זו לכנסת זו כ"כ למה בשביל לברך את ישראל שנא' (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו'. באיזו זכות בזכות של א"א דכתיב כה תברכו כמד"ת (בראשית טו) כה יהיה זרעך. או לעופר האילים ר' יוסי אמר לאורזילא דאיילתא. הנה זה עומד אחר כתלנו בשעה שבא הקב"ה לבקר אברהם אבינו ביום שלישי למילה כמד"ת (שם יח) וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב וגו' ד ישב כתיב. בא לעמוד א"ל הקב"ה שב אברהם אתה סימן לבניך שבשעה שבניך נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקוראין את שמע ויושבים וכבודי עומד ומה טעם (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל. א"ר חגאי בש"ר יצחק אלהים עומד אב"כ אלא אלהים נצב איטומים הא כמ"ד (ישעיה סה) והיה טרם יקראו ואני אענה. לכך נאמר הנה זה עומד אחר כתלנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. משגיח מן החלונות בשעה שאמר הקב"ה לאהרן ולבניו כה תברכו וגו' אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים לכהנים את אומר שיברכו אותנו אין אנו צריכין אלא לברכותיך ולהיותנו מתברכים מפיך הה"ד (דברים כו) השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו'. אמר להם הקב"ה אע"פ שאמרתי לכהנים שיהיו מברכין אתכם עמהם אני עומד ומברך אתכם לפיכך הכהנים פורשים את כפיהם לומר שהקב"ה עומד אחרינו. ולכך הוא אומר משגיח מן החלונות מבין כתפותיהם של כהנים. מציץ מן החרכים מבין אצבעותיהם של כהנים. ענה דודי ואמר לי ואני אברכם:

(ד) כה תברכו. הה"ד (בראשית יב) ואעשך לגוי גדול וגו'. א"ר פנחס בן יאיר ז' ברכות בירך הקב"ה את אברהם ואלו הן. ואעשך לגוי גדול. ואברכך. ואגדלה שמך. והיה ברכה. ואברכה מברכיך. ומקללך אאור. ונברכו בך. כנגד ז' פסוקים שבמעשה בראשית שכתוב בהן כי טוב. ה ר' לוי בר חיתא ור' אבא בריה דר' חייא בר אבא אמר ג' גדולות וד' ברכות כתוב כאן בישר שהן ג' אבות וד' אמהות. והלא גדולות אינו אלא שתים ואעשך גדולה היא דכתיב (ש"א יב) ה' אשר עשה את משה. אמר רשב"ל ואעשך לגוי גדול יזה שאומרים אלהי אברהם ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה. בך חותמין ואומרין מגן אברהם ואין חותמין בכולן. א"ר חייא בר זעירא והיה ברכה ו ברכתך קודמת לברכתי שמשהם אומרים מגן אברהם אח"כ אומרים מחיה המתים. ד"א והיה ברכה והיה בריכה מה הבריכה הזו מטהרת את הטמאים אף אתה מקרב רחוקים תחת כנפי השכינה. ואעשך לגוי גדול א"ר ברכיה אתנך אשימך אב"כ אלא ואעשך משאברא אותך בריה חדשה כשם שנא' (בראשית א) ויעש אלהים את הרקיע ואת פרה ורבה. לגוי גדול אמר אברהם לפניו רבש"ע מנח לא העמדת ע' אומות. א"ל אותה אומה שכתוב בה (דברים ד) כי מי גוי גדול אני מעמידה ממך. א"ר פנחס הכהן בר חמא אימתי עשה הקב"ה אברהם לגוי גדול כשיצאו ישראל ממצרים ובאו לסיני וקבלו את התורה והגיעו לא"י הביט בהם משה ואמר הרי הן עשויים כשם שהבטיח הקב"ה לזקן שנא' ומי גוי גדול. ד"א לגוי גדול שאתן לבניך את התורה וממנה יקראו גוי גדול שנא' (שם) רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ואברכך א"ר ברכיה לפי שהדרך גורמת לאדם לג' דברים ממעטת פריה ורביה ממעטת את היציאה וממעטת את השם. לכך נאמר לו ואעשך לגוי גדול שאין הדרך ממעטת לך פריה ורביה. ואברכך שלא תמעט לך הדרך את היציאה. ואגדלה שמך שלא תמעט לך את השם. אמרי אינשי במתלא מביתא לביתא חלוק מאתר לאתר נפש. ברם את לא נפש הסור ולא ממון את הסר. והיה ברכה כבר כתיב ואברכך מה ת"ל והיה ברכה. ח א"ר אלעזר א"ל הקב"ה משבראתי עולמי ועד עכשיו הייתי זקוק לברך את בריותי. שנא' (בראשית א) ויברך אותם אלהים וגו' ואומר (שם ט) ויברך אלהים את נח ואת בניו אבל מכאן ואילך הרי ברכות מסורות לך למאן דהני לך למברכה בריך. ואעפ"כ לא בירך אברהם לבניו. למה כן ט משל למלך שהיה לו פרדס נתנו לאריס והיה בתוך אותו פרדס אילן אחד של סם חיים ואילן אחד של סם המות אמר האריס אני אעבוד ואשלים ומה שהמלך רוצה

יד יוסף ג תנחומא עקב סי' ז': ד שהש"ר פ"ב. שוח"ט מזמור כ"ב. תנחומא וירא. פסיקתא רבתי פ' ט"ו. ילקוט וירא. ילקוט תהלים רמז תתל"א. אג"ב ס' י"ט: ח ב"ר פ' ל"ט: ו פסחים קי"ז: ז תנחומא לך לך: ח שוח"ט מזמור א'. תנחומא ס"ז: ט ב"ר פ' ס"א. תנחומא לך לך וזאת הברכה. זוהר תולדות קל"ט:

מתנות כהונה

הדשים ורבינו בחיי בסוף פרשה שמות והרמב"ן בפ' וארא הביאו שני הגירסאו' בשם מדרש במדבר ובשם מדרש חזי' שלשה חדשים: והוזר ונכסה. רבי' בחיי נתן טעם כדי להטעות אומות העולם: ולהיכן מעלה אותן גרסינן: למדבר יהודה וכו'. במדרש חזי' ובמדרש רות בפסוק ויצבט לה קלי יליף לה מקראי וע"ש: ה"ג והמשה ימים הקב"ה מוריד להם מן: ואומר מועד כו'. ויליף לה מועד ממועד לג"ש: שאינו חרב וזהו עומד אחר כתלינו שנשבע שלא תחרב כן הוא במדרש חזי': ה"ג ואמר לי מה אמר הי אני ועיין במדרש חזית: מכנס' מבית הכנס': כה יהיה וילפינן כה כה לגזירה שוה: ה"ג וכבודי עומד ועיין במדרש חזית ובפרשת וירא גרס ויושבים לכבודי ואני עומד: איטימים פי' הערוך מוכן ומזומן זהו בעמידה: פורשים כפיהם לכבוד השכינה אשר עשה את משה וגו' שמואל א' י"ב ופי' הגדיל וכן פירשו הרד"ק והתרגו' פ' שעשה גדולה וגבורה על ידיהון: משהן וכו' אחר שהם אומרים כו': משאברא גרסי' ונמשך למטה וע"ל ריש פ' לך לך: בריה חדשה: במה שהוציאו ממערכת וממזלו הראשון ובשינוי השם או בברית מילה ואח"כ ואת פרה ורבה: מנח לא העמדת כו'. וא"כ מאי רבותא שברכתני בגוי גדול: לזקן לאברהם: גורמת וכו' עיין לעיל בפרשה וירא ושם פרשתיו: אחד של סם המות, ולפיכך לא היה אפשר להשקות אותו של סם החיים ועיין בתנחומא

עץ יוסף

נאמרו לי ע"י שהקב"ה בעצמו רק ע"י משה. והוא בדמיון כמציץ מן החרך (י"מ): ג' חדשים וכן הוא בשהש"ר. אבל בש"ר פ"ה אי' שהם חדשים. והרבינו בחיי בסוף סדר שמות והרמב"ן בפ' וארא הביאו שני הגירסות: הה"ד ויפגעו כו' כתב הא"א בשהש"ר צ"ע איך יליף. ולי נראה שאינו מביא ראיה על כמה נכסה מהם. אלא מביא ראיה שהיה נכסה מהם כדכתיב ויפגעו משמע שעד עכשיו לא מצאום. שמשה היה נכסה מהם ואהרן היה במצרים ולא עם ישראל: את נואל האהרון כו' וחוזר ונכסה מהם. הרבינו בחיי נתן טעם כדי להטעות לגוג ומחילותיו: א"ד למדבר יהודה כו'. בשהש"ר פ"ב סי' כ"ב אי' מ"ד למדבר יהודה הה"ד עוד אושיבך באהלים כימי מועד. ומ"ד למדבר סיחון ועוג מדכתיב הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר. וברות רבה פ"ה אי' איפכא שמ"ד למדבר יהודה מדכתיב הנה אנכי מפתיה וגו'. ומ"ד למדבר סיחון ועוג מדכתיב עוד אושיבך באהלים כימי מועד וכתיב מועד צאתך ממצרים. כלו' דהיינו מדבר סיחון ועוג שהיו שם ישראל כשיצאו ממצרים. ולפי זה נראה שהסר כאן. וזה מה דאמר לקמן בסי' זה הה"ד עוד אושיבך באהלים כימי מועד ואומר מועד צאתך ממצרים שייך לכאן לראיה להך מ"ד. ורא"י למ"ד שני הסר כאן: רתמים שם אילן כמו (מ"א י"ח) תחת רותם: ועלי מלוחים מלוח שם עשב מה. ועי' ברש"י איוב. ובקדושין דף ס"ו: הורגין אותו עיין רות רבה פ' ויצבט לה קלי: ואומר מועד ויליף מועד מועד בג"ש. ועיין מ"ש לעיל: שאינו חרב לעולם בשהש"ר אי' בנשבע הקב"ה שאינו חרב לעולם: כשם שיש הפרש בין חלון לחרך. חרך הוא ביקוע בכותל. והלון הוא החלל הפתוח בשלימות. וכן הגלה היא קטנה מהשגחה. וכן זכות האמהות קטנה מזכות האבות הן בכמות ההשגחה והן באיכותה: מה אמר כו' כי כולם כעדי תלבשי. וח"ש כאן קומי לך רעיתי יפתי המקושטת בעדי עדים ביופי ככלה. ותקשרים ככלה כלו' אל תדמי שככה תהיה בהסתר פנים עד עולם. כי אם תקשרים אלי ככלה מדובקת בלי פירוד ובלי הסתרה מאומה: מדלג ומקפץ מכנסת זו כו' בשביל לברך את ישראל. כלו' מקבץ כל הזכיות והמע"ט ולמוד התורה שבכל בית הכנסת כדי לברכם בזכות זה. משום שהבתי כנסיות ובתי מדרשות חביב להקב"ה מאד. כי אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד: כה יהיה וילפינן כה כה לגז"ש: ישב כתיב כו' פי' שאילו היה בוי"ו שהוא פועל בינוני היה מהפרש שגם כשנראה לו ה' היה יושב. אבל מדכתיב בלא וי"ו שהוא פעל עבר משמע שישב קודם שנראה לו ה' וכשנראה לו רצה לקום וא"ל הקב"ה שב: אתה סימן לבניך דכל מה שאירע לאבות סי' לבנים: בעדת אל ואף על גב דשפה בדיינים. דישא בבתי כנסיות מיירי. כדאמרינן בפ"ק דברכות מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנא' אלהים נצב בעדת אל. ופי' רש"י בבית מועדו: איטימום פי' מוכן ומזומן (ערוך) וזהו בעמידה. תרגום להיות עתידים די יין ליטימום עבידין: והיה טרם יקראו כו'. שפי' שהקב"ה מוכן לענות אותם: פורשים את כפיהם לכבוד השכינה: (ד) כה תברכו הה"ד ואעשך לגוי גדול. שמלת כה משמע שמראה על איזה דבר. לכן מפרש שמראה על ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם ואמר לו והיה ברכה כדמסיק. ולכן מביא פסוק זה: ג' גדולות וד' ברכות. שהשלש גדולות רמז לג' אבות שהגדולה נאוה בהם. ובברכות רמז לד' אמהות שהברכה לרגל הנשים כדיליף בפרק הזהב מלאברהם הטיב בעבורה (יפ"ת): והלא גדולות אינו אלא שתים. היינו ואעשך לגוי גדול. ואגדלה שמך. אבל הברכות יש ד' ואברכך והיה ברכה ואברכה ונברכו. ומתרץ שתיבת ואעשך גם הוא לשון גדולה כדכתיב אשר עשה את משה שפירו' אשר הגדיל. ואף שואעשך מוסב על גוי גדול. מ"מ ואעשך לבד הוא סי' ברכה שעשה אותו גדול מאד במעלתו עד שעי"ז יזכה שיצא ממנו גוי גדול בכמות ובאיכות: והיה ברכה ברכתך קודמת לברכתי. ואע"ג שגם ברכת מגן אברהם הוא ברכת ה'. מ"מ עיקרו לא נאמר אלא לכבודו של אברהם שה' מגינו כענין שנא' ואתה ה' מגן בעדי. אבל ברכת מחיה מתים הוא שבח מיוחד לה' לבד (נזה"ק): והיה בריכה מלשון בריכת מים: מקרב רחוקים והיינו הנפש אשר עשו בחרן: אלא ואעשך ואעשך לשון בריה כד"א ויעש אלהים: משאברא אותך בריה חדשה. כי בטבעו היה בלתי מוכן להולדה ונברא בריה חדשה. היינו מה שהוציאו ממזלו הראשון. גם בברית המילה נשתנה לעילוי (מת"כ). וזהו ואעשך בריה חדשה שתהיה מוכן להוליד גוי גדול: מנח לא העמדת ע' אומות. ומאי רבותיה דלך לך דמשמע אעשה לך מילתא יתירתא דלא הוי לאחר (יפ"ת): א"ל אותו אומה כו'. דמ"מ ואעשך לגוי גדול היינו גדול במעלת החשיבות והוא גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו (נזה"ק). ואפשר שבאמת לא עבר הויכוח הזה בפועל בין אברהם להקב"ה. אלא שנשמר הקב"ה בדבריו ממה שהיה אברהם יכול להקשו' לו (המב"א): אימתי עשה כו' כי הגדולה באיכות המעלה הוא רק מפני קבלתם התורה וביאתם למשכן הנבואה. וגם על זה היתה כוונת משה באמרו גוי גדול: דבר אחר כו' שאתן לבניך כו'. שהבטיחם שיתן להם התורה ועי"ז יבואו למעלה רמה. כי התורה הטיבה להם: ממעטת פריה ורביה שאין דרך ארץ לשמש מטתו בדרך (רש"י): היציאה הממון שעיקרו עומד ליציאה: את השם שאין אדם יכול לעסוק במצות בדרך כאדם שיושב בשלוה בביתו (רש"י): אמרי אינשי במתלא כו'. אומרים האנשים במשל מבית לבית פי' העוקר דירתו אפי' רק מבית לבית אי אפשר שלא יאבד הלוק או דבר אחר. מאתר לאתר נפש פי' ממקום למקום מאבד נפש כלו' מטורח הדרך נחלש הגוף ונאבד הדרו: ברם את כו' פי' אבל באמת אתה לא יחסר לך כלום. וזהו דכתיב והיה ברכה שיעמדו לך בברכתו (נזה"ק): לברך את בריותי הצדיקים: למאן דהני לך כו'. למי שראוי והגון בעיניך לברכהו ברכהו: של סם המות כרוכים זה בזה אמר האריס אם משקה אני אילן של סם חיים זה של סם המות שותה

דוצה לעשות לו בפרדסו יעשה. כך המלך זה הקב"ה והפרדס זה העולם מסרו לאברהם שא"ל והיה ברכה מה עשה אברהם היו לו ב' בנים אחד צדיק וא' רשע יצחק וישמעאל אמר אברהם אם מברך אני את יצחק הרי ישמעאל מבקש להתברך והוא רשע אלא עבד אני ב"ו אני למחר אפטר מן העולם ומה שהקב"ה חפץ לעשות בעולמו יעשה. כשנפטר אברהם נגלה הקב"ה על יצחק וברכו שנא' (בראשית כה) ויהי אחרי מות אברהם וגו'. ויצחק ברך את יעקב ויעקב ברך לי"ב שבטים שנא' (שם מט) כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. מכאן ואילך אמר הקב"ה הרי הברכות מסורות לכם הכהנים יהיו מברכים את בני כשם שאמרתי לאברהם אביהם והיה ברכה לכך נאמר כה תברכו וגו': (ה) כה תברכו. הה"ד י (שיר ג) הנה מטתו שלשלמה וגו'. רשב"י פתר קרייה בשלמה הנה מטתו שלשלמה זה שלמה המלך. ששים גבורים סביב לה שהיו ס' גבורים סובבים מטתו בלילה והן היו מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה. למה היה עושה כן מפחד בלילות שהיה מתיירא מן הרוחות שלא יזיקוהו. ארשב"י יא עד שלא יחטא אדם נותנים לו אימה ויראה משהוא חוטא נותנים עליו אימה ויראה. יב עד שלא חטא אדה"ר היה שומע קול הדבור ועומד על רגליו ויכול לעמוד בו. משחטא היה שומע קול הדיבור ומתחבא שנא' (בראשית ג) ויתחבא האדם ואשתו וגו'. א"ר אבין עד שלא חטא אדה"ר היה שומע הקול אימירון. משחטא היה שומע את הקול אגריון. עד שלא חטאו ישראל (שמות כד) ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר. א"ר אבא ב"כ ז' מחיצות של אש היו כוססות זו בזו והיו ישראל רואים ולא מתיראים ולא מתפחדים. יג וכיון שחטאו אפי' פני הסרסור לא היו יכולין להסתכל (שם לד) וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן וגו'. ר' פנחס בר ר' אבין א"ר חנן אף הסרסור הרגיש עמהם מן שעה לשעה שלשעבר (תהלים סח) מלכי צבאות ידודון יד ר' יודן בש"ר איבו מלכי צבאות מלכיהון דמלאכיא אפילו מיכאל אפילו גבריאל היו מתיראים מפני משה וכיון שחטאו בגלורין שלהם לא היה משה יכול להסתכל הה"ד (דברים ט) כי יגורתי מפני האף והחמה. עד שלא חטא שאול ושאול לקח את המלוכה אכ"כ אלא (ש"א יד) ושאול לכד המלוכה על ישראל וגו'. מהו (שם) בכל אשר יפנה ירשיע נצח. באי זו זכות בזכות מצות ומע"ט שהיו בידו שהיה עני טו ואוכל חולין בטהרה ומבזבז את ממונו וחס על ממונן של ישראל וששקל כבוד עבדו לכבוד עצמו. ר' יהודה בר נחמן בשם רשב"ל אמר ושהיה בן תורה דכתיב (משלי ח) בי מלכים ימלוכו וגו'. וכיון שחטא (ש"א כח) וירא שאול את מחנה פלשתים ויירא וגו'. עד שלא חטא דוד באותו מעשה (תהלים כז) ה' אורי וישעי ממי אירא וגו'. וכיון שבא אותו מעשה לידו (ש"ב י) ואבוא עליו והוא יגע ורפה ידים. עד שלא חטא שלמה היה רודה בשירים ובשירות והיה מושל על השדים שנא' (קהלת ב) עשיתי לי שרים ושרות וגו' טז משוררים זכרים ומשוררות נקבות. ותענוגות בני אדם פרוזבטה. שדה ושדות שידה ושידתין דהוו אזיין בהון. כיון שבנה בהמ"ק וכל המעשה של אשמדאי. וכיון שחטא טרדו אשמדאי ולאחר שחזר למלכותו היה פחדו עליו והביא ס' גבורים שהיו משמרים את מטתו הה"ד מפחד בלילות שהיה מתפחד מן הרוחות: (ו) הנה מטתו שלשלמה וגו'. יז רבנין פתרין קרייה ביוצאי מצרים הנה מטתו מטותיו שבטיו כמד"ת (חבקוק ג) שבועות מטות. שלשלמה של הקב"ה שהשלום שלו. ששים גבורים סביב לה ס' רבוא שיצאו ממצרים מבן כ' שנה ומעלה. מגבורי ישראל להביא טף ונשים. כולם אחוזי הרב (שמות יג) וחמושים עלו בני ישראל. מלומדי מלחמה ממי למדו מן הקב"ה שנא' (שם טו) ה' איש מלחמה. איש חרבו על ירכו בשעה שא"ל משה יח כך א"ל הקב"ה סינטימוס (שם יב) כל ערל לא יאכל בו היה כאו"א נוטל חרב ומניחו על ירכו ומל עצמו. מי מלן ר' ברכיה תני לה בשם רשב"י משה מוהל ואהרן פורע ויהושע משקה. יט וי"א יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה. הה"ד (יהושע ה) ושוב מול את בני ישראל שנית הרי מכאן שמלן בראשונה. (שם) וימל את בני ישראל וגו' מהו אל גבעת הערלות א"ר לוי מקום שעשו אותו גבעה בערלות הרי איש חרבו על ירכו. מהו מפחד בלילות שלא היו יכולין לעשות פסח דכתיב (שמות יב) כל ערל לא יאכל בו ואם לא יעשו ישראל פסח היו מתים בלילי הפסח כאשר מתו בכורי מצרים שנא' (שם) וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים. הוי מפחד בלילות: (ז) הנה מטתו וגו'. ר' יונתן פתר קרייה בסנהדריות הנה מטתו שבטיו כמד"ת (חבקוק ג) שבועות מטות. שלשלמה של הקב"ה שהשלום שלו. ששים גבורים סביב לה כ אלו ס' עם הארץ שנא' (מ"ב כה) וששים איש מעם הארץ הנמצאים בעיר. מגבורי ישראל להביא י"א איש הרי ע"א סנהדרין ומאי נינהו י"א איש דכתיב (שם) ויקח רב טבחים את שריה כהן הראש ואת צפניה כהן משנה ואת שלשת שומרי הסף הרי חמשה. ומן העיר לקח סרים א' זה מופלא של בית דין הרי ששה. וחמשה אנשים מרואי פני המלך הרי י"א איש. כתוב א' אומר (שם) וחמשה אנשים וכא"א ושבעה אנשים מרואי פני המלך. מאי נינהו השנים יתירים להוסיף עליהם ב' סופרי הדיינין. (ירמיה נב) ואת סופר שר הצבא המצביא זה שליח ב"ד. כולם אחוזי חרב ר"מ ור' יוסי ר"מ אומר כולם היו משננין את ההלכה כחרב שאם בא מעשה לתוך ידיהם שלא תהא הלכה קורא להם. ר' יוסי אומר בשעת

יד יוסף י שהש"ר פ"ג : יא פסיקתא רבתי פ' ט"ו : יב אג"ש פ' י"ז : יג זוהר בראשית דף נ"ב : יד קה"ר פ"ט סי' י"ב . שהש"ר פ"ג : טו שוח"ט מזמור ז' . פסיקתא רבתי פ' ט"ו : טז קה"ר פ"ב : יז שהש"ר פ"ג : יח שם פ"א סי' נ"ז : יט ש"ר פ' י"ט סי' ו' : כ ירוש' פ"ק דסנהדרין :

מתנות כהונה

בתנחומא פרשה לך לך ובבראשית רבה פרשה ס"א ואולי שחסר פה הגירס' : אני אעבוד ואשלים. אשלים זמני שקבע לי המלך וכן הוא בתנחומא ובבראשית רבה : ה"ג ב"ו למחר אפטר מן העולם ומה כו' : שהיה מתיירא כו' לאחר שחזר למלכותו שכבר נכשל בחטא ונטרד ע"י אשמדאי ועיין במדרש חזית : ה"ג נותנין עליו אימה : הקול אימרון גרסינן . אימרון פי' הערוך בייתי כלומר רגיל ושכיח בלא בהלה ופחד : אגריון : יערי ובהול : כוססות מעורבבים וגוששות מלשון כסכוסי קרמי : והיו ישראל גרסינן : סרסור אמצעי בין המוכר ובין הקונה כך היה משה אמצעי בין הקב"ה וישראל : והנה קרן וגומר גרסינן : מלכיהון דמלאכיא . מדלא כתיב מלאכי צבאות אלא מלכי משמע מלכן של המלאכים וזהו מלכי צבאות מלכים של צבאו' של מעלן : גולירון פי' הערוך חלשין : האף והחמה שני מלאכי חבלה הם כדלקמן בפ' עקב : לבד משמע בכח הדין ומלד זכות : שהיה עני גרסינן : רפה ידים אחיתופל אמר כן על דוד . שמואל ב' י"ז : ה"ג היה רודה בשירים וכו' בשירים ובשירות כדמפ' ואזיל : והיה מושל על השדים גרסי' : פרוזבטה במדרש חזית גרסי' ברוזבטי ופי' בערוך מיני מרחצאות או מאכלים שמנים ובמדרש קהלת משמע מרחצאות ואם נכונה הגירסא שלפנינו פירושו לשון שררה ושמחה ועיין ערך פרזבט : שידה ושידתין . שדים זכרים ושדות נקבות . ה"ג ושדתין דהוו אזיין בהון וה"ג במדרש חזית ובמדרש קהלת ופירושו שהיו מתחממין בהם כד"א אזה יתרה דניאל ג' וכן מצאתי בספר ישן דגרס בהדיא אזיין בהון שידין והיו מחממים אותם ובילקוט קהלת גרס חוו בהון ופי' בו המפרש היו מרוממין ומגדלים אותם ול"נ פירושו היו משתלין ומשחקין בהם ועשו בהם כל צרכם : כיון שבנה כו' . במד' חזית ובקהלת לא גרס ליה : מטתו קרינן מטותיו לשון מטות אבותם וכדמפרש : שבטיו גרסי' : סינטומוס פירושו זה הכלל וסוף סוד הדבר וע"ל פ' בא ובמדרש חזית בפסוק עד שהמלך במסיבו ובפסוק הנה מטתו : ומל עצמו . לאו דוקא עצמו אלא הניח למול עצמו וכדמפרש ואזיל : ה"ג שנא' וששים איש מעם ארץ הנמצאים בעיר : ומאי ניהו . היכן הם נזכרים : מופלא שבב"ד . במדרש חזית מפרש הטעם למה נקרא שמו סרים : ה"ג וכתוב אחד אומר ושבעה אנשים סוף ספר ירמיה : זה שליח בית דין . ואותו ואת שני הסופרים לא קחשיב להו במנין כיון שאין נצרכים לגופא דדינא : קורא להם . כלומר ממתנת עליהם כאילו צווחת ואומרת מה דינו אבל במדרש חזית בפסוק כמגדל גרסי' קוה להם כלומר שתהא ברורה ומוכנת בפיהם שלא יצטרך להיות קוהה ובוהה

עץ יוסף

שותה עמו . ואם אני משקה זה של סם המות הולך זה של סם חיים חי . חזר ואמר אני אעבוד ואשלים . כצ"ל . ועי' בב"ר פ' ס"א ושם נתבאר : לכך נא' כה תברכו . ר"ל כה כמו שאמרתי לאברהם והיה ברכה . תברכו את בני ישראל : (ה) כה תברכו הה"ד הנה מטתו . בעי לפרש מעלת ברכת כהנים שהם עומדים כנגד כל הפורענות ומביא סמוכים לזה מפסוק הנה מטתו שמפרש ליה בברכת כהנים כדלקמן : שהיה מתיירא כו' לאחר שחזר למלכותו . שכבר נכשל בחטא ונטרד ע"י אשמדאי : נותנין לו אימה ויראה. שכל הבריות מתפחדים ממנו : נותנין עליו אימה ויראה. ומתפחד הוא מאחרים : אימירין פי' בייתי בלשון יון בלעז דומיסטיק"ו (ערוך) כלו' רגיל ושכיח בלא בהלה ופחד : אגריון פי' יערי ובהיל . ור"ל כמי ששומע קול חיות היער שמתפחד ובהיל : ז' מחיצות הוא כנגד ז' גלגלים וכנגד ז' ימי הבנין הידועים לבעלי אמת : כוססות מעורבבים וגוששות מלשון כסכוסי קרמי (מת"כ) . ובפס"ם רבה גרס טוכסות והרב מוה' אברהם בהגר"א גרס נוססות זו בזו ומפרש שהוא מלשון (ישעיה כ"ט) ורוח ה' נוססה בו . פי' מתרחבת שהשבע מחיצות של אש היו מתרחבות ומתפשטות זו בזו סביב ישראל מרוח מצוה ולא היו מתיראין עכ"ל . וכלו' שהשיגו עניינים ולא היו מתפחדים . כי נטהרו בהשגתם לדעת כל דבר על בוריו : הסרסור הוא האמצעי בין המוכר ובין הקונה . כך היה משה אמצעי בין הקב"ה לישראל . וקאמר שאף הוא הרגיש כמאמרם בברכות כלום נתתי לך גדולה אלא בשבילם עתה לך רד : מן שעה לשעה כלו' בכל עת שחטאו נתמעט גם מעלת משה : מלכי צבאות מלכיהון דמלאכיא כו' . ר"ל מדלא כתיב מלאכי צבאות ידודון . משמע מלכן של מלאכים . ואיזה זה מיכאל וגבריאל שהם שרים של צבאות של מעלן : בגולירין פי' חלשין . אף וחמה שני מלאכי חבלה הם . וכן פרש"י בסוף נזיר . וממדרש אסתר למדתי שהוא אדם הדיוט המוליך רסן הסוס בידו כשאדם חשוב רוכב עליו (א"א) : לבד משמע בכח הדין ומלד זכות : נצח פי' יחייב לאחרים לאפוקי שלא נפרש שפעל רשע : שהיה עניו כצ"ל (א"א) וכ"ה בפסיקתא פ' ט"ו סי' ג' ובאג"ש פ"ט . כמ"ש אם קטן אתה בעיניך . וכשחרפו אותו ויהי כמחריש ונחבא אל הכלים ולא רצה למלוך : ואוכל חולין בטהרה אי' בשוח"ט מזמור ז' שירש הטבח את השוק והעליה כו' רבי אומר השוק והחזה שהיה אוכל חולין בטהרה : ומבזבז את ממונו היינו דכתיב (שמואל א' ט"ו) ויפקדם בטלאים שאסור למנות את ישראל והטלאים היו משלו כדאיתא ביומא דף כ"ב : וששקל כבוד עבדו כו' . שנא' (שמואל א' ט') פן יחדל אבי מן האתונות ודאג לנו . הרי ששקל כבוד עבדו כיוצא בו . ועיין בילקוט שמואל : שהיה בן תורה כצ"ל ועי' בפסיקתא : יגע ורפה ידים אחיתופל אמר כן על דוד : היה רודה בשדים ובשידות שהיה מושל כו' . כצ"ל : ומשוררות נקבות עיין מ"ש בקה"ר פ"ב סי' י' : פרוזבוטא במד' קהלת משמע מרחצאות : שדה ושדתין פרש"י בפ' מי שאחזו שד זכר ושידה נקבה : דהוו אזיין בהון פי' שדים היו מחממים אותו . והמעריך כתב שפירושו שהשדים היו לשלמה ככלי זיין להגן עליו : כיון שבנה בהמ"ק כו' . בחזית ובקה"ר ל"ג ליה : (ו) מטתו מטותיו מטתו קרינן מטותיו לשון מטות אבותם : ס' רבוא שיצאו ממצרים . והם היו השומרים האמתיים . כי מספר הזה מסוגל לשורה עליהם השכינה . כמ"ש אילו היו ישראל חסרים אחד מס"ר לא היו יכולים לקבל את התורה . וכמ"ש ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם : להביא טף ונשים וקורא להם מגבורי ישראל כלו' מקצת גבורה שלא הגיעו לכלל גבורה בשלימות . שכן שמושה של מ' לפעמים כמו מראשית ולא כל ראשית : ממי למדו וכו' פירושו שהיו מלומדי מלחמה אלהית בחוזק הבטחון והדביקות בה' . וכמו שמאמר כביכול באיש מלחמה על פעולה נסית שעושה . כן הם מלומדי מלחמה שיעשה בם נסים למעלה מהטבע : סונטימום בלשון יוני כללו של דבר (מוסף) : ומל עצמו ר"ל הניח למול עצמו וכדמפרש . וזאת עמד להם למגן שלא חסו על עצמם ולא הרגישו בכאבם למען מלאות דבר ה' ומצותיו : ר"ב כו' ס"ל שמסתמא לפי מעלתן היו עסוקים . מתחלה משה ואח"כ אהרן ואח"כ יהושע וי"א ס"ל שיהושע ע"כ היה מוהל מדכתיב שנית כו' . ואח"כ הואיל ויהושע התחיל ע"כ מתוך ענוה שהיה במשה ובאהרן נתנו רשות ליהושע להתחיל ומתוך שהיה משה עניו יותר מן אהרן ע"כ היה הוא אחרון (י"מ) : (ז) בסנהדראות שהם עיני העדה והן הן עיקר המגינים על ישראל : ומאי נינהו פי' היכן הם נזכרים : זה מופלא של ב"ד . וקורא אותו סרים שמסרם את ההלכה פי' בפלפולו מכריע ומותך פסק ההלכה . ואשר הוא פקיד על אנשי המלחמ' פי' שעומד על הסנהדרין שהם אנשי מלחמתה של תורה (יפ"ת) : הרי אחד עשר איש . והששים איש מעם הארץ הרי ע"א סנהדרין : שני סופרי הדיינין

בשעת הדין הכל נושאים ונותנין בהלכה להוציא את הדין לאמתו והיו רואין כאילו חרב מונחת להן בין ירכותיהן וגיהנם פתוחה לפניהם הוי מפחד בלילות היו מתפחדין היאך להוציא את המעשה כדי להנצל מדינה של גיהנם. ר' מנחם התניה דר' אלעזר ב"ר אבינה אם באת אשה אצלך לבית המדרש לשאול לך על הדין או על השאלה תהא רואה אותה כאילו יצאה מירכך לא תתן בה עין ותהא מפחד מדינה של גיהנם הדומה ללילה: (ח) הנה מטתו וגו'. ר' שמלאי פתר קרייה במשמרות הנה מטתו מטותיו שבטיו כמד"ת (חבקוק ג) שבועות מטות. שלשלמה של הקב"ה שהשלום שלו. ששים גבורים סביב לה אלו כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לויה וי"ב מחלקות. מגבורי ישראל להביא שאר העם שהיו עומדים בירושלים סנהדרין ובתי דינין ותלמידים. כולם אחוזי חרב כמד"ת (תהלים קמט) וחרב פיפיות בידם. מלומדי מלחמה זו מלחמתה של תורה כמד"ת (במדבר כא) בספר מלחמות י"י. ר' זעירא ור' יהודה בשם שמואל תלמידי חכמים המלמדים את הכהנים הלכות שחיטה וקבלה וזריקה וקמיצה היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. ר' יצחק ב"ר רדיפה בשם ר' אמי מבקרי מומין שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. ר' אחא ור' תנחום ב"ר תתניה דר' שמליי מגיהי ספר העזרה היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. גידל בר בנימן בש"ר אמי שני דייני גזלות היו בירושלים והיו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. רב הונא אומר פרכת היתה באה מבדק הבית. שמואל אמר נשים האורגות את הפרכת היו נוטלות שכרן מתרומת הלשכה. הוי מלומדי מלחמה שהיו מלמדין לכהנים היאך יעשו עבודה. איש חרבו על ירכו מפחד בלילות היו מזהירין אותן בעת ששוחטין שלא לפגל הזבחים ושלא לפסול אחד מן הקרבנות בנותרות: (ט) הנה מטתו וגו'. ר' ביבי בש"ר אלעזר פתר קרייה בברכת כהנים. כא הנה מטתו זה בהמ"ק כשם שהמטה אינה אלא לפריה ורביה כך כל מה שהיה בבהמ"ק היה פרה ורבה שנא' (מ"א ח) ויאריכו הבדים ואומר (דה"ב ג) והזהב זהב פרוים מהו פרוים שהיה עושה פירות. ואומר (שם א ז) בית יער הלבנון למה נקרא בהמ"ק יער הלבנון לומר לך מה יער עושה פירות אף בהמ"ק כב הצורות שהיו בקירותיו של זהב שהיו מצויירין שם כל מיני אילנות היו עושים פירות. שלשלמה זה הקב"ה שהשלום שלו. ששים גבורים סביב לה אלו ששים אותיות שבברכת כהנים. מגבורי ישראל שהם מגברים את ישראל. א"ר עזריה דברים שהם נזכרים בגבורה ששמו של הקב"ה נזכר בכל אחת ואחת יברכך י"י וישמרך יאר ה' ישא י"י. כלם אחוזי חרב מלומדי מלחמה שהם נלחמים כנגד כל פורעניות שבתורה. איש חרבו על ירכו שאפי' אדם רואה בחלומו כאילו חרב מחתכת בירכו כג מה יעשה ישכים לבית הכנסת ויעמוד לפני הכהנים וישמע בברכת כהנים ואין דבר רע מזיקו. לפיכך מזהיר את הכהנים ואומר להם כה תברכו וגו': (י) דבר אל אהרן וגו'.

כד לפי שכל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן ואת בניו לכל דיבור שזה כלל כל זמן שהמעשה בכהנים הדיבור לכהנים המעשה לישראל הדיבור לישראל. כה תברכו ר"י אומר מנין אתה אומר שמפי הקב"ה נאמר למשה באי זה סדר יברכו את ישראל ת"ל כה תברכו את בני ישראל. כה כה תברכו את בני ישראל בלה"ק אתה אומר בלה"ק או אינו אלא בכל לשון נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן (דברים כז) אלה יעמדו לברך את העם מה להלן בלה"ק אף כאן בלה"ק. ר' יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר כה עד שיאמרו כלשון הזה. כו שכ"מ שנאמר עניה ואמירה וכה בלה"ק. כה תברכו בעמידה כז אתה אומר בעמידה או שלא בעמידה ת"ל (שם כז) ואלה יעמדו לברך את העם נאמר כאן ברכה ונאמר להלן ברכה מה ברכה האמורה להלן בעמידה אף ברכה האמורה כאן בעמידה. ר' נתן אומר אינו כח צריך שכבר נאמר (שם י) לשרתו ולברך בשמו מקיש ברכה לשירות מה שירות בעמידה דכתיב (שם יח) לעמוד לשרת אף ברכה בעמידה. כה תברכו בנשיאות כפים אתה אומר בנשיאות כפים או אינו אלא בנשיאות כפים ושלא בנשיאות כפים ת"ל (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים. כט ר' יונתן אומר אי מה להלן ראש חדש וקרבן צבור וכה"ג אף כאן ר"ח וקרבן ציבור וכה"ג ת"ל (דברים יח) כי בו בחר י"י וגו' הוא ובניו מקיש בניו לו מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים וכתיב (שם) כל הימים ואיתקש ברכה לשירות. כה תברכו ל בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכנוי ת"ל ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם בשם המיוחד לי. יכול אף בגבולין נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן (דברים יב) לשום את שמו מה להלן ביהמ"ק אף כאן ביהמ"ק לא מכאן אמרו במקדש בשם המפורש ובמדינה בכינוי דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר הרי הוא אומר (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו' זה מקרא מסורס שבכ"מ שאני אבא אליך וברכתיך שם אזכיר את שמי והיכן אני נגלה עליך בבית הבחירה אף אתה לא תהא מזכיר את שמי אלא בבית הבחירה מכאן אמרו שם המפורש אסור לומר בגבולין. כה תברכו וגו' לב אין לי אלא ברכה לישראל ברכה לגרים ולנשים ולעבדים משוחררין מנין ת"ל אמור להן לכולן. כה תברכו את בני ישראל פנים כנגד פנים. או עורף מול פנים ת"ל אמור להם פנים כנגד פנים כאדם שאמר לחבירו: (יא) אמור להם. לג מכאן שהחזן צ"ל להם שיאמרו. אם ב' כהנים הם שיעלו לדוכן צריך שיאמר להם החזן כהנים ברכו ואם אינו אלא כהן א' אינו צ"ל שנאמר אמור להם לשנים. אריב"ל כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי. אריב"ל כל כהן שאינו עוקר את רגליו לעלות אצל התיבה בברכת עבודה שוב אינו עולה שנא' (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת.

מה

יד יוסף כא שהש"ר פ"ג. תנחומא ר"ז ותרומה: כב לקמן פ' י"ג סי' ד': כג זוהר ס"ז: כד ספרי פיסקא ל"ט: כה סוטה ל"ח. זוהר פ"ז: כו סוטה ל"ג: כז שם ל"ח: כח עי' בגליון הש"ס מה שהקשה בזה בגאון מוה' עקיבא איגר ז"ל: כט סוטה ל"ח: ל זוהר פ"ז: לא ירוש' סוטה פ"ז. ספרי ראה פיסקא ל"ב: לב לקמן סי' כ"ב: לג סוטה ל"ח:

מתנות כהונה

ושוהה בה וכן מצאתי בספר ישן שגרס שאין דבר הלכה ספקה להם: על הדין כו': דיני נדה וטומאה וכן הוא במדרש חזית: כאילו יצאה כו' כאילו היא בתוך שאין יצרך מהרהר עליה: כ"ד משמרות כהונה וכו' הרי מ"ח ואע"ג שהיו ג"כ כ"ד משמרות של ישראל היו נשארים בערי ישראל ומשמרות כהונה ולויה לבד היו עולין לירושלים ושל ישראל היו מתפללין בעריהם על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ועיין כל זה ריש פרק בתרא דתענית: וי"ב מחלקות כ"ד מתנות כהונה י"ב היו במקדש לבד וי"ב בגבולין ובספרי פרשה קרח קחשיב להו ובילקוט מייתי להו וע"ל ריש פ"ה וסוף פ' הגוזל עצים ובפ' הזרוע וצריך עיון שם: ת"ח המלמדים כו'. עיין כ"ז בירושלמי דשקלים פ' התרומה: מומין של בכורות וקדשים איזה מום ואיזה אין מום: ספר העזרה. ספר היה מונח בעזרה שמתוכו היו מגיהים כל ספרי תורות: רב הונא כו' עיין במד' חזית טעם פלוגתייהו ע"פ הירושלמי: בנותרות וזהו מפחד בלילות שהיו מתפחדין פן יעבור הליל' ויהיה נותר: היה פרה גרסי': ששמו של הקב"ה גרסי': ה"ג רבינו בחיי ויפסיק לבה"כ מפחד בלילות מפחד פרעה בחלומו: בלשון קדש כו' עיין כ"ז בפ' אלו נאמרין בספרי: מה הוא בנשיאות כפים גרסי': אי מה להלן ר"ח כו' עיין בפרש"י ריש שמיני וקאתו בפ' הקורא את המגילה עומד: אף בגבולין. יברכו בשם המפורש· רבי יונתן אמר כו':

משמעות

עץ יוסף

הדיינין שופכין לפניהם: זה שליח ב"ד ואותן שני סופרים והשליח ב"ד לא קחשיב להו בהנך כיון שאינן נצרכים לגופא דדינא: קורא להם כלומר ממתנת עליהם כאילו צוואת ואומרת מה דינו. אבל בחזית פ"ג גרס קורא להם כלו' שתהא הלכה ברורה ומוכנת להם בפיהם שלא יצטרכו להיות קורא ושוהה בה. וכן בספר ישן גרס שאין דבר הלכה ספקא להם: על הדין כו' דיני נדה וטומאה. וכן הוא בחזית: כאילו יצאה מירכך פי' כאילו היא בתוך שאין יצרך מהרהר עליה. ויל"א גרס כאילו יצאה חרב מירכך: (ח) אלו כ"ד משמרות כהונה. ואע"ג שהיו ג"כ כ"ד משמרות של ישראל. אותן היו נשארים בערי ישראל. ומשמרות כהונה ולויה לבד היו עולים לירושלים. ושל ישראל היו מתפללים בעריהם על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון. ועיין כל זה בפרק בתרא דתענית: ושתים עשרה מחלקות. כל מחלוקת היתה באה בתחלת החדש ויוצאת בסוף החדש ונכנסת אחרת תחתיה וחוזרת חלילה לכל חדשי השנה. וכן בכל שנה ושנה. ועל כל אחת היה מוטל בהדשה לעבות לצרכי המלך. וכדאי' בד"ה א' כ"ז. והמ"כ בתחלת כבודו לא ירד לזה: מומין של בכורות וקדשים איזהו מום ואיזה אין מום. הן מומין שכרן מתרומת הלשכה. דאלו ליטול שכר מכל בהמה בפני עצמה אסור דתנן הנוטל שכרו לראות בכורות אין שוחטין על פיו: מגיהי ספר העזרה פי' המגיהים הספר שבעזרה. והמת"כ פי' ספר היה מונח בעזרה שמתוכו היו מגיהים כל ספרי תורה: דייני גזילות עיין כתובות דף ק"ה ובירוש' שקלים פ' התרומה: האורגות את הפרוכת שבין היכל לקדשי הקדשים (קה"ע). ועי' בחזית פ"ג סי' י"ב: בנותרות וזהו מפחד בלילות שהיו מתפחדים פן יעבור הלילה ויהיה נותר (מת"כ): (ט) בברכת כהנים שהם היו המסבבים להשפיע ברכה בעולם באמצעית בית המקדש שמרבה ברכה לעולם כמטה שמפרין ומרבין בה. והששים אותיות של ברכת כהנים המה ענינים מסוגלים לקבל הברכה האלהית. וכמ"ש כה תברכו כדלהלן והם מגינים מול כל רע או חלום רע המשתלח לבא ח"ו (הפה"ג): כך כל מה שהיה בביהמ"ק היה פרה ורבה. כדאי' בתנחומא ס' תרומה סי' י"א אמר ר' לוי כשהכניס שלמה את הארון לביהמ"ק הרטיבו כל העצים והאילנות שהיו שם ועשו פירות שנא' שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו. והיו הולכין ועושין פירות. ומהם היתה פרנסה גדולה לפרחי כהונה כו': שנא' ויאריכו הבדים וזהו ג"כ כוונת המדרש בשה"ש פ' הנך יפה דודי עד שלא עמד ביהמ"ק היתה השכינה מתמעטת בין ב' בדי ארון. משנבנה בית המקדש והאריכו הבדים ע"ש: (י) לפי שכל מעשה הפרשה באהרן. פי' לפי שמצוה זו נוהגת באהרן ולא בישראל להכי אמר דבר אל אהרן ואל בניו: מה להלן בלשון הקודש. דילפינן קול קול ממשה. כתיב בהר גריזים קול רם. וכתיב התם משה ידבר והאלהים יעננו בקול. מה להלן בלה"ק דהא בלה"ק ניתנה התורה אף קול רם דכתיב גבי הר גריזים בלה"ק (גמרא): רבי יהודה אומר כו' כה עד שיאמרו כו'. אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה (תוס'): שכל מקום שנא' עניה כו'. עניה ואמירה גבי לוים בהר גריזים דכתיב וענו ואמרו וילפינן קול קול ממשה כדנ"ל. כה כתיב גבי ברכת כהנים כה תברכו. ובסוטה ל"ג אי' כ"מ שנא' כה ככה עניה ואמירה הינו אלא בלשון הקודש. ומפרש הגמ' ככה דחליצה דכתיב שם ככה יעשה וגו': ת"ל ואלה יעמדו גבי הר גריזים: בנשיאות כפים שיגביהו את ידיהם: ת"ל וישא אהרן את ידיו כו'. פי' נאמר כאן כה תברכו ונא' להלן וישא אהרן וגו' ויברכם (גמרא): ר' יונתן אומר אי מה להלן ר"ח כו'. פרש"י דקשיא ליה אהך גז"ש דאיכא למיפרך מה למלואים שכן קרבן צבור כדכתיב קחו שעיר עזים כו'. ור"ח הוי כדכתיב ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן. והוא היה יום שמיני למלואים כדתני' בסדר עולם: ת"ל כי בו בחר ה'. וגו' לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים ומקיש בניו לו כו'. ופי' משום דמפרך הגז"ש מייתי ליה בהיקישא שמקיש בניו לו מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים. ולא תיקשי תו שכן כ"ג דאין משיבין על ההיקש. וכתיב כל הימים ולא תיקשי תו ר"ח ועבודת צבור: ואיתקיש ברכה לשירות. כלו' ואע"ג דבהאי קרא לאו ברכה כתיב אלא שירות לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו. איתקיש ברכה לשירות כדאמרינן לעיל לשרתו ולברך בשמו (ועיין בתוס' שם). בשם המפורש ככתבו (רש"י) להוריד הברכה ממקור העליון. וכל זה רק במקדש אבל לא בגבולין: בכינוי בקריאתו באדני (תוס'): זה מקרא מסורס בגמרא איתא הרי הוא אומר בכל מקום אשר וגו' בכל מקום ס"ד אלא מקרא זה מסורס הוא כו'. ופרש"י בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום שם המיוחד נזכר הכתיב זה שמי וזה זכרי לא כשאני נכתב אני נקרא. ועוד וכי בכל מקום שכינה באה ושורה דכתיב אבא אליך והוא לא ייחד מקום להזכרת השם. אלא מקרא זה מסורס הוא פי' מהופך הוא. בכל מקום אשר אבא אליך באהל מועד שבמדבר ובשילה ובית עולמים ע"כ. ובית הבחירה כאן לאו דוקא בהמ"ק אלא המקום שבחר ה' אהל מועד שבמדבר ושילה: או עורף מול פנים. פי' או אפי' עורף כנגד פנים. וכ"ה בגמ'. ופרש"י שאין הצבור צריכין להסב פניהם לצד הכהנים: (יא) אמור להם מכאן שהחזן כו'. פרש"י מקרא דלהם נפקא לן שהשליח צבור מזהיר אותן לברך: אם שני כהנים הם. פרש"י כשיש שם שני כהנים

לברך

מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה. א"ר שמלאי בית הכנסת שכולה כהנים כולם עולים לדוכן והוא דאישתיירו עשר' ישראל שעונין אמן. בהכ"נ שכולה כהנים מקצתן עולים לדוכן ומקצתן עונים אמן. העם שאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה ולכך היו הכהנים עולים אל הארון כדי שיהיו כל העם בפניהם. א"ר שמעון בן פזי לד כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר (תהלים קלד) שאו ידיכם קדש וברכו את י"י: (יב) שאלו תלמידיו את ר"א בן שמוע לה במה הארכת ימים א"ל מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא ולא פסעתי על ראשי עם קדש ולא נשאתי את כפי בלא ברכה. מאי מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. כי עקר הכהן רגליו לעלות לדוכן מאי אמר יהי רצון מלפניך י"י אלהינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל שלא יהא בה מכשול ועון. וכי מסיים לברך ומחזיר פניו מן הציבור מאי אמר רבש"ע עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו מה שהבטחתנו. א"ר חסדא אין הכהנים רשאים לכוף קשרי אצבעות ידם עד שיחזירו פניהם מן הצבור. ואין הקורא רשאי לקרות ברכת כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור. ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור. ואין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום. ואינם רשאין לעקור רגליהם לילך עד שיגמור ש"צ שים שלום. בזמן שהכהנים מברכין העם מה הציבור אומרים א"ר זירא (שם קג) ברכו י"י מלאכיו וגו' ברכו י"י כל צבאיו וגו' ברכו י"י כל מעשיו וגו'. היכן אומרים אותן רב יוסף אמר בין כל ברכה וברכה ורב אמר בהזכרת השם. פליגי בה רב מארי ורב זביד ח"א פסוק כנגד פסוק וח"א בכל פסוק אומר לכל ג' הפסוקים. במוסף של שבת כשהכהנים מברכים מה הצבור אומרים א"ר אסי (שם קלד) שיר המעלות הנה ברכו את י"י וגו' שאו ידיכם וגו' ברוך י"י מציון וגו'. ולמה אינו אומר יברכך י"י מציון וגו' שכתוב בההוא ענין א"ר יהודה בריה דר"ש בן פזי מתוך שהתחיל בברכותיו של הקב"ה מסיים בברכותיו של הקב"ה. במנחה של תענית מאי אמרי א"ר אחא בר יעקב (ירמיה יד) אם עונינו ענו בנו י"י עשה למען שמך כי רבו משובותינו לך חטאנו (שם) מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וכאורח נטה ללון (שם) למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע ואתה בקרבנו י"י ושמך עלינו נקרא. לו בנעילה של יה"כ מאי אמרי (תהלים קכח) הנה כי כן יבורך גבר ירא י"י יברכך י"י מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך וראה בנים לבניך שלום על ישראל. א"ר חייא בר אבא כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה. א"ר חנינא בר פפא תדע דבמקדש נמי לא ליבעי למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין. א"ר אחא בר חנינא תדע דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מסביר פנים. א"ר אבהו מריש הוה אמינא להני קראי כיון דחזינא לר' אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמינא להו מכאן שאין אומרים אותן בגבולין. במדינה אומרים ברכת כהנים ג' ברכות ובמקדש ברכה אחת כ"כ למה שאין עונין אמן במקדש. תני מנין שאין עונין אמן במקדש שנא' (נחמיה ט) קומו ברכו את י"י אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה. מנין שעל כל ברכה תהלה שנא' ומרומם על כל ברכה ותהלה. על כל ברכה וברכה תן לו תהלה. לז במדינה נושאין כפיהם כנגד כתפותיהם ובמקדש על גבי ראשיהם חוץ מכה"ג שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ. אמור להם מלא א"ל הקב"ה לכהנים לא מפני שאמרתי לכם שתהיו מברכים את ישראל תהיו מברכים אותם באנגריא ובבהלות אלא תהיו מברכין בכוונת הלב כדי שתשלוט הברכה בהן לכך נאמר אמור להם: (יג) יברכך י"י וישמרך. לח עם הברכה שמירה. מלך ב"ו יש לו עבד בסוריא והוא יושב ברומי שלח המלך בשבילו עלה ובא אצלו נתן לו ק' ליטרין של זהב טענו יצא לדרך נפלו עליו לסטים ונטלו כל מה שנתן לו וכל מה שהיה אצלו שמא יכול הוא לשומרו מן הלסטים. לפיכך יברכך י"י בעושר וישמרך מן הלסטים. ד"א יברכך י"י בממון וישמרך שלא תהא עשוי במדינה פניאס ושלא תבא זימיא למדינה ויאמרו לך תן זהב אלא יברכך וישמרך. יברכך בבנים וישמרך בבנות שצריכות שמירה. יברכך בעושר וישמרך שתעשה ממנו מצות. יברכך י"י לט בברכה המפורשת בתורה (דברים ז) ברוך תהיה מכל העמים וגו' (שם כח) ברוך אתה בעיר וגו' ברוך טנאך וגו' ברוך אתה בבואך וגו' ובאו עליך כל הברכות האלה וגו'. ר' נתן אומר יברכך בנכסיך וישמרך בגופך. ר' יצחק אומר והלא אם מבורכים הם שמורים ואם שמורים הם מבורכים ומה ת"ל וישמרך מיצה"ר שלא יוציאך מן העולם וכה"א (משלי ג) כי ה' יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד. ד"א וישמרך שלא ישלטו אחרים עליך וכה"א (תהלים קכא) יומם השמש לא יככה וגו' הנה לא ינום וגו' ה' שומרך וגו' ה' ישמרך מכל רע וגו' ה' ישמר צאתך וגו'. ד"א וישמרך מן המזיקים המקיפים אותך שנא' (שם נא) יפול מצדך וגו' כי מלאכיו יצוה לך וגו'. ד"א וישמרך ישמור לך ברית אבותיך וכה"א (דברים ז) ושמר ה' אלהיך לך את הברית וגו'. ד"א וישמרך ישמור לך את

הקץ

יד יוסף לד סוטה ל"ט: לה מגילה כ"ז. סוטה ל"ט: לו סוטה ל"ט: לז סוטה מ': לח תנחומא ס"ז: לט ספרי פיסקא מ':

מתנות כהונה

משמעות דורשין א"ב מר יליף מהכא ולענין ודינא שוין הן: ת"ל אמור להם. קרא יתירא קדריש: **שכולה כהנים**. הראשון לאו דוקא והשני דוקא: ה"ג עשרה ישראל שעונין אמן ועיין כל זה בפ' אין עומדין ועיין הדוכן עיין בירושלמי פרק הקורא את המגילה ובפרק אלו נאמרים: **קפנדריא** לקצר דרכו דרך שם ועיין במסכת מגילה בפרק בני העיר: **שלש ברכות** שמפסיקין ושוהין בין כל פסוק ופסוק כדי שיענו הצבור אמן: **מנין** שאין עולין כו' עיין כ"ז בפרק שני דתענית ואיתא התם שעונין בשכמל"ו: ה"ג מנין שעל כל ברכה תהלה שנאמר כו'. ופי' לאפוקי שיענה תהלה א' על כל הברכות יחד והכי מוכח בפרק שני דמסכת תענית: **במדינה** נושאין בפרק אלו נאמרין מלא בוי"ו: **באנגריא** דרך מהירות והגערה כאדון זה המדבר ומצוה לעבדו עבודתו ומלאכתו ועיין כל זה בפרק אלו נאמרין: **פניאת** גביית גולגול' או דוגמת זה ויגיד עליו ריעו: **זימיא** הוא ענין מס ועי' ערך זמיון ואולי צריך להיות פסיאן שהוא לשון מס אך בתנחומא גם הוא גרס פניאס ואולי הוא בהיפוך אותיות כמו כבש כשב קהל להק: **שצריכות** שמירה מן הזימה וכמו שכתוב בבן סירא אוי לאבי הבנות כו':

צרורה

ענף יוסף

מגרים. מ"ד ששה חדשים סובר דסתיו הוא כל ימי החורף. ומ"ד ג' חדשים סובר שעיקר ימי הסתיו הוא משך ג' חדשים והגשמים הוא כינוי למשה ואהרן כדאי' לקמן סימן כ"ה: (יב) [בלא ברכה שהכהנים צריכין לברך ברוך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן כו'] וקשה דהא חובה היא בכל המצות לברך עליהן עובר לעשייתן והא נמי מצות עשה על הכהנים לברך את ישראל (הריטב"א) וי"ל שכהן שמוצא לכהנים שמברכין ואינו מברך עמהם עובר בל"ת. אבל אם כבר בירך פעם אחת בו ביום שוב אינו עובר אותו היום. אבל אם בירך מצוה עשה ור"א אע"פ שבירך פעם אחת כשחזר לברך לא נתרצה לצאת בעניית אמן מברכה שברכו חביריו אלא חזר ובירך ולא נשא את כפיו אלא בברכה מיוחדת. ועי' בריף שתירץ באופן אחר:

שאין

עץ יוסף

לברך. שליח ציבור כשגמר ברכת הודאה קורא אותן כהנים והן הופכין פניהם שהיו הופכין לצד התיבה להתפלל יהי רצון מלפניך שתהא ברכה זו כו': **בברכת עבודה** קודם שסיים שליח ציבור רצה צריך לעלות על הדוכן (רש"י): **וירד** מעשות החטאת. אלמא בעוד עבודה בידו בירך ואח"כ וירד מעשות אלמא השתא הוא דגמר (רש"י): **א"ר שמלאי** בית הכנסת שכולה כהנים כולם עולים לדוכן. והא תניא בית הכנסת שכולה כהנים מקצתן עולין ומקצתן עונין אמן. לא קשיא הא דאישתייר ביה עשרה הא דלא אישתייר ביה עשרה. העם שאחורי. כצ"ל. ועי' סוטה ל"ח. ופרש"י אישתייר ביה עשרה מקצתן עולין לדוכן והעשרה עונין אמן. לא אישתייר עשרה לא חשיבי לברכה לחודייהו הילכך כולן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות: **העם שאחורי** כהנים אינן בכלל ברכה. ומפרש בגמ' דווקא אם לא אניסי לעמוד אחורי הכהנים אלא שאין הברכה חשובה עליהם. הילכך אינם בכלל ברכה: **שלא נטל ידיו** לפני עלותו לדוכן (רש"י): (יב) **במה הארכת ימים**. איזה זכות בידך עיקר שהארכת ימים (רש"י בע"י סוטה סי' ע"ט): **קפנדריא** לקצר דרכו דרך ב"ה ליכנס בפתח זה ולצאת כנגדו. ועי' בברכות (דף ס"ב): **ולא פסעתי** על ראשי עם קדש. שהיו התלמידים יושבין בבית המדרש על גבי קרקע והמהלך ביניהם כשהם יושבין ונכנס לישב במקומו מרחיב פסיעותיו על כרחו ונראה כמפסיע על ראשיהם ולפיכך צריך להקדים או ישב לו מבחוץ. ואפשר שהיה מחמיר על עצמו אף כשרבים צריכין לו: **ולא נשאתי כפי** לדוכן שכהן היה: **כי עקר** הכהן רגליו. בעבודה למיסק והוא מחזיר פניו כלפי תיבה מאי אמר: **ומחזיר פניו** מן הציבור. לצד התיבה עד שיגמור שליח ציבור המברך את עמו ישראל בשלום: **לכוף** קשרי אצבעותיהם. כשמברכין ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלהם כשאר בני אדם. קשרי אצבעותיהם החוליות שכופפין ופושטין בהם: **ואין הקורא** ש"צ שקורא כהנים שיחזירו פניהם לברך. וכך צ"ל ואין הקורא רשאי לקרות כהנים. ותיבת ברכת מיותר. וכן בסוטה ל"ט ליתא תיבת ברכת: **אמן** של ברכת הודאה: **מה הציבור אומרים** שיראו מסבירים פנים ומודים לפניו על ברכותיו להראות שהם נוחות להם (רש"י): **ברכו ה'** מלאכיו כו'. ושלש מקראות הן כנגד ג' ברכות (רש"י): **רב ששת** אמר בהזכרת השם. כצ"ל. וכ"ה בגמ' ופי' כשהכהנים מזכירים את השם: **פסוק כנגד פסוק** כשהכהנים אומרים פ' ראשון הם אומרים אחד מאלו ובשני אומרים את השני. ובשלישי את השלישי (רש"י): **ברוך ה' מציון** אינו באותו מזמור. והיינו דקא פריך ונימא יברכך ה' מציון דכתיב בההוא ענינא: **במנחתא דתעניתא** שנושאים בו כפים. משא"כ בשאר מנחות משום שיכרות (רש"י): **מקוה ישראל** מושיעו בעת צרה. כצ"ל: **אינו אלא טועה** שלא נתקנו לומר אלא לכבוד שם המיוחד הנזכר במקדש: **אמר ר'** אחא ב"ח תדע דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו. כצ"ל. וכן הוא בסוטה מ': **ואיננו מסביר** להראות שברכת רבו חבובה לו וערבה עליו ותגמל לרבו עליו בכך (רש"י): **וכל כך למה** שבמקדש אומר את שלשתן ברכה אחת: **שאין עונין** אמן במקדש. ואין כאן במה להפסיק (רש"י): **קומו וברכו** את ה' כו'. בספר נחמיה כתיב שכל ברכה שהיו מברכין במקדש כך היו מברכין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם למגן אברהם. וכן למחיה מתים (רש"י): **על כל ברכה** וברכה תן לו תהלה. ואותה תהלה מפרש בפ"ג דתעניות שהיא בשכמל"ו (תוס'): **כנגד כתפותיהם** מפני שצריך נשיאות כפים: **על גבי ראשיהם** מפני שמברכין את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם לכן הם מגביהין ידיהם למעלה מראשיהם (רש"י): **מן הציץ** מפני ששם כתוב עליו: **אמור להם מלא** פי' תיבת אמור מלא בוי"ו: **באנגריא** בל"י ורומיי אנגריא עבודה שנעשית באונס (מוסף): (יג) **שלא** תהא עשוי במדינה פניאס. גביית גולגלתא (מת"כ). והמעריך גרס כמדינת פניאס. וכתב פניאס שם עיר והיא דן שבסוף גבול ארץ ישראל. לכן היא מוכנת לפורעניות שלעולם היא דואגת מהגייסות. גם אפשר שהיא מסוכנת משטיפת מים לפי שהירדן יוצא ממערת פמיאס עכ"ל: **זימי** בל"י מס ועונש (מוסף). ועיין בערך זמיון: **שהבנות** צריכות שמירה. מן הזמה: **יברכך בעושר** וישמרך שתעשה ממנו מצות. שלא יהי' עושר שמור לבעליו לרעתו ח"ו. וגם ע"י הצדקה שיתן בלבבו ליתן (שהיא המצוה דהכא) ישמור העושר שיתקיים כמ"ש מלח ממון חסר (הרד"ל): **וישמרך בגופך** דרים דהשמירה קאי אגוף שלא יארע לו חולי. ור' יצחק דרים השמירה מיצה"ר. ור"ל יברכך ה' בממון רק מה יועיל אם היצה"ר ישלוט עליו שלא יעשה בהעושר חיזוק לתורה ויבא ע"י העושר לגיהנם. לזה אמר וישמרך מיצה"ר: **בכסלך** במבטחך (רש"י): **מלכד** שלא תלכד ברשתו של יצה"ר: **יומם השמש** לא יככה כו'. והם אדום וישמעאל שישמעאל מוכה ללבנה ואדום לחמה שלא יכו אתכם ב' אלה (חוזה דוד): **הנה לא ינום וגו'**. כדאי' בסוטה מ"ח וכי יש לפני המקום שינה והלא כבר נאמר הנה לא ינום ולא יישן וגו'. אלא בזמן שישראל שרויים בצער כו' לכך נא' עורה למה תישן ע"כ משמע שכשהוא בהיפך נאמר הנה לא ינום וגו'. וזה ראיה לפרש וישמרך שלא ישלוט אחרים עליך (ז"א): **ה' שומרך** פי' שלא תאמר כי דוקא לכל כללות ישראל יעשה כן כי לא ינום כו' שומר ישראל כתיב אבל לא לכל יחיד בפ"ע. לכך מביא הפסוק ה' שומרך שאפי' ליחיד בפ"ע ה' שומרך ה' צלך: **ה' ישמרך** מכל רע. הוא הרע עצמו שעשית שמכל עון נעשה מלאך רע וגורר לך עבירה אחרת. ועליו אומר ה' ישמרך מכל רע שעשית (אלשי"ך): **ה' ישמר** צאתך ובואך. לומר שאפי' שאנחנו בגלות עתה. מ"מ ה' ישמר צאתך אף שיצאת בגלות כבר הבטיח אותנו בתורתו הקדושה ואף גם זאת בהיותם וגו' לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וכמו כן ישמר בואך מן הגלות ויהיה גאולה שלימה נצחית מעתה ועד עולם (ז"א): **המקיפין** כמו שאחז"ל בברכות דף ו': **ישמור לך ברית אבותיך**. שאע"פ שתמה זכות אבות ישמור לך ברית אבות.

ועי'

הקין וכה"א (ישעיה כא) משא דומה אלי קורא משעיר וגו'. ד"א וישמרך ישמור נפשך בשעת מיתה וכה"א (ש"א כה) והיתה נפש אדני צרורה בצרור וגו'. שומע אני את הצדיק ואת הרשע ת"ל (שם) ואת נפש אויביך יקלענה וגו'. ד"א וישמרך ישמור רגלך מן גיהנם וכה"א (שם א ב) רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחשך ידמו. הרי הם מבורכים ושמורים. ומנין שאף שכינה ביניהם ת"ל יאר ה' פניו וגו'. יאר ה' וגו' [מ] יתן לך מן מאור השכינה שנא' (ישעיה ס) קומי אורי וגו' ואומר (תהלים לו) באורך נראה אור (שם קיח) אל ה' ויאר לנו. יאר ה' פניו אליך יתן לך מאור עינים. ד"א יאר ה' וגו' שיביט בך בפנים מאירות ולא בפנים זעומות. ד"א יאר זה מאור תורה שיאיר עיניך ולבך בתורה [מא] ויתן לך בני תורה כמד"ת (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור. ד"א יאר ה' פניו יעמיד ממך כהנים שמאירים את המזבח כמד"ת (מלאכי א) ולא תאירו מזבחי חנם. ואומר (ויקרא ו) והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה. ויחנך הרי הם מבורכים ושמורים ושכינה ביניהן ומנין אף תנוני בדעת ובבינה ת"ל ויחנך כמה דמצלינן אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. ד"א ויחנך יתן בכם דעת שתהיו חוננים זה את זה ומרחמים זה את זה כענין שנא' (דברים יג) ונתן לך רחמים וגו'. ד"א ויחנך יחון אותך בבנים כמד"ת (בראשית לג) הילדים אשר חנן אלהים את עבדך ואומר (שם מג) אלהים יחנך בני. ד"א ויחנך כמד"ת (תהלים סז) אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה. ד"א ויחנך יחנך במשאלותיך וכה"א (ישעיה ל) חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך. ד"א ויחנך שנה ר' חייא הגדול יחנה י"י אצלך. ד"א ויחנך יעמיד ממך נביאים כמד"ת (זכריה יב) ושפכתי על בית דוד וגו' רוח חן ותחנונים. ד"א ויחנך יתן חנו עליך בכל מקום שאתה הולך כמד"ת (בראשית לט) ויתן חנו בעיני וגו' (אסתר ב) ותהי אסתר נשאת חן וגו' (דניאל א) ויתן אלהים את *חן דניאל וגו' (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב וגו'. ד"א ויחנך בת"ת וכה"א (משלי ד) תתן לראשך לוית חן וגו' (שם א) כי לוית חן הם לראשך וגו'. ד"א ויחנך במתנת חנם וכה"א (תהלים קכג) חננו י"י חננו וגו' (שם) כן עינינו אל י"י אלהינו עד שיחננו. ד"א ויחנך להוציאך משיעבוד מלכיות כמד"ת (שם) חננו י"י חננו כי רב שבענו בוז. ד"א ויחנך לגאול אותך כמד"ת (ישעיה לג) י"י חננו לך וגו':

(יד) ישא י"י פניו אליך וגו'. יעביר כעסו ממך ואין ישא אלא לשון הסרה כמד"ת (בראשית מ) ישא פרעה את ראשך וגו'. פניו אלו פנים של זעם כמד"ת (ויקרא כ) ונתתי את פני בנפש ההיא וגו'. כלו' אותם פנים של זעם שהיו ראויות לבא אליך יסירם ממך. ד"א ישא י"י [מב] בשעה שאתה עומד ומתפלל שנא' (בראשית יט) ויאמר אליו הנה נשאתי פניך וגו'. הרי דברים ק"ו אם ללוט נשאתי פנים מפני אברהם אוהבי לך לא אשא פנים מפניך ומפני אבותיך זהו שנא' ישא י"י פניו אליך. כתיב אחד אומר ישא י"י פניו אליך וכא"א (דברים י) אשר לא ישא פנים כיצד יתקיימו שני כתובים הללו כשישראל עושים רצון המקום ישא י"י פניו אליך וכשאין עושים רצון המקום אשר לא ישא פנים. [מג] ד"א ישא י"י פניו וכי הקב"ה נושא פנים והלא כבר נאמר אשר לא ישא פנים. אמר הקב"ה כשם שהם נושאים לי פנים כך אני נושא להם פנים. כיצד. כתבתי בתורתי (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת ואדם מישראל יושב הוא ובניו ובני ביתו ואין לפניהם כדי שביעה ונושאין לי פנים ומברכין ודקדקו על עצמם עד כזית עד כביצה לפיכך ישא י"י פניו וגו':

(טו) ד"א ישא י"י [מד] כתוב א"א ישא וכא"א אשר לא ישא. עד שלא נחתם גזר דין ישא י"י וגו' משנחתם גז"ד אשר לא ישא פנים. ודכוותיה כא"א (תהלים סה) שומע תפלה וכא"א (איכה ג) סכתה בענן לך וגו'. עד שלא נחתם גזר דין שומע תפלה משנחתם גז"ד סכתה בענן לך. כא"א (תהלים קמה) קרוב י"י לכל קוראיו וכא"א (שם י) למה י"י תעמוד ברחוק. עד שלא נחתם גז"ד קרוב י"י לכל קוראיו משנחתם גז"ד למה י"י תעמוד ברחוק. כא"א (איכה ג) מפי עליון לא תצא הרעות והטוב וכא"א (דניאל ט) וישקד י"י על הרעה. עד שלא נחתם גז"ד מפי עליון וגו' משנחתם גז"ד וישקד י"י וגו'. כא"א (ירמיה ד) כבסי מרעה לבך ירושלים וכא"א (שם ב) כי אם תכבסי בנתר וגו'. עד שלא נחתם גז"ד כבסי מרעה וגו' משנחתם גז"ד [מה] כי אם תכבסי וגו'. כא"א (ירמיה ג) שובו בנים שובבים וכא"א (שם ח) אם ישוב ולא ישוב. אלא כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד. כא"א (ישעיה נה) דרשו י"י בהמצאו וכא"א (יחזקאל כ) חי אני אם אדרש לכם. כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד. [מו] כא"א (שם לג) אם אחפוץ במות הרשע וכא"א (ש"א ב) כי חפץ י"י להמיתם. כאן קודם גז"ד כאן לאחר גז"ד. ד"א ישא י"י פניו אליך בעוה"ז אשר לא ישא פנים לעוה"ב. ד"א ישא י"י פניו אליך וכא"א (דברים י) אשר לא ישא פנים. היה ר"י בן דוסתאי אומר כיצד יתקיימו ב' מקראו' הללו. אלא ישא י"י פניו בדבר שבינך לבינו. אשר לא ישא פנים בדבר שבינך לבין חבירך. ר"ע אומר כא"א ונקה וכא"א ולא ינקה היאך אפשר לקיים ב' פסוקים הללו אלא בדבר שבינך לבינו ונקה בדב' שבינך לבין חבירך לא ינקה. [מז] בן עזאי אומר מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים. ד"א ישא ה' פניו וגו' יהפך פניו כלפי אצלך. לא דומה שואל שלום חבירו בתוך פניו כשואל מן הצדדין אלא ישא י"י פניו אליך יהפך פניו אצלך כמד"ת (ויקרא כו) ופניתי אליכם והפריתי:

(טז) וישם לך שלום. [מח] שלום בכניסתך שלום ביציאתך שלום עם כל אדם. ר' נתן אומר וישם לך שלום שלום זה שלום מלכות בית דוד (ישעיה ט) למרבה המשרה ולשלום אין קץ. רבי אומר זה שלום תורה שנא' (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן וגו'. [מט] גדול השלום שהקב"ה שינה בדבר מפני השלום שנא' (בראשית יח) האף אמנם אלד ואני זקנתי. גדול השלום ששינה המלאך

שדבר

*לחסד כצ"ל וכן הוא בדניאל א' וחן וחסד נרדפים כמו ותשא חן וחסד.

יד יוסף [מ] ילקוט ישעיה רמז ב"ס: [מא] כ"ז תנחומא: [מב] ספרי פיסקא מ"ב: [מג] ברכות פרק מי שמתו. תנחומא כ"ז. זוהר פנחס דף רמ"ד: [מד] ספרי ומד"ש. תנחומא ס"ז והאזינו. ר"ה י"ח. נדה ס"ע: [מה] היינו דוקא אם יש מיראה דזדונות נעשו לו כשגגות אבל כשבא מאהבה דזדונות נעשו לו זכויות יש כח בכן להקרע גז"ד אף ביחיד אחר גז"ד (סדרי עכרם סוף נדם): [מו] תנחומא לו: [מז] מדרש משלי סי' י פסוק לא יועיל הון: [מח] ספרי פיסקא מ"ב: [מט] ב"ר פ' מ"ח. ויק"ר פ' ט'. תנחומא ס"ז. מסכת דרך ארץ פ' י"א. תנחומא שופטים. ירוש' פ"ק דפיאה. ילקוט וירא ותהלים רמז תשי"א:

מתנות כהונה

צרורה כמו שמירה וזהו וישמרך: ה"ג יתן לך מאור עינים כך נראה בילקוט ובספרי: שמאירים לשון אור ולהב: חנני בדעת גרסי': כמה דמצלינן. כמו שמתפללין בתפלת י"ח: שנה ר' חייא גרסי': יחנה לשון חנייה ושכינה: לשון הסרה גרסי': עד כזית וכו' אם הגיע לכל אחד כזית או כביצה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה במס' ברכות בפ' מי שמתו: ישא ה' פניו אליך בעה"ז ע"י תשובה: ואני זקנתי והיא אמרת ואדוני זקן: שלאשה אמר גרס: אנו אומרים עשה שלום וכו'. בתפלת יוצר אור ומביא ראייה מתקוני התפלה כדלעיל גבי

עץ יוסף

ועי' שבת נ"ה תוס' ד"ה ושמואל: ישמר לך את הקן. פי' שישמרך מן הפורעניות שיהיה בזמנו פעם בעת הגאולה. והיינו חבלי משיח שיהיה בזמנו הזמן. לזה מביא לראיה שיהיה פורעניות בזמנו פעם מן פסוק משא דומה ששם מבואר שיהיה פורעניות בעולם. או נמי ישמר ימתין. שימתין להביא הפורעניות על בני אדם גבורים שיהיה להם כח לעמוד בהם. על דרך שאמרו חכמינו ז"ל ברעב שהיה בימי דוד (ידי משה): משא דומה פרש"י הוא שעיר: אלי קורא משעיר. אמר הקב"ה אלי קורא הנביא או המלאך שומר מה מלילה פי' שומר ישראל מה היה מן הלילה והשכה הזאת. אמר שומר הקב"ה אתא בקר יש לפני להזריח לעשות בקר לכם וגם לילה מתוקן לרשעים לקץ: צרורה כמו שמורה. וזהו וישמרך (מת"כ): ואת הרשע דהוה אמינא כיון שהנשמה חלק אלוה ממעל תשוב למקומה. והגוף יהיה נדון על חטאיו. ת"ל ואת נפש אויביך וגו' שהגלגל הרשעים אף הנפש מקבל עונש (ז"ר): מן גיהנם הוא מלבד כף הקלע שיש בו שיעור זמן יב"ח לרשע להצרף מן סיגי הרע: ורשעים בחשך ידמו. פי' גיהנם נקרא חשך כדאי' בב"ר פ' י"ד: הרי הם מבורכים מהברכה יברכך. ושמורים מן וישמרך: שאף שכינה ביניהם. שיהיה להם ברכה אלוקית נעלה מהטבע: קומי אורי וגו' ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה. ופי' האלשי"ך וכבוד ה' הוא השכינה אשר עליך בגלות יזרח אלא שאינו נראה לעיני בני אדם כו' מבה"כ לע"ל לא בלבד תהיה הזריחה כי אם שגם תראה ותגלה. וזהו וכבודו עליך יראה: יתן לך מאור עינים. זהו פי' אחר על פסוק יאר ה' פניו אליך. ופי' יתן לך מאור עינים להבין ולהשכיל דעת התורה: בפנים מאירות כי שם פנים הוא לפעמים שם הכעס. והוא שם המושאל כאדם המביט פני חברו בכעס והרוגז הוא כדמות חשך. אבל כאן יאר ה' פניו כי שההשגחה העליונה תהיה רק לטובה: ויתן לך בנים בני תורה. שהם מאירים עיניו של אדם אם הם טובים והגונים: כי נר מצוה ותורה אור. פרש"י כמו שהאור מאיר לעולם תמיד כך התורה עומדת זכותה לעולם. וזכות מצוה לפי שעה כאור הנר: כהנים שמאירים לשון אור ולהב. ר"ל שיקריבו קרבנות בקדושה ובטהרה ויורידו שפע האור בעולם: כמה דמצלינן כמו שמתפללים בתפלת י"ח: שתהיו חוננים שזהו מלת ויחנך בשורק שעשה אותך בעל חנינה בטבע שתהיה לחנון לרעך ולרחם על רעך כענין שנא' ונתן לך רחמים בטבע. ועי"ז ורחמך כי כל המרחם ירוחם: בבנים טובים ומאושרים בטבע. והבנים המה מתת מתאב. וכאילו חנן אותו בעצמו: כמד"א אלהים יחננו ויברכנו. לפי דרש זה ויחנך מוסב על יברכך כאילו שם כתיב ויחנך קהלה. שהברכה והארת פנים יהיה ע"י מדת החנינה והחסד אף שלא יהיה הזכות כל כך גדול. וזהו כדמות הכתוב יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה: ויחנך במשאלותיך שלפעמים תהיה לך בחמלך השאלה מה. כי אין צדיק בארץ. אז ויחנך למלא משאלותיך: יחנה לשון חנייה ושכינה שבכבר יכול תהיה הנהגתו בהמידות אלך כמו שהוא חונה אתך תמיד ולא כהנהגה לפרקים: ושפכתי על בית דוד רוח חן. וס"ל שהשכינה זו היינו נבואה כדכתיב (יואל ג') והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם וגו'. ויותר נראה שצ"ל כמד"ת כי מצאת חן בעיני. וכן הובא באברבנאל: תתן לראשך לוית חן. חברת חן. ופרש"י שהתורה והמוסר יהיה לראשך לוית חן: במתנת חנם כדפרש"י אין חנון בכ"מ אלא לשון מתנת חנם: להוציאך משיעבוד מלכיות כו' לגאול אותך. הוא ע"ד כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. וכמו שבמצרים בטלה העבודה ששה חדשים קודם יציאתם ממצרים. וכן תהיה לעתיד. וממילא יבואר המדרש שלפנינו: (יד) ק"ו כו' וזהו מלת אליך כלומר אליך שאתה מתפלל אליך שאתה מבני אברהם בודאי ישא פנים אליך. ומדרש זה סותר למה דאי' בב"ר פ"נ סי' כ"א דמפרש שם דנשיאות פנים זה לא היה אלא מן המלאך לכבוד האכסנאי ולא מפני זכותו של אברהם ועיין מ"ש הנזה"ק שם: עד כזית כו' אם הגיע לכל אחד כזית לר"מ או כביצה לר"י. דתנן ברכות דף מ"ה עד כמה מזמנין רבי מאיר אומר עד כזית רבי יהודה אומר עד כביצה. ועיין בפי' הגר"א משלי כ"ב אות ט': לפיכך ישא ה' פניו וגו'. דידוע שהקב"ה משלם לאיש כמעשהו. והנה אם האדם עושה לפנים משורת הדין הקב"ה עושה עמו ג"כ לפנים משורת הדין. על כן הנשיאת פנים הוא הדין: (טו) עד שלא נחתם. אז התשובה מועלת: משנחתם גז"ד וישקוד. כי אחר גז"ד אז גם הרחמים נהפך להם לדין למהר לשלם להם פורעניות: אם ישוב ולא ישוב. פרש"י כשירצו לשוב מרעתם. לא ישוב הקב"ה מגזירתו: חפץ ה' להמיתם גבי בני עלי כתיב. ומתרץ כאן קודם גז"ד כו' עיין תוס' ד"ה כאן בעושה תשובה נדה דף ע' ע"ב: בעולם הזה ע"י תשובה. אבל בעוה"ב אשר לא ישא פנים. דקימ"ל היום לעשותם ולא למחר לעשותם: לבין חבירך עד שתרצהו וימחול לך: לשאינם שבים אף שיוה"כ מכפר הוא רק לשבים שלא כדעת רבי: יהפוך פניו כו' מן הצדדים. כי יש השגחה טבעית כסדר העולם והרי הוא כאילו בא מן הצד ע"י אמצעים רבים. אבל הפיכת פניו אליו היא ההשגחה הנעלה מדרך טבע הנהוג: (טז) שלום בכניסתך כו'. מברך אותם שיהיה להם שלום בכניסתן וביציאתן ושלום עם כל אדם אף שאינם בני אומתך כלם יהיו אוהבים ושלמים עמך: זה שלום מלכות ב"ד. שלא יהיו עוד לשני ממלכות. רק מלך המשיח מזרע דוד ימשול ויהיה אמת ושלום בימיו. שאז כולם ידעו את ה' ויקבלו מלכות שמים. ועל זה מביא הקרא למרבה המשרה. פי' להרבות שררה באופן שלא יהיה בה סדק וחלוקה לעולם כמ"ם סתומה שבמלת למרבה שאין בה סדק. ולהיות שלום אין קץ מתמיד לעולם על כסא דוד ועל ממלכתו: שלום תורה שלא ירבו מחלוקת בתורה (ז"ר): עוז לעמו יתן וגו' ה' יברך את עמו בשלום: ואני זקנתי כי היא שפירשה נדה אז כמאמרם אמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה לא בלשון תמיה כי אם אומרה מגדי אין מניעה כי היתה לי עדנה אבל מה אעשה ואדוני זקן. וה' שינה לומר שאלתו רק בה (ידי משה). וכן שינה המלאך שדיבר עם מנוח מפני השלום שלאשה אמר הנה נא את עקרה ולא

ילדת

שדבר עם מנוח מפני השלום שלאשה אמר (שופטים יג) הנה נא את עקרה ולא ילדת ולא סיפר דבר זה למנוח. גדול השלום שהשם שנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו. ר' אלעזר אומר גדול שלום שלא נטעו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום. ר"ש בן חלפתא אמר גדול שלום נ שאין כלי מקבל נא ברכה אלא שלום שנא' (תהלים כט) ה' יברך את עמו בשלום. אף בברכת כהנים אחר כל ברכות סיימן בשלום וישם לך שלום לומר שאין הברכות מועילות כלום אלא א"כ שלום עמהם. ר' אלעזר הקפר אומר גדול שלום נב שאין חותם כל התפלה אלא שלום ואין חותם ברכת כהנים אלא שלום. גדול שלום שניתן לענוים שנא' (שם לז) וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום. גדול שלום שהוא שקול כנגד הכל אנו אומרים (ישעיה מה) עושה שלום ובורא את הכל. ר' אלעזר בנו של ר"א הקפר אומר נג שאפי' ישראל עובדין ע"ז ושלום ביניהם כביכול אמר הקב"ה אין השטן נוגע ביניהם שנא' (הושע ד) חבור עצבים אפרים הנח לו. אבל משנחלקו מה נאמר בהם (שם י) חלק לבם עתה יאשמו. הא גדול שלום ושנואה מחלוקת. גדול שלום שאפי' נד בשעת מלחמה צריכין שלום שנא' (דברים כ) כי תקרב אל עיר וגו' ואומר (שם ב) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וגו' ואומר (שופטים יא) השיבה אתהן בשלום. גדול השלום שאפי' המתים צריכין שלום שנא' (בראשית טו) ואתה תבא אל אבותיך בשלום ואומר (ירמיה לד) בשלום תמות. גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנא' (ישעיה נז) בורא ניב שפתים שלום שלום וגו': (יז) היה ר"מ אומר גדול הוא השלום. שלא ברא הקב"ה מדה יפה מן השלום שניתנה לצדיקים. שבשעה שנפטר מן העולם נה שלשה כתות של מה"ש מקדימין אותו בשלום. הראשונה אומרת יבא שלום. שניה אומרת ינוחו על משכבותם. והשלישית אומרת הולך נכוחו. ולא דיין לצדיקים שמיתתן בידי כבוד שנא' (שם נח) וכבוד ה' יאספך. אלא שמקלסים לפניהם בשלום יבא שלום. גדול השלום שלא ברא הקב"ה מדה יפה כמו השלום ומנעה מן הרשעים שבשעה שנפטרין מן העולם ג' כתות של מלאכי חבלה מקדימות אותן הראשונה אומרת (שם מח) אין שלום. השניה אומרת אמר ה' לרשעים. השלישית אומרת (שם נ) למעצבה תשכבון. לא דיין לרשעים שמיתתן ביד מחבלים שנא' (איוב לג) ותקרב לשחת נפשו וחיתו לממתים ואומר (שם יח) יהדפוהו מאור לחשך ואומר (תהלים לה) יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפם אלא שהם מתקנטרים לפניהם ואומרים להם אין שלום וגו' למעצבה תשכבון: (יח) גדול השלום שניתן שכר התורה והמצות שנא' (ויקרא כו) ונתתי שלום בארץ. נו גדול השלום שניתן לאוהבי תורה שנא' (תהלים קיט) שלום רב לאוהבי תורתיך. גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנא' (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. גדול השלום שניתן לעושי צדקה שנא' (שם לב) והיה מעשה הצדקה שלום. גדול השלום נז ששמו של מקום קרוי שלום שנא' (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום. גדול השלום שדרי עליונים צריכין שלום שנא' (איוב כה) עושה שלום במרומיו. נח והרי דברים ק"ו ומה אם במקום שאין איבה ושנאה צריכין שלום ק"ו למקום שיש בו כל המדות הללו. ר"ש היה אומר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מלך ב"ו כשהולך למלחמה הוא הולך באוכלוסין ובלגיונות וכשהולך לשלום הולך יחידי. אבל מדת הקב"ה אינו כן כשהוא הולך לשלום יוצא באוכלוסין ובלגיונות שנא' עושה שלום במרומיו וכתיב אחריו (שם) היש מספר לגדודיו ואומר (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם סיני בקדש ואומר (דניאל ז) אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן וגו'. וכשהוא הולך למלחמה אינו הולך אלא יחידי שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה וגו' בשמו הוא נלחם ואינו צריך לסיוע ואומר (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי וגו'. את מוצא כשפרע הקב"ה מדור המבול לא פרע אלא יחידי שנא' (בראשית ו) הנני מביא את המבול מים. וכן מאנשי סדום לא פרע אלא יחידי שנא' (שם יט) וה' המטיר וגו'. וכן כשפרע מן המצרים שנא' (שמות יב) וה' הכה כל בכור וגו'. וכן פרע מהאמורים יחידי שנא' (יהושע י) וה' השליך עליהם אבנים גדולות. וכן מסנחריב פרע יחידי שנא' (מ"ב יט) ויצא מלאך ה' ויך במחנה וגו': (יט) כתוב אחד אומר נט היש מספר לגדודיו וכא"א (דניאל ז) אלף אלפין ישמשוניה. משגלו ישראל מארצם אלף אלפין ישמשוניה כביכול נתמעטה פמליא של מעלה. רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי אלף אלפין ישמשוניה גדוד אחד וכמה הן גדודיו היש מספר. ס כא"א (תהלים קמז) מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא וכא"א (ישעיה מ) המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא. כשהקב"ה קורא אותם הוא קורא שמות כולן כאחת והם עונין מה שא"א לו לב"ו לקרוא שני שמות כאחת. וכה"א (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר מלמד שכל עשרת הדברות אמר בדבור אחד. ואומר (תהלים סב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עוז לאלהים. ואומר (ירמיה כג) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע. רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי מהו לכולם שמות יקרא סא שאין שם שינוי לא השם שנקרא עכשיו נקרא לאחר זמן. וכה"א (שופטים יג) למה זה תשאל לשמי והוא פלאי איני יודע לאי זה שם אני מתחלף. סב כא"א (דה"א כא) ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש מאות וכא"א (ש"ב כד) בכסף שקלים חמשים. כיצד יתקיימו שני פסוקים הללו מקום הגרן בשש מאות מקום המזבח בחמשים. רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי סג י"ב שבטים היו ונטל דוד מכל שבט ושבט

יד יוסף נ אותיות כלי רמוז על כהן לוי ישראל. כשהם באגודה אחת ונוחים זה לזה וענוים זה לזה אז מחזקת ברכה אבל כשאינם אגודה אחת אז נעשו שברי כלי ואינה מחזקת ברכה (ספר שם במואל): נא לקמן פ' כ"א וש"נ: נב רבה ותנחומא ריש פנחס ושופטים: נג תנחומא ס"ז ושופטים. ב"ר פ' ל"ח. מסכת ד"א פ"ט. זוהר מקץ דף ר'. ילקוט תהלים רמז תשי"א: נד דב"ר פ"ה סי' י"ב. ספרי ח"ב פיסקא קנ"ט: נה כתובות פ' י"ב. פסיקתא רבתי פ' ב'. ילקוט תהלים קמ"ט. שוח"ט מזמור ל' ומזמור קט"ז: נו פסיקתא פיסקא מ"ב: נז ויק"ר פ"ט: נח דב"ר פ"ה: נט חגיגה י"ג. ספרי פיסקא מ"ב: ס ילקוט ישעיה רמז ש"י. שמו"ר פ' מ"ח. ב"ר פ' ע"ח. תנחומא ויקהל סי' ד': סא ב"ר ס' ע"ח. ילקוט ישעיה רמז ש"ו. ועי' שם שגרס שיש שם שינוי: סב זבחים קט"ז. אג"ש פ' ל"ב: סג ספרי ראה פיסקא ס"ב. וברכה פיסקא שנ"ב. ול"ב מדות דר"א בנו של ריה"ג:

מתנות כהונה

גבי ויחנך שדרשו יחנך בבינה ודעת כמה דמגלינן אתה חונן ולעיל בויקרא רבה ריש כ"ז שמביא ראיה מסדר ברכות ראה וזהו כוונת רש"י ז"ל ריש פרשה בחקותי שפירש אם אין שלום אין כלום וכה"א עושה שלום ובורא את הכל ור"ל וכה"א בתקוני התפלה כמ"ש כאן בהדיא ובזה נחה בקטה קושית החזקוני ז"ל שהקשה על רש"י מן הכתוב דכתיב עושה שלום ובורא רע ועיין מזה בויקרא רבה: ה"ג שאפילו ישראל עובדין ע"ז: **שלום** שלום וסיפיה דקרא לרחוק ולקרוב ודרשו חז"ל זה רחוק שנתקרב בתשובה שלימה להקב"ה: **שבשעה** שנפטר גרסי': **השניה** אומרת אמר ה' וגו' גירס' זו הביא ג"כ הילקוט בשם ספרי אבל בתלמוד דידן סוף מסכת כתובות וזולת זה אין הגירסא כן: ה"ג באוכלסין ובלגיונות וכשהולך לשלום הולך יחידי אבל מדת הקב"ה אינו כן כשהוא הולך לשלום יוצא באוכלסין ובלגיונות שנא' כו' וכן הביאו בילקוט בפ' בשלח בשם ספרי וכן בסדר זה: **משגלו** וכו' עיין פ' בתרא דחגיגה: **שאין** שם שינוי. שאילו היה לו שם קבוע אם נשתלח אח"כ לשליחות אחרת כבר נשתנה שמו ע"ש אותו השליחות אבל עכשיו שאין להם

ענף יוסף

(טז) [שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום] שתכלית האיש הישראלי לקיים דוקא כל התרי"ג מצות. ומה שהוא נמנע בידו לקיים. מקיים ע"י כללות ישראל ביחד שהכהנים מקיימים מצות שלהם ומי שאירע לידו מצות יבום מקיים אותה. וכן כולם שכל ישראל הם שורש אחד וכ"ז אם יש שלום בינינו. אבל אם ח"ו חלק לבם עתה יאשמו שאין בהם קיום כל תרי"ג מצות וז"ש שאין כלי מחזיק ברכה אלא שלום (זרע אברהם): למלך

עץ יוסף

ילדת ולא סיפר דבר זה למנוח: **שהשם** שנכתב בקדושה. גבי סוטה היו מוחקין את השם כדי להשקותה מים המאררים ואם נמצאת טהורה מותרת לבעלה: **שלא נטעו** הנביאים כו'. כלו' שהנביאים מזהירים את הבריות כי יעשו תשובה שלא יחרב הבית ויתבטל השלום בעולם שהשלום הוא מעלת ושלימות העה"ז (נתיבות עולם וז"ר): **שאין כלי** מקבל ברכה אלא שלום. כי השלום נחשב כמו הכלי מקבל כל ברכה. כי בשלום הדבר יושלם. וכאשר אין שלום הוא חסר והשלימות מקבל הברכה. כי הברכה היא תוספת טובה שלכך נקרא ברכה. ואי אפשר להגיע אל תוספת ברכה וטובה רק כאשר תחילה הוא בלא חסרון (נתיבות עולם): **אין חותם** כל התפלה אלא שלום. כי השלום הוא עצם השלימות ואין קיום הדבר אלא בחותמו ושלום נותן קיום לפיכך חותם כל הברכות הוא השלום (הנ"ל): **גדול השלום** שניתן לענוים. כי אין המחלוקת רק כאשר כל אחד רואה עצמו מיוחד במעלה. ומפני זה מתחדש המחלוקת. אבל בעל ענוה לא שייך בו מחלוקת. ולכך ניתן השלום לבעלי ענוה (הנ"ל): **גדול השלום** שהוא שקול כנגד הכל. כי הכל צריכין אל השלום ולפיכך השלום כנגד הכל (הנ"ל): **אנו אומרים** (בתפלת יוצר אור) **עושה שלום** ובורא את הכל: **הנח לו**. שאפי' עובדים ע"א הנח לו בשביל החבור ושלום שיש ביניהם: **שאפילו בשעת** מלחמה צריכין שלום כו'. כי אף בשעת מלחמה לא יסולק השלום ולא ניתן רשות למלחמה רק כאשר אינם רוצים בשלום. ומזה תראה כי אין הסרה מן השלום. ולפיכך אמר אחריו שאפי' המתים צריכין שלום ולא תאמר כי אין צריך שלום רק מצד העוה"ז כי בעוה"ז הם בעלי מחלוקת כל אחד רוצה להוות את השני ממציאותו אבל המתים אינם צריכין שלום. עז"א כי אף המתים צריכין שלום. כי אין בעולם שאין מקבל השלום. רק השי"ת שהוא השלום בעצמו והכל מקבלים ממנו יתב' השלום (הנ"ל): **שניתנה** לעושי תשובה. פי' כי השי"ת רצה להבטיח בעלי תשובה על שכרם הטוב. ומדלא הבטיחם רק בשלום ש"מ כי השלום מדרגה עליונה (הנ"ל): **בורא ניב שפתים** פרש"י בורא אני לו ניב שפתים חדש כלפי שבאתהו צרה עד עתה והכל קראו עליו תגר. יקראו לו שלום שלום לרחוק ולקרוב שניהם שוין מי שנתיישן והורגל בעבודתי ובתורתי מנעוריו. ומי שנתקרב עתה מקרוב לשוב מדרכו הרעה אמר ה' ורפאתיו מחוליו ומחטאיו: **(יז) הראשונה** אומרת יבא שלום. זהו נגד הנפש שתבא בשלום בעולם העליון אשר שם השלום בפמליא של מעלה ושם תבא נפש הצדיק צרורה בצרור החיים: **שניה אומרת** ינוחו על משכבותם. נגד הגוף שינוח על משכבו בעולם התחתון: **והשלישית אומרת** הולך נכוחו. פרש"י בדרך ישרה. ר"ל כי ענייני היושר והנכון נקרא נוכח. כמו (משלי ח' ט') כולם נכוחים למבין. והטעם כי היושר והנכון נוכח פני כל אדם חשוב. וכל איש ישר פונה אליהם לתתם נגד פניו לחשיבותם. ועיין רש"א בח"א פרק י"ב דכתובות: **הראשונה אומרת** אין שלום. בנפש מצד עצמה. כי השחיתה דרכיה: **שניה אומרת** אמר ה' לרשעים. ר"ל אף שהנפש שמה מתוקקת לדבר ה' בטבעה. כי עת שתפרד מגוף תחפוץ לעלות למעלה אך העונש יבא לה מה'. וזהו אמר ה' לרשעים שימנע מהם השלום: **השלישית אומרת** למעצבה תשכבון. זהו נגד העדר מנוחת הגוף שלמעצבה תשכבון: (יח) **שכר התורה** כי על ידי השלום ישבו במנוחה ויוכלו להתעסק בתורה מתוך הרחבת הלב. והוא בכלל שכר מצוה מצוה: **לאוהבי תורה** ר"ל המחזיקים לומדי תורה ואוהבים אותם: **ללומדי תורה** הם הת"ח עצמן שהם לומדים התורה דכתיב בה וכל נתיבותיה שלום. לכך ראוי להם השלום. וכן ראוי לאוהבי תורה המחזיקים לומדי תורה כי בצל החכמה בצל הכסף: **ששמו של מקום** כו'. כי הוא שלום בתכלית השלימות שאין בו הפכיות מאומה כי אם פשוטיו בתכלית הפשטות: **שדרי עליונים** צריכין שלום. שהשם יתברך מאחד הכל בשלום. שאם לא זה היה האחד בטול השני. כאשר הם הפכים. אלא מתחברים ומתקשרים ע"י הקב"ה שהוא אחד והוא יתב' כולל הכל ומשלים הכל ולכך יש שלום (נ"ע): **שאין איבה** כי אין יצר הרע לוחם בם: **(יט) כתוב** אחד אומר היש מספר כו'. משום דר"ש דאמר בא וראה שלא כמדת כו' מביא ענין זה ג"כ: **לכולם** שמות יקרא. דמשמע שקורא לכל אחד מכולם שמות הרבה: **לכולם** בשם יקרא. דמשמע שלכל אחד מכולם הוא קורא רק שם אחד בלבד: **אחת דבר** אלהים כו'. מפסוק זה למדו חז"ל דזכור ושמור בדבור אחד נאמרו: **וכפטיש יפוצץ סלע** ודרשינן בסנהדרין דף ל"ד מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים: **שאין שם** שינוי כו'. נ"ל שאין שם שנוי. ר"ל שאין שם אחד בא עוד פעם שני. והשתא ב' הכתובים יתכנו. והיינו שבבחינות חלופי השמות לפי שינוי השליחות יש לכל אחד שמות הרבה. אבל זהו בצירוף והמשך זמנים הרבה. ועל זה נאמר לכולם שמות יקרא ובבחינות פרטי זמני שליחות נקרא המלאך בכל פעם בשם אחד. וזהו לכולם בשם יקרא היינו בשם אחד פרטי כפי הוראת ענין השליחות כן יקרא אז. ועיין בב"ר פר' ע"א מ"ש שם: **והוא פלאי** פי' היום הוא שמי פלאי ע"ש השליחות הנזירות שנאמר איש כי יפליא. ואיני יודע לאיזה שם אני מתחלף: **מקום הגורן** בשש מאות מקום המזבח בחמשים. נ"ל מקום הבית. ור"ל המקום היינו השדה שנבנה בו הבית כולו קנה בשש מאות שקלי זהב. אבל מקום המזבח

ושבט חמשים שקל נמצאו שש מאות שקלים מכל השבטים. ר' אלעזר בן שמוע אומר הגורן בשש מאות אבל הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים בשקל חמשים כסף. סד כא"א (דה"י ט) ויהי לשלמה ארבעת אלפים אריות סוסים וכא"א (מ"א ה) ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים כיצד יתקיימו שני כתובים הללו ד' אלפים אסטבלאות מ' אלף סוסים. סה כא"א (דה"י ד) מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל וכא"א (מ"א ז) אלפים בת יכיל. כיצד שני כתובים הללו מתקיימים בלח אלפים שהם שלשת אלפים ביבש מכאן אמרו שני כורים בלח שהם שלשה כורים ביבש: (כ) חביב הוא השלום שכל מעשים זכיות שעשה א"א לא נתן שכרו אלא שלום שנא' (בראשית טו) ואתה תבא אל אבותיך בשלום. וכן אתה מוצא ביעקב אבינו שבקש מן המקום שלום שנא' (שם כח) ושבתי בשלום וגו'. וכן אתה מוצא באהרן שלא נשתבח לפני המקום אלא בשלום שנא' (מלאכי ב) בריתי היתה אתו וגו'. וכן אתה מוצא בפנחס שנתן שכרו שלום שנא' (במדבר כה) הנני נותן לו בריתי שלום. וכן אתה מוצא שלא נמשלה התורה אלא בשלום שנא' (משלי ג) וכל נתיבותיה שלום. וכן אתה מוצא שאין הקב"ה מנחם את ירושלים אלא בשלום שנא' (ישעיה לב) וישב עמי בנוה שלום. וכן לא פירע מן עמון ומואב אלא שמנע מהם שלום שנא' (דברים כג) לא תדרוש שלומם וטובתם וגו'. וכן ישראל מתברכים בכל יום בשלום שנא' וישם לך שלום: (כא) ושמו את שמי. סו מגיד שהם מתברכים בשם המיוחד. יכול אף בגבולין יהו מתברכין בשם המיוחד ת"ל ושמו את שמי ונאמר להלן (נחמיה א) לשכן את שמי. מה להלן מקדש אף כאן מקדש סז אלא משרבו הפריצים חזרו להיות מוסרים את השם לצנועים שבכהונה. א"ר טרפון מעשה והייתי עם אחי הכהנים בשורה והטיתי אזני כלפי כ"ג ושמעתי שאמרו בתוך נעימת הכהנים. או במקדש מברכין ואין מברכין בגבולין אמר (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו' אף בגבולין. סח אלא שבגבולין אומר ג' ברכות ובמקדש ברכה אחת. סט במקדש אומר השם ככתבו בגבולין בכינויו. בגבולין נושאין ידיהם כנגד כתפותיהם ובמקדש על גבי ראשיהם: (כב) ואני אברכם ע למה נאמר לפי שנא' כה תברכו את בני ישראל. אין לי אלא ברכה לישראל. לגרים לנשים ולעבדים מנין ת"ל ואני אברכם. יכול אם רצו הכהנים לברך את ישראל הרי הם מבורכים ואם לאו אין מבורכין ת"ל ואני אברכם. שלא יהיו הכהנים אומרים אנו נברך את ישראל ת"ל ואני אברכם אני אברך את עמי וכה"א (דברים טו) כי ה' אלהיך ברכך וגו'. הכהנים מברכים את ישראל עא מי מברך את הכהנים ת"ל ואני אברכם. הכהנים מברכים את ישראל עב ואני אברך אלו ואלו הוי ואני אברכם:

פרשה יב

(א) ויהי ביום כלות משה וגו' א הה"ד (תהלים פה) אשמעה מה ידבר האל י"י וגו'. את מוצא בשעה שעשו ישראל אותו מעשה וכעס עליהם הקב"ה שנא' (שמות לב) ויאמר י"י אל משה ראיתי את העם הזה וגו' הרף ממני וגו' מיד עמד משה ובקש רחמים מלפניו שיתרצה להם כמה שנאמר ויחל משה וגו' ונתרצה להם הקב"ה שנא' וינחם י"י על הרעה וגו' אעפ"כ היה בלבו עליהם שנא' (שם) וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. כיון שנעשה המשכן א"ר יהודה ב"ר סימון הלך משה והרכין אזנו במשכן אמר משה תאמר שיש בלבו של הקב"ה על ישראל הה"ד (תהלים פה) אשמעה מה ידבר האל י"י. מהו האל י"י אמר משה שעד עכשיו הוא עומד בכעסו כנגדם והוא בקושי עמהם. ואין האל אלא לשון חוזק כמד"ת (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ. או הוא מתרצה להם והוא נוהג במדת רחמים עמהם הה"ד י"י ואין י"י אלא מדת רחמים שנא' (שמות לד) י"י י"י אל רחום וחנון. מיד פייסו הקב"ה שאין בלבו על ישראל כלום כמה דכתיב (שם) ויעבור י"י על פניו שהעביר זעמו מהם ועבר על פשעיהם. א"ר סימון למה כתיב שני פעמים י"י י"י. אלא שפייסו הקב"ה וא"ל למשה מה לשעבר הייתי נוהג עמהם במדת רחמים עד שלא עשו אותו המעשה כך עכשיו במדת רחמים אנהוג עמהם. א"ר יהודה ב"ר סימון באותה שעה שמע משה קול נאה וקול משובח. לשעבר היה משה עומד והיה הדיבור בא לתוך אזנו כמין סילון ולא היה אחד מישראל שומע. אבל כשהיו פניו מאדימות היו יודעים שהדיבור בא אצלו. וכיון שנעשה המשכן שמע קול נאה. מה שמע (תהלים פה) כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו. א"ר ברכיה הכהן בש"ר יהודה ב"ר סימון אמר הקב"ה למשה לשעבר היתה איבה ביני לבין בני שנאה ביני ובין בני תחרות ביני ובין בני. אבל עכשיו שנעשה המשכן אהבה ביני ובין בני שלום ביני ובין בני. הוי כי ידבר שלום אל עמו אלו ישראל על שעשו המשכן. ואל חסידיו זה שבט לוי שכתוב בו (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך וגו'. ומנין אתה אומר שבמשכן הכתוב מדבר שכן כתיב אחריו (תהלים פה) אך קרוב ליראיו ישעו לשכון כבוד בארצנו. אימתי היה שלום לישראל בזמן ששכן כבוד הקב"ה במשכן כמד"ת (שמות מ) וכבוד י"י מלא את המשכן. אמר רשב"ל מה לי ללמד דבר זה מספר תהלים דבר תורה הוא אפילו במקומה אינה חסרה כלום ראה מה כתיב וישם לך שלום. אימתי ביום כלות משה: (ב) ויהי ביום כלות וגו' ב הה"ד (איוב ד) האנוש מאלוה יצדק וגו'. א"ר ברכיה הכהן כשהלך יעקב אצל פרעה לא יצא מאצלו עד שבירכו שנאמר (בראשית מז) ויברך יעקב את פרעה. מה בירכו. א"ל יעלה נילוס לרגלו. אף אני כשאבא אצלכם אני בא טעון ברכות. והיכן רמזה להם בסיני. אריב"ל ברמז אמר הקב"ה לישראל שיעשו את המשכן שהוא נותן להם ברכות בביאתו שנא' (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי וגו' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. וכן עשה כשבא למשכן בירכן שנא' יברכך י"י וישמרך. אימתי ויהי ביום כלות. הא למדנו שאין אדם צדיק יותר מן האלהים. הוי האנוש מאלוה יצדק. לאו אלא גם הקב"ה ברך ישראל בביאתו אצלם לכך נאמר יברכך ה' וישמרך וסמך לו ויהי ביום כלות וגו': (ג) ויהי ביום כלות וגו' הה"ד (תהלים צא) יושב בסתר עליון. ג א"ר הונא בש"ר אידי מי אמר המזמור הזה. היינו סבורים שבא שלמה

יד יוסף סד סנהדרין כ"א: סה עירובין י"ד: סו ספרי פיסקא ל"ט ומ"ג. סוטה ל"ח. זוהר ס"ז: סז קידושין ע"א. זוהר ס"ז: סח סוטה ל"ז: סט לעיל סי' ו' וס"נ: ע ספרי ס"ז: עא ספרי פיסקא ל"ט. חולין מ"ט. זוהר ס"ז: עב זוהר שמיני: פי"ב א תנחומא ס"ז סי' כ"ה. פסיקת"ר פ"ה: ב תנחומא ס"ז: ג שוח"ט מזמור צ"א:

מתנות כהונה

להם שם קבוע לא שייך שטוי ועיין בב"ר פרשה מ"ח: ביצד יתקיימו כו'. עיין כל זה בזבחים פרק דם השחיטה ועיין עוד בפ' אלמנה ניזונת בתוספו' ד' ל"ט ותנוח דעתך בטוב טעם: אסטבלאו' מקום מעמד הסוסים ועיין בסנהדרין פ' כהן גדול: בלח אלפים עיין בפ"ק דעירובין: היתה אתו וגו' גרסי' ועיין עוד מזה בפרשה שופטים: ה"ג בשם המיוחד יכול אף בגבולין יהיו מברכין בשם המיוחד ת"ל כו' וע"ל: משרבו הפריצים גרסי' ועיין זה בספרי: ג' ברכות. עיין זה בפרק אלו נאמרין ולעיל: כתפותיהם גרסי': והרכין והטה אזנו: או הוא מתרצה. ויהיה פי' ההיא של האל ה"א השאלה העודנו נוהג עמהם במדת אל החזקה או במד' ה' מדת הרחמים וגם הה"א מוסב על ה' ומושכת את עצמו והאחר' עמו כאילו כתוב האל היין: שהעביר זעמו פניו פי' כעס כד"א ונתתי את פני כמין סילון כמו אמת המים ההולכ' בלהם ובנחת ע"ע שלן ולקמן גרס סילון של אש ועיין בסוף הספר: ה"ג כי ידבר שלום אל עמו ואל

עץ יוסף

המזבח דהיינו הגורן וה"ה הבקר והמורגים וכלי הבקר קנה בכסף שקלים חמשים ולשון הפסוקים מוכיחים כן. כי אומר ויקן דוד את הגורן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים. ובגורן היה המזבח. ובד"ה אומר ויתן דוד לארונה במקום שקלי זהב וגו' ר"ל כל המקום שהוא השדה שסביב הגורן שנבנה בו הבית ובעבורו נתן שש מאות שקלי זהב. ורבי אלעזר ס"ל שגם הגורן בכלל השש מאות שקלי זהב. שבעד כל המקום היינו השדה ובעד הגורן שהוא מקום המזבח נתן שש מאות שקלי זהב. ובעד הבקר והמורגים וכלי הבקר נתן חמשים שקלי כסף. ולדידיה ה"פ דקרא (דשמואל ב' כ"ד) ויקן דוד את הגורן ולא פירש במה קנאה הרי פירשו בד"ה ויתן דוד לארונה במקום זהב משקל שש מאות. ואת הבקר קנה בכסף שקלים חמשים. והמורגים וכלי הבקר נכללו בכלל הבקר. ועיין זבחים קט"ז ע"ב ברש"י ובחד"א וברד"ק סוף שמואל: י"ב שבטים היו ונפל דוד כו'. ובגמרא שם פריך הא אכתי קשיין אהדדי התם כסף הכא זהב. ומתרץ דה"ק גבה כסף שוה חמשים שקלים של זהב לכל שבט. היינו שש מאות זהב לכל השבטים: ד' אלפים אסטבלאות מקום מעמד הסוסים: ארבעים אלף סוסים שבד"ה מנה האורוות. ובמלכים מנה הסוסים שהיה לו ארבעים אלף סוסים למרכבתו באורוות מעשרה בכל אחת. והאסטבלא היינו אורוות. ועיין בסנהדרין דף כ"א: שלשת אלפים יכיל פי' מחזיק. ובים של שלמה כתיב שהיה מחזיק ג' אלפים בתים. ובת הוא ג' סאה שנא' האיפה והבת תוכן אחד להם. והאיפה הוא ג' סאין: בלח אלפים שהלח אין לו גודש: שהם שלשת אלפים ביבש שהגודש מחזיק שליש: מכאן אמרו שני כורים כו'. ונפקא מינה לענין מקח וממכר אם התנה לתת לו כאה גדושה או להקן לו כלי המדה (תוס' עירובין): שהם שלשת כורים ביבש. והיינו דוקא בכלי שגבהו כחצי ארכו ורחבו קאמר כים של שלמה (רש"י): (כ) חביב הוא השלום. מסיים במה שפתח לפאר מדת השלום שכולם נתגברו רק בו: וכן אתה מוצא באהרן. בספרי סדר זו פיסקא מ"ב א' גדול השלום ששינה קדוש מפני שלום ושמעתי שפירושו ששינה קדוש היינו אהרן קדוש ה' שכשהיו שני ישראלים מריבים זע"ז היה אהרן בא לאחד ואמר לו הילך הבקר מתחרט ומתאנה על זה שהקפיד כנגדך ואח"כ היה בא אל השני ואמר לו כך ונעשה שלום ביניהם כדאי' באבות דר"נ: (כא) בשם המיוחד ככתבו: לשכן את שמי הוא בנחמיה א'. אבל בספרי מביא פסוק לשום את שמו שם (דברים י"ב): משרבו הפריצים שנשתמשו בו: לצנועים שבכהונה לברך בו את העם במקדש לאחר עבודת מנחת תמיד של שחר (רש"י): אמר רבי טרפון ר' טרפון כהן היה כדאי' בתוספתא פ"ה דכתובות. ובפסחים דף ע"ב ע"ב. ובבכורות דף נ"א ע"ב: בשורה לברך ברכת כהנים. שאמרו בתוך נעימות הכהנים. כשהיו הכהנים מושכין את קולם בנעימה היה הכ"ג ממהר להבליע את השם ולא היה נשמע לי: נעימות פי' ניגון קול: ג' ברכות שמפסיקים הכהנים בין פסוק לפסוק ועונים הציבור אמן (רש"י): ובמקדש ברכה אחת לפי שאין עונין אמן במקדש וא"ל כאן סוף הפסק. הכי מפרש בגמרא סוטה מ' ע"ב: ככתבו ביו"ד ה"א: בכינויו באל"ף דל"ת: כנגד כתפותיהם מפני שצריך נשיאות כפים שיגביהו את ידיהם כדאמרי' בברייתא סוטה ל"ח ע"א: ובמקדש למעלה מראשיהם מפני שמברכין את העם בשם המפורש (וה"ה באהל מועד שבמדבר ובשילה) ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם (רש"י): (כב) לגרים תושבים. כמו לגר אשר בשעריך הכתוב גבי נבלה: ולעבדים מנין כאן ליתא תיבת משוחררים. וכן בספרי. אבל לעיל סימן י' איתא: ת"ל ואני אברכם כ"ה בספרי פיסקא ל"ט ופיסקא מ"ג. אבל בגמרא ולעיל סי' י' איתא ת"ל אמור להם לכולהו: אנו נברך את ישראל. ר"ל שברכותיהם תלויות בנו. ת"ל ואני אברכם. אני בעצמי ובכבודי. והני כהנים שלוחי דרחמנא נינהו:

פרשה יב (א) הלך משה והרכין אזנו. פי' והטה אזנו. כלו' שמע ברוח נבואתו במשכן אשר שם הופעת השכינה והתגלותה לדעת אם עודנו יש בלבו עליהם. עד שהשיג שכלה החמה שנתרצה להם לגמרי: או היא מתרצה ויהיה פי' הה"א של האל ה"א השאלה העודנו נוהג עמהם במדת אל החזקה. או במדת ה' מדת הרחמים. וגם הה"א מוסב על ה' ומושכת את עצמה ואחרת עמו כאילו כתוב האל הי"י (מת"כ): שהעביר זעמו ופניו פי' כעס כד"א ונתתי את פני: כמין סילון פי' צנור. כלו' שהחרידו מאד בשמעו הדיבור: תחרות פי' מריבה: לשכון כבוד זה ממש דברי הכתוב להקים המשכן אז וכבוד ה' מלא את המשכן: אפי' במקומה אינה חסרה. פי' אפי' במקומה אתה יכול ללמוד דבר זה: אימתי ביום כלות שאז שרתה השכינה ביניהם ונתברכו בכל טובה וברכה ושלום: (ב) כשהלך יעקב כו'. כך אמר הקב"ה כו' אף אני בא טעון ברכות כלו' אני בא אצלכם עם הרבה ברכות (ומשל לשון רבוי הוא) וכלו' אם הצדיק מברך העולם מתברך בעדו. אף כי בעת התגלות השכינה שודאי נתברך העולם בכל טוב וברכה. וזה האנוש יצדק יותר מאלוה: (ג) היינו סבורים שבא שלמה ואמרו. מפני שמזמור זה נאמר על בנין ביהמ"ק כדאי' במדרש תהלים (מת"כ) ובא"א גרס דוד במקום שלמה: והוא אמר אומר לה' מחסי וגו'. המדרש פ"ל

שלמה ואמרו. ולא אמרו אלא משה הה"ד יושב בסתר עליון זה משה שישב בסתר עליון שנכנס בתוך הענן שהוא סתר עליון כמד"ת (איוב כב) עבים סתר לו. וכ"כ (שמות כד) ויבא משה בתוך הענן. בצל שדי יתלונן ד שלן שם לינות הרבה שנא' (שם לד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. והוא אמר אומר לה' מחסי וגו'. ד"א יושב בסתר עליון וגו' א"ר יהודה בר סימון בש"ר יוחנן ה ג' דברים שמע משה מן הקב"ה והרתיע לאחוריו. כיון שא"ל (שמות ל) ונתנו איש כופר נפשו. אמר משה מי יוכל ליתן כופר נפשו (איוב ב) עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו ועדיין אינו מגיע שנא' (תהלים מט) אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלהים כפרו ויקר פדיון נפשם. א"ל הקב"ה איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן. זה יתנו א"ר מאיר ו נטל הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד והראה לו למשה זה יתנו כזה יתנו. וכן בשעה שא"ל הקב"ה (במדבר כח) צו את בני ישראל את קרבני לחמי לאשי. אמר משה מי יוכל להספיק לו קרבנות אם אנו מקריבין לפניו כל חיתו שדי ועורכין כל עצי לבנון אינו מספיק לו שנא' (ישעיה מ) ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה. א"ל הקב"ה איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן. ואמרת להם זה האשה וגו' ולא שניהם בבת אחת אלא את הכבש אחד תעשה בבקר וגו'. וכן בשעה שא"ל הקב"ה (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. אמר משה מי יוכל לעשות לו מקדש שישרה בתוכו (מ"א ח) הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וגו' ואומר (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וגו' ואומר (ישעיה סו) השמים כסאי והארץ הדום רגלי וגו'. א"ל הקב"ה איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן כשאני מבקש כל העולם כולו אינו יכול להחזיק כבודי. ולא שמש אחד משלי. אלא אני איני מבקש מידך אלא כ' בדרום וכ' בצפון וח' במערב. לכך משה אמר יושב בסתר עליון הקב"ה שהוא יושב בסתרו של עולם הוא רואה את הכל ואינו נראה הוא נתאוה ללון בצלנו. א"ר פרוזדק בר נחשא בש"ר יהודה ב"ר סימון שדי יתלונן בצל שעשה לך בצלאל זה המשכן הוי בצל שדי יתלונן. אומר לה' מחסי שיר זה של פגעים אמר משה בשעה שהיה עולה להר שהיה מתיירא מן המזיקין. מהו אומר לה' מחסי אגנתי. ומצודתי קסטרא דידי. אלהי אבטח בו שבשמו אני מבריח את המזיקין ואת מלאכי חבלה. כי הוא יצילך א"ל הקב"ה בי בטחת אני עומד לך כי הוא יצילך וגו'. מפח יקוש ממצדתא דציידא. מדבר הוות מדבר שהוא מביא הוות בעולם. באברתו יסך לך מהו באברתו יסך לך בזכות התורה שניתנה מימינו של הקב"ה שנא' (דברים לג) מימינו אש דת למו. ותחת כנפיו תחסה מי שבא לחסות תחת כנפיו של הקב"ה הוא לו צנה וסוחרה של אמת. מהו צנה וסוחרה אמתו ארשב"ל אמר הקב"ה זיין אני עושה לכל מי שהוא סוחר באמתה של תורה. ארשב"י אמתה של תורה זיין הוא לבעליה. ארשב"י זיין נתן הקב"ה לישראל בסיני ושם המפורש כתוב עליו. לא תירא מפחד לילה מן אגרת בת מחלת ומרכבתה ולא מכל המזיקים המושלים בלילה. מחץ יעוף יומם א"ר ברכיה ז יש מזיק שהוא פורח באויר כעוף וקושט כחץ ומי יצילך ממנו שילוח הקן שכן כתיב למעלה כי הוא יצילך מפח יקוש. אין פח אלא צפור כענין שנא' (עמוס ג) התפול צפור על פח הארץ וכתיב (דברים כב) כי יקרא קן צפור לפניך וגו' שלח תשלח וגו'. מדבר באפל יהלוך מי שמעשיו באופל הדבר שולט בו וכה"א (חבקוק ג) לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו. אף כאן הוא אומר מקטב ישוד צהרים. רבנן אמרין שד הוא ולמה קרי ליה קטב ח ר' אב"כ אמר דהוא בזה סוגיא דיומא מן ראשיהן דד' עד סופיהן דט'. ר' לוי אמר דהוא בזיז סוגיא דטיהרא מן סופיהן דד' עד ראשיהן דט' ואינו שולט לא בצל ולא בחמה אלא בין הצל לחמה. ראשו דומה לעגל וקרן אחד יוצאה בתוך מצחו והוא מתגלגל ככד. א"ר הונא בשם ר' יוסף קטב מרירי עשוי קליפין קליפין שערות שערות עינים עינים. ארשב"ל ועין אחת קבועה לו בלבו וכל מי שהוא רואה אותו אין לו חיים מעולם בין אדם בין בהמה. וכל מי שהוא רואה אותו נופל ומת י ומרירי שולט מי"ז בתמוז ועד ט' באב. חזקיה ראה אותו ונפל על פניו ומת. א"ר פנחס הכהן מעשה באחד שראה אותו ונכפה על פניו. אמרו יהודה בן ר' שמואל ראה ולא נפל ט אמרו אעפ"כ מת. ר' אבהו הוה יתיב פשיט בהדא כנישתא מדוכתא דקסרין חמא חד פארי בתר חבריה ובידיה חד קטו בעי דימחיניה בה חמא מזיקא פארי בתריה ובידיה חד קטו דפרזל נפק ר' אבהו ופארי בתריה א"ל לא תמחיניה דלמא הוא מיית. א"ל רבי מן הדא הוא מיית א"ל הא מזיקא פארי בתרך ובידיה קטותא דפרזלא את מחי ליה בהדא והוא מחי ליה בההוא והוא מיית. ר' יוחנן הוה מפקד לספריא ולמתנניא באילין יומיא דלא יהוון טענין ערקא על מינוקיא. ר' שמואל ב"ר יצחק הוה מפקד לספריא ולמתנניא באילין יומיא דיהוון מפטרין טלייא בד' שעין. יפול מצדך וגו' ר' יצחק אמר י היד שהיא שולטת על מצוה אחת זו מצות התפילין כתיב בה יפול מצדך אלף שנמסר לה אלף מלאכים לשמרו אבל הימין שהיא שולטת במצות הרבה ורבבה מימינך רבבה של מלאכים נמסרים לה. א"ר חנינא ב"ר אבהו אינו אומר ימסרו לך אלא יפול אם באים אלף מזיקין הם נופלים מן הצד שהיא שולטת על מצוה אחת ואם באים הם רבוא מזיקין הם נופלין לפני הצד שהיא שולטת במצות הרבה. בנוהג שבעולם אדם נמסר לאלף איש עליו לזון אותן למה שהן מוסרין לו לשומרו והקב"ה מוסר לאדם הזה אלף מלאכים משמאלו ורבוא מימינו לטובתו ולשומרו אליך לא יגש שתזון אותם. רק בעיניך תביט שלותך. ושלמת רשעים תראה

יד יוסף ד שלן שם ק"כ יום כמנין לן (ילקוט): ה תנחומא ס"ז ותשא. ושו"ט מזמור צ"א: ו ירושלמי פ"ה דשקלים: ז רבה כי תשא סי' ג': ח אי"ר פ"א סי' ל"א: ט אי"ר פ"א ובמ"כ שם: י תנחומא ויצא ומשפטים:

מתנות כהונה

ואל חסידיו: **כשהלך** יעקב כך אמר הקב"ה: **היינו** סוברים כו'. מפני שמזמור זה נאמר על בנין המקדש כדאיתא במדרש תלים: **שלן** שם לינות גרסי': **ויקר** פדיון גרס': **ה"ג** כשאני מבקש כל העולם כולו אינו יכול להחזיק: **ה"ג** שמש אחד משלי אלא אני: **ה"ג** אלא בדרום כ' בצפון ופי' עשרים קרשים לצד דרום וכן לצפון: **בצל** שדי יתלונן דרשו כאילו כתוב שדי נתלו בצל ולעיל פרשת תרומה דרשו באופן אחר: **אגנתא** מגן וצנה: **קסטרא** מחילה של גוזטראות עיין ערך קסטר: **ממצדתא** הציידא גרסי'. פי' מן המצודה שפור' הצייד לצוד כו': **הוות** שברון כד"א הוה על הוה: **ה"ג** יסך לך מהו באברתו כו': **שנתנה** מימינו. באברתו פי' יד כמו מי יתן לי אבר כיונה: **וקושט** ה"ג ג"כ במדרש תלים והוא ענין ירית חץ: **באופל** בחושך כלו' שמעשיו מעשי רשע כד"א והיה במחשך מעשיהם: **דהוא** בזא כו'. כמו בזעא כלומר כורת וחותך מהלך עילומו של היום והוא מראש ששה שעות של היום עד סוף ט' שעות ודרש קטב ל' כריתה כמו קטבך שאול ויסוד לשון שולל ושודד: **בזוז** לשון בז ושלל ואולי גם הראשון צ"ל בזוז ולקמן באיכה רבה גרס גזיז: **דטיהרא** של צהרים: **ה"ג** באיכה רבה מן ראשיהן דשית עד סופיהון דתשע והכי מוכח לקמן ע"א דאמר דיהון מפטירין טליא בארבע שעין ומיהו בשוחר טוב גרס מד' שעות ועד תשע ולקמן גרס דיהוון מפנין לטלייא מארבע שעין ועד ט': **ה"ג** מתגלגל ככד וכן במדר' תלים כתיבת יד ובילקוט גרס ככור וצ"ל כדוד וכ"ה בשוחר טוב: **ועיין** אחת קבוע. באותו עין שהוא רואה כן הוא בשוחר טוב: **וכל** מי שהוא רואה וכו'. במדרש תלים וילקוט אין הגירסא כן: **פשיט** לומד וחוזר עליה ועיין סוף פ' תשא: **ה"ג** כנישתא מדוכתא דקסרין פי' היה יושב ולומד וחוזר לימודו בבה"כ א' של קסרין ראה איש א' רץ אחר חבירו ובידו מטה או שרביט ורצה להכותו בו ראה ר' אבהו מזיק א' שרץ אחריו ובידו מטה א' של ברזל יצא ר' אבהו מבית הכנסת ורץ אחר רודף וא"ל אל תכנו פן ימות א"ל הרודף מן מטה זה ימות בתמיה א"ל הרי מזיק רץ אחריך ובידו מטה של ברזל אם אתה תכנו בזה שבידך שהוא של עץ והוא יכנו בזה שבידו שהוא של ברזל והוא מת ועיין כל זה באיכה רבה בפסוק ומרוב עבודה: ה"ג **את** מחי ליה בהדא: **מפקד** מצוה: **לספריא** כו'. לסופרים מלמדים מקראות לתינוקות ולמלמדי משניות: **באילין** יומיא גרסי'. פי' באלו הימים שבין י"ז בתמוז וט' באב שבהן קטב מרירי שולט: **דלא** יהוון כו'. שלא ישאו וירימו רצועה על התינוקות להכותם כו': ה"ג **דיהוון** מפטירין טלייא כו'. פי' שיפטרו ויניחו התינוקות באלו ד' שעות כדלעיל סוף ע"א למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: **שנמסרה** לה כו'. ויפול פירושו יגוח וישלימו לך כמו שפירש"י ז"ל בספר תלים וכן הוא בתנחומא ריש פרשת ויצא וסוף פרשת משפטים: **א"ר** חנינא וכו' ה"ג שהיא שולטת על מצוה אחת ואם באים כו' וכן הוא במדרש תלים וטעות סופר בין אל"ף לאל"ף וק"ל ועיין עוד מזה בפרשת ראה ותמצא נחת: **נמסר** לאלף איש

עץ יוסף

ס"ל שהפסוק יושב בסתר עליון עד אומר לה' מחסי וגו' הוא ציון והתחלה לתואר בעל המזמור ומחברו. והתחלת המזמור מתחיל מן אומר לה' מחסי וגו': **מי יוכל** ליתן כו'. כפי החטא שחטא נגד כבוד ה' השב"ת ומהו המחיר העוה"ז הכלה הניתן בעד הנפש הרוממה. והיתה התשובה שאין ערך החטא כפי כבוד ה' השב"ת כי אם כפי ערך יכולת האדם וכן כפרתו ככה: **ולא שניהם בב"א** כי אין חפצו להעמיס על עבדיו: **ולא שמש** אחד משלי. היינו השמש בתקופת תמוז שאין אדם יכול להסתכל בה. ועיין חולין דף ס': **אלא עשרים בדרום** פי' כ' קרשים בדרום: **יושב בסתרו** של עולם. כלו' שאין אדם יכול להשיג כבודו יתברך הנעלם. הוא רואה את הכל מפרש עליון שהוא עליון ורואה את הכל. הוא נתאוה ללון בצלנו וכדמפרש בצל שדי יתלונן בצל שעשה לך בצלאל כו' דמיירי בהקב"ה שיושב בצל המשכן. ומלת בצל בלתי סמוכה: **בצל שעשה** לך בצלאל. לנאות הלשון קאמר הכי דאתא שפיר בצל שעשה לו בצלאל שהלשון נופל על הלשון. לא שהיות ע"י בצלאל מעלה ומוריד לענין הפירוש (יפ"ת): **אגנתי** פי' מגין שלי: **קסטרא** בלשון רומי מבצר. תרגום ירוש' בחצריהם ובטירותם בכפרניהון ובקסטרוותהון (מוסף): **א"ל הקב"ה** בי בטחת כו'. דמאחר שבתחלה התחיל בלשון מדבר בעדו הוה ליה למימר כי יצילני. ולכן הסב הדיבור כלפי הקב"ה שהקב"ה אמר לו כי הוא היינו אתי שבטחת בו יצילך וגו': **ממצדתא דציידא** פי' מן המצודה שפורש הצייד לצוד: **הוות** שברון כד"א הוה על הוה: **שנתנה מימינו** באברתו פי' יד כמו מי יתן לי אבר כיונה: **לו צנה** וסחרה של אמת. פי' הקב"ה נעשה לו צנה המקפת האדם קרוב לארבע רוחותיו סוחרה לשון סחור סחור: **מהו צנה** וסוחרה אמתו. נראה דצ"ל ד"א מה צנה וסוחרה אמתו. ומפרש שהקב"ה נעשה צנה לכל מי שהוא סוחר באמתה של תורה ורשב"י אומר שהתורה עצמה נעשית צנה לכל מי שהוא סוחר בה: **מן אגרת** בת מחלת. עיין פסחים קי"ב ע"ב: **וקושט** הוא ענין יריית חץ (מת"כ) והא"ת כתב לענ"ד אפשר שהוא לשון תרגום. שתרגום אמת קושטא. והכוונה מענין קולע אל השערה ולא יחטיא: **שילוח הקן** המצוה של שילוח הקן יגן עליך: **שכן כתיב** למעלה כי הוא יצילך. מחמת המצוה פח יקוש היא שילוח הקן וכדמפרש אין פח אלא צפור כלו' הפח מוכן ללכוד בו הצפור. ולכן לפעמים הפח בעצמו שם מושאל על הצפור: **מי שמעשיו באופל** פי' יצילך מדבר ששולט על מי שמעשיו באופל פי' בחשך. כלומר שמעשיו מעשה רשע כד"א והיה במחשך מעשיהם: **אף כאן** הוא אומר מדבר באופל יהלוך מקטב ישוד. כצ"ל (א"א): **בזא** צ"ל גזיז סוגיא דיומא. ור"ל הולך ועובר רובו של יום (א"א): **בזיז** צ"ל גזיז: **טיהרא** של צהרים: **ועין אחת** קבועה לו בלבו. בשוח"ט אי' ובעין אחת הוא רואה והוא בתוך לבו: **דומה לעגל** בהתראותו לבני אדם נדמה לו כדמות הזה: **פשיט** לימד: **בהדא כנישתא** כו' פי' היה יושב ולומד וחוזר לימודו בבית הכנסת אחת של קסרין. וראה איש אחד רץ אחר חבירו ובידו מטה או שרביט ורצה להכותו בו. ראה ר' אבהו מזיק אחד שרץ אחריו ובידו מטה של ברזל. יצא ר' אבהו ורץ אחר הרודף וא"ל אל תכנו פן ימות. א"ל הרודף מן מטה זה ימות בתמיה. א"ל הרי מזיק רץ אחריך ובידו מטה של ברזל אם אתה תכנו בזה שבידך שהוא של עץ והוא יכנו בזה שבידו שהוא של ברזל והוא מת: **מפקד** כו' מצוה: **לספריא** כו' לסופרים מלמדים מקראות לתינוקות ולמלמדי משניות: **באילין יומיא** באלו הימים שבין י"ז בתמוז וט"ב שבהן קטב מרירי שולט: **דלא יהוון** שלא ישאו וירימו רצועה על התנוקות להכותם: **דיהוון מפטרין** כו' פי' שיפטרו ויניחו התינוקות באלו ד' שעות כדלעיל: **שנמסרה** לה כו' ויפול פירושו יגוח כמו על פני כל אחיו נפל: **אלף מלאכים לשמרו** מן השדים: **אינו אומר ימסרו** מצדך אלף וגו': **בנוהג שבעול'** כו' זהו לפי פי' ראשון שמפ' יפול יגוח מצדך השמאל אלף מלאכים ורבבה וגו': **נמסר לאלף איש** לשומרו מן השונאים: **מוסרין לו** מוסרין במלאופוס. פי' נמסרין: **לא יגש** כו' לא יגש אחד מהם אליך לאמר פרנסני: **כי אתה** ה' מחסי. ע"י תורתך שנתת לנו. ומדוע עליון שמת מעונך. ועי"ז השיב הקב"ה

תראה מה שישלם הקב"ה לרשעים במעשיהם תראה. כי אתה ה' מחסי וגו' א"ר תנינא אמרו ישראל להקב"ה אתה נותן את התורה בתחתונים אצלנו ושכינתך תשרה בעליונים. תה"ד כי אתה ה' מחסי שנתת לי תורתך. ועליון שמת מעונך ואתה שמת מעונך בעליונים. לא תאונה אליך רעה כמד"ת (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און. ונגע לא יקרב באהלך א"ר יוחנן עד שלא הוקם המשכן היו המזיקין מתגרין בעולם לבריות [יא] משהוקם המשכן ששרה השכינה למטה כלו המזיקין מן העולם. הה"ד ונגע לא יקרב באהלך זה אהל מועד. ארשב"ל מה לך אצל ספר תהלים והלא במקומו אינו חסר. יברכך ה' וישמרך מן המזיקין אימתי ויהי ביום כלות משה. מהו ביום כלות שכלו המזיקין מן העולם: (ד) ויהי ביום כלות וגו' הה"ד (שה"ש ג) אפריון עשה לו. זה העולם שהוא עשוי כמין כילה. המלך שלמה זה הקב"ה ששם שלום בין אש למים [יב] ופתכן זה בזה ועשה מהן רקיע שנאמר (בראשית א) ויקרא אלהים לרקיע שמים שהוא אש ומים. מעצי הלבנון שנבנה ממקום ביהמ"ק. אר"י ב"ר חלפתא [יג] למה נקרא אבן שתיה שממנה הושתת העולם הה"ד (תהלים נ) מציון מכלל יופי אלהים הופיע. עמודיו עשה כסף זה הרקיע כמד"ת (איוב כו) עמודי שמים ירופפו ולמה קרי ליה כסף שהוא מכסף על כל מעשה בראשית וכה"א (תהלים יט) השמים מספרים וגו'. רפידתו זהב זו הארץ שהיא מעלה פירות הארץ ופירות האילן שהן דומים לזהב. מה הזהב יש בו מינין הרבה וגוונין הרבה אף פירות הארץ מהן ירוקין ומהן אדומין. מרכבו ארגמן [יד] זה השמש שהוא נתון למעלה והוא רוכב במרכבה ומאיר לעולם כמד"ת (שם) והוא כחתן יוצא מחופתו וגו'. ומכח השמש הגשמים יורדים ומכח השמש הארץ מעלה פירות ולכך קראו ארגמן שיצרו הקב"ה לארוג מן לבריות ואין מן אלא פירות ומזונות כמד"ת (דניאל א) וימן להם המלך וגו'. תוכו רצוף אהבה שאחר כל מעשה בראשית ברא אדם וחוה למשול בכולם [טו] וכה"א (משלי ט) שלחה נערותיה תקרא הוי מבנות ירושלים שהיו כל הבריות יראים מהם ומושלים להם כמה דתימא (בראשית ט) ומוראכם וחתכם יהיה וגו'. ד"א אפריון זה העולם. למה קראו אפריון שלא בראו אלא לפריה ורביה וכן הוא אומר (ישעיה מה) לא תוהו בראה לשבת יצרה. עשה לו המלך שלמה שלא בראו הקב"ה אלא על מנת שיהא שלום בין הבריות שנאמר (שם) יוצר אור ובורא חושך עושה שלום וגו'. מעצי הלבנון שבעצת התורה המלובנת בדבריה ברא הקב"ה עולמים וכה"א (משלי ח) לי עצה ותושיה. ומנין שהתורה מלובנת בדבריה שכן

כתיב (איוב כח) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם וגו'. עמודיו עשה כסף זה שלשלת יוחסין וכה"א (משלי י) וצדיק יסוד עולם. ואין כסף אלא זקוק יהוס כמד"ת (מלאכי ג) וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי וזקק אותם. רפידתו זהב זו התורה שכתוב בה (תהלים יט) הנחמדים מזהב ומפז רב. ולא נתנה הקב"ה ללומדה אלא מי שמשמר יחוסו וכה"א (שם נ) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך. למה כן (שם) אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך ואומר (שם צו) הבו לה' משפחות עמים הבו לה' כבוד ועוז. מרכבו ארגמן זה הקב"ה שכתוב בו (דברים לג) רוכב שמים בעזרך. והוא אורג את העולם שיצאו כולם למיניהם ולא יתערבו מין בשאינו מינו כמד"ת (בראשית א) תדשא הארץ דשא. והוא אין משרה שכינתו אלא על המיוחסים שבישראל וכה"א (שם יז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך. [טז] שזרעך ניכר אחריך הקב"ה הווה לך לאלהים ובזמן שאין זרעו ניכר אחריו שהם מערבים זרעם בנשי חבריהם אין הווה להם לאלהים. תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים ר' יודן אמר זו זכות התורה שנאמר בה (משלי ה) אילת אהבים. וזכות הצדיקים שנא' (מלאכי א) ואהב את יעקב. ר' עזריה בש"ר יהודה בר סימון אמר זו השכינה כמד"ת (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך. ד"א אפריון זה בית העולמים. למה נקרא אפריון [יז] שכל הצורות של זהב מן מיניה. מעצי לבנון כמד"ת (דה"ב ב) ואנחנו נכרת עצים מן הלבנון וגו'. עמודיו עשה כסף (שם ג) ויקם את העמודים על פני ההיכל אחד מימין וגו'. וכי כסף היה והלא נחשת היה [יח] אלא שהיה נחשת ממורט שוה ככסף. רפידתו זהב [יט] תני שכל הבית היה נטות בזהב חוץ מאחורי הדלתות. א"ר איבו מתני' בבנין שני אבל בבנין ראשון אפי' אחרי הדלתות. [כ] ז' מיני זהבים הם. זהב טוב. זהב טהור. זהב שחוט. זהב סגור. זהב מופז. זהב מזוקק. זהב פרוים. זהב טוב כמשמעו כמד"א (בראשית ב) וזהב הארץ ההיא טוב. א"ר יצחק [כא] טובוי דהוא בביתיה טובוי דהוא בלויותיה. זהב טהור מכניסין אותו לאור ואינו חסר כלום. ר' יהודה בש"ר אמי אמר [כב] אלף ככר הכנים שלמה אלף פעמים לכור ולא עמדו אלא על ככר אחת. והתני ר' יוסי בן ר' יהודה מעשה במנורת ביהמ"ק שהיתה יתירה על של מדבר משקל דינר גורדייני והכניסוה לכור שמונים פעמים עד שחסרה. מן קדמוי הוות חסרה סגון מכאן ולהלן לא הוות חסרה אלא ציבחר. זהב שחוט שנטווה כחוט והיה נמשך כשעוה. אדרינוס היה לו משקל ביצה. דיקליטיינוס היה לו משקל דינר גורדייני. הדא אומתא לית לה מיניה׳ זהב סגור שהיה סוגר בעד
כל

יד יוסף [יא] פסיקתא רבתי פ"ה: [יב] ב"ר פ"ד: [יג] ויק"ר פ"כ. תנחומא אחרי סי' ג'. זוהר נח ע"ב. שהש"ר פ"ג סי' י"ח. יומא נ"ג: [יד] פדר"א פ"ו: [טו] ויק"ר פי"א. סנהדרין ל"ח: [טז] לעיל פ"ט: [יז] לעיל פ' י"א. שהש"ר פ"ג: [יח] ירוש' פ"ה דסוכה ה"ג: [יט] מדות רפ"ד: [כ] ש"ר פ' ל"ה. ירושל' יומא פ"ד: [כא] ב"ר פ' ע"ז סי' ע"ז וש"נ: [כב] ירושלמי פ"ו דשקלים. מנחות כ"ט:

מתנות כהונה

אים. לשומרו מן השונאים: מוסרין במאלפו"ס פי' נמסרין: לא יגע כו'. לא יגע אחד מהם אליך לאמר פרנסני: ואתה שמת מעונך בעליונים גרסי': כילה אהל של יריעות מכובדים: ופתכן וערבן: שמים נוטריקון אש ומים כמו שפירש"י ריש פ' בראשית: הושתת נשתכלל כד"א כי השתות יהרסון שפירושו היסודות והבסיס והעיקר: מכסף ל' כיסופא הידוע בדברי רז"ל כלומר מביים ומלבן פניהם במה שהם אינם מספרים כבוד אל והשמים מספרים: ה"ג על כל מעשה בראשית וכה"א: הגשמים יורדים. י"ל כמו שכתבו הקדמונים ז"ל כשהחום גובר מכה בכח ביסוד המים שבחלק האויר וממנו מתהוה הברד והגשם והשוטף ומטר נתך ארצה: לארוג ל' אריגה כלומר להכין ולעשות: שלחה נערותיה. עיין ריש פ' שמיני: ה"ג אלא למי שמשמר יחוסו: ה"ג למה כן אם ראית גנב: למיניהם ארגמן דרש נוטריקון אורג מין: מן מיניה. מעצמם היו גדלים ופרים ורבים ועיין בערוך ערך מן החמשית ולעיל ובתנחומא פר' תרומה יש שכל העצים והארזים שהיו שם היו עושים פירות ונקט כאן של זהב לרבותא: ממורט מזוקק מכל סיג: ה"ג היה נטות בזהב. פי' מחופה ע"י טיחה וסיכה כמו שטוה כדמפ' לקמן: שבעה מיני זהבים הם גרסי': ה"ג כמשמעו כמד"א וזהב: טובוי כו'. טובתו שעומד לו בביתו שראוי ומוכן להוצאה בבית וכן בלוויתי' כשנתלוה בדרך שבכל מקום שהולך שם מתקבל בכלון ונומר וכן פרש"י בב"ר פי"ו: לאור לכור שמזקקין בו הזהב וה"ג במדרש חזית: אלא ככר אחת לעשות ממנו המנורה: אלא על ככר אחד גרסי': והתניא פי' מי חסר כולי הפי בכל פעם ופעם ככר אחד והכי איתא בהדיא בפ' הקומץ רבה דף כ"ט: במנורת ב"ה ה"ג ג"כ בפ' הקומץ רבה ובירושלמי דיומא פ' טרף בקלפי מצאתי הגירסא בסגנון אחר ואולי טעות סופר הוא: גורדייני בפ' הקומץ גרס גרדייקי ופרש"י שם מטבע: מן קדמוי כו'. בראשונה היה חסר הרבה בכל פעם ופעם ככר אחד ומכאן ואילך לא היה חסר אלא מעט בכל פעם: מכאן

עץ יוסף

הקב"ה לא תאונה אליך רעה כו' כי באמת השכינה בתחתונים. ואז אין מזיק בעולם: זה אהל מועד פי' ע"י אהל מועד לא יקרב הנגע כי כלו המזיקין: מהו ביום כלות כי לו היתה הקימה מעט מעט בכל יום. וכלה ביום אחרון. יצדק אומרו ביום כלות להקים. אך הנה בכל ז' ימים היה מקים המשכן לגמרי ושפה בו עבודה. ואיך יאמר שביום השביעי כלה לגמרי להקימו. לכן דרשו ביום כלות שכלו המזיקין מן העולם שזה הוחלה מיום הראשון והכל בז' שאז נגמר השראת שפע העליונה במשכן: (ד) כילה אהל של יריעות מכובדים. והוא כעין חופה: ופתכן פי' עירבן ובללן. שיסודות הבריאה המה הפכיים בטבען. ופיו יתב' מזגן מזיגה טבעית שיעמדו יחד. ועיין בב"ר פ' ד' סי' ט': שמים אש ומים דרש שמים נוטריקון אש ומים כמו שפרש"י סדר בראשית: שנבנה ממקום בית המקדש. כלו' העולם נבנה משם כמ"ש אבן שתיה שממנה הושתת העולם: למה נקרא אבן שתיה. משום דתניא ביומא ובויק"ר פ"ך משניטל הארון אבן שתיה היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתיה היתה נקראת כו'. וע"ז אמר למה נקראת שמה אבן שתיה: הושתת פי' נשתכלל כד"א כי השתות יהרסון שפי' הבסיס והעיקר יהרסון: הה"ד מציון מכלל יופי. לעיל מיניה כתיב דבר ויקרא ארץ. הלכך משמע דבבריאת העולם מיירי. ופי' מציון מכלל יופי ממנו מוכלל יופיו של עולם כמ"ש בגמ': זה הרקיע שהרקיע המה העמודים. שכל יסודי בריאת התחתונים עומדים ע"י. וע"י תנועותיהם הכל מתקיים כנודע. כי הכל ע"י תנועת הגלגל: עמודי שמים ירופפו וכמו שדרש ליה בב"ר פ"ד סי' ס' על הרקיע: מכסף לשון כיסופא. כלומר מבייש ומלבן פניהם במה שהם אינן מספרים כבוד אל והשמים מספרים (מת"כ): זה השמש שהוא נתון למעלה כו'. וכן בפדר"א השמש רוכב במרכבה ועולה מעוטר כחתן כו'. ויש מפרשים שהמרכבה הזאת הם ד' תקופות השנה. והגאון הגולה מפרש כי דבר זה ידוע כי הרוכב על הדבר הוא נבדל ממה שהוא רוכב עליו. והשמש הוא נבדל מן כל הנמצאים התחתונים שהוא מושל בעולם. ולפיכך הוא רוכב עליהם. וזהו שאמרו השמש שהוא נתון למעלה ורוכב במרכבה יורה שהוא נתון על כל התחתונים ונבדל מהם: הגשמים יורדים כמ"ש הקדמונים ז"ל כשהחום גובר מכה בכח ביסוד המים שבחלק האויר ומשנה מתהוה הברד והגשם השוטף ומטר נתך ארצה (מת"כ): ומכח השמש הארץ מעלה פירות. כי השמש הוא המאור הגדול והראשון מכח החמימות לבשל כל פירות הארץ ולהיות כל זרע: לארוג לשון אריגה. כלו' להכין ולעשות: שאחר כל מעשה בראשית ברא אדם וחוה כו'. שעיקר תכלית הבריאה הוא מה שברא האדם שהוא המכיר בוראו והוא האוהב מה' והוא המושל בכל מעשה בראשית שהם מתנהגים כפי מעשיו. וכמ"ש הכתוב בעצמו על החכמה שהיא חכמת מעשה בראשית בכללה שלחה נערותיה תקרא. זה אדם וחוה כדאי' בויק"ר ריש ס' שמיני. וזהו שברא אדם באחרונה היה מחמת אהבה וכדאמרו בסנהדרין דף ל"ח אדם נברא בע"ש כדי שיכנס לסעודה מיד (פרש"י שימצא הכל מוכן): שיהיו כל הבריות יראים מהם. כדכתיב ומוראכם וחתכם וגו'. ואותו מורא וחתות שהיו בימי אדם חזרו בימי שלמה כי הוא התחיל להמציא מיני ערמיות לצוד ולהכניע. וממנו למדו כל האנשים: ומושלים להם כנ"ל וכ"ה בדפוסים ישנים. וכד"א וחית השדה השלמה לך (איוב ה'): אלא לפריה ורביה כי הוא עולם ההפסד והתמורה. ועיקרה רק להוליד ההויה בחזרה לקיום המין ולחדש ההויה ההפסד: וכן הוא אומר לי עצה ותושיה. וכדאיתא בילקוט בשם פירקא דרבי אליעזר עד שלא נברא העולם נתיעץ הקדוש ברוך הוא בתורה שנקראת תושיה לברא את העולם. השיבה ואמרה לו רבון העולמים אם אין צבא למלך או אם אין מחנה למלך על מה הוא מלך. אם אין עם מקלסין למלך איזהו כבודו של מלך. ושמע הקדוש ברוך הוא וערב לו ע"כ: אז ראה ויספרה כו'. וכדאיתא בשמות רבה פ"מ אמר רבי אחא כשבא הקדוש ברוך הוא לומר תורה לישראל אמרה ארבעה פעמים בינו לבין עצמו עד שלא אמרה לישראל שנא' אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ואח"כ ויאמר לאדם. הרי שהתורה שניתנה לישראל מלובנת (פי' צרופה וברורה) בדבריה: וצדיק יסוד עולם כי הצדיקים המה היסודות שבהם העולם עומד. שע"י מעשיהם הטובים העולם נברא ומתקיים: הבו לה' משפחות עמים כו'. פי' מי שמשפחתו מיוחסת בעמו שזרעו מיוחס אחריו. אז יתנו כבוד ועוז. ואפשר שנ"ל ואו' (תהלים כ"ט) הבו לה' בני אלים הבו לה' כבוד ועוז. ופי' אלים המיוחסים בני אברהם יצחק ויעקב הבו לה'. וחוזר ומפרש מהו. ואמר הבו לה' כבוד ועוז. ר"ל שבחו ואמרו הכבוד והעוז המה לה': כד"ת תדשא הארץ דשא. עיין רש"י בחומש: זה בית עולמים עתה דורש כל הכתוב על ענין אחר. וזהו בית עולמים. שהוא העיקר המעמיד לעולם שבאמצעותו היתה השראת השכינה. והיא היתה מזהב ומעצי לבנון ומכסף. והכל היו מכוונים לענינים גדולים ורמים: מן מיניה מעצמם היו גדלים ופרים ורבים כדאי' בתנחומא פ' תרומה שכל העצים והארזים שהיו שם היו עושים פירות וכדאי' לעיל פי"א סי' ג': מן מיננה. עשה לו המלך שלמה ודאי. כפשוטא על שלמה המלך: מעצי הלבנון כמה כו'. כנ"ל. וכן הוא בשה"ש רבה: ממורט מזוקק מכל סיג: היה נטוח פי' מחופה ע"י טוחה וסיכה כמו שטוה כדמפרש: זהב טוב כמשמעו שפירושו חשוב. ואע"ג דזהב סגור ומזוקק חשוב טפי כאמור בסמוך. מ"מ קרי ליה טוב לגבי שאר מיני זהב. ואסגור ומזוקק דחשיבי טפי לא הם קרא דלא שכיחי: טובוי דהוא בביתא כו' טובוי דהוא בלוייתיה. פרש"י בב"ר פ' ע"ז טובתו הוא בבית. שיכול לקנות בו מה שירצה. וטובתו בלכתו בדרך היא לווייתו שלו. שבקל יכול למוכרו ולהסתפק מדמיו. ובמקום מועט יכול להטמינו

כל הזהבים. כתיב (דה"א כט) ושבעת אלפים ככר כסף מזוקק לטוח קירות הבתים וכי כסף היה והלא זהב היה דכתיב (דה"ב ג) ואת הבית הגדול חפה עצי ברושים ויחפהו זהב וגו' ולמה קרי ליה כסף על שהיה מכסיף בעד כל הזהבים. וכל הכלים היו נעשים ממנו הספות והיעים והמזרקות והמזלגות והכפות והמחתות זהב סגור. תמן כתיב (מ"א ז) והפותות לדלתות הבית. מהו פותות ר' יצחק מגדלאה אמר כג זה פותה שתחת הציר. ר' סימאי אמר אלו פותחות ללמדך שאפי' דבר קל לא היה ביהמ"ק חסר. זהב מופז ר' פטריקי אחוי דר' דרוסי בשם ר' איבו אבא אומר דומה לגפרית מוצתת באש. ר' אבין אמר לשם מקומו נקרא זהב מאופז. זהב מזוקק (בית) ריש לקיש אמר מחתכים אותו כזיתים ומאכילים אותו לנעמיות והוא יוצא מזוקק. זהב פרוים רשב"ל אומר אדום כד דומה לדם הפר וי"א שעושה פירות. א"ר חנינא בר יצחק יום שהכניס מנשה צלם להיכל יבשו כל אותן הפירות הה"ד (נחום א) ופרח לבנון אומלל. ולע"ל הכל חוזר דכתיב (ישעיה לה) פרוח תפרח ותגל וגו'. מרכבו ארגמן (דה"ב ג) ויעש את הפרוכת תכלת וארגמן וכרמיל ובוץ. לפי שארגמן חשוב שבכולן שהוא לבוש מלכות כמד"ת (דניאל ו) וארגוונא ילבש לכן חשב ליה לדידיה. ודכוותיה (ישעיה סו) אוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר. ומה איסור גדול יש לחזיר מן שאר בהמות טמאות ולעכבר משאר שרצים אלא חשב חזיר וה"ה לכל הבהמות וחיות טמאות ומנה לעכבר וה"ה לכל השרצים שבעולם. ד"א אפריון זה הארון. ר' יהודה ב"ר אלעאי אמר למלך שהיה לו בת נאה משובחת וחסודה אמר המלך עשו לה פרוים מוטב שתראה נויה של בתי מן פרוים. כך התורה נאה ומשובחת וחסודה. אמר הקב"ה עשו לה ארון שיראה נויה של תורה מן הארון. עשה לו המלך שלמה זה הקב"ה שהשלום שלו ועשה כן התורה כולה שנא' (משלי ג) וכל נתיבותיה שלום. מעצי הלבנון (שמות כה) ועשו ארון עצי שטים. עמודיו עשה כסף אלו שני עמודים של כסף שהיו עומדין לפניו כמין איסטווה. רפידתו זהב (שם) וצפית אותו זהב טהור. מרכבו ארגמן ר' תנחומא אמר זה הכפרת שהוא דומה לארגמן וכתוב בו (שם) ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה. תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים ר' יהודה ב"ר סימון אמר זו זכות התורה זו זכות הצדיקים שעוסקין בה. ר' עזריה בש"ר יהודה ב"ר סימון אמר זו השכינה. א"ר אבא ב"כ כתיב (שם) ונועדתי לך שם וגו' וכו'. ד"א אפריון זה המשכן. א"ר עזריה בש"ר יהודה בר"ס משל למה"ד למלך ב"ו שהיה לו בת והיה אוהבה יותר מדאי. כל זמן שבתו קטנה היה מדבר עמה בפרהסיא ראה אותה בחצר היה מדבר עמה. כיון שהגדילה ובאת לידי סימנים אמר המלך אין זו כבודה של בתי שאהא מדבר עמה בפרהסיא אלא עשו לה פאפליון לכשאני מבקש לדבר עם בתי אהיה מדבר עמה מן הפאפליון ולפנים. כך כשראה הקב"ה את ישראל במצרים היו נערים שנא' (הושע יא) כי נער ישראל ואוהבהו וממצרים קראתי לבני. ראה אותם על הים היה מדבר עמם שנא' (שמות יד) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי. ראה אותם בסיני היה מדבר עמם שנא' (דברים ה) פנים בפנים דבר ה' עמכם. וכיון שקבלו את התורה ונעשו לו אומה שלימה ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אמר הקב"ה אין שבחן של בני שאהיה מדבר עמהם בפרהסיא אלא עשו לי משכן וכשאני צריך לדבר עמהם אהיה מדבר עמהם מן המשכן הה"ד (במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וגו'. עשה לו המלך שלמה זה הקב"ה שהשלום שלו שהוא עושה שלום עם ישראל מן התחרות שהיה לו עמהם מן מעשה העגל. מעצי הלבנון (שמות כו) ועשית את הקרשים וגו'. עמודיו עשה כסף (שם כז) ווי העמודים וחשוקיהם כסף. רפידתו זהב (שם כו) ואת הקרשים תצפה זהב. מרכבו ארגמן (שם) ועשית פרכת תכלת וארגמן וכתיב (שם מ) וסכות על הארון את הפרכת וגו'. תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים ר' עזריה בש"ר יהודה בר"ס אמר זו השכינה. ר' יודן אמר זה זכות התורה וזה זכות הצדיקים. א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי (שם) ולא יכול משה לבא וגו' משל למה"ד למערה שהיא נתונה על שפת הים רעש הים ונתמלאת המערה והים לא חסר כלום. כך אהל מועד נתמלא מזיו השכינה והעולם לא חסר כלום. הוי תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים זו השכינה. א"ר אבא ב"כ כתיב ונועדתי לך שם וגו' ללמדך שאפי' מה שאחורי הכפורת אינו פנוי מן השכינה. גוי אחד שאל את ר"ג אמר מפני מה נגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה א"ל אילו נגלה על חרוב אחד או על תאנה אחת כך היית שואלני ולהוציאך חלק אי אפשר ללמדך שאין מקום בארץ פנוי מן השכינה שאפי' מן הסנה מדבר היה עם משה. ד"א אפריון וגו' מה כתיב למעלה (שיר ג) הנה מטתו שלשלמה וגו' זו ברכת כהנים כדאמרינן למעלה ללמדך ששלמה לא בא אלא לפרש את התורה וסמך דבריו על סדר התורה. כשם שלמעלה מפרשת המשכן כתוב פרשת ברכת כהנים. כך עשה שלמה בתחלה זכר ברכת כהנים וגו' ואחר דיבר על המשכן. אפריון עשה לו וגו' למה כן א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי כה למה"ד למלך שקדש את בתו ועשה לה קידושין גדולים ושלטה בה עין רעה. כשבא המלך להשיא את בתו מה עשה נתן לה קמיע אמר לה יהא הקמיע הזה עליך שלא ישלוט בך עין רעה עוד. כך עשה הקב"ה כשבא ליתן תורה לישראל עשה פומבין גדולה כמ"ש (שמות כ) וכל העם רואים את הקולות כו ולא היו אלא קדושים כמו שכתוב (שם יט) לך אל העם וקדשתם היום ומחר ושלטה בהם עין רעה ונשתברו הלוחות כמד"ת (שם לג) וישבר אותם תחת ההר. לא עשה כן אלא כיון שבאו ועשו את המשכן נתן להם הקב"ה את הברכות תחלה כדי שלא תשלוט בהם עין רעה לפיכך כתיב תחלה יברכך ה' וישמרך מן עין רעה ואח"כ ויהי ביום כלות וגו'. א"ר אבין אין
מדותיו

יד יוסף כג פס"ר פ"ו: כד לקמן פ' י"ג סי' י"ז: כה פסיק"ר פ"ה: כו ויק"ר פ' אחרי. פסיק"ר פ"ה:

מתנות כהונה

מבאן ולהלן גרסי': **כחוט** דרים שחוט לשון חוטין כמשמעו: ה"ג **והיה** נמסך כשעוה. ודרים נמי שחוט לשון משיכה כד"א חן שחוט וכן פי' הרד"ק בספר השרשים: **הדה** זאת האומה: **לית** לה מיניה גרסי'. פי' אין לה ממנו ולא כלום: ה"ג **סגור** שהיה סוגר. פי' שאין אחד מן הזהבים יכול לראות טוב ממנו כד"א והמסגר שהיו סוגרין בדבריהם פה כל שומעיהם: **מכסית** מביים ולשון כיסופא ידוע: **פותה** הרד"ק והערוך ערך פתא פי' כמין כוס קטן קבוע' תחת הציר כדי שתסוב בו הדלת בקלות ובמהירות: ה"ג בירושלמי ולקמן במדרש חזית זהב מופז: **ר' פטריקי** אחוי כו'. מאופז ממקום אופז והאלף נבלעת שאין הברתה נכרת כל כך: **כל** אותן הפירות. שאף צורות של אילנות שצייר שלמה בבה"מ היו עושין פירות ולכן אמר כל אותן פירות אף שקיצר כאן שלא בא לפרש רק מהו זהב פרוים ובמד' חזית ובתנחומא פי' שרומה הביאו משלם: **לפי** שארגמן כו'. ולכן לא כתב רק מרכבו ארגמן: **ומה** איסור כו'. לשון קושיא היא לומר שאין מכאן להביא ראייה דנקטי' משום חשיבות דנקיט חזיר ועכבר וה"ה לשאר: **והסודה** נוסחא חן כד"א כלה נאה וחסודה חסדאי את וחסדאין מילך וכל זה הוא במדרש חזית: **פרוים** אהל וכילה ועיין בערוך: ה"ג **ועשה** כן התורה: **שהיו** עומדין כו'. עיין מזה במד' חזית בפסוק תורי זהב ושם תמצאנו מבואר: **אסטווה** עיין בערוך ערך אסטווה שהוא כעין טריסין ואצטבאות שלפני החנויות: **ר' תנחומא** גרסי': ה"ג **זכות** הצדיקים שעוסקין בה: ה"ג **ונועדתי** לך שם וגו' וכולה ור"ל כדאיתא במד' חזית וע"ש ולקמן: **סימנים** סימני נערות: **פאפליון** פי' הערוך אהל: ה"ג **לדבר** עמהם מן המשכן: **וכתיב** וסכות גרסי'. ופי' הרי שהפרכת היה רוכב על הארון לכסותו: **מה** שאחורי הכפורת כו'. דייק מדכתיב ודברתי אתך מעל הכפורת הרי שהדיבור לא היה כ"א מעל הכפורת וכתיב ונועדתי לך שם הרי שהיעידה היתה בכל האהל ואפי' במה שאחורי הכפרת: ה"ג **כך** היית שואלני. כמו שאתה שואלני עכשיו כשנראה לי בסנה ולכן איני צריך להשיבך מ"מ להוציאך חלק בלא טעם א"א: **פומבון** פומבי פי' פרסום גדול: **ולא** היו אלא קדושים. כלומר לא מיכל
בהם

עץ יוסף

ושם ירא מגנב: **ואינו חסר כלום** ולכן נקרא טהור שהוא מנוקה מסיגים: **אלא על ככר** אחת. לעשות ממנו המנורה: **והתני** כו' פי' מי מחסר כולי האי בכל פעם ופעם ככר אחד: **על של מדבר** פי' על של משה שעשה במדבר: **גורדייני** ובמנחות דף כ"ט גרס קורדייקני. ופרש"י שם מטבע. והמוסף כתב שנקרא המטבע גורדייני על שם הקיסר גורדיין: **מן קדמוי** הוות חסרה שנין כו'. ר"ל קודם שעמד הזהב על טהרתו חסר הרבה שהיה בו סיגים הרבה. אבל אחר שנצרף עד שעמד על טהרתו לא היתה נחסרת אלא מעט באותן שמונים פעמים: **כחוט** דרש שחוט לשון חוטין. ודרש נמי שחוט לשון משיכה כד"א חן שחוט וגו': **דקלטיינום** המוזכר בב"ר פ' ס"ג: **לית לה מיניה** פי' אין לה ממנו ולא כלום: **שהיה סוגר** בעד כל הזהבים. שבשעה שנפתח כל החנויות נסגרות. שאין מכר לזהב אחר מפניו: **כתיב** (ד"ה א' כ"ט) **ושבעת אלפים** ככר כסף מזוקק לטוח קירות הבתים וכי כסף היה. כצ"ל מביא זה לראיה דנקרא סגור לסבה הנזכר שהיה מכסיף ומבייש שאר הזהבים שהם גרועים לפניו. ועי' ביפ"ת בב"ר שם: **וכל הכלים** היו נעשים ממנו הסיפות והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור. כצ"ל שכן כתיב במלכים א' ז' אבל היעים והמזלגות היו של נחשת מרוק כדכתיב בד"ה ב' ד': **זה פותה** שתחת הציר. שהוא כמין כוס קטן מונח תחת הציר כדי שתסוב בו הדלת בקלות ובמהירות: **דומה לגפרית** הזה שמונחת באש. פי' כשהוא מונח באש מראיתו זך ובהיר מאד. ומופז לשון הוזק וקשה: **לשם מקומו** נקרא זהב מאופז. ממקום אופז והאל"ף נבלעת: **י"א שעושה** פירות בשבכה שלמה ביהמ"ק צר בו כל מיני אילנות. ובשעה שאלו שבשדה עושין פירות אלו שבביהמ"ק עושין פירות. א"ר חנינא. כצ"ל (א"א) וכ"ה בפסק"ר. וטעם הדבר שעשה ה' ביהמ"ק דוגמא ודפוס כל העולם כדי שעל ידי עבודת ה' הנעשית בו יתעורר כח כל הצמיחה בדוגמתו להצליח כהוגן. וזה ענין הפירות. ולכן כשהכניס בו מנשה עכו"ם יבשו הפירות. שכשנפסד סגולת ביהמ"ק. נאבד השפע מכל העולם (יפ"מ): **ולפי שארגמן** כו' ולכן לא כתב רק מרכבו ארגמן: **אלא חשב** חזיר כו'. ר"ל שפרט אותו מפני שהוא משוקץ מכל מפני מאכלו המאוס. וכן העכבר משוקץ מכל מיני שרצים. ולכן פרט אותם. ומביא ממנו דוגמא לפרש כאן ארגמן ג"כ שלכן פרטו לפי שהוא חשוב שבכלן: **פרוים** נ"ל פריום פי' סינומא הנזכר במשנה דפ"ב דכתובות (א"א) או פירושו אוהל וכילה (מת"כ). או פי' בלשון יוני מין כסא ועגלה לשאת בה אדם (מוסף): **ועשה כן** התורה כולה שלום שנאמר. כצ"ל (א"א): **שהיו עומדים לפנים** כצ"ל וכ"ה בפסק"ר פסוק טורי זהב ופסוק עמודיו עשה כסף ע"ש. ור"ל לפנים בארון. שהיו של כסף כמין עמודי ספר תורה. והוא סימן להעמדת ישראל: **כמין איסטוא** תרגום והנה המלך עומד על העמוד על אסטונא: **זה הכפורת** שהוא דומה לארגמן. פי' שזהבה דומה לארגמן. כ"ה בפסק"ר: **כתיב ונועדתי** לך שם וגו'. הכוונה למה שאמר לקמן סי' זו ללמדך שאפי' מה שאחורי הכפורת אינו פנוי מן השכינה: **שבתו קטנה** היה רואה אותה בשוק ומדבר עמה בפרהסיא. כצ"ל וכ"ה בפסק"ר: **סימנים** סימני נערות: **פאפליון** בלשון רומיי אהל: **התחרות** המריבה: **וכתיב וסכות** על הארון את הפרוכת. הכוונה למה דאמר בסוכה ז' ע"ב פרוכת מחיצה וקא קרייה רחמנא סככה. וקאמרי רבנן ההוא דמיכוף ביה פורתא דמהוי כסיכוך. ופרש"י ליכוף בה למעלה פורתא כעין גג יעשה מקצתה. הרי שהפרוכת היה רוכב על הארון לכסותו: **למערה** כו' והעולם לא חסר. כי אף שאנו מייחסין מקום להשראת השכינה אין הכוונה שהיא במקו' הזה ואינה במקום אחר רק שמשם ההתגלות יותר נראית לבני אדם. וההבדל רק מצדנו: **מה שאחורי** הכפורת כו'. דייק מדכתיב ודברתי אתך מעל הכפורת. הרי שהדיבור לא היה כי אם מעל הכפרת. וכתיב ונועדתי לך שם. הרי שהיעידה היתה בכל האהל ואפי' במה שאחורי הכפורת: **על חרוב** אחד כו'. בפסק"ר גרס מתוך חרוב אחד כו' וחרוב הוא אילן של חרובין: **כך היית שואלני** כמו שאתה שואלני עכשיו כשנראה לו בסנה. ולכן איני צריך להשיבך. מ"מ עכשיו שאלתני להוציאך חלק בלי טעם אי אפשר: **כדאמרי' למעלה** פרשה י"א: **זו ברכת כהנים** שבאמצעית הברכות שורה השכינה ומסתלק כל רע: **ולא היו אלא** קדושים. נ"ל ולא היו אלא קידושין כמה דכתיב כו'. וכן הוא בתנחומא ס' זו. משום שבמשל אומר למלך שקידש את בתו כו' כשבא המלך להשיא את בתו כו' לכן קאמר בנמשל שבהר סיני לא היו אלא קידושין כמה שכתוב לך אל העם וקדשתם שהוא לשון קידושין. אבל במשכן נישואין היו שנאמר ביום כלות משה כלת כתיב ביומא דעלת כלה לגנונא פי' לחופה כדאי' לקמן סי' י':
לא

מדותיו של הקב"ה כמדת מלך ב"ו מלך ב"ו נכנס במדינה משבני המדינה מקלסין אותו ומכבדין אותו אח"כ הוא עושה להם צרכיהם בונה להם דימוסיאות עושה להם נתת רוח במדינה. אבל הקב"ה אינו כן אלא עד שלא עשו ישראל את המשכן נתן להם את הברכה תחלה כמה שנא' יברכך ה' וישמרך ואח"כ ויהי ביום כלות וגו': (ה) ויהי ביום וגו' כז מהו ויהי א"ר יהושע תנאים עשה הקב"ה עם ישראל עד שהם במצרים שאינו מוציאם משם אלא ע"מ שיעשו לו משכן וישרה שכינתו ביניהם כמ"ש (שם כט) וידעו כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם. ע"מ לשכני בתוכם. וכיון שהוקם המשכן וירדה השכינה ושרתה בתוכם ויהי רב אמר דבר שלא היה משנברא העולם ועד עכשיו נעשה באותו היום. שמשנברא העולם ועד אותה שעה לא שרתה שכינה בתחתונים אלא משהוקם המשכן ואילך. לכך נאמר ויהי דבר חדוש הוא. רשב"י אומר דבר שהיה ופסק וחזר לכמות שהיה. שכן אתה מוצא מתחלת ברייתו של עולם שרתה השכינה בתחתונים כמ"ש (בראשית ג) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן וגו'. וכיון שנסתלקה השכינה בעת שחטא אדם שוב לא ירדה עד שהוקם המשכן. לפיכך כתיב ויהי דבר שהיה ופסק ימים הרבה וחזר לכמות שהיה: (ו) ויהי. ווי היה. כח מי אמר ווי א"ר אבין כביכול הקב"ה אמר ווי. למה"ד למלך שהיה לו מטרונה רוטננית וא"ל המלך עשה לי פורפירא. כל ימיה שהיתה עסוקה באותה פורפירא לא היתה מרננת. אחר ימים גמרה את הפורפירא ונתנה אותה לכובס ועשאה והביאה למלך כיון שראת אותה המלך התחיל צווח ווי שלא תחזור לרוטנניתה. כך אתה מוצא שהיו ישראל מרננים בכל שעה כמ"ש (שמות טו) וילונו העם על משה וכן (שם טז) וילונו כל עדת בני ישראל וגו' וכן (במדבר יז) אתם המתם את עם ה'. תבע הקב"ה שיעשו לו מקדש כמ"ש (שמות כה) ועשו לי מקדש וגו'. את מוצא כל הימים שהיו עסוקים במלאכת המשכן לא היו מרננים. וכיון שנגמרו מלאכת המשכן התחיל הקב"ה צווח ווי שלא יחזרו וירננו כשם שהיו מרננים: (ז) ויהי. הבכורים אמרו ווי שנטלה מהם הכהונה. כט שעד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות שנא' (שם כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וגו' וכן כתיב (שם יט) ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם וגו'. ריב"ק ודבי. ל אחד מהם אומר הכהנים אלו הבכורות. וחבירו אמר זה נדב ואביהוא. וכן כתיב (ישעיה יד) שבר ה' מטה רשעים שבט וגו' א"ר אבא בר ממל לא אלו הבכורות לפי שהקריבו לפני העגל אבדו כהונה. וכן את מוצא שכל הכהנים שעבדו לע"ז בבנין ראשון פסלן הקב"ה במקדש שני שנא' (יחזקאל מד) והכהנים והלוים בני צדוק וגו'. לפיכך כשהוקם המשכן צווחו הבכורים ווי: (ח) ויהי. מי אמר ווי מה"ש אמרו ווי. לב אמרו עכשיו הקב"ה מניח אותנו ויורד ודר בארץ. אעפ"כ פייסם הקב"ה ואמר להם הייכם העיקר למעלה הוא. שכן כתוב (חבקוק ג) כסה שמים הודו ואח"כ ותהלתו מלאה הארץ. א"ר סימון בש"ר יב"ל שחק עליהם הקב"ה כשאמר להם העיקר למעלן. מנין שכן כתיב (תהלים קמח) הודו על ארץ ושמים. תחלה ארץ ואח"כ שמים לפיכך אמרו ווי: (ט) ויהי. מי אמר ווי. לג או"ה אמרו. למה ווי אלא כך אמרו עד שלא היה הקב"ה שוכן ביניהם היה מתקיים עליהם ועושה מלחמותיהם. עכשיו שעשו לו משכן והוא דר ביניהם עאכ"ו. לפיכך אמרו ווי: (י) ביום. הה"ד (שיר ג) צאינה וראינה בנות ציון וגו'. מדבר בעת ששרתה השכינה במשכן. צאינה וראינה כמד"ת (ויקרא ט) וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם. בנות ציון המצויינים לו במילה; שאילולא שהיו מהולים לא היו יכולין להביט בשכינה אלא נופלים היו כשם שנפל אברהם. לד שנא' (בראשית יז) ויפל אברם על פניו וידבר אתו אלהים. וכן בבלעם אומר (במדבר כד) נופל וגלוי עינים. וכה"א (ויקרא ט) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' מהו זה הדבר על המילה אמר להם כמד"ת (יהושע ה) וזה הדבר אשר מל יהושע. אשר צוה ה' לעשות לאברהם. משל לחנוני אחד שהיה לו אוהב והיה כהן והיה לו טומאה בתוך ביתו של אוהבו והיה מבקש להביאו בתוך ביתו. א"ל הכהן אם אתה מבקש כדי שאבא לתוך ביתך שמע לי והסר הטומאה מתוך ביתך. וכשידע החנוני שאין שם טומאה הלך והביא הכהן אל ביתו. כך הקב"ה כיון שבקש להראות לאברהם אוהבו היתה ערלה תלויה בו. כיון שמל עצמו מיד נגלה שנא' (בראשית יז) בעצם היום הזה נמול אברהם ואח"כ (שם יח) וירא אליו ה'. לפיכך אמר להם משה המילה צוה האלהים לעשות לאברהם אביכם בעת שביקש להראות לו. אף אתם מי שיש בכם ערל יצא וימול לעצמו וירא אליכם כבוד ה'. לכך אמר שלמה צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה במלך שהוא חפץ בשלימים כמד"ת (שם יז) התהלך לפני והיה תמים שהערלה מום היא בגוף. ד"א במלך שלמה לה במלך שברא ברייותיו שלמים ברא חמה וירח על מליאתן. לו וכל מעשה בראשית בקומתם נבראו שנא' (שם ב) הארץ וכל צבאם. לז בר קפרא אמר אדם וחוה כבני כ' שנה נבראו. ד"א במלך שלמה במלך שהשלים מעשיו לאוהביו. השלים אש לאברהם. חרב ליצחק. מלאכים ליעקב. ד"א במלך שלמה במלך שהוא עושה שלום בין ברייותיו החיות של אש והרקיע של שלג. החיות של אש שנא' (יחזקאל א) והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק. והרקיע של שלג שנא' (שם) ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח וגו'. ולא זה מכבה את זה ולא זה מכלה את זה. א"ר יוחנן כתיב (איוב כה) המשל ופחד עמו וגו' לח המשל זה מיכאל והוא של שלג ופחד זה גבריאל והוא של אש. מהו עמו מושלמים לו לא זה מזיק את זה ולא זה מזיק את זה. א"ר אבין לא סוף דבר בין מלאך למלאך לט אלא אפי' במלאך עצמו הוא עושה שלום. ואית ביה חמש אפין הה"ד (דניאל י) וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק וגו' לא זה מכבה את זה ולא זה מכלה את זה. כתיב (שם ז) נהר די נור נגד ונפק והרקיע של מים שנא' (תהלים קד) המקרה במים עליותיו ולא זה מכבה את זה ולא זה מכלה את זה. א"ר יעקב דכפר חנן עושה שלום במרומיו מ מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה. א"ר יוחנן לית מזל חמי במה דקדים ליה ולית מזל חמי במה דלעיל מיניה אלא במה דלרע מיניה

יד יוסף כז תנחומא ס"ז. פסיק"ר פ"ה: כח תנחומא ס"ז. פסיק' פ"ה: כט זבחים קי"ג. בכורות ד'. פסיק' פ"ה: ל זבחים קט"ו: לא ילקוט ישעיה רמז רפ"ה: לב זוהר תרומה ק"מ. ותנחומא ס"ז ותרומה. פסיק"ר פ"ה: לג פסיק"ר פ"ה: לד זוהר נ"ל. תנחומא נ"ל וירא סי' ו'. ילקוט תורה רמז פ"ב: לה שהש"ר פ"ג סי' כ'. וילקוט שם: לו חולין ס': לז שהש"ר פ"ג סי' כ'. ב"ר פ' י"ד סי' ז'. ילקוט בראשית: לח ילקוט שם"ש. ריש ספר הבהיר. תנחומא ויגש סי' ו'. שהש"ר פ"ג. זוהר ויקרא דף י"ב. פסחים קי"ח: לט ירוש' פ"ב דר"ה: מ דב"ר פ"ה. שהש"ר פ"ג סי' כ':

מתנות כהונה

בהם נשמות אדם רק נקיות וקדושה אלהית: לא עשה. כביכול לא נאמר במחשבה זו אלא כו': רוטננית מרננת ומתלוננת כדאמרי' בפ' היה נוטל רטון מגושה ולא ידע מאי אמר פי' מדבר ומלהם: פורפירא לבוש מלכות: ה"ג ר' יהושע בן קרחה ור' א' כו'. ועיין בזבחים פ' פרת הטאת: מתקיים מגיח ועומד להם בכל צרכם: כמה דתימא וירא כל העם וגו': וראינה ר"ל ראו בכבוד השכינה מפני שאתם מצויינים וכו': בקומתם נבראו גרסי'. ועיין כ"ז במדרש חזית: וכל צבאם. בצביונם ובקומתם וכן פירש"י בפ' בראשית בפי' החומש: ה"ג על ראשי החיה רקיע: במלאך עצמו גרסי': חמש אפין. וכ"ה במדרש חזית וביררו' דמסכת ר"ה בפ' אין מכירין ודייק מדכתיב בקר' ה' תוארים. תרשיש. ברק. לפיד אש. ונחשת קלל. וקול המון. תרשיש דרשו חז"ל פי' גיד הנשה תרי אלפי אמה בים התרשיש והרי מים ואח"כ ברק ולפיד אש: חמי רואה: ה"ג לית מזל חמי במה דקדים ליה וכו' עד במה דלעיל מיניה אלא

עץ יוסף

לא עשה כביכול לא נאמר במחשבה זו (מת"כ): דימוסיאות פי' מים חמין היוצאין מן הקרקע כגון חמי טבריא (ערוך): (ה) תנאים עשה הקב"ה כו'. שויתי פירושו ויהי הדבר אשר התנה עם ישראל: וכיון שהוקם המשכן וירדה השכינה ושרתה בתוכם. מסיים בפסיקתא בהיתה שעה נתקיימו כל אותן התנאים לפיכך הי"א ויהי מה שאמר ד"א רב אמר כו': דבר חדוש הוא כלו' הויה חדשה מה שלא היה מעולם ככה: רבי שמעון ב"י אומר כו'. דעתו שקודם חטא אדם הראשון היה ככה רק שנתקלקל מחטאו. ועל ידי הקמת המשכן נתקן כאשר מתחלה: וכיון שנסתלקה השכינה בעת שחטא אדם. וכדאי' בב"ר פ' י"ט וישמעו את קול ה' אלהים מהלך אכ"ל אלא מתהלך מקפץ ועולה ע"ש: (ו) רוטננית בערוך הביא הגירסא רוטננית בלשון יוני הומיה מקללת ושולבת ובפסיקתא הנוסחא רוננת. והוא מלשון ריגון האמור בב"ש על דבר לעז של גנאי: עשי ליך פורפירא כ"ה בתנחומא וכוונתו היה כדי שיהיה לה עסק. שהבטול מביא לידי שיעמום. פורפירא כתב המוסיף בלשון יוני ורומי בגד תכלת: וכן אתם המתם את עם ה'. הביא זה הפסוק לראיה שהיו מרננים תמיד: (ז) וכן כתיב שבר ה' מטה רשעים כו'. בגביאות בבל כתיב ונשאת המשל הזה על מלך בבל וגו' דמלך בבל הוא הנמשל ממנו והמשל הוא הבכורים שכמו ששבר ה' הבכורים והגדולה והכבוד שהיה להם לוקח מהם. כן שבר ה' מטה נבוכדנצר ונפל ממנו הממשלה והגדולה שהיה בידו. ועי' הרש"א בחד"א פ' חולין דף קל"ם: לפי שהקריבו לפני העגל. עי' מ"ש לעיל פ' ג': פסלן הקדוש ברוך הוא במקדש שני שנא' והכהנים הלוים בני צדוק. אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם. ואע"ג דהתם מיירי על מקדש דלעתיד. מ"מ ילפינן דה"ה בבית שני: (ח) שחק עליהם הקב"ה. הדבר קשה לאומרו ונראה שזה בכתובות מתחלפות יש כתות עליונות שהמה העקרים והנעלים. ויש כתות שהאדם העיקר בתיבם וכמו שהאריכו החכמים בספריהם. אשה"נ ועיין זוהר תרומה דף ק"מ ע"ב: (ט) מתקיים משגיח ועומד להם בכל צרכם: (י) מצויינים לו במילה. וה"ק שראו הכבוד מפני שהם מצויינים במילה: ויפול אברם על פניו וידבר אתו אלהים. משמע דעד דלא של הוי נפיל על אנפוי ומליל עמיה בתר דמל קאים בקיומא ולא דחיל זוהר פ"ס לך לך. וכן פרש"י עשמש והא דלא כתיב הנפילה עד השתא ללמד על ההפרש שקודם שנימול ולאחר שנימול. שהרי אחר שנימול כתיב ואברהם עודנו עומד לפני ה': וכן בבלעם אומר ע' מ"ש בתנחומא ס' נח סי' ה': נופל וגלוי עינים ופרש"י בחומש לפי שלא היה בלעם מהול לא היה בו כח לעמוד ולדבר עם הקב"ה מעומד לפיכך נפל: והיה כהן פי' האוהב של החנוני. והיה לו טומאה בתוך ביתו של החנוני והיה מבקש החנוני להביאו להאוהב לתוך ביתו. אמר לו הכהן הוא האוהב אם אתה מבקש כדי שאבוא לתוך ביתך שמע לי והסר הטומאה מתוך ביתך. וכשידע החנוני שאין שם טומאה הלך והביא הכהן אל ביתו. ותיבות של אוהבו מיותר. והמשיל את אברהם לחנוני שהיה מכניס אורחים. ואת הקב"ה כביכול לכהן: וכל מעשה בראשית בקומתן נבראו ובצביונם נבראו שנ'. כנ"ל (א"א): כבני עשרים שנה נבראו. כלו' שלא נבראו כתינוק אלא על מליאתן בצביונם ותוקפם שהיו כבן כ' שנה. וכן כבר נשלמו בדעתם והכמתם כאילו כבר היו בני עשרים. והילכך נענשו בני יומן: השלים מעשיו כלו' עשה שלום בין ההפכים: כמראה הבזק ואמרו בחגיגה דף י"ג כאור היוצא כו': והרקיע שעל ראשי החיות של שלג: המשל זה מיכאל כו'. וכן אי' בתנחומא סדר ויגש. אבל בב"ר פ' י"ב אי' המשל זה גבריאל ופחד זה מיכאל. ובאדר"נ פ"ב אי' כקול מים רבים זה גבריאל המלאך. ובתרגום אי' איוב כ"ה על פסוק המשל ופחד עמו מיכאל מימינא והוא דאשא וגבריאל משמאלא והוא דמיא. ובדברים רבה פ"ה אי' הנוסחא הישנה מיכאל כולו אש וגבריאל כולו שלג. וכתב המת"כ והנזה"ק שנוסחא דידן עיקר כי כן מבואר גם בזוהר בכמה מקומות דמיכאל מצד החסד וגבריאל מצד הדין והפחד. ועיין מת"כ בב"ר פי"ב ובדברים רבה פ"ה. ועיין במס' פסחים פ' ע"פ ובתנחומא סדר תצוה: עמו מושלמים כו' כנ"ל: ואית ביה חמש אפין. פי' שיש בקרא חמש תוארים. דהיינו תרשיש וברק לפיד אש ונחשת קלל וקול המון היינו מים. שמשמע ליה דקול דבריו שקול המון פירושו המון ים או המון מים רבים. שיש בו בהמלאך חלק מים רבים. הרי שמקלתו אש ומקלתו מים (יפ"ת). או אפשר שדייק מדכתיב תרשיש ודרשו חז"ל בפ' ג"ה תרי אלפי אמה בים התרשיש (מת"כ): והרקיע של מים והא דאמר לעיל סי' זה שהרקיע של שלג. התם ברקיע שעל ראשי החיות שהוא רקיע א'. ומדרש זה ס"ל כמ"ד בב"ר פ"ד שהרקיע אינו אלא של מים: מעולם לא ראתה חמה פגימתה כו'. מפני דרכי שלום דאכפה דעתה דלבנה אם תראה החמה פגימתה: לית מזל חמי כו'. פי' אין

מיניה . כהדין בר נשא דהוא נחית בסולמא הפיך לאחורוי . תני רשב"י אומר הרקיע הוא של מים והכוכבים של אש והן דרים זה עם זה ואינן מזיקין זה את זה . ואפי' בין המכות הוא עושה שלום הה"ד (שמות ט) ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד . מא ר' יודא ור' נחמיה . ר' יודא אמר צלוחיות של ברד מליאות אש . ר' נחמיה אמר אש וברד פתוכים זה בזה . א"ר חנין טעמיה דר' יודא כהדא פרטתא דרומנא דחרצינתא מתחמיא מלגו . טעמיה דר' נחמיה כהדא שאשיתא דקנדילא דמיא ומשחא מעורבים כחדא והיא דלקא מן גביהון . א"ר יודא בר"ס מהו מתלקחת מיתה ומתקהלא לעשות שליחותה בשביל לעשות רצון בוראה . א"ר אדא למלך שהיו לו שני לגיונות קשים והיו מריבים זה לזה . וכיון שהגיע מלחמתו של מלך עשו שלום זה עם זה ובאו ועשו מלחמתו של מלך. כך אש וברד מריבים זה לזה וכיון שראו מלחמתו של הקב"ה במצרים נאמר (שם) ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד נס בתוך נס לכך נאמר (שיר ג) במלך שלמה . בעטרה שעטרה לו אמו א"ר יצחק חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שעשתה בת שבע עטרה לשלמה בנה. אלא עטרה זה אהל מועד . בעטרה הזאת שמקובעת באבנים טובות ומרגליות ומעוטרת בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש . מב א"ר חוניא שאל רשב"י את ר' אלעזר ב"ר יוסי א"ל אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו. א"ל הן למלך שהיתה לו בת יחידה והיה אוהבה יותר מדאי . לא זז מחבבה עד שקרא אותה אחותו . לא זז מחבבה עד שקרא אותה אמו . כך היה הקב"ה מחבב את ישראל קראן (שם ה) אחותי רעיתי יונתי תמתי . לא זז מחבבן עד שקראן אמו הה"ד (ישעיה נא) הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו . מג ולאמי כתיב . עמד רשב"י ונשקו על ראשו א"ל אילולא לא יצאתי לעולם אלא לשמוע טעם זה מפיך די . ד"א אמו אומתו . ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר בשעה שאמר הקב"ה למשה עשו לי משכן היה לו להעמיד ד' קונטיסים ולמתוח את המשכן עליהם . מד אלא מלמד שהראה הקב"ה למשה למעלן אש אדומה אש ירוקה אש שחורה אש לבנה א"ל בתבניתם אשר אתה מראה בהר . ר' ברכיה בש"ר בצלה למלך שהיה לו לבוש משובח עשוי במרגליטון אמר לבן ביתו עשה לי כזה . א"ל אדני המלך יכול אני לעשות כמותו . א"ל מה אני בכבודי ואתה בסממנך . כך אמר משה לפני הקב"ה אלוה אני יכול לעשות כאלה . א"ל בתבניתם אשר אתה וגו' בתכלת ובארגמן ובתולעת שני ובשש . אמר הקב"ה למשה אם את עושה מה שלמעלה למטה אני מניח סנקליטון שלי של מעלה וארד ואצמצם שכינתי ביניהם למטה . למעלה שרפים עומדים אף למטה עצי שטים עומדים. העמד אכ"ב אלא עומדים כנתון באסטרטיא של מעלה הה"ד (שם ו) שרפים עומדים ממעל לו . מה למעלה כוכבים אף למטה כוכבים . א"ר חייא בר אבא מלמד שהיו קרסי הזהב נראין במשכן ככוכבים הקבועים ברקיע . ביום חתונתו זה סיני חיתונין היו שנא' (שמות יט) וקדשתם היום ומחר . וביום שמחת לבו זה מתן תורה שנא' (שם לא) ויתן אל משה ככלותו וגו' ככלתו כתיב . מו ד"א ביום חתונתו זה אהל מועד . וביום שמחת לבו זה בית העולמים. ומנין לאהל מועד שחיתונין היו דכתיב ביום כלות משה להקים את המשכן מז כלת כתיב ביומא דעלת כלתא לגננא . ד"א ביום כלות ביום הקים אכ"ב אלא ביום כלות ביום שכלו המזיקין מן העולם :

(יא) ויהי ביום כלות משה וגו' מח הה"ד (משלי כז) נוצר תאנה יאכל פריה וגו' מדבר ביהושע שהוא שימש את משה כמד"ת (שמות לג) ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל . למה נמשלה תורה בתאנה שרוב האילנות הזית הגפן התמרה נלקטים כאחת והתאנה נלקטת מעט מעט. וכך התורה היום לומד מעט ולמחר הרבה לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשתים ועליו נאמר נוצר תאנה . מהו יאכל פריה פרי של תורה מלכות ושרות שנא' (משלי ח) בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו . וכן אירע ליהושע שלא ירשו בניו של משה מקומו אלא יהושע ירש מקומו כמד"ת (במדבר כז) קח לך את יהושע בן נון וגו' . ושומר אדניו יכובד זה יהושע שהיה משמש את משה ביום ובלילה כמד"ת (שמות לג) לא ימיש מתוך האהל ואומר (במדבר יא) אדני משה כלאם לפיכך כיבדו הקב"ה. מה כבוד עשה לו הקב"ה לפי שכך אמר ליהושע (שם כז) ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים וגו' ולפי ששמש אדניו זכה לרוה"ק שנא' (יהושע א) ויהי אחרי מות משה וגו' שאין ת"ל משרת משה למה נאמר לומר לך לפי שהיה משרת משה זכה לנבואה הוי יכובד . ד"א נוצר תאנה וגו' מט אין הקב"ה מקפח שכר בריה . בכ"מ שאדם יגע ונותן נפשו על הדבר אין הקב"ה מקפח שכרו . רצונך לידע שלמה בנה ביהמ"ק שנא' (מ"א ו) ויבן שלמה את הבית ויכלהו . בשביל שנתן דוד נפשו על ביהמ"ק שנבנה שנא' (תהלים קלב) זכור ה' לדוד את כל ענותו וגו' אם אבא באהל ביתי וגו' אם אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום לה' וגו' . ולא קיפח הקב"ה שכרו אלא הכתיבו על שמו (שם ל) מזמור שיר חנכת הבית לדוד . לשלמה אכ"ב אלא לדוד הוי נוצר תאנה יאכל פריה . וכן את מוצא במשה נ שנתן נפשו על ג' דברים ונקראו על שמו ואלו הן דינים תורה ומשכן. דינים מנין דכתיב (שמות יח) וישב משה לשפוט את העם וגו'. ונקראו על שמו דכתיב (דברים לג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל . נא תורה מנין שנא' (שמות כד) ויהי משה בהר ארבעים יום וגו' . ונקראת על שמו שנא' (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי. משכן מנין שכן את מוצא שהיה משה מחזיר על האומנין בכל יום ובכל שעה ללמדם כיצד יעשו את המלאכה שלא יטעו בה לפי שא"ל הקב"ה (שמות כה) וראה ועשה בתבניתם וגו'. ולכך כתיב על כל דבר ודבר כאשר צוה ה' את משה שלא היה זז מעל גביהם וכה"א וירא משה את כל המלאכה וגו' ויברך אותם משה . נב מה ברכה אמר

ויהי

יד יוסף מא ב"ר פ' י"ב . שהש"ר פ"ג סי' כ' : מב ש"ר פ' כ"ג . שהש"ר פ"ג סי' כ"א . ילקוט פקודי רמז תי"ז ושה"ש : מג שהש"ר פ"ג סי' כ"א ופ"ו סי' ע"ו . ת"כ שמיני פ"א. ש"ר פ' נ"ב . ילקוט פקודי רמז תי"ז ושה"ש : מד זוהר פקודי דף רמ"א : מה ש"ר פ' ל"ה : מו סד"ע פט"ו : מז זוהר שמות דף ה' וס"ז . ופסיק"ר פ"ה : מח לקמן פ' כ"א . ספרי פיסקא ק"מ : מט תנחומא ס"ז . ותנחומא ומכילתא בשלח . וילקוט ס"ו : נ מכילתא בשלח ותנחומא בשלח ותשא ושופטים . פסיק"ר פ"ה . וילקוט תשא ויש שנוים הרבה בהם : נא שוח"ט מזמור א' : נב תנחומא פקודי סי' י"א . סע"ר פ"ז . ספרי פיסקא קמ"ג :

מתנות כהונה

אלא במה דלרע : דלרע שלמטה ממנו וע"ז בפ' שופטים : נחית יורד מעל הסולם והופך פניו לאחוריו באופן שאינו רואה אלא מי שלמטה ממנו ובירושלמי דמסכת ראש השנה גרסי' דסליק בסולמא : הרקיע הוא של מים גרסי' : פתוכים מעורבים : פרטתא כו' . פי' הערוך קליפת הרימונים שהגרעינין נראין מתוכו : מלגיו גרסי' : שאשיתא נראה שנותנין בו מים ושמן והוא דולק ואין המים מעכבו והערוך פי' פתילה של נר : מן גביהון . מעליהם ובפ' ואלא גרס ונורא דליק מן גויהון פי' מתוכן : דקנדילא בפ' ואלא לא גריס ליה וכן נראה דקנדילא משמע בכל מקום נר של שעוה וכהאי גונא : מיתה ומתקהלא כו' : מתלקחת דרים נוטריקון מיתה יש אלנו כלומר דבר שהוא היפוכו ומיתתו ואעפ"כ מתקהל ומתקבן לעשות כו' : באמר ויהי ברד גרסי' : בת יחידה גרסי' : ה"ג והיה אוהבה לא זז מחבבה כו'. במד' חזית וכן בכל מקום שמצאתי מדר' זה גרסי' יותר מדאי והוא קורא אותה בתי לא זז כו' עד את ישראל קראן בתי שנא' שמעי בת וראי ולא זז מחבבן עד שקראן אחותי הה"ד פתחי לי אחותי רעיתי : האזינו גרסי' : מרגליטון מרגליות : יכול אני . בתמיה : ה"ג א"ל כתבנית אשר אני וגו' : העמד אין כתיב עיין במדרש חזית : ה"ג בנתון באסטרטיא . ופי' בצבא והיילות של מעלה וכן פי' הערוך ערך אסטרטיא : שנא' וקדשתם . ל' קידושין ממש : ביומא דעלת כו'. ביום שנכנסה כלה לחופתה : באחד בפעם א' נלקט כלם : ושאל לו כו' משמע שהוא עצמו לא יזכה לרוח הקודש : בכל יום כ"פ . בבקר ובערב לצורך התמיד כדלקמן : נותן

ע

ענף יוסף

(י) [למלך שהיה לו בת יחידה כו'] ונראה שמתחלה אדם לומד מרבו ומקבל חכמתו מרבו . כמו הבת שמקבלת מאביה שכל מעשה ידיה לאביה . ואח"כ כשנעשה חכם ואין צריך עוד לרבו הרי הוא כחבר לרבו בחכמתו כמו האח והאחות שאין משפיעים זה לזה . ואח"כ כשמלמד עם אחרים נעשה רב והוא משפיע לתלמידיו כמו האם שמשפעת לבנה . וז"ש מתחלה קרא אותה בת כלומר שממתי אתה בת שאתה לומד מרב הרי אתה בתי. שאני עשיתי אותך לבת . ואח"כ אחותי שאח"כ נעשה חבר ואתה אחותי שעשיתיך לאחות . ואח"כ אמי שעשה אותי לאם שאני מלמד לאחרים . והכל הוא מחמת התורה הרי הוא האם של התורה דהיינו התורה עשתה אותו לאם (הגר"א בשה"ש). ועיין מ"ש בשהש"ר : (כלת כתיב) ואע"ג שבכל הספרים נכתב כלות מלא בוא"ו . ה"פ מדכתיב כלות ולא כתיב ביום כילה לכקים המשכן אלא לדרוש

עץ יוסף

אין מזל רואה במה שקודם לו ולעיל ממנו . אלא בזה שלמטה ממנו ור"ל שכולם תקועים בחגורת המזלות וכשהגלגל מתנועע כל אחד רואה של מטה ממנו ולא של מעלה ממנו . וגם זה משום עושה שלום במרומיו כדי שיהא כל מזל ומזל אומר אני הוא הראשון כדאמר בדב"ר פ"ה: כהדין בר נש דהוא נחית בסולמא הפוך לאחורוי . פי' כאדם היורד מן הסולם שפניו אינו כלפי הסולם אלא לאחור נמצא כל אחד רואה של מטה ממנו ולא של מעלה ממנו : והכוכבים של אש שהם מאירים כאש : ואפילו בין המכות כו' . פי' לא מיבעיא בשעת שלום אלא אפילו בשעה שבאים לעשות דין : צלוחית של ברד מליאות אש . ונמצא שהאש מבפנים והברד מקיפו מבחוץ . והנה הנס הזה מזולת חבור ב' ההפכים הוא שהאש בתוך הברד הפך הטבע שיסוד האש מקיף ליסוד האויר וליסוד המים וכאן המים מקיפים האש : פתוכים פי' מעורבים : דהדא פרטתא דרומני כו' . פי' קליפות הרמונים שהגרעינין נראין מתוכו : כהדא עששיתא תרגום שה"ש נהרין כעששית . והוא כלי שקורין לאמ"פע שנותנין בו מים ושמן והוא דולק ואין המים מעכבו אף שקצת טיפי מים בתוכו . וכן אע"פ שנתערבו גרעיני הברד וגם חלקי האש מ"מ לא כבה האש : כהדא שאשיתא דקנדילא עמ"ש לעיל פירושו דקנדילא . והמת"כ לא דק דקאנדלי הוא כלי שדולקים בו שמן . מיתה ומתקהלא מתלקחת דרים נוטריקון מיתה יש אלנו כלו' דבר שהוא היפוכו ומיתתו ואעפ"כ מתקהל ומתקבן לעשות כו' . והא"א כתב שצ"ל ומתקהא והוא לשון קהיות שינים : לכך נאמר במלך שלמה . לפי שעושה שלום : באבנים טובות ומרגליות כך היה אהל מועד מצוין בתכלת ובארגמן . כצ"ל : והיה אוהבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתו . לא זז מחבבה עד שקרא אותה אחותו . כצ"ל (א"א) : מחבב את ישראל קראן בתו הה"ד (תהלים מ"ה) שמעי בת וראי ולא זז מחבבן עד שקרא אותן אחותו . כצ"ל (א"א) וכ"ה בשהש"ר פ"ג סי' כ"א וע"ש : קונטיסים פי' בלשון יוני ורומי עץ ארוך וראשו תי' (מוסף) : ולמתוח פי' ולפרוס : במרגליטין פי' במרגליות ואבן יקרה : יכול אני בתמיה : אני בכבודי אם לא תכוון כך אני מוחל על כבודי : מה שלמעלה למטה ר"ל דוגמת שלמעלה אתה עושה למטה : סנקליטין פי' ב"ד (ערוך) : העמד אכ"ב ר"ל שהיה לו לכתוב העמד עצי שטים בלשון ציווי : באסטרטיא תרגום אחשדרפני המלך אסטרטילוסי מלכא : שנ' וקדשתם לשון קידושין : ביומא דעלת כלה כו' . ביום שנכנסה כלה לחופתה . ובזוהר שמות דף ה' ע"ב מסיים שכינתא דאיהי כלה ע"כ : (יא) ויהי ביום כלות משה וגו' הה"ד נצר תאנה כו' . כדמסיק לפי שמסר נפשו עליו לכך נקרא על שמו ומביא מקרא דנוצר תאנה ואגב מפרש ליה באנפי אחריני ג"כ : נלקטים כאחד בפעם אחת נלקטים כל הפירות מן האילן לפי שהם מתבשלים בפעם אחד אבל התאנה אינה מתבשלת אלא מעט מעט . ואותם שנתבשלו אם לא ילקטו אותם תיכף יתליעו כדאי' בב"ר פ' ס"ב . וצריך הפרדס לשומר תמיד . והשומר הוא יאכל פריה : לומד מעט וזהו נוצר אותה כתאנה ללקוט בלבו מעט מעט . כי אינו בקול ללומדה בבת אחת ולשכוח כי אם חוזר מעט מעט להיות תקוע בלבו : מלכות ושרות כי הוא מושל על הבריאה והטבע שנכנעים לרצונם . כי הוא מבטל כל רע מהעולם : שהיה משמש חכב שני דברים. אחד הלימוד והידיעה . ב' ההליכה בדרכיו תמיד לראות מדותיו והנהגותיו . שלכן לא מש מתוך האהל להתבונן במדותיו תמיד : אדוני משה כלאם יהושע אמר כן למשה על אלדד ומידד שנתנבאו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ שיכלאם . הרי מרוב אהבתו ודיבוקו אליו קנא קנאתו : שכך אמר ליהושע ולפני אלעזר כו' . והיה זה פיום למשה שהיה הכבוד לבית אביו שיעמוד יהושע לפני אלעזר כדאי' לקמן פ' כ"א : ולפי ששמש אדוניו זכה לרוה"ק . כלו' . ולא נצרך לאלעזר וכדאמרי' בערובין ס"ג : שנתן דוד נפשו על ביהמ"ק . שהכין כל הכסף והזהב לבנין ביהמ"ק וגם בנה היסוד : הוי נוצר תאינה ושומרה אף שלא גידלה ולא נטעה בעצמו יאכל פריה : ונקראת על שמו שנא' זכרו תורת משה . שאע"פ שהיא תורת אלהים. מ"מ זכה משה שנקראת

על

(תהלים צ) ויהי נועם ה' אלהינו וגו' אמר להם תשרה השכינה במעשה ידיכם. א"ר חייא בר יוסף נג כל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו בכל יום ב' פעמים. וא"ת שהיה אחד משבטו של לוי נותן לו יד לאו. אלא אמרו חכמים היה קובעו ומפרקו ולא סייעו אחד מישראל שנא' ויהי ביום כלות לכך נקרא על שמו שאינו אומר ביום הקים אלא ביום כלות יום שבלו הקמותיו וזכר שמו שם לכך נאמר כלות משה: (יב) כלות משה. הה"ד (קהלת ב) כי יש אדם שעמלו וגו'. נד כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון זה בצלאל שעשה המשכן בחכמה ובדעת כמ"ש (שמות לה) ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה וגו'. ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו זה משה שלא עמל במשכן ונקרא על שמו הה"ד כלות משה ודכותיה שלמה ודוד: (יג) להקים את המשכן נה הה"ד (משלי ל) מי עלה שמים וירד וגו'. מי עלה שמים זה הקב"ה דכתיב ביה (תהלים מז) עלה אלהים בתרועה ה' וגו'. וירד (שמות כ) וירד ה' על הר סיני. מי אסף רוח (איוב יב) אשר בידו נפש כל חי. (משלי ל) מי צרר מים בשמלה (איוב כו) צורר מים בעביו. (משלי ל) מי הקים כל אפסי ארץ (ש"א ב) ה' ממית ומחיה וגו'. מה שמו צור שמו שדי שמו ה' צבאות שמו. ומה שם בנו כי תדע (שמות ד) בני בכורי ישראל. ד"א מי עלה שמים זה אליהו דכתיב ביה (מ"ב ב) ויעל אליהו בסערה השמים. וירד (שם א) רד אותו אל תירא. (משלי ל) מי אסף רוח בחפניו (מ"א יז) חי ה' אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר וגו'. מי צרר מים בשמלה (שם ב ב) ויקח אליהו את אדרתו וגו'. מי הקים כל אפסי ארץ (מ"א יז) ויאמר אליהו ראי חי בנך. ד"א מי עלה שמים וירד מי הוא זה שתפלתו עולה לשמים והיא מורידה את הגשמים ובזכותו רוחות טובות מנשבות לגדל את העשבים שנא' מי אסף רוח זה שמחלק מעשרותיו בחפניו הוי בחפניו. וכה"א (מלאכי ג) הביאו את המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די נו עד שיבלו שפתותיכם לומר די. ומנין שהרוחות צורך התבואה שכן כתיב (דברים לב) יערוף כמטר לקחי תזל וגו'. מי צרר מים בשמלה מי שאינו מחלק מעשרותיו בחפניו אין תפלתו עולה לשמים ואינה מורדת את הגשמים אלא צורר המים בעבים ואינם יורדים לארץ. מי הקים כל אפסי ארץ כמד"ת (שם כח) יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר. מה שמו ומה שם בנו כי תדע מה שמו אברהם הפריש מעשר תחלה שנא' (בראשית יד) ויתן לו מעשר מכל והקנה לו הקב"ה שמים וארץ ולמה בירכו שיקנה לו האלהים שמים וארץ לזרעותיו. ומה שם בנו זה יצחק שנתן מעשר ונתברך שנא' (שם כו) ויזרע יצחק וגו' מהו וימצא בשנה ההיא מאה שערים נז מלמד שמדדן לעשרן. כי תדע וכן הזהיר הקב"ה את ישראל שאם יעשרו תבואתם יברכם בעושר שנאמר (דברים יד) עשר תעשר וגו' עשר בשביל שתתעשר. ד"א מי עלה שמים זה משה דכתיב ביה (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים. וירד וירד משה מן ההר אל העם. מי אסף רוח בחפניו (שם ט) כצאתי את העיר אפרוש וגו'. מי צרר מים בשמלה כמד"ת (שם טו) נצבו כמו נד נוזלים. מי הקים כל אפסי ארץ וכי משה הקים כל אפסי ארץ אלא שהקים אהל מועד שהעולם הוקם עמו. ריב"ל בשם רשב"י להקים המשכן אב"כ אלא להקים את המשכן משכן אחר הקים עמו שנקרא אהל כשם שהמשכן נקרא אהל מועד כמד"ת (ישעיה מ) וימו וחם כאהל לשבת שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת משהוקם המשכן נתבסס העולם לכך נאמר להקים את המשכן: (יד) להקים את המשכן הה"ד (שמות טו) נחית בחסדך וגו'. נח תמן תנינן על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ושלשתן זכרן משה בפסוק אחד נחית בחסדך עם זו גאלת זה החסד. נהלת בעזך זו תורה כמד"ת (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן. אל נוה קדשך זו עבודת המשכן והמקדש. נחית בחסדך אלו הדורות שעמדו משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים שקבלו התורה נט שהיה הקב"ה מנהיג אותם בחסדו שלא היו מע"ט שיחיו בהם וזנם הקב"ה בחסדו. וכנגדן אמר דוד כ"ו פעמים כי לעולם חסדו. ובאותו חסד יצאו ישראל ממצרים לכך נאמר נחית בחסדך עם זו גאלת שבחסד גאלם. נהלת בעזך ניהלם בזכות התורה שקבלו עד הקמת המשכן. ס למה היה העולם דומה באותה שעה לטרסקל על ב' רגלים שאינו יכול לעמוד והוא רותת כיון שעשה לו רגל ג' נתבסס ועמד כך כיון שנעשה המשכן כמד"ת אל נוה קדשך מיד נתבסס ועמד שמתחלה לא היה לעולם אלא ב' רגלים חסד ותורה והיה רותת נעשה לו רגל ג' זה משכן מיד עמד ולכך כתיב להקים את המשכן. מהו את. העולם שנקרא אהל הוקם עמו הוי להקים את המשכן: (טו) ד"א להקים את המשכן: סא אר"ס בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלה"ש שיעשו אף הם משכן ובעת שהוקם למטן הוקם למעלן והוא משכן הנער ששמו מטטרו"ן שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם ולכך כתיב את המשכן שמשכן אחר הוקם עמו וכה"א מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך: (טז) ד"א את המשכן שהוא שקול כנגד העולם שקרוי אהל כשם שמשכן קרוי אהל. סב כיצד כתיב בראשית ברא אלהים וגו' וכתיב (תהלים קד) נוטה שמים כיריעה ובמשכן כתיב (שמות כו) ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן וגו'. כתיב בשני (בראשית א) יהי רקיע ויהי מבדיל וגו' ובמשכן כתיב (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם. בשלישי יקוו המים מתחת השמים ובמשכן (שם ל) ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה וגו'. ברביעי יהי מאורות ברקיע השמים ובמשכן (שם כה) ועשית מנורת זהב טהור וגו'. בחמישי ועוף יעופף על הארץ וגו' ובמשכן (שם) והיו הכרובים פורשי כנפים. בששי נברא אדם ובמשכן (שם כח) ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. בשביעי כתיב (בראשית ב) ויכלו השמים וגו' ובמשכן (שמות לט) ותכל כל עבודת משכן וגו'. בבריאת עולם כתיב ויברך אלהים ובמשכן (שם) ויברך אותם. בשביעי ויכל אלהים ובמשכן (במדבר ז) ויהי ביום כלות משה. בשביעי ויקדש אותו ובמשכן (שם) ויקדש אותו. הוי את המשכן:

המשכן

יד יוסף נג לקמן פ"ז וס' י"ג. וכפ"ר פ"ז. כפרי וילקוט כ"ז. פסיק"ר פ"ה. ירוש' פ"ק דיומא. תנחומא. תנחומא פקודי. ת"כ סוף מכילתא דמילואים. תנחומא תשא : נד פסיק"ר פ"ה. תנחומא ס"ז : נה מדרש וילקוט משלי. פסיק"ר פ"ה. תנחומא ס"ז סי' ל"ד : נו שבת ל"כ. תענית פ"ק. מכות פ"ג. וסוף אסת"ר. וירוש' פרק הרואה. ויק"ר פ' ל"ה : נז ב"ר פ' ס"ד. פסיק"ר פ' כ"ה : נח אבות פ' א'. פסיק"ר פ"ה. תנחומא ס"ז. אדר"נ פ"ד. אג"ס פ' כ"ו. ילקוט בשלח : נט פסחים קי"ח : ס תנחומא תרומה : סא תנחומא ס"ז. זוהר תרומה דף קנ"ט. פסיקתא פ"ה. זוהר ויקרא דף י' : סב תנחומא ריש פקודי. ושוח"ט מזמור כ"ו :

ענף יוסף

לדרוש לשון כלה כו'. (מנחת שי ע"ש באורך) : (יב) [ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו זה משה] קשה הא מיירי הכא בהקמת המשכן ומה לבצלאל לזה. וי"ל דהמדרש דקדק מדזכר הכתוב שהקמה שעשה משה

מתנות כהונה

לו יד. לעזרו בדבר מה : רד אותו וגו'. כך כתיב גבי אליהו מלכים ב' סי' א' : ה"ג רוח בחפניו חי ה' אשר כו' : ולמה בירכו. שם לאברהם שיקנה וכו' ועיין כ"ז יותר מבואר בילקוט משלי : מלמד שמדדן כו'. דאם לא כן למה מדדן והלא אין ברכה מצויה לא בדבר המדוד והמנוי ועיין בפ' תולדות דהיתה הפי בהדיא : לזרעותיו שגליהו זרעותיו וצריך לזה שמים ממעל למטר ורוח וחמה והאדמה תתן כחה מלמטה : ואת המשכן. את מרבה עוד משכן אחר וזהו העולם בעקרא תהל ובהמכרב יהזיל : רותת רועד ונוטה ליפול : נתבסס גרסי' ופי' עומד על בסיסו ועמידתו. ועיין בב"ר פ' ע"ו : אלו שעמדו. הדורות שעמדו : טרסקל ענין שולחן ועיין בערוך : וכן הוא אומר כו'. שזכר הכתוב ב' מקדשות : אהליך כתיב מלא ביו"ד משמע ל' רבים : אלא משכנותיך. קרי המ"ס נקודה בפתח ל' משכון של הלואה ועיין עוד בפ' פקודי :

היה

עץ יוסף

על שמו (מכילתא יסוה"ש) : בכל יום שני פעמים. בבקר ובערב לצורך התמיד : נותן לו יד לעזרו בדבר מה : ביום הקים שאז היה משמע שרק הקימה ביום ההוא היתה מידו. כי אם ביום כלות. שמתחלה ועד כלה היה הכל מעשה ידיו לבד : (יב) שעשה המשכן בחכמה כו'. כי כיון במעשהו על פי החכמה העליונה הרמוזה בזה : (יג) מי עלה שמים זה הקב"ה. שאף שמביתו בשמים ירד להזדקק בשפלים ליתן להם את התורה שע"י יזכו לעולם שכולו טוב : צור שמו שהיה יסוד העולם : שדי שמו שאמר לעולמו די שנתן קצבה ומדה לכל הנבראים בכמותם ואיכותם : ה' צבאות שמו שהיא בכל צבא הברואים אות כדרשתם בהזית. כלו' שכל הנבראים מקוימים רק מאתו יתברך ומהפנו. אבל שמו העצמי המורה על מהותו הוא נעלם מכל רק מצד פעולותיו הוא מכונה : ומה שם בנו שקרא אותם כבנו : זה אליהו כו' ביאור כדלעיל מי יעריך נפשו מול מעלתו שהזדכך גם בגופו לעלות למרום : מי אסף רוח כו' אם יהיה השנים האלה כו'. פי' אסף רוח שע"י הרוח יתקבצו העננים : ראי חי בנך שהחיה את המת והוא קימת כל אפסי הארץ. ע"ד שאמרו כל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא : מי הוא זה שתפלתו עולה לשמים כו'. וקאמר זה שמחלק מעשרותיו בחפניו הוי בחפניו : עד שיבלו כו' פי' שיינשו (רש"י) ובירוש' פ' הרואה א' עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר דייט ברכות ע"כ. והשתא אתי שפיר כי אות בי"ת מתיבת ברכות הוא ממולא שבפים וזה הוא כוונת המדרש עד שיבלו שפתותיכם מלומר די הכוונה על תיבת ברכה הנאמר בפסוק זה (בגדי ישע) : מי שאינו מחלק מעשרותיו. וה"ק מי שאין מפריש מעשרותיו בחפניו. צורר המים בעבים ואינם יורדים לארץ : כמד"ת יתן ה' את מטר כו'. מזה דהיה שלא יגשמו יורדים נהרס העולם א"כ מי שנותן מעשר שבזכותו הגשמים יורדים הוא שמקים כל אפסי ארץ : והקנה לו הקב"ה שמים וארץ. עי' בתנחומא סדר בהר סי' א' בענף : מלמד שמדדן לעשרן מפני שמפרש מאה שערים מאה פעמים ר"ל שמאה מאה פעמים נגד הזרע בפסוק זה לזריעה. וקשה ע"ז למה מדדם והלא אין הברכה שורה על דבר המנוי והמדוד. אלא ע"כ שמדדן למעשרות דכתבן אל תרבה לעשר אומדות ועיין בב"ר פ' ס"ד: כי תדע וכן הזהיר כו'. וה"ק קרא מה שמו כלו' ידוע מי הוא שהיה יכול לכך בזכות

יוסף

המעשר הוא אברהם. וכן תדע מה שם בנו שעשה כן זה יצחק וכי תדע מעצמך ככה כמו שהבטיח ה' עשר תעשר : זה משה ביאורו כדלעיל : ומשה עלה אל האלהים. במדרגת הנבואה למעלה מאד. וירד הוא הורדה ליתן תורה לישראל. וההורדה ג"כ מעלה גדולה שירד מדביקות גדולה כ"כ להוריד בשפל למען הודיע התורה לעם : כצאתי את העיר אפרוש את כפי אל ה' הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד. והיינו ג"כ ע"י הרוח : שהעולם הוקם עמו וכידוע מאמרם בזוהר כשהוקם המשכן אז הוקמו כל העולמות עליונים ותחתונים. וזהו שהקים כל אפסי ארץ. (ועי' בביאור הגר"א על משלי) : (יד) על התורה שנא' (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. וכמ"ש סוף פ"ג דנדרים ופ"י דפסחים : ועל העבודה של ביהמ"ק כמ"ש בסוף מגילה. א"ר אמי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנא' אם לא בריתי כו'. ולכך היו קורין במעשה בראשית כל אותו השבוע. ואחר שנחרב ביהמ"ק התפלה במקום הקרבנות : ועל ג"ח מלוה מעות לעני שהוא גדול מהצדקה לפי שאינו מתבייש. ועוד שג"ח נוהג בין בעשירים בין בעניים. וכה"א וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו ללמדך שבשביל החסד העולם מתקיים (רש"י). וכ"כ כי אמרתי עולם חסד יבנה : כ"ו פעמים כל"ח כנגד כ"ו דורות שהיה עד מ"ת : בזכות התורה שיקבלו עד. כצ"ל : לטרסקל בלשון יוני שלחן של שלש רגלים (מוסף) : רותת רועד ונוטה ליפול : נתבסס בסיס בלשון יוני ולומיי כן ומכון ורגל עמוד או דבר אחר אשר עליו נשען (מוסף). ופירושו כאן שעמד על כנו ובסיסו ומכונו : (טו) הוקם למעלן הפעולות הרוחניות המכוונות כנגד המעשיות אשר למטה. וזהו מכון לשבתך מכוון אלה כנגד אלה : ששמו מטטרון ובזוהר לך לך דף פ"ח א' שמיכאל הוא המקריב. ומצאתי בספר תולדות יוסף סדר משפטים שמיכאל הוא מטטרון : שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר כו'. בתנחומא דף ק"י לעולם זאת על ישראל א"ר גידל א"ר זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן ע"ש בתוס' ד"ה ומיכאל : וכה"א מכון לשבתך אל תקרי מכון אלא מכוון כנגד שבתך. ומדלא קאמר מכון שבתך משמע מכוון לאותו שהוא שבתך של הדינו השמים. ועיין בתנחומא ויקהל סי' ז' ופקודי סימן א' וכו'. (טז) כשם שמשכן כו'. שהמשכן הוא דוגמא מעשה בראשית שמכוון כנגדו בכל פרטיו. וא"כ הוא מכוון

כנגד

(יז) המשכן סג הה"ד (במדבר כד) מה טובו אהליך יעקב וגו'. מה טובו אהליך יעקב זה אהל מועד שבמדבר ושבשילה ובנוב וגבעון. משכנותיך ישראל סד אל תהי קורא משכנותיך אלא משכנותיך ישראל שהמשכן והמקדש יתמשכנו ע"י ישראל בעת שחטאו. משכן מנין שנא' (תהלים עח) ויטש משכן שילה אהל שכן באדם שנתמשכן ע"י ישראל שנקראו אדם (יחזקאל לד) צאן מרעיתי אדם אתם. המקדש מנין שנא' (איכה ד) שפך חרון אפו ויצת אש בציון. ואומר (נחמיה א) חבול חבלנו לך זה מקדש ראשון כמד"ת (שמות כב) אם חבול תחבול שלמת רעך. לכך נקרא משכן שכך א"ל הקב"ה למשה אמור להם לישראל שיעשו לי משכן שאם יחטאו יהא מתמשכן על ידיהם: (יח) ד"א ויהי ביום כלות משה. סה אי זה יום זה ר"ח ניסן שנא' (שם מ) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן. א"ר זעירא מהו ביום מכאן שהקמת הלילה היתה פסולה לעבודת היום. כל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן בכל בקר ובקר מושחו ומקריב ומפרקו. אותו היום העמידו ומשחו ולא פרקו. ר' חייא בר יוסף אמר שני פעמים בכל יום היה משה מעמידו ומפרקו אחת בבקר ואחת בערב. ר' חנינא הגדול אומר ג' פעמים בכל יום. שנא' הוקם ויקם להקים אחת לתמיד של שחר ואחת למלואים ואחת לתמיד של ערב. נמצינו למדים שבכ"ג באדר התחילו ימי המלואים אהרן ובניו ומשכן וכל הכלים לימשח. מנין לפירוקין א"ר זעירא ביום כלות משה ביום שכלו הקמותיו. בר"ח ניסן הוקם המשכן בב' נשרפה פרה אדומה בג' הזה ממנו על הלוים כמד"ת (במדבר ח) הזה עליהם מי חטאת. ותחת הזיה שניה שהיו צריכין הלוים להזות מפני שהיו כולם טמאי מתים במה שהרגו בעובדי העגל כמד"ת (שמות לב) והרגו איש את אחיו וגו' ויעשו בני לוי כדבר משה וגו' צוה המקום לגלחם במקום הזיה של יום שביעי. משה נתקדש בענן כל ז' שנא' (שם כד) וישכן כבוד ה' על הר סיני וגו'. אהרן ובניו נתקדשו בשמן ובדם שנא' (ויקרא ח) ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן וגו'. מעלה נטל אהרן יותר מבניו לפי שהיה כה"ג שיצק על ראשו משמן המשחה מה שלא עשה לבניו. משיחת אהרן כיצד כל ז' ימי המלואים היה משה מפשיט את אהרן את בגדיו ומרחיצו וסכו בין עיניו. ישראל נתקדשו בפרת חטאת שנא' (במדבר יט) דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה וגו'. הלוים נתקדשו בהזיה ובתגלחת בקרבן ובתנופה. בהזיה מנין שנא' ולקחו פר בן בקר. בתנופה מנין שנא' (שם ח) והניף אהרן את הלוים תנופה. המשכן נתקדש בעמידה ובפירוק ובמשיחה. בעמידה מנין שנא' (שם ז) להקים את המשכן. בפירוק מנין (שם ד) ולא יבאו לראות כבלע את הקדש. בשמן המשחה מנין שנא' (ויקרא ח) וימשח את המשכן ואת כל אשר בו וגו'. שומע אני ראשון שנמשח היה קדש ת"ל וימשחם ויקדש אותם. מגיד שלא קידש א' מהם עד שנמשחו כולם. א"ר איבו מכיון דכתיב וימשח אותו ויקדש אותו מאיזה דבר נאמר וימשחם ויקדש אותם. א"ר איבו

א"ר תחליפא דמן קסרי ורשב"ל ח"א משהיה מושח כאו"א חזר והיה מושח כולם כאחד. וח"א וימשחם משיחה בעוה"ז ומשיח' לעוה"ב. מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לע"ל. ודכותיה (שמות לו) ויחבר את היריעות אחת אל אחת בקרסים מה ת"ל ויהי המשכן אחד. ר' איבו א"ר תחליפא דמן קסרי ורשב"ל ח"א משהיה מחבר כל אחת ואחת היה מחבר כולם כאחד. וח"א מהו ויהי המשכן אחד אחד למדידה ואחד למשיחה. וימשחם משחם מבחוץ ומבפנים. ר' יאשיה אומר מדות הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ ומדות היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ. ר' יונתן אומר מדות הלח נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ ומדות היבש לא נמשחו לא מבחוץ ולא מבפנים תדע לך שאינן מקדשות שנא' (ויקרא כג) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וגו' הא אימתי הן לה' לאחר שנאפו: (יט) ויקריבו נשיאי ישראל. סו למה נזדרזו הנשיאים לבא ולהקריב תחלה ובמלאכת המשכן נתעצלו ולא הביאו אלא אבני שוהם ואבני מלואים באחרונה. סז לפי שבשעה שאמר משה כל נדיב לב יביאו תרומת ה' למלאכת המשכן ולא אמר לנשיאים היה רע בעיניהם על שלא א"ל להביא. אמרו יביאו העם מה שיביאו ומה שיחסר נמלא אנחנו. שמחו כל ישראל במלאכת המשכן והביאו בשמחה כל נדבה ובזריזות ראה מה כתיב (שמות לה) ויבאו האנשים על הנשים שהיו דוחקות זה על זה ובאים אנשים ונשים בערבוביא. סח ולשני בקרים הביאו כל הנדבה שנא' והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר וכתיב והמלאכה היתה דים וגו'. לאחר שני הימים בקשו הנשיאים להביא נדבתם ולא יכלו שכבר צוה משה ויעבירו קול במחנה וגו'. והיו הנשיאים מצירים על שלא זכו בנדבת המשכן אמרו הואיל ולא זכינו בנדבת המשכן ניתן בבגדי כה"ג הה"ד (שם) והנשיאים הביאו את אבני השוהם וגו'. אמר הקב"ה בני שנזדרזו יכתב שהביאו והותר והנשיאים שנתעצלו חיסר אות אחת משמם שכן כתיב והנשיאם חסר יו"ד. כיון שנגמר המשכן הקדימו והביאו קרבן בזריזות הה"ד ויקריבו נשיאי ישראל וגו'. סט אמרו הרי השעה שנקריב קרבנות בשמחה ששרתה שכינה במעשה ידינו. כיון שנעשה המשכן ולא היה חסר כלום אמרו מה יש לנו להביא. הלכו והביאו עגלות שיהיו נושאים עליהם את המשכן. ע ומי נתן להם העצה הזאת שבטו של יששכר. שכך אמרו להם משכן שעשיתם פורח הוא באויר אלא התנדבו עגלות שתהיו נושאים אותו בהם לכך כתיב ויקריבו נשיאי ישראל שנתנחמו על מה שעשו בתחלה: (כ) ויקריבו נשיאי ישראל. עא שומע אני שהיו הדיוטות ונתמנו ת"ל ראשי בית אבותם. ולא ראשי בית אבות אלא אף נשיאי שבט הה"ד (במדבר ז) הם נשיאי המטות נשיאים בני נשיאים. הם נשיאי המטות הם שהיו ממונים עליהם במצרים (שמות ה) ויכו שוטרי בני ישראל וגו'. הם העומדים על הפקודים על מנין הדגלים כמד"ת (במדבר א) ואתכם יהיו איש איש למטה וגו': (כא) ויביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלות צב וגו'. עב שש כנגד ששת ימי בראשית. שש כנגד שש סדרי

יד יוסף סג ב"ר פ' ל"א ופ' נ"א: סד זוהר בחקותי: סה סדע"ר פ"ז. ירוש' פ"ק דיומא. ספרי ס"ו. פסיק"ר פ"ה. ולקמן פי"ג. ת"כ סוף מכילתא דמלואים. תנחומא פקודי סי' י"א ותשא סי' ל"ה: סו תנחומא וספרי ס"ו: סז אדר"נ פ' י"א: סח תנחומא תרומה. וש"ר פ' מ"א ונ"א. ושוח"ט מזמור ק"א. ותנחומא כאן: סט תנחומא ס"ז: ע שהש"ר פ"ו סי' י': עא ספרי ס"ז: עב בהש"ר פ"ו:

מתנות כהונה

היה משה מעמיד כו'. וכ"ז הוא בירושלמי דמסכת יומא בפ"ק וה"ג התם ולא פרקו ר' יוסי בר יודא אמר אף ביום השמיני מעמיד ומושחו ופורקו: **והניף** אהרן וגו'. והזיה ותגלחת ככר למדם בסמוך: **ובפירוק** ובמשיחה גרסי': **מאיזה** דבר נאמר כו'. כלומר מאי טעמא ולאיזה דבר נאמר: **שבמשיחתן** של אלו גרסי' ולעיל ראיתי הכי בהדיא: **מבחוץ** ומבפנים. ג"ז במנחות בפ' כל המנחות: **תדע** לך שלא נמשחו שהרי לא היה מקדשין את הנעשה בתוכו: **ולא** אמר לנשיאים. בפני עצמם: ה"ג **היה** רע בעיניהם על שלא אמר להם להביא: **פורח** כו'. בתמיה

ענף יוסף

משה ולא כל העשייה שנעשה על ידי בצלאל (פענח רזא): (יח) [כל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן כו' ומפרקו] קשה מאמר שאין אתה מוצא שבעה בלא שבת א"כ איך היה מעמידו בשבת ומפרקו שלא יש בו איסור בנין וסתירה. ואפשר לומר ע"פ מ"ש התוס' דדוקא מחילה הנעשית להתיר כגון להתיר

עץ יוסף

כנגד מעשה מרכבה שהוא ביהמ"ק העליון וכנגד מע"ב: (יז) **אל** תהי קורא משכנותיך כו'. כלו' קרי המ"ם נקודה בפת"ח לשון משכון. ואמר מה טובו אהליך יעקב זה הבתי מקדשים שכשיחטאו יהיו להם הבתי מקדשים למשכון ולא ישפוך חמתו עליהם: **חבול חבלנו** לך זה מקדש ראשון. לולי דמסתפינא הייתי מגיה חבול חבלנו לך זה משכן ומקדש כמד"ת אם חבול שלמת רעך. והכוונה למה דאי' בש"ר פ' ל"א אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה. ואם תעברו על המצות האלו אני ממשכן שני משכנות שנא' אם חבול תחבול שלמת רעך. ועיין ביאורו שם בענף ועיין בש"ר פ' נ"א סי' ג': (יח) **ד"א** ויהי ביום כלות. מפרש ביום כלות ביום שכלו הקמותיו כדלקמן: **אותו היום** העמידו ומשחו ולא פרקו. ופרש"י מדלא כתיב ביום הקים אלא ביום כלות משה להקים את כו' מלמד שכל שבעת ימי המלואים כו' ואותו היום העמידו ולא פרקו כו': **שבכ"ג באדר** התחילו ימי המלואים. נמצא כלו המלואים בר"ח ניסן וכר"ח ניסן היה שמיני למלואים: **התחילו** ימי המלואים אהרן ובניו לעבוד ומשכן וכל הכלים לימשח. כן הוא בילקוט: **מנין לפירוקין** פי' מנין שהיו מפרקין אותו א"ר זעירא ביום כלות. ר"ל מדכתיב ביום כלות ולא כתיב ביום הקים כנ"ל: **בר"ח ניסן** הוקם המשכן. פי' בר"ח היה הקמתו לקיום שמשוב לא פרקו עד עברים באייר שנסעה השכינה ממדבר סיני: **בשני נשרפה** פרה אדומה. להיות נטהרים לפסחיהם. וקודם לזה לא יכלו לעשותה דבעינן והזה אל נוכח פני אהל מועד וליכא (רש"י בגטין דף ס'): **שהיו כולם** טמאי מתים. מהריגת עובדי העגל שלא היו להם במה לטהר כיון שלא נשרפה הפרה עד ב' בניסן אחר הקמת המשכן כמ"ש לעיל (ז"א): **בהזיה מנין** שנא' (שם ח') וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת. בתגלחת מנין שנא' (שם) והעבירו תער על כל בשרם. בקרבן מנין שנא' (שם) ולקחו פר בן בקר. כנ"ל או כך צ"ל בהזיה ובתגלחת ובקרבן מנין שנא' וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וגו' ולקחו פר בן בקר: **ראשון שנמשח** היה קודש. מדכתיב וימשח אותו ויקדש אותו בלשון יחיד ס"ל דכל אחד ואחד נתקדש תיכף משנמשח. להכי נאמר וימשחם ויקדש אותם בלשון רבים לומר דלא נתקדשו עד שנמשחו כולם: **מאיזה דבר נאמר** כלומר מאי טעמא ולאיזה דבר נאמר: **חזר והיה** מושח כולם כאחד. דכתיב ברישא דקרא אותו לשון יחיד משמע שקידש כולם כאחד ואח"כ כתיב אותם לשון רבים משמע שקידש כל אחד בפני עצמו. לכן אמר משהיה כו' חוזר והיה מושח כולם כאחד. פירוש בהעלם אחד בלי הפסק בינתים: **ומשיחה לעה"ב** נ"ל דס"ל לעתיד לבא לא יצטרך למשוח הכלים פעם אחרת. ועיין בספר השרשים להרמב"ן ורמב"ם (ז"ר): **מגיד שבמשיחתן** של אלו הוקדשו כל הכלים לע"ל. בילקוט א' וחד אמר וימשחם משיחה בעוה"ז ומשיחה לעוה"ב

כו'. רבי אמר כו' מה ת"ל וימשחם מגיד שבמשיחה של אלו הוקדשו כל הכלים לע"ל. ופי' הז"ר וז"א לע"ל שלדורות א"צ משיחה כדאי' בפ"ק דסנהדרין עכ"ל. לכן גם כאן נ"ל ד"א וימשחם ויקדש אותם מגיד שמשיחתן של אלו כו': **מה ת"ל** ויהי המשכן אחד. כיון שמחבר אותם פשיטא שהוא אחד: **משהיה מחבר** כל אחד ואחד היה מחבר כולם כאחד. פי' מתחילה חבר ה' היריעות לבד וה' יריעות לבד. ואח"כ חבר השני חוברות כאחד. אבל איפכא לא (ז"ר): **אחד למדידה** פי' שהיו במדה אחת מכוון (ז"ר): **ואחד למשיחה** פי' שהיו בשעת משיחה מחוברים: **ר' יאשיה** אומר מדת הלח כו'. טעם פלוגתתם הוא דכתיב וימשחם ויקדש אותם. וס"ל לרבי יאשיה אותם למעוטי מדת יבש מבחוץ. ולהכי ממעט מאותם מדת יבש טפי ממדת לח משום דוימשחם גבי כלי המזבח כתיב שהן מדת הלח היינו הין וחצי הין. ומשמע שהיה בהן במדת הלח ריבוי משיחה יותר ממדת יבש. ור' יונתן סבר מדת יבש חול הוא ולא איצטריך קרא למעוטי. כי איצטריך קרא למעוטי מדת לח מבחוץ. ועיין מנחות דף נ"ז ע"ב תוספות ד"ה רבי יאשיה: **תדע לך** דלא נמשחה. שהרי אינן מקדשות מה שבתוכן עד לאחר שנאפו דתנור מקדשן. דתנור היה בעזרה. דכתיב ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים לה'. הרי אימתי הן לה' לאחר שנאפו שקידשן התנור. אבל מעיקרא לא קדשינהו עשרון שנמדדו בו. ורבי יאשיה דריש בכורים לה' אקודם אפייה קאי (רש"י): (יט) **היה** רע בעיניהם על שלא אמר להם להביא. לפי שהנשיאים לא חטאו בעגל כדאי' בפדר"א והיו סבורים שלא תשרה שכינה על מעשה ישראל. ולפיכך אמרו שמשה היה לו לצוות להם לעשית משכן אבל כיון שהגיע זמן להקריב קרבנות בשמחה אז אמרו הנשיאים הרי השעה שנקריב קרבנות בשמחה ששרתה השכינה (ז"ר): **והם הביאו** אליו עוד נדבה בבקר בבקר. דה"א לפרש כמו וילקטו אותו בבקר בבקר על המשך הזמן. דהא כתיב מרבים העם להביא ויעבירו קול במחנה אל יעשו עוד. וע"כ בימים מועטים הביאו הכל. ומאחר שלא פירש הכתוב כמה ימים אין לנו אלא ב' ימים דמיעוט ימים שנים (יפ"ת) ועיין מ"ש בש"ר פ' מ"א: **שכן כתיב** והנשאם חסר. כנ"ל: **שבטו של יששכר** בחזית יליף לה מקרא: **פורח הוא** בתמיה: **לכך כתיב** ויקריבו כו' שנתנחמו כו'. דרש ליה ויקריבו שהיו נוהמין ווי על העבר ונזדרזו להביא עתה: (כ) **ת"ל** ראשי בית אבותם. שכל שבט היה נחלק לבתי אבות כדאי' בפ' פנחס והם היו תחלה ראשי בית אבות ואח"כ נתמנו לנשיאים (ז"א): **ולא ראשי** בית אבותם כו'. ר"ל לא ראשי בית אבותם לבד אלא שהיו אף נשיאי שבט שהיו נשיאים עליהם במצרים כדמסיק שהיו נשיאים בני נשיאים: **שהיו ממונים** עליהם במצרים. דאל"כ הם הם למה לי: (כא) **שהמלך** מצוה עליה בכל יום. כי הרבות כסף וזהב ונשים וסוסים

סדרי משנה. שש כנגד שש אמהות אלו הן שרה ורבקה רחל ולאה בלהה זלפה. שש א"ר הונא כנגד שש מצות שהמלך מצווה עליהם בכל יום אלו הן (דברים יז) לא ירבה לו נשים רק לא ירבה לו סוסים וכסף וזהב לא ירבה לו מאד לא תטה משפט ולא תכיר פנים ולא תקח שחד. שש כנגד שש מעלות לכסא (דה"ב ט) ושש מעלות לכסא. באיזה צד עג בצד שהיה עולה ויושב. עלה לישב על מעלה הראשונה הכרוז יוצא ואומר לו לא ירבה לו נשים. עלה לישב על מעלה שניה הכרוז יוצא ואומר לו לא ירבה לו סוסים. עלה לישב על מעלה שלישית הכרוז יוצא ואומר וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. עלה לישב על מעלה ד' הכרוז יוצא ואומר לא תטה משפט. עלה לישב על מעלה ה' הכרוז יוצא ואומר לא תכיר פנים. עלה לישב על מעלה ו' הכרוז יוצא ואומר לא תקח שוחד. בא לישב על כסאו וידות מזה ומזה עד מקום השבת כיצד שרביט של זהב נתון נתלה מאחריו ויונה בראשו ועטרה של זהב בפי היונה ויושב תחתיה בשבת נוגעת ואינה נוגעת. שש עגלות כנגד שש רקיעים. ולא ז' הם. א"ר אבין הן דמלכא שרי טומיקון: (כב) שש עגלות צב. מהו צב דומות לקליינין. צב ר' ישמעאל אומר אין צב אלא מצויירות. צב עד אין צב אלא מטוקסות שלא היו מחוסרות כלום. צב ר' אומר אין צב אלא קמורות וכמנסקי פסקאות היו מחופות ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (ישעיה סו) והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וגו', צב ר"ש אומר אין צב אלא צמודות שנא' (שם מט) והביאו בניך בחוצן וגו'. תני בש"ר נחמיה כמין כמרוסא היו כיפין עשויות. ר' נחמיה אומר היו כצבעו של רקיע. י"ב בקר כנגד י"ב שבטים וכנגד י"ב מזלות שומע אני עגלה על כאו"א ת"ל עגלה על ב' הנשיאים. שומע אני ב' שוורים לנשיא אחד ת"ל ושור לא'. מפני מה לא הביאו חציין עגלות וחציין שוורים מפני שהיו יראי' שמא ימות שורו של אחד מהם או שמא תשבר עגלה של אחד מהם ונמצא אותו השבט אין לו חלק במשכן: (כג) ויקריבו אותן לפני המשכן. עה מלמד שהביאום ומסרום לצבור. באו ועמדו לפני המשכן ולא קבל מהם עד שנא' לו מפי הגבורה קח מאתם הה"ד ויאמר ה' אל משה לאמר קח מאתם וגו'. מהו לאמר תני רב הושעיא א"ל הקב"ה משה צא ואמור להם דברי כבושים ודברי נחמות. קח מאתם באותה שעה היה משה מתיירא ואומר תאמר שמא נסתלקה ממני רוה"ק ושרתה על הנשיאים. א"ל הקב"ה משה אילו להם הייתי אומר שיביאו לך הייתי אומר שתאמר להם. אלא קח מאתם. מאתם היה הדבר הא הסכימה דעתם לדעת העליונה. והיה משה מתיירא

ואומר תאמר שמא אחת מן העגלות נשברה או אחד מן השוורים מת ונמצא קרבנן של נשיאים פסול. א"ל הקב"ה והיו לעבוד את עבודת אהל מועד. ניתן להם הויה שיהיו קיימים לעולם. עו עד היכן היו קיימים ר' זירא בש"ר שמואל ב"ר נחמן ור' חוניא בשם בר קפרא אמר עד שבגלגל שוורים זבחו. והיכן הקריבום ר' אבא ב"כ אמר בנוב הקריבום. ר' אבהו אמר בגבעון הקריבום. ר' חמא ב"ר חנינא אמר בבית העולמים הקריבום. א"ר לוי טעמיה דר' חמא ב"ר חנינא דכתיב (מ"א ח) ויזבח המלך שלמה את זבח וגו'. תני בשם ר"מ עד עכשיו הן העגלות והפרות קיימות ולא הוממו ולא הזקינו ולא הטריפו ולא נשברו והלא דברים ק"ו מה אם העגלות שנדבקו במלאכה באהל מועד ניתן להם הויה עד שיהיו קיימות לעולם. ישראל שהם דבוקים בהקב"ה עאכ"ו שנא' (דברים ד) ואתם הדבקים בה' וגו': (כד) ונתת אותם אל הלוים איש כפי עבודתו לפי טורח משאו הרבה לו עגלות להקל ממשאו. ויקח משה את העגלות וגו' הרי משה נוטלן ומחלקן לפי דעתו. את שתי העגלות וגו' לפי שלא היתה עבודת בני גרשון כ"א יריעות האהל והמכסאות והמסך והקלעים והמיתרים שהיו מעמידים בהם היריעות. ראשי המיתרים האחד היה קשור ביריעות וראשיהם השני היה קשור ביתדות והיו נועצים היתדות בארץ כדי שלא יגלול הרוח ליריעות ולפי שלא היתה עבודתם כבידה נתן להם שתי עגלות בלבד. אבל לבני מררי שהיתה עבודתם קשה וכבידה קרשים ובריחים ועמודים ואדנים ויתידות ומיתרים לכל כליהם ולכל עבודתם נתן להם ד' עגלות הה"ד ואת ארבע העגלות וגו': (כה) ולבני קהת לא נתן וגו'. עז ר' נתן אומר מכאן נתעלם מעיני דוד שלא נשאו הלוים את הארון אלא בעגלה חדשה שנא' (ש"ב ו) וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה וגו'. ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעזא אמר אחיתופל לדוד לא היה לך ללמוד מן משה רבך שלא נשאו הלוים את הארון אלא בכתף שנא' (במדבר ז) ולבני קהת לא נתן וגו'. הרי דוד משלחן ומעלן בכתף שנא' (דה"א טו) ויקרא דוד לצדוק ולאביתר הכהנים וללוים לאוריאל עשיה ויואל עד כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוה משה כדבר ה'. והיכן צוה ולבני קהת לא נתן וגו'. הא לא חידשו הלוים כלום אלא הכל מפי משה ומשה מפי הקב"ה: (כו) ויקריבו הנשיאים את חנכת המזבח וגו' עח מגיד הכתוב כשם שהתנדבו הנשיאים למלאכת המשכן כך התנדבו לחנכת המזבח. ויקריבו הנשיאים את קרבנם וגו' באו ועמדו לפני המזבח ולא קבל מהם משה עד שנאמר לו מפי הקב"ה יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח. ועדיין

לא

יד יוסף עג דב"ר פ"ה. אסת"ר פסוק על כסא מלכותו: עד ספרי פ"ז. שהש"ר פ"ו. ילקוט ישעיה רמז שע"ב: עה שהש"ר פ"ו: עו ילקוט ואתחנן רמז תתכ"ד. והביאה התוס' זבחים נ"ט. שוח"ט מזמור ק"א. שהש"ר פ"ו סי' ו': עז ספרי פ"ז. ולעיל פ"ד סי' כ"א: עח ספרי פ"ז:

ענף יוסף

לספיר טילטול. מחילה כזו אסרו לעשות בשבת. אבל מחילה שנעשה בשביל צניעות וכבוד שרי. והמשכן היה נעשה בשביל צניעות כדאיתא במדרש לעיל. ושרי לעשותם בשבת (בשר נפתלי שבע רצון ע"ש):

(כג) [שמא אחת מן העגלות נשברה כו' ונמצא קרבן של נשיאים פסול] נראה כי להיות העגלות שש לרמוז אל הרמזים אשר נאמרו בסי' כ"א ס' זו. וכן היות השוורים י"ב לרמוז אל הרמזים אשר נאמרו בסי' כ"ב. לזה אמר שמא תשבר כו' ומשך ימשך שהקרבן של כל הנשיאים בטל ופסול בשבטל הכוונה הנרמזת בכן השש עגלות ובכן הי"ב שוורים בכלל (כלי יקר):

כמה

מתנות כהונה

בתמיה: שבטו של יששכר. במדרש חזית יליף ליה מקרא בפסוק יפה את כתרצה: הכי גרסינן באיזו צד בצד שהיה עולה ויושב עלה לישב על מעלה ראשונה: הכי גרסינן על מעלה רביעית הכרוז יוצא ואומר לא תטה משפט עלה לישב על מעלה חמישית הכרוז יוצא ואומר לא תכיר פנים עלה לישב על מעלה ששית הכרוז יוצא ואומר לא תקח שוחד: הכי גרסינן על כסאו וידות מזה: מאחריו מאחר הכסא: ויושב תחתיה בשבת. במקום מושבו: נוגע העטרה: הן דמלכא שרי. היכן שהמלך שורה ושוכן: טומיקון פי' הערוך מכובד פ"א כסא המלך הוא ואינו מן המנין: לקליינין לקליעות וה"ג בילקוט בהדיא: מטוקסות מתוקן על מתכונתו עיין ערך טקס: אלא קמירות גרסי'. ופי' עגולות כמו כיפה כדי שלא ישתברו כלי שרת והכי גרסי' בהדיא במד' חזית. ועיין ערך קמרס השני שגרס קומריסתא וה"ג ג"כ בילקוט ובמד' חזית: וכמנסקי פסקאות. ה"ג ג"כ בספרי ופירושו לא מצאתי ולפי הענין הוא כיסוי כמין כילה שעל העגלות השרים: כמרוסה במ"ח בפסוק יפה את כתרצה גרס קרימסיטין ונראה שהוא קליעה של מין עץ קל ודק כקרומית הקנים כדי שלא ישבר בו כלי הקדש: כצבעו של רקיע. דרש צב כמו צבע: שמא תשבר עגלה גרסי': ה"ג מלמד שהביאום ומסרום לצבור ועיין במדרש חזית: ולא קבל מהם עד שנאמר לו גרסינן: אלו להם כו'. אם אנכי נויתי על הבאתם על ידך הייתי מצוה אותם שתאמר להם: הויה והיו קדייק וכ"ה בילקוט ואתחנן: שבגלגל שורים כו'. פסוק הוא בהושע סי' י"ב ודריש ליה שזבחום והקריבום שם לע"ג מדכתיב שוורים זבחו וכן הוא במד' חזית ובשוחר טוב: והיכן הקריבום. י"ל דמלתא באפי נפשיה הוא ולא סבירא ליה שבגלגל הקריבו ובש"ט לא גריס ליה: ה"ג ויזבח המלך שלמה את זבח הבקר ועיין במה שכתבתי במדרש חזית בפסוק יפה את כתרצה ותמצא נחת: ה"ג העגלות והפרות קיימות. וה"ג במדרש חזית בפסוק יפה את כתרצה דאילו פרות הפלשתים מיד הקריבו לקרבן ככתוב בספר שמואל: ה"ג קיימות לעולם ישראל שהם כו': ה"ג עאכ"ו

שנאמר

עץ יוסף

וסוסים אפשר בכל יום. וכן לא תטה משפט ולא תכיר פנים ולא תקח שוחד. משום דבכל יום עומד לדין (ועי' יפ"ע באסת"ר): על מעלה הראשונה הכרוז יוצא ואומר לו לא ירבה לו נשים כו' על מעלה שניה כו'. אף שבפ' כתיב קודם לא ירבה לו סוסים ואח"כ כתיב לא ירבה לו נשים. מ"מ אקדמיה הכרוז ללא ירבה לו נשים משום שנפשו של אדם מחמדתן יותר ויותר: מאחריו מאחר הכסא: ויושב תחתיה בשבת במקום מושבו: נוגע העטרה: טומיקון פי' בערוך מכובד. פי' אחר כסא של מלך. והכוונה שמפני חשיבותו אינו נמנה עם האחר. ולא עשו עגלה כנגדו כי רב הוא ונורא מאד: (כב) לקליינין לקליעות. וה"ג בילקוט (מת"כ) והערוך ערך קליטן פי' אהל. אל הקובה תרגום ירושלמי לגו קלא: מצוירות בצבעונים: מטוקסות מתוקנין (ז"א): אלא קמורות וכמין ספקטסיאות. כצ"ל. וכענין זה הגירסא בילקוט. קמורות פי' מכוסות (מוסף). ספקטסיאות כתב המוסף פי' בלשון יוני עגלה וגג מכוסה להגן מן הרוח גשם וברד: ואע"פ שאין ראיה לדבר. דבשלמא בני אדם דרכם לבאת במרכבות מחופים. אבל קרשים לא. לכן קאמר זכר לדבר. ועכ"פ צ"ל דמן הצדדים היו פתוחים והכסוי שומד על גבי עמודים דהא איתא בשבת פרק הזורק דהקרשים היו מונחים אהדן על רוחב העגלה ובולטין מזה ומזה (ז"ר): צמודות היינו כמין צמיד פתיל עליו שהיו יכולים לפתחו ולחזור ולכסותו (ז"ר): במרוסא בחזית גרס קמריסין. פי' עגלות כמו כיפה כדי שלא ישתברו כלי שרת: כצבעו של רקיע דרש צב כמו צבע (מת"כ) ולפי דבריו אין רמז לצבע רקיע דוקא. גם קשה שפירש בש"ר נחמיה. לכן כמדומני שט"ס יש כאן וכצ"ל כעין כמרוסא היו כיפין היו עשויות כקובתו של רקיע. והוא פירוש על קמרוסא שהוא חצי כיפה תלולה (רד"ל): שומע אני עגלה לכל אחד ואחד. ולא התנדבו רק שש נשיאים (ז"ר): שומע אני שני שוורים לנשיא אחד. פי' שכל נשיא היה לו חלק בשני שורים ת"ל כו': (כג) ולא קיבל מהם. דאל"כ למה כתיב ויקריבו אותם לפני המשכן הא כבר כתוב ויקריבו את קרבנם שש עגלות וגו' אלא שלא רצה משה לקבלם והיו מוכרחים לעמוד לפני המשכן עד שנאמר למשה מפי ה' שיקבל מהם: דברי כבושים כו' והוא שאמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו כבר הייתי צריך לסבול בו את שלמי והבאתם לי כן הוא בשהש"ר פ"ו. ובילקוט הגי' דברי שבח: ואומר שמא נסתלקה ממני רוה"ק כו'. שהיה סבור שדבר ה' היה אליהם שיביאו מה שהביאו ואליו לא גילה השם מקודם: אילו להם כו'. אם אנכי נויתי על הבאתם על ידך הייתי מצוה אותם שתאמר להם: שמא אחת מן העגלות נשברה. הוא בינוני: הויה והיו קדייק. ופירושו לשון קיום: עד שבגלגל שוורים זבחו. מקרא הוא בהושע סי' י"ב. וקאי על עבודת אלילים. והמדרש דרשו כפשוטו כשבאו לגלגל ולא הוצרכו לשאת את המשכן אז זבחו השוורים (ז"ר) ועיין מת"כ: והיכן הקריבום המת"כ לא גרס לה. וס"ל דר' אבא פליג וס"ל דבנוב הקריבו. ונראה הטעם דס"ל דכל זמן משכן שילה היו סבורים שמא יצטרכו עוד לשאת המשכן שיקבע במקום אחר. אבל כשחרבה שילה ונלקח הארון היו מתייאשים מזה כיון שהותרו הבמות להקריב בכל מקום והקריבו השוורים בנוב. ור' אבהו ס"ל דאחר שהרג שאול הכהנים וגלו גם אורים ותומים נתייאשו מזה והקריבום בגבעון. ורבי חמא ס"ל דלא נתייאשו מזה עד שנבנה בית המקדש (ז"ר): טעמיה דרבי חמא מדכתיב בד"ה ב' ז' ויזבח המלך שלמה את זבח הבקר בה' הידיעה זבח בקר לא נאמר כו' וכתיב ואת ארבע העגלות ואת שמונת הבקר. כן הוא בשהש"ר. וכן צ"ל גם כאן פסוק של ד"ה הנ"ל: למלאכת המשכן שהתנדבו העגלות והבקר להוליך את המשכן: (כד) הרי משה נוטלן ומחלקן לפי דעתו. פי' שהקב"ה אמר לו שתם כפי עבודתם כך יתן להם עגלות ושוורים. ומשה היה משער שעבודת בני מררי היתה כפולה משל גרשון לכך נתן להם עגלות ושוורים כפלים כדמסיק (ז"ר): והמיתרים שהיו מעמידים בהם היריעות. הנה לעיל בפרשה ו' אי' ואת מיתריהם אלו המיתרים. מה היו עושים בהם היו מקפלין היריעות והקלעים והיו אוסרים אותם בהם ומניחים אותם על העגלות ע"כ. נמצא שהיו שני מיני מיתרים אצל בני גרשון. והא דכתיב אצל בני מררי ויתדותם ומיתריהם היינו יתידותם ומיתריהם של עמודים כמו שפרש"י בחומש ע"ש: (כה) משלחן ומעלן בכתף. בספרי אי' משלחו ומעלו בכתף. פי' כשהוליכו מבית עובד לעיר דוד הביאו בכתף: עד כמשפטם ביד אהרן וגו'. נראה שהוא ט"ס וצ"ל עד כאשר צוה משה כדבר ה' שזה הפסוק ויקרא דויד לצדוק וגו' הוא בד"ה א' ט"ו. ושם ליתא הני תיבות כמשפטם ביד אהרן וגו' רק הוא בד"ה סימן כ"ד ואינו ענין לכאן דלא איירי כלל מנשיאת הארון בכתף. אלא מעבודת משמרות הכהנים: (כו) למלאכת המשכן העגלות והבקר להוליך את המשכן: לחנוכת המזבח הקרבנות שהקריבו כל אחד יומו: ולא קבל מהם מדכתיב בתריה ויאמר ה' אל משה נשיא אחד ליום כו' יקריבו את קרבנם כו' דמשמע שאלולי

שאמר

לא היה משה יודע כיצד יקריבו אם למסעות אם לתולדות עד שנאמר לו מפי הקב"ה יקריבו אותם למסעות. ועדיין לא היה משה יודע כיצד יקריבו אם כלם כאחד אם כל אחד ואחד יומו עד שנאמר לו מפי הקב"ה כל אחד ואחד יומו שנא' נשיא אחד ליום. והלא נשיאים היו מתנדבין ולא הדיוטות מה ת"ל נשיא אחד ליום לפי שהיה נחשון מלך והוא הקריב תחלה אל יאמר הואיל והקרבתי תחלה אקריב עם כאו"א ביומו לכך נאמר נשיא אחד ליום. וי"א בשעה שא"ל הקב"ה למשה נשיא אחד ליום אמר להם משה לנשיאים לכולכם אמר לי הקב"ה שתקריבו אבל לא נאמר לי מי יקריב ראשון נתנו עיניהם בנחשון ע"פ זה קידש שמו של הקב"ה על הים זה ראוי להוריד את השכינה והוא יקריב ראשון לכולם וכן עשה הה"ד ויהי המקריב וגו':

פרשה יג

(א) **ויהי** המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון וגו' א הה"ד (תהלים נא) היטיבה ברצונך את ציון וגו' אז תחפוץ זבחי צדק וגו'. לפי שבמדבר בהקמת המשכן הקריבו לחנוכת המזבח קמעא כמד"ת קרבנו קערת כסף וגו' כף אחת וגו' פר אחד וגו' שעיר עזים וגו' ולזבח השלמים וגו' הרי כל הקרבן. למה"ד ב למלך שיצא לדרך והיו מביאים לפניו סעודה לפי הדרך ולפי הפונדק. א"ל למלך כך אתם מכבדים לי וכך אתם נותנים לי איני מלך ואיני שולט במלכות. אמרו לו אדונינו בדרך אנחנו ולפי הדרך ולפי הפונדק הכנסנו לך כשתכנס למדינה ותכנס לפלטרין שלך תראה כמה אנו מכבדין אותך. כך כשהוקם המשכן הקריבו לו הנשיאים דורון וקרבן קערה ומזרק וכף פר אחד וגו' ושעיר עזים וגו' ולזבח וגו'. אמר להם הקב"ה כך הוא כבודי. אמרו לו רבון העולמים במדבר אנו נתונים ולפי המדבר הקרבנו לפניך. כשתכנס לפלטרין שלך אתה רואה כמה קרבנות וכמה פרים נקריב לפניך. הה"ד (תהלים נא) היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק אז יעלו על מזבחך פרים ולא פר אחד. וכן את מוצא בשלמה שבנה ביהמ"ק ובקש להקריב לחנוכת ביהמ"ק ראה מה כתיב שם (מ"א ח) ויזבח שלמה את זבח השלמים וגו'. וכן בימי עזרא (עזרא ו) והקריבו לחנוכת בית אלהא דנה תורין מאה דכרין וגו'. הוי היטיבה ברצונך את ציון וגו' אז תחפוץ וגו': (ב) ויהי המקריב וגו' הה"ד (שיר ד) עורי צפון ובואי תימן וגו'. היה ר' יוסי אומר אימתי התחילו מלואים בכ"ג באדר ובא' בניסן שלמו ימי המלואים וכל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן וכל בקר ובקר מקריב קרבנותיו עליו ופירקו. בשמיני העמידו ולא פירקו שנא' (שמות מ) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן. ואותו יום שמיני אחד בשבת היה ור"ח של ניסן היה. בו ביום עמד אהרן ובניו ורחצו ידיהם ורגליהם מן הכיור עבדו את עבודתם וסדרום על הסדר. בו ביום הקריבו ישראל תמידים נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות. על אותו היום הוא אומר עורי צפון ובואי תימן וגו'. עורי צפון זו עולה שנשחטת בצפון. ובואי תימן אילו שלמים שנשחטים בדרום. הפיחי גני זה אהל מועד. יזלו בשמיו ג זה קטורת הסמים. יבא דודי לגנו זה השכינה. ויאכל פרי מגדיו אלו הקרבנות. באתי לגני אחותי כלה זה יום שמיני. אריתי מורי עם בשמי זה לבונה הקטורת ולבונת המנחה. אכלתי יערי עם דבשי זה אברי העולה ואימורי ק"ק. שתיתי ייני עם חלבי אלו הנסכים ואימורי קדשים קלים. אכלו רעים זה משה ואהרן. שתו ושכרו דודים זו כנסת ישראל: (ג) ר' אלעזר ור' יוסי ב"ר חנינא. ד ר"א אומר שלמים הקריבו בני נח. ר' יוסי בר"ח אמר עולות הקריבו בני נח. מתיב ר"א לר' יוסי בר"ח והא כתיב (בראשית ד) והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן דבר שחלבו קרב. מה עבד לה ר' יוסי בר"ח מן שמיניהון. מתיב ר"א לר' יוסי בר"ח (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. מה עבד לה ר' יוסי בר"ח שלמין בעורן בלא הפשט ובלא ניתוח. מתיב ר"א לר' יוסי ב"ח הא כתיב (שם יח) ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים עולה זו עולה זבחים אלו זבחי שלמים. מה עבד לה ר' יוסי ב"ח כמ"ד לאחר מ"ת בא יתרו. רב אמר אתפלגון ר"א וריב"ח חד אמר קודם מ"ת בא יתרו ואחרינא אמר לאחר מ"ת בא יתרו. א"ר חמא ב"ר הנינא מ"ד קודם מ"ת בא יתרו כמ"ד שלמים הקריבו. ומ"ד לאחר מ"ת בא יתרו כמ"ד עולות הקריבו. ה הדא מסייעא לריב"ח עורי צפון זו עולה שנשחטת בצפון. מהו עורי דבר שהיה ישן ונתעורר. ובואי תימן אלו שלמים שהם נשחטים בדרום. מהו ובואי דבר שהוא בא לחדש. ר' אבא בריה דר' פפי ור' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר אף הדין קרייה מסייע ליה לריב"ח זאת תורת העולה היא העולה שהקריבו בני נח כדאתי לשלמים זאת תורת זבח השלמים אשר הקריב אב"כ אלא אשר יקריב מכאן ולהבא. במה מקיים ר"א קרייה דריב"ח עורי צפון ובואי תימן. פתר ליה בגליות. עורי צפון לכשיתעוררו הגליות שהן נתונות בצפון יבאו ויחנו בדרום לכשיתעורר גוג שהוא נתון בצפון יבא ויפול בדרום (יחזקאל לט) ושובבתיך וששאתיך והעליתיך מירכתי צפון. לכשיתעורר מלך המשיח שהוא נתון בצפון יבא ויבנה את ביהמ"ק שהוא נתון בדרום כד"א (ישעיה מא) העירותי מצפון ויאת וגו'. ד"א עורי צפון מלמד שהרוחות עתידות להבעים קנאה זו עם זו. רוח הדרום אומרת אני מביא גלות תימן וגלות ו הגרה וכל הדרום. ורוח צפון אומרת אני מביא גלות צפון. והמקום נותן שלום ביניהם והם נכנסות בפתח אחד לקיים מה שנא' (שם מג) אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק וגו'. ר' הוניא בש"ר בנימין בר לוי אמר לפי שבעוה"ז כשרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת. אבל לע"ל אמר הקב"ה אני מביא רוח ארגסטים לעולם ושתי הרוחות משמשות בו הה"ד אומר לצפון תני וגו'. ד"א עורי צפון וגו' לע"ל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בג"ע ואין צריכין לא בפלסמון ולא ראשי בשמים אלא

רוח'

יד יוסף עמ לקמן פ' י"ג. פסיקתא פ"ז. אג"ב פ' ע"ד. פדר"א פ' מ"ב. שוח"ט מזמור ע"ז וקט"ו. סוטה ל"ו: פי"ג א תנחומא ס"ז סי' ע"ז: ב ויק"ר פ"ז: ג שהש"ר פ"ה: ד ב"ר פ' כ"ב ול"ד. ויק"ר פ"ט. שהש"ר פ"ד. ילקוט בראשית ושה"ש פסוק עורי צפון. ירוש' פ' אין בין ופ"ק דמגילה. פסיק"ר פ"ה. זבחים פ' פרת חטאת: ה זוהר ויקרא דף י"א: ו פי' בני הגר. ואולי יכוון על ההגראים שמוזכרים בדה"א ה':

מתנות כהונה

שנאמר ואתם: **למלאכת** המשכן. שהתנדבו העגלות: **עד שנא'** לו גרסי': **למסעות** כסדר מסעיהם לדגליהם: **זה שקידש** וכו'. שהוא קפץ ראשונה לתוך הים כדאי' במסכת סוטה פ' אלו נאמרים וע"כ נקרא נחשון ע"ש נחשול שבים כדאיתא לקמן: **איני מלך**. בתמיה: **כך הוא** כבודי. בתמיה: ה"ג **הוי** היטיבה ברצונך: **מעמיד** את המשכן ע"ל: **שלמים** הקריבו בני נח. מאמר זה ביאו' במגילה בפ' אין בין המודר ובב"ר פכ"ב ופל"ד ובויק"ר פ"ט ושם פרשתיו: **שלמים** אף שלמים: כמ"ד עולות כו'. ולא שלמים ולפיכך הוכרח לומר שיתרו בא אחר מתן תורה דאל"כ היאך הקריב שלמים: **במה** מקיים ר"א גרסי': **לשיתעורר** גוג גרסי': **אני** מביאה כו'. אני מביאה תחלה לפתח ירושלים: **שרוח** צפונית גרסי': **בפלסמון** לזהול ולזלף כדמפרש

עץ יוסף

שאמר לו השם לא היה מקבלם (מזרחי) דלעיל לענין עגלות והשוורים נאמר לו. וכאן נאמר לו לענין הקרבנות שהביאו: **אם למסעות** היינו לסדר הדגלים נחשון לשבט יהודה ואחריו אליצור בן שדיאור לשבט ראובן וכן כולם. או אם לתולדות כסדר שנולדו ראובן תחילה. ואע"ג שעדיין לא היה סדר המסעות עד אחד באייר כמפורש בפרשת במדבר. מקובל היה בידם סדר הדגלים מיעקב אבינו עיין רש"י ז"ל ויחי ובמדבר פסוק איש על דגלו: **עד שנא'** לו מפי הקב"ה יקריבו אותם למסעות. ובילקוט מסיים שנא' ויהי המקריב אין ויהי אלא שנאמר לו מפי הגבורה שיקריבו למסעות ע"כ. דאל"כ ויקרב מב"ל מהו ויהי המקריב שהיה מפי הקב"ה המקריב ביום הראשון נחשון בן עמינדב שהוא על סדר המסעות (מזרחי) וזאת רענן הגיה בילקוט שצ"ל אין ויהי אלא שנא' לו מפי הגבורה שנא' ויהי ביום דבר ה' עכ"ל משמע דיליף ויהי דהכא מויהי דהתם מה להלן דבר ה' אף כאן דבר ה': **והלא נשיאים** היו מתנדבים ולא הדיוטות כו'. ומה ת"ל שוב פעם ב' נשיא אחד ליום אלא לפי שהיה נחשון כו' (ז"א): **זה שקידש** כו' שהוא קפץ ראשונה לתוך הים כדאי' במס' סוטה פרק אלו נאמרים. ועל כן נקרא נחשון ע"ש נחשול שבים כדאי' לקמן:

פרשה יג (א) קמעא פי' מעט: **הפונדק** לשון יוני בית מלון (מוסף): **איני מלך** בתמיה כך הוא כבודי: **לפלטרין** בלשון רומיי היכל וארמון (מוסף):

(ב) **ואותו** יום שמיני אחד בשבת היה. הראשון בה' הידיעה מורה על העבר על יום ראשון של מעשה בראשית: **זו עולה** שנשחטת בצפון. בעזרה כדכתיב צפונה לפני ה': **אלו שלמים** שנשחטים בדרום. אף בדרום דלא ייחד קרא להו דוכתא כדתנן שלמים שחיטתן בכל מקום בעזרה. ומשום דדרום נגדיי לצפון נקט תימן כי אורחייהו שנזכרים תמיד זה אצל זה: **זה אברי** העולה ואמורי קדשי קדשים. שמסתמא הפסוק הראשון קאי על קדשי קדשי'. והאחרון על קדשים קלים להכי דריש הפסוק השני על קדשים קלים: (ג) **שלמים הקריבו** ב"נ. שלמים הן שחלבן קרב על המזבח והבשר נאכל לבעלים זולת חזה ושוק דניתן לכהן. ור"ל שגם שלמים הקריבו: **ר"י ב"ח** אמר עולות הקריבו. ר"ל שלא הקריבו אלא עולות שכולו כליל לאישים ולא שלמים. אבל ממ"ת ואילך שנבחרו ישראל קרבו גם שלמים: **מבכורות צאנו ומחלביהן** דמשמע שלמים שהם דבר שחלבו לבד קרב. אבל עולה כולה כליל ומחלביהן למה לי שהרי בכלל מאתים מנה: **מן שמניהון** ומתרגם ספי' ומחלביהן שהקריב היותר שמנות מלשון חלב יצהר דהיינו המיטב והנבחר. ואשמועינן קרא דקרבנו היה מן המעולה ולא כאחיו קין שהביא מן הגרוע כדפרש"י בחומש והוא מהמדרש מפרי האדמה מן הגרוע (רש"א): **וישלח את** נערי ב"י. וזה קודם מ"ת היה כדאי' במכילתא. הרי הקריבו ב"נ שלמים שקודם מ"ת כולהו ב"נ היו: **שלמין בעורן** כו' כלו' לעולם עולות הוו. ומאי שלמים דקאמר לשון שלימות שהיו שלימות בלא הפשט וניתוח. דדין הפשט ונתוח בסיני נאמר. ואפי' בני ישראל במדבר י"א שהקריבום בלא הפשט ונתוח שלא נתפרשו דיני הקרבנות אלא באהל מועד כדאי' בפ' פרת חטאת: **כמ"ד לאחר** מ"ת בא יתרו. פי' שס"ל כמ"ד שלאחר מ"ת בא יתרו: **ואחרינא אמר** לאחר מ"ת בא יתרו. ואע"ג דפרשת יתרו מקמי מ"ת כתיב אין מוקדם ומאוחר בתורה: **שנשחטת בצפון** בעזרה כדכתיב צפונה לפני ה'. ואע"ג דבני נח לא היו רגילים לשחוט בצפון דצפונה לפני ה' כתיב ואין צפון בבמה כדאי' בת"כ. קרי ליה לעולה המתעוררת משינתה בשם צפון כיון דהשתא דינא הכי: **דבר שהיה** ישן ונתעורר. שבתחילה היו בני נח נוהגים בה ושוב נעזבו ממנה. והשתא אזהר רחמנא שיחזרו ישראל לנהוג אותו: **שהם נשחטים בדרום** פי' אף בדרום דלא ייחד קרא להם דוכתא כדתנן שלמים שחיטתן בכל מקום בעזרה. ומשום דדרום נגדיי לצפון נקט תימן כי אורחייהו שנזכרים תמיד זה אצל זה: **היא העולה** שהקריבו ב"נ. דהיא משמע הידועה מכבר. דאל"כ היא למה לי: **אשר הקריבו אב"ב** וכן היה פירושו זאת תורת השלמים הנהוגים כבר שהבא עכשיו להקריב אם תודה יקריבנה: **שהם נתונים בצפון** כי כמו גולה רובם גלו בצפון: **ויבואו ויחנו בדרום** המד"א הנני מביא אותם מארץ צפון וגו' (ירמיה ל"א): **יבואו ויחנו בדרום** ואע"פ שא"י באמצע העולם קרי ליה דרום לגבי מקום שממנו הגליות באות דהוי צפון העולם וכן מ"ש בגוג ומגוג שיפלו בדרום: **יבא ויבנה** את ביהמ"ק וכתב היפ"ת נראה שאין קיבוץ גליות ומפלת גוג ומגוג ע"י מלך המשיח. אלא מתחלה יתקבצו הגליות ויהיה ענין גוג ומגוג. ושוב יתגלה מלך המשיח לבנות ביהמ"ק. ולכן פרט כאן ג' ענינים אלו דמקווים אנו מהגאולה. קבוץ גליות ונקמת גוג ומגוג ובנין ביהמ"ק. ולא סמך הכל במלך המשיח. ואע"ג דתלתא מילי נינהו כולהו כיילינהו קרא באומר עורי צפון ובואי תימן דשקולים הם ויבואו שלשתן: **המד"א העירותי מצפון** וכתיב התם ראשון לציון הנה הנם. ועמידתו בצפון שיושב עם אדום במדינה: **אני מביא** גלות תימן. פי' אני מביאם תחלה לפתח ירושלים: **אין רוח** דרומית מנשבת. ובשהש"ר גרס עוד וכשרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת. והכא לא גרס לה אפשר משום דאמר בפ' לא יחפור ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית עם כולם: **ארגסטום** פי' הערוך רוח של שלום שלא יטבעו בו הספינות (א"א): **ושני הרוחות** משמשות וזש"ה עורי רוח צפונית ובואי רוח דרומית לקבץ גליות המפוזרים בכם: **הה"ד אומר** לצפון תני וגו'. ר"ל מדכתיב הכא תני והכא אל תכלאי. ש"מ דדרכו להמנע. והיינו בעת שרוח שכנגדה מנשבת שזו שותקת וקאמר שלעתיד לא יהיה כן. ושייך ענין זה להבאת הבנים מרחוק שאם יביאום דרך ים באניות

אלה

רוח צפון ורוח דרום מכבדות ומזחלות כל בוסמני ג"ע ונותנים ריחם. תה"ד (שיר ד) הפיחי גני זה כיבוד הגן. יזלו בשמיו זה זילוף. (שם) יבא דודי לגנו אומרים ישראל לפני הקב"ה וכי יש בעל הבית שיעשה סעודה לאורחים ולא יהיה מיסב עמהם. יש חתן עושה סעודה למקוראים ולא ישב עמהם. אם רצונך יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו. אמר להם הקב"ה הריני עושה כשם שאתם מבקשים באותה שעה הקב"ה בא לג"ע הה"ד (שם ה) באתי לגני אחותי כלה וגו' אחותי שנתאחו לי בגלות. כלה שנתכלו בגלות כמד"ת (תהלים מד) כי עליך הורגנו כל היום וגו'. לפיכך עתיד לקראם אחותי שיהיו אחויים אצלו כלה כמד"ת (איכה ב) כלילת יופי ואומר (ישעיה סא) וככלה תעדה כליה ואומר (שם מט) ותקשרים ככלה. (שיר ה) אריתי מורי עם בשמי שנתמררו בגלות והיו מבשמים עצמם בקידוש ש"ש לכך עתיד הקב"ה לענגם בג"ע ולקטר לפניהם מן כל הבשמים, אכלתי יערי עם דבשי לפי שהערו ישראל נפשם למיתה בגלות כמד"ת (ישעיה נג) תחת אשר הערה למות נפשו. והיו עוסקים בתורה המתוקה מדבש לפיכך עתיד הקב"ה להשקותם יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית ולהרחיצם בנחלי חלב. ד"א ע"ש (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וגו'. (שיר ה) אכלו רעים אלו ישראל שעשו רצונו של הקב"ה בגלות ולא רצו להתערב באומות אלא שמרו בריתו של הקב"ה. ד"א אכלו רעים אלו בעלי מצות. שתו ושכרו דודים אלו חכמי תורה: (ד) ור' יוסף בר חמא דריש ליה להאי קרייה כוליה. עורי צפון במשכן. עורי צפון ובואי תימן אלו עולות ושלמים שהעולות נשחטות בצפון והשלמים בדרום. הפיחי גני זה המשכן. מהו גני גנוני. מה הכילה הזאת מצויירת במיני צבעונים כך היה המשכן מצוייר במיני צבעונין (שמות כו) תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. יזלו בשמיו זה הקטרת. יבא דודי לגנו א"ר הוניא [ז] לימדתך התורה ד"א שלא יהא החתן נכנס לחופה עד שהכלה נותנת לו רשות הה"ד יבא דודי לגנו ואח"כ באתי לגני. ר' עזריה בש"ר יודא בר"ס [ח] משל למלך שכעס על מטרונה וטרדה והוציאה מתוך פלטרין שלו לאחר זמן בקש להחזירה אמרה יחדש לי דבר ואח"כ הוא מחזירני. כך לשעבר היה אדם שרוי בג"ע במתנה השכינה כעס עליו הקב"ה ונירשו ממחיצתו כשיצאו ישראל ממצרים בקש הקב"ה להחזיר ישראל למחיצתו וא"ל שיעשו לו משכן וישכן בתוכם כמד"ת (שמות כה) ועשו לי מקדש וגו'. אמרו ישראל יחדש לנו הקב"ה דבר אחד שהוא חפץ להחזירנו אצלו מה הוא החידוש לשעבר היה הקב"ה מקבל קרבנות מלמעלן (בראשית ח) וירח ה' את ריח הניחח. ועכשיו יהא מקבל קרבנות מלמטן הה"ד יבא דודי לגנו זו השכינה. ויאכל פרי מגדיו אלו הקרבנות. באתי לגני אחותי כלה למה"ד למלך שאמר לבני המדינה שיבנו פלטר ובנו אותו והיו בני המדינה עומדים על פתח פלטר ומצעקים ואומרים יכנס המלך לפלטר. מה עשה נכנס בפשפש ושלח להם הכרוז אל תצעקו שכבר באתי לפלטר. כך כשעמד המשכן היו ישראל אומרים יבא דודי לגנו. [ט] לפי שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו ועמד המשכן מקופל עד ר"ח ניסן והיו ישראל אומרים הרי עשינו המשכן מתי תבא השכינה ותשרה בתוך מעשה ידינו. כשהגיע ר"ח ניסן וצוה הקב"ה להקים את המשכן שלח להם ע"י משה מה אתם יראים כבר באתי לגני אחותי כלה. א"ר ישמעאל ב"ר יוסי באתי לגן אכ"כ אלא באתי לגני לגנוני. למקום שהוא עיקרי מתחלה. וכי עיקר שכינה אינה בתחתונים היתה [י] הה"ד (שם ג) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום. א"ר חמא בר כהנא מהלך אכ"כ אלא מתהלך בגן מקפץ ועולה. מהו (שם) ויתחבא האדם ואשתו א"ר איבו [יא] באותה שעה גרעה קומתו של אדה"ר ונעשית של ק' אמה כיון שחטא אדם נסתלקה השכינה לרקיע הראשון. חטא קין נסתלקה לרקיע השני. דור אנוש נסתלקה לרקיע השלישי. חטאו דור המבול נסתלקה לרקיע הרביעי. חטאו דור הפלגה נסתלקה לרקיע החמישי. חטאו הסדומיים נסתלקה לרקיע הששי. חטאו המצריים נסתלקה לרקיע השביעי. וכנגדן עמדו ז' צדיקים והורידו את השכינה מן העליונים לתחתונים ואלו הן אברהם הורידה מן השביעי לששי יצחק הורידה מן הששי לחמישי יעקב הורידה מן החמישי לרביעי לוי הורידה מן הרביעי לשלישי קהת הורידה מן השלישי לשני עמרם הורידה מן השני לראשון משה הורידה מן העליונים לתחתונים. א"ר יצחק כתיב (תהלים לז) צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה הרשעים במה ישכנו באויר. אלא הרשעים סלקו השכינה מן הארץ אבל הצדיקים השכינו השכינה בארץ. אימתי שרתה השכינה בארץ ביום שהוקם המשכן שנא' (שמות מ) ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן. (שיר ה) אריתי מורי עם בשמי זו הלבונה והקטורת. אכלתי יערי עם דבשי אלו אברי עולה ואימורי קה"ק. שתיתי ייני עם חלבי אלו המנחות והנסכים. אכלו רעים זה משה ואהרן. שתו ושכרו דודים זה נדב ואביהוא שנשתכרו בצרתן. ד"א אכלו רעים אלו הנשיאים אר"ש בן יוסניה למה קרא לנשיאים רעים שמכיון שהיה אחד מהם מקריב קרבן וקרבנו מתקבלת [יב] היה עושה י"ט לאוהביו לרעיו ולקרוביו. שתו ושכרו דודים אלו הנשיאים ולמה קרי להו דודים שהיו דודים אלו לאלו. למה א"ל אכלו רעים שתו ושכרו דודים א"ר ברכיה למלך שעשה סעודה והזמין אורחים כיון שאכלו ושתו א"ל תנו את המנה הזאת לבעל הבית. אף הכא באתי לגני אחותי כלה ואף אתם אכלו שתו ושכרו דודים. א"ר ברכיה משל למלך שעשה סעודה והזמין אורחים ונח השרץ לתוך התמחוי ופשט המלך את ידו ופשטו הכל את ידיהם שאילו משך המלך את ידו משכו הכל את ידיהם. א"ר ינאי משל למלך שעשה סעודה והזמין אורחים והיתה עינו יפה באורחים והיה מחזר עליהם ואומר להם יערב לכם יבסם לכם. ד"א אריתי מורי וגו' אר"ש בן יוסנית [יג] ג' דברים כתוב כאן אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי כנגד ג' דברים שעשו הנשיאים שלא כהונן וקבלם הקב"ה ואלו הן בכ"מ אין היחיד מתנדב בקטרת והנשיאים הביאו (במדבר ז) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת. בכ"מ אין היחיד מביא חטאת אלא אחר ידיעת חטאו ואלו הביאו שעיר שלא בחטא. בכ"מ אין קרבן יחיד דוחה את השבת וכאן קרבן יחיד דוחה את השבת. הא למדנו כמה קרבן נשיאים חביב לפני הקב"ה: (ה) ויהי המקריב וגו'. [יד] הה"ד (משלי כט) גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמך כבוד. א"ר תנחומא בר אבא גאות אדם תשפילנו זה אדה"ר כיצד בשעה שעבר אדם על צוויו של הקב"ה ואכל מן אילן ביקש הקב"ה שיעשה תשובה [טו] ופתח לו פתח ולא בקש אדם. הה"ד (בראשית ג) ויאמר אלהים הן האדם וגו' א"ר אבא ב"כ מהו ועתה אלא שא"ל הקב"ה אפילו עכשיו עשה תשובה ואני מקבלך ואמר אדם אי אפשי. הקב"ה אמר ועתה ואמר

יד יוסף ו שהש"ר סוף פ"ד. פסיק"ר פ"ס: ח שהש"ר פ"ס: ט רבה ותנחומא פקודי: י ב"ר פ' י"ט. תנחומא פקודי ונשא. פסיקתא פ"ס. וילקוט בראשית. זוהר בראשית דף י"ב: יא ב"ר פ' י"ב ופ' י"ט. ילקוט בראשית. זוהר תולדות דף קמ"ב: יב מ"ס פ' כ"א: יג תנחומא ס"ז: יד פסיק"ר פ"ז: טו ב"ר פ' כ"א. שוח"ט מזמור ק'. פסיקתא פ"ז. ילקוט בראשית:

מתנות כהונה

כדמפ' והולך: **אחויים** דבוקים כדא' קורעים ומאחים: **שנתמררו** לשון מרירות כלו' שנצטערו הרבה: **שהערו** יערי דריש ל' הערה למות נפשו: **להשקותם** כו'. סיפיה דקרא קדרים שתיתי ייני עם חלבי ודריש חלבי כמו זבת חלב ודבש: **שעשו** רצונו. רעים דרש לשון רצון שתרגו' רצון רעוא חפץ רעי: **גנוני** כילת חופת חתנים: ה"ג **המשכן** מצוייר במיני כו': **ואמר להם** שיעשו גרסי': זו השכינה בדרשות הר"ן שועי' בפ' נו גרס ליה וכן בסדר עולם ובמד' חזית איתו: ה"ג **מה** עשה נכנס בפשפש. והוא פתח קטן ודרך שם נכנס לתוך הפלטין: **בכ"ה** בכסליו. עיין מזה בב"ר פ' נ"ב ויתפאר לך: ה"ג **וכי** עיקר שכינה אינה בתחתונים היתה הה"ד וישמעו: **מקפץ** ועולה. למעלה וכדמפ' ואזיל: **מהו** ויתחבא. והלא קומתו היתה מן הארץ עד לשמים. ועי"ל פ' בראשית וריש תזריע: **גרעה** קומתו גרסינן: ה"ג **א"ר** יצחק צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה תלים ל"ז: **באויר** בתמיה: **השכינו** כו'. דרש וישכנו וכמו ישכינו ול' שכינה כלומר וישכינו השכינה: ה"ג **אימתי** שרתה השכינה בארץ ביום כו': ה"ג **אלו** אברי עולה ואימורי קדשים: ה"ג **אמר** להם אכלו רעים כו'. ועיין כל זה במד' חזית: **ופשט** ידו לתוך התבשיל לאכול ממנו אף כאן באתי וגו' ואח"כ אכלו רעים שתו ושכרו דודים. ובנמשל השרץ הוא כדמפרש לקמן ג' דברים שעשו הנשיאים שלא כהונן: **ולא** בקש

עץ יוסף

אלא מזה ואלא מזה יהיה הרוח מביא כולם ביחד: **לעשות סעודה** לצדיקים בג"ע. ככר האריכו גדולי חכמי ישראל לבאר הדברים. אם על צד הפשוט או ע"צ הרמז ועיין בספריהם כי מי אנכי שאבוא אחריהם לקרב או לרחק בענינים רמים כאלה: **בפלסמון** בלשון יוני ורומי מין שמן ערב והוא ראש סימנים (מוסף). ופי' שאין צריכין לאפלסמון לזחול ולזלף כדמפרש: **בוסמני** פי' טעם: **לא יהיה** מסב עמהם. כי יהיה מרצונם שיתגלה להם ממקור א"ס. וכן יהיה שתקים הפלס: **שנתאחו לי** מלשון מאחים את הקרע. פי' שנתדבקו לי בגלות: **שנתכלו** באמן שכים כמד"ת כי עליך הורגנו וגו': **אחויים** דבוקים: **ואומר** (ישעיה מ"ט) ותקשרים ככלה: **שנתמררו** לשון מרירות כלו' שנצטערו הרבה בגלותם כי המור הוא בשמים שריחם נודף. אבל גוף המור הוא מר מאד שלכן נקראת מור: **מבשמים עצמם** ריח האמונה הגדולה הנמצא בלב ישראל: **ולקטר לפניהם** מכל הבשמים. היא כל ההשגות והשכליות הטמונים בג"ע. ודע עוד שבאמת ההשגה בעצמה מכבוד ה' הנב"ת הוא נעלם. רק שיושג מעט. על כן מכנה זאת רק בשם ריח כי גוף הדבר הוא נעלם ומכוסה מעיני כל חי: **שהערו** יערי דרש לשון הערה למות נפשו. ודרש באתי לגני שהיה משכב הכנסיה שלכן קדבקתי בם מפני שהיא אהות וכלה. ואכלתי והתענגתי ממה שהערו נפשם על קידוש התורה: **להשקותם יין המשומר** כו'. ועיין ברשב"א שכתב שהדברים כפשוטם. ויש מפרשים שהוא כנוי להשגה הגדולה הנקיה מכל סיג ומשומר מכל השמרים העבים. ויין ידוע בגימטריא סו"ד כמאמרם. ונחלי חלב הוא כינוי על ניטום הנפש בטהרתה וליבונה כחלב: **להשקותם** כו' סיפיה דקרא קדרים שתיתי ייני עם חלבי. ודרש חלבי כמו זבת חלב ודבש: **ד"א על** שם והיה כו'. והוא כמי לשפע הגדולה והרבה שתהיה אז בעת ההיא: **שעשו רצונו** רעים דרש לשון רצון כתרגום רעוא רעה חפץ רעי: **(ד) גנוני** כילת חופת חתנים: **מצוייר במיני צבעונים** כי הגוונים יש להם מבוא גדול בחכמה עליונה הרמוזה בזה וכלם היו במשכן לרמוז על זה: **לימדתך התורה** דרך ארץ. מדנקט לה במשל חתן וכלה למדך דרך ארץ: **יחדש לי דבר** מתנה להראות לי חיבה יתירה מפני כולם שידעו שהוא חפץ בי להחזירני אצלו: **מלמעלן וירח ה'** את ריח הניחוח. כי הריח הולך למרחוק: **בפשפש** פי' שער גדול (ערוך): **ועמד המשכן מקופל** עד ר"ח ניסן. כדאי' ברבה ובתנחומא סדר פקודי שהקב"ה נתכוון להעמיד המשכן בחדש שנולד בו יצחק. וכדאי' בילקוט חדש הטעם משום שלא שרתה השכינה במשכן של משה אלא בזכות יצחק: **לגנוני** לחופתי: **מהלך אכ"כ** עיין מ"ש בב"ר פ' י"ט: **גרעה קומתו** פי' נחסר קומתו כדאי' בב"ר פ"ח: **חטאו המצרים** בב"ר פ' הנ"ל היתה המצרים בימי אברהם. ור"ל שהיו שטופי זימה שאמדו את שרה ולקחה פרעה וע"ש מ"ש: **אבל הצדיקים** השכינו השכינה בארץ. נראה דכוונת המדרש אל תיקרי וישכנו לעד אלא וישכינו: **מורי** עם בשמי זו הלבונה והקטורת. ולעיל סימן ב' אמר זה לבונת הקטרת ולבונת המנחה. ובשהש"ר פ"ה סי' א' אי' זה קטורת הסמים וקומץ הלבונ'. ובסדר עולם פ"ז אי' זו קטורת ולבונה והמנחות. ואפשר שצ"ל שם זו לבונת הקטורת ולבונת המנחה או צ"ל זו הקטורת ולבונת המנחה: **אלו המנחות והנסכים** דרש חלבי מלשון חלב יצהר (קרח) וחלב כליות חטה (האזינו) ולעיל אמר אלו הנסכים ואימורי קדשי קלים. וכן הוא בחזית ודריש חלבי מלשון חלב: **ונח שרץ** לתוך התמחוי ובנמשל השרץ הוא מה שמפורש לקמן שלשה דברים שעשו הנשיאים שלא כהונן (מת"כ): **פשט המלך** את ידו. תוך התבשיל לאכול ממנו. אף כאן באתי וגו' ואח"כ אכלו רעים שתו ושכרו דודים: **(ה) מהו** ועתה כו'. אתי לרמוז שהקב"ה אמר אפי'

ואמר אדם פן אי איפשי . ארשב"ל טו כיון שיצא אדם מן הדין התחיל מחרף ומגדף נאמר כאן כרובים (שם) וישכן מקדם לג"ע את הכרובים ונאמר בסנחריב כרובים (ישעיה לז) ה' צבאות יושב הכרובים מה להלן חרופים וגדופים אף כרובים שנא' כאן חרופים וגדופים . הוי גאות אדם תשפילנו לפי שנתגאה על הקב"ה מעשות תשובה השפיל אותו וגרשו מג"ע . ושפל רוח יתמך כבוד זה אברהם שהשפיל רוחו ואמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר לכך קרא אותו הקב"ה (יהושע יד) האדם הגדול בענקים שם זה גדול מן אדה"ר . ד"א גאות אדם תשפילנו זה פרעה שנתגאה על משה ואמר (שמות ה) מי ה' אשר אשמע בקולו וגו' והשפילו הקב"ה (תהלים קלו) ונער פרעה וחילו . ושפל רוח יתמך כבוד זה משה (שמות ח) למתי אעתיר לך וגו' ואומר (שם ט) כצאתי את העיר אפרוש את כפי וגו' . ד"א גאות אדם זה עמלק שנתגאה על הקב"ה בחרופיו וגדופיו שהיה משליח זמורה אל אפו והיה נוטל זכרותן של ישראל וזורק כלפי מעלה ומחרף ומגדף ואומר בזו חפצת הה"ד (דברים כה) ויזנב בך שהכם מכת זנב . ושפל רוח יתמך כבוד זה יהושע שהרגו שנא' (שמות יז) ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו וגו' . ד"א גאות אדם תשפילנו זה תבור וכרמל שבאו מסוף העולם מתגאים לומר שאנו גבוהים ועלינו הקב"ה נותן את התורה . ושפל רוח יתמך כבוד זה סיני שהשפיל את עצמו לומר שאני נמוך וע"י כך תמך הקב"ה כבודו עליו וניתנה עליו התורה וזכה לכל הכבוד הזה כמד"ת (שם יט) וירד ה' על הר סיני . ד"א גאות אדם תשפילנו זה יוסף שהנהיג שררה שהיו אומרים לו אחיו לפניו עבדך אבינו והיה שותק לפיכך נקרא עצמות בחייו שנא' (בראשית נ) והעליתם את עצמותי מזה . ושפל רוח יתמך כבוד זה יהודה שהשפיל עצמו לפני יוסף בשביל בנימן (בראשית מד) ידבר נא עבדך דבר (שם) כי עבדך ערב את הנער ועתה ישב נא עבדך וגו' . א"ר ברכיה הכהן בר ר' בש"ר לוי אמר הקב"ה יהודה אתה השפלת עצמך מפני אחיך הקטן הימך חייך כשיוקם המשכן ויבאו השבטים להקריב אין אחד מהם מקריב ראשון לפניך אלא חולקים לך כבוד ואתה הוא שתקריב ראשון הה"ד (במדבר ז) ויהי המקריב ביום הראשון למטה יהודה וגו' : (ו) הה"ד (תהלים עו) נודע ביהודה אלהים וגו' . זש"ה (איוב טו) אשר חכמים יגידו וגו' זה יהודה שהודה ואמר (בראשית לח) צדקה ממני . יז ולא כיחד מיעקב ומשם ולפי שהציל תמר ושני בניה מן השריפה דכתיב (שם) ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף לכך הוצלו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש דכתיב (דניאל ג) ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון דשדרך מישך ועבד נגו וגו' (שם) ומני שים טעם די כל עם אומה ולישן וגו' ולכך אמר נודע ביהודה אלהים . ד"א נודע ביהודה אלהים כשירד דניאל לגוב אריות והוצל דכתיב (שם ו) באדין דריוש מלכא כתב לכל עממיא וגו' (שם) מן קדמי שים טעם די בכל שלטן מלכותי להוון זאעין וגו' (שם) משיזב ומציל ועבד אתין ותמהין וגו' הוי נודע ביהודה אלהים . מפני מה הוצל דניאל מן האריות לפי שהתפלל לפני הקב"ה שנקרא אריה דכתיב (הושע יא) אחרי ה' ילכו כאריה ישאג . ודניאל משבט יהודה שנקרא אריה שנאמר (בראשית מט) גור אריה יהודה וכתיב (דניאל א) ויהי בהם מבני יהודה דניאל וגו' . יבא אריה ויציל אריה מפי אריה . ד"א מפני שנדמה לאריות שהוא אריה לכך לא הזיקוהו . מפני מה לא הושלך לכבשן מפני שהיה אלוהו של נבוכדנצר דכתיב (שם ב) ולדניאל סגיד ומנחה וניחוחין אמר לנסכה ליה . ד"א מפני שהיה נשרף דכתיב (דברים ז) פסילי אלהיהם תשרפון באש לכך זימן הקב"ה בלבו של דריוש שלא יטילנו לכבשן האש להודיע גבורתו . ד"א נודע ביהודה יח הה"ד (הושע ה) אפרים לשמה תהיה וגו' . אפרים לשמה תהיה כמשמעו . ביום תוכחה כמד"ת (ישעיה לז) יום צרה ותוכחה ונאצה . בשבטי ישראל בשבתי בתוכם בשכני בתוכם . הודעתי נאמנה כמד"ת (תהלים יט) עדות ה' נאמנה . בשעה שגלו השבטים ולא גלו יהודה ובנימן התחילו או"ה אומרים נשא להם פנים בשביל שהיו בני אכסניא שלו ולא הגלם וכשגלו הודיע האלהים אותו עוז בעולם . (הושע ה) היו שרי יהודה כמסיגי גבול עליהם אשפוך כמים עברתי הוי נודע ביהודה אלהים . ד"א נודע ביהודה כמד"ת (תהלים כז) אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי וגו' . יט מהו אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח באיזה זאת כמ"ש משה (דברים לג) וזאת ליהודה ויאמר וגו' . בישראל גדול שמו הה"ד (משלי יט) נכונו ללצים שפטים וגו' . כ נכונו לעוברי עבירות דינין משל לאחד שהיה רוכב על הבהמה אם אינה סורחת אינה מלקה ואם סורחת מלקה . כך אמר הקב"ה נכונו ללצים שפטים אמר הקב"ה עד שלא בראתי את האדם התקנתי לו ה' מגלבין שאת ספחת בהרת שחין מכוה . ואית דאמרי צרעת ונתק כנגד ה' תורות שנאמר (ויקרא יד) זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולשאת ולספחת ולבהרת . כא לעבד רע שהיה נמכר והלך אחד לקנותו ידע בו שהוא רע ולקח עמו כבלים ומגלבים שאם יסרח יהא רודה אותו בהן . כשסרח הביא כבלים וכבלו והכהו במגלבין . א"ל העבד אדני יודע היית תחלה שאני עבד

יד יוסף טו ב"ר פ' י"ט . פסיקתא פ"ז : יז ש"ר פ"ל . בבלי וירושל' פ"ק דסוטה : יח פתיחתא דאיכ"ר . ילקוט תהלים רמז תתי"ג . והושע רמז תק"כ : יט ויק"ר פ' כ"א : כ ויק"ר פ' ט"ו : כא תנחומא מצורע סי' ד' :

מתנות כהונה

בקש . שהקב"ה שימחול לו חטאו : הן האדם וגו' גרסי' : **עשה תשובה** . דייק מדכתיב ועתה אין ועתה אלא תשובה כד"א ועתה מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו' כן הוא בפ' בראשית ובשוחר טוב : ה"ג **ואמר** אדם אי איפשי וגו' עד פן אי איפשי . פי' איני רוצה לשוב בתשובה ולהתודות לפניך ודייק מדכתיב פן ואין פן אלא לאו כדאמרי' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וע"ל בפ' בראשית : **תשפילנו** גר' בכל מקום : **שם** זה של אברהם גדול וכו' . ודייק מדכתיב הגדול וכן הוא בילקוט משלי : **שהיה** משליח זמורה כו' . פסוק הוא ביחזקאל סי' ח' ועיין שם בפירש"י ורד"ק ז"ל וגם בערוך ערך זמר ובילקוט יחזקאל ומצאתי בספרי ז"ל מתחלה לא ידעו ישראל מה טובו של זמורה זו עד שבא עמלק ולמדו שנא' והנם שולחים הזמורה אל אפם וכלל הענין שהיה עבודה בזויה ועושה כן כדי להכעיס כלפי מעלה : **כלפי** מעלה גרסי' : **בזו** חפצת . והילך מה שחפצת : **תבור** וכרמל . שני הרים גבוהים הם : **שבאו** דרך משל הוא : **הימך** כמו הימנך כלומר ממך : **ומשם** אביו של עבר שהיה נשיא ואב ב"ד בימים ההם : **דכתיב** ויאמר יהודה וגו' . הרי שיצא דינה לשריפה ומפני שהודה נצלת היא ובניה ולכך אמר נודע וגומ' שעל ידי שזרע יהודה קדשו ש"ש כשיצאו מכבשן האש היה נודע אלהים בכל העולם דכתיב די כל אומה ולישן כו' : **משבט** יהודה שנקרא אריה גרסי' : **שהוא** אריה . דניאל שהיה מזרע יהודה : **מפני** שהיה אלוהו . ולכן היה חס עליו : הכי גרסינן **בלבו** של דריוש שלא יטילנו . פי' לפי שבודאי ישרף ולא יהיה ניכר גבורתו של הקדוש ברוך הוא : **בשבתי** בתוכם וכו' . עיין בפירוש רש"י בספר הושע ויתבאר לך היטב : ה"ג **נבונו** לעוברי כו' ועיין בויקרא רבה פרשה ט"ו : **ואית** דאמרי כו' . צרעת ונתק במקום שחין ומכוה : ה"ג **ה'** תורות שנא' זאת התורה לכל נגע וגו' : **והלך** א' גרסי' : **כבלים** כבלי ברזל : **מגלבין** רצועות ומקלו' שמייסרין בהם

ענף יוסף

פרשה יג (ה) [כמד"ת וירד ה' על הר סיני כו'] אין הכוונה להביא ראיה שהתורה ניתנה בסיני אלא לפי שאמר ושפל רוח יתמך כבוד זה סיני שהשפיל עצמו כו' . לזה אמר כמה דתימא וירד ה' על הר סיני כלו' כי היכי דהתם מה שירד על הר סיני ולא הגביהו להר סיני הוא כדי להודיעך כמה חביבים בעיניו נמוכי רוח . הכי נמי מה שבחר בהר סיני הוא מן הטעם הזה בעצמו דהיינו משום היותו

עץ יוסף

אפי' ועתה יעשה תשובה אני מקבלו . ואדם אמר פן פי' אי אפשי . שאין פן אלא לאו . שמיאן לשוב בתשובה . ועל זה אמר הקב"ה ישלח ידו וגו' פי' וכי מעתה ישלח ידו ויאכל גם מעץ החיים אתמהא : **אי אפשי** והא דאמרו בעירובין אדם הראשון שב בתשובה . אח"כ הוה : **נא' כאן** כרובים כו' . בב"ר פ' י"ט אי' לא נטרד אדם הראשון מג"ע עד שחירף וגידף הה"ד (ישעיה ה') ויקו לעשות ענבים ויעש באושים . ועי' ביפ"ת ומ"ש שם : **שם זה** גדול מן אדה"ר . כדאי' בילקוט יהושע האדם הגדול בענקים זה אברהם כו' ונקרא אברהם הגדול בענקים אפי' מאדה"ר . וע"כ שהכוונה שהיה גדול במעלה ממנו : **שהיה משלח זמורה** פ' הוא ביחזקאל ח' וע"ש בפרש"י ורד"ק ז"ל . והערוך ערך זמר כתב שזמורה פי' ריחו וניעו ועכ"פ כלל הענין שהיה מעשה בזויה ועשה כן כדי להכעיס כלפי מעלה : **בזו חפצת** והילך מה שחפצת : **תבור** וכרמל שני הרים גדולים הם : **שבאו** דרך משל הוא (מת"כ) ולפי דרש זה מתפרש אדם אדמה כמו שפירשו קצת מפרשים וביארו ובאדם (ירמי' ל"ב) : **נקרא** עצמות בחייו . כלו' שהכניע עצמו וקרא את עצמו עצמות בחייו : **אתה השפלת** עצמך מפני אחיך הקטן הימך . בפסיקתא הגי' יותר נכונה וז"ל אתה השפלת עצמך לפני אחיך הקטן ממך בשביל אחיך הקטן שבקטן הימך . פי' ממך . א"כ עיקר הכוונה שהשפיל עצמו בשביל בנימן שהיה הקטן שבכולם : **אלא חולקין לך** כבוד . כדאי' לעיל סוף פרשה י"ב ; (ו) זה יהודה שהודה כו' וזהו על צד הרמז אשר חכמים יגידו האמת ולא יכחדו מאבותם אף שאינו לפי כבודם . כי יאהבו להודות על האמת : **מיעקב ומשם** שהם ישבו על המשפט של תמר . וכ"ה בש"ר (ידי משה) . הנה לע"ע לא מצאתי מדרש זה בש"ר . ואדרבה לפי הנראה הוא בלתי אפשר ששם ישב בדין יהודה ותמר שהרי שם מת לחמשים ליעקב כדאי' בהדיא בסע"ר פ"א ובפ' הלוקין אי' בג' מקומות הופיע רוה"ק בבית דינו של שם כו' דכתיב ויכר יהודה וגו' ופרש"י שם בבית דינו של שם לא היה שם חי אותה שעה שהרי מת אלא בית דינו שלאחריו חבריו ותלמידיו . וקרי ליה ב"ד של שם כמו בית שמאי בית הילל עכ"ל . ובש"ר פ"ל אי' כיצד היה יצחק ויעקב יושבים שם וכל אחיו והיו מחפים אותו כו' ולכן או דפירוש כאן בית דינו של שם או צ"ל יצחק במקום שם : **דכתיב ויאמר** יהודה הוציאוה ותשרף . הרי שיצא דינה לשריפה מיד ואז היתה מעוברת עם שני בניה . ומפני שהודה יהודה אח"כ ואמר צדקה ממני הציל שלש נפשות . ובזכות זה הוצלו מבניו ג' נפשות שע"י היה נודע אלהים בכל הארץ כדכתיב ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך וגו' . וגם בזכות זה זכה יהודה למלוכה כדאי' בש"ר פ"ל . וזש"ה אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם ולכן להם לבדם ניתנה הארץ שזכה והיה מלך . וזהו ג"כ נודע ביהודה אלהים שע"י זרע יהודה הכירו הכל להקב"ה וקלסוהו : **באדין** דריוש מלכא שלח וגו' . הרי שע"י זרע יהודה הכירו להקב"ה וקלסוהו : **ד"א מפני** שנדמה לאריות שהוא אריה . פי' מפני שנדמה דניאל בעיני אריות לאריה לכן לא הזיקוהו . וצריך לומר שהמלאך הדמה דניאל בעיניהם בדמות אריה : **מפני שהיה** אלוהו של נ"נ כו' ד"א מפני שהיה נשרף כו' . בסנהדרין דף צ"ג ע"א ת"ר שלשה היו באותה עצה (שהלך משם דניאל בעת שהושלכו חמ"ע לכבשן האש) הקב"ה ודניאל ונ"נ . הקב"ה אמר ליזיל דניאל מהכא דלא לימרו בזכותיה איתנצלו . ודניאל אמר איזיל מהכא דלא ליקיים בי (דברים ז') פסילי אלהיהם תשרפון באש . ונ"נ אמר יזול מהכא דניאל דלא לימרו קלייה לאלהיה בנורא ופרש"י דלא ליקיים בי כו' דנ"נ עשאו אלוה כדכתיב ולדניאל סגיד והוה ליה כפסילי אלהיהם שהמקרא הזה היה נוח עליו לשורפו לכך היה מתיירא עכ"ל ומה שאמר המדרש מפני שהיה אלוהו של נ"נ הכוונה שדריוש חס עליו שלא ישרף מפני שהיה אלהיה של נ"נ . וכדי שלא יאמרו קלייה לאלהיה בנורא . אבל מה שאמר ד"א מפני שהיה נשרף כו' משמע שבודאי היה נשרף זה סותר למ"ש הגמרא הנ"ל דהקב"ה אמר דלא לימרו בזכותיה איתנצלו . דהקב"ה לא היה מענישו כיון דלא קבל על עצמו להיות אלוה וצ"ע : **בלבו** של דריוש . לאו דוקא של דריוש אלא בלב שריו כשעשו הדת תהלה דכל דיבעי עד תלתין יומין יתרמי לגוב אריותא : **אפרים לשמה** תהיה כל עשרת השבטים נקראו ע"ש אפרים על שם ירבעם שהיה מאפרים . ואמר אפרים לשמה תהיה ביום תוכחה . לשון ויכוח . כמא דתימא יום צרה ותוכחה שפי' ג"כ ויכוח . ור"ל שלכן גלו העשרת השבטים קודם משום שנתמלא סאתם קודם . וקאמר בשבטי ישראל היינו יהודה ובנימן שהם המיוחדים שבשבטים אע"פ ששכתי בתוכם ושכינתי בתוכם כלו' שבית המקדש בתוכם הודעתי נאמנה פי' הודעתי אמונתי בעולם שאין אני מחניף אפי' ליהודה ובנימן שהם בני אכסניא שלי . וכדכתיב שם היו שרי יהודה כמסיגי גבול פי' שאחזו בדרכי ישראל חביריהם לפיכך גם עליהם אשפוך כמים עברתי לפי שנתמלא סאתם ג"כ : **כמ"ש משה** וזאת ליהודה . כדאמרי' בספרי (וכעין זה אי' ג"כ באג"ב פ"ו) מלמד שהתפלל משה על דוד אמר לפניו רבש"ע כל זמן שדוד מלך ישראל שרוי בצער ומתפלל לפניך אתה מעלה אותו מתוכה . ואל עמו תביאנו שתחזירו אצל אחיו לשלום כו' : **אם אינה** סורחת כו' . כנ"ל ומדמה יסורי הרשע ליסורי החמור . כי כמו שעם היות השוט והמתג מוכנים לא ילקה אם אינה סורחת כך עם היות שבט האדם מוכן לנגעים לא ילקה אלא ע"י חטא עכ"ל : **מגלבין** פי' רצועות שוט לסוס ומתג לחמור תרגומו שוטה לסוסיא ומגלבא לחמרא : **ואית דאמרי** צרעת ונתק במקום שחין ומכוה : **כבלים** כבלי ברזל : **לעבד רע** כי יצר לב האדם רע . אך עם כל זה הבחירה בידו : **שהנחתום** שהוא בללה ועשאה עיסה ויודע את פנימיותה : **וברדלא** בלשון המוני של יון קוראים לרצועה בורדל"ו (מוסף) : **מדחלא** מתיירא : **התחילו מתיראין** שחששו שנגעים אלו מעותדים

עבד רע למה קנית אותי. א"ל לפי שהייתי יודע שאתה רע מעללים לכך התקנתי כ"כ לאסרך ולהלקותך שאם תסרח תלקה בהם. כך אמר הקב"ה עד שלא בראתי אדם אני ידעתיו (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אוי לה לעיסה שהנחתום מעיד עליה שהיא רעה ולכך נאמר נכונו ללצים שפטים. מהו מהלומות שלשה תיבות אמר ר' ברכיה כב מה לו מות. א"ר אבין משל למטרונה כג שנכנסה לפלטין וחמת שוטיא וברדיליא והיא מדחלא. אמרו לה בני פלטין דידיה לא תדחלי אלו לעבדים ולשפחות הם אבל את לאכול ולשתות ולהתכבד. כך כנ"י כששמעו פרשת אהלות ונגעים התחילו מתיראין. אמר להם משה אלו לאו"ה אבל אתם לאכול ולשתות ולעסוק בתורה. (משלי לא) היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה הוי (תהלים עו) בישראל גדול שמו. ד"א בישראל גדול שמו הה"ד (מלאכי א) כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים וגו' וכי בכל מקום מקריבים קטורת ומנחה לשם הקב"ה אלא בכ"מ שישראל עומדי' ומתפללים תפלת מנחה עליה נאמר מנחה כמשמעו ואומר (מ"א יח) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא. מוגש זו תפלת שחרית כמד"ת (בראשית יח) ויגש אברהם וגו' בתפלה. מוקטר זו תפלת ערבית כמד"ת (תהלים קמא) תכון תפלתי קטורת לפניך וגו'. הוי גדול שמי בגוים בכ"מ שישראל עומדים שם כד לכם נאמר גדול שמי בגוים. ד"א נודע ביהודה אלהים בזמן שינקום מאויביהם כמד"ת (יואל ד) מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה וגו' (שם) ונקיתי דמם לא נקיתי וגו'. הוי נודע ביהודה אלהים כמד"ת (תהלים ט) נודע ה' משפט עשה בפועל כפיו וגו'. נודע ביהודה אלהים א"ר יהודה ב"ר אלעאי כה כשעמדו ישראל על הים היו השבטים מדיינים אלה עם אלה. זה אומר אני יורד תחלה וזה אומר אני יורד תחלה כו קפץ נחשון לתוך גלי הים וירד. ועליו אמר דוד (שם סט) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש. אמר הקב"ה למשה ידידי שוקע בים ואתה מתפלל (שמות יד) דבר אל בני ישראל ויסעו הוי נודע ביהודה אלהים. ולפיכך הגדיל הקב"ה שמו של נחשון בישראל שזכה להקריב ראשון שנא' (במדבר ז) ויהי המקריב ביום הראשון וגו' הוי בישראל גדול שמו: (ז) ויהי. א"ר שמעון בר אבא בש"ר יוחנן כז בכ"מ שנא' ויהי משמש צרה ושמחה. אם צרה אין צרה כיוצא בה ואם שמחה אין שמחה כיוצא בה. אתא ר' שמואל בר נחמן ועבדה פלגא. בכ"מ שנא' ויהי צרה והיה שמחה. אתיבון ליה הכתיב (בראשית א) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. אמר להם אף היא אינה שמחה שלא זכה העולם להשתמש באותה אורה. כח דא"ר יהודה ב"ר סימון אותה אורה שברא הקב"ה ביום הראשון היה אדם צופה ומביט בה מסוף העולם ועד סופו. וכיון שראה הקב"ה דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה עמד וגנזה והתקינה לצדיקים לע"ל שנא' (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. איתיבון ליה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. אמר להם אף היא אינה שמחה שכל מה שנברא ביום הראשון עתיד להבלות שנא' (ישעיה נא) כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת. איתיבון ליה כל ויהי משששת ימי בראשית. אמר להם אף הם אינם שמחה שכל מה שנברא כששת ימי בראשית צריכים עשייה כגון החרדל צריך לימתק והתורמסין צריכין לשלוק והחטים צריכין ליטחן. איתיבון ליה והכתיב (בראשית לט) ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי. אמר להם אף היא אינה שמחה שמתגרת בו הדוב. (במדבר ז) ויהי ביום כלות משה. אמר להם אף היא אינה שמחה כט שנגנז בו בנין הבית. והכתיב (ויקרא ט) ויהי ביום השמיני קרא משה. אמר להם אף היא אינה שמחה שבו ביום מתו נדב ואביהוא. והכתיב (יהושע ו) ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ. אף היא אינה שמחת שבו ביום קרע שמלותיו שנא' (שם ז) ויקרע יהושע שמלותיו ויפול על פניו ארצה לפני ארון ה' עד הערב הוא וזקני ישראל. והכתיב (ש"ב ז) ויהי כי ישב המלך בביתו. אמר להם אף היא אינה שמחה שבו ביום בא אליו נתן הנביא וא"ל הקב"ה (מ"א ח) אתה לא תבנה הבית. והכתיב ויהי המקריב. אמר להם אף היא אינה שמחה מפני שהיה צפוי לפני הקב"ה שהם הולכים עם קרח במחלוקתו. א"ר יהודה בר"ס בש"ר לוי בן פרטה ל משל לבן פולוטמנין שגנב במרחץ והיה הבלני מתיירא לומר לו שמו אעפ"כ פרסמו בחור אחד לבוש לבנים. כך אע"פ שלא פירש שמותן של נשיאים שחלקו עם קרח והלכו עמו פירסמן ברמז נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם כמד"ת (במדבר א) אלה קריאי העדה נשיאי מטות אבותם וגו'. אנשי שם שזכר שמותן בדגלים כמד"ת (שם) ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם וגו'. אמרי ליה אמרינן דידן אמור את דידך. אמר להם כ"מ שנא' והיה שמחה (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסים. (זכריה יד) והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. (ישעיה יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' וגו'. (שם ז) והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר. (שם כז) והיה ביום ההוא יתקע וגו'. (שם ד) והיה הנשאר בציון. והכתיב (ירמיה לח) והיה כאשר נלכדה ירושלים. אמר להם אף היא אינה צרה אלא שמחה שבו ביום נולד מנחם. ובו ביום נטלו ישראל אפוכי על עונותיהם. דא"ר שמואל בר נחמן אפוכי שלימה נטלו ישראל על עונותיהם ביום שחרב ביהמ"ק שנא' (איכה ד) תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך: (ח) ביום הראשון. לא א"ר שמואל בר אבא מהו ביום הראשון מן היום הראשון שברא הקב"ה את העולם נתאוה לדור עם בריותיו בתחתונים. ראה היאך כתיב בבריית יום הראשון (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. יום ראשון אינו אומר אלא יום אחד. וכשם שאמר יום אחד יאמר יום שנים יום שלשה אלא למה אמר יום אחד שעד שהקב"ה היה יחידי בעולמו נתאוה לדור עם בריותיו בתחתונים. לא עשה כן אלא כיון שהוקם המשכן והשרה בו הקב"ה שכינתו ובאו הנשיאים להקריב אמר הקב"ה יכתב שביום זה נברא העולם. ד"א ביום הראשון ביום שהוקם המשכן אינו אומר כאן אלא ביום הראשון. מהו הראשון לבריאת עולם מלמד שאחד בשבת היה. נמצאת

אומר

יד יוסף כב תנ"כ פ"א: כג ויק"ר פ' ט"ז: כד תנ"כ פ' ע"ז: כה סוטה ל"ז. ומכילתא בשלח פ"ה: כו דרש נחשון לבון נחשול שהים: כז ב"ר פ' מ"ב. תנחומא שמיני. ואסת"ר פ"א. רו"ר פ"א. פסיקתא פ"ה וס"ז: כח ב"ר פ' י"א ופי"ב ופ' מ"ב. ש"ר פ' ל"ה. רו"ר פ"א. אסת"ר פ"א. תנחומא שמיני. זוהר בראשית דף מ"ה מקץ דף ס"ג ואמור. וריש ז"ח. וז"ח רות דף ק"ג. חגיגה י"ב ילקוט איוב רמז תתקכ"ו: כט סוטה פ"א. מכילתא יתרו. אדר"נ פ"מ. פסיקתא פ"ה: ל לקמן פ' י"ח. פסיקתא פ"ו: לא פסיק"ר פ"ז. ב"ר פ"ג:

ענף יוסף | מתנות כהונה

סיומו נמוך ושפל והקב"ה מחבב את הנמוכים (פרשת דרכים): (ז) [בכל מקום שנא' ויהי צרה והיה שמחה] בהם העוברים על דת: ה"ג יודע הייתי תחלה: וחמת ורתחה: **שוטיא** וברדלא זמורות ורצועות עיין ערך ברזל: ה"ג **לא** נקיתי וגו'. הוי נודע ביהודה: **קפיץ** נחשון. דרש נחשון לבון נחשול שהים כדלקמן: **ושמחה** או שמחה: **ועבדה** פלגא גרסי'. ועיין בפ' לך לך וריש רות וריש מגילת אסתר וריש פר' שמיני ושם פי' ועיין בפ' לך לך פ' מ"א: ה"ג **שמתגרת** בו הדוב. הדוב אשת פוטיפרע: **לשלוק**. ז' פעמים שולקין אותו התורמוס ואח"כ הוא ראוי לאכילה: ה"ג **שנגנז** בו בנין הבית. ופי' בנין המשכן שנא' בו ולא יכול משה לבא וגו' הכי איתא במדרש רות ועיין שם: **פולוטמנין** פריצים ועיין ערך פלמטים: **כך** אע"פ גרסי': **מנחם** מנחם בן עמיאל והוא משיח שיבא במהרה והוא נולד ביום שנחרב המקדש כדאיתא באיכה רבה בפסוק על אלה אני בוכיה: **מהו** ביום הראשון. שהיה לו לכתוב ביום שהוקם המשכן וכדלקמן: **אפוכי** הנחה ותשלומין: **לא** עשה כן. על ידי חטא אדם והבאים אחריו כדלעיל: **בבריית** יום ראשון גרסי': **יכתב** שביום כו'. כיון שמעתה יהיה לו דירה בתחתונים בזה היתה הכוונה ביום הבריאה ולכן כתיב ביום א' ולעיל בבראשית רבה פ' ג' איתא בהדיא הכי: ה"ג

עץ יוסף

משתדים לבא עליהם דרך טבע פחדו. והודיעם הקב"ה שנגעים אלו שהם לישראל אינן רק הדות השגחיי ותוכחת מוסר ואינן באים דרך טבע. ולכן לא יפחדו כל זמן שיהיו עובדי ה' (יפ"ת): **אבל אתם** לאכול ולשתות ולעסוק בתורה. כלומר אם תשמרו התורה תזכו בכל טוב ליהנות מהם על ידי זה ג"כ. כי לא כוונה התורה שידוכא האדם בימי חייו. אבל בויק"ר הגי' לאכול ולשתות ולשמוח: **היתה כאניות** סוחר כו'. פסוק זה נדרש במדרש משלי על התורה. שצריך אדם לגלות מרב אל רב עדי יזכה לתורה להבינה על בוריה. שכמו שעניים הגופנים מבקשים טרפם מרחוק. כן למוד התורה: **הוי בישראל** כו'. כי הם מונהגים רק בהשגחה נסית ולא שלטה בהם כל רע: **גדול** שמי בגוים וגו' ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה: **וכי בכל** מקום מקריבים קטרת כו'. הא כתיב השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה: **עליו נאמר** מנחה טהורה כמשמעם. כצ"ל: **ואו' ויהי** בעלות המנחה כו'. מביא ראיה מזה שתפלת מנחה המובה לכן קרי לה טהורה כמ"ש בפ"ק דברכות ממקרא זה דלעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שהרי אליהו נענה במנחה: **ויגש אברהם וגו'** בתפלה. פי' הגשה זו של אברהם היתה הגשה לתפלה כדאי' בב"ר פ' מ"ט. והגשה זו של אברהם היתה בשחרית קודם הני היום שכל זמן שהיה אברהם מבקש רחמים בעד הסדומיים לא הלכו המלאכים להפך כדאי' כל זה בב"ר סוף פ' מ"ט וריש פ"נ ע"ש א"כ היה תפלת אברהם קודם נטר שם שמש על היום: **הוי בישראל** גדול שמו. דרש בישראל ע"י ישראל נתגדל שמו בין העכו"ם כלם. כי ע"י הכל יכירו את ה' כמ"ש והלכו גוים לאורך. וכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר בית ה': **קפיץ נחשון** כו' קודם שנבקע הים. והאמינו בדבר ה' אל משה דבר אל בני ישראל ויסעו וגו' כמ"ש לעיל. וזה דכתיב ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. דמדלא קאמר ויבאו בני ישראל ביבשה בתוך הים מורה שבאו לתוך הים ואח"כ נעשה יבשה וזהו שבט יהודה. ומה דכתיב ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים היינו שבטי ישראל שלא באו עד שנעשה יבשה: **ואתה מתפלל** בגמרא אי' ואתה מאריך בתפלה. והכוונה דבמקום סכנה מתפללים תפלה קצרה כדאמרינן במס' ברכות: (ז) **ויהי** משמש צרה ושמחה. ר"ל זמנין צרה וזמנין שמחה דאשכחן ויהי מוכא גבי שמחה כגון ויהי אור וכל הני דבסמוך. ומוכא גבי צרה כגון ויהי רעב: **ועבדה פלגא** פירוש ועשה פשרה וחלוקה שמודה דויהי משמש צרה. ופליג אמה שאמר דמשמע שמחה ומודה דוהיה שמחה (יפ"ת): **היה אדם** הראשון: **מסוף העולם** ועד סופו. והא דלא קאמר מתחילת העולם ועד סופו. לפי שהעולם מאמצע נברא שנא' בצקת עפר למוצק ורגבים ידובקו ומוצק נקרא מרכז הארץ. וא"כ תחלת הארץ הוא אמצעי ולדידיה הם סוף (מחיר יין): **ודור הפלגה** שהם עתידים לחטוא לפניו עמד וגנזה מהם. ודייק שנגנז מהם ממה שנא' ויהי אור ולא אמר ויהי כן. כי לא נשאר כן עוד מתכונתו עד לעתיד לבא (אדרת אליהו): **כי שמים** כעשן נמלחו. ענין השחתה וכן ארץ מלחה ולא תשב והוא עבר במקום עתיד (רד"ק): **החרדל** שאינו נאכל מגד חריפותו צריך להמתיקו: **התורמסין** הוא מין קטנית שאינו נאכל מפני מרירותו צריכין להמתיקו ע"י בשול שנתבשלת ז' פעמים ואח"כ היא מתוקה ע"י תיקון כדאי' פ' אין צדין: **הדוב** זו פוטיפרע: **שנגנז בבנין בית** כצ"ל ופי' כשנבנה הבית נגנז המשכן. והמת"כ לא כיון יפה: **ויהי ביום השמיני** ושמחת המשכן שלימה הוה וכדתניא בפ"ק דמגילה שאותו היום היתה שמחה לפני ה' כיום שנבראו שמים וארץ. ומשני דמ"מ כיון שמתו נדב ואביהוא לא היתה שמחה שלימה: **פולוטמנין** בלשון יוני שר ודיין (מוסף): **הבלני** בעל המרחץ (מוסף): **בחור אחד** אף שאינו סימן הניכר אבל מעט סימן יש בו שמתוכו יוכל להכיר בקצת מקריו: **מנחם** הוא משיח שיבא במהרה. והוא נולד ביום שנחרב המקדש כדאי' באיכה רבתי פסוק על אלה אני בוכיה: **אפוכי** בל"י ורומיי שטר פרעון כמו סובר (מוסף): **תם עונך** כו' שאלולי חורבן הבית לא היה נשאר ח"ו מישראל שריד ופליט. וגם צרות גלות לא הטיבה צרה כלל כיון דע"י יכופר עון כמו שלא יצטער הלוה בפריעת חוב המלוה: (ח) **נתאוה** לדור כו'. ולא עשה כן מפני הרשעים שגרמו לו לסלק שכינתו מרקיע לרקיע עד שבאו הצדיקים והורידוה זה אחר זה עד שהביאוה למשכן כדלעיל פ' זו סי' ד': **יום ראשון** אינו אומר כו'. שלפי האמור בכתוב שני ושלישי כו' ה"ל למימר יום ראשון. ומאחר שאמר יום אחד הכ"ל שוב שנים שלשה וארבעה כו': **שעד שהקב"ה** היה יחידי בעולמו. כי לא היו נבראים עודנו שיכירו כבודו. נתאוה לדור עם בריותיו. כי רצונו יתברך בבריאתו היה שימלאו נבראים שידבקו בו. וזהו הדירה שידור עם בריותיו. אך לא נשלם הרצון והמבוקש

עד

אומר [לב] עשר עטרות נטל אותו היום. ראשון לבריאת עולם. ראשון לכהונה. ראשון לנשיאות. ראשון לשכינה דכתיב (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ראשון לעבודה. ראשון לברכת כהנים. [לג] ראשון לראשי חדשים. ראשון לאיסור במה. ראשון לאכילת קדשים. ראשון לירידת האש דכתיב (ויקרא ט) ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וגו': (ט) נחשון בן עמינדב למטה יהודה. למה נקרא שמו נחשון ע"ש שירד תחלה לנחשול שבים. אמר רשב"י אמר הקב"ה למשה [לד] מי שקידש את שמי בים הוא יקריב תחלה. וזה היה נחשון וכן עשה הה"ד (במדבר ז) נחשון בן עמינדב וגו' [לה] יחסו הכתוב על שם שבטו שבח לו שבח לאביו שבח לשבטו. או שגבה משבטו והביא ת"ל זה קרבן נחשון בן עמינדב לי משלו הביא ולא שגבה משבטו והביא אלא מה ת"ל נחשון בן עמינדב יחסו הכתוב ע"ש שבטו: (י) וקרבנו קערת כסף וגו' [לז] הה"ד (שיר ג) כלך יפה רעיתי ומום אין בך מדבר בישראל. תני רשב"י בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני לקבל את התורה לא היו בהם לא סומים ולא חרשים ולא שוטים ולא אלמים ולא פסחים ולא חגרים ועל אותה שעה הוא אומר כלך יפה רעיתי ומום אין בך. עד שחטאו בעגל ונעשו בהן זבים ומצורעים כמד"ת (שמות לב) וירא משה את העם כי פרוע וגו' וכתיב (ויקרא יג) והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע. ועל אותה שעה הוא אומר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב. אבל לפני הר סיני כולם שלמים היו הוי כלך יפה רעיתי וגו'. ד"א כלך יפה רעיתי [לח] מדבר בשבטים. וא"ת כיצד היו כולם יפים שהרי יעקב אביהם בירך לשבטים ומקנתר לראובן ושמעון ולוי והיאך אתה אומר כלך יפה רעיתי. א"ר אלעזר אע"פ שבירך את השבטים האחרונים וקנתר לראשונים אלא חזר ובירכם שנא' (בראשית מט) כל אלה שבטי ישראל י"ב וגו'. עשה אותם יונקים זה מזה. מהו (שם) ויברך אותם איש כברכתו וגו' [לט] משברכן חזר וברכן אלא מלמד כשבירך יעקב אבינו את בניו והיה מושלן בחיות משל יהודה באריה (שם) גור אריה יהודה משל דן בנחש יהי דן נחש וגו' נפתלי באילה נפתלי אילה שלוחה וגו' בנימן בזאב בנימן זאב יטרף אעפ"כ חזר וקרא כולם אריות כולם נחשים כולם אילות כולם זאבים תדע לך שהוא כן שהרי דן שנקראו נחש חזר וקראו אריה דן גור אריה וגו'. הא למדת שחזר וכלל ראובן שמעון ולוי בברכת אחיהם לקיים מה שנא' כלך יפה רעיתי וגו'. ולכך חזר הכתוב ומנה לראובן ושמעון ולוי לעצמם בספר ואלה שמות ולא מנה השבטים אחרים. ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן. ר"י אומר לכך מנה ראובן ושמעון ולוי לעצמם שכל השבטים לא שמרו יחוסיהם במצרים וראובן ושמעון ולוי [מ] שמרו יחוסיהם לכך הוא מונה שם יחוסם. ר"נ אומר כל השבטים היו עובדי ע"ז במצרים ושבט ראובן ושמעון ולוי לא עבדו ע"ז ולכן זכו למנות לעצמם. ורבנן אמרין כל השבטים לא הנהיגו שררה במצרים ראובן ושמעון ולוי הנהיגו שררה במצרים מת ראובן נתנו שררה לשמעון. מת שמעון נתנו שררה ללוי. מת לוי בקשו לתת שררה ליהודה ויצאת ב"ק ואמרה להם הניחו אותה עד שיגיע זמנה. אימתי הגיע זמנה לאחר מיתתו של יהושע (שופטים א) ויהי אחרי מות יהושע וישאלו וגו' ויאמר ה' יהודה יעלה וגו'. ר' לוי ור' חנין חד מנהון אמר לכך חזר וייחס אלו שלשה השבטים מפני שקינתרן אביהם. ואחרינא אמר מפני שייחסן אצל משה ואהרן. ולית אנן ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא ממה דא"ר יודן בש"ר יודה ב"ר סימון בש"ר חנין בש"ר שמואל בר יצחק (משלי טו) אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין הוי הוא ר' חנין דאמר מפני שקנתרן. ולפי שקבלו תוכחת אביהם זכו להתייחס בצד משה ואהרן לכך נאמר כלך יפה רעיתי וגו'. ד"א כלך יפה רעיתי וגו' לפי שירמיה אומר (ירמיה ו) כסף נמאס קראו להם ויחזקאל קורא אותם סיגים (יחזקאל כב) בן אדם היו לי בית ישראל לסיג וגו'. בא זכריה ואמר (זכריה ד) ראיתי והנה מנורת וגו' של זהב היא כולה לקיים מה שנא' כלך יפה רעיתי וגו'. ד"א כלך יפה וגו' מדבר בנשיאי השבטים בעת שהקריבו לחנוכת המזבח לא הקריבו כולם ביום א' אלא כאו"א יומו כמד"ת נשיא א' ליום. יכול מי שהקריב ראשון הוא היה חביב יותר ויהודה שהקריב תחלה הוא היה חביב מכולם לכך א"ר חלבו בכל השבטים כתיב קרבנו קרבנו ובנשיא יהודה כתיב וקרבנו אתמהא הוא הקריב ראשון ואמר וקרבנו לא היה צ"ל כן אלא הראשון קרבנו והאחרונים וקרבנו למה כן. [מא] א"ר ברכיה הכהן בר ר' בשביל יהודה שהקריב ראשון שאם בא להתגאות על אחיו ולומר אני מכובד מכם שאני הקרבתי תחלה הם משיבים אותו ואומרים לו אתה הוא שהקרבת אחרון שכך כתיב וקרבנו עשה אותך טפלה לאחיך הוי כלך יפה וגו'. ד"א למה בראשון וקרבנו א"ר יודן העלה עליהם הקב"ה כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וביום אחרון שאין זה גדול מזה. כתיב זאת חנכת המזבח וגו' והלא קערה אחת היתה ומזרק אחד היה וכף אחת היתה ביום המשח אותו מה ת"ל קערות כסף שתים עשרה וגו'. אלא העלה עליהם כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וכאילו כולם הקריבו ביום אחרון: (יא) ד"א וקרבנו. א"ר פנחס בן יאיר למה בכל קרבנות הנשיאים כתיב קרבנו עתדים חסר ובנחשון כתיב וקרבנו עתודים מלאים וקרבנו למה ו' יתירה. [מב] כנגד ו' דברים שנתחדש באותו היום בעולם. ראשון לשכינה ששרתה בישראל שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ראשון לנשיאים. ראשון לברכת כהנים שנא' (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. ראשון למחיצת מחנה שכינה. ראשון לאיסור הבמה דכתיב (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך וגו'. ראשון לירידת האש דכתיב ותצא

יד יוסף לב ב"ר סוף פ"ג. שבת פ"ז. סדע"ר פ"ז. ת"כ שמיני. יונתן ויקרא פ' י' פסוק ט"ז. במדרש תדשא: לג נ"ל ראשון לחדשים וכן הוא בשבת פ' ר"ע: לד סוטה ל"ו. שוח"ט מזמור ע"ו. ולעיל סוף פ' י"ב. ופסיקתא פ"ז. אג"ב פ' ע"ד: לה ספרי ס"ז: לו יונתן ותרגום ירושלמי במדבר ז' פ' י"ז: לז פסיקתא פ"ז. שהש"ר פ"ד ולעיל ריש פ"ז. זוהר יתרו דף פ"ב: לח פסיק"ר פ"ז: לט ב"ר פ' נ"ט. פיסה חדשה על ברכת יעקב: מ פי' שלא היו מתחתנים אלא כמי שראוי להם. ולא מבוס ממון ולא מבוס נוי. אבל מזונות היו כל השבטים גדורים כמו שהעיד הכתוב עליהם: מא פסיקתא פ"ז. שהש"ר פ"ד: מב מדרש תדשא:

מתנות כהונה

ה"ג **נמצאת** אומר עשר עטרות כו'. עד ראשון לברכת כהנים ראשון לראשי חדשים ראשון לאיסור במה ראשון לאכילת קדשים וכן הוא בפ' ר' עקיבא במס' שבת ובב"ר פ"ג וכתב שם רש"י ז"ל דה"ג ובכל מקום לא קא חשיב אלא עשר עטרות וכן מצאתי שוב בדרשות ר"י אבן שועיב בפ' פקודי: **ושכנתי** וגו'. ובאותו יום כתיב כי היום ה' נראה אליכם וכן הוא בב"ר ופי' ראשון לשכינה שקבעה דירה בתחתונים: **לעבודה** חטאת ואשם ונדר ונדבה כן פירש"י בב"ר: **לנחשול** נחשון הוא נחשול בחילוף אותיות דטלנ"ת: **או** שגבה וכו'. ולפיכך כתיב למטה יהודה: **משברכן** חזר וברכן גרסי'. ופי' לשון תימה: **בספר** ואלה שמות. בפ' וארא: **מפני** שייחסן כו' מפני שרוצה לייחס משה ואהרן שהם משבט לוי כמו שפי' שם רש"י: **מה** דאמ' כמו מדאמר: **טפלה** לאחיך. כאילו הם הקריבו כלם בראשונה. והוא באחרונה: **עשה** אותך הכתוב. ובמ' חזית מוסב הדבור כלפי הקב"ה: ה"ג במדרש חזית והכי מוכח לקמן כאלו כלם הקריבו ביום הראשון וביום האחרון פי' לפיכך כתיב בכלם קרבנו ואפילו ביום האחרון כאילו הוא הקריב ראשונה וכולם אחריו וביום הראשון כתיב וקרבנו כאילו כבר הקריבו כלם באותו יום: **כתיב** זאת וכו'. משמע שביום המשחו הקריבו כלם והלא לא הקריבו באותו יום רק נחשון מזרק אחד וכו' ביום האחרון מפיק ליה מדכתיב בסוף הפרשה זאת חנכת המזבח אחרי המשח אותו משמע שאחר יום המשחו הקריבו כלם: **ושכנתי** בתוכם. וכתיב בו ביום כי היום ה' נראה אליכם: **למחיצת** מחנה שכינה. שג' מחנות חלוקות היו מחנה שכינה מחנה

עץ יוסף

עד בנין המשכן. ולכך נאמר בהקמת המשכן הראשון כאילו הוא ראשית הבריאה שאז נשלם המחשבה העקרית: **לא** עשה כן. פי' לא נתעכב כן לעולם: **ראשון לבריאת עולם** ולהכי כתיב הראשון בה"א הידיעה ולא כתיב ראשון לרמוז ליום ראשון של בריאת עולם: **עשר עטרות** נטל אותו היום. בשביל חשיבותו ביום הבריאה נטל י' העטרות כנגד י' מאמרות שבהם נברא העולם (יפ"ת): **ראשון לבריאת עולם** שיום אחד בשבת היה כדאמר לעיל. ור"ח ניסן היה כדאמר לעיל סימן ב' ולקמן סי' זה: **ראשון לכהונה** שעד שלא הוקם המשכן הותרו הבמות והעבודה בבכורות. משהוקם המשכן נאסרו הבמות והעבודה בכהנים: **ראשון לנשיאות** פי' לקרבן נשיאים לחנוכת המזבח: **ראשון לשכינה** שאז שרתה השכינה ביניהם בקביעות: **ראשון לעבודה** עבודת הצבור כגון תמידים ושאר קרבנות הבאים מתרומת הלשכה (רש"י): **ראשון** לראשי חדשים. שראש חדש ניסן היה וכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה: **ראשון** לאכילת קדשים. במחיצה דעד השתא היו נאכלין בכל מקום (רש"י בגמרא) והוזקק לפרש כן משום דהא אשכחן אכילת קדשים בתוך שבעה ימי המלואים כדכתיב בשלו את הבשר פתח אהל מועד. אבל התם שלא במחיצה הוי. ומה שנאמר פתח אהל מועד לאו פתח ממש אלא במקום פתח אהל מועד וכן כתב הרא"ם ז"ל בריש שמיני (יפ"ת) ועיין מה שכתוב בסדר עולם רבה פ"ז: (ט) **לנחשול** נחשון הוא נחשול בחילוף אותיות דטלנ"ת (מת"כ): **מי** שקידש שמי. ולכן מעלתו והכונת נפשו גדולה מאד. ולכן הוא ראשון במעלה להקרבה: **ייחס הכתוב** על שם שבטו. ויהיה פי' למטה יהודה בלמ"ד כאילו כתיב של מטה יהודה. למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של כדפרש"י בסדר ויגש לאחי אחיה של מי אחה (ז"א): **או** שגבה משבטו. כלו' או תאמר שמא גבה משבטו. ויהיה שמוש הלמ"ד למטה יהודה כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו דפרש"י על אשתו. ה"נ כן למטה יהודה על מטה יהודה דהיינו שגבה משבטו והביא עליהם קרבנות אלו (הרא"מ): **ת"ל זה קרבן נחשון**. משמע שהקרבן של נחשון היה ולא של שבטו: (י) **לא** היו בהם לא סומין כו'. וה"ה שלא היה בהם זבים ומצורעים שגם זה הוא מום גדול: **ונעשו בהם זבים** שבא מחמת החטא. כי חזרה הזוהמא למקומה והתחילו לחטוא והוכו בחלאים הרבה: **עשה אותם** יונקים זה מזה. כי שבטי יה היה בכל אחד תכונה מיוחדת מרעה. וכל הכנויים שיעקב כינה לבניו היה ע"פ תכונתם איש איש כפי תכונתו. אך עכ"ז לא נחסרו מכל אחד מעט מהתכונה הנמצאה באחיו ועל כן כללם יעקב אח"כ בברכה שיהיו יונקים זה מזה. ולכך חזר וקרא כולם אריות כולם נחשים כולם אילות כולם זאבים: **משברכן** חזר וברכן. קושיא הוא כיון שכתיב ויברך אותם למה כתיב עוד הפעם איש אשר כברכתו ברך אותם אלא למימר שכללם כולם אח"כ בכל ברכה וברכה ואפי' לשלשה השבטים שלא בירכם מתחלה כלום כללם ג"כ בברכת שאר אחיהם לכן כתיב ברך אותם כלו' כולם: **לקיים** מ"ש כולך יפה רעיתי. ומום אין בך. כלו' שאין בהם שום חסרון בהיותם כלולים זה בזה בכל השלימות ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה: **ולכך חזר** הכתוב ומנה לראובן כו'. הכוונה למה שמסיים לקמן מפני שקנתרן יעקב. ואגב מייתי דעת כל המ"ד בזה ואפשר שנ"ל ולמה חזר הכתוב ומנה כו': **בספר ואלה שמות** בסדר וארא: **מת ראובן** נתנו שררה לשמעון. לפי מה דאי' בספר הישר סדר שמות וכ"ה במדרש תדשא שראובן חי מאה ועשרים וחמש שנה ושמעון חי מאה ועשרים א"כ אי אפשר זאת. וכן מת לוי בקשו לתת שררה ליהודה ג"כ תמוה שהרי לוי האריך ימים יותר מכל השבטים כדאי' בס"ע פ"ג ובספר הישר שם: **מפני** שקינתרן אביהם. וקבלו תוכחת אביהם כדלקמן: **מפני שייחסן** אצל משה ואהרן. מפני שרצה לייחס משה ואהרן שהם משבט לוי. וכמו שפרש"י שם. ותמיד נמנו ראובן ושמעון קודם שבט לוי: **לפי שירמיה** אומר כסף נמאס. עיין ברבה סדר משפטים פ' ל"א: **בא זכריה** ואמר ראיתי כו'. עיין ברבה סוף סדר אמור: **לכך נאמר** כולך יפה רעיתי ומום אין בך אף בראובן ושמעון ולוי שקינטרם: **אתה הוא** שהקרבת אחרון. וזהו ו' של וקרבנו הוא וי"ו הטיטוף שבא באחרונה ובודאי אי אפשר לומר שיהודה הקריב אחרון שהרי כתיב ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון. אלא ר"ל כאילו הקריב אחרון שהקב"ה לא החשיב אותו אלא עשה אותו טפלה לאחיו: **כאילו כולם** הקריבו ביום ראשון כו'. פי' לפיכך כתיב בכולם קרבנו ואפי' ביום אחרון כאילו הוא הקריב ראשון וכולם אחרון. וביום ראשון כתיב וקרבנו כאילו כבר הקריבו כולם באותו יום: **זאת** חנכת המזבח ביום המשח. משמע שביום המשחו הקריבו כולם והלא לא הקריב באותו היום רק נחשון מזרק אחד כו': **וכאילו כולם** הקריבו ביום אחרון. מפיק לה מדכתיב בסוף הפרשה זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו. משמע שאחר יום המשחו הקריבו כולם (מת"כ): (יא) **קרבנו** עתדים חסר. פי' שקרבנו חסר בלא ו'. וגם עתדים חסר בלא ו'. משא"כ בנחשון כתיב וקרבנו עם ו'. וגם כתיב עתודים מלא עם ו' וע"ז קאמר ב' דרשות: **ושכנתי בתוכם** וכתיב בו ביום כי היום ה' נראה אליכם: **למחיצת** מחנה שכינה. שלש מחנות חלוקות היו. מחנה שכינה. מחנה לויה. מחנה ישראל. לענין שלוח הטמאים. יש שנשתלחו רק ממחנה שכינה כגון טמאי מתים. ויש משתי מחנות כגון זבין. ויש משלש מחנות היינו המצורעים

(ויקרא ט) ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וגו'. ולכך יבא בן נחשון בשש מדות שלמים ויבנה יסוד בהמ"ק. כמד"ת (ש"א טז) ויען א' מהנערים וגו' [מג] יודע נגן יודע לשאול. גבור חיל יודע להשיב. איש מלחמה יודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר. ואיש תואר שמראה פנים בהלכה. וי"י עמו שהלכה כמותו בכ"מ. ולכך עתודים מלאים שדוד שעמד ממנו נתברך בששה ברכות. ואין עתודים אלא לשון עמידה כמד"ת (איוב טו) אשר התעתדו לגלים ואומר (משלי כד) ועתדה בשדה לך. ד"א למה עתודים מלא והוא יתיר וא"ו. [מד] כנגד ו' בנים שהיו מנחשון בעלי ו' ברכות ואלו הן דוד משיח דניאל חנניה מישאל ועזריה. דוד דכתיב יודע נגן וגו'. משיח דכתיב (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה הרי תרין. רוח עצה וגבורה הרי ד'. רוח דעת ויראת ה' הרי ו'. דניאל חנניה מישאל ועזריה מנין דכתיב (דניאל א) ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה וגו' ילדים אשר אין בהם כל מום ומשכילים בכל חכמה וגו'. ר"א וקרבנו למה וי"ו יתירה ר' ביבי בשם ר' ראובן שיתא כנגד ו' דברים שניטלו מאדה"ר [מה] ועתידים לחזור ע"י בן נחשון הוא משיח. אלו הן ו' דברים שניטלו מאדה"ר זיוו וחייו וקומתו ופירות הארץ ופירות האילן ומאורות. זיוו שנא' (איוב יד) משנה פניו ותשלחהו. חייו מנין שנא' כי עפר אתה ואל עפר תשוב. קומתו שנא' ויתחבא האדם וגו' [מו] שעשה קומתו ק' אמה. פירות הארץ ופירות האילן (בראשית ג) ארורה האדמה בעבורך וגו'. מאורות (ישעיה כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו'. ומנין שנגנזו דכתיב (איוב לח) וימנע מרשעים אורם וגו'. ומנין שעתידים לחזור לימות המשיח זיוו מנין שנא' (שופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. חייו (ישעיה סה) כימי העץ ימי עמי [מז] תני רשב"י אין עץ אלא תורה דכתיב (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. קומתו (ויקרא כו) ואולך אתכם קוממיות תני ר' חייא בקומה זקופה ואין יראים מכל בריה. ר"ש אומר ר' אמה קוממיות קומה של מיות. ר' יהודה אומר ק' אמה כאדה"ר. [מח] ר' אלעזר בר"ש אומר ג' מאות אמה שנאמר קוממיות קומה מאה מיות מאתים. ר' אבהו אומר ט' מאות אמה ר' הונא בש"ר דוסא טעמיה דר' אבהו דכתיב כימי העץ ימי עמי וסדן של שקמה עושה בארץ ו' מאות שנה והולד הזה יוצא ממעי אמו אמה גדומה צא וחשוב אמה ומחצה לכל שנה ואת מוצא ט' מאות אמות. פירות הארץ ופירות האילן מנין דכתיב (זכריה ח) כי זרע השלום הגפן וגו'. מאורות מנין (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה:

(יב) וקרבנו קערת כסף אחת. תני [מט] מגיד שלא נעשו מתחלה אלא ע"ש קרבנו. מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש אין לי אלא מזרק שנתפרש בו בשקל הקדש קערה מנין ת"ל שניהם מלאים סולת מה זה בשקל הקדש אף זה בשקל הקדש. ר' חנניה בן אחי ר' יהושע אומר אין צריך שהרי כבר נאמר כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש מה ת"ל שניהם מלאים שהיו שוים במדה. ומה הפרש בין קערה למזרק קערה גילדה עבה מזרק גילדו דק. סלת בלולה בשמן זו מן הנדבה. כף אחת עשרה זהב וגו'. [נ] א"ר חנין שעושה כל מה שבכף אחת שכלי הקדש מצרף מה שבתוכו ליטמא שאם נגע טבול יום במקצת מה שבתוכו פסל את כולו. עשרה זהב היא של זהב ומשקלה של כסף. אתה אומר כן היא של זהב ומשקלה של כסף או היא של כסף ומשקלה של זהב ת"ל כל זהב הכפות עשרים ומאה הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון היא של זהב ומשקלה של כסף. מלאה קטורת [נא] זו קטורת נדבה. פר אחד בן בקר שלא היה בעדרו כמוהו. איל אחד שלא היה בעדרו כמוהו. בן שנתו שנה של עצמו ולא שנה למנין עולם. לעולה מגיד שכולם כשרות לעולה. או כבש שנתפרש בו כשר לעולה ושאר כולם לא הוכשרו לעולה ת"ל פר אחד איל אחד כבש אחד מגיד שכולם כשרות לעולה. שעיר עזים אחד לחטאת לכפר על קבר התהום. ולזבח השלמים מגיד שכולם כשרות לזבח השלמים. או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים וכולם לא הוכשרו לזבח השלמים ת"ל ולזבח השלמים וגו' מגיד שכולם כשרות
לזבח

יד יוסף מג ילקוט שמואל א' רמז קכ"ט. סנהדרין צ"ג. ואג"ש פ' י"ט : מד רו"ר פ"ו. שיטה חדשה על ברכת יעקב. סנהדרין צ"ג. ילקוט שמואל רמז קכ"ט : מה ב"ר פי"ב ופי"ט. ותזית פסוק הנה ממשו. וש"ר פ' ל'. ילקוט בראשית : מו ב"ר פי"ב ופי"ט. שהש"ר פ"ג סי' י"ד : מז ב"ר פ' י"ב. קה"ר פסוק והארץ לעולם עומדת : מח ב"ר פ' י"ב. ב"ב ע"ה : מט ספרי פ"ו : נ פסחים י"ט. חגיגה כ"ג : נא מנחות נ' :

מתנות כהונה

מחנה לויה מחנה ישראל לענין שלוח טמאי' יש שנשתלחו רק ממחנה שכינה כגון טמאי מתים ויש מב' מחנות כגון זבים ויש מג' המצורעים פי' ושאר הד' קצתן אינן תלויין במקדש וקצתן אינם חדשים ממש ודוק ולכן קחשיב מחילה מחנה שכינה להשלים מניין הששה אעפ"י שלמעלה לא קחשיב ליה בפני עצמו וסבר שהוא בכלל ראשון לשכינה שחשיב כבר : **בן נחשון**. דוד המלך יצא מנחשון כמו שהוכיח רש"י בפי' מגלת רות : **לשאול כהלכה**. כדאי' בפ' חלק : **ילדים וגו'**. באותו כתוב חשוב ו' מיני מעלות עיין שם : **שיתא** גרסי' משיח בן דוד שיצא מנחשון : **זיוו** וחייו. ע"ל בב"ר פ' י"ב ובילקוט מד' רות דיליף להו מקרא : ה"ג **ופירות** האילן ומאורות זיוו שנא' משנה פניו ותשלחהו חייו מניין שנא' כי עפר אתה ואל עפר תשוב קומתו שנא' ויתחבא האדם וגו' שעשה קומתו ק' אמה פירות הארץ ופירות האילן ארורה כו' : **וחפרה כו'**. בב"ר לא גרס ליה וה"ג מאורות מניין שנגנזו דכתיב : **אין עץ** אלא תורה. וכשם שהי' קיימת לעולם כך הם קיימים לעולם : **והתינוק כו'**. וימי הריון לכל היותר הם י"ב חדשי השנה : **אמה גדומה**. פירש"י בב"ר אמה ומחצה שלו : **עושה בארץ**. מתקיים וגדל ו' מאות שנה וכן יהיה גידול הקומה לעתיד כשיעור אמה וחצי לכל שנה לשש מאות שנה וכשיעמדו בקומתן לעתיד יהיה קומתן כך ואי אפשר לומר שכוונת הכתוב שיאריכו ימים כימי העץ שהרי כתיב בלע המות לנצח ויחיו לעולם וזהו יותר מימי העץ כל זה פירש"י בב"ר : **שלא נעשו כו'**. דייק מדכתיב וקרבנו קודם קערת כסף והוה ל"ל קערת כסף קרבנו : **קערה מנין**. שהיתה בשקל הקדש : **גילדה** עם שנעשה בו הוא כמו גלד מים שנקרשים מחמת הקור הגדול : ה"ג **מזרק** גילדו דק : **מן** הנדבה. ולא ממנחת הצבור : ה"ג **כלשון** הראשון היא של זהב : **המיוחד** שבעדרו. אחד משמע בכל מקום המיוחד ומובחר : **של עצמו**. י"ב חדש מיום הולדו ולא משנות העולם שאם נולד קודם תשרי ביופלם שנהגו מיד משנכנס תשרי : **קבר תהום**. ספק קבר שנתכסה ונתעלם
מן

עץ יוסף

המצורעים. ולעיל סימן ח' אי' שעשר עטרות נטל אותו היום. וכאן לא חשיב להו לכולהו דלעיל. משום דהני דלא חשיב כאן קצתן אין תלוים במקדש וקצתן אינן חדשים ממש. ולכן קחשיב מחילת מחנה שכינה להשלים מנין הששה אע"פ שלמעלה לא קחשיב ליה בפני עצמו וסבר שהוא בכלל ראשון לשכינה שחשב כבר (מת"כ) : **בן נחשון** דוד המלך יצא מנחשון כמו שמיחסו במגילת רות : **ויען אחד** מהנערים כו'. כדאית' בסנהדרין צ"ג אמר רב יהודה אמר רב כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע יודע נגן שיודע לשאול כו' ודייק שהיה האומר דואג משום דכתיב כאן ויען אחד מן הנערים וגו' וכתיב (שמואל ב' א') ויאמר דוד אל הנער המגיד לו ודרשו בפסיקתא שהיה דואג האדומי. ודייקו שאמר בלשון הרע לפי שעבדיו של שאול אמרו בקשו איש יודע נגן בכנור. והוא אמר יודע נגן. ולא אמר בכנור. וגם כל המעלות גבור חיל וגו' דהשיב. מי בקש זאת מכם. לכן דרשו שאמר זה ללשון הרע כדי שיתקנא בו שאול. וכמו שאחז"ל בפ' גם שסוף כל המספר בטובתו של חברו יותר מדאי בא לידי רעתו ע"כ : **לשאול** כהלכה : **גבור חיל** יודע להשיב. כי לזה צריך גבורת השכל לכוון לאמתת הנקודה : **לישא** וליתן כו' להתווכח בש"ס : **שמראה פנים בהלכה** פי' שמביא ראיה לדבריו : **וי"י עמו** שהלכה כמותו. כי לזה צריך ישועת ה' : **אלא** לשון עמידה. שלכן אחז הכתוב במלת עתודים לכתוב שם המלה כי במלה הזאת יוכל לרמז ג"כ שם עמידה : **אשר התעתדו** לגלים פי' אשר עומדו והוחמטו לשות גלים ודגרין כדרך ההורטות : **ועתדה** בשדה לך. פי' העמיד ותזמין לך בשדה די מחסורך : **ד"א למה** עתודים מלא והוא יתר ו'. ר"ל והוא תיבת וקרבנו יתיר ו' דה"ל לכתוב קרבנו ולא וקרבנו כיון שהוא היה הראשון. וע"ז מתרץ על שיצאו ממנו ו' בנים. וכל אחד היה לו ו' מעלות : **ונחה עליו** רוח ה' רוח חכמה ובינה הרי תרין. שהמדרש מפרש רוח ה' הוא הכלל. וחכמה ובינה עצה וגבורה דעת ויראת השם הוא הפרטים ששה דמייתי : **אשר אין** בהם כל מום וגו' ומשכילים כו'. כצ"ל : **וקומתו** ס"ל שאדה"ר מן הארץ עד לרקיע היה כדאמרי' בב"ר פ"ח : **ופירות הארץ** שכשנבראו העולם היו הכל עושים פירות בני יומן כדאי' בב"ר פ"י. ועוד שנתמעטו הפירות שאפי' אילני סרק עשו פירות כשנבראו כדאי' בב"ר פ"ה. ופשוט שכל זה מקללת ארורה האדמה : **משנה** פניו ותשלחהו. ובאדם הראשון קמיירי קרא. ושני הפנים פשוט הוא שהוא בזיוו ובהדרו לא בתמונתו ותארו. שלא יתכן בשינה ה' את צורתו מכמות שהיה כי בצלם אלהים עשה את האדם : **שנא'** ויתחבא האדם. דכיון שהיה מגיע לשמים איך יכול להתחבא בתוך עץ הגן לולא שגדעה קומתו. ובתנחומא ס' בראשית סי' ו' אי' קומתו מנין דכתיב (תהלים קל"ט) אחור וקדם צרתני וגו'. ר"ל שתי פעמים יצרתני תחלה גבוה ולבסוף שפל (תוס' בחגיגה פ"ב) : **שעשה קומתו** ק' אמה. דאי' בילקוט כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו והעמידו על מאה אמה שנא' אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך פי' שמת עליו כף נימפרי' מאה : **וחפרה הלבנה** כו' בב"ר לא גרס לה אלא הכי גרס מאורות מנין שנגנזו דכתיב וימנע כו' : **ומנין שנגנזו** פי' מנין שנמחו ולא אבדה ובטלה לגמרי שנאמר וימנע מרשעים אורם דמשמע דוקא מהם נמנעה אותו האור ולא מן העולם : **וימנע** מרשעים אורם. ואע"ג דמצדיקים נמי נמנעה מאז. ה"ק מפני הרשעים. והמ"ם מ"ם הסיבה. א"נ נמי כיון דלצדיקים לבסוף יזכו אליה שהרי להם מתוקנת לא הוי מניעה לגבייהו (יפ"ת) : **ואהביו כצאת** השמש בגבורתו. שיאירו פניהם כחמה. ועיין בתנחומא ס' בראשית סי' ו' בענף : **אין עץ** אלא תורה. דאי כפשוטו הלא גם העץ ימות בארץ גזעו ולא יחיה תמיד. וגם יש עלים שמתים ומתייבשים במעט זמן אלא מרמז על התורה שהיא תמידית ונצחית ואחר שהם דבוקים בתורה א"כ יחיו לעולם והיינו דכתיב העץ משמע הידוע דהיינו דאיקרי עץ חיים : **בקומה זקופה** שלא ילכו שחות לפני אויביהם : **קומה** של מאות. ופי' קוממיות קומה מאות ומיעוט מאות שנים. אבל רש"י בפ' הספינה כתב ב' ממי"ן דרים : **ק' אמות** ומ"ש קוממיות לשון רבים פירוש שכל אחד מכם יהיה מאה אמה וקאי על הכלל ועל מלת אתכם : **כאדם הראשון** לאחר החטא ועיין בב"ר : **וסדן של שקמה** סדן הוא בלשון יוני עב וחזק תקוע בארץ (מוסף) ועי' בב"ר פ' י"ב ושם נתבאר : **אמה גדומה** הערוך גרס גרומה פי' תוספת ועי' בב"ר שם : **הגפן תתן** פריה וגו'. מכינוי פריה קא יליף : **כאור החמה וגו'** ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים פי' כאור שבעת ימי בראשית ביום חבוש ה' שבר עמו ומחץ מכתו ירפא : **(יב) אלא** על שם קרבנו. דמלת קרבנו יתירא הוא אלא ללמד שמתחלה נעשה על שם קרבן (ז"ר) : **קערה מנין** שהיתה בשקל הקדש : **מה זה בשקל** הקדש. ממלת שניהם דייק : **אין צריך** ללמוד ממלת שניהם שהקערה היתה משקלה בשקל הקדש. אלא מחשבון הכולל של הכלים דכתיב בסוף הפרשה נלמד : **כל כסף הכלים אלפים** וארבע מאות בשקל הקדש. לא וחשוב י"ב מזרקות לי"ב נשיאים משקל כל אחד שבעים שקל עולה ח' מאות וארבעים שקלים. וכן י"ב קערות כל אחת משקלה שלשים ומאה עולה משקל כולם אלף ותק"ס. סך הכל אלפים ות' שקלים. וכתיב ביה בשקל הקדש הרי להדיא שגם משקל הקערה היה בשקל הקדש : **ומה ת"ל שניהם** כלו' מאחר שנלמד מחשבון הכולל דגם הקערה היה משקלה בשקל הקדש ותו לא צריך להקישה למזרק א"כ ל"ל מלת שניהם : **שהיו שוים במדה** פי' ממלת שניהם נלמד דאע"פ שלא היו שוים במשקל מ"מ היו שוים שניהם במלואם במדתם : **ומה הפרש** בין קערה למזרק. כלו' איך אפשר שיהיו שניהם שוים במדה כיון שהקערה משקלה ק"ל שקלים והמזרק משקלו ע' שקל : **הקערה** גילה עבה. שהיה עורה דהיינו הגשם שלה עבה. והמזרק היה הגשם שלו דק. משום הכי היו שוים במדה : **זו מן הנדבה** שהיא הראשונה שבמנחות האמורות בויקרא ולא למנחת נסכים שהרי הוא דבר הלמד מענינו מה מליאה קטורת נדבה כדלקמן אף מלאים סולת נדבה. ועיין מזרחי : **שאם נגע** טבול יום במקצת כו'. פי' אם היתה עריבה ארוכה ובה אוכלי קודש מכאן ואוכלי קודש מכאן ואין נוגעין זה בזה ונגע טמא באוכלין שבראש האחד ולא נגע בכלי ואוכל אין מטמא כלי אפי' מדרבנן ואפ"ה האוכלין שבשני ראשים טמאים שהכלי מצרפן (רש"י) : **היא של זהב** ומלת זהב אכף קאי : **או היא** של כסף כו'. ומלת זהב אעשרה קאי דסמיך ליה : **ת"ל כל** זהב הכפות ק"ך. הרי שסמך מלת זהב לכפות לומר שהכפות של זהב אבל משקלם של כסף : **זו קטורת נדבה** שאין היחיד מביא קטורת בנדבה אלא שהוראת שעה היתה (גמרא) : **שלא היה** בעדרו כמוהו. דייק דמלת אחד הוא מיותר. שמלת פר הוא אחד ולמה כתיב אחד. אלא לומר אחד המיוחד שבעדרו : **מגיד שבולם** כשרות לעולה. כלומר שפר ואיל וכבש האמורים בפ' כולם הקריבו לעולה : **ושאר כולם** לא הוכשרו. כלומר לא הקריבו לעולה (ז"א) : **ת"ל פר** אחד איל אחד כו'. פי' מאחד אחד מקיש להו (ז"א) : **לכפר על** קבר התהום. איזהו קבר התהום שלא הכיר בה אדם בטומאה זו כאילו משוקע בתהום ואין דרך לעמוד עליו. ומ"ש לכפר על קבר התהום ולשון כפרה לא שייך אלא על החטא עיין במזרחי : **וכולם לא** הוכשרו לזבח השלמים. כיון דכתיב ולזבח השלמים בקר שנים משמע דוקא בקר קרבו שלמים. אבל לא אילים ועתודים
וכבשים

לזבח השלמים. זה קרבן נחשון בן עמינדב משלו הביא ולא שגבה משבטו והביא. זה קרבן זה הביא קטרת נדבה ואין היחיד מביא קטרת נדבה זה מביא חטאת שלא חטא ואין היחיד מביא חטאת שלא חטא נג זה קרבן דוחה את השבת ואין קרבן יחיד דוחה את השבת: (יג) ד"א וקרבנו וגו' מה ראו הנשיאים להקריב קרבנות בענין הזה. רבנן אמרין אע"פ שקרבן שוה הקריבו כולם על דברים גדולים הקריבו נג וכאו"א הקריבו לפי דעתו. התחיל נחשון והקריב על סדר המלוכה במה שהמליכו אביו על אחיו כמד"ת (בראשית מט) יהודה אתה יודוך אחיך גור אריה יהודה וגו' וכה"א (דה"א ה) כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו וגו'. והיה מסורת ביד שבט יהודה חכמיהם וגדוליהם מן יעקב אבינו כל מה שעתיד ליארע לכל שבט עד ימות המשיח. וכן היה ביד כל שבט ושבט מסורת כל מה שיארע לו עד ימות המשיח מן יעקב אביהם. וקרבנו וגו' הקערה והמזרק הקריב כנגד מלכות בית דוד שעתידים לעמוד ממנו שמלכו בכיפה בים וביבשה. כגון שלמה ומלך המשיח. שלמה מנין דכתיב (מ"א ה) כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה. נד רב ושמואל ח"א תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם. וח"א גבי הדדי הוו קיימו וכשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על העולם כולו. ואומר (שם י) וכל הארץ מבקשים את פני שלמה לשמוע את חכמתו וגו' והמה מביאים איש מנחתו וגו'. ומנין שהיה שולט בים דכתיב (שם) וגם אני חירם אשר נשא זהב מאופיר וגו' (שם) כי אני תרשיש למלך בים עם אני חירם אחת לשלש שנים וגו' ואומר (תהלים פט) ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו. מלך המשיח מנין דכתיב (שם עב) וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ. בארץ מנין דכתיב (שם) וישתחוו לו כל מלכים כל גוים יעבדוהו ואומר (דניאל ז) וארו עם ענני שמיא וגו' וליה יהיב שלטן וגו' (שם ב) ואבנא די מחת לצלמא הות לטור רב ומלאת כל ארעא. ולכך הקריב קערה כנגד הים שהוא מקיף את העולם כולו ודומה לקערה. למה היה שלשים ומאה משקלה לפי שכשהקוה הקב"ה ביום השלישי של יצירת העולם כל המים למקום א' קראן ימים שנא' (בראשית א) ולמקוה המים קרא ימים וימים בגימטריא הוא ק'. יו"ד יו"ד עשרים מ"ם מ"ם שמונים הרי מאה. בא שלמה והוסיף ים א' למלאכת המקדש לטבול בו הכהנים כמד"ת (מ"א ז) ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו אל שפתו וגו'. וכנגד אותן ל' אמה שהיה קו הים שעשה שלמה סביב הוסיף על משקל הקערה ל' שקלים כנגד ים של שלמה. הרי ק"ל שקל משקל הקערה כנגד הימים וים של שלמה. מזרק אחד כסף כנגד העולם שהוא עשוי ככדור הנזרק מיד ליד. למה משקלו ע' שקל ששלטו שניהם על ע' אומות שהם מסוף העולם ועד סופו. ומנין שהים עשוי דוגמת קערה והעולם עשוי ככדור כההיא דתנינן נה וחכ"א אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור קערה וסייף ועטרה וטבעת. מקל שהוא רודה בו את העולם. צפור (ישעיה י) ותמצא כקן ידי לחיל העמים. כדור שהעולם עשוי ככדור. א"ר יונה אלכסנדרוס מקדנום כד בעא מיסק לעיל הוה סליק וסליק עד שראה את העולם ככדור ואת הים כקערה בגין כן ציירין ליה כדורא בידיה. ויצורינה קערה בידיה אינו שליט בים. נו אבל הקב"ה שליט בים ושליט ביבשה. מציל בים ומציל ביבשה ולכך הביאו קערה כנגד הים ומזרק כנגד היבשה. שניהם מלאים שלשלמה הביאו האומות מנחות וכן עתידים להביא למלך המשיח כמד"א (תהלים עב) מלכי שבא וסבא אשכר יקריבו. ואין מלאים אלא לשון דורון כמד"ת (ש"א יח) וימלאום למלך. סלת כמד"ת (איכה ד) המסולאים בפז. בלולה בשמן כמד"ת (קהלת ז) טוב שם משמן טוב ואומר (שיר א) שמן תורק שמך שהיה שמם הטוב יוצא בכל העולם. למה של כסף כמד"ת (משלי י) כסף נבחר לשון צדיק. כף אחת עשרה זהב כנגד עשרה דורות מן פרץ ועד דוד שנא' (רות ד) ואלה תולדות וגו' וחצרון הוליד וגו' ועמינדב הוליד את נחשון וגו' ועובד הוליד וגו' וישי הוליד את דוד. כף אחת שהיו יד אחת כולם צדיקים גמורים. הוי מלאה קטרת שמעשיהם היו נעימים כריח הקטרת. פר א' בן בקר כנגד אברהם שהיה עיקר היחוס שעליו נאמר (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם. איל א' כנגד יצחק שנא' בו (שם כב) ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו. כבש א' כנגד יעקב שנא' בו (שם ל) והכשבים הפריד יעקב. שעיר עזים אחד לחטאת כנגד יהודה שהוא הביא לאביו כתנת הפסים של יוסף שהטבילוהו בדם השעיר שנא' (שם לז) וישחטו שעיר עזים וגו'. נז ויהודה הביאה לאביו ואמר (שם) הכר נא הכתנת בנך וגו' לכך נמדד לו באותה מדה שאמרה לו תמר (שם לח) הכר נא למי החותמת והפתילים ולכך נאמר בזה החטאת שהביאוהו כפרה עליו על שציער את אביו. ולזבח השלמים וגו' אלו דוד ושלמה שהם התחילו במלכות שאין בקר אלא לשון מלכות כמד"ת (דברים לב) חמאת בקר וחלב צאן וגו' ומתרגמינן יהב להון ביזת מלכיהון. שלמים שהיו צדיקים גמורים והיו ישראל בימיהם מושלמין. ובימי שלמה היה המלכות שלימה שנא' (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה'. ושניהם בנו ביהמ"ק דוד עשה היסוד ושלמה בנאו. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה הרי ט"ו כנגד ט"ו מלכים שהיו מן רחבעם ועד צדקיהו מלך בן מלך מהם היו צדיקים גמורים מהם בינונים מהם רשעים גמורים. זה קרבן נחשון בן עמינדב כיון שראה הקב"ה שהקריב על סדר האבות ושלשלת המלוכה התחיל מקלס את קרבנו זה קרבן נחשון בן עמינדב: (יד) ביום השני הקריב נתנאל וגו'. נח למה נאמר בו הקריב לפי שבא ראובן וערער אמר דיי שקדמני יהודה למסעות אקריב אני לתולדות. נזף בו משה וא"ל מפי הקב"ה נאמר לי הקרב למסעות. ד"א הקריב הקריבו משה בעל כרחו של ראובן. ד"א הקריב כאילו הקריב תחלה למה כן לפי שזכה בעצת נשיאים העלה עליו הכתוב כאילו הוא הקריב תחלה. אבא חנן אומר משום ר"א לפי שזכה בעצה זכה שניתן בינה בשבטו. שנא' (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ונאמר (שופטים ה) ושרי בישכר עם דבורה וגו'. וכן הכתוב מספר בשבחו בבתי דינין במצרים שנא' (במדבר כו) לישוב משפחת הישובי ואין ישוב

יד יוסף נב מ"ק ט': נג דייקו כן מפני שלא נשתמש הכתוב בהם במכוון האחד או השנים ולומר אח"כ ויעשו כל הנשיאים. כמורגל בענינים כיוצא באלו. אלא שהזכירם בכל אחד בשום מה שהקריבו ע"כ כדי שתתבאר כוונת כל אחד בפני עצמו (בעל עקידה): נד מגילה פ"ק. אסת"ר. וילקוט מ"א רמז קע"ז ואסתר. סנהדרין ל': נה ריש פ' כה"ל בבלי וירוש': נו ירוש' פ' הרואה: נז ב"ר פ' פ"ד ופ' פ"ה. ואג"ב פ' ס'. ילקוט: נח ספרי ס"ז:

מתנות כהונה

מן העין ועיין לעיל בפרשת נזיר פירשתיו: משלו הביא גרסי': שלא חטא. כלומר בלא חטא וע"ל: ואין היחיד. כלומר שאר יחיד: שהמליכו אביו. יעקב אבינו המליך ליהודה על כלם. שעתיד לאירע לכל גרסי': כל מה שאירע לו גרסי': הקריב קערה גרסי': והוסיף ים אחד גרסי': ה"ג הוסיף על משקל הקערה ל' שקלים כנגד ים של שלמה: הנזרק כו'. והמזרק ג"כ הוא כלי הנזרק מיד ליד כמו שפירש"י בפ' זו: ששלטו שניהם. שלמה ומלך המשיח: כההיא דתנינן ריש פ' כל הצלמים: ותמצא כקן ידי. פסוק הוא ישעיה סימן י"ג: כדבעא כו'. כשרצה לעלות למעלה לגובה האויר וישב לו על כנפי הנשרים והעלוהו לגובה ואח"כ הורידוהו: ה"ג בירושלמי פ"ג דמסכת ע"ז סליק וסליק עד שראה את כו' עד קערה בידו אינו שליט בים אבל הקב"ה שליט בים ושליט ביבשה ומציל בים ומציל ביבשה: שהיה שמם וכו'. של שלמה ומלך המשיח ואמר שהיה לשון עבר בשביל שלמה שכבר היה וכן אמר למעלה ששלטו שניהם לשון עבר בשביל שלמה: על שציער גרסי': ה"ג והיו ישראל בימיהם מושלמין ובימיו: ה"ג מפי הקב"ה נאמר לי הקרב: הקרב למסעות. קרי ביה הקרב ככתיבתו לשון צווי: ד"א הקריב וכו'. ר"ל קרי ביה הקריב בנקודתו ולשון הפעיל שב על משה רבינו שהקריבו בעל כרחו כו': כאילו הקריב תחלה. מדלא כתיב והקריב דרים הכי: בעצת נשיאים נתנאל נשיא יששכר השיא עצה אל הנשיאים שיקרבו העגלות ועל החנוכת המזבח כדלעיל פ' י"ב: ה"ג לפי שזכה בעצה זכה שניתן בינה כו' ועיין בילקוט פ' זו: ונאמר ושרי

עץ יוסף

וכבשים (ז"א): ת"ל ולזבח השלמים וגו'. ר"ל ולזבח יתירה הוא דה"ל לכתוב ולשלמים. אלא מלת ולזבח לרבות את כולם. או י"ל דמיתורא דוי"ו קא דרש (ז"א): זה מביא חטאת שלא חטא. כלו' הוראת שעה היתה שהנשיאים הביאו חטאת נדבה בלא שום חטא. ואין שאר יחיד מביא חטאת נדבה בלא שום חטא: זה קרבן דוחה שבת. שהרי נשיא אפרים הקריב בשבת כדלקמן: (יג) וכל אחד ואחד הקריב לפי דעתו. שהיה מכוין בה ענין גדול אבל כוונתם שונות זה מזה: שהמליכו אביו ליהודה על כולם: לאירע פי' להתרחש. שנמסר להם בעל פה מן יעקב אבינו: לכל שבט פי' לכל שבט שלהם. או אפשר שצ"ל לכל שבטו עד ימות המשיח: שמלכו בכיפה בכדור הארץ. ואמר בלשון עבר שמלכו. מפני שלמה שכבר היה קודם שאמר בעל המאמר זה: כי הוא רודה בכל עבר הנהר כו' רב ושמואל כו'. עי' באס"ר שם נתב': וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה הוה. והוא משיח שיבא על ענני כבוד. ועיין בתנחומא תולדות סי' י"ד ובאג"ב פ' מ"ד: שהיה קו הים שעשה שלמה כו'. כדכתיב שם וקו שלשים באמה יסב אותו סביב: ככדור פי' שהעולם עגול ככדור שקורין פילקא בלשון לע"ז שהתינוקות משחקים בו: וחכמים אומרים רישא דמתניתין כל הצלמים אסורים מפני שהם נעבדים פעם אחת בשנה דברי ר"מ. ועלה קאמרי רבנן אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל כו'. וטעמא דהני ודאי נעבדין דמשום חשיבותא יהבי הני חפצי בידייהו. מקל שהוא רודה בו כו' כדמפרש הכא. ותיבת קערה שחשב כאן בהני דברים שנותנים בידו מיותר. וכן בבבלי וירושלמי ליכא. וכן מוכח לקמן בסמוך: כד בעי כו' כשרצה להעלות למעלה לגובה האויר ישב לו על כנפי נשרים והעלוהו לגובה ואח"כ הורידוהו: העולם ככדור כי העומד על הארץ נראה כאילו הארץ הוא שטוח. ובגובה האויר אז נראית כי היא כדורי מכל צד: ואת הים כקערה. פי' התהום' ים אוקיינוס המקיף את כל העולם: ציירין לשון קצירה (ועיין רש"י סדר כי תשא פסוק ויצר אותו בחרט) כלומר מתפיסים בידה: ויצורינה קערה בידה. קושיא הוא. מכיון דים דומה לקערה למה לא התפיסוה קערה בידה כמו שהתפיסוה כדור. ומתרץ משום שהם מודים שהכו"ם אינן שולטים בים. והטעם שהם טועים בכוכבי השמים וכסיליהם שכנגדם עושים הצלמסאות. והכוכב או המזל השולט ביבשה אינו שולט בים: שניהם מלאים שלשלמה כו'. וזהו על צד הרמז שניהם שני המלכים יהיו מלאים כל טוב ממה שיביאו להם: אשכר פי' תשורה ודורון: וימלאום למלך שהרי שאול לא ביקש מדוד אלא ק'. והוא הביא מאתים והשלימום כולם למלך. הרי שהיה מאה דורון למלך שאול: שהיה שמם הטוב. של דוד ומלך המשיח: שהיו יד אחת. כולם שוים לטובה. וכולם צדיקים גמורים. ולעיל אמר שהנשיאים היו במחלוקתו של קרח ואולי אח"כ קלקלו: לכך נמדד לו באותו מדה כו'. ר"ל לפי שציער את אביו במאמר הכר שעי"ז חשב יעקב שטורף יוסף. כן הוא נצטער במאמר זה שעל ידו נתבייש בדבר: וישב שלמה על כסא ה'. וכדאי' בב"ר פ' ס"ו וכי יוכל אדם לישב בכסאו של הקב"ה מי שנאמר בו כורסיה שביבין די נור. אלא מה הקב"ה שולט מסוף העולם ועד סופו ושולט בכל המלכים כו' כן שלט שלמה מסוף העולם ועד סופו כו' לכך נא' וישב שלמה על כסא ה' למלך כו' ע"ש: כנגד ט"ו מלכים שהיו מן רחבעם כו'. עי' בשמות רבה פרשה ט"ו מש"ש: התחיל מקלס כמרמז זה רמוז להקראות קרבן אימתי כי כיון על העתידות לתקן אותו בקרבנו: (יד) הקריב למסעות קרי ביה הקרב ככתיבתו לשון צווי. ד"א הקריב כו' ר"ל קרי ביה הקריב כנקודתו ולשון הפעיל שב על משה רבינו שהקריבו בעל כרחו כו': שקדמני יהודה למסעות. שמקובל היה בידם סדר הדגלים מיעקב אבינו שסדרן לשאת מטתו. עיין ברש"י פ' ויחי: ד"א הקריב כאילו הקריב תחלה. מדלא כתיב והקריב דרים הכי (מת"כ) ועי' בספרי: לפי שזכה בעצת הנשיאים. שהוא נתן להם העצה להקריב כדאי' לעיל פ' י"ב: ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. ואומר שרי ביששכר עם דבורה פרש"י שרים שביששכר הם הסנהדראות שעוסקים בתורה יודעי בינה לעתים הם תמיד עם דבורה ללמד בישראל חק ומשפט (ז"א): ואין ישוב אלא בתי דינין לפי שהבינה הוא היידע לעבר שנים כו' ובדבר זה תלוי כלל המצות. לכך קאמר עליהם לישוב משפחת הישובי לפי שהיו יודעים לעבר שנים כו': ויבואו לפניך כמבוא עם וישבו לפניך. פרש"י וישבו לפניך כאילו הם עמי ע"כ. כלו' כאילו הם ת"ח שנקראים עמי. ומניא עוד ראיה ויעקב איש תם יושב אהלים

ישׁוב אלא בתי דינין שנא' (יחזקאל לג) ויבאו אליך כמבוא עם וישבו לפניך וגו' (בראשית כה) ויעקב איש תם יושב אהלים ואומר ויששכר באהליך. הקריב את קרבנו וגו' [נט] א"ר פנחס בן יאיר למה הוסיף הקרב וחסר יו"ד אלא כנגד פרה אדומה שעשו באותו היום לכך הוסיף הקרב חסר יו"ד והעמיד התיבה על ד' אותיות כנגד ד' דברים שהיתה פרה צריכה אדומה תמימה בלא מום בלא נשיאות עול כמד"ת (במדבר יט) ויקחו אליך פרה אדומה תמימה וגו': (טו) קערת כסף אחת. בא נשיא יששכר והקריב ע"ש התורה לפי שהם אהבו את התורה יותר מכל השבטים שנא' (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וגו'. [ס] מהו לעתים ר' תנחומא אמר לקרסין. ר' יוסי אומר לעבורים. (שם) לדעת מה יעשה ישראל באיזה יום יעשו מועדים. ראשיהם מאתים אלו מאתים ראשי סנהדריות שהיה שבט יששכר מעמיד. וכל אחיהם על פיהם שהיו מסכימים הלכה על פיהם ואומר (בראשית מט) ויט שכמו לסבול שהיו סובלים עול תורה. ויהי למס עובד שכל מי שהיה טועה בהלכה היו שואלים אותה לשבט יששכר והם מבארים אותה להם. קערת כסף כנגד התורה שהיא קרואה לחם שנאמ' (משלי ט) לכו לחמו בלחמי. ונאמר בלחם הפנים (שמות כה) ועשית קערותיו וכפותיו [סא] ותנינן קערותיו אלו דפוסים שהיו עושים לחם הפנים בדפוסים. שלשים ומאה משקלה צא והשוב כ"ד ספרים של תורה שבכתב ושמונים מן המשנה שמתחלת במ"ם מאימתי קורין את שמע וכו' ומסיימת במ"ם (תהלים כט) ה' יברך את עמו בשלום. מ"ם ארבעים ומ"ם ארבעים הרי שמונים. הרי ק"ד שעולים מניינם של תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ד"א שראשי ששה סדרי משנה חשבון ראשי אותיותיהן עולים שמונים צא וחשוב מ' מן מאימתי של סדר זרעים. י' מן יציאות השבת של סדר מועד. ח' מן חמש עשרה נשים מן סדר נשים. א' מן אבות נזיקין מן סדר ישועות. כ' מן כל הזבחים מן סדר קדשים. א' מן אבות הטומאות מן סדר טהרות. הרי שמונים מיכן שעולים תורה שבכתב ותורה שבעל פה למנין ק"ד. ונתנה לכ"ו דורות שהיו מאדם ועד משה שניתנה תורה על ידו הרי ק"ל לכך היה משקל הקערה ק"ל. מזרק אחד כסף כנגד התורה המשולה ביין שנא' (משלי ט) ושתו ביין מסכתי. ולפי שדרך היין לשתות במזרק כמד"ת (עמוס ו) השותים במזרקי יין לכך הביא מזרק. שבעים שקל בשקל הקדש למה כשם שיין חשבונו ע' כך יש ע' פנים בתורה. למה נאמר בקערה האחת כנגד התורה הצריכה להיות אחת כמד"ת (במדבר טו) תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם. למה נאמר במזרק אחד שד"ת שבכתב וד"ת שבעל פה כולם נתנו מרועה א' כולם אל אחד אמרן למשה מסיני; למה היו של כסף כנגד התורה שנאמר בה (תהלים יב) אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל וגו'. שניהם מלאים סלת המקרא והמשנה מלאים הם שאין אחד סותר על חבירו. סלת כמד"ת (שם יט) ונפת צופים [סב] כסלת שצפה על גבי נפה. בלולה בשמן זו התורה שצריכה לבלול במע"ט כההיא דתנינן [סג] יפה ת"ת עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון הוי למנחה שאותה שעה הוא נושא נחת רוח ליצרו בזמן שאדם עוסק בת"ת והוא בעל מע"ט ושומר עצמו מן החטא. כף אחת כנגד הלוחות שנכתבו מיד הקב"ה כמד"ת (שמות לב) והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים וגו'. עשרה זהב אלו י' הדברות שהיו כתובים בלוחות כמד"ת (דברים י) ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון וגו'. זהב כמד"ת (שיר ה) ידיו גלילי זהב ואומר (תהלים יט) הנחמדים מזהב וגו'. מלאת קטרת שתרי"ג מצות כלולות בהן. [סד] וכן את מוצא תרי"ג אותיות יש מן אנכי עד אשר לרעך כנגד תרי"ג מצות. וז' יתירות כנגד ז' ימי בראשית. ללמדך שכל העולם לא נברא אלא בזכות התורה. הוי מלאה קטרת שכן ק' מתחלפת בד' א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ועולה חשבון התיבה אחר כן למנין תרי"ג. ד"א מלאה קטרת [סה] שבין כל דיבור ודיבור שהיו כתובים בלוחות פרשיותיה ודקדוקיה של תורה היו כתובים. ואתיא כההיא דאמר חנניה בן אחי ר' יהושע ידיו גלילי זהב אלו ב' לוחות הברית שכתוב עליהן כתובים באצבע אלהים. גלילי זהב מה הגלים הללו בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דיבור ודיבור פרשיותיה של תורה היו כתובים ודקדוקיה. פר אחד בן בקר כנגד כהנים. איל א' כנגד לוים. כבש אחד כנגד ישראל שכולם קבלו את התורה בסיני. שעיר עזים אחד לחטאת כנגד הגרים שעתידים להתגייר ושהיו שם שכולם ראויים שנא' (ויקרא יח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם [סו] כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם מלמד שאפילו גוי המתגייר ועוסק בתורה הרי הוא ככה"ג. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שתי תורות המקרא והמשנה. שכל מי שמבקר וזובח יצרו לעשות ככל הכתוב בהן הוא עושה שתי שלומות שלום למעלה ושלום למטה [סז] שנאמר (ישעיה כז) או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה כנגד ג' פסוקים של התורה שבהם ששה סדרי משנה. והן מן שתים שתים פסקה וכל פסקה ופסקה מן חמשה תיבות ואלו הם (תהלים יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' וגו' פקודי ה' וגו' מצות ה' וגו'. יראת ה' וגו' משפטי ה' וגו' לכך הקריבו לשלמים ג' מיני קרבנות אלו כנגד הג' פסוקים שבהן ו' סדרי משנה אתיא [סח] כההיא דא"ר תנחומא (תהלים יט) תורת ה' תמימה וגו' זה סדר נשים שמזהיר על האדם לפרוש מן הערוה כדי להצילו מן המיתה כמד"ת (משלי ה) רגליה יורדות מות וגו' ואומר (שם ב) כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים ואומר (שם) להצילך מאשה זרה וגו'. עדות ה' וגו' זה סדר זרעים שאדם מאמין בחייו של עולם וזורע. פקודי ה' וגו' זה סדר מועד שיש בו כל המועדות שכתוב בהן ושמחת בחגיך. מצות ה' וגו' זה סדר קדשים שהוא מאיר עינים בין חולין לקדשים. יראת ה' טהורה זה סדר טהרות שהוא מפריש בין טומאה לטהרה. משפטי ה' וגו' זה סדר נזיקין שיש בו רוב הדינים. ולכך הקריבו מכל מין ומין ה' ה' כנגד ה' תיבות הכתובות על כל סדר וסדר. ולמה נכתבו ה' תיבות על כל סדר וסדר כנגד התורה שהיא ה' ספרים ללמדך שהיא גופי תורה. למה שם הקב"ה

כתוב

יד יוסף נב מדרש תדשא: ס ב"ר פ' ע"ב. אסת"ר פ"ד. חזית פסוק יפה את רעיתי: סא מנחות נ"ז: סב ירושל' סוטה פ"ה. תנחומא עקב סי' א'. ילקוט תהלים: סג אבות פ"ב: סד לקמן פי"ח כי' י"ז: סה חזית פ"ה. ירושל' שקלים פ"ו: סו סנהדרין נ"ט. ב"ק ל"ח. ע"ז ג': סז ב"ר פכ"ב: סח ילקוט תהלים. שבת ל"א:

ענף יוסף

שמהו] עי' בב"ר פ' מ"ב מ"ט בשם אדרת אליהו מהגר"א ז"ל: (טו) [שתרי"ג מצות כלולות בהן] בהעשרת הדברות. נ"ל שס"ל להמדרש כדעת רבנן בשהש"ר פ"א סי' י"ג דכל העשרת הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה אבל לרבי יהושע דס"ל שם שרק השני דברות הראשונות שמעו מפי הקב"ה ס"ל בהשני הדברות הראשונות הי' נכלל כל התרי"ג מצות. וז"ש המדרש בשעה שאמר הקב"ה אנכי נקבע התורה בלבם ובשעה שאמר לא יהיה לך פסק היצה"ר מביניהם וכיון שאמרו דבר אתה עמנו חזרו לכמו שהיו. וכתב הגר"א בביאורו על שה"ש כי שני דברות הראשונות הם כלל כל התורה וכל המצות אנכי כולל כל מצות עשה ולא יהיה לך כולל כל מצות ל"ת. ולכן מאמר אנכי נקבע התורה בלבבם ומאמר לא יהיה לך פסק היצה"ר והוא חלק הל"ת: ולפי

מתנות כהונה

והכי גרסי': ויששכר באהליך. ובאוהל נופל ל' ישיבה כד"א יושב אוהלים יושב אהל ומקנה: למה הוסיף כו'. שהיה לו לומר וקרבנו כמו אצל שאר הנשיאים: בא נשיא יששכר גרסי': לקרסין פי' בערוך לעתים ועיין בערך קרסין: והם מבארים גרסי': ותנינן בפ' שתי הלחם במס' מנחות: ומסיימת במ"ם. מסכת עוקצין שהוא סוף ו' סדרי משנה מסיימת ה' יברך כו': ה"ג בשלום מ"ם ארבעים: ה"ג כ' מן כל הזבחים: ה"ג ונתנה לכ"ו דורות שהיו: ה"ג למה נאמר במזרק אחד שדברי כו': על גבי נפה. דרש נופת לשון נפה: ה"ג מתחלפת בד' א"ת ב"ש ג"כ ד"ק: אלא האדם כו'. עיין בתוס' פרק שור שנגח ד' וה' דף ל"ח: שמבקר שחוקר ודורש ביראת השם ית' לזבח יצרו: ה"ג כנגד ג' פסוקים של התורה שבהם סדרי משנה כדמפרש ואזיל: ה"ג מן שתים שתים פסקה. פסקה הפסקה אתנחתא וסוף פסוק כנגד הג' פסוקים כדמפרש ואזיל: שאדם מאמין. ומעיד בחייו של עולם זה הקב"ה שנקרא חי עולמים על שמחייה את כל העולם כלו או י"ל שמאמין ובטוח בה' שיהיה ולא ימות: ה"ג וזורע פקודי ה' וכו' עד לקדשים: יראת ה' וכו' עד לטהרה משפטי ה': ה"ג מאיר עינים

עץ יוסף

אהלים ופרש"י אהלו של שם ואהלו של עבר והם היו ב"ד. הכא נמי דכוותיה. ועוד ראיה מדכתיב שמח זבולן בצאתך כו' שזבולן ויששכר עשו שותפות כו' והם יושבים ועוסקים בתורה כו' לעבר שנים ולקבוע חדשים שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל (רש"י): אדומה. תמימה. בלא מום. הכוונה למאי דאי' בילקוט סדר חקת. פרה שומע אני שחורה ולבנה (אני אדומה ואני שחורה או לבנה כשרה) ת"ל תמימה לאדמימות. או תמימה למומין. כשהוא אומר אשר אין בה מום הרי מומין אמורים הא מה ת"ל תמימה לאדמומית עכ"ל. וזהו כוונתו כאן אדומה ולא שתהיה חצי אדומה וחצי שחורה אלא תמימה באדמומית. גם בלא מום. ובלא נשיאות עול: (טו) אהבו את התורה. וע"כ עמלו לדעת קביעות החדשים והשנים שידעו מזה קביעות המועדים של תורה: לקרסין בלשון יוני עת וזמן (מוסף) וכן פי' הה"א לקרסין לפרקים. ור"ל שידעו והבינו ברוה"ק גזירת שמים בשינוי העתים עת צרה ופורענות ומקרי הזמנים שהם לפרקים והתפללו (מה"ק). ונראה שזהו ג"כ הכוונה באסת"ר ריש פ"ד ע"ש. ודע דבאסת"ר שם אי' לדעת מה יעשה ישראל שהיו יודעין לרפאות את הקירום וזהו סיום לדעת דבי תנחומא שמפרש יודעי בינה לעתים לקורסין. וכאן מפרש לדעת מה יעשה ישראל באיזה יום יעשו מועדים וזהו סיום לדעת האומר יודעי בינה לעתים לעבורים. ונמצא שחסר כאן הסיום דהם ושם חסר הסיום דכאן: לעיבורין פי' לעבר שנים: שהיא קרויה לחם כו' המשולה ביין כו' כנגד התורה הצריכה להיות אחת. הכוונה דאי' בר"מ פ' לו ופ' עקב מטולא' דהתורה שבכתב שהוא מצד הימין נמשל ללחם. ותורה שבע"פ שהוא מצד השמאל נמשל ליין. והיינו כי לכך נמשלה התורה ללחם ויין כלפי תורה שבכתב ושבע"פ (מה"ק): שהיו עושים להם הפנים בדפוסים. שנערך וגילוב ואופה בדפוסין (רש"י בגמרא): ומסיימת במ"ם ה' יברך את עמו בשלום: שאין אחד מהם סותר על חברו. שאין תורה שבע"פ סותר לתורה שבכתב כי אם פירוש המקרא ועניינם אחד: שצפה על גבי נפה. לפי שמרוב פנים מתדבקת בדופני נפה ודמי לעיסה שנילושה בדבש והמאה. טפה דבק הנפה. נופים שנאמר (יפ"ת): יפה ת"ת עם ד"א. כמ"ש (קהלת ז') טובה חכמה עם נחלה. ועיין ילקוט שם: שיגיעת שניהם כו' שמתוך שהוא לומד ועוסק בתורה ובסחורה באמונה להתפרנס אינו חומד לגזול ממון אחרים: כנגד הלוחות שנכתבו כו'. שניתנה בכף ידו והיא אחת. כי הלוחות והמכתב יחד הן מכתב אלהים לא טבעית ומלאכותית כי אם בכח אלהי: ידיו גלילי זהב וכמו שדרש בחזית ולקמן בסמוך פסוק זה על הלוחות: א"ת ב"ש כו' שמתחלפת א' בת'. ב' בש'. ג' בר'. ד' בק'. וכן להיפך הת' מתחלפת בא' כו': שבין כל דבור ודבור כו' פרשיותיה ודקדוקיה של תורה היו כתובים. כתב היפ"ת שזה לא היה רק בלוחות שניות. דאילו בראשונות לא הוי רק י' דברות לחוד כדאי' בב"ר פ' מ"ז: איל אחד כנגד לוים. כי אל"ף מתחלפת בוי"ו. מאותיות אהו"י. נמצא איל אותיות לוי: כבש אחד כנגד ישראל. שנקראו שה פזורה: שכולם ראוים לתורה: אלא האדם כו' עיין תוס' ב"ק דף ל"ח: המתגייר ועוסק בתורה. ואם לא נתגייר ועוסק בהלכות אותן שבע מצות להיות בקי בהם ג"כ מקבל שכר ככ"ג. ועיין סנהדרין דף נ"ט וב"ק דף ל"ח ועכו"ם דף ג' ומ"ש שם בעין יעקב: שמבקר פי' שחוקר ודורש ביראת השם ית' לזבח יצרו: או יחזק במעוזי או מלשון אם כמו או נודע כי שור נגח הוא. כלו' אם יחזק במעוזי זו התורה שנקראת עוז כדכתיב ה' עוז לעמו יתן. ר"ל שקיים לעשות ככל הכתוב בה יעשה שלום לי שלום יעשה לי הכפל מורה על שני שלומות שלום למעלה ושלום למטה: פסקה הפסקה אתנחתא וסוף פסוק: בחייו של עולם זה הקב"ה שנקרא חי העולמים על שמחיה את כל העולם כולו וזורע כי ענין הזריעה לפי ראות האנוש הוא הפסד וכליון. שהרי הזרעים מתמוגגים ברביבים ונרקבים. והאדם מקוה ומאמין כי בזה יותן להם לאוכל ושמחה תבכך: בין חולין לקדשים שזהו גדר הבדלה ואם אין דעת הבדלה מנין. וזהו מאירת עינים ע"י הדעת ההיא: בין טומאה לטהרה שזה עיקר יראת ה' לטהר נפשו מכל חלאה וטומאה: שהיא גופי תורה. שהמשנה היא גופי תורה: מעיד עליהם שמפיו אמרן למשה. ר"ל מפיו ממש פה אל פה כמו שעשרת הדברות היו פה אל פה. לא כמו

אחרי

כתוב בכל סדר וסדר שהוא מעיד עליהן שמפיו אמרן למשה כשם שאמר ה' ספרי התורה. זה קרבן נתנאל וגו' כיון שראה הקב"ה שהקריב על סדרי התורה התחיל משבח את קרבנו זה קרבן נתנאל בן צוער: (טז) ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חלון. למה בכל הנשיאים מזכיר שבטם ואחר כך מזכיר שמותם וביהודה ויששכר מזכיר שם נשיאיהם תחלה ואחר כך מזכיר שמותם לפי שנחשון היה מלך ונתנאל היה מלכה של תורה כמד"ת (משלי ח) בי מלכים ימלוכו. ובכ"מ המלך מקדים לעמו שנא' (מיכה ב) ויעבור מלכם לפניהם וגו' (מ"א ח) לעשות משפט עבדו ואח"כ ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. למה בכל הנשיאים כתיב שם נשיא ונחשון אינו קרוי נשיא לפי שהקריב תחלה שאם בא להתגאות על הנשיאים האחרים לומר שאני מלך עליכם שאני הקרבתי תחלה הם יאמרו לו אין אתה אלא הדיוט שכולם קרואים נשיא נשיא ואתה לא נקראת נשיא לקיים מה שנא' (משלי טז) תועבת ה' כל גבה לב וגו' ואומר (תהלים קלח) כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע. למה זכה זבולן להקריב שלישי לפי שחיבב את התורה והרחיב ידיו לפזר ממונו ליששכר כדי שלא יצטרך שבט יששכר לפרנסה ולא יתבטל מלעסוק בתורה לפיכך זכה זבולן להיות שותף לתורה והיה חבירו של יששכר ולכך הקריב אחריו ואחר יהודה לקיים מה שנא' (משלי יח) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו. קרבנו קערת כסף אחת בא נשיא זבולן והקריב קרבנו על השותפות שהיה לו עם יששכר אחיו לפי שהיו זבולן ויששכר שותפים יששכר היה עוסק בתורה וזבולן היה עוסק בפרקמטיא והיה טורח זבולן ונותן לתוך פיו של יששכר. ועל זה היה קרבנו קערת כסף כנגד הים שהוא עשוי כקערה שהיה חלק זבולן שנא' (בראשית מט) זבולן לחוף ימים ישכון. מזרק א' כסף כנגד הארץ שהיא עשויה ככדור שהיתה חלק יששכר שנא' (שם) וירא מנוחה כי טוב וגו'. שלשים ומאה משקלה מזרק אחד וגו' הרי מאתים כנגד מאתים ראשי סנהדראות שהיו בשבט יששכר שנא' (דה"א יב) ראשיהם מאתים. ולכך תלה חשבון הגדול בזבולן [סט] לפי שגדול מעשה יותר מן העושה שלולי זבולן לא היה יששכר יכול לעסוק בתורה שהוא היה מאכילו ונותן לתוך פיו. ד"א קערה כנגד לחם שהיה מאכילו. מזרק כנגד היין שהיה משקהו. ולמה היה של כסף שגם כסף היה נותן לו לעשות כל צרכו כמד"ת (קהלת י) לשחוק עושים לחם ויין ישמח חיים והכסף יענה את הכל. שניהם מלאים סלת וגו' זבולן ויששכר שניהם היו נוטלין שכר תורה ביחד ושניהם היו מתפרנסין ביחד. כף אחת זו ברכתו של זבולן שברכו אביו זבולן לחוף ימים ישכון. ואין כף אלא חף כמד"ת (תהלים צח) נהרות ימחאו כף. עשרה זהב מלאה קטרת כנגד י' תיבות שיש בברכת זבולן הה"ד זבולן לחוף ימים וגו'. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד הברכה שבירכן משה (דברים לג) כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול. פר אחד בן בקר וגו' הזכיר שם מכל המינים עולה לבד שעיר שהיה לחטאת שלא מצינו שעיר לעולה כנגד ברכת משה שבירכן שניהם לענין הקרבן שנא' (שם) עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק והעולה היא זבחי צדק [ע] שאינה באה על חטא. ד"א שזבולן ויששכר שניהם היו מקריבים ביחד וזבחי צדק היו הקרבנות שכשם שהיה לזבולן חלק בשכר תורתו כך היה ליששכר חלק בממונו של זבולן. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד מה שבירכן משה כי שפע ימים יינקו שני ימים. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה הקריב ג' מינין כנגד ג' דברים שבירכן משה ושפוני טמוני חול. שפוני [עא] זה חלזון. טמוני זו טרית. חול זו זכוכית לבנה. למה היו חמשה מכל מין ומין כנגד ה' תיבות שהם בפסוק שבירך משה שותפותם שנא' (שם) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. זה קרבן אליאב וגו' כיון שראה הקב"ה שהקריב אליאב על שותפות התורה התחיל משבח קרבנו זה קרבן אליאב לקיים מה שנא' (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה זה שבט יששכר ותומכיה מאושר זה שבט זבולן: (יז) ביום הרביעי נשיא לבני ראובן וגו'. כיון שגמר דגל יהודה התחיל נשיא ראובן להקריב שהיה בכור והקריב קרבנו על שבטו של ראובן. קרבנו קערת כסף אחת אל תקרי קערת אלא עקרת זה ראובן שהוא היה עיקר הצלה שהוא פתח בהצלה תחלה הה"ד (בראשית לז) וישמע ראובן ויצילהו מידם. ד"א שעקר מחשבת אחיו שהיו חפצים להרגו כמד"ת ועתה לכו ונהרגהו וגו'. כסף ע"ש (משלי י) כסף נבחר לשון צדיק. שלשים ומאה משקלה זה דיבור שא"ל תחלה ג' אותיות שבראשי ג' תיבות הללו חשבונם עולה ק"ל. קח ל' מלא וג' מנכנו ונ' מנפש הרי ק"ל. מזרק א' כסף כנגד העצה שנתן להם שיזרקו אותו אל הבור כמד"ת (בראשית לז) ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור וגו'. כסף כמד"ת כסף נבחר לשון צדיק. שבעים שקל בשקל הקדש כנגד הסוד שהיה בלבו להצילו וסוד חשבונו ע'. שניהם מלאים סלת וגו' שמה שא"ל לא נכנו נפש ומה שאמר להם השליכו אותו לא נתכוון אלא להצילו שבשני הדברים כתובה שם הצלה. בתחלה כתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם ולבסוף כתיב למען הציל אותו מידם. כף אחת עשרה וגו' כף כנגד מה שאמר לאחיו ויד אל תשלחו בו. עשרה זהב שהציל עצמו שמיחה בהם והציל ט' אחיו משפ"ד ולכך כתיב זהב שיש מין אחד [עב] בזהב הדומה לדם וזהו זהב פרוים. מלאה קטרת אע"פ שאירע לשבטים שבא לידיהם מכירת יוסף את סבור שלא היה בא לידם אותו המעשה אלא אם כן היו רשעים במעשה אחרים לאו אלא צדיקים גמורים היו ולא בא לידם חטא מעולם אלא הוא הה"ד (שם מב) ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו וגו'. שהיו מפשפשים בעצמם למה אירע להם תפיסת מצרים ולא מצאו אלא זה בלבד ומתוך גנותם סיפר הכתוב שבחם שלא היה בידם עון אלא זה בלבד. ולפי שמכירת יוסף זכות היה לו שהיא גרמה לו למלוך וזכות היתה לאחיו ולכל בית אביו שכלכלם בלחם בשני רעבון. לכך נמכר על ידם [עג] שמגלגלין זכות ע"י זכאי הוי מלאה קטרת. ד"א מלאה קטרת שבאותו זמן [עד] היה ראובן בעל תשובה לובש שק ומתענה ומתפלל לפני הקב"ה שימחול לו על עון מעשה בלהה והתפלה משולה לקטרת. כמד"ת (תהלים קמא) תכון תפלתי קטרת לפניך וגו' הוי מלאה קטרת. פר אחד בן בקר אלו הזבחים הקריב כנגד התשובה שהיה עוסק בה בעת שנמכר יוסף והתשובה משולה כנגד כל זבחי חוטא שכן כתיב (שם נא) זבחי אלהים רוח נשברה. וכשם שחוטא מביא על חטאו [עה] עולה וחטאת לכך הביא בכאן כנגדו עולה וחטאת. ולפי שהעולה חביבה מן החטאת לכך הקריב מכל המינין עולה חוץ מן השעיר שלא מצינו שעיר לעולה בכל התורה. שעיר עזים אחד לחטאת לכפר על מעשה בלהה. ולזבח השלמים בקר שנים לפי שהיה חסר מלהמנות עם אחיו משום מעשה בלהה שנ"ב (בראשית לה) וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל והפסיק הענין שהניח שם פרשה לומר שנתרחק ולכך אותה פרשה פתוחה אע"פ שנתרחק ידיו של הקב"ה פתוחות לקבל שבים. ובשביל שביקר שני מע"ט הצלת יוסף והתשובה נעשה שלם עמהם שנכנס במניינם הה"ד אחריו ויהיו בני יעקב י"ב. ועל אלו ב' המעשים שעשה ראובן מצא משה פתח להתפלל על ראובן שלא יהא חסר מאחיו הה"ד (דברים לג) יחי
ראובן

יד יוסף סט ב"ב ט': ע רש"י (ויקרא א' ד') כתב שעולה מרצה על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה: עא מגילה ו'. ספרי ו"ב פיסקא שנ"ד: עב לעיל פ' י"ב סי' ד': עג שבת ל"ב. ב"ב קי"ט. סנהדרין ח' תוספתא יומא פ"ד: עד ב"ר פ' פ"ד. ילקוט ויחי: עה ולעיל סי' ט"ז אמר שעולה באה שלא על חטא:

מתנות כהונה

עניים. בין חולין לקדשים: **הנשיאים** האחרים גרסי': **ממרחק** יידע גרסי': **כנגד** הים גרסי': **עשויה** ככדור גרסי': ה"ג **ראשיהם** מאתים ולכך: **חשבון** הגדולה גרסי'. פי' חשבון הגדולה של סנהדרין שבשבט יששכר רמוז בקרבן זבולן לפי כו': **שגדול** מעשה. הכופה את חבירו וגרם לו לעשות מצוה כד"א גם מעושה: **ימחאו** כף. דריש כף כמו חוף ימים כד"א על יד הירדן או ר"ל כ' מן כף היא רפוי' מפני אות יהו"א שקדמו וקרי ביה חף: **שבירכן** לזבולן ויששכר: **חלזון** טרית כו'. בפ"ק דמגילה בפרש"י ספוני ל' חשיבות זה החלזון שהוא דבר חשוב. טרית מין דג חשוב. חול. זו זכוכית לבנה הנעשה מן החול כדאמרי' ביניאות השבת וחול של זבולן היה יפה לו מסחר חול: **נגד** ה' תיבות שהם בפסוק גרסי': ה"ג ג' אותיות שבראשי ג' תיבות הללו וכו': **שמיחה** בהם. שמי שיש בידו למחות ואינו מוחה העון תולה בו: **מין** אחד בזהב כו'. ולכן נקרא זהב פרוים על שם שהיה דומה לדם פרים כדלעיל: **משולה** נמשלה:
שולה

עץ יוסף

שאחרי נבואות שבנביאים אחרים שאינן פה אל פה ממש: (טז) **לעשות** משפט עבדו זה המלך: **שאם בא** להתגאות כו'. ר"ל שלכן לא הזכירה התורה נשיאותו בכדי שירגיש בזה שאם יתגאה בנשיאות אז אינו נחשב לנשיא שלכן לא כתיב בו נשיא להורות על זה: **וגבוה** ממרחק יידע. ומתרגמינן וגותנא מן שמיא רחקין ימטיך. ור"ל שמפרש יידע ייסר כמו ויודע בהם את אנשי סוכות: **שלשים ומאה** משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל. הרי הקערה והמזרק מאתים: **חשבון הגדול** של הסנהדרין בזבולן שהרי הקערה שהיא שלשים ומאה משקלה היא מרמזת כנגד זבולן שהיה חלקו על הים שהוא בדמיון קערה: **מעשה** הכופה את חבירו וגורם לו לעשות מצוה. כד"א גם מעושה. והטעם בזה שלעולם יש לסבה יתרון על המסובב. ועיין ב"ב דף ט'. שלמדו שם זה מקרא: **קערה כנגד** לחם שהיה מאכילו. הקערה מרמז על לחם כמ"ש לעיל שנאמר בלחם הפנים ועשית קערותיו ותנינן קערותיו אלו דפוסים שהיו עושים בהם לחם הפנים: **מזרק כנגד** ימים כדכתיב השותים במזרקי יין: **ואין כף** אלא חף. המדרש הוא על דרך אל תקרי. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו אבל יש להם רשות לחכמים ז"ל לדרוש המקראות בכל ענין שיכולין לדרשן. וסמכו על מה שכתוב אחת דבר אלהים שתים זו שמענו מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וכן כתיב הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע וכדרשת חז"ל. וסמכו בדרוש זה על לשון חכמים. דבלשון חכמים על כיף ימא כמו על חוף ימא ועיין בספר באר הגולה: **ולזבח השלמים** בקר שנים כנגד כו' כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול. שבירכן משה בשני דברים. כי שפע וגו' ושפוני וגו' ונראה שמתיבת ולזבח השלמים ט' עד פר אחד צ"ל לקמן אחר תיבות בממונו של זבולן. ואחר תיבות ושפוני טמוני חול צ"ל ד"א ולזבח השלמים כו': **שאינה באה** על חטא. ובתנחומא בו סימן ז' אי' עולה באה על הרהור הלב שנא' (איוב א') והשכים בבקר והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם ועי"ש מ"ש ע"ז: **כי שפע** ימים יינקו שני ימים. שים גינוסר היה ג"כ בחלק יששכר. ופרש"י בחומש כי שפע ימים יינקו זבולן ויששכר הים נותן להם ממון בשפע: **ספוני זה חלזון** שהוא דבר חשוב. ספוני לשון חשיבות בלשון ברייתא כדפרש"י בגמרא. ובחומש פרש"י ספוני לשון כסוי כמו שנאמר ויספון את הבית. זו חלזון שעולה מן הים להרים וצובעים בדמו תכלת ונמכר בדמים יקרים: **טרית** מין דג שקורין טוניני"א: **חול** זו זכוכית לבנה. ותחלת ברייתה מן החול כדאמרינן פ"ק דשבת. וחול של זבולן חשוב מאחר חולות וראוי לזכוכית לבנה (רש"י): **למחזיקים בה** זה שבט יששכר כו'. נ"ע דהכא מפרש מחזיקים בה על הת"ח עצמן ותומכיה על המסייעין בידן. ובב"ר פ' נ"ט ובויק"ר פ' כ"ה ובתנחומא סדר בראשית משמע דמחזיקים בה היינו המחזיקים ביד ת"ח: (יז) **שהוא** היה עיקר הגלה. דרש שכוונתו היה לרמוז על היפך אתוון מלשון עיקר. או מלשון עקירה: **לשון צדיק** במה שהיה מדבר להם ומייעצם לטובה: **כנגד הסוד** שלהם אמר להשליכו הבורה והוא כיון בסוד להשיבו אל אביו אח"כ: **שמיחה בהם** שמי שיש בידו למחות ואינו מוחה העון תולה בו: **מין אחד** בזהב כו'. ולכן נקרא זהב פרוים על שם שהיה דומה לדם פרים כדלעיל פ' י"ב: **צדיקים גמורים** כקטורת העולה למעלה: **אבל אשמים** כו' שאמרו זאת אחר ההתבוננות שלא חטאו מעולם אלא חטא זה של מכירת אחיהם: **שבאותו זמן** היה ראובן בעל תשובה. היינו בעת שישבו לאכול לחם נפרד מהם ועסק בשקו ובתעניתו. ועיין בב"ר פ' פ"ד סי' י"ט. וזהו מלאה קטורת לפי שהיה עוסק בתפלה העולה למעלה כעשן הקטורת: **משולה** נמשלה: **והפסיק הענין** שיש פיסקא באמצע הפסוק: **שביקר** שחקר ודרש: **ג' פעמים** שמזכיר ראובן כו'. היינו
פסוק

ראובן וגו'. [עו] יחי ראובן במה שהחיה יוסף. ואל ימות במעשה בלהה במה שעשה תשובה. ויהי מתיו מספר שיהיו בניו במנין שאר השבטים לכל דבר. ולכך נאמר ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שני מע"ט שביקר הצלת יוסף והתשובה נעשת שלם ונמנה עם אחיו. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה למה ג' מינין כנגד ג' פעמים שמזכיר ראובן בפרשת הצלת יוסף וכנגד ג' ויאמר הכתובין שם. למה היו חמשה חמשה כנגד ה' תיבות שבהן נתקרב ראובן הה"ד ויהיו בני יעקב שנים עשר. זה קרבן אליצור וגו' כיון שראה הקב"ה שהקריב על הסדר הזה התחיל מקלס את קרבנו זה קרבן וגו': (יח) ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלומיאל בן צורישדי וגו'. לפי שראובן נזדרז להציל אחיו מן המיתה. ושמעון קנא על זנות אחותו בשכם להציל אחותו מיד טמאים לכך זכה להקריב אחריו. קרבנו קערת כסף אחת וגו' בא נשיא שמעון והקריב על סדר מעשה המשכן. ולמה הקריב קרבנו כנגד מעשה המשכן דוגמת מעשה שמעון אבי השבט לפי ששמעון קינא על זנות והרג כל אנשי שכם על שענו דינה אחותן כמד"ת (בראשית לד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו וכן המשכן היה הורג בנואפים ובסוטות כמד"ת (במדבר ה) ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן וגו' ואומר והשקה את המים והיתה אם נטמאה ותמעל מעל וגו'. ולכך הקריב שלומיאל קרבנו על סדר מעשה המשכן זכרון למעשה שמעון. קרבנו קערת כסף אחת וגו' קערת כנגד חצר המשכן שהיה מקיף את המשכן כשם שהים מקיף את העולם. שלשים ומאה משקלה כמד"ת (שמות כז) ארך החצר מאה באמה והמשכן שהיה בתוכו ל' אמה ארכו הרי ק"ל. מזרק אחד כסף כנגד החצר בלא המשכן שהיתה ע' אמה נ' אמה לפני המשכן וכ' אמה אחרי המשכן הרי ע' אמה. ד"א החצר היה ארכו ק' אמה ורחבו נ' כמד"ת אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וגו'. [עז] טול חמשים שהיה האורך יתר על הרוחב ועשה ממנו רצועות וסבב על החמשים של רוחב בריבוע יהיה ארכו כרחבו ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים. וע"ז אמר שבעים שקל וגו' והשירים לפי שלא היה אמה לא חשיב ליה. ד"א למה ע' כנגד ע' עמודים שהיו בחצר המשכן. כ' עמודים לפאת נגב וכ' עמודים לפאת צפון וי' לפאת ים. וו' עמודים לפאת קדמה. וד' עמודים למסך שער החצר הרי ס' לחצר. וד' לפרכת וה' למסך פתח המשכן ועמוד הענן הרי ע'. שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה כנגד החצר והמשכן שבחצר היו מקריבין על מזבח העולה מנחה בלולה בשמן ובמשכן היה שם לחם הפנים שהיה של סלת והיה שם מנורה שמדליקין אותה בשמן והיה לבונה על השלחן שעולה לריח ניחוח. כף אחת זה הוא ספר התורה שהיה מונח אצל הארון. מה הכף הזו יש בה ה' אצבעות כך היו בו ה' ספרים. עשרה זהב אלו הלוחות שהיו בארון שהיה בהם עשרת הדברות. ד"א עשרה זהב כנגד י' פרשיות שכתוב בהן עשייה הנאמרת במשכן ואלו הן ועשו ארון וגו' ועשית כפרת וגו' ועשית שלחן וגו' ועשית מנורת וגו' ואת המשכן תעשה וגו' ועשית יריעות וגו' ועשית את הקרשים וגו' ועשית פרכת וגו' ועשית את המזבח וגו' ועשית את חצר המשכן וגו'. פר אחד בן בקר כנגד יריעות המשכן שהיו של מיני צבעונין כמד"ת (שם כו) ואת המשכן תעשה עשר יריעות וגו'. איל אחד כנגד המכסה של עורות אילים מאדמים. כבש אחד כנגד עורות תחשים. שעיר עזים כנגד האהל שהיה יריעות עזים. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד בצלאל ואהליאב שהם השלימו מלאכת המשכן. ד"א כנגד מסך פתח המשכן ומסך פתח החצר שהם היו משלימים לסגירת האהל מצדדיו וסגירת החצר מכל צדדיה. אילים חמשה וגו' ג' מינים אלו כנגד קלעי החצר מן ג' רוחותיה תימנה וצפונה וימה שהיו תימן וצפון ארכן של קלעים ק' אמה כנגד אורך החצר. וים ארכה כנגד רחבה נ' אמה. ולמה היו של ה' ה' כנגד קלעי החצר שהיו גבוהות ה' אמות שנא' וקומה ברחב חמש אמות לעומת קלעי החצר ואומר וקומה חמש אמות שש משזר ג' פעמים הרי ט"ו כנגד קלעי הרוח הד' שלא היתה ארכן אלא של ט"ו ט"ו אמה שנא' (שמות כז) ולפאת קדמה מזרחה חמשים אמה קלעים ט"ו אמה וגו' ולכתף השנית מזה ומזה לשער החצר קלעים ט"ו אמה. זה קרבן שלומיאל וגו' כיון שראה הקב"ה שהקריב על סדר המשכן התחיל מקלס את קרבנו זה קרבן שלומיאל וגו': (יט) ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן דעואל. לפי ששמעון לקח חרבו והלך ועשה מלחמה עם אנשי שכם בשביל אחותו. ובני גד עברו את הירדן לעזור לאחיהם לירש את הארץ כמד"ת (דברים לג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. לכך זכה והקריב אחר שמעון. קרבנו קערת כסף אחת וגו' א"ר ברכיה כנגד יציאת מצרים הקריב נשיא גד ולמה כן לפי שבירכו אביו בגדודים שנא' (בראשית מט) גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב. ודבר זה אמר יעקב על מה שהיה עתיד לעבור חלוץ למלחמה את הירדן כמד"ת (במדבר לב) ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני ה' למלחמה וגו'. וביציאת מצרים כתיב צבא כמד"ת (שמות יב) יצאו כל צבאות ה' וגו'. ונאמר בהם (שם יג) וחמושים עלו בני ישראל וגו'. הוא חמושים הוא חלוצים. [עח] ליוצאי מצרים נחלקה הארץ כמד"ת (שם ו) ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'. ובני גד סייעו להם עד שנכבשה הארץ ונחלקה לכולם לפיכך הקריב נשיא שלהם על יציאת מצרים. א"ר ברכיה התחיל להקריב קרבנו כנגד מה שאירע להם מיום שירדו יעקב ובניו למצרים עד שיצאו הה"ד קרבנו קערת כסף אחת כנגד יוכבד אם משה שנא' בה (שם ב) וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. [עט] מלמד שגירשה עמרם וחזר ולקחה. ולכך הקריב קערה שלא תקרי קערת אלא קרעת לפי שנקרעת ממנו אתויי דדין הוא אתויי דדין. כסף אחת שנתאוה עמרם להחזירה לאשה ע"י מרים אחות אהרן ולכך כתיב כסף ע"ש התאוה כמד"ת (תהלים פד) נכספה וגם כלתה נפשי וגו' ואומר (בראשית לא) כי נכסף נכספת לבית אביך וגו'. אחת אל תקרי אחת אלא אחות שבעת שהיתה אחות אהרן [פ] נתנבאת ואמרה לאביה שיחזיר אשתו שעתיד להוליד ממנה בן שיגאול את ישראל. ע"ז נאמר (שמות טו) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו' וכי אחות אהרן ולא אחות משה [פא] אלא שהיתה נבואתה בעת שהיתה אחות אהרן ולא אחות משה שעדיין לא נולד משה. ולפיכך בעת שהושלך משה ליאור הלכה וראתה מה יארע למשה ומה יהיה בסוף נבואתה כמד"ת (שם ב) ותתצב אחותו מרחוק וגו'

הוי

יד יוסף: עו ספרי ה"ב פיסקא שמ"ז: עז עירובין כ"ג ונ"ס: עח רבה ובתנחומא פנחס. וש' ים נוחלין פ"ח. סוטה י"ב. מגילה י"ד: עט ב"ר פ"ח. פסיקתא רבתי פ' כ"ג. סוטה פ"ק: פ מדרש משלי סי' ל"א: פא ל"ב מדות. ב"ר

מתנות כהונה

עולה והמלאה גרסי': **שביקר** שחקר ודרש וביקר הוא לשון ביקור: **ואל ימות** גרסי': ה"ג ג' מינים כנגד ג"פ וכו'. עד וכנגד ג' ויאמר הכתובים: **שבהן** נתקרב גרסי': **הקב"ה** שהקריב גרסי': **נזדרז** להציל גרסי': **בנואפים** שכשם שהמים בודקין אותה כך היו בודקין אותו: ה"ג **ולכך** הקריב שלומיאל קרבנו על סדר מעשה המשכן: **כשם** שהים מקיף גרסי'. והקערה דומה לים כדלעיל: **רצועות** כו'. ויהיה ממנו ד' רצועות כל א' נ' אורך וי' רוחב ועוד ד' רצועות כל א' אורך נ' ורוחב ב' אמות ומחצה וכשתקיפם סביב הרבוע של נ' על נ' יהיה האורך והרוחב ע' וחמש ולפי שהרצועה החמישית אינה מגעת לאמות שלמות לא קחשיב להו ע' אמה וכן משקל המזרק ע' שקלים: **שהיו** בחצר המשכן. עם המשכן: **הרי** ס' לחצר גרסי': **זה** הוא ספר גרסי': **מונח** כו'. כדאי' פ' השותפין שדף היה בולט בצד הארון ועליו היה מונח ס"ת: **מיני** צבעונין. דרש פר מלשון אפריון שהוא חופה נאה: **תחשים** ואמרינן במס' שבת בפ' במה מדליקין ובפ' כלל גדול תחש שבימי משה כשר היה ואמרינן במד' חזית הכבש כלו קדוש לכן הכבש רמז לתחש: **מצדדיו** גרסי': **ולמה** היו של ה' ה'. אילים ועתודים וכבשים: **וקומה** כרוחב. סוף פ' ויקהל: **וקומה** ה' אמות סוף פ' תרומה: **ג'** פעמים מנין ה' באה בקרבן ג"פ למה שאם לרמוז לקומת הקלעים די כשיבא מין אחד חמשה אלא שהיא בין הכל ט"ו רמז לאורך הקלעים שלפאת קדמה: **ולפאת** קדמה וגו'. סוף פ' פקודי: **גד גדוד** יגודנו גרסי': **הוא** חמשים כו'. כלומר פתרון אחד לשניהם: **וליוצאי** מצרים נחלקה. כדאי' בים נוחלין ועיין בהרמב"ן בפ' ויחי ובפ' פנחס ושם בפירש"י: **מבית** לוי גרסי': **שנקרעת** ממנו. כשפירש' ממנו ע"י גט כריתות: **אתויי** דדין וכו'. אותיות של זה קערת

כמו

עץ יוסף

פסוק כ"א וישמע ראובן וגו' ופסוק כ"ב ויאמר אליהם ראובן וגו' ופסוק כ"ט וישב ראובן אל הבור וגו': **וכנגד** שלשה ויאמר. פסוק כ"א ויאמר לא נכנו נפש. פסוק כ"ב ויאמר אליהם ראובן וגו' ופסוק ל"ד ויאמר הילד איננו וגו': **שבה נתקרב ראובן** שפסוק זה בא ללמדנו שאעפ"י שנאמר וילך ראובן וישכב וגו' מ"מ הוא בכלל אחיו שעשה תשובה. ולא נעדר ממנין בני יעקב שכולם שוים וכולם צדיקים: (יח) **כנגד** מעשה המשכן. מפני שהיה כחו ומדתו נגד דבר הרע במה שהמשכן ג"כ כנגד אותו הדבר. ולכן היה קרבנו דוגמת המשכן כמו שחושב להלן: **היה** הורג בנואפים. שכשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו כדאי' לעיל פ"ט: **כשם שהים** מקיף העולם. והקערה דומה לים כדלעיל סימן י"ג: **כנגד החצר** בלא המשכן. פי' כנגד מה שנשאר מן החצר אחר שהועמד המשכן בתוכו: **ועשה ממנו** רצועות וסבב כו'. כיצד עשה מהן חמש רצועות של עשר אמה רוחב וארכן חמשים. השכב האחת למזרח והאחת למערב הרי רחבה שבעים. וארכה חמשים. עוד שים אחת לצפון ואחת לדרום. הרי שבעים אמה על ע' אמה. אלא שהקרנות פגומין לכל קרן וקרן עשר על עשר מפני התוספת שהוספת. טול מן החמשים ד' חתיכות של עשר על עשר ושים בד' קרנות ונתמלאו נשארה רצועה אחת של עשר על עשר אמות שהוא ששים טפחים על ששים טפחים ועשה אותן שלשים רצועות של שני טפחים. הרי שלשים רצועות אורך כל אחת ואחת עשר אמה ורוחב שני טפחים שכולן בן אורך ג' מאות אמות. תן שבעים לכל רוח. הרי שבעים אמות וד' טפחים על שבעים אמות וד' טפחים. אלא שהקרנות פגומין טפחיים על טפחיים. ונשאר בידך עשרים אמות אורך ברוחב טפחיים טול מהן שמונה טפחים ושים לקרנות ונתמלאו. ונשארו בידך י"ח אמות וד' טפחים ברוחב טפחיים. ואם באת להלקו ולהקיף בהן אין מגיע התוספת לרוחב ב' שלישי אצבע דהא בעית למעבד מיניה רצועה של רפ"ב אמות וד' טפחים אורך להקיף ארבע הרוחות. וז"ש המדרש והשירים (של השבעים אמות) לפי שלא היו אמה (אלא ד' טפחים ופחות מעט מב' שלישי אצבע) לא חשיב ליה: **ועמוד הענן** הרי שבעים. וכן משקל המזרק ע' שקלים: **והיה לבונה** על השולחן שעולה לריח ניחוח. בא ליישב שהא שייך שם מנחה על לחם הפנים: **ספר תורה** שהיה מונח אצל הארון. כדאי' פרק השותפין שדף היה בולט מצד הארון ועליו היה ס"ת מונח: **מיני צבעונים** דרש פר מלשון אפריון שהיא חופה נאה. וכתיב ביריעות וחברת את האהל והיה אחד: **כנגד** עורות תחשים. דאמרי' במס' שבת פרק ב"מ ובפרק כלל גדול תחש שבימי משה כשר היה. ואמרי' במדרש חזית הכבש כולו קדוש לכן הכבש רמז לתחש (מת"כ) ואפשר שהתחש דומה לכבש: **ג' פעמים** מנין ה' באה בקרבן ג' פעמים למה שאם לרמוז לקומת הקלעים די שיבא מין אחד חמשה. אלא שהוא בין הכל חמשה עשר לרמוז לאורך הקלעים שלפאת קדמה שלא היתה ארכן אלא של ט"ו ט"ו אמה:

(יט) **לעזור לאחיהם** והרי זה כדמות כח שמעון ללבוש גבורה להנקם מאויביהם בשביל אחיהם כמו שעשה שמעון בשביל אחותו: **כד"א צדקת** ה' עשה כו'. כמו שפירש"י שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד שכבשו וחלקו. וז"ש משפטיו עם ישראל כמו שעשה שמעון עם אחיו: **הוא חמושים** הוא חלוצים. כלומר פתרון אחד לשניהם: **וליוצאי** מצרים נחלק הארץ. כדאי' בים נוחלין. ועיין ברבה ובתנחומא וברש"י סדר פנחס: **על יציאת מצרים** לפי שהתחלת הצבא וסדרי המלחמה החלו מיום יציאתם ממצרים שלכן נקראו אז בשם צבאות ה'. וגד על שהיה עיקר המסייע בצבא הקריב קרבנו על יציאת מצרים. וכמו שמפרש שכיון בקרבנו על התחלת הגאולה והגואל ממי יצמח: **מלמד** שגירשה עמרם. ר"ל מדכתיב וילך ע"כ ניפוסין שניים הוו (רפ"א): **שנשאה עמרם** להחזירה לאשה ע"פ מרים. כדמסיק שנתנבאה שיחזור אשתו. שעתיד להוליד בן שיגאול את ישראל ועי' מ"מ בשמות רבה פ"א

הוי כסף אחת. שלשים ומאה משקלה פב לפי שהיתה בת ק"ל שנה בעת שנולד משה הא כיצד לפי שיוכבד נולדה בין החומות בעת שירדו ישראל למצרים. ולפיכך נכנסה בחשבון היורדים למצרים שנא' כל נפש שלשים ושלש פג בכללן את מוצא ל"ג ובפרטן אין את מוצא כי אם ל"ב. למה שיוכבד נולדה בין החומות והיתה מן הבאים למצרים. אין אנו יודעין שבמצרים נולדה אחר שלא הוזכר שמה עם שמות הבאים אלא לומר לך שבמצרים נולדה בין החומות בעת שנכנסו למצרים אבל לא הורתה במצרים. צא וחשוב מיום שירדו אבותינו למצרים עד יום שנולד משה הן ק"ל שנה. לפי שרד"ו שנים עשו ישראל במצרים פד מנין שנא' (בראשית מב) רד"ו שמה צא מהן שמנים שנים שהיו למשה בעת שיצאו ישראל ממצרים נשתיירו ק"ל הא למדנו שיוכבד בת ק"ל שנה היתה בעת שנולד משה. מזרק אחד כסף זה משה שנזרק ליאור. ד"א שנזרק מן המצרים שנא' (שמות ב) ויברח משה וגו'. שבעים שקל בשקל הקדש אלו ע' זקנים שמינה משה כולם נביאים מאותן פה שא"ל הקב"ה (שם ג) ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך וגו' וכה"א (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וגו'. שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה שהוא והם כולם נתמלאו רוה"ק. והם נתמלאו רוה"ק מרוחו של משה ומשה לא חסר כלום פו כאדם שמדליק נר מנר הנר דולק וחבירו אינו חסר. כאדם שמריח באתרוג הוא נהנה והאתרוג אינו חסר כלום. למנחה כמד"ת (שם) ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו וגו'. ד"א שניהם מלאים כנגד אלדד ומידד כמד"ת (שם) וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד וגו'. למנחה כמד"ת ותנח עליהם הרוח וגו'. כף אחת שמתחת יד משה לקו המצריים י' מכות הוי עשרה זהב. למה היו מקצת הכלים של כסף ומקצתן של זהב לומר לך האחרונים שהיו של זהב כנגד ביזת הים שכשם שהזהב נחמד ויקר מן הכסף כך היתה ביזת הים גדולה משל מצרים ועל אלו ואלו נאמר (שה"ש א) תורי זהב נעשה לך פז זו ביזת הים. עם נקודות הכסף זו ביזת מצרים. וכה"א (יחזקאל טז) ותבאי בעדי עדים. בעדי זו ביזת מצרים עדים זו ביזת הים. הוי מלאה קטרת שכל ישראל נתמלאו מהם כסף וזהב וכל מיני בשמים וכה"א (שה"ש ד) שלחיך פרדס רמונים נרד וכרכום קנה וקנמון הוי מלאה קטרת. ד"א ק"ל של קערה וע' של מזרק וי' של כף הרי ר"י כנגד רד"ו שנים שעשו ישראל במצרים מיום שירד יעקב למצרים עד שיצאו משם. פר אחד בן וגו' הזכיר ג' מינים לעולה כנגד ג' פרנסים טובים שנתן להם הקב"ה לישראל משה אהרן ומרים שנא' (מיכה ו) ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים פח נתן להם מן בזכות משה וענני כבוד בזכות אהרן ובאר בזכות מרים. ד"א למה נאמר ג' מיני עולה כנגד ג' מדות טובות שהיו בידן של ישראל במצרים ובזכותן נגאלו. שלא שינו את שמם ולא שינו את לשונם ושגדרו עצמם מן הערוה. שעיר עזים אחד לחטאת כנגד הפסח שצוה הקב"ה לעשות מן העזים על פרישות ע"ז. פט לפי שעובדי ע"ז היו ישראל במצרים ולא היתה מדה"ד נותנת לגאלם עד שפרשו ממנה. ועל פרישות ע"ז שעשו ונגאלו עליה כמד"ת (שמות יב) וראיתי את הדם ופסחתי עליכם לפיכך הקריבו כנגדה שעיר לחטאת. לפי שבעון ע"ז היו מקריבין שעיר לחטאת. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד יעקב ויוסף שבזכותם נגאלו ישראל ממצרים שנא' (תהלים עז) גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה. ד"א כנגד משה ואהרן שהם עשו את כל המופתים ועל ידיהם יצאו שנא' ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה וגו'. אילים חמשה וגו' למה ג' מינים כנגד ג' אבות שזכר הקב"ה להם הברית שכרת להם וגאלם. שנא' (שמות ג) וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב. למה ה' ה' לפי שחשבונם עולה ט"ו כנגד האבות והשבטים שהם ט"ו שכשם שנשבע הקב"ה לאבות כך נשבע לשבטים שנאמר (חבקוק ג) שבועות מטות אמר סלה. ד"א למה ט"ו לפי שנגאלו בט"ו בניסן שנא' (במדבר לג) ממחרת הפסח וגו' ואומר (הושע ג) ואכרה לי בחמשה עשר כסף. זה קרבן אליסף וגו' כיון שראה הקב"ה שהקריב על סדר גאולת מצרים התחיל מקלס את קרבנו. זה קרבן אליסף בן דעואל:

פרשה יד

(א) ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד. הה"ד (תהלים ס) לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי. א תנינן תמן ג' מלכים וד' הדיוטות אין להם חלק לעוה"ב ג' מלכים ירבעם ואחאב ומנשה. ר' יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעוה"ב שנאמר (דה"ב לג) ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלם למלכותו. אמרו לו למלכותו השיבו ולא השיבו לחיי העוה"ב. ד' הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי מי מנאן א"ר אנשי כנסת הגדולה מנאום. א"ר יהודה אמר שמואל ב בקשו לצרף את שלמה עמהם ובא דמות דיוקנו של דוד ונשתטח לפניהם ולא השגיחו עליו. יצאת אש מבית קדשי הקדשים וליהטה סביבותיהם ולא השגיחו עליה. יצתה ב"ק וא"ל (משלי כב) חזית איש מהיר במלאכתו וגו' מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד שביתי בנה בז' שנים וביתו בנה בי"ג שנה ג יתיצב לפני חשוכים לאו אלא לפני מלכים יתיצב ובל יתיצב לפני חשוכים ולא השגיחו עליה. חזרה וא"ל (איוב לד) המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני ומה ידעת דבר מיד נמנעו מלצרפו עמהם. דורשי רשומות אומרים כולהם יש להם חלק לעוה"ב חוץ מבלעם מה טעם (תהלים ס) לי גלעד ולי מנשה וגו' מואב סיר רחצי וגו' לי גלעד ד זה אחאב מלך ישראל שמת ברמות גלעד. לי מנשה כמשמעו זה מנשה בן חזקיהו. ואפרים מעוז ראשי זה ירבעם בן נבט

אפרתי

יד יוסף פב פ' יש נוחלין. ס"ר פ"א. אג"ש פ' ל"ב: פג ב"ר פ' נ"ד סי' ח': פד ב"ר פ' נ"א: פה לקמן פ' ט"ו: פו ספרי ח"א פיסקא נ"ג. וזהר יתרו דף פ"ו. ולקמן פ' ט"ו: פז שהש"ר פ"א: פח וזהו אמור. ויק"ר פ' כ"ז. במדב"ר פ"א. מדרש משלי סי' ד'. תנחומא אמור וס"ז. סדר עולם פ"י. תענית ט': פט ש"ר פ' ט"ו: פי"ד א סוט"ע מזמור ס'. בבלי וירושלמי פ' חלק. חוית ביום פ"א. אדר"נ פ' ל"ו ופ' מ"א. רמז לזה כני אמי נחרו בי אמי נוטריקון אחאב מנשה ירבעם שהסיתוס לעבוד ע"ז: ב פסיק"ר פ"ו. וע' מדרש משלי פ' כ"ב: ג וזהו כוונת רש"י פ' חלק יתיצב לפני חשוכים בגיהנם כתמיה עכ"ל: ד סדר"א פ' י"ז. סנהדרין ק"ד. ובירושל' שם. ילקוט תהלים רמז תשע"ט:

מתנות כהונה

כמו קלעת: אחות אהרן ולא אחות משה. וזהו קודם שנולד משה: שהיתה בת ק"ל. יוכבד את משה: אין אנו יודעין. בתמיה ולמה לו לומר אשר ילדה אותה ללוי במצרים: רד"ו שמה. שהיה לו לומר לכו ולא לשון ירידה לרמז לרד"ו שנה שישתעבדו שמה: ה"ג רוח הקדש והם נתמלאו רוח הקדש מרוחו כו': ויהי כנח דרש מנחה לשון מנוח: ה"ג אלו ואלו נאמר תורי כו': שזכר הקב"ה להם הברית שכרת גרסי': ואכרה לי וגו'. ודרשוהו חז"ל בפ' גיד הנשה על גאולת מצרים שהיתה ט"ו בניסן: דמות דיוקנו גרסי' ועיין כל זה בבבלי ובירושלמי בפ' חלק: חזרה הבת קול: סיר רחצי גרסי'. ודרשו על גחזי על שם שלק' ע"י רחיצה שרחץ נעמן ונאסף מצרעתו: אמרו ישראל כו'. זהו גירס' הירושלמי ובבלי גירס' מלאכי השרת: ומה

עץ יוסף

פ"א: נולדה בין החומות. כלו' בתוך מצרים כדכתיב (במדבר כ"ו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים. ולפי שעיבורה היתה בדרך קאמר שלידתה היתה בין החומות (רש"ס פרק י"ג) והקדים המדרש זה להורות החשבון על שהיתה בת ק"ל שנה כמו שחושב להלן: והיתה מן הבאים למצרים שנא' אשר ילדה אותה ללוי במצרים ואין אנו יודעים. כצ"ל ופי' בתמיה וכי אין אנו יודעים כו': שנא' רדו שמה ואמרו בב"ר פ' צ"א בשרם שהם עתידים לעשות שם ר"י שנה מנין רדו. וע' שם: אלו ע' זקנים כו'. כדאי' ברבה ובתנחומא בהעלותך: ובאת אתה וזקני ישראל. בש"ר אמר שהם השוטרים שהוכו בשביל ישראל אז. ואע"ג דאי' שם שנשמטו הזקנים ולא הלכו עם משה אל פרעה. מ"מ זכו לנבואה על שהוכו בשביל ישראל: ומשה לא חסר כלום. אלא מלא רוח ה' כבתחילה. וזהו מלאים: במא דתימא ויהי כנוח. דרש מנחה לשון מנוח: אלדד ומידד שהיו מרוח ה' בעצמו. ולא פסקה נבואתם אבל הזקנים קבלו נבואתם ממשה שנאצל מן נבואת משה עליהם ופסקה נבואתם אח"כ כדאי' לקמן פט"ו ע"ש: עם נקודת הכסף זו ביזת מצרים. ר"ל עם נקודת הכסף שהיה בידך ככר שהוצאת ממצרים. נקודות כלי כסף מנוקדים ומצויירים בהברבורות וגוונים (רש"י): בעדי זו ביזת מצרים. דריש מלשון בבקר יאכל עד שהוא לשון ביזה ושלל. ועדים הוא לשון רבים קאי על ביזת הים שהיה הרבה יותר מביזת מצרים: שלחיך פרדס רמונים. שנדרש על שילוחם ממצרים. והמשילן לסמני קטורת: כנגד ג' מדות טובות כו'. ובויק"ר פ' ל"ב חשב ד' דברים טובים. ועיין בהמקומות שציינתי ביד יוסף: את לשונם שדיברו בלה"ק שהוא לשון קודש בטבע. וגם מגד שלא יתערבו עמהם דברו בלשון מיוחד בינן לבינן להורות שהם עם מיוחד: עד שפירשו ממנה וכמו שדרשו בש"ר פ' ט"ו על פסוק משכו וקחו לכם צאן משכו מעכו"ם וקחו לכם צאן ושחטו אלהיהם של מצרים ועשו הפסח: ואכרה לי כו' ודרשו חכמינו ז"ל בפרק גיד הנשה על גאולת מצרים שהיתה ט"ו בניסן: נשבע לשבטים שגם זכותם עמד לבניהם נגאלם. ודע דכל אלה הענינים הם רמזים עליונים שהיה ידוע לחכמינו ז"ל מה שרמז כל אחד ואחד בקרבנו:

פרשה יד (א) ג' מלכים ירבעם כו'. זכר ג' אלה לגודל מעלתם בחכמה ושמא יחשוב החושב כי לרוב חכמתם וזכות התורה שהיו יודעים אותה ידיעה גדולה יש להם חלק לעה"ב. לכן הודיענו שיסודי האמונה נתקלקלו אצל הנזכרים ונסתפקו בקצתם ולפיכך נדחו מחיי העוה"ב. וזכר בלעם והוא אינו מישראל לפי שחסידי או"ה יש להם חלק לעוה"ב. והודיע כי בלעם מרשעי או"ה היה ואין לו חלק לעוה"ב (יפ"ת): ג' מלכים ירבעם ואחאב ומנשה. ובאדר"א ח"א סוף ע"ב חשב ירבעם אחז ומנשה. ובאדר"נ פרק מ"א אמר חמשה מלכים אין להם חלק לעוה"ב. ואפשר שחשב ג"כ יהויקים ואחז. ועי' סנהדרין דף ק"ג: ד' הדיוטות כו' ושם באדר"נ חשב ששה הדיוטות קין וקרח ובלעם ואחיתופל ודואג וגחזי. אבל שם פרק ל"ו אי' כמו כאן: אמרו למלכותו השיבו כו'. באדר"נ פ' ל"ו הכי אי' רבי יהודה אומר מנשה ככר שב שנאמר ויתפלל אליו ויעתר לו. א"ל אילו כתיב וישיבהו לירושלים ושתק היינו כדבריך. כשהוא אומר למלכותו למלכותו השיבו ולא השיבו לחיי העוה"ב ע"כ. ור"ל שלא מחנה לו כי אם העוה"ז לשלם לו על פניו להאבידו מן העוה"ב: בקשו לצרף את שלמה עמהם. דכתיב ביה ויעש שלמה הרע בעיני ה'. אז יבנה שלמה במה וגו' והרבה נשים וסוסים וכסף: דיוקנו תרגום אך בצלם ברם בדיוקנא פי' בלשון יוני דמות ותבנית (מוסף): ונשתטח לפניהם לבקש מהם שאפי' לפי דעתם שאין לו חלק לעוה"ב יחפו על כבודו ולא יזכרוהו עם שאר הנזכרים דלפישי טפי. ולא השגיחו עליו דמחזי כמשוא פנים להעלים האמת מפני בקשת דוד: יצאת אש כו' יצאה בת קול כו' לא השגיחו על האש ועל הבת קול כענין דרבי יהושע שאמר כששמע שבת קול לא בשמים היא כדאי' בב"מ. והכי נמי אחר שראו הם מתוך הכתובים שאין לו חלק לעוה"ב ס"ל דלא חיישינן לב"ק ואש. דהסיא לנסוייהו קאתיא: וביתו בנה בי"ג שנה. משום שבבנין ביתו נתעצל. אבל בבנין ביהמ"ק היה זריז כדאי' בחזית פ"א סי' ה'. וא"כ היתכן שישחית אח"כ דרכיו הטובים עד שלא יזכה באחרית לעוה"ב. או ביאורו היתכן שלא יעמוד לו הזכות: המעמך ישלמנה וכי עליכם לשלם תשלומי עונשי לאדם שאתם מואסים בו בשלמה לומר שאין לו חלק לעוה"ב. כי אתה תבחר ולא אני וכי הבחירה בכם תלויה ולא בי. לומר מי שיש לו חלק ומי אין לו. הלא הדבר בי תלוי (רש"י). ומ"מ נ"ל דלליסנא בעלמא דלך דרש נקט ליה הכא: מיד נמנעו מלצרפו הטעם ששמעו לב"ק זה ולא לבת קול הראשון והוא דבשלמא בענין מעשה שביד האדם לעשות הוא דלא חיישינן לב"ק כנגד הנראה מהכתובים מכיון דלא בשמים היא. אבל במילתא דלא נפקא מינה מעשה לדידן כגון זו שביד ה' הוא לתת לו חלק לעה"ב ואין הדבר תלוי בידיהם מפני מנותן אותו בכה"ג יש להאמין לבת קול דלא שייך נסיון בבת קול כזה (יפ"ת): דורשי רשומות פרש"י פסוקים כדכתיב ואת הרשום בכתב אמת. ובב"ק דף פ"ב ע"א ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה ופרש"י רשומות מקראות ר"ל רשומות במקראות. וכוונתו כמ"ש בעצמו במקרא על דברי חכמים וחידותם (משלי א') דורשי רשומות מקרא מלא והסר רמז דמיון וחידה. והתורת חיים כתב דורשי רשומות היינו מקראות סתומות כדאי' בפ' אלו מציאות מתמיהין ברשום פי' שהתבית סתומה והתומה ומהודק יפה: לי גלעד זה כו'. פרש"י עלי לסבול עונם כדי שיהיו הם זוכים. ואין זה אלא רמז בעלמא: שנפל ברמות גלעד אפשר שרמז מקום מותו לומר שבזה כפר עונו: זה ירבעם ופי' מעוז ראשי מלכי. שהמלך מעוז לעמו והוא ראשם. והכנוי יורה על הפעול כמו נסכתי מלכי. הלא שרי יחדיו מלכים (יפ"ת): זה אחיתופל דקאתי מיהודה.

כדאמר

אפרתי. יהודה מחוקקי זה אחיתופל דקא אתי מיהודה. מואב סיר רחצי זה נחזי שלקה ע"י רחיצה. על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי. אמרו ישראל לפני הקב"ה ומה נעביד ומלכא דישראל מקללון (שם נה) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם. אמר הקב"ה עלי לעשותם רעים אלו לאלו הה"ד (שם ס) עלי פלשת התרועעי עלי לפרש להם מע"ט ולעשותן רעים אלו לאלו. תמן אמרו כתיב עלי פלשת התרועעי אמרו מלה"ש לפני הקב"ה אם יבא מי שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו א"ל עלי לעשותן רעים זה לזה: (ב) ד"א לי גלעד ולי מנשה. לפי שיש מחלוקת הרבה על המשוחים י"א ז' שנא' (מיכה ה) והקמנו עליו שבעה רועים וי"א ח' (שם) ושמנה נסיכי אדם. ואינו אלא מה שמפורש ד' שנא' (זכריה ב) ויראני ה' ארבעה חרשים ואומר מה אלה באים לעשות ויאמר לאמר אלה הקרנות אשר זרו וגו'. ואלו הן ד' חרשים דוד בא ומפרש. לי גלעד ה זה אליהו שהיה מתושבי גלעד. לי מנשה זה משיח שעומד מבניו של מנשה שנא' (תהלים פ) לפני אפרים ובנימין ומנשה וגו'. ואפרים מעוז ראשי זה משוח מלחמה שבא מאפרים שנא' (דברים לג) בכור שורו הדר לו. יהודה מחוקקי זה הגואל הגדול שהוא מבני בניו של דוד. מואב סיר רחצי מהו מואב סיר רחצי אמר האלהים אף כשיבואו הגואלים הללו אני בא ומכריען עד שיבואו המואביות עמהם. על אדום אשליך נעלי מה אני עושה שולף מנעלי ודורכן ורומסן בעקבי. וכה"א (ישעיה סג) פורה דרכתי לבדי וגו'. ו משלו משל למה"ד למלך ב"ו שבנה ד' פלטרין בד' מדינות נכנס לראשונה אכל ושתה ולא שלף נעלו וכן לשניה וכן לשלישית. כשבא לרביעית אכל ושתה ושלף נעלו. א"ל צאו והביאו לי כל אנשים גדולים שיש במדינה הזאת ויערכו לפני לחם. אמרו לו מפני מה כשנכנסת לראשונה אכלת שתית ולא שלפת נעליך ובזו שלפת נעליך ואכלת ושתית. א"ל כשנכנסתי לראשונה לא היתה דעתי מיושבת עלי וכן לשניה וכן לשלישית בכל עת הייתי אומר אימתי אראה אותה שעה שאכנס באחרונה ועכשיו שנכנסתי מיד נתיישבה דעתי עלי. אף כך הקב"ה עשה מלחמה בפרעה ובעמלק ובסיסרא ובסנחריב ובנבוכדנצר ובהמן ובמלכי יונים ולא נתקררה דעתו עד שיעשה נקמה באדום בעצמו הוי (תהלים ס) על אדום אשליך נעלי. עלי פלשת התרועעי אני אפיל שתותיה של אדום ואביא גאולתכם. וכה"א (מלאכי א) המה יבנו ואני אהרוס וגו' ועיניכם תראינה: (ג) ד"א לי גלעד ולי מנשה וגו'. מדבר בדוד בעת שמת שאול עמד אבנר בן נר והמליך לאיש בשת בן שאול על הגלעד ועל יזרעאל ועל אפרים כמד"ת (ש"ב ב) ואבנר בן נר שר צבא אשר לשאול לקח את איש בשת וגו'. ואומר (שם) וימליכהו אל גלעד ואל האשורי ואל יזרעאל ועל אפרים וגו'. ויזרעאל היה למנשה שכן כתוב (יהושע יז) ויאמרו בני יוסף לא ימצא לנו ההר ורכב ברזל בכל הכנעני היושב בארץ העמק לאשר בבית שאן ובנותיה ולאשר בעמק יזרעאל התחיל דוד אומר אע"פ שאבנר מחזיק בבן שאול להמליכו על אלה השבטים עתיד הקב"ה להמליכני על כולם הה"ד (תהלים ס) לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי וכה"א (מ"א ב) ובירושלם מלך שלשים ושלש שנה על כל ישראל ויהודה. מואב סיר רחצי לפי שבשעה שברח דוד מפני שאול הוליך אביו ואמו אל מלך מואב כי היה ירא מפני שאול יהיה בוטח בהם לפי שהיה מרות המואביה. הה"ד (ש"א כב) וילך דוד משם מצפה מואב ויאמר אל מלך מואב יצא נא אבי ואמי אתכם עד אשר אדע מה יעשה לי אלהים ואומר (שם) וינחם את פני מלך מואב וישבו עמו כל ימי היות דוד במצודת. ולכך קראו סיר מה הבשר מתעכל בסיר כך נתעכלו שם ז שהרגם מלך מואב ולא נמלט מהם אלא אח אחד לדוד שברח אצל נחש בני עמון ושלח מלך מואב אחריו ולא רצה ליתנו. והוא החסד שעשה נחש עם דוד ולפיכך נתגרה עם המואבים הה"ד (שם ב ח) ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות ותהי מואב לדוד לעבדים נשאי מנחה. על אדום אשליך נעלי כמד"ת (מ"א יא) כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום וכתיב (ש"ב ח) ויהי כל אדם עבדים לדוד. עלי פלשת התרועעי כמד"ת (שם) ויהי אחרי כן ויך דוד את פלשתים ויכניעם ויקח דוד את מתג האמה מיד פלשתים: (ד) ד"א לי גלעד וגו' אמר סימה בר כתפה בשם רשב"ל אמר האלהים ח אם יאמר לך אדם שאין המתים חיים את אמור לו הרי אליהו שהוא בא מגלעד שנא' (מ"א יז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד הוא מעיד שכבר החייתי את המת בנה של צרפית על ידו בעוה"ז הוי לי גלעד. ולי מנשה אם בא אדם לומר שאין האלהים מקבל את השבים הרי מנשה בן חזקיה יבא ויעיד שלא הרשיע בריה בעולם לפני כמותו ובשעת תשובה קבלתיו שנא' (דה"ב לג) ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלם למלכותו. אפרים מעוז ראשי אם יאמר לך אדם שאין האלהים פוקד עקרות הרי אלקנה שמהר אפרים מעיד שפקדתי את חנה שנא' (ש"א ב) כי פקד ה' את חנה. יהודה מחוקקי אם בא אדם לומר שאין האלהים מציל מן האש הרי חנניה מישאל ועזריה מעידים שהצלתים מן האש שנא' (דניאל ג) די שלח מלאכה ושזיב לעבדוהי וגו'. ד"א יהודה מחוקקי אם יאמר לך אדם שאין הקב"ה מציל מן חיות רעות הרי דניאל שהיה מיהודה מעיד שהצלתיו מן האריות כמד"ת (שם ו) אלהי שלח מלאכה וסגר פום אריותא ולא חבלוני. מואב סיר רחצי אם יאמר לך אדם שאין הקב"ה מרפא את המצורע הרי נעמן יבא ויעיד שרפאתיו ע"י רחיצת הירדן והסרתי הצרעת מעליו כמד"ת (מ"ב ה) וירד ויטבל בירדן שבע פעמים כדבר איש האלהים וישב בשרו כבשר נער קטן ויטהר. ולמה קרא לנעמן מואב ע"ש ששמע לעצת עבדיו כמד"ת (שם) ויגשו עבדיו וידברו אליו ויאמרו אבי דבר גדול הנביא דבר אליך הלא תעשה וגו' לכך נקרא שמו מואב ע"ש אבי. ד"א מואב סיר רחצי אם יאמר לך אדם שאין הקב"ה מציל מן המים יבא משה שנקרא אבי כמד"ת (דה"א ד) ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור וגו' שהסרתי אותו מן הטביעה ע"י רחיצת בת פרעה כמד"ת (שמות ב) ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור וגו' ותפתח ותראהו את הילד וגו'. על אדום אשליך נעלי אם יאמר לך אדם שאין הקב"ה מציל מן העץ יבא מרדכי ויעיד שהצלתיו מן העץ שהכין לו המן שהיה עמלקי מזרע אדום והשבתי לו גמולו בראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ. לכך נאמר על אדום אשליך נעלי על המן האדומי השלכתי נעלי שהמתי אותו בחנק בנעילת גרונו. עלי פלשת התרועעי אם יאמר לך אדם שאין הקב"ה מציל חלש מיד גבור בלא חרב ובלא חנית יבא דוד ויעיד המד"א (ש"א יז) וידעו כל הקהל הזה כי לא בחרב ובחנית הושיע ה' כי לה' המלחמה. כמד"ת (שם) ויקומו אנשי ישראל ויהודה ויריעו וירדפו את הפלשתים וגו': (ה) ד"א לי גלעד וגו'. ט מדבר בארבעה שהקריבו באיסור במה. לי גלעד אמר האלהים שלא יבא

יד יוסף ה פ' סוכה פ"ה. וילקוט זכריה: ו תד"א ח"ב פ' י"ט: ז שוח"ט מזמור ז'. ילקוט ש"ב רמז קמ"ו: ח תנחומא נשא סי' כ"ח. תנחומא ורבה אמור פסוק שור או כשב. אג"ב פ' נ"ב. ועיין תד"א ח"א פ"ג: ט תנחומא ס"ז. ויק"ר פ' כ"ג. ירושל' פ"ק דמגילה. אג"ה פ' י"ג. ירוש' תענית פ"ב. ילקוט שופטים. תמורה כ"ט:

מתנות כהונה

ומה נעביד כו'. בתלמוד בבלי יש גירס' אחרת ולקמן מייתי לה והאי גירס' ירושלמי וה"ג מה נעביד ומלכא דישראל מקללן פי' ומה נעשה והולך נהפכים לעה"ב ודוד מלך ישראל מקלל אותם ר"ל דואג ואחיתופל: **לעשותם** רעים גרסי': ה"ג **תמן** אמרו כתיב כו': **מי** שהרג. זה דוד: **מה** אתה עושה כו'. אם יצעק לפניך על שאתה נותן חלק לעה"ב לדואג ואחיתופל: ה"ג דוד בא ומפרש לי כו'. משיח בן יוסף ועיין בפ' התליל: **עד** שיבואו המואביות וכו'. ר"ל שיבא אותם עד שלא יאסרו רק הנקבות והם מותרים כמו שאמרו חז"ל מואבי ולא מואבית: ה"ג **נתישבה** דעתי עלי: **אפיל** שתותיה. יסודות שלה שרשיה כד"א כי השתות יהרסון ודריש התרועעי כמו ערו ערו עד היסוד בה: **והיה** בוטה בהם. במואבים: **שהרגם** מלך מואב. דייק מדכתיב וישבו עמו כל ימי היות כו'. שמשמעותו אבל משם ואילך לא ישבו עמו וכן פי' שם רש"י ורלב"ג: **וזהו** החסד כדכתיב בשמואל ב' סי' י' ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש כאשר עשה אביו עמדי חסד: ה"ג בתנחומא מהלא הרי הנניה: **שהסרתי** כו'. דרש סיר לשון הסרה: **שהמתי** לשון מיתה: **בנעילת** גרונו. שנכהם ונגעל פתיחת גרונו ודריש נעלי לשון

עץ יוסף

כדאמר בבבלי. ועיין רש"י שם וקרי ליה מחוקקי לפי שהיה חכם. וכן ומחוקק מבין רגליו. מי מכיר ידהו מחוקקים (יפ"ת): **זה נחזי** וקרי ליה מואב. משום דמואב בא מערוה וגם היו גרי פק כדכתיב על דבר אשר לא קדמו וגו'. וגחזי היה נ"כ עינו צרה. ופרוץ בערוה כדאי' בירושלמי פרק חלק: **שלקה ע"י רחיצה** פרחן נעמן בירדן: **על אדום** אשליך נעלי זה כו'. פרש"י שנעיל היתו בג"ע: **זה דואג האדומי** כדאי' בפסיקתא שדואג היה גר אדומי: **ומה נעביד** כו' ומה נעשה ואיך נהפכם לעה"ב ודוד מלך ישראל מקלל אותם. ר"ל לדואג ואחיתופל: **עלי לפרש** לבקש להם זכות ועי"ז יתהפכו דוד ויתרצה להם: **ולעשותן רעים** דרש התרועעי לשון רישת. וה"ק קרא ע"י פיוס מעשים טובים יעשו רעים. שפי' עלי ע"י כמו עלי עשור ועלי נבל (יפ"ת): **תמן אמרו** סנהדרין ק"ד: **אם יבא** מי שהרג את הפלשתי. זה דוד. וכא נאולה בלימה ע"י שהורים על ידי זה גת לבניך. ודואג קטרג עליו אז. כמ"ש בן מי זה העלם שא"ל דואג לשאול עד שאתה שואל אם הוא הגון למלכות שאל אם הוא ראוי לבא בקהל. וגם שהלשין על דוד נגד שאול בהרגו הפלשתי בלקח מכאני נוב ואם יצעק דוד לפניך על שאתה נותן חלק לעוה"ב לדואג. מה אתה עושה להפיס דעתו: **עלי לעשותן** רעים זה לזה. היינו התרועעי לשון רישת. ר"ל כיון שאין עליו רק עבירות שבין אדם לחברו שאינו נמחל עד שירצה את חברו. הרי עלי לעשותן רעים שירצה דוד לו וימחול לו ויבא לעוה"ב (רש"א): **(ב) ואלו הן ד' חרשים**. מפרש הרשים הכמים ע"ד ההרש והמסגר ועיין סוכה נ"ב ע"ב. או מפרש הרשים אומנים אליהו הרש אבן שבנה מזבח בהר הכרמל ומלינו שהוא עתיד להשתלח. ומשיח ב"ד ומשיח ב"י שאיהם הרשים לבנין ביהמ"ק: **אליהו שהיה** מתושבי גלעד. וביאר בספר יהושבי שהוא שאחר מעשה פלגש בגבעה נוו ישראל להרוג את יושבי יבש גלעד ואי אפשר שלא נמלטו מהם אף שלא היו אנשים שלא נמצאו שם בפעם ההיא ולא נהרגו. והנה אליהו היה אחד מהם. ואחר זמן שנתיישבה העיר הזרו שם התושבים הראשונים שנמלטו. והם נקראו תושבי גלעד ע"ש: **שנא' לפני** אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך. אפרים זה משוח מלחמה. ובנימין זה אליהו שבא מאפרים עיין בב"ר סוף פ' ע"א: **אף כשיבאו** הגואלים הללו הם נ' הראשונים. מ"מ העיקר יהיה ע"י משיח ב"ד: **עד שיבואו** המואביות עמהם. ר"ל שיכלו אותם עד שלא ישארו רק הנקבות והם מותרים כמו שאמרו חז"ל מואבי ולא מואבית: **אפי' שתותיה** אפי' יסודות שלה ושרשיה כד"א כי השתות יהרסון. ודרש פלשת לשון אפיל שתות. וה"ק כשאפיל שתותיה התרועעי אתרצה לכם ואגאל אתכם או דריש התרועעי כמו ערו ערו עד היסוד בה: **(ג) והיה בוטח בהם**. במואבים מפרש רחצי מלשון (דניאל ג') די התרחצו עלוהי שפי' בטחון: **בסיר** בקדרה: **שהרגם מלך מואב** דייק זאת מדכתיב וינחם את פני מלך מואב וגו' ולא מצינו שיצאו משם (רש"י ש"ב ח') ועיין מ"ש בתנחומא ריש ויחי: **שהרגם מלך מואב** בשוח"ט מזמור ז' אי' וימדד שני חבלים להמית ריב"ל אמר ע"י שהרגו אביו ואמו ועינו נרות. ר"י אומר אביו ואמו ואחיו הרגו ולרות עינו: **והוא החסד** שעשה נחש עם דוד. כדכתיב (ש"ב י') ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש כאשר עשה אביו עמדי חסד: **(ד) שאין** המתים חיים. משום שענין תחיית המתים קשה אל הסברא לכן יפרשו הכתובים המורים עליה. בתחיית הנפש והשארותה. ומה שנא' יחיו מתיך וכדומה יפרשו שהוא משל לתגבורת אומתינו השפלה בימות המשיח עם היותינו חשובים בגלות כמתים. אמנם תחיית בן הצרפית שהיתה תחיה ממש יודו בתחייה כפשט הכתובים (יפ"ת): **אביגדור** וכדאי' בויק"ר פ"א שנקרא אבי גדור על שהיה אבי כל הגודרים פרצותן של ישראל ועושים גדר לתורה ונמצות: **שהסרתי** דרש סור לשון הסרה: **שהמתי** לשון מיתה: **בנעילת גרונו** שנסתם וננעל פתיחת גרונו. ודרש נעלי לשון נעילת שער: **ויריעו** דרש אתרועעי לשון תרועה (מת"כ): **(ה) באיסור** במה

יבא אדם ויהרהר אחר אליהו שמגלעד שהקריב באיסור במה ובנה מזבח בהר הכרמל והקריב עליו קרבן וביהמ"ק היה קיים והתורה אסרה עליו שנא' (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך וגו' כי אם אל המקום וגו'. אמר הקב"ה אני הוא שאמרתי לו שיעשה כך שנאמר (מ"א יח) ובדברך עשיתי הוי לי גלעד. ולי מנשה שלא יבא אדם ויהרהר אחר גדעון בן יואש שהיה מן מנשה שנא' (שופטים ו) הנה אלפי הדל וגו' שהקריב באיסור במה. א"ר אבא ב"כ ז' עבירות עבר גדעון באותה שעה שקירב והיה זר ובן כומרים והקריב בלילה ומעצי אשרה ושור מוקצה לע"ז ושור נעבד ובאיסור במה שהרי המשכן היה בשילה. אמר האלהים אל יהרהר אדם אחריו לשמי עשה ואני הוא שאמרתי לו שנאמר (שם) ויהי בלילה ההוא ויאמר לו ה' קח את פר השור אשר לאביך וגו' (שם) ובנית מזבח לה' אלהיך על ראש המעוז הזה במערכה וגו' והעלית עולה בעצי האשרה אשר תכרת הוי לי מנשה. ואפרים מעוז ראשי זה יהושע בן נון שבא מאפרים שנא' (במדבר יג) למטה אפרים הושע בן נון אם בא אדם לומר למה בנה מזבח בהר עיבל כמד"ת (יהושע ח) אז יבנה יהושע מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל והלא המשכן היה שם וכתיב בתורה (ויקרא יז) איש איש מבית ישראל אשר ישחט וגו'. אמר האלהים אני הוא שאמרתי לו שנא' (דברים כז) ובנית שם מזבח לה' אלהיך מזבח אבנים וגו' וכה"א (יהושע ח) כאשר צוה משה עבד ה' את בני ישראל ככתוב בספר תורת משה (שם) מזבח אבנים שלמות אשר לא הניף עליהם ברזל ויעלו עליו עולות וגו' הוי אפרים מעוז ראשי. יהודה מחוקקי זה דוד שבא מיהודה. אם יאמר לך אדם למה הקריב דוד באיסור במה שנא' (ש"ב כד) ראה הבקר לעולה וגו'. אמר האלהים אני הוא שאמרתי לו שנא' והקם לה' מזבח וגו'. מואב סיר רחצי וגו' אלו ג' אומות אסר הקב"ה לישראל לכשנכנסו לארץ לירש את ארצם מנין שנא' (דברים ב) אל תצר את מואב וגו'. וכן אדום דכתיב (שם) אל תתגרו בם. ארץ פלשתים מנין דכתיב (שמות יג) ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא י קרובה היתה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך (בראשית כא) ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקר לי ולניני ולנכדי ועדיין נכדו היה קיים. ולע"ל עתיד הקב"ה להתיר שלשתן לישראל שנאמר (ישעיה יא) ועפו בכתף פלשתי' ימה וגו' ומתרגמינן ויתחברון כתף חד למחי ית פלשתאי. לכך נאמר עלי פלשת אתרועעי (שם) אדום ומואב משלוח ידם כמד"ת מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי. ד"א (תהלים קח) ואפרים מעוז ראשי זה שמואל בן אלקנה שהיה אפרתי והקריב באיסור במה שנא' (ש"א ז) ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה כליל לה'. א"ר אבא ב"כ יא ג' עבירות נעשו בטלה של שמואל הוא ועורו ומחוסר זמן ולוי היה. ומנין שקיבל הקב"ה קרבנו שנא' (שם) ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל ויענהו ה' הוי אפרים מעוז ראשי. ד"א אפרים מעוז ראשי מדבר ביהושע שהיה משבט אפרים יב והוא עשה מלחמה בשבת שנאמר (יהושע ו) ויהי ביום השביעי וישכימו כעלות השחר ויסובו את העיר וגו'. ומנין שהיתה שבת שאין שבעה לעולם בלא שבת. ולפי שהיה יום שבת אותו יום שכבשו את יריחו לכך התרים את יריחו קדש לה' כמד"ת (שם) והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה' וגו'. א"ר יהושע השבת כולה קדש וכל מה שנכבש בשבת יהיה קדש לה'. וכה"א (שם) וכל כסף וזהב וכלי נחשת וברזל קדש הוא לה' אוצר ה' יבא. א"ר ברכיה הכהן כעיר הנדחת עשאה והרי עיר הנדחת אסורה בהנאה שנאמר (דברים יג) ושרפת באש את העיר ואת כל שללה וגו'. וכה"א (יהושע ו) ויחרימו את כל אשר בעיר מאיש ועד אשה מנער ועד זקן ועד שור ושה וחמור לפי חרב. א"ר יהודה הלוי בר שלום לימד לישראל מה שאמר הקב"ה (במדבר טו) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה. אמר יהושע הואיל וכבשנו אותה תחלה נקדיש את כל שללה לגבוה. אם יאמר לך אדם היאך חלל יהושע את השבת אמור לו על פי הקב"ה עשה שנא' (יהושע ו) ויאמר ה' אל יהושע ראה נתתי וגו' וסבתם את העיר וגו' וביום השביעי תסבו את העיר וגו'. ואי אפשר לז' ימים בלא שבת הוי אפרים מעוז ראשי. ד"א אפרים מעוז ראשי מדבר בנשיא אפרים שהקריב קרבנו לחנכת המזבח ביום השבת שנאמ' ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו'. מנין שיום שבת היה. לפי שכבר אמרנו אותו יום שהתחילו הנשיאים יום ראשון היה. מכאן את למד שיום הז' להקרבה שבת היה. שלא תאמר היאך חלל את השבת והלא אין קרבן יחיד דוחה את השבת וזה הקריב בשבת. אמר הקב"ה לא על פיו עשה שאני אמרתי למשה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח בלא הפסק יקריבו זה אחר זה הוי אפרים מעוז ראשי. לכך נאמר ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו': (ו) ביום השביעי וגו'. יג הה"ד (איוב מא) מי הקדימני ואשלם וגו'. א"ר תנחום ב"ר אבא מי שאין לו נכסים ועושה צדקה וגמילות חסדים. מי שאין לו בנים ונותן שכר סופרים ומשנים. מי שאין לו בית ועושה מזוזה. מי שאין לו טלית ועושה ציצית. מי שאין לו בנים ומוהל ועושה ספרים ומשאילן לאחרים. אמר הקב"ה זה הקדים וקיים מצותי עד שלא נתתי לו במה לקיימן צריך אני לשלם ליתן לו ממון ובנים שיהיו קוראים בספרים הוי מי הקדימני לעשות מצוה ואשלם לו שכרה. למה שאיני חסר דבר שהעולם ומלואו שלי הוא. לכך נאמר (איוב מא) תחת כל השמים לי הוא: (ז) ד"א מי הקדימני ואשלם מדבר באברהם שמעצמו הכיר להקב"ה. כמד"ת (משלי יד) מדרכיו ישבע סוג לב וגו'. מהו מדרכיו ישבע סוג לב ר' אבא ב"כ אומר אותו הלב שהוא מלא סיגים מדרכיו עתיד להשתבע. (שם) ומעליו איש טוב זה היה אברהם שהכיר מעצמו להקב"ה יד ולא היה אדם שלימד אותו היאך להכיר את המקום אלא הוא מעצמו וזהו אחד מד' בני אדם שמעצמם הכירו להקב"ה. איוב הכיר מעצמו להקב"ה מנין שכה"א (איוב כג) מחקי צפנתי אמרי פיו. חזקיה מלך יהודה אף הוא מעצמו הכיר להקב"ה מנין שכן כתיב עליו (ישעיה ז) חמאה ודבש יאכל לדעתו מאוס ברע ובחור בטוב. ומלך המשיח מעצמו הכיר להקב"ה. וכן אברהם א"ל הקב"ה אברהם העליונים והתחתוני' שלי הם כמד"א (איוב מא) תחת כל השמים לי הוא ואומר (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה ואתה הודעת שמי בעולם חייך שאני מקנה אותך את העליונים

יד יוסף י ב"ר פ' נ"ד. תנחומא וזוהר בשלח דף מ"ס : יא ויק"ר פ' כ"ב. ירושלמי מגילה פ"ק. אג"ס פ' י"ג : יב ירושלמי שבת פ"ק. רבה ותנחומא במדבר. ילקוט יהושע רמז ע"ו. סדע"ר פ' י"א. במד"ר פ' כ"ג סי' ו'. ב"ר פ' מ"ז : יג ויק"ר פ' כ"ו : יד כי אע"פ שהיה נח. כי בן נ"ח שנה היה לאברהם כשמת נח מ"מ ליושר טבעו לא הוצרך למורה :

מתנות כהונה

לשון נעילת סער : **ויריעו** דרש התרועעי לשון תרועה : **הדל** וגו' גרסי' : **ז'** דברים כו'. ה"ג בתנחומא ובילקוט שופטים גרס ח' דברים וכן פירש"י ורלב"ג בספר שופטים ומנו עוד דברים אחרים ע"ש : **שקירב** והיה זר גרסי' ועיין מזה בויקרא רבה פ' כ"ד ותמצא גירסאות שונות : **ויחברון** כו'. דרש התרועעי לשון ריע וחבר : **משלוח** ידם. סיפיה דקרא של ועפו בכתף הוא : ה"ג **אל** תצר את מואב וכן אדום דכתיב אל תתגרו בם : **הוא** ועורו ומחוסר זמן גרסי' וכן הוא בירוש' פ"ק דמגילה : **שאין** ז' כו'. ובכל יום מז' הימים היו מקיפין אותו הרי על כרחך שחללו את השבת וכן הוא בירוש' פ"ק דשבת ועוד יליף ליה התם מדכתיב עד רדתה ואפי' בשבת : **אסורה** בהנא'. אפי' להקדיש לשמים ומשני ר"י הלוי שהשלל הקדישו לה' כמו חלה : וה"ג **שהתחילו** הנשיאים יום ראשון היה וע"ל : **לא** על פיו עשה גרסי' : **ועושה** מזוזה גרסי'. ופי' ועושה מזוזה וציצית לאחרים כדי לקיים המצוה במה שאפשר לו לקיים : **ממון** בית ושמלה והכל בכלל : **הוי** מי הקדימני. פי' מי שהקדימני ועיין כל זה בויקרא רבה פ' כ"ז : **סיגים** כלומר מעשים הרעים כד"א כסף היה לסיגים : **מדרכיו** שמטיב דרכיו ומעשיו עתיד

ענף יוסף

פרשה יד (ה) [ולפי שהיה יום שבת אותו יום שכבשו כו'] קשה מנלן דכאחד בשבת התחילו ומי הסיקף דהוי שביעי שבת. דלמא ביום אחר התחילו והיה שבת בתוך השבעה ימים. וי"ל דאס"ג דליכא למילף כלל מקרא. אלא דה"ק בעל המאמר כיון דע"כ שחיללו את השבת באחד מהשבעה ימים א"כ אית לן למימר מסברא דיום הכבוש היה בשבת מדאסר יהושע ביזת יריחו בהנאה כמעשה שבת. עוד י"ל מדלא כתיב וביום שביעי וכתיב השביעי ע"כ היינו שביעי הידוע והוא יום השבת. וזהו

עץ יוסף

במה שכ"ז הוצדק דוד על עשותו הבמה כי כן עשו השלשה הראשונים לפי שעה ע"פ הדיבור. וכן היה הדיבור לדוד ככה ולא מלבו : **שנאמר** ובדבריך עשיתי. ר"ל שבדבר י"י הקריב באיסור במה : **שבע עבירות** עיין בכל המקומות שציינתי ביד יוסף כי יש מקומות שגרסו שמונה עבירות : **והקריב בלילה** שהקרבן בכל מקום פסול בלילה מדכתיב ביום צותו את בני ישראל. וכן שחיטה מדכתיב ביום זבחכם והכא כתיב ויעש לילה. וא"ת אי הקב"ה א"ל לעשותו בלילה מאי קאמר ויהי כי ירא מעשות יומם ויעש לילה הרי כך מצותו. ואי לא קאמר ליה היכי מצי עביד עבירה. וי"ל דקאמר לו אי בעית עביד בלילה ואלמלא פחדו היה עושה ביום כעיקר המצוה (יפ"ת) : **ושור מוקצה** שהוקצה לתקרובת עכו"ם ז' שנים כדכתיב ופר השני ז' שנים ומפרש בש"ס שהוקצה לאשרה ז' שנים : **ושור הנעבד** לא ידעתי מהיכן נפקא (רש"י) : **זה יהושע** כו' למה בנה מזבח כו' יהודה מחוקקי זה דוד כו' למה הקריב דוד באיסור במה. הנה אגדה זו דמונה יהושע ודוד באלו שעשו ע"פ הדבור ע"כ צ"ל דס"ל כר' יוסי בר הנינא בויק"ר פ' כ"ב ריש סי' ו' דמשהוקם המשכן נאסרו הבמות לעולם ואין לה היתר אלא ע"י נביא ואז מותר אף כשבית המקדש הוה קיים ופליג על מתני' דפרק תמאת דאי' שם באו לגלגל הותרו הבמות פי' כשעברו את הירדן והוקבע שם בגלגל את המשכן כל שבע שנים שכבשו ושבע שנים שחלקו. גם אי' שם באו לשילה נאסרו הבמות וכשחרבה שילה הותרו הבמות עד שנבנה ביהמ"ק ואז שוב נאסרו : **ועתה נכדו** היה קיים. על כן לא היו יכולים לילך דרך ארץ פלשתים שלא היה רשות בידם מפני שבועת אברהם : **ויתחברון** דרש התרועעי לשון ריע וחבר : **זה שמואל** כו' והקריב באיסור במה. עיין מ"ש לעיל : **הוא ועורו** שכתיב ויעלהו עולה כליל. משמע כולו בלא הפשט וניתוח. ועולה טעונה הפשט כדכתיב והפשיט את העולה וה"ה לעולת הצאן ולעולת הצבור כדשנו בת"כ : **ומחוסר זמן** כדכתיב טלה חלב ומפרש קטן יונק. ודייק שהיה קטן כל כך דהוה מחוסר זמן משום דאל"כ מאי נפקא מינה לאשמועינן דהוה יונק (יפ"ת) : **ויענהו** ה' שירד אש מן השמים ושרף את העולה או ע"י הרעם שהרעים ה' בקול גדול על פלשתים להבהילם שמכל זה ידעו שקבל ה' קרבנו : **שאין שבעה** לעולם בלא שבת. ובכל יום מהשבעה הימים היו מקיפים את יריחו הרי ע"כ שחיללו את השבת : **א"ר יהושע** מלת רבי מיותר שקאי על יהושע תלמידו של משה רבינו : **וכל מה** שנכבש בשבת כו'. ולכן אסור ליהנות ממנה כי לא ניתנה שבת לדחות כ"א מפני סכנת נפשות ולא להרווחת ממון : **והרי עיר** הנדחת אסורה בהנאה. וא"כ איך הקדישו לשמים הא עיר הנדחת אפי' להקדיש לשמים אסור ומתרץ ר' יודא הלוי שהשלל הקדישו לה' כמו חלה ר"ל שהשור ושה וחמור החרימו לפי חרב כעיר הנדחת. והכסף והזהב וכלי הנחשת והברזל נתנו אוצר בית ה' כמו חלה : (ו) **הה"ד** מי הקדימני כו'. הכוונה למאי דסיים לקמן סי' פ' מדבר ביוסף כו' ואגב דריש ליה בדרשות אחרות כדרך המדרש : **ועושה מזוזה** להיותה מוכנת בידו אם יזכה לבית וכן מי שאין לו טלית ועושה ציצית שיהיה לו מזומן בידו (יפ"ת) או פי' שעושה מזוזה וציצית לאחרים כדי לקיים המצוה במה שאפשר לו לקיים (מת"כ) : **ליתן לו ממון** שיקנה נכסים ויקנה לו בית וטלית (מת"כ) : **הה"ד מי** הקדימני לעשות מצות. כגון זה שנתן צדקה עד שלא היה לו נכסים. וקנה מזוזה וציצית עד שלא היה לו בית וטלית. ואע"פ שאי אפשר לעשות המצוה אם לא יקדים לו הקב"ה המצות. מ"מ קרי ליה מקדים המצוה לר' תנחום כיון דעבד ליה קודם שהוצרך לעשותה (יפ"ת) : (ז) **מדבר באברהם** שמעצמו הכיר להקב"ה כו'. ביאורו דודאי אם אין לאדם בתורה ובחכמה קבלת בית רבו אי אפשר לו להשיג חכמה ודעת ויראת ה' בתורה מעצמו. אלא בסיוע שפע רוח הקדש. והכי נמי הוי באברהם ומבואר בזוהר ריש פ' לך לך דלעולם ליכא אתערותא דלעילא אלא בתר אתערותא דלתתא. ולכן באברהם אבינו דהוי מעיקרא אתערותא דלתתא שהוא מעצמו נתעורר תחלה להשיג הכמה ודעת ויראת ה' אז נתעורר עליו גם מלמעלה שפע רוה"ק להאיר לו האמת. וכן בהיפך הפונה לבו לבטלה לאחוז בסכלות והבלי העולם אז מתנהגים עמו ג"כ לפי דרכו להיות נאחז תמיד בסכלות ובהבלים. וז"ש מדרכיו ישבע סוג לב שהוא מלא הרהורים רעים בדרכי סכלות הוא ג"כ יהיה לו כפי דרכו ואין נוגה לו באור החכמה. אבל מעליו איש טוב

העליונים ואת התחתונים שנא' (בראשית יד) ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. הוי מי הקדימני ואשלם למה תחת כל השמים לי הוא: (ח) ד"א מי הקדימני ואשלם. טו א"ר אלעזר ב"ר חייא כל מה שעשה אברהם למלה"ש פרע הקב"ה לבניו ביציאתם ממצרים ועתיד ליתן אותם לע"ל: אתה מוצא באברהם (שם יח) יוקח נא מעט מים. ואף הקב"ה פרע לבניו (שמות ו) ולקחתי אתכם לי כנגד יוקח נא. א"ר יוחנן אין לי אלא בעה"ז לע"ל מנין (ישעיה יד) ולקחום עמים והביאום אל מקומם. באברהם כתיב מעט מים והקב"ה נתן לבניו מים ביציאתם ממצרים (שמות יז) והכית בצור ויצאו ממנו מים. ולע"ל מנין (דברים ח) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים וגו'. ולימות המשיח מנין (ישעיה ל) והיה על כל הר גבוה ועל כל גבעה נשאה פלגים יבלי מים וכן (שם מא) אפתח על שפיים נהרות. באברהם כתיב (בראשית יח) ורחצו רגליכם. והקב"ה נתנה לבניו ביציאתם ממצרים (יחזקאל טז) וארחצך במים. ובא"י (ישעיה א) רחצו הזכו. ולע"ל מנין (שם ד) אם רחץ ה' וגו'. באברהם כתיב (בראשית יח) והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה והקב"ה עשה סוכות לבניו ביציאתם ממצרים (ויקרא כג) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו'. ובא"י (תהלים קמ) סכותה לראשי ביום נשק. מהו ביום נשק ביום זיונם של ל"א מלכים. ולע"ל מנין (ישעיה ד) וסוכה תהיה לצל יומם וגו'. הוי מי הקדימני ואשלם וגו'. וכה"א (קהלת יא) שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים וגו': (ט) ד"א מי הקדימני ואשלם. מדבר ביוסף שהוא טז הקדים ושימר את השבת עד שלא נתנה (בראשית מג) וטבוח טבח והכן א"ר יוחנן ע"ש היתה ואין הכן אלא לשבת שנא' (שמות טז) והיה ביום הששי והכינו וגו'. אמר הקב"ה יוסף אתה שמרת את השבת עד שלא נתנה התורה חייך שאני משלם לבן בנך שיהא מקריב קרבנו בשבת מה שאין יחיד מקריב ועלי לקבל קרבנו ברצון. הוי מי הקדימני ואשלם ומנין שכן הוא ממה שאמור בענין ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו': (י) ביום השביעי וגו'. הה"ד (תהלים כד) שאו שערים ראשיכם וגו'. יז את מוצא בשעה שבנה שלמה את ביהמ"ק ביקש להכנים את הארון לבית קדשי הקדשים ובאותה שעה דבקו שערים זה בזה. אמר שלמה כ"ד רננות מן פסוק (דה"ב ו) כי האמנם ישב אלהים וגו' עד ועתה קומה ה' אלהים לנוחך אתה וארון עזך וגו' כ"ד פסוקים ולא נענה. חזר ואמר שאו שערים ראשיכם והנשאו וגו' ולא נענה. חזר ואמר שאו שערים ראשיכם וגו' ולא נענה. וכיון שאמר (שם ו) ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך מיד נענה ונשאו שערים ראשיהם ונכנס הארון ושרתה השכינה בבית וירדה האש מן השמים שכן כתיב אחריו (שם ז) וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית. ולמה נצטער שלמה. ע"י שנתגאה ואמר (מ"א ח) בנה בניתי בית זבול לך וגו'. מהו בנה בניתי א"ר יעקב בריה דרב יהודה בר יחזקאל אמר יח בנין בנוי בניתי. ר' יהודה בש"ר יוסף אמר הכל מסייעין למלך כ"ש יט הכל מסייעין למה"מ הקב"ה אפי' רוחות ואפי' שדים ואפי' מלאכים. א"ר ברכיה כתיב (שם ו) והבית בהבנותו וגו' אשר הם בונים אין כתיב אלא בהבנותו כ מאליו היה נבנה. (שם) אבן שלמה מסע נבנה מלמד שהיתה האבן מסעת את עצמה ועולה וניתנת על גבי הדימוס. א"ר אבהו ואל תתמה דהכתיב (דניאל ו) והיתית אבן חדא ושומת על פום גובא וכי יש אבנים בבל אלא מלמד שעמדה מא"י ובאתה וישבה לה ע"פ הגוב. רב הונא בשם רב יוסף אמר מלאך ירד באותה שעה ונדמה בדמות ארי של אבן וישב ע"פ הבאר הה"ד (שם) אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני. ומה לכבוד ב"ו היתית אבן חדא לכבוד ממה"מ הקב"ה עאכ"ו לכך נאמר שאו שערים ראשיכם וגו'. מהו (תהלים כד) ויבא מלך הכבוד א"ר סימון כא למה נקרא שמו של הקב"ה מלך הכבוד המלך שהוא חולק כבוד ליראיו. א"ר סימון כתיב (במדבר יב) והעם לא נסע עד האסף מרים כב מלמד שנתעכב לה הענן. ר' לוליאני בש"ר יצחק כתיב (שמות יט) משה ידבר והאלהים יעננו בקול האלהים ידבר ומשה יעננו בקול אכ"כ אלא משה ידבר והאלהים יעננו בקול כג בקולו של משה היה מדבר עמו. כד ר' ברכיה בש"ר סימון אמר (בראשית לט) ויוסף הורד מצרימה מה כתיב שם (שם) ויהי ה' את יוסף. ר' יודן בש"ר איבו אמר אין לי אלא ברווחה בצרה מנין (שם) אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו. ד"א מלך הכבוד כל הכלים שבמשכן היו מכוסים בעור תחש מלמעלן ובארון כתיב (במדבר ד) ופרשו בגד כליל תכלת מלמעלה וכל כך למה כדי שיבא הארון מסויים הוי ויבא מלך הכבוד. ד"א מלך הכבוד אמר חזקיה מה נשתנית תכלת משאר מיני צבעונין שצוה האלהים להיות בציצית כה מפני שתכלת דומה לעשבים והעשבים דומים לים והים דומה לרקיע והרקיע דומה לקשת והקשת דומה לענן והענן דומה לכסא והכסא דומה לכבוד שנא' (יחזקאל א) כמראה הקשת אשר יהיה בענן וגו'. וחלק ליראיו תכלת שהוא מעין כבודו שנא' (במדבר טו) ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת הוי ויבא מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו. ד"א ויבא מלך הכבוד א"ר אבין מלך שהוא חולק מכבודו ליראיו. כו מלך ב"ו אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו ואין לובשין לבושו. אבל הקב"ה אינו כן בהקב"ה כתיב (תהלים יח) וידא על כנפי רוח ואומר (נחום א) בסופה ובסערה דרכו. ונתנו לאליהו שנא' (מ"ב ב) ויעל אליהו בסערה השמים. מלך ב"ו אין יושבין על כסאו ובשלמה כתיב (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה'. נתן את שרביטו למשה שנא' (במדבר כ) ויקח משה את המטה מלפני ה'. לבושו של הקב"ה הוד והדר שנא' (תהלים קד) הוד והדר לבשת. ונתנו למשיח שנא (שם כא) הוד והדר תשוה עליו. ד"א ויבא מלך הכבוד שהוא חלק כבוד ליוסף הצדיק על שהיה ירא אלהים שנא' (בראשית מב) את האלהים אני ירא שבשבילו שכן ה' לאדוניו שנא' (שם לט) וירא אדניו כי ה' אתו. א"ר אבין הלוי

יד יוסף טו ב"ר פ' מ"ח. ש"ר פ' כ"ט. קה"ר פסוק שלח לחמך. ב"מ פ"ט. תנחומא וילקוט וירא. פסיק"ר פ' י"ד. ועיין סד"א ח"א פ' י"ב. ובמכילתא ריש בשלח. ובתוס' פ"ד דסוטה: טז ב"ר פ' נ"ב. תנחומא נשא. ילקוט מקץ. תד"א ח"א פ' כ"ז. מכילתא ריש בשלח: יז שוח"ט מזמור כ"ד. שבת פ"ב. ועיין לקמן פ' ע"ו: יח ש"ר פ' נ"ב. שהש"ר פ"א סי' ס'. פסיקתא פ"ו: יט שוח"ט מזמור כ"ד: כ שהש"ר פ"א סי' ס'. פסיק"ר פ"ו. ש"ר פ' נ"ב. זוהר נח דף ע"ה. זוהר פקודי דף רכ"ב: כא ש"ר פ"ח סי' ב' וש"נ: כב ספרי בהעלותך פיסקא ק"ו. סוטה ע': כג ברכות מ"ה: כד ב"ר סוף פ' צ"ז. ילקוט בראשית: כה שוח"ט מזמור כ"ד. לעיל פ"ד סי' י"ג. ספר הכבוד דף י"א. סוטה י"ז. חולין פ"ט. מנחות מ"ג. ספרי שלח פיסקא קט"ו. תנחומא שלח. ירושלמי ברכות פ"ק. זוהר סוף חלק ג' דף פ"א. ולקמן פ' ע"ז: כו רבה ותנחומא וארא. לקמן פ' ט"ו. שוח"ט מזמור כ"א. תנחומא ס"ו:

ענף יוסף

זהו שמשיים המדרש בקרבן אפרים לכן נאמר ביום השביעי: (י) [ובאותה שעה דבקו שערים זה לזה] בשוח"ט גרסי' בקש שלמה להכניס את הארון והיה השער קטן חמש אמות ארכו ושתי אמות וחצי רחבו. והארון היה אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו. וכי לא היה אמה וחצי נכנסת בתוך שתים וחצי. אלא אותה שעה דבקו שערים זה בזה ואמר שלמה כ"ד רננות כו' הכל כדאי' כאן. וכן בשבת פ"ב משמע דס"ל שהארון היה נכנס אלא שבנכנס דבקו שערים זה בזה כהסוגיא דכאן ודשוח"ט. ולעיל בש"ר פ"ח סי' ג' אי' שעשה ארון של עשר אמות ע"ש מ"ש: [חזר ואמר שאו שערים ראשיכם כו'] ואע"פ שאין רמז לזה במלכים ודה"י אלא משמע דבתר תפלתו אמר זכרה לחסדי דוד. לא קשה שלא שם הכתוב לכתוב רק תפלותיו

מתנות כהונה

עתיד להיות שבע ודשן וכן פי' הרלב"ג בפירושו לספר משלי: זיונם שהיו מזיינים עצמם ללחום עם ל"א מלכים: ה"ג לצל יומם וגו' הוי מי כו': דבקו שערים כו'. בשוחר טוב מפ' ליה דאל"כ הרי פתח השער היה רחבו ב' אמות וחצי והארון לא היה רחבו כ"א אמה וחצי ולמה לא נכנס אלא שדבקו כו': כי האמנה ישב כו' בד"ה ב' סי' ו': ולמה נצטער. למה באתה כל הצער זה לידו ה"ג בשוחר טוב וברים מדרש חזית ובילקוט מלכים בנין בנוי בניתי: ה"ג מסייעין למלך כל שכן הכל כו'. ועיין מזה סוף ספר שמות: בקולו של משה. משמע כשהיה מדבר עם משה היה קול הדיבור שוה לקולו של משה ולא הגביה קולו יותר מן המתורגמן מפני הכבוד כדין הקורא בתורה ובתנחומא גרס בהדיא בקול שהיה יכול משה לסבול ורש"י לא פי' כן פר' תרי ועיין שם ובזוהר היה לא גרסי' בקולו של משה וכו' ולפי זה יהיה הכבוד שהלה הדבור במשה והעטייה בהקב"ה וק"ל: מסויים כלו' מסומן בסימן ואות ניכר בין שאר כלי המקדש: לעשבים בכל מקום שכתוב המאמר הזה לא כתב עשבים וגם ענן וכבוד דלקמן אבל בשוחר טוב גרס כמו כאן: אין רוכבין על סוסו. עיין לקמן פ' ט"ו: ה"ג האלהים שנאמר את האלהים אני

עץ יוסף

זה אברהם שמעצמו הכיר להקב"ה שלא היה אדם שלמדו אלא השיג הכל בשפע רוה"ק לפי שהיה איש טוב בטבעו ובהר מעצמו בטוב והיה מתגדל תמיד בטוב להקור ולדרוש להבין יראת ה' ותורתו לפיכך גם מן השמים הורו לו בטוב שפע חכמה רוה"ק (מה"ק): קונה שמים וארץ וקרא על אברהם שקנה שמים וארץ מהקב"ה ע"י מעשיו הטובים: (ח) כל מה שעשה אברהם למה"ש כו'. דרים דאשמעינן לדקת ה' שנתן שכר לאברהם כפי כל פרטי מעשיו בגמילות חסדים לאורחים זה שלש פעמים במדבר ובארץ ולעתיד היינו לימות המשיח (יפ"ת): פרע הקב"ה לבניו ביציאתן ממצרים ובארץ ועתיד ליתן אותם לע"ל. כצ"ל וכן הוא בב"ר פ' מ"ח ס"י: והכית בצור ויצאו ממנו מים בארץ מנין כי ה'. כצ"ל: זיונם שהיו מזיינים עצמם ללחום עם ל"א מלכים: שלח לחמך שהרמז על עשיית הטוב שיהיה הזכות מעוהד לרוב ימים: (ט) ואין והכן אלא לשבת. דפשיטא דמטוח טבה להכין הוא לצורך האורחים כמ"ש כי אתי יאכלו האנשים בצהרים. אע"כ צ"ל לדרשא אתא דערב שבת היה שמצוה להכין ליום המחרת ועיין מ"ש בב"ר: (י) כ"ד רננות דהיינו לשון תפלה ותחנה רנה: עד ועתה קומה כו'. פי' ועד בכלל דהיינו עד פסוק ה' אלהים אל תשב פני משיחך: מיד נענה כו' וכן כתיב אחריו וככלות שלמה להתפלל כו'. דמשמע דלא נענה להיות הארון בא במקומו שהשכינה ירדה עליו עד שכילה להתפלל דהיינו ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך. אבל קודם שכילה תפלה זו לא היה נענה בכל כ"ד רננות דכתיב מקמיה האי קרא ה' אלהים אל תשב כו' (רש"ש) ועיין מ"ש בש"ר פ"ח: ולמה נצטער פי' למה באת כל הצער הזה לידו. ומתרץ לפי שנתגאה כו': מהו בנה בניתי א"ר יעקב כו' בנין בנוי בניתי. לכאורה זה סותר למ"ש שנצטער ע"י שנתגאה ואמר בנה בניתי בית זבול לך. לכן נראה שגיר' השוח"ט עיקר דאי' שם מפני שנתגאה ואמר בנה בניתי בית זבול לך. רבי יעקב בריה דר"י אמר בנין בנוי בניתי לך. ולפ"ז ר' יעקב פליג ואמר שלא נתגאה ואדרבה הכניע עצמו לפני הקב"ה. ואפשר שס"ל שבא הצער לידו כדי שיעשה הנס לכבוד דוד לאות שמחל לו ה' על עון בת שבע כדאי' בפ"ב דשבת: אמר ר' יעקב בריה דרב יהודה. צריך להיות רבי יצחק בריה דרב יהודה (א"א) וכן הוא ברים חזית: אלא בהבנותו מבנין נפעל: הדימוס שורות בנין של אבנים. וכי יש אבנים בבבל. שבבל היא בירידו של עולם: מלאך ירד כו' אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא. מפרש פום הבור של אריות וזה היתה סיבה שלא חבלוהו. דכן כתבו הטבעיים שכאשר האריה ניעוד והוטם בכליבה אין לו איל ונעשה רך הלבב (רמ"מ) ולפי דבריו הא דהוצרך המלאך להדמות לאריה היה להגדיל הנס שיתראה להם כדמות אריה גדול המצילו לסגור פיהם: לכבוד ממה"מ בבנין ביהמ"ק: למה נקרא שמו מלך הכבוד. הלא כל מלך יש לו כבוד ואיך יהיה שם מלך הכבוד מיוחד להקב"ה ועוד כי אינו מקבל שום טובה וכבוד מהברואים כי א"צ לשום דבר חלילה. לכן קאמר שהוא שולט ומושל על הכבוד. והכוונה כי הכבוד ביד המכבדים ולא ביד המכובד. ולכן לא יקרא מכובד אלא מי שהכבוד בידו והוא הנותן כבוד לזולתו ע"ד איזהו מכובד המכבד את הבריות. וכן הקב"ה לפי שהולק כבוד לזולתו נקרא מלך הכבוד. וכן פירש בעל העקידה בשער ס"ה. וכתב עוד שאמר ליראיו מפני שמשלימות הכבוד שעליו יקרא המכבד בעל הכבוד שנותן למי שראוי לו: בקולו של משה פירשתי במקום אחר ניורו: אין לי אלא ברווחה. כלו' אין לי שהיה ה' עמו אלא אבל בשעת הרווחה בשעת הצרה בהיותו בהסתר פנים ממין שנס באותו הפרק היה ה' עמו. ת"ל אין שר בית הסוהר גו' באשר ה' אתו. הרי שאף בהיותו בבית הסוהר היה ה' עמו (נזה"ק): מסויים מסומן בסימן ואות ניכר בין שאר כלי המקדש: לעשבים עיין בהמקומות שציינתי ביד יוסף שיש שנויים בהנוסחאות: אין רוכבין על סוסו כו'. מפני אימת מלכות כדתנן בסנהדרין פרק כ"ג אין רוכבין על סוסו כו' שנס'

הלוי ב"ר יוסף מברך להקב"ה על כל דבר ודבר שהיה עושה . והיה אדוניו רואה אותו מלחש בפיו והוא אומר לו מה אתה אומר והוא משיבו ואומר אני מברך להקב"ה . א"ל אדוניו מבקש אני לראותו . א"ל יוסף הרי חמה אחד מכמה שמשין שלו ואין אתה יכול להסתכל בו והיאך תוכל להסתכל בכבודו . א"ל הקב"ה כז חייך בשביל כבודך אני נגלה עליו שנאמר וירא אדניו כי ה' אתו . ד"א ויבא מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו יוסף הצדיק נתיירא מן הקב"ה כמד"ת (שם) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים . ונתן כבוד להקב"ה שלא נגע בה מפני יראתו . א"ל חייך לבן בנך אני פורע שאחלוק לו כבוד שאתן לו רשות להקריב את קרבנו ביום קדש שלי ולא יהיה נזוק הה"ד ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו' : (יא) ביום השביעי וגו' . הה"ד (קהלת יב) דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד . כח תני מעשה בר' יוחנן ב"ב ור' אלעזר חסמא שהלכו להקביל את פני ר' יהושע בפקיעים . אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום . אמרו לו תלמידיך אנו ומימיך אנו שותים . אמר להם אעפ"כ אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש כט שבת של מי היתה . שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה . ובמה היתה הגדה היום . אמרו לו בפרשת הקהל . ומה דרש בה (דברים לא) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד ונשים באות לשמוע טף למה . ל כדי לקבל שכר למביאיהם . אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני . ועוד דרש בה (שם כו) את ה' האמרת וגו' וה' האמירך היום וגו' לא אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה בעולם דכתיב (שם ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד . ואני אעשה אתכם חטיבה בעולם (ש"ב ז) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ . ואף הוא פתח ודרש דברי חכמים כדרבונות למה נמשלו דברי תורה כדרבן לב לומר לך מה דרבן זה מכוון את הפרה לתלמיה להביא חיים לעולם אף דברי תורה מכוונין לב לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים . אי מה דרבן זה מטלטל אף ד"ת מטלטלים . ת"ל וכמסמרות נטועים . אי מה מסמר זה חסר ולא יתיר אף ד"ת חסרים ולא יתירים . ת"ל נטועים מה נטיעה זו פרה ורבה אף ד"ת פרים ורבים . בעלי אסופות אלו ת"ח שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין . הללו אוסרין והללו מתירין . הללו פוסלין והללו מכשירין . לג שמא יאמר אדם הואיל והללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין היאך אני לומד תורה מעתה . ת"ל נתנו מרועה אחד אל אחד נתנן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא שנא' (שמות יט) וידבר אלהים את כל הדברים האלה . לד אף אתה עשה אזנך כאפרכסת וקנה לך לב שומע את דברי המטמאין ואת דברי המטהרין את דברי האוסרין ואת דברי המתירים את דברי הפוסלין ואת דברי המכשירין .

בלשון הזה אמר להם אין דור יתום שר' אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו : (יב) ד"א דברי חכמים כדרבונות . א"ר תנחומא ב"ר אבא לה מה הדרבן הזה מכוון את הפרה לחרוש בתלם שלה כך דברי חכמים מכוונים את האדם הזה לדרכיו של הקב"ה . א"ר תנחומא המשנה קראת אותו מרדע והמקרא קרא אותו דרבן ומלמד דכתיב (שופטים ג) במלמד הבקר . וכן (ש"א יג) ולהציב הדרבן . א"ר נתן למה נקרא מרדע שמורה דעה בפרה . למה נקרא שמו דרבן שדר בינה בפרה . ולמה נקרא מלמד שמלמד את הפרה לחרוש בתלם שלה . כך הם דברי חכמים דרים בינה בבני אדם ומורים דעה בהם ומלמדים אותם דרכיו של הקב"ה . וכמסמרות נטועים נטועים הם באדם כשהוא משמרם . ולמה נמשלו כנטיעה כשם ששרשיו של אילן משתרשים לכל מקום כך דברי חכמים נכנסים ומשתרשים בכל הגוף . בעלי אסופות אימתי הם כמסמרות נטועים באדם בזמן שבעל תורה נכנס לתלמוד והם נאספים לשמוע . נתנו מרועה אחד ר' יוחנן מברך יום הראשון של חג ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות לולב ושאר כל הימים על מצות הזקנים . ר' יהושע מברך בכל יום על נטילת לולב ואין ר' יהושע מודה לר' יוחנן שיום טוב הראשון דבר תורה הוא שנא' (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' ושאר כל הימים מדבריהם הם . אר"ש בר חלפתא בש"ר אחא סבר ר' יהושע כן ומה טעם עבד כן מפני שכתוב דברי הכמים כדרבונות וגו' נתנו מרועה אחד ד"ת ודברי חכמים מרועה אחד נתנו . (קהלת יב) ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר . ויותר מהמה בני הזהר יותר מד"ת הוי זהיר בדברי סופרים וכה"א (ש"ה א) כי טובים דודיך מיין לו טובים דברי דודים מיינה של תורה . למה שאין אדם מורה כראוי מד"ת מפני שהיא סתומה וכולן סימנין שנא' (דברים לא) ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם סימנין בפיהם . אבל מתוך דברי חכמים אדם מורה כראוי מפני שהם פורשים את התורה . ולכך נמשלו דברי חכמים כדרבונות מפני שהן מדיירין בינה בבני אדם . ד"א ויותר מהמה בני הזהר א"ר אבא סדרוננא אם יאמר לך אדם למה לא נתנו בכתב דברי סופרים כשם שנתנו דברי תורה אמור לו לפי שאי אפשר לכתוב כל דבריהם הה"ד ויותר מהמה בני הזהר . מהו מהמה מה נכנסה בך אם באת לכתוב דברי סופרים למה שאילו באת לכתוב דבריהם אין קץ וסוף לדברים לעשות ספרים הה"ד עשות ספרים הרבה אין קץ . אבל מה יש לו לאדם לעשות שיהא מייגע בשרו הרבה להגות דברי הכמים הה"ד (קהלת יב) ולהג הרבה יגיעת בשר . ד"א ולהג הרבה אם יגעת הרבה בדבריהם הקב"ה מסיר יצה"ר ממך . הה"ד בשר כמד"ת (יחזקאל לו) ונתתי לכם לב בשר . ד"א ולהג הרבה יגיעת בשר אם יגעת הרבה בלהג דברי חכמים הקב"ה מבשרך בשורות טובות הוי בשר . ד"א אם יגעת בדברי חכמים אתה נעשה בשר הה"ד בשר .

וכה"א

יד יוסף כז ב"ר פ' פ"ו . תנחומא ס"ז סי' ל' : כח חגיגה ה' בבלי וירושלמי . מכילתא בא פ' י"ז . אדר"נ פ' י"ח . תוספתא סוטה פ"ז : כט ברכות כ"ח : ל מ"ס סל' ו' פ' י"א : לא ברכות ו' : לב ספרי ח"ב פיסקא מ"א . אדר"נ פ' י"ח . פסיק"ר פ"ז . ירושל' פ' חלק . קה"ר פ' י"ב . תנחומא בהעלותך : לג לקמן פ' ע"ו : לד ברייתא דל"ב מדות פ"א : לה פסיק"ר פ"ג . קה"ר פ' י"ב . תנחומא בהעלותך וסדר וילך : לו פסש"ר פ"א :

מתנות כהונה

אני ירא : **שכן** פי' נמסך ונגלה להראות לו ודוגמתו בב"ר סוף פ' ל"א זה שיכין לעשות החיבה פירש"י המסכו ושכינתו וכן בב"ר פ' ל"ד גבי פרו ורבו זה שכן בזכות קרבנות כלומר ברכה נמשכת ונתנה לו בשביל הקרבנות : **לקבל** שכר למביאיהם . פירושו מצאתי במכילתין בפ' בא לרבות שכר לעושי רצונו כיוצא בדבר ועשו לי מקדש וכו' והלא שמים והארץ הוא מלא אלא לקבל שכר על העשייה לקיים מה שנא' ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ויותר תמצאנו מפורש במסכת סופרים פ' י"ח : **חטיבה** פירש"י פ"ק דחגיגה שבח מיוחד : **אעשה** אתכם חטיבה גרסי' : **מסמר** זה חסר . מחסר והולך שהחלוד' אוכלת אותו ועיין כל זה במדרש קהלת : **היאך** אני לומד כו' . כי לא אדע איזה מהם אמת ועיין מזה בספר עין יעקב בחידושין : **כאפרכסת** פירש"י טרימוי' שעל הרחיים שבו שופכין התבואה ויורד למטה על הרחיים לרכב ונטחן שם עד אשר דק : **המשנה** כו' . בלשון משנה נקרא הדרבן מרדע : **ומקרא** קרא גרסי' : **במלמד** הבקר . שופטים ד' : **ולהציב** הדרבן . שמואל א' י"ג : **כשהוא** משמרם גרסי' . ודרים הכתוב במסמרות לשון שמירה : **משתרשים** לכל מקום גרסינן : **ומשתרשים** בכל הגוף גרסינן : **ושאר** כל הימים כו' . שבמקדש דוקא מצות אתרוג כל שבעה ובגבולין ביום ראשון מן התורה ושאר הימים מדברי סופרים כדאיתא בפ' לולב וערבה וכדמפרש ואזיל : **מדבריהם** הם גרסי' : **דודים** חז"ל נקראים דודים ורעים להקב"ה : **סמנין** בפיהם גרסי' . ודרים שימה כמו סימן וכדאיתא בפ' כיצד מעברין : **פורשים** מפורשים : **מדיירים** בינה . עיין בערוך ערך מלמד ומשמשה : **סדרוננא** שם מקום : **למה** לא נתנו . שדברים בעל פה אי אתה רשאי לכתבם שנא' על פי הדברים האלה וגו' : **מה** נכנסה כו' . דרש מהמה נוטריקון מה המה כלו' מה הנאה יהיה לך מהם שהרי אי אפשר לכתוב כלם : ה"ג **שאלו** באת לכתוב דבריהם : **הוי** בשר . קרי ביה בשר לשון בשורה : **בשר** כמו שר ותשוב : **ספירה** נראה שהוא מין

ענף יוסף

שפלותיו לה' ולא דיבורו עם השטרים (יפ"ת) : (יא) [וא"ת היאך אני לומד תורה מעתה ת"ל נתנו מרועה אחד אל אחד נתנם כו' מפי אדון כו'] ביאור זה כי השי"ת כאשר נתן תורה לישראל נתן כל דבר ודבר בתורה כפי מה שהוא . ואמר שדין זה יש בו בחינה לזכות ויש בו בחינה לחובה . ודין זה של איסור והיתר יש בדין זה בחינה להיתר ויש בו בחינה לאיסור . וכן כשר ופסול יש בחינה אחת שפך האחרת . רק לענין הלכה למעשה אין ספק שהאחד יותר עיקר מן השני . ומ"מ אל תאמר כי דבר שאינו עיקר אינו

עץ יוסף

שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך : **וישב שלמה** על כסא ה' . עיין שמ"ר פ' ט"ו : **שכן** פי' נמסך ונגלה להראות לו (מת"כ) : **אני נגלה עליו** שנראה לו הקב"ה בחלום . או בהקיץ בעמוד ענן וכיוצא בו לכבוד הצדיק (רמב"ן) : **שלא נגע בה** לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש וכמו שפרש"י בחומש : (יא) **להקביל** פני ר' יהושע . יו"ט היה . שחייב לכבד את רבו בקבלת פנים : **תלמידך אנו** ואין לנו לדבר בפניך : **שבת של** מי היתה . שר"ג הוי דרים ב' שבתות . ורא"ב"ע שבת אחת . ושאל לידע מי הוא בעל ההגדה (רש"א) : **כדי להקביל** שכר למביאיהם . פי' כדי ליתן שכר לאביו ואמו על שמביאים אותו : **אתם עשיתוני** חטיבה אחת בעולם כו' ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם . כ"ה בגמרא . ופרש"י חטיבה אחת שבח אחת מיוחדת לומר אין כמוך (לשון חשובות אטון מצרים שפי' משובחות) . והאמרת פי' שבחת . כמו יתאמרו כל פועלי און . שפי' ישתבחו שדרכם נצחה : **ואף הוא** ראב"ע (רש"י) : **כדרבונות** דרבן הוא כמו מחט עב נעוץ בראש מלמד הבקר : **לתלמיה** שורת המענה (רש"י) : **להביא חיים לעולם** רצו בזה שכמו שהדרבן הוא מכוון את הפרה לעשות חרישתה כיושר ומן החרישה בא חיים לבעליה ולעולם . והם התבואה והפירות . אף ד"ת מכוונים לב האדם ומפקחים אותו השגת דעת אמתי שהיא תכליתו . וע"י התורה נקרא איש חי שהוא דבוק על ידה בחיי עולם האמתים כמ"ש כי היא חייך וגו' וכדאי' בתנחו' סדר עקב : **אי מה** דרבן זה מטלטל . פי' שאינו מתקיים . אף ד"ת אינן מתקיימים ת"ל וכמסמרות שהוא דבר קבוע ומתקיים במקומו כך ד"ת מתקיימים לעולם : **אי מה** מסמר זה חסר . ר"ל מחסר ומנקב בכותל מקום שהוא תקוע שם (רש"א) : **ת"ל נטועים** דה"ל לכתוב תקועים . וכתיב נטועים . לרמוז מה נטיעה זו פרה ורבה אף ד"ת פרים ורבים : **אלו ת"ח** שיושבים אסופות . שהתורה נקנית בקיבוץ כדאמר' אימתי ד"ת נשמעין כתיקונם בזמן שבעליהם שומעין אותן באסופות . ומדכתיב אסופות דרים ליה לשני אסיפות מחולפין הללו מטמאים והללו מטהרין (רש"א) : **איך אני** לומד כו' . כי לא אדע איזה מהם אמת : **אל אחד** נתנן כו' . אין לך אחד מבני המחלוקת מביא ראיה מתורת אלוה אחר אלא מתורתו של הקב"ה : **פרנס אחד** כו' אין לך מביא ראיה מדברי נביא הבא לחלוק על משה רבינו : **באפרכם** פי' בערוך הוא דלי של רחים שהוא מכמים הרבה ומוציא קימעא . והוא משל שיכנים לאזנו לשמוע דברי כולם בין המטמאין ובין המטהרים . אבל יקנה לו לב להבחין איזה יכשר ויוקבע הלכה כמותו כפרש"י . וכן פרש"י בחגיגה אפרכסת טרימוי"א שעל הרחים : **שרבי אלעזר** שרוי בתוכו . משמע שהדרש דלעיל אמר ראב"ע . ורבי יהושע אמר אשרי הדור כו' : (יב) **המשנה** קראת אותו מרדע . כדתנן באהלות פ' ט"ז כל המטלטלין מביאים את הטומאה בעובי המרדע : **והמקרא קרא** אותו דרבן ומלמד . אף על גב דדרבן הוא המחט התקוע במקל שבו עוקצין את הפרה והמקל נקרא מלמד כדתנן בפרק ט' דכלים מלמד שבלע את הדרבן . קאמר הכא שהמרדע נקרא דרבן ומלמד שפעמים נקרא הכל בשם החלק (יפ"ת) : **כשהוא** משמרם דרים מסמרות לשון שמירה : **ושאר כל** הימים כו' שבמקדש דוקא מצות אתרוג כל שבעה . ובגבולין ביום ראשון מן התורה ושאר הימים מדברי סופרים וכדמפרש . ומשמע מכאן דלכ"ע מברך בשאר כל הימים רק דפליגי במטבע של ברכה אם על מצות לולב או על מצות זקנים : **ואין ר'** יהושע מודה כו' . קושיא היא : **טובים** דברי דודים . חז"ל נקראים דודים ורעים להקב"ה : **סימנין בפיהם** וכדאמר בפ' כיצד מעברין אל תקרי שימה אלא סימנה . וכתב הרש"א מזינו לשון סימן בקרא ביושיה ושעורה נסמן והכא שימה הנ' אחרונה נופל מהפעלים שהלמ"ד נופל בהם עכ"ל . ור"ל האות האחרונה מן השורש נקרא למ"ד הפעל : **סדרונניא** שם מקום ובפסיקתא גרס סרונגלא : **למה לא** נתנו כו' . שדברי בעל פה אי אתה רשאי לכותבם : **מהו מהמה** מהומה נכנסה בך . כנ"ל וכ"ה בפסיקתא רבתי פ"ג . ועיין בקה"ר פי"ב . (ועיין במת"כ) : **אבל מה** יש לו לאדם לעשות . פי' לפי שא"א לכותבן משום רבויים ע"כ צריך אתה ללמוד בע"פ ולייגע עצמך : **הוי בשר** לשון בשורה : **אתה** נעשה

וכה"א (קהלת יב) בי שרים ישודו : (יג) ד"א דברי חכמים כדרבונות א"ר ברכיה הכהן לז כדור של בנות כהדא ספירה של תינוקות שהן מלקטות וזורקות לכאן ולכאן כך הם דברי חכמים זה אומר טעמו וזה אומר טעמו. יכול מפני שזה אומר טעם אחד וזה אומר טעם שני שמא דבריהם פורחים הם ת"ל (קהלת יב) וכמסמרות נטועים לא אמר וכמסמרות קבועים אלא נטועים. למה מפני שעשה אותם כמסמרות והמסמר שיש לו שושנה נוח לשלוף לכך אמר וכמסמרות נטועים שרשין של אילן הנטועים קשים ליעקר. ולמה נמשלו דבריהם כמסמר לפי שהמסמר של ברזל שיש לו שושנה אע"פ שקשה נוח הוא ליעקר ושרשים של אילן הנטועים אע"פ שקשים ליעקר אבל אין בהם כח ככחו של ברזל לח לכך נאמר וכמסמרות נטועים נתן לד"ת כח של ברזל וכמטעי שרשיו של אילן. א"ר ברכיה הכהן ברבי אנו קוראין מסמרות ואין כתיב אלא משמרות. לט מה משמרות כהונה ולויה כ"ד אף ספרים כ"ד. הקיש דברי סופרים לד"ת שהן אמיתים כמותם. ד"א וכמסמרות משמרות כתיב מה משמרות כ"ד אף המסמרין כ"ד. מ בעי כמה מסמרים יהיו בו בסנדל. ר' יוחנן אמר ה' כנגד ה' ספרי תורה. רב הונא אמר ז' שנא' (דברים לג) ברזל ונחשת מנעליך וכימיך דבאך. דרש ר' אחא בש"ר חנינא ט'. רבי היה נותן י"א על זה וי"ג על זה מנין משמרות. ד"א וכמסמרות נטועים המסמר הזה את קובעו ואע"פ שתחזור ותטלנו מקומו ניכר כך כל מי שפשטו בו חכמים יד אע"פ שחזרו וקבלוהו סופו ליטול שלו מתחת ידיהם. ד"א וכמסמרות נטועים בשעה שד"ת יוצאין מפי בעליהן כתקנן הם ערבים לשומעיהם כמסמרות נטועים. ובשעה שהם יוצאים מטוסמסים הם מרות לשומעיהן כמסמרות. כמסמרות בעלי אסופות אימתי הם נטועים ד"ת באדם הזה בזמן שבעליהם נאספים מהם. כל זמן שרבו קיים הוא היה מפליג לומר כל זמן שנצרך הרי רבו לפניו ואני שואלו. מת רבו הרי יגע ביום ובלילה לקיים תלמודו. יודע הוא שאין לו למי לשאול. הוי אימתי הן נטועין באדם הזה בזמן שבעליהן נאספים מהם. מא נתנו מרועה אחד אע"פ שזה אומר טעמו וזה אומר טעמו דבריהם של אלו ושל אלו כולהם ניתנו מן משה הרועה מה שקיבל מיחידו של עולם : (יד) דברי חכמים כדרבונות. מב תני מנין אתה אומר שאם שמע אדם דבר מפי קטן שבישראל יהא בעיניו כשומע מפי חכם שבישראל. ת"ל (שם יא) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום. ולא כשומע מפי חכם אלא כשומע מפי חכמים שנא' דברי חכמים כדרבונות מה דרבן זה מכוון את הפרה לתלמיה להביא חיים לעולם כך ד"ת מכוונים דעתו של אדם לדעת המקום. ולא כשומע מפי חכמים אלא כשומע מפי סנהדרין שנא' בעלי אסופות ואין אסופות אלא סנהדרין שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. ולא כשומע מפי סנהדרין אלא כשומע מפי משה שנא' נתנו מרועה אחד שנא' (ישעיה סג) ויזכר ימי עולם משה עמו. ואומר (שמות ג) ומשה היה רועה. ולא כשומע מפי משה אלא כשומע מפי הקב"ה שנאמר נתנו מרועה אחד (תהלים פ) רועה ישראל האזינה. אחד שנא' ה' אחד. מג הה"א (שיר ז) עיניך ברכות בחשבון על שער בת רבים אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק. עיניך אלו זקנים המתמנים על הצבור וכה"א (ישעיה כט) כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה ויעצם את עיניכם. ברכות מה ברכה זו אין אדם יודע מה שבתוכה כך אין אדם עומד על דברי חכמים. בחשבון שנגמרים בעצה ומחשבה. והיכן נגמרים בבתי מדרשות על שער בת רבים. אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק מד עשיתם את התורה קוו לאליהו שאמרתי לו (מ"א יט) שוב לדרכך מדברה דמשק ואומר (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי וגו' (שם) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. ויותר מהמה בני הזהר וגו' אמר הקב"ה כ"ד ספרים כתבתי לך מה הזהר ואל תוסף עליהם. למה עשות ספרים הרבה אין קץ כל מי שקורא פסוק שאינו מכ"ד ספרים כאילו קורא בספרים החיצונים הוי הזהר עשות ספרים הרבה שכל העושה כן אין לו חלק לעוה"ב. הה"ד אין קץ כמד"ת (דניאל יב) ואתה לך לקץ הרי לך המוסיף ספר מהו עונשו. ומנין שאף ההוגה ומתיגע בהן ת"ל ולהג הרבה יגיעת בשר. שאין בשרו ננערת מן עפרה. כההיא דתנינן מו ואלו שאין להם חלק לעו"הב כו' והקורא בספרים החיצונים : (טו) ד"א דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים. מה המסמר הזה הנטוע בדלת הוא מקיים הדפין כך כשהצדיקים גוזרים הקב"ה מקיים דבריהם. תדע לך מיעקב בשעה שבירך מנשה ואפרים עשה את הקטן קודם לגדול שנא' (בראשית מח) וישם את אפרים לפני מנשה וקיים הקב"ה גזירתו ועליו נאמר דברי חכמים כדרבונות אל תקרי כדרבונות אלא כדרבנות כשיעקב גזר שתהא הרבנות לאפרים קיים הקב"ה דברו כמסמר הנטוע. מז ואמר הקב"ה הואיל וגזר יעקב על אפרים שיהא ראשון אף אני אשימנו ראשון לכל דבר. בשופטים ובדגלים ובמלכים ובקרבנות.

בשופטים

יד יוסף לז לקמן פ' ט"ז. ירושלמי פ' י"א דסנהדרין פסיק"ר פ"ג : לח תנחומא וילך : לט תנחומא בהעלותך : מ ירושלמי במה אשה. ופ' חלק. קה"ר פ' י"ב : מא תנחומא וילך : מב ספרי עקב פיסקא מ"א. ירושלמי פ' חלק. שהש"ר פ' י"ב : מג ילקוט שה"ש : מד אפך כמגדל הלבנון עשיתם את התורה. צופה פני דמשק קוו לאליהו כו' (כן הוא גירסת הילקוט שהש"ם) : מה דע שלא אסרו אלא לכתוב ספר ולחבר אותו נגד ספרי תנ"ך. לומר שהם דומים להם. אבל לחבר ספרי חכמות וספרי יראה מצוה על כל אדם להרבות חכמה ויראה. וכן מבואר מלשון כל המאמר זה. וזהו פשוט גדול : מו בפרק חלק : מז פסיק"ר פ"ג. ב"ר פ' צ"ו. תנחומא ויחי :

ענף יוסף

אינו נחשב כלום. זה אינו כי השומע כל הדיעות הרי השיג הדבר כפי מה שיש לדבר בחינות מתחלפות. רק לענין הלכה אחד מכריע על השני ולפעמים הבחינות שוים לגמרי מצד עצמן ואז שניהם מן השי"ת בשוה ואין מכריע. וזהו מחלוקת הלל ושמאי שיצאה בת קול אלו ואלו דברי אלהים חיים. אך הלכה כבית הלל על שהם נוחים ועלובים כו' [באר הגולה] : (יג) [ה' כנגד ה' חומשי תורה] כתב היפ"מ לפי שהרגלים הם כלי התנועה ועל ידם יגיע לאדם השלימות. ועל שלשה דברים העולם עומד. תורה ג"ח עבודה. ר' יוחנן סבר ת"ת עדיף אמר כנגד ה' חומשי התורה. ר"ה סבר נגד היצירה והם ז' ימי בראשית. ר"א סבר ג"ח עדיף אמר נגד ט' ירחי לידה שהקב"ה מפליא חסדיו להעובר. ורבי שם פניו

נגד

מתנות כהונה

מין פרי עגול ככדור כדתנן במסכת כלאים הפול והספיר : **פורחים** כלו' עולים ויורדים בהם ולאו ורפיא בלי חוזק : **שושנה** כפתור וקצר בראש : **אף** ספרים גרסי' : **לדברי** תורה. כ"ד ספרים כולם הם דברי תורה ומקים דברי סופרים להם : **אף** המסמרים כ"ד. עיין לקמן בסמוך : **בעי** כמה כו'. איבעיא היא לבני הישיבה כמה מסמרות יהיו בו בסנדל ובירושלמי ובקהלת ה"ג בעי : ה"ג **במה** מסמרות יהיו בו בסנדל וכן הוא בירושלמי בפ' במה אשה ובפרק חלק ולקמן סוף מדרש קהלת : **וכימיך** וגו'. שיהו מסמרות של נחושת וברזל במנעליך כמנין ימיך בימות השבוע שהם ז' : ה"ג **ושלשה** עשר ע"ז : **ע"ז** על מנעל ימין וכן על השמאלי ומסמרות אלו היו קובעין בו לחבר עור העליון על העץ התחתון שדורסין עליו והוא הסוליי' וכן בפירש"י בפ' במה אשה : **ט'** כנגד ט' ירחי לידה כן היא במדרש קהלת : ה"ג **שפשטו** בו חכמים יד. וכן מצאתי במדרש קהלת : **שפשטו** כו'. שהרחיקוהו בנדוי או בנזיפה שעל זה הזהירו במס' אבות הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה כו' : **כתקנן** מסודרים בפיהם אליבא דהלכתא בלי פקפוק : **ממוסמסים** שאינם מסודרים וחלקים כדבר המתמסמס : **כמס** ל' מסמס ודריש כמסמרות נוטריקון כמס מרות כלומר כשהם יוצאים ממוסמסים הם מרים לשומעיהן : **שבעליהם** נאספים. שבעלי התורה והם החכמים הגדולים כשהם נאספים לעולמם שאז צריך התלמיד לזרז ולאמץ בד"ת מאחר שאין לו לשאול כדמפרש ואזיל : ה"ג **כל** זמן שרבו קיים : ה"ג **יודע** הוא שאין כו' משה הרועה ל' אמי זלה"ה אמר בו דרך סימן טוב מרעה נוטריקון משה רבינו ע"ה : **ת"ל** והיה כו'. שמוע תשמע קדרים שאם תשמע מפי אחד גרוע ממנו יהא בעיניך כאילו תשמע מפי : **מה** דרבן זה כו'. עד את המקום ל"ג ליה במדרש קהלת ונכון הוא וכן בילקוט קהלת בשם ספרי ל"ג ליה : **ויזכור** ימי וגו'. סיפיה דקרא רועה צאנו ישעיה ס"ג : **אל** תוסף עליהם. כגון ספר בן סירא ודוגמתו כן הוא במדרש קהלת : **החיצונים** ספרי מינין : **הדפין** הנסרי' והלוחות שהדלת נעשה מהם : **וקיים** הקב"ה. שהרי קדמו לכל דבר שבקדושה : **כדרבנות** הכלי והאוצר של הרבנות שכל דבר הנאצר באוצר מזימן בכד כד"א

כד

עץ יוסף

נעשה בשר. כמו שר וחשוב : (יג) **כדור** של בנות. פילק"ע בלעז שזורקין אותו הבנות ומקבלין אותו מיד ליד (רש"י בישעיה) : **ספירה** הוא מין פרי עגול ככדור במס' כלאים הפול והספיר (מת"כ) : **וזורקות לכאן** ולכאן כו'. כלו' התורה יש לה מעלה במה שהיא עמוקה מאד בטעמיה שכל אשר מיגע בה מוצא בה טעמים שונים משונים. והשכל כאילו יעוף ממקום למקום ומטעם לטעם. אך אולי ידמה האדם א"כ המה רק הטעיות שא"א לעמוד בהם לעולם וז"ש יכול כו' שמא דבריהם פורחים כלו' עולים ויורדים בהם אין ולאו ורפיא בלי חיזוק. לכן דימה למסמר שהוא חזק. ובנמשל שנוכל למצוא טעם חזק בזה. אך יש לו למסמר חסרון שיש לו שושנה מלמעלה (כפתור בראש) שעל ידה יוכל לשלוף אותו. ולכן דימה לנטע שקשים לעקור. כן נוכל למצוא טעם חזק שא"א לעקור : **משמרות** כלו' וכמסמרות נטועים : **לדברי תורה** כ"ד ספרים כולם הם דברי תורה ומקים דברי סופרים להם : **אף המסמרים** כ"ד עי' לקמן : **בעי כמה** מסמרים כו'. יהיה בו בסנדל והמסמרות אלו היו קובעים בו לחבר עור העליון על העץ התחתון שדורסין עליו (רש"י) והא דלא יצא אדם בסנדל המסומר אינו אלא בשבת וי"ט אבל בחול מותר ואפי' בשבת לא אסרו אלא דוקא אם עשוי לחזק אבל לנוי מותר כדאי' שם בגמרא דף ס' ע"ב : **וכימיך דבאך** מקיש ברזל ונחשת דמנעלים דהיינו המסמרות לימיך דהיינו ימי השבוע והסמכה בעלמא הוא (יפ"מ) : **תשעה** כנגד תשעה ירחי לידה כדאי' בקה"ר : **אחד עשר** כו' שמפני זונות לא יתן י"ב על זה וי"ב על זה : **מנין משמרות** כהונה ולויה דהיו כ"ד כי כן חלקם דוד : **שפשטו** בו חכמים יד. שהרחיקוהו בנדוי או בנזיפה שע"ז הזהירו במס' אבות הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה כו' : **כתקנן** מסודרים בפיהם אליבא דהלכתא בלי פקפוק : **הם ערבים** לשומעיהם כמסמרות נטועים. ר"ל נטע שנטוע במקום הראוי שהוא דבר על אופניו ויפה לעין רואיו : **ממוסמסים** שאינן מסודרות וחלקים כדבר המתמסמס ונימוק : **הן מרות** לשומעיהם כמסמרות. פי' שעוקצין כמו מסמר. וה"ק קרא דברי חכמים לפעמים הם כמסמרות לשומעיהם. ופעמים הם כנטע שהוא נטוע במקו' הראוי : **לשומעיהן כמסמרות**. כמסמרות נטועים בעלי אסופות אימתי. כצ"ל : **שבעליהם נאספים** שבעלי התורה והם החכמים הגדולים כשהם נאספים לעולמם שאז צריך התלמיד לזרז ולאמץ בדברי תורה מאחר שאין לו ממי לשאול כדמפרש : **מן משה הרועה** נתנו מרעה אחד. מרעה נוטריקון משה רבינו ע"ה (מת"כ) : (יד) **אשר** אנכי מצוה אתכם היום. ומשה הוא דקאמר לה מדקאמר לאהבה את ה'. ואע"ג דונתתי מטר ארצכם דבתריה מדבר בשם ה'. הכא משמע דמשה בדבר' עצמו מדבר. ובמדרש קהלת מייתי אשר אנכי מצוך היום. והיינו קרא דושמרת את חקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום ומהתם ניחא טפי דכל הפרשה בשם משה אמורה כמדבר מפי עצמו ואיתא נמי התם יתורא (יפ"מ) : **מה דרבן** זה כו'. עד לדעת את המקום ועד בכלל מיותר (מת"כ) וכן היפ"מ כשהעתיק זה המדרש בביאורו על הירוש' לא העתיק זה : **משה עמו** וסיפא דקרא איה המעלם מים את רועה צאנו : **ואומר ומשה** היה רועה. שמא משום דהיה רועה הוי מקמי דהוה נביא לא משמע דהשתא שזכה למה שזכה איקרי בשם זה להכי מייתי נמי קרא את רועה צאנו דהשתא נמי קרי ליה הכי (יפ"מ) : **אלא כשומע** מפי הקב"ה. ולפי שרחוק שכשומע מפי קטן יהי' בעיניו מיד כשומע מפי הקב"ה לכן אמר שיהי' זה מדרגה אחר מדרגה שבתחלה יהיה בעיניו כשומע מפי חכם ואח"כ כשומע מפי חכמים כו' עד שיהיה בעיניו כשומע מפי הקב"ה (יפ"מ) : **שנא' נתנו** מרועה אחד. ואין רועה אלא הקב"ה שנא' רועה ישראל האזינה כ"ה בקה"ר : **עיניך אלו הזקנים** שהם עיני העדה משגיחים בכל דבר להורות להם הדרך הנכונה : **ויעצם את עיניכם** וגו' את הנביאים ואת ראשיכם החוזים כסה : ובילקוט שה"ש מביא הנוסחא בשם ספרי וכה"א והיה אם מעיני העדה : **בעצה ובמחשבה** בכח המשער הגדול נגמר הידיעה : **בבתי מדרשות** (סנא') על שער בת רבים. והיינו שערים המצויינים בהלכה : **עשיתם את** התורה קוו לאליהו. אפך הוא כינוי אל הכהנים כמ"ש ישימו קטורה באפך (כמ"ש הגר"א) וכתיב בהם כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו. וקאמר אם הכהנים יהיו חזקים בתורה כמגדל הלבנון. צופה פני דמשק קוו לאליהו כו' : **ואל תוסף עליהם** כגון ספר בן סירא ודוגמתו כ"ה בקה"ר : **החיצונים** ספרי מינים : **ההוגה** ר"ל שאף שלא עשה אותו מ"מ אסור להגות וללמוד בהם : (טו) **הנטוע** בדלת פי' הקבוע בדלת : **הדפין** הנסרים והלוחות שהדלת נעשה מהם : **וקיים הקב"ה** שהרי קדמו לכל דבר שבקדושה : **אלא כדרבנות** ר"ל דברי חכמים וגזירתם יש להם קיום כדרבנות פי' כמו שהיה קיום להרבנות שנתן יעקב לאפרים : **אשימנו ראשון** לכל דבר. והא דאשכחן בסדר שנחם ובסדר מסעי איפכא שמזכיר מנשה תחלה. י"ל שלא הקדים תמיד

אלא

בשופטים יהושע שהיה שופט (במדבר יג) למטה אפרים הושע בן נון ואח"כ גדעון בן יואש שהוא משבט מנשה . בדגלים שנא' דגל מחנה אפרים ואח"כ ועליו מטה מנשה . במלכים ירבעם בן נבט היה משל אפרים ואח"כ יהוא בן נמשי משל מנשה . אף קרבנות הנשיאים כשבאו להקריב אפרים מקריב ראשון ביום השביעי ומנשה אחרון ביום השמיני . וכה"א ביום השביעי נשיא לבני אפרים ואח"כ ביום השמיני נשיא לבני מנשה. ועליו הכתוב אומר (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך : (טז) קרבנו קערת כסף אחת וגו' . זה הקרבן הקריב לשם יעקב שהקדימו למנשה ולשם יוסף שבעבור אהבתו בירכן יעקב כל אותן הברכות . כמד"ת (בראשית מח) ויברך את יוסף ויאמר האלהים וגו' ואומר (שם) בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה וגו' . קערת זה יעקב אל תקרי קערת אלא עקרת שעקר הימין ממנשה בעד אפרים . כסף ע"ש (משלי י) כסף נבחר לשון צדיק מה שאמר ליוסף וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגו' . שלשים ומאה משקלה כנגד ק"ל תיבות שיש מן וישת על ראש אפרים עד וישם את אפרים לפני מנשה. מזרק אחד כסף זה היה יוסף שנזרק מאביו ונמכר למצרים . אחד שהיה מלך במצרים כמד"ת (בראשית כו) כמעט שכב אחד העם וגו' וכה"א (שם מב) ויוסף הוא השליט על הארץ וגו' . כסף ע"ש כסף נבחר לשון צדיק שע"י חכמתו זכה למלכות כמד"ת (שם מא) אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת וגו' אתה תהיה על ביתי וגו' . שבעים שקל בשקל הקדש [מח] שבא גבריאל והוסיף לו אות אחת על שמו משמו של הקב"ה ולימדו ע' לשון שנא' (תהלים פא) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע . שאילולי כן לא היו המצריים מקבלים את יוסף לשלוט עליהם . שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה . יעקב ויוסף שניהם היו צדיקים גמורים ושניהם היו דומים זה לזה. אתייא כההיא דא"ר שמואל בר נחמני (בראשית לז) אלה תולדות יעקב יוסף [מט] לא היה צריך קרייה למימר אלא אלה תולדות יעקב ראובן . למה נאמר אלה תולדות יעקב יוסף . ללמדך שהיה יוסף דומה לאביו בכל דבר [נ] מה יעקב נולד מהול אף יוסף נולד מהול . מה זה היתה אמו עקרה אף זה היתה אמו עקרה . מה זה נתקשית אמו מצער עיבורה אף זה נתקשית אמו בשעת הלידה . מה זה ילדה אמו שנים אף זה ילדה אמו שנים . מה זה אחיו מבקש להרגו אף זה אחיו מבקשים להרגו . זה אחיו שונא אותו וזה ג"כ . זה רועה וזה רועה. זה נשטם וזה נשטם . [נא] זה נגנב ב' פעמים (שם לא) גנבתי יום וגנבתי לילה . וזה נגנב ב' פעמים (שם מ) כי גנב גנבתי וגו' . [נב] זה נתברך בי' ברכות וזה נתברך בי' ברכות . זה יצא חו"ל וזה יצא חו"ל . זה נשא אשה בחו"ל וזה נשא אשה בחו"ל . זה הוליד בנים בחו"ל וזה הוליד בנים בחו"ל. זה לוו אותו מלאכים וזה לוו אותו מלאכים . זה נתגדל ע"י חלום וזה נתגדל ע"י חלום . זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו . זה ירד למצרים וזה ירד למצרים . זה כלה את הרעב וזה כלה את הרעב. זה השביע בנו וזה השביע אחיו . זה מת במצרים וזה מת במצרים. זה נחנט וזה נחנט . זה עלו עצמותיו וזה עלו עצמותיו . הא לפי שהיה יוסף דומה לאביו לכך נאמר אלה תולדות יעקב יוסף . ולכך נאמר שניהם מלאים וגו' על יעקב ויוסף . כף אחת כנגד כף ימינו ששם על ראש אפרים. ולמה קרי לה אחת שהיא חשובה מן יד השמאל . עשרה זהב כנגד י' תיבות שיש מן (שם מח) וישלח ישראל את ימינו עד והוא הצעיר . מלאה קטרת שראה יעקב דבר זה ברוה"ק שראוי היה אפרים שיניח ימינו על ראשו . וכה"א שכל את ידיו כי מנשה הבכור [נג] השכילו ידיו לרוה"ק כמד"ת (תהלים פט) משכיל לאיתן האזרחי . פר אחד בן בקר כנגד אברהם שנא' בו (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם . איל אחד כנגד יצחק שכתוב (שם כב) ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו . כבש אחד כנגד יעקב דכתיב ביה (שם ל) והכשבים הפריד יעקב . ולמה הקריב אלו ג' מיני עולות כנגד האבות כנגד הברכה שבירכם יעקב הה"ד (שם מח) ויקרא בהם שמי וגו' . שעיר עזים אחד לחטאת כנגד יוסף שכתוב בו (שם לז) וישחטו שעיר עזים וגו' . ולמה הקריב זה כנגד יוסף לפי שכשם שבירכם יעקב ע"ש ג' האבות כך בירכם ע"ש יוסף ותלאם עליו שנא' (שם מח) בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה . ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שתי ברכות שבירכם בתחלה יברך את הנערים ולבסוף בך יברך ישראל וגו'. אילים חמשה וגו' הרי ג' מינים כנגד ג' דורות שראה יוסף לאפרים שהיו נקראים ע"ש יוסף והיו בתי אבות שנא' (שם נ) וירא יוסף לאפרים בני שלשים . וכה"א (במדבר כו) אלה בני אפרים למשפחותם לשותלח וגו' ואלה בני שותלח לערן וגו' אפרים ושותלח וערן הרי ג' בנים של ג' דורות . למה היו של ה' ה' כנגד ה' תיבות של וישם את אפרים לפני מנשה שמשם זכה אפרים להקריב ראשון. זה קרבן וגו' לפי שהקריב על סדר הזה התחיל הקב"ה מקלס את קרבנו זה קרבן אלישמע וגו' : (יז) ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור . הה"ד (קהלת ח) אני פי מלך שמור וגו' . אם יאמר לך המלך שיהא מוראו עליך ותשמור גזירתו שמור גזירת פיו וכה"א (דברים יז) שום תשים עליך מלך [נד] שיהא מוראו עליך ואומר (יהושע א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו' . ואין אני האמור כאן אלא אימת מלכות כשם שאמר פרעה ליוסף הה"ד (בראשית מא) ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' . מהו אני פרעה כך אמר פרעה ליוסף אע"פ שאמרתי לך אתה תהיה על ביתי וגו' שעשיתיך מלך על כולם [נה] הזהר שתנהוג בי כבוד והמליכני עליך . לכך אמר אני פרעה כלומר שתהא אימת מלכותי עליך . ודכוותיה (שמות ו) וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' למה צריך כאן לומר אני ה' אלא [נו] אמר הקב"ה למשה אע"פ שעשיתיך אלוהו של פרעה כמד"ת (שם ז) ראה נתתיך אלהים לפרעה הזהר להיות אלהותי עליך שלא עשיתיך אלוה כי אם לפרעה לבדו . הוי אני פי מלך שמור . האני שיאמר לך פי המלך שתהא אימתו עליך שמור שלא תמרוד על צוויו . יכול אפילו יאמר לך לעבור על דברי המקום . ת"ל (קהלת ח) ועל דברת שבועת אלהים בא הכתוב להודיעך שדברת שבועת אלהים יהיה עליון על צווי מלך ב"ו . שתבטל רצון המלך מפני רצון אלהים . ותקיים כל הדברות שבתורה שנכנסת בשבועה עליהם לקיימן כמד"ת (דברים כט) לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו וגו' ואומר (שם כז) אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשותם ואמר כל העם אמן . ודכוותיה (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וגו' [נז] יכול אפילו א"ל אביו שחוט לי ובשל לי בשבת ישמע לו . ת"ל (שם) ואת שבתותי תשמרו כולכם חייבים בכבודי . אף כאן הוא אומר על דברת שבועת אלהים . שלמעלה מן מאמר המלך שמור דברת שבועת אלהים . (קהלת ח) אל תבהל מפניו תלך וגו' אם יכעוס המלך עליך כדי להעבירך על חוקי התורה אל תתבהל מכעסו כדי שתלך בעצתו כמד"ת (תהלים א) אשר לא הלך בעצת רשעים . ואין פניו אלא כעסו כמד"ת (דניאל ג) וצלם אנפוהי אישתני . הוי מפניו תלך . אל תעמוד בדבר רע שלא תעמוד בדרכו ללכת בה כמד"ת (תהלים א) ובדרך חטאים לא עמד . מהו בדבר שלא תתיירא מאותו דבר רע שיאמר לך שישרפך ויהרגך ויעשה לך יסורין קשים אם לא תתקיים גזירתו ויפחידך שאין אלוה בעולם שיוכל להצילך מידו הה"ד אחריו (קהלת ח)

כי

יד יוסף מח סוטה פ"ז. ילקוט תהלים : מט ב"ר פ' פ"ד. תנחומא ויחי מקץ ויגש. ילקוט ויחי : נ תנחומא נח. אדר"נ פ"ב . ב"ר פ' ס"ג . שוח"ט מזמור ט'. ילקוט ראובני ספר שכחת לקט : נא ב"ר פ' פ"ח : נב דב"ר פ"א סי' י"ז. פדר"א סוף פ' ל"ב : נג פסיק"ר פ"ג : נד ספרי שופטים פיסקא קנ"ז. סנהדרין י"ט וכ' וכ"ב. כתובות י"ז. קידושין ל"ב. סוטה מ"ח : נה ב"ר פ' נ' סי' ג' : נו ריש רו"ר : נז ת"כ קדושים . יבמות ו' :

מתנות כהונה

כד משלים שערי מכדי : ה"ג מן וישת על ראש אפרים : ה"ג וזה רועה זה נשטם וזה נשטם : שהוא עצמו נגנב : **כי** גונב וגומר . שאחיו מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למצרים : **על** סדר הזה גרסי' : **האני** אותו מלת אני שיאמר לך שרומז על אימתו וכדלעיל ועיין במדרש קהלת : ה"ג לעיל בב"ר פ' פ"ד וה"ג רש"י ז"ל וכן הילקוט : **גנובתי** כו'. הלשון מוסב על המדבר מלמד

הוי

עץ יוסף

את אפרים אלא בקדימת מעשה ובהתמנות אבל לענין קדימה בכתוב מקדים לפעמים גם מנשה מפני כבוד בכורתו אע"פ שאפרים גדול ממנו (נזה"ק) : **בשופטים יהושע** שהיה משבט אפרים שנא' למטה אפרים . כצ"ל. משמע מכאן שיהושע לא היה מלך אלא שופט . וכן משמע בפסיק"ר פ' כ"ט סי' ט': (טז) **עד** וישם את אפרים לפני מנשה. ועד בכלל : **והוסיף לו אות** אחת כו'. כדאי' בסוטה בשעה שא"ל פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו אמרו האצטגנינין לפרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמליכהו עלינו . א"ל גנוני מלכות אני רואה בו. א"ל א"כ ספר עמו בשבעים לשון באותה שעה בא גבריאל ולמדו ע' לשון ולא היה גמיר עד שהוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה שנא' עדות ביהוסף שמו וגו' ומסיים בילקוט הפסוק הזה מתחיל בעי"ן ומסיים בע' על ע' לשון שלמדו : **אלה תולדות** יעקב ראובן . כלו' ראובן וכל השאים אחריו . ולמה פרט רק את יוסף לבד . ע"ז אמר לפי שכל מה שאירע כו' ובהיותו דומה לו בכל דבר לפיכך הוא נקרא עיקר תולדותיו (יפ"ת) : **שהיה יוסף** דומה לאביו בכל דבר . כי הדומים בתכונתם ובמדותיהם בודאי פעולותיהם שוות . ולכן המקרים שקרה להם מלמעלה היה ג"כ שוה. כי המאורעות הוא כפי פועל האדם. וחשב כמה ענינים הן מן מעלות עצמיות שנולדו בהם . והן מן מעלות אמם . וכן המאורעות שנצרפו מאד מרוב היסורים וכן בענין גדולתם וטובתם הכל בענין אחד . וזהו שניהם מלאים שהיו שניהם ממולאים בכל טוב המעלות (אשה"נ) : **מה יעקב** נולד מהול . בב"ר פ' ס"ג מדכתיב ממעיך יפרדו . ובתנחומא סדר נח יליף מדכתיב ויעקב איש תם. אף יוסף נולד מהול דכתיב אלה תולדות יעקב יוסף וכ"ה בתנחומא סדר מקץ וכן אי' באדר"נ : **מצער עיבורה** כדכתיב ויתרוצצו הבנים בקרבה. אבל בשעת הלידה לא מצינו בה קושי : **אף זה** נתקשית אמו בשעת הלידה. אפשר שצ"ל אף זה נתקשית אמו מצער עיבורה והיינו שהיה לה צער וקושי ממה שלא נתעברה כמ"ש ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי : **זה אחיו** שונא אותו . שאפי' בשעה שלא היה מבקש להרגו דהיינו עד שלא קיבל הברכות . מ"מ שנא אותו על הבכורה . אף יוסף אפי' בשעה שלא היו מבקשים להרגו היו שונאים אותו כדאשכחן וישנאו אותו קודם ויתנכלו אותו להמיתו : **זה נשטם** כו' וישטום עשו את יעקב ואחי יוסף נמי היו משטימים אותו כדכתיב וישטמוהו בעלי חצים : **שנא' גנובתי** יום וגנובתי לילה. עיין בבראשית רבה פרשה פ"ח ושם נתבאר : **זה נתברך** בעשרה ברכות כו' . ע' בבראשית רבה ושם נתבאר . וע' ג"כ בד"ר פ"א סי' י"ז מ"ש בארוכה : **זה לוו** אותו מלאכים . כדדרשי' גבי והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים . וגבי ויפגעו בו מלאכי אלהים . וזה לוו אותו מלאכים דתלתא מלאכים נזדווגו לו כדאמרי' בב"ר פ' פ"ד : **זה נתגדל** ע"י חלום . שבירכו ה' בחלום הסולם . וזה נתגדל ע"י חלום פרעה : **זה נתברך** בית חמיו בשבילו. כדכתיב ויברך ה' אותך לרגלי . וביוסף כתיב ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף . והמצרי היה חמיו כמו שאחז"ל כי פוטיפרע הוא פוטיפר : **זה כלה** את הרעב . עי' בב"ר ושם נתבאר : **זה השביע בנו** שיעלהו ממצרים וזה השביע את אחיו שיעלו עצמותיו : **זה עלו עצמותיו** אע"ג דכל גופו העלו . משום דביוסף נ"ל עצמות קאמר הכי נמי ביעקב דבעצמות מיהו היו דומים (יפ"ת) : **לכך נאמר** אלה תולדות יעקב יוסף . ר"ל להכי קרי ליוסף תולדות יעקב ביחוד . להיותו דומה לו : **עד והוא הצעיר** ועד בכלל : **כנגד אברהם** כו' מלת כו' מורה למה שסיים לעיל בקרבן נחשון שהיה עיקר היחוס : **אפרים ושותלח** וערן הרי ג' בנים של דורות . מפרש בני שלשים ג' דורות ואפרים בכלל וס"ל שערן מיוצאי מצרים היה : (יז) **האני** אותו מלת אני שיאמר לך מרומז על אימתו וכדלעיל : **ת"ל ואת** שבתותי תשמרו . לכאורה נראה דמדסמך זה לזה דריש ליה. אבל אומרו כולכם חייבים בכבודי לא נפקא לן מהסמיכה . אלא מאומרו אני ה' בסיפא דקרא. ופי' הפסוק אע"פ שאמרתי לך איש אמו ואביו תיראו הוא בתנאי שאת שבתותי תשמורו . אבל אם כדי לכבדו צריך אתה לחלל את השבת או לאחת מכל מצות התורה לא . וזה מפני שאני ה' אדון לכולכם ואתה ואביך חייבים בכבודי (קרבן אהרן) :

כואה

כי כל אשר יחפוץ יעשה. כמו שאמר נבוכדנצר לחנניה מישאל ועזריה (דניאל ג) בה שעתא תתרמון לגוא אתון נורא יקדתא ומן הוא אלה די ישיזבנכון מן ידי. (קהלת ח) באשר דבר מלך שלטון וגו' אם מסרת עצמך על המצות לקיים גזירת הקב"ה ולבטל גזירת בשר ודם מה שכרך בעת שיגזור הקב"ה להביא פורענות לעולם שהוא מלכו של עולם ושליט בכל לעשות ככל חפצו ואין מי שימחה בידו (איוב כג) והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש אתה תעמוד ותבקש רחמים על הגזירה לבטלה והקב"ה נושא לך פנים והוא מבטלה בזכותך לפי שבטלת גזירת מלך ב"ו לקיים גזירתו. לכך נאמר באשר דבר מלך שלטון זה הקב"ה בעת שידבר דבר להביא לעולם להודיע שלטנותו בעולם כמד"ת (קהלת ג) והאלהים עשה שייראו מלפניו. תדע מי ימחה על גזירתו ויאמר לו למה תעשה כך שומר מצוה לכך נאמר (שם ח) ומי יאמר לו מה תעשה מי הוא שיאמר לו למה תעשה לבריותיך נתת עמהם במדת רחמים. זהו שומר מצותיו הה"ד (שם) שומר מצוה וגו'. ומהו לא ידע דבר רע מדה כנגד מדה. הוא לא עמד בדבר רע לכך לא ידע דבר רע. (שם) ועת ומשפט ידע לב חכם שישנו חכם לב רואה את הנולד נח ומחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. והוא משים אל לבו אם היום אעבור על המצות ויש לי עת לעשות חפצי ואין מי שימחה בידי למחר יבא עת שיעשה הקב"ה בו משפט על שעבר על תורתו. וכה"א (שם ב) החכם עיניו בראשו והכסיל וגו' ואומר לב חכם לימינו וגו'. ועת ומשפט ידע לב חכם מי שלבו חכם יודע הוא שאם יעבור על המצות יבא העת שיעשה הקב"ה משפט בו והוא פורש מן העבירה. הה"ד אחריו (שם ח) כי לכל חפץ יש עת ומשפט וגו' בכל דבר שיעשה האדם חפצו ויבטל חפץ המקום ידוע יהיה לו שעתיד ליתן הדין ואע"פ שאין נפרעין ממנו מיד אל יחשוב שהקב"ה יוותר לו על עונו נט אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה. ואימתי פורע ממנו לכשימלא הדין וכה"א (איוב כ) במלאת ספקו יצר לו וגו' לכך נאמר (קהלת ח) כי רעת האדם רבה עליו: כשם שעשה לדור המבול שנתן להם ארכה ולבסוף פרע מהן כמד"ת (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו'. מה כתיב אחריו ויאמר ה' אמחה את האדם וגו'. (קהלת ח) כי איננו יודע מה שיהיה וגו' בא הכתוב ללמדך כל מי שאינו חוזר בו מעבירה שיש בידו ואינו מתירא מיום הדין כשיבא לא ישאו לו פנים. ואם יבא לומר שיארכו לו ויחזור בו אין שומעין לו הוי כי כאשר יהיה הפורענות מי יגיד לו כדי שיעשה תשובה ויתקבל. לומר לך קודם נגז"ד שומעין לו לאחר גז"ד אין שומעין לו לכך נא' (שם) כי כאשר יהיה מי יגיד לו. אין אדם שליט ברוח וגו' לפי שמצינו ד' מיתות גזר הקב"ה על עוברי עבירות לכך כתוב כאן ד' דברים כנגדן שאין ביד החיים להנצל מהם אחר נגזר דינו ואלו הן אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח זו מיתת חנק וכל הדומות לה שאין אדם מת ממנה אלא ע"י הרוח שאין לו מאי זה מקום לנשום. הוי אין אדם שליט ברוח להוציאו בעת שיבא היום שיכלא הרוח בגופו. ואין שלטון ביום המות זו מיתת סקילה וכל הדומות לה כמד"ת (דברים יג) וסקלתו באבנים ומת. ואין משלחת במלחמה זו מיתת הסייף וכל הדומות לה כמד"ת (שמות יז) וצא הלחם בעמלק וכתיב ויחלש יהושע וגו'. (קהלת ח) ולא ימלט רשע את בעליו זו מיתת שריפה וכל הדומות לה כמד"ת (מלאכי ג) והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא. הרי ד' מיתות זכורות בפסוק זה. שאע"פ שבטלו סנהדרין ובטלו ד' מיתות נס דין ד' מיתות לא בטלו שהקב"ה דן החיים למות בהן בשפטים רעים כנגדן. מי שהוא חייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי או נמסר ביד גוים שחונקים אותו. מי שחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו או גוים סוקלין אותו. מי שנתחייב הריגה לסטין באין עליו והורגין אותו. מי שנתחייב שריפה או נופל באור או נחש נושכו הא למדת שאין אדם יכול להנצל מדינו של הקב"ה שלא ימדוד לו כמדתו לכך נאמר אין אדם שליט ברוח וגו': (יח) ד"א (קהלת ח) אני פי מלך שמור. מדבר ביוסף הצדיק שהוא שמר אני שאמר לו פרעה כמד"ת (בראשית מ) ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה וגו' שמעולם לא מרד על צוויו. ועל דברת שבועת אלהים שאע"פ שנכנס לאותה גדולה לא פרק עול שמים מעליו והיה ירא להקב"ה כמד"א (שם מב) את האלהים וגו' ולכך נאמר אלהים. והיה זהיר על השבועה ס שלא נשבע חי השם אם תצאו מזה אלא חי פרעה אם תצאו מזה הוי שבועת. מהו דברת שגדר עצמו מן הערוה כמד"א (דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר ואומר (שם כב) על דבר אשר לא צעקה הנערה בעיר וגו' וכה"א (בראשית לט) ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי מה כתיב שם וימאן ויאמר אל אשת אדוניו הן אדני וגו' לכך נאמר ועל דברת כמד"ת ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה וגו'. (קהלת ח) אל תבהל מפניו בעת שנכנס לבית לעשות מלאכתו והיה הבית פנוי שלא היה שם אדם שיראהו כמד"ת ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש וגו' ובאת ותפשה בבגדו כדי שישכב עמה אעפ"כ לא נתבהל מן מעשיה והלך לו לחוץ כמד"ת ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה. לכך נאמר אל תבהל מפניו לא נתבהל מפנאי הבית אלא שנס והלך לו. אע"פ שאמרה לו שאם לא ישכב עמה היא אומרת לבעלה שהוא חפץ לאנסה ובעלה הורגו ואין מי שימחה בידו לפי שהיה עבדו אעפ"כ לא עמד לעשות תאותה בשביל אותו דבר רע שהיא מגזמת לעשות לו. לכך נאמר (קהלת ח) אל תעמוד בדבר רע כי כל אשר יחפוץ (אלהים) יעשה. ומנין אתה למד שהיתה מגזמת לו כך מן סוף הדברים. כיון שראתה שלא הועילה במעשיה ראה מה עשתה ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר וגו' ויהי כשמעו וגו' ותנח בגדו וגו' ותדבר אליו וגו' ויהי כהרימי קולי וגו'. (שם) באשר דבר מלך שלטון וגו' מה שכר נתן לו הקב"ה על כך השליטו על ארץ מצרים הה"ד באשר דבר מלך וגו' כמד"ת (בראשית מא) וידבר פרעה אל יוסף בחלומי הנני וגו'. שלטון כמד"ת (שם מב) ויוסף הוא השליט על הארץ. ומי יאמר לו מה תעשה כמד"ת (שם) לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו. כ"כ למה על ששמר את המצות הה"ד (קהלת ח) שומר מצוה לא ידע דבר רע. מהו לא ידע דבר רע שאותו דבר רע שאמר שר המשקים כמד"ת (בראשית מא) ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים וגו' סא דבר כאן בנגעת יוסף ג' דברים. נער שהוא שוטה כמד"ת (משלי כב) אולת קשורה בלב נער. עברי שונא. עבד שאינו ראוי למלכות. אעפ"כ לא ידע יוסף אותו דבר רע כלו' שלא נגע בו הדבר. שמלך. (קהלת ח) ועת ומשפט ידע לב חכם זה היה יוסף שנקרא חכם כמד"ת (בראשית מא) אין נבון וחכם כמוך. והיה יודע שעתיד ליתן הדין אילו נגע באשת פוטיפר לפיכך פירש ממנה הה"ד (שם לט) ולא שמע אליה לשכב אצלה סב בעוה"ז להיות עמה לעוה"ב. ד"א

ועת

יד יוסף נח אבות פ"ב. מדרש כתקתי על פסוק חשבתי דרכי. ב"ב דף ע"ה באו חשבון אלו כו': נט תנחומא תשא סי' כ"ו. ב"ר פ' ס"ז. אסת"ר. ירושלמי שקלים פ' הממונה. וירושלמי תענית פ"ב. ב"ק פ"ס. ילקוט תולדות וילקוט אסתר: נס כתובות ל'. סנהדרין ל"ז. סוטה ח': ס ב"ר פ' צ"א סי' ה'. ילקוט מקץ תד"א ה"א פ' כ"ו: סא ב"ר פ' פ"ט. תנחומא וילקוט מקץ: סב סוטה ג'. יומא ל"ה. ע"ז ה'. ב"ר פ' פ"ז. תנחומא וילקוט מקץ:

מתנות כהונה

ה"ג הוי מפניו תלך וכו': **שישרפך** גרסי': ה"ג **יודע** הוא שאם יעבור על המצות: **יוותר** לו על עונו גרסי': **ההין** מדה כד"א רביעית ההין: **ארכה** אריכות זמן פן יחזרו בתשובה כד"א לשלותך תהא ארכה: **ינשום** יוציא ויכניס רוח נשמתו: **שיכלא** לשון בית כלא אדוני מסה כלאם: **בסרונכי** מיתת אסכרה ועיין בפ' אלו נערות בפירש"י: **לסטין** באין כו'. בפ' אלו נערות מוסף או נמסר למלכות: **שהוא** שמר אני כו'. ע"ל: **את** האלהים וגו' גרסי' וסיפיה דקרא אני ירא: **ולכך** נאמר אלהים. רמז לכתוב שבועת אלהים: **בנגעת יוסף**. נראה

עץ יוסף

רואה את הנולד כמ"ש (קהלת ב) החכם עיניו בראשו כו' ואמרו חז"ל בראשיתו רואה כו': **ומחשב הפסד מצוה** מה שהוא מפסיד מסחורתו בשעה שהוא עוסק במצוה. הוא מחשב כנגד השכר שיקבל עליה לעתיד: **ושכר עבירה** שהוא נהנה בה הוא מחשב כנגד הפסדה שהוא עתיד להפסיד בה בעוה"ב. כי ההפסד שעתיד לבא עליו הוא הרבה מאד. וכן השכר שעתיד לבא הוא הרבה מאד (רש"י): **אלא מאריך** רוחיה כו'. פי' אלא מאריך אפיה אולי ישוב וגבי דיליה כשאינו שב. והא דכתיב נושא עון היינו למי שעושה תשובה. ועיין מ"ש בתנחומא כי תשא סי' כ"ו: ההין המדה כד"א רביעית ההין: **שנתן להם ארכה** אריכות זמן פן יחזרו בתשובה כד"א לארוך שהא ארכה: **לאחר נגזר** דין אין שומעין לו. במס' ר"ה דף י"ז א' א"ר יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גז"ד של אדם. ומוקי ליה בצבור דוקא אבל ביחיד אין נקרע גז"ד אפי' כששב לאחר שנגמר דינו ביום הכפורים. וכתב בספר סדרי טהרה בסוף מסכת זה הא דמחלק בענין קריעת גז"ד בתשובה בין יחיד לצבור היינו בשב מיראה דזדונות נעשה לו כשגגות. אבל בשב מאהבה דזדונות נעשין כזכיות יש כח בהן להקרע גז"ד אף ביחיד: **לנשום** יוציא ויכניס רוח נשימתו: **שיכלא הרוח בגופו** שיכלא לשון בית כלא אדני מסה כלאם: דין ד' מיתות לא בטלו. וא"ת והא חזינן כמה חייבים דמתים כדרכם. וי"ל דזכות מילה תולה ושכר מצות שעשו משתלמין בעוה"ז כדכתיב (דברים ז') ומשלם לשונאיו (תוס' ד"ה מיום סנהדרין ל"ד). והריטב"א כתב דין ד' מיתות לא בטלו פי' באותן שנופלין דינם בעוה"ז כי בודאי יש כמה רוצחים שמתים בשלוה ובהשקט שנדונים לעוה"ב. וזה ברור עכ"ל: **בסרונכי** אסכרה (רש"י): **נופל מן הגג** דומה לנסקל שדוחפין אותו מבית הסקילה לארץ וגבוה שתי קומות היה כדאמרי' בפ' נגמר הדין (רש"י): **או חיה דורסתו** אריה מפילו לארץ והורגו בדריסה (רש"י): **נחש נושכו** והארס שורפו (רש"י): (יח) **שאעפ"י** שנכנס לאותו גדולה. דרש ועל אע"פ שהיה על ועליון עכ"ז שמר שבועת אלהים: **ולכך נאמר אלהים** רמז לכתוב שבועת אלהים: **והיה** זהיר על השבועה שלא נשבע כו'. ר"ל שבשבועת שקר בודאי לא היה נשבע אפי' בפרעה. דהא כתיב גם במדעך מלך אל תקלל. אלא בודאי כוונת יוסף היה כשאמר חי פרעה אם תצאו מזה רצונו לומר אם תצאו כולכם כל העשרה אחים. וזה קיים. שהרי נשאר שמעון וזה דאי' בתד"א ה"א סי' כ"ז לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא קיים יוסף שנאמר חי פרעה אם תצאו מזה. והלא דברים ק"ו ומה כשהיה נשבע במלך ב"ו קיים את שבועתו אם נשבע בממה"מ הקב"ה עאכ"ו ע"כ. הרי שקיים יוסף מה שנשבע חי פרעה אם תצאו מזה וגו'. וכ"ה כוונת המכילתא ריש סדר בשלח דאי' שם יוסף קיים כל העשרת הדברות כו' לא תשא וביוסף כתיב חי פרעה ע"כ. ר"ל שאם קיים שבועה לב"ו כ"ש שבועה שנשבע בהקב"ה. וכן מה שאמר חי פרעה כי מרגלים אתם ג"כ לא היה שקר כדאי' ברבה סדר מקץ פ' צ"א שכשבאו למצרים עברו שלשה ימים ולא באו לקנות תבואה. ושאל להם יוסף ע"ז ואמרו אבדה נאבדה לנו והיינו מבקשים אותה ע"ש. וזה היה כוונתו במה שאמר מרגלים אתם. ועיין מ"ש בב"ר פרשה צ"א סי' ח': **שגדר עצמו** כו' כלומר שהיה דבר גדול שהגביר על יצרו. לכן מכונה בשם דבר: **ואין איש** וכמו שאמרו בב"ר פ' פ"ז סי' ט' ואין איש מאנשי הבית אפשר ביתו של אותו הקוש מסתייר בלא איש רבי יודא אמר יום אידם של נילום היה והלכו הכל לראות והוא לא הלך: **לא נתבהל מן מעשיהם**. כי יצר הלב הבא לאדם פתאום. נפשו הבהמית מוטרפת בשעת מעשה. ובלי התבוננות א"א יבוא לזה. אך הוא עמד בשכלו להשבית שאון היצר: **מפנאי** מריקות: **אשר יאמר לכם תעשו**. וזהו מי יאמר לו מה תעשה כי כן צוה להם המלך שיעשו ואין מי ימחה בידו: **בנגעת יוסף** פי' במה שנוגע אל יוסף שאף שהפליג בשבחו מידיעת פתרון חלומות. הפליג בגנותו ג"כ. לומר שידיעתו מכח שטותו כמאמרם ניתנה נבואה לשוטים. או אפשר שצ"ל בגנות יוסף: **נער שהוא שוטה** כו'. משום שהיה אפשר לו לשר המשקים לומר ושם אתנו פקיד על כל האסירים. ואמר בלשון בזוי. ש"מ שכיון לבזהו. נער שהוא שוטה כלו' שאין דעתו שלימה שעודנו רך בשנים. ולהנהיג שררה ראוי שיהיה בו טעם זקנים (יפ"ת): **עברי שונא** לפי שאוכלים הצאן שהיו המצרים עובדים אותו. כדכתיב כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים להם וגו': **עבד שאינו ראוי למלכות**. שכך היה כתוב בנמוסין של מצרים שלא יהיה עבד מולך. כדאי' בב"ר פ' פ"ט: **שעתיד ליתן הדין** כו'. כלו' שידע אף אם ימלא תאותו היום יש עת להנקם ממנו להפרע על מעשיו: **להיות עמה בעוה"ב** כמ"ש במס' עכו"ם ה' ע"א וכל העושה עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין כו' שנא'

ולא

ועת ומשפט ידע לב חכם זה הקב"ה שכתוב בו (איוב ט) חכם לב ואמיץ כח הביא עת על יוסף לשלם לו שכרו במשפט מדה כנגד מדה. [סג] הא כיצד הוא שלט ביצרו ולא נגע בה לפיכך נעשה שליט כמד"ת ויוסף הוא השליט על הארץ. הוא לא שמע לה כמד"ת ולא שמע אליה לכך המליכו הקב"ה על מצרים כולה והיו כולם נשמעים לדברו כמד"ת (בראשית מא) אשר יאמר לכם תעשו. פיו שלא נשק בעבירה לפיכך על פיך ישק כל עמי. הוא אמר לה איננו גדול בבית הזה ממני וגו' כדי להדיחה מעליו לפיכך אתה תהיה על ביתי. הוא לא תפש לה והיא תפשתו בידיה כמד"ת ותתפשהו בבגדו וגו' לפיכך ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף. הוא עזב בגדו בידה לפיכך וילבש אותו בגדי שש. הוא לא הרכין צוארו לעבירה לפיכך וישם רביד הזהב על צוארו. הוא לא רכב עליה לפיכך וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו. היא קראה לאנשי ביתה על כך כמד"ת ותקרא לאנשי ביתה וגו' לפיכך (שם) ויקרא לפניו אברך. הוא נתון אל בית הסוהר על כך כמד"ת (שם לט) ויתנהו אל בית הסוהר לפיכך ונתון אותו על כל ארץ מצרים. הוא לא נתן עיניו בה ולא במצריות בעת שמלך כמד"ת (שם מט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין שעילם עינו מאשת פוטיפר ומן המצריות בנות צעדה עלי שור ולפיכך עלי שור. [סד] א"ר ראובן מהו עלי שור אמר הקב"ה עלי לשלם שכר אותה העין. כיצד שנו רבותינו שהיו אוכלים במקדש קדשים קלים תוך החומה לפנים מחומת ירושלים; אבל בשילה שהיה חלק יוסף אוכלין אותן בכל הרואה. הוי עלי שור כמד"ת (איוב ז) לא תשורני עין רואי. א"ר עזריה א"ל הקב"ה ליוסף אתה שמרת מצות לא תנאף שהיא שביעית בדברות ולא נאפת באשת פוטיפר. וגם שמרת מצות לא תגנוב שהיא שמינית בדברות שלא גנבת ממונו של פוטיפר ולא גנבת מקור אשתו כמד"ת (שם כד) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר וגו'. יבא העת שאני פורעם לך. למחר כשיבאו הנשיאים להביא בחנכת המזבח יהיו נשיאי שני בניך אחד מקריב ביום ז' והשני ביום ח' ואין שבט אחר מפסיק בין שני בניך כשם שאתה לא הפסקת בין לא תנאף ללא תגנוב. שכן כתיב ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו' ביום השמיני נשיא לבני מנשה וגו' לכך נאמר ועת ומשפט ידע לב חכם: (יט) קרבנו קערת כסף אחת וגו'. אל תקרי קערת אלא עקרת כנגד יעקב שעקר את הבכורה מראובן ונתן אותה ליוסף (בראשית מח) ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך וגו'. כסף כמד"ת (משלי י) כסף נבחר לשון צדיק כמה שאמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. שלשים ומאה משקלה כשירד יעקב למצרים בשביל יוסף בן ק"ל שנים היה שנא' (בראשית מז) ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה. מזרק אחד כסף כנגד יוסף שנזרק מאביו ונמכר למצרים. כסף על שם כסף נבחר לשון צדיק מה שאמר לאביו (שם מח) לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו. שבעים שקל בשקל הקדש שעל ידו ירדו ע' נפש למצרים. שניהם מלאים וגו' יעקב ויוסף שניהם היו צדיקים גמורים ושניהם העמידו שבטים. כף אחת עשרה זהב וגו' כנגד חבלי מנשה עשרה שנא' (יהושע יז) ויפלו חבלי מנשה עשרה. פר אחד בן בקר וגו' איל אחד וגו' שעיר עזים אחד וגו' הרי ג' כנגד ג' דורות שראה יוסף מן מנשה שנטלו חלק בארץ שנא' (בראשית נ) גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף וכה"א (במדבר כו) בני מנשה למכיר משפחת המכירי ומכיר הוליד את גלעד אלה בני גלעד איעזר וגו'. מכיר וגלעד ואיעזר הרי ג' דורות שהיו בתי אבות שנקראו על שם יוסף כי מנשה ע"ש יעקב נקרא כמד"ת (בראשית מח) ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם. והרביעי זה היה יאיר בן מנשה שנטל חלק בארץ כמד"ת (במדבר לב) ויאיר בן מנשה הלך וילכד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר. ג' מיני עולה שהקריב היו כנגד בני מכיר בן מנשה. ושעיר החטאת היה כנגד יאיר שלא הוריש חלקו לבניו כי לא היו לו בנים ולכך קראן על שמו שלא היה לו זכר וירשו חלקו בני מכיר אחיו. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שבט מנשה שנחלק לשנים ולקח ב' חלקים בארץ חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה הרי ג' מינים כנגד ג' דברים שעשה יוסף בשביל מנשה שהיה מבקש לגדלו על אפרים אחיו. האחת (בראשית מח) ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל. והשנית ויתמך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה. והשלישית (שם) ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור וגו'. למה היו של ה' ה' כנגד ה' נשים משבט מנשה שנטלו חלק בארץ. [סה] אלו בנות צלפחד ה' כמד"ת (במדבר כז) כן בנות צלפחד דוברות נתון תתן להם אחוזת נחלה וגו'. והן היו חמש שנא' (שם) ואלה שמות בנותיו מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה. וכן יעקב הזכירן בברכת יוסף שנא' (בראשית מט) בנות צעדה עלי שור אלו בנות צלפחד שנטלו חלק בארץ. ד"א למה ה' ה' כנגד הברכה שבירכן יעקב וידגו לרוב בקרב הארץ ודגים נבראו ביום החמישי. זה קרבן גמליאל וגו' כיון שראה הקב"ה שהקריב קרבנו על הסדר הזה התחיל מקלס את קרבנו זה קרבן גמליאל: (כ) ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבידן בן גדעוני. למה הקריב בנימן אחר בני יוסף לפי שכשם שהיתה השכינה בחלקו של יוסף בשילה כך שרתה בחלקו של בנימן במקדש בירושלים. ד"א ע"ש שאה"כ (תהלים פ) לפני אפרים ובנימן ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו. קרבנו קערת כסף אחת אל תקרי קערת אלא עקרת כנגד רחל שהיתה עקרת הבית [סו] היא היתה עיקר ביתו של יעקב שנא' (בראשית מו) בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין ואומר (שם מח) מתה עלי רחל. כסף אחת שמתפלתה נולד בנימן שנאמר (שם ל) ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר. ועליה נאמר (משלי י) כסף נבחר לשון צדיק לשון צדקת. שלשים ומאה משקלה [סז] שנולד בנימן כשהיה יעקב בן ק' שנה ולכך נקרא שמו בנימן. בן ימן שנולד כשהיה אביו בן ק' שנה. והוא היה בן ל' שנה כשירד למצרים הרי ק"ל. מזרק אחד כסף הוא מזרק הוא גביע כנגד יוסף שביחן צדקות אחיו בנימן על אודות הגביע. וכיון שראה יוסף שמסר יהודה נפשו על בנימן הכיר צדקות אחיו והתודע להם. ולפי שהיה יוסף שותה יין בגביע שחשבונו שבעים לכך היה משקל המזרק שבעים שקל בשקל הקדש. שניהם מלאים שניהם היו שוים יוסף ובנימן שהמשכן הוקם בחלק יוסף בשילה וביהמ"ק בחלק בנימן בירושלים הוי סלת בלולה בשמן למנחה. כף אחת עשרה זהב כנגד עשרה בנים שהיו לו לבנימן כשירד למצרים שנא' (בראשית מו) ובני בנימן בלע ובכר וגו'. והיו כולם צדיקים הוי מלאה קטרת. פר אחד בן בקר וגו' הרי ג' מיני עולה כנגד ג' פעמים שנבנה ביהמ"ק בחלקו. אחת בימי שלמה ואחת בימי עולי הגולה והשלישית לימות המשיח. שעיר עזים אחד לחטאת כנגד הבנין שבנאו הורדוס שנבנה ע"י מלך חוטא והיה לו בניינו לכפרה על שהרג חכמי ישראל. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שני מלכים שיצאו מבנימן שאול ואיש בשת. ד"א כנגד שני גואלים שיצאו ממנו מרדכי ואסתר. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה הר' ג' מינין של ה' ה' כנגד נ' מעלות של ה' ה' שנטל בנימן ואלו הן (שם מג) ותרב משאת בנימן ממשאת כלם חמש ידות ולבנימן נתן שלש

יד יוסף [סג] תנחומא בראשית סי' י"ב. זוהר מקץ דף קנ"ו. ב"ר פ' צ'. ויק"ר פ' כ"ג. ילקוט מקץ: [סד] זבחים קי"ח: [סה] לקמן פ' כ"א: [סו] רו"ר פסוק ויאמרו כל העם: [סז] סדע"ר פ"ב. ספר הישר וישלח:

מתנות כהונה

נראה שצריך להיות בנות: **שכר** אותו עין. דרש שור לשון ראיה וכדלקמן: **שהיה חלק** יוסף גרסי': **בכל הרואה**. בכל מקום שהיו יכולין לראות העיר כן הוא בפ' בתרא דזבחים: **כי** לא היה לו בנים וזה מורה על חטאת כשחז"ל לשון עברה הוא במי שאינו מניח בן ליורשו: **אלו** בנות צלפחד. עיין לקמן פ' כ"א ובתרגום אונקלוס פ' ויחי: **מתה עלי**. הרי שהיא נחשבת עליו לעיקר ולפי מה שאחז"ל שמתה על שאיחר נדרו הרי היא היתה עיקר באמת: **כנגד הברכה** גרסי': **לשון** צדקת. צ רחל: **שביחן** ל' הבחנה ונסיון: **שחשבונו** ע'. יין בגימטריא ע'

עץ יוסף

ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה. לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה לעוה"ב ע"כ. ופי' מלפפתו מעספו. וכתב התורת חיים דהא דקאמר הגמרא וכל העובר עבירה אחת היינו עריות. דסתם עבירה דנקט הש"ס עריות הוא: **פיו שלא נשק בעבירה** כו'. חשב כל המעלות הפרטות שנשתלם לו מדה במדה מן ההיפך להיפך: **הוא לא הרכין** צוארו לעבירה. נקט ההרכנה משום דהרדת הגוף ותנועתו לעבירה הוא דבר מגונה מצד עצמה. ולפי שתחלת תנועת תאוות הסדרה שהיא עיקר הגוף בצואר. נקט צואר להרכנה (יפ"ת): **ומן המצריות** בנות צעדה עלי שור. וכדאי' בב"ר פ' צ"ח בנות צעדה עלי שור וגו' את מוצא בשעה שיצא יוסף למלוך על מצרים היו בנות מלכים מציצות עליו דרך החרכים והיו משליכות עליו שירין וקטלין וחמים וטבעות כדי שיתלה עיניו ויביט בהן. אעפ"כ לא היה מביט בהם: **ולפיכך עלי שור** ולפיכך עלי לשלם לו שכר אותה ראיה. ודרש שור לשון ראיה כדמפרש רבי ראובן: **בכל הרואה** בכל מקום שהיו יכולים לראות העיר. והענין כי זהו סימן הקדושה שהיה בנפשו שמר מעון. ולכן יהיה קדוש בכל מקום. כי קדושת המקום תלוי ג"כ בקדושת האדם השוכן בה: **שלא גנבת** ממונו של פוטיפר. שהיה נאמן ביתו ולא גנב אצלו כלום. ועי' בתדא"ר ח"א פ"ו שחשב שם שקיים יוסף כל עשרת הדברות: **כמד"א ועין** נואף שמרה נשף לומר לא תשורני עין. וכתיב ובלילה יהיה כגנב הרי שייך לשון גניבה בנואף. ולעיל פ"ב למד מדכתיב בקרא מים גנובים ימתקו: **(יט) כנגד יעקב** כלו' קרבנו היה לכוון בזה ענין יעקב ומאורעות יוסף ומאורעותיהם שיקרה אותם באחרית: **ואני נתתי לך** שכם אחד כו'. וכרבי יהודה דאמר בבראשית רבה סוף פרשה צ"ז זו בכורה: **כי מנשה** על שם יעקב נקרא. אבל אפרים נקרא במקום יוסף. לכן לעיל באפרים חושב אפרים שותלח ערן בג' דורות שראה יוסף: **כי לא** היו לו בנים. וזה מורה על חטאת כמ"ש ז"ל לשון עברה על מי שאינו מניח בן ליורשו. ויאיר בן מנשה נהרג בימי יהושע. ויאיר הגלעדי הכתוב בשופטים י' היה אחר. שהיה לו שלשים בנים ולמ"ד עיירות בארץ הגלעד: **שהיה מבקש** לגדלו על אפרים אחיו. והטעם דיוסף לפי שראה מה שנמשך לו מקנאת אחיו בו על אהבת אביו אותו מהם. היה מקפיד בהיותו מנייל קנאה בין מנשה ואפרים בהודיעו חבה יתירה לקטן. וחשב כי לא ידע יעקב מה שהיה בו ביוסף. ע"ז השיב לו אביו ידעתי בני ידעתי (יפ"ת): **אלו בנות צלפחד** ע"ל פ' כ"א. ובתרגום אונקלוס וברש"י סדר ויחי: **(כ) לפני אפרים** כו'. שהם היו המעולים שבשבטים כמאמרם ז"ל (סוטה פרק א"נ) ראוי היה יוסף שיצאו ממנו י"ב שבטים כיעקב. וכמאמרם ז"ל שבת נ"ה על בנימן שמת בעטיו של נחש (ספורנא): **בני רחל** אשת יעקב. ובכולן לא נאמר כן. אלא שהיתה עיקרו של בית (רש"י) וברות רבה למד מדכתיב ורחל עקרה עיקרה של בית. וע"ש מ"ש: **מתה עלי רחל** וכדאי' ברות רבה פ"ב אמר יעקב אבינו קשה עלי מיתתה של רחל מכל הצרות הבאות עלי. וגם לפי מה שאחז"ל שמתה על שאיחר נדרו. הרי היא היתה עיקר באמת: **שנולד בנימין** כשהיה יעקב בן מאה שנה. וכן הוא בסע"ר פ"ב. ובספר הישר סדר וישלח. שהרי אבינו יעקב היה בן ס"ג שנה כשנתברך. אח"ז היה נטמן י"ד שנה ומשמש את עבר. נמצא עומד על הבאר בן ע"ז שנה. ועשרים שנה עשה בבית לבן. יצא מחרם נהרים ובא לסוכות עשה שם י"ח חדשים כדאי' בב"ר פ' ע"ח. יצא מסוכות ובא לו לבית אל ועשה שם ששה חדשים. יצא משם ונולד לו בנימן: **שביחן צדקת** אחיו בנימן על אודות הגביע. נראה שט"ס הוא וצ"ל שביחן צדקת אחיו בבנימן. ור"ל שביחן צדקת כל אחיו בזה שנתן הגביע באמתחת בנימן אם ימסרו נפשם על בנימן. וכיון שראה שמסרו נפשם על בנימן הכיר צדקת כל אחיו והתודע להם: **שביחן** לשון הבחנה ונסיון: **שחשבונו** שבעים יין. בגמט' שבעים: **בנינו לכפרה** להורדוס על שהרג לכולהו רבנן וכדאי' בפ"ק דב"ב שבבא בן בוטא נתן לו זאת העצה

שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות והשלישית זה היה מרדכי שהיה משבט בנימן שזכה ללבוש חמשה לבושי מלכות שנא' (אסתר ח) ומרדכי יצא מלפני המלך וגו'. זה קרבן אביתן וגו' כיון שהקריב על סדר הזה התחיל הקב"ה מקלס את קרבנו זה קרבן אבידן וגו': (כא) ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן עמישדי. הרי נותרו ג' שבטים דן ואשר ונפתלי מה ראה דן להקריב תחלה להם. לפי שאביו הקישו ליהודה. כמד"ת (בראשית מט) דן ידין עמו וגו' [סח] כמיוחד שבשבטים זה יהודה לפיכך היה ראש לאלו שנשארו כשם שיהודה היה ראש לכולם. קרבנו קערת וגו' הרי זה הקריב קרבנו כנגד שמשון לפי שברכת יעקב לדן לא היתה אלא ע"ש שמשון. וגם גבורת שמשון לא היתה תלויה אלא בנזירותו לכך הקריב נשיא דן על הסדר הזה. הה"ד קרבנו קערת כסף זה היה נזיר טהרה ולכך קרא לו קערה שהוא היה מביא לחם. שלשים ומאה משקלה מן (במדבר ו) וזאת תורת הנזיר עד ואחר ישתה הנזיר יין ק"ל תיבות. מזרק אחד כסף שבעים וגו' שאותה שעה הותר לשתות יין הנשתה במזרק שחשבונו ע' הוי יין. ד"א למה שבעים כנגד נזיר שנטמא שנזרקה נזירותו כמד"ת (שם) והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו. ויש בו ע' תיבות מן כל ימי נזרו קדוש הוא לה' עד כי טמא נזרו. ד"א למה שבעים כנגד שבעים אותיות האמורות בברכת דן מן דן ידין עמו וגו' עד ויפול רוכבו אחור על שפיטת שמשון לפי שפסוק האחרון לישועתך וגו' לא אמרו יעקב אלא על שמשון. ולכך קרא מזרק שנזרק שמשון מן אחיו שלא רצה לישא אשה מבנות אחיו כי אם מבנות פלשתים. ד"א מזרק ע"ש שקראו נחש ושפיפון שהם נזרקים על הארץ שהיו להם רגלים והולכים על גחון. [סס] וכן שמשון היה חיגר בשתי רגליו. מזרק ע"ש (בראשית מט) ויפול רוכבו אחור. שניהם מלאים וגו' שנזיר טומאה ונזיר טהרה שניהם צריכין סלת חלות מצות בלולות בשמן לפי שנזיר טומאה אינו יוצא בקרבן שמביא על טומאתו ואינו יכול לשתות יין עד שיביא עוד קרבן על נזירות טהרה. ד"א שניהם מלאים סלת וגו' לפי ששמשון בין קודם שנתגלח שער נזרו בין לאחר שנתגלח שער נזרו היה כנזיר טומאה שעל שטימא עצמו בגויה היא גרמה לו לאותו גילוח. ולאחר גילוח הרג שמשון בפלשתים דכתיב (שופטים טז) ויהיו המתים אשר המית במותו רבים מאשר המית בחייו. כף אחת עשרה זהב כנגד י' דברים האמורים ביין שנזיר אסור בהן. ואלו הן (במדבר ו) מיין ושכר יזיר הרי שנים. חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה הרי ד'. וכל משרת ענבים לא ישתה הרי ה'. וענבים לחים ויבשים לא יאכל הרי שבעה. כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין הרי ח'. מחרצנים ועד זג לא יאכל הרי י'. למה היתה של זהב לפי שהיין אדום הוא כמד"ת (משלי כג) אל תרא יין כי יתאדם והזהב אדום. למה היתה מלאה קטרת שכל המזיר עצמו מן היין צריך לעשות לש"ש שנא' (במדבר ו) לנדור נדר נזיר להזיר לה'. פר אחד בן בקר וגו' הרי כאן ג' מיני עולה כנגד ג' מינין שהנזיר מוזהר עליהם שתיית יין ואכילת ענבים וטומאת מת. שעיר עזים אחד לחטאת כנגד אזהרת שער כמד"ת (שם) קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו. ד"א ג' מיני עולה כנגד ג' אזהרות שהזהיר המלאך לאם שמשון הה"ד (שופטים יג) מכל אשר (יעשה) יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר אל תשת וכל טומאה אל תאכל. והשעיר כנגד האזהרה של שער הה"ד (שם) ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלהים יהיה הנער. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שני דברים שמשלו אביו לנחש ושפיפון שנא' (בראשית מט) יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי אורח וגו'. ד"א כנגד שנמשל בשני דברים מפי שני בני אדם. יעקב משל אותו לנחש ושפיפון. ומשה לגור אריה שנא' (דברים לג) דן גור אריה. ד"א כנגד ב' פעמים שכתוב עליו שהוא שפט את ישראל כ' שנה ואלו הן (שופטים טו) וישפט את ישראל בימי פלשתים כ' שנה (שם טז) והוא שפט את ישראל כ' שנה [ע] ללמדך שכ' שנה שפט את ישראל בחייו וכ' אחר מיתתו היה מוראו של שמשון על פלשתים וישבו בהשקט. ד"א כנגד ב' עמודי התוך אשר הפיל. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה למה ג' מינים כנגד ג' מינים של קרבנות שהיה מביא נזיר טומאה שתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש בן שנתו לאשם. למה היו של חמשה חמשה כנגד ה' מינים שהיה מביא נזיר טהרה כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים וסלת חלות ורקיקי מצות ומנחתם ונסכיהם. ד"א למה ג' מינים כנגד ג"פ שהכה שמשון בפלשתים בחייו ואלו הן (שם יד) ויך מהם שלשים איש (שם טו) ויך אותם שוק על ירך וגו' ויך בה אלף איש. היו הג' מינים של ה' ה' הרי ט"ו כנגד הנס שנעשה לו בלחי ונקרא המעין על הנס שנא' (שם) על כן קרא שמה עין הקורא אשר בלחי והן ט"ו אותיות. זה קרבן אחיעזר וגו' כיון שראה הקב"ה שהקריב על סדר הזה התחיל מקלס את קרבנו זה קרבן וגו': (כב) ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן עכרן וגו'. מה ראה נשיא אשר להקריב אחר נשיא דן לפי שדן נקרא שמו ע"ש דין ואשר נקרא שמו ע"ש אישורו לפיכך צוה הקב"ה להקריב אשר אחר דן שצריך הדיין לאשר דינו כמד"ת (ישעיה א) דרשו משפט אשרו חמוץ. קרבנו קערת כסף וגו' א"ר תנחומא [עא] כל השבטים לשם גאולתן של ישראל ולשם שבחן נקראו שמותם. ואשר נקרא שמו לשם גאולתן של ישראל כמד"ת (מלאכי ג) ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. ולשם שבחן כמד"ת (תהלים קמד) אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו. אין אישורן של ישראל אלא על שבחרו בהקב"ה להיות להם לאלהים והקב"ה בחר בהם להיותם לו לעם סגולה ולפיכך כשבא נשיא אשר להקריב הקריב קרבנו ע"ש הבחירה שבחר הקב"ה בישראל מכל האומות כמד"ת (דברים יד) ובך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה וגו'. ועליהם נאמר (תהלים סה) אשרי תבחר ותקרב וגו'. ולכך הקריב קרבנו קערת כסף כנגד או"ה שהם היו תחלה לאברהם. שלשים ומאה משקלה [עב] אלו ע' בני נח וששים מלכות שאמר שלמה (שיר ו) ששים המה מלכות. ומי היו י"ו בני קטורה וישמעאל וי"ב בניו ועשו וי"ז בניו ובני בניו: כיצד בני אליפז הרי ה' ואלו הן (בראשית לו) בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם וקנז (דה"א א) ותמנע ועמלק הרי הם ה' עם אליפז. תמן כתיב בני אליפז בכור עשו אלוף תימן וגו' אלוף קרח אלוף געתם אלוף עמלק וגו' הרי ט' ורעואל עם בניו ה' שנא' בני רעואל נחת וזרח שמה ומזה הרי י"ד. ובני עשו ג' יעוש ויעלם וקרח

יד יוסף [סח] ב"ר פ' צ"ח ופ' צ"ט. במדב"ר פ"י. תנחומא ויחי: [סס] סנהדרין ק"ה. סוטה י': [ע] ירושלמי פ"ק דסוטה: [עא] ש"ר פ"א סי' ה'. תנחומא שמות וילקוט שמות: [עב] לעיל פ"ט. שוח"ט מזמור ס"ז:

מתנות כהונה

ע': בניינו לכפרה. להורדוס כדאי' בפ"ק דב"ב: מה ראה דן להקריב גרסינן: במיוחד שבשבטים גרסי': שהוא היה מביא לחם. הנזיר ביום התגלחו ככתוב בפרשת נזיר: ה"ג הנשתה במזרק שחשבונו: ה"ג ע' תיבות מכל ימי נזרו: ה"ג כנגד ע' אותיות האמורות בברכת דן: שפיטת ששפט ישראל: והולכים על גחון. עכשיו הולכים על גחון שכשעה שהסית הנחש את חוה קצץ הקב"ה את רגליו: בשתי רגליו. דכתיב שפיפון ושפי הוא חגר ברגל א' מדכתיב גבי בלעם וילך שפי והוא היה חגר ברגל א' דכתיב ותלחץ את רגל בלעם: ה"ג: שיביא עוד קרבן על נזירות כו' עד היה כנזיר כו': ה"ג לאותו גילוח ולאחר גילוח הרג: שעיר דרש כמו שער: מפי ב' בני אדם גרסי': כבש לעולה וכבשה לחטאת. חדא מלתא היא לפי' חשיב להו כחדא וכן מנחתם ונסכיהם חדא מלתא היא שאין נסכים בלא מנחה ולפי נקרא בכל מקום מנחת נסכים: ט"ו אותיות. שם המעיין עין הקורא אשר בלחי: אישורו חיזוק וכדמפרש ואזיל: ה"ג אלו ע' בני נח ועיין בפ' נח ותמצאם כן וע' לעיל בפ' ז"ו פ"ט: ורעואל עם בניו ה' גרסי': כבהמה כשר דריש כמו בעיר כד"א ואת בעירנו: בלע

עץ יוסף

העגה ואמר לו אתה כבית אורו של עולם. היינו רבנן כדכתיב ותורה אור. אלך ותעסוק באורו של עולם היינו ביהמ"ק דכתיב ונהרו אליו כל הגוים: שאול ואיש בושת. וכן חשיב ליה לאיש בושת בויק"ר פ' כ"ט סי' ס'. אבל בתנחומא לא חשיב ליה לאיש בושת מפני שמיד פסקה מלכותו. והרי הוא כלא היה. ולהכי אמר כאן ד"א כנגד שני גואלים שיצא ממנו מרדכי ואסתר: (כא) כמיוחד שבשבטים הוא יהודה שהיה ראש השבטים. ולפי שמיהודה הוד מלכות לשפוט את ישראל אמר שמדן יהיה שופט כמוהו שיהיו ישראל בימיו בשלוה כמו בימי דוד ע"י שהיה שעשה נקמה בפלשתים. או נמי שהיה שופט בצדק גמור בלי שום הנאה לעצמו וכדאי' בסוטה דף י' זכרני והזקני אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה זכור לי עשרים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום. פי' שלא נהנה מהם אפי' בהעברת מקל ממקום למקום. שהעברת מקל שהוא צורך הדיינים לרדות במקל ורצועה למי שלא יקבל הדין ועכ"ז שהוא לצורך עצמם לא הטריח כ"ש דבר שהיה להנאת שמשון לבדו (כלי יקר). כדוד דכתיב ביה ויהי דוד עושה משפט וצדקה (יפ"ת): שהוא היה מביא לחם. הנזיר ביום התגלחו. כדכתיב בפרשת נזיר. והלחם נקרא על שם הקערה. כמו שדרשו בקערה דיששכר לעיל פ' י"ג סי' ט"ו. ובקערה דזבולן לעיל פ' הנ"ל סי' ט"ז ע"ש: עד ואחר ישתה הנזיר יין. עד תיבת יין ולא תיבת יין בכלל. שכנגד תיבת יין שחשבונו שבעים רמז שלא דן במה שהביא המזרק שהיה משקלה שבעים שקל נגד מה שמותר הנזיר ביום התגלחו לשתות יין שחשבונו מ' וע"ש (עמוס ו') השותים במזרקי יין. וזהו שסיים המדרש הוי יין. ר"ל היינו דכתיב ואחר ישתה הנזיר יין: עד כי טמא נזרו. ועד בכלל: עד ויפול רוכבו אחור. ועד בכלל: שפיטת שמשון ששפט את ישראל: לישועתך וגו' לא אמר יעקב אלא על שמשון. משמע דהוא תפלה על שמשון ועי' בתנחו' ויחי סי' י"ב וב"ר פ' צ"ח ופ' צ"ט סי' י"ב ומ"ש שם: וכן שמשון היה חיגר בשתי רגליו. כדאי' בסוטה דף י' ובסנהדרין דף ק"ה בלעם חגר ברגלו אחד היה שנא' וילך שפי' (ר"ל שע"י שנלחץ רגלו אל הקיר נעשה חגר באותו רגל שנא' וילך שפי כמו דשף מדוכתא) שמשון חגר בשתי רגליו היה שנאמר שפיפון עלי אורח ע"כ. (פי' שפיפון שפיפה כפולה. דחגר היה בב' רגליו) ועי' בב"ר פ' צ"ח: מזרק ע"ש ויפל רוכבו אחור. כדאי' בב"ר פ' צ"ח סי' י"ט א"ר לוי כתיב ועל הגג כשלשת אלפים אלו מה שהיו על שפת הגג. אבל מה שהיו לאחוריהם ולאחורי אחוריהם אין בריה יודעת ואת אמרת וירדו אחיו וכל בית אביהו וישאו אותו ר"ל מדקאמ' וישאו אותו ולא קאמר וימצאוהו דמשמע שלא הוצרכו לחפש אחריו אלא מיד נראה להם על זה קא מתמה איך אפשר זה ומשני אלא יעקב אבינו בקש רחמים על הדבר ויפול רכבו אחור ע"כ. פי' יעקב בקש רחמים שימצא מיד שלא יתעכב מהקבורה כלל. והרמז לזה מדכתיב ויפל רוכבו אחור שמשמע שהתפלל שלא יפול עליו אלא אחור כלו' ברחוק ממנו כדי שימצא שמשון לעצמו (יפ"ת): שנזיר טומאה ונזיר טהרה שניהם צריכין מצות סלת חלות בלולות בשמן. כצ"ל ור"ל שבנזיר טהרה כתיב וסל מצות סלת חלות בלולות בשמן וגו' אבל נזיר טומאה לא צריך לזה. וקאמר המדרש הא דכתיב שניהם מלאים סלת בלולה בשמן רמז על נזיר טומאה ועל נזיר טהרה שאע"פ שנזיר טומאה אינו צריך להקריב מצות סולת חלות וגו' מ"מ נחשב כאילו צריך משום לפי שנזיר טומאה אינו יוצא בקרבן המביא על טומאתו ואינו יכול לשתות יין עד שיביא עוד קרבן על נזירות טהרה: כנגד אזהרת שער שעיר דרים כמו שער (מת"כ) ויותר נראה שהכוונה שעיר לחטאת על שמשון שעבר על אזהרת שער. כמש"ל שעל שטימא עצמו בגויה היא גרמה לו לאותו גילוח: וישפוט את ישראל בימי פלשתים כו'. ור"ל שבקרא זה כתיב בימי פלשתים ולא כתב כן בפ' שני. גם בימי פלשתים מיותר שהדבר מוכרע ממקומו. לכן קאמר שהיו מתייראים ממנו הפלשתים כ' שנה אחרי מותו (שירי קרבן): כנגד שני עמודי התוך אשר הפיל. כדכתיב (שופטים ט"ז) וילפת שמשון את שני עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם וגו' ויט בכח ויפול הבית על הסרנים ועל כל העם אשר בו וגו': כבש לעולה וכבשה לחטאת. חדא מילתא היא לפיכך חשיב להו כחדא. וכן מנחתם ונסכיהם חדא מילתא היא שאין נסכים בלא מנחה. ולפי נקרא בכ"מ מנחת נסכים (מת"כ): ט"ו אותיות שם המעין עין הקורא אשר בלחי: (כב) אישורו חיזוק וכדמפרש (מת"כ): כנגד עכו"ם. שלשים ומאה משקלה אלו ע' ב"נ שהם היו תחלה לאברהם. וששים מלכות שאמר שלמה. כצ"ל לפי דעתי: אלו ע' ב"נ היינו שלשים בני חם וי"ד בני יפת וכ"ו בני שם כדאי' לעיל פרשה ט' סי' י"ב וע"ש בעץ: וישמעאל וי"ב בניו הרי י"ג: ועשו וי"ז בניו ובני בניו. ר"ל עשו עם בניו ובני בניו הם

וקרח ונ' הרי י"ז. וי"א אלופים שתושב בסוף שנא' ואלה שמות אלופי עשו למשפחותם בשמותם אלוף תמנע וגו' הרי נ"ז. וא"ת והלא הם נ"ח תמנע בתו של אליפז היתה. וגו' מלכי אדום שהיו מזרע אדום ואלו הן בלע בן בעור והוא הנקרא ע"ש עשו שהיה בלע ומכר בכורתו בשביל בליעתו. בן בעור בנו של מי שעשה עצמו כבהמה שנא' (בראשית כה) הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנכי כמד"ת עג אין אובסין את הגמל אלא מלעיטין אותו. והשני יובב בן זרח מבצרה ובצרה מן אדום היתה שנא' (ישעיה סג) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו צועה ברוב כחו אני מדבר בצדקה רב להושיע. והג' חשם מארץ התימני ותימן היה ארץ אדום שנא' (עובדיה א) וחתו גבוריך תימן למען יכרת איש מהר עשו מקטל. אבל שאר המלכים משאר מקומות היו ומשאר אומות הרי ס'. ולמה קרא לכל אלו קערות ע"ש שפסלן הקב"ה ואין קערה אלא לשון צרעת כמד"ת (ויקרא יד) שקערורות ירקרקות. כסף ע"ש חרפה שילכו כולם לחרפות לדראון עולם. ומנין לכסף שהוא לשון חרפה שכן בלשון ירושלמי קורין לחרפה כסופא. מזרק אחד כסף אלו ישראל שהפריש הקב"ה מהם כמד"ת (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה וגו'. ואומר (יהושע כד) ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק. שבעים שקל בשקל הקדש וגו' כמד"ת (דברים י) בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה וכולם היו קדושים. שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה שלאומות ולישראל שלח הקב"ה נביאים מהם בהם הוי למנחה כמד"ת (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה' ואומר (במדבר יא) ותנח עליהם הרוח עד ולכולם רצה הקב"ה ליתן תורתו שנא' (דברים לג) ויאמר ה' מסיני בא וגו'. כף אחת מכולם לא בחר הקב"ה אלא בישראל שנא' (שיר ו) אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה וע"ז הם מאושרים מכל האומות כמד"ת (שם) ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה. אלו האומות. ולמה בחר בהם הקב"ה שכל האומות פסלו את התורה ולא רצו לקבלה ולא בחרו בהקב"ה ובתורתו שהיא ה' ספרים כנגד ה' אצבעות שבכף. וקבלו י' הדברות בסיני הוי כף אחת עשרה זהב. מהו מלאה קטרת שכולם אמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע קבלו עליהם ת"ת והמעשה. פר אחד בן בקר וגו' ג' מיני עולה אלו למה כנגד ג' כתרים שנתן הקב"ה לישראל על זאת עה כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר תורה זה הארון שכתוב בו ועשית עליו זר זהב. כתר כהונה זה מזבח הזהב שכתוב בו ועשית לו זר זהב סביב. כתר מלכות זה השלחן שכתוב בו ויעש לו זר זהב סביב. שעיר עזים וגו' כנגד שם טוב הוא המעשה כמה דתנינן עו לא המדרש הוא עיקר אלא המעשה לפי שהמעשה הוא מכפר על האדם כההוא דתנינן עז תשובה ומע"ט כתרים בפני הפורענות. ואותו כתר הוא כנגד המנורה לקיים מה שנא' (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור. למה נקראת התורה אור שהיא מאירה את האדם מה יעשה. ולפי שהתורה מלמדת את האדם כיצד יעשה רצון המקום לפיכך שכר התלמוד גדול עח וגדול המעשה יותר מן העושה שנא' (ישעיה לב) והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם. ולזבח השלמים בקר שנים שנתן הקב"ה לישראל שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ. נתן להם תורה שבכתב שיש בה תרי"ג מצות כדי למלאם מצות ולזכותם שנא' (שם מב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. נתן להם תורה שבע"פ להיות מצויינין בה משאר האומות שעל כך לא נתנה בכתב כדי שלא יזייפוה או"ה כשם שעשו תורה שבכתב ויאמרו שהם ישראל וע"ז אמר הכתוב (הושע ח) אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו. אמר הקב"ה אם אכתוב לישראל רובי תורתי זו המשנה שהיא גדולה מן המקרא כמו זר נחשבו. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה אלו ג' מיני שלמים כנגד כהנים לוים וישראלים. ד"א כנגד ג' גדולות שנתן להם הקב"ה בשכר שקבלו את התורה ואלו הן סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש שנא' (שמות יט) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. הם היו הג' מינין מן ה' ה' ועולה חשבונם ט"ו כנגד התורה שהיא ה' ספרים. וי' הדברות שקבלו שנכתבו על שתי לוחות ה' על לוח זה וה' על לוח זה. ד"א כנגד אברהם יצחק ויעקב וי"ב שבטים שהם עיקר הבחירה כמד"ת (דברים ד) ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים. זה קרבן פגעיאל וגו' כיון שראה הקב"ה שהקריב על הסדר הזה התחיל מקלס את קרבנו זה קרבן פגעיאל בן עכרן:

(כג) ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן עינן. למה הקריב נפתלי אחר אשר לפי שאשר נקרא שמו על אישורן של ישראל ונפתלי נקרא שמו על התורה שקבלו ישראל. מהו נפתלי נפת לי זו התורה שכתוב בה (משלי יט) הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים ונתנה למ' יום מנין לי. ולפי שאישורן של ישראל היה תלוי על התורה לפיכך הקריב נפתלי אחר אשר. וכשם שמחשבת ישראל עלתה תחלה לפני המקום ואח"כ תקן להם תורה לכך הקדים אשר לנפתלי. ד"א לפי שיעקב בירך לנפתלי אחר אשר לפי שהיו שוים בברכת הארץ אשר היה שמנה לחמו ונפתלי היתה ארצו אילה שלוחה לכך הקריב כאן נפתלי אחר אשר. קרבנו קערת כסף אחת וגו' ר' יודן אמר כנגד האבות והאמהות הקריב נשיא נפתלי למה כן לפי שנפתלי כיבד את אביו יותר מדאי שהיה אביו שולחו לכ"מ שירצה והיה זריז במשלחתו ומצא קורת רוח ממנו והיו אמריו נעימים עליו ולכך בירכו אביו באילה שלוחה שהיה רץ במשלחתו כאיל.

ולכך

יד יוסף עג שבת פ' כ"ד. ב"ר פ' ס"ג. במדב"ר פ' כ"א. תנחומא פנחס. פסיק"ר פ' ט"ו. מדרש משלי סי' ו"ג: עד ספרי ח"ב פיסקא שמ"ג. ע"ז פ"ק: עה שמ"ר פ' ל"ד. אבות פ"ד. יומא פי"ז. אדר"נ פ' מ"א. קהל"ר פסוק טוב שם משמן טוב. אג"ש פ' כ"ג. ולעיל פ"ד: עו אבות פ"ק: עז אבות פ"ד: עח ב"ר פ' ע':

מתנות כהונה

בלע ל' בלען זולל וסובא: **שפסלן** גרסי': **מהם** בהם. נביאים שהם מתוכם ומהם שלח אליהם כדי שישמעו לו: ה"ג **מסיני בא** וגו' גרסי'. ודרשו חכמינו ז"ל מלמד שחזר הקדוש ברוך הוא על כל האומות שיקבלו את התורה ולא רצו כדאיתא בפרק קמא דע"ז: **ת"ת** והמעשה. וכן כ"ף במילואו כ"ף פ"ה כנגד נעשה ונשמע: ה"ג **זר** זהב סביב כתר מלכות זה השולחן שכתוב בו ויעש לו זר זהב סביב: **שם** טוב. הוא כתר הרביעי והעולה על ג' הראשונים כדאי' במסכת אבות ועיין בשמות רבה פ' ל"ד ובמדרש קהלת בפסוק טוב שם משמן טוב: **מה** יעשה. מה שיעשה: **המעשה** המלמד וכופה אדם לעשות צדקה כד"א גם מעושה: **ועבודת** הצדקה. זה הכפיי' שהיא עבודה המביאה לצדקה כדאי' בפ"ק דב"ב: **כדי** למלאם כו'. שכל א' מישראל יכול לקיים מצות מה שלא היה כן אילו לא היו המצות רבות כן פי' הרמב"ם בפ' אלו הן הלוקין וכן פי' הזוהר פרשת קדושים וכן הוא בספר עקרים מאמר א' פ' כ"ג ורש"י פי' בו שלא היה לכתוב לצוות מצות הרבה ואזהרות הרבה על שקצים ורמשים ונבלות שאין לך אדם שאינו קץ בהם אלא כדי שיקבלו שכר אותם הפורשים מהם והמדרש הזה נוטה לפי הזוהר והרמב"ם: **מצויינין** מסומנין כד"א ציון ישאלו: ה"ג **ואתם** תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש: **עיקר** הבחירה. שבחר בם הקב"ה: מהו נפתלי נפת לי גרסי': **עלתה** תחלה. לשיבראות שנא'

ענף יוסף

נגד עבודה על כן אמר כ"ד נגד המשמרות: **(כב)** [נתן להם תורה שבכתב שיש בה תרי"ג מצות כדי למלאם מצות ולזכותם שנא' כו'] והוא על דרך שאמרו רצה הקב"ה לזכות את ישראל כו'. שנא' ה' חפץ למען צדקו וגו'. שהכוונה בזה משום שלא כל הדעות שוות אלא כל אחד ואחד יש לו נטיה לאיזה מן המצות ולא לכל מצוה ומצוה. ואילו היו המצות מועטות לא כל אדם יזכה לאיזה מצוה. לכן מחסד ה' כדי לזכותם ולצדקם הרבה לישראל תורה ומצות כדי שלא יהיה אחד מישראל שלא יהיה לו תשוקה לאיזה מצוה מתרי"ג

עץ יוסף

הם י"ז. כיצד בני אליפז הרי שמונה עם אליפז ועשו. ואלו הן (בראשית לו) בני אליפז. תימן. אומר. צפו. וגעתם. וקנז. ובד"ה א' א' כתיב עוד. ותמנע. ועמלק. הרי ששה תוך תמנע שתמנע לא חשיב שהיא היתה בת וכאמור לקמן. ועוד קרח שחשיב (בראשית ל"ו) פסוק ט"ז בני אליפז בכור עשו אלוף תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף קנז אלוף קרח אלוף געתם אלוף עמלק. הרי שבעה בני אליפז. ואליפז ועשו הרי תשעה. ורעואל בן עשו עם ד' בניו. הרי חמשה. ובני עשו שהיו מאשה אחרת שלשה יעוש ויעלם וקרח. ושני קרח היו אחד מבני עשו ואחד מבני אליפז. כן פרש"י סוטה י"ג הרי י"ז. וי"א אלופים שחושב בסוף הרי נ"ז: **ואם תאמר** והלא הם נ"ח. והרי היה לאליפז שמונה כמו שחשב לעיל. ומתרץ תמנע שחשיב לעיל בבני אליפז נקבה היא. ולא קחשיב לה בחשבון הכולל שלא חשבינן אלא הזכרים. **שהיה בלע** פי' שהיה עשו בולע. ר"ל זולל וסובא וחשק ליתן רוב מאכל אל בית בליעתו. כמו שמסר הבכורה בשביל בליעתו: **כי עיף** אנכי פער פיו כגמל כד"א אין אובסין. כצ"ל ועי' בב"ר שם: **ובצרה מן** אדום היה. אע"ג דמצינו דבצרה היא ממואב כמו שנזכר בירמיה קפיטל מ"ח ועל קריות ועל בצרה. ס"ל דתרי בצרה הוה ופליג אדלעיל בב"ר פ' פ"ג שאמרו שם שבצרה אינה מאדום אלא ממואב: **שפסלן הקב"ה** שפסלן והמאיסן כמצורעין. כדמפרש שקערה לשון צרעת. שכמו שהצרעת עמוק מראיה. כן הקערה עמוקה. ונקרא שם הקערה על שם קערורית: **מזרק אחד** כסף אלו ישראל. מפרש מזרק לשון זריקה שהזריק והפריש את ישראל מביניהם ועשה אותם לגוי אחד בארץ. ומפרש כסף מלשון כי נכסף נכספת ור"ל שכולם קדושים וחומד אותם הקב"ה: **מהם בהם** נביאים שהם מתוכם ומהם שלח עליהם כדי שישמעו לו. וזהו שניהם מלאים שמלאו אותם רוח ה'. אלא כף אחת שנדבקו בו: **מסיני בא וגו'** וכדאי' בפ"ק דעכו"ם מלמד שלקח התורה והחזירה על כל הלשונות ולא קבלו עד שבא אצל ישראל וקבלוה: **ולא בחרו בהקב"ה** נ"ל והם בחרו (אס"א): **קבלו עליהם** ת"ת והמעשה. פרש"י קבלו עליהם ת"ת כדי שידע היאך לעשות. שזהו העיקר. ולכן הקדימו נעשה לנשמע: **זה השלחן** פרש"י בחומש שהשולחן שם עושר וגדולה כמו שאומרים שולחן מלכים ע"כ. וכמו שאמרו הרוצה להעשיר יצפין וסימנך שולחן בצפון: **לא המדרש** עיקר כו'. כמ"ש בספ"ב דברכות (דף י"ז ע"א) שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם כו' ע"ש:

כתרים מגן להגן עליו מפני הפורענות (רש"י): **כנגד המנורה** כו' שהיא מאירה כו'. ביאר לנו בעל המאמר צורך התורה למעשה. והמעשה לתורה. כדאי' בזוהר סדר תרומה פתח רבי אבא ואמר כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר כי נר מצוה כל מאן דאשתדל בהאי עלמא באינון פקודין דאורייתא אתסדר קמיה בכל פקודא ופקודא חד שרגא לאנהרא ליה בההוא עלמא. ותורה אור מאן דאתעסק באורייתא זכי לההוא נהורא דאדליק שרגא מיניה. דהא שרגא בלא נהורא לא כלום. נהורא בלא שרגא אף הכי לא יכול לאנהרא. אשתכח דכלא דא לדא אצטריך. אצטריך עובדא לאתקנא שרגא. ואצטריך למנעי באורייתא לאנהרא שרגא. זכאה איהו מאן דאתעסק בה בנהורא ובשרגא עכ"ל: **שהיא מאירה** את האדם. כיצד כו'. שהתורה מלמד לאדם איך יעשה מעשים טובים ותשובה כדי שיתכפרו לו עונותיו: **גדול המעשה** פי' שכופה את חברו שיתן צדקה: **שנאמר והיה** מעשה הצדקה. דהו"ל והיה מעשה עבודת הצדקה שלום והשקט ובטח. ומדפלגינהו משמע דעבודת הצדקה לחוד שהיא הצדקה עצמה. ומעשה הצדקה הוא המעשה לחברו שיתן צדקה. וקאמר דשכר הצדקה הוא רק השקט ובטח שהיא הרווחה קצת. אבל שכר המעשה הוא השלום שהוא דבר של טובה גמור. ועד עולם דקרא אתרוייהו קאי. וטעם הדבר שגדול המעשה יותר מן העושה. שלעולם יש לסבה יתרון על המסובב. ועיין בינה לעתים דרשות עת לחננה דרוש ע"א: **כדי למלאם** כו' שכל אחד מישראל יכול לקיים מצות. מה שלא היה כן אילו לא היו המצות רבות. וכן פי' הזהר בסדר קדושים: **ויאמרו שהם ישראל** הכוונה היינו מה שמתגאים לומר שה' בחר בם ולקח אותם במקום ישראל ונתן להם את תורתו ולקחו כל המוסרים הטובים שבתורת משה ושמו אותם בכליהם ואילו היתה תורה שבע"פ בידם היו לוקחים הכל. והיה מקום לטעות אחריהם כי ה' נתן תורתו להם. אבל עכשיו שאין בידם אמתת הדברים כנודע מתורה שבע"פ. נודע כי שקר נסכם. ופירושם שקר כי הפירוש האמתי מקובל אצלנו בידינו: **עיקר הבחירה** שבחר בם הקב"ה: (כג) **נפתלי** זו התורה. דרש נפתלי נוטריקון נופת לי זו התורה שנקראת נופת צופים וניתנה לארבעים יום כמנין לי. שהוצרך משה להתעכב משך ארבעים יום כדי להשיגה. ועי' מ"ש בתנחומא כי תשא סי' כ"ז: **ולפי שאישורן** של ישראל כו'. כדאי' לעיל ריש סי' כ"ב ע"ש: **שמחשבת ישראל** עלתה תחלה כו'. וכדס"ל לר' הונא ור' ירמיה בב"ר פ"א

פי'

ולכך בירכו באמרי שפר על שהיו אמריו שפרים. ולכך זכה נפתלי שעשה הקב"ה נקמה בסיסרא ע"י ברק שהיה מקדש נפתלי. ולפי שנפתלי היה זהיר בכבוד אבותיו לפיכך נשיא נפתלי למד מאבי אביו ואחז את דרכו והקריב קרבנו על סדר אבותיו ואמותיו של נפתלי הה"ד קרבנו קערת וגו'. קערת כנגד שרה שהיתה עקרת הבית והיא היתה עיקר האמהות שהיתה ראשונה. כסף שהיתה צדקת כמד"ת (משלי י) כסף נבחר לשון צדיק. אחת שהיתה יחידה בדורה צדקת. שלשים ומאה משקלה שהיתה ק"ל שנה חסר קמעא שנא' (בראשית כג) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. מזרק זה אברהם שנזרק מארצו ומבית אביו שנא' (שם יב) ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. אחד כמד"ת (יחזקאל לג) אחד היה אברהם ויירש וגו'. כסף שהיה צדיק ע"ש כסף נבחר וגו'. שבעים שקל בשקל הקדש עט בעת שכרת הקב"ה ברית עם אברהם בין הבתרים בן ע' שנה היה. לפי ששלשים שנה קודם שנולד יצחק נגזרה גזירת בין הבתרים דברי ר' יוסי. לקיים מה שנאמר (שמות יב) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים. שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה שאברהם ושרה שניהם היו מלאים במע"ט שנא' (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן. פ מלמד שהיה אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים. כף אחת עשרה זהב זה אברהם שכפף את יצרו ועמד בעשר נסיונות שניסהו המקום. מלאה קטרת שהיו מעשיו נעימים לפני המקום כריח הקטרת. פר אחד בן בקר וגו' כנגד הקרבנות שצוהו הקב"ה לעשות בעת שכרת עמו ברית בין הבתרים כמד"ת (שם טו) קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו'. פר כנגד עגלה. איל כנגד איל משולש. כבש אחד כנגד תור וגוזל שהיו קרבן עני חלוף כבש של קרבן עשיר שנאמר (ויקרא יב) ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וכפר עליה הכהן וטהרה. ולכך הקריב כבש במקום תור וגוזל שאין עניות במקום עשירות. שעיר עזים וגו' כנגד ועז משולשת. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד יצחק ורבקה שהיו תמימים ובני מלכים. אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה למה היו ג' מינים אילים ועתודים וכבשים כנגד יעקב ולאה ורחל. ולמה היו של ה' ה' לפי שחשבונם עולה ט"ו כנגד יעקב ולאה ורחל וי"ב שבטים. והאמהות לפי שקראום האימהות אמהות לכך לא נכנסו בחשבון. זה קרבן אחירע בן עינן כיון שראה הקב"ה שהקריב על סדר הזה של אבות התחיל מקלס את קרבנו וגו': (כד) ר' פנחס בן יאיר אמר כנגד הדורות שהיו מאדה"ר עד המשכן וכנגד המצות שנצטוו הקריבו הנשיאים קערת כסף אחת. אל תקרי קערת אלא עקרת זה היה אדה"ר שהוא היה עיקרן של בני האדם. א"ר שמעיה מנין אתה אומר שלאדם הראשון נאמר קערת כסף לפי שמנין אדה"ר הם ט' מאות ול' שנה וקערת כסף חשבונו ט' מאות ול'. ומנין שהיה אדה"ר ט' מאות ול' שנה שנא' (בראשית ה) ויהיו כל ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה ושלשים שנה וימת. למה של כסף פא לפי שניתן לו ו' מצות שנא' (שם ב) וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים וגו'. והתורה נקראת כסף שנא' (תהלים יב) כסף צרוף בעליל לארץ. למה נאמר בה אחת על שם חוה שנבראת ממנו שנא' (בראשית ב) ויקח אחת מצלעותיו. שלשים ומאה משקלה כנגד ק"ל שנה פב שפירש מן האשה ולבסוף הוליד לשת שהוא היה ראש תולדותיו שנא' (שם ה) ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת שממנו הושתת העולם לפי שהבל וקין נטרדו מן העולם. מזרק כנגד נח הצדיק שנזרק מן דור המבול. למה כסף על שנקרא צדיק בדורו שנא' (שם ז) כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה. ד"א על מצות שנצטוה נקרא כסף שנא' (שם ט) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. א"ר שמעיה כנגד השנים שהיו לנח בעת שהעמיד תולדות עולה חשבון מזרק אחד כסף. צא וחשוב אותיות שלהם והם עולים ה' מאות וכ' כנגד ה' מאות שנים שהיו לו בעת שהעמיד תולדות שנא' (שם ה) ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח וגו'. ולכך איחר לפריה ורביה מפני עון דורו שהיה רואה עד שגילה לו הקב"ה ענין התיבה ובאותה שעה נשא אשה והעמיד בנים. והיה מאותה שנה עד המבול ק' שנים. ואותן ז' אחד העולים למנין עשרים שהם יתרות על חמש מאות הם רמז לכ' שנים שנגזרה גזירת המבול קודם שהעמיד נח בנים כמד"ת (בראשית ו) והיו ימיו מאה ועשרים שנה. שבעים שקל בשקל הקדש כנגד פג ע' אומות שיצאו ממנו. ד"א למה שבעים כנגד מראש ספר בראשית עד קללת נחש ע' פסוקים. א"ר פנחס שני אויבים לא נארו עד שהשלים עליהם שבעים פסוקים. הנחש והמן הרשע. הנחש מבראשית עד ארור אתה מכל הבהמה ע' פסוקים. המן מאחר הדברים האלה גדל המלך וגו' עד ויתלו את המן ע' פסוקים. פד לתכלית ע' נתלה על נ'. ד"א כנגד ע' שמות הקדושים מן ספר בראשית עד פרשתו של נחש. וא"ת יש בו אחד יותר (שם ג) והייתם כאלהים אינו קדש. ד"א כנגד ע' שנה שהיו לתרח כשהוליד לאברהם שנא' (שם יא) ויחי תרח שבעים שנה. שנים היו בשני דורות של ע' שנה. קינן בדור אחד (שם ה) ויהי קינן שבעים שנה ותרח בדור שני. ד"א כנגד ע' ימים שבכו את יעקב החסיד שנא' (שם נ) ויבכו אותו מצרים שבעים יום. ד"א כנגד ע' ימים טובים שנתן הקב"ה לישראל ז' ימי הפסח. וח' ימי החג' ור"ה. ויוה"כ. וחג שבועות. ונ"ב שבתות שיש בשנת החמה הרי ע'. ד"א כנגד פה ע' שמות שיש לו פו להקב"ה. ע' שמות שיש לישראל. פז ע' שמות לתורה. ע' שמות לירושלים. ד"א כנגד ע' שנה שחיסר אדם משנותיו פח ונתן לדוד בן ישי לפי שראוי היה לחיות אלף שנים. שנא' (שם ג) כי ביום אכלך ממנו מות תמות פט ויומו של הקב"ה אלף שנים שנאמר (תהלים צ) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה. שניהם מלאים שאדם ונח שניהם קבלו מצות והיו צדיקים הוי סולת בלולה בשמן למנחה. כף אחת וגו' צ כנגד י' מאמרות

שנברא

יד יוסף עם סד"ע פ"א. מכילתא כא. ש"ר פ' י"ח. תנחומא ות"י כא. ילקוט ל"ל: פ ב"ר פ' ל"ט ופ' פ"ד. חזית פסוק לריח שמניך. אדר"נ פ' י"ב. תנחומא סדר ל"ל. ירוש' פ"ד מיתות. ספרי ת"ב פיסקא כ"ב. פסיק"ר פ' מ"ג. זוהר ל"ל דף ע"ע. ילקוט ל"ל ויצב: פא ב"ר פ' ט"ז. ש"ר פ"ל. דב"ר פ"ב. חזית פסוק ישקני. תנחומא יתרו. סע"ר פ"ה. שוח"ט מזמור א'. ופ' ד' מיתות. ילקוט בראשית ויתרו וגס"ס. ש"ר פ' ל"ב. מדרש משלי סי' ל"א. זוהר בראשית דף ל"ו. ותוספתא בס דף ל"ז: פב עירובין י"ח. ב"ר פ' כ"ג. זוהר בראשית דף כ"ד. ויב"ע: פג היינו מיפת י"ד ומהם שלשים ומשם כ"ו סרי שבטים. שוח"ט מזמור ע' ומדרש תדשא: פד הוא סוף פיוט לפרשה זכור שמתחיל זכור את אשר כו' כן הוא במדרש הדשא: פה ובספר הבהיר אי ע"ב שמות: פו אותיות דר"ע. זוהר פנחס דף רכ"ג: פז אותיות דר"ע אות א': פח פדר"א פרק י"ט. זוהר וישלח דף קס"ח. ילקוט בראשית רמז מ"א: פט ב"ר פ"ח ופ' י"ט. אג"ם פ"ה. זוהר תרומה דף קס"ה. ז"ח דף כ"ד. ולעיל פ"ה סי' ה'. תנחומא וילך. וריש ספר הבהיר: צ זוהר ויקרא דף י"א ע"ב:

מתנות כהונה

שנא' קדש ישראל לה' ראשית תבואתו: ה"ג לפי' נשיא נפתלי למד מאבי אביו: קמעה מעט: שלש שנים הוא מעט בערך מאה ושלשים: לקיים מה שנא' כו'. ושלשים וד' מאות התחילו מברית בין הבתרים ואז נאמר לו כי גר יהיה זרעך זהו יצחק שנולד אחר שלשים שנה שנת מאה לאברהם ומאז עד שיצאו ממצרים ארבע מאות שנה וכל זה הוא מבואר בסדר עולם והביאו הילקוט בפ' לך לך: שכפף כף לשון כפייה: שכרת עמו גרסי': ה"ג ולכך הקריב כבש במקום תור וגוזל: תמימים דרש שלמים בל' שלימות ותמימות: ה"ג וכבשים כנגד יעקב: ה"ג וי"ב שבטים והאמהות לפי שקראו כו'. ופי' כיון שראו האמהות שהאימהות נכנו על ידם היו מלזלין כאן לקרותן שפחות כמו שדרחז"ל גבי הגר: שהוא היה עיקרן גרסי': שלאדם הראשון. כלומר כנגד אדם הראשון: נשמת חיים וגו'. וסמיך אסיפיה דעניינא ויצו ה' אלהים על האדם וגו' שהמקרא זה דרחז"ל שנצטוה אדם הראשון במצות: שש מצות. עיין בב"ר סוף פ' י"ו נתבאר על פי הירושלמי למה לא חשיב שבעה כמו שמנו חכמינו ז"ל בפ' ארבע מיתות: על שנקרא צדיק. ונאמר כסף נבחר לשון צדיק כדלעיל: על מצות כו'. והתורה והמצות נקראו כסף שנא' כסף צרוף בעליל: ה"ג ויהי נח בן חמש מאות שנה: ה"ג מפני עון דורו: ה"ג ואותן ז' אחד העולים. ופי' אותיות ז' אח"ד שבמלות מזרק אחד כסף: שהם יתרות גרסי': לתכלית ע' כו'. זהו שיסד הפייטן בפ' זכור תכלית ע' כו' ותכלית פי' סוף וקץ: והייתם כאלהים אינו קדוש. כדמתרגמינן ותהון כרברבין: קינן בדור א' גרסי': שבכו את יעקב גרסי': ונתן לדוד כו'. לפי שהראה הקב"ה לאדם דור ודור ופרנסיו ראה דוד חייו חקוקים ג' שעות ונתן לו אדם ע' שנה משלו ועיין בילקוט בפסוק זה ספר תולדות אדם:

עשר

עץ יוסף

סי' ה': קמעא פי' מעט ושלש שנים הוא המעט בערך ק"ל: בן ע' שנה היה. וכ"ה בסע"ר פ"א ועי"ש: שנא' ויהי מקץ שלשים כו'. פי' ת' שנה משנולד יצחק ושלשים שנה קודם שנולד יצחק. ועי"ל הוא מונה משעה שנגזרה גזרת גירות היינו בין הבתרים. והגר"א בס"ע כתב שהשלשים שנה משעה שהציל אותו מאור כשדים. הכל בספר היושר אי' שמעשה אור כשדים היה בשנת חמשים לאברהם. לכן נראה כמ"ש: מלמד שהיה אברהם מגייר כו'. לשון נפש דרים ענין הגרים שהם קונים נפש חדא (מה"ק): שכפף דרים כף לשון כפייה: שהיו תמימים דרש שלמים בלשון שלימות ותמימות: ובני מלכים שבתואל מלך ארם היה. ואברהם דרשו עליו נשיא אלהים אתה מלך אתה עלינו. ולפיכך בני בקר ששור מלך בבהמות: והאמהות לפי שקראו האימהות אמהות. ר"ל בלהה וזלפה לפי שקראום האימהות היינו רחל ולאה אמהות. כדכתיב והאמר הנה אמתי בלהה בא אליה וגו' ולכן לפי שנקראו אמהות לא נכנסו בחשבון: (כד) שלאדם הראשון נאמר. כלו' כנגד אדם הראשון: שש מצות וכ"ה בב"ר פ' ט"ז ובש"ר פ"ל ובילקוט סדר יתרו בשם פסיקתא. הכל עוד אי' שם בילקוט אדם נתתי לו ז' מצות. וכ"ה בילקוט שה"ש ועי' בהמקומות שרמזתי ביד יוסף: שנא' וייצר ה' אלהים כו'. הכוונה על סוף הענין דכתיב שם ויצו ה' אלהים על האדם לאמר וגו' שמזה הפסוק למדו שנצטוה על המצות: הוליד לשת שהוא היה המובחר וכמ"ש כל אותן ק"ל שנה שפירש אדם מאשתו היה מוליד שדין ומזיקין ואילך בדמותו כצלמו. ואז הואל להוליד אנשים שלמים שהם עיקר האומה: הושתת העולם נתייסד העולם: על שנקרא צדיק בדורו. שעכ"פ בדורו היה צדיק אף לפי האומר לגנאי בדורותיו היה צדיק עכ"פ ונאמר כסף נבחר לשון צדיק: על מצות שנצטוה והתורה והמצוה נקראו כסף שנאמר כסף צרוף בעליל: מפני עון דורו שהיה רואה. וידע והבין שבוודאי יבא שטף לעולם. לכן לא רצה להעמיד תולדות. עד שגילה לו הקב"ה ענין התיבה שהוא ובניו ינצלו מהמבול באותה שעה נזקק להעמיד תולדות ועי' בב"ר פ' כ"ו סי' ב' דדרים שם באופן אחר: ואותן ז' אחד העולים. פי' אותיות ז' אחד שבמלות מזרק אחד כסף: והיו ימיו ק"כ שנה. שזה כנגד דור המבול נאמר שהאריך ה' להם ק"כ שנה מעת שנגזרה הגזירה: הנחש והמן שהם היו מקור הרע: לתכלית שבעים כו' ר"ל זהו שיסד הפייטן בפרשת זכור לתכלית שבעים כו' ותכלית פי' סוף וקץ: והייתם כאלהים אינו קדוש. כדמתרגמינן ותהון כרברבין: כנגד ע' ימים כו'. שבכו הוא ע"ד שאמרו בפ"ק דב"ב חסד לאומים חטאת לישראל (יפ"ת): ויש בשנת החמה. שאם היותינו מונין ללבנה הנה חדש העיבור משלים ההפרש כנודע (אלפי"ך): ע' שמות יש לו להקב"ה. וזה לשון אותיות דר"ע ע' שמות יש לו להקב"ה ושאר שלא בפירוש אין להם חקר ולא מספר. ובבעל הטורים סדר בהעלותך מנה הע' שמות שיש לו להקב"ה ע"ש: ע' שמות שיש לישראל. עיין בבעל הטורים שם במנה אותם. אלא שחסר שם שנים מן המנין כי בפרטם אינו כי אם ס"ח. וגם מנה רכים וזה ודאי ט"ס. שצ"ל רעים. והשנים החסרים הם אלהים ודודים עי' תנחומא סדר קדושים: ע' שמות לתורה עיין אותיות דר"ע אות א': ע' שמות לירושלים וזה שיסד הפייטן במעריב ליל ב' דפסח בפיוט אור יום הנף וז"ל יתירה הנחך ירושלים בגוי שבעים שמותיך. וכתב בסידור של"ה פי' שמרוב חבה ואהבה קרא לה הכתוב שבעים שמות כנגד ע' שמותיו של הקב"ה: ונתן לדוד ב"י לפי כשהראה הקב"ה לאדם דור ודור ופרנסיו ראה אדם שדוד חייו הקוקים ג' שעות ונתן לו אדם ע' שנה משלו ועי' בילקוט בפסוק זה ספר תולדות אדם: לפי שראוי היו לחיות אלף שנים. היינו אחר שריחם ה' עליו ואמר למלאכים הריני נותן לו יום

משלי

שנברא בהם העולם. [צא] וכנגד עשר ספירות בלי מה. וכנגד י' דורות מאדם ועד נח. [צב] וכנגד י' דורות מנח ועד אברהם. וכנגד י' הדברות. וכנגד י' שליטים שבאדם. וכנגד י' תולדות שבתורה. וכנגד י' נסים שנעשו לאבותינו במצרים. וי' נסים על הים. וכנגד י' בריתות האמורות בפרשה מילה. מלאה קטרת כנגד המילה הכתוב מדבר שבעת שמלו ישראל במצרים שנא' (יחזקאל טז) ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי היה ריח הדם והערלה ערב לפני הקב"ה כבשמים. וכן כשמלן יהושע כמו כן היה ערב לפני הקב"ה. וע"ז נאמר (שיר ד) אלך לי אל הר המור זו מילה של מצרים שעשו מן הערלות הר מפני שהיו כולן צריכין לימול והיה ערב לפני הקב"ה כריח מור דרור שהיה ראש הבשמים. ואל גבעת הלבונה זו מילה של ביאת ארץ כנען שעשו מן הערלות גבעת כמד"ת (יהושע ה) אל גבעת הערלות והיה ריחם ערב לפני הקב"ה כריח לבונה. הוי מלאה קטרת. המור שהוא ראש לסמני הקטרת ולבונה שהיא אחרונה לסמני הקטרת הזכיר שניהם בפסוק. פר אחד בן בקר כנגד (שמות כד) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. איל אחד כנגד איל המלואים למשה היה למנה. כבש אחד כנגד שני תמידין (במדבר כח) את הכבש אחד תעשה בבקר וגו'. שעיר עזים אחד לחטאת כנגד שעיר המשתלח שנושא את עונות ישראל: ד"א פר אחד בן בקר וגו' הרי כאן ג' מיני עולה כנגד שמים וארץ וים. כנגדן נתברכו ג' אבות אברהם יצחק ויעקב (בראשית כו) והרביתי את זרעך ככוכבי השמים. (שם יג) ושמתי את זרעך כעפר הארץ. (שם כב) וכחול אשר על שפת הים. ושעיר עזים כנגד התורה שנא' בה (דברים לב) כשעירים עלי דשא. ללמדך שכל העולם לא נברא אלא בזכות התורה. ד"א למה הקריבו מג' מינין עולה כנגד נח שלקח מכל הבהמות והקריב עולות שנא' (בראשית ח) ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח. ולמה לא הקריבו עופות. לפי שאין עניות במקום עשירות. למה שעיר לחטאת לפי שנח לא הקריב אותן עולות אלא לכפר על קללת הארץ כמד"ת (שם) וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם וגו'. ד"א למה ג' מיני עולה ואחד לחטאת כנגד ד' טבעים שברא מהם הקב"ה העולם. הג' הם עליונים זה למעלה מזה. והד' הוא התחתון הכבד שבכולן. ואלו הן. הארץ היא הכבידה שבכולן וכנגדה נעשה השעיר. המים למעלה מן הארץ. האויר שממנו נוצר הרוח למעלה מן המים. והאש למעלה מן האויר שהאש קלה מכולם שהיא עולה עד לרקיע. וסימן לדבר כשהשלהבת נעקרת מן הנחלת פורחת והולכת היא למעלה. וכן אמרו שהאש סובבת כל העולם כולו למעלה עד לרקיע וכנגד האש והרוח והמים עליונים נעשו שלשה מיני העולם. ולזבח השלמים בקר שנים כנגד ב' מזבחות שעשה יעקב. אחד בבית אל ואחד בבאר שבע. אילים חמשה כנגד איתני עולם חמשה. ואלו הן (דה"א ב) ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה. עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה כנגד המזבח ארכו חמש אמות ורחבו חמש אמות. ד"א כנגד ה' הרגשות וה' מורגשות. זה קרבן וגו' זה שהוא אומר בסוף כל קרבן נשיא ונשיא לומר לך כיון שהקריבו על הסדר הזה התחיל הקב"ה לקלס את קרבנם ואומר זה קרבן כל אחד ואחד: (כה) זאת חנכת המזבח ביום המשח אותו. וכי ביום שנמשח נעשה כל חנכת המזבח. והלא עד מלאת שנים עשר יום לא נגמרה חנכת המזבח. אלא בא הכתוב ללמדך שכל השבטים הם שוים וחביבים כולם כאחד לפני הקב"ה שהעלה עליהם הכתוב כאילו ביום הראשון הקריבו כולם. לקיים מה שנא' (שיר ד) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. זאת חנכת המזבח [צג] יכול שהוא נמשח מעתה ת"ל זאת עוד אינו נמשח מעתה. אומר אני לא ימשח לימות המשיח אבל ימשח לע"ל. אמר זאת חנכת המזבח אחרי וגו' עוד אינו נמשח לע"ל. וכה"א (ויקרא ז) זאת משחת אהרן ומשחת בניו [צד] יכול שהם נמשחים מעתה ת"ל זאת עוד אין נמשחים. אדין אני אומר לא ימשחו לימות המשיח אבל ימשחו לע"ל: ת"ל זאת אינם נמשחים לעולם לע"ל. ומה אני מקיים (זכריה ד) אלה שני בני היצהר. זה אהרן ודוד. זה מבקש כהונתו וזה מבקש מלכותו. אהרן מבקש כהונתו ודוד מבקש מלכותו: (כו) ביום המשח אותו. ביום שנמשח בו ביום הקריבו. אתה אומר ביום שנמשח בו ביום הקריבו או לא בא ללמדך אלא ביום שנמשח בו זכו הכהנים לקבל מתנות. כשהוא אומר (ויקרא ז) אשר צוה ה' לתת להם ביום משחו אותם [צה] וא"ר שמעון מנין שמפרישין היו ישראל מתנות כהונה מהר סיני ולא זכו אהרן ובניו בהם עד שנמשחו בשמן המשחה ת"ל אשר צוה ה' לתת להם ביום משחו אותם. הא למדנו שביום שנמשח המשכן בו ביום זכו הכהנים לקבל מתנות. הא מה ת"ל ביום המשח אותו ביום שנמשח בו ביום הקריב נחשון קרבנו. אי ביום המשח אותו יכול קודם שנמשח הקריב נחשון ת"ל זאת חנכת המזבח אחרי המשח אותו. אי אחרי המשח אותו יכול לאחר זמן ת"ל ביום המשח אותו. הא למדנו ביום שנמשח בו ביום הקריבו הנשיאים ולאחר שנמשח. מאת נשיאי ישראל [צו] מגיד הכתוב שכשם ששוו כולם בעצה אחת כך שוו בזכות. ר"ש אומר מה ת"ל מאת נשיאי ישראל מלמד שנתנדבו מעצמן והיה קרבן כולן שוה כארכן כך רחבן כך משקלן. ולא

הקריב

יד יוסף צא זוהר ויקרא דף י"א: צב ע' לעיל פ"ב סי' כ' וצ"ע. ואפשר שלא חשב כאן אלא תולדות שנתעסק בהם הקב"ה לבראות עולם ולהעמיד אומות. אבל הב' תולדות שלשלשלת הכהונה והמלכות לא חשב כאן. וע"ש ותבין: צג ילקוט ס"ז: צד ת"כ צו פ' י"ח: צה לקמן פ' י"ח. אדר"נ פ' ל"ד: צו ת"כ שם: צז ספרי ס"ז וילקוט:

מתנות כהונה

עשר ספירות גרסי' ומשנה היא בספר יצירה: **י'** שליטים. עיין במדרש קהלת בפסוק החכמה תעוז לחכם וגו': ה"ג **שבעת** שמלו ישראל. ועיין זה במדרש חזית בפסוק אלך לי אל הר המור: ה"ג **למה** לא הקריבו עופות לפי שאין עניות כו'. כך הגיה באות אמת והוא כפתור ופרח: **לכפר** על קללות הארץ. וכן חטאת באה לכפרת עון: ה"ג **שברא** מהם הקב"ה העולם השלשה כו': **וכן** אמרו. בעלי הטבעיים שהאש כו': ה"ג **וכנגד** האש והרוח ומים: **ה'** הרגשות. ה' חושים שבהם אדם מרגיש הכל וכן חוש הראות. וחוש השמע. וחוש הריח. וחוש הטעם. וחוש המשוש: **וה'** מורגשות. הם הדברים הפועלים ההרגשות שאין הרגש בלי מורגש דרך משל אין רואה בלי נראה ואין שומע בלי נשמע וכן כולם: **כאילו** ביום ראשון כו' ע"ל: **מעתה** מכאן והלאה: **אדין** כמו עדיין: **שני** בני היצהר. פ"ה בזכריה ד' משמע שנמשחו בשמן המשחה שלפי' קרא אותם בני היצהר כד"א תירוש ויצהר וכמו שפי' שם הרד"ק שמדבר בזרובבל ויהושע הנמשחים בשמן המשחה: **יכול** קודם כו'. וביום שנמשח הקריב קודם המשיחה: **תלמוד** לומר זאת כו'. משמע שהמשיחה הוא עיקר מלאכת היום והחנוכה

היתה

עץ יוסף

משלי כדאי' בב"ר פ' י"ט סי' י"ד: **ויומו של הקב"ה** אלף שנים. לא שיש אלו זמן ח"ו. אלא שעל דרך המשלה כתבו כן: **עשר ספירות** משנה היא בספר יצירה: **עשרה** שליטים שבאדם. שהולכים באדם שכל מעשי האדם נעשין על ידיהם ואלו הן ב' ידים וב' רגלים וב' עינים וב' אזנים וראש הגויה ופה. כמו שאמרו סוף פ"ג דנדרים. וי' אברים אלו כוללים הה' חושים. ב' עינים חוש הראייה. ב' אזנים חוש השמע. ב' ידים וב' רגלים וראש הגויה חוש המישוש. הפה חוש הטעם. וכל מעשה אדם המורגשים נעשים ונגמרים על ידם כי חוש החמישי היינו הריח באף אין בו צורך כל כך למעשה ולצרכי אדם. ומצינו כמה בני אדם חותכן. ועל כן י' אברים אלו נקראו בגוף שליטים (מהרש"א). ועי' במדרש קהלת פסוק והחכמה תעוז לחכם: **וכנגד י'** בריתות האמורות בפרשת מילה. ר"ל בפרשה ראשונה כי בפרשה השניה יש בה ג"כ שלש בריתות. ועיין בתוס' יו"ט סוף פ"ג דנדרים ד"ה שנכרתו עליה י"ג בריתות: **ערב** על שהגבירו ככה לסבול כאב כזה: **שמים וארץ וים** שהמה מוסדי הבריאה בכללה עולם הגלגלים ועולם השפל המתחלק ליבשה ולמים: **שעירים** עלי דשא. כשעירים לשון רוח סערה מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם אף דברי תורה מגדלין את לומדיהם (רש"י בחומש): **לכפר על** קללות הארץ. וכן חטאת בא לכפר עון: **כנגד ד' טבעים** (ר"ל יסודות) שברא מהם הקב"ה העולם הם אש מים רוח עפר. שלשה מהם עליונים זה למעלה מזה. והרביעי הוא תחתון הכבד שבכולם. הארץ היא הכבידה שבכולן ולכן לא נעשה בעבורה עולה לפי שאינה מן העליונים בטבעה וכנגדה נעשה השעיר לחטאת לכפר על חטאת הארץ. המים למעלה מן הארץ והאויר למעלה מן המים. והאש למעלה מהאויר שהאש קלה מכולם שהיא עולה עד לרקיע. וכנגד האש רוח ומים שהם עליונים נעשה ג' מיני עולה. ר"ל לפי שהנה עליונים בטבעם יתכן לנו גם תבל להביא ג' קרבנות תודה לה' על בריאתם לנו. מן העולות לפי טבעם שהם עליונים: **ב' מזבחות** שעשה יעקב כו'. ורש"י סדר בלק פסוק את שבעת המזבחות חשב שם שנים ליעקב אחד בשכם ואחד בבית אל. ואפשר דלא חשב באר שבע משום דלא כתיב שם שבנה מזבח רק ויזבח זבחים (ויגש מ"ו) משום ששם היה המזבח שעשה יצחק כמו שנא' (תולדות כ"ו) ויבן שם מזבח והקריב יעקב במקום שהקריב אביו לעורר זכותו לזרעו ועיין בנזה"ק בב"ר פ' ל"ד סי' ה' וביפ"ת שם. לכן נראה להגיה כאן במקום ואחד בבאר שבע ואחד בבית אל. כדאי' ברש"י הנ"ל: **כנגד איתני** עולם ה' כו'. הכוונה למאי דאי' בילקוט ד"ה שם ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה אלו שנתנבאו במצרים. וכן הוא בס"ע רבה פ' כ"א. עוד אי' שם איתן זה אברהם כו' הימן זה משה כו' וכלכל זה יוסף כו' ועיין בסדר חקת ברכה ובתנחומא. ונקראו איתנים על שהיו חכמים האיתנים שבעולם: **ה'** הרגשו' ה' חושים שבהם אדם מרגיש הכל וכן חוש הראות וחוש השמע וחוש הריח וחוש הטעם וחוש המשוש: **וה' מורגשות** הם הדברים הפועלים ההרגשות שאין הרגש בלי מורגש. דרך משל אין רואה בלי נראה ואין שומע בלי נשמע וכן כולם: (כה) **ת"ל זאת** שהוא מיעוט דמשמע זאת ולא אחרת: **אבל לע"ל ימשח** היינו בזמן התחיה או פירושו על זמן בית שני שאז לא היה שמן המשחה. ומלת לע"ל ירצה בזמן הבא. וזהו אשר מיעט מלת זאת ג"כ. שה"מ דלימות המשיח הוא דאינו צריך למשיחה משום שטעם המשיחה הוא להמשיך שפע הקדושה מלמעלה והוא השמן הטוב. ובימות המשיח יהיה קדושתם רבה ולא יהיו צריכים להמשיחה. אבל בבית שני יהיו צריכין משיחה. ת"ל זאת למעט שגם בבית שני לא יהיה משיחה: **אמר זאת** חנוכת המזבח אחרי וגו'. מזה הלשון שממלת זאת השני ממעט גם לע"ל. כי נתקדש קדושה עולמית מאז ועד עולם ועיין בסמוך: **זאת משחת** כו' ת"ל זאת. שהוא מיעוט דמשמע זאת ולא אחרת ואין לומר שימעט משיחה לכ"ג אחר. שהרי כ"ג בן כ"ג נמשח שכן אמר משחת אהרן ומשחת בניו וא"כ ע"כ לא ממעט אלא ימות המשיח ולע"ל כדמסיק. וה"ק קרא זאת המשיחה תהיה לאהרן וזאת המשיחה תהיה לבניו והוא מה שימשחו בזמן הזה ולא אח"כ (ק"א): **אדין** כמו עדיין: **ת"ל זאת** אינם נמשחים לעולם לע"ל. קשה כאן ממעט ממלת זאת לימות המשיח ולע"ל ולעיל הצריך שני תיבות וזאת למעט המשיח ולע"ל: **ומה אני** מקיים אלה שני בני היצהר. לפירוש הראשון שפירשתי לע"ל היינו בזמן התחיה ה"פ ומה אני מקיים אלה שני בני היצהר דמשמע הבנים המשוחים ביצהר. דיצהר הדר לבנים. ומתרץ זה אהרן ודוד והיצהר קאי אאבות. וה"ק קרא אלה שני בנים שנמשחו ביצהר כבר והם אהרן ודוד שנמשחו בזמן הזה שעומדים על אדון כל הארץ זה מבקש כהונתו וזה מבקש מלכותו. ולפי' השני שפירשתי לעיל על הבית שני ה"פ ומה אני מקיי' אלה שני בני היצהר שהם זרובבל ויהושע כ"ג שקראם בני היצהר דמשמע פשוטו בנים הנמשחים ומתרץ שאינו אלא בני הנמשחים והם אהרן ודוד שעומדים על אדון כל הארץ זה מבקש כהונתו וזה מבקש מלכותו אבל זרובבל ויהושע כ"ג הם בעצמם לא היו נמשחים: (כו) **בו ביום הקריבו**. ולא לאחר זמן: **ת"ל אשר** צוה ה' כו'. דיוקו של ר"ש משום שבראשונה היה ראוי שיאמר צואת ההפרשה ואח"כ צווי הנתינה. וא"כ לא ה"ל למימר אלא אשר צוה ה' להרים מאתם לתת להם. וממה שלא אמר כך למד ר"ש שלא נתחדש עתה ההפרשה שמעת עמדם בסיני היו מפרישים. ולא נצטוו עתה אלא לתתם לאהרן ולבניו. וא"כ אע"ג שהיו מפרישים אותם לא זכו בהם אהרן ובניו עד שנמשחו (ק"א): **הא למדנו** כו' פי' הרי למדנו מקרא זה שביום שנמשח המשכן בו ביום זכו הכהנים לקבל מתנות. א"כ מה ת"ל ביום המשח אע"כ להורות שביום שנמשח בו ביום הקריב נחשון קרבנו: **אי ביום המשח** אותו כו'. אי לא כתיב רק קרא ביום המשח אותו ולא היה כתוב גם קרא אחר המשח אותו יכול הן אמת שהקריב נחשון ביום המשח אותו. אלא קודם שנמשח הקריב. ת"ל זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו. ואי לא הוה כתיב רק אחרי המשח אותו לבד. ה"א שהקריב לאחר זמן. ת"ל ביום המשח אותו הא למדנו משני המקראות שביום שנמשח בו ביום הקריב ולא קודם המשיחה אלא לאחר המשיחה: **מלמד שנתנדבו** מעצמן והיה כו'. ר"ל כל אחד מדעת עצמו כיון ברוה"ק להיות קרבנותיו שוים לשל חבירו בין בארכן ובין ברחבן ובין במשקלם וכל אחד כיון

כוונה

הקריב אחד מהן יותר על חבירו. שאילו הקריב אחד מהן יותר על חבירו לא היה קרבן אחד מהן דוחה את השבת. א"ל הקב"ה אתם חלקתם כבוד א' לחבירו ואני חולק לכם כבוד שתקריבו ביום שבת שלי כדי שלא יהא הפסק בקרבנכם: (כז) קערת כסף שתים עשרה. [צח] הן הן שנתנדבו ולא אירע בהן פסול. א"ר יוחנן והלא קערה אחת ומזרק א' וכף אחת הקריבו ביום המשח אותו מה ת"ל קערת כסף שתים עשרה מזרקי כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה. אלא העלה עליהם הכתוב כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וכאילו כולם הקריבו ביום אחרון. שלשים ומאה הקערה האחת כסף כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות. וכי אין ידוע שאלפים וד' מאות הן למה צריך הכתוב לומר משקלן בכלל. לומר יכול בזמן ששקלן בבת אחת היו יתירים ובזמן שהיה שוקלן אחד אחד היו חסרים לכך צריך הכתוב לומר כאו"א משקלו ומשקל כולן בבת אחת שלא פחתו ולא הותירו. בשקל הקדש למה נאמר לפי שהוא נאמר קרבנו קערת כסף אחת וגו' ואין לי אלא מזרק שנתפרש בו בשקל הקדש. קערה מנין. ת"ל כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש. למה צריך לומר בהן הקערה האחת המזרק האחד אלא מלמד שהיו מקדשים את הנופל לתוכן ונפסלין אחר כן בטומאה ובלינה. וכה"א (שמות כה) קערותיו וכפותיו וקשותיו ומנקיותיו אשר יוסך בהן. בהן היו מנסכים והלא כבר נאמר ואת קשות הנסך. ומה אני מקיים אשר יוסך בהן אלא מלמד שהיו מקדשים את הנופל לתוכן ונפסלין בטומאה ובלינה. כפות זהב שתים עשרה וגו' למה נאמר. לפי שהוא אומר כף אחת עשרה זהב ואין אתה יודע אם היא של זהב ומשקלה של כסף או היא של כסף ומשקלה של זהב. כשהוא אומר כל זהב הכפות עשרים ומאה הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון. ומעלין על כאו"א שהקריב י"ב כפות. והן הן שנתנדבו ולא אירע בהן פסול: (כח) כל הבקר לעולה שנים עשר פרים. [צט] למה נאמר. לפי שהוא אומר פר אחד בן בקר ואיני יודע אם כשר לעולה או לאו לפי שלא נאמר לעולה אלא בכבש ומנין שהוכשרו כולן לעולה. לכך אמר כל הבקר לעולה מגיד שכולם הוכשרו לעולה. ומעלין על כאו"א כאילו הקריב י"ב פרים. והם הם שנתנדבו ולא אירע בהם פסול. אילים שנים עשר כבשים שנים עשר הטיל הכתוב לאילים בין פרים לכבשים לומר מה פרים וכבשים שנתפרש בהן לעולה הוכשרו כולם לעולה אף אילים הוכשרו כולם לעולה. ומעלין על כל או"א כאילו הקריב י"ב אילים וי"ב כבשים. והם הם שנתנדבו ולא אירע בהם פסול. וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים למה נאמר לפי שהוא אומר ולזבח השלמים בקר שנים. מגיד שכולם הוכשרו לזבח השלמי'. או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים ואילים ועתודים וכבשים לא הוכשרו לזבח השלמים. ת"ל וכל בקר זבח השלמים אם אינו ענין ללמד על הבקר תנהו ענין לאילים ועתודים וכבשים שכולם הוכשרו לזבח השלמים. ומעלין על כאו"א כאילו הקריבו כ"ד פרים וס' אילים וס' עתודים וס' כבשים. והם הם שהתנדבו ולא אירע בהן פסול: (כט) א"ר פנחס בן יאיר קערת כסף י"ב מזרקי כסף י"ב כפות זהב י"ב בקר י"ב אילים י"ב כבשים י"ב שעירים י"ב כנגד י"ב מזלות וכנגד י"ב חדשים לחמה וי"ב חדשים ללבנה [ק] וכנגד י"ב שבטים וי"ב נשיאים וי"ב מנהיגים בנפש וי"ב לחם הפנים על השלחן. כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות משנברא העולם ועד שהיה משה בן ל"ב שנה שהתחיל להורות לישראל במצרים אלפים וד' מאות שנה. כפות זהב שתים עשרה שהם שקלים ק"כ כנגד ימי משה החסיד. וכן קרבן נפשות כנגד אלו. פרים כנגד מלכים. אילים כנגד נשיאים. שעיר עזים כנגד רוזנים וסגנים ופחות. וכבשים כנגד פקידים (ש"ב טו) והכרתי והפלתי. פרים של זבח השלמים כ"ד כנגד כ"ד ספרים וכ"ד משמרות כפרה על כ"ד אלף שמתו בבעל פעור. אילים ס' עתודים ס' כבשים ס' כנגד ס' רבוא וכנגד סוד שחשבונו ס' וכנגד ששים המה מלכות וכנגד בית שני שנבנה ס' על ס' (דניאל ג) רומה אמין שתין פתיה אמין שת. אלישע שימש לישראל ס' שנה. וכנגד (דברים ג) ששים עיר כל חבל ארגוב. (בראשית כה) ויצחק בן ששים שנה שנא' (שיר ג) ששים גבורים סביב לה. וכנגד אותיות שבברכת כהנים ס'. קרבן כל נשיא ונשיא היה מן השלמים מן ג' המינים ט"ו ט"ו כנגד פסוק יברכך ה' שהוא ט"ו אותיות. כל מין ומין היה של ה' ה' כנגד אותיות ה' שיתר כל פסוק ופסוק על של חבירו ה' אותיות. כיצד פסוק יברכך הוא של ט"ו אותיות. יתר עליו הפסוק יאר י"י ה' אותיות שהוא מן כ' אותיות. יתר עליו ישא ה' על הפסוק יאר ה' ה' אותיות שהוא מן כ"ה אותיות. ולפי שחותם ברכת כהנים שלום וישם לך שלום לכך הקריבו שלמים כנגדם. אילים ס' עתודים ס' כבשים ס' הרי ק"פ כנגד שנותיו של יצחק: (ל) זאת חנכת המזבח אחרי המשח אותו. [קא] אי ביום המשח אותו יכול קודם שנמשח ת"ל אחרי המשח אותו. מיכן את למד ביום שנמשח ולאחר שנמשח התחילו הנשיאים להקריב: (לא) ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וגו'. [קב] כא"א (במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וכא"א (שמות מ) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וגו'. אי אפשר לומר ובבא משה שהרי כבר נאמר ולא יכול משה. ואי אפשר לומר ולא יכול משה שכבר נאמר ובבא משה וגו'. הכריע כי שכן עליו הענן. אמור מעתה כ"ז שהיה הענן שם לא היה נכנס משה לשם נסתלק הענן היה נכנס ומדבר עמו. וכה"א (מ"א ח) ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה' מלמד שנתנה רשות למחבלים לחבל. וכה"א (שמות לג) ושכותי כפי

עליך

יד יוסף צח ספרי ס"ז: צט ספרי ס"ז: ק ס"י במדבר פ"ז פסוק כ"ד: קא לעיל סי' כ"ו: קב ת"כ דף כ':

מתנות כהונה

היתה גם כן ביום ההוא: שנתנדבו מעצמן גרסי': כארכן כך רחבן. הקערות והמזרקות והכפות: הכי גרסי' וכי אין ידוע: ה"ג למה צריך הכתוב לומר משקלן בכלל: היו יתרים. עיין בפירש"י בסדר הזה: כל אחד ואחד משקלו גרסי'. ופי' משקל כל א' וא' בפרט: ה"ג יוסך בהן היו מנסכים ועיין כל זה בספרי: שהקריב י"ב כאילו הקריב: והן הן כו'. זה עוד טעם למה כללן כולם יחד ואומר כפות שנים עשר כדלעיל גבי קערות: שנתנדבו ולא אירע גרסי': י"ב מנהיגים בנפש בספר יצירה בפ' חמישי קחשיב להו ב' ידים ב' רגלים ב' כליות טחול כבד מרה המסס קיבה קורקבן. ור' סעדיה גאון ביארם בארוך בספר יצירה ובעל נפש ועיין גם או ר"ל י"ב דברים המשמשים הנפש עם הפה והושט ועיין במדרש קהלת בפסוק החכמה תעוז לחכם: שהתחיל להורות כו'. כי בצאת ישראל ממצרים היה מבריאת העולם שני אלפים ותמ"ח שנה ככתוב ריש ספר הקבלה להראב"ד ז"ל ובאותו פרק היה מרע"ה בן שמונים ככתוב בפר' וארא הוצא מהם מ"ח שנה וישארו לך ל"ב שנה הרי כשהיה בן ל"ב שנה היה שנת אלפים וארבע מאות: י"ב כו'. ז' פעמים י"ב כנגד ז"פ י"ב קחשיב: י"ב מלכים כשרים. עם רחבעם שאע"פ שלא כתב עליו ויעש הישר ג"כ לא כתב ויעש הרע כמו שכתוב אצל הרעים ומכל מקום בכאן אין כוונתו לכוון מספר י"ב רק הגדולים והחשובים נגד הגדולים והחשובים ולא לשמור תמונת המספר רק פרים נגד מלכים וכן לעולם הגדול והחזק נגד החשוב והחזק והקטן נגד הקטן: ס' רבוא. מספר ישראל היוצאים מארץ מצרים: סוד שחשבונו ס'. יש ליישבו בדוחק שנחשוב הסמ"ך רק חמשים כמספר קדמייו ואם לא לא ידענא מאי אידון ביה: אי ביום כו'. שכתוב בראש הס' וע"ל: כשישוב נשבעתי באפי דרש בל' נוטריקון: שומע אני מאהל

מועד

עץ יוסף

כוונה אחרת בקרבנו כדאי' לעיל: לא היה קרבן אחד מהן דוחה את השבת. כי היה מורה שיש בהם כבוד המדומה ולא מתקבל קרבנם עד שידחו שבת. שקרבן יחיד אינו דוחה שבת עיין לעיל פ' י"ג סוף סי' ד': (כז) הן הן שנתנדבו. דאל"כ מנינא אתא לאשמעי' (מזרחי): ולא אירע בהם פסול. פסול היינו שלא נקבו. כלו' שלא נתקלקלו שאם נתקלקלו אין מתקן אותם שאין עניות במקום עשירות (ז"א וע"ש עוד): יכול בזמן ששקלן בבת אחת היו יתירים כו'. פי' הרא"ם שהיו מכוונים במשקלם שהמשקל של פרוטרוט האחת שוה למשקל של פרוטרוט האחרת שאם היתה משקל האחת בלא שום הכרע היה גם משקל האחרת כן. ואם הי' במשקל האחד הכרע היה גם משקל האחר כן כדמות ההכרע ההוא בלי תוספת ומגרעת ולא כדרך השוקלי' שאין מדקדקים במשקל הפרוטרוט כ"כ בצמצום ולפעמים יהיה בו הכרע ולפעמים לא יהיה בו. וכשחוזר ושוקלם כולם יחד פעמים מרבה פעמים ממעט: קערה מנין שהיתה בשקל הקדש: ת"ל כסף הכלים אלפים וד' מאות בשקל הקדש. לא והשוב י"ב מזרקות לי"ב נשיאים משקל כל אחד ע' שקל עולה ח' מאות וארבעים שקלים. וכן י"ב קערות כל אחת משקלה שלשים ומאה עולה משקל כולם אלף וחמש מאות ושמים. סך הכל אלפים וארבע מאות שקלים. וכתיב ביה בשקל הקדש הרי להדיא שגם משקל הקערה היה בשקל הקדש: הנופל לתוכן אפי' חולין כדאי' פ"ט דזבחים (ז"כ): ונפסלין אח"כ בטומאה פי' כיון שהוקדש בכלי שרת קדוש קדושת הגוף ליפסל בטומאה כדאי' בפ"ב דמעילה. וזהו דכתיב האחת לומר שעושה מה שבתוכה אחת כלו' שמצרף מה שבתוכה לקדש: אשר יוסך בהן ומי בהן היו מנסכין. כצ"ל וכ"ה בילקוט. פי' דס"ל מנקיות הן הספלים. וקשות היינו הקנים. וע"ז פריך וכי בהן היו מנסכין פי' וכי היו מניחין שלהם בספלים והלא היו מניחין אותו בקנים ועי' ברש"י סדר תרומה (ז"כ): אם היא של זהב כו'. ומלת זהב אכף קאי: או היא של כסף כו'. ומלת זהב אעשרה קאי דסמוך ליה: כשהוא אומר כל זהב הכפות כו'. הרי סמך מלת זהב לכפות לומר שהכפות של זהב אבל משקלם של כסף: ומעלין על כל אחד ואחד שהקריב י"ב כפות כו'. פי' דמנינא דכתיב כפות זהב י"ב למה לי. אם ללמד שהם של זהב ומשקלם של כסף זה נלמד מדכתיב כל זהב הכפות. א"ו ללמדך שמעלים על כל אחד ואחד כאלו הקריב י"ב כפות. ועוד נלמד מזה שהן הן שנתנדבו ולא אירע בהם פסול (ז"א): (כח) ומנין שהכשרו כולם לעולה. מנין שפר ואיל וכבש האמורים בפסוק כולם הקריבום לעולה (ז"ר): (כט) י"ב מנהיגים בנפש. בספר יצירה פרק חמישי קחשיב להו ב' ידים ב' רגלים ב' כליות טחול כבד מרה המסס קיבה קורקבן. ורבי סעדיה גאון ביארם בארוך בספר יצירה ע"ש: שהתחיל להורות כו' כי בצאת ישראל ממצרים היה מבריאת העולם שני אלפים ותמ"ח שנה שכתוב ריש סדר הקבלה להראב"ד ז"ל. ובאותו פרק היה משה רבינו ע"ה בן פ' שנה ככתוב בסדר וארא. הוצא מהם מ"ח שנה וישארו לך ל"ב שנה. הרי כשהיה בן ל"ב שנה היה שנת אלפים וארבע מאות (מת"כ). אך זה לא נתברר לי מנין להם שאז התחיל להורות. ובר"ה ותנחומא סדר שמות אי' פלוגתא לחד מ"ד היה משה במצרים מ' שנה ולחד מ"ד כ' שנה. ועיין במדרש משלי ובילקוט פסוק לנער דעת ומזימה ובקדושין דף ל"ו: משה החסיד לעיל בענין של כל יום הזכיר צדיק. וכאן שכולל כל יום ויום כהדדי והוא גדול במעלה הזכיר חסיד שהוא גדול מצדיק (י"מ): וכן קרבן נפשות ר"ל משום שקרבן הנשיאים היה ג"כ קרבן כלים. לכן אמר שקרבן נפשות כן מרמז כנגד אלו: פרים כנגד מלכים כי שור מלך בבהמות וחשיב כל מיני הבהמות כל אחד כפי מה שהוא למטה במעלתו מחברו לעומת כל מיני נשיאות דוגמתם באדם: כנגד מלכים י"ב מלכים כשרים עם רחבעם. שאע"פ שלא כתב עליו ויעש הישר כמו כן לא כתב עליו ויעש הרע כמו שכתוב אצל הרעים. ומ"מ בכאן אין כוונתו לכוון מספר י"ב רק הגדולים והחשובים נגד הגדולים והחשובים ולא לשמור תמונת המספר רק פרים נגד מלכים. וכן לעולם הגדול והחזק נגד החשוב והחזק. והקטן נגד הקטן (מת"כ): כנגד ששים רבוא מספר ישראל היוצאים מארץ מצרים: וכנגד סוד שחשבונו כו'. יש ליישבו בדוחק שנחשוב הסמ"ך רק חמשים כמספר קדמייו (מת"כ) ור"ל שיש א"ב בזה האופן א' ב' ג'. הבי"ת הוא שנים. והאל"ף והגימ"ל ביחד הם ד'. נמצא שכל אחד מהם ג"כ שנים. וכן מ"ם נו"ן סמ"ך. הנו"ן הוא חמשים ומ"ם וסמ"ך ביחד מאה נמצא כל אחד חמשים (הס"א) ועיין בספר תשובת שתי לחם: וכנגד בית שני שנבנה ס' על ס' רומה אמין שתין פתיה אמין שתין. והוא בעזרא ו' ג'. ובמדרשים שלפנינו גרסו (דניאל ג') והוא טעות כי זה כתיב בצלם נבוכדנצר ועי' במס' מדות פ"ד ונ"ע: אלישע שמש לישראל ס' שנה. בסע"ר פ' י"ט אי' מכאן אתה מחשב כמה שנים פירנס אלישע את ישראל מי"ט ליהושפט ועד עכשיו (היא השנה העשירית ליואש מלך ישראל) היו יותר מששים. וכתבתי שם בעץ יוסף שעולה לס"ד שנים ואפשר שהמדרש לא כיון רק על העשיריות: ויצחק בן ס' שנה וכנגד (שיר ג') ששים. כצ"ל ור"ל כנגד יצחק שהיה בן ששים בלדת שני בניו. וכנגד מה דכתיב ששים גבורים סביב לה: (ל) אי ביום המשח אותו כו'. כבר בארתי זה לעיל סימן כ"ו עיין שם: (לא) כתוב אחד אומר ובבא משה אל א"מ לדבר אתו. ומדקאמר ובבא משה בלי הגבלת זמן לביאתו יובן שירצה שכאשר היה משה רוצה לבא היה בא: וכתוב אחד אומר ולא יכול משה לבא. שנראה מזה שלא היה הביאה תלויה בידו וברצונו כי הוא מעצמו לא היה יכול לבא: הכריע כי שכן עליו הענן. שפירושו שלא יכול משה לבא כאשר שכן עליו הענן. אבל כשלא היה הענן היה יכול והוא בא בעצמו. וז"ש אמור מעתה כו': וכה"א ולא יכלו הכהנים כו'. בא לתת טעם למ"ש שהענן היה מונע את משה מלבא אל אהל מועד. וקאמר שהרי כתיב ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' וגו' הרי שכבוד ה' הוא מונע זה: ושכותי כפי כו' מכאן

שנתנה

עליך עד עברי מיכן שנתנה רשות למחבלים לחבל . וכה"א (תהלים צה) אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי כשישוב אפי יבואון אל מנוחתי : (לב) אל אהל מועד לדבר אתו . קי למה נאמר . לפי שהוא אומר (ויקרא א) וידבר ה' אליו מאהל מועד שומע אני מאהל מועד ממש ת"ל (שמות כה) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת וגו' . אי אפשר לומר מאהל מועד שהרי כבר נאמר מעל הכפרת . ואי אפשר לומר מעל הכפורת שהרי כבר נאמר מאהל מועד . באי זה צד נתקיימו שני כתובים הללו זו מדה בתורה שני כתובים זה כנגד זה והרי הם סותרים זה ע"י זה יתקיימו במקומן עד שיבא כתוב אחר ויכריע ביניהן . מה ת"ל ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו מגיד הכתוב שהיה נכנס משה ועומד באהל מועד וקול יורד מן השמים כמין סילון של אש לבין ב' הכרובים והוא שומע את הקול מדבר אליו מבפנים : (לג) לדבר אתו . קי א"ר יהודה בן בתירא י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן . וכנגדן נאמר י"ג מיעוטין . ללמדך שלא לאהרן נאמר אלא למשה שיאמר לאהרן . ואלו הן ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו . וישמע את הקול מדבר אליו . מבין שני הכרובים וידבר אליו . (שמות כה) ונועדתי לך ודברתי אתך וגו' . (שם ל) אשר אועד לך שמה . (שם כט) לדבר אליך שם . (ויקרא ז) ביום צותו . (שמות לד) את אשר יצוה . (שם כה) את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל . (שם ו) ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים . (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני . (ויקרא א) וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר . קה הרי י"ג מיעוטין מיעט אהרן לכולם . ריה"ג אומר בג' מקומות נאמר בתורה דבור למשה בארץ מצרים ובהר סיני ובאהל מועד . בארץ מצרים מהו אומר ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים מיעט את אהרן מדברות ארץ מצרים . בהר סיני מהו אומר (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני מיעט את אהרן מדברות הר סיני . באהל מועד מהו אומר (ויקרא א) וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר מיעט את אהרן מדברות אהל מועד : (לד) ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו . קו תני (דברים לד) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה . בישראל לא קם אבל באו"ה קם . כדי שלא יהא פתחון פה לאו"ה לומר אילו היה לנו נביא כמשה היינו עובדים להקב"ה . ואיזה נביא היה להם כמשה זה בלעם בן בעור אלא הפרש יש בין נבואתו של משה לנבואתו של בלעם . ג' מדות היו ביד משה מה שלא היו ביד בלעם . קז משה היה מדבר עמו עומד שנא' (שם ה) ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך וגו' . ועם בלעם לא היה מדבר עמו אלא נופל שנא' (במדבר כג) נופל ונלוי עינים . משה היה מדבר עמו פה אל פה שנא' (שם יב) פה אל פה אדבר בו . ובבלעם כתיב נאם שומע אמרי אל שלא היה מדבר עמו פה אל פה . משה היה מדבר עמו פנים בפנים שנא' (שמות לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים . ועם בלעם לא היה מדבר כי אם במשלים כמד"ת (במדבר כג) וישא משלו ויאמר וגו' . ג' מדות היו ביד בלעם מה שלא היו ביד משה . משה לא היה יודע מי מדבר עמו ובלעם היה יודע מי מדבר עמו שנא' נאם שומע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה . קח משה לא היה יודע אימתי הקב"ה מדבר עמו ובלעם היה יודע אימתי הקב"ה מדבר עמו שנא' ויודע דעת עליון . משלו משל לטבחו של מלך שהוא יודע מה המלך מקריב על שולחנו ויודע כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו . כך היה בלעם יודע מה הקב"ה עתיד לדבר עמו . בלעם היה מדבר עמו בכל שעה שירצה שנא' נופל וגלוי עינים היה משתטח על פניו ומיד היה גלוי עינים על מה ששואל ומשה לא היה מדבר עמו בכל שעה שירצה . ר' שמעון אומר אף משה היה מדבר עמו בכל שעה שירצה שנא' ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו מיד וישמע את הקול מדבר אליו : (לה) וישמע את הקול מדבר אליו . קט יכול שהיה קול נמוך . ת"ל את הקול . קול לא נאמר אלא הקול הוא הקול המתפרש בכתובים ומה הוא הקול המתפרש בכתובים (תהלים כט) קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזים קול ה' חוצב להבות אש קול ה' יחיל מדבר קול ה' יחולל אילות . יכול שהיו שומעים אותו הקול מבחוץ ת"ל וידבר ה' אליו מאהל מועד . קי מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל . כיוצא בו אתה אומר (יחזקאל י) וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה . יכול מפני שהיה קול נמוך ת"ל בקול אל שדי בדברו . א"כ למה נאמר נשמע עד החצר החיצונה אלא כיון שהיה מגיע עד החצר החיצונה היה נפסק . ר' אליעזר אומר הרי הוא אומר (שמות כה) ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי עתיד אני להתועד להם ולהתקדש בהם . אימתי הרי זה יום שמיני שנא' (ויקרא ט) וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם . או אינו אומר אלא ליתן להם יעידה לדברות ת"ל ונועדתי לך לך היתה יעידה ולא היתה יעידה לכל ישראל . אוציא את ישראל שלא הוכשרו לעלות בהר ולא אוציא את הזקנים שהוכשרו לעלות בהר . אוציא את הזקנים שלא נראו בדבר עם משה ולא אוציא את בני אהרן שנראו בדבר עם משה . אוציא את בני אהרן שלא נתועדו בדבר עם משה ולא אוציא את אהרן עצמו שנתועד בדבר עם משה . ת"ל אשר אועד לך לך היתה יעידה ולא היתה

יד יוסף קג ספרי ס"ז : קד ספרי ס"ז . ת"כ ויקרא פ"ב . וריש מכילתא : קה עיין לעיל פ"ו סי' ז' מ"ש שם בשם הראב"ד היתרון והמעלה שיש במקומות אלא שנכתב בהם משה ואהרן : קו ספרי ח"ב סוף פיסקא שנ"ז . וזוהר בלק דף קנ"ג ע"ב . ובהקדמת הזוהר . ובזוהר שמות דף כ"א . סד"א ח"ב פ"י : קז תד"א ח"א פ' כ"ח : קח תד"א ח"ב פ"י : קט ת"כ ריש ויקרא : קי שהש"ר פ"ב סי' י"ב . ויק"ר פ"א :

מתנות כהונה

מועד כו' . עיין כל זה בספרי פ"א ובספרא ריש פ' ויקרא : סילון של אש גרסי' ועיין בסוף הסדר : ה"ג בג' מקומות נאמר בתורה דבור למשה בארץ מצרים כו' ופי' למשה לבדו וכדמפרש ואזיל למעט את אהרן וה"ג בת"כ בהדיא נאמר בתורה דבור למשה : ה"ג אילו היה לנו נביא : ה"ג פה אל פה שנא' פה אל פה אדבר : ג' מדות היו ביד בלעם כו' . עיין בעקידה בפרשת בלק : יכול שהיה קול נמוך מפני שלא היה נשמע אלא עד אהל מועד כמו שפירש"י ריש פ' ויקרא : הקול משמע הקול הידוע ממקום אחר : אלא ליתן להם יעידה גרסינן : יעידה ל' וועד : להם יעידה אף לישראל : בדבר בדיבור : ה"ג ולא אוציא את בני אהרן ולא אוציא את

ענף יוסף

מתרי"ג מצות לקיים אותם כתיקונה אשר בה יזכה לחיי העולם הבא . כי אפי' רקנים שבישראל מלאים מצות כרמון . ולזה כתב הרמב"ם בפירוש המשנה מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים האדם מצוה מתרי"ג מצוה כסדר וכהוגן ולא ישתף עמה דבר מכוונת העולם בשום פניה אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה זכה בה לחיי העוה"ב : (לד) [בישראל לא קם אבל כו' זה בלעם כו'] בזוהר סדר בלק אמר רבי שמעון

עץ יוסף

שנתנה כו' . ר"ל מכאן מוכח שבהיות האדם בלתי נשמר הוא בסכנה וניתנה רשות לחבל אותו : אשר נשבעתי באפי כו' . פי' בזמן היות האדם בלתי הגון לראות אור שכינתו . אז אי אפשר לראות כבודו ית' וזהו אשר נשבעתי באפי ר"ל בעת אפי בי . שלא יוכלו לבא אל בית מנוחתי . מפני שאז ניתנה רשות למחבלים לחבל : (לב) למה נאמר פי' מה בא ללמדנו . פשיטא כשבא משה אל אהל מועד לדבר אתו שמע את הקול מדבר אליו (ז"כ) : מאהל מועד ממש הוא היכל : מעל הכפורת והכפורת הוא על הארון בק"ק . הרי שמן ק"ק היה מדבר עמו נמצאו ב' כתובים סותרים זא"ז : יתקיימו במקומן ואין אתה רשאי לדחותן עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם : מה ת"ל ובבא תיבת מה הוא מיותר (ז"א) : סילון פי' צינור : לבין שני הכרובים . שיפא דהאי קרא וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת כו' מבין שני הכרובים . ופרש"י מדבר בינו לבין עצמו ומשה היה שומע מאליו . הרי ב' הכתובים קיימים דמאי דכתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד מפני שמשה היה עומד באהל מועד ושומע הדבור שהיה מדבר הקב"ה בינו לבין עצמו מעל הכפורת מבין שני הכרובים : (לג) לדבר אתו דלא הל"ל אלא לדבר לו . ואמר אתו . למעט את אהרן שאע"פ שהיה נכנס עמו לאהל מועד לא היה שומע הדבור אלא מפי משה (ק"א) : מדבר אליו דמדבר לו ה"ל למימר ואמר אליו למעט את אהרן . אי נמי הכל יתר דבאומרו לדבר אתו היה די שיאמר וישמע את הקול מדבר (ק"א) : מבין שני הכרובים וידבר אליו . כי גם הכא הל"ל לו . אי נמי כולו יתר כראשון : ונועדתי לך שם דתיבת לך מיותר דהל"ל ונועדתי שם : ודברתי אתך מעל הכפורת . שהל"ל ודברתי מעל הכפורת . אע"כ תיבת אתך בא למעט את אהרן : אשר אועד לך שמה . בסדר כי תשא ונתת ממנה לפני העדות בא"מ אשר אועד לך שמה . והאי לך מיותר הוא דה"ל למימר אשר אועד שמה . אלא למעט את אהרן : לדבר אליך שם שכתוב אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם . דתיבת אליך מיותר למעט את אהרן : ביום צוותו בסדר צו אשר צוה ה' את משה ביום צוותו את בני ישראל . דלמשה הל"ל . ואמר את משה : את אשר יצוה . סוף סדר כי תשא כתיב ובבא משה לפני ה' לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו ויצא ודבר אל בני ישראל את אשר יצוה . והמיעוט הוא באומרו לדבר אתו . שהיה די שיאמר ובבא משה לפני ה' יסיר את המסוה . אלא למעט : את כל אשר אצוה אותך כו' . בסדר תרומה . דלך הל"ל ואמר אותך למעט : ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים . בסדר וארא : ר"י הגלילי אומר אתא לאוסופי על דברי רבי יהודה בן בתירא . דרבי יהודה לא חשיב אלא מהחדש הזה לכם ואילך שהוא תחלת המצות . ומההיא ואילך הוו י"ג דברות שנאמרו למשה ולאהרן . אבל הצווין אשר נאמרו קודם לכן לא נתמעט אהרן . כגון ויצום אל בני ישראל . וכגון תנו לכם מופת . וכגון קחו לכם מלא חפניכם פיח . ורבי יוסי הגלילי אתא למימר דאף מן הצווין קודם לכן נתמעט (הראב"ד ז"ל) : ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים . ופי' הפסוק להוציא את בני ישראל ממצרים בזה הוא אהרן ומשה . כי בענין ההוצאה נשתתפו אהרן ומשה . אבל ביום דבר ה' כו' לא היה אהרן בזה אלא משה לבד . א"כ בזה ממעט את אהרן מדברות מצרים (ק"א) : ביום דבר ה' אל משה בהר סיני . שירצה שדבר ה' אל משה לבד כל הדברות שהיו בהר סיני . ולא לאהרן : וידבר ה' אליו מא"מ . כל הדברות שהיו בהר סיני ולא לאהרן . ושאר מיעוטים לא דריש רק דברות אחרות : (לד) זה בלעם ר"ל כי כמו שבישראל לא קם כמשה להיות מוחזק בנבואת אמת יותר ממשה לכל האותות ומופתים אשר עשה לעיני כל ישראל . כך היה בלעם מוחזק בין האו"ה בנבואה יותר משאר נביאיהם כגון בלדד השוחי וצופר הנעמתי . והיינו לא קם בישראל כמשה אבל באו"ה קם להיות מוחזק בעיניהם לנביא שכל או"ה היו מאמינים בו שכל אשר יברך מבורך ואשר יאור ארור (ס' מאיר הקטן) : שנאמר נופל וגלוי עינים . כשנופל אז היה לו גלוי עינים לראות מה שראה : משה היה מדבר עמו פנים בפנים ר"ל נבואה מפורשת : לא היה יודע מי מדבר עמו . אם הקב"ה בעצמו אם מלאך ועיין בעקידה פ' בלק : (לה) יכול שהיה קול נמוך . כלו' מדכתיב אליו דדרשי' מיניה שמשה לבד שמע . יכול מפני שהיה קול נמוך בשביל זה לא שמע אהרן וכל ישראל : אלא הקול הוא הקול המתפרש בכתובים . ירצה דהקול הוא הידוע אליו יתברך כפי עוצם כחו ויכלתו . ומי פירש מהות זה הקול בכתובים : כיוצא בו אתה אומר וקול כנפי כו' . שכאן לא נתבאר חוזק הקול הביא דמיון ממה שאמר אשר היה הקול בלתי מתפשט עם היותו קול חזק (ק"א) : יכול מפני שהיה קול נמוך . ולהכי לא היה נשמע אלא עד החצר על זה אמר שהיה חזק כקול שדי . ופירש הכתוב וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה ולא יותר אע"פ שהיה כקול שדי וחזק מפני שהיה נפסק ברצון אלהי (ק"א) : ר"א אומר הרי הוא כו' . ר"א סבר שמשלשה דברים צריך למעט את ישראל והזקנים ובני אהרן וגם אהרן בעצמו . אחד מהיעידה לדברות באהל מועד ליכנס בעת הדיבור עם משה . ב' מהדברות עצמן . ג' מקול הדברות שהוא הברת הקול מבלי התוך אותיות וכולהו מפרש ואמר ר"א הגם שלכאורה הפסוק ונועדתי שמה לבני ישראל סותר דברי . שמשמעות ונועדתי משמע לדבור וכתיב לבני ישראל . אל תאמר כן . אלא פירושו שיהיה להם ועד ר"ל שיתועד להם ויתקדש כבודו יתברך בהם . ואימתי היה זה כו' : או אינו כלו' או אין זה כוונת הכתוב אלא ליתן להם יעידה לדברות . כלו' שיתועדו באהל מועד לשמוע הדברות ת"ל ונועדתי לך ומלת לך הוא מיעוט לומר לך ולא לישראל . וא"כ קרא דונועדתי לבני ישראל הוא יעוד לראיית כבוד השכינה וקרא דונועדתי לך הוא לדבור : אוציא את ישראל כלו' אילו לא היה לי אלא קרא זה לא הייתי ממעט אלא את ישראל שלא היה להם יעידה לדברות לפי שלא הוכשרו לעלות בהר כאשר דבר ה' את משה בהר סיני : אוציא את הזקנים כלו' אפי' אוציא את הזקנים שלא נראו כו' ולא אוציא את בני אהרן שנראו בדבור עם משה כדכתיב בסדר פנחס ויאמר ה' אל משה ואל אלעזר וגו' שאו את ראש . שנראה כאילו היו הם בדבור עם משה (ק"א) : אוציא את בני אהרן . כלו' אפי' אוציא את בני אהרן אחר שנראו לחוד אבל לא נתועדו ונשתתפו עם משה בדבור . אבל לא אוציא את אהרן אחר שנשתתף עם משה בדברות דכתיב אל משה ואל אהרן : ת"ל קרא אחרינא למעט את אהרן מהיעידה שאמר אשר אועד לך שמה . למעט גם את אהרן באופן שהמיעוט הראשון נמעט ישראל והזקנים ובני אהרן שלכולם יש

היתה יעידה לכולם. אוציאם מן היעידה ולא אוציאם מן הדברות. ת"ל ודברתי אתך. אוציא את ישראל ולא אוציא את הזקנים. אוציא את הזקנים ולא אוציא את בני אהרן. אוציא את בני אהרן ולא אוציא את אהרן עצמו. ת"ל לדבר אליך עמך היה הדבור ולא עם כולם היה הדיבור. יכול לא היו שומעים את הדבור אבל היו שומעין את הקול ת"ל (במדבר ז) וישמע את הקול מדבר אליו. קי"א קול לו קול אליו. אוציא את ישראל ולא אוציא את הזקנים. אוציא את הזקנים ולא אוציא את בני אהרן. אוציא את בני אהרן ולא אוציא את אהרן עצמו. ת"ל קול לו. אוציא את כולם ולא אוציא את מה"ש שאין משה יכול ליכנס לרשותן למקומן עד שיקרא. ת"ל קול לו קול אליו. משה היה שומע את הקול ואין כל אלו שומעין את הקול. יכול היה הקב"ה מדבר עמו ולא היה קוראו תחלה ת"ל ויקרא אל משה וידבר הקדים קריאה לדבור. קי"ב דרך ארץ שלא ידבר אדם עם חבירו אלא א"כ קוראו תחלה. הלא דין הוא נאמר באהל מועד דבור ונאמר בסנה דבור. קי"ג מה דבור האמור בסנה הקדים בו קריאה לדבור דכתיב (שמות ג) ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה אף דבור האמור באהל מועד הקדים קריאה לדבור. לא אם אמרת בדבור הסנה שהוא תחלה לדברות תאמר בדבור אהל מועד שאינו תחלה לדברות. דבור הר סיני יוכיח שאינו תחלה לדברות והקדים בו קריאה לדבור. לא אם אמרת בדבור הר סיני שהוא לכל ישראל תאמר אהל מועד שאינו לכל ישראל. הרי אתה דן מבנין אב לא הרי דבור הסנה שהוא תחלה לדברות כהרי דבור הר סיני שאינו תחלה לדברות לא הרי דבור הר סיני שהוא לכל ישראל כהרי דבור הסנה שאינו לכל ישראל הצד השוה שבהם שהם דבור ומפי קדש למשה הוא והקדים בו קריאה לדבור אף כל שהוא דבור ומפי קדוש למשה נקדים בו קריאה לדבור. אי מה הצד השוה שבהם שהם דבור ובאש ומפי קדוש למשה והקדים בהם קריאה לדבור אף כל שהוא דבור ובאש ומפי קדוש למשה נקדים בו קריאה לדבור יצא דבור אהל מועד שאינו באש. ת"ל ויקרא וידבר הקדים קריאה לדבור. יכול לא היתה קריאה אלא לדבור זה בלבד ומנין לכל הדברות שבתורה ת"ל מאהל מועד כל שהוא מאהל מועד נקדים בו קריאה לדבור. יכול לא היתה קריאה אלא לדברות בלבד מנין אף לאמירות ולצוויים א"ר שמעון ת"ל דבר וידבר לרבות אף לאמירות ולצוויים. יכול אף להפסקות ת"ל וידבר לדבור היתה קריאה ולא היתה קריאה להפסקות. וכי מה הפסקות היו משמשות ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין. והרי דברים ק"ו ומה אם מי שהוא שומע מפי הקב"ה ומדבר ברוה"ק צריך להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין. עאכ"ו הדיוט הלומד מהדיוט. ומנין שכל הקריאות היו משה משה ת"ל ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה. שאין ת"ל ויאמר. אלא מלמד שכל הקריאות היו משה משה. ומנין שעל כל קריאה וקריאה היה אומר הנני ת"ל (שם) ויאמר משה משה ויאמר הנני. שאין ת"ל ויאמר אלא ויען הנני. מה ת"ל ויאמר מלמד שעל כל קריאה וקריאה היה אומר הנני. משה משה אברהם אברהם יעקב יעקב שמואל שמואל קי"ד לשון חבה ולשון זרוז. ד"א משה משה הוא משה עד שלא נדבר עמו ומשה משנדבר עמו: (לו) מעל הכפרת אשר על ארון העדות. קט"ו למה נאמר לפי שהוא אומר להלן וידבר ה' אליו מאהל מועד יכול מכל הבית ת"ל מעל הכפרת אשר על ארון העדות. אי מעל הכפרת יכול מעל הכפרת כולה ת"ל מבין שני הכרובים דברי ר"ע. א"ר שמעון בן עזאי איני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו. הכבוד שנא' בו (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' ראה חיבתן של ישראל להיכן נדחק להם הכבוד הזה המרובה דחק להיות מדבר מעל הכפרת מבין שני הכרובים. ר' דוסא אומר הרי הוא אומר (שמות לג) כי לא יראני האדם וחי. קט"ז בחייהם אינן רואין אבל רואים הם בשעת מיתתן. וכה"א (תהלים כב) לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה. קי"ז ר"ע אומר כי לא יראני האדם וחי אף חיות הנושאות את הכסא אינן רואות את הכבוד. אר"ש בן עזאי איני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו כי לא יראני האדם וחי אף מלה"ש שחייהם חיי עולם אינן רואים את הכבוד. וידבר אליו ולא למלה"ש שהיו שם מגיד הכתוב שהיה יוצא הקול מפי הקב"ה כמין סילון לתוך אזניו של משה והמלאכים היו באמצע ולא היו שומעין אותו. וכה"א (איוב לז) ירעם אל בקולו נפלאות הוי וידבר אליו:

סדר בהעלותך

פרשה טו (א) בהעלותך

אנו מוצאין בהרבה מקומות צוה הקב"ה על הנרות ועל הדלקתן בשמן זית. (שמות כז) ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית. וכה"א (ויקרא כד) על המנורה הטהורה יערך את הנרות. אף כאן בהעלותך את הנרות. זש"ה (ישעיה מב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר א"ל הקב"ה למשה לא בשביל שאני צריך לנרות הזהרתיך על הנרות

יד יוסף קי"א יומא ד': קי"ב יומא ד'. מכילתא יתרו פסוק ומשה עלה: קי"ג מדה מל"ב מדות דר"א בן דריס"ג: קי"ד ב"ר פ' נ"ו. ש"ר פ"ב: קט"ו ת"כ ריש ויקרא: קט"ז ז"ח דף י"ג. זוהר ויחי דף רי"ח: קי"ז ספרי ת"א פיסקא ק"ג. שוח"ט מזמור י"ח:

מתנות כהונה

את אהרן עצמו ת"ל לדבר אליך: ה"ג **אי** מה הצד השוה שבהם שהם דבור ובאש ומפי קדוש למשה והקדים וכו': **הוא** משה כו' שלא נתגאה במה שמדבר עמו הקדוש ב"ה: **דחק** ליראות

גרסי' תחלת פרשת נשא בעה"י החסיד העליון המתחסד עם בריותיו וחפץ בהצדקם ברוך הוא וברוך שמו לעולם ועד: **בהעלותך**: **שקופים** אטומים. ואמרו רז"ל במס' מנחות פ' כל הקרבנות

עץ יוסף

יש לי טעם וסברא למעט אותם. ולא את אהרן שאין לנו טעם למעט אותו. ולזה צריך קרא אחרינא דנמעט ממנה אהרן: **ולא אוציאם** מן הדברות. משמיעת הדברות בחתוך אותיות דנימא דנהי שלא נתועדו להכנס אל אהל מועד לשמוע הדברות. אבל הדבור עצמו בשעה שהיה מדבר ה' עם משה היו שומעים אותו בחתוך אותיות: **ת"ל ודברתי אתך** דלא הל"ל אלא ודברתי. אלא לומר שהעידה לך וגם הדבור לא יהיה אלא אתך: **אבל היו** שומעין את הקול. והוא סברת הקול בלי חתוך אותיות: **ת"ל וישמע** את הקול מדבר אליו קול לו כו'. שנה משמע שבמיעוט קול לו קול אליו ממעטינן ישראל זקנים ובני אהרן ואהרן ומ"ש דבאומרו קול לו (למשה) בודאי שאין אחר לא ישראל ולא אהרן שומעים שא"כ לא יהיה הקול לו לבדו (ק"א): קול לו קול אליו. פי' מדה"ל קול לו ואמר אליו: **וידבר הקדים** כו' ר"ל מדאמר ויקרא ואמר וידבר גמרינן שהקדים לקרא אותו ואח"כ דבר אליו (ק"א): **הלא דין הוא** פי' ולמה צריך ויקרא וידבר למימר שהקדים קריאה לדבור הא ידעינן זה מק"ו: **שהוא תחלה** לדברות שמפני שמתחלה לא דבר עמו צריך לקרא אותו כדי שיבין שעמו מדבר ויוכן לשמוע. ואם כן הסבה בקריאת הסנה לא היה הדבור אלא שהתחלה. ולזה לא ילמד ממנו לשאר הדברות שאין צריך לקרא אותו עוד כאשר ידבר: **דבור הר סיני** יוכיח כו' והקדים בו קריאה לדבור. כדכתיב ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה ויאמר ה' אל משה: **בדבור הר סיני** שהוא לכל ישראל. פי' שהיה אז הדבור לכל ישראל עם משה כדכתיב בעבור ישמע העם בדברי עמך. ולזה הבדיל את משה מהם אחר שקראו בקול הגאות לו לא בקול השוה של ישראל (ק"א): **יצא** דבור אהל מועד שאינו באש ת"ל ויקרא וידבר כו'. עיין בק"א: **אלא לדבור** זה כו'. כלו' הואיל לא אמר מאהל מועד יכול אני לומר שלא היה קריאה לדבורי אהל מועד כולם אלא לדבור זה לבד שהוא היה תחלה לדברות אהל מועד אמנם לשאר דברות אהל מועד מנין: **ת"ל** מאהל מועד. דקרא יתירא הוא להראות שהקריאה היה בכל דבור ודבור שדבר עמו מאהל מועד (ק"א): **יכול לא** היתה קריאה אלא לדבור. שהקרא לא אמר אלא ויקרא וידבר כל שמאהל מועד ואילך. שנראה שלדבור לחוד קדם הקריאה: **ת"ל דבר** וידבר כו'. פי' דהל"ל ויקרא אל משה לדבר. ואמר וידבר וה"ו התוספת לרבות האמירות והצווין שגם להם היה קריאה: **יכול אף להפסקות** שכאשר היה שב לדבר היה תחלת הנבואה והיה קריאה: **ת"ל ויקרא** וידבר לדבור היתה כו'. ר"ל נתקיים אשר יאמר בו דבור היה קריאה שבש היה תחלת דבור הנבואה אבל לא להפסקה שלא היה אלא תשלום הדבור ועדיין היה שפע הנבואה עמו: **וכי מה** היו הפסקות משמשות. פי' שפתא דאמרת שלא היה הפסק השפע. אם כן לאיזה תכלית היו ההפסקות משמשות. ומשני ליתן ריוח למשה לתת לו זמן אשר בו יתבונן בחלק הדבור הנאמר לו כדי שלא יתערבבו הדברים. ויהיה בדעתו וזכרונו. ואח"כ יאמר לו הענין האחר: **ומה אם** מי שהוא שומע מפי הקב"ה. שיש בידו ללמד הדברים באופן שלא יתבלבלו הענינים לשומע. ועוד שכאשר ירצה הנביא לדבר מה ששמע הוא מדבר ברוה"ק. על אחת כמה וכמה הדיוט הדבק להפוגות. וגם שהוא שומע מפי הדיוט שאין יכולת בידו לסדר הדברים ולהבינן באופן שלא יתבלבלו. שצריך בדיבורו ליתן ריוח לשומע בין ענין לענין: **שאין ת"ל ויאמר** ר"ל דהיה די באומר ויקרא אליו אלהים משה משה: **שכל הקריאות** היה משה משה. ופירוש שפסוק ויקרא אל משה ובכל פעם שנאמר זאת הקריאה היה אומר משה משה: **לשון חבה** לפי שהאוהב את האדם ומחבב אותו ימתיק שמו בפיו. ולזה יקראנו פעם אחר פעם: **הוא** משה עד שלא נדבר עמו כו'. פי' בגה"ד שלא זחה דעתו עליו. וכן אברהם יעקב שמואל:

(לו) **יכול** מכל הבית. ר"ל שהיה הקול מתפשט בכל הבית: **ת"ל מעל** הכפורת שלא היה הקול דופק באויר כל הבית אלא באויר אשר על הכפור' בלבד: **יכול מעל** הכפורת כולה. בין במקום הכרובים ובין במקום אשר לא היו שם כרובים. ת"ל מבין שני הכרובים. שלא היה הקול יוצא ודופק אלא באויר אשר בין הכרובי' ושם היה הקול עם חתוך אותיות. ומשם היה בא לאוזן משה אשר היה באהל מועד: **א"ר שמעון** ב"ע איני כמשיב כו'. שלפי דברי ר"ע היה הקול מתעלם ומסתתר בין שני הכרובים לבד ולזה יש מקום לומר שזה יורה מיעוט חבה ואהבה לישראל ולא מתפשט בכל הבית לזה הוצרך רשב"ע לומר שזה יורה חבה ואהבה לישראל ואעפ"כ איני כמשיב וחולק על דברי רבי. אלא גם רבי סובר שזה אהבה וחבה אלא שלא פירש דבריו וקצר. ואני מוסיף שסבת זה התעלמות הוא אהבה וחבה לישראל. שהגם שהוא מלא עליונים ותחתונים דחק עצמו להיות מדבר מבין שני הכרובים כדי להראות בזה השגחתו על ישראל בפרטות: **דחק להיות מדבר** כו' ר"ל: **רבי דוסא** אומר הרי הוא אומר כו'. ר"ל למה נדחק עצמו לבקש טעם למה לא היה הקול מתפשט בכל הבית. הרי הכתוב אומר בהדיא טעם לזה כי לא יראני האדם וחי וא"כ היה מסתתר הכבוד מפני משה כדי שלא יראה בכבוד האלהי שהוא דבר מנוע מכל חי בגוף ונפש. כי הוא שאל הראני נא את כבודך ונאמר לו כי לא יראני האדם וחי. ואגב זה דריש תיבת וחי שהוא תנאי שבחייהם אינן רואין אבל במיתתן רואין ונהנין מזיו הכבוד לפי שמתפרד הנפש מהגוף המונע אותה מראות כבודו (ק"א): **וכן ה"א** ר"ל שמזה הפסוק ג"כ יובן דבמיתתו יראה. וה"ש לפניו יכרעו כל יורדי עפר הא יהיה כשנפשו לא חיה: **אף חיות הנושאות** כו'. רבי עקיבא סבר שהוא"ו הוא וא"ו מתוספת. ואמר זה על החיות הנושאות כו'. ופירוש הכתוב כי לא יראני האדם ואפי' החי שהם החיות שנושאות את כסא הכבוד אינם רואות את הכבוד אלא אומרת ברוך כבוד ה' ממקומו: **איני כמשיב** לפי שר"ע דריש מלת וחי מלשון חיות. והוא דורש אותו מלשון חיים. לזה אמר איני כמשיב על דבריו כי אני דורש הוא"ו להוסיף את מלאכי השרת שהם נקראים חי לפי שאין להם הרכבה שהוא סבת ההפסד. כי בזה הם נבדלים מהחיות. וזה שגם החיות חיים חיי עולם אבל אין זה חייהם מצד עצמם אלא מצד היותם נושאות הכבוד. אבל מה"ש חיים חיי עולם והוא חייהם מצד עצמם: **מפי הקב"ה** כמין סילון לתוך אזניו של משה. ר"ל שהיה נכנס משה ועומד באהל מועד וקול יורד מן השמים כמין סילון של אש לבין שני הכרובים כמין סילון לתוך אזניו של משה כדלעיל: **והמלאכים היו** באמצע ולא היו שומעין אותו. כבר נודע דעת חכמי אמת שנפש האדם גבוה מנפש המלאכים זולתי נפש המלאכים הוא בלי חומר המסתיר. ונפש האדם מכוסה. ולכן השגת המלאכים גבוה. אבל לא כן אצל הנביאים שנתמרק גופו ואז היה נפשו גבוה עד שהיה שומע מה שלא היו המלאכים שומעים כי נגבהה עצמו נפשו גבוה מהם:

סדר בהעלותך

פרשה טו (א) בהרבה מקומות כו'. וידמה האדם כאילו ח"ו צריך לנרות. לא כן כי אם למען האדם לזכותם כמו שמסיק זש"ה ה' חפץ כו'. כי הדבר הזה הוא רק לזכות לישראל ולא שהוא צריך לאורה (יפ"ת): **אלא עשה** חלונות נרות מבפנים כו'. כי האור צריך שיצא בתחילה ממקום צר שלא יתגלה בפתע פתאום ויחשיך עפעפי עין הרואה מלהסתכל בו. וע"כ הוא מאיר במעט מעט ממקום צר והולך ומתרחב. וכן אור השפע והברכה שיצא

הנרות אלא לזכותכם שנא' (דניאל ב) ונהורא עמה שרא וכתיב (תהלים קלט) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה בא ללמדך שאינו צריך לנרות של ב"ו. תדע כשאדם בונה בית עושה לו חלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים כדי שיהא האור נכנס מבחוץ ומאיר מבפנים ושלמה שבנה ביהמ"ק לא עשה כך אלא עשה חלונות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כדי שיהא האור יוצא מביהמ"ק ומאיר לחוץ שנא' (מ"א ו) ויעש לבית חלוני שקופים אטומים להודיעך שכולו אור ואין צריך לאורם. ולמה צוה אתכם לזכותכם לכך נאמר בהעלותך את הנרות. הוי ה' חפץ למען צדקו. ולא עוד אלא אם אתם זהירים להדליק את הנרות לפני אני מאיר לכם אורה גדולה לע"ל לכך נאמר (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך: (ב) בהעלותך את הנרות. את מוצא י"ב שבטים שהקריבו קרבנות לחנוכת המזבח ושבט לוי לא הקריב כלום והיו מצירין ואומרים למה רחקנו מהקריב לחנוכת המזבח. משל למלך שעשה סעודה והיה קורא אומניות. היה אוהב אחד שאוהבו יותר מדאי לא קרא אותו עמהן. היה מצר לומר שמא יש לבו של מלך עלי כלום שלא זמנני בכל סעודות האלו. כיון שעברו אותן ימי סעודה קרא אותו אוהבו. א"ל לכל בני המדינה עשיתי סעודה ולך לעצמך אני עושה סעודה. למה שאת אוהבי. כך המלך מלכי המלכים הקב"ה את מוצא י"ב שבטים הקריבו לחנוכת המזבח וקבלן הקב"ה שנא' (במדבר ז) קח מאתם. ושבטו של לוי לא הקריבו כיון שעבר חנוכת המזבח אמר הקב"ה לאהרן ולבניו כל השבטים עשו חנוכה ושבטך לא עשה לכך דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך ואח"כ קח את הלוים: (ג) ד"א בהעלותך. את מוצא [א] שנתקשה משה במעשה המנורה יותר מכל כלי המשכן עד שהראהו הקב"ה באצבע. וכן בפרסות בהמה טמאה וטהורה שנאמר (ויקרא יא) זאת החיה אשר תאכלו את זה לא תאכלו והראהו באצבע. וכן בירח (שמות יב) החדש הזה לכם. וכן במנורה (במדבר ח) וזה מעשה המנורה מקשה זהב כלומר מה קשה היא לעשות שהרבה יגע בה משה. כיון שנתקשה א"ל הקב"ה למשה טול ככר זהב והשליכהו לאור והוציאהו והיא מעצמה נעשית. שנא' גביעיה כפתוריה ופרחיה (וקניה) ממנה יהיו מכה בפטיש ומעצמה נעשית. לכך הוא אומר מקשה תיעשה [ב] מלא יו"ד כתיב ולא כתיב תעשה כלומר מעצמה תיעשה. נטל משה את הככר והשליכו לאור אמר משה רבש"ע הרי ככר בתוך האש כשם שאתה רוצה כן תעשה מיד יצתה המנורה עשויה כתקנה לפיכך כתיב כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה משה את המנורה אכ"כ אלא כן עשה סתם ומי עשה הקב"ה. לפיכך א"ל הקב"ה למשה [ג] אם הזהרתם להיות מדליקין לפני אני משמר את נפשותיכם מכל דבר רע שנמשלו נפשות כנר שנא' (משלי כ) נר ה' נשמת אדם ונאמר בהעלותך את הנרות: (ד) זש"ה (תהלים יח) כי אתה תאיר נרי. [ד] אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע לנו אתה אומר שנאיר לפניך אתה הוא אורו של עולם והאורה דרה אצלך דכתיב (דניאל ב) ונהורא עמה שרא. ואתה אומר אל מול פני המנורה. הוי כי אתה תאיר נרי. א"ל הקב"ה לא שאני צריך לכם אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם. למה. לעלות אתכם בפני אומות שיהיו אומרים ראו היאך ישראל מאירין למי שהוא מאיר לכל העולם. משל למה"ד לפקח וסומא שהיו מהלכין בדרך א"ל פקח לסומא כשתכנס לתוך הבית צא והדלק לי את הנר הזה והאיר לי. א"ל הסומא בטובתך כשהייתי בדרך את היית מסמכני עד שנכנסנו לתוך הבית את היית מלוה אותי ועכשיו אתה אומר הדלק לי את הנר הזה והאיר לי. א"ל הפקח שלא תהא מחזיק לי טובה שהייתי מלווך בדרך לכך אמרתי לך האיר לי. כך הפקח זה הקב"ה שנא' (זכריה ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ. והסומא אלו ישראל שנא' (ישעיה נט) נגששה כעורים קיר היה הקב"ה מנהיגן ומאיר להם שנא' (שמות יג) וה' הולך לפניהם יומם. כיון שעמד המשכן קרא הקב"ה למשה וא"ל תאירו לי שנא' בהעלותך את הנרות בשביל לעלות לכם: (ה) מה כתיב למעלה מן הענין שנא' (במדבר ז) ויהי ביום כלות משה ויקריבו נשיאי ישראל ואח"כ דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות. [ה] זש"ה (תהלים לד) יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו. את מוצא למעלה י"א שבטים הקריבו ושבט אפרים הקריב וכל הנשיאים הקריבו חוץ מנשיאו של לוי ומי היה נשיאו של לוי זה אהרן שנא' (במדבר יז) ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי. ואהרן לא הקריב עם הנשיאים והיה אומר אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי. א"ל הקב"ה למשה לך אמור לו לאהרן אל תתירא לגדולה מזו אתה מתוקן. לכך נאמר דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות. הקרבנות כ"ז שביהמ"ק קיים הם נוהגים אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו. וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם. ד"א אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות שלא תהיו מבזין על המנורה הוי (זכריה ד) כי מי בז ליום קטנות ושמחו וראו האבן הבדיל ביד זרובבל שבעה אלה. אלה זו המנורה. שבעה אלו שבעת הנרות. כנגד ז' כוכבים שמשוטטין בכל הארץ כך הם חביבין שלא תהיו מבזין עליהן לכך נאמר
אל

יד יוסף פט"ו א ש"ר סוף פ' ט"ו וריש מכילתא. מנחות כ"ט. חולין מ"ב. תנחומא שמיני וס"ז. ת"כ פסוק וזאת החיה. ספרי ס"ז. פסיק"ר פ' ט"ו. ועיין ברע"מ משפטים: ב זוהר נח דף ע"ד: ג ויק"ר פ' ל"א: ד תנחומא ס"ז: ה תנחומא ס"ז:

מתנות כהונה

הקרבנות אטומים מבפנים ושקופים מבחוץ: לכך נא' בהעלותך. פירושו כדי להעלותך ולזכות אותך וע"ל בויקרא רבה פרשה ל"א: ולא עוד אלא אם אתה גרסי': מצירין מצטערין: אומנות כל בעלי אומנות שהיה באומנתם קראם יחד: ה"ג וכן בפרסות בהמה טמאה וטהורה וגבי שרצים דכתיב נ"כ וזה לכם הטמא בכלל בהמה טמאה הוא דחד טעמא וסברא לתרווייהו ובתוס' בפ' אלו טרפות מתרצין בענין אחר ולא סליק שפיר לפי לשון המאמר הזה וע"ש: מקשה נוטריקון מה קשה: ה"ג נעשית שנא' וכפתוריה כו': ממנה משמע מעצמה ומאליה: לפיכך לפי שהיא מעשה שמים: לעלות לשון עילוי והתנשאות ולשון בהעלותך דייק כן: בטובתך כלומר בחסדך אמור לי מהו זה כשהייתי וכו': מסמכני מפני שידעת בי שאני סומא: ושבט אפרים. אע"פ שמנשה הבכור כבר הקריב על שבט יוסף: בשבילי שאין אני זכאי בעיניו: הנרות לעולם. הרמב"ן ז"ל הביא מדרש שדרשו על נרות חנוכה הנעשה ע"י כהנים בני אהרן וקיום אותה מצוה היא לדור דור משא"כ חנוכת המזבח שברוב עונינו אלף הלך לו: וכל הברכות. ברכת כהנים יברכך יאר ישא: ז' כוכבים. ז' כוכבי לכת: לכך נאמר אל מול פני

ענף יוסף

שמעון לר"א כל מילי דבלעם חייבא תקיפין אינון. והא אוקמוהו חבריא דכתיב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואמרו בישראל לא קם אבל באו"ה קם ומנו בלעם. והא אוקמינא מלה משה לית דכוותיה בכתרין עלאין. בלעם לית דכוותיה בכתרין תתאין. דא מסיטרא דקדושה ודא בסיטרא דמסאבא כו' ע"ש עוד. ובזוהר שמות עמוד ל"ז מיתה מעלת משה בסיטרא קדישא. ומעלת בלעם בסיטרא דמסאבא לסדדי:

פרשה טו (ה) [ושבט אפרים הקריב וכל הנשיאים הקריבו] אפשר דמן הקרבנות לנשיא אפרים שהקריב בשבת הוכיח אהרן שכל נשיא הקריב בעד כל שבטו. דהרי קימ"ל שאין קרבן יחיד דוחה שבת. אלא וודאי כל קרבן בא בעד כל השבט ונקרא קרבן צבור שדוחה את השבת ועל כן נצטער אהרן לומר בשבילו שעשה את העגל נדחה כל השבט לוי (זכ"ש): (לכך נאמר דבר אל אהרן ואמרת

עץ יוסף

שילא מביהמ"ק מעט מעט כדי שיהיה כח בגוף האדם העכור לקבל האור ההוא (במ"ח): ויעש לבית חלוני שקופים אטומים. וכדמסיים בפ' כל קרבנות נצור תני שקופים בחוץ ואטומים בפנים. ופרש"י שקופים מבחוץ רחבים מבחוץ. ואטומים מבפנים ופיהם קצר בפנים. דרך בנאים כשעושים חלון מרחיבין אותם מבפנים שמשפעין את עובי הכותל מכל צד כדי שלא יסתום ויעכב לפני הכותל את האור מלבא לצדדים. אבל חלוני ההיכל קצר מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ כדי שתצא האורה מן ההיכל ומאיר לעולם. כי לא לאורה אני צריך ע"כ. ויהיה שקופים מלשון השקפה והסתכלות. ואטומים מלשון אטום ומכוסה. ומשמע ליה שקופין מבחוץ ואטומים מבפנים ולא להיפך. דא"כ מאי אשמועינן קרא: ולמה צוה אתכם לזכותכם. שרצה לצדק ולזכות אתכם. ולא שהוא צריך לאורה. לכך בהעלותך את הנרות ר"ל לשון עליה. דאל"כ לכתוב בהדלקתך: לכך נאמר קומי אורי כו'. פי' קומי אורי בעה"ז לפני במצות הדלקת הנרות ובזכות זה יבא אורך לימות המשיח: (ב) והיו מצירין (פי' מצטערים) ואומרים למה רחקנו כו'. אפשר שהיו מצטערים על שלא שרתה עליהם רוה"ק וסייעתא דשמיא לעורר אותם להקריב קרבן: אומניות כל בעלי אומנות: וקבלן הקדוש ברוך הוא שנא' קח מאתם. כפירוש הרמב"ן דהיו מביאין הקרבנות על העגלות. והשם צוה את משה קח מאתם הכל כו' ע"ש (הרש"ש). אבל לעיל סוף פ' י"ב ובספרי אר' ויקריבו הנשיאים באו ועמדו לפני המזבח ולא קבל משה מהם (עי' מזרחי) עד שנא' לו מפי הגבורה יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח. ועדיין לא היה משה יודע כיצד יקריבו אם למסעות אם לתולדות עד שנא' לו מפי הקב"ה יקריבו למסעות. ועדיין לא היה משה יודע כיצד יקריבו נשיאים אם כולם כאחד או כל אחד יומו עד שנא' לו מפי הקב"ה יקריבו כל אחד ואחד יומו שנא' נשיא אחד ליום ע"כ. ובודאי כוונת המדרש כאן ג"כ על המדרש והספרי הנ"ל. אלא שחסר כאן תיבת וגו' וכך צ"ל שנא' קח מאתם וגו'. והכוונה על מה שכתוב אח"כ נשיא אחד ליום וגו': אמר הקב"ה למשה כל השבטים עשו. כצ"ל. או צ"ל לכך נאמר דבר אל אהרן כו'. וכ"ה בתנחומא: (ג) את מוצא שנתקשה משה כו'. עיין בכל המקומות שציינתי ביד יוסף ותמצא שנוים הרבה בין המאמרים במה נתקשה: שנתקשה משה המלאכה עצמה היתה קשה. ונעשה מעצמה ע"י נס אלהי. וכן נתקשה משה לדעת סוד עשייתה. שיהיה מכוון ע"י מעשיו להוריד השפע ע"י זה. עד שהראהו באצבע שגלה לו בנבואה עיונה הגדולה: וכן בפרשת בהמה טמאה. כצ"ל (רד"ל): שנא' זאת החיה וכל מקום שנא' זאת או זה מורה על הרמוז אליו: זאת החיה וכדאי' בחולין פרק אלו טרפות תנא דבי ר"י זאת החיה מלמד שתפס הקב"ה כל מין ומין והראה לו למשה ואמר לו זה תאכל וזה לא תאכל: וכן בירח פרש"י בגמרא בשעת מולד לבנה אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת כדאמרי' בר"ה כזה ראיתם או כזה ראיתם. ובפירוש החומש כתב נתקשה משה על הלבנה באיזה שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש. הראה לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. ועיין במזרחי: מה קשה היא לעשות. בגביעיה וכפתריה ופרחיה מעשה מקשה: ממנה היו אתה מכה בפטיש. כצ"ל (א"א): ממנה משמע מעצמה ומאליה: לפיכך לפי שהיא מעשה שמים: אם הזהרתם להיות מדליקין לפני. שכונת הקב"ה לזכותינו ולכפר על נפשותינו לזה נתן לנו מצוה בנר דוגמת הנפש שקרויה נר כדי שע"י זה נזכה להצלת נפשותינו וכאילו נר ה' בידינו ובשכר האורתנו נרו יאיר נרנו (יפ"ת): ונאמר בהעלותך את הנרות. ר"ל מדלא כתיב בהדלקתך את הנרות. אלא שבא לרמוז שבהנרות יהיה לי עליה. והיינו מה שע"י הנרות ישמור להם נפשותיהם שקרויה נר. אבל יותר נראה שתיבת ונאמר הוא מיותר והני תיבות בהעלותך את הנרות הוא התחלה לדרוש זה"כ כי אתה תאיר נרי וכ"ה בתנחומא: (ד) זש"ה כי אתה תאיר נרי. זה ליון על בהעלותך את הנרות: ואתה אומר אל מול פני המנורה כו'. הוא לחזק הקושיא. והוא ע"ד שפרש"י אל מול פני המנורה שיהיו כולם פונים לאמצעי שלא יאמרו לאורה הוא צריך. וזהו שאמרו ישראל ואתה אומר אל מול פני המנורה וגו' הרי שאין אתה צריך לאורה שלנו. אמר להם הקב"ה כו' רק להעלות אתכם בפני האומות כו' פי' שיהיה לכם מעלה לפני או"ה שיאמרו ראו היאך ישראל מאירים כו'. פי' שאינם כפויי טובה שמתאמצים בכל כחם לשלם טובה תחת טובה. ואע"פ שלא נחשב לגבי הקב"ה טובה. מ"מ אינהו דידהו עבדי. וע"ז מביא המשל (ידי משה): בטובתך כלומר בחסדך אמור לי מהו זה כשהיית כו': מסמכני מפני שידעת בי שאני סומא: (ה) זש"ה יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו. קדושיו זה אהרן קדוש ה'. ליראיו אלו הלוים (כדלעיל ר"פ ה') בני שבטו שניתנה להם מצות הנרות שאין לה מחסור כדמפרש לקמן שאין להם הפסק (רד"ל): ושבט אפרים הקריב להשלים במקום לוי למספר י"ב. כי מנשה הבכור נחשב ליוסף: אבל הנרות לעולם אל מול כו' וכל הברכות כו'. רמז לנרות של חנוכת חשמונאי שהיתה בבית שני ע"י הכהנים הם חשמונאי ובניו. שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותינו. וכלשון הזה מצאתיה במגילת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו. ואמר ראיתי במדרש כיון שהקריבו י"ב שבטים ולא הקריב שבט לוי כו' א"ל הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם והיא חנוכת בני חשמונאי. ולפיכך הסמיך פר' זו לפ' חנוכת המזבח עכ"ל. וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנוכת הנשיאים נוהגת לעולם. ודרשו סמוכים לחנוכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם (רמב"ן): אלה זו המנורה פי' שבעה אלה זו המנורה. ולמה שבעה נגד ז' כוכבים. פי' ז' כוכבי לכת שהנהגת הטבע על פיהם. אך השפע העליונה למעלה מהם ולהתנהג בהשגחה נסיית: לכך נא' אל מול פני המנורה. מילתא באפ"כ היא. ובא לתרץ
למה

אל מול פני המנורת יאירו שבעת הנרות. שלא יטעה אותך יצרך לומר שהוא צריך לאורה ראה מה כתי' בחלונו' (יחזקאל מ) וחלונות אטומו' אל התאים ואל אליהמה לפנימה וגו' וכן לאילמות כהחלונות האלה כחלונות אב"כ אלא כהחלונו' שיהיו רחבות מבחוץ וצרות מבפני' כדי שיהיו מוציאין אורה לחוץ. א"ר ברכיה הכהן בר' הברק הזה תולדות האש של מעלן הוא והוא יוצא ומבהיק את כל העולם כולו. שנא' (שם א) ודמות חיות מראיהן כגחלי אש בוערות כמראה הלפידים ומן האש יוצא ברק ומבהיק את כל העולם כולו ואני צריך לאורה שלכם. ולמה אמרתי לך כדי להעלותך. א"ר חנינא אמר הקב"ה עינים שיש בך יש בתוכן לבן ושחור ואין אתה רואה מתוך הלבן אלא מתוך השחור. ומה אם עיניך שיש בתוכן שחור ולבן אין אתה רואה אלא מתוך השחור. הקב"ה שכולו אורה הוא צריך לאורה שלכם. ד"א אל מול פני המנורה ב"ו מדליק נר מנר דלוק שמא יכול להדליק נר מתוך חשך. שנא' (בראשית א) וחשך על פני תהום מה כתיב אחריו ויאמר אלהים יהי אור ומתוך החשך הוצאתי אורה ואני צריך לאורה שלכם. ולא אמרתי לך אלא להעלות אותך להעלות נר תמיד: (ו) ד"א בהעלותך זש"ה (תהלים קלט) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה ולנו אומר בהעלותך למה"ד למלך שהיה לו אוהב א"ל המלך תדע שאצלך אני סועד אלא לך ותקן לי. הלך אוהבו והתקין מטה של הדיוט מנורה של הדיוט ושלחן של הדיוט. כיון שבא המלך באו עמו שמשין סיבבו מיכן ומיכן מנורות של זהב לפניו. כיון שראה אוהבו את כל הכבוד התבייש והטמין את כל מה שהתקין לו שהיה הכל הדיוטות. א"ל המלך לא אמרתי לך שאצלך אני סועד למה לא התקנת לי כלום. א"ל אוהבו ראיתי את כל הכבוד הזה שבא עמך ונתביישתי והטמנתי כל מה שהתקנתי לך שהיו כלי הדיוטות. א"ל המלך חייך שאני פוסל את כל כלי שהבאתי ובשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך. וכן הקב"ה כולו אורה שנא' (דניאל ב) ונהורא עמה שרא. והוא אומר לישראל התקינו לי מנורה ונרות. מה כתיב שם (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ועשית מנורת זהב טהור. כיון שעשו באת שכינה מה כתיב שם (שם מ) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד. מיד קרא למשה ובבא משה אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר. מה דבר אליו. בהעלותך את הנרות. אמרו ישראל (תהלים מג) שלח אורך ואמתך המה ינחוני גדול אורו של הקב"ה החמה והלבנה מאירים לעולם. ומהיכן הן מאירים מזיקוקי אור של מעלן הן חוטפין שנא' (חבקוק ג) לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חניתך. גדול האור של מעלן שלא ניתן ממנו לכל הבריות אלא אחד ממאה שנא' (דניאל ב) ידע מה בחשוכה לפיכך עשיתי חמה ולבנה שיאירו לפניך שנאמ' (בראשית א) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר: (ז) אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. יאמר דוד (משלי טז) באור פני מלך חיים. א"ר יעקב ברבי יוסי נמנעה השמחה מן הרשעים ונתנה לישראל שהוצרך הקב"ה לישב עם ב"ו כנר שא"ל אל מול פני המנורה יאירו. ר' לוי בר ר' אומר מנורה טהורה ירדה מן השמים שא"ל הקב"ה למשה (שמות כה) ועשית מנורת זהב טהור. א"ל כיצד נעשה אותה. א"ל מקשה תיעשה המנורה. ואעפ"כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה. עלה ואמר רבוני כיצד נעשה אותה. א"ל מקשה תיעשה המנורה. ואפ"כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה עלה ואמר רבוני שכחתי אותה. הראה לו למשה ועוד נתקשה בה. א"ל וראה ועשה עד שנטל מטבע של אש והראה לו עשייתה ואעפ"כ נתקשה משה א"ל הקב"ה לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה. ואמר לבצלאל מיד עשאה. התחיל תמה ואמר אני כמה פעמים הראה לי הקב"ה ונתקשיתי לעשותה ואת שלא ראית עשית מדעתך בצלאל ז בצל אל היית עומד כשהראה לי הקב"ה עשייתה. ולפיכך כשחרב ביהמ"ק נגנזה המנורה. ח וזו אחד מה' דברים שנגנזו הארון והמנורה והאש ורוה"ק והכרובים. וכשישוב הקב"ה ברחמיו ויבנה ביתו והיכלו הוא מחזירן למקומן לשמח את ירושלים שנא' (ישעיה לה) ישושום מדבר וציה ותגל ערבה פרוח תפרח ותגל: (ח) קח את הלוים. הלכה כמה נימין היו בכנור שהיו הלוים מנגנין בו א"ר יהודה ט ז' נימין היו בכנור שנא' (תהלים טז) שובע שמחות את פניך נעימות וגו' אל תהי קורא שובע אלא שבע שמחות וכן דוד אומר (שם קיט) שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. י ולימות המשיח נעשית שמונה שכן דוד אומר בניגון (שם ו) למנצח בנגינות על השמינית. ולע"ל נעשית עשר שנא' (שם קמד) אלהים שיר חדש אשירה לך בנבל עשור. ומי התקין להם שמואל ודוד שנא' (דה"א ט) המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם. והם העמידו חלוקי השיר והיו הלוים עומדים על הדוכן ומזמרים לפני מי שאמר והיה העולם. ראה חיבה שחיבב הקב"ה את הלוים כך אמר הקב"ה למשה הרבה הלוים חביבין לפני קח אותם לשמי לשררה. מנין ממה שקרינו בענין קח את הלוים: (ט) קח את הלוים יא זש"ה (תהלים יא) ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו. ה' צדיק יבחן אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה עד שבוחן ובודק אותו תחלה וכיון שהוא עומד בנסיונו הוא מעלה אותו לשררה. וכן את מוצא באבינו אברהם נסהו הקב"ה עשר נסיונות ועמד בהן ואח"כ ברכו שנא' (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל. וכן יצחק נסהו בימי אבימלך ועמד בנסיונו ואח"כ ברכו שנא' (שם כו) ויזרע יצחק בארץ ההיא ויברכהו ה'. וכן אבינו יעקב נסהו בכל אותן הצרות בעשו ברחל בדינה ביוסף והיאך יצא מבית אביו (שם לב) כי במקלי עברתי את הירדן ובירכו (שם לה) וירא אלהים אל יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אותו: וכן יוסף באשת פוטיפרע יב והיה חבוש י"ב שנה ואח"כ יצא ונעשה מלך על שעמד בנסיונותיו. הוי אומר ה' צדיק יבחן. אף שבטו של לוי נתנו עצמן על קדוש שמו של הקב"ה שכשהיו ישראל במצרים מאסו בתורה יג ובמילה שכן יחזקאל מוכיחן (יחזקאל כ) כה אמר ה' אלהים ביום בחרי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע להם בארץ מצרים. מה כתיב בסוף אחריו וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי ואמר לשפוך חמתי עליהם. מה עשה הקב"ה הביא חשך על המצרים ג' ימים יד והרג בהן כל רשעי ישראל

יד יוסף ו תנחומא ס"ז: ז ברכות נ"ס: ח יומא פ"ק. כריתות פ"ק. הוריות פ"ג. במד"ר פ"ה. ירושלמי פ"ב דתענית: ט ערכין י"ג. פסיקתא דעשרת הדברות. תנחומא ס"ז. שוח"ט מזמור ע"ז. ילקוט תהלים מזמור ז': י שוח"ט מזמור פ"א: יא תנחומא ס"ז: יב ב"ר ריש פ' ז'. ותנחומא וישב: יג לעיל פ' ג'. בספרי ס"ז פיסקא ס"ז. ות"כ פיסקא ס"ג. וש"ר פ' י"ט: יד ש"ר פ' י"ד:

מתנות כהונה

פני המנורה. מילתא באפיה נפשיה היא. ובא לתרץ למה כתב אל מול פני המנורה יאירו כדי שלא יאמרו לאורו הוא צריך וכדפרש"י ז"ל: ה"ג התאים ואל אליהמה ופסוק הוא ביחזקאל סי' מ' פירש"י וכתפות פתחיהם של ב' התאים וכן פי' לאילמות דלקמן וכן לאילמות וגו': עד כהחלונות גרסי': כהחלונות שיהיו וכו'. פי' כמו ה"א שפתחה הפנימי העליון צר ופתחה התחתון רחב: ואני צריך לאורה בתמיה: להעלות נר תמיד. כלומר וזהו דכתיב להעלות ל' עילוי ושבוי רמה: תקן לי. התקן לי צרכי סעודה: ה"ג סיבבו מיכן: מיכן מכאן: פוסל פוסלן מלהשתמש בהם עכשיו: ולא יכול משה וכו'. סיפיה דקרא כי שכן עליו וגו'. וכבוד ה' מלא את המשכן. ובשביל אור השכינה ולא יכול משה לבא וקרא לו ה' ית' ואמר לו בהעלותך: ברק חניתך גרסי': ידע מה. קרי ביה מאה כמשחז"ל מה ה' אלהיך שואל: הרשעים שאינם מאמינים בא-ל חי: ישושום מדבר וכו'. ה' לשונות של שמחה כתיבים ישושום ותגל פרח תפרח ותגל לומר שיחזרו למקומן אותן ה' דברים שחסרו: אלא שבע כו'. כל זה בפרק כיצד מברכין: ה"ג הרבה הלוים חביבין: י"ב שנים. ששמש בבית אדוניו שנה א'

עץ יוסף

למה כתיב אל מול פני המנורה יאירו. ואמר שהוא כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך וכפרש"י ז"ל (מת"כ): אלא כהחלונות ר"ל לשון כהה. כלו' חלונות כהות שהיו צרות מצד פנים ורחבות מבחוץ שיפך המנהג (רש"י ובחיי): ואין אתה רואה כו'. וטבע השחרות להחשיך ע"כ מוכח שהוא רק מראה לטובה שמקבל אור מכנגדו. ושפיר הוא הק"ו הקב"ה שהוא כולו אור לאורה הוא צריך (א"ח): לא אמרתי לך אלא להעלות אותך להעלות נר תמיד. במנחות פ"ו עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. מאי עדות אמר רבא זה נר מערבי שנותנין בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים. וזה אומר להעלות אותך להעלות נר תמיד שנר אחד יהיה דולק תמיד והוא הנר מערבי. ובזה אני מעלה אותך כנ"ל (נמ"ח): (ו) למלך שהיה לו אוהב כו' אלא בשלך. וזהו כוונת הכתוב בהעלותך את הנרות אף שהם אור קטן מאד לעומת האור שלמעלה על כל זה אל מול פני המנורה הגדולה המאור שלמעלה יאירו אותן שבעת הנרות להעלות נר תמיד. כי באמצעיתן תאיר השפע הגדולה מלמעלה. וזהו איני משתמש אלא בשלך כי תהיה כאמצעית שע"י תשרה השכינה. וזהו כיון שעשו באת השכינה: תקן לי התקן לי צרכי סעודה: פוסל פוסלן מלהשתמש בהם עכשיו: מיד קרא למשה שנא' (ויקרא א') ויקרא אל משה וכתיב ובבא משה. כנ"ל (א"ח) וכ"ה בתנחומא: ידע מה ע"ד שאמרו חז"ל אל תקרי מה אלא מאה (ידי משה): לפיכך עשיתי חמה ר"ל לפי שהאורה של מעלה גדולה מאד ולא היה אפשר לקרוץ מהאמר לסובלה לפיכך עשיתי חמה כו': (ז) אמר דוד באור פני מלך חיים. אפשר צריך להגיה שלמה חלוף דוד או פסוק אחר מתהלים (הרש"ש): באור פני מלך חיים. ר"ל לפי שהמנורה רומזת לאור הגנוז מששת ימי בראשית השר באור פני מלך חיים. ולולי הרשעים לא היה נגנז אותו האור. וזהו שמסיים נמנע השמחה מן הרשעים כו'. וזה קאי על אור הגנוז: מן הרשעים שאינם מאמינים בא-ל חי. ומתנה לישראל היינו לצדיקים כדאי' בתנחומא. כדכתיב (משלי ג') אור צדיקים ישמח: מנורה טהורה בלי גשמיות: והראה לו עשייתה וזהו דכתיב וזה מעשה המנורה. שהראה הקב"ה לפי שנתקשה בה וכמו שפרש"י בחומש: מיד עשאה וזהו דכתיב כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה היינו בצלאל. ואעפ"כ היתה מעשה שמים. שאל"כ לא היה יכול לעשותה. וזה דלא כתיב כן עשה בצלאל. אלא כן עשה סתם ור"ל כן עשה מי שעשאה: ולפיכך כשחרב כו' פי' לפי שהיתה מעשה שמים היא קיימת לעד (י"מ). ויש שפירשו שכדי שלא יצטרכו להתקשות עוד נגנזה זו: מחמשה דברים שנגנזו כו'. עיין בהמקומות שציינתי ביד יוסף שיש חילופים בחמשה דברים: הארון בפ"ק דכריתות ובפ"ג דהוריות יליף לה מקרא דארון יאשיהו גנזו: והאש הוא האש שירדה מן השמים בימי שלמה והיתה במערכה רבוצה כארי. כדאי' בסוף פ"ק דיומא: ורוח הקדש פרש"י לא שרתה בנביאים משנת שתים לדריוש המלך ואילך. וכתוב בספר נחת דוד שיש בגי' זו ט"ס וצ"ל משנת ארבע לדריוש המלך היה דבר ה' אל זכריה: והכרובים הנה ביומא חשב ארון וכפורת וכרובים לאחד לפי שהם נגנזו עם הארון. והכא כיון דלא חשיב כפורת לא ה"ל לחשוב גם כרובים שהם היו עשוים מקשה מן הכפורת וכיון דכפורת בכלל הארון א"כ גם הכרובים מכלל הארון: ישושום מדבר כו' שם כתיב ישושום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן. הרי שנזכר כאן ה' פעמים לשון שמחה. היינו ישושום. ותגל. גילת. ורנן. (והמת"כ לא ירד לזה) שהחמשה שמחות מרמז שיוחזרו החמשה דברים שנחסרו: (ח) אל תהי קורא שובע אלא שבע. ואף שאין מקרא יוצא מידי פשוטו. יש לחכמים ז"ל רשות לדרוש המקראות בכל ענין שיכולין לדורשן: חלוקי השיר מחלוקת הלוים איש בכלי שיר המיוחד לו כמפורש בד"ה שם: ממה שקרינו בענין קח את הלוים. ר"ל עילה אותם במעלה ובכבוד המד"א (ישעיה י"ד) ולקחום עמים והביאום וגו'. ועיין בב"ר פ' מ"ז: (ט) עד שבוחן ובודק אותו כו'. ואף שהקב"ה יודע אם יעמוד בנסיון אם לאו. נסיון זה לתועלת הרואים כי יראו מעשה ה' ישר וזך פעלו כי לא יתן הגדולה אלא להגון לה (יפ"ת). ועיין ב"ר פ' נ' ס"ג: וכן יצחק נסהו בימי אבימלך. היינו ברעב ובצרות שגזלו ממנו. וכמו שחשוב בפדר"א הרעב שהיה בימי אברהם לנסיון: וכן יעקב אבינו נסהו כו' ברחל כו' וביוסף כו' ובירכו וירא כו'. באברהם ויצחק אמר ואח"כ בירכו. וביעקב לא אמר ואח"כ. משום שבאמת חשב ביעקב גם צרות שהיו אחר הנסיון. וכאן לא חשב צרת לבן. אבל בב"ר ריש סדר וישב חשב לה: מאסו בתורה ובמילה כדאי' בש"ר פ"א סי' ו' כשמת יוסף הפרו ברית מילה אמרו נהיה כמצרים. וכן משמע בש"ר פ' י"ט סי' ו'. אבל בפדר"א פ' כ"ד אי' שפרעה מנע מהם ברית מילה: והרג בהן כל רשעי ישראל. וכדאי' בש"ר אמר הקב"ה אם מביא אני עליהם מכה בפרהסיא וימותו ויאמרו מצרים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהם לפיכך הביא על המצריים ההפך שלשה ימים כדי שיהיו קוברים מתיהם ולא יהיו רואין אותן שונאיהם: שכן הוא אומר וברותי מכם כו'. פי' ולעיל מיניה כתיב כאשר
נשפטתי

ישראל שכה"א (שם) וברותי מכם המורדים והפושעים בי . וכה"א (שיר ג) התאנה חנטה פגיה [טו] אלו הרשעים שהיו בישראל . (שם) והגפנים סמדר נתנו ריח אלו הנשארים שעשו תשובה נתקבלו . (שם) קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך שהרי הגיע קץ הגאולה אבל שבטו של לוי כולם צדיקים היו והיו עושים את התורה . שנא' (דברים לג) כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו זו המילה. ולא עוד אלא בשעה שעשו ישראל את העגל לא נשתתפו שם שבטו של לוי שנא' (שמות לב) ויעמד משה בשער המחנה ויאספו אליו כל בני לוי. כיון שא"ל משה שימו איש חרבו על ירכו מה עשה שמו ולא נשאו פנים וכן משה מברכן (דברים לג) האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו . וכיון שראה הקב"ה שכולם צדיקים נסה אותן ועמדו בנסיונן שנא' (שם) אשר נסיתו במסה. מיד אמר והיו לי הלוים לקיים מה שנאמר ה' צדיק יבחן אבל הרשעים כתיב בהם (תהלים יא) ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו . וזה אמר דוד (שם קכח) אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו : (י) עשה לך שתי חצוצרות כסף (במדבר י) זש"ה (תהלים כד) שאו שערים ראשיכם. בשעה שהכנים שלמה את הארון למקדש אמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם שהיו הפתחים שפלים ואמר הנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. אמרו השערים מי הוא זה מלך הכבוד מיד בקשו השערים לירד עליו ולרוץ את ראשו אילולא שאמר ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה . וחזר ואמר (שם) ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה שאו שערים ראשיכם. א"ל התגדלו שמלך הכבוד עליכם . מיד חלקו לו כבוד ונשאו עצמן ונכנס הארון . א"ל הקב"ה אתם חלקתם לי כבוד . חייכם כשאני אחריב את ביתי אין אדם שולט בכם. תדע שכל כלי המקדש גלו שנא' (דניאל א) ויתן אדני בידו את יהויקים מלך יהודה ומקצת כלי בית האלהים אבל שערי ביהמ"ק במקומן נגנזו שנא' (איכה ב) טבעו בארץ שעריה. [טז] מהו ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה שהוא חולק ליראיו מכבודו. כיצד הוא נקרא אלהים וקרא למשה אלהים (שמות ז) ראה נתתיך אלהים לפרעה. הוא מחיה מתים וחלק מכבודו לאליהו והחיה את המת שנא' (מ"א יז) ויאמר אליהו ראי חי בנך. ולמלך המשיח הלביש לבושו שנא' (תהלים כא) הוד והדר תשוה עליו. מה כתיב (שם מז) עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר אמר ליה הקב"ה למשה מלך עשיתיך שנא' (דברים לג) ויהי בישורון מלך מה מלך כשהוא יוצא תוקעין לפניו אף אתה עשה לך שתי חצוצרות כסף. כשתכנים את ישראל יהיו תוקעין בהן והן מתכנסין שנא' (במדבר י) ותקעו בהן ונועדו אליך לכך עשה לך: (יא) ד"א עשה לך שתי חצוצרות כסף. זש"ה (משלי כד) ירא את ה' בני ומלך . מהו ומלך [יז] המליכהו עליך. ד"א ומלך המלך יצ"ט על יצה"ר שנקרא מלך שנאמר (קהלת ט) ובא אליה מלך גדול וסבב אותה. ד"א ומלך יכול אם יאמר לך המלך לך עבוד ע"ז שתשמע לו ת"ל ירא את ה'. [יח] כך מצינו לנ"נ שאמר לחנניה מישאל ועזריה לעבוד ע"ז ולא שמעו לו אמרו לו (דניאל ג) לאלהך לא איתנא פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא נסגוד. א"ל נ"נ הצדא שדרך מישך ועבד נגו אנטום אתמול אתם אומרים כל מי שהוא מבקש ליקח לו ע"ז היה הולך לירושלים שנא' (ישעיה י) ופסיליהם מירושלם ומשומרון ועכשיו באתם לעשות ע"ז שלי צדו הצדא שדרך מישך ועבד נגו לא כך אמר לכם הקב"ה שתשמעו למלכות כל מה שהיא אומרת לכם שנא' (קהלת ח) אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת אלהים. [יט] אמרו לו מלך אתה עלינו למסים ולארנוניות אבל לעבוד ע"ז נ"נ את וכלב שוים. ענו שדרך מישך ועבד נגו ואמרין לטלכא נבוכדנצר לא אמרו אלא (דניאל ג) נבוכדנצר לא חשחין אנחנא על דנה פתגם להתבותך הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין ומן ידך מלכא ישזיב והן לא. [כ] אמרו לו בין מציל ובין שאינו מציל (שם) ידיע להוא לך די לאלהך לא איתנא פלחין. הוי ירא את ה' בני ומלך. ועם שונים לא תתערב ועם אותן שאומרין שהן שני אלוהות בעולם אל תתערב להן שסופן ליאבד מן העולם. שנא' (זכריה יג) והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה. ומה הן השלישית אלו ישראל (ישעיה יח) ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה וגו' בקרב הארץ. הוי ירא ה' בני ומלך. [כא] וכל מי שהוא ירא מן הקב"ה סופו ליעשות מלך ממי אתה למד מאברהם ע"י שנתיירא מן הקב"ה נעשה מלך שנא' (בראשית כב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ומנין שנעשה מלך שנא' (שם יד) אל עמק שוה הוא עמק המלך מהו שוה עמק המלך [כב] שהשוו הכל ונטלו עצה וקצצו ארזים ועשו כסא והושיבוהו מלך עליהם. ולא תאמר אברהם בלבד אלא אפילו משה שנתירא מן הקב"ה נעשה מלך לכך כתיב ירא את ה' בני ומלך. עשה לך שתי חצוצרות כסף שיהיו תוקעין לפניך כמלך: (יב) עשה לך. [כג] משלך עשה לך. לך אתה עושה ולא לאחר. את משתמש בהן [כד] ואין אחר משתמש בהן תדע לך שהרי יהושע תלמידו של משה לא נשתמש בהן אלא בשופרות. כשבא להלחם ביריחו נתכנסו ליריחו ז' אומות שנאמר (יהושע כד) ותעברו את הירדן ותבואו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו האמורי והפריזי החתי והכנעני והגרגשי החוי והיבוסי ואתן אותם בידכם. וכי שבע אומות היו בעלי יריחו. [כה] א"ר שמואל בר נחמני יריחו נגרא של א"י אם נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשת לפיכך נתכנסו לתוכה ז' אומות. מה כתיב שם (שם ו) וירע העם ויתקעו בשופרות מלמד שאפי' יהושע תלמידו לא נשתמש בהם. ולא תאמר ליהושע אלא אפילו משה רבינו שעד שהוא חי בעצמו נגנזו. א"ר יצחק הרי שמשה אומר כשהוא בא ליפטר מן העולם (דברים לא) הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושוטריכם. והיכן היו החצוצרות לתקוע בהן ולכנסן. אלא עד שהוא בחיים נגנזו. א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי לקיים מה שנא' (קהלת ח) אין שלטון ביום המות הוי עשה לך שתי חצוצרות כסף לך אתה עושה ואין אחר

יד יוסף טו שהש"ר פ"ב : טז רבה ותנחומא ואגדה . במדב"ר פ' י"ד . שוח"ט מזמור כ"ד . תנחומא ס"ז . ילקוט ס"ז : יז תנחומא ס"ז : יח ויק"ר פ' ל"ג . תנחומא נח וס"ז . אג"ב פ"ז . שהש"ר פ"ב סי' ל' · ילקוט ס"ז : יט שוח"ט מזמור ט"ו : כ זוהר תולדות דף קמ"ב . שהש"ר פ"ו סי' י"ג : כא פי' שהיו דבריו נשמעים כאילו היה מלך . כשאחז"ל כל מי שיש בו י"ש דבריו נשמעים : כב ב"ר פ' מ"ב . ופ' ע"ג . ופ' נ"ה . קה"ר פסוק טוב ילד . ילקוט לך לך . תנחומא בהעלותך : כג ספרי פ"ז : כד תנחומא ויחי וס"ז . רבה ריש ויחי . ילקוט יהושע רמז ע"ו . קה"ר פ"ח סי' י"א . ילקוט ס"ז : כה ילקוט יהושע רמז ל"ב :

מתנות כהונה

א' שנא' בבית ובשדה וזהו קיץ וחורף כדלעיל פ' וישב ובן י"ז שנה היה כשפירש מאביו ובן ל' היה בעמדו לפני פרעה : שמו חרבם על ירכם : האומר לאביו ולאמו . עיין בפירש"י בפ' וזאת הברכה : אמרו השערים וכו'. שסברו שעל עצמו אמר כן : ולרוץ את ראשו גרסי' : הוד והדר תשוה וגו'. מגומגם הוא ובתנחומא ל"ג ליה וכתב בהקב"ה הוד והדר לבשת עיין כל זה בפ' נשא פ' י"ד : כך מצינו לנבוכדנצר גרסי' : אנטום הערוך לא פירשו ונראה פי' כמו אטומים שפירושו נכון ומזומן ואמת נכון וכן מצאתיו שוב בפי' אבן עזרא ורבינו סעדיה : ה"ג ליקח לו ע"א הי' הולך לירושלים . שנאמר ופסיליהם מירושלים ומשומרון ועכשיו באתם לעשות ע"א שלי וכו' ועיין בויקרא רבה פ' ל"ג ויתיישב לך באר היטב ושם פי' כל הענין : שתשמעו למלכות גרסי' : ה"ג את וכלבא שוים : ב' אלהות . דורש שונים ל' שנים : סופו ליעשות מלך גרסי' : ה"ג עמק המלך שהשוו הכל כו' : אברהם בלבד . שלא היה זולתו אז בעולם מי שהכיר בורא הכל : ומלך והיה מלך : נגרא בריח וחוזק כל ארץ ישראל : אני מעורר . בקש עד

ענף יוסף

ואמרת כו') ענין הנעם זו שהוא הכנס אל האמורס . כלו' כדי שיאמרת . ר"ל דבר אל אהרן שלא יצטער כי שלו גדול משלהם. ואח"כ ואמרת אליו תפרש לו מה הוא שהוא בהעלותך כו' כי זה דבר גדול כדלקמן (אלשי"ך) : (י) [מיד חלקו לו כבוד כו'] דברים אלו הלציי'. והכוונה שלמה היה מתפלל לפני העם וכמדבר על השערים שיעשו כדבריו לכבוד השם . וקול המון עמדו כנגדו לשאול על מ"ש ויבא מלך הכבוד מי

עץ יוסף

נשפטתי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים וגו' : התאנה חנטה פגיה אלו הרשעים . מפרש דתאנה היא כנסת ישראל כדכתיב כבכורה בתאנה וגו'. והפגים הם התאנים שלא נתבשלו כל צרכן . וכך הם הרשעים שמקדיחים תבשיליהם שנתבשל . וסמדר נתנו ריח מפרש אבינונים שאינן פרי עדיין אלא שהענבים ניכרים ונתנו ריח תשובה ונתקבלו : קומי לך רעיתי כו'. וזה לשון שה"ש רבה אתא משה אמר לון כל הדין ריחא טבא אית גביכון ואתין יתובין הכא קומי לך רעיתי יפתי שהרי קץ הגאולה הגיע : כי שמרו אמרתך היינו התורה. ובריתך ינצורו זו המילה כדכתיב ואתהלך בריתי תשמור : האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו. וכדאמרו בספרי ח"ב פיסקא ש"ן אביו זה אבי אמו מישראל ואחיו זה אחי אמו מישראל. שהרגו הלוים אותם ולא נשאו להם פנים : שכולם צדיקים נסה אותם. משום שאין הקב"ה מנסה אלא הצדיקים כדאי' בב"ר פ' כ"ה סי' ב' (וע"ש ביד יוסף) ולכן כיון שראה הקב"ה שהם צדיקים ששמרו את התורה והמילה נסה אותם במעשה העגל. ועמדו בנסיונם שלא נשאו פנים . ובתנחומא אי' ונסה אותם : אשר נסיתו במסה וכדאי' שם בספרי הרבה נסיתו ונמצא שלם בכל נסיונות : מיד אמר והיו לי הלוים . ואי' בויק"ר פ"ב סי' ג' כל מקום שנא' לי אינו זז לעולם לא בעה"ז ולא לעוה"ב. והטעם שבאומר לי הוא תולה אותו בהקב"ה וכשם שהוא קיים כך זה שנא' בו לי קיים. שמעלתם וקדושתם אינה יורדת לעולם : אשרי כל ירא ה'. שהלוים נקראו יראים כמ"ש לעיל :

(י) אמרו השערים מי הוא זה מלך הכבוד. פרש"י בגמרא שחשבו שעל עצמו אומר : ולרוץ פי' ולשבור : ולרוץ את ראשו אלולי שאמר ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה . וחזר ואמר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. א"ל מי הוא זה מלך הכבוד . אמר להם ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה . א"ל התגדלו . כצ"ל לפי דעתי . ועיין שבת פ"ב : ולמה"ש הלביש לבושו הלבוש הוא כנוי לכל הבריאה כמ"ש (תהלים ק"ד) הוד והדר לבשת . וכולם כלבוש תחליפם ויחלופו . כי מהבריאה ניכר כבודו ית' כלבוש הכבוד שלובשו . והנה מלך משיח מעלתו גדולה מאד עד שישלוט בכל המציאות . וזהו הכינוי כי הלביש לבושו : ויהי בישורון מלך מפרש ויהי על משה שהיה בישורון מלך. ודלא כפרש"י שם ע"ש :

(יא) המליכהו עליך כי הרגיל לנייס בלבך מלכותו ית' עד שיהיה בלבך יראתו כיראת העבד אל מלכו : המלך יצ"ט כי השכל צריך למלוך באדם שיתנהג הכל כפיהו ולא כפי יצר

יוסף

הלב. וכלו' הן מלך יראת ה' והן מלך משיכת השכל אל היצ"ט מלך עלמו : שנא' ובא אליה מלך גדול . ודרשו בקה"ר זה יצה"ר . ולמה הוא קורא ליצה"ר גדול . שהוא גדול מיצר טוב י"ג שנה : ד"א ומלך מן המלך יכול. כצ"ל (א"ה) שתשמע לו ת"ל ירא את ה' ומלך. ר"ל ירא את המלך אך באופן שלא יהיה נגד יראת ה' : אנטום פי' בל"י אמת ויציב (מוסף) ובתנחומא סדר נח אי' מהו הצדא אמר להם האמת אתם אומרים . ובאג"ב פ"ז אי' א"ל קושטא אתון אמרין : אתמול כל מי שהוא . כצ"ל (א"ה) . והני תיבות אתם אומרים מיותר : צדו ריק . תרגום תהו ובהו צדיא ורקניא : ולארנוניות הוא בלשון יוני מה שקובצים אנשי העיר לתת ארוחה או מתנה לשלטון ושר (מוסף) : לא אמרו אלא נ"נ לא חשחין . וז"ל בעל מנחת שי מלת מלכא באתנחתא ומלת נ"נ בז"ק או ברביעי שהוא התחלת דבור שאמרו לו נ"נ לא חשחין וגו'. שלא קראו אותו אלא בשמו נ"נ : ב' אלהות דרש שונים לשון שנים : שהושוו הכל ונטלו עצה כו'. ופירושו הוא עמק שבו הוקם אברהם למלך : וקצצו ארזים כן היו דרכם לעשות כשממליכים מלך חדש . וכיהוא ויקחו איש בגדו וישימו תחתיו אל גרם המעלות (מ"ב ט') : אברהם בלבד שלא היה זולתו אז בעולם שהכיר בורא הכל : ירא את ה' בני ומלך . כך א"ל הקב"ה למשה מלך עשיתיך מה מלך שיוצא למלחמה תוקעין לפניו אף אתה כשאתה יוצא למלחמה יהיו תוקעין לפניך מנין ממה שקראו בענין עשה לך שתי חצוצרות כסף . כצ"ל . או נ"ל בני ומלך הוי עשה לך שתי כו'. ועי' בתנחומא סדר זו : (יב) את משתמש בהן ואין אחר משתמש בהן . דעיקר גניזתן היה משום דלא יתקע בהן אחר ואפי' יהושע תלמידו. כי מעלה זו ניתנה למשה שהוא לבדו ישתמש בחצוצרות . ומשום דהוכרח לגונזן הקדים גניזתן בחיי משה קודם מותו משום ואין שלטון ביום המות : נגרא בריח וחוזק . כמו שהבריח הוא שמירת כל הבית כך היתה יריחו שמירת כל ארץ ישראל. והיינו דכתיב (יהושע ו') ויריחו סוגרת את כל ארץ ישראל שהיא מנעולה . והיא היתה מסוגרת בשמירה גדולה ע"י שנתכנסו לתוכה שבעה אומות והם עשו לה שמירה גדולה בפני בני ישראל אין יוצא ואין בא : הוי עשה לך כו' לך אתה עושה ואין אתה משתמש בהם כל ימיך . כצ"ל וכ"ה בתנחומא : שנא' ויעמדו הלוים כו'. בכלי דוד והכהנים בחצוצרות וגו'. ודייק מדכתיב כלי דוד משמע שהיה משתמש אף בחצוצרות ורב ס"ל דדוד עשאן אבל לא היה משתמש בהם אלא במקדש (וגנזו מלהשתמש בהן חוץ

אתר משתמש בהן כל ימיך. עשה לך אתה משתמש בהן שאתה מלך ואין אחר משתמש בהן אלא דוד המלך שנא׳ (דה״ב כט) ויעמדו הלוים על עמדם והשיר משורר והחצוצרות מחצצרים. אמר רב החצוצרות שהיו במקדש אף הן נגנזו אבל דוד המלך היה משתמש בכנור שנאמר (תהלים נז) עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. כו א״ר פנחס הכהן בר חמא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומד דוד וכל התלמידים שהיו עוסקין בתורה והיו ינעים ומנדדים שינה מעיניהם והוגין בתורה עד עמוד השחר. לפיכך היה אומר דוד עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. דרך השחר מעורר בני אדם אבל אני אעירה שחר אני מעורר השחר. ד״א עורה כבודי מהו עורה כבודי מפני עבודת יוצרי. שהיה יצרו אומר לו דוד לא מלך אתה ודרך מלכים לישן עד ג׳ שעות ביום ואתה למוד ועומד חצות לילה. והיה אומר לו עורה כבודי. אין כבודך לפני כבוד יוצרך כלום. לכך נאמר עורה כבודי. (שם קיט) חצות לילה אקום להודות לך כז אמר דוד חייב אני לעמוד בחצי הלילה ולקלסך על פלאות שעשית עם זקנתי בחצי הלילה דכתיב (רות ג) ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת ותאמר אנכי רות אמתך ואמר לה ליני הלילה. א״ר יהושע בן לוי ב״ר שלום אמרה לו בדברים אתה מוציאני. אמר לה חי ה׳ איני מוציאך בדברים. חי ה׳ כח מלמד שהשביע על יצרו שהיה מקטרגו וא״ל את פנוי והיא פנויה הרי השעה שתזדקק לה. מיד נשבע אותו צדיק חי ה׳ איני נוגע בה בזו. ולא בועז לבדו כט אלא כל הצדיקים משביעין על יצרן. וכן את מוצא בדוד כשנפל שאול בידו מה אמר דוד (ש״א כו) ויאמר דוד חי ה׳ כי אם ה׳ יגפנו או יומו וגו׳. ולמה נשבע שני פעמים א״ר שמעון בר נחמני ל היה בא יצרו וא״ל אילו נפלת אתה בידו לא היה מרחם עליך והרגך. מן התורה מותר להרגו. בא להרגך השכם להרגו שהרי רודף הוא. לפיכך קפץ ונשבע שני פעמים חי ה׳ שאיני הורגו. אמרו ישראל לפני הקב״ה רבש״ע אתה יודע כחו של יצר הרע שהוא קשה. א״ל הקב״ה סיקלו אותו קימעא בעוה״ז ואני מעבירו מכם לעתיד. שנא׳ (ישעיה סב) סלו סלו המסלה סקלו מאבן הרימו נס. וכה״א (שם נז) ואמר סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי. ולעוה״ב אני עוקרו מכם (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי וגו׳ כך דרש ר׳ תנחומא: (יג) ויאמר ה׳ אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. לא הלכה בתוך כמה אמות חייב אדם לעמוד מפני הזקן. כך שנו רבותינו לב בתוך ד׳ אמות חייב אדם לעמוד מפני הזקן שנא׳ (ויקרא יט) מפני שיבה תקום. ושואל בשלומו בתוך ד׳ אמות. ואי זה הידור אמרה תורה והדרת. שלא יעמוד במקומו ולא ישב במקומו ולא יהא סותר את דבריו. וכשהוא שואל הלכה שואל ביראה. ולא יקפוץ להשיב ולא יהא נכנס בתוך דבריו. שכל מי שאינו נוהג ברבו כל המדות האלו נקרא רשע לפני המקום ותלמידו משתכח ושנותיו מתקצרות ולסוף הוא בא לידי עניות שנא׳ (קהלת ח) וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני אלהים. מורא זו איני יודע מהו. כשהוא אומר מפני שיבה תקום ויראת מאלהיך. הוי זה מוראת הרב. א״כ הרי מוראת רבית ומוראת משקלות. אלא א״ר אלעזר נאמר כאן פני זקן ונאמר להלן (שם) איננו ירא מלפני אלהים. וחייב להקדימו לכל אדם בכניסה לג וביציאה ולנהוג בו מורא וכבוד שנא׳ (דברים ו) את ה׳ אלהיך תירא. לד ותניא את לרבות בעלי תורה שאין לך מדה אחרת כיוצא בה. וכה״א (שם א) ואתן אותם ראשים עליכם מיכן את למד שתנהוג בו מנהג נשיאות לעמוד מפניו להקדימו לכל דבר שבגדולה. א״ר אבא הכהן בר פפא כשהייתי רואה סיעה של בני אדם הייתי הולך בדרך אחרת שלא להטריח עליהן שלא יהיו רואין ועומדין מלפני. וכשאמרתי דברים לפני ר׳ יוסי ב״ר זבידא אמר לי צריך אתה לעבור לפניהם ויהיו רואין אותך ועומדין לפניך ואת מביאן לידי יראת שמים. שנא׳ מפני שיבה תקום ויראת מאלהיך. למה שמעלתן של צדיקים מעלה שאין לה ירידה אבל מעלתו של עשו מעלה שכולה ירידה היא. היום הוא אפרכוס למחר סגן למחר קומוס למחר סרדיוט. וכן כל גדוליהם. וכן הנביא אומר (עובדיה א) אם תגביה כנשר וגו׳. אבל מעלתו של יעקב מעלה שאין לה ירידה ואין קדושתם נופלת לעולם. וכן אתה מוצא לה שהזקנים אחד מי״ג דברים שהן כתובין לשמו של הקב״ה אלו הן הכסף והזהב הכהנים והלוים וישראל והבכורות והמזבח ותרומה ושמן המשחה ואהל מועד ומלכות בית דוד והקרבנות וא״י והזקנים. הכסף והזהב מנין שנאמר (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב. הכהנים מנין דכתיב (שמות כט) וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי. הלוים מנין (במדבר ג) והיו לי הלוים. ישראל מנין (ויקרא כה) כי לי בני ישראל. בכורות מנין (במדבר ג) כי לי כל בכור. המזבח מנין (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי. תרומה מנין (שם כה) ויקחו לי תרומה. שמן המשחה מנין (שם ל) שמן משחת קדש יהיה זה לי. אהל מועד מנין (שם כה) ועשו לי מקדש. הקרבנות מנין (במדבר כח) את קרבני לחמי לאשי. מלכות בית דוד מנין (ש״א טז) כי ראיתי בבניו לי מלך. א״י מנין (ויקרא כה) כי לי הארץ. הזקנים מנין (במדבר יא) אספה לי שבעים איש: (יד) אספה לי לו זש״ה (עמוס ט) הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה. למה״ד לז לפלטין שהיתה בנויה ע״ג הספינות כ״ז שהספינות מחוברות פלטין שעל גביהן עומדות כך הבונה בשמים מעלותיו כביכול כסאו מבוסס למעלה בזמן שישראל עשוין אגודה אחת. לכך נאמר הבונה בשמים מעלותיו אימתי בזמן ואגודתו על ארץ יסדה. וכה״א (דברים לג) ויהי בישורון מלך וגו׳. לכך א״ל הקב״ה למשה אספה לי למה לח שכינוסן של צדיקים הנייה להם והנייה לעולם אבל כינוסן של רשעים תקלה להם ותקלה לעולם: (טו) ד״א אספה לי שבעים איש. בשעה שא״ל הקב״ה למשה אספה לי שבעים איש לט אמר משה מה אעשה אם אביא חמשה מכל שבט ושבט אינן עולים למנין ע׳ ונמצאו ששים. ואם אביא ששה משבט זה וחמשה משבט זה הרי אני מטיל קנאה בין שבט ושבט. מה עשה נטל ע״ב פתקין וכתב בהן זקן ועוד שנים פתקין חלק וטרפן בקלפי. אמר בואו וטלו פתקכם. מי שעולה בידו פתק כתוב בו זקן היה יודע שנתמנה זקן. ואם עלה בידו חלק היה יודע שלא נתמנה. והממונה אומר לו הרי שם פתק אחד כתוב בו זקן אילו היית ראוי להתמנות היה עולה בידך. כיון שעשה כך נתמנו הזקנים. אלדד ומידד היו שם ומיעטו עצמן אמרו אין אנו כדאי להיות במינוי הזקנים. ועל שמיעטו עצמן נמצאו יתירים על הזקנים חמשה

דברים

יד יוסף כו בבלי וירוש׳ פ״ק דברכות. מדרש איכה כוף פ׳ ל׳. רות רבה ריש פ״ו. ז״ח דף י״ז. סד״א ח״א פ׳ י״ח: כז רות רבה פ״ו: כח ז״ח דף כ״ד: כט ספרי ח״ב פיסקא ל״ג: ל שוח״ט מזמור ז׳: לא תנחומא ס״ו: לב קדושין ל״ג: לג ספרי: לד ילקוט ואתחנן רמז תתמ״ד. ב״ק צ״א. קדושין ל״ז. פסחים נ״ג. בכורות ע״ב: לה תנחומא ס״ז ותרומה. ויק״ר פ׳ ב׳. ספרי ח״א פיסקא נ״ב: לו תנחומא ס״ו: לז ספרי ס״ז פיסקא צמ״ו: לח סנהדרין ע״א: לט בבלי וירוש׳ פ״ק דסנהדרין. ספרי ס״ז פיסקא נ״ה. ותנחומא ס״ו:

מתנות כהונה

כד פלא האיר היום ועיין כל זה בפ״ק דברכות ובמדרש רות פ״ה: **לכך** נאמר עורה וכו׳. כלומר מטעו וריק אתה כבודי נגד כבוד יוצרי: **שני פעמים**. אחד נגד יצרו שמסיתו שלא כדין והשני על הסיתו כדין שהרי רודף הי׳. ושני פעמים חי ה׳ וחלילה לי מה׳ ובמדרש רות ל״ג ליה: **שנאמר** מפני כו׳. בתוך ד׳ אמותיו קרוי בפניו שכל ד׳ אמותיו של אדם הן כגופו: **אם** כן הרי וכו׳. אם כי שאתה דורש לשון יראה הרי מצינו גבי רבית ומשקולות לשון יראה וכן הוא בפ״ק דקידושין: ה״ג **ונאמר** להלן איננו כו׳: **אפרכום סגן** וכו׳. מיני ממשלות הם כל אחד פחות משלפניו: **אם תגביה** וכו׳. סיפיה דקרא משם אורידך: **ויהי בישורון מלך** וגו׳. וסיפיה דקרא בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ה״ג בירושלמי סוף פ״ק דמס׳ סנהדרין ובתנחומא

עץ יוסף

הן למקדש) וכדאמרינן בר״ה דף כ״ז שאין חצוצרות אלא בשערי מזרח בהר הבית וכדברי ירושלמי שהביאו הרמב״ן והר״ן שאין חצוצרות בגבולין ע״ש: **כנור היה תלוי** כו׳. פרש״י ונקביו לצד רוח צפונית. כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו. דאמר מר ד׳ רוחות מנשבות בכל יום. ו׳ שעות הראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית בהלוך החמה. ושם שעות האחרונות רוח דרומית. ובתחלת הלילה רוח מערבית. ובחצות הלילה רוח צפונית. וכתבו התוס׳ רוח צפונית מנשבת פי׳ לבדה. דהא אמרינן בפ׳ לא יחפור שהיא מנשבת עם כל או״א: **אני מעורר השחר** שקם עד שלא האיר היום. והא דכתיב אעירה שחר: **והיה אומר** לו עורה כבודי כו׳. פי׳ עורה ולא תישן כמחשבתך לחוש לכבודי. כי אין לחוש לכבודי נגד כבוד ה׳ ולפיכך אעירה שחר: **על פלאות** שעשית עם זקנתי כו׳. ר״ל שהיתה רות זקנתו ראויה שיקלל אותה בועז על שהחרידה אותו. ולא די שלא קללה אלא שנתן הקב״ה בלבו וברכה שנא׳ ברוכה את לה׳ בתי וכדאי׳ ברות רבה פ״ו: **דכתיב ויהי** בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת. דאשמועינן קרא חסדי ה׳ שנתן בלבו לברכה במקום שהיה ראוי לקללה על שהחרידתו. כדי שיעמוד משם דוד וחרש (יפ״ע): **את פנוי** שאילו לא היית פנוי היה מבוער הדבר שיאסרו שלא מזקק לאשה זו אלא להנאת יצרו: **איני מוציאך** בדברים דבר אחר חי ה׳ מלמד שהשביע כו׳ חי ה׳ איני נוגע בה בזו הלילה. כצ״ל והיינו דסמיך ליה ותגל מרגלותיו וגו׳. כלו׳ שלא זזה משם. כמו שכתב בתג״ש. ור״ל שחי ה׳ אמר ליצרו. וכדי שלא תבין רות בדבר. הסב הדבור כמדבר לה שכבי עד הבקר וגו׳: **ולמה נשבע** שני פעמים. אפשר שהכוונה על זה דאי׳ ברד״ק שם וז״ל ובדרש כי אם ה׳ יגפנו למה זכר שני פעמים ה׳. שיטו וחי ה׳. חלילה לי מה׳ משלוח ידו וגו׳: **לפיכך קפץ** ונשבע שני פעמים כו׳. אחד עד יצרו שהסיתו. והשני כנגד אבישי בן צרויה. והא דאי׳ ברו״ל פלוגתא רבי אלעזר אומר ליצרו נשבע. ורשב״ג אמר לאבישי בן צרויה נשבע אלם יגע בשאול שהוא מערב דמו עם דם שאול. והמדרש דהכא ס״ל שתתי שבועות יש כאן. והוא משום שנשבע לאבישי וגם ליצה״ר: **סיקלו** פי׳ שהיצה״ר נקרא אבן ואמר סיקלו אותו כו׳ ע״ד שאה״כ סקלו מאבן שפי׳ סקלו המסילה והשליכו אבני מכשול חוץ להמסילה. כלו׳ סלקו היצה״ר מלבכם מעט מעט בעוה״ז: **שנא׳ סולו** סולו המסילה כו׳. כלו׳ קמעא. כי בעוה״ז צריך ליצה״ר. אבל לעוה״ב אני עוקרו לגמרי (כלי פז): (יג) **שנאמר** מפני כו׳. ובתוך ד׳ אמותיו של אדם הן כגופו (מת״כ): **שלא יעמוד במקומו** במקום המיוחד לרבו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו: **נקרא רשע** לפני המקום. שלא ידמה כי חטאו רק בין אדם לחברו. כי גם זה מחטא בין אדם למקום יחשב שכבוד רבו ככבוד שמים. וע״ע לקמן: **ותלמודו משתכח** שהתורה אינה חביבה בעיניו. ולכן עונשו שישכחנה: **ושנותיו מתקצרות** שמודדים לו כמדתו שלא יאריך ימים ותלמודו משתכח ולא יקומו ויהדרו פניו: **ולבסוף הוא** בא לידי עניות. נראה שהוא מיותר. וכן בגמרא ליתא. שליכא שום לימוד מקרא לזה ואפשר שזה נכלל בכלל וטוב לא יהיה לרשע שיהיה לו עניות: **הוי זה מוראת הרב**. והא דלא מפרש כפשוטו אשר איננו ירא מלפני אלהים זו מוראת שמים גופא כדכתיב את ה׳ אלהיך תירא וגו׳. דא״כ הל״ל מלפני ה׳ אלהים כי השם (רש״א): **א״כ הרי** כו׳ קושיא היא א״כ שאתה דורש לשון יראה שהוא מוראת הרב א״כ הרי ג״כ כתיב יראה גבי משקלות ורבית: **בכניסה וביציאה** מדעת הספרי שבילאה ג״כ הגדול קודם: **אפרכוס** שר מדינה (מוסף): **סגן** ולא כהני המשנה דיאשיא תרגומו סגן כהניא. ובמקרא מצינו ויד השרים והסגנים (נחמיה י׳): **קומוס** בל״י ורומי נגיד (מוסף): **סרדיוט** בלשון יוני איש מלחמה (מוסף) או פי׳ שר הממונה לעשות דין מהדיוטות (ערוך). ועכ״פ הוא מיני ממשלות שכל אחד פחותה משלפניו: **מי״ג דברים** שהם כתובים לשמו כו׳. ר״ל שבכולם כתיב לי כדלקמן. וכשאומר לי הוא תולה אותו בהקדוש ברוך הוא וכשם שהוא קיים כך זה שנא׳ בו לי (יפ״ת): **הקרבנות מנין** את קרבני לחמי וגו׳ תשמרו להקריב לי: (יד) **מבוסס** פירוש עומד על בסיסו וכנו: **ויהי בישורון מלך** בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל. ומפרש ויהי בישורון מלך על הקב״ה וכמו שפרש״י בחומש: (טו) **אלדד** ומידד היו שם ומיעטו עצמן. ולא באו לקיבוץ של הזקנים כדכתיב וישארו שני אנשים במחנה ולא יצאו האהלה. וא״כ צריך לומר שנשארו ד׳ פתקין בקלפי: **לא נתנבאו** אלא למחר. על דבר שיהיה ביום מחר כדכתיב ואל העם תאמר התקדשו למחר שהכוונה ביציע-

עצמם

דברים. הזקנים לא נתנבאו אלא למחר שנא' (במדבר יא) ואל העם תאמר התקדשו למחר. אבל אלו נתנבאו על מה שעתיד בסוף מ' שנה שנא' (שם) וישארו שני אנשים במחנה וגו' מה היו מתנבאים [מ] י"א על מפלתו של גוג. [מא] וי"א משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. תדע לך שכן יהושע אומר למשה (שם) ויען יהושע בן נון. וירץ הנער ויגד למשה מי היה זה גרשום בן משה. הזקנים לא נכנסו לארץ אבל אלדד ומידד נכנסו לארץ. אלדד הוא אלידד בן כסלון ומידד זה קמואל בן שפטן. הזקנים לא נתפרשו שמותן. הזקנים נפסקה נבואתן שהיה משל משה שנא' ואצלתי מן הרוח אשר עליך. אבל אלו היתה רוח נבואתן מן הקב"ה שנא' ותנח עליהם הרוח. וא"ת הזקנים שהיתה נבואתן משל משה שמא חסר משה מן נבואתו כלום. לאו. [מב] למה"ד לנר שהיה דולק והדליקו ממנו כמה נרות ואור דליקתו לא חיסר. כאן משה משלו לא חיסר כלום שנא' (דברים לד) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה: (טז) אספה לי. [מג] וכי לא היו זקנים לשעבר והלא כבר נאמר במצרים (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל. אלא מפני מה א"ל הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש. ללמדך שבשעה שאמר פרעה (שם א) הבה נתחכמה לו וישימו עליו שרי מסים קיבץ את כל ישראל וא"ל בבקשה מכם עשו עמי היום בטובה. היינו דכתיב (שם א) ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך [מד] בפה רך. נטל סל ומגריפה מי היה רואה את פרעה נוטל סל ומגריפה ועושה בלבנים ולא היה עושה מיד הלכו כל ישראל בזריזות ועשו עמו בכל כחן לפי שהיו בעלי כח וגבורים. כיון שחשכה העמיד עליהן נוגשים וא"ל חשבו את הלבנים. מיד עמדו ומנו אותם. וא"ל כזה אתם מעמידים בכל יום ויום. מינה את הנוגשים של מצריים על השוטרים של ישראל והשוטרים נתמנו על יתר העם. וכשאמר להם (שם ה) לא תוסיפון לתת תבן לעם היו באין הנוגשים ומונין את הלבנים ונמצאו חסרות היו מכין הנוגשים את השוטרים שנא' (שם) ויכו שוטרי בני ישראל. [מה] והיו השוטרים מוכין על יתר העם ולא היו מוסרים אותן בידי הנוגשים ואומרים מוטב אנו ללקות ואל יכשלו יתר העם. לפיכך כשאמר הקב"ה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע איני יודע מי ראוי ומי איני ראוי. אמר ליה (במדבר יא) אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו אותן הזקנים והשוטרים שהיו מוסרין עצמן ללקות עליהם במצרים במתכנת הלבנים יבואו ויטלו בגדולה הזו. לפיכך הוא אומר אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו. ולפי שמסרו עצמן ללקות על הצבור לפיכך ונשאו אתך במשא העם. ללמדך שהשוון הקב"ה למשה. מכאן את למד שכל מי שמוסר עצמו על ישראל זוכה לכבוד ולגדולה ולרוה"ק. לכך כתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו מי הם אותן שכתוב בהן ויכו שוטרי בני ישראל: (יז) אספה לי שבעים איש. [מו] והיכן היו הראשונים זש"ה (איוב לד) ירוע כבירים לא חקר ויעמד אחרים תחתם. עד שהיו במצרים היו להם ע' זקנים שנא' (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל. ועמהן יצאו ממצרים. וכשעלה משה לקבל את התורה היו עמו שנא' (שמות כד) ויעל משה ואהרן ושבעים מזקני ישראל (שם) ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה. כיון שעלה משה התנה עם ישראל שירד לארבעים יום כיון ששהא לירד שנא' (שם לב) וירא העם כי בשש משה ואין בשש אלא לשון שיהוי שנא' (שופטים ה) מדוע בשש רכבו לבא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו. נכנסו כל ישראל אצל הזקנים ואמרו להן משה התנה עמנו שירד לסוף ארבעים יום והרי ו' שעות יותר ולא ירד ואין אנו יודעין מה היה לו (שמות לב) קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. כיון ששמעו כך אמרו להם מה אתם מכעיסין למי שעשה לכם כל אותן נסים והנפלאות. ולא שמעו להם והרגום. ולפי שעמד חור כנגדן בדברים קשים עמדו עליו עוד והרגוהו. נכנסו כל ישראל לאהרן בטקסים גדולה שנא' (שם) ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום. מה אתה יושב קום. א"ר יצחק רוה"ק צווחת (תהלים כו) שנאתי קהל מרעים. קום עשה לנו אלהים ואם לאו כי זה כזה אנו עושים לך כשם שעמדנו על חור והרגנוהו כך אנו עושים לך. כיון שראה אהרן מה שעשו לזקנים ולחור נתיירא מהן שנא' (שמות לב) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו הבין ממי שזבוח לפניו. ומנין שהרגו לזקנים ולחור שכן ירמיה מוכיח את ישראל (ירמיה ב) גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה. מהו על כל אלה בשביל אלה אלהיך. מה פרע מהם (שמות לב) ויגף ה' את העם על אשר עשו את העגל. אחר זמן כשסלח להם אמר למשה אספה לי שבעים תחת אבותם שבעים שנהרגו על קדושת שמי הוא שכתוב ירוע כבירים לא חקר ויעמד אחרים תחתם: (יח) אספה לי שבעים איש זש"ה (קהלת יב) דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד. בדור של בנות. מה הכדור של בנות מזרקין בו לכאן ולכאן כך היו הדברות מזרקין בסיני. ד"א כמסמרות נטועים מכאן אמרו חכמים אסור לקרות בספרים החיצונים שכתוב נטועים. מה משמרות הכהנים כ"ד אף הספרים כ"ד. בעלי אסופות אלו סנהדרין וא"ת זה מתיר וזה אוסר זה פוסל וזה מכשיר זה מטמא וזה מטהר ר"א מחייב ור' יהושע פוטר ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. למי נשמע. אמר הקב"ה אעפ"כ כולם נתנו מרועה אחד: (יט) אספה לי שבעים איש. זש"ה (משלי כב) אוהב טהר לב חן שפתיו רעהו מלך. למה לא א"ל אספה לי ע' אנשים אלא שבעים איש מיוחדין שיהיו דומין לי ולך (שמות טו) ה' איש מלחמה ומשה (במדבר יב) והאיש משה ענו מאד. אספה לי וכי לא היה להם זקנים קודם לכן והכתיב בהר סיני (שמות כד) ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא וגו'. והפרשה הזו אח"כ היתה ואז היו הזקנים. אלא בשעה שבאו ישראל לאותן הדברים ויהי העם כמתאוננים נשרפו כולם באותה שעה. אלא שהיתה שריפתם כשריפת נדב ואביהוא שאף הם הקלו ראשם בעלותם להר סיני כשראו את השכינה (שם) ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. וכי אכילה ושתיה היתה שם. למה"ד לעבד שהיה משמש את רבו ופרנסתו בידו והיה נושך ממנה כך הקלו ראשן כאוכלין ושותין והיו ראויין לישרף באותה שעה הזקנים ונדב ואביהוא ומפני שהיה יום מתן תורה חביב לפני הקב"ה לפיכך לא רצה לפגוע בהן

בו

יד יוסף [מ] סנהדרין י"ז. אג"ב פ"כ. יונתן פ"ז: [מא] זוהר ס"ז דף קנ"ס: [מב] לעיל סוף פ' י"ג. זוהר יתרו דף פ"ו: [מג] תנחומא ס"ז: [מד] ב"ר פ' א'. סוטה פ' א'. ילקוט שמות: [מה] ש"ר פ' ה': [מו] תנחומא ס"ז:

מתנות כהונה

ובתנחומא לקח שבעים ושנים פתקין וכתב בהן זקן ועוד שנים פתקין חלק: **היה עולה בידך.** בירושלמי פריך עליה וזה לשונו הגע עצמך שעלו כולן זקן א"ל מעשה נסים היה ומסורגים היו עולים עכ"ל ועיין לעיל פרשה ד': **וישארו שני** וכולי. סיפיה דקרא אלדד ומידד ויתנבאו והנבואה היתה משה מת ויהושע מכניס כדלקמן וזה היה סוף מ' שנה: **נטל סל** וכו'. לעשות לבנים: **יכשלו** יהיו נכשלים ונחלשים מרוב עבודה: ה"ג **נכנסו** כל ישראל אצל הזקנים ואמרו כו': **אמרו** להם מה אתם. הזקנים אמרו כן: **בטקסים** בדגל ובמסקנה ומהומה רבה: **כי זה.** קרי ביה כזה כלומר לחור כך אנו עושין לך: **ויבן** מזבח. דייק מדכתיב ויבן והל"ל ויבנה וכן דרשו ויבן את הצלע. ויבן נח מזבח. וכן פירש"י שם: **שכתוב** נטועים. כנטיעה זו שמעלת למחים חדשים מידי שנה בשנה ויום ביומו כן דבר תורה ואם כן איך יהיה לו זמן לזוז או י"ל שעל דברי חכמת התורה יהי' נטוע ומשוקע וכה לבדה יבלע האדם זמנו ועיין במדרש קהלת בפסוק ולהג הרבה. ועוד י"ל כנטע זו שהיא קשה ליעקר כך אל יזוז מדברי תורה: **מה** משמרות. שכן כתוב בשי"ן: ה"ג **ב"ש** פוסלין וב"ה מכשירין: **מרועה** אחד. הקב"ה שנקרא רועה ישראל או ר"ל משה רבינו ע"ה וע"ל: **ופרנסתו** חתיכה שאוכל ממנה ואולי צ"ל ופרוסתו:

לאחר

ענף יוסף

מי זה מלך הכבוד. בחשבם כי על עצמו אמר ולפי שנבהלו נחפזו על דבורו והתריסו כנגדו על הדבר אמר בדרך משל כאילו השערים עצמם בקשו להרגו ע"ד והארץ מתקוממה לו (יפ"ת): (טו) [ואצלתי מן הרוח כו'] הרבינו בחיי מביא בשם המדרש אמר הקב"ה למשה כמה כבוד כבדתיך. אני אין כל בריה יכול להסתכל בי שנא' כי לא יראני האדם וחי. ואתה כן שנא' וייראו מגשת אליו. בי כתיב וראית את אחורי בך כתיב והביטו אחרי משה. לי יש שבעים שרים של מעלה שאצילת כחם ממני ואתה יש לך שבעים זקנים שאצילת כחם ממך. הרי הקירון עור פניו והאצילת מרוחו על הזקנים היה למעלת משה להראות לישראל שהוקש כבודו לכבוד המקום: [למה הדבר דומה לנר כו'] ואף דמסיק לקמן שזה היה עונשו. הוא ע"ד דאי' בפרק ב"מ אין מדליקין מנר לנר משום אכחושי מצוה. ופרש"י דמחזי כמאן דשקל נהורא. פי' כרואה סובר שניטל מן האור כלום. וה"נ היה עונשו רק נגד הרואה (ידי משה): (טז) [אותן הזקנים והשוטרים שהיו מוסרין כו'] וא"ת ומתחלה כשאסף זקנים במצרים לכבודם. וכן במ"ת דכתיב עלה אל ה' אתה ואהרן ושבעים איש מזקני ישראל. אמאי לא נבחר באלה. כי לא אמר אספה לו שבעים איש אלא מפני שמתו

הראשונים

עץ יוסף

עצמם להנבואה שנאמרה על יום מחר: **מה שעתיד** בסוף מ' שנה. כדמסיק שאמרו משה מת ויהושע מכניס שזה היה סוף מ' שנה (ז"ר): **על מפלתו** של גוג. שנא' כה אמר ה' האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם. אל תקרא שנים אלא שנים איזה הן שנים נביאים שנתנבאו בפרק אחד נבואה אחת הוי אומר אלדד * ומידד (סנהדרין דף י"ז): **משה מת** מתנבאים קרי ביה מת נביאים שהיו אומרים משה מת ויהושע מכניס ישראל לארץ: **ויען יהושע** ב"נ וגו' אדוני משה כלאם. פי' כלאם מן העולם ואם לא התנבאו שמשה מת למה לו לכלאם: **וכתיב וירץ הנער** כצ"ל וכ"ה בתנחומא. וגם מפסוק זה מביא ראיה שהתנבאו משה מת מדכתיב וירץ הנער וגו' ומי היה זה זה גרשום בן משה שהוא בנו בכורו. אבל אלעזר לא היה אלא בן ג' או ד' שנה באותה מעשה. ומדקינא גרשום לזה ש"מ שנתנבאו משה מת: **הזקנים נפסקה נבואתן** שנא' ויתנבאו ולא יספו. פירושו שלא הוסיפו להתנבאות: **ואצלתי מן הרוח** שלא היה להם רק אצילות ממשה להיות אתו במשא העם. ועי' ברמב"ן פסוק וירדתי ודברתי עמך שם. ומהרש"א בחדושי אגדה: (טז) ומגריפה פי' כלי שחופרין בו את הקרקע: **היו מכים** הנוגשים את השוטרים על שלא דחקו את עושי המלאכה. שזה ודאי שאילו דחקום והיו מוסרים הנוגע חוקו לא היו מכים אותם. כי מה לעשות להם עוד: **מוטב אנו ללקות** ובתנחומא גרס מוטב לנו ללקות: **ואל יכשלו** יתר העם. בכובד המלאכה. מלשון (נחמיה ד') כי כשל כח הסבל: **זוכה לכבוד ולגדולה** שמאחר שמסר נפשו על ישראל ראוי שיכבדו לו (יפ"ת): **ולרוח הקודש** שראוי שידבק באור החיים תחת אשר הערה למות נפשו (יפ"ת): (יז) **הרי** ששה שעות יותר ולא ירד. מפרש כי בושש משה כי באו שש ולא ירד. ועי' מ"ש בב"ר סוף פ' י"א: **אמרו להם** מה אתם מכעיסין כו'. שאע"פ שלפי דעתיכם מת משה מ"מ איך תבקשו אלהי נכר ולא תזכרו חסדי ה' העושה לכם כמה נסים (יפ"ת): **בטקסים** פי' בדגל ובמסקנא תרגום דגל מחנה טיקס משרית. והמעריך כתב שהוא לי' ופירושו הגזמות ומשטמות: **נתיירא מהן** והא דלא מסר עצמו להריגה על קידוש שמו יתב' הוא מהטעם דאי' לעיל בויק"ר פ"י שאמר אהרן אם הורגים אותי שאני כהן ונביא מתקיים אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ומיד הם גולים: **הבין ממי** שזבוח לפניו. מפרש ויבן נתבונן: **הוא שכתוב** ירוע כבירים לא חקר כו'. פי' ירוע לצדיקים כבירים שאין חקר לצדקתם (כמ"ש לעיל שהיו שופטי ישראל ויושבים ביבנה) ויעמד להם אחרים תחתיהם. ואע"פ שלא נהרגו מה' אלא עובדי העגל. לפי שנהרגו על קידוש ה' אלה הריגתם בה': (יח) **בדור** של בנות. פילק"ע בלעז שזורקין אותו הבנות מיד ליד (רש"י): **כך היו** הדברות מזרקין בסיני. כדאי' בהשה"ר פ' ישקני שהדיבור היה מחזר על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך כו': **ד"א** כמסמרות נטועים. תיבות ד"א מיותר: **אסור לקרות** בספרים החיצונים. משום דכתיב כמסמרות נטועים בשי"ן. דריש כמשמרות כמו משמרות כ"ד אף ספרים כ"ד: **שכתוב במשמרות** נטועים מה משמרות. כצ"ל: **בעלי אסופות** אלו סנהדרין. כמ"ש אספה לי שבעים איש: **מרועה אחד** הקב"ה שנקרא רועה ישראל או ר"ל משה רבינו ע"ה (מת"כ): (יט) **כשריפת** נדב ואביהו. שריפת נשמה וגוף קיים כדאי' בסנהדרין דף נ"ב ע"א ודף נ"ד ע"א. פסחים ע"ה ע"א. שבת ק"ג ע"א. ב"ק נ"א ע"ב. תנחומא ס' נח סי' ע"ו. ור"ל שהאור העביר מהנשמה כתם תולדות החטא. אבל הגוף לא נשרף כלל. ועיין מ"ש בתנחומא שם מהדורא שניה: **לא רצה** לפגוע בהן בו ביום. שלא לעשות ערבוב בשמחת התורה לפי שאון

אסור

בו ביום לעשות פרצה בהן. הה"ד (שם) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו מכלל שהיו ראויין להשתלחת יד אבל לאחר זמן נגבה מהן. נדב ואביהוא אף הן נשרפו כשנכנסו לאהל מועד. והן נשרפו כשנתאוו אותה תאוה שנא' (במדבר יא) והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה. מהו והאספסוף ר"ש בר אבא ור"ש בן מנסיא אחד מהן אומר אלו הגרים שעלו עמהן ממצרים נאספין עמהם שנא' (שמות יב) וגם ערב רב עלה אתם. ואחד מהן אומר והאספסוף אלו סנהדרין שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מה כתיב שם (שם) ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה בקוצים שבמחנה. ומנין שאותן זקנים שעלו להר סיני נשרפו שנא' (תהלים קו) ותבער אש בעדתם ואין עדה אלא סנהדרין שנא' (במדבר טו) והיה אם מעיני העדה נעשתה וכתיב (ויקרא ד) ואם כל עדת ישראל ישגו וכה"א (תהלים עח) ואף אלהים עלה בהם ויהרג במשמניהם אלו סנהדרין ובחורי ישראל הכריע אותן הבחורים שהיו קרויין זקנים שכתוב בהן (ש"ב ו) ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל. כשחזרו ובכו ובקשו בשר אם נאמר בשר חיה כל מה שבקשו נעשה להם המן לתוך פיהם שנא' (תהלים עח) ויתן להם שאלתם ותאותם יביא להם. ואם נאמר שלא היה להם שור ובהמה והלא כבר נאמר (שמות יב) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר. אם נאמר אכלום במדבר והלא כתיב (במדבר לב) ומקנה רב היה לבני ראובן. מכאן א"ר שמעון לא נתאוו בשר אלא שאר בשר שכה"א (תהלים עח) וימטר כעפר שאר ואין שאר אלא עריות שנא' (ויקרא יח) איש איש אל כל שאר בשרו. הוי שכך בקשו להם להתיר את העריות וכה"א (במדבר יא) וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו כשבקשו כך לכך (שם) ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע. באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה למה הרעת לעבדך לכשעבר היה עמי מי שישא במשאן ועכשיו אני לבדי שנא' (שם) לא אוכל אנכי לבדי לשאת וגו'. ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג. באותה שעה א"ל הקב"ה מנה תחת אותן הזקנים זקנים אחרים תחתיהם שנא' (שם) אספה לי שבעים איש. וירדתי ודברתי להודיעך שיום מנוי הזקנים היה חביב לפני הקב"ה כיום מתן תורה. שכתוב בו (שמות יט) כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם. אף במנוי הזקנים כתיב שם ירידה. למה"ד למלך שהיה לו פרדס ושכר לתוכו שומר ונתן לו שכר השמירה אחר זמן א"ל השומר איני יכול לשומרו כולו לבדי אלא הבא עוד אחרים שישמרו עמי. א"ל המלך נתתי לך את הפרדס כולו לשומרו וכל פירות שמירתן לך נתתי ועכשיו אתה אומר הבא לי עוד אחרים שישמרו עמי. הריני מביא אחרים שישמרו עמך והוי יודע שאין אני נותן להם שכר שמירה משלי אלא מתוך שכר שנתתי לך משם הן נוטלין שכרן. כך אמר הקב"ה למשה כשאמר לא אוכל אנכי לבדי לשאת. א"ל הקב"ה אני נתתי בך רוח ודעת לפרנס את בני ולא הייתי מבקש אחר כדי שתתיחד אתה באותה גדולה. ואתה מבקש אחרים תדע שמשלי אינן נוטלין כלום. אלא (במדבר יא) ואצלתי מן הרוח אשר עליך. ט׳ ואעפ"כ משה לא חסר כלום שלסוף מ' שנה א"ל (שם כו) קח לך את יהושע בן נון ונתת מהודך עליו. מה כתיב (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו. אמר הקב"ה בעוה"ז נתנבאו יחידים ולעוה"ב כל ישראל נעשין נביאים. שנא' (יואל ג) והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם זקניכם וגו'.

כך דרש ר' תנחומא בר' אבא:

סדר שלח

פרשה טז (א) הלכה

א׳ מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת ג' ימים. שנו רבותינו אין מפליגין בספינה בים הגדול ג' ימים קודם לשבת בזמן שהוא הולך למקום רחוק. אבל אם מבקש לפרוש כמו מצור לצידון מותר לו לפרוש אפילו בע"ש. מפני שהדבר ידוע שהוא יכול לילך מבעוד יום. בשליח הרשות. ואם היה שליח מצוה מותר לו לפרוש בכל יום שירצה. למה מפני שהוא שליח מצוה ושליח מצוה דוחה את השבת. וכן את מוצא בסוכה ששנו ששלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. שאין לך חביב לפני הקב"ה כשליח שמשתלח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיצלח בשליחותו. ואין לך בני אדם שנשתלחו לעשות מצוה ונותנין נפשם להצליח בשליחותן באותן שנים ששלח יהושע בן נון שנא' (יהושע ב) וישלח יהושע בן נון מן השטים שנים וגו'. מי היו. שנו רבותינו אלו פנחס וכלב והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן. מהו חרש מלמד שעשו עצמן קדרין והיו צווחין הרי קדרות מי שירצה יבא ויקנה. כל כך למה שלא ירגיש בהן אדם קרי ביה חרש כדי שלא יאמרו בני אדם שהן מרגלים. (שם) וילכו ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב וישכבו שמה עמדה וקבלן והרגיש בהן מלך יריחו ושמע שבאו לחפור את הארץ שנאמר (שם) ויאמר למלך יריחו לאמר. כיון שהלכו לבקשם מה עשתה רחב נטלה אותם להטמינם. א"ל פנחס אני כהן והכהנים נמשלו למלאכים שנא' (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא והמלאך מבקש נראה מבקש אינו נראה. ב׳ ומנין שנמשלו הנביאים כמלאכים שכה"א במשה (במדבר כ) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. והלא משה היה. אלא מכאן שנמשלו הנביאים כמלאכים. וכה"א (שופטים ב) ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים ויאמר אעלה אתכם ממצרים. והלא פנחס היה אלא מיכן שנקראו הנביאים מלאכים. לפיכך אמר לה פנחס אני כהן ואיני צריך להטמין אלא הטמיני לכלב חבירי ואני עומד לפניהן ואינן רואין אותי וכן עשתה שנא' (יהושע ב) ותקח האשה את שני האנשים ותצפנם אב"כ אלא ותצפנו הרי שלא הטמינה לפנחס אלא לכלב. ללמדך כמה נתנו ב' צדיקים אלו נפשם לעשות שליחותם. אבל שלוחים ששלח משה היו רשעים מנין ממה שקרינו בענין

יד יוסף טו ס"י: פט"ז א תנחומא ס"ז. שבת י"ט: ב רכס ותנחומא ריש ויקרא. מס' דרך ארץ פ' י"א:

ענף יוסף

הראשונים כדאמר לקמן. וי"ל כי הראשונים היו שופטי ישראל ויושבים בישיבה בהיותם במצרים. כי לא פסקה ישיבה מאבותינו לעולם כדאיתא ביומא. ובימיהם של אלו הראשונים לא היו ראויים השוטרים בידתו אלו משניהם (יפ"ת):

פרשה טז (א) [אלו פנחס וכלב] אפשר נרמז שניהם בשתי תיבות אלו חרש לאמר. חרש על שם כלב שהחרים את ישראל כמד"א ויהס כלב. לאמר על פנחס שהוא כהן משוח מלחמה

מתנות כהונה

לאחר זמן גובה מהן גרסי': והן נשרפים. הזקנים: בקוצים שבמחנה זהו אליבא דרשב"א אבל לר' שמעון בר מנסי' דרש ליה לשון קצינים: ויוסף עוד וגומר וכל אלו מנה זקנים וע"ל: אם נאמר בשר חיה גרסינן. פי' שאלתם היה בשר חיה שלא היתה נמצא בידם והלא נהפך טעם המן לכל טעם שבקשו: ה"ג לא נתאוו בשר אלא שאר בשר: למשפחותיו דרש חז"ל במסכת יומא בפרק יום הכפורים על עסקי משפחותיו: ה"ג הזקנים זקנים אחרים: נתתי לך את הפרדס גרסי': שישמרו עמי גרסי': הריני מביא גרסי': כי סמך משה גרסי': בשליח הרשות. כמו הני מילי בשליח הרשות ואולי שחסר: ה"ג שעשו עצמן קדרין. וכן הביאו רבינו בחיי קרי ביה חרש בשיבולת: מבקש נראה. כלומר כשירצה ומבקש שיהא נראה הוא

עץ יוסף

אסור בת"ת ואילו היו מתים ביום מ"ת אז היה אבלן ובמו המותרים (וכן אביהם של הזקנים ואחיהם ובניהם) אונן ראוין לקבלת התורה ביום האמונות. אבל יום חינוך המשכן אע"פ שגם הוא יום שמחה לבו של הקב"ה ואונן אסור ג"כ בהקרבת קרבן ביום חינוך לקרבנות. מ"מ אין זה כל כך ערעור ופרצה שהרי כ"ג מקריב אונן. ועיין מ"ש בדב"ר פ"ג סי' ס"ו: נשרפו כשנכנסו לאהל מועד. שנא' בקרבתם לפני ה' וימותו. מהו הל"ל מהו וימותו. אלא שר"ל שמאז דומה כאילו כבר מתו. ח"ש וימותו כאילו כבר מתו מאחר שכבר נגזר עליהם: נדב ואביהו נשרפו כשנכנסו לא"מ. כצ"ל: ותאכל בקצה המחנה בקצינים שבמחנה. (א"א) ולמ"ד והאספסוף אלו הערב רב פי' בקצה המחנה בקוצים שבמחנה: ופרנסתו התיכה שאוכל ממנה. וא"א גרס ופרנסתו: והן נשרפו (פי' הזקנים) כשנתאוו אותו תאוה שנא' כו'. בתחלה קאמר שהזקנים נשרפו במתאוננים ואח"כ אמר כשנתאוו תאוה. שהמדרש ס"ל כדעת הספרי שהכל היה מעשה אחד. שז"ל כי שם קברו את העם המתאוים כו' אבל עדיין אי אתה יודע מי היו אותם המרגילים את ישראל לדבר עבירה. הרי הוא אומר והאספסוף אשר בקרבו אלו הגרים כו'. רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו הזקנים שנאמר אספה לי שבעים איש כו' ע"כ: ומנין שאותן זקנים כו'. משום שמכאן אין הכרע כל כך. לכן מביא ראיה אחרת שאותן הזקנים שעלו להר סיני נשרפו. וא"כ ממילא ע"כ והאספסוף הם הסנהדרין ובקצה המחנה פי' בקצינים שבמחנה: שהיו קרויין זקנים כענין שכתוב ויוסף עוד. כצ"ל (א"א): בשר חיה פי' שאלתם היה בשר חיה שלא היתה נמצא בידם והלא נהפך טעם המן לכל טעם שבקשו (מת"כ): אלא שאר בשר הכוונה כי המן היה מאכל הנבלע באיברים ולא נמצא בהם ע"י זה תשוקת התאוות לעריות כמו שנמצא ע"י אכילת בשר ממש המרבה דם בגוף האדם. וזה היו מבקשים וזה ניתן להם. ולכן מוכיח מכאן שרצו להתיר עריות: בוכה למשפחותיו ידרשו חז"ל ביומא פ' יום הכפורים על עסקי משפחותיו: ובעיני משה רע נמה שראה כי הם יתורו אחרי עיניהם: חביב כו' ירד ה'. כי מלת ירידה מורה שמשפיל עצמו למטה ממדרגתו מפני שחביב בעיניו הדבר מאד: שכר השמירה ובנמשל שנתן למשה הנבואה הגדולה מה שלא זכה שום אדם אליה. ועי"ז היה יכול לשמור אותם כי היה בכחו. אך לא רצה: מלא רוח ואם היה מפה חסר א"כ גם יהושע לא היה מלא: בעולם הזה כו' הוא סיום המאמר בדבר טוב שלעתיד יתוקן הכל על תכלית השלימות:

סדר שלח

פרשה טז (א) אין מפליגין כו' ג' ימים קודם לשבת. דהיינו ביום ד' בשבת אסור לפרוש (מ"א) אבל הב"ח וע"ש פסקו דמותר ברביעי: שהדבר ידוע שהוא יכול כו'. פי' ע"י רוח. אף שעכשיו אינו רוח טוב מ"מ מותר. וה"ה במהלך ב' ימים פרי בה' (כ"י): בשליח הרשות נ"ל בד"א שליח הרשות (א"א). וכ"ה בתנחומא: בשליח הרשות יש אומרים שכ"מ שאדם הולך לסחורה או לראות פני חבירו חשוב הכל דבר מצוה. ואינו חשוב דבר הרשות רק כשהולך לטייל (רמ"א בא"ח סי' רמ"ח): שליח מצוה מותר ויפסוק עם הספן על מנת שישבות בשבת. ואה"כ אף אם לא ישבות הספן אין בכך כלום (מחבר סי' הנ"ל) ולפ"ז בשבת אסור דהא לא יוכל לפסוק עמו שישבות (מ"א) אבל בש"ל דף י"ד פי' בפשיטות הש"ס לדבר מצוה מותר אפי' בשבת. וזהו שסיים המדרש ושליח מצוה דוחה את השבת. ולשון דוחה כלו' לא גזרו רבנן בדבר מצוה: ושליח מצוה דוחה את השבת כו' ואין לך בני אדם כו' כאותן שנים כו'. עיין בסדר הדורות דף י"מ מביא בשם ספר הראש יוסף כי המרגלים באו בע"ש ליריחו. ובלילה היה שבת הלכו משם. ע"ש: שעשו עצמן קדרין פי' קרי ביה חרש בשי"ן שמאלי. ועשו עצמן קדרין לפי שהיא מלאכה פחותה בעיני ההמון. ויחשבו שבודאי אנשים פחותים כאלו לא ישלחו למרגלי ארץ. וגם מפני שנשים באות לקנות קדרות. ונשים דרכם לדבר הרבה וישמעו מהם חדשות בענייני כבוש המדינה: אמר לה פנחס אני כהן כו'. לפיטת המדרש נ"ל באו בשעת הדחק וטירוף הוכח ליעשות נס לפנחס שלא יהיה נראה. ותצפנו לכלב לבד. אמנם אח"כ כשהלכו אנשי המלך לא סמכו על הנס אלא ותטמנם בפשתי העץ לשניהם יחדיו: מבקש נראה כלו' כשירצה שיהא נראה הוא נראה: ומנין שנמשלו הנביאים כמלאכים. בתנחומא גרס מבקש אינו נראה. וכן הנביאים נמשלו כמלאכים ומנין כו'. וכ"ג רבינו בחיי. ור"ל שפנחס כהן ונביא. ולפי גרסתנו שגרס ומנין כו' הכוונה דהפסוק לומר דפסוק כי שפתי כהן וגו' קאי על כהן גדול. לזה אמר שהנביאים נקראו מלאכים ופנחס היה נביא ג"כ: והלא פנחס היה דהכי מוכח באמרו מן הגלגל דהלא מקום מושבו בגלגל הוא. וע"כ פנחס הוא דהוא העומד שם לשרת: אלא מכאן שנקראו הנביאים מלאכים. ופנחס היה נביא כדאי' בסע"ר פ"כ וישלח ה' איש נביא וגו' (שופטים ו') זה היה פנחס

בענין שלח לך אנשים: (ב) זש"ה ג (תהלים עו) אשתוללו אבירי לב נמו שנתם. אשתוללו אלו משה ואהרן ששלחו המרגלים ובאו ואמרו לשון הרע על הארץ ולא היו יודעין מה לעשות. אלא אף משה ואהרן נתרשלו את ידם. מיד עמד כלב ושיתק כל אותן אוכלוסין שנא' (במדבר יג) ויהס כלב את העם. עמד לו על הספסל והיה משתקן ואומר הס והם שותקין לשמוע ממנו. א"ל טובה הארץ מאד מאד. א"ל הקב"ה למשה טובה גדולה אני מחזיק לו שנא' (דברים א) זולתי כלב בן יפנה מהו זולתי לזה אתי יותר מס' רבוא מכם. אתם לא מצאתם ידיכם אלא כשלתם. לכך נאמר אשתוללו אבירי לב. כ"כ למה על שהיו שלוחין טפשין. אמר שלמה (משלי כו) מקצה רגלים חמס שותה שולח דברים ביד כסיל: (ג) שלח לך אנשים ד ר' אחא הגדול פתח (ישעיה מ) יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם. למה"ד למלך שהיה לו אוהב והתנה עמו וא"ל לך עמי ואני נותן לך מתנה הלך עמו ומת. אמר המלך לבנו של אוהבו אע"פ שמת אביך איני חוזר בי במתנה שאמרתי לו בוא וטול אתה. כך הדבר המלך מלכי המלכים. והאוהב זה אברהם שנא' (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי. א"ל הקב"ה בא לך עמי (בראשית יב) לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך. התנה עמו שיתן לו מתנה שנאמר (שם יג) קום התהלך בארץ וגו' וכה"א (שם) כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה. אמר ליה הקב"ה למשה אע"פ שהתניתי עם האבות ליתן להם את הארץ ומתו איני חוזר בי אלא (ישעיה מ) ודבר אלהינו יקום לעולם: (ד) שלח לך אנשים. ה זש"ה (משלי י) כחומץ לשנים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו. נכרים היו המרגלים שיהיו מוציאין לשה"ר על הארץ שנא' (ירמיה ט) וידרכו את לשונם קשתם שקר. למה"ד לעשיר שהיה לו כרם כשהיה רואה שהיין יפה היה אומר הכניסו את היין בביתי וכשהיה רואה שהיין חומץ היה אומר הכניסו את היין בבתיכם אף כך הקב"ה כשראה שהזקנים מעשיהם כשרים קרא אותן לשמו שנא' (במדבר יא) אספה לי שבעים איש וכשראה את המרגלים שהן עתידין לחטוא קרא אותן לשמו של משה. שלח לך אנשים. זש"ה (משלי כו) מקצה רגלים חמס שותה שולח דברים ביד כסיל וכי כסילים היו המרגלים והלא כבר נאמר שלח לך אנשים ובכ"מ שנא' אנשים בני אדם צדיקים הם שכה"א (שמות יז) ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים. וכה"א (ש"א יז) והאיש בימי שאול זקן בא באנשים. (שם א א) ונתת לאמתך זרע אנשים. ולאלו את קורא כסילים. אלו לא נקראו כסילים אלא על שהוציאו דבה על הארץ שנא' (משלי י) ומוציא דבה הוא כסיל. ו אעפ"כ בני אדם גדולים היו ועשו עצמן כסילים עליהם אמר משה (דברים לב) כי דור תהפוכות המה בנים לא אמן בם. שנבחרו מכל ישראל מפי הקב"ה ומפי משה שכן כתיב (שם א) וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים. מכאן שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה ואף משה לא רצה לשלחם מדעת עצמו עד שנמלך בהקב"ה על כאו"א פלוני משבט פלוני וא"ל ראויים הם. ומנין שאמר הקב"ה שהיו ראויים שנאמר (במדבר יג) וישלח אותם משה ממדבר פארן ע"פ ה'. ואח"כ לסוף מ' יום נהפכו ועשו כל הצרה וגרמו לאותו דור שילקה באותו המכה שנא' כי דור תהפכות המה שנתבררו צדיקים ונתהפכו. לכך נאמר שלח לך אנשים אלה שמות האנשי': (ה) ד"א שלח לך אנשים ויתורו. ז (שם יב) ותדבר מרים ואהרן במשה ואח"כ שלח לך. זש"ה (ישעיה מד) לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם. מה ראה לומר אחר מעשה מרים שלח לך אנשים. אלא שהיה צפוי לפני הקב"ה שיאמרו לה"ר על הארץ. אמר הקב"ה שלא יהיו אומרים לא היינו יודעין עונש לה"ר. לפיכך סמך הקב"ה הענין זה לזה לפי שדברה מרים באחיה ולקתה בצרעת כדי שידעו הכל עונשו של לה"ר. שאם בקשו לומר לה"ר יהיו מסתכלין מה נעשה למרים. ואעפ"כ לא רצו ללמד לכך נאמר לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם: (ו) ד"א שלח לך אנשים. ח אף ע"פ שאמר הקב"ה שלח לך לא היה מן הקב"ה שילכו למה שכבר אמר להן הקב"ה שבחה של א"י. (דברים ח) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ וגו'. וכה"א (שם יא) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה וגו'. ועד שהם במצרים אמר (שמות ג) וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ וגו' הכתוב אומר (שם יד) וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן. ומהו שלח לך אנשים. אלא ישראל הן בקשו הדברים הללו שבשעה שהגיעו לירש את התחומין א"ל הקב"ה (דברים א) ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ. באותה שעה נתקרבו ישראל אצל משה שנאמר ותקרבון אלי כלכם זהו שאמר עזרא (נחמיה ט) ולא שמעו אל מצותיך וימאנו לשמוע ולא זכרו נפלאותיך. וכה"א (במדבר י) לתור להם מנוחה אלא אמרו (דברים א) נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ שלא האמינו. וכן בדוד הוא אומר (תהלים קו) ולא האמינו לדברו וכתיב (שם עח) ובתורתו מאנו ללכת. ר' יהושע אומר למה היו דומין למלך שזימן לבנו אשה נאה ובת טובים ועשירה. א"ל המלך זמנתי לך אשה נאה ובת טובים ועשירה. א"ל הבן אלך ואראה אותה שלא היה מאמין לאביו. מיד הוקשה הדבר והרע לאביו. אמר אביו מה אעשה אם אומר לו איני מראה אותה לך עכשיו הוא אומר כעורה היתה לפיכך לא רצה להראותה. לסוף א"ל ראה אותה ותדע אם כזבתי לך. ובשביל שלא האמנת בי קונם שאין אתה רואה אותה בביתך אלא לבנך אני נותנה. וכך הקב"ה אמר לישראל טובה הארץ. ולא האמינו אלא אמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו. אמר הקב"ה אם מעכב אני עליהם הם אומרים על שאינה טובה לא הראה אותה לנו. אלא יראו ובשבועה שאין אחד מהן נכנס לתוכה שנא' (במדבר יד) אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכל מנאצי לא יראוה. אלא לבניהם אני נותנה. כיון שאמרו למשה נשלחה אנשים לפנינו התחיל משה עומד ותוהא אמר אפשר לי לעשות דבר עד שאמלך בהקב"ה הלך ונמלך א"ל כך וכך בניך מבקשים. א"ל הקב"ה אין זו תחלה להם עד שהם במצרים הלעיגו לי שנא' (הושע ז) זו לעגם בארץ מצרים. למודים הם לכך איני צריך לנסותם שכתיב (דניאל ב) ידע מה בחשוכה ונהורא עמה שרא. א"ל הקב"ה משה יודע אני מה הם אלא אם בקשת ט שלח לך לעצמך. מנין שכן כתיב אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור: (ז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. י מה ראה משה להוסיף על שמו של יהושע יו"ד אלא כלב נטל שכרו מן הארץ שנאמר (יהושע יד) אם לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה לנחלה ולבניך עד עולם. ויהושע נטל שכר עשרה אנשים של מרגלים שנתוסף בו יו"ד יתיר. יו"ד עשרה: (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ד"א כיון שראה משה אותן שהיו רשעים אמר ליהושע יא י"ה יושיעך מן הדור הזה. אלה

שמות

יד יוסף ג תנחומא ס"ז. ילקוט תהלים רמז תתע"ז: ד תנחומא ס"ז: ה תנחומא ס"ז: ו זוהר ס"ז דף קנ"א. פ"י ריש שלח פ' ג': ז תנחומא ס"ז. ילקוט ישעיה רמז שכ"א: ח תנחומא ס"ז: ט תד"א ח"א פ' כ"ע: י תנחומא ס"ז: יא סוטה פ"ז. ולקמן פ' י"ח. זוהר ס"ז דף קנ"ח:

מתנות כהונה

הוא נראה: ושתק כל אותן אוכלוסין. והשתיק: ה"ג א"ל הקב"ה למשה טובה גדולה אני כו': זולתי לזה אתי גרסי'. ופירושו זולתי נוטריקון לזה אתי כך אמר הקב"ה זה היה בחכמתו אתי יותר כו': ה"ג מששים רבוא מכם: נכרים כו'. בל' הכתוב אנו רואין כן כדמפרש ואזיל מדכתיב לך: ה"ג י"ב אנשים מכאן שהיו צדיקים: הכתוב אומר וה' הולך כו'. לפיכך לא הו"ל צריכין למרגלים ושאלו שלא כהוגן: לתור להם וכו'. ושתי זקיקין של אש היו יוצאין מבין שני בדי הארון ושרפו האויבים ונחשים ועקרבים וראו בעיניהם שהקב"ה היה דורש טובתם ואעפ"כ לא האמינו: ה"ג וכתיב ובתורתו מאנו כו': כעורה היא גרסי': למודים הם לכך. שלא להאמין. בילקוט לא גרס לנסותם ופי' איני צריך לשליחות זו וכן הוא שם בהדיא מה הם

עץ יוסף

פנחס עכ"ל: הטמיני לכלב חבירי כנ"ל: ממה' שקראו בענין שלח לך אנשים. שלא רצה הקב"ה לקראם על שמו אלא על שם משה. ובתנחומא גרס אבל שלוחים ששלח משה היו רשעים כו'. הוי שלח לך אנשים: (ב) אשתוללו לשון סכלות כמו מוליך יועצים שולל (איוב י"ב): אשתוללו אלו משה ואהרן כו'. שזה השתוללת היה ששמעו להם לשלוח מרגלים כיון שהבינו שאין רצון ה' מסכים לזה מדאמר ליה למשה שלח לך: אלא אף משה ואהרן נתרשלו את ידן. וזה שנא' בפ' הנ"ל ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם: על הספסל בכדי שיהא נראה מכולם. כי עמד במקום גבוה והכריז שישתקו. ואמר הס לשון שתיקה. שכן דרך בני אדם הרוצה לשתק אגודת אנשים אומר ש"ש (רש"י): והם שותקין לשמוע ממנו. אולי יאמר גם הוא ככל המרגלים שזה היה רצונם. ועיין רש"י בחומש. ואח"כ כשאומר להם טובה הארץ לא שמעו לו שזה היה נגד רצונם: לזה אתי כו' דרש זולתי נוטריקון לזה אתי. כך אמר הקב"ה זה היה בחכמתו אתי יותר כו': מקצה רגלים חמס שותה כו'. מקצה לשון קציצה. חמס פי' דברי סרה. ופי' הקרא הרוצה לתת מרגוע לרגליו ושולח אמריו ביד כסיל. הנה הכסיל לא בדעת ידבר ומהפך הכוונה. ובע"כ צריך הוא לכתת רגליו לרוץ מהרה לתקן מה שקלקל הכסיל. ושותה עוד חמס. כי חברו יזעף עליו בעבור דברי השליח: (ג) יבש חציר נבל ציץ כו' אע"פ שמתו האבות כו'. דרש חציר על כל מין האדם כמ"ש (ישעיה שם) כל הבשר חציר. ודרש ציץ על חסד כמ"ש (שם) וכל חסדו כציץ השדה. וז"ש יבש חציר היינו שמתו האבות. ונבל ציץ ונתבטל החסד שהבטיח הקב"ה להם. מ"מ ודבר אלהינו יקום לעולם שלא נתבטל אותה הבטחה מבניהם. וזהו שהנביא מבשר שמה מהגאולה העתידה שאף שיבש חציר ונבל ציץ. אבל הבטחתו תשאר לעולם לבניהם אחריהם מפני שהם בני אוהבו: (ד) שלח לך אנשים זש"ה כחומץ כו'. פי' שקלקול העצל חוזרת אל שולחיו כמו כאן במשה שנקראו על שמו: וכשהיה רואה שהיין חומץ כו'. ובנמשל כך כשראה המרגלים שהן עתידין לחטוא ולהוציא דבה משום שניכרין היו ע"י שמותן קראן לשמו של משה: מקצה רגלים כו' פירשתי לעיל סי' ב': בחר לנו אנשים וכמו שדרשו ברבה ובתנחומא סוף ס' בשלח בחר לנו אנשים גבורים ויראי חטא. ודיוקא מדכתיב בחר לנו פירושו דומה לנו: והאיש בימי שאול והתם קאי על ישי אבי דוד שמת בעטיו של נחש: ונתת לאמתך זרע אנשים. וכמו שדרשו בברכות ל"א ע"ב: בני אדם גדולים היו. בתכונתם ולא היו נמשכים אחרי יצרם ורק ע"י הוצאת דבה היה כסלונם. על שלא ידעו כחה של לה"ר כמה היא משחתת את האמונה: (ה) זש"ה לא ידעו ולא יבינו כו'. כלו' לא ידעו ממ"ש בתורה. ולא יבינו מעצמם. כי טח מראות עיניהם מ"ש בתורה. מהשכיל לבותם להבין מעצמם: (ו) והכתוב אומר וה' הולך לפניהם כו'. מביא ראיה שלא היה להם לפחד מן העם היושב עליה ולא צריכים מרגלים: וה' הולך לפניהם וגו'. וכדאי' לעיל ריש ס' במדבר שהיה הענן מכה לפניהם את הנחשים כו'. וא"כ לא היו צריכין למרגלים: יומם בעמוד ענן וכה"א וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה. ומאי שלח לך אנשים כו' ולא זכרו נפלאותך אלא אמרו נשלחה אנשים. כנ"ל לפי דעתי. ור"ל שמזה הפסוק ג"כ ראיה שלא היו צריכים למרגלים כמ"ש בתנחומא ויקהל ובשוח"ט שהארון היה הורג נחשים ועקרבים ושורף את הקוצים והורג שונאיהם של ישראל: ז"ש עזרא ולא שמעו כו'. וקודם לזה כתיב ובעמוד ענן הנחיתם יומם כו': למלך שזימן אשה כו'. עיין באלשיך מה שדקדק בכאן: שנא' זו לעגם בארץ מצרים. לקמיה כתיב ישובו לא על היו כקשת רמיה יפלו בחרב שריהם מזעם לשונם. ומדרים שפיר על המרגלים שבו בלא עול מלכות שמים. ונהפכו כקשת רמיה כדדרים לעיל. ונפלו בחרב פיהם מזעם לשונם שהוציאו דבה: למודים הם לכך שלא להאמין: איני צריך לנסותם בתנחומא ובילקוט ליתא תיבת לנסותם. ופי' איני צריך לשליחות. כי יודע אני מה טיבו. וזהו שלח לך לדעתך: ידע מה בחשוכא ודרשו בב"ר פ"א זה מעשיהם של רשעים שנא' והיה במחשך מעשיהם: יודע אני מה הם. יושבי הארץ ההיא: (ז) מה ראה משה להוסיף על שמו של יהושע יו"ד. אלא כו'. ובזוהר סדר זו אי' רבי יצחק אמר וכי הושע קריה קרא. והא כתיב (שמות י"ז) ויאמר משה אל יהושע (שם ל"ג) יהושע בן נון נער (שם י"ז) ויחלוש יהושע. ומתרץ אע"ג דאשכחן יהושע בקדמיתא קרא קריאה הא על הוא דזמין למקרייה: אלא כלב נטל שכרו מן הארץ. ר"ל כלב נטל שכר זמניו בעוה"ז. ויהושע שכר נפשיי. כמ"ב זכה נוטל חלקו וחלק חברו בג"ע. ועו"ז היה מרמז היו"ד נגד כולם: יה יושיעך מן הדור הזה. הא דהתפלל על יהושע יותר מעל שאר המרגלים. עיין באלשיך באורכה

שמות האנשים מה היו שמותן סתור בן מיכאל נחבי בן ופסי גאואל בן מכי. יב יש בני אדם ששמותיהם נאים ומעשיהם כעורים שמותיהם כעורים ומעשיהם נאים שמותיהם נאים ומעשיהם נאים שמותיהם ומעשיהם כעורים. שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים זה ישמעאל ועשו. ישמעאל שומע אל עשו עושה רצון עושיו. ומעשיהם רעים. שמותיהם כעורים ומעשיהם נאים אלו עולי גולה (עזרא ב) בני ברקוס בני סיסרא בני תמח. שמותיהם כעורים ומעשיהם כעורים אלו המרגלים מה כתיב בהן סתור שסתרו מן העולם: (ח) ויאמר אליהם עלו זה בנגב. יג עם שהם עולים א"ר ברכיה הכהן ברבי מצאו ג' בני ענקים שם אחימן ששי ותלמי. יד למה נקרא שמו אחימן שהיה אומר אחי מן יבא עלי. ששי שהיה בריא כשיש. תלמי שהיה עושה תלמים בארץ. ילידי הענק שראוהו שהיה עונק את השמש. כשראו אותן מרגלים נתייראו. לפיכך אמרו כי חזק הוא ממנו אמר ר"ל טו הטיחו דברים כלפי מעלה. ובאותו עון נגזר עליהם גזירות קשות. מה הקב"ה אמר לירמיה לך אמור להן אין אתם יודעים מה הוצאתם מפיכם (ירמיה יא) לקול המולה גדולה שאמרתם מה גרמתם לעצמכם הציתם אש עליכם יום לשנה יום לשנה תשאו את עונותיכם. אמרו ונהי בעינינו כחגבים אמר הקב"ה ויתרתי עליהם אלא וכן היינו בעיניהם יודעים הייתם מה עשיתי אתכם לעיניהם. מי יאמר שלא הייתם בעיניהם כמלאכים. מה גרמתם לעצמכם כמספר הימים אשר תרתם את הארץ. לא דיים כך אלא שלא נכנסו לארץ. א"ל הקב"ה לישראל בעוה"ז ע"י שהיו שלוחי ב"ו נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ אבל לעוה"ב אני משלח לכם מלאכי פתאום ויפנה את הדרך שנאמר (מלאכי ג) הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבוא אל היכלו: (ט) וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען ויאמר אליהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר. טז שכן התגרין מראין את הפסולת תחלה ואח"כ מראין את השבח. וראיתם את הארץ ג' פעמים א"ל ומה הארץ. למה. בראשון וראיתם וגו' א"ל היו מסתכלין בארץ ישראל יש ארץ שמגדלת גבורים ויש ארץ שמגדלת חלשים ויש שמגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין. כך פקדן. ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב ומה הארץ אשר הוא יושב בה מנין אתם יודעין כחם אם במחנים הם שרוין הם גבורים בוטחין על כחם אם במבצרים חלשים הם ולבם רך. ומה הארץ השמנה היא אם פירותיה קלים אם שמנים. יז א"ל הסתכלו באבנים ובצרורות שלה אם של צונמא הם הם שמנים אם של חרסות הם רזים הם. והימים ימי בכורי ענבים מכאן אמרו יח אין תקופת תמוז בלא תאנים וענבים. ויעלו ויתרו את הארץ כיצד היו נכנסים לעיר הדבר נוגף את הגדולים ומתעסקים בני העיר בקבורתן ובריה לא היתה רואה אותם. לכך אמרו הארץ אשר עברנו בה וגו' כנסים שהיה עושה להם הקב"ה בו הוציאו דבה. ויעלו בנגב ויבא עד חברון ושם אחימן שהיו עד מאד גבורים שנאמר (דברים ט) אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק. (במדבר יג) וחברון שבע שנים נבנתה וגו' יט להודיעך שבחה של א"י שהפסולת שלה משובחת הרבה יותר מן המשובח של מצרים. שבשעה שיצאו ונחלו בני נח את העולם אחר המבול הם בנו עיירות תחלה. ולא במקום השבח אלא במקום הפסולת של א"י. וצוען מצרים היא הטובה שבארץ מצרים. וזו קדמה לה ז' שנים. וא"ת לא. מי שבנה זו לא בנה זו. הוא הדור היא המשפחה (בראשית י) ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען ועמדו ובנו זו לפני זו וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים: (י) ויבאו עד נחל אשכול. כ לא רצו ליטול מפירות א"י אילולא כלב ששלף את הזיין וירץ לפניהם ואמר להם אם אין אתם נוטלים או אתם הורגים אותי או אני הורג אתכם לא היו נוטלים לפיכך (יהושע יד) אם לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה. וישאוהו במוט בשנים אין פחות משני מוטות לפי שאין אומר במוט שנים אלא בשנים. וי"א ג' במוט אחד בשנים הרי ג'. וכמה היה משוי של כאו"א. נאמר באבנים שנטלו מן הירדן (יהושע ד) ואת שתים עשרה האבנים אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל. כמה שיעורה של כל אחת ואחת משאוי מ' סאה. מכאן אתה מחשב לאותו אשכול. אדם נושא משוי לעצמו מגביה סאה. מגביה עליו חבירו נושא סאתים. ואם מגביה סאתים נושא עם חבירו נושא שלש הוי מכאן מחשב: (יא) וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. כא והלא אתה מוצא שהלכו מן הדרום לצפון מ' יום. ומ' יום היו מהלכין את כולה. אלא שגלוי היה לפני הקב"ה

יד יוסף יב תנחומא שמות וס"ו. ב"ר פ' ע"א: יג תנחומא ס"ז: יד סוטה פרק ז': טו סוטה פרק ז'. ירוש' פ"ד דתענית. ערכין ג'. מנחות ל"ג: טז תנחומא ס"ז: יז חולין פ"ח תוס' ד"ה כל: יח איכה רבה פ"א אות ג': יט כתובות קי"ב. ספרי ח"ב פיסקא ל"ז: כ תנחומא ס"ז: כא תנחומא ס"ז:

ענף יוסף

מלחמה שבות בכרית ואמר שמע ישראל אתם קרבים וגו' וזהו נאמר שאומנתו אמירה (אלשי"ך): (ז) [יש יודיעך מן הדור כו'] כי משה רבינו ידע נאמנה כי אף שבאותה שעה כל המרגלים כשרים המה ותפאים בירושת הארץ הקדושה. עכ"ז בראותם עם רב כוס ורכב וגם בני ענק. אז יפול לב האדם עליהם. לזה בקש משה על יהושע. וכן בקשו אבות העולם על כלב (כדאי' בסוטה ל"ד) אשר מהמונם לא יפנה ומקילה אל יתם. אמנם לא יזח מהם ולא יככח אשר העלה השי"ת את ישראל ממצרים. ויהלום יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב (אור חיים): (ט) [כנסים שהיה עושה להם הקב"ה בו הוציאו דבה] בהיה להם לאלות מיתתה בחטא הכנענים כי כבר נודע להם שמעשה ארץ כנען מקולקלים יותר מכל האומות. וכם אמרו בהיפך שכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות טובות המה. א"כ ודאי הכל תלוי ברוע

מתנות כהונה

הם יושבי הארץ ההוא: אלא אם בקצת גרסי': ה"ג יש בני אדם ששמותם נאים ומעשיהם כעורים שמותם כעורים ומעשיהם נאים ששמותם. ועיין בב"ר פ' ע"א: ה"ג בילקוט אחי מן יבא עלי ששי שהיה בריא וכו' פי' מי יבא עלי. ובפ' אלו נאמרין בבבלי ובירושלמי הגירסא בענין אחר ועיין שם: הטיחו וכו'. כמו שפירש"י בסדר זה ודייק מלת ממנו כלפי מעלה שאילו מוסב על ישראל אין ראיה מאשר הם חזקים מהם שהרי פרעה ועמלק היו חזקים מהם ונפלו לפניהם: ה"ג הציתם אש עליכם יום כו': ויתרתי עליהם גרסי': ויתרתי שלא הייתי מקפיד עליהם כל כך אם בעיני עצמם היו כחגבים אלא וכו' על זה יש לי להקפיד וכי הייתם יודעים וכו': מה גרמתם לעצמכם גרסי': הפסולת היא ארץ הנגב כמו שפירש"י בסדר הזה: ה"ג אמר להם ומה הארץ למה בראשון וראיתם וגו': צונמא קשים וחזקים ומדובקים: הרסות נשברים בקל כד"א נואה יבשה כחרס לענין ק"ש: כיצד וכו'. פירוש וכי לא היו מרגישים בי"ב אנשים נכרים ואין בידם סחורות ולא מידי ובודאי מרגלים הם: וזו קדמה לה ז' שנים. ולפי שקדמה היתה מבונה יפה מגוען כי כן המנהג אדם א' הבונה ב' בניינים בונה את הנאה ראשונה ואח"כ הביעור שפסולתו של ראשון נותן בשני ועל זה אמר ואם תאמר לא פירש אין ראיה מן הקדימה שמי שבנה זו וכו' כך הבנתי בספרי פ' עקב: ה"ג וא"ת לא: ובנו לפני בניין כד"א בנו את הבנין: וירץ לפניהם גרסי': שאין אומר במוט שנים גרסי': וכמה היה משאוי כו': דייק מדכתיב וישאהו דמשמע שהיה עליהם למשא דאם לא כן ויביאו מיבעיא ליה ולא בא הכתוב לכתוב אלא לפרש: כמה שיעורו כו'. בפ' אלו נאמרים יש שכן ביעורס חז"ל: משוי לעצמו. ואותן אבנים הגביה כל א' וא' אבנו על כתפו כדכתיב איש אחד וגו': מגביה סאה. על כתפו ונושאו: מגביה חבירו. ומניחו לו על כתיפו והוא עצמו אינו עוזרו נושא סאתים: ואם מגביה סאתים. כלו' נושא סאתים מפני שביחידי הי' המגביה ונושא סאה אם

עץ יוסף

תוכה ולקמן סדר קרח: אלה שמות האנשים מה היו שמותן כו'. ר"ל שהכתוב אתמוהי קא מתמה אלה שמות האנשים האמורים למעלה סתור בן מיכאל נחבי בן ופסי גאואל בן מכי וכו' ה"ה לאינך שמות אלו מורים על רשעתם כמו שדרשו חז"ל. ומ"מ שלחם משה ולא חש ולא חייך בשמותם. ואף שיש בני אדם ששמותיהם כעורים ומעשיהם נאים. היינו דרך מקרה. אבל בתוכה שמא גרים: יש בני אדם ששמותיהם כו'. שהשם מורה על תכונתם אם טובה ואם רעה. וכמו שאחז"ל אל תקרי אשר שם שמות אלא שמות. אך עכ"ז האדם בבחירתו יוכל להפוך טבעו ותולדתו לטוב: עשו עושה רצון עושיו. אע"ג דאי' בילקוט (דה"א) ויקראו שמו עשו את שוא שבראתי בעולמי. מ"מ דרש דהכא יותר פשוט: ישמעאל שומע אל עשו עושה רצון עושיו. ומעשיהם כעורים שלא עשו ולא שמעו לדבר ה'. וכנגד זה אמרו ישראל נעשה ונשמע. ולא כאלו שלא עשו ולא שמעו: ומעשיהם כעורים אלו המרגלים. ואף שאמר לעיל צדיקים היו. עכ"ז בבחינת הוצאת הדבה היו רעים. וזה גרם להם אח"כ רעה גדולה. ודע שחסר כאן המאמר ששמותיהם נאים ומעשיהם נאים אלו השבטים. וכ"ה בתנחומא כאן ובב"ר פ' ע"א: (ח) עלו זה בנגב א"ר ברכיה הכהן עם שהם עולים מצאו שלשה בני ענקים. כצ"ל: מן יבא עלי פי' מי יבא עלי: שהיה עושה תלמים בארץ. כתלם המחרישה שמעלה העפר ומעמיק הארץ (רש"י): שהיה עונק את השמש. מרוב גובה קומתו דומה כאילו צוארו נוקב ועונק בנקב שהחמה יוצאה בו (רש"י): הטיחו פי' זרקו דברים כלפי מעלה שאמרו כי חזק הוא ממנו מן הקב"ה. ודייק כן שאילו מוסב ממנו על ישראל אין ראיה מאשר הם חזקים מהם שהרי פרעה ועמלק היו ג"כ חזקים מהם ומ"מ נפלו בידם. שהקב"ה הפילם בידם. אע"כ שאמרו שהם חזקים מן הקב"ה: מה הקב"ה אמר לירמיה כו' לקול המולה כו'. בקרא כתיב (שם) זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך לקול המולה גדולה הצית אש עליה ורעו דליותיו וה' צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה בגלל רעת בית ישראל וגו'. וה"ק ירמיה לבני דורו שכמו שבדור המדבר עם שהיו זית רענן וגו' מ"מ בשון קול המולה שנשאו בבכי. הצית הקב"ה אש בעלי הזית שהזכיר בראש הכתוב. כמו כן אתם אף שה' צבאות הוא הנוטע אותך. מ"מ דבר עליך רעה בגלל רעת בית ישראל: לקול המולה גדולה שאמרתם כו'. וליכא למימר דעל מה שאמרו לעגל אלה אלהיך ישראל או על שאר דבורים רעים שהוציאו מפיהם קמיירי משום דרעו ולויותיו דמסיים קרא משמע במרגלים שבניהם שהם כענפים היו רועים במדבר ארבעים שנה (יפ"ת): ויתרתי עליהם פי' לא הייתי מקפיד עליהם כל כך אם בעיני עצמם היו כחגבים. אלא על מה אני מקפיד על זה שאמרו וכן היינו בעיניהם שאיך ידעו אם היו בעיניהם כחגבים או כמלאכים שמי יאמר שלא עשה הקב"ה אותם בעיניהם כמלאכים. אבל במס' סוטה דהי' להא. וקאמר כי הוו מברו אבלי. תותי ארזי הוו מברו להו. וכיון דחזינהו סלקו באילני. שמעי דקאמרי חזינא אינשי דדמו לקמצי באילני: לא דיים כך שנשתהו במדבר מ' שנה אלא שגם לא נכנסו לארץ: (ט) הפסולת הוא ארץ הנגב כמו שפרש"י בחומש: ג"פ אמר להם ומה הארץ. וראיתם את הארץ וגו'. ומה הארץ וגו'. ומה הארץ השמנה היא וגו': צונמא קשים וחזקים ומדובקים: חרסות נשברים בקל כחרס: כיצד כו' פי' כיצד היו יכולים לרגל ולא ירגישו בהם אנשי הארץ. ומתרץ היו נכנסין לעיר והדבר נוגף את הגדולים כי היכי דלטרדם בקבורתם ולא לישאלו אבתרייהו. ודייק המדרש כן משום דליכא למימר שבקר אמרו המרגלים ארץ אוכלת יושביה. א"כ למה לא השיבו אותם על כך יהושע וכלב דשקר הוא. אבל התשובה על ארץ אוכלת יושביה. הוא שר נס מעליהם שמתו כל גדוליהם כדי שיוכלו המרגלים לתור את הארץ: וזו קדמה לה שבע שנים. ר"ל ולפי שקדמה לה היתה מבונה יפה מצוען כי כן מנהג אדם אחד הבונה שתי בניינים בונה את היפה תחלה ואח"כ הביעור שפסולת של ראשונה נותן בשניה. ועל זה אמר וא"ת לא מי שבנה זו בנה זו כלו' מגלן דאדם אחד בנאן דילמא מי שבנה זו לא בנה זו: ועמדו ובנו זו לפני זו. עד לפני צוען מצרים ועד בכלל אינו בספרי: ועמדו ובנו זו לפני זו. וברש"י בחומש אי אפשר שבנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שיבנה צוען למצרים בנו הגדול. והוא מכתובות קי"ב וסוטה פ"ז. ואפשר דהמדרש סובר שכנען היה הבכור כדעת הבחיי: (י) אילולא כלב ששלף כו'. אבל בסוטה פ"ז אמרו יהושע וכלב לא נשאו כלום. מאי טעמא אב"א משום דחשיבי. ואב"א שלא היו בעצה. ופרש"י שלא היו באותה עצה להביא אשכול משונה כזה שהמרגלים לרעה נתכוונו לומר כשם שפירותיה משונים כך יושביה משונים וגבורים וגבוהים. ואפשר שהגמרא והמדרש לא פליגי שמתחלה לא רצו המרגלים כלל ליטול כדי שלא יראו שבחו של ארץ ישראל. וכיון שהוכרחו ליטול ע"י כלב נטלו היותר גדולים ומשונים כדי לומר כשם שפירותיה משונים כו'. וכיון שהבינו כלב ויהושע זאת לא רצו לשאת כלל: אלא בשנים כלו' בשני מוטות. ולא קאי בשנים אשני אנשים. דא"כ היה לו לכתוב שנים. ויש אומרים סברי שקאי על האדם ובשנים עם שנים והוא הרי ג': וכמה היה משאוי כו'. דייק מדכתיב וישאוהו דמשמע שהיה עליהם למשא. דאל"כ ויביאו מיבעי ליה. ולא בא הכתוב לכתוב אלא לפרש (מת"כ): משאוי מ' סאה ז"ל רש"י ושקלום רבותינו משקל כל אחד מ' סאה: משאוי לעצמו ואותן אבנים הגביה כל אחד ואחד בעצמו על כתפו כדכתיב איש אחד וגו': מגביה סאה פי' אם בעצמו מגביה סאה על כתפו. אם מגביה עליו חברו ומניח לו על כתפו והוא עצמו אינו עוזרו נושא סאתים. ואם נושא עם חברו נושא שלש. וכו הכרו נושא שלש הרי שהנושא ביחידי שלים ממה שנושא עם חברו. ועיין בפ' אלו נאמרים: הוי מכאן מחשב הרי לך מכאן החשבון של משקל האשכול שהכתוב קראו משאוי שנא' וישאוהו וגו' (יא) ארבעים יום מהלך מדרום לצפון כפי החשבון עברה פרסאות ליום. וארץ ישראל היה

הקב"ה שהן באים ואומרים לה"ר על הארץ ונגזר על אותו הדור שנים של צרה יום לשנה וקפץ הקב"ה לפניהם את הדרך. למקום ההוא קרא נחל אשכול [כב] זש"ה (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית שהכל צפוי היה לפני הקב"ה. אשכול אוהבו של אברהם היה ונקרא אשכול על אודות האשכול שעתידין ישראל לכרות ממקומו. וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ וגו' אפס כי עז העם כך דרכן של מספרי לה"ר פותחין בטובה ומשלימין ברעה. עמלק יושב בארץ הנגב מה ראו לפתוח בעמלק משל לתינוק שסרח ולקה ברצועה וכשמבקשין להפחידו מזכירין לו הרצועה שלקה בו. כך היה עמלק רצועה רעה לישראל. ומה ראה לישב לו על הספר על דרך כניסתן של ישראל לארץ כך צוהו עשו זקנו לקדמן לדרך ועקר ממקומו וישב לו בדרך וירד העמלקי והכנעני ויכום ויכתום עד חרמה. ויהס כלב שבתחלה א"ל אני עמכם בעצה ובלבו היה לומר אמת שנאמר (יהושע יד) ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ואחי אשר עלו עמי המסיו את לב העם. וכן הקב"ה מעיד עליו שנא' (במדבר יד) ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו. כשבאו המרגלים אמרו נאמן עלינו כלב מיד עמד על הספסל ושיתק את כל ישראל שהיו מצווחין על משה שנא' ויהס כלב. והם היו סבורין שהיה אומר לה"ר לפיכך שתקו. פתח ואמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה מיד הלקו כנגדו ואמרו לא נוכל לעלות אל העם וגו': (יב) ותשא כל העדה ויתנו את קולם. [כג] זש"ה (משלי יח) דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן. דברים שרגנו אחר הקב"ה גרמו להם צרה גדולה שאילו לא נשתוו למרגלים לא היו לוקין עמהם אלא השלימו אחריהם שנאמר (דברים א) ותרגנו באהליכם ותאמרו. מהו ותרגנו תרתם גנות א"י שקראה הקב"ה ארץ טובה. ותשא כל העדה ויתנו את קולם זש"ה (ירמיה יב) נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה אותו קול שבכיתם גרם לכם להיות שנואין. ועל אותו הדור אמר ישעיה (ישעיה יז) ביום נטעך תשגשגי ובבקר זרעך תפריחי ביום שאמר ליטע אתכם בארץ נעשיתם סיגים. ובבקר זרעך תפריחי עד שלא בא השרב פרחתם. נד קציר ביום נחלה ביום שעברתי ליתן לכם נחלת אביכם נעשיתם קלון בעולם. וכאב אנוש זה הפורענות ששלחתם ירושה לדורות שבכו בליל ט' באב. [כד] וא"ל הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם לפני אני אקבע לכם בכיה לדורות ומן אותה שעה נגזרה על בהמ"ק שתתחרב כדי שיגלו ישראל לבין האומות. שכה"א (תהלים קו) וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות. נשיאות יד כנגד נשיאות קול: (יג) וילונו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם כל העדה [כה] אלו סנהדראות. לו מתנו בארץ מצרים וגו' משל למלך שעלה אחד לבימה שלו לידון הוציא דבר מפיו במה שחייב את עצמו · הניח המלך את האלוגין שלו וחייבו מפיו. א"ל בדין שהוצאת מפיך בו אני דנך יהא לך כמו שאמרת. [כו] אף כך א"ל הקב"ה (במדבר יד) במדבר הזה יפלו פגריכם חי אני נאם ה' אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם. התחילו לומר למה ה' מביא אותנו. ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה ויפול משה ואהרן על פניהם לפני כל קהל עדת ישראל ויהושע בן נון וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם ויאמרו אל כל עדת בני ישראל לאמר אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אך בה' אל תמרדו ואתם וגו'. אמרו להם אין אתם נאמנים עלינו אחינו חוששים בנו יותר מכם. שנא' אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבינו לאמר וגו'. ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים ומי הם משה ואהרן. [כז] וכבוד ה' נראה וגו' מלמד שהיו זורקין אבנים והענן מקבל: (יד) ויאמר ה' אל משה עד אנה ינאצוני העם הזה. [כח] אמר הקב"ה ב' צווחות צווחתי מפניכם סופכם לצווח ארבע בשעבוד מלכיות (תהלים יג) עד אנה ה' תשכחני נצח עד אנה תסתיר את פניך ממני עד אנה אשית עצות בנפשי עד אנה ירום אויבי עלי. צווחתי עד מתי לעדה הרעה סופכם לצווח (שם ו) ונפשי נבהלה מאד ואתה ה' עד מתי. אכנו בדבר אמר משה רבש"ע הבט לברית אבותם שנשבעת להם שתעמיד מהם מלכים נביאים וכהנים. א"ל הקב"ה ואין אתה מבניהם (במדבר יד) ואעשה אותך לגוי גדול. כיון שראה משה כך עמד במדה אחרת ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים ואמרו אל יושב הארץ הזאת יאמרו שלא היה בו כח לזון אותם. א"ל והלא ראו נסים וגבורות שעשיתי על הים. אומרים בנו היה יכול לעמוד בשלשים ואחד מלכים אין יכול לעמוד. רבון כל העולמים עשה בשבילך (שם) ועתה יגדל נא כח אדני תנצח מדת רחמים למדה"ד. כאשר דברת לאמר אני אמרתי לפניך באיזה מדה אתה דן את עולמך (שמות לג) הודיעני נא את דרכך ומדה"ד העברת ממני ויעבור ה' על פניו ויקרא. אותה המדה שאמרת לי קיים ה' ה' אל רחום וחנון סלח נא. קבל הקב"ה את דבריו והודה לו (במדבר יד) ויאמר ה' סלחתי כדברך שהם עתידים המצרים לומר כדברך. (שם) ואולם חי אני אם יראו האנשים העולים מבן עשרים שנה ומעלה בן כ' שנה בין שהיה עמהם בעצה בין שלא היה עמהם בעצה. פחות מבן כ' שנה ולא הביא ב' שערות בין שהיה עמהם בעצה בין שלא היה עמהם בעצה. ואם הביא ב' שערות והוא פחות מכ' היה עמהם בעצה לא היה נכנס. ואעפ"כ לא מת אחד מהן פחות מס'

שנה

יד יוסף כב ספרי ח"ב פיסקא כ"ב: כג תנחומא ס"ז: כד תרגום איכה א' פסוק ב'. סוטה פ"ז. ירוש' פ"ד דתענית. זוהר ס"ז דף קס"א. תד"א ח"א פ' כ"ט. איכה רבתי פסוק אזכרה נגינתי. ז"ח דף ל"ו. יונתן ס"ז. ילקוט ישעיה רמז רפ"ז: כה תנחומא ס"ז: כו ובזוהר איתא מאן דלייט גרמיה יש מיד מלאכים הממונים על הקול וזהו כי עוף השמים יוליך את הקול. לכן וישמע ה' את קול דבריכם מה שאתם רוצים למות במדבר: כז סוטה פרק ז': כח תנחומא ס"ז:

מתנות כהונה

אם נשאו עם חבירו נושא שלש הרי שנושא ביחידי שליש מה שנושא עם חבירו כן נ"ל לפרש על פי הגמרא דפר' אלו נאמרין וע"פ פירש"י ז"ל: **הוי מכאן** מחשב. הרי לך מכאן החשבון של משקל האשכול שהכתיב קראו מבוי של ויאמרוהו וגו': **מ' יום**. מהלך מדרום לצפון כפי החשבון י' פרסאות ליום וארץ ישראל היה ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה: **את כולה**. לאורך ורוחב בתמיה: **אוהבו** של אברהם. שנא' אשכול ענר אשכול וממרא והם בעלי ברית אברם: **ונקרא** האשכול גרסי': **באנו** אל הארץ וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא וגם היא ארץ זבת חלב ודבש: **פותחין** בטובה. למען יאמינו בהם השומעים כמו שפירש"י ז"ל: **ומשלימין** ומסיימין: **שלקה** בו גרסי': **נאמן** עלינו כו'. וכאשר יאמר הוא כן אנחנו מודים: **נשתוו** שוים והסכימו לדבריהם ובילקוט גרס לא שמעו: **תרתם** גנות. ותרגנו דרש נוטריקון: **להיות** שנואין גרסי': **נעשיתם** קלון גרסי'. ופירושו נעשיתם קול המולה בעולם כן נראה ממדרש ישעיה וילקוט דגרסי' נעשיתם כרוז: **זה הפורענות** ששלחתם גרסי'. כדי שיגלו ישראל גרסי': **סנהדראות** שבכל מקום שנא' עדה אינו אלא סנהדרין: **לידון** להיות נידון: **האליגון** הדת והנימוס כ"פ הערוך: **כך** אמר להם כו'. והם אמרו או במדבר הזה לו מתנו: **אל** תמרודו גרסי': **ומי** הם. שאמרו עליהם לרגום אותם: **העברת** ממני. כמו לפני ומנגדי: **בין** שהיה עמהם בעצה כו'. היו שניהם שוים שלא נכנסו לארץ: **ולא** הביא שני שערות כו'. לא היו נענשים: **לא** היה נכנס. מלת ומעלה קדייק דמשמע למעלה מימי הנעורים

ענף יוסף

ברוע מזג אויר הארץ. שאוכל ומכלה אפילו יושביה המורגלים בה. ק"ו שתזיק לבאים ממרחק ולא הורגלו באויר הארץ (כלי יקר): **(יב)** [אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם כו'] בסנהדרין ק"ד ע"ב בכה תבכה בלילה שתי בכיות הללו למה. בלילה על עסקי לילה [ופרש"י לפי שבכו אותה לילה בכיה של חנם

עץ יוסף

היה ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה: **את כולם** לאורך ורוחב בתמיה (מת"כ). וכן פרש"י בחומש שהם הלכו ארכה ורחבה: **זש"ה מגיד** כו' אשכול אוהבו של אברהם היה. הכוונה לפי שאח"כ ויבאו עד נחל אשכול. משמע שהיה שמו כך מימים קדמונים. ואח"ז אמר למקום ההוא קרא נחל אשכול על אודות האשכול משמע שעכשיו קראו כן. לזה אמר שקי על הקב"ה שעוד בימי אברהם קראו כך ע"ש העתיד לפי שהיה אוהבו של אברהם (ידי משה): **אוהבו** של אברהם. כדכתיב וענר אשכול וממרא והם בעלי ברית אברם: **באנו אל הארץ** וגו'. וגם היא ארץ זבת חלב ודבש: **פותחין בטובה** למען יאמינו בהם השומעים כמו שפרש"י ז"ל: **ומשלימין** ומסיימין: הספר על גבול של ארץ ישראל: **כך צוהו** עשו זקנו. עיין בילקוט חקת ע"פ וישמע הכנעני: **וישב לו בדרך** אפשר שלמד זה. שהרי כאן כתיב בעמלקי היושב בהר. ולהלן כתיב והעמלקי יושב בעמק. לומר שקדמן לדרך אל ההר: **נאמן עלינו כלב** וכאשר יאמר הוא כן אנחנו מודים ולפי שכלב היה שליח שבט יהודה גבר באחיו. והיה בעלה של מרים אחות משה לדרשת חז"ל. ולפיכך אמרו נאמן עלינו כלב. אבל באמת לא אמרו כן אלא לפי שסברו שיאמרו כמו שאמר להם אני עמכם בעצה: **(יב) נרגן** מתלונן: **כמתלהמים** ענין הכאה המשברת: **נשתוו** שוים ונשמעים לדבריהם: **השלימו** פי' הסכימו והשוו עמהם: **תרתם גנות** הוא נוטריקון של מלת ותרגנו: **תרתם גנות א"י** כדכתיב (תהלים ק"ו) דלקמיה דוירגנו באהליהם כתיב וימאסו בארץ חמדה: **גרם לכם** להיות שנואין. ובתנחומא גרס גרם לכם ללקות בשונאים וע"ש מ"ש בהמדורה ב': **נעשיתם סיגים** ופי' תשגשגי לשון סיג בחילוף השי"ן בסמ"ך: **עד שלא** בא השרב פרחתם. שדרך הכרם לפרוח בבא השמש והמפריח בבקר אינו הגון (רש"י בישעיה): **ביום שעברתי** בתנחומא גרס ביום שאמרתי: **נעשיתם קלון בעולם** מפרש נד מלשון נדידה. וקציר הוא ענף כמו ושלח קצירה (תהלים פ') ר"ל שנדלדל ונתבזה ענפיכם היפה הוא כבודכם ביום נחלה ביום שאמרתי כו': **אתם בכיתם** בכיה של חנם לפני כו'. נפקי להו מדכתיב ויבכו העם בלילה ההוא. ולא כתיב בלילה סתם רמז לאותו הלילה המיוחד לבכיה והוא ליל ט"ב (תורת חיים): **(יג) אלו סנהדראות** שכ"מ שנא' עדה אינו אלא סנהדרין: **לו מתנו** בארץ מצרים. וגו' או במדבר הזה לו מתנו. שעל זה הולך הדרוש: **לידון** פי' להיות נידון: **הניח המלך** את האלוגין שלו. אלוגין בלשון רומיי ספר זכרון אשר בו ישובח או יגונה דבר. וגם ספר עדות (מוסף). ור"ל שהניח המלך את העונש שהיה מגיע לו ע"פ הדת והנימוס: **אף כך** אמר להם הקב"ה במדבר כו'. שלפי שהם מאסו בארץ חמדה לכן אמר הקב"ה אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם. ואין החזרה מגלי (מלא העומר): **אמרו להם** אין אתם נאמנים עלינו כו'. מפני שאין כאן בפ' התשובה על יהושע וכלב. מבאר שהתשובה מפורש בפ' דברים אחינו המסו וגו' וכדמפרש שהם נאמנים יותר אצלינו כו': **ומי הם** משה ואהרן. שבהם פתח הכתוב תחלה וילונו על משה ואהרן ועל זה הוזל לרגום אותם באבנים. וז"ש אח"כ וכבוד ה' נראה באהל מועד. כלו' להצילם שיכנסו לשם. אבל יהושע וכלב לא היו נכנסים תוך ענן הכבוד: **מלמד שהיו זורקים** אבנים כו'. דייק מדכתיב סמוך לו בחד קרא. משמע ליה שכבוד ה' הוא דבק ללרגום אותם באבנים דלעיל מיניה (רש"א): **והענן מקבל** שכבוד ה' הוא הענן: **(יד) ב'** צווחות צווחתי מפניכם כו'. שראה כי לא נעצר כח לכבול. חילק השני צרות לד'. השנים בבית הראשון. והשנים בבית שני אלפי"ך סדר זו וע"ש: **אומרים בנו** כו' זהו תשובת משה להקב"ה שיאמרו בנו כו': **כאשר דברת** לאמר אני אמרתי לפניך כו'. הכוונה שמשה שאל להקב"ה באיזה מדה הוא דן את העולם. השיבו הקב"ה שהוא ארך אפים בין לצדיקים בין לרשעים כמ"ש ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים. א"ל משה רשעים יאבדו. א"ל הקב"ה חייך שאתה צריך לדבר (עיין רש"י). וזהו כוונת המדרש תנצח מדה"ר למדה"ד כאשר דברת לאמר שאתה מאריך אף גם לרשעים אימתי כו'. ומדה"ד העברת ממני כו' (כצ"ל וכ"כ בתנחומא ומדה"ד העברת ממני): **ואולם חי אני** כו'. הרכיב ב' פסוקים ואולם חי אני הוא תחלת פסוק במדבר י"ד פסוק כ"א. ואם יראו האנשים העולי' ממצרים מבן עשרים שנה ומעלה הוא במדבר ל"ב י"א: **בין שלא** היה עמהם בעצה לא היה נכנס. פחות מבן כ' ולא הביא ב' שערות בין שהיה עמהם בעצה בין שלא היה עמהם בעצה היה נכנס. ואם הביא ב' שערות. כצ"ל ור"ל מבן עשרים שנה ומעלה אף שלא היה עמהם בעצה ואף שלא הביא ב' שערות לא היה נכנס על שלא מיחה. פחות מבן עשרים שנה שלמים אם הביא סימנים. אם היה עמהם בעצה לא היה נכנס כיון שנראה כגדול והיה עמהם בעצה. כן היה הגזירה. אבל אח"כ ריחם ה' עליהם וביטל מהם הגזירה. וזה שסיים המדרש ואעפ"כ לא מת אחד מהם פחות מששים שנה. ור"ל שאף שבגזירה היה אף על פחות מבן עשרים שנה שלמים אם היה לו שערות והיה עמהם בעצה. מ"מ לא מת אחד כו'. משום שמחל להם הקב"ה. ועי' בפתיחתא דאיכה רבתי סי' ל"ג. אבל עד י"ט שנה שלמים אף שהיה להם שערות והיה עמהם בעצה לא היה בכלל הגזירה: **בא וראה** מה בין צדיקים לרשעים כענין שנא' ושבתם וראיתם בין צדיק כו'. כצ"ל. וכ"ה בתנחומא ור"ל בא וראה מה בין צדיקים כו' ואלו היו צדיקים קודם

לכן

שנה. בא וראה מה בין צדיקים לרשעים (מלאכי ג) בין עובד אלהים לאשר לא עבדו. משל למטרוניתא שהיתה לה שפחה כושית והלך בעלה למדה"י כל הלילה אומרת אותה שפחה לאותה מטרונה אני נאה ממך והמלך אוהב אותי יותר ממך. אמרה לה אותה מטרונה יבא הבקר ונדע מי נאה ומי שאוהב אותה המלך. אף כך או"ה אומרים לישראל אנחנו מעשינו יפים ובנו חפץ הקב"ה לכך אמר ישעיה יבא הבקר ואנו יודעין במי חפץ שנא' (ישעיה כא) אמר שומר אתא בקר וגם לילה יבא העוה"ב שנקרא בקר ואנו יודעין במי חפץ (מלאכי ג) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע. כתיב (תהלים סב) אך הבל בני אדם כזב בני איש א"ר חייא בש"ר לוי כל הבלים שישראל עושין כל ימות השנה במאזנים לעלות מוחל להם הקב"ה במזל מאזנים בחדש תשרי (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם: (טו) ויאמר ה' עד אנה ינאצוני. כט הה"ד (משלי א) ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם נאצו כל תוכחתי. מהו ותפרעו אלא כל טובה שיעצתי עליכם קלקלתם אותה ופרעתם אותה שנא' ותפרעו כל עצתי. מתחלה (שמות ג) וארד להצילו מיד מצרים ואתם לא עשיתם כן באתם לים ומיד קלקלתם את העצה שנאמר (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף. באלפי אלפים ורבי רבבות של מלאכים ירדתי בשבילכם ל והייתי מוסר לכאו"א מכם ב' מלאכים אחד חוגרו זיינו וא' נותן עטרה בראשו. לא ר' יהודה דצפרין אמר זונים אסר להם ור' סימאי אומר פורפירא הלבישן ושם המפורש חקוק עליו. וכל הימים שהיה בידם לא היה דבר רע נוגע בהם ולא מלאך המות ולא ד"א וכיון שחטאו א"ל משה (שמות לג) ועתה הורד עדיך. באותה שעה וישמע העם את הדבר הרע הזה וגו' מה כתיב (שם) ויתנצלו בני ישראל את עדים. מה עשה הקב"ה במתן תורה הביא למה"מ א"ל העולם כולו ברשותך חוץ מאומה זו שבחרתי לי. א"ר אלעזר בנו של ריה"ג אמר מלאך המות לפני הקב"ה על חנם נבראתי בעולם א"ל הקב"ה בראתי אותך שתהא משכל באו"ה חוץ מאומה זו שאין לך רשות עליה. ראה עצה שיעץ הקב"ה עליהם שיהיו חיים וקיימים שנא' (דברים ד) ואתם הדבקים וגו' וכה"א (שמות לב) והמכתב מכתב אלהים הוא חרות לב מהו חרות ר' יהודה אומר חירות מן המלכיות. ור' נחמיה אומר ממלאך המות. ור' אומר מן היסורין. ראו עצה שיעץ עליהם הקב"ה ומיד קלקלו העצה אחר מ' יום לכך נאמר (משלי א) ותפרעו כל עצתי. א"ל הקב"ה אני אמרתי שאין אתם חוטאים ותהיו חיים וקיימים כמותי כמו שאני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם כמה"ש שאין מתים ובקשתם אחר הגדולה הזאת למות אכן כאדם תמותון. באדה"ר שצויתי אותו מצוה אחת שיעשה אותה ויהיה חי וקיים לעולם שנא' (בראשית ג) הן האדם היה כאחד ממנו. וכן (שם ג) ויברא אלהים את האדם בצלמו שיהיה חי וקיים כמותו והוא חבל מעשיו וביטל גזירתי ואכל מן האילן ואמרתי לו כי עפר אתה. לג אף אתם אני אמרתי אלהים אתם חבלתם עצמכם כאדם אכן כאדם תמותון ומי גרם לכם כך ותפרעו כל עצתי. א"ל הקב"ה לד בטובה שהבאתי עליכם בה אתם מכעיסים. באו למדבר והאכלתי להם מן מ' שנה ולא נצרך אחד מהם לנקביו אותן מ' שנה אלא שאכלו את המן והוא נעשה להם בשר שנא' (תהלים עח) לחם אבירים אכל איש וגו'. ובו הכעיסו אותי לה אומר זה לזה אין אתם יודעין שיש לנו כמה ימים שלא עשינו צרכינו. ואדם שאינו עושה צרכו ד' ימים או ה' ימים הוא מת ונפשנו קצה בלחם הקלוקל שהיה קל בתוך מעיהם. אמר הקב"ה במה שהטיבותי להם בו הכעיסוני שנא' (ישעיה ה) מה לעשות עוד לכרמי וגו'. הלכו המרגלים וראו את הארץ ואת מוצא בכ"מ שישראל הולך ניכר הוא שנא' (שם סא) כל רואיהם יכירום וגו'. אמר הקב"ה אם רואים להם האמוריים מכירים הם אותן שהן ישראל והורגים אותם. אלא מה אני עושה על כל מדינה ומדינה שהיו המרגלים נכנסים היה ראש המדינה נינף או מלכה היה נינף. כדי שיהו עסוקים להוציא מתיהם ואין נותנין דעתם למרגלים שלא יהרגו אותן. והן הכעיסו בו כשבאו אצל משה ואצל ישראל אמרו מה הארץ בכ"מ שנכנסו מתים היו רואים ומה הנייה ארץ אוכלת יושביה. אמר הקב"ה אני הייתי סבור שאתם נעשין כאבות (הושע ט) כענבים במדבר וגו'. ולא הייתי סבור שאתם נעשין כסדום שנא' (דברים לב) כי מגפן סדום גפנם. (ישעיה ה) מדוע קויתי לעשות ענבים ויעש באשים. לכך אמר עד אנה ינאצוני. א"ל משה שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה והמתה את העם הזה כאיש אחד. שלא יהיו או"ה אומרים אלהי כנען קשים הם מאלהי מצרים. אלהיהן של מצרים שקר הם אבל של כנען של בעל הם. ואמרו אל יושב וגו' מבלתי יכולת ה' מפני שלא היה לו יכולת להוסיף להם מזונות הוציאם להמיתם במדבר ואין לשון יכולת אלא מזונות כמד"ת (מ"א ה) אלף כור חטים מכולת לביתו. ד"א שלא יהיו או"ה נוהגין בך כאכזרי לומר בא דור המבול ואבדן. בא דור הפלגה ובאו סדומיים ובאו מצריים ואבדן. אף אלו שקראן בני בכורי הרי הוא מכלה אותן כלילית חזו שאינה מוצאת כלום והיא הופכת על בניה. כך מבלתי יכולת ה'. אמר משה רבון העולמים (במדבר יד) כי עין בעין נראה אתה. מהו כי עין בעין אמר ר"ל הרי מאזנים מעוין. אתה אומר אכנו בדבר ואני אומר סלח נא. נראה של מי עומד שנא' (שם) ויאמר ה' סלחתי כדברך. אע"פ כן לא בטלה גזירתו של הקב"ה שאמר למשה ואעשה אותך. לו העמיד ממנו ס' רבוא שנא' (דה"א כג) ובני רחביה רבו למעלה. ולע"ל הקב"ה מכנסן שנא' (ישעיה מט) הנה אלה מרחוק יבאו ואלה מצפון ומים ואלה מארץ סינים. והגליות באים עמהם. והשבטים שהם נתונים לפנים מן סמבטיון ושלפנים מן הרי חשך הם מתכנסין ובאים לירושלים. אמר ישעיה לז (שם) לאמר לאסורים צאו אלו שנתונים לפנים מן סמבטיון. לאשר בחשך הגלו אלו שנתונים לפנים מן ענן של חשך. (שם) על דרכים ירעו ובכל שפיים מרעיתם אלו שנתונים בדפני של אנטוכיא. אותה שעה הם נגאלים ובאו לציון בשמחה שנא' (שם נא) ופדויי ה' ישובון וגו': (טז) עד מתי וגו'. הלכה תינוק שיש בידו אבן בשבת מהו לטלטלו לח שנו רבותינו נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה ואבן בתוכה מדור המדבר את למד שהיה הקב"ה נושאם במדבר כביכול כאשר ישא איש את בנו והיתה ע"ז בידם שנא' (נחמיה ט) אף

יד יוסף כט תנחומא ס"ז: ל תד"א ח"ב פ"ד: לא ס"ר פ' מ"ט. זוהר בראשית דף נ"ב. פדר"א פ"מ: לב תנחומא תשא וס"ז. ש"ר פ' ל"ב ופ' מ"א. תנחומא עקב. זוהר בראשית דף ל"ז. ובשלח דף מ"ט. ומשפטים דף קי"ג. ו"מ רות דף ק"א. תד"א ח"ב פ"ד. זוהר חיי שרה דף קל"א: לג זוהר חיי שרה דף קל"א: לד לעיל ס' ז': לה ספרי ה"א פסקא פ"ח: לו ברכות ז': לז ירוש' פי"א דסנהדרין. איכה רבתי ס' ב'. ובת"י פסוק ויאמר הנה אנכי כורת ברית: לח מסכת שבת:

מתנות כהונה

הנעורים: ה"ג בא וראה מה בין: מה בין צדיקים כו'. ואלו היה צדיקים קודם לכן ולכן הצ"פ שקלקלו זכו שלא מת א' מהם פחות מס' ואגב זה מביא מדרש על פסוק זה בין עובד וגו': שפחה כושית: ה"ג במדרש תרי עשר: ופרעתם ל' כי פרוע הוא פי' מגולה ומקולקל: זונים וכו'. הגורות קשר להם: פורפירא לבוש מלכות: עדים מהר חורב. העדי שקבלו בהר חורב והוא החירות כמו שדרש לקמן: משכל מכלה כמד"א שכלה חרב: ובטל גזרתי גרסי': ומי גרם להם כך גרסי': והיא נעשה להם, בשר. נשתנה לבשר גופם: שהיה קל כו'. קלקל כתיב דרש ביה קל קל: הכעיסו בו גרסי': ה"ג ואצל ישראל אמרו מה הארץ וגו' וכו': שנכנסו וכו'. כלו' כך אמרו המרגלים והספר מדבר דרך כינוי כדרך ל' קודש בכל מקום: של בעל. ל' חוזק וטוב כד"א שדה בעל: נוהגין בך. כלו' יאמרו עליך כי נוהג אתה בעצמך מנהג אכזרי: כלילית כו'. אמם של שדים מזקת התינוקות ואם אינה מוצאה כלום מזקת בניה ודבר זה צריך לביאור ארוך והמעיין בספר הזוהר פרשת אחרי מות יתבאר לו: דפנו של אנטוכיא. פי' הערוך רגלה: ה"ג ואיני יכול לסבול עד מתי כו': במה נסים עשיתי

עץ יוסף

לכן. ולכן אע"פ שקלקלו זכו שלא מת אחד מהם פחות מששים. ואגב זה מביא דרש על פסוק זה בין עובד כו': למטרוניתא תרגום שומר הפלגשים נטיר מטרוניתא: במאזנים לעלות פי' שיעלו הזכיות וירדו העונות ר"ל שימחנו. או פי' להיפך שירד הכף של הזכיות ויעלה הכף של עונות ע"ד נושא עון: (טו) ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם (משלי א' כ"ה) נאצו כל תוכחתי. (שם פסוק ל"ד): ופרעתם אותה לשון כי פרוע הוא. פי' מגולה ומקולקל (מת"כ). ור"ל והפסדתם כל עצתי שיעצתי לגדל אתכם בעולם. ובתנחומא גרס ובטלתם אותה: אחד חוגרו זיינו וכדעת רשב"י בש"ר פ' ל"א שאמר כלי זיין נתן להם והשם הגדול חקוק עליו כו': ואחד נותן עטרה בראשו. וכדאמר בפ' ר"ע שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ס' רבוא של מה"ש וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים. ופרש"י ב' כתרים של זיו שכינה: זונים כלי ורומי"ח תגורה (מוסף): פורפירא בגדי מלכות חשובים. ובש"ר פ' מ"ה מסיים בגא' ואמר עדי. ובחזית יליף פורפירא מואלבישך רקמה: ולא דבר אחר של חטא ומקרה רע. כי היו אז כמו אדה"ר קודם החטא והיו מדבקים בה' דיבוק תמידי עד שהם חיים לעולם: א"ל משה ועתה הורד עדיך. וגו' ואדעה מה אעשה לך. אלמא בעוד עדים עליהם היו מצולים מהפורענות (יפ"ת): אמר מה"מ כו' על חנם נבראתי כו'. הלשון אינו מדוייק כיון שא"ל בתחילה העולם כולו ברשותך כו' מה זו שאלה על חנם כו'. ונראה שר"ל בן של ריה"ג שאמר לפני מלאך המות כו'. לא קאי ע"ז שאמר המדרש תחילה מה עשה הקב"ה הביא למ"ה כו': מהו חרות נתבאר בש"ר פ' ל"ב: מן היסורים הבאים לגוף מהחלאים ועניות וכיוצא: לכך נאמר ותפרעו כל עצתי. כד"א כי פרוע הוא: והוא נעשה להם בשר. פי' נשתנה לבשר גופם (מת"כ): להם אבירים וכמו שדרשו ביומא ע"ה שהיה נבלע בכל איברים ולא היו צריכים לנקביהם: שהיה קל בתוך כו'. קלקל כתיב דרש ביה קל קל (מת"כ): ולא עשיתי בו וגו' מדוע קויתי לעשות ענבים ויעש באשים. ועל זה קאי המאמר הלכו המרגלים והלא כו' כמו שמסיק המדרש: בכל מקום שנכנסו כו'. כלו' כך אמרו המרגלים והספר מדבר דרך כנוי כדרך לשון המדרש בכל מקום: מדוע קויתי לעשות ענבים. ר"ל כהאבות שנקראו ענבים כמ"ש כענבים במדבר מצאתי ישראל כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם. ויעש באושים כדכתיב כי מגפן סדום גפנם וגו' ענבמו ענבי רוש וגו': אבל של כנען של בעל הם. אבל של כנען בעלי כח הם. וכן בעל ג"כ פי' כח כמו מי כמוך בעל גבורות: שלא היה לו יכולת להוסיף להם מזונות. עוד במדבר ע"י מן. ולא"י אינו יכול להביאם על כן המיתם במדבר: ד"א שלא יהיו או"ה כו'. הד"א בא להוסיף שיאמרו אף שבאמת יש יכולת בידו. נעשה להם כאכזר שלא חפץ להצילם. ונוהג אתה בעצמך מנהג אכזרי: כלילית אם של שדים מזקת התינוקות ואם אינה מוצאה כלום מזקת בניה (מת"כ) ודבריו מבוארים לפי דעת בעלי האמת בספריהם. ועיין בזוהר סדר אחרי מות ויתבאר לך: נראה של מי עומד. שידע משה שכל דבור שיצא מפי הקב"ה אפי' על התנאי אינו מבטל. לכן אינו יכול לבטל הדברים טובים שדבר על ישראל להביאם לא"י: שאמר למשה ואעשה אותך כו'. כדכתיב כאן אכנו בדבר ואורישנו ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו. אבל קשה הא זה היה מחוייב הקב"ה לקיים למשה מחמת שאמר הקב"ה כן למשה במעשה העגל ואעשה אותך לגוי גדול. ואפשר משום דכאן כתיב לגוי גדול ועצום ממנו. כמ"א לפי דברי הקב"ה שאמר במעשה העגל ואעשה אותך לגוי גדול לא היה מחוייב רק לעשות למשה ששים רבוא כמו ישראל. אבל לא יותר מששים רבוא. אבל ממה שאמר כאן לגוי גדול ועצום ממנו היה מחויב לעשות אותו יותר מששים רבוא. וז"ש אעפ"כ (שהיה ההבטחה למשה רק על התנאי היינו אם יכלה ח"ו את ישראל) לא בטלה גזירתו של הקב"ה שאמר למשה ואעשה אותך וגו' העמיד ממנו (יותר כנ"ל) מששים רבוא שנא' בני משה כו' ובני רחביה רבו למעלה. ור"ל וכמו שדרשו חז"ל בברכות דף ז' ע"א למעלה מששים רבוא: ולעתיד לבא הקב"ה מכנסן כו' לפי שאמר לעיל ומן אותה שעה נגזר' על בית המקדש שתחרב כדי שיגלו. לכן אמר ולעתיד לבא הקב"ה מכנסן: לפנים מן סמבטיון שהם אסורים ע"י הנהר סמבטיון שלא יוכלו לעבור. כדאי' בב"ר פ' י"א ולכן לא יכולו לבוא ט: מן הרי חשך שירד עליהם הענן וכיסה אותם כדאי' בירו' כלו' שהפסיק ביניהם והם נתונים אחורי הרי חשך: בדפני של אנטוכיא פי' הערוך רגלה. שהם קרובים לנו אלא שאבדו דרך לבא. וזהו דכתיב ועל דרכים

אף כי עשו להם עגל מסכה. וכן אתה מוצא כשעברו בים [לט] צלמו של מיכה עבר עמהם שנאמר (זכריה י) ועבר בים צרה. ובכל כך לא הניחן הקב"ה ואמר למשה קרעתי להם את הים והכעיסוני שנא' (תהלים עח) כמה ימרוהו וגו' ואף כאן הוציאו על הארץ שם רע ואיני יכול לסבול עד מתי אהיה סובל להם עד מתי לעדה הרעה: (יז) ד"א עד מתי. זש"ה (מלאכי א) כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי. אמר הקב"ה או"ה מכבדין אותן ואתם כמה עשיתי נסים לכם ומכעיסין אתם אותי. רצונך לידע עגלון מלך מואב אדם ערל היה ונכנס אחוד בן גרא אצלו [מ] כיון שהזכיר לו שמי חלק לי כבוד ועמד לו מכסא שנא' (שופטים ג) ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא לקיים מה שנא' כי ממזרח וגו'. (עליך) אמר הקב"ה או"ה מכבדין אותי וחולקים לי כבוד ואתם מכעיסין אותי ואני טוען אתכם עד מתי אני סובל עד מתי לעדה הרעה. אמר הקב"ה כביכול אדם קונה לו עבד שיהא העבד נוטל הפנס ומאיר לקונה ואני לא עשיתי כן אלא אתם עבדי (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים ואני נוטל את הפנס ומאיר לכם. ד"א בנוהג שבעולם אדם קונה עבד שאם יצא לדרך יהא עבדו קודם ומתקן לו אטימסייה ואני לא עשיתי כן אלא אתם עבדי ואני הייתי מתקן לכם אטימסייה שנא' (במדבר י) וארון ברית ה' וגו' לתור להם מנוחה. ד"א בנוהג שבעולם אדם קונה עבד שיהא עבדו אופה לו לחם ואני לא עשיתי כן אתם עבדי ואני אופה לכם לחם מן השמים וכה"א (תהלים עח) לחם אבירים אכל איש. אמר הקב"ה למשה אכלה אותם מלפני. אמר לפניו רבון העולמים אתה מאריך אף ועבד אם יהיו מעשיו טובים ויהא שומע [קו]לו ויהא רבו מסתכל בו בסבר פנים יפות אין מחזיקין לרבו טובה ואימתי הם מחזיקין בזמן שהעבד של תרבות רעה ורבו מסתכל בו בסבר פנים יפות. כך אתה אל תבט בקשה ערפם שנאמ' (דברים ט) אל תפן אל קשי העם הזה. א"ל הקב"ה בשבילך אסלח להם שנא' (במדבר יד) ויאמר ה' סלחתי כדברך:

פרשה יז (א) כי תבאו אל ארץ מושבותיכם. הלכה כמה דברים חייב אדם לעשות לבנו [א] שנו רבותינו ה' דברים האב חייב לעשות לבן. האב זה הקב"ה והבן אלו ישראל כשם שהאב חייב למול את בנו כן עשה הקב"ה לישראל מל אותם ע"י יהושע (יהושע ה) עשה לך חרבות צורים. האב חייב לפדותו והקב"ה פדה ישראל שנא' (ש"ב ז) לפדות לו לעם. ללמדו תורה והקב"ה לימד תורה לישראל (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם וכתיב (ישעיה מח) אני ה' אלהיך מלמדך להועיל. ללמדו מצות הקב"ה לימד את המצות לישראל. להשיאו אשה והקב"ה א"ל פרו ורבו. האב זקוק לבנו להאכילו ולהשקותו לרחצו לסוכו ולהלבישו וכן עשה הקב"ה לישראל (יחזקאל טז) וארחצך במים ואשטף דמיך ואלבישך רקמה ולחמי אשר נתתי לך (במדבר כא) עלי באר ענו לה. מה האב נותן לבנו נכסים כך הקב"ה עשה לישראל (ירמיה ג) ואתן לך ארץ חמדה. ומה הבן חייב להיות מעלה לאביו דורון. כך אמר הקב"ה לישראל כי תבואו אל ארץ וגו' ועשיתם עולה לה': (ב) [ב] כך פתח ר' תנחומא בר אבא בש"ר חנניה אחיו של ר' אחא ב"ר חנינא זאת הפרשה של נסכים שנא' (במדבר טו) או לאיל תעשה מנחה ויין לנסך שלישית ההין ומכאן ואילך והיה באכלכם מלחם הארץ ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה הרי חלה למטה ונסכים למעלה לפיכך פתח ר' חנינא (קהלת ט) לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך. אכול בשמחה לחמך [ג] זו פרשת חלה ושתה בלב טוב יינך זו פרשת נסכים מהו כי כבר רצה וגו' זו הכנסת ישראל לארץ שנא' כי תבאו אל הארץ וגו': (ג) ד"א [ד] הפסוק הזה מדבר כנגד אברהם. בשעה שאמר הקב"ה לאברהם (בראשית כב) קח נא את בנך את יחידך השכים אברהם ונטלו בזריזות והוליכו והעלהו להר המוריה אמר אברהם רבש"ע לחנם אמרת לי קח נא. א"ל לאו. אלא להודיעך בעולם שנא' (שם יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה. אמר רשב"י א"ל הקב"ה [ה] חייך שאני מעלה עליך שאם אמרתי לך שתשחוט את נפשך שלא היית מעכב על שמי שכך כתיב (בראשית כב) לא חשכת את בנך הרי כבר פירש מנין את יחידך זה נפשך שהנשמה קרייה יחידה שנא' (תהלים כב) הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי. אמר אברהם רבון העולמים אי אפשר לי לירד מכאן בלא קרבן. א"ל הקב"ה הרי קרבנך מתוקן מששת ימי בראשית (בראשית כב) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל. ושנו רבותינו אילו של אברהם נברא בין השמשות נטלו אברהם והעלהו עולה תחת בנו כמו שנא' ויקח את האיל ויעלהו לעולה. חסר המקרא מהו תחת בנו. אמר אברהם רבון העולמים [ו] תהא רואה כאילו דם יצחק זרוק לפניך. נטל האיל והפשיטו ואמר כך תהא רואה כאילו עורו של יצחק הפשטתי לפניך. נטלו והספיגו אמר כך תהא רואה כאילו יצחק מסתפג לפניך. שרפו ואמר כך תהא רואה כאילו אפרו של יצחק צבור על גבי המזבח. ד"א מהו תחת בנו א"ל הקב"ה חייך בנך נתקרב ראשון האיל הזה תחתיו. [ז] באותה שעה אמר אברהם איני זז מכאן עד שתשבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד לעולם. שאם ח"ו לא הייתי שומע לך אבדתני כל אשר יגעתי מימי. א"ל הקב"ה חייך כך הוא. ונשבע שלא ינסנו עוד שנא' (שם) ויאמר בי נשבעתי נאם ה'. [ח] א"ל הקב"ה יסורין קשים ונסיונין אחרים היו ראוין לבא על אברהם ואינן באין ואלו הן היסורין אותן שבאו על איוב היו

ראוין

יד יוסף [לט] ס"ר פ' כ"ד. ופ' מ"ח. פרק חלק. תנחומא כי תשא. וסדר ראה. ספרי ת"א פיסקא פ"ד. אדר"נ פ' ל"ד. מוה"ש מזמור ק"א. ירוש' סוכה פ' לולב וערבה. מכילתא בא. ילקוט שופטים: [מ] ילקוט שופטים רמז מ"ב: פי"ז [א] קדושין כ"ט. תנחומא ס"ז. ובזוהר תרומה דף קע"ד א' תלת מילין בעי בר נש למעבד לבריה מילה ופדיון ולנסבא ליה אנתו. ירוש' קדושין פ"ק. תוספתא קדושין פ"ק. ספרי ח"ב פיסקא ט"ג: [ב] תנחומא ס"ז. קה"ר פ"ט: [ג] קה"ר פ"ט: [ד] תנחומא ס"ו. קה"ר פ"ט: [ה] ספרי ח"ב פיסקא ט"ג. ב"ר פ' נ"ו סי' ו': [ו] ב"ר פ' נ"ו סי' י"ד: [ז] ב"ר פ' נ"ו סי' י"ח: [ח] ב"ר פ' נ"ז סי' ג':

מתנות כהונה

עשיתי לכם גרסי': **חלק** לי כבוד. לשמי: **הפנס** אור שקורין (לנטירנא): **איטימסייה** מקום מזומן וכשר למנוחה: ה"ג **מסתכל** בו בסבר פנים יפות: **אין מחזיקין** לרבו גרסינן: ה"ג לקמן בקהלת וכמן הוא אכול בשמחה לחמך זו פרשת חלה ושתה בלב טוב יינך זו פ' נסכים: **מהו** כי כבר רצה וגו'. זו הכנסת ישראל לארץ שנא' כי תבאו אל הארץ וגו': **ד"א הפסוק** הזה וכו'. כי ידעתיו בחירק תחת יו"ד והוא פועל יוצא: **הרי כבר פי'**. שלא חשך בנו מן השחיטה וזו יצחק שהכינו לכך: **ומנין** כלומר מנין ומאין ומאיזה טעם כתב שוב את יחידך: **מששת ימי בראשית**. דייק מדכתיב והנה איל משמעותי' הנה כבר הוא מוכן ומזומן מאז ולא בא לסתום אלא לפרש על זמן קודם שאין קדימה לפניו: **חסר המקרא**. בתמיה וכי חסר המקרא כלום ולמה לי למימר תחת בנו: **והספיגו** מקנחו בספוג להיות נקי וטהור כדהלוי בי טבחא: **אמר** אברהם איני זז גרסי': **בנך** נתקרב כו'. כאלו נתקרב ואח"כ האיל תחתיו וע"ל בב"ר פ' נ"ו ויתבאר לך: **אמר** לו הקב"ה יסורין וכו'. אברהם נתיירא מיסורי' וזהו אחר הדברים וגו' הרהורי דברים שהרהר על היסורין שלא יבואו עליו והבטיחו הקב"ה וע"ל בב"ר פ' נ"ז כי כן הוא: **לבוא** על אברהם. הספר מדבר דרך כינוי כי לא נאה לומר עליך: **דשאב**

של

ענף יוסף

חנס] שנא' ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. אמר רבה א"ר יוחנן אותו הלילה ליל ט"ב היה. אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם כו': (טז) [צלמו של מיכה עבר עמהם] קשה שלא היה כמה מאות שנה ביניהם. וי"ל כפי השורש שלמה ממנה האיש מיכה שעבד הפסל הוא שעבר עמהם. וכמו שנתחלק השכינה בעת שראה יעקב בנבואה את אפרים שעתיד לפרות ממנו ירבעם בן נבט: (יז) [אדם קונה לו עבד כו'] נ"ל שמגיד שהקב"ה בראם ופדאם הם חייבין לשמור מצותיו והם כעבדים. ומגיד הבתו נקראו בנים (יפ"ת):

ויקח

עץ יוסף

דרכים ירעו (יפ"מ) (טז) **אף** כי עשו להם עגל מסכה. וגו' ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר וגו'. וקרא להעגל אבן ע"ש הכתוב אומרים לעץ וגו' ולאבן וגו': **שנאמר ועבר** בים צרה. בפ' חלק גרסי' ועבר בים צרה א"ר זה פסלו של מיכה ופרש"י בלשון א' מיכה עשה פסל והביא עמו כשעברו ישראל הים. ואע"ג שמעשה הפסל היה אחרי מות יהושע. יש לומר שמה שמספר הכתוב מגנבת הכסף ומעשה הפסל היה במצרים אלא שהיה טמון ביד מיכה. ובימים ההם אין מלך בישראל הוא שהעיז לפרסם ענינו ועשה לו בית וכהני במה (יפ"ת): (יז) **עכו"ם** מכבדין אותי. דייק העדה הרעה הזאת כאלו הם נגרעו מכולם בהכרת כבודי והשגחתי באור החמה שזהו משל הפנס. ובהכנת כל דבר צרכו לדרכו זהו המשל שעבדו מתקן לו כל דבר. ובהכנת המזונות זהו המשל שיהיה אופה לו לחם: **הפנס** בל"י עששית וכו נר דולק שקורין לענטרנ"ע (מוסף): **ומאיר לכם** כמ"ש (שמות י"ג) וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש להאיר להם: **איטימסייה** מקום מוכן וכשר למנוחה. תרגום להיות עתידים דיהוון איטימוס: **וכה"א לחם** אבירים אכל איש. נראה דל"ל ודגן שמים נתן למו להם אבירים אכל איש: **ואימתי** הם מחזיקים כו' כלו' שמזה נופא ייטיב העבד אח"כ את דרכו לטובה. כראותו החסדים הגדולים שעושה רבו עמו:

פרשה יז (א) **האב** חייב כו'. כל זה הוא להתבונן מחסדי ה' עלינו בכל הענינים הנצרכים לנו. הן בקיום גופני הן בהשלמות הנפשי ואהבתו אלינו כאהבת האב לבניו באמת להיטיבו בכל דבר: **חייב לפדותו** אם הוא בכור: **ללמדו תורה** נ"ל ללמדו תורה שנא' ולמדתם אותם את בניכם. והקב"ה לימד תורה לישראל דכתיב (ישעיה מ"ב) אני ה' אלהיך מלמדך כו'. וכ"ה בתנחומא: **ללמדו מצות** שזה נכלל בכלל ולמדתם אותם את בניכם. והקב"ה לימד את המצות לישראל שנא' (ויקרא כ"ו) אלה המצות אשר צוה ה' (תנחומ'): **להשיאו אשה** כדכתיב (ירמיה כ"ט ו') וקחו לבניכם נשים: **האב זקוק** לבנו להאכילו כו'. לעיל אמר חמשה דברים האב חייב לעשות לבנו. וכאן אמר זקוק לבנו. משום שאינו חיוב רק שמזדקק לעשות לו זה מחמת אהבת האב לבנו. ובפרט עד ו' שנה: **נותן לבנו נכסים** דרך מתנה והבן חייב להעלות לו דורן כנגדו: (ב) **כך** פתח ר' תנחומא כו' זאת הפרשה של נסכים כו' לפיכך פתח כו' לך אכול כו'. ע"ד שכתב הבחיי שנסמכה פרשת נסכים למרגלים לנחם את הבנים המתאבלים לחזק לבם שיכ'סו לארץ ויקריבו שם קרבנות. וז"ש המדרש זאת הפרשה של נסכים כו' הרי חלה למטה [נסכי]ם למעלה ר"ל הרי שיש בפרשה זו חלה ונסכים.

יוסף לפיכך פתח כו' מהו כי כבר רצה וגו' זו הכנסת ישראל לארץ. ור"ל כי כבר רצה שמחל להם הקב"ה את עוונם ויכנסו לארץ: **זו פרשת חלה** לא נתחייבו ישראל בחלה רק בבואם אל א"י כדאמרי' בקדושין גדולה תורה שקדמה לחלה מ' שנה: (ג) **והעלהו** להר המוריה. א"ל הקב"ה אל תשלח ידך אל הנער. אמר אברהם כו'. כצ"ל. וכ"ה בתנחומא: **להודיעך בעולם** פי' להודיע טבעך בעולם. וכ"ה בתנחומא. ויצא מזה גם תועלת לי שימשכו אחרי אמונתך להכירני בעולם: **כי ידעתיו** בחיר"ק תחת היו"ד. והוא פועל יוצא: **הרי כבר פירש** שהוא יצחק כמ"ש קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק. וא"כ למה נאמר כאן עוד הפעם את יחידך: **מנין את יחידך** נ"ל מהו את יחידך. וכ"ה בתנחומא: **זה נפשך** שבא לרבות גם נפשו שנקראת יחידה. מיתורא דקרא. וכלל שניהם בדיבור אחד משום דשייכי אהדדי. כי בהיותו בנו יחידו הוי גלי קמיה קב"ה דהוה ניחא ליה טפי באיבוד נפשו מאיבוד נפש בנו. לפיכך נחשב לו ג"כ כאילו הקריב עצמו (נזה"ק): **רבון העולמים** אי אפשר לי לירד. בתנחומא אי' אפשר לי לירד. ופי' בתמיה: **מששת ימי בראשית** דייק מדכתיב והנה איל משמע כבר הוא מוכן ומזומן מאז. ולא בא לסתום אלא לפרש על זמן קדום שאין קדימה לפניו (מת"כ): **חסר המקרא** בתמיה. וכי חסר המקרא כלום אם לא היה כתיב תחת בנו: **אמר אברהם** רבון העולמים הריני שוחט את האיל כך תהיה רואה כאילו בני שחוט לפניך. נטל דמו אמר כך תהיה רואה כאילו דם יצחק זרוק לפניך. כצ"ל. וכ"ה בתנחומא. ור"ל שמפרש תחת לישנא דאהולי דכתיב תחת הנחשת אבי' זהב. שאמר הוי רואה דמו של זה כאילו דמו של בני להיות לו כופר נפש: **נטלו והספיגו** פי' הספיגו במלח כלשון המשנה זבחים פ"ו מסנה ה' וסופגו במלח ופי' הברטנורא לשון שאיבה ולקיחה כמו סופג את הארבעים. נותן עליו מלח כדי שיהא הכהן מוסף ומקבל המלח: **חייך בנך** נתקרב ראשון. פי' חייך שאני מעלה עליך כאילו בנך נתקרב ראשון כו'. והשתא מפרש תחת לישנא דאתפוסי להיות הוא ותמורתו קודש. שלישנא דאתפוסי הוא שקדושת ההקדש במקומו ונתפס גם בהתמורה. כמו תחתיה תעמוד הבהרת שעמדה במקומה. ולכן אמר הוי רואה כאילו בנך נתקרב ראשון והאיל הזה תחתיו דהיינו אהריו (נזה"ק): **איני זז** מכאן עד שתשבע לי כו'. עיין בב"ר פ' נ"ו ושם נתבאר: **שנא' ויאמר** בי נשבעתי. נתבאר בב"ר פ' נ"ו: **לבא על אברהם** הספר מדבר דרך כינוי כי לא נאה לומר עליך (מת"כ): **ואלו הן** היסורין שבאו על איוב. כי לאחר שכבר נגזרו היסורין לבא לא היו חוזרים ריקם בלי כופר נפש. וכדאמרי' באיכה רבתי בפסוק חם שוק בת ציון

וגו'

ראוין לבא על אברהם שכן הוא נסמך לפרשה (שם) ויהי אחרי הדברים האלה ויגד וגו׳ את עוץ בכורו ואת בוז. ועוץ היה איוב (איוב א) איש היה בארץ עוץ איוב שמו. באותה שעה א״ל הקב״ה לאברהם (קהלת ט) לך אכול בשמחה לחמך כי כבר רצה האלהים את מעשיך: (ד) ד״א לך אכול וגו׳. מדבר בשלמה ט בשעה שבנת את בהמ״ק ושכללו עשה ז׳ ימים חנוכה. וחזר ועשה עוד ז׳ ימים של חג. ושכחו לעשות יוה״כ והיו מצירין א״ר יצחק יצתה רוה״ק ואמרה לו לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך: (ה) ד״א כי תבאו אל ארץ מושבותיכם א״ר זכאי דשאב אמרו ישראל לפני הקב״ה רבש״ע בכ״מ אתה קורא אותה ארץ כנען וכאן ארץ מושבותיכם. א״ל הקב״ה חייכם נתתי אותה לאברהם ליצחק וליעקב וכולם מן המקרא והבן יורש את האב לכך כתיב ארץ מושבותיכם. י ולמה זכה כנען שנקראת הארץ על שמו. כיון ששמע שישראל באין פצה את המקום אמר הקב״ה אתה פציתה את המקום תקרא הארץ על שמך ואתן לך ארץ יפה כארצך ואי זו זו אפריקי: (ו) מה כתיב למעלה פרשת מרגלים ויעפילו לעלות הביאו אפילה על יושביה כולם באפלה. וארון ברית ה׳ ומשה לא משו מקרב המחנה שלא עלו עמהם א״ל משה כך אמר הקב״ה אלי לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם אמרתם אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבנו. מהו המסו לבבנו אמרו רבותינו יא מכאן שיערו הרמונים ששנו רבותינו הרמונים משימסו. המסו את לבבנו לאמר אמר משה מתחלה חלקתם אותה (דברים א) ותקרבון אלי כלכם. יב לטובה (שם ה) ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם לרעה ותקרבון אלי כלכם ותאמרו. וכתיב (שם א) ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה׳ אותנו הקב״ה אמר (מלאכי א) אהבתי אתכם והן אומרים בשנאת ה׳ אותנו. היו דורשין ואומרים תדע לך שהוא שונא אותנו מלך ב״ו יש לו שני בנים ויש לו שתי שדות אחת של שוקי ואחת של בעל. לא למי שהמלך אוהב נותן של שוקי ולאותו ששונא הוא נותן אותה של בעל. ארץ מצרים של שוקי והיינו בתוכה וארץ כנען של בעל והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען. אעפ״כ ותחגרו איש את כלי מלחמתו ויאמר ה׳ אלי אמור להם לא תעלו ולא תלחמו סבור הייתי לעלות אתכם עכשיו לא תעלו ירידה היא לכם אעפ״כ ותחגרו נעשיתם כולכם אחת. ותהינו לעלות ההרה מהו ותהינו שהיו אומרים מטיפה לטיפה נתמלא ההין. כתוב אחד אומר ותזידו וכתוב א׳ אומר ותהינו. מהו ותזידו שהזידו על חניותיו של הקב״ה. ותעלו ההרה ויצא האמורי וגו׳ מהו הדבורים מה הדבורה הזו כיון שהיא מכה לאדם מיד היא מתה אף אותם כיון שהיה אחד מהם נוגע בכם מיד היתה נפשו יוצאת. מה הדבורה הזו פורחת כך היו פורחים עליכם. לשעבר היו שומעים שמעכם ומתים שנאמ׳ (שמות טו) שמעו עמים ירגזון ועכשיו וירדפו ויכתו אתכם. ותשובו ותבכו לפני ה׳ ולא שמע ה׳ כביכול עשיתם מה״ד כאילו אכזרי. א״ר שמואל בר נחמני אוי להם לרשעים שהן עושין למה״ד כאילו אכזרי ׳ ויאמר י״י קום לך למסע אם באתי לעשות עמכם משפט אינן נכנסין לארץ אלא קום לך למסע הוי כי תבאו אל ארץ. ועשיתם אשה לי״י עולה או זבח א״ל הקב״ה כל מי שמקריב לי קרבן בעוה״ז אינו מקריבו על חנם אלא מקריבו והוא ערב עלי גם לעוה״ב. הוא זכה לקרב ואני מקבלו והוא ערב לי שנאמר (מלאכי ג) וערבה לה׳ מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמניות: (ז) ועשו להם ציצית. יג הה״ד (תהלים צז) אור זרוע לצדיק וגו׳ (ישעיה מב) י״י חפץ למען צדקו. זרע הקב״ה את התורה ואת המצות להנחילם לישראל לחיי העוה״ב. ולא הניח דבר בעולם שלא נתן בו מצוה לישראל. יצא לחרוש (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור. לזרוע (שם) לא תזרע כרמך. לקצור (שם כד) כי תקצר קצירך. לש (במדבר טו) ראשית עריסותיכם חלה. שחט נותן לכהן הזרוע והלחיים. קן צפור שלוח הקן. בחיה ובעופות (ויקרא יז) ושפך את דמו וכסהו בעפר נטע (שם יט) וערלתם ערלתו את פריו. קבר מת (דברים יד) לא תתגודדו. מגלח שער (ויקרא יט) לא תקיפו. בנה בית (דברים כב) ועשית מעקה (שם ו) וכתבתם על מזוזות. נתכסה בטלית (במדבר טו) ועשו להם ציצית. ועשו להם יד תעשה ולא מן העשוי. שלא יוציא מן נימין ויעשה מהן אלא מצוה להביא לבן ותכלת ויעשה. אימתי כשהוא תכלת ועכשיו אין לנו אלא לבן שהתכלת נגנז. על כנפי טו ולא באמצע אלא על הכנף. פתיל טז שהוא צריך לפותלן. אר״מ מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין יז שהתכלת דומה לרקיע והרקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר (שמות כד) ויראו את אלהי ישראל וגו׳. והיה לכם לציצית שתהא נראית וכמה שיעורה ב״ש אומרים ד׳ אצבעות וב״ה אומרים ג׳ וכמה חוטין ב״ש

יד יוסף ט ב״ר פ׳ נ״ט. מ״ק ט״ק. שבת פרק ב׳. ילקוט מ״א רמז קנ״ג : י תנחומא בא סי׳ י״ב. מכילתא בא פ׳ י״ח. ילקוט רמז רכ״ב. תוספתא שבת פרק ח׳ סי׳ י״ב : יא ריש מסכת מעשרות : יב ספרי ח״ב פיסקא ב׳ : יג תנחומא ס״ו : יד מנחות דף מ״ג : טו מנחות דף מ״ב : טז ספרי ס״ו : יז מנחות דף מ״ג. סוטה י״ז. חולין פ״ט. ירוש׳ פ״ק דברכות. במדב״ר פ״ד. וס׳ י״ד. תנחומא ס״ו. טוא״ח מזמור כ״ד. זוהר חלק ג׳ דף ע״א סי׳ ס׳ :

מתנות כהונה

של מקום שהם: **והיו מצירין**. עיין זה בפ׳ ב׳ דמס׳ שבת: **מן המקרא**. במקרא כתוב בנתינה לאברהם ליצחק וליעקב: **והבן יורש כו׳**. לפי׳ כתיב אצל ביאתם לתוכה מושבותיכם: **פצה** כלומר פינה והרחיב להם כדא׳ הפוצה את דוד פלני והצילני ובכל מקום גרס פינה: **על יושביה**. לא נתיישב יפה ונראה שר״ל עולים ושבים שההליכה והשיבה היה באפילה כדכתיב ותשובו ותבכו בפ׳ דברים: **שלא עלו וכו׳**. ויהיה פירוש מן המחנה ממקום החנייה כמו שפרש״י בפ׳ בהעלותך: **אמר להם משה וכו׳**. טעם למה לא עלה עמהם לפי שאמר הקב״ה וכו׳: ה״ג **מכאן** שיערו הרימונים. ופי׳ שיעור אימתי שיתחייבו במעשר למדו מכאן: **ששנו** ריש מסכת מעשרות ומפרש בירושלמי ר״י בר פזי בשם ריב״ל משיכנסו מחצה ר׳ יונה בעי מן רבנן דאגדתא הוא שמע לה אחינו המסו לבבנו פלגין לבבינו וכן מפרשו והולך לשון חלוקה על תחלת הבקשה של שליחות המרגלים שהיתה מחולקת מהקריבה הראשונה של מתן תורה משם שהיתה מסודרת ראשים וזקנים וכו׳ וכאן כולם בערבוביא כמו שפירש״י בפ׳ דברים והיתה מחולקת ומשונה מדרך המוסר: **לטובה** כלומר כששאלו כהוגן נאמר ותקרבון וגו׳: **אחת** של שוקי גרסי׳: שוקי שקייה כלומר של משקה: **בעל** בית השלחין שצריכין להשקותו: **ארץ** מצרים של שוקי שהנילוס עולה ומשקה את הארץ: **כלי מלחמתו**. לעלות לארץ ישראל: **לעלות** להגביה ולהגדיל אתכם: **ירידה** פי׳ דאל״כ לא תעלו למה לי: **נעשיתם** כו׳ דרש ותהינו לשון הן. והן הוא א׳ בלשון יון או י״ל דדייק מדכתיב ותחגרו איש וכו׳ כולם כאיש א׳ וכן עיקר: **נתמלא** ההין. כלומר כבר יש בידינו עונות ומתייראים אנחנו שלא נתמלא ההין כלומר המדה: **על חניותיו**. נראה שראו שהארון ברית ה׳ לא מש ממקום החנייה ואעפ״כ הזידו המה ועלו ודרש ותהינו לשון חנייה בחילוף ה״א בחי״ת אותיות אחה״ע: **פורחים עליכם**. כלומר במהירות ובזריזות באו עליכם: **מדת הדין וגו׳**. לפום ריהטא משמע דצ״ל מדת הרחמים כי השם הכתוב הוא שם ד׳ והוא של רחמים וכן פירש״י בפ׳ דברים ויש ליישב כאילו הוא אכזרי בלי תערובת רחמים מלקבל תשובתם אע״פ שברית כרותה ששערי דמעה לא ננעלו: **אלא מקרבו**. כלומר הוא מקרבו בעה״ז: **גם** לעה״ב. דייק מדכתיב לה׳ דמשמע לעולם שכולו לה׳ ובלע המות לנצח: **שלא** יוציא מן נימין. כמו שפירש״י והרא״ש בפ׳ התכלת ובפ״ק דסוכה ומכאן תשובה לפירוש הרמב״ם שפי׳ מעט הנימין משום ביזוי מצוה וע״ש: **לפותלן** כלומר שזורין ולא יהיה כל החוט בד בבד: **מה** נשתנה תכלת מכל גרסי׳: **שתהא** נראית. פי׳ שצריך שיהיו הציצית על בגדיו כדי שיזכור תמיד מצות השם

עץ יוסף

וגו׳ לא נבראו היסורין להגם כו׳: **ויהי אחרי** הדברים האלה. שהרהר אברהם ביראת היסורין שלא יבאו עליו נתבשר שיש עוץ זה איוב בעולם שהוא יקבל היסורין: **שנא׳ איש** היה בארץ עוץ איוב שמו. ופי׳ ארץ עוץ ארץ של איש ששמו עוץ והיינו איוב. וב׳ שמות היה לו (יפ״ת): (ד) **וחזר** ועשה עוד ז׳ ימים של חג. כדכתיב (דה״ב ז׳) כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים. וע׳ בב״ר פ׳ ל״ה: **ושכחו לעשות** יום הכפורים במועד קטן אמרו שאכלו בכוונה שדרשו ק״ו ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד דוחה שבת דאיסור סקילה (ופרש״י וקרבן יחיד נשיאים דחנוכת המזבח) מקדש דקדושתו קדושת עולם וקרבן צבור ויוה״כ דעונש כרת לא כ״ש. אלא אימתי היו דואגים. התם צורך גבוה הכא צורך הדיוט. ופריך הכא נמי מיעבד ליעבדו מיכל לא ליכלו ולשתו. ומתרץ אין שמחה אלא בבשר ע״ש: (ה) **דשאב** שם מקום: **מן המקרא** כלו׳ מפורש במקרא כתוב שניתנה לאברהם יצחק ויעקב. ולא מן הדרש: **והבן יורש** כו׳ לפיכך כתיב הכא ביאתם לתוכה מושבותיכם כאילו נאחזים בה בירושה מהנחלת האבות: **פצה** כלו׳ פינה והרחיב להם כמד״א הפוצה את דוד ובשאר מקומות במדרש גרס פינה (מת״כ). ועכל לקמן סדר שופטים סי׳ י״ג אי׳ שנרגשי פנה והלך לו. וכן הוא בויק״ר פ׳ י״ז: (ו) **על יושביה** הא״א כתב שנ״ל הביאו אפילה עליהם ממה שעלו בהר למה בארון ברית ה׳ כו׳: **מקרב המחנה** פי׳ ממקום החנייה כמו שפירש״י בחומש: **אמר להם** משה כו׳. טעם למה לא עלה עמהם לפי שאמר הקב״ה כו׳: **מכאן שיערו הרמונים** פי׳ שיעור אימתי שיתחייבו במעשר: **משימסו** משיתמעכו תחת ידו (ברטנורא). ובירוש׳ ריש מס׳ מעשרות אי׳ ר׳ יודא בר פזי בשם ריב״ל משיכנסו מחצה. ר׳ יונה בעי מן רבנן דאגדתא הוא שמע לה אחינו המסו לבבינו פלגין לבבינו. וכן המדרש כאן מפרש והולך לשון חלוקה על תחלת הבקשה על שליחות המרגלים שהיתה מחולקת מהקריבה הראשונה של מתן תורה ששם היתה מסודרת ראשים וזקנים וכו׳. וכאן כולם בערבוביא כמו שפרש״י בסדר דברים והיתה מחולקת ומשונה מדרך המוסר: **לטובה** כלו׳ כששאלו כהוגן נאמר ותקרבון וגו׳: **של שוקי** לשון תשוקה. וכן הביא הערוך מן המדרש אין שוק׳ של אשה אלא לבעלה שנא׳ ואליך תשוקתו. ופי׳ השדה הצמאה והמשתוקקת למים. והפך ממנה שדה הבעל כדאי׳ בריש מ״ק (א״א): **ארץ מצרים** של שוקי. שהנילוס עולה ומשקה את הארץ: **כלי מלחמתו** לעלות לארץ ישראל: **לעלות** להגביה ולהגדיל אתכם: **ירידה היא לכם** פי׳ דאל״כ לא תעלו למה לי (מת״כ): **נעשיתם כולכם אחת** ותחגרו דרשו לשון קיבוץ ואסיפה. כמו חגירת לפורכן. ועיין במת״כ: **נתמלא ההין** כלו׳ כבר יש בידינו כמה עונות ומתייראים אנחנו שלא יתמלא המדה (ודרש ותהינו לשון הין) ור״ל שעשינו ההין מלא לכן אנו מוסרים נפשינו לעלות ההרה: **שהזידו על** חניותיו כו׳. שכיון שאמרה משה בהם שלא יעלו ולא ילחמו כי ה׳ אין בקרבם ולא ילך הארון עמהם. והם ראו כן שהארון לא מש ממקום החנייה. ואעפ״כ הזידו ועברו על דברי הקב״ה ויעלו ההרה. וזהו דכתיב מתחילה ותהינו ואח״כ ותזידו: **פורחים עליכם** כלו׳ במהירות ובזריזות באו עליכם: **שהן עושין** מדת הדין כאילו אכזרי. נראה דצ״ל מדת הרחמים. כי השם שכתוב כאן הוא שם הוי״ה ב״ה. והם כשחטאו עשו אותו כאילו אכזרי דכתיב ולא שמע הוי״ה בקולכם ולא האזין אליכם כמו שמסיק. וכ״ה ברש״י סדר דברים. והמת״כ כתב שיש ליישב הגירסא כאילו מדת הדין אכזרי בלי תערובות רחמים מלקבל תשובתם. אע״פ שברית כרותה ששערי דמעה לא ננעלו. והוא משום שלא היתה תשובה גמורה רק מיראת העונש ע״כ: **אלא** קום לך למסע. וגו׳ ויבואו וירשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם. ולא בזכות עצמם. וזהו שמסיים המדרש הוי כי תבאו אל ארץ וגו׳ ר״ל שמיד אחר ויכתום עד חרמה כתיב כי תבאו אל ארץ שיתחילו לילך וליסע ממקום הזה למקום אחר: **אלא מקריבו** כלו׳ הוא מקריבו בעה״ז. והוא ערב עלי גם לעה״ב. להשפיע בעבור זה רב טוב בעוה״ב כלו׳ לימות המשיח: **גם לעולם הבא** דייק מדכתיב לי״י דמשמע שכולו לי״י ובלע המות לנצח (מת״כ): **הוא זכה** לקרב כו׳. נראה דלעיל איירי מעולה ועולה באה על הרהור הלב. אבל שלמים שלא באה על שום חטא חביב יותר לפני הקב״ה וכנגד זה אמר הוא זכה לקרב כו׳ והוא ערב לי: (ז) **זרע הקב״ה** דרש זרוע מלשון זרע. כי כן יכונה המע״ט שעל ידם קוצר טובה הרבה. והאור אור התורה: **כי תקצר** קצירך. לדוש לא תחסום שור בדישו. לם כנ״ל. וכן הוא בתנחומא: **שחט** פי׳ אם שחט: **תעשה ולא** מן העשוי. פי׳ תעשה לשמה ולא מן העשוי כבר שלא לשמה: **שלא יוציא** מן נימין. של הטלית ויעשה כו׳. כן הוא בבחיי. וברש״י מנחות מ״ב ע״ב: **ולא באמצע** אלא על הכנף. ר״ל לא למעלה מג׳ גודלין מפני שאינו נקרא כנף. ולא למטה מכשיעור שיש מקשר גודל עד כציפורן משום שנא׳ על הכנף ואם היה למטה מקשר גודל היה תחת הכנף (א״ח סי׳ י״א): **פתיל שהוא** צריך לפותלן. פי׳ שיהיו שזורין ולא יהיה כל חוט בד בבד. מיהו בדיעבד אם לא שזרן לא פסל בהכי (כ״נ וא״ר): **שהתכלת דומה** כו׳ התכלת הוא צמר צבוע בדם חלזון שהוא דג שדומה עינו לעין הים ודמו שחור כדיו ובים המלח הוא מצוי. וצורין אותו צמר תחלה בסיד. ואח״כ מכבסין אותו עד שיהא נקי. ומטילין ביורה רותחת הדם ההוא והצמר עם סממנין כמו אהל וצריף כדרך ששפין הצבעין כדי שיקלוט הצמר את העין (בחיי סדר שלח) והמזרחי כתב שתחלת צבוע ירוק של חלזון. פי׳ חלזון הוא דג ועולה מן הים פ״א לשבעים שנה ומראית דמו ירוק דומה לים: **ויראו את** אלהי ישראל. וגו׳ ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר. הרי דבשמים כתיב ספיר

יח ב"ש אומרים ד' ובית הלל אומרים ג'. וראיתם אותו יט פרט לכסות לילה או אינו אלא פרט לסומים. חזר ואמר למען תזכרו נתן ראיה ונתן זכירה. זכירה למי שאינו רואה ראיה למי שרואה. וראיתם אותו אותו ולא אותה. שאם עשית כן כאילו כסא כבוד אתה רואה שהוא דומה לתכלת. וראיתם וזכרתם כ המראה מביא לידי זכרון וזכרון מביא לידי מעשה שנא' (במדבר טו) למען תזכרו ועשיתם למה (דברים לב) כי לא דבר רק הוא מכם. משל לבעל הבית שהיה שוקל ארנוניות וכותב אפכיות. א"ל אביו בני הוי זהיר באפכיות שחייך נתון בהן. כך א"ל הקב"ה לישראל כי לא דבר רק הוא מכם כי היא חייך וגו'. ולא תתורו אחרי לבבכם הלב והעינים הם סרסורין לגוף שהם מזנין את הגוף. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי משל לאחד מושלך לתוך המים הושיט הקברניט את החבל וא"ל תפוש חבל זה בידך ואל תניחהו שאם תניחהו אין לך חיים. אף כך א"ל הקב"ה לישראל כ"ז שאתם מדובקין במצות (שם ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום וכה"א (משלי ד) החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך. והייתם קדושים בזמן שאתם עושים את המצות אתם מקודשים ואימתכם מוטלת על האומות. פרשתם מן המצות נעשיתם מחוללים. א"ל הקב"ה לישראל בעוה"ז ע"י יצה"ר אתם פורשים מן המצות. לע"ל אני עוקרו מכם שנא' (יחזקאל לו) ואת רוחי אתן בקרבכם וגו':

סדר קרח

פרשה יח (א) ויקח

קרח בן יצהר בן קהת וגו'. א הה"ד (משלי יח) אח נפשע מקרית עז זה קרח שחלק כנגד משה ומרד וירד מן הכבוד שהיה בידו. ואין נפשע אלא מרידה כמד"א (מ"ב ג) מלך מואב פשע בי. ומדינים כבריח ארמון שהעלית הארץ בריחיה בעדו. ארמון שחלק על משה ועל המקום. ויקח אין ויקח אלא משיכת הדברים רכים שנמשכו כל גדולי ישראל והסנהדראות אחריו. במשה הוא אומר (במדבר א) ויקח משה ואהרן את האנשים האלה. וכן (ויקרא ח) קח את אהרן ואת בניו אתו. וכה"א (הושע יד) קחו עמכם דברים. וכן (בראשית יב) ותקח האשה בית פרעה. הוי ויקח קרח שבדברים רכים משך לבם. ויקח קרח ע"י מה נחלק ע"י אליצפן בן אחי אביו שנעשה נשיא על משפחתו (במדבר ג) ונשיא בית אב למשפחות הקהתי אליצפן בן עוזיאל אמר קרח ד' אחים היו אחי אבא שנא' (שמות ו) ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועוזיאל. עמרם הבכור זכה אהרן בנו לגדולה ומשה למלכות מי ראוי ליטול את השניה לא השני שנא' ובני קהת עמרם ויצהר. אני בנו של יצהר הייתי ראוי להיות נשיא על משפחתי והוא עשה בנו של עוזיאל קטן של אחי אבא יהי גדול עלי. הריני חולק עליו ומבטל כל מה שנעשה על ידו לכך ויקח קרח: (ב) ויקח קרח ב מה כתיב למעלה מן הענין (במדבר טו) ועשו להם ציצית קפץ קרח ואמר למשה טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית. א"ל חייבת בציצית. א"ל קרח טלית שכולה תכלת אין פוטרות עצמה ד' חוטים פוטרות אותה. בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה. א"ל חייב במזוזה. א"ל כל התורה כולה רע"ה פרשיות אינה פוטרת את הבית פרשה אחת שבמזוזה פוטרת את הבית. א"ל דברים אלו לא נצטוית עליהן ומלבך אתה בודאן הה"ד ויקח קרח אין ויקח אלא לשון פלוגתא שלבו לקחו וכענין שנאמר (איוב טו) מה יקחך לבך. הוא שמשה אומר להם המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל. אמרו חכמים חכם גדול היה קרח ומטועני הארון שנא' (במדבר ז) ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם וקרח בן יצהר בן קהת. וכשאמר משה (שם טו) ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת מיד צוה ועשו ר"נ טליתות תכלת ונתעטפו בהן אותן ר"נ ראשי סנהדראות שקמו על משה שנא' ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קריאי מועד. עמד קרח ועשה להם משתה ונתעטפו בטליתות תכלת. באו בני אהרן ליטול מתנותיהם חזה ושוק עמדו כנגדן אמרו להן מי צוה אתכם ליטול כך לא משה לא נתן כלום לא דבר המקום כך. באו והודיעו את משה. הלך לפייסן מיד עמדו כנגדו לקדמו לפני משה. ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים מי הם אליצור בן שדיאור וחביריו האנשים אשר נקבו בשמות. ג אע"פ שלא פרסמן הכתוב נתן סימניהן ומתוך המקראות את מבין אותם. משל למה"ד לבן טובים שנמצא גונב כלים מבית המרחץ ולא היה רוצה בעל הגניבה לפרסמו התחיל נותן סימניו. אמרו לו מי גנב כליך א"ל אותו בן טובים בעל קומה ושיניו נאות ושערו שחור וחוטמו נאה משנתן סימניו ידעו

יד יוסף יח מנחות דף מ"א. זבחים י"ח: יט מנחות דף מ"ג. שבת כ"ז. זבחים י"ח: כ מנחות מ"ג: **פי"ח** א תנחומא ס"ז: ב תנחומא ס"ז. ירוש' פרק חלק. מדרש משלי סי' י"א פסוק בעות בעשרו. יונתן ריש קרח: ג לעיל פ' י"ג סי' ז'. פסיקתא רבתי פ"י:

מתנות כהונה

השם יתברך כמו שכתבו הפוסקים ודרש ציצית לשון הבטה כד"א מציץ מן החרכים: **ולא אותה.** דהל"ל אותה כלומר המצוה של ציצית וכתב אותו אלא שרמז לכסא הכבוד וכמו שאחז"ל כל הזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה שנא' וראיתם אותו: **כי לא דבר רק הוא מכם.** ר"ל כמו שדחז"ל ואם רק הוא מכם הוא רק כלומר מגדכם שהרי אם תרצו תעשו לכם מעשים וסימנים המחזיקים כח הזכרון המביא לידי מעשה וכהאי דאמרי' בעירובין אגמריה בסימנין ואסבריה בדדמי ליה ומסורת סייג לתורה: **ארנוניות** מסים: **אפכיות** פי' הערוך ספר זכרונות: **שחייך** וכו'. שמתוך כך נזהרו במצות המלך: **מזנין** גורמין לו שמזנה באותו ומה' יסיר לבו: **הקברניט** מנהיג הספינה נקרא כן: **תפוש** חבל זה. שבו ימשכנו ליבשה או לתוך הספינה: **חסלת פרשת שלח. בעה"י נתחיל פרשת קרח: זה קרח.** שהיה הוא ומשה בני אחים: ה"ג **ומדינים** שחלק על משה ועל המקום כבריח ארמון שהעלת הארץ בריחיה בעדו כארמון: ה"ג **בנו** של עוזיאל קטן של אחי כו': **ד'** חוטין. בכל ציצית חוט א': **פוטרת** אותה גרסי': **אתה** בודאן. כפר לאמר אין תורה מן השמים כדאי' במד' קהלת בפסוק זבובי מות יבאיש: **שלבו** לקחו גרסי': **הבדיל** אלהי ישראל. ולא אני מעצמי: **עבודת** הקדש עליהם גרסי': **וכשאמר** וכו'. זה היתה חכמתו: **לקדמו** היו מקדימים לדבר אתו קשות וזהו שאמר לפני משה: **אשר** נקבו. עיין לקמן: **אותו** בן טובים. פי' אותו שגנב הוא

ענף יוסף

פרשה יח (א) [ויקח קרח כו'] כתב הרמב"ן שמחלוקתו של קרח היה במדבר פארן בקדש ברנע אחר מעשה מרגלים. וכעסו של קרח היה על נשיאות אליצפן כמאמר רבותינו. וקינא גם באהרן כמו שנאמר ובקשתם גם כהונה. ונמשכו דתן ואבירם עמו. וטענתם היה להמיתנו במדבר ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ע"ש שהאריך בדברי טעם ודעת כדרכו דרך הקדש: ואני

עץ יוסף

ספיר וכמעשה וגו' כמראה אבן ספיר דמות כסא. אלמא רקיע הוא כמחזה כסא (מנחות מ"ג וע"ש בתוס'): **שתהא נראית** דרש ציצית לשון הבטה כד"א מציץ מן החרכים. ור"ל שצריך שתהא הציצית תלוי ויוצא מן הכנף. וע"ז בעי וכמה שיעורה שתהא יוצא. ועיין מנחות מ"א ובספרי סדר זו: **וכמה שיעורה** שיהיה תלויה הענף לבד מן הגדיל (רש"י): **ב"ש אומרים** ד' וכן הלכה כדאמרו בפ' התכלת הלכתא ארבע בתוך שלש משולשת ד'. שפירוש נותן ד' חוטין בסוף הטלית בתוך ג' אצבעות וכופלן לשמונה חוטין. ומשולשת פי' תלויה הציצית ד' אצבעות והיינו כב"ש: **אותו ולא אותה** דהל"ל אותה כלו' המצוה של ציצית (מת"כ) ובספרי אי' ר"מ אומר וראיתם אותם לא נאמר (ופי' הז"א דהא אציצית קאי וציצית הוא ל"ר) אלא וראיתם אותו. מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאילו הקביל פני השכינה שהתכלת דומה לים כו' והרקיע דומה לכסא הכבוד. ור"ל כמ"ש בגמרא כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב התם ואותו תעבוד. ופרש"י מה להנך שכינה אף כאן שכינה: **המראה** פי' ראיית ציצית מביאה לידי זכירת מצות (רש"י): **כי לא דבר רק הוא מכם.** ר"ל כמו שדרשו חז"ל ואם רק הוא מכם הוא רק כלו' מגדכם. שהרי אם תרצו תעשו לכם מעשים וסימנים המחזיקים כח הזכרון המביא לידי מעשה. וכהאי דאמרינן בעירובין אגמריה בסימנין ואסבריה בדדמי ליה ומסורת סייג לתורה (מת"כ): **ארנונית** בל"י מה שמקבלים אנשי העיר לתת ארוחה או מתנה לשלטון ושר (מוסף): **אפכיות** ספר הזכרונות (ערוך) והמעריך פי' כתבי קבלות: **ולא תתורו** אחרי לבבכם. ואחרי עיניכם אשר אתם זונים. הלב והעינים כו': **מזנין** גורמין לו שמזנה באותו ומה' יסיר לבו: **הקברניט** בלשון יוני מנהיג הספינה רב החובל (מוסף): **תפוש חבל זה** שבו ימשכנו ליבשה או לתוך הספינה: **בעוה"ז** הוא סיום במאמר טוב ובתקות ישועה באחרית ב"ב: **אתם פורשים** כי הנפש מצד עצמה לולא יצורי הגוף היתה תאותה רק בטוב. כי עלם מאוויה רק ששה ושמחה לעשות רצון ה'. אבל המניעה רק מצד היצר הבא מחומר הגוף. ולכשיעקר היצר אז ממילא יהיו רוצים במצות:

מסה ואהרן את האנשים האלה. לקחם בדברים. וכן ותקח האשה בית פרעה בודאי אין לומר שלקחוה בזרוע שאין זה כבוד מלכות אע"כ פי' בדברים. וכן קח את אהרן ואת בניו אתו כדאי' בילקוט שם קח את אהרן וגו' פתה אותו בדברים לפי שהוא בורח מן השררה. ואין קח אלא לשון פיתוי. וכ"ה ותקח האשה בית פרעה ע"כ. וכן אפשר שהנשיאים ג"כ ברחו מן הגדולה לפיכך כתיב ויקח משה ואהרן את האנשים האלה שלקחם בדברים: **ע"י אליצפן** כו' לכך ויקח קרח. לכן פי' יחוסו כאן לרמז שבשביל יחוסו שהוא בן יצהר הוא שחלק: **(ב) מה כתיב** למעלה מן הענין. הביאור ראיה לויקח קרח שלקח פ' ציצית: **טלית שכולה תכלת** כו'. נ"ל דס"ל לקרח דצריך להטיל בה ד' חוטין לכן רק שפטורים מתכלת (ז"ר): **טלית שכולה תכלת** כו'. בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה. הלעיג על שני מצות אלו דוקא. לפי ששניהם עשוים לזכרון. כי בציצית כתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'. וכמו כן מצות מזוזה בא לזכרון לאדם שיזכור בה בה' בצאתו ובואו מן הבית. וקרח אמר שכיון שכל העדה כולם קדושים וצדיקים לא יצטרכו לדבר המזכיר להם ביראת החטא כי מעצמם הם נזהרים. ובטענות אלו היה מהניף את העם כדי שיסכימו אתו במחלוקתו. וכן כתיב בסוף ויקהל עליהם קרח את כל העדה (עיר גבורים). והבתי כתב שבזה רמז משל על ישראל. כי המשילם לטלית שכולה תכלת ובית מלא ספרים. וכיון בזה לומר כי ישראל שכולם קדושים וכולם חשובים מלאים מן המעלות למה יצטרכו למשתררים ולמתנשאים עליהם. והמשיל המשתררים לחוט של תכלת שכרוך על השבעה חוטין כן הם מתגאים עליהם שיהיו כפופים תחת ידם. גם המשיל המשתררים למזוזה שהיא עומדת בחוץ וכולם כלויים מבפנים: **ארבע חוטין** פי' בכל ציצית חוט אחד: **בית מלא ספרים** כתב הפ"ך על התורה לא ידעתי מאין להם שאל קרח שאלה זו. ומצאתי גמר קיחה קיחה כתיב הכא ויקח וכתיב התם ויקח ספר הברית עכ"ל. וכלי יקר כתב דמפיק לה מדכתיב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם. למה לי לכתוב פתח אהליהם אלא שיצאו נצבים לחרף ולגדף על המזוזה שבפתח אהליהם: **את הבית** ושני פרשיות שבמזוזה פוטרת. כצ"ל: **רע"ה פרשיות** אבל בירושלמי פרק כל כתבי ומס' סופרים ס"פ ט"ז ובשוח"ט מזמור כ"ב ואותיות דר"ע אות צדי"ק אי' קע"ה פרשיות בתורה שכתוב בהם דבור אמירה וצווי כנגד שנותיו של אברהם. ואפשר שצ"ל גם כאן כן. ועיין בספר לק"ט להרב המקובל מוהר"ש א"פ שתופס הגירסא כמו שהיא לפנינו רע"ה פרשיות: **בודאן** פי' מוציאן כמו (מ"א י"ב) בחדש אשר בדא מלבו. וכמו (נחמיה ו') מלבך אתה בודאם: **שלבו לקחו** לצד אפיקורסות: **ומטועני הארון היה** והיה צריך להיות עניו ולא לבקש גדולות. והוא לא כן עשה: **וקרח בן יצהר בן קהת**. ובני קהת היו טועני הארון: **ועשה להם משתה** כמ"ש בחולין ה' שאין השתה בלא אכילה ושתיה: **לא דבר המקום כך**. כפר לאמור אין תורה מן השמים כדאי' במדרש קהלת פסוק זבובי מות: **מיד עמדו כנגדו** לקדמו לפני משה. בתנחומא גרס עמדו כנגדו שנא' ויקומו לפני משה: **אע"פ שלא פרסמן הכתוב** כו'. והנה זה מדרכי התורה שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום שמפרסמין אגל המצוה והזכות כמו בחנוכת המזבח וכאן

סדר קרח

פרשה יח (א) זה קרח שהיה הוא ומשה בני אחים: **וירד מן** כבוד שהיה בידו. וכדאי' בזוהר ריש ס' זה מאי ויקח. נסיב עיטא בישא לגרמיה. כל דרדף בתר דלא דיליה איהו עריק מקמיה. ולא עוד אלא מה דאית ביה אתאביד מיניה. קרח רדיף בתר דלאו דיליה. דידיה אביד ואחרא לא רווח עכ"ל. וז"ש המדרש וירד מן הכבוד שהיה בידו: **מלך מואב פשע בי.** מקרית עוז שפשע בתורה שהיא קרית עוזו של הקב"ה שנא' ה' עוז לעמו יתן. ומדינים כבריח ארמון שעשה דינין עם משה ועם המקום העלית הארץ בריחיה בעדו כארמון. ויקח. כצ"ל (א"א ומת"כ): **אלא משיכת דברים** שלקח בעצתו את אנשי ישראל. ומביא ראיה שגם על דברים בלתי ממשיים שייך לשון לקיחה כמו קחו עמכם דברים. וכן ויקח

ידעו מי הוא. אף כאן אע"פ שסתמן הכתוב בא ונתן סימניהן ואתה יודע מי הם. נאמר להלן (שם א) אלה קריאי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות. ונאמר כאן נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם ויקהלו על משה ועל אהרן: (ג) ויקח קרח ד לקח טליתו והלך ליטול עצה מאשתו כשאמר הקב"ה למשה (שם ח) קח את הלוים וגו' וטהרת אותם וכה תעשה להם לטהרם וגו' והעבירו תער על כל בשרם מיד עשה כן לקרח. התחיל לחזור על ישראל לא היו מכירין אותו אמרו לו מי עשה לך כך א"ל משה עשה בי. ולא עוד אלא נטלני בידי ורגלי והיו מניפין אותי ואומר לי הרי אתה טהור. והביא את אהרן אחיו וקשטו ככלה והושיבו באהל מועד. מיד התחילו שונאי משה להתגרות בו את ישראל ואמרו משה מלך ואהרן אחיו כה"ג ובניו סגני כהונה. תרומה לכהן מעשר לכהן כ"ד מתנות לכהן. מיד ויקהלו על משה מיד ויאמרו אליהם. א"ר לוי באותה שעה כינס קרח עדתו ואמר להם הרביתם עלינו משוי יותר משעבוד מצרים טוב לנו תחת מצרים מתחת ידכם ובקשו לסקלו לפיכך וישמע משה ויפול על פניו. א"ל משה לא למלוכה אני מבקש ולא לאהרן אחי כהונה גדולה שנא' ואהרן מה הוא כי תלינו עליו. אמר משה רבש"ע לא כך צויתני (שמות כח) ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו והרי עומדים כנגדנו להרגנו. אמר בקר וידע י"י את אשר לו. מהו כן א"ר נתן אמר הקב"ה אם נתקבצו כל חרטומי העולם ובקשו להפוך את הבקר לערב לא יוכלו. וכשהבדלתי בין אור לחשך כך הבדלתי אהרן להקדישו בקדש הקדשים. מיד וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה לא נלך ולא נבוא אכ"כ אלא לא נעלה (משלי יח) שפי כסיל מחתה לו. פתחו פיהם לפורענות לומר שהן מתין בירידה ולא בעליה כשם שאמרו כך מתו וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה. אמר משה הואיל ולא רצו לילך אצלי אני אבא אצלם אולי יתביישו ויחזרו בהם שנא' ויקם משה וילך אל דתן ואבירם. כשראו אותו התחילו לחרף ולגדף שנא' ודתן ואבירם יצאו נצבים וכי יושבין או כורעים או נופלים יוצאים בני אדם אלא כשיצאו הן מחרפין ומגדפין. נאמר כאן יציאה והצבה ונאמר בגלית הפלשתי יציאה והצבה דכתיב (ש"א יז) ויצא איש הבינים וגו' ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים יום. מה יציאה והצבה התם בחרופין ובגדופין אף כאן בחרופין ובגדופין. לפיכך פתח משה ואמר אם כמות כל האדם ימותון אלה. ותפתח הארץ את פיה בוא וראה כמה קשה מחלוקת שכל העוזר במחלוקת הקב"ה מאבד את זכרו שכך כתיב ואש יצאה מאת י"י ותאכל את החמשים ומאתים איש. א"ר ברכיה כמה קשה המחלוקת שב"ד של מעלן אין קונסים אלא מבן כ' שנה ומעלה וב"ד של מטה מבן י"ג. ובמחלוקתו של קרח תינוקות בן יומן נשרפו ונבלעו בשאול תחתיות דכתיב ונשיהם ובניהם וטפם וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה לכך כתיב ויקח קרח: (ד) ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי. ולמה לא כתיב בן יעקב או בן ישראל. הוש"ה (בראשית מט) בסודם אל תבא נפשי אלו המרגלים. בקהלם אל תחד כבודי זה קרח. אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע לא במרגלים ולא במחלוקת של קרח לא יזכר שמי על אותן רשעים. ואימתי יזכר שמי כשהן מתייחסין ועומדים על הדוכן (דה"א ו) בן תחת בן אסיר בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל. ודתן ואבירם ומכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו. דתן ואבירם לפי שהיו שכנים של קרח שהיה שרוי בדרום דכתיב (במדבר ג) משפחות בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה. ודגלו של ראובן סמוך להם שנא' (שם ג) דגל מחנה ראובן תימנה. אבל דגלו של יהודה היה במזרח ויששכר וזבולן עמו שנא' (שם) והחונים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה וסמוכין להן משה ואהרן דכתיב (שם ג) והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו. לפי שהיו אלו סמוכין לתורה זכו להיות בני תורה כדכתיב (תהלים ס) יהודה מחוקקי וכתיב (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וכתיב (שופטים ה) וזבולן מושכים בשבט סופר. ודתן ואבירם שהיו שכנים לקראת בעל מחלוקת לקו עמו ואבדו מן העולם: (ה) ויקהל עליהם קרח. א"ל כל העדה כולם קדושים וכולם שמעו בסיני אנכי י"י אלהיך ומדוע תתנשאו על קהל י"י. אלמלא אתם שמעתם לבדכם והם לא שמעו הייתם אומרים עכשיו כולם שמעו ומדוע תתנשאו. מיד נזדעזע משה מפני המחלוקת מפני שכבר היה בידן סורחן רביעי. משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש כשסרח רביעית נתרשלו ידי אוהבו של מלך. אמר כמה פעמים אטריח את המלך. אף כאן משה חטאו בעגל (שמות לב) ויחל משה. (במדבר יא) ויהי העם כמתאוננים ויתפלל משה. במרגלים (שם יד) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים. במחלוקתו של קרח אמר כמה אוכל להטריח את המקום. לפיכך וישמע משה ויפל על פניו: (ו) וידבר אל קרח בקר. מה ראה לומר בקר ח אמר משה שמא מתוך מאכל ומשתה אמרו דבר זה אמר שמא בין כך ובין כך יעשו תשובה לכך נאמר בקר ויודע ה'. א"ל אין לי רשות ליכנס עכשיו אין לפניו לא אכילה ושתיה אלא בשבילנו על שאכלנו ושתינו. ד"א א"ל משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם לערב יום ולילה והוא שאמר הכתוב בתחלה (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר ויבדל אלהים בין האור ובין החשך בשביל תשמישו של עולם. וכשם שהבדיל בין האור ובין החשך בשביל תשמישו של עולם כך הבדיל ישראל מן האומות שנא' (ויקרא כ) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. וכך הבדיל אהרן שנא' (דה"א כג) ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים. אם יכולין אתם לערב אותה הבדלה שהבדיל בין האור ובין החשך אתם יכולין לבטל את זו. לכך א"ל בקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו כבר הוא מתוקן ואת אשר יבחר בו יקריב אליו: (ז) זאת עשו קחו לכם מחתות ותנו בהן אש ושימו עליהם קטרת לפני ה' מחר. ט מה ראה לומר כן א"ל בדרכי הגוים יש נימוסין הרבה וכומרין הרבה כולן מתקבצין בבית אחד ואנו אין לנו אלא ה' אחד ותורה אחת ומשפט אחד ומזבח אחד וכה"ג א'. ואתם ר"נ איש מבקשים כהונה גדולה אף אני רוצה בכך. לכן אתה וכל עדתך זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו הרי לכם תשמיש החביב מן הכל הוא הקטרת חביבה מן כל הקרבנות וסם המות נתון לתוכו שבו נשרפו נדב ואביהוא לפיכך התרה בהם והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש. א"ל משה הרי אני אומר לכם שלא תתחייבו. מי שיבחר מכם יצא חי וכלכם אובדין. רב לכם בני לוי הרי אמרתי לכם

יד יוסף ד תנחומא ס"ז: ה פרק חלק. ותנחומא ס"ז: ו לעיל פ"ג סי' י"ב. ת"כ מצורע. נגעים פרק י"ב. אדר"נ פ"ט. תנחומא במדבר סי' י"ב: ז תנחומא ס"ז: ח תנחומא ס"ז: ט תנחומא ס"ז;

מתנות כהונה

הוא בן פוטים ועיין בפ' נשא בפ' י"ג: לקח טליתו. כמו שפי' למעלה וכן פי' רבינו בחיי: עצה מאשתו. כמו שדרז"ל על חכמת נשים בנתה ביתה וגו' בפ' חלק: והלך כו'. דרש ויקח על לקיחת וקבלת העצה וי"ו של והלך כמו ושד: הרביתם כו'. ל' רב קדייק וכן הוא בילקוט: ואמר להם. למשה ולאהרן: אמר בקר. הקב"ה אמר כן למשה: אם נתקבצו גרסי': לכך כתיב ויקח. שלקח לו דין מיוחד ומשונה משאר עונשים: הייתם אומרים. כלומר היה לכם לאמר טובים אנו מכם: ה"ג אין לפניו לא אכילה ושתיה. כלומר לא משום שיש לפניו אכילה ושתייה ח"ו אלא וכו': כבר הוא מתוקן. הקדוש משמע הוא קדוש: מן הכל הוא הקטורת גרסי': נתון לתוכו. כתן לא אמר אלא נתון וכן הוא בילקוט פי' כי בכל קטורת כבר נתן אותו

עץ יוסף

וכאן אלא הפורענות הכתיבן (בחיי): אותו בן טובים פי' אותו שנגנט הוא בן פוטים: (ג) לקח טליתו כדלעיל טלית שכולה תכלת: והלך ליטול עצה מאשתו. אולי דייק מדכתיב ויקח נגלים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם. מורה שגם המה הסכימו עמהם. וכמו שאחז"ל על פסוק חכמת נשים בנתה ביתה וגו' בפרק חלק: מיד עשה כן לקרח. לפי שאהרן היה כהן ולא היו מגלחין אותו. וא"כ לאחר משה היה קרח שבני קהת היו עמרם ויצהר. וקרח היה בן יצהר. א"כ הוא היה גדול שבלוים (ז"ר): מי עשה לך כך. שהשהית את שער שלך לגנות שלא תהיה נאה כדרך שאדם שהוא נאה כשהוא מסולסל בשערו: מעשר לכהן ר"ל מעשר מן המעשר שיהא תרומת מעשר. או אתי כראב"ע ביבמות פ"ו דאמר אף לכהן: הרביתם כו' לשון רב דייק. וכ"ה בילקוט: טוב לנו למות תחת מצרים. כ"ה בתנחומא. ודרש מ"ש כי העליתנו כו' למות במדבר. ר"ל טוב היה לנו למות במצרים ולא במדבר: ובקשו לסקלו אפשר יליף הא ויפול על פניו דמשה ממ"ש במרגלים ויפול משה ואהרן על פניהם שכתוב שם ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים שדרשוהו שם על משה ואהרן (רד"ל): לא יוכלו וכשם שהבדלתי בין אור. כצ"ל: כך הבדלתי את אהרן להקדישו בק"ק. כי אין קדושתו במקרה ונרעש כי אם בעצם הנפש הוא גבול מזולתו: אמר משה הואיל ולא רצו כו'. משום שאין מחזיקים במחלוקת: בחרופין כי היציבה מורה על ההתחזקות הנמצא בלב איש נגד זולתו: כמה קשה מחלוקת ובשבם מוסר מביא מאמר חז"ל שביום מחלוקתו של קרח לא ירד המן. וביום שעשו את העגל ירד המן הרי כמה קשה המחלוקת: הקב"ה מאבד זכרו ולכן אבד את זכרם שגם קבורה לא היתה להם שעי"ז יזכרו לפעמים כשנראה קבריהם בעולם: תינוקות בן יומן נשרפו. דכתיב ותאכל את החמשים ומאתים איש את מרבה אף הקטנים. ונבלעו דכתיב וטפם שהם עוללים קטנים: ולכך כתיב ויקח קרח. שלקח לו דין מיוחד ומשונה משאר עונשים (מת"כ): (ד) בסודם אל תבא נפשי אלו המרגלים כו'. כן הוא בתנחומא כאן. אבל בס' ויחי כרבה ובתנחומא אי' בסודם אל תבא נפשי במעשה זמרי. ובקהלם אל תחד כבודי בשעה שהן נקהלין על משה בעדת קרח. והנדתינו מפרש כדעת רב שמואל בר יצחק בפרק חלק בסודם כו' אלו המרגלים ובקהלם כו' זה עדת קרח. שמעשה מרגלים היה קודם מעשה קרח: אלו המרגלים שהיה קבלה בידם שהמרגל משבט שמעון הוא היה בעל המעשה ביניהם (רש"א): זה קרח מדכתיב אחד ותצוא בלשון עתיד דליש דרמז כמי אהא (יפ"ת): אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע לא במרגלים כו'. כי מטבע הבנים נמשכים ממזג אביהם והתגלגל שאין בקרבו שמץ מן מדות האלה. כי אם ברוע בחירתם יעשו ולא נמשך ממזגו: ואימתי יזכר שמי כשהן עומדין על הדוכן. מפני שבד"ה בהתיחסם על הדוכן לא מנינו בכל משפחות לוי שנזכר בהם שם יעקב אלא על בני קרח. לכך דייקו שיעקב ביקש רחמים לבל יזכר שמו עליהם כי אם כשיתקנו דרכם לעשות תשובה מאז שוב יהיו מתייחסים אחריו במעשה הטוב כמו בענין הדוכן. ולפיכך נזכר שמו עליהם (נזה"ק): מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו. וכדכתיב (דה"ב כ') בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך: זכו להיות בני תורה. שלמדו והגו תמיד מפי משה ואהרן: יהודה מחוקקי וכדכתיב לא יסור שבט מיהודה זו סנהדרין שהוא מכה ורודה. ומחוקק מבין רגליו אלו שני סופרי הדיינים כו' (ב"ר פ' צ"ח): יודעי בינה לעתים כדאי' בילקו"ר פ' י"ג מהו לעתים ר"י אמר לעיבורים. לדעת מה יעשה ישראל באיזה יום יעשו המועדות. ראשיהם מאתים אלו מאתים ראשי סנהדראות שהיה שבט יששכר מעמיד כו'. וכן אי' באסת"ר: (ה) אלמלא נ"ל אלמלי ביו"ד לבסוף. ועיין מגילה כ"א תוס' ד"ה אלמלא: והם לא שמעו הייתם אומרים. כלו' היה לכם מקום לומר טובים אנחנו מכם: מיד נזדעזע משה בקודם זה היה יכול להמלין בעד ישראל על מעשה העגל שאמר להקב"ה לי צוית לא יהיה לך. ולהם לא צוית. אבל עכשיו שאמר קרח כולם שמעו בסיני אנכי ה' כו' א"כ אין להם תירוץ על מעשה העגל. ולכן נזדעזע בזאת בידם עכשיו סרחון רביעי וכתיב פעמים שלש עם גבר: (ו) אין לפניו לא אכילה כו'. כלו' לא משום שיש לפניו אכילה ושתיה ח"ו אלא כו': כבר הוא מתוקן ר"ל הקדוש משמע הוא קדוש. וה"ק ואת הקדוש כבר והקריב אליו: (ז) נימוסין בלשון יוני חק ומשפט (למוסף). ור"ל שעובדים לאלילים הרבה כי אינן יודעים האחדות האמתית הפשוט'. ולכן הם מעמידים כהנים רבים איש איש כפי עבודתו ואלהות מיוחד אבל אנחנו לא כן: וסם המות נתון לתוכו. והכוונה שנתן להם עצה שיענשו בה עונש מיתה. וזה סם המות דרך משל (בחיי): הרי אמרתי לכם התראה רבה וגדולה: ולא טפשים היו כלו' איך נתפתו כל כך ולא נפל פחד עליהם. ומתרץ הם המאו בנפשותם כי נפשם נהפכה לרע עד שלא מצאו בחירה בנפשם להפוך לבם. ולכן מכנם חטאים בנפשותם.

כי

לכם. לא טפשים היו שכך התרה להם וקבלו עליהם לקרב. הם חטאו בנפשותם שנא' את מחתות החטאים האלה בנפשותם. וקרח שפקח היה מה ראה לשטות הזו אלא עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו שמואל ששקול כמשה ואהרן שנא' (תהלים צט) משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו כ"ד משמרות עומדת מבני בניו שכולם מתנבאים ברוה"ק שנא' (דה"א כה) כל אלה בנים להימן. אמר אפשר הגדולה הזו עתידה לעמוד ממני ואני אדום. ולא ראה יפה לפי שבניו עשו תשובה ועומדין מהן ומשה היה רואה. לכך נשתתף לבא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכולם אובדין ואחד פליט והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש : (ח) ויאמר משה אל קרח. י מי שילך ומדבר עם יוסף אומר לשמעון שמע. י"א שהיה מבקש ממנו שיחזור בו ואומר לפניו דברים רכים. כיון שראה שלא שמע אמר עד שלא ישתתפו אחרים עמו התחיל לדבר להם שמעו נא בני לוי הקטן הוא הכבוד שבידכם המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל וגו' חזר על קרח ויקרב אותך ואת כל אחיך בני לוי לפי שהיה גדול שבשבט נעשו אחיו טפלה לו. לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה' המחלוקת הזו אינה כנגדנו אלא כנגד הקב"ה. משל למלך שהיו לו עבדים הרבה ורצה לעשות אחד מהן בן חורין וליתן לו זמורה חזר ועשה אותו סנקליטיקוס. עמדו חביריו כנגדו אמרו אם הוא עצמו בא ונטל לעצמו אותה גדולה יפה עשו שעמדו כנגדו עכשיו שרבו הוא שעשה לו כל מי שעומד כנגדו לא כנגד רבו הוא עומד. אף כך א"ל משה אילו אהרן אחי נטל לעצמו את הכהונה יפה עשיתם שנתרעמתם עליו. עכשיו הקב"ה נתן לו שהגדולה והגבורה והמלכות שלו כל מי שעומד על אהרן לא על הקב"ה הוא עומד לכך כתיב ואהרן מה הוא כי תלינו עליו. יא בוא וראה חסידותו של אהרן הצדיק בשעה שהציק משה שמן המשחה על ראשו נזדעזע אהרן ונבעת אמר למשה אחי שמא לא הייתי ראוי להמשח בשמן הקדש ומעלתי ונתחייבתי כרת שאמר הקב"ה על בשר אדם לא ייסך. לפיכך העיד הכתוב עליו (תהלים קלג) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן כטל חרמון. הקיש שמן המשחה לטל הרמון. מה טל חרמון אין בו מעילה כך שמן היורד על אהרן אין בו מעילה לפיכך הנועדים על ה'. כל הדברים האלו פיים משה לקרח ואין את מוצא שהשיבו דבר. לפי שהיה פקח ברשעו אמר אם אני משיבו יודע אני בו שהוא חכם גדול ועכשיו יקפחני בדבריו ואני מתרצה לו בעל כרחי מוטב שלא אזקק לו. כשראה משה שאין בו תועלת פירש הימנו. וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם אף הם עמדו ברשען ולא נזקקו להשיבו. ויאמרו לא נעלה הכשילם פיהם לרשעים וברית כרותה לשפתים שמתו וירדו לשאול תחתית לאחר שירדו חיים שאולה. המעט כי העליתנו וגו' כי תשתרר עלינו על מה את מתרברב עלינו מה טובה עשית לנו הוצאתנו ממצרים שהוא כגן י"י ובארץ כנען לא הכנסתנו אלא הרי אנו במדבר והנגף משתלח בנו העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה : (ט) ויחר למשה למה שאדם הדן עם חבירו ומתווכח ומשיבו יש לו נחת רוח. ואם אינו משיבו יש לו צער. ויאמר משה אל י"י אל תפן אל מנחתם אל תקבלם בתשובה. היה צריך למקרא לומר אל תפן אל עבודתם מהו אל מנחתם כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע יודע אני שיש לאלו חלק באותה מנחה שהקריבו שנא' מלבד עולת התמיד ומנחתה והיתה של כל ישראל קריבה הואיל ופירשו אלו מבניך אל תסתכל בחלקם תניחנו האש ואל תאכלנה. לא חמור אחד מהם נשאתי יב מה שהיה דרכי ליטול לא נטלתי מהם בנוהג שבעולם אדם שהוא עושה בהקדש נוטל שכרו מן ההקדש. ואני בשעה שהייתי יורד מן מדין למצרים היה דרכי ליטול מהן חמור שבשביל צרכיהם ירדתי ולא נטלתי. וכן שמואל הצדיק אמר (ש"א יב) הנני ענו בי נגד י"י ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי. שור שהייתי מקריב עליהם לקרבן ומבקש רחמים עליהם וכן למשוח עליהם מלך משלי היה. שנא' (שם א טז) עגלת בקר תקח בידך. וכה"א (ש"א ט) כי זבח היום לעם בבמה ולא נטלתי משלהם. וכשהייתי חוזר ועושה דיניהם וצרכיהם והולך וסובב כל עיירות ישראל שנאמר (ש"א ז) והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל. דרך העולם בעלי דינין הולכין אצל הדיין ואני הייתי הולך וסובב מעיר לעיר וממקום למקום והמור שלי. וכן משה אמר (שמות יח) כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי ואני לא עשיתי כן אלא הלכתי אצלם ולא הרעותי את אחד מהם שלא חייבתי את הזכאי ולא זכיתי את החייב. וכשראה משה שעמדו בגאותן א"ל אתה וכל עדתך וגו'. הלך קרח כל אותו הלילה והיה מטעה את ישראל ואומר להם מה אתם סבורים שאני עוסק ליטול את הגדולה לעצמי אני מבקש שתהא הגדולה על כלנו חוזרת שמשה נטל מלכות לעצמו והכהונה גדולה נתן לאחיו והיה הולך ומפתה כל שבט ושבט כראוי להם עד שנשתתפו עמו מנין שנא' ויקהל עליהם קרח את כל העדה הקריבו כולם מדברים עמו. מיד וידבר י"י אל משה ואל אהרן לאמר הבדלו מתוך העדה הזאת ויפלו על פניהם ויאמרו אמרו לפניו רבש"ע מלך ב"ו שמרדה עליו מדינה ועמדו וקללו את המלך או שלוחיו י' או כ' מהם משלה שם לגיונותיו ועושה בם אנדרלומוסיא והורג הטובים עם הרעים לפי שאינו מכיר בהם מי מרד ומי לא מרד מי כבד את המלך ומי קלל אבל אתה יודע מחשבותיו של אדם ומה שהלבבות והכליות יועצות ויצר בריותיך אתה מבין ואתה יודע מי חטא ומי לא חטא מי מרד ומי לא מרד אתה יודע רוח של כאו"א מהם לכך נאמר אלהי הרוחות לכל בשר האיש אחד יחטא. א"ל הקב"ה יפה אמרתם אני מודיע מי חטא ומי לא חטא : (י) וידבר י"י אל משה לאמר העלו מסביב למשכן קרח. יג אע"פ ששמע משה מפי הגבורה לא א"ל העלו

יד יוסף י תנחומא ס"ז : יא הוריות י"ב. כריתות ה'. שוח"ט מזמור קל"ג. ויק"ר פ"ג : יב שמואל רבתי פ' י"ד. ילקוט ש"א רמז ק"א : יג תנחומא ס"ז :

מתנות כהונה

אותו סם שכל המקריבו ואינו נבחר לכך ימות ורבינו בחיי גרס נתן להם בתוכו ופירשו על העלה שיען אותה להקטירו ולדעתי דידן עדיף : **הרי אמרתי לכם**. התראה רבה וגדולה : **וקרח שפקח**. כלומר בשלמא המה הר"נ איש י"ל ששגו בלי דעת אבל קרח כו' : **ששקול כו'**. כן דרשו חכמים ז"ל ממה שנא' משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו : **שנא' כל אלה גרסי'** : **אדום** לשון וידום אהרן וכה"א ואדום לא אנא פתח : **שבניו עשו תשובה גרסי'** : **ומשה היה רואה גרסי'** : **ששמע מפי גרסי'** : **מי שילך וכו'**. דסיפיה דקרא שמעו נא וגו' : **הקטן המעט** פירושו המעט באיכות ולא בכמות : **אלהי ישראל וגו' גרסי'** : **לפי שהיה גדול גרסי'** : **וליתן לו זמורה גרסי'**. פי' שכך היה המנהג שכל מי שהמלך משחררו נותן בידו זמורה והוא סי' חירות ושבט מושל כמו עדיין בים מקומות שהמושלים והרודים בעם יש בידם מקל יד והוא סימן לממשלתם : **סנקליטיקום** שר ויועץ מיועציו כן פי' בערוך וכן אהרן בראשונה היה לוי ונבחר לעבודת השם ואחר כך נבחר לכה"ג ובילקוט לא גרס חזר וכו' : **אמרו הבריות אם הוא כו'** : **יקפחני גרסי'** פי' יסתום ויסתיר דברי : **שמתו וירדו לשאול תחתית**. זה גיהנם : **שאולה** זה פי הארץ ודייק מדכתיב ב' פעמים לא נעלה ובשעת הדין כתוב ג"כ וירדו וגו' ואח"כ ויאבדו וגו' : ובילקוט גרס לשפתים וירדו לשאול שנא' וירדו הם וגו' : **ומשיבו** תשובה על דבריו בהן ולאו ואלו לא השיבו כלל : **אל מנחתם כו'**. פירוש לו לומר אל עבודתם שהרי הקטורת אינה מנחה : **שהקריבו** כלומר שישראל מקריבים ערב ובקר וכן משמע בפירש"י בחומש : **מלבד כו'**. כלומר מנחת התמיד שעליו נאמר מלבד וגו' ואותה מנחה היתה קריבה משל ישראל : **דרכי** כלומר מנהגי מצד הדין : ה"ג **עליהם** לקרבן ומבקש רחמים : **וכן למשוח כו'**. בשעה שהיה הולך למשוח את דוד למלך : ה"ג **משלי היה** : **ולא נטלתי גרסי'** : ה"ג בגאותן אמר להם אתה וכל עדתך וגו' הלך קרח כו' : **שמשה נטל גרסי'** : ה"ג **והיה הולך** ומפתה כל שבט ושבט כראוי לו. פירוש לפי מה שהיה גדולת משה ואהרן נוגע ומזיק להם : **כלם מדברים עמו**. י"ל דברו דברי מחלוקת על משה ובילקוט גרס כל העדה שנכנסו ובאו עמו מיד כו' : **אנדרלמוסיא** גרסי'

ענף יוסף

(ט) [ואני בשעה שהייתי יורד ממדין למצרים כו'] ובשמות רבה פ"ד סי' א' אי' אלא כך אמר משה כל אותן המסעות שהיינו נוסעים במדבר לא אמרתי לאחד מהם שיטול דבר משלי כו'. ולא רצה לדרוש שם כמו כאן בשעה שהייתי יורד מן מדין למצרים. כי יקשה לו מה היה לו ליטול באותה הפעם שלא ישראל לא היו במדין שיטול מהם חמור. לכן דריש על המסעות שבמדבר. והמדרש דכאן לא רצה לדרוש המסעות דמדבר דשלא לא היה הולך בשביל צרכיהם יותר מצרכו. וכי הוא לא הוצרך לגלגל עמהם

עץ יוסף

כי מי שמגביר בחטא גם נפשו נהפכה לרעה ואז אין תקוה לו לשוב : **אפשר הגדולה הזאת כו'**. ולכן חשב עצמו מוכן לאלו הגדולות. ולכן החל במחלוקת. ואחר שהחל במחלוקת אז החל להלית את המריבה במאמרו כל העדה כולם קדושים וכאילו אינו מכוון על עצמו : **ששקול כו'** כן דרשו חז"ל מה שנא' משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו : **אדום** לשון וידום אהרן : (ח) **מי שילך כו'**. דסיפיה דקרא שמעו נא בני לוי וגו' : **ואומר לפניו דברים רכים**. דאין אמירה אלא תחנונים כדאי' בספרי פסוק ותדבר מרים : **הקטן הוא הכבוד שבידכם המעט כו'**. מפרש המעט באיכות : **אינה כנגדו** פי' כנגד אהרן ובמדרשים אחרים אי' אינה כנגדנו : **וליתן לו זמורה** שכן היה המנהג שכל מי שהמלך משחררו נותן בידו זמורה והוא סימן חירות ושבט מושל כמו עדיין שיש מקומות שהמושלים והרודים בעם יש בידם מקל יד והוא סימן לממשלתם : **סנקליטיקום** בש"ר פ' ומשה עלה לך קרא לפלוני סניקליטקום. פי' יועץ אחד מבית דין (מוסף). וכן אהרן בראשונה היה לוי נבחר לעבודת השם ואח"כ נבחר לכהן גדול. ובילקוט לא גרס חזר כו' : **בשעה שהציק כו'** נזדעזע כו' שמא לא הייתי ראוי כו'. לפי הנוסחא דכאן צריכין לפרש שאהרן חשש שהוא מעל בחטא העגל וכמ"ש ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו. שע"י כך הוא וזרעו אינן ראוין עוד לכהונה וליכנס לפנים. וע"כ היה דואג שמא הוא מועל בשמן המשחה. אבל בהוריות פ"ג אי' (וכ"ה בשוח"ט) ת"ר כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן אמרו. כמין שתי טיפין (של שמן) מרגליות היו תלויות בזקנו של אהרן. אמר רב פפא תנא כשהוא מספר עולות ויושבות בעיקר זקנו ועל דבר זה היה משה דואג אמר שמא מעלתי ח"ו בשמן המשחה (שילקתי יותר מדאי) יצתה בת קול ואמרה לו כטל חרמון מה טל זה אין בו מעילה אף שמן שבזקן אהרן אין בו מעילה. ועדיין אהרן דואג שמא הוא לא מעל לפי שלא נהנה אני מעלתי שנהנתי יצתה ב"ק ואמרה הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד מה משה לא מעל אף אתה לא מעלת ע"ש. והפשר שגם כאן הכוונה על שני טיפין הללו היה מלמעל. ומפני דמייתי הנה מה טוב וכו' שהוא תשובת אהרן מפרש נמי כשמן הטוב שהוא תשובת משה מה טל אין בו מעילה כו' : **מה טל חרמון כו'**. דפי' כשמן הטוב וגו' כטל חרמון. ר"ל כשמן הטוב כטל שניהם שוין : **יקפחני** פי' יסתום ויסתיר דברי : **שמתו וירדו** שאול תחתית. זו גיהנם : **שאולה** זה פי הארץ. ודייק מדכתיב ב' פעמים לא נעלה ובשעת הדין כתוב ג"כ וירדו וגו' ואח"כ ויאבדו (מת"כ) : **מתרברב** מתגדל עלינו : (ט) **ומשיבו** תשובה על דבריו בהן ולאו : **מהו אל מנחתם** שהיה לו לומר אל עבודתם שהרי הקטורת אינה מנחה : **שהקריבו** כלו' שישראל מקריבים ערב ובקר : **מלבד כו'** כלו' מנחת התמיד שעליו נאמר מלבד וגו' ואותה מנחה היתה קריבה משל ישראל : **דרכי** כלו' מנהגי מצד הדין : **שבשביל צרכיהם** ירדתי ולא נטלתי הכוונה לומר שאותו החמור שנא' ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור היה מן הראוי שאקח מהם הואיל ואני ירדתי למצרים בשבילם ולא לקחתי. ואמר זה לבדות מחשבתם שחשבו שמשה לקח לעצמו המלוכה להנאתו : **שור שהייתי מקריב כו'**. דייק דאל"כ מאי רבותיה שלא לקח משלהם שאם לקח הרי הוא גזלן : **וכן למשוח כו'** בשעה שהיה הולך למשוח את דוד למלך : **כי זבח היום לעם בבמה**. וזה הזבח היה משל שמואל אשר עשה והכין לעם להאכילם לכבוד שאול בבמה. וזהו שאמר לעם בבמה ולא קאמר כי זבח העם בבמה. וע"כ נאמר כי הוא יברך הזבח כי היה בעל הבית בזבח הזה ובעל הבית בוצע והוא יברך הזבח : **ממקום למקום** והמור שלי. כמ"ש בברכות י' כתיב והיה מדי שנה בשנה וסבב בית אל והמצפה ושפט את ישראל וסמיך ליה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וכי איני יודע ששם ביתו. אלא שכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כל כלי תשמישי ביתו עמו ואהל חנייתו וחמורו. שלא ליהנות משל אחרים : **שלא חייבתי את הזכאי כו'** שעמד על אמתת הדין אפי' בדין מרומה : **כל שבט ושבט** כראוי להם. פי' לפי מה שהיה גדולת משה ואהרן נוגע להם ומזיק להם : **כלם מדברים עמו** דברו דברי מחלוקת על משה :

אנדלומוסיא

העלו עד שהלך והתרה בהם שנא' ויקם משה וילך אל דתן ואבירם להודיע רשעתן שאע"פ שהלך משה ברגליו אצלן הרשעים קשין לרצות מה עשו לא רצו לצאת מאליהן (נ"א מאהליהם) נגדו כשראה משה כך אמר עד כאן היה לי לעשות וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים. יד שנו רבותינו ד' נקראו רשעים הפושט ידו לחבירו להכותו אף על פי שלא הכהו נקרא רשע שנאמר (שמות ב) ויאמר לרשע למה תכה רעך טו הכית לא נאמר אלא תכה. והלוה ואינו משלם שנאמר (תהלים לז) לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. ומי שיש בו עזות פנים ואינו מתבייש לפני מי שגדול הימנו שנא' (משלי כא) העז איש רשע בפניו וישר הוא יבין דרכו. ומי שהוא בעל מחלוקת שנא' סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. ושניהם היו בדתן ואבירם עזות פנים ומחלוקת. מחלוקת מ' מכה. ח' חרון. ל' לקוי. ק' קללה. ת' תועבה. וי"א תכלית כלייה מביא לעולם. ויעלו מעל משכן קרח כיון שראו שנסתלקו ישראל מסביבותיהם יצאו מחרפין ומגדפין שנא' יצאו נצבים ולהלן כתיב (ש"א יז) ויגש הפלשתי השכם והערב ויתיצב ארבעים יום. ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני אם כמות כל האדם ימותון אלה משל למה"ד לשושבין בתו של מלך שהיו עדותיה בידו עמד אחד מן המסובין וקלל את השושבין ואמר לא היו בתולים לבתו של מלך. עמד השושבין כנגד המלך וא"ל אם אין אתה תובע בנפקין שלך ואין אתה מוציא את זה והרגו בפני הכל אף אני אומר בודאי שלא נמצאו בתולים לבתו של מלך. מיד אמר המלך מוטב לי להרוג את זה ולא יוציא השושבין שם רע על בתי. וכך קרח נחלק על משה ואמר מלבו ומעצמו אמר משה כל הדברים הללו. פתח משה ואמר לפני הקב"ה אם מתים אלו על מטותם כדרך שבני אדם מתים והרופאין עולין והן מבקרים. אותם כדרך שכל החולים מתבקרין. אף אני כופר ואומר לא ה' שלחני ומלבי אמרתי. טז זה אחד מג' נביאים שאמרו בלשון הזה אליהו ומיכיהו ומשה. אליהו אמר (מ"א יח) אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלהים ואתה הסבות את לבם אחורנית אם אין אתה עונה אותי אני אומר אתה הסבות את לבם אחורנית. וכן מיכיהו אמר לאחאב (שם כב) אם שוב תשוב בשלום אף אני אומר לא דבר ה' בי. וכן משה אם כמות כל האדם וכו'. א"ל הקב"ה למשה מה אתה מבקש אמר לפניו רבש"ע יז אם בריאה אם בראת פה לארץ הרי יפה. אם לאו יברא ה' יברא לה עכשיו פה. א"ל הקב"ה (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור: (יא) ותפתח. א"ר יהודה באותה שעה נפתחו לארץ פיפיות הרבה שנא' בקרב כל ישראל. א"ר נחמיה והרי כתיב ותפתח הארץ את פיה. א"ל והיאך את מקיים בקרב כל ישראל אלא שנעשית הארץ כמשפך וכל היכן שהיה א' מהם היה מתגלגל ויורד ובא עמו נמצאת מקיים בקרב כל ישראל ומקיים ותפתח הארץ את פיה. ואת כל היקום יח זה הממון שמעמיד את הרגלים. יט רבותינו אמרו אפי' היו כלים ביד הכובס היו מתגלגלין ובאין ונבלעין עמהן. א"ר שמואל בר נחמני אפילו מחט שהיתה שאולה ביד ישראל מידם אף היא היתה נבלעת שנא' וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה.

וכ"כ למה שחלק על הקב"ה. אעפ"כ לע"ל הם עתידין לעלות. ר' יהודה בן בתירא שונה שיש להם חלק לעוה"ב שנא' ויאבדו מתוך הקהל בדוד הוא אומר (תהלים קיט) תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי מה אבידה שנא' בדוד היא עתידה להתבקש אף כאן אבידה העתידה להתבקש. כ וכן חנה מתפללת עליהם (ש"א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: (יב) אח נפשע מקרית עז ומדינים כבריח ארמון (משלי יח) זה קרח שפשע בתורה שהיא עוז שנא' (תהלים כט) ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. ומדינים כבריח ארמון ולא היה יודע שבעלי דיניו היו קשים כבריח ארמון זה משה ואהרן. מה הבריח אינו זז כך משה שנא' (שמות כו) והבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה. אמר איוב (איוב טו) וישכון ערים נכחדות בתים לא ישבו למו אשר התעתדו לגלים לא יעשר ולא יקום חילו ולא יטה לארץ מנלם לא יסור מני חשך יונקתו תיבש שלהבת ויסור ברוח פיו אל יאמן בשוא נתעה כי שוא תהיה תמורתו בלא יומו תמלא וכפתו לא רעננה יחמס כגפן בסרו וישלך כזית נצתו כי עדת חנף גלמוד ואש אכלה אהלי שחד. וישכון ערים נכחדות בתים לא ישבו למו אשר התעתדו לגלים זה היה קרח שהיה קתליקום לביתו של פרעה והיו בידו מפתחות האוצרות שלו. א"ל הקב"ה מה הנאה יש לך אין אתה שולט עליהם שנא' בתים לא ישבו למו. אשר התעתדו לגלים ולמי הן מעותדין לאלו שהן גולין ישראל שגלו ממצרים. אבל קרח לא יעשר ולא יקום חילו אף כשימות אינו קם. ולא יטה לארץ מנלם לא יסור מני חשך לעולם אינו סר מן החשך. יונקתו תיבש שלהבת אמרו רבותינו אשתו של קרח כשירדה לגיהנם כיבת אותה. ויסור ברוח פיו שלא יאמר שמואל עתיד לעמוד ממני ובשבילו אני נמלט אף הוא יסור ברוח פיו. אל יאמן בשוא נתעה הקב"ה צוה על ר"ן איש שחלקו עמו אל תאמינו טועה הוא אל יאמן כשהוא נתעה. בלא יומו תמלא עד שלא יגיע קצו למות הוא ממית עצמו. יחמס כגפן בסרו זו אשתו. וישלך כזית נצתו אלו בניו. ולמה כי עדת חנף גלמוד ואש אכלה אהלי שחד. ואש יצאה מאת ה': (יג) ד"א ויחלק ויקבץ וידבר ויצו קרח אינו אומר אלא ויקח מה לקח לא כלום לקח אלא לבו נטלו אמר הכתוב (איוב טו) מה יקחך לבך ומה ירזמון עיניך. א"ר לוי למה חלק קרח על משה אמר אני בנו של שמן בן יצהר שנא' (דברים ז) ותירושך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך. תירוש זה יין ויצהרך זה השמן ובכל המשקים שתתן את השמן הוא נמצא עליון. ולא עוד אלא שכתוב (זכריה ד) אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ. וכי יש לשמן בנים. אלא כא זה אהרן ודוד שנמשחו בשמן המשחה. אהרן נטל כהונה ודוד מלכות. אמר קרח ומה אלו שנמשחו בשמן המשחה בלבד. נטלו כהונה ומלכות. אני שאני בנו של שמן איני נמשח ונעשה כהן ומלך. מיד נחלק על משה. ויקח שלקחו לבו (תהלים נה) כי לא אויב יחרפני ואשא לא משנאי עלי הגדיל ואסתר ממנו זה דואג ואחיתופל שהיו מחרפין אותי ולא היו שונאי והיו מחרפין אותי ולא קוראין אותי בשמי אלא (ש"א כ) מדוע לא בא בן ישי (שם כב) ראיתי את בן ישי (שם טז) הנה ראיתי בן לישי הוי כי לא אויב יחרפני ואשא. (תהלים נה) ואתה אנוש כערכי אלופי שהיה אדם גדול בתורה

יד יובק יד ילקוט ס"ז : טו ס"ר ח'. ווכר ברכשית דף נ"ז. סנהדרין נ"ח : טז ירוש' פרק חלק ילקוט ס"ז : יז נדרים ל"ט. ירוש' פרק חלק · דב"ר פ"ב סי' ב'. מדרש משלי סי' י"ח פסוק בוטח בעשרו :
יח קה"ר פ' ו' סי' ו'. סנהדרין פ"א : יט ירוש' שם : כ אדר"נ פ' ל"ו. אג"ש פ"ש : כא לעיל פ' י"ד סי' כ"ה :

מתנות כהונה

גרסי'. פי' גזר דין כוללת : ה"ג ל' לקוי : תכלית כך נדרש התי"ו והוא לשון כלייה וכדמפרש והאזל : אם אין אתה תובע גרסי' : בנפקין בגנאי עיין ערך נפק : ואין אתה מוציא גרסי' : בודאי הומר שהאמת כן הוא : רבש"ע אם בריאה. פירש ההריו אם בראת כו' : ותפתח א"ר יהודה גרסי' : בקרב כל ישראל גרסי'. וכן בשורת התחתונים : ותפתח הארץ וגו'. את פיה : הם עתידים גרסי' : ה"ג ארמון זה קרח שפשע : שבעלי דיניו גרסי' : לפי הענין צ"ל אינו זז שנא' והבריח וגו' כך משה וגם נירס' הספר יש לפרשו כך וזה שכתוב שנא' והבריח וגו' שב על הבריח שזכר וגם י"ל שקאי על משה ויש לו סוד על דרך הקבלה שהבריח התיכון רומז למשה : קתליקום פי' הערוך ממונה על האוצרות והלוים לא היו משועבדים בעבודת פרך : אין אתה שולט גרס' : אינו קם גרסי' : לא כלום לקח גרס : ומה ירזמון גרסי' : איני נמשח. בתמיה : מחרפין אותי גרסי' : ולא היו שונאי. שאע"ט היו שונאיו לא היה מקפיד כל כך

עץ יוסף

אנדרלומוסיא תיבה מורכב מן אנדרא פי' איש ולומסיא הכרתת האנשים כלומר מגפה כוללת רעים וטובים : (י) ארבעה נקראו רשעים. שלא ידומה כי אין עבירה גדולה כ"כ אחר שלא הכה. והעזות היא תכונה טבעית בתולדה. והמחלוקת אחר שמדמה כי הוא צדיק במחלקותו. והלוה ואינו משלם אחר שאין לו. לזה אמר שלא כן הוא כי המה מן מדות הגרועות מאד. ואף שהם רק בין אדם להבירו עכ"ז נקרא ג"כ רשע למקום : הכית לא נאמר דהע"ג דהשכהן עתיד במקום עבר רשים. מ"מ הכא דאיכא למדרש דרשינן (יפ"ת) : תכלית כך נדרש התי"ו. והוא לשון כלייה וכדמפרש : בנפקין בלשון רומי תועלת הן בממון הן בכבוד (מוסף) : אני אומר לא דבר ה' בי. דייק משום דהפי' אחאב לא היה כופר בנבואת מיכיהו כי מוחזק לנביא אמת היה אלא בנבואה זו הוא שהיו מכחישים אותו לפי שדברי הנביאים פה אחד היה טוב. לכן לא ה"ל למימר לא דבר ה' בי שהוא הכחשת נבואתו לגמרי. אלא לא דבר ה' הדבר הזה. אלא שבכעסו אמר שיהיה כופר בנבואתו לגמרי דרך גחמא (יפ"ת) : וכן משה אם כמות כל אדם. אם מתים אלו על מטותיהם כו' אף אני כופר ואומר לא ה' שלחני. והכוונה בזה שאם לא יעשה ה' שמתוקם לו. כל השומע כפירת קרח יתחזק בדבריו וכאילו אף הוא יהיה כופר ואומר לא ה' שלחני. כלו' שהענין יתפרסם כאילו הוא יודה בו (יפ"מ) : רבש"ע אם בריאה כו'. אם בראת כו' פי' אם הפה של הארץ בכאן מוטב ואם לאו יקרב לכאן ועיין נדרים ל"ט. ודייק זה דאל"כ לא הוה צריך לומר אלא ואם יברא ה' (יפ"מ) : (יא) שנא' בקרב כל ישראל. דברים י"א : והרי כתיב ותפתח הארץ. את פיה משמע פה אחד : ואת כל היקום בסדר עקב (דברים י"א) כתיב גבי דתן ואבירם אחר שכתב ותבלעם ואת אהליהם כתיב ואת כל היקום אשר ברגליהם דהיינו דבר נוסף שהוא עושר וממון שלהם שמעמידין האדם על רגליו (כדאי' בסנהדרין ק"י) בעל זה שמכו להלוק עם משה (רש"א) : כלים ביד הכובס אפשר דרש אשר ברגליהם על הכובס על שם שדורך הבגדים ברגליו. וכן פרש"י בס"ב י"ז וז"ל עין רוגל עין קצרא כובסי בגדי למר שכובשין אותם ברגל : אפי' מחט דמלתא זוטרתי היא והיתה שאולה דה"ל כאילו אינה שלהם אלא דבואל כל ימי שאלתו דהא באחריותו קאי. ומכל אשר להם מרבה אפי' מחט. ומשאולה דריש לשון שאלה ר"ל שאולה כמו שאולה במלאפו"ס (יפ"מ) : וכן חנה מתפללת עליהם כו'. לפי דאי' לעיל שקרח ראה שלשלת יוחסין יוצא ממנו וזה הביאו למחלקותו ולא ידע כי בניו יעשו תשובה ומהם יצא שמואל ולזה כשאמרה חנה על עצמה עד עקרה ילדה וגו' אז אמרה ה' ממית ומחיה וגו' ואלו לא המתה אותם אלא ירדו חיים שאולה לפתות העלה אותם. וזהו מוריד שאול ויעל (רש"א). והאר"י ז"ל כתב נדיק כאמר יפרח סופי תיבות קרח ללמד שבסוף תיקון העולם גם הוא יתוקן : (יב) זה קרח שהיה הוא ומשה בני אחים : שפשע בתורה שאמר אין תורה מן השמים : שנא' ה' עוז לעמו יתן. התורה היא מעוזם של ישראל. ועיין בעין יעקב זבחים בסי' י' ומ"ש שם : שנא' והבריח התיכון זה ראיה למ"ש מה הבריח אינו זז. הוא כמו שנא' והבריח התיכון כו'. גם י"ל שקאי על משה ויש לו סוד ע"פ הקבלה שהבריח התיכון רמז למשה (מת"כ) : קתליקום ממונה על האוצרות שהלוים לא היו מבועבדים בעבודת פרך : אף כשימות אינו קם. ר"ל אף כשימות לא יקום חילו לבניו. כי נבלע כל ממונו ורכושו עמו : לעולם אינו סר מן החשך. של גיהנם : כיבת אותה נ"ל כיון הואה מפרש יונקתו אשתו שיניקתה ותיותה מבעלה קרח. ואמר יונקתו תיבש שלהבת. שהשלהבת של גיהנם שרפה אותה והכוונה שתכלה גופה בגיהנם ולא תעלה עוד משם לעתיד. אבל קרח יעלה כדאי' לעיל סי' י"א : אף הוא יסור כלו' יסור הזכות של רוח פיו שעתיד לעמוד ממנו איש אשר רוח בו : טועה הוא אל יאמן בשוא נתעה כי שוא תהיה תמורתו בלא יומו כו'. כנ"ל (יג) אני בנו של שמן. שאני בן יצהר שנא' כו' ויצהר הוא שמן. ויותר נראה שנ"ל אני בנו של יצהר בנו של שמן שנ' כו' : איני נמשח פי' איני צריך למשיחה. שאף שאיני נמשח נעשה כ"ג ומלך. וזהו שנתכנה אני בשמו של שמן שהוא עליון על כל המשקים לרמוז שאהיה עליון במדרגה על הכל : כי לא אויב יחרפני. מייתי זה כאן משום דדריש לה בעיניא דמשה עם קרח כדלקמן. והגב דריש ליה בדרוש אחר : לא היו שונאי לא היה להם ממני שום רעה שיהיו שונאים אותי. וגם לא הראו שנאתם עלי בפרסום ובפני : מדוע לא בא בן ישי. זה אמר שאול ליהונתן. ואפשר שמה שזלזל שאול את דוד היה ע"י דואג כדאי' במדרש ובילקוט

בתורה ומיודעי שהיה נושא ונותן בהלכה . (שם) אשר יחדיו נמתיק סוד מהו בבית אלהים נהלך ברגש כב כדתנן הפר היה קרב בכ"ד כדי שיהא הרוגש מרגיש שנא' (שם) בבית אלהים נהלך ברגש . ישיא מות עלימו א"ר אלעזר עצת מינות היה בהן למה היו דומין לבית שהוא מלא תבן והיה בבית חורין והיה התבן נכנס בהם לאחר ימים התחיל אותו התבן שהיה בתוך אותן החורין יוצא ידעו הכל כי היה אותו הבית של תבן . כך דואג ואחיתופל לא היה בהן מצות מתחלה אע"פ שנעשו בני תורה היו כתחלתן הוי (תהלים נס) כי רעות במגורם בקרבם . ד"א מדבר במשה כי לא אויב אלא קרח שהוא משלי יחרפני . אשר יחדיו נמתיק סוד אהרן וקרח שניהם שוין . בבית אלהים נהלך ברגש זה שוחט ומקריב וזה זורק את הדם . ישיא מות עלימו שהביא את המיתה עליו וירדו הם וכל אשר להם וגו' . רב לכם בני לוי אמר הקב"ה למשה את מחית בחוטרא ובמה דמחית את לקיאת אמרת רב לכם למחר את שמע רב לך : (יד) ויהי ככלותו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם . כג ללמדך שבכ"מ שהוא רוצה מצמיח את הפורענות . חיים שאולה י"א חיים וקיימים עד עכשיו . ותכס עליהם הם אבדו ולא פחדותן שנעשו אחרים תחתיהן שרי אלפים ושרי מאות . וכל ישראל נסו לקולם שהיו צווחין בקולם משה רבינו הצילנו . ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת אלו היו נבלעין ואלו היו נשרפין וקרח עומד בין השרופים שאמר משה ואתה ואהרן איש מחתתו וקרח לקה יותר מכולם שנשרף ונבלע . ולמה נעשו בו שני דינין שאילו נשרף ולא נבלע היו הבלועין מתרעמין שלא הביא עלינו את כל הפורענות הזה אלא קרח והן נבלעין והוא ניצול ואילו נבלע ולא נשרף היו השרופים מתרעמים שלא הביא עליהם את הפורענות אלא זה והן נשרפין והוא ניצול . לפיכך נידון בב' מיתות וליהטו האש תחלה לעין כל השרופים שבידן היתה המחתה והקטרת בה וקפלתו האש כדור והאש מגלגלת בו עד שהבאתו לפי הארץ עם הבלועים שנא' ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש : (טו) ואון בן פלת . כד למה נקרא שמו און שכל ימיו באנינות . בן פלת בן שנעשו בו פלאות . אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו . אמרה ליה מה לך בהדי פלוגתא אי אהרן כהנא רבה את תלמידא אי קרח כהנא רבה את תלמידא . אמרה ליה ידענא כוליה כנישתא קדישא דכתיב בהו כי כל העדה כלם קדושים . מה עבדת אשקיתיה חמרא וארוויתיה ואגניתיה בערסא והוה יתבא אבבא היא וברתה וסתרה למזייה כל מאן דאתא בשביל און בעלה כיון דחזייה הדר . אדהכי והכי אבלעינהו . היינו דכתיב (משלי יד) חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און ואולת בידיה תהרסנו זו אשתו של קרח . ויקומו לפני משה נשיאי עדה מיוחדין שבעדה . קריאי מועד שיודעין לעבר את השנים ולקבוע חדשים . אנשי שם שהיה להם שם בכל . וישמע משה מה שמע א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כה מלמד שחשדוהו באשת איש . שנא' (תהלים קו) ויקנאו למשה במחנה א"ר שמואל בר יצחק אמר רב מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה . וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקין במחלוקת . אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר משום לא יהיה כקרח וכעדתו . א"ר אסי ראוי להצטרע כתיב הכא כאשר דבר ה' ביד משה לו וכתיב התם (שמות ד) ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך וגו' . א"ר חסדא כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנא' (במדבר כו) בהצותם על ה' . א"ר יוסי ב"ר חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאילו עושה עם השכינה שנא' (שם כ) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' . א"ר חנינא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנא' (שמות טז) לא עלינו תלונותיכם כי על ה' . א"ר אבהו כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחרי השכינה שנא' (במדבר כא) וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים וגו' : (טז) דרש כו רבא מאי דכתיב (חבקוק ג) שמש ירח עמד זבולה . מלמד שעלו שמש וירח לזבול ואמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא.

עד

יד יוסף כב יומא פ' ב'. שוח"ט וילקוט תהלים מזמור נ"ס : כג תנחומא ס"ז : כד תנחומא ס"ז . סנהדרין פי"א : כה ת"י סדר זו פסוק וישמע משה : כו פ' חלק . תנחומא ס"ז . נדרים ל"ט :

מתנות כהונה

כך אמר על האדם כשאוהבו מחרפו משמחרפו שונאו כן פירש"י בס' תהלים : ה"ג אלופי שהיה אדם גדול בתורה ומיודעי שהיה נושא ונותן עמו בהלכה : ה"ג נמתיק סוד . מהו בבית אלקים נהלך ברגש כדתנן הפר כו' . ופי' כדתנן פ"ב דיומא שהפר היו קריבין בכ"ד כהנים שכולם היו משותפים בהקרבתו איש איש על עבודתו כדי שיהיה קול המולה בעזרה מפני רוב אנשים לקיים בבית אלהים וגו' וברוב עם הדרת מלך : מרגיש שנא' בבית אלהים נהלך ברגש ישי מות וגו' : היה בהן . בדואג ואחיתופל : והיה בבית גר' : ה"ג דואג ואחיתופל היה בהם מינות מתחלה וגרסת הספר י"ל בדוחק : ד"א מדבר במשה גרסי' : זה שוחט כו' . קרח שהשחיטה כשרה בזר : ומקריב י"ל לקבלת הדם ועיין בפרש"י בפ' ויקרא : את מחית כו' . אתה הכית אחרים במקל ובמה שהכית תלקה בו גם אתה : את שומע כו' . שנאמר רב לך אל תוסף וגו' : פחדותן שררתם ואימתם שהיתה מוטלת על העם כי היו כלם נשיאי עדה אותו תכסים וממשלה לא נתבטל שאחרים נעשו תחתיהן והכי איתא בתנחומא בהדיא : שנעשו תחתיהן שרי גרסי' : צווחים בקולם גרסי' : ה"ג שאמר משה ואתה ואהרן איש מחתתו וקרח לקה יותר מכלם : אלא זה . קרח : ה"ג : לעין כל השרופים שבידו היתה : וקפלתו כו' . האש היתה נקפלת סביבו עגול : כדור פי' עגול כי הכדור עגול : באנינות מתאבל על שהיה תחלה עמהם בעצה : פלאות פירש"י בחלק שניצל מהם . עיין בפ' חלק דמוכח דה"ג אי קרח כהנא רבא אתה תלמידו א"ל מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי ליה בהדייהו אמרה ליה כו' . ופירש"י ז"ל מה לך בשררה זו אם אהרן כהן גדול אם קרח כהן גדול מ"מ אתה תלמידו ודי לך . הואי כו' . הייתי עמהם בעצה ונשבעתי עמהם שאם יקראוני שאלך : כוליה כו' . כל העדה קדושים וצנועים ולא יכנסו עלי אם אני פרועה ראש : אשקתי' כו' . השקת אותו יין : וארויתיה השכירתו : ואגניתיה השכיבתו ויפן לו והיתה יושבת על פתח ביתה היא ובתה וסותר' קליעת שערת ראשה וכל מי שבא בשביל לקרוא את און בעלה היה חוזר הרי ילא ידי שבועתו שהרי לא קראהו : אשתו של קרח . עיין בפ' חלק שהיא הסיתתו לכל זה : היא וברת' גרסי' . פי' היא ובת' . ובתה היתה מעייג' בשערות ראשה ובפ' חלק לא גרס וברתה : שחשדוהו באשת איש גרסי' : קינא לאשתו . ממשה ועין כל זה בפ' חלק : המהרהר אחר רבו גרסי' : אמרו לפניו רבש"ע גרסי' : והאידנא עד דמחו להו גרסי' .

פי'

ענף יוסף

עמהם במדבר . לכן פי' בשעה שהייתי יורד ממצרים למדין . ועיין בעץ : (טו) [מלמד שחשדוהו באשת איש] הכוונה שכל הנביאים מקבלים נבואתם ע"י אמצעי היינו ע"י המלאכים שנקראו אישים . ומשה רבינו היה לו מעלה על כל הנביאים . שהוא קיבל הדיבור מפי הקב"ה בעצמו . והם אמרו כל העדה כולם קדושים וגו' והשוו עצמם למשה . וזהו שחשדוהו שנבואתו היה ג"כ מאשת איש ע"י המלאכים שנקראו אישים שכל הנביאים מקבלים נבואתם מהם . ומה שאמר מאשת איש לפי שהנביאים דומין לאשה המקבלת מן הזכר כך הם מקבלים הנבואה מהמלאכים (אד"א סדר בלק מהדורא ד') וכן כתב הרב במורה

עץ יוסף

ובילקוט . לכן הביא קרא המדרש ביזוי שאול לדוד על שמו של דואג : ונותן עמי בהלכה כצ"ל (א"א) : כדתנן התמיד היה קרב בי"ג . הפר היה קרב בכ"ד . וארבע פייסות היו שם . ולמה . א"ר יונתן כדי להרגיש את כל העזרה שנא' בבית אלהים נהלך ברגש . ישי מות עלימו . כצ"ל (א"א) : כך דואג ואחיתופל היה בהם מינות מתחלה . כצ"ל (מת"כ) : שהוא משלי ממשפחתי : זה שוחט ומקריב וזה זורק את הדם . תיבת ומקריב הוא מיותר . ור"ל קרח היה שוחט את הקרבן ואהרן היה זורק את הדם . וגירסתינו ומקריב נוכל לתרץ דלהקריב היינו הולכה וכדרב חסדא יומא מ"ט שס"ל שהולכה כשירה בזר . ועיין זבחים י"ד וצ"ע : את מחית בחוטרא ובמה דמחית כו' . אתה הכית אחרים במקל . ובמה שהכית תלקה בו גם אתה : את שמע כו' אתה תשמע ממני רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה :

(יד) שמכל מקום שהוא רוצה כו' . שלא היה בזה דרך הטבע מבקיעת האדמה כי אם בדרך גם ברצון ה' : יש אומרים חיים נדונים עד עכשיו . כ"ה בתנחומא . וכן לפי גירסתנו ג"כ פי' שהם חיים וקיימים בגיהנם עד עכשיו ונדונין שם . והטעם בזה לפי שהמיתה היא ממרקת עון כאמרם ז"ל מיתה מכפרת . אבל אלו שכפרו בה' ובתורתו ובנבואתו ובכהונת אהרן . והילצו את השם . אין מן הדין שימותו . שהמיתה מכפרת ואלו אין להם כפרה עולמית : פחדותם פי' שררתם ואימתם שהיתה מוטלת על העם . כי היו כולם נשיאי עדה אותו תכסים וממשלה לא נתבטל . שאחרים נעשו תחתיהם . וקמ"ל שאע"ג שהמחלוקת בא מכח השררה מ"מ עשו אחרים תחתיהם (ז"כ) : שנשרף ונבלע נשרף שנא' ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש . וקרח היה בהדייהו (גמרא בחלק) ופרש"י דתיבת את לרבות קרח . או מדכתיב מקריבי הקטורת וקרח ממקריבי הקטורת היה ע"כ . ר"ל דילמוד סתום מן המפורש כיון דכ"ן איש נשרפו משום שהיו מקריבי קטרת . קרח נמי נשרף שהיה ג"כ מקריב קטורת (רש"י) . ונבלע כמו שהיים בסוף ותפתח הארץ את פיה וגו' ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל אשר לקרח : וקפלתו האש ככדור פי' שהאש היתה מקיפו סביב בעוגל ככדור : שנאמר ותפתח כו' אשר לקרח . ובפ' פנחס כ"ו י"א כתב שם להדיא תבלע הארץ אותם ואת קרח . וכן הוא בחלק דף ק"י : (טו) ואון בן פלת . מכאן ולהלן מועתק מן ש"ס סנהדרין ק"ט : שכל ימיו באנינות פי' מתאבל על שהיה עמהם מתחלה בעצה . וקם והעיז פניו כנגד משה . ואחרים אומרים שישב באנינות לפי שבא לו ההצלה ע"י אשתו ולא בא לו ע"י עצמו (ש"ך על התורה) : שנעשה בו פלאות ר"ל שניצל מהם והבין שאין מנהגם כשורה (רש"י) : מה לך בהדי פלוגתא כו' . פי' מה לך לחלוק בשררה זו . אם אהרן כ"ג אתה תלמידו אי קרח יהיה כ"ג תהיה אתה ג"כ תלמידו . מ"מ אתה לא תהיה כ"ג . וא"כ מה לך לחלוק על אהרן : אמרה ידענא דכוליה כנישתא קדישא . כצ"ל . ור"ל שהיתה חושבת בלבה עצה איך להצילו ושלו יוכלו קרח ועדתו לבא לביתה לפתות את בעלה . ונגמר בלבה ואמרה ידענא כו' . או אפשר שחסר כאן וצ"ל כדאי' בגמרא אי קרח יהיה כ"ג תהיה אתה ג"כ תלמידו (מ"מ אתה לא תהיה כ"ג) אמר לה מה אעביד הואי בעצה ואשתבעי ליה אמרה ליה ידענא כו' : כי כל העדה כולם קדושים . וצנועים ולא יכנסו אלי אם אני אהיה פרועת ראש (רש"י) : אשקיתיה השקתה אותו יין והשכירתו והשכיבתו במטתו ויפן לו . ועשתה זאת כדי שלא ישמע אם יקראו אותו מבחוץ : והות יתבא אבבא כו' . והיתה יושבת היא ובתה על פתח ביתה וסתרה קליעת שערה וכל מי שבא לקרוא את און בעלה . כשראה אותה פרועת ראש היה חוזר לאחוריו . ובין כך ובין כך בלע האדמה את קרח ועדתו : זו אשתו של קרח . שהיא הסיתה אותו לכל המחלוקות כדאי' בחלק : מיוחדים שבעדה פי' מיוחדים מתוך בני ישראל בתורה ובחכמה . קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים דבהן תלויה קביעות המועדים . וע"כ כתיב מועד ולא כתיב עדה כדרך הכתוב בכל מקום (רש"א) : שהיה להם שם בכל . בגמרא אי' בכל העולם . והוא דבר נוסף על חשיבותן שהיה להם בבני ישראל . שגם בכל העולם היה להם שם בחשיבות ומעלה : מה שמע דייק מדהול"ל וישמע משה ואהרן ויפלו על פניהם . וע"כ דרשו שמיעה הזאת למשה לחוד : שחשדוהו באשת איש . ודרשו כן מדכתיב ויקנאו למשה במחנה משמע כל זמן שהיה במחנה קנאו לנשותיהם . עד שנטה אהלו מחוץ למחנה : מכאן שאין מחזיקין במחלוקת . שגם אחר שא"ל הקב"ה למשה העלו מסביב למשכן קרח דתן כו' הלך משה בעצמו אליהם לדבר עמם דברי רצוי אולי ישובו עוד . ומכאן שאין מחזיקין במחלוקת שמחל על כבודו והוא בעצמו הלך לבטל מחלוקת : לא יהיה כקרח וכעדתו . דמאחר שכתב למען אשר לא יקרב איש זר וגו' ע"כ ולא יהיה כקרח וגו' הוא ענין אחר דהיינו שלא יחזיק במחלוקת כמו שעשה קרח (רש"א) : כאשר דבר ה' ביד משה . כינוי דלו קאי על קרח כלו' על החולקים על הכהונה כקרח . וזהו ביד משה ולא כתיב אל משה רמז לחולקים על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו שנא' ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג (רש"י בחומש סדר זו) : החולק על רבו חולק על ישיבתו . ומייתי מקרח שהיה חולק על שררתו של משה ובכללו על תורתו של משה : שנא' בהצותם על ה' . ר"ל דכתיב אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצותם על ה' . מעלה עליהם הכתוב כאילו היו חולקים כלפי השכינה : מריבה תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים : המתרעם אומר על רבו שנוהג בו מדה כעושה ומדה אכזריות (רש"י) והיינו שהתרעמו ומתלוננים מי יתן מותנו ביד ה' וגו' בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע . אמר על זה השיב משה ונחנו מה לא עלינו וגו' ר"ל הגם שאתם מתלוננים עלינו כמ"ש וילונו כל העדה וגו' על משה וגו' ואין אתם חוטאין אבל הוו יודעים כי לא עלינו וגו' כי אם על ה'. כי המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה (רש"א) : כל המהרהר כו' מחפה עליו דברים (רש"י) . דהיינו דבר נוסף . דהתרעומות היינו דבר שנחסר לו עתה ממה שהיה לו מקודם . אבל הרהור הוא המבקש יותר ממה שצריך לו כדכתיב ביה בההוא קרא אחר שהיה להם המן ונפשנו קצה בלחם הקלוקל . ולכך נענשו כאן יותר כי הרהור הוא דבר נוסף על התרעומות . והעונש היה נשיכת נחש כמ"ש ז"ל דהמבקש ומתקנא ביותר ממה שראוי לו ראוי לנשכו נחש (רש"י) : (טז) שמש ירח עמד זבולה . לעיל מיניה כתיב ותבקע ארץ . בשעת בקיעת הארץ עלו שמש וירח לאותו רקיע ששמו זבול ואמרו להקב"ה אם אי אתה עושה דין לבן עמרם מקרח

ועדתו

עדשורק בהם חצים. א"ל לכבודי לא מחיתם לכבוד ב"ו מחיתם. והאידנא עד דמתו להו לא נפקי. דרש רבא מאי דכתיב (במדבר טז) אם בריאה יברא ה' אמר משה רבון העולמים אם בריאת גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה'. למאי. אילימא למברייה ממש והכתיב (קהלת א) אין כל חדש תחת השמש אלא לאקרובי פיתחא. (במדבר כו) ובני קרח לא מתו כו תאנא משום רבינו מקום נתבצר להם בגיהנם. אמר רבה בר בר חנה כח זימנא חדא הוה אזלינא באורחא ואמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בי בלועי דקרח אזלי וחזאי תרי ביזעי וקא נפק קוטרא מינייהו. שקל גבבא דעמרא ואמשייה במיא ואותביה בריש רומחא ועייליה להתם איחריך ונפל. א"ל אצית מאי שמעת ושמעי דהוו קאמרי משה ותורתו אמת והן בדאין. אמר לי כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת ואמרי הכי כט משה ותורתו אמת. ולע"ל עתיד הקב"ה להוציאן ועליהם אמרה חנה (ש"א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: (יז) מנצפ"ך האותיות כפולות ל צופים אמרום. לא כ"ך נרמז לאברהם לך לך לק' שנה יוליד. מ"ם ליצחק (בראשית כו) כי עצמת ממנו מאד רמז שהוא וזרעו עצומים בב' עולמות. נ"ן ליעקב הצילני נא מציל בב' עולמות. פ"ף לישראל למשה (שמות ג) פקד פקדתי אתכם. צ"ץ (זכריה ו) הנה איש צמח שמו וגו' זה משיח ואומר (ירמיה כג) והקימותי לדוד צמח צדיק ומלך מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה בארץ. שר חמשים כ"ד ספרים הוסיף עליהם י"א מן תרי עשר חוץ מן יונה שהוא בפני עצמו וששה סדרים וט' פרקים דתורת כהנים הרי נ'. (שיר ו) ששים המה מלכות ס' מסכתות. ושמונים פלגשים פ' בתי מדרשות שהיו בירושלים כנגד פתחיה. ועלמות אין מספר לב משנה החיצונה. (שם ג) הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה ששים אותיות שבברכת כהנים. (בראשית יד) שמונה עשר ושלש מאות לג הוא אליעזר. (שם כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי לד בן ג' שנים הכירו. לה השטן בגימטריא שס"ד מנין ימות השנה שליט להלשין בכולן חוץ מיום כפור. אמר רב אמי בי ר' אבא לו אברהם עד שלא נימול ולא הוליד היה חסר ה'. ניתוסף ה' ונעשה שלם והוליד למנין אותיותיו: (משלי יב) אשת חיל עטרת בעלה לז זו שרה שרי היתה שמה לח פליגי בה תרי אמוראי ח"א נחלק היו"ד לשנים ה' לאברהם ה' לשרה וח"א יו"ד שניטל מן שרה קרא תגר עד שבא יהושע והוסיף לו משה י' לט י"ה יושיעך מעצת המרגלים. מ י' מיצחק מול י' נסיונות. צ' לצ' שנה לשרה נולד. ח' לח' ימים נמול. ק' ק' שנים היו לאברהם. ויעקב על שמו נקרא יו"ד מול העשירי. חשוב מבנימן עד לוי הוא עשירי. ע' בשבעים נפש וגו'. ק' כנגד אותיות הברכה ויתן לך. נשתיירו ב' כנגד ב' מלאכים עולים. הלוחות היו בהן תרי"ג מצות כנגד אותיות מן אנכי עד אשר לרעך לא פחות ויותר. וכולן נתנו למשה בסיני שבהם חקים ומשפטים תורה ומשנה תלמוד ואגדה. (ישעיה לג) יראת י"י היא אוצרו אין בכל המדות גדול מיראה וענוה (דברים י) ועתה ישראל מה י"י אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את י"י אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את י"י אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך

יד יוסף כז שוח"ט מזמור א': כח ב"ב פ' ה'. וס' חלק: כט קה"ר פ' י' סי' כ': ל ב"ר פ"א. ירוש' מגילה פ"א. בבלי שבת פרק הבונה. ופ"ק דמגילה. תנחומא ס"ז. פדר"א פ' מ"ח. ילקוט לך לך: לא זוהר לך דף פ"ט. תנחומא נ"ל סי' ג': לב כוונתו על הבריאות: לג ל"ב מדות מדה כ"ט. ב"ר פ' מ"ג ופ' מ"ד. ויק"ר פ' כ"ח. פדר"א פ' כ"ז. שוח"ט מזמור ק"י. ילקוט נ"ל. זוהר וירא דף קי"ב. נדרים פ' ג'. תנחומא נ"ל סי' י"ג. אג"ב פ' י"ג: לד תנחומא נ"ל סי' ג'. ב"ר פ"ל. ופ' ס"ד. ופ' נ"ה. שהש"ר פ"ו. נדרים פ"ג. פסיקתא רבתי פ' כ"א. ז"ח דף ל"ד. זוהר בלק דף ש"ב פ' מ': לה יומא כ': לו נדרים פ"ג. תנחומא נ"ל: לז תנחומא חיי שרה סי' ד'. ואג"ב. ילקוט משלי: לח ב"ר פ' מ"ז סי' א'. ש"ר פ"ו. ויק"ר פ' י"ט. חזית פסוק ראשו. סנהדרין ק"ז: לט לעיל פ' ס"ז. סוטה פ' ז': מ לעיל פ' י"ג סי' ט"ו:

ענף יוסף

כמורה נבוכים: (יז) [יה יושיעך מעצת המרגלים] קשה הא קודם יציאת המרגלים לא נגלה למשה שיוציאו דבה. וי"ל שמשה היה מדייק בשמותם שהם מכוערים והם משה שמשם על שם מעשיהם העתידים לעשות שיוציאו דבת הארץ. וז"ש הכתוב אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ. ר"ל אף כי היו כשרים באותה שעה. אלה שמותם. משה היה דייק בשמותם. לכן הוסיף על שם יהושע ואמר יה יושיעך מעצת מרגלים:
שבע

מתנות כהונה

פי' ומאז עד עכשיו אינם יוצאים עד שמכין אותם: **אם בריאה** גיהנם גרסי': **טייעא** סוחר ישמעאל: **בי בלועי**. מקום שנבלעו וכל מאמר זה הוא בב"ב פ' המוכר את הספינה: **ואחוי לך**. ואראה לך: **בזעי** שני בקעים והיה יוצא עשן מהם: **שקל** גרסי'. פי' אותו ישמעאל לקח גיזת צמר ושראה במים והושיבה וקבעה בראש הרומח: ה"ג **רומחא** ועיילא להתם ואיתרך. פי' הושיבה לשם למקום שיצא ממנו אותו עשן ונחרך מן החום שיצא משם: **אצית** מאי שמעת גרסי'. פי' הסכת ושמע מה שתשמע דבר פלא ושמעתי שהיו אומרים משה כו': **כ"ך** ר"ל כ"ף פשוטה וכפופה וכן כולם ועיין כל זה בתנחומא בפ' זו: **למאה** כו'. כ"ף יתירה כמיניה גימטרי' מאה כלומר לך לך"ף וכן לך לך גימטרי' מאה: **ממנו** מאד. שני ממי"ן: **הצילני** נא גרסי'. והיינו שני נונין: **איש** צמח. סיפיה דקרא ומתחתיו יצמח הרי שני צדי"ק. צמח צדיק והרי ג"כ שני צדי"ק ועיין עוד מזה בערוך ערך המש: **שר** המשים. פ' המשים. פסוק הוא ישעיה סי' ג': **כ"ד** ספרים. חמשה חומשי תורה ה' מגילות תלים משלי איוב דניאל עזרא דברי הימים יהושע שופטים שמואל מלכים ישעיה ירמיה יחזקאל וספר יונה דחשיב ליה בפני עצמו הרי כ"ד וי"א מתרי עשר לבד מיונה הרי ל"ה וששה סדרים ותשעה פרקים דתורת כהנים הרי המשים והא דחשיב יונה לספר בפני עצמו נוכל לומר מפני שכולו נאמר על האומות ואין בו זכר לישראל ואין בכל הנביאים כמוהו כמו שכתב הרד"ק בראש ספר יונה ואף על פי שנבואת יונה הראשונה היתה ג"כ על א"י מכל מקום היתה על מלך אשור כמו שהוכיח שם הרד"ק והוא הצר לישראל מאד והגלה אותם מארצם והקב"ה נקם את נקמתם ע"י נבוכדנצר ונבואה זו נאמרה על נקמה זו מה שאין כן נבואת יונה וכ"ז כתבתי לפי גירסת הספר שגרס ע' פרקים דתורת כהנים אבל מאד אפלא שאם ר"ל הפרשיות כפי אשר הם סדורים בתורת כהנים הלא יש ויש בו פרשיות הרבה מאוד וגם א"א לומר שר"ל הפרקים כמו שהם סדורים שמה שהמה יותר ויותר מהם והנה אמת נכון שר"ל הפרשיות כפי אשר המה סדורים בתורה ויקרא לו שמיני כי' ותמה י' עד סוף ספר ויקרא וספר תורת כהנים נתחבר על כל אותו הספר כמו בכתוב בערוך ערך ספר וא"כ הטוב לומר שצריך להגיה פה ועשרה פרקים דת"כ והנה מה שאמר חוץ מן יונה ר"ל שאינו מן המנין כלל לחשב במספר הנביאים מטעם שכתבתי בשם הרד"ק ואע"פ שנכתב ונקשר במספר תרי עשר היינו מטעם שאמרו חז"ל דאל"כ יאבד זכרו איידי דזוטר ולכן אמר שהוא בפני עצמו כלומר ענין נבואה נפרדת מן שאר י"א ולכן במספרם לא יתחשב וזה נחשב על הדעת יותר מבנאמר שנחשב לספר בפ"ע מפני שנא' על או"ה וזה לא יענה על לב המשכיל להשיב נחמיה לספר בפני עצמו מפני שנא' על או"ה כמו שמבואר מתוכו וגם לא מצינו א' מהמחברים שמנאו בפני עצמו ולב המחכים יחקור וימצא כי כן הוא אכן בתנחומא גרסי' ג"כ ט' פרקים דת"כ: **בתי** מדרשות. דרש פלגשים בל' נוטריקון פלג שם ע"ש שבבתי מדרשות חולקין ופליגין אלו אוסרין ואלו מתירין כאויבים בשער: **כנגד** פתחיה. כך פתחים היו לירושלי' ובתי דינין ובתי מדרשות היו קבועין בשער העיר כמו שמצינו אצל מרדכי וזולתו בכל מקום ואע"פ שבסוף יחזקאל כתיב שי"ב שערים היו לירושלים זהו לעתיד כשיבנה מהדש במהרה בימינו אמן: **החיצונה** מה שלמדו היחידים חוץ לאלו בתי מדרשות: **שמונה** עשר וגו'. פסוק כתיב באברהם כשרדף אחר המלכים ודרשו על אליעזר לבד שכן עולה גימט' שלו: **הכירו** אברהם להקב"ה כמנין עקב וכל ימיו היו קע"ה: ה"ג **שלא** נימול ולא הוליד: **חסר** ה'. ממספר רמ"ח אברים שבאדם: **למנין** כו'. כלומר שנשלם מנין אותיותיו: ה"ג **עטרת** בעלה זו שרה: ה"ג והוסיף לו משה יו"ד י"ה יושיעך מעצת המרגלים: **יצחק** יו"ד מול כו'. ושם יצחק קדרים: **לתשעים** שנה לשרה גרסי': ה"ג ק' מאה שנים היו לאברהם כו': **על** שמו. כלו' ע"ש עצמו ומאורעותיו ולא כיצחק הנקרא על שם מאורעותיו של אברהם: **הוא** העשירי. לפיכך היה פרוש לעבודת הש"י ע"ש וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך: **ויתן** לך. יש בו מאה אותיות מן הטל כו' ויפתחו הראשון חשוב כקריאתו ויפתחו: **נשתיירו** ב' גרסי': **עולים** כלו' דכתיב עולים לשון רבים ואלו **עד** אשר לרעך. ולא עד בכלל וז' אותיות של אשר לרעך כתבו הקדמונים ז"ל שרומזים לשבע מצות בני נח והמקובלים כתבו שרומזים לשבע ספירות מחסד עד עטרת ועיין במערכת השמות ולעיל בפ' נשא פי"ג איתא נגד ז' ימי בראשית: **ויותר** כלו'

עץ יוסף

ועדתו. לא נגה ונאיר לעולם: **בכבודי לא מחיתם** שהרי בכל יום יש שמשתחוים לחמה: **והאידנא עד** דמתו להו לא נפקי. פי' ומאז ועד עתה אינם יוצאין עד שמכין אותם. שכך גזר עליהם המקום. ליתא אהרינא והאידנא עד דמתו להו לא נפקי מאחר שראו שהקפיד הקב"ה אלא מיתו נכבידו. עד דמחו להו לא נפקי שחשו לכבוד המקום על בני אדם שמשתחוים לשמש ולירח (רש"י): **אין כל** חדש תחת השמש. ואי גיהנם לא נברא עד השתא שעתא הוה ליה חדש: **לקרובי פתחא** שיקרב פתחה של גיהנם ותפתח פתח הארץ במקום ששם: **נתבצר** מלשון עיר בצורה. התקין להם הקב"ה מקום גבוה שלא העמיקו כל כך בגיהנם ולא מתו (רש"י). ולמדו לומר כן מדכתיב ואת כל האדם אשר לקרח. ובניו ודאי בכלל האדם אשר לקרח הם. שגם הם מן הבלועים היו. ואיך כתיב ובני קרח לא מתו. אע"כ אחר שהרהרו בלבם תשובה נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם (רש"א). ועיין בשוח"ט מזמור מ"ה ומ"ש שם: **טייעא** סוחר ישמעאל: **תא ואחוי** לך כו'. בוא ואראה לך מקום בליעתן: **אזלי וחזאי** כו' הלכו וראו ב' בקעים ועשן יוצא מתוך הבקעים: **שקל גבבא דעמרא** כו'. לקח הטייעא גיזת צמר ושראה במים והושיבה וקבעה בראש הרומח והושיט למקום שיצאו אותו העשן ונחרך מן החום שיצא משם ונפל מן הרומח: **אצית** כו' פי' הסכת מה דשמעית: **משה ותורתו אמת** בתנחומא גרס משה אמת ותורתו אמת והן בדאין. כלו' שאין להרהר בדבריו אף אם לא יבינהו שכל אנושי. וכמו שאמרו בב"ר פ"א כי לא דבר רק הוא מכם אם רק הוא מכם הוא. רצונם בזה לכל מליצה טעם מתוק לנפש. אך לקוצר השגתינו לא נשיגם: **ועליהם אמרה** חנה כו'. עיין מ"ש על זה לעיל פ"ט י"א: (יז) **מנצפ"ך** כו' הביא זה כאן לסיים שלא ברא הקב"ה דבר אחד לבטלה. וכן פי הארץ לבלוע לקרח: **מנצפ"ך** בפ' הבונה משמע דמנצפ"ך היינו הפתוחות. ובפ"ק דמגילה משמע איפכא וכבר נתעוררו בזה רש"י ותוס' ז"ל: **צופים** אמרום הנביאים שנקראו צופים כדכתיב צופים מהר אפרים. דמתחלה לא היה אלא מ"ם אחד ונו"ן אחד. ובגמ' פריך והא כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ומשני שכחום וחזרו ויסדום ע"כ: **כ"ך** ר"ל כ"ף פשוטה וכפופה. וכן כולם: **נרמז לאברהם** ר"ל השני כפי"ן נרמז לאברהם שנא' בו לך לך שבשני תיבות אלו יש שני כפי"ן. והשני תיבות לך לך עולה מספרם מאה לרמוז שלמאה שנה יוליד בן שיהיה מיוחס אחריו: **ממנו מאד** שני ממי"ן: **הצילני נא** והיינו שני נוני"ן: **איש צמח** וגו' ומתחתיו יצמח הרי שני צדי"ק. צמח צדיק הוא ג"כ שני צדי"ק: **כ"ד ספרים** חמשה חומשי תורה. ה' מגילות. תהלים. משלי. איוב. דניאל. עזרא. ד"ה. יהושע. שופטים. שמואל. מלכים. ישעיה. ירמיה. יחזקאל. וספר יונה (דחשיב ליה בפני עצמו) הרי כ"ד. ואחד עשר מתרי עשר לבד מיונה הרי ל"ה. וששה סדרים ותשעה פרקים דתורת כהנים הרי החמשים. ועיין במת"כ: **שמונים בתי מדרשות** דרש פלגשים בלשון נוטריקון פלג שם. על שם שבתי מדרשות חולקים ופליגי אלו על אלו. אלו אוסרים ואלו מתירים כאויבים בשער: **כנגד פתחיה** פי' כל כך פתחים היו לירושלים ובתי דינים ובתי מדרשות היו קבועים בשער העיר כמו שמצינו אצל מרדכי. וזולתו. ואע"פ שבסוף יחזקאל כתיב שנים עשר שערים היו לירושלים. זהו לעתיד כשיבנה מהדש: **משנה החיצונה** ר"ל מה שלמדו היחידים חוץ לאלו בתי מדרשות: **הוא אליעזר** שמנין אליעזר י"ח ושלש מאות. כן הוא בב"ר פ' מ"ג. ונדרים דף ל"ב. וזהו דכתיב וירדוף עד דן ולא כתיב וירדפו (יפ"ת): **בן שלש שנים הכירו**. שמנין עקב שמע אברהם בקול בוראו. ששנותיו של אברהם קע"ה. וכיון דבן ג' הכיר את ה' נמצא ששמע בקולו כמנין עקב: **מנין ימות** השנה חסר חד שהוא שלים. כנ"ל (א"א). ועי' יומא דף כ': **עד שלא** נימול לא הוליד והיה חסר ה' איברים נתוסף לו ה'. כנ"ל (א"א). והחמשה איברים הם שני עינים ושתי אזנים וראש הגויה (נדרים פ"ג). ועי' בב"ר פ' מ"ד: **והוליד למנין אותיותיו** שהוליד את יצחק שהיה מתוקן ברמ"ח איברים. לאפוקי קודם שנימול שהוליד את ישמעאל (יפ"ת): **קרא תגר** עיין בב"ר ריש פ' מ"ז: **והוסיף** לו משה יו"ד שנא' ויקרא משה להושע בן נון יהושע יה יושיעך. כנ"ל (א"א). ועי' מ"ש בס' שלה סי' ז': **יו"ד מיצחק מול** נ"ל ליצחק י' מיל: **חי"ת לשמונה** ימים נמול. שהוא הראשון שנימול לשמונה וכדאי' בתנחומא ס' שמות סי' ד': **יעקב על** שמו נקרא. כלו' על שם מאורעיו. לא כיצחק שנקרא על שם מאורעיו של אברהם: **יו"ד מול** העשירי יהיה קודש. חשוב למפרע מבנימן עד לוי. כנ"ל (א"א): **הוא עשירי** ונתנו מעשר למקום. ולפיכך היה פרוש לעבודת הש"ת: **כנגד אותיות** הברכה ויתן לך הוצא משם השם נשתיירו מאה. כנ"ל. וכ"ה בתנחומא. ור"ל שלא תחשוב במנין הנך שלשה תיבות ויתן לך האלהים. ויהיה מאה אותיות מן הטל כו'. ויפתחו הראשון חשוב כקריאתו ויפתחו: **נשתיירו** מיותר כאן: **עולים** כלו' דכתיב עולים לשון רבים ואין פחות משנים: **עד אשר לרעך** ולא עד בכלל. וז' אותיות של אשר לרעך כתבו הקדמונים ז"ל שרומזים לשבע מצות ב"נ. והמקובלים כתבו שרומזים לשבע ספירות מחסד עד עטרת. ולעיל פ' י"ג אי' כנגד ז' ימי בראשית (מת"כ): **ויותר** כלו' ולא יותר: **וכולם נתנו** למשה בסיני. כלו' הרמזים הרמוזות באותיות התורה מרמזים לענינים גדולים: **שואל מעמך** וגו' כי אם ליראה. ואף שבפסוק לא נאמר כי אם ליראה א"כ מהנראה שזה דאי' במדרש כאן אין בכל המדות גדול מן היראה ומן ענוה שמ"ס הוא מלת ענוה. וכן
מוהק

נפ"ך. יראת בגימטריא תרי"א. סא ותורה תרי"א ויראה ותורה עמם הרי תרי"ג. ציצית ת"ר וח' גרורין וה' קשורין הרי תרי"ג. שנים למעלה וג' למטה. ימי אברהם קע"ה שנה יצחק ק"פ שנה יעקב קמ"ז שנה. כשאתה כוללן נמצא ה' מאות שנה ושתי שנים. וכן מהלך שמים לארץ כימי השמים על הארץ. (ש"ב כג) הוקם על כנגד ק' ברכות שבכל יום היו מתים מישראל מאה אנשים בא דוד ותקן להם ק' ברכות כיון שתקנם נתעצרה המגפה. על עולה של תורה סב ועולה של קצרה. (הושע יד) כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו אמרו ישראל רבש"ע בזמן שבהמ"ק קיים היינו מקריבים קרבן ומתכפר ועכשיו אין בידינו אלא תפלה. טו"ב בגימטריא י"ז תפלה י"ט ברכות הוצא' משם ברכת המינין שתקנוה ביבנה ואת צמח דוד שתקנו אחריו ע"ש (תהלים כו) בחנני י"י ונסני. ור' סימון אומר וקח טוב בגימטריא נפ"ש. אמרו ישראל כשבהמ"ק קיים היינו מקטירים חלבים ואימורין ומתכפרין ועכשיו הרי חלבנו ודמנו ונפשותינו יהי רצון מלפניך שתהא כפרה עלינו (הושע יד) ונשלמה פרים שפתינו. (רות ד) ויתן לה' י"י הריון בגימטריא רע"א. שיעור מי מקוה מ' סאה כל מי באר שכתוב בתורה. וכמה ביצים במקוה ה' אלפים וז' מאות וששים. כל סאה קמ"ד ביצים. חלה מ"ג ביצים וחומש. ומנין למקוה שצריך מ' סאה (ישעיה ח) את מי השלוח ההולכים לאט מג בגימט' מ'. ומפריש חלה צריך שיפריש מד אחד ממ"ג וחומש מן התורה למנין חלה. מה אבות מלאכות מ' חסר אחת דכתיב אלה הדברים אלה ל"ו דברים ב' הדברים ג' הרי מ' חסר אחת. (דברים כה) ארבעים יכנו לא יוסיף כנגד מ' קללות שנתקללו נחש וחוה ואדם ואדמה ופחתו חכמים אחת משום לא יוסיף. רבו זכיות מליצי טובות ופחתו עונות מוטב שיבואו ב' וידחו א'. ששך בא"ת ב"ש בבל. טבאל באלב"ם רמלא. (ויקרא טז) בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה בזאת רמז למקדש ראשון שיעמוד ת"י שנה:

(יח) יתברך שמו של מלך מה"מ הקב"ה שברא את עולמו מו בחכמה ובתבונה ולנפלאותיו אין חקר ולגדולתו אין מספר דכתיב (תהלים לג) כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות. מהו כונס כנד מז כשברא הקב"ה את עולמו א"ל לשר של ים פתח פיך ובלע כל מימות בראשית. אמר לפניו רבש"ע דיי שאעמוד בשלי התחיל לבכות בעט בו והרגו שנא' (איוב כו) בכחו רגע הים ובתבונותו מחץ רהב את מוצא ששר של ים רהב שמו. מה עשה הקב"ה כבשן ודרכן וקבלן הים שנא' (עמוס ד) ודרך על במתי ארץ. ושם להם חול בריח ודלתים שנא' (איוב לח) ויסך בדלתים ים וגו' וכתיב (ירמיה ה) האותי לא תיראו נאם ה' ואם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים וכתיב (איוב לח) ואמר עד פה תבא ולא תוסיף. א"ל הים רבי אם כן יתערבו מימי המתוקין במלוחין א"ל לאו כאו"א יש לו אוצר בפני עצמו שנא' (תהלים לג) נותן באוצרות תהומות. א"ת שזה תימה גדול שאין מתערבים כל מימי הים. הרי פרצוף שברא הקב"ה בבני אדם מלא הסיט יש בו כמה מעינות ואין מתערבין זה בזה. מי עינים מלוחין מי אזנים שמנים מי החוטם סרוחים מי הפה מתוקין. מפני מה מי עינים מלוחין שבזמן שאדם בוכה על המת בכל שעה מיד היתה מטתמא אלא על שהן מלוחים פוסק ואינו בוכה. מפני מה מי אזנים שמנים שכשאדם שומע שמועה קשה אלימא תופשה באזניו מתקשרת ומת מתוך שהם שמנים מכנים בזה ומוציא מזה. מפני מה מי החוטם סרוחים שבזמן שאדם מריח ריח רע אלימא מי החוטם סרוחים שמעמידין אותו מיד מת. מפני מה מי הפה מתוקין פעמים אוכל אכילה ואינה מתקבלת בלבו אם אין מי הפה מתוקין אין נפשו חוזרת עוד. ועוד לפי שקורא בתורה דכתיב בה (שם יט) ומתוקים מדבש לפיכך מי הפה מתוקין. והלא דברים ק"ו ומה מלא הסיט יש בו כמה מעינות הים הגדול עאכ"ו שנא' בו (שם קד) זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר. מח ללמדך שבכ"מ הקב"ה עושה שליחותו ולא ברא דבר אחד לבטלה. פעמים שעושה שליחותו ע"י צפרדע ופעמים ע"י צרעה ופעמים ע"י עקרב. א"ר חנין דצפורי מעשה בעקרב אחד שהלך לעשות שליחותו של הקב"ה בעבר הירדן וזימן לו הקב"ה צפרדע אחת ועבר עליה והלך אותו עקרב ועקץ את האדם וכן מעשה בקוצר אחד שהיה מעמר וקוצר בבקעת בית תופת כיון שבא השרב נטל עשב וקשר בראשו אתא עליה חויא גיבר קם קטליה. עבר עליה חבר חטא קטיל חויא א"ל מאן קטל הדין חויא א"ל אנא. איסתכל עישבא דברישיה א"ל מרים את עישבא דברישך ואת משביח. עבד הכי קרב לגביה לא הספיק ליגע בו עד שנשר איברים איברים. ר' ינאי היה יושב ופושט בפתח עירו ראה נחש מרתיה ובא לעיר. מאן דמוקמין ליה מן הכא אזיל להכא מאן דמוקמין ליה מן הכא אזיל להכא. אמר שזה הולך לעשות שליחותו. כיון שנכנס לעיר נפלה הברה בעיר פלוני בר פלוני נשכו נחש ומת. ר' יצחק בן אלעזר הוה

יד יוסף מא ריש מדרש כונן : מב מ"ק פ"ג. עכו"ס פ"א : מג פסיקתא רבתי פ' ט"ו. מדרש משלי סי' י"ג : מד זוהר שלח דף קע"ד : מה שבת פ' ז' : מו תנחומא ס"ו : מז ב"ב פ' ס'. תנחומא חיי שרה. ב"ר פ' ע"ו : מח ב"ר פ"י. וויק"ר פ' כ"ב. קה"ר פ"ה. תנחומא ריש חקת. זוהר שמיני. פדר"א פ' מ"ט :

מתנות כהונה

כלו' ולא יותר : ועגוה נראה שטעות סופר הוא בכאן : גרורין כלו' חוטין הנגררין : שנים למעלה כו'. שכן הוא סדר הקשרים ב' למעלה אצל הכנף ומעט גדיל ביניהם ואח"כ לצד מטה היו עושין שלשה קשרים : ושתי שנים. והם נגד שמים וארץ עצמם שהרי בכל מקום אמרו חז"ל שמן השמים ועד הארץ מהלך ת"ק או יש לומר שחכמינו ז"ל לא חשו למחשב הני תרתי שנין יתירין : הוקם על. פסוק בשמואל ב' כ"ג : עולה של תורה. דרים הקרי על העי"ן בקמץ לשון עולה : עולה של קצרה. בתנחומא ובפ"ק דע"ז ובפ"ג דמסכת מ"ק איתא עולה של תשובה ולפיכך נ"ל תשובה על קוצר המעשים. או קצרה פירושו תשובה ועינוי נפש כד"א קצירי ומריעי : בגימטרי' נפש בא"ת ב"ש : רע"א כך ימים הוא שיעור הריון של אשה ועיין בב"ר פ' כ' : כל מי באר. כלו' כל לשון באר מים הכתובים בתורה הם מ' ודוקא מלת באר לאפוקי בארות בארות חמר וכן מבארות בני יעקן וגם אינם של מים וכן בארות בארות גבי יצחק לא קחשיב ודוק ותשכח ובאר שבע נקרא כן ע"ש המים ושפיר קא חשיב להו והטוב להניה כנגד מי באר וכן מצאתי שוב באות אמת והנאני. ועיין עוד במדרש חזית בפסוק מעין גנים : מן התורה למנין כו'. כלומר צריך שיפרוש מן התורה אחת מארבעים ושלש וחומש מנין למנין חל"ה בגימטריא מ"ג וה"א במילואו ה"א רמז על החומש : ופחתו חכמים אחת גרסי' : משום לא יוסיף. כדאיתא בסנהד' ובמסכת מכות : רבו זכיות כו'. בתנחומא גרס סנהדרין כ"ג כדי שירבו מליצי זכיות אחד וירבו מלמדי חובות שנים : מוטב כו'. ופירושו אע"פ שאין מטין על פי אחד להוכה מ"מ מאחר דכתיב ושפטו העדה שני פעמים עדה הרי כ' ואין מטין ע"פ אחד לחובה הרי עוד שנים ואין ב"ד שקול הרי עוד אחד אע"פ שאותו אחד נוטה לדעת העדה האחת ויהיו המזכים י"א מאחר שהשנים מסכימים לדעת העדה המחייבת מוטב שידחו השנים את האחד ועיין זה בפ"ק דסנהדרין : טבאל פסוק הוא בישעיה סי' ז' ירצה לומר רמלא באלב"ס. ורמלא היא רמליהו : ששך דכתיב איך נלכדה ששך ירמיה נ"א ופירש"י ורד"ק ז"ל ופירשוהו ששך בא"ת ב"ש בבל : וכתיב האותי גרסי' : ה"ג אמר לו הים רבי א"כ כו' : רבי רבי פי' אדוני ומצאתי רבון כל העולמים גרסי' : שזה תימה גרסי' : הסיט כלומר שיעור קטן רוחב הפנים כמו מן הגודל לאצבע או מן אצבע לאמה כדאיתא בפרק הגורג : אלימא הראשון כמו אלמלי פי' אילו היה והשני כמו אלמלא פי' אילו לא היה : מעשה בעקרב כו'. עיין כל המעשים לעיל בויקרא רבה פ' כ"ב ובב"ר ובקהלת פ"ה ושם פירשתיו : מעמר מאסף עמרים : בית תופת גרסי' : גיבר כלומר גדול ועצום : קטיל חויא. כלומר הויא קטיל פי' נחש שהומת : מרים את גרסי' : ואתה משביה גרסי'. פי' תהיה משובח : אמר הולך גרסי'

עץ יוסף

מוחק המת"כ : ציצית ת"ר פי' ציצית בגימטריא ת"ל. ובטור א"ח סי' כ"ד כתב אע"פ שהוא כתוב חסר יו"ד מפרש בתנחומא ג' פעמים כתוב צצת בפרשת ציצית וחד מינייהו לציצת. סדי למ"ד לכולהו והיא משלמת המנין עכ"ל : גרורין כלו' חוטין הנגררין : שנים למעלה וג' למטה. בתנחומא ליתא זה. והמת"כ כתב פי' שסדר הקשרים ב' למעלה אצל הכנף ומעט גדיל ביניהם. ואח"כ לצד מטה היו עושין שלשה קשרים : ושתי שנים והם נגד שמים וארץ (מת"כ) : וכן מהלך שמים לארץ כמד"א כימי השמים. כנ"ל. ע"ד דאי' בירושלמי למען ירבו ימיכם וגו' כימי אבות שהיו שנותיהם כמן השמים לארץ : הוקם על זה אמר דוד על עצמו : עולה של תורה דרש על בחולם העי"ן : עולה של קצרה נ"ל של תשובה (א"א). וכ"ה בתנחו' ובפ"ק דעכו"ם. ובפ"ג דמ"ק. והמת"כ פי' קצרה תשובה ועינוי נפש כד"א קצירי ומריעי : שתקנוה ביבנה פי' שתקנו אח"ז ביבנה : על שום בחנני ה'. שבקש דוד שיחתמו בו ברכה כדאי' בסנהדרין ק"ז ע"א ע"ש : טוב בגימטריא נפש בא"ת ב"ש : רע"א כך ימים הוא שיעור הריון של אשה. ועיין בב"ר פ"כ. ובמס' נדה דף ל"א : כל מי באר שכתוב בתורה. כלו' כנגד כל לשון באר של מים הכתובים בתורה שהם ארבעים. ועיין מת"כ ונ"ל מ' סאה כנגד מ' באר (א"א) : לאט בגימטריא מ' מדרש משלי סי' י"ד. והובא בספר השל"ה לר"ת סי' תרכ"ב. ובש"ג במס' שבת שביב הש"ג : ומפריש חלה צריך שיפרים מארבעים : כנ"ל. שביעור חלה א' מכ"ד לבעל הבית ואחד ממ"ח לנחתום. ועיין רמב"ם רפ"ח מהלכות בכורים : למנין חלה פי' שמנין חלה בגימטריא מ"ג. וה"א במילואו ה' א' רמז על החומש : דכתיב אלה הדברים כו'. שבת ע' ע"א : כנגד מ' קללות שנתקללו כו'. עי' לעיל פ"ה סי' ה' ונראה שבין כל הקללות של אדם וחוה ונחש והארץ ליכא אלא ל"ט. לכן המלקות שכנגדן הם ג"כ ל"ט. ומ"ש המדרש ופחתו אחד משום לא יוסיף ר"ל אף דכתיב ארבעים יכנו פחתו אחד משום לא יוסיף : משום לא יוסיף כדאי' בסנהדרין ובמכות : משום לא יוסיף סנהדרין כ"ג כדי שירבו מליצי זכיות אחד וירבו מלמדי חובות שנים. מוטב שיבואו שנים וידחו אחד. כנ"ל (א"א) וכ"ה בתנחומא. ופי' מוטב שיבואו שנים ר"ל אע"פ שאין מטין ע"פ אחד לחובה. מ"מ מאחר דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה. שני פעמים עדה עשרים ואין מטין ע"פ אחד לחובה הרי עוד שנים. ואין ב"ד שקול הרי עוד אחד. ואע"פ שאותו האחד נוטה לדעת העדה המחייבים ויהיו המזכים אחד עשר. מ"מ מאחר שהשנים מסכימים לדעת העדה המחייבת. מוטב שידחו השנים את האחד ועיין בפ"ק דסנהדרין : ששך בא"ת ב"ש בבל. בירמיה כ"ה ומלך ששך ישתה אחריהם. ולענין תמורת אותיות שם ששך בא"ת ב"ש בבל : טבאל הוא פסוק (בישעיה ז') ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל וקאמר שטבאל הוא רמלא בא"ב דאלב"ם. ורמלא הוא פקח בן רמליהו מלך ישראל : בזאת רמז כו' דבמקדש ראשון היו כל הכהנים גדולים כשרים וכל המניח בן כשר כאילו אינו מת אם כן כמנין בזאת יבא אהרן אל הקדש : (יח) אמר לו לשר של ים כו'. בב"ר פ"ה ושם נתבאר ועי' בש"ר פ' ט"ו : מחץ רהב ואין מחץ אלא לשון הריגה ומחצה וחלפה רקתו : שנא' (איוב ט') ודורך על במתי ים ושם להם חול כו'. כנ"ל וכמו שפרש"י שם על במתי ים על גובהי ים ועל מעשה בראשית נאמר שגבהו המים התחתונים לרום למעלה ודרכם. אבל על ודורך על במתי ארץ פרש"י משפיל גבוהים וגסי הרוח : אבי פי' אדוני וא"א גרס רבון העולמים : הסיט כלו' שיעור קטן רוחב הפנים כמו מן אגודל לאצבע או מן אצבע לאמה כדאי' בפרק הגורג : אלימא תופשה בתנחומא גרס אלמלא. ונ"ל אלמלי ביו"ד ופי' אילו היה : אלמלא מי החוטם פי' אילו לא היו מי החוטם כו' : שמעמידים כי הסרחון עומד נגד הסרחון שאולי מבלי יריח כל כך : לפי שקורא בתורה לפי שכל החמשה חושים שבאדם נובע מעלם הנפש המרגשת. רק שפועלת ע"י איברים מיוחדים העין רואה האוזן שומעת לעומת זה יש חמשה חושים פנימים שכלים וחוש הטעם הוא נגד השכל שבהם כמ"ש וטעם זקנים : ללמדך שבב"מ כו' בתנחומא גרס מהו ללמדך שבכל דבר הקב"ה עושה שליחותו. ונראה שחסר שם וכאן וכצ"ל כתיב ויתרון ארץ בכל היא מהו ללמדך שבכל דבר כו' : ללמדך שבכל כו' עושה שליחותו. אע"פ שנראה בחירי או טבעי. מ"מ שייך לשון שליחות משום שהוא יתברך המעורר החדוש ההוא בעצמו. ואפי' הטבע שלולא הפצו בו יתברך לא יפעל ועיין ביפ"ת בב"ר פ"י : ולא ברא דבר אחד לבטלה. ר"ל אם לתועלת תרופות. אם להציל מנזקי מזיקים אחרים גדולים מהם. שהם מפחידים מאלו וכדאי' בשבת פ' המוציא. ה' אימות הן. אימת מסניע על ארי כו' אם להמית ולהחיות. ותרתי קאמר הדא שים נורך בבריותו אע"פ שהוא להזיק כגון נחשים ועקרבים. יהוא לעשות שליחותו ית' ברשעים ושנית יש בבריותו לתועלת תרופות ולהמית ולהחיות (יפ"ת) : פעמים כו' ע"י צפרדע. שאין דרכו לנשוך ולהזיק כלל כהך עובדא דר' חנין : ופעמים ע"י צרעה כו' עקרב. אף שאינן בני דעת : חויא גיבר גדול ועצום : חבר חובר חבר שמחבר נחשים אל מקום אחד ע"י לחש ועי' כריתות דף ג' : אסתכל עשבא דבריסיה. פי' ראה העשב שבראשו. א"ל קח העשב שבראשך ואח"כ תתפאר. כלו' מתפאר אתה בדבר שאין כך. ומשה כן. ונתקרב לאותו נחש ולא הספיק ליגע

הוה מטייל בשיניתא דקיסרי מצא קולית אחת מושלכת בדרך היה מצנע לה מן הבא הדר משכח לה מן הבא אמר כמדומה אני שזו מתוקנת לעשות שליחותה בתר יומין עבר בלדר מן מלכותא נכשל בה ונפל בה ומת בדקו אתריו ומצאו בידו כתבין בישין על יהודאין. מעשה בשני בני אדם שהיו מהלכין בדרך אחד פקח ואחד סומא ישבו לאכול פשטו ידיהם לעשבי השדה ואכלו. זה שהיה פקח נסתמא וזה שהיה סומא נתפקח לא זזו משם עד שזה נסמך על זה שהיה סומכו. ומעשה באחד שהיה הולך מא"י לבבל כשהיה אוכל לחם ראה שני צפרים מתנצין זה עם זה הרג אחד מהם את חבירו הלך והביא עשב והניחו על פיו והחייהו. הלך אותו האיש ונטל אותו העשב שנפל מן הצפור והלך להחיות בו את המתים. כשהגיע לסולמא של צור מצא ארי מושלך ומת הניח העשב על פיו והחייהו עמד הארי ואכלו. מתלא אמרי טב לביש לא תעביד ובישא לא מטי לך. מעשה בשיחין אחד סומא שירד במים לטבול נזדמנה לו בארה של מרים וטבל ונתרפא. כב טיטוס הרשע נכנס בבית קדשי הקדשים כשהיה מחרף ומגדף עמד וגידר את הפרוכת ונטל ספר תורה והציעה והביא שתי זונות ועבר עליהן ושלף חרבו וקיצץ את ספר התורה נעשה נס התחיל דם מבצבץ ממנו התחיל משתבח לומר שעצמו הרג. התחיל מתגבה והולך כיון שהגיע לים היה הים הולך וסוער אמר אלהיהם של אלו אין גבורתו אלא בים אם הוא רוצה יעלה ליבשה ונראה מי נוצח. א"ל הקב"ה רשע בן רשע בריה פחותה קלה שבבריותי אני משליח בך לבערך מן העולם. נכנס יתוש בחוטמו ומת במיתה משונה ולמה נקרא בריה שפלה על שמכנים ואינו מוציא. נ ופעמים ע"י צרעה שנא' (שמות כג) ושלחתי את הצרעה. אמרו רבותינו כששלח הקב"ה את הצרעה לפני ישראל להרוג את האמורים ראה מה כתיב בהן (עמוס ב) ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו והסון הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל וגו' והיתה נכנסת לתוך עינו של ימין ושופכת ארסה והיה מתבקע ונופל ומת. שכן דרכו של הקב"ה לעשות שליחותו ע"י דברים קלים לכל המתגאין עליו. שלח להם בריה קלה להפרע מהם להודיעך שאין גבורתן ממש. ולע"ל עתיד הקב"ה ליפרע מן האומות ע"י דברים קלים שנאמר (ישעיה ז) והיה ביום ההוא ישרוק י"י לזבוב אשר בקצה יאורי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור: (יט) ומטה אהרן. י"א הוא המטה שהיה ביד יהודה שנאמר (בראשית לח) ומטך אשר בידך. וי"א הוא המטה שהיה ביד משה ומעצמו פרח שנא' והנה פרח מטה אהרן. ואית דאמרי נטל משה קורה אחת והתכה לי"ב נסרים ואומר להם כולכם מקורה אחת טלו מקלכם. ועל מה עשה (משלי כ) כבוד לאיש שבת מריב וכל אויל יתגלע. שלא יאמרו מקלו היה לח והפריח. וגזר הקב"ה על המקל ונמצא עליו שם המפורש שהיה בציץ שנא' (במדבר יז) ויצא פרח ויציץ ציץ. נא ג הפריח בו בלילה ועשה פרי. ויגמל שקדים גמל לכל מי שהיה שוקד על שבטו של לוי. ולמה שקדים לא רמונים ולא אגוזים לפי שנמשלו ישראל בהם. ואותו המטה היה ביד כל מלך ומלך עד שחרב בהמ"ק ונגנז. ואותו המטה עתיד להיות ביד מלך המשיח במהרה בימינו שנאמר (תהלים קי) מטה עזך ישלח י"י מציון רדה בקרב אויביך:

סדר חקת

פרשה יט

(א) **זאת** חקת. זש"ה א (איוב יד) מי יתן טהור מטמא לא אחד. כגון אברהם מתרח חזקיה מאחז יאשיה מאמון מרדכי משמעי ישראל מאומות העוה"ב מעוה"ז. מי עשה כן מי צוה כן מי גזר כן לא יחידו של עולם. תמן תנינן ב בהרת כגרים באדם טמא פרחה בכולו טהור. מי עשה כן מי צוה כן מי גזר כן לא יחידו של עולם. תמן תנינן ג האשה שמת ולדה במעיה והושיטה החיה את ידה ונגעה בו החיה טמאה טומאת ז' והאשה טהורה עד שיצא הולד. המת בבית הבית טהור. יצא מתוכו הרי הוא טמא. מי עשה כן מי צוה כן מי גזר כן לא יחידו של עולם. תמן תנינן ד העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים היא גופה מטהרת בגדים. אמר הקב"ה חקה חקקתי גזרה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי: (ב) זאת חקת התורה (תהלים יב) אמרות י"י אמרות טהורות. ה אריב"ל מצינו שעיקם הקב"ה שנים וג' תיבות בתורה שלא להוציא דבר טומאה מפיו (בראשית ז) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה (שם) ומן הבהמה אשר לא טהורה היא. א"ר יודן אף כשבא ליפתח בסימני בהמה טמאה לא פתח אלא בסימני בהמה טהורה (ויקרא יא) את הגמל כי לא מפריס פרסה אכ"כ אלא כי מעלת גרה הוא. ואת הארנבת כי לא מפריס פרסה אכ"כ אלא כי מעלת גרה. ואת החזיר כי לא מעלה גרה הוא אכ"כ אלא כי מפריס פרסה הוא. ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר ו תינוקות שהיו בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה במ"ט פנים טמא ובמ"ט פנים טהור והיה דוד מתפלל עליהם ואומר (תהלים יב) אתה י"י תשמרם נטר אורייתהון בלבהון. תנצרם מן הדור זו לעולם. ואחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין ע"י שהיה בהן דילטורין. הוא שדוד אמר (שם נז) נפשי בתוך לבאים אשכבה לוהטים וגו' נפשי בתוך לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה. אשכבה לוהטים זה דואג ואחיתופל שהיו להוטים אחר לשון הרע. ולשונם חרב חדה אלו הזיפים שנא' (שם נד) בבוא הזיפים ויאמרו לשאול וגו'. באותה שעה אמר דוד (שם נז) רומה על השמים אלהים

יד יוסף כב גטין פ' הניזקין: נ ב"ר פ' י': נא ת"י: פי"ט א תנחומא ס"ז: ב נגעים פ' ח': ג חולין פ' ד': ד שוח"ט מזמור ט': ה תנחומא ס"ז. פסחים ג'. ב"ר פ' ל"ס. ויק"ר פ' כ"ו. תנחומא ויצלא וס"ז. שוח"ט מזמור ה'. ומזמור י"ב. פסיקתא פ' י"ד: ו ויק"ר פ' כ"ו. דב"ר פ"ס. שוח"ט מזמור ז'. תנחומא ס"ז. ירוש' פ"ק דפיאה:

מתנות כהונה

גרסי': **עבר בלדר** גרסי'. פי' הערוך שר ומושל: **ובישא** לא ממי גרסי'. וכן הוא בספר בן סירא: **על מה** עשה. לחתוך לכולם מקורה אחת: **כבוד** לאיש. כלומר למען השלום שלא יאמרו כו': **גמל** לכל מי. ויגמול דרש ל' גמול ושקדים לשון שקידה ומהירות: ה"ג מאומות. העולם הבא מעולם הזה מי עשה כו': **באדם** טמא פרחה בכולו גרסי': **המת** בבית. בתוך בטן האשה כי שם ביתו: **שעיקם** עיין כל זה סוף פרשה מסעי וריש פרשה אמור ובקהלת פרשה י' פירשתיו: **שלא** טעמו טעם חטא היו גרסי': ה"ג **אתה** י"י תשמרם נטר אורייתהון בליבהון תנצרם מן הדור כו'. ופירושו מן הדור הזה שהוא חייב כליי' וכן הוא בהדיא ריש פרשה אמור ובשוחר טוב מזמור ז': ה"ג **בירושלמי** פרק קמא דפאה דואג ואחיתופל שהיו להוטים

עץ יוסף

בו בנחש עד שנפל ממנו אבריו מפני שחק אדם הנחש שהעשב ההוא היה מסוגל לדחות אדם הנחש והוא לא ידע: **ופושט** וגומד: **מרתיח** לשון רתחא וכעס: **מאן דמוקמין** כו' כשהיה רבי ינאי רודף הנחש מצד זה היה הנחש חוזר ובא מצד זה כאילו היה מכוין ללכת בהלכה: **הברה** קול הברה: **מטייל** כו' פי' היה מטייל בחוף הים של קסרי: **קולית** עצם ירך של מת: **היה מצנע לה** שלא יכשל בה אדם: **בלדר** פי' הערוך שר חשוב: **נסתמא** נעשה סומא: **מתנצין** מריבין: **לסולמא של צור** נקרא כן על שעולין אליה בגובה מרום הרים כזה שעולה על הסולם: **מתלא אמרין** כו' משל אומר טוב לאיש רע לא תעשה ורעה לא תגיע ליך: **נזדמנה** לו בארה של מרים. שנפתח ובא הבאר של מרים על פני המים עד מקום שבו שכל הסומא ונתרפא. ולפי שרצה ה' לרפאות האיש ההוא אז גזר שיציפו מי הבאר לשם אבל בויק"ר גרס מצורע אחד שירד במים לטבול וכן עיקר: **ונידר** וקצץ: **ועבר עליהם** ובא עליהם: **והתחיל הדם מבצבץ** להודיע שקשה לפני הקב"ה חורבן ביהמ"ק (תוס' גיטין): **שעצמו הרג** הוא דרך כינוי: **אין גבורתו** אלא בים. כדאי' בירוש' מסכת עכו"ם שכל האומות מודים שהקב"ה שולט במים: **א"ל הקב"ה** רב"ר בגיטין מפורש שבת קול יצאה ואמרה לו כן: **בריה פחותה** שלפי שהרשע הזה תלה הגדולה בעצמו לומר שכח ידו עשתה כל אלה. לזה הראה דיש בבריה פחותה שהקב"ה עושה שליחותו ע"י הכל וכן כיוצא בזה נאחזו בישראל אינו בכחו ועוצם ידו ולא יתפאר הגרזן על החוצב בו (מה"ק): **בריה פחותה** דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה. נמצא היא חסרה ביצירתה שלא נמצא בה סדר תקון דחיית המותר: **והיתה נכנסת לתוך** כו'. כתב הבחיי סדר עקב הצרעה הוא מין זבוב ומטיל ארס. ואחז"ל שהי צרעות היו אחת בימי משה ואחת בימי יהושע. והיתה מכה בפניהם ומסמא עיניהם ולא היו יכולים להלחם ובאין ישראל והורגין אותם כו' ע"ש ועיין רש"י שמות כ"ג כ"ח ובסוטה ל"ו: (יט) **י"א** הוא המטה שהיה ביד יהודה כו' ביד משה כו' ואותו המטה היה ביד כל מלך כו' ביד המשיח כו'. כל אחד אמר מה שהיה קבלה בידם ועיין בילקוט תהלים רמז תתס"ט: **ועל מה עשה** לחתוך לכולם מקורה אחת: **כבוד לאיש** כו' למען השלום שלא יאמרו כו': **גמל לכל מי** ויגמול דרש לשון גמול. ושקדים לשון שקידה ומהירות. לרמוז שיביא גמול על מי שהוא שוקד רעה על שבטו של לוי: **ואותו המטה** כו'. זהו סיום על מה שאמר לעיל שהוא המטה שהיה ביד יהודה וביד משה וכדאי' בילקוט תהלים הנ"ל:

סדר חקת

פרשה יט (א) **אברהם** מתרח כו'. כלו' ע"פ טבע המציאות מי יתן זה. כי הבן נמשך אחר האב והיה צ"ל שוה בתכונתו. רק ה' אחד נתן בזה טבע מיוחד ע"ד הבא לטהר מסייעין אותו: **העה"ב מעה"ז** שבעוה"ז התאוות מתגברות והחומר סוכך על הנפש השכלי. ועכ"ז יוכל האדם להתגבר בשכלו ולקנות שלימות הנפש לעוה"ב בחיי העוה"ז. שעיקר קדושת מעלת העוה"ב אין זוכין אליה כי אם מתוך מעשה הטוב שאדם עושה בעוה"ז. כמו שאחז"ל מי שטרח בע"ש יאכל בשבת: **בגרים** חצי פול ועיין נדרים פ"ו מ"א: **החיה** פי' המילדת: **החיה טמאה** כו' מדרבנן שמא יוציא העובר את ראשו חוץ לפרוזדור והרי הוא כילוד ומטמא. והחיה סבורה שעדיין הוא במעיה ואתי לטהורי. והאשה טהורה עד שיצא הולד דהאשה מרגשת בעצמה כשמוציא ראשו חוץ לפרוזדור ולא אתי לטהורי (ברטנורה): **המת בבית** בתוך בטן האשה כי שם ביתו. והוא לשון הפייט של פרשת פרה. ומביא זה לכאן לפרש לשון הפייט ע"פ משנה הנ"ל. והוא פתיחה על פרשת פרה אדומה שמטהרת הטמאים ומטמאת הטהורים כדלקמן: (ב) **אמרות** ה' אמרות טהורות. הביא זה הפסוק לדרוש סיפא דקרא מזוקק שבעתים על הפרה כדלקמן. ואגב דריש ליה לכולה קרא: **שעיקם** ר"ל שמלבד שהאריך הכתוב עיקם לכתוב שלא כדרך דהיינו אשר איננה טהורה אשר לא טהורה היא שהיא הגלילה מהטמאה. שהל"ל מן הבהמה הטמאה כי אורחיה בכתוב (רש"א): **ומן הבהמה** אשר איננה טהורה. בזה הפסוק יש שתי תיבות מיותרים שהל"ל מן הבהמה הטמאה: **ומן הבהמה** אשר לא טהורה היא. בזה הפסוק יש ג' תיבות מיותרים דה"ל לכתוב ומן הבהמה הטמאה. והביא מקודם הפסוק שמיותר שתי תיבות ואח"כ הפסוק שמיותר ג' תיבות: **אף כשבא** לפתוח בסימני כו'. דלא מיבעי בזכירת טומאה דמזדהר קרא אלא אפי' בסימניה שע"כ להזכירם מזדהר שלא לפתוח בהן. ומכאן ילפינן דהיכא דבעינן לומר ב' מילי והיכא גנאי בחד מינייהו פותחין באידך משום פתח דברך יאיר וע' בפסיקתא רבתי: **תינוקות שהיו** בימי דוד כו'. משום דהא דתורה נדרשת מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא נדרש מדכתיב מזוקק שבעתים. והכא עסקינן בהאי קרא מייתי לה הכא. ואגב זה מייתי ענין התינוקות ודרש בעליל מלשון עוללים. ומזוקק שבעתים על התורה שנדרשת במ"ט פנים כנ"ל ואע"פ כן כשסביב רשעים יתהלכון היינו הולכי רכיל. כרום נתרוממו האויבים והיה זלות לישראל (יפ"ת): **נטר אורייתון בלבם** פי' שמור התורה בלבם. דאי שמירת גופם. הרי הוא אומר תנצרם מן הדור: **תנצרם מן הדור** בפסוק אי' תצרנו. פי' תנצרם מן הדור ההוא שלא ילכו בעונם: **יוצאין למלחמה ונופלין** בימי שאול מיירי כדאמר בדב"ר פ"ה: **ונופלין** על שהיו בהם דלטורין. פי' בעלי לשון הרע: **לבאים** שם משמות האריה: **שהיו להוטים** אחר לשה"ר. בני אדם שניהם חנית וחצים אלו אנשי קעילה שנא' (ש"א כ"ג) היסגרוני בעלי קעילה בידו וגו'. ולשונם חרב חדה. כנ"ל וכ"ה בתנחומא. ואע"פ שמסירתם לדוד ביד שאול נראה שמתוך האונס היה שאול קבץ העם למלחמה לרדת קעילה לצור את דוד. מ"מ קרי להו שניהם חנית וחצים. דמן הדין אף שהם בסכנה אין למוסרו מכיון שאינו חייב מיתה: **סלק שבינתך מביניהם** שלשון

אלהים סלק שכינתך מבינותם. אבל דורו של אחאב כולו עובדי ע"ז היו וע"י שלא היה בהן דילטורין יוצאין למלחמה ונוצחין. הוא שאמר עובדיה לאליהו (מ"א יח) הלא הגד לאדני את אשר עשיתי בהרוג איזבל את נביאי י"י ואחביאם וגו' ואכלכלם לחם ומים. אם לחם למה מים. אלא מלמד שהיו המים קשים להביא לו יותר מן הלחם. ואליהו מכריז בהר הכרמל אני נותרתי נביא לי"י לבדי וכל עמא ידעי ולא מפרסמי למלכא. א"ר שמואל בר נחמני ז אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרות. אמר אני פרצתי גדרו של עולם. ומפני מה אתה הולך ולשונך שותת. אמר הוא גרם לי. ומפני מה כל חיה נושכת ואינה ממיתה ואתה נושך וממית. ח א"ל (קהלת י) אם ישך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אפשר דאנא עביד כלום דלא מתאמר לי מן עליותא. ט ומפני מה אתה נושך באבר אחד וכל האיברים מרגישין. א"ל ולי אתם אומרים אמרו לבעל הלשון שהוא כאן והורג ברומי. י ולמא נקרא שלישי שהוא הורג ג' האומרו והמקבלו והנאמר עליו. ובימי שאול הרג ד'. הרג את דואג שאמרו. ושאול שקבלו. אחימלך שנאמר עליו. ואבנר בן נר. יא למה נהרג ריב"ל אמר על שהקדים שמו לשמו של דוד הה"ד (ש"ב ג) וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמר למי ארץ כתב מן אבנר לדוד. ור"ל אמר ע"י שעשה דמן של נערים שחוק שנא' (שם ב ב) ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. ורבנן אמרי ע"י שלא המתין לשאול להתפיים מן דוד שנא' (ש"א כד) ואבי ראה גם ראה את כנף מעילך. א"ל אבנר יב מה את בעי מן גלימוי דידך בסירא הועדת כד אתון למעגל א"ל (שם כו) הלא תענה אבנר בכנף אמרת בסירא הועדת חנית וצפחת בסירא הועדת. וי"א יג על שהיה בידו למחות על נוב ולא מיחה. ר' חנן בן פזי פתר קרא בפרשה פרה שיש בה מז' ז'. יד ז' פרות ז' שריפות ז' הזיות ז' כיבוסין ז' טמאים ז' טהורים ז' כהנים. ואם יאמר לך אדם חמשה הן אמור לו משה ואהרן בכלל שנא' וידבר י"י אל משה ואל אהרן לאמר זאת חקת התורה וגו':

(ג) זאת חקת התורה וגו'. טו ר' יצחק פתח (קהלת ז) כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. כתיב (מ"א ה) ויתן אלהים חכמה לשלמה וגו'. מהו כחול רבנן אמרי נתן לו חכמה כנגד כל ישראל שנאמ' (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו'. א"ר לוי מה חול גדר לים כך היתה חכמה גדורה לשלמה. טז מתלא אמרין דעה חסרת מה קנית דעה קנית מה חסרת (משלי כה) עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו. (מ"א ד) ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם מה היתה חכמתן של בני קדם שהיו יודעים וערומין בטייר. יז אמר רשב"ג בג' דברים וכו'. ומכל חכמת מצרים מה היתה הכמת מצרים את מוצא כשביקש שלמה לבנות בהמ"ק שלח אצל פרעה נכה א"ל שלח לי אומנין בשכרן שאני מבקש לבנות בהמ"ק. מה עשה כנס כל אצטרלוגין שלו צפו וראו בני אדם שעתידין למות באותה שנה ושלחן לו. כשבאו אצל שלמה צפה ברוה"ק שהם מתים באותה שנה נתן להם תכריכיהן ושלחן אצלו. שלח לו לא היה לך תכריכין לקבור את מתיך הרי לך הן ותכריכיהן. ויחכם מכל האדם יח מאדה"ר. מה היתה חכמתו את מוצא יט כשבקש הקב"ה לבראות את האדם נמלך במלה"ש א"ל (בראשית א) נעשה אדם בצלמנו. אמרו לפניו (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו. א"ל אדם שאני רוצה לבראות חכמתו מרובה משלכם מה עשה כינס כל בהמה חיה ועוף והעבירן לפניהן א"ל מה שמותן של אלו. לא ידעו. כ כיון שברא אדם העבירן לפניו א"ל מה שמותן של אלו. אמר לזה נאה לקרות שור ולזה ארי ולזה סוס ולזה חמור ולזה גמל ולזה נשר שנא' (בראשית ב) ויקרא שמות. א"ל ואתה מה שמך. א"ל אדם. למה שנבראתי מן האדמה. א"ל הקב"ה אני מה שמי. א"ל י"י. למה שאתה אדון על כל הבריות היינו דכתיב (ישעיה מג) אני י"י הוא שמי כא הוא שמי שקרא לי אדם הראשון. הוא שהתניתי ביני לבין עצמי. הוא שמי שהתניתי ביני לבין בריותי. מאיתן האזרחי כב זה אברהם שנאמ' (תהלים פט) משכיל לאיתן האזרחי. היטן זה משה שנאמר
לא

יד יוסף ז ב"ר פ' פ"ה: ח תענית ח': ט קה"ר פ"י: י שוח"ט מזמור י"ב. ומזמור ק"כ: יא רבה ותנחומא כוף מסעי: יב שוח"ט מזמור ז': יג שוח"ט מזמור י"ב. סנהדרין כ': יד זוכר אחרי: טו תנחומא ס"ז. קה"ר פ"ז. פסיקתא פ' י"ד: טז ויק"ר פ"א: יז ב"ר פ' ע"ד. ברכות ח': יח כיה מדרש משלי: יט ב"ר פ' י"ז: כ תנחומא שמיני סי' ח': כא פסיקתא דויסי בתני הגולה: כב ויק"ר פ' ט'. ב"ב ע"ו:

מתנות כהונה

להוציא אחר לשון הרע ולשונם וכו': וע"י שלא היה גרסי': ה"ג לחם ומים אם לחם למה מים אלא מלמד שהיו כו'. ועיין לעיל פרשת אמור גירסא אחרת ובירושלמי דפאה: נושכת כו'. עיין ריש אמור: מן עליותא מן השמים ממעל: שלישי לשון הרע נקרא לישנא תליתאי. ועיין לקמן פרשת שופטים ובפ' יש בערכין פרש"י לשון הרע הוא השלישי בינו ובין חבירו שמספר בין שני אנשים לא תלך רכיל ת"י לישנא תליתאי: ה"ג בירושלמי דמסכת פאה ועיין לעיל פרשה אמור: א"ל אבנר מה את בעי מן גלימוי דידך בסירה הועדת כד אתון למעגל א"ל הלא תענה אבנר בכנף אמרת כו' ולעיל פרשת אמור פירשתיו: וי"א ע"י שהיה בידו כו'. וזהו הרביעי שנהרג בלשון הרע ההוא: שבע פרות. שבעה פעמים כתיב פרה בפרשה וכן שריפה כו': ה"ג ויתן אלהים חכמה וגו'. מהו כחול רבנן אמרי נתן לו חכמה נגד כל ישראל שנאמר ויהי מספר בני ישראל כחול וגו': מתלא אמרין. במשל אומרין הבריות: עיר פרוצה כל זה הוא מן המשל ולקמן בקהלת לא גרס ליה. ובילקוט דמלכים גרס ליה: בטייר פי' הערוך בצפצוף וסימני העופות ורקידתם ונטייתם בכנפיהם ונראה שהוא לשון חכמה בניחוש נחשתי ת"י אטיירית: בג' דברים. לקמן בקהלת בשלשה דברים אני אוהב את בני מזרח שאין נושקין אלא על גב יד. ואין חותכין בשר אלא בסכין. ואין נוטלין עצה אלא בשדה. והביאו כאן בשביל חכמת בני קדם: אצטרלוגין גרסי'. פי' חוזי כוכבים: ה"ג האדם אדם הראשון: אמר לו ה'. בקריאתו ל' אדנות: ה"ג לקמן בקהלת ביני לבין עצמי הוא שמי שהתנתי ביני לבין בריותי ובין מלאכי השרת מאותן כו': לא כן עבדי וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא נאמן הוא
לשון

ענף יוסף

פרשה יט (ב) [שבע פרות] כמ"ש ז"ל במס' פרה פ"ג מ"ה. והיינו פרה אדומה. ושרף את הפרה אל תוך שריפת הפרה. את אפר הפרה. וכבס האוסף את אפר הפרה. חטאת היא. ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת: ושבע שריפות. את עורה. ואת בשרה. ואת דמה. על פרשה ישרוף. עץ ארז. ואזוב. ושני תולעת. ושבע הזיות. והזה מדמה שבע פעמים: ושבע כיבוסים. וכבס בגדיו הכהן קאי על ג"פ הכהן שכתוב למעלה. ונתתם אל אלעזר הכהן. ולקח אלעזר הכהן. ולקח הכהן עץ ארז הרי ג' כבוסים. והשורף אותה יכבס בגדיו. וכבס האוסף וגו'. והזה הטהור וגו'. וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו. ומזה מי הנדה יכבס בגדיו: ושבעה טמאים. כל הבא אל האהל. וכל אשר באהל. וכל כלי פתוח. בחלל חרב. או במת. או בעצם אדם. או בקבר: שבעה טהורים. והזה על האהל. ועל כל הכלים. ועל הנפשות. ועל הנוגע בעצם. או בחלל. או במת. או בקבר הרי שבעה: שבעה כהנים ונתתם אותה אל אלעזר הכהן. ולקח אלעזר הכהן. ולקח הכהן. וטמא הכהן. וכבס בגדיו הכהן. הרי חמשה. ומשה ואהרן ג"כ שני כהנים כמו שכתוב משה ואהרן בכהניו (בביאור הגר"א על התורה):
יהי

עץ יוסף

שלשון הרע מסלק השכינה כדאי' בדב"ר פ"ה (יפ"מ): סלק שכינתך ומ"ש על כל הארץ כבודך. ה"ק אף בסלקך שכינתך לרקיע. כבודך נודע על הארץ: למלחמה ונוצחין שהרי אחאב היה מלך בכיפה כדאי' בפ"ק דמגילה: למה מים דלעולם אומרים הקל תחלה ואח"כ הקשה. או כך פי' דכיון דהיה מפרנסם באכילה ודאי שהספקם מים דלא יהיו בזולתם: אלא שהיו המים קשים כו'. משום שבימי אחאב נעצרו הגשמים. וקאמר לה הכא לומר דכיון דמים קשים יותר מסתמא מיפרסמא מילתא כשיבקשם לכל כך נביאים וירגישו בדבר וילפינן דכ"ע ידעי ולא מפרסמי למלכא: אמרו לו לנחש הך מילתא לעתיד היא כדגרסינן בפ"ק דתענית: אני פרצתי גדרו של עולם. שאלמלא שהחטיא את אדם לא היו מתים: ולשונך שותת פי' גורר חוץ לפיך: דלא אתמר לי מן עליותא. פי' שלא נגזר עלי מן השמים ממעל: אמרו לבעל הלשון הבא מכחו של נחש שהיה מדבר לש"ה על בוראו. והוכן אח"כ לעונש על דוברי לש"ה: שהוא כאן והורג ברומי. שאומר לש"ה על מי שעומד ברומי וע"י זה נהרג. ולכן כתיב חצי גבור שנונים. ולא אמר כלי זיין גבור שנונים משום שכלי זיין מכין במקומן. וחץ מכה מרחוק כדאי' בב"ר פ' נ"ח: ולמה נקרא שמו שלישי. פי' לשון הרע נקרא לישנא תליתאי. לא תלך רכיל ת"י לישנא תליתאי ובפרק יש בערכין פרש"י לש"ה הוא השלישי בינו לבין הברו שמספר בין ב' אנשים: דואג שאמרו כדאי' בפסיקתא ובתנחומא סדר כי תצא. אבל בפרק חלק משמע שמת ולא נהרג. ובילקוט סי' קל"א אי' כיון שראו תלמידיו שהוא מטמא את הטהור ומטהר את הטמא נתנו חבלים ברגליו וגררוהו שנא' גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל: ואבנר בן נר ג"כ נהרג ופריך ולמה נהרג דכיון דלדיק גמור הוה כמו שאמר עליו דוד כי שר וגדול נפל היום בישראל. וגם נולך הגבור בו. בודאי היה נגזר עליו לשמרו שלא יהרגנו יואב. לולי שחטאו גורם ולהכי בעי מה חטא היה בו. ומביא כמה דעות על חטאו עד ויש אומרים על שהיה בידו למחות כו': אל דוד תחתיו משמע שם דוד היה כתוב תחת שם אבנר. אבל מן יקומו הנערים וישחקו לא ס"ל שנתחייב כי מאי סבר דלא נתכוון אבנר לש"ד רק לשחוק בעלמא להראות גבורתו כדרך המתאבקים. ושוב נמשך מהשחוק שהרג זה את זה והיתה המלחמה (יפ"ת): וריש לקיש אמר ע"י שעשה דמן של נערים שחוק. דמפרש תיבת תחתיו כמו במקומו. שיהיו שלוחיו של אדם כמותו לקיים ברית בינו לבין דוד: ע"י שלא המתין ובתנחומא גרס ע"י שהמתין: מן גלימוי דידך בסירה הועדת. פי' מה אתה רוצה לומר מן הכנף שלך בקוץ הוסרה ונכרת. ולפי זה הם דברי אבנר אל שאול ועי' בתנחומא: כד אתון למעגל כשבאו למעגל ונטלו הצפחת והחנית מעל ראשו: חנית וצפחת בסירא הועדה. בתמיה כלו' וכי יכול אתה גם כאן לומר כמו שאמרת בכנף. הלא ע"כ להודות שהלכתי ולקחתי אותם והייתי ג"כ יכול להורגו. ומ"מ לא תם אבנר בטענתו ואמר לשאול שמא אחד מן הנערים מבני הצבא נתנס לו: ולא מיחה. שנתירא מפני שאול שלא יכעוס עליו ויחשוב עליו שידו עם דוד. אך מ"מ לא היה לו למנוע משום זה מלמחות על ש"ד. וזהו הרביעי שנהרג בלשון הרע ההוא: שיש בה מז' ז'. לפי שהתורה נדרשת במ"ט פנים נגד חמשים שערי בינה ושער החמשים הוא סוד הפרה ונקרא שער התעלומה ואין אתה רשאי ליכנס ולא נתגלה לשום אדם רק למשה כמ"ש לקמן לך אני מגלה טעם פרה לאחרים חוקה (י"מ): שבע פרות ר"ל שבע פעמים כתיב פרה בפרשה וכן שריפות כו': (ג) כנגד כל ישראל. שנקראו חול כמ"ש והיה מספר וגו': מתלא אמרין משל אומרים: דעה חסרת מה קנית. כדכתיב עיר פרוצה וגו'. דעה קנית מה חסרת כדכתיב (משלי כ') וכלי יקר שפתי דעת שר"ל וכלי יקר דאית בה כולהו היינו שפתי דעת. וזהו מאמר החכם דעה קנה כל לא יחסר לא קנה דעה כל לו יחסר: שהיו יודעים וערומין כו'. דקדקו חז"ל כך מדקאמר מחכמת כל בני קדם ולא אמר מכל חכמת בני קדם כמ"ש מכל חכמת מצרים. אע"כ כי בבני קדם בכללם נמצאת חכמת הקסמים וחכמת שלמה רבתה למעלה ראש על כולם (כלי יקר על כ"ר): בטייר בלשון ישמעאל קורין לעוף טייר (ערוך) ור"ל שהיו מבינים בצפצוף העופות ורקידתם ונטייתם בכנפיהם. ונראה שהוא לשון חכמה בניחוש. נחשתי תרגום יונתן אטיירת ובפסיקתא גרס בקיאין במזל. וחכמים בכל דעה באיסטרלוגיא: אומנין בשכרן שאני מבקש לבנות ביהמ"ק. כלו' שאע"פ שאין ראוי למלך שיקח שכר ממלך אחר. ובפרט בהיותו חתנו מ"מ א"ל בשכרן משום שרוצה לבנות ביהמ"ק לממ"ה אין ראוי שיעבוד בשכירים בחנם. אלא לכבד את ה' מהונו ואונו (כלי יקר): אצטרלוגין פי' חוזים בכוכבים וכן בלשון יוני (ערוך): שעתידין למות בתנחומא אי' הטעם כדי שיבא עליו בתרעומות ויאמר לו תן לי דמים מאותם שהרגת: ויחכם מכל האדם מאדם הראשון. היינו בחכמת הטבעיות שאף שאדה"ר שם שמות לכל הב"ח כפי טבעם. כמ"ש הכתוב וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו. ר"ל הוא שמו המיוחד והמתייחס אליו כפי טבעו. מ"מ שלמה היה חכם ממנו בשלימות הטבעיות (כלי יקר): נמלך במלאכים א"ל נעשה אדם. ר"ל שזה שאמר להם נעשה אדם לא שהוצרך לסיוע מזולתו. אלא שנמלך עמהם: חכמתו מרובה משלכם עי' ב"ר פ' א': והעבירן לפניהם עי' ב"ר שם נתבאר כל הענין: אמר לו י"י פי' בקריאתו לשון אדנות (מת"כ): שאתה אדון על כל הבריות היינו דכתיב אני י"י. ואע"ג דבקרא כתיב שם הוי"ה ומ"ש שאתה אדון לא שייך אלא בשם אדני. י"ל דשם הוי"ה נקרא בכינוי אדני. ואע"ג שהשם שנקרא אדון אינו כפי המהות אלא כפי היחס אשר לו עם העולם וכמ"ש הרב במ"נ פ"ז. לפי שאי אפשר לאדם שיקרא שם לש"ת כפי המהות שהוא נעלם מכל בריה. אבל מה שאפשר לידע ממנו יתברך הוא מפעולותיו ויחסו אל העולם. ועל זה לבד אפשר לו לאדם לקרוא לו שם (יפ"ת): לבין בריותי ובקה"ר ובפסיקתא גרסי ביני לבין עצמי הוא שמי שהתניתי ביני לבין בריותי ובין מה"ש ע"כ. והכוונה כפי שכתבתי לעיל: מאיתן האזרחי זה אברהם. ר"ל היינו בחכמת התכונה כדדרשו הז"ל ויוצא אותו החוצה שא"ל הקב"ה צא מאצטגנינות שלך שלא יסמוך במה שיגזרו הכוכבים בעקרותו כי הוא יתברך יסדר המערכות בעדו. ומ"מ שלמה היה גדול ממנו בחכמת התכונה (כלי יקר): שנאמר משכיל לאיתן האזרחי. ופירשו רבותינו באברהם אבינו ע"ש מי העיר ממזרח (רש"י בתהלים שם) ועיין בילקוט מזמור זה על פסוק אז דברת וגו' שמפרש ג"כ על אברהם אבינו:
הימן

(במדבר יב) לא כן עבדי משה וגו'. וכלכל זה יוסף שנא' (בראשית מז) ויכלכל יוסף וגו'. אמרו המצריים כלום מלך עלינו עבד זה אלא בחכמתו מה עשו לו הביאו ע' פיתקין וכתבו עליהם ע' לשון והיו משליכין אותן לפניו וקורא כאו"א בלשונו. ולא עוד אלא שהיה מדבר בלשון הקדש שלא היה בהן כח לשמוע שנא' (תהלים פא) עדות ביהוסף שמו וגו' שפת לא ידעתי אשמע. ודרדע זה דור המדבר שהיה בהן דעה. בני מחול שמחל להם הקב"ה במעשה העגל. (מ"א ה) וידבר שלשת אלפים משל א"ר שמואל בר נחמני חזרנו על כל המקראות ולא מצינו שנתנבא שלמה כג אלא קרוב לח' מאות פסוקים. א"א מלמד שכל פסוק ופסוק שאמר יש בו ב' וג' טעמים כמד"א (משלי כה) נזם זהב וחלי כתם. ורבנן אמרי שלשת אלפים משל על כל פסוק ופסוק. כד אלף וחמשה טעמים על כל משל ומשל. שיריו אב"כ אלא שירו שירו של משל. (מ"א ה) וידבר על העצים וכי אפשר לאדם לדבר על העצים אלא אמר שלמה מפני מה מצורע נטהר בגבוה שבגבוהים ובנמוך שבנמוכים בעץ ארז ובאזוב. ע"י שהגביה עצמו כארז לקה בצרעת. כיון שהשפיל עצמו כאזוב נתרפא ע"י אזוב. וידבר על הבהמה ועל העוף וכי אפשר לאדם לדבר על בהמה ועוף. אלא אמר מפני מה בהמה ניתרת בשני סימנין והעוף בסימן אחד. על שהבהמה נבראת מן היבשה ועוף כא"א מן האדמה דכתיב (בראשית ב) וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים וכא"א (שם א) ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף בר קפרא אמר כה מרקק שבים נבראו. ר' אבין בש"ר שמואל אמר אעפ"כ תלוהי דתרנגולא דמיין לחספניתא דנונא. ועל הרמש וכי איפשר לו לאדם לדבר על הרמש. אלא אמר שלמה מפני מה שמונה שרצים שכתוב בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שרצים פטור. כו מפני שיש להן עורות. ועל הדגים וכי איפשר לומר כן אלא מפני מה בהמה חיה ועוף טעונין שחיטה ודגים אינן טעונין שחיטה. אלא מהדין קרא (במדבר יא) הצאן ובקר ישחט להם וגו'. כז הורה יעקב איש כפר ניבוריא בצור על הדגים שטעונין שחיטה ושמע ר' חגי שלח ואייתיה. א"ל מנן הורית. א"ל מהכא ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף מה עוף טעון שחיטה אף דגים טעונין שחיטה. אמר להו ארבעוניה דילקי. אמר בר נש דאמר מילי דאורייתא לקי. א"ל לא הורית טב. אמר ליה מנן. א"ל מהכא (במדבר יא) הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם אלו טעונין שחיטה ואלו טעונין אסיפה. אמר חביט חביטך דהוא טבא בקילטא. כח הורה יעקב איש כפר ניבוריא בצור על בר ישראל הבא על הנכרית והוליד לו בן שנמול בשבת. שמע ר' חגי שלח ואייתיה. א"ל מנא לך הא. א"ל דכתיב (שם א) ויתילדו על משפחותם לבית אבותם. אמר להו ארבעוניה דילקי. א"ל בר נש דאמר מילי דאורייתא לקי. א"ל לא הורית טב. א"ל מנן את מודע לי. א"ל אי אתי לגבך בר עממיא ואמר בעינא למהוי יהודאי ע"מ דמגזירני ביומא דשבתא או ביומא דכפוריא מחללין עליו את השבת או לא. והלא אין מחללין עליו את השבת אלא על בנה של בת ישראל בלבד. א"ל ומנא לך הא. א"ל כתיב (עזרא י) ועתה נכרת ברית לאלהינו להוציא כל נשים והנולד מהם בעצת י"י. א"ל מן הקבלה את מלקני. א"ל כתיב (שם) וכתורה יעשה. א"ל ומאיזו תורה. אמר ליה מדאמר ר' יוחנן בשם רשב"י כתיב (דברים ז) ולא תתחתן בם למה (שם) כי יסיר את בנך מאחרי בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן הגויה קרוי בנך אלא בנה. א"ל חבוט חביטך דהוא טבא בקילטא. אמר שלמה על כל אלה עמדתי ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי (קהלת ז) אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. כט (שם ח) מי כהחכם ומי יודע פשר דבר מי כהחכם זה הקב"ה שכתוב בו (משלי ג) י"י בחכמה יסד ארץ. ומי יודע פשר דבר זה הקב"ה שפירש את התורה למשה. (קהלת ח) חכמת אדם תאיר פניו ל א"ר יודן גדול כחן של נביאים שמדמין דמות גבורה של מעלה לצורת אדם שנא' (דניאל ח) ואשמע קול אדם בין אולי. ור' יהודה בר"ס אמר מהכא (יחזקאל א) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה. (קהלת ח) ועז פניו ישונא שהוא משתנה ממה"ד למדת רחמים לישראל. א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי על כל דבר ודבר שהיה אומר הקב"ה למשה אומר לו טומאתו וטהרתו. כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים א"ל משה רבש"ע אם נטמא זה במה תהא טהרתו. לא השיבו. באותה שעה נתכרכמו פניו של משה. כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה א"ל הקב"ה באותה שעה שאמרתי לך אמור אל הכהנים ואמרת לי אם נטמא במה תהא טהרתו לא השבתיך זו טהרתו ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת. ר' יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר לא ד' דברים יצה"ר משיב עליהן דכתיב בהן חקה אשת אח וכלאים ושעיר המשתלח ופרה אדומה. אשת אח דכתיב (ויקרא יח) ערות אשת אחיך וגו' ובלא בנים יבמה יבא עליה, וכתיב בערות אשת אח (שם יט) ושמרתם את כל חקתי. כלאים (דברים כב) לא תלבש שעטנז וסדין בציצית מותר וכתיב ביה חקה (ויקרא יט) את חקתי תשמרו. שעיר המשתלח דכתיב (ויקרא טז) והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו והוא עצמו מכפר על האחרים וכתיב ביה והיתה זאת לכם לחקת עולם. פרה מנין לב דתנן כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים והיא גופה מטהרת בגדים וכתיב בה חקה זאת חקת התורה: (ד) ויקחו אליך

יד יוסף כג חזית סוף פסוק א': כד אסר תולדות דף קל"ס: כה חולין פ"ב: כו שבת פ' י"ד: כז ב"ר פ"ז. ירוש' פ' ג' דקדושין. ופ"ק דיבמות. ילקוט בראשית: כח ב"ר פ' ו'. ירוש' יבמות פ"ב וקדושין סוף ס"ג: כט קה"ר פ"ח: ל ב"ר ר"פ כ"ז: לא יומא ס"ז: לב שוח"ט מזמור ט':

מתנות כהונה

לשון סימן: **עלינו** עבד זה גרסי': **פיתקין** איגרות חלקים: ה"ג **אלא** שהיה מדבר בל' הקדש שלא כו'. ועיין בפ' אלו נאמרין וה"ג לקמן בקהלת: **וקורא** כל אחד ואחד כו'. בפ' אלו נאמרין איתא שירד גבריאל ולמדהו וע"ז סיים כאן שפת לא ידעתי אשמע אע"פ שלא הביא ראש המאמר ובתנחומא מסיים בו שלפי' פסוק זה מתחיל בעי"ן ומסיים בעי"ן לרמוז על ע' ל' שלמדו גבריאל ול' קודש עצמו אינו בכלל שבעים ל' כנגד ישראל גוי א' בארץ למעלה מע' אומות: **דיעה** הדע נוטריקון דור דיעה: ה"ג **שמחל** להם הקב"ה במעשה העגל: **שיריו** סופיה דקרא ויהי שירו חמשה ואלף והיה אומר שיריו לשון רבים: **נזם זהב** כו'. עיין במדרש חזית סוף פסוק ראשון ובקהלת בפסוק כל זו נסיתי ויתבאר לך: ה"ג **דמיין** לחספניתא. ופירושו קשקשים וקילופים ודוגמתו בפ' ר"א דמילה האי מאן דמשי אפי ולא מנגב נקטא ליה חספניתא ופי' הערוך קרום הצומח בעור הפנים ומתקלף ודוגמת זה פי' גם רש"י שם: **והחובל** בהן גרסי': בילקוט מלכים ובקהלת אין טעונין שחיטה אלא מהדין קרא הצאן ובקר ישחט להם וגו' **הורה** כו'. וכל זה בקהלת בפסוק כל זה נסיתי ובב"ר פ' ז' ושם פירשתיו בהלכתה דבר ישראל הבא על הגויה וכו': ה"ג **לא** הורית טב א"ל מנן את מודע לי א"ל אי אתי כו': **ואמר** בעינא למהוי גרסינן: ה"ג **או** לא והלא אין כו' עד אלא על בנה של בת ישראל א"ל ומנא כו': ה"ג **מן** הקבלה את מלקני: **לצורת** האדם. והאי וחכמת אדם מדבר בהקב"ה כמו ראש הכתוב מי כהחכם: **ממדת** הדין. ועוז פניו פי' מדת העזה: **אם** נטמא זה גרסי': **לטמא** הלמ"ד נקודה

עץ יוסף

הימן זה משה היינו בחכמת האלהות בעניני השכלים ובפעולותיהם. ועיין בכלי יקר באריכה. עוד יש לפרש על דרך המאמר דלקמן סי' ד' בדברים שלא נגלו למשה: **בכל ביתי** נאמן הוא. ונאמן הוא לשון סימן (מת"כ): **וכלכל זה יוסף** היינו בחכמת המדינות. שאף שיוסף היה שלם בזה. מכל מקום שלמה היה גדול ממנו (כלי יקר): **אמרו המצרים** כו' שהיה יוסף חכם: **שבעים פיתקין** שהיה לחק במצרים שלא ימלוך אדם עליהם אא"כ יכול לדבר בשבעים לשון: **שלא היה להם** כח לשמוע. כדאי' בפ' אלו נאמרים שא"ל יוסף לפרעה אגמרן אגמריה ולא הוה קא גמיר: **עדות ביהוסף שמו** וכתב המת"כ ובתנחומא מסיים בו שלכן פסוק זה מתחיל בע' ומסיים בע' לרמוז על ע' לשון שלמדו גבריאל. ולשון הקדש עצמו אינו בכלל ע' לשון כנגד ישראל גוי אחד בארץ ובתנחומא שלפנינו ליתא זה: **ודרדע** נוטריקון דור דעה: **זה דור המדבר** יובאר ע"פ מאי דאי' בסדר כי תשא ברבה ובתנחומא פסוק ויתן אל משה ככלותו לדבר וגו' וכי כל התורה למד משה והלא כתיב ארוכה מארץ מדה וגו' אלא כללים למדו הקב"ה למשה ע"כ. ור"ל שהקב"ה למדו כללים ע"פ י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן וע"פ ל"ב מדות דר"א בהלכות ובאגדות. ולכן שלמה הוציא פרטים וגלה תעלומות יותר מדור המדבר אף שהם למדו את התורה מפי משה (כלי יקר): **שהיה בהן דעה** שלא נתנה תורה אלא לאוכלי המן כדאי' במכילתא ובתנחומא: **שמחל להם** כו' הכוונה כמו שדור המדבר היה דור דעה ועכ"ז עשו את העגל ואח"כ עשו תשובה ומחל להם הקב"ה ככה שלמה היה גדול הדעת והטה בנשותו לבבו ואח"ז עשה תשובה ומחל לו הקב"ה: **אלא קרוב** לשמנה מאות פסוקים. וכ"ה בקה"ר ובפסיקתא. אבל בשהש"ר אי' חזרנו על כל ספר משלי ולא מצאנו שכתוב בו אלא התקפ"ו פסוקים. וכ"ה נמסר לנו החשבון של פסוקי משלי: **יש בו** שנים ושלשה טעמים. ולהכי כתיב שלשת ולא שלשה אלפים. לומר שהיו הדברים משולשים בכל פסוק ג' טעמים: **שיריו אב"כ** כ' הא"א ז"ל ויהי שיריו של שלמה אא"כ אלא ויהי שירו שירו של משל חמשה ואלף. ועיין בהמקומות שציינתי ביד יוסף שיש הרבה שנוים בהנוסחאות: **וכי אפשר** לו אדם לדבר על העצים. ולא מיתא ליה לפרש שידע טבע העצים. שזה דבר קטן היה בערכו לדעת חכמת הצמחים. אלא מוסב על טעמי התורה כמו שמפרש: **בגבוה שבגבוהים** כו' כי כן כתיב וידבר כו' מן הארז כו' ועד האזוב וגו': **מן הרקק** מים שאין בהם עשרה טפחים (ערוך) ולכן טבעו אלם יותר מן הבהמה עד שילא חותו בסי' א'. ודגים מתים מהר ע"כ אין צורך לשחיטה. שמחמת הטבע היה נעזר על סוד טעמי התורה וענייניהם: **להספניתא דנונא** קשקשים וקשקשת והרספתין. והוא כגירסת הפסיקתא להרספותיה. אבל לגירסתנו פי' כעין קרום ור"ל דומה לקשקשים דדג: **שמונה שרצים** החולד והעכבר וגו' (ויקרא י"א) רש"י: **הצדן חייב** שבמינו מועד: **מפני שיש** להם עורות והיא ליה חבורה שאינה חוזרת והויא ליה תולדה דשוחט. ל"א כיון דיש להם עור נצבע העור מדם הנצרר בו דחייב משום צובע (רש"י): **הצאן ובקר ישחט להם**. ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם. ישחט אא"כ אלא יאסף: **בצור** בעיר צור: **מנן הורית** מהיכן הוא מוכח בתורה שהדגים טעונין שחיטה: **מה עוף** טעון שחיטה. כדכתיב ציד חיה או עוף ושפך את דמו. ותניא בת"כ מלמד ששפיכת דם העוף כשפיכת דם חיה. והכא איתקש דגים לעוף לומר מה עוף טעון שחיטה אף דגים טעון שחיטה. ועי' קה"ר מ"ש: **ארבעוניה דילקיה** פי' רבעו אותו ויקבל מלקות לפי שהורה בטעות. ואע"פ שהחמיר שלפעמים יתיר את האסור וכדאמר בפ"ק דעכו"ם כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה (יפ"ת): **בר נש** דאמר כו'. פי' וכי הדין כן שכל אדם שאומר דברי תורה ילקה בתמיה: **לא הורית טב** פי' לא פסקת טוב: **א"ל מנן** פי' מהיכן אתה מודיע לי: **אמר חביט חביטך** פי' יעקב אמר כן לרבי חגי הך מכותך שראוי ונכון לקבלה שהיא טובה לקבל. וקילטא הוא מלשון קולס. או פי' שרבי חגי אמר זה ליעקב קום והכה אותך שיפה להלקותך בשביל פעם אחרת: **לבית אבותם** וזה אביו ישראל. לכן בן ישראל מיקרי: **ארבעוניה דילקי** דקרא דויתילדו באביו ואמו ישראל שהולד נכתב ממשפחת האב ליוחסין ולאלוקת הארץ: **דמגזירני** להמול אותי עיין מ"ש בב"ר פ"ע: **מן הקבלה** מן נביאים וכתובים: **וכתורה יעשה** דמשמע שזה כדין הכתוב בתורה: **ומאי זה תורה** פי' היכא רמיזא בתורה: **בנך הבא** מישראלית קרוי בנך. מבואר בב"ר פ"ס ע"ש: **והיא רחוקה ממני** וס"א רחוק"ה בגמטריא פרה אדומה (בחיי) ר"ל שלא עמד על טוריה: **חכמת אדם** תאיר פניו א"ר יודן גדול כו'. ר"ל שבעל המאמר מפרש חכמת אדם על הקב"ה וכח שלא יקשה היותו מפרש אדם דקרא על הקב"ה. הביא סמך לדבריו שהרי זה נמצא בפי הנביאים לפי שגדול כחן של נביאים כו' (יפ"ת): **גדול כחם** שהורשו לומר כן כדי לשכך את האוזן: **מהכא ועל דמות** שראיה זו מחוורת ומבוררת יותר (יפ"ת): **ממדת הדין** ועוז פניו מדת העזה (מת"כ) כי פנים הוא לשון כעס כמו פני ילכו (שמות ל"ג): **א"ר יהושע דסכנין** כו'. בקה"ר אי' ד"א מי כהחכם זה משה דכתיב ביה עיר גבורים עלה חכם. ומי יודע פשר דבר שפשר תורה לישראל. חכמת אדם תאיר פניו כו' על כל דבר ודבר שהיה הקב"ה אומר למשה אמר לו טומאתו כו'. וכ"ה בילקוט. ונראה שחסר כאן: **נתכרכמו פניו** נעשה פניו ככרום. שהיה סובר שאינו כדאי לידע במה יטהרו (מת"כ): **ולקחו לטמא** לטמא נקודה בפת"ח המורה על הטמא הידוע שכבר שאל עליו להקב"ה: **ארבעה דברים** יצה"ר משיב עליהם כו'. עיין רש"י תולדות פרשה א' פסוק עקב אשר שמע אברהם בקולי. ובס' אחרי מות פסוק ואת חקותי תשמרו וצ"ע: **דכתיב בהן חקה** חק משמע דבר שאינו אלא גזירת מלות מלך. כמו ויסם אותה יוסף לחק: **ושמרתם את כל חקתי**. (ויקרא כ' כ"ב): (ד) **לך** אני מגלה טעם פרה

אליך פרה אדומה. [לג] א"ר יוסי ברבי חנינא א"ל הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חקה. דא"ר הונא כתיב (תהלים עה) כי אקח מועד אני מישרים אשפוט וכתיב (זכריה יד) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון יקפאון כתיב. דברים המכוסין מכם בעוה"ז עתידים להיות צופים לעוה"ב. כהדין סמיא דצפי דכתיב (ישעיה מב) והולכתי עורים בדרך לא ידעו וגו' וכתיב (שם) אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים. [לד] אעשה אכ"כ אלא עשיתים שכבר עשיתי לר"ע וחביריו. דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו. (איוב כח) וכל יקר ראתה עינו זה ר"ע וחביריו. א"ר יוסי בר' חנינא רמז שכל הפרות בטלות ושלך קיימת. ר' אחא בש"ר חנינא אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפרשה פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה [לה] ר"א אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים. אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצי. א"ל חייך שהוא מחלציך הה"ד (שמות יח) ושם האחד אליעזר. שם אותו המיוחד: שאל גוי אחד את ר"י בן זכאי אילין עובדייא דאתון עבדין נראין כמין כשפים אתם מביאים פרה ושורפין אותה וכותשין אותה ונוטלין את אפרה ואחד מכם מטמא למת מזין עליו ב' וג' טיפין ואתם אומרים לו טהרת. א"ל לא נכנסה בך רוח תזזית מימיך. א"ל לאו. ראית אדם שנכנסה בו רוח תזזית. א"ל הן. א"ל ומה אתם עושין לו. א"ל מביאין עיקרין מעשנין תחתיו ומרביצין עליו מים והיא בורחת. א"ל ישמעו אזניך מה שאתה מוציא מפיך. כך הרוח הזו רוח טומאה דכתיב (זכריה יג) וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. מזין עליו מי נדה והוא בורח. לאחר שיצא אמרו לו תלמידיו רבינו לזה דחית בקנה לנו מה אתה אומר. א"ל חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרין אלא אמר הקב"ה חקה חקקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי דכתיב זאת חקת התורה. ומפני מה כל הקרבנות זכרים וזו נקבה. א"ר איבו משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמר המלך תבא אמו ותקנח את הצואה. כך אמר הקב"ה תבא פרה ותכפר על מעשה העגל: (ה) קח את המטה [וגו'] והשקית את העדה ואת בעירם. [לו] מכאן שהקב"ה חס על ממונן של ישראל. ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע וכה"א (ויקרא ח) ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד [לז] מלמד שכאו"א ראה עצמו עומד על פני הסלע. וכן כשעברו את הירדן נכנסו כל ישראל בין שני בדי ארון שנא' (יהושע ג) ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה ושמעו את דבר ה'. וכאן כל ישראל עומדין ורואין כל נסים שבסלע. התחילו לומר יודע משה חק הסלע אם הוא מבקש יוציא לנו מים מזו. נמצא משה עומד בספק אם אשמע להם אני מבטל דברי המקום. [לח] והקב"ה (איוב ה) לוכד חכמים בערמם. [לט] לפי שהיה משה משמר עצמו כל אותן ארבעים שנה שלא להקפיד כנגדן שהיה מתירא מן השבועה שנשבע הקב"ה אם יראה איש באנשים האלה. אמרו לו הרי סלע כשם שאתה רוצה להוציא מסלע אחר הוצא מזו. צווח עליהם (במדבר כ) שמעו נא המורים. המורים שיטין הרבה יש בו. המורים סרבנין. המורים שוטים שכן בכרכי הים [מ] קורין לשוטים מורים. המורים מלמדין את מלמדיהן. המורים מורי חצים (ש"א לא) וימצאוהו המורים אנשים (המורים) בקשת. וירם משה את ידו ויך את הסלע הכהו פעם א' [מא] התחיל הסלע נוטף מים מועטים שנא' (תהלים עח) הן הכה צור ויזובו מים כזב שהוא נוטף טפין. אמרו לו בן עמרם הללו מים ליונקי שדים או לגמולי חלב. מיד הקפיד כנגדן והכהו פעמים ויצאו מים רבים ושטפו כל מי שהיה מרנן כנגדן שנא' (שם) ונחלים ישטפו. ואעפ"כ לא עשה משה אלא מסלע שא"ל הקב"ה. ומנין שאף אותו סלע שאמרו ישראל עליו וכל סלע וסלע וצרור שהיו באותו מקום היו מוציאים מים שנא' (שם) יבקע צורים וגו'. ולמה נתפש אהרן שנא' ויאמר ה' אל משה יען לא האמנתם בי. משל לבע"ח שבא ליטול גורנו של לוה ונטל שלו ושל שכנו. א"ל הלוה אם אני חייב שכני מה חטא. אף כך אמר משה רבינו אני הקפדתי אהרן מה חטא לפיכך הכתוב מקלסו (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה. יען לא האמנתם בי וכי לא אמר דבר קשה מזו שאמר (במדבר יא) הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם אף שם אין אמנה והיא גדולה מזו מפני מה לא גזר עליו שם. למה"ד למלך שהיה לו אוהב והיה מגים בינו לבין המלך בדברים קשים. ולא הקפיד המלך עליו. לימים עמד והגים במעמד לגיונות גזר עליו מיתה. אף כך א"ל הקב"ה למשה הראשונה שעשי' ביני לבינך. עכשיו כנגד הרבי' א"א שנ' להקדישני לעיני בני ישראל: (ו) יען לא [מב] האמנתם בי וגו'. זש"ה (קהלת ח) יש הבל אשר נעשה על הארץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים אמרתי שגם זה הבל. את מוצא כשקלל את הנחש וא"ל ארור אתה וגו'. [מג] לא הניחו לטעון כלום שהיה לנחש לומר לפני הקב"ה אתה אמרת לאדם לא תאכל ואני אמרתי לו אכול למה אתה מקללני. לא הניחו לטעון כלום. ואהרן היה לו לומר לא עברתי על דבריך למה אני מת. לכן לא תביאו [מד] משל למה"ד לשתי נשים שלוקות בב"ד אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית. אמרה להם אותה שאלה פגי שביעית בבקשה מכם הודיעו לבריות על מה אני לוקה
שלא

יד יוסף לג תנחומא ס"ז. פסיקתא פ' י"ד. ילקוט ס"ז: לד ילקוט זכריה רמז תקפ"ד: לה פרה פ"א. ספרי ריש ס"ז. ותוספתא פיסקא ר"ו: לו תנחומא ס"ז: לז ב"ר פ' ס' וש"נ: לח ילקוט איוב סי' פ': לט יבואר ע"פ דאי' בילקוט ירמיה רמז רס"ה וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל (שמות ו') מה צום א"ל אל תהיו קורים לבני מורים. כיון שהקניטו על מי מריבה. א"ל משה שמעו נא המורים. א"ל הקב"ה כל עצמי הייתי מצוה אתכם ואומר לכם אל תהיו קורין לבני מורים כו' לא תביאו לא אתה ולא אחיך ולא אחותך שהלשין לארעא דישראל: מ שוח"ט מזמור ע': מא יוב"ע ס"ז: מב תנחומא ס"ז: מג ב"ר פ' כ': מד ויק"ר פ"כ. דב"ר פ"ב. יומא פ"ו. ספרי ח"א פיסקא ק"ל. וספרי ח"ב פיסקא כ"ו:

מתנות כהונה

נקודה בפתח המורה על הטמא הידוע שכבר שאל אותו עליו: אשת אחיך גרס: לך אני מגלה. דייק מדכתיב אליך: יקפאון יו"ד מורה על העתיד: צופים מגולין כדבר הצף על פני המים ויצף הברזל תרגם יונתן וקפא ברזלא וכן פי' רש"י בפ' אלו עוברין: כהדין סמיא דצפי. כסומא הזה שנתפתחו עיניו ורואה כן יתפתחו עיני ישראל בתורה לעתיד לבא. ובערוך וגם בילקוט גרס כהדין בולוס ופי' בו מראה של זכוכית בהירה ודוגמתו בב"ר פ' י"ב: ה"ג עשיתי לר' עקיבא וחביריו דברים כו': רמז שכל כו'. אליך קדרים: ה"ג הקב"ה שיושב ועוסק כו': ה"ג אילן עובדיא דאתון עבדין. פי' אלו מעשים שאתם עושים: חזזית פי' הערוך רוח רעה: עיקרין שרשי עשבים: הרוח הזה. השורה על המטמא במת: בקנה כלומר בקל כדאמרינן בעלמא דוחה בקש. והדחייה הוא שהרי במי חטאת אין בו לא רוח ולא ליח וטעם שמחמתו יברח רוח הרע: תבא אמו ותקנח גרסי': פרה ותכפר גרסי': שבל א' ואחד. כלומר וזהו נס וכבר מנו חכמים ז"ל זה אחד מן המקומות שהמועט החזיק את המרובה: וכאן כל ישראל גרסי': חוק הסלע. אותו הסלע שיוציא ממנו מים יודע בו ומכיר טבעו שאם מכין עליו מיד מוציא מים ואינו בדרך נס: אלא יוציא כו'. על סלע אחר אמרו כן: באנשים האלה. דקדוק הלשון מורה על הרמוזים באותה שעה ומשה ג"כ בכלל ואעפ"י שבפרשת שלח לא כתיב באנשים האלה בפרשת דברים בדברי משה לישראל כתיב והימנותיה דידיה קא סמיכנן שכן אמר ליה הקב"ה ודוגמתו מצינו בהרבה מקומות: שיטין פי' שיטות וסוגיות: המורים סרבנים. לשון ממרים: ה"ג המורים מורי חיצים. ויריית חצים רמז אל לשון הרע כחץ שחוט: מרנן כנגדן. כנגד משה ואהרן: ה"ג אף כך אמר משה רבינו: מקלסו לאהרן על ששתק ולא אמר לא חטאתי אנכי והכי איתא בילקוט בהדיא: מגים לשון התגאות דבר כנגדו: במעמד לגיונות. בפני חיילות: ביני וביך. כלומר היה ביני לבינך: א"א כלומר א"א לסובלו: למה אתה כו'. דברי רב ודברי התלמיד דברי מי שומעין: ה"ג לא הניחו לטעון כלום ואהרן היה לו כו': קלקלה בזנות: פגי ענבים שלא נתבשלו כל צרכן:
לדורות

ענף יוסף

(ד) [יהי רצון שיהא מחלצי] יתכן לפי שבמעשה העגל מסר משה נפשו על ישראל שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת. ונקראו ישראל על שמו שנא' ויזכור ימי עולם משה עמו. על כן רצה שגם בפרה זו מראש ועד סוף תקרא על שמו כי פרה זו טעמה לכפר אחר העגל כדאיתא לקמן משל לבן שפחה כו' (כלי יקר):
כיון

עץ יוסף

פרה. דייק זה מדכתיב אליך. והטעם לפי שיש בה מספר מ"ט כדאי' לעיל שבעה פרות שבעה הזיות כו' וזה רמז שאין לזקק ולצרף כל ענינה כי אם ע"י מ"ט שערי בינה שלא נגלו כי אם למשה (כלי יקר): כתיב כי אקח מועד כו'. במדרש שוח"ט סי' ע"ה כי אקח מועד כשיבא אותו מועד כי למועד מועדים וגו' אותה שעה אני מישרים אשפוט ע"כ. ומוסב המזמור על מתן תורה כמו שדרשו נמוגים ארץ וגו' אנכי תכנתי עמודיה במה שקבלתם אנכי ה' אלהיך. והתחלת המזמור מבשר בטעמי המצות הנעלמים כעת. אבל כשיגיע מועד מועדים דהיינו לע"ל אז אני מישרים אשפוט שיאיר אז עיני עורים בתורה ויתהפכו חלק החקים לתואר משפטים דהיינו מושכלים שישפטם השכל במלאת בטעמא: יקפאון כתיב יו"ד מורה על העתיד: להיות צופים פי' מגולים לכם. ויצף הברזל ת"י וקפא פרזלא: כהדין סמיא דצפי כסומא הזה שנתפתחו עיניו ורואה. כן יתפתחו עיני ישראל בתורה לע"ל. וע' בערוך גי' אחרת וביאורו: דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו. בתנחומא גרס ד"א דברים שלא נגלו למשה כו'. ור"ל שתחלה קאמר שגילה לר"ע וחביריו דברים שהיו מכוסים מאחר בני אדם. ובדבר אחר מוסיף שאפי' מה שלא נגלה למשה נגלה לר"ע וחביריו: רמז שכל הפרות בטלות. דייק זה מדכתיב אליך דמשמע שמשה יתעסק בפרה. ובסמוך כתיב ונתתם אותה לאלעזר אע"כ כך א"ל הקב"ה שלעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר: חייך שהוא מחלציך שהיה לוי. ועיין במדב"ר סוף פ"ט וירו' סוטה פ"ג ה"ד: הה"ד ושם האחד אליעזר ר"ל דהיה לו לומר ושם השני אליעזר. ע"כ לדרשה ושם האחד המיוחד: שם אותו המיוחד שגדולת ר"א מבואר בירוש' סוטה והוריות מעשה שנכנסו זקנים כו' ונאמרה ב"ק ואמרה להם יש ביניכם שנים שראוין לרוה"ק כו' ונתנו עיניהם ברבי אליעזר בן הורקנוס וע' בשהש"ר פסוק לריח שמניך: אילין עובדיא דאתון עבדין. פי' אותן דברים שאתם עושים בפרה אדומה: רוח תזזית פי' רוח רעה. וכן בערוך גורס תזזית: עיקרין פי' שרשי עשבים: הרוח הזה השורה על הטמא: דחית בקנה פי' בדבר קל שאין בו ממש: אלא אמר הקב"ה חקה חקקתי גזירה גזרתי. כפל הלשון יתכן כי שני דברים תמוהין בדבר אחד שהוא מטהר את הטמא שנית איך מתהפך לטמא את הטהור דכל העוסקים בפרה כו' ע"ש. ע"כ אמרו חקה חקקתי על האחד גזירה גזרתי על השנית היותר תמוה (אלשיך): ומ"מ כל הקרבנות של זכור ועיין רפ"ב דתמורה: תבא פרה ותכפר על מעשה העגל. ועיין תוס' מ"ק כ"ח ד"ה פרה:

(ה) רואה א"ע עומד על פני הסלע. וזה היה דרך נס. שהסלע לפי קבלת חז"ל לא היה אלא כמלא פי כברה קטנה כדאי' בב"ר פ"ה וא"כ א"א להקהל כל ישראל לפניו אלא בנס: וכה"א ואת כל העדה הקהל אל פתח א"מ. ומסיים בויק"ר פ"י כל ישראל ששים רבוא ואת אומר אל פתח אהל מועד. אלא זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה: גשו הנה ומשמע להו דקאמר שיגשו בין בדי הארון שהיה לפניו: חק הסלע פי' טבע הסלע. ובילקוט ס"ז אי' אין דור שאין בו ליצנין והיו אומרים אין אתם יודעין שבן עמרם רועה של יתרו היה. ורועים פקחים במים והוא מבקש למשכנו להיכן שיש בו מים ולומר לנו הרי הוצאתי לכם מים ולטעות אותנו. אילו כן יוציא לנו מן האבן הזו או מזו ע"ש: שהיה מתירא מן השבועה כו'. שנשבע הקב"ה אם יראה איש וגו'. יראה אי"ש באנשי"ם ס"ת משה (בעל הטורים): שיטין פי' פרושים: המורים סרבנים לשון ממרים: מורים חצים ויריית חצים רמז אל לשון הרע ע"ד חץ שחוט לשונם וגם מרמז על מחלוקת כמ"ש וימררוהו וישטמהו בעלי חצים: וימצאוהו המורים אנשים הוא (בש"א ל"א) המורים בקשת הוא (בדה"א י'): כזב שהוא נוטף טיפין. עיין ש"ר פ"ג סי' י"ט. ובשוח"ט מזמור ע"ח: מרנן כנגדן כנגד משה ואהרן: ולמה נתפש אהרן שנא' ויאמר ה' אל משה ואהרן יען וגו'. כצ"ל: מקלסו לאהרן על ששתק ולא אמר אנכי לא חטאתי: אשר נסיתו במסה וגו' תריבהו על מי מריבה. ואי' בספרי תריבהו על מי מריבה סקיפנטטים נסתקפת לו (תרגום עלילות דברים תסקופי מילין) אם משה אמר שמעו נא המורים אהרן ומרים מה עשו. ואעפ"כ קנסת מיתה גם עליהם: מגים לשון גסות וגאוה: לגיונות חיילות: ביני ובינך כלו' היה ביני לבינך: אי אפשר כלו' אי אפשר לסובלו: (ו) לא הניחו לטעון כלום. שקפץ ופסק דינו מיד עד שלא טען הוא. כן אי' בהדיא בב"ר פ"כ: ואני אמרתי לו אכול דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין למה את מקללני.
כנ"ל

שלא יאמרו אף אני קלקלתי . הביאו פני שביעית ותלו עליה ואמרו זו קלקלה ולקתה וזו אכלה פני שביעית ולקתה . אף כך אמר משה רבינו הרי נגזרת עלי למות במדבר עם הדור הזה שהכעיסוך שנאמר (תהלים עח) כמה ימרוהו במדבר יעציבוהו בישימון . ועכשיו יאמרו לדורות שאני כמותם . יכתב עלי על מה נענשתי . לפיכך כתב יען לא האמנתם . א"ל הקב"ה למשה באיזו פנים את מבקש ליכנס לארץ . משל לרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשבית הצאן בקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך א"ל המלך אם את נכנס עכשיו מה יאמרו הבריות שאת השבית הצאן . אף כאן א"ל הקב"ה למשה שבחך הוא שהוצאת ס' רבוא וקברתם במדבר ואת מכניס דור אחר עכשיו יאמרו אין לדור המדבר חלק לעוה"ב אלא תהא בצידן ותבא עמהן שנאמר (דברים לג) ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה . לכך כתיב לא תביאו את הקהל הזה אלא שיצאו עמך. המה מי מריבה מכאן את למד שמקדם היה מתוקן שיענש משה על המים ראה מה כתיב (בראשית יד) וישבו ויבאו אל עין משפט היא קדש ויכו את כל שדה העמלקי וגם את האמורי היושב בחצצן תמר . עין משפטו של משה. המה מי מריבה [מה] משל לבן מלכים שנטל אבן וסימא את עינו והיה אביו אומר על כל אבן זהו שסימא עינו של בני לכך נאמר המה מי מריבה : (ז) וישלח משה מלאכים כה אמר אחיך ישראל · [מו] זש"ה (תהלים טו) לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו . בנוהג שבעולם אדם עוסק בפרקמטיא עם חבירו והקפידו. פורש ממנו ואינו רוצה לראותו . ומשה אע"פ שנענש ע"י ישראל שנא' (תהלים קו) ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם . לא פרק משאן מעליו אלא וישלח מלאכים. אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו אמרו לו אתה ידעת כשאמר הקב"ה (בראשית טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה אנו נשתעבדנו ואתה בן חורין וירדו אבותינו על איתו עינוי . משל לשני אחין שיצא שטר חוב על זקניהם פרע אותו אחד מהם . לימים התחיל לשאול הפין מאחיו א"ל אתה יודע שאותו חוב על שנינו ואני הוא שפרעתיו אל תחזירני מן הפצי שאני שואל. וירדו אבותינו מצרימה מה טיבן של אבות כאן שנא' וירעו לנו מצרים ולאבותינו שב"ז שישראל בצרה אף הן בצרה. נעברה נא בארצך וגו'. מי באר מי בורות היה צ"ל. למדך תורה דרך ארץ שההולך לארץ שאינו שלו ויש בידו צורכו לא יאכל ממה שבידו אלא שלו יהא מונח ויקנה מן החנוני בשביל להנותו . כך א"ל משה הבאר עמנו ומן אנו אוכלין לא תאמר שאנו מטריחין עליך. שכר אתה עושה לעצמך . כך אמר הקב"ה למשה (דברים ב) אכל תשברו מאתם בכסף. א"ל משה התירו לכם כיסכם שלא יאמרו עבדים היו עניים הם. הראו להם עושרכם וידעו שלא הפסדתם בשעבוד (בראשית טו) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. וידעו שאין אתם חסרים כלום . ולא משלכם אתם נותנים שנא' (דברים ב) כי י"י אלהיך ברכך זה ארבעים שנה י"י אלהיך עמך לא חסרת דבר. דרך המלך נלך שאנו היסמין את בהמתנו . לא נטה ימין ושמאל זה קשה מבולם שאמרו לו בכל סביבותינו יש לנו רשות להרוג ולבוז אבל בגבולך לא נטה ימין ושמאל : (ח) ויאמר אליו אדום לא תעבר בי. [מז] זש"ה (תהלים קכ) אני שלום וכי אדבר המה למלחמה . ומנין שכך א"ל הקב"ה שאין מניחים אתכם לעבור ולא הכל מהם שאני הוא שרוצה שנא' (דברים ב) אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם וכתיב וימאן אדום נתון את ישראל וגו' . ואח"כ שלחו אל מלך מואב ולא אבה אע"פ שאינו מפורש כאן הרי מפורש בשופטים מלמד שהכל ברוח הקדש שלא היה בכולן קל מיפתח והוא פירש שנא' (שופטים יא) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום לאמר אעברה נא בארצך ולא שמע מלך אדום וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה. ואף משה רמז כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר וגו': (ט) ויסעו מקדש ויבאו וגו' [מח] זש"ה (דה"ב כ) בהתחברך עם אחזיהו פרץ י"י את מעשיך . על שנתחברו לרשע הזה לעבור בארצו חסרו לאותו צדיק לכך נסמכה פרשת אסיפת אהרן לאחר פרשת מלך אדום. ויט ישראל מעליו ויסעו מקדש וגו' מהו כל העדה עדה שלמה עדה הנכנסת לארץ. לפי שמתו יוצאי מצרים ואלו מן אותן שכתוב בהן (דברים ד) חיים כולכם היום. מהו הר ההר הר ע"ג הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול. אע"פ שהענן הולך לפניהם משפיל את הגבוה ומגביה את השפל הניח הקב"ה את ההר הזה דוגמא שידעו נסים שעשה הקב"ה להם שלא הניח הר במדבר שלא יהיו מתיגעין ועולים ויורדים. ועוד אע"פ שהיה הענן עושה כל המדבר מישור היה מניח מקום גבוה למשכן שהוא חונה שם והניח ג' הרים הר סיני לשכינה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן . מלמד שמודיעים לצדיקים יום מיתתן כדי שיורישו כתרם לבניהם. ומפני מה לא מת אהרן כמו שמתה מרים שלא ידע בה בריה אלא נאמר למשה יאסף אהרן. משל למלך שהיו לו ב' קטיליקין ולא היו עושין דבר בלא דעת המלך היה לאחד מהם חלק יפה אצל המלך והיה המלך צריך לו אמר המלך אע"פ שהוא ברשותי איני נוטלו עד שאני מודיעו . כך אמר הקב"ה הללו שני צדיקים לא עשו דבר חוץ מדעתי ועכשיו כשאני מסלקן איני מסלקן עד שאני מודיען לכך נאמר יאסף אהרן. א"ל רבוני הנח אותו אצל בני ראובן ובני גד . א"ל אשר נתתי לבני ישראל מיתתו מעכבת מתנת הארץ. רצונך שלא ימות ולא יכנסו ישראל לארץ לכך נאמר אשר נתתי לבני ישראל : (י) על אשר מריתם את פי . [מט] זש"ה (משלי י) לא ירעיב י"י נפש צדיק. זה אדה"ר שכל הצדיקים שיעמדו ממנו נגזרה עליהם מיתה ואינן נפטרין עד שרואין פני שכינה ומוכיחין אדה"ר ואומרים לו אתה גרמת לנו מיתה והוא משיבם אני בידי חטא אחד ואתם
אין

יד יוסף מה ויק"ר פ' ל"א : מו תנחומא ס"ז : מז תנחומא ס"ז : מח תנחומא ס"ז : מט תנחומא וילקוט ס"ז. זוהר בראשית דף נ"ו :

מתנות כהונה

לדורות כלומר לדורות העתידין יאמרו כן : ה"ג **לרעות** צאנו של מלך ונשבית הצאן : ה"ג אם נכנס עכשיו מה יאמרו הבריות. פירוש מה יאמרו הבריות אם אתה נכנס הרי אתה הוא שהשבית הצאן כלומר בשבילך נשבית והכי מוכח בילקוט : **ותבא** עמהן . לעתיד לבא : ה"ג את הקהל הזה אלא שילא. פירוש הקהל הזה שלפניכם לא תביאו שכולם מוכנים ליכנס בארץ בדלקמן אבל אותו דור שילא עמכם ממצרים תביאו וזה לעתיד : **שמקדם** כו'. לשון המה דייק : **זהו** שסימא כו'. המה מי מריבה משמע שאף אותן המים שנבעו בשעה שנכתב הכתוב הזה קראם מי מריבה : **והקפידו** והקניטו : **ואתה** בן חורין . אע"פ שגם אתה מזרע אברהם : **אף** הן . האבות בקבר : **מי** בורות כו' דמשמע מבורות שלך לא נשתה אלא מי באר שבידינו : ה"ג ויש בידו צרכו לא כו' : **להנותו** שיהנה אושפיזא שלו : **מטריחין** כו'. שיעבור בארצך חנם : **כיסכם** כיס שלכם ותקנו מהם כל צרככם : ה"ג **שכך** אמר להם הקב"ה :

ולא הכל מהם . אין הדבר תלוי בהם שהם לא יניחו אתכם שתתגרו בם מלחמה שאני כו' : **וכתיב** וימאן וגו'. שסיפיה דקרא ויט ישראל מעליו אע"פ שלא הניחום לעבור לא התגרו בם מלחמה הרי שגזרת השם הוא : **שהכל** כל דברי השופטים וכל הניתן להכתב : **היושבין** בשעיר . עיין בפרש"י בחומש : **על** שנתחברו גר': ה"ג פרשת מלך אדום ויט ישראל מעליו ויסעו כו' : **הר** על גב הר . הור כתיב חסר וי"ו קרי ביה הר וגם הוה לי למימר הר הור כמו הר נבו וחבירו וכתב הור ההר למדרש הר ההר : **דוגמא** אות לעתיד : **שלא** יהיו מתייגעין גרסי' : **שלא** יהיו כו'. וזהו נס אחד ועוד כו' וזהו נס שני : **קטליקין** שרים גזברים כן פי' בערוך : **חלק** יפה. רמז לנשמתן הטהורה : **הנח** אותו כו'. ישאר עמהם חי בעבר הזה : ה"ג **לבני** ישראל על אשר מריתם את פי ובילקוט משמע דגרס על אשר מעלתם כי על אשר מריתם פי : **שאין** בידו יותר מארבע עונות. שלח נא ביד תשלח . ומאז באתי אל פרעה. שמעו נא המורים.
והנה

עץ יוסף

כצ"ל (א"א) : **מלה"ד לשתי** נשים כו'. בא לתרץ מה שנכתב חטא מרע"ה בתורה כמה זימני : **קלקלה** פי' זנתה : **פני שביעית** שאסור לאכול פני שביעית עד שיתבשלו. לפיכך האשה שאכלה אותן קודם בישולם לקתה . והר"ש סי' פ"ז כתב וז"ל בהפגין אסורים עד שיגיעו לעונת המעשרות כדאי' בת"כ. ומ"מ אין בו מלקות מדאורייתא. ולוקה שאמר ר"ל מכות מרדות דרבנן . אבל פירות שביעית מותרין הם עד שעת הביעור כל שיזכה בהן מן ההפקר עכ"ל : **שלא יאמרו** אף אני קלקלתי . שעל ידי שאני לוקה עם אותה שזינתה יחשבו שגם אני חטאתי בזנות. לכן תפרסמו חטאתי : **לדורות** כלו' הדורות העומדים יאמרו כן : **שאת השבית הצאן** פי' יאמרו שאתה הנהגת הצאן ביד השביה והלכת לדרכך ולא טרחת בהצלת הצאן : **אף כך** אמר הקב"ה למשה שבחך הוא כו'. והא דבפסוק משמע בשביל החטא לא נכנס . י"ל שבאמת מחמת חטא זה לא היה מן הראוי שיקנסו עליו שגם זה שלא יכנס לארץ ישראל. אלא עיקר הטעם הוא כדי שבזכותו יעמדו דור המדבר . אך כדי שלא יתרעם משה על זה תלה לו הקב"ה על הטא מי מריבה : **שנאמר ויתא** ראשי עם . ר"ל דכתיב שם כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם . ופי' לכן ספון המחוקק משה שם בכדי שיתא בראשי עם : **אלא שיצא עמך** פי' הקהל הזה שלפניכם לא תביאו שכולם מוכנים ליכנס לארץ. אבל אותו הדור שיצאו עמכם ממצרים תביאו וזהו לעתיד : **שמקדם היה מתוקן** לשון המה קדייק. כלו' המה שנתקנו כבר כי כל הענינים המה ע"פ גזירה קדומה כנודע : **עין משפטו** של משה. ר"ל דכתיב הוא קדש . והאי תיבת הוא על משה : **על כל** אבן ואבן זהו שסימא כו'. וכן מזכיר תמיד לזכרון על מי מריבה שעי"ז נגרם מיתת משה ועיין בויק"ר פרשה ל"א : (ז) **והרפה** לא נשא על קרובו כנוהג שבעולם כו'. פי' והרפה לא נשא שאינו נחשב בעיניו בנשיאת חרפה וצער מקרובו. שעכ"ז סובל בעדם וחושש על טובם והכתוב הזה מרמז על משה שנא' בראשו מי יעלה בהר ה' זה משה : **והקפידו** והקניטו ובתנחומא גרס והפסידו : **ואתה בן חורין** אע"פ שגם אתה מזרע אברהם : **אף הן בצרה** כי מרגישים המה שמה הצער שסובלין בניהם בעוה"ז ועיין ברכות י"ט : **מי בורות** היה צ"ל. דמשמע מבורות שלך לא נשתה אלא מי באר שבידינו : **להנותו** שיהנה אושפיזא שלו : **הבאר עמנו** ומן אנו אוכלים. והא דנקט הקרא דוקא מים. רבותא נקט שאף מים רוצים ליקח מהם אף שאין דרך לקנות מים. דאל"כ אלא דוקא מים אמרו שיקנו ולא דבר אכילה הנאה מועטת היא . אע"כ לרבותא נקט מים : **מטריחין** כו' שיעבור בארצך חנם : **כיסכם** כיס שלכם ותקנו מהם כל צרכיכם : **חוסמין** את בהמתנו פי' סוגרין את בהמתנו שלא יטו לכאן ולכאן לאכול : **זה קשה מבולם** כי קשה לעכב את כל ההמון הרב אשר הותר להם לשלול שלל. וכאן לא הותר להם הטיה מאומה בדבר שלא ניתן להם רשות : (ח) **ומנין שכך** א"ל הקב"ה שאין מניחים כו'. דכאן לא כתיב צווי הקב"ה שלא להתגרות בהם מלחמה : **ולא הכל מהם** כלו' שאני הוא המסבב והנותן לו רצון שלא יניח אתכם. אף שהוא ברצונו אינו מניח. אני ג"כ רצוני כך : **וכתיב וימאן אדום** וסיפא דקרא ויט ישראל מעליו . אע"פ שלא הניחום לעבור לא התגרו בם מלחמה הרי שגזירת השם היה : **שהכל** כל דברי השופטים וכל הניתן להכתב : **היושבים בשעיר** והמואבים היושבים בער. כצ"ל ועיין פרש"י בחומש : (ט) **על** שנתחברו כו' לעבור בארצו כו'. ויסיה אמרו לאמר שלהיות על גבול ארץ אדום נמשך לומר יאסף אהרן (אלשיך) : **כל העדה** עדה שלימה . דרש מלת כל כמו כי זה כל האדם . כלו' עדה שהמה כולם קדושים וכל אחד הוא כל כי היו כולם טובים בפרט. וזהו חיים כולכם היום כי הטוב והישר הוא הוא החיים האמתי : **הר על** גבי הר . הור כתיב חסר וא"ו קרי ביה הר . וגם הל"ל הר הור כמו הר נבו וחבירו וכתיב הור ההר למדרש הר ההר (מת"כ) : **מלמד שמודיעים** לצדיקים כו' . כדכתיב יאסף אהרן וגו' קח את אהרן ואת אלעזר בנו וגו' והפשט את אהרן וגו' והלבשתם את אלעזר בנו וגו' : **כדי שיורישו** את כתרם כו'. שבטרם הפרדם יזהירו וילמדו לבניהם הנהגה המועילה הראויה להם : **שלא ידע** בה בריה. פי' שלא הודיע מיתתה לשום אדם קודם . וקשה הא כבר פירש שיורישו כתריהם לבניהם וזה לא שייך במרים . וי"ל דהכי קא קשיא ליה למה הודיע למשה ה"ל להודיע לאהרן לבדו (ז"ר) : **קטליקין** פי' שרים הממונים על האוצרות (ערוך) והמוסיף כתב בלשון יוני ורומיי הוא ממונה על דברי בית ובידו לעשות מה שירצה נקרא הוולוקיי : **חלק יפה** רמז לנשמה הטהורה (מת"כ) ופירושו שהוא צריך לו כי הצדיק כשמשלים הוכחי הארץ ונפשו משתלמת . או משום שיתענג שמה בעה"ב ונפטר מעוה"ז ויהיה שמה עם המגר ה' לבאות להתענג מנועם ה' . או רמוז על בגדי כהונה שצוה להפשיטו ולהלבישם לאלעזר : **הנח אותו** בחיים חייתו רק שלא יכנס לארץ :
(י) **לא** ירעיב ה' נפש צדיק זה אדה"ר . וביאר הכתוב לא ירעיב ולא יצטער נפש הצדיק זה
אדה"ר

אין כל א' מכם שאין בידו יותר מארבע עונות. ומנין שרואין פני שכינה ומוכיחים אדה"ר שנא' (ישעיה לח) אמרתי לא אראה יה יה בארץ החיים לא אביט אדם עוד עם יושבי חדל. הצדיקים נענשים מיתה על עבירות קלות שלא יהא אדה"ר נתפש על ידיהם שנא' (משלי ו) לא ירעיב י"י נפש צדיק. לכך נאמר על אשר מריתם את פי: (יא) קח את אהרן והפשט. נא"ל הקב"ה הרי את מנחמו שהוא מוריש כתרו לבניו מה שאין אתה מוריש לבניך. ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אותם והלא אם יצא כה"ג בבגדי כהונה חוץ מהר הבית סופג את המ' שהם מצמר ופשתים אלא להודיעך שבלשון שקרבו לכהונה וא"ל קח את אהרן בו בלשון א"ל לעלות ההר. ויעש משה כאשר צוה י"י ללמדך שאע"פ שאמר לו גזרה רעה על אהרן לא עיכב. ויראו כל העדה כי גוע אהרן כיון שירדו משה ואלעזר מן ההר נתקבצו כל הקהל עליהם נא ואמרו להם היכן אהרן. אמרו להם מת. אמרו היאך מלה"מ יכול לפגוע בו אדם שעמד במלאך המות ועצרו דכתיב (במדבר יז) ויעמד בין המתים ובין החיים. אם אתם מביאין אותו מוטב אם לאו נסקל אתכם. באותה שעה עמד משה בתפלה ואמר רבש"ע הוציאנו מן החשד. נב מיד פתח הקב"ה את המערה והראהו להם שנא' ויראו כל העדה כי גוע אהרן. מה כתיב אחריו וישמע הכנעני מלך ערד. את מוצא נג כיון שמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ונראה כאשה פרועה. מי היה מלך ערד זה עמלק שנא' (שם יג) עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסי והאמורי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן והיה יושב על הפרצה נד כיון ששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד מיד נתגרה בהם. דרך האתרים התייר הגדול שתר להם את הדרך שנא' (שם י) וארון ברית י"י נוסע לפניהם וגו'. וילחם בישראל אם עמלק היה למה נקרא שמו כנעני לפי שנאסרו ישראל להלחם בבני עשו שנאמר (דברים ב) אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר כשבא עמלק נתגרה בהם פעם ושתים א"ל הקב"ה אין זה אסור עליכם כבני עשו הרי הוא לכם ככנענים שנא' בהם (שם כ) כי החרם תחרימם. לכך נקרא כנעני. מעולם רצועה מרדות היה עמלק לישראל. את מוצא כיון שאמרו (שמות יז) היש י"י בקרבנו מיד (שם) ויבא עמלק. (במדבר יד) ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה (שם) וירד העמלקי והכנעני וגו'. וכאן וישמע הכנעני מלך ערד. את מוצא כשמת אהרן יצא עליהם עמלק נה והזרו לאחוריהם ז' מסעות שנא' (דברים י) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי שם מת אהרן והלא בהר ההר מת שנא' וימת אהרן שם בראש ההר. הפסוקים מוכיחים שהן שבעה מסעות לאחור ללמדך שחזרו לאחוריהם: (יב) ויסעו מהר ההר ותקצר נפש העם בדרך נו והלא כתיב (נחמיה ט) ורוחך הטובה נתת להשכילם אלא אותם שיורים שיצאו ממצרים שנגזרה עליהם מיתה לא היו רואים במדבר נחת רוח ולא רוח טובה. וכה"א (במדבר יד) ובניכם יהיו רועים במדבר וגו' זה יום שקצרה נפשם בדרך. וידבר העם באלהים ובמשה נז השוו עבד לקונו. ונפשנו קצה בלחם הקלוקל שלא היה יכול לטעום אותו הדור מפירות הארץ כלום. א"ר עקיבא כשהיו מגלים להם התגרים הסל שבא מן פירות הארץ היו מתים שנא' (דברים א) אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה וגו' כל טוב הבא מן הארץ לכך ותקצר נפש העם בדרך הם שרגנו ונפשנו קצה. וישלח י"י בעם את הנחשים השרפים מה ראה ליפרע מהם בנחשים לפי שנחש פתח בלשון הרע תחלה ונתקלל ולא למדו ממנו אמר הקב"ה יבא נחש שהתחיל בלה"ר תחלה ויפרע ממספרי לה"ר [שנא'] (קהלת י) ופורץ גדר ישכנו נחש. ד"א למה נפרע מהם בנחשים הנחש אפי' אוכל כל מעדנים שבעולם מתהפכים בפיו לעפר שנא' (ישעיה סה) ונחש עפר לחמו. ואלו אוכלין את המן שנהפך למטעמים הרבה שנאמ' (תהלים קו) ויתן להם שאלתם ואומר (דברים ב) זה ארבעים שנה י"י אלהיך עמך לא חסרת דבר. יבא נחש שאוכל מינין הרבה ובפיו טעם אחד ויפרע מן אוכלים מין אחד וטועמין מינין הרבה. הנחשים השרפים ששורפים את הנפש. ר' יודן אומר הנחשים השרפים שהיה הענן שורף אותם ועושה אותן גדר למחנה להודיעך נסים שעשה להם הקב"ה אותן גירה בהן. ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו ידעו שדברו במשה ונשתטחו לפניו ואמרו התפלל אל י"י ויסר מעלינו וגו' נחש יחיד היה. ויתפלל להודיעך ענותנותו של משה שלא נשתהא לבקש עליהם רחמים ולהודיעך כח התשובה כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם נח שאין המוחל נעשה אכזרי. וכה"א (בראשית כ) ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים. וכה"א (איוב מב) וי"י שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו. ומנין שאם סרח אדם לחבירו ואמר לו חטאתי נט שנקרא חוטא אם אינו מוחל לו שנא' (ש"א יב) גם אנכי חלילה לי מחטא לי"י מחדול להתפלל בעדכם. אימתי כשבאו ואמרו חטאנו שנא' (שם) ויאמר העם אל שמואל חטאנו כי עברנו את פי י"י ואת דבריך השיב חלילה לי מחטא לי"י. ויאמר י"י אל משה עשה לך שרף והיה כל הנשוך לא נשוך נחש בלבד אלא אמר כל הנשוך אפי' נחש פתן ועקרב וחיה רעה וכלב. ויעש משה נחש נחשת וישימהו על הנס זרקו לאויר ועמד: (יג) ויסעו בני ישראל ויחנו באובות ס שנעשו אויבים למקום. ויחנו בעיי העברים שהיו מלאים עבירה. ויחנו בנחל זרד שלא היה הנחל אלא מלא זרת ולא יכלו לעברו ל"ח שנה שנא' (דברים ב) עתה קומו עברו את נחל זרד וכתיב (שם) והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים ושמנה שנה עד תם כל הדור. משם נסעו ויחנו מעבר ארנון שנתרצה להם הקב"ה: (יד) אז ישיר ישראל את השירה הזאת. סא השירה הזאת נאמרה בסוף מ' שנה והבאר נתנה להם מתחלת מ'. ומה ראה ליכתב כאן. הענין הזה נדרש למעלה הימנו. על כן יאמר בספר מלחמות י"י את והב סב שעשה להם הקב"ה אותות ונסים בנחלי ארנון כנסים שעשה להם בים סוף. סג ומה הם נסים של נחלי ארנון. אדם עומד על הר זה ומדבר עם חבירו בהר הזה והוא רחוק ממנו ז' מילין והדרך יורד בתוך הנחל ועולה. ודרכן של ישראל לעבור בתוך הנחל

יד יוסף נ תנחומא ס"ז : נא סדר"א פ' י"ז : נב ספרי ת"כ פיסקא ש"ס : נג ירוש' פ"ק דסוטה . ת"י ס"ז : נד ר"ה ג'. תענית ט'. ירוש' פ"ק דיומא. ופ"ק דסוטה . סע"ר פ"ט . זוהר אמור ק"ג . ספרי ח"א פיסקא פ"ב . ת"י עקב פסוק ובני ישראל נסעו וגו' : נה ירוש' יומא פ"ד. וכן פי' רש"י ס"ז . וכפ' פנחס כתב רש"י ח' מכעות : נו תנחומא ס"ז : נז זוהר ס"ז דף קס"ג : נח ב"ק פ"ח מ"ז : נט ילקוט ש"א י"ב רמז קע"ו . ברכות י"ב : ס תנחומא ס"ז : סא תנחומא ס"ז : סב ת"י וירוש' : סג ברכות פ' הרואה בשינוי :

מתנות כהונה

והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים. וכי אברהם יצחק ויעקב חטאים היו הרי ד' ועוד לא ה' שלחני. ואם בריאה יברא ג"כ נחשב להם למכשול עון כדאיתא בתנחומא בפ' ואתחנן ושם בילקוט הרי יותר מארבע: כאשה פרועה. שראשה מגולה: התייר על שם שתר להם מנוחה. והכי איתא בירושל' פ"ק דסוטה: פסוקים מוכיחים ליה פ' מסעי: ולא למדו ממנו. מן הנחש שלא לספר לשון הרע שהרי נתקלל: ה"ג שהיה הענן שורף אותם ועשה אותן כו'. וקרי ביה הנחשים השרופים ופי' החזקוני דדייק הכא מדלא כתיב נחשים וכתב הנחשים בה"א הידיעה משמע הידועים והמפורסים: ה"ג ידעו שדברו במשה. פי' ידעו והבינו שבשביל כך באה להן הרעה הזאת: ה"ג ויסר מעלינו וגו' נחש יחיד היה ויתפלל להודיעך. ובתנחומא לא גרס נחש יחיד היה: שאין המוחל כו'. בתנחומא גרס מכאן שלא יהיה המוחל אכזרי: ויתפלל אברהם וגו'. במשנה סוף פרק החובל למדו מפסוק זה שהמוחל לא יהיה אכזרי אלא ימחול לו מיד כשמבקשין ממנו מחילה: ה"ג ואמרו חטאנו שנאמר ויאמר וגו': לא נשוך נחש בלבד גרסי'. ופי' לא הנשוך מן הנחש בלבד נתרפא וה"ג בילקוט ובירושלמי פרק ראוהו בית דין יליף ליה מדלא כתיב הנשוך: זרקו לאויר כו'. לשון נס דרש כמשמעו: מלא זרת זרד הוא זרת בחילוף ד' בתי"ו באותיות דטלנ"ת: ה"ג שנתרצה להם הקב"ה ודרש מדכתיב מעבר ולא כתיב בעבר משמע שנא מאותו עברה וזעם וכך מצאתי שוב ברבינו בחיי: ה"ג ומה ראה ליכתב כאן הענין וגו': רחוק ממנו שבעה מילין. לפי הגובה: ועולה לא"י על הר שכנגדו ובילקוט

עץ יוסף

אדה"ר שנפשו נדקת מתחלת ברייתה והוות רשעים במה שמוכיחים אותו שהרשיע יהדוף ויסור ממנו: שאין בידו יותר מארבע עונות. שאפי' במשה נמצאים יותר מארבע. שלא נא ביד השלח. ומאז באתי אל פרעה וגו'. שמעו נא המורים. והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים וכי האבות חוטאים היו הרי ד'. ועוד לא ה' שלחני ג"כ נחשב לו למכשול עון כדאי' בתנחומא סדר ואתחנן ושם בילקוט הרי יותר מד': שנא' אמרתי לא אראה יה כו'. ר"ל אמרתי שלא אראה יה בארץ החיים של עולם הזה. אלא אמות ואראה יה בשעת מיתה. לא אביט אדם עוד עם יושבי חדל ר"ל עם יושבי חלד היינו בעה"ז אלא אמות ואראה אדם היינו אדה"ר: על עבירות קלות בכדי שיבינו מזה כי גם חטא אדה"ר היה חטא קל: לכך נאמר על אשר מריתם את פי. וגו' למי מריבה שהל"ל במי מריבה. אלא למי מריבה למי שיש לו מריבה בשבילכם שלא יהא נתפש עלי' דיכם אע"פ שהחטא הוא קל (ש"ך עה"ת): (יא) הרי את מנחמו כו'. משום שקשה שהל"ל העל את אהרן ואת כו' הר ההר. לכן פירשו קח הוא קיחה בדברים. שאמר לו הקב"ה למשה שיפייסנו בדברים באופן שלא יצטער: והלא אם יצא כהן גדול בבגדי כהונה כו'. עיין ביומא רפ"ז. כתב הזית רענן נ"ל דהכי פירושו דאע"פ שהקב"ה אמר לו שילביש לאלעזר דינמא היתה כוונתו שילבישם לאלעזר אח"כ במקדש. ובקרא כתיב וילבש אותם את אלעזר ואח"כ כתיב וימת שם אהרן משמע שהלבישו בהר. ולזה משני שבלשון שקרבו כו' וקשה למה באמת אמר כך. אלא ללמדו שיקרב אלעזר לכהונה גדולה וילבש אותם הבגדים בפני אהרן להראות לו שבנו זוכה לגדולתו ויהיה דומה בעיניו כאילו הוא עומד ומשמש בהבגדים. ומצא ע"פ הדיבור יצא אהרן בבגדי כהונה: שנא' ויראו כל העדה כו'. כלומר ראיה חושית בעיניהם ממש: נסתלקו ענני כבוד שהיה בזכותו: כאשה פרועה שראשה מגול': עמלק יושב בארץ הנגב. וכאן כתיב וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב: התייר הגדול ר"ל כששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד ואין ישראל נוסעים עכשיו אלא אחר התייר הגדול (הוא הארון) לבד. לכך בא וילחם עם ישראל. אבל קודם לכן שהיו מוקפים בעננים מכל רוח מעלה ומטה ואחד לפניהם לייסר ארחותיהם היה מתיירא להלחם בם (מזרחי): שתר להם פי' שחפש ותיקן להם את הדרך: נתגרה בהם פעם ושתים. שפעם אחד נתגרה בהם תיכף כשיצאו ממצרים. ופעם ב' במרגלים וכאן הוא פעם ג': הפסוקים מוכיחין ר"ל הפסוק ריש סדר מסעי: ללמדך שחזרו לאחוריהם והכירו מה שנעשה להם ע"י מיתת אהרן חזרו והספידוהו שם לכך כתיב שם מת אהרן: (יב) אותם שיורים כו'. בתנחומא הגי' שיירות: ולא למדו ממנו שלא לספר לשה"ר שהרי נתקלקל ונתקלל אלא דברו לה"ר על הקב"ה: השוו עבד לקונו. כלו' כזה כן זה שדברו בה' כעל משה: ממספרי לשה"ה ופורץ גדר ישכנו נחש. הכוונה ע"פ דאי' בערכין ט"ו. א"ל הקב"ה ללשון כו' שהקפתי לך ב' חומות כו'. וזהו ופורץ גדר שעשה לו הקב"ה ללשון ישכנו נחש: ובפיו טעם אחד ואין מתרעם על בוראו. כ"ה ביונתן ואח"כ הם נגרעו ממנו שהוא אינו קצה במאכלו אף שאין בו טעם ואין מתרעם על הקב"ה והם קצו במן שיש בו הרבה טעמים והתרעמו על הקב"ה: הנחשים השרפים ששורפים את הנפש. וזה לשון הזוהר אזדמן לגבייהו חויין דמוקדן לון כאשא ועייל אשא למעייהו ונפלין מתין כו' אשא הוי מלהטן בפומייהו ונשכין ושדיין אשא בהון ואתוקדאן מעייהו ומתין עכ"ל. וז"ש כאן ששורפים את הנפש כלו' הנפש החיונית: שהיה הענן שורף אותם. קרי ביה השרופים שהיו נשרפים כבר מן הענן (בחיי) אותן גירה בהן: ועושה אותן גדר למחנה. שיראו אותן ויתייראו מלחמה. ועיין ב"ר פ"ה שלח המלך לגיון קשה והקיפה כדי כו': אותן גירה בהן דייק מדכתיב הנחשים בה"א הידיעה: ידעו שדברו במשה והבינו שבשביל כך באה להם הרעה: ויאמר העם אל שמואל חטאנו. מקרא זה נ"ל ויאמרו כל העם אל שמואל וגו' כי יספנו על כל חטאתינו. והשיב חלילה לי וגו': לא נשוך נחש בלבד נתרפא ודייק זה מדכתיב כל הנשוך: זרקו לאויר ועמד מפרש על הנס שבנס היה עומד. מדכתיב וישימהו על הנס דרש נס ממש: (יג) אלא מלא זרת. זרד היא זרת בחילוף ד' בתי"ו באותיות דטלנ"ת: שנתרצה להם הקב"ה דרש מעבר שנא מאותו עברה וזעם (בחיי) ועיין זוהר בשלח דף נ"ו: (יד) שעשה להם הקב"ה כו'. והב כמו יהב שפי' נתן. כלו' אשר נתן להם נסים בים סוף ואת הנחלים ארנון כשם שמספרים בניסי ים סוף כך יש לספר בניסי נחלי ארנון: אדם שעמד

הנחל. נתכנסו כל האומות לשם אוכלוסין שאין להם סוף ישבו מקצתן בתוך הנחל והנחל מלמעלן עשוי מערות. וכנגד המערות הר שכנגדו עשוי סלעים סלעים כגון שדיים שנא' ואשד הנחלים. נכנסו האוכלסין לתוך המערות ואמרו כשירדו ישראל לתוך הנחל אלו עומדין לפניהם שבתוך הנחל ואלו למעלה מן המערות ונהרוג את כולם. כיון שהגיעו ישראל לאותו מקום לא היו צריכין לירד למטה מן הנחל. סד אלא רמז להרים ונכנסו שדיים של הר זה לתוך המערות ומתו כולם. והקיפו ההרים ראשיהם זה לזה ונעשה דרך כבושה. ולא נדע אי זה הר נסמך לחבירו. ואותו נחל מפסיק בין תחומי א"י לתחומי ארץ מואב שנא' כי ארנן גבול מואב בין מואב ובין האמורי. הר שבארץ מואב לא נזדעזע שבו המערות וההר מא"י נזדעזע שבו הסלעים כמין שדיים ונסמך להר שכנגדו ומפני מה נזדעזע מפני שהוא מא"י. משל לשפחה שראתה בן אדניה בא אצלה קפצה וקדמה אותו וקבלתו. נכנסו הסלעים לתוך המערות ורצצו כל אותן גבורין: והבאר ירדה לתוך הנחל ומתגברת שם ואבדה כל האוכלוסין כדרך שאבדה אותן הים לכך הקיש את והב בסופה לנחלי ארנון. ועברו ישראל על אותן ההרים ולא ידעו כל נסים הללו. אמר הקב"ה הריני מודיע לבני כמה אוכלוסין אבדתי מפניהם ירדה הבאר לאותן המערות והוציאה גולגליות וזרועות ורגלים שאין להם חקר וישראל חזרו לבקש את הבאר וראו אותה שהיא יוצאה מלאה מתוך הנחל ומוציאה איברים איברים. ומנין שהבאר הודיע בהן. שנא' ואשד הנחלים ומשם בארה וכי משם היתה והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם אלא שירדה לפרסם את הנסים. והיו ישראל עומדים על הנחלים ואומרים לה עלי באר ענו לה ואמרו שירה עליהם: (טז) אז ישיר ישראל. סה מפני מה לא נזכר משה שם: מפני שנתענש ע"י המים ואין אדם מקלס לאיספקלטור שלו. ולמה שמו של הקב"ה לא נזכר בה. משל לשלטון שעשה סעודה למלך אמר המלך אוהבי שם אמרו לו לאו אמר אף אני איני הולך לשם. אף כך אמר הקב"ה הואיל ומשה אינו נזכר שם אף אני איני נזכר שם. באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם וכי הפירה היתה שם אלא שנתנה בזכות אבות שנקראו שרים. שנא' (תהלים קה) פתח צור ויזובו מים כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו. כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם סו שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכין במטותיהן כאו"א לשבטו ולמשפחתו. וריוח שבין הדגלים מלא מים מגוברין. סז אשה שהיתה צריכה לילך אצל חברתה מדגל לדגל היתה מהלכת בספינה שנא' (שם) הלכו בציות נהר. ואין ציות אלא ספינות שנא' (ישעיה לג) וצי אדיר לא יעברנו. והמים יוצאים חוץ למחנה ומקיפין פיסא גדולה שנא' (תהלים כג) ינחני במעגלי צדק למען שמו. סח ומגדלים מיני דשאים ואילנות לאין סוף שנאמר בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני. כל ימים שהיו במדבר כך היו משתמשין בה לכך קילסו עליה באר חפרוה שרים. וממדבר מתנה שנתנה להם במדבר לשמשן. ד"א למה ניתנה במדבר שאילו ניתנה להם בארץ היה השבט שנתנה בתחומו אומר אני קודם בה לכך ניתנה במדבר שיהיו הכל שוין בה. ועוד למה ניתנה במדבר כשם שמדבר לא נזרע ולא נעבד כך המקבל עול תורה פורקין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. כשם שמדבר אין מעלה ארנון כך בני תורה בני חורין בעוה"ז. ד"א במדבר מי מקיים את התורה מי שמשים עצמו כמדבר ומפליג עצמו מן הכל. וממתנה נחליאל ומנחליאל במות נ' מקומות כנגד נ' בתי דינין שבירושלים שהיו מפרשין תורה לכל ישראל. וממתנה נחליאל סט אלו סנהדרין שבהר הבית. ומנחליאל במות אלו סנהדרין שבעזרה בצד המזבח. ומבמות הגיא אשר בשדה מואב אלו סנהדרין שבלשכת הגזית בתחום רות שבאה משדי מואב (רות ג) נערה מואביה היא השבה משדי מואב. ונשקפה על פני הישימון זה באר שבאת עמהן עד שנכנסה לתוך ימה של טבריא ע והעומד על פני הישימון רואה בתוך הים כמלא תנור והוא הבאר הנשקף על פני הישימון: (טז) וישלח ישראל מלאכים. עא זש"ה (תהלים לו) בטח ביי ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה. ואומר (שם לד) סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו. ולא הקפידה התורה לרדוף אחר המצות אלא (דברים כב) כי יקרא קן צפור (שמות כג) כי תפגע (שם) כי תראה המור (דברים כד) כי תחבוט זיתך (שם) כי תבצור כרמך (שם כג) כי תבא בכרם רעך אם באו לידך את מצווה עליהם ולא לרדוף אחריהם. עב אבל אחר השלום בקש שלום במקומך ורדפהו במקום אחר. וכן עשו ישראל אע"פ שא"ל הקב"ה (שם ב) החל רש והתגר בו מלחמה רדפו אחר השלום שנא' וישלח ישראל מלאכים אל סיחון אעברה: (יז) וישלח ישראל. עג כל ד"ת צריכין זה לזה שמה שזה נועל זה פותח וכאן נאמר וישלח ישראל ובמקום אחר תלה השליחות במשה שנא' (דברים ב) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וכתיב (שופטים יא) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וכתיב (במדבר כ) וישלח משה מלאכים מקדש [וגו'] נעברה וגו'. הכתובים האלו צריכין זה לזה שמשה הוא ישראל וישראל הן משה ללמדך שראש הדור כל הדור. אעברה בארצך כמו ששלח אל מלך אדום שלא להזיקו כך שלח לזה. אוכל בכסף תשברני וגו' דרכן של מים ליתן בחנם ואנו ניתן דמו. דרך המלך נלך ובמקום אחד כתיב עד אשר אעבור וגו' אמשול לך משל למה"ד לשומר שנטל שכרו לשמור גפן או תאנה. בא אחד וא"ל עבור מכאן שאני בוצר את הכרם. א"ל אני איני יושב לשמור אלא בשבילך ואתה באת לבוצרה. כך סיחון נטל שכרו מכל מלכי ארץ כנען והיו מעלין לו מסין שהיה ממליך אותן הוא ועוג שקולין כנגד כולן שנאמר (תהלים קלו) לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען. אמרו ישראל נעבור בארצך לכבוש את המלכות. א"ל איני יושב אלא לשמרם מפניכם. ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו ויאסף סיחון במחשבה עשה הקב"ה למסרו בידן שלא בצער. כתיב סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון אילו חשבון מלאה יתושים אין כל בריה יכולה לכבשה ואילו היה סיחון בבקעה אין כל בריה יכולה לשלוט בו ואין צ"ל שהיה גבור ושרוי בעיר מבצר. אשר יושב בחשבון אילו ישב (לו) בעיירות שלו הוא ואוכלוסיו היו ישראל מתיגעין בו לכבוש את כל עיר ועיר אלא כנסן הקב"ה לפניהם למוסרן בידם בלא צער וכה"א (דברים ב) ראה החלותי תת לפניך. הרגו את כל גבוריו שיצאו לקראתן וחזרו על הנשים ועל הטף שלא ביגיעה לכך כתיב ויאסף סיחון: (יח) ויקח ישראל את כל הערים האלה וגו' כי חשבון עיר סיחון עד זש"ה (תהלים לז) כי י"י אוהב משפט. א"ל הקב"ה למשה אל תצר את מואב וחשבון של מואב היתה שנאמ' כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי וגו'. באו ישראל ונטלו חשבון שהיתה של סיחון וכל מה שנטל ממואב שאילו נטלוהו ממנו היה בידם גזל של עולה. אלא נטל סיחון מן מואב ונטלו ישראל מן סיחון שהיו פטורין מן הגזל לכך כתיב כי חשבון עיר סיחון. על כן יאמרו המושלים זה בלעם ואביו ששכרן סיחון לקלל את מואב והן אמרו תבנה ותכונן עיר סיחון כי אש יצאה מחשבון אכלה ער מואב שקללו את מואב שימסרו בידו

יד יוסף סד ס"י פ"ז וירוש': סה תנחומא ס"ז: סו במדב"ר. ותנחומא במדבר: סז טוח"ע מחמור ס'. תוספתא דסוטה פ' ג': סח פסס"ר פ"ד סי' כ"ו: סט ילקוט ס"ז: ע ויק"ר פ' כ"ב. ירוש' כלאים פ"ט. קס"ר פ"ב סי' י'. ילקוט ס"ז: עא תנחומא ס"ז. ובסוף מס' ד"א סוף פ' השלום: עב אדר"נ פ' י"ב: עג תנחומא ס"ז: עד תנחומא ס"ז:

מתנות כהונה

ובילקוט לא גרס ליה: שדיים כו'. ואסד ל' שדיים קא דריש: נכנסו האוכלסין. מקאמן: לא הצריכן הקב"ה: ה"ג ובין האמורי הר שבארץ כו' עד שבו המערות: וקבלתי וכן קפץ הר של א"י כנגד ישראל: ואומרים לה עלי באר. פי' והעלי מה שאתה מעלה כמו שפירש"י ז"ל: לאיספקלטור פי' הערוך שר הטבחים ההורג המחוייבים מיתה: ה"ג וריוח שבין הדגלים מלא כו': מגוברין מים רבים מתגברים ועולים עד שהיו מקבלים ספינות: הברתה מדגל לדגל גרסי': פיסא כו'. חלק גדול ודוגמתו ריש פ' ויצא יעקב ובילקוט לא גרס ליה: משתמשין בה בבאר הזאת: ועוד למה ניתנה כו'. מכאן ואילך דרש ממדבר מתנה על מ"ת כד"א ויתן אל משה וגו' וכן בסוף הסדר: ארנון מסים לשון ארנוניות: ומפליג מרחיק: בקש שלום במקומך גרסי': שמא זה נועל כו' גרסי'. פי' אף אם פסוק אחד נועל הרי חבירו פותח: וכאן נאמר. כלומר וכן כאן: עד אשר אעבור וגו' הרי שאמרו לו בפי' שהלכו לכבוש את הארץ כנען: שהיה ממליך אותם. בילקוט גרס והוא היה ממליך אותם וזה יותר נכון: במחשבה כלומר בכוונה: ה"ג עשה הקב"ה למוסרו בידם שלא כו': ה"ג כי חשבון עיר סיחון: זש"ה כי ה' וגו': מלך האמורי וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא הוא והוא נלחם במלך מואב וגו': שנטל ממואב גרסי': שאלו נטלוהו ממנו. פי' מן מואב: עולה לשון לא תעשה עול: א

עץ יוסף

עומד על הר זה כו'. כלו' שמכוונים היו זה כנגד זה עד שאלו היו קרובים זה לזה היה אדם יכול לעמוד על הר זה ולדבר עם חברו שעומד על הר זה: אוכלוסין חיילות: שנא' ואשד הנחלים. דרש ואשד לשון שדים: רמז הקב"ה: וקבלתו שקפץ הר של א"י כנגד ישראל שהיו בצד מואב. והוא אשר נטה לשבת ער שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד מואב. וזהו ונשען לגבול מואב: והבאר ירדה לתוך הנחל. אחר שנתפרדו ונתרחקו ההרים זה מזה: ואומרים לה עלי באר. פי' העלי מה שאתה מעלה כמו שפי' רש"י: (טו) לאיספקלטור שר הטבחים ההורג המחוייבים מיתה: אמר המלך כו' מאחר שהשירה היתה ברוה"ק שיגב ה' בכוונה שלא יזכרו כמו: שנקראו שרים הגרהם נשיא אלהים. ישראל כי שרית עם אלהים ואנשים וכמותם יצחק וכדכתיב (תהלים ק"ה) אל תגעו במשיחי. ופי' בגדולי ונשיאי: מגוברין פי' מים רבים מתגברין ועולים עד שהיו מקבלים ספינות: פיסא גדולה חלק גדול בתוספתא דסוטה פפ"ז פיסא שמשילין כו': ינחני במעגלי צדק רישא דקרא על מי מנוחות ינהלני ותרגמו להלן בבאר: ומגדלין מיני דשאים כו'. ואע"פ שהיה להם כל זאת ומ"מ אמרו לא מקום זרע וגו' כי אינו מטבע המקום. רק מקרה בלתי מתמיד (אלשיך): משתמשין בה בבאר: ד"א למה ניתנה במדבר כו'. דרש ממדבר מתנה על התורה כד"א ויתן אל משה (מת"כ) וע"ל פ"א ובב"ר פל"ב: ארנון פי' מסים (ערוך): ומפליג ומרחיק: אלו סנהדרין שבעזרה בצד המזבח. בסנהדרין כ"פ י"א אי' שהיו יושבים לצד עזרת נשים ע"ש ברש"י. אבל עכ"פ היה סמוך למזבח (ז"ר): בתחום רות שבאה משדה מואב. שבלשכת הגזית בחלקו של יהודה שממנו משפחת דוד המלך שבא מרות: והעומד על פני הישימון. בפ' ב"מ אי' הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויראה כמין כברה בים כו'. ולעיל בב"ר פ"ה אי' כמלא פי כברה קטנה היתה בה. אבל בתנחומא ובתוספתא סוכה פ"ג אי' כמ"ש כאן: (טז) לא קפדה התורה לרדוף אחר המצות. כדכתיב שכן ארץ ורעה אמונה ר"ל שישכון במקומו וירעה אמונה ואמונה כולל כל המצות: ורדפהו במקום אחר כי כל דבר ישלם בשלום לפי' חייב אדם לרדוף עד שיבא לשלום (ספר נ"ע): (יז) שמה שזה נועל כו'. שלפעמים פסוק אחד סותם הדברים ובא חבירו ומפרש הדבר: שמשה הוא ישראל כי שקול הוא כנגד כולם: שראש הדור ככל הדור. כמ"ש בעירובין דף מ"א בתר רישא גופא גריר: כמו ששלח אל מלך אדום כו'. שכאן לא כתיב ששלחו אל סיחון שיקנו ממנו אוכל ומים. מ"מ האמת הוא כמו ששלח אל מלך אדום שלא יזיקוהו אלא שעוד ירויח מהם כן שלחו לו כדכתיב בדברים ב' אוכל בכסף תשברני: בדרך המלך נלך ולא אמרו לו שהלכו לכבוש את ארץ כנען ובדברים ב' כתיב מפורש עד אשר אעבור את הירדן שאמרו לו שהולכין לכבוש את ארץ כנען: שהיה ממליך אותם ובילקוט הגירסא והוא היה ממליך אותם: במחשבה פי' בכוונה: ואוכלסין פי' והיילותיו: ראה החלותי ר"ל בזה שאספתי אותם למקום אחד אתה רואה שהחלותי תת לפניך: (יח) זש"ה כי י"י אוהב משפט. צריך לרשום (ישעיה ס"א) כי ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה. וכדמשמע בסמוך: שאילו נטלוהו ממנו מן מואב: עולה מלשון לא תעשה עול (מת"כ). והפס לשון הכתוב שונא גזל בעולה ור"ל שאפי' קרבן עולה מגזל שונא

ביהו אוי לך מואב. וישב ישראל בכל ערי האמורי נשתייר יעזר. וישלח משה לרגל את יעזר אותן מרגלים זריזין היו אמרו בטוחין אנו בתפלתו של משה וכבר שלח מרגלים לשעבר והביאו תקלה אנו לא נעשה כן אלא בהקב"ה נאמין ונעשה מלחמה עשו כך והרגו את האמורי אשר בה. ויפנו ויעלו י"א מלחמת סיחון עשו באלול ועשו את הרגל בתשרי ואחר הרגל מלחמת עוג כד"א (דברים טז) ופנית בבקר והלכת לאהליך: (יט) ויצא עוג מלך הבשן. עה שכנסן הקב"ה לפניהם למוסרן בידם. ויאמר י"י אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו זש"ה (משלי כח) אשרי אדם מפחד תמיד. וכן הוא מדת הצדיקים אע"פ שהקב"ה מבטיחן אין פורקים מיראת וכן ביעקב (בראשית לג) ויירא יעקב לא נתיירא אמר שמא נתלכלכתי אצל לבן בכלום וכתיב (דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך ותניחני הקב"ה. ואף משה תפש את היראה כנגד אביו ולמה נתיירא אמר שמא מעלו ישראל במלחמת סיחון או נתלכלכו בעבירה. א"ל הקב"ה אל תירא כולן השלימו בצדק. אל תירא אותו שלא עמד גבור בעולם קשה הימנו שנא' (שם ג) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים. והוא נשאר מן הגבורים שהרגן אמרפל וחבריו שנא' (בראשית יד) ויכו את רפאים בעשתרות קרנים. וזה הפסולת שלהם כפריצי זיתים הפלטים בתוך הגפת שנאמר (בראשית יד) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שוכן באלוני ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר והם בעלי ברית אברם זה עוג וכאן עושה אותו שירים שנא' (דברים ג) מיתר הרפאים וכוונתו היה שיצא אברהם ויהרג עו נתן הקב"ה שכר רגליו וחיה כל אותן שנים וגבה ממנו שנפל ביד בניו. כשבא משה לעשות מלחמה נתיירא הימנו אמר אני בן ק"כ שנה וזה יותר מת"ק אילולא שהיה לו זכות לא היה כל השנים האלו. א"ל הקב"ה למשה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו בידך הרגהו ועשית לו כאשר עשית לסיחון וגו'. (דברים ג) ונחרם אותם והלא כתיב (שם) וכל הבהמה ושלל העיר בזונו לנו. אלא הגופות החרימו שלא ליהנות מהם. ויכו אותו ואת בניו עז בנו כתיב שהיה לו בן קשה הימנו. אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז אתם מכלין את האומות קימעא קימעא ולע"ל אני מבערן בבת אחת שנא' (ישעיה לג) והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים באש יצתו: (כ) ד"א אז ישיר ישראל. זה אחד מג' דברים שאמר משה לפני הקב"ה וא"ל למדתני. אמר לפניו רבש"ע מנין ישראל יודעין מה עשו לא במצרים נתגדלו וכל מצרים עובדי ע"ז הם וכשנתת את התורה לא נתת אותה להם ואף לא היו עומדין שם שנא' (שמות כ) ויעמד העם מרחוק ולא נתת אותה אלא לי שנא' (שם כד) ואל משה אמר עלה אל י"י. וכשנתת את הדברות לא נתת להם ולא אמרת אני י"י אלהיכם אלא (שם כ) אנכי י"י אלהיך. לי אמרת. שמא חטאתי. א"ל הקב"ה חייך יפה אמרת למדתני מכאן ואילך אני אומר בלשון אני י"י אלהיכם. הב' כשא"ל הקב"ה פוקד עון אבות על בנים אמר משה רבש"ע כמה רשעים הולידו צדיקים יהיו נוטלין מעונות אביהם. תרח עובד צלמים ואברהם בנו צדיק וכן חזקיה צדיק ואחז אביו רשע וכן יאשיהו צדיק ואמון אביו רשע וכן נאה שיהו הצדיקים לוקין בעון אביהם. א"ל הקב"ה למדתני חייך שאני מבטל דברי ומקיים דבריך שנא' (דברים כד) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות וחייך שאני כותבן לשמך שנאמר (מ"ב יד) ככתוב בספר תורת משה אשר צוה י"י וגו'. הג' כשא"ל הקב"ה עשה מלחמה עם סיחון אפילו הוא אינו מבקש לעשות עמך את התגר בו מלחמה שנא' (דברים ב) קומו סעו ועברו את נחל ארנון. ומשה לא עשה כן אלא מה כתיב למעלה ואשלח מלאכים. א"ל הקב"ה חייך שאני מבטל דברי ומקיים דבריך שנאמר (שם כ) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום כיון שלא קבל סיחון הפילו הקב"ה מפניהם שנא' (שם ב) ויכו אותו. ולא עוד אלא אף אותן שהטמינו עצמן במערות להרגן רמז הקב"ה להר ורצץ אותן שנא' (תהלים עד) רצצת ראשי תנינים על המים. משל הדיוט אומר עח נתת פת לתינוק הודיע לאמו. אמר הקב"ה מנין ישראל יודעין מה טובה עשיתי להם. מה עשו. הרחיקו ההרים זה מזה ושטפו אותן הנחלים שנא' ואשד הנחלים. והיו ישראל עוברים ואומרים שירה אז ישיר ישראל. אמרו ישראל עליך לעשות לנו נסים ועלינו לברך ולקלס לשמך (שם ג) לי"י הישועה על עמך ברכתך סלה. ועל המים נגזר על משה ולא נזכר בשירה אמר משה רבש"ע אחר כל נסים שעשית להם אני מת מתחת ידיהם מן המדבר נתת להם את התורה שנא' וממדבר מתנה. ומתחת ידו נחלו אותה שנאמר וממתנה נחליאל נחלו אל ומשנחלו גזרת עלי מיתה שנא' ומנחליאל במות ומנחל בא מות ומבמות הגיא אשר בשדה מואב שנא' (דברים לד) ויקבור אותו בגי בארץ מואב. אמר איוב (איוב לד) אשר לא נשא פני שרים ולא נכר שוע לפני דל כי מעשה ידיו כולם:

סדר בלק

פרשה כ

(א) **וירא** בלק בן צפור. א זש"ה (דברים לב) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט. לא הניח הקב"ה לאו"ה פתחון פה לע"ל לומר שאתה רחקתנו מה עשה הקב"ה כשם שהעמיד מלכים וחכמים ונביאים לישראל כך העמיד לאו"ה. העמיד שלמה מלך על ישראל ועל כל הארץ וכן עשה לנ"נ. זה בנה בהמ"ק ואמר כמה רננות ותחנונים. וזה החריבו וחרף וגדף ואמר (ישעיה יד) אעלה על במתי עב וגו'. נתן לדוד עושר ולקח הבית לשמו. ונתן להמן עושר ולקח אומה שלימה לטובחם. כל גדולה שנטלו ישראל את מוצא שנטלו האומות כיוצא בה. העמיד משה לישראל ובלעם לאו"ה. ראה מה בין נביאי ישראל לנביאי או"ה נביאי ישראל מזהירין את ישראל מן העבירות שנא' (יחזקאל ג) ואתה בן אדם צופה נתתיך וגו'. ונביא שעמד מן הגוים העמיד פרצה לאבד את הבריות מן העולם. ולא עוד אלא שכל הנביאים היו במדת רחמים על ישראל ועל או"ה שכן ירמיה אומר (ירמיה מח) לבי למואב כחלילים יהמה. וכן יחזקאל (יחזקאל כז) בן אדם שא על צור קינה. וזה אכזרי עמד לעקור אומה שלימה חנם על לא דבר. לכך נכתב פרשת בלעם להודיע למה סלק הקב"ה רוה"ק מאו"ה שזה עמד מהם וראה מה עשה: (ב) וירא בלק בן צפור. ב מה ראה. ראה בפורענות שעתידה לבא

יד יוסף עה תנחומא ס"ז: עו ב"ר פ' מ"ב. דב"ר פ"א: עז ילקוט ס"ז. זוהר ס"ז: עח שבת י"א. ב"ב י"ז: פ"כ א תנחומא ס"ז: ב תנחומא ס"ז:

מתנות כהונה

אוי לך כו'. כך היה לשון קללתם: **יש אומרים** כו'. דרש ויפנו ע"ד דכתיב ופנית בבקר וגו': ה"ג **ואחר** הרגל מלחמת עוג כד"א ופנית בבקר: **בכלום** בחטא של כלום: **כנגד אביו**. אביו שבשמים: **הפלטים** בתוך הגפת. לשון הפליט קא דריש: **פריצי** גרעינים: **גפת** פסולת של זתים: **גבור** בעולם. נ"ל מיום שבטלו הרפאים שלפניו ודוק לקמן: **וכאן** עושה אותו שירים. כל ענין הרפאים בילקוט אינו ונכון הוא: **וגבה** ממנו שרצה שיהרג אברהם שאלו"ה הקב"ה מצרף מחשבה למעשה: ה"ג **נתתי** אותי בידך הרגהו: **כאשר** עשית לסיחון וגו' גרסי': **ונחרם** אותו גרסי'. ופסוק הוא בפרשת דברים: **אלא** הגופות החרימו גרסי': ה"ג **בעולם** הזה אתם מכלין כו': **ואמר** לו למדתני. הקב"ה אמר כן למשה: **מה עשו**. כלומר מה רעה עשו במעשה העגל שהם אינם יודעים שיש בו כל רע: **יהיו** נוטלין. לשון תימה: **וכן** נאה. בתמיה: ה"ג **אשר** צוה ה' וגו'. וסיפיה דקרא לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות: ה"ג **מה** עשו הרחיקו ההרים זה מזה ושטפו כו'. ופי' הרחיקו את עצמן ועיין לעיל פרשה זו: **ועל** המים נגזר. במי מריבה: ה"ג ומתחת ידו נחלו: **נחלו** אל. הנחיל ישראל המתנה ואת התורה: **בא** מות. במות נוטריקון קא דריש: **כך העמיד** לאו"ה. בתנחומא מסיים ביה ובדקו נביאיהם ומלכיהם וחכמיהם של ישראל עם מלכיהם נביאיהם וחכמיהם של או"ה: **לשמו** של הקב"ה או י"ל לשמו של דוד כמ"ש הכתוב ראה ביתך דוד שב"ה נקרא על שמו: **צופה** נתתיך וגו' גרסי': **פירצה** שפרץ הגדר שגדרו האומות עצמן מן הזנות מימות דור המבול

עץ יוסף

שוגא הקב"ה: **כי חשבון** עיר סיחון. שאע"פ שהיתה של מואב אינה נקראת עיר מואב אלא עיר סיחון. שקנאה במלחמה על כן הותרה לישראל: **אוי לך** כו' כך היה לשון הקללה: **יש אומרים** כו' דרש ויפנו ע"ד ופנית בבקר וגו': **ואחר הרגל** מלחמת עוג. היינו כה"ג בספרי (ראש יוסף): (יט) **אשרי** אדם מפחד תמיד. כי לכן הוצרך ה' להבטיחו שלא יירא ממנו: **למה נתיירא** כו' כדאי' בברכות ד' ע"א ר' יעקב בר אידי רמי כתיב (בראשית כ"ח) והנה אנכי עמך וגו' וכתיב ויירא יעקב מאד. היה מתירא שמא יגרום החטא: **כנגד אביו** כדרך אביו יעקב. ובתנחומא אי' בדרך אביו: **שמא מעלו** ישראל במלחמת סיחון. וכדאי' בירוש' ובבבלי פ"ז דסנהדרין שמשה החרים לסיחון. ולקמן אמר שהגופים לבד החרימו: **שלא עמד** גבור בעולם כו'. ר"ל מיום שנהרגו הרפאים שלפניו: **כפריצי זיתים** כתב המת"כ פריצי גרעינים. גפת פסולת של זיתים. והמעריך כתב זיתים קשים שנמלטו ולא נדרכו עם חבריהם: **ויבא הפליט** כו' ונקרא פליט שנשאר מהרפאים. ועי' בב"ר פ' מ"ב: **וכאן עשה** אותו שירים. זה ראי' לפרש פליט לשון פסולת הנשאר: **נתן לו** הקב"ה שכר רגליו. שאע"פ שהוא לרעה נתכוין. מ"מ עי"ז נתגדל אברהם. וגם הציל ללוט: **וגבה ממנו** על שחשב להרוג את הצדיק ונצרף לו הקב"ה מחשבה למעשה: **אלולי שהיה** לו זכות. והיה ירא פן יש לו זכות מדחיה כל כך שנים. ועי' בזוהר סדר זו דף קפ"ד ע"א: **כי בידך** נתתי אותו. וכדאי' בדב"ר פ"א כי בידך אתננו אכ"כ אלא כי בידך נתתי כבר פסקתי את דינו מימות אברהם: **בידך הרגהו** כו' מכוון למה דאי' בס' ברכה שאמר משה למה"מ עשיתי מלחמה עם סיחון ועם עוג כו' והכיתים במטה שבידי: **ויכו אותו** ואת בניו בנו כתיב. כן כתיב סוף סדר זה במלחמת עוג ויכו וגו'. אבל בזה הפסוק גם הכתיב בניו. רק בדברים ב' פסוק ל"ג כתיב ונך אותו ואת בניו. ושם הכתיב בנו ושם קאי על סיחון. וכן פרש"י שם בנו כתיב שהיה לו בן גבור כמותו: (כ) **וא"ל למדתני** פי' הקב"ה אמר למשה. ר"ל דחזר הקב"ה מדבריו הראשונים וכאילו אמר למדתני וע"ע לקמן: **לא אמרת** אני ה' אלהיכם כו'. יתכן לפרש לפי שהיה גלוי לפני הקב"ה שיעשו ישראל העגל ואילו אמר אני ה' אלהיכם לא היה למשה פ"פ להמליץ עליהם לכן אמר אנכי ה' אלהיך והמאמר היה לכל אחד ואחד מישראל. ולמשה הניח בזה פ"פ נגד מדת הדין: **כשא"ל הקב"ה** פוקד עון אבות על בנים. שכפי מדת הדין הבן יומת בעון האב כי מסתמא נשאר בו המזג והתכונה מאביו. והועיל ע"ז תפלת משה שיתנהג ה' ברחמים: **יהיו** נוטלין כו' בתמיה: **וכן נאה** בתמיה: **אשר צוה ה'** וגו' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות: **עשה מלחמה** עם סיחון כו'. שבאמת כפי הדין לא היה סיחון ראוי שיבוקש מאתו שלום. רק משה עשה מנפשו וה' הסכים על ידו: **ועברו את** נחל ארנון. וסיפיה דקרא החל רש והתגר בו מלחמה: **אלא מה** כתיב למטה ואשלח. כצ"ל: **שנא' ונך** אותו כצ"ל: **הרחיקו ההרים** זה מזה. פי' שחזרו ההרים למקומן: **שנא' ואשר** הנחלים תרגום של אשד: **ועל המים** נגזר על משה. שלא יכנס לארץ. לכן לא נזכר בשירה שאין אדם מקלס לאיספקלטור שלו: **ומתחת ידי** נחלו אותה. כצ"ל. וכן אי' בשוח"ט ריש מזמור ה' מן המדבר זכו שניתן להם תורה ע"י משה רבינו שנא' ויתן אל משה: **וממתנה נחליאל** ר"ל מהתורה שניתנה במתנה נחלו אל ר"ל הכירו גדולת הבורא ית"ש ועבדו אותו בכל לב: **בא מות** נוטריקון קדרים:

סדר בלק

פרשה כ (א) **זש"ה** הצור תמים פעלו דרש שנכתבה פ' בלק בתורה להודיע שכל דרכיו ופעולותיו של הקב"ה הוא במשפט צדק: **שאתה רחקתנו** ולא נתת לנו נביאים: **כך העמיד** כו' עי' בתנחומא מה שמסיים עוד: **ולקח הבית לשמו** שנא' מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. שנקראת על שמו על שהכין הכל וגם בנה היסודות: **העמיד פרצה** לאבד את הבריות. זה בלעם שהשיאן לזנות ופרץ הגדר שגידרו האומות עצמן מן הזנות מימות דור המבול: (ב) **מה ראה** דהל"ל וישמע בלק דמסתמא לא היה במלחמה. אלא וירא הוא לשון ראיית הלב. ור"ל שחשב מחשבה לבא עליהם בדבר שאינם יכולים לעמוד בו כדמסיק. ובתנחומא

לבא על ישראל מכל שונאיו. שכולם היו באים במלחמות ובשעבוד שהן יכולין לעמוד בהן. וזה באדם שמוציא דבר ועוקר אומה שלימה. וירא בלק ג נוח לרשעים שיהיו סומין שעיניהם מביאין רעה לעולם. בדור המבול כתיב (בראשית ו) ויראו בני האלהים וכתיב (שם ט) וירא חם אבי כנען וכתיב (שם יב) ויראו אותה שרי פרעה. וכן כולם. וכאן וירא בלק. וירא בלק משל למלך שהושיב שומרים לשמרו מן הגיים והיה בטוח עליהם שהיו גבורים. עבר הגיים והרגן והיה מרתת על עצמו. וכן בלק ראה מה עשו בסיחון ועוג שהיה מעלה עליהן שבר לשמרו ונתיירא מעצמו. ועוד שראה נסים של נחלי ארנון: (ג) כתי' ויגר מואב. ד מהו ויגר. כשהיו ישראל נראין לעמונים נראין עטופים לשלום. ולמואבים נראים מזויינין למלחמה שכ"כ (דברים ב) וקרבת מול בני עמון אל תצורם כל מין צרה אל תצר להם. ואל תתגר בם כל מין גירוי. ולמואב אמר אל תצר ואל תתגר בם מלחמה. מלחמה אי אתה עושה אבל מה שאתה יכול לחטוף מהן חטוף. ולכך נראין מזויינין למואב והן נאגרין לעריהם. שאין ויגר אלא לשון אסיפה שנא' (משלי י) אוגר בקיץ בן משכיל. ד"א ויגר לשון גר שהיו רואין עצמן גרים בעולם. אמרו ירדו למצרים לגור ואחזו אותה ומשכירין היו להם בתים שנא' (שמות ג) ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה. ד"א ויגר לשון יראה שהיו מתיראין שראו כל נכסי האומות ביד ישראל שבא סיחון ונטל ארץ מואב שנא' והוא נלחם במלך מואב הראשון וגו'. ועוג נטל כל ארץ בני עמון שנא' (דברים ג) כי רק עוג מלך הבשן וגו'. באו ישראל ונטלוה משניהם שאין בו עולה והיו אלו רואין את ארצם ביד ישראל והיו אומרים לא אמר להם הקב"ה (שם ב) כי לא אתן לך מארצו ירושה הרי ארצנו לפניהם לכך היו מתיראין. ויקץ מואב שהיו רואין את עצמם כקוצין בפניהם: (ד) ויאמר מואב אל זקני מדין. ה מה טיבן של זקני מדין כאן שהיו רואין את ישראל נוצחין שלא כדרך הארץ ואמרו מנהיג שלהן במדין נתגדל נדע מהן מה מדותיו. אמרו להם זקני מדין אין כחו אלא בפיו אמרו להם אף אנו נבוא כנגדן עם אדם שכחו בפיו. ויאמר מואב אל זקני מדין ו והלא את מוצא שמדינים נלחמים עם המואבים שנא' (בראשית לו) המכה את מדין בשדה מואב והשנאה ביניהם מעולם. משל לשני כלבים שהיו מריבין זה עם זה בא זאב על אחד מהן אמר השני אם איני עוזרו היום הורג את זה ולמחר יבא עלי לפיכך נתחברו מואב עם מדין. עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור מה שור כחו בפיו אף אלו כחן בפיהן. מה שור כל מה שמלחך אין בו סימן ברכה אף אלו כל אומה שנוגעים אין בהם סימן ברכה. מה שור מנגח בקרניו אף אלו מנגחין בתפלתן שנא' (דברים לג) וקרני ראם קרניו. ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא והלא מתחלה נסיך היה שנא' (במדבר לא) את אוי ואת רקם וגו'. אלא משנהרג סיחון המליכוהו תחתיו. בעת ההיא שגרמה לו שעה: (ה) וישלח מלאכים. הקב"ה עשה להם נסים ואמר הקב"ה אני גואל אתכם ואעשה לכם נסים ואתם ממרים אותי. בוא וראה ז' גאולות שגאלתי אתכם והייתם חייבים לשבחני ז' פעמים כנגד ז' גאולות. וכה"א (שופטים י) ויאמר ה' אל בני ישראל הלא ממצרים ומן האמורי ומבני עמון ומן פלשתים וצדונים ועמלק וגו' ותצעקו אלי ואושיע אתכם הרי ז' גאולות והמריתם אותי בז' ע"ז שנא' (שם) ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות וגו'. וכן הוא מוכיחן (מיכה ו) עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך. ז מה הטרחתי לך שמא אמרתי לך הביאו לי עולות מן חיות שבהרים. שלשה בהמות שברשותך שור שה כשבים ושה עזים. ושבע שאינן ברשותך איל וצבי ויחמור אקו ודישון ותאו וזמר. שמא הטרחתיך עליהם להביא לפני מהבהמה שאינה ברשותך לא צויתי אלא מהבהמה שהיא ברשותך שנא' (ויקרא כב) שור או כשב או עז כי יולד. וכן מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן. וכי יצא סיחון ועוג להלחם בכם ולא הפלתי אותם לפניכם. מה הלאיתי אתכם שמא אמרתי לכם להביא קרבן עליהם. לא ראה בלק בן צפור שעשיתי לכם כל הנסים ושכר עליכם בלעם והפכתי את הקללות לברכות: (ו) וירא בלק. כיון שבאו שלוחיו אצל בלעם א"ל הקב"ה מי האנשים. א"ל בלעם בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי. א"ר אבא בר כהנא ח זה אחד מג' בני אדם שבדקן הקב"ה ומצא קרון של מי רגלים. קין וחזקיה ובלעם. קין בשעה שאמר הקב"ה (בראשית ד) אי הבל אחיך בקש להטעות כביכול. היה צ"ל רבש"ע הנסתרות והנגלות לפניך גלויות ואת שואלני בשביל אחי. אלא א"ל לא ידעתי השומר אחי אנכי. א"ל הקב"ה חייך כך דברת (שם) קול דמי אחיך צועקים. חזקיה כשעמד מחליו שלח לו מרודך בלאדן וגו' דורון שנא' (ישעיה לט) בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בא ישעיהו וא"ל (שם) מה אמרו האנשים האלה ומאין יבאו אליך. היה צ"ל את נביא של מקום ולי את שואל. אלא התחיל מתגאה ואמר (שם) מארץ רחוקה באו אלי מבבל. א"ל ישעיה הואיל וכך אמרת (שם) הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ומבניך אשר יצאו ממך יהיו סריסים בהיכל מלך בבל. וכן בלעם הרשע בשעה ששלח בלק אצלו א"ל הקב"ה מי אנשים האלה עמך. היה צ"ל רבש"ע הכל גלוי לפניך ואין כל דבר נעלם ממך ולי את שואל. אלא אמר לו בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי. אמר הקב"ה הואיל וכך אתה מדבר לא תאור את העם. אמר הקב"ה רשע שבעולם כתיב על ישראל (זכריה ב) כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו ואתה הולך ליגע בהם ולקללם תצא עינו שנא' שתום העין. לקיים כל הנוגע בהם כנוגע בבבת עינו: (ז) וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה. ט עירו היה. וי"א שולחני היה שהיו מלכי גוים נמלכים בו כשולחני שהכל מריצין לו. וי"א בתחלה פותר חלומות היה חזר להיות קוסם וחזר לרוה"ק. ארץ בני עמו שמשם היה בלק והוא א"ל שסופו למלוך. לקרא לו שכתב לו לא תהא סבור שלי לבדי את עושה ואני מכבדך לבדי אם תעקרם מכל האומות את מכובד וכנען ועמלקים משתחוים לך. הנה עם יצא ממצרים א"ל אתה מה איכפת לך. א"ל הנה כסה את עין הארץ י סתמו עינים שהארץ תלוי בהן סיחון ועוג החרימום

יד יוסף ג תנחומא וישב סי' ו': ד תנחומא ס"ז. זוהר ס"ז דף קפ"ח: ה תנחומא ס"ז: ו ספרי ח"א פיסקא קנ"ז: ז רבה ותנחומא אמור: ח ב"ר ס' י"ט. ילקוט בראשית. זוהר ס"ז דף ר': ט תנחומא ס"ז. זוהר ס"ז דף קנ"ב: י תוס' זוהר סי' ו' סוף חלק ג' דף ס"ד:

מתנות כהונה

המבול כמו שפירש"י בסדר זה: **מה ראה כו'**. בחר בפורענות לבא בו על ישראל יותר ממה שבא עליהם מכל שונאיהם: **וזה באדם גרסי'**: **שמוציא דבר**. כלומר קללה ודיבור בעלמא: ה"ג **וכאן** וירא בלק וירא בלק משל כו': **מן הגיים גרסי'**: **מרתת** המלך היה רותת ומפחד מן אותו גיים: ה"ג **נחלי ארנון** כתיב ויגר כו' מהו ויגר שהיה לו לומר ויירא וכא"ת הגיה דכתיב ואשד הנחלים וגו' ויגר מואב: ה"ג **אל תצורם** כל מין כו' דלא כתיב אל תתגר בם מלחמה: **שהיו רואין כו'**. המואבים: **ואחזו** לשון אחוזת נחלה: **ומשכירין כו'**. הישראלים היו משכירין בתים למצרים שנא' ומגרת ביתה שכינוי הה"א של ביתה שב על מלת אשה הקודם לו והיא ישראלית: **לשון יראה**. מורא כד"א גורו לכם מפני חרב: **רק עוג מלך הבשן וגו'** גרסי'. וסופיה דקרא נשאר מיתר הרפאים ונידונים: **שאין בו עולה**. מפני שנא' אל תגר בני מואב ועמון כי לא אתן וגו' בסיחון כבר נטלו מהם כמו שאמרו חז"ל עמון ומואב טהרו בסיחון וכדלעיל פר' חקת: **לכך היו מתייראין**. שלא ידעו הם שנטהרו בסיחון: **כקוצים** שפל וחלש: ה"ג **ישראל** נוצחים שלא כדרך הארץ: **מהן** מן המדיינים: ה"ג **אמר השני** אם איני כו': **נסיך** מושל מלשון נסיכי מדין וכמו שפירש"י ז"ל ואע"ג דכתיב בקרא נסיכי סיחון ביהושע סימן י"ג כבר פי' הרד"ק ז"ל שהיו מלכי מדין וגם נסיכי סיחון כי תחת ממשלת סיחון היה מדין בימים ההם ואע"ג שאותן חמשה מלכים נזכרו בשמם את אוי וגו' ובלק אינו נמנה עמהם צור הוא בלק כדאיתא לקמן סוף עמוד ג' שהוא הפקיר את בתו וכן לקמן פרשה כ"א. וכתיב כזבי בת צור ראש אומות שפירושו מלך וכתיב בלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא ומכאן למדו חז"ל שהיה נסיך בתחלה ואח"כ נעשה מלך ונוכל לומר שנקרא צור ע"ש צוררים הם לכם או עיקר שמו צור ונקרא בלק ע"ש בא לקוק כמ"ש בעל הטורים. ומהור"ר אליה מזרחי תמה ע"ז והניחו בתימה ולי נראה מה שכתבתי: **שגרמה לו שעה**. דוחק השעה דוחקו להמליכו עליהם: **ועמלק** וגומר גרסינן. ומונה והולך שבעה עממין: **ויעבדו כו'**. ז' עבודות זרות מנה לשם: **איל וצבי כו'** י גם זה בויקרא רבה פ' כ"ז: **וכן מן הבהמה כו'**. כלומר וכן כתיב מן הבהמה ריש ויקרא: **ולא הפלתי**. בתמיה: **קרון** פי' הערוך כלי שרוחצין בו וכן לעיל בפ' בראשית גבי קין: **כך דברת** בנפשך דברת שלא הודית: **בבבת עינו**. דרש הקרי עינו על הנוגע עצמו כלומר שיסתם עינו: **עירו היה**. ויהיה ה"א בסוף במקום למ"ד בתחלה כמו לפתור: **שולחני** דרש פתורה ל' ארמית. תרגום של שלחן פתורא: **מריצין** לו גרסינן. פי' מריצין לו מעות להחליפם: ה"ג **בתחלה פותר כו'**. דרש פתורה לשון פתרון: **להיות קוסם**. דכתיב ביהושע בלעם בן בעור הקוסם: **לרוח הקדש** דכתיב ותהי עליו רוח אלהים: **את מכובד** גרסי'. וזהו לקרא לו שהקריאה היא

עץ יוסף

ובתנחומא גרס ראה בפורענות העתידה לבא על ישראל ושונאן היה יותר מכל שונאים. שכולם היו באים כו': **שמוצא דבר** כלו' קללה ודיבור בעלמא: **נח לרשעים כו'** ובא לרמז שהראיה של רשעים גורם להם תקלה: **וירא חם** בע"י הראיה בא לחטא שסרסו: **וכן כולם** רצה לומר כמו וירא בהם וגו': **וירא בלק** משל למלך כו'. ודריש וירא לשון הבנה וכמו שמפרש: הגיים חיל: **והיה מרתת** על עצמו. היה רותת ומפחד אותו גיים: (ג) **מהו ויגר** דהל"ל ויירא מואב: **כל מין גירוי** דלא כתיב אל תתגר בם מלחמה: **שהיו רואין** כו' המואבים: **ואחזו** לשון אחוזת נחלה: **ומשכירין** כו' הישראלית היתה משכרת בתים למצרים שנא' ומגרת ביתה שכינוי הה"א של ביתה שב על מלת אשה הקודם לו והיא ישראלית: **לשון יראה** מורא כד"א גורו לכם מפני חרב: **שאין בו עולה** מפני שנא' אל תגר בני מואב ועמון כי לא אתן וגו' שסיחון כבר נטל מהם כמ"ש חז"ל עמון ומואב טהרו בסיחון וכדלעיל סדר חקת: **לכך היו מתייראין** שלא ידעו הם שנטהרו בסיחון: (ד) **נדע מהם** פי' מהמדיינים: **המכה את מדין** משמע שתמיד היה מכה והולך: **אין בו סי'** ברכה. לפי שעוקר את הכל מן השורש. כך אלו כן שעוקרין את הכל כדכתיב עד בלתי השאיר לו שריד: **שנא' וקרני** ראם קרניו. וסיפא דקרא בכור שורו וגו': **נסיך היה** פי' מושל היה. שר קרוב למלכות ולא מלך: **את אוי** ואת רקם. ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי סיחון יושבי הארץ. כן כתיב ביהושע י"ג. אבל במדבר ל"א כתיב ואת מלכי מדין. ועכ"פ כוונת המדרש דצור הוא בלק הרי שלא היה אלא נסיך: **שגרמה לו שעה** דוחק השעה דחקם להמליכו עליהם: (ה) **עמי** מה עשיתי לך. כלו' לכו נא ונוכחה מה עשיתי לך שעבית לי כנגדן: **לא צויתי** אלא מהבהמה שהיא ברשותך כו'. שלאורום שאין פי' הסן ניגיעתן פסל אותם שיש יגיעה בהבאתם (יפ"ת): **ולא הפלתי** אותם בתמיה: **לא ראה** בלק כו'. בא לדרוש קרא דבתריה עמי זכר נא מה יעץ בלק כו' ומה ענה אותו בלעם כו': (ו) **משלשה** בני אדם. בב"ר פ' י"ט סי' כ' אי' מד'. והשגת שם גם אדה"ר ע"ש: **שבדקן הקב"ה** פי' שניסה אותם בשאלות כמי שאינו יודע ענינם ח"ו. וחשבו שיש ספק לשואל: **קרון** פי' הערוך כלי שרוחצין בו: **בקש להטעות** שחשב שאין הכל צפוי לפניו ית': **כך דברת** קול דמי אחיך צועקים. ולא הפסד לך להכחיש: **ואמר מארץ** רחוקה כו'. והוה ליה לאסוקי אדעתיה שלא א"ל דרך שאלה אלא ליכנס עמו בדברים. ולא הל"ל אלא מה דבר ה' בפיך (נזה"ק): **אלא אמר** לו בלק כו'. וכדאי' בתנחומא שאמר יש עתים שיודע ויש עתים שאינו יודע כו': **בבבת עינו** של הנוגע עצמו. כלו' שיסתום עינו: (ז) **עירו היה** ופתורה פירושו כמו לפתור למ"ד בתחילה כמו ה"א בסופה: **שולחני היה** תרגום של שולחן פתורא: **כשולחני הזה** שהכל מריצין לו. מעות כך כל המלכים מריצין לו אגרותיהם שיודיע להם עצתו: **פותר חלומות היה** פתורה לשון פתרון: **להיות קוסם** דכתיב ביהושע בלעם בן בעור הקוסם: **לרוח הקדש** דכתיב ותהי עליו רוח אלהים ובסנהדרין דף ק"ה א' אר"י בתחלה נביא ובסוף קוסם וע"ל פ' מן אדם: **שמשם היה בלק** שאע"פ שהיה מנסיכי סיחון. ארץ מולדתו היה פתורה: **והוא אומר לו** פי' בלעם אמר לו: **שכתב** לו כו' פי' הקריאה היתה שלו ולהנאתו: **כנען ומצרים** משתחוים לך. כל"ל הנה עם יצא ממצרים לכן מצרים משתחוים לך. ואגרשנו מן הארץ שלא יכנס לארץ כנען וישתחוו לך הכנענים: **א"ל ואת** מה איכפת לך. כ"ה בתנחומא. ומלת ואת הוא ר"ת וא"ת וע' במזרחי וה"ק בלק אל המלאכים לאמר לבלעם הנה עם יצא ממצרים ואם יאמר בלעם מה איכפת לך אמרו לו הנה כסה את עין הארץ: **סתמו עינים** שהארץ תלוי בהם. בתנחומא גרס הנה כסה

התרימום וכסו עיניהם אני מה אעשה. והוא יושב ממלי ממלי כתיב כד"א (תהלים קיח) בשם ה' כי אמילם. ועתה לכה נא ארה לי מהו ארה לי אוכל אני לשלוט בהם קימעא כאדם שהוא אורה את התאנים. כי עצום הוא ממני לא שהן גבורים וחיילותיהם מרובין אלא שמנצחין בפיהם מה שאיני יכול לעשות. אולי אוכל נכה בו מה ראה זה להתגרות לא כך א"ל הקב"ה שלא יהיו נוטלים מארצם. אלא שהיו בעלי קסמים ונחשים יותר מבלעם שנא' וירא בלק. אלא שלא היה מכוין הדברים לאמיתן. וכה"א (ישעיה מז) נלאית ברב עצתיך יעמדו נא ויושיעך הוברי שמים החוזים בכוכבים. היה רואה בהובריו שישראל נופלין בידו לפיכך הפקיר את בתו ונפלו בה כ"ד אלף. לכך נתגרה בהם ולא היה יודע היאך לכך אולי אוכל נכה [יא] כמי שמנכה אחד מכ"ד לסאה. כך מן כל כ"ד אלף מישראל חסר אלף אלף. ואגרשנו מן הארץ לא היה מבקש אלא לגרשם שלא יכנסו לארץ. כי ידעתי את אשר תברך מבורך [יב] מנא היה יודע. שבשעה שבקש סיחון להלחם במואב היה מתיירא שהיו גבורים. שכר את בלעם ואביו לקלל את מואב [יג] שנא' על כן יאמרו המושלים וכתיב כי אש יצאה מחשבון וכתיב אוי לך מואב לכך אמר כי ידעתי את אשר תברך מבורך. וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם שהוליכו בידם כל מיני קסמים שהיו קוסמין בהם שלא יתן לו עלילות. וביד זקני מדין היו הקסמים שאמרו אם יבא עמנו יצלח. אם יעכב שעה אחת אין בו תוחלת. כיון שא"ל לינו פה הלילה הלכו להן זקני מדין שידעו בקסמים שלהם שאין בו הנאה: (ח) ויבא אלהים ויאמר מי האנשים האלה. [יד] זש"ה (משלי כח) משגה ישרים בדרך רע בשחותו הוא יפול זה בלעם [טו] שבתחלה הבריות נוהגות בכשרות ובדבריו אלו היו נוהגין בעריות. שהראשונים (בראשית כט) ורחל באה עם הצאן (שמות ב) ולכהן מדין שבע בנות. עמד בלעם והטעה את הבריות בעריות וכמו שהטעה הוטעה. בעצה שנתן בה נפל והטעהו הקב"ה שכ"כ (איוב יב) משגיא לגוים ויאבדם. כיון שא"ל מי האנשים האלה עמך אמר אותו רשע אינו יודע בהן יש שעה שאינו יודע ואני אעשה בבניו כל מה שאני רוצה. לכך אמר להטעותו. ד"א מי האנשים האלה עמך ויאמר בלעם בלק בן צפור [טז] התחיל מתנאה ואמר אע"פ שאין אתה מכבדני ואין אתה מוציא לי שם בעולם המלכים מבקשים אותי. הנה העם היוצא ממצרים עתה לכה קבה לי אותו להודיע ששנאם יותר מבלק שבלק לא אמר קבה אלא ארה וזה אמר קבה בפירוש. הוא אמר ואגרשנו מן הארץ והוא אומר וגרשתיו מן העוה"ז ומן העוה"ב: (ט) ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך עמהם. [יז] א"ל א"כ אקללם ממקומי. א"ל לא תאור את העם. א"ל א"כ אברכם. א"ל אין צריכין לברכתך כי ברוך הוא. [יח] אומרים לה לצרעה לא מן דובשיך ולא מן עוקציך. ויקם בלעם בבקר ויאמר אל שרי בלק וגו' לא אמר להם בלעם לא נתן לי רשות לילך ולקלל אלא לתתי להלוך עמכם. אמר לי אין כבודך לילך עם אלו אלא עם גדולים מהן שהוא חפץ בכבודי. לפיכך ויוסף עוד בלק שלוח שרים רבים ונכבדים כי כבד אכבדך מאד יותר ממה שהיית נוטל לשעבר אני נותן. ויען בלעם ויאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב מיכן אתה למד שהיו בו ג' דברים עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה. עין רעה דכתיב וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו. רוח גבוה דכתיב כי מאן י"י לתתי להלוך עמכם. נפש רחבה דכתיב אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב. אילו היה מבקש לשכור לו חיילות להלחם כנגדן ספק נוצחין ספק נופלין לא די שיתן כך ונוצח. הא למדת שכך בקש. לא אוכל לעבור מתנבא שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו מפי השכינה. ועתה שבו נא בזה גם אתם מהו גם אתם שסופכם לילך בפחי נפש כראשונים. ואדעה מה יוסף י"י שמתנבא שעתיד הקב"ה להוסיף להם ברכות על ידו: (י) ויבא אלהים אל בלעם לילה. [יט] זש"ה (איוב לג) בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים [וגו'] אז יגלה אזן אנשים [וגו'] להסיר אדם מעשה וגוה מגבר יכסה. העלים הקב"ה ממנו שהליכתו מאבדתו מן העולם ומוליכתו לבאר שחת. להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים שאיבד נפשו בהליכתו שבשעה שהולך אדם לחטוא השטן מרקד לו עד שגומר העבירה. כיון שאיבדו חוזר ומודיעו וכה"א (משלי ז) הולך אחריה פתאום כשור אל טבח יבא עד יפלח חץ כבדו כמהר צפור אל פח. העלים הקב"ה מן בלעם הרשע

יד יוסף יא ירוש' רפ"ב דכלאים: יב זוהר ס"ז דף קנ"ט: יג ודרשו לעיל פי"ט בלעם ואביו: יד תנחומא ס"ז: טו ב"ר פ' ע' ופ' פ': טז זוהר ס"ז דף ר': יז תנחומא ס"ז. שוח"ט מזמור א': יח זוהר ס"ז דף ר"י: יט תנחומא ס"ז:

מתנות כהונה

(ז) היא להנאתו: אמר לו אתה מה כו' גרסי': הכי גרסינן ממלי כת ב וכד"א כו': הכי גרסינן שהוא ארה את התאנים. ופי' כמו שלוקט התאנים היום א' וכן מחר א' כדלקמן פרשה כ"א. וארה לשון לקיטה כדאמרינן בבבא בתרא כמלא אורו וסלו: הכי גרסי' שאיני יכול לעשות: אולי אוכל נכה כו' גרסינן: מה ראה זה בלק: וירא בלק. שהיה לו לומר וישמע בלק כדאיתא גם כן בספר הזוהר אלא וירא רואה בקסמים וכו': ה"ג היה רואה בהובריו שישראל כו': היאך ע"ז נטל עצה מבלעם: כמי שמנכה גרסי': ה"ג לסאה כך מן כל כ"ד אלף: כך מן כו'. פירוש הסאה היא ששה קבין שהם כ"ד רובע הקב והמוכר סאה פחות רובע אינו ניכר כלל שלפיכך אמרו חז"ל בפ' המוכר את הפירות שהמוכר פירות מקבל עליו הלוקח רובע פסולת לכל מין ומין או יש לומר שמנכה אחד מכ"ד כו' כוונתו על אותו פסולת עצמו שצריך הלוקח לקבל וכן היו ישראל עתה כ"ד פעמים כ"ד אלף שהרי ששים רבוא עולים עשרים וחמשה פעמים עשרים וארבע אלף וכבר מתו במחלוקתו של קרח ובמגפה של אחריו קרוב לחמשה עשר אלף מלבד המתים בוירד העמלקי והכנעני ויכתום וגו' וכמה משפחות נהרגו כשחזרו אז לאחוריהם כמו שפירש"י בפ' פנחס וקרוב הוא שהיו תשעה אלף או יותר עד שמתו מהם כ"ד אלף ואף אם לא יהיה כן בכוון המיעוט בטל הוא ואינו מעכב וא"כ נשארים כ"ד פעמים כ"ד אלף וכאן מתו עשרים וארבע אלף הרי שהגיע לכל כ"ד אלף אלף אחד ואע"פ שמיד אחר המגפה מונה אותם בפ' פנחס ועולה מספרם ששים רבוא והותר מ"מ הולך אחר מספר שהיו בצאתם ממצרים ששים רבוא והמספר ההוא היה גלוי לבלק: וכתיב אוי לך וגו'. זהו הקללה שקלל את מואב: שמא יתן לו עלילות גרסי'. פירוש לא הניחו לו מקום עלילה לאמר אין כלי תשמישי עמדי: וביד כו'. פירושו לפי פרש"י ז"ל. כמו ועוד ביד כו' ועיין בפרש"י ז"ל: אם יעכב גרסי': שידעו בקסמים כו'. משמע שבקסמים ממש היו יודעים שאם לא יבא עמהם מיד שאין בו ממש ומה שפרש"י ז"ל שהדחייה שידחה אותם עד למחר הוא עצמו הקסם למד כן ממ"ש חז"ל בפרק חלק כיון דאמר להו לינו וגו' אמרו כלום יש אב ששונא את בנו פי' ובוודאי לא יאמר הקב"ה שיקללם ומהור"ר אליהו מזרחי ז"ל פי' שרש"י ז"ל למדו מכאן ואין נראה כן מל' שידעו בקסמים שלהם כו'. והילקוט הביא ג"כ לשון זה: ורחל באה כו'. שהיו אומות העולם גדורים מעריות מדור המבול: ה"ג וכמו שהטעה הוטעה כו': בה נפל. שהלך לשם ליטול שכר כ"ד אלף בעצתו זו: לכך אמר. הקדוש ברוך הוא מי האנשים כו': להודיע כו'. לכן חזר הכתוב ושונה בדברי השליחות: ואגרשנו מן הארץ גרסי': אומרים לה לצרעה גרסי'. והטעם שאפי' אותן ברכות שברכן להלן כנחלים נטיו כו'. כולן היו בהן לד קללה תחשב לו וכדאיתא בפ' ג' דמסכת תענית: חפץ בכבודי גרסי': אני נותן עכשיו: נפש רחבה גורס בתנחומא ובילקוט וברבינו בחיי ועיין לקמן בפסוק ויזבח בלק בקר וצאן וכן גרסי' במסכת אבות פ' ה': ה"ג

ענף יוסף

(ז) [כיון שאמר להם לינו פה הלילה הלכו להם זקני מדין] ובסנהדרין דף ק"ה א' וישבו שרי מואב עם בלעם. ושרי מדין להיכן אזול. כיון דאמר להם לינו פה הלילה וגו' אמרו כלום יש אב שונא בנו ע"כ. והא דלא אמרו כן גם זקני מואב. כתב הרמב"ן דזקני מדין חכמים היו וידעו כל דברי משה עם יתרו

עץ יוסף

כסה את עין הארץ שתי עינים שהארץ כו': ממלי כתיב חסר לשון כריתה שהוא יושב להכריתני: כאדם שהוא אורה את התאנים. שלוקט את התאנים מעט מעט לפי שאינן נגמרים בבת אחת. וארה לשון לקיטה כדאמרי' בב"ב כמלא אורה וסלו: אלא שהיה בעל קסמים. כצ"ל וכ"ה בתנחומא: שנא' וירא בלק שהל"ל וישמע אלא וירא ראה בקסמים: הוברי שמים מברכי הליכות המזלות: ולא היה יודע לכן נטל עצה מבלעם: מכ"ד לסאה כו' פי' הסאה היא ששה קבין שהן כ"ד רובע הקב. והמוכר סאה פחות רובע אינו ניכר כלל. שלפיכך אחז"ל בפרק המוכר את הפירות שהמוכר פירות מקבל עליו הלוקח רובע פסולת לכל מין ומין. או י"ל שמנכה אחד מכ"ד כו' כוונתו על אותו פסולת עצמו שצריך הלוקח לקבל. וכן היו ישראל עתה כ"ד פעמים כ"ד אלף. שהרי ששים רבוא עולים כ"ה פעמים כ"ד אלף. וכבר מתו במחלוקתו של קרח ובמגפה של אחריו קרוב לחמשה עשר אלף מלבד המתים בוירד העמלקי והכנעני ויכתום וגו'. וכמה משפחות נהרגו כשחזרו אז לאחוריהם כמו שפרש"י בסדר פנחס וקרוב הוא שהיו ט' אלף או יותר עד שמתו מהם כ"ד אלף וא"כ נשארים כ"ד פעמים כ"ד אלף. וכאן מתו כ"ד אלף הרי שהגיע לכל כ"ד אלף אלף אחד ואע"פ שמיד אחר המגפה מונה אותם בפ' פנחס ועולה מספרם ששים רבוא והותר. מ"מ הולך אחר המספר שהיו בצאתם ממצרים ששים רבוא והמספר הזה היה גלוי לבלק (מת"כ): מנא היה יודע שבשעה כו'. והכוונה על סוף פסוק ואשר תאור יואר מנא ידע זה. וקאמר מסיחון ומסיים לכך אמר כי ידעתי את אשר תברך מבורך וגו': ע"כ יאמרו המושלים ע"כ על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב. יאמרו המושלים בלעם ואביו בעור. והם אמרו באו חשבון תבנה ותכונן חשבון בשם סיחון להיות עירו. וכתיב אוי לך מואב זהו הקללה שקללו את מואב שימסרו בידו של סיחון: כל מיני קסמים ר"ל כאילו אמר כלי הקסמים בידם: וביד זקני מדין היו הקסמים כו'. ותלה הקסם בזקני מדין משום דכתיב בתריה וישבו שרי מואב עם בלעם דזקני מדין הלכו להם (מזרחי): אם יבא עמנו יצליח כו'. הכוונה אם יבא עמנו תיכף ולא יצטרך לשאול כלל אל השי"ת. א"כ הוא גדול ממשה שצריך לשאול מפני הגבורה שנא' עמדו ואשמעה וגו' א"כ בודאי יצליח. ואם יעכב עד שישאל תחלה מפי הגבורה תיכף ומיד. א"כ הוא במדרגת משה שבכל עת שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה אין בו תוחלת שאינו ידוע מי יצליח את חבירו כיון ששניהם שוים. וכיון שאמר להם לינו פה הלילה שהוא צריך להמתין עד הלילה דוקא א"כ הוא גרוע הרבה ממדרגת משה ידעו בקסמים שלהם שאין בו הנאה של כלום והלכו להם ועיין באד"א: (ח) נוהגות בכשרות. פי' שמתחלה היו גדורים בעריות כדאי' בב"ר פ"ע ופ"פ: ורחל באה כו' ולא היתה מתיראה שלא יענו אותה הרועים: בה נפל שהלך לשם ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו מישראל בעצתו ונהרג שם: והטעהו הקב"ה שאמר לו מי האנשים כו': משגיא כו דרשו משגיא לשון שגגה בש"ן ימנית (מנחת שי): ד"א מי האנשים האלה עמך. דבר אחר מיותר וצ"ל כדאי' בתנחומא לכך אמר מי האנשים האלה עמך כדי להטעותו. ואמר בלעם בלק בן צפור כו': המלכים מבקשים אותי. וזהו מלך מואב שלח אלי: שבלק לא אמר קבה לי. אלא ארה והוא בקש מה' קבה במקום ארה: וזה קבה בפירוש. שנוקב השם ומפרש הקללה יותר (תנחומא). שמלת קבה פרשו נקב (מזרחי) שנוקב השם כו' וכתרגום ויקב את השם ופרים: (ט) א"ל א"כ אקללם במקומי כו'. לא תלך לא תאור את העם כי ברוך הוא כל אחד ואחד נדרש לעצמו שמפני שבקש ללכת לקללם א"ל לא תלך עמהם. ומפני שבקש לקללם במקומו נאמר לו לא תאור את העם. ומפני שבקש לברכם נאמר לו אינם צריכים לברכתך כי ברוך הוא: א"ל א"כ אקללם ממקומי. דאי' בשוח"ט מזמור א' כשאמר לו הקב"ה אל תלך עמהם מיד אמר בלעם בלבו בשביל שאני לדיק אינו מבקש להטריחני א"ל ואקלל אותם מכאן כו': אין צריכין לברכתך. דאי' שכל הברכות שברכם בלעם נהפך פעם אחד לקללה כדי שלא יאמרו עכו"ם שברכות להם נתקיימו בישראל. וזהו שסיים אומרים לה לצרעה לא מן דובשך ולא מן עוקצך. משל הוא שאומרים אל הצרעה איני חפץ בדבש שלך ולא בעוקצך: לפיכך ויוסף עוד בלק כו'. ר"ל לפיכך לפי שלא אמר להם רק תחלת דברי ה'. ולא אמר להם שא"ל ג"כ לא תאור את העם. לכן שלח בלק עוד שרים רבים ונכבדים מאלה: לשעבר ר"ל במלחמת סיחון מתשובת בלעם אם יתן לי כו' כסף וזהב כו' אתה למד שבלק אמר לו תחלה לכבדו בממון הרבה: דכתיב וישא בלעם את עיניו. שבקש להכניס בהם עין רעה כמו שפרש"י: לתתי להלוך עמכם. שמשמע אלא עם שרים גדולים מכם. למדנו שרוחו גבוהה עליו ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של הקב"ה: אם יתן לי בלק כו' אחר שהיה זאת לרבותא שאם יתן לו מלא ביתו כסף וזהב לא יוכל לעבור משמע שהיה עכ"פ חביב בעיניו הממון. ואגב הודיע שחפץ במלא ביתו כסף וזהב: שאינו יכול לבטל הברכות כו'. ודרש לעבור את פי ה' כמו להעביר ולבטל פי ה': בפחי נפש בדאבון נפש ופיו הכשילו ואמר גם אתם: מתנבא שעתיד להוסיף להם ברכה. מיבא ולא ידע מה ניבא: (י) שהליכתו מאבדתו. זהו להסיר אדם מעשה מה שיעשה לו עבור זה ע"י שגופו מגבר יכסה שיאבד ע"י זה. וכן הנפש שבו תאבד מבלי להחשיך מני שחת כי אם תשחת בשחת אבידת הגוף והנפש יחד: השטן מרקד לו הוא השטן הוא היצה"ר ואחר שיש לו רצון מעט אז מטבע היצר לעורר עוד יותר: חוזר ומודיעו כמ"ש בב"ר יורד ומסית ועולה ומסטין כו': עד יפלח חץ כבדו. שאז כבר אין לו חיים. כן האדם הנפתה מיצה"ר לדבר עבירה: וידע במה שהוא. באיזה מעמד הוא עומד התחיל מבקש על נפשו. שעכ"פ

הרשע עד שהלך ואיבד את נפשו. משיצא מן כבודו וידע במה שהוא בו התחיל לבקש על נפשו תמות נפשי מות ישרים: (יא) ויבא אלהים אל בלעם לילה. כ זש"ה (שמות יב) ליל שמורים הוא לי"י וגו' הוא הלילה הזה. כל הנסים שנעשו לישראל ופרע להם מן הרשעים בלילה היה (בראשית לא) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה (שם כ) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה (שמות יב) ויהי בחצי הלילה וכתיב (שם יד) ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה (בראשית יד) ויחלק עליהם לילה. וכן כולם. ד"א למה נגלה על בלעם לילה לא היה ראוי לרוה"ק לפי שכל נביאי הגוים בלילה מדבר עמהם וכן אליפז אומר (איוב ד) בסעיפים מחזיונות לילה וכן אליהוא אומר בחלום חזיון לילה על שדיבר אתו בלילה. אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם כא מיכן את למד שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו שמתחלה נאמר לו לא תלך כיון שהעיז פנים להלוך הלך שכן כתיב ויחר אף אלהים כי הולך הוא. א"ל הקב"ה רשע איני חפץ באיבודן של רשעים הואיל ואת רוצה לילך ליאבד מן העולם קום לך; ואך את הדבר וגו' ללמדך שבהתראה הלך. מיד וישכם קדם ועמד בזריזות הוא בעצמו. כב א"ל הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם אביהם לעקוד את יצחק בנו (בראשית כב) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו וגו'. וילך עם שרי מואב ללמדך שהיה שמח בפורענות ישראל כמותן. ויחר אף אלהים כי הולך הוא ויתיצב מלאך י"י כג מלאך של רחמים היה ונעשה לו לשטן. ושני נעריו עמו זו דרך ארץ שהיוצא לדרך צריך שנים לשמשו וחוזרים ומשמשין זה לזה. ותרא האתון את מלאך י"י וכי לא היה יכול המלאך לנשוף בו ויוציא רוחו אא"כ שלף חרבו והרי כתיב בסנחריב (ישעיה לז) ויצא מלאך י"י ויכה במחנה אשור וכתיב (שם מ) וגם נשף בהם (חייהם). אלא כך א"ל הפה נתן ליעקב שנא' (בראשית כז) הקול קול יעקב והידים ידי עשו וכתיב (שם) ועל חרבך תחיה. והאומות כולם בחרב חייהם ואתה תחליף אמונתך ותבא עליהן בשלהן אף אני אבא עליך בשלך לכך כתיב וחרבו שלופה בידו. ותט האתון מן הדרך הרשע הזה הולך לקלל אומה שלימה שלא חטאה לו ומכה אתונו שלא תלך בשדה. וכתיב ויעמוד מלאך י"י במשעול הכרמים וכי לא היה יכול לו לילך אחריו. אלא כך מדת הקב"ה מלך ב"ו משלח ספקלטור להרוג את האדם מהלך אחריו ימים הרבה וזה שנתחייב מיתה אוכל ושותה והספקלטור מהלך ומטרף אחריו ממקום למקום. ולפני הקב"ה אינו כן הספקלטור במקומו עומד ומי שנתחייב מיתה בא אצלו ברגליו. כדי שלא יצטער המלאך לילך אחר בלעם קדמו לדרך. ויעמוד מלאך י"י במשעול הכרמים א"ל כד הכרמים נמכרים כשועלים. גדר מזה וגדר מזה אין אתה יכול לשלוט בהן שבידיהם (שמות לב) לוחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים. ותרא האתון את מלאך י"י ותלחץ אל הקיר ויוסף מלאך י"י עבור מה ראה לקדמו ג' פעמים עד שלא נראה לו. סימנין של אבות הראה לו עמד לו בראשונה היה ריוח מכאן ומכאן ותט האתון מן הדרך ותלך. בשניה לא יכלה לזוז אלא לצד אחד. בג' אין דרך לנטות ימין ושמאל. ומה היו הסימנים האלו שאילו בקש לקלל בניו של אברהם היה מוצא מיכן ומיכן בני ישמעאל בני קטורה. בקש לקלל בני יצחק היה מוצא בהן צד א' בני עשו ותלחץ אל הקיר. בניו של יעקב לא מצא בהן פסולת ליגע בהן. לכך נאמר בשלישית במקום צר זה יעקב דכתיב (בראשית לב) ויירא יעקב מאד ויצר לו. אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל שלא מצא פסולת באחד מבניו. ותרא האתון את מלאך י"י ותרבץ תחת בלעם ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל על בזיונות שביזתה אותו: (יב) ויפתח י"י את פי האתון. כה להודיעו שהפה והלשון ברשותו שאם בקש לקלל פיו ברשותו. ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים רמזה לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים. ויאמר בלעם לאתון כי התעללת בי אע"פ שמדבר בלה"ק גוי לשונו סרוח. לו יש חרב בידי משל לרופא שבא לרפאות בלשונו נשוך נחש. בדרך ראה אנקה אחת התחיל מבקש מקל להורגה. אמרו זו אי אתה יכול ליטול היאך באת לרפאות בלשונך נשוך נחש. כך אמרת האתון לבלעם כו לי אין אתה יכול להרגני אא"כ חרב בידך והיאך אתה רוצה לעקור אומה שלימה. שתק ולא מצא תשובה. התחילו תמהים שרי מואב שראו נס שלא היה כמוהו מעולם. וי"א א"ל אינה שלי. השיבתו הלא אנכי אתונך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה הא למדת כז שלא היה זקן שהאתון גדולה הימנו. ההסכן הסכנתי לעשות לך כה כיון שדברה מתה שלא יהיו אומרים זו שדברה ועושין אותה יראה. ד"א ההסכן הסכנתי לעשות לך כה חס הקב"ה על כבודו של אותו רשע שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם. ואם חס הקב"ה על כבוד הרשע אין צ"ל על כבוד הצדיק. וכה"א (ויקרא כ) ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה כח שלא יאמרו זו הבהמה שנהרגה אשה פלונית על ידה. כט להודיעך שחס הקב"ה על כבודן של בריות וידע צרכן. ל וסתם פי הבהמה שאילו היתה מדברת לא היו יכולין לשעבדה ולעמוד בה. שזו הטפשת שבבהמה וזו חכם שבחכמים כיון שדברה לא היה יכול לעמוד בה: (יג) ויגל י"י את עיני בלעם. לא וכי סומא היה. להודיע שאף העין ברשותו. ויקד וישתחו לאפיו שדבר עמו. ויאמר אליו מלאך י"י על מה הכית וכי דקיון של אתון בא מלאך לבקש מידו אלא א"ל מה האתון שאין לה זכות ולא ברית אבות נצטויתי לתבוע עלבונה
מידך

יד יוסף כ תנחומא ס"ז: כא מכות י'. זוהר ס"ז דף ר"ז: כב ב"ר פ' נ"ה. וילקוט וירא. מכילתא בשלח פ"א: כג זוהר ס"ז דף ר"ז: כד שהכרמים נמסרים לשועלים כ"ה בתנחומא. פי' הכרמים שהם ישראל נמסרים לשועלים עכומ"ז. שהם מין שועל שאוכל מפרי כנען למתים ופרסים וביותר ענבים אשר יאהב מאד: כה תנחומא ס"ז. וע' בת"י וירוש': כו זוהר ס"ז דף ר': כז חלק ק"י: כח סנהדרין נ"ג. שמחות פ"ח. ב"ר סוף פ' ע"ו: כט סד"א ח"ב פ"י: ל ויק"ר פ' נ"ב: לא תנחומא ס"ז:

ענף יוסף

יסרו גדול אלהים: (יא) [מזה ומזה הם כתובים] תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ולכך כתיב שני פעמים זה ושוא כ"ד עד כ"ד ספרים. ותאינו כמה פעמים שהתורה נמשלה לכרם. בכרם בינגס כרמי שלי.
לכך

מתנות כהונה

ה"ג שעתיד הקב"ה להוסיף להם ברכות: ה"ג וכה"א הולך: במה שהוא כו'. בלחוד מעמד רע הוא שמד: וכן אליפז אמר בסעיפים גרסי': וכן אליהוא כו'. שנא' בחלום חזיון לילה וגו': מוליכין אותו. ואע"פ שהוא נגד רצונו של מקום ועל זה אמר שכך כתיב כו': שמתחלה נאמר גרסי': ליאבד גרסי': ונעשה לו כו'. כדי שישוב לביתו ויגלל מן החטא כן פרש"י ז"ל בסדר זה וכתב מהר"ר אליהו מזרחי שרש"י ז"ל למדו מכאן ותוכן הענין הוא שדרך מלאכי רחמים לעזור לאדם ולהקדימו לאחר אורחותיו וכאן עכב ע"י הפך מדתו אלא ודאי כדי שישוב לביתו עשה כן וגם י"ל שלמדו כן מדכתיב לשטן לו שפירושו שלו ובשבילו נעשה שטן הפך מדתו וזהו כדי להצילו מן החטא: היה יכול המלאך גרסי': לנשוף ענין נפיחה כדלקמן וגם נשף בהם: ויצא מלאך וגו'. ולא הוזכר חרב בידו: ה"ג וכתיב וגם נשף בהם חייהם. מחייתם כד"א על חרבך תחיה: שלא תלך בשדה. וכתיב ויך את האתון במקל והי' לו להכריתה ברוח פיו: ספקלטור הורג המחויבים מיתה למלך: ה"ג ברגליו כדי שלא יצטער המלאך לילך אחר בלעם קדמו לדרך ויעמוד כו': הכרמים כו'. לשון תימא הוא ישראל שנקראו כרם ה' צבאות הם נמכרים לך בכסף כשועלים הללו ודרש משעול לשון שועלים: ה"ג בני עשו ותלחץ אל הקיר פי' שלפיכך כתיב ותלחץ אל הקיר ר"ל לצד אחד: ה"ג בזיונות שבזתה אותו: ויפתח כו'. ברשותו של הקב"ה: ה"ג שלשה רגלים רמזה לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלשה רגלים: לשונו סרוח גרסי'. ופי' התעללת הוא לשון טומאה כד"א ויתעללו בה כל הלילה: ה"ג באת לרפאות בלשונך נשוך נחש: אמר להם. לשרי בלק אינה שלי האתון ואיני בקי להדריכה כרצוני ולפיכך היא אינה נשמעת לי: שהאתון גדולה הימנו. שהיא הכירה אותו מיום הולדו גנאי הוא לו שעדיין היה נער ובער כיון שדברה כו': הסכנתי דרש לשון סכנת מות: יראה יראת ע"ז: ברשותו של הקב"ה כבירלה לא יראה האדם מאומה בעינים פתוחות: שדבר עמו. פי' הכירו שמלאך ה' הוא לפי שדבר עמו בחזיון לילה והכירו בהכרת פניו ענתה נו וזהו לאפיו פי' בשביל הכרת אפיו: ה"ג על מה הכית וכי דקיון של אתון כו'. דקיון פי' עלבון וגנאי ומה לו לתבוע עלבונה. וכי קרוב או גואל הוא לה: ה"ג מידך
אלא

עץ יוסף

שעכ"פ נפשו בל שהי אבודה מעוה"ב אף שיאבד מעוה"ז: (יא) כל הנסים שנעשו לישראל כו' בלילה היה. מפני שמדה"ד שולטת בלילה: בלילה מדבר עמהם. ע"י החלום שאז ביטול החוש והנפש מתבודדת יותר אז: וכן אליהו אומר (שם ל"ג) בחלום חזיון לילה על שדיבר אתו בלילה. כצ"ל וכ"ה בתנחומא ואתי' כמ"ד אליהוא לאו מישראל הוי: מוליכין אותו. נותנין לו רשות לילך כי הבחירה בידו: כיון שהעיז פניו כו'. ואע"פ שהוא נגד רצונו יתברך. וכמ"ש חז"ל בסנהדרין ק"ד חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני. וע"ז אמר שכך כתיב כו': ויחר אף אלהים כי הולך הוא. שלא אמר לו קום לך אתם אלא מפני שהעיז: איני חפץ באיבודן של רשעים. כי למען ישראל לא היה חושש אחר שהם הברכה בפיו. ורק החרון היה שהולך לאבד את עצמו: הואיל ואת רוצה כו' קום לך אתם. דרש לך אתם להיות בגיהנם כמותן: שבהתראה הלך. ולכן מתחייב מיתה על הליכתו: כבר קדמך כו'. ע"י זריזותו בטוב בטל כחך. כי כל מעשה אבות סימן לבנים: ללמדך שהיה שמח כו'. דאל"כ עם שרי מואב למה לי: ונעשה לו לשטן. וזהו דכתיב לשטן לו דמשמע דלאחר לא היה שטן. אלא מלאך של רחמים: זה דרך ארץ כו'. דאל"כ ונעריו עמו מיבעי ליה אלא להודיעך דרך ארץ: וחוזרים ומשמשין זה לזה. כלו' אם יצטרך אחד לנקביו יהיה השני משמש שמוש שלו ושל חברו: ותרא אתון כו'. כתב בספר נשמת חיים הבהמות רואים מה שאין האדם רואה ואחז"ל כלבים צועקים מלה"מ בעיר: לנשוף בו ענין נשיבה: ויך במחנה אשור. ואי' בסנהדרין נ"ה י"א בחוטמו נשף להם ומתו שנא' וגם נשף בהם ויבשו: וגם נשף בהם ויבשו אלא כך. כצ"ל וכ"ה בתנחומא. ולגירסתינו מלת חייהם הוא פירוש על וגם נשף בהם: וחרבו שלופה בידו. שלופה כלו' שלו פה. הפה לישראל שמתפללים להקב"ה ולא שלך: ומכה אתונו שלא תלך בשדה. כלו' שהיה לו להכריתה ברוח פיו: ספקלטור פי' בלשון רומי ממונה להרוג מתחייבי מיתה: בא אצלו ברגליו. רמז ללשון הש"ס רגלוהי דבר נש איתון ערבין כו': כדי שלא יצטער המלאך. כי אינו הגון לשכון אצל רשעים ולהופיע עליהם: הכרמים נמכרים כשועלים. ואפשר שצ"ל הכרמים נרמסים לשועלים והוא ע"ד הכתוב שועלים קטנים מחבלים כרמים וישראל נקראו כרם ה' צבאות: שבידיהם שני לוחות אבנים כתובים. כ"ה בתנחומא ור"ל כדפרש"י בתורה שהם גדר של אבנים מזה ומזה רומז לכך: משני עבריהם הכוונה שכתובים גלוי ונסתר כי כל התורה שמותיו של הקב"ה. וא"כ בה יכול לשנות כל טבע ומערכה וקסם ואיך יכול לשלוט בהם: בשלישית אין דרך לנטות ימין ושמאל. כדמפרש שיעקב מטה שלימה אין בה פסולת: במקל על בזיונו שביזתה אותו. ודרש במקל מלשון מקלה אביו ואמו: (יב) שהפה והלשון ברשותו. של הקב"ה. שאם יחפוץ לקלל הוא ברשות הקב"ה להכריחו לברכם. כמו שפתח פי האתון: החוגגת וכאומרת זכור למי תלך לזו החוגגת ג' רגלים להתקרב בזה אל ה'. ואיך אוכל להוליכך לשם: לשונו סרוח התעללת בי הוא לשון טומאה כד"א ויתעללו בה כל הלילה: אנקה אפשר שצ"ל נאקה. והוא גמל נקבה: התחילו תמהין שרי מואב. ואע"פ שכן כאו ותמהו לא שבו מרעתם: וי"א אמר להם אינה שלי. קאי אדלעיל שתק ולא מצא תשובה. וי"א שא"ל אינה שלי ולכך לא הרגתיה בפה. והיא השיבתו הלא אנכי כו' ובסנהדרין דף ק"ה אי' א"ל מ"מ לא רכבת אסוסיא. א"ל השתא ברטיבא. א"ל הלא אנכי אתונך. לטעינא בעלמא. אבר רכבת עלי. אקראי בעלמא. מעודך עד היום הזה כו' ע"ש: שהאתון גדולה הימנו. שמעודך משמע מיום הולדו כמו מעודי עד היום הזה (בראשית מ"ח) אף שעדיין הוא רך ואינו רוכב בעצמו. מ"מ היה רוכב ע"י פדגוגו וטבע האתון אינו מאריך ימים יותר מארבעים בשום פנים. וגנאי הוא לו שהוא נער ובער וע' בש"ר פ"א סי' י"ב מ"ש: וכיון שדברה מתה. דרש ההסכן לשון סכנת מות: ד"א ההסכן הסכנתי לעשות לך כה חס. ובילקוט גרס ד"א חס כו': לא היו יכולין לשעבדה. כי היו בושים מפני דבריה ובקשתה לחמול עליה: (יג) וכי סומא היה. כלו' מהו לשון ויגל. רק שהראה לו השם שהעין ברשותו שכשירצה הקב"ה לא יראה האדם מאומה: וישתחו לאפיו שדבר עמו. הכירו שמלאך ה' הוא. לפי שדבר עמו בחזיון לילה והכירו בהכרת פנים. וזהו לאפיו פי' בשביל הכרת פניו (מת"כ) ולכן
פסל

מידך אומה שלימה שאתה מבקש לעוקרה שיש לה זכות וברית אבות עאכ"ו. הנה אנכי יצאתי לשטן כי ירט הדרך לב יראה ראת"ה נטת"ה. ד"א ירט בא"ת ב"ש מגן. ותראני האתון וגו' גם אותכה הרגתי ואותה החייתי מיכן את למד שהרג את האתון. ויאמר בלעם אל מלאך י"י חטאתי שהיה רשע ערום ויודע שאין עומד מפני הפורענות אלא תשובה. שכל מי שחוטא ואומר חטאתי אין רשות למלאך ליגע בו. כי לא ידעתי ועתה אם רע בעיניך אשובה לי א"ל אני לא הלכתי עד שאמר לי הקב"ה קום לך אתם. ואתה אומר שאחזור. כך אומנתו לא כך אמר לאברהם להקריב את בנו. ואח"כ (בראשית כב) ויקרא מלאך י"י ויאמר אל תשלח ידך. למוד הוא לומר דבר ומלאך מחזירו. ועכשיו הוא אומר לי לך אתם. ועכשיו אם רע בעיניך אשובה לי. ויאמר מלאך י"י אל בלעם לך עם האנשים שחלקך עמהם וסופך ליאבד מן העולם. וילך בלעם עם שרי בלק מלמד שבשם שהם שמחים לקלל כך הוא שמח: (יד) וישמע בלק כי בא בלעם. לג מלמד ששלח שלוחים לבלק לבשרו. ויצא לקראתו אל עיר מואב למטרפולין שלהן. מה ראה לקדמו לגבולין אמר הגבולין הללו שנקבעו מימי נח שלא תכנס אומה בגבול חברתה אלו באין לקלקל והיה מראה לו היאך פרצו ועברו גבול סיחון ועוג כאילו קובל עליהם. ויאמר בלק אל בלעם הלא שלח שלחתי אליך (וגו') האמנם לא אוכל כבדך נתנבא לצאת לסופו הימנו בקלון. וכענינו השיבו הנה באתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאומה שאין רשות בידי לומר מה שאני רוצה. ויקח בלק את בלעם ויבאו קרית חוצות שעשה שווקים של מקח וממכר ועשה לו אטליז להראות לו אוכלוסין לומר ראה מה אלו באין להרוג בני אדם ותינוקות שלא חטאו להן: (טו) ויזבח בלק בקר וצאן. לד הצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה כאברהם שנא' (בראשית יח) ואקחה פת לחם ואח"כ מהרי שלש סאים ואל הבקר רץ אברהם. ורשעים אומרים הרבה ואפי' מעט אינן עושים. בלק אמר כי כבד אכבדך מאד. וכשבא לא שיגר לו אלא בקר וצאן אחת. התחיל בלעם חורק שיניו עליו שהיה נפשו רחבה. אמר כך שלח לי מחר אני נותן מארה בנכסיו. ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחות לה ויהי בבקר ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות בעל. בלק היה בעל קסמים ובעל נחש יותר מבלעם שהיה נמשך אחריו כסומא. למה"ד לאחד שיש בידו סכין ואינו מכיר את הפרקים וחבירו מכיר את הפרקים ואין בידו סכין כך היו שניהם דומין בלק רואה את המקומות שישראל נופלין בהן. ויעלהו במות בעל (פעור) שראה שישראל נופלין שם. ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחות ולמה ז' מזבחות כנגד ז' מזבחות שבנו ז' צדיקים מאדם ועד משה ונתקבלו. אדם והבל ונח אברהם יצחק ויעקב ומשה שהיה אומר למה קבלת את אלו לא בשביל עבודה שעבדו לפניך קבלתם לא נאה לך שתהא נעבד מע' אומות ולא מאומה אחת. השיבו רוה"ק (משלי יז) טוב פת חריבה טוב מנחה בלולה בשמן וחריבה. מבית מלא זבחי ריב שאתה רוצה להכניס מריבה ביני ובין ישראל. ויעש בלק כאשר וגו' ויעל וילך שפי דעתו היה לקלל שעד אותה שעה היה שפוי ומן אותה שעה נטרד. ויקר אלהים אל בלעם א"ל רשע מה אתה עושה אמר את שבעת המזבחות ערכתי משל לשולחני המשקר במשקלות בא בעל השוק והרגיש בו א"ל אתה משקר במשקל א"ל כבר שלחתי דורון לביתך אף כך בלעם רוה"ק א"ל רשע מה אתה עושה א"ל את שבעת המזבחות ערכתי. א"ל (שם טו) טוב ארוחת ירק טובה סעודה שעשו ישראל במצרים ואכלו על מצות ומרורים מפרים שאתה מקריב ע"י שנאה: (טז) וישם י"י דבר בפי בלעם. לו שעיקם פיו ופיקמו כאדם הקובע מסמר בלוח. ר' אליעזר אומר מלאך היה מדבר ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר וישב אליו והנה נצב על עולתו הוא וכל שרי מואב שהיו עומדין ומצפין מתי יבא. וישא משלו ויאמר מן ארם ינחני פתח ואמר מן הרמים הייתי והורידני בלק לבאר שחת ינחני כד"א (יחזקאל לב) נהה על המון מצרים והורידהו. ד"א מן ארם עם רם שלמעלן הייתי והורידני בלק מכבודי. משל למי שמהלך עם המלך ראה ליסטין הניח את המלך וטייל עם הליסטין כשחזר אצל המלך א"ל המלך לך עם אותו שטיילת עמו שאי אפשר לך שתלך עמי. כך בלעם נזקק לרוה"ק וחזר להיות קוסם כבתחלה שנא' (יהושע יג) ואת בלעם בן בעור הקוסם. לפיכך צווח רם הייתי והורידני בלק. ד"א מן ארם ינחני א"ל השוינו שנינו להיות כפוי טובה אילולא אברהם אביהם לא היה בלק שנאמר (בראשית יט) ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכור אלהים וגו' וישלח את לוט. ולולי אברהם לא פלט לוט מסדום ואתה מבני בניו של לוט. ואלולי יעקב אביהם לא הייתי אני בעולם לז שלא ראה לבן בנים אלא בזכות יעקב שבתחלה כתיב (שם כט) ורחל באה עם הצאן ואילו היה לו בנים היאך בתו רועה ומשהלך יעקב לשם נתנו לו בנים שנא' (שם לא) וישמע את דברי בני לבן וכן אמר לו (שם ל) נחשתי ויברכני י"י בגללך. לכה ארה לי מי שהוא מארר לעצמו מארר שכך כתיב (שם יב) ומקללך אאור ואומר (שם כז) אורריך ארור. לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל אילו לאומה אחרת בקש שאקלל כגון בני אברהם ויצחק הייתי יכול אלא יעקב. מלך שבירר לעצמו מנה ועמד אחד ואמר גנאי עליה כלום יש לו חיים ואלו חבלתו ונחלתו וסגולתו שנא' (דברים לב) כי חלק י"י עמו יעקב חבל נחלתו (שמות יט) והייתם לי סגולה ולכה זועמה ישראל מלך שנטל עטרה ונתנה בראשו ואמר אדם שאינה כלום

יד יוסף לב תנחומא ס"ז. ת"כ סוף פ' י"ד. ובל"ב מדות דר"א בנו של ריה"ג: לג תנחומא ס"ז: לד תנחומא ס"ז. וסדר ויכא. ואדר"נ פ' י"ג: לה זוהר בחקותי. זוהר סוף חלק ג' דף ש"ס סי' ו': לו תנחומא ס"ז. חלק דף ק"י. ילקוט ס"ז: לז ב"ר פ' ע"ג:

מתנות כהונה

אלא אמר לו: ה"ג **לעוקרה** שיש לו זכות וברית אבות אעכ"ו: **יראה ראתה כו'**: **ירט** דרש בל' נוטריקון: ה"ג **בא"ת** ב"ש מגן. פירושו נתבאר בתנחומא שילא להיות מגן על האתון וה"ג האם באתי לעשות לה מגן שכן ירט בא"ת ב"ש מגן ולי נראה שצריך להגיה שם לעשות לך מגן כי מלאך רחמים היה ויצא לשטנו כדי שישוב לביתו ולא יאבד כמו שנתבאר למעלה: **שהיה רשע** ערום ויודע גרסי': **ואח"כ** ויקרא גרסי': **ועכשיו כו'**. בעיניך שאתה מלאך דאל"כ אם רע בעיני ה' מבעי ליה ועוד הלא כבר אמר לו כי בעיניו היה רע שאמר כי ירט הדרך לנגדי לפי פשוטו ומהו אם רע בעיניך: **שחלקך** עמהם. דאל"כ עם האנשים למה לי ועוד שעשה אותו טפל להם ולא הוא עיקר אצלם: **למטרפולין** פי' הערוך שתי מלות הם מטרא בלשון יון אם. פולין. עיירות ופי' אם ועיקר של העיירות: ה"ג **מה ראה לקדמו לגבולין**. פי' שנא' אשר בקצה הגבול: ה"ג **חברתה** אלו באים לקלקל: **היאך** פרצו גרסי': **כאילו קובל עליהם** גרסי': **נתנבא כו'**. שהיה לו לתפוס לשון טוב ולומר האמנם אוכל כבדך ואמר לא אוכל לשון שלילות לרמוז כי באמת לא יוכל: **וכעניינו** כלומר כעניין נבואתו דבר גם הוא שודאי יצא ממנו כך כי פיו אינו ברשותו: **ועשה אטליז** גרסי'. פי' חניות שמוכרין בו כל דבר ומצאתי פירושו יריד והיא היא: **לא שיגר לו כו'**. דאל"כ ויזבח זבחים מבעי ליה כדכתיב גבי יעקב סוף פ' ויצא וממילא נדע כי כל נרכס זבח וכתיב בקר וצאן לפרש היפוך הסברא שלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש: **נותן** מארה כו'. במה שאלה להעלות זבחים על שבעה מזבחות: ה"ג **בלק** היה בעל קסמים ובעל נחש יותר מבלעם: **למה"ד** גרסי': ה"ג **שיש** בידו סכין ואינו מכיר את הפרקים: **הפרקים** פרקי איברים של הבהמה: ה"ג **שניהם** דומין בלק רואה כו': ה"ג במות בעל פעור שראה שישראל נופלים שם ויאמר כו': ה"ג **נעבד** מע' אומות: ה"ג **וילך** שפי. דעתו היה לקלל: **שפוי** שוקט ושליו עם הקב"ה: **בעל השוק**. על תקנת השוק שלא יעשה עול במדה במשקל כו': ה"ג **אתה** משקר במשקל: ה"ג **דורון** לביתך אף כו': **ופיקמו** פי' הערוך כמי שנותן בפי הבהמה ברזל קבוע ברסן להטותה בו לכל צד שירצה. ופיקמו כמו ועיקמו ועיין לקמן: **מלאך** היה מדבר. מתוך פיו של בלעם היה נשמע קולו של מלאך ובלעם לא היה מדבר כלום ודרש דבר כמו דבר פתח כו' פי' מדבר ועיין בילקוט ובספר הזוהר: ה"ג **ד"א** מן ארם עם רם של כו'. ופירושו במדרגת רוח הקודש הייתי ובתנחומא גרסי' עם כסא של מעלן כו': **משל** למי שמהלך גרס: **אברהם** אביהם גרסי': **לא פלט** לוט. ומשם נתגלגל תולדות עמון ומואב: ה"ג **לא** פלט לוט מסדום ואתה כו': **בגללך** ובלעם היה נכדו של לבן הארמי ובתנחומא מסיים בה ואילולי אבותם אני ואתה לא עמדנו בעולם: ה"ג **לעצמו** מארר. ודייק מדכתיב ארה לי משמע לו לעצמו: **בני** אברהם ויצחק כדלעיל: **אלא יעקב**. בתמיה: **שבירר** לעצמו גרסי': **לא** נתקלטו כשנכנס גרסי': **לגיון** חיל של מלך

עץ יוסף

נפל ארצה שלא היה יכול לשמוע הדיבור מעומד: **וכי דקיון כו'**. פי' עלבון וגנאי ר"ל וכי קרוב או גואל המלאך לה שיתבע עלבונה. אלא א"ל כו': **יראה ראתה נטתה**. פי' בשביל שראתה אותו לכך נטתה: **ירט בא"ת** ב"ש מגן. שיצא להיות מגן על האתון. ואפשר שפי' לעשות לך מגן. כי מלאך רחמים היה ויצא לשטנו כדי שישוב לביתו ולא יאבד וע' במת"כ: **מכאן את** למד שהרג את האתון. עיין רש"י ומזרחי. וזה לשון בחיי אולי נטתה מפני לולי נטתה מפני כאשר הרגתיה הרגתיך ואותה החייתי. מכאן שמתה האתון אחר שדברה: **שהיה** רשע ערום. כי לא יתכן שעשה תשובה באמת. שא"כ היה חוזר לביתו: **כך אמונתו כו'**. שזה רמזו במלת ועתה שהוא היפוך הקודם כאומר הוא צווני לילך ועתה אתה מעכבני: **עם האנשים** שחלקך עמהם. שעשה אותו טפל להם והוא העיקר אצלם (מת"כ): **מלמד שבשם** שהם שמחים כו'. דאל"כ עם שרי בלק למה לי: (יד) **מלמד** ששלח שלוחים לבלק לבשרו. בכדי שיכבדו ויצא לקראתו: **למטרפולין** פי' אם של עיירות אם בל"י מטרי פולין עיר (ערוך): **למטרפולין** שלהן. דאל"כ עיר מואב למה לי: **קובל** מתאונן: **נתנבא שסופו** לצאת כו'. ר"ל מדהל"ל האמנם אוכל ואמר לא אוכל לשון שלילה. לרמוז כי באמת לא יוכל (מת"כ): **וכעניינו** השיבו. כלו' כענין נבואתו דבר גם הוא שבודאי יצא ממנו כך. שפיו אינו ברשותו: **אטליז** פי' דבר נקי מן המכס והירידים קבועים מידי שנה בשנה במקומות רבים היו חפשים (מוסף הערוך): **להרוג בני** אדם ותינוקות. כמו שמצויין בירידים ובשווקים. ודרש קרית על מקום שווקים וירידים שזהו שם קריה על המון אדם קוראים והומים זה לזה בכל חוצות: (טו) **ואח"כ** מהרי שלש סאים ואל הבקר רץ אברהם. ואי' באדר"נ שעשה להם שלשה שוורים ושפע סאין של סולת ע"ש: **לא שיגר** אלא בקר וצאן אחת. אע"ג שכן דרך שקורין לשוורים הרבה שור כמ"ש רש"י על פסוק ויהי לי שור וחמור י"ל מדשינה התורה והקדימה בקר לצאן (ודלא ככרוב המקומות שכתוב אצל זביחה צאן ואח"כ בקר) ע"כ לדרשא אתא שלא שיגר לו אלא בקר וצאן אחת (א"א י"מ): **מארה** פי' קללה והקללה בנכסיו הוא מה שגזה להעלות זבחים על ז' מזבחות כדמסיים ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה ז' מזבחות: **אדם** שהקריב שור שקרניו קדמו לפרסותיו כדאי' באגדה ומסתמא בנה מזבח: **והבל** מסתמא ג"כ בנה מזבח והקריב עליו קרבנו. ועיין לעיל פרשה י' סי' ד': **הפרקים** פי' אברים שלמים של הבהמה: **שראה שישראל** נופלים שם ואין לו סכין ובלעם היה לו סכין ולא ראה את המקומות. כנ"ל (א"א). ור"ל שבלק ראה את המקומות שישראל נופלים בהם שהוא כמו ראיית הפרקים והאברים שמשם חותכין ובלעם היה יודע לחתך ע"י קללתו אך לא ידע אנה הוא המקום: **טוב מנחה** בלולה בשמן וחרבה. דרש פת חרבה לשנים. פת הוא מנחה בלולה בשמן: וחרבה דרש ואפי' מנחה חרבה. ושלוה בה שקרבנות ישראל משימים שלום בעולם. כמו שהיו מקריבים ע' פרים על ע' אומות. מבית מלא זבחי ריב קרבנות בלעם שרצה לעורר מריבה על ישראל מאביהם שבשמים: **היה שפוי** פי' שקט ושליו שהיה עודנו מחשב בלבו שאולי יסכים ה' עמו לקללם: **בעל השוק** ממונה על תקנת השוק שלא יעשו עול במדה ובמשקל: **דורון לביתך** כי הקרבן הוא כמו דורון להורדת השפע. אבל דורון כזה בשביל לעשות שקר הוא: **טוב ארוחת ירק** וגו' ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו: (טז) **ופקמו** פי' הערוך כמו שנותן בפי הבהמה ברזל קבוע ברסן להטותה בו לכל צד שירצה: **מלאך** היה מדבר. מתוך פיו של בלעם. ודרש דבר כמו דבר בפת"ח פי' מדבר (ור"ל שהיה נשמע קולו של מלאך ובלעם לא היה מדבר כלום): **מלאך היה** מדבר רבי יהושע אומר הקב"ה היה מדבר שנא'. כנ"ל (א"א): **והורידני בלק** לבאר שחת. מפרש מן הרמים ינחני לבאר שחת. כד"א נהה על המון מצרים והורידהו וגו' אל ארץ תחתיות את יורדי בור. ונהה כמו נחה שאותיות אחע"ה מתחלפין: **עם רם** של מעלן הייתי. פי' במדרגת רוח הקדש. והמת"כ כתב ובתנחומא גרס עם כסא של מעלן כו'. ולפנינו ליתא זה: **להיות** כפוי טובה. וזה מן ארם שהוא ארם נהרים מקום אברהם ינחני להעבירני מבלי להכיר טובה: **לא פלט לוט** ומשם נתגלגל תולדות עמון ומואב: **נתנו לו בנים** ובלעם היה נכדו של לבן הארמי כדאי' בתנחומא ס"ז. וכן איתא בזוהר וישלח:

דף

כלום יש לו חיים ואלו כתיב בהן (ישעיה מט) ישראל אשר בך אתפאר. מה אקב לא קבה אל בשעה שהיה ראויין להתקלל לא נתקללו כשנכנס יעקב ליטול את הברכות נכנס במרמה דכתיב (בראשית כז) ואת עורות גדיי העזים אמר אביו מי אתה א"ל אנכי עשו בכורך. מי שמוציא שקר מפיו אינו ראוי להתקלל ולא עוד אלא שנתברך דכתיב (שם) גם ברוך יהיה. והיאך אני מקלל לא קבה אל. ד"א מה אקב לא קבה אל בנוהג שבעולם לגיון שמורד במלך חייב מיתה ואלו כפרו בו ומרדו ואמרו (שמות לב) אלה אלהיך ישראל. לא היה צריך לכלותן. אלא אפי' באותה שעה לא זז מחבתן. לוה להן ענני כבוד ולא פסקו מהן המן והבאר. וכה"א (נחמיה ט) כי עשו להם עגל מסכה וגו' ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא סר מעליהם ביומם וגו' ומנך לא מנעת מפיהם ומים נתת להם לצמאם והיאך אני יכול לקללם. מה אקוב לא קבה אל בשעה שהיה מצוה אותם על הברכות ועל הקללות בברכות היה מזכירן שנא' (דברים כז) אלה יעמדו לברך את העם. ובקללות לא היה טובען שכן הוא אומר ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל. וכשהן חוטאין ואומר להביא עליהן קללה אינו כותב שהוא מביאה אלא בברכות הוא בעצמו מברכן שנאמר (שם כח) ונתנך י"י אלהיך עליון וגו' יצו י"י אתך את הברכה. ובקללות לא היה טובען שכה"א (שם) והיה אם לא תשמעו ובאו עליך. מעצמן. הוי מה אקב לא קבה אל. כתיב מראש צורים אראנו להודיע שנאתו של אותו רשע שמתוך ברכותיו אתה יודע מחשבתו. למה"ד לאדם שבא לקוץ את אילן מי שאינו בקי קוצץ את הנופים כל ענף וענף ומתייגע והפיקח מגלה את השרשין וקוצץ. כך אמר אותו רשע מה אני מקלל כל שבט ושבט הריני הולך לשרשן בא ליגע מצאן קשים לכך אמר כי מראש צורים אראנו. ד"א כי מראש צורים [לח] אלו אבות. ומגבעות אלו אמהות. הן עם לבדד ישכן כשהוא משמחן משמחן לבדן שנא' (דברים לב) י"י בדד ינחנו. וכשהאומות בעוה"ז שמחין הם אוכלים עם כל מלכות ומלכות ואין עולה להם מן החשבון שנאמר (שם) ובגוים לא יתחשב. מי מנה עפר יעקב [לט] מי יוכל למנות מצות שהן עושין בעפר (שם כב) לא תחרוש בשור ובחמור לא תזרע כרמך כלאים (במדבר יט) ואסף איש טהור את אפר הפרה (שם ה) ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים וכן כולם ומספר את רובע ישראל [מ] הרביעיות שלהן מי יכול למנות אוכלוסין שיצאו מאותן שהיו חוטפות ומחבבות את המצות. (בראשית ל) ותאמר לה המעט קחתך את אישי. הנה אמתי בלהה בא אליה. ותרא לאה כי עמדה מלדת. (שם טז) ותקח שרי אשת אברם את הגר. תמות נפשי מות ישרים משל לטבח שבא לשחוט פרתו של מלך התחיל המלך רואה כיון שהרגיש שהמלך רואה התחיל משליך את הסכין ומשפשף בה וממלא את האבוס לפניה התחיל לומר תצא נפשי שבאתי לשוחטה והרי זנתתיה. כך בלעם אמר תצא נפשי שבאתי לקלל ואני אברך: (יז) ויקחהו שדה צופים ראש הפסגה. [מא] ראה שיש פרצים שם ששם מת משה שנא' (דברים ג) עלה ראש הפסגה. יש פרצה גדולה מזו שראה בנחשים והיה סבור ששם יכלו. ויבן שבעה מזבחות ויאמר אל בלק התיצב כה על עולתיך ויקר י"י אל בלעם וישם דבר בפיו כאדם שנותן בלינום בפי בהמה ופוקמה להיכן שירצה כך הקב"ה פוקם את פיו

כיון שאמר לו שוב אל בלק וברכם אמר מה אני הולך אצלו לפות את נפשו בקש לילך לעצמו נתן הקב"ה לו בלינום שוב אל בלק וכה תדבר. ויבא אליו והנו נצב על עולתו וגו' בראשונה כתיב בו הוא וכל שרי מואב. כשראו שלא הועילו כלום הניחוהו ונשתיירו מקצת שרי מואב אתו. ויאמר לו בלק מה דבר י"י שראה שאינו ברשות עצמו לומר מה שהיה רוצה ישב לו והיה משחק בו כיון שראה בלעם שהיה משחק אמר לו בלעם עמוד אין אתה רשאי לישב ודברי המקום נאמרים. קום בלק ושמע האזינה עדי בנו צפור שניהם היו מנה בן פרס שהיו עושין עצמן גדולים מאבותיהם לא איש אל ויכזב אינו כב"ו שב"ו קונה אוהבים מצא אחרים יפים מהם כופר בראשונים. והוא אינו כן אי אפשר לו לשוב משבועת האבות הראשונים. ההוא אמר ולא יעשה אומר להביא עליהן רעות אם עשו תשובה הוא מבטלן. את מוצא כתוב בתורה (שמות כב) זובח לאלהים יחרם וגו' ועשו את העגל והיו ראויין לכלייה והייתי סבור לקללן ולהכחידן ומעט עשו תשובה ובטל (שם לב) וינחם י"י על הרעה. וכן במקומות הרבה שאמר על יכניה (ירמיה כב) כי לא יצלח מזרעו איש וגו' ואומר (חגי ב) והפכתי כסא ממלכות והשמדתי חוזק ממלכות הגוים. (שם) ביום ההוא נאם י"י צבאות אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם על לבי. ובטל מה שאמר לאביו (ירמיה כב) חי אני נאם י"י כי אם יהיה כניהו בן יהויקים חותם על יד ימיני כי משם אתקנך. וכן באנשי ענתות (שם יא) ושארית לא תהיה להם. כיון שעשו תשובה קיימן דכתיב (נחמיה ז) אנשי ענתות מאה וגו': (יח) לא הביט און ביעקב. [מב] אמר בלעם אינו מסתכל בעבירות שבידם ואינו מסתכל אלא בגאות שלהן. י"י אלהיו עמו ותרועת מלך בו אמרת לי לכה נא ארה לי יעקב פרדס שיש לו שומר אין הגנב יכול להזיקן ואם ישן לו הגנב נכנס ואלו (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל והיאך אני יכול להזיקן. י"י אלהיו עמו א"ל בלק הואיל ואינך יכול ליגע בהן מפני משה משמשן ראה זה שעומד אחריו מה יהיה א"ל אף הוא קשה כמותו. ותרועת מלך בו תוקע ומריע ומפיל חומה. אל מוציאם ממצרים אמרת לי עם יצא ממצרים מעצמן ואינו כן אלא הוא הוציאם. כתועפות ראם כך הוא מדתו חטאו קימעא הורידן כעוף שנא' (הושע ט) אפרים כעוף יתעופף כבודם. זכו מעלן ומרוממן כעב שנא' (ישעיה ס) מי אלה כעב תעופינה. כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל הרי את מחזר ומנחש ומקסם באי זה מקום תשלוט בהם והם אינם כן כשהן צריכין להלחם בשונא עומד כהן גדול ולובש אורים ותומים ונשאל בהקב"ה. וכל הגוים מקסמים ומנחשים ואלו משברין אותה בתשובה שנא' (שם מד) מפר אותות בדים וקוסמים יהולל: (יט) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. [מג] ראתה עינו את ישראל יושבין לפני הקב"ה כתלמיד לפני רבו לע"ל ושואלין ממנו כל פרשה ופרשה למה נכתבה וכן ה"א (ישעיה כג) כי ליושבים לפני י"י יהיה סחרה לאכל לשבעה ולמכסה עתיק ואומר (שם ל) ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך. ומלה"ש רואין אותן ושואלין אותן מה הורה לכם הקב"ה לפי שאינן יכולין ליכנס במחיצתן שנאמ' כעת יאמר ליעקב וגו'. הן עם כלביא יקום אין אומה בעולם כיוצא בהם הרי הן ישנים מן התורה ומן המצות ועומדין משנתן כאריות וחוטפין ק"ש וממליכין להקב"ה ונעשין כאריות ומפליגין
לדרך

יד יוסף לח זוהר ס"ז דף ר"י. פסיקתא רבתי פ' י"ב. ת"י ס"ז: לט זוהר ס"ז דף רי"א. פסיקתא פ' י"א: מ נדה פ"ג: מא תנחומא ס"ז: מב תנחומא ס"ז: מג תנחומא ס"ז. דב"ר פ"א. ירוש' שבת פ"ו. נדרים פ"ד:

מתנות כהונה

מלך: ה"ג **לכלותן** אלא אפי' באותה שעה כו': **והיאך** אני גרסי': ה"ג **בקללות** לא היה טובען. פי' לא היה מרשם אותם להזכירם בשמם: **כשהן** חוטאין גרסי': ה"ג **לשרשים** בא ליגע כו'. ועיין בשמות רבה פרשה ט"ו: ה"ג **משמחן** לבדן שנאמר כו': ה"ג **וכשהאומות** בעוה"ז שמחין הם אוכלים: **מן החשבון**. חשבון זכיותיהם: **עושין** בעפר גרסי': **חוטפות** גרסי': **זנתתיה** בתנחומא גרסי' דשתיה ופי' חוזר אני להחיותה ולהאכילה: **שיש פרצים**. דרש פסגה ל' פיסוק ופירצה כד"א מפסג ועולה מפסג ויורד פי' מפסיק וקוצר: ה"ג **ששם** מת משה שנאמר עלה וגו': **בנחשים** במקום קסם שלו: **בלינם** לפי הענין הוא רסן: **פוקם** מעקם: **לפות** לשברון רוח לשון פחי נפש: **לעצמו** לדרכו:

ה"ג **א"ל** בלעם עמוד אין אתה כו': **שניהם** היו כו'. בלק ובלעם דכתיב בנו בעור בנו צפור כאילו האבות בני בניהם: **משבועת** האבות גרס: **ראויין** לכלייה גרס: ה"ג **ואומר** והפכתי כסא ממלכות והשמדתי חוזק ממלכות הגוים וגו': **אינו** מסתכל גרסי' נראה דצ"ל ואינו מסתכל אלא במצות שלהן: ה"ג **זה** שעומד אחריו מה יהיה א"ל כו'. פי' יהושע יעמוד אחריו ראה מה יהיה גבורתו: **הורידן** כעוף כו'. דרש כתועפות לשון עוף יעופף וראם לשון רם וגבוה: ה"ג **כעוף** שנא' אפרים כו' עד ומרוממן כעב שנא' מי אלה: **משברין** אותה. אותה הניחוש: **שנא'** מפר אותות בדים גרסי': **הורה** לכם הקב"ה גרסי': ה"ג **ליעקב** וגו': **נעשין** כאריות גרסי': **מחבלים** מזיקים: **לא** ישכב. כלומר לא נח אינו מסיים פסוק שמע
ט'

עץ יוסף

דף קס"ז: **לעצמו** מארר דהיה לו לומר ארה ליעקב: **אלא יעקב** בתמיה: **לגיון** חיל של מלך: **לא** היה טובען. פי' לא היה מרשם אותם להזכירם בשמם: **הריני** הולך לשרשיהם. שיגלו ממנו. ור"ל שהיה בלעם מתעוק אם ימצא חסרון וקללה מצד התחלתן. ולכך כאשר היה מהפך הש"י הקללה לברכה היה מברך אותם מצד ההתחלתן ואמר כי מראש צורים אראנו. לומר כי מצד התחלתן ויסוד שלהם קשים הם: **לכך אמר** כי מראש צורים אראנו. מפרש צורים אלו האבות לפי שנמשלים האבות להרים. וגבעות אלו השבטים שהן למטה ממדרגת האבות כמו שהגבעות למטה מההרים הגדולים (בחיי). והא"ז מפרש ומגבעות אלו האמהות שהם למטה ממדרגת האבות כמו שהגבעות למטה מההרים הגדולים. ותיבת דבר אחר מיותרים. וכן בילקוט ליתא ד"א: **הם אוכלים** עם כל מלכות ומלכות. שהטוב שמגיע להם אינו נבדל מן ישראל: **מן החשבון** חשבון זכיותיהם: **מי מנה** עפר יעקב מי יכול למנות כו'. הכוונה על מספר המצות שלהם שאין תכלית לשכון הטוב: **הרביעיות** בתשמיש טהורות: **שהיו חוטפות** ומחבבות את המצות. דרש רובע פועל יוצא שהיו הנשים מסבבים הרביעה. וקאמר שאפי' באותו ענין שהוא דבר תאוה הם היו מכוונים רק למצוה כדי להקים זרע שבטי יה: **והרי** זנתתיה כתב המת"כ בתנחו' גרס דשתיה ופי' חוזר אני להחיותה. ובתנחו' שלפנינו ליתא ובילקוט גרס זכיתיה. וי"נ זנתיה פי' נתתי לפניה מזונות: (יז) **כאדם** שנותן בלינום. דוישם דבר בפיו משמע דבר שיש בו ממש. ופוקם פי' ומעקם ונוטה אותו שילך אל בלק: **לפוח** לשבור רוחו לשון פחי נפש: **לילך לעצמו** פי' לדרכו: **וכה תדבר** ויבא אליו והנה. כצ"ל: **שניהם היו** בלק ובלעם דכתיב בנו בעור בנו צפור כאילו האבות בניהם: **אמר להביא** עליהם רעות כו'. משום שקשה רישא לסיפא. דברישא אמר לא איש אל ויכזב וגו'. ובסיפיה אמר ההוא אמר ולא יעשה. לכן מתרץ כשאמר לעשות טובה לא איש אל ויכזב וגו'. אבל כשאמר להביא רעה ועשו תשובה ההוא אמר ולא יעשה. ואמר זאת כנגד שראה בלק המקומות שהם מוכנים להכשל. אמר בלעם שיתכן שיעשו תשובה לבטל הרעה: **והייתי סבור** לקללם ולהכחידן. פי' בלעם חשב באותה שעה שכעס עליהם הקב"ה לקללן: **ומעט עשו תשובה**. קאמר מעט על שנתעוררו לתשובה ע"י משה שא"ל אתם חטאתם חטאה גדולה וגו' ולא ע"י עצמם. או פי' ומעט עשו תשובה. ובתנחו' גרס מיד עשו תשובה: **ואומר לבן** בנו והפכתי כסא ממלכות והשמדתי חוזק וגו'. כצ"ל (א"א): **ושמתיך כחותם** ובטל מ"ש. כצ"ל: (יח) **אינו** מסתכל בעבירות שבידם ואינו מסתכל אלא בזכות שלהן. כצ"ל (א"א). פי' אינו מסתכל בעבירות שעתידין לחטוא. אבל במצות מסתכל הוא במה שעתידין להטיב. ומטיב עמהם: **זה שעומד אחריו** פי' יהושע שיעמוד אחריו מה יהיה גבורתו. וכאומר הן עתה לא נוכל אותו. אם יכול נוכל לו בזמן יהושע והשיב גם זה אינו: **קימעא הורידן כעוף** פי' כשחוטאין הוא מורידן רק קימעא כעוף המעופף מעט מן הארץ. אבל כשזכו מעלן ומרוממם עד כעב. לפי שמדה טובה מרובה ממדת פורענות. ודרש כתועפות לשון עוף יעופף. וראם לשון רם ונשא וגבוה: **ומרוממם כעב שנא'**. כצ"ל (א"א): **ואלו משברים** אותם בתשובה. פי' וישראל עושין תשובה וע"י התשובה עושין הקסמין שלהם לשוא ולשקר: (יט) **כתלמיד** לפני רבו. שיהיה מעלת הצדיקים לעתיד לבא גדולה ממלאכי השרת: **ושואלין ממנו** כל פ' ופ' למה נכתבה כו'. בזה גלו כי השגת התורה לא יהיה בשלמות לעולם (תפארת ישראל): **ושואלין אותם** מה הורה לכם הקב"ה. כיון שישראל יהיו לפנים ממה"ש יהיו מחדדי טפי מהמלאכים (י"מ): **שנא' כעת** יאמר ליעקב כו'. פי' כעת בעת העתיד שאז ישיגו התורה על אופן היותר נעלה מאד. יאמר מהמלאכים ליעקב ולישראל בדרך שאלה מה פעל אל. כי התורה כולה שמותיו של הקב"ה ושמותיו מורים על פעולותיו: **הן עם כלביא**
יקום

לחדך ארץ למשא ולמתן. אם נתקל אחד מהם בכולם או אם מחבלין באין ליגע באחד מהן ממליך להקב"ה. לא ישכב עד יאכל טרף כשהוא אומר י"י אחד נאכלין המחבלין מפניו ומלחשין אחריו בשכמל"ו ובורחין והוא נסמך בק"ש משומרי היום לשומרי הלילה. וכשבא לישן מפקיד רוחו להקב"ה שנאמר (תהלים לא) בידך אפקיד רוחי. וכשננער ממליך להקב"ה השומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום שנאמר (שם קל) נפשי לאדני משומרים לבקר שומרים לבקר. לכן בלעם אומר אי זו אומה כזו. ודם חללים מתנבא שאין משה מת עד שיתן נקמה בו ובחמשת מלכי מדין. שנא' [מד] לא ישכב עד יאכל טרף זה בלעם הוי ודם חללים ישתה (במדבר לא) ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וכלי הקדש זה הציץ שכתוב בו קדש לי"י. והחצוצרות התרועה בידו א"ל משה לישראל [מה] בלעם הרשע עשה לכם כשפים ופורח ומפריח לחמשת המלכים הראו לו את הציץ ששמו של הקב"ה גלוף עליו והן נופלין תדע שכן כתיב (שם לא) ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם את אוי ואת רקם ואת בלעם בן בעור [מו] מה בקש אותו רשע עם מלכי מדין לא כך כתיב וילך בלעם וישב למקומו. אלא משמע שנפלו בעצתו כ"ד אלף חזר ליטול מהן שכרו לכך כתיב בלעם בן בעור עם חמשת מלכי מדין: (כ) וישא משלו ויאמר. [מז] הלכה מי שאכל ולא נטל ידיו מה יהא חייב שנו רבותינו נט"י לפני המזון רשות לאחר המזון חובה. מעשה בשעת השמד בחנוני אחד מישראל שהיה מבשל בשר טהור ובשר חזיר ומוכר שלא ירגישו בו שהוא יהודי וכן היה מנהגו כל מי שנכנס לחנות שלו ולא נטל ידיו יודע שהוא גוי ונותן לפניו בשר חזיר וכל מי שנוטל ידיו ומברך יודע שהוא ישראל ומאכילו בשר טהור. פעם אחת נכנס יהודי לאכול שם ולא נטל ידיו והיה סבור שהוא גוי נתן לפניו בשר חזיר. אכל ולא בירך. בא לעשות עמו חשבון על הפת ועל הבשר א"ל יש לי עליך כך וכך מן הבשר שאכלת שהחתיכה עולה עשרה מנה. א"ל אתמול אכלתי אותה בשמונה והיום אתה רוצה ליטול ממני עשרה. א"ל זו שאכלת של חזיר היא. כיון שא"ל כך עמדו שערותיו ונבהל ונחפז. א"ל בצנעה יהודי אני ונתת לי בשר חזיר. א"ל תיפח רוחך שכשראיתי שאכלת בלא נט"י ובלא ברכה הייתי סבור שאתה גוי. מיכן שנו חכמים מים ראשונים האכילו בשר חזיר. אחרונים הרגו את הנפש מעשה באדם אחד שאכל קיטנית ולא נטל ידיו וירד לשוק וידיו מטונפות מן הקיטנית ראה אותו חבירו הלך ואמר לאשתו אומר ליך בעליך סימן שאכל עכשיו קיטנית שיגרי לי אותה טבעת. נתנה לו. אחר שעה בא בעלה אמר לה היכן הטבעת. אמרה לו בא פלוני בסימנין שלך ונתתיה לו. נתמלא עליה חמה והרגה. לפיכך כל שאינו נוטל ידיו אחר המזון כהורג נפש. ולכך הזהיר הקב"ה את ישראל אפי' במצוה קלה שנא' (דברים לב) כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם אפי' דבר מצוה שאת רואה אותה ריקה וקלה בה חיים ואריכות ימים. אמר הקב"ה לישראל אם שמרתם מצותי אני מפיל שונאיכם לפניכם שנא' (תהלים פא) לו עמי שומע לי וגו' כמעט אויביהם אכניע. כיון שראה בלעם היאך משמרים ישראל המצות הקלות אמר מי יוכל לקלל את אלו ששומרים מצותיו ושמו משותף בהן שנא' י"י אלהיו עמו. המקלל אותם כאילו מקלל פני שכינה ששמו מעורב בשמן. התחיל הופך למשלים וישא משלו ויאמר זש"ה (משלי כז) מברך רעהו בקול גדול וגו'. כשבא בלעם לקלל את ישראל עיקם הקב"ה את לשונו והתחיל לברך שנא' (דברים כג) ולא אבה י"י אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפך י"י וגו'. [מח] נתן הקב"ה כח בקולו וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו כדי שישמעו האומות שהוא מברכן. מנין. א"ר אלעזר הקפר כתיב להלן (שם ה) קול גדול ולא יסף שהיה הולך מסוף העולם ועד סופו לכך כתיב מברך רעהו בקול גדול וגו' שא"ל לכה איעצך והרג כ"ד אלף מישראל יש קללה כזו: (כא) וישב ישראל בשטים. [מט] הלכה בזכות כמה דברים נגאלו ישראל ממצרים. שנו רבותינו בזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים. שלא שינו את שמותן שלא שינו את לשונם ולא גילו מסטורין שלהם שמשה א"ל (שמות ג) ושאלה אשה משכנתה וגו' כלי כסף וכלי זהב והיה הדבר הזה מופקד אצלם י"ב חדש ולא גילו אחד מהם למצריים. ולא נפרצו בעריות [נ] שכ"כ (שיר ד) גן נעול אחותי כלה אלו הזכרים. גל נעול מעין חתום אלו הבתולות. תדע לך. [נא] שהרי אחת היתה ופרסמה הכתוב (ויקרא כד) ויצא בן אשה ישראלית. וכל אותן מ' שנה לא סרחו במדבר עד שבאו לשטים לכך כתיב וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות. שטים שעשו שטות (משלי ו) נואף אשה חסר לב. ויחל העם לזנות יש מעיינות שמגדלין גבורים ויש חלשים ויש נאין ויש מכוערין ויש צנועין ויש שטופין בזמה ומעין שטים של זנות היה והוא משקה לסדום. אתה מוצא [נב] שאמרו (בראשית יט) איה האנשים אשר באו אליך הוציאם אלינו וגו'. [נג] ולפי שנתקלל אותו מעין עתיד הקב"ה לייבשו שנא' (יואל ד) ומעין מבית י"י יצא והשקה את נחל השטים. מימות אברהם לא נפרץ א' בזנות כיון שבאו לשטים ושתו מימיו נפרצו בזנות. ויחל העם לזנות אל בנות מואב בא וראה מה כתיב ביציאתן ממצרים (שמות יד) דבר אל בני ישראל וישובו ויחנו לפני פי החירות מהו פי החירות מקום קבוע לזנות היה ולפי שהצניעו עצמן ביציאתן ממצרים נקרא פי החירות ואלו שהפקירו עצמן לאנשים כתיב ויחל העם לזנות: (כב) ויחל העם לזנות. [נד] כ"מ שנא' העם לשון גנאי הוא וכ"מ שנא' ישראל לשון שבח הוא. (במדבר יא) ויהי העם כמתאוננים (שם כא) וידבר העם באלהים ובמשה (שם יד) ויבכו העם בלילה ההוא (שם) עד אנה ינאצוני העם (שמות לב) וירא משה את העם כי פרוע הוא. ויקהל העם על אהרן. וכן כולם. ויחל העם לזנות [נה] זרוק מטה לאויר לעיקרו נופל. מי שפתח בזנות תחלה השלים לבסוף. [נו] אמותיהם התחילו בזנות (בראשית יט) ותאמר הבכירה אל הצעירה לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו וגו' ויהי ממחרת ותאמר הבכירה אל הצעירה הן שכבתי אמש למדתה אחותה ולפיכך חסה הכתוב על הצעירה ולא פירשה אלא ותשכב עמו ובגדולה כתיב ותשכב את אביה. אותה שפתחה בזנות תחלה השלימו בנותיה

יד יוסף מד זוהר ס"ז דף רי"א: מה זוהר דף קנ"ג: מו סנהדרין ק"ו. ולקמן סדר מטות סי' ד'. זוהר ס"ז דף קנ"ד: מז תנחומא ס"ז. ירוש' ברכות פ"ח: מח ילקוט משלי: מט תנחומא ס"ז. ויק"ר פ' ל"ב. במדב"ר פ' י"ג. שוח"ט מזמור קי"ד. ומכילתא פ"ה: נ שהש"ר פ"ד. ילקוט. תרגום: נא זוהר שמות דף ד': נב ב"ר פ"נ סי' ע': נג זוהר ואתחנן דף ר"ע: נד תנחומא ס"ז: נה ב"ר סוף פ' ע': נו ב"ר פ' נ"א סי' י"ג:

מתנות כהונה

כו': מלחשין אחריו. המזיקים עונים כך כששומעין זה שאומר שמע ישראל וגו': משומרי היום כו'. מלאכים השומרים אותו ביום מוסרים וסומכים אותו ביד המלאכים הממונים על שמירת הלילה: ממליך להקב"ה גרסי': יאכל טרף זה בלעם. קרי ביה טורף שבקש לטרוף טרף מישראל: הוי דם וגו'. כלומר מעתה הוי אומר דהאי ודם חללים מדבר בחמשה מלכי מדין ובתנחומא לא גרס הוי: על חלליהם גרסי'. ופסוק הוא לקמן בפ' מטות: וכלי הקדש וגו'. לקמן בפ' מטות: גלוף חקוק: ה"ג לכך כתיב בלעם בן בעור עם חמשת מלכי כו': רשות בכל מקום גרסי' מצוה ואולי למצוה לגבי חובה קרי רשות כי היכי דלמצוה לגבי רשות קרי חובה ר"פ כל הבשר: הרגו הנפש. כעובדא דכידור בפ' בתרא דמסכת יומא: ומברך המוציא: ה"ג אפי' דבר מצוה שאתה רואה כו': משמרים ישראל גרס: אלו שמשמרים גרס: משותף בהם. שנקראו ישראל כדאיתא במדבר רבה פרשה ה': בקול גדול וגו' גרס: ויהפוך וגו' גרס: כתיב להלן כו'. וכאן כתיב מברך רעהו בקול גדול: יש קללה כזו. בתמיה: הכי גרסי' שמותם שלא שינו את לשונם ולא גילו כו': מסטורין סודות ודברי סתר: לא סרחו. לא חטאו בזנות: הוציאם אלינו וגו' גרסי'. ופי' וסיפיה דקרא ונדעה אותם ופירש"י במשכב זכור: ה"ג בילקוט ובתנחומא ובמדרש תרי עתיד הקב"ה לייבשו שנאמר כו' וה"ג ג"כ רבינו בחיי. וגירסה לזכותו גם היא ישרה לפי מה שגרס רבינו בחיי לייבשו ולחדשו: קבוע לזנות. החירות דרש לשון חרות והפקר של זנות: ולפי שהצניעו גרסי': נקרא פי כו'. כאילו היה שמו כך כדי להסתיר מעשה הזנות שעליה נקרא חירות. או י"ל שמתה היה פיתום כמו שכתבו שם כל המדרשים ועל שם הזנות נקראת כן נוטריקון פי סתום והוא ע"ד שאמר הכתוב אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און וכאשר הנו שמה קראו פי החירות שלא להזכיר אלא מעשה הזנות מפני שהצניעו עצמם מזה. ומהר"א מזרחי כתב ג"כ שם שפיתום נוטריקון פי סתום: לעיקרו נופל. על הארץ שממנה גדל כן פי' רש"י ז"ל: ותאמר הבכירה גרסי'

ענף יוסף

לכך כתיב ויעאוד במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה (אד"א): (כא) [שלא שינו את לשונם] קשה שהרי בילקוט רמז רפ"ו אי' הנכי ס' אלסיך א"ר נחמיה מהו אנכי לשון מצרי הוא. משל למלך כו' כך הקב"ה. עשו ישראל במצרים כל אותן השנים ולמדו שיחתן של מצרים כו'. וי"ל שלא שינו את לשונם הי' כשהיו מדברין אלו עם אלו. אבל בודאי היו מוכרחים ללמוד עצמן לשון מצרים כדי שיוכלו לדבר עם המצריים המושלים בהם: פעדיין

עץ יוסף

יקום אין כו'. דרשו חז"ל מקרא זה על קיום המצות שכשיקום ממטתו ויתנשא ממנו הוא כארי וכלביא לקיים המצות של שחרית. וכן בערבית לא ישכב על מטתו עד שיאכל כל הבאים לטורפו כשיקרא את שמע על מטתו: הרי הם ישנים מן התורה. כי בעת השינה עת הסתלקות השכל. אך מהר בעת יקומו יתגברו כארי לעבודת השם: אחד מהם בכלום. כצ"ל: ממליך להקב"ה וניצול. כצ"ל. וכ"ה בילקוט: ומלחשין אחריו פי' המחבלים עונין אחריו בשכ"מ: משומרי היום לשומרי הלילה. פ' מלאכים השומרים אותו ביום מוסרים וסומכים אותו ביד המלאכים הממונים על שמירתו בלילה: וכשננער ממליך להקב"ה. כמש"ל עמדו משינתן עומדים כאריות חוטפין ק"ש פי' ממהרים סמוך לקימה: טרף זה בלעם שבא לטרוף את ישראל טרף קרי בו טורף: זה בלעם ודם חללים אלו מלכי מדין שנא' ואת מלכי מדין. כצ"ל וכ"ה בתנחומא: על חלליהם תדע שכן כתוב. כצ"ל (א"א): גלוף פי' חקוק: הרגו על חלליהם ר"ל שנפלו על חללים מן האויר. וכן בבלעם כתיב על חלליהם בס' יהושע: וישב למקומו לארם נהרים שמשם היה: חזר ליטול מהם שכרו. שבמלחמה זו היו מואבים ג"כ כדאי' בספרי ס' מטות וגור זה בלק כצ"ל היה שם באותה מלחמה שהבטיח לבלעם לתת לו שכר: (כ) נט"י לפני המזון רשות. פי' מצוה לגבי חובה רשות קרי לה: מעשה בשעת הגזירה כו'. זה שייך לסיום המאמר לקמן שאמר מי יוכל לקלל את כו' כאומר שהתבונן בלעם שאף במצות קלות יש בהם תועלות גדולות אף כי בגדולות: שלא ירגישו בו כו'. הא לאו הכי אסור לעשות סחורה בדבר אסור. רק מפני סכנה מכרה: תיפח רוחך לשון קללה הוא: כמעט אויביהם אכניע וכן סיפיה דקרא משנאי ה' יכחשו לו ותפס כן שבלעם כחש דבריו ורצונו. והתחיל לומר משלים לטובת ישראל: ששמו מעורב בשמן. שבסוף שם ישראל הוא שם אל כדאי' בס' במדבר סי' י': כתיב להלן קול גדול. במתן תורה כתיב שהיה הולך הקול מסוף העולם ועד סופו. כן כאן שכתיב בקול גדול פירושו ג"כ שהלך הקול מסוף העולם ועד סופו: בקול גדול וגו' שאמר לו כו'. ר"ל וגו' קללה תחשב לו שאמר לו לכה כו': (כא) נגאלו ישראל ממצרים. קודם לזמנם: את שמותם בכדי שיהיו מיוחדים לאומה. ומזה שלא יתערבו בהם: לשונם שהיו מדברים בלה"ק. ועיין מ"ש בשהש"ר: מסתורים פי' סודות ודברי סתר: מופקד אצלם כל י"ב חדש. דאע"ג דדבר נא באזני העם נאמר לבסוף כשהודיעו מכת בכורות. מ"מ בתחילת שליחות מרע"ה נאמר לו ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה וגו' והודיע הדבר לישראל. ומ"ש אח"כ דבר נא באזני העם הוא לומר שאז הגיע עת מעשה: אלו הזכרים כאומר לכלה את כגן נעול מפני הזכרים שאינם פרוצים בעריות. ועי' בכל המקומות שציינתי ביד יוסף ותמצא שינוים בהגי': אלו הבתולות ע"ל פ"ג ס"נ: לא סרחו לא חטאו בזנות עד שבאו לשטים. ולפיכך כתיב וישב ישראל בשטים וגו' ויחל העם לזנות: שעשו שטות. שנא' כי תשטה ודרשו שעשו שטות: והוא היה משקה סדום. שנחל השטים הוא בבקעת יריחו שסמוכה לצוער מערי סדום. ותפס לשון משקה כי כלה משקה לרמוז מ"ש שם לשם ערוה נאמר: אשר באו אליך הוציאם אלינו. וגו' ונדעה אותם: עתיד הקב"ה לייבשו ולחדשו שנא'. כצ"ל וכ"ה בבחיי. וי"ג לייבשו. וכז"ה כות הגי' לרפאותו: פי החירות מקום קבוע לזנות היה. שפי החירות הוא לשון גנאי אכלה ומחתה פיה וגו'. ולפי שהצניעו עצמן ביציאתן ממצרים נקראו פני חירות כצ"ל כדכתיב בס' מסעי ויסעו מפני החירות לשון כבוד: ואלו שהפקירו עצמן לנשים. כצ"ל: (כב) לעיקרו נופל על הארץ שממנה

בנותיה אחריה שנאמר לזנות אל בנות מואב: (כג) ותקראן לעם לזבחי אלהיהן. [נז] שהלכו בעצתו שנא' (במדבר לא) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בי"י. עשו להם קלעים והושיבו בהם זונות ובידיהן כל כלי חמדה והיתה זקנה יושבת מבחוץ ומשמרת לילדה שהיתה לפנים מן החנות. כשישראל עוברין ליטול חפץ בשוק זקנה אומרת לו בחור אי אתה רוצה כלי פשתן שבא מבית שאן והיתה מראה לו ואומרת לו הכנס לפנים ותראה חפצים נאים. הזקנה אומרת לו ביותר וילדה בפחות. מיכן ואילך אומרת לו ילדה הרי אתה כבן בית שב ברור לעצמך. וצרצור יין מונח אצלה [נח] ועדיין לא נאסר יינן של גוים. ונערה יוצאת מקושטת ומבוסמת ומפתה אותו ואומרת לו למה אנו אוהבין אתכם ואתם שונאין אותנו טול לך כלי זה חנם הלא כלנו בני איש אחד. בני תרח אבי אברהם. אין אתם רוצים לאכול מזבחותינו ומבשולינו הרי לך עגלים ותרנגולים שחטו כמצותכם ואכלו. מיד משקהו היין ובוער בו השטן והיה נשטה אחריה שנאמר (הושע ד) זנות ויין ותירוש יקח לב. וי"א בלעם צוה אותם שלא להשקותם שלא ידונו כשתויי יין אלא כמזידין. כיון שהיה תובעה אומרת לו איני נשמעת לך עד שתשחט זה לפעור ותשתחוה לו. והוא אומר לע"ז איני משתחוה. ואומרת לו אין אתה אלא כמגלה עצמך. והוא נשטה אחריה ועושה כן. [נט] זו שאמרו חכמים הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו שנא' וישתחוו לאלהיהן. ויצמד ישראל לבעל פעור בתחלה היו נכנסין בצנעה ולבסוף נכנסין צמידים צמידים זוגות כענין של צמד בקר. ד"א כאדם צמיד במלאכתו. [ס] ויצמד כצמידים על ידיה. ר' לוי אומר זו גזירה קשה מן העגל דאילו בעגל כתיב (שמות לג) פרקו נזמי הזהב ובכאן ויצמד בצמידים. בעגל נפלו ג' אלפים וכאן כ"ד אלף: (כד) ויאמר י"י אל משה קח את כל ראשי העם (במדבר כה) והוקע אותם. [סא] ר' יודן אמר ראשי העם תלה על שלא מיחו בבני אדם. ר' נחמיה אמר לא תלה ראשי העם אלא א"ל הקב"ה למשה [סב] הושיב להן ראשי סנהדראות ויהיו דנים כל מי שהלך לפעור. אמר מי מודיען. א"ל אני מפרסמן כל מי שטעה הענן סר מעליו והשמש זורחת עליו בתוך הקהל ויהיו הכל יודעין מי שטעה ויתלו אותו. תדע לך שהוא כן שנא' ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו וגו': (כה) והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו. [סג] מה ראה לעשות כן ללמדך שלא חלק כבוד לא לשמים ולא לבריות עליו נאמר (משלי כא) זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון. [סד] אמרה לו איני נשמעת אלא למשה שכך צוה אותי בלק אבא שלא לשמוע אלא למשה רבכם שאבי מלך. א"ל הרי אני גדול כמותו ולעיניהם אני אביאך. תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה א"ל בן עמרם זו מותרת או אסורה. א"ל אסורה היא לך. [סה] א"ל זמרי ואותה שלקחת מדינית היא. מיד נתרשלו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה וגעו כולם בבכיה דכתיב (במדבר כה) והמה בוכים למה בוכים שנתרפו ידיהם אותה שעה. משל למה"ד לבת מלך שנתקשטה ליכנס לחופה לישב באפריון ונמצאת מקלקלת עם אחר שנתרפו ידי אביה וקרוביה. כך ישראל בסוף מ' שנה חנו על הירדן לעבור לא"י שנא' (שם לג) ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השיטים בערבות מואב ושם נפרצו בזנות ורפו ידי משה וידי צדיקים עמו. והמה בוכים והוא עומד כנגד ס' רבוא (שמות לג) ויקח את העגל אשר עשו ורפו ידיו אלא בשביל פנחס שיבא ויטול את הראוי לו. ולפי שנתעצל (דברים לד) ולא ידע איש את קבורתו. ללמדך שצריך אדם להיות [סו] עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון קונו. מכאן את למד שמדקדק עם הצדיקים כחוט השערה: (כו) וירא פנחס בן אלעזר [סז] וכולם לא ראו והכתיב (במדבר כה) לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל. אלא ראה מעשה ונזכר הלכה הבועל ארמית קנאין פוגעין בו. ויקם מתוך העדה מהיכן עמד אלא שהיו נושאין ונותנין בדבר אם הוא חייב מיתה אם לאו עמד מתוך העדה ונתנדב ולקח רומח בידו. נטל שיני ברזל בידו והניחו בחיקו והתחיל מסתמך על העץ שנתיירא מפני שבטו שהקיפו אותו. כיון שהגיע אצלם אמרו לו למה באת א"ל אף אני באתי לעשות צרכי. הניחוהו ונכנס. שאלמלא כן לא הניחוהו ליכנס. ויבא אחר איש ישראל אל הקבה דקר שניהם זה על גב זה לתוך טומאת שניהם כדי שלא יהיו ישראל אומרים לא היתה שם טומאה. וקנא לשמו של הקב"ה [סח] ועשה לו י"ב נסים הנס הא' דרכן לפרוש זה מזה והדביקן המלאך. הנס הב' סתם פיהם המלאך כדי שלא יצווחו. הג' כיון את הרומח כנגד הקבה שלה כדי שתהא זכרותו נראה בתוך הקבה מפני הנוקרנין כדי שלא יהיו אומרים אף הוא נכנס ועשה צרכו. הד' האריך הברזל כדי שידקור את שניהם. הה' נתן כח בזרועו כדי שיגביה את שניהם. הו' נתן כח בעץ לסבול את שניהם. הז' לא נשמטו מן הזיין אלא עמדו במקומן. הח' הפכן המלאך בראש הרומח כתקנן לראות קלונם לכל. הט' לא הטיפו דם שלא יטמא פנחס. הי' ששמר הקב"ה רוחותיהן שלא ימותו ויטמא. הי"א הגביה המלאך את המשקוף כדי שיצאו שניהם בין כתפיו תלויין לעיני הכל. הי"ב כשיצא עמדו בני שבטו לפגוע בו ירד המלאך ונגף בהם. כשראה פנחס שמבקש לכלותן חבטן בקרקע ועמד והתפלל וסלקו. הה"ד (תהלים קו) ויעמד פנחס ויפלל [סט] שהוא עושה את הדין שנא' (שמות כא) ונתן בפלילים וגו'. כתיב ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף ללמדך בכל שעה שנופלים נמנים. משל לזאב שנפל על הצאן אמר בעל הצאן לרועה חשוב כמה חסרו. להודיעך כמה הזנות מרחקת שזה יחיד ועל ידו נפלו כ"ד אלף מישראל זש"ה (משלי טז) חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה וגו'. משל למלך שהיה עובר וסיעה של נערים עומדים וקלל אחד מהן את המלך. נתמלא המלך עליהם חמה. בא תושב אחד שהיה ביניהם ונתן משטר אחד לאותו שקילל את המלך מיד שככה חמתו של מלך. כך מי גרם להקב"ה שתשיב חמתו ולא נתכלו כל ישראל הוי אומר זה פנחס. לקיים מה שנא' ואיש חכם יכפרנה. אמר הקב"ה בעוה"ז ע"י סרחון הם נמנים אבל לעת"ל (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר. במהרה אבי"ר:

פנחס

יד יוסף נז תנחומא ס"ז. ובבלי וירוש' פי"א דסנהדרין. ספרי ס"ז: נח שבת"ר פ"ד סוף סי' כ"ו: נט סנהדרין ס'. ספרי ס"ז. ירוש' פי"א דסנהדרין: ס סנהדרין ס"ד. זוהר פנחס דף רל"ז: סא תנחומא ס"ז. זוהר שמות דף ג': סב ירוש' סנהדרין פי"א. ספרי ס"ז. ת"י וירוש': סג תנחומא ס"ז: סד סנהדרין דף פ"ב. ספרי ס"ז: סה ירוש' סנהדרין פי"א. ויוב"ע: סו אבות פ"ה מ"כ. אדר"נ פ' מ"א. פסחים קי"ב: סז תנחומא ס"ז. ירוש' פ"ע דסנהדרין. בבלי סנהדרין פ"ב. ספרי ס"ז. ת"י: סח ת"י: סט פדר"א פ' מ"ז:

מתנות כהונה

גרסי': **לפיכך** חסך הכתוב על הצעירה: **שהלכו** בעצתו גרסי'. פי' בעצת בלעם: **והושיבו** בהם גרסי': **וצרצור** חמת ונקרא צרצור ע"ש כשפותין ממנו עושה צרצר כמו שדרשו גבי נבוכד נצר בויקרא רבה פ' ל"ג: ה"ג **כענין של צמד** כו'. פי' כמו צמד בקר שמי שורים מצומדים ומחוברים כו': **דאילו בעגל** גרסי': **בצמידים על ידיה**. משמע שאותן הזונה היו צמידים ואלו גבי עגל לא כתיב אלא נזמי זהב: **שלא** מיחו בבני אדם גרסי': ה"ג **לא** תלה ראשי העם: **אלא** הושיב להן גו': **השמש** זורחת גרסי': **איש** אנשיו וגו' גרסי'. וסיפיה דקרא נגד השמש: **מדינית** היא. ומי התירה לך: ה"ג **איני** נשמעת אלא למשה שכך צוה כו'. ועיין כל ענין זה ריש פ' תרומה: **והוא** עומד. ל' קושיא ורפו ידיו כאן: **נושאין** ונותנין כו'. העדה בכל מקום פי' סנהדרין: **שיני** ברזל להב הברזל של ראש הרומח: **והניחו** בחיקו גרס. והכי מוכח בירושלמי דפרק חלק: ה"ג **לעשות** צרכי הניחוהו: **שאלמלא** כן. בא המדרש לפרש לנו איך התיר לעצמו לומר אף אני לעשות צרכי: **ועשה** לו הקב"ה י"ב ניסים: **סתם** המלאך פיהם גרסי': **הנוקרנין** המדקדקין ומערערין שלא בדבר צורך עיין ערך נקרו בירו' דפרק חלק גרס נוקדנין: **אף** הוא נכנס כו'. ובזה היה נראה שזמרי שקדם לו לפנחס לא גמר צרכיו עדיין: **לראות** הלמד פתוחה כמו להראות לאחרים: **שלא** יטמא. כלומר שלא ילכלך ויטנף אותו: **וסלקו** גרסי'. ור"ל סלק הדבר או המלאך המשחית: ה"ג **ויעמוד** פנחס ויפלל ד"א ויפלל שהוא כו': **וקלל** א' מהם את המלך גרסי': **בא** תושב אחד גרסי': **משטר** דין ומשפט ומל' שוטר ומושל: **נתכלו** ל' כליון: **ע"י** סרחון כו'. שהם נענשים על סרחונם ומתוך כך הוא מונה אותם אח"כ לידע מניין הנותרים בחייהם: **גדול** השלום כו' עיין סוף הרבה

עץ יוסף

שממנה גדל (רש"י) כלו' שהכל חוזר לשרשו: (כג) **שהלכו** בעצתו. של בלעם: **קלעים** פי' אהלים של קלעים כמו שעושים בשווקים: **ומשמרת לילדה** נ"ל כדאי' בתנחו' ומסרסרת לילדה: **כלי פשתן** לפי שבמצרים הפשתן מצוי כמ"ש עובדי פשתן וגו'. והורגלו ישראל בהן. ובסוף מ' שנה במדבר נהכר להם והם מתאוים לקנות מאשר ימצאו (רש"א): **שבא מבית שאן**. כנ"ל. ועיין בב"ר פ' י"ט בכלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן. והוא שם מקום בא"י (יהושע י"ז י"א): **וצרצור** פרש"י כאד: **ועדיין** ל"נ כו'. פי' שהם יינם עדיין לא נאסר. שהוא אינו אסור אלא מדרבנן ופנחס גזר עליו אחר מעשה מדין. אבל י"נ גמור אסור מדאורייתא אף בימים ההם (ז"א): **הפוער עצמו** לבעל פעור. פרש"י מתריז רעי בפניו. וזהו עבודתו וחייב עליו מיתה: **כענין של** צמד בקר. פי' כמו צמד בקר שמי שורים מצומדים ומחוברים כו': **כאדם צמיד** כו' פי' כאדם שמחובר למלאכתו בחשק: **ויצמד כצמידים** על ידיה. של אשה: **דאילו בעגל** כתיב כו'. ובתנחו' גרס דאילו בעגל כתיב ויתפרקו העם וכאן כתיב ויצמד ישראל כצמידים. ופי' שהעם הוא המון העם. וכאן כתיב ישראל אף הכשרים שבהם. והמת"כ מפרש כגירסתינו ובכאן ויצמד בצמידים. שאותן הזונה היו צמידים ואלו גבי עגל לא כתיב אלא נזמי הזהב: (כד) **ראשי** העם תלה. שהוא מפרש הוקע אותם אראשים. ורבי נחמיה ס"ל דהוקע אותם אהוטאים קאי. אבל הראשים לא תלה: **הושיב להם** ראשי כו'. שידונו אותו סנהדרין כדי שיהא הרגן אף מישראל: (כה) **בבלוריתה** בשערותיה הארוכים: **בלק אבא** שצוה זה בלק כמש"ל: **נתעלמה** ממנו הלכה. שהבועל נכרית המקנאין קנאתו של מקום פוגעים בו בשעה שרואין את המעשה. אבל לאחר מיכן אין מיתתו מסורה לב"ד. והלכה למשה מסיני הוא. פוגעין פי' ממיתין כמו לך פגע בו ע"כ (ועי' בת"א רש"א): **לעבור** לארץ ישראל. שהוא אפריון וכית התונתם לשכינת ה': **אלא בשביל** פנחס כו'. ובת"י נתן טעם של מה שנתעלם ממשה הלכה זו משום שבא לכלל כעס: **ולפי** שנתעצל כו'. אף שהיה זה סיבה מאת ה' בשביל פנחס. עכ"ז הבחירה היה ביד משה: **ויקבור אותו** בגי מול בית פעור ולא ידע איש. כנ"ל: **שמדקדק** עם הצדיקים. אף שהיה זה מן השמים למען פנחס כדלעיל: (כו) **ונתנדב** נפשו ומסר עצמו על הקידוש השם: **נטל** שיני ברזל. פי' להב הברזל של ראש הרומח. ואפשר שנ"ל שנון הברזל: **והניחו בחיקו** מדכתיב ויקח רומח בידו דרומח נאמר על הברזל שלקח בידו מתוך העץ שהיה קבוע בו והניחה בחיקו שלא ירגישו בני שבטו בדבר (רש"א): **אל הקובה** פי' אהל שמושיבים בו זונות (מוסף): **ועשה לו** י"ב נסים. בסנהדרין פ"ב או' אר"י ששה נסים נעשו לו: **דרכן לפרוש** זה מזה. בפרק הנשרפים או' שהוצ"ל לפרוש ולא פירש. והיינו להציל מפנחס או לפגוע בו. ה"ל לפרוש ולא פירש שאם פירש שוב לא היה יכול לפגוע בו: **שלא יצווחו** כדי שלא יבואו בני שבטו להצילו שאע"פ שהיו עמו. לא היו בתוך האהל: **הנוקרנין** פי' המדקדקים שלא בדבר צורך. כגון תרנגול דמנקר באשפה (ערוך): **אף הוא** נכנס כו'. ואע"פ שהיו נדקרים יחדיו היו אומרים שאחר שפירשו זה מזה עשה צרכיו ושוב אח"כ דקרם: **האריך הברזל** דמסתמא קטן היה כיון שהניחו בחיקו: **כח בזרועו** כו' שנשא אותם בכל מחנה ישראל ולא נתיגע (ז"א): **הפכן המלאך** שיהיה הוא למעלה משום כשדקרן היה זמרי למטה: **שלא יטמא** פנחס. פי' שלא ילכלך ויטנף אותו. דאל"כ קשה הא הנס העשר היה שאמר הקב"ה רוחן שלא ימותו: **את המשקוף** כו' כתב רש"י והוציאן עד שהם נדבקים ולא הוצרך להשפיל הרומח וישמטו. או שטעם הנס כדי שבילואתם מיד ותיכף יראו לעין כל. לפי שעיני כל ישראל תלויות מה יעשה בדבר זה (יפ"מ): **ונגף בהם** ומ"מ הוצרך לנס השני. שאפי' היו טרודים מאז במגפה לא יניחו את זמרי בידו כשהיה צועק (יפ"מ): **חבטן** השליכן: **ויעמד פנחס** ויפלל. דבר אחר ויפלל שהוא. כנ"ל (מת"כ). וכן הוא בפדר"א: **משטר** דין ומשפט מלשון שוטר ומושל. אבל נראה שצריך להיות מספר שהוא מכת לחי. וכן מצאתי במערך: **נתכלו** לשון כליון: **על ידי סרחון**. שהם נענשים על סרחונם ומתוך כך

הוא

פרשה כא (א) **פינחס** בן אלעזר בן אהרן הכהן . א אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו . לכן אמר הנני נותן לו את בריתי שלום גדול השלום שנתן לפנחס שאין העולם מתנהג אלא בשלום. והתורה כולה שלום שנא' (משלי ג) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ואם בא אדם מן הדרך שואלין אותו שלום. וכן שחרית שואלין לו שלום. ובאמש כך שואלין בשלום. וקורין ב שמע ישראל והותמין פורס סוכת שלום על עמו . התפלה חותמין בשלום. בברכת כהנים חותמין בשלום . א"ר שמעון בן חלפתא ג אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום שנא' (תהלים כט) י"י עוז לעמו יתן י"י יברך את עמו בשלום : (ב) וידבר משה אל י"י יפקוד י"י וגו' . ד הלכה אם ראה הרבה אוכלוסין של בני אדם אומר בא"י אלהינו מלך העולם חכם הרזים. כשם שאין פרצופותיהן דומין זה לזה כך אין דעתן שוין זה לזה. אלא כאו"א יש לו דעה בפני עצמו . וכה"א (איוב כח) לעשות לרוח משקל לרוחות של כל בריה ובריה . תרע לך שהוא כן שכן משה מבקש מן הקב"ה בשעת מיתה אמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתן של כאו"א ואין דעתן של בניך דומין זה לזה וכשאני מסתלק מהן בבקשה ממך מנה עליהם מנהיג שיהא סובלם לאחד ואחד לפי דעתו שנא' יפקד י"י אלהי הרוח אינו אומר אלא הרוחות : (ג) זש"ה ה (ישעיה מה) האותיות שאלוני על בני ועל פועל ידי תצוני. משל למה"ד למלך שנשא אשה והיה לה שושבין בכ"ז שהמלך כועס על אשתו השושבין מפיים ומתרצה המלך לאשתו. בא השושבין למות התחיל מבקש מן המלך בבקשה ממך תן דעתך על אשתך. א"ל המלך אם אתה מצוני על אשתי צוה את אשתי עלי שתהא זהירה בכבודי. כביכול כך א"ל הקב"ה עד שאתה מצוני עליהם יפקד י"י. צוה אותם שיהיו זריזין בכבודי. מה כתיב (במדבר כח) צו את בני ישראל את קרבני לחמי. תחלה הסדיר להן הקרבנות : (ד) מה ראה ו הקב"ה ליחס פנחס אחר מעשה זה. שבשעה שנדקר זמרי בן סלוא אמרו חכמים ג' שמות יש לו לזמרי זמרי בן סלוא. ושאול בן כנענית. ושלומיאל בן צורישדי. זמרי שנעשה על אותה מדינית כביצה המוזרת. בן סלוא בן שסילא עון משפחתו. שאול שהשאיל עצמו לעבירה. בן הכנענית שעשה מעשה כנען. ומה שמו שלומיאל. את מוצא בשעה שנדקר זמרי עמדו השבטים עליו ז ואמרו ראיתם בן פוטיאל זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז הרג נשיא מישראל. לפיכך בא הכתוב ליחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. לכן אמר הנני נותן לו את בריתי שלום ח שעדיין הוא קיים וכה"א (מלאכי ב) בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא וייראני ומפני שמי נחת הוא. והיתה לו ולזרעו אחריו וגו' ויכפר וכי קרבן הקריב שנא' בו כפרה אלא ללמדך שכל השופך דמן של רשעים כאילו הקריב קרבן. ושם איש ישראל המוכה אשר הכה את המדינית כשם שהקב"ה מתעסק בשבחן של צדיקים לפרסמן בעולם כך מתעסק בגנותן של רשעים לפרסמן בעולם. פנחס פירסמו לשבח וזמרי לגנאי. עליהם נאמר (משלי י) זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב. נשיא בית אב לשמעוני שכל הפוגם את עצמו פוגם את משפחתו עמו. זמרי בן סלוא וגו' הכתוב מתמה עליו (קהלת י) פורץ גדר ישכנו נחש. אביו קנא על הזנות תחלה (בראשית לג) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי וגו'. וזה פרץ גדר שגדר אביו. ושם האשה המוכה ראש אומות בית אב וגו' להודיעך עד היכן נתנו המדינין עצמן שבת מלך הפקירו שנא' ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' צור גדול מכולם מלך הוא והפקיר את בתו מי לא הוה מפקיר. ולפי שבזה את עצמו ופירסם את בתו בקלון גרעו הכתוב וכתבו שלישי אבל הוא מלך שבכולם ראש אומו' בית אב במדין הוא : (ה) צרור את המדינים. למה כי צוררים הם לכם ט מיכן אמרו חכמים בא להרגך השכם להרגו. ר"ש אומר מנין שהמחטיא את האדם יותר מן ההורגו. שההורגו הורגו בעה"ז ויש לו חלק לעה"ב. והמחטיא הורגו בעה"ז ובעה"ב. שתי אומות קדמו את ישראל בחרב ושתים בעבירה. המצרים ואדומים קדמו בחרב (שמות טו) אמר אויב ארדוף אשיג אריק חרבי. (במדבר כ) ויאמר אליו אדום לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך. וב' בעבירה מואבים ועמונים. על אלה שקדמו בחרב כתיב (דברים כג) לא תתעב אדומי לא תתעב מצרי. אבל אלו שקדמו בעבירה להחטיא את ישראל (שם) לא יבא עמוני ומואבי גם דור עשירי עד עולם : (ו) צרור את המדינים. י אע"פ שכתבתי (דברים כ) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום. לאלו לא תעשו כן לא תדרוש שלומם וטובתם. את מוצא במי שבא עמהם במדת רחמים לסוף בא לידי בזיון ומלחמות (וצרות). ואיזה זה דוד (ש"ב י) ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש. א"ל הקב"ה אתה תעבור על דברי אני כתבתי לא תדרוש שלומם וטובתם ואתה עושה עמם גמ"ח (קהלת ז) אל תהי צדיק הרבה. שלא יהא אדם מוותר על התורה וזה שולח לנחם בני עמון ולעשות עמו חסד. סוף בא לידי בזיון (ש"ב י) ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם ויכרת את מדויהם בחצי עד שתותיהם וישלחם. ובא לידי מלחמה עם ארם נהרים ומלכי צובה ומלכי מעכה ועם בני עמון ד' אומות וכתיב (שם) וירא יואב כי היה אליו פני המלחמה וגו'. מי גרם לדוד כך שבקש לעשות טובה עם מי שאמר הקב"ה לא תדרוש שלומם לכך כתיב צרור את וגו' : (ז) ד"א צרור את המדינים. יא לפי שכתבתי (דברים כ) כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה. לאלו לא תעשו כן אלא חבלו אילנותיהן. וכן את מוצא בשעה שהלך יורם מלך ישראל להלחם במואב (מ"ב ג) ויסבו דרך שבעת ימים ולא היה מים למחנה ולבהמה התחילו בוכים ויאמר מלך ישראל אהה כי קרא ה' לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד מואב. השיבו יהושפט האין פה נביא לה' ונדרשה את ה' מאותו. ויען אחד מעבדי מלך ישראל ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים ע"י אליהו להודיע רשעו של יורם שלא היה מודה בו ולא הודה בו אלא יהושפט ויאמר יהושפט יש אותו דבר ה' וירדו אליו מלך ישראל ויהושפט למה לא נאמר כאן ביהושפט מלך להודיעך ענותנותו של אותו צדיק שלא רצה לירד לפני הנביא

יד יוסף פכ"א א תנחומא ס"ז : ב לעיל פ' י"א : ג ירוש' פ"ב דברכות : ד בבלי וירוש' ברכות פ"ט. תנחומא ס"ז : ה תנחומא וספרי ס"ז פיסקא קמ"ב : ו תנחומא ס"ז. ת"י שמות ו' פ' ט"ז : ז ויק"ר פ' ל"ג. כ"ב דף ק"ע : ח ס"י ס"ז : ט תנחומא ס"ז : י תנחומא ס"ז : יא תנחומא ס"ז :

מתנות כהונה

הרבה ממעלת השלום בפ' נשא : יפקוד ה' כו'. כ"ז עד מה ראה כו' שייך לקמן : שסילא שהגביה והגדיל עונם כמו המסולאים שפי' המרוממים והגבוהים וכן פי' הערוך : אבי אמו. יתרו שאלעזר לקח לו מבנות יתרו : נשיא נשיא שבט כן פירש"י : שעדיין הוא קיים לפיכך הוי"ו קטיע קרי ביה שלם. או י"ל מדכתיב הכא שלום והתם כתיב החיים והשלום ובמאמר התחייה להרמב"ם מצאתי וז"ל ואמרו במדרש כי כשבאו עליו להרגו פרחה נשמתו מפחדם ונפאר כמת והניחוהו ונפשות כדב והביאוה שהיו עדיין משוטטות שם הרגישו בדבר והחזירו לו נפשו בעודו חם וחיה ואחר שילתה נשמתו הרי קבל דינו מגזירת אדם וע"כ היה ראוי שלא ימות עוד עכ"ל : ה"ג לפרסם בעולם . כך מתעסק בגנותן של רשעים לפרסמם בעולם פנחס כו' : ה"ג זמרי בן סלוא וגו' הכתוב כו' : ה"ג ראש אומות בית אב וגו' : ה"ג המדיינין עצמן שבת מלך הפקירו שנא' ואת וגו' : והפקיר גרסי' : והמחטיא הורגו גרסי' : עמוני כו'. בדבר פעור : מוותר לעשות מדעתו יותר ממה שצותו התורה : וכתיב וירא יואב גרסי' : פני המלחמה וגו' גרסי' : ה"ג מי גרם לדוד כך שבקש וכו' : צרור את וגו' גרסי' : תצור על

ענף יוסף

פרשה כא (ד) [שעדיין הוא קיים] בילקוט בלק רמז תשס"ו אי' עמד אליהו ז"ל וקנא קנאה גדולה ויאמר קנא קנאתי א"ל הקב"ה לעולם אתה מקנא. קנאת בשטים על ג"ע . וקנאת כאן על המילה. חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה אותה בעיניך . מכאן התקינו חכמים להיות עושין מושב כבוד למלאך הברית שנקרא אליהו מלאך הברית שנאמר ומלאך הברית אשר אתם חפצים ע"כ : (ו) (ואיזה זה דוד כו' שלא יהא אדם מוותר על התורה) כוונת המדרש שדוד חשב שאין איסור לא תדרוש שלומם אלא כששואל שלומם על לא דבר. אבל כשהוא מחוייב לגמול להם על טובה כיוצא בזה שהחיו את אביו מצוה היא. לזה אמר לו הקב"ה אני כתבתי לא תדרוש שלומם וטובתם ואתה כו' שאחר שכתבתי כן סתם אין לך לחלק חלוקים לעבור על דברי תורה . ואע"פ שכוונתך לצדקות לבלתי היות

עץ יוסף

הוא מוכה אותם אחר כך לידע כמה הנותרים בחיים :

סדר פנחס

פרשה כא (א) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו. כלו' מאחר שיש לו מדת אהרן כאילו הוא בנו בטבע. לכן בדין הוא שיטול שכרו שהוא הכהונה והשלום לכן אמר הנני וכו' : גדול השלום שנתן לפנחס. כי ענין השלום שניתן לו לא ידומה שהוא רק העדר הרע. שלא יירא מפני שונאיו ומשפחת זמרי שיהיו שלמים עמו . לא כן כי אם שכר אמתי : ה' עוז לעמו יתן. ר"ל כשהקב"ה עוז ותעלומות לעמו יתן צריך שיברך את עמו בשלום תחלה שהיא כלי המחזיק העוז והטובה : (ב) וידבר משה אל ה' כו' הלכה כו'. עד סוף סי' ג' שייך לקמן אחר סי' י"ד. וכ"ה בתנחומא : אוכלסין חיל גדול של אנשים רבוא (רש"י) : חכם הרזים שיודע מה שבלב כל אחד (רש"י) : שאין פרצופותיהן דומין כו'. כי תכונת הרוח יתגלה על הפנים : (ד) ששה שמות יש לו לזמרי. בתנחומא גרס ג' שמות. ובסנהדרין פ"ב ובילקוט גרס חמשה. והוא הנכון : ושלומואל בן צורי שדי. עמ"ש הגר"א בסד"א סדר נגעים : כביצה המוזרת שהולקה ונתבלבל שכבת זרעו מרוב בעילות (רש"י) : שסילא עון משפחתו. פי' גרס שיזכרו ויספרו. לשון המסלאים בפז (איכה ד') שהיו מעריכין עצמן בפז. ליסנא אחרינא גרס לחפש ולדקדק אחר עונם לשון מסלסל בשערו (רש"י) : מעשה כנען זמה כדאמרי' בפסחים קי"ג ה' דברים צוה כנען את בניו ואהבו את הזמה (רש"י) : עמדו השבטים עליו כו'. כדאי' בירושלמי פ' הנשרפין שבקשו לנדות לפנחס משום שעשה שלא ברצון חכמים. דהא דתנן קנאין פוגעין בו . לאו דמצוה למיעבד הכי אלא שאם רצו פוגעין בהן . ומ"מ אין רוח חכמים נוחה מהם כו'. ע"ש וביפ"ת : בן פוטיאל זה שפיטם כו'. פי' בן יתרו ונקרא פוטיאל ע"ש שפיטם עגלים לעכו"ם . שאלעזר לקח לו אשה מבנות יתרו : שפיטם אבי אמו . לאו דוקא הוא . כי ספק הוא אם אם אמו מזרע יתרו או אבי אמו . אלא חדא מינייהו נקט : הרג נשיא שבט. רש"י : שעדיין הוא קיים. ולפיכך הוא"ו קטיע קרי ביה שלים (מת"כ) . והבחיי כתב שמעתי שהמלה הוא נוטריקון שלא ימות. מחזק קבלת חז"ל כי פנחס זה אליהו עכ"ל : בריתי היתה אתו החיים והשלום. כתב האלשיך (תהלים קמ"ז) קרא להחיים שלום משום שמה שהמות יפריד בין הנפש והגוף איננו רק מהעדר שלום בין שניהם. אך בהזדכך החומר יתקרבו באיכות ואז תראנה הנפש ותמצא לה מנוח. נמצא כי החיים והשלום אחד הן עכ"ל : כשם שהקב"ה מתעסק בשבחן כו'. ר"ל במקום שייחס את הצדיק לשבח ייחס את הרשע לגנאי כמו שפרש"י : צור גדול מכולם מלך הוא. שהוא בלק כדאי' לעיל ס' בלק שאמרה כזבי איני נשמעת אלא למשה שכך צוה אותי בלק אבא. ונ"ל שהיה גם מלך במדין : (ה) ושתים בעבירה מואבים ועמונים. וכדאי' בספרי ס' בלק עמדו עמונים ומואבים כו' והושיבו שם נשים כו'. ובסנהדרין ק"ו אמרו ונרגור יין העמוני מונח כו' : (ו) מוותר על התורה. פי' לעשות מדעתו יותר ממה שצותה התורה : ויגלח את חצי זקנם כו'. שהשלוחים של דוד להיותם נכבדים היו מגודלי זקן ומלובשים בגדים ארוכים וכדי לבזותם כרת מדויהם בחצי וחצי זקנם : לידי מלחמה עם אם נהרים כו'. בדה"א י"ט כתיב וישלח חנון ובני עמון וגו' לשכור להם מן ארם נהרים ומן ארם מעכה ומצובה רכב ופרשים : לכך כתיב צרור את המדינים. בכעס ותימה שלא להניח מאומה כי אין טוב יוצא מהם : (ז) אשר יצק מים ע"י אליהו. ונעשה נס על ידו במים. על כן לכו אליו. אולי גם פה יעשה ה' נס על ידו ליתן לכם מים : יש אתו דבר ה'. שהרי הוא לא בא אלא ע"י נבואה באמת יש אתו דבר ה' : וירדו אליו מלך כו'. ולא קראו לו שיבא אצלם : ענותנותו של אותו צדיק. וכן אמרו שלשה מכות על יהושפט כשהיה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו כו' : מונה לבנו מאותו שעה. פי' מונה המלכות לבנו יהורם מאותה שעה : מה לי ולך כי כל עסקך עם נביאי השקר : אל נביאי אביך . הם נביאי הבעל : ואל נביאי אמך . הם נביאי

תנביא בבגדי מלכות אלא כחבר הדיוט. וי"א מפני יב שנגזרה גזירה שיהרג עם אחאב היה הכתוב מונה לבנו מאותה שעה לפיכך לא נכתב מלך. ובשכר שירדו לפני הנביא זכו לראות כל הנסים. כשראה אותם אלישע אמר למלך ישראל (שם) מה לי ולך לך אל נביאי אביך ואל נביאי אמך. שלא שאל בו מימיו. התחיל מתחנן לפניו ויאמר מלך ישראל אהה כי קרא ה' לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד מואב (מ"ב ג) ויאמר אלישע חי ה' צבאות אשר עמדתי לפניו כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך ועתה קחו לי מנגן וגו' (שם) כי כה אמר ה' לא תראו רוח ולא תראו גשם והנחל ההוא ימלא מים ושתיתם אתם ומקניכם. ונתן לכם מים מה שתהיו צריכין ועוד א"ל ליתן המואבים בידכם והכיתם כל עיר מבצר וכל עץ טוב תפילו וכל מעייני מים תסתמו. אמרו לו התורה אמרה לא תשחית את עצה ואתה אומר כן. א"ל על כל האומות צוה דבר זה יג וזו קלה ובזויה היא שנא' (שם) ונקל זאת בעיני ה' ונתן את מואב בידכם. שנא' (דברים כג) לא תדרוש שלומם וטובתם אלו אילנות טובות לכך נאמר צרור את המדינים וגו': (ח) ויהי אחרי המגפה וגו' שאו וגו'. יד כ"מ שנופלין הוזקקו למנין. משל לזאב שנכנס לתוך הצאן הורד בעל הצאן למנותן כמה חסרו ד"א למה מנה אותן משל לרועה שמסר לו בעה"ב צאנו במנין השלים הרועה שמירתו כשמחזירן צריך למנותן. כשיצאו ישראל ממצרים מסרן למשה במנין דכתיב (במדבר א) וידבר ה' אל משה במדבר סיני שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו' (שמות יב) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי. הרי קבלן במצרים במנין. בא ליפטר מן העולם בערבות מואב החזירם במנין: (ט) לאלה תחלק הארץ. טו ומי הם העומדים בערבות מואב והלא ליוצאי מצרים נתחלק הארץ דכתיב (שמות ו) ונתתי אותה לכם מורשה. ומפני מה לא חלקה להם. לפי שצפוי היה לפני הקב"ה שסוף עתידין משפחות לכלות מהן ומי הן אלו שכתובות למעלן (שם) ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בן הכנענית הרי ו' כשאתה קורא לנמואל משפחת הנמואלי אין שם אהד. וכן בבנימין בני בנימין בלע ובכר וגו' הרי י'. וכשבא אתה למנותן לבלע משפחת הבלעי וגו' חסרו ה' מן הבנים הרי ו' משפחות על הזנות בעצת בלעם. אין זנות שאינה עושה את שלה. לכך אמר הקב"ה מה אני מחלק את הארץ לבני אדם העתידים למות. כיון שבאו לערבות מואב ועמדו על בוריים א"ל הקב"ה לאלה תחלק הארץ: (י) זש"ה טז (משלי יח) מדינים ישבית הגורל. לפי שכתב סימן כל שבט ושבט מיעקב (בראשית מט) זבולן לחוף ימים ישכן יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים מאשר שמנה לחמו אין לך רשות לחלק אלא ע"פ הגורל. ומעשה נסים היה בגורל. אלעזר בן אהרן מלובש אורים ותומים וקלפי הגורל לפני יהושע שנא' (יהושע יח) ויריתי לכם גורל פה לפני ה'. ועד שלא יעלה הגורל אלעזר אומר ברוה"ק גורל שבט פלוני עולה שיטול במקום פלוני ויהושע פושט ידו ועולה שנא' (שם יט) אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון. וזו היתה יתירה יז שהיה הגורל צווח בשעת עלייתו אני גורל פלוני השבט עליתי לו במקום פלוני. ומנין שהיה הגורל מדבר דכתיב על פי הגורל: (יא) ותקרבנה בנות צלפחד. יח אותו הדור היו הנשים גודרות מה שאנשים פורצים שכן את מוצא שאמר להן אהרן (שמות לב) פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם. ולא רצו הנשים ומיחו בבעליהן שנא' ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגו'. והנשים לא נשתתפו עמהן במעשה העגל. וכן במרגלים שהוציאו דבה (במדבר יד) וישובו וילינו עליו את כל העדה. ועליהם נגזרה גזירה שאמרו לא נוכל לעלות. אבל הנשים לא היו עמהם בעצה שכתוב למעלה מן הפרשה (שם כו) כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה. איש ולא אשה. על מה שלא רצו ליכנס לארץ. אבל הנשים קרבו לבקש נחלה בארץ לכך נכתבה פרשה זו סמוך למיתת דור המדבר שמשם פרצו האנשים וגדרו הנשים. ד"א ותקרבנה בנות צלפחד וגו' יט גדולה להן וגדולה לאביהן. גדולה למכיר וגדולה ליוסף שכך יצאו ממנו נשים כ חכמות וצדקניות. מה חכמתן שלפי שעה דברו שהיה משה עוסק בפ' נחלות לאלה תחלק הארץ. אמרו לו אם כבן אנו נירש כבן ואם לאו תתיבם אמנו. מיד ויקרב משה את משפטן לפני ה'. צדקניות היו כא שלא נישאו אלא להגון להם ולמה זמנן הקב"ה למשה באחרונה שלא יראה משה עצמו שפירש מן האשה מ' שנה הודיעו הקב"ה באלו לומר הרי הנשים שלא נצטוו לא נישאו אלא להגון להם: (יב) וכתיב ויקרב משה את משפטן. י"א שהפליא מן משה שיש צדיקים שנתגאו בדבר מצוה והתיש הקב"ה את כחן את מוצא כב שאמר דוד (תהלים קיט) זמירות היו לי חקיך לומר שקלות ורגילות כזמירות א"ל הקב"ה חייך שסופך לטעות בדבר שהתינוקות קורין. כשהעלה את הארון טעה ונתנו על העגלה שנא' (ש"ב ו) וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה תלה הארון עצמו באויר ונשמטו הפרות מתחתיו קרב עזא לסמכו (שם) ויכהו שם האלהים על השל מפני ששגגת תלמוד עולה זדון. ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעזא. א"ל הקב"ה ולא למדת זמירות היו לי חקיך. ולא למדת (במדבר ד) ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. התחיל תוהא (דה"א טו) פרץ ה' אלהים בנו כי לא דרשנוהו כמשפט. כג וכן משה מפני שאמר (דברים א) והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו. התיש כחו. משל לשלחני שאמר לתלמידו אם יבואו לך סלעים לפרוט פרוט ואם תבא מרגליות הביאה אלי. באת אצלו חוליא אחת של זכוכיות הוליכה אצל רבו הלך רבו להראותה לאחר. אף כך משה אמר הדבר אשר יקשה מכם וגו'. כד באו בנות צלפחד והפליא ממנו ויקרב משה את משפטן לפני ה'. כן בנות צלפחד דוברות כך הוא הדין אמר לו הקב"ה ולא אמרת הדבר אשר יקשה מכם וגו'. הדין שאין אתה יודע הנשים דנין אותו: (יג) ד"א ויקרב משה וגו'. כה ריש לקיש אמר יודע היה משה רבינו את הדין הזה אלא באו לפני שרי עשרות תחלה אמרו דין של נחלות הוא ואין זה שלנו אלא של גדולים ממנו. באו אצל שרי חמשים ראו שכבדו אותן שרי עשרות. אמרו שרי חמשים אף אנו יש שם גדולים ממנו. וכן לשרי מאות. וכן לשרי אלפים. וכן לנשיאים. השיבו להם כולם בענין הזה שלא רצו לפתוח בה לפני מי שגדול מהם. הלכו לפני אלעזר אמר להם הרי משה רבינו. באו אלו ואלו לפני משה. ראה משה שכל אחד ואחד כבד את מי שגדול ממנו. אמר אם אומר להם את הדין אטול את הגדולה אמר להם אף אני יש גדול ממני לפיכך ויקרב משה את משפטן וגו'. השיבו הקב"ה כן בנות צלפחד דוברות שהודה הקב"ה לדבורן. נתן תתן להם תן להם מטלטלין ובכורת אב בנכסי חפר. כו נטלו ג' חלקים חלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים

יד יוסף יב כדע"ר פ' י"ז. זוהר בא דף ל"ו ע"ב : יג ספרי ח"ב פיסקא רנ"א : יד תנחומא ס"ז : טו תנחומא ס"ז . ונעיל פ' י"ג : טז תנחומא ס"ז : יז ילקוט אסתר פסוק בלילה ההוא : יח תנחומא ס"ז : יט ב"ב דף קי"ט . וע' ספרי פ"ז פיסקא קל"ג : כ ילקוט יהושע סי' י"ז : כא ילקוט שמעוני יהושע סי' י"ז : כב לעיל פ"ד . סוטה פ"ז : כג ספרי ח"ב פיסקא י"ז . אג"ס פ' י"ד . ספרי ח"ב פיסקא י"ז : כד ילקוט ס"ז : כה תנחומא וילקוט ס"ז : כו ירוש' ב"ב פ"ח . ספרי ס"ז פיסקא קל"ד . ילקוט ס"ז :

ענף יוסף

היום ראוי שובה אל ספי נדיק פרנס : (ט) [הרי ששה משפחות נחסרו על הזנות כו'] ע' מ"ש סגר"א כאד"א

מתנות כהונה

על עיל גרסי' : ה"ג מונה לבנו מאותו שעה. ופי' מונה המלכות לבנו יהורם מאותה שעה שהרי היה ראוי ליהרג עם אחאב מלך ישראל אך שזכות התפלה שהתפלל באותה שעה שנא' ויזעק יהושפט (מלכים א כ"ב) אלא לו שבעה שנים וע"ש בהרד"ק ובמלכים ב' ג' וב' ח' : כל הנסים. שנזכרו שם : ה"ג נביאי אמך שלא שאל בו מימיו התחיל כו' עד ביד מואב ויאמר אלישע כו' : אין שם אחד גר' : על הזנות. כלו' שנשארו על הזנות : אין שאינה כו' . אין זנות שאינה עושה מה שעליה כלו' שאינה עושה נגף : לפי שכ' סי' כו' . ולכן היתה קנאה ביניהם שזה רצה בחלקו של זה והגורל הי' משקיט אותם ואעפ"כ עלה הגורל כפי חלוקת יעקב אבינו וכדמפרש ואזיל : ויתפרקו משמע לשון מכרחת מל' ויתפעלו או ר"ל מדכתיב אשר באזניהם ולא כתיב באזניהן כאשר אמר אהרן באזני נשיכם מכאן שמיחו : על מה . לא נשאר מהם איש : שלפי שעה דברו גרסי' : בשעה ובעת הגון דברו שמשה הי' עוסק בפ' נחלות והיו שואלין כענין וכדמפרש ואזיל : וא"ל אם לא נחשבנו זרע שתייבם כו' : באחרונה לסוף מ' שנה : שלא יראה משה. ויתגאה ע"ז שלא נצטוו על פריה ורביה : שהפליא העלים כד"א כי יפליא : תלה הקב"ה את הארון באויר או הארון תלה את עצמו : שגגת תלמוד . שלא היה לו לתתו על העגלה שנ' ולבני קהת לא נתן בכתף ישאו ועיין כ"ז לעיל בפ' מדבר רבה פ"ד : השל בגנס : ה"ג וכן משה מפני שאמר כו' : התיש הקב"ה כחו במה שהעלי' ממנו משפט בנות צלפחד : חוליא א' של זכוכיות. שהתינוקות שוחקין בו מפני שאינה חשובה כלום ואולי שצ"ל

עץ יוסף

כיצד האחרים : שלא שאל בו מימיו . ר"ל להכי לא רצה אלישע לומר לו דבר ה' : אהה כי קרא ה' לשלשת המלכים כו' . א"ל לא למענך תעשה כי אם למען חברי מלך יהודה ומלך אדום : שנא' ונקל זאת כו' . דרשו ונקל זאת לשון נקלה שזאת האומה נקלה ובזויה לפניו יותר מכל . שבכולם אסור לכרות עצה וכן האיר (כלי יקר) : שנא' לא תדרוש שלומם וטובתם אלו כו' . כי האילנות הם טובה לעיר ושלום בכרות פרים : לכך נאמר צרור את המדינים . והכיתם אותם . דקדקו ממאי בתורה גילה באומרו והכיתם אותם על והכיתם כל עיר מבצר : (ח) כך כשיצאו ישראל ממצרים מסרן למשה במנין כו' . כאומר אליו ראה והביטה המספר הנה כאמר פן ואולי יפגע בם מדת הדין . ויחסר מנינם על העדר מנהיג ומוכיח . ועל דרך זה מסרם משה ליהושע (אלשיך) : (ט) מפני מה לא חלקה להם . ר"ל ליוצאי מצרים : אין שם אחד . אבל נוהר לא נחסר כמו שפרש"י שהוא זרח והוא צחר : הרי ששה משפחות על הזנות . שנשארו רק קטנים שהיו פחותים מבן עשרים לכך לא באו במנין הזה : שאינו עושה את שלה . פי' שאינה עושה נגף : ועמדו על בוריים . פי' צדיקים גמורים שיהיו ראויים לירש את הארץ : (י) לפי שכתב סימן כו' . ר"ל ולהכי היתה קנאה בהם שזה חפץ בחלק של חברו . והגורל הזה משתיק אותם ואעפ"כ עלה הגורל עפ"י חלוקת יעקב . ואפשר שצ"ל אעפ"י שכתב סימן : אין לך רשות לחלק אלא על פי הגורל . שמעתה יאמר מאת ה' היתה לו . וכענין שכתוב בחיק יוטל הגורל ומה' כל משפטו ובין עצומים יפריד . פי' בין המחלוקת והמריבות כלשון הגישו עצמותיכם (בחיי) : דכתיב ע"פ הגורל . דאל"כ ע"פ הגורל למה לי הא כתיב אך בגורל שחלק הארץ : (יא) ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב . וגו' אשר באזניהם . פי' מעל עצמן אבל הנשים לא נתנו כמו שפרש"י שם : אבל הנשים לא היו עמהם בעצה . אבל בילקוט סדר שלח אי' שגם הנשים האמינו לדברי המרגלים ובכו : איש ולא אשה . דאל"כ איש למה לי . לא נותר אחד מיבעי ליה : מה חכמתן שלפי שעה דברו . בשעה ובעת הגון דברו וכדמפרש : ואם לא תתיבם אמנו . דייקו זה מדקאמרו למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו משמע דמכח דין יבום הוה קאמרי ליה הכי דגבי יבום כתיב להקים לאחיו שם בישראל : שלא יראה משה עצמו כו' . ויתגאה בזה : שלא נצטוו על זה שלא לינשא אלא להגון . אבל משה נצטווה לפרוש מן האשה אם בפירוש אם ע"י ק"ו כדאי' לעיל בש"ר פ' מ"ו : (יב) שהפליא העלים כד"א כי יפליא : זמירות היו לי חקיך . כשהייתי בורח מפני אויבי ויגורתי מפניו הייתי משתעשע בחקיך והיו לי זמירות להשתעשע (רש"י) : תלה הארון עצמו באויר ונשמטו הפרות מתחתיו . ע' לעיל פ"ד שם נתבאר : על השל על השגגה : חוליא אחת של זכוכית . הוא שנחרז עליו התיכות של זכוכית כמו מרגליות . לשחוק בהם התינוקות : והפליא ממנו ואע"פ שעדיין לא נאמרה פרשה נחלות . מ"מ ה"ל ללמוד הדין מפרשה יבום דכתיב ובן אין לו עיין עליו אפי' בת או בת הבת פוטרת מן היבום . הרי שהבת היא חשובה כבן . וה"ה לענין ירושה שהבנות יורשות במקום שאין לו בן : (יג) באו אלו ואלו לפני משה . והא דכתיב ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים כו' . דרשהו כך ותעמודנה לפני משה ומקמי משה עמדו לפני אלעזר ומקמי אלעזר עמדו לפני הנשיאים כו' . והא דלא כתיב כסדרן לפי שאינו רוצה להקדים תלמיד לרב (רשב"ם) : נטלו שלשה חלקים . יליף מדכתיב נתן תתן כפל לשון : חלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים . בפ' י"נ פי' רשב"ם חלק אביהם צלפחד שהיה בן כ' מיוצאי מצרים

מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר שהיה בכור ונטל שני חלקים . ד"א נתן תתן להם שנטלו בעבר הירדן וקרבו לפני יהושע ואלעזר בארץ כנען שנא' (יהושע יז) ותקרבנה לפני אלעזר הכהן ולפני יהושע ולפני הנשיאים לאמר ה' צוה ביד משה וגו'. ואף יעקב אבינו ראה שנוטלות מיכן (בראשית מט) בנות צעדה עלי שור זה הירדן שנעשה למשה כחומה שלא יכנס לארץ. ואומר ליוסף בנותיך נוטלות כאן וכאן. והעברת את נחלת אביהן להן נאמר בירושת הבן ונתתם כז ובבת והעברתם שהבת מעברת נחלה מן שבט לשבט. והיתה לבני ישראל לחקת משפט שהנחלות יוצאות בדיינין: (יד) ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה הר נבו. כח מה ראה לומר אחר פרשת נחלות אלא ששמע משה רבינו נתן תתן להם סבר שנתרצה לו הקב"ה אמר הריני מנחיל את ישראל א"ל הקב"ה גזירתי במקומה עומדת עלה אל הר העברים וגו'. כאשר נאסף אהרן אחיך אין את יפה מאחיך: (טו) וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות. כט כל מי שמבקש צרכי צבור כאילו בא בזרוע. יפקד ה' מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות אלא כיון שירשו בנות צלפחד אביהן אמר משה הרי השעה שאתבע בה צרכי. אם הבנות יורשות בדין הוא שירשו בני את כבודי. ל א"ל הקב"ה (משלי כז) נוצר תאנה יאכל פריה׳ בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה. יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות הואיל והוא שרתך בכל כחו כדאי הוא שישמש את ישראל שאינו מאבד שכרו. קח לך את יהושע בן נון לקיים מה שנא' נוצר תאנה יאכל פריה: (טז) ד"א יפקד ה'. לא משל למלך שראה אשה אחת יתומה ביקש ליטול אותה לו לאשה. שלח לתובעה אמרה איני כדאי להנשא למלך. שלח לתובעה ז' פעמים ולא היתה מבקשת. לסוף נשאת לו. לאחר זמן כעס עליה המלך וביקש לגרשה. אמרה אני לא בקשתי להנשא לך אתה בקשת אותי. הואיל וכך גזרת לגרשני וליטול אחרת אל תעשה לזו כשם שעשית לי. כך הקב"ה א"ר שמואל בר נחמני לב ז' ימים היה מפתהו הקב"ה שילך בשליחותו והיה אומר לו (שמות ד) שלח נא ביד תשלח. לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום וגו' הרי ז' ימים לאחר זמן פייסו הקב"ה והלך בשליחותו ועשה כל אותן הנסים על ידו. בסוף אמר לו לא תביאו. א"ל משה רבש"ע אני לא בקשתי להלוך. וכה"א (דברים ג) אתה החלות להראות את עבדך וגו' הואיל וכך גזרת עלי אותו שיכנס אל תעשה לו כדרך שעשית לי. אלא אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם. א"ל הקב"ה קח לך את יהושע בן נון. ועשה משה בטוב עין שנא' (משלי כב) טוב עין הוא יבורך. משל למלך שאמר לבן ביתו תן לפלוני סאה של חטים הלך ונתן לו סאתים א"ל הרי סאה משל מלך וסאה משלי. כך אמר הקב"ה למשה וסמכת את ידך עליו יד אחת. מה עשה ויסמך את ידיו ויצוהו. לקיים מה שנא' טוב עין הוא יברך. לפיכך (שם כז) נוצר תאנה יאכל פריה. למה נמשלה תורה בתאנה שרוב האילנות הזית והגפן והתמרה נלקטין כאחד והתאנה נלקטת מעט מעט. כך התורה היום לומד מעט ולמחר הרבה לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשנתים. איש אשר רוח בו לפי שאמרת אלהי הרוחות שאתה מכיר רוח כל או"א מכל בריה תמנה אדם שידע להלוך עם כל או"א מהם לפי דעתו. וסמכת את ידך עליו כמדליק נר מנר. ונתת מהודך כמערה מכלי לכלי. ומה שאמרת (במדבר לו) ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר. הכבוד אינו זז מבית אביך לג שאף יהושע שעומד תחתיך לפני אלעזר הכהן יעמד: (יז) את קרבני לחמי לאשי. לד א"ל הקב"ה למשה אמור להם לישראל לא שאני צריך לקרבנות. כל העולם כולו שלי הוא. הבהמה שאתה מקריב אני בראתי אותה. וכה"א (תהלים נ) אם ארעב לא אומר לך. אין לפני אכילה ושתיה. א"ר סימון י"ג מדות רחמים כתוב בי שנ' (שמות לד) ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' וגו'. ויש רחמן מוסר מזונותיו לאכזרי. הוי אם ארעב לא אומר לך. א"ר יהודה ב"ר סימון אמר הקב"ה לה עשרה בהמות טהורות מסרתי לך. ג' הן ברשותך וז' אינן ברשותך. ולא הטרחתי עליך שתהא מחזיר בהרים להביא קרבן מאלו שאינן ברשותך. לא אמרתי אלא מהגדלים על אבוסיך. הוי אם ארעב לא אומר לך. א"ר יצחק כתיב (במדבר כח) את קרבני לחמי. וכי יש לפניו אכילה ושתיה למוד ממלאכי השרת (תהלים קד) משרתיו אש לוהט. מהיכן ניזונין. ר' יודן א"ר יצחק מזיו שכינה הם ניזונין שנא' (משלי טז) באור פני מלך חיים. ארשב"ל כתיב (במדבר כח) עולת תמיד העשויה בהר סיני א"ת שיש לפני אכילה ושתיה למוד ממשה ראה מה כתיב בו (שמות לד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל וגו' אילו היה לפני אכילה ושתיה היה אוכל ושותה׳ הוי אם ארעב לא אומר לך. א"ר חייא בר אבא בריותי אינן צריכות לבריותי. מימיך שמעת שאומרים השקו נא את הגפן הזאת יין שהוא עושה יין הרבה. השקו את הזית הזה שמן שהוא עושה שמן הרבה. בריותי אינן צריכות לבריותי ואני צריך לבריותי. א"ר ינאי בנוהג שבעולם זה שעובר על גב הנהר א"א לו שלא ישתה ב' או ג' לוגין מים. ואני כל הימים וכל המים אני מלא שעלי כתיב (ישעיה מ) מי מדד בשעלו מים. ואני על לוגך כתבתי הסך נסך שכר. לו לשון שתיה לשון שביעה לשון שכרות. בהמה בראתי בעולמי ואין אדם יכול לעמוד במזונותיה ואיזו זו (תהלים נ) בהמות בהררי אלף. לז ר' יוחנן ורשב"ל ורבנן. ר' יוחנן אמר בהמה אחת היא רבוצה על אלף הרים. ואלף הרים מגדלין לה כל מיני מאכל לצדיקים לע"ל שנא' (ישעיה סה) והיה השרון לנוה צאן ועמק עכור לרבץ בקר. ורבנן אמרי בהמה אחת היא רבוצה על אלף הרים ואלף

יד יוסף כז ב"ב ק"ט: כח תנחומא ס"ז: כט תנחומא ס"ז: ל לעיל פי"ב. וספרי ס"ז פיסקא ק"ג: לא תנחומא ס"ז: לב שמ"ר פ"ג. ויק"ר פי"א. שהש"ר פ"א. תנחומא ויקרא. שוח"ט מזמור י"א. סד"ע פ"ס. תנחומא חיי שרה ויקרא ואתחנן. ילקוט בשמואל רמז קס"א: לג ספרי ח"ב פיסקא ס"ה: לד פסיקתא רבתי פ' ט"ז. תנחומא וילקוט ס"ז. ספרי פיסקא קמ"ג: לה רבש ותנחומא אמור. במ"ר פ"כ: לו סוטה פ"ד. בבלי וירוש'. תנחומא וספרי ס"ז: לז ויק"ר פ' כ"ב. ילקוט סוף איוב:

מתנות כהונה

בצ"ל זכורים: ה"ג אמר אם אומר כו': ובבכורות כו'. חלק בכורתו: ה"ג ג' חלקים חלק אביהם כו': ה"ג שנוטלות מכאן ומכאן: בנות לעדה כו'. עיין בת"א ולעיל: משבט לשבט. כשנשאת משבט אחר הבעל יורש אותה והרי הנחלה עוברת משבטה לשבט בעלה ואיסור העברת נחלה לא היה אלא לאותו דור בלבד: בדיינין מדכתיב משפט: בזרוע בחזקה שהרי משה אמר להקב"ה יפקוד לשון ציווי: שרתך שרת אותך: ה"ג ולא היתה מבקשת לסוף נשאת כו': שבעת ימים היה כו'. עיין בפי' רש"י בפ' שמות ולעיל בשמות רבה: אתה החלות. לשלחני לפרעה למנות אותי מלך על ישראל: מעט מעט. שכן מתבשלין מעט היום ומעט למחר: שאתה מכיר כו'. ל' זה אמרת לי: ולא תסב וכו'. כלו' שבקשת שלא יעבור הממשלה משבטך וניסנא דקרא נקט: ויקרא ה' וגו' גרסי': ויש רחמן כו'. בהמיה: לאכזרי זה האדם: ג' הן ברשותך. שור כשב ועז: שבעה אינן כו'. איל וצבי ויחמור וגו': למד ממשה. שעכב מ' יום בהר סיני בלא אכילה ושתיה: היה אוכל ושותה. מאחר שיש לו אכילה ושתיה: שהוא עושה כו'. שאם תשקהו יין יעשה יין הרבה וכן מצאתי במדרש תלים בהדיא: ה"ג שמן הרבה בריותי אינן צריכין לבריותי ואני צריך לבריותי: ה"ג ואני על לוגך כו'. ל' שתייה כד"א וישתו וישכרו לשון שביעה מדכתיב וישכרו אחר וישתו: שכרות כד"א שכורת ולא מיין שפי' מבולבל בלי דעת כמנהג שתוי יין: ה"ג לעיל בויקרא רבה פכ"ב ובילקוט סוף איוב וכן מוכח כאן ר' יוחנן ורשב"ל ורבנן ר' יוחנן אמר בהמה א' היא כו' עד כל מיני עשבים והיא אוכלת שנא' כי בול הרים ישאו לו ורשב"ל אמר בהמה אחת היא רבוצה על אלף

ענף יוסף

בתד"א סדר בלק במהדורא תליתאה: (טז) [וסמכת את ידך עליו כמדליק נר מנר. ונתת מהודך עליו כמערה מכלי אל כלי] דברי המדרש סותר זה את זה. דנר מנר זה נהנה וזה אינו חסר. אבל מכלי אל כלי חסר הכלי הראשון. וי"ל ונתת מהודך לשון הוד מלכות (דה"א כ"ט) ושררה. ולכן כתיב ביה ונתת מהודך לומר שנתנו כלו ליהושע ולא נשאר בידו כלום להוריש לבניו כלום. אבל סמיכת יד שהיא על ענין מסירת

עץ יוסף

מצרים. וקסבר האי תנא ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ. ואע"פ שיוצאי מצרים לא נכנסו לארץ שכולם מתו במדבר. מיהו להכי אהני שאם יצאו ראובן ושמעון ממצרים ונולדו להם בנים במדבר ונכנסו לארץ. לראובן בנים עשרה ולשמעון אחד. יטול בן שמעון כנגד עשרה בני ראובן. שהרי לראובן ושמעון נחלקה הארץ וזכו בניו כל אחד בחלק אביהם. וצלפחד יצא ממצרים ומת במדבר לפיכך נטלו בנות צלפחד חלק צלפחד אביהן שהיה מיוצאי מצרים. וחלקו עם אחיו בנכסי חפר שהיה מיוצאי מצרים. ובנות צלפחד קבלו חלק אביהן מנכסי חפר בשעה שחלקו אחי צלפחד נחלת אביהם ביניהם. דבת הבן במקום הבן לירש עם האחים. ועל שהיה צלפחד בכור והיה ראוי ליטול פי שנים בנכסי חפר. ואע"פ שאין הבכור נוטל בראוי. ארץ ישראל מוחזקת ליוצאי מצרים לכן נטלו בנות צלפחד גם חלק הבכורה (ועיין במזרחי). או אפשר שמה שאמר המדרש שהיה בכור ונטל שני חלקים הכוונה ממטלטלים של חפר: בעבר הירדן כו' ולכן כתיב בלשון כפול נתן תתן כלו' גם בארץ גם בעבר הירדן: וקרבו לפני יהושע. ליטול בנחלת חצי מטה מנשה שנתן יהושע בא"י. וצ"ל שלא נטלו חלק אביהם וחלק זקינם במקום אחד. אלא חלק אחד נטלו בעבר הירדן וחלק אחד בא"י: ואף יעקב אבינו ראה שנוטלות מיכן ומיכן. כצ"ל וכ"ה בילקוט: שהבת מעברת נחלה כו'. שבנה ובעלה יורשין אותה. שזה דכתיב (בפ' מסעי) ולא תסוב לא נצטווה אלא לאותו הדור בלבד: (יד) מה ראה לומר אחר פרשת נחלת. בפ' הזאת אין כאן מקומה שהרי אחר שעלה אל הר העברים שהוא הר נבוא שוב לא ירד כנראה מס"פ וזאת הברכה: אין אתה יפה מאחיך. במלת כאשר נאסף רמז לו ככה. דאל"כ למה ליה למימר כך. ואם לדמות איכות מיתתן. הלא לא דמו כי במשה לא ידע איש קבורתו: (טו) באילו בא בזרוע. כי יפקוד הוא לשון צווי ולא לשון בקשה. כי אחר שאינו מכוון לטובת עצמו כי אם לטובת הצבור. וזה רצון ה' שיבקש בזרוע בעדם: אם הבנות יורשות. אף שאין ממלאים מקום אבותם לכיבוש ארץ ישראל ולצבא צבא בישראל ולא היו במספר הפקודים ואין נקרא הנחלה על שמן. מ"מ יורשין אביהן. אף בני ירשו כבודי אף שאין ממלאים את מקומי: הרבה שרתך. וגדולה שימושה יותר מלימודה: בית הוועד בית המדרש: שאינו מאבד שכרו קח לך כו'. ר"ל זהו דכתיב קח לך לשון לך מורה שא"ל את שבדוק לך ואתה מכירו כדאי הוא שיטול שכר שימושו (רמ"ז). ואע"פ שיש בדורו זקנים וחכמים כמוהו. זוכה הוא מפני שימושו התמידי לשלמות גדול מהם שיהיה נשאר במקומך: (טז) הרי ז' ימים. עי' במקומות שציינתי ביד יוסף: ועשה משה בטוב עין. שלא הרה לו על שניתן כבודו לאחר בכל וכל: לפי שאמרת אלהי הרוחות. ולא אמרת אלהי השמים ולא אלהי הארץ. ע"כ היה כוונתך אלהי שאתה מכיר רוח כל אחד ואחד. הא לך יהושע שהוא איש אשר רוח אלהים בו להלך לכל אחד ואחד לפי דעתו: כמערה מכלי אל כלי. כשופך מכלי אל כלי: (יז) אם ארעב כו'. עי' בספרי ס"ז סוף פיסקא קמ"ג ובז"א שם: שלש הן ברשותך. שור שה כשבים ושה עזים: וז' אינן ברשותך. איל צבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר: אבוסך לשון אבום. וזה שאמר שם לא אקח מביתך פר ממכלאותך עתודים. בתמיה וכי לא לקחתי ממך קרבן מהגדלים על אבוסיך ולא הטרחתיך להביא מחיתו יער כי לי כל חיתו יער: מזיו שכינה הם ניזונים. והענין שכן אמת שאינן צריכים לדבר ממשי שיזונם אחרי שהם רוחניים. רק עכ"ז צריכין לקיום רוחני: היה אוכל ושותה. כי אזלת לקרתא אזלית בנימוסה: בריותי אין צריכין לבריותי. באותו דבר פרטי שניתן בכח הבריאה שתפעול בעולם אין בטבעם שתצטרך להוצאת ממנה בידי אדם לחזק על ידה כח פעולתה הטבעי: שהוא עושה יין הרבה. פי' שאם תשקהו יין יעשה יין הרבה: ואני על לוגך. לוגך לאו דוקא: לשון שתיה. כד"א וישתו וישכרו: לשון שביעה. מדכתיב וישכרו אחר וישתו: לשון שכרות. כד"א שכורת ולא מיין שפירושו מבולבל בלי דעת כמנהג שתוי יין (מת"כ). ובספרי נסך שכר דאנא רוי שבע: בהמה אחת היא. ושמה בהמות. ולא בהמות רבות דהא כתיב חציר כבקר יאכל הנה נא כחו במתניו וגו' בלשון יחיד (יפ"ת). ועי' בב"ר פ' מ"ה סי' ח'. וע"ש מ"ש: רבוצה על אלף הרים. שרועה ורובצת כלם פעם בזה ופעם בזה שצריכה למזונותיה כל גדוליהם (יפ"ת): ואלף הרים מגדלים לה כל מיני עשבים והיא אוכלת שנא' (איוב מ') כי בול הרים ישאו לו. וריש לקיש אמר בהמה אחת היא והיא רבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה כל מיני מאכל לאכילתן של צדיקים לע"ל שנאמר והיה השרון. כצ"ל וכ"ה ברבה ויקרא פ' כ"ב ותנחומא סדר א. ופי' שנאמר כי בול הרים ישאו לו. שההרים נושאים ומפריחים למאים לו: כל מיני מאכל

ואלף הרים מגדלים לה בהמות בכל יום והוא אוכל מה טעם (איוב מ) וכל חית השדה ישחקו שם. איפשר דאית בעיר אוכל בעיר. א"ר תנחומא גדולים מעשה אלהינו מה רבו מעשיו. ומהיכן הוא שותה ריב"ל אמר כל מה שהירדן עושה לו' חדשים ומכנים הוא עושה גמיעה אחת שנא' (שם) הן יעשק נהר ולא יחפוז יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו. ורבנן אמרי כל מה שהירדן מכנים לי"ב חדש הוא עושה גמיעה אחת שנא' (שם) יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו. ויש בהן לכלוך פה. ר' הונא בש"ר יוסף אמר אין בו כדי לכלוך פה. ומהיכן הוא שותה תני רשב"י ונהר יוצא מעדן ויובל שמו שנא' (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו וממנו שותה. תני בשם ר"מ (איוב יב) ואולם שאל נא בהמות ותורך ועוף השמים ויגד לך. שאל נא בהמות זו בהמה. ועוף השמים זה זיז שדי. או שיח לארץ ותורך זה גן עדן. ויספרו לך דגי הים זה לויתן. מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' עשתה זאת. מלך אחד היה לך זה שלמה (מ"א ה) ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סלת וששים כור קמח עשרה בקר בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור וברבורים אבוסים. א"ר יהודה בר זבידא אלף נשים היו לו לשלמה וכל אחת ואחת עושה לו בכל יום כזה. זו סבורה שאצלה הוא סועד. נחמיה הפחם לא היה יכול לעמוד בסעודתו שנא' (נחמיה ה) ואשר היה נעשה ליום אחד שור אחד צאן שש ברורות וצפרים נעשה לי. אמר הקב"ה בני לא מפני שיש לפני אכילה ושתיה אמרתי לכם אלא בשביל הריח שתהיו ערבים ונוחין לפני בריח ניחוחי: (יח) תשמרו להקריב לי במועדו. [לח] זש"ה (משלי יג) צדיק אוכל לשובע נפשו. זה אליעזר שאמר לרבקה הגמיאני נא מעט מים [לט] כדי גמייא. ובטן רשעים תחסר זה עשו שאמר ליעקב (בראשית כה) הלעיטני נא. א"ר יצחק בן ר' זעירא עשו [מ] פער פיו כגמל אמר אפתח פי ואתה מכנים. התם תנינן [מא] אין אובסים את הגמל ולא דורסים אבל מלעיטין. צדיק אוכל לשובע נפשו זו רות המואביה שכתוב בה (רות ב') ותאכל ותשבע ותותר [מב] שהברכה היתה בפיה של אותה צדקת. ובטן רשעים תחסר אלו או"ה. מעשה בגוי אחד שזימן כל בני עירו. א"ר דוסתאי אותי זימן לאותה סעודה עם כל בני עירו ולא היה שולחנו חסר מכל מטעמים שבעולם אלא אגוזי פרך בלבד מה עשה נטל את הטבלא מלפנינו שהיתה יפה כששה ככרי כסף ושברה. אמרתי לו מפני מה עשית כך. אמר לי אתם אומרים שהעה"ז שלנו והעה"ב שלכם אם אין אנו אוכלין עכשיו אימתי אנו אוכלים קראתי עליו ובטן רשעים תחסר: (יט) ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה' כבשים בני שנה תמימים. [מג] לא שניהם בבת אחת אלא את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. א"ר יהודה בן ר' סימון מעולם לא היה אדם בירושלים ובידו עון. כיצד תמיד של שחר מכפר על עבירות שבלילה ושל בין הערבים מכפר על עבירות שנעשו ביום. מ"מ לא לן אדם בירושלים ובידו עון שנאמר (ישעיה א) צדק ילין בה וגו'. א"ל הקב"ה לישראל בעוה"ז אתם מקריבין לפני לחם הפנים וקרבנות לעוה"ב אני [מד] אערוך לכם שלחן גדול ויהיו או"ה רואין ובושים שנא' (תהלים כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה. וכה"א (ישעיה סה) הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו: (כ) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי. [מה] זש"ה (איוב לג) שדי לא מצאנוהו שגיא כח וכתיב (שם לו) הן אל ישגיב בכחו מי כמהו מורה. כיצד יתקיימו שני מקראות אלו אלא כשהוא נותן להם לפי כחו וכשהוא מבקש אינו מבקש אלא לפי כחן. ראה מה כתיב (שמות כו) את המשכן תעשה עשר יריעות. ועתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק וצדיק חופה של ענני כבוד שנא' (ישעיה ד) וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה. ועשן בחופה למה [מו] כל מי שנותן עיניו עושנות וצרות בתלמידים בעה"ז מתמלא חופתו עשן לעה"ב. אש בחופה למה מלמד שכל צדיק שהוא מעולה מחבירו [מז] חופתו נכוית ממנו. נוגה שזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו. לכך כתיב (איוב לו) הן אל ישגיב בכחו. כשבקש מהם לא בקש אלא לפי כחן (שמות כז) ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. וכשהאיר להם לפי כחו (שם יג) וי"י הולך לפניהם יומם וגו'. ולע"ל (ישעיה ס) קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח [וגו'] ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה. (שם) והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך. וכתיב (שם ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים הוי הן אל ישגיב בכחו. כשבקש מהם לא בקש מהם אלא לפי כחן כד"א (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו'. וכשנותן להם לפי כחו (יחזקאל מז) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר. [מח] מהו לחדשיו יבכר. שכל אילן מחדש בכורים אחרים כל חדש וחדש. לא כבכורי חדש זה בכורי חדש זה. כשבקש לא בקש אלא לפי כחן (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר. ונותן להן לפי כחו (ישעיה מא) אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן (שם נה) תחת הנעצוץ יעלה ברוש: (כא) ביום השמיני עצרת תהיה לכם. [מט] זש"ה (שם כו) יספת לגוי ה'. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבון העולם הוספת שלוה לדור המבול שמא הקריבו פר אחד ואיל אחד. לא דיין שלא כבדוך אלא אמרו (בראשית יא) הבה נבנה לנו עיר. וכן לסדומים וכן לפרעה וכן לסנחריב וכן לנבוכדנצר שמא הקריבו אחד מהם פר אחד ואיל אחד לא דיין שלא הקריבו אלא הכעיסוך. ולמי נאה להוסיף שלוה וכבוד לישראל שנא' יספת לגוי ה'. ואין גוי אלא ישראל (ש"ב ז) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע עליך ליתן לנו את המועדים ועלינו להיות מקריבים לפניך קרבנות כראוי. נכבדת נתת לנו ראשי חדשים ואנו מקריבים לפניך שנא' (במדבר כח) ובראשי חדשיכם וגו'. בפסח הקרבנו לך ר"ה הקרבנו לך יום הכפורים הקרבנו לך וכן בחג אפי' מועד אחד לא בטלנו. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה עליך להוסיף לנו מועדות ועלינו להיות מקריבים לפניך ומכבדין אותך (ישעיה כו) יספת לגוי נכבדת רחקת כל קצוי ארץ. א"ל הקב"ה חייכם איני מחזיר ימים טובים מכם אלא אני מוסיף לכם מועדות שתשמחו בהם שנא' ביום השמיני עצרת

יד יוסף לח תנחומא ס"ז. פסיקתא פ' ע"ז. מדרש משלי סי' י"ג : לט ב"ר פ"ס. ילקוט חיי שרה : מ ב"ר פ' ס"ג : מא שבת פ' כ"ד. במדב"ר פ' י"ד : מב רות רבה פ"ה : מג תנחומא ס"ז. פסיקתא פ' פ"ז. שכ"ב פסוק לסוכתי. ילקוט ס"ז וישעיה. קה"ר פ"א : מד ש"ר פ' כ"ה סי' ח' : מה שנת מא ס"ז. פסיקתא רבתי סוף פ' ע"ז : מו ב"ב ע"ב : מז זוהר בלק דף קנ"ו : מח ירוש' שקלים פ"ו וריש תענית : מט תנחומא ס"ז :

מתנות כהונה

אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה כל מיני מאכל ס'. ואע"ג שבילקוט סדר זה הביא הגירסא כמעט כמו שכתוב' פה מ"מ נדחה א' מפני ב' בפרט הוכי דמוכח מיניה וביה: ויש בהן ליכלוך כו'. בתמיה שלפי גדלו אינה מלכלך פיו: ה"ג בויקרא רבה וילקוט איוב ובילקוט פ' זו ליכלוך פה ר' הונא בשם ר' יוסף אמר אין בו כדי ליכלוך פה ומהיכן כו'. אך שבילקוט פ' זו גרס ר' הושעיא במקום רב הונא: ועל יובל וגו'. מדמסתבה ביה קרא ש"מ מבחר הנהרות הוא זה ומהיכן יצא אם לא מעדן וא"כ יהיה אחד מד' נהרות: ה"ג נהמיה הפחם. והוא נחמיה בן חכליה ונקרא כן ע"ש שהמלך מנה אותו לפחה דכתיב בנחמיה סי' ה' אשר צוה אותי להיות פחם כו': ה"ג לא היה יכול לעמוד בסעודתו שנא' ואשר וכו' עד צאן שש ברורות וצפרים נעשו לי. ופסוק הוא נחמיה סי' ה': ה"ג נעשו לי. הוי אם אדעב לא אומר לך ועיין בילקוט: התם תנינן. בפ' מי שהחשיך: על עבירות שבלילה ושל בין הערבים מכפר על עבירות שנעשו ביום וכן הוא במד' חזית סוף פסוק לסוסתי וכן הביאו בילקוט פה וריש ישעיה ובתנחומא וכן פירש"י ריש ישעיה וכן הסברא נותנת ובעל העקדה ז"ל הביאו ככתוב פה ומיישבו ע"ד הכוונה ואנו אין לנו אלא אחר דעת הרבים להטות וגם הוא הודה שיותר לאוי שיהיה בהיפוך אך שליישב הגי' בא וכן מצאתי טוב שכך הגיה בעל אות אמת והאמת יורה דרכו: עושנות לשון עשן כלו' בעינים כהות ורעות: מלמד שכל וכו'. והוא בפ' חמישי דב"ב: ה"ג חופתו נכוית ממנו. וכן הוא בב"ב וזהו עשן דכתיב בתופה: כשבקש מהם לא בקש גרסי' וכן למטה בסמוך: ה"ג

עץ יוסף

מאכל לאכילתן של צדיקים לע"ל. דסוף הבהמות ליאכל לצדיקים: מגדלים לה בהמות בכל יום. אבל לא עשבים. ומ"ש כי בול הרים ישאו לו היינו שילמחו למהים למזון החיות אשר שם בקן בעטרו: אפשר דאית בעיר אוכל בעיר. והא אין בהמה אוכלת ב"ח כדרך החיות אלא שהגלמחים קן מיזונם: שנאמר הן יעשוק נהר ולא יחפוז. דריש וא"ו של ולא. ואע"ג שמלאתיו כתיב לא יחפוז בלא וא"ו (מת"כ). והמנחת שי כתב שבנוסח קדמון מפולטילא כתוב ולא בוא"ו: שנא' יבטח דרשו י"ב של יבטח (מת"כ): ויש בהן לכלוך כו'. בתמיה. שלפי גדלו אין בזה אפי' הדחת פה בעלמא: ונהר יוצא מעדן והוא גדול מאד וממנו ישתה לבעצה. ודריש לשון יובל שיובל לפי בהמות: וישמו יובל ר"ל שם הנהר קודם שיפרד שנא' ועל יובל כו' פרש"י בטורות כ"ה ע"כ דבעון החיים משתשי קרא כו' ע"ש: זו בהמה שאלו מפני גדולתן ושבח הבורא יתב' יכר יותר בהן נקט להו (יפ"ת): זו זיז שדי. דאי' בויק"ר פ' כ"ב זיז עוף טהור הוא כו' בשעה שהוא פורש כנפיו מכהה גלגל חמה. פירוש שכפי גדלו מכסה בכנפיו לפני השמש ומכהיר אורו מהעולם: זה נ"ע שהוא גדול מכל העולם כדאי' בפ"ק דתענית עולם אחד מששים מג"ע: זה לויתן וקאמר דגי הים לשון רבים משום דזכר ונקבה נבראו: אלף נשים היה לו לשלמה וכל אחת כו'. דייקו וז"ש ליום אחד ר"ל לכל יום ולכל בית אחד (כלי יקר): נהמיה הפחם הוא נחמיה בן חכליה. ונקרא כן ע"ש שהמלך מנה אותו לפחה כדכתיב (נחמיה ה') אשר צוה אותי להיות פחם. ובפסיקתא משמע שנקרא כן ע"ש שלא אכל להם הפחה: (יח) כדי גמיאה. מתשובת רבקה שאמרה שתה אדוני ולא כלשונו. משמע מזה דהוא לא בקש אלא גמיעה אחת. והשיבה שיתה כרצונו (יפ"ת): פער פיו פתח פיו: שהברכה שרתה בפיה של אותה הצדקת. דייק מדקאמר והותר בתי"ו של כינוי הנקבה כאילו היא היתה סיבת מה שנותר. שבזכותה נותר ששרתה ברכה במעיה. וכן דייק לקמן דקאמר לא אמר הותירה משבעה. ולא אמר נותר משבעה (אגרת שמואל): כששה ככרי כסף. בתנחומא גרס יותר מששה ובפסיקתא גרס כששה ככרי זהב: (יט) לא שניהם בבת אחת. כי לא העמסתי עליך למרבה: לעוה"ב אני אערוך לכם שולחן גדול ויהיו או"ה רואים ובושים שנא' תערוך כו'. וכ"ה בתנחומא. דייק מדקאמר תערוך בלשון עתיד: (כ) ובשהוא מבקש. מהן אינו מבקש אלא לפי כחן. וזהו לא מצאנוהו שיבקש מאתנו שגיא כח שנעשה למעלה מכחנו. אבל הוא ישגיב בכחו לנו הטוב למרבה: ועשן בחופה למה. כי הענן הוא דבר המגין כמו שכתוב ביונאי מגרים פרס ענן למסך. אבל חופה מעשן שהוא דבר המזיק למה: עשונות לשון עשן כלו' בעינים כהות ורעות וצרות בתלמידים שלא להכניסם מנכסיו. או מחידושי תורה שלו: אש בחופה למה אם שהוא דבר המזיק למה. ואע"ג דהשכן כמי במצרים ואם להאיר לילה וגו'. הרי מפורש בו שם שהוא מועיל להאיר בלילה. אבל כאן לא כתיב בלילה אבל אם אלא אבל להבה: חופתו נכוית ממנו פי' חופתו של חברו הקטן ממנו נכוית מחופתו של הגדול ממנו. והכוונה בזה הוא שכל מי שהוא קרוב לה' מושפע ממנו יתב'. והוא משפיע למי שקטן ממנו. וזו היא קנאת איש מרעהו בג"ע שנכוה מחופתו של חברו בהיותו עליו והוא נשפע ממנו. והתכלית לשם שמים להיותו קרוב אל הסיבה הראשונה להיות מושפע ממנו יתברך (כלי יקר): (כא) אלא (איוב כ"א) אמרו לאל סור ממנו וגו' והוספת שלוה לדור הפלגה שמא כבדוך אחד מהם. לא דיים שלא כבדוך אלא אמרו הבה נבנה. כצ"ל (א"א) וכ"ה בתנחומא: ולמי נאה להוסיף שלוה וכבוד לישראל. נתת שלוה לדוד ושלמה ודניאל נכבדת שברכוך ויברך דוד. וכן שלמה ודניאל כדאי' בילקוט כאן ובישעיה: אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע עליך ליתן לנו את המועדות כו'. בא לתת טעם לחג עצרת בנראה דבר נוסף. כי אחר שכבר עשינו ז' ימים חג הסוכות ושמחנו מה צורך עוד לחג עצרת. לזה מביא בעל המאמר פסוק יספת לגוי וגו' שישראל בי"ע שלהם נכנסין לביהמ"ק ומקריבין קרבנות ולזה יחד ה' להם עצמם רגל נוסף: אפי' מועד אחד לא בטלנו. הקרבנות. כי ברוב השמחה לא שכחנו שם אלהינו אלא לעולם יראתו על פנינו: יספת לגוי ישראל נכבדת. ועל כן רחקת מלפניך כל קצוי ארץ: א"ל הקב"ה לישראל. אף שלכאורה היה נראה שראוי להסר לכם יו"ט מפני

עצרת : (כב) ביום השמיני עצרת. [נ] זש"ה (תהלים קט) תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה. [נא] את מוצא בחג ישראל מקריבין לפניך ע' פרים על ע' אומות. אמרו ישראל רבון העולמים הרי אנו מקריבין עליהם ע' פרים והיו צריכין לאהוב אותנו והם תחת אהבתי ישטנוני. לפיכך א"ל הקב"ה עכשיו הקריבו על עצמכם ביום השמיני עצרת תהיה לכם. והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה' פר בן בקר אחד איל אחד משל למלך שעשה סעודה שבעה ימים וזימן כל בני אדם שבמדינה בז' ימי המשתה. כיון שעברו ז' ימי המשתה אמר לאוהבו כבר יצאנו ידינו מכל בני המדינה נגלגל אני ואתה במה שתמצא ליטרא בשר או של דג או ירק. כך אמר הקב"ה לישראל (במדבר כט) ביום השמיני עצרת תהיה לכם. גלגלו במה שאתם מוצאים בפר אחד ואיל אחד : (כג) ביום השמיני [נב] מה ראה להיות פוחת כל יום למדך התורה דרך ארץ מן הקרבנות שאם ילך לאכסניא וקבלו חבירו יום ראשון מקבלו יפה ומאכילו עופות. [נג] בב' מאכילו בשר. בג' מאכילו דגים. בד' מאכילו ירק. כך פוחת והולך עד שמאכילו קטנית. תהיה לכם מהו תהיה לכם. אמר להם המועדים נאים לכם. שאל גוי אחד את ר"ע א"ל למה אתם עושים מועדות לא כך אמר לכם הקב"ה (ישעיה א) הדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. אמר לו ר"ע אילו אמר חדשי ומועדי שנאה נפשי היית אומר [נד] לא אמר אלא הדשיכם ומועדיכם בשביל אותן מועדות שעשה ירבעם שנא' (מ"א יב) ויעש ירבעם חג בחדש השמיני בחמשה עשר יום לחדש כחג אשר ביהודה (שם) ויעל על המזבח אשר עשה בבית אל בחדש אשר בדא מלבו ויעש חג לבני ישראל ויעל על המזבח להקטיר. אבל המועדות האלו אינן בטלים לעולם ולא החדשים. למה שהן להקב"ה שנא' (ויקרא כג) אלה מועדי ה'. וכן אלה הם מועדי. וכן (שם) וידבר משה את מועדי ה'. ולכך אין עתידים ליבטל ועליהם נאמר (תהלים קיא) סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר :

סדר מטות

פרשה כב (א) וידבר משה אל ראשי המטות. איש כי ידור נדר לי"י. [א] הה"ד (ירמיה ד) ונשבעת חי

י"י באמת במשפט ובצדקה. א"ל הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשביע בשמי. אפי' באמת אין אתה רשאי להשבע בשמי אא"כ יהיה בך כל המדות האלו (דברים י) את י"י אלהיך תירא. שתהא כאותן שנקראו יראי אלהים אברהם איוב ויוסף. אברהם דכתיב (בראשית כב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. איוב דכתיב (איוב א) איש תם וישר ירא אלהים. יוסף דכתיב (בראשית מב) את האלהים אני ירא. הוי את י"י אלהיך תירא. ואותו תעבוד אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצות ואין לך עבודה אחרת לכך נאמר (דברים י) ואותו תעבד. ובו תדבק [ב] וכי יכול אדם לידבק בשכינה. והלא כבר נאמר (שם ד) כי י"י אלהיך אש אוכלה הוא. אלא לומר לך כל המשיא בתו לתלמיד שקורא ושונה ועושה פרקמטיא ומהנהו מנכסיו. זהו שנא' עליו ובו תדבק. אם יש בך כל המדות האלו אתה רשאי להשבע. ואם לאו אין אתה רשאי להשבע. מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות וכולם נחרבו על שבועת אמת. כיצד אומר אדם לחבירו בשבועה שאני הולך ואוכל כך וכך במקום פלוני ואשתה כך וכך במקום פלוני. [ג] והיו הולכין ומקיימין שבועתן ונחרבו. מה הנשבע באמת כך. הנשבע על השקר עאכ"ו : (ב) נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמיך. [ד] ר' יהודה אומר אילו היה רוצה משה לחיות כמה שנים היה חי. שא"ל הקב"ה נקם אחר תאסף תלה הכתוב מיתתו במדין. אלא להודיעך שבחו של משה. אמר בשביל שאחיה יעכב נקמת ישראל. מיד (במדבר לא) וידבר משה אל העם לאמור החלצו מאתכם אנשים לצבא. אנשים צדיקים [ה] ולהלן (שמות יז) בחר לנו אנשים. וכן (איוב ד) בנפול תרדמה על אנשים. לתת נקמת י"י במדין הקב"ה אמר נקמת בני ישראל ומשה אמר נקמת י"י במדין. אמר הקב"ה להם אינו אלא דיקו שלכם שגרמו לי להזיק אתכם. אמר משה רבון העולמים אם היינו ערלים או עובדי ע"ז או כופרי מצות לא היו שונאין אותנו ואינן רודפין אחרינו אלא בשביל תורה ומצות שנתת לנו. הלכך הנקמה שלך לתת נקמת י"י במדין : (ג) אלף למטה וגו' [ו] וי"א ב' אלפים מכל שבט ושבט שלח. וי"א ג' אלפים מכל שבט ושבט י"ב אלף משמרים את כליהם. עליהם נאמר (שיר ה) שניך כעדר הקצובות שכולם מתאימות. וי"ב אלף לתפלה ומנין שכן שנא' אלף למטה אלף למטה הרי כ"ד אלפים וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה הרי י"ב אחרים. מהו וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שהיו נמסרין זוגות זה לזה. ד"א וימסרו בעל כרחן. לפי שתלה הכתוב מיתת משה בנקמת מדין אמרו נלך למדין וימות משה ונמנעו מלילך. א"ל הקב"ה למשה הטל גורלות על השבטים והם מוסרין מאיליהן : (ד) וישלח אותם משה. [ז] אמר הקב"ה למשה נקם נקמת אתה בעצמך והוא משלח את אחרים אלא מפני שנתגדל בארץ מדין אמר אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה. [ח] המשל אומר בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן. וי"א שאינה זו מדין שנתגדל בה משה שזו בצד מואב והיא חרבה עד עכשיו. למה שלח פנחס אמר מי שהתחיל במצוה הוא גומר. הוא השיב את חמתו והכה את המדינית הוא יגמור מצותו. וכלי הקדש [ט] זה הארון שנא' (במדבר ז) כי עבודת הקדש וגו'. ר' יוחנן אמר אלו בגדי כהונה שהם אורים ותומים כמו שנא' (שמות כט) ובגדי הקדש אשר לאהרן. ויצבאו על מדין כאשר צוה י"י את משה ויהרגו כל זכר ואת מלכי מדין הרגו וגו' בחרב [י] מה בקש שם אלא שהלך ליטול שכרו מן כ"ד אלף עליו נאמר (משלי כו) כורה שחת בה יפול וגולל אבן אליו תשוב. ויקחו את כל השלל ואת המלקוח ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן

יד יוסף נ תנחומא ס"ז. שוה"ט מזמור ק"ט : נא זוהר נשא וס"ז. שפס"ל ריש פ"ד סי' ב' ופ' א' כי' ס"ג : נב תנחומא ס"ז : נג עי' תוס' חולין פ"ד ד"ה עפרה : נד איכה רבתי פ"ב פסוק שכח ה' גליון :
פכ"ב א תנחומא ס"ז ויקרא : ב סוטה י"ד. כתובות קי"א : ג ויק"ר פ"ו : ד תנחומא וספרי ס"ז פיסקא קנ"ז : ה ש"ר פ' כ"ו ס' ד'. מכילתא סוף בשלח. במד"ר פ' ט"ז : ו תנחומא ס"ז וי"א
כראבון הוא דעת ר' ישמעאל בספרי ס"ז פיסקא קנ"ז : ז תנחומא ס"ז · ח ב"ק צ"ב : ט ספרי ס"ז וסוטה מ"ג : י לעיל פ"כ סי' י"ט. בבלי וירוש' פ' חלק. זוהר בלק דף קנ"ד :

מתנות כהונה

ה"ג לא כבכורי חדש זה בכורי חדש זה : יצאנו ידינו גרסי' : פוחת בכל יום. פרי החג היו מקריבים בכל יום א' פחות מביום שלפניו : ה"ג מהו תהיה לכם אמר להם המועדים נאים לכם ועיין בילקוט : שעשה ירבעם. מדעת עצמו וזהו מועדיכם שהם משלכם ומדעת עצמיכם אבל אלו נאמר בהם מועדי ה'. וגם ראש חדש בכלל מועד כמו שכתוב בתורת חיים בשם הרמב"ן סימן תקס"ב : בשביל שאחיה יעכב. בתמיה : ה"ג אנשים לצבא אנשים צדיקים ולהלן כו' : בנפול תרדמה כו'. ושם מדבר בנבואה : ה"ג בתנחומא אמר הקב"ה להם דין שלכם מתבקש שגרמו לי כו' ולפיכך צריך להיות אמר הקב"ה להם אינו אלא דיקו שלכם שגרמו לי כו'. דיקו עלבון ובזיון הם בספר זה וכן מוכח לבסוף : או כופרי מצות גרסי' : נמסרין זוגות זה לזה. דייק לשון וימסרו מלמד שאפילו סדר עורכי מלחמה שהולכים מזוגות שנים שנים שאם יפול האחד יש שני להקימו גם אותו זווג היה על פיהם שמעצמם לא יתרצו כדי למצוא עלילה כי ירע הדרך לנגדם מפני חיבת משה וכן מוכח גי' הילקוט בשם תנחומא דגרסי' נמסרין זוגות זוגות בעל כרחם או פירושו שנמסרו י"ב אלף בעל כרחם נגד אותן י"ב אלף שהלכו בנדבת לבם כדאיתא במדרש חזית בפסוק כמגדל דויד : ה"ג זה לזה. ד"א וימסרו וכן גי' תנחומא : וימות משה. בתמיה : והן מוסרין. המ"ם במלאפו"ם פי' יהיו נמסרין מאליהם ע"פ הגורל : והוא משלח. ל' קושיא : ה"ג אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה : והיא חרבה. ואותו שנתגדל בה משה קרובה לארץ מצרים והיא קיימת עדיין : מה ביקש. בלעם תלמידיו

עץ יוסף

מפני הסבות הנ"ל. אך לפי שאתם בטוחים מן המקין אלו איני מחסר אתכם יו"ט אלא מוסיף לכם מועדות שתשמחו בם שנא' ביום השמיני עצרת תהיה לכם כלו' הוספתי לכם שמיני עצרת מלבד הקרבת כל ימי החג שהקרבנות על רבות הטובה לכל העולם. עוד אני מוסיף לכם ברכה מיוחדת : (כב) על ע' או"ה. כדי שיתייחד הש"ת על הכל : ע' פרים על ע' אומות. כדי לקרבן לאמונה. ויום ראשון היו מקריבין י"ג פרים לרמוז שעתידים כולם לקרא בשם ה' ולעבדו שכם אחד וליחדו. ולזה מתחיל בי"ג בגימטריא אחד. ומתמעטים והולכים למעט קוצי ערפם בעכו"ם (ס"ך על התורה) : אני ואתה שהיום הוא רק להרבות השפע לכם : (כג) מה ראה להיות פוחת בכל יום. שפרי החג היו מקריבין בכל יום אחד פחות מיום שלפניו : אותם המועדות שעשה ירבעם. ר"ל מדעת עצמו. וזהו מועדיכם שהם משלכם ומדעת עצמכם : ולא החדשים שגם ר"ח בכלל מועד. כמ"ש בש"ע א"ח בשם הרמב"ן סי' תקס"ב :

סדר מטות

פרשה כב

(א) באמת במשפט ובצדקה כו' לא תהיו סבורים כו'. ודרש באמת במשפט ובצדקה על זה שלא הותר לישבע באמת כי אם כשעוסק בתורה שנקראת אמת. ובמצותיה של תורה שנקראים משפט וצדקה. וכדמסיק : אין אתה רשאי לישבע בשמי אא"כ יהיו כו'. כי צריך למצוא בושה בנפשו איך יזכיר שם ה' הנורא בשביל ממונו אשר הוא דבר אפס ואין. זולתי אם הוא איש אמונים מאד וירא ה' ואז כל מעשיו לשם ה' אז הותר לו. כי נתקדש ש"ש על ידו : את ה' אלהיך תירא כו'. בפסוק זה עשרה תיבות. ללמדך שכל המקיים כתוב זה כאילו קיים עשרת הדברות (כד הקמח) : ושתהיו באותן שלשה כו' אברהם איוב ויוסף. שבעל היראה הגדולה לא יחמול על עצמו והכל בעיניו כאין מול יראתו יתב' כאברהם. ויקבל היסורים מיראה כאיוב. ויגביר על נפשו המתאוה כיוסף. אז הוא אות שאינו מכוין לטובת עצמו ואז מותר לו לישבע באמת : אם אתה מפנה כו' לכך נאמר ואותו תעבוד. דתיבת ואותו מיותר לכך שירשו דר"ל דאותו לבד תעבוד : מפנה עצמך מכל עסקיך : אתה רשאי להשבע. עיין בספר המצות דף נ"ח ברמב"ן ובמגא"ם ע"ש : וכולם נחרבו על שבועת אמת. כי אין בכל עבירות כולם עבירה חמורה כעובר על השבועה. ויצר לב האדם רע מנעוריו והוא כועס תמיד. ומתוך כעסו קופץ ונשבע. לכן אסור לישבע אפי' באמת אם אינו כאותן שנקראו יראי אלהים : פרקמטיא סחורה : (ב) תלה הכתוב מיתתו במדין. ר"ל בנקמת מדין. והטעם לפי שראה מעשה מדינית ולא קינא לה' לכן נתלו חייו בנקמת הדין (בעה"ט) : מיד כו' החלצו מאתכם. וכדאי' בספרי אין החלצו אלא איזדרזו שנא' חלוצים תעברו : אנשים צדיקים דאל"כ לא ה"ל למימר אנשים דהא אין דרכן של נשים שיוצאות למלחמה אלא בא ללמדך שהיו צדיקים : ולהלן בחר לנו אנשים. לנו שיהיו דומים לנו. לי ולך : בנפול תרדמה על אנשים. ושם מדבר בנבואה שאינה שורה אלא על חכם וצדיק : דיקו עלבון : (ג) שני אלפים מכל שבט ושבט שלח. שהם כ"ד אלף נגד כ"ד אלף שהפילו המדינים מישראל (בעה"ט). ודייקו מדכתיב אלף למטה אלף למטה. הרי שמכל מטה שני אלפים : שיניך כעדר הקצובות. וכדאי' בשהש"ר שיניך כעדר הקצובות מלין קצובים י"ב אלף בנדבה וי"ב אלף במסירה. ור"ל דאותן י"ב אלף שהלכו למלחמה עליהם אמר הכתוב וימסרו שנמסרו בעל כרחם. לפי ששמעו שמיתת משה תלוי במלחמת מדין אבל אותן י"ב אלף שהלכו לשמור הכלים באמת הלכו ברצונם : שהיו נמסרים זוגות זה לזה. דייק לשון וימסרו מלמד שאפי' סדר עורכי המלחמה שהולכים מזוגות שנים שנים שאם יפול האחד יהיה שני להקימו. גם אותו זיווג היה על פיהם. שמעצמם לא נתרצו כדי למצוא עלילה כי ירע הדרך לנגדם מפני חיבת משה (מת"כ) : (ד) והוא משלח אחרים. קושיא הוא : שזו בצד מואב במזרחית דרומית א"י. אבל זו של משה סמוך למצרים בדרומית מערבית א"י. והיא קיימת עדיין : בגדי קדש שהם אורים ותומים. כמסקנא ביומא דף ע"ג שמשוח מלחמה נשאל באו"ת במלחמה בשמנה בגדים. ועיין בירוש' פ"ק דיומא. וז"ש שלכן פנחס שהיה משוח מלחמה לקח אתו בגדי כהונה מפני שהיה צריך לשאול באו"ת. וז"ש להלן שהיה הלין עמו והראהו לבלעם : ומה בקש שם. והלא כבר הלך למקומו כדכתיב ויקם בלעם וילך וישב למקומו. ומקומו של בלעם פתור ארם נהרים הוא ולא מדין : שכרו מן כ"ד אלף כו'. שנפלו מישראל בעצתו. ומה שהקשה הרא"ם למה בקש שכר ממדין ולא מבלק עמ"ש

הכהן להודיע שבחן שלא נטלו כלום מן הבזה שלא ברשות אלא הביאו לפניהם ואח"כ נטלו. ויצא משה ואלעזר הכהן ונשיאי העדה לקראתם להודיע ענותנותו ושבחו של משה שהיו כלם תלמידי תלמידיו: (ה) ד"א נקם נקמת יא זש"ה (איוב לו) לא יגרע מצדיק עיניו ואת מלכים לכסא. מהו לא יגרע מצדיק עיניו אין הקב"ה מונע מן הצדיק מה שרוצה בעיניו. ללמדך שמשה מתאוה לראות בנקמת מדין קודם שימות והיה מבקש מן הקב"ה שיראה בעיניו. על משה נאמר (תהלים נח) ישמח צדיק כי חזה נקם נקמת מדין. פעמיו ירחץ בדם הרשע זה בלעם. אמר משה לפנחס ולאנשי הצבא יודע אני שבלעם הרשע הוא שם ליטול שכרו עד שהזאב בא לצאן פרשו לו מצודה. ואותו רשע אם תראו אותו שעושה כשפים ופורח באויר העולם הראו לו את הציץ שכתוב בו קדש לי"י והוא נופל והרגו אותו. (במדבר לא) ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם שהיו עושין כשפים עם בלעם ופורחין. וכשראו את הציץ נפלו על חלליהם. אמרו רבותינו כתיב ביהושע (יהושע א) כאשר הייתי עם משה אהיה עמך. והיה צריך יהושע לחיות ק"כ שנה כמשה רבינו. ולמה נתקצרו שנותיו י' שנים. בשעה שאמר הקב"ה למשה נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך ואע"פ שנתבשר בשורת מות לא איחר הדבר אלא נזדרז וישלח אותם משה. אבל יהושע כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים אמר אם אני הורגם מיד. מיד אני מת כשם שעשה משה רבינו. מה עשה התחיל מעכב במלחמתם שנאמ' (שם יא) ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה. א"ל הקב"ה וכך עשית הריני מקצר שנותיך י' שנים. אמר שלמה (משלי יט) רבות מחשבות בלב איש ועצת י"י היא תקום: (ו) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד. יב הלכה שלשה מתנות נבראו בעולם זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם. זכה בחכמה זכה בכל. זכה בגבורה זכה בכל. זכה בעושר זכה בכל. אימתי בזמן שהן מתנות שמים ובאות בכח התורה אבל גבורתו ועשרו של ב"ו אינו כלום. שכן שלמה אומר (קהלת ט) שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כולם. וכן ירמיה אומר (ירמיה ט) כה אמר י"י אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל וגו'. ומתנות אלו בזמן שאינן באין מן הקב"ה סופן להפסק ממנו. שנו רבותינו שני חכמים עמדו בעולם אחד מישראל ואחד מאו"ה. אחיתופל מישראל ובלעם מאו"ה ושניהם נאבדו מן העולם. וכן שני גבורים עמדו בעולם אחד מישראל ואחד מאו"ה שמשון מישראל וגלית מאו"ה ושניהם נאבדו מן העולם. וכן שני עשירים עמדו בעולם אחד מישראל ואחד מאו"ה. קרח מישראל והמן מאו"ה ושניהם נאבדו מן העולם למה שלא היה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם. וכן את מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל לפיכך גלו תחלה מכל השבטים שנאי' (דה"א ה) ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה. ומי גרם להם על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קנינם. מנין ממה שכתוב בתורה ומקנה רב היה לבני ראובן וגו': (ז) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' יג זש"ה (תהלים עה) כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. מהו כי לא ממוצא וממערב. לא ממה שאדם יוצא ועמל בסחורת והולך ממזרח למערב נעשה עשיר אפילו פורש בספינות והולך ממזרח למערב וחוזר על המדברות ועל ההרים אינו נעשה עשיר. מהו ולא ממדבר הרים א"ר אבא מרומניא כל הרים שבמקרא הרים הם חוץ מזה שהוא רוממות שאין אדם מתרומם מן הדברים האלו. מה הקב"ה עושה נוטל נכסים מזה ונותן לזה שנא' כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. לכך נקרא שמם נכסים שנכסים מזה ונגלין לזה. ולמה נקרא שמם זוזין שזזים מזה ונתנים לזה. ממון מה אתה מונה אינו כלום. מעות מה לעת. וכלשון הזה אתה דורש וכן חנה אומרת (ש"א ב) י"י ממית ומחיה מוריד שאול ויעל י"י מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם מהו אף מרומם באף שהוא מביא לזה מרומם את זה. יד שאלה מטרונה אחת את ר' שמעון בן חלפתא לכמה ימים ברא הקב"ה את העולם א"ל לששת ימים שנאמר (שמות לא) כי ששת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ. אמרה לו מאותה השעה ועד עכשיו מה עושה. א"ל יושב ועושה סולמות מעלה לזה ומוריד לזה לכך נאמר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. תדע לך כשביקש שיעשירו בני ראובן וגד הפיל את המדינים לפני ישראל כדי שיעשירו בני גד ובני ראובן מה כתיב למעלה וישבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם וגו' ואח"כ ומקנה רב. הא שהשפיל הקב"ה את המדינים ורימם את ישראל. לקיים מ"ש כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים. אלא כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים: (ח) ד"א ומקנה רב טו זש"ה (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו· לב הכם לימינו זה יצ"ט שהוא נתון בימינו. ולב כסיל לשמאלו זה יצה"ר שנתון בשמאלו. ד"א לב חכם לימינו אלו הם הצדיקים שהן נותנין לבם לתורה שהיא מימין שנאמר (דברים לג) מימינו אש דת למו. ולב כסיל לשמאלו אלו הן הרשעים שהן נותנין לבם להעשיר שנא' (משלי ג) בשמאלה עושר וכבוד. ד"א לב חכם לימינו זה משה. ולב כסיל לשמאלו טז אלו בני ראובן ובני גד שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר שחיבבו את ממונם יותר מן הנפשות. שהן אומרים למשה גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו. אמר להם משה אינה כלום אלא עשו את העיקר עיקר. תחלה בנו לכם ערים לטפכם ואח"כ וגדרות לצאנכם. הוי לב חכם לימינו זה משה. ולב כסיל לשמאלו אלו בני ראובן ובני גד. אמר להם הקב"ה אתם חיבבתם את מקניכם יותר מן הנפשות חייכם אין בו ברכה. עליהם נאמר (שם כ) נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך וכה"א (שם כג) אל תיגע להעשיר מבינתך חדל

יד יוסף יא תנחומא ס"ז: יב תנחומא ס"ז: יג תנחומא ס"ז. ילקוט ש"א רמז פ"ס: יד ב"ר פ' ס"ח. ויק"ר פ' ה'. במדב"ר פ"ג. תנחומא תשא וס"ז. אג"ש פ"ס וילקוט ס"ז. וילקוט תהלים רמז תשנ"ד ורמז תתי"ב. ועי' רים כוטב: טו תנחומא ס"ז: טז עי' בספר אמרות טהורות מאמר חקור דין סי"ח בת"ג טעם על שלא זכו ראובן וגד והאי שבט מנשה ליטול חלק בארץ:

ענף יוסף

מבירת שהכמה כענין סמיכת זקנים זה לא הסרה מסמיכתו של משה כלום כמדליק מנר לנר: (ה) [שמשה מתאוה לראות כו'] הש"ך על התורה מביא מדרש בזה הלשון. את מוצא שבשליטו הקב"ה למשה בעליונים שנאמר עלית למרום שבית שבי כו'. וכן בעשר מכות שלט באוצרות שלג ואוצרות ברד והביא עליהם ואחר כל השבח הזה היה יושב ובוכה שנא' והמה בוכים פתח אהל מועד. ידע הקב"ה מה בלבו של משה א"ל הקב"ה

מתנות כהונה

תלמידיו כו'. ואפ"ה הלך לקראתם: מונע מן הצדיק גרסי': כי חזה נקם. ומפרש והולך איזה נקם נקמת מדין: עד שהזאב. כלו' בעוד שהוא אצלם: ה"ג כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים אמר אם אני הורגם מיד מיד אני: ה"ג המלכים האלה מלחמה: ושניהם נאבדו מן העולם גרסי': כל הרים שבמקרא הרים. כלו' הרים ממש: שנכסים לשון כסוי: וכלשון הזה כו'. כל ל' הנאמר על הממון כגון הון. הנאה אין. פשיטים. פשוט ומופשט מתכלית טוב: דינר דין רס או דין נור כלומר אש ונהלים חותה בהיקו: סלע קשה כסלע וכן כולם או הוא נמשך למטה כלומר כלשון הזה שאמרתי שהקב"ה נוטל נכסים מזה ונותן לזה כך אתה

עץ יוסף

עמ"ש בסדר בלק סי' י"ס: תלמידי תלמידיו ומ"מ הלך לקראתם לכבודם: (ה) ד"א נקום נקמת ב"י זש"ה לא יגרע כו'. סמך לדבר שהקב"ה מזקק לשמח הצדיק שיראה עיניו תשוקתו. ולא יספיק במה שיבטיחנו על קיומה אחרי מותו: ללמדך שמשה מתאוה כו'. כלו' מזה שאמר הקב"ה אחר תאסף אל עמך. שמעינן כי זו היתה בקשתו לראות בנקמת המדינים קודם שימות. מפני שהמדינים החטיאו את ישראל. והמחטיא את האדם חמור יותר מן ההורגו: פעמיו ירחץ בדם הרשע זה בלעם. ואע"ג דפנחס הרגו כיון שמשה צוה לפנחס על הריגתו. לכן נדרש פעמיו ירחץ וגו' על משה: עד שהזאב בא לצאן פרשו לו מצודה. ע"ד מ"ש בתנחומא סדר זו סי' ג' גמלא אזיל למבעי קרני. אודני דהוו ליה גזיזן מיניה. וכן הזאב כשבא לצאן נתפס במצודה. וכן בלעם ע"י שהיה בא להרויח וליטול שכרו ממדין נלכד בפחיתותם: הראו לו את הציץ. ענין הציץ להפילם נראה מפני שע"י רוח הקדש רוח הטומאה בורחת וכאומר בשיר של פגעים ויהי נועם ה' וגו' כי ע"י נועם רה"ק יברחו כל מיני משחית: כתיב ביהושע כאשר הייתי עם משה כו'. שאע"פ שמיתתו היתה נדחית בדחיית המעשה מ"מ לא עכב. ולפי שהקב"ה יודע את לבבו אמר לו אחר תאסף. כלו' עשה זאת ואחר תאסף שלא תמות רק אחרי זאת וביכך לעכב את המיתה. ועכ"ז לא עכב (יפ"ע): כאשר הייתי עם משה כו'. ומאחר שזכה יהושע לשיהיה ה' עמו כמו עם משה נראה שצדיק הוא מאד. וא"כ למה בהריכות הימים קצר ממנו. והשיב על שנתעצל במלחמת ל"א מלכים: רבות מחשבות כו'. מפני שבספר משלי דבר כפי החכמה אמר שהפי' כפי החכמה שיראה היות ההשתדלות האנושי מועיל הודה כי אין בו כח נגד הגזירה האלהית: (ו) זכה באחת מהם נוטל חמדת כל העולם. אחר שהכל למען כבוד ה'. וענין אלו הג' הכמה היא הידיעה. הגבורה הוא במדות לכבוש את יצרו כמ"ש איזו גבור הכובש את יצרו. והעשיר לעשות טוב לזולתו. וזהו שמסיים אבל גבורתו ועשרו של ב"ו. כלו' מה שהוא מכוין רק לטובת עצמו אינו כלום: אלא חוטפין אותה להן. כלו' שמזלם הגביהם שהאום כאילו בא בחטיפה. ולכן נפסקו מהר: וישבו להם חוץ לארץ ישראל. ס"ל שעבר הירדן לאו מא"י היא. וכן משמע בקה"ר פ"ד. וכדמשמע ביחזקאל פ"ז פסוק י"ח ע"ש וברש"י: לפיכך גלו תחלה מכל. עי' בפתיחתא דאיכ"ר סי' ה' דאי' שם בלשנה בזה: (ז) לא ממה שאדם יוצא כו'. דריש ממערב מלשון מערבך (יחזקאל כ"ז): א"ר אבא מרומניא. ממקום רומניא וכבר הארכתי בזה לעיל פ' י"ד: כל הרים שבמקרא הרים. פי' הרים ממש: חוץ מזה שהוא רוממות. והוא נאמר על העשיר שהוא מתרומם. כמו שנקרא הדל עני שהוא נכנע. כך העשיר יש לו התרוממות ביותר וכדכתיב ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך. כי הפרש גדול מה שיראה האדם לעינים גדולתו כמו העושר. משא"כ שאר מעלות שאינן נראין בעין אליו: שאין אדם מתרומם כו'. אם מפני שאין מתקיים אצלו ופתאום ינטל ממנו או מגד עצמו כי במה זה נחשב הוא הלא הכל כאין וכאפס: נוטל נכסים מזה ונותן לזה. כי העושר אינו כמו שאר הדברים אשר הם בעולם. כי אם הוא חכם גם אחר יכול להיות חכם. ואין זה מבטל זה. אבל העושר הבא לאחד הוא ממעט את האחר. והפי"ת משפיל את האחד קודם וממעט אותו ומגיע לאדם אחר עושרו (נת"ע): שנכסין מזה ונגלין לזה. כי אין העושר כמו החכמה והגבורה שהם לעצם האדם. כי החכמה היא לאדם עצמו. וכן הגבורה לכך אלו שתי המעלות אינם קרובים אל הסילוק והסרה. אבל העושר קרוב אל הסילוק וההסרה עד שהוא נחשב כמו האדם שהוא סוגר עינו ונכסה ונאבד עשרו ממנו ונגלה לאחר. לכך נקראו נכסים שנכסים מזה ונגלים לזה כל כך במהירות (הנ"ל): שזזים מזה וניתנים לזה. כי הוא יתב' כאשר רוצה להרים אחד אשר השעה עומדת לו אז ישפיל את אחד מעשרו ונותן לזה אותו עושר. ולכן נקראו זוזים שזזים מן האדם הזה כדי שיגיעו לאחר (ספר הנ"ל): ממון מה אתה מונה. פי' מה חשיבותו של עושר שהוא נמנה כאילו היה לו חשיבות של מה. כי המנין מורה על החשיבות והמעלה כי כל דבר חשוב נמנה (הנ"ל): מעות מה לעת שכל דבר שהוא גשמי הוא תחת הזמן ותחת השינוי. ולכן נקרא מעות כלו' מה הדבר נחשב שהוא לעת מה. ואינו דבר תמידי (הנ"ל): וכלשון זה אתה דורש את כולם. כצ"ל וכ"ה בתנחומא. פי' כל לשון הנאמר על הממון כגון הון הנאה אין. פשיטים פשוט ומופשט מתכלית טוב. דינר דין רס או דין נור. כלו' אש ונהלים אתה חותה בהיקו. סלע קשה כסלע: וכן חנה אומרת כו' באף שהוא מביא כו'. בחרות אפו ית' באים להשפילו אז יוסיף ה' לו יגון על מכאובו. ובאף שהוא מוריד לזה מרומם לזה. והורדה של זה ההוטה היא סיבת התרוממות של זה השונא לו כדי שיהיה לו כליון עינים ודאבון נפש (ת"נ): מעלה לזה ומוריד לזה. כי מעשה ה' לעולם להעמיד הכל בצדק ולזה מעלה לזה ומוריד לזה כפי מעשיהם. ואין מעשה חשב מזה (יפ"ת): (ח) אלו בני ראובן כו'. שגם בעניני עוה"ז יש ימין ושמאל. כי אהבת הבנים גדולה וראויה מאהבת הממון: שנא' נחלה מבוהלת בראשונה. שנבהלו ונחפזו לקחת נחלתם קודם לאחרים

חדל . ואיזה עשיר השמח בחלקו שנא' (תהלים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך :

סדר מסעי

פרשה כג (א) הלכה

א מי שהיה נרדף מן הגוים או מן הלסטים מהו שיחלל את השבת . כך שנו רבותינו מי שהיה נרדף מן הגוים או מן הלסטים מחלל את השבת בשביל למלט את נפשו . וכך אנו מוצאין בדוד כשביקש שאול להורגו ברח ממנו ונמלט . אמרו רבותינו מעשה שבאו לגדולי ציפורי כתבים רעים מן המלכות . הלכו ואמרו לר' אלעזר בן פרטא רבי כתבים רעים באו לנו מן המלכות מה אתה אומר נברח . והיה מתירא לומר להם ברחו ואמר להם ברמז ולי אתם שואלים לכו ושאלו את יעקב ואת משה ואת דוד . ב מה כתיב ביעקב (הושע יב) ויברח יעקב . וכן במשה (שמות ב) ויברח משה . וכן בדוד (ש"א יט) ודוד ברח וימלט . ג וכה"א (ישעיה כו) לך עמי בא בחדריך . אמר להם הקב"ה וכאלו כל גדולי עולם יראו וברחו מן שונאיהם . כל אותן מ' שנה שעשיתם במדבר לא הנחתי אתכם לברוח אלא הייתי מפיל שונאיכם לפניכם במה שהייתי עמכם . ולא עוד אלא כמה נחשים וכמה שרפים וכמה עקרבים היו שם שנא' (דברים ח) נחש שרף ועקרב ולא הנחתי אותם להזיק אתכם . לכך אמר הקב"ה למשה כתוב את המסעות שנסעו ישראל במדבר כדי שיהיו יודעים מה נסים שעשיתי להם . מנין ממה שקרינו בענין אלה מסעי : (ב) אלה מסעי ד זש"ה (תהלים עז) נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן מה נחית נוטריקון הוא . נחית רבי אליעזר אומר נ"סים עשית עמהם . ח"יים נתת להם . י"ם קרעת להם . ת"ורה נתת להם . וע"י מי ע"י משה ואהרן . ד"א נחית רבי יהושע אומר נ"פלאות עשית להם . ח"ירות נתת להם . י"מינך הושיע אותם . ת"לוי ראש נתת להם ע"י משה ואהרן . ורבותינו אומרים נחית נ"ביאים העמדת מהם . ח"סידים העמדת מהם . י"שרים העמדת מהם . ת"מימים העמדת מהם ע"י משה ואהרן . ד"א נחית ר"ע אומר נ"וראות עשית בשונאיהם . ח"רון אף שלחת בהם . י"דך הולחמה אתם . ת"הומות כסית עליהם . ע"י מי ע"י משה ואהרן . ד"א נחית כצאן עמך מהו כצאן אלא מה הצאן הזה אין מכניסין אותה לצל הקורה . כך ישראל כל מ' שנה שעשו במדבר לא נכנסו לצל הקורה לכך נמשלו כצאן . ד"א נחית כצאן עמך מה הצאן אין כונסין לה אוצרות אלא רועים אותה במדבר כך ישראל כל מ' שנה שהיו במדבר ניזונו בלא אוצרות לכך נמשלו כצאן . ד"א נחית כצאן מה הצאן כל היכן שהרועה מנהיגה היא נמשכת אחריו כך ישראל כ"מ שהיו משה ואהרן מסיעים אותם היו נוסעים אחריהם שנא' אלה מסעי בני ישראל . לקיים מ"ש נחית כצאן עמך : (ג) אלה מסעי ה משל למלך שהיה בנו חולה הוליכו למקום אחר לרפאותו . כשחזרו התחיל אביו מונה כל המסעות ואומר כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך . כך אמר לו הקב"ה למשה מנה להם כל המקומות היכן הכעיסוני לכך נאמר אלה מסעי . ד"א אלה מסעי למה זכו ליכתב בתורה כל המסעות האלו על שקבלו את ישראל . ועתיד הקב"ה ליתן שכרן דכתיב (ישעיה לה) ישושום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת פרח תפרח ותגל וגו' . ומה מדבר על שקיבל ישראל כך המקבל תלמידי חכמים לתוך ביתו עאכ"ו . את מוצא עתיד המדבר להיות ישוב והישוב עתיד להיות מדבר . ומנין שעתיד הישוב להיות מדבר שנא' (מלאכי א) ואת עשו שנאתי ואשים את הריו שממה . ומנין שהמדבר עתיד להיות ישוב שנאמ' (ישעיה מא) אשים מדבר לאגם מים . את מוצא עכשיו אין אילנות במדבר ועתיד להיות שם שנא' (שם) אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ . ועכשיו אין דרך במדבר שכולו חול ועתיד להיות שם דרך שנא' (שם מג) אף אשים במדבר דרך בישימון נהרות . ואומר (שם לה) והיה שם מסלול ודרך ודרך הקדש יקרא לה לא יעברנו טמא והוא למו הולך דרך ואוילים לא יתעו : (ד) צו את בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם באים אל ארץ כנען זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה . ו מלמד שהראה הקב"ה למשה כל מה שהיה ועתיד להיות . הראה לו מדן עומד שמשון . וברק בן אבינועם מנפתלי . וכן כל דור ודור ודורשיו . דור דור ושופטיו . דור דור ומנהיגיו . דור דור ופושעיו . דור דור וצדיקיו שנאמר (דברים לד) ויאמר י"י אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך . מלמד שהראהו גיהנם . אמר משה מי נדונין בו . א"ל הרשעים והפושעים בי שנאמר (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' . התחיל משה מתיירא מן גיהנם א"ל הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבור . ומהו זאת הארץ לאמר א"ל הקב"ה למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם קיימתי לבניכם לכך נאמר לאמר : (ה) זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה . וכי הארץ נופלת והלא כתיב (קהלת א) והארץ לעולם עומדת . אלא כשבאו המרגלים והוציאו דבה על הארץ כעס עליהם משה . אמרו לו כל ישראל משה רבינו אילו היו המרגלים ב' ג' בדין הוא שנאמין שנא' (דברים יז) על פי שנים עדים או שלשה עדים . הרי הן י' (שם א) אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבינו לאמר עם גדול ורם ממנו כביכול אין בעל הבית יכול להוציא כליו משם . מה עשה הקב"ה נטל שר הארץ וכפתו והפילו לפניהם שנא' (שם) ראה נתן י"י אלהיך לפניך את הארץ . וכי לפניהם היתה אלא שהפיל שרה ואומר להם עלה רש אל תירא ואל תחת לא מן הנפילים ולא מן עם רב . כתיב (יחזקאל מח) ובהפילכם את הארץ זש"ה (תהלים טז) חבלים נפלו לי בנעימים אף נחלת שפרה עלי . חבלים נפלו לי אלו י"ב שבטים לפי שנתחלקה הארץ לי"ב שבטים שנא' (יחזקאל מז) גה גבול אשר תתנחלו את הארץ לשנים עשר שבטי ישראל . בנעימים בזכות התורה שנא' (משלי כב) כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך . ויש אדם שהוא נאה ולבושו כעור . הוא כעור ולבושו נאה . וישראל הם נאים לארץ והארץ נאה להם לכך כתיב אף נחלת שפרה עלי וכה"א (איוב כט) צדק לבשתי וילבשני : (ו) כתיב (יהושע ז) ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לי"י אלהי ישראל . ז א"ל עכן בשביל דבר זה שאתה אומר אני מת . כיון שראה עכן כך אמר בלבו עכשיו אני נלכד בגורל איני מאמין ונחשב כזבן לפני יהושע . ח באותה שעה א"ל עכן למה תפיל גורלות ביני ובין בני ביתי אני אפיל הגורל בינך ובין פנחס אם לא יעלה הגורל על שניכם אף אני מאמין . באותה שעה אמר יהושע בני שים נא כבוד לי"י אלהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני . אמר ליהושע אתה

יד יוסף פכ"ג א תנחומא ס"ו : ב פדר"א פ' כ"ט : ג ילקוט שמות רמז קס"ח : ד תנחומא ס"ו : ה תנחומא ס"ו : ו ילקוט איוב רמז תתקי"ו : ז תנחומא ס"ז : ח תד"א ה"א פ' י"ח . ירוש' פ"ו דסנהדרין ובבלי מ"ג :

מתנות כהונה

אתה דורש הגל הנה כדמפרש ואזיל ובתנחומא לא גרס ליה : לכו ושאלו כו' . אמר כן למען יבינו כי גם הם יברחו : במה כמו כל כמה ואולי שצריך להיות במה כלו' בשביל מה שהייתי עמכם : אין מכניסין כו' . בימות החמה : כאן הוקרנו . והוא ל' קרירות : מלמד שהראה כו' . דייק מלת זאת כזה שמראה באצבע דבר דבור בטעמו ונימוקו או י"ל דיליף כעין ג"ש זאת מזאת הארץ אשר נשבעתי דלקמן שזה עיקר הדרוש עם הפסוקים שלאחריו ונדרשו בספרי והביאו רש"י ז"ל בפ' וזאת הברכה : בעל הבית כו' . כלומר בעל העולם ברוך הוא ודייק כינוי ממנו כלפי מעלה דאל"כ הלא גם פרעה ומצרים היו חזקים ורבים מהם : שאתה אומר אני מת . בתמיה מה עשית כיון כו' : ונחשב כו' . עשה עצמו כאילו אינו מאמין שהגורל אמת ובתנחומא

עץ יוסף

לאחרים . ואחריתה לא תברך שלכן גלו תחילה כדלעיל . וסידי משה כתב לפי שבא"י כתיב ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד וגו' . משא"כ הם שנטלו בראשונה מעבר לירדן אינה מבורכת כל כך כמו א"י :

סדר מסעי

פרשה כג (א) הלכה כו' קאי על הפסוק כי אתם באים אל הארץ . ודרש כל הדרשות על שירתו נלכד בשבת . ולפיכך מביא הלכה זו גבי מסעות וכבישת א"י דכתיב עד רדתה אפי' בשבת : ליסטים גזלנים : כשבקש שאול להרגו ברח . בשבת כדאי' בכלי יקר בשם המדרש : במה שהייתי עמכם . כלו' בשביל מה שהייתי עמכם : שנא' נחש שרף ועקרב . ולעיל מיניה כתיב המוליכך מארץ מצרים כו' המוליכך במדבר כו' : (ב) מהו נחית . שלשון נחייה שייך באדם המתנהג בנחת רוחו ורצונו ע"פ המנהיגו . אבל צאן ובהמה מצינו בהם לשון הנהגה והנהלה ונסיעה כמ"ש נוהג כצאן יוסף . ויסע כצאן . לכן דריש ליה בנוטריקון : נוטריקון דנוטריקון הוא אחד מל"ב מדות שהתורה נדרשת בהן . ומהו הנוטריקון דרבי אליעזר אומר ניסים כו' . ודרבי יהושע אומר נפלאות כו' . והני תיבות דבר אחר נחית שקודם ר"א הוא מיותר : נסים עשית להם . במכות מצרים . חיים נתת להם במכת בכורות שפסח ה' עליהם והצילם : נפלאות עשית להם . בארץ חם . וע"י כן חירות נתת להם . וימינו הושיע להם בים . ותלוי ראש נתת להם כדכתיב כי תשא את ראש כו' וכדאי' שם במדרש . תלוי ראש פי' הגבהת הראש . ר"ל גדולה וכבוד : חסידים הם הכהנים כדכתיב תומיך ואוריך לאיש חסידך . ישרים הם הלוים כמ"ש (ד"ה ב' כ"ט) כי הלוים ישרי לבב . תמימים הם צדיקי ישראל : אין מכניסין אותה לצל הקורה . בימות החמה : בלא אוצרות שלא היו ע"פ הכנת הטבע לזרוע ולקצור כי אם שניתן להם מן שמים ע"י נס אלהי : היו נוסעים אחריהם . כבע"ח הבלתי חושבים מאומה אחרי מנהיגם כי אם נמשכים אחריו : (ג) כאן הוקרנו לשון התקרר והצטנן : כך א"ל הקב"ה למשה מנה להם כו' . משום שבמסעות אלו אירע ברובם צרות אשר מצאו בהם . לכן שב ה' ומזכירם כביכול כמצטער על אשר נצטערו בכל אחד מהמקומו' (אלשי"ך) : ומה מדבר שאין בו דעת ועושה רק כפי טבעו וכפי רצון ה' וגזירתו . המקבל ת"ח בבהירתו מרצונו עאכ"ו : אין דרך במדבר שכולו חול והשיירה אינה מהלכת אלא בלילה לאור המזל ועתיד להיות שם . כצ"ל (א"א) וכ"ה בתנחומא . שהחול דרכו להיות חוזר ומכסה מקום פרסות רגלי אדם ובהמה שדרכו עליו . ולכן לא נמצא דרך במדבר : (ד) מלמד שהראה הקב"ה למשה כו' . מלת זאת דריש . דמשמע כזה שהוא מראה באצבע . או יש לומר דיליף כעין גז"ש זאת מזאת הארץ אשר נשבעתי (דברים ל"ד) שזה עיקר הדרוש עם הפסוקים שלאחריו ונדרש בספרי והביאו רש"י ז"ל בפ' ברכה : מלמד שהראהו גיהנם . בספרי ברכה למד מתיבת עיר התמרים היא צוער . ודריש צוער לשון צער : התחיל משה מתיירא מן גיהנם . נראה שיראתו היה שלא יעבור דרך גיהנם לג"ע . וכמו שפי' האלשי"ך ע"ש בארוכה : קיימתי לבניכם שכיון שנכבשה ארץ סיחון ועוג וגם הראהו הקב"ה למשה את כל הארץ . כאילו כבשו כל א"י הוא : (ה) הרי הן עשרה . ואף שיהושע וכלב שהכחישום ג"כ שנים ותרי כמאה . מ"מ הרי לא הכחישום בגוף הדבר שהערים גדולים כו' ובני ענקים שמה . רק אמרו עלה נעלה וכו' . והרי זה כמחלוקת באומדן הדעת . דאזלינן בתר רוב דעות : עם גדול ורם ממנו כביכול אין בעל הבית . כלו' בעל העולם כולו הוא הקב"ה . ודייק ממנו כינוי כלפי מעלה : כתיב ובהפילכם את הארץ . זה ג"כ ראיה שכתב בהארץ לשון נפילה משום שאז מפיל שריהם . ועל לשון בנחלה דרש נחלת שפרה כו' : גה גבול פי' זה גבול והגימ"ל הוא במקום ז' באטב"ח : הם נאים לארץ . כי הארץ היא קדושה ולא תוכל להכיל בקרבה כי אם אנשים קדושים כמ"ש ולא תקיא וגו' כאשר קאה וגו' : (ו) כתיב ויאמר יהושע כו' . דרש זה נמשך על פסוק (במדבר ל"ד י"ג) זאת הארץ אשר תתנחלו אותה בגורל : בשביל דבר זה שאתה אומר אני מת . פי' שהכחיש את יהושע . ובשביל הוא לשון בתמיה וכי על פיו אני חי : וכיון שראה עכן כך . פי' שראה שרוצה להפיל גורל . אמר בלבו עכשיו אני נלכד בגורל ויראו הכל שאני חייב . אלא לא אניח להפיל גורל כי איני מאמין בגורל וטוב לי להיות שקרן בעיני יהושע לבד . אבל אם יפיל גורל אהיה שקרן בעיני כל ישראל : בינך ובין פנחס כו' . ר"ל שאמר שכמו שזה הגורל באתה ופנחס על כרחך

אתה הגד נא לי מה עשית . מיד נפל מחלוקת בישראל ועמדו שבט יהודה במריבה והרגו ישראל כתות כתות . כיון שראה עכן כך אמר בלבו כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ואני על ידי נהרגו כמה אנשים מישראל אני חוטא ומחטיא מוטב אני אודה לפני הקב"ה ולפני יהושע ואל תבא תקלה על ידי . מה עשה עכן עמד והשמיע קולו לכל הקהל והסו כל הקהל לפניו ואמר ליהושע (שם) אמנה אנכי חטאתי לי"י אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי לא זאת בלבד אלא כבר מעלתי באחרות . א"ל יהושע ואני כך הייתי יודע שהדבר תלוי בך אלא הגד נא ואל תכחד ממני . א"ל וארא בשלל אמר הסתכלתי מה שכתוב בתורה (דברים כ) ואכלת את שלל אויביך . אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם . ואל האמר שאני עני והייתי צריך שאין בשבט עשיר ממני . מיד (יהושע ז) וישלח יהושע מלאכים וירצו האהלה והנה טמונה באהלו והכסף תחתיה. מפני מה שלח יהושע כדי שלא יגנבו אותם שבט יהודה ולא יוסיפו במחלוקת . לפיכך שלח יהושע מהרה ויביאום אל יהושע ואל כל בני ישראל . ויציקים לפני י"י מהו ויציקום ט שהכמן לפני המקום ואמר יהושע לפני הקב"ה רבש"ע בשביל אלו כעסת על בניך הרי הם נתונים לפניך . מיד ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו כדי לרדותן . ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו לשריפה . וכל ישראל עמו לראות בדינו כדי שלא יהיו רגילים לעשות כן . ויעלו אותם עמק עכור ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך י"י ביום הזה . י היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב ויש לך חלק בו . (שם) וירגמו אותו כל ישראל אבן הוא לבדו . וישרפו אותם באש בממונו הכתוב מדבר שכן נאמר לו מפי הגבורה והיה הנלכד בחרם ישרף באש אותו ואת כל אשר לו . א"כ מה ת"ל וירגמו אותו ואת כל אשר לו . מלמד שהודה עכן שבשבת גנב והוציאה מיריחו והטמין בתוך אהלו ונסקל על חלול שבת ונשרף על שמעל בחרם . ומנין את מוצא שכן הקב"ה אמר ליהושע ראה נתתי בידך את יריחו ואת מלכה גבורי החיל וסבותם את העיר כל אנשי המלחמה הקף את העיר פעם אחת כה תעשה ששת ימים ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות היובלים וגו' יא ללמדך שבשבת נכבשה חומת העיר . דבר זה עשה יהושע מדעתו והסכים הקב"ה על ידו . אמר יהושע יב השבת קדש דכתיב (שמות לא) ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם . וכל מה שנכבשנו יהא קדש שנא' (יהושע ו) וכל כסף וזהב וכלי נחשת [illegible] קדש הוא לי"י אוצר י"י יבא . ומנין שהסכים על ידו שנא' (שם) והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה' . באותה שעה וישב י"י מחרון אפו . עליו נאמר (משלי טז) חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה זה יהושע שהשיב חרון אף י"י מישראל : (ז) כי אתם באים אל הארץ כנען . יג הלכה עד שלא נכנסו לארץ כיצד היו מברכין על המזון . שנו רבותינו עד שלא נכנסו לארץ ישראל היו מברכין ברכה אחת הזן את הכל משנכנסו לארץ ישראל היו מברכין על הארץ ועל המזון . משחרבה הוסיפו בונה ירושלים . יד משנקברו הרוגי ביתר הוסיפו הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה . ואין לך חביבה מכולם יותר מברכת על הארץ ועל המזון . שכך אמרו חכמים ז"ל כל מי שאינו מזכיר בברכת המזון על הארץ ועל המזון ארץ חמדה וברית ותורה וחיים לא יצא ידי חובתו . אמר הקב"ה חביבה עלי ארץ ישראל יותר מן הכל למה שאני תרתי אותה וכה"א (יחזקאל כ) ביום ההוא נשאתי ידי להם [וגו'] ארץ אשר תרתי להם זבת חלב ודבש צבי היא לכל הארצות וכה"א (ירמיה ג) ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים . את מוצא כשהרג יהושע אותם המלכים א"ר ינאי הכהן ס"ב היו שם ל"א ביריחו ול"א בימי סיסרא . טו כשהלך להלחם עם ישראל נהרגו אף הם עמו . למה שהיו מתאוים לשתות מים מן א"י . ובקשו מן סיסרא ואמרו לו בבקשה ממך נבוא עמך למלחמה . כל מלך שהיה מבקש לילך למלחמה היה משלם ושוכר פועלים בכסף שיעזרו אותו . אמרו לסיסרא אין אנו מבקשין ממך כלום אלא נבוא עמך בחנם שאנו מתאוים למלאות כרסינו מן מים של אותה הארץ שנא' (שופטים ה) באו מלכים נלחמו אז נלחמו מלכי כנען בתענך על מי מגדו בצע כסף לא לקחו . להודיעך שאין חביבה כא"י . א"ל הקב"ה למשה הן הארץ חביבה עלי שנא' (דברים יא) ארץ אשר י"י אלהיך דורש אותה תמיד וישראל חביבין עלי שנא' (שם ז) כי מאהבת י"י אתכם אמר הקב"ה אני אכניס את ישראל שהן חביבים עלי לארץ שחביבה עלי שנא' כי אתם באים אל הארץ כנען : (ח) כי אתם באים אל הארץ כנען טז זש"ה (במדבר כג) לא איש אל ויכזב . ד"א לא איש אל איש עושה לאל שיכזב לא בן עמרם עשה אותו לחנחם הוא שהוא אומר (דברים ט) הרף ממני ואשמידם עמד בן עמרם ועשה אותו להתנחם שנאמ' (שמות לב) וינחם י"י על הרעה . יז ד"א לא איש אל ויכזב כשהוא אומר להביא טובה על ישראל אע"פ שדור חייב אינו מאחר . וכשהוא אומר להביא רעה חוזר בו ההוא אמר ולא יעשה . תדע אמר לאברהם (בראשית טו) הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך ועשה כן שנא' (דברים א) י"י אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב . א"ל ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו' ולא עשו אלא ר"י שנים הוי לא איש אל ויכזב בטובה אבל ברעה ההוא אמר ולא יעשה

אמר

יד יוסף ט סנהדרין מ"ד וילקוט יהושע : י מס' שמחות פ"ב. פדר"א פ' ל"ח : יא ירוש' פ"ק דשבת וסדע"ר פ' י"א : יב לעיל פי"ד : יג תנחומא ס"ו. זוהר עקב דף רע"ד : יד ב"ב קכ"א. איכה רבתי פסוק בלע ס' : טו ילקוט שופטים רמז נ"ב : טז תנחומא ס"ז. ירוש' תענית פ"ב : יז ב"ר פ' נ"ג. תנחומא וילקוט וירא. שוח"ט מזמור י"ג :

ענף יוסף

הקב"ה הייך אין אתה מסתלק מן העולם עד שתנקם מהם שנא' נקום וגו' ואחר תאסף : (ז) [משנקברו הרוגי ביתר כו'] הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה כתב השל"ה נראה שתיקנו הטוב והמטיב שלא תאמר כיון שלא הסריחו אין כאן צורך לקבורה . אבל באמת הקבורה איננה צורך הגוף לבד רק ג"כ צורך הנפש . כי כל זמן שלא ישוב העפר אל הארץ לא תשוב הרוח אל האלהים . לכן תיקנו המטיב שנתנו לקבורה . והסמיכוהו לברכת המזון שהוא יתן אל לבו כי סופו לסרוח שסרי באלו השביע לגם שלא הסריחו.. ולכן לא ימלא בטנו כבטן רשעים ע"ש באורך :

מתנות כהונה

ובתנחומא לא גרים ליה : והסו שתקו כד"א ויהס כלב : אלא הגד נא וגו' . כלומר אימא לי גופא דעובדא היכי הוה : שאין בשבט עשיר כו' . מדכתיב ואחמדם קדייק שאם היה עני לא משום חמדה לקחה אלא משום דוחק עניותו : יגנבו כו' . ויאמרו שלא לקח כלום אלא מאימת קידוש השם שלא יהרגו עוד מישראל אודה לומר כן : כדי לרדותן . פי' יראו ויקחו מוסר וכן הוא בפ' נגמר הדין : א"כ מאחר דכתיב וישרוף למה רגמוהו : ומנין את מוצא כו' . מנלן דהאי וירגמו היה בשביל חילול שבת דלמא דינו היה ברגימה ושריפה ואע"פ דלא כתיב ברישא אלא וישרוף היינו לומר אחר הסקילה ורבים כן שחסר הדיבור בהן וסמיך קרא אדסיפיה : ששת ימים . וסיפיה דקרא וביום השביעי וגו' שהסכימו מן השמים : באותה שעה . שמצרף שכן : עד שלא נכנסו גרסי' . ועיין כל זה בפ' שלשה שאכלו . נראה דה"ג שלשה שתלתי הותה : פירוש נמעתי תוהה ניהי . וגם ני' הספר יש לפרש מלשון תרו את הארץ כלו' עברתי עליה לארכה ולרחבה להטיבה בכל דבר : לא בן עמרם עשה . ופי' הכתוב לא איש אל ויכזב ואעפ"כ על

יד

עץ יוסף

כרתך אינו אמת . כן זה הגורל שפסר שאינו אמת רק מקרה בעלמא וסיך מגווה בזה מאת המקום : והסו שתקו . כמו ויהס כלב . ולמד שהשמיע קולו מדכתיב ויען עכן אין עניה אלא בקול רם : והסו כל הקהל לפניו ואמר ליהושע . דרש ויען עכן את יהושע ויאמר דעניותא הלא בקול רם היה להשתיק העם אל יהושע ואח"כ דברו היה אל יהושע ויאמר : כבר מעלת באחרות . בירושלמי פ"ו דסנהדרין אי' בארבע חרמים מעל . בחרם כנעני מלך ערד . בחרם סיחון ועוג . בחרם מדין . בחרם יריחו . ובב"ר פ' פ"ה אי' חרמו של עמלק . וחרמו של סיחון ועוג . וחרמו של יריחו . וחרמו של כנעני . ובגמרא דילן בפ' נגמר הדין גרסי' שלש חרמין שנים בימי משה ואחד בימי יהושע כו' . רי"א ה' ד' בימי משה וא' בימי יהושע . וע' לעיל סדר חקת : אלא הגד נא לי . אימא לי גופא דשבדא היכי הוה : א"ל וארא בשלל . בס' מנחת שי ואדרה קרי והספר בה"א רומזת למה שאמר הסתכלתי כו' ר"ל הסתכלתי מ"ש בה' חומשי תורה ואכלת את שלל כו' : הסתכלתי מ"ש בתורה כו' . וערבו עלי ד"ת מד"ם גזרתך שנגזרת . כן הביא הכלי יקר בשם מחז"ל : ואל תאמר שאני עני כו' . דייק מדכתיב ואחמדם . שאם היה עני לא משום חמדה לקחם אלא משום דוחק עניות : שלא יגנבו כו' . ויאמרו שלא לקח כלום . אלא מאימת קודם השם שלא יהרגו עוד מישראל אודה לומר כן : מהו ויציקום נ"ל ויליקום בלא וא"ו שיהושע הוא שהכמן בקרקע כמשאחז"ל כו' : כדי לרדותן שיראו את קלקולו ויזהרו בעצמן ולא יוסיפו למעול בחרם (רש"י) וזה שאמר המדרש על בניו ובנותיו שהם לא נהרגו . אלא הביאום לראות בדינו כדי לרדותם . אבל הכסף והזהב ואת האדרת ושורו וחמורו וצאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו לשריפה . וכמו שאמר לקמן וכל ישראל עמו לראות בדינו שיזהרו שלא לעשות כן : בממונו הכתוב מדבר . היינו הכסף והזהב והאדרת ושורו כו' כמש"ל : א"כ מה ת"ל כו' . ר"ל א"כ כיון שהקב"ה נוח והיה הנלכד בחרם ישרף באש אותו . למה סקלוהו . ומפני שהודה עכן שחלל את השבת . שיריחו נכבשה בשבת והוא הוציא החפצים מיריחו והטמין בתוך אהלו . והקב"ה נוח על השריפה ולא על הסקילה משום שלא היו עדים והתראה . אבל יהושע רצה להצילו לחיי עוה"ב . לכן סיקלו ג"כ כדי שיהיה לו כפרה גם על חילול שבת : ונסקל על חילול שבת . ואחר כך שרפו אותו : ומנין את מוצא . פי' ומנין אתה למד שנכבשה יריחו בשבת : שבשבת נכבשה . השביעי משמע השביעי הידוע והוא שבת : שהסכים על ידו . מן השמים : באותה שעה . כשעשה הדין נשכך אז כעס ה' מחרון אפו . פ"מ שהסכים על ידו : (ז) שנו רבותינו כו' . עיין ברכות מ"ח וברבינו הרא"ש סי' כ"ב וצ"ע : משנכנסו לארץ היו מברכין על הארץ ועל המזון . ובפ"ג שאכלו גרסי' יהושע תיקן להם לישראל ברכת הארץ כשנכנסו לארץ . וכתב בשבולי הלקט לפי שראה את משה רבינו ע"ה שחמד לכנס לארץ ישראל . וגם אבות העולם חמדו ליכנס שם כיון שזכה הוא ליכנס שם תיקן בברכת הארץ ארץ חמדה : משחרבה כו' ובגמרא שם אי' דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים . וכתב הטור דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך . ושלמה תקן ועל הבית הגדול וכו' . ועכשיו בגלות שינו ממטבע שטבעו דוד ושלמה שאנו מבקשים להחזיר המלכות ולבנות הבית . והם היו מבקשים להמשיך שלות הארץ והמלכות והבית ע"כ : משנקברו הרוגי ביתר כו' . שהיתה עיר גדולה לאלפים . והיו בה אלפים ורבבות מישראל ואח"כ גברה מלכות רומי עליהם ולכדום ונהרגו כולם ואז נגדעה לגמרי קרן ישראל ונשארה נבלתם מאכל לעוף השמים זמן רב והיתה חרפה גדולה לישראל בדבר זה עד שישבו ר"ג ובית דינו כמה ימים בתעניות ובזבזו אוצרות הרבה עד שניתנה להם רשות לקברם . ואז תקן ברכת הטוב והמטיב על רוב הטובה הזאת : כל מי שאינו מזכיר בברכת המזון כו' ארץ חמדה וברית ותורה כו' . הטעם שצריך להזכיר חמדה כתבתי לעיל . וברית צריך להזכיר לפי כשנימול אברהם כרת ה' אתו ברית לתת לו את הארץ . וצריך שיזכיר בה תורה שנא' ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו . וז"ל ספר האמונה והבטחון בברכת הארץ אחר שהזכיר בה ארץ חמדה טובה ורחבה צריך שיזכיר בה ברית. וטעם הדבר לפי שכיון שנכנסו ישראל לארץ נצטוו' יהושע למול את בני ישראל שנ' בעת ההיא אמר ה' וגו' ושוב מול וגו' . לכן צריך לסמוך ברית לארץ מיד. ואח"כ תורה ועל תורתך שלמדתנו לפי שלא היתה התורה שלמה אלא בא"י שהרי הרבה מצות תלויות בארץ . ועי' ברכות מ"ח תוס' ד"ה ברית ותורה : תרתי אותה מלשון הכתוב לתור להם מנוחה . כלו' עברתי עליה לארכה ולרחבה להטיבה בכל דבר : ששים ושנים היו . עיין בב"ר פ' נ"ג סי' י"ד וסוף פ' פ"ה : שנא' באו מלכים נלחמו אז נלחמו כו' שקשה כפל לשון במקרא באו מלכים נלחמו אז נלחמו מלכי כנען אלא בא לומר כי היה הסך שלהם כסך הוא של המלכים שאז נלחמו בימי יהושע ל"א מלכי כנען : (ח) זש"ה לא איש אל ויכזב . לא איש עושה לאל שיכזב לא בן עמרם . כצ"ל וכן הוא בתנחומא . ובירושלמי דתענית הגי' יותר ברורה וז"ל לא איש הוא שעשה דבריו של אל כאילו אינן למה יחרה אפך בעמך . ובן אדם ויתנחם לא בן עמרם הוא שעשה לאל שיתנחם וינחם ה' על הרעה וגו' עכ"ל . ולא שינה מרע"ה הכוונה והכזיבה . אלא שמתחלה כן היה רצון האלהי . רק נתכוון לשיבקש משה רחמים על הדבר למצוא להם זכות

וכמ"ש

אמר לישראל (הושע א) כי אתם לא עמי וחזר ואמר (שם) ואמרתי ללא עמי עמי אתה. ההוא אמר ולא יעשה אמר לאברהם כי לך ולזרעך אתן וגו' ולא חזר בו שנא' כי אתם באים אל ארץ כנען והכניסם לארץ: (ט) כי אתם באים (במדבר לג) והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם. יח זש"ה (איוב לה) מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו. מלפנו מבהמות ארץ אמר להם הקב"ה למדו מפרו של אליהו שבשעה שאמר אליהו לעובדי הבעל (מ"א יח) בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה כי אתם הרבים נתקבצו ת"נ נביאי הבעל ות"נ נביאי האשרה ולא יכלו לזוז את רגלו מן הארץ. ראה מה כתיב שם (שם) ויתנו לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר האחד וינתחוהו וישימו על העצים ואש לא ישימו ואני אעשה את הפר האחד ואנתחהו ואש לא אשים. מה עשה אליהו אמר להם בחרו שני פרים תאומים מאם אחת הגדלים על מרעה אחד והטילו עליהם גורלות אחד לשם וא' לשם הבעל ובחרו לכם הפר האחד. ופרו של אליהו מיד נמשך אחריו. והפר שעלה לשם הבעל נתקבצו כל נביאי הבעל ונביאי האשרה ולא יכלו לזוז את רגלו עד שפתח אליהו וא"ל לך עמהם. השיב הפר וא"ל לעיני כל העם אני וחבירי יצאנו מבטן אחד מפר אחד ונדלנו במרעה אחד והוא עלה בחלקו של מקום ושמו של הקב"ה מתקדש עליו ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי. א"ל אליהו פר פר אל תירא לך עמהם ואל ימצאו עלילה. שכשם ששמו של הקב"ה מתקדש על אותו שעמי כך מתקדש עליך. א"ל וכך אתה מיעצני שבועה איני זז מכאן עד שתמסרני בידם שנא' (שם) ויקחו את הפר אשר נתן להם ומי נתן להם אליהו. ואתה למד מאליהו שאמר להם ויתנו לנו שנים פרים. ועוד א"ל בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה. ולבסוף כתיב ויקחו את הפר אשר נתן להם לכך כתיב מלפנו מבהמות ארץ. ומעוף השמים יחכמנו אמר הקב"ה למדו מן העורבים שהיו מכלכלין את אליהו שנא' (שם יז) ואת העורבים צויתי לכלכלך שם. יט ומהיכן היו מביאין לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב משלחנו של יהושפט. ולא היו רוצים אותם עורבים ליכנס בביתו של אותו רשע אחאב להוציא משלחנו כלום בשביל אותו צדיק מפני שהיה בביתו ע"ז הוי מעוף השמים יחכמנו. אמר הקב"ה למדו מפרו של אליהו ומן העורבים ואל תפנו אל האלילים להסתכל בם. מנין ממה שקרינו בענין והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם: (י) כי אתם באים אל הארץ כנען. כ זש"ה (ירמיה ב) הדור אתם ראו דבר י"י המדבר הייתי לישראל. אל תהי קורא המדבר אלא המדבר הייתי לישראל. מאפליה מהו מאפליה כא שמא אמרתי להכנים אתכם לארץ והלקשתי אתכם שאין מאפליה אלא לשון הלקשה כענין שנאמר (שמות ט) והחטה והכוסמת לא נכו וגו'. הרי אתם נכנסים לתוכה כי אתם באים אל הארץ כנען. מהו כנען ארץ של פרקמטיא שבה סחורה כשם שאתה אומר (ישעיה כג) אשר סחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ: (יא) זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה כב מהו לכם. לכם היא ראויה. משל למלך שהיו לו עבדים ושפחות והיה משיא לעבדיו שפחות מן אוסיא אחרת ולשפחותיו עבדים מן אוסיא אחרת. עמד המלך וחשב בדעתו אמר העבדים שלי והשפחות שלי כג מוטב שאשיא עבדי לשפחותי שלי לשלי. כך כביכול אמר הקב"ה הארץ שלי שנא' (תהלים כד) לי"י הארץ ואומר (ויקרא כה) כי לי הארץ. וישראל שלי הם שנאמר (שם) כי לי בני ישראל עבדים. מוטב שאנחיל ארצי לעבדי שלי לשלי לכך נאמר זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה. זש"ה (תהלים קיא) כח מעשיו הגיד לעמו א"ל הקב"ה לישראל יכול הייתי לבראות לכם ארץ חדשה אלא בשביל להראות לכם את כחי אני הורג את שונאיכם מפניכם ונותן לכם את ארצם. לקיים מה שנאמר כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים: (יב) והקריתם לכם ערים. כד זש"ה (שם כה) טוב וישר י"י על כן יורה חטאים בדרך (שם) זכור רחמיך י"י וחסדיך. אמר דוד רבש"ע אלולי חסדיך שקדמו לאדה"ר לא היה לו עמידה שנא' (בראשית ג) כי ביום אכלך ממנו מות תמות. ולא עשית לו כן אלא הוצאת אותו מג"ע וחיה תתק"ל שנה ואח"כ מת. מה עשית לו גרשת אותו מג"ע שנא' (שם) ויגרש את האדם. ולמה נתגרש על שהביא מיתה על הדורות והיה חייב למות מיד אלא שרחמת עליו וגרשתו כדרך הרוצח בשגגה שגולה ממקומו לערי מקלט לכך נאמר זכור רחמיך י"י וחסדיך וגו'. כיון שעמד משה וא"ל הקב"ה והקריתם לכם ערים אמר משה רבש"ע זה שהרג נפש בשגגה בצפון או בדרום מנין יודע היכן ערי מקלט שיהא בורח לשם. א"ל (דברים יט) תכין לך הדרך כה תכוין לך הדרך שלא יהיו טועים וימצא אותו גואל הדם ויהרגהו (שם) ולו אין משפט מות. עוד א"ל היאך. א"ל העמד להם איסטליות מכוונות לערי מקלט שיהא יודע לילך לשם ובכל איסטליות רשום עליה רוצח לערי מקלט שנאמר תכין לך הדרך. לכך אמר דוד (תהלים כה) טוב וישר י"י על כן יורה חטאים בדרך. כו אם לרוצחנין עשה שביל ודרך שיברחו וינצלו לצדיקים עאכ"ו (שם) ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו: (יג) ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה כז ולא בזדון ואם יהרוג בזדון ויאמר בשגגה הרגתי ויהא בורח לערי מקלט אמר הקב"ה אפי' בורח ונכנס במזבח שלי הרגו אותו שנא' (שמות כא) וכי יזיד איש על רעהו וגו'. ומי היה זה שברח למזבח ונהרג יואב שנא' (מ"א ב) והשמועה באה עד יואב וגו' אל אהל ה' וא'מר (ש"ב כג) תחכמוני ראש השלישי לא היה יודע שכתוב בתורה (שמות כא) וכי יזיד איש על רעהו וגו' שהלך והחזיק בקרן המזבח. אלא אמר כח הרוגי ב"ד אין נקברין בקברות אבותיהם אלא הם לעצמן מוטב לי שאמות כאן ואקבר בקברות אבותי. (מ"א ב) וישב בניהו את המלך דבר לאמר כה דבר יואב ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו והסירות דמי חנם אשר שפך יואב מעלי ומעל בית אבי. ולמה נהרג שכן צוהו דוד אביו (שם) וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל לאבנר בן נר ולעמשא בן יתר ויהרגם. כט מה עשה לו את מוצא בשעה שכתב דוד ליואב (ש"ב יא) הבו את אוריה אל מול פני המלחמה החזקה ושבתם מאחריו ונכה ומת. עשה כך נהרג נתקבצו כל ראשי החילים על יואב להרגו שהיה ראש הגבורים שכך כתיב בו (שם כג) אוריה החתי כל שלשים ושבעה. הראה להם את הכתב ולפיכך כתוב את אשר עשה לי יואב בן צרויה ואשר עשה וגו'. היו סבורין כל ישראל שדוד צוהו להרגו שהיה אבנר בן דודו של שאול לפיכך כתיב (שם ג) ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע. עמד דוד וקלל את יואב וידעו כל ישראל שלא היה מדוד ונתפייסו וצוה לשלמה בנו שיהרוג אותו שהיה יואב בן אחותו של דוד והיה מבקש להביאו לעוה"ב כיון

שבקש

יד יוסף יח תנחומא ס"ז. וילקוט מ"א רמז רי"ד: יט וויק"ר פ' י"ט. ילקוט מלכים רמז ר"ט: כ תנחומא ס"ז: כא לעיל פ"א סי' א': כב תנחומא ס"ז: כג סדא"ז פ"ב: כד תנחומא ס"ז: כה מכות י'. וילקוט תהלים פסוק טוב וישר: כו ילקוט תהלים פסוק טוב וישר: כז תנחומא ס"ז: כח ירוש' מכות פ"ב: כט ילקוט ש"ב רמז קמ"א:

מתנות כהונה

יד בן אדם יתנהם חה ע"י מרע"ה: **ממה** שקרינו בענין. והורשתם: **אלא** המדבר. לשון דבור כלומר כמדבר לבד ואינו מקיים ובתנחומא מאריך יותר ע"ש ובתנחומא ר"פ במדבר משמע שהוא לשון מדבר ממש: **והלקשתי** ואחרתי ועכבתי כמד"א יורה ומלקוש ועיין בפ' במדבר פ"א: **אוסיא**. משפחה ויחוס ובערוך פי' שדה והוא כמו שדה אדם שדה מואב: **איסטליום** פי' הערוך כתבים ויש ספרים גרסי' איטלים והם עמודים: **ואומר** תחכמוני כו'. קושיא היא כלו' והלא יואב היה חכם גדול לא היה יודע כו': **מה** עשה לו. יואב לדוד: **ולפיכך** כתיב כו'. שגלה מסתרו לישראל: **שנעשה** כאשה. שמות סופר הוא במקום הזה ובפ' נגמר הדין ובילקוט ל"ג ליה ונתגלגלה הגי' הירושלמי שגורס בפ"ק דקידושין:

ומחזיק

עץ יוסף

זכמ"ש בפ' א"ע כיון שאמר לו הרף ממני אמר משה דבר זה תלוי בי (יפ"ת): **כה יהיה זרעך** ועשה כן. ר"ל אע"פ שחטאו בעגל: **אמר לאברהם** ידוע תדע כו'. וע"י גרת השעבוד זעקו אל ה' ותעל שועתם אל האלהים וינחם על הרעה (יפ"ת): **ר"י שנים** עי' בתנחומא פ' בא סי' ט' ומ"ש שם: **אמר ליצחק** כי לך ולזרעך. כצ"ל: (ט) **כי** אתם באים אל הארץ מה כתיב למעלה מן הענין והורשת' את כל כצ"ל וכ"ה בתנחומא: **מלפנו מבהמות** ארץ כו'. כי הפר של שם הלך בזריזות ושל בעל לא רצה לילך. ועי' בכלי יקר על כ"כ שהאריך: **ות"נ** נביאי אשרה. נ"ל ת' נביאי אשרה: **ויתנו** לנו שנים פרים. ומדכתיב ויתנו לנו דייק המדרש שא"ל שהם יבחרו השני פרים ולא הוא. ומדכתיב שנים פרים ולא אמר שני פרים. לגלות שהיו מאם אחת וז"ש שנים בהשואה אחת: **בחרו שני** פרים תאומים מאם אחת. פי' תאומים שוים בכל דבר. כמו ויהיו תואמים (שמות כ"ו). דאי כפשוטו מאם אחת ללא צורך: **הגדלים על** מרעה אחד. ובתנחומא אי' על אבוס אחד: **והטילו עליהם** גורלות אחד לשם ואחד לשם הבעל. נראה דכל זה הוא מיותר. דאי על פי' הגורל מאי קאמר תו להם בחרו לכם הפר האחד. ולפ"ז נ"ל מ"ש המדרש והפר שעלה לשם הבעל פי' שנבחר לשם הבעל: **השיב הפר** וא"ל כו'. כתב התורת חיים בפ"ו דעירובין לא שהפר היה מדבר כן בפיו שאין כל חדש תחת השמש. אלא שהקב"ה נתן אז הטבע בלב הפר שלא ילך משם כאילו אינו רוצה ללכת מחמת שנבחר לבעל. וכשאמר לו אליהו פר פר אל תחוש כו' אז ביטל הוא יתב' את הטבע ההוא והלך. וכ"ז עשה ה' כדי שיראו ישראל וילמדו מוסר מן הפר הזה. וכעין זה הוא בחמורו של רבי פנחס בן יאיר שלא רצה לאכול עד שעישרו תחילה. שהשי"ת נתן אז הטבע לחמור שלא יאכל עכ"ל: **שנא'** ויקחו את הפר אשר נתן להם. שאם בא לומר שהם חלקו כבוד לאליהו ואמרו מה שתרצה תתן לנו ואליהו נתן להם אחד מהם. א"כ הכוונה אשר בשבילה אמר אליהו בחרו לכם הפר האחד נתבטלה. אע"כ שהפר לא רצה לילך עד שמסר אליהו אותו בידיו (הרדב"ז): **משלחנו** של יהושפט. ובסנהדרין קי"ג ובחולין ה' אית' שהביאו לו מבי טבחי דאחאב: **להוציא** משלחנו כלום. שלא רצו ליכנס לביתו של אותו רשע ליטול שום מזון לפי שהיתה מלאה מבעלים ואשרות. הרי מעוף השמים תחכמנו שאפי' בדבר שאין בו איסור גזילה לא רצו להוציא משולחנו של אחאב שלא ליכנס לביתו משום הבעלים ואשרות (כלי יקר): (י) **אלא** המדבר. לשון דבור כלו' כמדבר לבד ואינו מקיים: **והלקשתי** פי' ואחרתי ועכבתי. ואע"פ שלכאורה נראה שאיחר נתינת הארץ עד שימותו כל דור המדבר. י"ל שכיון שזה היה לטובתן כהני טעמי דאמר ברבה ובתנחומא בשלח. וגם כדי שלא ימות אחד מהם פחות מששים שנה אין זה נקרא איחור והלקשה: **כי אפילות הנה** בש"ר פי"ב כי אפילות הנה כי לקישות היו. ולא נמחו כל צרכן ומפני קטנותן לא הוכו בברד שהן רכות ויכולות לעמוד בפני הקשה: **מהו** כנען. ר"ל הא היתה ארץ ז' עממין ולמה קרא אותה רק על שם כנען. ומתרץ שנקרא כאן כנען ע"ש שהיא ארץ פרקמטיא לפי שהיא סמוכה לצור ולצידון ומצרים ראשי מקומות המסחר בים וביבשה בימיהם כידוע: (יא) **הארץ שלי** כי מיוחדת היא להשגחת אלהית כמ"ש עיני ה' אלהיך בה כי היא קדושה בעצם: **אוסיא** משפחה ויחוס. ובערוך פי' שדה בלשון יוני והוא כמו שדה ארם שדה מואב: **וישראל** הם שלי. שעומדים תחת השגחתי ולא תחת השרים לכן מוטב שאנחיל ארץ שלי לעבד שלי שלי לשלי. ועיין בתד"א ח"ב פ"ב: **לקיים מ"ש** כח מעשיו כו'. פי' זה שנתן נחלת שבעה עממין ולא ברא להם ארץ טובה אחרת. הוא כדי להגיד לעמו כח מעשיו: (יב) **זכור** רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה. מתחילת בריאת העולם. היינו לאדה"ר כדמסיק: **כדרך** הרוצח בשגגה. לכאורה קשה איך נידון מזיד כשוגג. שס"ל כדאי' בב"ר פ' י"ט שהיה כשוגג שנכשל תחלה בלא דעת ע"י האשה (נזה"ק עיין שם): **איסטליות** פי' בלשון יון ורומיי מצבת אבן וכותבים בה דבר הנצרך. ובלשון לעז (וועג ווייזער): **על אחת** כמה וכמה ידרך ענוים במשפט. כלו' ק"ו הדבר שכשמביא הקדוש ברוך הוא משפטים על ענוים וצדיקים הוא לטובה להם ואינו כי אם להדריכם במשפט זה בדרך ישרה (כמו המקלט להורגי נפש בשגגה לכפר עליהם) שילמדו ענוים דרכו: (יג) **ואומר תחכמוני** קושיא היא כלו' והלא יואב היה חכם גדול לא היה יודע כו': **מה עשה לו** שאם עשה לשני שרי צבאות. מה

עשה

שבקש שלמה להרגו אותו ל אמר יואב לבניהו לך אמר לשלמה אל תדינני בשני דינין אם תהרגני טול מעלי הקללות שקללני דוד אביך אם לאו הנח אותי בקללות. מיד ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו. א"ר יהודה כל הקללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד. זב מרחבעם בן שלמה שנא' (מ"א יב) והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה. וכתיב בזב (ויקרא טו) וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא. מצורע מעזיהו שנא' (דה"ב כו) ויהי המלך עזיהו מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית. מחזיק בפלך מאסא דכתיב (מ"א טו) רק לעת זקנתו חלה את רגליו שאחזתו פלאגרא. נופל בחרב מיאשיהו שנא' (דה"ב ל"ה) ויורו היורים למלך יאשיהו. וא"ר יהודה אמר רב נעצו בו לולינות של ברזל עד שעשאוהו ככברה. חסר לחם מיהויכין שנא' (מ"ב כה) וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו כל ימי חייו. משלחנו של אויל מרודך. את מוצא כל זמן שהיה יהוידע קיים היה יואש עושה רצון בוראו שנא' (שם יב) ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן. אחרי מות יהוידע באו שרי יהודה וישתחוו למלך אז שמע המלך אליהם לא שקבל עליו ליעשות אלוה לפיכך (דה"ב כד) ואת יואש עשו שפטים. לב ומפני מה נהרג אבנר מפני שעשה דמן של נערים שחוק שנא' (ש"ב ב) ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו'. ריב"ל אמר על שהקדים שמו לשמו של דוד שנא' (שם ג) וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתיו לאמר למי ארץ. וחכ"א על שלא הניח לשאול להתפייס מדוד לג והיה ספק בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה: (יד) והקריתם לכם ערים לד וכתיב שש ערי מקלט את שלש הערים. ג' שבא"י במערב וג' שבעבר הירדן במזרח בארץ בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה שנא' (דברים ד) את בצר במדבר בארץ המישור לראובני ואת רמות בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי. הרי ג' במזרח וג' במערב חברון משל יהודה ושכם בהר אפרים זהו נפולין. וקדש בגליל משבט נפתלי. משה חלק לראובן ולגד ולחצי שבט המנשה והבדיל מהם ג' ערים שנא' אז יבדיל משה שלש ערים אבל יהושע חלק לכל השבטים ונתן לשבט הלוי מ"ח עיר. ונטלו הכהנים י"ג והשאר ללוים. ג' ערי מקלט נטלו בגורלם ושבט הלוי לא נטלו בארץ למה (שם יח) אשי ה' ונחלתו יאכלון. לה אתה מוצא סנחריב הגלה אותן ג' גליות. גלות ראשונה הגלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה. והשניה שבט זבולן ושבט נפתלי שנא' (ישעיה ח) כעת הראשון הקל ארצה זבולן וארצה נפתלי. השלישית הגלה לשאר שבטים שנא' (שם) והאחרון הכביד הכבידן כבמכבד. נבוכדנצר אף הוא הגלן בג' גליות מן שבט יהודה ובנימן. בראשונה הגלה יהויקים ובשניה יהויכין מה עשה קשר אותו בקורכין שלו מיוקר שנא' (ירמיה כב) כי הנני משלחם כגבירה. מה הגבירה הזאת אדם מיקר אותה כך עשה לו נבוזראדן הגלה לצדקיהו והרי ג' גליות. ומנין שהיה סנחריב קוזמוקרטור שהיה מגלה אלו לכאן ואלו לכאן והגלה את ישראל לבבל והביא אלו שבבבל לכאן. אמר הקב"ה בעוה"ז ע"י עונות גלו ונתפזרו בשערי הארץ. אבל לע"ל (דברים ל) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך (ישעיה יא) ונפוצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ. וכן ישעיה אומר (שם לה) ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה:

יד יוסף ל סנהדרין מ"ח. ילקוט מ"א רמז קע"ס. ירוש' פ"ק דקידושין. אג"ם פ' כ"ס: לא ברכס וכתנחומא ואר"א: לב תנחומא דבס חקת. ירוש' פאה פ"ק: לג סנהדרין ע"ו: לד תנחומא ס"ז: לה סד"ע פ' כ"ו:

מתנות כהונה

ומחזיק בפלך זה יואש. דכתיב ואת יואש עשו שפטים עד ותיו מפנין בו כדרך שמענין באשה פ"כ. ואמת יעבה דרכו פני' הספר כך היתה מלפנים וסוף הענין יוכיח ביואש דאל"כ מאי בעי הכא וגם לשון המאמר נמשך אחר גי' הירושלמי ועיין עליו: פלאגרא הוא פודגרא שמזכר בכמה מקומות והוא חולה שאין לו רפואה. ובגמ' גי' פודגרי: נעצו בו לונביות גרסי'. ופירושו חניתות ובירוש' גרס ג' מאות לנביות: ה"ג שקבל עליו ליעשות אלוה ומפני מה כו'. ע"ל ר"פ אמור: תחתיו משמע שם דוד היה כתוב תחת שם יואב כמו מן אבנר לדוד וע' בפ' אמור: נפולין משמע שכך שמה: במכבד במכבדת שמכבדין בו הבית: בקירכין מרכבה: נבוזראדן שר של טבחים של נ"נ היה: הגלה לצדקיהו גרסי': קוזמקרטור מושל בכל העולם כולו: אם יהיה נדחך וגו'. כלומר לעתיד לבא יתקיים פסוק זה אם יהיה וגו':

סליק ספר במדבר

עץ יוסף

עשה לו לדוד. לכך דרשו דהיינו שכתב שלו שהרגה לשרים ולגבורים: אל תדינני בשני דינין כו'. דייקו זאת מדכתיב וישב בניהו את המלך ויאמר כה דבר וכה ענני. משמע שהיה דבור ועניה הרבה. וקרא כי פה אמות הוא דכתיב ותו לא. אלא ה"ק ליה תרתי לא תעביד לי: התאמץ לעלות במרכבה יתכן מפני שהיה חלוש מאד מהזיבה. על כן הוכרח להתאמץ מאד לעלות במרכבה. ומביא מהכתוב וכל המרכב כי מפני חולשתו אינו יכול לילך כי אם לרכוב: מחזיק בפלך אוחז מקל ליסען עליו מחמת חולי הרגלים: פלאגרה כן שם החולי אף בלשונינו (רש"י). ובגמרא גרסינן פודגארי. והוא חולה שאין לו רפואה: נעצו בו לונביות פי' חניתות. ובירוש' ובאיכה רבתי גרסי' שלש מאות לונביאות. וזהו ע"ד הפלגה. ור"ל שהורו בו חצים הרבה דכתיב ויורו המורים דמשמע יריות הרבה הורו המורים: את מוצא כל זמן שהיה יהוידע קיים כו'. עיין בירוש' פ"ק דקידושין. ואפשר שגם כאן כוונת המדרש את מוצא כו' ר"ל שעוד נתקיימה מחזיק בפלך על יואש שאת מוצא כו' לפיכך ואת יואש עשו שפטים וכדמשיים בש"ר פ"ח סי' ג' אל תקרי שפטים אלא שפוטים. וגם מדכתיב שם ואת יואש עשו שפטים וגו' ויהרגהו על מטתו. הרי שגו ג"כ נתקיים מפל בחרב: וישתחוו למלך ואי' בש"ר הנ"ל שעשאוהו אלוה אמרו אלולי שאתה אלוה לא היית יוצא לאחר שבעה שנים מבית קדה"ק אמר להם כך הוא וקבל על עצמו לעשות אלוה. וע"ש מ"ש: ומפני מה נהרג אבנר. דכיון דנדיק הוה כמ"ש עליו דוד כי שר וגדול נפל היום בישראל. וגם טורך הנטור בו. ודוד חפץ בו. בודאי היה ה' נגב עליו לשמרו שלא יהרגנו יואב. לולא שחטאו גרם. ולהכי בעי חטא היה בו: אל דוד תחתיו ר"ל שהזכיר שמו של דוד אחריו: והיה ספק בידו. נ"ל ויש אומרים על שהיה ספק בידו כו'. ועיין כ"ז סדר חקת סי' ב': (יד) נפולין של כותים. שהם הר גריזים שישבים הכותים שם. וכן עוד היו קוראין הערביים לשם נפולין: ונתן לשבט לוי מ"ח עיר. שהן ג"כ קולטות כדאי' במכות דף י'. ולפ"ז הם הפרשות של ערי מקלט. משה ג' בעבר הירדן. יהושע ג' בא"י ועוד מ"ח עיר. ורוצה לרמוז שהם נגד ג' גליות יהודה וישראל. ולכן מביא ענין זה שלהלן כאן (רד"ל): שנא' כעת הראשון הקל. פי' הגלות הזו הראשונית קלה תהיה כאותה של עת הראשון שכמו שבגלות הראשון לא הגלה רק לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי אף בשניה הקל להגלות רק ארצה זבולן וארצה נפתלי: כבמכבד פי' כבמכבדת שמכבדין בו את הבית כן סילק את הכל: בקורנין פי' במכבד ישנא' כי הנני משלחם כגבירה. לא נמצא פסוק זה בתנ"ך. ואפשר שצריך להיות במקומו פסוק (ירמיה כ"ט) אחרי צאת יכניה המלך והגבירה: כך עשה לו שאף שקשר אותו מ"מ הושיבו אותו בעגלה חשובה כגביר: נבוזראדן שר הטבחים של נבוכדנצר: קומקרטור פי' שולט מסוף העולם ועד סופו: אלו לכאן ואלו לכאן שנא' (ישעיה י') ואסיר גבולות עמים. כנ"ל (א"א): ונתפזרו בשערי הארץ שנא' (ירמיה ט"ו) ואזרם במזרה בשערי הארץ. אבל לע"ל. כנ"ל וכ"ה בתנחומא: אבל לעתיד לבא אם יהיה נדחך כו'. כלו' לעתיד לבא יתקיים אם יהיה נדחך וגו':

סליק ספר במדבר בעזרת האל הגדול הגבור והנורא. פרשיותיו כ"ג וסדריו עשרה

דברים רבה

(א) **אלה** הדברים. הלכה אדם מישראל מהו שיהא מותר לו לכתוב ספר תורה בכל לשון וכו'. א כך שנו חכמים אין בין ספרים תפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון. ב רבן גמליאל אומר אף הספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית. ומה טעמו של ר"ג שאומר מותר לכתוב ספר תורה יונית. ג כך לימדונו רבותינו אמר בר קפרא דכתיב (בראשית ט) יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם. שיהיו דבריו של שם נאמרין בלשונותיו של יפת. לכך התירו שיכתבו בלשון יונית. אמר הקב"ה ראה לשונה של תורה מה חביבה שמרפאה את הלשון. מנין שכן כתוב (משלי טו) מרפא לשון עץ חיים. ד ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה. ולשונה של תורה מתיר את הלשון. תדע לך לע"ל הקב"ה מעלה מגן עדן אילנות משובחים. ומה הוא שבחן. שהן מרפאין את הלשון שנאמר (יחזקאל מז) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה וגו'. מנין שהוא רפואה של לשון שנא' (שם) והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה. ה ר' יוחנן וריב"ל. חד אמר לתרפיון. וחד אמר כל שהוא אלם ולועט הימנו לשונו מתרפאה. ומצהצחה מיד בדברי תורה שכך כתיב מזה ומזה. ואין מזה ומזה אלא תורה שנא' (שמות לב) מזה ומזה הם כתובים. ר' לוי אמר מה לנו ללמוד ממקום אחר נלמוד ממקומו הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו (שם ד) לא איש דברים אנכי. כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים. מניין ממה שקרינו בענין אלה הדברים אשר דבר משה: (ב) ד"א אלה הדברים וזש"ה (משלי כח) מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון. ר' פנחס בשם ר' חמא בר חנינא אמר מוכיח זה משה. אדם אלו ישראל שנא' (יחזקאל לד) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. מהו אחרי. אמר הקב"ה בשביל להביאן אחרי. חן ימצא. זה משה דכתיב (שמות לג) וגם מצאת חן בעיני. ממחליק לשון. זה בלעם שהחליק בנבואותיו וגבה לבם ונפלו בשטים. ד"א מוכיח אדם אחרי. א"ר יהודה ב"ר סימון מהו אחרי אמר הקב"ה כביכול משה הוכיחני אחר ישראל והוכיח לישראל אחרי. לישראל אמר (שם לב) אתם חטאתם גו'. להקב"ה אמר (שם) למה ה' יחרה אפך בעמך. מהו למה. א"ר יצחק ז בשעה שעשו ישראל את העגל ביקש הקב"ה לכלות שונאיהן של ישראל א"ל משה רבש"ע העגל הזה טוב הוא לסייע לך. א"ל הקב"ה מה מסייע לי. א"ל משה אם אתה מוריד גשמים הוא מפריח טללים. אתה מוציא את הרוחות והוא את הברקים. א"ל הקב"ה אף אתה טועה בעגל. אמר לפניו רבש"ע אלא למה ה' יחרה אפך בעמך. ולישראל הוא אומר אתם חטאתם חטאה גדולה. א"ר יהודה ב"ר סימון משל למה"ד למלך שכעס על אשתו. טרפה הוציאה מביתו. שמעו בו השושבינין הלכו אצל המלך ואמרו לו הא מרי כך אדם עושה לאשתו מה עשתה לך. והלכו אצלה ואמרו לה עד אימת את מכעסת אותו. קדמותיך הוא תניינותיך הוא. אף משה כשהלך אצל הקב"ה א"ל למה ה' יחרה אפך בעמך וגו' לא בניך הם. וכשהלך אצל ישראל אמר להן עד אימת אתם מכעיסים אותו קדמותיכון הוא תניינותכון הוא. וכה"א במדבר בערבה מול סוף: (ג) ד"א אלה הדברים אשר דבר משה. זש"ה (תהלים נ) אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך וגו'. ח מהו אלה עשית והחרשתי. א"ר שמואל בר נחמן (שמות לב) אלה אלהיך ישראל עשיתם במדבר והחרשתי לכם· למה שהיה משה מפייס עלי ואומר לי סלח נא. ושמעתי לו. דמית היות אהיה כמוך

יד יוסף א מגילה דף ח': ב במשנה וגמ' שם סגי' רשב"ג: ג ב"ר פ' ל"ו. ילקוט נח. שבת דף קט"ו: ד ילקוט דברים. וילקוט משלי. וספרי ח"ב פיסקא מ"ז: ה ירוש' שקלים פ"ו. סוית פסוק גן נעול. ופרק חלק. ופרק שתי הלחם. ילקוט יחזקאל. ילקוט דברים. פדר"א פ' נ"א: ו ילקוט דברים: ז שמות רבה פ' מ"ג: ח ילקוט תהלים רמז תמס"ב:

מתנות כהונה

בכל לשון וכו'. ור"ל מה שכתוב שוב במשנה פ"ק דמגילה ותפילין ומזוזות אינם נכתבים אלא אשורית: **לא** התירו שיכתבו אלא יונית. ומשנה שלימה היא פ"ק דמגילה: **מתיר** את הלשון פותח פיו ולשונו ומתירו מאלמותו: **לתרפיון** לשון טרף ומזון ועיין במדרש חזית בפסוק גן נעול וכן פי' הערוך ערך פה וכן הוא בירושלמי דשקלים: **ולועט** ואוכל. לשון הלעיטני נא: **מתרפא** פי' לתרופה לשון נוטריקון להתיר פה ועיין לקמן במדרש חזית פירושים נוספים: **להביאן** אחרי. להוליכן בדרך אחרי ה': **שהחליק** לישראל: **מהו** למה. כלומר וכי לא היה לו על מה לכעוס שאמר לו למה וכו': **אלא** למה כו'. מאחר שאין בו ממש אין לך לקנא עליו: **טרפה** לשון הכאה וטירוד: **הא** מרי. לשון יללה פתאומית כמו אהה ה' אלהים: **קדמותיך** כו'. לשון תימה וכי זו היא לך בלבד פעם ראשונה ושנייה הרי זה כמה פעמים

ענף יוסף

(א) [אין בין ספרים תפילין ומזוזות כו']. כתב הטורי אבן תורה שנכתבה למנותה דכל אדם חייב לכתוב ס"ת לעצמו כדאמר בפ"ב דסנהדרין דף כ' אין נכתבת אלא בלשון קודש. דדבר ברור הוא דאין יוצאין ידי חובת מצות כתיבת ס"ת אלא בכתובה דוקא בלה"ק. ופרשת תפילין ומזוזות אף שלא נכתבו למנותן. תפילין לסנתן בראש ובזרוע ומזוזה לקבוע בבית. אלא כתובים ללמוד בהן. מ"מ אין נכתבין כלל אפילו בלה"ק וכמ"ד בפ"ה דגיטין דף ס' אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה. ופלוגתא דתנאי היא התם. ואפשר אפילו למ"ד כותבין. ה"מ בלה"ק אבל בכל לשון לא. דהרי קולא לא מקילינן שתהא נכתבת מגילה לבד ובכל לשון. ומתני' ה"ק אין בין ספרים תפילין ומזוזות. אלא שהספרים נכתבים לפעמים בכל לשון היינו בכותב שלא למנותן אלא להתלמד בעלמא. ותו"מ אין נכתבים לעולם אלא בלה"ק. דאי בכתוב לשם מנותן הא בעינן והיה בהוייתן יהיו. ואי בשלא למנותן לחד מ"ד אין כותבין כלל אפילו בלה"ק נמי לא. ואפי' למ"ד כותבין. ה"מ בלה"ק וכנ"ל. ודעת ר"ג אי כוונתו דוקא על ס"ת או ס"ת ל"ד

עץ יוסף

(א) **אלה הדברים** בליוני מפרש אלה הדברים מנין אלה התחיל משה להוכיח את ישראל כי ז' באדר מת משה וזה היה בר"ח שבט. הרי ל"ו ימים: **בבל** לשון כו'. ר"ל מה שכתוב שוב במשנה פ"ק דמגילה: **שהספרים נכתבים** בכל לשון. בכתב של כל אומה. ובלשון של כל אומה [ברטנורא]: **שהספרים נכתבים** בכל לשון. ותפילין ומזוזות אין נכתבות אלא אשורית. כן הוא במשנה. ופרש"י ספרים תורה נביאים וכתובים. אשורית לשון הקודש. וטעמא בגמרא דבתפילין ומזוזות כתיב [דברים ו'] והיו הדברים האלה בהוייתן יהו: **אף בספרים** לא התירו. לשון אחר חוץ מלה"ק אלא יונית. משום דלשון יונית דהמגלא שריא בהדיא לכתוב בהן ספר מדכתיב יפת אלהים ליפת וגו' וכדלקמן בסמוך. ומדאצטריך קרא למשרי לשון יונית מכלל דשאר לשון חוץ מאשורית אסור מה"ת: **שיהיו דבריו** של שם. היינו תורה. וזהו דכתיב וישכון באהלי שם היינו בתי כנסיות ובמ"ד. ובמס' מגילה אמרו אמר קרא יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם דבריו של יפת יהיו באהלי שם. ופריך הגמרא ואימא גומר ומגוג. אלא א"ר חייא בר אבא היינו טעמא דכתיב יפת וגו' יפיותו של יפת יהא באהלי שם. ופרש"י הוא לשון יון לשונו יפה משל כל בני יפת: **שמרפא את** הלשון כו' מתיר את הלשון כו'. כפשוטו פירושו שהוא מרפא לשון אלמים וכדמסיים כלמד ממשה כו' נתרפא לשונו. [ותפס לשון מתיר משום דרשא דלהלן להתיר פה כו']. וענין המאמר לכאן למתני' דספרים נכתבים בכל לשון. הוא לומר שלשונה של תורה חביב שבכדי שיהיה נקל להבינה בכל לשון. נתרפא כלו' התירוה לכתוב בכל לשון [ובדרך רחוקה קצת י"ל לשון מתיר את הלשון כענין מתיר איסור הלשון שהיא בלשון יוני גריכי"ש הקדוש כדמשמע בירושלמי פ"ק דפאה ובלהי סוטה שהוא בכלל גזרת חכמת יוונית. ומ"מ לכתיבת התורה לרשב"ג התירוהו דווקא מפני יפיותו] [רד"ל] ועמ"ש בביאוריו לפדר"א ר"פ ל"ח: **תדע לך** כו' כדמסיים לשונו מתרפא כו' בד"ת. א"כ הרפואה היא בשביל עץ חיים של ד"ת [רד"ל]: **לתרפיון** פי' מזון מלשון טרף נתן ליראיו בחילוף התי"ו בטי"ת. וז"ל הירושלמי רבי יוחנן אמר תרפיה מאין עליה וטרף מזונה. ופי' היפה מראה שמשעה שפורח עליהו מיד נותן מזונו. כלו' שמוציא פריו שלא כדרך שאילנות שהפרי אינו יוצא אלא אחר פריחת העלין ימים רבים. ובספר מים יחזקאל פי' לתרפיון רפואה לכל החולים: **כל** שהוא אלם. שאינו מדבר. וגם אלם מדברי תורה [כמו שאמרו במדרש רות גבי פלוני אלמוני שהיה אלם בדברי תורה]: **ולועט** פי' ואוכל. לשון הלעיטני נא: **מתרפאה ומצחצחה** מיד בדברי תורה. ר"ל שאבא הרפואה להתורה והלשון בבת אחת שע"י התורה יתרפא לו גם הלשון. ודרש לתרופה להתיר פה: **שבך כתיב** יעלה על שפתו מזה ומזה. כל"ל ור"ל בשביל שיעלה על שפתיו ד"ת שכתובים מזה ומזה [רד"ל]: (ב) **בשביל** להביאן אחרי. להוליכן אחרי עובדתי. הכוונה לזה דאי' בזוהר שלח דף קס"ו ע"א. וזהו בשביל להביאן אחרי לזכות את ישראל שילכו אחר השם. והוא ילך לפניהם להנות מזיו שכינתו: **שהחליק** לישראל בנבואותיו שאמר לישראל דברים מתוקנים מה טובו אוהליך יעקב. משה מכריז שאמרו לכם פן יפתה לבבכם. ובלעם מכריז ומחניף עמו תאותכם ואינו מקפיד [רש"י משלי שם]: **וגבה לבם** ולכן נכשלו ביאה"ל וכמ"ש בזוהר יאה"ל בעי גסותא דרוחא וכמ"ש בסוטה דף ד' במי שיש בו גסות הרוח שנכשל בא"א. ולכן כשגבה לבם נכשלו בזנות בשטים [רד"ל]: **כביכול משה** הוכיחנו כו'. מפרש מוכיח אדם אחרי. מוכיח לישראל אחר שהוכיח אותי. כמו שהיה בשעת העגל. שמתחלה הוכיח להקב"ה שיתפייס לישראל שנקראו אדם ואמר לו למה ה' יחרה אפך בעמך. ואח"כ הוכיח לישראל שיעשו תשובה ויתקרבו להקב"ה ואמר להם אתם חטאתם וגו'. ואח"כ שב להקב"ה ואמר אנא חטא העם הזה וגו' ויעשו להם אלהי זהב. וכמו שדרשו חז"ל באמר אתה גרמת להם שהשפעת להם זהב וכל הפלס מה יעשו שלא יחטאו: **מהו למה** כלו' וכי לא היה לו ע"ז לכעוס שאמר לו למה ה' יחרה אפך בעמך: **בקש הקב"ה** לכלות כו' א"ל משה רבש"ע העגל הזה טוב כו'. לא שבא משה להצילם מהחטא לגמרי בטענה זו. אלא בא להקל קצת בהעאם. ואמר שלא היה בזה חטא ע"ז ממש כנראה ממעשהו. אלא שחשבו ישראל היות איזה שפע מושפע עליהם מכח העליונים במעשה העגל. וחשבו שכמו שהאדם צריך להשתדל באפשר בידו להקריב התועלת ולהרחיק הנזק. כן יאות להם לעשות זה אחר שנסתלק מהם משה. והיו כמכינים עצמם לקבל השפעת ה'. כמו שמחוייב כל אדם להכין עצמו כראוי לו. ונקרא בזה מסייע בכח ההשגחה. כי לא בקשו רק מנהיג אשר ילך לפניהם במקום משה. וערב רב הוא שחשבוהו לע"ז ממש. ואע"ג שמ"מ חטאו בזה אחר שהקב"ה הזהירם מכל פסל והשתחויתו שהם. בין דרך ע"ז בין דרך אחרת. מ"מ אינן ראויים לכליון חרוץ כע"ז ממש. וזהו שאמר המדרש בשעה שעשו ישראל את העגל בקש הקב"ה לכלותן לגמרי. לכן כנגד מה שבקש לכלותן באותה שעה טען משה למה ה' יחרה אפך בחרון אף כזה. למה. אחר שלא כיוונו אלא לקבל השגחתך על ידו ונמצא מסייע לך. ואמר על דרך משל ואתה מזריח החמה כו'. והשיב הקב"ה כי זה טעות ושטות בחושבם זה. וכמ"ש הרמב"ם בהלכות ע"ז שכל החושב שיש ממש במעשים אלו אלא שהתורה אסרתם הוא סכל וטועה כי אין ממש בדברים אלו. וא"כ ראוי להעניש שחטאו בדבר. כי אין כאן תועלת. והשיב משה רבינו דא"כ למה ה' יחרה אפך בעמך דהשתא יש להקל יותר בהעאם. שמאחר שמה שאסר ה' הוא מה שאין בו תועלת א"כ אילו היו בו איזה תועלת אולי לא היה אוסרו שלא ינעול דלת התועלת בפני האנשים. וא"כ אלה שעשו בחשבם לקבל תועלת אין בהם חטא זולת הטעות שחשבו שהיה בזה תועלת [יפ"ת בש"ר פ' מ"ג]· **טרפה** לשון הכאה וטירוד: **הא מרי** לשון יללה פתאומית [מת"כ]: **קדמתך הוא** כו'. לשון תימא. וכי זו הוא לך פעם ראשונה או שניה. הרי זה כמה פעמים שהכעסת אותו: **וכן הוא** אומר במדבר כו'. כפי פרש"י ז"ל בסדר הזה: (ג) **א"ר** שמואל בר נחמן כו'. רבי שמואל ב"נ מפרש שקרא אלה עשית בא לתת טעם על מה שאמר הקב"ה וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם כיון שכבר אמר לו הקב"ה למשה סלחתי כדברך. ואמר משום שהיה לישראל שני מיני עבירות בעשייתם את העגל. אחד עשיית הצורה אשר הזהיר על זה האל יתברך באומר לא תעשה לך פסל וכל תמונה. והשני על כוונתם שכוונו לצורת שור אשר במרכבה שהיא אחד מד' חיות המרכבה וקצצו בנטיעות שדמו הצורה ליוצרה והנטיעה לנוטעה. ולפיכך פעם כתיב [נחמיה ט'] עשו להם עגל מסכה. ופעם כתיב וימירו את כבודם בתבנית שור. ולכן על עשיית הצורה נמחל להם ע"י משה שפיים להקב"ה ואמר כיון שאין בו ממש א"כ למה ה' יחרה אפך בעמך. ועל כוונתם שכוונו לשור שבמרכבה וקצצו בנטיעות שדמו הצורה ליוצרה והנטיעה לנוטעה על זה נאמר וביום פקדי ופקדתי וגו': **ואומר לי סלח נא**. לאו דוקא לשון סלח נא שהרי לשון זה סלח נא כתיב [במדבר י"ד] בעון מרגלים. אלא כלו' שמשה בקש מהקב"ה שיסלח להעאם כדכתיב למה ה' יחרה אפך בעמך. שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: **אעורר** כל

במוך. דמיתם את הצורה ליוצרה ואת הנטיעה למי שנטעה. אוכיחך ואערכה לעיניך. תרין אמוראין. ח"א אעורר כל לעיניך. וח"א אסדור כל לעיניך. אמר להם משה איני מוכיח אתכם על מה שאתם עתידים לעשות אלא על מה שעשיתם לשעבר במדבר בערבה מול סוף: (ד) ד"א אלה הדברים אמר ר' אחא ב"ר חנינא ראויות היו התוכחות לומר מפי בלעם והברכות מפי משה. אלא אילו הוכיחם בלעם היו ישראל אומרים שונא מוכיחנו. ואילו ברכם משה היו או"ה אומרים אוהבן ברכן. אמר הקב"ה יוכיחן משה שאוהבן ויברכן בלעם ששונאן כדי שיתבררו הברכות והתוכחות ביד ישראל. ד"א [ט] אילו אחר הוכיחן היו אומרים זה מוכיחנו. משה שכתוב בו (במדבר טז) לא חמור אחד מהם נשאתי לזה נאה להוכיח את ישראל. ד"א אילו אחר אומר (שמות יח) עתה ידעתי כי גדול ה' וגו' היו אומרים זה אומר עתה ידעתי. אלא יתרו שהיה יודע שחזר על כל בתי ע"ז שבעולם ולא מצא בהם ממש ואח"כ בא ונתגייר לזה נאה לומר עתה ידעתי וגו'. ד"א אילו אחר אומר (קהלת א) הבל הבלים היו אומרים זה אין לו פרוטה לאכול והוא אומר הבל הבלים. אלא שלמה שכתוב בו (מ"א י) ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים. לזה נאה לומר הבל הבלים. ד"א אילו אחר אומר (קהלת ג) הכל עשה יפה בעתו היו אומרים זה לא אכל מאומה מימיו והוא אומר את הכל עשה יפה בעתו. אלא שלמה שכתוב בו (מ"א ה) וכלכלו הנציבים האלה וגו' ולא יעדרו דבר. מאי ולא יעדרו דבר א"ר חמא בר חנינא שהיו מביאין לו תרדין בימות החמה וקשואין בימות הגשמים לזה נאה לומר את הכל עשה יפה בעתו. ד"א אילו אחר אומר (דניאל ד) וכל דיירי ארעא כלא חשיבין וכמצביה עבד בחיל שמיא וגו' היו אומרים זה לא שלט על שני זבובין מימיו והוא אומר וכל דיירי ארעא כלא חשיבין. אלא נבוכדנצר שכתוב בו (שם ב) ובכל די דארין בני אנשא חיות ברא ועוף שמיא יהב בידך והשלטך בכלהון לזה נאה לומר וכל דיירי ארעא כלא חשיבין. ד"א אילו אחר אומר (דברים לב) הצור תמים פעלו היו אומרים זה אינו יודע טובה של מידת הדין והוא אומר הצור תמים פעלו. אלא משה שכתוב בו (תהלים קג) יודיע דרכיו למשה לזה נאה לומר הצור תמים פעלו: (ה) ד"א אלה הדברים אמר שב"נ אמר הקב"ה [י] כדבורים היו בני מתנהגים בעולם על ידי צדיקים ועל ידי נביאים. ד"א אלה הדברים מה הדבורה הזו דבשה מתוק ועוקצה מר כך הן דברי תורה כל מי שעובר עליהן נוטל אופופסין שנא' (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת (שמות לא) מחלליה מות יומת. וכל מי שמקיים אותה זוכה לחיים שנא' (שם כ) למען יאריכון ימיך. ד"א אלה הדברים מה הדבורה הזו דובשה לבעלה ועוקצה לאחרים. כך הן דברי תורה סם חיים לישראל וסם המות לאו"ה. א"ר יהודה ב"ר סימון בשם ר' לוי מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעליה. כך כל מה שישראל מסגלין מצות ומע"ט הם מסגלים לאביהם שבשמים: (ו) ד"א אלה הדברים א"ר תנחומא למה"ד לאדם שהיה מוכר ארגמן. והיה מכריז הרי ארגמן. הציץ המלך ושמע את קולו. קרא אותו וא"ל מה אתה מוכר. א"ל לא כלום א"ל אני שמעתי את קולך שהיית אומר הרי ארגמן ואתה אומר לא כלום. א"ל מרי אמת ארגמן הוא. אלא אצלך אינו כלום. כך משה לפני הקב"ה שברא את הפה ואת הדיבור אמר (שם ד) לא איש דברים אנכי. אבל אצל ישראל כתיב בו אלה הדברים. ד"א א"ר סימון כיון שא"ל הקב"ה למשה שישנה התורה לא היה מבקש להוכיחן על מה שעשו. א"ר סימון למה"ד לתלמיד שהיה מהלך עם רבו וראה גחלת מושלכת. סבור שהיא אבן טובה. נטל אותה ונכווה. לאחר ימים היה מהלך עם רבו וראה אבן טובה היה סבור בה שהיא גחלת והיה מתיירא ליגע בה. א"ל רבו טול אותה אבן טובה היא. כך אמר משה בשביל שאמרתי להם שמעו נא המורים נטלתי שלי מתחת ידיהם. ועכשיו אני בא להוכיחן. א"ל הקב"ה משה אל תתיירא. ד"א אלה הדברים רבנין אמרין א"ל הקב"ה למשה הואיל וקיבלו עליהן תוכחותיך צריך אתה לברכן. מיד חזר וברכן. מנין שנאמר ה' אלהיכם

יד יוסף ט קה"ר פ"ג סי' י"ג ע"ש : י ילקוט דברים :

ענף יוסף

נ"ד ע' בשורי אבן שהארכתי בזה : (ו) [למה"ד לתלמיד שהיה מהלך עם רבו כו'] . ובילקוט אי' אחר רבו. וכוונת המאמר לפי שמשה אמר בהתגלגלותו על שקרא את ישראל מורים אתם שהיתה ופירשו חז"ל בכר אמרם לאות לבני מרי ומתוך למדתי כך אמר כאן משל למה הדבר דומה לתלמיד שהיה מהלך אחר רבו. כשמשה ראה שרבו קרא בני מרי על שהיו ממרים עם ה' על כן היה סבור לילך אחריו ולעשות כמותו [ואף לגירסתינו שהיה מהלך עם רבו פי' שהלך בזה עם רבו. ר"ל שעשה כמו שעשה רבו. שכמו שקראם ה' מורים על שהיו ממרים עם ה' על כן קראם ג"כ מורים] אף לכבוד עצמו כי כאמרו שמעו נא המורים פרש"י מורים את מוריכם. ר"ל בועטים במוריכם. ונכוה משה בזה לפי שאמר זה דרך כעס ותימוס והיה זה כאש צורבת על לשונו בדרך קנטור ולכבוד עצמו היה דורש כי שם נאמר וירב העם עם משה. ולפי שהקריאה זו אין בה מוסר ותוכחה אלא קנטור לבד לכך קראה גחלת. אבל התוכחה של עכשיו קרא אבן טובה כי אינה בלשון תימוס כמו הראשונה שהיתה דרך כעס וקנטור ועל כן נענש. לימים היה מהלך עם רבו לדבר בעניני תוכחה שהם עם רבו ר"ל לכבוד רבו שכן אמר משה בתוכחותיו ממרים הייתם עם ה'. והיה ירא משה פן יכוה בקראם ממרים עם ה' כדרך שנכוה בזה שקראם מורים במי מריבה. עד שאמר לו הקב"ה אבן טובה היא. כי האבן אשר היה זורק על בני ישראל טובה היא ואל תירא

מתנות כהונה

פעמים שהכעסת אותו : וכן הוא אומר במדבר כו'. כפי פירש"י ז"ל בסדר הזה : אעורר כל. ואערכה לעיניך. דרש נוטריקון ואעורר כל לעיניך ולמ"ד מלעיניך מוסב למעלה ולמטה כעין שפי' ראב"ע בפסוק והנשארים הרה נסו שהוא כמו ההרה נסו : אעורר כל. ויהיה לשון נקמה ואולי כיון למדת הדין הנקראת כל והיא נוקמת נקמת השם בכל מקום וכמו שפירש בו בעל שערי אורה בספירת כלה ואחר זה דורשו לשון שתי מערכות וערכת את ערכו : הצורה ליוצרה וכו'. יש בו סוד ורמזוהו חז"ל באמרם שממטו רגל אחד מטטרמולין שלו והוא סוד קילון בנטיעות שזכרו חז"ל גבי אלישע אחר והמקובלים כלם פירשו כך בפרשת עגל ואולתו : איני מוכיח כו'. שהרי יש להם לאמר מה אתה יודע שנעשה הרע בעיני ה' הרי יש בידינו לעשות הטוב בעיניו : שיתבררו יהיו מבוררין בלא ערעור : זה מוכיחנו. בתמיה מה לו עלינו ומה הטיב לנו : זה אומר עתה ידעתי. בתמיה מה הוא יודע ענייני האלהות. וכל זה בקהלת בפסוק הכל עשה יפה : מביאין לו כו'. שהיה מכיר גידי הארץ ובאיזה מקום יצמח אפי' שלא בזמנה או היו מביאין לו ממרחק מארץ ששם ימות הגשמים כשיש כאן ימות החמה וכן בהיפוך : כדבורים היו כו'. מנהג הדבורים שא' הולכת בראש וכולם הולכות אחריה בכל מקום שהיא מוליכה אותם וכן הוא בילקוט בהדיא : אפופסין גזר דין של עונש : ועוקצה לאחרים. שבעלה מכיר ובקי במנהג להשמר ממנה או פירושו שפורחת חוצה הנה והנה לאגור דבשה ואח"כ אוגרות אותה בבית בעלה : מסגלים לאביהם שבשמים. שאמר ונעשה רצונו : ה"ג בילקוט אל תתיירא אלה הדברים רבנן כו' וגירסת הספר יש ליישבו שיחזור אלה הדברים דרש להכי פא"ל לברכן

עץ יוסף

כל לעיניך. דרש ואערכה לעיניך נוטריקון ואעורר כל לעיניך. ולמ"ד מלעיניך מוסב למעלה ולמטה. וכל הוא מדת הדין הנקרא כל. והיא הנוקמת נקמת השם בכל מקום. וזהו וביום פקדי וגו' : אסדר כל דרש ואערכה לשון שתי המערכות. וערכת את ערכו. ור"ל שאסדר לך מה שעשית ואפקוד לך ביום פקדי. ורק משמעות דורשים איכא בינייהו · והרד"ל כתב דפליגי בזה ה"א אעורר כלו' שלא נתכפר לגמרי וכמ"ש וביום פקדי וכמ"ש בשמ"ר שם. וה"א אסדר לומר שנתכפר לגמרי וכמ"ש גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל רק שבסדר התוכחה שסדר משה סדרו משה ג"כ והוכיחם כמ"ש ודי זהב עכ"ל : (ד) היו ישראל אומרים שונא מוכיחנו. פי' אם יבא בלעם ויאמר להם הקללות שבתוכחה יאמרו ישראל שונא קללם פי' שלא שמע מעולם מפי הקב"ה את הקללות אלא שמעצמו קללן על שהוא שונא. וכן אם יבא משה ויברכן. האומות יאמרו שלא שמע מעולם הברכות מפי הקב"ה אלא מעצמו אמרן שהוא היה אוהבן. אבל על ידי שאוהב מקלל ושונא מברך זה יראו שהכל מפי הקב"ה [מפרשים] : שיתבררו פי' שיהי' מבורר אצל כולם שהם מפי הקב"ה : ד"א אילו אחר הוכיחן כו'. זה קאי על דברי תוכחה ממש שהוכיחן משה על מעשיהם. וכל אלו דבר אחר שקאמר המדרש אינו כמו בכל מקום שמתחיל בפסוק אחד ואמר עליו כמה דרשות. אלא כאן פירושו ועוד דבר אחר אמרו ועוד דבר אחר אמרו : זה מוכיחנו הוא ע"ד שאמרו בערכין דף ט"ז תמיהני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח אם אמר טול קיסם מבין שיניך אומרים לו טול קורה מבין עיניך. פרש"י כלומר שאם יש אדם שמוכיח חבירו לומר לו הנח עבירה פלונית שבידך יכול להשיבו גדולה עבירה יש בידך. וזהו שאמר המדרש שהיו אומרים זה מוכיחנו בתמיה הלא לו יש ג"כ עבירות. אבל משה שהיה נקי אפילו מכל דבר ממון שנפשו של אדם מחמדתן כדכתיב לא חמור אחד מהם נשאתי וכדאמרו ברבה סדר קרח שאפילו בשעה כשירד ממדין למצרים שהיה צריך ליטול מהם מעות ולשלם בעד החמור שרכב עליו מ"מ לא לקח מהם. לו היה נאה להוכיחן. ובקהלת רבה אמרו אילו אדם אחר בא והוכיח את ישראל היתה אומרים אדם שאכל ושתה מהם ונהנה מהם מוכיחן. אלא משה שכתוב בו לא חמור כו' : זה אומר עתה ידעתי. בתמיה. מה הוא יודע ענייני אלהות. ובקה"ר מסיים בהדיא זה שאינו יודע טיבה של ע"ז אומר עתה ידעתי ע"ש : אילו אחר אמר הבל הבלים כו'. הכוונה כי מי שלא ישיג מתענוגי עוה"ז וקניניו ואוכל להם לצר מחמת הסרון כיסו להיות הכיס ריק ואין בו. לא יודע כי הוא ממאס בתענוגי העולם. כי אפשר אילו היה לו היה מרחיב פיהו וימלאהו. אבל כשאדם ישיג מהצלחת עוה"ז ויודע כל מהותם והפלס ואעפ"כ כובש תאות לבו ומואס הבלי עוה"ז בכח שכלו אשר בקרבו להיותו מבין שהוא תכלית הבל הבלים וזה מעשה בהמה כסוס כפרד למלאות כריסו ובמנו בהבלי עוה"ז. בזה יודע כי עשייתו הוא לשם ה'. ומתלוך ומשיל את ה' על כל אבריו וגידיו לשבר תאותם אשר בקרבם ולא יעשו כי אם כחפץ ה' בדרכי התורה : אין לו פרוטה לאכול. פי' אין לו פרוטה לקנות בה לאכול. ואפשר שצריך להיות אין לו פרוטה לאכול : שהיו מביאין לו תרדין בימות החמה כו'. לפי שהיה שלמה מכיר גידי הארץ ובאיזה מקום יצמח אפילו שלא בזמנה. או היו מביאין לו ממרחק מארץ שבה ימות הגשמים כשיש כאן ימות החמה. וכן להיפך [מת"כ]. ובע"ז דף ל"ח ע"ב בסופו פרש"י בד"ה והילופא. שהגנן מוסיף עליו קור. והתרדין מחממין ע"כ. וצ"ע. וכתב הרד"ל וז"ל וכמדומה שעיקר הגי' לאוי להיות להיפוך תרדין ביה"ג שטבען חם לחמם הגוף ביה"ג. וקשואין שטבען קר ביה"ח לקרר. וכ"כ הרמב"ם בה' דעות פ"ד בדלועין ע"ש. ובש"ס [ברכות כ"ז] אמרו גנון והזרת וקשואין לא ביה"ח ולא ביה"ג כ"ל גנון וקשואין ביה"ח וחזרת ביה"ג עכ"ל : זה לא שלט ולא הרגיש בגדולה לעולם על כן מגדיל שם ה'. אבל נ"נ שהיה לו גדולה כ"כ וכולם יראו מפניו. ועכ"ז הרגיש כי הכל כלא מול הקב"ה : זה אינו יודע טובה של מדה"ד. כי אולי המדה"ד מכלה ומשחית מאד בעת הזעם. אבל משה שהיה יודע פרטי הנהגת ה' במדותיו ועכ"ז אמר שפעולתו תמים וצדיק וישר ואין עול במדותיו : (ה) כדבורים היו בני מתנהגים. פי' שכל הדבורים הקטנים הולכים אחר הדבורה הגדולה שנקראת אם לכולם. כך ישראל ילכו הקטנים אחר גדוליהם. וכתב הרד"ל ואולי לפי דרכיו למדנו להנחת שם דבורה על המין מזה שהם מתנהגים ע"פ דבר ומנהיג נקבה עכ"ל : ועוקצה מר כלומר אם תכעס תרע לאדם. כן התורה למי שעובר בדבריה : אופופסין פירוש גזר דין [ערוך] וכן בלשון יוני [מוסף הערוך] : שנאמר מות יומת הנואף והנואפת. מביא פסוקים אלו מפני שרוצה לדמות הענין לדבש שיש בו צורך אכילה והוא מתוק. רק באופן שיקח הדבש שלא במקום הדבורים כי עוקצה מר. כן מצינו בעילת מצוה ומ"ע לקיים פ"ו. אמנם בעילת איסור עוקצה מר. וכן שבת עונג הוא. אמנם לבטל בשבת אף שהוא לעונג מ"מ הוא כמו שרוצה ליקח דבש ממקום הדבורים. משא"כ שאר עבירות כגון מכשפה או רציחה שחייב מיתה אין לדמות לדבש כי אין שם רק לא תעשה [י"מ] : ועוקצה לאחרים שהבעלים כשהולכים לרדות הדבש מן כוורת הדבורים הם הולכים עם אש ואבוקה והדבורים בורחים ויכול ליקח הדבש בלי שום נזק. אבל אחרים שרוצים לגנוב דבש הם הולכים בלא אש בחשאי והדבורים עוקצים אותם. וכן כשפורחת ממקום למקום לאסוף מיץ פרחים להדבש עוקצת לאחרים : מסגלת לבעליה כלומר שניתן בטבעה שתעמול לקבץ הדבש לבעליה אף שאין לה הנאה מזה רק להטיב לאחרים. כן הם טבע נפשותיהם שעושים המצות לשמה ורק לשם ה' ומאהבה. לא לשם תועלת ושכר כי אם מאהבה גמורה : (ו) שהיה מוכר ארגמן כו'. כוונת המאמר שבאמת היה ארגמן. אך לא היה מן המובחר. ואצל כל אדם הוא ארגמן. אך בערך המלכות אינו נחשב זה לקרוא בשם ארגמן. כך משה היה דברן נגד ערך כל אדם אף שהיה כבד פה וגו'. אך בערך הקב"ה שברא הפה והלשון לא היה דברן. ולכן בעת שלחו הקב"ה בשליחות אל פרעה ואל ישראל שיצטרך להשיב תשובה ולדבר לפני הקב"ה [וכדכתיב (שמות ה') וישב משה אל ה' וגו'. וכתיב (שם ו') וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'] אמר לא איש דברים אנכי. אבל אצל ישראל כתיב בו אלה הדברים. ואף שזה כתיב בסוף ימיו יש לומר שאחז רק פסוק זה לדוגמא ולרמז. אבל באמת לישראל היה דברן מאז ומקדם : לפני הקב"ה כו' אמר לא איש דברים אנכי. והא שהוכיחו ה' על מיאונו. הוא על בשם פה א"כ יתן בפיו כח גם לזה : א"ל הקב"ה משה אל תתיירא. דייק זה מדכתיב ככל אשר צוה ה' אותו אליהם : דמשמע שאילו לא צוה לו ה' לא היה מוכיחן בנוסח זה. כמו שכתבתי בארוכה בענף ע"ש : הואיל וקבלו תוכחותך כו'. ידע משה שקבלו המוסר לפי
שאמר

אלהיכם הרבה וגו'. יא ומנין שכל המקבל תוכחה זוכה לברכה שכן שלמה מפרש (משלי כד) ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. יב אמר הקב"ה לישראל בעוה"ז הייתם מתברכין ע"י אחרים. לע"ל אני אברך אתכם שנא' (תהלים סו) אלהים יחננו ויברכנו וגו': (ז) ה' אלהי אבותיכם. הלכה אדם מישראל שנתמנה חכם או דיין על הציבור מהו שיהא מותר לו לדון לעצמו. יג כך שנו רבותינו אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד שנאמר (איוב כג) והוא באחד ומי ישיבנו. ומהו והוא באחד. אר"ל שהקב"ה דן וחותם לעצמו. א"ר ראובן יד ומהו חותמו של הקב"ה אמת. ולמה אמת. אמת יש בו שלש אותיות. אל"ף ראשון של אותיות. מ"ם אמצעית. תי"ו סופן. לומר (ישעיה מד) אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים. רבנין אמרי בוא וראה בשעה שנתמנה משה על ישראל אמר להן איני יכול לישא את משאכם לעצמי. אלא מנו לכם דיינים שיהיו דנין אתכם שנאמר הבו לכם אנשים. א"ר ברכיה בשם ר' חנינא צריכין הדיינין טו שיהא בהן שבע מדות. ואלו הן. חכמים ונבונים וידועים. וארבע כמו שכתוב להלן (שמות יח) ואתה תחזה מכל העם וגו'. הרי שבע. ולמה לא נכתבו שבע כאחת. שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע. ואם לא נמצאו מארבע מביא מג'. ואם לא נמצאו מג' מביא מאחד שכך כתיב (משלי לא) אשת חיל מי ימצא: (ח) טז ואשימם בראשיכם. ואשמם כתיב. אריב"ל אמר להם משה אם אי אתם נשמעים להם אשמה תלויה בראשיכם. למה"ד לנחש הזה שאמר הזנב לראש עד מתי אתה מתהלך תחלה אני אלך תחלה· א"ל לך. הלך ומצא גומא של מים והשליכו לתוכה. מצא אש והשליכו לתוכו. מצא קוצים והשליכו לתוכן. מי גרם לו על שהלך הראש אחר הזנב. כך כשקטנים נשמעים לגדולים. הם גוזרים לפני המקום והוא עושה. ובשעה שהגדולים מהלכין אחר הקטנים נופלים לאחר פניהם. ד"א א"ר הושעיא למה"ד לכלה שהיתה עומדת בתוך חופתה ונתפחמו ידיה. אם מקנחת היא אותם בכותל. הכותל מתפחם וידיה אין מתנקות. ואם בפסיפס הפסיפס מתפחם וידיה אין מתנקות. ואם מקנחת היא בשערה שערה היא מתנאה וידיה מתנקות. כך כשעה שישראל שומעין לגדוליהם ואין גדולים עושים צרכיהם אשמה תלוי בראשם של גדולים. ואם לאו תלוי בראשיהן של עצמם. א"ר יצחק יז בשעה שישראל נשמעים לגדוליהם ואין גדוליהם עושים צרכיהן. באותה שעה (ישעיה ג) ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו. וכל כך למה שמשאוי של צבור קשה ואין אדם יחיד יכול לישא משאוי של צבור בעצמו. תדע לך שהרי משה רבן של כל הנביאים לא היה יכול לשאת משאוי של צבור לעצמו. מנין ואומר אליכם בעת ההוא וגו'. באי זו עת. ר' יוחנן אמר בעת יתרו מניין שכך כתיב (שמות יח) כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשוהו לבדך. ר חייא אמר בעת מתאוננים שנא' (במדבר יא) לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה וגו' האנכי הריתי וגו'. א"ר ברכיה בשם ר' לוי אמר לפניו רבש"ע אתה אמרת (ישעיה מו) העמוסים מני בטן וגו' אתה נאה לך לטעון אותן. אמר משה לישראל חייכם שאני יכול לטעון עשרה כיוצא בכם. ולמה איני יכול לשאת אתכם שה' אלהיכם הרבה אתכם על גבי דייניכם מניין ממה שקרינן בענין ה' אלהיכם הרבה אתכם: (ט) ד"א ה' אלהיכם הרבה אתכם זש"ה (תהלים ה) אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך. א"ר אלעאי ב"ר יוסי בן זמרה יח כך אמר הקב"ה לאברהם שיגאול את בניו בב' אותיות מניין שכך כתיב (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי. כשבא לגאלם גאלם בשבעים ושתים אותיות. יט א"ר יודן (דברים ד) מלבוא לקחת

יד יוסף יא תד"א ה"א פ"ג: יב ילקוט נ"כ רמז תתנ"ב: יג אבות פרק ד'. ירושלמי פ"ק דסנהדרין: יד ב"ר פ' פ"א. שה"ש רבה פ"א. ירושלמי פ"ק דסנהדרין. ברכות ירושלמי פ"ק: טו ע' אותיות דר"ע סוף אות בית: טז ילקוט דברים: יז רות רבה פ"א: יח ב"ר פ' מ"ד. תנחומא סדר וירא. אדר"נ פרק י"ג. ילקוט סדר לך לך: יט ויק"ר פ' כ"ג. שה"ש רבה פסוק כשושנה. פסיקתא רבתי פ' ט"ו

מתנות כהונה

לברכן: לדין לעצמו. כלו' ביחידו ובעצמו וכן הוא לקמן בסמוך: אשת חיל כו'. כלו' אנשי חיל שיש בהם כל המדות שנא' ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וגומר: ונתפחמו לשון שחרות כפחמין הללו: בפסיפס פי' הערוך כותל חלול שיש בו חלונות: שערה מתנאה. שהשחרות נוי הוא בשערות כדא' תלתלים שחורות כעורב: זקני עמו ושריו. על הזקנים יבא במשפט על שלא מיחו ביד השרים כדאיתא בפ"ק דשבת: וכל כך למה. למה מזהירם כל כך: ה' אלהיכם הרבה וגו'. הרבה פירושו הגדיל כמו שפירשו המפרשים פרו רבו וגדלו בקומה זקופה וכן ויפרצו וירבו: דן באותיות דן וי"ל דן רמז לד"ן שמות מרובעים היוצאים מחילוף צירוף שם

ענף יוסף

תורה כי אינה גאלת כמו הראשונה. וראיתו מדכתיב ככל אשר נוה ה' אותו אליהם ש"מ שאילו לא נוה לו ה' לא היה אומר נוסח זה מורא דבר שלא יכוה בגאלתן [שפתי דעת]. והרד"ל כתב דדרש אלה פסל את הראשונים שלא דברת כראוי אבל דברים אלו הסכים הקב"ה עליהן עכ"ל: (ז) [ולמה לא נכתבו כאחת נ"ל שאם לא מצא כו' מביא מאחד שכך כתיב אשת חיל מי ימצא]. קשה למה מביא קרא דאשת חיל. שאין לומר להורות שלפעמים לא נמצא בישראל בעלי ז' מדות. או להורות שבדיעבד בעל מדה אחת כשר הא זה נלמוד ממשה שלא מצא רק בעלי חיל ומנאן לדיינים כדאי' ברבה משפטים. ונראה שמה שא"ר ברכיה שכך כתיב אשת חיל לא קאי אסוף דבריו להורות שבדיעבד כשר אף באחת אלא קאי אתחילת דבריו שאמר שאם לא נמצא מז' כו' דקשה מנ"ל קפידא או' הרי לא מצינו ז' במקרא אחד. ולתרץ זה מביא קרא דאשת חיל ששם מפורשים כל הז' זה אחר זה. שרש"י פי' על אנשי אמת אלו בעלי הבטחה. אנשי חיל עשירים. יראי ה' משמען שסור מרע ועושה טוב. ידועים לשבטיכם פרש"י שיהא ניכר לכם שאתם גדלתם אותו מעודו עד היום הזה. חכמים כמשמעו שלמד תורה. נבון עדיף מחכם ודומה לשולחני תגר שאם אין לו מחזיר למקומות אחרים. סוחר בלא פסטיס דקרא שמחזיר אחר פרנסתו. כל ז' אלו כסדר הנ"ל מפורשים בפסוק דאשת חיל מי ימצא. בטח בה לב בעלה שיהא לבעל הבטחה וזהו אנשי אמת. ושלל לא יחסר זהו אנשי חיל. גמלתהו טוב ולא רע זהו יראי ה'. כל ימי חייה זהו ידועים לשבטיכם שמכירים אותו כל ימי חייו. דרשה צמר ופשתים זה מקרא ומשנה וזהו חכם. היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה זה נבון כדפרש"י שאם אין לו מחזיר למקומות אחרים. ותקם בעוד לילה אף בעת שמוכשר לבלע מחזיר ונותן טרף לביתו זהו סוחר בלע [תוס' רי"ד בשם גדול אחד]: (ח) [בעת מתאוננים]. וקשה שלא מנה עליהם שופטים בעת יתרו. וי"ל דיתרו אמר למשה מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מבוקר עד ערב [איעצך ויהי אלהים עמך]. דהנה לכאורה קשה במ"ש אלקים נצב בעדת אל. הא אחז"ל בשעה שבע"ד עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים. ואיך יהיה הקב"ה עם רשעים במדור אחד. והא כתיב לא יגורך רע. והאמנם בעת שהדיינים נושאים ונותנין בדין הרי הבע"ד הולכין לחוץ. ואז אלקים נצב. אך זה לא שייך אלא בישיבת ב"ד ב' או ג' או יותר דאז בשעת מו"מ בדין הבע"ד הולכים לחוץ כדי שלא ידעו מי המזכה ומי המחייב. אבל מי בדן יחידי. למה זה ילכו הבע"ד לחוץ. וז"ש מדוע אתה יושב לבדך ורמזו שהוא לבדו ואין הקב"ה עמו. מחמת כי כל העם נצב עליך מן בוקר עד ערב שאין מו"מ בדין. איעצך שתערף דיינים וילכו הבע"ד לחוץ בשעת מו"מ ואז יהיה אלקים עמך. והשיב לו משה כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי וגו' דקשה דפתח בלשון רבים כי יהיה להם וסיים בלשון יחיד בא אלי. אך אמר לו שהם צדיקים ואין ביניהם ריב שיכחישו זא"ז בטענות. אלא שכל אחד מודה לחברו באמת המעשה כפי שהיה. אלא שכל אחד סבר שהדין עמו באים אלי נסורות להם הדין עם מי. וא"כ יכול השכינה להיות עמי בשעת הדין כיון שהם צדיקים ומודים זה לזה איך שהיה המעשה. וזהו שאמר כי יהיה להם דבר [ולא אמר כי יהיה להם ריב] שאלה. בא אלי. שהוא כאילו שניהם הם אחד. ושפטתי וגו'. ויתרו אמר לו שמ"מ לא טוב הדבר שקשה לפניך שתהי' אתה לבדך ששופט מבוקר עד ערב לכן איעצך וכמו שפירשתי לעיל ותהי' שני תועלת שיהיה אלקים עמך. וגם ויכלת עמוד וגו' [שמא דחיי בשם זקנו] ולכן אז לא מינה עליהם דיינים. אבל בעת מתאוננים שנתקלקלו והיה ביניהם ריב בטענות כמו שאמר

עץ יוסף

שאמר כל מי שיש לו להשיב יבא וישיב. ולא מצינו שבא אחד והשיב לו. בזה ידע משה שקבלו המוסר. ועל כן ראוים לברכה [שפתי דעת]: ועליהם תבוא ברכת טוב. שמלת עליהם לכאורה מיותר אם חוזר למוכיחים. לכך פי' שמלת ועליהם קאי על המקבלים התוכחת שזוכים לברכה [ר"ח שער הענוה פ"ה]. וכתד"א איתא עליו תבוא ברכת טוב לא נאמר אלא עליהם להמוכיח ולהמקבל תוכחה: אמר הקב"ה בעה"ז אתם מתברכין ע"י אחרים כו'. כי בעוה"ז יש כמה ברכות שהם לגוף. וכשם שגופו יש לו תכלית כך ברכותיו יש לו גבול וסוף ולכן ברכותיו ראויין להיות ע"י ב"ו שגם הוא בעל תכלית. וברכת כהנים יוכיח. ולכן לכל הברכות שניתנו בעוה"ז היה דוקא ע"י סרסור אדם. אבל ברכות השייכין לעוה"ב שאין לו גבול ותכלית. והברכות ג"כ אין להם תכלית. ראויין להיות מפי הקב"ה שהוא בעל בלתי תכלית. וראה משה לברכן בשני מיני ברכות. א' ברכות העוה"ב שהם משל הקב"ה ונצחיים. ואחד ברכת עוה"ז [שפתי דעת]: לע"ל אני אברך כו'. ולע"ל קאי כדכתיב וייראו אותו כל אפסי ארץ [רד"ל]: (ז) לעצמו כלומר ביחידי בלי שישב אחר עמו: אל תהי דן יחידי. שאע"פ שאם הוא מומחה ומוחזק לרבים יכול הוא לדון יחידי כמו שאמרו חז"ל במס' סנהדרין. מ"מ הדרך הנכון מצד ענוה טובה שלא יהיה דן יחידי. וביאר הטעם לשאין ראוי שיהיה דן יחידי אלא אחד הוא הקב"ה ולא אחר הקב"ה. כדי להודיענו שבח המשנה שמי שהוא מורכב אי אפשר להמלט מן הטעות והשגיאה אם מפני קיצורו בהשגת האמת ואם להיותו נוטה במזגו לאחד מבעלי הטענות. אבל הקב"ה שהוא פשוט בהחלט לו נאה לדון יחידי: מהו והוא באחד דה"ל לומר והוא אחד: דן וחותם לעצמו מבואר בשה"ש רבה פ"א סי' מ"ה ובתנחומא סדר שמות. שתחלת הדין הוא עם פמליא של מעלה ואלו מיימינים ואלו משמאילים רק משנגמר הדין הקב"ה נכנס למקום שאין להם רשות ליכנס והותם את הדין שנא' והוא באחד. לכן צריך לומר שכאן ג"כ הכוונה להגמר דין. וזהו שאמר והוא באחד פי' והוא בסוף הדין באחד לגמור הדין. ולכן לא כתיב והוא אחד משום דהוה משמע מתחלת הזמן עד סופו: ולמה אמת כלו' מה טעם להיות חותמו יתברך אמת. שדרך החותם לחתום שמו או כנויו או סימן מורה עליו [יפ"ת]: מם אמצעית היינו עם אותיות הכפולות: לומר אני ראשון בירושלמי פ"ק דסנהדרין מפרש לומר אני ה' ראשון שלא קבלתי מלכותי מאחר. ומבלעדי אין אלהים שאין לי שותף. ואת אחרונים אני הוא שאיני עתיד למסרה לאחר. והם ג' שרשים מיוחדים באלהותו יתברך. האחד קדמותו. והשני אחדותו. והשלישי נצחיותו. וע' ביפ"ת בב"ר פ' פ"א: בא וראה זה לראיה שאל תהי דן יחידי. שהרי משה אבי החכמים והנביאים אמר שלא יכול לדון יחידי אף כי אחר: שכך כתיב אשת חיל מי ימצא. לכאורה הכוונה שבא לרמוז שאפילו מדה אחד של אנשי חיל לבדו טורח למצוא. וע' בענף: (ח) ואשמם כתיב בלא יו"ד. וע' במנחת שי: תלוי בראשיכם כי אין להם רק להוכיח אתכם אם תקבלו מוטב. ואם לאו אתם הגורמים: לנחש הזה כו' במשל הזה הורה לנו שנרגיש כי הקיבוץ ונתינת יד העם תחת ראשי העם הוא כגוף אחד בעל אברים רבים. וכאשר הראש הוא מנהיג הגוף כולו. כן ראשי העם לעם. וכמו שלא מצינו שיתקוטט הגוף עם הראש שירצה הוא להנהיג את הראש שילך אחריו. כן לא יתכן להמון שיתפאו שהם ינהגו כפי רצונם והראשים ילכו אחריהם. כי סוף שיכשלו בדרכם ובמהלכם. ומה שאחז בנחש. לפי שאשר בעלי חיים ניכר הראש מבין גופו ונבדל במעלתו עד שלא יתכן שידומה ככה. אבל הנחש ראשו וגופו הכל ביחד על תמונה אחת. ולכן אומר שעכ"ז לא ימצא ההתקוטטות בלבו על ככה. כן ההמון בראותם שהם בני אדם כמו הראשים על גוף ותמונה אחת. על כן יחשבו כי הם כמוהם. וכוונתו לדרוש על מלת בראשיכם שיציירו כאילו הם הראש ממש המנהיג הגוף כולו והם עיני העדה [מנאתי]: הם גוזרים לפני המקום ועשה. כדכתיב [שמואל ב' כ"ג] מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים. שדרשוהו במ"ק מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזרה והוא מבטלה. והדרש לפי ענין דכאן דיהיה דקרא מושל באדם צדיק. כשאדם הלו ישראל מקבלים עליהם ממשלת מושל צדיק ונשמעים לגדולים. אז הן מושלים ביראת אלקים [ויש להדרש ג"כ מ"ש כאן לענין הדיינים והיית אתה לעם מול האלהים. שתוכל לעמוד מול מדה"ד לעכב הגזירות] וע' שבת דף קל"ט [רד"ל]: ונתפחמו לשון שחרות כפחמין הללו: בפסיפס אבני גזית תרגומו אבן פסיפס: שערה מתנאה שהשחרות נאה הוא בשערות כדא' תלתלים שחורות כעורב: ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו. פי' שהעמיד אותם למשפט על שלא המו לנער הקטנים ולשאת משא הקטנים. וז"ש מה לכם תדכאו עמי. ר"ל כיון שאינכם נושאים משאם. מה לכם לדכאות את עמי שיהיו נשמעים לכם: קשה ולכן הזקנים צריכין להוכיח להשרים והשרים לעם. כי אי אפשר לאחד לשפוט כולם וצריכין שיעזרו זה את זה. וכדאמרו במס' שבת שיבא על הזקנים במשפט על שלא מיחו בשרים: בעת מתאוננים דעתו שעד העת ההיא לא מנה עודנו שופטים עליהם. כי אם הוא בעצמו. וע' בענף: העמוסים וגו' לך נאה לטעון. כלו' אתה שהבטחתם שהשגחתך תהיה עליהם תמיד מעת היותם. לך נאה לטעון אותם ולהשגיח עליהם בהשגחה פרטית ונסיית: הרבה אתכם על גבי דייניכם. פי' הגדיל והרים אתכם על דייניכם. ר"ל שהשפיע לכם טובות הרבה עד שמחמת זה תגדלו אתכם על דייניכם ומטריחים אותם וכמו שפרש"י טרחכם מלמד שהיו ישראל טרחנין היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא מוסיף אני עליכם דיינין: ממה שקרינן בענין ה' אלהיכם הרבה אתכם. הרבה פירושו הגדיל כמו שפירשו המפרשים פרו ורבו לגדלם בקומה זקופה [מת"כ]: (ט) זש"ה אשתחוה אל היכל קדשיך. מה שנדרש כאן תהלים ה' גם תיבת ביראתך הוא ט"ס. אלא הכוונה על פסוק תהלים קל"ח שכתיב שם בסיפיה דקרא כי הגדלת על כל שמך אמרתך. ודרשו בשוח"ט אמרו ישראל לפני הקב"ה הגדלת על כל מה שאמרת לנו על ידי הנביאים. וכן כאן דרשו לענין הבטחת הגאולה שהבטיח לגאלם בב' אותיות וגאלם אח"כ בע"ב אותיות: דן אנכי ושני אותיות דן היינו שם בן כ"ד. וע' מ"ש בב"ר פ' מ"ד סי' כ"ב: גאלם בשבעים ושתים אותיות. הוא שם בן ע"ב. וצריך לומר שיש יתרון מעלה

לקחת לו גוי עד סוף הפסוק ע"ב אותיות. ר' אבין אמר בשמו נאלם ושמו ע"ב אותיות. ד"א א"ר אלעאי בשם ר' יוסי בן זמרה מפני מה לא גילה הקב"ה לאברהם אבינו שיתן לבניו את המן. א"ר אבא ב"כ כך הוא דרכן של צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה. ד"א מפני מה לא גילה אותו להן. שאילו גילה אותו להן היו ישראל אומרים כבר אכלנו אותו על שולחנו של פרעה. תדע לך תבן לא היו נותנין להן והיו ישראל אומרים (במדבר יא) זכרנו את הדגה וגו' לפיכך לא גילה להן. ד"א א"ר אלעאי בשם ר' יוסי בן זמרה כך אמר הקב"ה לאברהם שמגדל בניו ככוכבים. מנין שנא' (בראשית טו) כה יהיה זרעך. וכשבא לברכן ברכן יותר ממה שאמר להם מהו לרוב. (שם כב) הרבה ארבה. מהו אומר (תהלים יח) תפלטני מריבי עם תשימני וגו'. אלא כ אמר דוד תפלטני מריבי עמי שלא יהא לי דין אצלן. תפלטני מריבי עם שלא יהא להם דין אצלי. א"ל הקדוש ברוך הוא דוד מה אתה יושב. לך אצלן. חייך כבר מניתי אותך מלך עליהם. אמר לפניו הואיל ומנית אותו על בניך תן להם לב שישמעו לי בניך. שכן כתיב (תהלים יח) לשמע אוזן ישמעו לי. ועוד אמר דוד (שם) תשימני לראש גוים. א"ר ברכיה אם דנת את הגוי בא הוא ומוסרך לאלוה. ומי הוא. אלהי האלהים הרואה ואינו נראה. כא אמר להן משה לישראל חייכם שאני יכול לטעון עשרה כיוצא בכם ומאה כיוצא בכם. ולמה לא אוכל לבדי שאת אתכם שה' אלהיכם הרבה אתכם על גבי דייניכם: (י) ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי גו'. אמר להן היום אתם ככוכבים. אבל לע"ל לרב אתכם עתידים להיות דומין לרבכן

כיצד כתוב כאן כי ה' אלהיך אש אכלה. וכתיב בישראל לעתיד לבא (ישעיה י) והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה. א"ר לוי בר חמא ומה מי שעובד ע"ז הרי הוא כמותו שנא' (תהלים קטו) כמוהם יהיו עושיהם וגו'. מי שעובד להקב"ה לא כל שכן שיהיה כמותו. ומניין שכך כתיב (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' וגו'. ד"א א"ר אבא כב עתיד מחיצתן של צדיקים להיות לפנים ממלאכי השרת. והם שואלים להם מה הלכות חידש הקב"ה היום. א"ר לוי בר חנינא ואל תתמה אף בעה"ז היתה מחיצתן לפנים ממה"ש כג שנא' (דניאל ג) ורוה די רביעאה דמי לבר אלהין שהיו לפנים מהמלאך והוא מכבה לפניהם האש: (יא) ה' אלהי אבותיכם גו'. א"ר אליעזר בן יעקב להביט בברכותיו של משה יש בה מסוף העולם ועד סופו. מה כתיב אלף פעמים. אלף פעם אכ"כ אלא פעמים. ד"א יוסף עליכם ככם א"ר אחא יכולין היו ישראל לומר לו רבינו משה אנו יש בנו אחד מכל הדברים שאתה מוכיחנו וקבלנו תוכחותיך אלא שתקו. לפיכך הוא אומר ככם כד צדיקים כיוצא בכם מקבלים תוכחות ושותקים. ד"א למה ברכן בלשון תוספת. כה שתוספתו של הקב"ה יתירה מן העיקר. בנוהג שבעולם אדם לוקח מחבירו ליטרא של בשר. אמר לו הוסיף לי. כמה הוסיף לו אונקיא. אבל הקב"ה תוספתו יתירה מן העיקר. כיצד יצחק היה עיקר לאברהם. ומה שהוסיף לו יותר מן העיקר שנא' (בראשית כה) ויוסף אברהם ויקח אשה וגו'. יוסף היה עיקר לאמו. בנימין שהיה תוספת. מניין שנא' (שם ל) יוסף ה' לי בן אחר. מה כתיב (שם מו) ובני בנימין בלע ובכר ואשבל וגו'. הרי יותר מיוסף. חזקיה עיקר מלכותו י"ד

שנה

יד יוסף כ שוח"ט תה' י"ח. ילקוט שמואל ב' כ"ב: כא ספרי סדר ו: כב במד"ר פ"כ. תנחומא סדר בלק. ירוש' פ"ו דשבת. בבלי נדרים פ"ד: כג ילקוט דניאל: כד ילקוט דברים: כה ב"ר פ' ס"א. וילקוט דברים:

עץ יוסף

שאמר איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם וכמו שפרש"י. לכן אמר לא אוכל לבדי שאת אתכם ר"ל לבדי בלא השכינה שאת אתכם כבו לכם אנשים וגו': (ט) [רבי אבין אומר בשמו נאלם]. כתב הידי משה ר' אבין מפרש דברי ר' יודן לפי שהוקשה לו והלא ע"ו אותיות הן. לכן מפרש בשמו נאלם דהיינו שם של ע"ב שיוצא מויסע ויבא ויט ושם לא יש אות ג' לפי שהוא גאוה לפיכך צריך אתה להסיר מלת גוי השני. וכן אי' בזוהר. יגם ג' מן מלת גוי הראשון ונשאר ע"ב עכ"ל. וכן כתב בב"ר פ' מ"ד. ולא ידעתי מה שכתב והלא ע"ו אותיות הן. דהא כמוס בראות ישיג שהוא שקר דאינו אלא ע"ה ואם תעלם כדעתך דהיה לפניו נוסחא אחת באותיות מלא. הא המנחת שי שדרכו להביא כל הנוסחאות לא הביא שום נוסחא שבאותיות מלא: (יא) [בברכותיו של משה יש בה מסוף העולם ועד סופו. מה כתיב אלף פעמים. אלף פעם אין כתיב כו']. וכוא מחוסר ביאור. ויבואר ע"פ מאי דאיתא בזוהר שהדורות תמיד מתגלגלים והולכים כדכתיב דור הולך ודור בא. דור שהולך הוא דור שבא. ואין דור פחות מששים רבוא כדורו של משה. וכן תמיד נשמת משה עמהם לתקנם. וגמר תקונם הוא באלף דור בענין תיקון הגלגולים. ועל זה אמר דבר צוה לאלף דור. וכד"א ועושה חסד לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור שהכרם לשון לפוס"ג בגמר התיקון אחר אלף דור. ומאז יכלו כל התתקע"ד דורות שבתל הקב"ה בכל דור והם עזי פנים שבדור. והיינו דאמרינן אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף דהיינו אחר אלף דור. ואח"כ יבואו נשמות חדשות. וזהו כוונת המאמר הנ"ל שאמר ברכותיו של משה הים מסוף העולם ועד סופו כלו' עד גמר סוף תיקון העולם שהוא אחר אלף דור שנא' יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים והיינו אלף דור שאין דור פחות מששים רבוא כדור המדבר. ושמא תאמר מנלן דקאי על דור זה אחר זה שהוא עד סוף העולם שמא לא בירכם אלא באותו הדור שיתרבו אלף פעמים ככם. לזה אמר אלף פעם אין כתיב כאן אלא פעמים. כלו' דאי לא הוי קאי אלא אאותו דור לבד שיתרבו בפעם אחד כזה ה"ל למימר אלף פעם. ומדכתיב אלף פעמים משמע אלף פעמים זה אחר זה דהיינו כמה פעמים עד אלף דור שהוא גמר תיקון העולם. ועל זה אמר ויברך אתכם כאשר דבר לכם. וממילא היו ברכותיו של משה עד סוף העולם [עיר הקודש]: [שתוספתו של הקב"ה יתירה מן העיקר]. הטעם ע"פ מה שאמרו בב"ר פ' מ"ה שהאוצר של מתנת חנם הוא גדול מאוצר הקבוע לעושי מצות. והענין כי חק הקבוע הראוי זה הוא מצד הדין וכל ד"ב שהוא מצד הדין יש לו שיעור קצוב וגבול. אבל האוצר מתנת חנם הוא מצד הרחמים והחסד חסד עליון שאין לו שיעור קצוב וגבול. אלא הוא מתפשט בלי שיעור וכנודע ליודעי חן. ולכן אוצר מתנת חנם הוא גדול מכולם. ולפיכך תוספתו של

הקב"ה

מתנות כהונה

שם של ארבע: **ע"ב אותיות**. וגוי השני אינו מן המנין ובב"ר פרק מ"ד איתא שאם יעשו תשובה יגאלם בע"ב אותיות: **ושמו ע"ב אותיות**. שם של ע"ב היוצא מויסע ויבא ויט ושם של ארבע מתגלגל בצירופו ע"ב עיין בטור א"ח בהלכות ר"ה: **דרכן של צדיקים כו'**. וכ"ש צדיקו של עולם ברוך הוא: **היו ישראל אומרים כו'**. שאם יגלה הדבר לאבות ידעו גם בני ישראל מקבלת אבותם מה אמרו ועניינו של המן ומיד שירד להם יכירוהו ויאמרו כבר אכלנו כו' משא"כ עתה כשיבא להם פתאום ולא ידעו טבעו ומראיתו וכן אמר הכתוב כי לא ידעו מה הוא: **ככוכבים** ולא יותר שנא' כה יהיה וגו': **יותר ממה שאמר לו**. בברית בין הבתרים שנא' לרוב ואח"כ שאל מהו לרוב שהיה לו לומר רוב ומשני כדי לקיים אותו רוב שנא' בפרשת העקידה הרבה ארבה וגו' ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וזה נאמר אחר הבטחות כה יהיה זרעך: **אמר דוד** ותפלטני וגו'. פי' בס' שמואל כתיב ותפלטני מריבי עמי ובספר תלים כתיב תפלטני מריבי עם: **יושב לך אצלן**. כלו' אתה מדמה עצמך אליהן: **אם דנת את הגוי**. ישראל פי' אם טעית בדינם בא הוא וכו': **הרבה כו'**. הגדיל וכדלעיל: **לעתיד לבא לרב כו'**. לרב כתיב חסר וי"ו לשון רבנות: **די רביעאה**. ולא קדמאה וכן הוא בירושלמי דסוף במה אשה ובילקוט דניאל ומדקאמר רביעאה משמע שהמלאך היה עומד לצד החוץ שמונין הראשון אותו שעומד בראש הכבשן ואעפ"כ היה מכבה לפניהם האש ובירושלמי דסוף פרק במה אשה גרס והן היו מכבין לפניו האש ע"כ ומי ידע איזה יכשר: **יש בנו אחד כו'**. בתמיה הרי אנו מבני בניהם ואף על פי כן קבלנו תוכחתיך: **תוספת של הקב"ה** בב"ר פר' ס"א הוסב עוד יותר מאלו: **לליגיונותיו**

לחיילותיו

עץ יוסף

מגלה לגאולתינו בשם זה עפ"י מסורה בזה [יפ"ת]. וזהו שאמר ה' אלהיכם הרבה אתכם. שהרבה עמהם טובה יותר ממה שהבטיח לאברהם. וזהו ממדת הצדיקים שאומרים מעט ועושים הרבה כדאי' בתנחומא סדר וירא סי' ד'. ובאדר"נ פ' י"ג בהדיא שהקב"ה לא גילה לו לאברהם מתחלה אלא השני אותיות. ואח"כ גאלם בע"ב אותיות. אבל בב"ר פ' מ"ד אי' שגם מתחלה גילה לו הקב"ה לאברהם שאם יעשו תשובה גואלם בע"ב אותיות: **עד סוף הפסוק ע"ב אותיות**. ברבה גם גרס עד מוראים גדולים אתה מוצא ע"ב אותיות. ואם יאמר לך אדם שבעים וחמשה הם. אמור לו צא מהם גוי השני שאינו מן המנין. ופי' היפ"ת לפי שהשני נאמר על מצרים הגוי המר. לא ימנה בכלל השם הקדוש: **ושמו ע"ב אותיות** וכן הוא ברבה שם. אבל בחזית גרסינן ושמו ע"ב שמות: **דבר אחר א"ר אלעאי**. נראה דהני תיבות ד"א מיותרים הן. והמדרש הביא דברי ר' אלעאי אגב כאן לומר שמזה ג"כ ראיה שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה. או אפשר לקיים הנוסחא דבר אחר. ופירושו כמו ועוד דבר אחד א"ר אלעאי שגם מזה ראי' שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה: **ד"א מ"ם לא גילה כו'**. לפי שמדבר כאן בענין זה שלא גילה כו' קאמר נ"כ הטעם הזה דרך אגב אף שלא שייך לענינינו: **היו ישראל** אומרים כו'. שאם יגלה הדבר לאבות ידעו גם בני ישראל מקבלת אבותם מה אמרו ועניינו של המן ומיד שירד להם יכירוהו ויאמרו כבר אכלנו כו'. משא"כ עתה כשיבא להם פתאום ולא ידעו כבשו ומראיתו. וכן אמר הכתוב כי לא ידעו מה הוא: **ד"א א"ר אלעאי** כו' כך אמר הקב"ה כו'. השתא מפרש ה' אלהיכם הרבה אתכם שהרבה עמכם טובה יותר מההבטיח לאברהם. שלאברהם הבטיח שירבה אותם ככוכבים ולא יותר שנא' כה יהיה וגו'. ומשום שע"ז קשה הא בקרא זה נמי' מסיים והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. דמשמע רק ככוכבים. לכן מסיים ר' אלעאי ואמר מהו לרוב ר"ל דע"כ הרבה אתכם פירושו יותר ממה שהבטיח לכם ממאי דסיים הפסוק לרוב ולא קאמר רוב. אע"כ שבא לרמז לאותו רוב שנאמר בפרשת העקידה הרבה ארבה וגו' ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים. וזה נאמר אחר הבטחת כה יהיה זרעך. ומלת לרוב רומז לזה שרגיל בלשון המקרא לכתוב בו לשון לרוב כמו ביהושע י"א ובכ"מ: **מהו אומר** תפלטני כו'. הביא זאת לראיה שקשה להיות מנהיג ודיין על ישראל כמו שאמר מרע"ה. והכוונה שבספר שמואל כתיב ותפלטני מריבי עמי. ובספר תהלים כתיב תפלטני מריבי עם. ומפרש תפלטני מריבי עמי שלא יהיה לי דין אצלם ולפניהם כי עמי הם ואיני רוצה לריב עם עמי. ותפלטני מריבי עם פירושו שלא יהיה להם דין לפני. ודע שבילקוט שמואל ב' שם אי' בזה הלשון תפלטני מריבי עמי. עם. שלא יהיה לי דין עמהם ושלא יהא להם דין לפני ע"כ. וכתב הכלי יקר [בעל נביאים ראשונים] וז"ל ור"ל שבשירת שמואל כתיב ותפלטני מריבי עמי. ובשירת תהלים י"ח כתיב מריבי עם. משום שבשירת שמואל אמר שלא יהא לי דין עמהם כי עמי הם ואיני רוצה לריב עם עמי. ובתהלים אמר שלא יהיה להם דין לפני. ואפשר לומר איפכא שבשמואל אמר עמי פירושו עמי ואתי שלא יהיה להם דין עמי. ובתהלים אמר עם שלא יהא לי עמם. ומובן במדרש זה מה שאמר מריבי בלשון רבים. ולא אמר מריב. משום שכוונתו היה על שני מריבות שיפלטהו ה' עכ"ל: **מלך עליהם** ובודאי ישמעו אליך: **תשימני** לראש גוים. ר"ל שביקש דוד שיותר טוב שיהיה לראש ושופט על גוים או"ה. לא על ישראל שירא מפניהם שימסרו דין לשמים וכמו שא"ר ברכיה אם דנת את הגוי ישראל בא הוא הנידון ומוסרך ר"ל ומוסר דינך לאלוה כו' הרואה ואינו נראה. כמו שקרה למשה בימי מריבה. וזהו שאמר משה איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם שלפעמים אתם מריבים עלי לפני ה'. והרד"ל כתב אפשר דרש מ"ש אח"כ חי ה' כו' ויריב כו' ומדרים נמי מ"ש אח"כ ה' הנותן נקמות לי שנוקם אם חייב לא' מישראל שלא כדין וכמ"ש בספרי כדכתיב וקבע את קובעיהם כו' עכ"ל: **א"ל משה לישראל** חייכם כו'. עתה חוזר לענין הראשון: **הרבה אתכם על גבי דייניכם**. פי' הגדיל אתכם על גבי דייניכם שיהיו הם נענשים עליכם: (י) **אבל לע"ל לרב**. אתם עתידים. כנ"ל וכן הועתק המדרש בספר מנחת שי. ור"ל משום דכתיב לרב חסר דרש לשון רב ורבנות. והכי קאמר והנכם היום ככוכבי השמים במעלה. ולא יותר. אבל עוד תצפו להיות במעלה לרב כביכול. שכולם יפחדו מכם כנוגע כביכול בכבוד ה' שהוא בלי תכלית ובלי קצב: **ומה מי** שעובד ע"ז. כלו' אם מדת פורענות ככה מדה טובה שהיא מרובה לא כ"ש: **אשר יבטח בה'**. וגו' והיה ה' מבטחו. פי' כיהיה מבטחו שיהיה הוא ה' פי' כמו ה': **והם שואלים להם כו'**. לפי שישראל יהיו יושבים לפני הקב"ה כתלמיד לפני רבו ושואלין ממנו כל פרשה ופרשה למה נכתבה. ומלאכי השרת רואין אותם ושואלין אותם מה הורה לכם הקב"ה לפי שאינן יכולין ליכנס במחיצתן כדאי' בבמד"ר פ"כ סי' י"ט. והענין הוא שגם אצל המלאכים שייך הלכות התורה. אך בפנימיות התורה וסתרי הלכות ולא בגופי הלכות ודיניהם המעשים. ולעתיד יהיו ישראל גדולים בהשגתם יותר מהמלאכים. כי הנפש מצד עצמה גדולה במעלתה ממעלת המלאכים. רק החומר הוא המסתיר. ולעתיד לבא יוסר לב האבן. ולכן אמר דומים לרכבם כלו' גדולים ממעלת המלאכים מאד: **אף בעה"ז** כלו' שלפעמים אצל אנשים גדולי המעלה מאד מצינו לפעמים ככה. ולעתיד לבא יהיו כולם ככה: **די רביעאה** ולא קדמאה. משמע שהמלאך היה הולך אחוריהם כתלמיד אחר הרב: **והוא מכבה** לפניהם האש. ובירושלמי גרס והן היו מכבין לפניו את האור. ופי' היפ"מ הם היו דורסין ומהלכין לפניו על הגחלים: (יא) **יש בה מסוף** העולם כו'. כלו' ריבוי ברכות עד שאין סוף ותכלית. ולכן כתיב פעמים כלו' הרבה פעמים ככה. והידי משה כתב שמחנה ישראל היה ג' פרסי. ובגמרא אמר רבי חייא אלפא כגוונא הוי עלמא. נמצא שני אלפים מחנות הוה ככל העולם. ועיין בענף: **שאתה מוכיחנו** אלא קבלו תוכחותיו ושתקו. כנ"ל. ור"ל שהיה משה מוכיחן במדבר בערבה מול סוף וגו' וכמו שפרש"י במדבר מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו מי יתן מותנו וגו'. בערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב. מול סוף מה שהמרו בים סוף כו'. נמצא היו יכולים לומר יש בנו אחד כו' בתמיה הרי אנו מבניהם. ואעפ"כ קבלו התוכחה ושתקו. וכדאי' ברבה סדר חוקת סי' פ' ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר. מהו כל העדה. עדה שלמה עדה הנכנסת לארץ. לפי שמתו יוצאי מצרים ואלו מן אותן שכתוב בהן [דברים ד'] חיים כלכם היום: **אונקיא** פי' בלשון יוני ורומי שם משקל אחד משקלו שני שקלי הקדש או שמונה דרכמון [מוסף הערוך]: **ויוסף אברהם** ויקח אשה. והולידה לו ששה: **חזקיה עיקר** מלכותו י"ד שנה כו'. והוא

כדעם

שנה ומה שהוסיף לו הקב"ה יותר מן העיקר מנין שנא' (ישעיה לח) הנני מוסיף על ימיך חמש עשרה שנה שתוספתו של הקב"ה יתירה על העיקר לפיכך ברכן בלשון תוספת : (יב) ויברך אתכם א"ר לוי למה"ד למלך שאמר לשר הצבא שילך לחלק ללגיונות מליטרא ליטרא של זהב. הלך ונתן להן מחמשה חמשה זהובים ומי' זהובים . אמרו לו המלך אמר לך שתתן לנו מליטרא ליטרא של זהב ונתת לנו מחמשה חמשה זהובים. אמר להן משלי הן כשיבא המלך הוא יתן לכם משלו. כו כך אמרו לו ישראל רבינו משה הקב"ה לא נתן קצבה לברכתינו ואת אמרת אלף פעמים . אמר להם מה שברכתי אתכם משלי ברכתי. כשיבא הקב"ה יברך אתכם כאשר דבר לכם : (יג) ד"א ה' אלהיכם הרבה אתכם וגו' . למה ברך אותם ככוכבים. מה הכוכבים הללו מעלות על גבי מעלות כך הן ישראל מעלות על גבי מעלות. מה הכוכבים הללו אין להם לא חקר ולא מנין. כך ישראל אין להם לא חקר ולא מנין. מה הכוכבים שליטין מסוף העולם ועד סופו כך ישראל. כז אמר לפניו רבש"ע למה לא משלת את בניך בחמה ובלבנה שהם גדולים מכוכבים. אמר לו הקב"ה חייך חמה ולבנה יש להם בושה לע"ל . מנין דכתיב (ישעיה כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' . אבל הכוכבים אין להם בושה לעולם. מנין שכן כתיב (יואל ב) וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני ה' אלהיכם ואין עוד וגו' : (יד) רב לכם סב את ההר הזה. הלכה אדם מישראל שהיה זהיר בכיבוד אב ואם מהו שכרו. כח כך שנו רבותינו אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעה"ז והקרן קיימת לעה"ב. כיבוד אב ואם וכו'. א"ר אבהו שאלו תלמידיו את ר' אליעזר הגדול כט אי זהו כיבוד אב ואם . אמר להם צאו וראו מה עשה דמה בן נתינה באשקלון והיתה אמו חסרת דעת והיתה מסטרתו בין חביריו ולא היה אומר לה אלא דייך אמי. ל אמרו רבותינו פעם א' באו חכמים אצלו ליקח הימנו אבן אחת טובה שנאבדה מכלי כהן שהיה דר באשקלון ופסקו עמו באלף זהובים. נכנס ומצא רגלו של אביו פשוטה על התיבה שהיתה אבן טובה בתוכה והיה ישן ולא ביקש לצערו. ויצא לחוץ ריקם. כיון שלא הוציאה כסבורין שמבקש מהן יותר והעלו דמיה י' אלפים זהובים. כשניעור אביו משנתו נכנס והוציאה להן. בקשו ליתן לו עשרת אלפים זהובים אמר להם חס לי איני נהנה משכר אבותי. אלא בדמים הראשונים שפסקתי עמכם אלף זהובים כך אני נוטל מכם. ומה שכר נתן לו הקב"ה. אמרו רבותינו באותה שנה ילדה פרתו פרה אדומה ומכרה יותר מעשרת אלפים זהובים. ראה כמה גדול כבוד אב ואם. לא אמר רשב"ג לא כיבד בריה את אבותיו כמו אני את אבותי. ומצאתי שכיבד עשו לאביו יותר ממני. כיצד אמר רשב"ג אני הייתי משמש את אבי בכלי צואים וכשהייתי הולך לשוק הייתי משליך אותן הכלים ולובש כלים נאים ויוצא בהן. אבל עשו לא היה עושה כן. אלא אותן כלים שהיה לובש ומשמש בהן את אביו הן מעולים. תדע לך בשעה שיצא לצוד ולהביא לאביו שיברך אותו מה עשתה רבקה שהיתה אוהבת את יעקב בנה נתנה לו מטעמים ואמרה לו לך אצל אביך וטול הברכות עד שלא יטול אותן אחיך. באותה שעה אמר לה יעקב. אמי אין את יודעת שעשו אחי (בראשית כז) איש שעיר ואנכי איש חלק. שלא ירגיש אבי שאיני עשו ואני מתבייש בפניו. מנין שנא' (שם) אולי ימושני אבי וגו'. אמרה לו בני אביך עיניו כהות. ואני מלבשת אותך אותן כלים נאים שאחיך לובש ומשמש בהן את אביך ואתה נכנס אצלו והוא אוחז בידך וסבור בך שאתה עשו ומברך אותך. ומנין שנא' (שם) ותקח רבקה את בגדי עשו וגו' שבהן היה למוד לשמש את אביו שנאמר ותלבש את יעקב. לפיכך כשנכנס יעקב אצלו מה יצחק אומר לו הקול קול יעקב והידים ידי עשו.

ברך

יד יוסף כו ספרי ה"א פיסקא פ"ד . וספרי ס' זו . וילקוט ס' זו : כז ילקוט ישעיה רמז רל"ב : כח פאה פ"א . שבת דף קכ"ז . קידושין דף ל"ט . ודף מ' . חגיגה דף ו' . אדר"נ פ"מ : כט ירושלמי פ"ק דפאה . פסיקתא רבתי פ' ל"ג : ל קידושין דף ל"א . ע"ז דף כ"ד . ירושלמי פאה פ"ק . פסיקתא רבתי פ' כ"ג : לא ב"ר פ' ס"ה . פסיקתא רבתי פרק כ"ג :

מתנות כהונה

לחיילותיו : **אין להם חקר וכו'** . כמו שהוכיח הרמב"ן בפרשה זו : **מניין שכן וכו'** . מנין דישראל לא יהיה להם בושה לעולם הבא שנא' וידעתם וסיפיה דקרא ולא יבושו עמי לעולם : **איזהו כיבוד כו'** . כלומר עד היכן וה"ג בירושל' פרק קמא דפיאה : **מסטרתו** היתה סוטרו על לחייו : **שהיה דר באשקלון** . דמה בן נתינה היה דר באשקלון ולפיכך היו באין אצלו ועיין כל זה בפ"ק דקידושין ובירושלמי דמסכת פאה : **לא כיבד בריה כו'** . בימיו לא ראה או לא

שמע

ענף יוסף

הקב"ה שהוא מצד התעוררות הרחמים והחסד הוא מרובה על העיקר . כי העיקר הוא מצד הדין שהוא במשפט . והתוספת הוא מצד הרחמים אשר הוא במדה טובה מרובה [נזה"ק בב"ר פ' ס"ר סי' ד'] : (יב) [א"ל מה שברכתי אתכם משלי ברכתי אתכם כו'] . עיין בענף מה שהקשה . ותירץ בסידור השל"ה על פסוק ה' אלהיכם הרבה אתכם . וז"ל ואני אומר כי הקב"ה ברכם בריבוי הגשמיות בכמה וגדולתם . אבל בענין הידיעה והתורה לא בירכם כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים . אמנם משה רבן של ישראל היה מתפלל לברכם ברכת רוחניותם שיהיה סייעתא דשמיא ויוסף ה' עליכם אלף פעמים ככה וידעה בהם שהם דור דעה . על כן בברכת הקב"ה כתיב אתכם . ובברכת משה כתיב ככם . וזהו שאמר זו משלי כי כל בחירת ומגמת משה היה על הידיעה ועל הדביקות . ובספר המאמרות מאמר חקור דין ח"ב סוף פ' ל"ב כתב וז"ל הכוונה שדור המדבר שהיו דור דעה שהיה כל אחד מהם שקול כאלף איש דכתיב דבר צוה לאלף דור מלמד שמקבלי התורה היו גדולים כאלף דור . וכתיב אדם אחד מאלף מצאתי זה משה שהיה שקול ככולם · ואשה בכל אלה לא מצאתי שלא מצא בת זוגו אלא במדין . וזהו שאמר להם זו משלי הוא הכוונה כאשר אתם נחשבים בכח כאלף פעמים רבוא . כן יוסיף ה' עליכם שתהיו נמנים בפועל לששים אלף רבוא . וזאת הברכה משלי כי כן גם אנכי עמכם נחשב לששים אלף רבוא . עוד אי' שם אמרו בזוהר שקודם העגל היו פניו של משה מבהיק אלף פעמים יותר מקרני ההוד ולא היו זקוקים למסוה · שקודם העגל היה כחם של דור דעה גדול מאד עד שכל אחד היה נחשב לאלף דור והיו יכולים לסבול זיו פני משה שהיו מבהיקים אלף פעמים ביותר . משא"כ לאחר המעשה ירדו ישראל מגדולתם של הכפל האלף הזה . ובהדי הוצא לקי כרבא שהיה בברכה להתמעט זיוו של משה שהיה שקול כנגדם אלף חלקים ממה שהיה . ועם כל זה גרם החטא שהיו זקוקים למסוה על פניו . וכתב בפי' יד יהודה וז"ל ונראה שעל פי זה אפשר נמי לפרש ברכתו של משה יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים שהאת נחשבים לששים אלף רובו כמו שהיה קודם החטא . וזה משלי . כמי שמתפלל על אחרים והוא צריך לו עכ"ל . עוד יש לפרש שמצינו כשחטאו ישראל במדבר נאמר בפ' כי תשא ובפ' שלח שאמר הקב"ה למשה ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו . כדי שהגדיל ה' מדת טובתו רב ועצום יותר ממנו . אבל לא נתפרש כמה מרובים יותר . וכיון שאחז"ל מדה טובה מרובה על מדת פורעניות חמש מאות . שבמדת פורענות הוא אומר עד רבעים . ובמדה טובה כתיב נוצר חסד לאלפים . א"כ י"ל דה"נ הוא רב ועצום ת"ק פעמים כמותם . וכיון שאחז"ל שכל דבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר . נמצא ברכה זו מתקיימת למשה . וכיון שהכבר מתקיימת בי הבטחה זו בחטא הראשון אף שמחל הקב"ה לישראל . א"כ כשאמר לו בחטא המרגלים בפ' שלח ע"כ נתברך עוד הפעם ת"ק פעמים כמותן . נמצא נתברך אלף פעמים כמותם . ובזה הברכה שלי ניכר לישראל אלף פעמים ככם . וז"ש להם זו משלי . וה' יברך אתכם וגו' [הפלאה] : (יד) [אמי אין את יודעת כו' ואני מלבשת אותך אותן כלים נאים כו' והוא אוחז בידך וסבור בך שאתה עשו] . מדרש זה תמוה מאד שמכאן משמע שלא הכירו מחמת שהיה לבוש בגדי החמודות ובתורה כתיב מחמת שהלבישה אותו על ידיו ועל חלקת צואריו את עורות גדיי העזים . ויש לתרץ דהנה בב"ר פ' ס"ה סי' י"ח אי' ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו א"ר יוחנן אין לך דבר שריחו קשה מן השטף הזה של עזים ואת אמרת וירח את ריח בגדיו . [וכתב היפ"ת וז"ל שאע"פ שהיו בגדי החמודות מקוטרים מור ולבונה . אי אפשר שבעבור זה לא ירגיש ריח שטף העזים . וכ"ש אחר שנשק לו כי יריח יותר בשטף העזים שהלבישם על חלקת צואריו] אלא בשעה שנכנס אבינו יעקב אצל אביו נכנסה עמו גן עדן כו' . ופי' היפ"ת וריח הוא לחזקו לא יורגש ריח רע אצלו . ועוד שהריח טוב יודבק בשטף העזים כמו שנדבק בהויא גלימא דמייתי בש"ס פ' המקבל עכ"ל . וכתב הנזה"ק ז"ל והזוהר מפרש הטעם מה שנכנס או ריח ג"ע בבגדיו

לפי

עץ יוסף

כדעת החכמים דס"ל זכה מוסיפין לו . דאי לר' עקיבא דאמר זכה משלימין לו הא דכתיב והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה משלו הוסיפו לו . כדאי' ביבמות דף מ"ט . ופרש"י משלו הוסיפו לו אלא שמתחלה היו רוצין לפחות משניו . וקשה כיון דהוספה היה על מלכותו ולא על ימיו . שעל ימיו אין זה תוספת מרובה על העיקר . א"כ ה"ל לומר הנני מוסיף על מלכותך וגו' . וי"ל שהימים שקודם מלכותו לא נחשבים לו לחיים שתמיד היה בסכנה שהרי אחז בקש לשורפו . עיין פד"מ [יפ"ת] : (יב) **הקב"ה לא נתן קצבה לברכתינו** . כדכתיב [בראשית י"ג] ושמתי את זרעך כעפר הארץ וגו' . [שם טו] וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך . ועוד רבים : **א"ל מה שברכתי אתכם משלי ברכתי אתכם כו'** . לכאורה קשה א"כ מה צורך לברכת משה כיון שיש בכלל מאתים מנה . ועוד למה באמת לא בירך משה אותם ג"כ בברכה בלא קצבה . ונראה ע"פ מ"ש חז"ל במס' יומא ובמד"ר ע"פ והיה מספר ב"י כחול הים אשר לא ימד ולא יספר . שתחלה אמר והיה מספר . ואח"כ אמר לא ימד ולא יספר . כאן כשישראל עושים רצ"מ כאן בזמן שאין עושין רצ"מ . ומעתה נאמר שמן הטעם הזה לא ברכם משה שלא יהיה להם מספר מפני שאז היה נראה כאילו מחזיק את ישראל שהם ממלאים רצונו של מקום . והוא ע"ה אפילו בעצמו לא שיער כן לרוב ענותנותו . ואיך יחזיק כן לשאר בני אדם והיה זה כאילו ממעט בכבודו של מקום . לכן בירך אותם בברכת קצבה . וזה שאמר להם זו משלי כי אני ירא לברככם בברכה שאין להם קצבה . אבל ה' אלהיכם הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם . כי לו יתברך הרשות לקבל מעשיכם ולהחשיבכם כאילו מלאתם את רצונו . אבל אנכי לא אוכל עשות אפס לפי מה שיושער בדעתי האנושית [ספר תולדות נח] וע' בענף : (יג) **כך הן ישראל מעלות על גבי מעלות** . כדכתיב [דברים כ"ט] ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל . וכן הכהנים מעלה בעצמה נבדל מנפשות לוים . הלוים נבדלים מישראלים . גם כל אחד מישראל אינו דומה בתכונתו לחבירו . וכן בשבע כתות של צדיקים שעתידים להקביל פני שכינה יש שפניהם דומות לחמה . וללבנה . לרקיע . ולכוכבים . לברקים . ולשושנים . ולמנורה הטהורה שהיתה בבהמ"ק כדאי' בויק"ר פ' כ"ט סי' ב' : **אין להם חקר כו'** . כמו שהוכיח הרמב"ן בפרשה זו . א"ל העיקרים דבפ ה"ב דף מ"ג . כבר תמהו איך אמר כי אין מספר לכוכבים . הלא חכמי תכונה מנו . אך התירוץ הוא מה שמצינו בכל זמן מזמנים כוכבים חדשים מה שלא שערו הקדמונים . הועשה ה' חדשות בארץ לברוא כוכבים חדשים . אבל הענין הוא כך כי הגלגל השמימי הוא עב ויש הרבה כוכבים בעובי זה למעלה מזה וזה למעלה מזה . וא"כ בחוש הראות אי אפשר למנות רק אחד . אמנם ברוב הימים כפי סדרו של יוצר בראשית ישנו כוכבים שהם תחת זה מנגד . וינועו בתנועה בלתי שוה עד שיבאו זה רחוק מזה בהרחק מה כפי תנועתם . ומה שהיה מקדם לכוכב אחד נעשו שנים . ואלו הן הכוכבים החדשים הנראים מה שלא היו מקודם . ולא נברא בריה חדשה . ואי לזאת פשיטא שאין לספור הכוכבים כי מי יוכל לדעת כמה כוכבים זה למעלה מזה ברום עובי הרקיע ואינם נמנים עפ"י הראות כי אם אחד . והם באמת שתים שהם הרבה עכ"ל . וזה שאמר המדרש מה הכוכבים הללו אין להם לא חקר ולא מנין . כך ישראל אין להם לא חקר ולא מנין . ור"ל שבזה נדמו ישראל עם הקודש לכוכבים שהגם שלמראה עינינו הוא אחד . באמת הוא הרבה . כמו משה רבינו ע"ה שהיה שקול כששים רבוא . ויאיר בן מנשה שהיה שקול כרובה של סנהדרין . וכן מצינו בכמה צדיקים . וכדאי' בבמד"ר פ"ב א"ר סימון ויצא בן אשה וגו' לאלו יש מספר אבל לצדיקים אשר לא ימד ולא יספר : **מה הכוכבים** שולטים מסוף העולם ועד סופו . כי הם פועלים בעולם איש איש בפעולתו המיוחדת . כסיל מחמם . כימה מצנן . הלבנה על תגבורת המים וכדומה . וכן ישראל שולטים על ההשגחה הנסיית כפי מעשיהם הטובים כן תברך העולם כמ"ש אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם : **בהמה כו'** שהם גדולים . ופעולתם יותר גדולה בארץ . כך היה לו להמשיל ישראל שפועלים גדולים הם בעולם : **מנין שכן כתיב כו'** . פי' מנין שישראל לא יהיה להם בושה לעוה"ב שנאמר וידעתם וגו' וסיפיה ולא יבושו עמי לעולם : (יד) **שאדם אוכל פירותיהם כו'** . כתב הרמב"ם כי המצות כולם נחלקים בתחלה על שני חלקים . הא' במה שיש בינו ובין הקב"ה כגון ציצית ותפילין וכו' . הב' מצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם כגון האזהרה על הגניבה וכו' וכגון הציווי באהבת איש רעהו וכו' . וכשיעשה האדם המצות שבחלק הא' . יגדלהו הקב"ה עליה לעוה"ב כמו שנתבאר בפ' חלק . וכשיעשה המצות שבחלק הב' . כמו כן תחשב לו לצדקה לעוה"ב לפי שעשה המצוה . וימצא טובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם כו' ע"ש : **והקרן** פי' והעיקר . ועיין מס' פאה פ"א משנה א' בתוס' חדשים : **איזהו כיבוד כו'** כלומר עד היכן . וה"ג בירושלמי פ"ק דפיאה : **צאו וראו** מה עשה דמה כו' . קשה איך נלמוד מנכרי אשר לא ראה אור תורה ומסברא דנפשיה עביד . וי"ל דרבי אליעזר גמרא גמיר מרבותיו דעד פה כיבוד אב ואם . ולא מייתי מדמה בן נתינה אלא שלא יקשה איך החמירה תורה כל כך . דהא נכרי מסברא דנפשיה עבד . וא"כ אין זה רחוק מהדעת [יפ"מ] : **שהיתה אמו חסרת** כו' : **מסטרתו** מכהו על הלחי : **ליקח ממנו** אבן אחת טוב שנאבדה מכלי כהן . בקדושין דף ל"א אי' מאבני האפוד . וכתב הריטב"א מעשה זה היה בבית שני שהרי פרה אדומה שעשה משה הספיקה כל ימי בית ראשון . וכי תימא ומנין היה להם שמיר בבית שני לאבני האפוד שאינו נעשית אלא בשמיר כדאי' בפ' מי שאחזו דהא אמרינן בסוטה משחרב בהמ"ק בטל השמיר . איכא למימר דלאו משחרב בית ראשון קאמר . אלא משחרב בית שני . אבל בבית שני שמיר היה לישראל עכ"ל : **שהיה** דר באשקלון . דמה בן נתינה היה דר באשקלון ולפיכך היו באים אצלו : **לא כיבד בריה כו'** . בימיו לא ראה . או לא שמע . שקודם לכן לא היה מי שכיבד יותר הימנו : **את בגדי עשו וגו'** . ר"ל וגו' בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית וקשה מה ענינם בבית רבקה אחר שהיה לו נשים . אע"כ להיות שם מוכנות לעת שמושו את אביו . וזהו שאמר המדרש

שבהן

ברך אותו ויצא לו. ובא עשו ונכנס אצל אביו. א"ל מי אתה מסיח עמי בלב לב (נ"א בקול) גדול. א"ל אני בנך בכורך עשו. כיון ששמע את קולו ידע שעשו הוא. א"ל בני בא אחיך במרמה ויקח את ברכתך. באותה שעה התחיל עשו צווח ואומר בא וראה מה עשה לי התם הזה שכתוב בו (בראשית כה) ויעקב איש תם יושב אוהלים לא די שצחק לי על שמכרתי לו את בכורתי והנה עתה לקח ברכתי. הא למדת שעשו היה זהיר בכבוד אבותיו. א"ר יודן כיון שבאו ישראל לעשות עמו מלחמה הראהו הקב"ה למשה אותו הר שהאבות קבורים בו. א"ל משה אמור להם לישראל אין אתם יכולין להזדווג לו עד עכשיו מתבקש לו שכר הכיבוד שכיבד את אלו שקבורין בהר הזה. מנין ממה שקרינו בענין רב לכם סב את ההר הזה: (טו) ד"א רב לכם סב את ההר הזה. זה שאמר הכתוב (תהלים ס) מי יובילני עיר מצור זו רומי. ולמה דוד קורא אותה מצור. לג עיר שמצירת ומבצרה לישראל. ד"א עיר מצור שמבוצרת מ"מ שאין אדם יכול לכבוש אותה. ד"א עיר מצור עיר שהכל מבצרין אותה. א"ר יוחנן היה דוד מתאוה ואומר מי יובילני עיר מצור. מי יתן שאפרע ממנה. א"ל הקב"ה דוד ויכול אתה לה. אמר לפניו רבש"ע מי נחני עד אדום. אמר לפניו מי שכבר השליטני על אדום הוא משליט אותי אף על זו סגיאין. ומנין ששלט דוד על אדום שנא' (ש"ב ח) וישם באדום נציבים. מהו נציבים. ר' סימון אמר קסטרס. רבנן אמרי אדריאנטין. א"ר יהודה בר סימון א"ל הקב"ה דוד יודע אני שידיך חדות והרוצות ואני מבקש לרדות את עולמי בהם. ד"א. דוד. אני צריך לה לדורות. וכבר משה בקש להזדווג בהן ואמרתי לו רב לכם. רב יצוה לתלמידיו סב את ההר הזה: (טז) ד"א רב לכם סב זש"ה (תהלים לז) דום לה' והתחולל לו וגו'. מהו התחולל לו צפה להקב"ה כענין שנא' (שם מג) מה תשתוחחי נפשי וגו'. ד"א והתחולל לו א"ר תחליפא דקסרין מהו והתחולל לו. אם באו עליך יסורין קבל אותן בחילה. (שם לז) אל תתחר במצליח דרכו. זה עשו שכתוב בו (ירמיה יב) מדוע דרך רשעים צלחה. באיש עושה מזימות זה עשו שדן את בני האדם בערמה. לד כיצד הדיין הזה של מלכות דן את הרוצח והוא אומר למה הרגת. והוא אומר לא הרגתיו. והוא שואל אותו ואומר ובמה הרגתו בסייף או ברומח או בסכין. ד"א דום לה' והתחולל לו א"ר יהושע בן לוי בשעה שבאו השונאים להחריב את ירושלים היו שם ששים רבוא של מזיקין והיו עומדים על פתחו של היכל לפגוע בהם. כיון שראו את השכינה רואה ושותקת מנין שכתוב (איכה ב) השיב אחור ימינו מפני אויב. אף הם נתנו מקום. א"ר יהודה בר סימא ראה אותו מחריב את ביתו ושותק לו ואתם מבקשין להזדווג לו: עד עכשיו מתבקש לו שכר כיבוד אבותיו: רב לכם סב. מהו סב את ההר. א"ר חנינא הרבה סיבב עשו את הורו זה. זה אביו שהיה זקוק לו להאכילו. מנין (בראשית כה) ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו. א"ר שמואל בר ר' גדליה אמר הקב"ה גמילות אני פורע בשעה שנתן יעקב דורון לעשו מה עשו א"ל יש לי רב. לא תצטער. לה אמר הקב"ה בלשון הזה כבדו בלשון הזה אני אומר לו פנו מלפניו רב לכם סב: (יז) ד"א מהו רב לכם. א"ר אחא נוגעין אתם בו בשלכם אתם נוגעים. כיצד ברכה אחת ברכו אביו ועל חרבך תחיה. וליעקב בירך לו עשר ברכות. מנין שכן כתיב (בראשית כז) ויתן לך האלהים מטל השמים אם בטלה היא ברכתו. אף עשר שלכם בטלות. רב לכם סב אמר ר' ברכיה כשנכנס עשו אצל אביו וראה שנטל יעקב את הברכות א"ל לא הנחת לי אפילו ברכה אחת שנא' (שם) הלא אצלת לי ברכה. אמר לו יצחק לז אפי' אני מברכך לו אני מברך. לא כך אמרתי לו הוה גביר לאחיך. העבד וכל מה שיש לו לא של אדוניו הם. מהו פנו לכם צפונה א"ר חייא אמר להם אם ראיתם אותו שמבקש להתגרות בכם אל תעמדו כנגדו. אלא הצפינו עצמיכם ממנו עד שיעבור עולמו הוי פנו לכם צפונה א"ר יהודה בר שלום אמרו לו ישראל רבש"ע אביו מברכו על חרבך תחיה ואתה לח משביר עמו ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו ולהיכן נברח. אמר

יד יוסף לב ע' בזהר ס' תולדות דף קמ"ה ונראה שעיקר הנוסחא בלב גדול: לג ילקוט תהלים רמז תשע"ט: לד ב"ר פ' ל"ו. ופ' ס"ג. פתיחתא דרות רבה סי' ג'. ילקוט משלי רמז תתקל"ט. ילקוט סדר תולדות: לה פדר"א פ' ל"ז וכן נ"ל שם ולפי שחלק עשו כבוד ליעקב כו': לו במד"ר פ' י"ד סי' ט"ז. פדר"א פ' ל"ב: לז ב"ר פ' ס"ז: לח מסכים כנ"ל:

ענף יוסף

נפי שבגדים אלו היו בגדי החמודות של אדה"ר אשר כאו מג"ע ומקודש בהיותם ביד זרים ביד נמרוד ועשו לא נתנו ריחם. אבל בהגיעם לאדוניהם היא יעקב דהוי מעין שופרא דאדה"ר ותיקונו שוב נתנו ריח כבראשונה עכ"ל. ולפ"ז י"ל בכך אמר לה יעקב אמי אין את יודעת שעשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק. שלא ירגיש אבי [ר"ל בקולי] שאני יעקב. וירצה למשש אותי ואף שהלבישני על ידי את העורות העזים. מ"מ כשאקרב אליו לבית משמש אותי בודאי ירגיש שריח הרע של שטף העזים. ואני מתבייש בפניו. מנין בנא' אולי ימושני אבי וגו'. אבל רבקה ידעה הסוד שבבגדי החמודות שהם מג"ע בהגיעם ליעקב אדוניהם יתנו ריח כבראשונה שהיינו ריח ג"ע. וריח הזה לא יורגש ריח רע אלו. ועוד יותר שריח הטוב ידבק בשטף העזים. וזהו שאמרה לו בני כו' ואני מלבשת אותך אותן כלים נאים כו' יחזה נכנס אצלי. שאתה הוא אדון של כלים. והוא אוחז בידך שהם מלובשים בעורות העזים. וסבור כן שאתה עשו. שהריח הרע לא ירגיש. ונמצא אתה אז כמחשבת אביך שאתה עשו כן ע"י שתהי' איש שעיר וכן כזה שכשעת משמוש ירגיש ג"כ שאתה לבוש בגדי החמודות שעשו היה רגיל להלביש אותם בשעה שהיה משמש את אביו. ויברך אותך. אך קשה לי הא קאמר המדרש לעיל שבבגדי החמודות היה משמש את אביו למה היה נכנס עכשיו עם המטעמים בלא בגדי החמודות. ואפשר שהיה ירא עשו שלא יבא יעקב עם מטעמים שהיה בודאי יודע שאמו אוהבת את יעקב יותר ממנו. לכן מיהר להביא את המטעמים לאביו ולא לבש אז את בגדי החמודות כדי שלא יתמהמה ויבוא יעקב בתוך זמן זה מטעמים ויקבל הברכות. באפ"ג דאיכו לא חזי מזלו חזי: (טז) [א"ר יהודה בר סימא ראה אותו מחריב את ביתו ושותק לו ואתם כו'] ע' מ"כ כען. אבל יותר נראה שזהו סיום לדלעיל שהמזיקין כיון שראו השכינה רואה ושותקת אף הם נתנו מקום. ומסיק ר' יהודה ב"ס שהוא כאילו אמרו להם למזיקים הקב"ה ראה אותו

מתנות כהונה

שמע שקודם לכן לא היה מי שכיבד יותר הימנו: בלב גדול. בגסות רוח ובעזות: שקבורין כו'. מערת המכפלה היתה נראית משם: מצאתי דה"ג עיר שמצירה ומבצרה לישראל ויש לומר שממעטת ומחלשת את ישראל מעט תרגום אונקלוס בציר או י"ל מחזקת אותו לשני ימות המשיח וחיי עולם הבא ויהיה מלשון ערים בצורות: וישם באדום נציבים. פסוק הוא בדברי הימים א' י"ח: קסטרס אנדריאנטין. מיני מושלים הם: חדות וכו'. ויכולת בידך לנאחם. ד"א דוד אני כו' ועיין בילקוט: לדורות להניח עיר אדום לדורות לעתיד עד שיבא היום שנא' בו דרך כוכב מיעקב: רב לכם רב יצוה לתלמידיו. פי' שינהגו בו דרך כבוד וע' בילקוט ולקמן סוף עמוד זה: תשתוחחי נפשי וגו' גרסי' סיפיה דקרא הוחילי לאלהים: בחילה לשון זמר והלולין. כלומר קבלו אותם בשמחה וכן הוא במדרש תלים: ובמה הרגת וכו'. אינו מקבל דבריו שאמר לא הרגתיו וכאילו נתאמת אצלו שהרגו בודאי וכן תמצא בפרשת נח ותולדות וריש מגילת רות: ראה אותו וכו'. כך אמר משה לישראל הקב"ה ראה אותו מחריב ביתו כו': את הורו זה. דרש הר הזה נוטריקון הורו זה: אני אומר לו. ליעקב כלומר לבניו: נוגעים אתם. אם נוגעים אתם: רב לכם סב א"ר ברכיה כו'. ודרש רב לכם

עץ יוסף

שבכאן היה למוד לשמש את אביו. ור"ל שלכן היה מחזיקם בבית אמו וכנ"ל: בלב גדול בגסות רוח ובעזות: מה עשה לי התם הזה. לכאורה הלא גנותו היה דורש א"כ מהנכון היה שיאמר מה עשה לי הרמאי הזה. אמנם הרצון בזה כי עשו כיוון לגנות את יעקב מפאת תמימותו. לאמור לקח לו דרך התמימים. למען אשר בתמימותו יגלית בהרמאות כדרך הצבועים [אהל יעקב]: אותו הר שאבות קבורים כו' את ההר הזה. שחברון שאבות קבורים שם הוא בהר [וכמ"ש יהושע כ"ד] תנה לי את ההר הזה. וכמ"ש בב"ר פכ"ד אין חברון נתונה אלא בהר. ועליו רמז ההר הזה דכאן [רד"ל]: (טו) עיר שמצירה. לשון צער: ומבצרה לישראל פי' שהיא צורתא לישראל ע"ד דאי' במנחות פרק הקומץ רבה דף ל"ז האי מאן דבצרה לגלימא לא עבד ולא כלום. פי' שהתך ממנה קרן אחד שוייה בעלת המש כנפים. או פי' שהיא מחזקת לישראל ע"י הצרות. שיזכו על ידה לימות המשיח וחיי העולם הבא. מלשון ערים בצורות. וע"ד דאי' בפ"ק דנגעים מן הגד ונעשית מבוצרת פי' מגוברת סביבות המכה כעיר בצורה. או פי' מפני היותם. ישראל מיצרים היו לעשות מבצרים להסתר בהם. ע"ד שנא' [שופטים ו'] מפני מדין עשו להם בני ישראל כו' ואת המצדות. עיין רד"ק שם [הרש"ש]: שמבוצרת מכל תקים. פי' שהיא חזקה מכל הצדדים: שהכל מבצרים אותה פי' שהכל מחזקים אותה ומשמרים אותה שלא תחרב: אף על זו. זמנין סגיאין ששלט דוד על אדום שנא' וישם. כנ"ל וכן הוא בילקוט תהלים. ופי' הרבה פעמים שלט דוד באדום כמ"ש [במלכים א' י"א] כי ששת חדשים ישב שם יואב וגו' עד כל זכר. וגם דרשו מ"ש תהלים י"ב אלף. ובשמואל י"ח אלף ששתי מלחמות היו. ולפיכך נכנעו תחת דוד עד ששם שם דוד נציבים כמ"ש וישם באדום נציבים: קסטרם פי' בלשון רומי תוקר ושופט של אנשים שופטים ומורדים במלך. וע' באיכה רבתי פסוק איכה יעיב: אדריאנטין תרגום בפסוק כורעים ומשתחוים להמן לאנדרטא די הקים בהדיה. והוא צלם ותורת אדם. ור"ל שבכל מקומות אדום היו מציבים צורת דוד להראות שממשלתו בכל אדום: חדות כו' ויכולת בידך לנאחם: לדורות להניחה לדורות לעתיד עד שיבא היום שנא' בו דרך כוכב מיעקב: רב יצווה לתלמידיו כו' משה מצווה לישראל שיבחשו לו ויכבדו אותו. ויתנהגו בו כבוד: (טז) מה תשתוחחי נפשי. וסיפא דקרא הוחילי לאלהים וגו': בחילה בירא והלהלה ורעדה כמו [איוב ו'] ואסלדה בחילה. ור"ל שתקבל היסורים ואל תבעטו בהקב"ה: והוא אומר לא הרגתיו. ואינו מאמינו על זה. רק שמחזיק הדבר לאמת שהוא הרגו. לכן שואל אותו ואומר ובמה הרגתו וכשרואה הבעל דין שהדבר פשוט לדיין שהוא הרגו נסתתם טענותיו ושותק כאילו מודה לדבריו שהוא הרגו. וע' ברות רבה פ"א פסוק ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב הפכפך כו': היו שם ס"ד מזיקין. הדבר מבואר ע"פ חכמי המקובלים והוא ג"כ דעת הפלוסופים שיש רוחות אוירות טובות ורעות כמוב. והן המה הקרובים לכל דבר שבקדושה. ומבואר ג"כ במדרש בראשית רבה. שיש שידין דביתא. ויש שידין דדברא. ואית דאמרי דבייתא שבאן ע"ש. והן המה אשר לא בקשו להניח לסונא לבא עד שראו שהשכינה שותקת ונסתרת ואז ברחו [א"ג]. ובאיכה רבתי דרש לה על טיטוס בשעה שנכנס לבית קה"ק והביא זונה. ודרש לפ"ז יפה באיש עושה מזימות. לשון זמה וזנות [רד"ל]: ראה אותו מחריב כו'. כן אמר משה לישראל ברמז הקב"ה רואה אותו מחריב את ביתו כו'. וזהו רב לכם וכי לא די לעבד שיהיה כרבו. ואפשר סב את ההר הזה דרש על בהמ"ק ההר הטוב הזה והלבנון. כלו' סב והסתכל ההר הזה שהחריב ותבין שרב לכם להזדווג לו [רד"ל]: את הורו זה דרש ההר הזה נוטריקון הורו זה. או אפשר שדרש ההר על האבות שנקראו הרים: יש לי רב וזה היה בזכות שכיבד להורו: לא תצטער ליתן לי מתנה ולחסר את ממונך: אני אומר לו ליעקב. כלו' לבניו: (יז) וליעקב בירך עשר ברכות. וכן הוא במד"ר פי"ד סי' ט"ז. והעשרה ברכות הם. ויתן לך האלהים מטל השמים. ומשמני הארץ. ורוב דגן. ותירוש. יעבדוך עמים. וישתחוו לך לאומים. הוה גביר לאחיך. וישתחוו לך בני אמך. אורריך ארור. ומברכיך ברוך. ואע"ג שמצינו ביעקב עוד ברכות ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגוריך וגו'. אפשר שהמדרש מונה כך. ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני ארץ א'. ורוב דגן ותירוש ב'. יעבדוך עמים ג'. וישתחוו לך לאומים ד'. הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך ה'. אורריך ארור ומברכיך ברוך ו'. הרי ששה ברכות. ועוד ד'. ואל שדי יברך אותך א'. ויפרך וירבך ב'. והיית לקהל עמים ג'. ויתן לך את ברכת אברהם וגו' ד'. וע' מ"ש עוד במדבר רבה פי"ד סי' ט"ז. אבל מלשון הב"ר פ' ס"ז סי' ה' דאי' שם ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר א"ר ברכיה הן גביר שמתיו לך ברכה שביעית ולמה הוא אומרה לו תחלה. וכן הוא בפרש"י בחומש. הנה מזה נראה שבפסוק ויתן לך וגו' ובפסוק שאחריו יעבדוך עמים יש עשרה ברכות. וא"כ קשה על מה שקאמר המדרש שיעקב נתברך בעשר ברכות הא יש יותר וכנ"ל. ואפשר שהמדרש לא חשב כאן אלא הברכות שקיבל יעקב שרצה יצחק ליתן לעשו. אבל אלו הברכות שברכו אח"כ היה ברצון יצחק בלא ערמת יעקב. ובפרט לפי דאי' שם סי' י' דהילו הברכות שבירכו אח"כ לא היו ברכות חדשות אלא קיום להברכות הקודמים שז"ל שם לפי שהיו הברכות מפוקפקות בידו כלו' מסופקות אולי לא יתקיימו בידו כי במרמה לקחן. והיכן נתאוששו בידו פי' והיכן נתחזקו בידו. כאן ויקרא יצחק אל יעקב. א"ר אלעזר אין קיום הגט אלא בחותמיו כו' ע"ש: שנא' הלא אצלת לי ברכה א"ל יצחק אפילו כו' הוה גביר לאחיך. קשה הא מה שאמר לא הלא אצלת לי ברכה אמר אחר שאמר לו יצחק הן גביר שמתיו לך. ולולי דמסתפינא הייתי אומר שכך צ"ל אף עשר שלכם בטלות א"ר ברכיה כשנכנס עשו אצל אביו וראה שנטל יעקב את הברכות א"ל ברכני גם אני אבי. אמר לו יצחק אפילו כו' לא כך אמרתי לו הוה גביר לאחיך כו' של אדוניו הוא. א"ל עשו לא הנחת לי אפילו ברכה אחת שנא' הלא אצלת לי ברכה [פי' ברכה משמע ברכה אחת. וזהו לראי' לדברי ר' אחא שעשו לא נתברך אלא ברכה אחת] הה"ד רב לכם סב. מהו פנו לכם כו': לא של אדוניו הוא. שכל מה שקנה העבד קנה רבו. ודרש רב

אמר להן אם ראיתם שמזווג להם ברחו לתורה. ואין צפונה אלא תורה שנא' (משלי ב) יצפון לישרים תושיה. ד"א מהו צפונה א"ר יצחק אמר הקב"ה המתינו עד עכשיו מלך המשיח לבא ויקיים מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ואת העם צו לאמר. אמר הקב"ה ולא לכם בלבד אני מצוה אלא אף אתם צוו לבניכם. אמר הקב"ה למשה אף אתה צוה לראשי הדורות שיהיו נוהגין בו בכבוד הוי ואת העם צו לאמר. א"ר שמואל בר נחמן [לט] כשעמד עשו עם יעקב אמר לו עשו יעקב אחי נהלך שנינו בעוה"ז כאחת. אמר לו יעקב (בראשית לג) יעבר נא אדוני לפני עבדו. מהו יעבר נא. טול עולמך תחלה. מהו אתנהלה לאטי לרגל המלאכה וגו' אמר לו עד עכשיו יש לי להעמיד חנניה מישאל ועזריה שכתוב בהן (דניאל א) ילדים אשר אין בהם כל מום. ד"א אמר לו עד עכשיו יש לי להעמיד מלך המשיח שכתוב בו (ישעיה ט) כי ילד יולד לנו. עד אשר אבוא אל אדוני שעירה [מ] א"ר שמואל בר נחמן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שעמד יעקב עם עשו בשעיר. ומה שעירה. אמר לו עד עכשיו יש להעמיד שופטים ומושיעים להפרע מאותו האיש. מנין שנא' (עובדיה א) ועלו מושיעים וגו' אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע עד מתי משועבדים אנו בידו. אמר להם עד שיבא אותו היום שכתוב בו (במדבר כד) דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל. כשיצא כוכב מיעקב וישרוף קשו של עשו. מנין שנאמר (עובדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה וגו'. אמר הקב"ה אותה שעה אני מפיע מלכותי ואמלוך עליכם שנאמר (שם) ועלו מושיעים בהר ציון וגו': (יח) ויאמר ה' אל משה ראה החילותי וגו'. הלכה אדם מישראל שהיה מהלך בדרך ע"ש וחשכה לו והיו בידו מעות או דבר אחר היאך צריך לעשות. [מא] כך שנו חכמים מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי. ולמה מותר לו שיתן אותו לנכרי. א"ר לוי כשנצטוו בני נח לא נצטוו אלא על ז' דברים ואין השבת מהן לכך התירו שיתן אותו לנכרי. וא"ר יוסי בר חנינא [מב] גוי ששמר את השבת עד שלא קבל עליו את המילה חייב מיתה. למה שלא נצטוו עליה. ומה ראית לומר גוי ששמר את השבת חייב מיתה. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן בנוהג שבעולם [מג] מלך ומטרונה יושבין ומסיחין זה עם זה. מי שבא ומכניס עצמו ביניהם אינו חייב מיתה. כך השבת הזו בין ישראל ובין הקב"ה שנא' (שמות לא) ביני ובין בני ישראל. לפיכך כל גוי שבא ומכניס עצמו ביניהם עד שלא קיבל עליו לימול חייב מיתה. רבנן אמרי אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע לפי שלא נצטוו גוים על השבת תאמר אם הם עושים אותה אתה נושא להם פנים. א"ל הקב"ה מן הדבר הזה אתה מתיירא. חייך אפילו הם עושים כל מצות שבתורה אני מפילן בפניהם. מנין ממה שקרינן בענין ראה החילותי תת לפניך: (יט) ד"א ראה החילותי. זש"ה (תהלים קמט) לאסור מלכיהם בזקים. ומהו מלכיהם. א"ר תנחומא אלו הם מלכיהם. ונכבדיהם בכבלי ברזל אלו שריהם של מעלן [מד] שאין הקב"ה פורע מאומה עד שפורע משריו תחלה. כיצד פרעה וכל המצרים לא שקעם הקב"ה בים עד ששקע לשרן תחלה מנא לן [מה] אמרי רבנן סוסים ורוכביהם אכ"כ אלא (שמות טו) סוס ורוכבו זה השר שלהן. וכשיצאו המצריים לרדוף אחרי ישראל תלו ישראל את עיניהם והיו רואין שרן של מצרים פורח באויר. מנין א"ר יצחק דכתיב (שם יד) והנה מצרים נוסע אחריהם זה השר שלהן הוי לאסור מלכיהם בזקים וגו'. ואף סיחון ועוג כשבקשו להזדווג עם ישראל אמר הקב"ה למשה ראה שהפלתי שר שלהן שנאמר ראה החלותי תת לפניך: (כ) ד"א ראה החילותי זש"ה (משלי יג) תוחלת ממושכה מחלה לב. א"ר עזריה מדבר בישועה העומדת לבוא. כיצד כשהנביא אומר לישראל (חגי ב) עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ הן אומרים תוחלת ממושכה מחלה לב. כיון שאמר להם (ישעיה סב) הנה ישעך בא. אמרו (משלי יג) עץ חיים תאוה באה. ד"א תוחלת ממושכה [מו] זה פרעה שהיה משה הולך ובא ומביא עליו מכות. ועל כל מכה ומכה היו ישראל סבורין שמשלחן. ועץ חיים תאוה באה. זה מלחמות סיחון ועוג שאמר לו הקב"ה מיד ראה החילותי תת לפניך. ד"א מהו ראה החילותי אמר הקב"ה למשה משה [מז] ראה שהפלתי שר שלהן. אמר רב אבא בר כהנא כמלך שאוסר שונאו של בנו לפניו ואומר לו עשה בו כל מה שאת מבקש: (כא) ד"א ראה החילותי א"ר שמואל בר נחמן כיון שיצאו ישראל ממצרים ועשה להם הקב"ה כל הנסים הללו נפל אימתן על כל או"ה שנא' (שמות טו) תפול עליהם אימתה ופחד. וכיון שבאו לעשות מלחמה עם סיחון ועוג היו האמוריים שואלים אלו לאלו בחייך אומה זו שהיא מבקשת לעשות עמנו מלחמה גבורים הם או לא. כמה אומות הן. והן אומרים בני שלש אומות הן. אמר סיחון ועוג וכל האומה הזו של בני אדם בני שלש אומות הן. אמרו נזיין עצמינו ונצא עליהם ואנו הורגין אותם. מנין (דברים ב) ויצא סיחון לקראתינו. [מח] באו משה וישראל לתחומה של אדרעי. אמר להן משה נחנה כאן ואנו נכנסין בשחרית. באו ליכנס לאדרעי ועדיין לא היתה העין רואה. תלה משה את עיניו וראה את עוג יושב על החומה ורגליו מגיעות לארץ. אמר משה איני יודע מה אני רואה. חומה אחרת בנו אלו בלילה. אמר לו הקב"ה משה זה שאתה רואה הוא עוג. א"ר יוחנן אורך רגליו י"ח אמות. אותה שעה נתיירא משה אמר הקב"ה אל תתיירא שאני מפילו לפניך. מניין ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו. עוג היה

תולש

יד יוסף [לט] ב"ר פ' ע"ח. תד"א ח"ב פ' י"ט: [מ] ב"ר פ' ע"ח. ילקוט וישלח. ע"ז דף כ"ה. ובירושלמי מסכת הנ"ל פ"ב: [מא] שבת דף י"ז ע"ב. ודף קנ"ג ע"א: [מב] סנהדרין פאד"מ. ילקוט רמז שנ"א: [מג] ש"ר פ' כ"ה: [מד] ש"ר פ' כ"א סי' ה'. זוהר סדר נח דף ס"ט. זוהר סדר שמות דף י"ח. אגדת שמואל פ' י"ח. זוהר סדר שמות דף ו' ע"ב. זוהר סדר בשלח דף נ"ד: [מה] שמות רבה פ' כ"א. ופ' כ"ג: [מו] פסיקתא דפרשת החודש: [מז] במד"ר פ' כ"ג: [מח] שוח"ט מזמור קל"ו. ילקוט תהלים רמז תתפ"ד:

מתנות כהונה

לכם מלשון רבנות ואדנות וכדמפרש ואזיל: **עולמו** זמן הצלחתו: **עד עכשיו**. כלומר עדיין ועוד צריך מלך המשיח לבא ויתקיים מה רב וגו': **ואת העם וכו'**. ועיין בילקוט כי כן הוא: **לרגל המלאכה וגו'**. ודרש סיפיה דקרא. ולרגל הילדים ועיין זה בב"ר פר' ע"ח: **ראה שהפלתי כו'**. שנא' החילותי והרי לא התחיל עדיין אלא מלמד שכבר הפיל השר שלו: **שלש אומות**

ענף יוסף

אותי כו' עד עכשיו מתבקש לו שכר כיבוד אבותיו. וזהו העיקר שהביא המדרש זה בענין של המזיקין. להראות כמה שכרו על הכיבוד: **(יח)** [כך השבת הזו בין ישראל ובין הקב"ה כו']. ביאור המאמר כי מצות שבת מורה על חידוש העולם ושיש בורא שברא את העולם ברצונו ובחכמתו. אשר זה בקבלה ואמונה לישראל. שאין על זה מופת. ולא יודו בזה אלא בעלי אמנה הדבקים בה'. וזהו קבלת מלכות שמים. וזהו שהיא אות בין ה' ובין ישראל. וגם השבת הוא רמז לעוה"ב כמה שאמר במכילתא לדעת כי אני מקדשם לעולם הבא כגון קדושת שבת שהוא מעין העוה"ב. ולכן השבת אות בין ה' ובין בני ישראל. והמילה ג"כ לאות בינו ית' ובין ישראל שאנחנו עמו ועבדיו. ולכן כל אחד חתום בשרו בחותם אות ברית קודש כדמות עבדים החתומים בחותם אדוניהם. והוא אות על קבלת מלכותו. ולכן הנכרי שלא בא בברית כששומר את השבת נראה נותן תפלה בטעם השבת הזה. שמאחר שאינו בברית אינו מודה בדבקות ה' לעוה"ב ולא בקבלת עול מלכות שמים. וא"כ שמירתו השבת הוא לטעם חיצוני שהוא כמו שחשבו קלא שטוב לאנשים לנוח מעמלם יום בשבוע. או מפני שמזל שבתי שולט בו ולא יצליח המעשים הנעשים בו. ולזה דומה למלך שמסיח עם המטרונה ובא אחר להפסיק דבריהם. וכן הנכרי השומר

שבת

עץ יוסף

רב לכם לשון רבנות. כלו' הרבנות הוא לכם. אלא שהוא מסבב הצלחתו בעוה"ז מברכת יצחק שקבל בהכ הזה לכן הניחו אותו לעבור עולמו בהצלחתו. והצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור הצלחתו: **לתורה** שהיא אור הגנוז והצפון והיא תהיה לעזרה להנצל מכל צרה: **עד עכשיו** כלו' עדיין ועוד צריך מלך המשיח לבא ויתקיים מה רב וגו'. ולפי דרש זה תיבת צפונה מרמז על הגאולה העתידה שנא' אומר לצפון תני וגו' ומלך המשיח עתיד לבא מצפון: **ואת העם צו לאמר כו'** אלא אף אתם צוו לבניכם. זה דריש מלת לאמר דפירושו שיצוה את העם שהם יאמרו ג"כ לבניהם ולהבאים אחריהם שינהגו ככה: **נהלך שנינו בעוה"ז כאחת**. פי' תהיה אתה שותף עמי בעוה"ז כדי שאהיה אני עמך שותף בעוה"ב. או אפשר שחסר כאן וצ"ל נהלך שנינו בעוה"ז ובעוה"ב כאחת. וכן הוא באגדת ילמדנו הובא ביפ"ת סדר וישלח וז"ל עשו אומר ליעקב נסעה ונלכה לא אחים תאומים אנו נאכל שנינו בעוה"ז ובעוה"ב: **טול עולמך תחלה** פי' קח הצלחתך בעוה"ז לבד: **לרגל המלאכה** וסיפא דקרא ולרגל הילדים: **ולא מצינו** שעמד יעקב עם עשו בשעיר. ובב"ר פ' ע"ח מסיים אפשר יעקב אמתי היה ומרמה בו. וע"ש מה שכתבתי. ומתרץ שדבורו מתקיים לע"ל. ובכה"ג מפני הסכנה אפי' ליעקב שהוא מדת אמת כדכתיב תתן אמת ליעקב שרי ליה למימר לישנא דמשתמע לתרי אפי: **ומהו שעירה** אמר לו עד עכשיו כו'. אב"א א"ל אדוני' שעירה. ס"ת אליה: **אני מפיע מלכותי** שאז יתגלה כבוד ה' וכולם ידעו אותו ואז יזדככו מאד. וזהו המכוונה בשם כוכב ג"כ כי יאירו במאור נפשם ככוכבים לעולם ועד כמ"ש והמשכילים יזהירו וגו' וככוכבים. ואז יהיה הישועה האמיתית: **(יח) נותן כיסו לנכרי**. מבעוד יום. והטעם דשרו ליה רבנן משום דאין אדם מעמיד על ממונו אי לא שרית ליה על שהוא שלוחו לישאנו בשבת. אתי לאיתויי ד"א ברשות הרבים [גמרא] ורבינו הרא"ש חולק על רש"י ז"ל וס"ל דאפילו משתחשך מותר ליתן כיסו לנכרי. והק"נ כתב דלאו רש"י ג"כ ס"ל אם בדיעבד לא נתן לו עד שחשיכה נותן. אלא שלכתחילה צריך ליזהר שיתן מבעוד יום. ובזה ודאי רבינו הרא"ש מודה ג"כ. ולא פליגי: **מנין ממה שקרינן בענין ראה** החילותי תת לפניך. והרי לא התחיל עדיין. אע"כ דההתחלה הוא במה שהבטיחו שלא יהיה נושא להם פנים על איזה מצוה שעשו: **(יט) עד שפורע משרו תחלה**. וכמו דמסיק שהיה כן במצרים שנא' סוס ורוכבו רמה בים. ואל תתמה שלמעלה יש דבר שנוכל לומר עליו שנטבע. אלא שהקב"ה מסיר כח השרים במרום זה נקרא טביעתם או שהיטתם. שבזה שמסיר כחם הוסר שפע המזל שמשפיעים על אומתם. ולפי שהשפעתו של שר מצרים היתה במים כאומר לי יאורי. ולכן נהפך להם היאור לע"ז. לכן כאשר הפילו ה' להפך הדבר שיהיו המים למצרים למחית כי טובעו בים. כמנא שהוא כאילו כח השפע מהשר שלהם נתבטל ונשקע בים [יפ"ת]. וכתב בספר של ר' שלמה מלכו שבכל מקום שצריך לשדד שום שר ומערכה צריך שהקב"ה בעצמו יעשה זאת הפעולה. שאין כח ביד שר אחד להסיר כח שר אחר. כמו שמצינו ביציאת מצרים שלא היה אלא ביד הקב"ה כמה שכתוב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ולא שליח אני ה' אני הוא ולא אחר עכ"ל: **אלא סוס ורוכבו** זה השר שלהם. וסוס דקאמר היינו עם מצרים. ורוכבו הוא השר של מעלה. ועל שם שהוא למעלה עליהם כרוכב על הסוס קרא ליה רוכב ולמצרים סוס. ואיידי דקאמר רוכב לשון יחיד נקט סוס ג"כ לשון יחיד. ומה שהקדים כאן הכתוב סוס. מפני שהוא המוחש [יפ"ת]: **פורח באויר** כלו' ראו בשכלם ובהצנת רוה"ק שבלבם. או שנזדכך ראייתם וראו זאת בעיניהם כדעת ה"א: **והנה מצרים** נוסע אחריהם זה השר שלהן. וכדמסיים בש"ר פ' כ"א שרן של מצרים היה שמו מצרים ע"כ. ואע"ג ששמו עוזיאל כדאיתא במדרש אבכיר והביאו הילקוט בפסוק ויושע ה'. י"ל דמצרים היה שמו כפי ממשלתו על מצרים. וכפי ענייננו נקרא עוזיאל כדרך המלאכים שזה נקרא מיכאל וזה גבריאל וכיוצא [יפ"ת]: **שנא' ראה החילותי כו'**. במה ראה. אע"כ במה שהראהו לו שהפיל שרו של סיחון: **(כ) עוד אחת** כו'. וכתיב בתריה והרעשתי את כל וגו' ובאו חמדת כל וגו' ומלאתי את הבית הזה כבוד אמר ה' צבאות: **(כא) נפל אימתן על כל או"ה**. שהזכיר שם ד' אומות לד' רוחות העולם. והם כלל הישוב. פלשת וכל מערב. אדום וכל יושבי דרום. מואב וכל יושבי מזרח. כנען וכל יושבי צפון [תולדות יצחק]: **בני שלש אומות** ראשי אבות. והם אברהם יצחק ויעקב. והאומה אחת גרם בני שלש אבות: **אורך רגליו י"ח אמות**. זה סותר למ"ש בריש פ' ט' דברכות שכל' אמה לא הגיע משה אלא עד קרסוליה. והכא אמר שכל אורך רגליו לא היה אלא י"ח אמות. ואפשר שמה שאמר שהיו י"ח אמות הוא ע"ד דכתיב ערשו ערש ברזל וגו' תשע אמות ארכה וגו' ופרש"י באמת איש באמת עוג. וערשו הוא עריסה שמגדלים בו את הקטנים. כן יש לומר שהי"ח אמות היו באמותיו של עוג. והשלשים דקאמר הגמרא היינו באמת כל אדם. וברבה סוף סדר ברכה איתא שאמר משה ועשיתי מלחמה עם סיחון ועוג שני גבורי או"ה שבשעת המבול לא הגיעו מים לקרסוליהם ע"כ. וא"כ אפילו אם תאמר שעד קרסוליו היה שלשים אמה יקשה כיון דמי המבול היו ט"ו אמה על ראשי ההרים הגבוהים. א"כ בעמק היו עמוקים יותר מקרסוליו. אבל לפי מאי דאי' בפדר"א פ' כ"ג וישאר אך נח ואשר אתו בתיבה וחוץ מעוג מלך הבשן שישב לו על עץ אחד מן הסולמות של התיבה כו' מה עשה נח נקב חור אחד בתיבה והיה מושיט לו מזונו בכל יום ונשאר גם הוא. ולפ"ז מתורץ קושי' ההוא. גם לפי המ"ד בב"ר פ' ל"ב סי' ו'.

ר'

תולש הר וזורק על ישראל ומשה היה נוטל צרור ומזכיר עליו שם המפורש וסכבו. ישראל אומרים ארורות הידים שכך זורקות. ואמוריים אומרים ברוכות הידים שכך סומכות: (כב) ד"א ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו כי בידך אתננו אין כתיב כאן. אלא כי בידך נתתי אותו. אמר הקב"ה כבר פסקתי דינו מימות אברהם. כיצד בשעה שנשבה לוט בן אחיו בא עוג ובישר את אברהם שנא' (בראשית יד) ויבא הפליט. אמר ר"ל משום בר קפרא פליט היה שמו ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברהם עסוק במצות בעוגות הפסח. ולא בא לשם שמים. אלא לשם נויה של שרה. אמר בלבו הריני מבשר אותו והגדוד הורגו ונוטל אני את שרה אשתו. א"ל הקב"ה אי רשע. כך אמרת. חייך שאני נותן לך שכר רגליך ומאריך לך שנים. ומה שחשבת בלבך הריני הורג אברהם ונוטל את שרה. ביד בני בניה עתיד אותו האיש ליפול. ד"א כי בידך נתתי אותו. כי בידך אתננו אין כתיב כאן. אלא כי בידך נתתי אותו כבר פסקתי את דינו מימות יצחק. כיצד בשעה שמל אברהם את יצחק בנו עשה משתה וקרא לכל מלכי כנען שנא' (שם כא) ויעש אברהם [ה] משתה גדול וגו' מהו גדול שכל גדולים היו שם. אף עוג היה שם באותה שעה אמרו לו לעוג לא כך היית אומר אברהם פרדה עקרה הוא ואינו מוליד. כיון שראה את יצחק אמר מה הוא זה אין זה כלום. באצבעי אני הורגו. א"ל הקב"ה כך אמרת ע"מ שתראה אלפים ורבבות יוצאים ממנו ובידם אותו האיש עתיד ליפול. ד"א כי בידך אתננו אין כתיב כאן אלא נתתי כבר פסקתי את דינו מימות יעקב. כיצד בשעה שנכנס יעקב אצל פרעה לברך אותו שנא' (בראשית מז) ויברך יעקב את פרעה היה עוג יושב שם באותה שעה. אמר לו פרעה לעוג [ג] לא כך היית אומר אברהם פרדה עקרה הוא ואינו מוליד הרי בן בנו ושבעים נפש מירכו. אותה שעה התחיל עוג מכנים עין רעה עליהן. א"ל הקב"ה אי רשע מה אתה מכנים עין רעה בבני. תימס עינו של אותו האיש עתיד אותו האיש ליפול בידן הרי כי בידך נתתי אותו. אמר הקב"ה לישראל כשם שבעוה"ז היו אוה"ע שומעים שמעכם ומתייראין ומתפחדין מכם. כך לעתיד לבא שנא' (דברים כח) וראו כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך:

סדר ואתחנן

פרשה ב (א) **ואתחנן** אל ה'. הלכה אדם מישראל שהיה עומד ומתפלל מהו שיהא מותר לו להתפלל בקול גדול. [א] כך שנו חכמים היה עומד ומתפלל יכול ישמיע קולו כבר פרשה חנה (ש"א א) והנה היא מדברת על לבה. יכול יהא מתפלל שלשתן כאחת [ב] כבר פירש בדניאל (דניאל ו) וזימנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהיה. יכול יהא מתפלל בכל שעה שירצה. כבר פירש דוד (תהלים נה) ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי. יכול יהא תובע צרכיו ויוצא לו [ג] כבר פירש שלמה (מ"א ח) לשמוע אל הרנה ואל התפלה. רנה זו קילוסו של הקב"ה. ותפלה לצרכיו של אדם. אבא שאול אומר זה סימן לתפלה אם כיון אדם לבו לתפלה יהא מובטח שתפלתו נשמעת שנא' (תהלים י) תכין לבם תקשיב אזניך. א"ר יוחנן [ד] עשרה לשונות נקראת תפלה. ואלו הן. שועה. צעקה. נאקה. רנה. פגיעה. ביצור. קריאה. ניפול. ופילול. ותחנונים. שועה צעקה שנאמר (שמות ב) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו וגו'. נאקה דכתיב (שם) וישמע אלהים את נאקתם. רנה ופגיעה דכתיב (ירמיה ז) אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי. ביצור וקריאה דכתיב (תהלים יח) בצר לי אקרא ה'. ניפול דכתיב ואתנפל לפני ה'. פילול דכתיב (שם קו) ויעמוד פנחס ויפלל. ותחנונים דכתיב ואתחנן אל ה'. ומכולן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים. א"ר יוחנן מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו. שהרי משה רבם של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים. א"ר לוי למה לא בא משה אלא בלשון תחנונים המשל אומר הוי זהיר שלא תתפס מקום דבורך. כיצד כך אמר הקב"ה למשה (שמות לג) וחנותי את אשר אחון. [ה] א"ל מי שיש לו בידי ורחמתי במדת הרחמים אני עושה עמו. ומי שאין לו בידי וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו. ובשעה

יד יוסף מם ע' פדר"א פ' כ"ט. תנחומא פ' היי פרה סי' ז'. ועיין בב"ר פ' כ"ג: ג ע' תרגום ירוש' ס' דברים פסוק ויאמר ה' אליו אל תירא אותו: **פ"ב** א ברכות בבלי פ"ס. וירושלמי פ"ד. אגדת שמואל פ"ב. תוספתא ברכות פרק ג': ב תנחומא כי תשא סי' כ"ג: ג זוהר ס' זו דף ר"מ. וע' זוהר ס' ויחי דף רמ"ג ורמ"ד. ע"ז דף ז': ד ספרי ס' זו. וע' בזוהר ס' שמות דף י"ט ע"ב: ה ע' ברכס ובתנחומא ס' כי תשא על פסוק וחנותי את אשר אחון:

ענף יוסף

בנה כמפסיק סקבלה כאומניות המסורה לנו מס' [יפ"ת ב"ר פ' כ"ס סי' ט"ו]:

פרשה ב (א) [הלכה אדם מישראל כו'] . ראוי להבין סמך כל סדרשות סללו עם פסוק ואתחנן. וי"ל שבאו לפרש מ"ש אל ה' • שה"ל למימר ואתחנן אליו. דהא קאמר לעיל מיניה לא תיראום כי י"י הנלחם לכם וסמיך אליה ואתחנן אליו. ועוד מאי בעת ההיא. ומאי לאמר. לזה אמרו הלכה אדם שהיה עומד ומתפלל כלו' שבא לרמוז לנו כאן כל אותן דינים. ולרמוז שבתפלה אין להגביה קולו. ולזה אמר ואתחנן. והתחינה לא השמעתים כי אם אל ה' לבד ולא בקול רם. שלא שמע כי אם ה' לבדו. גם לדרשה האחרת דלא יתפלל בכל שעה כי אם בזמן קבוע וזהו שאמר בעת כלומר התפלה היתה בעת וזמן הקבוע לתפלה שהם שלש פעמים בכל יום ולא יותר. ושמא תאמר שמא אותן השלשה פעמים שיש להם רשות להתפלל בכל יום יש לאומרם בבת אחת. לז"א ההיא כלומר בעת ההיא הקבועה לתפלה דהיינו ערב ובוקר וצהרים ולא בזמן אחד מהיום. ולפי שצריך קודם לסדר שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל כדכתיב לשמוע אל הרינה ואח"כ ואל התפלה. לז"א לאמר. כלומר ואתחנן לאמר. התפלה והתחינה הקדמתי קודם שבח וגדולה לאמר ה' אלהים אתה החילות וגו' ואח"כ אמרתי התפלה והתחינה אעברה נא וגו' [כסף נבחר בשם רבו] ועיין בעץ: [מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו כו'] . הענין הוא מ"ש הא"ב בשער הבטחון וז"ל אם היה מעשה האדם כחול במספר. לא יהיה שקול בטובה אחת מן הטובות הבורא יתברך עליו בעה"ז. ואם ידקדק הבורא עם האדם בתביעת הודאת הטובה יהיה כל מעשהו נכחד ונשקע בקטנה שבטובות הבורא עליו כו'. ואין ראוי לבטוח על מעשיו הטוב ויבטח נפשו בגמול העוה"ז והעוה"ב על מעשיו. אך יערה וישתדל בהודאה לטובות הבורא התמידות עליו לא להקות גמול עתיד שיתחייב לו במעשהו כו'. וכמו שאמר הנביא מי הקדימני ואשלם ואהו"ל עכה

מתנות כהונה

אומות. ראשי אבות והם אברהם יצחק ויעקב ואולי צ"ל ג' אבות: **על מנת כו'**. מפני דבריך אלה שבזית מתנתי שנתתי לאברהם יגיע לך כן ומאחר שמכה דבריו אלה נענש ליפול בידם הרי הוא כאילו הדיבור ההוא נדבר בשביל כן ונופל עליו לשון ע"מ כמו למען ספות הרוה והדומים לו וכן הם כל כי על כן שבתורה ומפני שמהדבר ומהענין ההוא נסבב המסובה אלה המסובב בסבתו וכאילו הסבה נסבבת בעבור תולדות המסובב וכן כתב הרמב"ן בפ' נצבים וכן תמצא בפתיחתא דאיכה בפתיחתא הוי עיר הדמים בשם הרד"ק וירוש': **תימס** לשון ימסו כמו מים: ה"ג בירושלמי ריש פר' תפלת השחר: **יכול יהא מתפלל** שלשתן כאחד כבר פי' בדניאל כו'. יכול יהא מתפלל שלשתן בכל שעה שירצה כבר פירש דוד כו' והכי סליק שפיר טפי דמעיקרא יליף מדניאל שלא יתפלל שלשתן באחת שעה חלוקות שירצה אלא דוקא לעת ערב ובקר וצהרים וגירסת הספר היא גירסת מדרש שמואל אות באות וכן הוא בתוספות דברכות: **שלשתן** כאחת שיתפללן תיכף זו אחר זו: **תובע** צרכיו ויוצא לו. ולא יאמר קודם זמירות ותשבחות: **ויזעקו** זעקה היינו צעקה וסיפיה דקרא ותעל שועתם: **בצר לי**. דרש ביצור של תפלה יש לי: **שאין לבריה כו'**. בדרך חוב אין לו עליו כלום אלא דרך חסד ורחמים הוא עושה: **בלשון** תחנונים. ולא בדרך דין ומשפט: **שלא** תתפס מקום דבורך. כלומר ראה שלא יתפסוך בדבר ביתך כלומר בדברי עצמך או צריך להגיה דבורך וכן מצאתי טוב וכן כביכול הקב"ה נתפס בדבריו וכדמפרש ואזיל: **ואתחנן** סוף

עץ יוסף

ר' יהודה אומר חמש עשרה אמה בהר וחמש עשרה בבקעה. ר"ל שם"ל דבין בהר ובין בבקעה תגבורת המים לא היו רק ט"ו אמה מהשפת. ומעשה נסים היו שלא ניגרו המים מן ההרים למטה. כמו שהיה נס זה שהמים היו רותחין וגלידי התיבה היו צוננים. וא"כ לפי מ"ד זה ג"כ לא קשה קושי' הנ"ל. ובתם' נדה דף ס"א אי' עוג שפלט מן המבול. ופרש"י שברח לא"י כדאמרינן בזבחים קי"ג ע"ב. ובתד"א ח"ב פרשה כ"ד אי' שפרסות רגליו היו ארבעים מיל. ואפשר הכוונה שזכותו היה שהלך ארבעים מיל לבשר את אברהם שנשבה לוט בן אחיו כדלקמן ובב"ר פ' מ"ב סי' י"ב אמר הקב"ה חייך שכר פסיעותיך אתה נוטל כו': **תולש הר כו'** עיין המעשה בארוכה במס' ברכות ריש פ' הרואה ומ"ש שם: (כב) **פליט** היה שמו. הענ"מי: **בעוגות הפסח** דאברהם קיים כל התורה כדאי' בב"ר פ' ס"ד. וקצת קשה מ"ש לקראו על שם העוגות לפי שבא אז. ואולי הכל מהן הרבה. או נאמר כאן [יפ"ת]: **שאני נותן לך** שכר רגליך. לפי שעל ידו נתגדל אברהם. ואע"פ שהוא לרעה נתכוון: **ומה שחשבת בלבך כו'**. משום דבאו"ה מצרף הקב"ה מחשבה רעה למעשה [מת"כ ומה"ק]: **ביום שמל** כו' משתה גדול. ביום הגמל את יצחק. ודרשוהו ביום ה"ג מל [ה"ג מספר ח'] דהיינו ביום שמי' ה"ג ואז מל אותו עשה אברהם משתה: **מהו גדול** שכל גדולים היה שם. ועל כן נקרא משתה גדול כלו' משתה שהיו בם גדולים. דליכא למימר גדול ברבוי האנשים. או גדול מצד רבוי המאכלים. דא"כ ה"ל למימר משתה רב כמו ויין מלכות רב שזה הלשון נודק על הרבוי. ולא לשון גדול. וגם ליכא למימר משתה גדול מצד המשך הגדול של ימים. דא"כ ה"ל למימר משתה ארוך. שאין לשון גדולה נופל בהמשך הזמן אלא אריכות כמו כי ארכו הימים [יפ"ת]: **פרדה עקרה הוא** מפני שמישמעאל עד יצחק כמה שנים ולא הוליד מהגר סבור שמוב נתעקר אברהם: **כיון שראה את יצחק**. שנולד הגוש ונמוך שהוא היה הראשון שנתגדל בעריסה כדאי' בב"ר פ' נ"ג סי' י"ד. לכן אמר ומה הוא: **על מנת כו'** מפני דבריך אלה שבזית מתנתי שנתתי לאברהם יגיע לך כן. ומאחר שמכה דבריו אלה נענש ליפול בידם הרי הוא כאילו הדיבור ההוא נדבר בשביל כן ונופל עליו לשון על מנת. כמו למען ספות הרוה והדומים לו. ומפני שהמדבר מהענין ההוא נסבב המסובב. אלה המסובב בסבתו וכאילו הסבה נסבבת בעבור תולדות המסובב [מת"כ]. או פי' על מנת כאלו אמר על מנת זה אני מאריך ימיך בתראה כו': **תימס** לשון ימסו כמו מים: **כשם שבעוה"ז כו'** כמ"ש בענין אהל הם פחדך ויראתך וגו' אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו וגו':

סדר ואתחנן

פרשה ב (א) **כבר פרשה חנה** וחנה היא מדברת על לבה. קשה א"כ אמאי ויחשבה עלי לשכורה. וכי עלי טעה וחשב שיש להתפלל בהשמעת קול. ר"ל משום דאע"ג דמתפללים בלחש צריך לחתוך הדברים בשפתים וצריך שישמיע לאזנו. ועלי היה רחוק קצת ממנה ולא ראה נענוע שפתיה וחשב שלא היתה חותכת הדברים בפה [יפ"מ]. או י"ל שחשבה לשכורה משום דהרבתה להתפלל וכמ"ש לה עד מתי תשתכרין וגו'. ועל זה השיבה קשת רוח אנכי ובעי לאפוסי ברחמים דהוה מרירה לבה טובא [רש"א]: **יכול יהא מתפלל** שלשתן כאחת כו'. דע שהנוסחא הישנה היתה יכול יהא מתפלל בכל שעה כבר פירש בדניאל וזימנין כו'. יכול יהא אומר שלשתן כאחת כבר פירש דוד ערב וגו'. שכן הובא נוסחא זו בשם מדרש דברים רבה פ"ב ביפ"מ ובספר כסף נבחר. ולפי נוסחא זו כך פירושו יכול יהא מתפלל בכל שעה כבר פירש בדניאל כו' והא דלא אמר כבר מפורש ע"י דוד ערב ובקר כו' כדמייתי לקמן. י"ל דודאי אין הכוונה באומרו יכול מתפלל בכל שעה שלא יפסיק שום רגע. דתורתו ומלאכתו אימתי נעשית. אלא ודאי הכוונה שיתפלל פעמים אין מספר כפי רצונו. וא"כ אין מדברי דוד ראיה. דערב ובקר וצהרים היה מתפלל אבל לא אמר כמה תפלות היה מתפלל בכל פעם. ולכן הוצרך להביא מדניאל דכתיב זמנין תלתא וכיון שכבר למדנו המספר שוב שפיר הביא ראיה שמלש תפלות הללו אינם בבת אחת אלא בשלשה זמנין ערב ובוקר וצהרים [צל"ח]. והנוסחא הישנה היא נוסחת הבבלי. והנוסחא שלפנינו היא נוסחת הירושלמי. והכי פירושו יכול יהא מתפלל השלשה תפלות כאחת כבר פירש בדניאל וזמנין כו' ר"ל מפורש בדניאל שהתפלה צריכה להיות בשעות מחולקות. וקאמר יכול יהא מתפלל בכל שעה שירצה ר"ל דאף דשמעינן מדניאל שיהיו בשעות מחולקות סד"א שלא יהיה שחרית ערבית ומנחה. אלא ג' שעות מחולקות שירצה. וקאמר שמדוד ילפינן דג' שעות היו ערב ובוקר וצהרים [יפ"מ]: **תובע צרכיו** ויוצא לו. ולא יאמר קודם זמירות ותשבחות: **שנא' תכין לבם** פי' אם תכין לבם אז תקשיב אזניך [רש"י]: **עשרה לשונות** נקראת תפלה. ע' בספרי סדר זו פיסקא כ"ו שיש שם הרבה שינויים: **ויזעקו** זעקה היינו צעקה. וסיפה דקרא ותעל שועתם: **בצר לי** דרש ביצור של תפלה יש לי: **שאין לבריה** כלום אצל בוראו. בדרך חוב. אלא דרך חסד ורחמים הקב"ה עושה לו. וע' בענף: **שהרי** משה

בשעה שהיה משה מבקש ליכנס לארץ ישראל א"ל הקב"ה רב לך. אמר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי כל מי שאין לו בידי וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו. עכשיו איני אומר שמתבקשת לי אצלך מאומה אלא חנם עשה עמי. מנין ממה שקרינן בענין ואתחנן אל ה': (ב) ד"א ואתחנן אל ה' זש"ה (תהלים לט) בתוכחות על עון יסרת איש ותמס כעש חמודו אך הבל כל אדם. ומהו בתוכחות על עון ע"י עון אחד שהיה ביד משה שהוכיח את בניך וא"ל (במדבר כ) שמעו נא המורים יסרת אותו והוכחת אותו. ואין איש אלא משה שנא' (שם יב) והאיש משה עניו מאד. מהו ותמס כעש חמודו. כל חמדה שהיה מתאוה משה ליכנס לארץ המסות אותו כעש הזה שנכנס בכלים ומרקיבן. ואין חמודו אלא א"י כענין שנא' (ירמיה ג) ואתן לך ארץ חמדה וגו'. ואם כך הגיע למשה הצדיק עאכ"ו שאר כל הבריות שהם מתוקנים להבל ומתוקנים ליום הדין. אך הבל כל אדם א"ר אחא שנעשה אלוה שנא' (שמות ז) ראה נתתיך אלהים לפרעה. עכשיו הוא מתחנן ומתחבט ואתחנן אל ה'. ד"א ואתחנן זש"ה (דניאל ב) והוא מהשנא עדניא וזמניא וגו'. א"ר אבין למה"ד למלך שהיה לו אהוב והוא ממנה דוכסים ואיפרכין ואיסטרטליטין. לאחר ימים ראו אותו שהיה מבקש מן השוער ליכנס לפלטין ואינו מניח לו. היו הכל תמהין ואמרין אתמול היה ממנה דוכסין ואיפרכין ואיסטרטליטין ועכשיו הוא מבקש מן השוער ליכנס לפלטין ואינו מניח לו. אמרו להם שעתא עברת. כך משה נוזר על הקב"ה והוא מקיים קומה ה'. שובה ה'. ואם בריאה יברא ה'. אם נברא לה פה משששת ימי בראשית הרי מוטב ואם לאו יברא ה'. ועכשיו מתחנן ומתחבט ליכנס לארץ ישראל ואינו מתקבל. שעתא עברת. בעת ההיא לאמר: (ג) ואתחנן אל ה' זש"ה (משלי יח) תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות. א"ר תנחומא תחנונים ידבר רש זה משה שבא אצל בוראו בתחנונים. ועשיר יענה עזות עשירו של עולם זה הקב"ה ענה אותו עזות שנא' (דברים ג) אל תוסף דבר אלי. ד"א א"ר יוחנן תחנונים ידבר רש אלו נביאי ישראל. ועשיר יענה עזות אלו נביאי או"ה. א"ר יוחנן אין לך צדיק באו"ה יותר מאיוב ולא בא אלא בתוכחות שנאמר (איוב כג) אערכה לפניו משפט ופי אמלא תוכחות. ואין לך גדול בנביאים ממשה ח וישעיה. ושניהם לא באו אלא בתחנונים. ישעיה אמר (ישעיה לג) י"י חננו לך קוינו. ומשה אמר ואתחנן אל י"י. ד"א ואתחנן אל י"י למה"ד למטרונה שילדה בן. כל ימים שבנה קיים היתה נכנסת בפלטין בזרוע. מת בנה התחילה מבקשת ליכנס בתחינות. כך כל זמן שהיו ישראל קיימים במדבר היה משה נכנס לפני הקב"ה בזרוע (שמות לב) למה י"י יחרה אפך בעמך. סלח נא לעון העם הזה וגו'. כיון שמתו ישראל במדבר התחיל מבקש ליכנס לא"י בתחנונים ואתחנן: (ד) בעת ההיא. באיזה עת באותו עת שנתמנה יהושע שנאמר (דברים ג) ואת יהושע צויתי. א"ר הונא כיון שא"ל הקב"ה למשה הגיע ארכי ליהושע. אותה שעה התחיל לבקש רחמים ליכנס לארץ. למה"ד לאיפרכוס שהיה בארכי שלו. והיה גוזר על המלך והוא עושה. היה פודה למי שרוצה וחובש למי שרוצה. וכיון שנתחלף ונתמנה אחר תחתיו. התחיל לבקש מן השוער ליכנס ולא היה מניח לו. כך משה כל ימים שהיה בארכי שלו היה חובש למי שרוצה שנא' (במדבר טז) וירדו הם וכל אשר להם חיים וגו'. ופודה למי שירצה שנא' (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות. וכיון שנתחלף ונתמנה יהושע תחתיו שנא' (במדבר כז) קח לך את יהושע בן נון התחיל להתחנן ליכנס לארץ. א"ל הקב"ה רב לך. ד"א בעת ההיא לאמר. מהו לאמר. א"ר עזריה לאמר לדורות ט שיהיו מתפללין בשעת הצרה. שהרי משה אע"פ שנא' לו (דברים ג) לא תעבור את הירדן הזה התחיל מתחנן. ד"א מהו לאמר אר"ע י אמר משה רבש"ע השיבני על דברי אם אני נכנס לארץ ישראל אם איני נכנס. ד"א מהו לאמר אמר לפניו רבש"ע יא תכתב חטייה שלי לדורות. א"ר שמואל למה"ד למלך שגזר ואמר כל מי שילקט ויאכל מפירות שביעית מחזירין אותו בקומפין. הלכה אשה אחת ולקטה ואכלה. התחילה לחזר אותה בקומפין. אמרה לו אדוני המלך בבקשה ממך יתלו הפגין הללו בצוארי. שלא יהו בני המדינה אומרים נמצא בה דבר כשפים או דבר ניאוף. ומתוך שהן רואים את הפגים בצוארי יודעים שבשבילן אני מחזרת בקומפין. כך אמר משה רבש"ע תכתב חטייה שלי לדורות שלא יהיו ישראל אומרים זייף משה בתורה או אמר דבר שלא נצטוה. וידעו שלא היה אלא על המים. הרי בעת ההיא לאמר: (ה) ה' אלהים אתה החילות. מהו ה' אלהים. אריב"ק יב בשני מקומות דימה משה את עצמו לאברהם ולא הועיל לו כלום. כיצד אברהם קרא לו הקב"ה ואמר הנני שנא' (בראשית כב) ויאמר אברהם ויאמר הנני. מהו הנני. הנני לכהונה הנני למלכות. זכה לכהונה וזכה למלכות. זכה לכהונה מנין שנא' (תהלים קי) נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק. וזכה למלכות שנא' (בראשית יד) אל עמק שוה הוא עמק המלך. ואף משה בקש לעשות כן שנא' (שמות ג) ויאמר משה

משה

יד יוסף ו במד"ר פ' י"ח נדרים דף ל"ט. ירושלמי פ' חלק. מדרש משלי סי' י"א: ז סנהדרין דף מ"ד. ספרי סדר זו: ח ע' ויק"ר פ"י: ט ספרי סדר זו פיסקא כט: י ספרי ה"א פיסקא ק"ס ופיסקא קי"א. וספרי ה"ב פיסקא כ"ו: יא ויק"ר פרשה ל"א. במדבר רבה פ' י"ט. יומא דף פ"ו. ספרי ה"א פיסקא קל"ז. וספרי ה"ב פיסקא כ"ו. וע' בשו"ת הריב"ש סי' פ"ז ופ"ח: יב ב"ר פ' כ"ה. ש"ר פ' ב'. זבחים דף ק"ב. ילקוט סדר וירא:

מתנות כהונה

הוא לשון וחנותי ל' חנם: **ואין** איש. במקום הזה: **המסות** לשון ותמס שחמדתו נמס ונאמר מעל שהרי הקב"ה לא השגיח בו: **אלוה** וזה כל אדם שהיה אלוה ואדון על הכל: **דוכסין** כו' מיני מושלים הם: **שעתא** כו'. שעתו וזמן ממשלתו עברה ולא יהיה כבראשונה: **ולא בא** כו'. בא נגד הקב"ה בתוכחה ודרך דין: **בפלטין** של מלך: **בזרוע** בחזקה ובזרוע נטויה: **ארכי** ממשלה: **שהיה** בארכי שלו. בבית ממשלתו: **השיבני** על דברי גרסינן: **חטייה** חטא שלי שחטאתי לפניך: **בקומפין** בשדה ופלטיא ששוחקין בו ומחזירין אותם בו כדי שתתבזה ברבים: **הפגין** תאנים שלא נתבשלו נקראו פגין כמד"א התאנה חנטה פגיה: **עמק** המלך. דרשו חז"ל שהשוו כולם בעצה אחת להמליך אברהם עליהם: **וזר** הקרב. והיינו לא

עץ יוסף

משה רבם כו'. וכן אי' בזוהר סדר זו דף ר"ס ע"ב דבעי בר נש לקב"ה לכוונא דיהא צלותיה בתחנונים מנא לן ממשה דכתיב ואתחנן אל ה': **ומכולן לא** נתפלל כו'. לפי שמשמעות כולם רמז שמתפלל ומבקש בעבור מעשיו הטובים [עיר גבורים]: **אלא בלשון תחנונים** ולא בדרך דין ומשפט: **א"ל הקב"ה** רב לך. כלו' אין לך זכות על זה. ולכן בקש רק מתנת חנם: **מקום דבורך** כלו' ראה שלא יתפסוק במקום דבריך ר"ל כדברי עצמך. שכביכול הקב"ה תפס כדבריו וכדמפרש ואזיל: **בענין ואתחנן** הוא לשון וחנותי לשון חנם: (ב) **ואין איש** האמור כאן אלא משה: **המסות** לשון ותמס כעש שהמדתו נמס ונאמר מעל שהרי הקב"ה לא השגיח עליו: **ואם כך** הגיע למשה הצדיק כו' שהם מתוקנים כו'. פירוש הכתוב לפי דרשתם שהתפעל דוד ונכנע מאד בזכרו שתפלת משה שהיה איש האלהי אף שהיה כוונתו ליכנס לא"י רק כדי לקיים המצות שתלויות בארץ לא למען טובת הגופנית מאומה. ומה שעלו היה הלא כל כוונתו היה רק להוכיח לישראל. ועי"ז היה נפשו מרה לו וכעס עליהם. ועכ"ז נחשב לו כעון. ואם כה זאת. מכ"ש כל אדם שהם מתוקנים להבל. ומתוקנים לעמוד בדין. וזהו אך הבל כל אדם נצב סלה. דנצב היינו לדין כד"א [ישעי' ג'] נצב לריב ועומד לדין: **א"ר אחא** שנעשה אלוה כו'. ר' אחא מפרש אך הבל כל אדם אפילו מי שהיה אלוה ואדון על הכל. או פירושו אפילו מי שנקרא כל אדם על שהיה שקול כנגד כל האדם וכל העולם כולו לא נברא אלא בשבילו שנאמר וירא ראשית לו ובמעשה בראשית כתיב בראשית ברא פר"ל בשביל משה שנקרא ראשית ברא אלהים וגו' כדאי' בב"ר פ"א סימן ו': **דוכסין** כו' דוכוס בלשון רומי שר צבא. ואיפרכוס בלשון יוני שר הפרשים. ואיסטרטליטוס בלשון יוני נגיד מלחמה [מוסף הערוך]: **השוער** שעומד על השער לשמור שלא יבא איש בחצר המלך בלי רשות: **לפלטין** פי' בלשון רומי היכל וארמון [מוסף הערוך]: **שעתא עברת** שעתו וזמן ממשלתו עברה: **אם נברא** לה פה. פי' הפה של הארץ נברא כאן מוטב ואם לאו יקרב לכאן ותהיה כאילו נבראת עכשיו כאן פה. ועיין נדרים דף ל"ט. ודייק המדרש שכך אמר משה דאל"כ לא הוה צריך לומר אלא אם יברא [יפ"מ]: (ג) **עשירו** של עולם כו'. שדבר עם משה באמירת רוח מבלי ישמע לו לבקשתו. ומה שאחז במשל מעני ועשיר הוא ענין הסיבה מפני שהוא עשיר ע"כ אינו נחשב העני לפניו לכלום. וכן נדמה האדם מול פניו יתברך כי כל צדקותיו כאין. והודי משה פי' עשירו של עולם שענה למשה שאל בעזות כדמסיק שאמר השיבני על דברי והוה כעזות והיינו שכתב אל תוסף דבר שהוא לשון קשות: **אלו נביאי ישראל** קראם רשים מפני שהם נכנעים מאד כמו שהרש מכניע א"ע וקטן הוא בעיניו אף שזוכים לנבואה. אך נביאי או"ה הם גדולים בעיניהם ועשירים מפני חכמתם ונבואתם. על כן עת יחזו דבר מה שלא כרצונם יענו עזות ויתמהו על משפטי ה' הנעלים מדעתם: **ולא בא** נגד הקב"ה אלא בתוכחה ודרך דין: **ממשה וישעיה** ע' בויק"ר פ"י מעלת ישעיה: **בפלטין** של מלך: **בזרוע** בחזקה ובזרוע נטויה: **כל זמן** שהיו ישראל קיימין. היינו הדור שהוציא משה ממצרים: **כיון שמתו ישראל** אף שנשארו הפחותים מבן עשרים שעלו לארץ עכ"ז זכותם לא עמדה למשה. כי אינם מאותו הדור שמשה הטיב להם ע"כ לא עמד לו זכותם כי אם בני הדור הראשון שהוציאם ממצרים. וזהו שרמז בעת ההיא כלו' שבעת ההיא אחרי שמתו כל הדור ההוא על כן לא הועיל תפלתו ואמר לו רב לך וגו': (ד) **ארכי** ממשלה: **אותה שעה** התחיל לבקש רחמים ליכנס לארץ. יבואר ע"פ מאי שכתב המזרחי [ס"פ שמות] שהקשה כיון שא"ל הוא יתברך עתה תראה אשר אעשה לפרעה ופרש"י שם [ע"פ המדרש] העשוי לפרעה תראה. ולא העשוי במלחמת שלשים ואחד גבורי כנען. למה בקש לעבור. ותירץ שחשב משה שיכנס לא"י כאחד העם. ולא נגזר עליו רק שלא יהיה מנהיג. א"כ שפיר קאמר המדרש התחיל לבקש רחמים ליכנס לארץ ר"ל כהדיוט. והארכי יהיה ביד יהושע: **שהיה** בארכי שלו. פי' שהיה בממשלה שלו: **א"ל הקב"ה רב לך**. פי' שתדע שיש לך רב כי תמיד אתה מגלה אותי. עכשיו אראה שאני רב שגלתי אותך [בעה"מ]: **דבר אחר** בעת ההיא לאמר מהו לאמר. נראה דהני תיבות דבר אחר מיותרים. שהדרש הלזה לא קאי על תיבות בעת ההיא. רק על תיבות לאמר: **השיבני** על דברי אם אני נכנס לא"י אם איני נכנס. הכוונה לפי שעיקר חפצו ורצונו של משה לעשות רצונו יתברך. ואם הוא יתברך יאמר לו שלא ידבר עוד הרי מקיים מצות לא תעשה שמקיים דבורו של הקב"ה. ולזה אמר לו יתברך רב לך. רב טוב הצפון לך [וכמו שפרש"י בחומש] במה שיש לך מצוה חדשה. ל"ת שאל תוסף דבר. וכמו כן מצות עשה עלה ראש הפסגה. ושתי מצות הללו שגי ליתן לך שכר צפון נגד שתחפוץ לקיים בא"י כדאי' בסוט' די"ד ע"א [מלא העומר]: **חטייה שלי** החטא שחטאתי לפניך. ובזה ניחא מה שנכתב חטא מרע"ה בתורה ובפרט כמה פעמי'. שמהראוי שלא להזכירו כל שאפשר העלימו שאין להזכי' גנות הצדיק. אע"כ שבקש משה על כך: **כל מי** שילקט ויאכל מפירות שביעי'. נראה שצ"ל מפגי שביעית וע' יומא ד' פ"ו ע"ב. ובמס' שביעית פ"ד מ"ז אי' מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית. הפגין משיזרחו אוכל בהם פתו בשדה. פי' הרע"ב משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד. ואם אכלן קודם בישולן הוי הפסד. הפגין פגי תאנה כדכתיב התאנה חנטה פגיה. משהזריחו האדימו זו תחלת בשולן עכ"ל. הרי שאסור לאכול פגי שביעית עד שיתבשלו. לפיכך האשה שאכלה אותן קודם בשולן חזרו אותה בקומפין: **בקומפין** הוא כדאי' במשנה ב' פרק כ"ג דכלים שעומדין עליו בקומפין. ופי' הרע"ב שדה שמשחקין שם המלכים ורגילים על שפיטן של סוס [והוא אוכף] לראות בשחוק המלך עכ"ל. וה"נ קאמר שכל מי שילקוט ויאכל מפגי שביעית ויעבור על גזירת המלך שיחזירוהו בקומפין ויהיה לעג וקלס בעיני הבריות: **שלא יהיו ישראל** אומרים זייף משה בתורה או אמר דבר שלא נצטווה. להבין זה נקדים מה דאי' במדרש טוב טעם למה לא נאמר כי טוב ביום השני לפי שמשה רבינו שנקרא טוב דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא נלקה ע"י המים לכך לא כתיב ביום השני כי טוב שנברא בו המי' שעתיד הטוב הנ"ל ללקות. נמצא תינח אם סרחונו כתוב בתורה על דבר מי מריבה יודעים אנו טוב טעם למה לא נאמר כי טוב בשני. אבל לולא זאת לא ידענו למה נאמר בשאר ימים כי טוב ולא בשני. ויאמרו הדורות שזייף משה בתורה שלא נכתב כי טוב בשני. או יאמרו הוסיף משה על מאמרו של הקב"ה וכתב כי טוב בשאר ימים: (ה) **הנני לכהונה** כו'. שלפי שהנני הוא לשון זימון כדפרש"י. פירשו בזה שהתקין עצמו לעבודת שמים במאד מאד. ולפי שהעבודה המופלגת היא כהונה גדולה אשר בה שורה גדול. וכן המלכות להנהיג הצבור אשר בו שורה הרבה. לכך אמר ריב"ק שבמאמר הנני רמז לשני עבודות גדולות אלו. ומ"ת למה שלפי האמת יש בדבר מעלה וכבוד. אברהם זכה לזה ומשה נתבשר ברמז אל תקרב הלום שלא יזכה אליהן [יפ"ת]: **שנאמר נשבע ה'** כו'. דמיירי באברהם כדאי' בב"ר פ' מ"ג: **אל עמק שוה** וכדאי' בב"ר פ' מ"ב שפם השוו כל האומות וקיצצו ארזים ועשו לו בימה גדולה לאברהם והושיבו אותו למעלה כו' ואמרו לו מלך

אתה

משה ויאמר הנני. הנני לכהונה הנני למלכות. א"ל הקב"ה (משלי כה) אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד. (שמות ג) ויאמר אל תקרב הלום אין לך עסק בכהונה שנא' (במדבר א) והזר הקרב יומת. אין לך עסק במלכות כענין שנא' (ש"ב ז) כי הביאותני עד הלום. אברהם אמר (בראשית טו) ה' אלהים מה תתן לי. א"ר לוי אמר לפניו רבש"ע אם מתבקש לי בדין שיהו לי בנים תן לי. ואם לאו ברחמים תתן לי. א"ל הקב"ה חייך בדין מתבקש לך (שם) והנה דבר י"י אליו. ואף משה כך אמר ה' אלהים אתה ההילות אם מתבקש בדין שאכנס לא"י אכנס. ואם לאו אכנס ברחמים. א"ל הקב"ה אל תתהדר לפני מלך וגו' כי לא תעבור את הירדן הזה. וכיון שראה משה היאך הדברים חזקים. התחיל מדבר דברים קשים. ה' אלהים אתה החילות. אמר לפניו רבש"ע למה איני נכנס לארץ. מפני שאמרתי (במדבר כ) שמעו נא המורים אתה הוא שאמרת תחלה (שם יז) למשמרת לאות לבני מרי. ד"א אתה החילות א"ר ראובן אמר משה לפני הקב"ה למה את עושה לי כך. אתה התחלת לבא אצלי מנין שנא' (שמות ג) וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה. א"ל משגדלת אותי אתה מורידני מגדולתי. א"ל הקב"ה והרי נשבעתי. יג אמר לפניו רבש"ע אתה החילות כשבקשת לא חללת השבועה. לא נשבעת שאתה מכלה את בניך בעגל והזרת בך שנא' (שמות לב) וינחם ה'. ד"א א"ר לוי אמר לפניו רבש"ע יד עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ ואני איני נכנס לארץ. א"ל הקב"ה מי שהודה בארצו נקבר בארצו ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו יוסף הודה בארצו מנין גבירתו אומרת (בראשית לט) ראו הביא לנו איש עברי וגו'. ולא כפר אלא אמר (שם מ) כי גנב גנבתי מארץ העברים. נקבר בארצו מנין שנאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו מארץ מצרים קברו בשכם. את שלא הודית בארצך אין אתה נקבר בארצך. כיצד בנות יתרו אומרות (שמות ב) איש מצרי הצילנו מיד הרועים. והוא שומע ושותק לפיכך לא יקבר בארצו כי לא תעבור את הירדן הזה. א"ל הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן בזכותך הן באין עמך. א"ר לוי למה"ד לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה אמר אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה משגחת עלי. מה עשה נטל זהב אחד והשליך בתוכם. והתחיל צווח ואומר האירו לי זהב אחד היה לי ונפל ממני כאן. והאירו לו. מה עשה משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות. וליקטן. בזכות הזהוב נתלקטו המעות. כך א"ל הקב"ה למשה טו אם נקבר את אצלם במדבר הן באים בזכותך. ואתה בא בראשם שנא' (דברים לג) וירא ראשית לו וגו' ויתא ראשי עם: (ו) כי מי גוי גדול וגו' הלכה אדם מישראל שהיה קורא את שמע מהו שיהא מותר לו להמתין אחר ק"ש ואח"כ יתפלל. טז כך שנו חכמים ג' תכיפות הן. תכף לסמיכ' שחיטה. תכף לנטילת ידי' ברכה. תכף לגאולה תפלה. ומי שהוא עושה כן מהו מתן שכרו. אמר רבה בר אבוה אם סמך ושחט יהא מובטח שקרבנו נתקבל. ואם נטל ידיו ובירך מיד יהא מובטח שלא יהא שטן מקטרג בסעודתו. ואם קרא ק"ש ומתפלל מיד יהא מובטח שתפילתו נשמעת. א"ר יהודה ב"ר סימון יז את מוצא ע"ז קרובה ורחוקה. והקב"ה רחוק וקרוב. כיצד ע"ז קרובה. גוי עושה ע"ז ומעמידה בתוך ביתו אצלו הרי קרובה. ומנין שהיא רחוקה שנא' (ישעיה מו) אף יצעק אליו ולא יענה וגו' הרי רחוקה. והקב"ה רחוק וקרוב כיצד. א"ר יהודה בר סימון מכאן עד לרקיע מהלך ת"ק שנה. הרי רחוק. וקרוב מנין שאדם עומד ומתפלל ומהרהר בתוך לבו וקרוב הקב"ה לשמוע את תפלתו שנא' (תהלים סה) שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו. יח אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע כשיהיו או"ה באים להתפלל לפניך אל תענה אותן שאין באין אצלך בלב שלם אלא הולכין אצל

יד יוסף יג בספרי ח"א פיסקא קנ"ד: יד ע' בספרי ח"ב פיסקא שמ"א ובזרע אברהם. ובספרי ח"א פיסקא קנ"ה: טו תנחומא סוף סדר זו. וזוהר תרומה דף קנ"ז. זוהר חדש דף י"ט: טז ברכות בבלי דף מ"ב. ירוש' פ"ק. קד"א ח"א פ"ב. שוח"ט מזמור ד'. ילקוט תהלים רמז תרע"ט. ורמז תתס"ג. שוח"ט מזמור קל"ד: יז ירוש' ברכות פ"ט. שוח"ט מזמור ד': יח ילקוט שמואל רמז קס"ג:

ענף יוסף

שהם לי מגיים עשיתי לו כנגד כו'. וז"ש משה ה' אלהים אתה החילות ר"ל לכן אין אני מבקש רק מתנת חנם לפי שאתה החילות תמיד לשלם לי קודם עשותי כמ"ש מי הקדימני: (ח) [רבש"ע עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ ואני כו']. בספר לקח יוסף בערך רשה סי' י"ח כתב וז"ל למה נשתנו אלו השלשה צדיקים בקבורתם. יעקב זכה ליקבר בארץ גופו ועצמותיו. יוסף זכה ליקבר עצמותיו ולא גופו. משה לא זכה כלל לא גופו ולא עצמותיו. משום דאמרינן כפ"ק שלשה שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו. אביו מזריע לובן שממנו מוח ועצמות. אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר כו'. והקב"ה נותן בו נשמה כו'. והשתא אתי שפיר. יעקב נכנס לארץ בבשר ועצמות כי אביו ואמו נקברו בארץ שמהם הגוף והעצמות. יוסף נקברו עצמותיו מפני שאביו נקבר בארץ שממנו העצמות. אבל אמו רחל לא נקברה בארץ כדאי' ברש"י סדר ויחי. על כן יוסף מצד חלק אביו דהיינו עצמותיו נכנסו לארץ. משא"כ חלק אמו הוא הבשר לא נכנס שלא יהיה בושה לאמו. משא"כ משה. אביו ואמו לא נכנסו לארץ כי מתו שניהם במדבר. לכן לא זכה משה ליקבר בארץ לא בגופו מצד אמו. ולא בעצמותיו מצד אביו עכ"ל. הובא בזרע אברהם ספרי ח"ב פיסקא שמ"א. ולכאורה יש ראי' לדבריו שיוכבד מתה במדבר דאי' בתנחומא סדר זו סי' ו' וז"ל אמר לפניו רבון העולמים ייכבד עמי שהוקשו שניה בחייה בשני בניה [ר"ל במיתת מרים ואהרן] יקשו עוד שניה במשפתי. וכתב השים רענן וז"ל וצריך לומר דאף בקבר מצטערים עכ"ל הרי שם"ל הו"ד שתהא במדבר קודם מיתת משה. אבל נעלם מהם מה דאי' בפע"ר בפ"ט שיוכבד היתה מבאי הארץ וע"ש בהגהות הגר"א. גם נעלם מהם מה דאי' בילקוט סדר חוקת רמז תשס"ד וז"ל שהיה אהרן יכול לומר אני לא חטאתי

מתנות כהונה

לא תקרב ועיין בבראשית רבה פרשה נ"ה מאמר זה יותר ברור: **בדין ברחמים** יהו"ד כתיב שהוא שם של רחמים והניקוד אלהים מדת הדין ועיין בהרמב"ן בפ' ע: **דבר ה'**. דיבור הוא לשון חוזק ודין כמד"א דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות: **אמר ליה** משגדלת. שהחלת דיבור הוא זה כמו ד"א ודוק: **רבש"ע** אתה החלות דרש החלות לשון לא יחל דבריו: **שומע** ושותק. ומסתמא גם בפניו היו מחזיקים אותו בא"ש מצרי והיה לו לומר עברי אנכי ולא מצרי: **מעותיו** מעות של נחושת הם: **בתוכם** בתוך המעות: **הן באים** בזכותך. ומכלל הן אתה שומע לאו: **שתפלתו** נשמעת כו'. בירושלמי בפ"ק דברכות גרס אין השטן מקטרג באותו יום ובבבלי בפרק אין עומדין גורס אינו ניזוק כל אותו היום וכן הביאו כל הפו': **מכאן** ועד לרקיע. בירו' מסיים וכן כל רקיע ורקיע וכן בין כל רקיע ורקיע וכן טלפי חיות כמנין ישרה ת"ק

עץ יוסף

אתה עלינו כו': **אמר לו** הקב"ה אל תתהדר לפני מלך. הוא כנגד מלכות. ובמקום גדולים אל תעמוד הוא כנגד כהן גדול שהוא מדת החסד [מגלה עמוקות אופן קמ"א]: **ויאמר אל** תקרב הלום כו'. לאו למימרא דלא הוה מלך וכהן כלל. דודאי מלך הוה. אלא לו ולזרעו קאמר וכדאי' בפ' י"ב דזבחים. מיהו בכהונה פלוגתא דתנאי היא בפ' הנזכר אי משה בעצמו היה כהן אם לאו. וע' בויק"ר פ' י"א: **אין לך** עסק בכהונה שנא' והזר כו'. פי' בזה שאמר לו אל תקרב הלום רמז לו שאין לו עסק בכהונה שאין קרב אלא כהונה המד"א והזר הקרב יומת. וזה מוכרח שהוא לשון הקרבת קרבן. כי על ההגבה לבד אין חיוב מיתה כלל [תולדות נח]: **שנא'** והזר הקרב יומת. המרפים לבמדבר א' הפתגם. כי שם נאמר על זר שיקרב לעבודת הלוים. אבל פה הכוונה על שכתוב שם ג' יו"ד. או להכתוב בקרח י"ח ז' [רש"ש]: **בדין** כו' ברחמים. משום דכתיב אדני שהוא דין. והוי"ה שהוא רחמים: **ואם לאו** אכנס ברחמים. והא דלא התפלל אהרן שיכנס לארץ. וכתב במ"ע ריש סדר ואתחנן כדי שלא יחשדוהו ששפה עגור כ"ד מאחר שנתן לו הקב"ה כי הכהן הגדול גדלוהו משל אחיו והעבירוהו כעבודה דפנהס המסחת. וע"ש עוד טעם ע"פ סוד: **דבר ה'** דבור הוא לשון חוזק ודין כד"א דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות. והוי"ה הוא רחמים. הרי שאף בדין מתבקש לו: **אל תתהדר** לפני מלך. וגו' רב לך אל תוסף וגו' כי לא תעבור כו': **כיון שראה** משה היאך הדברים חזקים. ר"ל שהתפלל תפלות כמנין ואתחנן ולא נענה התחיל מדבר דברים קשים: **אתה הוא** שאמרת תחלה למשמרת לאות לבני מרי. וזהו שאמר אתה החילות פי' אתה התחלתה לקרותם בשם ממרים: **אתה התחלת** לבא אצלי. פי' אתה החילות לבקש אותי שאהיה מנהיגם ואני לא אביתי כי דמיתי כי מי אנכי. ואתה חזקתני שאוכל להיות מנהיגם. וא"כ למה עכשיו אתה גוזר עלי למות במדבר. וזהו שמסיק המדרש אמר לו [ר"ל משה להקב"ה] משגדלת אותי כו'. ר"ל אילו הייתי אני המתחיל לבקש גדולה לא הייתי יכול להתרעם על מה שעכשיו אתה מורידני מגדולתי. אבל כיון שאתה הוא שהתחלת לגדלני ופייסת אותי לקבל הגדולה ועכשיו אתה מורידני מגדולתי א"כ מראה דבר זה שכדי לבייש אותי ולהורידני באת לי מהחילה הגדולה. וזהו שאמר משגדלת אותי אתה מורידני מגדולתי בתמיה וכי נכון הוא כך: **אתה מורידני** מגדולתי. דבר אחר אתה החלות. א"ל הקב"ה והרי נשבעתי כו'. כצ"ל [רד"ל]. ודרש החילותה לשון לא יחל דברו. וה"ק אתה החילות כבר ולכן גם עתה התר שבועתך. כי אין השבועה כגזירה חרוצה כי התפלה מועלת והראיה מהסת העגל שנמחל: **ד"א א"ר לוי** אמר לפניו רבש"ע עצמותיו כו'. אפשר דרש להראות את עבדך על עצמותיו של יוסף שלקח משה עמו. וכלל דברי המדרש לפרש את הסיבה מדוע לא זכה להיות גופו נקבר בארץ. ומדוע נגרע ערכו מיוסף שזכה עכ"פ להקבר שם. ומפרש הסיבה שהיה מפני שבתחלה מראתו הסתיר עצמו ששמע קוראים לו מצרי ושתק. ולא היה לו לשתוק כי אם היה לו להתפאר שהוא עברי כמו שיוסף גלה עצמו. ואף שבחרפה היה לפרעה בני העברים כמ"ש כי לא יוכלו המצרים לאכול עם העברים לחם. עכ"ז התפאר בשהוא עברי מאהבתו את יחוסו שכל יחסם מפני שהם מעבר הנהר ומתייחסים שבאו מאברהם שלקח אותו הקב"ה מעבר הנהר והוליך אותו בכל ארץ כנען להיות קונה בהליכותו שם כדאי' במדרש. אבל משה לא חש להודות. ואולי נרמז במלת הזה כי לא תעבור את הירדן הזה מפני שלא יקר היה בעיניך זה המקום: **שומע ושותק** קשה מנלן זה שהיה שומע. הא מקרא משמע שאמרו ואם נביהם לפני רעואל אביהם איש מצרי וגו'. ומשה היה אז אצל הבאר כדכתיב ויאמר אל בנותיו ואיו וגו' ומצאתי בספר חסידים סי' קי"ז אמר הקב"ה כו' אבל אתה ששתקת כששמעת שאמרו עליך איש מצרי הצילנו מיד הרועים ולא אמרת איש עברי אנכי לכן לא יכנסו עצמותיך לארץ ע"כ. וכתב המפרש שם וז"ל ר"ל כשקראו למשה כמאמר יתרו קראן לו וגו'. מסתמא שאל משה להם למה קראן לו. והשיב לו אותו שקרא לו מפני שנאמר עליו על ידי בנות יתרו איש מצרי הצילנו. והוא שומע ושותק. וזהו שדייק הספר חסידים אבל אתה ששתקת כששמעת שאמרו עליך איש מצרי וגו' דהיינו אותו שקרא לו אמר לו שמפני כך קרא לו שנאמר עליו ע"י בנות יתרו איש מצרי וגו' ולא אמרת לאיש עברי אנכי עכ"ל: **לפיכך לא** נקבר בארץ כי לא תעבור את הירדן הזה. ר"ל הה"ד כי לא תעבור את הירדן הזה. וכדאי' בספרי ח"א פיסקא קל"ה א"ל ומתה לא תבוא. א"ל אם לאו עצמותי יעברו את הירדן א"ל כי לא תעבור את הירדן הזה. וכי המת יכול לעבור [פי' הא כתיב ושא עיניך וגו'] משמע שימות ולמה חזר וכתב כי לא תעבור] אלא אמר לו. משה אף עצמותיך לא יעברו את הירדן עכ"ל: **מעותי** מעות של נחשת הן: **בתוכם** בתוך המעות: **הן באין בזכותך** מהזה דייק. כי לא תוכל לעבור את הירדן מפני דור המדבר הזה הגמלאים פה ולא יקומו כי אם בזכותך. והענין בתחיית המתים עיקרה ויסודה רק בארץ ישראל. ולכן אמרו שמתי ח"ל מתגלגלים והולכין עד א"י. ולולא משה שנקבר בח"ל אז לא היה תחיה בחוץ לארץ אם לא מפני זכותו גזר ה' על מתי ח"ל שיחיו. והמשל להורות שהיתה כמו אבידה בכוונה בכדי שיחופשו הנותרים מפני יקרת האבדה הזאת: **ויתא** על ידי זכות משה גם ראשי העם: (ו) **שלש תכיפות** הן. פי' ג' דברים יש שיש בהן דין תכיפות כדמפרש ואזיל: **תכף לסמיכה שחיטה** הטעם בזה לפי שעיקר הקרבן להיות כופר נפש החוטא. והסמיכה הוראה זה שיתודה עליו את עונו ויתננו תמורתו. לכן ראוי לסמוך השחיטה לסמיכה שיתן אל לבו כי זו היא סבת השחיטה. ואף כי נמצא סמיכה בקרבנות שאינן באין על החטא. לא חילק הכתוב [יפ"מ]: **תכף לנטילת** ידים ברכה. בברכות בבלי דף מ"ב פרש"י וכן התוס' דאנטילת ידים דמים אחרונים קאי שלא יאכל כלום עד שיברך על מזונו משום דכיון שנטל ידיו אסח דעתיה מאכילה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ו מהלכות ברכות. והוסיף שם לא יפסיק ביניהם בדבר אחר אפילו לשתות מים. אבל בירושלמי פ"ק דברכות וכאן במדרש משמע דאמים הראשונים קאי. שהרי אין השטן מקטרג באותה סעודה קאמרי. וכן הביא הטור בסי' קס"ו. וע' בתוס' במס' סוטה דף ל"ט ע"א ד"ה כל כהן שלא נטל ידיו. וצ"ע: **תכף לגאולה תפלה** לפי שסבת קבלת התפלה מפני האמונה בהקב"ה שהוא יכול ומשגיח ולכן יש כח בתפלה שיעתר המתפלל בעבורה. לכן יש לסמוך גאולה לתפלה להורות שהיא סיבה עצמית לגאולת האדם יותר מכל הזכיות [יפ"מ]: **שתפלתו נשמעת** ובירושלמי אי' אין השטן מקטרג באותו היום. ובבבלי גרס אינו ניזוק כל אותו היום: **והקב"ה רחוק** וקרוב ר"ל שאע"פ שנראה רחוק שהשכינה שוכן בגבהי מרומים עכ"ז נשמע לתפלת הלוחש כאילו הוא קרוב אצלו. כאדם המסיח באוזן חבירו. וזה לפי שהשכינה בכל מקום. ונמצא אצל קוראיו. כאומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך [יפ"מ]: **מהלך ת"ק שנה** ובירוש' מסיים וכן כל רקיע ורקיע וכן בין כל רקיע ורקיע וכן טלפי החיות כמנין ישרה ת"ק וחמשה עשר: **אדם עומד** ומתפלל ומהרהר בתוך לבו. פי' אדם עומד ומתפלל בלחישה ומהרהר כוונת התפלה בתוך לבו ע"ד דכתיב בחנה וכחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע. ופי' בתרגום וחנה היא מצליה בלבבה לחוד ספותהא נידן. וכלש' שהיתה

אצל ע"ז שלהן ואינה עונה אותן. והן רואין צרתן צרה. ובאין להן אצלך. אף אתה לא תענה אותן שנאמר (תהלים יח) ישועו ואין מושיע על ה' ולא ענם. מהו · ישועו לע"ז שלהן וכשיבואו אצלך על ה' ולא ענם. אבל כשישראל קוראין אצלך מיד שמע תפילתנו שנאמר (שם ד) בקראי ענני אלהי צדקי. א"ל הקב"ה מה אמרת בקראי ענני חייך עד שלא תקראני אני אענה אתכם שנא' (ישעיה סה) טרם יקראו ואני אענה שאין לי אומה אחרת אלא אתם. מנין ממה שקרינו בענין כי מי גוי גדול. (תהלים כ) יענך ה' ביום צרה. רבנין אמרי למה"ד לבן מלך שיצא לתרבות רעה והיו לו שלשה פדגוגין. הראשון אמר יעשה לו כבלים של מאה ליטרין. והשני אמר אינו יכול לעמוד בכבלים של ק' ליטרין. אלא יעשה לו כבלים של י"ב ליטרין. בא השלישי ואמר האיך הוא יכול לעמוד בכבלים של שנים עשר ליטרין יעשה לו כבלים של ליטרא אחת. כך אמר משה יעשו לו כבלים של מאה ליטרין שנא' (דברים לא) ומצאוהו רעות רבות וצרות. דוד אמר יעשו לו כבלים של י"ב ליטרין. שנאמר יענך ה' ביום צרה. כשם שהיום י"ב שעות. כיון שעמד ירמיה אמר לפניו רבש"ע אין בהם כח לסבול כשם שאמר דוד ביום צרה. אלא יעשה להם כבלים של ליטרא אחת שנא' (ירמיה ל) ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. ד"א יענך ה' ביום צרה. מהו ביום צרה אמר ר"ל יט למה"ד לאשה שישבה על המשבר לילד והיתה מצטערת לילד אמרו מי שענה את אמך הוא יענה אותך. כך אמר דוד לישראל מי שענה ליעקב הוא יענה אתכם מה התפלל יעקב ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי ביום צרתי אף אתה יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב. אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כשתהא רואה בניך בצער ואין מי שיבקש רחמים עליהם מיד ענה אותן. א"ל הקב"ה משה חייך בכל שעה שיקראו אותי אני אענה אותם דכתיב (דברים כד) כה' אלהינו בכל קראנו אליו: (ז) ד"א כה' אלהינו זש"ה (תהלים סט) ואני תפלתי לך ה' עת רצון ר' חנינא בר פפא שאל לר' שמואל בר נחמן מה דכתיב ואני תפלתי לך ה' עת רצון. כ א"ל שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים. אבל שערי תשובה לעולם פתוחים. א"ל מנין. דכתיב (תהלים סה) נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים. מה המקוה הזה פעמים פתוח פעמים נעול אף שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים. אבל הים הזה לעולם פתוח כך ידו של הקב"ה לעולם

פתוחות לקבל שבים. אמר רב ענן אף שערי תפלה אינן ננעלים לעולם דכתיב כה' אלהינו בכל קראנו אליו. ואין קריאה אלא תפלה כענין שנא' (ישעיה סה) והיה טרם יקראו ואני אענה. א"ר חייא רבה כתיב (תהלים כז) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' כא הוי מתפלל וחוזר ומתפלל ויש שעה שיתנו לך. ד"א ואני תפלתי וגו' דוד בשביל שהיה יחידי אמר עת רצון. אבל תפילתן של צבור אינה חוזרת לעולם ריקם. הוי כה' אלהינו בכל קראנו אליו: (ח) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כב שאלו המינים את ר' שמלאי כמה רשויות בראו את העולם. א"ל אני ואתם נשאל לששת ימי בראשית. אמרו לו מי כתיב בראשית ברא אלוה. בראשית ברא אלהים כתיב. אמר להן מי כתיב בראו ברא כתי'. ומי כתב ויאמרו אלהים יהי רקיע. יקוו המים. יהי מאורות. ויאמר כתיב. כיון שהגיעו למעשה יום הששי היו שמחים אמרו לו הרי כתיב (בראשית א) נעשה אדם בצלמנו. א"ל מי כתיב ויבראו את האדם בצלמיהם אכ"כ אלא ויברא את האדם בצלמו. אמרו לו והא כתיב כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו. אמר להם מי כתיב כה' אלהינו בכל קראינו אליהם. בכל קראינו אליו כתיב: (ט) ד"א אשר לו אלהים קרובים אליו. א"ר יוחנן כג כשמתכנסין מלה"ש לפני הקב"ה לומר אימתי ר"ה ואימתי יה"כ. הקב"ה אומר להם לי מה אתם שואלים אני ואתם נלך אצל דין של מטה מנין דכתיב אשר לו אלהים קרובים אליו. אשר לו אומה קרובה אכ"כ אלא אשר לו אלהים קרובים אליו הוא וכל פמליא שלו. א"ר יוחנן אמר הקב"ה עד שלא נעשית אומה שלי מועדי ה'. מכאן ואילך אשר תקראו אתם. ד"א אשר לו אלהים קרובים אליו כד אדם אם יהא לו קרוב עשיר הוא מודה בו. ואם עני הוא כופר בו ואומר שאינו קרובו. אבל הקב"ה כביכול ישראל היו נתונים במצרים בשעבוד הקב"ה אומר קרוביהם אני מנין שנאמר (תהלים קמח) לבני ישראל עם קרובו. ואם קרובו עני הוא עושה עצמו עיקר ואותו טפילה מהו אומר פלוני מתקרב לי. אבל הקב"ה כביכול עושה לישראל עיקר אשר לו גוי קרוב אכ"כ אלא אשר לו אלהים קרובים אליו: (י) ד"א כי מי גוי גדול א"ר חמא ב"ר חנינא כה איזו אומה שגידלה אלהיה כאומה זו. בנוהג שבעולם אומה מבקשת לעשות מלחמה ואינן יודעין אם נוצחין ואם אין נוצחין. וישראל ודאי נוצחין שנא' כי מי
גוי

יד יוסף יט שוח"ט מז' כ': כ איכה רבה פסוק סכותה בענן. שוח"ט מז' ד' ומז' ס"ה. וע' אג"ב פ' ע"ו: כא ע' ברכות דף ל"ב ע"א: כב ב"ר פ"ח סי' ח'. ירושלמי ברכות פ"ט. ילקוט סדר בראשית. סנהד' דף ל"ח ע"ב: כג ירושלמי ובבלי ר"ה פרק א'. ש"ר פ' ע"ו סי' ג'. פסיקתא רבתי פ' ע"ו. שוח"ט מזמור ד'. ילקוט תהלים רמז תתל"א: כד ירושלמי ברכות פ"ט. שוח"ט מזמור ד'. ש"ר פ' כ"א סי' י"ב. תנחומא סדר משפטים סי' ע': כה ילקוט תהלים רמז תתפ"ח:

מתנות כהונה

ח"ק וס"ו: **עדיך** עד אצלך יבא המתפלל: **פדגוג** אומן המגדל בני האדון ועיין ריש פ' בראשית: **כבלים** כבלי ברזל לייסרו ולאסרו בהם: **רעות** רבות וצרות. שלשה מיני פורעניות נגד שלשה מעלות שיש בערך מנין מאה אחדים עשיריות מאה: ה"ג **מה** המקוה הזה. ועיין באיכה רבה בפסוק סכות בענן ובמד' תלים: **נשאל** לששת ימי בראשית. עיין בב"ר פ' ח': **יקוו** המים כו'. בכולם כתיב ויאמר ולא כתיב ויאמרו: **וכל** פמליא וכו'. הם קרובים וסמוכים עליהם: ה"ג **תקראו** אתם ודרים הכתוב חסר וי"ו קרי ביה אתם: **שגדלה** כו'. כלומר כביכול גדלה אותו על פי דרכה וכפי רצונה כאב שגידל את בנו והגדילו כפי רצונו:
ואם

ענף יוסף

חטאתי אלא שתק וכבש כחו ולא לימד על עצמו סניגוריא. ומשה מקלסו שנא' האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו לא עמד לומר עשה בשביל אבא בשביל אמה שלא תכנס בכולה בג' בניה מרים אהרן ומשה ע"כ. הרי שיוכבד היתה מבאי הארץ והיתה חיה כשמתו שלשה בניה. וזהו שאמר בתנחומ' יקהו עוד שיניה במיתתי. ודלא כזית רענן: (ו) [ואין מי שיבקש רחמים עליהם מיד כו' חייך בכל שעה שיקראו אותי אני עונה אותם כו']. ותמוה הרי משה אמר בתפלתו ואין מי שיבקש רחמים עליהם כו' ואיך השיב השי"ת חייך בכל שעה שיקראו אותי כו'. ונראה כי הם ז"ל אמרו בתחלת הפרשה אמר הקב"ה משה מי שיש לו בידו ורחמתי במדת רחמים אני עושה עמו. ומי שאין לו בידו וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו. נמצא כי מי שיש לו זכיות אצלו יתברך לא יקרא בעבור זה שעושה עמו על צד הדין. כי סוף סוף אם צדקת מה תתן לו. אלא עושה ה' עמו ברחמים להטיב זכיותיו ולעשות לו בעבורם. אבל מי שאין לו אצלו כלום לא שייך בו רחמים אלא מתנת חנם. כי אין כל מאומה בידו. וכיון שדבר זה הוא חנם בתורת חן אינו בטוח ומובטח שיתרצה הוא יתברך לתת חנם בכל עת ובכל שעה. כי שמא בזמן מן הזמנים לא יהיה מקום לעשות חנם. ע"כ קדם משה לבקש מלפניו על עמו שכשיהיו בצרה ויהיו משוללי זכיות. שאין להם בידו יתברך כלום. באופן שאין מי שיבקש עליהם רחמים דהיינו בתורת רחמים אשר לא יושגו מאת ה' כי אם לאשר יש לו בידו. אלא בהכרח יוצרכו לבקש מתנת הנם בתורת חן. לא בעבור זה ישיב פניהם ריקם. אלא עונה אותם מיד עכ"פ. והשיבו יתברך כי כן יעשה בכל שעה שיקראו בין בהיות להם בידו שיזכו אל ברחמים. בין שלא יהיה להם בידו שיצטרכו למתנת חנם. לעולם אענה אותם. ואל יעכב עליהם חסרון זכיות [בינה לעתים]. ובספר אוי הים תירץ שמשה רבינו ע"ה בקש בדקדוק מכוון. בזמן שיהיו בניך בצער ואין מי שיבקש רחמים כו' כלומר יש ויש אנשים צועקים. אוי ואבוי על המכאובים אשר ישיגום. אבל אינם יודעים לבקש רחמים. כלומר להתחנן לפניו יתברך בלשון תחינה ובקשה. עדי יתעורר השי"ת עליהם ברחמים עכ"ז ענה אותם. בעת אשר יתוהרו בנים למקום מצד מדותיהם אשר אחרי ה' להדבק במדותיו יתברך מה הוא רחום אף אתה כו'. והבטיחו השי"ת להיותו עונה לבניו. גם בלא בקשת הרחמים לפניו. רק מהקריאה והצעקה לבדה כו': (ט) [אשר לו אלהים קרובים אליו אדם אם יהיה לו קרוב עשיר הוא מודה בו כו']. ולכאורה קשה כי מתחילה אמר שבהיותו עני הוא כופר בו ואומר שאינו קרובו. ואח"כ אמר פלוני מתקרב לי. והרי כל עצמו אינו מודה בקרובתו כלל. ואם עושה את עצמו עיקר הרי אינו כופר בו. ונראה ביאורו כי הם ז"ל הרגישו בכתוב מלת אליו לבלי צורך כי היה מספיק לומר אשר לו אלהים קרובים. וליישב זה אמרו כי כוונת הכתוב להורות לנו מגודל ענותנותו יתברך באהבתו את ישראל בחלוף מה שיהיה אצל האנשים. כי יקרה בזה כשאדם אחד בא אצל עשיר ואותו
האיש

עץ יוסף

שהיתה מכוונת את לבה בתפלתה: **שאין באין אצלך** בלב שלם. שאינם נראים כאוהבים אלא בשעת דחקם לפי שעה. וכשתהיה הרווחה יכבדו את לבם ויחזרו אחור: **מהו. ישועו** לע"ז שלהם ואינה עונה אותם. ולכשיבואו. כצ"ל: **שנא' בקראי** ענני אלהי צדקי. פי' בעוד קוראי ענני לפי שאתה אלהי צדקי. ר"ל שבצדק אחזה פניך ובלב שלם ובנפש חפצה: **פדגוגין** פדגוג בלשון יוני ורומי אומן המגדל התינוק. כאשר ישא האומן את היונק תרגום ירושלמי פדגוגא: **כבלים** כבלי ברזל לייסרו ולאסרו בהם: **של מאה ליטרין** רומז לצ"ח קללות. וגם כל חלי וכל מכה אשר לא כתובה. עוד שנים. הרי מאה: **של י"ב ליטרין** כמנין שעות היום: (ז) **מאי** דכתיב ואני כו'. כי היתכן שיהיה שינוי אצלו יתברך עת מעת: **א"ל שערי** תפלה פעמים פתוחים כו'. הטעם בזה כי נעילת הפתחים בלי ספק הוא ע"י העונות המבדילים בינינו לבינו יתברך ונועלים שערי התפלה. אם התפלה היא בלי תשובה. ולכן שערי תפלה פעמים פתוחים ופעמים נעולים. אמנם שערי התשובה אשר אינם נעולים אלא ע"י העונות. לא הונח שהיו נעולים. בהרהר האדם תשובה בלבו לבד עוקר אותו העון שהרהר בו תשובה. ומיד מוצא פתח פתוח לפניו שנסתלק אותו העון שהוא חלק מהמסך המבדיל בינו לבין אלהיו ע"י הרהור תשובה [כלי חמדה]: **וים רחוקים** מפרש ליה כמו הים. הם הרחוקים מהקב"ה שהם החוטאים. מה הים הזה לעולם פתוח כו': **אבל הים** הזה לעולם פתוח. ובשוח"ט מסיים וכל מי שמבקש לרחוץ בו רוחץ בכל שעה שהוא רוצה. כך התשובה בכל שעה שאדם רוצה לעשות תשובה עושה והקב"ה מקבלו: **דכתיב כה'** אלהינו בכל קראינו אליו. וקשה איך מתרץ זה הת"ק. וי"ל שבאמת בא ר' חייא רבה לתרץ זאת שהא דכתיב בכל קראינו אליו פירושו ע"ד קוה אל ה' כו' הוי מתפלל וחוזר ומתפלל כו'. והד"א מתרץ כאן ביחיד כאן בצבור: **ואין קריאה** אלא תפלה. פי' ואין קריאה במקום הזה. אלא תפלה: **ויש שעה** שיתנו לך. כי לפעמים עת גורם ששערי רצון נפתחים לפניו. כי אין רעיון האדם עומד על מעמד אחד ויתכן לפעמים שתפלתו יהיה בכוונה יותר. ולכן נענה לו: **תפלתו של צבור** כי ההשגחה על הכלל גדולה ומרובה יותר מהשגחה על הפרט והאישיית. או מפני שבצבור בודאי ימצא פרט אחד שמתפלל בכוונה גדולה. ולכן נענה לכולם בזכותו: (ח) **אני** ואתם נשאל לששת ימי בראשית. פי' שאלה זו ראויה לימים ראשונים והם ששת ימי בראשית. כי הם ידעו כהוגן כמה בראו העולם כדכתיב [דברים ד'] כי שאל נא לימים ראשונים למן היום אשר ברא אלהים אדם אשר בראו אין כתיב כאן אלא אשר ברא [ב"ר פ' ח' סי' ח']: **בראשית ברא אלהים כתיב.** ואלהים הוא לשון רבים. ואע"ג דכתיב ברא לשון יחיד. י"ל דנקט לשון יחיד על כל אחד ואחד מהאלוהות כדאשכחן בכמה דוכתי דנקט קרא לשון יחיד על הרבים כגון חכמות נשים בנתה ביתה. וזולתו: **ברא כתיב** לשון יחיד. ור"ל דכיון דכתיב ברא לשון יחיד צריך לומר דאלהים דגביה ג"כ הוא יחיד. ופעמים דאלהים הוא לשון יחיד כמו כאן ובמקומות אחרים. ופעמים שהוא לשון רבים כמו אלהים אחרים. דאל"כ לא הוה משתמיט בחד דוכתיה דלכתוב בראו. ועוד דהכא אין טעם לומר דנקט לשון יחיד על הרבים. כיון דהוי מילתא דחשיבותא ה"ל לאמר הבריאה בלשון רבים. ועוד דאיכא למטעי [יפ"מ]: **אלא ויברא** את האדם בצלמו. וה"ל דכינוי הוי"ו של בצלמו מוסב על הקב"ה. ולא כמו שפרש"י ז"ל בחומש שחוזר על האדם: (ט) **הוא** וכל פמליא שלו. שבאהבת ה' לישראל מסרן המועדות לישראל וצריך הוא ומלאכי השרת להמשך אחרי קביעות ישראל: **עד שלא** נעשית אומה שלי מועדי ה'. פי' קודם שבאו ישראל היו המועדות והעיבורין כפי סדר מהלך הלבנה והמזלות אשר ברא ה'. ולזה נקראו מועדי ה' וכמ"ש והיו לאותות ולמועדים. ומשבאו ישראל וניתנה להם מצות קדוש החדש המועדות תלויים בקריאתם. וזה אמר אשר תקראו אותם קרי ביה אתם. ומה שהזכיר מה שהיה מתחילה. לומר שזו חיבה יתירה שחבבנו ה' שהמועדות שהיו תלויים בו יתברך שהיו מועדי ה' עשה מסרן לישראל באהבתו אותם [יפ"מ]: **אדם אם** יהיה לו קרוב עשיר כו'. לפי שכמו שהעשיר מתבזה כשקרובו עני ולכן יכפור בו. כן להיות ישראל בירידה אין כבודו לומר שהם עמו שיראה שקצרה ידו מהושיע וה"ל לכפור בהם. עכ"ז מודה בקורבתם ולא חש לכבודו. וזה מאהבתו אותם: **עושה לישראל עיקר** שמחבתו עמהם כאילו מתכבד עמהם שמתייחס אליהם. או הוא מענותנותו יתברך ע"ד שאמרו בב"ר פ' מ"ח וענותך תרבני שאברהם יושב ושכינה עומדת. וכן בישראל [יפ"מ] וע' בענף: (י) **שגידלה** כו' כלו' כביכול גדלה אותה על פי דרכה וכפי רצונה כאב שגידל את בנו והגדילו כפי רצונו [מת"כ]: **ואינן יודעין** כו' דהוקשה לו על תואר גדול אם הכוונה רבוי הכמות או רבוי האיכות א"כ אין זה חידוש ופלא שלכן ה' קרוב אליהם יותר. ולכן דרים מלת גדול שה' מגדלם ומנשאם בישועתו. ופירושו מי גוי שיהיה גדול כל כך בעיני ה' כמותם שיהיה קרוב להם תמיד: **וישראל ודאי נוצחין** והיינו בר"ה וביום הכפורים כששומעין תשובה ותוקעין בשופר. וכדאי' בירושלמי פ"ק דר"ה. ובילקוט סדר א
מת"כ

נוי גדול וגו' : ד"א א"ר תנחומא כו מעשה בספינה אחת שהיתה כולה של גוים. והיה בתוכה יהודי אחד הגיעו לנמל אחד אמרו לאותו יהודי פלוני טול מעות ועלה לנמל הזה וקח לנו משם מאומה. אמר להם לא אכסנאי אני מכיר אני להיכן אלך. אמרו ויש אכסנאי יהודי בכל מקום שאתה הולך אלהיך עמך. הרי אשר לו אלהים קרובים אליו. מהו בכל קראינו אליו. אמרו רבנן יש תפלה שנענית לארבעים יום. ממי את למד ממשה דכתיב ואתנפל לפני ה' ארבעים יום וגו'. ויש תפלה שנענית לעשרים יום ממי אתה למד מדניאל דכתיב (דניאל י) לחם חמודות לא אכלתי עד מלאת שלשה שבועים ימים. ואחר כך אמר ה' שמעה ה' סלחה וגו'. כז ויש תפלה שנענית לשלשה ימים ממי את למד מיונה דכתיב (יונה ב) ויהי יונה במעי הדגה וגו' ואחר כך ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה וגו'. ויש תפלה שנענית ליום אחד ממי את למד מאליהו דכתיב (מ"א יח) ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו'. ויש תפלה שנענית לעונה ממי את למד מדוד דכתיב (תהלים סט) ואני תפלתי לך ה' עת רצון. ויש תפלה שעד שלא יתפלל אותה מפיו הקב"ה יענה שנא' (ישעיה סה) והיה טרם יקראו ואני אענה : (יא) כי תוליד בנים. הלכה אדם מישראל מהו שיהא מותר להקיף פאת ראשו. כח כך שנו חכמים אלו דברים אסורים מפני דרכי האמורי. המספר קומי והעושה בלורית. מהו המספר קומי. זה המספר פאת ראשו ועושה תפיסת קורצין. מהו חייב. סופג את הארבעים. אבל העושה בלורית אינו מגדלה אלא לשמה של ע"ז. ואין עונש קשה משל ע"ז שהרי הקב"ה אינו מקנא אלא בה מנין שנאמר (שמות כ) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וגו'. וכתיב (דברים ד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא. רבנן אמרי הואיל ואין בע"ז ממש למה קורא אותן אלוהות. א"ר פנחס בר חמא כדי ליתן שכר לכל מי שפורש ממנה. אמר הקב"ה אע"פ שאין בה ממש. כיון שפורש אדם ממנה מעלה אני עליו כאילו הוא עובד למי שיש בו ממש ובא לו אצלי. אריב"ל אמר הקב"ה הואיל וכך הוא עונשה של ע"ז קשה צריך אני להזהיר אותם עליה. שלא יאמרו אילו הזהירנו עליה פירשנו ממנה. א"ל הקב"ה לישעיה לא תהא סבור שמא לא הזהרתי אותם על ע"ז תחלה עד שלא באו לסיני לקבל את התורה הזהרתי אותן על ע"ז מנין שכך כתוב (ישעיה מח) ואגיד לך מאז בטרם תבא השמעתיך בטרם תבא לסיני השמעתיך ברכות וקללות. למה (שם) פן תאמר עצבי עשם ופסלי ונסכי צום. לפיכך הזהרתי אותם עליה. וע"י מי הזהרתי אותן על ידי משה עבדי מנין ממה שקרינו בענין כי תוליד בנים ובני בנים וגו' : (יב) ד"א זש"ה (הושע ד) כרובם כן חטאו לי כבודם בקלון אמיר. מהו כרובם. כט א"ר שמואל בר נחמני שכל מה שהגדולים עושין הדור עושה. כיצד הנשיא מתיר ואב בית דין אומר הנשיא מתיר ואני אוסר. והדיינים אומרים אב"ד מתיר ואנו אוסרים. ושאר הדור אומרים הדיינים מתירין ואנו אוסרין. מי גרם לכל הדור לחטוא. הנשיא שחטא תחלה. ל א"ר שמלאי כתיב (הושע ב) כי זנתה אמם הובישה הורתם. שהן מביישין דבריהם בפני עמי הארץ. כיצד החכם יושב ודורש בצבור לא תלוה בריבית והוא מלוה בריבית. אומר לא תגזול והוא גוזל. אומר לא תגנוב והוא גונב. לא א"ר ברכיה מעשה באדם אחד שנגנבה טליתו. והלך לקבול לדיין עליה ומצאה פרושה על מטתו. וא"ר ברכיה מעשה באדם אחד שנגנבה קומקמוס שלו ועלה לקבול עליו לדיין ומצאו על הכירה שלו. הוי כרובם כן חטאו לי. ד"א כרובם כן חטאו לי א"ר תנחומא לב כל שהרביתי להם ארצות כן חטאו לי. מנין שנאמר (הושע יב) גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי. ד"א כל שהרביתי להן עושר כן חטאו לי מנין שנאמ' (שם ח) כספם וזהבם עשו להם עצבים. ד"א כל שהרביתי להם מלכים כן חטאו לי מנין שנא' (שם ז) כל מלכיהם נפלו אין קורא בהם אלי. ד"א כל שהרביתי להם בנים כן חטאו לי שנא' כי תוליד בנים וגו' : (יג) ד"א כי תוליד בנים. זש"ה (משלי י) פעולת צדיק לחיים תבואת רשע לחטאת. פעולת צדיק לחיים לג א"ר תנחום זה אליפז שגדל בחיקו של יצחק. ותבואת רשע לחטאת זה עמלק שגדל בחיקו של עשו. ד"א פעולת צדיק לחיים כל מה שפעל דוד ושלמה בנו לחיים של ישראל. מהו ותבואת רשע לחטאת בביאה

יד יוסף כו ירוש' ברכות פ"ט. ילקוט ישעיה רמז שס"ט : כז אגדת שמואל פ"ד : כח תוספתא שבת פ"ז. וע' ב"ק דף פ"ג ע"א : כט ילקוט הושע רמז תקי"ט : ל ילקוט הושע רמז תקי"ז. רות רבה ריש פ"א. קהלת רבה פ"ט : לא ילקוט ישעיה רמז רנ"ח : לב ילקוט הושע רמז תתקי"ט : לג ילקוט משלי רמז תתקס"ו :

מתנות כהונה

ואם אין מלוחין ויסראל ודאי מולחין שנא' ומי גוי וגו'. ופירושו בראש השנה ויום כפורים כשעושין תשובה ותוקעין בשופר ודאי נולחין וכדאיתא בירושלמי דפ"ק מסכת ראש השנה וכמו שהביאו גם בספר אורח חיים והילקוט בפ' זו : לנם אי היה ארגוס שלו נסי אומיא ובפ"ק דגיטין והגסין שניס : מכיר אני בתמיה. ומעשה זה בירושלמי דמסכת ברכות בפ' הרואה ועיין עוד שם : לעשרים כלומר לאחר עשרים ביום כ"א שמה שאמר ה' שמעה ונומר לא היה אלא ביום אחרון לתעניתו שכתוב עד מלאת וגו' ואח"כ נענה : לעונה יום או לילה נקראת עונה כדאיתא בסוף מסכת ע"א : עת רצון. עת זהו שנה וכהאי דאיתא בב"ר פ' ל"ד מן ענתה דיהבת יהך עלה כו'. שפרושו מן ההוא עת וזמן : קורצין שמגלח אותם עד שאינו יכול לתפס' כי אם בראש הזוג או בצפורנים כך פי' הערוך : בלורית מגדל שערו לשם ע"ג : ברכות וקללות. אם לא יעבדו' או יעבדום וי"ל שר"ל למה שאמר בעודן במצרים כמה פעמים וידעתם כי אני ה' וכמ"ש בס' הזוהר בפ' וארא ומצאתי באות אמת בשם ילקוט כתיבת יד טרם באמשה בסיון אמר להם ברכות וקללות כו' : ואני אוסר. בתמיה וכן כולם זה אחר זה ודרש כרובם כתיב חסר וי"ו לשון רב ונשיא. כלומר כשחוטא הרב והוא הנשיא כן חוטאים כולם : שהן מביישין. הנשיאים והדיינין וכן גרסינן בילקוט תרי עשר הדיינין מביישין כו' : אמם והורתם. ר"ל הנשיאים והגדולים כמד"א תורת אמך הורתם לשון מורי התורה : קומקמום יורה של נחושת שמחממין בו חמין : על תלמי שדי. בפתיחתא דאיכה רבה מפרש שהיו מעמידין צלמי

עץ יוסף

[מת"כ] וזהו שנא' כי מי גוי שהיה גדול כל כך שיהיה ה' קרוב להם להכריע אותם לכף זכות : לנם אי היה ארגוס שלו נסי ימא : מכיר אני בתמיה : יש תפלה שנענית למ' יום כו' לעונה. וזהו בכל קראנו אליו יהיה איך שיהיה או לזמן רב או לזמן מועט או מיד : ואח"כ אמר ה' שמעה ה' סלחה כו'. קשה הא קרא דלחם חמודות לא אכלתי הוא בדניאל סי' י'. ופסוק ה' שמעה וגו' הוא בדניאל ט'. והיה ביניהם כמה שנים ע"ש. ועוד הא ה' שמעה וגו' הוא תפלה שהתפלל שישמע ה' ואין מזה ראיה שנענה. לכן נראה שט"ס יש כאן וצ"ל ואח"כ כתיב וביום עשרים וארבעה לחדש וגו' [והוא היה במלאת שלשת השבועים] ואשא עיני וארא והנה איש אחד לבוש בדים וגו' ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון וגו' נשמע דבריך וגו'. ודברי המת"כ תמוהים : ואח"כ ויתפלל יונה קשה מאי ראיה היא שיש תפלה שנענית לשלשה ימים כיון שלא התפלל אלא אחר ג' ימים. דלמא אי הוה מתפלל ביום א' היה נענה תיכף ביום א'. ואדרבא מכאן ראי' שיש תפלה שנענית בו ביום. ואפשר שס"ל לבעל המאמר שאין כוונת הכתוב בזה שכתב ויתפלל יונה אחר ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים לומר שאחר השלשה ימים התפלל. אלא הכתוב מתחלה מודיע לנו שנבלע יונה במעי הדג והיה במעיו ג' ימים וג' לילות. ואח"כ מודיע לנו הכתוב שתיכף כשנבלע התחיל להתפלל. וסידור תפלתו איך היה. ואחר שלשה ימים נענה על תפלתו ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה : לעונה יום או לילה נקראת עונה כדאי' בסוף מס' ע"ז : עת רצון עת זהו עונה. ע"ד דאי' בב"ר פ' ל"ד מן ענתה דיהבת יהך עלה כו' שפירושו מן העת וזמן ההוא : (יא) הלכה אדם מישראל כו'. לכאורה שאלה זו אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו דכתיב לא תקיפו פאת ראשיכם וגו'. וי"ל שהתורה לא אסרה לדעת הרמב"ם אלא השחתה בתער. ולפי דעת התוס' בפ"ק דשבועות. והרא"ש פ"ג דמכות אסרה התורה אף במספרים כעין תער. שגוזז במספרים סמוך לבשר כעין תער. וע' בש"ע יו"ד סי' קפ"א. וע"ז חייב מלקות מן התורה. והכא שואל אם מותר מדרבנן לעשות אותם קצרים עד שלא יגלו כלל למטה מאזניו. והשיב כך שנו חכמים כו' זה המספר פאת ראשו ועושה תפיסת קורצין. קורצין פי' אזנים כדאי' באדר"נ פ' ל"א ברא קורצין בשלה וברא קורצין באדם זה אזניו של אדם. ובשבת מוסר פ"א יפרש קורצין מערות. שהאזנים הם כמערות. והמספר שערות ראשו עד שאינם יוצאים כלל למטה מאזניו אז יוכל לתפוש את אזניו בלי שום עיכוב של הפאות. וזהו שאמר המספר פאת ראשו ועושה תפיסת קורצין. לכן המספר פאת ראשו לא יעשה אותם קצרים מן האזנים עכ"פ. וע' במת"כ בשם הערוך : מהו חייב סופג את ארבעים. שכיון שאסור לעשות כן מן התורה מפני דרכי האמורי חייב מלקות מן התורה משום לאו ובחקותיהם לא תלכו. ולא הוי לאו שבכללות. אלא לאו שכולל ענינים שונים. וכל הנכללים בלאו זה כולם אסורים מטעם אחד דהיינו שהולך בחקותיהם. כמ"ש הכ"מ על הרמב"ם בריש פ' י"א מהלכות ע"ז. עי"ל שמה שאמר סופג את ארבעים פירושו מכות מרדות וכמו שכתב הריב"ש שאלה ל' ח"ל והתוס' כתבו שאף במכות מרדות מספר המכות הם כמספר של תורה אלא שאין חזקות כמותן. וזה לפי שאמרו חז"ל בפ"ק דקדושין הקורא לחבירו ממזר סופג את ארבעים. וזה אינו אלא מלקות מדרבנן ואמרו סופג את הארבעים עכ"ל : אבל העושה בלורית ר"ל שהעושה בלורית עונשו יותר קשה מן המספר קומי כי כל העושה בלורית אינו מגדלה אלא לשמה של ע"ז ואין עונש קשה משל ע"ז שהרי הקב"ה אינו מקנא אלא בה כו'. ר"ל כי ההסרה שבין ע"ז לשאר עבירות הוא כמו שאחז"ל כי בכולם אין הקב"ה מצרף מחשבה למעשה כי אם בע"ז כמ"ש למען תפוש את בית ישראל בלבם. מנין שנא' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. כלו' מדכתיב על פני שהוא מיותר. אלא ה"ק קרא לא יהיה לך אלהים אחרים אפי' במחשבה שהיא על פניו ית' לבדו. כי אין מחשבת הלב נראה רק לפניו ית' ולא לפני בני אדם. ולפיכך כתיב דווקא בע"ז אל קנא ולא בשאר עבירות לפי שאין הקב"ה מקנא ליפרע על מחשבה רעה אלא בה. וכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא דכתיב זה ג"כ גבי ע"ז : הואיל וכך הוא עונשה של ע"ז קשה. שמצרפין בה מחשבה כמעשה : שלא יאמרו אילו הזהירנו עליה פירשנו ממנה. לפי שלא יהיה לך אלהים אחרים על פני יש בו שני פירושים. א' כדאי' בילקוט פ' יתרו משם המכילתא על פני למה נאמר. שלא ליתן פ"פ לישראל לומר לא נצטווה על ע"ז אלא מי שיצא ממצרים. לכך נאמר על פני לומר לך מה אני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים. אף אתה לא בנך ולא בן בנך לא תעבוד ע"ז עד סוף כל הדורות. וכן כתב רש"י בחומש. פי' ב' כמו שכתבתי לעיל על פני היינו אפילו במחשבה שאינו נראה רק לפני. א"כ לפי זה עדיין יהיה פ"פ לישראל לדורות הבאים לומר לא נצטווה על ע"ז אלא אותו הדור בלבד. לפיכך א"ל הקב"ה לישעיה לא תהא סבור כו' עד שלא באו לסיני לקבל את התורה הזהרתי אותם על ע"ז. כי ב"נ נצטוו על ע"ז כבר קודם שבאו לסיני לקבל את התורה. ודבר שנאמרה לב"נ ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה כמו שאמרו בסנהדרין דף נ"ט ע"ש. וקאמר מנין שכך כתיב ואגיד לך מאז כו' בטרם תבוא לסיני השמעתיך ברכות וקללות. ר"ל ברכות וקללות אם לא יעבדום ע"ז או יעבדום נאמרו קודם שבאו לסיני כמ"ש בילקוט פ' יתרו באמשה בסיון אמר להם ברכות וקללות ע"ש. וז"ל האות אמת ומצאתי בליקוטי רבה מכתיבת יד וז"ל עד שלא באו לסיני לקבל את התורה הזהרתי אותן על ע"ז תני בה' בסיון אמר להם ברכות וקללות מנין שכך כתוב כו' כו' פן תאמר עצבי עשם דלא תימא ע"ז דילי עבדת והיא נותה אותנו כל דבר עכ"ל : לפיכך הזהרתי אותם כו'. לפי שלא הזהרתי אותם בסיני בפירוש על ע"ז גם לדורות הבאים העתידים לבא. לפיכך הזהרתי אותם כו' ע"י משה עבדי אף לדורות הבאים. מנין ממה שקרינו בענין כי תוליד בנים ובני בנים וגו' וגו'. ומדפרט הדורות ולא אמר סתם כי תבאו אל ארץ ונושנתם בארץ וגו'. אע"כ שבא עיקר להזהיר על ע"ז לדורות הבאים העתידים לבא : (יב) שהגדולים עושים וביאורו כפי שרובם וגדוליהם חוטאים כן המה חטאו לי. שלפי שתיבת כרובם כתיב חסר ו' לשון רב לכן דרים ואומר שכל מה שהגדולים כו' : ואני אוסר בתמיה. וכן כולם זה אחר זה : כי זנתה אמם כו'. אמם והורתם ר"ל הנשיאים והגדולים כד"א תורת אמך. והורתם לשון מורי התורה : שהן מביישין פי' הנשיאים והדיינין מביישין דבריהם כו' : לקבול והיה כי ילעק אלי מתרגמינן ארי יקבל קדמי ואקבל קבילותיה : קומקמוס תרגום בפסוק והשתיה כדת והוו תמן קומקמי וכסי [מוסיף הערוך] : ארצות וזהו ונושנתם בארץ שע"ז תהשאו : על תלמי שדי בפתיחתא דאיכה רבתי מפרש שהיו מעמידים צלמי ע"ז שלהם על כל תלם ותלם : עושר וזהו ונושנתם שתתיישנו שם בעושר רב : מלכים ג"כ מונושנתם נדרש שהמתיישב בארצו הוא הוא על מלכים שיש להם בארץ על כן לא יעלה פורץ עליהם. והענין בכללו כי הארצות והעושר וריבוי הבנים מביא לידי גאון ותועבת רב. ועי"ז ירום לבבם וישכחו את ה' : (יג) זה אליפז שגוה עליו עשו אביו לרדוף אחר יעקב ולהרגו. והוא לא עשה כן אלא לקח ממנו מה שמצא בידו כדי לקיים בזה מצות אביו שהעני חשוב כמת כמו שפרש"י ז"ל בסדר ויצא : בביאה אחת דרש תבואה לשון ביאה כמו תבואתה לראש יוסף : חטייה חטא ועון : שנכנס מנשה לבית קה"ק כו' והכניסו להיכל. דברי המדרש אלו נראין כסותרים זא"ז. שמתחלה קאמר לבית קה"ק ואח"כ קאמר להיכל. ובאמת בפ' חלק דף ק"צ

בביאה אחת שנכנס מנשה לבית קדשי הקדשים היתה חטייה לישראל. שעשה [לד] צלם של ארבע פנים והכניסו להיכל. מנין שנא' (יחזקאל ח) והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בביאה. א"ר אחא [לה] הא בייא רבא לעלמא התושב מפנה לבעל הבית. ולמה עשה צלם של ד' פנים כנגד ד' חיות שהן סובלות כסאו של הקב"ה. ד"א למה ארבע פנים כנגד ד' רוחות העולם אמר כל מי שיבא מד' רוחות העולם יהא משתחוה לצלם זה. ומה עשה לו הקב"ה מסרו ביד שונאיו מנין שנאמר (ד"ה ב לג) ויבא עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור ויאסרוהו בנחשתים. [לו] עשו לו מולין של נחושת והכניסו אותו לתוכו והיו מדליקים תחתיו והוא היה נשרף מבפנים. אותו שעה קרא מנשה לכל אלהות שבעולם שהיה מזבח להם ולא ענה אותו אחד מהם שנא' (ישעיה מו) אף (כי) יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושיענו. כיון שראה מנשה צרתו צרה שלא ענה אותו אחד מהם. התחיל קורא להקב"ה. אמר לפניו רבש"ע הרי קראתי לכל אלוהות שבעולם וידעתי שאין בהם ממש. רבש"ע אתה הוא אלוה על כל אלהים ואם אי אתה עונה אותי אני אומר שמא ח"ו כל הפנים שוות. א"ל הקב"ה הא רשע בדין הוא שלא אענה אותך שהכעסת אותי. אלא שלא לנעול דלת לפני השבים שלא יהו אומרים הרי מנשה ביקש לעשות תשובה ולא נתקבל. לפיכך הריני עונה אותך מנין שנא' (ד"ה ב לג) ויתפלל אליו ויעתר לו ויחתר לו. מלמד שהיו מלה"ש מסתמין את חלונות של רקיע שלא תעלה תפלתו לשמים. מה עשה הקב"ה חתר את הרקיע מתחת כסא הכבוד וקיבל את תפלתו וישיבהו ירושלים למלכותו. א"ר שמואל בר אוניא בשם ר' אחא [לז] ברוח השיבו. כמה דתימא משיב הרוח. באותה שעה ידע מנשה כי ה' הוא האלהים. ד"א (משלי י) פעולת צדיק לחיים אלו באי הארץ הצדיקים שהיו בימי משה. ותבואת רשע לחטאת כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ וגו' מהו להכעיסו א"ר אלעזר [לח] היו יושבין ומחשבין איזו ערוה חמורה שנא' (יחזקאל כב) ואיש את אשת רעהו וגו' טמא בזימה. מאי בזימה. במחשבה היו אומרים מי שבא על אשת איש בחנק ומי שבא על כלתו בסקילה. הרי הכלה חמורה מאשת איש. תני ר' ישמעאל (עמוס ב) איש ואביו ילכו אל הנערה יכול לתאוה. ת"ל למען חלל את שם קדשי. הוי אומר להכעיסו. [לט] א"ר לוי לא גלו ישראל עד שנעשו שבעה בתי אבות רשעים. בנים תרין. בני בנים תרין. ונושנתם והשחתם ועשיתם הרי ז': (יד) רבנין אמרי יתברך שמו של הקב"ה שיודע מה היה ומה עתיד להיות דכתיב (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית וגו'. כיצד בפרשה זו הראה משה לישראל אם יחטאו היאך הם עתידים לגלות. והיאך הן עושין תשובה. והיאך הן נגאלים. היאך הם עתידין לחטוא דכתיב (דברים לא) ועשיתם הרע בעיני ה' ואח"כ והפיץ ה' אתכם בעמים ואח"כ בצר לך ומצאוך. מהו בצר לך א"ר יוחנן בשם ר"ע כל צרה שהיא של יחיד צרה. וכל צרה שאינה של יחיד אינה צרה. ד"א בצר לך ר' יוחנן דידיה אמר כל צרה שישראל ואו"ה שותפין בה צרה. וכל צרה של ישראל עצמן אינה צרה. דרש ר' יוחנן כגון צרתן בשושן הבירה שלא היתה אלא לישראל שנא' (אסתר ד) אבל גדול ליהודים. מיד הצמיח להן הקב"ה ישועה מנין (שם ו) ליהודים היתה אורה ושמחה. ד"א אמר ר"א [מ] כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא מתוך ה' דברים אלו. מתוך צרה. ומתוך תשובה. ומתוך זכות אבות. ומתוך רחמים. ומתוך הקץ. מתוך צרה דכתיב (שמות ב) ויאנחו בני ישראל. מתוך תשובה דכתיב (שם) ותעל שועתם. מתוך זכות אבות דכתיב (שם) ויזכור אלהים את בריתו. ומתוך רחמים דכתיב (שם) וירא אלהים את בני ישראל. מתוך הקץ (שם) וידע אלהים. ואף לע"ל אין נגאלים אלא מתוך המשה דברים הללו. מתוך צרה דכתיב (דברים ד) בצר לך הרי מתוך צרה. ושבת עד ה' אלהיך הרי מתוך תשובה. כי אל רחום ה' אלהיך הרי מתוך רחמים. ולא ישכח את ברית אבותיך הרי מתוך זכות אבות. ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים הרי מתוך הקץ. ודוד פירש אותן (תהלים קו) וירא בצר להם הרי מתוך צרה. בשמעו את רנתם הרי מתוך תשובה. ויזכור להם בריתו הרי מתוך זכות אבות. ויתן אותם לרחמים הרי מתוך רחמים. (שם) הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים הרי מתוך הקץ: (טו) ד"א ושבת עד ה' אלהיך אין לך דבר גדול מן התשובה. מעשה שהיו רבותינו ברומי ר' אליעזר ור' יהושע ורבן גמליאל. וגזרו סנקליטין של מלך לומר מכאן ועד ל' יום לא יהיה בכל העולם יהודי. והיה סנקליטו של מלך ירא שמים. בא אצל רבן גמליאל וגילה לו הדבר. והיו רבותינו מצטערים הרבה. אמר להם אותו ירא שמים אל תצטערו מכאן ועד ל' יום אלהיהן של יהודים עומד להם. בסוף כ"ה ימים גילה לאשתו את הדבר. אמרת לו והרי שלמו כ"ה ימים. אמר לה עוד חמשה ימים. והיתה אשתו צדקת ממנו

יד יוסף לד סנהדרין דף ק"ג: לה ויק"ר פ' י"ו. פתיחתא רבתי דאיכה סי' כ"ג. יומא פ' קמא. סנהדרין דף ק"ג: לו סנהדרין דף ק"ג. מדרש רות פסוק לעת האוכל גשי הלום. ירוש' פרק חלק. וע' ספרי סדר ואתחנן וסדר ברכה. ובאדר"נ פרק ל"ט. תרגום דרב יוסף ד"ה ב' ל"ג: לז תרגום דרב יוסף ד"ה ב' ל"ג. ויקרא רבה פ' ל': לח ילקוט יחזקאל רמז שס"ה: לט גיטין דף פ"ח: מ ירוש' פ"ק דתענית. שוח"ט. וילקוט תהלים מזמור ק"ו:

מתנות כהונה

גלמי ע"ג על כל אלם ואלם: זה אליפז. שצוה עליו עשו אביו לרדוף אחר יעקב ולהרגו והוא לא עשה כן אלא לקח ממנו מה שמצא בידו כדי לקיים בזה מצות אביו שהעני חשוב כמת כמו שפירש"י ז"ל בפ' וילא ועיין עוד בילקוט בפרשת וישב: בביאה אחת. דרש ותבואה לשון ביאה כמו תבואתה לראש יוסף: חטייה חטא ועון: הא בייא כו'. הרי צרה גדולה באה לעולם שהגר תושב מפנה ודוחה בעל הבית מביתו והנמשל מבואר מעצמו: מולין בפרק חלק איתא דוד של נחושת חלול מבפנים ונתנוהו בתוכו וכן הוא בירושלמי דפרק חלק ובערוך: שמא הם שלום. דברי הספר הם ולא דברי מנשה: ה"ג בירושלמי דפרק חלק: ויחתר לו מלמד כו'. וכן הוא שהרי בדברי הימים לא כתיב ויחתר אלא ויעתר ודרש ויחתר בחילוף ח' בעי"ן כמשפט אותיות אחה"ע: משיב הרוח. וישיבהו דרש לשון משיב הרוח וכל זה במדרש רות פ' ה' ופ' אמור פ' ל' ועיין שם: חמורה והיו עושין אותה כדי להכעיסו: בזמה פירושו במחשבה כד"א זימה היא ותרגומו עצת חטאין וכן כאשר זמם חשב וכן הרבה: שאינה של יחיד. אלא של רבים אינה צרה שהקב"ה אינו מניחם בצרה דכתיב בצר לך והיה לו לומר בצר לכם לומר שעל רבים אינו אל לשון צרה: סנקליטין יועצי המלך היושבים על הדין: סנקליטו' אחד מבית דין: עוד חמשה ימים. כלומר הלא יש עוד ה' ימים ויכול הקב"ה לעשות בהם נס להצילם: אמרה

עץ יוסף

ק"ג א' מנשה העמידו בהיכל שנא' וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית ה'. אמון הכניסו לבית קה"ק שנא' כי קצר המצע מהשתרע כו'. וכתב המהרש"א ומוקמינן להאי קרא באמון שבו כתיב שהוא הרבה אשמה דהיינו שהוסיף על עון אבותיו שאחז לא עמדה אלא בעליה. ומנשה עמדה בהיכל. והוא הוסיף לעמדה בקה"ק שהוא המצע ששם היה מקום השכינה שורה על הכפורת וכמ"ש בין בדי ילין עכ"ל. ול"ע ברש"י יומא פ"ק דאי' שם כי קצר המצע מהשתרע קצר מצע מהשתרר עליו שני רעים. ופרש"י שני רעים שהעמיד מנשה צלם בהיכל עכ"ל שה"ל למימר שהעמיד אמון צלם בקה"ק. ובשה"ש רבה פסוק אפריון עשה לו. ובבמד"ר פ' י"ב סי' ד' א"י ג"כ שהעמיד בהיכל. ואפשר שכיון שהכנים מנשה להיכל זה גרם שיכנים אמון לקה"ק לכן נחשב כאילו הכניסהו לקה"ק: של ארבע פנים בסנהדרין למדו זאת מדכתיב במלכים וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית ה'. ובד"ה כתיב והעמיד את האשרים והפסילים לשון רבים. מכאן שמתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ד' פרצופים. מהני טעמים דקאמר כאן. או מהטעם דקאמרו שם. וע' לקמן: הא בייא ביא הוא לשון צעקת חמס ושועת הדין. ור"ל זה צרה גדולה לעולם שהגר תושב יפנה ויגרש לבעל הבית מביתו. והנמשל מבואר מעצמו: כנגד ד' חיות ובסנהדרין אמרו כדי שתראה שכינה מכל צד שתכנס להיכל ותכעוס: מולין פי' בלשון רומי פרד. ובפירוש איתמר בירושלמי דברכות פ' אלו דברים אין בעיאון מיזבן מולין תהין זבנין אילין דאודניהון דקיקין שאמו סוסה ואביו חמור [מוסיף הערוך]. ויאל להם זה הדרש שויאסרוהו בנחשתים דהיינו במולין של נחשת. וזהו ויאסרוהו שהיה מיסרו בנחושתים במולין של נחשת ע"י שהסיקו בתוכו האש וע"י כן ויצר לו ויחל את פני ה': אותה שעה קרא מנשה כו'. יצא להם זה מדכתיב בסיפיה דקרא ויתפלל אליו וגו' וידע מנשה כי ה' הוא האלהים דמשמע שקרא קודם לאלהים אחרים [רש"א]: רבש"ע אתה הוא כלו' שתים ידעתי עתה. אחת שכל ע"ז אינם כלום. והשנית ידעתי שאתה הוא אלהים ולכן עגני שלא אכפור ח"ו גם בך: שלא לנעול דלת כו'. דאיכא דלא ידע בעבירות המורות שעשה וידעו בתשובה [יפ"ע]: ויחתר לו הוא על דרך אל תקרי ויעתר אלא ויחתר. וע' מ"ש ברות רבה: חלונות של רקיע ששם נכנסים כל התפלות: משיב הרוח ושיבהו קדרשי לשון משוב הרוח. והוזקקו לזה. שאם שב בדרך אחר שאפשר ליחס הדבר אל המקרה מנא ידע כי ה' הוא האלהים. ולא ישעה לומר מקרה היה לו. אע"כ שהיה בדרך שלא היה יכול לתלות במקרה. לכן דרשו ברוח השיבו שמרומז זה בתיבת וישיבהו. וז"ל תרגום דרב יוסף ד"ה ב' ל"ג ונפקת רוחא מביני כנפי כרוביא ונסביה בגזירת מימרא דיי' וחזר למלכותיה לירושלים עכ"ל: כי תוליד בנים דריש ותבואת כפשוטו על ההון ורכוש האדם שהם המסבבים הגדולים לכל רעה ולכל חטאת: מאי בזימה במחשבה כו'. וכמו שפרש"י שם זמה עצות של רשעה: איזו ערוה חמורה והיו עושין אותה כדי להכעיסו: שבעה בתי אבות כו'. היינו ירבעם וביתו. ובעשא בן אחיה וביתו. אחאב וביתו. יהוא וביתו. ופקח בן רמליא וביתו. ומנחם בן גדי וביתו. והושע בן אלה. ור"ל שהמלך ובנו ובן בנו וכל מלכים שקמו מזרעו אחריו. קרי חד בית אב. שלום בן יבש וזכריה לא קחשיב לפי שלא מלכו שנה שלימה. וכן זמרי. אבל עמרי אביו של אחאב על שם בית אב של אחאב קרי. שמפני שאחאב הרשיע לעשות יותר נקרא הקלקול על שמו. ובימי הושע בן אלה גלו עשרת השבטים ומההיא שעתא קרי ליה חורבן דהיינו אומללה יולדת השבעה שילדה שבע משפחות לע"ז: (יד) היאך הם עתידין לחטוא. כלו' על איזה אופן יחטאו. כי יש חוטא מתאוה. ויש להכעיס. ועל זה האופן חטאו: שאינה של יחיד אלא של רבים. אינה צרה. שהקב"ה אינו מניחם בצרה כדכתיב בצר לך ולא כתיב בצר לכם. על כרחך שעל רבים אינו אל לשון צער: וכל צרה של ישראל עצמן אינה צרה. הטעם לפי שהקב"ה מרחם על ישראל והוא עמהם בצרה. ובילקוט גרס להיפוך [גבול בנימין]: מתוך צרה קשה מה ענין זה לאלו. דבשלמא תשובה וזכות אבות ושארא הן סיבות לגאולה אבל צרה עליה הגאולה באה. וליכא למימר דהיינו שע"י הצרה ירחם ה'. דהא מני צרה ומני רחמים נמי. וי"ל שכך היא הגזירה שבהיצר או"ה לישראל הרבה יהיו נגאלין כדאמר בחזית פסוק השבעתי אתכם נשבע למלכיות שלא יקשו עול על ישראל שאם מקשין עול על ישראל הן גורמין לקץ לבא שלא בעונתו. ומ"מ מתוך צרה לחוד לא הוי סגי בגאולת מצרים שהיה בהם. וכן לעתיד [יפ"מ]: ומתוך הקץ ס"ל דהא דכתיב כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. אינו דבק הארבע מאות שנה עם ועבדום וענו אותם. אלא עם גר יהיה זרעך. ומשנולד יצחק חשיב [יפ"מ]: מתוך תשובה דכתיב ותעל שועתם. ובירושלמי למד מתוך תשובה מדכתיב וירא אלהים את בני ישראל. ופי' היפ"מ שראה שוב לבבם וכאן למד מפסוק זה מתוך רחמים. שדרש מלת ראיה על ההשגחה. וההשגחה הוא רחמים: מתוך הקץ וידע אלקים. וכדאמר בש"ל וידע אלהים ידע שקרב הזמן שאמר לאברהם כו': באחרית הימים הרי מתוך הקץ. באחרית הימים שאז יהיה יום נועד לגאולה: וירא בצר להם הרי מתוך צרה. דוירא בצר נהס עבר במקום עתיד: הושיענו אלהי ישענו כו'. פסוק זה הוא בד"ה א' י"ו. אבל בתהלים כתיב הושיענו יי' אלהינו וקבצנו מן הגוים וגו'. וכן נ"ל כאן. ויליף לה מדכתיב בסריה ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם דמשמע מעולם לעולם חדש כדאמר בשוח"ט מן עלמא דהוינא ביה עד עלמא דאנן ביה. ובתרגום תהלים ודה"י א' מן עלמא הדין ועד עלמא דאתי. ומשמע ליה הכא שפי' מן העוה"ז עד עת קץ שהוא עולם חדש: (טו) סנקליטין יועצי המלך היושבים על הדין: סנקליטו אחד מב"ד: עוד חמשה ימים כלו' הרי יש עוד חמשה ימים ויכול הקב"ה לעשות בהן נס להצילם: מוץ אותו שהטבעת היה חלול וסם המות היה צפון בתוכו וכשהיו הסנקליטין רוצין להמית אדם בסתר שלא ידע בו שום אדם היה נותן הטבעת בפיו והיה מוצץ בו ומת [מת"כ] אבל המעריך כתב פי' אבן הנקרא דיאמנטי היה בטבעתו והוא סם המות ובלעה ומת. ומת"כ כתב שקרים עכ"ל. והאות אמת גורם אין לך טבעת מוץ אותו ומות. פי' מול עצמך. וקורא למילה לשון טבעת כמו פי הטבעת: וסנקליטין נטל עליך כו'. נ"ל וסנקליטין בטל עליך. ופי' מנהגם היה כשמת אחד מהסנקליטין אז היה בתי דינין בטלה שלשים יום וכל גזירתם גם כן בטל [אסיפת אמרים בשם מהר"ס]: להראות לה פנים פי'

סמנו אמרה לו אין לך טבעת מוץ אותה ומות. וסנקליטון נטל עליך שלשים ימים אחרים והגזירה עוברת. שמע לה ומוץ את טבעתו ומת. שמעו רבותינו ועלו אצל אשתו להראות לה פנים. אמרו רבותינו מא חבל לספינה שהלכה לה ולא נתנה המכס. כלו' הצדיק הזה לא מל. אמרה להן אשתו יודעת אני מה אתם אומרים חייכם לא עברה הספינה עד שנתנה מכס שלה. מיד נכנסה לתוך הקיטון והוציאה להן קופסא שהיתה תמילה בתוכה וסמרטוטים מלאים דם נתונים עליה וקראו עליו רבותינו המקרא הזה (תהלים מז) נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם כי לאלהים מגיני ארץ מאד נעלה. מהו מגיני ארץ. אמר הקב"ה לאברהם נעשיתי מגן עוז. מנין שנא' (בראשית טו) אנכי מגן לך לזה אני נעשה מגינים הרבה. כיצד אמר הקב"ה לאברהם (שם יב) ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך ואח"כ מל. וזה לא הבטחתי אותו. מהו מאד נעלה זה נתעלה מאד מאברהם : (טז) ד"א ושבת עד ה' אלהיך א"ר שמואל פרגריטא בשם ר"מ למה"ד לבן מלך שיצא לתרבות רעה. והיה המלך משלח פדגוגו אחריו ואמר לו חזור בך בני. והיה הבן משלחו ואומר לאביו באלו הפנים אני חוזר בי ואני מתבייש לפניך. והיה אביו משלחו ואומר לו בני יש בן מתבייש לחזור אצל אביו. ואם אתה חוזר לא אצל אביך אתה חוזר. כך הקב"ה משלח ירמיה לישראל בשעה שחטאו וא"ל לך אמור לבני חזרו בכם מנין שנא' (ירמיה ג) הלוך וקראת את הדברים האלה וגו'. והיו ישראל אומרים לירמיה באלו הפנים אנו חוזרים להקב"ה מנין שנא' (שם) נשכבה בבשתנו ותכסנו כלמתנו וגו'. והיה הקב"ה משלח ואומר להם בני אם חוזרים אתם לא אצל אביכם אתם חוזרין מנין (שם לא) כי הייתי לישראל לאב וגו'. א"ר עזריה א"ל הקב"ה לירמיהו לך אמור להם לישראל חייכם אני כופר בכם מב אתם אמרתם לי בסיני ומעי המו עליו אף אני כך אומר לכם מנין שנא' (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים וגו' : (יז) אז יבדיל משה. מג הלכה על כמה דברים נצטווה אדם הראשון. כך שנו חכמים על ששה דברים נצטווה אדה"ר. על ע"ז. ועל ברכת השם. ועל הדינים. ועל שפיכת דמים. ועל גילוי עריות. ועל הגזל. אמר רבי כלן בפסוק אחד שנא' (בראשית ב) ויצו ה' אלהים על האדם וגו'. ויצו זה ע"ז שנא' (הושע ה) כי הואיל הלך אחרי צו. ה' זה ברכת השם שנא' (ויקרא כד) ונוקב שם ה'. אלהים אלו הדיינים שנא' (שמות כב) עד האלהים יבא דבר שניהם. על האדם זה שפיכות דמים שנא' (בראשית ט) שופך דם האדם וגו'. לאמר זה גילוי עריות שנא' (ירמיה ג') לאמר הן ישלח איש את אשתו. מכל עץ הגן אכל תאכל ולא מן הגזל. מצוה אותו על הגזל. ועל כלן יש סליחה. חוץ מד משפיכות דמים שנא' שופך דם האדם באדם דמו ישפך. א"ר לוי מה והרי כמה בני אדם שהרגו ומתו על מטותיהן. השיבו אותו מהו באדם דמו ישפך כשיבאו כל בני אדם לע"ל. אותה שעה דמו ישפך. אמרו מו מעשה בשני אחים שהרג אחד מהן את חבירו. מה עשתה אמן נטלה כוס אחד ומלאתו מדמו והניחה אותו במגדל. והיתה נכנסת בכל יום ויום ומוצאת אותה הדם תוסס. פעם אחד נכנסה והביטה אותו ומצאו ששתק. אותה שעה ידעה שנהרג בנה האחר לקיים מה שנא' שופך דם האדם באדם דמו ישפך : (יח) אז יבדיל משה. זש"ה (קהלת ה) אוהב כסף לא ישבע כסף. אין אנו יודעים שאין אדם ממלא את נפשו. מהו בכסף. רבנן אמרי אלו תלמידי חכמים שאוהבין דברי תורה שנמשלו בכסף שנא' (משלי יו) וקנות בינה נבחר מכסף. א"ר נחמן מי שאוהב תורה אינו שבע תורה. ומהו (קהלת ה) מי אוהב בהמון לא תבואה מי שהומה ומהמה אחר תורה לא תבואה ואינו מעמיד תלמידים. גם זה הבל. מז א"ר אחא מי שהוא לומד תורה ואינו מלמד אין לו הבל גדול מזה. ד"א אוהב כסף מח א"ר יצחק מי שהוא אוהב מצות אינו שבע מן המצוה. כיצד את מוצא שני גדולי עולם דוד ומשה ולא שבעו. דוד אע"פ שאמר הקב"ה (ד"ה ב ו) רק אתה לא תבנה לי את הבית הזה. היה דוד אמר לעצמו וכי מפני שאמר לי הקב"ה אתה לא תבנה לי הבית אני יושב. מה עשה זירז את עצמו והתקין כל צרכיו עד שלא מת כמה שנא' (ד"ה א כ"ב) והנה בעניי הכינותי לבית אלהי. וכן משה אע"פ שא"ל הקב"ה כי לא תעבור את הירדן הזה. מט מיד אמר משה אני עובר מן העולם ואיני מפריש להם ערי מקלט. מיד אז יבדיל משה : (יט) מה כתיב למעלה מן הענין וידעת היום והשבות אל לבבך אמר ר"מ אמר הקב"ה את ולבך יודעים מעשים שעשית ויסורין שהבאתי עליך שלא כנגד מעשיך הבאתי עליך. ד"א כי ה' הוא האלהים רבנן אמרי נ יתרו נתן

ממש

יד יוסף מא ע' מס' ע"ז דף י' ע"ב : מב ע' שה"ש רבה פ"ה : מג ב"ר פ' ע"ו. במד"ר פ' י"ד. חזית פסוק ישקני. שמות רבה פ"ל. תנחומא יתרו. סנהדרין פ' ד' מיתות. בות"ט מז' א' · סדר עולם פ"ה. מדרש משלי סי' ל'. ילקוט סדר בראשית. וס' יתרו. ושה"ש. זוהר בראשית דף ל"ז. תוספתא שם דף ל"ז. וע' בסנהדרין דף נ"ט בתוס' שם. ובספר עולת יצחק : מד ע' הטעם ע"ז בספר תורת חיים דף נ"ט ע"א קודם ד"ה כל ישראל יש להם חלק לע"ה : מה ב"ר סוף פל"ד : מו פסיקתא רבתי פ' כ"ג : מז ויק"ר פ' כ"ב : מח קהלת רבה פ"ה : מט ע' מכות דף ע' : נ מכילתא סדר יתרו. ילקוט יהושע רמז י'. וילקוט מלכים ב' רמז רכ"ט :

ענף יוסף

באיש לא הוחזק עדיין לקרוב אל אותו העשיר. או אם אותו האיש הוא עשיר הוא מודה ואומר אמת הוא כי קרוב אתם. ואם הוא עני בוש בו כיון שלא נתפרסם ולא נודע ברבים שם הוא לו [וזהו שאמר בעל המאמר אדם אם יהיה לו קרוב כו' דהיינו אם הוא מעותד להיות קרובו שעדיין לא הוחזק בכך] אולם הוא יתברך אינו כן כי בהיות ישראל בבזיון ושפלים בגלות מצרים קראם קרוביו. באומרו לבני ישראל עם קרובו. וזהו כשיהיה לו קרוב שעדיין אינו מפורסם לכך שאינו יבקש לבשר בו. אבל אם קרובו עני כו' ר"ל שאינו בא עתה להיות קרובו. אלא כבר הוא קרוב מוחזק בכך שאי אפשר לו להכחישו. או יבקש לו דרך אחרת לבל יפחות להראות כגדולים לעצמו שאומר פלוני הוא מתקרב אלי. דהיינו שהוא מגדל ומבקש להיות ניכר וידוע היותו קרובו שיתכבד בכך. והקב"ה הוא בהיפך שהוא אולה שגדולה דישראל בהתקרבו כביכול עליהם כאילו הם העיקר וזהו עם קרובים אליו שמלת אליו מורה בהתלות בהם. אבל אמרו עם קרובו אינו ענין לזה כלל · כי שם מדבר בעצמות היותו קרובו ואין שום הפרש בזה מצד הכנוי [בינה לעתים] : (יז) [אז יבדיל משה הלכה כו']. כוונת המאמר לומר שדין ערי מקלט אינו אלא לישראל. א"ש אחר שרמז ערי מקלט וזאת התורה אשר שם משה לפני ב"י ולא לבני ב"נ. וזה שאמר המדרש בסמוך על כולם יש סליחה חוץ מש"ד. ור"ל שב"נ אם עבר בשוגג על השבע מצות יש לו סליחה חוץ מש"ד. כמ"ש הרמב"ם בהלכות רוצח פ"ה הלכה ד' ג"ת שהרג את ישראל בשגגה אע"פ שהוא שגג הרי זה נהרג כו'. ב"נ שהרג לב"נ בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו כו' ע"ש [עולת יצחק] :

מהיכן

מתנות כהונה

אמרה לו. אין לך וכן הוא בילקוט תהלים : **מוץ אותו.** נראה שהטבעת היה חלול וסם המות היה צפון בתוכו וכשהיו הסנקליטין רוצין להמית אדם בסתר שלא ידע בו שום אדם היה נותן הטבעת בפיו והיה מוצץ בו ומת : **חבל** אוי לשון קובלנא : **כלומר הצדיק הזה לא מל.** אינו מדברי הספר אלא פי' נכתב בתוכו : **הקיטון** חדר : **קופסא** תיבה קטנה : **וזה לא הבטחתי** אותו. ולפיכך ראוי שאני נעשה לו מגינים הרבה ובילקוט מסיים ביה הכי בהדיא : **פרגריטא** בערוך משמע שהוא שם מקום : **באלו פנים.** באיזה פנים : **על ששה דברים.** כן הוא לעיל בפרשה בראשית ובפרק ארבע מיתות איתא שבע מצות וכן לעיל בפרשה בראשית אליבא דרבי יעקב וי"א עוד יותר ועיין שם : **יש סליחה.** בלא מיתה : **תוסס** רותח ומנענע כדאמרינן בדמו של זכריה באיכה רבה : **ששתק** שעמד מרתיחתו : **יושב** ובטל. מלהכין מה שבידי להכין : **שלא כנגד מעשיך.** הפוך מעשיך שמעשיך היו טובים ונכוחים ואינו משפט אמת הא׳

כי

עץ יוסף

פי' נגחס אותה : **חבל** פי' אוי. והוא לשון קובלנא : **חבל לספינה שהלכה לה כו'.** ר"ל כמו שהספינה שברחה ולא נתנה המכס כל הסחורה אבדה. כך כל מי שלא מל. אבוד ממנו כל המצות שעשה. וגוף האדם נמשל לספינה כדאי' בזוהר סדר ויקהל שיונה שירד לספינה היינו הנשמה שיורדת לגוף האדם ולכן נאבד כל מה שיש בספינה אם לא נתן המכס היינו שלא מל : **ולא נתנה המכס** פי' כמו שמפרש המדרש אח"כ כלו' הצדיק הזה לא מל. ואלו התיבות אינם מדברי המדרש אלא שהיה כתוב על הגליון והכניסוהו המדפיסים בפנים. ובמס' ע"ז דף י' ע"ב אי' וי לאילפא דאזלא בלא מיכסא. ויבואר כי רמ"ח אברים יש באדם. ורנ"ב איברים באשה. וכתיב והיו לבשר אחד. פרש"י שהולד נוצר משניהם ונעשה בשרם אחד. א"כ הולד נוצר מת"ק איברים. לכן צוה הקב"ה להימול לקדם אבר אחד שהוא חלק מת"ק איברים. וזהו דוגמת המכס שנתנו ישראל ממלחמות מדין נפש אחד מת"ק. לכן נקרא המילה מכס [ספר ברית שלום]. וקאמר הבל לספינה כו' משום דכי היכי דספינה דאזלא בלא מכסא כל הסחורה שבה נתפסת בשביל העברת המכס. כך הוא בדינה של גיהנם כל גופו של אדם נתפס בה בשביל ערלה שלו. דכל מי שהוא נמול אברהם מציל אותו מן הגיהנם. וגם בג"ע אין מניחין מי שהוא ערל. לכך המשילו דבר זה להעברת המכס [תורת חיים] : **הקיטון** ויצא החדרה תרגום ירושלמי ועל לקיטונה [ערוך] פי' בלשון יוני חדר ובפרס אשר שוכבים בתוכו [מוסף הערוך] : **קופסא** פי' בלשון יוני ורומי ארגז ותיבה קטנה [מוסף הערוך]. והערוך כתב כלי שמשימין שם הכוסות : **לאברהם נעשיתי** מגן אחד מנין. כצ"ל : **וזה לא** הבטחתי אותו. ולפיכך ראוי שאני נעשה לו מגינים הרבה : (טז) **פרגריטא** אפשר שהוא שם מקום : **פדגוגו** כאשר ישא האומן את היונק תרגום ירושלמי פדגוגא. והוא בלשון יוני ורומי אומן המגדל התינוק : **באלו הפנים** פי' בזה הפנים אני חוזר בתמיה איך יכול אני להרים פני נגדו : **כך הקב"ה** משלח כו'. בא לפרש בזה ושבת עד ה' כו' הוא נווי ועלה. שעת יצר לך תשוב לה' ולא תיבוש לילך אצלו כי אל רחום ה' ולא ירפך כי בודאי יקבל תשובתך : **חייכם איני** כופר בכם. כצ"ל [הסיבת אמרים בשם מהר"ש] : (יז) **על** ששה דברים. וכן כתב הרמב"ם בהלכות מלכים ברים פ' ט'. וע' ביד יוסף שציינתי כל המקומות שישנו שם מאמר זה. והמצא שבים מקומות אי' על שבעה דברים : **כי הואיל** הלך אחרי צו. פי' מפני שרצה ללכת אחרי נווי של נביאי הבעל [רש"י]. לא כירושו אחרי מצות ירבעם : **אלו הדיינים** פי' שנצטווה על העמיד להושיב דיינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר. ובגמ' גרס על הדינים : **מצוה אותו** על הגזל. מדאצטריך למשרי עצי הגן שמע הפקר. ש"מ דמה שאינו הפקר אסור [רש"י] : **יש סליחה** בלא מיתה : **כשיבאו כל** בני אדם לע"ל. שהוא יום הדין הגדול שיחיו כל האדם שמתו. ושיהו באדם דמו ישפך כלו' כשיבאו בני אדם דמו ישפך. וכן אי' בתרגום יונתן שם על פסוק שופך דם האדם באדם וגו' וז"ל דישוד דמא דאינשא בסהדין דיינא מחייבין ליה קטול. ודישוד בלא סהדין מרי עלמא עתיד לאתפרעא מניה ליום דינא רבא. ואע"ג שגם עכשיו דין ד' מיתות לא בטלו. מ"מ לפעמים זכות תולה כמ"ש התוספת בפ' אד"מ. על זה אמר כאן דאפ"ה לעתיד נקם ינקם [מזה"ק]. וכן הוא כוונת המדרש בב"ר סוף פ' ל"ד אף דאי' שם לכשיבא אדם. והרד"ל שם פי' לכשיבא אדם היינו כשיבא משיח דכתיב בי' וארו עם ענני שמיא כבר אינש. וכן בפ' ואתחנן ככה. ולפנינו שם נדפס לכשיבואו בני אדם וט"ס הוא עכ"ל. ונעלם ממנו מה דאי' בתרגום יונתן מפורש כנ"ל : **תוסס** רותח ומנענע : **ומצאו ששתק** וזה אות כי נפש המת לא ינוח ולא ישקוט מזעפו עדי יקבל ההורג דינו. וכל הדרוש שהביא פה הוא רק דרך אגב על הכתוב המדבר פה מענין רציחה : (יח) **מהו בכסף** מהו שאמר בכסף לא ישבע הלא כל מאווי עוה"ז כן שכל מה שאוהבן ומחמדן לא ישבע מהם וחפץ עוד יותר ויותר : **ואינו מעמיד** תלמידים. מפרש מי אוהב בהמון שלומד תורה הרבה. לא תבואה לא העמיד תלמידים שחשובים זרע ותבואה נשאר אחריו כדדרשינן לעיל בב"ר פ' ס"א בבקר זרע זרעך בתלמידים : **גם זה** הבל שלא יהיה מי שיאמר דבר הלכה בשמו ולא יהיו שפתותיו דובבות בקבר. שכל מי שאומרים דבר הלכה בשמו שפתותיו דובבות בקבר והרי הוא כאלו חי בשני עולמים ביחד. וכמו שבקש דוד המלך ע"ה אגורה באהלך עולמים היינו שבקש שיאמרו הלכה בשמו ויהיו שפתותיו נעות בקבר. ויהיה כמו שחי בשני עולמים. ועוד שכיון שאינו חפץ ללמדה להזולת זה אות שאינו חפץ להשלים רק נפשו לא זולת. ובאמת גם נפשו לא משלים. שיצירת האדם הוא על תנאי זה שישלים גם נפשות אחרים כמו שאמר התנא אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך [ולא תרצה ללמד לאחרים. אל תעשה כן] כי לכך נוצרת שתשפיע מטובתך גם לאחרים. וכמו שפי' המדרש שמואל : **ואינו מלמד** קשה הא היינו זה דקאמר לעיל בסמוך ואינו מעמיד תלמידים. ואפשר דהעמדת תלמידים פירושו שיקבלו מתורת רבם כמו יהושע שהיה תלמיד קבוע ומשה מסר תורתו ליהושע כמערה מכלי אל כלי. וכשאמר יהושע תורה ברבים היה כאלו משה חי ואומר תורה. שידעו הכל שזו תורתו של משה. ובא רב אחא ואמר שדי כשמלמד לאחרים אפי' אינם תלמידים קבועים. אא"כ כשאינו מלמד כלל לאחרים אז הוא הבל : **אני יושב** בטל מלעסוק בצרכי הבית : **אעפ"י שאמר** לו הקב"ה כי לא תעבור את הירדן הזה אמר משה כו'. הנה לקמן סוף סי' י"ט אי' אמר הקב"ה למשה חייך יפה הן מדברין לך ותפרוש להן ערי מקלט. וע' עוד סוף סי' כ' מה שכתבתי בשם הילקוט שה' צוה לו שיפרוש ערי מקלט. וא"כ מה רבותיה דמשה שאמר מצוה באה לידי אקיימנה כיון שא"ל הקב"ה כך. וי"ל דמ"מ כיון שהיה יודע משה שאלו שבעבר הירדן אינן קולטות עד שנבחרו שלש שבארץ כנען. לא היה צריך להפריש להם ערי המקלט מיד כשא"ל הקב"ה. אבל אמר משה מצוה הבאה לידי אקיימנה אותה מיד. ח"ש המדרש מיד אז יבדיל משה : (יט) **שלא** כנגד מעשיך. שעדיין לא נפרעתי ממך כנגד שיעור מעשיך. ויהיה כי ה' הוא האלהים פי' רחום בדין ונכנס עמך לפנים משורת הדין : **מכל אלהים**

משמע

ממש בע"ז שנא' (שמות יח) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים. נעמן הודה במקצת ממנה שנא' (מ"ב ה) הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל. רחב שמתהו בשמים ובארץ שנא' (יהושע ב) כי ה' אלהיכם הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. משה שמו אף בחללו של עולם שנא' כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. מהו אין עוד אפי' בחללו של עולם. א"ר אושעיא אמר הקב"ה (משלי לא) תנו לה מפרי ידיה. נא אתה העידות עלי ואין עוד ואף אני מעיד עליך (דברים לד) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. מה כתיב (שם כב) למען ייטב לך והארכת ימים אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע זו היא אריכות ימים אדם הורג נפש בשגגה וגואל הדם רודף אחריו להורגו והכל מתים שלא בעונתם. אמר הקב"ה למשה חייך יפה הן מדברין לך ותפריש להן ערי מקלט שנא' אז יבדיל משה וגו': (כ) נב מה ראה משה ליתן נפשו על ערי מקלט. א"ר לוי מי שאכל את התבשיל הוא יודע טעמו. כיצד כשהרג משה את המצרי יצא ביום השני ומצא לדתן ולאבירם מריבין זה עם זה שנא' (שמות ב) ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים. ר' איבו אמר נג זה דתן. התחיל מבזה אותו א"ל הלהרגני אתה אומר. כיון ששמע פרעה כך. אמר כמה דברים שמעתי ושתקתי. כיון שהגיע על שפיכת דמים תפסו אותו. נד והיאך ברח מלפני פרעה דכתיב (שמות ב) ויברח משה מפני פרעה. א"ר ינאי בא הקוסטנר ליתן את החרב על צוארו וקהתה החרב מעל צוארו שנעשה של שיש. ושלמה מקלס אותו (שיר ז) צוארך כמגדל השן. א"ר אביתר ולא עוד אלא שקהתה החרב מצוארו והיא נהפכה על הקוסטנר. מנין שנא' (שמות יח) ויצילני מחרב פרעה. אמר משה לי הציל הקב"ה אבל לא לקוסטנר. אמר בר קפרא מלאך ירד בדמות משה והבריחו והיו סבורין במלאך שמשה הוא. א"ר יהושע ראה נסים שעשה הקב"ה למשה. כל אסבילי פרעה מהן נעשו אלמים מהן נעשו חרשים. ומהן נעשו סומין. וברח משה ולא ראו אותו. תדע לך בשעה שבקש הקב"ה לשלוח אותו בשליחותו התחיל מעכב. א"ל הקב"ה אי אתה זכור מה עשיתי לאסבילי פרעה שנא' (שם ד) ויאמר ה' אליו וגו' מי שם פה לאדם וגו'. ואותה שעה עמדתי לך ועכשיו איני עומד לך. א"ר יצחק בא וראה שאין מעשיו של הקב"ה כמעשה בשר ודם. בנוהג שבעולם ב"ו עושה לו פטרון שהוא מתקיים עליו. והוא נתפס באנקליטין. הלכו ומצאו לפטרונו ואמרו לו נתפס בן ביתך. א"ל אני מתקיים עליו. יצא ליהרג היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הקב"ה אינו כן. אמרו לפניו מל"ה נתפס משה בן ביתך. אמר להם אני מתקיים עליו. אמרו לו הרי הוא עומד לפני פרעה הרי איפומניטא שלו נקראין הרי הוא יוצא ליהרג. אמר להם אני מתקיים עליו. יצא ליהרג והצילו הקב"ה מניין שנא' ויצילני מחרב פרעה. ד"א אדם יש לו פטרון והוא נתפס בחטיא שלו והושלך למקום חיות היכן הוא והיכן פטרונו. דניאל הושלך לגוב אריות והצילו הקב"ה מנין שנא' (דניאל ו) אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא. ד"א אדם עושה לו פטרון והוא עושה חטייה והדיין גוזר עליו שישרף היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הקב"ה אינו כן אמרו מל"ה לפני הקב"ה נתפס אברהם בן ביתך. אמר להם אני מתקיים עליו. אמרו לו הרי הוא עומד לפני אמרפל הרי איפומניטא שלו נקראין הרי הוא עומד לישרף. אמר להם אני מתקיים עליו. נה הושלך לכבשן האש ירד הקב"ה והצילו מנין שנא' (בראשית טו) ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. ד"א אדם עושה לו פטרון והוא נתפס בחטייה שלו והדיין גוזר עליו שיושלך בים היכן הוא והיכן פטרונו. אבל הקב"ה אינו כן יונה הושלך לים והצילו הקב"ה מנין שנא' (יונה ב) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה. ד"א אז יבדיל משה א"ר איבו כיון שברח משה התחיל אומר שירה שנא' (שמות ד) וישב בארץ מדין וישב על הבאר. מה ישראל אמרו שירה על הבאר אף משה אמר שירה על הבאר. א"ר לוי לפי שארעה פרשת רוצח על ידו בערי מקלט: (כא) אז יבדיל משה שלש ערים מזרחה שמש. מהו מזרחה שמש. א"ר יוסי בר' חנינא א"ל הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצח ונתת לו מקלט שיגלה לשם שלא יאבד בעון הרציחה כשם שהשמש הזה מאיר לעולם. ד"א לנוס שמה רוצח רבנין אמרין למה"ד לחרש שהיה עושה איקונין של מלך מתוך שהוא עושה בה נשברה לתוך ידיו. אמר המלך אילו בטובתו שיברה היה נהרג. עכשיו ששיברה שלא בטובתו יטרד למטלון. כך גזר הקב"ה שופך דם האדם באדם דמו ישפך. אבל מי שהרג נפש בשגגה שלא בטובתו גולה

יד יוסף נא מצאי לא אגדת שמואל פ"ט. ולקמן פ' י"א: נב ילקוט סדר שמות רמז קס"ו: נג ש"ר פ' א'. סדר"א פ' ע"א. תרגום יונתן: נד ירוש' פ"ט דברכות. ושמות רבה פ' א'. שה"ש רבה פ"ז סוה"ע מז' ד'. ילקוט סדר שמות: נה ב"ר פמ"ד סי' ט"ו:

מתנות כהונה

כי הוא האלהים דיין אמת או י"ל שעדיין לא נפרעתי ממך כנגד שיעור מעשיך ויהיה כי ה' הוא האלהים רחום בדין ונכנס עמך לפנים משורת הדין: **מכל האלהים**. משמע הם גדולים אבל הוא גדול מהם: **בכל הארץ**. הרי שהעיד על הארץ אבל לא על השמים: **שנא' כי ה'** אלהיכם כו'. עד מתחת: **משה שמו כו'**. פי' אבל רחב לא אמרה ואין עוד: **שמו שם** אותו כלומר העיד על ממשלתו ואחדותו: **תנו לה וגו'**. לישנא דקרא נקט סוף ספר משלי: **בעונתם** בלי עתם הקבועה להם מיום הולדם: **לך** ותפריש כו' לשון הליכה: **שמעתי** שהגידו לי על משה: **והאיך ברח כו'**. וכי אפשר לאדם לברוח מן המלכות כן הוא בפ' שמות ובמד' חזית ובמד' תלים ד' ובירושלמי פ' הרואה ועיין שם כל הדרשות דלקמן: **וקהתה** נעשית קהה בלי חידוד על שנשמטה ונחלקה מעל צוארו ובמדרש תלים איתא שנשברה החרב: **הקוסטנר** ההורג נפשות המחוייבים מיתה למלך: **והבריחו** המלאך הבריח את משה והם לא נתנו לב עליו שסבורין היה במלאך שהוא משה וע"ל בפ' בשלח ובמדרש חזית: **אסבילי** מלומדים יודעי דת ודין וממונים על המשפטים וכן נקרא בית תלמוד אסכולי בלשון יון ובמדרש תלים אוכלוסין: **מי שם פה**. ע"ל בפ' שמות: **והיה** בתמיה: **פטרון** מושל ואדון כן הוא בב"ר פרשה נ"ד: **שהוא מתקיים עליו**. שנותן השגחתו עליו להיות לו למגן ולמחסה ומסתר ביום זעם: **באנקליטון** גרסינן ועיין בערוך ופירוש נתפס בדין בב"ד: **היכן הוא כו'**. לא הוא עצמו מועיל לו וגם לא פטרונו מועילו כאשר דבר המלך שלטון וגבוה עליהם: **איפומניטא** לפי הענין הוא גזר דין ובילקוט גרס איספאנטיא: **מחרב כו'**. משמע מתחת החרב ממש הצילו ודייק מדלא כתיב מיד פרעה: **בחטייה** בחטא שלו: **שארעה פרשת** רוצח. לפיכך אמר עכשיו שירה על שנתקיים ע"י פר' ערי מקלט שהרי הוא ברח ונקלט ועכשיו צוה הקב"ה על ערי המקלט ודייק מדכתיב אז יבדיל והתם כתיב אז ישיר כן הוא בילקוט: **בערי מקלט**. בדין ערי מקלט: **א"ל הקב"ה** למשה הזרח שמש כו'. וכן הוא במסכת מכות (דף י): **לחרש** אומן חרש עצים או אבנים: **בטובתו** כלומר בכוונתו: **למטלין** לגלות ולטלטול: **ערפל** נראה דצ"ל

עץ יוסף

משמע שיש עוד אלהים אלא שה' הוא הגדול שבכולם. אבל נעמן אמר שאין עוד אלהים כלל בכל הארץ. אך לא העיד רק שעל הארץ אין אחר. אבל לא העיד על השמים. אבל רחב המליכו אף על השמים: **משה שמו כו'** פי' אבל רחב לא אמרה ואין עוד: **שמו שם אותו**. כלו' העיד על ממשלתו ואחדותו: **תנו לה כו'** לישנא דקרא נקט משלי ל"א: **ואף אני מעיד עליך**. אחר שהיתה הכרתו בה' יותר גדול מכולם. אם כן אין עוד כמוהו. כי כל גדולת האדם לפי הכרתו את ה': **מה כתיב** למען ייטב לך. ר"ל מה כתיב למעלה מן הענין. וצ"ל מה כתיב אשר ייטב לך ולבניך אחריך ולמען תאריך ימים וגו' אמרו ישראל כו' כי זה הפסוק כתיב קודם אז יבדיל משה. ודרש המדרש סמוכים. ושייך דרשה זו כאן בסדר זו. וכן מצאתי בילקוט: **שלא בעונתם** בלי עתם הקבוע להם מיום הולדם: **(כ) כשהרג משה כו'**. כלו' הוא הרגיש כמה צער סבל שמאד בקש פרעה להרגו בשביל זה. ולכן התבונן במכ"ש כמה ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח: **זה דתן** ר"ל זה דכתיב ויאמר לרשע למה תכה רעך. הרשע זה היה דתן. וע' ש"ר פ"א סי' ל"ג בענף: **שמעתי** שהגידו לי על משה: **ואיך ברח מלפני פרעה**. ר"ל מדכתיב ויברח משה מפני פרעה דמשמע מפניו ממש. ע"ז מתמה ואיך היה יכול לברוח מפניו אחר שכבר נתפס ועומד לפני פרעה: **הקוסטנר** פי' בלשון רומי דיין החוקר ושופט שחוקר ביסורים את המתחייבים [מוסף הערוך]: **וקהת החרב** נעשית קהה בלי חידוד עד שנשמטה ונחלקה מעל צוארו. ועל כל זה הוצרך לברוח דלאו כל שעה ושעה מתרחיש ניסא: **צוארך כמגדל השן** אע"ג דקרא בכלל כנסת ישראל קמיירי. ענייני שנמצא בהם מי שצוארו כמגדל השן. וס"ל לר' ינאי שע"י שקהת החרב נבהלו נחפזו כל הרואים וברח משה מפניהם: **והיא נהפכה על הקוסטנר**. והרואים שנקטע ראשו חשבו של משה. ומשה ברח מפניהם כי לא שתו לבם עליו: **ויצילני מחרב פרעה** יתורא דקרא דרים דאלהי אבי בעזרי מחרב פרעה הוה סגי. ויצילני למה לי. אע"כ לדיוקא: **מלאך ירד** דאם היה הנס שלא היו יכולים להורגו בידים א"כ לא היה לו לברוח. אלא ודאי שלפי שעה נדמה להם שהרגו למשה והוא ברח בשעת מעשה: **והבריחו** ר"ל בזה שנדמה להם בדמות משה בזה הבריחו. שהיו סבורים על המלאך שהוא משה ותפסו את המלאך. ומשה ברח. כן הוא בירושלמי: **אסבילי** מלומדים יודעי דת ודין וממונים על המשפטים. וכן נקרא בית תלמוד אסכולי בלשון יון: **מהן נעשו** אלמים מהן כו'. ועשה ה' כדי להראות למרע"ה מי ישום אלם או חרש או עור כדקאמר ליה בתר הכי. דאי לענין הצלתו. בהיותו כולם אלמים או כולם חרשים או סומין הוה סגי: **שנאמר ויאמר ה'** אליו מי שם פה כו'. וכדמפרש בש"ר פ"א מי שם פה לפרעה שאמר מפיו הביאו את משה לבימה להורגו. או מי ישום אלם מי שם הסגנים אלמין חרשין וסומין שלא הביאך ומי עשאך פקח שתברח: **ועכשיו איני עומד לך**. בתמיה. ודייק שאמר הקב"ה כן מדכתיב הלא אנכי ה' סתם ולא קאמר אנכי ה' עשיתי. ע"כ משמע דה"ק הלא אנכי עשיתי ואעשה כי כחי שוה לעולם. וא"כ למה אתה חושש ודואג שאין לך פה לדבר. הלא בידי לתקן פיך. מכ"ש להצלת כל ישראל: **פטרון** פי' בלשון רומי מגין בעד אדם. הן בדברי דין. הן בענין אחר [מוסף הערוך]: **באנקליטין** פי' בלשון יון חטא ועון [מוסף הערוך]: **אני מתקיים עליו** אני עומד לו להצילו מיד התופסו. ובירוש' גרס עוד אמרו ליה הרי הוא יוצא לדון. א"ל אני מתקיים עליו. א"ל הרי הוא יוצא ליהרג כו': **היכן הוא כו'** לא הוא עצמו מועיל לו וגם לא פטרונו מועילו כאשר דבר מלך שלטון וגבוה עליהם. והכוונה שהפטרון כל זמן שיכול לדמות שיש בכחו לפדותו ממות יתפאר בלבו שיפדנו. אבל לא כשיוצא ליהרג שאז אין בכחו עוד. אבל לא כן אלו יתברך שעושה דוקא ומסבב שיצילנו בשעת ההריגה כדי שיתראה גדולתו וגבורתו יתברך: **איפומניטא** והמוסף הערוך גרס איפומנימא ופי' בלשון יוני ספר זכרון וגזר דבר: **דניאל הושלך** לגוב אריות. ובדניאל היה הנס יותר גדול. שבמשה היה הנס שניצל אבל עכ"פ ברח. ובדניאל עוד יותר שהיה בין המזיקין בגוב האריות ולא הזיקו. ומביא אח"כ ענין אברהם שגדול היה נס יותר גדול אפי' מדניאל. שהיה ממש בתוך האש השורף בהכרח. ועכ"ז ניצל מזה. וכן יונה הוא נס בתוך נס שהים לא חנקו. ועוד הדג בלעו שם ולא מת שם והקיאו החוצה: **ד"א אז** יבדיל משה. ר"ל שקשה לו הא דכתיב אז יבדיל ולא כתיב ויבדל משה. ורוצה לתרץ במה שא"ר לוי שאמר שירה כשא"ל הקב"ה שיפרוש ערי מקלט כדלקמן. ומביא מתחילה דברי ר' איבו שאמר שירה כשישב על הבאר על שהזמין לו הקב"ה מקום הצלה מפרעה. ואח"כ הביא דברי ר' לוי: **שנא' וישב** בארץ מדין וישב על הבאר. דקשה דלמאי אצטריך התורה לאשמועינן דישב על הבאר. אלא שבא לרמוז שאמר שירה על הבאר. כי בודאי לא ישב שם בטל כי אם מחשב ומתבונן על גדולתו ונסיו הגדולים ובודאי אמר שירה על זה כמו שאמרו ישראל על הבאר בשעה שראו ניסי ה' ובודאי משה עשה כמו כן: **א"ר לוי לפי כו'**. אפשר שס"ל ר' לוי אמר לפי כו' על ידו לפיכך אמר שירה בערי מקלט. שר' לוי דייק מתיבת אז שאמר שירה כשא"ל הקב"ה שיפרים ערי מקלט לפי שאירע הדבר הזה על ידו שהרג את המצרי. ודייק מדכתיב אז יבדיל והתם כתיב אז ישיר. וכן הוא בילקוט ויבדל משה אינו אומר אלא אז יבדל. ואין אז אלא שירה שנא' אז ישיר משה. כיון שא"ל הקב"ה הפרש ערי מקלט א"ל משה למה. א"ל אם יהא אדם הורג בשגגה יהא בורח לשם. אמר משה שירה אני חייב לומר שאף בי אירע הדבר הזה שהרגתי את המצרי עכ"ל: **(כא) מהו מזרחה שמש**. קשה להו לפי שבסדר מסעי בלווי כתיב את שלש ערים תתנו מעבר לירדן וגו' ולא כתיב מזרחה שמש. ולמה כאן בעשייה הוסיף מזרחה שמש. ומתרץ שא"ל הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצח שאף שעד שלא נבחרו אותן שבא"י גם אלו השלשה שבעבר הירדן אינן קולטות. מ"מ הבדל אתה אותן לרוצחים שלא ידאגו וישמעו על העתיד. והזרח השמש להם שיראו וישמחו בהבדלתן על העתיד שיהיו ניצולו על ידן [רש"א]. ובודאי שיש ט"ס בהנוסחא שלפנינו. או שצ"ל הזרח שמש לרוצח ותתן לו מקלט כו'. או שצ"ל הזרחת שמש כו' ולפי נוסחא זו משה מעצמו הבדילן. והסכים הקב"ה על ידו וא"ל הזרחת השמש לרוצח לשמחו על העתיד שיהיה ניצול ע"י ערי מקלט. ובגמ' אי' ב' הלשונות: **ד"א לנוס שמה** רוצח. אפשר דהכי תיבות דבר אחר מיותרים: **לחרש** אומן חרש עצים ואבנים: **איקונין** דיוקנין כמו צורה ודמות. המסולאים בפז תרגומו דמתילין איקוניהון לדהבא [ערוך] ובערכי הכנויים כתב איקונין הוא צורה שאינה בולטת. אנדרטא צורת איש בולטת עכ"ל. אבל לפי התרגום הנ"ל אינו כאן: **בטובתו** כלו' בכוונתו: **יטרד למטלון** פי' בלשון יוני ורומי מקום מתג המסכים

טולת ממקומו שנא' ונס אל אחת הערים האל וחי. אמר הקב"ה בעוה"ז ע"י שהיה יצה"ר מצוי היו הורגים אלו את אלו ומתים. אבל לע"ל אני עוקר יצה"ר מכם ואין מיתה בעולם (ישעיה כה) בלע המות לנצח: (כב) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. הלכה אדם מישראל שקרא ק"ש ולא דקדק באותיותיה מהו שיצא ידי חובתו. נו כך שנו חכמים קרא ולא דקדק באותיותיה ר' יוסי אומר יצא. ר' יהודה אומר לא יצא. ואי זהו דקדוק אותיות. למדנו רבותינו בכל לבבכם צריך להפריש בין למ"ד ללמ"ד. ואבדתם מהרה צריך להפריש בין מ"ם למ"ם. ואמר רב יהודה בשם רב נז ואם היה קורא את שמע ומהלך צריך הוא לקבל מלכות שמים מעומד. ואי זהו מלכות שמים ה' אלהינו ה' אחד. ומהיכן זכו ישראל לקרות שמע א"ר פנחס בר חמא ממתן תורה זכו ישראל לקרות שמע. כיצד את מוצא לא פתח הקב"ה בסיני תחלה אלא בדבר זה. אמר להן שמע ישראל אנכי ה' אלהיך. נענו כולן ואמרו ה' אלהינו ה' אחד. נח ומשה אמר בשכמל"ו. רבנן אמרי אמר הקב"ה לישראל בני כל מה שבראתי בראתי זוגות. שמים וארץ זוגות. חמה ולבנה זוגות. אדם וחוה זוגות. העוה"ז והעוה"ב זוגות. אבל כבודי אחד ומיוחד בעולם מנין ממה שקרינו בענין שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד: (כג) ד"א שמע ישראל זש"ה (תהלים עג) מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ. רב אמר נט ב' רקיעים הן. שמים. ושמי שמים. ר' אלעזר אמר ס ז' רקיעים הן. שמים. ושמי שמים. רקיע. שחקים. מעון. זבול. ערפל. וכולהו פתח הקב"ה לישראל להודיען שאין אלוה אחר אלא הוא. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע מי לי בשמים חוץ מכבודך. כשם שאין לי בשמים אלא אתה. כך לא חפצתי אחר בארץ. כשם שלא שתפתי עמך אלוה אחר בשמים. כך לא שתפתי עמך אלוה אחר בארץ. אלא נכנסת אני בכל יום לבתי כנסיות ומעידה עליך שאין אלוה אחר אלא אתה ואומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד: (כד) ד"א שמע ישראל זש"ה (משלי כד) ירא את ה' בני ומלך וגו'. מהו ומלך. אברהם שירא אותי לא המלכתיו בעולם שנא' (בראשית יד) אל עמק שוה הוא עמק המלך. יוסף שירא אותי דכתיב (שם מב) את האלהים אני ירא. לא המלכתיו בעולם שנא' (בראשית מב) ויוסף הוא השליט על הארץ. ד"א ירא את ה' בני ומלך ומלוך על יצרך. סא מעשה בר' שמעון בן אלעזר שהלך לעיר אחת בדרום ונכנס לבית הכנסת ושאל לסופר א"ל בחייך יש כאן יין למכור. א"ל רבי העיר הזאת של סב כותים ואין עושין את היין בטהרה כשם שהיו אבותי עושין אותו. אמר אית אנת לנפשך מותר תן לי ואני לוקח לך אמר ואנת אם מרא דנפשך את אל תטעום יתיה. א"ל ר' שמעון בן אלעזר אנא מרי דנפשאי אנא. הוי ומלך ומלוך על יצרך. ד"א ירא את ה' בני ומלך מהו ומלך ואל למולך כענין שנא' (ויקרא יח) ומזרעך לא תתן להעביר למולך. ד"א מהו ומלך המליכהו עליך. (משלי כד) ועם שונים אל תתערב עם אלו שאומרים יש אלוה שני אל תתערב. א"ר יהודה בר סימון (זכריה יג) והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו. הפיות שאומרים שתי רשויות הן יכרתו ויגועו. ומי עתיד להיות קיים (שם) והשלישית יותר בה אלו ישראל שנקראו סג שלישין שהם משולשין כהנים לוים וישראלים. שהן מג' אבות אברהם יצחק ויעקב. ד"א שהן מקלסין להקב"ה בשלש קדושות קדוש קדוש קדוש. א"ר אחא כעס הקב"ה על שלמה כשאמר הפסוק הזה. א"ל דבר של קידוש שמא היית אומר בלשון נוטריקון ועם שונים אל תתערב. מיד חזר ופירש את הדבר (קהלת ד) יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו. אין לו לא אח ולא בן אלא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ר' יצחק פתח (איכה ג) חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו. סד א"ר יצחק למה"ד למלך שנכנס למדינה. ונכנסו עמו דוכסין ואיפרכין ואיסטרטליטין. יש מבני המדינה שבררו דוכוס שיהא מתקיים עליהם. ויש מהן שבררו להן איפרכוס. ויש מהן שבררו להן איסטרטליטין. אמר אחד שהיה פקח איני בורר אלא המלך. למה. שכולן מתחלפין והמלך אין מתחלף. כך כשירד הקב"ה לסיני ירדו עמו חבורות חבורות של מלאכים. מיכאל וחבורתו גבריאל וחבורתו. יש מאו"ה שבררו להן מיכאל ויש מהן שבררו להן גבריאל. אבל ישראל בררו להן הקב"ה אמרו חלקי ה' אמרה נפשי. הרי שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד: (כה) ד"א שמע ישראל מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע. סה משעה שנטה יעקב למיתה

קרא

יד יוסף נו ברכות דף ט"ו: נז ברכות דף י"ג. הנחומא ריש סדר לך לך: נח ע' פסחים דף נ"ו לא אמרו מ"ר. וע' מ"א סי' תרי"ט סק"ח: נט חגיגה דף י"ב: ס ויק"ר פ' כ"ט וש"נ. וזוהר סדר בראשית דף ל"ב. וע' שו"ע ריש מ"ז. ילקוט עקב רמז תתל"ס: סא ירוש' סוף מס' ע"ז: סב הם האומה שהביא מלך אשור מכותאי וויושבים בא"י והיו גרי אריות כמ"ש רש"י ב"ק דף ל"ח ע"ב: סג כדכתיב [ישעיה י"ט] ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה: סד איכה רבתי פסוק חלקי ה': סה ב"ר פ' צ"ח. תנחומא סדר ויחי. פסחים דף נ"ו. ספרי ה"ב פיסקא ל"א. ילקוט סדר ויחי:

מתנות כהונה

דל"ל ערבות: **ומלך** פי' ותהיה מלך: **עמק המלך**. עיין לעיל שדרשו רז"ל שהשוו כלם בעצה אחת והמליכו אברהם עליהם ולכך אמר עמק השוה הוא עמק המלך: **אית אנת לנפשיך** כו'. אם יש לך יין מותר למכור מכור אותו לו כי לא היה תם לדבריו: **אם מרא דנפשך** את לא כו'. פי' אם בעל נפש ומושל ביצרך את אל תטעום כו'. כי ודאי אינם עושין בטהרה: **אמר ליה** אנא מרא ש'. כך נראה לפרש הגירסא שלפנינו אבל בירושלמי סוף מס' ע"א מביא המעשה ולא גרסי' הכי וכן מעשה זו ישנו בפ"ק דחולין אך אינו בזה הסיגנון: **ואל למולך**. וה"ק ירא את ה' שתשמר מן המולך שלא לעבדו: **המליכהו** שצריך לקבלו עליו למלך לומר שמע ישראל: **דבר של קידוש**. דבר גדול וקדוש כזה וכי היה לך לאומרו רק בל' נוטריקון ועם שונים שצריכים לפרש עם אותן האומרים שני רשויות כו' כדלעיל ואינו מובן כפי' לכל: **דוכסין ואיפרכוסין**. מיני מושלים הם וכל זה הוא באיכה רבה בפסוק חלקי ה': **שיהא מתקיים**. נתבאר לעיל:

מתחלפים

עץ יוסף

שהתכות אשר לשם היו גולים האנשים הפושעים ועונשים אותם לחפור ולחפש המטמונים [מוסף הערוך] אבל לפי הענין דכאן משמע בפירושו טילטול וגלות כמו שפי' המת"כ. והטעם שנטרד למשלון שעכ"ש הוטא הוא כי איך לא שמר דבר יקר כזה. והיה לו להשגיח היטיב לבלי יבוא דבר זה לידו. ואף שאינו מחוייב שגם בפועל אבל מ"מ מחוייב לבלי יתענג בחייב לכן ישב במקלט ויצטער תמיד על שבא לידו דבר זה: **אני עוקר** יצה"ר מהם. וכולם ישבו יחד באהבה וישמרו אחד שלא יצא מתחת ידם דבר היזק לחבירו. וגם המיתה טבעית ע"י המלאך המות הוא השטן הוא שיצה"ר יבטל. והו שאמר ואין מיתה בעולם: **(כב) הלכה** אדם מישראל שקרא ק"ש. היינו פסוק ראשון. ולא דקדק באותיותיה מהו שיצא ידי חובתו. והכוונה לפי דאי' ברמ"א בש"ע א"ח סי' ס"א סעיף ד' ויש להפסיק בפסוק ראשון בין ישראל לה' [דאל"כ הוי משמע ח"ו בישראל הוא ה'] ובין אלהינו לה' השני כדי שיהא נשמע שמע ישראל כי ה' שהוא אלהינו הוא ה' אחד. ויש להפסיק בין אחד לברוך כי עיקר קבלת מלכות שמים הוא פסוק ראשון ע"כ. וכתוב בש"ע שם ידגיש יו"ד של שמע ישראל שלא תבלע ושלא תראה אלף. ידגיש בדל"ת של אחד שלא תהא כרי"ש. לא יחטוף בחי"ת ולא יאריך באל"ף. וזהו ששואל שאם לא דקדק באותיותיה מהו שיצא ידי חובתו. והשיב על זה כך שנו חכמים קרא ולא דקדק באותיותיה ר' יוסי כו' ומהו דקדוק האותיות כו' בין למ"ד ללמ"ד [פי' שיתן ריוח והבדל קצת בלשון שידמה כי ב' למדי"ן קרא] ואבדתם מהרה כו'. ור"ל ועד כאן לא פליגי ר' יוסי ור' יהודה שזה אומר יצא וזה אומר לא יצא היינו דוקא שלא דקדק באותיות שאר הפרשה של ק"ש. אבל אם לא דקדק בפסוק ראשון אפילו ר' יוסי מודה שלא יצא ידי חובתו משום דעיקר קבול מלכות שמים הוא בו. ומביא ראי' לזה מדאמר רב יהודה בשם רב שאם היה קורא את שמע ומהלך צריך הוא לקבל מלכות שמים מעומד ואי זהו מ"ש ה' אלהינו ה' אחד. ולא שאר פרשיותיו. משום דעיקר קבול מלכות שמים אינו אלא בפסוק ראשון לבדו ולא בשאר הפרשיות של ק"ש. ובשהוא מהלך אינו יכול לכוין. לכן מסתברא נמי לומר שאם קרא פסוק ראשון ולא דקדק באותיותיו לא יצא ידי חובתו אף לר' יוסי. כי אם לא יכיר האותיות והתיבות שבו בשלימות כמו שראוי לאמר כל אחד ואחד בכוונת הלב לא יהיה קבול מלכות שמים בשלימה כראוי. ונמצא יצא לנו דין חדש מהמדרש זו מה שלא אמר בכל הפוסקים [ספר שלת יצחק]: **ומהיכן זכו** ישראל לק"ש כו'. קשה הא ק"ש היא ממצות עשה ומה זכות צריך לזה יותר מלשאר מ"ע. וי"ל דעל לשון שמע ישראל קאמר שהוא כבוד לישראל שאמר שמם בקבלת עול מלכות שמים. וכן אומר ה' אלהינו שהוא לומר שעל ישראל נתייחד שמו יותר כדאי' בספרי. וקאמר שממ"ת זכו שעל שבלשון זה אמרו במ"ת נשאר הלשון הזה תמיד: **ואי זהו** מ"ש ה' אלהינו כו'. וכן פסק בש"ע א"ח סי' ס"ג סעי' ג' וכן אי' בתנחומא ריש סדר לך לך. אבל הראב"ד והרא"ש והב"ח ס"ל דעד על לבבך צריך לעמוד: **(כג) ערפל** הוא אמת יהמת"כ גורסים ערבות במקום ערפל: **וכולהו פתח** כו' להודיען כו'. ר"ל שפתח להם לגלותם שידעו ענינם ומטעם אשר מזה ידעו ויבינו שאין אלוה אחר מבלעדו. וכמו שהאריך הרמב"ם ז"ל במציאת הגלגלים מכח אחדותו יתברך. ובהודעת הנבואה העליונה שהיא למעלה מן כל. אבל אין הכוונה פתיחה ממש: **כך לא** חפצתי אחר בארץ. לא כדעת האומרים עזב ה' את הארץ ומסרה למערכת השמים. כי המדובק בה' ויודע אחדותו ופשיטותו באמת ויודע כי הכל נובע מרצון ה' אז לא יחפוץ ולא ישען על דבר אחר מאומה. וזהו ועמך לא חפצתי בארץ. כי אין שוחר זולתך: **(כד) לא המלכתיו** מעם הדבר כי אין מורא כמו מורא מלכות. ואשר הוא ירא השם. טען הפי"ת מוראתו עליו עד שהוא נעשה מלך ויהיה לו מורא מלכות מדה כנגד מדה [ספר נשמת עולם]: **הוא עמק המלך** ודרשו בב"ר פ' מ"ב שהשוו כלם בעצה אחת והמליכו לאברהם עליהם ע"ש: **ומלך ומלוך** על יצרך. כי הנכנע תחת יצרו הוא עבד לתאוותו ומוכרח לעשות כל אשר יפתנו. והמתגבר על תאוותו הוא בן חורין וחפשי מכל רעיוני הבל ואז הוא מושל באמת נקרא. וז"ש ומלך. שהיה מלך על עצמך כי ע"י היראה יכנע יצרך: **לסופר** פי' לחזן שבעיר. וע' ברכות דף מ"ה. וחולין דף ק"ח. או פי' שמש הכנסת: **אמר אית** אנת לנפשך מותר תן לי ואני לוקח לך אמר ואנת אם מרא דנפשך כו'. ופי' המת"כ אית אנת לנפשך כו' אם יש לך יין מיותר למוכרו מכור אותו לי. כי לא היה תם לדבריו עכ"ל. והרד"ל כתב וז"ל אמר [רשב"א א"ל להסופר] אין אית לנפשך מותר הב לי כו' ואני כנ"ל פי' אם יש לך מעות תן לי ואקח לך שהוא אין בו איסור עכ"ל. ושניהם טעו בזה במחילת כבודם. שחלילה לומר כן על ר"ש שלא תם לדברי הסופר שאמר ליה שהעיר הזאת של כותים ואין עושין את היין בטהרה. לכן נראה שזהו מדברי הסופר. וכך א"ל לר"ש אם אתה מותר לנפשך שנפשך שולטת עליך תן לי מעות ואני לוקח לך חמר [כצ"ל חמר] הוא יין. אבל אם אתה מרא דנפשך כלו' שאתה השולט על נפשך לכבוש תאוותך ושולט על יצרך. אל תטעום את היין של מקום זה שהוא אסור שכבר נתקלקלו הכותים. וכן הוא בירושלמי סוף מסכת ע"ז שא"ל לר' שמעון אם אתה מריה דנפשך שתי מים ולא יין. ואם נפשך מרתך ושולטת עליך תקח מהיין ע"ש: **מרא דנפשך** הוא ע"ד שאמרו בחולין שאמר לו ושמת סכין בלועיך אם בעל נפש אתה כלו' מושל ובעל על נפשך המתאווה: **ואל למולך** וה"ק ירא את ה' שתשמור מן המולך שלא לעבדו [מת"כ] ואין הכוונה שהמדרש מפרש ומלך שהוא שם מולך. כי אין זה פשוטו. רק הכוונה מפני שהיה הע"ז נקראת מולך מפני שעובדיה אוחזים אותה למלך על כל הע"ז לזה אמר ירא את ה' והאמינו בו שהוא המלך על כל הארץ לא המולך: **המליכהו עליך** דהוקשה להם אחר שהוא ירא ה' בודאי יחזיקנו למלך. לכן מפרשים שאופן היראה יהיה על אופן נעלה מאד שלא יאמין בשום דבר זולתו ויהיה אימתו וכבודו מוטל עליו כאימת מלך ממש. וליחדו בכל יום לומר שמע ישראל וגו': **יש אלוה שני** כי המינים אומרים איך יתכן פועל רע וטוב יצא ממקור אחד. לכן הם מאמינים בשניות. אבל הם אין מבינים כי הרע למען הטוב. ואין רע מוחלט בבריאה. ולכן קאמר ירא את ה' הטוב ומלוך אותו עליך ואל תאמין בשניות ח"ו מאומה: **הפיות שאומרים** שתי רשויות כו'. דרש פי שנים פה האומר ומאמין בשניות יכרתו ויאבדו האמונה הזאת מקרב הארץ: **שהם מג' אבות** הקדושים המאמינים רק באחדותו: **בשלש קדושות** שהשלשה קדושות מורה שה' יתעלה שולט ומושל בג' עולמות עולם השפל עולם הגלגלים עולם המלאכים כמו שפי' התרגום והרד"ק: **דבר של קידוש** דבר גדול וקדוש כזה וכי היה לך לאומרו רק בלשון נוטריקון ועם שונים שצריכין לפרש עם אותם שאומרים שני רשויות כו' כדלעיל. ואינו מובן בפירוש לכל [מת"כ]. והרד"ל הגיה של קידוש שמי היית אומרו: **דוכסין ואפרכין** כו' דוכוס בלשון רומי שר צבא. ואיפרכוס בלשון יוני שר הפרשים. ואיסטרטיליטים בלשון יוני נגיד מלחמה [מוסיף הערוך]: **שיהא מתקיים עליהם** שיתן השגחתו עליהם להיות להם למגן ולמחסה ולמסתר ביום זעם: **שכולם מתחלפים** כי יש עליהם מושל ומנהיג כרצונו ומחליפם ומשביתם בכל עת שירצה. כן כל הכוכבים פעולותיהם משתנות כפי רצון ה' ואין להם שלטון מאומה. וכן גם המלאכים העליונים ג"כ הכל תלוים ברצון ה'. ולפעמים מחליף מי שהוא ממונה על מים. על אש. ושל אש על מים כמו שהיה בשעת חורבן כדאי' באיכה רבתי. וזהו ה' אלהינו הוא הבעל הכחות כולם. לכן אין אנו רוצים רק ה' אחד שהוא על כולם. וביאור הכתוב מפני שחלקי שבררתי לי רק ה' האחד על כן אוחיל לו שהוא בודאי יעזרני כי יש בידו לעזרני אבל השאר אינם ברשותם: **(כה) מהיכן** זכו ישראל לק"ש. קשה הא ק"ש היא ממצות

עשה

ובאת לעבור בנהר ושטפה. באו ואמרו לו לר' פנחס כך הגיע לבתו של פלוני. א"ל אי אפשר כיון שהיה עושה רצונו של הקב"ה במים אין הקב"ה מאבד את בתו במים. מיד נפלה צווחה בעיר באתה בתו של פלוני. אמרו רבותינו כיון שא"ר פנחס בן יאיר כך ירד מלאך והעלה אותה. ג מעשה בר' שמעון בן שטח שלקח חמור אחד מישמעאלי אחד. הלכו תלמידיו ומצאו בו אבן אחת טובה תלויה לו בצוארו. אמרו לו רבי (משלי י) ברכת ה' היא תעשיר. אמר להם ר' שמעון בן שטח חמור לקחתי אבן טובה לא לקחתי. הלך והחזירה לאותו ישמעאלי. וקרא עליו אותו ישמעאל ברוך ה' אלהי שמעון בן שטח. הוי מאמונתו של ב"ו אתה יודע אמונתו של הקב"ה שנאמן לשלם לישראל שכר המצות שהן עושין מנין שנא' (שמות יג) ושמרתם את המצות. ד אבל מתן שכרן והיה עקב תשמעון בעקב אני פורע לכם: (ו) ד"א ושמר ה' אלהיך לך מהו ושמר. א"ר שמואל בר נחמן כל מה שישראל אוכלים בעוה"ז מכח הברכות שברכם בלעם הרשע. אבל ברכות שברכו אותן האבות משומרין הן לע"ל שנאמר ושמר ה' אלהיך וגו'. ד"א א"ר חלבו למה"ד ליתום שהיה מתגדל אצל בעל הבית. היה אוכל משלו ושותה משלו ומתכסה משלו ולמדו אומנות. אותו היתום אמר כל מה שאני אוכל ושותה ומתכסה מתוך שכרי הוא מחשבו. א"ל אותו בעל הבית חייך כל מה שאתה אוכל ומתכסה בכח חבית של מים שאתה ממלא לי בכח עץ אחד שאת מבקע לי. אבל שכרך צרור ומונח לך. כך כל מה שישראל אוכלים בעוה"ז בכח היסורים שהן באין עליהם. אבל שכרן צרור ומשומר לע"ל שנא' ושמר ה' אלהיך לך וגו'. ומהו את הברית ואת החסד א"ר חייא ה שלשה מדות טובות יש ביד ישראל. ואלו הן. ביישנים ורחמנים וגומלי חסדים. ביישנים מנין שנאמר (שמות כ) ובעבור תהיה יראתו על פניכם. רחמנים מנין שנא' (דברים יג) ונתן לך רחמים ורחמך. גומלי חסדים מנין שנאמר (שם ז) ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד: (ז) ואהבך וברכך והרבך וגו' למה הוא מקיש פרי הבטן לפרי האדמה. אמר הקב"ה מה פרי אדמתך סיגים אף פרי בטנך סיגים. ד"א מה פרי אדמתך אין בהן לא חטא ולא עון אף פרי בטנך לא יהא בהן לא חטא ולא עון. ד"א מה פרי אדמתך צריכים עישור אף פרי בטנך צריכים עישור וזו המילה. ד"א א"ר יהודה בר סימון למה מקיש פרי הבטן לפרי האדמה שיהיו פרי אדמתך מכפרים על פרי בטנך מנין שכך כתיב (דברים לב) וכפר אדמתו עמו: (ח) ברוך תהיה מכל העמים א"ר חייא בר אבא אין שבחה של מטרונה בשעה שמתקלסת מקרובותיה אלא בשעה שמתקלסת מצרותיה. לא יהיה בך עקר ועקרה סריסין ואילוניות. אין לי אלא באדם. מנין אף בבהמה. דכתיב ובבהמתך. הרי אדם ובבהמה. מנין אף בארץ. דכתיב (שמות כג) לא תהיה משכלה ועקרה בארצך. הרי באדם ובבהמה ובארץ. מנין אף באילן דכתיב (מלאכי ג) ולא תשכל לכם הגפן בשדה. ד"א לא יהיה בך עקר ועקרה א"ר חנין בן לוי אמר הקב"ה ו לא תהא תפלתך עקרה אלא תהא עולה ועושה פירות. ד"א א"ר יונתן לא יהיה בך עקר ועקרה מן התשובה. ז מעשה בר' יונתן שהיה מהלך אצל ניפולין של כותיים. והיה רוכב על החמור והבהמם עמו. נתלוה להם כותי אחד. הגיעו אצל הר גריזים. אמר אותו כותי לר' יונתן רבי מהו דין דהדין טורא קדיש. א"ל ר' יונתן למה הוא קדיש. א"ל אותו הכותי ח שלא לקה במי המבול. א"ל מנין לך. א"ל לא כך כתיב (יחזקאל כב) בן אדם אמר לה את ארץ לא מטוהרה היא לא גושמה ביום זעם. א"ל ר' יונתן א"כ היה לו להקב"ה לומר לנח לעלות לשם ולא לעשות תיבה. א"ל לא עשה אלא לנסותו. שתק ר' יונתן א"ל הבהמם תן לי רשות לומר לו דבר אחד. א"ל אמור. א"ל אותו הבהמם אין ההר הזה תחת השמים. א"ל אותו הכותי אלא חוץ לשמים. א"ל אין כתיב (בראשית ז) חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים. מיד ירד ר' יונתן מן החמור והרכיבו ארבעה מילין. וקרא עליו הפסוק הזה (ישעיה נד) וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי. הוי לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך מהו ובבהמתך ובבהמין שלך: (ט) ד"א ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד א"ר שמעון בן חלפתא למה"ד למלך שנשא למטרונה והכניסה לו שנים אריסין. אף המלך זקף לה כנגדן שני אריסין. איבדה מטרונית את שלה אף המלך נטל את שלו. לאחר ימים עמדה וכישרה את עצמה והביאה אותן שני אריסין. אף המלך הביא את שלו. אמר המלך אלו ואלו יעשו עטרה ויתנו בראשה של מטרונה. כך אתה מוצא אברהם נתן לבניו שני אריסין שנא' (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. אף הקב"ה זקף להן כנגדם שני אריסין חסד ורחמים שנא' ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד. ואומר (דברים יג) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך וגו'. אבדו ישראל את שלהם שנא' (עמוס ו) הפכתם לראש משפט ופרי צדקה ללענה אף הקב"ה נטל את שלו שנא' (ירמיה טז) כי אספתי את שלומי וגו' את החסד ואת הרחמים. עמדו ישראל וכישרו את עצמן והביאו אותן שני אריסין מנין שכ"כ (ישעיה א) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. אף הקב"ה הביא את שלו מנין שכ"כ (שם נד) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וגו'. וכיון שהביאו ישראל את שלהן והקב"ה נותן את שלו אומר הקב"ה אלו ואלו יעשו עטרה וינתנו בראשם של ישראל שנאמר (הושע ב) וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתיך לי באמונה וידעת את ה': (י) שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן. הלכה אדם מישראל ט ששותה מים לצמאו אומר ברוך שהכל נהיה בדברו. ר"ט אמר בורא נפשות רבות וחסרונם. רבנן אמרי בא

וראה

יד יוסף ג ירוש' פ"ב דמציעא. ילקוט נ"כ רמז תתקמ"ז: ד תנחומא בראשית סי' א'. ע"ז דף ג' ע"א: ה יבמות דף ע"ט. ירוש' קידושין פ"ד. במדבר רבה פ' ח': ו בכורות דף מ"ד: ז ב"ר פ' ל"ב. חזית פסוק כפלא. ילקוט סדר בראשית: ח ב"ר פ' ל"ג. זבחים דף קי"ג וע"ש בתוספת. תענית פ"ק. ילקוט יחזקאל רמז שס"ב: ט ברכות ד' מ"ד· עירובין י"ד:

מתנות כהונה

דמאי היתה שהלכה להנשא ועיין עוד במסכת בבא קמא בפ' שור שנגח את הפרה: מניין שצריך הכתוב להאמין על תשלומין שכר מצות שנא' ושמרתם וגו' ולא נאמר שישלם להם אלא לבסוף שנא' והיה עקב: בכח וכו'. כלומר בשבילו ובשכרו: אף פרי בטנך סיגים. וסיגים פירושו מסוייג ומשומר כד"א סוגה בשושנים ועיין ערך סג הראשון: אף פרי בטנך יהא משומר ומסוייג מכל פגע רעה. והוא אמת הגיה מה אין פרי כו': וכפר אדמתו כו'. שהאדמה תכפר על העם: אילונית לשון איל זכר דוכרנותא כך פירש"י בפרק אלו נערות: לא תהא תפלתך. דייק מדכתיב לא יהיה בך דמשמע מאשר בך ומקרב לבך וזו היא התפלה ועיין בפ' אלו טמין: מן התשובה. שידעו כולם להשיב תשובה שלימה לשואליהם וכמעשה שמביא:

ניפולין כו'. עיין בפר' נח ובמדרש חזית בפסוק כמגדל דוד דלא גרסינן הכי וכן בערוך גרס כמו התם: והבהמם מוליך בהמתו: מהו דין כו'. כלו' מה זה חידוש בא לידינו שפגענו בהר הקודש הזה: אין ההר הזה. דרך שאלה הוא: אלא חוץ כו'. בתמיה: א"ל אין כתיב כו'. וכי לא כתיב כו' לכן לק' ע"ד ואין אתה אומר לי: ויכסו כו'. הרי שגם ההר הזה בכלל והאי דכתיב לא גושמה ביום זעם היינו שלא ירד עליו הגשם מן השמים אבל מכל מקום המים הלכו שמה וכמו שכתב הרמב"ן בפ' נח: ובבהמין אפילו מוליכי הבהמות אינם עקר מן התשובה: אריסין פירוש בעל העקידה שני חפצים תכסיטין וי"ל שפירושו שלשל ועיין בערוך ערך ארסה: אשר יצוה. שיהיה דקרא לעשות משפט וצדקה: מה כתב. מכאוביו דרש נוטריקון

הם

עץ יוסף

שאחיל ויצא הדבר הזה מפיו שלמד הסנגוריא הזאת ובזכותו ניצולת דהיה אפשר דלא היתה ניצולת בלאו הכי. שאין הדבר ברור כל כך להצילה שהוא לא טרח במים עצמן. וגם לא היה סבור שתפר הוא. אלא שהנהר שטפה. אבל בזכותו ניצולת עכ"ל: הלך והחזירה ואף שאבידתו היה מותר. מ"מ עשה ר"ש כן כדי שיתקדש שם שמים על ידו: ברוך אלהי שמעון כוונת הישמעאל היה בזה לומר. שהמדה הזאת היא נמצא בו. מפאת היותו חלק והבל הבורא יתברך. ולפי גודל יקרת החלק. מהנקל להעריך יקרת הכללי הוא הבורא יתברך שמו שממנו נאצלו המדות האלו בנפשותינו. וזה שסיים מאמונתו של ב"ו אתה יודע אמונתו של הקב"ה. אבל אתו עמו האמונה ביתר שאת מפאת היותו בעל הכחות כולם [אהל יעקב ס' וישלח]: מנין שנא' ושמרתם את המצות. בפנים גרסם [שמות י"ב] ובודאי שפסוק זה נרשם כאן בטעות וצ"ל שנא' [דברים ז'] ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם. ומקודם זה הפסוק כתיב שם וידעת כי י"י אלהיך הוא האלהים האל הנאמן וגו' ואח"כ כתיב ושמרת את המצוה וגו' ואח"כ כתיב והיה עקב תשמעון. וזהו שאמר המדרש מאמונתו של ב"ו אתה יודע אמונתו של הקב"ה שנאמן לשלם לישראל שכר המצות שהן עושים מנין שנא' ושמרת את המצוה וגו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם [וכמו שדרשו חז"ל היום לעשותם ולמחר לקבל שכרן. וזה שסיים המדרש] אבל מתן שכרן והיה עקב תשמעון בעקב [פי' בסוף] אני פורע לכם: (ו) דבר אחר ושמר. נראה דהני תיבות דבר אחר מיותרים הם. שהרי לא דריש לעיל זה הפסוק כלל: מכח כו' כלו' בשבילו ובשכרו: ליתום כו' בכח היסורין במשל זה של יתום מגדיל מעלת הטובה אף שהוא היה מגדלו ומאכילו ומנהיגו. ולולא השגחתו אז היה כלא היה. והוא בעצמו שלמדו אומנות. וא"כ מידו כל אלה לו. כן אנחנו אצלו יתברך הוא הנותן לנו כח לעשות חיל ומידו כולנו. ועכ"ז ישלם לנו שכרינו כאילו עשינו משלנו אחר שהשכר הוא רק מפני היסורים. כלו' שמרחם על האדם שסובל יסורים בעולם על כן נותן לו טוב. ולא היה רוצה לומר בחנם מפני מעט מצות שעושה. משום שבאמת שכר המצות כולו הוא רק לנפש כמ"ש שכר מצות בהאי עלמא ליכא: בעבור תהיה יראתו על פניכם. וגו' לבלתי תחטאו. ודייק מדלא קאמר ובעבור תהיה יראתו בלבבכם על כרחך דהיינו בושה התלויה בפנים. וזהו שמסיים בירושלמי זה סימן לביישן שאינו חוטא. ור"ל להכי כתיב לבלתי תחטאו. שמהבושה נמשך ליבוש מפני גדולת יתברך ורוממותו הגדולה. וזהו כניעת הנפש והתביישה מפני הרגשה גדולת אדוניו:

(ז) וברכך והרבך וגו' ר"ל וסיפיה דקרא וברך פרי בטנך ופרי אדמתך: מה פרי אדמתך סיגים. פי' מסוייג. אף פרי בטנך סיגים פי' מסוייג ע"ד סוגה בשושנים שדרשו חז"ל במדרש שהם אומרת כשושנה אדומה ראיתי הוא פורש ומסוייג ממנה. והמעריך פי' שהוא מלשון פרו ורבו ותרגומו פשו וסגו. ור"ל כמו שפרי האדמה היא ברבוי כן פרי הבטן יהיה ברבוי. אבל הא"א מגיה מה פרי אדמתך אין בהם סיגים אף פרי בטנך אין בהם סיגים: וכפר אדמתו עמו שהאדמה תכפר על העם: (ח) אלא בשעה שהיא מתקלסת מצרותיה. הנה עמו מ"ם מכל העמים מ"ם הפועל שכל העמים יודו בפיהם שישראל הם מבורכים. כי תהיה השפעתם כל כך עד שצריהם יודו ברוב ברכתם: ואילוניות לשון איל זכר דוכרנותא כן פרש"י בפ' אלו נערות: אף בארץ כלו' בפרי הארץ כעשב האדמה וכדומה: לא תהא תפלתך עקרה. דייק מדכתיב לא יהיה בך דמשמע מאשר בך ומקרב לבך וזו היא התפלה [מת"כ] ופרש"י שלא תהא תפלתך כשתתפלל על בניך תהא נשמעת תפלתך: מן התשובה שידעו כולם להשיב תשובות נכונות לשואליהם. וכמעשה שמביא: ניפולין בס' נח הגירסא פלטנוס. והיא היא שפירושו הר. והוא הר גריזים שהכותים והשמרונים מחזיקים אותו לקודש ודמות יונה יש להם שם ועובדים אותה [יפ"ת]: והבהמם מוליך בהמתו: מהו דין כו' כלו' מה זה חידוש בא לידינו שפגענו בהר הקודש הזה: שלא לקה כו' פי' שלא הוצף במי המבול. וע' בב"ר פ' ל"ג סי' י"א: את ארץ כו' הפסוק הזה הוא על א"י ודימה שפירושו בלשון תמיה מדוע לא טהורה ארצך זכר נא כי לא גושמה ביום זעם והיה קבלה נכזבה כי הר גריזים היה ככה: אין ההר הזה דרך שאלה הוא: אלא חוץ כו' בתמיה: א"ל אין כתיב כו'. פי' וכי אין כתיב כו': ויכסו כל ההרים הגבוהים כו'. הכוונה בזה כדאי' בב"ר פ' ל"ב סי' ע"ו שא"ל אם ההר הזה הוא אחד מן ההרים הרמים והגבוהים שבעולם הא כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים הרי שהוצף במי המבול. ואם מהרים הנמוכים הוא לא הבגית עליו ולא החשיבו לכתוב בפירוש שהוצף גם הוא. והוא בק"ו מהרים הגבוהים. והאי דכתיב לא גושמה ביום זעם היינו שלא ירד עליה הגשם מן השמים אבל מ"מ המים הלכו שמה וכמו שכתב הרמב"ן בס' נח: ובבהמין אפי' מוליכי הבהמות אינם עקר מן התשובה: (ט) אריסין פי' בל' יוני מין אבן טובה וזה גווני הקשת [מוסף הערוך]: והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וגו' אמר מרחמך ה': (י) הלכה אדם מישראל כו'. מפני שמדבר להלן מענין המים זכר הדין תחילה. ועי' בר"ח שער האהבה:

נסים

וראה כל הנסים שעשה הקב"ה לישראל לא עשאן אלא על המים. כיצד עד שהן במצרים עשה להם נסים ביאור. א"ר יצחק י היו המצריים וישראל הולכין לשתות מים מן הנהר המצרי שותה דם וישראל שותה מים. וכשיצאו ישראל ממצרים לא עשה להם נסים אלא על המים מנין שנא' (תהלים קי"ד) הים ראה וינוס. מה ראה. ר' נהוראי אמר יא שם המפורש ראה חקוק על המטה ונקרע. ר' נחמיה אמר כביכול ידו של הקב"ה ראה ונקרע שנא' (שם ט"ו) ראוך מים יחילו. באו למרה כשעלו מן הים והיו המים מרים עשה שם להם נסים מנין שנא' (שמות ט"ו) ויורהו ה' עץ וגו'. בסלע עשה להם נסים במים מנין שנא' (במדבר כ) ודברתם אל הסלע וגו'. בבאר עשה להם נסים ואמרו שירה שנאמ' (שם כ"א) אז ישיר ישראל. א"ל משה הוו יודעין כל נסים שעשה לכם הקב"ה לא עשה אלא על המים ואף כשעה שתעברו את הירדן לירש את הארץ עתיד הוא לעשות לכם נסים במי הירדן: (יא) ד"א שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן זש"ה (תהלים מ"ד) אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם. מהו באזנינו אלא א"ר תנחומא שמענו מה שאמרת למשה בסנה. יב אמרת למשה בסנה גלוי וצפוי לפני שהן עתידין להכעים אותי. אלא גואל אני אותם. ומנין שא"ל הקב"ה כך דכתיב (שמות ג) ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים וגו' מהו כי ידעתי את מכאוביו אמר הקב"ה למשה יודע אני מה כאב הן עתידין לעשות (שם ל"ב) אלה אלהיך ישראל. ואעפ"כ וארד להצילו מיד מצרים. הוי תנאין שהתנית עם משה. וכשם שהתנית עמו כך באזנינו שמענו: מהו אבותינו ספרו לנו זה משה שנקרא אב לכל הנביאים (תהלים מ"ד) אתה ידך גוים הורשת ותטעם. א"ל ממה שעשה לב' מלכי האמורי לסיחון ולעוג שהיו גדולים אתם יודעין שכשתעברו את הירדן מהו עושה לל"א מלכים. הוי שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן. ד"א שמע ישראל מה ראה לומר להן כאן שמע ישראל. רבנן אמרי למה"ד יג למלך שקידש מטרונה בב' מרגליות אבדה אחת מהן א"ל המלך אבדת אחת שמרי את הב'. כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע. אבדו את נעשה שעשו את העגל. אמר להן משה אבדתן נעשה שמרו נשמע הוי שמע ישראל: (יב) ד"א אתה עובר היום את הירדן. א"ל כשתעברו את הירדן דברים אחרים יתחדשו. לא תהיו סבורין כשם שהייתם במדבר והייתם חוטאים והייתי מבקש עליכם רחמים. אמר להן כשעשיתם אותו המעשה וביקש הקב"ה לכלות אתכם לא נתפללתי עליכם סניגוריא. מנין שנא' (דברים ט) ואתפלל אל ה' ואומר ה' אלהים אל תשחת עמך וגו'. א"ר חייא בר אבא כיון שא"ל הקב"ה למשה ברקיע קום רד מהר מזה יד שמעו ה' מלאכי חבלה וביקשו להזיקו ואלו הן. אף וחמה קצף משחית ומכלה וכיון שהזכיר משה זכותן של ג' אבות כדכתיב (שמות ל"ב) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך ברחו קצף משחית ומכלה ונשתיירו ב' הקשים אף וחמה. אמר לפניו רבש"ע הרי הזכרתי ג' וברחו ג' עמוד אף אתה באף. מנין שנא' (תהלים ז) קומה ה' באפך הרי שעמד הקב"ה באף. ומנין שעמד משה בחמה שנא' (שם ק"ו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. טו ירד משה מן הרקיע והיו הלוחו' בידו ולא שברן עד שראה בעיניו. מנין שנא' (שמות ל"ב) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל אותה שעה ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות. א"ל הקב"ה משה לא היית מאמין לי שעשו להן עגל שנאמר (שם) סרו מהר מן הדרך אשר צויתים. רבנן אמרי מן הדבר הזה שקד משה היאך לזכות את ישראל שא"ל הקב"ה אשר צויתים. אמר לפניו רבש"ע אני נצטויתי שמא עברתי על הציווי. הם לא נצטוו ולא היו יודעים. א"ל הקב"ה משה לא נצטוו א"ל לאו. טז א"ל מה אמרת בסיני אני ה' אלהיכם לא אמרת אלא (שם כ) אנכי ה' אלהיך. מה אמרת לא יהיה לכם אלהים אחרים לא אמרת אלא לא יהיה לך אלהים אחרים. הוי ה' אלהים אל תשחת עמך ונחלתך. א"ר חייא בר אבא לא הניח משה זוית ברקיע שלא נתחבט בה. ומה היה אומר מה פום סבור ממלל. ד"א (שם ל"ב) ה' אלהים אל תשחת עמך ונחלתך א"ר חייא בר אבא משפסק סניגור יז היה רוה"ק מלמד זכות עליהן וכך היה אומר לישראל (משלי כ"ד) אל תהי עד חנם ברעך והפתית בשפתיך. אל תהי עד חנם ברעך אלו ישראל שנקראו רעים להקב"ה שנאמר (תהלים קכ"ב) למען אחי ורעי וגו'. והפתית דכתיב (שם ע"ח) ויפתוהו בפיהם. וגם שאמרתם בסיני נעשה ונשמע ולא קיימתם. ואומר להקב"ה אל תאמר אשלמה כאשר עשה לי כן אעשה לו אלא ה' אלהים אל תשחת עמך ונחלתך. לפיכך כשבאו לעבור את הירדן הזכיר לחן כל מה שביקש עליהן סניגוריא. שהיה סבור שהם מבקשים עליו רחמים שיכנס עמהם. מהו אתה עובר א"ר תנחומא שהיה משה מחבט עצמו לפניהן ואומר להם אתם עוברים אני איני עובר ופותח להם פתח שמא יבקשו עליו רחמים ולא היו מבינים. למה"ד למלך שהיו לו בנים הרבה ממטרונה. סרחה עליו מטרונה ביקש להוציאה. א"ל תהא יודעת שאני נוטל אחרת. אמרה לו אין. ואין את אומר לי מי היא זו שאתה עתיד ליטול. א"ל פלונית. מה עשתה מטרונת כינסה את בניה אמרה להן הוו יודעין שאביכם מבקש לגרשני וליטול את פלוני' יכולין אתם שלא להשתעבד בה. אמרו לה הן. אמרה להן תדעו מה היא עתידה לעשות בכם. והיתה אומרת שמא יבינו ויבקשו עליה מאביהן ולא היו מבינין. כיון שלא הבינו אמרה ואיני מצוה אתכם אלא בשביל עצמכם שתהיו זהירים בכבוד אביכם. כך משה כיון שא"ל הקב"ה (במדבר כ"ז) קח לך את יהושע בן נון וגו' כי לא תעבו' את הירדן הזה היה אומר לפני ישראל (דברים ו) והיה כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה. אתה עובר היום אני איני עובר שמא יבינו ויבקשו עליו רחמים ולא היו מבינין. כיון שלא הבינו אמר איני מצוה אלא בשביל עצמכם שתהיו זהירין בכבוד אביכם שבשמים. מנין שנא' (דברים ו) את ה' אלהיך תירא וגו'. אמר הקב"ה בעוה"ז היו הכל מתאוין לא"י וע"י עונות גליתם ממנה. אבל לע"ל שאין לכם לא חטא ולא עון אני אטע אתכם בתוכה נטיעת שלוה מנין שנא' (עמוס ט) ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם: (יג) בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך. הלכה אדם מישראל שקידש אשה מי צריך ליתן שכר כתב קדושין. כך

יד יוסף י ש"ר פרשה ט': יא ילקוט נ"ך רמז תתפ"ז. ת"י בשלח: יב ש"ר פרשה ג' ופרשה מ"ב ופרשה מ"ג: יג ש"ר פ' כ"ז. אג"ב פ' ע"ו: יד ש"ר פ' מ"א. שוח"ט מזמור ז'. פדר"א פ' מ"ה: טו ילקוט תורה רמז תנ"ב: טז ש"ר פ' מ"ג. פסיקתא רבתי פרשה כ"א: יז ויק"ר פ' ו'. ילקוט משלי סי' כ"ד ושם הגי' נשתנה:

ענף יוסף

ולפשון ולקבלת שכר על המצוה ועל העונש: (יב) [ואומר להקב"ה אל תאמר אשלמה כאשר עשה לי כן אעשה לו] ונראה ביאורו כדכתיב [דברים ל"ב] הם קנאוני בלא אל כו' אקניאם בלא עם כו'. ויבואר ע"ד הכתוב [ירמיה ב'] כי שתים רעות עשו עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברים כו'. ור"ל שתים רעות. אחת שעזבו הקב"ה ולא די באותי עזבו אלא אפי' לקחו במקומי אלהים אחרים דמיוני בארות נשברים. ולכך אמר הקב"ה גם אני אעזוב אותם ולא די שאעזוב אותם אלא שאקח במקומם את העבדים ואשפיע להם שלום. וז"ש הם קנאוני בלא אל ר"ל במה שעזבו אותי ועוד יותר כעסוני בזה שהמירו את כבודי בהבליהם. וגם אני אעשה להם ג"כ מדה כנגד מדה. אקניאם בלא עם ר"ל שלא אחזיק אותם לעם. ועוד יותר בגוי נבל אכעיסם. ר"ל שאקח גוי נבל תחתיהם. ובזה אכעיסם לישראל. והתפלל עליהם

מתנות כהונה

מה כאב: הוי תנאין שהתנית. פי' הרי התנאין כו': הוי שמע ישראל אתה עובר היום. הרי הדבר ברור לכם כאילו תעברו היום: חמשה מלאכי חבלה. עיין בש"ר פ' מ"א ופ' מ"ד: עמוד אף אתה. כמו גם אתה: מן הדבר הזה מן הדיבור הזה שאמר הקב"ה צויתים וכדמפר' ואזיל: שקד משה גרסינן. פי' היה שוקד וממהר להטיב סניגוריא: מה פום סבור כו'. מה יוכל לדבר פה סגור שנסתתמו טענותיו כלומר מה אומר ומה אדבר כו': מלמד זכיות כו'. ועיין בויקרא רבה פ' ו' ובילקוט משלי סי' כ"ד ופי' משפסק סניגוריותו של משה רבינו ע"ה היה רוח הקודש מלמד זכות עליהם: התפתית גרסינן: שנא' למען אחי וכו' וממילא גם כן הקב"ה ריע לישראל ולכן אמר לישראל אל תהי עד חנם בהקב"ה שיקרא רעך. אבל בויקרא רבה פ"ו וכן בילקוט משלי הגירסא יותר נכונה וה"ג עד חנם אלו ישראל שנא' אתם עדי נאם ה' ברעך זה הקב"ה שנא' רעך וריע אביך אל תעזוב והתפתית כו' ומי שערבו לבו לגשת ולהגיה יהיה אלהיו עמו: מחבט עצמו גרסינן: אמרה לו אין. כלומר הן שמעתי ואין בידי לעכב: ואין אתה כו'. לשון שאלה ולא תאמר לי מי היא: וקדשתם הרי שקדשם בדברו

עץ יוסף

נהיה צ"ל בסגול לשון בינוני [מ"א]: וחסרונם כל מה שהם צריכין וחסרים: אלא על המים כלו' הגדולים שבניסים היו על המים: וישראל שותה מים דייקו כן ממה שאח"כ נתהפכו מצרים סביבות היאור מים לשתות. משמע אבל ישראל לא הוצרכו לזה [יפ"ת]: שם המפורש ראה כו'. בת"י סדר בשלח ואמרין משה ידיה על ימא בהוטרא כו' והיה חקוק ומפורש שמא רבא ויקירא: שנא' ראוך מים יחילו. נראה דצ"ל ראוך הרים יחילו זרם מים עבר וגו' רום ידיהו נשא [חבקוק ג']: (יא) מהו באזנינו ר"ל מהו באזנינו שמענו. דה"ל לכתוב באזנינו אבותינו ספרו לנו. וע"כ שהם שני דברים. ומהו הדבר ששמעו באזניהם: דכתיב ראה ראיתי כו'. וכדאי' בש"ר פ"ג שא"ל הקב"ה למשה אני רואה ב' ראיות אני רואה אותן מקבלין תורתי זהו ראה. ראיתי זו ראיית מעשה העגל שנא' בעגל ראיתי את העם הזה וגו': מה כאב הן עתידים לעשות כו'. דכבר נאמר עני עמי והא תו למה לי. לכן מפרש על מכאוב העגל. ודרש תורה כלשון אדם [יפ"ת]: מה כאב מכאוביו דרש נוטריקון מה כאב [מת"כ]: הוי תנאין שהתנית פי' הרי התנאין כו': ממה שעשה לשני מלכי כו' הוי שמע ישראל אתה עובר היום כו'. ז"ש אח"כ לרשת גוים וגו' בני ענקים אשר אתה ידעת וגו' מי יתיצב לפני בני ענק [ודרש לה על סיחון ועוג שנפלו כבר בידם] וידעת היום כי ה' אלהיך וגו' הוא ישמידם וגו'. כלו' ממה שנעשה לפניך כבר תדע להאמין שישמיד לפניך הענקים שבעבר הירדן ג"כ [רד"ל]: למה"ד למלך כו' עי' כ"ז בשמ"ר פכ"ז שם נתבאר: שמרו נשמע כמ"ש הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו. שהמאור שבה היה מחזירן למוטב: (יב) דברים אחרים יתחדשו. הנהגה אחרת. כי לא ישא לפשעכם כאשר נשא עד הנה. כדכתיב פן תקיא הארץ אתכם. ולכן הולך ומספר את כל חטאתם ואת נביאת עונם עד כה: לא נתפללתי בתמיה: ובקשו להזיקו מפני שלא הניח שם הלוחות שיראה שאינו מאמין בדבר ה': ומכלה וכש"ר

יוסף

חשב במקומו השמד: קומה ה' באפך ופי' לפ"ז עמוד באפך לעכבו שלא יזיק לישראל. אבל לגורלי המקומות והנשא בעברה וזעם. ודרים שדוד למד לומר כן ממשה [יפ"ת]: ולא שברן עד שראה בעיניו. עיין מ"ש בש"ר ריש פ' מ"ו: מן הדבר הזה ממה שאמר הקב"ה צויתים: שקד משה היה ממהר להטיב סניגוריא: אני נצטויתי כלו' יש להלין עליהם שהם לא הבינו הדבר. ולא היו יודעים שעליהם המצוה הזאת: לא אמרת אלא לא יהיה לך. והא דקאמר חטא העם הזה חטאה גדולה. ע"פ האמת קאמר שהי' חטא גדול: שלא נתחבט בה פי' שלא הניח שום צד של זכות שלא לימד על ישראל. שהיה אומר מה שהפה יכול לדבר. אבל לפני האות אמת והמת"כ היה הגי' מה פום סבור ממלל. ופירשו מלשון ויסכרו מעיינות תהום: משפסק סניגור משפסק סניגוריותיו של מש"ר היה רוה"ק מלמד זכות עליהם: אלו ישראל ר"ל תוכחה זו היא לישראל שרוח הקודש מוכיחם ואומר להם לא היה לך להיות עד חנם ר"ל עד שקר [שאמרו לעגל אלה אלהיך ישראל. וחנם ושוא לשון אחד הוא] על הקב"ה שהוא רעך וכמ"ש למען אחי ורעי. ונראה דצ"ל אל תהי עד חנם אלו ישראל. ברעך זה הקב"ה שנקראו רעים להקב"ה. ור"ל ומדהם רעים להקב"ה ממילא הקב"ה ריע להם [ועי' בויק"ר פ"ו]: דכתיב ויפתוהו בפיהם וכדאמרי' בש"ר פ' מ"ב שהיו עומדים בסיני ואמרו בפיהם נעשה ונשמע ולבם מכוון לעגל. אבל יותר נראה שט"ס הוא מלת וגם וצ"ל בפיהם וגו' שאמרתם כו': כאשר עשה לי שכפרו בי: כן אעשה לו שאכפור בהם ג"כ שאינם עמי ואכלם ח"ו: אני איני עובר לכן אמר מלת אתה: ואין אתה כו' לשון שאלה. ולא תאמר לי מי הוא: אלא בשביל עצמכם לפי האמת גם בתחילה כשהיה חפץ שיתפללו בעדו היה ג"כ מכוון לטובת ישראל בכדי שיכנס לא"י וילמדם הדרך הטובה וגם בשביל עצמו לקיים מצות א"י: היו הכל מתאוים כלו' ידעתי שתתאוו ותגאו אחר ארץ הקדושה. רק ע"י עונותיכם הגליתם משם. אבל

קרא לכל השבטים ואמר להן שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה אחר. מנין שכך כתיב (בראשית מט) הקבצו ושמעו בני יעקב וגו' מהו ושמעו אל ישראל אביכם. אמר להן אל ישראל אביכם הוא. אמרו לו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. והוא אומר בלחישה בשכמל"ו. אמר ר' לוי ומה ישראל אומרים עכשיו שמע אבינו ישראל אותו הדבר שצויתנו נוהג בנו ה' אלהינו ה' אחד: ד"א שמע ישראל רבנן אמרין בשעה שעלה משה למרום שמע למלה"ש שהיו אומרים להקב"ה בשכמל"ו. והוריד אותה לישראל. ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא. א"ר אסי למה"ד לאחד שגנב קוזמין מתוך פלטין של מלך. נתנה לה לאשתו. ואמר לה אל תתקשטי בה בפרהסיא אלא בתוך ביתך. אבל ביה"כ שהן נקיים כמלה"ש הן אומרים אותו בפרהסיא בשכמל"ו: (כו) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. מהו בכל לבבך ובכל נפשך; בכל נפש ונפש שברא בך. א"ר מאיר על כל נשימה ונשימה שאדם מעלה חייב לקלס את יוצרו. מנין שנאמר (תהלים קנ) כל הנשמה תהלל יה. א"ר סימון [פו] חמשה שמות נקראו לנפש ואלו הן. רוח. נפש. נשמה. חיה. יחידה. רבנן אמרי [פז] בוא וראה הקב"ה ממלא את עולמו והנפש הזו ממלאת את הגוף. הקב"ה סובל את עולמו והנפש הזו סובלת את הגוף. הקב"ה הוא יחיד בעולמו והנפש יחידה. הקב"ה אין לפניו שינה והנפש אינה ישינה. הקב"ה טהור בעולמו והנפש הזו טהורה בגוף. הקב"ה רואה ואינו נראה והנפש הזו רואה ואינה נראית. תבא הנפש שהיא רואה ואינה נראית ותקלס להקב"ה שהוא רואה ואינו נראה. אמרו ישראל רבש"ע הנפש הזו שמקלסת אותך עד מתי היא נתונה בעפר (תהלים מד) כי שחה לעפר נפשנו. אמר להן הקב"ה חייכם יגיע הקץ ונפשותיכם שמחות. לפיכך ישעיה מנחם אותן ואומר (ישעיה סא) שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי. א"ר ברכיה [פח] בעשר מקומות קרא הקב"ה לישראל כלה. ואלו הן. (שיר ד) אתי מלבנון כלה. (שם ה) באתי לגני אחותי כלה. (שם ד) לבבתני אחותי כלה. מה יפו דודיך אחותי כלה. נופת תטופנה שפתותיך כלה. (ישעיה סב) ומשוש חתן על כלה. (ירמיה לג) קול חתן וקול כלה. (ישעיה מט) כי כולם כעדי תלבשי ותתקשרים ככלה. (שם סא) וככלה תעדה כליה. וכנגדן ישראל מעטרים את הקב"ה בעשרה לבושין. ואלו הן. (איוב כט) צדק לבשתי וילבישני. הרי שנים. (ישעיה נט) וילבש צדקה כשריון (שם) וילבש בגדי נקם תלבושת. הרי חמשה. (דניאל ז) לבושיה כתלג חיור. (ישעיה סג) מדוע אדום ללבושך. (תהלים צג) ה' מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר. (שם קד) הוד והדר לבשת. הרי עשרה. ד"א שוש אשיש בה' למה"ד לאשה שהלך בעלה ובנה ותתנה למדינת הים כו' כדכתיב בפסיקתא דשוש אשיש:

סדר עקב

פרשה ג (א) הלכה אדם מישראל שיש לו מנורה שעשוי' פרקים פרקים מהו לטלטלה בשבת. [א] כך שנו חכמים המרכיב קני מנורה בשבת חייב חטאת. ומשום מה מהייב א"ר אבהו

יד יוסף [פו] ב"ר פ' י"ד סי' י"א. ילקוט סדר בראשית: [פז] ברכות דף י'. שוח"ט מז' ק"ג. ויק"ר פ' ד'. פדר"א פ' נ"ד. תנחומא סדר מיי שרה: [פח] שה"ש רבה פ"ד. ילקוט ישעיה רמז ס"ו: פ"ג [א] שבת דף מ"ו ע"ב:

מתנות כהונה

מתחלפים משתנים ויורדין מגדולתן כשירלה המלך: ה"ג **אל ישראל** אביכם הוא. פי' ה' שהוא האל לי שמעו ישראל הוא אביכם ואלהיכם לבד ועיין לעיל פרשה ויחי וכוונה רלוייה תמנא בחלק התכלית פ' שביעי: **עכשיו כו'**. כלומר הניחא שבטים היו לריכים להשיב אל דברי יעקב אביהם לאמר שמע כו'. ולקבל עליהם אלהותו ואחדותו אבל אנו למה אנו אומרים כו': **נוהג כו'**. הוא נוהג: **קוזמין** פי' הערוך תכשיט: **נפש רוח נשמה כו'**. טעם לכל שם ושם עיין בב"ר פ' ע"ו: **חמשה** שמות יש לה כו'. מאמר זה הוא במדרש תלים וקלת בסיגנון אחר הוא בפ"ק דמס' ברכות: **שפתותיך** כלה גן נעול אחותי כלה וכן הוא במדרש חזית בפסוק מה יפו וכן הביאו בילקוט בספר ישעיהו: **עשרה לבושין כו'**. במדרש חזית בפסוק מה יפו מונה אותן במנין אחר: **עד שוש אשיש**. עיין במדרש חזית סוף פסוק הביאני המלך חדריו באלוס

ענף יוסף

(כה) [מסיכן זכו ישראל לק"ש]. שם לעיל סי' כ"ב אמרו שזכו ממתן תורה וע' מ"ש שם בענף. עו"י שכך פירושו מהיכן זכו ישראל לק"ש להיות מזכירים השם אחר ב' תיבות שמע ישראל ה' יותר ממלאכי השרת שאין מזכירים את השם אלא אחר ג' תיבות קדוש קדוש קדוש ה'. ומשני שם בסי' כ"ב ממתן תורה כי אז נתעלו במדרגת הקדושה יותר ממה"ש. ואחרי שכבר זכו לכך מפעת מ"מ לא נסתלק ההרתם לגמרי ורישומו ניכר קלת עכ"פ כמ"ש חכמי האמת. וכאן מתרץ מיעקב אבינו ר"ל שזכו להיות מזכירים השם אחר ב' תיבות מיעקב ובניו שהיה מדרגתם יותר ממה"ש שדיוקנו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד והי"ב שבטים הם העמודי העולם. וכשם שנשבע הקב"ה להאבות כך נשבע להם כדכתיב שבועת מטות אומר סלה. ולכן אף שהדורות הבאה אחריהם חטאו. מ"מ לא נסתלק הארת ישראל הוא יעקב. ובניו לגמרי. וגם בכל דור ודור יש יחידי סגולה וכל ישראל נקראים נפש אחת [יפ"ת ונזה"ק]: **(כו)** [כל זרמה כו']. ע' בענף. וכתב בספר נפש החיים וז"ל ועם כי רז"ל המשילו התחברותו יתברך להעולמות. להתחברות הנשמה לגוף. אל יטעה ח"ו הרואה דבריהם שהנמשל דומה למשל ח"ו. כי באמת אין ערוך ודמיון ביניהם בשום אופן. ומקרא מלא דבר הכתוב ואל מי תדמיון אל. וגם כל מי שעיני שכל לו. יבין שאיך אפשר ליקח דמיון מהנבראים אל הבורא יתברך. ולא המשילו חז"ל עלמות הנשמה לעלמות הבורא יתברך. רק לדבר זה דימו. שאף שהנשמה היא כח נברא מאתו יתברך. על כל זה אי אפשר להשיג עלמותה לכנות לה שום תאר ופעולה. אם לא מצד התחברותה לגוף. מכל שכן הבורא יתברך שאין להשיגו רק מצד התחברותו להעולמות עכ"ל וע"ש שהאריך בזה בשער ב' פ"ה בהג"ה: [אמרו ישראל רבש"ע הנפש הזו שמקלסת אותך עד מתי היא נתונה בעפר כו']. ר"ל כי נשמות ישראל מלטערות על בואם בגוף בעולם הזה. אך בפרדס אי' וז"ל ושני לבושים מתקנת לה בעוה"ז אחד ע"י דיבור ומעשה בתורה ותפלה ומלות ומע"ט אשר בה נתלבשת בהכנסה לג"ע התחתון. והב' ע"י כוונת הלב שבה מתלבשת בעלייתה לג"ע העליון. וזה שהשיב להם הקב"ה יגיע הקץ פטירתם ר"ל שתשלים הנשמה עלמה אז יהיו נפשותם שמחות בהכנס בג"ע התחתון והעליון ע"י המלבושים הנזכר. והוא כי קודם ירידתה לכאן לא היה לה מלבושים. ועכשיו יהיו לה לבושים. וזה שניחם אותם ישעיה ואמר שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע ומעיל לדקה יעטני. ובגדי ישע הם הבגדים הנזכרים לעיל. וקראם בגדי ישע כי אלמלא הקב"ה עוזרם לא היתה יכולה לבוש סינה"ר ולא היה באפשר לעסוק בתורה ובמלות בכוונה שלימה להכין לה המלבושים האלו. וע"י אותן הבגדים נהיה דבוקים בה'. ומעיל לדקה יעטני הוא המלבוש שנעשה ע"י כוונה. שזהו לדקה שמלרף הכוונה ומחשבה למעשה וכן אמרו בזוהר שוש אשיש תרין חדוה כו'. א' שמחת הרוח. ואחד שמחת נשמה. ואח"כ מזכיר חלק הנפש. ואמר תגל נפשי באלהי עכ"ל [ספר קנה חכמה]:

פרשה ג (א) [הלכה כו' מהו לטלטלה בשבת כו']. כדי להסביר לך ענין השאלה והתשובה מוכרח אני להאריך. דהאי' בגמ' מס' שבת דף מ"ו גבי טלטול מנורה של מתכת דפליגי בה ר' יוחנן וריש לקיש. דאמרינן בגמ' שם הילכך דחוליות בין גדולה בין קטנה אסורה. כלו' דאסור לטלטלה שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמלא עושה כלי. גדולה נמי ואית ביה חידקי כלו' חתוכין סביב לה ודומה לשל פרקים אסורה אטו גדולה דחוליות. משום דכיון דגדולה דרכה לעשותה של חוליות. כי אית ביה חידקי מאן דחזי סבר דחוליות נינהו. כי פליגי בקטנה ואית בה חידקי. ר' יוחנן סבר גזרינן. וריש לקיש סבר לא גזרינן ע"ש. והאלפס ז"ל השמיט כל זה מן ההלכות. וכתב הר"ן אם שהשמיט כל זה משום דסבירא ליה דאתי זה אליביה דמ"ד יש בנין בכלים. אבל לדידן דקי"ל דאין בנין בכלים אפילו דחוליות נמי שרי. והכי נמי משמע בפ' ב' דבילה דף כ"ח דתנן התם ג' דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי ב"ש אבל ב"ה שרי. וחדא מנייהו אין זוקפין את המנורה בי"ט ואוקמינן התם בשל חוליות וב"ה שרי משום דקא סברי דאין בנין וסתירה בכלים. וכי תימא א"כ ר' יוחנן וריש לקיש דסבירא להו דבשל חוליות אסירי דאמרי כב"ש. היכא למימר דאינהו לא מוקמי פלוגתייהו דב"ש וב"ה ביש בנין ואין בנין בכלים דלדידהו לכולי עלמא יש בנין אלא התם בדאית בה חידקי פליגי דב"ש סברי אפי' בי"ט גזרינן חידקי אטו חוליות. וב"ה סברי משום שמחת י"ט לא גזרינן. ואנן כיון דבגמרינן התם אוקמי פלוגתייהו דב"ש וב"ה ביש בנין ואין בנין. לא קי"ל כר' יוחנן ור"ל. אלא נקטינן דאין בנין בכלים ואפי' דחוליות בשבת שרי לטלטולה. וזהו טעמו של הרב אלפסי ז"ל שהשמיט מאי דאמרינן בגמ' מס' שבת בטלטול. אבל בתוס' אמרו שם דקי"ל כר' יוחנן דשל חוליות ואית בה חידקי נמי בין גדולה בין קטנה אסירא ולא תקשי לך מההיא דפ' ב' דבילה דהתם בשל חוליות מחוברין ואינן מפורקים ולפעמים מטין אותן ולפעמים זוקפין. וכיון דאינן מפורקין לגמרי ליכא משום בנין והכא כשהן מפורקין לגמרי ואסור עכ"ל הר"ן ע"ש. ונמלא לפי זה י"ל כאן כי השואל השאלה זו שהו לטלטלה מנורה שעשויה פרקים פרקים בשבת היה מסופק בזה אם פלוגתייהו דב"ש וב"ה ביש בנין ואין בנין בכלים. או דילמא לכ"ע יש בנין בכלים אלא דפליגי בדאית בה חידקי דב"ש סברי אפילו בי"ט גזרינן חידקי אטו חוליות. וב"ה סברי משום שמחת י"ט לא גזרינן. א"נ אפי' אם מיירי פלוגתייהו במנורה של חוליות מ"מ התם מיירי בשל חוליות מחוברין דאין מפורקין לגמרי וליכא משום בנין אבל כשהן מפורקין לגמרי אפשר לומר דיש בהן משום בנין אי אפי' כשהן מפורקין לגמרי נמי אין בנין בכלים. והשיב לו כך שנו חכמים המרכיב קני מנורה בשבת חייב חטאת. וקאמר משום מה מחייב. דהא אפשר לומר שמה דשנו חכמים המרכיב קני מנורה בשבת חייב חטאת היינו שאם יתקע בחוזק. כלו' שהיה מהדק אותם בחוזק כמו ע"י יתידות והייב משום מכה בפטיש שהוא אב מלאכה לכל גומרי מלאכה ולא משום בנין בכלים דאין בנין בכלים. ולפיכך אמרו כלשון המרכיב ולא שמחזיר. וא"כ כיון שאפי' אם היכא דמיהדק התם אינו אסור אלא מדרבנן גזירה שמא יתקע בחוזק, והייב משום מכה בפטיש. הילכך ה"ה דלטולם אפי' מנורה של חוליות שרי לטלטולא בשבת כמ"ש זה הר"ן ע"ש. לכך אמר אחר כך ומשום מה מחייב א"ר אבוה בשם ר' יוחנן המרכיב את המנורה בשבת כאדם שבונה בשבת וכו' ר"ל שחייב חטאת משום בנין דיש בנין בכלים כאדם שבונה בשבת. ולכך אפילו אם היה מחזיר קני המנורה בלא בחוזק הוי כמו מי שבונה בשבת. לפי שבמחזיר הוא מרכיב את קני המטרה למטבה והוי כמו בנין דיש בנין בכלים כמו דס"ל לר' יוחנן הכי בגמ' כמ"ש. וא"כ כיון דמוכח דיש בנין בכלים א"כ ע"כ פלוגתייהו דב"ש וב"ה לאו בהא ביש

עץ יוסף

פשה ומה זכות לריך לזכות בזה הלא ה' נתנה לנו לזכותינו במלותיו כמו שזיכנו בכל המלות. ר"ל דעל לשון שמע ישראל קאמר שהוא כבוד לישראל שמזכר שמם בקבלת עול מלכות שמים. וכן אומר י"י אלהינו שהוא לומר שעל ישראל נתייחד שמו כדאי' בספרי. וקאמר שעל שבלשון זה אמרו ליעקב נשאר הלשון הזה תמיד לומר שמע ישראל ממערת המכפלה כדאמר בסמוך. ומ"מ פשוטו שמע אומת ישראל [יפ"ת] וע' מ"ש בענף: **שמא משאני נפטר כו'**. שפחד יעקב פן ינמגמו באחדותו של מקום מלד לאותם השעבוד הבא להם: **אל ישראל** אביכם הוא. כי ה' שהוא האל לי שמעו ישראל. הוא אביכם ואלהיכם לבד [מת"כ]: **אמרו לו שמע ישראל כו'**. פי' שאמרו לו שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת. אלא ה' אלהינו ה' אחד. או כך פירושו שכך אמרו לו שמע ישראל אבינו כשם שאתה קבלת עליך י"י שהוא שם האחדות. גם אלהינו ה' אחד: **והוא אמר** בלחישה ברוך כו'. וכמ"ש ביומא כשהזכיר כהן גדול השם ביום הכפורים היו עונים אחריו בשכמל"ו. וע' פסחים דף נ"ו ומ"ש שם: **שמע אבינו ישראל** ממערת המכפלה: **שמע למה"ש כו'** והוריד אותה לישראל. הענין הוא כי באמת המלאכים שהם נקיי חומר והם דבוקים תמיד בה' להם נאה לומר כן שברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כי תמיד הם דבקים ומברכים שמו. אבל אנחנו בני אדם השפלים המרוחקים מאור פניו יתברך מאד ואחוזים ודבוקים רק בענינים עולמים. רק לפעמים יתכונן בנו רוח הדביקות להרגיש כבוד ה'. לא היה מן הראוי שאנחנו נאמר ככה. אך משה בשמעו ממלאכים ככה כן תיקן לישראל ג"כ שיאמרו ככה. אף שאינם גדולים במעלה כ"כ. אך ביוה"כ שהם נקיים כמלאכי השרת אומרים אותו בפרהסיא: **קוזמין** פי' הערוך תכשיט: **(כו) בכל** נפש ונפש שבלא בך. כמו שאמר להלן שחמשה שמות נקראו לנפש והם באמת כחות מחולקות אף שהם נמשכים מכח אחד: **על כל** נשימה ונשימה כו' שנא' כל הנשמה כו' יבואר ע"פ מה שכתב האלשיך בס' בחקותי בפסוק ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם כי הנשמה מתאוה תמיד לילך אל שורשה כי היא נשלחה להאי עלמא כדי לקנות לה טוה"ב בשכר מלות ולא שאכל נהמא דכסופא כידוע. והיא בקשה ללאת מהגוף. אמר לה הקב"ה גם אני שוכן בתוככם ודי לעבד להיות כרבו. והו ונתתי משכני בתוככם ואז לא תגעל נפשי אתכם ע"כ. ממילא יבואר דברי המדרש הנ"ל: **בא וראה כו'** שכבר ידוע בספרי המחקר כי האדם נקרא עולם קטן בכל ענייניו והיינו גופו של אדם. וקאמר בהא דהנשמה שבגוף והיא רוחנית כנגד הקב"ה בדמיון אחד. דמה הקב"ה מלא כל העולם כמו שנא' מלא כל הארץ כבודו. אף הנשמה מלאה כל הגוף שהוא כנגד העולם. וכן בכל הנך דחשיב ואזיל [רש"א]: **והנפש הזו** טהורה בגוף. דהיינו בתחילת נתינתה בגוף. וכן את"כ אם אינו חוטא [רש"א]: **הקב"ה רואה** ואינו נראה. שאפי' חיות הקודש שהם טוענות כסא הכבוד אינם יודעים איזהו מקומו ובאיזה מקום הוא נתון. ומה הם אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. כדאי' בשוח"ט מזמור ק"ג. וע"ש: **עד מתי היא** נתונה בעפר. שהלרות מונעות אותה מהשלימות הנפש. ע' בענף: **בעשרה מקומות** קרא הקב"ה לישראל כלה. ולא חשיב כאן אלא תשעה מקומות. וחסר כאן גן נעול אחותי כלה. וע' שה"ש רבה פסוק מה יפו דודיך אחותי כלה: **כלה** להורות שהמה נאהבים ומדובקים אליו עד שכביכול הקב"ה חפץ להזדקק להם מאד. והכוונה על דיבוק הנבואה. והעשרה לשונות בפרטם מורים על ענינים נבדלים: **עשרה לבושין** בשה"ש רבה פסוק הנ"ל מונה אותם במנין אחר: **לאשה שהלך בעלה כו'**. ע' בשה"ש רבה פ"א סי' ל"א שם אי' זה: **בפסיקתא דשוש אשיש** כנ"ל:

סדר עקב

פרשה ג (א) כך שנו חכמים כו' חייב חטאת כו' כאדם שבונה בשבת. וכיון דחייב כשמרכיבו

אבהו בשם ר' יוחנן המרכיב את המנורה בשבת כאדם שבונה בשבת. ומי שהיא בונה בשבת חייב. א"ר יוסי בר' חנינא אימתי שמרו ישראל את השבת כשם שראוי לה. תחלה כשניתנה להן באלוש. מנין שנאמר (שמות טז) וישבתו העם ביום השביעי. ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת. לא נתתי לך אלא לטובתך. כיצד א"ר חייא בר' אבא את מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובכסות נקייה ומהנה את נפשך. ואני נותן לך שכר. מנין (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג וגו' מה כתיב אחריו (שם) אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך. אמרו לו ישראל ואימתי את נותן לנו שכר המצות שאנו עושים. אמר להם הקב"ה מצות שאתם עושים מפירותיהן אתם אוכלים עכשיו. ב אבל שכרו בעקב אני נותן לכם מניין ממה שקרינו בענייננו והית עקב תשמעון: (ב) ד"א והיה עקב. זש"ה (תהלים ס) לי גלעד ולי מנשה. מהו לי גלעד אמר ריש לקיש כו' עד שהן מבני יהודה. ד"א מואב סיר רחצי אמר ר"ש בן חלפתא אמר הקב"ה שופת אני למואב יורה של פורענות. מהו על אדום אשליך נעלי אמר הקב"ה הכל מוכן לעשות תשובה ואני דורך גיתה של אדום בעקב רגלי אימתי והית עקב תשמעון. אמר הקב"ה לישראל בני לא תהיו סבורים שאני עושה אתכם כעבד שאדונו מבקש למכור אותו קוריסין בכל מה שמוצא אלא כך אני מביא עליכם יסורין עד שתכינו את לבבכם אצלי. א"ר אחא בשבועה נשבע הקב"ה שלא יניח את ישראל לעולם. מנין שנאמר (עמוס ד) לכן כה אעשה לך ישראל. ואין לכן אלא שבועה כענין שנאמר (ש"א ג) ולכן נשבעתי לבית עלי. ועד היכן אני מיסר אתכם עד העקב (עמוס ד) עקב כי זאת אעשה לך עד שתשמרו את מצותי עד העקב: (ג) ד"א מה כתיב למעלה (דברים ז) וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן. א"ר חייא בר אבא למה"ד לאוהבו של מלך שהפקיד אצלו פקדון ומת אוהבו של מלך. בא בנו ומבקש את הפקדון מידו. א"ל תן לי הפקדון שהפקיד אבא אצלך. א"ל המלך מצאת אחר טוב ממני. הפקדון שאצלי לא שמרתי אותו ולא קיפלתי אותו. כך כשחטאו ישראל בימי ירמיה א"ל הקב"ה לירמיה לך אמור להם לישראל (ירמיה ג) מה מצאו אבותיכם בי עול. על כל מה שנשבעתי לאבותיכם לא קיימתי. נשבעתי להם שאני מברך את בניהם שנאמר (בראשית כב) כי ברך אברכך וגו' לא ברכתי אתכם על ידי משה שנאמר (דברים א) ה' אלהיכם הרבה אתכם. אמרתי לו שאני מוציא אתכם ברכוש גדול (בראשית טו) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא עשיתי כך (תהלים קה) ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל. לפיכך אמר משה ומשמרו את השבועה מן ויפדך מבית עבדים את יודע שהוא האל הנאמן: (ד) ד"א כי ה' אלהיך הוא האלהים. א"ר לוי למה"ד לאוהבו של מלך כו' בא בנו מבקש את הפקדון. אמר לו תמלך לך והביא שני איסטרטים ושנים עשר בלביטין. ועל ידיהן אני נותן לך את הפקדון. כך אמר הקב"ה כשיצאו ישראל ממצרים אבותיכם הפקידו אצלי פקדון מנין שנאמר (שמות ג) פקוד פקדתי אתכם. אמר להן יבואו שני איסטרטין ושנים עשר בלביטין זה משה ואהרן ושנים עשר ראשי שבטים מנין שנא' (במדבר א) תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן ואתכם יהיו איש איש למטה: (ה) ד"א האל הנאמן רבנין אמרי מאמונתו של בשר ודם את יודע אמונתו של הקב"ה. מעשה בר' פנחס בן יאיר שהיה דר בעיר אחת בדרום והלכו אנשים להתפרנס שם. והיו בידן שתי סאין של שעורים והפקידו אצלו ושכחו אותן והלכו להן. והיה ר' פנחס בן יאיר זורע אותן בכל שנה ועושה אותן גורן וכונסן. אחר שבע שנים הלכו אותן החברים לשם לתבוע אותן ליתן להם. מיד הכיר אותן ר' פנחס בן יאיר. אמר להם בואו וטלו אוצרותיכם. הרי מאמונתו של ב"ו אתה יודע אמונתו של הקב"ה. ושוב מעשה בר' פנחס בן יאיר שהלך לעיר אחת והיו העכברים אוכלים בתחומה של אותה העיר באו ובקשו הימנו. מה עשה ר' פנחס בן יאיר. אמר להן למה אין אתם מפרישין מעשרותיכם כראוי. מבקשין אתם שנערב אתכם שאם אתם מפרישין מעשרותיכם כראוי אין עכברים אוכלין עוד. אמרו לו אין. ערב אותן. והלכו העכברים ולא נראו עוד. ד"א מעשה באדם אחד שהיה חופר שיחין לרבים. בתו היתה הולכת בדרך ובאת

יד יוסף ב תנחומא סדר בראשית סי' א'. ע"ז דף ג' ע"א:

מתנות כהונה

באלוש שבת באלוש תפקוד אליבא דחד מאן דאמר כדאיתא בירושלמי ריש פ' יום טוב וכסדר עולם: שמא לרעתך. שיושב בטל ואינו יכול להשתכר במלאכתו: בעקב. בסוף לעתיד לבא אמר ר"ל כו'. עד במדרש תלים והביאו הילקוט ולעיל פרשת דברים ופרשת נשא ריש פרשה י"ד ושם עיקר המאמר הנצרך פה: שופת מושב אני היורה על האש כלומר מכין אני פורענות שלימה: הכל מוכן. הלשון מגומגם והענין כשיעשו ישראל תשובה ממהר הקב"ה את הקץ כמה שאמר הכתוב אני ה' בעתה אחישנה ודרשו חז"ל זכו אחישנה: ואני דורך כו' כלומר אשליך נעלי מעל רגלי וארמסם בעקבי ועיין לעיל בפרשת נשא פ' י"ד: קוריסין דרך אדנות וביוקר ולפיכך מאכילו ומשקהו כדי שיהא גדול ושמן ויפה תואר. קוריסין לשון אדנות ועיין בערוך אחר ערך קרסא: מצאת אחר כו'. בתמיה: ולא קיפלתי. שצריך לקפלו ולנערו שלא יאכלם עש ורקב כדאיתא בפ' אלו מציאות: איסטרטים נציבים שרים: בלביטין חכמי העצה: אמונתו גרס בכל מקום אומנתו: ובקשו ממנו. עצה טובה ותקנה: שנערוב שאהיה ערב בעדכם ומעשה זה בירושלמי בפ"ק למסכת דמאי ואיתא התם שאסף כל העכברים והיו מצפצפים ואמר להם דעו מה שהם אומרים שבשביל שלא הפרשת מעשרותיכם לפיכך הם אוכלים את התבואה: היתה הולכת כו'. בירושלמי בפ"ק דמסכת דמאי

ענף יוסף

בי' בנין ואין בנין. אלא דכ"ע סברי דיש בנין בכלים ופלוגתייהו בדאית בה חידקי. או דמיירי בשל חוליות מחוברין דאין מפורקין לגמרי וליכא משום בנין כמ"ש לעיל בשם הר"ן [ספר עולת יצחק]: [אימתי שמרו ישראל את השבת כשם שראוי לה. תחלה כשניתנה להם באלוש כו']. הנה בגמ' שבת דף פ"ח ע"ב קאמר שם בגמ' דנצטוו על שבת במרה. והכא קאמר באלוש. וע' בתוס' שם ד"ה כאשר צוך במרה שהקשו וז"ל וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתבי דף קי"ח ע"ב אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנא' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתיב בתריה ויבא עמלק. אמאי קרי לה שבת ראשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה כו' ע"ב. ולי נראה דפ"ש דברי הס"ע רבה פ"ה לא קשה כלל. דאי' שם שנא' ויבאו מרתה וגו' ואומר שם שם לו חוק ומשפט שם נתנו לישראל עשר מצות. שבעה מהן שנצטוו לב"נ הוסיפו עליהם ישראל באותה שעה שבת ודינין וכבוד אב ואם. ממרה נסעו לאלים ומאלים נסעו לאלוש כו' ובאלוש נתנה להם השבת ושם עשו שבת ראשונה שנא' וישבתו העם ביום השביעי ע"כ. וא"כ דברי הס"ע סותרים זה את זה דמתחלה קאמר שבמרה נצטוו על השבת והדר קאמר באלוש. ועל כרחך צ"ל כמו שפירש הגר"א ז"ל שמשה לא אמר להם עד שבא לאלוש. אבל הוא נצטוה במרה. וא"כ המדרש אינו סותר הגמרא וגם מתורץ קושי' התוס'. וזה שאמר המדרש כשניתנה להם באלוש. אך מה שאמר המדרש ששמרו שבת זו כשם שראוי לה. ושם בדף קי"ח אי' שלא שמרוהו כתיקונו: [שמא לרעתך כו']. יבואר ע"פ דאי' במס' מעילה שגזרו מלכות גזירה שלא ישמרו שבת. הלך ר' ראובן בן אצטרובלי וישב עמהן. ולא הכירו שהוא יהודי ואמר להם מי שיש לו אוייב יעני או יעשיר הוי אומר דיעני א"כ לא יעשו מלאכה בשבת כדי שיענו. אמרו שטוב אמר ובטלוהו וכו'. ובפתיחתא דאיכה אי' דכתיב ישיחו בי יושבי שער שיושבין ומשיחין בי ומלעיגין בי כו' והיו אומרים היהודים הללו שומרי שבתות הן וכל מה שהם יגיעים כל ימות השבת אוכלים בשבת כו'. א"כ שמא ח"ו יעלה על דעתך ג"כ שכל מה שאנו יגיעים כל ימות השבת אנו אוכלים וכל מזונות של אדם קצובים. דמזוני במזלא תליא. אבל אי' כל מזונותיו של אדם קצובים מר"ה חוץ מהוצאת שבתות. והטעם דשבת לא תליא במזלא כלל. דזכות שמירת שבת גורם להעשיר כדאי' כל המוסיף מוסיפין ליה מן השמים. שמן זכות שבת ניזונים כל ימי השבוע לפי שהיא ברכת ה'. וזהו שאמר לא נתתי לך אלא לטובתך כו' מנין וקראת לשבת עונג וגו' מה כתיב אחריו אז תתענג על ה' שהוא למעלה מהמזל. לכך ויתן לך משאלות לבך. דתמן לא תליא במדה וקצבה כלל [ספר פרי שבת]. עי"ל משום דידוע שבשבת מושל מזל שבתאי. ומזל זה מורה על ביטול יתירה ושמחה ועלצות. וזהו שאמר את סובר שמא לרעתם נתתי לכם את השבת. לא נתתי לכם אלא לטובתכם שאתם למעלה מן המזל ואתם נשגבים למעלה מן המזל. ולכם השבת למנוחה ולשמחה ולששון

עץ יוסף

כשמרכיבו. אסור לטלטלה שמא תתפרק ויחזירנה. וע' מ"ש בענף: באלוש שבת באלוש אפקוד אליבא דחד מ"ד כדאי' בירושלמי ריש פ' יום טוב ובסדר עולם. וזה חולק על מ"ש [בשבת דף קי"ח] שאף שבת ראשונה לא שמרו כהלכתה. וכן אי' בספרי סדר שלח פיסקא קי"ג וז"ל בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא שמרו אלא שבת ראשונה. ושניה חללו במקומם: מצות שאתם עושים מפירותיהם אתם אוכלים עכשיו כו'. להסביר הענין מהו קרן המצות ומהו הפירות. הוא זה. כי מעשה המצוה ופעולתה תכונה על שם קרן. יען שהיא עיקרית המצוה. וגוף הקרן. ועליה אחז"ל בכר מצוה בהאי עלמא ליכא. וכמאמר המשורר [תהלים ל"א] מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. אבל הסידורים והקישוטים הנאים אליה. רצוני. טהרת הלב וזכות המחשבה. והכוונות המועילות. והזריזות והמהירות. המה מתוארים על שם פירות. כי אינם עיקריים בגוף המצות. אף לא לשיטתא. כי אם יפריאו ויגילו על ידי האדם הלבוב. אשר לבו נכון עמו. לעשות קמורה באפיו יתברך מבכורות מזימותיו ומחלביהן. מטובם נאכל פה בעוה"ז [ספר אהל יעקב]. וע' באלשיך תהלים קי"ט פסוק קל"ח: אבל שכרו בעקב פי' בסוף כמו העקב של הרגל הוא סוף הגוף. וזהו שנאמר והיה עקב תשמעון שסכר שמיעת המצות יהיה בעקב פי' בסוף: (ב) אמר ריש לקיש כו'. עיקר המאמר הנצרך פה הוא בס' נשא ריש פ' י"ד ע"ש: שופת מושיב אני סירה על האש. כלו' מכין אני לו פורענות שלימה: הכל מוכן לעשות תשובה פי' אם יהיו כל ישראל מוכנים לעשות תשובה כלו' שיהיה בהם רק אפילו התעוררות תשובה או אני דורך גיתה של אדום. והוא על דרך דאחז"ל שהקב"ה אומר להם לישראל אם אתם תהיו מתחילין בתשובה כחודה של מחט אני פותח לכם לבכם כפתחה של אולם: אימתי והיה עקב תשמעון. פי' והיה שאדרכם בעקב רגלי. אימתי כשתשמעון אל מצותי ותוכחתי. וזהו אשליך נעלי פי' אשליך נעלי מעל רגלי וארמסם בעקבי: אמר הקב"ה לישראל כו'. השתא מפרש והיה עקב והיה הדריכה אתכם בעקב וביסורים עד אשר תשמעון: בעבד רע שאינו שומע בקול אדונו: קוריסין פי' זמנים. על דרך דאי' באסתר רבה מהו לעתים. לקורסין פי' בלשון יוני עת וזמן. וכאן הוא הכוונה זה שאני מייסר אתכם לשעה אינו מחמת שאני שונא אתכם ורוצה להיפטר ממכם כעבד שרוצה האדון למוכרו בעתים וזמנים כשהוא כועס עליו באיזה ממון ביתגו לו. אלא היסורים שאני מביא עליכם הוא מחמת שאני אוהב אתכם ורוצה אני שתכינו את לבבכם אצלי. והמעריך פי' קוריסין פי' בזול: שנא' לכן כו' כך כתיב התם לכן כה אעשה לך עקב כי זאת אעשה לך הכון לקראת אלהיך ישראל. וקודם זה הפסוק כתיב שם הכיתי אתכם בשדפון וגו' שלחתי בכם דבר וגו' הפכתי בכם כמהפכת אלהים את סדום וגו'. ומפרש ליה לקרא הכי. לכן פי' אני נשבע כה אעשה לך כמו שנא' למעלה וקאמר א"כ עד היכן הוא מייסר אותם. וקאמר עקב פי' עד העקב ר"ל עד הסוף. כי זאת ר"ל עד שתשמעו אל מצות התורה שנקראת זאת כמו שנא' וזאת התורה. אעשה לך היסורים לכן הכון לקראת אלהיך ישראל ועשו תשובה ומע"ש: (ג) מצאת אחר טוב ממני בתמיה ולא קיפלתי שצריך לקפלו ולנערו שלא יאכלם עש ורקב כדאי' בפ' אלו מציאות: כי ברך אברכך וגו'. ור"ל וסיפיה דקרא והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים. ולא ברכתי אתכם כן על ידי משה שנא' ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. וכמו שאמר המדרש לעיל ס' דברים סי' ט' מהו לרוב ר"ל דהוא"ל רוב. ומשה כדי לקיים אותו רוב שנא' בפרשת העקידה הרבה ארבה וגו' ככוכבי השמים וכחול: ומשמרו את השבועה כו'. פסוק זה כתיב [דברים ז'] קודם פסוק וידעת כי ה' אלהיך וגו'. וכך כתיב ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים וגו' וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן וגו': (ד) איסטרטים נציבים שרים. תרגום נציב פלשתים אסטרטיגי פלשתאי. וישם דוד נציבים אסטרטיגין: בלביטין חכמי עצה ולשון יוני הוא [ערוך]: פקוד פקדתי אתכם דרש פקוד פקדתי לשון פקדון. שאמר הקב"ה שקבלתי אתכם מן האבות בפקדון: (ה) מעשה בר' פנחס כו'. הביא מעשה זה. לאמר לו גדר הנאמן ושמו. אשר מלבד שנתן להם מה שלקח מאתם עוד זאת מה שנתגדל ונתחדש אח"כ אף מה שלא ידעו מזה מאומה: הרי מאמונתו של ב"ו אתה יודע אמונתו של הקב"ה. א"כ לפ"ז בודאי הקב"ה זורע כל צדקות שישראל נותנין וישלם להם הקרן עם הפרי. וזהו שסידרו המסדרי תפלות בשבחי השי"ת זורע צדקות: ושוב מעשה כו' והיו העכברים כו'. הביא מעשה בענין המצות של ה' שהבטיחם שבשביל הפרשת המעשר יתקיימו פריותיו: באו ובקשו ממנו עצה טובה ותקנה: שנערוב שאהיה ערב בעדכם. ומעשה זו איתא בירושלמי בפ"ק דדמאי ואיתא שם שגזר ר"פ ב"י וקיבץ כל העכברים. התחילו העכברים לצפצף בפיהם. אמר ר"פ לאנשים של המקום ההוא מבינים אתם מה שהעכברים אומרים. אמרו לו לא. אמר להם אומרים שאין אתם מתקנין את המעשרות. אמרו לו אתה ערב בעדנו שנחזור למוטב. וערב בעדם ולא הזיקו עוד: מעשה באדם אחד שהיה חופר כו'. הביא מעשה זה לומר שלא די שמצות ה' מציל לאדם בעניינים הקרובים לטבע אלא אף בהם כהפיכת הטבע. כי ירד מלאך והצילה: היתה הולכת בדרך בירושלמי אי' שהלכה לטבוע ירד מלאך והעלה אותה. בירושלמי אי' ירד מלאך בדמות ר"פ בן יאיר והצילה. וכתב הקה"ע שהואיל

לך ושמור נפשך מאד . הוי כי אם שמור תשמרון . ד"א א"ר שמעון למה"ד ו לשני בני אדם אחד היה לו כרם בגליל ואחד וכו' . כך א"ל הקב"ה לאדם תורתי בידך ונפשך בידי . אם שמרת את שלי אני משמר את שלך אם אבדת את שלי אני מאבד את שלך . הוי כי אם שמור תשמרון . ד"א א"ר יהודה בר סימא ז אם שמרת רמ"ח וכו' עד נשברה . ד"א מהו כי אם שמור תשמרון אמר הקב"ה אם שמרתם ד"ת אני משמר אתכם מן המזיקין . א"ר אבא בר זעירא ח אין בית רובע בחללו של עולם שאין בו כמה אלפים מזיקין . וכל אחד פרמא נתונה בפניו שלא יביט באדם ויזיק . ובשעה שעונותיו של אדם גורמין מעביר פרמא מפניו והוא מסתכל בו ומזיקו . מנין שנא' (תהלים נה) פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' אימתי כי ברבים היו עמדי ומי הם אלו המלאכים שהן משמרין את האדם אריב"ל איקוניא מהלכת לפני האדם והכרוזות כורזין לפניו ומה הן אומרים תנו מקום לאיקונין של הקב"ה . ראה כמה שומרין משמרין אותך . אימתי בשעה שאת משמר ד"ת . הרי נתתי לפניך שני דרכים ברכה וקללה ברכה אם תשמעו לדברי קללה אם לא תשמעו לדברי : (ה) אמר הקב"ה שמעו לי שאין אדם שומע לי ומפסיד . רבנין אמרין את מוצא יש שומע לאשתו מפסיד ויש שומע לאשתו ומשתכר . כיצד אדם הראשון שמע לאשתו והפסיד . מנין שנא' (בראשית ג) ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך . א"ר יצחק למה"ד למלך שאמר לעבדו אל תטעום דבר עד שאבא מן המרחץ . אמרה לו אשתו טעום אתה תבשיל הזה שלא יהא מבקש ליתן לתוכו או מלח או מוריים . בא המלך ומצאו מטעם בשפתותיו . א"ל המלך אמרתי לך אל תאכל ואכלת . א"ל מרי שפחתך נתנה לי . א"ל המלך ולשפחתך שמעת יותר ממני . כך א"ל הקב"ה לאדם ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו . מה עשתה חוה האכילה אותו . א"ר אבין ט לא בקשה אלא לבכות וליילל עליו בקולה ואכל ממנו . שכך כתיב לקול אשתך . לדברי אשתך אכ"כ אלא לקול אשתך . א"ל הקב"ה המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת . א"ל מרי הרי שפחתך נתנה לי . מנין שנא' (שם) ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל . א"ל ולהוה שמעת יותר ממני מיד נטרד שנא' . (שם) ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים הרי ששמע לאשתו והפסיד . ויש ששמע לאשתו ונשתכר זה אברהם . מנין שנא' (שם טז) ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי . א"ל שמואל ב"נ למה"ד למי שנולד לו בן ראה אותו איסטרולוגוס אחד אמר זה הנער עתיד להיות ארכי ליסטים צריך הוא לאביו י להשליכו . שמע אביו ואמר לבני אני משליך . שמע אביו של אותו איסטרולוגוס אמר כל מה שאמר לכם בני שמעו לו . כך ראתה שרה לישמעאל יוצא לתרבות רעה והיתה אומרת לו לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה והרע לו . נגלה עליו הקב"ה א"ל אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה וגו' . שמע בקולה ונשתכר שנקרא זרעו לשמו של יצחק שנא' (שם כא) כי ביצחק יקרא לך זרע . אמר הקב"ה ומה אם מי ששמע לאשתו כך עשה שכר . מי ששומע לי עאכ"ו . ושלמה המלך בא ומפרש (משלי א) ושומע לי ישכון בטח ושאנן מפחד רעה : (ו) כי ירחיב ה' אלהיך וגו' . הלכה אדם בישראל מהו שיהא מותר לו לכסות דם שחיטה בי"ט . כך שנו חכמים יא השוחט חיה ועוף בי"ט ב"ש אומרים יחפור בדקר ויכסה וב"ה אומרים לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן . יב א"ר חגי בשם ר' אחא מי שאין לו עפר מוכן אינו צריך לשחוט . למה יג שאין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד . לפיכך אם שחט בי"ט צריך שיהא לו עפר מוכן לכסות בו . א"ר ביסנא בש"ר אחא בא וראה יד אמר הקב"ה מה שאסרתי לך בבהמה התרתי לך בחיה וכו' עד כולם בדגים . רבנן אמרין הרבה דברים אסר אותן הקב"ה וחזר והתירן במקום אחר . תדע לך אסר הקב"ה לישראל לשחוט ולאכול עד שיביאנו פתח אהל מועד . מנין שנא' (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו . מה כתיב שם ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו . וכאן חזר והתירו להם שנא' רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא וגו' . מנין ממה שקרינו בענין כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך : (ז) ד"א כי ירחיב . זש"ה (תהלים לא) אגילה ואשמחה בחסדך וגו' אשר ראית את עניי ידעת בצרות נפשי ולא הסגרתני ביד אויב העמדת במרחב רגלי . רבנן אמרין הפסוק הזה מדבר ביוסף אמר יוסף רבש"ע אגילה ואשמחה בחסדך שעשית עמי אילו נפרעת לי מאשתו של פוטיפרע ולא נתת לי את המלכות הייתי בגילה וכשמחה ועתה יש לי את המלכות הוי אגילה ואשמחה בחסדך . אשר ראית את עניי זה יוסף שכתוב בו (שם קה) ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו . ולא הסגרתני ביד אויב זה פוטיפרע . העמדת במרחב רגלי שהשליט אותי על כל ארץ מצרים . מנין שנא' (בראשית מב) ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות ויאמר אליהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אוכל . ד"א אגילה ואשמחה בחסדך מדבר בישראל . אמרו ישראל רבש"ע אגילה ואשמחה בחסדך שעשית עמנו . שאילו נפרעת מן המצריים ולא נתת לנו את ממונם היינו שמחים . שמחה וגילה יש לנו שנתת לנו את ממונם . אשר ראית את עניי אלו ישראל שכתוב בהם (דברים כו) וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה ונצעק אל ה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת וגו' . ידעת בצרות נפשי אלו ישראל שכתוב בהם וימררו את חייהם . ולא הסגרתני ביד אויב זה פרעה הרשע שכתוב (שמות טו) אמר אויב ארדוף . העמדת במרחב רגלי שהרחבת את גבולי שנא' כי ירחיב וגו' : (ח) כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך . זש"ה (משלי יח) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו . מהו מתן אדם ירחיב לו טו מעשה בר' אליעזר ור' יהושע שיצאו לגבות לעסק מצות רבותינו הלכו לחילתא של אנטוכיא והיה שם אדם אחר והיה נקרא אבא יודן והיה למוד ליתן לרבותינו ביד רחבה . נעשה אותו אבא יודן עני . ראה ר' אליעזר ור' יהושע שהלכו לגבות שם והטמין עצמו מפניהם ועלה לביתו ועשה יום ושנים ולא ירד לשוק אמרה לו אשתו מפני מה לא ירדת לשוק הרי שני ימים א"ל רבותינו באו לגבות לעסק מצות עמלי תורה ואין סיפק בידי ליתן להם ואני מתבייש לירד לשוק . אשתו שהיתה אוהבת את המצות אמרה לו לא נשתייר לנו שדה אחת . מכור חציה ותן אותה להן . הלך ועשה כן מכר אותה חצי שדה בה' זהובים ונתן אותן לרבותינו ואמר להן התפללו עלי התפללו עליו ואמרו לו המקום ימלא חסרונך הלכו להן רבותינו לגבות במקום אחר . אותו אבא יודן חרש בחצי שדה ומצא שם סימא גדולה ונעשה עשיר יותר ממה שהיה קודם . עד שרבותינו הוזרין עברו באותו מקום אמרו לאחד חייך העמידנו עם אבא יודן . א"ל אותו

האיש

יד יוסף ו ילקוט נו"כ רמז תרע"ה. תנחומא קדושים סי' ו' שוח"ט מז' י"ז : ז תנחומא קדושים ותנחומא ר"פ תלא : ח ילקוט נו"כ סוף רמז תר"ע. תנחומא סוף משפטים ועקב· שוח"ט מזמור י"ז ומזמור נ"ה. מדרש כונן פ' כ"א. זוהר וירא דף ק"ח : ט ב"ר י"ט וכ' : י פי' להשליכו מעל פניו ולגרשו : יא ריש ביצה. עדיות פ"ד : יב כן פסק הרמב"ם הלכות י"ט ריש פ"ג : יג מגילה ז'. ביצה ל"ו : יד ויק"ר פ' כ"ב. תנחומא שמיני חולין ק"ט : טו ויק"ר פ' ה'. ירוש' הוריות פרק ג' :

מתנות כהונה

הוי כי וגו'. קרי ביה תשמרון המ"ם בקמ"ץ קטן פי' תהיו נשמרים : וארבעים ושמנה. ועי' עוד במדרש משלי : בית רובע. מקום ראוי לזרוע בו רובע הקב : פרמא צעיף ומסוה ועיין עוד מזה בפ' נשא פרשה י"ד : אימתי פודה את נפשי מאותם שלוחמים בי כמו בקרב כשהוא עמדי בעזרתי ברבים ומי הם כו' : אוקונים מהלכת. פי' צלם ודמות וזש"ה אך בצלם יתהלך איש : ראה כך אמרה התורה : הרי כמו הוי : א"ל אשתו. של עבד אמרה כן לאישה עבד המלך : שלא יהא מבקש. שלא יצטרך לבקש ליתן וכו' : מוריים מין טבול חומץ וקיוהא והוא ידוע : מטעם היה טועם ומוצץ את שפתיו : אלא לייל. עיין בב"ר פרשה י"ט : איסטורלוגום חוזה בכוכבים : ארכי ליסטים. שני תיבות הם ארכי ליסטים פירוש אדון ושר על הלסטים : להשליכו לאבדו ולהמיתו : לבני אני כו'. בתמיה : אא"כ היה לו עפר מוכן. ועיין בפ"ק דמסכת ביצה ד"ב : אין בין וכו' . ולפיכך אסור לחפור בדקר כדי שיכסה : מה שאסרתי לך כו' . עיין לעיל בויקרא רבה פ' כ"ב : וכאן כאשר באו לא"י חזר והתיר להם בריחוק מקום : מעשה וכו' . לעיל בויקרא רבה פ"ה פירשתיו : ועשה עכב ושהה : סימא אוצר ועל שם שסמוי מן העין נקרא כן : עד שרבותינו . כלומר כשהיו רבותינו כו' : חייך לשון שבועה דרך ברכה : ומי יכול כו' . ומי יכול לעמוד עמו עם המלך טוב ונוח לעמוד

עץ יוסף

מלכות שמים : התורה דכתיב כי נר מצוה כו'. עי' בש"ר פ' ל"ו סי' ג' : הוי כי אם שמור תשמרון . קרי ביה תשמרון השי"ן בקמ"ץ פי' תהיו נשמרים [מת"כ] : אחד היה לו כרם בגליל ואחד כו' . סיום המשל בתנחומא ס"פ קדושים . וכוונת המשל הוא ג"כ כדלעיל רק שפירש יותר כי הנה בשני המקומות אף שהמה נפרדים עכ"ז הענין אחד בשניהם . כן הנפש הוא למטה והתורה במקורה למעלה. עכ"ז הנפש מקושרת בתורה : וארבעים ושמונה כו' סיום מדרש זה הוא בשוח"ט מזמור י"ז : מן המזיקין דריש אם שמר אם תשמרו המצוה אז תשמרון גם אתם מן כל המאורעות המתרגשים בעולם מיסודי הטבע וכדומה : בית רובע מקום שמחזיק לזרוע בו רובע הקב : פרמא תרגום מסוה פרמא : אימתי פודה את נפשי מאותן שלוחמים בי כמו בקרב . כשהוא עמדי בעזרתי ברבים . ומי הם כו' : איקוניא מהלכת פי' צלם ודמות וזש"ה אך בצלם יתהלך איש . ועי' בערוך ערך אק"י בשם הילמדנו : ראה כך אמרה תורה : הרי כמו הוי : (ה) את מוצא יש שומע כו'. בא להורות בזה כי השמיעה להתפתות אחרי זולתו אינה טובה לעולם . כי אם לשמוע דבר ה' : א"ל אשתו של עבד : מוריים מין טבול חומץ : מטעם היה טועם ומוצץ את שפתיו : לא בקשה כו' שלא באתה בדברי טעם אלא שצעקה כנגדו והרהרה ריב עמו עד שע"כ אכל . ונראה דצ"ל לא באת אלא לבכות כו' : למי שנולד כו' הוא משל על מה ששמע אברהם לשלוח את האמה ואת בנה : איסטרולוגום חוזה בכוכבים : ארכי ליפטים אדון ושר של ליסטים : בא ומפרש כו' מפחד רעה . ר"ל אפי' במקום שיש לפחד מרעה . אעפ"כ כששמע לה' ע"פ ה' ישב בטח ושאנן : (ו) השוחט חי' ועוף בי"ט בית שמאי אומרים כו'. עי' בביצה דף ז' ע"ב כל הסוגיא ופריא שם : בית שמאי אומרים יחפור בדקר . נעוץ שיש לו מבעוד יום . כלו' שיעקור אותו ממקום נעיצתו ויעלה עפר ויכסה בו . ועי' בגמ' שם : דקר יתד שנועצין בארץ : התרתי לך בחיה עי' בהמקומות שציינתי ביד יוסף : אמר הקב"ה לישראל לשחוט כו' . עי' במס' חולין פלוגתא דר"ע ורבי ישמעאל בענין איסור בשר תאוה וביאור הפסוקים בענין זה . והמדרש דכאן אליבי' דרבי ישמעאל . וכך צ"ל תדע לך כו' עד שיביאנו פתח אהל מועד מנין שנא' ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' כו' שפסוק זה מדבר בבשר תאוה לפי דעת רש"י והרמב"ן והרשב"א והיפ"ת . אבל פסוק ואל פתח א"מ לא יביאנו לעשות אותו איירי בקדשים ובהעלאת חוץ : כאן חזר והתירו שהמצות יש שהם תלוים במקום ובזמן : וכאן חזר וכאן כאשר באו לארץ ישראל חזר והתיר בריחוק מקום : (ז) זש"ה אגילה ואשמחה בחסדך אשר ראית כו'. ומלת וגו' שבינתים מיותרת : מדבר ביוסף כו' בא להורות על מלת במרחב שפירושו רוב טובה . אף שמבלעדי זאת היה טוב לו . עוד הרחיב לו יותר : ולא נתת לי את המלכות הייתי בשמחה . גילה ושמחה יש לי שנתת לי את המלכות . הוי אגילה . כצ"ל וכ"ה להלן [רד"ל] : ברזל באה נפשו . ידעת בצרות נפשי זה יוסף שכתוב בו [בראשית מ"ט] וימררהו ורבו וישטמהו בעלי חצים . ולא הסגרתני . כצ"ל לפי דעתי : (ח) שיצאו לעסק כו' . פי' שיצאו לגבות צדקה להספקת החכמים : לחולתא של אנטוכיא פי' לסביבות של עיר אנטוכיא : עמלי תורה המיגעין בתורה : עד שרבותינו כשהיו רבותינו כו' : חייך לשון שבועה דרך ברכה :

העמידם

האיש ומי יכול לעמוד עם המלך ולא עמו . אמרו לו אין אנו מבקשין אלא שלא ידע שעברנו כאן ולא שאלנו את שלומו . ידע אבא יודן ובא אצלם ונתן להם אלף זהובים . אמר להם עשתה תפלתכם פירות . אמרו לו אף אנו היינו יודעים במעשיך הטובים ועשינו אותך ראש פרק . קראו עליו רבותינו מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו . ד"א מעשה בר' חייא שעשה נדבה בבית המדרש הגדול שבטבריא ופסק אדם אחד ליטרא של זהב . נטלו ר' חייא והושיבו אצלו וקרא עליו מתן אדם ירחיב לו . ד"א מעשה בר"ל שהלך לבצרה והיה שם אדם אחד נקרא אבין רמאה ולא שהיה רמאי ח"ו אלא שהיה מרמה במצות שהיו הקהל פוסק ואח"כ פוסק כנגד כל הקהל . עשה שם ר"ל פסקא ונתן כנגד כל הקהל . נטלו ר"ל והושיבו אצלו וקרא עליו מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו . א"ר אבהו מה לי למקום אחר למוד ממקומו . מה כתיב למעלה (דברים יב) השמר לך פן תעזוב את הלוי . ואח"כ כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך : (ט) ואמרת אוכלת בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר . זש"ה (תהלים קמו) עושה משפט לעשוקים נותן להם לרעבים ה' מתיר אסורים . מדבר בישראל . א"ר פנחס בר חמא מלמד שהיו במצרים יותר מע' אומות ומכולן לא היו משעבדין אלא בישראל , ומי עשה להם דין עושה משפט לעשוקים . נותן לחם לרעבים אלו ישראל מנין שנא' (דברים ח) ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך . ה' מתיר אסורים אלו ישראל . כיצד רבנן אמרי טז ח' דברים אסר להן הקב"ה והתיר להן ח' בהן . אמר הקב"ה אסרתי לך את החלב וכו' . עד סדין בציצית הוי ה' מתיר אסורים . אף להלן אסר בשר תאוה וכאן התירו להן . מנין רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר : (י) ד"א מה כתוב למעלה מן הענין השמר לך פן תעזוב את הלוי ואח"כ כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך . א"ר לוי למה"ד למי שאמר לחבירו השאילני זהוב אחד . א"ל איני מכיר חשבונך . א"ל בדוק אותי . נתן לו ופרע לו מיד . א"ל אפי' צריך אתה עד כ' עד ל' זהובים טול לך . אמר מי גרם לך ליטול כל מה שאת מבקש שעשית לי חשבון טוב . כך האדם הזה כשנבדק ומפריש מעשרותיו כראוי מרחיבין לו את גבולו . הוי לפי מתנתך מרהיבין לך : ד"א כי ירחיב ה' אלהיך אפשר שהקב"ה מרחיב את א"י . א"ר יצחק המגילה הזאת אין אדם יודע כמה ארכה וכמה רחבה . כשהיא נפתחת היא מודעת כמה היא . כך א"י כל רובה הרים וגבעות . מנין שנא' (שם יא) והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה . כשישרה אותה הקב"ה מנין שנא' (ישעיה מ) כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה . אותה שעה היא מודעת מה היא : (יא) ד"א כי ירחיב . רבנן אמרי מדבר בירושלים . מי יכול לראות שלותה של ירושלים כשירחיבנה הקב"ה . א"ר שמואל בר נחמן למה"ד למדינה וכו' (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והכיתי את הארץ חרם הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות (זכריה א) לכן כה אמר ה' שבתי לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה נאם ה' צבאות וקו ינטה על ירושלם עוד קרא לאמר כה אמר ה' צבאות עוד תפוצנה ערי מטוב ונחם ה' עוד את ציון ובחר עוד בירושלם (שם ט) גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות :

סדר שופטים

פרשה ה (א) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטיך ושפטו את

העם משפט צדק . הלכה קרובו של אדם מהו שיהא מותר לו לישב בדינו כך שנו חכמים א אלו הן הקרובים אביו ואחיו ואחי אביו ואחי אמו וכו' . למה כן . אלא כשם שהקרוב פסול להעיד כן הוא פסול לדון . ומה ראית לומר כן . אמר רשב"י ב כתיב (דברים כא) ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר ה' אלהיך לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע . בא וראה הקיש נגעים לריבים וריבים לנגעים ג מה נגעים ביום אף דינים ביום ומה ריבים פרט לקרוב אף נגעים פרט לקרוב . אמר רשב"ג אל תהי מלגלג בדין שהוא אחד מג' רגלי העולם . למה ששנו חכמים ד על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום . תן דעתך שאם המיתה את הדין שאת מזעזע את העולם שהוא אחד מרגליו . רבנן אמרי קשה הוא כחו של דין שהוא אחד מרגלי כסא הכבוד מנין (תהלים פט) צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך . אמר הקב"ה הואיל וכך עונשו של דין קשה הוו זהירין . מנין ממה שקרינו בענין שופטים ושוטרים : (ב) זש"ה (משלי ו) לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שוטר ומושל תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה . ה מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה . רבנן אמרי הנמלה הזו ג' בתים יש לה . ואינה כונסת בעליון מפני הדלף ולא בתחתון מפני הטינה . אלא באמצעי ואינה חיה אלא ו' חדשים למה שמי שאין לו גידים ועצמות ו אינו חי אלא ו' חדשים . וכל מאכלה אינה אלא חטה ומחצה . והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאה חטין ושעורין ועדשים . א"ר תנחומא וכל חייה אינה אלא חטה ומחצה והיא כונסת את אלו ולמה היא עושה כן . שאמרה שמא יגזור עלי הקב"ה חיים ויהא לי מוכן לאכול . ארשב"י מעשה היה ומצאו בבור שלה שלש מאות כור מה שמכנסת מן הקיץ לחורף . לפיכך אמר שלמה לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם . אף אתם התקינו לכם מצות מן העוה"ז לעוה"ב . ומהו ראה דרכיה וחכם רבנן אמרי ראה דרך ארץ שיש בה שבורחת מן הגזל . אר"ש בן חלפתא מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת והיו כולן באות ומריחות בה ולא היתה אחת מהן נוטלת

יד יוסף טו ויק"ר פ"ט . חולין ק"ט . תנחומא שמיני : פ"ה א סנהדרין פ' ו"ג : ב שם נ"ד נדה נ' : ג יבמות ק"ד : ד אבות פ"א משנה י"ח : ה ילקוט נו"כ רמז תתקנ"ח : ו ירוש' פ"ק דשבת ה"ג וע' פ"ה י"ד כו' פ"ד ס"ק כ"ג :

ענף יוסף

תנא כרעות והטוב א"ר אבין כשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני ונתן להם הקב"ה את התורה באותה שעה כל מי שהוציא הקב"ה פורע ממנו . לשעבר כל מי שחטא היה הדור מבנה חטאו כו' עד אין הדור לוקה כל אחד . ומפרש מפי עליון לא תצא רעות לצדיקים מפני עון הרשעים ולא טוב לרשעים בזכות הצדיקים אלא לכל אחד כמעשיו : (ח) [נטלו רבי חייא והושיבו אצלו כו'] ונראה בעיקר הדבר לרמוז שהעשיר יזכה במתנתו לעמוד עם החכמים בשכר שעתיד כדאמר בויק"ר פ' ל"ה נטו עלא החכמה בצל הכסף . דלא לענין להם בשר תאוה . וכאן התירו להם כריחוק מקום : חשבונך אם אתה עושה חשבון טוב לפרוע במהרה כאמונה : ובדוק אותי . בחנני ונסני פעם אחד : ה"ג מי גרם לך ליטול כל מה : ה"ג האדם הזה כשנבדק ומפריש וכו' : מרחיב את ארץ ישראל . בתמיה : כשישרה אותה . ישרה ההרים וגבעות ובקעות ואז תהיה רחבה ונסבה למעלה : ה"ג אלו הם הקרובים אביו ואחיו ואחי אביו כו' . ועיין זה בפ' זה בורר בבבלי ובירו' : מה נגעים ביום . דכתיב ביום הראות בו : ה"ג בפ' בא סימן אף דינים ביום ומה ריבי' פרט לקרוב אף נגעים פרט לקרוב ומה בקרוב פסול לדין יליף ליה בבבלי ובירושלמי פרק זה בורר שלא יומתו אבות על בנים : אל תהי מלגלג גרס . פי' מיקל ומזלזל : שאת מזעזע גרס : שהוא מפני באות כו' : הטינה טיט

מתנות כהונה

לעמוד יותר בנקל מה שאי אפשר עמו : ראש פרק . שכתבוהו בפנקסם בראש כמו שירצוהו הכל ואע"פ שהיו שם אחרים שנתנו יותר וכן הוא לעיל בויקרא רבה פרשה ה' ומדרש משלי בגדיא : ממקומו היכן שכתוב בתורה מצות הצדקה : ואח"כ כי ירחיב . הרי מבואר ההרחבה כמו מתן אדם ירחיב לו : ה"ג מדבר בישראל : ה"ג אלא בישראל ומי עשה להם דין : אלו ישראל . שהקב"ה התיר להם האיסור וכדמפרש ואזיל ודרש מתיר אסורים מלשון איסור והיתר ותהלים מאמר זה בויקרא רבה פרשה ה' ובמד' תלים : להלן כו' . בפרשה אחרי מות הסר

עץ יוסף

העמידנו עם אבא יודן הוליך אותנו אל אבא יודן שרצונו לראות אותו ולשאול בשלומו הטוב : ומי יוכל כו' לעמוד עמו . עם המלך טוב ונוח יותר בנקל לעמוד . מה שאי אפשר עמו : ראש פרק בפנקס כתבו אותו תחלה לפני גדולים ממנו . כי הטעם שנתן הוא יותר גדול הברכה שנתנו אחרים שנתן מתחלה שנשאר לפניו . ודרשו שע"י הנתינה הרחיב לו ה' ונתעשר יותר עד שאמרו שלמלך נוח יותר להתראות מלפניו : ליטרא של זהב כו' וקרא עליו כו' . לומר שכשם שנתקיים בו סוף הפסוק בישיבתו אצל הגדולים . כן יתקיים ראשו בהמשך הזמן [יפ"ת] : ולא שהיה רמאי ח"ו . כלשון רמאי ונבל : רמאי במצות כלו' ערום במצות הקהל : שהיה הקהל פוסק כו' . רמאותיה היה שהיה מבקש להרבות מתנתו . ומתחלה עשה עצמו כאלו אינו רוצה לפסוק עמהם . והיו הקהל מרבים לפסוק בחשבם שאין זה נותן עמהם ועתה מרבה גם הוא . ועי' מ"ש בויק"ר פ"ה סי' ד' : ממקומו היכן שכתוב בתורה מצות הצדקה : ואח"כ כי ירחיב וכי מה ענין זה לזה . אלא אמר הקב"ה לפי מתנותיך מרחיבין לך . כן הוא בויק"ר פ' כ"ב : (ט) ה' מתיר אסורים אלו ישראל . שהקב"ה התיר להם האיסורים וכדמפרש . והרש אסורים מלשון איסור . ותהלים מדרש זה תמצא בהמקומות שציינתי ביד יוסף : ותהלן כו' בפ' אחרי . וכאן התירו לו בריחוק מקום : (י) חשבונך אם אתה עושה חשבון טוב ופורע במהרה : ובדוק אותי בחנני ונסני פעם אחד : כל רובה הרים וגבעות . אפשר מ"ל הרים ובקעות : כשישרה אותה פי' לכשישוה אותה ישוה ההרים ובקעות . ר"ל שיתפשטו ההרים והבקעות אז יתרחב א"י : (יא) כשירחיבנה וישוה א"כ פירוש הרחבה כפשוטה שתהיה הנפש ברוב השלוה . ומביא בהאגב פסוקים המדברים בטובת ישראל וירושלים לעתיד לבא בהרחבה גדולה מאד :

סדר שופטים

פרשה ה (א) אלא כשם שהקרוב פסול להעיד . אי' בסנהדרין דף כ"ז לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים . ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות ע"ש : ומה ראית לומר כן . הסר כאן וכצ"ל אלא כשם שהקרוב פסול להעיד כן פסול לדון . וסומא באחת מעיניו אף שכשר להעיד אינו כשר לדון . מה ראית כו' א"ר שב"ל כתיב כו' מה נגעים ביום אף דינין ביום . ומה נגעים שלא בסומא אף דינים שלא בסומא . ומה ריבים שלא בקרוב אף נגעים פרט לקרוב [שאין כהן רואה נגע קרובו] ועיין נדה מ"ט ע"ב : אל תהי מלגלג בדין . מיקל ומזלזל שלא תאמר כי היא ממצות השכליות . רק תדע שיש בהם אור פנימי : מרגלי העולם כי הוא העמוד שבין אדם לחברו להציל עשוק מיד עושקו : מרגלי כסא הכבוד שהנהגה העליונה מתנהגת בדין ומשפט : (ב) אשר אין לה קצין שוטר ומושל . קצין שיהיה גוזר המעשים שתעשה . ושוטר שמכריח אותה בכח על המעשים שתעשה : הנמלה הזו ג' בתים יש לה כו' . שהיא זריזה ביותר שלא יתקלקלו מעשיה . ומזה ילמד האדם שיהיו מעשיו דבר שהוא מקויים כמו שמסיים : הדלף המטר : הטינא טיט שמרקיב את התבואה : וכל חייה אינה אלא חטה ומחצה . פי' וכל מזונותיה : שמא יגזור עלי כו' . מגילא חכמים כלו' שהיא עושה כן מטבעה להכין לה מזון על ימי החורף ומכ"ש האדם שראוי שיזדרז להכין צידה לנפשו לעולם הבא : ומהו ראה דרכיה וחכם . דמשמע עוד דרכים אחרים טובים ומפרש שיש ללמוד ממנה להזהר מן הגזל וכמ"ש במס' עירובין דף ג' גזל מנמלה ע"ש בפרש"י [רד"ל] : ומריחות בחום

יח כך שנו חכמים אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן והחתן נותן שכר. וממי למדנו מהקב"ה בשעה שקידש לישראל בסיני דכתיב (שמות יט) ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר. ומי כתב השטר הזה משה. מנין שנא' (דברים לא) ויכתוב משה את התורה הזאת. ומה שכר נתן לו הקב"ה זיו הפנים דכתיב (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. אימתי בדברו אתו. אמר ר"ל בשעה שכתב את התורה נטל משה זיו הפנים. יט כיצד אמר ר"ל התורה שנתנה למשה עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה וחתומה באש ומלופפת באש. ועם שכותב קינח את הקולמוס בשערו ומשם כ נטל זיו הפנים. ר' שמואל בר נחמן אמר מן הלוחות נטל משה זיו הפנים. עם שנתנו לו הלוחות מכפים לכפים משם נטל זיו הפנים. כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטלן ושיברן. א"ל הקב"ה כשסדרת לישראל נתתי לך שכרך זיו הפנים. ועכשיו שברת את הלוחות. א"ר יצחק שנו רבותינו כא נשברה החבית נשברה לסרסור. א"ל הקב"ה אתה היית סרסור ביני לבין בני אתה שברת אתה מחליף מנין שכך כתיב (שמות לד) ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת והיה נכון לבקר ועלית בבקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא: (יד) ד"א פסל לך. זש"ה (קהלת ג) עת להשליך אבנים ועת כנוס אבנים עת לחבוק ועת לרחוק מחבק. א"ר תנחומא מהו עת להשליך אבנים עת היא שיעלה אדרינוס שחיק עצמות וינפץ אבני ביהמ"ק. ועת כנוס אבנים עת שיבנה אותו הקב"ה מנין שנא' (ישעיה כח) לכן כה אמר ה' אלהים הנני יסד בציון אבן אבן בחן פינת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחוש ושמתי משפט לקו וצדקה למשקלת ויעה ברד מחסה כזב וסתר מים ישטפו. ד"א עת להשליך אבנים רבנן אמרי כב מדבר במשה עת היה שישליך משה את הלוחות דכתיב (שמות לב) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר. ועת כנוס אבנים עת היה שיחזירן לישראל שנא' (שם לד) פסל לך שני לחות אבנים. ד"א פסל לך זש"ה (קהלת ז) אל תבהל ברוחך לכעוס כי כעס בחיק כסילים ינוח. ומי היה זה שכעס זה משה שנא' (שמות לב) ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות א"ל הקב"ה הא משה אתה מפיג חמתך בלוחות הברית. מבקש אתה שאפיג את חמתי ואתה רואה שאין העולם יכול לעמוד אפילו שעה אחת. א"ל ומה יש לי לעשות. א"ל לתת עליך קטריקי. את שברת אותן ואת מחליף אותן הה"ד פסל לך שני לוחות אבנים: (טו) ד"א פסל לך. א"ר יצחק כתיב (ויקרא ה) והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה אשר גזל או את העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבידה אשר מצא. א"ל הקב"ה הלוחות לא היו מופקדים אצלך אתה שברת אותן ואתה מחליף אותן. א"ר יצחק מן הלוחות שניים ריצה משה את הקב"ה לישראל. מה עשה עלה לו אצל הקב"ה כעוס א"ל בניך חוטאין ואת נותן עלי קטריקי. עשה עצמו כאילו כעוס על ישראל. מנין שנא' (שמות לב) וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת. כיון שראה הקב"ה כך א"ל משה שתי הפנים בכעס אני ואת כועסין עליהן מיד (שם לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. כג א"ל הקב"ה לא יהיו שתי הפנים בכעס אלא כשתראה אותי נותן רותחין הוי נותן צונן. וכשתראה אותי נותן צונן הוי נותן רותחין. אמר משה רבש"ע והיאך יהא. א"ל הוי חל אתה רחמים. מה עשה מיד ויחל משה את פני ה' אלהיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרוג אותם בהרים ולכלותם מעל פני האדמה שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך. א"ל והרי בניך כד מדין חלה אותן. ד"א אמר לפניו רבש"ע יודע אני שאתה אוהב את בניך ואין אתה מבקש אלא מי שילמד עליהן סניגוריא. א"ר סימון למה"ד למלך ובנו שהיו נתונים בקיטון והפדגוג של בנו נתון בטרקלין היה המלך צווח הניחו לי שאהרוג את בני. אינו מבקש אלא מי שילמד עליו סניגוריא. כה כך הקב"ה אומר למשה (שם לב) ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול. אמר משה וכי תופס אני בידו של הקב"ה כביכול אינו מבקש אלא מי שילמד עליהן סניגוריא מיד ויחל משה. ד"א ועתה הניחה לי אמר משה רבון העולמים ולכלותם אתה מבקש עקור העליונים והתחתונים ואח"כ עקור אותם. מנין שנא' (ישעיה נא) שאו לשמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת. תחלה שמים כעשן וגו' ואח"כ ויושביה כמו כן ימותון. א"ל משה ואפי' אתה עוקר את השמים ואת הארץ לישראל אי אתה יכול לעקור שנשבעת לאבותיהם כו ולא נשבעת להם לא בשמים ולא בארץ אלא בשמך הגדול. מנין שנא' אשר נשבעת להם בך. שמא אתה יכול לבטל את שמך. אמר לפניו משה חשוב אותם כסדום. מה אמרת לאברהם (בראשית יח) ויאמר ה' אם אמצא בסדום חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם ויתרת לו עד עשרה מנין שנא' (שם) ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה. ואני מעמיד לך מאלו פ' צדיקים. א"ל העמד. אמר לפניו רבש"ע הרי ע' הזקנים דכתיב (במדבר יא) ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אותם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי

מן

יד יוסף יח ב"ב קס"ז. כתובות פ"ד. קדושין י"ב: יט פסס"ר פ' ה'. ריש מדרש כונן. ירוש' שקלים פ"ו ופ"ח דסוטה. ותנחומא יתרו סי' ע"ז: כ ש"ר פ' מ"ז וע"ש מה שכתבתי. תנחומא סוף כי תשא: כא ב"ב דף פ"ו: כב ש"ר פ' מ"ה. תנחומא ס"ז: כג ש"ר פ' מ"ה: כד ש"ר פ' מ"ג סי' ד': כה ש"ר ס"פ מ"ב שם ל"ב: כו ש"ר פ' מ"ד:

מתנות כהונה

בדברו אתו. כשכתב התורה מפי ה' יתברך וכדמפרש ר"ל ואזיל: מכפים כו'. מכף ידו של הקב"ה לכף ידו של משה: לסרסור זה שקונה מזה וקודם שלוקח אותו מכרו כבר לאחר וכל זמן שלא מסרוהו ליד הקונה ממנו אם נשברה נשברה לו לסרסור כן הוא בב"ב פ"ק: שחיק עצמות. כלומר יטחנו וישחקו עצמותיו וימח שמו: הא משה. לשון הגערה במבין: מפיג מחליף ומקרר חמתך כד"א ואין מפיגין בצונן בפרק המביא כדי יין: קטריגי מצאתי בספר מתורגמן שהוא לשון יון והוא קטיגור בהיפוך אותיות ור"ל תוכחה אבל בערוך גרס קטדיקי והוא עונש בל' יון: לא היו מופקדין. בתמיה הלא בידך פקדתים להביאם לישראל: כעוס כאילו היה כועס על ישראל: רותחין כלומר כועס ורותח: צונן כמו צוננין: הוי נותן רותחין. כלומר אי אתה יכול לכעוס שאני עומד נגד כעסך: ה"ג והרי בניך מריס חלה אותן וכן הוא בילקוט פרשת ויחנ וכן משמע בהדיא לעיל פרשה כי תצא ופי' חלה המתיק אותם כד"א חליפותיהם מחליא ליה מה מתוק מדבש תרגום יונתן מה חלי מדבשא ודרשו ויחל מלשון מחליא: בקיטון בחדר הפנימי: והפדגוג אומן המגדל בני המלך: בטרקלין בהיכל לפני הקיטון: איני מבקש כו'. שהרי הוא בקיטון מבפנים ואין שם מי ימחה בידו: חשוב כו'. אפי' אם תחשוב

ענף יוסף

עליהם ואמר אל תאמר אצלתה כאשר עשה לי. וק"ל: (יד) [עת היא שיעלה אדרינוס כו'] וכתב המאור עינים שהוא ט"ס בהכרת כי ירושלים היתה כבושה לרומיים מאת טיטוס אשר קדם ד' קיסרין לאדריאנוס ע"כ. ואולי שמות כאלה נמצאים הרבה במדרש עד שאין לעמוד עליהם: [עת היא שיעלה אדרינוס כו'] אולי הכוונה שאותן האבנים שהושלכו הן הן שיכנסו אותם לבנותם לעתיד. ולמד כן ממה שאומר יסד בציון אבן יסד לשון עבר לומר שאותה האבן שכבר נתייסדה לשעבר בציון תשוב תבנה עוד לאבן בוחן פינת יקרת: (טו) [א"ר יצחק מן הלוחות שניים ריצה משה כו'] דעת רבי יצחק [כדעת ראב"ע] שלא התפלל כל זמן שהיתה העגל ביניהם אלא כשנאמר לו ועתה הניחה לי התבונן כי הדבר תלוי בו וירד וביער העגל ושב להתפלל בארבעים יום. ועל זה נאמר ויחל משה. ואין מוקדם ומאוחר בתורה ומקרא מסייעו שבמשנה תורה התפלה הזו אחר רדתו מן ההר שכתב ואפן וארד מן ההר ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואתפלל

אל

עץ יוסף

אבל לעתיד תנטעו עולמית בלי גלות עוד: (יג) שטרי אירוסין ספרי פסיקתא כו'. כמה אתה נותן לבנך כך וכך כו' [רפ"י ב"ב קס"ז ע"ב]: ונישואין כתובה: אלא מדעת שניהם אבי החתן ואבי הכלה שטרי אירוסין מדעת שניהם. ושטרי נשואין מדעת החתן והכלה: וממי למדנו מהקב"ה כו'. ובב"ב לא ילפינן זה מקרא כלל אלא מסברא ע"ש: בשעה שקידש כו' ומי כתב כו'. כינה את התורה בשם שטר שהיא המקשרת את האדם לה' ומקדישו להיות מחובר בו יתב': וקדשתם הרי שקדשם: אימתי בדברו אתו על איזה עת קאמר בדברו אתו. בשעה שכתב את התורה כו' וכדמפרש: כיצד נטל משה זיו הפנים: התורה שניתנה למשה עורה כו'. ר"ל התורה שנתנה הקב"ה למשה להעתיק ממנה היתה כולה של אש [ר"ל בד' בחינות של אש שהם סוד תורה שבכתב עם תורה שבע"פ. מקרא משנה נביאים וכתובים וגמרא] והדברים עמוקים מסתרי התורה וסודותי': ומלופפת ומחוברת ע"י חוטי התפירה. תרגום וחיבר ומלפף: ר' שמואל ב"נ אמר מן הלוחות כו'. שבקבלת הלוחות נדבק בו מזיו השכינה. ואח"כ נאבד ממנו זיו הקרון כששיבר את הלוחות ואח"כ כשנתרצה הקב"ה לישראל החזיר לו הקב"ה: אמר לו הקב"ה כשסדרת לישראל כו'. אפשר שצ"ל כשסרסרת לישראל. ור"ל כי שכר זיו הפנים זכה ע"י שהיה סרסור בין הקב"ה לישראל להביא להם את הלוחות והוא שיברן לכך נאבד ממנו אותו השכר. ואח"כ כשנתרצה הקב"ה לישראל אמר לו הקב"ה אתה היית סרסור ביני לבין בני ואתה שברת את הלוחות ולא די שנאבד ממך שכרך אלא אפי' אתה מחוייב לשלם אחרים תחתיהם כמו שאחז"ל נשברה החבית נשברה לסרסור [דרך הסרסור שהוא מודד ללוקח ובעד זה הוא מקבל שכר. ולכן אם נשברה החבית ע"י מדידה נשברה לסרסור וחייב לשלם]: (יד) שחיק עצמות יטחנו וישחקו עצמותיו: וינפץ כו' מפרש ליה עת להשליך אבנים כו' שמעת שהשליכו האבנים נתחייב להיות כנוס האבנים. וה"ל כאילו ההשלכה והכינוס באין כאחד ויבואר עפ"מ שאחז"ל שאלמלא לא שפך חמתו על בית המקדש לא היה נשאר ח"ו מישראל שריד ופליט. אבל במה ששפך חמתו על הבית יתחייב שיבנה עוד בית. ועי' מ"ש בפתיחתא דאיכה ר"י פתח משא גי חזיון: מדבר במשה שמעת שנשברו הלוחות נתחייב בתיקון המעוות וה"ל כאילו פיסול השנית ושיבור הראשונות באין כאחד: הא משה לשון הגערה במבין: מפיג חמתך מחליף ומקרר המתק כד"א ואין מפיגין בצונן בפ' המביא כדי יין. כי מדרך בני אדם עת שישברו דבר מה אז נשכך הכעס מלבו: שאין העולם יכול לעמוד. בלא לוחות: קטריקי הוא לשון יון והוא קטיגור בהיפוך אותיות. ור"ל תוכחה [מתורגמן] אבל בערוך גרס קטדיקי והוא עונש בלשון יון [מת"כ]: (טו) לא היו מופקדים אצלך. בתמיה. הרי בידך הפקדתים להביאן לישראל א"כ מוכרח אתה להעמידם: עשה עצמו כאילו כועס. הכוונה שהתעורר בלבו להיות בכעס וכאשר היה כן. אז אמר לו ה' שני הפנים בכעס מה תהא עליהם: לא יהיו שני הפנים בכעס. מפרש ליה ודבר ה' אל משה שיהיה פנים אל פנים היינו שפני משה ירצו את פני ה'. ופני ה' ירצו את פני משה: רותחין כלו' כועס ורותח: הוי נותן צונן כלו' השתק מדות הכעס. ורק כשתראה שאני איני בכעס אז תוכל להוכיחם בכעס. כי אז אין מדה"ד מתגבר כל כך: והרי בניך מדין חלה אותן. כ"ה הנוסחא הישנה. ופי' הואיל שהם בניך מן הדין פדה אותם מעונותיהם. וחלה לשון מחללין [אסיפת אמרים בשם מהר"ם]. אבל הגהות אמת והמת"כ גורסין והרי בניך מריס חלה אותן. ופירשו חלה המתק אותם. מה מתוק ת"י מה חלי. ודרשו ויחל מלשון חלוי על שמשה בתפלתו גרם לזה: בקיטון בחדר הפנימי: והפדגוג האומן ת"י פדגוגא אומן המגדל התינוק: טרקלין בלשון יוני חדר גדול ובפרט המוכן למסבה [מוסף]: שאהרג את בני אמר הפדגוג המלך ובנו לפנים בקיטון למי הוא אומר הניחה לי. אלא אינו מבקש. כצ"ל וכן הוא בש"ר פ' מ"ב: ולכלותם אתה מבקש א"כ תחלה יבטל כל המציאות שכולם לא נבראו אלא למענם. ואם תבקש לכלותם א"כ למה התלות בהם יבטל תחלה כל המציאות: אלא בשמך הגדול הענין כי נפשותם אחוזים ודבוקים בשמו הגדול אמר אי אפשר בהם הכליון הגלוי: חשוב אותם כסדום פי' אפי' אם תחשוב אותם כסדום. מ"מ מדותיך שאם יש טובים בהם הם מכפרים על הבלתי טובים: ושבח אני

את

מן התוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך. אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר פנחס וכלב הרי ע"ז. א"ל הקב"ה הא משה היכן עוד ג' צדיקים. ולא היה מוצא. אמר לפניו רבש"ע אם הללו בחיים ואינם יכולים לעמוד להן בפירצה הזו יעמדו המתים. אמר לפניו עשה בזכות ג' אבות והרי פ' זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. כיון שהזכיר משה זכות אבות מיד א"ל כז סלחתי כדבריך. כיון שעמד שלמה וראה שהזכיר משה ע"ז צדיקים חיים ולא הועיל כלום. אילולי שהזכיר זכות ג' האבות שהיו מתים. התחיל אומר (קהלת ד) ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה וטוב משניהם אשר עדן לא היה אשר לא ראה את המעשה הרע אשר נעשה תחת השמש. ד"א זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אליהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו א"ר לוי א"ל משה רבש"ע כח חיין הם המתים. א"ל משה אף אתה טועה לא כך אמרתי לך אני אמית ואחיה. א"ל משה ואם חיין הם המתים חשיב כמו שהאבות עומדים ומבקשין על בניהן מה היית משיבן. כיון שא"ל משה הדבר הזה מיד וינחם ה' על הרעה: (טז) ד"א פסל לך שני לוחות. למה שנים. רבנן אמרי א"ל הקב"ה אלו מעידין ביני ובין בני. כנגד שני עדים כט כנגד שני שושבינין כנגד חתן וכלה כנגד שמים וארץ כנגד העוה"ז והעוה"ב. ד"א פסל לך שאלו את ריב"ז מפני מה לוחות הראשונות מעשה שמים והשנים מעשה אדם. אמר להן למה"ד למלך שנשא אשה והביא הנייר והלבלר משלו עיטרה משלו והכניסה לביתו. ראה אותה המלך שוחקת לעבד אחד משלו. כעס עליה והוציאה. בא שושבינה אצלו א"ל מרי אי את יודע מהיכן נטלת אותה לא בין העבדים נדלה וכיון שנדלה בין העבדים לבה גס בהן. א"ל המלך ומה אתה מבקש שאתרצה לה הבא הנייר והלבלר משלך והרי כתב ידי. כך אמר משה להקב"ה בשעה שבאו לידי אותו מעשה א"ל ל אי אתה יודע מאי זה מקום הוצאת אותם ממצרים ממקום ע"ז. א"ל הקב"ה ומה אתה מבקש שאתרצה להן הבא את הלוחות משלך והרי כתב ידי וכתבתי על הלוחות. א"ל הקב"ה משה חייך כשם שנתת את נפשך עליהן בעוה"ז כך לע"ל כשאביא להם את אליהו הנביא שניכם באין כאחת. מנין שכ"כ (נחום א) ה' ארך אפים וגדל כח ונקה לא ינקה ה' בסופה ובשערה דרכו וענן אבק רגליו גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב אמלל בשן וכרמל ופרח לבנון אמלל. בסופה זה משה דכתיב (שמות ב) ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גומא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאור. ובסערה זה אליהו דכתיב (מלכים ב ב) ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמים ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים. אותה שעה הוא בא ומנחם אתכם מנין שנא' (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים:

סדר ראה

פרשה ד הלכה (א)

אדם מישראל מהו שיהא מותר לו לקרות התוכחות בקריות הרבה. כך שנו חכמים א אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולם. לימדונו רבותינו למה אין מפסיקין בקללות א"ר חייא בר גמדא לפי שכתוב (משלי ג) מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו אל תעשה את התוכחות קוצין קוצין אלא אחד קורא את כולן. ד"א למה אין מפסיקין בקללות א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר הקב"ה אני כתבתי על כבודי (תהלים צא) עמו אנכי בצרה אין שורת הדין שיהו בני מתקללין ואני מתברך. כיצד אם יקראו את התוכחות קריות הרבה אין קרוי וקרוי שאין מברך ב' פעמים לפניה ולאחריה. אלא אחד קורא את כולן. רבנן אמרי אמר הקב"ה לא לרעתם נתתי להם ברכות וקללות אלא להודיען איזו דרך טובה שיבחרו אותה כדי שיטלו שכר. מנין ממה שקרינו בענין ראה אנכי נותן לפניכם וגו': (ב) זש"ה (ירמיה יג) שמעו והאזינו אל תגבהו וגו'. מהו שמעו והאזינו וגו'. א"ר תנחומא אמר הקב"ה שמעו לדברי תורה ואל תדברו גבוהות כי ה' דבר והיכן דבר (משלי טז) תועבת ה' כל גבה לב. ד"א שמעו לדברי תורה ואל תגביה את אזנך משמוע דברי תורה כי ה' דבר. והיכן דבר (שם כח) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. ד"א שמעו לדברי תורה והאזינו לדברי תורה. מהו ואל תגבהו אל תגבהו את הטובה מלבוא בעולם. כי ה' דבר והיכן דבר (ישעיה א) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו כי פי ה' דבר. מהו אם תאבו ושמעתם וגו' א"ר אלעזר ב הסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים. אמר להן אם תעשו מה שכתוב בספר הזה אתם ניצולים מן הסייף הזה. ואם לא תעשו אתם נהרגים בסייף הזה. ד"א אם תאבו ושמעתם א"ר לוי למה"ד לעבד שא"ל רבו הרי מונייק של זהב ואם לאו הרי כבלים של ברזל. כך אמר הקב"ה לישראל אם עשיתם את רצוני הרי הטוב והברכה. ואם לאו הרי הקללה. הרי שתי דרכים לפניכם. ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה: (ג) ד"א ראה אנכי. א"ר אלעזר ג משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני באותה שעה (איכה ג) מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. אלא מאיליה הרעה באה על עושה הרעה. והטובה באה על עושה הטובה. א"ר חגי ולא עוד שנתתי לכם שני דרכים. אלא שנכנסתי לפנים משורת הדין ואמרתי לכם (דברים ל) ובחרת בחיים: (ד) ד"א מה כתיב למעלה מן הענין כי אם שמור תשמרון וגו'. מהו את כל המצוה הזאת. א"ר לוי זו ק"ש. רבנן אמרי זו השבת שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה. ד"א כי אם שמור תשמרון אמר בר קפרא ד הנפש והתורה נמשלו בנר. הנפש דכתיב (משלי כ) נר י"י נשמת אדם. והתורה דכתיב (שם ו) כי נר מצוה ותורה אור. אמר הקב"ה לאדם הזה ה נרי בידך ונרך בידי. נרי בידך זו התורה. ונרך בידי זו הנפש. אם שמרת את נרי אני משמר את נרך. ואם כביתה את נרי אני מכבה את נרך. מנין דכתיב (דברים ד) רק השמר לך

יד יוסף כו זה אינו מדוקדק שהרי פסוק כלחתי כדבריך כתוב בפרשת מרגלים בסדר שלח ולא אצל העגל. וכאן מדבר במעשה העגל. וכן הקשה קושיא זו על לשון המדר"א סוף פ' מ"ו ע"ש. וע' מ"כ בתנחומא וירא סי' י"ג: כח ש"ר פ' מ"ד: כט תנחומא ס"ז: ל ש"ר פ' מ"ג: **פ"ד** א ילקוט משלי ג'. מגילה ל"א. ירוש' פרק בני העיר. מסכת סופרים פ' י"ב. קה"ר פ' ח' סי' ז: ב ויק"ר פ' ל"ס ספרי ח"ב סיסקא מ': ג איכה רבתי פסוק מפי עליון. תנחומא ס"ז תד"א ס"ב פ"ג: ד ילקוט נו"כ רמז תתקל"ס: ה ש"ר פ' ל"ו. זוהר נח דף ע"ב:

ענף יוסף

אל פ' ואומר ס' אלהים אל שחת עמך וזכור לעבדיך לאברהם ליצחק וגו' פן יאמרו הארץ וגו' ועיין ביפ"ת בש"ר פרשה מ"ד סי' א' באריכות:

פרשה ד (א) [ואני מתברך] קשה הא קי"ל שמברכין על הרעה כשם שמברכין על הטובה. וי"ל דשאני פורענות שבכל כה לפורענות המיועד. ועיין בר"ן פרק בני העיר: [אין לך כל קרוי וקרוי שאין מברך שני פעמים כו'] הקשה הט"ז בא"ח סי' תכ"ח הא בזמן המשנה לא היו כל הקוראין מברכין אלא הפותח והחותם ע"ש מה שתירץ. אבל בירוש' פ"ג דמגילה אי' אין לך עונן ברכה לפניו ולאחריו אלא שירת הים ועשרת הדברות והקללות שבת"כ ושבמ"ת. וא"כ מעיקרא לא קשה מידי: (ג) [משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני כו'] אפשר שבמדרש הזה מכוון למאי דאי' בתנחומא ראה אנכי זש"כ מפי עליון לא תצא

מתנות כהונה

תחשוב אותם רעים והטאים כסדום: **הא מסה**. לשון הגערה ובניחותא: **אם הללו בחיים**. אלו שבעים ושבעה: **חיין הם המתים**. דרך שאלה שאל יחיו המתים לעתיד: **טועה** מסופק בתחיית המתים: **שני שושבינין**. שמעמידין לחתן וכלה כדאיתא פ"ק דכתובות: **והלבלר** סופר שלא אתה לו שכרו: **והרי כתב ידי**. אני חותם ומקיים הכתובה אכן גבי הקב"ה הוא הסופר והחותם ברוך הוא ובאות אמת מהק והלבלר: **קוצין קוצין**. חתיכות מקוצצין וכל זה בירושלמי פרק בני העיר ובמדרש קהלת בפסוק אל תבהל מפיו: **ואל תדברו גבוהות**. אל תנהיגו גבוהות בעצמכם: **תגבהו את הטובה**. אל תגרמו שתסתלק למעלה ולא תרד למטה: **מהו אם תאבו וגו'** גרסינן: **מונייק** ענק ותכשיט לגרגרת: **בסיני** שגלה להם שהבחירה בידם שהרי ליוה אותם עשה ולא תעשה: **ובחרת בחיים**. שהורה להם איזה דרך יבחרו בה: **מהו את כל**. שאמר מעט לשון יחידה ואמר כל משמע כלל הכל: **ק"ש** שמקולה כנגד כל מצות: כוי

עץ יוסף

את המתים כו'. דגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם. אמנם לפעמים טוב מהחיים והמתים זה אשר עדן לא היה בעולם. אף כשהם רשעים כי טוב להם שלא נבראו [יפ"ת בש"ר פ' מ"ד סי' ב']: **מה היית משיבן** שאע"פ שהשבועה היתה על התנאי. מ"מ כדי שלא יהא לבם דוה על בניהם יש לך להגן עליהם [יפ"ת]: (טז) **למה שנים** כי בלוחות הראשונים היו נגד נעשה ונשמע. אבל אח"כ בטלו נעשה [י"מ]: **שני שושבינין** שמעמידין לחתן וכלה כדאי' בפ"ק דכתובות. ולאמנון רע תרגום ולאמנון שושבינא. והוא בלשון יון חבר שותף ורע. ואות בי"ת באה במקום אות כ"ף [מוסף]: **והלבלר** הסופר והא"א מוחק תיבת והלבלר כדי שיהא המשל דומה לנמשל: **והרי כתב ידי** וכתבתי על הלוחות. שס"ל שלא עשה רק פיסול הלוחות. אבל הכתב היה של הקב"ה. והא דכתיב [שמות ל"ד] כתב לך היינו תורה נביאים וכתובים כדאי' בש"ר פ' מ"ז: **כשם שנתת את נפשך** כו'. שאמר ואם אין מחני וגו': **בסופה זה משה** דרש דרך רמז. והכוונה בכלל שיסער לקחת ישראל מביניהם בכח גדול ע"י משה ואליהו:

סדר ראה

פרשה ד (א) אלא אחד קורא. שלא יתחיל ולא יסיים בפורענות. כי לא תעמוד בדבר רע: **קוצין קוצין** פי' קצוצות וחתיכות: **אין קרוי וקרוי** כו'. שפוסקו לברך כל אחד ואחד מהקורין לפניה ולאחריה: **אלא אחד קורא** את כולן. ויתחיל בדבר אחר ויסיים בדבר אחר [תוס']: **אלא להודיען** איזו דרך טובה כו'. שאין הקב"ה מכה להמית ולהזיק אלא לתקן. והקללות הוא להזהיר ולהשמר מן הרע והעונש. ואם יזהרו יקבלו טוב:

(ב) **שמעו** לד"ת ואל תדברו גבוהות כו'. שגובה הלב ורוחב הנפש בתענוגי העולם הוא מניעת התורה. ופי' אל תדברו גבוהות אל תנהיגו גבוהות בעצמכם כי ה' דבר והיכן דבר תועבת ה' כל גבה לב: **ד"א שמעו** לד"ת ואל תגביה את אזניך כו'. שלפעמים יטעה לאדם רוח דמיונו לדמות שהעיקר הוא התפלה ומבלה רוב היום בתפלה ואינו עוסק בתורה. שבאדם כזו גם תפלתו תועבה. וז"ש בפרקי אבות [פ"א] עשה תורתך קבע [פ"ב] אל תעשה תפלתך קבע: **אל תגבהו** את הטובה מלבוא בעולם. ויהיה הגבהה מלשון סילוק וכאילו הטובה קרובה ומזומנת לבא בעולם ורק ע"י העון מסתלק יתב' כמ"ש כי עונותיכם היו מבדילים וגו': **הסייף והספר** כו' א"ר לוי למה"ד לעבד שאמר לו רבו הרי מונייק כו'. הנה רבי לוי עשה המשל במונייק של זהב שהוא מורה על רוב הטובה. ובכבלים שהוא העונש. ולדבריו יפה מפורש הכתוב אם תאבו ושמעתם וגו'. אמנם ר"א אמר שלא הוצרך הקב"ה ליעדם בשכר כי אם ביראת העונש. ולדבריו יתפרש רישא דקרא אם תעשו מה שכתוב בספר הזה אתם ניצולים מן הסייף ותאכלו חיים ותאכלו מטוב הארץ: **מונייק** ענק ותכשיט לגרגרת: (ג) **משאמר** הקב"ה הדבר הזה בסיני. שגלה להם שהבחירה בידם שהרי צוה אותם עשה ולא תעשה [מת"כ]: **באותה שעה** מפי עליון כו'. מפרש ליה מפי עליון לא תצא עכשיו הרעות והטוב אלא מאליה באה כפי מעשיהם. ע"כ מה יתאונן אדם חי כי אם גבר על חטאיו: **ובחרת בחיים** שהורה להם איזה דרך יבחרו בה: (ד) **מהו** את כל המצוה. ר"ל שקשה להו שאמר מצוה לשון יחידה. ואמר כל משמע כלל הכל [מת"כ]: **ק"ש** שהוא קבלת מלכות שמים אשר ממנה נמשכת כל המצות. ע"כ יכנה אותה בשם כל כי היא מכילה בקרבה כל המצות: **זו השבת** כו' דכתיב בה שמירה והיא שקולה נגד כל המצות כי מצות שבת מורה על חידוש העולם ושיש בורא שברא את העולם. וזהו קבלת עול מלכות

נוטלת אותה. באה אותה שהיתה שלה ונטלה אותה. ראה חכמה שיש בה וכל השבח הזה שיש בה שלא למדה מבריה ולא שופט ולא שוטר יש לה שנא' (שם) אשר אין לה קצין שוטר ומושל אתם שמיניתי לכם שופטים ושוטרים עאכ"ו שתשמעו להן. הוי שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך: (ג) זש"ה (שם כא) עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. כזבח אכ"כ אלא מזבח. כיצד הקרבנות לא היו קריבין נוהגות אלא בפני הבית. אבל הצדקה והדינים נוהגות בפני הבית ושלא בפני הבית. ד"א הקרבנות אין מכפרין אלא לשוגג והצדקה והדינין מכפרים בין לשוגג בין למזיד. ד"א הקרבנות אין נוהגין אלא בתחתונים והצדקה והדינין נוהגין בין בעליונים בין בתחתונים. ד"א הקרבנות אין נוהגין אלא בעוה"ז והצדקה והדינין נוהגין בין בעוה"ז בין בעוה"ב. א"ר שמואל בר נחמני בשעה שא"ל הקב"ה לנתן (ש"ב ז) לך ואמרת אל דויד עבדי כה אמר ה' לא אתה תבנה לי הבית לשבת כי לא ישבתי בבית מן היום אשר העליתי את ישראל עד היום הזה ואהיה (מתהלך) מאהל אל אהל וממשכן (למשכן) זכל מי שהיה מבקש לקלל את דוד מה היה עושה היה אומר לו טוב שיבנה הבית. תדע לך מה דוד אומר (תהלים קכב) שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. מבקשים לי דברים לומר שאין אתה בונה. א"ל הקב"ה חייך שעה אחת מחייך אין אני מחסר. מנין שנא' (ש"ב ז) כי ימלאו ימיך ושכבת עם אבותיך והקמותי את זרעך אחריך אשר יצא ממעיך והכינותי את ממלכתו. א"ל הקב"ה הצדקה והדינין שאתה עושה חביבין עלי מבהמ"ק מנין שנא' (שם ח) ויהי דוד עושה משפט וצדקה. חמהו משפט וצדקה לכל עמו. רב יהודה ורב נחמן ח"א היה דן את הדין מזכה את הזכאי ומחייב את החייב. אם לא היה לחייב ליתן היה דוד נותן משלו הוי משפט וצדקה. א"ל רב נחמן א"כ נמצאת מביא את ישראל לידי רמיות. ומהו משפט וצדקה היה דן את הדין מזכה את הזכאי ומחייב את החייב. הוי משפט וצדקה שהיה מוציא את הגזל מידו. אמר הקב"ה לישראל בני הואיל וכך הדינין חביבים לפני הוו זהירין בהם: (ד) ד"א שופטים ושוטרים תתן לך. זש"ה (דברים לב) אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי ומשנאי אשלם אשכיר חצי מדם וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב. מהו המקרא הזה. ר' יהודה ור"נ. ר"י אומר אמר הקב"ה אם שונן אני את חרבי כברק אני מחריב את עולמי. ומה אעשה ותאחז במשפט ידי. ר"נ אמר אמר הקב"ה טאם משנן אני את מדה"ד ברק אחד אני מוציא ומחריב את עולמי. ומה אעשה ותאחז במשפט ידי. יא"ר יצחק שני דברים בימינו של הקב"ה צדקה ותורה. צדקה דכתיב (תהלים מח) צדק מלאה ימינך. תורה דכתיב (דברים לג) מימינו אש דת למו. שני דברים בידו ואלו הן הנפש והדין. הנפש דכתיב (איוב יב) אשר בידו נפש כל חי. והדין דכתיב (דברים לב) ותאחז במשפט ידי. אמר הקב"ה הנפש והדין נתונים בידי שמרו את הדין ואני אשמור נפשותיכם

הוי שופטים ושוטרים. מהו שופטים ושוטרים. רבנן אמרי שיהא השוטר כשופט יאכשיהיו המעשים כנגד המקל והרצועה ושלא יהא המכה צריך ללקות. ד"א ר"א אומר במקום שיש דין אין דין ובמקום שאין דין יש דין. ומהו כן אלא אמר ר"א יבאם נעשה הדין למטה אין הדין נעשה למעלה. ואם לא נעשה הדין למטה הדין נעשה למעלה: (ה) ד"א שופטים ושוטרים. א"ר אחא בא וראה יגשש מעלות היו לכסא של שלמה. מנין שנאמר (מ"א י) שש מעלות לכסא ובפרשה זו כתובים ששה דברים בלא תעשה ואלו הן לא תטה משפט ולא תכיר פנים ולא תקח שחד לא תטע לך אשרה ולא תקים לך מצבה ולא תזבח לה' אלהיך שור ושה הרי ו'. והרי הכרוז עומד לפני כסאו של שלמה כיון שהיה עולה מעלה הראשונה היה כורז לא תטה משפט. מעלה השניה היה כורז לא תכיר פנים. שלישית היה כורז לא תקח שחד. רביעית לא תטע לך אשרה. חמישית לא תקים לך מצבה. ששית לא תזבח לה' אלהיך וגו'. א"ר חייא בר אבא ידסדר תדין כך הוא. התובע תובע והנתבע משיב והדיין מכריע. א"ר סימא וצריך הדיין לשנות טענותיהם מפיו. ממי אתה למד משלמה שנא' (שם ג) ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי. א"ר יהודה בר אלעאי טושמעתי שאם רוצה הדיין להושיב האנטדיקון יושיב ואיזה אסור שלא יהא אחד יושב ואחד עומד. דא"ר ישמעאל היה דיין והיו שני בני אדם באים אצלו לדין אחד עשיר ואחד עני. יהא אומר לבוש כשם שהוא לבוש או הלבישו כשם שאתה לבוש. לא תכירו פנים ר"א ור' שמואל בר נחמן. ר' אלעזר אמר אם היית יודע שהדין עמו אל תסבר לו פנים. שלא יהא אומר מתחלה היה רוצה לזכותו. ורשב"נ אמר אם תדע שאין הדין עמו הסבר לו פנים. שלא יהא אומר מתחלה היה רוצה לחייבני. א"ר חנינא כא"א (דברים א) ושפטתם צדק. וכא"א (שם יג) ודרשת וחקרת ושאלת היטב. והיאך הוא. אם ראית את הדין מרומה חקרהו ואם ראית את הדין יוצא לאמתו צדקהו: (ו) ד"א שופטים ושוטרים. א"ר לוי למה"ד למלך שהיו לו בנים הרבה והיה אוהב את הקטן יותר מכולן. והיה לו פרדס אחד והיה אוהבו יותר מכל מה שהיה לו. אמר המלך נותן אני את הפרדס הזה שאני אוהבו מכל מה שיש לי לבני הקטן שאני אוהבו מכל בני. כך אמר הקב"ה מכל האומות שבראתי איני אוהב אלא לישראל שנא' (הושע יא) כי נער ישראל ואהבהו. מכל מה שבראתי איני אוהב אלא את הדין שנאמ' (ישעיה סא) כי אני ה' אוהב משפט. אמר הקב"ה נותן אני מה שאהבתי לעם שאני אוהב הוי שופטים ושוטרים. אמר הקב"ה לישראל בני חייכם בזכות שאתם משמרים את הדין אני מתגבה מנין שנא' (שם ה) ויגבה ה' צבאות במשפט. וע"י שאתם מגביהין אותי בדין אף אני עושה צדקה ומשרה קדושתי ביניכם מנין שנא' (שם ו) והאל הקדוש נקדש בצדקה. ואם שמרתם

יד יוסף ז ירוש' פ"ב דברכות ופ"ב דשקלים : ח סנהדרין ו'. וירוש' שם פ"ב. אדר"נ פ' ל"ג : ט ש"ר פ"ל : י רבה ותנחומא ויקרא : יא ע' בפסיקתא דאנכי : יב בר"ר פ' כ"ו וש"נ : יג במדב"ר פ' י"ב. ואסתר רבה פסוק כשבת המלך. ותזית פסוק יפה את רעיתי כתרצה. ילקוט נשא רמז תשי"ג : יד קס"ר פסוק אי לך ארץ. ירוש' פרק זה בורר : טו תוספתא סנהדרין פרק ו'. שבועות דף ל' :

מתנות כהונה

טיט ויורקב את התבואה: **ולמה** היא עושה גרסינן: **כזבח** אין כתיב גרסינן. אלא מזבח יותר מן הזבח: **קריבין** ההקרבה שלהן: **בין** בעה"ז בין בעוה"ב. שבעולם הזה הגמול והעונש לפי הדין ולעה"ב חסד מטה כלפי החסד: ה"ג הקב"ה לנתן לך וכו': **ואהיה** מתהלך מאהל: **לקלל** לזלזל בכבודו ולבייש כד"א והוא קללני קללה נמרצת או יש לפרש קללה ממש שאמרו מי יתן מותך כדלקמן: **תדע לך** מה וכו'. ממה שאמר דוד תדע שכך היו אומרים: **מבקשים** כו'. מסבבים פני הדברים כאילו אומרים מי יתן מותך שהרי אתה לא תבנה והוא אמר שמחתי וגו' כלומר גם אני רצוני בכך שאמות מהרה כדי שיבנה בית המקדש והקב"ה אמר אין אני מחסר כו': **רמיות** שהעניים יסמכו על זה ויגזלו ויהמסו ואם יתחייב בב"ד המלך יפרע בשבילם: **בידו** ביד שמאל וכן הוא בויקרא פ' ד' ובמד' קהלת סוף פסוק מקום המשפט: **השוטר** כשופט. שהשופט יוכיח את עצמו ויתן לבו לקלקול מעשיו ולגדור פרצותיו וזה יעמוד לו במקום מקל ורצועה כדמפרש ואזיל שלא יהא המכה השופט צריך ללקות להיות לוקה על מעשיו: **שש מעלות** כו'. עיין במדבר רבה פ' י"ב ובמדרש אסתר בפסוק כשבת המלך ובמדרש חזית בפסוק יפה את כתרצה: **סדר הדין**. בירושלמי פרק זה בורר ובמדרש קהלת בפסוק אילך ארץ: **האנטדיקון** גרסינן. פי' הערוך בעלי דינין: **יהא** אומר. יהא דיין אומר לעשיר לבוש כו': **שאין הדין עמו** כו'. ולא תכירו פנים פירושו אל תראה לו שאתה מכיר ויודע שילא חייב בדינו: **לאמתו** צדקהו גרסי'. פי' שיפסוק הדין בלי דרישה וחקירה: ה"ג רבנן

ענף יוסף

לענין הכבוד בעלמא מעט הדבר לפעולה הזו. וזהו כוונת הבדרשי שכתב שמעשה הצדקה יש לה סגולה גדולה בהצלחת הנפש והשארותה מפני שבה מתעוררת הנפש לטוב. וכל מה שתוסיף הנפש התעוררת טוב. תוסיף קירוב ודיבוק להצלחה. מפני שהתמדת בתכונות הטובות תשיבם אליו קנין חזק וכל מה שיהיה התעוררות יותר נכבד יהיה הזיכון הנשאר ממנו לנפש יותר רב. ע' נתיבות עולם נתיב הנדיבות: (ה) [בא וראה שש מעלות כו'] עיין בתשובת מהר"י קולון רמז קי"ז. ועם היות שבספר תולדות יצחק מביא

עץ יוסף

בחוס הריח שנגע בחטה ההיא נמלה ועי"ז יודעים שהיא של אחרים: (ג) **אלא מזבח** יותר מן הזבח: **קריבין** ההקרבה שלהן: **אלא בפני הבית** וא"כ היא מצוה התלויה בזמן ובמקום. אבל לא כן הצדקה והדין שנוהגים תמיד ובכל מקום: **בין בעוה"ז** בין בעוה"ב. שבעוה"ב הגמול והעונש לפי הדין: **היה אומר** טוב שיבנה הבית. דהקב"ה אמר רק אתה לא תבנה הבית. וכמלא חיי דוד מעכבים בנין ביהמ"ק. לכן היו אומרים טוב שיבנה הבית כלו' מתי ימות כדי שיבנה ביהמ"ק: **שמחתי באומרים** לי בית ה' נלך. שהיה שמח במיתתו כדי שיבנה ביהמ"ק: **מבקשין לי** דברים כו'. ר"ל שהם מבקשים עלי דברים וקינטורין. אבל אני אדרבה שמח בזה: **מחייך אינני מחסר** בשביל שיבנה בית המקדש. כי חביבין עלי מעשיך: **היה דוד** נותן משלו. והא דכתיב לכל עמו היינו לכל מי שהיה בעמו צריך לזה: **הוי משפט וצדקה** משפט לחייבו: וא"כ עושה עמו צדקה לשלם בעדו: **לידי רמאיות** שיתלחשו שני בני אדם לתבוע זא"ז בכוונה וא"כ יחלקו ביניהם: **שהיה מוציא** את הגזל מידו. שהיו משפטיו ישרים מאד והיה מטעים דינו לבעלי דינין עד שהיו המחייבים שמחים במשפטיו כאילו עשה עמהם צדקה וחסד [יפ"מ]: (ד) **אם** שונן אני את חרבי כברק אני כו'. שונן הוא מלשון שנון וחד. כלו' אם אוציא הגזירה חדה מאד אזי יבטל כל המציאות רק שאני אוחז ידי במשפט: **א"ר נחמן** אמר הקב"ה אם משנן אני את מדת הדין. כן הוא הנוסחא בהרבה מדרשים. ופי' אם הייתי מחדד את מדת הדין היינו לנהוג במדה"ד גמור בלא שתוף מדת הרחמים. ובקצת המדרשים הנוסחא אם משנה אני כו' ופי' אם משנה אני ממדתי לנהוג במדה"ד גמור בלא שתוף מדת רחמים: **בימינו** הוא מדה"ר שנקרא ימין. והצדקה היותר גדולה מהמשפט נמשך מהרחמים. וכן התורה העליונה: **בידו** ביד שמאל. ור"ל איננה מסורה לשום אחד מהכחות העליונות רק ביד ה' ממש. וכן המשפט להנהיג עולמו במדת המשפט. ולכן תלוי חיות הנפש בעשיית המשפט: **אשר בידו** נפש כל חי. ויד שמאל משמע כדכתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים: **הוי שופטים ושוטרים** וגו' תתן לך לרמוז לך לסובתך. שאם תשמור את הדין ותמנה שופטים ושוטרים אשמור לך את נפשך: **שיהא השוטר** כשופט כו'. שהשופטים אלו הדיינים וכשנתחייב אדם בב"ד מוסרו ביד השוטר והשוטר מוציא ממנו. וקאמר שיהא השוטר ירא והגון כשופט. והיינו כשיהיו השוטרים והכופים את הבעלי דינים לקיים פסק: **כנגד המקל והרצועה** פי' שוה להמקל והרצועה. שכמו שהמקל והרצועה הוא לרדות ולהייסיר בני אדם. כך השוטרים יהיו מעשיהם ישרים ע"ד קשט עצמך ואח"כ קשוט אחרים: **הדין נעשה למעלה** אם למטה מעלימים עין מלהעניש בחוטאים יש דין למעלה בכל העולם. משא"כ כשיש דין למטה. כדאשכחן בעון פעור שמתחלה יצא הקצף על כולם. וכשנעשה דין בחוטאים שב חרון אף ה' מישראל [יפ"ת]: (ה) **רביעית לא תטע** לך אשרה. וענין זה לכסא שלמה אשר הוכן למשפט. כמ"ש חז"ל במס' סנהדרין כל המעמיד דיין שאינו הגון ובמקום ת"ח כאילו נטעו אשרה אצל מזבח ה': **חמישית לא תקים לך** מצבה. שכשם שהמזבח היה צריך להיות מן אבנים הרבה ולא מצבת אבן אחת. כך הסנהדרין כי אין דן יחידי אלא אחד: **ששית לא** תזבח כו'. שאמרו ביבמות כשם שב"ד מנוקים היו בצדק כך היו מנוקים ממום שנא' כולך יפה רעיתי ומום אין בך: **וצריך הדיין** לשנות טענותיהם מפיו. נראה פשוט דצריך לשנותן לפני הבע"ד מיד אחר שטענו בעוד שעומדים הבע"ד לפניהם: **האנטדיקון** בעלי דין [ערוך]: **יושיב** אך לא ישב אחד למעלה ואחד למטה אלא זה בצד זה. אבל כששניהם עומדים אין קפידא בכך. דאין הבית דין אומרים להם לעמוד: **שהדין עמו** שאף שהדין עמו לא יהא אומר שהיה רוצה להצדיקו תחלה: **אל תסבר** לו פנים. כלו' אינו אסור רק אם תצדיקו. אבל בהיפך הסבר לו פנים שלא ידמה כי חייבתו מצד שנאה ולא יתפוץ לקיים דינך. וזה לא תכירו פנים פי' אל תראה לו שאתה מכיר ויודע שילא חייב בדינו: **כתוב אחד** אומר ושפטת צדק. משמע שאינך מחוייב רק לפסוק הדין כפי טענותיהם בלי דרישה. וכתוב אחד אומר ודרשת משמע שמחוייב אתה לדרוש ולחקור היטיב. ומפרש שזה קאי על דין מרומה שרואה שמטעה בטענות: **צדקהו** פי' שיפסוק הדין בלי דרישה וחקירה: (ו) **איני** אוהב אלא את הדין. שהדין הוא גדול הערך. כי ע"י ריב ומדון יובבת השלום והמנוחה מן הארץ: **ואם שמרתם** את פניהם כו' מיד אני גואל כו'. מפום שעל ביטול

האיש ומי יכול לעמוד עם המלך ולא עמו . אמרו לו אין אנו מבקשין אלא שלא ידע שעברנו כאן ולא שאלנו את שלומו . ידע אבא יודן ובא אצלם ונתן להם אלף זהובים . אמר להם עשתה תפלתכם פירות . אמרו לו אף אנו היינו יודעים במעשיך הטובים ועשינו אותך ראש פרק . קראו עליו רבותינו מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו . ד"א מעשה בר' חייא שעשה נדבה בבית המדרש הגדול שבטבריא ופסק אדם אחד ליטרא של זהב . נטלו ר' חייא והושיבו אצלו וקרא עליו מתן אדם ירחיב לו . ד"א מעשה בר"ל שהלך לבצרה והיה שם אדם אחד נקרא אבין רמאה ולא שהיה רמאי ח"ו אלא שהיה מרמה במצות שהיו הקהל פוסק ואח"כ פוסק כנגד כל הקהל . עשה שם ר"ל פסקא ונתן כנגד כל הקהל . נטלו ר"ל והושיבו אצלו וקרא עליו מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו . א"ר אבהו מה לי למקום אחר למוד ממקומו . מה כתיב למעלה (דברים יב) השמר לך פן תעזוב את הלוי . ואח"כ כי ירחיב ה"י אלהיך את גבולך כאשר דבר לך : (ט) ואמרת אוכלה בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר . זש"ה (תהלים קמו) עושה משפט לעשוקים נותן להם לרעבים ה' מתיר אסורים . מדבר בישראל . א"ר פנחס בר חמא מלמד שהיו במצרים יותר מע' אומות ומכולן לא היו משעבדין אלא בישראל . ומי עשה להם דין עושה משפט לעשוקים . נותן לחם לרעבים אלו ישראל מנין שנא' (דברים ח) ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה"י יחיה האדם שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה"י אלהיך מיסרך . ה"י מתיר אסורים אלו ישראל . כיצד רבנן אמרי טז ח' דברים אסר להן הקב"ה והתיר להן ח' בתן . אמר הקב"ה אסרתי לך את החלב וכו' . עד סדין בציצית הוי ה"י מתיר אסורים . אף להלן אסר בשר תאוה וכאן התירו להן . מנין רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר : (י) ד"א מה כתוב למעלה מן הענין השמר לך פן תעזוב את הלוי ואח"כ כי ירחיב ה"י אלהיך את גבולך . א"ר לוי למה"ד למי שאמר לחבירו השאילני זהוב אחד . א"ל איני מכיר חשבונך . א"ל בדוק אותי . נתן לו ופרע לו מיד . א"ל אפי' צריך אתה עד כ' עד ל' זהובים טול לך . אמר מי גרם לך ליטול כל מה שאת מבקש שעשית לי חשבון טוב . כך האדם הזה כשנבדק ומפריש מעשרותיו כראוי מרחיבין לו את גבולו . הוי לפי מתנתך מרהיבין לך : ד"א כי ירחיב ה"י אלהיך אפשר שהקב"ה מרחיב את א"י . א"ר יצחק המגילה הזאת אין אדם יודע כמה ארכה וכמה רחבה . כשהיא נפתחת היא מודעת כמה היא . כך א"י כל רובה הרים וגבעות . מנין שנא' (שם יא) והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים ארץ אשר ה"י אלהיך דורש אותה תמיד עיני ה"י אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה . כשישרה אותה הקב"ה מנין שנא' (ישעיה מ) כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה . אותה שעה היא מודעת מה היא : (יא) ד"א כי ירחיב . רבנן אמרי מדבר בירושלים . מי יכול לראות שלותה של ירושלים כשירחיבנה הקב"ה . א"ר שמואל בר נחמן למה"ד למדינה וכו' (מלאכי ג) וערבה לה"י מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה"י הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והכיתי את הארץ חרם הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה"י צבאות (זכריה א) לכן כה אמר ה' שבתי לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה נאם ה' צבאות וקו ינטה על ירושלם עוד קרא לאמר כה אמר ה' צבאות עוד תפוצנה ערי מטוב ונחם ה"י עוד את ציון ובחר עוד בירושלם (שם ט) גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות :

סדר שופטים

פרשה ה (א) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק .

הלכה קרובו של אדם מהו שיהא מותר לו לישב בדינו כך שנו חכמים א אלו הן הקרובים אביו ואחיו ואחי אביו ואחי אמו וכו' . למה כן . אלא כשם שהקרוב פסול להעיד כן הוא פסול לדון . ומה ראית לומר כן . אמר רשב"י ב כתיב (דברים כא) ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר ה' אלהיך לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע . בא וראה הקיש נגעים לריבים וריבים לנגעים ג מה נגעים ביום אף דינים ביום ומה ריבים פרט לקרוב אף נגעים פרט לקרוב . אמר רשב"ג אל תהי מלגלג בדין שהוא אחד מג' רגלי העולם . למה ששנו חכמים ד על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום . תן דעתך שאם הטיתה את הדין שאת מזעזע את העולם שהוא אחד מרגליו . רבנן אמרי קשה הוא כחו של דין שהוא אחד מרגלי כסא הכבוד מנין (תהלים פט) צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך . אמר הקב"ה הואיל וכך עונשו של דין קשה הוו זהירין . מנין ממה שקרינו בענין שופטים ושוטרים : (ב) זש"ה (משלי ו) לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שוטר ומושל תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה . ה מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה . רבנן אמרי הנמלה הזו ג' בתים יש לה . ואינה כונסת בעליון מפני הדלף ולא בתחתון מפני הטינה . אלא באמצעי ואינה חיה אלא ו' חדשים למה שמי שאין לו גידים ועצמות ו אינו חי אלא ו' חדשים . וכל מאכלה אינה אלא חטה ומחצה . והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאה חטין ושעורין ועדשים . א"ר תנחומא וכל חייה אינה אלא חטה ומחצה והיא כונסת את אלו ולמה היא עושה כן . שאמרה שמא יגזור עלי הקב"ה חיים ויהא לי מוכן לאכול . ארשב"י מעשה היה ומצאו בבור שלה שלש מאות כור מה שמכנסת מן הקיץ לחורף . לפיכך אמר שלמה לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם . אף אתם התקינו לכם מצות מן העוה"ז לעוה"ב . ומהו ראה דרכיה וחכם רבנן אמרי ראה דרך ארץ שיש בה שבורחת מן הגזל . אר"ש בן חלפתא מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת והיו כולן באות ומריחות בה ולא היתה אחת מהן נוטלת

יד יוסף טז ויק"ר פ"ט . חולין ק"ט . תנחומא שמיני : פ"ה א סנהדרין פ' ג'ב : ב שם ל"ד נדה נ' : ג יבמות ק"ד : ד אבות פ"א משנה י"ח : ה ילקוט נו"כ רמז תתקל"ח : ו ירוש' פ"ק דשבת ה"ג וע"ש י"ד כו' פ"ד ה"ק כ"ג :

ענף יוסף

אלא הרמות והסוב א"י הכין בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני ונתן להם הקב"ה את התורה באותה שעה כל מי שהוציא הקב"ה פורע ממנו . לשבר כל מי שהוציא היה הדור מבלה תאוה כו' עד אין הדור לוקה כל אחד . ומפרש מפי עליון לא תצא רעות לצדיקים מפני עון הרשעים ולא טוב לרשעים בזכות הצדיקים אלא לכל אחד כמעשיו : (ח) [נטלו רבי חייא והושיבו אצלו כו'] ונראה בעיקר הדבר לרמוז שהעשיר יזכה במתנתו לעמוד עם החכמים בשכר שעתיד כדאמר בויק"ר פ' ל"ה גבי נגל כהכמה בגל הכסף . דאי לענין

מתנות כהונה

לעמוד יותר בנקל מה שאי אפשר עמו : ראש פרק . שכתבוהו בפנקסם בראש כמו שירצוהו הכל ואע"פ שהיו שם אחרים שנתנו יותר וכן הוא לעיל בויקרא רבה פרשה ה' ומדרש משלי בזידיא : ממקומו הוכן שכתוב בתורה מצות הצדקה : ואח"כ כי ירחיב . הרי מבואר ההרחבה כמו מתן אדם ירחיב לו : ה"ג מדבר בישראל : ה"ג אלא בישראל ומי עשה להם דין : אלו ישראל . שהקב"ה התיר להם האיסור וכדמפרש ואזיל ודרים מתיר אסורים מלשון איסור והיתר ותשלום מאמר זה בויקרא רבה פרשה ה' ובמד' תלים : להלן כו' . בפרשה אחרי מות אסר להם בכל תאוה . וכאן התירו להם בריחוק מקום : חשבונך אם אתה עושה חשבון טוב לפרוע במהרה באמונה : ובדוק אותי . בחנני ונסני פעם אחד : ה"ג מי גרם לך ליטול כל מה : ה"ג האדם הזה כשנבדק ומפריש וכו' : מרחיב את ארץ ישראל . בתמיה : כשישרה אותה . ישרה ההרים וגבעות ובקעות ואז תהיה רחבה ונסבה למעלה : ה"ג אלו הם הקרובים אביו ואחיו ואחי אביו כו' ישיין זה בפ' זה בורר בבבלי וכירו' : מה נגעים ביום . דכתיב ביום הראות בו : ה"ג בפ' בא סימן אף דינים ביום ומה ריבי' פרט לקרוב אף נגעים פרט לקרוב: ומה הקרוב פסול לדין יליף ליה בבבלי ובירושלמי פרק זה בורר שלא יומתו אבות על בנים : אל תהי מלגלג גרם . פי' מיקל ומזלזל : שאת מזעזע גרם : שהוא מפני שהות כו' : הטינה: טיט

עץ יוסף

העמידנו עם אבא יודן הולך אותנו אל אבא יודן שרצתנו לראות אותו ולשאול בשלומו הטוב : ומי יוכל כו' לעמוד עמו . עם המלך טוב ונוח יותר בנקל לעמוד . מה שאי אפשר עמו : ראש פרק בפנקס כתבו אותו תחלה לפני גדולים ממנו . כי הטעם שנתן הוא יותר גדול ההרבה שנתנו אחרים שנתן מהטעם שנשאל לפניו . ודרשו שע"י הנתינה הרחיב לו ה' ונתעשר יותר עד שאמרו שלמלך נוח יותר להתראות מלפניו : ליטרא של זהב כו' וקרא עליו כו' . יותר בכבוד שנתקיים בו סוף הפסוק שישיבתו אצל הגדולים . כן יתקיים לחשו בהמשך הזמן [יפ"ת] : ולא שהיה רמאי ח"ו . כלומן רמאי וגבל : רמאי במצות כלו' ערום במצות הצדקה : שהיה הקהל פוסק כו' . רמאותיה היה שהיה מבקש להרבות מתנתו . ומתחלה עשה כאלו אינו רוצה לפסוק עמהם . והיו הקהל מרצים לפסוק בתפנם שאין זה נותן עמהם ומתנה נס הוא . ועי' מ"ש בויק"ר פ"ה סי' ד' : ממקומו היכן שכתוב בתורה מצות הצדקה : ואח"כ כי ירחיב ומי מה ענין זה לזה . אלא אמר הקב"ה לפי מתנותיך מרחיבין לך . עו' עי' בויק"ר פ' הנ"ל : (ט) ה' מתיר אסורים אלו ישראל . שהקב"ה התיר להם האיסורים וכדמפרש . והרב אסורים מלשון איסור . ותשלום מדרש זה תמצא במקומות שציינתי ביד יוסף : להלן כו' בפ' אחרי . וכאן התירו לו בריחוק מקום : (י) חשבונך אם אתה עושה חשבון טוב לפרוע במהרה באמונה : ובדוק אותי בחנני ונסני פעם אחד : כל רובה הרים וגבעות . אפשר שצ"ל הרים ובקעות : כשישרה אותה פי' לכשיעשה אותה ישרה מהרים ובקעות . ר"ל שיתפשטו ההרים והבקעות אז יתרחב א"י : (יא) כשירחיבנה ויהיה א"כ פירוש הרחבה כפשוטה הרחבת הגשם מרוב השלוה . ומביא בזה פסוקים המדברים מטובת ישראל וירושלים לעתיד לבא בהרחבה גדולה מאד :

סדר שופטים

פרשה ה

(א) אלא כשם שהקרוב פסול להעיד . אי' בסנהדרין דף כ"ז לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים . ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות ע"ש : ומה ראית לומר כן . הסר כאן וכצ"ל אלא כשם שהקרוב פסול להעיד כן פסול לדון . וסומא באחת מעיניו אף שכשר להעיד אינו כשר לדון . מה ראית כו' א"ר שב"ל כתיב כו' מה נגעים ביום אף דינין ביום . ומה נגעים שלא בסומא אף דינים שלא בסומא . ומה ריבים שלא בקרוב אף נגעים פרט לקרוב [שאין כהן רואה נגע קרובו] ועיין נדה מ"ט ע"ב : אל תהי מלגלג בדין . מיקל ומזלזל שלא תאמר כי הוא ממצות השכליות . רק תדע שיש בהם אור פנימי : מרגלי העולם כי הוא העמוד שבין אדם להברו להציל עשוק מיד עושקו : מרגלי כסא הכבוד שהנהגה העליונה מתנהגת בדין ומשפט : (ב) אשר אין לה קצין שוטר ומושל . קצין שיהיה גוזר המעשים שתעשה . ושוטר שמכריח אותה בכח על המעשים שתעשה : הנמלה הזו ג' בתים יש לה כו' . שהיא זריזה ביותר שלא יתקלקלו מעשיה . ומזה ילמוד האדם שיהיו מעשיו דבר שהוא מקוים כמו שמסיים : הדלף המטר : הטינא טיט שמרקיב את התבואה : וכל חייה אינה אלא חטה ומחצה . פי' וכל מזונותיה : שמא יגזור עלי כו' . מליצת חכמים כלו' שהיא עושה כן מטבעה להכין לה מזון על ימי החורף ומכ"ש האדם שראוי שיזדרז להכין צידה לנפשו לעולם הבא : ומהו ראה דרכיה וחכם . דמשמע עוד דרכים אחרים טובים ומפרש שיש ללמוד ממנה להזהר מן הגזל וכמ"ש במס' עירובין דף ג' גזל מנמלה ע"ש בפרש"י [רד"ל] : ומריחות בהם

יח כך שנו חכמים אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן והחתן נותן שכר. וממי למדנו מהקב"ה בשעה שקידש לישראל בסיני דכתיב (שמות יט) ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר. ומי כתב השטר הזה משה. מנין שנא' (דברים לא) ויכתוב משה את התורה הזאת. ומה שכר נתן לו הקב"ה זיו הפנים דכתיב (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. אימתי בדברו אתו. אמר ר"ל בשעה שכתב את התורה נטל משה זיו הפנים. יט כיצד אמר ר"ל התורה שנתנה למשה עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה וחתומה באש ומלופפת באש. ועם שכותב קינח את הקולמוס בשערו ומשם כ נטל זיו הפנים. ר' שמואל בר נחמן אמר מן הלוחות נטל משה זיו הפנים. עם שנתנו לו הלוחות מכפים לכפים משם נטל זיו הפנים. כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטלן ושיברן. א"ל הקב"ה כשסדרת לישראל נתתי לך שכרך זיו הפנים. ועכשיו שברת את הלוחות. א"ר יצחק שנו רבותינו כא נשברה החבית נשברה לסרסור, א"ל הקב"ה אתה היית סרסור ביני לבין בני אתה שברת אתה מחליף מנין שכך כתיב (שמות לד) ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת והיה נכון לבקר ועלית בבקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא: (יד) ד"א פסל לך. זש"ה (קהלת ג) עת להשליך אבנים ועת כנוס אבנים עת לחבוק ועת לרחוק מחבק. א"ר תנחומא מהו עת להשליך אבנים עת היא שיעלה אדרינוס שחיק עצמות וינפץ אבני ביהמ"ק. ועת כנוס אבנים עת שיבנה אותו הקב"ה מנין שנא' (ישעיה כח) לכן כה אמר ה' אלהים הנני יסד בציון אבן אבן בחן פינת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש ושמתי משפט לקו וצדקה למשקלת ויעה ברד מחסה כזב וסתר מים ישטפו. ד"א עת להשליך אבנים רבנן אמרי כב מדבר במשה עת היה שישליך משה את הלוחות דכתיב (שמות לב) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר. ועת כנוס אבנים עת היה שיחזירן לישראל שנא' (שם לד) פסל לך שני לחות אבנים. ד"א פסל לך זש"ה (קהלת ז) אל תבהל ברוחך לכעוס כי כעס בחיק כסילים ינוח. ומי היה זה שכעס זה משה שנא' (שמות לב) ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות א"ל הקב"ה הא משה אתה מפיג חמתך בלוחות הברית. מבקש אתה שאפיג את חמתי ואתה רואה שאין העולם יכול לעמוד אפילו שעה אחת. א"ל ומה יש לי לעשות. א"ל לתת עליך קטריקי. את שברת אותן ואת מחליף אותן הה"ד פסל לך שני לוחות אבנים: (טו) ד"א פסל לך. א"ר יצחק כתיב (ויקרא ה) והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה אשר גזל או את העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבידה אשר מצא. א"ל הקב"ה הלוחות לא היו מופקדים אצלך אתה שברת אותן ואתה מחליף אותן. א"ר יצחק מן הלוחות שניים ריצה משה את הקב"ה לישראל. מה עשה עלה לו אצל הקב"ה כעוס א"ל בניך חוטאין ואת נותן עלי קטריקי. עשה עצמו כאילו כעוס על ישראל. מנין שנא' (שמות לב) וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת. כיון שראה הקב"ה כך א"ל משה שתי הפנים בכעס אני ואת כועסין עליהן מיד (שם לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. כג א"ל הקב"ה לא יהיו שתי הפנים בכעס אלא כשתראה אותי נותן רותחין הוי נותן צונן. וכשתראה אותי נותן צונן הוי נותן רותחין. אמר משה רבש"ע והיאך יהא. א"ל הוי חל אתה רחמים. מה עשה מיד ויחל משה את פני ה' אלהיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרוג אותם בהרים ולכלותם מעל פני האדמה שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך. א"ל והרי בניך כד מדין חלה אותן. ד"א אמר לפניו רבש"ע יודע אני שאתה אוהב את בניך ואין אתה מבקש אלא מי שילמד עליהן סניגוריא. א"ר סימון למה"ד למלך ובנו שהיו נתונים בקיטון והפדגוג של בנו נתון בטרקלין היה המלך צווח הניחו לי שאהרוג את בני. אינו מבקש אלא מי שילמד עליו סניגוריא. כה כך הקב"ה אומר למשה (שם לב) ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול. אמר משה וכי תופס אני בידו של הקב"ה כביכול אינו מבקש אלא מי שילמד עליהן סניגוריא מיד ויחל משה. ד"א ועתה הניחה לי אמר משה רבון העולמים ולכלותם אתה מבקש עקור העליונים והתחתונים ואח"כ עקור אותם. מנין שנא' (ישעיה נא) שאו לשמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת. תחלה שמים כעשן וגו' ואח"כ ויושביה כמו כן ימותון. א"ל משה ואפי' אתה עוקר את השמים ואת הארץ לישראל אי אתה יכול לעקור שנשבעת לאבותיהם כו ולא נשבעת להם לא בשמים ולא בארץ אלא בשמך הגדול. מנין שנא' אשר נשבעת להם בך. שמא אתה יכול לבטל את שמך. אמר לפניו משה חשוב אותם כסדום. מה אמרת לאברהם (בראשית יח) ויאמר ה' אם אמצא בסדום חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם ויתרת לו עד עשרה מנין שנא' (שם) ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה. ואני מעמיד לך מאלו פ' צדיקים. א"ל העמד. אמר לפניו רבש"ע הרי ע' הזקנים דכתיב (במדבר יא) ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אותם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי
מן

יד יוסף יח ב"ב קס"ז. כתובות פ"ד. קדושין י"ב: יט שמ"ר פ' ס'. ויש מדרש כונן. ירוש' שקלים פ"ו ופ"ח דכוסה. ותנחומא יתרו סי' ס"ו: כ ש"ר פ' מ"ז וע"ש מה שכתבתי. תנחומא סוף כי תשא: כא ב"ב דף פ"ו: כב ש"ר פ' מ"ס. תנחומא ס"ו: כג ש"ר פ' מ"ס: כד ש"ר פ' מ"ג סי' ד': כה ש"ר ס"פ מ"ב שם ל"ב: כו ש"ר פ' מ"ד:

מתנות כהונה

בדברו אתו. כשכתב התורה מפי ה' יתברך וכדמפרש ר"ל ואזיל: מכפים כו'. מכף ידו של הקב"ה לכף ידו של משה: לסרסור זה שקונה מזה וקודם שלוקח אותו מכרו כבר לאחר וכל זמן שלא מסרוהו ליד הקונה ממנו אם נשברה נשברה לו לסרסור כן הוא בב"ב פ"ק: שחיק עצמות. כלומר יטחנו וישחקו עצמותיו וימח שמו: הא משה. לשון הגערה במבין: מפיג מחליף ומקרר חכמתך כד"א ואין מפיגין בלונן בפרק המביא כדי יין: קטריגי מצאתי בספר מתורגמן שהוא לשון יון והוא קטיגור בהיפוך אותיות ור"ל תוכחה אבל בערוך גרס קטדיקי והוא עונש בל' יון: לא היו מופקדין. בתמיה הרי בידך פקדתים להביאם לישראל: כעוס כאילו היה כועס על ישראל: רותחין כלומר כועס ורותח: צונן כמו צוננין: הוי נותן רותחין. כלומר אי אתה יכול לכעוס שאני עומד נגד כעסך: ה"ג והרי בניך מרים חלה אותן וכן הוא בילקוט פרשת ויחנ וכן משמע בהדיא לעיל פרשה כי תשא ופי' חלה המתק אותם כד"א חליפותיהם מחליא ליה מה מתוק מדבש תרגום יונתן מה חלי מדבשא ודרשו ויחל מלשון מחליא: בקיטון בחדר הפנימי: והפדגוג אומן המגדל בני המלך: בטרקלין בהיכל לפני הקיטון: איני מבקש כו'. שהרי הוא בקיטון מבפנים ואין שם מי ימחה בידו: חשוב כו'. אפי' אם
תחשוב

ענף יוסף

עליהם ואמר אל תאמר אשלחם כאשר עשה לי. וק"ל: (יד) [עת היא שיעלה אדרינוס כו'] וכתב המאור עינים שהוא ט"ס בהכרח כי ירושלים היתה כבושה לרומיים מאת טיטוס אשר קדם ד' קיסרין לאדריאנוס ע"כ. ואלופי שמות כאלה נמצאים הרבה במדרש עד שאין לעמוד עליהם: [עת היא שיעלה אדרינוס כו'] אולי הכוונה שאותן האבנים שהושלכו הן הן שיכנסו אותם לבנותם לעתיד. ולמד כן ממה שאומר יסד בציון אבן יסד לשון עבר לומר שאותה האבן שכבר נתייסדה לשעבר בציון תשוב תבנה עוד לאבן בוחן פינת יקרת: (טו) [א"ר יצחק מן הלוחות שניים ריצה משה כו'] דעת רבי יצחק [כדעת ראב"ע] שלא התפלל כל זמן שהיתה העגל בניהם אלא כשנאמר לו ועתה הניחה לי התבונן כי הדבר תלוי בו וירד וביער העגל ושב להתפלל בארבעים יום. ועל זה נאמר ויחל משה. ואין מוקדם ומאוחר בתורה ומקרא מסייעו שבמשנה תורה התפלה כזו אחר רדתו מן ההר שכתב ואפן וארד מן ההר ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום והתפלל
אל

עץ יוסף

אבל לעתיד תנשעו עולמית בלי גלות עוד: (יג) שטרי אירוסין שטרי פסיקתא כו'. כמה אתה נותן לבנך כך וכך כו' [רש"י ב"ב קס"ז ע"ב]: ונישואין כתובה: אלא מדעת שניהם אבי החתן ואבי הכלה שטרי אירוסין מדעת שניהם. ושטרי נשואין מדעת החתן והכלה: וממי למדנו מהקב"ה כו'. ובב"ב לא ילפינן זה מקרא כלל אלא מסברא ע"ש: בשעה שקידש כו' ומי כתב כו'. כינה את התורה בשם שטר שהיא המקשרת את האדם לה' ומקדישו להיות מחובר בו יתב': וקדשתם הרי שקדשם: אימתי בדברו אתו על איזה עת קאמר בדברו אתו. בשעה שכתב את התורה כו' וכדמפרש: כיצד נטל משה זיו הפנים: התורה שניתנה למשה עורה כו'. ר"ל התורה שנתנה הקב"ה למשה להעתיק ממנה היתה כולה של אש [ר"ל בד' בחינות של אש שהם סוד תורה שבכתב עם תורה שבע"פ. מקרא משנה נביאים וכתובים וגמרא] והדברים עמוקים מסתרי התורה וסודותי': ומלופפת ומחוברת ע"י חוטי התפירה. תרגום וחיבר ומלפף: ר' שמואל ב"נ אמר מן הלוחות כו'. שבקבלת הלוחות נדבק בו מזיו השכינה. ואח"כ נאבד ממנו זיו הקרון כששיבר את הלוחות ואח"כ כשנתרצה הקב"ה לישראל החזיר לו הקב"ה: אמר לו הקב"ה כשסדרת לישראל כו'. אפשר שצ"ל כשסרסרת לישראל. ור"ל כי שכר זיו הפנים זכה ע"י שהיה סרסור בין הקב"ה לישראל להביא להם את הלוחות והוא שיברן לכך נאבד ממנו אותו השכר. ואח"כ כשנתרצה הקב"ה לישראל אמר לו הקב"ה אתה היית סרסור ביני לבין בני ואתה שברת את הלוחות ולא די שנאבד ממך שכרך אלא אפי' אתה מחוייב לשלם אחרים תחתיהם כמו שאחז"ל נשברה החבית נשברה לסרסור [דרך הסרסור שהוא מודד ללוקח ובעד זה הוא מקבל שכר. ולכן אם נשברה החבית ע"י מדידה נשברה לסרסור וחייב לשלם]: (יד) שחיק עצמות יטחנו וישחקו עצמותיו: וינפץ כו' מפרש ליה עת להשליך אבנים כו' שמעת שהשליכו האבנים נתחייב להיות כנוס האבנים. וה"ל כאילו ההשלכה והכינוס באין כאחד ויבואר עפ"מ שאחז"ל שאלמלא לא שפך חמתו על בית המקדש לא היה נשאר ח"ו מישראל שריד ופליט. אבל במה ששפך חמתו על הבית יחויב שיבנה עוד בית. ועי' מ"ש בפתיחתא דאיכה ר"י פתח משא גי חזיון: מדבר במשה שמעת שנשברו הלוחות נתחייב בתיקון המעוות וה"ל כאילו פיסול השנית ושיבור הראשונות באין כאחד: הא משה לשון הגערה במבין: מפיג חמתך מחליף ומקרר המתק כד"א ואין מפיגין בלונן בפ' המביא כדי יין. כי מדרך בני אדם עת שישברו דבר מה אז נשכח הכעס מלבו: שאין העולם יכול לעמוד. בלא לוחות: קטריקי הוא לשון יון והוא קטיגור בהיפוך אותיות. ור"ל תוכחה [מתורגמן] אבל בערוך גרס קטדיקי והוא עונש בלשון יון [מה"כ]: (טו) לא היו מופקדים אצלך. בתמיה. הרי בידך הפקדתים להביאן לישראל א"כ מוכרח אתה להעמידם: עשה עצמו כאילו כועס. הכוונה שהתעורר בלבו להיות בכעס וכאשר היה כן. אז אמר לו ה' שני הפנים בכעס מה תהא עליהם: לא יהיו שני הפנים בכעס. מפרש ליה ודבר ה' אל משה שיהיה פנים אל פנים היינו שפני משה ירצו את פני ה'. ופני ה' ירצו את פני משה: רותחין כלו' כועס ורותח: הוי נותן צונן כלו' השתק מדות הכעס. ורק כשתראה שאני איני בכעס אז תוכל להוכיחם בכעס. כי אז אין מדה"ד מתגבר כל כך: והרי בניך מדין חלה אותן. כ"ה הנוסחא הישנה. ופי' הואיל שהם בניך מן הדין פדה אותם מעונותיהם. וחלה לשון מחללין [הסיפת אמרים בשם מהר"ס]. אבל הגהות אמת והמת"כ גורסין והרי בניך מרים חלה אותן. ופירשו חלה המתק אותם. מה מתוק ת"י מה חלי. ודרשו ויחל מלשון חלוי על שמשה בתפלתו גרם לזה: בקיטון בחדר הפנימי: והפדגוג האומן ת"י פדגוגא אומן המגדל התינוק: טרקלין בלשון יוני חדר גדול ובפרש המוכן למסבה [מוסף]: שאהרג את בני אמר הפדגוג המלך ובנו לפנים בקיטון למי הוא אומר הניחה לי. אלא אינו מבקש. כצ"ל וכן הוא בש"ר פ' מ"ב: ולכלותם אתה מבקש א"כ תחלה יבטל כל המציאות שכולם לא נבראו אלא למענם. ואם תבקש לכלותם א"כ למה ההלות בהם יבטל תחלה כל המציאות: אלא בשמך הגדול הענין כי נפשותם אחוזים ודבוקים בשמו הגדול אפר אי אפשר בהם הכליון הנצחי: חשוב אותם כסדום פי' אפי' אם תחשוב אותם כסדום. מ"מ מדותיך שאם יש טובים בהם הם מכפרים על הבלתי טובים: ושבח אני
את

שמרתם את שניהם הצדקה והדין מיד אני גואל אתכם גאולה שלימה. מנין שנא' (שם נו) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות: (ז) כי תבא אל הארץ וגו'. הלכה מלך ישראל שהיה לו עסק מהו שיהא מותר לו לדון לפני ב"ד. כך שנו חכמים טו מלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו. לימדונו רבותינו למה אין דנין אותו. א"ר ירמיה שכתוב בדוד המלך (תהלים יז) מלפניך משפטי יצא. הוי אין בריה דן את המלך אלא הקב"ה. רבנן אמרי יז אמר הקב"ה לישראל בני כך חשבתי שתהיו חורין מן המלכיות מנין שנא' (ירמיה ב) פרא למוד מדבר כשם שהערוד גדל במדבר ואין אימת אדם עליו. כך חשבתי שלא תהא אימת מלכות עליכם. אבל אתם לא ביקשתם כן אלא (שם) באות נפשה שאפה רוח. ואין רוח אלא מלכיות מנין שנא' (דניאל ז) וארו ארבע רוחי שמיא מגיחן לימא רבא. אמר הקב"ה ואם תאמרו שאיני יודע שסופכם לעזבני. כבר הזהרתי על ידי משה ואמרתי לו הואיל וסופן לבקש להן מלך ב"ו מהן ימליכו עליהן לא מלך נכרי. מנין ממה שקרינו בענין ואמרת אשימה עלי מלך וגו': (ח) זש"ה (איוב לד) ממלוך אדם חנף ממוקשי עם. יח ר' יוחנן ור"ל. ר"י אמר אם ראית חנף ורשע מנהיג את הדור נוח לו לחזר לפרוח באויר ולא להשתמש בו. ואין הלשון הזה ממוקשי עם אלא לפרוח כענין שנא' (עמוס ג) התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה ממלוך אדם חנף וגו' רבנן אמרי כיון שעמדו מלכים על ישראל והתחילו משעבדין בהן אמר הקב"ה לא אתם עזבתם אותי ובקשתם לכם מלכים הוי אשימה עלי מלך: (ט) זש"ה (תהלים קמו) אל תבטחו בנדיבים וגו'. א"ר סימון בשם ריב"ל כל מי שבוטח בהקב"ה זוכה להיות כיוצא בו. מנין שנא' (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. אבל כל מי שיבטח בע"ז נתחייב להיות כיוצא בה. מנין שנא' (תהלים קטו) כמוהם יהיו עושיהם וגו'. רבנן אמרי כל מי שנשען בבשר ודם עובר אף פרוסטיא שלו עוברת שנא' (שם קמו) בבן אדם שאין לו תשועה. מה כתיב אחריו תצא רוחו ישוב לאדמתו. אמר הקב"ה ויודעין שאין בו"ד כלום ומניחין כבודי ואומרין שימה לנו מלך. מה אתם מבקשים מלך חייכם שסופכם להרגיש מה עתיד להגיע לכם מתחת מלכיכם. מנין שנא' (הושע ז) כל מלכיהם נפלו אין קורא בהם אלי: (י) ד"א ואמרת אשימה עלי מלך. א"ר יהודה בר' אלעאי יט על ג' דברים נצטוו ישראל בכניסתן לארץ. ואלו הן למחות זכרו של עמלק. ולמנות להם מלך. ולבנות להם ביהמ"ק. מינו להם מלך. ומיחו זכרו של עמלק. ולמה לא בנו להן ביהמ"ק. שהיו ביניהם דילטורין. תדע לך דא"ר שמואל בר נחמן דורו של אחאב עובדי עכו"ם היו והיו יוצאין למלחמה ונוצחין. ולמה כן שלא היו ביניהן דילטורין. לפיכך היו יוצאין למלחמה ונוצחין. תדע לך כשבקשה איזבל להרוג כל נביאי ה' מה עשה עובדיה הטמין אותן במערות שנא' (מ"א יח) ואחביא מנביאי ה' וגו' חמשים איש במערה ולא היה אדם שאמר לאחאב כך וכך עשה עובדיה. אבל דורו של שאול כולן היו דילטורין תדע לך כשהיה שאול רודף אחר דוד היו הכל אומרים עליו לה"ר לשאול שנא' (תהלים נב) בבוא דואג האדומי וגו' (שם נד) בבוא הזיפים ויאמרו לשאול לפיכך היו נופלים במלחמ'. ד"א א"ר מונא כ כל שאומר לה"ר מסלק השכינה מלמטה למעלה. תדע לך מה דוד אומר (שם נז) נפשי בתוך לבאים אשכבה לוהטים בני אדם שניהם חנית וחצים ולשונם חרב חדה. מה כתיב אחריו (שם) רומה על השמים אלהים וגו' אמר דוד רבש"ע מה השכינה עושה למטה סלק את השכינה לרקיע. ד"א א"ר שמואל בר נחמן כא למה נקרא שמו של לה"ר לשון שלישי. שהוא הורג שלשה האומרו והמקבלו ושנאמר עליו. מנין דואג שאמרו ושאול שקיבלו ונוב עיר הכהנים שנא' עליהן. ד"א א"ר שמואל בר נחמן כב שאלו לנחש וא"ל למה אתה מצוי בין הגדרות אמר להן שפרצתי גדרו של עולם. אמרו לו ולמה אתה מהלך בארץ ולשונך שותת בארץ. אמר להן שהוא גרם לי שאמרתי לה"ר על בוראי. ומה היה הלה"ר. א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי הנחש הראשון היה מסיח כבני אדם. כיון שלא היו אדם וחוה מבקשין לאכול מאותו אילן התחיל לומר לה"ר על בוראו. ואמר להן מן האילן הזה אכל הבורא וברא את עולמו וצוה אתכם שלא תאכלו ממנו ותבראו עולם אחר. ומה עשה לו הקב"ה. קצץ רגליו וכרת את לשונו שלא יהא מסיח. ד"א שאלו לנחש אמרו לו מה אתה נהנה שאתה נושך. אמר להם עד שאתם שואלין אותי למה אין אתם שואלין לבעלי לה"ר שנא' (קהלת י) אם ישך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון. מה נהנה שאומר לה"ר. ד"א אמרו לנחש למה את נושך באבר אחד וארסך מהלך בכל האיברים. אמר להן עד שאתם שואלין אותי. למה אין אתם שואלין לבעלי הלשון שעומד ברומי והורג בסוריא. עומד בסוריא והורג ברומי. ראה כמה קשה כחו של לה"ר שנצטוו לבנות ביהמ"ק ובשביל שהיה הדור בעלי לשון הרע לא נבנה בימיהם: (יא) ד"א אשימה עלי מלך. רבנן אמרי אמר הקב"ה בעוה"ז בקשתם מלכים ועמדו המלכים והפילו אתכם בחרב. שאול הפילם בהר הגלבוע מנין (ש"א ד) גם ישראל מפני פלשתים וגו'. דוד נתן מגפה שנא' (שם ב כד) ויתן ה' דבר בישראל. אחאב עצר עליהן את הגשמים שנא' (מ"א יז) אם יהיה השנים האלה טל ומטר וגו'. צדקיהו החריב את ביהמ"ק כיון שראו ישראל מה הגיע מתחת ידי מלכיהם התחילו צווחין הכל אין אנו מבקשין מלך. למלכנו הראשון אנו מבקשין (ישעיה לג) כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו. אמר להם הקב"ה חייכם כך אני עושה מנין שנא' (זכריה יד) והיה ה' למלך על כל הארץ וגו': (יב) כי תקרב אל עיר. הלכה אלו הן דברים שאמרו מפני דרכי שלום. כך שנו חכמים כג אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום. כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל. ראה כמה הוא כחו של שלום כד א"ר יוחנן מימיה לא ראתה חמה פגימתה של לבנה. למה כן מפני דרכי שלום שנא' (איוב כה) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו. א"ר לוי אין אחד מן המזלות הללו שהן מהלכין ברקיע רואה מה שלפניו אלא של אחוריו כאדם היורד מעל הסולם ופניו לאחוריו. כדי שיהא כל מזל ומזל אומר אני הוא הראשון. הוי עושה שלום במרומיו. ד"א עושה שלום במרומיו אר"ל כה מיכאל כולו שלג וגבריאל כולו אש ועומדין זה אצל זה ואינם מזיקים זה את זה. אמר בר קפרא

יד יוסף טו סנהדרין י"ח. הוריות ח'. ירוש' פ"ב דסנהדרין : יז ילקוט נו"כ רמז שס"ו : יח פסיקתא דאסתר רבתי : יט סנהדרין כ'. ילקוט תורה רמז רס"ס שוח"ט מזמור ז'. תנחומא תנא סי' י"א ספרי ה"ב פיסקא ס"ז : כ ירוש' פיאה פ"ק. ויק"ר פ' כ"ו. במדב"ר פ' י"ט סי' ב' : כא ערכין ט"ו. שוח"ט מזמור י"ב : כב ב"ר פ' פ"ח : כג גטין נ"ט : כד במדב"ר פ' י"ב. ירוש' פ"ב דראש השנה : כה ילקוט וישלח. תרגום איוב כ"ה פסוק המשל ופחד עמו. אדר"נ פרק כ'. ב"ר פ' י"ב :

מתנות כהונה

רבנן אמרי כו'. ופי' זה שהמליכו עליהם מלכים שאינם הגונים שמשעבדים בהם היה מפני המוקש והחטא שעזבו את ה': **פרוסטים** הבטחתו ושררתו שמקוה לקבלו ממנו חכמות שרותיה העגנה תרגום יונתן חכמות פריסתיותיה: **דילטורין** הולכי רכיל: **דואג** שאמרו עיין זה לעיל ריש פרשה חקת: **מסיח** מדבר כבני אדם: **היורד** מעל הסולם ופניו לאחוריו. ועיין סדר נשא פרשה י"ב ובמדרש חזית בפסוק נאוה וראוה ובירושלמי ראש השנה גרסינן בהדין דסליק בסולמא הפיך: **מיכאל** כולו שלג גבריאל כולו אש. כך צ"ל להגיה לפי מה שנמצא מזה בפי' המקובלים וה"נ ג"כ בפ' נשא בשם רבי יצחק וכן תרגם המתרגם בפסוק המשל ופחד עמו אמנם יוכל לומר ג"כ שסברת הספר פה שמיכאל משמאל דין אש גבריאל מימין חסד שלג

עץ יוסף

ביטול הדין והצדקה גלו שנא' יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבא אליהם לכן בשומרם שניהם מיד נגאלים כדכתיב שמרו משפט וגו' [מ"כ]: (ז) **מלך** לא דן ולא דנין אותו כו'. שכתוב בדוד המלך מלפניך כו'. ס"ל כהירושלמי דדינא הוא שהמלך מפני כבודו לא דן ולא דנין אותו דילפינן משום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ומביא ראיה מקרא שכתוב בדוד המלך מלפניך משפטי יצא לומר שאפי' בדיני נפשות ג"כ אין דן אותו שום בריה אלא הקב"ה: **מלפניך משפטי יצא** פי' בשוח"ט אמר דוד אתה מלך ואני מלך נאה למלך לדון את המלך. ור"ל לפי שהמלך מעלתו יותר גדול מכולם. ולכן אין לדון לו כי אם גבוה מעל כל גבוה: (ח) **רבי יוחנן** וריש לקיש. מאמר ריש לקיש ליתא כאן. ובפתיחתא דאסת"ר סי' ט' אי' בשלימות ע"ש: **חנף** כו' מנהיג את הדור. ר"ל שומר חנף אף שאין בידו להרע בהדיא בפרהסיא שאימת מלכות עליו מ"מ קשה מאד. שיטה מפשפש ויזיק מבלי שירגישו בו. ומלכות דקרא היינו כל מין שררה: **ולפרוח באויר** כי האדם בעל ריב בטבע. ואם לא תהיה הנהגת המושל ביניהם איש את רעהו חיים בלעו ויפרדו איש מעל אחיו. לכן אמר דנוח לו לפרוח בלי התיישבות אלא בטלטול ונער ולשוט נפרדים זה מזה כצפרים עפות [יפ"ע]: **ואין הלשון** הזה ממוקשי עם אלא לפרוח. וס"ל שהמ"ם ממלוך הוא מ"ם היתרון. שיותר ראוי מוקשי עם שהעם יעופו תחת השמים כשטות אשר בהם פח יקוש. יותר משישלוט אדם חנף: **התפול** כו' ר"ל דילפינן בגז"ש. מה מוקש דהתם בענין עופפות לפור מיירי. אף מוקש דהכא נמי כן: **רבנין אמרי** כו' הם מפרשים מה שעמדו עליהם נשיאים שאינם הגונים שהיו משתעבדים בהם היה מפני המוקש שבקשו שלא לבם שמים שהנשיא ישפוט ויוכיח אותם ויהיה מוראו עליהם לשמור דרך ה'. ועי' ברד"ק ש"א ח' פסוק ה': (ט) **זוכה** להיות כיוצא בו. כלו' שנקרא איש אלהי. וע"ד שאחז"ל עתידים צדיקים שיקראו בשם הקב"ה ואפשר שהכוונה בזה שיהיו במדרגה והגזר אומר ויקם לך: **נתחייב להיות** כיוצא בה. כלו' שיכלה ויפסד באין תקומה כמקור הרע הנפסד ונשחת: **פרוסטיא** בל"י שררה [מוסף]. חכמות שרותיה ת"י חכמות פריסתיותיה. והמעריך כתב שלשון לעז הוא. ופי' כחו וגבורתו: (י) **אלו** הן למנות להן מלך ולמחות זכרו ש"ע. כצ"ל לפי דעתי. שהרי כן היה שמתחלה מינו להם מלך שאול. ואח"כ היה מלחמת עמלק: **שהיו ביניהם דלטורין** הולכי רכיל. וע"י לשון הרע מסלק השכינה. ובנין הבית הוא הכנה להשראת השכינה. וענין סילוק השכינה הוא ח"ו הסרת השגחה העליונה מבני אדם: **לפיכך היו** נופלין במלחמה. מפני שהמלשינות היה אומנתו של נחש. והנחש הביא להם החרב המתהפכת לעולם: **סלק את השכינה** לרקיע. ומה שנא' על כל הארץ כבודך ה"ק אף בסלקך שכינתך לרקיע כבודך נודע על כל הארץ [יפ"מ]: **לש"ה לשון שלישי** שדרכם היה לקרוא ללה"ר שלישי: **שאלו לנחש** הוא דרך מליצה. כי אם היה יכול להשיב היה משיב ככה על טבעו: **שפרצתי גדרו** של עולם. שאלמלא שהחטיא את אדם לא היו מתים: **ולשונך שותת** בירושלמי פ"ק דפיאה וברבה חקת גרסו שותת. ופירושו גורר חוץ לפיו: **מסיח** מדבר: **אמר** להן מן האילן כו'. אמר להן לאו דוקא שהרי לא דיבר אלא עם חוה: **מן האילן** הזה כו'. עי' ב"ר שם נתבאר: **מה אתה** נהנה שאתה נושך. דהרי דורס ואוכל וחאב טורף ואוכל: **למה אין** אתם כו'. כלו' הלא גם בבני אדם ימצא מדה רעה לאהוב לדבר מה שאין הנאה לו מאומה: **שעומד ברומי** והורג בסוריא. שאומר לשון הרע על מי שעומד בסוריא ועל ידי זה נהרג. ולכן נבראתי להנקם מבעלי לש"ה. לשלם להם מדה כנגד מדה: (יא) מנין [ש"א ד'] גם ישראל מפני פלשתים וגו'. כ"ה בכל המדרשים. והנה שם לא היה בחטא שאול אלא בחטאת בני עלי. וצ"ל מניין [ש"א ל"א] וינוסו אנשי ישראל מפני פלשתים וגו': **דוד נתן מגפה** כדאי' בפסיקתא רבתי פ' י"א סי' ג' כשבא דוד למנות גבוריו היה מונה והולך. כיון שהגיע אוריה החתי [ש"ב כ"ג] כל שלשים ושבעה מיד ויוסף אף ה' לחרות בישראל: (יב) **הלכה** כמה דברים הן שאמרו מפני דרכי שלום. כצ"ל: **כהן קורא** ראשון כו'. כי היכי דלא ליתו לאינצויי תקינו להו רבנן האי מילתא דכיון דתקנתא דרבנן היא תו לא מצינן לשנוייה ולמימר אנא קרינא ברישא [רש"י]. אף שנא' וקדשתו עכ"ז התורה קודש לכ"ג עם הארץ רק מפני דרכי שלום הכהן תמיד קודם: **מימיה לא** ראתה חמה פגימתה של לבנה. אף שבספרו התוכנים נתנו סיבה טבעית בזה. החכמים נתנו סיבה על התחלת נתינת הטבע ככה הוא מפני דרכי שלום: **ופניו לאחוריו** פי' ופניו הפוך לאחור ולא כלפי הסולם כדרך העולים. כי בהיות פניהם לאחור נמצא כל אחד רואה הבא אחריו שהוא למטה ממנו ולא הקודם לו שהוא למעלה ממנו: **כדי שיהא** כל מזל ומזל כו'. הכוונה שכולם תקועים בהגירת המזלות וכשהגלגל מתנועע כל אחד רואה שלמטה ממנו ולא של מעלה ממנו וסובר שהוא ראשון: **מיכאל כולו** אש כו'. כ"ה הנוסחא הישנה. וכתב המת"כ והנזה"ק שצ"ל כדאי' בבמד"ר פ' י"ב מיכאל כולו שלג וגבריאל כולו אש. ועי' מ"ש שם: **מיכאל כולו שלג** כלו' ממונה על הרחמים לקרר מדה"ד וגבריאל

קפרא כו ומה אם העליונים שאין בהם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות הן צריכין שלום התחתונים שכולן שנאה ותחרות וקנאה עאכ"ו שהן צריכין שלום. רבנן אמרי תדע לך כמה גדול כחו של שלום כז אפי' המלחמה שאין אדם יורד לתוכה אלא בחרבות וברמחים. אמר הקב"ה כשתהיו הולכין לעשות מלחמה לא תהיו פותחין תחלה אלא בשלום. מנין ממה שקרינו בענין (דברים כ) כי תקרב אל עיר וגו': (יג) ד"א כי תקרב וגו'. זש"ה (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך וגו'. רבנן אמרי המקרא הזה מדבר בשעה שכעס הקב"ה על ישראל בעגל אמר הקב"ה למשה אכנו בדבר ואורישנו. מהו אכנו בדבר ואורישנו א"ל הקב"ה מה הן סבורין שאני צריך חרבות ורמחות להרוג אותן בהן. כשם שבראתי עולמי בדבר שנאמר (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם כך אני עושה להן מוציא אני דבר מפי והורגן. הוי (במדבר יד) אכנו בדבר ואורישנו. ד"א מהו ואורישנו א"ל אני מוריש אותן לך ומעמיד אחרים ממך. מנין שנא' (שם) ואעשה אותך לגוי גדול. כיון ששמע משה כך התחיל מבקש עליהן רחמים. ומה אמר משה באותה שעה (שם) אשר עין בעין נראה אתה ה'. מהו אשר עין בעין א"ר אחא בשם רשב"ל אמר משה רבש"ע הרי מדה"ד בכף מאזנים מעויין. אתה אומר אכנו בדבר ואני אומר סלח נא. א"ל הדבר מוכרע נראה מי נוצח אתה ה' או אני. א"ר ברכיה א"ל הקב"ה חייך שלי בטלת ושלך קיימת. מנין שנא' (שם) ויאמר ה' סלחתי כדברך הוי ותגזר אומר ויקם לך. ד"א ותגזר אומר א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי כל מה שגזר משה הסכים הקב"ה עמו. כיצד לא א"ל הקב"ה לשבור את הלוחות הלך משה ושיברן מעצמו. ומנין שהסכים הקב"ה עמו דכתיב (שמות לד) אשר שברת יישר כחך ששברת. הקב"ה א"ל שילחם עם סיחון שנאמר (דברים ב) והתגר בו מלחמה והוא לא עשה כן אלא ואשלח מלאכים וגו'. א"ל הקב"ה כך אמרתי לך להלחם עמו ואתה פתחת בשלום חייך שאני מקיים גזרתך. כל מלחמה שיהיו הולכים לא יהיו פותחים אלא בשלום שנא' כי תקרב אל עיר וגו'. מי קיים הפרשה הזאת יהושע בן נון. א"ר שמואל בר נחמן כח מה עשה יהושע היה פורש דאטגמא בכ"מ שהיה הולך לכבוש. והיה כתוב בה מי שמבקש לילך ילך לו ומי שמבקש לעשות שלום יעשה ומי שיבקש לעשות מלחמ' יעשה. מה עשה הגרגשי פנה והלך לו מלפניהן. ונתן לו הקב"ה ארץ יפה כארצו זו אפריקי. הגבעונים שהשלימו עשה להם יהושע שלום. אבל ל"א מלכים שבאו להלחם עמו הפילם הקב"ה בידו. מנין שנאמר (שם ג) ונכהו עד בלתי השאיר להם שריד: (יד) ד"א וקראת אליה לשלום. ראה כמה הוא כחו של שלום. בא וראה ב"ו אם יש לו שונא הוא מבקש ומחזר מה לעשות לו. מהו עושה לו הולך ומכבד לאדם גדול ממנו שיעשה לאותן שונא רעה. אבל הקב"ה אינו כן אלא כל או"ה מכעיסין אותו והן ישנים וכל הנפשות עולות אצלו. מנין שנאמר (איוב יב) אשר בידו נפש כל חי ובבקר הוא מחזיר לכאו"א נשמתו. מנין שנאמר (ישעיה מב) נותן נשמה לעם עליה. ד"א ב"ו אם יעשה לחבירו רעה אינה זזה מלבו לעולם אבל הקב"ה אינו כן אלא היו ישראל במצרים והיו המצריים משעבדין אותם בטיט ובלבנים לאחר כל הרעות שעשו לישראל חס הכתוב עליהן ואמר (דברים כג) לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו אלא רדפו אחר השלום שנא' (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו. ד"א מהו בקש שלום ורדפהו כט מעשה בר' מאיר שהיה יושב ודורש וכו' הלכה אותה אשה לביתה שהיה ליל שבת ומצאה הנר שלה שכבה. א"ל בעלה היכן היית עד עכשיו. אמרה לו שומעת הייתי לר' מאיר דורש. והיה אותו האיש ליצן. א"ל בכך וכך אין את נכנסת לביתי עד שתלכי ותרוקי בפניו של ר' מאיר. יצאה לה מביתו נגלה אליהו זכור לטוב על ר"מ א"ל הרי בשבילך יצאה האשה מביתה. הודיעו אליהו זכור לטוב היאך היה המעשה. מה עשה ר"מ הלך וישב לו בבית המדרש הגדול. באתה אותה אשה להתפלל וראה אותה ועשה עצמו מתפסק. אמר מי יודע ללחוש לעין אמרה לו אותה אשה אני באתי ללחוש רקקה בפניו. א"ל אמרי לבעליך הרי רקקתי בפניו של ר' מאיר. א"ל לכי התרצי לבעליך. ראה כמה גדול הוא כחו של שלום. ד"א א"ר עקיבא תדע לך כמה גדול הוא כחו של שלום שאמר הקב"ה בשעה שאדם מקנא לאשתו השם הקדוש הנכתב בקדושה ימחה על המים כדי להטיל שלום בין סוטה לבעלה. ל אר"ל גדול הוא השלום שאמר הכתוב דברים של בדאי ליתן שלום בין יוסף לאחיו. בשעה שמת אביהן היו מתיראין שלא ינקום להן. ומה אמרו לו (בראשית נ) אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף. ואין אנו מוצאים שצוה יעקב אבינו. אלא אמרו הכתובים דברי בדאי מפני דרכי שלום. ד"א חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה לציון שנא' (תהלים קכב) שאלו שלום ירושלם. ד"א חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה בשמים שנא' (איוב כה) עושה שלום במרומיו. ד"א חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה לקרובים ולרחוקים שנא' (ישעיה נז) שלום שלום לרחוק ולקרוב. ד"א חביב הוא השלום שלא נתנו הקב"ה לרשעים שנא' (שם מח) אין שלום אמר י"י לרשעים. ד"א לא חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה לפנחס בשכרו שנא' (במדבר כה) הנני נותן לו את בריתי שלום. ד"א גדול השלום שאין הקב"ה מבשר את ישראל שיהיו נגאלים אלא בשלום שנא' (ישעיה נב) משמיע שלום וגו'. ד"א א"ר לוי לב חביב הוא השלום שכל חותמיהם של ברכות אינן אלא בשלום. ק"ש חותמת בשלום פורש סוכת שלום התפלה חותמת בשלום ברכת כהנים חותמת וישם לך שלום. ד"א חביב הוא השלום שאין הקב"ה מנחם את ירושלים אלא בשלום. מנין שנא' (ישעיה סו) הנני נוטה אליה כנהר שלום. אמר דוד מבקש הייתי לשמוע מהו שיחתו של הקב"ה על ישראל. ושמעתי שהיה עסוק בשלומן שנא' (תהלים פה) אשמעה מה ידבר האל י"י כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו וגו' אר"ש בן חלפתא לג ראה מה חביב השלום כשבקש הקב"ה לברך את ישראל לא מצא כלי שהוא מחזיק כל הברכות לברכן בו אלא השלום. מנין שנא' (שם כט) י"י עוז לעמו יתן י"י יברך את עמו בשלום:

סדר כי תצא

פרשה ו

(א) כי תצא. כי יקרא קן צפור לפניך. הלכה תינוק שנולד כשהוא מהול מהו שיהא (מותר) צריך למול אותו. כך שנו חכמים א תינוק שנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית מפני בריתו של אברהם ומנין אתה למד מן התורה שנא' (בראשית יז) המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך. ד"א המול ימול אל תהי קורא בו אלא שתי מילות מילה ופריעה. ר' לוי אמר המול ימול מכאן למוהל צריך שיהיה מהול

יד יוסף כו ויק"ר פ' ט' במדב"ר פ"ס: כז במדב"ר פ' י"א סי' ס"ז. ספרי ה"ב פיסקא קנ"ט: כח ויק"ר פ' י"ז. ירוש' פ"ו דשביעית: כט ויק"ר פ"ט. במדב"ר פ"ט. ירוש' פ"ק דסוטה: ל יבמות ס"ה. ב"ר פ' ק'. מסכת דרך ארץ פרק י"א. ירוש' פ"ק דפאה. תנחומא תולדות ובדר ויחי וסדר שופטים. ילקוט ויחי: לא במדב"ר פי"א. ורבה ותנחומא ריש פנחס: לב ספרי ה"ב פיסקא קנ"ט: לג עוקצין פ"ג במדבר רבה פ' י"א: פ"ו א שבת קל"ו. ב"ר פ' מ"ז. ירוש' פרק י"ט דשבת:

מתנות כהונה

שלג וכן הוא בב"ר פ' י"ב ונקרא גבריאל ע"ש כובש מדת הדין בחזקה ולפיכך נקראת מדת חסד אל בפי' המקובלים כד"א ולבקש מאל אכלם והקב"ה מכלכל חיים בחסד וזהו ע"ש שכובשת מדת הדין בחזקה וגכח כי אל לשון תוזק כד"א ואת אילי הארץ לקח וכן פירש"י ז"ל ריש פרשה ואתחנן על ידך החזקה וכן מצינו בספר הזוהר פרשה בהעלותך ופרשה במדבר שמיכאל ממזרח ואוריאל מדרום וכן כתב הגיוני וזהו הפוך הסדר המורגל בפי' המקובלים ז"ל ורבינו בחיי כתב בפ' במדבר והכי איתא ג"כ בפרשה במד' רבה שגבריאל מלפנים למזרח ואוריאל משמאל לצפון ומעתה נוכל לומר ג"כ שסברת הספר פה לומר שגבריאל לפנים ולפיכך לבושו חסד שלג כי לעולם הפנים מראה פנים מאירות ונוטה כלפי חסד שלזה קראו המקובלים ז"ל כתר עליון שהוא רחמים גמורים בלי תערובת דין כלל אל עליון כי החסד נורא אל וכתר עליון שהוא רחמים גמורים קראוהו אל עליון וה' יתברך יורנו תמים דרכו: מזיקים זה את זה גרסי'. בפ' נשא דייק מדכתיב עמו וכן במד' חזית: אכנו בדבר. קרי ביה בדבר פי' בדבור: אני מוריש. לשון ירושה דרשו: א"ל הדבר מוכרע נראה כו'. ומשה אמר כן להקב"ה: יישר וכו'. ודריש אשר כמו יישר וכן בכל מקום אשרי פי' מאושר ומחוזק כד"א אשרו חמוץ: דאטגמא פי' הערוך פתשגן כתב: ודורש כו'. עיין בויקרא רבה פ"ט: ליצן רשע לן יהיר: מתפסק עושה עצמו חולה כמו שמצינו בדברי חז"ל שקראו לחולה קצירא כדאמרינן כד קציר ולמי בערסיה. מאן קצירי ומריעי. ונפסק ונקצר חדא מילתא היא: שיחתו דיבורו של הקב"ה ועיין עוד דברי שלום בבמדבר רבה סוף פרשה י"א: המול ימול. דריש ביה שימול כבר שנולד כך יהא נימול: דבר אחר המול ימול אל תהי ועיין פרשה לך לך פ' מ"ו: דכתיב המול וכו'. דריש ביה

עץ יוסף

וגבריאל להיפך. ועי' בספרי המקובלים: (יג) מוצא אני דבר מפי והרגן. אכנו בדבר קרי ביה בדבר פירוש בדיבור: אני מוריש אותן לך. מפרש ואורישנו לשון ירושה: מעויין פי' שוה בשוה: אמר לו הדבר מוכרע. משה אמר כן להקב"ה הדבר מוכרע פי' שוה בשוה: חייך שלי בטלה ושלך קיימת כו' הוי ותגזר אומר ויקם לך כו'. ור"ל דלך לדיוקא אתא. לך יקום ולא שלי: יישר כחך דריש אשר כמו יישר. וכן בכ"מ אשר פי' מאושר ומחוזק כד"א אשרו חמוץ [מת"כ]: חייך שאני מקיים גזירתך. שאחדש הדין שלא יהיו פותחין אלא בשלום: דאטגמא בלי' פתגם המלך ופתשגן כתב הדת: בכל מקום שהיה הולך לכבוש. מלשון זה משמע שלאחר שנכנסו לארץ כשהיה הולך לכבוש מערי ארץ ישראל היה פורש דאטגמא. והא דאי' בירושלמי שעלה עד שלא יכנסו לארץ הוא לאו דוקא: הגרגשי פנה והלך לו כו'. הכי גמירי להו. ומקרא מסייע ליה כי כשקבץ יבין מלך חצור המלכים כדי להלחם עם ישראל לא כתיב שם גרגשי. גם בספור כלל המלכים המוכים לא כתיב גרגשי. אבל קשה דכתיב וילחמו בכם בעלי יריחו האמורי והפריזי והכנעני והחתי והגרגשי וגו'. ובסדר שלח פ' י"ז אי' שהכנעני פנה והלך לו ע"ש. ועי' בתוספתא שבת פ"ח סי' י"ב: ונכהו עד בלתי השאיר להם שריד. נ"ל שנא' [יהושע י"א] ויכם עד בלתי השאיר להם שריד: (יד) שנאמר נותן נשמה לעם עליה. לכל העמים אשר על פני האדמה: שהיה יושב ודורש כו'. עי' בהמקומות שציינתי ביד יוסף: ליצן רשע: בכך וכך לשון שבועה כן וכן יהיה לי שלא תכנס כו': מתפסק עשה עצמו חולה [מת"כ]: מי יודע ללחוש לעין. פי' בקי ללחוש על העין שכואב לי. וכשהיו מלחשים היו צריכין לרוק על העין: כדי להטיל שלום שמזה יודע אם זנתה: שאמר הכתוב דברים של בדאי ליתן שלום בין יוסף כו'. שהכתוב לא היה כותב השקר שלהם אם לא היה מותר לשנות מפני בקשת השלום: בדאי מלשון [מ"א י"ב] בחדש אשר בדא מלבו. ופרש"י לשון כזב: ואין אנו מוצאין שצוה יעקב אבינו. משום שלא נחשד יוסף בעיניו: לציון העיר החביבה עליו מאד ומבקש שלום לה. א"כ השלום הוא ענין גדול: לקרובים ולרחוקים כדדרשו חז"ל לקרובים זה צדיק ולרחוקי' שנתרחקו ואח"כ עשו תשובה. וע"י מדת השלום מקרבם ה' כי מדת השלום גדול מאד: לרשעים וה"כ סי' כי העדרה הוא רע מאד. ואם כן קיומה הוא ענין גדול מאד: לפנחס בשכרו וה"כ אות הוא כי ענין גדול הוא: לא מצא כלי כו' אלא השלום. כי היא מדה שכל מדות העליונות כלולות בה: ה' עוז לעמו יתן כו'. עוז ותענומו' בהצלחתו אשר לא תנתק יתן לעמו. ולכן יברך את עמו בכלי שמחזיק ברכה והוא השלו':

סדר כי תצא

פרשה ו

(א) הלכה תינוק שנולד כשהוא מהול מהו שיהא מותר למול אותו כו'. דפליגי בה במס' שבת קל"ה אם צריך להטיף ממנו דם ברית או אינו צריך ע"ש. וזהו ששואל שאפשר שאין צריך להטיף ממנו דם ברית וא"כ אסור למולו שמא יעשה אותו כרות שפכה. או דילמא צריך להטיף ממנו דם ברית משום דחיישינן שמא ערלה כבושה היא: מפני בריתו של אברהם. ואברהם בזקנותו בודאי לא היה ניכר הערלה ועכ"ז מל עצמו: מפני בריתו של אברהם לכן נקרא דם ברית: אל תהי קורא בו אלא. הני תיבות מיותרים כאן וצ"ל

מהול דכתיב המול ימול. א"ר יודן בן פזי מה כתיב בצפורה אשת משה (שמות ד) אז אמרה חתן דמים וגו' למילה אב"כ אלא למולות שתי מילות. מכאן למילה ומכאן לפריעה. ולמה התינוק נימול לשמונה ימים שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כחו. וכשם שרחמיו של הקב"ה על האדם כך רחמיו על הבהמה. מנין שנא' (ויקרא כב) מיום השמיני והלאה וגו'. [ב] ולא עוד אלא שאמר הקב"ה (שם) אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. וכשם שנתן הקב"ה רחמים על הבהמה כך נתמלא רחמים על העופות מנין שנא' כי יקרא קן צפור לפניך: (ב) זש"ה (משלי ה) אורח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה לא תדע. [ג] מהו אורח חיים פן תפלס אמר ר' אבא בר כהנא אמר הקב"ה לא תהא יושב ומשקל במצותיה של תורה כענין שנא' (ישעיה מ) ושקל בפלס הרים. ולא תהא אומר הואיל והמצוה הזו גדולה אני עושה אותה ששכרה מרובה והואיל וזו מצוה קלה איני עושה אותה מה עשה הקב"ה לא גילה לבריות מהו מתן שכרה של כל מצוה ומצוה כדי שיעשו כל המצות בתום מנין שנא' (משלי ה) נעו מעגלותיה לא תדע. למה"ד למלך ששכר לו פועלים והכניס אותן לתוך פרדסו סתם ולא גילה להן מהו שכרו של פרדס שלא יניחו דבר ששכרו מועט וילכו ויעשו דבר ששכרו מרובה. בערב קרא לכאו"א א"ל תחת איזה אילן עשית. א"ל תחת זה א"ל פלפל הוא שכרו זהוב אחד. קרא לאחר א"ל תחת איזה אילן עשית. א"ל תחת זה א"ל פרח לבן הוא שכרו חצי זהב. קרא לאחר א"ל תחת איזה אילן עשית. א"ל תחת זה א"ל זית הוא שכרו מאתים זוז. אמרו לו לא היית צריך להודיע אותנו איזה אילן שכרו מרובה כדי שנעשה תחתיו. אמר להם המלך אילו הודעתי היאך היה כל פרדסי נעשה. כך לא גילה הקב"ה מתן שכרן של מצות. חוץ משתי מצות החמורה שבחמורות והקלה שבקלות. כבוד אב ואם חמורה שבחמורות ומתן שכרה אריכות ימים שנא' (שמות כ) כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך. והקלה שבקלות שילוח הקן ומהו שכרה אריכות ימים שנא' שלח תשלח את האם וגו'. הוי כי יקרא קן צפור: (ג) זש"ה (משלי א) כי לוית חן הם לראשך רבנן אמרי נעשה ד"ת חן לרשיותך. כיצד אדם בן תורה בשעה שהוא מזקין הכל באין ומסבבין אותו ושואלין אותו ד"ת. ד"א מהו כי לוית חן א"ר פנחס בר חמא לכ"מ שתלך המצות מלוות אותך. כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך. אם עשית לך דלת המצות מלוות אותך שנא' (דברים ו) וכתבתם על מזוזות ביתך. אם לבשת כלים חדשים המצות מלוות אותך שנאמר (שם כב) לא תלבש שעטנז. אם הלכת לגלח המצות מלוות אותך שנא' (ויקרא יט) לא תקיפו פאת ראשכם. ואם היה לך שדה והלכת לחרוש בתוכה המצות מלוות אותך שנאמר (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו. ואם זרעת אותה המצות מלוות אותך שנא' (שם כד) לא תזרע כרמך כלאים. ואם קצרת אותה המצות מלוות אותך שנאמר (שם כד) כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה. אמר הקב"ה אפי' לא היית עוסק בדבר אלא מהלך בדרך המצות מלוות אותך. מנין שנא' כי יקרא קן צפור לפניך בדרך. ד"א [ד] בן עזאי אומר מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. כיצד כתיב למעלה כי תצא למלחמה וגו' וראית בשביה וגו' אמר הקב"ה אע"פ שהתרתי אותה לך אמרתי לך וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה כדי שלא תמצא חן בעיניך ותשלח אותה. [ה] ואם לא עשית כן מה כתיב אחריו כי יהיה לאיש בן סורר ומורה מתוך כך כי יהיה לאיש חטא משפט מות הוי עבירה גוררת עבירה. ומצוה גוררת מצוה מנין תחלה כי יקרא קן צפור מתוך כך כי תבנה בית חדש מתוך כך לא תזרע כרמך כלאים מתוך כך לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו מתוך כך גדילים תעשה לך הרי מצוה גוררת מצוה. ד"א שלח תשלח א"ר אלעזר לא היה צ"ל כן. אלא אמר הקב"ה הואיל ונתעסק בכבודו של עולם ובתיקונו של עולם כדי שתנצל. ד"א א"ר חייא ומה אם צפור שאין לה לא זכות אבות ולא בריתות ולא שבועות בניה מכפרים עליה. בני אברהם יצחק ויעקב שיש להם זכות אבות עאכ"ו שאם סרח א' מהם שהוא מכפר עליהם לע"ל. ד"א שלח תשלח א"ר ברכיה ויש מזיק שקושט כחץ וטס כעוף. מנין שנא' (תהלים צא) לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם. אמר הקב"ה אם קיימת מצות שילוח הקן אני מצילך מאותן. ד"א יש מצות שמתן שכרה עושר ויש מצוה שמתן שכרה כבוד ומה מתן שכרה של מצוה זו. שאם אין לך בנים אני נותן לך בנים. מנין. שנא' שלח תשלח את האם. ומה שכר אתה נוטל ואת הבנים תקח לך. ד"א שלח תשלח רבנן אמרי למה ב' פעמים. שאם אירעה לך המצוה הזאת פעם שניה לא תאמר כבר יצאתי ידי חובתי. אלא כ"ז שתארע לידך אתה צריך לקיים אותה. ד"א שלח תשלח רבנן אמרי אם שלחת מצות הקן את זוכה לשלח עבד עברי. מנין שנא' (דברים טו) וכי תשלחנו חפשי מעמך. ד"א מהו שלח תשלח את האם. אם קיימת מצוה זו את ממהר לבא מלך המשיח שכתוב בו שילוח מנין שנאמר (ישעיה לב) משלחי רגל השור והחמור. ד"א א"ר תנחומא אם קיימת המצוה הזאת אתה ממהר את אליהו הנביא ז"ל שיבא שכתוב בו שילוח. שנא' (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא והוא יבא וינחם אתכם מנין שנאמר (שם) והשיב לב אבות על בנים: (ד) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים. הלכה אדם שיש בו נגע והיה הכהן קרובו מהו שיהא מותר לו לראותו. כך שנו חכמים [ז] כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו. ר"מ אומר אף לא נגעי קרוביו. וע"י מה הנגעים באים [ח] ע"י עין הרע. א"ר יצחק בנוהג שבעולם אדם אומר לחבירו השאילני קרדומך שאבקע בו העץ הזה. והוא אומר לו אין לי מעין רעה. כך הוא אומר בחייך השאילני הכברה שלך ויש לו והוא אומר אין לי מעין רעה. מיד באה הנגע על ביתו תחלה. מנין שנאמר (ויקרא יד) וראה את הנגע והנה הנגע בקירות הבית. ומה היו עושין לו מפנין כל מה שהיה לו בתוך ביתו. מנין שנא' (שם) וצוה הכהן ופינו את הבית. כיון שהיה מוציא כל מה שהיה לו בתוך ביתו קרדומותיו וכברותיו היו אומרים ראיתם עין רעה שהיה בידו. מה שהיה לו לא היה רוצה להשאיל. מי גרם לו להפנות ע"י שהיתה בו עין רעה. ד"א א"ר חנינא אין הנגעים באין אלא על לשה"ר. ורבנן אמרי תדע לך שהנגעים באין על לשון הרע הוי מרים הצדקת ע"י שדברה לשון הרע במשה אהיה קרבו בה הנגעים. מנין שנא' (דברים כד) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים.

זש"ה

יד יוסף ב ויק"ר פ' כ"ז ב"ר פ' ע"ס סי' י"ג. וס' ע"ז סי' ס': ג פסיקתא רבתי פ' כ"ג. שוח"ט מזמור ט'. תנחומא עקב סי' ב': ד אבות פ"ד מ"ב. תנחומא ס"ז. תד"א ת"כ פרק ג': ה ספרי פ' פיסקא רי"ח: ו במדב"ר פ' י"ב סי' ג'. תנחומא נשא סי' כ"ג: ז נגעים פ"ב מ"ה. כלים פ"א. ספרי חלק א' פיסקא ק"ס. ויק"ר פ' ע"ו: ח יומא דף י"א. ערכין דף ט' ויק"ר פ' י"ז:

מתנות כהונה

בזה המל יהא נימול: נתמלא רחמים. עיין בפירוש הרמב"ן ז"ל: בתום בתמים ובשוה: היאך היה. בתמיה: חמורה שבחמורות. עיין בירושלמי דמסכת פיאה: לרשיותך לימי זקנותך שאז אדם נעשה רש ותש כח: לא היה צריך לומר כן. כלומר לא היה צריך להכתוב להקפיד על הצלת האם: כדי ראויה היא שתינצל: בניה מכפרים כו'. שבשבילה היא נצלת: שהוא מכפר עליו גרסי' ופירוש על עצמו: שקושט לשון יריית חץ וכן הוא לעיל בפרשת נשא פ' י"ב ובמדרש תלים: מצילך מאותן. מאותן מזיקים ועיין לעיל בפ' נשא היאך יליף ליה

עץ יוסף

וז"ל בדברי רבי לוי. רבי לוי אמר המול ימול אל תהי קורא בו אלא המהול ימול מכאן למוהל שצריך כו'. דמילה ופריעה ילפינן מרבויא דהמול ימול. וזה דהמוהל צריך להיות מהול ילפינן דקרינן המהול ימול. ועיין בב"ר פ' מ"ו: ולמה התינוק נימול לשמונה כו'. עי' בס' אמור וסוף פס' כזה: שנתן הקב"ה רחמים עליו. והא דאי' בברכות פ"ה האומר על קן צפור יגיעו רחמיך כו' משתקין אותו. כבר העיר בזה התוס' יו"ט שם וכתב שדוקא האומר כן בתפלתו הוא דמשתקין אותו. משא"כ דרך דרש ע"ש: (ב) לא תהא יושב ומשקל במצותיה של תורה. איזה קלה ואיזה חמורה. לעשות החמורה כדי שתקבל עליה שכר הרבה: כענין שנא' ושקל בפלס. מה פלס דהתם משקל אף פלס דהכא משקל: בתום בירושלמי פ"ק דפאה ובתנחומא ר"פ עקב הלשון כל המצות משלם פי' בשלימות. וכאן ג"כ פירושו בתום בשלימות: פרח לבן הוא ואין בה חשיבות: כבוד או"א חמורה שבחמורות. שהוקש כבודם לכבוד המקום: (ג) נעשו ד"ת חן לרשיותך. לימי זקנתך שאז אדם נעשה רש ותש כח. ונעשים ד"ת חן בעיני הבריות לפרנסו בכבוד תורתו. והוא וענקים לגרגרותיך להעניקו מכל טוב הצריך לו להאכילו ולהשקותו: המצות מלוות אותך כו' תסובב אותך: אם עשית לך דלת כו'. עי' טוש"ע י"ד סימן רפ"ז: ואם קצרת כו' שנא' ושכחת עומר בשדה. הביא מצוה זו של שכחה שאינו ברצונו של אדם. לומר שאפי' מצוה זו שאינה מדעת האדם שכרה מרובה שהיא רבה כדאי' בילקוט רוש פסוק וגם שול תשולו וגו' מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בשדהו ועשה הוא ובנו סוס משדה ושמחה גדולה אמר מצוה זו באה לידינו בלא כוונה נשמח עליה ע"כ: אע"פ שהתרתי אותה לך לא התרתי לך כו'. שזה שהתירה התורה לא היה אלא כנגד יצה"ר שאם לא היה מתירה ישאנה באיסור. ולכן צוה התורה וגלחה את ראשה ועשתה צפרניה כדי שלא תשא חן בעיניו וישלח אותה: מה כתיב אחריו כי יהיה לאיש כו'. בתנחומא אי' מה כתיב אחריו כי תהיין לאיש ב' נשים. שתים בבית מריבה בבית. ולא עוד האחת אהובה והאחת שנואה או שתיהן שנואות. מה כתיב אחריו כי יהיה לאיש בן סו' ר"ל שסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה. ואם חסים עליו אביו ואמו ולא יביאוהו לב"ד לדונו אותו סוף שיצא לתרבות רעה ויעבור עבירות ויתחייב מיתה. והוא שנא' אחריו וכי יהיה באיש חטא משפט מות: ומתוך כך כי תבנה בית חדש כו'. שאם יקיים מצות שילוח הקן יזכה לבנות בית חדש ולעשות מעקה. ויזכה עוד לכרם ויקיים המצוה לא תזרע כרמך כלאים. ויזכה עוד לשדה ויקיים לא תחרוש בשור וחמור יחדיו. ויזכה עוד לבגדי צמר ופשתים ויקיים לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו [ונראה שזה נשמט בטעות מפניני המדרש] ויזכה למצות ציצית. וכל זה דרים מסמיכות הפרשיות. ועי' בתנחומא: לא היה צריך לומר כך. כלו' לא היה צריך להקפיד על הצלת האם: בכבודו של עולם להיות זרע ע"פ כל הארץ שהוא יופי העולם. ובתיקונו של עולם שבני אדם אוכלים אותם. ולכן כדאי הוא שתנצל: ולא כרי צות ברית היינו כריתות שנכרתו עם האבות שהוא קיים לעולם. ואפי' למ"ד תמה ברית האבות זכות אבות לא תמה: ולא שבועות היינו שנשבע לשבטים כמ"ד [חבקוק ג'] שבועות מטות אומר סלה: בניה מכפרים עליה שבשבילם היא נצלת: שאם סרח אחד מהם שהוא מכפר עליהם. פי' עאכ"ו שאם חטא אחד מאביו ואמו ומת להם אחד מבניהם שהוא מכפר על אביו ואמו. וכן אי' בקה"ר רים פ"ד ע"ש: שקושט כחץ הוא ענין יריית חץ [מת"כ]. והא"א כתב [בסדר נשא פ' י"ב סי' ג'] לע"ד אפשר שהוא לשון תרגום שתרגום אמת קושטא. והכוונה מענין קולע אל השערה ולא יחטא. ולשון חץ יעוף דרש חץ כחץ ממש. ויעוף דרש טס כעוף: אם קיימת מצות שלוח הקן אני מצילך מאותן. ע"ל נשא פי"ב היאך יליף לה: שאם אין לך בנים כו'. עיין בבחיי סדר זו: ומה שכר אתה נוטל ואת הבנים תקח לך. דייק מתיבת את דמיותר דהל"ל והבנים תקח לך. לרבות שיקח לו בנים אם אין לו: זוכה לשלח עבד עברי. שיזכה להעשיר לקנות עבד ולקיים מצות שילוח עבד. ומצות הענק תעניק: משלחי רגל השור והחמור. וכדאי' בתנחומא כראשית השור זה משיח בן יוסף שנמשל לשור. וחמור זה משיח ב"ד כו': (ד) כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו. כל ההלכות שבתורה אדם מורה לעצמו חוץ מג' אלו נגעים ונדרים ובכורות שתלוין במאמר. נגעים שיאמר הכהן טמא או טהור. נדרים שיאמר החכם מותר. ובכורות שיאמר היחיד מומחה או שלשה הדיוטות כשר: ר"מ אומר אף לא נגעי קרוביו. דאתקיש נגעים לריבים דכתיב [דברים כ"א] כל ריב וכל נגע. מה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים. ועי' זבחים דף ק"ב: ע"י עין הרע פי' צרות עין: אלא על לשון הרע. ואע"פ שגם על עין הרע באין הנגעים. וכן על שאר עבירות שאחז"ל כמ"ש בס' מצורע. מ"מ בלשון הרע אינו מתכפר בנגע צרעת מוסגר בלבד אלא בנגע צרעת מוסגר בלבד אלא בנגע מוחלט שבעת טהרתו צריך תגלחת וצפרים. ועי' בתנחומא ס' מצורע: שנא' זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים. וכמו בפרש"י בחומש אם באת להזהר שלא תלקה

בצרעת

ישׁ"ה (תהלים נ) תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי. ט א"ר יוחנן אם הרגלת לשונך לדבר באחיך שאינו בן אומתך סוף בבן אומתך תתן דופי. ר' יהודה בן לוי אמר אם הרגלת לשונך לדבר באחיך שמאביך ולא מאמך סופך בבן אמך תתן דופי. שכל מי שמגים את לבו לדבר בגדול ממנו גורם לעצמו שיקרבו בו את הנגעים. ואם אין את מאמין הרי מרים הצדקת סימן לכל בעלי לשון הרע. הוי זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים: (ה) זש"ה (קהלת ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך. רבנן אמרי המקרא הזה מדבר בבעלי לשה"ר. כיצד אל תתן את פיך מהו כן. כיון שהפה אומר לשה"ר הוא חוטא על הגוף שגורם לו ללקות הרי לחטיא את בשרך שהפה חוטא על הבשר. מהו אל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא. שלא תאמר הריני הולך ואומר לשון הרע ואין בריה יודעת בי א"ל הקב"ה הוי יודע שאני שולח מלאך והוא עומד אצלך וכותב כל מה שאתה מדבר על חבירך. מנין שנא' (שם י) גם במדעך מלך אל תקלל למה (שם) כי עוף השמים יוליך את הקול. ומהו בעל הכנפים יגיד דבר. אלו המלאכים שכתוב בהם (ישעיה ו) שש כנפים שש כנפים לאחד. למה יקצוף האלהים על קולך על אותו הקול שיצא מפיך. וחבל את מעשה ידיך שאותו האיש לוקה בנגעים. ואם אין אתה מאמין הרי מרים ע"י שאמרה לשה"ר על משה אחיה לקתה הוי זכור את אשר עשה וגו' ומתוך כך לקתה. א"ר יצחק למה"ד לעכינא שהיה יושב על פרשת דרכים ונושכת לעוברים ולשבים. בא הדרכון וישב לו כנגדה בא החבר וראה אותן. אמר זו עכנא כך היא דרכה לשוך. על זה אני תמיה שבא ונדבק לה. כך היה משה אומר מרים שדברה כך היא דרכן של נשים דברניות הן. אהרן הצדיק אף הוא היה צריך לדבר בי. אמר משה (במדבר יב) ותדבר מרים שמא ואהרן כיון שידע משה שאף אהרן דבר התחיל צווח (תהלים מא) גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב. מהו גם איש שלומי זה אהרן שמשים שלום עלי שנא' (במדבר ו) וישם לך שלום. אשר בטחתי בו בשעה שעצר את מלאך המות. מנין שנא' (שם יז) וישב אהרן אל משה אל פתח אהל מועד והמגפה נעצרה. אוכל לחמי אלו כ"ד מתנות כהונה שאוכל מישראל. ואחר כל השבח הזה הגדיל עלי עקב (שם יב) ותדבר מרים ואהרן במשה. ר' לוי אמר יד' מדות בנשים ואלו הן. גרגרניות וצוותניות וקנאיות ועצלניות. גרגרניות מנין מן חוה דכתיב (בראשית ג) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וגו'. צוותניות מנין דכתיב (שם יח) ושרה שומעת פתח האהל שהיתה מציתה על המלאך. קנאיות מנין שנא' (שם ל) ותקנא רחל באחותה. עצלניות מנין דכתיב (שם יח) מהרי שלש סאים קמח סולת. רבנן אמרי עוד ב' איסטטניות ופטטות. איסטטניות מנין (שם טז) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך. ופטטות מנין דכתיב ותדבר מרים. ד"א ותדבר מרים יא א"ר יהושע דסכנין כשבא הקב"ה לבראת את חוה מן אדם היה מתבונן מהיכן לבראת אותה שנא' (שם ג) ויבן ה' אלהים את הצלע וגו'. אמר הקב"ה לא אברא אותה מן העין שלא תהא עינה רמה. ולא מן האזן שלא תהא צוותנית. ולא מן הפה שלא תהא דברנית. ולא מן היד שלא תהא גונבת. ולא מן הרגל שלא תהא פרדניתא. מהיכן אברא אותה מן אבר הצנוע שיש בו מן הירך. ואעפ"כ לא הועיל כלום. וכל מה שנתכוין הקב"ה שלא יהא בה כולהן הן בכשרות. אמר הקב"ה לא אברא אותה מן העין שלא תהא עינה רמה חוה כתיב בה (בראשית ג) ותרא האשה. לא אברא אותה מן האוזן שלא תהא צוותנית (שם יח) ושרה שומעת. לא אברא אותה מן היד שלא תהא גונבת (שם לא) ותגנוב רחל את התרפים. לא אברא אותה מן הרגל שלא תהא פרדנית ולאה כתיב בה (שם ל) ותצא לאה לקראתו וגו'. לא אברא אותה מן הפה שלא תהא דברנית ומרים הצדקת כתיב בה ותדבר מרים. וראה מה הגיע לה זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים: (ו) ד"א זכור. רבנן אמרי למה"ד למלך שעלה מן המלחמה קילסה אותו מטרונה. אמר המלך תיקרי אמן של סנקליטור. לאחר ימים התחילה לערב אוננה של מלך. אמר המלך כך עשת תיטרד למטלון. כך בשעה שעשה הקב"ה מלחמת הים אמרה מרים שירה ונקראת נביאה שנא' (שמות טו) ותקח מרים הנביאה. כיון שאמרה לשה"ר על אחיה אמר הקב"ה תיטרד למטלון שנא' (במדבר יב) ותסגר מרים. ד"א זכור כיון שראה משה מה הגיע לאחותו התחיל צווח ומתפלל עליה בכל לבו ונפשו (שם) אל נא רפא נא לה. רבנן אמרי אמר משה רבש"ע כבר עשית אותי רופא אם אתה מרפא אותה הרי מוטב ואם לאו מרפא אני אותה. ד"א מהו אל נא א"ר אבא בר כהנא למה"ד לתלמידו של רופא שעלת מלכיא לראותו הביא אותה אצל רבו. אמר אותו תלמיד לרבו מרי כבר לימדת אותי כל סדרן של רפואות אם אתה מרפא אותה הרי יפה ואם לאו הריני מרפא אותה. כך אמר משה רבש"ע כבר לימדת אותי כל סדרן של נגעים אם אתה מרפא אותה הרי יפה ואם לאו הרי אני מרפא אותה. ד"א (שם) ויצעק משה אל ה' וגו' משל למה"ד לגבור שהיה הקולר בצוארו נפנה מאותו הקולר. לאחר ימים ראה הקולר נתון בצוארו של אחר התחיל צווח. אמרו לו מה לך צווח אמר להן אי אתם יודעים אני יודע באי זה צער הוא נתון כך היה הקולר בצוארי ואני יודע באי זה צער הוא נתון. כך היה משה צווח. א"ל הקב"ה מה לך צווח. אמר לפניו רבש"ע אני יודע באי זה צער היא נתונה שאני זכור השלשלת שהיתה ידי לתוכה. מנין שנא' (שמות ד) והנה ידו מצורעת כשלג. כיון שנתפלל משה עליה ריפא אותה הקב"ה. מנין שנא' (במדבר יב) והעם לא נסע עד האסף מרים. לפיכך היו זכורין מה הגיע למרים מתחת ידי לשה"ר. ד"א יב א"ר אסי אין אדם אומר לשה"ר עד שכופר בהקב"ה. שנא' (תהלים יב) אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. א"ר שמעון יג ומה אם מרים הצדקת שלא נתכוונה לומר לשה"ר אלא דברה בשביל פריה ורביה כך הגיע אותה הרשעים שמתכוונים לומר לשה"ר על חביריהן לחתוך את חייהם עאכ"ו שיחתוך הקב"ה את לשונם שנא' (שם) יכרת ה' כל שפתי חלקות וגו'. אמר הקב"ה בעוה"ז

ע"י

יד יוסף ט תנחומא פקודי סי' ז' : י ב"ר פ' מ"ה : יא ב"ר פ' י"ח . תנחומא וישב . ילקוט בראשית. וישעיה רמז רס"ה : יב ערכין דף ט"ו . ירוש' פאה פ"ק שוח"ט מזמור י"ב . תהלים י"א : יג ספרי בהעלותך פיסקא צ"ט . וספרי חלק ב' פיסקא רע"ה :

מתנות כהונה

ליה: **השאילני** קלדומך . עיין כל זה באורך פ' מצורע ופ' נשא פ' ז' : **בן אומתך**. מישראל ואע"פ כן נקרא אחיך שנא' לא תתעב אדומי כי אחיך הוא : **סימן** אות וראייה : **ללקות** בצרעת . כדדרשינן זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע וע"ל בפ' מצורע : **לעכינא** לנחש : **הדרכון** פי' הערוך שומר יש לו שם לשומרה : **החבר** מחבר נחשים : **אף הוא היה כו'**. לשון תימא : **אמר משה ותדבר כו'** . כלומר זה אינו רחוק בעיני שמרים מדברת שהנשים דברניות הן שמא תעלה על דעתי שאהרן ידבר : **וצוותניות** דוחקות עצמן לשמוע כל דבר סתר : **מהרי** מכלל שהיתה מתעצלת : **ופטטות** דברנות : **איסטטיניות** רוחם ודעתם קצרה ואינם יכולים לסבול דבר גדול או קטון שכנגד רצונם או מכעיס אותם והוא ל' הסרה וסטיא וכפ"ק דמכות שמינו ר' יודא אמר איסטטית היא זו ופירש"י ורב אלפס ז"ל סרה וסטיא וכן הביאו הערוך וע"ש ובמקצת ספרים גרסינן איסטטית היא זו והיא היא והכי גרסינן לעיל בפרשת לך לך פר' מ"ה איסטטניות : **ויבן** דרש בו לשון הבנה מדלא כתיב ויבנה כלומר היה מתבונן מהיכן כו' : **פרדניתא** יוצאנית הנפרדת תמיד מהון לביתה : **סנקליטור** בעלי עצה וע"ד כן פי' הערוך : **לערב** אוננא . מערבת ומבלבלת מתנות ומצות המלך : **למטלין** לבית הסוהר : **כבר עשית וכו'**. דרש רפא כמו רופא כלומר יש לה רופא וכדמפרש לקמן : **מלכיא** פי' הערוך שם ופיר' שבא לפניו חולה והיה צריך לראות ולבדוק איזה סם לרפואתו : **מה לך** צווח

ענף יוסף

מגיה המאמר כמו שהוא כתוב כה ופירשו הוא ז"ל ע"ד הכתוב פה . מ"מ מצאתי בנוסחא יותר מכוונת לע"ד לעיל סדר נשא סוף פ' י"ב . ובאסת"ר פסוק כשבת המלך . והאמת יורה דרכו [אות אמת]. ואני אפרש הנוסחא שלפנינו : (ה) [היה מתבונן מהיכן לבראת אותה] כבר ידעת שכל הדברים אלו ע"ד דברה תורה כלשון בני אדם וכן בכאן שהקב"ה לא הוצרך לעיין בחלקי הגוף דודאי הכל גלוי לפניו מתחלה . אלא שלפי שבראה מהמקום הראוי ולא מהמקומות שיש בהם נזק . שבכיוצא בזה יאמר כאדם שעשאו בעיון והתבוננות ועלה אמר ג"כ כן בהקב"ה . ואע"פ שפעולת אברים אלה לפעמים הוה לטובה . מ"מ

עץ יוסף

בצרעת אל תספר לשון הרע זכור העשוי למרים כו' : **שאינו בן אומתך** ז"ל התנחומא ס' פקודי אם דברת באחיך עשו שהוא אחיך סופך לדבר בבן אומתך זה משה כו' : **באחיך שמאביך** ולא מאמך . כלו' אם הרגלת לשונך לדבר באחיך שהוא מן האב ולא מן האם סופך שתדבר באחיך שהוא גם מן אם אחת : (ה) **שהפה** חוטא על הבשר . כלו' שהפה חוטא שילקה בשר הגוף על ידו : **שכתוב בהם שש כנפים כו'** . לכן יקרא בעל כנפים שיש להם כנפים רבים : **וחבל את** מעשה ידיך שאותו האיש לוקה בנגעים. ויתבטל כל גופו ואינו יכול לעשות מעשה כלל . ונקט מעשה ידים שהם עיקר : **לעכינא** בלשון יוני נחש : **בא הדרכון** פי' כמו דרקון וגם הוא מין נחש . אך לא כל כך רע כמו עכינא [מעריך] : **החבר** מחבר נחשים : **אף הוא** היה צריך לדבר בי . בתמיה : **אמר משה** ותדבר כו' . דייק מדכתיב מרים תחלה ואח"כ אהרן : **גם איש** שלומי כו' . שאדם המברך לכולם בשלום וא"כ צריך להיות בעצמו איש אוהב שלום : **בטחתי בו** בשעה שעצר כו' . שבטח משה בגבורתו ובכח צדקו שיוכל לעמוד ולעצור את מה"מ : **ד' מדות בנשים** אף שמדות כאלה ימצא גם באנשים . מ"מ מצינו בנשים יותר . והראי' שאף בנשים הצדקניות כמותן נמצא ככה . זה מורה שטבעיהן כן : **גרגרניות** לשון זוללת : **צוותניות** פי' שמבקשים לידע כל דבר סתר : **דכתיב מהרי** ר"ל מדכתיב מהרי מכלל שהיתה מתעצלת בטבעה : **איסטטיניות** אפשר שצ"ל אסטניסיות . והוא מלשון איסטנים המורגל בס"ס על איש מפונק . ובב"ר הגי' איסטטנות . ועי' מ"ש שם : **שנא' ויבן** כו' דרש ויבן היו"ד בקמ"ץ והוא לשון בינה : **שלא תהא** עינה רמה. להביט על כל דבר : **שלא תהא צוותנית** מבקשת לשמוע כל דבר . ולשלוח מדנים : **שלא תהא דברנית** הרגה והבא לדבר לשון הרע : **פרדניתא** יוצאת וסוררת תרגום פדניתא . והוא מלשון פרדה שמפזרת רגליה [מעריך] : **ואעפ"כ לא** הועיל כלום . ר"ל שלא הועיל לגמרי שאעפ"כ נכשלות במדות אלו אף הכשרות . כ"ש שאר הנשים ואלמלא נבראת מאיברים הללו היו נכשלים ביותר : **ושרה** שומעת דמשמע שהסתה אזנה לשמוע דברי המלאכים : **ותגנוב רחל** את התרפים. כדאי' בתנחומא ס' ויצא סי' י"ב למה גנבה אותם כדי שלא יהו אומרים ללבן שיעקב בורח עם נשיו ובניו וצאנו . אבל בב"ר פ' ע"ד אי' שכוונתה היתה לש"ש . אבל מ"מ היתה בה מדה זו . וכן איך אף שכוונתם היתה לטוב מ"מ מצינו מדות אלו בהן : (ו) **מטרונה** אשה חשובה : **סנקליטור** יועץ (מוסף) : **אנונה** מתנה . ור"ל שהתחילה מערבת ומבלבלת מתנות ומנות המלך . והמעריך כתב שצ"ל לעכר אוננא של מלך : **למטלון** לבית הסוהר הוא מקום גלות להייבים . ופי' מוסף הערוך שהוא מקום חניבת המתכיות (הנקראות מעטאלל) בהרים ששולחים שם הפושעים : **התחיל צווח** ומתפלל כו' . שנא' ויצעק משה נעקה מכאב הלב . גם מלשון נא ב"פ משמע שהתפלל בכל לבו ונפשו : **ואם לאו** מרפא אני אותה . וכאילו מרומז זאת בכתוב אל נא רפא נא אתה לה . ואם לא הנני רופא אותה אני בעצמי . ולכן הכפיל מלת נא : **ואם לאו** מרפא אני אותה א"ר אבא בר כהנא . כצ"ל לפי דעתי והני תיבות (ד"א מהו אל נא) מיותרים ודוק : **שעלת מלכיא לראותו** כתב המה"כ מלכיא פי' הערוך שם . ופי' שבא לפניו חולה והיה צריך לראות ולבדוק איזה סם לרפאותו עכ"ל . והמעריך כתב שהוא ט"ס וצ"ל שעלת מלוגא באחותו . ופי' נגע רע . ולשון לעז הוא . והמוסיף כתב מלכיא בלשון יוני אשה חולה . לראותו פי' לקבל פניו שירפא אותה : **ואם לאו** הרי אני מרפא אותה . להיות שהיודע טבעי הנגעים ומהותם ואיך נמשכו מלמעלה מיסודם . אז יוכל לדעת ג"כ אופן תקונם במה הם מתתקנים : **הקולר** בלשון רומי סוגר הנתון בצואר השבוים והחייבים (מוסף) : **נתנה כו'** ר"ל שנפלו הקולר מצוארו : **מה לך צווח** מה אירע לך שאתה צווח : **מי אדון לנו** דלסוף כופר בעיקר . ואומר כן ל"א האומרים ללשוננו נגביר כאילו אומרים אין אדון לנו (רש"י) : **שיחתוך** הקב"ה את לשונם . הוא דרך מליצה . והכוונה שיכשלו בלשונם ולשונם יגרום להם כל רע וצרה : **ע"י שהיו** ביניכם בעלי לש"ה שלקתי את שכינתי כו' . וכדאי' לעיל סדר שופטים כל שתאמר

ע"י שהיו ביניכם בעלי לשה"ר סלקתי את שכינתי מביניכם שנא' (שם נז) רומה על השמים אלהים אבל לע"ל שאני עוקר יצה"ר מביניכם שנאמר (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם אני מחזיר שכינתי ביניכם. מנין שנא' (יואל ג) והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר וגו'. ומתוך שאני משרה שכינתי עליכם כלכם זכין לתורה ויושבין בשלום בעולם שנא' (ישעיה נד) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך:

סדר כי תבא

פרשה ז (א) **הלכה** אדם מישראל שהיה עובר לפני התיבה מהו שיהא מותר לו לענות אמן אחר הכהני'. כך שנו חכמים [א] העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ולימדונו רבותינו ואם היה יכול לענות שלא תטרף דעתו יענה. למה מפני שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין. [ב] א"ר יהודה בר סימא אמן הזה יש בו ג' אספליאות. שבועה וקבלה ואמנה. שבועה מנין שנא' (במדבר ה) והשביע הכהן וגו' ואמרה האשה אמן אמן. קבלה מנין שנא' (דברים כז) ואמר כל העם אמן. אמנה מנין שנאמר (מ"א א) ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר ה'. ד"א א"ר יודן כל מי שעונה אמן בעוה"ז זוכה לענות אמן לע"ל. ד"א א"ר יהושע ב"ל כל מי שנכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות בעוה"ז. זוכה ליכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לע"ל. מנין שנא' (תהלים פד) אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה. ד"א [ג] א"ר יודן כל מי ששומע בקול של תורה בעוה"ז זוכה לשמוע באותו קול שכתוב בו (ירמיה לג) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה וגו'. א"ל משה לישראל הואיל וכל מי ששומע לד"ת כך הוא מתרומם בב' עולמות. הוו זהירים לשמוע ד"ת מנין ממה שכתוב בענין והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך: (ב) וש"ה (משלי ח) אשרי אדם שומע לי. מהו אשרי אדם שומע לי. [ד] אמר הקב"ה אשריו לאדם בשעה ששמועותיו לי. מהו לשקוד על דלתותי. אמר הקב"ה אם הלכת להתפלל בתוך בית הכנסת אל תעמוד על הפתח החיצון להתפלל שם אלא הוי מתכוין להכנס דלת לפנים מדלת. לשקוד על דלתי אין כתיב אלא על דלתותי ב' דלתות. ולמה כן שהקב"ה מונה פסיעתך ונותן לך שכר. ומהו לשמור מזוזות פתחי. א"ר יהודה בר סימא וכי יש מזוזה בבתי כנסיות אלא מה המזוזה הזו אינה זזה מהפתח כך לא תהא זז מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. אמר הקב"ה אם תעשה כן דע שאתה מקבל פני השכינה מה כתיב אחריו (שם) כי מוצאי מצא חיים. אמר הקב"ה מי הוא זה שבא לבית הכנסת ולא מצא את כבודי שם. א"ר איבו ולא עוד אלא שאת עומד בבית הכנסת והקב"ה עומד עליך. מנין שנא' (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל. אמר הקב"ה לא דייך שאת מקבל פני השכינה בבית הכנסת. אלא שאתה יוצא משם טעון ברכות. מנין שנא' (משלי ח) כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה'. הוי והיה אם שמוע תשמע וגו': (ג) וש"ה (שיר א) לריח שמניך טובים. רבנן אמרי בה' דברים נמשלה התורה. במים וביין ובדבש ובחלב ובשמן. במים מנין (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים. ביין מנין שנא' (משלי ט) ושתו ביין מסכתי. בדבש ובחלב מנין שנא' (שה"ש ד) דבש וחלב תחת לשונך. שמן מנין שנא' (שם א) שמן תורק שמך. מה השמן הזה תחלתו מר וסופו מתוק כך הן ד"ת. אדם מצטער בהן בתחלה ועושה בהן אחרית טובה שנא' (איוב ח) והיה ראשיתך מצער וגו'. ד"א מה השמן הזה חיים לעולם אף ד"ת חיים לעולם. מה השמן הזה אורה לעולם אף ד"ת אורה לעולם. ד"א מה השמן הזה אין יכול להתערב במשקין אחרים אף ישראל אין יכולין להתערב באו"ה. מנין שנא' (ויקרא כ) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. [ה] ד"א מה השמן הזה אפילו אתה נותן אותו בכמה משקין הוא נעשה עליון על כולם. כך הן ישראל עליונים על כל אומות העולם כמו שכתוב (דברים כו) ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ: (ד) ד"א והיה אם שמוע. א"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר הקב"ה [ו] אם שמעת למצותי אף אני שומע תפלתך ד"א א"ר יהושע א"ר נחמן [ז] כל מי שבא לבית הכנסת ושומע ד"ת זוכה לישב בין החכמים לע"ל שנא' (משלי טו) אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין. לשמור ולעשות את כל מצותי א"ר שמעון בן חלפתא כל מי שלמד ד"ת ואינו מקיים עונשו חמור ממי שלא למד כל עיקר. למה"ד למלך שהיה לו פרדס. הכניס לתוכו שני אריסים אחד היה נוטע אילנות ומקצצן ואחד לא היה נוטע כל עיקר ולא מקצצן. על מי המלך כועס לא על אותו שהיה נוטע ומקצץ. כך כל מי שלמד ד"ת ואינו מקיים אותה עונשו חמור ממי שלא למד כל עיקר מנין שנאמר (ישעיה כו) יוחן רשע בל למד צדק. אבל אם למד ולא קיים אינו נחנן הוי לשמור ולעשות את כל מצותי: (ה) ברוך אתה בעיר א"ר יצחק בעיר [ח] בשכר המצות שאתה עושה בעיר חלה וציצית וסוכה ונר שבת. וברוך אתה בשדה בשכר מצות שאתה עושה בשדה לקט שכחה ופאה. רבנן אמרי שתהא ברוך בעיר ע"י שנתברכת מן השדה שנתנה הארץ את פירותיה. ברוך אתה בבאך א"ר יהודה בר סימון המקרא הזה מדבר במשה בבאך זה משה בביאתו לעולם קירב רחוקים זו בתיה בת פרעה. וברוך אתה בצאתך זה משה ביציאתו מן העולם קירב רחוקים זה ראובן. מנין שנאמר (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות. ד"א ברוך אתה בבאך בפרקמטיא שלך. וברוך אתה בצאתך בפרקמטיא שלך. ודוד מפרשה (תהלים קכא) ה' ישמר צאתך ובואך.

ד"א

יד יוסף פ"ז א ברכות דף נ"ג: ב במדב"ר פ"ט. בבלי שבועות ל"ו. ירוש' פ"ב דסוטה: ג תנחומא ס"ז: ד ברכות בבלי פ"ק דף ח'. וירוש' פ"ה. ילקוט ת"כ רמז תתקמ"ג. זוהר ויקרא דף ס: ה שהש"ר פ"א סי' כ"א. תנחומא ס"ז: ו תנחומא ס"ז: ז ילקוט ת"כ רמז תתקנ"ג: ח תנחומא ס"ז:

מתנות כהונה

נוח. מה אירע לך שאתה נוח: **איספליאות** לפי הענין פירושו משמעות וביאור וכן בלשון לע"ז קורין כן ביאור דברים: **זוכה ליכנס כו'**. סלה פי' לעדי עד כדאמרינן תנא דבי ר"א ב"י כל מקום שנא' נצח סלה ועד אין לו הפסק לעולם ולעולמי עולמים: **ששמועותיו** שהוא מבקש לשמוע הם לשם שמים: **וכי יש מזוזה וכו'**. כלומר מזוזה של קלף שכתוב עליו פרשת שמע והלא כתיב ביתך ופי' חז"ל בית שאתה משתמש בו: **כי מוצאי**. פי' שמוצא אותי הרי שמוצא ומקבל פני הקב"ה: **הוי והיה אם שמוע תשמע וגו'** גרסינן וסיפיה דקרא ובאו עליך כל הברכות וגו': **תחלתו מר**. הזתים הם מרים: **אף אני שומע תפלתך** דרש ביה שמוע תשמע פי' תהא נשמעת: **יוחן רשע וכו'**. פירושו חנינה יהי' לרשע מפני שלא למד צדק ר"ל התורה ואינו יודע עד כמה הגיע עונשו: **ע"י שנתברכת וכו'**. הברכה תהא נכרת בבית: **בתיה בת פרעה**. שהצילתו מן היאור וזכתה לעה"ב: **יחי ראובן כו'**. עיין בפירש"י בפ' וזאת הברכה

עץ יוסף

שאומר לפ"ה מסלק השכינה כו' עד מה כתיב אחריו רומה כו': **שאני עוקר יצה"ר** ואז אין שנאה ואיבה בתוככם וע"י האהבה יוקשרו אגודת ישראל ביחד לעבוד את ה' וע"ז ישרה השכינה בתוכם ויזכו לתורה באמצעות השראת השכינה. ולכן הסמיך שכתוב יחד וכל בניך למודי ה' ע"י שיהיה רב שלום:

סדר כי תבא

פרשה ז (א) **הלכה** אדם כו' מהו שיהא מותר לו לענות אמן אחר הכהנים. השאלה היא אם מותר לו לענות אמן באם הבטחתו שלא תהא דעתו מטורפת מאימת הצבור. או לא מהני אפי' הבטחתו. והשיב כך שנו חכמים העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף (שלא תטרף דעתו ויטעה) ולימדונו רבותינו ואם היה יכול לענות שלא תטרוף דעתו יענה וכו'. והיינו במאי דקתני בסיפא בנשיאות כפים ואם הבטחתו כו' רשאי. ואם בהפסק גדול כמו בנשיאות כפים רשאי באם הבטחתו. מכ"ש בעניית אמן. ומ"ש אע"ג למה שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן כו' והפסק לא הוי מאחר שצורך תפלה הוא: **אספליאות** לא ידעתי פירוש המלה אולי אספליות גרסי' ופירושה בלשון יוני דקדוקים ופירושים (מוסף). ור"ל שאמן משמש לשלשה אלו. שפעמים משמש לשבועה שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. ומוכיח לה מאמן דסוטה שצריכה לענות אמן על שבועת הכהן. ופעמים משמש לקבלת דברים שהאומר לחברו על מנת שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קבל דבריו וחייב לקיים דברו. ומייתי לה מואמר כל העם אמן. וכ"ה בבבלי שבועות דף ל"ו. אבל בבמדב"ר פ"ט סי' ו' ובירוש' פ"ב דסוטה מייתי ליה מדכתיב ירמיה י"א ארור האיש אשר לא ישמע את דברי הברית הזאת את אשר צויתי את אבותיכם וגו' ואען ואומר אמן ה'. ופעמים משמש להאמנת דברים שראוי לענות אמן על דבר תפלה ותחנה שהוא לשון מאמן הדברים שיהא רצון שיהא אמת כן: **א"ר יודן** כל מי שעונה אמן כו'. בתנחומא סדר זו סי' ז' מייתי לה מדכתיב ברוך ה' וגו' אמן ואמן: **זוכה לענות לע"ל** כי פה בעה"ז הוא עולם ההכנה להוציא מכח לפועל אורי האמונה האמתית והדביקות בה' וע"ז יזדכך נפשו לע"ל: **זוכה ליכנס כו'** ע"ד זה אי' בירוש' פ"ה דברכות ת"ל כל מי שאינו נכנס בבית הכנסת בעה"ז אינו נכנס בבה"כ לע"ל: **עוד יהללוך סלה** בעה"ב. כדאמרי' תנא דבי ר"א ב"י כל מקום שנא' נצח סלה ועד אין לו הפסק לעולם ולעולמי עולמים: **כל מי ששומע בקול כו'** זוכה לשמוע כו'. דרש אם שמוע תשמע: **מתרומם בב' עולמות** בעוה"ז זוכה לטוב עוה"ז עושר ובריאות ובעה"ב שם יזכה לשכר הנפש המשכלת להתענג בנועם ה': **שמוע תשמע** כאומר שמע בעוה"ז. תשמע בעתיד כי זוכה לשמוע לע"ל: (ב) **ששמועותיו** שהוא מבקש לשמוע הם לי כלו' רק למעני לא לאהבת זולתי מתענוג וכבוד כי לומד לשם שמים: **אל תעמוד על הפתח החיצון כו'**. ר"ל כשאיכא ב' דלתות ממש היינו אחת דלת העזרה ואחת של בית הכנסת לא יעמוד בעזרה אלא יכנס תוך בית הכנסת להתפלל (כן פי' היפ"מ) והיינו אפילו בדאיכא עשרה בעזרה. משום שהקב"ה נותן שכר פסיעות כדמסיק: **דלתי אב"ב** לשון יחיד. הדל"ת פתוחה והתי"ו בחירי"ק (יפ"מ) **וכי יש מזוזה כו'**. כלו' מזוזה של קלף שכתוב עליו פרשת שמע. והלא כתיב ביתך ופי' חז"ל בית שאתה משתמש בו: **כי מוצאי** פי' שמוצא אותי מצא חיים שמקבל פני שכינה וכתיב באור פני מלך חיים: **ולא מוצא** באתמיה כלו' שבודאי ימצא. כי יופיע עליו רוח חכמה ובינה: **אלא שאתה** יושב בבית הכנסת והקב"ה עומד עליך. כצ"ל (רד"ל וטעם העמידה. שהוא מוכן להשלים חפצם (יפ"מ): **בעדת אל** היינו בבכ"נ ובבמ"ד וכדפרש"י בפ"ק דברכות בבית מועדו: **ויפק רצון מה'** פי' שמשיג רצונו מהקב"ה: **הוי והיה אם שמוע תשמע**. וסיפיה דקרא ובאו עליך כל הברכות וגו': (ג) **אדם מצטער בהם בתחלה**. שמתחלה קודם שיבין וקודם שירגיל עצמו מרה לו לסבול עולה ולהבינה. אבל באחרית יתענג ממנה: **מה השמן הזה חיים לעולם**. כי השמן מבריא הגוף ומחייהו. כן התורה הוא חיות הנפש המשכלת וזהו מזונה האמתי ועיין בשהש"ר פ"א סי' י"ט: (ד) **אף אני שומע תפלתך**. דרש ביה שמוע תשמע פי' תהא נשמעת (מת"כ): **זוכה לישב בין החכמים כו'**. דרש אם שמוע תשמע אם שמעת בעוה"ז תשמע לעה"ב. וכוונת הדרש לומר שאף שהוא אדם שאינו יכול ללמוד בעצמו רק לשמוע מאחרים מ"מ אם ישמע מאחרים בעוה"ז יזכה גם לע"ל לקבל השגה מפי חכמים: **עונשו חמור כו'** דרש לשמור לעשות לא תהא למד אלא על מנת לעשות: **אריסים** אריס בלשון יוני שומר והוא מקבל שדה או כרם ליתן חלק מהפירות לבעל השדה והשאר שלו (ערוך): **יוחן רשע כו'** פי' חנינה יהיה לרשע מפני שלא למד צדק ר"ל התורה. ואינו יודע עד כמה הגיע עונשו. אך מי שבארץ נכוחות יעול אז בל יראה גאות ה' מאומה. אחר שהוא מעול בפועל שידע עונשו ועבר עליה: (ה) **שאתה עושה בעיר חלה כו'**. בתנחומא הגירסא נשתנה עיין שם: **שנתברכת** שלכן כתיב בוי"ו העטוף. משא"כ באחר להורות שהברכה בעיר תלוי ע"י ברכת השדה: **המקרא הזה מדבר במשה כו'**. דהיה לו להקדים ביאתה ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. לה"ק שמדבר במשה כו': **מדבר במשה** שמתחלתו ועד סופו היה עוסק בטוב ובשלימות להשלים אנשים ולקרבם לעבודת ה' באמת. ולאות שמשה זכה לזה על כן נרמס בדמות זה שיזכו להיות טוב כמוהו: **זה ראובן** שהיה רחוק ע"י שבלבל יצועי אביו. ונתקרב שבקש עליו שיחיה שנא' יחי ראובן כו'. ועיין פרש"י בסדר וזאת הברכה: **ודוד מפרשה כו'** בשעת נעתק כאן ומקומו באידך דרשא בבואך לעולם וביציאתך מן העולם. וע"ז מביא וכן

דוד

ד"א ברוך אתה בבאך בביאתך לעולם וברוך אתה בצאתך ביציאתך מן העולם. א"ר ברכיה כתיב (קהלת ג) עת ללדת ועת למות וכי אין אנו יודעים שעת הוא שאדם נולד ועת הוא שאדם מת. אלא אשרי אדם שעת מיתתו כעת לידתו. ט מה בשעת לידתו נקי אף בשעת מיתתו נקי. הוי ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך: (ו) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. מהו יפתח א"ר יונתן י' ג' מפתחות בידו של הקב"ה ואין בריה שולטת עליהן לא מלאך ולא שרף. ואלו הן מפתח של תחיית המתים. ומפתח של עקרות. ומפתח של גשמים. מפתח של תחיית המתים מנין שנאמר (יחזקאל לז) וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם. מפתח של עקרות שנא' (בראשית כט) ויפתח את רחמה. ומפתח של גשמים ע"נא' יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. ד"א יפתח ה' לך רבנן אמרי יא גדולה ירידת גשמים שהיא שקולה כתחיית המתים מנין שנא' (הושע ו) ויבא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ. מה כתיב אחריו (שם) יחיינו מיומים. לפיכך קבעוה בתחיית המתים שהיא שקולה כנגדה. ד"א יפתח ה' לך א"ר אליעזר בן יעקב בשעה שהגשמים יורדין אף משא ומתן מתברך שנא' לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידיך. רבנן אמרי אף הדגים מתברכים. אמרו רבותינו מעשה שתפשו דג אחד בעכו עד שלא ירדה הרביעה והיו שמין אותו נ' מאות ליטרין ולא מצאו בו אלא ב' מאות אמר להן זקן אחד אילו ירדה הרביעה היו מוצאין בו יותר. משירדה הרביעה תפשו דג א' והיו שמין אותו ב' מאות ליטרין ומצאו בו ש' הרי אף הדגים מתברכים: (ז) ד"א יפתח ה' לך. ראה כמה גדול ירידת גשמים יב רב יהודה בר יחזקאל בשעה שהיה רואה את הגשמים יורדים היה מברך יתפאר ויתגדל ויתברך שמו של מי שאמר והיה העולם. שהוא ממנה אלף אלפים ורבי רבבות של מלאכים על כל טפה וטפה שיורדת. למה מכאן ועד הרקיע מהלך ת"ק שנה והגשמים יורדים ואין טפה מתערבת בחברתה. ד"א גדולה היא ירידת גשמים ששקולה כתחיית המתים. כיצד בזו כתיב פתיחה ובזו כתיב פתיחה. בזו כתיב יד ובזו כתיב יד. בזו כתיב שירה ובזו כתיב שירה. בתחיית המתים כתיב (יחזקאל לז) בפתחי את קברותיכם ובירידת גשמים כתיב יפתח ה' לך. בתחיית המתים כתיב (שם) היתה עלי יד ה' ובירידת גשמים כתיב (תהלים קמה) פותח את ידך. בתחיית המתים כתיב (ישעיה מב) ירונו יושבי סלע ובירידת גשמים כתיב (תהלים סה) יתרועעו אף ישירו: (ח) ד"א יפתח ה' לך. רבנן אמרי אמר הקב"ה לישראל בני כל הטובות שבאות בעולם בזכותכם הן באות. יג כיצד הטל אינו יורד אלא בזכותכם מנין שנא' (בראשית כז) ויתן לך האלהים מטל השמים. המטר אינו יורד אלא בזכותכם מנין שנא' יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. אף השלום אינו בא לעולם אלא בזכותכם מנין שנא' (במדבר ו) וישם לך שלום בזכותך. יד מעשה בגוי אחד ששאל את ריב"ז א"ל אנו יש לנו מועדות אתם יש לכם מועדות. אנו יש לנו קלנדא סטרנליא וקרטיסים. ואתם יש לכם פסח עצרת וסוכות אי זה יום שאנו ואתם שמחים. א"ל רבן יוחנן בן זכאי זה יום ירידת גשמים. מנין שנא' (תהלים סה) לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו מה כתיב אחריו (שם סו) מזמור הריעו לאלהים כל הארץ: (ט) ויקרא משה אל כל ישראל. הלכה אדם מישראל שעמד לקרות בתורה מהו שיהא מותר לו לקרות פחות מג' פסוקים. כך שנו חכמים טו הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים. לימדונו רבותינו למה התקינו שלא יפחות מג' פסוקים. טז כנגד אברהם יצחק ויעקב. ד"א כנגד משה אהרן ומרים שניתנה תורה על ידיהן. א"ר הושעיא ראה הפחות בימי משה מה שלא ראה יחזקאל גדול בנביאים. בני אדם שדברה עמהם שכינה פנים בפנים שנא' (דברים ה) פנים בפנים דבר ה' עמכם וגו'. יז אמר רשב"י מנין אתה אומר אילו היו ישראל הסרים אפי' אדם אחד לא היתה השכינה נגלית עליהן דכתיב (שמות יט) כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני. מעשה ברבי שהיה דורש בבית המדרש הגדול. וכשהיה מבקש ליכנס לדרוש היה אומר ראו אם נתכנסו כל הקהל ומהיכן אתה למד ממתן תורה. מנין שנא' (דברים ד) באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי. יח ד"א רבנן אמרי את מוצא כשנתן הקב"ה למשה את התורה בקריאה נתנה לו. מנין שנא' (שמות יט) ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה. אף משה רבינו כשבא לשנות את התורה לישראל אמר להם כשם שקיבלתי את התורה בקרייה כך אני מוסר לבניו בקרייה. מנין ממה שכתוב בענין (דברים ה) ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם: (י) זש"ה (משלי ב) בני אם תקח אמרי ומצותי תצפון אתך. מהו אם תקח אמרי. א"ר הונא בש"ר אחא אמר הקב"ה לישראל יט בני לא תהא תורתי עליכם כאדם שיש לו בת בוגרת והוא מבקש לכנוס אותה אצל מי שמוצא. מהו אם תקח אמרי אם יהא לכם זכות אתם מקבלים את תורתי שמלה"ש נתאוו לה ולא נתתי אותה להם. מנין שנא' (תהלים סח) מלכי צבאות ידודון ידודון. ומה הוא אומר ונות בית תחלק שלל אמרו לפניו רבש"ע הניה שיש לך בעליונים אתה מחלק אותה לתחתונים. הוי אם תקח אמרי אם יהא לך זכות. ומהו מצותי תצפון אתך א"ר אבא בר כהנא אמר הקב"ה כ אתם צופנים לי תורה ומצות בעוה"ז ואני צופן לכם שכר טוב לעוה"ב שנא' (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ד"א אם תקח אמרי א"ר יהודה בר שלום אמר הקב"ה לישראל אימתי אתם נקראים בני כשתקחו אמרי. למה"ד למלך שא"ל בנו סיימני בתוך המדינה שאני בנך. א"ל אביו מבקש אתה שידעו הכל שאתה בני לבוש פורפירא שלי ותן עטרה שלי בראשך וידעו הכל שאתה בני כך אמר הקב"ה לישראל מבקשים אתם שתהיו מסוימין שאתם בני עסקו בתורה ובמצות והכל רואים שאתם בני. הדא אימתי אתם בני משתקחו אמרי. א"ר כשהיו ישראל במדבר היה מהלך עמוד הענן לפניהם והיה עשן המערכה ועשן הקטורת עולה כא והיו שני זיקוקין של אש יוצאין מבין שני בדי הארון והיו שורפין לפניהם את הנחשים ואת העקרבים. והיו או"ה רואים אותם והיו אומרים אלוהות הן אלו כל תשמישן אינו אלא באש. א"ל משה וכל השבח הזה שעשו לכם הקב"ה ע"י שקיבלתם תורתו בסיני הוי (דברים ה) ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם וגו'. א"ל הוו יודעים כל

יד יוסף ט ב"מ דף ק"ז. ירוש' ברכות פ"ב ופ"ק דמגילה: י תענית דף ב'. שוח"ט מזמור ע"ח · מדרש הנעלם וירא דף קט"ז. אותיות דר"ע אות זיי"ן חסב ט"ז מפתחות: יא ב"ר פ' י"ג. תענית דף ז'. ירוש' פ"ה דברכות: יב ב"ר פ' י"ג. ברכות דף נ"ט. ירוש' פ"ט דברכות ותענית פ"א: יג ב"ר פ' ס"ו סי' ב'. שהש"ר פ"ז סי' א'. ברייתא דמסכת אצילות: יד ב"ר פ' י"ג סי' ד' · שוח"ט מזמור קי"ז: טו מגילה דף כ"א: טז תנחומא תשא סי' כ"ח: יז ב"ר פ"ע סי' א': יח ילקוט ס"ז: יט תנחומא סדר עקב סי' ה': כ מדרש משלי פסוק בני אם תקח אמרי: כא שהש"ר פ"ג סי' ה'. תנחומא ויקהל סי' ז':

מתנות כהונה

הברכה: **לפיכך** קבעו וכו'. משיב הרוח ומוריד הגשם: **ואין** טיפה וכו'. וזהו מפני המלאכים הממונים על זה עיין זה בב"ר פרשה י"ד: **לך** פירושו בשבילך כד"א לך לך: **קלנדרא** וכו'. מיני שמות של ימי אידם שלהם כדאי' ברים מס' ע"א: **שנתנה** תורה ע"י. שהם היו פרנסי אותו הדור: **בת** בוגרת כו'. לפיכך אמר אם תקח כלומר שהוא יחזור ויהדר אחריה. וכדמפרש והולך שמלאכי השרת בקשוה ולא נתנה להם: **צופנים** אוצרים כד"א אשר צפנת וגו' כאוצר זה הצפון וסמוי מן העין: **סיימני** עשה רושם וסימן שידעו הכל שאני בנך: פורפירא

עץ יוסף

דוד מפרשה ר"ל מדמסיים ביה מעתה ועד עולם דמפרש ליה מעתה תחלת ביאתך לעולם. ועד סוף ימי עולמך: **בביאתך לעולם** כו' ושיעור הכתוב כך הוא ברוך היית בבואך שלא היה בך חטא. וככה תהיה ברוך בצאתך שלא יהיה בך חטא. ועיין בב"ח. וזהו עת ללדת ועת למות. וא"כ ירצה שיתקן שעת מיתתו כשעת לידתו: (ו) **ואין** בריה שולטת עליהן. שלא נמסרו ביד שליח אחד ביחד. ועיין בעין יעקב: **אני ה' בפתחי** אני ה' ולא שליח: **ויפתח את רחמה** בעצמו ולא ע"י שליח: **שהיא שקולה** כתחיית המתים כו' לפיכך קבעוה כו'. הענין הוא כי הגשמים אינן ע"פ הטבע כלל. כי כל הדברים שבעולם אומרים הפילוסופים שהוא ע"פ הטבע אף זריחת השמש ושקיעתה אבל על הגשמים מודים שאינן ע"פ טבע כלל כאשר אנו רואים שפעמים לא ירד כלל ופעמים ירד בכל יום ויום. ולכן נקרא גבורות גשמים שבזה ניכר גבורות ה' יותר מכל הדברים. ז"ש שהיא שקולה וכו' כי תחיית המתים אינו ע"פ טבע (אד"א סדר ברכה): **אף מו"מ מתברך** פרש"י כשנושא ונותן איש עם חבירו ובשעת הסחורות יורדות גשמים מסולת הוא ביד התגרים שיש בו סימן ברכה: **אף הדגים** עם היותם תמיד במים מרגישים בטובת הגשמים. שאז מתעדנים במים יותר: **הרביעה** בפ"ק דתענית אי' מאי לשון רביעה א"ר אבהו דבר שרובע את הקרקע שנא' כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וגו' והולידה והצמיחה ע' ברש"י שם: **והיו שמין אותו** באומד הדעת שישקול לפי גדלו ש' ליטרין. ושקלו אותו ולא מצאו בו רק ר' ליטרין: **זקן אחד** שהיה צד דגים: **אילו ירדה הרביעה** כו'. ור"ל שלפי שלא ירדו גשמים ולכן אינן מתענגים. והם כחושים ובשרן רפה ולא ישקלו כנראה לפי גדלן: (ז) **ראה** כמה גדול כו'. אחר שהקב"ה מבטיח להם בזאת זה לאות כי טובה גדולה היא בעולם: **ואין טיפה** מתערבת בחברתה. כי על הרוב דבר היורד ממרחק גדול כמוהו מתעקם ונוגע אחד באחד ומתערב יחד. ונולך גם זה לארץ. דאל"כ לא יגליח. שמשחת הארץ בגשמים: **יפתח ה' לך** לא מייתי מפותח את ידך. דקרא דאורייתא עדיף (יפ"ת): **ירונו יושבי סלע** ואי' בספרי ירונו יושבי סלע היינו אבות ואמהות. וא"כ בתחיית המתים מיירי (יפ"ת): (ח) **בני** כל הטובות כו' בזכותכם. דרש לך בזכותך ולמענך הגשם מתברך ויהיה טוב לכולם: **ויתן לך** בזכותך: **אף השלום** שענין השלום הוא ענין גדול מאד: **לבשו כרים הצאן** בירידת גשמים כדכתיב לעיל מיניה פקדת הארץ ותשוקקיה. ופירושו שאז מתלבשות הנקבות מן הזכרים: **מה כתיב** אחריו מזמור הריעו לאלהים כל הארץ. כנ"ל והוא (במזמור ס"ו א'): (ט) **הלכה** כו' מהו שיהא מותר לו לקרות פחות מג' פסוקים. במשנה ד' פרק ד' דמגילה הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים ואפשר לטעות שכל השלשה יקראו ג' שכל אחד מג' גברי צריך שיקרא פסוק אחד. ולא יקרא פסוק אחד לשנים. לכן שואל כאן אדם מישראל כו' מהו כו'. ר"ל אדם אחד מהו כו' והשיב כך שנו חכמים כו' שכל אחד לא יפחות מג' פסוקים: **כנגד אברהם** יצחק ויעקב. שבזכותן נתנה תורה לישראל שנא' (שמות י"ט) ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר. ומנין שנקראו אבות הרים שנא' (מיכה ו') שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים (תנחומא סדר כי תשא סי' כ"ח): **שנתנה התורה** על ידם. שהם היו פרנסי אותו הדור (מת"כ). ולי נראה הכוונה משום שהשלשה מתנות שניתנו בזכותם לישראל היינו המן והבאר וענני כבוד היו לתועלת התורה שיתקיים בידם כדאי' בתנחומא ריש בשלח ע"ש: **ראה הפחות** כו' שלכן כתיב ויקרא משה אל כל ישראל ביחד אתם ראיתם. כי כולם ראו מעשה ה' וזכו לנבואה גדולה: **מה שלא** ראה יחזקאל גדול שבנביאים. ר"ל שהיה אף הוא גדול בנביאים. אבל הגדולים מכל הנביאים היו משה וישעיה כדאי' לעיל ריש ואתחנן ע"ש: **אילו היו** ישראל חסרים כו'. כי לא היו זוכים למעמד הנבחר פחות מס"ר. והע"ג דאמר בקה"ר בפסוק את הכל עשה יפה בעתו שלולא שאדם הראשון עבר על ו' מצות היתה התורה ניתנת על ידו. אפשר דכיון שבטבעו טובעו הכל. חשיב כששים רבוא (יפ"ת): **בקריאה ניתנה** לו מנין שנא' (שמות י"ט) ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה. כנ"ל וכמ"ש כאן: **כשם שקבלתי** את התורה בקריאה כו'. שהקריאה הוא במעלת הנבואה ענין גדול כמו שביארו המפרשים: **בקריאה מנין** ממ"ש בענין ויקרא משה כו'. (דברים כ"ה) כנ"ל: (י) **מהו** אם תקח אמרי. ר"ל שתיבת אם מיותר: **אצל מי** שמוצא אלא אם תקח אמרי אם יהיה לך זכות. כנ"ל. שתיבת אם הוא תנאי אם יהיה לך זכות. תקח אמרי. שהתורה יקר הערך שמלאכי השרת נתאוו לה: **אמרו לפניו** רבש"ע הנוה שיש לך. כנ"ל. או צ"ל הנאה שיש לך. דרש נות בית הדבר הנאה והיפה שבבית: **צופנים** אוצרים: **ואני צופן** לכם שכר. כנ"ל. וכ"ה במדרש משלי ובתנחומא: **אימתי אתם** נקראים בני. שאשגיח עליכם כאב על הבן. כשתקחו אמרי היינו התורה: **סיימני** עשה רושם וסימן שידעו הכל שאני בנך: **פורפירא** בלשון יוני ורומיי בגד תכלת (מוסף). ובנמשל פורפירא המצות שהם לבוש לנשמה. ועטרה היא התורה (ראשית חכמה שער האהבה): **והכל רואים** שאתם בני. שע"י התורה והמצות תושגחו בהשגחה וידעו הכל שאתם בני. וזה שמסיים אימתי אתם בני כו' פי' אימתי אתם ניכרים לכל שאתם בני: **הוי** (דברים כ"ט) **ויקרא** משה אל כל ישראל ויאמר אליהם וגו'

כל נסים שעשה לכם הקב"ה ראיתם בעיניכם. במצרים עשת לכם ועיניכם רואות מנין שנא' (שם ד) המסות הגדולות אשר ראו עיניך מהו המסות המכות ממסות נופיהן של מצרים. מהו האותות רבנן אמרי שהיו נרשמות על גופיהן דם צפרדע כנים. מהו והמופתים שהיו המכות מפתות אותן. כיצד לשלשים יום היתה באה המכה. והיתה עושה ז' ימים והולכת לה. והיו נרווחין כ"ג ימים בין מכה למכה ולא היו חוזרין בהן הוי שהיו מפתות אותן: (יא) ולא נתן ה' לכם לב לדעת. מהו ולא נתן ה' לכם לב לדעת. א"ר יצחק בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אמר הקב"ה (דברים ה) מי יתן והיה לבבם זה להם. שמעו ישראל ושתקו. א"ר יהודה בן לוי למה"ד לחבר אחד קשה שראה עבנה אחת קשה. אמר מי יוכל לחבר את זו. אמרו לו ולא את החבר הכל ממך. כב כך כיון שאמר הקב"ה מי יתן והיה לבבם זה להם היה להן לומר רבש"ע אתה תן לפיכך אמר משה ולא נתן ה' לכם לב לדעת. ד"א מי יתן אמר ר"מ כג מי גדול הגנב או הנגנב. הוי אומר הנגנב גדול שהוא יודע שהוא נגנב ושותק כך כתיב (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו. כביכול והוא אומר מי יתן והיה לבבם זה להם. ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת. א"ר שמואל בר נחמני בשביל עצמו א"ל משה הדבר הזה. כד כיצד שני דברים נזר הקב"ה אחד על ישראל ואחד על משה. אחד על ישראל בשעה שעשו איתו מעשה מנין שנאמר (שמות לג) הרף ממני ואשמידם. ואחד על משה בשעה שבקש משה ליכנס לא"י א"ל הקב"ה לא תעבור את הירדן הזה. ומשה ביקש מן הקב"ה לבטל את שתיהן. אמר לפניו רבש"ע סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך. ובטלה של הקב"ה ונתקיימה של משה. מנין שנא' (במדבר יד) סלחתי כדברך. כיון שבא ליכנס לא"י התחיל אומר (דברים ג) אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. א"ל הקב"ה משה כבר בטלת את שלי וקיימתי את שלך. אני אמרתי ואשמידם ואתה אמרת סלח נא ונתקיים שלך. ואף עכשיו מבקש אני לקיים את שלי ולבטל את שלך. א"ל הקב"ה משה אין אתה יודע מה לעשות. אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשין. א"ל אם אעברה נא אתה מבקש לקיים בטל סלח נא. ואם סלח נא אתה מבקש לקיים בטל אעברה נא. אמר ריב"ל כיון ששמע משה רבינו כך אמר לפניו רבש"ע ימות משה ומאה כיוצא בו ולא תנזק צפורנו של אחד מהם. א"ר שמואל בר יצחק כיון שנטה משה למות ולא בקשו עליו רחמים שיכנס לארץ. כנס אותן והתחיל מוכיחן. א"ל אחד פדה ס' רבוא בעגל וס' רבוא לא היו יכולין לפדות אדם אחד. הרי ולא נתן ה' לכם לב לדעת. א"ל אי אתם זכורים כל מה שהנהגתי אתכם במדבר שנא' (שם כט) ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וגו'. מהו לא בלו שלמתיכם מעליכם א"ר יוסי בר חנינא מה שהיה עליהן לא בלו. אבל מה שהיה להן בתוך התיבות נתבלו. ד"א לא בלו שלמתיכם כה ר"א בנו של ר"ש בן יוחאי שאל את ר"ש בן יוסי חמיו כלי קוריים יצאו עם ישראל במדבר. א"ל אותן הבגדים שהיו עליהן מה שהלבישו אותן מלה"ש בסיני לפיכך לא נתבלו. א"ל ולא היו גדילין והיו הבגדים קטנים להם. א"ל אל תתמה על זו. החלזון הזה כשגדל מלבושו גדל עמו. א"ל ולא היו צריכין תכבוסת. א"ל הענן היה שף בהן ומלבנן. א"ל ולא היו נשרפים מן הענן שהוא אש. א"ל אל תתמה על זו. אסיטון הזה אין מנהצין אותו אלא באש. אף בגדיהם שהיו מעשה שמים היה הענן שף בהן ואינו מזיקן. א"ל ולא היו עושין מאכולת. א"ל כו במיתתן לא נגעה בהן רמה בחייהן עאכ"ו. א"ל ולא היה ריחן רע מכח הזיעה. א"ל היו מתעננים בנאות דשאים של באר והיה ריחן מפעפע בכל העולם. מנין שנא' (שיר ד) וריח שלמותיך כריח לבנון. וכל השבח הזה מהיכן ממעין גנים באר מים חיים. (יב) ד"א ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר. א"ר יהודה בוא וראה ענותנותו של הקב"ה בנוהג שבעולם אדם יש לו בן והוא טוענו אם מצער אותו מיד הוא משליכו. כביכול הקב"ה אינו כן אלא היו ישראל במדבר מ' שנה והיו מכעיסין אותו והוא טוענן מנין שנא' (דברים א) ובמדבר אשר ראית וגו'. ד"א א"ר לקיש מהו אשר נשאך. נשאן וגידלן שעשה אותן כאלוהות שנא' (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם. ד"א אמר רשב"י בנוהג שבעולם אדם אם יש לו בן נותנו לשפחה שתניקהו. ואם אין לו שפחה נותנו למניקה. וכמה היא מניקה אותו ב' וג' שנים. כביכול הקב"ה אינו כן. אלא (ישעיה מו) עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו'. א"ל הקב"ה בני חייכם כשם שגידלתי אתכם בעוה"ז כך אני מגדיל ומייקר אתכם לע"ל מנין שנא' (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים וגו':

סדר נצבים

פרשה ח (א) הלכה

אדם מישראל שלא התפלל תפלת השחר או תפלת מוסף או תפלת המנחה הרבה פעמים שלא פנה להתפלל או מקוצר שהיה עושה צרכיו או שהיה מהלך בדרך ושכח להתפלל. איזו שעה מותר לו להתפלל ויצא בה ידי חובתו

כיצד

יד יוסף כב מכות ע"ז פ"ח. פסיקתא רבתי פ' ת"א. ילקוט סוף ס"ז: כג מכילתא סדר משפטים פ' י"ג: כד תנחומא ואתחנן סי' ו': כה ילקוט עקב רמז תת"נ. וילקוט תהלים רמז תרנ"א. שוח"ט מזמור כ"ג: כו פדר"א פ' נ"ג:

ענף יוסף

מ"מ המשפט נמנה יותר לדבר עבירה מלדבר מצוה. וגלוי בבגרלת מכחות אלו ודאי בעל הרוב יהיה לרעה: (יא) [אף עכשיו מבקש אני כו'] הכוונה דהנה מצינו במעשה העגל אמר משה להקב"ה ועתה אם תשא חטאתם הרי טוב. ואם אין מחני נא וגו' ר"ל שאמות ויהיה מיתתי כפרה עליהם. שמיתת צדיקים מכפרת. ואי' בתנחומא סוף ואתחנן מפני מה נקבר משה בח"ל כדי שיהיו מתים שבח"ל חיים בזכותו. וזה שא"ל הקב"ה שאתה אוחז בחבל בשני ראשים. שפעם אתה רוצה בתקנות ישראל שבזכותך יהיה לך הכרון כהיים. ופעם אתה רוצה בתקנתך אף שיהיה לכם הסרון בחיים שנלהיים. אם אעברה נא אתה מבקש ורוצה

מתנות כהונה

פורפירא לבוש מלכות: הדא הימתי אתם כו'. ופירושו הוי הימתי אתם נכרים לכל שאתם בני וכדמפרש ואזיל: מפתות כו'. דרים המופתים כמו המפתים לשון פתוי: עושה שוהה ועושה מלאכה: ולא היו חוזרין. לפיכך לא היו המצריים חוזרים מקושי ערפם לשלוח ישראל: לחבר יודע לחבר נחשים: עבנה נחש: הכל ממך. כלומר ברשותך הוא וכך תלוי הדבר הן להברה הן להניחה: אין אתה יודע. בניחותא: הרי לא נתן וכו'. שנתן להם רמז שיתפללו בעדו ולא הרגישו: נתבלו וזה להגדיל הנס שמה שדרכו להתבלות לא בלה ומה שדרכו להתקיים היה נתבלה: כלי קוריים הערוך לא פירשו ועיין בב"ר ריש פ' מ"ט ובמדרש חזית בפ' גוכת תפיפנה ובמ' קהלת בפסוק ושנאתי את החיים: מה שהלבישו הם היו מה שהלבישו וכו': החלזון תולעת שצובעין מדמו התכלת: אסיטון בגד עשו מאמר שלמנדריא שהוא מין חיה שנבראת במקום שבוערים בו אש ז' שנים ורש"י פי' בפ' העור והרוטב שבוערין שם עלי הדס ונעשה ע"י כישוף וע"ל בפרשת וישב ובילקוט ריש פ' עקב גרסי' אמיטון: מאכולת כינים ופרעושי' הבאים מחמת זוהמא: הרבה פעמים. פעמים הרבה בא לו לאדם שאינו פנוי להתפלל: צרכין פי' צרכי נקביו:

כך

עץ יוסף

וגו'. כנ"ל. ור"ל וגו' אתם ראיתם וגו' המסות הגדולות וגו': שנא' המסות הגדולות אשר ראו עיניך. (דברים כ"ט) כנ"ל: ממכות נופיהן כו' דרש מלשון המסה והמקה שנימק גופם ונפשי ליב המכות: שהיו נרשמות על גופיהן כו'. וכ"ה בשוח"ט מזמור ע"ח וע"ש שנמד בס מקרא. ור"ל שנעשה אות על גופם מאיכות המכה ההיא: מפתות כו' דרש המופתים כמו המפתים לשון פתוי. ור"ל שכשהורווח להם מן המכה נתפתו שלא לשלח את ישראל: והיתה עושה פי' ושהה בזה: ולא היו חוזרים פי' לפיכך לא היו המצריים חוזרים מקושי ערפם לשלח ישראל: (יא) שמעו ישראל ושתקו. ואף שכלל בידינו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. תירץ האלשיך שאין זה אלא להפך הבחירה. אך לעזור אחר שהתחיל אדם בצדקות הוא יתב' ממשיך צדקו בכל עת. וכן השיב אמר בעל המאמר כי אחר שהיה לבבם שלם אז עם ה'. היה עתרם להחזיק ביד לבבם כל ימותו מכפרונס עכ"ל: לחבר יודע לחבר נחשים: עכנא נחש: הכל ממך כלו' ברשותך היא. וכך הדבר תלוי. הן להברה הן להניחה: מי גדול הגנב או הנגנב. כלו' שלא תאמר שה"ו באמת גנבו דעת המקום. וא"כ הגנב גדול. אלא כח רחמיו של הנגנב גדולים שיודע ושותק (רד"ל). ועיין מ"מ שידי מסה. ור"מ ס"ל שבשעה שאמרו נעשה ונשמע לבם לא היה נכון כדכתיב ויפתוהו בפיהם כו'. ולפ"ז מה שאמר הקב"ה מי יתן והיה לבבם וגו' פי' מי יתן שמה שאומרים בפיהם יהיה ג"כ בלבבם. יהיו שוים לטובה: רבש"ע סלח נא מקרא זה כתוב במרגלים. וצ"ל דלאו דווקא נקט קרא זה אלא כלו' שמשה בקש מהקב"ה שיסלח להם כדכתיב למה ה' יחרה אפך בעמך שוב מחרון אפך וגו' ועיין דב"ר פ"א סי' ג'. וי"ל שגם מה שמסיים שנאמר סלחתי כדבריך ג"כ לאו דווקא שהרי פסוק זה נאמר ג"כ במרגלים. עוד י"ל לפי שכל הכעס שהיה על ישראל במרגלים היה ע"י התעוררת חטא העגל. הוה כאילו כתובים אלו נאמרו במעשה העגל וצ"ע: בטל סלח נא כו'. הפשר שבן עלה ברצונו יתברך אם יסכים למשה בסלח נא יסכים משה להקדום ברוך הוא ולא יבקש אעברה נא. ולכן אמר לו שאתה אוחז החבל בשני ראשין שרצונך שאני אסכים לך בכל מכל ואתה לא תסכים עמי מאומה: שנאמר ואולך אתכם מ' שנה במדבר. שהוא לשון מדבר בעדו. בזה רמז להם ראו מה שעשיתי לכם טובות רבות. ועכ"ז לא נתן לכם לב לדעת זאת ולבקש על נפשי: מה שהיה עליהם לא בלו כו'. לא בלו שלמותיכם מעליכם דרבינן מה שעליהם שדרך להתבלות לא בלו. ומה שהיה להן בתוך התיבות שאין דרך להתבלות נתבלו. וזה להגדיל הנס: כלי קוריים בלשון יוני הוא הערב ונקראו כן כלי אריגה (מוסף). ור"ל וכי לקחו עמם למדבר כלי אריגה שיהיו יכולים לארוג להם במדבר בגדים חדשים: החלזון הזה תולעת שצובעים מדמו התכלת: אסיטון וילקוט עקב גרס אמיטון. ופי' המוסף שהוא בלשון יון ורומיי מין אבן הנמצית ונארגת לבגד ובהיותה מלוכלכת מגהצין אותה באור. אבל בשוח"ט גרס אסיטון כמו כאן. ופי' המת"כ שהוא בגד עשוי מאמר סלמנדריא שהוא מין חיה שנבראת במקום שבוער בו אש ז' שנים. ועיין רש"י פרק העור והרוטב: במיתתן לא נגע בהם רמה כו'. בפדר"א פ' ל"ג כל אותו הדור ששמעו קולו של הקב"ה בהר סיני זכו להיות כמלאכי השרת לא ראו שיפת קרי מימיהם ולא משל בהם כל מיני כינים. ובמותם לא שלטה בהם רמה ותולעה. אשריהם בעוה"ז ואשריהם בעוה"ב. ועליהם הכתוב אומר אשרי העם שככה לו עכ"ל: היו מתעננים כו' דכתיב בנאות דשא ירביצני. ופי' שהיו רובצים דרך תענוג על הדשאים והיו מתגלגלים עליהם כדרך המתענגים. ובזה קבלו הבגדים ריח טוב מן הדשאים הריחנים. ובשהש"ר הגי' היו מתגעגעים. והכוונה אחת: (יב) והיו מכעיסין אותו כו'. וז"ש ואולך אתכם וגו' במדבר הזכיר להם המדבר לרמוז להם אף שם חטאתם לה' מאד עכ"ז הוא טוענן: ובמדבר אשר ראית וגו'. ר"ל וגו' אשר ראית אשר נשאך ה' אלהיך כאשר ישא איש את בנו: נשאן וגידלן למעלת המלאכים הקרויים למעלה בשמים: אדם יש לו בן נותנו כו'. וזהו לדרוש כאשר ישא איש את בנו: לע"ל שתזכו להשגות הגבוהות מה שלא יזכה שום בן אדם אליו:

סדר נצבים

פרשה ח

(א) הרבה פעמים שלא פנה כו'. פי' פעמים הרבה אירע לאדם שאינו פנוי להתפלל מקוצר שהיה עושה צרכיו. ר"ל שהיה טרוד בצורך ממונו שלא יבא לידי הפסד. וע"י כך עבר זמן התפלה. או שהיה מהלך בדרך ושכח להתפלל איזו תפלה. שכולם חשובים כאנוסים ויש להם תשלומין. אי זו שעה מותר לו להתפלל להשלים אותו התפלה אם דוקא בזמן התפלה. או אפי' שלא בזמן התפלה. ואפי' אם תמצא לומר בזמן התפלה דוקא. כיצד הוא צריך לעשות. אם להתפלל מקודם אותה התפלה שבא זמנה עתה. או שרשאין להתפלל מקודם תפלת התשלומין. והשיב כך שנו חכמים תפלת השחר עד כו' ור"ל כי דוקא בזמן הנמשך לתפלת שחרית ובזמן הנמשך לתפלת מנחה הוא מתפלל תפלה של תשלומין. ולא כל היום ממש כי דוקא בתפלת מוסף שנו חכמים כל היום. אבל לא בשאר תפלות. ועל ששאל כיצד הוא צריך לעשות השיב לו אח"כ א"ר אלעזר שכח להתפלל תפלת המוסף כו' מתפלל תפלת המנחה ואח"כ תפלת המוסף למה כו'. וכן בשאר התפלות משום שהכל בעתה מתברכת כלו' דבר בעתו מה

כיצד הוא צריך לעשות. כך שנו חכמים א תפלת השחר עד חצות תפלת המנחה עד הערב תפלת הערב אין לה קבע אבל של מוספין כל היום. א"ר אלעזר שכח ולא התפלל תפלת המוסף ובא להתפלל תפלת המנחה מתפלל תפלת המנחה ואח"כ תפלת המוסף. למה הכל בעתה (מתבראת) ותפלת הערב אין לה קבע עד שיעלה עמוד השחר למה שכן כתיב (משלי ח) אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאנני. וכל מי שמתפלל ומכוין את לבו לתפלה סימן טוב לו שתפלתו נתקבלה שנא' (תהלים י) תאות ענוים שמעת ה' וגו'. גדולה היא התפלה לפני הקב"ה א"ר אלעזר רצונך לידע כחה של תפלה. אם אינה עושה כולה חציה היא עושה. קין עמד על הבל אחיו והרגו יצאה גזירה (בראשית ד) נע ונד תהיה בארץ מיד עמד ונתודה לפני הקב"ה שנא' (שם) גדול עוני מנשוא. ב אמר לפניו רבש"ע כל העולם אתה סובל ולעוני אי אתה סובל כתבת (מיכה ז) נושא עון ועובר על פשע סלח לעוני שהוא גדול. מיד מצא חסד לפני הקב"ה ונמנע ממנו ג נע חצי הגזירה שכ"כ (בראשית ד) וישב בארץ נוד. מכאן אתה למד שגדולה התפלה לפני הקב"ה. וכן חזקיהו הנביא בשעה שא"ל (ישעיה לח) ד צו לביתך כי מת אתה מיד ויסב חזקיהו פניו אל הקיר. א"ל הקב"ה שמעתי את תפלתך וגו' והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה. שכ"כ (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם: (ב) כי המצוה הזאת. הלכה אדם מישראל שעומד לקרות בתורה כיצד מברך. כך שנו חכמים ה הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. ו ומנין שטעונה ברכה לפניה ולאחריה שכתוב (שם קיט) ברוך אתה ה' ואח"כ למדני חקיך הרי ברכה לפניה. ומנין שטעונה ברכה לאחריה. א"ר שמואל בר נחמן בש"ר יונתן שכתוב אחר השירה וזאת הברכה. משנה להן את התורה אח"כ בירך הרי ברכה לאחריה. ד"א אמר הקב"ה אם נזקקת לברכתה של תורה אף אני מברך אותך שנא' (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו'. ד"א רבנן אמרי אמר הקב"ה אם ברכת את התורה לעצמך את מברך. מנין שנא' (משלי ט) כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם. שמלה"ש נתאוו לה ונעלמה מהן שנא' (איוב כח) ונעלמה מעיני כל חי אלו החיות. ומעוף השמים נסתרה אלו המלאכים מנין שנא' (ישעיה ו) ויעף אלי אחד מן השרפים. אמר להן בני ממלה"ש היא נפלאת אבל מכם אינה נפלאת. מנין ממה שקרינו בענין. כי המצוה אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך: (ג) זש"ה (משלי כד) ראמות לאויל חכמות בשער לא יפתח פיהו. מהו ראמות לאויל חכמות. א"ר תנחומא הטיפש הזה נכנס לבית הכנסת והוא רואה אותן שנושאים ונותנים בתלמוד והוא אינו יודע מה הן אומרין הוא מתבייש שנאמר בשער לא יפתח פיהו. ואין שער אלא סנהדרין דכתיב (דברים כה) ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים. ד"א רבנן אמרי הטיפש הזה נכנס לבהכ"נ ורואה אותן עוסקים בתורה. והוא אומר להן היאך אדם לומד תורה תחלה. אומרים לו תחלה קורא במגלה ואח"כ בספר ואח"כ בנביאים ואח"כ בכתובים. משהוא גומר את המקרא שונה את התלמוד ואחר כך בהלכות ואח"כ באגדות. כיון ששומע כך אומר בלבו אימתי אני לומד כל זאת וחוזר מן השער הוי בשער לא יפתח פיהו. ז א"ר ינאי למה"ד לככר שהיה תלוי באויר. טיפש אומר מי יוכל להביאו ופקח אומר לא אחד תלה אותו מביא סולם או קנה ומוריד אותו. כך כל מי שהוא טיפש אומר אימתי אקרא כל התורה. ומי שהוא פיקח מהו עושה שונה פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים כל התורה כולה. אמר הקב"ה לא נפלאת היא ואם נפלאת היא ממך שאין אתה עסוק בה. הוי כי המצוה הזאת וגו': (ד) זש"ה (משלי ד) כי חיים הם למוצאיהם וגו'. א"ר חייא קילורית לעין מלוגמא למכה כוס עיקרין לבני מעים. קילורית לעינים דכתיב (תהלים יט) מצות ה' ברה מאירת עינים. מלוגמא למכה דכתיב (משלי ג) רפאות תהי לשרך. וכוס עיקרים לבני מעים דכתיב (שם) ושקוי לעצמותיך. ד"א כי חיים הם למוצאיהם למי שמוציאן מפיו ח מעשה בתלמיד אחד של ר' אליעזר בן יעקב שהיה ממהר בכל תלמודו בשעה אחת פעם אחת חלה ושכח את כל תלמודו מי גרם לו ע"י שלא היה אומרו מפיו. ונתפלל עליו ר' אליעזר בן יעקב וחזר כל תלמודו. ד"א כי חיים הם למוצאיהם למי שמוציאן לאחרים. ד"א כי חיים הם למוצאיהם למי שממציא אותן. מנין שנא' כל המצוה מהו כל המצוה. עד שתכלה כל המצות. ולכל בשרו מרפא לרמ"ח איברים שיש בו הרי כי המצוה הזאת: (ה) ד"א כי המצוה הזאת. א"ר חייא בר אבא ט כל מי שמתחיל במצוה ואינה גומרה גורם שיקבור אשתו ובניו. וממי את למד מיהודה שהתחיל במצוה ולא גמרה. כיצד בשעה שבא יוסף אצל אחיו ובקשו להרוג אותו שנא' (בראשית לז) לכו ונהרגהו. עמד יהודה ולא הניחן. מנין שנא' (שם) מה בצע כי נהרוג את אחינו. ושמעו לו מפני שהיה מלך עליהן. ואילו א"ל נחזירנו אצל אבינו היו שומעין לו. וע"י שהתחיל במצוה ולא גמרה קבר אשתו

יד יוסף פ"ח א ברכות בבלי וירוש' פ"ד : ב ב"ר פ' כ"ב. תנחומא וילקוט בראשית : ג ויק"ר פ"י. תוספתא זוהר בראשית דף נ"ד. ז"ח דף כ"ט : ד ברכות דף י' : ה מגילה דף כ"א : ו ילקוט תהלים רמז תתע"ז ולקמן פ' י"א שם קי"ט : ז ויק"ר פ' י"ט. אג"ש פ"ה : ח תנחומא עקב : ט תנחומא עקב ופ"ק דסוטה וב"ר פ' פ"ה :

מתנות כהונה

כך שנו כו'. ברכות פ"ד : **הכל בעתה**. פי' לפיכך כיון שהגיע זמן המנחה יתפלל מנחה קודם ואח"כ מוסף. בפ' אין עומדים מוכח בתלמוד בבלי וירושלמי דה"ג : **שתפלתו נתקבלת**. שנא' תאות כו' : **סימן טוב כו'**. כלומר יש בידו סימן טוב שתפלתו נתקבלת וסיפיה דקרא קדייק תכין לבם תקשיב אזנך : **לרעתכם** שקשה לשומרה ומשלא שמרה נענש עליה : **החיות** חיות הקודש : **במגילה** אלף בית הכתובה על הטבלא פשוטה כמגילה : **קילורות** תחבושת ע"י תרופה לחולי העין וכן מלוגמא וכוס עיקרין מיני רפואות הן ועיין בערוך : **ממהר** לשמוע. ולהבין כל דבר על בוריו : **למי שממציא**. שגומר אותן עד תכלית כד"א דם התמצית : **שמתחיל כו'**. דרש גם כן המצות ל' מצוי כמו שדרשו חז"ל כל המצוה כלה

ענף יוסף

ורוצה אתה בטובתך אף שיהיה חסרון לישראל א"כ בטל סלח נא ואם סלח נא אתה מבקש שתהיה טובת ישראל אף שיהיה החסרון לך א"כ בטל אעברה נא : (ה) [מיהודה שהתחיל במצוה כו'] כי כל כוונתו לא היתה אלא להצילו. אלא שחשב שלא ישמעו אחיו בהצלה לגמרי והחליף הסריגה במכירה. ונמצא אם כן מתחיל במצוה ולא גמרה דכיון שנתן אל לבו להצילו הוה ליה לדבר על לב אחיו להצילו לגמרי. שימסור נפשו ויוליכנו על כתפו. ואע"פ דגם ראובן התחיל במצוה ולא גמר. שאני ראובן שנהגם שמכרוהו אחיו שלא מדעתו. שהרי עסוק

עץ יוסף

טוב. לכן אותה תפלה שזמנה קבוע עתה יקדמנה : **עד הערב** עד חשכה [רש"י] : **אין לה קבע** כל הלילה זמנה [רש"י] : **כל היום** אפי' משחרית. שהרי קרבנות המוספים יכול להקריב מיד אחר התמיד א"כ גם תפלת מוספין יכול להתפלל מיד מן הבקר [תוס'] : **הכל בעתה מתבראת** נקט לשון הכתוב הכל עשה יפה בעתו. והכוונה שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם : **למה** פי' מפני מה יש השלמה לתפלה שעבר זמנה שכן כתיב אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני. כלו' בכל שעה שתשחרו תמצאוני : **סימן טוב לו כו'**. כלו' שיש בידו סימן טוב שתפלתו נתקבלת. וסיפיה דקרא קדייק תכין לבם תקשיב אזניך : **גדולה היא התפלה כו'** א"ר אלעזר כו'. בא ללמדנו דאפי' בשאר ימות השנה ואפי' ליחיד עכ"פ עושה חציה. ולא תשוב ריקם בשום פעם : **קין עמד** על הבל כו'. ובויק"ר פ"י סי' ה' למד מקין כח התשובה : **רבש"ע כל העולם** אתה סובל כו'. מפרש מנשוא לשון סבלות. וה"ק לכל העולם אתה סובל ולעוני אי אתה סובל כאילו הוא משא כבד [יפ"ת] : **וישב בארץ נוד** ומסיים בויק"ר נע ונד אין כתיב אלא בארץ נוד. ור"ל שכיון דלא אשכחן מקום דאיקרי הכי. מפרשים שבכ"מ שהולך הארץ מזדעזעת תחתיו כדפרש"י : **וכן חזקיהו המלך** כצ"ל. או צ"ל וכן חזקיהו בשעה שאמר לו הנביא : (ב) **הפותח** והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. עיין בטור א"ח בב"י סי' מ"ז מ"ש בשם הרשב"א : **שכתב אחר** השירה וזאת הברכה. ר"ל מדכתיב וזאת הברכה בוי"ו מוסיף על ענין הראשון כלו' וזאת התורה משננה להם אח"כ בירך ברכה לאחריה. ור"ל דנוסח ברכת תורה לאחריה אשר נתן לנו תורת אמת כו' והכא נמי אמר ה' מסיני בא וגו' תורה צוה לנו משה וגו' היינו ממש כנוסח ברכת התורה לאחריה : **אם נזקקת** לברכתה של תורה. וזה אות שאתה אוהב התורה באמת. ולכן אף אני מברך אותך. והוא ע"ד שאחז"ל שנחרבה הארץ על שלא בירכו בתורה תחלה. שבזה הראו שאין התורה חביבה עליהם : **אם ברכת** את התורה לעצמך אתה מברך. לפי שלעיל אמר שאם יברך על התורה יברך הקב"ה אותם ובאו רבנן והוסיפו שבזה הברכה שמברך על התורה מחמת חביבות התורה. בזה מברך לעצמו. וכמו שאמרה התורה כי בי [כשתדבק בי] ירבו ימיך. כלו' שימיך יהיו מרובים. ויוסיפו לך שנות חיים שהם שנים טובים של פרנסה ועושר : **שמא לרעתכם** נתתי לכם התורה הכוונה דאי' בתנחומא סדר נח סי' ג' שלא רצו ישראל לקבל תורה שבע"פ עד שכפה עליהם ההר כגיגית. וכוונת ישראל שלא רצו לקבלה לא היתה רק מאהבתם את ה'. באומרם מי יעצור כח לעמוד בכל דקדוקי תורה שבע"פ. וז"ש שמא לרעתכם נתתי לכם התורה היינו תורה שבע"פ שעליה נאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים [איוב י"א] וכתיב [שם כ"ח] ולא תמצא בארץ החיים. פי' ולא תמצא אצל מי שיבקש עונג תאוה וכבוד וגדולה בעוה"ז. וכדאי' בתנחומא ע"ש. תדעו לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם שתזכו על ידה לשכר עולם הבא. שאני יודע שתוכלו להשיגה ולקיימה. ואפי' הסודות שמלאכי השרת נתאוו לה. מהם נעלמה. אבל לא מכם. כמו שנא' כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא : (ג) **ראמות** מלשון התרוממות וא' נוסף. ולכן אינו לומדה כי רם הוא משכלו. וע"כ בשער מושב החכמים לא יפתח פיהו :

במגלה אל"ף בי"ת הכתובה על הטבלא פשוטה כמגלה [מת"כ]. או פי' שהיו להמלמדים בימים ההם מגלות קטנות כוללות אלפא ביתא עם תנוך הקריאה וסיפורים ומשלים קלים לחנך בהם הילדים : **ואח"כ בספר** פי' ספר תורת אלהים : **אומר בלבו** אימתי אני לומד כל זאת. מפרש ראמות מין אבן יקרה שאינה מצויה כמו ראמות וגביש. כלו' כל חכמה דומה לכסיל כאבן יקרה לומר איך אעסוק בתורה מתי תעלה בידי אבל החכם שונה היום מעט ולמחר מעט : **לככר שהיה תלוי** כו' לא אחד כו' שונה פרק כו'. והמשל על השגת התורה שבלתי הלימוד מעט מעט א"א להשיגה בשום אופן שהוא נעלה בשכלו. אך אחר שירגיל בה מעט מעט אז יכנס בלבו ונקשר הפרטים כולם ויוצא הכלל מהם עד יעלה אל השגה רמה : **ואם נפלאת היא** ממך. פי' משבתך שאתה עצל להתייגע בהם היטב. והכי דריש קרא לא נפלאת היא. ואם נפלאת היא ממך מסיבתך. והוא ע"ד שאמרו בב"ר פ"א סי' י"ט כי לא דבר רק הוא מכם [דברים י'] ואם רק הוא מכם. למה שאין אתם יודעים לדרוש בשעה שאין אתם יגעים בו : (ד) **כי חיים** הם למוצאיהם. ולכל בשרו מרפא : **קילורית לעין** בויק"ר פ' מצורע איתא ומסקרות עינים ריש לקיש אמר בקילורית אדומה. ופי' הערוך כחול אדום ודומה לאחד ממיני דם ומפסיק הדמע : **מלוגמא** בלשון יוני ורומיי רטיה ומזור [מוסף] : **כוס עיקרין** מין רפואה היא : **מלוגמא למכה** דכתיב כו' לבני מעיים דכתיב ושקוי לעצמותיך. בעירובין פ"ה אי' חש בבני מעיים יעסוק בתורה שנא' רפאות תהי לשרך. חש בעצמותיו יעסוק בתורה שנא' ושקוי לעצמותיך : **למי שמוציאן** מפיו כי באמת א"א למוצאן כי אם ע"י התגלות הפה לדבר בהם שעי"ז יוציאם מהכח לפועל. וא"כ ההוצאה והמציאה אחד הוא במובן : **לאחרים** וזהו למוצאיהם למוצא אותם החולה ללמד לאחרים. כי מתלמידיו יותר מכולם. כי עי"ז יתרחב הדבר ויצא הדין לאמיתו : **למי שממציא אותה** פי' למי שגומר כל המצות כולם. מנין שנא' [דברים ח'] כל המצוה עד שתכלה כל המצות. דכל משמע כל המצות ואיך יאמר מצוה בלשון יחיד. אע"כ שפירושו שיעשה מצוה אחר מצוה עד שתכלה כולם. כי האדם אינו עושה כל המצות ביחד רק זה אח"ז במועדו ובזמנו : **לרמ"ח איברים שבו** שרמ"ח מצות עשה הם כנגד רמ"ח איברים. וזהו שסיים שם בכתוב כל המצוה למען תחיון ורביתם וגו' : **הרי כי המצוה הזאת**. הכוונה כמ"ש הבחיי ז"ל כי המצוה הזאת מאמר זה על התורה כלשון כל המצוה. וכתב הא"א זה המאמר וגם האחרים הבאים אחר זה. שבאים להזהיר את האדם שאם יעשה מצוה שיגמור אותה. רבינו בחיי אין גורס אותם כי אם בסדר עקב על פסוק כל המצוה. שעל פסוק כל המצוה שייך שפיר הדרש הזה שהתורה רפואה לכל הגוף משום שכתוב שם כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם : (ה) **ד"א כי המצוה הזאת** א"ר חייא כו'. אפשר שס"ל כרבי יוחנן שם בסנהדרין שאפי' לא למד אלא חק אחד ניצול מדינה של גיהנם. לכן מפרש כל המצוה שיגמור כל המצוה. וכן פי' כי המצוה הזאת לומר שיגמור אותה המצוה ודרש המצוה לשון מצוי. שימצא זאת המצוה שהתחיל לעשות : **גורם שיקבור** אשתו ובניו. כלו' שנהרס ביתו. לפי שיותר קשה מי שמתחיל ואות הוא שמכיר ומחבב את המצוה. ואח"כ
אחר

אשתו ושני בניו. שנא׳ (שם לח) ותמת בת שוע אשת יהודה וכתיב (שם) וימת ער ואונן בארץ כנען. ד״א כי המצוה הזאת. א״ר לוי בש״ר חמא בר חנינא כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה ובא אחר וגומרה נקראת על שמו שגמרה. כיצד משה התחיל במצוה שנטל עצמותיו של יוסף עמו מנין שנא׳ (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגו׳. וע״י שלא הכניסן לא״י נקראת על שמן של ישראל שקברו אותן. שנא׳ (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם אשר העלה משה ממצרים אכ״כ אלא אשר העלו בני ישראל. למה קברו אותן בשכם י משל למה״ד לגנבים שגנבו חבית של יין הרגיש בהם בעל הבית. אמר להם יערב עליכם אלא בחייכם משאתם שותים את היין החזירו את החבית (הקנקן) למקומו כך בשעה שמכרו השבטים את יוסף משכם מכרו אותו שנא׳ (בראשית לז) ויאמר ישראל אל יוסף הנה אחיך רועים בשכם. אמר להן הקב״ה משכם מכרתם אותו החזירו עצמותיו לשכם. כיון שגמרו את המצוה נקראת על שמן הוי כי המצוה הזאת: (ו) ד״א אמר הקב״ה אם קריתם את התורה מצוה יא אתם עושים על עולמי שאילמלא התורה כבר היה העולם חוזר לתוהו ובוהו. ד״א כי המצוה מהו המצוה רבנן אמרי דבר קשה למה הוא דומה למלך שהיה לו אבן טובה והפקידה אצל אוהבו. א״ל בבקשה ממך תן דעתך עליה ושמור אותה כראוי. שאם תאבד לא יש לך מהיכן לפרוע לי. ואף אני לא יש לי אחרת כיוצא בה ונמצאת הוטא עלי ועליך אלא עשה מצוה על שנינו ושמור אותה כראוי. כך אמר משה לישראל אם שמרתם את התורה לא על עצמכם אתם עושין צדקה בלבד אלא עלי ועל עצמכם מנין שנא׳ (דברים ו) וצדקה תהיה לנו. לי ולכם. אימתי כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת. ד״א כי המצוה וגו׳ לא בשמים היא. אמר להן משה שלא תאמרו משה אחר עומד ומביא לנו תורה אחרת מן השמים כבר אני מודיע אתכם לא בשמים היא. שלא נשתייר הימנה בשמים. ד״א אמר ר׳ חנינא היא וכל כלי אומנותה ניתנה ענותנותה צידקה וישרותה ומתן שכרה. ד״א מהו לא בשמים היא שמואל אמר אין התורה מצוייה באיסטרולוגין שאומנותן בשמים. אמרו לשמואל הרי אתה איסטרולוגי וגדול בתורה אמר להן לא הייתי מביט באיסטרולוגיא אלא בשעה שהייתי פנוי מן התורה אימתי כשהייתי נכנס לבית המים: (ז) ד״א לא בשמים היא. אמרו לו רבינו משה הרי אתה אומר לנו לא בשמים היא ולא מעבר לים היא והיכן היא. אמר להן במקום קרוב היא בפיך ובלבבך לעשותו אינה רחוקה מכם קרובה היא לכם. ד״א בפיך ובלבבך לעשותו רבנן אמרי ז׳ דברים אמר שלמה על העצל ומה שאמר משה היה גדול מכולם. כיצד אמרו לעצל רבך בעיר לך ולמוד תורה ממנו. והוא משיב אותן ואומר להן מתיירא אני מן הארי שבדרך. מנין שנא׳ (משלי כו) אמר עצל שחל בדרך. אמרו לו הרי רבך בתוך המדינה עמוד ולך אצלו. אמר להן מתיירא אני שלא יהא ארי בתוך הרחובות שנא׳ ארי ברחובות. אמרו לו הרי הוא דר אצל ביתך. אמר להן והארי בחוץ שנא׳ אמר עצל ארי בחוץ. אמרו ליה בתוך הבית השיב להן ואם הולך אני ומוצא את הדלת נעול אני מחזר ובא. אמרו לו פתוח הוא מנין שנא׳ (שם) הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו. לסוף שלא היה יודע מה להשיב אומר להן או הדלת פתוח או נעול מבקש אני לישן עוד מעט מנין שנא׳ (שם ו) עד מתי עצל תשכב וגו׳. עמד משנתו בבקר נתנו לפניו לאכול הוא מתעצל לתת לתוך פיו; מנין שנאמר (שם כו) טמן עצל ידו בצלחת נלאה להשיבה אל פיו. ואיזהו השביעי (שם כ) מחורף עצל לא יחרוש ושאל בקציר ואין מהו מחורף עצל לא יחרוש. ארשב״י זה שאינו למד תורה בנערותו ומבקש ללמוד בזקנותו ואינו יכול. וזהו ושאל בקציר ואין. ומה שאמר משה היה גדול מכולן. מנין כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. הוצא דבר מתוך פיך. ד״א כי קרוב אליך א״ר שמואל בר רב נחמן למה״ד לבת מלך שלא היה אדם מכירה. והיה למלך אהוב אחד והיה נכנס למלך בכל שעה והיתה בתו של מלך עומדת לפניו א״ל המלך ראה היאך אני מחבב אותך שאין בריה מכיר את בתי ועומדת לפניך. כך אמר הקב״ה לישראל ראו מה אתם חביבים עלי שאין בריה בפלטין שלי מכיר את התורה ולכם נתתיה שנא׳ (איוב כח) ונעלמה מעיני כל חי. אבל אתם לא נפלאת היא ממך אלא קרוב אליך הדבר מאד. אמר להן הקב״ה בני אם יהיו ד״ת קרובים לכם אף אני קורא אתכם קרובים. שכן כתיב (תהלים קמח) לבני ישראל עם קרובו הללויה:

סדר וילך

פרשה ט (א) ויאמר ה׳ אל משה הן קרבו ימיך. הלכה אדם מישראל שמתו מוטל לפניו מהו שיהא

מותר לו להתפלל. כך שנו חכמים א מי שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע ומן התפלה. ולמה למדונו רבותינו כן. כיון שרואה צרתו לפניו דעתו מובלגת אבל משנקבר כל ז׳ ימי האבל הוא זקוק לכל דבר של מצוה. ומנין אתה למד לאבל ז׳ ימים. א״ר אבא בר אבינא ב שכן מצינו ביוסף (בראשית נ) ויעש לאביו אבל שבעת ימים והשבת עולה מן המנין. א״ר יוסי ב״ר זבידא בשם ר״ל יש לך ללמוד ממקום אחר. מנין ג שנא׳ (עמוס ח) והפכתי חגיכם לאבל מה ימי החג ז׳ אף ימי האבל ז׳. ד אמרו רבותינו מעשה היה בימי ר״ש בן חלפתא שהלך לברית מילה וסעד שם. אביו של תינוק השקה אותן יין ישן בן ז׳ שנים. אמר להן מן היין הזה אני מיישן לשמחתו של בני. היו סועדין עד חצי הלילה. ר״ש בן חלפתא שהיה בטוח על כחו יצא לו בחצי הלילה לילך לעירו. מצא שם מלאך המות בדרך וראה אותו משונה. א״ל מי אתה. א״ל שלוחו של מקום.
א״ל

יד יוסף י ב״ר סוף פ׳ כ׳: יא ריש רו״ר: **פ״ט** א ברכות בבלי. וירוש׳ פ״ג: ב ב״ר פ׳ ק׳ ופ״נ: ג מ״ק פ״ג דף כ׳: ד קה״ר פ״ג סי׳ ד׳. ילקוט משלי רמז תתקמי״ו:

מתנות כהונה

כלה המצוה ועיין ברבינו בחיי בפ׳ עקב: **על שמו שגומרה**. של מי שגומרה: **יערב כו׳**. יהא מתוק וערב בפיכם כלומר אין בלבי על איבודו ועיין בב״ר פ׳ פ״ה: **על עולמי**. דרש כי המצוה הזאת היא הגורמת הכל: **דבר קשה**. דבר קשה הוא לומר שאין לו להקב״ה תורה אחרת: וכל כלי אומנתה. עיין עוד בויקרא רבה פ׳ כ״ג: **איסטרלוגין** החוזים בככבים מפני שצריכים לימוד הרבה בחכמה היא: **בעיר** בעיר אחת חוץ לעירו שהוא דר בו: **בנערותו** דרש מחורף ל׳ נערות כד״א בימי חורפי: **בזקנותו** שכבר חלש ותש כחו ודריש וקציר לשון חולי וחולשא כמה דאת אמר קצירי ומריעי כדקצר ורמי בערסיה: **הוצא דבר וכו׳**. אינך חסר אלא שהוציא מפיך: **מעיני כל חי**. חיות הקדש כמו שפירש למעלה: **מובלגת** מרוחקת ומופלגת וטרודה: **ומניין אתה למד כו׳**. עיין בירושלמי בפרק מי שמתו: **על כחו**. כח זכותו ולא היה מתיירא מן המזיקים: **משונה** נשתנה כמי שדואג ומצטער ועיין במ׳ קהלת.
פסוק

עץ יוסף

אחר שאינה גומרה אות היא שמבזה יאז יענש ח״ו: **וכתיב וימת ער ואונן**. ואי לאו האי קרא דיהודה לא הוו נענשים כיון דלא הוו רק בני ז׳ שנים כמפורש בס״ע ולא היו בני עונשין [רפ״א]: **על שמו שגמר** אף שלא התחיל בה. מאחר שע״י נגמרו נגמר הדבר בשלימותו: **שנא׳ ויקח** משה את עצמות יוסף עמו. וליכא למימר על ידי שלוחו כמו ויבן שלמה את הבית דא״כ עמו למה לי: **וע״י שלא הכניסן לא״י כו׳**. ולא נענש על זה משום דאנוס הוה וכדפרש״י בפ״ק דסוטה [יפ״ת]: **ולמה קברו** אותו בשכם. משום דשכם מקום מוכן לפורענות כדאי׳ בפ׳ חלק. לכן קשה ליה למה קברו אותו בשכם: **אמר להם** יערב עליכם. ובנמשל הוא אמת שאתם קיימתם גזרתי ע״י מכירת יוסף ועבדום וענו אותם וגו׳. אבל עכ״פ החזירו הקנקן היינו עצמותיו למקומו: **בשכם מכרו** כו׳ אחיך רועים בשכם. פרש״י ודותן דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקרא על שם שכם: **הוי כי** המצוה הזאת. וסופו כי קרוב בפיך ובלבבך לעשותו. כלו׳ להתחיל ולגמור בזה בלב בהתחלה ובפה בגמר: (ו) **אם קריתם** את התורה. וזהו בפיך ובלבבך לעשותו שמסיים הכתוב שמוסב על לימוד התורה בפה: **מצוה אתם עושים על עולמי**. משום שקשה דה״ל לכתוב כי התורה הזאת. להכי דרשו שאם יקיימו את התורה יהיו עושים מצוה עם העולם: **דבר קשה** דבר קשה הוא לומר שאין לו להקב״ה תורה אחרת [מת״כ]. ולפי דברי המדרש במסיים כך אמר משה כו׳ משמע שהמצוה הוא על משה וישראל. יתכן לפרש דבר קשה. הכוונה שקשה לפרש תיבת המצוה שאמר משה על עצמו. שמסיים הפסוק משמע שהכל הוא דברי ה׳ שאמר כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום וגו׳: **משה אחר עומד** כו׳ שלא נשתייר כו׳. כלו׳ שלא ידומה כי אינה נצחית רק שהיתה כפי הדור ההוא. ואח״כ תהיה התורה על אופן אחר. ולא כן כי לא נשתייר עוד תורה אחרת כי היא נצחית עומדת לעד ולדור דור והיא משלמת את כל הדורות. וזהו לא בשמים היא כלו׳ לא ימצא עוד דוגמתה בשמים שיאמר מי יתן ויעלה אותם בשמים ויתנה לנו: **וכל כלי אומנותה** נתנה. כל המדות טובות שצריכין לתורה ניתנה כדמפרש. שאין דבר פרטי שאינו מרומז בתורה וכל ענייני המדות והצדקות והענוות באות ממנה: **באוסטרולוגין** החוזים בכוכבים מפני שצריכין לימוד הרבה בחכמה היא. כי אי אפשר לבא לחכמת התורה כי אם בהעמיק רק בה: **כשהייתי נכנס לבית המים**. שאז אסור להרהר בדברי תורה: (ז) **רבינו משה כו׳**. אף שמשה אמר הכל ביחד. עכ״ז אחר שאמר משה ככה משמע שאמר זאת להוציא מלבן. אחר שאמר תחלה לא בשמים היא אז בודאי ישתוממו ויחשבו להיכן היא לכן תיכף אמר להם כי קרוב וגו׳: **שבעה דברים** אמר שלמה על העצל. כי העצל שאמר שלמה בכל דבריו נאמר על העצל ללמוד ואותו קראו שמה עצל: **רבך בעיר** כו׳ רבך בתוך המדינה. נראה שצריך להיות להיפך. רבך במדינה כו׳ והוא משיב כו׳ מתיירא אני מן הארי שבדרך מנין שנא׳ אמר עצל שחל בדרך. א״ל הרי רבך בתוך העיר כו׳: **הדלת תסוב** על צירה. פי׳ הדלת של רבו תסוב על צירה. ומ״מ העצל שוכב על מטתו ואינו רוצה לקום לילך אל רבו: **נתנו לפניו לאכול כו׳**. הוא דרך צחות להורות שכל כך גברה עצלותו עד שיתעצל אף לאכול. והכוונה שמתעצל לעמול לאכלו ולהבאת טרפו אף בדבר נקל כמו מצלחת לפיו. וכל זה משל ודוגמא למורים במלאכה: **זה שאינו** לומד תורה בנערותו. דרש מחורף לשון נערות כד״א בימי חורפי [מת״כ]. והכוונה שבנערותו שהאדם הוא גשמי המרי צריך טורח גדול שיקבל התורה. ונקרא זה חרישה. כי החרישה הוא מכין האדמה לקבל זרע. וכן צריך האדם לטרוח עד שיקבל השכל ולכך אמר הכתוב מחורף עצל לא יחרוש. ושאל בקציר ואין הקציר היא הזקנה שאז השכל נעשה שכל נבדל מן הגוף כמו שנבדל התבואה מן האדמה ע״י קציר [נתיבות עולם]: **מה שאמר** משה היה גדול מכולם. וזהו שהוא בפיו ואין מוציא אותה אל הפועל. ח״ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך היינו כשלומד על מנת לעשות שאז הספיקו בידו ללמוד ולעשות ובשביל כך התורה היא קרובה לו בתכלית הקורבה. מ״מ לא יהיה עצל מלהוציא אותה מכח אל הפועל שיוציאה מן הפה (הנ״ל): **הוצא דבר** מתוך פיך. כלו׳ אם תרגיל עצמך לדבר בזה אזי קרוב ונקל מאד להשיגה: **שאין בריה** מכיר את בתי. כן התורה אין בריה מכיר מעלתה וכוס השגתה שנא׳ ונעלמה מעיני כל חי. מעיני כל חיות הקודש כדלעיל ע״ש:

סדר וילך

פרשה ט (א) **הלכה** אדם מישראל כו׳. על זה המאמר יש הרבה קושיות. ועי׳ בספר עולת יצחק מה שתירץ בארוכה: **מובלגת** כמו מופלגת שאותיות בומ״ף מתחלפות במבטא. וכלו׳ מופלגת ומרוחקת מכל רעיון זולת צער האבל ישכון בקרבו ודעתו מבולבלת ואינו יכול לכוון מאומה. ועי׳ בפרש״י והרמב״ם בפי׳ המשניות ובירושלמי ר״פ מי שמתו טעמים אחרים: **ומנין אתה** למד לאבל ז׳ ימים. מנין אסמכתא לאבל ז׳ ימים. דוודאי אבילות ז׳ דרבנן לכ״ע: **ויעש לאביו** אבל שבעת ימים. ואע״ג דהוה קודם קבורה לא חש כיון דאסמכתא בעלמא קאמר. ויתכן שיאמר דבתר קבורה הוה והכתובים מסורסים [יפ״ת]: **והשבת עולה** מן המנין. של ז׳ ימי אבילות. והוא משום דדברים שבצנעה נוהג בו: **יש לך ללמוד ממקום אחר**. ר״ל שאם תאמר דאין למידין שום דבר מקודם מתן תורה יש לך ללמוד ממקום אחר. ועי׳ בב״ר פ״ק: **על כחו** כח זכותו ולא היה מתיירא מן המזיקין: **משונה**
כט׳

א"ל ומפני מה אתה משונה. א"ל משיחתן של בריות שהן אומרים כך וכך אנו עתידין לעשות ואינו יודע אימתי הוא נקרא למות. אותו האיש שהיית סועד אצלו ואמר לכם מן היין הזה אני מיישן לשמחת בני והרי הגיע פרקו ליטול אחר ל' יום. א"ל הראה לי את פרקי. א"ל לא עליך ולא על כיוצא בך אני שולט פעמים שהקב"ה חפץ במעשיכם הטובים ומוסיף בכם חיים שנא' (משלי י) יראת ה' תוסיף ימים. ה רבנן אמרי קשה לפני הקב"ה לגזור מיתה על הצדיקים. מנין שנא' (תהלים קטז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. תדע לך כך היה צריך לומר למשה הנה אתה מת ולא אמר כך אלא הניח אותו ותלה המיתה בימים. מנין ממה שקרינו בענין (דברים לא) הן קרבו ימיך למות: (ב) זש"ה (קהלת ט) שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ וגו'. ומהו כי לא לקלים המרוץ. א"ר תנחומא י המקרא הזה מדבר במשה. כיצד אתמול היה עולה לרקיע כנשר. עכשיו היה מבקש לעבור את הירדן ואינו יכול שנא' (דברים ג) כי לא תעבור את הירדן הזה. ולא לגבורים המלחמה אתמול היו מלאכים מרתתין לפניו ועכשיו הוא אומר (שם י) כי יגורתי מפני האף והחמה. וגם לא לחכמים לחם אתמול (משלי כא) עיר גבורים עלה חכם וירד עוז מבטחה מן השמים ועכשיו ניטלה ממנו וניתנה ליהושע בן נון. וגם לא לנבונים עושר אתמול היה מסיח כעשיר שוב מחרון אפך סלח נא לעון העם הזה. ועכשיו הוא מסיח כרש ואתחנן עשה עמי חנם. וגם לא ליודעים חן אתמול היה יודע היאך לרצות את בוראו. קומה ה'. שובה ה'. ועכשיו משנתחנן כל שבעת הימים לסוף א"ל הקב"ה הן קרבו ימיך: (ג) זש"ה (קהלת ח) אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח. ר' יהודה ור' נחמיה. ר"י אומר אין אדם שליט במלאך המות לכלות אותו ממנו. ואין רוח אלא מלאך שנא' (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות. ר"נ אומר אין אדם שליט ברוח במלכיות לכלותם מן העולם. ואין רוח אלא מלכיות שנא' (דניאל ז) וארו ארבע רוחי שמיא. ד"א ר"א בן יעקב אומר אין אדם שליט בנפשו לכלות אותה. ח למה שבללה הקב"ה בכל הגוף. שאילו בללה הקב"ה באבר אחד. כשהיה מגיע לאדם צרה היה חותך אותו אבר ומת. לפיכך היא בכל הגוף כדי שלא יהא יכול לכלותה. הוי אין אדם שליט ברוח. מהו ואין משלחת במלחמה. אין אדם יכול לומר בשעה שנוטה למות הריני משלח לעבדי תחתי. ר' שמעון בן חלפתא אומר אין אדם יכול לעשות כלי זיין ולהנצל ממלאך המות. כענין שנא' (דה"ב לב) ויעש שלח לרוב ומגינים. מהו ואין שלטון ביום המות אין אדם שליט לומר המתינו לי עד שאעשה חשבונותי ועד שאצוה לביתי ואח"כ אני בא. ד"א מהו ואין שלטון אין מלאך המות אומר הואיל וזה מלך נוותר לו עוד יום א' או ב' ימים. אין לפניו באותו היום משוא פנים. ט תדע לך שכל ימיו של דוד נקרא מלך שנא' (מ"א א) והמלך דוד זקן כיון שהגיע למיתתו אין כתיב בו מלכות. מנין שנאמר (שם ב) ויקרבו ימי דוד למות. ולא ימלט רשע את בעליו אין אדם יכול ליתן לפניו אנקליטין אין אדם יכול לומר לפניו אנקלומא. הרי משה אחר כל אותו השבח שראה כיון שהגיע יום מיתתו לא היה יכול לעכב. מיד

אמר לו הן קרבו ימיך למות: (ד) ד"א א"ל משה רבש"ע אחר כל אותו הכבוד ואותו הגבורה שראו עיני אני מת. א"ל הקב"ה משה (תהלים פט) מי גבר יחיה ולא יראה מות. מהו מי גבר יחיה א"ר תנחומא י מי גבר כאברהם שירד לכבשן האש וניצל ואח"כ (בראשית כה) ויגוע וימת אברהם. מי גבר כיצחק שפשט צוארו על המזבח ואח"כ אמר (שם מז) הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי. מי גבר כיעקב שנתפגש עם המלאך ואח"כ (שם מז) ויקרבו ימי ישראל למות. מי גבר כמשה שרבר עם בוראו פנים בפנים ואח"כ הן קרבו ימיך למות. ד"א יא כל הבריות יורדין לקבר ועיניהם כהות. אתה לא כהתה עינך. כל הבריות מטפלים בכלים מעשה ב"ו ארון מטה ותכריכין. אבל אתה בתכריכי מעשה שמים ארון מעשה שמים מטה מעשה שמים. ד"א כל הבריות כשהן מתין מטפלין בהן קרוביהן ושכניהם. אבל אתה אני ופמליא שלי מטפלין בך. מנין שנאמר (דברים לד) ויקבור אותו בגיא. ד"א הן קרבו ימיך למה נגזר עליו מיתה בזה לשון הן רבנן אמרי למה"ד לאחד שכיבד את המלך והביא לו דורון חרב חדה. אמר המלך התיזו את ראשו בה. א"ל אותו האיש אדני המלך במה שכיבדתיך בה אתה מתיז את ראשי. כך אמר משה רבש"ע יב בהן קילסתיך שב"כ (שם י) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים וגו'. ובהן אתה גוזר עלי מיתה. א"ל הקב"ה שכן רע רואה את הנכנסות ואינו רואה את היוצאות. א"ל אי אתה זכור בשעה ששלחתיך לגאול אותם ממצרים ואמרת לי (שמות ד) הן לא יאמינו לי הוי הן קרבו ימיך. ד"א אמר ר' אבין מהו הן למה"ד למטרונה אחת שעשתה למלך פורפירא משובחת. נטלה המלך והניחה. הגיעו ימיה של המטרונה למות אמר המלך תיטול אותה פורפירא שכיבדה אותי. כך אמר הקב"ה למשה קילסת אותי בהן ובהן אני גוזר עליך מיתה. ד"א א"ר לוי יג למה"ד לאשה עוברה שנחבשה בבית האסורין. ילדה שם בן גדל אותו הילד עבר המלך לפני בית האסורים. התחיל אותו הילד לצווח אדני המלך למה אני חבוש בבית האסורים. א"ל המלך בחטייה של אמך את נתון כאן. כך אמר משה רבש"ע יד ל"ו כריתות הן שאם יעבור אדם על אחד מהן חייב מיתה. שמא עברתי על אחת מהן למה אתה גוזר עלי מיתה. א"ל בחטייה של אדה"ר אתה מת שהביא מיתה לעולם. הן מהו הן בעון אותו שכתוב בו הן (בראשית ג) הן האדם היה כאחד ממנו וגו'. ד"א מהו הן א"ר סימא היום קובל לפני הקב"ה י אמר רבש"ע איני זז ואיני שוקע ומשה קיים. ד"א רבנן אמרי כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה. א"ר ינאי טו כתב י"ג תורות י"ב לי"ב שבטים ואחת הניח בארון. שאם יבקש (אחד) לזייף דבר שיהיו מוצאים אותה שבארון. אמר משה מתוך שאני עסוק בתורה שכולה חיים היום שוקע והגזרה בטלה. מה עשה הקב"ה רמז לשמש והיה עומד ומתקשה כנגדו. אמר איני שוקע ומשה קיים בעולם לפיכך איוב מפרשה (איוב ל) אם לא בכיתי לקשה יום. שנתקשה היום כנגדו. הן מהו הן קרבו ימיך. כאדם שאומר לחבירו פלוני קבל עליך לפני המלך: (ה) קרא את יהושע. אמר לפניו רבש"ע טז יטול יהושע

יד יוסף ה ילקוט רמז קכ"ד. תנחומא ויחי סי' ד'. שוח"ט סי' ד': ו קה"ר פ"ט סי' י"ב: ז קה"ר פ"ח: ח ב"ר פ' י"ד: ט ב"ר פ' נ"ו. קה"ר פ"ח. אותיות דר"ע. ילקוט ויחי ומלכים רמז קס"ט: י ילקוט נ"כ רמז תת"ח: יא לכאורה מאמר זה ראוי להיות סוף ספ' אחר שהתחיל הקב"ה מפייסו. אבל כאן אין לו שייכות כלל (רד"ל): יב לקמן פ' י"א. תנחומא ואתחנן וילך וברכה: יג קה"ר פ"ז סי' כ"ח: יד ע' באדרת אליהו ריש אמור: טו שוח"ט מזמור נ': טז ספרי ה"א פיסקא קל"ה. תנחומא ואתחנן:

מתנות כהונה

פסוק עת ללדת אמנם בילקוט מצאי גרס משחק במקום משונה: **משיחתן גרסי'**. ופי' מדיבורם הקשים ועיין לקמן בקהלת: **מרתתין** מפחדין לשון רתת ומורא ועיין במד' קהלת נתבאר היטב: **מסיח כעשיר**. מדבר בחזקה כעשיר יענה עזות: **כל שבעת ימים**. ובסדר עולם יש שלא התפלל אלא יום ז' באדר בלבד: **לכלות כו'**. דריש לכלוא מלשון כליון: **לפיכך** הוא בכל הגוף. ועיין בב"ר סוף פ' י"ד: **ויעש שלח**. וכן משלחת פי' חרב: **אנקליטין** פי' הערוך כשהוא רואה שיוצא חייב בדינו אומר אלך אל מושל גדול מכס והוא ישפוט את משפטי: **אנקלומא** פי' סופר ר"ל אכתוב תחילה משכנותי וכל צרכי וכל זה לקמן בקהלת: **שנתפגש** לשון פגיעה ופגישה: **ויקבור אותו**. לא הוזכר מי הוא וסתמא מדבר בהקב"ה: **חרב חדה**· עיין עוד בפ' הברכה: **פורפירא** לבוש מלכות: **בחטייה כו'**. בשביל חטאת אמך ועיין זה במד' קהלת בפסוק ראה את מעשה האלהים: **קובל** ל' קובלנא: **איני זז כו'**. מפני שאין מלכות נוגעת בחברתה והגיע העת שיאיר בממשלת יהושע והן משמע תכף בעוד היום זורח. ודרש קרבו ימיך לשון קריבה לדין לקבול עליו או דרש הן כמו הרי כלומר הרי ימיך קובלים

עץ יוסף

כלו' משונה במדתו כי היה כעסו וחמתו גדול והתראה אז אליו כפי מדתו המשונה ולכן התפלה על זה. וא"ל למה פניך רעים כמי שהוא בכעס מחמת צערו: **משיחתן** פי' מדבורם הקשים: **קשה לפני** הקב"ה לגזור מיתה על הצדיקים. דאי' בזוהר שהצדיק הוא אילן מאכל שעושה פירות. וקשה לגזור מיתה על הצדיקים משום דאסור לקצץ אילן מאכל: **מנין ממה שקרינו** בענין הן קרבו ימיך למות. כלו' לימים שנגזר עליו להיות חי ק"ך שנים כמ"ש בן מאה ועשרים שנה אנכי היום. היום מלאו ימי ושנותי ולולא החטא היה חי יותר לפי צדקותיו שיראת ה' תוסיף ימים: (ב) **עלה לרקיע** שכל זה נעלה מדרך טבע אנושית למדרגה אלהית ועכ"ז לא היה בכחו לבטל גזירת המיתה: **היו מלאכים מרתתים** לפניו. דכתיב מלכי צבאות ידודון ידודון. ואפי' מלכיהון דמלאכיא. מיכאל וגבריאל היו מתיראין ממשה. ור"ל אפי' מיכאל וגבריאל שהם שרים ומלכים של מעלה. וכדאי' בקה"ר ע"ש: **מפני האף והחמה** שני מלאכי חבלה הם: **לחכמים לחם** דרש על התורה שהוא מזון הנפש וחיותה האמתי. והשב כאן ג' דברים חכמה וגבורה והמהירות לכל דבר נעלה. וזהו הן קרבו ימיך שנשתנה ימיך ממה שהיו מלפנים: **מסיח כעשיר** מדבר בחזקה כעשיר יענה עזות: **כל שבעת הימים** ובס"ע יש שלא התפלל אלא יום ז' באדר בלבד [מת"כ]: (ג) **אין אדם** שליט במלאך המות. מפרש ברוח הוא מלאך המות וכדמסיק: **לכלות אותו ממנו** דרש לכלוא מלשון כליון: **אין אדם** שליט בנפשו לכלות אותה ממנו. ופי' אין אדם שליט ברוח עצמו לכלות אותה ממנו. לפי שהיא רוח אוירי רוחני השוכנת בכל הגוף ומקיפו מכל וכל: **היה חותך** אותו אבר ומת. עי' בב"ר סוף פ' י"ד: **לפיכך** הוא בכל הגוף. כנ"ל: **מהו ואין** משלחת במלחמה. לפי סדר הכתוב צריך להקדים הדרש על תיבות ואין שלטון ביום המות: **במלחמה כו' לעבדו** כלו' עת שילחמו הכחות יחדיו. כי המות בא מהתגברות יסוד אחד על חבירו: **כלי זיין** כלו' לא יתכן לעשות מלחמה נגד מלאך המות. ומשלחת לשון שלח וחרב: **המתינו לי כו'** וזהו אין שלטון ביום המות אף להמתין יום אחד אין שלטון: **הואיל וזה מלך כו'**. וזהו אין שלטון מועיל נגד מלאך המות: **כיון שהגיע** למיתתו אין כתיב בו מלכות. ר"ל כיון דבכמה זימני נאמר המלך דוד אע"פ שפעמים נקרא דוד לבד [כמו ויאמר דוד אל גד וכאלה רבים] מ"מ הו"ל לקראו גם כן פה מלך כיון דהוא באחריתו דהכל הולך אחר החיתום אלא להראות שאין שלטון ביום המות [יפ"ת]: **אנקיליטין** פי' בלשון יוני קריאה מב"ד תחתון אל עליון ממנו להפוך הגזירה [מוסף]: **אנקלומא** בל"י קריעת גזר דין [מוסף]. [ובקה"ר ובתנחומא ואתחנן ובב"ר ס"פ מ"ט הגי' לתלות לפניו אנקיליטין] ומפרש ולא ימלט רשע וגו' מלשון כל אשר יפנה ירשיע שפירושו יגלית. כלו' לא יגליה לו לומר אלך אל שופטי ואגליה בדיני: (ד) **מי גבר כאברהם כו'**. כי שם גבר הונח על אדם גדול המעלה מאד: **שנתפגש** לשון פגיעה ופגישה: **אתה לא כהתה עינך כו'**. וזהו הן קרבו ימיך. כי אלולא הודיע לו. לא היה מרגיש בנפשו שהוא קרוב למיתה: **מטפלים כו'** ופמליא כו'. כי התעסקו בו המלאכים העליונים ולא נטמן בארץ. וזהו הן קרבו רק ימיך למות אבל על גופך כמעט אינו שייך המיתה: **שנא' ויקבור** אותו בגי. ולא הוזכר מי וסתמא מדבר בהקב"ה: **בהן קלסתיך** כו' כי מלת הן מורה על קיום הדבר ואמתתו עד שאין ספק בלבו על זה: **שכן רע** רואה את הנכנסות כו'. משל הוא על שכן המברך רעהו בקול על רוב הכנסתו ופרנסתו. ואינו מספר רוב הוצאותיו: **פורפירא** בל"י ורומיי בגד תכלת: **תטול אותה** פורפירא שכיבדה. אפשר שר"ל שתטלנה לעצמה להתכבד בה בקבורתה. ויהיה לפ"ז הנמשל במשה שהן הוא לשבחו. וכמ"ש בצרור המור ע"ש: **בחטייה של אמך** בשביל חטאת אמך: **בחטייה של** אדם הראשון. שנגזר על פרידת הנפש מהגוף אף למי שלא חטא מאומה: **הן מהו הן** ר"ל מהו הן קרבו דהל"ל הן מלאו ימיך: **היום קובל** לשון קובלנא: **איני זז** ואיני שוקע ומשה קיים. הכוונה כי כשהגיע עת הבא אחריו למלאות מקומו. הרי הוא כאילו היום קובל ומבקש דין על הראשון כי הוא כגוזל יומו של הבא אחריו. היינו יהושע שהגיע עת מלכותו [יפ"ת]: **קבל עליך** לפני המלך. דרש קרבו לשון קרב ומלחמה. והוא ההתעצמות בדין או קריבה ממש מענין קרבו רבכם [יפ"ת]: **כתב י"ג תורות** אין ספק שמעשה נסים היה כי מי יוכל לכתוב אפי' ס"ת אחת ביום אחד: **מתוך שאני** עוסק בתורה היום שוקע כו'. וכדאמרו בפ"ב דשבת גבי דוד. כל יומא דשבתא הוה יתיב וגרים כולא יומא שלא יקרב מלאך המות אליו. שהתורה מגינה ממות ע"ש:

אלכי

יהושע ארכי שלי ואהא חי. אמר הקב"ה עשה לו כדרך שהוא עושה לך מיד השכים משה והלך לביתו של יהושע נתיירא יהושע ואמר משה רבי ביא אצלי יצאו להלוך הלך משה לשמאלו של יהושע. נכנסו לאהל מועד ירד עמוד הענן והפסיק ביניהם. משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יהושע וא"ל מה אמר לך הדבור. א"ל יהושע כשהיה הדבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך. אותה שעה צעק משה ואמר מאה מיתות ולא קנאה א' ושלמה מפרשה (שיר ח) כי עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה אהבה שאהב משה ליהושע ומה שקינא משה ביהושע. כיון שקבל עליו למות התחיל הקב"ה מפייסו א"ל חייך בעוה"ז הנהגת את בני. אף לע"ל על ידיך אני מנהיג אותן. מנין שנא' (ישעיה סג) ויזכור ימי עולם משה עמו:

סדר האזינו

פרשה י (א) **הלכה** אדם מישראל שהיה חושש באזנו מהו שיהא מותר לרפאותו בשבת. כך שנו חכמים א כל שספק נפשות דוחה את השבת. וזו מכת האזן אם סכנה היא מרפאים אותה בשבת. רבנן אמרי מבקש אתה שלא לחוש באזניך ולא אחד מאיבריך הטה אזניך לתורה ואת נוחל חיים. מנין שנא' (שם נה) הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם. א"ר חנינא בר פפא ב כל מי שמסיר אזנו משמוע תורה תפלתו נמאסת שנא' (משלי כו) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. ר' לוי אמר האזן לגוף כקינקל לכלים שכן הקינקל כמה כלים ניתנים עליו ואת נותן מוגמר תחתיו וכלם מתעשנים כך רמ"ח איברים שבאדם הזה ע"י האזן כלן חיין. מנין שנא' שמעו ותחי נפשכם. אמר הקב"ה אם הטית אזנך לתורה כשתבא לפתוח בד"ת הכל משיתתקים לפניך ושומעים דבריך כשם שהטית אזניך לשמוע ד"ת. ומהיכן את למד ממשה רבינו. שע"י שהטה אזנו לתורה בשעה שבא לפתוח בד"ת ג נשתתקו העליונים והתחתונים והאזינו דבריו מנין ממה שקרינו בענין האזינו השמים ואדברה וגו': (ב) זש"ה (קהלת ג) ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וגו'. א"ר יוסי בן זמרא מהו עליו אין להוסיף וגו' ד כך אמר הקב"ה מתחלת ברייתו של עולם (בראשית א) יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד וגו'. ומפני מה כתיב (עמוס ה) הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו. שייראו מלפניו שיהיו הבריות יראים מלפניו. למה"ד למדינה שמרדה במלך מה עשה המלך הביא לגיון אחד קשה והקיפה כדי שיהו בני המדינה רואין אותו ומתיראין מלפניו. ד"א כך ברא הקב"ה את עולמו יום שיהא יום ולילה שיהא לילה. בא יעקב ועשה את היום לילה ששקע לו הקב"ה את השמש שלא בעונתה שנאמר (בראשית כח) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש. בא יהושע ועשה הלילה יום שנא' (יהושע י) שמש בגבעון דום. הרי שהצדיקים גורעים ומוסיפים על דבריו של הקב"ה כדי שיהו הבריות יראין מלפניו. ד"א כך ברא הקב"ה שיהא הים ים ושתהא היבשה יבשה. בא משה ועשה את הים יבשה שנא' (שמות יד) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. בא אלישע ועשה את היבשה ים שנא' (מ"ב ג) כה אמר ה' עשה הנחל הזה גבים וגו' והנחל ההוא ימלא מים. כך ברא הקב"ה את החורף שיהא חורף ואת הקיץ שיהא קיץ בא אליהו ועשה את החורף קיץ שנ"כ (שם א יז) חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. בא שמואל ועשה את הקיץ חורף שנ"כ (ש"א יב) הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר. ד"א כך ברא הקב"ה את העליונים לעליונים ואת התחתונים לתחתונים שנ"כ (תהלים קטו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. בא משה ועשה את התחתונים לעליונים ואת העליונים לתחתונים שנ"כ (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים וירד ה' על הר סיני. ד"א כך ברא הקב"ה שמים וארץ שיהיו מקלסים אותו. מנין שנא' (תהלים יט) השמים מספרים כבוד אל. כיון שבא משה שיתק אותן מנין שנא' האזינו השמים: (ג) זש"ה (ש"ב כג) אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם. ה ומהו צדיק מושל יראת אלהים הצדיקים מושלים כביכול שהקב"ה מושל. כיצד כל מה שהקב"ה עושה הצדיקים עושין כיצד הקב"ה פוקד עקרות ואלישע פקד את השונמית. מנין שנא' (מ"ב ד) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן. הקב"ה מחיה מתים ואלישע החיה את בנה של שונמית. הקב"ה קורע ימים ואליהו ואלישע קרעו ימים מנין שנא' (שם ב) אף הוא ויכה את המים ויחצו הנה והנה. הקב"ה מרפא בלא רטיה ואלישע ריפא את נעמן שלא ברטיה. הקב"ה ממתיק את המרים ואלישע המתיק את המרים שנ"כ (שם) ויאמר קחו לי צלוחית חדשה וגו' וכתיב (שם) וירפאו המים. הקב"ה עוצר גשמים ואליהו עצר את הגשמים שנא' (שם א טז) חי ה' צבאות אם יהיה השנים האלה טל ומטר וגו'. הקב"ה מוריד את הגשמים ושמואל הוריד את הגשמים. שנא' (ש"א יב) הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' וגו'. הקב"ה מוריד האש ואליהו הוריד את האש שנא' (מ"א יח) ותפול אש ה' ותאכל את העולה: (ד) ד"א האזינו השמים. א"ר יהושע דסכנין מכאן אתה למד שיש לשמים פה ולב ואוזן. פה מנין דכתיב (תהלים יט) השמים מספרים כבוד אל. ולב מנין דכתיב (דברים ד) וההר בוער באש עד לב השמים. ואוזן מנלן דכתיב האזינו. ד"א למה לשמים ולארץ א"ר שמואל בר נחמן למה"ד לאיסטרטיגין ששימש בב' מדינות פרס וקלאינה. עשה יום טוב אמר אם קורא אני לאלו אלו כועסין ואם קורא אני לאלו אלו כועסין. מה עשה קרא לאלו ולאלו. כך משה היה מן הארץ וגדל בשמים. מנין שנא' (שמות כד) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וגו'. אמר אם קורא אני לשמים הארץ רוגזת. ואם אני קורא לארץ השמים רוגזין. אמר הריני קורא לשניהם לשמים ולארץ שנא' האזינו השמים וגו'. ד"א למה לשמים ולארץ א"ר תנחומא ו שאין הקב"ה גואל את ישראל אלא על ידיהן שנ"כ (ישעיה מד) רנו שמים כי עשה ה' וגו'. ד"א למה לשמים ולארץ שלא ניתנה תורה אלא על ידיהן שנא' (דברים ד) מן השמים השמיעך את קלו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה. ד"א שלא ניתנה מן ושליו אלא על ידיהן מנין שנא' (שמות טז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. ושליו מן הארץ דכתיב (שם) ותעל השליו וגו'. ד"א שמשל הקב"ה את ישראל ככוכבי השמים וכעפר הארץ. ככוכבי השמים מנין דכתיב (בראשית טו) הבט נא השמימה וספור הכוכבים וגו'. וכעפר הארץ מנין דכתיב (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ. ד"א למה לשמים

יד יוסף פ"י א יומא דף פ"ד: ב שבת דף י' ע"א: ג ספרי ס"ו: ד ב"ר פ' ה'. קה"ר פ"ג סי' יז: ה אג"ם פ' כ"ט. ילקוט ש"ב רמז קס"ה. ב"ר פ' ע"ז סי' א'. ילקוט וישלח. תענית דף . כ"ג סקדמת. כזוהר דף י'. זוהר ויקרא דף ע"ו ופנחס ד' רמ"א. מ"ק דף ע"ז: ו ילקוט נו"כ רמז י':

מתנות כהונה

קובלים עליך ומה עלי לעשות כי אם משפט כתוב וכן משמע בילקוט לקמן ועיין בב"ר ריש פ' נ"ו: **ארכי** משמלה: **ואמר** משה כו'. משה אמר כן ליהושע ר' בוא כו': **יודע הייתי כו'**. כלומר מה אוכפ' לך וכי הייתי יודע מה שהיה מדבר עמך אם לא שהיה למוד תורה או מצוה לשעה: **לרפאותו** גרסי': **לחוש** שלא יהא לך חשש וחולי: **קינקל** פי' הערוך כלי מלא נקבי' נותנין אותו על פיו ונותנים מוגמר תחתיו ובגדים עליו והן מתגמרין דרך הנקבים: **אמר** הקב"ה. עיין במ' קהלת ובב"ר פ"ה ופר' כ"ג ופ' ל"ח ויתבאר לך: **לגיון** חיל: **שלא בעונתה**. מדכתיב כי בא דייק וע"ל בפר' ויצא ובפי' רש"י בחומש: **שהקב"ה מושל**. כלומר שהקב"ה מושל: **לאיסטרטיגים** פי' הערוך שר ומושל: **ה"ג** בשני מדינות פרס וקלאינה שמשל

עץ יוסף

(ה) **ארכי** משמלה: **ואמר משה רבי כו'**. פי' משה אמר ליהושע רבי בוא אצלי ונלך שנינו לאהל מועד כמו שצוה לי הקב"ה קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד: **שהיה הדבור נגלה** עליך יודע הייתי מה מדבר עמך. כלו' הרי לא היה לך רשות לומר לי אלא דבר תורה או מצוה לשעה. כך אין לי רשות לומר לך והדברים יש להם בלי ספק כוונה עמוקה ואנו מפרשים רק פשוטי המאמרים: **אף לע"ל** והגזירה עליך הוא רק על ימים קצובים. וזהו שן קרבו ימיך ימים של עכשיו. אבל לעתיד לבא תנהוג אותם כמקדם:

סדר האזינו

פרשה י (א) **הלכה** אדם כו'. ביאור ע"ז באריכות מצא בספר עולות יצחק: **חושש** פי' חשש וחולי: **וזו מכת האזן** אם סכנה היא. לא נתברר אם כוונת המדרש הייט סכנת אבר שיש בה סכנה לשום הרב באזנו את מרפאים אותה בשבת. או הכוונה סכנת כל הגוף וכדאי' במס' עכו"ם כ"ח ע"ב אמר רבי חנינא מעלין אוזים בשבת. ופרש"י גידי אזנים פעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותו ויש סכנה בדבר: **הטה אזנך** לתורה ואז לא יבלמו עליך מכות טבעית כי תהיה מובטח בהשגחה ניסית ע"י שמיעת התורה: **מי שמסיר** אזנו משמוע תורה. אפי' משום שרוצה להתפלל אעפ"כ תפלתו תועבה כדאי' במס' שבת דף י' ע"א כי שני דברים אלו נתנו לאדם מן השי"ת התורה והנפש. ואם מסיר אזנו משמוע תורה שדוחה התורה שהיא מן השי"ת לאדם ואינו רוצה בה. גם תפלתו שהאדם שופך נפשו לפני השי"ת היא תועבה: **האוזן לגוף כקינקל לכלים כו'**. (מכבר מעשה רשת ח"י קנקל עובד תצדא [ערוך] והוא כלי מלא נקבים ונותנים אותו על פיו ונותנין מוגמר תחתיו ובגדים עליו וכן מתגמרין דרך הנקבים) כך רמ"ח איברים שבאדם הזה ע"י האוזן כולן חיים. כי ע"י שמיעת התורה דייה ומוסרה נכנס לכל איבריו הטמאים והריוהנים ומרפא אותן כדכתיב שמעו ותחי נפשכם: **מנין ממה** שקריט בענין האזינו כו'. וכדאי' בספרי בשעה שאמר משה האזינו השמים היו השמים ושמי השמים דוממים. ובשעה שאמר ותשמע הארץ אמרי פי היתה הארץ וכל אשר עליה דוממים ע"כ: (ב) **כך אמר הקב"ה כו'**. עי' ב"ר פ"ה ושם נתבאר: **הקורא** למי הים וישפכם. עי' מ"ש בב"ר: **למה"ד למדינה שמרדה כו'**. פי' שכמו שהמלך דעתו להשחית נהלתו רק שייראו ממנו וישובו לעבודתו. כן הקב"ה אינו חפץ רק שייראו מלפניו ולא ימותו. לכן נפרע להם ע"י המים שהם מיראים העולם: **לגיון** חיל ומחנה [ערוך]: **כי בא השמש** ומסיים בקהלת רבה ודאי ככה השמש פי' ודאי הא דכתיב כי בא פירוש כאילו יעקב ביבה השמש אחר שבעבורו שקע: **שהצדיקים גורעים ומוסיפין** וזהו והאלהים עשה להפך הטבע על ידי הצדיקים בכדי שיכירו מעשה הצדיק ויראו מלפניו: **החורף שיהא** חורף כו'. כדכתיב [בראשית ח'] וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו: **כך ברא הקב"ה שמים** כו'. זהו ידעתי וגו' עליו אין להוסיף ועכ"ז עשה ושיתק שמים וארץ בכדי שייראו מלפניו שנא' **האזינו שמים** וכדאי' בספרי הנ"ל: (ג) **אמר** אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים ומהו צדיק מושל. כנ"ל. וכבר נתבאר בכ"מ: **שהקב"ה מושל** כלו' מה שהקב"ה מושל. והא"ת גרס כביכול במה שהקב"ה: **ואליהו ואלישע קרעו ימים**. אינו חושב משה. שמשה קרע הים במצות ה'. וכן בהמתקת המר ויורהו ה' עץ. אבל אליהו ואלישע בגזירת עצמם קרעו המים והמתיקו המר: **ואלישע ריפא את נעמן**. והא דלא חשיב רפואת מרים ע"י משה. משום שמשה לא עשה כלום בעצמו רק צעק אל ה' שירפא. משא"כ באלישע שעשה לו רפואה לרחוץ: **הקב"ה ממתיק את המרים**. מי הים שממתיק אותם בעבים כמשחז"ל וכן בים המתיק להם המים שישתו ישראל משם כדאי' במכילתא נצבו כמו נד נוזלים: (ד) **שיש לשמים פה ולב ואוזן**. הכוונה על פעולת הדיבור והשמיעה והשכנה: **לאיסטרטיגין** תרגום נציב פלפתים אסטרטיגי פלפתאי: **עשה יום טוב** ובנמשל היום טוב הוא שעלה נשמתו להעולם העליון ליהנות מזיו השכינה כדאי' בספרי ה"ג פיסקא של"ח עלה אל הר העברים הזה עליה היא לך ואינה ירידה: **שאין הקב"ה גואל את ישראל** אלא על ידיהם כו'. שלעתיד יתוקן השמים והארץ וע"י זה יהיה הגאולה שלימה: **ככוכבי השמים** כו' וא"כ ברכת ישראל הוא כדמותם וכמותן. וע"ז ביקש שיאזינו לקולו ויריקו עליהם רב ברכות כמו שהם ממולאים בברכת אלהית: **שהי עדותן** של ישראל. כלו' שקבע שישה

לשמים ולארץ שהן עדותיהן של ישראל דכתיב (דברים ד) העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ למה"ד לבן מלכים שמסר לו אביו ב' אפטרופין וכל עטרה שהיה אביו מעטרו לא היה מעטרו אלא על ידיהן. וכשנכנס לחופתו נטלן לעדים שיהיו בינו לבין אביו. כך כל נסים שעשה הקב"ה לישראל ע"י שמים וארץ עשה להן וכיון שבאו ליכנס לא"י אמרו שירה על ידיהן שהן מעידין בינו ובינן. מנין שנא' (ישעיה א) שמעו שמים והאזינו ארץ כי ה' דבר. מה כתיב אחריו בנים גדלתי ורוממתי הוי האזינו השמים: (ה) ד"א למה לשמים ולארץ. א"ר חנינא למה"ד לאחד שהפקיד פקדון אצל אוהבו מת אוהבו שהפקיד את הפקדון אצלו. עמד בנו של אותו שהפקיד הפקדון והיה מכבד לאותו שהפקיד הפקדון אצלו ומכבד לאשתו אמרו לו למה אתה מכבד את שניהם. אמר להן פקדון יש לי אצלם ואינה ברורה לי אצל מי הוא הפקדון. אם אצלו אם אצל אשתו כל היכן שפקדוני מונח שיהא שמור יפה. כך א"ל למשה למה אתה מצוה לשמים ולארץ. אמר להן אני עתיד למות ואיני יודע להיכן נפשי הולכת אם לשמים אם לארץ מנין שנא' (קהלת ג) מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה וגו'. לפיכך אני מצוה את שניהם כ"מ שתהא נפשי מונחת שתהא יפה. א"ל הקב"ה חייך אין בריה שליט על נפשך. ז והיכן היא מונחת תחת כסא הכבוד בשמים שכן אביגיל אומרת (שמואל א כה) והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך. ד"א למה לשמים ולארץ שבהן העיד הקב"ה על ישראל ח ובהן חטאו ובהן לקו ובהן הן מתנחמין. בהן העיד מנין דכתיב (דברים ד) העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ. ובהן חטאו דכתיב (ירמיה ז) לעשות כוונים למלכת השמים. ובהן לקו מנין דכתיב (שם ד) ואל השמים ואין אורם. בארץ מנין דכתיב ואת הארץ. וחטאו בארץ. דכתיב (הושע יב) גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי. ולקו בארץ דכתיב (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו. ובשמים ובארץ הן מתנחמים דכתיב (ישעיה סו) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו':

סדר וזאת הברכה

פרשה יא (א) **הלכה** אדם מישראל שעבר לפני התיבה וטעה כיצד הוא צריך לעשות. כך שנו חכמים א העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו. לימדונו רבותינו ב א"ר יוסי בר חנינא טעה בג' ברכות הראשונות חוזר בתחלת מגן. רב הונא אמר אם טעה בג' ברכות האמצעיות חוזר להאל הקדוש. רב אמר אם טעה בג' אחרונות חוזר לתחלת מודים. ד"א העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו. ומנין הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה. ומהיכן למדו מאבות העולם ג למה שלא היה אחד מתחיל אלא ממקום שפסק חבירו. כיצד אברהם בירך את יצחק מנין דכתיב (בראשית כה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. ד ומה נתן לו ר' יהודה ור' נחמיה רבי יהודה אמר בכורה נתן לו כענין ה שנא' (שם) וימכור את בכורתו ליעקב. ור' נחמיה אמר ברכה נתן לו כענין שנא' (שם כז) ויתן לך האלהים. עמד יצחק לברך את יעקב אמר ממקום שפסק אבא משם אני מתחיל אבא הפסיק ביתן אף אני מתחיל ביתן. מנין שנא' ויתן לך האלהים. ובמה חתם יצחק בקריאה שנא' (שם כח) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו. עמד יעקב לברך את השבטים אמר איני פותח אלא בקריאה שנא' (שם מט) ויקרא יעקב אל בניו. ו ובמה חתם בזאת שנא' (שם) וזאת אשר דבר להם אביהם. עמד משה לברך את ישראל אמר איני פותח אלא בזאת מנין ממה שקרינו בענין וזאת הברכה: (ב) ד"א וזאת הברכה · זש"ה (תהלים כד) מי יעלה בהר ה'. רבנן אמרי ז מדבר במשה. מי יעלה בהר ה' זה משה שנא' (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים וגו'. ומי יקום במקום קדשו זה משה מנין שנא' (שם ג) כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא. נקי כפים זה משה מנין שנא' (במדבר טז) לא חמור אחד מהם נשאתי וגו'. ובר לבב זה משה. א"ר יצחק אפי' הדיוט אם אומר להבירו כזה גנאי הוא לו לומר. ומשה אמר (שמות לב) למה ה' יחרה אפך בעמך אלא לבו ברור עליו שאינו תובע צורך עצמו אלא צורכן של ישראל. אשר לא נשא לשוא נפשו זו נפשו של מצרי שלא נטלה על חנם אלא כדין עשה. ולא נשבע למרמה זה משה שנא' (שמות ב) ויואל משה לשבת את האיש. ישא ברכה מאת ה' זה משה א"ר תנחומא אל תהי קורא בו ישא אלא ישיא ברכה לאחרים: (ג) וזאת הברכה. זש"ה (משלי לא) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה. מהו ואת עלית על כולנה מדבר במשה על שנתעלה יותר מן הכל. כיצד אדה"ר אומר למשה אני גדול ממך שנבראתי בצלמו של הקב"ה מנין שנא' (בראשית א) ויברא אלהים את האדם בצלמו. א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך. אתה כבוד שניתן לך ניטל ממך שנא' (תהלים מט) ואדם ביקר בל ילין. אבל אני זיו הפנים שנתן לי הקב"ה עמי הוא מנין שנא' (דברים לד) ולא כהתה עינו ולא נס לחה. ד"א נח אמר למשה אני גדול ממך שניצלתי מדור המבול. א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך. ח אתה הצלת את עצמך ולא היה בך כח להציל את דורך. אבל אני הצלתי את עצמי והצלתי את דורי כשנתחייבו כלייה בעגל. מנין שנא' (שמות לב) וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. למה"ד לב' ספינות שהיו בים והיו בתוכן שני קברניטין אחד הציל את עצמו ולא הציל את ספינתו. ואחד הציל את עצמו ואת ספינתו. למי היו מקלסין לא לאותו שהציל את עצמו ואת ספינתו. כך נח לא הציל אלא את עצמו אבל משה הציל את עצמו ואת דורו. הוי ואת עלית על כולנה. ד"א אברהם אמר למשה אני גדול ממך שהייתי זן לעוברים ולשבים. א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך אתה היית זן בני אדם ערלים ואני הייתי זן בני אדם מהולים. ולא עוד אלא אתה היית זן בישוב ואני הייתי זן במדבר. ד"א

יד יוסף ו שבת דף נ"ב · אדר"נ פרק י"ב : ח איכה רבה ספ"א : **פי"א** א ברכות דף ל"ד : ב ירוש' שם : ג ב"ר סוף פ"ק. שוח"ט מזמור א'. ילקוט ויחי וריש תהלים : ד ב"ר פ' ס"א : ה אפשר דל"ל כדאמרי' (דס"א ס') נתנה בכורתו ליוסף [רד"ל] : ו ספרי ח"ב פיסקא שמ"ב : ז שוח"ט מזמור כ"ד. ש"ר ריש פ' ד'. תד"א ח"א ריש פ' י"ז. וילקוט תהלים מזמור כ"ד : ח זוהר נח דף ס"ו ע"ב ודף ס"ח ע"א. וזוהר ויקרא דף י"ד וכשמטות הזוהר של ספר בראשית סי' י"ב. ובז"ח דף כ"ט ע"א :

מתנות כהונה

שמשל שהמשיל : **שהן עדותיהן** כו'. כלומר לאויין הן להיות עדותיהן של ישראל וכדמפרש ואזיל : **שהן מעידין**. שיעידו עליהן כשיעברו הברית : **בארץ** מניין שהעיד בהן עמה וחטאו ולקו על ידיה ובה יהיו מתנחמין : **בתחלת** מגן והוא ראש התפלה : **להאל הקדוש**. נראה דר"ל לסיום של האל הקדוש וזהו אתה חונן ראש הברכות האמצעות שברכת האל הקדוש הוא מג' הראשונות ועיין כל זה בב"ר פ' ס"א : **לתחילה מודים**. ר"ל ברכה שלפני מודים והוא רצה ואולי שצריך להיות לתחלת עבודה : **וימכור** כו'. ומכירה ונתינה דבר א' הוא כד"א ונמכרם ביד סיסרא או דייק מדסמך ליה ויעקב נתן וגו' : **אומר** לחבירו כזה כדמפרש ואזיל למה יחרה : **אלא** ישיא גרסי' והוא פועל יוצא לזולתו : **קברניטין** מנהיג הספינות : מרחות

ענף יוסף

עסוק בשקו ובתעניתו הוה כדאי' בב"ר [יפ"ת] :

פרשה יא (ג) [ואני הייתי זן בני אדם מהולים] שהמן היה בזכות משה. וקשה וכי לא ידע אברהם דמשה זן בני אדם מהולים ונמצא שנתעלה ממנו שזן ערלים. ומי הכניסו בתגר זה לומר

עץ יוסף

שיהיה פעולת השמים והארץ מתנהגים כפי פעולות ישראל ומעשיהם. כמ"ש אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם : **אפטרופין** פי' בל"י ורומיי ממונה ופקיד [מוסף] : (ה) **ואיני יודע** להיכן נפשי הולכת כו'. כי נגד גודל האהבה המחייבת אותו בעבודת הבורא ית"ש כאפס ואין נחשב בעיניו מעשה עבודתו : **תחת כסא** הכבוד בשמים כו' צרורה בצרור החיים. ובספר נשמת חיים אי' דע כי הטוב הגמור אשר אליה זוכים הצדיקים הוא ההתדבקות עם השי"ת ולהיות נפשם צרורות בקשר של קיימא בצרור החיים עם השם מבלי חזרת פעם אחרת לגוף העכור הזה כו'. והיפך זה העונש היותר גדול מן הקלה אל הקלה המוכן לרשעים הוא היותם מגורשים מהסתפח בנחלת ה' ונכרתים מלפניו. וזהו מה שאמר הכתוב ונכרת האיש ההוא עכ"ל : **בהם העיד** שישנו טבעם לטוב אם ייטיבו מעשיהם. וישנו טבעם לרעה אם ירעו מעשיהם. ובהם חטאו שדימו שהכח ניתנה בידם. לכן מהן לקו כי נשתנה טבעם לרעה עליהם. ולבסוף בהם יתנחמו כי תוסיף השפעתם להריק ברכה על ידיהם במהרה בימינו :

סדר וזאת הברכה

פרשה יא (א) **כיצד** הוא צריך לעשות. פי' אם עבר לפני התיבה וטעה בתחלת ברכה ואח"כ נתיישב דעתו ויודע לשוב לתפלתו. כילד הוא צריך לעשות והשיב ע"ז כך שנו חכמים כו' והוא משנה בברכות. ומסיים למדונו רבותינו והוא בירושלמי על המשנה הזאת אמר רבי יוסי בר חנינא כו'. ואחר כך אמר ד"א העובר לפני התיבה וטעה ור"ל שטעה באמצע הברכה כו'. ומנין הוא מתחיל כלו' מהיכן הוא מתחיל שאפשר שרשאי להתחיל מאמצע הברכה ואמר שיתחיל מתחלת הברכה שטעה. ועי' בגל"ה ברכות דף ל"ד ע"א : **בתחלת** מגן וזהו ראש התפלה : **ר"ה אמר** אם טעה באחד מברכות אמצעיות. כצ"ל. או צ"ל אם טעה בברכות אמצעיות : **להאל הקדוש** ר"ל לסיום של האל הקדוש. וזהו אתה חונן ראש ברכות האמצעיות : **חוזר לתחלת מודים**. ר"ל ברכה שלפני מודים הוא רצה. ואולי צ"ל לתחלת עבודה : **ד"א העובר** כו' עי' פירושו למעלה וד"א אין פירושו פי' אחר. אלא פי' עוד דבר אחד אמרו ואפשר שתיבות ד"א מיותר. וזה מיירי אם טעה בברכות ק"ש : **ומהיכן למדו** שאינו מתחיל מראש אלא ממקום שפסק הראשון : **ומה נתן לו** ב"ר פ' ס"א ע"ש : **בכורה** לענין העבודה : **ברכה נתן לו** ועי' מ"ש בב"ר פ' ס"א : **ממקום שפסק** אבא משם אני מתחיל. עי' בנזה"ק בב"ר פ"ק בארוכה : **מנין ממה** שקרינו בענין וזאת הברכה ובמה חתם משה אשריך ישראל ואף דוד כשבא לומר תפלה ממקום שפסק משה משם התחיל אשרי האיש. כצ"ל [יפ"ת]. וכ"ה בב"ר סוף פ"ק ובשוח"ט : (ב) **מדבר במשה** שהיה גדול החכמים ואבי הנביאים. וגם היה גדול במדות שהיה נקי כפים מגזל מאומה. והיה לבו שלם ביראת ה' האמתית : **לא חמור** אחד מהם נשאתי. וכמ"ש בס' קרח שכך אמר משה אפי' מה שהיה דרכי ליטול לא נטלתי מהם כו'. ובש"ר פ"ד אי' לא חמור אחד מהם נשאתי כו' כך אמר משה כל אותן המסעות שהיינו נוסעים במדבר לא אמרתי לאחד מהן שיטול דבר משלי ויטעון על חמורו. וע"ש ביאורו : **אם אומר** לחבירו כזה. כדמפרש למה יחרה : **שאינו תובע** צורך עצמו. להיות מלך עליהם שאין מלך בלא עם. אלא כל עיקר מגמתו היה בשביל שיגאלו ישראל : **אלא בדין עשה** כדאי' בשוח"ט ויפן כה וכה כו' שראה את המלאכים ונמלך בהם והרגו בדין. ועי' בש"ר פסוק ויפן כה וכה : **ולא נשבע** למרמה זה משה אף שהיה בשבועתו לד היתר כי היה מפחד פן יגיד לפרעה אם לא יבטיחנו שישב אצלו : **שנא' ויואל משה** והוא לשון שבועה כמד"א [ש"א י"ד] ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב כדאי' בתד"א ח"א ריש פ' י"ז. ובש"ר פ"א. ור"ל שנשבע ליתרו שלא ילך חוץ מדעתו. וקיים שבועתו שכשהלך בשליחותו של הקב"ה הלך אצל יתרו והתיר שבועתו : **אלא ישיא** והוא פועל יוצא לזולתו : (ג) **ביצד** אדה"ר אומר למשה כו'. ע"כ צ"ל שלא אדה"ר והאבות דברו ולא משה השיב. דהא לא היו ביחד בדור אחד רק הפסוק של רבות בנות וגו' מדבר בעדם כאילו היו הם מדברים. ומשיק שמעלת משה למעלה מגדולתם [של"ה] : **אני גדול** ממך שנבראתי בצלמו של הקב"ה. והייתי יצר מעשה אל לבדו ולא חלק אב ואם בעצמי ובשרי. וע"כ היה בכחו להיות לעולם לולא החטא. ואח"כ גם נפשו המשכלת היתה גדולה במעלה. וא"ל משה הן אמת גדלתה מאד בילירתך אבל נקלות בהפריעך מצותיו ודבריו לא שמעת. אבל אני פי מלכי וקדושי שומר הייתי וממצותיו בל אט סלה. ולזאת נתמרק גופי ונזדכך נווי אף בשעת מותי : **שנא' לא** כהתה עינו כו'. מראיתו כמו ועינו כעין הבדולח [רד"ל] : **קברניטין** בל"י מנהיג הספינה רב החובל : **אברהם אמר** למשה אני נתעליתי יותר ממך. שהייתי זן כו'. וכדאי' בב"ר ס"פ נ"ד ויטע אשל בבאר שבע : **בישוב** שבקל יש להשיג כל מיני מאכל

ד"א יצחק אמר למשה אני גדול ממך שפשטתי צוארי ע"ג המזבח וראיתי את פני השכינה. א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך שאתה ראית פני השכינה וכהו עיניך. מנין דכתיב (בראשית כז) ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות. ט מהו מראות מראות בשכינה. אבל אני הייתי מדבר עם השכינה פנים בפנים י ולא כהו עיני. מנין שנא' לא כהתה עינו ולא נס לחה ((שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו). יעקב אמר למשה אני גדול ממך שנתפגשתי עם המלאך ונצחתי אותו. א"ל משה אתה נפגשת עם המלאך בפירבורין שלך ואני עולה אצלן בפירבורין שלהן והן מתיראין ממני. מנין שנא' (תהלים סח) מלכי צבאות ידודון וגו'. לפיכך אמר שלמה רבות בנות עשו חיל וגו'. אמר הקב"ה הואיל ונתעלה מן הכל הוא יברך את ישראל וזאת הברכה: (ד) ד"א וזאת הברכה. א"ר שמואל בר נחמן יא כיון שבא משה לברך את ישראל באו התורה והקב"ה לברך את ישראל. וזאת הברכה זו התורה שנא' בה (דברים ד) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל. אשר ברך משה זה משה. איש האלהים זה הקב"ה שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה. וכל כך למה לקיים מה שנא' (קהלת ד) והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ד"א וזאת הברכה וגו' א"ר תנחומא יב אם אלהים למה איש ואם איש למה אלהים. אלא בשעה שהיה הושלך ליאור של מצרים איש. ובשעה שנהפך לדם האלהים. ד"א בשעה שברח מלפני פרעה איש ובשעה ששיקעו אלהים. ד"א בשעה שעלה לרקיע איש ומהו איש לפני המלאכים שכולהון אש. ובשעה שירד מן הרקיע אלהים. מנין שכתוב וייראו מגשת אליו. ד"א בשעה שעלה לרקיע אלהים. כשם שאין המלאכים אוכלין ושותין אף הוא לא אוכל ולא שותה. מנין שנא' (שמות לד) ויהי שם עם ה' וגו'. ד"א מהו איש האלהים א"ר אבין מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלהים. מהו לפני מותו רבנן אמרי מה עשה משה נטל את מלאך המות והשליכו לפניו והיה מברך השבטים כאו"א לפי ברכתו. א"ר מאיר יג הלך מה"מ אצל משה וא"ל הקב"ה שלחני אצלך שאתה מסתלק ביום הזה. א"ל משה לך מכאן שאני מבקש לקלס להקב"ה. מנין שכתוב (תהלים קיח) לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה. א"ל משה מה אתה מתגאה יש לו מי שיקלסוהו. השמים והארץ מקלסין אותו בכל שעה שנא' (שם יט) השמים מספרים כבוד אל. א"ל משה ואני משתק אותן ומקלס אותו שנא' האזינו השמים ואדברה וגו'. בא אצלו פעם שניה מה עשה משה הזכיר עליו שם המפורש וברח מנין שנא' כי שם ה' אקרא. כיון שבא אצלו פעם שלישית אמר הואיל ומן השם הוא צריך אני לצדק עלי את הדין מנין שנא' הצור תמים פעלו. א"ר יצחק היתה נפשו של משה יד מתקשה לצאת והיה משה מסיח עם נפשו ואמר נפשי תאמר שבקש מלה"מ לשלוט עליך. אמרה לו לא יעשה הקב"ה כן (שם קטז) כי חלצת נפשי ממות. ותאמר שראית אותן בוכין ובכית עמהן. אמרה לו את עיני מן דמעה. אמר לה ותאמר שבקשו לדחות אותך לגיהנם. אמרה לו את רגלי מדחי. אמר לה ולהיכן את עתידה להלוך. אמרה לו אתהלך לפני ה' בארצות החיים. כיון ששמע משה כך נתן לה רשות אמר לה שובי נפשי למנוחיכי וגו'. א"ר אבין כיון שנסתלק התחתונים היו מקלסין אותו ואומרים תורה צוה לנו משה והעליונים מקלסין אותו ואומרים צדקת ה' עשה וגו'. והקב"ה מקלס אותו (דברים לד) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה:

(ה) וזאת הברכה. טו הלכה אדם מישראל שעלה לקרות בתורה אין מותר לו לקרות עד שלא יברך תחלה מברך ואחר כך קורא. ומשה בשעה שזכה לקבל התורה תחלה בירך ואח"כ קרא. א"ר אלעזר אי זו היא הברכה שבירך משה בתורה תחלה בא"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה. ולא אמר בעמליה ולא אמר בהוגיה אלא טז בעושיה. באלו שהן עושין את ד"ת. בעושיה אדם אומר למדתי חכמה ולא למדתי תורה מה אעשה אני שם אמר הקב"ה לישראל חייכם כל החכמה וכל התורה דבר (אחד) קל הוא כל מי שמתיירא אותי ועושה ד"ת כל החכמה וכל התורה בלבו. מנין שנאמר (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת י"י שכל טוב לכל עושיהם. (שם יט) יראת י"י טהורה עומדת לעד. (איוב כח) יראת י"י היא חכמה וגו'. ולמה זכה משה שהקב"ה נתעסק עמו. אלא בשעה שירד למצרים והגיע גאולתן של ישראל כל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב יז ומשה היה מסבב את העיר ויגע ג' ימים וג' לילות למצוא ארונו של יוסף. שלא היו יכולים לצאת ממצרים חוץ מיוסף למה שכך נשבע להן בשבועה לפני מותו שנאמר (בראשית נ) וישבע יוסף את בני ישראל לאמר וגו'. משנתיגע הרבה יח פגעה בו סגולה וראתה משה שהיה עיף מן היגיעה. אמרה לו אדני משה למה אתה עיף אמר לה ג' ימים וג' לילות סבבתי את העיר למצוא ארונו של יוסף ואין אני מוצא אותו. אמרה לו בא עמי ואראך היכן הוא הוליכה אותו לנחל אמרה לו במקום הזה עשו ארון של ת"ק ככרים והשליכוהו בתוך הנחל החרטומים והאשפים וכן אמרו לפרעה רצונך שלא תצא אומה זו מכאן לעולם העצמות של יוסף אם לא ימצאו אותן עד עולם אינם יכולים לצאת. מיד עמד משה על

שפת

יד יוסף ט ב"ר ג' ס"כ : י תד"א ח"א פ"ד : יא תנחומא ס"ז : יב שוח"ט מזמור נ' : יג תנחומא ס"ז : יד פי' שהיתה רוצה לצאת דוקא . וכן אי' בתנחומא דאי' שם מפרכסת לצאת : טו לעיל פ"ח סי' ג' : טז ברכות דף י"ז : יז ש"ר פ"כ. סוטה ס"ק : יח זוהר בשלח דף מ"ו. מכילתא ריש בשלח . ומרומז בקס"ר פ"ט סי' כ"ו. ובב"ר פ' נ"ד סי' ח'. תוספתא סוטה פ"ד. תנחומא בשלח :

ענף יוסף

גומר למשה אני גדול ממך. ולתרץ זאת נקדים מאמר חכמינו ז"ל שהביאו בילקוט צדקה י' עשה. מה צדקה עשה עם ישראל והלא מן היה נכס באר היה עמהם. אלא שהיה מזהיר להם כי יהיה בך אביון. ותמוה מה מקשה מה צדקה עשה להם שהרי שמן היה בזכותו. אך התשובה לזה דכיון שהוציאם משה מן הישוב אשר המן שוכנא וזולא אל המדבר שמה ותרב היה מוכרח לזון אותם באיזה אופן שיוכל משום שהיה לישראל פ"ם טמר ולהתרעם עליו ולמה העליתנו ממצרים להביא אותנו אל המדבר לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות י א"כ עליו החיוב לזון ולפרנס אותן ולא הוה דרך צדקה. ולזה אמר מה צדקה עשה עמהן. ובזה יבואר מאמר אברהם אל משה אני גדול ממך שהייתי זן לעוברים ושבים ואע"פ שאתה ג"כ היית זן לישראל עכ"ז אני גדול ממך משום שאתה היית חייב לזון אותם לפי שהוצאת אותם מישוב שאזונות מצוים למדבר שמה. אך אני הייתי זן בלי שום חיוב. דמה חיוב היה עלי לזון כל עובר ושב. א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך משום שהייתי זן מהולים ואתה היית זן ערלים. ירצה אם תאמר בכף מאזנים מה שאני הייתי זן מהולים ואע"פ שהייתי חייב לזונם. עם מה שאתה היית זן ערלים אע"פ שלא בחיוב. מכריע מעשי בערך מה שהייתי זן מהולים. וא"כ נתעליתי יותר ממך (מעיל צדקה): [שנא' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו] נראה לפרש ע"פ מאי דאי' בפדר"א פרק ל"ב שהיה ראוי יצחק שימות על שהביט בשכינה כמו שמתו אצילי בני ישראל. ותחת המיתה כהו עיניו דסומא חשוב כמת. ואי' בב"ר פ"ג ובויק"ר פ"ך משה שלא זן עיניו מן השכינה נהנה מן השכינה שנא' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. אבל נדב ואביהו זנו עיניהם כו'. וכן אי' בתנחומא אחרי. ולפ"ז כוונת המדרש כך הוא ואתה ראית פני השכינה וכהו עיניך בהשגחתה על ראיה בשכינה ועשית עבירה. אבל אני כו' שנא' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. וזה היה לי בזכות שלא רציתי להביט. נמצא שאני טוב ממך שבידך יש עבירה ולא כן עמדי.

והדרכה

מתנות כהונה

מראות בשכינה מפני שראה בשכינה: **בפרבורין** לפי הענין פירושו בחצר וברשותך כלומר למטה בארץ שאין שם רשות המלאך ורגילתו: **ידודון** היו נרתעים וזעים מפני האימה עיין זה מש' במד' קהלת בפסוק כי לא לקלים המרוץ: **אם איש כו'** דמשמע ליה מלת איש מוכרח מדלא כתיב איש האלהים: **שנהפך לדם האלהים כו'**. ופי' שזה היה ענין אלהי לשנות המים לדם: **ששיקעו** משה לפרע' לתוך הים: **שכולה אש**. ובערכן היה הוא איש: **ד"א בשעה שעלה כו'**. וקודם עלייתו היה איש בעלמא: **מחציו ולמטה כו'** מתחת לבו ולמטה אבל מלבו ולמעלה היה כולו קדש וכל מחשבת לבו והשכלתו היה אלהים: **נטל מלאך המות כו'** דרש לפני מותו לפני מי שרוצה להמיתו ובפניו: **א"ל מלאך המות למשה מה את כו'**: **ובכית עמהן**. עם המתאבלין כי יצר גם לך: **אדם אומר למדתי חכמה**. ופי' כל החכמות אוכל לקבל וללמוד וחכמת התורה לא יכולני ללמוד וא"כ מה אעשה אני שם אצל חכמת התורה כי איגע לריק: **וישבע יוסף את בני ישראל** לאמר וגו' סיפיה דקרא פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה: **סגולה** בפ"ק דסוטה איתא דסרח בת אשר הגידה לו וכן הוא בשמות רבה פר' כ' ואולי נקראת סגולה וחמדת ישראל על שחיית שנים רבים כידוע וגם היא הגילה עיר ואם

בישראל

עץ יוסף

מאכל ואני הייתי זן במדבר שאי אפשר להשיג שם ונתתי להם המן שטעמו בו כל מין טעם שרצו: **מראות בשכינה** בשעת עקדה כמ"ש בב"ר פ' ס"ה: **אבל אני הייתי** מדבר עם השכינה פנים אל פנים. כדכתיב [שמות ל"ג] ודבר ה' עם משה פנים אל פנים: **ולא כהו** עיני מנין שנא' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. כן הוא בדפוסים הרבה. אבל בדפוס אחד הגיהו שנא' לא כהתה עינו ולא נס לחה: **בפירבורין** היא מלשון לפרבר [דה"א כ"ו] ר"ל בחצרך וברשותך כלו' למטה בארץ שאין שם רשות המלאך ורגילתו: **שנא' מלכי** צבאות ידודון. וכדאי' בבמד"ר פ' י"א רבי יודן בשם רבי איבו אמר מלכי צבאות מלאכיהון דמלאכיא הפי' מיכאל וגבריאל היו מתיראין מפני משה: **הואיל ונתעלה** מן הכל. במעלות אנושיות למעלות אלהות מה שלא זכה שום בן אדם אלא שלכן נאמר עליו פה איש האלהים: **הוא יברך** את ישראל. אבל ברכת יעקב לא כתיב ביה בתחלה לשון ברכה רק והגידה לכם את אשר יקרא אתכם. רק לבסוף כתיב ויברך אותם וגו' וגם שם דרשו בב"ר כ"פ ויהי דלשון איש אשר כברכתו רומז לברכת משה עתיד אחד כיוצא בי לברך כו': (ד) **באה התורה** והקב"ה לברך את ישראל. הכוונה דמתחלה ברכתן התורה שיקיימוה. להיות זה כל האדם שלא נברא בעוה"ז אלא לעשות ולקיים כל דברי התורה. ואח"כ בירך אותם משה בברכה של עוה"ז שלא יעכב חסרון הפרנסה מלעשות רצון קונם. ואח"כ בירך אותם הקב"ה בשכר שעה"כ שהיים לעשותם ולמחר לקבל שכרם הרוחני [זב"ג]: **אם איש** כו' דמשמע ליה מלת איש מיכרת מדלא כתיב איש אלהים: **זה הקב"ה** הכוונה אף שהיא אלהים פשוט בתכלית הפשיטות עכ"ז היא כביכול מכונה בשם איש יען הוא מזדקק לאנשים להשגיח עליהם ולהושיעם ולהשכילם: **בשעה שהושלך** דרש על זמנים מתחלפים שבעמים היה רק במדרגת איש. ואח"כ נתהפך למעלה אלהית. וזה מעלה נפלאה בנהפך ממדה למדה: **שנהפך לדם**. **האלהים** כזה היה ענין אלהי לשנות המים לדם. וז"ל ובשעה שהפכו לדם. וכ"ה בתנחו' ובשוח"ט מ"ו: **ששיקען** משה לפרעה ולמצרים לתוך הים: **בשעה שעלה** לרקיע איש. זה דרש בבחינת הצירוף שכפי ערך המלאכים שהם נקיי חומר נקרא איש בעל חומר. ובערך האנשים נקרא אלהים כי היה מיוחד במעלתו מהם כאילו נבדל מהאנשיות: **ד"א בשעה** שעלה לרקיע אלהים. השתא דריש להיפך וגם על זמנים מתחלפים

יוסף

בעת קבלת התורה בעת שהיה במרום היה ממש מכונה בשם אלהים כמלאכי מרום בלי אכילה ושתיה. ולא כן אח"כ: **מחציו ולמטה** מתחת לבו ולמטה איש. אבל מלבו ולמעלה היה כולו קודש וכל מחשבת לבו והשכלתו היה אלהים: **נטל מלאך המות** כו'. דרש לפני מותו לפני מי שרוצה להמיתו ובפניו. או מפרש לפני מותו כלו' לפני מותו ממש שהגיע עתו למות ועכ"ז התגבר משה וברכן: **לקלס** ובשעת הקילוס נפשו דבוקה בה' אז הוא למעלה מהכל ואין כח מלאך המות לשלוט עליו: **שנא' האזינו השמים** וכדאי' בספרי בשעה שאמר משה האזינו השמים היו השמים ושמי השמים דוממים: **ובכית עמהן** כו' תאמר שבקשו לדחות אותך לגיהנם כו'. הענין הוא כי בנסוע הצדיק מהעולם מעבירים אותו דרך פתח גיהנם. והרשעים בוכים בכי גדול. ואז בזכות הצדיק נמשכים אחריו ועולים הראויים. והנה לפעמים מצטער הצדיק על בכייתם. ולפעמים מצטער אולי מידי עברו תתעורר מדת הדין על הצדיק וידיחוהו מלכנוס אל ג"ע ימים מספר. ועל הא' אמר שמא ראית אותן בוכות כו'. ועל הב' אמר שמא בקשו לדחות כו'. ועל כן היו מהגדולים דואגים שלא יוליכום דרך גיהנם מדאגה מדבר אחד מאלו [אלשי"ך תהלים קט"ז פ' ח']: **ותאמר שראית** אותן בוכין ותבכה עמהם. כצ"ל: **כיון ששמע** משה כו' שובי נפשי כו'. מקרא זה כתוב קודם. ודרש כי חלצת הוא נתינת טעם על שובי נפשי מפני שחלצת וכו' [רד"ל]: (ה) **באלו** שהן עושין את ד"ת. כלו' שמקיימים את דברי התורה לא הלימוד וההגיון לבד: **בעושיה אדם אומר** כלו' ועוד כיון עם מלת בעושיה על אדם שהוא אומר כו': **אדם אומר** למדתי חכמה. פי' כל חכמות אוכל לקבל וללמוד. וחכמת התורה לא יכולני ללמוד. וא"כ מה אעשה אני שם אצל חכמת התורה כי איגע לריק [מת"כ]. ולי אפשר שצ"ל אדם אומר לא למדתי חכמה כו'. ור"ל אדם שהוא עושה מצות כמו שלמדוהו אחרים אבל לא למד חכמה ותורה. והאומר אוי לי שלא למדתי חכמה ותורה מה אעשה אני שם. אומר לו הקב"ה כל החכמה וכל התורה דבר אחד הוא וקל הוא להשיגם אם יש לו לאדם יראת שמים ועושה המצות: **סגולה** היא סרח בת אשר כדאי' בסוטה פ"ק דסרח בת אשר הגידה לו וכ"ה בש"ר פ"ך. שהיא נשתיירה מאותו הדור. וקראה סגולה ע"ש שהיתה כאוצר נחמד לבית ישראל והיא הגילה עיר ואם בישראל כדאי' בב"ר פ' נ"ד וקה"ר פסוק טובה חכמה מכלי קרב.

מס"כ

שפת הנחל ואמר יוסף יוסף אתה ידעת היאך נשבעת לישראל (שם) פקד יפקד אלהים אתכם תן כבוד לאלהי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל מעשים יש לך בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות . מיד התחיל ארונו של יוסף לפעפע ועולה מן התהומות כקנה אחד . לקח אותו ושם אותו על כתפו והיה סובל אותו וכל ישראל אחריו . וישראל היו סובלים את הכסף ואת הזהב שנטלו ממצרים ומשה סובל ארונו של יוסף . א"ל הקב"ה משה אתה אומר שדבר קטן עשית חייך החסד הזה שעשית גדול הוא ולא השגחת לכסף ולזהב אף אני אעשה עמך החסד הזה ואתעסק עמך . בשעה שהגיעו ימי משה ליפטר מן העולם א"ל הקב"ה הן קרבו ימיך . אמר לפניו רבש"ע אחר כל היגיעה הזו אתה אומר לי הן קרבו ימיך . (תהלים קיח) לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה א"ל אי אתה יכול יט כי זה כל האדם . אמר משה רבש"ע דבר אחד אני מבקש ממך לפני מותי שאכנס ויבקעו כל השערים שבשמים ותהומות ויראו שאין זולתך . מנין שנא' (דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' . כ א"ל הקב"ה אתה אמרת ואין עוד אף אני אומר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו' לכל האותות והמופתים וגו' ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל : (ו) הן קרבו ימיך למות . א"ר איבו אמר משה רבש"ע בדבר שקלסתיך בתוך ס' רבוא מקדשי שמך בו קנסת עלי מיתה שנא' הן קרבו ימיך למות . כל מדותיך מדה כנגד מדה . מדה רעה כנגד מדה טובה . מדה חסרה כנגד מדה שלימה . מדת צרה כנגד מדת רחבה . א"ל הקב"ה למשה אף זו מדה טובה היא שאמרתי לך הן שנא' (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם (מלאכי ג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא . וכשם שעילית אותי על ס' רבוא כך אני מעלה אותך לע"ל בתוך נ"ה רבוא צדיקים גמורים . שנא' הן הן בגמטריא הכי הוי . ה' חמשה נ' חמשים . א"ר יוחנן י' מיתות כתובות עליו על משה . ואלו הן (דברים לא) הן קרבו ימיך למות (שם לב) ומות בהר (שם ד) כי אנכי מת (שם לא) כי ידעתי אחרי מותי (שם) ואף כי אחרי מותי (שם לג) לפני מותו (שם לד) בן מאה ועשרים שנה במותו (שם) וימת שם משה עבד י"י (יהושע א) ויהי אחרי מות משה (שם) משה עבדי מת . מלמד שעד י' פעמים נגזר עליו שלא יכנס לא"י ועדיין לא נתחתם גז"ד הקשה עד שנגלה עליו ב"ד הגדול א"ל גזירה היא מלפני שלא תעבור שנא' כי לא תעבור את הירדן . ודבר זה היה קל בעינו של משה שאמר ישראל חטאו חטאות גדולות כמה פעמים וכיון שבקשתי עליהם רחמים מיד קבל ממני שנא' (דברים ט) הרף ממני ואשמידם מה כתיב תמן (שמות לב) וינחם י"י על הרעה . (במדבר יד) אכנו בדבר ואורישנו מה כתיב תמן ויאמר י"י סלחתי וגו' . אני שלא חטאתי מנעורי לא כל שכן כשאתפלל על עצמי שיקבל ממני . וכיון שראה הקב"ה שקל הדבר בעיניו של משה ואינו עומד בתפלה מיד קפץ עליו ונשבע בשמו הגדול שלא יכנס לא"י שנא' (שם כ) לכן לא תביאו את הקהל הזה . ואין לכן אלא שבועה שנא' (ש"א ג) ולכן נשבעתי לבית עלי . וכיון שראה משה שנחתם עליו גז"ד גזר עליו תענית וענה עוג קטנה ועמד בתוכה . ואמר איני זז מכאן עד שתבטל אותה גזירה . באותה שעה מה עשה משה לבש שק ונתעטף שק ונתפלש באפר ועמד בתפלה ובתחנונים לפני הקב"ה עד שנזדעזעו שמים וארץ וסדרי בראשית ואמרו שמא הגיע צביונו של הקב"ה לחדש את עולמו יצתה בת קול ואמרה עדיין לא הגיע צביונו של הקב"ה לחדש את עולמו . . אלא (איוב יב) אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש . ואין איש אלא משה שנא' (במדבר יב) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה . מה עשה הקב"ה באותה שעה הכריז בכל שער ושער של רקיע ורקיע בכל ב"ד וב"ד שלא יקבלו תפלתו של משה ולא יעלו אותה לפניו מפני שנחתם עליו גז"ד . אותו מלאך שממונה על הכרזה אכזריאל שמו באותה שעה קרא הקב"ה בבהלה ואמר להם למה"ש רדו בבהלה ונעלו כל שערי רקיע ורקיע שנבר קול התפלה כלפי מעלה וביקשו לעלות הרקיע מפני קול תפלתו של משה שהיתה תפלתו דומה לחרב שהוא קורע וחותך ואינו מעכב שהיתה תפלתו מעין שם המפורש שלמד מן זנגזאל רב וסופר של בני מרום . על אותה שעה הוא אומר (יחזקאל ג) ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד י"י ממקומו ; ואין רעש אלא זיע ואין גדול אלא משה שנא' (שמות יא) גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם . מהו ברוך כבוד י"י ממקומו בשעה שראו גלגלי מרכבה ושרפי להבה שאמר הקב"ה לא תקבלו תפלתו של משה ולא נשא לו פנים ולא נתן לו חיים ולא הכניסו לא"י אמרו ברוך כבוד י"י ממקומו שאין לפניו משוא פנים לא לקטן ולא לגדול . ומנין שהתפלל משה באותו הפרק חמש מאות וחמשה עשר פעמים שנא' (דברים ג) ואתחנן אל י"י בעת ההיא לאמר . ואתחנן בגימטריא הכי הוי . באותה שעה אמר משה לפני הקדוש ב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך יגיעי וצערי שנצטערתי על ישראל עד שיהיו מאמינים לשמך . כמה צער נצטערתי עליהן במצות עד שקבעתי להן תורה ומצות אמרתי כשראיתי בצרתן כך אראה בטובתן . ועכשיו שהגיע טובתם של ישראל אתה אומר לי (דברים לא) לא תעבור את הירדן הזה . כא הרי אתה עושה תורתך פלסתר דכתיב (שם כד) ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו ולא יקרא עליך אל י"י והיה בך חטא . זו היא שילום עבודה של מ' שנה שעמלתי עד שהיו עם קדוש ונאמן שנאמר (הושע יב) ויהודה עוד רד עם אל ועם קדושים נאמן . מלאך סמאל הרשע ראש כל השטנים הוא בכל שעה היה מספר מיתתו של משה ואומר מתי יגיע הקץ או הרגע שבו ימות משה שארד ואטול נשמתו הימנו . ועליו אמר דוד (תהלים לז) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו . אין לך רשע בכל השטנים כוכן כסמאל . ואין לך צדיק בכל הנביאים כמשה שנא' ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו י"י פנים אל פנים . משל למה"ד לאדם שנזדמן לסעודת חתן וכלה והיה אותו האיש

יד יוסף יט פי' אין לך אדם שלא יראה המות : כ דב"ר פ"ב . אג"ש פ"ט : כא תד"א מ"א פ' כ"ד

מתנות כהונה

בישראל כדאיתא בב"ר בפ' נ"ד ובקהלת בפסוק טובה חכמה מכלי קרב : **מעשים יש לך** מעשים טובים יש לך והקב"ה אל ישיב פניך אם תתפלל אליו : **כי זה כל האדם** אין לך אדם שלא יראה מות : **ויראו** שאין זולתך . ישראל יראו שאין זולתך : **כמשה** וגומר לכל האותות : **בדבר** שקלסתיך שנאמר הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים ואע"פ שבמקרא זה כתוב בפ' וילך דרשו כאן לענין פטירת משה רבינו הכתובה בפרשה זו ועיין עוד בפ' וילך : **כל מדותיך** כו' . אתה משלם נגד המדה והיפוכה ועיין בספר של הקדוש ר' שלמה מוליכו במאמר מדה כנגד מדה : ה"ג בפרשת וילך ובמד' קהלת בפסוק ראה את מעשה אלהים : **מדה חסרה** נגד מדה שלימה מדה צרה נגד מדה רחבה : **קפץ עליו** בילקוט גרס קנף עליו : **ועג עוגה קטנה** . עשה עיגול גומא סביבו כעין בית אסורים ועיין בפירש"י בפרק סדר תענית אלו גבי חוני המעגל : **ובקשו** לעלות משמע שמ"ה בקשו לעלות ובספר פטירת משה רבינו הגירסא נשתנה לשבח : **פלסתר** ענין זיוף וכזב כן פירש"י פ"ק דסוטה : **מספר** מיתתו היה סופר ומונה השעות והרגעים מתי ימות

ענף יוסף

והדרכה שנחשב לו לזכות שזכיתי לקירון פנים : (ו) [דכתיב ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש כי עני הוא כו'] הנה טענת משה היה אחרי שכתיב ביומו תתן שכרו כו' והוא ג"כ היה פועל של הקב"ה ומבקש שכרו וכדי שלא יעבור ה' על שלא תבא עליו השמש הוא מחוייב ליתן שכרו קודם שבא השמש והנה באמת הרי שפיר טען משה ויש לו טענה גדולה . וקושיא קא חזינא הכא ופרוקא לא ידענא שהיאך היא תשובה על טענתו של משה . אך יבואר ע"פ מה שדרשו חז"ל על פסוק תחנונים ידבר רש זה משה שדיבר תחנונים לפני ה' שנא' ואתחנן וגו' . ור"ל שעשה עצמו כרש בתפלתו אך קשה למה דוקא עשה את עצמו כרש בתפלתו . ובמדרש אי' שהקב"ה השיב לו רב לך כבר יש לך הרבה זכיות ושכר שלך מרובה . ולבאר זאת נקדים מ"ש הסמ"ע בסי' של"ע שמי שכובש שכר שכיר ביומו אם דעתו לפרוע לו אח"כ . אזי אינו עובר כי אם בלאו אחד . והוא במה שכתיב ולא תבא עליו השמש . אבל באם שאין דעתו כלל לפרוע לפועל שכירתו אז עובר בהמשה לאוין . ועי' ברש"י ובמזרחי פ' כי תצא על פסוק ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש כי עני הוא . שילא מדבריהם שפסוק זה לא קאי על עשיר כי אם בעני כו' ע"ש. וא"כ לפי דברי הסמ"ע הנ"ל שכתב שאם דעתו לפרוע רק שאינו פורע ביומו אזי אינו חייב בשום לאו מהלאוין כי אם על לא תבא עליו השמש כו' כנ"ל . ועל לאו זה אינו חייב כי אם דוקא אם הפועל הוא עני לפי שלאו זה לא תבא עליו השמש . כי עני הוא לא קאי כי אם על עני ולא על עשיר כנ"ל . וא"כ אם יש לו פועל עשיר ובדעתו לפרוע לו רק שאינו פורע ביומו אינו עובר על שום לאו . לפי שאינך ד' לאוין לא קאי כי אם על מי שאין דעתו לפרוע כלל . ולאו זה דלא תבא עליו השמש כי עני הוא אינו עובר כי אם על פועל אני כנ"ל . והנה משה שביקש מאת הקב"ה ליתן לו שכרו בטענה שאם אינו נותן לו שכרו אזי עובר על לא תבא עליו השמש וגו' . ואותו לאו אינו עובר כי אם כפועל עני ולא בפועל עשיר כנ"ל . א"כ אם יש לו למשה דין כמו פועל עני , אזי יש לו טענה שאם אין ה' נותן לו שכרו ביומו אזי יעבור על לא תבא עליו השמש כנ"ל . משא"כ אם יש לו למשה דין כמו פועל עשיר אין טענה למשה אחרי שה' מבקש ליתן לו שכרו רק שאינו נותן ביומו . ולאו אינו עובר כי אם בפועל עני ולא כפועל עשיר כנ"ל . וזהו כוונת המדרש תחנונים ידבר רש זה משה שעשה את עצמו בתפלתו כעני שאין לו כלום כי אם שכר זה . אבל פועל עני עובר אם אינו נותן לו ביומו אף אם דעתו ליתן לו לאחר זמן כן היה בדעת משה . והשיב לו הקב"ה רב לך יש לך הרבה זכיות ושכר שלך מרובה . וא"כ איני עובר אלא אם איני נותן לך תיכף כי אם

עץ יוסף

[מת"כ] . ולי אפשר שנקראת סגולה ע"ש שלא נמסר סוד הגאולה אלא לה כדאי' בפדר"א ותוס' סוטה פ"ק . והוא ב' תיבות סוד גאולה : **עשו ארון** של מ"ק ככרים . בסוטה פ"ק אי' ארון של מתכת עשו . כדי שישקע במים ולא ימצאו אותו להעלותו משם : **פקוד יפקוד** אלהים אתכם . והעליתם את עצמותי מזה : **מעשים יש לך** מעשים טובים יש לך והקב"ה אל ישיב פניך אם התפלל אליו : **ומשה סובל** ארונו של יוסף . משום שהיו המצות חביבות עליו : **חייך החסד** הזה שעשית גדול הוא . שאלולא כן לא היו בני ישראל יוצאין ממצרים . וגם מצד שלא השגחת כל כסף וזהב . ורק הדבר הזה היה גדול הן מצד הדבר בעצמו והן מצד מעלתך ופעולתך : **שאכנם** לארץ ישראל : **ויבקעו כל השערים** כלו' שיכירו ישראל האמונה האמתית וישיגו כבודך שאתה מלא כל העולמות . כמו שאם יבקעו כל השערים שבשמים ותהומות ויראו שאין זולתך : **אתה אמרת** ואין עוד . וא"כ הכרת אמתת כבודי באמת מה שלא זכה שום בן אדם אליו . לכן מעלתך בנבואה ג"כ גדולה מכולם ואני מעיד ואומר עליך ולא קם נביא עוד בישראל כמשה : (ו) **בדבר** שקלסתיך שנא' הן לה' אלהיך השמים : **כל מדותיך** כו' פי' אתה משלם מדה כנגד מדה : **מדה רעה** כנגד מדה טובה כו' . פי' שמא מדה רעה כנגד מדה טובה כו' בתמי' : **אף זו** מדה טובה כו' כלו' שאף על מדה טובה נכתב הן . וכן זה שאמרתי הן קרבו ימיך למות לטובתך היא שלעתיד אני מעלה אותך במעלה גדולה : **עד שנגלה** עליו ב"ד הגדול . ומרומז בפסוק וה' אמר אל תעבור . כי כ"מ שנא' וה' הוא ובית דינו כלו' מדה"ד ומדה"ר שהמה ב"ד הגדול של מעלה . וכלו' עד הנה היה מדמה אולי עונשו הוא רק ממדה"ד . ולכשיתחנן יהפך לרחמים . עד שהשיג וראה ב"ד הגדול שלמעלה . ומה שהוא גוזר עם ב"ד אין לו שינוי [י"מ] : **ועג עוגה** פי' עשה היקף בארץ . תרגום ערוגת למחה עוגית נצבתה : **לבש שק** על בשרו מתחת לבגדיו ונתעטף שק מלמעלה על בגדיו : **עד שנזדעזעו** שמים וארץ . כי הצדיק בתפלתו מעורר המדות העליונות ופועל בהם השפעות רבות : **צביונו** רצונו : **בת קול** מדה הממונה על כך יודעת שבעים לשון מפני שעשויה להשמיע והיא משתלחת לכל הלשונות [רש"י פ"ז דסוטה] ולפי דבריו הוא מלאך . אבל תוס' פ"ק]דסנהדרין כתבו דבת קול הוא קול היוצא מקולו של הקב"ה : **אלא אשר בידו** כלו' אשר לוקח בידו נפש משה ועל כן מזדעזע בתפלתו ועושה שנויים בעולם : **על הכרזה** אכרזיאל שמו . כנ"ל : **ונעלו כל** שערי רקיע . ואפשר דמרומז [במקרא איוב שם] יסגור על איש ולא יפתח . ואין איש אלא משה : **ובקשו לעלות הרקיע** משמע שמלאכי השרת בקשו לעלות . ובספר פטירת משה הגי' נשתנה לשבח (מת"כ) : **ואין רעש** אלא זיעה . הלשון הזה מורגל בפי חז"ל מזיעת כנפי החיות : **שאין לפניו** משוא פנים . כי נעלם מפשט הנהגתו ית' מדוע פעם מקבל תפלת האדם ופעם לא יועיל בשום אופן : **תקמ"ו** כמנין שירה . ועי' תוס' רפ"ב דחגיגה : **כך אראה בטובתן** כי אולי ח"ו מרוב טובה יבעטו . וכן אהיה עמהם ללמדם ולהועילם : **פלסתר** ענין זיוף וכזב . רש"י בפ"ק דסוטה : **עד שיהיו** עם קדוש ונאמן כו' . כלו' שנטעתי בלבם האמונה האמתית עד שנתהוו קדושים כמו שמשבחם הכתוב שעם קדושים נאמן הוא : **מספר מיתתו** היה סופר ומונה השעות והרגעים מתי ימות . ובילקוט גרס ומצפה מיתתו כלשון המקרא צופה רשע לצדיק וכמו דאי' לקמן : **ואשמחה בה** כלו'

האיש מצפה ואומר מתי יגיע שמחתכם ואשמחה בה. כך היה סמאל הרשע מצפה נשמתו של משה ואומר מתי יהיה מיכאל בוכה ואני ממלא פי שחוק. עד שא"ל מיכאל מה רשע אני בוכה ואתה משחק (מיכה ז) אל תשמחי איבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך י"י אור לי. כי נפלתי מפטירתו של משה קמתי מפרנסתו של יהושע בשעה שהפיל ל"א מלכים. כי אשב בחשך בחורבן בית ראשון ואחרון י"י אור לי לימות המשיח. עד כאן עלתה למשה שעה אחת. באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אם אין אתה מכניס אותי לא"י הניח אותי בעוה"ז ואחיה ולא אמות א"ל הקב"ה למשה אם לא אמיתך בעוה"ז היאך אחייך לעוה"ב. ולא עוד אלא שאתה עושה תורתי פלסתר שכתוב בתורתי על ידיך ואין מידי מציל. אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כב אם אין אתה מכניס אותי לא"י הניח אותי כחיות השדה שהן אוכלין עשבים ושותין מים וחיין ורואין את העולם. כך תהא נפשי כאחת מהן. א"ל רב לך אמר לפניו רבש"ע ואם לאו הניח אותי בעוה"ז כעוף זה שהוא פורח בכל ד' רוחות העולם ומלקט מזונו בכל יום ולעת הערב חוזר לקינו כך תהא נפשי כאחת מהן. א"ל רב לך. מהו רב לך א"ל רב לך אשר דברת. כיון שראה משה שאין בריה יכולה להצילו מדרך המות באותה שעה אמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא. מה עשה משה נטל את המגלה וכתב עליה שם המפורש. וספר השיר עדיין לא מלא לכתוב עד שהגיע הרגע שבו ימות משה. באותה שעה אמר הקב"ה לגבריאל גבריאל צא והבא נשמתו של משה אמר לפניו רבש"ע מי שהוא שקול כנגד ס' רבוא איך אני יכול לראות במותו. ומי שיש בו דברים אלו איך אני יכול לעשות לו קצף. ואח"כ א"ל למיכאל צא והבא נשמתו של משה. אמר לפניו רבש"ע אני הייתי לו רב והוא היה לי לתלמיד ולא יכול אני לראות במותו. ואח"כ אמר לסמאל הרשע צא והבא נשמה של משה כג מיד לבש כעס וחגר חרבו ונתעטף אכזריות והלך לקראתו של משה. כיון שראה אותו שהוא יושב וכותב שם המפורש וזוהר מראהו דומה לשמש והוא דומה למלאך י"י צבאות היה מתירא סמאל מן משה. אמר ודאי שאין המלאכים יכולין ליטול נשמתו של משה. וטרם שהראה סמאל את עצמו למשה היה משה יודע שבא סמאל. וכיון שראה סמאל את משה אחזתו רעדה וחיל כיולדה ולא מצא פתחון פה לדבר עם משה עד שאמר משה לסמאל (ישעיה מח) אין שלום אמר י"י לרשעים מה תעשה בכאן. א"ל ליטול נשמתך באתי א"ל מי שיגרך א"ל מי שברא את כל הבריות א"ל אין אתה נוטל נשמתי א"ל כל באי העולם נשמתן מסורין לידי א"ל יש בי כח מכל באי העולם א"ל מה כחך א"ל אני בן עמרם שיצאתי ממעי אמי מהול ולא נצרכתי למוהלני ובו ביום שנולדתי מצאתי פתחון פה והלכתי ברגלי ודברתי עם אבי ואמי כד ואפי' חלב לא ינקתי. וכשהייתי בן ג' חדשים התנבאתי ואמרתי שעתיד אני לקבל תורה מתוך להבי אש. וכשהייתי מהלך בחוץ נכנסתי לפלטרין של מלך כה ונטלתי כתר מעל ראשו. וכשהייתי בן פ' שנה עשיתי אותות ומופתים במצרים והוצאתי ס' רבוא לעיני כל מצרים. כו וקרעתי את הים לי"ב קרעים. והפכתי מי מרה למתוק. ועליתי ודרכתי דרך בשמים. כז והייתי תופס במלחמתן של מלאכים וקבלתי תורה של אש ודרתי תחת כסא אש וסוכתי תחת עמוד אש ודברתי עמו פנים בפנים. ונצחתי בפמליא של מעלה וגליתי רזיהם לבני אדם וקבלתי תורה מימינו של הקב"ה ולמדתי אותה לישראל. ועשיתי מלחמה עם סיחון ועם עוג שני גבורי או"ה כח שבשעת המבול לא הגיעו מים לקרסוליהן מפני גובהן. והעמדתי חמה ולבנה ברום עולם. והכיתים במטה שבידי והרגתים. מי יש בבאי עולם שיכול לעשות כן. לך רשע מכאן אין לך לומר כן לך ברח מלפני איני נותן נשמתי לך. מיד חזר סמאל והשיב דבר לפני הגבורה. א"ל הקב"ה לסמאל בא והבא נשמתו של משה. מיד שלף חרבו מתערה ועמד על משה. מיד קצף עליו משה ונטל את המטה בידו שחקוק בו שם המפורש ופגע בו בסמאל בכל כחו עד שנס מלפניו ורץ אחריו בשם המפורש ונטל קרן הודו מבין עיניו ועיור את עיניו עד כאן עלתה למשה. סוף רגע יצתה ב"ק ואמרה הגיע סוף מיתתך: אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע זכור אותו היום שנגלית עלי בסנה ואמרת לי (שמות ג) לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים זכור אותו היום שהייתי עומד על הר סיני מ' יום ומ' לילה. בבקשה ממך אל תמסרני ביד מלה"מ יצתה בת קול ואמרה לו אל תתירא אני בעצמי מטפל בך ובקבורתך. באותה שעה עמד משה וקידש עצמו כשרפים וירד הקב"ה משמי שמים העליונים ליטול נשמתו של משה. וג' מלאכי השרת עמו כט מיכאל וגבריאל וזגזגאל. מיכאל הציע מטתו של משה. וגבריאל פירס בגד של בוץ מראשותיו. וזגזגאל מרגלותיו. מיכאל מצד אחד וגבריאל מצד אחד. אמר הקב"ה למשה השקף עיניך זה על גב זה והשקיף עיניו זה על גב זה. א"ל הנח ידיך על החזה והניח ידו על החזה. א"ל הקף רגליך זה על גב זה הקיף רגליו זה על גב זה. באותה שעה קרא הקב"ה לנשמה מתוך גופו א"ל בתי ק"כ שנה קצבתיך היותך בגופו של משה עכשיו הגיע קיצך לצאת צאי אל תאחרי. אמרה לפניו רבש"ע יודעת אני שאתה אלוה כל הרוחות וכל הנפשות נפש החיים והמתים מסורין בידך ואתה בראתני ואתה יצרתני ואתה נתתני בגופו

יד יוסף כב ירצה אע"פ שיהיה משותף באלו החיים עם חיות השדה שאוכלים עשבים ושותים מים ובמיתתי אלך עם העליונים עם כל זה אהיה כחיות השדה משותף עמהם ולא אמות שקשה בעיני החסידים המיתה: כג אדר"נ פ' י"ב. וספרי ח"ב פיסקא ש"ס: כד פי' קודם שינק החלב דבר עם אביו ואמו אבל באמת ינק כמשמעות המקרא: כה ספר הישר וש"ר פ"ס: כו פדר"א פ' מ"ב. וזהר כי תשא דף רע"ו: כז פדר"א פ' מ"ו: כח פדר"א פ' כ"ג. וע' נדה ובתוס' שם ובל"ב מדות דר"א בנו של ריה"ג. פסיקתא רבתי פ' ד'. ילקוט סוף בבלא. תד"א ח"א פ"ב: כט יונ"ע פסוק ויקבור אותו בגי:

ענף יוסף

אם לאחר זמן (מטה יששכר): [באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אם אין אתה מכניס אותי לארץ ישראל הניח אותי כו'] בילקוט פטירת משה אי' כשהגיע גזירה של משה וא"ל הקב"ה הן קרבו ימיך למות קרא את יהושע ולא את יהושע היה משה הצדיק דן בעצמו שמא מפני שעת יהושע תלמידי אני מת שהוא עתיד לפרנס את ישראל ולבא בראשם ובשביל זה היה עלי גזר דין שלא אכנס לארץ ולא לאכול מפירותיה (פי' ולקיים מצות התלויות בפירות הארץ. והמצות התלויות בארץ) שכרם למה לי כי לא ידרכו רגלי בארץ ישראל מוטב שאהיה שיהיה יהושע פרנס ואני נכנס לארץ ישראל ע"כ. והכוונה דאי' שם לעיל מזה שאמר הקב"ה למשה הרבה מתוקן לך לעולם הבא. אבל משה אמר שכרם למה לי. שטעם משה שרצה להשאר בחיים הוא כי הוא היה שעובד את ה' ע"מ שלא לקבל פרס בתכלית השלמות. ובתכלית השמחון לקבל פרס שכל העובדים ע"מ שלא לקבל פרס. מ"מ ידוע להם כי סוף שהכבוד לבא לעולם שכולו טוב. כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. אבל משה רבינו ע"ה היה עובד את ה' באמת לאמתו. ולא היו לו עריבות ומתיקות וידידות בעולם יותר מן עבודת ה'. כי זכה לעבדו ית' על כן בקש מהשי"ת שיחיה בעוה"ז ויסגל מצות ומע"ט. ולא ירא כי יבא טוב שכרו בעוה"ב. והיה די לו בעבדו את ה' כל ימיו בלי שום קווי שכר חלף עבודתו. ולכן אמר שכרם למה לי. כי לא ידרכו רגלי בארץ ישראל לקיים מצותיה: [וכשהייתי בן ג' חדשים התנבאתי ואמרתי שעתיד אני לקבל תורה כו'] אפשר שזהו מה דאי' בזוהר שמות דף י"א ע"ב ת"ל ותצפנהו שלשה ירחים מאי קא מיירי. א"ר יהודה רמז הוא דקא רמז עד דלא אשתמודע משה בזכרא עלאה עד שלשה ירחים דכתיב בחדש השלישי. דהא כדין אתיהיב תורה על ידוי ושכינתא אתגליא וברית עלוי לעיניהון דכלא דכתיב ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' עכ"ל: [אתה בראתני ואתה יצרתני ואתה נתתני כו'] כתב הגל"א בברכות דף ס' ע"א וז"ל ונראה כמו שפי' הרמב"ן בפירושו על התורה בפ' בראשית שאין בלשונינו הקודש מלה שיהיה פירושה החידוש הגמור יש מאין המוחלט אלא מלת בריאה ע"כ. ונראה שהנשמה נבראת תיכף בבריאת העולם יש מאין. אבל אינה עכשיו נוצר להיות מוכן ליכנס בגוף. כי משמעות הנשמה בעת הכנסה בגוף יש בה ג"כ צורת איברים רוחניים כמו שיש בגוף גשמיים. וזה נקרא יצירה ציור הדברים. וזה אינו נעשה אלא קודם שנכנס בגוף

מתנות כהונה

ימות כו' ובילקוט גרס מלפה מיתתו: **חוזר לקינו וכו'**. עיין בספר פטירת משה רבינו ע"ה ובילקוט שמוסיף עוד בקשה שביקש משה רבינו ע"ה ולא ראיתי לכתבו: **וספר השיר** פרשה האזינו ועיין בתנחומא: **והייתי תופס במלחמתן של מלאכים** פירושו שרצו לעכב על ידו וכדאיתא בספר פטירת מרעה: **השקף והשקיף** בילקוט גרס הסכב והסכיב: **קצבתיך** פי'

עץ יוסף

כלו' בהכלה כן דימה מיתת משה להלולא. כמו הלולא דרשב"י. ושאל כל מאויו היה במיתת משה למען לא יושלמו ישראל בתכלית שלימותן. ולכן השיבו מיכאל שאל ישמח כי אף במות משה יהושע יהיה למנהיג נאמן. ואף שיהיה עוד גלות כי לא ישלמו בתכלית התיקון עם כל זה סוף יתוקנו ותהיה הגאולה בתכלית: **הניח אותי בעוה"ז** כהו"ל: **אם לא אמיתך** בעוה"ז האיך אחייך לעוה"ב. ור"ל שהמיתה הוא לצורך התחיה שלאחריה שהוא תכלית התיקון: **הניח אותי כחיות השדה כו'**. יש בדברים האלה בלי ספק כוונה עמוקה ורמזים נפלאים מה שאין כאן מקומו להאריך. ועי' בילקוט. וכה' פטירת משה שם באו הדברים באריכות יותר. וכל הדברים מה אינם כפשוטם: **וספר השיר** פ' האזינו: **אמר הקב"ה לגבריאל** שהוא מלאך הממונה על הדין. אך לא אבה ואמר כי אינו יכול להתקצף במדה"ד עליו: **למיכאל** מלאך רחמים: **מיד לבש כעס** כי מדתו קצף וכעס: **שיצאתי ממעי** אמי מהול. שעיקר סיבת המילה תיקון המדות. והיותו נולד מהול יורה כי מטבע אמו היה מתוקן במדות [יפ"ת]. ועי' בשמ"ר פ"א סי' כ"ד: **ובו ביום** שנולדתי מצאתי פתחון פה. לא מצאתי זה במדרש אחר שדיבר משה בו ביום שנולד: **ואפילו חלב** לא ינקתי. והא דכתיב ותניקהו י"ל דה"ק שלא יניק בחנם רק בשכר [ז"ר]: **ונטלתי כתר** מעל ראשו. הובא בילקוט סדר שמות ובש"ר פ"א סי' ל"א: **וקרעתי את** הים לי"ב קרעים כדכתיב לגוזר ים סוף לגזרים. ועי' באלשי"ך פסוק זה: **במלחמתם של מלאכים** שקטרגו שלא תנתן התורה לישראל: **וירדתי תחת** כסא אש. בדפוסים אחרים אי' ודרתי תחת כו': **וסוכתי תחת** עמוד אש. עי' ז"ח דף כ"ד ע"א: **סיחון ועוג** שני גבורי או"ה. סיחון ועוג היו אחים בני שמחזאי כדאי' בנדה פ' האשה: **לא הגיעו** המים לקרסוליהם. חולק על מ"ש בברכות דף נ"ד ע"א שעד קרסולי עוג היו שלשים אמה. שא"כ מי המבול שהיו ט"ו אמה על ראשי ההרים הגבוהים היו עמוקים יותר מקרסוליו. אם לא שעמד על הר גבוה מאד [רד"ל]. ועי' מ"ש לעיל דב"ר פ"א סי' כ"א: **והעמדתי חמה** ולבנה ברום עולם. וכדאי' בילקוט סוף ס' בשלח ויהי ידיו אמונה עד בא השמש כו' שעמדה לו השמש. וכן שעמיד החמה במלחמת סיחון ועוג כדאי' בל"ב מדות דריה"ג. ועי' בתענית דף כ' ועמ"ש י"ה: **והרגתים** משמע שגם לסיחון הרג משה בעצמו. וכ"ה בספרי בהעלותך פיסקא ק"א: **אין לך** לומר כן. לדמות אותי לכל באי עולם. ובחנם הגיה הרד"ל כאן: **ונטל קרן** הודו ועיור את עיניו. גם הדברים האלה יש בהם רמזים עמוקים ואינם כפשוטם: **אני בעצמי** בך ובקבורתך. הבטיחו הקב"ה שלא ישלוט איש בקבורתו כי לא ימות אף גופו כשאר בני אדם: **וקידש עצמו כשרפים** שכל כוונת משה להכין עצמו להיות פרידתו על צד שלימות העליונה בלי חסרון מאומה. וזהו שקידש עצמו כשרפים וזיכך עצמו כשרפים: **וירד הקב"ה** כו' כי נשמתו עלה למעלה תחת כנפי השכינה במדרגה גבוה מאד: **מיכאל וגבריאל וזגזגאל** ובמגלה עמוקות אופן ק"ח ואופן קי"ח גרס זגנזגיאל. והוא מטטרון שיש לו שבעים שמות של הקב"ה. ונקרא זגנזגאל לפי שמסר לו הקב"ה כל גנזי אוצרות. ועי' יב"ע פסוק ויקבור אותו בגי: **השקף עיניך** הוא מלשון משקוף שפרש"י והערוך שהדלת שוקף והוכה עליו. כן כאן פירושו השקפת גביני העינים זה על זה. ובילקוט גרס הסכב והסכיב: **הנח ידיך** על החזה והניח ידו על החזה. כנ"ל. וכן אמרו בירושלמי נזיר פ"ט הלכה ג' איזהו מושכב כדרכו רגליו מופשטות וידיו על לבו. והביאו הרמב"ן בתה"א ל"ז ע"ב. ומ"ש בספרי האזינו [הובא בילקוט חקת רמז תשס"ד ובפרש"י האזינו] במיתת אהרן פשוט ידך ופשט. היינו שלא יהיו אצבעות ידיו קפולים וכמ"ש בקה"ר פ"ה. ועי' ברוקח ס"ס שי"ז. אבל אין פשוטות ממש כרגליו אלא כפופות על לבו על החזה כדהכא. ובפסיקתא זוטרתי דרבי טוביה בפרשת האזינו שם הגי' כמאמר הספרי פשוט רגליך במקום פשוט ידך [רד"ל]: **הקף רגליך** זה על גב זה. כמ"ש ביעקב ויאסוף רגליו. אבל הלשון דכאן זה על גב זה משמעו שיניחם אחת על גבי חברתה שיראו כאחד. ואפשר הגי' הנכונה זה אצל זה. וזהו לשון הקיף לסמכם יחד שלא יהיה ריוח ביניהם. אבל לשון רגליו מפושטות דאי' בירושלמי הנ"ל משמעו כפשוטו כדרכן. וכ"ה לשי' הרמב"ם שהביא הטי"ד סי' שמ"ב כאדם שהוא ישן. שאין דרך הישן להניח רגליו זה על זה [רד"ל]: **קצבתיך** פי' נתתי לך קצבה. וזהו דלא כמ"ש בשבת דף ל' ע"ב ישב לא האמנתם בי הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם. אלא ס"ל המדרש הא האמנתם הייתי מוסיף לכם שנים. ואפשר שגם דעת הגמרא כן הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם שהיה בדעתי להוסיף לכם שנים: **יש גוף טהור** בעולם יותר כו'. כלו' אחר שאין

בגופו של משה ק"כ שנה ועכשיו יש גוף טהור בעולם יותר מגופו של משה שלא נראה בו רוח סרוחה מעולם ולא רמה ותולעה לכן אני אוהבת אותו ואיני רוצה לצאת ממנו . א"ל הקב"ה נשמה צאי אל תאחרי ואני מעלה אותך לשמי שמים העליונים ואני מושיבך תחת כסא כבודי אצל כרובים ושרפים וגדודים . אמרה לפניו רבש"ע ל מאצל שכינתך ממרום ירדו שני מלאכים עוזה ועזאל וחמדו בנות ארצות והשחיתו דרכם על הארץ עד שתלית אותם בין הארץ לרקיע . אבל בן עמרם לא מיום שנגלית אליו בסנה לא בא לאשתו שנא' (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח . בבקשה ממך תניחני בגופו של משה . באותה שעה נשקו הקב"ה לב ונטל נשמתו בנשיקת פה . והיה הקב"ה כביכול בוכה (תהלים צד) מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און . ורוה"ק אומר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה . שמים בוכין ואומרי' (מיכה ז) אבד חסיד מן הארץ . ארץ בוכה ואומרת (שם) וישר באדם אין . וכשבקש יהושע רבו ולא מצאו היה בוכה ואומר (תהלים יב) הושיעה י"י כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם . ומלה"ש אומרים לג צדקת י"י עשה . וישראל היו אומרים ומשפטיו עם ישראל . לד אלו ואלו היו אומרים (ישעיה נז) יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו (משלי י) זכר לצדיק לברכה ונשמתו לחיי עולם הבא : אכי"ר בילא"ו :

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

יד יוסף ל סוף תד"א זוטר בראשית דף ל"ז ותוספתא שם ודף נ"ב ודף נ"ח . ילקוט בראשית פסוק ויראו בני : לא אבל בסדר"א פ' מ"ו איתא שמיום שנתנה תורה לישראל פירש מן האשה ע"ש . ש"ר פ' מ"ד ס' ב' : לב תנחומא ואתחנן . אדר"נ פ' י"ב . שהש"ר פ' א' אי' ע"ז . זוטר שמות ד' קנ"א : לג סוטה סוף פ"ק · ספרי ח"ב פיסקא שנ"ז : לד כתובות דף ק"ד

מתנות כהונה

פי' נתתי לך קצבה : **יש גוף** כו' בתמיה : **עזה ועזאל** כו' עיין זה בילקוט בראשית בפסוק ויראו בני האלהים את בנות האדם . ואומרת וישר באדם אין וסיפיה דקרא דאבד חסיד הוא : **הכי** גרסינן בירושלמי סוף פ"ק דסוטה מלאכי השרת היו אומרים וכו' : **ונשמתו לחיי עולם** הבא . סיים הספר בדבר טוב כמ"ש הכתוב זכר לצדיק לברכה אמן :

חסלת פרשה וזאת הברכה · וחסלת פי' הרבה מהתורה . יתברך שמו בתפארה . כשלמה עוטה אורה . ברוך אתה ה' נותן התורה :

ענף יוסף

נגוף . ולכן אומר אתה בראת היינו תחלת בריאת הנשמה שהיא בלי לבישת צורה רק מוכן לקבל צורה כמו ההיולי שהזכיר הרמב"ן בשם חכמי יון . ואח"כ יצרת לצייר בה צורה שתוכל להתלבש בגוף עכ"ל : [והיה הקב"ה כביכול בוכה] רבים חושבים שדבר זה הטחת דברים כלפי מעלה . אבל אין זה רק כבוד שמים ביותר שדע כי בכל מקום שתמצא בכתוב ובדברי חז"ל לשון כזה . ח"ו שיעלה על דעתך לומר שיהיה דבר זה אצל הבורא . אך הכל הוא מצד המקבל כי דעת רז"ל והוא דעת התורה . שכל הדברים האלו מצד המקבלים . שהוא יתברך נמצא אל המקבלים כמו שהם מוכנים לקבל . ונראה להם השי"ת כפי מה שהמקבל ראוי לו מבלי שיהיה הדבר הזה בעצמו יתברך כך . רק שכך האדם מקבל מאתו יתברך ודבר זה הוא יסוד גדול מאד גלו אותו חכמים במדרשיהם הפנימים והנעלמים . כדאי' במדרש אנכי ה' אלהיך אמר רבי חייא בר אבא לפי כל עסק ועסק וכל דבר ודבר נראה להם הקב"ה בים כגבור עושה מלחמה . בסיני כסופר מלמד תורה . בימי שלמה כפי מעשיהם מראהו כלבנון בחור כארזים . ונראה להם בימי דניאל כזקן מלמד . שכן נאה לתורה להיות יוצאת מפי זקן עכ"ל . הרי ביארו כי השי"ת מתואר בתארים לפי המקבלים . ומכ"ש שהוא יפעול כאשר מוכנים המקבלים בעצמם . ולא שימצא אצלו שום שינוי או שום דבר או התפעלות . רק שכך נמצא הוא ית' אל המקבל . ועל ענין זה באו כל התוארים שהם אצל השי"ת · ולכך בדור המבול כתיב ויתעצב אל לבו ואף שאין התעצבות אל השי"ת כי ח"ו לומר כזה . רק מפני שהיו חוטאים בדור המבול והיו מוכנים להפסד . וכאשר מוכנים להפסד ראוי התעצבות ולפיכך נאמר ויתעצב אל לבו לפי שהוא יתב' נמצא ונראה אל הנבראים . וכן זה שאמרו כחורבן בית המקדש שבכה הקב"ה אין הדברים נאמרו אצל השי"ת מצד עצמו רק שהשי"ת נמצא אצל המקבלים בבלי רצון והינו נמצא להם בשלימות כבודו . שכאשר ישראל אינם בשלימות והם בחסרון כאשר הם בארץ לא להם כך נמצא השי"ת לעולם (כאר הגולה) . וכן כאן שראה הקב"ה שבלתי משה יחטאו כמ"ש משה בעצמו כי ידעתי כי השחת תשחיתון אחרי מותי וגו' . לכן הראה עצמו בדוגמת בכי ואמר מי יקום לי עם מרעים להפלל ולהתחנן עבורם :

עץ יוסף

לו מונע מהשלימות מגופו . כי נזדכך חומרו מאד עד שנעשה גופו כמלאכי השרת . א"כ מדוע הוכרח לצאת ממנו . וה' השיב לה שע"י יציאתה תתעלה עוד במעלה עליונה רמה מכמו שהיא עתה . וזה אי אפשר לה בהיותה אף בגוף משה : **ולא רמה** היינו כנים שבראש . ותולעה אלו תולעים שבמעים . ועי' באדר"נ פי"ט וקה"ר פ"ה . תמורה דף ל"א ע"א : **אבל בן עמרם** כו'. בא לומר כלפי מה שא"ל ואני מושיבך כו' אצל כרובים כו' . דעבודת משה בעה"ז בעוד נשמתו בו גדולה יותר לעלות לרצון לפניו משל מלאכים ושרפי מעלה : **נשקו הקב"ה** כו' . מלת נשיקה הוא דבקות החושק בחשוק ומתוך כך הנפש נפרדת מן העולם הזה שלא בהרגש טעם מיתה ושלא על ידי כח המשחית הוא מלאך המות . ואין טומאה במת אלא מצד מלאך המות : **מי יקום** לי עם מרעים . מפני שכל הנביאים לא עמדו בפרץ בשביל ישראל ולא מסרו נפשם עליהם כמו משה רבינו ע"ה כמ"ש ואם אין מחני נא וגו' [אלון בכות] : **ורוח הקדש** אומר כו' . רוח הקדש החפץ להריק שפע הנבואה למטה וראה שנסתלק הנביא הגדול מהעולם שבאמצעיתו שרה רוה"ק על ישראל אמר ולא קם נביא עוד כמשה : **שמים בוכין** כו' שמים הרגישו שנאבד מהארץ חסיד גדול שעל ידו הריק שפע הטוב מהשמים . אמרו אבד חסיד מן הארץ אבד חסיד המתחסד עם קונו שע"י זכותו מריק השמים שפע על הארץ : **ארץ בוכה** ואומרת וישר באדם אין . כי היה ישר יודע לכלכל ענייני הנהגה הנוגע בעניינים ארציים מדינים : **וכשבקש יהושע** רבו כו' . שיהושע הרגיש על העדר החסידות ועל העדר האמונה מהם שהיה מורם ומלמדם . אמר הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם : **אלו ואלו** היו אומרים יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו . ר"ל יבא שלום זה כנגד הנפש שתבא בשלום בעולם העליון אשר שם השלום בפמליא של מעלה . ינוחו על משכבותם זה כנגד הגוף הקדוש שינוח בשלום . כמ"ש חז"ל שאין רמה שולטת בצדיקים . וכמו שספרו לנו חז"ל מהרבה צדיקים זי"ע חכל צדיק לברכה :

ברוך הנותן ליעף כח אשר עזרני עד כה ללקוט שושנים דברי הגאונים הקדושים מפרשי המדרש . ולחבר מהם פירוש רחב על כל המדרש רבה . כן יסייעני להשלים כל יתר החבורים אשר החלותי בעזרתו יתברך . בריך רחמנא דסייען . וברוך ה' לעולם אמן ואמן :

LHeb
M6297
1878

Midrash
Muidrash Raba
vol.2.

387912

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

Thornton & Son

3 1761 08713460 7